

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM.

*QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATIN.
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANNO 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :*

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIO
ECCLESIE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUA
DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS
MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET
TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATHE-
RIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO
AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;
DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS; AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS
STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE,
LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆ-
SERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO,
QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM
OMISSO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ
SACHÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM
SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO
GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.
EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITA
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM
NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER
SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM
IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE
PERTINENTIBUS COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA,

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE GRÆCÆ
A S. BARNABA AD CONCILII USQUE FLORENTINI TEMPORA.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXII.

CONSTANTINUS PORPHYROGENITUS.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE, SUCCESSORES,

IN VIA DICTA : AVENUE DU MAINE, 208.

1897

Ge

Clichy. — Ex typis PAUL DUPONT, 12, via dicta Rue-d'Assises. 65.10.97.

ES 100

P4

v. 112

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM X. ANNUS 959.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΔΕΣΠΟΤΟΥ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ,

ΤΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΥ,

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

SAPIENTISSIMI IMPERATORIS

CONSTANTINI

PORPHYROGENITI

SCRIPTA QUÆ REPERIRI POTUERUNT OMNIA;

ACCEDUNT;

*ROMANI JUNIORIS IMP. AUREA BULLA PRO MONASTERIO XEROPOTAMI IN MONTE
ATHO; THEODOSII DIACONI ACROASES QUINQUE DE EXPUGNATIONE CRETÆ;
S. NICONIS ARMENI MONACHI ACTA AB ABBATE MONASTERII S. NICONIS
ANNO MCL SCRIPTA.*

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri Universæ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS PRIOR.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE, SUCCESSORES,

IN VIA DICTA : AVENUE DU MAINE, 208.

1897

SÆCULUM X. ANNUS 939.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXII CONTINENTUR

CONSTANTINUS PORPHYROGENITUS.

Editorum Patrologiæ Præfatio.	col.	9
J. A. Fabricii Notitia Scriptorum Constantini Porphyrogeniti.		11
DE CERIMONIIS AULÆ BYZANTINÆ libri duo, e recensione Joan. Jac. Reiskii, cum ejusdem Commentariis.		33
J. J. Reiskii Præfatio.		33
Joan. Henrici Leichii Commentatio de Vita et Rebus gestis Constantini Porphyrogeniti.		45
De Cerimoniis aulæ Byzantinæ liber primus.		71
De iisdem Cerimoniis liber secundus.		965

256418

УДАЛИ ОБОЗНАЧ

EDITORUM PATROLOGIÆ PRÆFATIO.

A pueritia in litteris sacris et profanis institutus Constantinus Porphyrogenetus, Leonis Sipientis filius et alumnus, plura quam pater edidit volumina, quibus summa ejus eruditio et ingens litterarum amor mirifice elucescunt. Major tamen scriptorum ejus pars circa argumenta profana versatur; minor pars argumenta ordinis moralis vel sacri tractat.

Odaria catanuctia, quæ in usum Ecclesiæ composuit, jam edidimus cum scriptis liturgicis patris ejus, *Patrologiæ* tomo CVII, pag. 299.

Homiliam de translatione reliquiarum sancti Joannis Chrysostomi, quam exstare asserit Allatius, *De Symeonum scriptis*, p. 111, præ manibus non habemus.

Habemus autem homiliam ejus *De translatione imaginis Edessence*, a Combesio editam in *Manip. rerum Constantinop.* Hanc a Constantino Porphyrogeneto scriptam fuisse dubitarunt nonnulli, qui eam uni ex successoribus Constantini tribuendam esse existimarunt. At perperam. Ex historia enim Constantinopolitana constat imaginem Edessenam anno Domini 944 Constantinopolim fuisse translata, et homiliam hac occasione recitatam ab imperatore CP. fuisse compositam. Porro anno 944 nullus imperator CP. regnabat præter Constantinum; ipse igitur, et non alius, hujus homiliæ auctor habendus est.

Novellæ Constitutiones Constantini, fere omnes, argumenti sacri seu ecclesiastici sunt; ac proinde hic repetendæ fuerunt. Prima vocatur a Græcis *Tomus Unionis*, quia finem imposuit schismati in clero orientali exorto ob quartas nuptias Leonis Sipientis. In opere *De cerimoniis aulæ Byzantinæ*, lib. I, capite 36, leguntur *Observanda in processione unionis Ecclesiæ, seu quando Tomus unionis Ecclesiæ prælegitur*; ex quibus colligere licet festum anniversarium illius unionis olim CP. fuisse celebratum.

Opus hoc *De cerimoniis aulæ CP.* multo ex capite ad elucidandam historiam ecclesiasticam orientalem et statum Ecclesiæ civilem in Oriente inservit. Constat enim antiquis et novis documentis, diligenter collectis, quibus descriuntur utriusque potestatis jura, officia et munera. Ex eo apparet patriarcham CP. primum post imperatorem locum in toto imperio occupasse; ac sæpe sæpius res civiles administrasse, non secus ac imperator res ecclesiasticas moderari audebat. In multis imperator se, ut filius Ecclesiæ obsequentissimus, auctoritati patriarchæ subiciebat; sed pariter patriarcha CP. ut subditus imperatoris devotissimus sese gerere solebat. In publicis tamen aulæ cerimoniis ejusdem fere auctoritatis et dignitatis esse videbantur.

Attamen Romanus Pontifex, illa adhuc ætate, nempe post schisma Photianum, ut primus patriarcha et caput totius Ecclesiæ tractabatur. Ipse solus ab imperatore *Pater spiritualis* ipsius appellabatur, quo nomine nullus patriarcha præter ipsum colebatur, ut videre est in formulis scribendi ad patriarchas, quibus utebantur imperatores Constantinopolitani, et quas Constantinus Porphyrogenetus collegit in opere *De ceremoniis aulæ Byzantinæ*, lib. II, cap. 48.

Ibidem describuntur non tantum ceremoniæ in posterum adhibendæ, sed etiam eæ quæ aliquando adhibitæ fuerunt, quando principes extranei civitatem CP. visitarunt. Ita, exempli gratia, legimus ibidem quibus ritibus recepta est ab imperatore celeberrima Russiæ principissa Olga, quæ initio sæculi X Constantinopolim venit, et paulo post Russorum conversionem ad fidem Christianam præparavit.

Constantini porphyrogeneti jussu compositum est etiam Compendium legum civilium et ecclesiasticarum, ex quo jura Ecclesiæ et fata ejus in Imperio Orientali cognoscuntur.

Præter vitam patris sui Leonis et avi sui Basilii Macedonis, Constantinus scripsit Historiam veterum regnorum, vel potius collegit Excerpta historica scriptorum antiquorum quorum specimen exhibet D. Card. A. Mai in *Scriptorum veterum nov. collect.* I, II, pag. I, et in præf., quæque plurima fragmenta scriptorum deperditorum nuper suppedi-

tarunt. Sed quia hæc nulla ratione cum historia sacra cohærent aut ad religionem spectant, hic prætermittenda fuerunt.

Opuscula *De Thematis*, et *De provinciis imperii CP.*, necnon *De administrando imperio*, definiendæ geographiæ sacræ non parum conferunt.

Scripta de re medica, de hippiatrice et de geoponia quæ vel ipse composuit vel a doctis viris componi jussit Constantinus, non sunt hujus loci. Attamen innotescunt lectoribus nostris ex Notitia scriptorum hujus auctoris quam tradidit J. A. Fabricius in *Bibliotheca sua Græca* et quam nos operibus Constantini præmittimus.

J.-B. M.

B.***** 3 Aprilis 1861,

JOAN. ALBERTI FABRICII

NOTITIA

SCRIPTORUM CONSTANTINI PORPHYROGENITI.

(*Bibliotheca Græca* ed. Harles, tom. VIII, p. 1.)

De *Vita Basilii Macedonis*, quam nepos ejus imperator, doctrinæ omnis cultor instauratorque locupletissimus, Constantinus Porphyrogennetus, Leonis Sapientis filius, scripsit, dixi hoc libro et cap. p. 340. [Vol. VI ed. vet., Vol. VII, p. 681, sq. huj. ed. (1)] Nunc cætera ejus scripta recensere juvat: nam quæ de imperatore ipso, qui ab 6 Jun. a. 912 sub tutoribus vel cum matre Zoe, aut Romano, socero, et ab a. 946 ad 959 solus præfuit, dicenda sunt, ex annalium sæculi decimi scriptoribus rectius lector petet, sive veteres illi sint Zonaras, Cedrenus, Glycas aliique, et continuatores Theophanis, Simeon Magister, Georgius monachus, Leo grammaticus, Joan. Scylitzes, etc., sive recentiores, Baronius, Spondanus, Antonius Pagi, etc., et qui de imperatoribus copiosos commentarios edidere, Joan. Cuspinianus, etc., et qui Constantini hujus *Vitam* singulariter composuit, Martinus Hanckius, *De scriptoribus hist. Byz.* lib. I, cap. 25, p. 461-478. Fabr. — Item J. H. Leichius *De vita et rebus gestis Constantini Porphyrogen.* Lipsiæ, 1746, 4, et præf. ad libr. *De cerimon. Byzant.*; C. Oudin. *Comm. de scriptor eccl.* tom. II, pag. 421 sq.; Hamberger. *Z. N.* III, p. 686 sqq.; Saxius in *Onom.* II, p. 142 sqq., et ego in *Introd. in hist. L. Gr.* II, part., I, pag. 477 sq. plura collegi. HARL.

1. Exstant igitur ejus ad filium, Romanum (a quo deinde veneno impie sublatus est), *De administrando imperio* liber scriptus (ex parte [a] saltem) a. 6457 (Christi 949). indictione septima, et a. 6460 (Christi 952), indictione decima. Hunc primus e codice Palatino, qui prius Baptistæ Egnatii fuit, edidit Joannes Meursius cum versione sua et castigationibus, Lugd. Bat. 1610, 8; deinde aliis Constantini hujus scriptis præmissum Lugd. Bat. 1617, 8 (b). Novissime eundem librum recudi curavit Anselmus Bandurius tomo priore *Imperii Orientalis*, addita versione, passim a se interpolata et emendata, suppletisque in ea inte-

NOTÆ.

(a) Cap. 27, Εἰσὶ δὲ μέχρις τῆς σήμερον, ἧτις ἐστὶν ἰνδικτιῶν ἑβδόμη, ἐτὶ ἀπὸ κτίσεως κόσμου συνζ', ἀθ' οὐ ἡμερῶν ἢ λογοβορδία, ἐτὶ ε'; et cap. 45: Μέχρι τῆς σήμερον, ἧτις ἐστὶν ἰνδικτιῶν ι', ἐτὶ ἀπὸ κτίσεως κόσμου συζ', ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ τῶν Φιλοχρίστων καὶ Πορφυρογεννήτων βασιλέων Ῥωμαίων. *Romanum* intellige, non socerum Constantini, sed filium, illum ipsum cui liber inscribitur, πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ῥωμανὸν τὸν Θεοσοφῆ καὶ Πορφυρογεννήτην βασιλέα. De Porphyrogenneti elogio videndus præter Cangium et alios Saldenus lib. I *De titulis honorum*, cap. 5; Gisbertus Cuperus libro quarto *Observationum*, cap. 4.

(b) Inscriptio libri hæc est: *Constantini Porphyrogenneti Opera, in quibus Tactica nunc primum prodeunt, Jo. Meursius collegit, conjunxit, edidit. Lugduni Batav. ex off. Elsevir. 1617, 8.* Insunt

opuscula 1) *De administrando imperio*, etc. 2) *De thematibus imperii*. 3) *Tactica*, 4) *Novellæ Constitut. XVII.* — Recusa in Jo. Meursii Opp. edit. Lamii, tom. VI, pag. 921 sqq.; sed additæ sunt tantummodo Meursii notæ, omissis reliquorum adnotat. Ejusdem Meursii versio libri *De administrando imperio* separatim edita est; contra e regione textus Gr. versio Banduri posita. *Tacticis* addita est versio Lamii, qui etiam adjecit Constantini Porph. *Strategicon* cum sua versione Lat. V. Hamberg. l. c. — Codices libri *De administrando imperio* sunt in bibl. publ. Paris. codd. 2009, n. 3, 2967, n. 1, et alius, sec. indicem. — Meursii edit. a. 1617 cum codd. collata, et aliud exemplar cum not. mss. Thomæ Broun atque Isaaci Vossii, exstant in bibl. Leid. Vid. catalog. illius bibl., pag. 243. HARL.

(1) Vide Fabricii recensionem Scriptorum post Theophanem, tomo *Patrologiæ* nostræ CIX præmissam. EDR.

gris capitibus 23 et 24, de Iberia et Hispania, quæ utpote nimis corrupta interpretari Meursius non fuerat aggressus. Græca Bandurius castigavit ex ms., membranaceo bibl. Regiæ 2661, scripto annis abhinc quingentis, cujus ope quam plurimas mendas sustulit, eruditus et copiosas addidit notas, præmisitque tabulam geographicam imperii Orientalis, concinnatam a geographo celeberrimo, Guillelmo Insulano (*de l'Isle*), qua facies ejusdem, qualis fuit sub Constantino Porphyrogenneto et ejus prædecessoribus, apte representatur.

2. *Tactica* sive βιβλίον Τακτικόν, τάξιν περιέχον τῶν κατὰ θάλατταν καὶ γῆν μαχομένων, *liber Tacticus. mari terraque pugnantium ordinationem continens*, primus edidit, sed Græce tantum et castigationibus suis illustravit idem Jo. Meursius ex codice bibl. Palatinæ, cum aliis Constantini, quæ jam recenseo. scriptis, Ludg. Bat. 1617, 8. [V. ad n. 1.] Palatinus ille codex descriptus fuit e Vindobonensi, de quo Lambecius VII, pag. 201 (c). In codice Veronensi, quem Latine vertit Scipio Maffei, tribuitur Constantino, Romani imp. filio, qui præfuit ab A. C. 976 ad 1028, FABR. — Constantino, Romani filio, libellus ille De apparatu bellico tam terra quam mari, tribuitur quoque in cod. Augustano Vindel., teste Reisero in catal. p. 67 fin. HARL.

3. Περὶ θεμάτων. *De thematibus (d) imperii orientalis et occidentalis libri II.* Ex his librum priorem de thematibus imperii orientalis primus e codice Thom. Clementis, Angli, medici Mechliniensis, edidit et versionem suam notasque addidit Bonav. Vulcanius, Lugd. Bat. 1588, 8, apud Franciscum Rapphelegium. Librum posteriorem de thematibus Occidentis sive Europæ, quem et ipse editurum se Vulcanius receperat in notis ad Agathiam, p. 4, primus Fed. Morellus vulgavit cum versione sua notisque Paris. 1609, 8. Utramque Vulcanii et Morelli editionem Meursius conjunxit et, ut vidimus, cæteris Constantini scriptis addidit Lugd. Bat. 1617, 8. Novissime hos duos libros Anselmus Bandurius, paulo ante mihi laudatus, ex codice regis Galliæ 2431 (e) in charta bombycina, ante annos 500 exarato, castigavit, versionem novam, sive ex veteri plurimum interpolatam, adjunxit, præmisitque Guilelmi Insulani tabulam geographicam, quæ imperium Cpolititanum, quale ab Heraclii ævo fuit, per θέματα digestum exhibet. Prodiit Bandurii *Imperium orientale*, cujus tomo priore libri Constantini Porphyrog., ut posteriore editoris notæ continentur, Paris. 1711, fol [Rec. Venetiis 1729, 2 voll. fol.] Non minus in his duobus libellis pulchram provinciarum et populorum, qui imperio Cpolitano parebant, notitiam, eorumque origines et antiquitates Constantinus complectitur, quam libro *De administrando imperio* de aliis, etiam gentibus, quæ adjuvare illud vel lædere bello atque infestare possent, quemadmodum et earum origines mores et instituta pacis bellicque exponit; unde non immerito librum illum tanquam thesaurum, servare se scripsit Egnatius (f), cujus codex ms. deinde pervenit in bibl. Palatinam, ex quo ipso codice librum *De administrando imperio* Meursius vulgasse se testatur.

NOTÆ

(c) Pag. 429 ed. Kollarii, in cod. 111, n. 5. — Leidæ in bibl. publ. inter codd. Vossianos, Constantini imp. Στρατηγικὸν περὶ ἐθῶν ἰαφόρων ἐθνῶν. Ibid. inter adversaria Vossiana, Constantini Porphyrog. *Tactica naumachica*. (V. cat. bibl. Leid., pag. 393, n. 35, et p. 400, n. 11.) — Parisi in bibl. publ. cod. 2530. 1) *Tactica de navalis piraticique belli strategematibus*; atque confector calal. tom. II. p. 516 sq., adnotat, liquido constare, capite 19 Leonis imper. tactic. Περὶ ναυμαχίας cum hisce tactois collato, Constantinum imp. nihil aliud egisse, nisi ut Leonis sermonem paulo elegantiorum ad usum vulgi rudis gregarique militis accommodaret. — 2) Ejusdem præcepta et monita imperatoris servanda, ex antiquis collecta, et capitibus 120 distincta. V. Leonis *Tactica*, cap. 20 — 3) Idem de terrestri copiarum ductu et militum cura. — Constant. *Strategicon* sive fragmentum illius a Lamio e cod. Mediceo inter Opp. Meursii tom. VI, p. 1409, esse editum, paulo ante notavimus. Atque de cod. illo Med. 5, qui continet collectionem tacticorum auctorum uberrimam, et n. 29, Const. *Strategicon*, plut. 55. v. Bandin. Cat. codd. Gr. II, pag. 218 sqq. Add. supra, vol. IV, pag. 210. HARL.

(d) θέματα veluti imposita præsidia. vocatæ sunt legiones militum. Hinc eodem nomine denotatæ sunt provinciæ ipsæ, in quibus legiones in præsiidiis locatæ fuerunt. Atque eo sensu vocabulum istud Constantinus accipit etiam in libro *De administrando imperio*, ut c. 27, Περὶ τοῦ θέματος Λογγουβερδίας.

(e) In cat. codd. Paris., tom. II, numeratur ood. 854, et dicitur exaratus sæc. XIII. Codicis Veneti nulla fit mentio in cat. codd. Græc. Ven. Marc. —

Leidæ in bibl. acad. inter codd. Scalgerian. varietas lectionum in thematibus Orientis. *Philoponema Constantini filii Leonis*. — Ibid. inter codd. Bonavent. Vulcanii, *Constant. Porphyrog. de Thematibus*, quo exemplari uti fuerunt typotheçæ; ejusdem *Notitia thematum Orientis*; manu Bon. Vulcan. scripta. — Ejusdem *De thematibus*, fragm. V. cat. bibl. Leid. p. 341, n. 39 pag. 344, n. 7, et 346 fin. HARL.

(f) Jo. Baptista Egnatius, Venetus, libro II *De principibus Romanis*, ubi de Constantino Porphyrogenneto: *Hic, a literis optimisque disciplinis non abhorrens, quas pene extinctas ab interitu vindicavit, librum Romano filio reliquit, in quo summam totius imperii, sociorum omnium fœdera, hostium vires, rationes, consilia explicuit, quem nos in bibliotheca nostra, tanquam thesaurum, servamus, in quo multum de Venetis etiam ipse disserit.* Aliud exemplar hujus libri ms. quod in bibliotheca reip. Venetæ diligentissime custodiri memorat Gyraldus dialogo v *De poetis*, pag. 282, *Hujus Constantini liber ille celebratus est, quem moriens Romano filio reliquit, in quo summam totius imperii, sociorum fœdera, hostium vires, quæ et quantæ essent, aliaque omnia ad imperium spectantia, complexus est, quem librum hodie Venetorum resp. in sua peculiari bibliotheca diligentissime custodiri facit.* Codicem regis Galliæ, quo usus Bandurius laudavit Cassaubonus præf. Polybio præmissa ad Henricum IV: *Servatur in tocupletissima illa tua, Domine, et vere regia bibliotheca, Constantini Augusti Porphyrogenneti liber... Dignum opus quod Majestatis Tuæ jussu publicam aliquando lucem aspiciat.* Vide ibi, si placeat, plura in ejus libri commendationem.

4. *Novellæ Constitutiones XIII*, cum versione et castigationibus Jo. Leunclavii ex ejus *Jure Græco-Romano*, tom. I, lib. II, pag. 103 sq., et tom II, in libro *Novellarum*, pag. 129 seq. Francof. 1596, fol. : 1. *De alienatione fundorum*, cujus constitutionis, Cedreno etiam memoratæ, duo exempla, paululum diversa, una cum synopsi ejus, a Mich. Attaliata composita, afferuntur : 2. *De potentibus, in prædia pauperum (b) succedentibus* ; 3. *De militibus* ; 4. *De restitutione prælii militarium prædiorum* ; 5. *De fuga mancipiorum*, hujusque novellæ argumentum ; 6. *De non deserendo judicio ab iis qui actionem instituunt, et de his qui ad tres menses vel annum absunt*. 7. *De eo quod judices civiles nihil accipere debeant* ; 8. *De sportulis, περὶ ἑκταγυατικῶν*. 9. *De consuetudinibus*. 10. *De testamentis apericendis* ; 11. *De consuetudinibus scribæ* ; 12. *De his qui cædes committunt gladio, vel magnis fustibus, vel lapidibus, idque consulto*, 13. *De secundis ; tertiiis et quartis nuptiis*. Duodecimam constitutionem ediderat etiam, sed capite mutilam. Enimundus Bonessidius in *Juris orientalis* libro. I. pag. 19 (Paris. 1573, 8), quem vide etiam p. 15, ubi de alia Constantini hujus constitutione περὶ τοῦ ἀναθεματίζεσθαι τοὺς ἀποστάτας καὶ μουλταπίους. Constitutio 15, *Περὶ πολυγάμων*, adversus quartas nuptias, eodem loco legitur pag. 16 sq. FABR. — In quibusdam codd. bibl. Laur. Med. Florent. sunt Constant. Porphy. Novellæ, leges atque constitutiones, quas singulas, in illis obvias, enumerat ac recenset Bandin. in *Cat. codd. Gr. Medic.* tom. I, p. 530, cod. 12, n. 2 et 4, ubi sunt illius novellæ 11 in compendium redactæ. — Tom III, pag. p. 182. cod 6, n. 16. plut. 80. — Pag. 186, n. 1, et 188 sq. n. 4-10, cod. 7, plut. 80, pag. 194 sqq. plures novellæ in cod. 10 qui continet librum legum. — Venetiis in bibl. D. Marci cod. 173, Const. Porphy. Novellæ 12, quarum principia posuit auctor *Cat. codd. Gr. Ven.* pag. 101. Ibid. pag. 104 de codd. 180 et 181, ac pag. 305 de cod. 579, qui continent eclogam legum Basilii, Leonis et Constantini, imp. ; primo cod, inest Const. Porph. novella de prælatione. — Vindobonæ in bibl. Cæsarea cod. 53, n. 15, Const. Porphy. argumentum tomi unionis Ecclesiæ in causa quartarum nuptiarum, etc. V. Lambec. *Comm.* VIII, p. 1009. Add. p. 938 sq. — Cod. 6. novella de alienatione feudorum, etc. V. Kollar. *not. ad Lambecii Comm.* VI, part. I, p. 53. — Aliæ ibid. p. 10 sq. in cod. 2, n. 2 et 4. — Pag. 36. in cod. 3, n. 11, 19 et 23. — In cod. 45, n. 25, novella 2 de iis qui consulto cædes perpetrant, etc. V. Kollar. *Suppl. ad Lambecii Comm.*, p. 237 sq. — Paris. in bibl. publ. codd. tredecim, modo 11 novellæ illarumve epitome modo aliquot, modo Leonis, Constantini et Basilii epitome juris, in 40 titulos divisa. Vid ind. ad vol. II *Cat. Paris.*, voc. *Constant. Porphyrog.* — In cod. Escorial. Constant. Porphy. et aliorum imp. novellæ. teste Puerio in *Itiner. per Hispan.*, p. 163. — Novella in cod. Uffenbach., nunc Lipsiensi, de quo plura leges in *Maii Bibl. Uffenb. msta*, part. II, col. 527. HARL.

Hæc in Meursiana Constantini opusculorum editione Lugd. 1617, 8, (post p. 252) *constitutiones novellæ* quatuor subjiciuntur, quas e codicibus regiis edidit auctiores melioresque Carolus Labbeus cum nova versione et castigationibus inter suas imp. *Novellas* constituit. X. Paris. 1606, 8 : 1. *Περὶ στρατιωτικῶν, de militaribus fundis, quam dictavit Theodorus, patricius et quæstor decapolitanus* ; 2. *De suis Armenicis aliorum et homicidarum* ; 3. *De sportulis, de aperiendis testamentis, et de eo, quod certus ac definitus consuetudinum modus esse debeat* (hanc dictavit Theophilus, patricius et quæstor ; 4. *De sportulis, qua abrogatur superior constitutio, permittens iudicibus et scribæ sportulas accipere*. Hanc dictavit Theodosius (idem qui ante Theodorus), patricius et quæstor decapolitanus.

5. Leonis sapientis et Constantini filii ejus, Ἐκλογὴ τῶν νόμων, *Delectus legum compendiarus* ex ms. Palatino et Jo. Sambuci descriptus, et cum Latina Leunclavii versione editus in jam laudato ejus *Jure Græco-Romano*, tom. II, pag. 79-134. Numerus anni, quo publicatus hic delectus fuit, corruptus est, et pro ζημζ legendum ζεμζ, qui respondet anno Christi 939, quo Constantinus delectum legum, a patre Leone fieri cœptum, promulgare potuit. FABRIC. Vindobonæ in cod. 2, n. 2 et 13. — cod. 8. V. Lambecii *Comment.* VI, part. I, pag. 25, 32, 38 et 74 sq. — In cod. quondam Uffenbach., nunc Lipsiensi, qui quondam pertinuit ad Cuperum, et quem copiose recensuit J. H. Maius in *Bibl. Uffenbach. mss.*, part. II, p. 522 sqq. qui titulorum 40 indicem Græce cum sua vers. Lat. publicavit. Præfationem, a Gottfr. Mascovio Latine versam, adjecit Puttmann *Memoriæ Gottfr. Mascovii*, Lips. 1771, 8, p. 121 sqq. V. quoque pag. 87 sq., et confer D. Casp. Achatii Beck *De novellis Leonis*: etc., ed. D. Car. Frid. Zepernick, Halæ 1779, 8, pag. 20, et p. 25. Zepern. in *not.* atque hunc imprimis in prætermissis, p. 228 sqq. De cognomine Porphyrogeneti, anno quo natus est, scil. a. Chr. 905, vitæque et p. 373 sqq., præcipue p. 376 sqq., *De ecloga legum Leonis et Constantini*, de codd. mss., de ordine, partitione, indice, etc., docto agitur. HARL.

De *Basilicis*, Basilii Macedonis et Leonis Sapientis auspicio digestis, et a Constantino Porphyrogeneto recognitis, præclare Jos. Maria Suaresius, episcopus Vasionensis in *Notitia Basilicorum* ad Urbanum VIII, pontificem maximum : « Libri Βασιλικῶν in sex τεύχη seu volumina distincti sunt, indeque dicti ἐξέτεβλος, et in libros sexaginta subdivisi, indeque ἐξηκοντάβλος nuncupati. Imperator Basilius Macedo (h) primus illis manum admovit, ut Cedrenus asserit : ideoque Leo Sophus eidem Basilio

NOTÆ

(g) Meminit Codinus *Orig. CPol.*, n. 157, edit. Lambecii.

(h) *Constantinus Porphyrog.* in *Vita Basilii Mace-*

donis, p. 66. inter scriptores post Theophanem : Ἐδρὼν δὲ καὶ τοὺς πολιτικούς νόμους πολλὴν ἀσπίειαν καὶ σύγχυσιν ἐχοντας διὰ τὴν ἀγαθῶν ὥστερ καὶ

patri suo libros hosce tribuit novella 81 (i), teste Cujacio, cap. 31, lib. xvii *Observationum juris*, et plerique Basilium Βασιλικῶν auctorem esse crediderunt, in quibus fuit et Franciscus Balduinus. Ipse Basilius in præfatione Ἐπαναγωγῆς, cujus initium, Τὸ ἀξιωμα, narrat, ut τὰ ἐν πλάτει κείμενα πάντα, seu Διατάξεις βασιλικῆς in libros quadraginta (tribuit sexaginta Cujacius) digesserit, tum ex illis repurgatis epitomen in titulos quadraginta distributam expresserit, sive πρόχειρον. Idem in proœmio Ἐκλογῆς incipiente. Ὁ δεσπότης, remittit studiosos ad ἀνακάθαρσιν τοῦ πλάτους, quam confecerat.

« Etenim Basilius idem Macedo cum filiis suis Leone et Constantino, sive Alexandro πρόχειρον edidit τῶν νόμων (j), quod titulis quadraginta seu sexaginta constabat, et exstabat modo sub Leonis imperatoris; modo Leonis et Alexandri, sive Constantini; modo Basillii, Leonis et Constantini nominibus; et diversis præfationibus in bibliotheca Palatina, ut adnotavit Marquardus Frehens in *Chronologia juris*; at nunc reperitur in Vaticana in codice Palatino signato numero 223, cui titulus est: Ἐπαναγωγὴ τοῦ σὸν Θεῷ ἐμφανεστέρου ὑπὸ Βασιλείου, καὶ Λέοντος, καὶ Ἀλεξάνδρου τῶν βασιλέων, cujus præfatio incipit. Τὸ ἀξιωμα, et in quo tituli quadraginta continentur. Eodem in codice aliud est inscriptum, Ἐκλογὴ τῶν νόμων καὶ ἐπιδιόρθωσις ἐκτεθεισα ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἔτει ςτμξ', hoc est 6347, a Christo nato 838. τῷ μηνὶ Μαρτίῳ, ἰνδικτ. θ', præfixis nominibus Leonis et Constantini cujus proœmium inchoatur a voce Ὁ δεσπότης. est vero simillimum illi quod editum fuit a Leunclavio tomo II *Juris Græco-Romani* (k) ex membranæ Sambuci cum præfatione deprompta e codice bibliothecæ Palatinæ septemviralis, isto, ut opinor, in quo cum sint quadraginta duo tituli, tamen in edito viginti octo tantum leguntur. Præterea in Vaticanæ codice notato numero 856 videre est, ἐκλογὴν cum eadem epigrapha, nisi quod Basillii quoque nomen inscriptum est, sed titulos quadraginta complectitur, et alia est præfatio-cujus exordium, Τὸν μέγαν, quæque præponitur exemplaribus τοῦ ἐγχειριδίου, sive προχείρου (quæ sunt in forma enchiridii, et circumferuntur sub nominibus Leonis et Constantini) Vaticano notato numero 857, et Palatino notato num. 196, quorum primus titulus est Περὶ νόμων, sicut in codice Palatino notato num. 223; at in Vaticano notato num. 856, Ἐκλογῆς prior titulus est Περὶ συναινέσεως μνηστείας.

« Atque hoc Basillii πρόχειρον illud est quod dicitur Harmenopuli, cum tamen Harmenopolus ipse in præfatione Hexabili discrete profiteatur illius auctores τοὺς περὶ Βασιλείου, Κωνσταντίνου, Λέοντα, et illud titulos tantum quadraginta contineat, ut adnotavit Cujacius. Harmenopuli vero prochirum longe plures (l); ex illo namque decerpit Harmenopolus, maximamque partem redegit in suum, aliaque ex Romano et Cosma magistro subjunxit, ut idem fatetur.

« Harmenopuli prochirum conscriptum fuit anno a Christo nato 1143 (m), vulgatum Græce Parisiis anno 1540 ab Adamo Suallembergo, Latine a Bernardo Rey 1547 et 1549; rursus Latine a Mercero, Lugduni 1556; demum Græce Latineque simul a Dionysio Gothofrero; exstat manuscriptum in Vaticana 848, 849, 850, 851, et Palat. 258, 369.

« Ante Harmenopolum anno Θεογονίας 1071 seu 1077. Michael Attaliota, judex et ἀνθύπατος, scripsit prochirum (n), quod πόνημα, seu πραγματικὴ nominatur, quodque Leunclavius edidit Græce et Latine Tomo II *Juris Græco-Romani*, cum jam indicasset lib. II notatorum in paratitla; exstat exaratum calamo in Vaticanæ codicibus 640 et 856.

« Eodem fere tempore Michael Psellus politicis versibus Legum synopsis (o) contexuit: habetur illa in bibliothecis Vaticana codice 845 et Palatina cod. 316, et Constantinopolitana: in Laurentiana Florentinarum nobilissima se vidisse testatur Antonius Augustinus, qui eam non magnificat libro IV Emendationum, cap. 3.

NOTÆ.

πονηρῶν συναραστροφῆν, λέγω δὴ τὴν ταῖς ἀνηρημένων ἀχρηστῶν περιελών, καὶ τῶν κυρίων ἀνακαθάρσιν τοῦ πλῆθους, καὶ ὡς περ ἐν συνόψει κεφαλαίοις διὰ τὸ εὐμνημόνευτον τὴν προτέραν ἀπειρίαν περιελαδίων. Joannes Curopolates Scillitizes, p. 37, et ex eo Cedrenus: Ἀλλὰ καὶ τοὺς πολιτικούς νόμους πολλὴν ἀσάφειαν καὶ σύγχυσιν ἔχειν ἰδὼν, καὶ τούτους κατὰ τὸ προσήκον προσφόρως ἐπανορθώσασθαι. (Cedren. ἐπανασώσασθαι) ἔσπευσεν, καὶ τὴν μὲν ἀνηρημένων ἀπληστῶν περιελείν, τῶν δὲ κυρίων ἀνακαθάρσιν τοῦ πλῆθους. Οὐκ ἔσχε δὲ καιρὸν προκαταληφθεὶς θανάτῳ. Ἐξεπλήρωσε δὲ ἔργον Λέων ὁ υἱὸς αὐτοῦ μετα ταῦτα.

(i) Meminit ibi Leo legis Basillii promulgatæ (ἐξ-εννηνεγμένης) de ædificatoriis in loco arationi vel vineis idoneo, quam negat legum corpori ab eo insertum fuisse. Ἐπεὶ μὴ παρὰ τοῦ πατρὸς εἰς τὴν νόμων ἐγράφηται πολιτείας.

(j) De hac ecloga Legum dixi p. 407, et Harmenopuli locum dedi p. 429 seq.

(k) P. 79. In illo proœmio testantur imperatores,

p. 80, sed ad hanc Ἐκλογὴν componendam usos fuisse opera Nicetæ quæstoris et patricii, aliorumque duorum patriciorum Nicetæ et Marini.

(l) Titulos circiter 80. Nam liber primus habet 48, secundus 11, tertius 11, quartus 12, quintus 12 et sextus 15.

(m) Imo ducentis amplius annis post: nam Harmenopolus natus A. C. 1320, ut notavi t. X hujus Bibl., p. 274, ubi etiam de editionibus prochiri illius et interpretibus. Vide et supra p. 429 seq.

(n) Attaliatæ compendium Michaelis Ducæ imp. jussu compositum, eidemque dedicatum, Πόνημα νομικὸν ἤτοι πραγματικὴ πονηθεῖσα κατὰ κέλυσιν τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Δουκᾶ παρὰ Μιχαὴλ ἀνθυπάτου καὶ κριτοῦ τοῦ Ἀτταλειάτου.

(o) De hac Pselli synopsis legum edita a Francisco Bosqueto Paris. 1632, 8, vide Allatium de Psellis, cap. 48. t. V. hujus Bibl., p. 31 seq. De Athanasii Scholastici *Delectu legum* dicam infra ad § XXVI.

« Laudat idem Augustinus in notis ad Novellas πρόχειρον Βασιλικῶν κατὰ στοιχείον, *Josephii Tenedii*, et indicem Βασιλικῶν κατὰ στοιχείον, cujus ea esse suspicere exemplaria, quæ servantur in Vatican. codicibus 752 et 854, et Palatin. cod. 222, præcipue in codice inscripto Τιποῦκείτος γενόμενος. Et Ulpianus quidem Tyrius alius a jurisconsulto, si Casauboni sententiam cap. 2 Animadvers. in Athenæum sequamur; vel ipsemet Jurisconsultus, si Cujacio fidem adhibeamus cap. 39, lib. xxiv *Observationum jur.* ab Athenæo in libris *Dipnosophistarum* non tantum Ὀνοματολόγητος, sed etiam Κεϊτούκειτος, vocatus fuit, quod in epulis nihil gustaret cibi, quin prius rogasset εἰ κείται, seu οὐ κείται, sive ἔπου κείται ejus appellatio. Hunc indicem vulgo dici jus alphabeticum notat ipse Antonius Augustinus in sua Bibliotheca codicib. 181, 182, 187. Carolus Labbeus νόμιμον κατὰ στοιχείον vocat, et glossas post illud inventas publicavit. Cujacius ἐκλογὴν, καὶ Σύνοψιν τῶν Βασιλικῶν ξ'. Βιβλίον σὺν παραπομπαῖς κατὰ στοιχείον sibi dono datum a Jacobo Cambrayo, qui retulerat illam e legatione Constantinopolitana, testatur in præfatione ad titulum π', *De excusatione tutorum*.

« Antiochi Balsamonis (p) prochirum simile prochiro Michaelis Attalioῦ, et illi quod Basilio, Leoni et Constantino tribuitur, recenset in sua Bibliotheca idem Antonius Augustinus codice 188, videturque cum Pselli opere confundere in voce Πανδέκτης, de propriis nominibus Pandectarum.

« Leo Philosophus Basilio patri succedens inchoatum ab eodem Basilio Διατάξεων Βασιλικῶν volumen (*Basilicum* vocant Græci) perfecit, uti Credenus asserit, operaque Sabbatii protospatharii (uti Matthæus Blastares tradit, ex coque Antonius Augustinus in Bibliotheca, libro de propr. nomin. π', et in προλεγόμενοις ad Novellas) promulgavit; hac Leonis καθάρσει Photius in procanone videtur usus Gothofredo, anno a Virginis partu circiter 886. A Leone concinnatos fuisse Βασιλικῶν libros Michael Psellus, Michael Attaliota, Harmenopolus, Balsamon, Blastares et Cujacius summo consensu testantur.

« Edidit item Leo Juris Epitomas (q-r), opus meris definitionibus et regulis constans, et satis elegans, quod erat in Palatina bibliotheca, ut Freherus testatur; præter ἐξηκοντάβιβλον, seu Βασιλικὰ νόμιμα confecisse Leonem prochirum, ut instar Institutionum foret, Antonius Augustinus in notis ad Novellas prodit, aliquando ex his quæ ipsi et Basilio patri simul, vel Constantino filio promiscue ascribuntur, illud fore verisimile est, forte Λέοντος ἐκλογὴν quæ reperitur in bibliotheca Regia Parisiensi, quamque laudat Labbeus, qui ex eadem erutas glossas emisit in lucem. Codici Vaticano 852, in quo κττὰ στοιχείον præfixa legitur imperatoris Leonis epistola incipiens, Ἰουστινιανῶ, diversa a novella prima Leonis ad Stylianum.

« Subsecutus Leonem Constantinus, ejus filius, cognomento Porphyrogennetus, revocavit has Βασιλικὰς sub incudem, et novam ἀνακάρσειν, seu repetitam prælectionem emisit in lucem, ut cum in unum corpus quinquaginta trium locorum communium (s-t), historicos omnes colligi jussisset, non minus de jurisprudentia, quam de historia, quæ conjungendæ sunt (ut toto libello docet Franciscus Balduinus) bene mereretur, ut observavit Casaubonus in præf. ad Polybium. Unde Βασιλικῶν auctor assertus fuit a Luitprando, atque a Gentiano Herveto: hanc ἀνακάρσειν (u) passim laudat Theodorus Balsamon.

« Isti demum veri sunt Βασιλικῶν libri, qui a Constantino Porphyrogenneto ultima manu impressa fuerunt editi.

« Ad eos ipse Constantinus, prochirum (v) sive introductionem componi curavit, aut potius prochira quæ Basilius et Leo composuerant, recenseri: unde illius quoque nomen tot prochirorum exemplaribus inscriptum est, quæ a studiosis et caudicibus Orientalibus varie interpolata, concisa pro libito, et ad ipsorum usum, præpostereque descripta tam dissimilia, tamque perturbato ordine nunc reperiuntur.

« Βασιλικῶν ἐκλογὴν, sive synopsis (x) Joan. Sambucus vir Pannonius Tarenti apud Calabros reperit, et cum versione Latina Leunclavium ipsam edidit Basileæ 1575. De illa fuse Cujacius lib. xvii, cap. 37 et 38. *Observat. Juris*, ubi laudat etiam μικρὸν κατὰ στοιχείον incerti auctoris, de quo cum non liqueat, ampliandum censeo. »

6. Διήγησις, περὶ τῆς πρὸς Αὐγαρον ἀποσταλείσης ἀχειροποιήτου θείας εἰκόνης Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἑμῶν. *Narratio de imagine Christi ab ipso ad Augarum, Edessæ regem, missa et Edessa CPolin translata a. C. 944.* Latine legitur apud Aloysium Lipomannum, atque inde apud Surium tom. IV, ad 16 Augusti; Græce ex Regio codice una cum nova versione sua notisque primus vulgavit Franciscus Combesisius in Fasciculo originum et antiquitatum CPol., p. 75-101, Paris. 1664, 4. Conjecturam Li-

NOT.E.

(p) Vereor ne Antiochenum patriarcham Balsamonem dicere voluerit Augustinus, de cujus synopsis e codice et novellis dictum supra p. 403.

(q-r) Leonis Sapientis Compendium Legum citans Nic. Comnenus Papadopoli *Prænotionibus mystagog.* p. 361, 402, etc., laudat ejus interpretes Modestinum, Dominum, Gregorium Patzo, Theophilitzem, Eudoxium, Phocam et Theodorum Hermonopolitem. *Alius ab hoc Theophilitzes* cujus mentio in Vita

Basillii Macedonis inter scriptores post Theophanem.

(s-t) Vide volum. VI hujus Bibl., p. 160 seq.

(u) Idem Balsamo præm. in Nomoanonem Photii vocat τὴν τελευταίαν ἀνακάρσειν τῶν νόμων τὴν γενομένην παρὰ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογέννητου.

(v) A. C. 939.

(x) Fol. de hac supra p. 426.

pomani et Baronii (ad a. 994, n. 13, p. 717, ed. Antwerp. Plantin.), qui narrationem hanc Constantino, Romani filio, tribuunt, refellit præter Combesium (et Lambec. l. c., p. 413, sqq.) Hanckius *De scriptoribus hist. Byz.*, pag. 475 seq., et Antonius Pagi in *Critica Baroniana* ad a. C. 944, n. 3 seq. Exstat etiam hæc narratio ms. in bibl. Vindobonensi; vide Lambecium VIII, pag. 195 seq. [p. 410 sqq. ed. Kollar., cod. 14, n. 39] et p. 198 [p. 417 sqq., n. 40. ibique Kollar. not. B.] ubi refertur anonymi additamentum de illa imagine, culta Edessæ, antequam CPolin transferretur. Incipit: Περὶ τῆς ἀγίας ἐν Ἐδέσσει ἀχειροποιήτου καὶ θελας μορφῆς. FABRIC. — Est quoque illa narratio Florent. in bibl. Laur. Med. cod. 30. qui continet vitas et sermones diversorum Patrum in laudem SS. a die 18 Jun. usque ad 31 Aug. n. 39, d. 16 Augusti. V. Bandin. Cat. codd. Gr. Laur. I. p. 456, qui præterea citat Menæa Græcor. eodem die, et Leon. Allatii Diatr. de Simeonum scriptis, p. 103 sq. — Eadem historia imaginis Christi Edessenæ servatur in bibl. publ. Paris. codd. 1176, n. 40, 1475, n. 9, 1527, n. 11, 1528 n. 13, 1548, n. 11 et 1611, n. 17. — De imagine Edessena Christi, CPolin allata, mentio fit apud continuatorem Theophanis, in Romano imp., p. 268. HARL.

7. *Orationem ms. de translatione reliquiarum S. Chrysostomi* laudat Allatius *De purgatorio*, pag. 71, ad Georgium Acropolitam pag. 201. *De consensu* pag. 281, et *De Simeonibus* pag. 111. Incipit: Τὶ τερπνότερον τοῦ νῦν ὀρωμένου θεάματος ἢ τὶ λαμπρότερον τῆς παρούσης ἡμέρας; Titulus est: Λόγος ἡνίκα τὸ τοῦ Χρυσοστόμου ἱερὸν σκῆνος ἐκ τῆς ὑπερορίας ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων ἀπετίθη. FABR. — Inter vetustiores scriptores qui Vitam Chrysostomi sunt persecuti, laudatur Const. Porphyr. ἐγκώμιον in cod. Vindob. Cæsar. 27. V. Lambec. Comment. VIII, pag. 637 sqq., et, quem ille p. 639, not. 4, excitat. Savilius in ed. Chrysostomi, tom. VIII, col. 943. Est vero illa Constant. Porphyr. orat. in cod. Cæsareo 19, teste Kollar. in supplem. ad Lambecii Comm., p. 259 sq. — In bibl. Sfortiana, notante Montfauc. in *B. bbl. mss.*, tom. I, pag. 702, A. — Paris. in bibl. publ. codd. 157, n. 19. et 3100. n. 4.

Constantinus, Leonis filius, auctor esse dicitur *canticorum* (ἐξαποστειλαριον) *ad divina beneficia pascenda*, in cod. Taurin. 175, V. Catal. codd. regg. Taurin., pag. 280 sq. — Inter codd. Vossian in Catal. codd. Angliæ, tom. II, p. 60, n. 2210, est anonymi compellatio ad Constantinum Porphyrogen. HARL.

8. *Theophanis historiam*, Constantini jussu *continuatam*, memoravi supra [in vol. VII, lib. II, c. 5. § VII, n. 4. pag. 681.] — *Vide hujusce Patrologiæ nostræ tom. CIX, in recensione scriptorum post Theophanem.* EDIT.

9. Superest præcipuum opus, quod non ipso Constantino quidem elaboratum, at egregio consilio ejus atque auspiciis per varios viros peritos digestum est, κεφαλαίων ὑποθέσεων, sive *collectaneorum* et *excerptorum* historico-politicorum et moralium sub capitibus sive titulis 53 (y) dispositorum, conquistorumque ex probatissimis quibusque historiis omnis ætatis monumentis. Ex tribus hisce et quinquaginta titulis nonnisi duo, neque illi integri, plane ad nos pervenerunt, vicesimus septimus Περὶ πρεσβειῶν, *De legationibus*, et quinquagesimus Περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας, *De virtute et vitio*. Tituli de legationibus alteram partem, a Joanne quodam CPolitano digestam, ex bibl. Antonii Augustini, archiepiscopi Tarracensis, vulgavit Fulvius Ursinus Græce Antwerp. 1582, 4, cum notis. In hac parte exstant παραβολαὶ excerpta e Polybio pag. 1-228, e Dionysio Halicarnasseo, p. 295-312, e Diodoro Siculo p. 313-333 ex Appiano pag. 334-372, et e Dione Cassio p. 373-447. Alteram partem ejusdem tituli de legationibus, ex recentioribus paulo historicis excerpta complexam, David Hoeschellius ex codice Bavarico 204 pridem vulgavit. Ex præmio ascribam catalogum scriptorum, e quibus illa collectaneorum pars concinnata fuit: Εἰσὶ δὲ ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων Χρονικῶν. α', Πέτρου πατριῆς καὶ μαγίστρου. β', Γεωργίου μοναχοῦ χρονικῆς. γ', Ἰωάννου Ἀντιοχείως. δ', Διονυσίου Ἀλικαρνασείως Ῥωμαϊτικῆς ἀρχαιολογίας. ε', ζ', Ηολυβίου Μεγαλοπολίτου καὶ Ἀππιανῶ. ζ', Ζωσίμου Ἀσχαλωνίτου. η', Ἰωσήπου Ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας. θ', Διοδώρου Σικελιώτου. ι', Δίωνος Κοκκιανῶ. ια', Προκοπίου Καισαρέως. ιβ', Πρίσκου

NOTÆ.

(y) Auctor præfationis, singulis excerptorum titulis præmissæ: Ὁ τῆς πορφύρας ἀπόγονος Κωνσταντίνος, ὁ ὀρθοδόξοτατος καὶ χριστιανικώτατος τῶν πώποτε βεβασιλευκότων, ὀξυώτερον πρὸς τὴν τῶν καλῶν κατανόησιν διακειμένος, καὶ δασύριον ἐσχηκὼς νοῦν, ἔκρινε βέλτιστον εἶναι καὶ κοινωφέλες, τῷ τε βίῳ ὀτησίφορον, πρότερον μὲν, etc. *Constantinus Porphyrogenetus, imperator, omnium qui unquam fuerunt, rectæ fidei tenacissimus et Christianissimus, ingenio præditus ad rerum pulchrarum perceptionem acutissimo, ea denique præstantis intelligentia, ut facile quidvis ad effectum perduceret, illud primo fore optimum est ratus et vulgo omnibus utile, ut libros undique ex omnibus orbis partibus, doctrina varia refertos, conquireret, deinde vastam illam librorum, molem, quæ lectores enecabat, quam præsertim molesta plerisque omnibus et lædii plena ea res videretur, in partes*

minutas putavit distribuendam, et luculentam utilitatem, quæ poterat inde percipi, oculis hominum exponendam. Adeo ut hoc delectu habito majori attentione et assiduitate lectioni incumbere studiosi queant, et sermonis jucundiam altius ac penitius animo imprimere. Hoc amplius imperator magno, et felici conatu opus universum in ὑποθέσεις διαφόρους, tractatus diversos numero tres et quinquaginta censuit distribuendum, in quibus ἅπασα ἱστορικὴ μεγαλοουργία, quidquid magnificentum habet historia, inclusum continetur, neque inest quidquam historiæ insertum, quod partitionem hanc in hosce tractatus effugerit. Neque vero ab divisionem sententiarum series operis totius ullo modo corrumpitur, verum servat hæc synopsis, vel, ut verius dicam, hæc rerum cognatarum, οἰκείωσις sive adunatio in singulis partibus concinnandis unicuique tractatui convenientem rationem.

ρήτορος. γ'. Μάλλου σοφιστοῦ. ιδ', Μενάνδρου προτέτορος. ιε, Θεοφυλάκτου ἀπὸ ἐπάρχων καὶ ἀντιγραφῆως τοῦ Σιμοκάττου.

Tituli de virtutibus et vitiis, qui in toto opere fuit quinquagesimus, priorem partem ex insula Cypro nactus Nic. Fabricius Peirescius communicavit cum Henrico Valesio, qui ex ea quæ digna luce videbantur, selegit et cum versione sua notisque doctissimis et fragmentis Polybii, Nic. Damasceni et Dionis, singulari studio a se collectis, vulgavit Paris. 1634, 4. In his excerptis, quæ vulgo appellantur Peiresciana leguntur selecta loca ex Polybio pag. 6-197; e Diodoro Siculo pag. 221-413, ex Nicolao Damasceno, περὶ τοῦ ἰδίου βίου καὶ τῆς ἑαυτοῦ διαγωγῆς pag. 414-489; ex Dionysio Halicarnasseo pag. 529-545; ex Apriano pag. 465-567; ex Dione Cassio pag. 569-769; ex Joanne Antiocheno, monacho, pag. 778-853. Excerpta cæteroque erat hæc collectaneorum pars ex scriptoribus quatuordecim, qui pag. 5 seq. hoc ordine recensentur: Εἰσὶ δὲ ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων χρονικῶν, α', Ἰωσήπου Ἀρχαιολογίας, β', Γεωργίου μοναχοῦ γ', Ἰωάννου τοῦ ἐπίκλην Μαλέλα χρονικῆς, δ', Ἰωάννου Ἀντιοχείως χρονικῆς Ἱστορίας, ε', Διοδώρου Σικελιώτου Καθολικῆς Ἱστορίας, ς', Νικολάου Δαμασκηνοῦ Καθολικῆς Ἱστορίας ζ', Προδότη τοῦ Ἀλικαρνησέως, η', Θεουκυδίδου θ', Ξενοφώντος Κύρου παιδείας καὶ Ἀναβάσεως Κύρου τοῦ Παρυσάτιδος ι', Ἀρβιανοῦ Ἀλεξ. ια', Διονυσίου Ἀλικαρνησέως Ῥωμαϊκῆς Ἱστορίας ιβ', Πολυβίου τοῦ Μεγαλοπολίτου Ῥωμαϊκῆς Ἱστορίας ιγ', Ἀππιανοῦ Ῥωμαϊκῆς τῆς ἐπίκλην βασιλικῆς ιδ', Δίωνος Κοκκιανοῦ Ῥωμαϊκῆς Ἱστορίας. Additur: καὶ οἱ ἐφεξῆς ἐν τῇ δευτέρῃ τεύχει ἐπιγράφονται. *Sequentes auctores in altero (hujus nempe tituli) volumine recensentur.* Unde patet non integrum titulum de virtutibus et vitiis, sed priorem tantum, ut dixi, ejus partem in manus Valesii incidisse, qui ea libertate uti non dubitavit, ut in his eclogis et ordine scriptores alio poneret, et ea, quæ vel jam edita exstarent, vel indigna essent editione, omitteret ac rescinderet. [Conf. Zepernick. l. c., pag. 231.]

Ex deperditis hujus operis titulis primus fuit, ut in præfatione disertè traditur, περὶ βασιλέων ἀναγορεύσεως. *De imperatorum regumque renuntiatione.* Cæterorum, ultra viginti ab Hæschelio et Valesio observatorum, hæc est notitia, litterarum ordine a me descripta:

Περὶ ἀνακλήσεως ἤττης. *De restitutione exercitus victi.*

Περὶ ἀνδραγαθιμάτων. *De fortiter factis*, p. 442 edit. Valesii, et 473.

Περὶ γάμων. *De nuptiis.*

Περὶ γνομῶν. *De sententiis*, pag. 258 edit. Valesii et 225.

Περὶ δημηγοριῶν. *De concionibus sive orationibus.* Id. p. 87.

Περὶ ἐθνῶν. *De gentibus.*

Περὶ ἐθῶν. *De moribus.*

Περὶ ἐκκλησιαστικῶν. *De ecclesiasticis rebus personisque.*

Περὶ ἐκφράσεως. *De descriptionibus.* Suid. in Σάμβουκας.

Περὶ Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. *De historia Græca (gentili.)*

Περὶ ἐπιβοῶν. *De imploratione auxiliorum.*

Περὶ ἐπιβουλῆς. *De insidiis.*

Περὶ ἐπιστολῶν. *De epistolis.*

Περὶ κνηγεσίας. *De venatione.*

Περὶ νίκης. *De victoria.*

Περὶ οἰκισμῶν. *De coloniarum deluctione.*

Περὶ παραδόξων. *De miris et inopinatis.* pag. 121 edit. Valesii.

Περὶ πολιτικῶν διοικήσεως. *De rerum civilium administratione.*

Περὶ στρατειῶν. *De expeditionibus militaribus.*

Περὶ στρατηγημάτων. *De strategematibus*, pag. 34 et 42 edit. Vales. et 437.

Περὶ στρατῶν. *De exercitibus.*

Περὶ συμβολῆς. *De præliis.*

10. Constantini quoque hujus jussu Theophanes quidam *synopsis* totius *artis medicæ*, ex Oribasii potissimum scriptis collectam, septem libris, sive capitibus 296, digessit, et eidem Constantino inscripsit. Incipit præcæmium: Τὰς προσταθθείσας ἐπιτομὰς παρὰ τῆς σῆς θεϊότητος, ἐκ θεοῦ αὐτοκράτωρ, περὶ τῆς τῶν ἱατρικῶν θεωρημάτων συναγωγῆς ἔσπευσσ' κατὰ το δυνάτῶν, etc. Exstat hoc opus aliquoties Græce ms. in bibl. Cæsarea Vindobonensi. Vide Lambecium lib. vi, pag. 114, 116, 157. FABR. — In cod. 21, n. 9, in cod. 24, n. 1; in cod. 25, n. 1 et 40, n. 8. V. Lambec. Comm. VI. part. II, p. 262, 264, et 356, ed. Kollar.; sed plura v. infra ad vol. XII, pag. 685 sq., et J. O. Steph. Bernard. in præfat. ad suam edit. post ejus demum mortem ad umbilicum perductam, inscriptamque: *Theophanis Nonni epitome de curatione morborum, Græce et Latine. Ope codicum mss. recensuit notasque adjecit J. O. St. Bernard.* tom. I, cum tab. ænea. Gothæ et Amstel. 1794. — Tom. II, 1795, m. 8. HARL.

Aliud opus Constantini Porphyrogeneti jussu digestum, quod ms. in bibl. Regia Paris. exstat, teste Boivino ad Julii Africani Cestos, pag. 360. In illo excerpta ex Africano et aliis scriptoribus. FABR. — In cod. Paris, 1630, n. 6. est *Theophanes de diæta* ad Constant. Porphyrog.; sed initium solum rest.

41. Eidem Constantino debemus *Collectionem Hippiatricorum* sive *de veterina medicina libros duos*, capitibus 129 distinctos, ex scriptoribus pluribus hujus generis collectos (z) et e Græco Latine versos editosque Paris. 1530, fol. interprete Joanne Ruellio, Suessionensi, qui rei veterinariæ nomenclaturam et brevem Diodori de ponderibus et mensuris tractationem subjunxit. Græce hi primum vulgati sunt a Simone Grynæo, ap. Jo. Valderum. Basil. 1537, 4. Codex plenior, et alio ordine digestus, fuit in bibliotheca cardinalis Seripandi, atque inde in Wittiana. Insignis etiam codex ac vetustus membranaeus exstat Cantabrigiæ in bibl. collegii Emmanuelis, quo usum se testatur Petrus Needhamus in luculenta sua, de qua mox, Geoponicorum editione. Italice etiam lucem viderunt Venet. 1543, 8, et Gallice per Joannem Masseum, Campanum, Paris. 1563, 4.

42. Denique certum est et Noni medici compendium, de quo volum. XII hujus Bibl., p. 685 (a) et anonymi *De diæta* (b), de quo Cangius p. 102 ad Zonaram, et *Geoponica* etiam jussu et auspiciis Constantini hujus Porphyrogeneti collecta fuisse, ut eos fugerit ratio, qui de Constantino Magno, vel, ut Cornarius, de Constantino Pogonato cogitarunt. Certe Constantino nostro, Leonis Sapientis filio, soli et ex asse competit elogium, quod auctor hujus συναγωγῆς in præfatione ad Constantinum scripta ait, eum omne genus doctrinæ et omnes disciplinas summo studio instaurasse, vocatque eum τερπνὸν τῆς πορφύρας ἀπάνθισμα, quibus verbis ad Porphyrogeneti appellationem aperte alludit (c). Ecquis vero Constantini hujus jussu, quem etiam 20, 6, verbis, ὦ τιμωτάτε, alloquitur auctor, collectionem ipsam composuerit, atque opus hoc in 20 libros distributum (quorum primores duodecim sunt de agricultura, octo postremi de cura rei pecuariæ) ex variis scriptoribus ita digesserit (d), adhuc est incertum (e).

NOTÆ.

(z) Hippiatrica sunt in cod. bibl. publ. Paris. 2195, ex Sostrato et Hippocrate collecta, et in cod. 2091, n. 11, sub titulo: *Hipposophium, sive liber de curandis equorum morbis*, in cod. 2245, sæc. xv, manu Antonii Damilæ. *Hippiatricum* s. Collectanea e variis scriptoribus, de curandis equorum morbis: it. nonnulla de ponderibus et mensuris, et libri de curandis avium morbis capita nonnulla.— Florentinæ in bibl. Laur. Med. cod. VI, n. 7, plut. 65 V. Bandin, Cat. codd. Gr. Laur. III, p. 149, qui « Præcedit, ait, tabula capitum 134, ac duplex de ponderibus et mensuris expositio, prima anonymi, altera Diodori;.... hujus codicis, utpote vetustatis non spernendæ, collatio, qua nova editio paranda sit, nonnisi magno usui esse posset. » — Oxon. in bibl. Bodlei. (secundum catal. codd. Angliæ, etc.) in cod. 164. Baroco. *Apsyrta veterinaria*, in principio mutilata aliquot lineis: in iure vero 25 medicamenta, ultra ea quæ in impressis habentur, occurrunt; tunc de mensuris et ponderibus veterinariis 158. b. ἡ οὐγκία ἔχει ὄραγμας ἡ. Post tria medicamenta sequitur Ὀρνεοσόφιον, de curis ægritudinum quæ cadunt in aves venaticas, ac de generibus eorum capp. 26, ad Michaellem imp. — In cod. Guil. Laudi 589, n. 2, de equo et hippiatrica. *Hebr.* — n. 5722, de re veterinaria, *Arab.* fol. cum. figg. — inter codd. Anton. a Wood. 8558, n. 27, de medicinis equorum, *Anglice.* — Cantabrig. in coll. S. Emanuelis; cod. XIII, Βιβλίον ἱπποιατρικόν, codex vetustissimus, membr., 4, in quo, ut ait confector catal., plurima comparent, quæ in libro excuso desunt, capite tamen ultimo mutilatur. — In cod. Cat. tom. II, inter codd. Vossianos n. 2217, citantur Hippiatrica cum figg. et multum discrepantia ab editis. (In bibl. Leidensis, cui accesserunt codices Vossiani, catalogo p. 398, n. 50, ita describitur cod. Voss. « Hippiatrica cum figg. et multum discrepantia ab editis. Titulus concipitur: Ἱπποιατροσοφῆν τοῦ σοφοῦ ῥήτορος, Ἰερακλέου καὶ ὑποκράτους (sic) καὶ τοῦ σοφοῦ Γαλήνου. In fine: Πληρώθη, τὸ παρὸν ἱπποιατροσωφῆν διὰ χειρὸς ἐμοῦ Δημητρίου τοῦ Δρωσίνου. Item ἑτέροι ἴδεοις ὠφέλειμαι εἰς τὰς ἰατρίας τῶν ἱππων ἐκ πολλῶν ὡς ὄραξ ἀνθολογηθέντων, et in fine eadem appellatio. » HARL.

(a) Add. Fabric. B. Gr. vol. XIII, p. 126 (ubi quoque de libello *de diæta* agitur), it. paulo ante ad sect. 10 notata e præfat. Bernardi ad edit. ibidem citatam Noni, sive potius Nonni Theophanis, et *Montfauc. Bibl. Coislín.*, pag. 448. HARL.

(b) Est quoque in cod. Paris. bibl. publ. 2091 n. 9. Vid. supra ad sect. 10 addita. HARL.

(c) Add. Bandin. Cat. codd. Gr. Laur. II, pag. 554, et Lambec. atque Kollar. Comm. bibl. Cæs. VII, p. 388. Id.

(d) Varias sententias recensui pridem in *Decade decadum*, edita Lipsiæ 1689, 4, capite ultimo sive centesimo [add. Fabricii opusculorum syllogem. Hamb.]. Videnda etiam Petri Needham prolegomena, Geoponicis præmissa, et Placcii *Theatrum Pseudonymorum*, n. 716; Cangius ad Zonaram, p. 101. — Fabr. Conf. sunt imprimis, quæ Niclas. et in præfat. ad præclaram suam editionem, et ad Needhami prolegomena scite docteq. monuit collegitque. Idem pag. 39 sqq. castigavit multos errores Alberti Halleri, qui in Bibl. sua botanica, part. 1, pag. 127-145, de Geoponicis quam plurima scripsit: quæ omnia repetere non vacat. Id.

(e) Diversa variorum VV. DD. judicia atque opinionones collegerunt et interdum examinarunt Needham in prolegg. pag. 29 sqq., et Niclas. in notis ad illa: quos consulat velim, qui plura de illa controversia scire aveat. Qualis vero Geoponicorum fuerit genitura, cl. Niclas. ad Needhami prolegg. pag. 43 sq. acute ostendit. Constantinus, ait. Porphyrogenetus ad usum populi sui publicare vult Chrestomathiam rusticam. Negotium mandatur Cassiano. Hic ex libris, qui de R. R. scripti sunt, quorum copia esset, omnibus præcepta rusticorum omnia conquirat ac digerit, eo consilio, ne quid omittatur, i, 14, xi, 14, v, 6. Quod quidem ita exsecutus est, ut libros quorum particulas hic habemus, tanquam superfluos interire passa sit posteritas. Cum vero, Photio teste, cod. 163, qui de R. R. exposuerunt, eadem fere de iisdem prodiderint: Cassianus omnes sic excutit, ut nullum auctorem solum sequatur, sed ubique illum primo loco collocet, qui ei argumentum quodcumque optime plenissimeque tractasse videretur: huic deinde subjungat, quæ apud alios invenisset peculiaris. Hoc modo ex multis complurium auctorum voluminibus breve veluti florum corpusculum fecit, ut Justinus in præfatione de simili instituto loquitur. Igitur Cassianus excitat reliquos auctores, non is qui orsus est. Et sane poterat hoc jam ex iv, 8, 9, perspici, ubi Florentinus ab initio et in fine commemoratur.... Porro, ut nostri hodie aliorum libros vel vertentes, vel edentes, vel excerptantes, vel tractantes quocumque modo, rarissime a se impetrant, quin quasdam aspergant notulas, sic etiam

13. Constantini Porphyrogeneti jussu etiam atque auspiciis martyria et *Vitas sanctorum* (f), non Orientalium tantum, ut visum Joanni Molano, sed quorumvis, quas nancisci potuit, conscripsit Simeon, magister et logotheta, cognomento *Metaphrastes* (g); ita enim appellatus est quod plerasque Vitas non suapte ipse ingenio composuit condiditque, sed ab antiquioribus scriptas μετέφρασε et paulo alio habitu induit (h), omittendo alia in illis, alia addendo vel mutando atque interpolando. Vitas plerasque recensent Allatius libro *de Symeonum scriptis*, pag. 124 seq.; Hanckius parte 1 *De scriptoribus Byz.*, cap. 24. p. 436 seq., et Caveus ad a. C. 901, sed ita ut difficillime possint evolvi. Nam Allatius initia Vitarum ordine alphabetico digessit; Hanckius Vitas recensuit sub titulis populorum, qui sanctos quosque, quorum sunt Vitæ, sibi vindicant: Caveus ordinem secutus est Allatii, quanquam initia ipsa Vitarum ascribere supersedit. Digessi igitur Vitas quas Simeonis ex stylis ratione vel aliis argumentis genuinas Allatius censet, descriptas secundum nomina sanctorum, ordine recensita alphabetico. Addidi etiam alias, quas certis auctoribus Allatius tribuit, itemque illas quas cum certo auctori non audeat assignare, Simeonis Metaphrastæ tamen non esse, putat, esse exploratum, denique longe plures, quas ipse in Actis sanctorum vel alibi. Allatio præteritas observavi. Illum catalogum habes volumine IX hujus Bibliothecæ p. 48 usque ad 152, et multo plenorem quidem quam primum editio voluminis præsentis hoc eundem loco exhibebat (1). Ejus itaque in vicem ecce jam tibi Michaelis Pselli in Symeonem Metaphrastem. Encomium cum versione Leonis Allatii, in cujus capite 13 Operis, de Vitis sanctorum ab eo compositi, cum laude meminit, ut facit etiam Theodorus Balsamo, ad can. 63 Trullan.: Χάρις τῷ μακαρίτῃ Μεταφραστῇ τῷ τὰ μαρτυρικὰ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας σκίσματα πολλοῖς πόνοις καὶ ἰδρωσὶ κατακαλλύοντι ἐς ἕμνον Θεοῦ καὶ δόξαν αἰωνίζουσαν τῶν ἁγίων μαρτύρων. Similia Matthæus Blastares, in Synopsi canonum p. 57 seq. FABR. — Hoc quoque adjecerat Pselli, Metaphrastæ officium, Gr. et Lat. Μηνὶ Νοεμβρίῳ κη'. — *Mensis Novembris die 23, commemoratio S. Patris nostri Symeonis logothetæ Metaphrastæ: Officium a Psello compositum. Interprete Leone Allatio. Troparia* (i. e. ad vespertas) *in psalmum. « Domine, clamavi. » Echus obliquus secundus.* Mibi vero nec commodum nec necessarium esse videtur, ut illa opuscula typis repetantur in hac B. Gr. editione. Contra quoniam huicque de Constantino Porphyrogeneto scriptisque, ejus jussu auspiciisque confectis, actum est, adjicere placet notitiam *Cæremontialis* Constant. Porphyrog., Fabricii ætate nondum editi, brevem. Sed quoniam opus postea lucem vidit et satis notum est, maximam § XIV partem delevi. HARL.

Zacharias Conrad ab Uffenbach possederat cod. in orbe forsitan unicum, paucis antea vel cognitum vel memoratum, qui a. 1732 pervenit in bibliothecam senatus Lipsiensis. Is vero continet *Constantini Porphyrogeneti libros duo de cerimonias aulae Byzantine*; nec vero unus Constantin. Porphyrog. auctor operis, quod quidem ad nostram pervenit ætatem, fuit, sed, quod quidem probabile videbatur Reiskio in præf. ad vol. I, pag. 7 sqq., atque in præf. sine ad vol. II, et J. M. Gesnero in Relationibus, etc., postea laudandis, vol. I, p. 392, adjecta sunt quædam ab illius nepote cognomine aliisque. Sistit autem opus cerimonias in aula et Ecclesia Constantinopolitana observandas, necnon in expeditionibus bellicis et ludis publicis ac solemnibus. Illum codicem uberius descripsit J. H. Maius in catal. mss. codicum in bibl. Uffenbach. part. II, n. 17, pag. 537-567, ex eoque excerptis primum. Ἰνδὶκὸν, etc., *designationem expeditionum imperatoris bellicarum et memoriale pro castris, tum indicem capitulum lib. I et II*, Græce cum sua versione Latina. Et designationem et indicem ex illo catalogo, salvam, credo, ut moveret viris doctis, typis repeti fecerat Fabricius in edit. 2 B. Gr. At, opere nunc edito, ea omnia ex hac nova editione exulare jussimus. Neque tamen incommodum, neque aliis ingratum visum est, epistolam Uffenbach. ad Fabricium missam, seu accuratam codicis operisque descriptionem, et a Fabricio (p. 621, vol. VI vet. edit.) publicatam, atque a Reiskio vol. I operis pag. xxiii iteratam, hoc loco retinere. En igitur notitiam Uffenbachii cum Fabricii notis.

NOTÆ

Cassianus non mutum pecus est, quod alienos sacros in unum locum tacite congerat; sed vir ingenius, institutus liberaliter, prædiorum villarumque plurium dominus et ipse experientissimus arator, qui sumit audaciam quæsitam meritis, et sententiam suam ipse post alios dicit, hoc est, opportune *notas suas non aspergit ad marginem*, quod nunc fit, sed *interspergit*, et se miscet reliquo rusticorum choro. Hoc itaque tenemus: Sunt Geoponica. *Chrestomathia rustica cum notis Cassiani Bassi, scholastici*, edita Constantinopoli, *impensis et auspiciis Constantini Porphyrogeneti*. Hoc observato, reliqua omnia sunt expedita et explicita. » Hactenus Niclas, qui ea quæ bene et recte, opinor, explicuit, adhuc aliquot exemplis probavit illustravitque. HARL.

(f) Conferatur *Metaphrastes* in Vita Theocistæ apud Surium ad 10 Nov.; *Miob. Psellus*, Encomio

(1) Vide in *Symeone Metaphraste, infra*, ad an. 965. EDIT. PATR.

Metaphrastæ, pag. 233; Caveus ad a. C. 901; Antonius Pagi tom. III Criticæ Baronianæ ad a. 902, et præcipue 913.

(g) Adi sis quæ Psellus pag. 227 seq., Allatius lib. *De Simeonum scriptis*, pag. 73 seq., nec non libro *De Niliis*, pag. 29 seq. edit. a me curatæ, et *De Psellis* § 16 seq.; Martinus Hanckius parte 1 *De scriptoribus hist. Byz.*, cap. 24; Jo. Bollandus præf. ad Acta sanctor. tom. I Januar., p. 16 seq. FABR. — De hoc Simeone et Vitis sanctorum alio tempore in hac B. G. copiosius agam. Quare, quæ Fabr. in vet. edit. hic de Simeone, ejusque scriptis, item de *Dioptra* annexerat, in præsentis omisi. HARL.

(h) Vide Cotelerii *Monumenta Ecclesiæ Græcæ*, tom. III, pag. 574, et Bernardini de Montfaucon *Palæographiam Græcam*, p. 269, 273, 275.

Codex forma est majori, quam in folio vocare solent, in membranas pergamenas, easque firmiores, læviores atque nitidiores, quam quibus postremis, ante typographiæ inventionem, temporibus utebantur, exaratus. Quamquam de ejus ætate certo definire non ausim, illum tamen longe ante urbis expugnationem in ipsa Græcia scriptum esse, existimo. Summa enim cura atque dexteritate confectus, ut sphalmata, quibus recentiores ex scribarum ignorantia atque oscitantia scatent, vel nulla vel exigua rarissime occurrant. Et licet elegantia scripturæ tanta appareat, ac si integrum volumen non solum eadem manu, sed eodem calamo eademque die descriptum videatur, litterarum tamen character antiquior est et a nostro multum differt, atque ideo lectionem initio difficiliorem reddit, quæ difficultas augetur per siglas vel litterarum compendia, et quod voces minus distinctæ nullo plerumque interstitio sibi cohæreant. Quod equidem notam non contemnendam antiquitatis cl. Salmasius (i) asserit. Accentus adjecti illam nec tollunt nec minuunt, cum ab Aristophane jamdum inventi (j) et in velustissimis atque præstantissimis codicibus sæpe reperiantur. Externa libri facies, involucrum nimirum ex corio bubulo Turcico constans auroque obductum, atque regum Hungariæ insignia, quæ in utraque parte apparent, satis demonstrant, non ultimum inter celeberrimæ atque instructissimæ Budensis, heu quondam! bibliothecæ κειμήλια locum obtinuisse. De quo infra pluribus. Sed ut ad interiora accedam, primus tractatus omnem apparatus bellicum omniaque ad illum necessaria exactissime describit; reliqui, ritus ecclesiasticos, ceremonias, in unoquoque festo die observari solitas, protius enumerant. Hinc non solum quæ ad statum aulicum et ecclesiasticum pertinent, sed multa etiam quæ ad topographium urbis, officiorum atque dignitatum notitiam utramque, ecclesiasticam imprimis horum temporum historiam, faciunt, reperiuntur, quæ alibi frustra quæsieris. Quod luculento est indicio, hoc opus nunquam prodiisse. Nulla enim tam palatii quam Ecclesiæ officia, a Codino atque Meursio ommissa, ex illo produci, multa etiam illustrari possunt. Innumeræ quoque voces occurrunt quas neque Glossaria, a Labbeo, Meursio, Du Cangio composita, neque Hesychius, neque Suidas habent (k). Quare ad linguæ etiam peritiam haud parum conducit. Stylus cæterum satis comptus atque pro istius sæculi barbaris sat elegans. Nunquam vero editum, imo vix cognitum hactenus optimum fuisse codicem, prorsus miror. Neque enim inter opera Constantini a Vulcanio, vel ab aliis publici juris facta, apparet, neque ab Hanckio, nec alio, quod sciam, ulla ejus fit mentio (l). Verum Du Fresnei domini Du Cange industriam effugisse, plane demiror, quippe qui ad illustrandam Orientalis Imperii historiam, et Glossarium suum adornandum incomparabili prorsus studio omnia rimatus est Solus Gesnerus (m), in historia litteraria versatissimus, ejus hisce meminil, dum inter alia Constantini opera recenset: Volumen Græcum magnum ex bibliotheca Hungarica de ceremoniis aulicis sacris et profanis. Videndam, pergit Gesnerus, ante forte sit idem liber qui Harmenopulo tribuitur in catalogo bibliothecæ regis Gallorum. « Ordo regii palatii. » Nullum vero mihi dubium est, aut falso Constantino Harmenopulo inscribi aut plane diversum esse debere. Cum expressissimis verbis imperator in omnium tractatum titulis et præloquiis illos sibi ipsi vindicat, et quem Constantino Harmenopulo tribuit codex, de aulicis, meus vero de ecclesiasticis potissimum agat. Du Cangius, qui omnia regis bibl. ms. sedulo excussit, Harmenopulum non vidit, alias neglexisset minime; quare illum adesse vix credo (n). Si Labbei Bibliotheca mss. (o) ad manus esset, lubens consulissem; is enim regis bibliothecæ mss. inter cætera enumerat, qualis aulem sit catalogus, de quo Gesnerus, ignoro. Ms. fuisse oportet. Singularem enim regionum mss. indicem unquam

NOTE.

(i) Epistol. ad cl. Sarravium quæ 183 est in edit. Burmanni, p. 186 seq.

(j) Idem Salmasius l. c.

(k) Gesnerus quoque in censura l. c., p. 392. « Fallitur, ait, si quis putat nos in Codino habere omnem aulæ Constantinopolitanæ rationem ita explicatam, nihil ut desiderari queat: cum is aliquot sæculis nostro junior, immutatis valde rebus omnibus, prodierit: Constantinianum autem opus ea doceat, quæ aliunde peti aut illustrari non possunt, adeo ut, si hodie scriberet Constantinopolim Christianam Cangius, si hodie Glossarium illud conderet; si Imperium Orientale illustraret Bandurius, multa aliter traderent, multa certe traditis adjicerent. » HARL.

(l) Imo mentionem hujus operis fecit Pancirollus, in præf. ad *Notitiam imperii* fol. 2, his verbis: « Simile opus Constantinus imperator, ex Leone Philosopho genitus, Romano filio, successori reliquit, in quo summam totius imperii, sociorum omnium fœdera, hostium vires, rationes et consilia explicuit. Id apud se in bibliotheca tanquam thesaurum servatum fuisse Egnatius scribit, quod etsi diligenter perquisitum, nunquam potuit inveniri. » HEUM.

(m) Sive *Jacobus Prisius* potius in *Epitome bibl. Gesnerianæ et continuatione ap. Froschov.* 1583, fol. 173.

(n) Secundum catalog. codd. bibl. Paris. Regiæ est inter alia Constantini Harmenopuli opera, in cod. 1360, n. 5, illius catalogi aulæ imperatoris et Magnæ ecclesiæ Constantinopolitanæ, ineditus dicitur: in cod. 1361 n. 7, *Officia aulæ Constantinopolitanæ*, in cod. 1362, n. 4-8. Officia ejusdem aulæ; ordo sedium metropolitanarum, a Leone Sapiente, imp. constitutus; officia Magnæ ecclesiæ Constantinopolitanæ; ordo sedium patriarchæ Constantinopolitanæ; ordo sedium patriarchæ Constantinopolitanæ ab Andronico, imperat. Palæologo II constitutus; et 8, ordo liturgiæ patriarchalis, quo pacto illæ peragantur, auctore Demetrio Gemisto. Hic quod esse videtur quem Fabric. in seq. nota ex Labbeo citavit. Eadem opusc. sunt in cod. 1363. Add. codd. 1386 et infra vol. X, pag. 278. HARL.

(o) In hac pag. 270 memoratur ex mas. bibl. Regiæ, post Harmenopuli Promptuarium, libris viii distinctum, et pleraque alia, ad utrumque jus Græcorum spectantia opuscula, *Officia palatii et ecclesiæ* ac sedes patriarchæ Constantinopol. subjecta sub Leone Philosopho et Andronico Palæologo, et τὰς τῶν χειροτονιῶν per Demetrium Gemistum, protonotarium, Magnæ ecclesiæ diaconum, inscriptiones patriarchæ Constantinopol. ad papam et cæteros patriarchas, archiepiscopos. Sed nihil hæc ad præsens opus.

typis vulgatum esse, me latet. Illum vero ipsum esse codicem, qui Budensis librariæ suppellectilis uberrimæ atque præstantissimæ quondam fuit, Ungariæ regum arma, ut supra dixi, gentilitia, quibus ex utroque latere splendent, comprobant. In ultima urbis Budæ expugnatione aliqua bibliothecæ rudera recuperata, quæ Julius a Pflugk (p) descripsit, sed meus codex non memoratur, quare longe ante evasisse oportet. Quibus autem fati in meas tandem manus devenerit, equidem ignoro. Exiguo ære a me redemptus fuit, in magno autem pretio mihi habetur, dignus etiam qui lucem publicam videat. Quod an mea unquam opera fet, nescio, exiguum enim in Græcis notitiam meam ingenue agnosco, neque qui hodie grassatur scribendi pruritus me tenet, ut scriptoris vel editoris nomen nullo reipubl. litterariæ commodo temere mihi arrogare velim. Interim gratus mihi labor est, quem cum Dn. Schneidero dicto Schmidt, viro Græcarum, imo omnium litterarum peritissimo, codici impendo. Hujus industria (nam mea quam confero symbola exigua vel nulla), prioris atque dimidiæ etiam partis secundi tractatus versio jam delineata. Rudis ea quidem, sed secundis curis, et si plura, quam supra a me nominata, glossaria nacti erimus expolietur.

Hactenus Uffenbach. — Illud opus quoque editurus erat Maius cum versione sua Latina suisque animadversionibus. Sed nec is ad exitum perduxit laborem. At, Musis faventibus, codex ille delatus est in bibl. senatus Lipsiensis, qui edendi operis curam tandem per Mascovium demandavit Jo. Henricho Leichio: qui jam libello *De diptychis vet.* Lips. 1743, pag. 10 sqq., primam editionis spem fecerat et totum caput quadragesimum secundi libri utroque vulgarat sermone; biennio autem post ipsam ordiebatur editionem. Ille vero cum, nondum absoluta dimidia operis parte, vivis eriperetur, Reiske suffectus, reliqua a pag. 217 tomi I Latine convertit, et commentarios historicos atque criticos tam doctos quam copiosos tomo II adjecit. Nam Leichii, cujus opera potissimum versabatur in constituenda lectione et Latina interpretatione, animadversiones intextæ sunt admodum paucæ. Editio autem illa, etiam hucusque unica, est inscripta: *Constantini Porphyrogeneti, imp. Constantinopolitani, libri duo de Cerimoniis aulæ Byzantinæ. Prodeunt nunc primum Græce cum Latina interpretatione et commentariis. Curarunt Jo. Henr. Leichius et Jo. Jac. Reiskius. Tomus primus continens librum primum.* Lipsiæ ex offic. lib. i Fr. Gleditschii. Prostat Paris, apud Briasson, le Breton, Durand et David l'aîné. A. 1751, maj. fol. — *Tomus secundus continens librum secundum.* Ibid. 1754. Longam tomi I censuram, multis ex opere redactis excerptis et interspersis hinc inde animadversionibus, fecit J. M. Gesnerus, in Relationibus de libris novis, a. 1752, Gotting. vol. I, fasc. iv, p. 390-416, et tomi II censuram in vol. II, fasc. ix, a. 1754, pag. 249, 288.

Reiske in præfat. ad vol. I copiose disserit, 1. de fati hujus operis; 2. de arguments libri. Inter alia agit de Petro magistro, ex cujus opere, dudum pro deperdito habito, Περὶ πολιτικῆς καταστάσεως, *De constitutione civitatis gubernationis.* (V. supra in vol. VII, pag. 538 sq.) Putat Reiske ea omnia, quæ in hoc Constantini Cerimoniali a pag. 225, vol. I, cap. 84, usque ad pag. 251, cap. 96 leguntur, item cap. libri ultimum, et forte quoque alia plura esse decerpta. Idem plura alia, notatu dignissima, quæ in hoc opere enarrantur, exponit. 3. De inscriptione hujus libri. 4. De auctore libri. Constant. Porphyrog. non unum esse hujus, quod nunc terimus manu, operis, s. συγγραμματος, auctorem, Reiske, ut supra jam indicavimus, bene docteque demonstravit. 5. De exhibitis in hoc volumine et in secuturo (II) exhibenda. Promiserat Reiske pag. x vol. I, animadversiones historicas in totum opus cum Leichianis et indicem Græcitatibus; sed in vol. II ad finem libri primi commentariorum (doctissimorum omnino et copiosissimorum) telam abruptit. In præfatione quidem ad vol. II spem fecerat voluminis III, quod impleverit ea quæ ad secundum librum et primæ appendicem, s. præcepta militaria, quæ in cod. eodem initium faciunt, dicendo superessent, cum indicibus, forte quoque excerptis Chronici (træci inediti Georgii Hamartoli (v. supra, vol. VII, pag. 463 sq.), quod in bibl. Lipsica Senatus inter codd. Gr. mastos reperitur. Sed cur tertium illud volum., (quantum equidem scio) lucem non aspexerit, nescio; et tamen index imprimis utilis et vero necessarius foret. Denique de tabulis æneis, primæ parti hujus operis insertis, addidit admonitionem. Præfationi subjecit et recudi fecit doctam Leichii dissert., jam a. 1746 editam, *De vita et rebus gestis Constantini Porphyrogeneti, imperatoris Byzantini.* Sed hactenus de illo opere Const. Porphyrogeneti. HARL.

In bibl. Veneta Marc. cod. 634, chart. sæc. circ. xvi, continet (nescio cujus) *officia aulæ CPolitanz et Festa atque solemnia ejusdem aulæ*, teste Villoison. in *Anecd. Gr.*, tom. II, pag. 248. HARL.

NOTE.

(p) In epistola ad Seckendorffium, quæ exstat tom. II collectionis Madero-Schmidianæ *De bibliothecis*, p. 310 seq.

CONSTANTINI PORPHIROGENITI

IMPERATORIS

DE CEREMONIIS AULÆ BYZANTINÆ

LIBRI DUO

GRÆCÆ ET LATINÆ E RECENSIONE JOAN. JAC. REISKII, CUM EJUSDEM COMMENTARIIS INTEGRIS.

--

B. G. NIEBUHRII PRÆFATIO

(Ed. Bonn. 1829.)

De Constantino Porphyrogenneto imperatore, de libris quibus ordo aulæ Byzantinæ declaratur, qui ad illum auctorem referuntur, eorumque codice Lipsiensi, plene luculenterque a Leichio Reiskioque expositum est: nos breviter explicabimus, hæc editio quibusnam dotibus illi præstet quæ et princeps fuit, et hactenus unica. Hanc a Leichio cœptam, immaturaque ejus morte abruptam a Reiskio ad finem tomi secundi perductam, tertium voluntate bibliopolæ qui rei familiaris jacturam augeri nolebat *omissum* esse, notissima res est. Leichius, pravo consilio usus, ita confusus est apographo per Draudium confecto, ut vix inspiceret codicem cujus præsentis copia erat, editionem certe unice ad illud typis excrideret. Sed Reiskius, suscepta operis cura, nihil antiquius esse duxit collatione codicis, unde quam plurimis locis fœdissimos errores *correx*it; incisa integra, propter ὁμοιότέλευτα præsertim, omissa, restituit; quæ omnia in commentario accurate indicavit, in priore parte quæ jam e prelo exierat emendare non licebat. Ego a Classeno meo impetravi ut viliosa emendaret, manca suppleret, quæ ex prave Græcis male versa essent, *corrigeret*; omnia ex mente Reiskii: cujus rei et labor fuit non exiguus, et fructus sane amplus. In sequentibus quæ Reiskius ipse accuravit, nihil mutare placuit, quanquam ille, cum portenta scribendi, qualia in codice exstant, manifestosque errores, relinqueret, sibi ipsi, meæque consuetudini contrarius fuerit. Sed nolebam festinatus agere, quod facere debuissem, otio destitutus; itaque incommodum, quod levius mihi videretur, elegi. Cum vero concedimus non esse omni numero absolutam recensionem Reiskii, commentarii laudibus nihil sane detrahitur, quo ille res obscurissimas extraque communem cognitionem positas ita explicavit ut Lessingius, etiam in his litteris sapientissimus judex, « admirandum esse opus, et luculentissimis hujus generis æquiparandum, » pronuntiarit. Hujus commentarii partem posteriorem, quæ Appendicem libri primi, secundumque integrum persequitur, post annum 75, e schedis Reiskii, in volumine hujus partis secundo ereptam oblivioni in lucem proferam; idque mihi potissimum contigisse, propter paternam amicitiam pietatemque qua inde a pueritia memoriam viri unici sancte colere assuetus sum, vehementer lætor. Fateor sane multis locis nonnisi inchoata esse. limæ servata, quam scriptor adhibuisset, nisi bibliopola eum destituisset: verum id nitori potius quam pretio operis obest.

Codicem ipsum, ut inspicere posset ubi opus foret, Lipsia transmissum esse, Blumneri, v. cl., humanitati litterarumque amori, et, nisi me conjectura decipit, amicitia patrociniisque Hermanni debeo.

Seio ego, libros Constantinianos de ceremoniis, quas inscriptio ipsa circa nugæ versari prodit, a plurimis contemni plane ac derideri: neque negabo majorem prioris libri partem ita esse comparatam ut ingenuo homini nauseam moveat. Sed vel in his quisquiliis insunt nihilominus res ad historię cognitionem minime inutiles: tum vero illa præsertim in sequentibus quæ ex Petro Patricio, partim omisso ejus nomine, hausta sunt, non solum utilitatem habent eximiam, sed elegantiam quoque; neque fere alii hujus corporis libro præstantia cedunt. Delitescit in iis, ut rem exemplo commonstrem, Leonis Augusti edictum, quod per annos paulo minus 80 inde protrahere neglexerunt qui augendæ collectioni *reliquiarum juris Ante-Justiniani operam dederunt*.

Scr. Bonnæ a. d. v Id. Mart. MDCCCXXIX.

Juliani aetate posterius. At in nostro co-
 m. cap. 57, lib. 1, pag. 229, non tantum
 Gothici in Hispania regis, ad Justinianum
 legatus velut in transitu memoratur, sed ibidem
 quoque ex professo memorabilis Anthemii ad Leo-
 nem Magnum legatio exponitur, qua imperator
 Occidentis laureatas suas imagines atque litteras
 Orientali mittebat. In universum ea omnia, quæ a
 pag. 225, cap. 84, usque ad pag. 251, cap.
 95, leguntur, item caput libri 1 ultimum, et forte
 quoque alia plura, puto Petri Magistri esse, ex
 eo, quem dixi, deperdito libro Περὶ καταστά-
 σεως; decerpta. Promittit vox κατάστασις, *constitutio*,
 non tantum præcepta sapienter administrandæ
 reipublicæ, sed etiam rituum, quibus civilia nego-
 tia peraguntur, expositionem: adeoque pertinet ad
 veteres libros tacticos, seu ceremoniales, de quibus
 in commentariis agemus. Promittit idem quoque
 dignitas, quam Petrus gessit, magistri sacrorum
 officiorum, ad cujus officium atque dispositionem
 etiam ceremoniarum pertinebat. Enitet itaque in
 hoc primo hujus operis volumine grande hoc Petri
 Magistri fragmentum, velut gemmula. At in se-
 cundo, quod favente Deo quantocius expediam,
 inter alia præclara enitebit prolixus et insignis li-
 ber alicujus Philothei, protospatharii et artoclinæ
 regii, quo non tantum divinarum epularum ordi-
 nem plene distincteque, ut nil supra, persequitur,
 sed etiam, quod argumento illi cohæret, dignitatum
 tam palatinarum, quam miitiarum, et [Ed. L. V.]
 urbanarum quoque, a summis ad imas, nomina et
 præsidendi jura, item quæ sint axiomata, seu di-
 gnitates, quæ officia, quibus cum brabeis, vel in-
 signibus, conferantur, necnon quo quæque ordine
 et quibus diebus ad sacram mensam advocetur,
 assideat et illinc rursus emittatur, recenset. Habet
 præterea utrumque volumen alia monumenta, e
 quibus Du Cangii *Familix Byzantinæ* augeri, *Con-
 stantinopolis Christiana* corrigi, Byzantinorum quo-
 rumdam historicorum hiatus expleri, et chronolo-
 gica quædam momenta recte constitui possunt.
 Quo pertinent narrationes de Theophili et Basilii
 Macedonis triumphis, in appendice libri primi;
 item de expeditione Himerii adversus Cretenses
 Saracenos sub Leone Sapiente dicto; porro de
 legatione Romani Lecapeni ad Hugonem Italiæ re-
 gem, muneribusque illi cum protospathario Pa-
 schalio in eum finem missis, ut rebelles Longo-
 bardos Landulfum, Athenulphum, fratres, et aliud
 fratrum par, Gaimarium et Gaiferium, illos Capuæ
 et Beneventi, hos Salerni regulos, in ordinem co-
 geret. Nitet quoque in primo hoc volumine cap.
 96, pag. 233, edita sollicita illa et velut diaria
 narratio seditionis, per quam a.C. 963 post obitum
 Romani junioris in urbe regia obortam, Nicepho-
 rus Phocas imperio potitus est. Quam rem, ut ut
 Cedrenus quoque haud perfunctorie narraverit, ad
 hominis tamen, a quo caput illud nonagesimum
 sextum profectum est, diligentiam, peritiam atque

A fidem non accedit. Patet, scriptorem rebus, cum
 gererentur, interfuisse. Qui orientalem historiam
 amant, reperient in secundo volumine memoratam
 aliquem Dilemicum, emirum Amidæ, hominem et
 oratorem Abu Chamdani ad Constantinum nostrum
 missum. Qui Abu Chamdan (sic enim pro more
 illorum temporum, quamvis non satis recte, pro
 Ibn Chamdan appellatur) fueritne Naseroddaulah,
 an ejus frater Saifoddaulah, ambo potentes per
 Syriam atque Mesopotamiam principes, et in his-
 toria orientali celebres, in commentariis inquiram.
 Ne leviora illa commemorem, in secundo libro,
 alias inter inscriptiones litterarum a Byzantinis et
 alios reges terrarumque dominos missarum, habet
 quoque inscriptiones litterarum, vel aurearum
 bullarum, ut appellabant, ad Protosymbulum Aga-
 renorum, qui est Bagdadicus Chalifah, item ad
 Indiæ dominum (quæ inscriptio mihi quidem
 perquam mira accidit: non enim video quid rei
 Byzantinis imperatoribus, nostro certe Constantino,
 cum Indiæ rege, id est Arabiæ Felicis, ut ego equi-
 dem existimo, commune fuerit): comparent ibidem
 loci litterarum inscriptiones ad regulos obacaros
 Iberiæ, Albanæ, et Abasgiæ; unde ad geographi-
 cam notitiam tractus versus Scythiam Asiaticam
 vergentis accessio fiat. Memorantur quoque princi-
 pes aliquot Bulgarici, quos in omne historia hæc-
 tenus frustra requisivi. Quæro pariter adhucdum,
 quinam fuerint, et a quo ad nostrum Constantinum
 legati illi Hispani, quorum altero libro mentio fit.
 C Ea quoque particula scita est, quæ quo comitatu
 celebris illa Russorum archontissa seu ducissa,
 Elga, vel Olga, ut alii appellant, CPlin venerit,
 enarrat, et quibus [Ed. L. VI] honoribus donisque
 eam et comitatum Augusti nostri affecerint, quo in
 conclavi Constantinus et Romanus filius, quo rur-
 sus Helena Augusta et ejus nurus eam exceperint,
 et ad colloquium, aut et ad epulas, et quibus die-
 bus, admiserint, quando coram Augustis stare,
 quando considerare jusserint. Quid denique afferam
 urbis Constantinopolitanæ situm et faciem, vel, ut
 appellant, topographiam, qualis ea aetate erat, in
 multis rectius ex hoc libro percipi, quam e Du
 Cangii *CPlin Christiana*, præclaro alias et utilissimo
 libro, viri doctissimi et in historia medii ævi, By-
 zantina præcipue, exercitatissimi; at illi tamen
 libro nonnulla, quæ abesse malis, adhæserunt,
 quorum de cætero veniam æquus quisque viro de
 his litteris meritissimo facile faciat. Eo pertinet,
 ut id obiter attingam, quod palatium Magnauræ,
 in quo legati excipi et audiri solebant, in extrema
 urbis parte occidentale posuerit, cum magni pa-
 latii ad Stenum siti, in quo ordinarie imperatores
 habitabant, pars esset. In eo quoque ratio Bandu-
 rium fugit, quod celebrem illam Auream sic dictam
 portam in mediis mœnibus urbi ex parte terrestri
 vel occidentali præsentis collocat. Ea vero ad sinum
 Propontidis sic erat posita, ut navibus ad eam
 appellari posset. Alia præterea, quæ gratiam et favo-

rem huic operi conciliare queant, quum satis et abunde mihi de hoc argumento dixisse videar, et quæ præterea huic operi insunt scitu digna, nequeant, ubi integrum prodierit, eruditorum oculos fallere.

§ 3. *De inscriptione hujus libri.* — Titulum, de *cerimoniis aulæ Byzantinæ*, præfixit huic operi clar. Leichius, ad exemplum Maii et Fabricii. Alius conspicitur involucri coriaceo membranarum nostrarum impressus; nempe *de regalibus institutionibus*. Auctor ejus ille est, quisquis is fuerit, qui membranas ea veste amiciri jussit, in qua adhuc cubant. Conjicitur is fuisse Matthias Corvinus, illustrissimus rex Hungariæ, qui membranas nostras olim in celebre illa sua Budense bibliotheca ideo fertur habuisse, quod in utraque involucri tabula insignia regni Hungarici et Bohemici conspiciuntur. Adhuc alius denique titulus ordine temporum primus, est hic Græcus, ab ipso Constantino, aut, si quis malit, a librario profectus, *Σύνταγμα τῆς καὶ βασιλείου σπουδῆς ὄντως ἕξιον ποίημα*, *compilatum aut congestum opus, vere dignum regis curis*. Utrumque quidem vere atque recte. Comportatum enim est e variis auctoribus, et digestum eo modo, quo lapides in cervo. Fuit quoque Byzantinorum regum non minima cura, pompam et cerimonias aulæ suæ ad formam hoc libro traditam conformare; quod ex Luitprandi historia patet. Is enim, præsul Latinus, non exiguorum spirituum, cum videret, clericos apud Græcos laicis non præferri, sibi que locum in epulis imperialibus non tantum infra Græculos, ut appellat, patricos, sed etiam infra ipsos Bulgaros assignari; (id autem ex hujus libri edicto, neque aliter, fieri debebat;) tantam exardebat in iram atque indignationem, ut non solum de sacra mensa surgens abiret, sed etiam in libello, quo ad herum, Ottonem I, imperatorem Saxonicum, suæ legationis successus perscripsit, Nicephorum [Ed. L. VII] Phocam totamque Græciam coloribus invidiam cientibus denigraret. Recte igitur eatenus quidem congruit Græcus ille titulus huic operi. At eo merito displiceat, quod argumentum libri sui, quale sit, non edat. Non tamen ablutit ab ingenio istorum temporum, et maxime nostri Constantini, qui morem videtur amasse, libris suis ignorabilia et incongrua nomina imponendi. Præstanti illi, quam supra laudavi, collectioni, aut bibliothecæ, vel Pentecontateucho, quodnam quæso poterat inscribi nomen ineptius, quam quod ab auctore inscriptum fuit, *κεφαλαιώδεις ὑποθέσεις*. Quod sive *brevia argumenta*, sive *argumenta in certos titulos digesta*, interpreteris, non magis ex eo intelligas, nisi aliunde noris, quale fuerit collectionis argumentum et finis, quam alius libri, cui auctor titulum Adversariorum aut Collectaneorum præfigere voluerit. Similis est alter ille titulus, quem Constantinus operi suo, quod a nobis *De administrando imperio* citari solet, ad Romanum filium scripto, præposuit, *φιλοπόνημα*,

exercitatio. Vid. Bandur. initio notarum ad istum librum, tom. II *Antiq. Imp. Orient.*

§ 4. *De auctor libri.* — Fuit hoc opus hactenus, ex fide membranarum nostrarum, illi Constantino Porphyrogenneto, Leonis Sapientis filio, Basiliæ Macedonis nepoti, tributum, cujus inter doctos purpuratos magna laus et celebre nomen est, et cui alia quoque ingenii industriæ monumenta, ut, præter modo laudatum geminum opus, liber de thematibus, alius de vita Basiliæ, item de imagine Edessena libellus, imputantur. Ego vero, cum in hoc nostro, ut inscribitur, Syntagmate invenirem haud pauca, ejus, quem dixi, Constantini excessu posteriora, non margini assuta, sed ab eadem manu, quæ cætera omnia exaravit, uno continuo filo intexta: cœpi de auctore fideque inscriptionis, et vulgaris famæ ambigere. Sunt autem illæ characteristicæ temporum notæ hæ præcipuæ. In illo capite, quod monumenta sepulchralia imperatorum CPTanorum percenset (est id libri secundi quadragesimum secundum), occurrit illius ipsius Constantini, quem liceat doctrinæ gratia Sapientem ad patris Leonis exemplum appellare, urna cum hoc elogio: *Λάρναξ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Λέων.. σὺν τῷ υἱῷ Κωνσταντίνῳ, ὕστερον τελευτήσαντι, τῷ Πορφυρογεννήτῳ, Urna, in qua jacet Leo... cum filio Constantino Porphyrogenneto, qui deinceps mortuus* (id est longo tempore post positum patri monumentum vita defunctus et in pateternum tumultum illatus) *fuit*. Aliquot interjectis versibus memoratur Basiliæ, vulgo Bulgaroctoni dicti, monumentum, qui filius Romani junioris, nepos supra dicti Constantini Sapientis, anno post avi obitum sexagesimo quinto vivis excessit. Tandem quoque capite sexto et nonagesimo primi libri, seu quinto et centesimo, secundum membranarum computum, narratur, quid A. C. 965 a mense Martio usque ad Augustum in illo interregno contigerit, quod Romani junioris excessum, et Nicephori Phocæ tyrannidem intercedit, et qua hic eam ratione iuvaserit. Hæc anno post Sapientis Constantini excessum [Ed. L. VIII] quarto contigerunt. Palam igitur est, hæc ab illo scribi et in Syntagma suum inferri non potuisse. Quid ergo statuendum? Unum superest aut alterum statuere: sive juniorem Constantinum Porphyrogennetum, sive Romani filium, Sapientis Constantini nepotem, operis nostri auctorem esse, cui ademptum librarius per errorem avo tribuerit: aut esse quidem ejus Constantini, cujus in titulo perhibetur, at expertum interpolatorem; sive nepos ejus Constantinus ille fuerit, sive alius quisunque. Specie neutra caret sententia; mihi tamen rectius videor facere, si posteriori calculum meum addam, quam si priori.

Isti quidem sententiæ, quæ juniorem Constantinum. Basiliæ Bulgaroctoni fratrem, operi huic inscribit, et secundum quam deberet illo exaratum fuisse triennio, quo solus ille Constantinus post

fratris fata regnavit, id est ab A. C. 1025 usque ad 1028, favet hoc maxime, quod junior Constantinus cum avo non de solius hujus operis, sed aliorum quoque possessione contendat. Non desunt eorumdem librorum exempla, quos alii librarij avo, alii nepoti tribuunt, etiam si nepos ab ignavia et dissoluta vita in historia Byzantina male audiat. Ita libellus de imagine Edessena, quem Combesius in *Manipulo antiquitatum CPlanarum* pag. 75 sqq. sub nomine Senioris, aut Sapientis, Constantini edidit, non tantum Lipomanni conjectura juniiori tribuit, sed etiam codex aliquis bibliothecae Regiae Taurinensis, ut e nuper edito *Catalogo codicum manuscriptorum* ejusdem bibliothecae pag. 305 a didici. Similiter Tacticorum, a Meursio in *Collectione opusculorum Constantinianorum*, sub avi nomine proditorum, vindicias disceptant avus et nepos. Codex Vindobonensis, et ex eo descriptus Palatinus, quem typis excusum reddidit Meursius, tribuunt avo; Veronensis autem et Augustanus nepoti. Nentri recte. Neque enim hujus, neque illius est, sed ejus est Constantini Porphyrogeneti, qui fuit filius Basilii Macedonis, frater Leonis Sapientis natu major, adeoque patruus ejus Constantini, cui *Tactica* illa post Meursium vulgo imputantur. Clare id liquet, sit quis locum, qui pag. 27 edit, Meurs. lin. 20 prostat, cum pagina nostri hujus operis 287 comparet. Leguntur eo, quo dixi, loco haec verba; Τοῦτο γὰρ καὶ ἡμεῖρος πατὴρ καὶ βασιλεὺς ἐποίησεν, ὅτι κατὰ Γερμανικῆς ἐταξιδεύσαμεν. Nam et id quoque fecit pater noster idemque imperator, cum aduersus Germanicam moveremus. Neque Leo, neque Constantinus, ejus filius, neque Romanus, neque Constantinus ejus filius, expeditionem aduersus Germanicam inierunt, sed Basilius Macedo fecit A. C. 879. Hunc patrem suum appellat, qui ea scripsit. Fuit is ergo Constantinus Porphyrogenetus, qui ante patrem obiit. Idem appellat eundem imperatorem suum; quo significat Basilius, quo tempore ista verba exarabantur, adhuc in vivis et in summa rerum potestate fuisse. Significat quoque se ipsum illi expeditioni interfuisse. Perhibent idem de Constantino, Basilii filio, non tantum Cedrenus et Symeon Magister, sed etiam Appendix nostri hujus operis, loco quem paulo ante indicabam. Cum itaque Constantinus ille altero post istam expeditionem anno fato suo concesserit, necesse est, *Tactica* [Ed. L. IX] illa fuisse intra annos Chr. 878 et 879 scripta, quo tempore auctoris frater, Leo Sapiens, Constantini Sapientis pater, nondum uxorem duxisset, viginti sex ferme annis antequam ille Constantinus in litem ederetur, vulgo tribuuntur.

At quid ais de loco? (repugnet aliquis) qui in fine illorum ipsorummet Tacticorum, non eo qui olim fuit, sed qui hodie in multa editione Meursiana est, pag. 52, in quo memoratur aliquis Nicephorus, quem, qui ea scripsit, appellat *ducem suum*, et a se missum in Syriam ingentibus ait *cladibus Sa-*

racenos affectisse. In neminem id cadere potest nisi in illum ipsum, cujus in superioribus meminimus, Nicephorum Phocam, qui olim dux, seu domesticus scholarum, Constantini Sapientis, et filii, Romani, deinde post hujus excessum orientale rapuit imperium. Atqui Nicephorus ille nondum in vivis tum erat, cum Constantinus, Basilii Macedonis filius, e vivis excederet.

Arduum agnosco, sed æquum esse, quod opponitur. Quæram tamen ex illo ipso argumento speciem et robur illi sententiæ posteriori, ad quam supra dixi me magis animo propendere, et que statuit, Constantinum quidem Sapientem, Leonis filium, Romani patrem, hujus, quod nunc edo, cærimonialis libri auctorem esse; venisse autem B processu temporis aliquem, qui operi illi de suo quædam addiderit; qui fueritne Constantinus nepos, an alius, in medio positum relinquo. Non improbabilis tamen, mihi quidem, videtur, si quis existimet, id idem licentiæ nepotem sibi in avi opus arrogasse, quod avus in patris opus sibi arrogaverat. Eorum ille mos erat temporum, non laudabilis quidem, minus tamen malevolentiae, quam simplicitatis et inscitiae index. Nondum callebant eam artem, commentatorum animadversiones ab auctorum verbis discernendi, quam solertiæ recentiorum debemus. Ascribebant librorum veterum juniores possessores in marginibus, quæ vellent; ea librarii ætate posteriores in ipsos codices absque ulla distinctione inferiebant, et expectabant lectores aut tam securos et ignaros rerum omnium, ut scopulos chronologicos absque offensione præterirent; aut si quos nanciscerentur acutioris sensus, persuadebant sibi, eos facile, vel non admonitos, assumpta aliena esse agnuros. Veniam poterat ea simplicitas invenire, et intra eam substitissent, qui tumerant, librorum concarnatores et librarii. At illi multo pejora. Transcribebant aliena scripta verbotenus, addebant in fine parum aliquid de suo, denique prægebant nomen aut suum, aut quod vellent, et agebant in litteras latrocinia impune, tantaque securitate et impudentia, aut, si mavis, stupore, ut furti veterisque domini indicia non tollerent. Quod luculenter testatur, ne alia proferam, indiculus imperatorum CPlanorum a Lambecio ad Codinum sub hujus D nomine editus.

§ 5. De exhibitis in hoc volumine, et in secuturo exhibendis. — Præfationi subjeci cl. decessoris mei dissertationem de Constantini Porphyrogeneto, quam is anno 1747 edidit. Vitam enarrat imperatoris ab amore et studiis litterarum celebratissimi pura et eleganti dictione, grataque et concinna [Ed. L. X] brevitate, bonæque frugis observationibus nitet. Quam cl. opusculi auctor in fine promittit dissertationem, velut alteram præsentis partem, de Constantini scriptis et in litteras meritis, eam in ejus schedis reperire non potui elaboratam: quapropter sarciendi defectus gratia

deceveram particulam, quæ idem argumentum exsequitur, e cl. Fabricii *Bibliotheca Græca* repetere. Sed cum liber in omnium manu sit, satis est illuc cupidus ablegare. Repetii tamen inde notitiam hujus Codicis ab Uffenbachio conditam. Sequitur illa præmissa ipse primus Constantiniani Codicis Cærimonialis liber, cum interpretatione primum quidem Leichiana, quæ usque ad pag. 221 procedit, deinde vero mea usque ad finem. Addidi primo libro velut appendicem illa præcepta militaria, quæ in codice nostro manuscripto initium facientia per primas viginti membranas decurrebant. Potueram eam particulam secundo libro subjungere; sed cavendum mihi erat, ne posterius volumen mole ultra prius excederet. Cl. Leichius id ideo prorsus omiserat, quia ab hoc opere deceverat arcere, et in collectione Tacticorum Græcorum, quam meditabatur, exhibere. Habeo in manibus exemplar opusculorum Constantini, a Meursio Lugd. Batav. an. 1611 editorum, in quibus *Tactica* vir. cl. passim emendaverat sua manu atque suppleverat, e codice, ut conjicio, Augustano. Inveni in ejus Adversariis alia supplementa eorundem Tacticorum, ut et Leonis, e codice Augustano, quæ a celeberrimo Bruckero acceperat. Ego vero,

cum a tali consilio alienus sim, et per mearum rerum conditionem nequeam non esse, debui omnino locum in hac editione opusculo dare, interpretatu quidem difficili, lectu tamen jucundo, pleneque rerum scitu dignissimarum. Parum referebat. ubi ubi collocaretur; modo locum haberet non nullum.

Secundum volumen dabit secundum Græci hujus cærimonialis librum, cum adjuncta Latina mea interpretatione. Proxime apponam notas criticas, quæ codicem Græcum typis expressum ex ipsarum membranarum denuo a me diligenter inspectarum fidè et conjecturis meis emendabunt. Excipient eas animadversiones historicæ in totum opus cum Leichianis meæ; finem faciet index Græcitatatis. Latina quidem interpretatio in mundo est, ut facile possit una cum Græcis intra breve tempus prelo absolvi. Reliqua quamvis expeditu ardua et ærumnosa pensa sint, spero tamen fore, si propitium numen cœptis meis aspiret, ut exeunte biennio alterum quoque volumen, aliquanto spissius, quam hoc est, futurum, in doctorum hominum manus veniat.

Vale, Erudite Lector, et conatibus decessoris mei atque meis fave. Scrib. Lipsiæ mense Septembris 1751.

AD TOMUM SECUNDUM.

[Ed. L. XI-XII] Ea est argumentorum secundo hoc, quod nunc edimus, volumine Constantini Cærimonialis expositorum dignitas, ut palmam priori dubiam facere posse videatur. Quorum quamvis summa capita superior jam præfatio attigerit, non inutile tamen duxi illa hoc quoque loco repetere. Eminent igitur hujus secundi libri ea pars quæ nomine Κληρωρολόγιον, seu doctrina rituum illorum est, quibus solemnnes epulæ Imp. CPlitanorum celebrari solebant, ipsa re atque professione notitia est dignitatum Imperii Orientalis, quale sæculo xi exeunte erat. Minoris momenti, neque tamen contemnendi, sunt illi loci, qui legatorum excipiendorum rationem, titularumque præscribunt formulas, quibus aut exteri legati CPlitanum imperatorem ex more alloquebantur, aut ipse vicissim in litteris ad exteros principes suis utebatur. Quæ ad processiones imperatorum, in balnea et horrea lustranda, quæ ad triumphos de hostibus devictis agendos, ad brumalia, spectant; item quæ de liberis Augustis recens natis, et unda salutari lustrandis, aut tondendis, de patriarcharum electione, de apparatu navali in geminam expeditionem, Cretensem unam, alteram Longobardicam, traduntur, alia, quæ perscensere singula longum foret: ea omnia multiplicem et usum et delectationem habere, ultro patet.

In hac igitur edenda parte, non minus atque illa superiore, tanta versatus fui religione, ut membranarum Lipsiensium plerasque mendas et ipsum illum antiquitatis velut πινον reddere non dubitaverim, satis habens emendandi rationem in commentariis indicasse. In adornanda Latina interpretatione cavi sedulo, quantum et per rerum quas auctor tractat, et per dictionis qua ille satis horrida, ex more sui sæculi, utitur, obscuritatem licuit, ut neque a verborum sententia abirem, neque perspicuus sermo desideraretur. In Commentariis cum verba ritusque veteres illustrare quantum valui et satis sit, studui, tum de veris quoque membranarum lectionibus, ubi opus esset, significare non neglexi. In breves annotationes cl. decessoris mihi præter digestionis arbitrium nihil arrogavi. Quas ille titulis undecim complexus in adversaria eo, quo libros quosque legisset, ordine conjecerat observationes, eas, ut locus quisque ferre atque postulare videbatur, sic ei accommodavi, et telæ meæ intexui. Quorum titularum duos, unum, quintum, p. 28 nostrorum commentariorum, alterum, octavum, p. 94 speciminis causa exhibui, e quo, quid et ille in schedis reliquerit, et eo apparatu quomodo nos usi fuerimus, constet.

Ad finem libri primi commentariorum telam abrui. Quæ ad secundum et primi appendicem

dicenda superant, cum indicibus, forte quoque excerptis Chronici Græci inediti Georgii Hamartoli, quod in ampl. senatus Lipsiensis bibliotheca inter codices Græcos manu exaratos reperitur, dignum aliquando Leoni Allatio visum, quod Latinum faceret et a se edendum promitteret, vid. Fabric. *Bibl. Græc.* t. VI, p. 145, et t. X, p. 641, ea, si tanti videbuntur, tertium volumen implere poterunt. Ad argumenta superiore præfatione exposita, quæ demonstrant Cærimoniale hoc post illius Constan-

fini, cui vulgo tribui solet, tempora conditum fuisse, duo hæc alia velim addi; unum, Constantini senioris ætate in usu non fuisse probedorum, quam titulus capitis ultimi libri primi memorat, dignitatem, a Joanne Tzimisce demum seu inventam, seu revocatam: alterum, p. 375 Constantinum Leonis filium, *μυζάριον* appellari, quod elogium non solet nisi vita defunctis tribui. Vale, lector, et studiis nostris fave.

Sor. mense Januario A. C. 1754.

JOANNIS HENRICI LEICHHI

COMMENTATIO

DE VITA REBUS GESTIS CONSTANTINI PORPHYROGENNITI IMPERATORIS BYZANTINI

[Ed. L. XIII.] Constantini Porphyrogenniti, cujus res pace belloque gestas scribere aggressus sum, in ea fere tempora ætas incidit, quibus imperii, maximi quondam, et post deorum opes amplissimi, tantum umbra quædam et imago supererat. Postquam scilicet eo perventum erat, ut largitionibus aut armis viam sibi ad regnum plurimi pararent, scelere partum pessime et crudelissime gererent, fluctuare respublica, et a suis rectoribus destituta in ultimam perniciem adduci cæpit. Civiles enim discordiæ et potentes procerum factiones, cum summam potestatem ad se rapere singuli vellent, omnia misere turbaverunt: at cædibus, aut rapinis, aut veneficiis, quæ lectores quoque lædio afficiunt, obscuratam, raro ad nepotes transtulerint. Sic Leo olim Isauricus, sic Nicephorus, sic Michael Balbus, sic Basilius Macedo. Constantini avus, ab ignobili origine ad supremum fastigium provecti memorantur. Virtus porro et gloria Romanorum exercituum, nummis et publicis monumentis quondam celebrata, desidia et inertia tam plane evanuerat, præsidia regionibus imposita, haud invalida illa quidem, aut exigua, hosti feroci et callido non sufficiebant, nec ulla spes in auxiliis finitimarum gentium erat, licet in provincias descriptæ urbes præfectis subjectæ essent. Hinc opportunitatem contermini populi nacti, fines regni magis magisque imminuerunt, non ambitione aut æmulatione gloriæ, sed quod angustis terminis immensa multitudo contineri non poterat, ad arma commovenda excitati. Turbata jam dudum *Apulia* et *Calabria* erat, *Sicilia* nutabat, quæ Occidentem versus unice regni amplissimi reliquiæ erant, partim a *Longobardis* occupatæ, partim frequentibus *Saracenorum* ex *Africa* incursionibus attrita. Nec Oriens immotus erat, cum *Scythicis* et *Arabicis* gentibus inermes provinciæ, et semper hostibus expositæ, in pretium belli cessissent, quas frustra Græci armis repetebant. Inter hæc mirum est, quanto studio imperatores adnixi sint, ut majestas sua et potentia veneranda populis ac terribilis esset, nec fracta tot calamitatibus, aut imminuta, videretur. Hinc ille ministrorum regni numerus, hinc triumphalia ornamenta et pompæ, hinc circenses ludi et spectacula civibus edita, hinc munerum solemnæ erogationes, et si quæ alia aut principi decora aut accepta vulgo, putabantur. Sic vero temporum successu ærarium exhaustum est, et mollitiæ ac otio imperantes et subjecti contabuerunt. Non adeo tamen virtutum sterilia hæc sæcula fuere, ut non et bona exempla prodiderint, imo plures Byzantium habuit, quos *Italiae*, studiis litterarum quondam florentissimæ, tum illo lumine destitutæ, opponeret. Cum enim, a *Justiniani* ætate, artes antiqua religione pauci per *Italiam* excolerent, quod *Barbari*, quibus tum parere cogebatur, iis animos effeminari, ac bellicam virtutem opprimi, credebant, Græcia *Procopium*, *Agathiam*, *Theophanem*, præstanti eruditione viros, extulit. His non impar fuit *Paulus Silentarius*, pulchris doctisque carminibus inclitus, cum magna illa ingenia dudum in *Italia* cessissent, et strepitum poetarum *Latinorum* vix ea tempora, quibus prodibant, ferre possent. Sed, ut ad propria veniamus, quis *Photio*, qui *Basilii Macedonis* ætatem illustravit, quis omnium principum *Leoni*, cui doctrina et paternus in *Musas* animus *Sapientis* cognomen addidit, jure posset æquiparari? In [L. XIV] ejus quidem edictis declamatorium potius dicendi genus, quam illa gravitas et majestas orationis, quæ antiquis inest, deprehenditur: sed hæc fortasse temporum culpa, et quasi genius quidam fuit. *Constantino Porphyrogenneto*, *Leonis filio*, acceptum ferimus, quod vetusta memoria non plane interierit, cum *Diodori Siculi*, *Dionis Cassii*, aliorum, monumenta, litteris tradita, ex illa *Palatina* bibliotheca in lucem utcunque protulerit, princeps et ipse egregie doctus et eruditorum cultor et antistes maximus. Sed de *Constantini* scriptis et in bonas

litteras meritis uberiorem materiam aliis temporibus seposui, cum ejus de cærimonis aulæ Byzantinæ opus, in duos libros digestum, e codice bibliothecæ publicæ, id quod maxime nunc molior, evulgabo. Ætas ejus, si quæ alia, magnis exemplis dives fuit. Nam Russi, Turcique, sacris Christianis tum primum aut initiati, aut altius imbuti sunt; Bulgari, valida et ferocissima gens, post bella plurima et cruenta, sanguine et fœderibus cum domo Augusta coaluere: res contra Italiæ magis declinarunt, et novum postea incrementum Germanorum gloriæ fuerunt. Ipse Constantinus secundis adversisque juxta famosus fuit, et ademptam sibi potestatem generoso animo passus est, mox receptam ad nepotes transmisit. His itaque inductus, quæ ad illustrandas ejus res maxime pertinere visa sunt, ex antiquis scriptoribus collegi, quorum nonnullos, aut libidine assentandi, aut odio adversus principem, multa commentos esse, animadverti. Non desierunt, sane Constantini rebus dicendis decora ingenia; nam et Leo Grammaticus et Simeon Logothetes, et Gregorius Monachus, et quem hi præcipue secuti sunt, Theophanis continuator, vitam ejus posteris tradiderunt. Prætereo Scylitzen, Zonaram, Cedrenum, oscitantes sæpe, nec ullo modo antiquis illis comparandos, deinde Latinos, Luitprandum, Reginonem, cæteros, veris plurima, partim falsa, partim incerta admiscentes, tum orientales, Eutychem et Elmacinum, quos tunc demum, cum eorum castigandi errores erant, adduxi. Vale, Lector, et studiis nostris favere perge.

CONSPECTUS.

I. *Constantini tempora. Ætas sub tutoribus acta.* II. *Bulgaricum bellum. Quædam ex antiqua gentis historia.* III. *Romanus Lecapenus imperium ad se rapit, æmulis sublati.* IV. *Contentiones de quartis nuptiis Leonis com. ponuntur.* V. *Pax cum Bulgaris. Melitene imperio adjecta.* VI. *Bellum Scythicum, Ungaricum, Russicum.* VII. *Imago Edessena Constantinopolin transfertur.* VIII. *Constantinus Romano et aliis pulsus, imperium occupat.* IX. *Victoriæ de Saracenis. X Ungarorum principes et Russi Christianis sacris iniantur.* XI. *Motus per Calabriam et Apuliam. Longobardica expeditio.* XII. *Constantini obitus, opera publica, virtutes, vitia.*

I. Constantinus Porphyrogennetus, Leonis Philosphi e Zoe Carbinopsina filius, an. 905 natus est, quo tempore exortus crinitæ stellæ, quam cometen vocant, fœdarum de imperio contentionum et civilis sanguinis, ut vulgo credebatur, præsigium, apparuit. Aqua lustrali a Nicolao patriarcha, eo die, quo Servatoris in Jordane fluvio lustrati memoria celebratur (Græci Θεοφάνια vocant,) ablatus est (1); pompa in expiationibus principum solemnibus, quod mater nondum Augusta appellata esset (2), ~~omissa~~. Juventutem ejus Theodorus, doctus, ut tum erant tempora, et in administrandis rebus magni vir momenti, præceptis et exemplo formavit (3). Coronam puero in spem successivæ imperii Euthymii patriarcha imposuit, nondum obsoleta Cæsaris [dignitate, qua ornatus, *Nobilissimus*, antiqui B

A tervallo Leo, morti proximus, Alexandro fratri, potestatis et consiliorum omnium comitem ac socium, commendavit, ut eo magistro regnandi artes, sibi suisque civibus salutare, addiceret (5). Tum vero, nunquam satis tutum esse regni consortium, apparuit nec Alexandrum, pessimo exempli principem, qui multa crudeliter, multa intemperanter gerebat, a seclere abstinere. Nam *Basilizem*, nec sanguine, nec in rem publicam meritis, clarum, sublato Constantino, admoveere imperio cogitabat; quibus consiliis mors ejus intercessit, postquam annum unum, et quod excurrit, regnasset (6). Puero, nec ætate, nec rerum experientia, tantæ molis capaci, Nicolanum, sacrorum principem, Stephanum et Joannem Eladam, tutores testamento instituit, quorum licet æqualis dignitas esset, summa tamen apud Nicolaum stetit (7). Interim res publica

NOTÆ.

(1) Continuat. Theophan. in Leone Basil. F. XXIII, p. 228. Leo Grammat. p. 483. Scylitzes p. 602, etc.

(2) Augustæ dignitas ipsi tum primum impertita, unaque nuptialis corona imposita est. Zonaras, t. II, p. 178: Οὐκ εὐθὺς μέντοι αὐτῇ τῆς βασιλείας μετέδωκεν ἀξιώματος, ἀλλ' ἐφ' ἱκανὸν αὐτῷ συμβιοῦσα ἦν ἀταινώτος, μέχρις οὗ παιδίον ἐξ αὐτῆς ἐτέχθη τῷ βασιλεῖ. *Eam non statim honore imperatorio est dignatus, sed diu sine diademate habuit, donec filiolum peperisset.* Simeon Logotheta in Annalib. p. 466: Εὐλογήθη Λέων καὶ Ζωὴ — καὶ ἀνηγόρευσε τὴν αὐτοῦ γαμετὴν Ζωὴν Ἀυγούσταν. *Benedictionem nuptiali ritu consecuti sunt Leo et Zoe — uxorem quoque Zoen Leo Augustam proclamavit.* Adde Cedren. p. 600.

(3) Hic ille Theodorus est, qui postea pacem cum C Simeone, Bulgarorum rege, composuit, et Constantino, ut Romanum collegam ac defensorem imperii assumeret, persuasit: post urbe cum Theophylacto patricio, quod contra Romanum novas res moliri argueretur, pulsus, in Opsiciana, minoris Asiæ regione, statem egit. Contin. Theophan. XI, pp. 241 et 245; Leo Grammat. p. 492. In bibliotheca Au-

gusta Vindobonensi exstant Theodori orationes aliquot, quibus Constantinum et Zoen matrem celebravit. Lambec. Commentarior. lib. IV, p. 11.

(4) Georg. Mon. in Novis Imp. p. 561; Zonaras p. 180. De *Nobilissimo* et *Nobilissimatu*, ut sequiori ævo ea dignitas vocabatur, agit Cangius in Glossar. Græc.

(5) Vix enim septem annos Constantinus natus erat, cum pater fato fungeretur. Hinc eum Gregor. in Vita Basilii (ad d. 26 Mart.), p. 670: Κομίδῃ νέον καὶ παῖδα, Luitprand. Hist. I. III, c. 7, *parvulum et æταλον*, id est, *mutum et infantem*, vocat. Successit autem Alexander anno 911. Apud Simeonem Logothetam, annum 907 ponentem, numeri corrupti sunt.

(6) Contin. Theophan. p. 233, ἔτος ἐν ἡμέρας xβ', *annum unum, dies 22.* Simeon Logotheta et Leo Grammaticus dies, præter annum integrum, 29 numerant, quorum sententiam proximam vero esse, Pagius in Crit. Baron. an. 912, pag. 804, ostendit.

(7) Gregor. in Vita S. Basilii jun. p. 670, n. 10: Ἀλέξανδρος ἐπιτρόπος τε καὶ ἐβλίνας αὐτῷ ἐ-

... a sede agitari. Constantin...
 ... Zoa mater, vicilis animi fe...
 ... regis expelli...
 ... Ducarum fa...
 ... suspicio af...
 ... Imperi, una obscura...
 ... clam a...
 ... Byzantium...
 ... ut am...
 ... imperator est salu...
 ... cum se puzne...
 ... collapsus...
 ... familia supplicium...
 ... abscis...
 ... Per...
 ... iuda...
 ... iura...
 ... auctores...
 ... ignaro se in...
 ... etiam accitum...
 ... beneficiis teneret...
 ... nisi adversus...
 ... olim...
 ... inco...
 ... plaga cultorum...
 ... regnante Ana-

stasio, in Thraciam et Illyricum transiere, prae-
 vante turba patriam exonerare cupientes (11). Alii
 subinde manus, vestigia priorum secuta, cum Ma-
 siam occupare vellet, ab Hunnorum rege, qui sua
 nationis copias cum Graecis junxerat, ingenti clade
 attrita est. Sub Constantino vero, quem Pogonat-
 um vocant. an. 678 Istro trajecto, in Bearnis ad
 oram Ponti conederunt, quibus, re non satis felici-
 ter gesta, imperator tributum annuum pepen-
 dit (12), cum in Italiam eodem fere tempore ven-
 dentes, agri Beneventani partem occupassent (13).
 Postea a Leone Armeno superati, legatos ad Theo-
 doram Augustam, Michaelis matrem et in imperio
 sociam, qui novas sedes abundanti multitudini pe-
 terent, miserunt : *Latius Graecos habere agros, quam
 colere, quorum partem si impetrarent, in unum po-
 pulum Graecos et Bulgaros coalituros, pacem perpetuam,
 nullo armorum metu, fore.* Annuit petentibus
 Augusta, et quidquid a Ferrea porta Debelum us-
 que interjacet (deserta tum ea loca erant, Za-
 goram postea vocarunt), concessit (14) an. 815.
 Non diuturna tamen pax cum Bulgaris fuit, licet ad
 Graecorum sacra miraculo, ut fertur, pertracti es-
 sent. Cum enim ab eo tempore permutandarum
 mercium causa frequentes Byzantium adirent, or-
 tis inter mercatores contentionibus, ad arma ite-
 rum concursum (15), et Simeon, Bulgarorum rex,

NOTE.

(8) Leo Grammat. p. 483. Cont. Theoph. p. 230.
 (9) Gregor. in Vita Basilii, p. 671: Τὴν δὲ γε
 κεραλήν τοῦ Δούκα ἰδόντες οἱ βέλτοροι, — καὶ κατα-
 μωκρησάμενοι ταύτης ἐκέλευσαν κοινῆ ἐμπροΐσαν
 διὰ πάσης τῆς πόλεως θεατροῦσθαι. — καὶ τέλος καὶ
 ταύτην τῆ βυθῆ τοῦ πόντου δοθῆναι ἐν τῷ λοιπῷ
 σώματι — καὶ οὐ τοσοῦτον τῶν ἄλλων τὸ ἐγκλημα,
 τῶν τὰ βασιλεία φυλωτότων, ὅσον ἐπὶ τῷ ποιμένι
 τῶν λογικῶν προβάτων, τῷ Ἡπειλίῳ μᾶλλον, ἢ Νι-
 κολάῳ Viso Ducæ capite, execrabiles illi eidem il-
 luserunt, jusserunt que infixum conto per totam urbem
 circumferri spectandum — ac denique in mare de-
 volvi cum relicto corpore. — Cæterum non tum iis
 hoc crimen imputandum fuit, qui custodiebant pala-
 tium, quam ovium rationalium pastori, Hettילו πο-
 tius dixerim, quam Nicolao.
 (10) Zonaras, p. 185.
 (11) Zonaras, t. II, p. 55, ubi Bulgaros ἔθνος
 μήπω πρὶν γνωσθόμενον, gentem antea ignotam vo-
 cat. Cedrenus, p. 355, alii. Cum quibus non con-
 venit Theophani, Chronogr. p. 296. Verba, quibus
 primam Bulgarorum in fines Romanos irruptionem

describit, mutila in codicibus habentur, hoc modo:
 Ἐπὶ τῶν χρόνων Κωνσταντίνου τοῦ εἰς τὴν δίστη
 (supplet Goarus not. poster. βασιλεύσαντος (Bou-
 γήρων ἔθνος ἐπὶ ἔθην τῆ Ἐρξῆρ. *Temporibus Con-
 stantini, qui in Occidente regnavit, Bulgarorum gens
 in Thraciam irrupit.* Loquitur de Constante Heraclii
 nepote, qui etiam Constantinus appellatur, ut Goarus
 observat. Conf. de Bulgaris Constant. *De admini-
 str. imp.*, c. 32, p. 100. *Gangius in Fami. Dal-
 matic.*, p. 305.
 (12) Theophanes, pp. 362, 577, Cedrenus, 440,
 487. Quod relictum Graecis in Thracia fuit, successu
 temporis thema factum, et στρατηγῶν imperio
 subjectum est. Constantin. *De Them.* p. 20: Τὸ
 νοῖνον θέμα τῆς ἠστικῆς ἀπὸ τῆν θέσιν καὶ τῶν ὁμο-
 ματικῶν ἐλάχε θέματος, ἀπ' οὗ τὸ τῶν Βουλγαρῶν
 γένος τῶν Ἰστροῦ ποταμῶν διεπέρασεν.
 (13) Paulus Diaconus, *Histor. Longobard.* lib. v.
 cap. 29 (ap. Murat. t. I, p. 484) : *Per hæc tempora
 Bulgarorum dux, Alzeo nomine, incertum quam ob
 causam, a sua gente digressus, Italiam pacifice in-
 troiens, cum omni sui ducatus exercitu ad regem
 Grimoaldum venit, ei se servitutum, atque in ejus
 patria habiturum promittens, etc.*
 (14) Zonaras, lib. xvi, p. 154, Contin. Constant.
 lib. iv, c. 15, p. 192: Ἡ δὲ δίσποινα εὐμενῶς ἔγρου-
 σεν αὐτοῦ, καὶ δέδωκεν ἐρχομῆν οὖσαν τηρῆσθαι,
 τὴν ἀπὸ τῆς Σιδονίας, ταύτης δὲ τότε ὄριον τρυγα-
 νοῦσας Ῥωμαίων τε καὶ αὐτῶν, ἄγχι τῆς Δεβελτοῦ,
 ἧς οὕτω καλεῖται Ζάγορα παρ' αὐτοῖς. Rex Bul-
 garorum, consors sacrorum Christianorum factus, ὁ
 πνευματικῶς ἔργονος τοῦ Βασιλείου ἀρχῶν Βουλγα-
 ρίας dictus est. Constantin. in Cerimon. Aulæ CŒP.
 p. 393.
 (15) Contin. Theoph. in Leone p. 221. Leo Gram-
 mat. p. 477. Annales Fuldens. ad an. 895 (ap.
 Andr. Querce an. t. II. *Scr. Franc.* p. 582) : *Pacem
 ergo Græci eodem anno cum Avaris (qui dicuntur
 Ugr) fecerunt, quod eorum concives Bulgari in prævum
 vententes, hostili expeditione contra eos insurgunt, et*

in Macedonia cum Græcis manus commisit, quorum pars maxima cæsa, reliqui in fugam coniecti sunt, duces, abacissis naribus, inhonesta vulnera domum retulere. Hinc Leo, suo militi non satis confusus, Turcos (sic tum Ungari vocabantur), in eos concitavit, qui, Istro superato, Bulgariam crebris incursionibus vexarunt (16). Leone extincto, cum Simeon imperium a Constantini tutoribus negligentius geri, et externa sine cura haberi, videret, rursus Byzantio cum robore exercitus immittit, castrisque ad urbem positis, late omnia terrore complevit. Præcipue regem illata ab Alexandro imp. injuria, spreteque arroganter, quas obtulerat, pacis condiciones ad vindictam sollicitabant (17). A quo tamen consilio mœnium urbis altitudo, et propugnacula, ipsum absterruerunt, ut, obsidione soluta, pacem Græcis, quam fere desperaverant, sponte concederet, aut potius venderet (18). In itinere Thraciam, sæpe armis percussam, vastavit, et Adrianopolim cum exercitu movit, quam natura sua, et opere, munitiorem, quam ut capi posset, prodicione cepit, non diu tamen tenuit. Augusta enim, a Constantino, qui matris desiderium diutius ferre non poterat, imperio iterum admota, donis [L. XVI] oblati, urbem recipit, mox icto cum Saracenis fœdere, qui et maritimas Italiæ oras et Orientem hactenus turbaverant, omni exercitu contracto, fortunam belli in Bulgaros experiri, gentemque ferocem et ambiguam armis excindere, statuit. Ea provincia Leonis Phocæ, terrestrium copiarum duci evenit, qui hostes ad Acheloum,

A Thraciæ castellum (19), aggressus, clade incredibili prostravit; sed cum subitus terror forte copiis obiectus esset, inclinata acie, fuga ordines turbarunt. Quibus dispersis Simeon cum reliquo exercitu supervenit, tantamque stragem edidit, ut vix nuntius ejus Byzantium rediret. Tantæ calamitatis culpam plurimi in Romanum Lecapenum, classi et oræ maritimæ præfectum, referebant, quod littora cum tremibus legere jussus, Patzinacitarum (20) auxilia non trajecerat, aut fugientem militem exceperat. Vulgatio fama est, Leonem, ubi Romanum, Byzantium profectum, cum Nicolao patriarcha consilia de regno agitare cognoverat, omnia belli alea, ipsum prævertere voluisse (21). Bulgaros regnum non multo post iterum adortos (22), Græcorum copias ad Catasyrtas profligasse, fama eadem tulit.

B III. Elati tot victoriis Barbari ad urbem quoque terrorem pertulerant, ubi cuncta discordiis civilibus fessa, populum seditio incesserat. Romanus, quod non miserit triremes, quarum subsidio auxilia traherentur, in jus vocatus est: damnatum sententia judicium, favor Augustæ servavit (23). At Leo, is qui nuper summo cum imperio fuerat, Constantinum eunuchi, multum opibus et gratia valentis, opera, ad hoc tentatis militum animis, imperatorem solio deturbare ausus. Romani insidiis circumventus, oculis orbatur, pridem suspectus, quasi plus quam civilia agitare (24). Romanus enim, a Theodoro, Constantini magistro, in aulam evocatus, ut pacem et libertatem, et domum Augustam sustentaret, nolle se

NOTÆ.

omnem regionem illorum, usque ad portam Constantinopolitanam devastando insequuntur. Et paucis interjectis: *Quis gentilitium Avarorum strages tantis congressionibus enumerando possit exponere? quoniam Bulgarorum, ad quos victoria concessit, numero xx milia equitum cæsa inventiuntur.*

(16) Contin. Theoph. p. 234. Leo Grammat. p. 488. Simeon Logoth. p. 472.

(17) Citati, Luitprand. l. iii. c. 7. Theodos. Kiow. in Chron. p. 19, ad an. 914. Elmacinus Hist. Sarac. p. 198: *Obiit Alexander, cui successit Constantinus, Leonis filius, 13 annorum puer. Mist Bulgarorum rex ad Constantinum imperatorem, ut sororem suam desponderet ejus filio: quod cum recusasset, prælia multa commissa sunt a Romanis et Bulgaris. Videns hoc Nicolaus, auctor fuit, ut Romanus imperator fieret, qui Bulgarorum regi filiarum altarum dedit uxorem.* Quæ de causa belli tradit, a vero aliena sunt: errat præterea, dum hæc anno Heg. 309, æræ vulgaris 932, accidisse, scribit.

(18) Contin. Theoph. p. 475. Theodos. Kiow. ad an. 915.

(19) Cedrenus, p. 613, Simeon Logotheta, p. 476 et Leo Grammat, p. 492 flumen vocant. Verba ejus hæc sunt: *Ὁ πόλεμος μετὰ τῶν Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων πρὸς τῷ Ἀχελῷφ συγκροτήτο ποταμῷ, καὶ — τρέπονται Ῥωμαῖοι πανστράτι.* Romanos ex illo prælio victores discessisse, Cedrenus tradit, propterea a Goaro, notis ad Leonem, castigatus. Sed is Zonaram sequitur, qui pag. 185, non instrenue rem gessisse Græcos, nec incruentam Bulgaris victoriam fuisse, memorat.

(20) Patzinacitæ principio eas regiones, quas Uzæ postea et Chazari occuparunt, tenere, inde pulsæ

Turcorum agros armis subegerunt. Erat autem Constantini ætate Patzinacia omnis in octo partes divisa, quarum singulæ præfectos, quorum potestas non ad filios sed patrueles, transibat, habebant. Frequentia eis prælia cum Turcis, Moraviam colentibus, fuere. CONSTANT. *De admn. imper.* c. 37, 38. Russos, conterminam gentem anno 915 primum aggressi, pace composita, sedes ad Danubium posuere. THEODOS. *Kiow. ad h. a.* Tenuisse eos planitiem, a Borysthene fluvio ad Pannoniam usque porrectam, ubi Moldavia hodie et Podolia sita est, domos habuisse nullas, in plaustris vitam degisse, auctor est Cedrenus p. 775.

(21) Luitprandus, l. iii, c. 8. *Cum Bulgari præterea pugnanti Phocæ domestico, qui et ipse Pater Basileos ardenter fieri cupiebat, in ipso bello jam de hostibus triumphum tenenti, quid a Romano actum sit, nuntiasur; qui mox animo consternatus, nimio dolore compulsus, victoriæ signum, quo hostes insequeretur, projecit, terga vertit, fugam suos inire fecit,* etc. Sic etiam Cedrenus p. 613.

(22) Contin. Theoph. p. 241, Georg. Monach. p. 570, Simeon. Logothet. p. 477. Cæteri diversa tradunt, ut Zonaras et Cedrenus, qui Bulgaros ingenti clade prostratos dicunt.

(23) Simeon Logoth. p. 476, Leo Grammat. p. 492, Zonar. p. 186, Theoph. Cont. p. 242 sq.

(24) Præter citatos, Luitprand. iii, 8: *Omni cum festinatione Phocas domesticus Constantinopolin rediit, palatium ingredi cupit, et artis fieri pater Basileos satagit. — Sed a Romano domestico ista capitur, atque utroque lumine privatur.* Aliter Leo Grammat. et Theoph. Contin. p. 245, in seculo et invito Romano pœnam a Phoca sumptam, prodentes.

quidquam novam rem scilicet, contacta sacra
 cruce. purpuramque religiose se obstrinxit (25).
 Fide nam et accepit pro qua Helena fuit, Romani
 filia paterfamilias imperatoris adjecta, quo tempore
 ipse obsidus et vindex regni et principis Græci βασι-
 λευτικῆς ἐπιπέρας ἐπὶ διστάσιος. Amplissimi
 muneris et ipsi principis admittus traditur (26).
 Tunc ubi de rebus vestigia comperio. Nam et
 Magister Theodosius Arsenius (27), et Leo, Con-
 stantini pater Ζαυζαυζ βασιλεύοντος, cujus filiam,
 Zoen dixerat, sibi patrem imperii ac tutorem
 nominavit, patris eadem honoris ornamenta
 et privilegia sibi concessa (28). Hujus moris igno-
 rantia et perterritio in errorem duxit, ut, Romanum
 Zoen Augustam et Constantium junxisse, nullo certo
 munere tradiderit, sed, quam suis rebus parum
 idoneam esse propterea tenent in suspicionem
 venisset et palatio ejiceret, Nicolaum patriarcham,
 Theodosium et Theophrastum magistros, in exilium
 misisset, et Constantem et Augustam salutatus
 esse Theodora uxorem et Christophorum filium, per-
 pueram imperatoris, qui immutatam sibi potestatem
 sibi in imperio quaerebatur, corona donati (31).
 Insuper principes salutatus, Arsenius, Theodore-

us cubicularius, Demetrius scriba aerarii, et
 magnitudine summæ fortunæ nihil, præter nomen,
 Constantino superesse, se perjuri ac perfidæ u-
 tores fore, spondentes : at hi brevi in ordinem re-
 ducti sunt [L. XVII]. Cæterum Romanus, solutus
 juramenti metu, primas in re publica tenuit, ma-
 jestatis insignia solus usurpavit, adeo ut in so-
 lemni pompa, et decretis publicis, inferiorem Con-
 stantino, sibi ac filii principem locum assigna-
 ret (32), et Theodora conjuge mortua, Christophorus
 filii uxorem Augustam appellaret (33). Hoc facior:
 dominationem captavit.

IV. Nec latior his temporibus facies civitatis
 erat: tam diversas in partes populus et sacerdotes
 trahebantur. Cujus negotii initium, ordinem ac
 finem curatius disseram, ut, quanti sæpe motus, et
 ab antiqua consuetudine discessio fiat, orientur,
 plane appareat. Leo Philosopher, cum e tribus
 uxoribus, in epem successionis, masculam prolem
 nullam suscepisset, longe prospiciens futuros ca-
 sus, et procerum de regno contentiones, Zoen
 Carbinopsinam, non admodum illustri loco na-
 tam (34), in matrimonium duxit. Quæ cum incede
 nuptiæ apud Græcos haberentur, metusque esse:

NOTÆ.

(25) Zozimus Theoph. p. 243, etc. Id anno 919
 Constantinus ex Simeone Logotheta, qui Roma-
 num ex matre, quo festum B. Mariæ in feriam
 quædam celebratur, in aulam vocatum, testatur,
 etc.

(26) In M. etænis Glycæ sententia est, p. 300: Τὸν
 Ῥωμαίων βασιλέα, ὃν ἡ χριστοφοροῦσα φύλακα ἐκείνου
 πατρὸς, καὶ ἐπὶ πατρὸς ἐκείνου ἐκείνη καθίσταται,
 ἡ δὲ τὸν ἐκείνου τοῦτον τιμηθέντος ἀφαιρῶνται. Per
 auream bullam Romanum custodem suum fecit patris-
 que loco sibi constituit: ea dignitate necdum antea
 quisquam ornatus fuerat. Quale autem munus et βασι-
 λευτικὴν fuerit, omnium optime ex Constantini
 ad Romanum litteris apparere arbitror: Ὡς ἐγὼ
 φύλακα τῆς ἐμῆς Δεσποτείας καὶ βασιλείας ἐγγρηγο-
 ρώσατον, καὶ εὐνοώσατον, καὶ πιστότατον, οὐδένα τῶν
 ὑπὸ χεῖρα, ἢ Ῥωμαίων, εὐρηκώς, τοῦτον τὴν ἐμὴν
 φύλακην μετὰ θεῶν ἐπίστευσα, καὶ ἀντὶ πατρὸς αὐ-
 τῶν ἔκρινα, σπλάγγνα πατρικὰ καὶ διαθεῖν γονικὴν
 πρὸς ἐμὴν ἐνομήσαμενον. Cum alium neminem
 dominationis meæ ac majestatis vigilantiozem, magisque
 benevolum ac fidentiozem custodem inter omnes, qui
 meæ dittonis sunt, ac imperio subsunt, Romano inven-
 nerim: huic secundum Deum mei custodiam commisi,
 ipsumque loco patris habeo, qui paterna erga me
 viscera ac genitoris propensum animum ostenderit.
 Cont. Theoph. p. 244, s. Leo Grammat. p. 495.

(27) Cedranus, p. 327 A. Τοῦτον Ἀρχάδιον καὶ
 Ὀνώριον, τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, δέδωκε παιδεύεσθαι
 ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ ἐπὶ γράμματα, ὃν καὶ βασιλεωπάτορα
 πεποιήκε. Sed ea dignitas, ætate Theodosii, non
 adeo splendida et magna fuisse, nec ulla imperii
 cura ad Arsenium pertinuisse videtur.

(28) Contin. Theoph. in Leone p. 220; Λέων δὲ ὁ
 βασιλεὺς Βασιλεωπάτορα τὸν Ζαυζαυζ τιμᾶ, αὐτὸς και-
 νουργήσας τὸ ὄνομα. Leo autem imperator Zautziam
 imperialoris putrem, novo abs se dignitatis titulo ex-
 cogitato, appellat. Constant. in Opere de Cerimon. Aulæ
 Byzant. p. 413: Ἡ τοῦ Βασιλεωπάτορος παρὰ
 Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου ἡμῶν βασιλέως ἐκφωνη-
 θεῖσα ἀξία, quæ verba nostram de Cedreni loco
 sententiam confirmant.

(29) Suidas v. Πατρίκιος. Sic præfectus urbi
 ἐπαρχος καὶ πατὴρ πόλεως appellatus. Contin.

Theoph. p. 287.

(30) In Chronic. p. 114: Apud Græcos Romanus
 Pater Basilicos factus, ut securius ageret, matrem
 Constantini imperatoris uxorem duxit, suam vero
 filiam ipsi Constantino despondet. Nisi forte is ru-
 mor inde ortus est, quod amoribus Zoes Augustæ
 Romanus implicitus vulgo crederetur. V. Luitprand.
 l. III, c. 7.

(31) Contin. Theoph. p. 247, Simeon. Logothet.
 p. 490, etc.

(32) Sim. Logoth. p. 481, Byzantini ceteri,
 Luitprand. l. III, c. 9. Quod idem comprobatur num-
 mus a Cangio p. 136 editus, in quo ROMANUS CHRIS-
 TOPHORUS ET CONSTANTINUS, scriptum est. Hæc causa
 est, cur edicta, quæ vulgo Nouvelle Consti-
 tutiones appellantur, Constantino imperante, volu-
 gata, in codicibus passim Romano tribuantur. V.
 Leunclav. Juris Græco-Romani t. II, p. 142. In
 litteris monasterio Vulturicensi datis anno 929,
 Romanus et filii, Constantinus, Christophorus,
 Stephanus, ultimo loco Constantinus Porphyrogen-
 netus, memorantur. Chronicon Vulturicense ap.
 Murat. t. I, p. II, p. 427.

(33) Leo Grammat. p. 498. Erat Christophori
 conjux Sophia, qua post mariti obitum e palatio
 expulsa, Helena, conjux Porphyrogenneti, Augusta
 salutata est. Hoc unice illustrat locus Gregorii in
 Vita Basilii junioris p. 673: Ἦσαν δὲ τὸ τρικαίδεκα
 βασιλεύοντες Ῥωμαῖοι ὁ πατὴρ Ἑλένης, Στέφανος
 δὲ καὶ Κωνσταντῖνος, υἱοὶ αὐτοῦ, ἔδει Χριστοφοροῦ
 τοῦ πρώτου αὐτοῦ πατρὸς θανάτου, καὶ υἱὸν κατα-
 λείβαντος Μιχαὴλ τὸν υἱόν, ὃς καὶ ἀστραπὸς ὄνομα
 ἔλαβε βασιλικῆς ἐπιπέρας, τὸν ὀνομάματι κοκκίνου ἐκάλ-
 λόντο, γυροῦμενος ἐπὶ θανάτου καὶ τῆ τῶν συμ-
 παρακαταστάσεων αὐτοῦ κειζόμενος δόξῃ. Αὐτὴ δὲ ἡ
 ἀδελφὸς Ἑλένης πρώτη τῶν ἄλλων βασιλίδων ἦν.
 Ἡ γὰρ θεατικὰ εὐνοία τοῦ πατρὸς αὐτῆς Ῥωμα-
 νοῦ Θεοδοῦκα τελευτήσασα ἦν, ἡ δὲ Σοφία, ἡ τοῦ
 Χριστοφοροῦ ἐκείνου τελευτήσαστος, κατηνέγη τῆς
 βασιλείας.

(34) S. Epiphanii Magni Acri abbatis sororem
 Canusius ex Constant. De admn. imperio vocat in
 Famul. Byzant. p. 141. Sed errat. Constantinus enim
 l. c. cap. 22, Theophanem, cujus historia tempo-

ne principis exemplum plurimi sequerentur : Nicolaus patriarcha Thomam sacerdotem, qui eos ritu antiquo ad aram deduxerat, loco movit ; imperatorem sacris prohibuit, Zoen nimis asperere, tanquam pellicem, tractavit (35). Id Leo gravissime ferens, cum nec minis, nec blanditiis, ut interdictum dissolveretur, impetraret, Nicolaum munere in perpetuum privavit (36) ; suffecto Euthymio, qui ut lenis et facilis indole erat, imperatorem ad sacra admisit quidem, sed legi, quam de quartis nuptiis laturus erat, intercessit (37). Inter hæc a pontifice Romano, Sergio, legati venere : qui legitimum ratumque conjugium censuerunt, Nicolaum, ut Photio faventem, acriter insectati, a qua suspicione epistola, quæ hodie superest, se purgavit (38). Nec ita tamen animi in pristinam concordiam reducti : quin potius alii ex sacro ordine Euthymio, alii Nicolao addicti, magna odia cum crudelissimo dissidio concedere (39). Exincto paulo post Leone, Alexander, pulso Euthymio, et ignominii omnibus appetito, Nicolaum pristinae dignitati, unde dejectus erat, restituit (40). Euthymius mox fato in exilio functus est. Is tum pugnacissime suam sententiam defendere, Leonem verborum contumelia, etiam mortuum, insequi, nihil denique, quo præfracti ac pertinacis hominis est omittere (41). Itaque Constantinus an. 920 conventum sacerdotibus Con-

stantinopolin indixit, ut consulerent paterna existimationi, quartasque nuptias lege abolerent ; seu rei indignitate, seu, quo magis inclinet animus, patriarchæ artibus commotus (42). Exstat edictum, communiter compositum, in hanc fere sententiam : *Christum generis humani servatorem, concordiam et quietem publicam præceptis et exemplo commendasse, eam vitio mortalium turbatam, natasque vel de matrimonio caste et legitime ineundo acres gravesque contentiones. Quas ut componerent, pacemque sacro cætui redderent, statuere se, quartas nuptias omnino prohibendas, tertias certis conditionibus celebrandas esse. Ad annum scilicet ætatis quadragesimum proventis nondum suscepta sobole permitti, cæteris, qui jam parentes facti essent, non licere. Triginta annos natis, uxore altera sine liberis extincta, quadriennium [L. XVIII] a sacra cæna abstinendum, ut effusam in tantam intemperantiam libidinem expiarent : si quis sacerdotum admiserit, manere privandum. Cæterum, qui ad matrimonium cogitationes converterent, ne quid flagitiose et impure committeretur, curare debere.* Hæc lata tum legis sententia fuit, quam, ut rata firmaque esset, in concione populi quotannis recitatam (43), eumque morem a Basilio et Constantino, Cæsaribus, Constantini nepotibus servatum esse (44), accipi. Sic publica tranquillitas tandem restituta, nisi quod Euthymii nomen,

NOTÆ.

rum ordine digesta exstat μητρόθειον suum appellat. Cum verois, Leone Armeno imperante, diem suum obierit, vox μητρόθεος per *magnum avunculum*, seu *matris avunculum* reddenda est. V. Banduri Animadv. ad Const. p. 58. Cedrenus eam Καρβινωψίαν. Constanti. τῆς Καρβινωψίνας dicit. Sed *andiamus* Eutychem, lepidam nobis fabulam de quartis nuptiis Leonis narrantem : *Porro cum Leoni, imp. Romano, mortua esset uxor, nulla relicta prole, aliam ille uxorem ducere voluit : at prohibuit ipsum Nicolaus patriarcha Constantinopolitanus, dicens : Non est tibi licitum, uxorem ducere, siquidem Anagnostes es, et precibus sacerdotum consecratus ; quod si uxorem duxeris, non licet tibi ad altare accedere.* Annales Alexand. t. II, p. 454. Eadem fere habet Elmacinus *Hist. Sarac.* p. 150.

(35) Contin. Theoph. in Leone p. 225, D. Simeon Logoth. p. 466, D. Leo Gramm. p. 483.

(36) Auctor argumenti tomo Unionis præfixi apud Leunclav. *Jur. Græco-Rom.* t. I, p. 104 : Ο δὲ βασιλεὺς συνετὸς ὢν, καὶ ὄθεν ἀνεφύη τὸ ἀσύμφωνον τῶν ἀρχιερέων οὐκ ἀγνοῶν, μεθίστησιν τὸν πατριάρχην Νικόλαον καὶ ἐξορῆζει τῆς ἐκκλησίας, ὡς ψεύστην, καὶ πολλὰκις μὲν ὄρκους διαβεβαίοντα, καὶ ὑποσχόμενον, δοῦναι τῷ βασιλεῖ τὴν τοῦ ἐπιτιμίου συμπάθειαν, τσαυτάκις δὲ μεταμελόμενον καὶ ἀναβαλλόμενον ἐπίτηδες. Pagius, conjectura ductus, Nicolaum jam a Leone, morti proximo, non ab Alexandro fratre, quod Byzantini uno ore tradunt, pristinae dignitati esse restitutum, arbitratur, ad annum 914. IV. Idem diserte Elmacinus in *Hist. Sarac.* p. 199 testatur.

(37) Leo Grammat. p. 454, etc. Nugas Cedrenus agit, dum imperatorem lege sancire voluisse narrat, ut viro tres quatuorve uxores una in matrimonio haberet liceret, p. 602. Nisi forte corrupta apud eam verba sunt, et pro κατὰ ταῦτόν, *simul*, legendum : κατ' αὐτόν, *sua ætate*.

(38) Baronius ad an. 912 epistolam Nicolai ad pontificem Romanum edidit, e cujus initio apparet,

legatos a Sergio an. 906, quo Zoe Augusta appellata, eaque contentio maxime ferveret, venisse. Cujus rei vestigia etiam apud Eutyoh. in *Annalibus* p. 484 occurrunt.

(39) Tangit hæc dissidia auctor Præf. t. Union. : Ἦσαν πολλοὶ τῶν ἀρχιερέων οἱ μὴ συνελθόντες τῇ τοῦ πατριάρχου οἰκονομίᾳ, καὶ μᾶλλον οἱ τοῦ μέρους τοῦ ἐκβλήθητος Νικόλαου.

(40) Cont. Theoph. p. 233, alii. Cæterum Leo Allatius Euthymium, annuente pontifice, patriarcham dictum, idque Græcos Romanæ sedis dignitati tribuisse, scribit. *De Eccl. Or. et Occid. perpet. cons.*, p. 604. Sed id nullo certo auctore proditur ; quin potius Nicolaus epistola citata, e legatis Romanis suam potestatem imminutam esse queritur.

(41) Præfat. tomi Union.

(42) Indict. viii, mense Julio. Sic enim Theoph. Contin. p. 746 : Π τῆς Ἐκκλησίας παρὰ Ῥωμανοῦ γέγονεν ἔνωσις, ἀπάντων ἐνωθέντων μητροπολιτῶν τε καὶ κληρικῶν, τῶν ἀπὸ Νικόλαου τοῦ πατριάρχου καὶ Εὐθυμίου διεσχισμένων. Scripserat Nicolaus ad Joannem pontificem, mitteret legatos, qui nuptias quartas illegitimas, nec Leonis exemplo confirmatas esse, edicerent. Quorum licet nulla nec apud auctores Byzantarum rerum, nec in tomo Unionis mentio fiat, certum tamen est, Theophylactum et Carum pontificis nomine Constantinopolin venisse, inde in Bulgariam ad Simeonem discessuros. V. Nicolai epistola apud Baron. ad an. 917, IV.

(43) Matthæus Monachus in Quæst. Matrimon. *Juris Græco-Rom.* t. I, l. viii. p. 497 : Ὅς καὶ τόμος κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα ἐτησίως ἐπ' ἀμβωνος ἀναγινώσκειται. *Is tomos mense Julio quotannis in suggestu legitur.* Eo tempore pompa solemnis et processio in ædem Irenes et Sanctæ Sophiæ instituebatur. Constant in Cærim. Aulæ Byz. p. 109.

(44) Scholion tomo Unionis additum apud Leunclav. p. 108 : Νῦν δὲ... πρὸ ἐννεμήχοντα χρόνων ἔνεκεν τῆς προδηλωθείσης αἰτίας καὶ ἀφορμῆς ἀποβραγένας ἱερεῖς καὶ μονάζοντας, ἡ παγγάληος Βα-

a Polyucto patriarcha, non multo post, sacris diptychis adscriptum esse, plurimi indignarentur (45).

V. Post annos admodum quindecim, quam primum imperium adorti erant, Bulgari rursus pacem exuere, seu assuetudine gentis, quæ secunda adversus circumjectas nationes bella hæcenus exercuerat, seu quod claustra maris ac terræ levi præsidio adversus validissimos exercitus septa essent. An. 929. Tum prætorianæ cohortes arma subito ceperunt, infausto eventu, cum acrius quam constanter, prælium inirent. Classe etiam vindicare maria visum, quæ, ducum imperitia, aut dispersa est, aut in fugam conjecta. Auxerunt terrorem agrestes, cum portis urbis incidentes, Pegarum et Theodoræ palatia, Stenumque, hostili igne accensa, procul fumare nuntiarent. Pericula ultima audere et experiri tandem jussus est Sactitius, quem palantes copias non instrenue aggressum, uno vulnere Barbari in mortem affecere. Cujus gesta multi cum attigerint, in eo consentiunt, magna in ipso virtutis, magna belli decora fuisse, quibus rem publicam in paucis sustinisset. Inter hæc rex Bulgarorum, et ducis et gregatii militis officia obiens, Andrianopolin cum exercitu movit, corona circumdatam, postquam annona defecerat, cepit, captivo duci, quidquid tormentorum reperiri potuit, adhiberi jussit. Inde victoria haud segnitè usus, Thracia et Macedonia ferro igneque vastata, sedem imperii et caput, Byzantium petiit; ac castris positis, versa ad pacem cogitatione, ut sibi cum Romano colloqui liceret, oravit (46). Admiratio sublevis utriusque exercitus militum, cum hinc ferociam Bulgari, inde non infractam imperatoris

mentem cerneret, ut qui tantæ dignitatem majestatis, raro ea tempestate, et ex veteri memoria exemplo, ore totoque habitu proderet; jam tum præsagiens animo, fore ut pax affinitatibus connubiorum firmaretur. Aliquot annis post, Simeon Bulgarus, morbo extinctus, Petro filio regnum testamento relinquit (47), qui, licet jam exercitum in Græcos armasset, cum Turci, Servii, Chrobati, validæ nationes, sibi imminerent, summaque præterea caritas annonæ incideret, legatos de pace instauranda, ad Romanum misit, utque Maria, Christophori Cæsaris filia, in manus sibi conveniret, rogavit. An. 942. Tum spes objecta est Christophoro secundi a patre loci, Porphyrogenneto quidquid ex avita majestate supererat adeptum (48). Hæc domi fere ea ætate gesta sunt. Paulo antea Melitene, vetus ac nobilis ad Euphratem urbs, Armeniæ secundæ a Justiniano assignata, recepta est (49). Diu subjectam Saracenis Constantinus Copronymus olim occupaverat, in obsequio tenere non potuerat (50). Joannes Curcuas, præfectus militum, qui per Syriam stativa habebant, obsidione longa et difficili cinctam, in ditionem redegit, et postea civium auxilio finitimis gentibus attritis, prædam insignem, captivos, bellique confecti famam domum reportavit. Urbem et quidquid finitimi agri est, in provinciam, quam *Curatoriam* vocarunt, imperator descripsit (51).

VI. Sub idem fere tempus bella plurima fines imperii terruerunt. Nam et Scythæ, Strymone superato, Nicopolin, validam urbem, Augusti victoria nobilem, occuparunt, et Turci, qui et Ugri (52), a septentrione Thraciam; Byzantium usque, incurserunt: hos Theophanes patricius prosperis præliis

NOTÆ.

σιλεια τῶν θεοσεφῶν βασιλέων ἡμῶν βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου συνῆψε καὶ συνήνωσε. E quibus verbis etiam hoc colligitur, turbas inter Euthymianos et Nicolaitas nondum hæc ætate compositas, aut novas potius de quartis nuptiis ortas esse. Quod præterea Cedrenus testatur, magnamque Nicolai Chrysoperghii in stabilienda concordia curam fuisse, prodit p. 702 B. Cæterum in matrimonii ineundis nulla gens Græca religiosior fuit, ut ex Matthæi Monachi Quæst. matrimon. apparet, et illustri exemplo probat Cedrenus p. 649.

(45) A Vita S. Polyucti e Græcis scriptoribus collecta Act. SS. Febr. t. I, p. 707.

(46) Leo Grammat. p. 498. Contin. Theophan. p. 248. Simeon Logoth. p. 483, cæteri. Meminit etiam Theodos. Kioviens. ad an. 929, Sigebert. ad an. 926.

(47) Quem ex altera uxore susceperat, Michaele, primo loco nato, ritu monachorum tonsio. Simeon Logoth. p. 46.

(48) Bulgari scilicet id rege genteque sua indignum judicantes, quod in solemnibus populi acclamationibus, Constantino primum, deinde Christophoro honos haberetur, facile a Romano, ut mutatio prisca moris fieret, impetrarunt.

(49) Ἐπίσημον καὶ ἑξακουστον, καὶ πάνυ ὀχυρὸν καὶ δυνατὸν κάστρον τῆς Συρίας vocat Theoph. Contin. p. 257. Conf. Pagius ad an. 927. VIII. Notus est Acacius Meletinensis episcopus, Nestorianis contentionibus quinto sæculo implici-

tus.

(50) Zonar. Annal. t. II, p. 106. Cedrenus p. 463.

(51) Leo Grammat. p. 504. Contin. Theoph. p. 258. Dicta est *Curatoria* a *Curatore*, qui tributa, per eam provinciam collecta, ærario principis, quod et ipsum *Κουρατωρία* vocatur, inferebat. Hoc ex Simeone Logotheta p. 487 colligo: Μελιτηνὴν Κουρατωρίαν ἐποίησε ὁ βασιλεὺς, καὶ πολλὰς χιλιάδας χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου ἐκείθεν λαμβάνει ἐτησίως. Gangius in Glossar. h. v. Annæ Comnenæ locum *Alexiad.* l. VII, p. 205, corrigit, et pro Μετιλίνης Μελιτηνῆς rescribit, in quo ipsum ratio fugit. Refert Augusta, Tzacham, classi præfectum, occupatis Clazomenis, in Phocensem agrum solvisse, eumque diu in obsidione Methymnæ hæsisset, Mitylensem regionem in ditionem redegisset. Unde, qui locorum situm et circumscriptionem norunt, facile intelligent, eam de Mitylene, veteri ac nobili urbe, loqui, cujus nomen universæ insulæ postea tributum videtur.

(52) Indict. VII, m. Aprili, seu A. C. 934. Turcos fere vocant scriptores, qui hodie Hungari sunt. Zonar. p. 476. Τούρκοι οἱ περὶ τὸν Ἰστρον, οἱ καὶ Οὐγγαροὶ καλοῦνται. Idem p. 255 de Turcis, regni Saracenicæ eversoribus, scribit, eos septentrionalem plagam ad Caucasum montem incoluisse. Multa de iis Constantinus libro *De administrando imp.* variis locis observat.

est, procedentibus longo ordine Stephano et Constantino, Romani filii, Porphyrogenneto, et senatu, cum cereis, et Evangeliorum volumine, ut tunc consuetudo erat in publicis supplicationibus. Incessit deinde religio, quoniam in templo sacra effigies collocanda foret? postremo in Sanctæ Sophiæ illata, rituque solemniter culta fuit (65). Exstat Constantini Porphyrogenneti de Edesseno sudario, elegans oratio, anno proximo, ut videtur, in populi concione habita, quam junioris Constantini esse, Aloysius Lippomannus et Cæsar Baronius esse arbitrantur; eo præcipue argumento moti, quod aliud dicendi genus in libris *De administrando imperio*, Vita Basilii, cæteris, appareat (66). Damus hoc Cæsari Baronio, sermonem imperatoris humilem in illis et plerumque vulgarem esse; sed sublimiori stylo formanda erat oratio, quæ tam sacras reliquias digne celebraret.

VIII. Sextus jam et vicesimus agebatur annus, ex quo Romanus imperium pro arbitrio tenebat, adeo: xminuta Porphyrogenneti potestate, ut experti publicæ curæ et consilii, præter Augusti nomen, nihil omnino relictum esset. Qui ad ultimum pertæus longioris otii, quod studia doctrinæ, quibus L. XX; animum imbuerat, hactenus unice leniverant (67), de recuperando regno consilia volvit. Quod cum variis artibus tentasset, tutissimum visum est, Stephanum et Constantium, Romani filios, cupiditate regnandi accendere. Dudum illi paterno odio ardebant, quod Romanus, testamento scripto, principem locum Porphyrogenneto tribuerat: Stephanus præcipue, quem satis jam proclivem facile Basilium, particeps consilii, permovit. Is olim honestum ordinem duxerat, vir callidus, et in animo Stephani validus, quem, opportunitate data, admonuit: imperium ægre a decrepito sene sustineri, viribus animisque opus esse, ne Ugri, ne Bulgari, ne Saraceni aliquid novarum rerum molirentur, solum Stephanum tantæ moli parem esse:

(65) Hanc pompam Constantia. pag. 68 sqq. ordine describit. Adde Contin. Theoph. pag. 268. Quæ fuerit sacræ imagini reverentia exhibita, apparet a Gregor. Monach. pag. 505, ubi hoc præcipue telo in eversores simulacrorum, Leonis Armeni ætate turbas commoventes, utitur.

(66) V. Combefisio notata p. 100 *Manipuli Originum CSP.* et expende verba, quæ in fine orationis occurrunt: Ὁ θεῶν ὁμοίωμα τοῦ ἀπαραλλάκτου πατρὸς, προὔρει αἰεὶ τὸν εὐσεβῶς καὶ πρῶτος ἡμῶν βασιλεύοντα, καὶ τὴν τῆς ἀποδημίας ἀνάμνησιν λαμπρῶς ἐορτάζοντα, ὃν τῇ παρουσίᾳ σου ἐπὶ τὸν παππῶν καὶ πατρῶν θρόνον ἀνύψωτας, Adde Lambec. Comment. de Bibl. Vindob. l. viii, p. 196, et Pagium ad an. 944, n. V.

(67) *Constantinus ilaque Porphyrogennetus tum orationi, tum lectionibus vacans, totum se Domino commendabat, opere manuum victum queritans: sane τὴν ζωγραφίαν, id est picturam, perpulchre exercebat.* Luitprand. l. iii, c. 9. Hæc ad verbum in suo Chronico repetit Sigebertus, p. 255. Item ex Græcis Theophanis Continuat. p. 280, et Zonaras p. 195 testantur.

(68) Cedrenus, pag. 633. Vetustiores tamen, no-

A videret, ne tam præclara indoles, tot ornamenta virtutum, inertia obscurarentur. Adjutorem Porphyrogennetum fore, cui nihil antiquius sit, quam eum regnare, qui ad hanc spem genitus esset (68). Itaque Romanus comprehensus, in Proten insulam relegatur et monachorum ritu tondetur: summum imperii ad filios et Porphyrogennetum delata, statim apparuit, arduum, eodem loco potentiam et concordiam esse, cum id ageret Stephanus, ut solus a dignitate potiretur. Interea Constantinum Helenam Augustam, ut tam nefarios ausus comprimeret, excitat, qui eos, specie amicitiam, epulis adhibitos, post quadraginta dierum imperium, in exilium pellit. Id Stephanus XIX annos magno animo in Lesbos insula tulit. Constantius, duobus annis post, ad majora, et magis præcipitia conversus, cum Byzantium repeteret, a custodibus est interemptus (69). Sic tandem solus rerum potitus est Porphyrogennetus, cui insidiæ a plurimis paratæ sunt. Nam et Theophanes, princeps cubiculariorum, Romanus, et Gregorius Macedo, allectis in societatem claris et illustribus viris, Stephanum imperio iterum admovere ausi sunt: in utrumque, delecta perfidia, graviter est animadversum. Post hæc Constantinus Romanum filium, corona imposita, in partem curarum vocavit, ut eum temporius et sibi et posteritati conformaret (70).

IX. Una tum imperatori cura erat, ut regnum a majoribus relictum, avitis patriisque virtutibus regeret, nec extrema a Barbaris dehonestarentur. Cappadociam enim et nobilissimam minoris Asiæ oppida Saraceni, Tarsum incolentes, vastarant, præda immensa et captivis plurimisque abductis, quos pactis induciis imperator recepit (71). Interjecto tempore, cum nova classe instructa, Græca littora obsiderent, Basilium secundo præfisse eos prostravit, de ducibus captivis Constantinus triumphum prisco more egit (72). Nec minora belli decora Leonis et Nicephori, Phocæ Bardæ, supremi ducis exercitus,

NOTÆ.

res vituperio Constantino esset, filiorum hoc scelus fuisse, perhibent, et inscio ipso Romanum regno pulsum. V. Simeon Logotheta, pag. 493, cæteri, cum quibus Luitprandus l. v, c. 9 consentit, nimis famque in filios severitatem exitio fuisse Romano, testatur.

(69) In monasterium Romani filii detrusi sunt, quod timendum Constantino erat, ne se aliquando summa dignitate privarent: sic Theoph. Contin. p. 271, Zonaras p. 195, alii Luitprandus contra auctor est, Constantinum, cum certis indiciis cognovisset, sibi ab ipsis insidias parari, eorum consilia prævertisse, utque philosophatum mitterentur, jussisse. Philosophiæ enim nomine sacra monachorum studia passim ab ejus ætate, et vetustioribus scriptoribus memorantur. V. Cotelerii *Monumenta*, t. 1, p. 181, 187.

(70) Misere hic omnia turbat et confundit Elmæcinus in *Histor. Saracen.* pag. 218.

(71) Contin. Theophan. pag. 275.

(72) Idem, pag. 282. Ejus triumphum splendorem imperator in opere *De carimoniis Byzant.* descripsit, p. 351.

um, fuere. Qui, cum pater, annis morbisque A
is, hosti tam feroci, tam callido, impar esset,
discrimen subiere, et domo Chalebi præ-
), urbem triumphantes intrarunt (73). Victoris
us urbs Samosata fuit, a Basilio in ditionem
cta. Eodem tempore, re feliciter in Africa gesta,
Egypto et Persia legati, renovare dextras, ut
fœdera componere cupientes, venire, quod
magnificum, ut erat, imperator duxit (74).
sa turbare fortuna cœpit. E Creta enim insula,
sa Saracenorum turba erumpens, navigia, quæ
si validissima in mare deduxerant, aut mersit,
cremavit : causa calamitatis ducum negligens
et imperitia fuit. Nec amissa Constantinus
Gylas reparavit, quin potius in summum discrimen
Græcorum traxit (75) Postremo Nicephoro
Phocas, novam classem molitus, in Cretam sol-
fufus hostibus, arces munitissimas, in his
fidacem, tutissimum gentis præsidium, excidit,
s, præfectis sub jugum missis, recepit, ut me-
dum esset, ne, tanto successu rerum elatus,
um affectaret (76) : quod tamen, sic volentia-
tis, brevi consecutus est. Hæc, quanquam
per annos gesta, conjunxi, ne divisa lædio
lectorem afficerent.

At in Thracia dispari eventu pugnatum est,
is, qui et Ungari, proximos per campos effusis,
iolentius, quod, distractis tum copiis, ducem
uum sibi obviam iturum, non rebantur. Missus
os Pothus Argyrus, patricius, onustos præda,
ic impeditore agmine euntes, subito invasit,
ivos et prædæ partem recepit (77). Paulo ante
ex primoribus gentis, qui cum turba conven-
, aut in Græcia, aut in Bulgaria, forte conse-
nt, pace in perpetuum cum imperatore fir-
t, sacra Christiana, utque lustrali aqua expiar-
r, postularunt. Gylas, Hierothei, quem pa-
cha sacrorum per Turciam antistitem dixerat,
eptis institutus, in fide permansit, pietate et
is virtutum ornamentis insignis : alter mox ad
um superstitionem relapsus, cum expeditionem

in Græcos et Germanos suscepisset, ab Ottone imp.
captus, pœnam capite persolvit (78). Cæterum ea-
dem religio Russos incesserat ; quibus olim a Basi-
lio Macedone, avo [L. XXI] Constantini, icto fœ-
dere aditus ad sacros fontes, præsul ab Ignatio
patriarcha, datus fuerat (79). Elga, quam Græci
nonnulli Helenam vocant, Ingoris, hostis quondam
imperatoris, post amici et socii, vidua, stipata
principibus gentis, Byzantium, ut in consortium
sacrorum reciperetur, accessit. Splendide a Con-
stantino excepta, et muneribus aucta est (80) ; addit
Theodosius Kioviensis, imperatorem feminæ forma
excellenti matrimonio jungi voluisse, sed tulisse
responsum : non posse se uxorem ejus esse, qui se
inter lustralia sacra in filiam adoptasset (81). Is
rumor eorum temporum fuit, cui fidem adimit,
quod in vivis esset Helena Augusta, et abhorrent
a peregrinis connubiis imperatores, ut ipse Con-
stantinus, inter cetera de servanda majestate præ-
cepta, filium, ne illa unquam expeteret, admonue-
rit (82). Missi cum Elga sacerdotes, qui deformia
simulacra cultumque penitus obolerent. An diu
gens promissis steterit, incertum. Traditur fama,
venisse interjecto tempore ad Ottonem imp. a Ru-
gis, seu Russis, oratores, qui doctrinæ Christianæ
interpretes populo expeterent : facile annuisse Ot-
tonem, et Adelbertum aliosque ablegasse, sed
omnes a perfida gente aut cæsos; aut omni contu-
melia affectos esse, solum Adelbertum evasisse.
Quæ, licet a Reginone, auctore non indiligenti,
memorata (83), aliena a vero, aut confusas esse
narrationes dissitas ac diversas arbitror. Cur enim
non a Græcis potius quam a Latinis, Russi sacer-
dotes postulassent ? aut quis veterum auctorum
illos Rugos appellavit ? Hos locos inter Viadrum et
Vistulam fluvios, ad sinum Codanum porrecta, co-
luisse accepimus : ad hos Adalbertus, is qui postea
Magdeburgicus præsul fuit, ut superstitionem fœ-
dam et infamem exstingueret, accessit. Neque me-
sriptorum, qui secuti Regionem sunt (84), nec
Joannis Mabillonii, magni viri imprimis, Russos

NOTÆ.

3) Avaritiam Bardæ Phocæ, supremi exercitus
s, in ultimam perniciem rem Græcorum
esse, Cedrenus ait, p. 637 ; de quo silent Contin.
ophanis, Logothetes, cæteri, qui Nicephoro
nphalia ornamenta a Constantino decreta esse
iderunt. Cedrenus, ipsum imperatorem de
odano et captivis Saracenis triumphum egisse
t, quod verum, et in opere *De cærimon.*, ubi
a proditum est memoriæ. Conf. Theoph. Con-
p. 288.

4) Contin. Theoph. p. 284. Etiam Gallos ad
stantinum legatos et obsides misisse, idem pro-
p. 183. Ab Italiæ rege, Berengario, Luitpran-
Ticinensis, orator, Constantinopolin profectus
V. lib. vi, c. 1.

5) Zonaras, p. 195. Cedrenus, p. 640. Contin.
oph. p. 297.

6) Contin. Theophan. in Romano Juniore, pag.
Lupus Protospatha in Cron. an. Ch 961.

7) Simeon Logotheta p. 496, cæteri.

8) Zonar. p. 194. *Bologuden* vocat. Cedren.

pag. 636, ubi pro Joanne Francorum rege legen-
dum : *Ottone*. Adde Inchoferi *Histor. Eccles. Hun-
gar.* an. 958.

(79) Constantin. Porphyrogen. in Vita Basilii
Maced. 211. Zonar. pag. 173. Fragmentum de Rus-
sorum conversione, a Bandurio in Animadv. ad
Constantin. *De administr. imp.* p. 112 editum. Etiam
Michaele imperante, sacris Christianorum initiati
sunt nonnulli. Contin. Constant. lib. iv, p. 120,
quo Photius respicit in epistola encyclica, p. 16.

(80) Quod ipse memoriæ prodidit l. ii. *De cæri-
mon. aulae Byzant.* p. 343.

(81) An. 955, p. 96. Obiter notandus est Orbi-
nus Ragusæus, qui in regno Slavor. p. 92 sq.,
Elgam, quam et Olgam, Regino Helenam, vocat,
Joanne Zimisce regnante Byzantii ad sacra Chri-
stiana accessisse scribit.

(82) *De administr. imp.* cap. 13, p. 65, edit.
Band.

(83) Ad an. 959, p. 54, edit. Schard.

(84) Compiler Chron. Magdeb.

tanti secleris coarguentis, auctoritas movet (85). Silent enim Græci omnes, res multo leviores posteritati tradere assueti; silet Theodosius, et Suentolacum, Elgæ filium, et Iaropoleum, nepotem, a Christiano cultu abhorrentes, ad sacra majorum transiisse, memorat (86). Vlodymirus ipse, quo nullum inter Russos illustrius nomen est, cum a pontificæ legati, religionis causa, venissent, Græcorum cerimonias recipere maluit, junctus Annæ, Romani junioris filis, Ottoni imperatori antea desponsatæ, connubio.

XI. Inter hæc Langobardorum, qui soli hactenus in Occidente fidem et obsequium servarant, tributa imperatori quotannis solverant (87), defectio nuntiabatur. Dudum exarserant intestinis odiis, et divisa inter plures potentia, res in summum discrimen ambitione principum erat perducta. Præcipue Saraceni, ab eo tempore, quo primum suis sedibus exciti, classe in Italiam venerant, crebris incursionibus maritimam oram vexabant. Horum ut ferociam compesceret (habebant enim in Gariliano monte arces, quas magna vis armata et incondita tuebatur), Atenulphus, Capus et Beneventi princeps, Landulphum filium, ut valida a Leone imper. auxilia peteret, Byzantium misit (88). De exercitu in Italiam ducendo facile imperator assensit, et Landulphum, Gregorium Neapolitanum, et Joannem, Caietæ ducem, patricia dignitate ornavit. Sed dum in re trepida segnius copias classemque instruit, Ataulfus moritur, principatus Landulpho et Atenulpho, filiis, defertur. Mox ad ferendam opem Græci advenere, cum quibus Joannes pontifex, Gaimarius, Salernitanus princeps, Apuli et Calabri, suum militem, ad excindenda castellorum ardua, eduxerunt (89). Saraceni, cum fame, comento intercepto, premerentur, ignem arci subje-

A cere, ac nihil tutum rati, in silvis et montium editis, præsidium quæsierunt. Res eorum plane attritas novus ex Africa exercitus restituit, qui postquam Romæ diu imminuerat, arcem in Gargano, Apuliæ monte, muire cepit, unde vicino agro vastato, Beneventum, obsidione longa fatigatum, incendio delevit. Interea Apulia omnis et Calabria, in seditionem versa, Græcorum jugum dejecerat, quod proferendo dominatui opportunum ratus Landulphus, in Græcos duxit: sed auxilia, a Saraceni accersita, rebelles ad obsequium redire coegerunt (90). Anna proximo in agris Asculanis memorabile prælium inter Landulphum et Ursileum, Græci exercitus ducem, commissum est, dubio primum eventu, post victi Græci, Apulia et Calabria recepta est, quam ioto cum Gaimario fœdere, Landulphus septem annis tenuit (91). Inde continua cum Græcis certamina, quos omnem Campanie partem, quæ Vulturno adjacet, sub imperium redegit, Baronius prodit: at ea Beneventanis perpetuo subjecta fuit, nec tum armis tentata videtur (92). Constantinus, cum Neapolitanis rursus fidem exuissent, [L. XXII] Marianum patricium, ut, conducto per Thraciam et Macedoniam milite, perfidiam ulcisceretur, jussit: is caput gentis aggressus, cives, ut pacem ab imperatore peterent, coegit. Horum exemplum Langobardi, Calabri, Apuli, Saraceni, qui tum inferiorem Italiæ oram tenebant, secuti feruntur (93). Ab eo tempore Constantinus et Nicephorus, has maximi imperii reliquias tueri, frustra annisi sunt, quippe quas Normannis virtus sua et fortuna belli reservarat.

XII. His editis operibus, imperatori venenum a Romano filio paratur (94), cujus atrox ingenium, super cupidinem potentis, Helena mater incendebat; evasit tamen, forte quod ~~vana~~ tempera-

NOTÆ.

(85) V. Acta SS. die 20 Jun., p. 32, et Pagius an. 959.

(86) Ad an. 955 et 987.

(87) Constant. *De admin. imper.* c. 27, p. 82 ed. Bandur.: Μετά τὸ ἀνελεῖν τὸ βασίλειον ἐν Κωνσταντινουπόλει διεμερίσθησαν ταῦτα πάντα εἰς ἀρχὰς δύο, ἐξ οὗ καὶ παρὰ τοῦ βασιλεύοντος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπεστέλλοντο πατρικιοὶ δύο, καὶ ὁ μὲν εἰς πατρικίος ἐκράτε: τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Καλαβρίαν, καὶ τὴν Νεάπολιν, καὶ Ἄμαλφην, ὁ δὲ ἕτερος πατρικίος ἐκαθίστατο εἰς Βενεβενδόν, καὶ ἐκράτει τὴν Παπλίαν, καὶ τὴν Κάπουαν, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, καὶ ἐτέλειον κατέτος τῷ βασιλεὶ τὰ νενομισμένα τῷ δημοσίῳ. Occupata Langobardorum armis utraque provincia, eadem facies imperii, tributa eadem mansera. Hinc Nicephorus imp. Capuanos et Beneventanos *servos suos*, agros eorum *sua themata*, quæ sibi nullo jure arrogasset ipsi, appellat. V. Luitprand. *Legat.* p. 144, 147.

(88) Idem *Hist.* lib. II, c. 12. Theoph. *Contin.* p. 219, expeditionem Leonis in Langobardos memorat, eorumque ducem Egionem (*f. Hugonem*) vocat.

(89) Lupus Protosp. in Chronico ad an. 916: *Exierunt Agareni de Goriliano et — expleuntur 40 anni, ex quo Agareni introierunt in Italiam.* Conf. Giannone, *Storia del regno di Napoli* t. I, l. VII, c. 4.

(90) Luitprandus: *Rex Africanus, legatione intratoris accitus, innumerabiles ratibus copias in*

Calabriam Apuliamque direxit, binasque has regiones imperatoris dominatui potentissimo subdidit.

(91) Lupus Protospatha an. 921: *Interit Ursileo stratego in prælio de Asculo, mense Aprillis, et apprehendit Pandulphum Apuleo (leg. Landulphus Apuliam).* Meminit expeditionis Romani in Langobardos Constantin. L. *De carimon. aula Byz.* p. 381.

(92) Conf. Peregrinus Castigat. ad Caraccioli Chronologos, p. 47 edlt. Carus, ubi varia edicta, in quibus anni imperii Romani Lecapeni et Constantini, una cum Landulphi annis computantur, ex tabulariis Ecclesiæ Campanæ profert. Præterea in diplomate Constantini et Romani, indict. xv, Christi 942, edito, agri Capuanæ Ecclesiæ subjecti *ab omni ditione, angaria publica et tributis*, quæ patriciis et strategis Græcorum solvenda erant, liberantur. Idem ex plurimis litteris, in Chronico Vulturnensi, p. 417, 418, 425, 431, 449, adducis, apparet.

(93) Lupus Protospatha ad an. 955: *Descendit Marianus patricius in Apuliam.* Conf. Theoph. p. 283.

(94) Zonaras p. 195, Cedrenus p. 641. Glycas p. 303, quod Simeon Logotheta et Georgius monachus silentio prætereunt, Theophanis continuatorem, qui hæc, etiamsi vera essent, tradere periculosum erat, secuti.

mentum inerat, ne statim sæviret. Mox ad monachos profectus est, qui in Olympo monte procul negotiis vitam agebant, tanta omnes pietatis et religionis fama, ut Romanus Lecapenus annua ipsi stipendia persolverit (95). Percrebuerat rumor, imperatorem cum Theodoro Cyziceno, quo prætextu Polyeuctus patriarcha, dudum ob ingenium et mores invisus, tollendus esset, deliberasse (96). Inde Byzantium reversus, mortalitatem explevit, seu corporis infirmitate, seu, quod plurimi suspicabantur, veneno iterum petitus. Vixit annos LIV, ex quibus XXVI cum socero Romano, XV solus, regnavit (97). Senatus in funere ornando, et in memoria honoranda, magnum studium fuit; illatus autem est majorum sepulcro in templo Sanctis Apostolis dicato (98). Fuerunt in eo præclara virtutis et pietatis ornamenta, Dei et sacrorum reverentia summa (99). Multa publice opera struxit, in quibus Apostolorum ædes a fundamentis inchoata, et Sanctæ Sophiæ augustissimum templum magnifice instauratum, memorantur. Balneum in Marinæ ædibus, ingens opus, nec inferius Romanis, renovavit: senectute morbisque confectis domos amplissimas, ubi publico sumptu alerentur, concessit: palatium amplificavit (1): obeliscum veterem, ex Ægypto ad-

ductum, in Circo posuit, manentque ejus rei monumenta, sculpta saxis, et ære prisco (2). Muros Nicænos, a Saracenis eversos, collata ex ærario pecunia, refecit (3). Præcipua ejus cura fuit, ne provinciæ novis oneribus turbarentur, tanta justitia, ut delatores, publico exitio repletos, urbe pelleret, tanta lenitas, ut novissima exempla meritis parceret (4). Cæteros præeminentes peritia legum splendidissimis muneribus admovit, artes militares, rem navalem, ac triremium fabricam, per otium ignotam, revocavit, scriptaque ejus egregiam horum memoriam tradunt, quibus exposuit, quantum militum in armis, quantæ sociorum vires, quibus artibus claustra imperii tuenda essent (5). Doctorum hominum ingens ætate illa proventus fuit, e quibus Simeon Metaphrastes, jussu Constantini, sanctorum vitas descripsit (3), Leontius Byzantinus (7), et Genesisius (8), et Theodorus Daphnopates (9) suorum temporum historiam, scriptis libris, qui partim ætatem tulere, partim amissi sunt, composuerunt. Cæterum graves quidam et docti scriptores Constantinum sævitæ, ebrietatis et circa res publicas socordiæ arguunt (10): quæ si justa reprehensio est, videntur ea vitia aut raro prorupisse, aut majoribus virtutibus esse compensata.

NOTÆ.

(95) Contin. Theoph. in Romano,

(96) Zonaras p. 196, Cedrenus 641, Glycas p. 303.

(97) Sic Theoph. Contin. p. 292. Obiit mensis Novembris die 15, indict. III, anno a m. c. 6469. Simeon Logotheta annos ejus eodem modo numerat, sed indict. VI, an. 6466, decessisse scribit; die 9 Novembris, indict. III, an. 6468, Cedrenus: Lupus Protospatha: Ann. 960, indict. III, obiit Constantinus imper. qui regnavit an. 47, et surrexit Romanus filius ejus. Sic etiam Anonymus Barenensis, ad quem hæc disserit Camillus Peregrinus: *Noster Cedrenum sequitur, qui coronationem Constantini ætate septennis factam perhibet post patris Alexandri, nedum post patris Leonis obitum, eam ad annum retulit 913, sibi que nunc constans mortuum illum dicit 960, inchoato a Septembri communis anni 959 (sic etiam dicendum de coronatione ejus anno 913). Quippe obiit Constantinus, ut ipse notat, indict. III, et ut notat Cedrenus, die 9 Novembris, scilicet desinente jam dicto communi anno 959, quo plane calculo uti hic Noster solet. Cedrenus vero, et post illum Zonaras, tradere videntur, Constantinum imperasse cum patre, patruo et matre annos 13, Nimirum usque ad 919, quoniam vixisse illum asserunt annos 54, annos scilicet vitæ et imperii confundentes. Quæ doctissimi viri sententia magis mihi probatur, quam illa Pagii, qui ultimum Constantini annum æræ vulgaris nongentesimum quinquagesimum octavum, indictionem primam, esse contendit. Si enim natus ipse est anno 905, quinquagesimus quartus ætatis certe in annum 959, aut potius 960, ineuntem, secundum Græcorum computum, incidit, cum Novembri mense decesserit. Cæterum scriptores, Constantinum tredecim annos cum Leone regnasse, contententes, tempora non confundisse, sed ab eo anno, quo ab Euthymio patriarcha coronatus fuit, numerasse videntur.*

(98) Continuat, Theoph. p. 292. Banduri *Imperium Orientis*, t. I, p. 421.

(99) Ejus enim ætate S. Gregorii reliquiæ Nazianzo Constantinopolim traductæ sunt. V. Græcus

scriptor ex codice ducis Sabaudis in Act. SS. ad d. 9 Mail editus p. 448 sqq. S. etiam Joannis manus in palatium ritu solemniter illata est. Acta SS. ad d. 29 Augusti.

(1) Theoph. Contin. pp. 280, 284.

(2) Græcum carmen Solosso inscriptum Bandurii *Antiquitatum CSP.* p. 181 edidit, ubi versum secundum et sequentem ita adduxit:

— — Κωνσταντίνος νῦν δεσπότης
Ὁ δὲ Ῥωμανὸς παῖς δόξα τῆς σκηπτουχίας
Κρεῖττον νεουργεῖ τῆς πάλαι θεωρίας.

Ita Bandurius. At Gyllius, qui de eodem in *Topographia urbis*, l. II, c. 12, multis agit, ita exhibet: Κωνσταντίνος δεσπότης ὁ Ῥωμανοῦ παῖς, ut dubium sit annon obeliscus a Constantino potius, Romani junioris filio Porphyrogenneti nepote, in Circo sit repositus.

(3) Quod Cangius ex inscriptione muris Nicænis refectis addita colligit, notis ad Zonar. 97; eversionem tamen hanc murorum Leonis Armeni ætate jam accidisse, arbitratur.

(4) Theophanis Continuat. p. 278.

(5) Videantur *Tactica*, liber *De imperio administrando*, edicta varia, de quibus alio loco exponam.

(6) V. Allatii *Dialtribe de Simeonibus*, p. 25 sqq. Pagius in Crit. Baron. an. 913, Caveus in *Hist. litterar.*, etc.

(7) Cujus Chronographiam libris IV Combesius inter *Scriptores post Theophanem*, omisso nomine auctoris, edidit.

(8) Unicum, quantum constat, scriptoris hujus exemplum bibliotheca academice Lipsiensis, vetustis bonisque libris referta, servat. Non satis accurate olim descriptum est a Jo. Andr. Bosio, negligentius apud Venetos excusum, ut in observationibus ad Constantinum aliquando ostendam.

(9) V. Cave, p. 551. Scripsit præter cætera Vitam Theodori Studite, quam inter *Anecdota Græca* edere promisit Magnus Crusius, in *Dissertat. epistolica*, pag. 28.

(10) Zonar. p. 193, Cedrenus p. 635.

EXCERPTUM

Ex Patricii Bibliotheca Graeca, De codice ms. Constantini Caerimonialis,
auctore Conr. Zacharia Uffenbachio.

Exstat supra col. 29.

EX ADVERSARIIS LEICHIANIS.

DE SCRIPTIS CONSTANTINI PORPHYROGENNETI.

- Collectanea multos libros et inde excerpta seri A
quorundam dicitur praefat. ad Excerpta Legat. ed.
Hesshel. Conf. praef. ad Contin. Theoph. p. 2.
Mutili. post Theophan.
- Constantino Porphyrogen. dedicavit Historiam
suam Genealogia de vita Basilii aliorumque impera-
torum.
- Intellectus legum compendiarus ex Instit. Dige-
stis, etc., compositus ab imp. Leone philosopho eo
Constant. Porphyr. Lambec. l. v, c. 8.
- In cod. LXIV. Bibl. Venetae compendium exstat
legum Leonis et Constantini, scriptum an. 1175.
- Theophanis Synopsis compendiaris artis me-
dicinae auct. imp. Constantini Porphyr. ex Ori-
ginali postulatim scripta collecta et in septem
libros divisa. Lambec. 24. manus. jurid. conf.
25. et Wagallii tabulae et Fabrici. ad Allat. de
Paulis.
- Pselli Synopsis artis medicae ad Constantinum.
in Ecurialensi. Montfauc. in Bibl. mss. p. 623.
- Muratorius, t. II. Ant. Ital. diss. 26. recenset au-
ctores Tacticos Bibliothecae Ambrosianae ineditos,
inter quos occurrunt Ναυμαχικά Ατόντος, inedita.
Ναυμαχικά παρὰ Βασιλείου πατριάρχου καὶ παρα-
κοιμωμένου. In alio codice *I Tattici di Constantino
Porphyrogeneta*. Ejusdem *Ἐπὶ ναυμαχίας στρατη-
γημάτων καὶ πεπρατικῆς*, etc.
- Tactica sine nomine, quae in codice Laurentino
occurrunt (Montfauc. t. I, p. 344) sunt Constantini
imp.
- Ut Constantinus nonnulla de re militari scripsit,
ita imp. Maximiliani libri plerique ad venationem
et rem militarem pertinent. Lambec. p. 183.
- Anonymi additamentum ad Constantini. de ima-
gine Edessena est in cod. 14. L. VIII Lambec.
- Romani et Constantini Constitutiones ecclesia-
sticae in Bibl. Ambrosiana. V. Montfauc. Bibl. Ma-
nuscr. p. 625.

EX IISDEM ADVERSARIIS DE VITA CONSTANTINI ET HOC CODICE CAERIMONIALI

COLLECTANEA QUEDAM.

- Constantini Porphyrog. nepotes ex Romano filio B
et eorum genealog. V. apud Reuard. de stemmate
principum Bavariae superioris.
- Non convenit cum ceteris auctoribus locus Chron-
icet Vullurn. In rebus Constantini, p. 222.
- In codice N. F. membranaceo Basileense occur-
rit Constantini Porphyr. et Leonis effigies cum ali-
quot tractatibus Weston. Praef. ad N. T.
p. 173 et Thoudor. Studit. p. 170 ed. Simonet.
- Subscriptio in libro Olympiodori Bibl. Venet. p. 2.
Ἐπι τῆς ἀναμνηστῆρος τῶν τῶν ἀρχαίων καὶ Ἀλεξ-
άνδρου τοῦ ἐπιβασίλευστος καὶ ἐπιβασίλευστος τῶν τῶν
Περσῶν Ἰβητῶν καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐπιβασίλευστος
ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ἡμετέρων ἡμετέρων ἡμετέρων
ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ἡμετέρων ἡμετέρων ἡμετέρων
- De caerimoniis in genere v. Mus. Italic. t. II.
p. 524.
- Matus in Observat. ad N. T. quaedam habet ex
Constant. imp. Caerimoniali. Vid. Bibl. Uffenbach.
p. 222, et de ejus editione Histoire Critique de la
republique des lettres t. XI. p. 333, t. XIII. p. 345.
Codex Constantini Porph. Lipsiensis similis est
specimeni saeculi x. quod in Catal. MS. Graec.
Bibl. Venetae p. 3 conspicitur.
- Constantinopolitanorum imperatorum mores et
institutio sent in bibl. Ambros. p. 485. Montfauc.
Bibl. Manusc. p. 622.
- Codices de officiis aulae imperat. Catal. Bibl.
Venet. S. Marc. p. 105.

[ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΑΞΕΩΣ¹.]

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΤΟΥ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟΥ (1) ΚΑΙ ΕΝ ΑΥΤῶ Τῶ ΧΡΙΣΤῶ (2) Τῶ ΑΙΩΝΙῶ ΒΑΣΙΛΕΥΙ ΒΑΣΙΛΕΩΣ,
ΥΙΟΥ ΛΕΟΝΤΟΣ (3)

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΜΝΗΣΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ.

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙ²

ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΣΠΟΥΔΗΣ ΟΝΤΩΣ ΑΕΙΩΝ ΠΟΙΗΜΑ.

[DE CERIMONIIS AULÆ BYZANTINÆ.]

CONSTANTINI

CHRISTUM AMANTIS ET IN EODEM CHRISTO ÆTERNO REGE IMPERATORIS,
FILII LEONIS,

SAPIENTISSIMI ET PERPETUA MEMORIA CELEBRANDI IMPERATORIS,

SYNTAGMA

ET IMPERATORIA INDUSTRIA VERE DIGNUM OPUS.

Ἄλλοις μὲν τισιν ἕως ἔδοξεν ἂν τοῦτι τὸ ἐγγε-
ρημα περιττὸν, οἷς οὐ τοσαύτη τῶν ἀναγκαίων φρον-
τις, ἡμῖν δὲ καὶ λίαν φίλον-περισπούδαστον καὶ

A 1-2. Aliis forte nonnullis, qui non tantam re-
rum necessariorum curam agunt, hoc opus super-
fluum visum fuit : nobis autem charissimum, diu

VARIÆ LECTIONES.

¹ Titulum ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣ, ΤΑΞ. restitui ex præfatione N. ² TI om ea.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Notæ Leichianæ ubique hoc signo [] inclusæ sunt.

(1) Titulus *Despotæ Philochristi, domini Christi amantis*, erat imperatoribus CPTanis proprius, præsertim illis, qui Michaele, vulgo Ebrioso dicto, posteriores, eademque ratione illi hunc titulum affectabant et gerebant, qua reges Franciæ et Hispaniæ titulum regis Christianissimi et Catholici gerunt. Ante illum enim Michaelem fuere multi Græcorum imperatorum, qui, quod Imagines sanctorum et Christi exterminatas vellent, propterea honore illius tituli exclusi fuerunt. Leoni enim Isauro, Constantino Copronymo, Leoni Armeno, Michaeli Balbo, et ejus filio Theophilo, negatur constanter a Græcis mediæ ævi scriptoribus, quamvis sæculo jam IV in usu esset hic φιλοχρίστου titulus, ut constat ex Apologia Anastasii ad Constantium : Ὁ λαὸς πάνυ πολὺς καὶ τοσοῦτος ἦν ὅσον ἂν εὔξαιτο κατὰ πόλιν εἶναι Χριστιανῶν φιλόχριστοι βασιλεῖς. In concilio VI appellatur Constantinus Pogonatus ὁ εὐσεβέστατος καὶ φιλόχριστος μέγας βασιλεὺς. Neque solis imperatoribus, sed etiam privatis hominibus urbibusque et gentibus integris tribuebatur hoc elogium. In Actis concilii Ephesini contra Cyrillum est ὁ μεγαλοπρεπέστατος καὶ φιλόχριστος κουβικουλάριος Σχολαστικός. In loco concilii, quem Du Cange Gloss. Gr.

v. Ἐξαρχοὶ οἶται, audit Italia φιλόχριστος χώρα. Palladae in Anthologia, p. 357, audit Constantino-
polis ἡ φιλόχριστος πόλις. Recte enim ibi exhibet
codex membranaceus Anthologiæ a celeberr. Reimaro
benigne mecum communicatus, φιλοχρίστῳ
pro φιλοχρίστῳ, quod H. Stephanus dedit. Fuit
enim Palladas et CPLi condita recentior et Christi-
anus [ὁ φιλόχριστος λαὸς τῆς θεοφυλάκτου ταύ-
της πόλεως est apud Theophan. p. 322] de eadem
CPLi. In Jure Græco Romano p. 242, est οἱ φιλό-
χριστοι προσγενεῖς αὐτοῦ, et apud Nostrum p. 375,
ὁ φιλόχριστος στρατός.

(2) Formula *in Christo aut per Christum æternum regem rex* erat quoque particula tituli imperatorum CPTanorum, qua profitebantur se regnum suum auctoritati et muneri suffragioque et judicio Christi debere, ejusque in se agnoscere imperium. Aliis minoribus principibus Christianis, quos gradu suo inferiores reputabant, titulum ἐκ θεοῦ vel ἐν θεῷ tribuebant : de quo titulo ad I. II, c. 47, plura dicam. Formulam ἐν Χριστῷ — auctor Vitæ Basiliæ Macedonis p. 149, reddit ψήφῳ καὶ κρίσει Χριστοῦ ἀεὶ βασιλεύοντος. V. Murator. Thesaur. Inscript. p. 288.

(3) Græci scriptores ab omni tempore Romanos

(*) Paginae editionis Lipsiensis. Eæ sunt ad quas Reiskius in suo Commentario provocat.

expetitum et magis familiare omnibus aliis, quippe A per laudabilem ordinem dignitas imperatoria splendēior ostenditur, ad majus ornamentum ac decus excolitur et propterea tum exteris tum nostris civibus admirationi est. Multa enim observata aliquando, longo tempore abolita, deficere solent, cumque his magnum et venerandum opus, imperatoriarum ceremoniarum descriptio et regula :

VARIE LECTIONES

* οἷα ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

imperatores βασιλεῖς appellarunt, ut Herodianus, Dio Cassius, Plutarchus et alii eorum aequales. Ipsi tamen imperatores primorum duum saeculorum regum nomine sibi abstinebant, ut exoso et superbo, et velut humiliores titulum imperatorum affectabant. Contra medio aeo titulus βασιλείας ut dignior et illustrior titulo regis magnae erat contentionis argumentum inter Byzantinos et Germanicos imperatores, his Basilei titulum sibi arrogantes, illis negantibus, et solummodo reges appellantes, tanquam vili nomine. Qua de controversia loco suo ad l. II, c. 47, dicitur. Casp. Barth. ad Paulini Petrorii vitam S. Martini 1, 168, demonstrat labente Latinitate titulum regis imperatoribus Romanis quoque tributum fuisse.

(4; Membranae (sic simpliciter appellabimus deinceps illas, quas Lipsienses nostras esse constat, quandoquidem hujus libri aliae nullae superant, recte habent οἷα (edebatur οἷα). Solent Graeci, recentiores maxime, verbum οἷα, novit pro εἶωθε, consuevit, adhibere. Adeoque notat dicitio οἷα πολλά τῶ μακρῶ χρόνῳ συναπολήγειν, norunt nulla cum longo tempore simul desinare idem atque solent nulla, simul atque veterascunt, obsolescere. Occurrit ea significatione aliquoties apud Cedrenum, ut p. 508, penult, προσελθόντες τῶ ἐκείνων ἄρχοντι Ἀποχρῆ (est is Arabum Abu Hais) ἀμερμυμνήν οἷα τοῦτον ἢ ἐγγύριος γλώσσα καλεῖν, etc., accedentes ad principem suum Abu Husum, quem patriam lingua novit (id est solet) amermumnam vocare. Item p. 541, Μανιχαίους, οὓς δὴ καὶ Παυλικιανούς ἀπὸ τῶν αἰρησιαρχῶν ἢ κοινολεξία οἷα καλεῖν. Ipse noster Constantinus hac dictione utitur in vita avi, Basilii Macedonis, c. 12, ubi narrat avum consuevisse cum imp. Michaele Balbo venatum exire gerentem clavam imperialem a zona dependentem, εἴροντα τὸ ρόπαλον τὸ βασιλικὸν ἐπὶ τῆς ζώνης αὐτοῦ, ὃ βαρδούχαν οἷα καλεῖν ἢ συνήθεια, quam consuetudo novit (id est solet) appellare Barduk. Cinnamus l. II, p. 43, ἢ τοῦ πλῆθους φορὰ ἀλόγως, ἐνθα ἔτυχε, φερομένη αὐτοματιζεῖν οἷα ταυτὶ. Impetus nullitudinis caeco impetu, quo forte inclinat, ruentis haec talia, non jussus, uliro patrare solet. Item p. 44, στρατεύμα, ὃ μὴ τῶν στρατηγόντων ἑπατοί, κινδύνοις περιβάλλειν ὡς ἐπίπαν οἷα τοὺς ἄρχοντας, et p. 164, αὐθάδεια κατορθοῦν δόξασα εἰς ἀπόνοιαν (posuit Graeculus pro ἀνοιαν, ὑπερηγάνειαν) ἐκφέρεσθαι οἷα. Constantin. Manass. p. 174 ed. Meurs. :

Ἦν δὲ τῶν Φράγγων φύλαρχος ὁ Κάρουλος ἐκείνος. [ἰδὲ] ὅτι οἷα κατάρχοντας οἷασι (pro [εἰώθησι])

Φράγγοι λέγειν.

Nicetas Heraclota in Responsis (apud Du Cange v. Στεφανοῦ) ἢ μὲν ἀκρίβεια τοὺς διγὰμους οὐκ οἷα στεφανοῦν. Neque tantum sic recentiores Graeci, sed etiam optimi quinque veterum; quos inter occurrit nunc illud Callimachi,

Οὐμός ἐρως τοῖσδε. Τὰ μὲν φεύγοντα δι- [ῶκειν]

Οἷα, τὰ δ' ἐν μέσῳ κείμενα παρπέταται.

τῶν ἄλλων ἀπάντων οικαιότερον, ἔτε διὰ τῆς ἐπινετῆς τάξεως τῆς βασιλείου ἀρχῆς δεικνυμένης κοσμιωτέρας καὶ πρὸς τὸ εὐεχημονέστερον ἀνατραχούσης καὶ διὰ τοῦτο θαυμαστῆς οὐσης ἔθνεσι τε καὶ ἡμετέροις. Πολλὰ γὰρ οἷα (4) τῶ μακρῶ χρόνῳ συναπολήγειν, ὡς ἐν αὐτῶ πραχθέντα καὶ ὅπ' αὐτοῖς δακνωμένα, μεθ' ὧν καὶ τὸ μέγα χρῆμα καὶ τίμιον ἢ τῆς βασιλείου τάξεως (5) ἔκθεσις τε καὶ ὅποι-

Talis est amor meus. Fugientia persequi Novit (id est solet), at in medio posita praetervolat. [lat.]

Antholog. Gr. II. Stephani p. 11.

Ἄνδράσιν οἷα εἶναι μετ' ἀπαίροντα κύκλον [αἰθλῶν].

Ibidem p. 114 in carmine Luciani :

Οὐ μαλάχην ἐνεμός ποτε, τὰς δὲ μεγιστάς ἢ δρῶας ἢ πλετάνους οἷα χαμαὶ κατὰγειν. Chæremo apud Stobæum in Excerptis Grotii p. 105.

Ὡς οἷα ἐν ὄργῃ πάντα γίνεσθαι κακά.

v. Palaiet. Observ. ad Nov. Testam. p. 28 ad illud Matthæi VII, 11, οὐκ οἷατε διδόναι.

(5) Expositio regis ordinis. Indicatur his verbis argumentum libri, scilicet eum de ordine regio vel palatino exponere, quibus modis, et per quos, quo tempore et quæ a summo principe ipso, aut a familiaribus et officialibus ejus, circa ipsum, in aula, in urbe et in campo fiant. Tales libri Τακτικά et Τάξεις, plane ut apud Latinos medii aevi, qui a Graecis assumptorum, ordinales et ordines, appellantur et pro ratione argumenti diversi sunt. Modo enim Τακτικὸν indicat librum, qui praecipit quo ordine quibusque ritibus divinum officium peragatur. Ita apud Verderium Biblioth. CPTana p. 60 a memoratur Tacticon, liber de ordinationibus, procul dubio ecclesiasticus. Notus est Liber et a nobis in his notis passim allegandus Ordo Romanus. Modo indicat vox Tacticum, vel Tacticus, librum, qui de ceremoniis aulicis agit, qualis hic est. Ita praefatio ad lib. II : Συλλογὴν τῆς τακτικῆς μεθόδου, collectionem praeceptorum disciplinae tacticae appellat. Existitisse tales libros rituales, ceremoniales, aut ordinales in aula Constantinopolitana ab antiquis temporibus, non tantum ex hac ipsa praefatione, paulo infra, circa finem paginae apparet, ubi hujus operis auctor ait e vetustis ceremonialibus utilia omnia in hoc volumen se comportasse, sed etiam ex insigni loco Continuatoris Theophanis p. 88, ubi ait Theophilum Balbi filium, qui pene saeculo antiquior fuit nostro Constantino, praesidentem in circo, in throno aureo spectasse ludos et pyrrhichas circenses, neque prius, quam finitis, surrexisse, et id quidem fecisse secundum edictum librorum ordinalium et regalium, seu curialium. Verba sunt : Τοῦτων ἑρορος ἦν ἀπάντων ὁ βασιλεὺς — ἐν χρυσῶ θρόνῳ καθήμενος, καὶ μὴ πρότερον ἐξανιστάμενος (ὡς καὶ τὰ Τακτικά βιβλία καὶ Βασιλικὰ διαγορεύουσιν), ἢ τῶν σιγερμάτων ἐπακολούσαι. — Intelligitur quoque hoc e loco Basilicas fuisse appellatos libros rituales, qui in specie imperatori praecipere, quomodo se in processionibus ad ecclesias, ad circum, in consistoriis, etc., gerere debeat. Non enim ibi loci Basilica illa intelligi, quæ nobis eo nomine vulgo citari solent, Juris Graeci volumina, ex eo constat, quod illa constitutionum collectio aetate Theophili sit posterior. Dolendum istorum veterum Tacticorum aut Cerimonia-

πωσις, ης παροραθείσης και, οἷον εἰπεῖν, ἀπονεκρω-
 θείσης, ἀκαλλώπιστον τῷ ὄντι· καὶ δυσειδῆ τὴν
 βασιλείαν ἦν καθορᾶν. Ὅσπερ γὰρ σώματος μὴ
 εὐσχημόνως διαπεπλασμένου, ἀλλὰ φύρδην καὶ
 οὐκ εὐαρμόστως τῶν μελῶν αὐτῷ συγκειμένων
 ἀταξίαν ἂν τις τὸ τοιοῦτον προσείποι· οὕτω καὶ
 τοῦ βασιλικοῦ πολιτεύματος μὴ τάξει ἀγομένου
 καὶ κυβερνωμένου, κατ' οὐδὲν διοίσει τῆς ἰδιωτικῆς
 καὶ ἀνελευθέρου διαγωγῆς. Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται
 καὶ δόξωμεν ἀτάκτως φερόμενοι, τὴν βασιλικὴν καθ-
 υβρίζειν μεγαλειότητα, δεῖν ψήθημεν, ὅσα τε παρὰ
 τῶν παλαιότερων ἐφευρέθη καὶ παρὰ τῶν ἑωρακό-
 των διηγγελῆθη καὶ παρ' ἡμῶν αὐτῶν ἐθεάθη καὶ ἐν
 ἡμῖν ἐνηργήθη, ταῦτα φιλοπόνῳ μελέτῃ ἐκ πολλῶν
 ἐρανίσασθαι καὶ πρὸς εὐσύνοπτον κατάληψιν τῷ παρ-
 ὄντι ἐκθέσθαι φιλοτεχνήματι, καὶ πατρῶν ἰθῶν
 παρεωραμένων παραδόσιν τοῖς μεθ' ἡμᾶς ἐνσημήνα-
 σθαι, καὶ ὥσπερ τινὰ ἄνθη ἐκ λειμῶνων δρεψαμένους
 εἰς ἀσύγκριτον εὐπρέπειαν τῇ βασιλικῇ παραθέσθαι
 λαμπρότητι, καὶ οἷον τι κάτοπτρον διαυγῆς καὶ νεό-
 σμηκτον ἐν μέσοις τοῖς ἀνακτόροις ἰδρῶσασθαι, ἐν ᾧ
 καὶ τὰ τῆ βασικείῳ ἀρχῇ πρέποντα (6) καὶ τὰ τῷ
 συγκλητικῷ συστήματι ἄξια κατοπτρεύμενα, ἐν τά-
 ξει καὶ κόσμῳ αἱ τοῦ κράτους ἦναι διεξάγοντο. Ὡς
 ἂν δὲ σαφῆ καὶ εὐδιάγνωστα εἶεν τὰ γεγραμμένα,
 καὶ καθωμλημένα (7) καὶ ἀπλουστερὰ φράσει κε-
 χρήμεθα καὶ λέξοις ταῖς αὐταῖς καὶ ὀνόμασι τοῖς ἐφ'
 ἑκάστῳ πράγματι πάλαι προσαρμοσθεῖσι καὶ λεγομέ-
 νοις, ὅφ' ὦν τοῦ βασιλείου κράτους ῥυθμῶ καὶ τάξει
 φερόμενου, εἰκονίζοιμεν (8) τοῦ Δημιουργοῦ τὴν περὶ
 τόδε ἃ τὸ πᾶν ἁρμονίαν καὶ σίνησιν, καθορῶτο ἃ δὲ

A qua neglecta atque, ut ita dicam, morte extincta
 imperium deforme omnino et indecorum apparuit.
 Ut enim corpore non eleganter formato, sed mem-
 bris turpiter ac distorte in eo collocatis, id jure
 aliquis confusionem dixerit, ita quoque imperatoria
 aula inordinate administrata et gubernata, inhon-
 nesta illa et parum liberali institutione in nihilum
 redigetur. Ne hoc igitur contingat et nos ordinem
 negligentes, imperatoriam dedecorare majestatem
 videamur, necessarium putavimus, tum apud anti-
 quiores reperta, tum ab iis, qui hæc viderunt, re-
 lata, tum a nobis ipsis conspecta inque aula nostra
 exercita, e multis assidua cura congerere et om-
 nium oculis præsentī opere exponere, patrias con-
 suetudines nunc neglectas tradere et commendare
 posteritati, et quasi flores nonnullos e pratis decer-
 pentes, ad incomparabile decus imperatorio splen-
 dori committere; illud denique opus, tanquam
 lucidum ac recens politum speculum, in medio
 atrio collocare, ut in eo tam imperatoris con-
 venientia dignitati, quam ministrorum systemati
 congrua omnium oculis exponantur, et sic in ordine
 ac pulchritudine frena potestatis regantur. Ut vero
 quæ hic perscripta sunt clara et intellectu facilia
 evaderent, usi sumus vulgari et simpliciori genere
 dicendi nominibusque et vocabulis cuius rei quon-
 dam apte impositis et de ea usurpatis, quibus dum
 imperatoria potestas concinnitate et ordine conti-
 netur, Creatoris circa hoc universum harmoniam
 et motum adumbremus. Visum quoque his, quæ
 sub manibus habemus, convenientius, et propterea

VARIÆ LECTIONES.

⁴ τό, τε ed. ⁵ κίνησιν, καθ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

nialium nullum ad nostra tempora pervenisse; quale fuit illud Petri Magistri περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, de quo dixi in præfatione. Poteramus ex iis scita multa de constitutione veteris imperii Romani et Byzantini, item de situ et facie CPLis antiquæ nosse, quæ nobis nunc latent. Liquet ex egregio Cletorologio Philothei, quod codex noster nobis conservavit. Ipse noster codex τακτικόν hoc sensu habet. Nam ad verba Ἰστέον, etc., p. 95, ascriptum erat in margine eadem antiqua manu ἐξ ἑτέρου παλαιῦ τακτικοῦ, ex alio veteri *Tactico*, seu *Cerimoniali*, scilicet desumptum est hoc præceptum. Sed omiserunt typographi eam notam. Tandem erant *Tactica* militaria, non tantum de instruendis aciebus, sed et de tota ducis in bellis conductione exponentia; qualia cum compluscula typis edita fuerint, ut Leonis, Constantini, Eliani, Onosandri, etc., factum est, ut cæteræ significationes vocis *Tacticum* pene ad ignorantiam apud nos venerint, et sonus vocis ad aures nostras allabens protinus conceptum libri militaris animo impresserit. Eo sensu citat τακτικὰ συγγράμματα Constantin. vit. Basil. p. 165. Nicephor. Patr. CPtanus Breviar. histor., p. 160, 5, ἡ τῶν λόγων ἠφανίζετο παλαιοῖς, καὶ τὰ τακτικὰ διελύετο, *litterarum studia restingui utque interciderere cæperunt, nec minus disciplina militaris evanescere*. Plura exempla qui desiderat, adeat Du Cang. Gloss. utroque v. Τακτικὰ et Ταξίς, et *ordo, ordinale*. Imposuit hoc eruditissimo viro Combesisio, ut locum Continuatoris Theophanis, modo allegatum, sic verteret: *ut libris bellicæ ipsaque domestica im-*

peratorum continentibus perscriptum est; non satis exacte ad verum et rectum. Ad libros Tacticos pertinent quoque Cletorologia, seu de cerimoniis sacrarum epularum expositiones, quales libros olim in aula Byzantina complusculos extitisse, ab Artoclinis, ut videtur, identidem in privatos usus et memoriæ suæ subsidium conscriptos, patet ex paulo ante laudato Cletorologio Philothei; quod, quantum ego quidem memini solum de numero veterum librorum cerimonialium nostro antiquiorum ad nos pervenit.

(6) Schema hoc est Nostro valde frequens et singulis pene paginis recurrens, nominativum absolutum pro genitivo consequentiæ ponere. Debuisset enim proprie dixisse — τῶν — πρεπόντων καὶ — ἀξίων κατοπτρευόμενων. Frequentatur recentiori Græciæ quoque. Sed neque vetustis et optimis scriptoribus ignoratur: et Euripidi, sed maxime Philostrato in deliciis est.

(7) Eadem excusatione utitur Augustinus Patricius initio Cerimonialis Romani. [vid. Constantin. in vita Basil. Allat. de Georg. pag. 362, ed. Fabric.] Designat forte V. D. locum in Symmictis Alatii p. 135, et quæ tomo X, Bibliothecæ Græcæ Fabricianæ p. 700 fine leguntur. Multos nostro similes locos auctorum, vulgariū et inquinatarum dictionum usum excusantium, dedit D. C. præf. ad Gloss., Græc. p. iv, item in addendis ejusdem p. 1. Liber noster illo sermonis genere conceptus est, medio inter vulgarem et purum antiquum, de quo vid. D. C. præf. ad Gloss. Gr. p. x, fine.

(8) Mirus erat impetus hominum mediæ ævi or-

jucundius ac mirabilius est, de singulis officiis A quomodo et qua ratione perfici et administrari debeant commentari.

4 CAPUT PRIMUM.

Observanda, quando processio in Magnam ecclesiam instituitur, sive ordo ac series solemnium et illustrium processionum, imperatoribus ad Magnam ecclesiam euntibus.

I. Pridie ejus diei, in quem ejusmodi splendidi

VARIE LECTIONES.

* θαυμαστότερον. Ασπίον οὖν conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

nia mystice exponendi. Præ rerum scitu dignarum inscitia non poterant animam nisi nugis occupare. Tenet adhuc ille mysticorum amor apud Græcos. Exemplo sit Symeonis Thessalonicensis opus *De fide, ritibus et mysteriis Ecclesie Græcæ* anno 1683 in Moldavia editum, cujus particulam *De templo et missa* jam antea Goarus in *Euchologio* dederat, totius usum ex indulgentia cl. Reimari habui; item Christophorus Angelus in libro *De statu Ecclesie Græcæ hodierno*. Apud Latinos quam miris modis sacros ritus explicat Durandus in *Rationali divinorum officiorum*! Quam nihil est non minutum in vestitu sacerdotum, in vasis et structura ecclesiarum, in ritibus sacris, in quo mysterium ille non reperit! Videas, ingenium illis hominibus fecundum non defuisse, sed defuere semina veræ doctrinæ. Quo factum, ut ea tempora, velut ager fertilis, sed neglectus, carduos et senticæta tulerint. Auctor noster ait, aulam esse debere imaginem totius universi, et ordinis rerum naturalium, quæ per vices sibi succedunt, ut nox et dies, sol et astra, hyems et æstas. Ut illis dirigendis præsideat summum Numen, sic aulæ quoque imperatorem. Sane persuaserant sibi imperatores, se Deum, et Christum in specie, repræsentare: et propterea, quando epularentur, convivas legebant duodecim, quemadmodum Jesus Christus cum duodecim discipulis accubuit. In festo Paschatis agebat imperator personam Christi resuscitati, et ejus proceres personam discipulorum, et induebant loros, quo Christum locicibus sepulcralibus involutum referrent. Et ex hoc capite loros suos dicebant esse symbolum resurrectionis. Sed hac de re ad l. II, cap. 40, dicetur. Interea tantum hoc notabo, ineptiæ hujus vestigia reperiri in donatione prætensa Constantini M. (Locum infra l. c. allegabo.) Quo solo argumento constare poterat, illam donationem factum seniorum temporum esse. Constantini M. enim ævo nondum ita nugabantur, quamvis illius delirii paroxysmi satis conspicui sese jam dum proderent.

(9) Id est τοῖς ὑπηκόοις, *subditis nostris*. Eo sensu apud Nicephorum Patr. Cpt. sæpissime et alios quoque occurrit ea dictio. *Sub manu alicujus esse*, notat in ejus potestate esse, obedire imperanti.

(10) Juvat hic loci paulo amplius *De processio-nibus*, quarum toties in opere nostro mentio fit, disserere, ne discerpere singula opus habeamus. Vox πρόκενος et πρόκενος, ut patet, latinæ est originis. Habent Græci alias duas, quæ idem significant, πρόδος et προέλευσις. illa rarius, hac multo frequentius utuntur. Hæρι πρόδου τοῦ Βαβυλωνίων βασιλέως, *de progressu* (ut vertit Allatius, vel rectius, *de processione*) *regis Babyloniorum extat fragmentum* scriptoris Erotici Jamblichi, ex *ejus Babylonicis de promptum in Excerptis varlis Græcorum sophistarum ac rhetorum Leonis Allatii p. 250 seqq. sed quod Allatius male Adriano sôphistæ tribuit, ad quem non pertinet, ut observavit*

καὶ τοῖς ὑπὸ χεῖρα (9) σεμνοκρεπίστερον, καὶ διὰ τοῦτο ἡδύτερόν τε καὶ θαυμαστότερον, λεκτίον * περὶ ἐκάστης τάξεως, ὅπως τε καὶ καθ' ὃν ὀφείλει τρόπον ἐκτελεῖσθαι καὶ συμπεραίνεσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

"Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, προκένσου (10) γινομένου ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ (11), ἤτοι τάξις καὶ ἀκολουθία τῶν εὐσήμων καὶ περιφανῶν προελεύσεων, ἐν αἷς οἱ βασιλεῖς ἀπίασιν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ.

Α' Πρὸ μιᾶς ἡμέρας τῆς οἴας οὖν ἐνιταμένης

Fabricius Bibl. Græc. t. VI, p. 806. Vixit ille Jamblicus tempore M. Antonini, et Erotici illius exaratum manu codicem e bibliotheca quondam B Marci Meibomii ad Cl. Curmannum juniorem pervenisse eumque ipsius editionem animo agitare, fama nuper ad nos attulit. Voce προέλευσις aut προελθεῖν utitur Dio Chrysostomus. Trajano æqualis. Locus est p. 370: Οὐκ ἴσται, ὅτι, ὡσπερ ἡγεμῶν καὶ βασιλέως, ὅταν προέλθῃ, τότε σαφέστατα ὀράται, καὶ δεῖ μηδὲν ἀγεννὲς μηδὲ ἀισχρὸν ποιεῖν· παραπλησίως καὶ δῆμος, ὅταν εἰς ταυτὸ (ita leg.) προέλθῃ καὶ ἀθρόως γίνηται, *ignoratisne, quemadmodum duæ* (præfocius, proprætor, proconsul), *et imperator procedens clarissime conspicitur, et observatur, adeoque tunc temporis debet sibi ab indecore et illiberali omni facinore cavere: ita quoque populum (debere), quando procedat et confertim coeat, etc.* Monstrat hic locus veteres Augustos Cæsares Romæ processiones celebrasse, et ab his processionum Byzantinarum originem potius repetendam esse, quam, quod fecerunt viri docti, a septem illis Consulibus per annum solemnibus in Circum processionibus. Sunt enim, ni fallor, hæc septem Consulibus processiones multo recentiores primorum Cæsarium ætate. Byzantini autem imperatores, non tam Consules, quam imperatores Romanos imitari studebant, aut potius amborum personam et æmunia sustinebant. Quia vero in talibus processionibus imperatores et magistratus magnum numerum comitum, stipatorum, apparitorum secum habebant, inde factum, ut officium, id est comitativa, tota cohors alicujus magistratus dispositioni subdita, προέλευσις, πρόδος, προελευσιμαῖοι, dicerentur. Ita Nicephorus patriarcha Cptanus p. 236. Breviarium, τῶν πρόδων οἴκους, οὓς Ρωμαῖοι σεκρέτα ἑκαλοῦσι, memorat. Ubi πρόδοι nihil aliud sunt quam tribunalia, cameræ judiciales, expeditiones, officia, diversa diversorum præfectorum dispositioni attributa.

Varie erant veterum imperatorum Romæ processiones in Capitolium, ad limina Jovis Capitolini, quando aut recens adirent imperium, aut victores e castris redirent: item ad aliorum deorum ædes, si quod statum solemnem sacrificium deberet celebrari; porro in castra, ad horrea publica, aqueductus, aliaque opera spectanda. Quæ omnia Byzantinis imperatoribus exacte repræsentata, ut per totum opus Constantini apparet, in processu horum nostrorum Comment. notabimus. [Originem processionum solemnium non ad gentiles sed ad Christianos referendam esse ait Maragnoni *delle cose gentilesche*, Romæ 1746, cap. 31.] Ego vero secus existimem. Dionysius Halicarn. ait Numam tales processiones jam instituisse. [Museum Odescalchi. t. II, n. 86, processionem exhibet, ubi unus portat Isidem, etc.] Et tales Isiacorum, Gallorum, Agyrtarum aliorumque sacerdotum Romanæ et peregrinæ superstitionis cum tensis deorum, cymbalis et tympanis, processiones publicæ ad Almonem.

(11) Ita appellabatur templum S. Sophiæ.

περιφανεστάτης ἑορτῆς (12) εἰσέρχονται οἱ πραιπό- A dissimum festum incidit, præpositi aureum trieli-

JOAN. JAC. REIKSII COMMENTARIUS.

Almonen lavandi numinis causa, aliosque, tam frequentes sunt in veterum monumentis, ut processiones christianas a gentilibus manasse, nullum sit dubium. Diffarantiam statuit Goarus ad Codin. p. 115, n. 4, inter προέλευσιν et πρόκεινον. Illam, ait, fuisse tantum pietatis causa institutam processionem, cum supplicatione : hanc vero tantum pompæ et luxus ostentandi gratia. Sed allata jam exempla viri docti sententiam satis evertunt, et ipsa hujus capitis inscriptio, in qua processio imperatoris ad Magnam ecclesiam modo πρόκεινος, modo προέλευσις appellatur. Erant autem omnino diversi generis processiones, sacræ et profanæ. Melioris ordinis gratia de singulis seorsim agam, et de illis quidem primo loco.

Sacræ processiones erant rursus duplicis generis. Vel enim erant litanicæ, λιτανίαι, supplicatoriæ, quando summi principes cum clero et populo nudipedes, aut certe pedites, averruncandi grandis mali, aut obtinendi desideratissimi boni, ut pluviam, gratia, per urbem et templa pœnitentiam monstrantes humili habitu obibant : aut erant processiones imperatorum et palatii suis in templa. Imagines talium processionum in Menologio Basiliano, t. I, tribus locis conspiciuntur, p. 67 et 210. Observatur in illis patriarcha cum imperatore stans, diaconus librum tenens, et fumans thuribulum quatiens, alius diaconus, aut papas, crucem processionalem præferens pone istum τὸν θυμιατοφόρον, et processionales multi cum cereis ardentibus. Hic ferme apparatus erat talium publicarum supplicationum et vetustis gentilibus cerimoniis derivatus, penes quos in processionibus triumphalibus laureatos cum funalibus ardentibus et thuribus fumantibus processisse constat e Dione Cassio p. 1041, 33, ed. Hamburg. Prima dictarum Menologii imaginum exhibet, quamvis rudi stylo, ut fere omnes Menologii illius imagines, processionem imperatoris Theodosii junioris et Procli patriarchæ ad Hebdomum, ob terræ motum urbi regis infestum, de quo vide Cedren. pag. 342. Secunda processionem Leonis Isauri et Anastasii patriarchæ ob eandem causam : vid. Cedren. p. 457. Tertia denique processionem ad excipiendas reliquias Clementis I, pontificis Romani. Talem processionem, qua Romanus Lecapenus imaginem Christi Edessenam sudario expressam excepit, describit Anonymus in Scriptoribus post Theophan. p. 268. Processionem Edesse ob terrificam portenta institutam describit Assemanus in *Bibl. Or.*, t. I, p. 270, 6, et Josuæ Stylitæ Chronico Syriaco sic : *Hoc flagello moni Edesseni, Petro episcopo indicente, supplicationes per totam urbem fecerunt. Confuzere omnes viri, mulieres, pueri et clerici crucem præferentes et psalmos canentes atratis vestibus assumptis. Sed et monachi monialesque omnes regionis orationi insisterunt.* Processionem solemnem pro impetranda pluvia sub imp. Michaele Paphlagona institutam verbis valde memorabilibus describit Cedren. p. 739 : *Αὐχμοῦ δὲ γενομένου ὡς ἐπὶ μῆνας ἄλλους ἕξ μὴ καταβῆναι ὕδρον, λιτανείαν ἐποίησαντο οἱ τοῦ βασιλείως ἀδελφοί, ὁ μὲν Ἰωάννης βασιλέων τὸ ἅγιον μονδύλιον, ὁ μέγας δὲ δομέστικος τὴν πρὸς Αὐγαρον ἐπιστολήν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ πρωτοβεστιαριὸς τὰ ἅγια σπέργανα. Καὶ περὶ ἡμέρας ἀπὸ τοῦ μεγάλου παλατίου ἀφίκοντο ἄχρι τοῦ ναοῦ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν. Ἐποίησε δὲ καὶ ἑτέραν λιτὴν ὁ πατριάρχης σὺν τῷ κλήρῳ. Tanta autem subnata secitate, ut totis sex mensibus non plueret, instituebant supplicabundam processionem imperialoris fratres ; quorum unus sacrum mantile (seu sudarium Edesenum) portabat ; alter autem, magnus nempe*

*Domesticus, epistolam a Christo ad Abgarum missam, tertius denique Protovestiarius, sacra Christi fascias. Hi pedites progressi e magno palatio usque ad Deiparam Blachernarum procedebant. Seorsim quoque processionem cum Clero faciebat patriarcha. Intelligitur hinc sacras reliquias in processionebus circumlatas fuisse, et duos plerumque choros procedentium, quorum unum imperator, aut legatus ejus, alterum patriarcha duceret. Hi chori in via sibi occurrentes coibant, et rursus discedebant, qua de re alias dircendi occasio erit in his notis. Morem hunc publicis processionibus pluviam a Deo rogandi Muhammedani satis mature a Græcis, aut Christianis orientalibus, ut multos alios ritus religiosos, acceperunt. Ita narrat Abulfeda sub imperio Omari ad an. 18, seu Chr. 639 : *Urgente sicitate, egrediebatur Omar (ex al Madina) cum al Abbaso in campum, magnaue coacta procedentium turba supplex obtestabatur Deum, velit, habita ratione meritorum et sanctimoniarum hujus viri [Abbasi puta], largos imbres effundere : et sane tantum valuerunt istæ preces, ut antequam in urbem reditum esset, conferti nubium sesequus trudentes globi divitem e suo sinu pluviam excuterent. Quo miraculo tantam auctoritatem a plebe reverentiamque adeptus fuit Abbas, ut ambrias pallii ejus venerabunda manu contractarent, indeque avulsa quasi sanctimoniarum benedictione frontes sibi perficerent.* [De processione antiqua Rothomagensi ob fructus terræ vid. Moleon, *Voyage*, p. 307. Processio cum psallentio seu psalmis apud Anaetas. Vit. Pontif. p. 120, loca egregia de cruce in litanis prælata.] Pro impetranda victoria perhibet Scylitzes p. 816, imp. Constantinum Ducam λιτανείαν ἐκτενῆ supplicabundam processionem valde longam et productam instituisse. *Ἡστέλειν παραγγείλας τῷ τε κλήρῳ καὶ ἑαυτῷ, λιτανείαν ἐκτενῆ ἐποίησαντο, αὐτὸς περὶ σὺν συμπορευόμενος μετὰ διακρῶν, indicto jejunio populoque et sibi instituebat supplicationem processionalem extensam [id est longam ; interpretes hic non recte perceperunt reddens assiduas supplicationes] ipse turba procedens in lacrymis, etc.* Non memini aliter quam a pedite imperatore peractam talem processionem. Antiquis tamen temporibus oportet moris fuisse, ut imperator lectica ferretur. Patet e verbis Theopha-*

(12) Id est, ἡμέρα μὴ πρὸ τῆς ἑορτῆς, uno die ante festum. Solemnis ille nos loquendi Græcorum novorum est. Sic alibi apud Nostrum πρὸ ἡμερῶν δῶν ἂν κελύσωσι, tot diebus ante quot jusserint, Malalas, t. II, p. 10, circa fin. : πρὸ ὀλίγου διαστήματος τῆς πόλεως, id est ὀλίγῳ διαστήματι πρὸ τῆς πόλεως. Photius in Lexico inedito apud Dodwellum οἱ τετρακόσιοι πρὸ ἑπτὰ ἐτῶν νατέστησαν τῶν λ' τυράννων, CCCC septem annis ante XXX tyrannos obtinebant. Jam veteres quoque sic loquebantur Græci et Latini. Olympiodorus apud Photium *Bibl.* p. 106, ed. Hoesch. penult., πρὸ τριάκοντα τῆς Ῥαβίννης μιλίων παρὰ τοὺς δροκούς προστάττει τοὺτους ἀναιρεθῆναι. Diodorus Siculus p. 160, ed. Wessel. πρὸ ἡμερῶν εἴκοσι, viginti diebus ante. Apud Capitolin. in M. Anton. est ante biduum (id est altero ante die) quam exspiraret. v. t. I. Scr. Hist. Aug. p. 567, et Corsini Append. ad Notas Græcor, Simili modo ἀπὸ usurpant. Novella Zenonis : Φωταγωγὸς ποιήσει ἀπὸ ἕξ ποδῶν τοῦ πᾶτος εἰς τὸ ὕψος, id est ad distantiam sex pedum ἀπὸ τοῦ πᾶτος, a solo. Aristides, t. II, p. 123. Ἄπο πολλοῦ τοῦ δουλεύειν εἶναι, pro εἶναι πολὺ ἀπὸ τοῦ δουλεύειν, πολὺ ἀπείναι vel ἀφιστάναι τοῦ δουλεύειν, multum a servitute abesse. Non multum abludit illa Theophaonis dictio p. 125, μετὰ τὴν τρίτημερον τῆς προδοσίας, id est, τρίτη ἡμέρα μετὰ τὴν προδοσίαν.

nium intrant, diurna scilicet processione instante, Α στοι (13) ἐν τῷ χρυσῷ τρικλίνῳ (14), τῆς καθ' ἡμέραν

JOAN. JAC. REIKSII COMMENTARIUS.

phanis p. 94, de Marciano imp. πάντο δὲ τὴν εὐλαβίαν καὶ φοβούμενος τὸν Θεὸν Μαρκιανὸς, ὅστις ἐν ταῖς λιταῖς τοῦ Κάμπου περὶ ἐξέλει, πολλὰ τοῖς θεομένοις εὐποίων. Ὅθεν τοῦτον ὄρον ὁ πατριάρχης Ἀνατόλιος καὶ αὐτὸς οὐκ εἶπε φοβούμενος κατὰ τὸ ἔθος ἐλιτάνευεν, ἀλλὰ περὶ. Marcianus porro valde pius religioso timore Deum colebat, et in processionibus ad Campum celebratis pedes incedebat, et multis beneficiis afficiebat egentes. Quare, his conspectis, non amplius in lectica, ut mos tunc ferebat, sed pedibus iter agens Anatolius patriarcha processionum supplicationes obibat. Marciani ergo tempore

(13) Varii memorantur antiquioribus restro sæculis, quam hujus Cerimonialis ætas est, præpositi; præcipue præpositi sacri palatii, et cubiculi, et militum. Qui autem hoc libro memorantur præpositi, non sunt nisi præpositi cubiculi. Ante certe erant ambo illa numera præpositi palatii et cubiculi tunc temporis ita conjuncta, ut separari nequirent, sed eidem homini inhaerent. Antiquioribus autem temporibus diversi erant præpositi sacri palatii, et præpositi cubiculi. Quamvis enim reperiantur sæc. iv et v, præpositi sacri palatii, qui Eunuchi fuerunt, non tamen ex eo sequitur, præpositos palatii et cubiculi eosdem illo tempore, aut omnes palatii præpositos eunuchos fuisse, quemadmodum omnes præpositi eunuchi erant et esse debebant. Reperuntur enim viri integri in præpositis palatii eorum temporum, ut Boethius et Cassiodorus; neque erat causa ob quam V. Cl. Hagenbuchius in Commentario ad Diptychon Brixianum p. 28; aut dubitaret de fide atque peritia illorum qui titulum Cassiodori ex ejus codice manuscripto, qui in bibliotheca Ampl. Senatus Lipsiensis asservatur, excerpserunt, aut scribam illius codicis ignorantiam accusaret, propterea quod Cassiodorum præpositum palatii appellaverit. Putat V. D. aut non recte exscripsisse compendium scripturæ illos, qui codicis illius notitiam dedere, aut scribam ipsum non recte reddidisse compendium, quod coram se in antiquo codice, a quo suum derivabat, repererit. Sed ipse meis oculis vidi scriptum ibi esse *exquestoris et sacri palatii præpositi et patricii Romanorum*; neque video ego quidem, quare auctoritati libri manu exarati derogandum, et loco vocis præpositi vox præfecti substituenda sit, cum et nomina dignitatum et munia successu temporum variaverint. In Menologio Basiliano t. I, p. 20, *πραιπόσιτος τοῦ βασιλείου* appellatur ex illorum temporum usu, seu præpositus palatii, S. Romulus, qui, pro temporibus illis, quibus vixisse perhibetur, vix potuit alius, quam præfectus prætorio fuisse, et ab aliis *πραιπόσιτος τῆς ἀσπίδος* nominatur. Et sane quæ dignitas erat sub primis augustis *præfectura prætorii*, ea sub Theodosiis et secutis erat *præpositura palatii*. Qui autem e Græcis mediæ ævi nude præpositi appellantur, illi sunt semper eunuchi, et quidem eunuchorum principes. Quot fuerint numero, mihi non constat: modo de uno sermo sit, modo de pluribus ut hic loci. Cum teste Theophylacto Simocatta Romani consueverint *præpositum* appellare τὸν ἐνοβόλον τῶν εἰς τὴν βασιλικὴν ὀρυφορίαν τεταγμένων κορυφαίων, *eunuchorum ad comitatum regum deputatorum principem*, et aliis δ' ἀρχιενοβόλος ita dicatur; vii. Melata, t. II, p. 31, et ibi Chilmead; credibile est, non fuisse, nisi unum. Sed cum persæpe multi essent imperatores collegæ, interdum tres vel quatuor, sæpe semper duo, credibile est, unumquemque peculiari sibi cubulariorum seu spadonum habuisse obsequium, aut familiam; et tot fuisse præpositos, quot familiæ spadonum. Præterea habebat Augusta quoque suum præpositum, et plures si essent Au-

gustæ, ut sæpe erant, tot erant earum præpositi familiæ cubulariorum, quot, ipsæ. Tandem admonuit quoque patriarcha suum præpositum: non semper. Certe memorat de illo Noster ut de re obsoleta; et huc denique non potest hinc intelligatur, quare l. II, c. 2, p. 304, *πρόσιτος* nominetur, seu *protopræpositus*. De præpositi pauca strictim nunc dicam: plura hinc de re in processu operis occurrunt. Erant imperatoris corpore domi forisque, in ecclesia, in senatu, cubiculo, ubique, proximus imperatori cum principe loquebatur, referebat ad ipsum rebus occurrentibus, accipiebat ab ipso mandata quæ pro alii proceribus, ad quos quodque pertineret, impertiebat. Hic e. c. videmus præpositum pridie magni festi de instante religione doctrinam admonuisse, et ab eo mandatum accepisse, tamen processionem indicendi. Comitabatur imperatorem in ecclesiam, ad ipsum usque sacrificatorum porrigebat ipsi cereos, ubi opus erat, et ab ipso vicissim redditos recipiebat, ministrabat ipsi combia, seu oblationes, quas imperator in ecclesia festis solebat in altari deponere; inducibat et ipse ipsi infulam, pro re exigente, dabat et imperatoris signum Cerimoniario, quando imperatoris leuama dare, id est proceres congregatos ad prædicandum hortari deberet; recipiebat ab imperatore traditos illi libellos gratulatorios factionum, et introducebat patriarcham ad imperatorem post hæc sacrum officium, et rursus educibat; esolebat imperator panes benedictos, a patriarcha imperatori de ecclesia ex ecclesia in palatium deferrebat. Mox de præpositis conferri possunt Du Cange in Glossario h. v.; Fabrotus in Glossario ad Gredrenum, Barchinus ad Agnellum p. 70, ubi probabiliter existimat, præpositum sacri palatii ab Agnello majorem cubiculi appellatum fuisse. De præpositis cohortium, aut militaribus, vid. Valerius ad Amm. Marcell. p. 500.

(14) Dicitur hic præpositus stante, id est exstante in consistorio processione quotidiana, a procerum, qui ex officio quotidie in ecclesia occurrere debebant, ingressus in Chrysotriclinium, quævis imperatorem de instante processione, quæ tunc in Chrysotriclinium? Scilicet ibi præpositus propria imperatoris sedes. Edes hæc, arcus trinum dictæ, erant ordinaria principum habitatio, pars tantum non præcipua palatii palatii. Sane Luitprandus aureum triclinium appellat *præstantiorem palatii partem*, et Romanus Lecapenum, quo tempore summa gaudere regebat, in eo ait habitasse, ut summum imperatoris, cæteris collegis suis et genero, solo nomine imperatoribus, ideoque in alias palatii, partes, et viliores, ablegatis. Verba sunt *Legat. C. 9. h. b. igitur Romanus aureo triclinio, quæ præstantior pars, potentissime degens, cæteras partes palatii genero Constantino, filiusque suis Stephano et Constantino distribuerat*. E pag. 5, nostri Cerim. apparet ibi fuisse τὸν ἐπὶ κοίτης sacrum cælonem, et dormitorium imperatoris, et huic adjunctum secretum, in quo exipere salutantes proceres solebat. In illo secreto erat concha, seu arcus, cum lectica, sub quo arcu stabat imago aurea Jesu Christi in throno sedentis, coram qua imperator devotè sua defungebatur mane surgens, antequam quid ageretur, item coram illa imagine faceret preces, ecclesiam in palatium reversus; et sic demum se in cubiculum suum privatum recipiebat. Anticlinii portæ argenteæ, mensaque argentea, Constantini Porphyrogeniti opus. Custodia purpureæ vestibuli cubiculi imperatoris. Scriptor. post Theophanem p. 291. Idem Constantinus triclinium v.

ηλονότι ἰσταμένης προελεύσεως (15), καὶ ὑπο- A et dominos de festo admonent, qui jubent ipsos, ut

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

summi viri lectiois sublevati peragebant reli-
has processiones. Paulo post apud eundem
banem p. 104, habemus exemplum patriar-
alexandrini, qui CPLi agens cum popularibus
ix τοῦ παλατίου λιτανεῶν ἦλθεν εἰς τὴν ἐκ-
κλῆσον ὁχοῦμενος ὄντων, e palatio supplicatione ducta
vectus ad ecclesiam processit. Quod factum
velut impudens improbat. Memorat Sigo-
yuoque l. ii, de regno Italiæ p. 48 (39) le-
episcoporum ad concilium in Trullo habi-
missos ad sacram pompam Spiritus S. invo-
gratia per urbem ducendam missis equis stratis
benignitate principis [Constantini Pogonati
invitatos fuisse. Præsertim, si ecclesia quæ-
nauguranda, et sanctorum reliquiæ in ea de-
idæ essent, habebatur patriarchis ille honor,
peratore quamvis ipso pedibus cum proces-
entur, tenentes super genibus venerabiles
rias. (Vid. Theophan. p. 184, 192, 193, 202.)
leamus nunc harum processionum antiquita-
Valentinianni jam tempore has pompas in Ro-
Italicis fuisse usitatas constat e loco Agnelli,
fical. in Vita Exsuperantii t. II, script. rer.
p. 63, ad quem locum conferri merentur,
titulit Benedict. Bacchinius. Cum itaque Ita-
ecclesiæ, e viri docti sententia, ritum hunc a
acceperint, necesse est eum protinus cum
Christianis imp. in Ecclesiam immigrasse.
mibi hac occasione meam de perobscuro
li loco sententiam proponere. Verba sunt
Illius (Exsuperantii) temporibus ecclesia. B.
is a Gemello subdiacono istius sanctæ Raven-
clesiæ et rectore Siciliæ constructa est, et mul-
am dilavit in auro argentoque et palles sacris
et civitatem

argento ἰστεφάνωσε. Ibid. p. 284.] Digni sunt
ori consideratione ambo loci, quos V. Cl. exalta-
on quidem jam de argenteis portis et argentea
a dicam, de quibus commodior alibi erit agen-
asio, sed videndum, quænam illa sit purpurea
ca. Est sane in Græco æque atque Latinis Com-
ἰ κορροφῶν φυλακῆ purpurea custodia. Verum,
sca inspiciamus attentius, haud difficile est
am detegere atque emendare. Verba sunt: Καὶ
ῖρον φυλακὴν ἐμπροσθεν τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ
το, δοχεῖον τῶν ὕδατων δημιουργήσας, ἦν σὺ-
μαρμυρέοις περιεκύκλωσεν, λειότητος αὐτοῖς
υγαζούσης. Apparet continendis aquis desti-
n illud opus fuisse. Ergo non φυλακὴν, custo-
scripsit auctor, sed φιάλην, phialam. Appel-
scape phialam, conditorium aquarum, vastum
i aquam servantem, præsertim cum superim-
s fistulis aquam ejaculantibus. Talem fontem
more porphyretico struxit Constantinus co-
lætone suo. Confirmant id sequentia: Ἄστὸν
γύρου τῆ τοῦ ὕδατος ἐπίσθησιν αὐλῶν, etc.
am argenteam aquæ siphoni superimposuit —
locus et mancus, et affectatione floridi styli
ratus est. En illum: Χρῆ οὖν καὶ περὶ τοῦ
τρικλίνου διηγῆσασθαι. Ὁ [leg. ὅν δ] μηχανι-
ος ἀναξ πολυανθῆ τινα καὶ εὐοδμον ῥοδωνιάν
σεν] εἶναι, τῶν πολυχρόων καὶ λεπτοτάτων
ων, διαφόρων ἀνθῶν ἀρτιφυῶν χροιάς μιμου-
. Αἱ μέσαι τῶν ἐλικοειδῶν συμπλοκῶν περι-
εῖναι καὶ τῆ συνθέσει διαμορφούμεναι τὸ ἀσύγ-
ἀποφύρονται. Ἀργύρω τοῦτο ἰστεφάνωσε
κην ἄντυγος τοῦτο περιλαβὼν τοῖς ὀρώσιν ἀκό-
ἰ ἐπιχορήγει τὴν τέρψιν. Sic saltim ad gram-
æ leges et ut sensus integer emergat, con-
ndum esse locum existimo, ejusque hunc esse
m. Oportet nunc de Chrysotriclino exponere,
dominus fabricandi dexterrimus effecit esse

velut scatentem floribus et suaviter fragrantem hor-
tum rosarum, varicoloribus et admodum subtilibus
tessulis colores diversorum florum veluti recentium
imitantibus; quæ tessulæ mediæ interceptæ et con-
clusæ a sinuosis plexibus ramorum et innumerarum
partium artificiosa compositione ad imitationem
florum conformatæ omnem comparationem excedunt,
Hoc [non Chrysotriclinum, sed τὸ ἔργον, opus
musivum,] coronavit argenteo, et velut circulo com-
plexus, exhibuit spectantibus spectaculum insatiabilis
voluptatis. Concludo ex his verbis, pavimentum
chrysotriclini fuisse opere musivo seu tessellato
factum, in quo varii coloris et magnitudinis lapilli
varie compositi flores referrent, qui discreti in-
tercurrentibus ramis arborum et in multas areolas
distincti tandem argenteo circulo comprehenderen-
tur. Adhuc id noto, triclinium in hoc libro et By-
zantinis scriptoribus non id quod Latinis, non con-
clave, cœnaculum, diætam, sed totum ædificium
plura conclavia complectens significare, verbo pa-
latium, ut patet e Script. post Theoph. p. 89 sqq.
et 91, et aliis multis locis. Au temps de saint Louis
et beaucoup devant le mot de Sale signifioit palais,
une grande maison, ait du Cange ad Joinville, p.
240. Conf. idem Gl. Lat. v. Sala. Jam Ammiani
Marcellini ætate consuevisse triclinium pro tribu-
nali, vel palatio dici, constat ex ejus l. xv, ubi mi-
nistrum triclinii rationalis memorat. Imo dudum
ante illum, e Scr. H. Aug. pag. 648, 5, patet.
Apud Nostrum ubique ὁ τρικλίνος, non τὸ τρικλί-
νον, neque τρικλίνιον inveni. Videtur κλίνη in hac
compositione idem atque στέγη significare, τρικλί-
νον, τριστεγόν, trium contignationum ædificium,
etiãsi pauciorum aut plurium esset.

(15) De quotidiana processione seu conventu pro-
cerum in aulam dicendi uberior erit locus ad libri
Cæcundi primum caput, ubi ritus et leges ejus ex-
ponuntur. Hic suffecerit annotare, eam repeten-
dam esse a veterum Roman. ritu, quo nempe
clientes patronorum limina mane frequentare so-
lebant, quem primi imperatores Romani quoque
ex veteri more velut amicitia significationem re-
tinuerunt, et secuti processu temporis in leges et
cerimonias religiosas aulæ receperunt, quas omit-
tere nemo salvo cultu principis posset. Satis notus
ille mos patronos, senatores, imperatores salutandi,
ut de illo dicere hic loci supervacaneum sit. Vid.
Scr. Hist. Aug. t. I, p. 29. Tantum id dicam, ut
veterum imperatorum major potestas, minus in-
vidiosus et remissior erat cultus, ita posteriorum,
seu Byzantinorum, in minore potestate ambitiosior
et magis pompatica atque φορτικῆ erat veneratio;
et perinde quoque salutationes procerum, non jam
velut amicorum paulo inferiorum, sed ut cultus a
servis debitus et rigide exactus. In illis quotidianis
processionibus matutinis ab hora diel prima (vel
septima nobis) usque tertiam (seu decimam fere)
et pomeridianis palebat palatium, reliquo tempore
clausum erat; ut e nostro Cerimoniali l. c. et e
Luitprandi legatione discitur. Erant illæ processio-
nes ut conventus nostrorum procerum in sua tri-
bunalia, aut ad intima consilia cum domino agi-
tanda. Nam per illas processiones administrabantur
imperii negotia. Patet ex nostro Cerimoniali, et
ex Continuatore Constant. in Script. post Theo-
phan., p. 88 B, ubi interpret mentem auctoris et
dictionis ἡ καθ' ἡμέραν προέλευσις non percepit.
Verba sunt: Τὰς συνήθεις τῶν πραγμάτων ἀντιλή-
ψεις καὶ καθ' ἡμέραν [ita ibi leg.] προελεύσεις ἐν
αὐτῷ δὴ τῷ τρικόνυχῳ ἐξετέλει. Perficiebat curationes
rerum et quotidianas processiones in ipso Triconcho.
Ita debebat reddi. Notat hoc factum historicus, ut
insolens. Nam alias quotidianas processiones in
Chrysotriclino fiebant, ut ex nostro loco patet.

in orastinum pompam seu processionem parent et Α μινῆσκουσι (16) τοὺς δισπότας περὶ τῆς ἑορτῆς,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

et civitatem argenteam in processu construxit natalis ipsius martyris, usque nostris temporibus perduravit. Quid sibi vult civitas argentea in processu natalis martyris? Ego quidem puto fuisse massam argenteam ad formam urbis confictam, turrim nempe unam atque alteram, non maximæ molis, quæ in natali martyris, id est die memoriæ martyrii B. Agnetis sacro, circumgestata in pompa processionali fuerit, ut indicaretur civitatem suam illius beatæ patrocinio dedicatam esse, Videntur illud mihi significare imagines piorum hominum passim occurrentes, qui manibus gestare ædes aut turres conspiciuntur. Præsertim sic pinguntur episcopi, ecclesias suæ curæ commissas quasi manibus gestantes. Si bene memini, vidi in Alemanni Parietinis Lateranensibus imaginem Leonis III talem. Cl. Muratorius t. II, script. rer. Ital. p. 73 effigiem S. Ecclesii eodem in habitu dedit. Recentissimum exemplum habemus in dedicatione puerissimi Dionis Cassii Reimariani ad Eminent. Cardinalem Quirinum, cui præfixa est imago in qua, inter alia, Pietas conspicitur, dextra crucem, sinistra ecclesiam Brixianam gestans. Pariter etiam conditores urbium pinguntur urbes suas manu gestantes. Vidi, non succurrit ubi, Caroli M. imaginem quæ Aquisgranum manu gestat. Sed præ cæteris plenus est talium imaginum tomus secundus Monumentorum vetustorum Ciampini. vid. Tabul. 18, 19, 27, 29, 31, 37, 42, 47, 52, et quæ infra dico de templis seu stemmatibus ad ναδῶν formam factis, et intra tribunal suspendi solitis. Coll. D. C. v. τέμπλον. Non solum donaria ad instar turrium, templorum, urbium facta, sed etiam naves aureas dedicabant, et suspendebant in ecclesiis. (vid. Chronic. Casin. III, 57.)

Venio nunc ad alterum processionum sacrarum genus, illud nempe, cum imperatores diebus Dominicis et festis matutinis atque vespertinis horis ad faciendum divinum officium in ecclesias, pro ratione temporum diversas, e palatio procedebant, et a factionibus per vias, quas transcendendum erat, utrinque dispositis salutabantur, et per diversa locorum spatia diversis acclamationibus exolebantur. In his δοχαῖς, seu exceptionibus, ut appellantur, vel beneventionibus, aut præstolationibus describendis admodum diligens est auctor noster. Præclare quoque illas descripsit Luitprandus, Cremonensis episcopus, qui ritui intertulit. Operæ pretium est ejus verba ascribere, quo rei toties per hunc librum memoratæ perspicuam et plenam ideam statim in principio nanciscamur. Ait autem sic (p. 913 ed. M.): *Secunda, inquit Nicephorus, hora jam transiit* (ea est, secundum nostrum computandi morem, octava matutina), *προβλευσίς, id est processio, nobis est celebranda, Quod nunc instat agamus Contra hæc, cum opportunitum fuerit, respondebimus. Non pigeat me προβλευσίς ipsam describere et dominos meos audire. Negotiatorum multitudo copiosa ignobiliumque personarum ea solemnitate collecta ad susceptionem et laudem Nicephori a patatio usque ad Sanctum Sophiam quasi pro muris vice margines tenuit, clypeolis tenuibus satis et spiculis vilibus dedecorata. Accessit et ad dedecoris hujus augmentum, quod vulgi ipsius potior pars nudis processerat pedibus. Credo, sic eos putasse sanctam ipsam potius exornare προβλευσίς. Sed et optimales sui, qui cum ipso per plebeiam et discalceatam multitudinem ipsam transierunt, magnis et nimia velustate rimatis tunicis erant ti. Satis decentius quotidiana veste induti promt. Nullus est, cujus atavus hanc novam habet. Nemo ibi auro, nemo gemmis ornatus erat, ne solus Nicephorus, quem imperialia orna-*

menta ad majorum personas sumpta et composita fœdiorem reddiderant. Per salutem vestram, quæ mihi mea charior existat, una vestrorum pretiosæ vestis procerum centum horum et amplius pretiosior est. Ductus ergo ad προβλευσίς ipsam in eminentiori loco juxta psallas, id est cantores, sum constitutus. Cumque quasi reptans monstrum illud procederet, clamabant adulatores psallite; Euge, venit stella matutina, surgit Eous, reverberat obtutum solis radios: pallida Saracenorum mors, Nicephorus μέδων, id est princeps. Unde et cantabatur μέδωντι, id est principi, Nicephoro πολλά ἔτη, id est plures anni sunt. Gentes, hunc adorare, hunc colite, huic tanto colla subdite... Igitur falsidicis illis inflatus nœniis, S. Sophiam ingreditur, dominis suis imperatoribus se a longe sequentibus et in pacis osculo ad terram usque adorantibus. Armiger hujus sagitta calamo immissa æram in ecclesia ponit, quæ prosequitur, quo nimirum tempore imperare cæperit, et sic æram, qui il non viderunt, intelligunt. Hac eadem die convivam me sibi esse jussit. Non ratus autem me dignum esse cuiquam suorum procerum præponi, quintus decimus ab eo absque gausape sedi, meorum comitum nemo. Apparet Latinum præulem, et ordinis sui apud Latinos auctoritate, dominique sui Ottonis I imperatoris Saxonici favore tumidum multam invidiam Græcis, et Nicephoro Phocæ maxime, aspersisse, a quo non tantum repulsam tulerat, sed etiam multis modis offensum se fuisse crededit. Sed hoc ad rem non facit. Nos prosequatur institutum. Pridie igitur antequam talis processio celebraretur, indicabatur præconis voce, ut nempe plateæ et angiportus, per quos transitura esset processio, mundi essent, et ut eorum incolæ coram domibus suis pallia sericea, vasaque aurea et argentea, pretiosamque omnem suam suppellectilem suspenderent, arbusculas odoratas et aspectu gratas plantarent, rosas, rosmarinum, alia per solum spargerent. Præconis vose indicatas fuisse tales probabile est, rei natura id exigente et, quamvis alibi notatum non reperiam videor mihi tamen in his Codreni verbis reperire p. 750: Τῆ Κοριακῆ μετὰ τὸ ἅγιον Πάσχα προβλευσίς δημοσίαν κερύει ἐν τῶν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ναίῳ... ἀπῆλθεν ἑστῶσ-ωμένος μετὰ τῆς συγκλήτου, πάσης τῆς πόλεως ἀποροσθίστης εἰς τὴν θέν, σκεύη χρυσία καὶ ἄργυρία τῶν τῶν λεωφόρον κατοικοῦντων ἀκουραμνόντων καὶ πέπλους καὶ ἄλλα ὑφάσματα χρυσοῦν, καὶ ταῖς εὐφημίαις προτεθυμημένον καὶ αὐτὰς, εἰ οἶόν τε, τὰς ψυχὰς ἐκνεύσται. Ad diem, qui a Paschale proximus est Dominicus, populo publicum processum in ædem S. S. Apostolorum præconizat... Venit ergo coronatus cum senatu, omnibus urbanis ad spectaculum accurrentibus et iis, qui ad viam regiam

(16) Consultant, interrogant, sciscitantur ejus assensum dissensumve, et in utramque partem voluntatem. Ita usurpat Constant. Vit. Basil. p. 144. Aliique Byzantini sæpius, et ipse jam M. Antonius philosophus IV. 16. p. 81. ult. ed. Mer. Casauboni, imo ipse jam Demosthenes p. 47. 38. ed. Lambini. Inde ὑπομνήματα appellatur, seu consultationes patriarcharum, illæ litteræ, per quas sententiam de casibus dubiis rogantur et quibus τὸ δοκοῦν subscribunt. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et quæ docti Benedicti auctores novæ Artis diplomaticæ t. I, sect. 2, cap. I. artic. 3. toto de indiculis disputant. Interdum quoque potest accipi pro ciat, evocat. Et eo modo usurpatum fuisse admonere apud Latinos medii ævi constat ex Du Cange Gl. Lat. v. admonitio debitoris, sommatian, ajournement. Suggestere quoque et suggestio dicitur. Vid. Alteserr. ad Anastas. p. 56.

εἶτα καλεῖουσιν τούτους ἡ οἱ δεσπόται ἄγεσθαι ἐπὶ A instituant. Egredientes illi hoc omnibus cubricula-
VARIE LECTIONES.

ἡ τούτοις ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

regiam habitabant, auream et argenteam suppellectilem ex ædibus dependentibus, et peplos [sericens nempe] et auro intextas vestes, et in farsis acclamationibus vel ipsum suum pro eo sanguinem fundere prompte spondentibus. Morem hunc domos et vias ornandi acceperunt, ut alia multa, Muhammedani a Græcis. Ita sæpius in Abulfeda legitur, Misram vel al Cahiram fuisse ornatum, si e. o. nuntius victoriæ ab exercitu reportatæ appelleret, vel ipse solthanus in urbem victor rediret, aut alia quædam publicæ lætitiæ causa contingerent. In processionibus ille tenebatur ordo, ut milites præcederent, sequerentur proceres, imperatorem clauderent et sequerentur eunuchi: qua de re suis locis clarius. Pia vota, quæ a factionibus transenti imperatori acclamabantur, appellabantur εὐφημαί, et acia. Et de his, uti de factionibus, mox loco suo commodius dicam. Conf. p. 287. Attinam hic tantummodo, diversis diebus festis in diversas sacras ædes processum fuisse, ut festo Nativitatis et Paschatis ad Magnam ecclesiam, seu S. Sophiam, die Dominica post Pascha ad SS. Apostolos, die Assumptionis vel Ascensionis Christi in cælum ad Regas seu Fontes, festo Pentecostes ad S. Mocium, festo S. Georgii ad Magnauram, etc. Hæ processiones erant typicæ, seu fixæ et ex præscripta formula ceremonialis certis suis diebus alligatæ, ut non posset imperator commode domi manere, aut aliu ire, quam præscriptum esset. Aliis enim diebus Dominicis manebant imperatores intræ palatium, et frequentabant aulicas suas ecclesias, quas inter præcipuæ erant ἡ τοῦ Κυρίου et ἡ τῆς Θεοτόκου τοῦ Φάρου. Hinc intelligitur, quare τὰς τυπικὰς προελύσεις dixerit Cedrenus p. 633, μηδέποτε ἐν ταῖς τυπικαῖς πρὸς θεῶν θείων ναῶν προελύσει κενὸν καὶ ἄκαρπος ὄψθη. Manavit hic ritus e more veterum imperatorum Romanorum certis diebus ad Jovem Capitolinum, aliis ad ædes Victoriæ in castris suburbanis, aliis alio procedendi et sacrificandi, de quo ex Herodiano et similibus scriptoribus constat.

Russi, qui pene omnes civiles sacrosque et aulicos ritus a Græcis assumpserunt, eundem pene ordinem tenent in suis sacris processionibus; quarum unum specimen e libro Anglice scripto et in versione Belgica, qua utor, *Staat van Groot Rusland* inscripto depromam, quo loco non potest inveniri alius, qui rem præsentem magis illustret. Commentarii vicem præstare potest ad hoc caput Nostri, et omnia ejus illa, in quibus processiones sacræ describuntur. Cum pauci sint, qui Belgice calleant, necesse est, lectoris in gratiam, locum prolixum quidem, at eximium Latine verti. Legitur dicti libri p. 355-361. Nam Anglicum primigenium exemplum, a quo Belgicum factus fuit ille liber auctore A. Moubach, ad manum non est. Verba igitur ejus hæc sunt: « Quandoquidem de *sanctificatione aquarum* [festis τῶν Φώτων, de quo vid. caput Nostri 26, l. 1.] in superioribus mentionem feci, quæ peragi multis cum cerimoniis solet, non injucundum erit meo lectori eas enarratas legere. Fiebat hæc aquarum sanctificatio extra urbem, Moscoviam, super flumine cognomine; in quo glacie excisa magna fit fenestra quadrata, cancellis præmunita... Circa hos gradus tribunal erigitur, pannis rubris instratum, intra quod erat metatorium, in quo imperator cum præcipuis clericorum manebat. Metatorium hoc habebat quatuor portas ad modum arcuum apsidatas cum superimpositis malis aureis. (Vid. quæ infra p. 242, de pomis aureis carruchæ imperialis dicimus) Cancelli lacunæ in glaciato flu-

mine factæ prætenti sesquipedem alti et panno rubro pariter instrati erant. Ad eorum quatuor angulos stabant columnæ... apsidatæ, ut formarent thronum aut tribunal, intra quod octo vitræ lampades ardentes pendebant. Ab uno eorum latere descendi poterat in aquam duobus gradibus, rubras panno instratis... Solum instratum erat tapetibus Turcicis; thronus imperialis ultra solum tribus quatuorve gradibus eminebat, inauratus, panno argenteo tectus in solum aliquantis per excurrente, instructus turriculis, quibus cruces inauratæ insistebant. Thronus patriarchæ, illi ad dextram positus gradu uno erat altior, minus laeten splendidus. [Memorabilis hic locus de fastu clerici Russici, fastigium ultra imperialis appetentis, B quod Græci tamen ausi non fuere.] Processio ad hunc locum ita fiebat. Primus procedebat Capitanus, quem protectores imperatoris sequebantur. Post eos eodem ordine procedebat caterva Veneta, tum Prasina, postremo loco Russea, gerentes hastas artificiose tornatas; postremi veniebant solpetarii. Protectores hi omnes erant sanguine nobili, collocati in orbem circa locum cerimonie dicatum. Succedebat ingens numerus clericorum, coram quibus imagines sanctorum dependebant; post eos veniebant papæ cum laternis et inclusis cereis ardentibus, tum alii pictos sanctos gerentes. Inde prodibat magna et ponderosa crux, circa quam gestabant Seraphini [πρυλα vel σύρυσια] deaurati, super longiscontis. Rursus alii prodibant pontifices gestantes discos et pateras argenteas, et calices pellibus rubris tectas, in quarum paterarum una camelaiucium patriarchæ erat. Excipiebant sacerdotes ordinis varii, induti vestibus auro rigidis argenteoque, tum episcopi quidem et archiepiscopi splendide vestiti. Archiepiscoporum mitra splendebat auro et argento, et oris pellium armellarum: quas episcopi quidam manibus gestabant. Post archiepiscopos ibant pueri cantantes splendide vestiti, tum monachi tres aut quatuor cum thuribulis fumantibus, quæ agitabant coram patriarcha, quem ducebant [παρακρατούμενον] duo alii monachi, habentem in manibus auream crucem super pulvinari rubro. Patriarcha indutus erat panno argenteo, cui insutæ erant ante et retro tanis [ποταμοί] panni satini cum insutis filo aureo crucibus. Ad ejus dextrum genu dependebat e loro phrygiato manucium [ἐπιγονάτιον] quadratum phrysiatum pariter cum aureis dependentibus bulbis villosis [quasten]. Patriarchæ succedebant Boiari splendidissime vestiti, et tum Czarus ipse ultra fidem splendido aureo panno amictus, gestans in capite auream coronam, ornatum gemmis et margaritis, prehensio brachio ductus a duobus principibus, sequentibus aliis proceribus usque ad locum cerimonie. Ubi exacta aliquanti mora, capiebat patriarcha thuribulum, quod aquæ admovebat, dein accedebat ad Czarum ad distantiam trium vel quatuor pedum, et coram eo thuribulum agitabat. Czarus descendebat de throno, inclinabat se coram patriarcha, interea dum hic thuribulum aliquoties super imperatoris caput agitaret; et ambo sese invicem inclinato corpore adorarent. Quo facto, Czarus ad thronum reversus exspectabat, donec patriarcha proceres præsentem et populum thure sacro initiasset. Post interjectas alias cerimonias procedebant aliquot sacerdotes cum codice sacro admodum splendide compacto, hexamito rubro involuto cum bucculis aureis et gemmis ingentis pretii. Ex eo codice recitabat patriarcha textum, adstante interea im-

peratore

riis, capitaneo item et domestico imperatoriorum, duobus præterea demarchis, edicunt : mittunt etiam mandata tum domestico numerorum, tum comiti

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

peratore capite nudo. Lectione finita, accedebat patriarcha ad imperatorem cum codice, eique illum osculandum offerebat. Quem imperator unaque patriarchæ manum osculabatur. Quo facto ambo ad thronum quisque suum redibant. Inde sacerdotes duo codicem sacrum rursus auferebant. Imperator et patriarcha descendebant de throno quisque suo et procedebant versus aquam apertam. Patriarcha descendebat ad ejus superficiem per gradus factos, imperatore interim non tecto coram cancellis astante, quando consecrationis actus duraret, quæ multas post ceremonias ope crucis aureæ, cui inserta erat patera argentea, fiebat. Ea peracta rursus imponebat Czarus suo capiti coronam, et patriarcha sibi mitram episcopalem, et ad thronum quisque suum redibant. Deinde afferebatur ad patriarcham consecrata atque (τοῦ ἀγιάσματος) nonnihil in patera argentea, item crux aurea, et aspergillum, singula in singulis scutulis argenteis. Cum hoc apparatu adibat rursus patriarcha Czarum, qui caput nudabat, crucem auream a patriarchæ dextra oblatam osculabatur et sic tandem aqua consecrata respergebatur ; quod idem coronæ imperiali et vexillis presentibus fiebat. Eo facto ad thronum quisque suum redibat. Veniebant deinde archiepiscopi et proceres ad osculandam, quam dextra sua patriarcha tenebat, auream crucem, sacerdotes inferiores respergebat archiepiscopus aliquis apud patriarcham stans. Sacerdotes alii e scutulis aqua consecrata plenis populum respergebant circumstantem. Undecunque confluebat turba ad hauriendam aquam cum situlis et uoculis. His omnibus peractis, benedicebat patriarcha manibus decussatis ter, primum Czarum, dein clerum et proceres, et tertio plebem ; quo facto ultimo tandem protectoris rursus abibant, et tota processio repelebat vestigia eodem ordine quo venerat, et dies ille hilariter consumebatur. »

Hactenus Anglus ille Moubach. Jam redimus ad filum nostrum et verbulum de processionibus civilibus addimus, quæ vel quotidianæ, vel solemnes ; vel peraticæ erant. Quotidiana processio erat Senatorum, seu procerum in aulam salutandum principem et ad functionem sui muneris exsequendam convenientium. Hæc stata erat, et non indicabatur, fiebatque bis per diem, mane et vespere, seu post meridiem. De hac agit caput primum libri secundi nostri ceremonialis ex professo, hic autem in transcurso tantum mentio sit in verbis τῆς καθημερινῆς ἱσταμένης προελύσεως, quotidiana stante, id est incipiente, processione. Solemnes pridie indicabantur, et debebant tunc proceres in palatium procedere ἡλλαγμένοι mutati, hoc est in novis robis, en gala, vestibibus splendidis et ad pompam compositis Processiones senatorum in curiam solemnes. diebus solemnibus ad gratulandum et acolamandum principi ἐν ἱερῇ ἱερῇ, id est candida veste, ut Petavius interpretatur, memorat Themistius p. 55 inii. Tales processiones erant ad Circum, quotannis olim septenæ, deinde quinæ ; item ad horrea publica, lustrandi frumenti ibi depositi gratia ; item ad balneum. Quando nempe imperator, aut imperatrix lotum irent, fiebat processio ; uti etiam quando legati exteri excoiperentur ; et alia talia, quæ hic perstrinxisse suffecerit. Ad processiones peraticas refero, quando imperatores, relicto palatio, in prædia seu urbana, seu suburbana, in Pera, ultra sinum Ceratinum, aut et in Asia sita, concederent ; quo tempore officia multa aulica et processiones quotidianæ feriabantur. Talis absentia e palatio et

τὴν αὐριον πρόκενσον ἦτοι προέλευσιν. Οἱ δὲ ἔξρχόμενοι ὀρίζουσι πᾶσιν τοῖς τοῦ κουβουκλείου (17), ὁμοίως καὶ τῷ κατεπάνω (18) καὶ τῷ δομωστῆρι τῶν

rusticatio processus appellatur, quia imperator ex augusta sua sede procedebat alio. Refero huc quoque vindemialia ; quando imperator amicos, quos vellet, ad se in vineas suas invitabat.

(17) Οἱ τοῦ κουβουκλείου sunt *cubicularii*, quorum frequens hoc in opere mentio fit. Erant omnes eunuchi, et sub dispositione præpositi, de quo superius egimus. Video a Fabrotto et Du Cangio cubicularios et cætonitas proisdem haberi, auctoritatibus non contemendis. Glossæ certè et alii veteres unam vocem per alteram exponunt. Sed ex nostro Cerimoniali patet diversos hos ab illis fuisse. Cætonitæ tantum cætonis seu dormitorii curam habebant, et nocturnas curabant sacri corporis necessitates : cubicularii autem diurnas. Erat autem horum officium præcipue, ut vestiarum arcas depromerent, et quo opus, apportarent, reponerent rursus et asservarent. Ipsi tamen non imperatorem induebant : pertinebat enim id officium ad vestitores, de quibus mox. Qui cubiculariorum hac sollicitudine fungerentur, audiunt in nostro Cerimoniali οἱ τῶν ἀλλαξιμῶν τοῦ κουβουκλείου, *præfecti mutatoriorum cubiculi*. Alii curabant, ut cubiculum Augusti nitidum esset, et hi erant veterum στῶραι. Vid. Athenæ. p. 48. aut οἱ ἐπὶ ταῖς παύσιν ἱστῶτες, ut Anthologia p. 32 : alii potum inferebant ad sacram mensam, alii prælegebant, quæ imperaret imperator sibi de libro scriptorecitari ; alii cereos ardentem tenebant, quos imperator in ecclesiis devotionem suam faciens a præposito porrectas in manus sumebat, aut apud sacras imagines depangebat. Alii canebant et musicam exercebant coram imperatore ; alii oblationes, quas imperator in altari depositurus esset, ferebant, et domino per manus præpositi sui tradebant ; alii faciebant orbem circa imperatorem, quando in ecclesiis vestibulo aut calcæas aut vestes mutaret, aut caput nudaret induendæ infulæ causa, ne scilicet a *barbato quodam* capite nudus conspiceretur. Multa alia erant officia cubiculariorum. Habebat quoque augusta suas cubicularias, "[De magno cubiculario imper. vid. Villehard. pag. 301, cum not. Du Cangii,]" Sed fueruntne iidem *silentiarii* et *cubicularii* ? aut saltem, fueruntne silentiarii peculiare quoddam genus cubiculariorum ? Sane illam prodidit opinionem Alemanus in notis ad Procopii historiam arcanam. Fallitur autem procul dubio vir doctissimus. Non tantum enim Cerimoniale nostrum cubicularios a silentiariis perspicue distinguit, sed etiam hoc liquido refellit eum quod p. 41 et alibi nostri operis ἐλευτέρισσαι, *uzores silentiariorum* commemorantur. Non erant ergo silentiaril spadones, quandoquidem maritali erant. Atqui cubicularii debebant omnes castrati esse.

(18) Peculiaris dignitas est ὁ κατεπάνω, unde depravatum fluxit *Catapani* nomen in historia Apula, et putant quidam Capitanei nomen inde deductum. Guilielmo Apulo in rebus Normannorum apud Du Cange ad Alexiad. p. 229, est *Catapani*. Qui *Catapani fuerat Græcorum missus ab urbe*. Conf. Idem p. 275, ubi ait, quemvis præfectum provincie designare. "[A Græcis originem ducit magistratus Apulie et Neapolis *Stratici et Capitani* quod adhuc hodie nomen superest. Dignitates Galli Gothici habuere, Conf. Freccia de Subf. et Giannon. p. 243 sqq.]" Verum ὁ κατεπάνω vel Capitaneus, de quo hic sermo, non excedebat sacro palatio, non ibat in provincias, sed regabat τὸς βασιλικούς seu Cæsarianos. Habebat sub se ἄλλα-

βασιλικῶν (19), ὅν τούτοις δὲ καὶ τοῖς δυοῖς δημάρ- A
χοις (20) ἀποστέλλουσι δὲ καὶ μανδάτα τῶν τε δο-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

sticum Basilicorum, et introducebat principes peregrinos, imperatoris vasallos, ad colloquium heri, ut ex p. 81. D. ult. patet. In epistola Alexii ad Henricum V, in Alexiade p. 94. 1. commemoratur aliquis πρωτοπρόεδρος καὶ κατεπάνω τῶν ἀξιωματιῶν. Sed et ille diversus est a nostro, idemque videtur cum *Magistro sacrorum officiorum*.

(19) Verti passim *Basilicos*, retenta Græca voce, quod in talibus tutissimum est, passim *Casarianos*, ad aliorum exemplum. Goarus ad Cod. p. 23. n. 8. *regios domesticos* vertit, (habitabant profecto in palatio,) *Combesis*. in script. post Theophan. p. 197. *comitatenses*. Basilici medio ævo *Gasinidii* appellabantur, a Germanica voce *Gesinde*, quasi dicas *familiares*, ad familiam pertinentes: *cortigiani*, *nomini della famiglia*, ut interpretatur Murat. t. I. Ant. Ital. p. 124. Appellabant quoque *Vassos* seu *basos*, id est *sodales*; item *Gardingos*, a *warten*, *Aufwarter*. Videntur cum ordine ministrorum convenisse, qui hodie in aula Turcica sub nomine *Cjauschorum* obtinet. Mittebantur enim, ut hi solent, in provincias, cum mandatis regiis, ad expedienda negotia minoris momenti. Patet e Constantini nostri Vita Basilii Macedonis l. c., *Scriptor. post Theophan.*, ubi dicitur dives illa matrona, quæ Basilium invisebat, et ab eo *mater regis* appellabatur, unci exempli titulo, rogasse *Βασιλικὸν ἀποσταλῆναι τὸν ἀπογράφασθαι καὶ παραλαβῆναι ἀφ' ἑαυτῆς τὴν περιουσίαν αὐτῆς. milti Comitatensem aliquem, qui ejus facultates in acta redacturus, et in fidem manusque accepturus esset.* Conf. Du Cange Gloss. Lat. v. *Basilicus*. Fuerintne feminae quoque *Basilicæ*, non dixerim. Fere colligatur fuisse ex loco *Script. post Theoph.* p. 244 ult., ubi *Βασιλικῆ* aliqua memoratur, nisi uxor alicujus Basilici fuerit. De domesticis numero pluribus et genere variis passim agendi erit occasio. In genere tenendum, *Domesticum* recentiori Græciæ dictum fuisse omnem præfectum majorem, primum sui generis. Vid. Goar. et Græver. ad Codin. Guther. p. 423. Vales. ad Amm. Marcell. p. 52, et 94. Domesticorum origo mihi videtur hæc esse. Initio erant domestici, id quod appellatio significat, οἰκιακοὶ. familiares, ministri penitioris admissionis, dominorum omnium, et in specie judicum, prætorum, magistratum; iidem qui alio nomine apparitores, qui præsto essent imperanti, et mandata exsequerentur, et dominum tuerentur. Crevit hinc ordo domesticorum palatinorum, qui initio nihil aliud quam apparitores erant, et imperatorem tantum in urbe comitabantur, protectores eum in acie stipantibus. Tandem processu temporis colliquati fuerunt in unum corpus tam urbani quam castrenses corporis custodes, et dicti domestici protectores. Sed neque hoc semper mansit. Abiit enim sensim in desuetudinem nomen domesticorum, et nomine scholariorum mutatum fuit; sic tamen, ut princeps eorum per excellentiam adhuc domesticus appellaretur, tanquam in memoriam veterum domesticorum; qui jam non amplius domestici, sed partim οἰκιακοὶ vel βασιλικοὶ, urbani nempe aut palatini, partim vero Scholarii, castrenses scilicet, audiebant. Ab illo domestico Scholarum, id est principe ac præside scholarum, dicti deinceps fuerunt domestici, quotquot in schola, scrinio, munere suo essent primi; ut domesticus Hicanatorum, domesticus castrorum, domesticus Cancellariorum, etc. Omnium maximus erat domesticus τῆς Ἐφῆς, *Orientis*, et hoc aliquando minor τῆς Δύσεως, *Occidentis*. Illum orientalem intelligunt, si simpliciter domesticum appellant. Audit quoque *megadomesticus*, sed post Isaaci Comneni tempora demum. Vid. Scylitz. p. 807. [Domestici regum

murorum, et, ut breviter dicam, officio ac secretis omnibus hujusmodi processionem indicant, ut

Francorum tempore Gregor. Turon. Megadomesticus et magnus senescallus idem sunt. Erat secundus ab imperatore. Fauchet, p. 483.]

(20) Cum duo præcipui essent apud Byzantium δῆμοι, catervæ seu factiones, Veneta et Prasina, quarum illa albam, hæc russam habebat appendicem, erant quoque duo demarchi, seu decuriones, vel magistratus pene supremi, diversi tamen a democraticis item duobus, et ultra demarchos ipsos eminentibus. Venetæ nempe factionis democrates erant semper, quisquis domesticus Scholarum esset, et prasinae, quisquis domesticus excubitorum esset, ut multis Nostri locis constat. De officio demarchorum dicitur paulo post: nunc dicendum, quinam fuerint οἱ δῆμοι. Video enim eos a civibus distingui, et ab inquilinis atque sellulariis, et a militibus, ut admodum obscurum sit quale genus hominum hi fuerint, et cui bono instituti, quos tot turbas edidisse, et toties summo cum ipsius imperii discrimine reprimendos fuisse loquuntur historici. Cedrenus p. 765, τοὺς πολίτας καὶ τὸν δῆμον jungit. Videtur id quoque dictio Scylitzæ p. 813, ἅπαν τὸ δημοτικὸν τε τῆς πόλεως καὶ τὸ κοινὸν suadere. Nam si τὸ κοινὸν est communio civium, qui a magistratu oppidano reguntur, necesse est τὸ δημοτικὸν τῆς πόλεως, quod ab eo segregatur, a magistratu oppidano non pependisse, ideoque ad communitatem, ut loquebantur medio ævo, non pertinuisse. Aperte quoque Noster p. 132 distinguit τὰ μέρη α τοῖς τῆς πόλεως, et p. 356. in fine τὰ μέρη α τοῖς πορλίταις. Nicephorus patriarcha CPTanus p. 136 distinguit ordines sic: Ἀριθμὸν ἀνδρῶν ἐκ τῶν στρατιωτικῶν καταλόγων, ἔτι δὲ καὶ τοῦ γεωργικοῦ, καὶ τῶν βαναυσικῶν τεχνῶν, τῶν τε ἐκ τῆς συγκλήτου βουλῆς, καὶ τοῦ τῆς πόλεως δῆμου. Habes hic milites, rusticos, sellularios opifices, senatum et populum urbis. Forte intelligit per populum urbis Nicephorus τοὺς κτήτορας, *possessores* dictos, id est homines elegantiores, opulentos, optimates, quibus in urbe domus propriæ et in agris prædia essent, homines peculiatos. Constat tamen aliunde, et ex iis, quæ paulo post dicentur, constabit, τοὺς δημότας, quos *gregales* aut *factionales* appellabimus, pro vili indotata plebe plerumque traduci, et ab illis *possessoribus* dictis distingui. Luculentius igitur idem Nicephorus p. 215. c. fin. factionales a civibus distinguit: Οὗς ἐπιγύγαστο τῶν ἐξωγηρημένων τοῖς τε πολίταις καὶ τοῖς ἐκ τῶν λεγομένων χρωμάτων δημόταις παραδίδωσιν. Chronicon Alexandrin. anno 11 Heraclii: μετὰ τινῶν ἀρχόντων καὶ τινῶν οὐ μόνον κτητόρων καὶ κληρικῶν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐργαστηριακῶν καὶ δημοτῶν ἐξ ἐκτέρου μέρους. Habemus hic τοὺς ἀρχοντας, nobiles et proceres aulicos, deinde τοὺς κτήτορας, cives lautiores, illos, qui olim in liberis rebus publicis Græcis et Asiaticis ἐγαιτούργουν, onera publica suscipiebant gerenda, ut alendi equitatus, instruendæ classis marinæ, et sic porro; tum clericos, postea τοὺς ἐργαστηριακοὺς, quo nomine continentur omnes, qui in tabernis sedent publicis, venduntque aut alienas, aliunde advectas, comparatasve merces, seu suis manibus effectas, adeoque cum mercatoribus, tum sellularii, alias βαναυσοὶ et ἐπιδηριδιοὶ: et tandem gregales utriusque gregis, nempe veneti et prasini. Theophanes p. 62. Thessalonica δῆμους καὶ λαοὺς conjungit *gregales et oppidanos* seu cives. E quibus omnibus iisque, quæ jam continuatum eo, conficio, greges hoc fuisse cum civibus non eosdem, neque tamen diversos, constitisse greges e civium omni pene ordine, cætenus tamen, quæ greges, spectatos non habuisse civium speciem,

singula officia et secreta secundum ordinem suum Α μιστικά τῶν νομίμων (21) καὶ τῆ πόλεως τῶν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Clarius exponam meam sententiam. Sunt apud nos collegia quædam constantia numero civium cum lautiorum tum etiam humiliorum, eo instituta, ut, qui illa componunt, ad certum annorum numerum tractandis armis sese exerceant, et vel sagittis suspensum ex alta pertica petant avis ligneum simulacrum, vel metam scopeto fariant. Talia collegia civibus quidem constant, faciunt tamen peculiare aliquod corpus a reliqua communione quodammodo diversum, legibusque et juribus suis gaudens. Talia collegia fuisse τοὺς δήμους puto, in quæ recipere omnes civium ordines, quæ tamen, quia vilis inops turba ubique terrarum numero superat, pene soli ignobiliores conficiebant. Vel potius eodem erant ceteræ illæ cum nostris excubiis civibus, quas cives ad certum annorum numerum obire ex lege tenentur; qui attamen ea res ab exercendis officio et quæstibus quemque suis advocat, vicariis demandant, publica mercede alendis, militibus oppidanis. Hæ civiæ excubiæ interdum solemnes ad actus conveniunt in armis, et sub doctoribus suis arma exercent. Alio quoque respectu similes erant illi δήμοι militia illi generi, quod a juventute civica et rusticana in necessitatem celeris supplementi veræ militiæ conscribitur, et in armis exercetur, neque tamen vestem militarem, neque stipendia, neque ductores militares accipit, neque sedibus suis excitatur, sed manet suo quisque loco eoque in vitæ et quæstus genere, quod amplexus fuerit, statutis temporibus ad exercenda arma coeuntes; quales nos appellare *militæ provinciales* solemus. Poterant in his ceteris esse opulenti, et pauperes, mercatores, officios, bajuli, omnes cives, verum tum temporis a civibus distincti, et a magistratu urbano jurisdictione exempti, cum functiones gregum exercent. Quænam vero illæ? In magnis processionibus sacris ad ecclesias cohortes illorum gregum diversis stantisque in locis earum platearum, per quas processio transiret, stabant ad utrumque latus plateæ collocati in seriem, præstolantes [δεχόμενοι: vel ἐκδεχόμενοι] adventum imperatoris, eumque coram adventientem acclamationibus lætis gaudium significantibus et vota prosperitatis omnis prodentibus excipientes. Quapropter hic actus δοχὴ, id est sive præstolatio, sive exceptio, salutatio, benevolentio dicebatur. Si longius abesset a palatio ecclesia illa, ad quam identidem procederetur, ad certa intervalla constitutæ gregis cujusque minutæ particulæ officium salutandi præstabant; unde legitur imperator interdum octies fuisse acclamatus vel salutatus, antequam in ecclesiam, ad quam tenderet, perveniret. Eadem formula iterabatur in reditu e sacris ad palatium. In prima quaque cujusque factionis exceptione porrigebat demarchus imperatori libellum, continentem carmen, quo gratularetur quæque factio imperatori festum identidem diem, et sæpius eum ipsi lætum redire optabat. Quibus carminibus pangendis habebat quæque factio suos sibi peculiare mercede conductos poetas: non pares quidem arte poetica Pindaro, mercenarios tamen æque atque ille fuit, eodemque utentes quæstu. De quibus poetis recurrit deinceps dicendi locus. Idem salutandi et acclamandi officium greges imperatori præstabant in Circo, præeuntibus formulam τοῖς κράταις, seu clamatoribus, id est præconibus, præconatoribus. Scatet codex noster talibus formulis. Erant ergo hi gregales eatenus parati imperiales lege constituti, et stipendiis aulicis conducti ad canendas laudes imperatoris velut publica voce. Quo fiebat, ut gregalis quisque, ia talis, non ad iudicium civicum, sed aulicum eotaret. Nam demarchi, qui summi erant gregum præstolantes, causis et rixis gregalium componen-

dis et regendis gregibus constituti, tamen suberat democraticis, quorum venetus quidem idem est identidem cum domestico scholarum, prasinus autem idem cum domestico excubitorum, amboque muneribus ita conjunctis, ut divelli non possent. Hinc est, quod Sidonius Apollinaris in panegyricis civitatis Narbonensis factiones has *juvenes aulicos* appellat.

Tunc, ait, *cælus juvenum, sed aulicorum,*
Elæi simulacra torva campî,
Exercent spatiantibus quadrigis.

Conveniebant igitur cum illis a Nerone institutis Augustanis vel Augustianis militibus, ut non immerito credantur ab iisdem manasse, ex equestri et plebeia juventute lectis quinque millibus et ultra, qui divisi in factiones cantanti Neroni operam darent, doctique plausuum varia genera ederant, de quibus egregia dedit Cl. Reimar ad Xiphilii p. 1000, n. 38, illa verba: ἦν τι καὶ ἴδιον αὐτῶν σύστημα εἰς πεντακισχιλίου στρατιώτας παρασκευασμένον. Αὐγούστειοι δὲ ὠνομάζοντο καὶ ἔξῃ γον

(21) Numeri alias sunt σπῆραι cohortes militares. Vid. Vales ad Ammian. Marcell. p. 42 et p. 255. Goar. ad Theophan. p. 43 et 89. [Fauchet. p. 479.] Græci per ἀριθμὸν passim reddunt. Quod Theophan. p. 185, habet νομίμοι ἀριθμοὶ sunt idem quod νόμοι ἢ ἀριθμοί. Corrigitur hæc occasione latina ejus interpretatio p. 43, τριβούνος τότε ὡν τάγματος κωνσταντῶν λεγομένων νομίμου, *tribunus legionis coronatorum, quibus numerus nomen.* Ita vertitur. Debebat potius: *tribunus cohortis, cui nomen erat numerus coronatorum sic dictorum.* Quando autem numerus peculiaris gregum militiæ designat, ut in nostro loco et passim, credo eos milites designari, qui Cpli mœnia, et Circum, et carceres, et publica quævis ædificia custodiebant, et vigillas obibant. Videor enim mihi ex loco apud Scripl. post Theophan. p. 267, colligere posse τὰ Νομίμα carcerem fuisse, quamvis *De Casibus* ad Alex. p. 423, et Cpli Christian. p. 125 tradat, fuisse porticus, in quibus milites prætoriani excubabant. Confirmat me in sententia mea, quod lego p. 416. Domestico numerorum subesse portarios, qui sane alii esse quam *janitores carcerum* nequeunt: item ex eo, quod Ἀριθμοί, quem cum numeris idem puto, mihi videatur idem quoque esse cum τῇ βίβλῃ *vigiliis, excubiis, militibus excubialibus.* Concludo id ex eo, quod Acoluthus, princeps Harangorum, modo dicitur Drungario vigiliæ subesse, modo Drungario Arithmi. Constantinus quoque Porphyr. libro de administr. imperio p. 140, ait Leonem, patrem suum, si in processiones urbi vicinas iret, consuevisse τὴν μίαν οὐσίαν, *unum dromonium de duobus,* quæ sibi fieri curaverat καταλιμπανεῖν εἰς τὸν ἵππόδρομον *relinquere in Circo* (ergo Circus ad mare usque protendebatur) πρὸς φύλαξιν τοῦ παλατίου, ut etiam a parte maris obire palatium et lustrare possent constituti vigiles de Arithmo, διὰ τὸ τάγμα τοῦ Ἀριθμοῦ κατὰ τὸν ἐπιγραφθέντα παλαιὸν τύπον μετὰ τοῦ δομοστικῶν τοῦ σχολῶν ταξειδεῖν, *quia tagma, cohors, Arithmi secundum formam, quæ jam a longo tempore viget, præsidium agit sub inspectione domestici Scholærum,* καὶ ἐναπομένοντες εἰς τὸν ἵππόδρομον οὐ συνεξιοῦσι κατὰ τύπον τοῖς βασιλεύουσιν εἰς τὰ πρόκεννα (ita legendus est ille locus), *et, quandoquidem retro manet in Circo, ex præscripta formula cum imperatoribus in processiones (seu rusticationes) non exit.* Notat in hoc loco vox οὐσία dromonium vehendo sacro corpori Augusti destinatum, una cum πλ. τῶματι: τῶν ἑρῶτων. Vid. ad p. 33A.

ταιχῶν (22), καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, πάσαις ταῖς τὰ Α et propriam secreto formam quæ ipsis conveniunt

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

χον τῶν ἐπαίνων, ἡγαυρίζοντο δὲ σοῖσι καὶ οἱ ἄλλοι πάντες καὶ ἄνοκτες ἐπεκροῶν (ita leg.). A Nerone igitur inde hi Augustani aut retenti a secutis imperatoribus, aut postliminio veluti revocati a Byzantinis fuerunt, mutata nonnihil forma : ut nullus dubitem, hos δῆμους perinde atque veros milites, stipendia ex aula imperiali accepisse. Adhibebantur porro gregales operibus publicis condendis, ut e Codino patet, qui scribit, Theodosium juniorem collapsos urbis muros instaurasse incumbentibus in id opus duabus factionibus, veneta et prasina, illarumque eam fuisse in maturando et urgendo opere sedulitatem, ut intra sexagesimum diem confectum esset, prasinis ab Aurea porta, et venetis a Blachernis orsis ad Polyandrium convenientibus. v. Du Cange CPI. Christ. I. 15. n. 10 Credibile est, gregalium magistratus invigilantes condendis mœnibus, et opus ursisse, gregales ipsos operam struendis præstitisse. Custodiebant quoque urbem et urbis mœnia per absentiam militum, ad quos alias ea cura spectabat. Mauricius apud Theophylactum Simocaitam VIII. 8 : Περιφρουρεῖν τοῖς δημόταις τὰ θεοδοσίου ταίχη προτάται. Theophanes p. 235, οἱ δὲ δῆμοι τὴν πόλιν διεφύλαττον ait, et e Nostri p. 259, idem concludo, ubi per absentiam imperatoris in castris agentis dicitur urbs augusta custodita fuisse tam a militibus oppidanis præsidariis, quibus nulla res cum palatinis erat, quam ab iis, qui subessent præfecto urbis. Quid si hi fuerint gregales, eo tempore præfecto urbis mandati, quo domestici scholarum et excubiarum in castris agerent? Tandem quoque, ubi opus esset, neque sufficerent milites ordinarii, mittebantur gregales in castra. Ita Cedrenus p. 386, ait Justinianum multos δημοστῦσαι, in grege, seu militiam provincialem, adscripsisse, eosque Hunnis ingruentibus objecisse. Non CPLitantum erant grege hi, sed etiam in municipiis. Procopius p. 129, Anecdota historię, ed. Lugdun. Venetos Tarsenses memorat. [Thessalonice δῆμους καὶ λαοὺς in Circum adductos confodiendos militibus tradidit imp. Theodosius, et ceciderunt 25000. Theophanes p. 62.] Et sane cum in magnis quibusque urbibus essent Circi, necessario quoque circenses gregales erant. De turbis et flagitiis œdibusque, quarum hi gregales auctores erant, duo insignes loci sunt apud Procopium, unus Anecdotor. p. 34 sqq., unde illa tandem, quæ ad habitum earum pertineat, afferam, alter in historię Persicę I. I. Illius superioris hæc ergo sunt particula : Τοῖς στασιώταις τὰ ἐς τὴν κόμην ἐς νεώτερόν τινα μετεβέβητο τρόπον. Ἀπεκρίνοντο γὰρ αὐτοὶ οὐδὲν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις Ῥωμαίοις. Τοῦ μὲν γὰρ μύστακος καὶ τοῦ γενείου οὐδαμῆ ἤπτοντο, ἀλλ' αὐτοῖς κατακομῶν ἐπὶ πλεῖστον, ὥσπερ οἱ Ἡῆρσαι, εἰσασί ἤθελον. Τῶν δὲ ἐν τῇ κεφαλῇ τὸ ἐμπροσθεν ἄχρι ἐς τοὺς γροτάφους ἀποτεμνόμενοι τὰ ὀπισθεν ἀποκρέμασθαι σοῖσι λόγῳ οὐδενὶ εἴων, ὥσπερ οἱ Μασσαγῆται. Διὸ δὲ καὶ Οὐννικὸν τοῦτο τὸ εἶδος ἐκάλεον. Scilicet Romani Byzantini. seu Græci, radebant barbam et tondebant capillum, ut ultra cervicem non prominere, et partem aliquam frontis tegeret, pexis deorsum nasum versus orinibus, non retrorsum, ut nos facimus. Audivi morem illum tendendi Russis adhuc in usu esse. Gregales vero illi tonso sincipite usque ad verticem, reliquam comam intonsam sinebant retro pendere, ut olim, auctore Homero, Abantes, Massagetæ tempore Procopii, Turcæ et Tatari nostro. Continuat Procopius : Ἐπειτα δὲ τὰ ἐς τὰ ἱμάτια εὐπάρυφοι ἤξιουν ἅπαντες εἶναι, κομπωδεστέρων, ἢ κατὰ τὴν ἐκάστου ἄξίαν, ἐνδιδυσκόμενοι τὴν ἐσθῆτα. Κτῆσθαι γὰρ αὐτοῖς τὰ τοιαῦτα ἐκ τῶν οὐ προσηκόντων παρῆν. Τοῦ δὲ χιτῶνος τὸ ἀμφὶ τῷ χεῖρι μέρος αὐτοῖς

τὰ μὲν ἐς τὸν καρπὸν ζυγῆσι σοῖσιν ἐν στενῷ μάλιστα δὴ, τὰ δ' ἐνθένδε μέχρις ἐς ὦμον ἐκάτερον ἐς ἄφαιτόν τι εὐρους διεκέχυτο χρῆμα, ὁσάκις τε ἡ χεὶρ αὐτοῖς σείοιτο, ἀναθοῶσιν ἐν τοῖς θεάτροις τε καὶ ἵπποδρομοῖς, ἢ ἐγκλεινομένοις, ἢ ἡπερ εἰώθει, ἐπήρτο εἰς ὕψος αὐτοῖς — αἱ ἐπωμίδες δὲ καὶ ἀναξυρίδες καὶ τῶν ὑποδημάτων τὰ πλείστα ἐς τῶν Οὐννων τότε ὄνομα καὶ τὸν τρόπον ἀπεκρίκτό σοῖσιν. Ἐσιδηροφόρου δὲ νύκτωρ μὲν τὰ πρῶτα ἐκ τοῦ ἐμφανούς σχεδὸν ἅπαντες, ἐν δὲ γὰρ ἡμέρᾳ ξιφίδια περὶ τὸς μὴρὸν δίτομα ὑπὸ τῷ ἱματίῳ ἀποκρυφάμενοι, ζυγιστάμενοί τε κατὰ ζυμμορίας ἐλωποδύτου, etc. Post descriptum eorum vestitum, scelera, rapinas, spoliationes occurrentium, cædesque, persecuitur Procopius, quæ hic omitto brevitate studio. Sed alterum locum præterire non possum. Habet autem sic p. 39 ed. Aug. : Οἱ δῆμοι ἐν πόλει ἐκάστη ἐς βενέτους ἐκ παλαιῶ καὶ παρσίνους διήρηντο, οὐ πολὺς δὲ χρόνος ἐξ οὗ τούτων τε τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν βαρῶν ἕνεκα — τὰ τε χρῆματα δαπανῶσι καὶ τὰ σώματα αἰκισμοῖς κτηροτάτοις προίενται, καὶ θνήσκουσιν οὐκ ἀπαξιούσι θανάτῳ αἰσχιστῷ. Μάχονται δὲ πρὸς τοὺς ἀντικαίσισταμίνους, οὔτε εἰδότες ὅτου αὐτοῖς ἕνεκα ὁ κίνδυνός ἐστιν, ἕξπιστάμενοί τε ὡς, ἢ καὶ περιέσονται τῶν δυσμενῶν τῇ μάχῃ, λειψεται αὐτοῖς ἀπαχθῆναι μὲν αὐτίκα εἰς τὸ δεσμοκτήριον, αἰκισζόμενοι δὲ τὰ ἔσχατα εἶτα ἀπολωλέναι. Φύεται μὲν οὖν αὐτοῖς τὸ ἐς τοὺς πέλας ἔχθος αἰτίαν οὐκ ἔχον, μένει δ' ἀτελεύτητον εἰς τὸν πάντα αἰῶνα, οὐδὲ συγγενεῖα, οὐδὲ φιλίας δεσμῶ εἶκον, ἢ καὶ ἀδελφός, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτό γε οἱ εἰς τὰ χρώματα ταῦτα φιλοστοργούντες διάφοροι εἴεν. Μέλει δὲ αὐτοῖς οὔτε θείων, οὔτε ἀνθρωπείων πραγμάτων παρὰ τῷ ἐν τούτοις νικᾶν — καὶ τῶν ἐπιτηδελῶν σπανίζοντες ἴσως — οὐ προσκοινοῦνται, ἢν γὰρ αὐτοῖς κείσθαι τὸ μέρος τοῦτο ἐν κληρῷ μέλλῃ. Οὕτω γὰρ τοὺς στασιώτας καλοῦσι. Μεταλαγχάνουσι δὲ τοῦ ἄγους τοῦτου καὶ γυναῖκες αὐτοῖς, οὐ τοῖς ἀνδράσιν ἐπόμενοι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦτοις, ἐν οὕτω τύχοι, ἀντιστατούσαι, καίπερ οὐδὲ ἐς τὰ θεάτρα τὸ παράπαν ἰοῦσαι, οὔτε τῷ ἄλλῳ αἰτίῳ ἡγμέναί ὡστε οὐκ ἔχω ἔγωγε ἄλλο τι εἰπεῖν ἢ ψυχῆς νόσημα. Mitto, ne nimius sim, reliqua insignis loci, e quo insania factionum quanta fuerit patet. Quem si conferemus cum Italis quibusdam mediis ævi scriptoribus, apparet eundem furorem ad Italos quoque transiisse, et tandem inde natos fuisse ludos illos equestres torneamenta dictos, nisi potius eos a Saracenis Andalusie ad nostrates propagatos dicas. De factionibus est insignis locus apud Agnellum t. II. Script. Rer. Ital. p. 154, in fine : *Die omni Dominico, vel apostolorum die Ravenenses cives non solum illustres, sed etiam diversæ ætatis — post refectorem per diversas portas aggregati egredientes ad pugnam procedunt, deliri et insani, quando sine causa morti se subjiciunt* — et quæ reliqua de furore civili horrenda narrat. Conciunt quæ Aulicus Ticinensis, scriptor sæculi xiv, de suis gentilibus habet : *Ut autem a pueritia melius ad bellum doceantur, singulis diebus Dominicis atque festis quædam spectacula faciunt, quæ battaliolæ, sed Latine convenientius bellicula nuncupantur. Dividunt enim civitatem in partes duas, quarum unaquæque multas societates sive cohortes habet. Pugnat autem ad invicem ligneis armis, etc. Liqueat successisse his ludis sæpe cruentis nostras societates et exercitia sagittariorum (Schützen-Companien), et nostras*

(22) Comes murorum vel mœnium erat qui reparandis mœnibus, item militibus per turrita excubantibus, τοῖς ταχυπότοις πρæerat; vid. Codin. p. 33. n. 59, et DC. v. Ἀρχὼν τῶν ταχῶν.

procurent. Præfecto etiam urbis id notum faciunt, Α ξεσι (23) και πᾶσι τοῖς σεκρέτοις (24) καταμηνύουσι

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

et nostras areas, in quibus sclopeto et arcu juvenes civici exercentur (*Schiesgraben, valles jaculatorum* appellamus), illis *pratis de ballatio et circulis* ævo medio usitatis, et *circis hippodromi*, ut appellat Gualvaneus de la Flamma apud Murator. t. II Antiquit. Ital. p. 833, ubi egregia de his ludie tradit, et locum Augustini quoque exhibet, qui illustrando Procopiano superius allato egregie facit: *Quam apud Cæsaream Mauritanix, ait, populo dissuaderem pugnam civilem, vel potius plus quam civilem, quam Cætervam vocabant, neque enim cives tantummodo, sed etiam propinqui, fratres, postremo parentes ac filii lapidibus inter se in duas partes divisi per aliquot dies continuos certo anni tempore solemniter dimicabant.* Appellat hic Augustinus partes illas pugnantem *catervas*. Quid hoc aliud, quam δῆμους appellare? Græcis est δῆμος ὄρνιθων populus avium *caterva* avium. Conveniunt Italici mores cum Græcis in studio partium et exacerbatione animorum unius partis erga alteram: in genere pugnae differabant. Apud Italos totæ pene civitates, pueri senesque, committebantur, et rudibus, seu baculis, ad speciem ludicri, sed sæpe non sine cædibus, pugnant. Apud Græcos certabant equis potissimum commissæ quadrigæ, interdum quoque cursu pedestri cursores cuique grægi proprii, gregalibus reliquis spectantibus et gradibus circi, et hortantibus, plaudentibus, clamore in sano favore aut contumeliam significantibus, item precibus ea ab imperatore, quæ sibi indulgeri cuperent, flagrantibus, eumque aut laudantibus, aut acerbis sæpe conviciis impudenter proscindentibus. Apud Italos quoque credo partes seu *catervas* diverso sese vestitu distinguisse, idque intelligitur e Rolandini Patavini Chronico l. I. c. 10, quod *ludum factum*, ait, in *prato vallis*, [alias *prato Communis* dicto,] et omnes *contractæ* [δῆμοι, *catervæ*] *de Padua, singulæ videlicet ad unum et idem signum vestimentorum* [a una stessa divisa exponit Muratorius id est una *caterva* alba, alia rubra, alia prasina, alia veneta] *se novis vestibus innovarant. Et tunc in prædicto loco de prato, dominæ cum militibus*, [id est matronæ summi loci cum equitibus] *cum nobilibus populares, senes cum junioribus, in magnis solatiis* [id est gaudiis] *exsistentes in festo Pentecostes et ante et post per plures dies cantantes et psallentes tantam ostendebant lætitiā.* Obtinet ille mos in prata communium post festum Pentecostes conveniendi, et saltando, potando, jaculandis sagittis, explodendis sclopetis sese exercendi, nostris in urbibus et pagis. Simile quid *catervis* his olim erant apud Athenienses οἱ ἔφηβοι. Nam ut *catervæ* hæ in omnibus πομπαῖς, processionibus solemnibus, cum sacris ad ecclesias, tum profanis in Circum, adesse debebant, et quodammodo securitatem præstare procedentibus adversus concurrentis plebeculæ vim et insolentiam: nam scutis armatæ erant et hastis, ut ex Luitprandi capitali loco constat, cujus hæc sunt verba: *Negotiatorum multitudo capiosa ignobiliumque personarum ea solemnitate collecta* [describit Nicephori Phocæ processionem e palatio ad S. Sophiam] *ad susceptionem* [δοχτήν] *et laudem* [εὐφημίαν] *Nicephori a palatio usque ad S. Sophiam quasi pro muris viæ margines tenuit clypeolis tenuibus satis et spiculis vilibus dedecorata*; ita οἱ ἔφηβοι apud Athenienses a decimo et octavo ætatis anno usque ad vigesimum debebant, dum populus in concione esset, circumsedere, et urbem obire atque vigilare cum scuto et hasta, publice pro concione *datis*; habebantque hi juvenes *περὶ πολλοὶ* vel *circitores suum sibi vestitum, et olim quidem nigras oblamydes, e dono et instituto Herodis Attici au-*

tem deinceps candidas, auctore Philostrato, cujus hæc sunt verba Vit. Sophist. p. 550 *ed. Lipsiensis*: Μετεκόσμησι και τοὺς Ἀθηναίους ἐφίβους ἐς τὸ νῦν σχῆμα χλαμύδας πρῶτον ἀμφίεσας λευκάς. Τέως γὰρ δὴ μελαίνας ἐνημμένοι τὰς ἐκκλησίας περιεκάθηγτο και τὰς πομπὰς ἐπιμπον. Ut hi juvenes cum armis circumstantabant populum in concione coactum, sic gregales cingebant in circo plebem, stantes vel sedentes in gradibus Circo proximis et infimis, reliqua plebe e gradibus remotioribus et altioribus spectante. Quæ omnia considerans nihil invenio nostris in institutis, quod aptius *catervis* illis comparari queat, quam cohortes civicas [*Brügerwache*], qui quamvis cives sint, et magistratui civico pareant, etiam in illis urbibus, ubi milites oppidani, diversi a castransibus, excubant, nihilominus tamen locum, et suos Capitaneos habent, et absque stipendio ex officio, per certum annorum numerum militiam civilem incurantem et nemini metuendam militant. [De factionibus v. Bandur. p. 501. de eorum coloribus p. 644.] Hæc præmittenda mihi fuisse de δῆμοις duxi, quod singulis pene paginis nostri codicis eorum mentio fiat. De ludis circensibus, et partibus *catervarum* in illis, dicendi amplior erit locus, quanto ad lib. I, cap. 65 pervenerimus, a quo rituum circensium expositio orditur. De Demarchis id unum adhuc habeo quod moneam, olim eos fuisse *alytarchas* appellatos, ut e vexato illo Theodosiani codicis lib. II, de equis curulibus loco constat. Cujus appellationis facile patet ratio. *Alytarchæ* olim apud Eleos in ludis Olympicis erant præfecti τῶν ῥαβδοφόρων και τῶν μαστιγοφόρων, quos ἀλύτας compulsos, ab ἀλύειν, ἀλλύειν, et ἀλλύειν compellendo, congregando appellabant, ut qui irruentem in stadio turbam scuticis et fustibus reprimere et compellerent, liberumque facerent campum eurrentibus aut alio certaminis genere defungentibus. Prorsus idem præstant in Circo et in sacris processionibus οἱ δημόται. Quapropter eorum demarchi recte potuerunt *Alytarchæ* fuisse ævo Theodosiano appellati. Conveniunt, ut e superioribus patet, cum nostratium urbium Capitaneis civicis.

(23) Vox τάξις et τάγμα illo ævo fere tantum de militia usurpabatur, ut σίκριτον de officio civili. Τάξις est cohors speciose armata custodiæ et comitatus et pompæ magnorum virorum, ut consulis, prætoris, præfecti urbi, et provincis correctoris, sed præcipue imperatoris, addita. Georg. Alex. in vita B. Chrysostomi apud Fabrot. Gloss. Ced., voce *Cubicularius*: Παρέστη και ἡ βασίλισσα πρὸ τῶν θυρῶν τῆς ἐκκλησίας μετὰ πάσης αὐτῆς φαντασίας και τῶν κουβουκλαρίων και τῆς τάξεως cum *omni sua pompa. et cubiculariis, et ordine*, id est militia pompatica corporis Augusti protegendæ. Exempla plura habet Du Cange Gloss. Græc. h. voce. Erant autem plures tales ordines: ut sequentia statim docent ἐκαστὴ τάξις unusquisque *ordo* Erant Scholarii, erant Hicanati, Numeri, etc.

(24) *Secretum* et *curia* idem est. *Secretum est locus, in quo sedent iudices pro tribunali*, ait Valer. ad Ammian. Marcell. p. 97, ubi fuse de *secretis* agit. *Secreta vocabantur loca*, ait Casaubon. ad Vespiscum, ubi de *negitiis pro ratione muneris quibusque sui tractaturi conveniebat*. Conf. Goar. ad Codin. p. 74, et Gretser. p. 167. [De Secretariis Du Cange ad Alex. p. 269, de secretario episcopi, ubi ab universo clero salutabatur. Idem CPis Christian. p. 255, et ad Zonar. Secretarium est quod Græci διακονικὸν appellant. Altesserr. ad Anastas. p. 58.] Conf. Du Cange Gloss. utroque.

κατὰ τῆς τοιαύτης προελεύσεως, ἕνα ἐκάστη τάξις A καὶ ἕκαστον σέκρετον κατὰ τὴν ἰδίαν τάξιν καὶ κατὰ τὸν ἴδιον τοῦ σέκρετου τύπον (25) τὰ αὐτοῖς ἀρμόζοντα προεστρεπίσσει (26). Καὶ μὴν καὶ τῷ ὑπάρχῳ τῆς πόλεως (27) γνωρίζουσι τοῦ εὐτρεπίσαι καὶ ἀνακαθῆραι τὴν βασιλικὴν ἔξοδον, ἐν ᾗ μέλλουσιν οἱ δεσπόται προελθεῖν, καὶ πάσας τὰς ἐκεῖσε εἰσφερούσας λεωφόρους ὁδοὺς, ἐν αἷς μέλλουσι διέρχεσθαι οἱ δεσποταὶ διὰ τοῦ πυξίνου πρίσματος καὶ τῆς ἐκ κισσοῦ καὶ δάφνης μυβρίνης τε καὶ δενδρολιβάνου (28) ταύτην κατακοσμεῖν καὶ ἄλλοις, ὅσα * ὁ τότε φέρει καιρὸς, εὐώδασί τε καὶ ποικίλοις ἄνθεσι.

B. Τῇ δὲ ἐπαύριον, ἤγουν τῇ ἡμέρᾳ τῆς αὐτῆς ἑορτῆς (29), ἔωθεν πρῶτας εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι μετὰ πάσης τῆς τάξεως τοῦ κουβουκλείου εἰς τὸν καθάλαριον (30), καὶ * καθίζονται ἐκεῖσε. Τοῦ δὲ

ut viam imperatoriam, qua domini processuri sunt, et publicas omnes ad eam, qua ipsi transituri sunt, ducentes præparet, purget et prismate buxæo hederaque, lauro, myrrha, thure et aliis, quos tunc tempus fert, odoris ac variegatis floribus exornet.

II. Postero seu ipso festo die primo mane præpositi, cum omnibus qui ad cubiculi ordinem pertinent, caballarium intrant, et ibi consistunt. Magno autem et domestico papa palatium aperiente,

VARIÆ LECTIONES.

* ὅσα corr. Leich., ὅσοις ed. ex cod. * καὶ deest in cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(25) Unum enim secretum alio habitu locoque B conveniebat quam alterum.

(26) Congruunt huic verba Nicetæ Choniatae p. 252, ed. Ven.: Τῆς γενεθλίου ἐπιστάσεως ἡμέρας Χριστοῦ, αὐτὸς τε τὴν διάλιθον στολὴν ἡμφιάσατο, καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν ἐπετετάχθη τὰς χρυσοῦφαις περιθέσθαι καὶ πλατυσημούς ἐσθῆτας. Loros designat.

(27) Est ex antiqua Roma. Præfectis Urbis modo ἑπαρχος, modo ἐπαρχος appellatur. Harduinus ad Themist. p. 480 ait præfectos urbis CPTanæ 359. Primus institutos et principes senatus fuisse. Quod intelligendum stricte de senatu urbano, qui τὸ πολιτεύμα appellatur. Erat hæc dignitas maximæ auctoritatis. Absente imperatore regebat urbem una cum τῷ ἐναπομονῇ, ut ex Tacito militari nostro p. 259 patet. Ex præsentē loco constat illum vias, per quas processio publica regia transitura esset, purgari, vestibusque, cereis et sertis, atque opere topiario ornari curasse. Sub eo erat τὸ ἱερὸν πραιτώριον. Vid. Script. post Theophan. p. 294. Ad ipsum pertinebat, pœnas in sœntibus exsequi, quod in Circo fœbat. Cujus rei passim exempla præstant apud Theophanem et Cedren. Debebat. populo mandata Imperatoris, in foro Constantini prælegere. Cedren. p. 750: Ἀναφορὰν γράψας καὶ τῷ τῆς πόλεως ἐπάρχῳ δοῦς ἀναγνῶναι ἐν τῷ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου φόρῳ τοῖς πολιταῖς ἐκέλευσεν. Titulus erat præfectus et pater urbis "[Ἐπαρχος καὶ πατὴρ πόλεως est apud Script. Theoph. p. 287, et Agathiam in Epigrammate apud Bandur. Ant. Imp. Orient. p. 148.] Videtur titulus Patris Urbis cum titulo Præfecti Urbis semper junctus fuisse. Vid. ad p. 304 dicenda. Et cum patricius idem valeret atque pater (nam patricii omnes imperiales primæ institutionis tempore quoque patres imperatoris appellabantur) patet ex eo quid sibi velit titulus Patricius urbis Romanæ, quem pontifices Romani imperatoribus gentis Francicæ et aliis tribuebant. Notat enim patrem urbis Romæ. [Alberic. ad ann. 1084. Henricus rex patricius Romanorum constituitur, et a Clemente papa in imperatorem benedicatur, p. 188.] Nota res de Carolo M. præfectus Urbis porro judicabat una cum magistro sacrarum officiorum cœsus patriarchæ. Vid. Theophan. p. 433, nisi casus ille peculiaris fuerit. Præcedebat populum in sacris processionibus, quibus imperator intererat, metu seditionis subitæ; ut e Theophane p. 128, et loco Theodori Lectoris a Goaro in notis ad illum locum citato constant. Erant adhuc alii ἐπαρχοί, scilicet integrarum ἐπαρχiarum præfecti; item ἐπαρχοὶ τοῦ στρατοπέδου, quæstores, de quibus alibi dico.

(28) Leg. e membranis καὶ τῆς ἐκ κισσοῦ, καὶ δάφνης, μυβρίνης τε καὶ δενδρολιβάνου, etc. (τῆς

post et et te postes μυβρίνης omiserat R. in textu). Δενδρολιβανος est ruscinarinus, frutex, siquidem vulgares expositiones Lexicographorum sequimur, quod passim feci, botanices parum gnarus. Atqui δενδρολιβανον in Glossis Iatricis apud Du Cange Gloss. p. 362 sine redditur Ἐκκλιελ μέλεξ [I. Ἐκκλιελ ἐλμέλεξ] Arabice corona regis. Ita appellant Arabes melilotum. Texeira l. I, de la Relacion de los Reyes de Persia, pag. 193: Melek vale Rey, — y por este nombre me occorre la etimologia de la yerva que los medicos llaman Meliloto, y nos vulgarmente Corona de Rey; parece deducido del Arabigo, que la dice Equelital Malek, que es lo mismo. Conf. D. C. v. Ἐλλίλεξ μόλιξ, μελήλοτον. Sed Ἐλλίγελ et χαλλίγελ quod eodem retulit Du Cange, illud non pertinet, Ecclil almalek, corona regis, est Arabibus melilotus: Ahltleg aut Ehlileg et corruptiore pronuntiatione Halileg sunt myrobalani, phœnicobalani. Du Cange v. λεκκίλι quæ recte habet, et est ἀλεκκίλι, exponit Libanotis, λεκκίλι, ἢ λιβανωτίδα. Dubium non est Libonatin et dendrolibanon idem esse. Cæterum de more vias, per quas pompa præcederet, floribus spargendi et opere topiario prætendendi credo e superioribus constare posse, et e loco Pauli Rhamnusii lib. III de bello CPTano inter et Venetos initio sæculi xiii gesto p. 140, ubi pompam coronationis Balduivi Flandri in imp. CPTanum describit. Pompæ apparatus, ait, sic magnificus, ut Græci, qui in urbe erant, sumptuosiorum non meminerint — ut veterum triumphorum splendorem facile exæquaret — Quin etiam qua a Blachernis palatio ad Augusteonem atque inde ad Sophiæ ædem et ad Bucoleonem pompæ transitus erat, festis frondibus topiario opere ingentes arcus sublato, in vias undique et regionum compila florum odorumque nimbos effundi videres. Nicetas, describens, introitum Manuelis Comneni in urbem Antiochiæ, de Latinis Antiochenis, hæc narrat p. 57: Τὴν εἴσοδον αὐτῷ εἰς τὸ πομπικώτερον διεσκεύασαν, τὰς τε ἀγυῖας καὶ ἀμφόδους ἐπίπλοις καὶ τᾶπησι διεκόσμουσαν, καὶ δένδρων νεοδρέπτοις κλωσὶ κατηγλαΐζον, τὰς τῶν λειμώνων καὶ ἀνθῶν χάριτας εἰς τὸ ἄστυ μέσον διακηπέουσαν. Conf. cl. Wetsten. ad Nov. Test. t. I. p. 460.

(29) Est more Græcorum recentium dictum pro τῇ ἡμέρᾳ αὐτῇ τῆς ἑορτῆς, aut pro τῇ ἡμέρᾳ αὐτῆς τῆς ἑορτῆς. Sæpe adhibent αὐτὸς pro οὗτος, p. 82, sine capitis 24, αὐτῇ (pro ταύτῃ) τῇ ἡμέρᾳ μὴ συννεσιώμενοι τοῖς βασιλεύσει. Sic etiam αὐτῇ pro ταύτῃ posuit Macedonius in Anthologia p. 34, 181, penult. it. p. 294. penult. αὐτὸν Ἰωάννην pro τοῦτον. Polyænus ἐν αὐτῇ (pro ταύτῃ) τῇ φυγῇ pag. 216. Nant exempla ubique librorum.

(30) In membranis est καθάλαριον. Videtur nomen loci esse, in quo equi domari et cursu exer-

intrantrant sedentque in velo panthei : deinde vestito-
res intrantes, virgam Mosaicam ex oratorio S.
Theodori, quod in aureo triclinio est, desumunt :
mutatoris cubiculi præfecti cum dietariis, qui ad

μεγάλου καὶ οἰκειακοῦ παππίου ἀνοίγοντος (31), εἰς-
έρχονται, καὶ καθέζονται ἐν τῷ βέλῳ (32) τοῦ παν-
θείου (33), καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρχονται οἱ βεσιτήτο-
ρες (34), καὶ αἴρουν τὴν Μωσαϊκὴν ῥάβδον (35) ἐπὶ

VARIÆ LECTIONES.

ceri solerent, catadromus equestris gymnasticus.
Reitbahn, Francis *manège*, et subintelligi δρόμος.
Δρόμος καβαλλᾶριος et δρόμος ἵππικός idem est.
Goar. ad Codin. p. 70 : καβαλλᾶρικιον vertit *cala-*
dromus, *domitura equi*, *arena*, *manège* et similiter
Du Cange Gl. Lat. v. *Caballarium*. Καβαλλᾶριοι
sunt equorum domitores gymnastæ, *πίτσοι*. Ma-
netho Apotelesmat. mstus ap. Du Cange v. Βεσιτά-
ριος, jungit τοὺς καβαλλᾶριους τοῖς ἵπποκόμοις et
aliis similis hominibus.

(31) Nempe τὸ παλάτιον. Habebat enim papias
claves palatii, ejusque portas reserabat atque
claudebat idem, mane hora septima et decima, ex
computo nostro, et post meridiem hora secunda
atque quinta ; post quod tempus intrare nemini in
palatium licebat. v. Leo Grammat. p. 469. Goar. B
ad Codin. p. 26 Du Cange ad Cinnamum p. 479
fine. Commissi ejus custodiæ erant in carcerem
palatinum additi, ut ex historia Michaelis Balbi
constat, et Cinnamo p. 135 fine. [Papias laternam
in phasi lunari accendere solebat. Contin. Const.
p. 123.] E nomine hujus officii, quod cum papa,
seu sacerdote, congruit, concluderunt aliqui fuisse
papiam sacerdotem ; probabili quidem sententia,
argumento autem isto admodum debili, aut potius
nullo. Nam papias nomen non a papa, sacerdote,
derivari debet, originemve traxit, sed ab Arabica
voce *Bab*, *porta*, et inde producto gentili, *Babi ja-*
nilor. Erat enim papias janitor palatii, et carceris
palatini. Negare tamen nolim eum fuisse de clericis
palatinis ; quin forte caput eorum fuerit. Quod
si neges, non video qua ratione potuerit papias,
quod a nostro lib. II, c. 11, p. 317, dicitur, S. cru-
cem ex æde palatina depromere, circumgestare,
adoratum exponere, rursus reponere, secludere et
reserare, quam tractare laico non licebat. Posset C
e p. 143 et 148, concludi papiam sacerdotem
fuisse, quia ibi dicitur in solemnibus procerum con-
ventu, instante alicujus ad patriciatum promo-
tione, thuribulum per consistorium circumferre et
incensare ; nisi ex addito ipsi mensuratore, qui
certo certius clericus non fuit, constaret non re-
ligiosam, sed profanam, pompaticamque suffumi-
gationem ibi designari. Non dubito quoque castra-
tos solos fuisse huic muneri admodos, certe Con-
stantini nostri tempore. Mutatos enim mores cum
temporibus fuisse necesse est, si verum sit quod
perhibent, illum Joannem Cantacuzenum, qui dein-
ceps imp. CPTanus fuit, gestasque a se suoque
tempore res litteris exaravit, initio rerum suarum
fuisse papiam et præfectum cubiculi, quæ ambo
munera olim propria spadonibus fuere, fuit certe
unum eorum ; neque unquam conjuncta in uno
homine eodem tempore fuerunt. Tribuitur nostro
loco papias titulus geminus, *magnus et domesticus*.
Magnus quidem appellatur sive respectu ad vica-
rium aut secundicerium ejus, *Deuterum* dictum, sive
ex innata Græcis vanitate vel minimis quibusque
dignitatibus περιχρᾶζόν suum μέγας et πρώτος
præponendi, quam riserunt merito Goar. et Gretser
ad Codinum, alique. Constantini nostri ætate ta-
men ille fastus nondum tam intemperanter, atque
postea, grassabatur. Οἰκειακός autem appellatur,
quod non publicæ minister rei, sed privatæ impe-
ratoris familiæ ascriptus esset intraque palatium
una cum cæteris clericis palatinis habitaret. Omnes
enim intra palatium habitantes, et secreto alicui seu
cameræ non adscripti, sed aut corporis sacri, aut
palatii custodiæ necessitatibusque curandis depu-
tati, illi omnes erant οἰκειακοί, domestici vel familia-

res. Clerici palatini olim extra palatium habitabant,
deinde post tempora Leonis Armeni recepti sunt
intra palatium. Quod etiam in curia Francica fuit
observatum, ut constat ex Du Cange v. *Eleemosy-*
narii regum Franciæ, ubi citat veteres chartas, in
quibus proceres jubentur extra palatium habitare,
exceptis custode sigilli, majore domus, camera de
nariorum, seu officio thesauri, capellanis, confes-
sionibus, et eleemosynariis. Horum plerique de-
prehenduntur etiam noctu dique in palatio CPTano
mansisse. Certe de kostonitis, sed ad camaram
vel thesaurariam pertinentibus, et de clericis pa-
latinis, seu capellanis constat. De Sacellio, seu, si
fallor, eleemosynario non dubitem. Magister tamen
sacrorum officiorum seu majordomus, extra pa-
latium manebat seu pernoctabat.

(32) Vox βῆλον triplici notione gaudet apud
Græcos recentiores, et in hoc nostro codice. 1) Idem
notat atque Latinum *velum*, παραπέτασμα, quod
prætenditur foribus aulæum. 2) Fores quibus velum
prætenditur et appendet. 3) Corpus aliquod proce-
rum vel collegium, quod per vela sublata et fores
patulas intromittitur. Secunda significatio hic ob-
tinet. Vid. ad. p. 107. De velis judiciorum vid.
Vales. ad Ammian. Marc. p. 203. Du Cange Gloss.
lat. v. *Velum*. [Ad primum et secundum velum,
id est ad primas et secundas fores. vid. Alteserr.
ad Anastas. p. 54, de dictione : *Orent ad primum*,
ad secundum velum ; vid. Giornale dei Letterati
XXIII, 333.]

(33) Pantheon videtur aut triclinium in vicinia
Chrysotriclini fuisse, aut ejus pars, et nomen ha-
buisse aut a multitudine imaginum pro sacris ha-
bitarum et ibi spectatum atque veneratum exposi-
tarum, aut ex eo, quod B. Virgini et martyrius
atque sanctis omnibus dedicatum esset ad exem-
plum Panthei Romani, quod illis ipsis temporibus
magna in fama erat. Anastasius in *Donificio IV* :
Eodem tempore petiit a Phoca principe templum
quod appellatur Pantheon, in quo fecit ecclesiam
S. Mariæ semper Virginis, et omnium martyrum.
Retentum ergo nomen ex pagana antiquitate, et
quod olim deis deabusque omnibus sacrum erat,
in novis numinibus, martyribus dictis et martyri-
sibus, sacrum. Memoratur a Soyiltæ ἄρχων τοῦ
πανθείου, et ab anonymo Tactico, quem citat Du
Cange v. πάνθειον, genus militum palatinorum,
quibus nomen οἱ πανθειῶται. Videntur illi nomen
ex eo habuisse, quod in Pantheo, seu palatio, seu
parte palatii Chrysotriclini, excubarent, sub du-
catu τοῦ ἄρχοντος τοῦ πανθείου, tribuni sui.

(34) Vestitores sunt illi qui imperatori vestem
sram a vestiariis altatam circumponebant.
Disputant Goar. ad Codin. p. 25, n. 19, et Du
Cange ad Alex. p. 285, de differentia vocabulorum
vestitor, *vestiarius* et *vestiarita*. Fuisse discrimen
inter vestitores et vestiarios observatum dubium
non est. At vestiarios et vestiarias sæpe confunde-
bant.

(35) Fuit *Virga Mosaica* inter cimelia præcipua
imperii CPTani, ut patet e capite libri secundi
quadragesimo, quo cimelia variis in ædibus condita
recensentur. Non puto, Græcos tam fatuos fuisse,
ut crederent, ipsam virgam Mosis miraculosam se
habere. Sed, ut mihi quidem videtur, fecerunt ex
argento aurove cum gemmis imitamentum illius
virgæ, quod virgam Mosaicam a similitudine dix-
runt. Habent adhuc virgam Mosis Romæ, Florentiæ,
Viennæ Austriacæ et Hannoveræ. Vid. *Veisabii*
Itiner. p. 266, 378, 498, 1218.

τοῦ εὐκτηρίου (36) τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ ὄντος ἄ
ἐν τῷ χρυσοτρικλίνο, καὶ οἱ τῶν ἀλλαξίμων (37) τοῦ
κουρούκλειου, μετὰ καὶ τῶν τῆ τάξει αὐτῶν διατα-
ρίων (38), ἀρροῦσι τὸ ταβλίον¹⁰ (39), ἐν ᾧ ἀπόκει-
ται ἡ βασιλέως ἐσθῆς, καὶ τὰ κορνίκλια (40), ἄπερ

eorum ordinem pertinent, tabulam, in qua vestis
imperatoria jacet, et arcas, ubi imperatoris cor-
ronæ asservantur; spatharii imperatorii arma,
scuta hastasque imperatoris; officium denique
mutatorii stolam ejus sumit, et in octangulo cubi-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰ ταβλὴν cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

bant. Proprie vestiarii erant οἱ ῥάφεις, sartores
vestiarii, vestiariæ autem custodes sacrarum vesti-
stium et earum promi condi. Certe habet Du Cange
Gloss. Gr. pag. 1283, iambos εἰς τοὺς ῥάφεις ἕτοι
βασταρίους. Omnes illos uno nomine complectitur
dictio οἱ ἐπὶ τῶν ἀλλαξίμων, vel ἀλλαξιμάτων. Ve-
stitores, si officium spectes, deberent quidem spa-
dones fuisse: id certe de hominibus expectares,
qui sacrum corpus tam prope contingerent. Fuisse
tamen barbatos, seu integros viros, ex eo patet
quod pag. 41 nostri codicis βασταρίους commemorari
video, *uzores vestitorum*, et p. 413, vesti-
tores Syncleticus proceribus annumerantur, non
basilicis. Ergo nequibant eunuchi esse. Patet etiam
ex eo, quod pag. 173 ult., dicuntur vestitores
postquam imperatori chlamydem circumposuissent
ex ejus conspectu abire, quo imp. possit infulari,
quia mos antiquus sit imperatorem coram barbato
non infulari; id est caput nudare, quod fieri debet,
si dempto camelucio stemma seu infula impo-
nenda est. Hos vestitores appellat Cinnamus p. 23,
τοὺς ἐπὶ τῆς τοῦ βασιλέως ἀλουργίδος ὑπηρέτας
nam ipsorum officium id unum pene erat, ut pur-
puream chlamydem imperatori injicerent. Nam
erant alii, qui calceos et bruggas ipsi ministrarent,
χουβάτται dicti, alii qui infulam imponerent, præ-
positi nempe.

(56) *Eucteria oratoria*, erant sacella, tam in
aliis ecclesiis, quam in privatis ædibus constructa,
ab episcopo consecrata, imaginibus et ara instructa,
in qua sacra licebat peragere, exceptis diebus festis
majoribus. Vid. Du Cange Gl. Lat. v. *oratorium*
et *oraculum*. Si in temporibus aliis essent talia εὐκτη-
ρια, erant intra *Bema*, seu tribunam, et erant alii
sancto *dedicata*, quam cui reliquum templum.
Exemplum oratorii privatis ædibus, aut cubiculo
adjuncti, habemus, præter hunc præsentem locum,
apud Script. post Theoph. p. 8¹, ubi unum illud
privatum εὐκτήριον duo βήματα, seu tribunas cum
arulis dicitur habuisse, unum pro B. V., alterum
pro S. Michaelis archangelo. Jæm Justiniani tem-
pore talia oratoria privata in usu erant. Innocentius
Maroniam præsul, qui eum coram audivit, in
epistola ad Thomatem narrat ejus ore hæc: *Ingressus*
sum in oratorium gloriosi Michaelis archangeli,
quod est in Cochilo, et rogavi Dominum dicens, etc.
Locum debeo notis Alemanni ad Procopium p. 72.
Cochilum autem quid sit non exputo; an *crhysobilo*,
aureo velo. [De εὐκτηρίῳ palatii, ubi quotannis
feria quinta majoris hebdomadis paschalis S. Mat-
thæi Evangelium prælegebatur, v. Du Fresne ad
Zonar. p. 51.]

(57) [Hi sunt ministri, qui mutatorias vestes
imperatorii porrigebant, quo sensu et ἀλλαξίται τὰ
ἀλλαγματα, apud scriptores, quorum loca Du Cange
utroque Glossario collegit.] Vestes pretiosas, quas
posterior ætas ἀλλάξιμα, et ἀλλαξιματα appella-
bant, eas prior dicebat κατάκλειστα, quod arcis
concluderentur; unde ad Arabes transiit mos,
cujus in Alcorano exstant vestigia, vestes pretiosas
appellandi, *vestes reconditas*. De vestibus κατα-
κλειστοῖς egit Salm. ad Tert. p. 128. Latini ad
exemplum Græciæ mutatoria dicebant, unde Ger-
manico sermoni mansit vocabulum *Gewand* pro
veste, quia nempe avertitur, abjicitur, mutatur
alio, reponitur in arca. Ἀλλάσειν τινὰ est novis

mundis splendidis vestibus indutis aliquem novum
facere, reparare, et velut alium a priore hominem
facere, apud Leon. Grammat. p. 460. Dicebant
quoque Latini sequiores *alterare pro induere*. Vita
S. Neoli Abbatis apud Du Cange Gloss. Lat. v. *Alle-
rare*. *Nonnunquam peregrinorum alteratus induvis*
in ecclesia pernoctabat. Item *parare*, unde verbum
Germanicum obsolescens *parden*, et *parade*: vestes
splendidæ *paramenta* quia illis sese parabant, id est
exornabant, et *paratica*. Hinc *parator*, aut sartor,
aut indutor, adornator. *Consules paraticorum* fue-
runt medio ævo consules, seu præfecti, mercato-
rum. Vid. Du Cange v. *Paratici*, et Murator. t. II
Ant. Ital. p. 876, qui nempe *paratica* et *paramenta*,
novos pannos, vendebant. In Ordine Romano est:
*Pontifex parat se solemniter cum ministris... paramen-
tis temporari convenientibus... Interim rex vesti-
bus militaribus indutus cum suis prælatis domesti-
cis non paratis*, id est οὐκ ἄλλαξιμένοις. Qui nostro
in loco οἱ τῶν ἀλλαξιμάτων dicuntur, sunt p. 81,
οἱ ἐπὶ τῶν ἀλλαξιμάτων integra dictione. Comparari
possunt cum τοῖς ἀ πενδιце cedri, τοῖς ἐπὶ τοῦ
πύργου, si recte habet expositio Salmasii, existi-
mantis id officium domus Augustæ fuisse, cui ar-
cularum et aliarum rerum e cedro factarum cura
erat. Nam vestes in ταβλίοις, ut statim sequitur,
cedrinis asservabantur, quod id lignum vermes
arceret.

[38] Quales fuerint *diætarii*, non satis bene novi.
Anastasius p. 108, vertit *aulici palatii*: sed p. 39,
relinquit vocem *dixtarius*. Fabrotius Gloss. Cedr.
atrienses reddit. Videntur additi cuique officio ju-
venes, præsertim nobiles, fuisse, qui per septima-
nas adjuvarent eos, quibus additi essent; et quando
adolevisent, e palatio amovebantur, et officiis
præficiabantur. Du Cange Gloss. Lat. v. *Dietarius*
monet, ita dictos fuisse, qui in diætis seu cænaculo
ministrarent, mensas instruerent, diætis mundas
servarent. [Horum officium erat, excubias pala-
tiorum noctu et interdiu agere, ut ex Constant.
Porphyrog. Continuatore l. iv, p. 123, apparet,
ubi, οἱ ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ κατὰ τὸ ἡλιακὸν τοῦ
φάρου διατάριοι memorantur. Menolog. 38 Julii,
infra apud Nostrum p. 135, οἱ διατάριοι τῶν ὄλων
διακτῶν occurrunt.]

(39) In membranis est ταβλὴν, quod eodem redit.
Nam sæpissime Græci recentes τῆς pro ιος. et τῆν vel
τῆν pro ιον scribunt. Ita στομὴν est apud Theophan.
p. 312, et librarius novæ Græciæ homo, e cujus
codice Plutarchi *Eroticus* ad nos pervenit, sæpis-
sime Πεμπτιδης, τῆδην, τῆδρ, pro Πεμπτιδιος, τῆδιον,
τῆδρ scripsit. Sed in posterum hæc talia minuta
non memorabo. Non male fecit antecessor
meus ταβλίον pro ταβλὴν reponendo. Neque male
ego feci, in ea parte quam curavi, stricte mem-
branarum exemplum in talibus sequendo. Τα-
βλὴν hoc loco notat arcam latam planam, qualem
nostrates *Schubladen* aut *Schubkasten* appellant,
Franci *une layette, un tiroir*.

(40) Sunt capsæ rotundæ, quales illæ sunt, qui-
bus pelliceas illas grandes chirothecas, nobis *Müsse*
dictas (v. Du Cange Gl. Lat. v. *Muffula*) conducunt.
Nomen habent a *cornu*, quo nomine Latini
sequiores omnem capsam cylindricam cuiuscunque
rei recipiendæ aptam et cuiuscunque materiam ap-
pellabant. Sic erat ipsis cornu alimentarium, οἷον

culo, quod in palatio Daphnès B seu ante templum A τὰ βασιλεια ἔνδοθεν περιέχουσι στέμματα (41),

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

corneum, sive eburneum, sive fictile, sive metallicum esset, V. Du Cange Gloss. Lat. v. *Cornu*, ubi ex Hugonis Flaviniacensis Chronico citat *capsam auream insignitam reliquiis XII apostolorum, et cornua duo eburnea identidem reliquiis conferta. Cornua candelabrorum* apud Anastas. in Benedict. III, fuerintne manubria, an disci illi, qui guttas decillant, aliasque sordes excipiunt, in dubio relinquam. Pari modo Latini sequiores has *capsas vestiliarias*, infulis condendis peculiariter destinatas *calamaria* appellabant, quod essent similes illis tabulis æneis bracteatisve, quibus nos condere et gestare calamos scriptorios solemus. Fortasse erunt quibus probabilior videatur derivatio a *cornubus* seu infulis. Sæculo certe xiii Infulas seu legumenta capitis cava, cucufas, (eo enim sensu vocem *infula* ubique pono) *cornua* et *corneta* appellabant. Vid. Du Cange Gloss. lat. h. v. Sed nescio celtiane idem factum, et num Græci quoque infulas κέρατα appellaverint, vel κορυζα. Si fecerint, quod in dubio relinquo, *cornictia* fuerint *capsæ*, in quibus *cornua* seu infulæ servarentur.

(41) Reddidi hanc vocem ubique voce Latina *infula*, quo intelligo cucufam ornamentis variis certo quodam modo conformatam, cujus typi in nummis, apud Goarum in fine Euchologii, apud Rhamnusium de bello Veneto cum CPanis, apud Ban-Jurium, Du Gangium in Familiis Byzantinis, in Dissertat. ad Joinville XXIV, in Dissert. de nummis ævi medi, et alibi, ubi imperatorum Byzantinorum imagines conspiciuntur, exstant. Sunt enim qui voce *vitta* et *infula* aliter, atque nos, utuntur. Vocabulum venit ἀπὸ τοῦ στέφειν ab ambiendo, quia totum caput velut rassis amplectebatur. Differta τεφάνη *corona*. Στέφανος Ῥωμαίος Chronico Alexandrino apud Salmas. t. II, p. 851, est circulus aureus cum extantibus radiis acutis, velut dentibus serræ; qualis in nummis Romanis conspicitur. Στέμμα vero, a galea ortum, erat cucufa, cum circulis aureis uno rotundo totum caput horizontaliter includente, et duobus sese ad rectos angulos seoantibus semicircularibus, et superimposita vertici plerumque cruce, cætera panno constans pretioso, gemmis et margaritis obsito. Anna Comnena mundum imperialem enarrans sic describit το στέμμα. Τὸ βασιλικὸν διάδημα, αἰτ καθάπερ ἡμισοῦλον εὐγυρον τῆν κεφαλὴν διαθεῖ πανταχόθεν μαργαρίους κοσμούμενον, τοῖς μὲν ἐγκειμένοις, τοῖς δὲ καὶ ἐξηρητημένοις. Distinctionem addit infularum imperialis ab infulis Cæsarum et minorum; primam, quod hæ non habent catenulas, *nectas*, ut medio ævo loquebantur, e margaritis et gemmis plexas, apud aurem utramque dependentes; alteram, quod hæ non æque accurate rotundæ fuerint, atque infulæ imperatorum; tandem quod imperiales crebrioribus margaritis respersæ niterent, quam aliæ. Ἐκατέρωθεν γὰρ τῶν προτάφων ὄρμαθοὶ τινες αἰωροῦνται διὰ μαργαρίων καὶ λίθων, καὶ τὰς παρεῖς ἐπιέουσι. Καὶ ἐστὶ τοῦτο ἐξηρητημένον τι χρῆμα τοῖς βασιλεῦσι στολῆς. Οἱ δὲ τῶν Σεοστοκρατόρων καὶ τῶν Καίσαρων στέφανοι σποράδην ἔστιν ὅπου τῶν μαργαρίων καὶ λίθων ἄνευ τοῦ ἐπισταριώματος. De Cæsariis, seu infulis Cæsarum, agemus loco suo. Quando usu receptæ fuerint tales infulæ mihi non liquet. Sæculo quidem septimo adhuc in usu erant modo οἱ στέφανοι *circulis radiali*, modo τὰ διαδήματα, seu, quod idem est, αὶ ταινίαι *villæ*, seu *lemnisci lati purpurei* qui in occipitio religabantur; ei quidem fidem mereatur Nicephorus patriarcha CPt., narrans p. 39, Heraclium, quo tutius lateret et aufugeret a suorum clade, οἰκτρὸν τε καὶ πενιγρὸν, ὡς ἂν ἰδιώτης τοῖς ἐντευφομένοις φαίνετο, περιβαλλόμενος ἔνδυμα, τὸν τε στέφανον τὸν βασιλεῖον [designat diadema] τῆ ἀλλήν περιπαζόμενος - - εἰς φυγὴν ἐτρέπετο. Invenio

quidem stemma jam in nummo Eudociæ Augustæ, uxoris Theodosii junioris, apud Du Cange Famil. Byz. p. 67. Sed quia ea femina est, id exemplum non allegabo. Invenio porro quoque figuram stemmatis in nummis Leonis et Zenonis, et Anthemii ibid. p. 77. Quia vero opponi possit eas figuræ galearum esse, non stemmatum, neque illos nummos urgebo. Veram in nummis Justiniani magui p. 88 et 93, tam luculenter expressum est stemma, ut ille absque controversia primus eo usus videri queat. Posset quoque monumentum Ravennate, quod Alemannus ad Procopium primus dedit, et ex eo repetit Du Cange l. c. p. 97, in argumentum allegari (nam in eo Justinianus conspicitur infulatus) si de illius picturæ musivæ antiquitate certo constaret; quam qui æqualem Justiniano vulgo faciunt, mihi quidem haud persuadent ut secum sentiam. In nummis sequentium imperatorum Tiberii, Mauricii, Phocæ, Heraclii ipsius, conspicitur stemma. Suspecta igitur illa Nicephori narratio est, et ad Alexandri M. aut vetusti alicujus regis exemplum conficta. Nam ex quo stemmatum usus invaluit, diadematum stricte sic dictorum usus deieit; neque argumentum præstat adversantibus Cinnamus in his verbis p. 15 fin. de Manuele Comneno; περιδουεῖς [sic nove et solæcæ ille auctor pro *induto*, posuit, nam *spoliatum* antiquis notat] τῆν χλαμύδα καὶ ταινιωθεῖς τῆν διαδήματι βασιλεὺς ὑπὸ παντός ἀγγυροῦετο τοῦ στρατοῦ. Auctor enim improprie et affectate vocabulum διαδήμα usurpat, ut alii multi fecerunt. Erat igitur stemma nihil aliud, quam cucufa vel biretum cum corona aurea in una massa. Solebant ævi medi reges occidentales coronas aureas super bireto exemptiles et liberas gerere, sic ut possent demi, bireto capiti inhærente. At imperatores CPtani coronas suas non superimponebant biretis suis, sed simul cum his illas induebant, ut res duas in una massa coherentes. Conf. Du Cange v. *Almutium*, ubi citat hunc locum: 99 *grandes perles rondes pour mettre en l'aumucc qui soutient la couronne du roy à la feste de l'estoile*. Hæ almutiæ [vocabulum Germanicum cum præposito Arabico articulo *al*. *Mütze* adhuc dicimus pro bireto vel cucufa.] imperatoribus conveniebant ut laicis et militaris ordinis hominibus cum τὸ φιάλιν, vel cucullus aut cappa, clericorum esset; et videtur hæc in vestitu capitis distinctio jam antiquis temporibus obtinuisse Theodoretus iv Hist. Eccles. 12, οὗτος [de Eusebio Samosateno loquitur,] πολλὰς τῶν ἐκκλησιῶν ἐρήμους ποιμένων εἶναι μαθῶν, στρατιωτικὸν ἀμπερχόμενος σχῆμα, καὶ τιάρη καλόπτων τῆν κεφαλὴν, τῆν Συρταν περιήει πρεσβυτέρους χειροτενῶν καὶ διακόνους. Gestarunt igitur imperatores stemma ut milites, et summi militum magistri, pro galea, quicum tam prope convenit, ut quod paulo ante dicebam, in nummis postremorum imperatorum, quorum imagines nummis incusæ dici possunt galeam gestare, dubium sit galeamne illa figura an stemma significet. Seldenus etiam plerumque *galeas* hæc stemmata appellat in libro de titulis honorum. Vid. Menolog. Basil. t. II, p. 112, ubi stemma et habitus Constantini M. synodo Nicænæ præsentis exhibetur. De diademat priorum imperatorum, cui deinceps stemma successit, egit Valisius ad Ammian. Marcell. p. 286 a, de coronis impp. et regum antiquis novisque copiose dixit Du Cange diss. XXIV ad Joinville. [v. Anna Comnena l. iii, apud Du Cange ad Joinville p. 297. De corona imperatorum, eaque præcipue, qua usus fuit Carolus M., v. Aleman. ad Pariet. Lateran. p. 49., de corona cum tintinnabulis Alteserr. ad Anastas. p. 146. Coronam Hungaricam Belius dicit opus artificis Græci esse. Notit. Hungar.]

καὶ οἱ βασιλικοὶ σπαθάριοι (42) τὰ βασιλικά ἄρου-
σιν ἄρματα τε καὶ σκουτάρια καὶ τὰ δόρατα (43),
καὶ ἡ μὲν τῶν ἀλλαξιμῶν τάξις φέρει τὴν βασιλείου
στολὴν, καὶ ἀποκίθουσιν ἐν τῷ ὀκταγώνῳ κουβου-
κλείῳ (44) τῷ ὄντι ἐν τῷ παλατίῳ τῆς Δάφνης (45),

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(42) Erant corporis sacri custodes, genere nobi-
les, qui coram imperatore procedente arma ejus,
id est scutum et hastam, habebant, ut ex hoc loco
patet. *Vid. Du Cange ad Alex. p. 259,] Habemus
in historia Byzantina frequentes protospatharios,
spatharios et spatharocandidatos. Postremos hos
interpretatur Nicéphorus Gregor. Ἀσπιδοφόρους
Recte quidem ab armis et munere illa gestandi.
Sed et spatharii atque protospatharii eadem ges-
tabant. Goarus ad Codin. p. 25, omnes spatharios
protospatharios fuisse scribit, in quo fallitur. Neque
solum imperator spatharios habebat, verum etiam
magistratus superiores, ut e Theophane patet p. 368,
ubi ὁ κατὰ Βυζάντιον ὁ κατὰ Ἱμερίου πατρικίου σπαθά-
ριος est *Bisiri et Himerii spatharius*. Ubi non recte
vertit Goarus. Appellati fuerunt a σπάθη, spatha,
longo et lato gladio, quem manu gerebant.

(43) Vario significatu adhibetur a Græcis voca-
bulum ἄρμα, ἄρμα et ἄρματα, quod postremum,
ἄρμα puta, a Latinis tractum et videatur, et
vere fuit, ad Græcos, pervenerat tamen ab his ad
illos, et in origine bene Græcum est, ab ἄρω, *aplo*,
instruo, instrumentum, eoque uti non dubitavit fas-
tidiosus alias et pro sua ætate elegans, sed nobis
hodie ridiculus, verborum veterum affectator Ni-
ceasus p. 35, ἐπιτάττει δειπνοποιήσοντας πάντας
ἰπποκουστάς γενέσθαι, καὶ τῶν ἄρμάτων [id est
ἄρμων] αὐτῶν ἐπιμεληθῆναι, ὡς εἰς νέωτα τοῖς
Τούρκοις πολεμήσοντας πρωτίτερον. Ambigo igitur
dicamne ἄρματα hic loci gladios tantum, aut loriceas
designare, an, quo magis vergo, postrema, τὰ
τε σκουτάρια καὶ τὰ δόρατα (sic enim leg.) esse
epexegetin superioris τὰ βασιλικά ἄρματα. Non me-
mini vocem ἄρμα pro gladiis positam reperisse.
Pro loriceis quidem ponunt hodierni Græci, uti
etiam ἄρμων. Vid. cl. Hemsterhus. ad Aristophan.
Plutum vs. 450. At multo frequentissime et Latini
et Græci, cum novi, tum vel vetustissimi quique,
ἄρμων ut ἄρμα, item *arma*, quod illi respondet, pro
scuto ponunt. v. Salmas. ad Hist. Aug. l. I, p. 212,
et II, p. 354. Inde est quod *scutum tractare* et *arma*
rotare idem sit. Quod pluribus exemplis evicit Du
Cange v. *Arma*. Glossæ veteres Πέλται, μικρὰ ἄρμα
[scuta] ἔχοντα κύμβαλα προσπερηγῶτα, ἄσπερ λέ-
γουσιν οἱ Ῥωμαῖοι ἄρματώρια. Quo loco sunt κύμ-
βαλα idem atque κύμβοι, bulbi, nodi, umbones vel
umbilicæ æni ferreive, bucculæ, mediis e clypeis
eminentes, ad excipiendam et retundendam ictuum
illatorum vim. Κύμβαλον et κύμβος est omne κύον,
tumens in formam sphericam. Ipse Noster p. 176,
τὸ δὲ ἄρμα ἔχουσι σκουτάριον dixit. Hinc jam intel-
ligatur ratiocinium Diodori Siculi l. xv, 44, p. 36,
vs. 88, constetque illi loco de integritate sua. Οἱ
ἀπὸ τῶν ἀσπίδων πρότερον ὀπλίται καλούμενοι, τότε
ἀπὸ τῆς πέλιτης πελτασταὶ μετωνομάσθησαν. Argu-
menta, quibus locum illum impugnat H. Stephanus,
speciosa quidem sunt, recte tamen eum tuetur ol.
Wesseling. Ita quoque idem Diodorus XVII, 18,
p. 173, 67. τὸ μὲν ἴδιον ἄρμων ἀνέθηκε τῇ θεᾷ [Mi-
nervæ], τῶν δ' ἐν τῷ νεῷ κειμένων ἄρμων τὸ
κράτιστον ἀνταδῶν καὶ τοῦτ' ἄσπερ καθοπλισθεὶς ἐχρή-
σατο. Clypeum ibi significari ultro patet et e
p. 175. Apud eundem XVIII, 27, p. 278, sunt οἱ
ὀπλοφόροι *scularii*, scutis et hastis, quæ nunquam
separabantur, armati, eoque respectu opponuntur
ibi τοῖς μεγαφόροις, iis qui σπαθοδάκτυλα seu rontos
præferratos cum pomis in line gerent. *Ὀπλον
Ἀθηναίης in carmine Lucillii in Anthologia p. 151,

A sancti protomartyris Stephani est, reponit. Spa-
tharii arma portantes, cum ipsis in onopodio stant,
et postquam domini, scaramangii induti, e sacro
cubiculo processerunt solitaque preces in concha
aurei triclirii, ubi domini a Dei nostri divina et

ult. ed. H. Steph. est *ægis palladis*, et p. 204.

*Ἀρσενι δ' Ὀθρυάδοιο φόνῳ κεκαλυμμένον ἄρμων
καρύσσει Θυρτα, Ζεῦ, Ἀκχεδα: μόνιων.

Ipse jam Aristophanes ἄρμα pro *scuto* posuit in
Vespis vs. 819, collato versu 590. Qui enim ipse
est ἄρμων ἄρμων Cleonymus, hic est ὁ ἀπιδόδωλος.
Recte quoque sententiam Comici reddidit cl. Hem-
sterhusius in Avibus vs. 390. Pindaro quoque ἄρμα
ἀπ' Ἄργος sunt *Argiva scuti*, eo loco quem Athē-
næus l, c. 22, initio citat, ab interprete non recte
acceptum. Pari modo Latini *se in arma colligere*
dicebant pro *se sub scutum recipere*. Virgilius :

Substitit Æneas et se collegit in arma
Poplite subsidens.

Medio etiam ævo *arma* pro *scuto* dicebant. A. Cu-
theis de gestis Spoletinorum apud Du Cange
v. *Grampha*. Antecedebant eum sui *familiares ar-
mati cum tabularis et clypeis depictis cum grampha*,
id est clava, seu cestu] *ipsius arma*, [id est *scuto*]
et ensibus et spathis nullis. Inde manavit Francicum
les armes, pro insignibus gentilitiis. Nam cum ve-
teres equites insignia suæ quisque gentis in armis,
hoc est scutis, gererent, inde factum est, ut id
quod in armis pictum esset, armorum ipso nomine
metonymice diceretur. Scuti talis cum insignibus.
et spatharii vel candidati regii cum hasta *scutum*
tenentis videre est imaginem in illa Ravennate Ju-
stifiani M., de qua paulo ante dixi, apud Aleman-
num et Du Cange *Fam. Byz.* item apud Ciampin.
t. II *Monum. Vetust.* tab. 22. Qui imperatoribus
CPTanis astarent spatharii, aut candidati, aut pro-
tectores, armati erant scuto et hasta; erant armi-
geri eorum; quoniam ipsos imp. arma gestare non
decebat. Inde *scularii* olim dicti τὰ ἄρμα τὸν βα-
σιλέα τάγματα, auctore Zosimo l. I, p. 188. Conf.
Vales. ad Amm. Marcell. p. 352. Unde patet di-
ctionem Nostri p. 237, τὸ ἄρμα κρατεῖται recte
redditam a nobis fuisse *arma*, id est *scuta et hastæ*,
tenentur, et apud Georg. monach. p. 544, κατὰ
ἄρμάτων vertendum esse *cum stipathoribus scu-
atis*, vel *armigeris*. Nam, ne dicamus dictionem eam ibi
significare *cum magno numero currum*, vel pro-
cerum in curribus procedentium, facit mos aulæ
CPTanæ, quo non licebat alii cuiquam curru vehi
in processione publica, si imperator curru vehe-
retur, sed omnes proceres aut pedites obsequie-
bantur, aut, magno honore affecti, equites. Ex eo
tandem quoque factum, ut ἄρμα nomen esset loco
in Circo, ubi armigeri in armis, hoc est, scutati et
hastati stabant, de quo inferius.

(44) Palatia æstiva vel porticus octangulares
ædificandi mos adhuc in Oriente obtinet, ut e Dalla
Valle Itiner. l. iv, 14, constat, qui talia ædificia
rotunda, aut multangula, deambulationibus desti-
nata, in quorum planis tectis, quæ tamen podia-
mentis seu pectoralibus tectis, deambulari, ludii
quoque pila, non sine temeritate, sæpe cum vitæ
jactura solet, perhibet a Persis et Turcis *Gusek*
appellari. *Corridore*, si bene memini, tales galeriæ
in circulum, seu rotundum, seu angularem, in-
tra sese revolutæ et redeuntes appellantur ab Italis
et Francis.

(45) In omnibus imperii Romani majoribus ur-
bibus, illis certe, quæ circum haberent, aut thea-
trum, vel amphitheatrum, et ludos ederent, erant
quoque Daphnæ, id est tribunalia, vel basilicæ, in

sacra imago in throno collocata est, peregerunt, præpositi a velo panthei intrantes, dominos adorant: qui statim vestes suas auro prætextas induunt, et per excubias egrediuntur. In sigmate custodia corporis, quæ manclavium et hetæria vocatur, et logothetes cum præfecto caniciei, protosecretario ac protonotario eos excipiunt, et facta salutatione, cum ipsis procedunt.

ταὶ οἱ πραιπόσιτοι ἀπὸ τοῦ βήλου τοῦ τινθέου, καὶ προσκυνοῦσι τοὺς δισπότας (50), καὶ εἰθ' οὕτως

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

quibus laureæ victoribus imponerentur. Qui mos victoribus coronas in talibus tribunalibus Daphnis dictis tribuendi non a Diocletiano cœpit, quod conjici posset e verbis Malalæ t. i, p. 407, ἐν τῇ ἐστὶ αὐτοῦ διατάξει ἐκέλευσεν ἐν Δάφνῃ δαφνοῦσθαι τοὺς ἀγωνιζομένους ἐν τῷ ἀγῶνι Ὀλυμπίων, nempe Antiochenorum, non Pisanorum. (Idem Malala t. ii, p. 62, Λαφνητικὴν Antiochiæ nominat, subintellige *Basilicum*, atque duas ejus portas a Theodosio laminis aureis fuisse tactas.) Nam Daphnen Alexandrinam nominat Chronicon Alex. annojam tertio Commodi. Possunt tamen, ut verum lateat, hæ Daphnæ aliunde quoque nomen habuisse; sive quod ibi laureta essent, sub quibus deambuletur, sive quod, auctore Codino, nescio quanta fide digno, consules Kalendis Januariis a populo coronas laureas in illis Daphnis acciperent. Nugacitas et inscitia, nozorum Græcorum circa veteris Romæ ritus mihi bene perspecta facit, ut suspectam hanc traditionem habeam, quam alibi legisse non memini. Conficio ex his, Daphnem CPlanam prima ex institutione fuisse triclinium seu basilicam illam, in qua lauro vel palmis coronarentur victores circenses (nam procula Circo non aberat); et in qua coronas primum solas laureas, dein et has, et simul aureas quoque, solebant ab urbe sua regia redeuntes e castris cum triumpho imperatores, aut alias, accipere. Et quia posterioribus sæculis in laurearum locum succedebant aureæ coronæ seu circuli, quos brachiis inserebant gestantes, hinc Daphnæ accrevit quoque nomen τοῦ Στεφάνου uti etiam ex eo, quod imperatores ibi solebant στεφανοῦσθαι, coronam nuptialem induere, et benedictione patriarchali cum sponsis suis copulari. Sed ut fuit Græcæ plebis incredibilis nugacitas sequioribus sæculis et ignorantia, fieri non poterat, quin populus meros sanctos sorunians, e nomine ædificii Stephani, S. Stephanum efficeret, cui etiam templum ibi conditum fuit, in quo et imperatores boni ominis gratia coronam nuptialem accipiebant, et oblatas sibi ab urbe regia coronas aureas laureasque deponerent asservandas. Erat autem Daphne, cum æde S. Stephani, quam illa continebat, pars Augustæ, seu palatii imperatricis Augustæ, de quo deinceps.

(4) * [Oratorium hoc a Pulcheria Augusta S. Stephano dicatum in Daphne etiam Theophanes p. 374, statuit. Εὐαγγέλιον, inquit, τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐν τῇ Δάφνῃ. (Acta SS. 11 Aug.) V. Gaugius CPl. Christ. i. vi, p. 137.]

(47) Id est μετὰ σκαρμαγγίλων. Sæpe apud recentes Græcos et in hoc libro ἀπὸ pro μετὰ positum occurrit, præsertim si de amictu sermo est. Usus illic particulæ vetustus et probus est, rarior tamen apud veteres. Ita usurpavit Appianus p. 33, 14, ed Rob. Stephani: ἀπὸ χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτίμων ἔσταπατα; et Plutarch. Vi. t. i, p. 405, ἀπὸ κρυψῆς pro μετὰ χρ. dixit. Polyænus p. 228. (vii, 6) κάλαθος ἀπὸ κόπρου (id est μετὰ κόπρου) *sporta fimo plena*. (Ita enim ibi leg.) De scaramaugio dico ad p. 254.

(48) Cæton (quam vocem retinendam in mea interpretatione putavi) est cubiculum imperatoris *ærius, in quo dormit, ut cubiculum est conclave*

ἤγουν πρὸ τοῦ νοῦ τοῦ Ἁγίου πρωτομάστρου Στεφάνου (46). Οἱ δὲ τὰ ἄρματα φέροντες σπαθήροις ἵστανται μετ' αὐτῶν ἐν τῷ ὀνοποδίῳ, καὶ δὲ τῶν δεσποτῶν ἀπὸ σκαρμαγγίλων (47) ἐξιόντων τοῦ ἱεροῦ κοιτῶνος (48), καὶ τὴν συνήθη εὐχὴν ἐν τῇ κόγχῃ τοῦ χρυσοτρικλίνου, ἐν ἣ ἱερόρηται ἡ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ Θεοεὐκείλου ἀγία εἰκὼν (49) ἐπιθρόνου καταζομένη, τῷ Θεῷ ἀποδοδόντων, εἰσεργονοῦσι τοὺς δισπότας (50), καὶ εἰθ' οὕτως

exterius, in quo per diem agit, quando eolus est. Cæton erat intra cubiculum, hoc coram illo. In cubiculo dormiebat ὁ παρακοιμώμενος, et excubabat ὁ παρακαθήμενος, τοῦ κοιτῶνος. Conf. Goar ad Codin. p. 33. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 324, ubi memoratur aliquis, cui *Constantiniani thalami cura commissa*, vel προσετώς τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος, ut Socrates appellat. Erant hi cætonitæ diversi a cubiculariis, et illis nobiliores, qua de re infra dicendum erit ad p. 13. Dicitur hic imperator e cætonē in magnam illam salam Chrysotriclini egressi, ubi thronus stabat, et ipse præsidebat congregato procerum consistorio, ibique sub concha, hoc est apside vel lacunari arcuato, adversus imaginem Christi crucifixi adorasse. tum se parasse vestibibus, antequam proceres salutatum admitteret. Habuerunt penes se imperator, statim atque lecto surgeret, puellas nobiles et formosas, quæ aquam porrigerent manus lavanti, et pectinem comam ordinaturo, non dixerim. Bubito tamen valde num habuerit, cum apud Nostrum quidem non tantum ejus rei nullat fiat mentio, sed etiam memorentur spadones ψηφιστῆροι vel malluivirii, et barbam cesariamque pectendi officium procul dubio ad eosdem aliosve spadones cubicularios pertinuerit. Ait quidem Ordericus Vitalis l. vii, narrans de captivitate Alexio Comneno et et CPlin translatis atque in gynæceum Augustæ abditis filiabus Roberti Guiscardi, *officium earum fuisse mane, dum imperator CPlanus de strato surrexisset manusque ablueret, mappulam et pectinem eburneum afferre et barbam imperatoris pectere. Sed aut particularis* ille casus fuit, et institutum Alexii, quod cum ipso exspiravit, quo volebat exosissimum sibi hominem urere et deprimere, aut Ordericus falsa tradidit, quod potius videtur; ut multa Latini de Græcis, et vicissim hi de illis, ignorantia recti, odio, criminandi et denique nugandi libidine, qua ista sæcula laborabant, absurda et ridicula commenti sunt. Quod nobis hic est *Cæto*, id *caminatam dormitorium* appellat Monachus Sangallensis, l. v, de Carolo M. narrans. *Finitis laudibus matutinis cum rex [ex ecclesia] ad palatium vel caminatam dormitorium calefaciendi se et ornandi [id est vestibibus parandi] gratia rediret.*

(49) Edessena videlicet, quam Romanus Leca-penus imperator diu multumque expetitam tandem a Barbaris impetraverat, et quam in solemnibus festorum in imperatoris throno collocatam fuisse ex hoc loco apparet. Unica hoc confirmat Constantinus noster in oratione de imagine Edessena καὶ τὰ τῶν βασιλειῶν, etc.] Nolim viro doctissimo assentire. Imago de qua hic sermo est, diversa ab Edessena, erat aurea, et semp̄ eodem fixa loco. Edessena erat lintea et in Sancta Sophia asservabatur. Illa imago erat ad altitudinem hominis sedentis proceræ, et sedebat in throno, qui ad dextram imperialis stabat. Possiōne talia legens mentem a memoria Jovis Olympii Phidiaci cohibere? Sed quid ego vitium accuso, humanæ nature intextum et arte nulla expugnandum?

(50) Necessè est, ut dictioni horum temporum assensimus, qui, quamvis de uno imperatore lo-

ὄλλουσι (51) οἱ δεσπότες τὰ ἐκτυῶν χρυσοπερίκλειστα (52) σαγία (53), καὶ ἐξίασι διὰ τοῦ φύλακος (54). Ἐν δὲ τῷ σίγματι (55) ἐκδέχεται αὐτοὺς τὸ τε μαγλάδιον (56) καὶ ἡ ἔταιρεία (57) καὶ ὁ λογοθέτης (58),

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

quereunt, tamen in plurali efferebant: *Domini faciunt hoc vel illud*, οἱ δεσπότες βάλουσι τὰ ἱμάτια οἱ δεσπότες ἐξέρχονται pro: *Dominus induit vestes, dominus egreditur*. Docebimus infra vel ipsis Augusti Cæsaris temporibus et multo antiquioribus jam fuisse in usu positum, hominem singularem in plurali compellere, aut de eo velut de pluribus loqui, qui mos hodie apud omnes politiores gentes obtinet. Titulus autem Despotæ absolute positus imperatorem Augustum notat, ut e nummis, variisque hujus Codicis locis patet. Appellationes δεσπότης δεσποῖα et δούλοι introductæ sunt a Justiniano et Theodora. Vid. Procop. Anecd. p. 134. Titulus, qui dignitatem Cæsare inferiorem specialiter notat, recentior est, non tamen tam recens atque putat Du Cange asserens ad Cinnamum p. 468, dignitatem Despotæ a Michaele Calephate demum fuisse institutam. Nam apud Nostrum l. ii, c. 27, p. 362. Heraclii Magni filii duo, Constantinus et David, memorantur despotæ; et illi quidem Augusti tribuitur titulus: *Constantine Auguste, tu vincas*; hic autem a patre dicitur e dignitate despotæ ad dignitatem Cæsaris fuisse promotus.

(51) *Induunt*. Verbum βάλειν pro induere nobis Græcis est admodum familiare. Βάλλειν τινὶ σαγίον est apud Theophan. p. 238, item ἐμβάλλειν apud eundem p. 246, τὴν κόμην ἐλόμενος ἱερωσύνης ἀξίαν ἐνέβαλλεν, *passus comam sibi demit, induebat habitum clericalem*. Frequens Græcis dictio βάλειν μετένοταν, *induere penitentiam*, de qua dicam ad p. 300. Saimas. ad Hist. Aug. t. II, p. 437, comparat cum Latino *mittere, vestem*, et Francico *mettre son habit*.

(52) Quæ auream periclisin seu oram prætextam habent; v. Du Cange Gl. utroque. Hinc emendandæ glossæ, in quibus *Attogatio, paradisus. L. periclisin, περίκλεισις*, Nam atogatio est id, quod togæ apponitur. Cogitavi quoque *arrogotio, paraclisin. παράκλησις*. Medio ævo vocem *periclystin* (sic scribi solet) adhibebant etiam Latini, v. Du Cange Gloss. Lat., et dicebant quoque *de aureis listis*. Quæ vox est germanica. *Leiste* notat oram rei.

(53) Sunt saga, nescio an veteribus ejusdem formæ, longa tamen ad genua pene defluentia, ampla, idem fere, quod chlamydes; quorum imaginem conspici licet in illis proceribus, qui Justiniano M. in monumento Ravennate astant, apud Du Cange Famil. Byz. p. 97. Sed hac de re amplius dico ad p. 355.

(54) *Phylax* appellabatur sic nude, qui integrè ὀφθαλμοῦ τῶν βασιλικῶν θεσχυρῶν alias audiebat, (subintell. ὄλος), *domus custos*, id est custodiens, asservans thesauros regis, gazophylacium; vid. Constant. Porph. in Vita Basilii Macedon. p. 157 et 159. Quoniam Phylax et vestiarius contiguo et sub uno tecto erant, hinc factum fuit, ut unum pro altero poneretur. E Nostri p. 71, constat, Phylacem inter Chrysotriclinium et Deiparam Pharisium fuisse.

(55) *Sigma* dicebatur porticus quædam e regione Triconchii, in magno palatio, Theophili imperatoris opus, quod sigma, Græcum, hoc est C Latinum, seu circulum dimidium, referret. Conf. Leo Grammat. p. 435. Contin. Theophanis p. 87, ubi eleganter describitur, et Du Cange CPl. Christ. p. 112.

(56) *Totum corpus Maglabitarum*. Sunt autem Maglabitæ lictores, apparitores, οἱ βάρδοφοροί, qui imperatorem cum maclaviis, aut maclaviis, hoc est clavis manualibus, præcedebant, ad parandam viam procedenti, et abigendam turbam. Varie de *maclavio tradunt auctores*, vel ipsi Græci, ut jures

A eos ignorasse quid fuerit. Dicunt modo βάρδο, aut βακτηρίαν fuisse, idque recte dicunt, modo λῶρον, *lorum* aut μάστιγα *scuticam*, quæ non consistunt. Codinus Offic. : κρέμανται ἐπὶ ζώνης ἐκάστου τοῦτον λῶροι, οὓς καλοῦσι μαγλάβια, ἢ ὡς βακτηρίας ἢ βάρδους μαστιζεῖν τοὺς ἀξίους μαστιζεσθαι, φέροντες αἰεὶ δικανικία. Ὅτε δὲ ὁ βασιλεὺς καβαλλικέουσι, προηγούνηται, καὶ φέροντες αὐτὰ ὄρθια εὐτακτοῦσι τὸν λαόν, Non possunt hæc conciliari, nisi dicamus vocem λῶρον, non eo sensu, quo solet et debet accipi, a Codino fuisse acceptam, sed pro baculo, fuste, fuso, vel festuca. Sed quid nos moretur homo neque sermonis sui, neque rerum sibi æqualium cailens? Fustes fuisse maclavia, non scuticas, patet cum ex more Turcarum, quorum Gantzari cum fustibus obeunt, more a Græcis traducto, tum etiam ex eo, quod Græci maclavium voce ἄλλακτον exponunt. Qua de voce nobis curatius exponendum est. Sunt igitur ἄλλακτα fustes aut solidi, aut ita scissi, ut multæ assulæ uno e scapo exeuntes, et juxta sese parallelæ decurrentes aliquantum moveri queant, et impulsæ concrepitent, quales nos *Pritschen* appellamus. Ut posterior credam fuisse τὰ ἄλλακτα et procedentibus pompis præmissos viam faciendæ causa viros talibus crepitaculis armatos, facit mos adhuc apud nostrates agrytas oblinens, medicastro illos puta circumforaneos, quo concientiæ turbæ gratia morionem secum trahunt centonibus diversicoloribus et habitu veteris orbis amictum, habentem in manu crepitaculum

(57) Erat Hæteria militiæ vel præsidii genus ad sacri corporis et palatii custodiam, ex solis alienigenis, ut Persis, Chagaris, Francis, Anglis conscriptum. Olim *gentiles, schola gentilium, auxilia palatina*

(58) Quando nude ponitur ὁ λογοθέτης, intelligitur *Logotheta dromi, rationalis cursus publici*, cuius auctoritas ad imperatorem maxima tunc erat, utpote qui res ubique terrarum per totum imperium gestas et contingentes ad ipsum referre, et cum ipso decernere debebat, legatos introducere, et ipsis nomine imperatoris respondere. Conf. l. ii, cap. 47. Cedren. p. 555 et Nicephor. Patriarch. CPl. p. 228, sine, ubi ait: Ὁ τῶν δημοσίων πραγμάτων τὰς ὑπομνήσεις *significationes, notificationes*, τῶν βασιλεῖ διακομιζῶν Λογοθέτην δὲ τοῦ δρόμου τὴν ἀξίαν οἱ περὶ τὰ βασίλεια καλοῦσι Sunt autem πράγματα δημόσια, quando hostis in provincias irumpit, seditio alicubi, pestis, annonæ penuria, incendia, aliæve mala contingunt, etc. Conf. de ipsius munere Du Cange ad Alexiad. p. 262. Erant præterea alii *rationales*, ut τῶν σεκρέτων, Genici nempe, seu generalis, et Idici, seu privati ærarii, item τοῦ στρατιωτικοῦ æρarii *militaris*, nec non *prætorii*, et τῶν ἀγέλων *gregum* seu armentorum imperialium, de quibus suo loco. Logothetas dromi cum curiosis et stationariis confundit Casaubon. ad Script. Hist. Aug. l. p. 15. Longe tamen minor erat eorum tum potestas et dignitas, quam deinceps. Quando ait Du Cange l. c. Logothetæ fuisse builas subscibere, verum id non est, nisi quando Logotheta simul quoque Canicleus esset, ad quem ista subscribendi cura pertinebat. Exemplum tale exstat in Script. post Theoph. p. 92, et Leone Grammat. p. 457. Proprie tamen diversæ erant functiones, et non semper junctæ, ut vel ex hoc Nostri præsentis loco patet. Conf. Goar. ad Cedren. p. 24, et ad Codin. p. 27. n. 27. Unde corrigendus est Du Cange Gloss. Gr. p. 822. Logothetam dromi et præfectum Caniclei eundem faciens.

μετὰ τοῦ κανικλείου (59) καὶ τοῦ πρωτοσηκρήτης ⁴¹ καὶ τοῦ πρωτονοταρίου, καὶ ἐπευχόμενοι τοῖς δεσπόταις, τοῦτοις συμπορεύονται.

VARIE LECTIONES.

⁴¹ πρωτοσηκρήτης sph. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

crepitaculum tale, et ferientem nates occurrentium A cum ingenti risu et petulantia. Invenio certe in notis Saxii ad Landulphi Junioris histor. Mediolan. p. 489, ex ordine Mediolanensis ecclesie Vicecomitem in processionibus praelata ferula precessisse et viam parasse archiepiscopo, stipatum servorum caterva cum flagellis liqueis et scissis. Erant em ferulae crepitantes eum in finem paratae, ut homines occurrentes processioni, audientes e longinquo sonitum earum, mature de via decederent. Quapropter etiam leprosi panem mendicantes olim gestabant lignea talia sinistra, ut ita dicam, quibus admonerent occurrentes, se leprosos esse, neque ad se propius accedi oportere, simulque porrigebant suos *fustes* vel *fusos* (eo enim proprio vocabulo illa instrumenta tunc appellabant) quo extremitati eorum solatium seu eleemosynam imponebant. Ipse ego saepe Leydæ talem leprosum cum crepitaculo obeuntem et mendicantem vidi. In vulgata est l. II, Regum c. 3, *leprosus tenens fustum*. Ubi auctor Mamotrecti: *Fusus est instrumentum flandi. Fustum quidam dicunt in loco isto breve ventilabrum de foliis palmarum, quod volvitur inter digitos instar fusi, vel instrumentum ligneum, cum duabus tribusve tubellis, quas concutit leprosus quaerendo panem*. Verum etiam baculos solidos ἀλλακτα appellabant: ut constat e loco Thomæ magistri, qui hodiernis Græcis ἀλλακτον idem esse ait, quod vetustis ἀνάφορον. Est autem ἀνάφορον illud vestis genus, quo hajuli squigeruli hydrias aqua plenas gerunt, aut in Belgio, qui pisces venales in sportis, aut in doliolis lae venale circumferunt: cavum in regione cervicis, ut apte hæreat in humeris. Locus est in argumento Ranarum Aristophanis: μετὰ Ξανθίου τοῦ οἰκέτου ὄψι ἐποχομένου τοῖς ὄμοις δὲ ἀνάφορον φέροντος δ' ἀλλακτον δὲ μωδιστέρως καλεῖται. Origine vocabuli Græca non est, sed Germanica, aut Longobardica. Quod nobis hodie est *Latte*, pertica vel asser longus, sed angustus et gracilis, qualibus sternuntur tecta ædium, et iis lateres cocti inhaerant, id veteres Germani efferebant promiscue a *Lutte*, et a *Lachte*, unde adhuc in usu superest *Lachter*, pro *pertica decempeda*. Illud a præponebant vocabus ut nos hodie *eine; une*; et plebs nostra atque Angli retinuerunt. A *latta*, *eine Lutte*, *une latte*, *una pertica*, contrahant Græci novi in unum vocabulum ἀλλακτον. V. DC. v. *Lutæ*, ubi e Papia hoc citat: *asseris pali vel paxilli, vulgo lactæ dicuntur*. Has lattas vel lactas sustinendis et bajulandis oneribus, nominant Græci alio quoque nomine καλάμια, *festucas*, ad instar Latinorum, qui tigilla quæque longiuscula et gracilia festucas appellant. Glossæ apud Du Cange v. Ἀμφορέα Ἀμφοριαφόρος τὸς μισθίους τοῖς τὰ καλάμια [id est τὰ ἀνάφορα] φέροντας. Sed prævideo fore quosdam, qui ἀλλακτα fustes propterea malint dictos fuisse, quod rarius mutarentur. Sane Nicetas p. 174 fin. ait ἐπαλδευσεν αὐτοῖς δι' ἀλλακτων δώδεκα, quasi dicas duodecim virgis aut virgarum fasciculis identidem mutatis. Et notus ille Taciti centurio, *Cælo alteram*. Liberum igitur esto cuique hac de re pro judicio suo sentire. Sed satis de voce ἀλλακτον, qua, ut dixi, exponunt Grammatici Græci vocem μαγγλίβιον, quam plerique a *manus clava* derivant: v. Goar ad Codin. p. 75, ult. et ad Cedren. p. 622, ubi *clavicularios et cornicularios* olim dictos fuisse ait, et Du Cange Gloss. Gr. h. v. [Continuatori Constantiniano appellantur ῥαβδοῦοι βασιλικῶν. Venatum cum imperatore exibant

Maglabitas et τοῦ οἱ ἱκποστασίου ἄρχοντες. Constant Vit. Basil. Maced., C. H. In scriptor. post Theophan. p. 250, memoratur aliquis, Τατάρκης τῆ τοῦ μαγλαβίτου ἀξία τιμηθῆς. Conf. Constantin. de admin. imper. p. 126.] Ex his duobus locis intelligitur non adeo viles homines fuisse Maglabitas. Nam interdum quoque simul protospatharii erant, et ἀξία τοῦ μαγλαβίτου dicitur. Puto tamen, in his locis non omnem Maglabitam, sed tantum præfectum eorum τοῦ μαγλαβίτου nomine designari. Dicitur enim ibi quidam protospatharius simul et Manelabita ad principem Iberiæ missus fuisse, ut ei vestem magistri perferret, et ea dignitate ipsum investiret. Quæ res non homini gregario commissa fuisse videtur. Mittebantur quoque cum gladio ad plectendos capite fontes: ut e Leone Grammatico p. 466, patet. Puerintne eunuchi, non liquet. Fere videntur ex eo eunuchi fuisse, quod aliquoties invenio Artielinam memorari ut Maglabitarum præfectum. Non tamen valet conclusio, eunuchus si fuit præfectus, totum quoque scrinium tales fuisse. [In aula Romana dicebantur *majorentes* vel *stunualli, qui remouent populum de via*. Ord. Roman. p. 198.] Habuerintne olim reginæ feminas ῥαβδοῦχος, quæstio est huc non pertinens, neque magni momenti. Colligo tamen eas habuisse ex Polybio p. 748, ed. Wechel.

palatina fœderati, appellabantur. Vid. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 352. [Rabani Martyrolog. t. VI. Canisii p. 742, τῆ τοῦ Καίσαρος ἐπιτοχῆς *cohors fœderatorum Cæsaris* memoratur Contin. Theophrasti p. 228.] Posset ex hoc loco, et ea Combesisti versio admitteretur, concludi, Cæsarem, si esset aliquis, aut minorem imperatorem, vel imperii futurum hæredem, peculiarem sibi habuisse cohortem militum peregrinæ. Neque id improbabile est; videntur potius tales ex aliis multis argumentis proprias sibi aulas habuisse, sed *numero et splendore imperiali minores*. Verum in citato quidem loco Continuatoris anonymi ἐπιτοχῆς simpliciter tantum notat *factionem*. Cæterum de h. v. vid. Du Cange Gloss. Græc. h. v. et ad Alexiad. p. 227, qui tamen in eo fallitur, Hæteriarchæ magni munus fuisse, ut legatos introduceret, ex loco Pachymeris, quid id omnino videtur dicere. Sed proprie ipsorum erat φολίττειν τὸν ἄνακτα ἀπὸ τῶν ὑπόπτων προσώπων, ut est in Script. post Theophan. p. 294, *a domino suspectos arcere*. Erant autem tres, ni fallor, Hæteriæ, seu sodalitates, magna, media et parva. Magnæ præfectus dicebatur magnus Hæteriarcha. Dexippus in Excerpt. Legat. Hæschel. p. 7, τὸν ἡγεμόνα τῶν ξενικῶν στρατοπέδων appellat, et ibid. lin. ult. τὴν ἐπιτοχὴν τάξιν καὶ δὲθι δρομορῶρα τοῦ ἄρχοντος junxit. Hæteriarchæ deinceps Ethnarchæ dicit; v. Du Cange v. ἐθνάρχης. Erant quoque pedites quidam ἐπαῖροι, alii equites

(59) Ὁ Κανικλείος *Caniclaei præfectus*, est eodem dignitas, quæ olim in regum Macedonum aula δ ἐπὶ τοῦ γραμματείου dicebatur. Pelyb. p. 486, 20, ed. Gronov. Canicium est vasculum liquorem rubrum vel sacrum encaustum, quo imperatores bullas subsignabant, asservans; et qui id penes se teneret, et imperatori usus tempore porrigeret, is erat δ Κανικλείος. [De præfecto Caniciei v. M. chael Lazari Confutatio dissertat. Malfei de fabula ord. Constantiniani pag. 24.] De etymologia v. infra ad p. 417.

Γ. Καὶ ἀπερχόμενοι δεσπόται ἐν τῷ πρωτοκτί-
στω (60) ναῦ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, λαμβάνουσι
κηρούς παρὰ τῶν πραιποσίτων, δηλονότι ὑπὸ κου-
βικουλαρίου δεδομένων (61) τοὺς πραιποσίτους, καὶ
διὰ τῆς τρισσῆς (62) μετὰ τῶν κηρῶν προσκυ-
νήσεως (63) ἀπευχαριστοῦσιν τῷ Θεῷ. Καὶ εἶθ' οὕτως
ἐν τῷ κατεκλίνω ἦτοι μετεκλίνω εὐκτηρίῳ τῆς Ἁγίας
Τριάδος, κάκεισε διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν
προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι (64) τῷ Θεῷ, καὶ εἶθ'

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

equites, quod colligo ex dictione Theodoretī Histor.
Eccles. III, 44, πεζεταῖροι. Suidas in Rufino :
ὁ τῶν περὶ τὸν βασιλέα πεζεταῖρων [ἀσπίδοφό-
ρῶν καὶ δορυφόρων τὴν ἡγεμονίαν πεπιστευμέ-
νος. Quandoquidem tantum ex alienigenis constā-
bant Helæriæ, contra distinguuntur aliis tagmatibus,
seu generibus vel scholis præsidariis ut scholariis,
Hicanatis, etc., qui poterant indigenæ esse. Nine
intelligatur locus Script. post Theoph. p. 248, ἔξ
τε τῶν βασιλικῶν καὶ τῆς ἐταιρείας καὶ τῶν ταγμα-
τικῶν. Ubi Combesius neque vocem βασιλικῶν
recte vertit prætorianis, neque ταγματικῶν aliis co-
hortibus. Οἱ βασιλικοὶ non sunt milites, sed famuli
aulici, et οἱ ταγματικοὶ sunt præsidia urbis vel
aule augustæ, ex indigenis. Narrat Luitprandus
Legat. p. 485, Nicephorum Phocam Hungaros qua-
draginta pretiosissimis vestibus ornatos pavonos
sibi et defensores parasse. Quod idem est, ac si di-
ceret, eum illos Helæriæ suæ ascripsisse. Patroni
ipsi sunt adjutores, auxilia, ut Arabes milites præ-
torianos præfecti alicujus urbis vel oppidi adjuto-
res appellant, et prætorium domum auxilii, quia
nempe auxilium, ἡ βοήθεια novis Græciæ, seu mili-
tia prætoriana, ibi excubat. Etymologiam nominis
dat Codin. de Offic., p. 65, non probam quidem,
non tamen omnino spernendam : ὁ ἐταιριάρχης ὁ
τοὺς ἐταίρους ἦτοι φίλους δεχόμενος. Certe Græci
novi peregrinos gentis non suæ CPLin vententes
non ζήνοια, ut veteres Græci solebant, sed φί-
λους appellabant, quod alio loco demonstro. Putavi
aliquando, aut a Romana dictione commilitones
natum sodalium, τῶν ἐταίρων appellationem, aut a
veteris Macedoniæ regibus tractam, qui etiam
ἐταίρους in sua militia habebant, teste Polybio p.
534, ed. Gronov. Deinde videbatur mihi simpli-
cius esse, Byzantinos nulla imitatione ita φιλο-
φρονητικῶς appellasse peregrinos ad sua castra
transeuntes. Verum omnia ista aliena sunt, et ap-
pellationis hujus ratio debet ab ipsis nostris majo-
ribus, Saxonibus illis et Francis vetustis, repeli.
Solebant illi, et nos adhuc patrum exemplo sole-
mus, et solent Batavi quoque, veterum Germano-
rum soboles, liberos homines pro mercede ser-
vientes, milites, opifices, alios, Gesellen, Maten,
Folger, id est, sodales, secutores dicere. Vid. quæ
infra de Acolutho Warangorum dicam. Græci, re-
pudiata voce Germanica, illos, quos in urbes sti-
pendiaque sua reciperent, alienigenas, Græca voce
appellabant, idem significantes atque Germanica.
Ἐταίρους nempe et ἀκολούθους, quorum illud Ma-
ten vel Gesellen (unde Vasalli nati, nam Vasall est
idem atque Guesell) hoc Folger exprimebat. Vox
Mat sodalis, adhuc hodie Batavis in usu est. Hinc
intelligas, quid sint Frangomates in Assisis Hiero-
solum. apud Du Cange v. Franchire. De ceux qui
s'avouent pour Frangomates ou esclaves franchises.
Composita est vox e Franc et mal, sodalis, servus
liber, aut in libertatem datus. Ut autem postero-
ribus temporibus Franco hi mercenarii milites se
Matos et Folgheres, ἐταίρους, ἀκολούθους appella-
bant ita vetustis temporibus Celtæ præmabant
Gæste, ξένοι, hospites appellari. Polybius I, II, 22,
ait Celtas διὰ τὸ μισθοῦ στρατεύειν Γαισάτους προσ-
αγορεύεσθαι II γὰρ λέξις αὕτη τοῦτο σημαίνει κυ-

III. Domini autem ad veterem sanctissimæ
Deiparæ ædem abeuntes. cereos a præpositis, scilicet
a cubiculario præpositis traditos, accipiunt, et
triplici adoratione cum cereis Deum venerantur.
Postea in secundo seu proximo sacello ter genibus
flexis cum cereis, Deum precantur : deinde ad
repositas ibi in angiportu reliquias accedunt, et
hic quoque ter genu flexo cum cereis Deum ado-
rant. Porro ad baptisterium, in quo tres magnæ

πίωα. Recta vero tradit Polybius. Gæsti hi sunt
hospites, Gæste. Gæst est proprie peregrinus, qui
extra patriam agit. Isti Celtæ Gæsti, vel Gæsti dicti
domi non manebant, sed e patria emigrabant, et
in peregrino solo armis fortunam tentabant, quod
Normanni recentioribus temporibus sæculo XI fa-
ciebant. Quod paulo ante dicebam, vocem Vasall
notare socium, sodalem, ἐταίρον, apparet e Miraculis
S. Ludgeri apud Du Cange v. Phasallus ubi aliquis
monasticæ vitæ phasalus, hoc est Arabum more,
sodalis vitæ monasticæ, ejusque cultor dicitur. Mos
autem alienigenas in aula principali ad custodiam
sacri corporis alendi a Romanis cepit imperatori-
bus, qui cum Celtis et Germanis bello impliciti ob
fidem probatam eos sibi custodes apponebant. Idem
deinceps Byzantini quoque fecerunt cum Chazaris,
et aliis Scythicis gentibus, Persis, Saracenis, Hun-
garis, Anglis, aliis. Helvetii præcipue hodie huic
usui in aulis regum inserviunt. Alunt adhuc hodie
Turci in militia sua sic dictos Garibos, id est ξί-
νοιας peregrinos ; v. Du Cange v. καρπίδες. Latius
de illis ad Albufedam egi.

(60) Ambigo, quomodo recte vertatur hæc vox.
An nuper demum conditum templum, a Basilio Ma-
cedone, non antiquum ?

(61) V. de hac constructione dicenda ad pag. 7.
Τοὺς πραιποσίτους pro τοῖς πραιποσίτοις est ele-
gantia novi Græcismi, cujus admodum nescia in
hoc libro exempla ; v. pag. 7.

(62) Ubique ternæ memorantur adorationes, non
tam in memoriam S. Trinitatis, quam ex more,
paganorum veterum, colore Christianismi obli-
to. Gentilibus enim mysticus erat numerus ternarius.
quod notum est ; vid. Casaubon, ad Athen. ad
illud τρεῖς δ' ἀπομαζαμένοιισι θεοῖ διδάσιν ἄμει-
νον.

(62) Frequentissima Nostro fit mentio cereorum
ante sacras imagines accensorum et depactorum ;
frequentissima cereorum et lampadum in altaribus,
et polycandelis per totas ecclesias ardentium.
Immanis copia cereorum quotannis consumitur in
templis Græcis, ut, quia impensæ in eos sunt
maximæ omnium, quas Ecclesia facit, impensæ in
Ecclesiam omnes cujuscumque generis uno no-
mine τῶν εἰς φωταψίας δεδαπανημένων ad lumi-
naria depensorum veniant. Forum peculiare erat
CPLi τὰ κηροῦλια dictum, in quo tantummodo cerei
venibant. Ex Ordine Romano p. 218 constat rotulos de
cereis Græcis celebres ævo medio in Europa fuisse
et magna copia in Occidentem adveotos. Solemnes
processiones non poterant absque cereis esse ;
quorocirca etiam φωταψία appellatur. Novella Ba-
silii Porphyrogeniti de præscriptione xl annorum : Εἰ
δὲ εἷς τινα τῶν αὐτῶν εὐκτηρίων σολέμνιζα [solem-
nes processiones] παρὰ βασιλικῶς ἢ φωταψίαι γίνον-
ται. Russica Ecclesia morem tantam cerei vim
perdendi a Græca assumit, ut Græca e paganismo
retinuit. V. Salmas. ad H. Aug. t. II, pag. 203
et Vales. ad Amin. Marcell. p. 357. [De proces-
sione cum laudibus et gloria, hoc est cum ce-
reis et crucibus, vid. Anastas. p. 49. Cauf. 99
91.]

(64) Proprie gratius agunt. Sed novis Græcis in

ac perpulchræ cruces stant, exeunt ibique signo a præposito dato, cubicularii quos tenent cereos reponunt. Inde domini per triclinium augustalis transeunt, in quo aurei triclinii ministri et famuli imperatorii eos expectant : nam ibi quoque cum manclavitis et custodibus palatii seu hætaria dominos salutant. 6 Ipsi vero cum cubiculariis et cætonitis ad octangulum cubiculum ante sancti Stephani ædem, in quo stola imperatoria jacet, procedunt : ubi et cubicularii, dominos salutantes, adsunt. Inde cum præpositis ad sancti protomartyris Stephani templum abeuntes, ter genu flexo cum cereis Deum venerantur, et ante magnam illam, pulcherrimam et summe venerandam sancti Constantini crucem se prosternunt.

λή, καὶ ἐκεῖσε ἴστανται οἱ τοῦ κουβουκλείου ἐπευχόμενοι τοὺς δεσπότης. Ἀπὸ δὲ τῶν ἐκεῖσε εἰσέρχονται οἱ δεσπότης σὺν τοῖς πραιποσίτοις ἐν τῇ ναῷ τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου, καὶ διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ, καὶ εἰθ' οὕτως προσκυνοῦσι τὸν μέγαν καὶ περικαλλῆ καὶ πολυτίμητον τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου σταυρόν.

IV. His peractis, cubiculum Daphnes ingrediuntur, et tempus seu referendarium, a patriarcha mandatum de ecclesiasticis cærimoniis ferentem,

οὕτως εἰσέρχονται ἐν τοῖς ἐκεῖσε ἀποκειμένοις ἐν τῇ στενακίῳ λειψάνοις, κάκεισε διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ. Ἔττα ἐξέρχονται εἰς τὸν βαπτιστήρα, ἐν ᾧ ἴστανται οἱ τρεῖς εὐμεγέθεις καὶ περικαλλεῖς σταυροί, καὶ διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου ¹³ πηγνύουσιν ἐκεῖσε οἱ κουβικουλάριοι οὓς κατέχουσι κηρούς ¹⁴ οἱ δεσπότης ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε διέρχονται διὰ τοῦ τρικλίνου τοῦ Λύγουστέως (6'), ἐν ᾧ ἐκδέχονται οἱ τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ οἱ βασιλικοὶ ἄνθρωποι κάκεισε γὰρ ἐπιέρχονται σὺν τοῖς μαγαβίταις καὶ τοῖς ἑταιρειώταις τοὺς δεσπότης. Οἱ δὲ δεσπότης μετὰ τοῦ κουβουκλείου μόνου καὶ τῶν κοιτωνιτῶν εἰσέρχονται ἔως τοῦ ὀκταγώνου ¹⁵ κουβουκλείου τοῦ ὄντος πρὸ τοῦ ἁγίου Στεφάνου, ἐν ᾧ καὶ ἡ βασιλεια ἀπόκειται στολή, καὶ ἐκεῖσε ἴστανται οἱ τοῦ κουβουκλείου ἐπευχόμενοι τοὺς δεσπότης. Ἀπὸ δὲ τῶν ἐκεῖσε εἰσέρχονται οἱ δεσπότης σὺν τοῖς πραιποσίτοις ἐν τῇ ναῷ τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου, καὶ διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ, καὶ εἰθ' οὕτως προσκυνοῦσι τὸν μέγαν καὶ περικαλλῆ καὶ πολυτίμητον τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου σταυρόν.

Δ'. Καὶ μετὰ τὸ τελέσαι ταῦτα εἰσέρχονται ἐν τῇ κοιτῶνι τῆς Δάφνης, ἐκδεχόμενοι τὸν καιρὸν, ἔχουσαν τὸν βερενδάριον (67), φέροντα τὸ μανδύτον (68)

VARIÆ LECTIONES.

¹³ διδομένους τοῖς πραιποσίτοις Leich. ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι ἐρητῆς προκειμένης ὁ μέγας σταυρὸς ἀπὸ τοῦ (τοῦ οἰκ. εἰ.) βαπτιστήρος οὐκ ἐξέρχεται· ὁ δὲ ἕτερος ἴστανται ἐν τῇ οὐρακίῳ θόλῳ, ἔχουσαν εἰς τὴν ἰσχυρὴν (66), ἔνπερ παλαιὰν καλοῦσι χαραγὴν, καὶ ὁ ἕτερος εἰς τοὺς λύχνους. Ἐκεῖσε γὰρ ἀντίκρου τῶν λύχνων ἴδρυται ἡ καλουμένη ἑπτακανθῆλος, καὶ κάτωθεν τοῦ ἐκεῖσε ἰδρυμένου σταυροῦ κρέματα· ἡ Περτινὸς γραμμὴ. ¹⁴ ὀκταγώνου ερη., ut infra p. 9, 7.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

universum notat, Deum orant : habet quoque verbum hoc alios significatus, ut gratulantur, vel salutant, ut vertit Leich. p. 6, ubi est festum gratulari ; vid. ad p. 356.

(65) Δύγουστεύς et ἀγούστειών est nomen palatii, Augustabus Byzantinis proprii, et quidem gemini ; unius intra Chalceam prope Chrysotriclinium siti, quod Augusteon Daphnes, vel augustale Daphnes, appellabatur ; alterius, quod simpliciter Augustale audiebat, et extra Chalceam intra hanc et Sanctam Sophiam situm erat ; vid. pag. 43, ubi Augustale Daphnes ὁ ἐκεῖσε ἀγούστειών dicitur, ut distinguatur ab Augusteone sic proprie dicto, et pag. 75. E Chalce autem in Augusteone, et exinde in Sanctæ Sophiæ horologium seu atrium itum fuisse, apparet ex hoc loco et ex p. 9. De Augusteone, foro Augusteo, statua Justiniani Augustea dicta, et circumstitis multa habet Du Cange ad Silentiarium p. 540, et in CPlis Chr. Augustabus autem proprium id ædificium fuisse, ex eo colligo, quod illæ corona imperii in eo coronarentur ; vid. p. 119, p. 120 ; et quod cum Domino, in Ecclesiam procedente, nulli procerum, præter eunuchos, in Augustale intrare licebat ; vid. p. 13. Videtur ergo quasi Seraglio imperatorum Cptanorum fuisse. [De Augustali, ubi coronabatur imperatrix, vid. CPlis Christ. p. 37. et not. ad Zonar. p. 155, nec juxta altare, ut Goar vertit, sed in tabula ad hunc ritum parata ; v. Pachymeris ἔκφρασις τοῦ ἀγούστέως. Gregoras p. 764 sqq.] Existat quoque illa Pachymeris Ecphrasis cum Latina Bandurii interpretatione in ejus Imp. Or. L. vi. p. 114.

(66) Prima hic memoratur Schola. Septem enim erant ; quot olim erant vexillationes comitatenses, vid. Panciroli. Notit. p. 22 b, cap. 34. Quapropter etiam p. 238, σχολαί per vexillationes comitatenses reddidi. Sunt autem scholæ idem atque contubernia, item ordines militum, ad unum signum perti-

nentium, numeri, cohortes. Ab illis scholis scholarii sunt appellati milites in genere quidem omnes, etiam gregarii et provinciales. [Septem scholariorum numerus, qui in Bithynia resident, habet Theophanes, p. 20.] In specie vero milites ad custodiam palatii, de quibus egregium locum habet Procopii anecdota historia, p. 106, unde discitur eorum origo, numerus, et alia illuc spectantia. Excubias hi scholarii agebant intra Chalceam, seu atrium et ingressum palatii ; habitabant autem in propylæo ædis SS. Apostolorum, ut e variis locis hujus Cærimonialis constat. Gemini erant pedites et equites. Sed nolo in hoc argumento prolixus esse. Conf. Guther. p. 399 et 599 Vales. et Lindenbrog. ad Amm. Marcell. p. 38, 88 et 479, item Du Cange Gloss. utroque.

(67) Referendarius est politica, et est quoque sacra dignitas. De posteriori sermo hic fit. Est autem referendarius sacer minister patriarchæ, qui hujus mandata, id est significationes, nova, quæ indicare vult, perfert ad imperatorem vel proceres ; ut hic loci refert referendarius ad imperatorem nomine patriarchæ tempus esse ad processionem veniendi. Vid. Goar ad Codin. p. 13, n. 22. Du Cange Glossar. utroque hac voce. Guther. de Offic.

(68) Mandatum est omnis significatio rei cujuscunque, sive cum imperio fiat, ut quid agatur, aut ad alium referatur, aut historica simplex narratio, nuntius. Eo sensu adud Theophan. 376 obtinet. Vid. Du Cange Gloss. utroque. Potest hic sensus et hic loci obtinere, potest et alter ille, quo notat significationem ad alterum referri imperatam. Mandare pro significare hodie in sermone Gallico obtinet, et obtinuit olim apud Latinos, ut patet ex Martialis epigrammate apud Lamprid. in Script. Hist. Aug. t. I, p. 954.

ἀπὸ τοῦ πατριάρχου περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως (69), καὶ δὴ εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι, καὶ τὴν εἶδρα τούτων διδοῦσι τοῖς δεσπόταις. Ἐξιώντες δὲ οἱ δεσπότες ἐν τῷ δεκαγώνῳ κουβουκλείῳ, κρῖζει φωνῇ μεγάλῃ ὁ πραιπόσιτος, λέγων· Βεστήτορες! καὶ δὴ εἰσέρχονται οἱ βεστήτορες καὶ περιτιθέασιν τοῖς δεσπόταις τὰς τούτων λαμπρὰς χλανίδας, καὶ εὐθέως ἐξέρχονται· οἱ δὲ πραιπόσιτοι στέφουσιν τοὺς δεσπότες, δηλονότι τοῦ κουβουκλείου παντὸς περισταμένου κάκεισε, ὅτε ταῦτα τελοῦνται, καὶ μετὰ τὸ στεφθῆναι τοὺς δεσπότες ἐξέρχονται διὰ τοῦ τρικλίνου τοῦ αὐγουστῆως· ἐκεῖσε γὰρ ἴστανται ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου καὶ ὁ τοῦ κανικλείου καὶ ὁ κατεπᾶνω τῶν βασιλικῶν καὶ τὸ μαγλάδιον καὶ ἡ ἐταιρεία¹⁸. Ἐνδοθεν γὰρ τῆς μεγάλης πύλης τοῦ αὐγουστῆως ἴστανται οἱ νιψησιάρχοι (70), βασιλάζοντας τὰ χρυσᾶ καὶ ἐκ λίθων τιμίων κατεσκευασμένα χερνιβόζεστα (71), καὶ ἴστανται οἱ δεσπότες εἰς τὴν χρυσῆν χεῖρα, ἥγουν εἰς τὸν πόρτηκα τοῦ αὐγουστῆως ἐξωθεν τῆς μεγάλης πύλης· κάκεισε γὰρ καὶ οἱ τοῦ χρυσοτρικλίνου παρίστανται. Καὶ δὴ διὰ νεύματος (72) τοῦ δεσπότη ὁ πραιπόσιτος τὴν κεφαλὴν

A expectant, quarum notitiam intrantes præpositi dominis suppeditant. Hi cum octangulum cubiculum intrarunt, præpositus alta voce exclamans dicit: « Vestitores! » Tunc vestitores accedunt, dominis splendidas suas tunicas circumimponunt statimque abeunt: præpositi vero imperatorem coronant, astante ibi, dum hæc peraguntur, universo cubiculi ministerio, et coronati domini per triclinium augustalis eunt, ubi logotheta cursus publici, canicleo præfectus, capitaneus imperatorium, manclavium et helæria seu corporis custodes adsunt. Intra portam augustalis majorem lavatores, aurea et lapidibus pretiosis ornata malluvia portantes, domini et auream manum seu in porticu augustalis extra magnam portam stant, ubi et chrysotriclinarii adsunt. Tunc ad nutum domini præpositus, inclinato versus dominos capite, propria veste ostiario auream virgam tenentis signum dat: quatuor enim ostiarii aureas et gemmis pretiosis instructas virgas portant. Deinde egreditur, et magistros, proconsules, patricos, strategos, officiales et clausurarum præfectos ad-

VARLÆ LECTIONES.

¹⁸ ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι διὰ τοιοῦτου σχήματος . . . εἰ ἐν πάσαις ταῖς δοχαῖς διὰ νεύματος τοῦ δεσπότη ὁ πραιπόσιτος νεύει τοῖς ἀφελουσὶν εἰσάξει, εἴτε τὰ κατὰ τύπον εἰσαγόμενα βῆλα, ἐν ταῖς δοχαῖς, εἴτε ἐθνικῶν εἴσοδος ἀρείλει γενέσθαι, εἴτε ξαναλλῶν ἐξ ἀλλοέθνων μελλόντων εἰσιέναι. Integrum hoc scholion, in ed. omissum, præbet R. in annot.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Offic. p. 421, 573. Ab his sacris diversi sunt referendarii vel regerendarii imperatorum, qui referabant de rebus scitu necessariis ad imperatorem. [*Referendarius est cancellarius regius. Alteserr. ad Anastas. p. 114.]* Vid. Novell. Justin. p. 54. Procop. Anecd. p. 65, 5, ubi dicuntur referendarii libellos supplices ad Imp. referre. Referendarii fere secutis temporibus referendarii regii desinere, et ipsorum referendi munus ad Logothetas dromi et ad præfectos Caniclii transiisse. Vid. Cedren. p. 543. Reprehendit ibi loci Goarus Xylandri interpretationem, non quidam absque omni jure (nam referendarius aut Caniclius non tantum acta in senatu, sed etiam de dubiis, agendis, postulatis, etc... referebat), ipse tamen interpretationem multo nequioram substituit, præ qua bona et proba Xylandreana habeatur. Ἡ τῶν ἀναφορῶν διοικητικὴ ἐστὶν *actio, functio, referendi*, de rebus ad imperatorem nempe. Non recogitabat V. D. usum verbi ἀναφέρειν *notitiam alicujus rei alicui dare, et ejus sententiam quid agendum sit explorare*. Quæ notio manavit ex vetere formula *retulit Consul* scilicet ad Patres Conscriptos, quos sententiam rogavit. Vid. Script. Hist. August. t. II. pag. 42 fine. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 39. Ἀναφορὰ sic dicitur scriptum, quo rei alicujus status imperatori exponitur, ut apud Theophan. p. 78, et ipsa imperatoris ad populum oratio, narratio, mandatum, significatio de notabili quadam in rebus regni facta mutatione dicitur ἀναφορὰ. Vid. Cedren. p. 750 sqq. 754, et locum Cyrilli Scythopolitani apud Alemannum ad Procopium p. 101, ubi ἀναφορὰ ἐστὶν non tantum *relatio*, sed etiam *remonstratio et supplicatio*, ut ibi ad sensum bene vertitur.

(69) Significationem de statu vel recta jam facta constitutione rerum ad disciplinam ecclesiasticam, eoque ad patriarchalem inspectionem et ordinationem pertinentium. De voce κατὰστασις et τῷ τῆς καταστάσεως dixi ad p. 418.

(70) Sunt qui malluvium, τὸ νιψησιον, imperatori tenent; vid. ad p. 418.

(71) Sunt malluvia, seu pateræ, pelves, in quibus et hæριες νίπτονται, manus lavantur, cum adjunctis τοῖς ξέστοις, seu sextariis, id est hydriis, gutturniis, e quibus aqua in suppositam pelvem defunditur. V. Habert. Pontific. p. 50. De hoc modo novorum Græcorum appellationes duarum diversarum rerum, attamen communi quodam inter se junctarum, in unam vocem colligendi, qualis est in voce *διασκοπήριον*, *discus cum superimposito calyce*, dicam ad p. 43. Quod novi ξέστον *sextum, sextarium*, appellabant, seu gutturnium sextarium aquæ continens, id veteres πρόχοον appellabant. Homerus:

Χέρνιβον ἀμφίπολος πρόχοόν θ' ἄμα χερσὶν ἔχουσα.

E quo loco simul patet, χέρνιβον, quod in probatis vetustis auctoribus non reperitur (illi enim χέρνιψι dicunt), jam tum in usu fuisse, ut multa fuerunt eorum, quæ in hoc nostro codice similibusque nova videbuntur viris doctis, aut veterum novorumque simul non satis familiaribus, aut non satis firmæ memoriæ. Habuit omnia, quæ manifesto nova et barbara non sunt, sed sordida tantum sunt, vetustissima Græca ætas; verum iis auclores munditiarium studiosi abstinerunt.

(72) Hic habetur scholion in membranis, quod quia in extremo præsecto margine scriptum est hiulcum erat, (ut passim sunt eadem de causa scholia hujus codicis,) omissum fuit. Unicum locum supplere ex ingenio non potui, ubi puncta posui. Est autem hoc: Ἰστέον, etc. *Vide var, lect.* Ad rem ipsam quod attinet νεύειν novis Græcis est nutu signum dare opportuni temporis peragendæ alicujus imperatæ rei, pro quo etiam dicunt κατὰρ δίδοναι, ut contra qui signo dato obtemperat, κατὰρ λαμβάνειν dicitur, formula frequentiori in Pontificali Haberti. Pro διὰ νεύματος κελεύειν, *divina annotatione indicare*. jubere nempe, hic quidem loci, proceres ad venerandum Augustinum

ducit : quibus pro more salutantibus dominos, et A ὑποκλίνας τοῖς δεσπόταις, διὰ τῆς οἰκίας γλανίδος
secundum suos ordines constitutis, ad nutum νεύει (73) τῆ ὀστιάριῳ (74) τῆ τῆν χρυσῆν βέργην

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

intromittendos esse, Anna Comnena Alexiadis p. 263, dedit τὸ δοῦναι τοῖς ἐξωθεν τὴν εἴσοδον διὰ τοῦ βλέμματος ἐμφαίνειν. Dignus est, qui totus apponatur, ille locus; et hunc praesentem nostrum, et alios Nostri deinceps plures illustraturus, in quibus de senatus in consistorium processione seu conventu et Silensii agitur, ut qui clare doceat, quomodo praesederit imperator, quomodo protectores corporis sacri adaliterint, quem locum obtinuerint regii sanguinis viri, quem senatores, quid in silentiis actum, quomodo processum fuerit. Οἱ πάλας τῶν βασιλικῶν σιομάτων τεταγμένοι φύλακες πρῶτοι πρὸς τὴν βασιλικὴν ἐχώρου σκηνῆν, οἱ μὲν ξίφη περιεζωμένοι, [sunt spatharii et omnes de spathis nominati] οἱ δὲ ὄρματα φέροντες, [sunt τὰ ἄρματα armigeri], οἱ δὲ τὰς βαρυσιδήρους ῥομφαίας ἐπὶ τῶν ὤμων ἔχοντες. [Per τὰς ῥομφαίας intelligit Anna aut τὰ σπαθοβέλεια, aut securas Baran-gorum, quamvis vocabuli non propria significatione usa.] Ἐκ διαστήματος τινος τοῦ βασιλικοῦ ὁρόνου εἰς μαγνοειδὲς σχῆμα ἐαυτοὺς ἰλαδὸν καταστήσαντες, καὶ οἷον ἐναγκαλιστάμενοι τὸν αὐτοκράτορα, θυμῷ στρατιούμενοι πάντες -- ἕσαν δὲ συγγενὲς ἐξ αἰματός τε καὶ ἀγγιστείας τοῦτε προσήκον, ἀγγὸς τοῦ βασιλικοῦ ὁρόνου ἐφ' ἑκάτερα ἴσταντο. Δεξιόθεν δὲ καὶ ἐξ εὐνομιῶν ἕτεροι καθίσταντο ὑπαπιστάι. Ὁ δὲ βασιλεὺς εὐθερὸς ἐπὶ θρόνου προύκχθητο, αὐ βασιλικῶς ἐσταλμένος μᾶλλον ἢ στρατιωτικῶς. [Gerabantur enim haec in castris.] -- φωνῆ δὲ τις παρ' οὐδενὸς ἐξηκούετο, ἀλλ' ἀπενὲς πρὸς τὸν ἐφεστ-κότα τῆ πύλῃ τῆς σκηνῆς [ostiarium, aut silentia-rium] ἀπονεύοντες ἐποτημένοι εἰστήκασαν. -- τοῦτε ὁ βασιλεὺς ἐνατενίσας. δοῦναι τοῖς ἐξωθεν τὴν εἴσοδον διὰ τοῦ βλέμματος ἐνεφάνηεν. Ὁ δὲ παραστῆμα τῆς εἰσόδου τοῦτοιο παραχώρηι. Οἱ δὲ καίπερ οὐδὲν ἔτε, ἀλλ' ὁμοῦ εἰστήσαν, κάτω τετραμμένοι τε τὰς ὕψεις, καὶ βραδεί πῶδι στείλοντες. Κατὰ στίχους δὲ τῆν στάσι λαχόντες ἐκατάδοκον τὸ μέλλον, ἐκαστος δεδιώς, ὡς τὸν περὶ ψυχῆς λίσσιον δρόμον δρα-μούμενος. Finita oratione imperatoris, ἐπὶ τοῦτου θρόου ἦρτο πάλος, τῶν μὲν ἐπαινοῦντων τὸν βασι-λεῖα καὶ θαυμαζόντων τῆς ἀνεξίτητης καὶ κραδίη-τος, et reliqua. Alii Anna primus ad praetorium no-cessisse mane antiquos custodes et protectores sacrorum corporum, quorum alii enses e zona pendentes, alii manibus hastas, alii graves ferro et lato ense, seu securas super humeris gestaverint; eosque in semilunarem formam astitisse. Prope thronum regium stitisse sanguine et affinitate domino iunctos; pone imperatorem, *super capite ejus*, ut Arabes loquuntur, astitisse dextra sinistraque armigeros, procul dubio spadones. Coram velo stantes non ausos fuisse hiscere, sed respexisse omnes ad ostiarium, ingressui praetorii appositum. Hunc accepta annutatione imperatoris, qua intellexisset proceres intromittendos esse, eos intromississe. Hos tanto gradu ingressus adalitiase juxta series, et audita Alexii oratione acclamatione multo eum strepitu et laudasse.

(73) Quia coram imperatore omnia decenter, tranquille, cum venerationis quadam significatione et majestate debebant agi, silentem et ipso nutu significabat quid actum vellet, et praepositi alique plerumque nutu et manus gesticulatione, et in aliis quoque tunicæ concussione imperata subinnuebant "[Toga signum dabant veteres; vid. Drakenborg. ad Livium tom. III. p. 906.]" Ad varia signifi-canda, variisque temporibus et locis conculiebant, levabantque veteres vestem, olim quidem in thea-tris, significandi favoris ergo, deinde in aula By-zantina praepositi palatii aut sacri cubiculi, si qua *de re imperatorem admonitum vellent*, quia ipsi

voce imperare pro indecenti et majestatem laedente habebatur; in ecclesia diaconi, quando clara voce aut presbyteris preces recitantibus, aut psaltis in ambone, aut populi fideli utendum esset atque ac-clamandum. Ipse imperator in Circo sublata pur-pura sua, in certam plicarum formam composita, quam *ξωσθελιον* appellabant, populum adorabat vel salutabat, qui ritus vetustae missioni μαρπᾶ consularis successit, ut suo loco videbi-mus. Jam de singulis pauca quaedam addemus. De more concussis olim quidem tunicis, deinde vero orariis, favoris Circensis significandi gratia, Casaubonus et Salmasius egerunt abunde ad Vo-pisci Aurelianus cap. 49, quo est eum imperato-rem *primum dedisse oraria populo Romano, quibus* B *is ad favorem uteretur.* Exit quoque Petavius ad Themistium p. 500, ubi tamen sinistre interpreta-tus fuit locum Philostrati Vit. Apollon. Tyan. 1. 5. et dictionem *ὀρόνη* εἰδόναι de more, qui Philostrato, nodum Apollonio iunt recentior. Rectius interpre-tatus eum fuit Olearius. Nuperrime de hoc more disputavit et Reimarus ad illud Xiphulini p. 1000, de Seneca et Burrho, qui cantante in scena Ne-rone τὰς τε χειρας καὶ τὰ ἰμάτια, ὅπως εὐεξήατο ἔι, ἀνάσειον καὶ τοὺς ἄλλους προσεπώντο. Insignis est in hanc rem locus Georgii Alexandrini in vita Jo. Chrysostomi locus, c. 40: Ἐκρότου ἀπὸν ὑψόντες εἰς τὸν ἀέρα, οἱ μὲν τὰς γλανίδας ἑαυτῶν, οἱ δὲ τὰς περὶ τὰς τῶν κουτζούλων, ἕτεροι δὲ τὰ ἐγχειρίδια, καὶ ἄλλοι τὰ σακίωλια. Alii auctor quos-dam chlanidas seu tunicas suas in altum sublevarie testandi favoris causa, alios oras extimas, cuspi-des vel angulos, aut alas, casularum sinarum, alios mappas manuales, alios denique tiaras suas, aut caput involuera, facialia dicta. De more, quo praepositus submisso nonnihil capite, et levata tan-tillum tunica imperatorem menobat, tempus esse surgendi atque procedendi, testatur et hic noster locus, et alii nostri codices, et ille in primis l. II, c. 10, p. 315: Εἰσέρχεται ὁ κραυγῶν καὶ προσ-κυνεῖ σχηματοειδῶς πῶς τὴν κεφαλὴν ὑποκλίνων, καὶ ταῖς χεραὶ μετρίως κούφισιν τὸ ἑαυτοῦ σα-γίον. Pro *sagio*, vel *sagio*, nominatur in loco nostro et alibi ἡ γλανίς. Eiusdem igitur idem *sagum* et γλα-νίς? Equidem, ut verum fatear, nescio. Tam in-constantem et obscure loquuntur, ut de omni re vestitaria, ita de *sago* quoque et chlanide scripto-res, ut diversum a chlamyde fuerit, an idem, chlanis liquido non constat. Sunt loca, e quibus appareat eadem esse *sagum* et chlanidem, sunt rursus alia, e quibus contrarium colligas; quare velle nos excusatos habeat, si quis forte credat nos peccasse vocem γλανίς Latina *tunica* reddendo. D *Sagum* et chlamydem aut idem aut propemodum idem esse non dubitatur. Quando igitur eadem in re uno

(74) Ostiarium est duplicis generis, palatinum et ecclesiasticum. De priore hic sermo. Erat qui in vellis stabat, et vocatus introducebat ad imperato-rem. Vid. Du Cange Gloss. utroque. "[Adextrores et ostiarii qui fuerint, vid. ord. Rom. p. 169, de formula, cum ostiarius Ecclesiae eligitur, Durand. Rational. p. 54]" Virgam auream, Ostiarii symbo-lum, memorat Asterius, Orat. in Oeconomicum ini-quitatis, apud Du Cange Gloss. Lat. v. *Cura*, κα-λαμίδα χρυσῆν appellans. Virga talis auream imagi-nem videre licet apud Bandur. t. II, p. 633, in illa tabula, qua S. Crucis inventionem sistit oculis. Astant ibi imperatrici in throno sedenti duo seu silentiarii, seu Ostiarii, tunicati et humeralibus induti, tenentes in dextra quisque virgam auream gemmis ornatam, et gemino illo margaritarum.

κατέχοντι· τέσσαρες γὰρ ὀστιάριοι τὰς χρυσᾶς ἐκ λίθων τιμίων ἠμφιεσμένους βασιλεύουσι βέργας. Καὶ ἐξέρχεται, καὶ εἰσάγει τοὺς τε μυχίστρος (75) ἀν-

JUAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

in re uno loco chlenia, altero sagum appellatur, non improbabilitate conjicias ista omnia idem esse. Id adhuc magis stringit, quod de χλανιδι dicatur, eam περιβάλλεσθαι, circumjici, quod sit p. 175 ult., et 175, ἀπλοῦσθαι *expandi, distendi*, quod in chlamydem quidem, at non in tunica quadrat, item quod Nilus ait l. II, Ep. 245: Οἱ μοναχοὶ στολιζόμενοι ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἀναβάλλονται ὤμου, γυμνούντες δὲ τὸ εὐωνυμον μέρος. Οἱ δὲ φοροῦντες κοσμητικὰς χλανίδας τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ σώματος τοῖς πᾶσι φανερόν καθιστώσι. Qui locus τῆ χλανιδι tribuit, quod alii scriptores omnes τῷ γλαμῶδι tribuunt, quamvis dubitem, aut potius sciam, omni tempore observatum non fuisse morem, quem de suo ævo perhibet Nilus, ut laici fibulam chianidis aut chlamydis in dextero humero ferrent, clerici in sinistro. Sed erit forte alibi amplior de his agendi locus. Illam Balsamonis dictionem de concussione orarii in sacris, a Casaubono jam allatam, repetere nolo. Constat ex ea, astantes sacra facientibus sacerdotibus diaconos observare tempora precum tacitarum et exclamationum, signumque orario moto dare stantibus in ambone, ut clara voce, quæ opus identidem ait, recitent. Idem imperat quoque Pontificale Haberti p. 53. λέγει ὁ δευτερεύων. Τῶν Κυρίου δευθώμεν, τὸ Ὁράριον κρατῶν. Καὶ λέγει ὁ πατριάρχης καὶ οἱ λοιποὶ τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου μυστικῶς. Αὐτῆς δὲ τελεσεβείσης λέγει ὁ διάκονος πρὸς τὸν πατριάρχην. Εὐλόγησον, δέσποτα, τὴν ἁγίαν εἴσοδον, δεικνύσων ἅμα κατὰ πρὸς ἀνατολὰς μετὰ τοῦ ὄραριου οὕτως κρατῶν αὐτό. Idem, p. 112. Ο δευτερεύων τῶν διακόνων μικρὸν ὑποκλινάς τὴν κεφαλὴν καὶ δεικνύων σὺν τῷ ὄραριῳ τὸν ἅγιον δίσκον, λέγει. εὐλόγησον, δέσποτα, τὸν ἅγιον ἄρτον. Quod in superiori loco obsecro dixerat, viva docentis voce adjuvandum, docendo eorum monstrantis participationem, id idem Pontificale p. 28, clarius τοῖς τρεῖσι δακτύλοις τῆς δεξιᾶς χειρὸς οὐπτιῖαι. in illis: εἶτα στρέφεται [digestus] πρὸς τὸν πατριάρχην, καὶ ὑποκλινάς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κρατῶν κατὰ τὸ ὄραριον τοῖς τρεῖσι δακτύλοις τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ ὑποδεικνύς αὐτό [nonnihil sublatum id in conspectum patriarchæ ingerens] λέγει. Καίριος τοῦ ποιῆσαι τῷ κυρίῳ Δέσποτα, εὐλόγησον, *tempus instat, quo dominus [patriarcha] recitet: Domine, benedic.* Scilicet pro indecenti habebatur nuda manu superiorem aliquo dirigere et spectare jubere. Ergo subiecta orario vestire manu monstrabant; quemadmodum etiam qui ecclesiæ, sanctis, regibusve coronas aureas sertave aut munera alia offerrent, detrudere de pretio doni, et maculare puritatem ejus Ecclesiæque, et majestatem eorum, quibus destinata ea essent, violare sibi videbantur, si ea nudis manibus contingerent: quapropter in antiquis monumentis apud Ciampinum (ut t. II, tab. 26, 27, 46, 47, 49, et aliis) aut ambabus aut saltem una manu sub chlamydem missa conspiciuntur offerentes donaria suam oblationem sustinere et exhibere. Solebant Græci quoque medio ævo concussa veste sese ad duellum provocare, ut Latini eorum temporum projecta chirotheca; et constat ex Anonymi de Amoribus Lybistri et Rhodames apud Du Cange v. Πέντα. [Est autem βέντα arena bellica, vel gladiatoria, locus conductus, quo duellantes ex conducto conveniunt ad dirimendam rixam suam, *le rendez-vous*, unde manavit.]

Μέσον τῆς βέντας ἴσταμαι, ζῆτῶ ἵνα τὸν δῶσω, καὶ τὸ ὄραριον μου ἐκλίνῃ, κατέβην εἰς ἐκεῖνον, Ἐκεῖνος πάλιν μετ' ἐμοῦ. Γίνεται κτύπος μέγας. Dicitio ἵνα τὸν δῶσω significat in Græcobarbaro sermone idem atque ἵνα αὐτὸν πατάξω. De sermone

imperatoris præpositus clare et harmonice dicit; «Jubele.» Et postquam cum dominis ad onopodium exierunt, ubi drungarii vigiliæ et rei navalis

per signa, qui medio ævo in monasteriis vigebat, damnato linguæ usu, longam tractationem intulit Du Cange Gl. Lat. v. *Signum* ex Ordinali S. Victoris Parisini.

(75) Recensio aliqualis hæc est palatinorum officiorum, quem tamen aliis locis pleniorẽ dabit. [De magistrorum dignitate in aula Byzantina vid. Du Cange ad Alexiad. p. 245.] Sæpe occurrent in hoc libro et μύστιτροι et ὁ μύστιτρος. Si in singulari et absolute Magister appellatur, intelligitur ὁ τῶν βασιλικῶν ὀφεικίων, *sacrorum officiorum*, item τοῦ παλατίου et τῶν ἐν αὐτῇ τάξεων (quæ omnia eodem redeunt,) *Magister*. Aliquoties etiam ὁ δῶσο μύστιτροι occurrunt, ut cap. 47, l. II, in formula allocutionis legatorum Bulgarorum, item in Cleorologio excitatur ὁ μύστιτρος, et iterum ὁ μύστιτρος. Erant enim, ut equidem existimo, tot magistri, quot erant imperatores; si duo imperatores essent, erant totidem magistri. E. c. Constantinus noster pro se habebat magistrum unum, et filius ejus Romanus alterum. Ita quoque Leo Sapiens et Alexander, ejus frater. Sed mera hæc est conjectura, cui vehementer adversari videtur locus Luitprandi Legat. p. 481 initio, ubi Nicephoro, se legatum prima vice admittenti, adstitisse ait Basilium parakymomenum, protosecretam, protovestiarium et duo magistros. Nicephorus potest tunc dici aut solus regnasse, aut cum collegis Constantino juniore et Basilio, Romani filii, quorum se tutorem gerebat. Si solus, quare duo magistros pensæ se habuit, si quidem conjectura nostra recto tulo stat? Si autem collega, quare non tres, quandoquidem tres imperatores tunc essent. Sed statuat ea de conjectura quantum quisque velit. Alias multi erant magistri in aula Byzantina, et Luitprandus suo, id est æquali nostri Constantini tempore, viginti quatuor eorum numerat. Scilicet quævis nobilior dignitas, tam palatina, quam militaris, præfixum habebat titulum magistri, ut paulo post titulus prohedri solebat præfigi. Quamvis hujus rei vestigium in hoc codice pensæ non existet, apud alios tamen scriptores historiæ Byzantinæ sæpe occurrunt axiomatice cum præfixo magistri titulo. Ita Leo Grammat. p. 453, 461, 475, magistrum et domesticum scholarum memorat, et p. 494, μύστιτρον καὶ μέγαν ἐπιτριάρχη. Cedrenus p. 503, habet μύστιτρον καὶ στρατηλάτην et μύστιτρον καὶ λογοθέτην τοῦ ὁρόμου; item p. 604, magistrum et drungarium vigiliæ p. 613, magistrum et statægum Armenorum, et magistrum atque præfectum excubitorum. [Μύστιτρος καὶ δομέστικος τῆς Δύσεως est apud script. post Theophan. p. 293.] Soylistes p. 822, habet magistrum et protosecretis. In universum habebant singula officia palatina suos magistros, qui et principes appellabantur, ut Salmasius ad script. Hist. Aug. t. II, p. 239, observavit, qui p. 220 addit, magistrum officiorum omnium et principem officii palatini, simpliciter magistrum vocari consuevisse. Conf. Agathias p. 116, ed. Vulcan. et Procop. Anecdol. p. 109 ult., quem locum Alemannus bene restituit. [De magistris palatii eorumque origine ex aula Byzantina v. *les Dignitez de la France*, p. 227.] De officio et partibus magistri officiorum docte atque fuse disseruit Vales. ad Ammian. Marcell. p. 296. Medio ævo hos magistros quoque *præceptores palatii* appellabant, quorum erat *ritum imperialis aulae et majorum negotia sua discretionis arbitrio definire*, ut ait Vita S. Aldrici episcopi Senonensis apud Du Cange v. *Præceptor*. Aut cum magistro sacrorum officiorum aut cum præposito

cum spathariis imperatoriis, arma imperatoris Ἀσπάτου (76) τε καὶ πατρικίου (77), στρατηγούς (78).

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

convenit *Siniscalcus*, de quo vid. Murat. t. I Antiq. Ital. p. 119. Disputatum hæc ætate fuit de officio et etymologia *Senescalci*, aut *Sinescalci*. Mihi videtur a voce antiqua *sinde* et *scalci* venire. Notat autem *Sinde* idem atque superstes adhuc vox cum præpositione adjecta *Gesinde*, id est ὑπουργία *famulia, famulitium, obsequium*. *Nutritios*, τοὺς συντρόφους, appellat Gregorius Turonens. VI, II. *Nutritios, qui ad exercendum ministerium regale erunt necessarii*. *Gesindeknecht*, famulus, qui cæterorum famulorum inspectionem et procurationem sibi habebat injunctam.

(76) Anthypati seu proconsules posteriorum temporum longe sunt alii a procoes. illis vetustis florentis Romanæ rei. Merus tum erat titulus auctoritate cassus, nisi qui ἀνθύπατοι τῶν θεμάτων procoes. provinciales essent. Forte sic dicti tuere, non quod loco *consulum, pro consulibus* essent, sed quod ante *Hypatos* essent, et illos præcederent. Videntur in τῶν Ἰλλουστρίων locum successisse. Nam ut *Illustres* titulus nulli officio soli alligatus erat, sed tantum comitabatur summas dignitates, ita deinceps idem *Anthypati* dicebantur, qui olim *illustres*, hæc titulo evanescente. Habebantne singulae provinciæ suos proconsules? Sane Antiochus Ἀνθύπατος τῆς Ἑλλάδος est apud Zosimum v, 5, 84, et e nostri Cleterologio constat majorum quarumque provinciarum strategos fuisse simul Anthypatos; non hoc titulo, sed illo, auctoritatem illis tribuente. Junctus quoque solebat esse titulus Anthypati cum titulo patricii; sed uterque merus erat titulus, nullius potestatis aut index, aut auctor. [Vid. Contin. Constant. III, p. 67, ubi Alexio Moselli patricii primum et procoes. collata a Theophilo dignitas, tum vero magister quoque ac Cæsar ab ipso creatus est.]

(77) Erat hic quoque merus titulus, honorem et dignitatem conferens, at auctoritatem nullam. Auctorem habuit Constantinum M. teste Zosimo II, 40, ubi memorat aliquem O. tatum, ὅς παρὰ Κωνσταντίνου τετυγῆκε τῆς ἀξίας τοῦ πατρικίου, τὰς τὴν τὴν τιμὴν καὶ προκαθίσθαι τοὺς ταύτης ἡξιωμένους τῶν τῆς αὐτῆς ὑπάρχων νομοθετήσαντων. Significat patricius idem atque *patrem*. Etymolog. M. πατρικίος ὀνομαζέται πατὴρ τοῦ κοινοῦ. Patricii enim urbium, regionum, imperatorum erant iidem atque patres urbium, regionum, atque imperatorum; qui eos et eas curarent, diligerent, foverent, et pater liberos suos. Olim sæculo Constantini M. et Theodosiorum quotquot patricii essent, iidem quoque patres imperatoris appellabantur. ut consiliarii et directores ejus, omniumque consiliorum ejus conscii et administri. Apud Merandrum in Exc. Legat. Hæschel, p. 102, memoratur aliquis Παμφόριος ὄνομα, ἀξίωμα βασιλέως πατὴρ, et pag. 110, appellatur idem ἐν τοῖς βασιλέως πατράσι τελῶν. Ergo plures erant patres imperatoris, et omnes participabant, qui sacris consultationibus adhiberentur. Idem p. 132: Στέλλεται κατὰ τὴν Περσῶν γῶσαν πρεσβευτὴς Τραϊανὸς ἐν τοῖς βασιλείοις πατράσι τελῶν καὶ τὴν λεγομένην τοῦ κοινοῦ στωρος διέπων ἀρχὴν. Olympiodorus apud Photium in Bibliotheca p. 106. Ἰουδιανὸς πρεσβεύσας πολυλάκις - - καταμένει πρὸς Ἀττάλον [id est παρ' Ἀττάλῃ] πατρικίος Ἀττάλου ὀνομασθεὶς, id est *consiliarius*. Recte proinde Ducas Patriciis Weziros Turcarum confert, Hist. c. 22: Προσκαλεῖται τὸν πρῶτον τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ, ὃν βεζύρη κατὰ τὴν αὐτῶν καλοῦσι γλῶσσαν ὃν οἱ Ῥωμαῖοι πατρικίον καὶ μεσάζοντα λέγουσι. Conf. Antholog. H. Steph. in carmine εὐρος ὁ κοσμήτης p. 299. In Cod. Theodosiano præfecti prætorio et illustres alii proceres non tantum *fratris nomine* ab imp. compellantur (*unde illa sigla F. A. frater ave*) item *fratres charis-*

simi et amantissimi, sed etiam *patres*; v. Guther. de Off. Dom. Aug. p. 314, 465, et Negelin in diss. de dyptycho Norimbergensi. At quid de Cedreno statuendum, qui p. 595, de Leone Sapiente Constantini nostri patre narrat eum primum titulum τοῦ βασιλεοπάτορος instituisse, eumque Tzanizæ socero suo tribuisse; cum tamen is ipse p. 327, dixerit Theodosium M. illis suis Honorio et Arcadio præfecisse Arsenium, ornatum titulo τοῦ βασιλεοπάτορος; vid. Dissert. cl. Leichii de Constantino, huic operi præmissam c. 3. Scilicet anticipavit Cedrenus tempora. Fuit quidem avo Theodosii in usu mos omnes patricios seu consiliarios aulicos *patres imperatoris* Latine et Græce πατέρας τοῦ βασιλέως appellandi; at nomen illud compositum βασιλεοπάτωρ, et tota illius dignitatis ratio solius Leonis inventum, et antiquioribus temporibus ignota res fuit, ut patebit ex iis, quæ ad p. 413 ult. dicentur. Quæ Goarus ad Codin. de Offic. p. 29, n. 36, de Tata seu patre aulæ, posteriorum ætatum dignitate, attulit, non exscribam. [Paulus pater imperatoris, Frædegar. p. 206. — Marie Stuart envoya en Ecosse pour négocier son rétablissement Jacques Hamilton, chef de sa maison, la plus illustre d'Ecosse. Elle luy donna le titre de son lieutenant général dans le royaume, et l'adopta pour son père, titre nouveau, excepté dans l'ancien tempe. Pitaval, *Causse illustres*, t. IX, p. 179. Syracusanæ urbis præfectus ante Saracenos *Patricius* vocabatur.] Id est procurator, rector vicarius; vid. ad p. 154 dicenda. Ita πατρικίος Ἀφρικῆς apud Theophan. p. 235, πατρικίος τῆς Λαζικῆς καὶ Βερουκίου pag. 309. In libro diurno exstat ad Patricium provinciæ epistola, qua Garnerius dicit intelligi aut præfectum provinciæ a CPTano imperatore in Occidentem missum, aut eum, qui a Galliæ rege sit ablegatus, p. 107. In Chronico Vulturn. apud Murator, t. I Ser. Ital. p. 425, habetur hæc formula: *In nomine Dei nostri J. C. anno imperii Dn. nostri Constantini VII, et V. anno patribus domini nostri Landulf, nec non et V. anno domini nostri Athenuphii principis - - et p. 417, memoratur Adenulphus Langobardorum gentis Anthypatus et patricius.* Reguli Longobardi Græciæ majoris, qui hic memorantur, cum provincias suas ab imp. CPTanis ut vasalli tenerent, patricii erant aulæ CPTanæ, et annos sui patricii, id est principatus sui ab aula CPTana dependentis, numerabant, ut imperatores imperii sui. *Gaimerus princeps Beneventanorum patricius factus, postquam CPTin venisset.* Anonym. Salern. t. II, p. II,

(78) Strategi posterioribus ævis erant iidem, qui olim proprætores et proconsules in provinciis erant, præfecti nempe provinciarum et juris dictatores tam in rebus civilibus, quam in militaribus, magistri militum simul et gubernatores urbium. Militaris ordinis erant strategi, contra quam olim, cum civiles magistratus essent. Quod natum ex diversa usurpatione vocis στρατός, vel potius ex diverso militiæ genere. Initio quidem cives urbis alicujus contra hostes suos ipsi in arma ibant. Propterea στρατός dicebantur; et ὁ δῆμος atque ὁ στρατός idem erat, et sæpe Pindarus posterius posuit, ubi alii prius ponere maluissent; et magistri eorum, ὅι δημηγοί vel prætores, στρατηγοί vel στρατάρχαι: audiebant. Deinde vero mansit quidem significatio vocis στρατός, itaque dicti qui adversus hostem arma gererent, sed oppidani ipsi non amplius in campum ibant, sed milites mercede seu ad tempus, seu ad perpetuum conducti pro ipsis bellabant. Quo factum, ut eorum magistri, quamvis immediate plebi non imperarent, στρατηγοί dicerentur.

τε καὶ ὀφφικιαλοὺς (79) καὶ κλεισουράρχας (80), A καὶ τούτων κατὰ τὸ εἰωθὸς προσκυνούντων τοὺς δε-

JOAN. JAC. REISKII

t. II, p. II, Scr. Ital. pag. 272. [Adelgisus Desiderii Longobardorum regis filius a Constantino Græc. imp. constituitur patricius. Schminck, ad Eginhard, p. 40. Gilimer Wandalorum rex non factus est patricius a Justiniano, quod Arianam hæresin ejurare nollet. Procop. et Theophan. p. 170.] Reges igitur et principes occidentales eorum temporum suscipiendo patriciatum a CPTanis imp., cujus rei exempla longe plurima dedit Du Cange Gloss. Lat. v. *Patricius*, agnoscebant, se vasallos eorum esse, patricios ejus, id est procuratores, locum tenentes, vicarios. Patricii vocem ea ætate id notasse patet ex loco Benzoni p. 1062. [Postera die congregato concilio in ecclesia principis apostolorum, sedit rex Henricus in melio episcoporum — tum rex ait: Seniores, solito more sit in electione nostra. Accipite quem vultis de tota præsentia congregatione. Qui responderunt: Ubi adest presentia regis majestatis, non est electionis consensus in arbitrio nostræ voluntatis. Etsi forte aliquotiens absens estis, tamen per officium patricii, qui est vester vicarius, semper apostolicæ promotioni interestis. Neque enim patricius est papæ patricius, verum ad præparanda reipublicæ negotia est imperatoris patricius. — Decretum est, ut rex Henricus cum universis in monarchia imperii sibi succedentibus fieret patricius, sicut de Carolo M. factum legimus. — Inductus igitur rex viridissima chlamyde desponsatur patriciali annulo, coronatur ejusdem præfecturæ aureo circulo.] Ducit nos hic locus ad celebratam illam de patriciatu Romanorum, quem gesserunt imperatores occidentales, quæstionem, cujus origo prima hæc mihi videtur fuisse. Imperatores CPTani Romam olim mittebant, ut alio, patricios, res Romanas suo nomine curaturos: cum deinceps episcopis Romanis non bene conveniret cum illis Græcis patriciis, et deficere ab imperio Orientali meditentur, invitabant reges Francos ad suscipiendam rerum apud Romam civilium procuracionem, seu patriciatum. [Vid. Muratori Annali d'Italia, t. II, pag. 397, 405, qui credit patriciatum constitisse in defensione Ecclesiæ Romanæ. Conf. Later. pariet. p. 32, ubi de Carolo M. patriciatu. De dignitate patriciorum, et quod provinciis præfecti fuerint, postea vero cum titulum reliquerint v. p. 34. Patricius idem, qui postea dux vocatus p. 35, ex Henrico Monacho. Patriciatu Caroli M. maxime in defensione Ecclesiæ consistebat. Idem propterea quoque defensor appellamus. Conf. p. 58. Claves sepulcri S. Petri ad patricios mitti solebant. Testis Carolus Martellus, t. IV, p. 282 [credo Muratorii Annal. d'Italia] conf. p. 407, Patriciatum deposuit Carolus M. cum imperatoris titulum assumeret, *Cærim. Gall.* p. 94, imperatorem eos, et patricii dignitate uti solitum apparet ex l. *Hadrrianus* et seqq. Dist. LXIII, conf. not. ad Constant. Donat. p. 64. *Anastasio et Leonis ætate redit Romæ Hadrrianus papa, a quo Carolus Francorum rex Romanorum patricius constitutus fuerat, regnumque Italia suscepit.* Museum Ital. p. 41. Patricium se dicit Carolus M. in litteris ad Alexium apud Baronium et Act. SS. mens. Jun. t. 1, p. 714. Henricus IV, apud Ottonem Frisingensem de reb. gest. Friderici Barbarossæ l. 1, c. 1, *patricium primum* se appellat. *Apud Boiariæ civitatem Brixinoram — curiam magnam celebravit, ubi injurias sibi a Romana Ecclesia irrogatas affectuose conqueritur, quod videlicet ipso inconsulto, qui tanquam rex et patricius primus suæ urbis episcopi esse deberet, Romani sibi pontificem præfecissent.* Henricus imperator, ut do-

ferentibus, stant, procumbunt ibi magistri ac reliqui, et dominos salutant, scilicet magistro cærimo-

minium urbis Romæ assereret, annuos consules binos creavit, se primum patricium dici voluit, triumphum instituit, in quo acclamatum: Henrico Augusto a Deo coronato — Ecclesiæ defensori vita et victoria. Goldast. ad Eginhard. p. 170.] Jam antiquus erat titulus *primi patricii*, idem valens atque *princeps, senatus*; cujus rei exempla dedit Du Cange v. *πατρίκιος*, cujus utrumque Glossarium, sed Latinum præcipue, præclara multa de patriciis veteris juxta et recentioris ævi docet. [Clemens II coronavit Henricum II et uxorem Agnetem, qua occasione jurarunt Romani nolle se unquam pontificem absque imperatoris voluntate eligere. Ipsi præterea de uno concesserunt patriciatum, utque præter imperatoris coronam aureum circum ferret jussere. Leo Ost. l. II, c. 69. Miserunt Romani post Nicolai obitum Henrico IV coronam, rogantes simul, ut novum ipsis pontificem daret. Is convocatis Basileam principibus coronam capiti imposuit, et propterea patricius Romanus fuit dictus. Berth. Const. ad a. 1061. Conf. Hermanni Contracti ad eundem annum. Otto Fris. l. VI, c. 34, Petr. Diac. III, 21, Lamb. Schaffnab, 1063, 64. Ughelli t. II. in Vita Cædoli. p. 211. Intelligitur ex modo laudato Leonis Ostiensis loco, quid sit *circulus patricialis*, cujus meminit Benzo in Panegyri. Henrici III, p. 1064: *Romani in melius recordati convenientes in unum promittunt emendare quidquid peccaverunt in regem puerum. Itaque mittunt et chlamydem, mitram, annulum et patricialem circum per episcopos, per cardinales atque senatores. — Visum est ergo imperatrici suisque silentiariis non esse recipienda capitoli dona, nisi cum regnorum patriciis.* Temporales domini *Circulo Parium (des Pairs)* insigniti. *Cærim. Franc.* p. 153. Pares curiæ a patriciis descendere negatur p. 195 dissert. Du Cange ad Joinville. Pares Franciæ passum ante omnes alias regni dignitates sibi arrogant. *Fauchot* p. 401.] Patricii episcopos præcedebant apud Græcos, teste Luitprando Legat. p. 481 a, init., qui etiam p. 471 *Histor. l. VI, c. 5*, rogam annuam patriciorum perhibet fuisse duodecim auri libras et unum Scaramangium. E nostro hoc codice p. 141, patet patricios in Ecclesia peculiare sibi scamnum habuisse, in quo sederent; et e p. 142, diversos fuisse patricios syncleticos, et protospatharios, illos civiles, hos militares. Conf. p. 138, fine.

(79) Officiales, qui in officio seu obsequio, id est in comitatu imperatoris sunt. Sæpe memorantur in hoc codice post patricios et majores civiles militaresque axiomaticos, ut sint minoris, neque tamen minimi gradus, quales sunt e. c. notarii, chartularii, senatores, mandatores, hypati, dishypati, comites, silentiarii, etc. Officium est apparitio, apparitores, cæsus eorum qui magistratui inserviunt. Guther. Off. D. A. p. 626. Vales. ad Anm. Marc. p. 93. 483. Du Cange. Glossar. utroque.

(80) [Clusæ, clusuræ, angustias locorum, Du Cange ad Joinvill. p. 179, μέγρι τῶν κλεισουρῶν Σοφίας. Script. post Theoph. p. 519. Forte convenit cum Capitaneo ad fines tuendos Christianorum apud Leibnit. t. II. p. 245. Conf. locus Guil. Apuli t. I, p. 380.] Conf. Du Cange. Gloss. h. v. et ad Alexiad. p. 300, unde patet eos, qui castellis per clusæ, id est loca angusta, meatus difficiles, hostico vicinias, vel et medio in territorio sitos, dispositis præerant, clisurarchas fuisse appellatos. Κλεισουρὰ pro districtu minore, quem θέμα est, passim occurrit apud Constantin. de Themat. ut p. 23. Possis cum vetustis *Marckgraviis* et *Comitibus limitum* comparare.

¶ V. Inde cum dominis magistri et reliqui usque ad magnum consistorium, in quo crux S. Constantini et virga Mosis stant, una egrediuntur; et ibi primus a secretis et protosecretarius cum ipsis secretis, notariis imperatoris cæterisque secreticis atque notariis et chartulariis et omnibus in eum locum congregatis adest: stantibusque dominis supra pulpitem ante camelaucium, præpositus iterum ad nutum imperatoris signum uti mos est silentiarii dat, (in medio enim consistorio silentiarii præsto sunt.) alta voce exclamans: « Jube. » Inde domini ad triclinium candidatorum procedunt, ubi sacer Domino clerus adest, et crucem a thesaurario ejus ecclesiæ ipsis allatam osculantur. Porro ad octangulum tholum seu primam scholam, quem locum *veterem mone-*

A Ε'. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε συνεξίασι τοῖς δεσπόταις οἱ τε μύριτροι καὶ οἱ λοιποὶ ἕως τοῦ μεγάλου κοινοστωριου (86), ἐν ᾧ ἴστανται ὁ τε τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου σταυρὸς καὶ ἡ τοῦ Μωσέως ῥάβδος· καὶ μὲν ὁ τε πρωτοασηκρήτης καὶ ὁ πρωτονοτάριος, μετὰ τῶν ἀσηκρήτων καὶ βασιλικῶν νοταρίων καὶ λοιπῶν σεκρετικῶν νοταρίων ¹⁷ τε καὶ χαρτουλαρίων καὶ δὴ πάντων ἐκεῖσε ἀθροισμένων, καὶ τῶν δεσποτῶν ἰσταμένων ἄνωθεν τοῦ πουλίτου (87) ἔμπροσθεν τοῦ καμελαυκίου, πάλιν διὰ νεύματος τοῦ βασιλέως κατὰ τὸ εἰωθὸς νεύει ὁ πραιπόσιτος τῶν σιλεντιάρη (88) (ἐκεῖσε γὰρ ἐν τῇ μέσῳ τοῦ κοινοστωριου ἴστανται οἱ σιλεντιάριοι), καὶ λέγει μεγάλως· « Κελεύσατε. » Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε διέρχονται οἱ δεσπῆται ἕως τοῦ τρικλίνου τῶν κανδιδάτων (89) (ἐκεῖσε γὰρ ὁ τοῦ Κυρίου ἴσταται κλῆρος), καὶ ἀσπάζον-

B VARIE LECTIONES.

¹⁷ Verba βαν. νοτ. κ. λοιπ. σεκρ. νοτ. et mox καὶ om. R. in textu, restituit in notis ex cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

στασαι, *res turbidæ*, p. 73. Idem p. 243, μᾶτος τῆν κατάστασιν habet, *disce modeste, oriline, sedate agere*. In officialibus patriarchæ erat ὁ τῆς ἐκτὸς καταστάσεως, de quo Goar. pag. 13 ad Codin. et Gretser., p. 167. Petrus Magister scripsit libros περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, de quibus dixi in præfatione; v. Du Cange Gloss. Gr. Cærimoniarum erat ordinare proceres secundum præcedendi et sequendi jura, incipere troparium, evocare proceres secundum suos ordines ad sacram communionem, in magnis processionibus in Magna ecclesia, osculum pacis ab imperatore accepturos manu ad eum ducere, vela, seu classes procerum, et legatos introducere, etc.. Ep. 14. Nostri fere concludas eam fuisse caput silentiariorum.

(86) Consistorium est locus, diæta, in qua princeps cum suis consistorianis de rebus suis publicis privatisque consultat et decernit, supplices et legatos audivit, etc. V. Du Cange Gloss. Lat. h. v. Guiber. Off. D. A. p. 69 sqq. Vales. ad Amm. Marcell. p. 87 et 330. Sedden. de Tit. honor., t. II, pag. 29. Harduin. ad Themist., pag. 475, qui tamen quæ habet de quatuor comitibus consistorianis, ea ad tempora Theodosiaca pertinent. Polybius pag. 717, 7, edit. Wech. Χρηματιστικὸν πύλων τῶν βασιλέων, appellat talem locum, *vestibulum, in quo reges de negotiis conveniri, et responsa dare solent*.

(87) Pulpitum est suggestus, βῆμα, ambo. Vid. Du Cange Gloss. Latin. Varia erant pulpita; ante Cathisma Circi, vid. Theophan. p. 157, et ante palatium. Cedren. pag. 369, ubi vid. Goar. et ad Nostri p. 292 De Camelaucio dico ad p. 331, 13.

(88) Plerumque in membranis Lips. σελίντιον et σιλεντιάριοι scriptum inveni. De silentiis, seu conventibus et consensibus procerum deliberandi causa, abunde egerunt Du Cange Gloss. utroque, ad Cinnam., p. 492; Goar. ad Theophan. p. 202, et ad Cedren., p. 354; Alemannus ad Procop. p. 103. Silentarios fuisse ait cubicularios. Non satis recte. Sed aliquando latius sumpsit vocem cubiculi et cubicularii. Cubiculum ipsi est consistorium, et cubicularii ipsi sunt illi, qui curam agebant, ut in consistorio quiete atque decore pro majestate principis præsentis agerentur. De silentio, in quo perorabat imperator, alio loco dicam. De silentiariis hic tantum noto, internuntios eos et cursores fere imperatoris fuisse in publicis processionibus, in silentiis, legatorum introductione, item senatorum omnium, quos brachio prehensos ad imp. introducebant. num deducebant recens honoratos, portantes

eorum codicillos. Vales. ad Amm. Marcell. p. 323, originem eorum deducit a veteribus præconibus, qui postquam judices in tribunali consederant, silentium faciebant.

(89) Candidati sunt milites pompatici, aut ostensionales, ad Augusti custodiam et comitatum delicti, specie et robore præstantes, a candido, quem gerebant vestitu sic dicti. Chronicon Alexandrinum ait Gordianum τὸν ἀριθμὸν τῶν λεγομένων κανδιδάτων, homines τελεούς καὶ εὐσθενεῖς καὶ μεγάλης ὄντας ὅτας excerptisse κατ' ἐκλογὴν ἀπὸ τοῦ τάγματος τῶν λεγομένων σχολαρίων. Hi candida turba Corippo appellantur.

Cum palatinis stans candida turba tribunis.

Camisia enim, seu interulas albas gerebant super omni reliquo vestitu, quemadmodum Verbi divini ministri passim locorum apud nos in recitatione sacrorum orationum et administratione sacri officii adhuc gerunt, item quibusdam in locis femine luxentes. Strictæ erant hæc lineæ (quam sindone siebant) veste, et de ipsis *interpra.* or illum Wihelmi Britonis locum apud Du Cange v. *Linea*. *Linea dicebatur camisia, quæ totum corpus operit, et ita strictis manicis adhaerebat corpori, ut nulla esset ruga, et descendeat usque ad pedes; unde poteris Græce, hoc est talaris.* Videtur Valesius ad Ammian. Marcell. p. 88, ex Hieronymo elicere velle, hæc candidatos de candore cutis nomen accepisse. Si soli fuissent Germani hanc in militiam assumpti, posset ea opinio quodammodo tolerari. Verum candidi potius illi, quam candidati fuissent. Sed ut pullati sunt, qui pulam gerunt, ita candidati, qui candidam. Conf. idem ad p. 275, 523, ubi exponit, quid sit *candidam dare*, item Lindenbrog. ad Amm. p. 424, 457; Petav. ad Themist. p. 377; Du Cange utroque Glossario. Color nempe aulicus erat albus, et in canisiis albis debebant proceres quotidianas in aulam processiones obire. Hinc in charta vetere apud Du Cange v. *Gunna*, color albus et ruher sunt colores regii. *Cum innumerabili multitudine equitum de civibus, vestitis in coloribus regii, videlet in coloribus* [id est vestibus coloratis] *albi coloris et rubri*. Benzo in Panegyrico Henrici III: *Allatæ sunt Byzantio regales litteræ; portitores harum fuerunt tres missi purpura induti, cum candore byssi. Chlamydes nimis viriditatis relucebant aureis signis*, etc. Hinc *candidam* pro militia seu gradu palatino posuit Hieronymus Ep. 9, *pullam tunicam nigrosque calceos candidæ vestis et aurati socci depositione sumpsisti*. Ejusdem verba de Nepotiano in palatii militia sub chlamyde et candenti lineo corpus ejus cilicio tritum (uit, possunt æque

ται (90) οἱ δεσπότες τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου, δηλονότι ὑπὸ τοῦ σκευοφύλαχος (91) τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας προσφερομένου ¹⁸ τοῖς δεσπότης. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε διέρχονται οἱ δεσπότες ἀπερχόμενοι ἐν τῷ ὀκτακίονω θόλῳ, ἔγουν εἰς τὴν πρώτην σχολὴν, ὅπως τὴν παλαιὰν καλοῦσι χαρὰν, ἐν ᾧ ἴδονται ὁ ¹⁹ ἐξ ἀργύρου κατασκευασμένος περικαλλῆς σταυρὸς, καὶ διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ. Καὶ πάλιν ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε διέρχονται διὰ τοῦ τρικλίνου τῶν ἐκσκουβίτων· ἐκεῖσε γὰρ ἴστανται στιχιδὸν δέκιαν καὶ ἀριστερῆ κατὰ

A *tam* vocant, ubi ex argento affabre elaborata et pulcherrima crux posita est, transeunt, et ter genu flexo cum cereis Deum venerantur; inde rursus per triclinium excubitorum pergunt, ubi ad dextrum et sinistrum latus secundum ordines suos turmæ Romanæ, *vela* dictæ, prætoriani et reliquæ cohortes, militares. porro signa protectorum, senatorum et draconariorum, labara et campiductoria cum bandis stant dominosque, ut eos comitentur, excipiunt.

τὰς οἰκίας τάξεις, τοὺς δεσπότες ἐκδεχόμενα, τὰ τε
VARIÆ LECTIONES.

¹⁸ προσφερόμενον Leich. ¹⁹ ὁ om ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

de militia militari, seu candidato stricte sic dicto, quam de militia togata accipi. Nam militantium omnium vestis erat alba. Vid. Juret. ad Paulini Petrocarii vitam S. Martini 4, vs. 108. Quamvis igitur tam milites proprie sic dicti, quam in aula militantes, seu fungentes officii togæ, gererent albas vestes, tamen candidati in specie sic dicti illi protectores sacri corporis, qui solas eas, et semper gerebant, cum reliqui officiales et honorati, interdum alias coloratas pro temporum ratione sumerent, Videtur quoque in conformatione candidæ fuisse diversitas, qua milites et proceres aulici distinguerentur. Certe in martyrio S. Acacii, n. 15, memorantur σχήματα στρατιωτικῶν λαμπροφορούντες. Ductus ille mos candidas gerendi aut a Romanis, aut a Græcis, sive hi primi ejus inventores sive in eo imitatores Romanorum fuerint. Græcos veteres certe in forum processisse candidatos, apparet ex Artemidoro, p. 93. 13. ed. Rigalt. Traductus idem ad posteriora tempora fuit, ut adhuc sub Justin. M. ad celebranda hilariter splendideque diem festum in candidis populus conveniret. Quapropter Paulus Silentarius in Ecephrasi provocans ad celebrandam solemnem et læto ritu dedicationem Sanctæ Sophiæ sic ait :

Δεῦρό μοι ἀχλυόεσσαν ἀπορρίψαντες ἐνίτην,
Χιονέως ἐπασθεῖς γεγηθότες ἄψεται πέπλους.

Candidatorum stricte sic dictorum originem repetunt a Gordianis; v. auctores supra citi. et Salmas. ad Ser. H. Aug. t. II, p. 75. Sed jam instituit, aut certe renovavit desitas, Alexander Severus, ut e Lampridio t. I, Ser. H. A. p. 939, constat, ubi ait: *Milites, quos ostensionates vocant, non pretiosis, sed speciosis clarisque vestibus ornabat.* Significat *lineas candidas*, quæ exiguo pretio comparantur, et tamen oculo placent atque nitent. *Claræ* vestes sunt candidæ. Græci quoque λαμπρόν et καθαρὸν pro λευκῷ ponunt, et λαμπροφορεῖν pro λευχειμονεῖν. Ita accipio illud Diodori Siculi: xx, 7, p. 410. προελθὼν ἐν ἱματίῳ λαμπρῷ, *in veste candida.* Ita λαμπρότης pro λευκότητι posuit Jobus monachus apud Photium Bibl. p. 308, et λαμπροφορεῖν pro *candidam gerere* in illis τὸ μέντοι λαμπροφορεῖν τοὺς βαπτισζομένους τῆς τῶν ἀγγέλων συμβολὸν ἐστὶ λαμπρότης, τὸ καθαρὸν ἐκεῖνοις τοῦ νοῦ διατυπούσης. Hinc dies Paschalis ἢ λαμπροφόρος ἑορτὴ dicta fuit, ut multis exemplis probat Du Cange v. Λαμπρά et Κυριακὴ p. 769, non quod in splendidis, pretiosis vestibus, sed quod in candidis procederetur. Illo enim die et alii et recens baptizati *in albis* procedebant. Plura exempla usus hujus v. λαμπρός pro *albus* habet Du Cange Gloss. Gr. p. 787. Gerebant hi candidati torquem aureum, ut e multis nostri codicis constat locis; et arma imperatoris, id est scutum et hastam, eum procedentem comitantes. Propterea συνεμπόρους ἀσπιδιώτας eos appellat

B Paulus Silentarius Ecephas. Sanctæ Sophiæ v. 124. ubi processionalem imperatoris turbam sic describit:

Οὐκ ἀνέμιμνε συνέμπορον ἀσπιδιώτην,
Χρῦσον ἀνάμπτοιο κατ' αὐγένοσ ὄρμον ἔχοντα.
Οὐ χρυσοῦν τινα ῥάβδον ἀεὶ προκίλευθον ἀνά-
[γτων,

Οὐ στρατὸν ἠγορήσει κεκασμένον εὐπόδος ἦβης,
Σύνδρομον εὐόπλοιο μεγαρχηπίδα κελεῖθου.

Primo loco memorat candidatos; tum ostiarios, aut silentarios, tandem spatharios, aut Maglabitas, obscurius enim significavit. Commemorantur quoque spatharocandidati, qui erant spatharii et candidati, diversum militiæ genus, qui præter scutum et arma, candidatorum peculium, etiam spathas, seu manu dextra, seu e cingulo gerebant, quales mihi describere quodammodo videtur monachus Sancti Gallensis de rebus gestis Caroli M. I. 37: *Antiquorum Francorum paratura erant calciamenta — deinde camisia glizzima* [id est candida, nitentia et rigida a polline slliginis] *posthæ baltheus spathæ colligatus. Quæ spatha vagina fagea, secundo corio qualiteunq, tertio linteamine candidissimo circa lucidissima roborato, ita cingebatur, ut per medium cruciculis eminentibus ad peremptionem gentilium auraretur.* V. ad p. 334, de Saponistis dicenda. Procedebatur a candidato ad stratorem, illinc ad spatharium, ab hoc ad spatharocandidatum. Candidati imaginem videre est in monumento Ravennate apud Du Cange Famil. Byzant. p. 97, et Alemann. ad Procop. p. 77, tenentis, perverso ordine, dextra hastam, et ante dextrum genu scutum Christi monogrammate pictum colobio ad medium humerum descendente, camelaucio in capite presso et rotundo. Candidatus armatus, aut certe prætorianus aliquis miles, imperatori astans conspicitur in Menologio Basiliano t. I, p. 64, 176. Turcæ, ut alia multa instituta Byzantinæ aulæ, ita etiam candidatos in suam traxerunt. Leunclavius enim apud Du Cange v. Σολακίδες hos ait esse satellitum genus, Turcis *Solacler* dictos, qui circa Sultanum equitantes in albis cursitent subuculis. Ferriolenscs tabulæ tamen n. 16 et 17, non consentiunt.

(30) *Osculantur*, Ἀσπάζεσθαι est proprie *ad se trahere*, quod faciunt qui rem aut hominem osculari cupiunt. Rarissimo, sed primigenio illo significato adhibuit Procopius Anecd. p. 49, ed. Aleman. : Ὁ δὲ δῆθεν οὐκ ἐπαισθανόμενος τῶν πρατομένων σύμπασαν αὐτῶν οὐσαν κτήσει ἀναίσχυντη ἠσπάζετο, *ad se rapiebat.* Crucem osculandam offerre ingredientī in ecclesiam imperatori mos ideo fuit a clericis introductus, ut specie venerandæ crucis ab imperatoribus honores impetrarent sibi non debitos, neque appetendos humilitatem professis.

(91) De custode thesauri sacri, vel pretiosæ suppellectilis ecclesiæ vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v.

'Ρωμαϊκὰ σκήπτρα (92) τὰ λεγόμενα βῆλα, ὁμοίως καὶ τὰ ἕτερα εὐτόχια (93) καὶ τὰ ἕτερα σκήπτρα, πρὸς τοῦτοις τὰ σκαῦη τῶν προτικτόρων (94) καὶ σινατόρων (95), καὶ τὰ σκαῦη τῶν δρακοναρίων, λάβουρά τι καὶ καμπιδηκτόρια, μετὰ καὶ τῶν βάνδων (96), τοῦ συμπορεύεσθαι τοῖς δεσπόταις·

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

et infra ad p. 21. Emendatio margini ascripta digna est pura Græcitate. Lectio tamen membranarum in textu vulgata, propterea non sollicitanda, suo sæculo est digna, προσφερομένου, quando scilicet is profertur. Multa talia in hoc codice. Sic supra p. 5, aderat διδομένων, interea dum dantur, ubi planius fuisset διδομένους, conjectura in margine notata, ob κηρὸς præcedens.

(92) Romana hic sunt Græca; novi enim Græci se Romanos ferebant, ut notum est. Sceptra vero sunt genus aliquod vexilli longi conti laminis et clavis aureis vel argenteis confixi, et, ut mihi quidem videtur, ad crucis formam comparati, puri seu absque ferro vel mucrone, sed dependentibus velis, ut colligi potest ex auctoris verbis. Possit tamen imperitus Latini sermonis librarius βῆλα, id est *vela*, pro πῆλα, *pila*, exarasse. Videtur certe addita vox 'Ρωμαϊκὰ vexillum aliquod aut instrumentum militare apud Romanos notum et iis usitatum innuere. Favet illi quoque vox πῆλατικία apud Codinum, quam idem atque vocem σκήπτρον significare contendit Goar. ad Codin. p. 87, n. 39. Videntur mihi tamen Græci pilo Romano aliam induisse formam, pro mucrone scilicet addidisse lignum transversum in summo, ut crux evaderet, vel simplex, ordinaria, qualem omnes novimus, et qualem plerumque imperatores CPlani pro sceptro regio gestare conspiciuntur in nummis, vel composita. Est autem composita, quæ vel duobus transversis lignis, inæqualis magnitudinis, vel duobus contis minutis et majori conto parallelis ad ligni transversum utrumque marginem appositis constat, qualis in nummo Romani Lacapeni apud Du Cangium Famil. Byz. p. 136 et p. 123, in nummis Leonis Isaauri, cf. p. 127, in nummo Nicephori Logothetæ cernitur. Quia crux sceptrum imperatorum CPlanorum plerumque erat, et hic loci sceptra ut distinctum et peculiare aliquod vexilli genus memorantur, ex eo concludo fuisse sceptra hastas ad crucis formam factas; v. Du Gange hac voce et Goar. ad Codin. p. 88, n. 39. Non defuisse publicis processionibus cruces, et Græcorum erga crucis signum eximia pietas et mos Latinorum suadet, qui cruces quoque præferebant. *Obviam ei* [Henrico V] *misit pontifex* [Paschalis II; verba sunt Chronici Cassinensis IV, 37;] *bajulos cereostatarios* [id est cereostatarios], *stauriferarios, aquiliferos, leoniferos, lupiferos, draconarios* [id est bajulos vexillorum, in quibus aquilarum, leonum, luporum, draconum conspicerentur imagines], *candidatos, defensores, stratores, et maximam populi multitudinem cum floribus et palmis*. Non habuisse sceptra ferrum, quo cæderent aut ferirent, videor mihi ex loco Peelli apud Du Cangium Gl. Gr. p. 1389 inquit colligere, si modo licet de loco extra connexionem posito judicare: Ὅπλοις ἐπιχρύσοις ἀστράπτων καὶ ὀρυφωρούμενος, οὐ σκήπτροις ἀπλήκτοις, *sceptra non ferientibus ἀλλ' ἀσπίσι καὶ ἐπιμήκεισι δόρασι*. Sceptrum de cætero est generale nomen vexillorum generis omnium. Nam et ptychia, de quibus tatim dicitur, in se complectitur (quare enim alias diceret καὶ τὰ λοιπὰ χρυσαῖα σκήπτρα); et labara sunt sceptri species. Certe Sozomenus Hist. IX, 4: ἑξέτερον τῶν σκήπτρων, ὃ λάβουρον Ῥωμαῖοι καλοῦσι... Veni tamen in eam quoque opinionem, quam doctiorum iudicio submitto, fuisse forte sceptra Romana vexilla ex institutis militaribus veterum gentilium Romanorum asservata, ut e. c. *aquilæ*; et has aquilas peculiariter sceptrorum Romanorum nomine designari; potuerunt quoque eo nomine venisse conti cum *labellis in summo vertice fixis* numerum nomenve

legionum aut cohortium majoribus aureis litteris exaratum monstrantibus. Auctor hujus conjecture mihi fuit Dexippus in Excerptis Legat. Hæsch. p. 3; Κατόπιν τοῦ βασιλέως ἦν τὰ σήματα τῆς ἐπιλέκτου στρατιᾶς [sunt Nostro *protectores* aut *candidati*], τὰ δὲ εἶναι ἀετοὶ χρυσοῖ καὶ εἰκόνας βασιλικοὶ [Nostro *σῖγμα* et *σημεῖα*] καὶ στρατοπέδων κατέλογοι, γράμμασι χρυσοῖς δηλούμενοι, ἃ δὲ ξύμπαντα προφαίνετο ἐπὶ ξυστῶν ἠργυρωμένων.

(93) Ut *sceptra*, hoc est *vexilla*, pro *sceptrigeris* seu *vexilliferis*, ita quoque *Fortunulæ*, seu *victoriolæ*, pro illis, qui ante suum collegium, legionem, cohortemve suam fortunæ aut victoriolæ signum in pilo præferunt. Quia victoriolæ aut victoriolæ in prætorio solebant asservari, videtur eo motus cl. Leiche, ut εὐτόχια, vel potius εὐτοχίαι, id est *signa fortunæ bonæ*, aut *victoriæ* redderet *prætoriani*. Desierat sub CPlanis imp. nomen prætorianorum, et e Nostri p. 415, constat victoriolæ et sceptra Scholiariorum, dracones autem exorbitatorum signa fuisse. Dico pluribus hac de voce ad p. 332, et de v. σκαῦη ad p. 332, antep. et 415.

(94) Protectores sunt genus aliquod militiæ palatinæ pompaticæ protegendo principis corpori destinatum, qualia tot erant, ut, quomodo discrepent, non constat. Jam fuerunt temporibus Antoninorum: v. Spartian, in Caracalla t. I, p. 718. Guther. O. D. A. p. 423, 617. Vales, in initio præfationis ad primam Ammiani editionem, ubi ait ducum, comitum et magistrorum filios in schola protectorum militasse, et p. 38, ad Amm. Marc., it. p. 52, ubi protectores simpliciter sic dictos a protectoribus domesticis, qui et domestici nude appellabantur, diversos fuisse ait. Memorabilis est de his protectoribus et domesticis locus apud Procop. anecd. p. 108. Protectores medio ævo *inclinant conservatores*, appellabant, quæ vox in Cerimon. Rom. Eccles. sæpe occurrit.

(95) Quales fuerint *Senatores*, mihi non constat. Certe *Senatus membra* hic non notat, sed videtur genus aliquod militiæ palatinæ *ostensuialis notare*, et quidem non valde honesti ordinis. Hieronymus *Senatores* recenset inter magistratus militares, epist. ad Pammach. : *Post tribunum primicerius, deinde senator, ducentarius, biarchus, circitor, eques*. Draconarii sunt signiferi. Modestinus apud Lindembrog. ad Ammian. Marcell. p. 284 : *Signiferi, quos nunc draconarios appellant. Dracones enim a singulis cohortibus feruntur in prælium*. Vid. Guther. p. 409. Vales. ad Amm. Marcell., p. 142 Goar. ad Codin. p. 86, n. 31. Hardin. ad Themist. p. 371, et Petav. ad eundem p. 482, et præcipue Du Gange Gloss. Lat. v. *Draco* et *Draconarius*. Dracones adhuc sæculo XII pro signis fuisse gestatos apparet e Niceta p. 209. De *labaris* conf. idem Gl. Lat. h. v. *Campiductoria* videntur signa *Campiductorum* esse. De campiductoribus et campiductoribus, sintæ diversi, disputat Vales. ad Amm. Marc. p. 236. Conf. Du Gange Gl. L. h. v.

(96) Infra p. 416, pen. occurrunt βανδοφόροι, λάβουρήσιοι et σημειοφόροι. Sunt *bandiferi* illi, qui bandos vel bannos gerunt, vexilla nobis hodie *banderoles* dicta. *Σημειοφόροι* sunt, qui τὰ σῖγμα ferunt, vexilla cum pannis, quibus purpureæ principum imagines insutæ essent, aut conti, in quorum vertice fixæ erant lignæ deauratæ principum imagines. Labara sunt panni quadrati, aut oblongi e ligno transverso conti dependentes, crucem aut numerum Latinum decuriæ indicem monstrantes, [De bandora signo militari agit Du Gange ad Jom-

ς. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ τρικλίῳ τῶν ἐκσκούδιτων ἐν τῷ εὐωνύμῳ μίρει ἴστανται ἐπὶ μακρῶ σκάμῳ πρώτη τάξις, οἱ τοῦ κοιαιστωρος καγκιλλάριοι ⁹⁰ (97), μετὰ καὶ τοῦ αὐτῶν δομαστικού (98) Ῥωμαίζοντες (99) τὰ τῆ ἰορτῆ ἀρμόζοντα· δευτέρα τάξις, ἴστανται καὶ αὐτοὶ ἐπὶ μακροσκάμῳ ⁹¹ (1) οἱ λεγόμενοι διπανίται, καὶ αὐτοὶ τὰ εἰωθότα εὐφημοῦντες (2). Καὶ τρίτη τάξις, ἴστανται ἐπὶ μακροσκάμῳ οἱ νομινοὶ (3), καὶ αὐτοὶ τὰ εἰωθότα ἐπευχόμενοι τοὺς δεσπότας. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε ἀπέρχονται εἰς τοὺς λύχνους, ἐν ᾧ (4) ἴδρυται ὁ ἐξ ἀργύρου ἕταρος κατσκευασμένος σταυρὸς, καὶ διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνησέως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ, καὶ γίνεται ἐκείσε ἐν τῷ τριβουναλίῳ (5) πρώτη δοχὴ (6)· κηρὸν εἰς τοὺς λύχνους ⁹², δηλονότι εἰς τὴν

VI. In ejusdem excubitorum triclinii sinistra parte, in scamno longo, primus ordo stat, cancellarii quæstoris cum suo domestico, Romano sermone convenientes festo acclamationes dicentes. Secundus ordo : stant etiam in scamno longo, qui *dipanitæ* dicuntur, et pro more acclamant. Tertius ordo : stant itidem in longo scamno nomici, felicia dominis, ut mos est, apprecantes. Hi autem inde ad lychnos abeunt, ubi crux alia ex argento facta collocata est, et triplici adoratione, cereos manu tenentes, Deum venerantur ; ibique in tribunali Prima exceptio fit. Stantes scilicet ad lychnos seu in camera imperatores excipit ibi princeps Venetorum seu domesticus scholarum cum transitoria sua Veneta turba, et

VARLE LECTIONES

⁹⁰ καγκιλλάριοι emend. Leich., καλλάριοι ed. ex cod. ⁹¹ μακροσκάμῳ odd. ⁹² ΣΧΟΑ. Ἰστίον, ὅτι τῶν δεσποτῶν διαρχομένων εἰς τοὺς λύχνους, ἀνάπτουσι τοὺς λύχνους κατὰ τὸν τύπον.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ville p. 116; de bando Gothica voce et ejus significatione v. Giornale dei Letterati II, 374.] Et Du Cange Gl. v. *Bandum* et *Banuum*. Unde Belgirum *Bon*, *Bonhuys*, et nostate *Banner*, *Panier*, *Bannerherr*, pro *Banderarius*, item *Pfennner*, nata.

(97) Ea est conjectura Cl. Leichii, quam p. 12 confirmat, et p. 217, ubi hæc ipsa hic designata acta leguntur. Κοιαστωρ et interdum κοιαστωρ scribitur in hoc codice latina vox *quæstor*. Næpe librario illi idem valebat οἱ et υ, quæ frequentissime permutavit. De quæstoris munere, litteras Augusti recitandi, alio loco agam. Erat maxima dignitas. Quæstor πρέσβρος, assessor, consiliarius intimus et director imperatoris appellatur a Procopio Anecd. p. 28, circ. fin. Sed multum defecit processu temporis. Quæstorem a Justiniano primum institutum perhibet Procop. Anecd., p., 89, init., et quidem puniendis pæderastis, scortatoribus et hærelisis. Vid. Alemann., p. 95. Sed contradicit sibi Procopius linea ultima. V. Guther. p. 454. *Cancellarii* hic memorati sunt alii a nostratibus cancellis velis appositos custodirent, et turbam aditu prohiberent. Vid. Agathias p. 26, 23. Guther. p. 370, 613, et Du Cange Gloss. Lat. h. v.

(98) Domesticus eo sero pro corporis aut collegii alicujus primicerio usurpabatur, ut supra jam diximus.

(99) Id est Latine recitantes. Quæ Latina Græci recitaverint, ea leguntur p. 217. De usu linguæ Latinæ apud Græcos posteriores cerimoniali, et interdum quoque ridiculario, ago ad p. 431.

(1) M. μακροσκάμῳν hic et paulo post. Quinam sint *Dipanitæ*, fateor me ignorare. Videntur ad Circum pertinere.

(2) Læti cantus et gratulationes votaue longi et prosperii imperii, quibus proceres et plebs imperatores excipiebant, dicebantur εὐφημαὶ et ἀκτα, *laudes* Latinis. Εὐφημῶν dixit Anastasius, p. 126, *diffamare laudibus*; non ineleganter, διαφῆσαι *differre*, in vulgus spargere *per suas laudes*. [*Laudes facere* habet auctor Innocentio III. æqualis apud Alemann., de Parlet., p. 10. Annales Bertin. Anno 812: *Legati Michlæis ad Carolum Magnum missi Aquisgrani scriptum pacti ab eo in ecclesia suscipientes more suo, id est Græca lingua, laudes ei dixerunt*, p. 509, ed. Murat. Conf. Du Cange ad Alexiad. p. 252] et Gloss. Lat. v. *Laudes*, ubi multa et egregia exempla protulit. Favere alicui dicebant veteres. Ita Capitolinus de Pertinace, t. I.

S. II. A. p. 566: *fuit in curia honorificentissimus [plurimum honoris senatui tribuebat] ut senatum faventem [sibi fausta acclamantem] adoraret*. Dio ἐπαινεῖν dixit apud Xiphilin. p. 1258, 95: Μηδένα τὸ παράπαν ἐπαιτίσαντες, nulli *Cæsarum*, neque Albino, neque Severo, dicebant *laudes in Cæreo*. Ita enim accipiendus est ille locus. A Græco εὐφημῶν formabant Latini medii ævi *effminare*, et corruptius deinde *sumilare*; *sumilare imperatorem* pro proclamare, et nuncupatum piis votis prosequi. Vid. Du Cange h. v. In universum φήμη est novis Græcis commemoratio alicujus cum laude, et appreciatione bonorum, ut in Pontific. Haberti p. 70: Γίνεται ἡ φήμη τῶν βασιλέων καὶ τοῦ πατριάρχου, et quæ ibi sequuntur.

(3) Sunt qui nomos musicos in publicis cœtibus manu et nutu administrabant, præcutores, directores musici, aut qui docti ritus ecclesiasticos, quid quotidie in ecclesia prælegendum agendumve sit, norunt. Non recte interpres Symeonis Metaphr. in Script. post Theophan. p. 403, reddidit illa νομῆς εἰς τὰ Σωορακίου, ut neque Goarus in Anonymo Theophani adjuncto p. 436. (Ambo loca in Græcis corrupta ad præscriptum exemplum emendanda sunt.) Oblitus ergo fuerat vir doctus eorum, quæ ad Codinum scripsit p. 15, n. 51. Conf. Du Cange Gloss. Gr. h. v.

(4) Ἐν ᾧ. Subint. τόπῳ. Interdum quoque καὶ ᾧ subintelligitur.

(5) Tribunal est omne ædificium excelsum, illustre, non tantum βῆμα, in quo causæ aguntur, et orationes recitantur. Hoc tribunal appellabatur οἱ λύχνοι, forte quia ibi in processionibus transeunte imperatore lychni accendebantur.

(6) *Exceptio*, admissio ad salutandum. Δέχεσθαι Latini *admittere* dicunt. Spartian. in Juliano: *Senatum et equestrem ordinem in Palatium venientem admisit, et affatus est blandissime*. Herodian. VII. 6: Ἐσυχίας οὖν οὔσης καὶ ὀλίγων πρὸ τοῦ οἰκίσκου, δηλώσαντες αὐτῷ τὰ προσηρημένα, βράδως εἰσεδέχθησαν. Posteriores ad morem Græcorum, *suscipere*. Anselmus episcop. Havelbergensis, l. III, dialog. c. 12: *Ingressi urbem cum magna honorificentia suscepti, die Dominico advocati sunt in processionem ad sanctam Dei Genitricem ad Blachernas, in tanto honore, ut etiam de palatio caballos stratos eis dirigeret cum obsequio pietas imperialis, ut sic eos susciperet*. Item *recipere ad reverentiam*, nempe præstandam. Cerimon. Patricii p. 185: *Pontifex ibi recipiet ad reverentiam omnes prælatos paratos*. Tam princeps proceres et inferiores, quam hi illam

Domino libellum offert, § nimirum per ceremoniarium ad imperatorem adductus, qui eum praeposito tradit, et factiones seu populus dominis, ut consuetudo est, acclamant, dum interim domesticus pro more secundum faustas populi preces ipsos cruce signat. Tribunal ipsum vestiarum et fabri argentarii blatteis aliisque pretiosis auleis et peplis ornant, aureisque et omnis generis argenteis

καμάραν (7), Ισταμίνων τῶν βασιλέων, δέχεται ἐκείσε ὁ δημοκράτης τῶν βενέτων, ἔγουν ὁ δομέστικος (8) τῶν σχολίων, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ δήμου (9) τῶν βενέτων, καὶ ἐπιδίδωσιν ὁ δημοκράτης (10), ἔγουν ὁ δομέστικος, τὸ λιβελλάριον τὸν δεσπότην²³, ἀφικόμενος ἐγγλονότι ὑπὸ τοῦ τῆς κατὰστάσεως πρὸς τὸν βασιλέα, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐκιδίδωσι τοῦτο τῇ πραικοσίτῃ, καὶ ἀκτολογοῦσιν (11)

VARIAE LECTIONES

²³ τῷ δεσπότη Leich.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

dicuntur δέχεσθαι, *beneventare, suscipere*. Luitprandus id *susceptionem* appellat p. 480, b. init.: *Negotiatorum multitudo copiosa ignobiliumque personarum ea solemnitate collecta ad susceptionem (δοχήν) et laudem (εὐφημίαν, ἀκτολογία) Nicephori a palatio usque ad Sanctam Sophiam quasi pro muris viæ margines tenuit*. Ut hic loci plebs dicitur imperatorem Nicephorum δέχεσθαι, ita quoque Cedrenus de iisdem usurpat eodem sensu p. 600: *Πρόσδοξον δημοσίαν ποιήσαντα τὸν Νικηφόρον ἐν τῇ πεγγῇ κατὰ τὴν ἐσπέρην τῆς Ἀναλήψιμου τοῦ Χριστοῦ, οἱ συγγενεῖς τῶν ἐν τῷ ἱεροδρόμῳ ἀπολωλότων, δεξιόμενοι (cum susceperissent, obvium nacti fuissent, vel etiam praestolati eum) ἐν τῇ τῶν ἀρτοπρατῶν ἀγορᾷ, ὕβρεις ἤφρισαν κατ' αὐτοῦ ἀπρεπεῖς, ἀλάστορα καὶ παλαμναῖον ἀποκαλοῦντες, etc.* Ita quoque qui redeunt e sacro fonte salutabant, ritu veteris Ecclesiae, dicebantur eos δέχεσθαι. Vid. Theophan. p. 149, quamvis deinceps parvulos attolentes e sacro lavacro ἀνάδοχοι fuerint appellati. In genere est δέχεσθαι, se praesentem sistere, qui copiam videndi et alloquendi alicui facere, et δεχθῆναι, *praesens fieri, adduci, παραχθῆναι*. Apud Theophan. p. 85, est δεχθῆναι εἰς πρόσωπον τοῦ βασιλέως, *ad imperatorem adduci vel admitti*. Quia vero diversae erant δοχαί, partim privatae, intra consistorium, paucis arbitris, partim etiam publicae in foro, viis urbium, templis, etc., hinc Nicephorus processionem solemnem δοχὴν προπόμπιον *susceptionem, in qua imperator a populo deducitur*, appellat. Alias δέχεσθαι novis Graecis idem est atque ἐκδέχεσθαι, *expectare, manere aliquem*. Hinc δοχὴ alicujus *expectatio*. Priscus rhet. in excerpt. Legat. Hoesch. p. 25: *Ὅς εἰ ἐκπέμπειν σολαβηθεῖεν, αὐτὸν δεξιόμενον σφᾶς εἰς τὴν Σαρδικὴν διαβήσεσθαι*. Convenit ergo δέχεσθαι cum Germanico *aufwarten*, quod proprie est praestolari aliquem, hodie tamen apud elegantiores pro reverentiam suam alicui coram veniendo et officia sua offerendo testari, et δοχὴ cum *Aufwartung* δέχεσθαι *seine Aufwartung machen*.

(7) *Ad lychnos*, ait, *puta*, non ardentem, sed camaram, seu arcum a lychnis ibi ardere solitis sic dictum. Καμάρα Graecis omnis *arcus, apsis, voluta* est. Vocabulum Ισταμίνων significat imperatorem ibi gradum figere, et audire stantem laudes sibi dictas. Raro contingebat, ut imperator staret. Putabant enim eum corporis gestum haud decere majestatem imperii, seduloque cavebant, ut in publico sederet. Ex lege autem et cerimonia in talibus populi salutationibus, item ad lectionem Evangelii et textus epistolares in ecclesia, in allocutionibus ad senatum, vel silentiis quadragesimalibus, in allocutionibus ad milites in Campo CPtano, et ad populum in Circo, standum ipsi erecto erat.

¹¹ Venetorum demarchus prope domesticum stabat, Prasinæ juxta domesticum exiit. post Theophan., p. 88.]

ma, vel, si quis vocem ipsam retinet, factio, quae in Galata, (ea hodie) et in Asia ultra Propontidem et regione CPleos, Chalcedone et

Chrysopoli, seu Scutari, habitabat, et quae majoribus factionibus CPtanis ascriptae erant, veneta peratica venetae CPtanæ, et prasina peratica prasinae CPtanæ. Vid. Goar. ad Codin. p. 10 ubi περατικά reddit, *quae trans pontum* [Ceratinum scilicet] *in Syceua seu Galatensi regione sunt*. Recte quidem, sed et Asia CPli vicina huc pertinet. *Ἡ περαία ultramarina regio* apud Cedren., p. 501, est *Asia*, collat. C. v. ii. Μέρη περατικά sunt *partes Asiaticae*, ripa Hellesponti CPli opposita apud Theophan., p. 264. Τῆς περᾶν est pars Asiae CPli opposita, πέραν πόλεως διέγειν δὲ τὰ νόμισμα τῶν νόμων, habetur in *Antholog. l. ii, p. 484, pro processioni ob fori et tribunalium ferias in transpontana suburbana vacare*. Non percepit ergo Combesis. Script. post Theoph. p. 88, quid sint τὰ περατικά τάγματα. Sunt praesidia per Peram, suburbium CPtanum, et in altera Steni parte, Asiatica nempe, per urbes vicinas disposita. V. Du Cange Gloss. G. v. πέρα. Πέρα est omnis regio alteri opposita et ope freti intercepti ab illa discreta. Sic περαίων τῆς Λογγυβαρδίας appellat Anna Alexiad., p. 132, tractum Brundisii, respectu Epiri. Περαία τῶν Πικριδίων Nicetas p. 34, memorat, e quo patet, eadem illam, seu villam Picridii in ripa Asiatica fuisse. De Peræa Rhodiorum vid. Maasvic. ad Polyæn. p. 424.

(10) Est summus magistratus factionalis. Quae factio suum δήμαρχον et suum δημοκράτην habebat, domesticum scholarum veneta, et exorbitum domesticum prasina. *Haic suberat, et hujus veluti legatus erat ὁ δήμαρχος, magister factionis*, factionem in ordine continens. Quale autem fuerit τὸ λιβελλάριον (ita hic loci est in membranæ) *libellarium, seu libellus, non satis liquet*. Puto fuisse membranam, continentem iambos aut carmen in laudem imperatoris conditum, et gratulandi causa ob festum diem feliciter obitum, ipsi traditum, verbo granulationem poeticam, qualem factione imperatori diebus festis unaquaque factio per Democraten suum tradebat. Dictio ἐπιδίδοναι τὸ λιβελλάριον τὸν δεσπότην est nova Graecia digna, et perfrequens in hoc libro.

(11) *Acta dicunt, acclamant bona vota*. Tales acclamationes, εὐφημίαι, olim vota dicebantur. Derivata vox in novam Graeciam fuit, et retenta, et perfrequens est in hoc codice illo sensu. Apud Theophanem p. 154, acta non tantum faustas acclamationes, sed etiam querelas factionis in Circo et expostulationes cum imperatore, et omnia, quae tunc dicta et acta fuerunt, significat. Ut acta in judiciis sunt, quae a partibus litigantibus utrinque disputantur coram tribunali, et in acta, seu commentarios, a notariis referuntur; ita quoque acta sunt, quae a factionibus oppositis coram imperatore, aut illustri magistratu, dicuntur, et in acta, seu commentarios, referuntur. Scribebant nempe notarii quid quaeque factio, et quoties quid dixerint. Hinc saepe videas in hoc codice annotatum, hoc vel illud ter, aut interdum saepius recitari. Nullibi frequentius tales acclamationes quam in

ἔχει οἱ τοῦ μερους (12), ἤγουν ὁ δῆμος, κατὰ τὸ εἰωθὸς τοὺς δεσπότης, ἐν δὲ τῷ ἀπολογεῖν τὸν δῆμον ὁ δομῆστὸς κατασφραγίζει (13) τοὺς δεσπότης

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

scriptoribus historiæ Augustæ legas, ut e. c. acta Senatus ad M. Antoninum philosophum sunt apud Vulcat. Gallien. in vita Avidii Cassii t. I, p. 467, ad quem locum Casaubonus consueto suo more docte et fuse de ritu acclamandi et de etymologia vocis *acta* disputat. Pag. 524, sunt acta ad Pertinacem post necem Commodi, p. 772, acta ad Macrinum et Diadumenum, p. 890, ad Alexandrum Severum, e quo loco etymologia vocis satis clare patet. *Addam*, ait Lampridius, *acclamationes Senatus, quibus id decretum est. Ex actis urbis ad* (vel potius *ante diem*, ut Casaubonus vult) *pridis nonas Martias*, etc. Hæc et talia plura acta t. II, Scriptorum historiæ Augustæ reperiunda considerans magnam eorum similitudinem deprehendit cum actis in nostro Codice frequenter recitatis. Conf. Sigon. de regno Italiæ p. 28, ult. Plerumque acta ætæ in plurali dicitur. Reperio tamen in hoc codice singularem quoque p. 31 : Ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ ἀκτῷ, in *ultima acclamatione, in ultima particula actorum*. V. paulo post de Cractis seu præconibus dicenda. Multa concessit de more et formulis acclamandi Cl. Leichius in adversariis ad codicem hunc, unde caput illud totum, cui titulum *Acclamationes* inscripserat, huc transferam, quale inveni Collectan. pag. 39, 40, 41.

* [Acclamationes.

Consueta imperatoribus acclamatio. Const. Vit. Bas. c. IX, Benno in vita Hildebrandi Papæ : Henricus imp. solo contentus triumpho fuit, quem Romæ habuit. Triumphus est applausus ille inaugurato acclamatus : Henrico Augusto a Deo coronato, magno et pacifico, imp. Romanorum — vita et victoria. Ap. Goldast. ad Eginh., p. 170.

Filii Basilii Macedonis invocanti in vetere pictura Deum, ut coronet manu sua cum generice patrem, dignum ipsum faciens regno cœlesti. Vita ejus p. 155.

Pax Augustæ Du Cange ad Alex. p. 267.

Conf. Νίκη, ubi *tu vincas* expressi, quod idem est atque τοῦ μῆθης apud Suidam. Sic ὁμῶς κίον pro *officium* apud Theoph. 316. Inde apparet μ inseri ante labiales. In nostro autem πρὸς μῆθης pro *præfectio*.

Sub Anastasio cum procederet monachi cantium psallentes, exclamabat populus : καλῶς ἔλθον οἱ ὁρθόδοξοι. Pag. 136. Theoph.

Du Fresne ad Zonar., p. 106 : Κύριε, βοήθει. Vid. eumd. in Dissert. de nummis infer. ævi § 28, 30.

In synodo contra imagines sub Copronymo patriarchæ acclamatum : Κωνσταντινου οἰκουµενικοῦ πατριάρχου πολλὰ τὰ ἔτη. Zonar. p. 188.

Acclamatio Carolo Magno facta pag. 93, 94. Cerim. Franc. t. I. Dans la messe de tierces après l'oraison *Concede* deux grands Chanoines Prêtres chantaient et chantent encore les louanges ou les acclamations : *Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat.*, Melon. p. 17.

Les louanges, ou les acclamations : Hunc diem, multos annos istam sedem Deus confirmet, etc. p. 18.

Aureliani, *Christus vincit*, etc. Episcopo Aurelianiensi ex omni clero : *Pax, vita*, etc. *Domine, tu illum adjuva*, etc. p. 189, conf. 205.

Christus vincit, etc. Ludovico regi Francorum pax, etc., p. 323.

Optamus te per multos annos bene valere, Domine beatissime Papa. Liber Diurnus p. 57, in decreto subscriptum pro electo pontifice.

Archidiaconus incipit laudem alta voce : Domino

vasis splendidum reddunt. In eodem enim tribunali, ad dextram et sinistram propelychnos factiones et post illas qui hoc tempore in urbe versantur

nostro Papæ vita. Sorinarii respondent : Tu illum adjuva. p. 168. conf. p. 227, 257, 266.

Acclamationes coronato imperatori factæ similis Græcis, p. 403.

Αὔγουστα του βῆκας. Theoph. 211.

Φιλανθρώπου δεσπότης πολλά τὰ ἔτη. p. 247.

Divinitas vos conservet per multos annos, sanctissimi et beatissimi Patres, Donat. Const. p. 20.

Acclamatum in synodis sacris, imp. filiis et patriarchis : πολλά τὰ ἔτη. Sic in pseudosynodo Photii p. 226, t. VI Harduini.

Ibid., p. 231 : Βασιλεὺς, Λέων καὶ Ἀλέξανδρος νικηταὶ τροπαιοῦχοι βασιλεῖς καὶ αἰώνιοι Αὔγουστοι.

Τοῖς θεοπροβλήτοις βασιλεῦσι. p. 259.

Ἄλια εὐφημία 213.

Legati veteris Romæ, acclamant imp. et pontifici suo Joanni p. 278.

De allocutionibus imp. deque acclamationibus ipsis in theatro factis, rituque illo ad Theodorici Gothorum regis tempora durante dissertationes in academia regia inscriptionum lectæ. Mémoires de Trévoux A. 1705. p. 1230.

Βασιλεῖ ὑπὸ τῆς ἄνωθεν θείας προμηθείας ἐστεμμένῳ, ὀδηγομένῳ καὶ διακυβερνωμένῳ δεσπότη ἀγαθοποιῷ, εἰρηνικῷ, νικητικῷ, θεοσυμμάχῳ, etc., p. 289.

Annales Bertiniani anno 812 : Legati Michaelis ad Carolum Magnum missi Aquisgrani scriptum pacti ab eo in ecclesia suscipientes, more suo, id est Græca lingua, laudes ei dixerunt. p. 509, ed. Murator.

Laudes facere (εὐφημεῖν) ; sic auctor Innocentio III, æqualis apud Alem. de par. p. 10, etc. et Annal. Franc. Carolo Magno acclamatum est : Carolo piissimo Augusto a Deo coronato magno pacifico imp. Romanorum vita et victoria. p. 30.

S. Basilii ad Helenam imperatricem : Custodiat Deus concessi tibi cœlitus imperii robor inviolatum in annos multos, ac deinde cœlorum regna tibi impartiat honorum dator et largitor. Vit. S. Basilii Junioris pag. 673.

Cont. Constantin. in Romano Lecapeno : Οὗτος ὁ Ἰωάννης εἰς λῦτρωσιν καὶ ἄνεσιν Ῥωμαίων γενήσεται. p. 264.

Mezeray Ahrégé p. 325. Le Pape Etienne venant en France est attendu à Rheims. Le roi Louis I le reçut à la descente du cheval, et se prosterna devant lui. Ensuite il l'accompagna à l'église de l'Abbaye de Saint Remy, et en y entrant il lui prêta la main pour le soutenir. Le clergé de France chanta le *Te Deum*, et celui de Rome fit des acclamations, des louanges à l'Empereur. Le pape et lui prirent ensemble du pain et du vin bénits.

Nicephorum gaudere pacis — illum et phosphorum clamabant. Legat. Luitpr. 145.

Acclamatum Nicephoro : Euge venit stella matituna, etc., pag. 138.

Clerus — Laudibus hi plaudunt, persultant pluribus illi. Et commune decus parili pietate salutant, p. 58, b. Vita S. Germani ab Herico scripta.] Hactenus Adversaria Leichiana.

(12) *Qui ad factionem pertinent*, Latini quoque *pars* pro *factio* dixerunt. Vid. Salmas. ad. Ser. Hist. Aug. t. I. p. 534.

(13) *Facto manu signo crucis benedicit.* [Cur σφραγίς dicta fuerit *crux* vid. Pantin. in l. 1, De vita S. Theclæ n. XIX. et Wagnereck, in vita S. Cosmæ pag. 38.] et Du Cange Glos. Gr. v. σφραγίς. Ut ex addito scholio et aliis hujus codicis locis patet, sebat hæc benedictio vel obsecratio lacina vestis, non nuda manu. Et sic quoque impera-

peregrini, collegia item urbis, officiales præfecti A κατὰ τὴν εὐφημίαν τοῦ δήμου ²⁴. αὐτὸ γὰρ τὸ τρι-
cum assessore et logotheta prætorii adsunt. βουνάλιον κατακοσμοῦσιν οἱ τε ²⁵ βεστιοπράται (11)
καὶ ἀργυροπράται διὰ τε βλατίων (15) καὶ λοιπῶν ἐντίμων ἀπλωμάτων τε καὶ πέπλων (16), καὶ μὴ
διὰ τε χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν παντοίων σκευῶν τοῦτο καταγαλαίρουν, ἐν γὰρ τῷ αὐτῷ τριβουναλίῳ δεξιῇ
καὶ ἀριστερῇ ἴστανται πλησίον τῶν λόχων ἀπὸ τῶν δήμων (17), καὶ ἐπίκεινα οἱ κατα τὸν τότε καιρὸν

VARIE LECTIONES

²⁴ ΣΧΟΛ. Ἰστίον, ὅτι τοῦ δήμου ἀκτολογοῦντος κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἀκτολογίας, ἤγουν τοῦ λαοῦ ἀκο-
ρινομένου τοῖς κράτῃσι κατασφραγίζει ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν κατ' ἄκρον τῆς αὐτοῦ χλανίδος πρὸς τὸν
βασίλῃα τρίτον. καὶ τῶν κρατῶν λεγόντων ἔχει δεδεμένην ταῖς χερσὶ. πάλιν τοῦ λαοῦ λέγοντος, κατα-
σφραγίζει μέχρις ἂν πληρωθῇ πᾶσα ἡ ἀκτολογία. Ἢ δὲ ἡ τάξις καὶ ἡ ἀκτολογία καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς
τελείται τῶν Βενέτων καὶ Ἰρασίνων. ²⁵ τε om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

tor quando in Cathismate alibi populum signa
crucis signare vellet, faciebat præpositus ex ejus
lacinia vestis ῥωσθελιον, peculiarem plicam aliquam
quam ipsi in manus dabat, ut eo populum signaret.
Manavit ille mos imperatorum ex illo veteri Augu-
storum Romanorum, qui populum Circensem pur-
pura sua venerabantur. Claudian. Consulat. Hono-
rii VI :

regia Circi.

Connizam gradibus veneratur purpura vulgus.

Possit quoque mos veste crucis signum exprimendi
natus eo fuisse credi, quod nemini, præter sacer-
dotes, licebat manu nuda crucis signo alterum
signare. Scholion autem illud huc pertinens, quia
in extremo margine fuit exaratum, quem cultellus
bibliopegi deinceps præcidit, et litteris minutis at-
que per compendia exaratum est, ut passim sunt
scholia hujus Codicis, ideoque lectu difficile fuit,
inde factum, ut typis non satis accurate ad fidem
membranarum editum prodiret. Sic autem debet
restitui : Ἰστίον, ὅτι — κατασφραγίζει ὁ δομέστι-
κος τῶν σχολῶν μετὰ τὸ ἄκρον τῆς αὐτοῦ χλανίδος
πρὸς τὸν βασιλῃα τρίτον. Καὶ πάλιν, τῶν κρατῶν
λεγόντων, ἴστανται δεδεμέναις ταῖς χερσὶ. Καὶ πάλιν
τοῦ λαοῦ λέγοντος, etc. *Domesticus scholarum laci-
nia tunica sua imperatorem ter signat; et rursus
[acta sua] dicentibus, id est vices suas obeuntibus,
præconibus aut cantoribus, stat manibus ligatis, id
est decussatim pectori impositis, quali habitu coram
regibus Persarum et Armeniarum, dein coram imperatoribus
Cæptanis proceres stare, olim mos erat, hodie
adhuc mos est in aula Turcica, quæ cum e Græca
cum multis aliis transsumpsit. Vid. ad. p. 303, di-
cenda. Fit aliquoties in hoc scholio mentio τῶν
κρατῶν, clamatorum, hoc est præconum, vel can-
torum. Conveniunt quodammodo clamatores hi
cum psaltis, aut potius cum canonarchis, a qui-
bus tamen diversi sunt. Psaltæ enim erant ordinis
clericorum, et populo tantum in ecclesiis hymnos
sacros præbant; cractæ non erant ordinati, sed
laici, et populo acta præbant, seu laudes, quas aut
populus redderet integras, aut eorum tantum
extrema, aut quibus denique convenientes alias
formulas doctus subjiceret; ut οἱ κανονάρχαι,
qui προέλεγον τοὺς θεῖους μῦθους τοῖς ψάλλου-
σιν, ut ait Symeo Thessalonicensis. Excusari igitur
potest Joannes Cantacuzenus p. 123, in enarra-
tione coronationis suæ coronationis cractas et
psaltas pro lindem habens : Ἐξ ἐκτέρων τῶν τοῦ
καθ' ἑμῶν ἐπὶ ῥωσθελίων ἀναβάθρων εἰς αὐτὸ τοῦτο
κατασκευασμένων οἱ πρωτοψάλται [alias κανονάρχαι]
καὶ οἱ καὶ δομέστικοι [nempe Psaltarum]
καὶ ἕτεροι τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως
ἐπὶ τῆς τοιαύτης τελετῆς κρᾶτας
καὶ, μὴ τινὰ ἔδουσιν. Colligas
κρᾶτας et τοὺς ψάλτας eosdem
nomina pro diversa functio-
ne quidem appellatos in ceri-
monia coronationibus imperatorum,
cessionibus ad ecclesias, ψάλ-*

tas autem in ipsa divini cultus per hymnos sacres
administratione. Quidquid ejus rei sit, certum est
hos κρᾶτας populo, non omni puto, sed factioni-
bus ad laudes imperatorum dicendas conductis et
doctis, prævisse formulas laudum, qualibus codex
noster scætet. Propterea Anna Comnena eos τοὺς
τῆς εὐφημίας προσεζήχοντας appellat p. 167 : Κων-
σταντῖνον καὶ Ἄνναν ἐν ταῦτ' ἐξεφώνουν ἐν τοῖς
εὐφημίαις καιροῖς οἱ τῆς εὐφημίας προσεζήχοντες.
V. quæ deinceps dicam de psaltis. Et sane ne-
cesse erat, ut et illi, qui canere laudes imperato-
rum deberent, eas prius docerentur et memoria
comprehenderent, et ut haberent moderatores, qui
tempora eujusque formulæ dispensarent, et que
identidem formula recitanda esset, eam præirent
atque de ea monerent, ideo *monitores* a Tertulliano
dictos in Apologetico, respiciente ad monitores pa-
ganorum, formulas solemnes in sacris illis, qui
sacra facerent, præeuntes. Latini medio ævo hos
homines *Archicoros* perapto vocabulo appellabant.
S. Eulogius in documento martyrii apud Du Cange
v. *Psalmista*, videtur discrimen inter psalmistam
et cantorem facere, his verbis : *Non promittit cantor
divinum carmen in publico, non vox psalmistæ tinni
in choro*, etc. Non tamen bene novi rationem dis-
criminis. Forte cantor extra ecclesiam præibat po-
pulo aut choro suorum discipulorum hymnos sac-
ros, quod idem psalmista sub ipso sacri officii
exercitio in ecclesia faceret.

(14) M. οἱ τε βεστιοπράται, *Sunt οἱ βεστιο-
πράται mercatores vestiarii, ut ἀργυροπράται mar-
catores argenti, id est collybista, vesperilia, fenera-
tores, de qua significatione v. Du Cange Gloss.
Gr. h. v. et ad p. 11. Argentarii medio ævo Latinis
audiebant.*

(15) Vox *blattæ* tam diverso sensu accipitur,
ut de ipsius significatione certum quid sanciri ne-
queat, sed debeat, ex connexionem eujusque loci ubi
occurrit, æstimari, *sericumne*, an *purpuram* desi-
gnare velit. E. c. in voce *sericoblatta*, notat tinctu-
ram, colorem, quo tincta sunt. Quia statuit Sal-
masius ad Scr. Hist. Aug. t. II, p. 546, βλαττίων
idem esse atque simpliciter ἱμάτιον, *vestem*. Conf.
idem ibid. p. 540. Du Cange ad Alexiad. p. 275 et
utroque Glossario. Hic quidem loci patet βλαττίων
esse sericos pannos. Quando autem διβλάττιων, τρι-
βλάττιων occurrit, clarum est, secundam aut tertiam
tincturam purpuream intelligi.

(16) Si qua est differentia horum vocabulorum
in quorum usu sibi non nihil scriptores permittunt,
sunt τὰ ἀπλώματα stragulæ, panni, qui altarum
mensis e. c. aut rei planæ pronæ jacenti inster-
nuntur, πέπλοι autem deorsum dependent.

(17) Gemino modo potest hic locus explicari,
sive a factionibus inde, vel retro factiones : sive a
gradibus inde. Δῆμοι dicebantur *gradus circenses*,
in quibus greges stabant et spectabant; ex eo fie-
ri potuit, ut omnes gradus δῆμοι appellarentur,
præsertim in quibus greges factionales starent,
etiamsi extra Circum.

ἐντυγχάνοντες ἐνταῦθα (18), καὶ μὴν καὶ τὰ συστήματα (19) τῆς πόλεως καὶ οἱ περὶ τὸν ὑπαρχον ὀφφικιάλιοι μετὰ καὶ τοῦ συμπόσιου καὶ τοῦ λογοθέτου τοῦ πραιτωρίου.

Z'. Καὶ εἴθ' οὕτως ἀπὸ τῶν ἐκείσε διέρχονται οἱ δεσπότες ἕως τοῦ τρικλίνου τῶν σχολῶν, καὶ ἐν τῷ προπυλαίῳ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ· καὶ γίνεται ἐκείσε δευτέρα δοχὴ, καὶ δέχεται ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίνων, ἕγουν ἐσκούβιτος μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ αὐτοῦ δημου τῶν Πρασίνων, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται, καθὼς προεῖρηται ἐν τῇ πρώτῃ δοχῇ. Καὶ εἴθ' οὕτως γίνεται τρίτη δοχὴ ἐνδοθεν τῆς χαλκῆς (20), ἕγουν εἰς τὴν πύλην τῶν σχολῶν τὴν εἰσφέρουσαν εἰς τὸν θόλον τῆς Χαλκῆς, καὶ δέχεται κακείσε ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἕγουν ὁ δομῆστικός τῶν σχολῶν, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ δημου τῶν Βενέτων, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται, καθὼς προεῖρηται· καὶ τὰ ²⁶ ἐνδοθεν τῆς χαλκῆς πύλης εἰς τὸν μέγαν θόλον δεξιᾷ ²⁷ μὲν ἴσταται τὸ ἱερεῖον ἐπιθυμῶν τοῖς δεσπότης, ἀριστερᾷ δὲ σπότας. « Εἰς πολλοὺς (21) χρόνους καὶ ἀγαθοὺς θεοὺς ἀγάγοι ²⁸, » καὶ τὰ ἐξῆς.

H'. Καὶ ἐξίόντων τῶν δεσποτῶν εἰς τὴν χαλκῆν πύλην· ἐκείσε γὰρ ἴστανται δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ οἱ ὀργανάριοι (22), εὐφημοῦντες κατὰ τύπον τοὺς δεσπότης ²⁹. Καὶ εἴθ' οὕτως γίνεται δοχὴ τετάρτη ἔξω τοῦ κακίλλου τῆς χαλκῆς, καὶ δέχεται ἐκείσε ὁ δῆμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ, δηλονότι ὀπισθεν τοῦ δημάρχου ἱσταμένου καὶ τοῦ δευτερεύοντος αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται, καθὼς προεῖρηται. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε γίνεται πέμμητη δοχὴ πρὸ τῆς μεγάλης πύλης τῆς εἰσφερούσης εἰς τὸν αὐγουστῆωνα, καὶ δέχεται κακείσε ὁ δῆμαρχος

A VII. Inde domini usque ad triclinium scholarum procedunt, et in atrio Sanctorum Apostolorum, ter genu flexo cum cereis Deum venerantur: atque ibi Secunda exceptio est, et tribunus Prasinorum seu excubitor cum factione sua transitoria Prasina eos excipit, cæteraque, ut supra de prima factione dictum, peragit. Ita et Tertia intra chalcen seu in porta scholarum, quæ ad tholum chalces ducit, stat, et excipit ibi tribunus Venetorum seu domesticus scholarum cum transitoria turba Veneta, cæteraque, ut supra observatum est, perficit. Intra Æneam portam in magno tholo ad dextram medicorum officium, dominis fausta apprecans, adest; ad sinistram autem qui ex palæstra sunt, ipsique dominis acclamant: « In multa bonaque tempora B Deus inducat, » etc.

οἱ τῆς καλαίστρας, καὶ αὐτοὶ εὐφημοῦντες τοὺς δεσπότης ²⁹, » καὶ τὰ ἐξῆς.

VIII. Exeuntibus dominis in Chalcoen seu Æneam portam, ad dextram lævamque organarii stant, dominis, ut mos est, fausta acclamantes. Sic Quarta receptio extra cancellos chalces fit, et Venetorum tribunus cum factione alba, stante scilicet a tergo tribuni, cumque eo, qui secundum ab ipso locum tenet, dominos excipit, cæteraque, ut supra expositum est, peragit. Inde Quinta receptio fit ante portam Magnam augustalis, ubi primæsepe Prasinorum cum factione russa, scilicet pone ipsum adstante, cumque eo, qui secundas tenet, excipit,

VARIE LECTIONES.

²⁶ τὰ om. ed. ²⁷ δεξιᾷ μὲν om. ed. ²⁸ ἀγάγοι cod. ²⁹ ΣΧΟΑ. Εὐτυχῶς εἰς πολλὰς ἑορτάς om. in ed. add. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(18) Satis bene congruit Luitprandi relatio, qui se in processione Nicophori collocatum scribit *juxta psaltas seu cantores in eminentiore loco*.

(19) Collegia, ordines urbis; ut collegia mercatorum et opificum. De Symponis vel assessoribus præfectorum urbis, qui jus dicentibus assidebant et consilio aderant, vid. Guthier. p. 330. In inscriptione tituli e codice Justinian. apud eundem pag. 270. appellantur *administrantes vel assessores, id est consiliarii*. E scriptoribus post Theophanem pag. 294. fere colligas, Symponos præfecti Urbis ab imperatore ipso additos fuisse, interdum tamen præfecti ipsi eos legebant.

(20) Edificium id erat æneis tegulis tectum, per quod in magnum palatium aditus patebat. V. Du Cange *CPLi Christiana* p. 113 sqq. Observo tantum hic, morem tunc temporis fuisse majora quæque et splendidiora ædificia tegulis æneis operiendi, cujus etiam monumenta adhuc hodie supersunt. Anastasius in Vitaliano: *Ecclesiam B. Mariæ ad martyres, quæ de tegulis æneis erat cooperta, discoperuit*. V. ad p. 42. A. 5.

(21) Formula hæc, qua novi Græculi usque ad tædium uluntur πολυχρόνιον appellatur. Vid. Du Cange Gloss. utroque h. v. et Goar. ad Codin., p. 84. n. 13, quos non exscribo. Tantum indicabo, quid sibi velint verba apud Codinum sæpius recurrentia: ὀρίξει εἰς πολλὰ ἔτη. Scilicet *judet imperator, ut vobis ad vestrum πολυχρόνιον suo nomi-*

ne respondeam εἰς πολλὰ ἔτη. Id quod resolutatio solemnibus imperatoris ab subditorum πολυχρόνιον videtur fuisse. Corrigam quoque hac occasione locum Luitprandi celebrem, Cangio non præteritum p. 483. : *Laudibus, imo conviciis [non inventis] suis Deus annos ut multiplicet conelamant*. Recte subjungit argutamentum sequens. *Qua in re quam sint Græci stulti, quam vanæ [non quamvæ] hujus gloriæ amatores, quamvæ adulatores, hinc colligere possumus. Optant seni non solum [sic leg.], sed silicernio, quod naturam ipsam non pati certo sciunt. Gaudet et silicernium ea sibi optari quæ nec Deum facere nec sibi prodesse, sed obesse, etiamsi faceret, novit*. Usurpabatur hæc formula Latinis quoque, Augustinus Patricius Cerim. Ecclesiæ Rom., lit. II, § 4: *Ordinator sine mitra accedens versus Electum tertio [id est ter, ex τρίτου] genu sledens cum distantia convenienti ter dicet: Ad multos annos — Et hic modus de benedictione et Ad multos annos servatur etiam, si ordines acciperet in pluribus diebus sigillatim*.

(22) Qui organis canunt, organa psallunt. Solebant enim organa sonare, quando factiones dominum excipiebant et salutabant. Vid. p. 20. De organis ipsis infra ad eam partem libri Nostri, quæ de ludis circensibus agit, dicam. Ad vocem τόπον addit margo membranarum hanc notam εὐτυχῶς εἰς πολλὰς ἑορτάς, post vocem ἱσταμένου lin. 5, 10, tollendum comma ex fide membranarum. Rectinet enim ad δευτερεύοντες, non ad δῆμον.

cæteraque, ut dictum est, poraguntur. Post ipsam A
Sexta receptio in horologio Sanctæ Sophiæ fit, et
princeps Venetorum cum factione alba præsto
est, cæteraque, ut supra exposuimus, perficiuntur.

IX. Hinc per portam Speciosam domini transeunt,
quibus a præpositis intra velum in camera seu in

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(23) De horologiis ea ætate notis et usitatis ago
ad p. 272, penult.

(24) Celeberrima hæc ecclesia superiorum tem-
porum et hujus adhuc miraculum, nemini facile
veterum scriptorum recentiorumve itineratorum
non memorata fuit. Copiose structuram et magni-
ficentiam ejus exsecuti fuerunt Paulus Silentia-
rius in Ecphrasi, et in notis ad eam Du Cange,
item l. III, *CPLis Christianæ*. Sanctæ Sophiæ nomine
non sancta quædam martyriosa, Sophia dicta, sed
Jesus Christus, Dei Sapiencia Græcis designaba-
tur, ut ipse voluit, aut accepit ea ecclesia id no-
men, quod sancta Dei Sapiencia, hoc est Verbum
Dei in ea doceretur; et antequam mos invalesce-
ret ecclesias martyribus atque martyriis dedi-
candi, omnes, certe majores, ubique locorum au-
diebant Sanctæ, aut etiam Sancti, Sophiæ. Ita
Matthias de Michovia l. II, de Sarmatia c. 3, me-
morat in urbe Novogrod fuisse *principalem eccle-
siam Sancti Sophiæ, id est Salvatoris, lectam aureis
luminis splendescensibus*. Quod idem templum Paul-
us Jovius libello de legatione Moscovica *vetustis-
simum ac venerabile* appellat, quod ante quadringen-
tos annos [ætate Jovii] *Byzantium Cesarum æmu-
latione, Sanctæ Sophiæ, Dei Filio, dicatum fuit*. Be-
neventi quoque fuisse aliquando ecclesiam Sanctæ
Sophiæ constat e Chronico Casinensi l. 9 : *Hic in-
tra æmnia Beneventi templum Domino opulentissim-
um ac decentissimum condidit, quod Græce Ἁγίαν
Σοφίαν, id est Sanctam Sapienciam vocavit*. [Etiam
Thessalonica templum Sanctæ Sophiæ fuit; p. 326.
Scr. post Theoph.] Item Nicææ; Theophan. anno
octavo Constantini et Irenæ : Ἐγένετο ἡ πρώτη
συνέλευσις καὶ καθέδρα τῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ καθ-
ολικῇ τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ τῆς Νικαίας, et Antiochiæ,
teste Niceta.

(25) *Porta Speciosa* fuit, ut ex hoc loco et p. 45,
patet, extrema ecclesiæ, per quam e Pronao aditus
in Narthecem patebat, ut porta Regia, ea quæ e
Narthece in Naum, et porta Sancta, quæ e Nao in
sacrificatorium ducebat. Vid. Du Cange v. πύλη,
Heinecc. de Stat. eccles. Græc. p. 99. et Goar. ad
Codin. p. 133, n. 27, et 134. n. 39. Sed non con-
sentiunt cum Nostro. Forte alia fuit appellationum
ratio tempore Constantini nostri, et alia Codini.
Consentit Nostro Nicetas Choniata p. 241, de
Alex o Comneno coronando sic narrans : Ἐτα ταῖς
ὡραίας λεγομέναις τοῦ νεῶ πύλαις ἐγγίτας ἱκανὸν
ἐκείσε χρόνον διέτριψε, προσδεχόμενος πότε ἂν ἐπι-
ταχθεὶ τὴν εἰσοδὸν παρὰ τῶν ἀκριβοῦντων τὸ τῆς
ὡρᾶς κείρου τῶν ἱερῶν κατηχομενίων ἄνω-
θεν. Unde patet, antequam introitus in ecclesiam
fieret, expectatum ad Speciosam portam fuisse,
donec signo a catechumenis dato tempus introe-
ndi significaretur.

quo jam tempore invaluit ille mos,
in conspectu honoratoris ad testan-
dam humilitatem suamque reve-
rentiam prosequatur, caput denudat.
honoratoribus proceribus licebat
cum Imperatore CPTano stare junio-
ribus nobiles prosapia, τὰ ἀρχοντι-
κόσια δόκοντες nudo capite proce-

τῶν Πρασίνων μετὰ καὶ τοῦ δήμου τοῦ βουβίου,
δηλονότι ὄπισθεν τοῦ δημάρχου Ἰσαμμένου καὶ τοῦ
δευτερεύοντος αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται, καθὼς
εἴρηται. Καὶ μετὰ ταύτην γίνεται ἕκτη δοχὴ εἰς τὴν
ὡρολόγιον (23) τῆς Ἀγίας Σοφίας (24), καὶ δέχεται
κακίσει ὁ δημάρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ
λευνοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται, καθὼς προσέφηται.

Θ. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε εἰσέρχονται οἱ δεσπόται
διὰ τῆς ὡραίας πύλης (25), καὶ ἀποστρέφονται (26),
dere, ut suo loco videbimus. Hinc de captis duci-
bus Siculis, Balduino et Richardo, et in conspectum
Isaacii Angeli adductis, narrat Nicetas, p. 192 : Τὸ τῆς
κεφαλῆς ἀποθέμενοι κάλυμμα καὶ δουλικωτέρην
προσκύνησιν ἀπονεύσαντες ἔρωτηθῆσαν — Igitur
sanctum olim erat, ut in ecclesiæ ingressu infula
et pilei ponerentur. Theodosius Junior et Valenti-
nianus in constitutione pone concilium Ephesi-
num, *Dei templum ingressuri, aiunt, foris arma
relinquimus et ipsum etiam diadema deponimus*.
Jam tempore Augustini mos ille obtinebat, ut im-
perator templum intrans, aut memoriam sancti
venerans diadema deponeret. Augustinus psalm.
65 : *Melius est ut, Romam cum venerit imperator,
deposito diademate ploret ad memoriam piscatoris,
quam ut piscator ploret ad memoriam imperatoris*.
Satis episcopaliter. Ante ingressum Nai in Nar-
thece deponabant imp. CPTani suas infulas. Qua-
propter tanquam rem insolentem narrat Leo
Grammaticus in Michaele, quod μέχρι τῶν βασι-
λέων πύλων ἐλθὼν οὐκ ἀπέθετο τὸ στέφος, καθὼς
ἔθος ἐστὶ τοῖς βασιλεῦσιν, ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ εἰσῆλθε
μέχρι τῶν ἁγίων θυρῶν. [Coronam deponere so-
lebat imperator ante τὰς ἁγίας πύλας. Georg. Mo-
nach. pag. 539. Justinianus stemma capiti per 40
dies non imposuit, sed absque corona sacris Christi
natalitiis ad ecclesiam accessit. Theophan. p.
136.] Faciebat hoc Justinianus, luctus et contri-
tionis demonstrandæ causa ob tristem casum, ter-
re motum horrendum, qui CPTin affixerat. Re-
verentiæ autem ergo flebat, ut imp. ante portam
Regiam infulas demerent; *quemadmodum etiam
faciebant ante lectionem Evangelii. Conf. Vales.*
ad Amm. Marcell. p. 319. Sed totum tempore sacri
officii nudum habebant caput? Videatur fere ex eo,
quod patriarchæ dicantur illis ex ecclesia domum
redeuntibus et vale dicentibus in propylæo infulas
rursus ponere, in signum finiti officii divini. Con-
trarium tamen colligitur ex eo, quod passim di-
cantur imperatores ad lectionem Evangelii e
Metatorio prodeuntes infulam demere, et quod
hodie Græci sacris aperto capite intersint, teste La
Croixio, tantummodo apud transitum sacrorum
infulas dementes, quod etiam olim faciebant in
ecclesia Latina, ut pluribus demonstrat Ciampinus
tom. I, Monum. Vetust. p. 117, 118. Ordo Roman. :
*Postquam per diaconum dictum fuerit : Sequentia
S. Evangelii secundum Lucam, baculi omnium de-
ponuntur de manibus, et in ipsa hora neque corona
neque aliud operimentum super capita eorum habe-
bitur*. Quod præpositus imperatori CPTano præstabat
officium in demenda, tenenda et reponenda infula,
id occidentali præstabat comes palatii Lateranen-
sis. Ita Ludovicus IV, in bulla, qua Caetruccium,
comitem Lucanum, comitem palatii Lateranensis
ereat, tribui ipsi *jus leuandi et tenendi imperiale
diadema de nostro* [verba bullæ sunt] *et successorum
nostrorum Romanorum principum capite, tempore,
quo imperialis coronationis solemnia celebrantur, et
etiam quocumque alio tempore, quoties publice ipsum
diadema expediverit elevari de capite nostro et suc-
cessorum Romanorum principum et reponi*. Ipsos
quoque sacerdotes in sacro officio peragendo ca-

ὕπὸ τῶν πραιποσίτων ἔδοδον τοῦ βήλου τοῦ κρεμα-
μένου εἰς τὴν καμάραν, ἔγγουν εἰς τὸ προπύλαιον
τοῦ Νάρθηκος. Ὁ δὲ πατριάρχης ἐκδέχεται εἰς τὴν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

melauca deponere consuevisse concludo e loco
Iraaci, Invectiva secunda in Armenios, si satis
tuto licet e loco extra connexionem evulso sta-
tuere. Omophoria quoque sua, ut signum episco-
palus, quemadmodum infula imperii signum est,
ad lectionem Evangelii deponebant, ut ex Isidoro
Pelusiota l. 1, epist. 136 constat, ubi mystice
explicans indolem omophorii, rationem allegat,
quare episcopus illud tunc deponat: Ἦνίκα αὐτός
ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν παραγίνεται διὰ τῆς τῶν προσκυ-
νητῶν Ἐθαγγελίων ἀναπόξωσις, ἀποτίθεται τὸ
εἶμα τῆς μιμύσεως ὁ ἐπίσκοπος, αὐτὸν παρστίνι
δηλῶν τὸν Κύριον τὸν τῆς ποιμαντικῆς ἡγεμόνα καὶ
Θεόν. Conf. Du Cange, v. *Cervellerium* et *Almu-*
cia.

Quoniam incipit auctor noster illos ritus enar-
rare, quos in solemnibus processionibus imperato-
res in celebratione divini cultus observare debe-
bant, neque ea res intelligi possit absque cognitione
rituum sacrorum, qui cultum divinum penes Græ-
cos constituunt: decrevi hic in ingressu istius
tractationis de sacris rebus generalem quamdam
speciem liturgiæ Græcæ et ecclesiarum Græcarum
subjicere, e qua deinceps dicenda melius poterunt
percipi. Persequar igitur totum ordinem liturgiæ
Græcæ juxta relationem La Croixii et Stephani
Gerlachi, qui sacris Græcorum interfuit non semel,
et quæ spectavit audivitque, diligenter in itinera-
rio suo consignavit. Erit deinceps disputandi lo-
cus, *Les Eglises régulières se divisent en trois parties,*
appelées νάρθηξ, vestibule, ou πρόναος, avant-
nef, nef, la nef, et βῆμα, le sanctuaire. Le vesti-
bule... sert à présent à baptiser les enfants et expo-
ser les corps morts des laïques pendant les obsèques...
C *Servit quoque congregationi fidelium, qui ante*
patriarchæ, aut sacerdotis, et imperatoris, aut
præcipui in quaque communionem viri, adventum,
et ante τὴν εἴσοδον in Naum non intrant. La nef
sert à recevoir les fidèles, qui s'assemblent pour
chanter les louanges de Dieu et se placent suivant
leur rang sans confusion. Les ministres de l'église
et les personnes distinguées occupent la partie la
plus avancée auprès du sanctuaire, laquelle est en-
tourée des chaires, comme dans nos chœurs, et n'est
point séparée de l'autre où le peuple se range. Le
sanctuaire est au fond de l'église, séparé de la nef
par un grand entablement peint, avec des tableaux
de Jésus-Christ, de la Vierge, du Patron. On entre
au sanctuaire par trois portes, deux petites et une
grande nommée par excellence πύλη ἁγία καὶ βα-
σιλική, la porte sainte et royale. [Credo quidem
eam ita appellari novo more; sed Constantini no-
stri tempore porta illa tantum αἱ ἐγλαὶ θύραι di-
cebantur, et αἱ βασιλικαὶ erat illa porta, per
quam e Narthece in Naum intrabatur.] Il y a trois
enclos dans l'intérieur du sanctuaire destinés à des
usages différents; celui du milieu, qui est d'une seule
 Pierre marquée de croix, s'appelle la table sacrée,
divine et mystique, à cause du mystère, et n'est
ornée que d'une croix et du livre des Evanyiles. L'autel
à la droite est destiné à recevoir les présents des
fidèles et déposer les espèces du sacrifice. Celui à
gauche sert à mettre les ornements et les vases sac-
rés, et les diacres, sous-diacres et officiers mineurs
s'y rangent durant le sacrifice pour allumer les cier-
ges et faire chauffer l'eau du calice. Dans les égli-
ses patriarcales et métropoles, il y a au fond du
sanctuaire un trône à côté du grand autel pour le
patriarche ou le métropolitain, pendant la célébration,
qui se nomme ἄγιον σὺνθρονον, le saint trône; pour
le distinguer de la chaire ordinaire, qu'ils occupent

A *atrio Nartheois suspensum corona adimitur. Pa-*
triarcha vero in porta Nartheois cum consueto suo
ministerio et ordine eos excipit, ad quem, corona

parmi leur clergé durant le reste de l'office. Les fem-
mes ne se mêlent point avec les hommes, elles se
retirent dans les galeries autour de l'église, ou à une
tribune fermée de jalousies, où on ne les voit point,
afin d'empêcher la distraction, le scandale et le mau-
vais usage, que l'on fait fréquemment de nos églises,
qui ne se rencontre point chez les Grecs, lesquels
sont très-attentifs à l'office, qui se chante presque
tout en grec vulgaire. Il n'est point permis aux laïques
d'entrer dans le sanctuaire, dont la porte s'ouvre
trois fois les jours de fêtes solennelles; la première
avant la consécration, et se referme en même temps,
la seconde à la Communion, et la troisième au com-
mencement des vêpres; et les jours ordinaires on ne
l'ouvre que deux fois pour le sacrifice. L'on allume
durant l'office quantité de cierges et de lampes dans
l'intérieur, et devant les trois portes du sanctuaire,
mais l'on n'en met point sur les autels. Post hæc
allata, quæ partes ecclesiarum Græcarum et ali-
qualem liturgiæ ordinem continent, necessarium
judico caput ejusdem libelli 15 totum ascribere,
quo agitur de quelle manière on célèbre la fête des
Pâques en Valachie et en Moldavie. Egregie enim
locum hunc nostrum illustrat. La fête des Pâques
se célèbre bien plus solennellement en Valachie et en
Moldavie, où il n'y a que des Grecs, que dans tous
les autres lieux, à cause de la liberté. Le prince et
la domna princesse vont en habit de cérémonie, et
s suivent d'une cour forte lesté, trois heures avant le
jour à l'Eglise, dans le parvis de laquelle il y a deux
trônes, l'un pour lui et son épouse, et l'autre pour le
métropolitain, qui les reçoit en habits pontificaux suivi
de son clergé. Les officiers de la cour du prince sont
derrière lui; savoir, les principaux seigneurs et la
noblesse à la droite; et les officiers de justice, et
corps des marchands, à sa gauche; et la milice fait
une enceinte pour empêcher le peuple, qui vient en
foule voir la cérémonie, d'incommoder les assistants.
Il y a dans le milieu de cette place un autel, sur le-
quel on célèbre la Messe; et après l'Evangile, le
prince et le métropolitain parlent en même temps de
leurs trônes, et se rencontrent à l'autel, où ils s'en-
tre-saluent au visage, se donnent à baiser mutuelle-
ment une petite croix ornée de pierreries qu'ils tien-
nent à la main, en disant Christos anesti, et retour-
nent à leurs places. Ensuite tous les assistants
réguliers et séculiers, vont à leur rang baiser la
main du métropolitain et de la princesse au son de
tambours, trompettes, timbales et hautbois, au bruit
de plusieurs décharges de canons, et de mousqueterie,
et des acclamations du peuple, qui fait retentir
l'air de ces paroles de la Résurrection, en s'embras-
sant.

D *Cette cérémonie est suivie d'un festin public du*
prince dans son palais, aux principaux du clergé et
de la noblesse; on sert le clergé en poisson, comme
caloyers, religieux, et toutes sortes de viandes aux
autres. Il y a trois tables; une petite sur une estrade
sous un dais pour le prince, lequel mange seul, et
deux fort longues à droite et à gauche de celle-là,
l'une pour le métropolitain et le clergé; et l'autre pour
les officiers de la noblesse, et les nobles. Le métro-
politain fait la bénédiction de la table; durant le res-
pas le prince envoie des assiettes chargées des meil-
leurs mets à ceux qu'il veut favoriser, et boit la
santé de la domna à rouge bord, à genoux et nu
tête. Ce même repas se réitère deux autres fois dans
le cours de l'année, aux fêtes de Noël et de l'Épi-
phanie; mais celui des Pâques est accompagné de
présents de vestes, que l'on distribue au clergé, et à
la noblesse; savoir trois, de velours, satin et drap

deposita, domini intrant, primumque flexo genu, A sanctum Evangelium ab archidiacono portatum ve-

πόλην τοῦ Νάρθηκος μετὰ τῆς συνήθους αὐτοῦ ἑρσεως καὶ τῆς εὐχης, καὶ μετὰ τὸ ἀποστεφθῆναι τοῦ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

au métropolitain, et aux huit principaux nobles, et deux de satin et drap à chacun des autres, avec lesquelles ils se retirent pleins de libéralités de leur prince, qui rentre dans son palais pour se divertir avec la princesse, sa famille et ses principaux officiers, qu'il régale de vestes de brocard d'or.

Addenda tandem excepta quædam ex ejusdem capite 19, quod Liturgiæ ipsam ordinem aliquanto uberius exponit. Le célébrant et le diacre se lavent publiquement les mains, pour se préparer à la réception des pains de proposition que présente le peuple, et lui faire connaître avec quelle pureté d'âme et de corps il faut célébrer le sacrifice et y assister. Ensuite s'étant approché de l'autel de proposition, le célébrant prend le pain destiné au sacrifice, sépare la partie carée et empreinte avec la patène, et bénit le reste, que l'on distribue au peuple à la fin de la Messe. Après cette oraison on fait une procession autour de la nef au son des timbres, avec l'encens; on sort par la petite porte du sanctuaire, et l'on rentre par la grande, et le diacre porte le livre des Évangiles entre ses deux mains, fort élevé pour le faire voir au peuple, et le repose au milieu du grand autel. On chante un hymne d'adoration, lequel finit par ces paroles, ἅγιος ὁ Θεός, Dieu saint, ἅγιος ἰσχυρός, saint fort, ἅγιος ἀθάνατος ἰδέσθων ἡμῶν, saint immortel, ayez pitié de nous, avec le Gloria Patri, et ensuite l'Épître et l'Évangile du jour. L'Évangile étant fini, on ôte les pains de présent de l'autel de proposition, et l'on fait une seconde procession des espèces; les acolytes portent la croix, les chandeliers, les timbres, et l'encensoir suivis du sous-diacre, qui tient la patène haute, du diacre portant une botte, où est enfermé le pain du sacrifice, couvert d'un voile, élevés et appuyés sur son front, et le célébrant marche le dernier, ayant le calice couvert entre ses mains. Cette cérémonie se fait avec autant de modestie que de dévotion à pas fort lents, pour donner le temps aux chœurs de réciter Gloria in excelsis, et au peuple prosterner à terre de baiser les bouts de l'étole de l'officiant, en disant les paroles du bon larron. Seigneur, souvenez-vous de nous dans votre royaume, que le célébrant et ses assistants répètent de temps en temps à voix basse, et la procession rentre par la porte saints, qui se ferme à l'instant, et l'on met le calice et les espèces au milieu de l'autel. On chante plusieurs hymnes, cantiques, antienne, versets et répons, et l'on fait quantité de genuflexions, adorations, bénédictions et encensements rapportés au rituel grec, après lesquelles le célébrant offre son sacrifice avec ces mots. — Toutes ces cérémonies de la consécration se font à huit clos dans le sanctuaire auxquelles le peuple joint son intention, et assiste des yeux de la foi à ce mystère secret, durant lequel on chante le symbole et des cantiques. La consécration est suivie de l'élévation au son des timbres, pour avertir le peuple de redoubler son attention, et sa dévotion, et de la fraction au pain en quatre parties, ainsi qu'il est divisé; desquelles il en mêle une dans le calice, communie d'une autre, et garde les deux autres pour communier les assistants. Le célébrant ayant communiqué, le diacre ouvre la porte sainte, et invite le peuple à la communion, en disant: Approchez avec la crainte de Dieu, la foi et la charité, et il le communie sous les deux espèces, en tirant du calice avec une petite cuillère, une partie du corps de Jésus-Christ et un peu de sang mêlé ensemble; mais les ecclésiastiques reçoivent séparément les espèces. La communion est suivie de la distribution du pain dévot par un autre diacre; les Grecs ne le mangent

pas sur-le-champ, et le conservent dans des bourses propres, qu'ils pendent au col, lorsqu'ils font voyage. pour s'en servir, et le manger étant attaqué de maladies mortelles dans des lieux dépourvus d'église, et de prêtres pour leur administrer le viatique, prétendant, que le pain béni les fortifie contre les tentations du démon, et les aide à bien mourir au défaut du viatique.

Cum his et cum cerimonia nostro ut comparari queat locus Gerlachii, latine conversa hic ponam quæ in illius itinerario Germanico p. 62. sqq. leguntur: Die 19 Septembris A. 1574, intravimus ecclesiam Græcam in suburbio Galatzæ, Χρυσοπηγή a Græcis dictam, ubi totam eorum liturgiæ spectavimus. Stabat Cupellanus coram choro dorso ad populum converso, recitans preces, quibus populus crebre Κύριε ἰδέσθων acclamat. Post preces incipiebat sacerdos una cum tribus aliis, et uno monacho cantare, quibus canonarcha cum pueris psallis, tanquam alter chorus, respondebat. Erant ergo duo velut chori, sacerdotis intra chorum, et canonarchæ extra eum, invicem alternantes. Post ea puer prælegit textum ex Epistola Apostoli ad Corinthios. Quo facto presbyteri omnes habitu sacerdotali procedebant extra chorum, [id est tribunam,] quorum unus codicem Novi Testamenti [vel potius evangelistarum] ornatum gestabat, et super ambone, media in ecclesia sito, et cruce lignea ornato, deponebat. Repetebant deinceps chorum, in cuius tabulatis, vel sepi lignea, ab ea parte quæ ad Navim respicit, picta conspicitur imago Christi, cum inscriptione ὁ κεντραχότωρ, coram qua sese inclinabant. Redditi choro sacerdotes soli intra eum caneant. Cantica illalectionis Evangelii interstincta continuabant, et liturgiæ suæ ritibus variis peractis, aperiabant rursus chorum, ter vel quater agitabant thuribulum, et procedebant omnes hoc ordine. Primi prodibant duo pueri cum cereis ardentibus, tum duo alii cum contis lauro cinctis. Excipiebat eos sacerdos panem sindone tectum gerens super capite. Sequentur sacerdotes duo singuli singulos calyces gerentes, non tanquam tot opus esset, sed spectaculi et pompæ gratia. Stipabant eorum latus duo pueri, singuli cum singulis contis lauro cinctis, quorum summa pars crucem referebat. nitentibus ad instar speculi. Postquam ab hac processione rediissent in chorum, claudebant eum, ut nemo videret posse quæ intus gererentur; et primarius sacerdotum clamabat clara voce: λάβετε, φάγετε, οὗτός ἐστιν ἄριστος — τούτο ἐστιν αἷμα. — Scorsim inde ipsi communicabant intra chorum; deinde monstrabatur populo calyx, qui eum summa veneratione prosequeretur, et velut adorabat. Tandem peragebant preces pro patriarcha CPlano, Alexandrino, Hierosolymitano, Antiochæno, et omnibus reliquis episcopis. Peractis omnibus precibus, canticis et communionem, prælegebat monachus aliquis, legatus patriarchæ Antiocheni, epistolam, qua sibi dari eleemosynam rogabat. Ultimo tandem totus cætus, unus post alium procedebant versus chorum, ubi singuli frustum panis accipiebant, ἄγνη dictum, quod nacti velut in processione adibant et venerabantur inclinatione corporis atque osculabantur imagines. Interjectis aliis continuat idem Gerlach in hunc modum: Quando ministri ecclesiæ intrant chorum, inclinant sese versus crucem ligneam amboni impositam media in ecclesia, deinde vultu ad imaginem Christi converso se signo crucis signant. Idem faciunt quotquot in ecclesiam conveniunt — deinde considunt loco quisque suo, expectantes voces aliquas in precibus et canticis, at quarum auditum sese inclinant et cruce signant, dicentes: Κύριε, ἰδέσθων, aut: Σοφία Πατρὸς. His præmissis, multa nobis exediora deinceps erant.

δεσπότης εἰσέρχονται πρὸς τὸν πατριάρχην, καὶ ἐν πρώτοις μὲν προσκυνοῦσι τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον (27) βασιταζόμενον ὑπὸ τοῦ ἀρχιδιακόνου, καὶ εἰθ' οὕτως χαιρετίζουσι (28) τὸν πατριάρχην, καὶ ἀσπάζονται αὐτόν, καὶ ἀπέρχονται ἕως τῶν βασιλικῶν πυλῶν (29), κάκεισε διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσιν τῷ Θεῷ, καὶ τῆς εὐχῆς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου τελουμένης, γίνεται ἡ εἴσοδος (30). Τὰ δὲ σκήπτρα καὶ πάντα τὰ προγεγραμμένα σκιά εἰσέρχονται, καὶ ἴστανται εἰς τὴν ἐκκλησίαν (31) δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ (32) εἰς τοὺς

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(27) Clerici, si quando honoratiori obviam irent, eamque excoiperent et beneventarent, codicem Evangeliorum ipsi obviam ferebant, et osculandum porrigebant. Nicet. Chon. p. 319: Μηδένα ἔχων εἰς χεῖρας ἰόντα, ἀλλὰ εὐρίσκων πάντα μετὰ σταυρικῶν σημείων καὶ τῶν θεῶν λογίων δεξιουμένου αὐτόν. Ekehardus junior de Casibus S. Galli c. 1.: Parat illico basilicam et aram, parat tapetes, et pallio dorsili caminatam; Evangelio episcopum alique, qui aderant, presbyteros recipere jubet. Debeo locum Alteserræ ad Anastas. p. 90, qui plura de hoc more habet. Addam alium ex veteri charta tabularii Andegavensis e Du Cange v. Tau. In ea aiunt Canonici capitulo Sancti Laudi Andegav., se teneri ad excipiendum comitem Andegavensem, uxorem et liberos, quoties ad dictam ecclesiam venerint, cum textu [id est codice Evangelii], thuribulo et aqua benedicta, tradendo dicto comiti similiter in dicta receptione Tau choreum, id est crucem eburneam. Insignem hunc locum exponam ad p. 216. Diaconus quoque, qui Evangelium legit, rediens ex ambone in tribunal patriarchæ διδῶσι ἀσπάζεσθαι τὸ Εὐαγγέλιον, ut ait Pontifex. Habert, p. 731; v. Du Cange v. Liber Pacis. Imperatori, quem urbe recipere, occurrant in pontificalibus sacerdotibus Evangelium offerrebant. Cinnam. p. 128. Russi id adhuc faciunt. Pontifex textus aperitus, cæteris clausus ad osculandum offerrebat teste Hildeberto Canonico. Ep. 15.

(28) Dicunt: χαῖρε, Κύριε πατριάρχα, et dein osculantur. Mos enim erat, ut ecclesiam intrantes sese mutuo oscularentur. V. Habert. Pont. p. 63.

(29) Porta regia est ea, quæ e Narthece in Naum ducit. Hodie Græci portam regiam appellant illam. Quæ Nostræ sancta est, et e Nao in Sacrarium ducit. De regis, vel porta regiarum, item rugis, v. Du Cange v. Regis; Mabill. ad Cerimon. Roman. p. cxxxvii, et Corsini diss. secunda appendicis ad opus de Notis et singulis Græcorum pag. 29. [Quid sit στασιδία, πόλη βασιλική, seu ὄρατα, κολυμβητρον, νάρθηξ, μεσόναος et in primis σωλία, docet Thom. Smith. de Ecclesia Græca, p. 47.]

(30) Postquam factæ fuissent preces, nempe τῆς εἴσοδος τῆς θείας λειτουργίας, quæ solent introitum sacri officii præcedere, fit introitus vel ingressa, ut ævo medio loquebantur. Nam antequam illæ factæ fuerint, et aut patriarcha, aut imperator, quo tempore imperium Græcum adhuc esset, aut hodie sacerdos, et qui cuique cætui primarius vir adest, convenirent, manebant et manent congregati in Narthece, vel Anatemplo. Factis autem precibus introitus fit, seu ingressa. Quod videor mihi colligere et ex veteri ritu salutatorii, et e verbis Maximi, (allatis a Du Cange v. Εἴσοδος,) τὴν τοῦ λαοῦ σὺν τῷ ἱεράρχῃ γενομένην εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἴσοδον. Ingressa duplex est; minor, a qua initium divini cultus fit, hymnis quibusdam cantatis, ut apud nos ab hymno Kyrie, item Allein Gott in der Höh sey Ehr, id est, Gloria in excelsis Deo; conf.

nerantur; deinde patriarcham salutant et osculantur, ac progressi ad imperatorias portas, ibi quoque ter genu flexo et accensis cereis, Deum adorant, peractaque a patriarcha supplicatione, introitus fit. Turmæ vero militum et cohortes omnes supra memoratæ ingrediuntur, et in ecclesia ad dextrum sinistrumque latus in locis propriis adsunt. Romana autem vela et cohortes utrimque in solea sancta, Constantini crux in dextra hemalis parte stat. Magistri, proconsules cæterique senatores et imperatorii ministri in dextro ecclesiam la-

Du Cange v. Introitus; et major, quando sacrificans cum grege suo e tribuna procedebat consecranda mysteria populo adoratum monstrans et circumferens. De priore introitu hæc habet Durandus iv, 5 § 4. Hymnum ait fuisse introitum dictum, Quia, dum ille canitur, sacerdos ministraturus ad altare intrat, seu quia per illam antiphonam ad officium intratur. Quia igitur introitus ad sacra seu initium sacrorum ab hymno fiebat, qui hymnus propterea introitus ipse quoque appellatur, ex eo factum, ut cantor, hymnos sacros in ecclesiis incipiens, esodiarius, vel exodiarius, quod idem est atque essodiarius, genuato s, diceretur, V. Du Cange v. Exodium, ubi hoc citat Joannis de Janua: Exodium, initium cantilenæ. Hinc exodiarius præcentor, qui cantum incipit ante alios. Qui tamen malit ob ἐξφθεῖν repetere, statuatque ἐξ in hac compositione idem atque in ἔξαρχος valere, et nctare rumpere vocem ante alios, me non habebit multum repugnantem. Introitus igitur primus, vel minor, Evangelii quoque dictus, complectitur omnia quæ missam præcedunt; sunt autem ea lectio τοῦ προκειμένου, seu propositi, id est textus et Psalmis, dein epistolæ, tum Evangelii, didascalii seu tractatio, id est sermo sacerdotis ad populum. Aliam ideam introitus primi seu parvi dedit Du Cange Gloss. Gr. v. Εἴσοδος, sed quam puto a nostro loco alienam esse. Jam intelligere facile est verba Leonis Grammatici in Michaelis Ebrioso p. 465: Τῆς εἴσοδος γενομένης, καὶ τοῦ Εὐαγγελίου τελεσθέντος.

(31) Negat Du Cange in Nao stetisse fideles, sed solos vult ibi egisse sacerdotes et psaltas. At quorsum tam vastum spatium pro tam paucis? Paulus Silentarius quoque P. II. vs. 270. ait cancellos hematis distinguere τὸν μύστην ἄνδρα τοῦ πολυγλώσσου ὄμιλου. Hoc ipso nostro loco docemur non proceres tantum in Naum intrasse, verum ipsos quoque milites pompaticos, qui imperatorem usque ad soleam comitabantur. Discessum igitur fuit a more, quem obtinuisse sæculo v, patet e constitutione Theodosii junioris superius citata: Dei templum ingressi foris arma relinquimus, et ipsum etiam diadema deponimus. Mos ille milites pompaticos cum armis in ecclesiam introducendi et per eam disponendi adhuc hodie obtinet in Wallachia, ne de principum Latini ritus hac in re institutis dicam. De Despota Wallachis festum Paschatis celebrante hæc narrat La Croix loco superius allato: Les officiers de la cour du prince sont derrière lui, — la milice fait une enceinte pour empêcher le peuple, qui vient en foule voir la cérémonie, d'incommoder les assistants.

(32) Quando de ecclesiis sermo est, significat dextra plaga illam, quæ intranti ad dextram est, sinistra vero eam, quæ ipsi intranti ad sinistram est. Patet ex illo Simonidæ, quod in Anthologia H. Stephani p. 361 legitur. Cum igitur ecclesie Græcæ ut nostræ ad Orientem versæ essent, et intrantes ad Orientem prospicerent, consequitur ex eo australem plagam esse dextram, borealem

tero in locis suis adstant, qua etiam domini trans-
eunt.

τὸ ἀγίου Κωνσταντίνου σταυρὸς εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ βήματος (34). Οἱ δὲ μάλιστα καὶ ἀνθύπατοι

VARIÆ LECTIONES

³⁰ ἴσ. εὐτυχία, Leich.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

vero sinistram. E contrario autem Du Cange ad Silentiar. p. 579, borealem plagam dextram facit, et oppositam sinistram. Verum abunde refellitur et a nostro codice, et ab illo solo Liturgiæ Chrysostomi dictæ loco, ὁ διάκονος εὐτρεπίζει: τὰ ἱερά, τὸν μὲν ἅγιον διάκονον ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει, τὸ δὲ ποτῆριον ἐν τῷ δεξιῷ. Sane nostris in ecclesiis sacerdos panem fidelibus distribuens, versus boream stat, alter calicem, versus austrum.

(33) De solea tam multum fuit disputatum, ut Leo Allatius integrum libellum de solea veteris ecclesiæ in l. I Symmictorum ediderit. Conferendi quoque Du Cang. v. Σωλέας et in Gloss. Latin. h. voce, item ad Paulum Silentiarium p. 584 seqq. * [Thomas Smith. p. 47, de Ecclesia Græca. Solea, idem est, quod peribolus, ait Moleon. pag. 427. Peribolus autem, ubi fuit olim schola cantorum. Idem p. 206.] La Nef, ait La Croix de l'Eglise Grecque, p. 22, sert à recevoir les fidèles; les ministres et les personnes les plus distinguées occupent la partie la plus avancée auprès du sanctuaire, laquelle est entourée des chaires, comme dans nos chœurs, et n'est point séparée de l'autre, où le peuple se range. Olim autem omnino separata erat solea cancellis, aut muro, ad pectoris altitudinem elevato, a Nao; unde etiam nomen habet. Num solear, et soleas, (ut honor et honos, arbor et arbor) significat δρύφακτον sepe ligneam et spatium tali sepi interceptum. Glossæ veteres solear, δρύφαξ, non δρύφαξ, ut editur. Codin. in Orig. CPTanis, ubi de Hippodromo: Μετὰ τῶν ἐν σφενδόναις στηθίων ἢ σφενδαμμάτων, καὶ σκαλιῶν καὶ σωλεῶν. Ubi στηθίων et σφενδαμμά et σωλεῶν est sepes, carcer. Interjectum erat solear inter ambonem et tribunam, et erat proprie statio cleri et eorum qui ad clerum spectarent, ut psallarum, lectorum; habuit tamen imperator jus in soleam intrandi, et ibi, si vellet, residendi, in qualitate lectoris et subdiaconi, qua eum gavisum fuisse, deinceps demonstrabimus. Habebat clerus geminam cathedram, unam τῆν ἄνω καθέδραν, aut τὸ σύνθρονον, dictam, in summo bema pene altare: alteram extra tribunam in hac ipsa solea. Fuit igitur solea spatium inter ambonem et cancellos bematis medium, quod neque illum, neque hos attingeret, sed undecunque liberum, septum a plaga orientali et occidentali aut cancellis ligneis, aut muro, vel podiumo cœmentitio marmoreo, a plaga autem septentrionali et australi prætensa habens scannæ, in quibus clerici, quando intra tribunam non haberent, quod agerent, item lectores, cantores et imperator, sedebant. Septum hoc habebat ostium in parte occidentali, et aliud in orientali; ut e locis illis Nostri aliorumque constat, in quibus imperator alique dicuntur soleam εἰσέρχασθαι καὶ εὐτρέφασθαι. Fuisse hanc sedem cleri, probabile facit et formula ἡ ἄνω καθέδρα, quæ respicit ad aliam, quæ necessario fuit ἡ κάτω, et, cum superior fuerit intra tribunam, extra eam fuerit necesse est, et canon 18 Concilii Toletani IV: sacerdos et Levita [id est presbyter et diaconus] ante altare communicant, in choro clerus, [id est in solea subdiaconi et reliqui inferiores, ut lectores, cantores, exorcistæ, etc.] extra chorum populus. Facit quoque probabile mos hodiernus Græcorum, quorum clerici assignatam sibi stationem sedemve extra tribunam cum honoratioribus habent; et denique mos ecclesiæ Latinæ, quam ea in re a Græcis discessisse nulla ratio suadet, nullus auctor perhi-

bet. Insignis est locus Durandi, et Chronici Casinensis alius, e quibus structuram ecclesiarum Latinarum cum Græcis congruentem intelligas. *Triples veli genus*, ait Durandus l. I, Ratio. divin. offic. c. 3. p. 17. *suspenditur in ecclesia, videlicet quod sacra aperit, quod sacrum a clero dividit, et quod clerum a populo secernit*. Post exposita duo priora, tertium, addit, *inde habuit originem, quia in primitiva Ecclesia peribolus, id est paries, qui circum datus chorum, non elevabatur nisi usque ad appodiationem; quod adhuc in quibusdam ecclesiis observatur. Quod ideo fiebat, ut populus videns clerum psallentem inde bonum exemplum sumeret. Verumtamen hoc tempore quasi communiter suspenditur sive interponitur velum aut murus inter clerum et populum, ne multo se conspiciere possint, quasi ipso facto dicatur: Averte oculos tuos, ne videant vanitatem*. Intelligent locum hunc, qui facietur Boilavii carmen *Le Lutrin* legerint. Discimus hinc bema hoc lectorum, (ita enim a Symeone Thessalonicensi appellatur,) fuisse a statione plebis aut velo suspensum, aut interposito muro ad appodiationem alio separatam, id est μέχρι τοῦ ἐπακουμβήσιον, ut commode quis appodiare se, hoc est succurre ea, inniti brachiis posset. V. Du Cange v. *Podium*. Locus Chronici Casinensis paulo ante nobis laudatus hic est l. III, 29, p. 447: *frontem chori, quem fero in medio basilicæ statuit, quatuor magnis marmorum tabulis sepsit*. Ergo clausum erat solear undecunque. Notat Angelus a Nuca ad illum locum, auctorem ad veterem structuram respicere, nunc antiquatam. Juxta recentiore enim architectonice odium strui post majus altare, ubi olim fuerit absida seu tribuna. In basilica cathedrali tamen Montis Regalis in Sicilia conspici adhuc inter alia veteris instituti jodeum seu chorum antiqua forma fere in medio ecclesiæ. *Ut imperator stationem in solea haberet, jam ab Ambrosio et Theodosii M. temporibus inde obtinuit*. Nam quem prius imperatoribus licuisset in tribunam ingredi, Ambrosius Theodosium excluderat sacrorum cancellis, et τόπον εἶναι τοῦ βασιλικῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τέταρτον τὸν πρὸ τῶν δρυφακτιῶν τοῦ ἱερατείου, ὥστε τοῦ μὲν λαοῦ τὸν κρατοῦντα τὴν προεδρίαν ἔχειν, αὐτοῦ δὲ τοῦς ἱερέας προκαθίσθαι. Erat igitur solea idem cum *senatorio*, seu *loco principum*, ut est in Ordine Romano. Vid. Du Cange ad Paul. Silentiar. p. 560. Nemo tamen magnatum præter imperatorem in solea sedebat stabatve, ut e proximis Nostri verbis hac pagina 9, patet: Οἱ μάλιστα καὶ ἀνθύπατοι - - ἴστανται εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τῆς ἐκκλησίας.

(34) Bema est omnis locus solo sublimior, ad quem βήματι, gradu sublato, enitendum est. In sacris est illa pars ecclesiæ aliquot gradibus elevatior, quam est area ecclesiæ; nos hodie *chorum* dicimus, (aliud seu medio vocabulum illud significabat,) Itali *tribunam*, Græci quoque θροναστήριον et ἱερατεῖον appellabant; quoniam in eo ἱερατεύσθαι, *sacra peragere*, et *sacrificium incruentum* dictum ibi offerre Deo solebant; unde quoque Latini *sacrificatorium* nominant. Latinis medii sævi quoque est *presbyterium*, seu statio, mansio presbyterorum, et *capitulum*. V. du Cange Gloss. utr. his omnibus in vocabulis, et CPLis Christ. atque notæ ad Pauli Ecphrasin. Alias βήματα sunt sacella minora, in Magnis Ecclesiis intra majus bema dedicata patronis diversæ a patrono ecclesiæ. Vid. p. 70, item 71, et alibi.

καὶ οἱ λοιποὶ συγκλητικοί, μετὰ καὶ τῶν βασιλικῶν ἀνθρώπων, ἴστανται καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τῆς ἐκκλησίας εἰς τοὺς ἰδίους τόπους, ἐνθα καὶ οἱ δεσπότες διερχονται.

I. Καὶ ὅτε φθάσουσιν οἱ δεσπότες εἰς τὰ ἅγια ἄθρια (35) εἰς τὸ πορφυροῦν ὀμφάλιον (36), εἰσέρχεται μόνος ὁ πατριάρχης ἵενδοθεν τῶν κ:γκλιδίων, κρατῶν τὸ εὐώνυμον (37) ἅγιον θυρίον. Καὶ διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστήσαντες τῷ θεῷ οἱ δεσπότες, εἰσέρχονται (38)

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(35) Alias quoque βημόθυρα. Sic legendum, ubique sermo de illis foribus est, per quas in sacrificatorum intratur. Passim enim prave βηλόθυρα legitur. Quod specie quidem non caret, nam vela his quoque sanctis foribus prætensa erant, et januas, in quibus vela sunt prætensa, novi Græci Βηλόθυρα appellant. Distinctionis tamen gratia puto omnino, ubi de sanctis foribus agitur, semper βημόθυρα legendum esse. Exempla utrisque vocabuli du Cange in Βηλόθυρον et Βημόθυρον.

(36) Habebant olim in ecclesiis et tribunalibus positos per intervalla magnos lapides rotundos, in quibus stas solemnnes stationes aut actiones peragebant, quos Latini *rotas* et *billicos* (id est, corruptela vocis *umbilicus*,) utrumque a rotunditate, Græci ὀμφάλια appellabant; unde quoque ipsa tribunalia, in quibus tales marmoreæ rotæ jacerent, *rotas* dicebant. Celebre et nemini non notum Romæ judicium Rota dictum; v. Du Cange v. *Rota* et *Billicus*. Agnellus Pontific. p. 68 D: *Quidam dicunt, quod ipsa Galla Placidia Augusta super quatuor rotas rubeas marmoreas, quæ sunt ante nominatas regias, jubeat ponere cercostatas cum manuatia*. Etiam *circulos* appellabant hos lapides. Juvat hic ascribere verba Josephi Catalani e notis ejus ad Augustini Patricii Cæremoniale tit. II, § 11 ad ista: *Progressus usque ad secundum circulum porphyreticum*. Circulus hic porphyreticus lapis magnus marmoreus orbicularis est, in pavimento Basilicæ Vaticanæ positus, designabatque illum locum, in quo functiones quædam a pontifice peragebantur. Circulus iste porphyreticus etiam appellabatur *rota porphyretica* in hoc eodem nostro Cæremoniali, et longe ante Cencio Camerario in Ordine Romano XII. cap. 39, n. 64. Exstant hodieque hujusmodi lapides porphyretici non modo in ipsa basilica Vaticana, sed etiam in aliis nostris ecclesiis, de eisquo videri inter alios potest eruditus Turrigius de cryptis Vaticanis cap. 8. Hactenus Catalanus. Habebant porro alios lapides in ecclesiis et in tribunalibus quadratos, in quibus standum erat, φινὰς, *finas*, dictos, quod termini essent, ultra quod procedere non liceret. De quibus supra meminisse dicere. Item alios ποταμούς; dictos, *fluvios*, vel a venarum undulato decursu naturali, vel ab arte factis incisionibus, canaliculis non in lineis rectis, sed undante motu procedentibus. Et ut antea imperatorem aut sacra tribunæ adoraturus ter debebat, semel nempe in singulis umbilicis per certa intervalla dispositis, procidere: ita deinceps debebant ad sacra accedentes κατὰ ποταμὸν προσκυνεῖν, in unoquoque fluvio semel, id est in univsum ter (nam terni fluvii erant in tribuna) procidere. Vid. Pontificale Haberti, p. 27, c. 7, ubi non recte redditur *juxta fluvium adorare*. Conf. p. 2 B, ejusdem Pontificalis.

(37) *Tres januæ sacrarii cum velis oppansis sunt in templis Græcorum. Major media, quæ absolute januæ, vel januæ regiæ nomine donatur, et duæ minores hinc et inde ab illius latere. Imagines inter januas illas erectæ visuntur, una Christi, secus quam apud nos, ingredientibus ad manum dextram ipsorum; altera B. Virginis ad sinistram occurrens. accedens propius ad illas patriarcha προσκυνεῖ, adorat, non illa adoratione, qua solum bastatur, sed*

X. Quibus ad sanctas januas et purpureum umbilicum progressis, patriarcha solus intra cancellos ingreditur, sinistram sanctam januam occupans. Postquam vero domini ter cum cereis Deum adorarunt, occupatam a patriarcha januam venerantes intrant, sacræque astantes mensæ, 10 sanctum al-

minore reverentiæ significatione, quæ nomine προσκυνήσεως non semel in hoc negotio indicatur, nutu tantum, inclinatione et reverentissima salutatione. Habertus Pontific., p. 62.

(38) Habebant olim imperatores facultatem in tribuna sedendi et manendi per totam liturgiam. Sed post Ambrosii et Theodosii altercationes exacti fuerunt, ut laici, imperatores (v. infra ad lib. II, cap. 26. et du Cange ad Zonar, p. 104) et prætenta vela tribunæ a cleris, cupientibus absque arbitro agere, et oblationes fidelium toti cœtui distribuendas ita partiri, ut injuriam illis faceret, qui diceret eos partem deterrimam sibi servasse. Solis igitur diebus festis veniam imperatoribus dabant in tribunam intrandi donorum offerendorum et in sacra endyta deponendorum gratia, ut e multis locis nostri codicis constat: et e decreto Theodosii Junioris et Valentiniiani post concilium Ephesinum: *Ad sacra altaria munerum tantum offerendorum gratia accedimus, et cum circumseptum sacrorum adytorum ingressi sumus, statim egredimur, ne quidquam ex propinqua divinitate nobis arrogemus*. Verba Theodosii juniore digna. Et quamvis sacerdotes Græci revera veniam illam pro decem, interdum quoque centum, illis litis auri, aliisque donis, quæ imperator identidem offerre debebat, venderent, ne tamen viderentur legem ipsi suam de laico intra sacros cancellos non admittendo violare tribuebant imperatori, et laicis illis omnibus, qui ecclesiæ alicujus defensores essent, quales nati omnes imperatores erant, personam lectoris aut subdiaconi, eoque jus in tribunam intrandi. Illa profecto sententia obtinebat in Ecclesia Latina; Græcam idem censuisse. quamvis claris verbis nemo dicat auctorum, colligitur tamen haud obscuris indicis. Russos instituta sua cum sacra tum profana a Græcis accipisse in confesso est. Cum igitur imperator Russiæ hodiequum adhuc ex veteri more in festo novi anni hymnum ipse intonare et epistolam prælegere soleat, id est tantisper Canonarcham et Lectorem agat, vid. *Verændert Russlandt* p. 59 scriptoresque Byzantini memorent imperatores quosdam, ut Leonem Armenum et Theophilum, ipsos ore suo hymnos intonassee publico in cœtu: credibile est, Græcum quoque clerum efficere suis artibus valuisse, ut et plebs et ipsi imperatores crederent persuadentibus, magnum eos sibi largiri, si permittant ad exiguum tempus, neque gratis, mimum canonarchæ aut lectoris agere, aut etiam subdiaconi. Nam ad subdiaconos spectabat Apostoli lectio. In Ecclesia Latina subdiaconi gradum tenuisse imperatores patet e Du Cange v. *Evangelium*, et Durando p. 56. Ord. Rom. p. 398, 400, Sigonio de regno Italiæ p. 176 et 177, cd. Wechel. Diaconorum porro erat, altari mappam aut corporale insternere, incensare, muscas flabello abigere. Hæc ipsa quoque imperatores CPTani leguntur variis in locis nostri codicis in solemnibus processionibus modo ad hanc, modo ad illam ecclesiam fecisse. Narrat quoque Elmacinus pag. 180, Nicolaum patriarcham CPTanum intercedere secundis nuptiis Leonis, Sapientis dicti, post S. Theophanionis obitum propterea voluisse, quod diaconus esset, minatumque fuisse exclusionem ab introitu tribu-

taris instratum, a patriarcha scilicet snblatum, et ipsa, ut osculentur, admotum, osculantur, deinde duos, ut mos est, albos aeres sacre mense imponunt, et porrecta a patriarcha, duos sacros calices duosque sacros discos et fascias flexo genu venerantur. Deinde cum patriarcha per dextram partem sancti bematris concham altaris, ubi inaurata sanota crucifixio exstat, intrant, atque hic iterum

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

næ, si rursus matrimonium contraxerit. Verba hominis Ægypti sunt: *Mortua fuerat anno Fugæ 281, uxor Leonis regis Romani. Volebatis igitur allam ducere. Sed vetabat Nicolaus patriarcha CPlanus, dicens: Tu es diaconus. Si feceris, rursus non intrabis sanctuarium.* Pro diacono posuit Euty chius Patricides, rem eandem narrans, lector, non magno discrimine. Nam et diaconi legebant in ecclesia, sed evangelistam, ut subdiaconi Apostolum. Lepidam hanc fabellam nobis hos Arabes Christianos narrare vult cl. Leiche. Ego quidem nullo fundamento nixam narrationem dicere nolim. Patet saltem ex ea, Melchitas fuisse cum Africana Ecclesia in ea opinione, imperatorem esse vi dignitatis suæ imperialis natum, quod aiunt, aut diaconum aut lectorem. Sententiæ hujus ecclesiæ Africanæ vestigium videor mihi quoque apud Papiam reperire in v. *Lictor. Lictores, ait, ecclesiæ assertores. Hi laici sunt et in choro inter clericos in missa Apostolum legunt, vel, quod subdiaconos faciunt, et hi faciunt. Hos Africa vel [id est et] reliquæ regiones habent.* Ergo etiam Græca, etiam Latina Ecclesia. Quem hic lictorem appellat Papias, cum Græci Latinis retentis vocabulis διπουντίων et δεφένωμα dicunt. Imperatoris olim erat, ut defensoris Ecclesiæ nati, aliquem suo nomine vicesque suas, gesturum de ministerio suo in Ecclesiam deputare, hoc est mittere, qui coram patriarcha procederet, ferula turbam arceret, et clerum cum sacris in tribunalum introduceret. Unde factum, ut, qui idem faciunt, hodie dum a Græcis deputati dicantur. Conf. Sazius ad Landulphi junioris Histor. Mediolan. p. 489, ed. Murator. Symeo Thessalonicensis profecto claris verbis ait, imperatori ex titulo deputati et defensoris Ecclesiæ jus accessisse in tribunalum intrandi et sanctum panem ibi de manu patriarchæ accipiendi et vivificum sanguinem e calice hauriendi. Καὶ τοῦτο ἦν νενομισμένον ἄνωθεν, καὶ ταύτην εἴληφε τὴν τιμὴν διὰ τὸ χρίσμα τῆς βασιλείας, ὡς καὶ δεκουτάτου τῆς Ἐκκλησίας τόπον λαβὼν καὶ ὡς δεφένωμα αὐτῆς κληθεῖς.

(39) Nempe sanctificatam tactu patriarchæ januam osculo adorant, aut labiis ipsis impresso, aut manu orî admota jactato, aut saltem corporis et capitis inclinatione. Faciebat hoc imperator erga tribunæ fores, quod alii erga pronai seu atrii ecclesiæ introitum faciebant, teste Chrysostomo homil. 30 in epist. 2 ad Corinthios: *Ναός ἐσμεν τοῦ Χριστοῦ τὰ τοῖνον πρόθυρα φιλοῦμεν τοῦ ναοῦ, καὶ τὴν εἴσοδον, ἀλλήλους φιλοῦντες. Ἡ οὐχ ὄρατε ὅσοι καὶ τὰ πρόθυρα τοῦ ναοῦ τούτου φιλοῦσιν, οἱ μὲν κόψαντες, οἱ δὲ τῇ χειρὶ κατέχοντες, καὶ τῷ στόματι τὴν χεῖρα προσάγοντες. Reliquiæ hæc sunt gentilitismi.*

(40) Non licebat aliis laicis tribunam et sacrum altaris instratum osculari; quod posterius ne ipsis hæc hypodiaconis licebat. Diaconi cornua seu fasces tantum osculabantur, presbyteri et rursus medium. Imperatori ergo, ut protentato, tribuebatur, velut magnum quid, nam endytm osculandi, non tamen pendi manibus, sed sanctis patriarchæ osculatum et obmotam. Adoratum altaris ab imperatore ait cærimoniale nostrum. Ubi nam ergo positum erat tablium in *Ani In medio, aut protensum erat tablium*

προσκυνοῦντες (39) τὴν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου κρατομένην ἁγίαν θύραν, καὶ ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης γενόμενοι, ἀσπάζονται τὸ ταβλίον τῆς ἁγίας ἐνδὲ τῆς (40), δηλονότι ὑπὸ τοῦ πατριάρχου τοῦτο σκεπόμενον, καὶ τοῖς δεσπόταις πρὸς ἀσπασμὸν προσάγομενον, καὶ εἴθ' οὕτως ἀπλοῦσιν ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης τοὺς δύο κατὰ τὸ εἶωθος λευκοὺς ἀίτρας (41), καὶ προσκυνοῦσι διὰ χειρὸς τοῦ πατριάρ-

velut longum et latum lorum per medium instratum, aut denique in omnibus quatuor angulis ita erat acu pictum, ut omnes quatuor compositi unum integrum tablium efficerent, disparati autem singuli haberent anguli quadrantem tablii solummodo.

Endyta est tapes altari instratus: *thecam super altare* appellat Agnellus p. 108, et ipsa Græca voce retenta *Endothim* passim, ut p. 103, qui locus memorabilis est, et meretur totus ascribi. *Fecit endothim super S. ecclesiæ ex auro puro cum staminihus sericis ponderosam nimis, mediam habens coccam, et inter quinque imagines suam ibidem cernimus, et subius figuratos pedes Salvatoris, grafia [id est scriptura] contexta est purpurata: Victor, episcopus, etc. In medio relinquit Bacchinius ad illum locum, quid sit media cocca. Videtur mihi μετκόκκος esse, quæ in medio coccineum pannum habet, undecunque auream prætextam, ut μεσοκόκκος, μεσόλευκος, et talia. De mutatione endytarum annua, aut in magnis diebus festis facta, dicam alio loco.*

(41) Ἄτρ est corporale, vel sindon alba, qua legitur sacrificium consecrandum. V. Du Cange Gloss. Gr. h. v. Hinc lucem accipit locus Pauli Silentiarii, ubi varia marmoris genera recenset: *Τὸν μὲν ἰδίῳ ῥοδόεντα μειγμένον ἤερι λευκῷ, τὸν δ' ἕμα πορφύρεοισι καὶ ἀργυρέοισιν ἁλώτοις ἄβρον ἀπαστραπτόντα. Unum genus, quod aspectu roseum refert colorem, sparsis passim latis maculis albis similibus illi sindoni, quæ aer appellatur: alterum autem genus flosculis purpureis et candidis delicatum quid resplendens.* Commemoratur nostrum cærimoniale τῶς λευκοῦς ἀίτρας. Erant enim plures, et quidem numero tres sindones, quæ sacrificio *insternebantur*, quas omnes Noster ἀίτρας appellat: *est enim nomen ἄτρ commune omni sindoni tenui et perspicuæ, quales Latini nebulas appellant, unde Græci promiscue νεφέλας et ἀίτρας dixerunt, vocabula hæc pro æquipollentibus habentes.* In specie tamen solet ἄτρ et νεφέλη sindon extima dici, quæ calicem et discum et proprium eorum cuique tegmen involvebat. Quæ de mystica horum involucrium significatione comminiscuntur Græci, piget transcribere, possuntque apud Du Cange v. Δισκοκάλυμμα legi. Mos ille, quo Imperator in solemnii processione in ecclesiam veniens dona debebat offerre, manavit ex illo veteris Ecclesiæ instituto, quo solebant fideles in ecclesiam venientes celebrandæ communionis gratia symbolas ad convivium charitatis celebrandum asserre et in communi ponere, qualia convivia collatitia veteres pagani quoque in templis agebant. In harum symbolarum locum successit deinceps, ut imperator alia dona ecclesiæ utilia, ut cereos, nummos, endyatas, corporalia, discos aureos, pocula aurea offerret et in altari deponeret ante consecrationem sacrorum donorum. Propterea concessus ipsi ingressus in tribunalum, sed non permissum ibi manere, verum debebat in metatorium suum se recipere. Synod. Trullan. can. 6: *Μὴ ἐξέστω τις τῶν ἀπάντων ἐν λαϊκοῖς τελούντων ἐνδον ἱεροῦ εἰσεῖναι θυσιαστηρίου, μηδαμῶς ἐπὶ τούτῳ τῆς βασιλικῆς εἰργουμένης ἐξουσίας καὶ ἀθροεντίας, ἦν καὶ δ' ἂν βουλευθεῖη προσεταῖ δῶρα τῷ πλάσαντι κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην παράδοσιν.*

χου τὰ ἐπιδηδόμενα αὐτοῖς δύο ἅγια ποτήρια καὶ A τούς δύο ἄγλους δίσκους καὶ τὰ ἅγια σπάργανα (42). Καὶ εἶθ' οὕτως διὰ τοῦ δεξιῦ μέρους τοῦ αὐτοῦ ἄγλου βήματος εἰσέρχονται οἱ δεσπόται μετὰ τοῦ πατριάρχου εἰς τὸ κυκλῖν (43), ἐν ᾧ ἴδρυται ἡ διάχρυσος ἅγια σταύρωσις, καὶ πάλιν ἐκείσε κατὰ τὸ εἰωθὸς διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ, καὶ ἐπιδίδωσιν ὁ πατριάρχης τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ τὸν θυμιατὸν (44), καὶ θυμιά τὴν αὐτὴν ἅγλιαν σταύρωσιν, καὶ ἀσπαζόμενοι, τὸν πατριάρχην ἀποχαιρετίζουσιν αὐτὸν, καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ πρὸ τοῦ μητατώριου (45) ὄντι αὐκτῆριφ, κάκεισε διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(42) Sacræ Christi fasciæ Cpli dicebantur asservari, et quidem gemini generis, ut puto; pueriles, quæ in Sancta Sophia jacebant, et hic memorantur; et sepulcrales, quæ ad Veiparam Blachernensem cum aliis reliquiis jacebant, de quibus v. Du Cange ad Alex. p. 329, et ad Cinnam, p. 442. Solebant Christi fasciæ in processionibus ad obtinendam pluviam circumferri. Cedren. p. 739 D.

(43) Si conferamus locum hunc cum p. 326 D 5, apparet, per compendium dictum fuisse nostro in loco, quod in altero latius est enuntiatum, et sic τὸ κυκλῖν, ἐν ᾧ ἴδρυται, etc. idem valere atque εἰς τὸ κυκλῖν καὶ τὸ ἐν αὐτῷ αὐκτῆριον, ἐν ᾧ ἴδρυται — Nam ibi ubi signum Christi stabat, erat oratorium sub Cyclio. Sed quid est Cyolium? Est idem, quod camera. Scilicet Tribuna, vel Bema, vel Apsis, vel Exedra (nam idem omnia ista valent), habebat tres conchas, vel cyclia, medium, sub quo altare, idque cæteris excelsius; et duo alia lateralia aliquanto humilliora, columnis, ut videtur, a majori cyclio distincta, per quæ lateralia cyclia intrari poterat in porticus Nai laterales, borealem et australem, adeoque in metatorium. Sub iisdem Cyclia et quidem sub alnistro, seu boreali, erat etiam diaconicum, seu scenophylacium, vel sacristia. V. Du Cange Gloss. Gr. v. Διακονικόν. Corrige proinde velim meam interpretationem pag. 310, ubi *cyclium* verti *cœchleam*. Sed alterum istud *cyclium* reponi debet; quemadmodum p. 328 habetur. Cyclii nomen dextræ camerae laterali tribune proprium, non item sinistræ commune fuisse puto, ut conchæ nomen mediæ camerae, sub qua ciborium stabat, proprium erat; v. Du Cange *Cpli Chr.* III, c. 50, et ad Silent. p. 565, et p. 579, ubi de *prothesi* agit, quæ est concha sinistra, cum ara, in qua sacerdos et ministrantes ante Missam res sacrandas, panem, vinum et alia proponunt, ut in promptu habeant. Dextra concha *Secretarium* quoque et *Paratorium* appellabatur, quia ibi apparabantur liturgiæ faciendæ necessaria vasa et alia; aut quod sacerdotes ibi pararentur, id est induerent vestes pontificales, et quidem *secretæ*, nomine vidente. At idem ibidem, *metatorium*, vel potius *mutatorium*, seu *scenophylacium*, *paratorium* et *secretarium* unum idemque fuisse. Vid. de *metatorio* paulo post.

(44) Non reperio in hoc codice ritum σταυροειδῶς incensandi, qui hodie Græcis usitatus est. De ritu incensandi imagines in altari constitutas v. Ord. Roman. p. 240. Duo canonici incensant magnum altare intra cancellos et extra. Moleon. p. 88. Memorat Noster, sed nunc non succurrit quo loco, incensati Imperatoris: qui mos a gentilismo asservatus fuit. Veteres enim, si quem honorare vellent, inter alia quoque thuribulum fumans ipsi offerebant. In monumento Pergameno apud Chishull. p. 147, leguntur hæc: Ἐνδοξεν ἐπιπέσαι τε αὐτὸν καὶ στεφανῶσαι χρυσοῦ στεφάνῳ, εἶναι δὲ αὐτῷ καὶ στήθισιν ἐν πρυτανείῳ, προσφέρεισθαι δὲ καὶ θυμιατὸν. De thuris in vet. Christianorum *sacris usu* dissertationem superiore anno

ter genu flexo cum cereis, ut mos est, Deum venerantur; post magno imperatori patriarcha thuribulum tradit, qui sanctam crucifixi imaginem incensat: deinde patriarcham osculantes, vale ipsi dicunt, et quod ante metatorium est oratorium ingressi, per triplicem genuflexionem cum cereis Deum venerantur, ac reverendam crucem, qua omnia passivus Dei ac Domini nostri symbola continentur, osculati, metatorium intrant.

in hac academia edidit M. Georg. Henric. Martini.

(45) In inferiore porticu meridionali [Sanctæ Sophiæ] existit œdicula vel aula, in qua imperator cum sacrorum librorum lectionem auditu exciperet, consistere solebat. At enim Silentarius stare ad meridiem porticum marmoream septentrionali omnino similem, sed illam quiddam habere amplius, muro enim seclusum locum, ubi imperatores sacrorum librorum lectiones auditu excipiant. Sic enim ille part. 2. vs. 164:

Τελεῖται γὰρ τινι χώρον ἀποκριθέντα φυλάσσει
Αὐσονῶν βασιλεῖ θεοστέτοις ἐν ἐρταῖς.
Ἐνθαδ' ἐμὸς σληπτοῦχος ἐρήμενος τῆσδ' ἰθάδι θώκῳ
Μυστικῶλοισ βιβλοῖσιν ἐὴν ἐπίτασσαν ἀκούσῃν.

Verba sunt D. C. ad Silent. p. 55. Idem p. 580, hæc habet, ubi loquitur de concha: Quæ ad sinistram seu meridiem altaris est paratorium alias dictum, et Cyolium (vide paulo ante). Peracto sacrificio eo secedebant sacerdotes et diaconi, et sacrorum librorum lectioni operam dabant. Certe in ea conchula factas ejusmodi lectiones, docet satis sæperque Codinus Off. C. XV, n. 4, dum ait: Imperatorem in ædem Sophianam secedere, ibique M. Basilii precatioes a patriarcha prælectas audire πλῆθισον τοῦ Διακονικῶ, hoc est juxta conchulam, quæ Διακονικὸν vocatur. Nam haud procul existisse sedem imperatoris, cum sacrorum librorum lectiones auditu excipiebat, supra probavimus ex Silentario. Diaconicum igitur appellata hæc conchula, quod esset quodammodo appendix majoris diaconici seu secretarii, in quo Ecclesiastæ vestes et sacra ministeria asservabantur. — Scenophylacium interdum vocatur. Metatorii denique appellationem habuit eadem conchula, quemadmodum majus diaconicum. Conf. p. 593 sqq., ubi diaconicum secretarium, sacristiam, et Metatorium idem fuisse probat multis. Forte mutatorium simpliciter sic dictum erat in Cyclio seu minore concha Apsidis et australi, atque id sacerdotibus proprium; aliud metatorium autem imperatori, aut et proceribus proprium supra Narthecem. Qua de re viderint alii. Debuit Metatorium duplicem aditum habuisse; unum orientalem, et Cyclio, per quem veniens e Tribuna imperator transmisso Cyclio intrabat; alterum occidentalem, per quem e Narthecæ et Nao veniens intrabat. Patet ex Cedreno in Leone Philosopho: Διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν ὁ πατριάρχης εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσέρχεσθαι ἐκώλυε τὸν βασιλέα. Ὅθεν διὰ τοῦ δεξιῦ μέρους διήρχετο εἰς τὸ Μητατώριον, devitata Tribuna, eaque non calcata. In Metatorio celebrata fuisse ab imp. convivia cum proceribus, e Codino patet qui metatorium a Justiniano excitatum scribit, ἵνα ἐκείσε παραμένῃ μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ καὶ πολιτικῶς ἐσθίῃ. Vide quæ dicam ad *Crama* p. II, et ad p. 40, ubi monstrabo tria fuisse in Ecclesia oubicula, usibus imperatoris dicata, contigua, et propterea sæpe inter se confusa: 1) triolium, in quo imperator cum patriarcha et proceribus convivabatur, et quo euntes versus orientem intrabant in 2.

προσκυνήσας ἀπευχαριστοῦσιν τῷ Θεῷ, καὶ ἀσπαζόμενοι τὸν τίμιον σταυρὸν, ἐν ᾧ πάντα τὰ σύμβολα τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου ἤμῶν καὶ Θεοῦ³¹, ἐμφέρονται καὶ εἰσέρχονται (46) ἐν τῷ μητατωρίῳ.

XI. At sacra dona cum sancto altari imponenda sunt, intrantes præpositi dominos admonent, qui suis chlamydibus ab ipsis induti, egrediuntur, perque dextrum ecclesie latus cum cubiculariis et senatu, a turmis ac reliquis ministris stipati, trans-eunt, et retro ambonem, ubi sacra vasa præsto sunt lucernæque dominorum accensæ, abeunt. Quo postquam pervenere, præpositi lucernas sumunt, easque dominis in manus tradunt, qui cum ipsis sacra, senatu et cubiculariis comitantibus, sequuntur. Sceptra et reliquæ turmæ suo ordine adstant, domini vero per solem abeuntes, et extra sacras portas, primus quidem ad dextram, secundus ad sinistram, constituti, lucernas suas in pectoralibus sacrarum januarum reponunt. Sacra in solem dum ingrediuntur, subsistunt, et venit archidiaconus, dominos, patriarcham, postremo sacram tabulam thure incensans. Hoc modo postea sacra omnia intrant; quo facio, domini, vale patriarchæ dicto, per dextram bematis partem discedunt, metatorium petunt, rursusque eodem modo ac ritu ad agapen seu osculum pacis prodeunt: in

IA. Ὅτε δὲ μέλλουσι τὰ ἅγια δῶρα (47) τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ προσχθῆναι, εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι, καὶ ὑπομιμήσκουσι τοὺς δεσπότας, καὶ περιτιθέσιν αὐτοὺς τὰς ἐαυτῶν χλαμύδας, καὶ ἐξέρχονται οἱ δεσπόται μετὰ τῶν χλαμύδων αὐτῶν ἀποσκέπαστοι (48), καὶ διέρχονται διὰ τοῦ δεξιῦ μέρους τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας μετὰ τοῦ κουβουκλείου καὶ τῆς συγκλήτου, ὀψικεύμενοι ὑπὸ τῶν σκήπτρων καὶ τῶν λοιπῶν σκευῶν, καὶ ἀπέρχονται ὀπισθεν τοῦ ἁμβωνος (49) ἐκείσε γὰρ τὰ ἅγια σκεύη ἴστανται (50), ἐκδεχόμενα, καὶ αἱ τῶν δεσποτῶν λαμπάδες ἐκείσε οὕτως ἴστανται ἄπτουσαι. Καὶ δὴ παραγενομένην ἐκεῖ τῶν δεσποτῶν, ἄρρουν οἱ πραιπόσιτοι τὰς λαμπάδας, καὶ ἐπιδοῦσιν ἐν ταῖς χερσὶ τῶν δεσποτῶν, καὶ ὀψικεύουσιν οἱ δεσπόται μετὰ τῶν λαμπάδων τὰ ἅγια. μετὰ καὶ τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ κουβουκλείου. Καὶ τὰ σκήπτρα καὶ τὰ λοιπὰ σκεύη ἴστανται ἐν ταῖς οἰκείαις τάξεσι, καὶ οἱ δεσπόται ἀπέρχόμενοι διὰ τῆς σωλίας, ἴστανται ἐξω τῶν ἁγίων θυρῶν, ὁ μὲν πρῶτος δεσπότης δεξιῶν, ὁ δὲ δεύτερος ἀριστερῶν, τιθέντες τὰς τούτων λαμπάδας ἐν τοῖς στήθεσι (51) τῶν ἁγίων θυρῶν. Τὰ δὲ ἅγια

VARIÆ LECTIONES

³¹ Θεοῦ ἐμφέρονται, εἰσέρχονται: ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

metatorium, ubi imperatores vacabant aut meditationi solitariæ, aut audiebant didascalias publicas ex ambone recitatas, aut lectioni sacrorum librorum aures dabant. Ex hoc denique ulterius versus orientem procedendo ibatur in (3) Cætonem, ubi probabile est imperatorem vestitum aut paratum fuisse, aut etiam cubasse, si quando in ecclesia pernoctaret. Ex hoc Cætone patebat exitus extra ecclesiam, et alius quoque in Cylum, seu concham australem sub qua erat etiam sacristia vel diaconicum, pone quam decurrebat Cæton. Metatorii autem nomine interdum etiam Cætonis, comprehendebatur totum illud cubiculorum imperialium systema cohærens. Ita Anonymus Combellsianus Cætonem pulchrum a Justiniano in Sancta Sophia conditum, ut ibi dormiret, ait Metatorium ab ipso fuisse appellatum: Ἐκείσε δὲ καὶ Μητατόριον, ὅπερ ἐκείσε ἀνήγειρε, κοιτῶνα ὡραῖον διαχρυσόν, ἵνα εἰσπνευομένου αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ ἐκείσε καθιεύθῃ.

(46) M. Θεοῦ, ἐμφέρονται καὶ εἰσέρχονται. In Θεοῦ subintelligitur: ἐνεστὶ· in qua imagine insunt omnes significationes passionis Christi, omnia quæ diversa genera passionum Christi designant; ἐμφέρονται, inferunt sese, nempe domini, id est ὁρῶσι, D προχωροῦσι, pergunt et intrant.

(47) Sic appellatur eucharistia, panis et vinum benedictum. Simpliciter quoque δῶρα dicuntur, ut p. 37, item τὸ τίμιον δῶρον, p. 53, init. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v., et Latini v. Donum et Munus.

(48) Nudo capite, detecto vel detracto stemmate.

(49) Ambo, ut notum, est suggestus, e quo in ecclesia textus Evangelii, epistolares, psalmi, sæpe orationes recitantur. [De ambone ecclesie, angelii et epistolæ v. Giorn. dei Letter. XXIII, 6 et 347.] Figuram ambonis exhibet præter cetera Cangium in CPlⁱ Christiana Menologium Basilianum, t. I, p. 37, et 135. Vox est bene Græca. Ἀμβων contractum ex ἁμβων, ab ἀνβαίνειν, locus, in quem ascenditur.

(50) Ut hoc intelligatur, apponendus locus ex Haberti Pontificali, p. 105: *Advertendum est, nil, post ingressum Evangelii et ipsius recitationem celebrari majorem ingressam, τὴν μεγάλην εἰσοδόν, in qua sacerdotes, assumpta ex ara minori prothesos dicta sancta dona, panem scilicet et vinum, benedicta quidem orationibus, sed nondum verbis Christi consecrata, ad allare majus, seu sanctam mensam translaturi, prodeunt extra sanctuarium per januam lateralem in secundam ecclesie partem, qui virorum locus est, idque solemnem quadam pompa sancta munera capiti imposita tenentes, cæcis ac thuribus præcedentibus, diacono thus adolente, hymno interim Cherubico personante. Populus ad hæc in ecclesiis Græciæ profunda inclinatione sese demittit.*

(51) Græci novi appellant στήθη id, quod Vitruvius pluteos dixit, hodie dicimus balustres a palo, vel vallo, omnes illas sepes, aut ligneas, vallis seu sudibus ordinatim stantibus, aut columellis marmoreis æneisve, quæ sudes imitentur, compositas, et epistelio superne junctas, ejus altitudinis, ut ad hominis erecti pectus pertingant. Quapropter στήθη et θώρακες videntur fuisse appellatæ. Eleganter describit Theophanes Cerameus in Homil. 55, (apud Du Cange v. Κάγκλος): Τὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ τελετῆς χωρίον μαρμάρων θώραξ τοῖς ἱερέσσι περικλείει, ἐφ' ᾧ ἐστὶν ἐπαναπαύεσθαι τε καὶ μετ' ἀσφαλείας ἴσταναι καὶ τέρπειν τῇ θεᾷ τὴν ὄψιν. Κώλυμα δὲ τοῦτο τῶν, εἰ τις προπετῆς καὶ ἀνίερος εἶσω τῶν ἀδύτων ὑπερβῆναι φιλονεικεῖ. Schol. Aristoph. δούρακτοι, θώρακες ἐύλινοι, τὰ διασφαγμάτα, ἢ τὰ περιτειγίσματα. Dicuntur quoque διάστολα (v. Du Cange h. v.), quia διαστέλλουσι naum a tribuna Eusebius Hist. eccl. X, 4, appellat τὰ ἀπὸ ἐύλου δίκτυα. Latini medii ævi pogia pro podia (utrumque eodem modo pronuntiabant) et pectoralia, item loricas appellabant, et soleas, vel solearia. Mabillon. Introd. ad Cerimon. Rom.: Qui presbyterium a choro cantorem dirimebant cancelli pogium et pectoralia dicebantur. V. Du Cange v. Pectorale. * [Θώρακιον

μενα (52) εἰς τὴν σωλῆαν ἴστανται, καὶ ἔρχεται ἄκονος, καὶ θυμιᾷ τοὺς δεσπότας, καὶ εἴθ' οὕτως πατριάρχην, καὶ μετὰ τούτων (53) τὴν ἄγιαν τράπεζαν εἴθ' οὕτως εἰσέρχονται πάντα τὰ ἅγια, καὶ εἰσελθεῖν πάντα ἀποχαιρετίζουσι οἱ δεσπότες πατριάρχην, καὶ διέρχονται διὰ τοῦ δεξιῦ μέ-
 οῦ βήματος ἔξωθεν, καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ ὄρει, καὶ μετὰ τοῦτο ἐξέρχονται πάλιν οἱ ἄγιοι ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι εἰς τὴν ἀγίαν (54), τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ βήματος πρὸς τὸ μετα-
 ἵσταται ὁ πατριάρχης ἐνδὸν τῶν κιγκλίδων, πρῶτόις οἱ δεσπότες ἀσπάζονται τὸν πατριάρχην ἱσταμένον (55) ἔξω τῶν κιγκλίδων, καὶ ἵνον τὸν τε σύγκλον (56) καὶ τοὺς μητροπολίτας καὶ ἀρχιεπισκόπους καὶ τὸν πρωτοπα-
 πτῆς Μεγάλτης Ἐκκλησίας καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ πατριάρχου· εἰσάγονται δὲ οὗτοι πάντες οἱ τοὺς

A dextro bematis latere ad metatorium patriarcha intra cancellos stat, quem Domini extra cancellos progressum ante omnes, deinde syncellum, metropolitam, archiepiscopos, protopapam Magnæ ecclesiæ et officiales patriarchæ osculantur. Hi omnes ad dominos osculandos manu referendarii adduuntur, et postea rursus patriarcham osculantur, pauloque infra cancellos constituti, eundem honorem senatoribus omnibus, qui per cerimoniarium adducuntur, exhibent: domini, vale patriarchæ dicto, metatorium ingrediuntur.

VARIE LECTIONES.

ιμένου cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

maceria, a θώραξ *pectus*; v. Comment. Patres inscriptiones Græcæ Smyrna adveperit quoque *calandra* apud Jacob. de (v. Du Cange ea voce): *Majores congregad calandram templi, quid facerent, deli-*. Ea vox est Germanica, *Geländer* talia cimus. Insignis est locus Chronici Casinen-33: *Fecit cancellos quatuor ex ære fusiles, sre*, [id est ante tribunam seu bema; nam lem est vi vocabuli atque βῆμα, omne al-
 l quod gradibus ascenditur,] *scilicet hinc extra et sinistra transversim per totam lam ecclesiæ] inter chorum et adytum [id est leam et adytum] statuendos trabem quoque nas [id est pari modo] fusilem ex ære cum ris numero quinquaginta, in quibus utique cerei per festivitates præcipuas ponerentur, bus [oleo nutritis] subter in æneis uncis ca-
 rabe triginta et sex dependentibus. Sub qua inque numero teretes [id est rotundas], tre-
 ero quadratas imagines paris mensuræ ac-
 desuper statuit, rotundas vero omnes ar-
 olum ænea [id est ἀμπυκι, nostrates Rahmen-
 circumdans, etc. Bene cum his congruunt, collocatis super his cancellis cereis, de imaginibus, de tribus foribus sacris, Cons noster passim narrat. Cum enim cancel-
 uor numeret Chronicon Casinense, non non tres fores fuisse. *Transennam* appel-
 c στήθεα Anastasius in Sexto III: *ornavit am et altare confessionem sancti Lauren-**

B ipsi communicaturi de cœna Domini sibi invicem in ecclesia dabant nondum incepta communionem. Quod osculum aut junctis labiis, aut per traducem fiebat, ope porrectæ crucis, aut tabulæ, in qua pictus esset Christus crucifixus, pro diversitate personarum et temporum: qua de re hic agere opportunum non est. Ἀγίαν pro ἀσπασμῷ posuit etiam Pachymeres apud Du Cange v. Ἀσπασμός ubi inter alia citatur locus e typico S. Sabæ, e quo totus ritus osculi pacis discitur. *Fideles*, ait idem in v. Εἰρήνη, *dicebantur sibi invicem εἰρήνην dare, cum inter missæ solemnia sese osculabantur, dum sacerdos post hostiæ confractionem hæc verba profert: Pax Domini sit semper vobiscum. V. idem v. Osculum pacis* Insignis est locus Chrysostomi, quo præcipuas sacri officii partes eo quo sese excipiebant, ordine, sermone quoque prosecutur. Ὅταν εἰσελθῆ ὁ τῆς ἐκκλησίας προεστώς, εὐθὺς λέγει Εἰρήνη πᾶσιν (cf. Antholog. H. Steph. p. 130, fin., ubi acerbum scomma in episcopum cum sorore Irene dicta cohabitantem ad hunc morem pacem apprecandi alludit): ὅταν δὲ μιλιῆ· Εἰρήνη πᾶσιν· ὅταν εὐλόγη· Εἰρήνη πᾶσιν. Ὅταν ἀσπάζεσθαι κελεύῃ· Εἰρήνη πᾶσιν. Ὅταν ἡ θυσία τελεσθῆ· Εἰρήνη πᾶσιν· καὶ μετὰ τὸ πάλιν· Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη. Fiebant hæc salutationes et oscula singulis diebus Dominicis, et festis quæ in dies Dominicas inciderent, præcipue majoribus Paschatis et Nativitatis Christi. E Luitprando constat, post adorationem seu inclinationem corporis profundam proceres ad osculum imperatoris admissos fuisse. Locus ille, ubi ait, Nicephorum, *falsidicis nœniis* (ita populi appellat acclamationes) *inflatum ingredi S. Sophiam, dominis suis imperatoribus* (intelligit Basilium et Constantinum, Romani filios, quorum vitricus et tutor erat Nicephorus) *se a longe sequentibus et in pacis osculo ad terram usque adorantibus*. De osculo pacis et de οἴκῳ ἀσπαστικῷ v. Vales., ad Ammian. Marcell. p. 97. [Alteserra ad Anastas. p. 87. De osculo pacis festo Paschatis additis verbis: *Resurrexit Dominus, Moleon, p. 27. Idem p. 420, notat Agapen nupturis olim datam fuisse. De ritu episcoporum eos osculandi, qui volebant communicare, v. p. Lvi. Comment. in Ordin. Roman.]*

Hic idem est atque μέλλοντα εἰσέρχου-
 in eot sunt, ut intrent in sacrarium, aut lebrant introitum, majorem nempe, subn solea. Cæterum illa sacrorum donorum esiam circumgestatio et ostentatio manariorum veterum gentilium exta manibus cir-
 andi, et sacrificantibus aut sacrificio as-
 us ostentandi, de quo vid. Polyæn, p. 334, svic. n. 14.

ὡς Græciæ more pro μετὰ τούτους. Scatet lictionibus ejusmodi. Vid. pag. 106, 130. e agapis veterum seu convivii in memoris m, item de communionem sancta, agape ficta, multa scriptores antiquitatum ecclesum. Agape quoque nostro est convivium is, in specie illud, quod imperator feria ost Pascha patriarchæ et clericis in Chryio dabat; vid. p. 55, et Du Cange v. Ἀγά-
 aritas, necnon Murator, in Analectis Græ-
 241, sqq. Verum hic quidem loci Agape ud est quam osculum pacis, quod episco-
 , qui secum communicaturi essent, et fideles

(55) M. ἱσταμένου. V. supra ad p. 5.

(56) De Syncello egi ad p. 306.

(57) *Primum papam*, seu sacerdotem principem *Magnæ Ecclesiæ*, seu S. Sophiæ. Vid. Goar. ad Codin. p. 14, n. 42, et Gretser. p. 172. Non recte intellectus Codini locus persuasit Fabrotto, ut in Glossario Cedreni traderet, esse *primum post patriarcham sacerdotem*. * [Apud scriptores post Theophan. p. 240, memoratur Κωνσταντῖνος πρῶ-

δεσπότης ἀσπαζόμενοι διὰ χειρὸς τοῦ ῥεφερενδαρίου (58), καὶ εἴθ' οὕτως ἀσπάζονται πάλιν τὸν πατριάρχη, καὶ ἴστανται ὑποκάτω ὀλίγων τῶν κιγκλίδων, καὶ ἀσπάζονται τοὺς τῆς συγκλήτου (59) πάντες γὰρ οὗτοι διὰ χειρὸς τοῦ τῆς καταστάσεως εἰσάγονται· καὶ ἀποχαιρετίζοντες οἱ δεσπότες τὸν πατριάρχη, εἰσέρχονται ἐν τῷ μηταωρίῳ.

XII. Postquam commuio advenit, domini eo ritu, quem supra explicavimus, in dextrum hematis latus se conferunt, sacram ibi communionem excipientes, et patriarcham pro more osculati, metatorium ingrediuntur, ibique cum optimatibus et quibus familiariter utuntur senatoribus confabulantur; quo facto præpositi cum iis, qui mutatorii præsent, intrant, suisque tunicis dominos induunt, deinde iidem patriarcham adducunt, qui eos osculatus, ad parvam januam usque sacrum ad puteum cum ipsis egreditur. Intra hujus enim januæ limen dominus et patriarcha, præpositus vero et argento præfectus extra illud, subsistunt. Tunc præpositus ex argyri seu argento præfecti manu marsupia auro plena sumit, traditque imperatori, hic iis, qui ea accipere debent, clamante argyro: « N. N. domini boni! » Hoc autem beneficio archidiaconus,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

τοπαπᾶς τοῦ παλατίου, quod redditur *Constantinus palatini cleri Sacerdotum primus*.] Videtur in omni certe majori quaque Ecclesia fuisse Protopapas, ejus loci, qualis apud nos pastor.

(58) Hic referendarius imperatoris an patriarchæ intelligatur, dubium est. Puteum tamen, illum potius quam hunc, debere intelligi, cum pene omnibus e locis hujus codicis, quibus referendarii imperialis sit mentio, colligi queat, et solummodo cum patriarcha et rebus ecclesiasticis negotium fuisse.

(59) Sunt comitatenses omnes vel proceres aulici. De strictiori significato vocabuli συγκλητικοί, dico ad p. 37, et ad p. 38.

(60) *Communio*, seu participatio totius cœtus fidelium de sancta Eucharistia, et hic loci, tempus ejus percipiendæ. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et infra, p. 79.

(6) Crama seu mixtum celebrant, hoc est dejejunt cum haustu vini et tantillo liborum aut belliorum. Κράμα novis Græcis idem esse atque ἀριστον, jentaculum, patet e Nostri p. 216, ubi dicuntur cantores Latini εἰς τὸ κράμα inter crama dicere hæc verba: *in gaudio prandete, domini*. Recte igitur interpret noster p. 40, reddit *convivium celebrat*. Conf. p. 47, 53, 58, 62, 65; quibus e locis patet imperatorem consuevisse cum procerum selectis, interdum et cum patriarcha, in triclinio illius Ecclesiæ, in quam identidem processisset, post peractum sacrum officium sese Mixto, hoc est dejejuntatione reficere, antequam in palatium ad epulas meridianas revertetur. De more in Ecclesiis epulandi, traducto ad Christianos a gentilibus Græcis, quorum in templis peculiaris par erat ἐστιατήριον dicta, (v. Philostrate. p. 605, ed. Olear.), testatur Codinus Antiq. CPL., perhibens metatorium in S. Sophia a Justiniano ideo excitatum fuisse, ἵνα ἐκείσε παραμένη μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ καὶ πολυλάκις ἐσθῆ. Sed hoc de ritu pluribus infra dixi ad p. 324.

(62) Cisterna, vel lacus ille in vestibulo ecclesiæ, in quo qui volebat se lavabat, antequam in Narthecem intraret. Quales lacus Muhammedani ante Mesgidas suas vastos marmoreos habent, exemplo a Græcis procul dubio traducto. Distinguendus hic sanctus puteus ἀπὸ τοῦ λουτήρος, a fonte baptismali, qui erat intra narthecem; vid. p. 45. Erat

IB'. "Οτε δὲ φθάσει ἡ κοινωρία (60), πάλιν ἐξέρχονται οἱ δεσπότες ἐν τῷ προειρημένῳ σχήματι, καὶ ἀπέρχονται ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ βήματος, καὶ δέχονται κακείσε τὴν ἁγίαν κοινωρίαν, καὶ ἀσπαζόμενοι κατὰ τὸ εἰωθὸς τὸν πατριάρχη, εἰσέρχονται ἐν τῷ μηταωρίῳ, καὶ κραματίζουσιν (61) ἐκείσε μετὰ τῶν μεγαστάνων καὶ οἰκισιτέρων ἀνθρώπων τῆς συγκλήτου· καὶ μετὰ τὸ κραματίζειν τοὺς δεσπότες εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι μετὰ καὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἀλλαξιμῶν, καὶ ἐπιτίθεισιν τοῖς δεσπότηταις τὰς ἐαυτῶν χλανίδας, καὶ εἴθ' οὕτως εἰσάγουσιν οἱ αὐτοὶ πραιπόσιτοι τὸν πατριάρχη, καὶ ἀσπάζεται τὸν δεσπότητα, καὶ συνέξεισιν αὐτοῖς ἕως τῆς μικρᾶς θύρας τῆς εἰσφερούσης πρὸς τὸ ἅγιον φέρεα (62). Ἐν γὰρ τῇ φλιῆ τῆς αὐτῆς θύρας ἴστανται οἱ τε δεσπότες καὶ ὁ πατριάρχης, ὁ δὲ πραιπόσιτος καὶ ὁ ἄργυρος (63) ἴστανται ἔξω τῆς αὐτῆς θύρας· καὶ δὴ

sacer puteus asylum illuc confugientibus, ut intra septa Ecclesiæ constitutus. V. Procop. Anecd. p. 75.

(63) Est Argentarius, seu nummularius, trapezites, cambiator aulicus, qui pecuniam, qua opus est, comparat, et rogat atque donaria imperialia, saccos largitionales ab imperatore distribuendos, præposito tradit. Ejusdem simul erat, eos, qui largitionem accipere deberent, nomenclare, seu nominatim evocare, ut ex hoc loco patet. Cf. p. 41, et Murat. Ant. Ital. t. I, p. 884. Apud eundem t. II, p. 812 est charta, cui multi officiales domini papæ aut sanctæ Cameræ subscripserunt, et inter eos etiam aliquis *Paschalis cambitor*. Dubium non est, eum quoque ad apostolicum ministerium pertinuisse. Qui ibidem præcedunt *viceris*, videntur esse *pincernæ*, ut quorum esset dolia vinaria *viceris*, id est injecta bolide explorare, quantum insit vini, et cujus notæ. In Laudo veteri apud Du Cange Gl. l. v, *Anaglistum*, habentur *Campsores Domini archiepiscopi Coloniensis*. Apponam locum, quia simul docet, quare illi homines ἀργυροπράται fuerint appellati. *Dicimus, quod exceptis campsoribus D. archiepiscopi nemo debeat emere argentum, nisi ad usum peregrinantium vel ad anaglisti speciem comparatur*. Opponitur hic *argentum*, seu solidæ et grandes moles argentæ τῷ κέρματι, minutæ pecuniæ, qualis in vita communi usu venit, ἀργυροπράται illas emunt, hanc vendunt, illas his comparant. Hic dicuntur *Symmacho X. 49, oendere solidos. Vendendis solidis* [id est nummulis, τῷ κέρματι], *quos plerumque usus publicus exposcit, collectariorum* [iidem sunt cum Argyropratis] *corpore obnoxium est*. Hinc *monetarii et nummularii* perinde audiant. Tabular. Eccl. ap. DC. v. *Nummularius*, qui in v. *Collectarii et Argentarii* conferri potest, ubi et Salmasio et aliis affert, hos homines etiam *coactores* fuisse appellatos, et inde emendandas esse glossas veteres, quæ habent κομάτωρ, *argentarius*, scilicet legendum esse κοάκτωρ. Recte vero, si fingendæ sunt illæ glossæ ad Latinismum grammaticum. At quid, si vulgus sic pronuntiaverit, ut quasi *w* inter *a* et *o* intersereret, at offerret *covector*, unde deinceps natum *comactor*? Sane *cloacas* pro *cloaca* dicebant, et ἀπορόρη pro ἀπορόρη. Vid. Du cange v. ἀπορόρη, *defluxio*. Reliquiæ hæc sunt digammatis Æolici. Hi *campsores* non tantum

διὰ χειρὸς τοῦ ἀργύρου λαμβάνει ὁ πραιπόσιτος τὰ χρυσὰ βαλάντια καὶ ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ, καὶ ὁ βασιλεὺς δίδωσι τοῖς μέλλουσι ταῦτα λαμβάνειν, κρίζοντος δηλονότι τοῦ ἀργύρου. Τῷ ὁ δεῖνα δεσπότηι ἀγαθοί (64)· εἰσὶ δὲ οἱ λαμβάνοντες ταύτην τὴν εὐεργεσίαν διὰ χειρὸς τοῦ δεσπότηος ὁ τε ἀρχιδιάκονος καὶ οἱ δοσιάριοι (65) καὶ οἱ ψάλται (66) καὶ οἱ πένητες καὶ οἱ προσμονάριοι (67). Καὶ μετὰ ταῦτα ἐξέρχονται ἐν τῷ βήλῳ τῷ κρεμαμένῳ εἰς τὸ ἅγιον φρέαρ, καὶ στέψαι· αὐτοὺς ὁ πατριάρχης (68). Καὶ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

grandes summas argenti procurabant, et numerabant a principibus, et communibus, ad quos pertinebant, jussi, verum etiam ipsi curabant nummos cudi, et erant iidem atque olim præfecti A, A, A, F, F, auro, argento, æri, flandis, ferundis, et a monetariis cusam pecuniam accipiebant et servabant. Patet ex privilegio Ludovici Marchionis Brandenburgici A, 1343, indulti, a J. P. de Ludwig, t. VII. Reliq. MStor. p. 89, edito, ubi leguntur hæc: *Si denariis dictorum monetariorum varam decrevimus adhibere, hoc nusquam, quam in eorum fabrica vel in eorumdem campsorum assere [banco] faciemus.* Formula varam adhibere, id est probam, explorationem, bonine sint nummi commatis, adhibere, venit a germanica voce *Wahre*, observatio, consideratio, unde *Warte*, *Guarde* et *Wahrnehmen*, explorare, et *bewähren*, probare, tentare, probumque quid sit. In legibus Wisigothorum l. II. Tit. 4, § 4. *Argentarii quoque inter honestiora officia palatina numerantur: Ut non immerito palatinis officii liberaliter honorentur, id est stabulariorum, Giltanariorum, [id est pincernarum, a gillo, ἀρβάνια, unde nostrum Gelle,] Argentarium, Coquorum quoque præpositi.* Adhibitos fuisse argentarios ad præstandam protinus pecuniam pro dignitate aulica vel militari, si quis eam emeret, discimus e Zosimo IV, 28, p. 412. ed. Cellar.

(64) Scilicet δίδοσαι τοῦτο, τὰν vel tali dant boni domini hanc largitionem, hoc saccellum. Τῷ ὁ δεῖνα est Græcismus novus. Veteres simpliciter dicebant τῷ δεῖνα. Manet illud ὁ ita alligatum voci δεῖνα, ut non varietur, quicumque tandem alius casus genusve apponatur, τὸν ὁ δεῖνα, τῆ ὁ δεῖνα, τοὺς ὁ δεῖνα, etc. Exempla miræ dictionis natant in hoc codice. Similiter obtinebat in aula veterum Franciæ regum, ut in publicis conviviis regis in majoribus festis præco clara voce sub tubæ signo proclamaret *Largesse*, et nominatim quemque, cui donum destinatum erat, evocaret, Vid. Du Cange ad Joinvil. p. 88, ubi e vetustis rationariis citat, tantum et tantum datum fuisse illi et illi, *héraults poursuivants*, [sunt aut mandatores aut διατρέχοντες nostri codicis] *ménestrels* [bistrionibus, thymelicis, bufonibus.] *Et trompettes pour avoir au jour de Pentecôte crié au diner du roi: Largesse devant sa personne.* Modum, quo pontifex Romanus olim Cardinalibus et aliis sedis Romanæ proceribus presbyterium seu munus apostolicum dare solebat, describit pontificale sic: *Pontifex sedens dat presbyterium hoc modo: Cardinalibus duos aureos et duos grossos argenteos. Veniunt Cardinales et profunde caput inclinant ante pontificem, porriguntque ei mitram apertam, in quam pontifex immittit pecuniam. Illi autem accepta pecunia pontifici manum osculantur. Pecunias capit pontifex e manu cumerari. Alii prælati genu flectunt ante pontificem, et accipiunt in mitra aureum unum et unum grossum, et osculantur dextrum genu pontificis. Alii vero prælati et officiales accipiunt in manu tantumdem, et osculantur pedem. Imperator munera distribuebat suis manibus. τῆ χειρὶ κοσµῶν τὸ δίδομενον, αὐτοῦργῶν, οὐ κελεύων, ut ait Libanius in Excerpt. rhetor. p. 122.*

ostiarrii, psaltæ, pauperes et ecclesiarum custodes a domino afficiuntur. Deinde domini cum patriarcha exeunt, et velum in sacro puteo suspensum intrant, eosque patriarcha coronat. Quo facto sacras e patriarchæ manu oblatas seu panem benedictum accipiunt, easque præpositis reddunt; deinde patriarcha unguenta ipsis offert, et apocombia ab eis recipit, 12 eumque osculati domini, e sacro puteo recedunt. Et fit prima receptio extra sacrum puteum. μετὰ τὸ στεφθῆναι αὐτοὺς λαμβάνουσιν ἐκ χειρὸς

(65) Intelligentur hic *ostiarrii ecclesiæ*, non palatini. Officium eorum erat hoc, ut perhibet Isidorus Junior apud Du Cange Gloss. Lat. h. v: *Ad ostiarium ecclesiæ claves pertinent, ut claudat et aperiat templum Dei et omnia, quæ sunt intus exstusque, custodiat, fideles recipiat, infideles et excommunicatos rejiciat.*

(66) Cantores, musici vocales ecclesiastici. Musica enim instrumentalis, ut res profana, in ecclesiis Græcis locum nullum habet. Psaltos hos ordinatos fuisse et ad clerum pertinuisse, demonstravit Habertus pontifical. p. 44. Nunquam igitur vacare poterant musicæ, profanæ, thymelicæ. Fuerintne iidem cum Cractis, jam in superioribus dixi, dubium esse. Si fuerunt, dicti fuerunt in ecclesiis quidem psaltæ extra eas autem Cractæ. Certum id est, psaltas populo in ecclesiis prævisse laudes imperatorum, ut cractæ extra ecclesias faciebant. Habebant hi psaltæ canonarcham, seu directorem chori musici, qui quas voces moduloseque illi sequi deberent, præibat, Symeo Thessalonic. : τοὺς θεῖους; ὕμνους προλέγει τοῖς ψάλλουσιν, ἦτοι κανοναρχεῖ. Stetisse illos in ambone, patet e variis Nostris locis et e canone 15 concilii Laodicensi: *μη δει πλεον τῶν κανονικῶν ψαλτῶν, τῶν ἐπὶ τὸν ἀμβωνα ἀναβαινόντων καὶ ἀπὸ διφθέρας ψαλλόντων, ἑτέρους τινας ψάλλειν ἐν ἐκκλησίᾳ.* Quid hoc in loco significet ἀπὸ διφθέρας ψάλλειν, fateor me ignorare, nisi διφθέρα sit codex membranaceus ecclesiasticus, in quo perscriptæ essent hymnorum cantandorum formulæ cum notis musicis. Neque prorsus intelligo illum Niconis monachi locum (apud Du Cange v. Βηµατικία), quo psaltarum declaratur officium Διὰ τοῦτο ἡ ἐκκλησιαστικὴ τάξις προχειρίζεται ψάλτας, ἀναγνώστας καὶ ὑποδιακόνους καὶ πρεσβυτέρους. Ψάλτας μὲν, διὰ τὸ ψάλλειν καὶ ᾄδειν μετὰ μέλους καὶ ἤχου καὶ ᾄσματος, καὶ προκαθηγεῖσθαι τοῦ λαοῦ εἰς τὸ, Ἄγιος ὁ θεός, καὶ εἰς τὰ προκείμενα, καὶ προψάλματα, καὶ τὰ βηµατικία, καὶ εἰς τὴν προέλευσιν. Canticum Ἄγιος ὁ θεός vel Τριτάγιον cantant in ecclesiæ ingressu. V. Superius citato loco La Croixii p. 31. Τὰ προκείμενα sunt textus e Psalmis aut Veteris Testamenti alio quodam libro, diei præsentis apti. Προψάλματα sunt preces, quæ ante lectionem Psalterii dicuntur. Βηµατικία sunt, ni fallor, hymni aut preces sub ingressum tribunæ, seu introitum minorem, dictæ aut cantatæ. Ἡ προέλευσις videtur illa hic designari, quæ alios introitus major dicitur. Apparet hinc, psaltarum fuisse, non tantum hymnos cantandos, sed etiam preces recitandas harmonica voce seu melodice incipere et populo præire.

(67) Dicuntur quoque παραμονάριοι, quia προσμένουσι τῷ ναῷ, *custodes templi, mansionarii*, qui semper in eo manent, et curam ejus gerunt. Sunt quales apud Turcas sunt *Mudzenî*, qui in pharis ecclesiarum habitant, et precum tempus clamore indicant, aut ut sacristani nostri, qui in ædibus ecclesiæ vicinis habitant, sive, ut dictione medii ævi utar, manent; vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et v. Superista.

(68) Mos erat, ut imperator ad ecclesiam veniret

τοῦ πατριάρχου τὰς εὐλογίας (69), ἤτοι προσφορὰς, καὶ ἀντιδόουσι: 33 (70) ταύτας τοῖς πραιποσίτοις, καὶ μετὰ ταῦτα δίδωσι τοῖς δεσπόταις ὁ πατριάρχης τὰ ἀλειπτὰ (71), καὶ ἀντιλαμβάνει παρὰ τῶν δεσπο-

VARIÆ LECTIONES.

33 ἀντιδοῦσι: ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ante ingressum in naum deponeret infulam seu coronam, quam aut non reponerat toto sacro durante officio, aut saltim, si reposuit capiti, demere solebat ad lectionem Evangelii, ad processionem sacrorum, seu introitum magnum, ad agapen et communionem; donec tandem finitis sacris ritibus omnibus, cum exire imperator et domum remeare vellet, patriarcha et coronam suis manibus reponeret, non tanquam is, cujus in arbitrio esset coronam imperatori aut indulgere, aut negare, quemadmodum morem hunc illus traxerunt quidam, sed in significationem fluitos esse ritus omnes, quorum reverentia imperator caput nudaverit.

(69) Id est benedictiones, vel particulas de illis benedictis panibus, quos fideles secum in ecclesiam afferbant, et sacerdoti benedicendos offerebant. Solebant olim superstitionis paganæ memores, aut panes ciboque in templum efferre, et sacerdotali benedictione intactos rursus domum referre, partemque sacerdoti in operæ mercedem relicta, aut etiam panes aliaque in communionem afferre et in comuni deponere, indeque collatis epulas facere, quas in ipsa ecclesia assumebant. Qui mos eatenus fuit mutatus, ut sacerdotes oblatos a fidelibus panes aliosque cibos inferrent in tribunam, eorum partem consecrarent, de qua et ipsi communicarent, et fideles quotquot vellent, reliquis domum abeuntibus portionem adderent, εὐλογίαν dictam, reliqua omnia sibi servarent, distributione ex ipsorum arbitrio facta. Gentiles quoque post hymnos cantatos et confectum sacrificium consumebant in templis partem victimæ, reliqua secum sumebant domum, aut ibi absumenda, aut in macello vanum exponenda. Christiani pariter aut ipsius consecrati panis quas in communionem accepissent particulas viri quidem nudis manibus, feminæ autem lineo exceptas domum deferrebant, et quousque vellent asservabant; aut panis, benedicti quidem, at non consecrati, particulas, ἀντιδωρον et εὐλογία dictas, referebant. Cujus rei multa documenta in scriptis veterum theologorum exstant. V. DC. v. *Oblia et salutes et Eucharistia*. Gentiles mazas illas, vel liba, crustulas, quas inter sacrificandum communicantibus distribuiebant, et quas vel in templis consumere, vel secum domum auferre licebat, ὑγιεινὰς, *sanitates* appellabant, neque nomine, neque re multum a Christianorum εὐλογίας abundante. V. Athenæi l. iii, c. 30, p. 115, et ibi not. Casuboni. Ab his *eulogias* seu *benedictionibus*, id est particulis panis benedicti, quæ ad comedendum fidelibus dabantur, factum est, ut vox *eulogia* et *convivium* et *donum* significaret, v. Du Cange, v. *Alogia*, quod Latini ex εὐλογία effecerunt, forte decepti ductu scribarum Græcorum, qui eo sic sæpe exarant, ut ab α distingui nequeat. Ordinis Vitalis (apud Du Cange, v. *Benedictio*) *eulogias* dicitur dicitur, pro quo Petrus Damianus *donum* dicitur. Hinc intelligatur locus Gregorii M. Epist. 33: *transmisimus B. Petri Apostoli dicitur, crucem parvulam. cui de catenis ejus sunt inserta*, id est *reliquias catenarum* dicitur. Coned. Laodiceen. canon. 14, *eulogia* dicitur, præsertim tali, quale amici die festo in ecclesia missitare solent, legitur: *Περὶ τοῦ τὰ ἄγια εἰς λόγον εὐλογιῶν κατὰ τὴν ἑορτήν τοῦ Πάτχα εἶναι ἐπιτρέχει παροικίας διαπέμπεσθαι*. Sedicet mos erat eo tempore, ut episcopus de pane a se consecrato particulas in Ecclesias suæ inspectionis et ad presbyteros earum mitteret, in significationem, ut eas illis communicare, ipsosque pro fratribus

et collegis agnoscere, ipsorumque parochiæ ascriptos pro membris Ecclesiæ suæ; quo cum affluerent posteriora tempora opinionem, per talem ab episcopo missam eulogiam consecratam communicari vim sanctitatis panibus a presbyteris consecrandis, ceperunt id *fermentum* appellare. Vid. Du Cange, v. *Fermentum*. Eulogia verro, de qua hic sermo est, erat particula benedicti quidem, at non consecrati panis, quam patriarcha imperatori in ecclesia domum redeunti, in signum charitatis, ut pater filio crustulum, una cum oratione seu benedictione, addebat, velut munusculum, quo ipsi festi diei hilaritatem gratularetur et augetur, et mori illi satisfaceret, quo amici diebus festis sportulas cum panibus, carnibus, aliisque essentibus et potulentis, rebusque aliis jucundis missantibus, et simpliciter ἐσθιαστικὰς dictas.

V. Du Cange, v. *Festiva et Feriatica*. Idem igitur quodammodo est eulogia et ἀντιδωρον. Quæ si diversitas intercedit, ea hæc erit, ut ἀντιδωρον tantum illis daretur, qui non communicassent: eulogia vero etiam illis, qui jam communicassent de pane consecrato. Nam supra dicitur imperator communicasse, cui patriarcha hic dicitur eulogiam dare. Morem hunc eulogias distribuendi sacerdotes Russorum a Græcis assumpserunt. In ipso natali die Joannis Baptistæ triumque magorum, ait Paulus Jovius libello de legatione Moscovica, et in Paschate presbyteri sacralos pane parvos toti populo largiuntur, quorum usu febribus conflictatos allevari existimant. Ipsos quoque imperatores per festorum dierum hilaritatem panes in circelli modum pistos inter amicos distribuisse satis constat e Codini de officiis p. 93, ubi ait imperatoris Cyprianus Potestato Januensi ad se festum diem gratulatum venienti in manus dare κολλίκιον, bucellam circulem tortam. V. Du Cange, v. *Oblum benedictum*. Quia eulogias solebant abeuntibus addi, ex eo factum, ut λαμβάνων τὴν εὐλογίαν idem significet, atque veniam abeundi impetrare. Liber τῶν ἐπιτρομιῶν, ἐπὶ τῆς ἐξέλεξι τοῦ μοναστηρίου καὶ λαθῶν τὴν εὐλογίαν, ἢ ἀπολοθεῖς ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδριτοῦ μετὰ εὐχῆς, ἔστω ἀκοινωνήτος. Antequam ab hoc argumento decedam, monebo id unum adhuc, morem illum panem et vinum secum in Ecclesiam afferendi adhuc obtinere in Ecclesia Mediolanensi veterum rituum retinentissimam, ut perhibet angelus a Nuce ad Chronic. Casinens. p. 373, edit. Murat., cujus hæc sunt verba huc congrua: *In publica missa fiebat olim a populo panis et vini oblatio pro sacrificio ad arbitrium consecrati. Non enim cogebantur. E quibus oblationibus sacerdotes partem aliquam seligebat consecrandam. reliquis a sacerdote benedictis et propterea eulogias appellatis, clerici inter se et fideles dividebant, non vero catechumenos. Usque adeo autem crevit offerentium ambitio, ut aliquando nomina eorum, qui obtulerant, publice recitarentur. Invenio quoque datas in die Paschatis a pontifice fidelibus præter osculum pacis et benedictiones seu bucellas benedictas, τριπέπλη seu nummos trium imperatorum vultibus signatos. Vid. Balsamon. Locus a Du Cange, v. *Ἀσπαρμός* citatus. Ea liberalitate opus non habebant patriarchæ apud imperatorem, quicum Glanci permutationem faciebant, aureos nummos ipsi accipientes, et eorum in vicem bucellas panis redolentes, et minuta thura, et pyxides aromaticas et cereos, et alias ejusmodi regulas.*

(70) M. ἀντιδοῦσι. Et hæc forma δίδωσι, δίδωσι, etc. in illis est constanter observata: alte-

τῶν τὰ ἀποκόμβια (72)· καὶ ἀσπάζονται οἱ δεσπότης αὐτοῦ, καὶ ἐξ(α)σι τοῦ ἀγίου φρέατος ³⁴ (73). Καὶ γίνεται πρώτη δοχὴ ἔξω τοῦ ἀγίου φρέατος ³⁵.

ΓΓ. Καὶ δέχεται κάκεισε τὸ μέρος τῶν Βανέτων **A** μετὰ καὶ τοῦ ἐαυτῶν δημάρχου, καὶ ἀκτολογοῦσι τοὺς δεσπότης κατὰ τὸ εἰωθός· λιβελλάρια γὰρ οὐ δίδονται ἐν τῇ ὑποτροπῇ τῶν δεσποτῶν καθὼς καὶ ἐν τῇ ἀφίξει αὐτῶν· τὰ δὲ λοιπὰ τῆς δοχῆς ἐπιτελεῖται καθὼς προείρηται. Καὶ πάλιν γίνεται δευτέρα δοχὴ εἰς τὴν ἔξω τοῦ χυτοῦ (74) τῆς χαλκῆς τοῦ ἐκείσε φορνικοῦ καμάραν εἰς τὴν σιδηρᾶν πύλην, καὶ δέχεται κάκεισε ὁ δῆμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ καὶ τοῦ δήμου τοῦ ρουσίου· τὰ δὲ λοιπὰ τῆς δοχῆς

VARIÆ LECTIONES.

³⁴ ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι ὀφείλει ἔχειν τὸ ἀ [πο] κόμβιον χρυσοῦ λίτ. ι' (75) καὶ ε [i μὲν] ἔστιν εἰς βασιλεὺς, [δίδωσι] τὰς ι' λίτ., εἰ δὲ δύο [ο] εἰσίν, εἴτε καὶ γ' εἰσίν, . . . οὐκ αἱ δέκα λίτραι, ε . . . εἰ καὶ γ' πλὴν τοῦ . . . βασιλέως, ὀφείλει εἶναι τ [οὔτο] τὸ ποσὸν τοῦ δε . . . ὑπὲρ τῶν ἄλλων τῶν Δ. . . ἐξίσης ὡς συμο . . . ρουσθ . . . διὰ τῶν ἀμφοτέρ. . . τὰς δέκα λίτρας. Suppletum et emend. ex cod., ut hic exhibetur, a Reiskio. ³⁵ Verba καὶ γίνεται — φρέατος om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ram διδοῦσι vel δίδοσι non memini ibi videre. **B** potest hæc oblatio fuisse signum, quo imperator gratum animum erga Deum demonstraret, qui sibi vitæ usum ad hunc usque festum hilaremque diem indulssisset. Non de his, quæ festis diebus Ecclesiæ ab imperatore offerri solebant, apocombiis, seu sacculis auro plenis, sed de alia quadam annua gratificatione vel stipendio loqui videtur Nicetas initio vitæ Manuelis Comneni, p. 27, ed. Venetæ quamvis *ducentenas minas et talenta* nominando effecerit, ut quantitatem summæ minus intelligamus, quam si missa ridicula et obscura sua vultustatis affectatione nominibus ista ætate usitatis res quasque appellasset, litras et numismata. Locus hic est: Γράμμα ἐρυθροσήμαντον σφραγίδι τε χρυσεῖα καὶ σηρικῶν νήματι ἐμπεδον, κόγχης ἀναδευμένῃ νήματι, τῶ κλήρω τοῦ Μεγάλου Νεῶ ἐπιδίδωσι, τυποῦν αὐτοῖς ἀργυρεὰ κέρματα ἐτήσια, εἰς δις ἑκατὸν μνᾶς κορυφοῦμενα. Ἐλέγετο δὲ καὶ ἑτέραν ἡρυθροδανωμένην βασιλεῖον γραφὴν ἐπιφέρεισθαι τὸν Ἄξουχον [est nomen Turcicum *aqsouk*] δύο χρυσίων τάλαντα βραβεύουσαν. Ita legendum esse existimo, credoque, si quid in hoc loco video, μνᾶν esse Nicetæ id, quod Nostro est λίτρα, et τάλαντον id, quod Nostro κεντηνάριον. *Libra auri*, quam Paulus Warnefrid l. iii, 13, memorat, est Francica vel Longobardica, et multum differt C. Piana. Paulus enim ibi *aureos singularum librarum* Hilperico, Francorum regi, a Tiberio Augusto imp. C. P. tano missos memorat, quos constat eosdem esse cum Nostro dictis numismatibus vel solidis aureis, quorum 72 in libram vel litram C. P. tana veniebant. Illustrandis nostris apocombiis egregie facit locus Joannis Pauli Mucantii in Cerem. Coronationis Clementis VIII: *Pontifex ad altare accessit, eoque, deposita mitra, in medio osculato, super illud aurea scuta L. obtulit, quæ inclusa in rubra crumena sericea R. P. D. Bartholomæus Gæsius, S. S. Generalis thesaurarius, pontifici ministravit.* Quo in loco notandum primum ἡ ἀπόστειψις vel ὁ ἀποσκευασμός, depositio mitræ, reverentiæ causa facta ab accedente ad altare, secundum ὁ ἀσπασμός τῆς ἐνδοῦτης, osculum sacræ endytæ vel instrato altaris, et quidem medio, impressum, ut ab episcopo. Nam diaconi et minores cornua tantum endytæ osculabantur. Tertium depositio 50 aureorum scutorum vel scutorum super endyta in sacco serico. [De offrandis regum Francorum vid. *Ceremoniel de France*, t. I, p. 24. Consistebat in pane, vino et XIII aureis.] Debeo adhuc scholion huic loco in margine membranarum scriptum, sed a bibliopego misere truncatum exhibere, cujus edita tantum pars fuit, cum cætera legi non possent (vid. var. lect.).

(71) *Unguenta vel pyxides unguentarias, odoratas.* Mos est Orientalium in refectionem amicis abeuntibus addere et venientibus offerre odoramenta et unguenta. Solent quoque secum gestare pyxides ambra et musco plenas. Ita Josua Stylites in Chronico Syriaco apud Asseman. t. I, Bibl. Or, p. 268: *Cives per septem dies totam noctem per urbem discurrunt, funalia et odoratas pyxides manu gerentes, et carmina modulantes.* Vid. ad p. 270, et 382, ult. Quam studiosi veteres narium fuerint, et quantos fecerint sumptus in rosas in conviviis, item in thus, et alia sufficientia in sacrificiis suis, ex Athenæo et aliis constat.

(72) Quid sint apocombia et unde dicta, pluribus dico ad p. 261. Hic monebo tantum verbo, esse sacculos sericeos aut panneos cum insulis *nummis*.

(73) Hæc ipsa verba in continentibus recurrentia in membranis effecerunt, ut quædam ex editione nostra exciderint, nempe hæc: Καὶ γίνεται πρώτη δοχὴ ἔξω τοῦ ἀγίου φρέατος, inter finem § 12, et initium § 13, inserenda: quam in paragraphos seu sectiones capitum contruncationem in membranis a nostra divergentem esse alibi jam monuimus.

(74) Alibi χυτοῦ scribitur, ut ignores, sitne a χύτης nominativo, an a χυτός. Neque constat, quid significet. Doctus interpres hic præterit, p. 58; vertit *concameratio*, p. 94; *locum editum*, p. 107, 135, et alibi ipsam vocem retinuit *Chylum* reddens. Ego quidem certiora non novi. Neque topographicorum, quæ hic pluscula occurrunt, a me quis explanationem expectet. Labor is esset parum utilis, et utcumque sedulum ea in re te præbeas, semper tamen imperfectus futurus.

(75) Schol. 2. λίτραι ι'. Ter per annum, festo scilicet Nativitatis Christi, Paschatis et Pentecostes offerebat imperator in Magna Ecclesia, seu S. Sophia, et quidem festo Paschatis centenarium, aut centum auri libras (qua de re vid. ad p. 20, dicenda), reliquias denas. Originem hujus consuetudinis si mecum reputo, credo eam fuisse, præter necessitatem aliquid in sustentationem structurarum ecclesiæ et ministrorum ejus conferendi, etiam aliquale studium pœnitentiam commonstrandis. Nam cum imperatores solerent magni illis tribus festis publicas processiones ad Magnam Ecclesiam facere, et ibi publice communicare, debebant prius peccata sua apud patriarcham profiteri, et pœnitentiam irrogatam præstare. Summa vero mulcta erat decem auri librarum (Vid. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 330). Non igitur improbabile, imperatorem decem auri libras in magno altari identidem velut pœnitentiam deposuisse. Vel

tertia intra chalcen ad portam, quæ in scholas A ducit, receptio fit, et excipit ibi tribunus Venetorum seu domesticus scholarum cum factione sua transitoria alba, et reliqua ut supra diximus exsequitur. Deinde quarta receptio fit in atrio S. S. apostolorum sive in scholis, et ibi quoque tribunus Prasinorum seu excubitor cum factione sua transitoria russa adest: cætera uero ut supra expositum fait a factione perficiuntur. ULTIMA fit in tribunali seu ante lychnos, ubi Venetorum princeps seu domesticus cum transitoria sua factione alba expectat: cæteraque ut supra ostendimus observantur. τελευταία δοχή γίνεται εἰς τὸ τριβουνάλιον, ἦγουν πρὸς τῶν Βενέτων, ἦγουν ὁ δομέστικος, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ αὐτοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ· τὰ δὲ λοιπὰ τῆς δοχῆς ἐπιτελεῖται καθὼς προεῖρηται.

XIV. Post hanc receptionem domini per lychnos B et triclinium excubitorum digrediuntur, ubi rursus tam nomici, quam dipanitæ et quæstoris cancellarii, solemnes apprecationes ut supra dictum est in locis suis constituti, recitant. Per candidatorum vero triclinium transeuntibus dominis, in porta ipsius triclinii, quæ in atrium novemdecim accubitorum ducit, vocales musici duo stant, dominis quæ festo hoc die mos est apprecantes. Inde consistorium adeunt, ubi quoque excepturi domino faustaque ipsis precaturi adsunt protosecretarius et protonotarius cum a secretis cæterisque officiis, 13 notariis, chartulariis et reliquis. In onopodio stant imperatoris famuli cum capilaneo et domestico suo: magistri, proconsules, patriæ et officiales cum cerimoniaro angiporum aureæ manus intrant, et ipsi quidem ad dextram, ad sinistram vero ministri aurei triclinii astant.

ὄπατοι καὶ πατρίκιοι καὶ ὄφφικιάλιοι ἅμα τοῦ τῆς χειρὸς, καὶ ἴστανται δεξιᾷ μὲν οὗτοι, ἀριστερᾷ δὲ οἱ τοῦ

XV. Digredientibus vero dominis cum clava armatis et magnis excubiis, acclamant omnes, tum ibi constituti, tum qui dominos comitantur. Ipsi vero soli triclinium augustalis intrant (nam eo quoque cubicularii cum præpositis præcedunt), et ordine in acubitis astant, dominisque cum solis cubiculariis ingressis, januæ augustalis a cubiculariis clauduntur: præpositus Romanam vocem: *Fit*, pronuntiat. Præcentor cubiculi eos excipit, dicitque sonore et harmonice: « *Felicitur*: » cubicularii

ἐπιτελεῖται καθὼς προεῖρηται. Καὶ εἴθ' οὕτως γίνεται τρίτη δοχὴ ἔνδοθεν τῆς χαλκῆς πρὸς τὴν πύλην τὴν εἰσφέρουσαν εἰς τὰς σχολὰς, καὶ δέχεται κάκεισε ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἦγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ αὐτοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ· τὰ δὲ λοιπὰ τῆς δοχῆς ἐπιτελεῖται καθὼς προεῖρηται. Καὶ μετὰ ταύτην γίνεται τετάρτη δοχὴ εἰς τὸ προπύλαιον τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἦγουν εἰς τὰς σχολὰς, καὶ δέχεται κάκεισε ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίνων, ἦγουν ὁ ἐκσκουβίτιος, μετὰ τοῦ περατικοῦ αὐτοῦ δήμου τοῦ βουσίτου· τὰ δὲ λοιπὰ τῆς δοχῆς ἐπιτελεῖται καθὼς προεῖρηται. Καὶ πρὸ τῶν λύχνων, καὶ δέχεται κάκει ὁ δημοκράτης περατικοῦ αὐτοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ· τὰ δὲ λοιπὰ τῆς

ΙΔ'. Καὶ δὴ μετὰ ταύτην τὴν δοχὴν διέρχονται οἱ δεσπότες διὰ τε τῶν λύχνων καὶ τοῦ τρικλίνου τῶν ἐκσκουβίτων, ἐν δὲ τοῖς αὐτοῖς ἐκσκουβίτοις πάλιν εὐφημοῦσι τὰς εὐφημίας οἱ τε νομικοὶ καὶ οἱ διπανίται καὶ οἱ τοῦ κοιαιστωρος καγκελλάριοι καθὼς καὶ προεῖρηται, δηλονότι ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις ἰσάμενοι. Τῶν δὲ δεσποτῶν διερχομένων διὰ τοῦ τρικλίνου τῶν κωνιδάτων ἐν τῇ θύρᾳ τοῦ αὐτοῦ τρικλίνου τῇ ἐξαγοσῇ ἐπὶ τὸ ἐξἄερον (76) τῶν δεκαεννεία ἀκκουβίτων (77), ἴστανται δύο βουκάλιοι, τὰ συνήθη τῆς ἐορτῆς λέγοντες τοῖς δεσπόταις· καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε εἰσέρχονται ἐν τῷ κονιστωρίῳ, κάκεισε δηλονότι ἐναπομονόντων καὶ ἐπευχόμενων τοῖς δεσπόταις, ὃ τε πρωτοασηκρήτης καὶ ὁ πρωτονοτάριος μετὰ τῶν ἀσηκρητῶν καὶ λοιπῶν ὄφφικίων, τοὺς τε νοταρίους καὶ χαρτουλαρίους καὶ λοιπούς· ἐν δὲ τῷ ὄνοκαδῶ πάλιν ἴστανται οἱ βασιλικοὶ ἄνθρωποι, μετὰ καὶ τοῦ δομεστικοῦ αὐτῶν· οἱ δὲ μάγιστροι καὶ ἀθηροστροκλίνου.

ΙΕ'. Καὶ δὴ τῶν δεσποτῶν διερχομένων μετὰ τε τοῦ μαγαβίου καὶ τῆς μεγάλης ἑταιρείας, ἐπεύχονται πάντες οἱ κάκεισε ἰσάμενοι καὶ οἱ τοῖς δεσπόταις συνιόντες. Τῶν δὲ δεσποτῶν μόνων εἰσερχομένων ἐν τῷ τρικλίῳ τοῦ αὐγουστέως (κάκεισε γὰρ οἱ τοῦ κουβουκλείου προπορευόμενοι μετὰ τῶν πραιποσίτων), καὶ αὐτοὶ κάκεισε στιχηδὸν ἐπὶ ἀκκουβίτων ἴστανται, καὶ δὴ τῶν δεσποτῶν μετὰ τῶν κοιτωνιτῶν καὶ μόνων (78) εἰσιόντων, κλείονται μὲν αἱ τοῦ αὐγουστέως θύραι διὰ τῶν κουβικουλαρίων, ὃ δὲ πραι-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(76) Ἐξἄερον. Locus apricus, subdialis, atrium, D deambulacrum, quod juxta porticum esset, olim παραδρομὴ, de qua v. Salmas. ad Tertull. p. 230.

(77) *Accubitus* vel *accubita* sunt Græcis et Latinis mediæ ævi mensæ, quibus accumbebant convivæ. Dictum inde fuit celebre *triclinium*, vel *tribunal* (nam idem est et perinde appellabatur) *Novemdecim accubitorum*, in quo imperatores diebus festis majoribus excipere solebant suos proceres, cujus toties mentio fit in Clelorogio, et de quo multi dixerunt, ut Du Cange CPlī Christ. p. 135, usque ad 140. Goar. ad Theophan. p. 333, et 342, item ad Cedren. p. 385. Vales. ad Amniam. Marc., p. 490; conf. Casaubon. ad script. hist. Aug. I. p. 832, ubi multa de *accubitis*, Bacchin. tom. II, Murator.

Script. Ital. p. 61. Luitprandi locum ex Hist. VI, 3, p. 470, citatum jam aliis, quamvis egregium, non exscribam. In hoc triclinio exponi spectatum solebant imperatorum funera, ut ad Cap. 60 libri i dicam.

(78) Valet idem atque μόνον vel μόνων. Sæpe ante numeros apud veteres abundat. In hoc genere frequens ad nauseam est Ælianus in historia animalium. Conf. Nicetas p. 32, pen. 68. Καὶ πᾶς pro simplici πᾶς est in Antholog. H. Stephani p. 480. (n. 2587, 2.) Abundat quoque alias in narratione historica, ut paulo post hoc ipso loco, et p. 218, καὶ λαμβάνουσι, item in compositionibus nominum adjectivorum, ut καπιός pro καὶ ποιός *aliqualis*; v. Du Cange h. v.

πόσιτος λέγει ταύτην Ῥωμαϊκὴν λέξιν· Βίτ. (79). Καὶ δέχεται ὁ τοῦ κουβουκλείου φωνοβόλος (80), καὶ λέγει εὐήχως πως καὶ ἑναρμονίως· Καλῶς. Καὶ ἀποκρίνονται οἱ τοῦ κουβουκλείου πάντες καὶ λέγουσιν· Καλῶς ἤλθετε (81) αἱ μουλτούσανοι (82)· ἐν δὲ Πάσχα, καὶ μόνον προστιθέσσι καὶ ταύτην τὴν Ῥωμαϊκὴν λέξιν· Ἄνω, φιλλικῆσιμε ³⁶ (84).

Ιζ'. Καὶ μετὰ ταῦτα εἰσέρχονται οἱ δεσπότες μετὰ τοῦ κουβουκλείου ἐν τῷ ὀκταγώνῳ (85) κουβουκλείῳ τῷ πρὸ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, καὶ ἐκεῖσε ἀποστέφονται, ἐκβάλλοντες καὶ τὰς ἑαυτῶν χλαμύδας, καὶ εἰσέρχονται ἐκ τῶν κοιτῶν τῆ; Δάφνης ἀπὸ διθητηρίων ³⁷ (86), ἀκαίσει σκεπαζόμενοι καὶ τὰ χρυσοπερικλειστα ἀμφιεννύμενοι στήθια, εἰσέρχονται εἰς τὸ ἱερὸν παλάτιον, δηλονότι προπορευομένων τῶν πραιποσίτων μετὰ τοῦ κουβουκλείου. Καὶ δὴ ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ εἰσιόντος τοῦ κουβουκλείου μετὰ τῶν πραιποσίτων, ἴστανται Β

omnes respondent: « Feliciter venistis: multos annos! » In sancta vero et magna Dominica seu sancti Paschathis tantum Romanas voces addunt: « Annos felicissimos! » τῆ ἀγία καὶ μεγάλη Κυριακῆ (83), ἡγουν τοῦ ἀγίου λέξιν· Ἄνω, φιλλικῆσιμε ³⁶ (84).

XVI. Postea domini cum cubiculariis octangulum cubiculum, quod est ante S. Stephani aedem, ingrediuntur, et ibi tunicas et coronas deponunt. Cubiculum Daphnes ingressi, dibetesium induunt, et auro prætextis sagis ornati, sacrum palatium intrant, præpositis scilicet cum cubiculo præsentibus, Quod postquam una cum præpositis aureum triclinium intravit, ordine ad orientalem ejus plagam constitutum, dominis transeuntibus acclamat: *In multa bonaque tempora Deus majestatem vestram inducat!* » Egressis autem cubiculariis cum præpositis, domini reversi, ad Deum precantur in concha

VARIÆ LECTIONES.

³⁶ Ἄνωφιλλικῆσιμε ed. ³⁷ διθητηρίων. Sic R. pro διθητηρίω quod cod. exhibet, διθητηρίου ed. ³⁸ ἐπεύχονται R. ex scriptura cod. ἐπευ superscripto χ, ἐπεύχεται ed.

JOAN. JAC. KEISKII COMMENTARIUS

(79) Ita est in membranis. Quare autem Βίτ, vel *fit*, dixerint isti gratulantes, non assequor. Forte volebant dicere, *fit*, nempe *bene*, sed præ inscitia linguæ latinæ *fit* dicebant. An volebant *sit* dicere, *sit bene* pro quod *felix faustumque sit*. An est pro *vivat*, βίβατ. Postremum hoc omnium mihi maxime placet. Nam *καλῶς* non videtur ad hoc βίτ trahendum esse, sed esse classicum vel σύνθεμα, antiphonæ *καλῶς ἤλθετε* a cubiculariis cantandæ. Vid. C

ad p. 42, dicenda.

(81) *Præcentor*, ὁ βάλλων τὴν φωνήν, ὁ ἐξάρχων, qui phonom incipit, cui alii antiphonam occiaunt.

(81) Solemnis est formula Græcorum aliquem salutandi. Spon. Itiner. t. II, p. 49, edit. German. Καλῶς ἤλθετε, ἀρχοντας ἰδὲ αὐτὸν αἰτῶντες *bonjour, Messieurs*. Proprie est *bene veneritis*. Nam improprie imperfectum in ea phrasi cum subjunctivo mutatum est. Debebat enim ἔλθης et ἔλθητε dici. *Bene veneris*, huc ad nos scilicet; videamus te saluum et felicem, bonis in omnibus. Vel, si ea formula novum alicui munus gratularentur, significat *bene veneris*, fausto pede adeas ad illam dignitatem. Sic novo patricio dicebat veteres, jam collegæ: *Bene veniatis, domine Patricie*, etc. V. Du Cange Gloss. Lat. Infra in Tactico nostro militari acclamant milites imperatori in castra venienti: Καλῶς ἤλθετε, et a libi passim in Circo et in Ecclesiis populus: Καλῶς ἤλθετε, ἡ προβολὴ τῆς Τριάδος. Potest quoque reddi *bene provenias*, vel *pervenias*. D *Provenire* et *pervenire* Latini sequiores dicebant pro læto suarum rerum successu gaudere, ad lautam fortunam pervenire (v. Spartian. in fine cap. 1. Pescennii Nigri, et quæ in Miscell. Lips. ad illud Trimalcionis Petroniani: *Satis vivus pervenero* notavi.) Imo ipse jam Virgilius Eclog. IX, 2:

O Lycida, vivi pervenimus [eo præclaræ fortunæ scilicet], *advena nostri,*
Quod nunquam veriti sumus, ut possessor agelli
Diceret: Hæc mea sunt, veteres migrate coloni.

Unde Franci retinuerunt suum *jarvenir*, cui respondet Nostrum *fortkommen*, ita quoque Græci vulgares ἐρχεσθαι dicebant pro vita et fortuna, præsertim bona, frui, ut constat ex inscriptione Græca laudata Du Cange Gl. Gr. v. ἐπιδημεῖν et CPlI Christ. p. 175: Βίζχος Πάρδο ἐπιδημησα καλῶς, ἤλθα καλῶς, καὶ κίμ [id est κίμα] καλῶς.

Εὔξεται [id est εὔξεται, sic loquebatur tum vulgus Græcus, pro εὔξασθε], ὑπὲρ ἡμοῦ, id est ἐμοῦ, Ait cippo interprete Bizzus Pardus, se bene immigrasse, nempe in hunc mundum, felici sidere et parentibus non infimis natum fuisse; id enim significat ἐπιδημεῖν; se vita et fortuna usum fuisse commoda, se bene pervenisse, nempe ad votorum, aut, si malis, ad vitæ finem: se tandem bene jacere honestis exsequiis et tumulo gravisum * [Sub Anastasio, cum procederent monachi canticum psallentes, exclamabat populus: Καλῶς ἤλθον οἱ ὀρθόδοξοι.] *Bene perveniant* vel *bene huc loci veniant*, vel *venerint*.

(82) Vocabulum adjectivum μουλτούσαννος *matandus multis annis*, aut *multos annos emensus*, formatum a Græculis e Latino *multos annos*, nempe vobis optamus, pro quo plebs Latina dicebat *multus annus*. V. ad p. 235, et quæ supra ad p. 8 penult. Idē *polychronio* diximus.

(83) Bene addit hanc interpretationem, ἡγουν τοῦ ἀγίου Πάσχα. Festum enim Paschalis omni tempore habitum a Græcis pro summo festorum omnium fuit, teste Procopio l. i. belli Wandalici. V. Du Cange v. Κυριακῆ, et hac ipsa pagina in fine, et p. 14.

(84) Sic M. duabus vocibus. De quibus quid staturit doct. interpres, patet ex ejus interpretatione. Quid si ἄνω idem hic valeat atque nostratibus notum illud *hoch*, in acclamatione et júbilo: *Vivat hoch*? Ut *tieff* in opposita illi acclamatione: *pereat tieff*, notat dejectionem e fastigio gloriæ, κατάρπωση, ut Noster loquitur, ita ἄνω, *hoch*, significat ὑψωση, ἀνύψωση, elevationem in sublimem honoris et fortunæ gradum. Ut ἄνω φιλλικῆσιμε ad hunc modum significet: sublimem te ponat Deus, sursum eae, emineas super hostes tuos et omnium spes atque vota, o felicissime. Erat autem *Felicissime* compellatio Cæsari propria, ut ad p. 256.

(85) M., ubique hæc vox occurreret, exhibebant pro sexta littera ω.

(86) De dibetisio profero conjecturas quasdam ad p. 240.

(87) Non in longitudinem, ἐπὶ μῆκος; sed ἐν latitudinem. Recurrit hæc dictio apud Nostrum aliquoties.

(88) Membranæ ἐπευ superscripto χ unde efficio ἐπεύχονται.

aurei triclinii, ubi Domini ac Dei nostri divina sanctaque imago humana specie in throno collocata cernitur, oratione facta: post hæc ad sacrum suum cubiculum discedunt. Sciendum vero est, secundum hunc ordinem et ritum sanctum magnamque dominicam Paschatis, 14 sanctam Pentecosten, divino splendore coruscantem transfigurationem, sanctum ac natale Domini Deique nostri festum ei sacram splendidamque diem luminum celebrari.

λείται ἡ τε ἀγία καὶ μεγάλη Κυριακὴ τοῦ Πάσχα καὶ ἡ ἀγία Πεντηκοστὴ καὶ ἡ θεολαμπῆς Μεταμόρφωσις ἡ τε ἀγία καὶ γενέθλιος τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ ἑορτὴ καὶ ἡ ἀγία 39 ὑπέρλαμπρος τῶν Φώτων ἡμέρα.

XVII. Porro notandum est, quod, cum in sancta magnaue Dominica ritu ac more supra exposito procedunt, suaque dibetesia in cubiculo Daphnes mutant, postquam senatores omnes in porticu magni triclinii XIX accubituum et onopodio convenerunt, præpositi dominos monituri intrent. Hi sua tzizacia induunt perquo magnum accubituum XIX accubitorum inter obsequia cubiculi, manclavitarum et corporis custodum, qui a dextrum et sinistrum triclinii latus stant, exeunt, et in dextra triclinii parte in deauratis gemmatisque sellis considunt. Tunc rector, præpositi, cubicularii intrant, et dominos osculantur: postea vero ad nutum domini præpositus sua veste ostiario virgam auream gestanti signum dat, qui egreditur, ut a dextro latere capitaneum imperatorum cum domestico et aurei triclinii præfecto, cerimoniarario, silentiariis et admissionali ordine adducat. Intra velum autem postquam a ostiario venit, subsistit nutumque præpositus a domino accipit, et sua veste ostiario signum dat, qui ad pedes dominorum decenter procumbens, dextra manu retro velum pulsatur, per quod a silentiariis reductum, supra memorati adducuntur, qui et ipsi dominos osculantur, rursus-

VARIE LECTIONES

39 ἡμῶν Θεοῦ -- καὶ ἀγία ed. 40 ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι τὰ τζιτζάκια ἐκ τῆς χαζάρικος φορέουσι, ἀτινα ἀπὸ τῆς χαζάρικος τῆς αὐγοῦστης ὑπεδείχθησαν ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι θεοφυλάκτῃ πόλει. 41 καὶ τὴν ed. 42 ἀπὸ δεξ. ed. 43 κατ' ἐπάνω ed., κατεπάνω conj. Leich.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(89) Non sine tædio legens toties factam commemorationem vestium mutatarum, mirari cœpi causam moris tam tædiosi et incommodi; visusque mihi sum eam in absurditate et superstitione creduli illius sæculi reperisse, cui facile persuaderi poterat, magna latere mysteria in tiara, pallave hoc in loco posita, in alio deposita, in aliis talibus mimis. Accedebat, quod morem illum diu aluit, neque cito deponere jussit quod vestes tantum exteriores induerent et exuerent, amplas illas et facili negotio mutabiles; quod nequit in strictis nostris vestibus æque commode fieri.

(90) *Rursus congregentur*, nempe ad processionem pomeridianam, qui jam antea ejusdem diei mane congregati fuerant. V. de hoc usu particulæ ἀπὸ in compositis, quæ ad pag. 301, diximus.

(91) Quale fuerit vestimentum Tzizacium, non magis novi, quam quid dibetesium fuerit. Peregrinum esse sonus ipse prodit, et scholion hic loci additum indicat esse Chazaricum. In scholio ipso pro φορέουσι erat φορεσι in membranis, quod quid sit non expedit. Paulo post restitatur ex iisdem βασιλίδι καὶ θεοφυλάκτ. Augusta Chazarica, quæ ibi memoratur, est mater Leonis Chazari, uxor Constantini Copronymi. De Chazarorum vel Cho-

πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους ὁ Θεὸς ἀγάγοι τὴν βασιλείαν ὑμῶν. Τῶν δὲ τοῦ κουβουκλείου μετὰ τῶν πραιποσίτων ἐξιόντων, ὑποστρέφουσιν οἱ δεσπότες, καὶ τῷ Θεῷ ἀπευχαριστοῦσιν, εὐχὴν ἀποδιδόντες ἐν τῇ κόγχῃ τοῦ αὐτοῦ χρυσοτρικλίνου, ἐν ᾗ ἱσθόρηται ἡ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ θεανῶρισκελος ἀγία εἰκὼν ἐπὶ θρόνου καθεζομένη, καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρχονται ἐν τῷ ἱερῷ αὐτῶν κοιτῶν. Χρὴ δὲ εἰδέναι ὅτι κατὰ τὴν τάξιν ταύτην καὶ τὸν τύπον ἐπιτε-

IZ'. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ Κυριακῇ ἐξιόντων τῶν δεσποτῶν κατὰ τὸν προσηρημένον τύπον καὶ ἀλλασσότων (89) τὰ ἑαυτῶν διδιδυγία ἐν τῷ κοιτῶν τῆς Δάφνης, ὅτε ἀποσυναχθῶσι (90), πάντες οἱ τῆς συγκλήτου ἐν τῷ πόρτῃ τοῦ μεγάλου τρικλίνου τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων καὶ ἐν τῷ ὄνοποδῖ, εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι, καὶ ὑπομιμνήσκουσι τοὺς δεσπότες, καὶ βάλλουσιν οἱ δεσπότες τὰ ἑαυτῶν τζιτζάκια 40 (91), καὶ ἐξέρχονται διὰ τοῦ μεγάλου ἀκκουβίτου (92) τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων, ὀψικεῦόμενοι ὑπὸ τοῦ κουβουκλείου καὶ τῶν μαγλαβιτῶν καὶ τῆς ἑταιρείας, ἰσταμένων δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ τοῦ τοιοῦτου τρικλίνου, ἐν δὲ τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ αὐτοῦ τρικλίνου καθέζονται ἐν τοῖς χρυσοῖς καὶ διαλίθοις σελλίοις. Καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρχεται ὁ τε ῥάικτωρ (93) καὶ οἱ πραιπόσιτοι καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου, καὶ ἀσπάζονται τοὺς δεσπότες, καὶ μετὰ τοῦτο διὰ νεύματος τοῦ δεσπότη νεύει διὰ τῆς ἑαυτοῦ χλανίδος τῷ ὀστικρῖ τῷ τῆν 41 χρυσῖν βέργαν κατέχοντι, καὶ ἐξέρχεται τοῦ εἰσῆαι ἀπὸ τοῦ δεξιῷ 42 μέρους σιχηδὸν τὸν τε κατεπάνω 43 τῶν βασιλικῶν, μετὰ καὶ τοῦ δομestίκου καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου (94) τοῦ τε τῆς καταστάσεως καὶ τῶν σιλεντιαρίων καὶ τοῦ ἀδμηγσουναλίου (95). Καὶ εἰσερχόμενος ὁ δὲ οὐσι-

zarorum sede dicam ad p. 333. Nam a quibusdam in Chersoneso Cimbrica, ab aliis ad mare Caspium, idque rectius, collocantur.

(92) Vocabulum *Accubitus* hoc loci non mensam, quod alias notare solet, sed triclinium, aut salam, tribunalve aut palatium (omnia illa idem sunt) significat, in quo collocata sunt accubita. Vid. p. 15 et 16.

(93) Vide quæ de rectore ad pag. 413 dico.

(94) Id est, cum domestico famulorum, aut basilicorum, chrysotriclini, et cum grege ipsius. Nullus enim alius hic loci domesticus significatur, quam eorum, quos dixi. Habebat unumquodque palatium suos famulos, seu basilicos homines, ut palatium Lausiicum, palatium XIX accubitorum, palatium Augusteonis, et sic porro; et unumquodque eorum collegium tale habebat domesticum seu principem suum. Oī ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου *præfecti*, *curatores chrysotriclini* ita sunt dicti, ut οἱ ἐπὶ τῆς τραπέζης, *præfecti mensæ*.

(95) *Admissionulis*, qui admittendos ad imperatorem intronittit. Vid. Guther. pag. 611. Vales, ad Ammian. Marcell. pag. 89, et Du Cange Gloss. Lat. h. v.

ριος ἔνδοθεν τοῦ βήλου, ἴσταται, καὶ λαμβάνει νεῦμα A que unus post alterum qua venerant via egrediuntur.

καί τις χλανίδος νέβει τῷ ὀστιάριῳ, καὶ δὴ ὁ ὀστιάριος σχηματοσιδῶς πῶς προσκυνῶν τοὺς δεσπότης, μετὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ὀπισθίως (96) κρούει τὸ βήλον, καὶ διὰ τοῦ βήλου ὑπὸ τῶν σιλεντιαρίων συρμένον (97) εἰσάγονται οἱ προσηρημένοι, καὶ ἀσπάζονται καὶ αὐτοὶ, καὶ πάλιν ἐξέλασιν εἰς καθ' εἰς (98) δι' ἧς ἔλθον ὁδοῦ.

HI'. Καὶ μετὰ ταῦτα ἀνίστανται οἱ δεσπότες, καὶ αἴρουν οἱ κουβικουλάριοι τὰ σελλία, καὶ ἰσθῶσιν αὐτὰ εἰς τὴν ἐκ κισσοῦ καὶ μυρρίνης καὶ δενδρολίβανου κατεσκευασμένην ἐν εἴδει τοῦ ταῦ στοιχείου φῖναν (99) ἐν τῷ μέσῳ τοῦ αὐτοῦ τρικλίνου. Καὶ εἴθ' οὕτως λαμβάνει πάλιν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ δεσπότη, καὶ εἰσέρχεται μέσον τῆς αὐτῆς φῖνας, καὶ προσκυνεῖ σχηματοσιδῶς πῶς, καὶ ἐξέρχεται τοῦ εἰσαγαγεῖν τὰ βήλα. Καὶ συνεξίστανται καὶ οἱ δύο ὀστιάριοι, καὶ ἴστανται ἔνδοθεν τοῦ βήλου, καὶ ὁ εἰς ἐξ αὐτῶν, ἤγουν ὁ δεξιὸς, προσκυνῶν καὶ αὐτὸς σχηματοσιδῶς πῶς τοὺς δεσπότης, καὶ οὕτως μετὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ὀπισθίως κρούει τὰ δύο βήλα. Οἱ δὲ σιλεντιάριοι σύρουσι διχῶς τὰ βήλα, οἷον δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ, καὶ εἰσέρχεται ὁ πραιπόσιτος, προπορευόμενος τῆ τάξει τῶν τε ⁴⁴ μαγίστρων καὶ ἀνθυπέτων, ἤγουν τῶν φοροῦντων τοὺς δώδεκα χρυσοῦφάντους λώρους (1). Καὶ ὁ μὲν πραιπόσιτος ἴσταται εἰς τὸν ἴδιον τόπον, ὁποῖως καὶ οἱ ὀστιάριοι ἴσταται εἰς τοὺς ἴδιους τόπους, οἱ δὲ μάγιστροι καὶ οἱ λοιποὶ ἀσπάζονται κατὰ τύπον τοῖς δεσπότης· πρῶτον μὲν τοῖς αὐτῶν γόνασι, ἔπειτα καὶ ταῖς χερσίν, καὶ εἴθ' οὕτως τῷ στόματι (2), καὶ ἴστανται δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ κατὰ τὰς οἰκείας τάξεις.

IO'. Καὶ πάλιν ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι μετὰ τῶν αὐτῶν ὀστιάριων, καὶ εἰσέρχονται πάλιν οἱ δύο ὀστιάριοι καθὼς προσηρήθη, καὶ ἐνεργεῖ ὁ ἀριστερᾶ ἰστάμενος ὀστιάριος καθὼς καὶ ὁ εἰς τὰ δεξιὰ, ἤγουν ὡς προγήραται. Καὶ

XVIII. Postea surgunt domini, sellasque sublatas cubicularii in partem, ex hedera, myrrha, ligno thuris, ea forma, quam littera T habet, constructa in medio ejus triclinii, collocant. Rursus nutum a domino præpositus accipit, mediamque porticum decenter se prosternens intrat, post adducendorum velorum causa egreditur. Una cum ipso duo ostiarii exeunt, intraque velum subsistunt, 15 quorum unus ad dextram constitutus, decenter coram dominis procumbit, duoque vela dextra manu retro pulsant. Silentarii autem utrumque, dextrorsum scilicet et sinistrorsum, vela reducant, et intrat præpositus, pro munere sui dignitate magistros et proconsules seu duodecim lora auro intexta gestantes præcedens. Et is quidem æque ac ostiarii loco suo stat, magistri vero ac reliqui dominos ut mos est osculantur: primum quidem genua eorum, deinde manus, postea os, dextraque et sinistra secundum ordinem suum astant.

XIX. Eodem modo præpositus cum ostiariis ipsis iterum egreditur, ac denuo duo ostiarii ut supra dictum est intrant, et ostiarius ad dextram constitutus, omnia, quæ de altero observavimus, peragit. Eodem quo primum ritu secundum velum induci-

VARIE LECTIONES

⁴⁴ τῶν δὲ μ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(96) *Manu retro acta pulsant velum, vultu irretorto, et semper ad imperatorem converso.*

(97) *De velorum variis generibus v. quæ dico ad p. 303. Potest συρμένον βήλον hic esse aut quod funibus attractis in altum tollitur, aut quod in diversa distrahitur. Conf. p. 15.*

(98) *Viritim, non post alterum.* Ita loquuntur novi Græci, pro καθ' ἑνα. Theophanes quoque habet καθ' εἰς. pag. 105, omisso primo εἰς.

(99) Locum hunc expono ad p. 272, ubi dico fuisse pergulam ad instar litteræ T formatam, sic ut scapus ejus esset sive teres atque cylindricus, sive etiam quadratus, intus cavus, in quo sederi posset, e quo scapo exirent in diversum duo velut brachia oblonga, sub quibus deambulari posset.

(1) Ut in festo Paschatis duodecim patricii loros gestabant, ad referendam imaginem duodecim discipulorum Christi, cujus personam imperator sustinebat, quemadmodum e Nostri l. ii. cap. 40, constat: ita ex hoc loco discimus, festo Nativitatis Christi in aula Byzantina exhibitum fuisse eundem mimum. Multum thymelæ admistum erat tunc temporis cultui divino, et videntur ipsi illi sacerdotes, qui hodie tymelicis communionem Christianorum vivos mortuosque arcent, eo tempore in ipsis adytis suæ religionis dramata egisse, quorum nos hodie pudet. Recogitemus modo festum stultorum, festum palmarum, festum sanctorum, de qui-

bus Du Cange Gloss. Lat. v. *Festum.*

(2) Rarissime alias concessum, ut proceres imperatoris labium oscularentur, ob sanctimoniam festi, ob quam imperator sese humiliabat, et proceres suos sibi æqualabat et pro fratribus agnoscebat, concedebatur. Veteres quidem imperatores Romani solebant, quamvis non omnes, senatum, et ante omnes præfectum prætorio osculari, ut e Script. Hist. Aug. t. I, p. 297 constat. Procedente autem tempore non licebat, nisi ad summum dextram mamillam osculari, aut genam, si quis maximæ dignitatis esset. Patriarcha tamen et imperator sibi invicem labiis oscula figebant, quod hic illum pro patre spirituali, et ille hunc pro filio agnosceret. Tale osculum *labratum* appellabatur. Glossæ: *Labratum*, φιλῆμα βασιλικόν, ἀπαστικὸν βασιλικῶς. Salmasius tamen ad Ser. H. A. t. II, p. 686 aliter exponit. Vid. Selden. Tit. Hun. I, p. 53 sqq., ubi multis de osculo imperatoribus dato et ab ipsis accepto agit. [*Les Pairs baisent le roi. Cereémon. de France, t. I, p. 28.*] Nempè recens coronatum. Arnoldus Lubecensis II, 15: *Est quædam detestabilis consuetudo regi Græcorum, ut osculum salutationis nulli offerat, sed quicumque faciem ejus videre meretur, incurvatus genua ejus osculatur. Quod Conradus rex ob honorem imperii omnino detestabatur.* De variis imperatorem osculandi modis egi quoque ad pag. 240.

tur, proconsules scilicet et patricii in suis camisiis albisque tunicis clavis aureis ornatis, qui et ipsi dominos osculantur, et ad dextram et sinistram sub iis, qui aurea lora ferunt, astant. Rursus eodem quo supra ostendimus ritu præpositus exit tertium velum, protospatharios et officiales, adducturus, qui et ipsi dominos osculantur, inque dextro et sinistro latere sub secundo velo astant. Posthac eodem ritu ac diximus iterum præpositus exit, et quartum velum, a secretis et notarios secretorum, adducit, qui etiam dominos, ad dextram et sinistram sub veli tertii ordine stantes, osculantur. γέγραπται, καὶ εἰσάγει δ' βῆλον, τοὺς ἀσηκρήτους καὶ αὐτοὶ τοὺς δεσπότης, καὶ ἴστανται καὶ αὐτοὶ δεξιῇ καὶ ἀριστερῇ ὑποκάτω τῆς τρίτου βήλου.

XX. Sic omnibus in locis suis constitutis, præpositus canore et harmonice dicit : « Jubete. » Omnes deinde acclamant : « In longa et felicia tempora Deus justam majestatem vestram inducat ! » cunctisque egressis, surgunt domini, et magnum acubitum cum præpositis, et cubiculariis solis intrant. In argentis ejus triclinii columnis vela suspenduntur, ne, dum lora induunt domini, conspiciantur: ibi enim mutatores cubiculi et vestitores cum præpositis, secundicerio et cubiculariis dominis lora induunt. 16 Quo facto coronati a præpositis domini dextra acacia, sinistra cruces aureas gemis et margaritis ornatas sumunt, cumque per gradus acubituum descenderunt, manclavitæ et

εἰσάγονται κατὰ τὸ πρῶτον σχῆμα δεύτερον βῆλον οἱ τε ἀνθύπατοι καὶ πατρικιοὶ μετὰ τῶν ἐκτετῶν κληρικῶν καὶ τῶν λευκῶν χρυσοτάβλων χλανιδίων 43. καὶ ἀσπάζονται καὶ αὐτοὶ τοὺς δεσπότης, καὶ ἴστανται δεξιῇ καὶ ἀριστερῇ ὑποκάτω τῶν φορούντων τοὺς χρυσοὺς λώρους. Καὶ πάλιν ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος ἐν τῇ αὐτῇ σχήματι καθὼς καὶ προεῖρηται, καὶ εἰσάγει γ' βῆλον, τοὺς πρωτοσπαθάρους (4) καὶ ἀσηκρήτους, καὶ ἀσπάζονται καὶ αὐτοὶ τοὺς δεσπότης, καὶ ἴστανται καὶ αὐτοὶ δεξιῇ καὶ αὐτοὶ τοὺς δεσπότης τοῦ δευτέρου βήλου, καὶ πάλιν μετὰ τοῦτο ἐξέρχεται ἐν τῇ αὐτῇ σχήματι ὁ πραιπόσιτος καθὼς καὶ προεῖρηται οἱ νοταριοὺς 46 τῶν σεκρήτων, καὶ ἀσπάζονται καὶ αὐτοὶ τοὺς δεσπότης, καὶ ἴστανται καὶ αὐτοὶ δεξιῇ καὶ ἀριστερῇ ὑποκάτω τῆς τρίτου βήλου.

K'. Καὶ πάντων σπάντων εἰς τοὺς ἰδίους τόπους λέγει διὰ 47 νεύματος τοῦ δεσπότητος ὁ πραιπόσιτος εὐχόμενος πῶς καὶ ἑναρμονίως « Κελεύσατε. » Καὶ μετὰ τοῦτο ἐπέρχονται πάντες « Εἰς πολλοὺς χρόνους καὶ ἀγαθούς ὁ θεὸς ἀγάγοι τὴν δικαίαν ὑμῶν βασιλείαν ! » Καὶ μετὰ τὸ ἐκδῆναι πάντας ἀνίστανται οἱ δεσπότης, καὶ ἀνέρχονται ἐν τῇ μεγάλῃ ἀκουσίτῃ μετὰ τῶν πραιποσίτων καὶ τῶν κοιτωνιτῶν καὶ μόνων ἐν τοῖς γὰρ ἀργυροῖς κίονσι τοῦ αὐτοῦ ἀκουσίτου κρέμονται βῆλα πρὸς τὸ μὴ ὄρεσθαι τοὺς δεσπότης, ὅτι ἐνδιδύσκονται τοὺς λώρους ἐν γὰρ τῇ αὐτῇ ἀκουσίτῃ ἐνδύουσι τοὺς δεσπότης τοὺς λώρους οἱ τε αἰὼν ἀλλαξίμων τοῦ κοουβουκλήτου καὶ οἱ βεστήτορες, μετὰ τῶν πραιποσίτων καὶ τοῦ

VARIE LECTIONES

45 χλανιδίων R. ex scr. cod. χλανι superscripto δ., χλανιδων ed. 46 ἀσηκρήτους νοταρ. ed. 47 λέγει διὰ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(3) De tabiis, seu prætexta egi ad p. 255. Chlani- C nides aureis tabulis prætextæ hic dicuntur. Erant enim aliæ, quæ purpureas, aliæ, quæ segmentinas habent tabulas, seu prætextas. In membranis est χλανι, δ superimposito. Cum igitur accentus super desit, id argumento mihi est, χλανιδίων legendum esse. In lectionibus dubiis nostri codicis respexi semper ad accentum, cujus præsentia aut absentia mihi sæpissime fuit certus gnomon. Si librarius χλανιδίων voluisset dare, accentum non omisisset.

(4) Tertius hic erat et summus gradus spathariorum. Primi erant spatharii, tum spatharocandidati, seu spatharii et candidati simul, tandem protospatharii. Differebant hi tres ordines genere vestitus et armorum, quæ in pompis publicis, processionibus, Circo, coram imperatore gestabant. Spatharii gestabant scuta et hastas, vel etiam dextralia seu secures; spatharocandidati eadem, et candidas et in collo torques: protospatharii torques et spathas latas super longis contis ligneis, D

quæ spathobaclia appellabant. Patet ex pag. 169. Sæpe reperitur hoc nomen in nostro spatharios scriptum. Scilicet illud x eo in 471 πρώτος. In membranis distinctionis iper habebat hoc a primum significans aliquod, velut geminum pluteum, z.

quoque passim θ scriptum. * [De θ seu srio v. Bandur. p. 126, ad Constant. De imperio. Protospatharius phialæ erat navium imperialium dromadariatum. Con- De adm. imperio p. 140. Protospatharius sum accipiebat, in Lausiæcum progrediebatur

et accipiebat libram unam; ibid. p. 138. Protospatharii dignitas erat absque functione, ut patriciatus. sed minor. Script. post Theoph. p. 293. fine.) Nescio, possitne hoc isto e loco, evinci. Functionem sane exercebant omnes, qui in armis, coram imperatore comparebant, sacri corporis tuendi causa. Si quidam impetrata missione titulum protospathariorum retinuerunt, ex eo non sequitur, dignitatem hanc mere dignitatem, seu titularem, fuisse. Apud Assemanum t. I Bibl. Orient. p. 149. reperio protospatharium aliquem in aula Mamlucorum Ægyptiacorum; quod valde miror, neque intelligo, quomodo Christianus aliquis Cateb, seu secretarius, appelletur simul protospatharius, cum titulus hic in orientali seu Muhammedano toto imperio nunquam auditus fuerit. Refert ibi Assemanus subscriptionem Arabici alicujus codicis quam Latine damus: Convertit hunc librum protospatharius, Caleb (seu secretarius) Melchita Ibrahim, filius Joannis Antiochenus, et dictavit eum isti, qui exaravit eum manu sua, sermone Arabico ex codice Græco. Ita sonat illa subscriptio. Forte fuit olim aliquando iste Ibrahim in aula Byzantina functus munere protospatharii; deinde delatus in aulam Mamlucorum servit illis ut secretarius; cui muneri præcipue Christianos adhibitos illa in aula fuisse constat ex Elmacino et aliunde. Inde factum ut veteris novæque dignitatis nomen simul gereret. Quid sibi vult illud apud Constant. Porph. de adm. imp. καθέζεσθαι ὡς πρωτοσπαθάρου καὶ κορυβῆν ἐπικουβουκλήτου? Estne hoc scaramangium? Fuitne scaramangium protospathariorum?

δευτέρου (5) καὶ τῶν κοιτωνιτῶν. Καὶ μετὰ τὸ ἐνδου-
θῆναι ⁴⁸ τοὺς λώρους τοῦ δεσπότη καὶ ὑπὸ τῶν
πραιποσίτων στεφθῆναι λαμβάνουσιν ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ
χειρὶ τὴν ἀκακίαν (6), ἐν δὲ τῇ εὐωνύμῳ τοὺς ἐκ
λίθων καὶ μαργάρων ἡμφιεσμένους χρυσοὺς σταυ-
ροὺς, καὶ ὅτε κατέλθωσι τὰ βῆθρα τοῦ αὐτοῦ ἀκου-
βίτου, ἐπεύχονται αὐτοῖς ὅτι τε τοῦ μαγλαβίου καὶ οἱ
τῆς ἑταιρείας. Οἱ δὲ δεσπότες ἐξέρχονται τὴν μέσην
κλείου ⁴⁹ εἰς τὸν πόρτημα, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε
ἐκεῖ, οἱ τε μάγιστροι καὶ ἀνθύπατοι οἱ φοροῦντες τοὺς
λώρους καὶ οἱ λοιποὶ μετὰ τῶν ἰδίων ἀλλαξιμῶν, καὶ
ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε κατέρχονται ἐν τῷ κοιτιστωρίῳ, καὶ
τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται καθὼς καὶ ἀνωτέρω εἴρηται
καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς προελεύσεσι.

ΚΑ'. Καὶ τοῦτο δεῖ ⁵⁰ εἶδέναι· ὅτι ἡ ἀγία καὶ
μεγάλη Κυριακή, εἰς τὰ ἅγια καὶ εἰς τὸν ἀσπα-
σμόν καὶ εἰς τὴν ἁγίαν κοινωνίαν μετὰ τῶν
χλανιδίων ἐξέρχονται οἱ δεσπότες καθὼς καὶ ἐν
ταῖς λοιπαῖς προελεύσεσι, καὶ οὐ μετὰ τῶν
λώρων, ἀπὸ δὲ τοῦ κράματος ἀμφιέννυνται τοὺς λώ-
ρους, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται καθὼς καὶ ἐν ταῖς
λοιπαῖς προελεύσεσι. Χρὴ γινώσκειν ⁵¹, ὅτι τῇ ἑορτῇ
τοῦ γενεσίου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου οὐ στέφονται
οἱ δεσπότες καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς προελεύσεσιν,
ἀλλὰ πάντων τελευμένων καθὼς προεῖρηται, ἐξέρ-
χονται οἱ δεσπότες ἀπὸ διδητησίου ἀπὸ τοῦ κοιτώ-
νος τῆς Δάφνης, καὶ ἐν τῷ ὀκταγώνῳ κουβουκλείῳ
βάλλουσι τὰς ἐαυτῶν χλανίδας κατὰ τὸν τύπον τῶν
προλεχθεισῶν προελεύσεων, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται
καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς προελεύσεσι· πλὴν δοχαὶ
παρὰ τῶν δῆμων οὐ γίνονται ⁵² (7), ἀλλ' ἐν τοῖς
τόποις, ἐν οἷς αἱ δοχαὶ γίνονται, οἱ τῶν δύο μερῶν
νοτάριοι καὶ μαῖστωρες Ῥωμαῖοι τοὺς δεσπότες
τὰ τῇ ἑορτῇ ἀρμύζοντα, ἀπὸ μὲν τῆς δοχῆς τῶν
λύχνων ὁ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων νοτάριος, καὶ
δεῖ ⁵³ αὐτὸν περιπατεῖν ὄπισθεν τῶν δεσποτῶν πλη-
σθόν καὶ λέγειν τοὺς κατὰ τύπον ἰάμβους ἕως τῶν
πυλῶν τῶν ἀγόντων εἰς τὰς σχολὰς. Ἀπὸ γὰρ τῶν
ἐκεῖσε εἰσφερόντων μεγάλων πυλῶν, ἔγουν ἀπὸ τοῦ
προπυλαίου τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἄρχεται ἱαμβί-
ζειν ὁ τοῦ μέρους τῶν Πρασίνων μαῖστωρ ἕως τῆς
μεγάλης πύλης τῶν σχολῶν τῆς ἐξαγοῆς ἐπὶ τὸν
τῆς χαλκῆς θόλον· Ἐνδοθεν γὰρ τῆς αὐτῆς πύλης
ἵσταται ὁ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων μαῖστωρ, καὶ
ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἄρχεται καὶ αὐτὸς ἱαμβίζειν ἕως
τοῦ στανακίου τοῦ ἐξάγοντος πρὸς τὸν ἔμβολον (8) τοῦ
ἀγίου φρέατος· ἔξω γὰρ τῆς σιδηρᾶς πύλης τοῦ

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁸ ἐνδουθῆναι. R. ex ser. cod. ἐνδου, ἐνδύσθαι ed. ⁴⁹ ὀποκίτω κουβ. ed. ⁵⁰ δεῖ R. pro δη, quod est
in cod., χρῆ ed. ⁵¹ ΣΧΟΛΑ. Ἰστέον, ὅτι ταυτὴ τῇ ἑορτῇ ἀπὸ τοῦ ὀκταγώνου κουβουκλείου οὐκ εἰσέρχον-
ται οἱ δεσπότες ἐν τῷ ναφ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἀλλ' εὐθὺς ἐν τῷ κοιτῶνι. ⁵² ΣΧΟΛΑ. Ἰστέον, ὅτι ταυτὴ
τῇ προελεύσει οὐ γίνονται [δοχαί] ἐν τῷ πόρτηκι [τοῦ] ἀγουστέως, ἐν [τῇ] χρυσῇ χειρὶ, [ἀλλ' ἐν τῷ] ἀνο-
ποδίῳ καὶ ἐν τῷ [κον] σιστωρίῳ, τὰ [λοιπὰ καθὼς προεῖρηται. Suppletum et emend. a Reiskio ex cod.
⁵³ δεῖ conj. Leich., δη ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(5) Saepe occurrit in hoc libro *Deuterus* sic nuda, D
et tunc semper intelligitur *Deuterus Papiæ*, id est
secundicerius Papiæ. Alias in quovis munere aut
ordine, qui secundus et proximus est primicerio,
eius que absentis vices gerit, est *δεύτερος*. Ut in
militia, ὁ μὲν Σέργιος πριμικήριος ἦν, ὁ δὲ Βάχχος
δεύτερος αὐτοῦ, *Menolog. Basil. t. II, p. 99*. Ita
δευτερέων (id enim idem est) *Demarchi* habetur
supra p. 9., *δευτερέοντας* τῶν *δηφεντόρων*, *ιερέων*,
διακόνων, etc. habet *Du Cange Gloss. Gr. h. v.*

A *hetæria* seu *cohors prætoria* ipsis acclamat.
Exeunt autem per medium triclinium, a cubiculo
stipati, ad porticum, inde ad onopodium, ubi eos
excepturi magistri et proconsules lora gestantes,
cæterique cum suis mutatoriiis adsunt, postea ad
consistorium transeunt, cætera ut supra dictum est
et in reliquis pompis peraguntur.

τοῦ αὐτοῦ τρικλίνου, ὀψικευόμενοι ὑπὸ τοῦ κουβου-
κλείου ἀπέρχονται ἐν τῷ ὀνοποδίῳ, καὶ γίνεται ἄ' δοχῇ
ἐκεῖ, οἱ τε μάγιστροι καὶ ἀνθύπατοι οἱ φοροῦντες τοὺς
λώρους καὶ οἱ λοιποὶ μετὰ τῶν ἰδίων ἀλλαξιμῶν, καὶ
ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε κατέρχονται ἐν τῷ κοιτιστωρίῳ, καὶ
τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται καθὼς καὶ ἀνωτέρω εἴρηται

XXI. Porro sciendum est, in sancta et magna
Dominica ad sacra et osculum sanctamque com-
munionem dominos tunicis ut in cæteris proces-
sionibus indutos exire, non autem cum loris, quæ,
postquam cum amicis confabulati sunt, induunt:
cætera uti in reliquis processionibus peraguntur.
Sciendum quoque est, dominos festo nativitatis
sanctissimæ Deiparæ non ut reliquis pompis
coronam gestare, sed peractis ut supra expositum
est omnibus, dibetelo amicti a cubiculo Daphnes
procedunt, et in octangulo cubiculo tunicas suas
induunt, more prædictarum processionum servato
et cæteris ita ut in aliis pompis peractis. Factiones
tamen a populo non instituuntur, sed iis locis, ubi
adesse solent, duarum partium notarii et magistri
dominis Romanis verbis, quæ ad festo apta sunt,
acclamant, et quidem ab ea, quæ ad lychnos
stare solet, notarius Venetæ adest, quem proxime
a tergo ad dominos accedere, et secundum morem
iambos ad portas usque, quæ ad scholas ducunt,
dicere, oportet. A magnis enim portis eo ferentibus
seu a Sanctorum Apostolorum atrio usque ad mag-
nam scholarum portam, ad tholum chalces feren-
tem, magister Prasinorum iambos dicere incipit.
Intra scholarum portam, magister Venetæ factionis
constitutus, inde usque ad angiportum ad porticum
sancti putei ducentem iambos recitare incipit: ex-
tra ferream enim ejus angiportus, in quo concau-
ratio est, januam notarius Prasinæ stat, 17 qui et
ipse inde usque ad sanctum puteum iambicos versus
canere incipit.

(6) Quid sit ἀκακία, *clementia*, et ἀνεξικα-
καί, quod idem significat, dicam ad p. 332.

(7) Scholion ad hunc locum, multis compendiis
scriptum et a bibliopega præsectum fuit. Quas
duobus uncis inclusi voces, ex a cultello perierant,
et sagacitate cl. Leichii suppletæ fuerunt. Debet
autem sic legi: Ἰστέον, ὅτι ταυτὴ etc., ut in var.
Lecl.

(8) Vox hæc *porticum* notat, ambulacrum desu-
per coopertum, in quem quis se potest ἐμβάλλειν,

αὐτοῦ στεναχίου, ἐν τῇ τὸ εἴλημά (9) ἴσταται ὁ τοῦ μέρους τῶν Πρασίνων νοτάριος, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἄρχεται καὶ αὐτὸς λαμβάνει ἕως τοῦ ἁγίου φρέατος.

XXII. Domini sanctum puteum ingressi, post A ternam cum cereis genuflexionem preces ad Deum fundunt, sanctoque puteo adorato, per januam inde ad ecclesiam ferentem ingrediuntur: ibi enim patriarcha cum consueto ministerio et officio suo adest. Qui dum dominos ut mos est incensat, ipsi eum osculantur, et per portam ad dextrum bema-tis latus ducentem, ubi senatores omnes fausta dominis apprecaturi convenere, procedunt. Inde ad sacras januas pergunt, ac triplici cum cereis adoratione facta, ad Deum precantur cœteraque pro more peragunt. Postea acceptum a castrensi thuribulum patriarcha imperatori tradit, qui sacrum altare circumincensat, quo facto patriarcha et im-perator coram sacro altari stant, et intonatione ab archidiacono, precatione a patriarcha facta omni-busque ecclesiasticis ceremoniis finitis, Domini cum patriarcha, cruce et sacro Evangelio eis præ-lato, egrediuntur.

χης καὶ ὁ βασιλεὺς ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας τραπέζης, καὶ τῆς ἐκφωνήσεως (12) παρὰ τοῦ ἀρχidiaκόνου

VARIE LECTIONES.

⁵⁴ χειρῶς cod., unde R. conj. χειρῶν, χειρὸς ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

recipere, confugere, *untertrelen*, quo tutus sit ab imbre, nive, et aliis aeris injuriis. Duplicis generis emboli erant. Quædam plateæ non ex integro de-super tectæ erant, sed in medio liberum prospectum cœli concedebant, et ambo sua latera tantum habebant porticibus prætensa, ut in urbibus Europæ nostræ passim videtur est; quædam plateæ totæ C erant tectæ vel absidatæ. Prius illud genus designat Papias, quando ait: *Imbuli dicti, vel quia sub volumine sunt, vel quia sub his ambulamus. Sunt enim platearum porticus hinc inde.* Alterum genus in regno Ottomanico adhuc hodie valde frequen-tatur, et Bazzar audit. Est autem Bazzar στενωπός, superne apsidatus, plus minusve longus, in quo ad utrumque latus continua serie protensæ stant officinæ mercatorum, eandem supellectilem vendentium, per quarum medium transire possunt et merces lustrare empuerientes. Propterea στενωπὸν et ἔμβολον idem significare ait Cinnamus p. 164. B. 2: *Στενωπὸν αὐτοῖς [Venetiis] ἀποτίτακτο ὃν ἔμβολον ὀνομάζουσιν οἱ πολλοί.*

(9) Videtur scalam cochlearem significare.

(10) Scribitur perinde καστρίσιος atque καν-στρίσιος, et loco primi iota η invenitur. Non inde sequitur, a canistro dictum *canstrensem* fuisse. Nam v illud novi Græci more suo inserunt, ut nihil significans. Καστρίσιος, aiunt Glossæ, παρεμβολῆς ἄρχων ἢ ἐντολέως ὑπηρέτης. Ita videtur mihi locus ille legendus esse. Aliter eum constituit Salmasius ad Script. Hist. Aug. t. I, p. 981. Nam revera erat magistratus aliquis *castrensis*, quamvis de minimis, ut respectu militum magistratus, respectu supe-riorum, quorum mandata exsequeretur, minister esset. Initio quidem castrensis tantum erat gradus aliquis militaris; non quidem, qui locum castris metandis designasset, sed ejus erat panem castrensem militibus distribuere. Deinde qui panem apponeret in mensam imperialem aut patriarchæ, aut inter pauperes eorum nomine panem aliasque eleemosynas distribuere, etiam *castrensis* appellabatur ad exemplum illius militaris. Sæpe fit mentio in hoc Cletorologio τοῦ κλεινοῦ καστρίσιου τῆς βασιλικῆς τραπέζης. Appellatur quoque ὁ τερπνὸς καστρήσιος, *jucundus castrensis*. Illius enim adven-

KB. Καὶ δὴ τῶν δεσποτῶν εἰσερχομένων ἐν τῇ ἁγίῳ φρέατι, διατῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσ-κυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ, καὶ προσκυνή-σαντες τὸ ἅγιον φρέαρ, εἰσέρχονται διὰ τῆς εισ-αγούσης πύλης ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ἐκεῖσε γὰρ ἴσταται ὁ πατριάρχης μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ὑπηρεσίας καὶ τάξεως. Καὶ δὴ τοῦ πατριάρχου θυμιῶντος κατὰ τὸν τύπον τοὺς δεσπότας, ἀσπάζον-ται αὐτὸν οἱ δεσπότες, καὶ εἰθ' οὕτως εἰσέρχονται διὰ τῆς ἐκεῖσε εισφερούσης πύλης πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ βήματος· ἐκεῖσε γὰρ οἱ τῆς συγκλήτου πάντες ἴστανται ἐπευχόμενοι τοῦ δεσπότης. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε εἰσέρχονται εἰς τὰ ἅγια θύρια, καὶ διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαρι-στοῦσι τῷ Θεῷ, καὶ τὰ ἐξῆς κατὰ τύπον τελοῦσι. Καὶ εἰθ' οὕτως λαμβάνει ἀπὸ χειρῶν ⁵⁴ τοῦ καστρησίου (40) ὁ πατριάρχης τὸν θυμιᾶτον (11), καὶ ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ, καὶ θυμιᾷ ὁ βασιλεὺς περίξ τῆς ἁγίας τρα-πέζης, καὶ μετὰ τὸ θυμιᾶσαι ἴσταται καὶ ὁ πατριάρ-

chæ a vide et libenter spectabant convivæ, ut qui ipsi discos dapibus onustos e regia mensa afferet, ut ex pag. 431 apparet. Habebat quoque patriarcha suum castrensem, qui ejus camerarius quodammodo erat, ut ex Haberti Pontificali patet p. 18 et 52. Conf. Du Cange Gloss. utroque h. v. et Vales. ad Ammian. Marcell. p. 75; Goar. ad Codin, p. 13, n. 21, et Gretscr. ad eum d. p. 164.

(11) Pontificale Haberti, p. 54 sine: Ἄμα τῷ εἰσελθεῖν (in tribunalibus) τὸν πατριάρχην, ὁ κανστρή-σιος ἔχων προητοιμασμένον τὸν θυμιᾶτον, βαλὼν ἐν αὐτῷ θυμιάμα λέγει: Εὐλόγησον, δεσποτα, τὸ θυ-μιάμα. Ὁ (patriarcha) δ' εὐλογῶν αὐτὸ λέγει τὴν εὐχὴν τοῦ θυμιάματος καθ' ἑαυτὸν, καὶ λαμβάνων τὸν θυμιᾶτον ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, θυμιᾷ κύκλῳ σταυροειδῶς τὴν ἁγίαν τραπέζαν. — Εἶτα λαμβάνει τὸ δικήριον ἀπ' αὐτοῦ.

(12) Græci ἐκφώνησιν, *exclamationem, intonationem* appellant, quando sacerdos partem orationis, plerumque extremam, clara et sonora voce recitat cæteris tacite recitatis. Vid. Du Cange Gloss. Gr. voce φωνή, p. 1714, et lat. v. *secretæ et actio.* Cæ-remoniale Patricii II, 11: *Versus ad altare sub silentio dicit: Pater noster, etc., tum alle incipit pro Tertia: Deus in adjutorium.* etc. [Continuator Theophanis, p. 125: Ἐπεὶ δὲ καὶ ἄδειν ἔχρην αὐ-τοὺς καὶ τελεῖν τὰ μυστήρια, τὰς μὲν φθὰς ἐξῆκλή-ρουσι κιθάρας νῦν μὲν ἡρέμα πως οὕτω καὶ λιγυρῶς ἐπηγοῦντες, τὰ μυστικά μιμούμενοι, νῦν δὲ ἀνέτη φωνῆ καὶ διαπρυσίῳ κατὰ τὰς ἐκφωνήσεις δῆθεν τῶν ἱερέων. Missa voce submissa celebrata *missa secretæ* dici cœpit, p. 1371, *Mémoires de Trévoux*, ubi multa de missa et ejus origine ex Claude de Vert *Explication des Cérémonies de l'Eglise. Paris 1706, 12.*] Vid. Haberti Pontif. p. 145, Ἐκφώνησις quoque est responsio *Amen* ad preces præcedentes; ita in Pontificali Haberti, p. 46 μετὰ δὲ τὴν ἐκφώνησιν vertitur *post responsum Amen*; et hinc antiphona quævis, Idem Pontificale, p. 53: Τὰς εὐχὰς τῶν τριῶν ἀντιφωνῶν ὁμοῦ λέγων καὶ τὰς ἐκφωνήσεις καθ' ἑαυτὸν, *preces trium antiphonarum simul et ipsas tres antiphonas tacite apud se recitans.* Hic ἐκφώνησις tacite recitatur, et eadem pagina ἐκφωνήσεις aliquoties vertitur *antiphona*, et in mar-

γενομένης τῆς τε εὐχῆς παρὰ τοῦ πατριάρχου τσλουμένης, καὶ τὰ ἐξῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως γενομένης πάσης, ἐξέρχονται οἱ δεσπότες ἅμα τῷ πατριάρχει, προπορευομένων αὐτῶν τοῦ τε σταυροῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου (13).

ΚΓ. Καὶ δὴ ἐρχομένων ⁵⁵ αὐτῶν ὀπισθεν τοῦ ἀμβωνος, ἤγουν πρὸ τῶν μεγάλων πυλῶν (14), ἴστανται ἐκεῖσε οἱ τε δεσπότες καὶ ὁ πατριάρχης μετὰ τε τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ δὴ ἐρχομένων αὐτῶν, γίνεται κάκεισε εὐχὴ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν, καὶ εἴθ' οὕτως συνεξέρχεται ὁ πατριάρχης τοῖς δεσπότης τὰς βασιλικὰς πύλας, καὶ ἀσπάζεται αὐτοὺς κάκεισε, καὶ οἱ μὲν δεσπότες εἰσέρχονται ἐν τῷ βήλῳ τῷ κρεμαμένῳ ἐν τῷ νάρθηκι, καὶ ἐκεῖσε σκεπαζόμενοι, πάλιν ἐξέρχονται, καὶ ἀσπάζονται τὸν πατριάρχην, καὶ ἀποκινουσι ⁵⁶ μετὰ τῆς οἰκείας λιτῆς, καὶ ἀπέρχονται ἕως τοῦ πορφυροῦ μεγάλου κίονος τοῦ φόρου (15), καὶ οἱ μὲν δεσπότες ἴστανται ἐν ταῖς τοῦ πορφυροῦ μεγάλου κίονος ἀναβάθραις, οἱ δὲ μάγιστροι καὶ ἀνθύπατοι καὶ πατριῳχοι καὶ λοιποὶ συγκλητικοὶ ἐν τοῖς δεξιῶς μέρει πρὸ τῆς τῶν δεσποτῶν στάσεως ἴστανται, ἤγουν ἐνδοθεν τῆς κινοστασίας (16) τοῦ φόρου, οἱ δὲ τοῦ κουβουκλείου ἐν ταῖς δεξιῶς ἀναβάθραις τοῦ αὐτοῦ κίονος, οἱ δὲ δῆμοι τῶν δύο μερῶν ἴστανται ἐν ταῖς ἐκεῖσε μικραῖς ἀναβάθραις ἀντικρὺ τῶν δεσποτῶν, δηλονότι ἔξω τῆς κινοστασίας τοῦ δεξιῶς μέρους, ἐν ᾧ οἱ τῆς συγκλήτου ἴστανται.

VARIE LECTIONES.

⁵⁵ διερχομ. ed. ⁵⁶ ἀποκρῖνουσι ed.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

gine : ἀντίφωνα prophetarum de Christi adventu oracula designant, p. 142, ibidem habentur hæc : 'Ὁ δευτερεύων τῶν διακόνων (secundicerius) μετ' εὐλαθείας λέγων καθ' ἑαυτὸν· Κύριε, τὰ χεῖλη μου ἀνοίξεις καὶ τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν ἀνεσί σου, καὶ οὕτως ἐκφωνεῖ· Εὐλόγησον, δεσποτα. Hinc ἐκφώνως adverbialiter alta voce. Typicum (apud Du Cange, v. ἀρτοκλασία) : λαβῶν ἄρτον ἕνα ἐπὶ χεῖρας καὶ τυπώσας ἐν αὐτῷ σταυρὸν ἐπέβηται τὴν εὐχὴν ταύτην ἐκφώνως. Manavit hic mos e paganismo. Vetères pagani nomina sua in templis invocantes eorum quidem nomina clare citabant, at, quæ sibi quisque indulta vellet et flagitare, ea seculum submissa voce dicebant, ne audirentur. Patet ex Horatii illo Epist. I, 16, 57 :

*Vir bonus, omne forum quem spectat et omne tribunal,
Quandoque deos vel porco vel bove placat,
Jane pater clare, clare cum dixit Apollo,
Labra movet, metuens auliri : Pulchra Laverna
Da mihi fallere ; da justo sanctoque videri.*
Conf. infra ad pag. 29 ad dictionem ἀπὸ φωνῆς dicenda.

(13) [Evangelium præferre inter supplicationum ritus erat. Constantin. De administr. imper. p. 55.] Manavit ille mos codicem genti pro sacro habitu proferendi ad Muhammedanos, quorum in historiis Alcoranus passim legitur e conto suspensus a supplicantibus prolatus fuisse. Ita Abulfeda ad ann. 37. [Chr. 657] narrat, Amrum, vasserimum nequam, quod ultimum in desperatis rebus consilium, suasisse Moavia, male sibi de militibus suis ad seditionem spectantibus metuenti, codices Alcorani pilis suffixos [tanquam κηρυκεία] proferret, divino-rumque oraculorum reverentiam rebellantibus interponeret. Neque carebat effectu, frustrabaturve destinationem consilium. Idem ad an. 320 [Chr. 932] hæc narrat : His obsecutus, utul invitus, Bagdado contra Munasum prodibat al Moctadar, al Bordaḥ [pallium Muhamedis est, unum de sacratissimis quondam Chalifatibus insignibus et sacrariis] indutus præce-

XXIII. Pone ambonem vero seu ante magnas portas transeuntes domini et patriarcha cum cruce et Evangelio, subsistunt, ipsisque advenientibus, precatio ibi secundum ecclesiasticum ritum instituitur : deinde patriarcha cum dominis per imperatorias portas egreditur, eosque ibi osculatur ; post velum in narthece suspensum intrant, ibique capite aperto rursus egrediuntur, et patriarcham osculantur, cumque sua processione et comitatu **18** abeunt, et ad porphyriticam magnam columnam in foro procedunt, ubi ipsi in gradibus magnæ ejus columnæ, magistri autem, proconsules, patricii cæterique senatores in dextro latere ante dominorum stationes seu intra locum, ubi columna in foro erecta est, subsistunt ; cubicularii in dextris ejus columnæ gradibus, duarum autem factionum factionarii in parva scala coram dominis, scilicet extra columnam in dextro latere, ubi senatores stant, præsto sunt.

ἐκεῖσε μικραῖς ἀναβάθραις ἀντικρὺ τῶν δεσποτῶν,

dentibus Fakihis [seu doctoribus legis] et Carræis, [seu scripturariis], qui apertos coram se codices Alcorani gerebant, tanquam si inde legerent ; eoque modo se sperabat aut hosti reverentiam sacri codicis incussurum, aut moturum misericordiam, aut si sperneret supplicem et majestatem sacri libri, crudelis facturum invidiam. Hamzah Isphah-nensis in descriptione tumultuum, qui Bagdadum suo tempore, hoc est sæculi p. C. N. decimi parte prima, convellebant, inter alia hæc narrat : *Dainawarenses, a Mardawigio cæsos Bagdadum confugisse trepidos, lamentantes, supplices opem flagitantes, vultu nigratos, et Alcorani codices in concis sublato præferentes et Deum immortalem atque misericordem obstantes. Mardawigij enim Ghilanensis ille paulo ante ipsos, absque discrimine, gladio pascendos objecerat et dira clade laceraverat.* Pariter narrat Marai in libello de principibus Ægypti ab initiis Moslemicæ sectæ usque ad sæculum superioris, Halebenses, post ingentem illam pugnam, qua Mamlucorum Solthanus Cansu Gauri a 922 [Chr. 1516] cæsus et imperiam Mamlukicum eversum fuit, victori Selimo sese dedentes processisse extra urbem, et obviam ivisse cum Alcoranis explicitis et clara voce clamantes illam Alcorani sententiam : *Si prostravisti hostem, non tu prostravisti eum, sed Deus. Quo audito Sultanus eos benigne et honorifice excepit.* De ritu hoc ago ad Abulfedam latius.

(14) Magna porta fuit, quod ego quidem ex hoc loco elicio, media inter duas alias laterales, quæ e narthece in naum ducebant, eadem cum basilica, sic dicta, quod soli imperatori et patriarchæ per eam ingredi liceret, cæteris per laterales ingredientibus. Alii aliter tradunt.

(15) Forum Constantini intelligitur, in quo stabat porphyretica columna Constantini, de qua hic sermo. Vid. Du Cange, p. 76, lib. II *Constant. Christ.*

(16) Videtur hæc vox totum ambitum et fundum, quem columnam cum suis appendicibus occupat, significare, et hic ambitus clathris ferreis septus fuisse.

XXIV. Patriarcha cum suo comitatu veniente, A defensores suos baculos gestantes intra columnam ante primum scalæ imperatoriæ gradum procedunt, et metropolitæ et archiepiscopi intrantes, solemnem adorationem, scilicet a cærimoniaro et referendario ad dominos adorandos adducti, faciunt, et in sinistro latere graduum columnæ adstant. Deinde primi ecclesiasticæ pompæ canentes, postea patriarcha cum cruce et Evangelio, a prædictis ecclesiæ et suis ministris stipatus, ingreditur. At postquam ad primum imperatoriæ scalæ gradum pervenit, præpositi cereos domini pro more tradunt, qui venerandam vivificæ crucis imaginem adorant, tam sanctum Evangelium, quam ipsam crucem, postremo patriarcham osculantes. Domini quo primum steterant loco subsistunt, crux in basi gradibus imposita collocatur: patriarcha vero cum Evangelio suisque diaconis et psaltis oratorium columnæ seu S. Constantini intrat, et ad præpositi nutum duæ factiones hymnum festi canere incipiunt. Quo ter cantato, solemnis a diacono, per portas sinistræ partis oratorii se inolnante, intonatio seu extensa fit. Qua finita, post orationem patriarchæ Domini ipsum eo loco, ubi subsistunt, salutant, et cum idoneis precibus procedit ad templum sanctæ scilicet Deiparæ chalcoprateorum, sedentque in narthece ejus ecclesiæ, 19 ministris imperatoriis, scilicet cubiculariis, a secretis, chrysochlorinii præfectis et famulis suis, ipsi adstantibus. Metropolitæ dum digrediuntur adorationem ritu supra memorato repetunt, deinde præcipui, qui ad ecclesiasticam pa-

ΚΔ'. Καὶ δὴ τοῦ πατριάρχου ἀνερχομένου μετὰ τῆς οἰκίας λιτῆς, προσισέρχονται μὲν ἔδοθεν τῆς κιονοστασίας οἱ ἐκδικοί (17) μετὰ τὰς ἐαυτῶν βακτηρίας πρὸς τῆς πρώτης ἀναβάσεως τῆς δεσποτικῆς ἀνάδου τοῦ κίονος καὶ⁵⁷ εἰσέρχονται οἱ μητροπολίται καὶ ἀρχιεπίσκοποι, καὶ τὴν κατὰ τύπον ἀποτελοῦσι προσκύνησιν, δηλονότι διὰ τοῦ τῆς καταστάσεως καὶ τοῦ βεφερενθάρλου προσαγομένου καὶ τοὺς δεσπότης προσκυνοῦντας⁵⁸, καὶ ἴστανται μὲν οὗτοι ἐν τῇ εὐωνύμῃ μέρει τῶν ἀναβάθρων τοῦ κίονος. Καὶ μετὰ ταῦτα εἰσέρχονται οἱ προπορευόμενοι τῆς ἐκκλησιαστικῆς λιτῆς καὶ ψάλλοντες⁵⁹, καὶ εἶθ' οὕτως εἰσέρχεται ὁ πατριάρχης μετὰ τῆς τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, παρακρατούμενος (18) ὑπὸ τῶν πρώτων καὶ αἰκείων αὐτοῦ· καὶ ὅτε αἴς (19) πρώτης βαθμίδος τῆς δεσποτικῆς ἀναβάσεως ἔλθοι, ἐπιδίδουσι τοῖς δεσπότης οἱ πραιπόσιτοι τοὺς συνήθεις κηρούς κατὰ τὸ εἰωθὸς, καὶ προσκυνοῦσι τὸν σεβάσμιον τύπον τοῦ ζωοποιοῦ (20) σταυροῦ, ἀσπαζόμενοι τὸ τε ἅγιον Εὐαγγέλιον καὶ αὐτὸν τὸν τίμιον σταυρὸν, ἔπειτα τὸν πατριάρχην. Καὶ οἱ μὲν δεσπότης ἴστανται ἐν ᾧ τόπῳ καὶ προσταντο, ὁ δὲ σταυρὸς ἴσταται ἐν τῇ ἐφιδρομένη βάσει ταῖς αὐταῖς ἀναβάθραις, ὁ δὲ πατριάρχης μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν οἰκείων διακόνων καὶ ψαλτῶν ἀνέρχεται ἐν τῇ εὐκτηρίῳ τοῦ αὐτοῦ κίονος, ἔχουν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, καὶ διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου ἄρχονται ψάλλειν τὰ δύο μέρη τῆς ἑορτῆς καταβασίαν. Καὶ τοῦτου τρισῶς ἄδομένου, γίνεται ἡ συσῆθης ἐκτενή (21) παρὰ τοῦ διακόνου, δηλονότι προκύπτοντος διὰ τῶν θυρίδων (22) τοῦ εὐωνύμου μέρους τοῦ αὐτοῦ εὐκτηρίου. Καὶ δὴ τῆς ἐκτενῆς τελεσεύσεως, μετὰ τὴν τοῦ πατριάρχου

VARIÆ LECTIONES

⁵⁷ καὶ αὐτὸ ἀρχιεπ. om. ed. ⁵⁸ προσαγομένοι — προσκυνοῦντες conj. Leich. ⁵⁹ ψάλλονται ed.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

(17) *Defensores*, ecclesiæ nempe, hic in specie intelliguntur, et forte tantum ecclesiæ Sophianæ, seu S. Sophiæ defensores, de quibus v. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et lat. v. *Advocati ecclesiarum*. Munus eorum erat præcipue jura ecclesiarum, et eos, qui illuc confugerent, defendere.

(18) *Comprehensus* et *interceptus* a comitibus, subjecto brachio suo eum sublevantibus. De honore hoc, quem humiliores honoratioribus, quos deducunt, exhibent, egi ad pag. 326.

(19) *Plenior* quidem impresso codice non est calamo exaratus, nibilo tamen minus non dubito, πλησίον hic excidisse.

(20) *Ζωοποιοῦ* habet Garc. de Loaisa in notis ad Chronic. Isidauri edit. Taurini a. 1593, ubi p. 62 ait: « Alexander monachus libello εἰς εὐρεσίαν τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, qui in bibliotheca mea est nondum editus. »

(21) *Dicitur ἐκτενή* et *ἐκτενῆς* promiscue *extensa*, certa precum series longior, prolixior, fervidior, unde ipsi nomen. Ita ἐκτενῆς λιτανεία processio supplex longa et fervidis precibus Deum exorans, apud Scylitzem p. 816. Recitabatur ἡ ἐκτενή post Evangelii lectionem, ut e sequente pagina patet, et in ea pro circumstante populo et tota communione, præsentē, absente, pro principibus, sacerdotibus, magistratibus, benefactoribus ecclesiarum, aliis, vivis, mortuis, preces fiebant. Est ergo *das*

Kirchengebeth et Muhammedanorum *chothbah*, unum de regalibus summorum principum, de quo v. D. Herbelot Bibl. Orient. p. 999 sine Habertus in Pontificali p. 26 exponit ἐκτενή, *precum quarundam series, cui respondetur Kyrie eleison*. Potest quoque etymologia ἀπὸ τῆς ἐκτάσεως τῶν χειρῶν repeti, quia scilicet sacerdos eas preces manibus super populum expansis pronuntiabat, vel quia ἐκτάδην stabat per illas populus, rectus. Chrysostomus XXIX homil. ad populum Antiochenum conjungit εὐχή καὶ δέσεις ἐκτενῆς et formalam ὄρθοι, σῶμα καλῶς. Vid. ad Nostri p. 140. Sed rectius ὅτι μετὰ ἐκτενείας *cum animi contentione* pronuntiabatur. Chrysostom. Hom. 2 de prophet. obscur. : Κοινῇ πάντες, ἀκούοντες τοῦ διακόνου κελεύοντος καὶ λέγοντος· Δεηθῶμεν ὑπὲρ τοῦ ἐπισκόπου — καὶ ὑπὲρ τῶν ἐνταῦθα, καὶ ὑπὲρ τῶν ἀπανταχοῦ, οὐ παραιτίσθε ποισὶν τὸ ἐπιταγμα, ἀλλὰ καὶ μετ' ἐκτενείας ἀναφίρετε τὴν εὐχὴν. Videntur Latini hanc orationem quoque *longa* appellasse; et hinc interpretandum esse locum S. Aicardi abbatis Gemetic. c. 20 : *Nec mora, post longa paracta* [ergo in plurali efferebant, aut post delendum erit] *et missarum solemnibus celebratis post fractionem panis, commendato grege domino petierunt prosperum iter*.

(22) *Prospiciente et caput æsserente per fenestras, etc.* De verbo προκύπτειν, *prospicere e summo despicere, promittere*, dico ad p. 142.

ἐκφώνησιν ⁶⁰ ἀποχαιρετίζουσι τοῦτον οἱ δεσπόται ἐν A triarchæ pompam pertinent, et psaltæ intrant, ipse ois ἴστανται τόποις (23) καὶ μετὰ τῆς οικίας λιτῆς cum cruce et Evangelio sequitur. κατέρχεται ἕως τοῦ ναοῦ τῆς ⁶¹ ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν χαλκοπρατείων (24), καὶ καθέζονται ἐν τῷ νάρθηκι ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, τῆς βασιλικῆς τάξεως ἐκεῖσε παρισταμένης, ἔγουν τοῦ κουδουκλείου καὶ τῶν ἀσηκρητῶν χρυσοτρικλινιτῶν τε καὶ βασιλικῶν ἀνθρώπων. Καὶ δὴ τῶν μητροπολιτῶν διερχομένων, ποιοῦσι πάλιν προσκύνησιν κατὰ τὸν εἰρημένον ἄνωθεν τύπον τῆς προσκυνήσεως, καὶ εἰθ' οὕτως εἰσέρχονται καὶ οἱ τῆς λιτῆς τοῦ πατριάρχου προπορευόμενοι καὶ ψάλλοντες, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσέρχεται ὁ πατριάρχης μετὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου.

ΚΕ'. Καὶ ἀνίστανται οἱ δεσπόται, καὶ ὑπαντῶσιν αὐτῶν καὶ ἀσπάζονται, καὶ ἴστανται ἀμφότεροι ἐπὶ τῶν βασιλικῶν πυλῶν, καὶ τῆς συνήθους εὐχῆς τελομένης ὑπὸ τοῦ πατριάρχου καθὼς ἀνωτέρω εἴρηται, γίνεται ἡ εἴσοδος, καὶ δὴ τῶν δεσποτῶν εἰσερχομένων ἐν τῷ βήματι καὶ τὸ ἀποκόμβιον ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης ἀποτιθεμένων, ἐξέρχονται διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τοῦ αὐτοῦ θυσιαστηρίου, καὶ διέρχονται διὰ τοῦ γυναικίτου (24) τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας. Ἐν δὲ τῷ γυναικίτῳ ἐναπομένει πᾶσα ἡ σύγκλητος, ^B ἐπευχόμενοι ⁶² τοῖς δεσπόταις, καὶ εἰσέρχονται οἱ δεσπόται μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ κουδουκλείου διὰ τῆς τροπικῆς (25) εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν τῆς ἁγίας σοροῦ (26), καὶ πάλιν διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχριστοῦσι τῷ Θεῷ, ἀποτιθέασιν ἕτερον ἀποκόμβιον ἐν τῇ ἁγίᾳ σορῷ, καὶ εἰθ' οὕτως ἐν τῷ εὐωνύμῳ εὐκτηρίῳ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας μετὰ τῶν κηρῶν εὐχόμενοι, ἀποτιθέασιν ἕτερον ἀποκόμβιον ἐν τῇ ἁγίᾳ σορῷ. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε εἰσέρχονται ἐν τῇ τροπικῇ τῆς ἁγίας σοροῦ, καὶ ἀσπαζόμενοι ἀποχαιρετίζουσι τὸν πατριάρχη, καὶ ἀλλήλοσους οἱ δεσπόται τὰ χρυσοκέντητα τούτων πορφυρᾶ σκαραμάγια (27) καὶ μετὰ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἀπόλυσιν καὶ τῆς ἐκτενῆς πάλιν εἰσέρχεται ὁ πατριάρχης ἐν τῇ αὐτῇ τροπικῇ, καὶ στέφει τοὺς δεσπότας, καὶ τὰς συνήθεις δίδωσιν εὐλογίας,

XXV. Surgunt domini ei obviam ituri, ipsum osculantur, utrique ad portas imperatorias subsistunt, solemnibus autem precibus a patriarcha ut supra dictum est, peractis, fit introitus, domini bema ingrediuntur, et posito in sacro altari munere, per sinistram sacrarii partem egressi, per gynæceum ejus ecclesiæ transeunt. In hoc senatus omnis fausta dominis apprecaturus expectat, et intrant ipsi cum patriarcha et cubiculariis per tropicem ad aram sancti Sepulcri, ubi rursus cum cereis adorantes, preces ad Deum fundunt, et aliud munus in sacro sarcophago reponunt: post in sinistro ejus ecclesiæ oratorio cum cereis precati, novum apocombium in sancto sarcophago offerunt. Inde tropicem sancti sepulcri ingrediuntur, osculoque dato, patriarcham salutant, suaque purpurea et auro intexta scaramangia mutant, ac finita Evangelii lectione et extensa, eandem tropicem patriarcha rursus intrat, ibique dominos coronat, et solita munera, hostias scilicet et unguenta, distribuit, pro quibus apocombia ab ipsis recipit: hæc omnia autem ritu supra exposito peraguntur. Postremo domini, osculo dato, valere patriarcham jubent, qui eos egredientes præcedit.

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁰ ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι τῆς ἐκτενῆς λεγομένης ὑπὸ τῶν πραιποσίτων λαμβάνουσι τοὺς κηροὺς οἱ δεσπόται, καὶ μέχρι συμπληρώσεως ταύτης βαστάζουσι, καὶ εἰθ' οὕτως διὰ τρισσῆς προσκυνήσεως τῷ Θεῷ ἀπευχριστοῦντες ἐπιδιδούσιν τοὺς κηροὺς κατὰ τὸ εἰωθὸς τοῖς πραιποσίτοις. Emend. a Reiskio ex cod. ⁶¹ Verba καὶ μετὰ — ναοῦ τῆς absunt ab ed. ⁶² ἐπευχόμενη ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(23) De æde Deiparæ in Chalcostrateis (locus is erat, ubi olim tabernæ habebant ferramentorum mercatores) agit Du Cange CP. Christ. lib. III, p. 85, et ad Alexiad. p. 293. Fallitur autem, quando ait, Theophanem istius templi auctorem nominare Theodosium. Locum p. 88, non satis attente inspexerat, quod multis aliis, vel minus, quam ille fuit, diligentibus, facile contingat; ἀνήγειρον non ad Theodosium, sed ad Pulcheriam redit.

(24) Locus ecclesiarum Græcarum, qui capit femnas, ita appellatur, Partem mulierum appellat Latini. * [De γυναικίτῳ in ecclesia S. Sophiæ v. Smith. p. 89. De matronæo, loco, ubi feminæ in sacris ædibus erant, v. Alteserra ad Anastas. p. 1.] Colligas ex hoc loco, stationem matronarum fuisse a sinistra ingredientibus in Ecclesiam, adeoque ad boream: idque confirmat Gerlach in Itinerario, p. 496, sed, ut ex illo ipso loco constat, etiam ad dextram vel austrum feminas sedisse, ita e Nostri p. 325. id ipsum quoque confici potest, ut adeo extrema Navis in utramque partem occupasse feminæ videantur, sed clathris septa et ab aspectu virorum separata. Habebant quoque sedes in Catechumeniis, seu porticibus superioribus, de quibus alio loco dicimus. Gerlachi verba hæc sunt:

Apud introitum ecclesiæ S. Georgii est clathrum, vel transenna, per quam feminæ in ecclesia prospiciunt; et ad dextram locus separatus, ubi stant feminæ plebeiæ. Græcæ enim ecclesiam non intrant, sed aut foris restitant in narthece, quod fit in ecclesia patriarchali, aut in porticu stant ad sinistram, ubi S. Euphemia jacet. In æde Gulatensi Chrysopeges est earum statio in extremo recessu ecclesiæ et ad sinistram in superioribus apud murum, unde per transennam possunt despiciere.

(25) De hac voce dixi ad pag. 329.

(26) Sanctum feretrum vel sancta theca appellatur cum capsâ ipsa, qua vestis et lodices sepulcrales B. Mariæ Virginis continebantur, tum ædes, in quæ depositæ illæ reliquiæ asservabantur. Fuit duplex ἁγία σορός, una in æde B. Virginis Chalcostratorum, ubi cæteræ vestes et fasciæ, cujus meminit Noster hic et p. 98, altera in æde Blacher-nensi, ubi omophorium. Conf. Du Cange CPL. Christ. IV, p. 86, n. 9, ad Zonar. p. 103, et præcipue ad Alexiad. p. 330, seq. * [Ἡ ἁγία σορός in Blachernis Theophanonis religione incluta. Conf. Theoph. p. 223.]

(27) Nomen vestis in hoc codice frequentissimum sed ejus est ratio etymologica et forma perobscura. Satis quidem patet fuisse extimam vestem, cæteris

ἄτοι τὰς προσηρᾶς καὶ τὰ ἀλειπτὰ, καὶ ἀντιλαμπᾶναι παρὰ τῶν δεσποτῶν τὴ ἀπομόβια· ταῦτα ἴα πάντα ἐπιτελεῖται κατὰ τὸν προειρημένον τύπον. Καὶ μετὰ ταῦτα ἀπαζόμενοι τοῦτον ἀποχαρῆζον, καὶ προέξεισι τῶν δεσποτῶν ὁ πατριάρχης.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

superinjici solitam, et amplane an stricta, undique corpus ambiens, an hians quibusdam in locis, et unusne omnium scaramangiorum color, an varius fuerit, et fuerint, et quæque unicoloria, an diversicoloria, non liquet. Conjeci tamen in fine præfationis ad primum volumen, scaramangia esse pallia illa, quæ tres illorum quatuor procerum gestant, quæ Nicephorum Botaniotam imperatorem in illa imagine circumstant, quam Montfauconius exhibet in Bibliotheca Coisliniana. Stricte corpori adherent illa pallia, fibula una alterave in pectore astringuntur, deinde rursus circa ventrem et crura recedunt oræ a se, et intra sese recedat vestis, in imo angustissima et rotunda pene, ad instar scuti in summo lati, in imo in orbem imperfectum aut apsidem abeuntis. Si itaque falsus conjectura non fui, et scaramangia revera sunt ea pallia, quæ in dicta imagine conspiciuntur, convenit in ea, demptis quibusdam, descriptio mantellorum, quam dedit Jo. Mussus, homo sæculi xiv, in Chronico Placentino apud Murat. t. II Antiq. Italic., p. 319: *Matronæ, ait, sive dominæ antiquæ portabant nobile mantum sive mantellum, largum et longum usque in terram et rotundum versus terram et crispum per totum [ambitum nempe] et apertum de antea usque in terram. Tamen est pomellatum de versus gulam, [id est in regione pectoris, quæ gulæ vicina est, habet pomellas, hoc est globulos nodulosve, quorum ope astringatur.] pomellis argenti deaurati, vel de perlis per unam spanam, [id est spithamam,] et fiunt pro majore parte cum collare, hoc est manicio, segmento serico torquato. Du Cange Glossario Latin. vestem hanc penulam fuisse putat, quæ totum corpus operiret, eamque e Leunclavio sic describit. « Scaramanga est vestis, quam viri militares gestant supra vestes alias interiores ad arcendas pluvias, nives, gelu, cætera denique aeris incommoda. Videntur omnino scaramangium ad penulas pertinere. Nam cum scaramangium vestis esset honoratorum, id est virorum ordinis senatorii et munera publica in aula et urbe gerentium, recte concludi posse videtur, ad illud respicere glossas veteres: *pænulatus, συγκλητικὸς ἀνὴρ, ὁ ἔχων πορφόραν*. Nihil enim hoc de aula Byzantina et sequioribus temporibus accipitur statuaturque, quod olim penula erat, id scaramangium tunc temporis fuisse dictum, veritati et antiquis Romanis institutis per prima tria post C. N. sæcula pugnat locus, quibus pænula non magis senatorum, quam de plebe cujusque erat. Basilius quoque presbyter in notis ad Gregorii Nazianzeni Steluteic. tribones, quibus æquivalere dicuntur pænulæ, idem pronuntiat cum scaramangiis esse. Verba ejus sunt: *Τρίβωνες, περιβλήματα τινα, τῶν μὲν ἑσθίων ἐρυθροὶ τε καὶ ποικίλοι, φαιοὶ δὲ τῶν φιλοσόφων. Παρρησιμον δὲ τοῦτο ἦν αὐτοῖς καθ' ἐκάστην φορούμενον, ὡς τοῖς πολιτευομένοις τὸ σκαρμάγγιον.**

constaret ergo sic, scaramangium et pænulam, aut propemodum, fuisse. At qualis erat ma pænulæ? De ea non constat. Fuitne scaramangium pellitum seu pelle duplicatum? E Nostro idem non constat, qui penè nusquam pellitii mentionem facit. Quod hic appellatur scaramangium castoreum, potest æque bene e pilis castorinum, quam castorina pelle foderatum esse. Puto tamen omnino, Græcos Byzantinos, ut frigidæ Thraciæ incolæ et commerciis frequentissimis cum gente Russiæ junctos, cum aliis Russiæ mercibus pelles quoque, quarum pretiosissimarum illa regio mater est, accepisse. Pænulas autem pellitas fuisse,

A clare apparet ex eo, quod *penulatus* idem etiam *pellitus* vel *pellitio duplatus* notat; Vid. Du Cange v. *Penulatus*. Et sane *penula* nihil aliud est, quam *pellula*; *πέλος* et *πίλλος* est *pellis*; pro *pellula*, *ovilla* pro *ovina* et alia talia. Sed satis de *scaramangii*. Videamus nunc de etymologia. Ubi solet in obscuris antiquis rebus, variae conjecturae hac de re subnatae animum in diversa distraxerunt. Quas proferamne, an preman, anceps hæreo. Proferam tamen unam alteramve, quæ aliquali specio se commendat. Videbatur igitur aliquando vocis origo repetenda a verbo Arabico quod sonat, *longus, prolixus*. Hoc sensu vocem rariorem habet Gerir, poeta sæculi octavi:

*Quando expecto, ut illæ [camelæ] momenta
rumpuntur defatigatione, tunc illarum generosa,
longæ, non obstante itinere latido, insano feruntur
impetu, velut in studio contententes :*

B Verum et vox poetica est et ab usu vulgari remota, et syrmasosam fuisse vestem scaramangium, non constat. Incidit ergo scrupulus, essetne hoc vocabulum ex antiquioribus valde frequentato Arabico pariter vocabulo *saraballa*, pro quo etiam *sarabara* dicebant. *B* et *m*, item *n* et *l* permutatum est. Hoc posito, *saramanna*, *saramannium* fuerit initio dictum pro *saraballa*, deinde *scaramangium*, cum Græci et Latini geminum *n* ut *ng* vel *gn* in voce *Bretagne, gagner* e. c., pronuntiant. Sed et huic opinioni præter alia id obstat, quod *saraballa* fuerit amplum, totum hominem involvens, et cingulo in lumbis adstringi solitum, quod ex illo Chailife alicujus apud Abulfedam dicitur, affirmantis erga Ciddium mirantem astutis principii speciosos juvenes apatharios, *super neminem eorum se unquam saraballum suam solvisse*, id est nunquam eorum pudicitiam improbe tentasse. Atqui hoc in superiorem nostram scaramangii descriptionem non congruit. Fuit quoque cum vocis *σαρομάντιον* (quomodo *chlamydem*, teste Etymologico M., sequioribus temporibus appellabant), sub voce nostra latere corruptelam suspicarer. Tandem in eo hactenus acquiesco, ut credam hanc Gothicam, id est Saxoniam aut Germanicam, esse. Gothos fuisse vicinos accolas Thraciæ, ex antiqua historia Valentis imp. et ex eo constat, quod adhuc hodie apud incolas Chersonesi Cimbricæ sermonem in usu esse aiunt aut prorsus Gothicum antiquum, aut ejus certe reliquias. Specimina profecto illius sermonis, quæ Busbekius Epistola IV, p. 244, dedit, luculenta produnt vestigia Germanici. Gothos olim circa Borysthenem habitasse, florentibus rebus Græcis et Romanis, deinde, indulgentibus imperatoribus Constantino M. paulo antiquioribus et junioribus, propius ad orbem Romanum trajecto Danubio concessisse, loquitur vetus historia et Saxonica lingua in Transilvania superstes. Credunt vulgo Carolum M. coloniam Saxonum in Daciam deduxisse. Mihi vero id tabulam redolet. Denique Gothi multi erant in militia palatina, saltem sæculo quinto et sexto; a quibus vocabulum scaramangium cum re et immisum in orbem Romanum et ad posteros transmissum fuisse videri queat, ut fuit vocabulum *Chosbaitæ* e. c. Si igitur a Gothis vel Saxonibus vel Francis aut Barangis derivamus, quorum sermo unus olim idemque fuit, notat vox *scaramangium* idem, quod *σκιπτρ*, tegmen, tutamen, delensio, protectio. *Scharmen* olim dicebant pro eo, quod nos *schirmen, beschirmen, occulare, tegere, tueri, adversus injurias*. *Schamarag* et *Scharamang* olim

ΚΖ'. Καὶ εἴθ' οὕτως ἐξέρχονται οἱ δεσπότες, καὶ γίνεται δοχὴ ἐν αὐτῷ τῷ γυναικίῳ τῆς ἐκκλησίας παρὰ τε τῶν μαγίστρων ἀνθυπάτων τε καὶ πατρικίων καὶ λοιπῶν ὀφφικιαλίων, καὶ διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου λέγει ὁ τῆς καταστάσεως τό: « Κελεύσατε. » Καὶ δὴ τῶν συγκλητικῶν ἐξιδόντων, συνεξέρχονται καὶ οἱ δεσπότες, καὶ καθβαλικεύουσι ἐν τῷ ἐμβόλω, καὶ γίνεται πρώτη δοχὴ εἰς τὸ μίλιον (28) εἰς ἃ τὴν καμάρην, καὶ δέχεται κάκεισε ὁ δήμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ, δηλονότι τῆς συνήθους τάξεως τελομένης κατὰ τὸν τύπον τῆς δοχῆς. Καὶ πάλιν μετὰ μικρὸν δέχεται ὁ δήμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ καὶ τοῦ δήμου τοῦ ρουσίου, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται κατὰ τὸν τύπον τῆς δοχῆς. Πάλιν μετὰ μικρὸν δέχεται ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίνων, ἦγουν ὁ ἐκσκουίδιτος, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Πρασίνων, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται κατὰ τὸν τύπον τῆς δοχῆς. Καὶ πάλιν μετὰ μικρὸν, ἦγουν εἰς τὸ κάγκελον τὸ εἰσάγον εἰς τὴν χαλαρῆν, δέχεται ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἦγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Βενέτων, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται κατὰ τὸν τύπον τῆς δοχῆς. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκαίσε διέρχονται οἱ δεσπότες, καὶ ἀποκαταβαίνουσι πρὸ τῆς μεγάλης πύλης τοῦ τρικλίνου τῶν κωνιδάτων, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκαίσε διέρχονται ἐν τῷ νάρθηκι τῆς τοῦ Κυρίου (·9) ἐκκλησίας, καὶ κείτε, ἀσφαλιζομένων (30) ὑπὸ τῶν κουδικουλαρίων

XXVI. Cum vero domini abeunt, in dicto ecclesie gynæceo receptio a magistris, proconsulibus, patriciis et reliquis ministris fit, et ad nutum præpositi cerimoniarum dicit: « Jubete » Senatoribus discedentibus, una egrediuntur domini, et equos in porticu conscendunt, fitque in milio et equidem in ejus camera prima receptio, ubi Venetorum tribunus cum factione sua alba, peracturus omnia, quæ factionarii solent, adstat. Haud magno spatio interjecto, tribunus Prasinorum cum factione russa exspectat, et reliqua pro more peragit. Iterum non procul inde Prasinorum tribunus seu excubitor cum transitoria factione Prasina præsto est, cæteraque ut consuetudo est perficit. Tandem exiguo spatio interjecto, in cancellis ad chalcen ducentibus Venetorum tribunus seu domesticus scholarum cum transitoria factione Veneta adest; cætera more solito peraguntur. Postea domini ad magnam triclinii candidatorum portam equis descendunt, inde ad narthecem ecclesie abituri, ubi, portis a cubiculariis occupatis, præpositis coronas reddunt, templum Domini intrant, terque cum cereis Deum invocantes, se prosternunt. Inde ad sacrum palatium cum cubiculo procedunt, quod ad aureum triclinium ipsis ut supra diximus, acclamat.

VARIÆ LECTIONES.

⁶³ μίλιον καὶ εἰς ὄθ.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

dicebant pro *Scherming*, ut Belgæ, et *Schirmung*, *Beschirmung*, ut Germani dicimus. Dicebant quoque veteres *Scharameye*, quod illis idem sonabat, atque nobis *Scharameye*. Nam quod nos per *g* scribimus, exarabant illi per *y*, cujus rei exempla profero in disputatione de Chosbaitis; unicum hic tantum allegabo *Scharawayta* pro *Scharawagta*. V. du Cange v. *Scaraguayta*, *Scharwache*. Vocabulum *Scharmeye* pro *scaramagnio* habet Stettler in Annalibus Helveticis p. 254: *Sie* [dux Burgundiæ Carolus Audax et exercitus ejus ab Helvetis profligatus] *haben ihre seidinem Scharmeyen* [pallia]. *Kleider* [vestes interiores] *und andere Kostbarkeiten widerum zugerichtet*. Veteres in usu habebant terminationes in *ag*, *eg*, quæ apud nos, ignorantia veteribus *y* ut consonantem *g* fuisse pronuntiatum, ut *ai* vel *ei* efferimus, ut *Heucheley* e. c., hypocrisis, *Armetay* paupertas. Veteres hoc *Ormetay* (nostro more *Ormetag*) efferebant, unde corruptus Orosiani libri titulus natus *Ormeta mundi* pro *ormestey mundi*, *Armetey der Welt*, pauperies, miseria mundi. Conf. Du Cange v. *Guarnacchia*, quæ a *warn*. wehren, Bewehrung, apparatus, instructio sui defensoria, unde *garnir*, *garantir*. Veteres dixisse *Scharn* vel *Scharam*, ubi nos *Schirm*, patet ex Chronic. Pictur. Bothonis (p. 323, Scriptor, Rerum Brunswic.): *He halp ome syn lunt in Bescharminge beholden*. Patet quoque e verbo *Scharmützel* et *escarmoucher*, velitari, velitatio: quod venit a *scharmen*, gladiatoria exercitia veruto facere, batuere, quia qui id faciunt se tventur et defendunt ab insultu alieno. *Schermen*, *schermieren* adhuc superest cum multis derivatis pro gladiatoriam exercere. Inde prælia, quæ gladiatorio tali exercitio essent similia, *Scharmützel* fuerunt appellata, quasi dicas prælia gladiatoria, non militaria, vid. Menag. Orig. Gall. v. Es-

crimer. Sed Italicum *Scaramuccio*, *Scharmütz* et *Scherwenzel* nobis, pro personæ ridicula in scena, τῷ γελοιοποιῷ, venit a *scharm*, *tutela*, et *mütz*, *bonetum*, ut *Scharm-mütz* sit *bonetum defensorium*. Talia boneta vel pilei erant in oonum acutum fastigiati, lati in imo cum umbella seu aere, qui solem arceret, quales sunt pilei nautici; quales quia buffones gestare solerent, inde ipsi nomen acceperunt. Denique dissimulare non possum conjecturam, quæ aliquando in mentem venit, panni colorati striati genus, quod nos *Calamank* appellamus, a *scaramagnio* venisse.

(28) De Milio cf. Du Cange *Cpli Christ.* II, p. 72 sqq.

(29) *Ecclesia Domini*, vel et Κύρου, *Cyri*, dicta, erat intra palatium. Sane interdum in nostro codice Κύρου offendi pro Κυρίου, neque tamen confundi debet cum ecclesia Deiparæ Cyri, de qua v. Du Cange *Cpl. Christ.*

(30) *Clausis foribus*. Ἀσφαλίζειν pro *claudere* novis Græcis est admodum frequens: neque veteribus fuit ignotum. Eo sensu habet Polybius p. 716, 34, ed. Wechel. In loco Theophylacti Simocattæ *Histor.* I. IV: προστάττει καὶ δεξιολίβοις δυνάμειν ἰγνηλατεῖν καὶ τὰς ἀτραποὺς πάσας κατασφαιλίσσαι potest æquo jure *claudere* et *occupare* verti. Infra Noster habet ἀσφαλίζειν τὴν ὄρναν 199 et 200. Vide Du Cange v. σφαλίζειν. Nam Latini quoque *firmare fores* pro *claudere* dicebant, præsertim obditis seris aut obicibus, quos *firmacula* appellabant. *Janitor ut signum* [id est campana] *pulsabatur ad Completam, confestim portas monasterii firmat, claves Abbati refert*. Verba sunt auctoris Vitæ S. Agili apud Du Cange v. *Completa*. Vid. idem v. *Firmare*. Inde *diffirmare*, id est *defirmare*, notabat med io ævo reserare fores, aperire, et contra *refir-*

οὐ δεσπόται, καὶ εἰσέρχονται ἐν τῇ ναῷ τοῦ Κυρίου, καὶ διὰ τῆς τρισηπτάς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσαντες ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε εἰσέρχονται εἰς τὸ ἱερὸν παλάτιον, συνασιόντος ἑαυτοῖς καὶ τοῦ κουβουκλείου, καὶ ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου εὐφημοῦνται, καθὼς προεῖρηται.

XXVII. Sciendum vero est, prorsus ad hujus processionis formam et eam, quæ die Annuntiationis beate Virginis instituitur, celebrari. Hæc enim si in Sabbatum seu Dominicam diem incidat, factiones populi conveniunt, et organa in quatuor illis receptionibus pulsantur; sin in alium diem, factiones seu populus in dictis ordinis sui locis adsunt, ac dominis cum pompa solemnibus transeuntibus fausta quidem in suis stationibus precantur et cruce eos eignant, sed acclamationes omittunt. Porro sciendum est, secundum hujus processionis ritum et sancti magnique Sabbati processionem institui. Domini enim vestes, quas paganas dicunt, in cubiculo Daphnes mutant, et in octangulum cubiculum, ubi paganas chlamydes exuunt, se recipiunt

VARIE LECTIONES.

⁶⁵ συνασιόντος R., συνασιόντος cod., συνιόντος ed. ⁶⁶ καθὼς ed. ⁶⁷ εἴτε ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

mare, apertas rursus claudere Miracula S. Agulfi c. 6: *Armario diffirmavit, et tres calices cum panis inde rupiens, refirmato armario, etc.* Inde *fir-maculum* pro *sera, claustris*, Ugulio: *Expectarare, exsolvere* (ἀπολύειν, laxare, egerere) *fir-maculum a pectore remove.*

(31) * [De hac processione habet Georg, Monach. p. 548, 537. In processione diei Annuntiationis ad Chalco-pratea imperator a patriarcha prolatum sanguinem Domini accipiebat cum Basilio, fœdus sanc-turus. Sym. Logoth. p. 447. Εὐαγγελισμὸν τῆς ὑπερανώμου Παρθένου καὶ Θεοτόκου memorat Anonym. in script. post Theophan. p. 243].*

(32) De organis v. Du Cange h. v. et copiose de illis agentem Muratorium t. II. Ant. Ital. p. 356 seqq. Dubitatur, habuerintne Græci organa suis in ecclesiis et sacris. In hoc quidem codice non memini legere quod affirmet. Nam non ita stringit et liquet locus p. 442, ut rem conficiat. Dicuntur ibi τῆς θείας λειτουργίας τελευμένης, in ecclesia Phari, μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ μουσικοῦ ὄργάνου omnes vestes mutare. Non enim dicitur ibi organum in ecclesia stare, aut audiri. Stabant autem sonabant-que talia organa, et usum præstabant illum, quem in urbibus et aulis hodiernis interdum campanæ aut nolæ minores, interdum tubæ præstant, id est moderabantur actionum dictionumve certarum tempora eaque indicabant, in magno tridinio 10 accubitorum, in Magnaura, in Circo et alibi; sæpiusque apud Nostrum dicuntur exerceri, cum aut exolemandum populo Circensi in laudes imperatorum est, aut convivio Augusti assidendum sur-gendumve de mensa, aut legalis ad dominum accedendum recedendumve. V. ad p. 167. Ita c. c. Theophanes p. 321, καθ' ἄλλαν μετὰ δοχῆς καὶ ὄργάνων memorat, equestre certamen, in quo imperator sonatores et factiones excipiebat, seu copiam sibi adorandi spectandive illis dabat, et organa sonabant. Necesse est, ut grandia non fuerint illa organa, sed qualis unus homo portaret, aut ad summum duo. Patet e Nostri p. 219. Passim dicitur κρούσαι τὰ ὄργανα, vel etiam παύσαι, pulsantur, vel feriantur, alias ἀλόουσι. Quo si quis in eam opinionem veniat, per organa pulsata tympana et æthionympana intelligi, per inflata vero illa, quæ nos stricte solemus organa pneumatica appellare, necesse a veronessile, et quantum abeat. Potest tamen utraque dictio de organis flatilibus accipi, qualia sunt quæ nostras ecclesias personant. Nam cano-

KZ. Εἰδέναι δὲ δεῖ, ὅτι κατὰ τὸν τρόπον ταύτης τῆς προέλευσης (31) ἐπιτελεῖται καὶ ἡ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ προέλευσις κατὰ πάντα ὁμοίως. Εἰ γὰρ φθάσῃ ἐν Σαββάτῳ εἴτε ἐν Κυριακῇ, καὶ αἱ δοχαὶ παρὰ τὸ δῆμιον γίνονται, καὶ τὰ ὄργανα (32) ἐν ταῖς τίσσεσι συν ἀλόουσι δοχαῖς εἰ δὲ ἕτερον ἄλλη ἡμέρα, ἴσταται μὲν τὰ μέρη, ἦτοι οἱ δῆμοι, ἐν τοῖς προεῖρηται αὐτῶν τῆς τάξεως τόποις, καὶ δὲ διερχομένη τῶν δεσποτῶν μετὰ τῆς συνήθους τάξεως τῆς προέλευσεως, ἐπέχονται μὲν ἐν οἷς ἴστανται τόποι κατασφραγίζοντας αὐτούς, μηδὲν ἀπολογουμένους. Ἡ δὲ εἰδέναι, ὅτι κατὰ τὸν τρόπον ταύτης προέλευσεως τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐπιτελεῖται καὶ ἡ προέλευσις τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου Σαββάτου ἀλλασσόντων τῶν δεσποτῶν τὰ λεγόμενα παγανά (33) ἐν τῇ κ-

nes lignei, qui fistulas aperiunt depressi, et rursus claudunt sibi permisi, et digitis feriuntur et pedibus tunduntur atque calcantur. Et fuisse illa organa Nostro sæpius dicta similia nostratibus ecclesiasticis patet e Niceta Choniata, qui I. in Alexii Comneni c. 2. p. 271 ed. Venet. positos in metis circa φύσας τῶν πολυαύλων ὄργάνων *folles organorum multis fistulis instructorum* memorat, et e Nostri dictione p. 214, οἱ φροῦντες τὰ ὄργανα Σκλάβοι ἠελλίγας. Sclavi legitur adhibebantur, ut mancipia, calcandis follibus, qui fistulas organicas animarent, quemadmodum apud nos eidem negotio *hex plebis* adhibetur. Et organa proprie sunt Græcis instrumenta musica flatilia, ut patet e Carin. 136. *Jes-sianorum vs, 4*, ubi de cicada dicitur ἀποτόρην μέλει ἔδος κατωργάνησε τῆς ἐρχόμενης, *suavi carmine esse absque aliena ope effecto personabat velut organum infrequentes hominum campos. Ubi loci nisi ὄργανον sit aut fistula, id est syrinx, aut tibia, dicendum* erit, organa jam Augusti *Cæsaris ætate in usu* fuisse, cui æquales fuere Apollonides te *Philippus* Thessalonicensis, quorum uni alterique carmen hoc diversi tribunt. Vult quoque Salmasius ad script. Hist. Aug. t. I. p. 179, vocabulum organa in illo veteris epigrammatis dicto de pyrrhicha:

*Lusus habet pugnam, sed habent carmina pacem,
Nam remcare jubent organa blanda pares.*

fistulas notare. Nihil tamen ego quidem video, quod prohibeat quominus organa ibi loci idem sint, quod nobis hodie, nisi forte poetæ prohibeat ætas, de qua mihi non constat. Organæ Græci inter sua præcipua decora numerabant. Vide Nigol. p. 76, et ibi Murator. loco metarum ingentes interdum folles pneumaticorum organorum ponebantur. Wagnereck ad acta SS. martyrum Anargyrorum p. 15. Organæ aurei sit mentio apud Constantin. de vita Basilii Macedonis c. 23, et Georg. Monach. p. 533.]

(33) Credo esse vestimenta non auro aliove ornata splendida, sed communia, qualia diebus paganis, id est profestis, et in processionibus paganis, id est non solemnibus, geruntur. Habemus paulo post παγνάς γληκίδας, et p. 109, παγνὸν διδωτήσιον, et passim processionibus paganas, quæ opponuntur τοῖς φολεμνίσις ἦτοι φροῦσιαισι. Fiebant enim diebus profestis, quando ut ait Silentiarius, θεόστατος ἑορτή, qua imperator coronam gerere debebat, non esset, absque indictione, absque coreis, in vestibus communibus, et imperator in illis neque coronam gerebat, neque acclamatio-

τῶν τῆς Δάφνης, καὶ ἐξερχομένων ἐν τῷ ὀκταγώνῳ A
κουδουκλείῳ, καὶ βαλόντων τὰς παγανὰς χλαμιμύδας,
ἐξέρχονται διὰ τοῦ ἀβουστιῶνος. Ἐνδὸν γὰρ τῆς
μεγάλης πύλης τοῦ αὐτοῦ ἀβουστιῶνος ἵσταται κου-
δικουλάριος, ἐπώμιον φόρτωμα τὸ κεντινάριον φέ-
ρων (34) καὶ περιπατῶν ὀπισθεν πλῆστον τῶν δεσπο-
τῶν. Καὶ δὴ τῆς συνήθους τάξεως τελομένης ἐν ταῖς
δοχαῖς κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς προελεύσεως τοῦ
Ἐὐαγγελισμοῦ, ἰκμιβίζουσι καὶ οἱ τῶν μερῶν νοτά-
ριοι καὶ οἱ μαίστορες ἐν τοῖς οἰκείοις αὐτῶν, καθὼς
προεῖρηται ἐν τῷ Εὐαγγελισμῷ τόποις, καὶ δὴ διὰ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

nes a factionibus accipiebat, neque aurum in ara
ecclesiam, ad quam procederet, deponerat, verbo
processionem faciebat, ut ita dicam, *incognito*. Ap-
pellationis origo videtur hæc esse. *Paganus* proprie
erat nondum nomine insignitus, nondum baptiza-
tus, nondum in cœtum fidelium Christianorum
solemnibus ritibus receptus. Inde nondum matura
et perfecta, sed affecta tantummodo *pagana* dice-
bant. Ita *pagani patricii* sunt p. 423, οἱ χωρὶς ὀφει-
κίων, ut ipse auctor per ἐπεξήγησιν declarat, *meri*
patricii et titulares, quibus ad splendorem patricia-
tus nondum accesserant officia. Alibi *pagana Domi-*
nica, cui ad honorem et celebritatem deest proces-
sio publica, non *officiata*, seu in qua officium, obse-
quium non peragebatur. V. Du Cange v. *Officiari*
et *Inofficiari*. Anonymus apud Du Cange v. *Paga-*
nus, ait, *paganus eum esse, qui sine aliquo jure est*
alienum a jure et sacris constitutionibus. Est ergo
dominica pagana ea, in quam sacræ constitutiones
Typici seu Ritualis non cadunt. Infans paganus,
qui nondum nomine donatus, nondum legibus
Christianis adstrictus est. Omnia ista sunt non a
pago, sed a *vago*. Vagum omne nulli regulæ, ritui,
nomini, adstrictum, sed sibi permissum, βγαγόν,
paganus, est.

(34) Sitne hic loci centenarius unus, unica massa
constans, an *saccus tot nummis* plenus, quot requi-
runtur ad *conficiendum* centenarium, imaginari-
am *æris summam*, non liquet. Cusos fuisse
nummos centenario pondere æquivalentes, liquet
e Nostri p. 272. Dicitur enim ibi imperator in castra
pergens ad sufficiendum necessariis sumptibus se-
cum sumere centenaria et milliaresia, id est ingen-
tes massas et minutam pecuniam, hanc ad minutus
expensas, illas commodioris transvectionis gratia.
Cum legerem aliquando in Itinerario Keisleri t. I.
p. 367, Florentiæ in Vestlario magni ducis asser-
vari grandem auream massam a Joanne VII Palæo-
logo Imp. Græco, qui concilio Florentino interfuit,
cusam, et illuc allatam, medaglionum quotquot
exerent maximum, cœpi conjicere, forte id centena-
rium esse. Constitit mihi tamen ex eo, quod addit
ille auctor, pondere nummum illum 117 ludovicis
aureos, pravam eam fuisse conjecturam. Centena-
rius enim tenebat centum litras auri. Litra tenebat
72 numismata. Numisma æquivalere creditur plus
minus ducato aureo Hollandico aut sequino Veneto.
Si ergo 72 centies multiplices, habebis 7200 ducatos
aureos, seu valorem centenarii unius, præter pro-
pter. Solebant ævo medio principes viri, si quo
proficiscerentur, auri et argenti massas ingentes
secum ducere, quo promptius imponi jumentis et
lutiùs transvehi possent. Quales massas *rotas* ap-
pellabant, Arabes quasi *lapides morales*, id est
massas lapidibus molaribus similes. Ita narrat
Abulfeda ad an. æræ Saracenicæ 360 (A. C. 971.)
de Almoezzo sedes e Libya in Ægyptum transfe-
rente, et recens conditam suis auspiciis Alcahiram
occupante, *Exibat [nempe Africa seu Almahdia]
cum familia thesaurisque suis, quos tantos et tam*

perque augustale egrediuntur. Intra magnam por-
tam ejus cubicularius, centenarium humeris por-
tans, adest, et a tergo proxime ad dominos ac-
cedit. Solemnibus autem receptionibus plane ut in
festo Annuntiationis peractis, notarii factionum et
magistri locis suis, ut supra diximus, iambos reci-
tant, et dominis per sanctum puteum 21 et bema
ut diximus, intrantibus, ac sacro instrato secundum
Ecclesiam ritum mutato, præpositus a cubiculario
centenarium sumit, et imperatori tradit, qui id in
atrio maris sanctæ mensæ reponit. Postea domini,

luculentos ferunt fuisse, ut *cusum omne aurum*
curreret in moles lapidum molarium similes conflare
et camelis imponi. Idem de rege quodam Arabiæ fel-
licis hæc narrat ad an. 593. [Chr. 1197.] *Aceruos*
apum incredibiles coegit, ut aurum colligatum ad
instar lapidum molarium in cellis deponeret. Habe-
bant quoque rotas argenti. Vincent. Bellovac. XXXI,
143. de soldano Sebastie loquens: *Argentaria de*
Lebena valere dicitur tres rotas argenti depurati, quæ
valent tria millia soldanos, solutis operariis. Ipse
manibus meis gessi, et admodum gravem sensi
talem centenarium argenteum in gazophyacio Du-
call Gothano, Aureng Zebo, Indorum celebri su-
periore sæculo regi, grandi Mogolo vulgo dicto,
oblatum, teste inscriptione Persica. Quem nummum
cl. Kehrius, quondam in hac Academia LL. OO.
lector, deinceps in aula Petropolitana interpres,
peculiari libello illustravit, quo inter alia de more
hodiernorum in Oriente principum, nummos ad rota-
rum instar vægrandes et ponderosos eudendi disse-
rit. Neque tam novum illud est institutum, Helio-
gabulus enim centenarias invenisse formas seu
massas auri dicitur Lampridio in vita Severi, pag.
967. quas tamen non centum auri libras, sed cen-
tum solidos aureos tantum tenuisse ex illis, verbis
colligitur. Qualis forma cum nummo Florentino su-
perius memorato satis bene convenit. Procul dubio
tales massæ rotundæ, rotæ, fuerunt centenarii
quoque Nostro commemorati, grandes, ut bajulus
vix par esset uni ferendo. Quapropter ἐπωμάδιον
φόρτωμα dicitur nostro in loco. Potest tamen etiam
saccus vel pera fuisse. Sano per peras et bursas
adhuc solvunt et numerant Turcæ, et medio ævo
Latini per coria cervina, et Arabes per badras seu
coria caprilla solvebant et numerabant; et in histo-
riis Arabum legitur Almamun, quo imperante res
Chalifatus Bagdadici summum fortunæ illustris fasti-
gium, sed parum diu, obtinuerunt, per badras
argentum donasse, tanta profusione, ut opes illius
imperii æquasse, quin superasse, Romani quondam
stupendas opes intelligas. Tenebat autem hadra quæ-
vis decies millenos nummos argentes, *dirhem* Ara-
bibus dictos, id est drachmas, seu milliaresia Græcis
novis. Sed rationes has nummarias subtilius inge-
nium et in his rebus exercitatus me melius exponet.
Morem festo Paschatis aurum ecclesie offerendi et
in ara deponendi primus instituit Constantinus M.
Vid. Vales. ad Euseb. de Vita Constantini I. IV c.
22. Quoties endytam seu instratum altaris in Sancta
Sophia mutarent, quod magno quoque Sabbato, id
est eo, quod proxime diem festum Paschatis ante-
cedit, fiebat, deponerat imperator infra aram in
scabello ibi posito centenarium auri, ut hic dicitur
aut, quod idem est, ut verbis utar Codini Offic.
p. 107, n. 8, centum auri libras, per vestiarium offe-
rebat inter clericos dividendas. Ipse Noster quoque
infra p. 107, centum libras offerri præcipit, ut du-
bium jam non sit, auri centenarium idem esse
atque centum auri libras, non autem centum auri
numismata, vel solidos.

secundum morem qui festo Annuntiationis beatæ Virginis obtinet, incensant, et transeuntes per sinistram bematis partem, locum, ubi sacra vasa custodiuntur, intrant, quibus incensatis, ipsi in aureis sellis suis, patriarcha in throno ibi collocato, consistit.

τίθησι τοῦτο ἐν τῷ πεζουλίῳ τοῦ θαλασσιδίου (36) τοῦ δεσπότης κατὰ τὸν προειρημένον τύπον τοῦ εὐαγγελεισμοῦ, διέρχονται διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τοῦ αὐτοῦ βήματος, καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ σκευοφυλανίῳ (37), κάκεισε θυμιῶντος τοῦ δεσπότης τὰ ἱερὰ σκεύη, καθίζονται ἐν τοῖς χρυσοῖς τούτων σελλίοις θρόνου.

XXVIII. Tunc nardum et cinnamomum dominis patriarcha offert, postea chartularius sacrarum vasorum eos adorat, et benedictione a patriarcha accepta, egrediens nardum senatoribus distribuit. Quo facto, domini cum patriarcha egrediuntur, et per sinistram bematis partem Sanctique Nicolai ædem transeuntes, ad magnam portam in sacrum puteum ducentem exeunt. Intra hanc enim patriarcha stat, et hostias seu oblatas dominis tradit, qui, osculo dato, ipsi valedicunt, perque sanctum puteum transeunt. Exteriori vero sacri putei portam efferentibus tribunus Venetorum cum factione alba cruce dominos signante præsto est, dum factiones interea et cantores quæ festo illi conveniunt, acclamant. Non enim intra factionum acclamationes domini, ut mos est, subsistunt, sed

⁶⁷ τῶν δὲ δεσπ. ed.

VARIE LECTIONES.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(35) Solebant imperatores quovis magno Sabbato endytam in æde Sanctæ Sophiæ mutare, et die proxime anteriore, seu Veneris, caro per eminentiam dicto, id faciebant in æde Blachernensi. Vid. ad p. 107 et 442. Insignis est locus Theophanis pag. 379: Τῇ ἁγίᾳ Παρασκευῇ ἐκέλευσεν αὐτοὺς ὀμδοσαι... καὶ τῇ ἐπαύριον, ἥτις ἦν τὸ ἅγιον Σάββατον... προῆλθεν ὁ βασιλεὺς (Leo Chazarus)... εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν καὶ ὑπαλλάξας τὴν ἐνδυτήν, ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς βασιλεῦσι, ἐπανῆλθεν ἐν τῷ ἄμβωνι σὺν τῷ υἱῷ, et adacto populo in fidem sacramentumque sibi et filio dicendum... τῇ ἐπαύριον, ἥτις ἦν ἡ μεγάλη Κυριακὴ τοῦ Πάσχα, summo mane in Circo, ministrante patriarcha, ἔστειψε τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ οὕτω προῆλθεν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ οἱ δύο βασιλεῖς...

(36) Μεζούλιον puto esse scabellum, quod coram mari aræ positum erat, ut in eo vasa aræ reponerentur, si quæ evacuanda aut eluenda erant. Θαλασσιδίου aut θάλασσα, seu mare, erat lapis cavus, in quem reliquiæ vini aut squæ benedictæ, quibus amplius opus non erat, effundebantur. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v.

(37) Custodiariorum, vel thesauro ecclesiæ, æde, in qua ecclesiæ vasa et cimelia asservabantur. Τὰ ἱερὰ σκεύη, in missæ celebratione usitata recenset Goar. ad Codin, p. 134, n. 45. Τὰ ἱερὰ σκεύη, quæ in processionibus circumferri solebant, erant inter alia τὸ ἄγιον μανδύλιον, sudarium Christi Etessenium, ejus ad Abgarum epistola, et τὰ ἅγια σπάργανα, (Corden. in Michaelæ Paphlagone,) omiophorium Mariæ, et zona ejus. Multo plures reliquias sacras CPlī, ut ferebatur, asservatas recenset epistola Alexii imp. ad Robertum Frisonem, Hollandiæ et Flandriæ comitem, apud Du Cange ad Alexiad. p. 334 et 336, quarum neque Constantinus noster, neque alii

τοῦ ἁγίου φρέατος τῶν δεσποτῶν ⁶⁷ διερχομένων, καθὼς προεῖρηται, καὶ ἐπὶ τοῦ βήματος εἰσερχομένων, καθὼς εἴπομεν, καὶ τῆς ἐνδυτῆς κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν ὑπαλλαττομένης (35), λαμβάνει ὁ πραιπόσιτος ἐκ χειρὸς τοῦ κουβικουλαρίου τὸ κεντινάριον, καὶ ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ, καὶ ὁ βασιλεὺς ἀποτῆς αὐτῆς ἁγίας τραπέζης. Καὶ εἶθ' οὕτως θυμιῶντος τοῦ δεσπότης, διέρχονται διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τοῦ αὐτοῦ βήματος, καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ σκευοφυλανίῳ (37), κάκεισε θυμιῶντος τοῦ δεσπότης τὰ ἱερὰ σκεύη, καθίζονται ἐν τοῖς χρυσοῖς τούτων σελλίοις θρόνου.

KH'. Καὶ δὴ τοῦ πατριάρχου ἐπιδιδόντος τοῖς δεσπότηταις τὸ τε νάρδον καὶ τὰ τριψίδια (39), καὶ μετὰ ταῦτα προσκυνεῖ ὁ τοῦ σκευοφυλακίου χαρτουλάριος, καὶ λαμβάνει εὐχὴν παρὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ ἐξέρχόμενος ποιεῖ τὴν διανομὴν τοῦ νάρδου εἰς τοὺς τῆς συγκλήτου, καὶ μετὰ τὸ τελειωθῆναι τὴν τοιαύτην διανομὴν, ἐξέρχονται οἱ δεσπότηται μετὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τοῦ βήματος καὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου διερχομένοι, ἐξέρχονται πρὸς τὴν μεγάλην πύλην τὴν ἐξάγουσαν εἰς τὸ ἅγιον φρέαρ. Ἐνδοθεν γὰρ ταύτης τῆς πύλης ἱσταμένου τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν δεσποτῶν, ἐπιδίδωσιν ὁ πατριάρχης τὰς εὐλογίας, ἥτοι τὰς προσφορὰς, τοῖς δεσπότηταις, κάκεισε δὲ τοῦτον ἀπαζήμενοι οἱ δεσπότηται ἀποχαιρετίζουσι, καὶ διὰ τοῦ ἁγίου φρέατος διέρχονται. Ἐξίόντων δὲ τῶν δεσποτῶν τὴν ἔξω πύλην

C meminere. Sacra hæc vasa, quo pertinent, quoque candelabra, cruces, calices, alius ornatus aureus et argenteus, vestes sericæ, et cæ., sæpe ostentationi imperatorum inserviebant, qui eam aut monstrabant peregrinis legatis (v. Leon. Grammat. p. 485), aut e templis petebant, et palatia sua his instruebant, ut passim in hoc codice factum legitur, aut et Circum iis ornabant, quod de Alexandro, Leonis fratre, scriptores post Theophanem referunt p. 234. Habemus l. 2. c. 49, indicem sacrariorum, quæ in variis ecclesiis palatinis asservabantur.

(38) Non tota aurea subsellia erant, sed lignea foliis aureis obducta. Et id in universum de aureis per hunc codicem dictis vasis intelligendum est, auro tantum incrustata fuisse.

(39) Mos erat, ut sabbato magno scenophylax in scenophylacio Magnæ ecclesiæ coram imperatore et patriarcha nardos, id est pyxides nardo plenas, distribueret, illo puta unguento odorato, nondum consecrato, quod post consecrationem a sacerdote factam τὸ μῦρον appellatur et ungensis crucibus, aris aliisque sacris vasis servit. Vid. pag. 107 et 442. Solebant enim eo tempore homines elegantiores pyxides nardi secum gerere, ut nos hodie pyxides pulvere sternutatorio gerimus onustas. Aldhelmus de laudibus virginitatis: *Omne patrimonium et ornamentorum gloriam tam discriminabilia capitum et perisclides crurum, quam olfactoriola nardi et crepundia collo e gemmiferis lunulis pendencia ad stipem mancis et matriculariis prodiga liberalitate contulerunt.* Alias leguntur imperatores ante festos dies et processiones solemniores τριψίδια, frusta, scabellum cinnamomi, item ὄσφραδια seu fasciculos florum distribuisse, de quibus dixi suo loco.

τοῦ ἀγίου φρέατος, ἴστανται κάκεισε ὁ δῆμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ καὶ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ κατασφραγίζοντες· διερχομένων τῶν δεσποτῶν [καθὼς προεῖρηται, ἀκτολογοῦσι ⁶⁸ τὰ μέρη (40)] καὶ ἀκτολογοῦντες τὰ τῆ ἑορτῆ προσήκοντα. Οὐ γὰρ ἴστανται οἱ δεσπότες, κατὰ τὸ εἰωθὸς, ἐν τῷ ἀκτολογεῖν τὰ μέρη, ἀλλὰ διερχομένων τῶν δεσποτῶν, καθὼς προεῖρηται, ἀκτολογοῦσι τὰ μέρη. Ὁ δὲ τῶν Πράσιων δῆμαρχος ἴστανται μετὰ τοῦ δήμου τοῦ βουσίου εἰς τὴν σιδηρᾶν πύλην, καὶ τῶν δεσποτῶν διερχομένων, καὶ αὐτοὶ ἀκτολογοῦσι τὰ τῆ ἑορτῆ προσήκοντα. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε διέρχονται οἱ δεσπότες διὰ τε τῆς χαλκῆς καὶ τῶν σχολῶν καὶ τῶν ἐκκουδίων, καὶ εἰσέρχονται διὰ τοῦ Κυρίου (41) ἐν τῷ ἱερῷ παλατίῳ.

ΚΕΦΑΛΑ. Β΄.

Ἄκτα τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων.

Α'. Ἐξιώντων τῶν δεσποτῶν ἀπὸ τοῦ παλατίου εἰς τὴν προέλευσιν καὶ τῆς εἰωθίας πάσης τάξεως ἐπακολουθήσας, γίνεται πρώτη δοχὴ εἰς τὸ τριβουνάλιον, ἧγουν εἰς τοὺς λύχνους, καὶ δέχεται κάκεισε ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἧγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Βενέτων, καὶ μήπω τῶν δεσποτῶν φθασάντων ἐκεῖσε, λέγουσιν οἱ κράται τὴν φωνὴν ἤχ γ' (42)· « Ἄσθηρ τὸν ἥλιον προμηνύει ἐν Βηθλεὲμ Χριστὸν ἀνατείλαντα ἐκ παρθένου. » Δοχὴ α' ⁶⁹. Καὶ δὴ τῶν δεσποτῶν ἐρχομένων καὶ ἰσταμένων εἰς τὸν εἰωθὸτα τόπον τῆς αὐτῶν στάσεως ⁷⁰, ἧγουν εἰς τὴν καμάραν, λέγουσιν οἱ κράται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ. » ὁ λαὸς· Πολλὰ ἔτη εἰς πολλὰ. » Καὶ πάλιν οἱ κράται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι ἢ ἔνθεος βασιλεία (43). » Φθογγεῖ ⁷¹ (44) καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ θεῖνα αὐτοκράτορες Ῥωμαίων. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. « Θὶ κράται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι ὁ θεῖνα καὶ ὁ θεῖνα Δεοῦσται τῶν Ῥωμαίων. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι σὺν ταῖς αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις. » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἅπαξ· « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν σας (45) εἰς πολλὰ ἔτη. »

VARIÆ LECTIONES

⁶⁸ Verba καθὼς — μέρη R. ejicienda putat. ⁶⁹ δοχὴ α' om. ed. ⁷⁰ καταστάσεως ed. ⁷¹ φθογγεῖ R., φθογγῆ cod., φθογγῆ ed. et sic ubique.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(40) Inclusa delenda sunt. In ipsis quidem conspiciuntur membranæ, fatæor, sed librarius primæ syllabæ κα duo puncta, et ultimæ syllabæ ρη, item duo puncta superscripserat, indicaturus, ea omnia, quæ istis quatuor punctis intercepta essent, perperam scripta et delenda esse. Nolebat nempe litura codicis elegantiam corrumpere. Recurrunt ea statim post suo loco.

(41) Potest reddi aut per, aut potius præter *Eclesiam Domini*, de qua paulo ante diximus.

(42) De tonis musicis Græcorum conf. Du Cange Gloss. Gr. v. ἤχος. [Theophilus musica quædam fecit quarti toni et ex ode octava. Contin. p. 66. De τόνῳ πλάγιῳ, qui idem est ac βαρὺς, v. Leo Allatius de libris Ecclesiasticis Græcorum pag. 66. ed. Paris. *Resque de octavo, impleat de quarto*, vid. *tono*. Moleon. pag. 359.]

(43) Quia Græci imperatores pro talibus haberi volebant, qui Dei et Christi suffragio et iudicio adepti essent regnum, et ἐν Θεῷ in nomine, voluntate, auctoritate et loco Dei regnarent, inde se θεοπροβλήτους, θεοστέπτους et alia talia nominabant,

A dum procedunt, ipsæ acclamant. Prasinorum vero tribunus cum factione russa in ferrea porta stat, et, dominis transeuntibus, quæ festo congrua sunt acclamat. Inde domini per chalcen et scholas et excubitus transeuntes, sacrum palatium cum Deo intrant.

Ἐξιώντων τῶν δεσποτῶν ἀπὸ τοῦ παλατίου εἰς τὴν προέλευσιν καὶ τῆς εἰωθίας πάσης τάξεως ἐπακολουθήσας, γίνεται πρώτη δοχὴ εἰς τὸ τριβουνάλιον, ἧγουν εἰς τοὺς λύχνους, καὶ δέχεται κάκεισε ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἧγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Βενέτων, καὶ μήπω τῶν δεσποτῶν φθασάντων ἐκεῖσε, λέγουσιν οἱ κράται τὴν φωνὴν ἤχ γ' (42)· « Ἄσθηρ τὸν ἥλιον προμηνύει ἐν Βηθλεὲμ Χριστὸν ἀνατείλαντα ἐκ παρθένου. » Δοχὴ α' ⁶⁹. Καὶ δὴ τῶν δεσποτῶν ἐρχομένων καὶ ἰσταμένων εἰς τὸν εἰωθὸτα τόπον τῆς αὐτῶν στάσεως ⁷⁰, ἧγουν εἰς τὴν καμάραν, λέγουσιν οἱ κράται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ. » ὁ λαὸς· Πολλὰ ἔτη εἰς πολλὰ. » Καὶ πάλιν οἱ κράται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι ἢ ἔνθεος βασιλεία (43). » Φθογγεῖ ⁷¹ (44) καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ θεῖνα αὐτοκράτορες Ῥωμαίων. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. « Θὶ κράται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι ὁ θεῖνα καὶ ὁ θεῖνα Δεοῦσται τῶν Ῥωμαίων. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι σὺν ταῖς αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις. » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἅπαξ· « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν σας (45) εἰς πολλὰ ἔτη. »

CAPUT II.

Acclamations in festo Nativitatis Domini.

I. Dominis e palatio ad processionem egressis omnique consueto ministerio sequente, fit prima in tribunali seu in lychnis receptio, statque ibi Venetæ tribunus seu domesticus scholarum cum transitoria factione Veneta, et nondum dominis ibi comparentibus, cantores voce toni III dicunt: « Stella annuntiat solem Christum, Bethlehemii e virgine ortum. » At venientibus dominis et in solitæ stationis loco seu in camera constitutis, cantores dicunt: « Multos, multos, multos! » Populus: « Multos annos in multos! » Iterum cantores: « Longa vobis tempora divina majestas! » Clamat et populus ter: « Longa vobis tempora! » Cantores: « Longa vobis tempora, servi Domini! » Clamat populus ter: « Longa vobis tempora! » Cantores: « Longa vobis tempora, N. N. imperatores Romanorum! » Clamat populus ter: « Longa vobis tempora! » Cantores: « Longa vobis tempora, N. N. Augustæ Romanorum! » Clamat populus ter: « Longa vobis tempora! » Cantores: « Longa vobis tempora cum conjugibus et porphyrogenetis. » Clamat et populus semel: « Diuturnam Deus sanctam majestatem tuam in multos annos faciat! »

« Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι σὺν ταῖς αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις. » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἅπαξ· « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν σας (45) εἰς πολλὰ ἔτη. »

et regnum suum τὴν ἔνθεον βασιλείαν, *divino munere tributum*.

(44) Ubi locorum in membranæ integre expressum erat hoc vocabulum, habebat ultima littera η super se semicircellum, id est circumflexum. Nam circumflexus in illis membranæ ubique semicircellum pronum referebat, id est talem, cujus ambo cornua deorsum prospicerent. Venit igitur in hoc quoque verbo usu, quod singulis pene paginis observatur contigisse, η pro ε fuisse exaratum, et φθογγεῖ legi debere, id est *sonat*. Φθογγεῖν rarius veteres pro φθέγγασθαι usurpant, probum tamen est. Habemus hoc capite, habebimusque in sequentibus formulas responsionum in laudibus, seu phonas et antiphonas, a cantoribus et populo vicissim cantando recitatas, quarum exemplum in Ecclesia Latina qui videre cupiat, inveniet lepidum apud Du Cange Gloss. Latin. v. *Festum asinorum*, ubi *vocatores* appellantur, qui hic κράται sunt.

(45) Σας aut εās, est novæ Græciæ, pro *vester*, aut *vestrum*, ὑμῶν. Vid. Codin. *Offic.* p. 125, n. 40.

II. Secunda receptio ante portas Sanctorum Apostolorum seu in scholis: stat ibi tribunus Prasinorum seu excubitor cum factione Prasina, et nondum eo progressis dominis, cantores voce toni III dicunt: « Qui sine matre in caelo est, sine patre in terra nascitur. » Aliud: « Sator et amicus hominum homo nasoi amat. » Dominis autem venientibus et in solita statione sua seu camera subsistentibus, cantores dicunt: « Multos, multos, multos? » Populus: « Multos annos in multos! » Cantores: « Longa vobis tempora, a Trinitate electi! » Clamat et populus ter: « Sancte. » Cantores: « Longa vobis tempora N. N. imperator Romanorum! » Clamat et populus ter: « Sancte. » Cantores: « Longa vobis tempora, famuli Domini! » Clamat et populus ter: « Sancte. » Cantores: Longa vobis tempora, N. N. Augustæ Romanorum! » Clamat et populus ter: « Sancte. » Cantores: « Longa vobis tempora, Domini, cum augustabus et porphyrogenetis! » Clamat et populus: « Diuturnam Deus sanotam, etc. »

Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, δεσπότης, σὺν γὰρ ὁ λαός· « Πολυχρόνιον ποιήσαι ὁ θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν σας εἰς πολλὰ ἔτη. »

III. Receptio tertia intra chalcœn: stat ibi tribunus Venetorum seu domesticus scholarum cum factione Veneta, et nondum eo progressis dominis, cantores voce toni III dicunt: « Peccati catenas qui fregit Deus, fuscis in præsepi involvitur: » lætæ autem acclamationes a cantoribus et populo ut in cæteris receptionibus recitantur. Receptio quarta extra chalcœn: stat tribunus Venetorum cum factione alba, dicuntque cantores voce toni tertii: « Stella præcurrit et luget in spelunca, ut Magis Dominum solis ostendat. Puer enim apparuit, et caro e Virgine pristinam Adami inobedientiam exstinxit. Ipse majestatem vestram, Domini, per longam temporum seriem ad salutem Romanorum servabit. » Faustæ autem acclamationes a cantoribus et populo, ut in prima receptione dictum fuit, recitantur.

IV. Receptio quinta ad Achillem quem vocant prope magnam portam Meletii. Ibi tribunus Prasi-

A B'. Δοχὴ β' πρὸ τῶν πυλῶν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. ἤγουν εἰς τὰς σχολὰς. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίνων, ἤγουν ὁ ἐκσκοῦβιτος, μετὰ τοῦ παρατικοῦ δήμου τῶν Πρασίνων, καὶ μὴπω τῶν δεσποτῶν φθασάντων ἐκεῖσε, λέγουσιν οἱ κράτται τὴν φωνὴν ⁷² (46) ἤχ. γ'· « Ὁ ἀμήτωρ ἐν οὐρανοῖς, ἀπάτωρ τίκτεται ἐπὶ τῆς γῆς. » Ἄλλοι· « Ὁ φυτουργὸς τῶν ἀνθρώπων φιλιάνθρωπος καταδέχεται ἄνθρωπος γεννηθῆναι. » Καὶ δὴ τῶν δεσποτῶν ἐρχομένων καὶ ἰσταμένων εἰς τὸν εἰσθότα τόπον τῆς αὐτῶν στάσεως ⁷³, ἤγουν εἰς τὴν καμάραν, λέγουσιν οἱ κράτται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλά· » ὁ λαός· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ἡ ἐκλογὴ τῆς Τριάδος. Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ', « Ἄγεις. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκράτωρ ⁷⁴ Ῥωμαίων. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ τρίτου· « Ἄγεις. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ γ' « Ἄγεις. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα Λύγουσται τῶν Ῥωμαίων. Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ γ' « Ἄγεις. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ τρίτου· « Ἄγεις. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, δεσπότης, σὺν γὰρ ὁ λαός· « Πολυχρόνιον ποιήσαι ὁ θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν σας εἰς πολλὰ ἔτη. »

Γ'. Δοχὴ γ' ἐνδοθεν τῆς χαλκῆς· δέχεται ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἤγουν ὁ δομῆστικός τῶν σχολῶν, μετὰ τοῦ παρατικοῦ δήμου τῶν Βενέτων, καὶ μὴπω τῶν δεσποτῶν, φθασάντων ἐκεῖσε, λέγουσιν οἱ κράτται τὴν φωνὴν ἤχ. γ'· « Σειρὰς ῥηγνύων τῆς ἀμαρτίας σπαργανούται θεὸς ἐν φάτῃ· » τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ἄδονται παρὰ τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Δοχὴ δ' ἐξωθεν τῆς χαλκῆς· δέχεται ἐκεῖσε ὁ δὴμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ, καὶ λέγουσιν οἱ κράτται τὴν φωνὴν ἤχ. γ'· « Ἀστὴρ προτρέχει καὶ λάμπει ἐν σπηλαίῳ, τὸν δεσπότην τοῦ ἡλίου τοῖς μάγοις καταμηνῦσαι· βρέφος γὰρ ὤφθη, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς Παρθένου τὴν παλαιὰν παρακοὴν τοῦ Ἀδὰμ ἐξηφάνιζεν ⁷⁵. Ἄυτὸς τὸ ⁷⁶ κράτος ὑμῶν, δεσπότης, εἰς μῆκος χρόνων φυλάξει εἰς ἀνέγερσιν Ῥωμαίων. » Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ἄδονται παρὰ τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν τῇ α' δοχῇ εἴρηται.

Δ'. Δοχὴ ε' εἰς τὸν λεγόμενον Ἀχιλλεῖα πλησίον τῆς μεγάλης πύλης τῆς Μελετίου ⁷⁷ (47)· δέχεται

VARIÆ LECTIONES.

⁷² τῆ φωνῆ ed. ⁷³ καταστάς, ed. ⁷⁴ αὐτοκράτωρ. cod. ⁷⁵ ἐξαφανίζον cod., ἐξαφανίσων conj. R. ⁷⁶ Pro τὸ ed. δ. ⁷⁷ Μελε superscripto τ cod., Μελέτης conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(46) Phona est ille hymnus, qui citatur, ὁ ἀμήτωρ etc., et echus seu tonus ejus est modulatio. Phonæ succedebat antiphona populi.

(47) Subintellige μονῆς. De hoc monasterio nihil invenio apud Du Cange in *Const. Christ.* In codice est Μελε cum littera τ superimposita, unde fieri quoque poterat Μελέτης, *Studii*. Et sane sic exstat p. 34, tam in editione, quam in membranis, litteris omnibus integre exaratis. Eratne ergo hoc monasterium celebre illud *studii*, unde Theodorus Studita et alii prodierunt? Suntne idem *Meletiana*, quæ in tabula Peutingeriana prope CPlin conspiciuntur? Si *Meletiana* et τὰ Μελέτης et *Cænobium*

Studii idem sint, liquet illam tabulam ætate Theodosii multo recentiore esse. Allegavi inter alia hoc quoque argumentum evincendæ recentissimæ ætati illius tabulæ in recensione novæ editionis Viennensis in libellomenstruo vernaule edito. Ἀχιλλεὺς erat nomen thermarum, haud procul Chalcoen et Sanctam Sophiam. V. Du Cange *CPI. Christ.* p. 88. Sic dictæ illæ thermæ a celebri statua Achillis ibi conspicua. Mos nempe erat illis temporibus thermas publicas a statutis ibi erectis nominandi. Ita apud Tripolin erat balneum ὁ Ἰκαρος dictum a statua Icaris ibi posita, teste Malala t. II, p. 73.

ἐκείσε δὲ δῆμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ τοῦ δήμου A τοῦ βουσίου⁷⁸, καὶ λέγουσιν οἱ κράκται τὴν φωνὴν ἤχ. α' « Ὁ ἀμήτωρ ἐν οὐρανοῖς, ἀπάτωρ τίκτεται ἐπὶ τῆς γῆς. » Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρά τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Δοχὴ γ' εἰς τὸ ὠρολόγιον τῆς Ἁγίας Σοφίας· δέχονται ἐκεῖσε ὁ δῆμαρχος τῶν Βενέσων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ, καὶ λέγουσιν οἱ κράκται τὴν φωνὴν ἤχ. γ' « Τὸν ἐν Ἐδέμ παράδεισον ἠνέφξεν ἐν Βηθλεὲμ ἡ παρθένος, ἐξ ἧς ὁ Χριστός· καὶ Θεὸς ἡμῶν εὐδόκησε τεχθῆναι· σαρκωθεὶς γὰρ ἐξ αὐτῆς φιλανθρώπως τῆς πικρᾶς ἡλευθέρωσεν ἡμᾶς γέσσεως τῆς ἀμαρτίας· τὸν γλυκασμὸν τῆς ἀφάτου αὐτοῦ μεγάλης ἐξουσίας καὶ τὴν ἐν κρυφῶ τρυφῇ ἐξ αὐτῆς σωτήρα⁷⁹ ἡμῶν εὐρηκότας, σύμφοιτοι γεγονάμεν τῆς θέας αὐτοῦ κληρονομίας. » B Καὶ δὴ τῶν δεσποτῶν ἐρχομένων καὶ ἱσταμένων εἰς τὸν εἰλωθῆτα τόπον τῆς αὐτῶν στάσεως, ἤγουν εἰς τὸ ὠρολόγιον, λέγουσιν οἱ κράκται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλά· » ὁ λαός· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά. » Οἱ κράκται, « Ὁ τῶν πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ τεχθεὶς ἐκ Παρθένου ἁγίας. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται· « Τοὺς χρόνους ὑμῶν πληθυνεῖ σὺν ταῖς αὐγούσαις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις· » ὁ λαός· « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν σας εἰς πολλά ἔτη. »

Ἵποστροφὴ τῶν ἰδιοποτῶν ἀπὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας πρὸς τὸ πάλαιον.

Ε'. Τῶν δεσποτῶν στεφομένων ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἐν τῷ εἰλωθῆτι τόπῳ τοῦ ἁγίου φρέατος ἐνδον τοῦ βήλου, λέγουσιν οἱ κράκται τὴν φωνὴν ἤχ. γ'· « Ἀστὴρ τὸν ἥλιον περιμνήσει, » καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ δὴ, τῶν δεσποτῶν ἐξιόντων καὶ ἱσταμένων· λέγουσιν οἱ κράκται· « Καλῶς ἦλθετε⁸⁰, τὸ πρόβλημα τῆς Τριάδος. » (48-49) Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Καλῶς ἦλθε. » IΤὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρά τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς προεῖρηται· τὸ δὲ τελευταῖον ἄκτον λέγουσιν οἱ κράκται· « Προσκυνήσαντες τοῦ τεχθέντος Χριστοῦ τὴν δόξαν· » καὶ ὁ λαός· « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν. » Δοχὴ δευτέρα· ἔξω τοῦ θόλου τῆς σιδηρᾶς πύλης δέγεται ὁ τοῦ μέρους τῶν Πρασίνων δῆμαρχος μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ, καὶ λέγουσιν οἱ κράκται τὴν φωνὴν ἤχ. γ'· « Ὁ οὐρανὸς τὸν ἀστέρα πέμπει καθοδηγῶν τοὺς Μάγους ἐν τῇ γεν- D

norum cum factione russa stat, dicuntque cantores voce toni III : « Is, qui sine matre in cælo est, sine patre in terra nascitur. » Lætæ vero acclamationes a cantoribus et populo ut in reliquis receptionibus cantantur. Receptio sexta ad horologium Sanctæ Sophiæ : stat ibi tribunus Venetorum cum populo albo, dicuntque cantores voce toni tertii : « Paradisum in Eden virgo, e qua Christus et Deus noster nasci voluit, Bethlehemi aperuit. Amator enim hominum ex ea incarnatus, ab amaro peccati gustu nos liberavit ; infandæ magnæque potentis ejus dulcedinem et in occulto voluptatem ex nostra salute capientes, divinæ ejus hereditatis compotes evasimus. » Venientibus vero dominis inque solita sua statione seu in horologio subsistentibus, cantores dicunt : « Multos, multos, multos ! » Populus : « Multos annos in multos. » 24 Cantores : « Creator omnium et Dominus. » Populus et cantores ter : « Longa vobis tempora natus ex sancta Virgine ! » Clamat et populus ter : « Longa vobis tempora ! » Cantores : « Tempora vestra cum conjugibus et porphyrogennetis multiplicet ! » Populus : « Longævam in annos multos sacram majestatem vestram Deus faciat ! »

Reditus dominorum a templo Sanctæ Sophiæ ad palatium.

V. Dominis a patriarcha in loco consueto sancti putel intra velum cōronatis, voce toni III cantores dicunt : « Stella solem annuntiat, » etc. Exeuntibus vero et subsistentibus ipsis, cantores dicunt : « Feliciter venistis, promoti a Trinitate. » Clamat populus ter : « Feliciter veniunt. » Acclamationes autem a cantoribus et populo, ut supra de reliquis receptionibus dictum, cantantur : ultima a cantoribus recitatur : « Adorantes Christi nati gloriam : » populus respondet : « Longævam Deus esse jubeat sanctum, etc. » Receptio secunda extra tholum ferreæ portæ : factionis Prasinæ tribunus cum albo populo præsto est, et dicunt cantores voce toni tertii : « Cælum sidus præmittit, iter Magis in nativitate monstrans ; terra speluncam ad suscipiendum rerum Creatorem parat : ipse, qui nostram ex Virgine carnem suscepit, vestram a Deo coronatam majestatem in pur-

VARIAE LECTIONES.

⁷⁸ αὐτοῦ βουσι, ed. ⁷⁹ Σωτήρα. R. ex compendio cod., σηρ., σωτηρίας ed. ⁸⁰ ἦλθε ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(48-49) Volebant nempe a Deo electi, constituti, rebus præfecti videri. Sic passim occurrit ὁ ἐκ Θεοῦ προβληθεὶς, ἡ ἐκ Θεοῦ βασιλεία ὑμῶν, ὁ θεόστεπτος, etc., tritum illud in acclamationibus : *Dii vos servent, dii vos fecerunt, dii vos servant.* Est autem πρόβλημα ille, qui προβάλλεται τοῖς πράγμασι, præficitur, præponitur rebus administrandis. Est enim προβάλλειν idem quod ἐπιστάναι. Ita apud Zosimum p. 342 : Ὁ τῶν ἀνηκόντων ἰδίᾳ τῷ βασιλεὶ ταμείων προβεβλημένος, *præfectus* (seu comes) *rerum privatarum* pro ἐπιτεταμένος. Proprie est προβάλλειν in fronte, in vertice rei, in acie collocare, *imperator* προβεβλημένος, qui in cuspidē

populi constitutus et ei præfectus est, ἀρχῶν προβεβλημένος, qui in collegii sui cuspidē collocatur, qui honos recens electis habebatur. Ὁ ταῦρος προβάλλει ἐκ τῶν τῆς ἀγέλης, ait Epictetus apud Arrian. p. 89 ult., cui consentit dictio Malalæ t. II, p. 67 : Εἰ ἔχει τὸ ἐξπεδίτον σου ὄλον ἄνδρα δυνάμενον μονομαχεῖσαι καὶ νικῆσαι ἓνα Πέρσην προβαλλόμενον παρ' ἐμοῦ, *prodire ante aciem ei velut munimentum exercitui sese objicere a me jussum.* Hinc παραβάλλειν τινί, ad latus alicujus se collocare, alicui se adjungere, disciplinæ ejus se tradere, frequenter occurrit apud Diogen. Laertium.

pura custodiatur! » Acclamations a cantoribus et populo, ut supra de prima receptione redivit obse-
 recitatur. Receptio tertia intra chalcen :
 excipit ibi imperatorem tribunus Venetorum seu
 domesticus scholarum cum factione Veneta, dicunt-
 que cantores apelaticum tomo III : « Paradisum
 in Eden virgo Bethlehemi aperuit, etc. » Acclama-
 tiones vero a cantoribus et populo, ut in prima re-
 ceptione dictum, recitantur.

δήμου τῶ Βενέτων, καὶ λέγουσιν οἱ κράται τὸν ἀπελατικὸν (50) ἤχ. γ'. « Τὸν Ἐδὲμ παράδεισον
 ἠνέφξεν ἐν Βηθλαὲμ ἡ Παρθένος », καὶ τὰ ἐξῆς. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρὰ τε τῶν κρακτῶν
 καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν τῇ πρώτῃ δοχῇ τῆς ὑποστροφῆς εἴρηται.

VI. Receptio quarta ad Sanctos Apostolos seu ad
 scholas : stat ibi tribunus Prasinorum seu excubi-
 tor cum factione Prasina, et cantores ejus voce
 toni III dicunt : « Qui creaturam omnem implet
 ejusque dominus est, non inani exinanitione pro-
 pter nos exinanitur, ut mundum superiorem ex
 genere nostro inferiori impleat. Ipse vitæ largitor
 cornu vestrum, Domini in orbe universo exaltabit
 geniesque omnes in servitulem rediget, et majestati
 vestræ munera sicut magi offerant. » Acclama-
 tiones a cantoribus et populo, ut in secunda receptione
 dictum instituuntur. Quinta in tribunali seu ad
 lychnos : stat ibi tribunus Venetorum seu domesti-
 cus scholarum cum transitoria factione Veneta,
 dicuntque cantores apelaticum toni III : « Stella
 præcurrit lucetque in spelunca, etc. » Acclamations
 a populo et cantoribus, ut in prima receptione dictum
 recitantur. Sciendum est, ad normam ritumque
 festi hujus receptiones et acclamations in festo
 Luminum, sancto Paschate, sancta Pentecoste et
 festo Transmutationis, tum dominis ad Sanctæ So-
 phiæ abeuntibus, tum inde ad palatium revertenti-
 bus, institui.

τῆς τε ἑορτῆς τῶν φώτων καὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ
 σταῆς καὶ τῆς ἑορτῆς τῆς μεταμορφώσεως, καὶ ἀπιόντων ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ τῶν δεσποτῶν καὶ πάλιν
 ἀπ' αὐτῆς ὑποστρεφόντων ἐν τῷ παλατίῳ.

CAPUT III.

*Festum Epiphaniæ. Duarum factionum acclama-
 tiones.*

Receptio prima, Venetorum, vox toni obliqui
 IV : « Hodie is qui draconum capita in aquis

νήσει, ἡ γῆ δὲ σπηλαίον εὐτρεπίζει: ὑποδέξασθαι τὸν
 τῶν ὄλων ποιητὴν· ἀλλ' αὐτὸς ὁ τῆν ἡμετέραν προσ-
 λαβόμενος σάρκα ἐκ τῆς Χαρθένου, τῶν ὕμνων ὁ θε-
 στεπτον βασιλείαν φυλάξει ἐν τῇ πορφύρᾳ. » Τὰ δὲ
 τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρὰ τῶν κρακτῶν
 καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν τῇ πρώτῃ δοχῇ τῆς ὑπο-
 στροφῆς εἴρηται. Δοχὴ τρίτη ἐνδοθεν τῆς χαλκῆς.
 δέχεται κάκεισε ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἔγουν
 ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ

δ. Δοχὴ τετάρτη εἰς τοὺς ἀγίους ἀποστόλους,
 ἔγουν εἰς τὰς σχολὰς· δέχεται κάκεισε ὁ δημοκρά-
 τῆς τῶν Πρασίτων, ἔγουν ὁ ἐκσκοῦβιτος μετὰ καὶ τοῦ
 περατικοῦ δήμου τῶν Πρασίτων. Καὶ λέγουσιν οἱ
 κράται τοῦ περατικοῦ τὴν φωνὴν ἤχ. γ'. « Ὁ πά-
 σης κτίσεως πληρωτῆς καὶ δεσπότης ἀκενώτῳ κενώ-
 σει τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐκκενοῦται, ἵνα τὸν ἄνω πληρώσῃ
 κόσμον ἐκ τοῦ ἡμῶν κατωτάτου γένους· ὁ ζωοδότης
 αὐτὸς τὸ κέρας ὕμνων, δεσπότης, ἀνυψώσει ἐν πάσῃ
 τῇ οἰκουμένη, τὰ ἔθνη πάντα δουλώσει τοῦ προσφέ-
 ρειν, ὡς οἱ μάγοι, τὰ δῶρα τῇ ὕμνων βασιλείᾳ· τὰ
 δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρὰ τε τῶν κρα-
 κτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ δοχῇ εἴ-
 ρηται. Δοχὴ πέμπτη εἰς τὸ τριβουνάλιον, ἔγουν
 εἰς τοὺς λύχνους· δέχεται ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν
 Βενέτων, ἔγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, μετὰ καὶ
 τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Βενέτων, καὶ λέγουσιν οἱ
 κράται τὸ ἀπελατικὸν ἤχ. γ'. « Ἀστὴρ προτρέ-
 χει καὶ λάμπει ἐν σπηλαίῳ, » καὶ τὰ ἐξῆς. Τὰ δὲ
 τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρὰ τε τῶν κρακτῶν
 καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν τῇ πρώτῃ δοχῇ εἴρηται.
 Εἰδέναι δὲ χρῆ, ὅτι κατα τὸν τύπον καὶ τὴν τάξιν
 ταύτης τῆς ἑορτῆς γίνονται αἱ δοκαὶ καὶ εὐφημίαι
 ἀγίου Πάσχα καὶ τῆς ἑορτῆς τῆς ἁγίας Πεντηκα-

ΚΕΦΑΛΑ. Γ'.

Ἐορτὴ τῶν Φώτων (51). Ἄκτα τῶν δύο-
 μερῶν.

Δοχὴ πρώτη τῶν Βενέτων, φωνὴ ἤχ. πλαγ. δ. « Σήμε-
 ρον ὁ συντρίψας ἐν ὕδασι τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων

VARIÆ LECTIOMES.

⁸¹ ἡμῶν ed. ⁸² τὰ τε τῆς ed. ⁸³ καὶ εἴρ. ἐν τῇ δ. δ. ed. ⁸⁴ ἔγουν cod. h. l. et passim. ⁸⁵ ἀπελάτιον
 ed. hic ut et alibi nonnunquam ⁸⁶ τῆς δὲ ed. ⁸⁷ Πεντεκοστῆς ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(50) Carminis aut rhythmici genus hoc esse li-
 quel; non item, unde dictum sit. Cogitari posset
 fuisse carminis genus, quod accineretur abeunti,
 quo abiens προῦπέμπετο, aut quot a promouentibus
 caneretur, ὑπὸ ἀπελαυόντων πρὸς ἀπελαύοντα, ut
 nostri sic dicti *Marsche* sunt moduli, qui a tubis
 et tympanis accinuntur militibus in acie proceden-
 tibus : aut repetendam esse vocem ab illa in actis
 populorum frequenti formula ἀπελα, ἀπέλα, abige,
 abige, ut in acclamationibus concilii 5 CPTani sub
 Meua : Ἀπέλα τὰ τοῦ Ἀκεφάλου ἀπέλα τὰ τῶν
 ἀιρετικῶν. In exemplis tamen apelaticorum, quæ
 et hic et alibi nostris codicibus produntur, nihil est,
 quod aut huic aut illi opinioni faveat. Num a cele-

ritale cantus nomen habuit, voce velut per vim ad
 cursum adacta? ut *molatum* (v. Du Cange h. v.) a
 sæpius variatio vocis motu. Aut ἀπελατικὸν idem
 est, quod *pensum*, quantum aliquis canere debet,
 ut *missa* quoque *pensum* valet; V. Du Cange v.
missa, ubi hoc citat Aureliani episcopi : *facite sex
 missas de Isaiâ propheta*, h. e. sex ἀπολύσεις, ἀπ-
 ελάσεις, *pensa*.

(51) *Festum Luminum*, vel *Epiphaniæ*. Incidit in
 diem 6 Januarii. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v.
 [Symeon. Mag. p. 406. Oratio in festo Luminum
 incipit : πάλιν ὁ Ἰησοῦς ἐμός. Contin. Constantin.
 p. 30. S. Gregorii Nysseni oratio in S. Lumina seu
 festum baptismi Christi, accensis cereis celebrari

τῶν κεφαλῶν ὑποκλίνει τῷ προδρόμῳ φιλανθρώπως. » A
 Δοχὴ β', τῶν Πρασίνων, φωνὴ πλαγ. δ' · « Χριστὸς
 ἀγνίζει λουτρῷ ἁγίῳ τὴν ἐξ ἔθνῶν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν. »
 Δοχὴ γ', τῶν Βενέτων, φωνὴ ἤχ. πλαγ. α' · « Πυρὶ
 θεότητος ἐν Ἰορδάνῃ⁸⁸ (52) φλόγα σβεννύει τῆς
 ἀμαρτίας » Δοχὴ δ', τῶν Βενέτων, φωνὴ πλαγ. δ' ·
 « Ὁ συνάναρχος τῷ Πατρὶ Θεὸς Λόγος⁸⁹ ἐν Ἰορ-
 δάνῃ σήμερον προῆλθε βαπτισθῆναι, καὶ τὴν χάραν
 ὑποκλίνει δουρικῶς τῷ προδρόμῳ, ὃν οὐρανῶν αἰ
 δυνάμεις τρέμουσι καθορῶσαι · ἀλλ' ὁ τὸν κόσμον
 φωτίσας τῇ αὐτοῦ ἐπιφανεῖ ὑψώσει καὶ μεγαλυεῖ
 τὸ κράτος τῆς ὑμῶν βασιλείας εἰς εὐτυχίαν καὶ δό-
 ξαν Ῥωμαίων, » Δοχὴ ε', τῶν Πρασίνων, ἤχ. πλαγ.
 δ' · « Χριστὸς ἐνδύεται ρεῖθρα φιλανθρώπως τοῦ Ἰορ-
 δάνου. » Δοχὴ ς', τῶν Βενέτων, φωνὴ ἤχ. πλαγ. α' ·
 « Πυρὶ τῆς θεότητος Ἰορδάνου » καὶ τὰ ἐξῆς. Ἀκ-
 τολογία τῆς ς' δοχῆς · λέγουσιν οἱ κράκται · « Ὁ
 βαπτισθεὶς ἐν ὕδασι Ἰορδάνου. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς
 ἐκ τρίτου · « Μολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται ·
 « Καὶ τὴν χάραν ὑποκλίνας δουρικῶς τῷ προ-
 δρόμῳ. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου · « Μολλοὶ
 ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται · « Τοὺς χρόνους ὑμῶν
 πληθυνεῖ σὺν ταῖς αὐγούσαις καὶ τοῖς πορφυρογεν-
 νήτοις · » ὁ λαὸς · « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ Θεὸς τὴν
 ἁγίαν βασιλείαν σας εἰς πολλὰ ἔτη. »

Ἰποστροφὴ τῶν δεσποτῶν τῇ αὐτῇ ἑορτῇ.

Δοχὴ α', τῶν Βενέτων, ἀπελατικὸν ἤχ. πλαγ. α' ·
 « Ὁ συνάναρχος τῷ Πατρὶ Θεὸς Λόγος » καὶ τὰ
 ἐξῆς. Δοχὴ β', τῶν Πρασίνων, ἀπελατικὸν ἤχ. γ' ·
 « Ὁ φωτίσας (53) ἐν Πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἐβαπτίσθη
 ὕδατι ἐπιγίει, καὶ τὸ φῶς τοῦ βαπτισματος ἐδώρη-
 σατο ἀνθρώποις · ἀλλ' ὁ ταῦτα πέλσας Χριστὸς φι-
 λανθρωπικῶς τὸ ὑμέτερον βασιλεῖον κράτος κατὰ σει-
 ράν (54) ἀδιάδοχον καλεῖται εὐτυχεῖν Ῥωμαίους⁹⁰ καὶ
 βασιλεύειν. » Δοχὴ γ', τῶν Βενέτων, ἀπελατικὸν ἤχ.
 πλαγ. α' · « Ὁ κεφαλὰς τῶν δρακόντων, εὐεργέται,
 ἐν Ἰορδάνου τοῖς ρεύμασι συντρίψας, πρὸ ποδῶν
 ὑμῶν συντρίψει τὰς κεφαλὰς τῶν Βαρβάρων · θεό-
 στεπτοι εὐεργέται, ἡ Τριάς ἡ τρισάγιος τὰς νίκας
 ὑμῶν πληθυνεῖ · ὁ βαπτισθεὶς ὑπὲρ ἡμῶν κατὰ σάρκα
 καὶ ἀγίασας τὴν φύσιν τῶν ὑδάτων. » Δοχὴ δ', τῶν
 Πρασίνων, ἀπελατικὸν ἤχ. δ' · « Ὁ τῇ παλάμῃ βα-
 πτισθεὶς σήμερον τοῦ Προδρόμου τῇ φρικτῇ αὐτοῦ
 παλάμῃ βασιλεῖς ὑμᾶς κηρύττει (55), θεόστεπτοι

contudit, præcursori caput amice inclinat, » Re-
 ceptio secunda, Prasinorum, vox toni obliqui IV :
 « Christus sancto lavauro collectam sibi e gentibus
 Ecclesiam expiat. » Receptio tertia, Venetorum,
 vox toni obliqui I : « Igne divinitatis in Jorda-
 ne flammam peccati exstinguit. Receptio quarta,
 Venetorum, vox obliqui IV : « Coæternus Patri
 Deus, Verbum, hodie in Jordanem, ut baptizetur,
 descendit, et caput more servi præcursori inclinat,
 quem celestes Potestates intuentes contremisunt.
 Sed qui apparitione sua mundum illuminavit robor
 majestatis vestræ ad felicitatem et gloriam Roma-
 norum augeat et exaltet ! » Receptio quinta, Pra-
 sinorum, vox toni obliqui IV : « Christus amore
 hominum Jordanis fluenta subit. » Receptio sexta,
 Venetorum, vox toni obliqui IV : « Igne divinitatis in
 Jordane, etc. » Acclamatio in sexta receptione :
 dicunt cantores : « Baptizatus in aquis Jordanis. »
 Clamat et populus ter : « Longa vobis tempora ! »
 Cantor : « Et caput servi more præcursori incli-
 nans. » Clamat et populus ter : « Longa vobis tem-
 pora ! » Cantores : « Tempora vestra cum augusta-
 bus et porphyrogenetis 26 augeat ! » Populus :
 « Longævam Deus per multos etc. »

Reditus dominorum eodem festo.

Receptio prima, Venetorum, apelaticum toni obli-
 qui I « Coæternus Patri Deus, Verbum, etc. » Secun-
 da, Prasinorum, apelaticum toni obliqui III : « Illu-
 minans in Spiritu sancto baptizatus est aqua terrestri,
 lumenque baptismi hominibus donavit. Sed qui,
 hæc, amore in homines incitatus, fecit Christus,
 imperatoriam majestatem vestram per non inter-
 ruptam seriem annorum felices reddere Romanos
 et imperare jubeat ! » Receptio tertia, Venetorum,
 tono obliquo I : Qui capita draconum, o benigni
 principes, in Jordanis fluentis contrivit, ante pedes
 vestros Barbarorum capita conterat ! A Deo coro-
 nati benefactores, ter sancta Trinitas vestras vic-
 torias augeat : qui baptizatus est pro nobis secundum
 carnem et aquarum naturam sanctificavit. » Quarta
 Prasinorum, apelaticum toni IV : « Baptizatus hodie
 Præcursoris manu, sua tremenda manu vos,
 imperatores a Deo coronati benefactores, præ-

VARIE LECTIONES.

⁸⁸ θεότητος Ἰορδανοῦ cod. ⁸⁹ Θεὸς, λόγος ed. ⁹⁰ Ῥωμαίους ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

solitum, memoratur Lambeccio Comm. Vindob. D
 I. III, 6, cod. 111.]* Vid. Godin. Offic. c. 8. Appel-
 lationis ratio apparet e verbis paulo inferioribus
 C. 10 : ὁ τὸν κόσμον φωτίζει τῇ αὐτοῦ ἐπιφανεῖ.
 Est enim natalis apparitionis Christi in carne,
 quam propterea quod luminosa, illustris esset, et
Lumina appellarunt, et accensis luminibus cele-
 brarunt, nec non baptismo, qui absque luminibus
 non erat, initiandis ardentes cereos tenentibus.
 Qua de re alias agimus.

(52) Liqueat aliquid deesse : quod dum suggerant
 meliores libri, acquiescamus conjecturæ Lei-
 chianæ.

(53) Græci novi φωτίζουν et pro *illuminare* et

pro *baptizare* usurpant. Unde intelligitur lusus in
 ambiguo verbi.

(54) Græci sobolem alicujus per sæcula conti-
 nuatam, stemma genealogicum, *σειρᾶν*, id est *ca-
 tenam*, dicunt, ut nos *arborem*. *Σειρᾶ ἀδιάδοχος* est
 series generis desinens, quam alia series non ex-
 cipit. Conf. quæ ad p. 157. De verbo *διαδέχσθαι*
cessare, desinere, dicam.

(55) Qualis dictio *παλάμη κηρύττει* ! Voce præ-
 dicatur, non manu. Expectes *χρῆσει* aut *στεφανοῖ*
 vel simile quid, quod manus faciat. Verum *Æthio-
 pem* lavet, qui balbutiem infantilis ævi corrigere
 instituat.

dicat, unctosque orbi universo ostendit. Lavoacro enim sanctificans, integritatis oleo majestatem baptizat, salutem Romanis et maximum auxilium et gloriam imperii donat. » Receptio quinta, Venetorum, apelatium toni obliqui IV; « Lumen materialiter in corpore apparuit, ut nos lumen facti cum Dei luce commisceremur: præsto est aqua implens et perficiens spiritu: una ad ipsum accedamus, ut una cum eo exaltemur. Signati sumus arcano modo, qui virtutem mysterii cognovimus, suscepimus omnes secundum, non primum, Adamum, ut renati. » Acclamationis verba cantantur a præcentoribus et populo, ut in cæteris factionibus. Postremo cantores quoque acclamant: « Adorantes Christum manifestati gloriam. » Populus: « Diutissime majestatem vestram Deus custodiat! »

ὁ λαός · « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν. »

¶ CAPUT IV.

Acclamationes in sancti Paschatis festo.

Receptio prima Venetorum, vox toni I: « Divinæ resurrectionis potentia mortis bellum solutum est. » Secunda, Prætorum, vox toni I: « Lucis inaccessæ faces mortuis, qui in tenebris erant, illuxere. Christus enim mortuus apparuit, morte mortem exstinguens, captivos post tres dies resurgens exsuscitavit. Ipse gloriam vestram, domini, diu in purpura custodiet! » Receptio tertia, Venetorum: vox toni III: « Pascha Domini hodie videntes, melodie et unanimiter clamamus. » Quarta, Venetorum, vox toni I: « Divinæ resurrectionis potentia mortis, etc. » Quinta, Venetorum, vox toni I: « Æternum cum Patre imperans ultimis diebus temporaliter cum hominibus conversatus fuit et in cruce tartarum mortemque captivam ducens, post tres dies sua resurrectione mortuis resuscitationem renovat. Ipse cornu vestrum, domini, victoriis contra Barbaros exaltabit! » Receptio sexta, Venetorum, vox toni III: « Lucis inaccessæ faces, » etc. Acclamatio in sexta receptione: dicunt cantores: « Creator omnium et Dominus. » Clamat et populus ter: « Multos annos vobis. » Cantores: « Mirabiliter e sepulcro

εὐεργέται, καὶ Χριστοῦς⁹¹ (56) ὑμᾶς δεικνύει πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ. Τῷ λουτρῷ γὰρ ἁγιάσας, τῆς ἀφθαρσίας τῷ ἑλαίῳ βαπτίζει τὴν βασιλείαν, σωτηρίαν δωρούμενος τοῖς Ῥωμαίοις καὶ ἀντιλήψιν (57) μεγίστην καὶ δόξαν τῆς βασιλείας. » Δοχὴ ε', τῶν Βενέτων, ἀπελατικὸν ἤχ. πλαγ. δ'. Τὸ φῶς ἐπέφανεν ὀλικῶς ἐν σώματι, ἵνα φῶς γενόμενοι Θεοῦ φωτὶ μιγῶμεν. Ἡέρεστιν ὕδατι πλύνων καὶ τελειῶν τῷ πνεύματι, συγκατέλωμεν τούτῳ, ἵνα συνανυψωθῶμεν. Σημειωθῶμεν μυστικῶς τοῦ μυστηρίου τὴν ἰσχὺν ἐγνωκότες, ἀναλάβωμεν οἱ πάντες τὸν δεύτερον μὴ τὸν πρῶτον Ἀδάμ ὡς ἀναγεννηθέντες. » Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ἄδονται παρὰ τε τῶν κρατικῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Τὸ δὲ τελευταῖον ἄκτον λέγουσιν οἱ κράκται · « Προσκυνησαντες τοῦ ἐπιφανέντος Χριστοῦ τὴν δόξαν · »

ΚΕΦΑΛΑ Δ'.

Ἄκτα τῆ ἑορτῆ τοῦ ἁγίου Πάσχα.

Δοχὴ πρώτη, τῶν Βενέτων, φωνὴ ἤχ. α' · « Θεϊκῆς ἐγέρσεως δυναστεία ὁ τοῦ θανάτου πόλεμος διελύθη. » Δοχὴ β', τῶν Πρασίνων, φωνὴ ἤχ. α' · « Φωτὸς ἀπροσίτου λαμπηδόνες νεκροὶς ἐπέλαμψαν τοὺς ἐν σκότει. Χριστὸς γὰρ ὤφθη νεκρὸς ἐν τάφῳ, θανάτῳ θάνατον θανατώσας, συνανέσκησε τοὺς δεσμίους τῇ τριημέρῳ αὐτοῦ ἐγέρσει · αὐτὸς τὴν δόξαν ὑμῶν, δεσπύται, εἰς μῆκος χρόνων φυλάξει ἐν τῇ πορφύρᾳ. » Δοχὴ γ', τῶν Βενέτων, φωνὴ ἤχ. γ' · « Πάσχα Κυρίου σήμερον καθορῶντες μελωδικῶς κραιγάζομεν καὶ⁹² ὁμοφρόνως. » Δοχὴ δ', τῶν Βενέτων, φωνὴ ἤχ. α' · « Θεϊκῆς ἐγέρσεως δυναστεία, » καὶ τὰ ἑξῆς. Δοχὴ ε', τῶν Πρασίνων, φωνὴ ἤχ. α' · « Ὁ ἀχρόνιος τῷ Πατρὶ σύμβασιλεύων ἐπ' ἰσχυμάτων τοῖς ἀνθρώποις χρονικῶς συνανεστράφη⁹³; καὶ ἐν τῷ σταυρῷ τὸν ἄδην καὶ θάνατον αἰχμαλωτίσας, τριημέρῳ αὐτοῦ ἐγέρσει τοὺς νεκροὺς τὴν ἀνάστασιν ἐγκαινίζων (56). αὐτὸς τὸ κέρασ ὑμῶν, δεσπύται, ἀνυψώσει ταῖς νίκαις κατὰ Βαρβάρων. » Δοχὴ ε', τῶν Βενέτων, φωνὴ ἤχ. γ' · « Φωτὸς ἀπροσίτου λαμπηδόνες » καὶ τὰ ἑξῆς. Ἄκτολογία τῆς ε' δοχῆς. Λέγουσιν οἱ κράκται · « Ὁ τῶν πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης. » Φθογγαὶ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' · « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνου. » Οἱ κρά-

VARIE LECTIONES.

⁹¹ χρηστοῦς cod. ⁹² καὶ om. cod. ⁹³ συνανεστράφη ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(56) M. χρηστοῦς. Quorum utrum præstat, in dubio relinquo. Uctinæ fuerint novi imperatores Cptani, disputo ad p. 218.

(57) *Auxilium*. Proprie est reprehensio, seu apprehensio a postica, vel retractio lapsi aut proclivis in ruinam. Ἀντιλαμβάνεσθαι τινος est idem nostro *sich jemandes annehmen*, pro curare, solari, juvare aliquem, ejus curam suam facere, ad se trahere. Vid. Infra p. 30, 203. et Constantin. Vit. Basil. p. 141. Hinc intelligas illud Sexti Empirici Pyrrhon. I: Ἀλλὰ καὶ τῶν αὐτοῦ παθῶν ἀντιληπτὸς ἐστὶ καὶ παρηγορικός, solatur et mulcet ejus *passiones*; proprie reprehendit eas ab excessu, aut ad se trahit, putat eas ad se pertinere. Ἀντιλήψιν τῶν δημοσίων πραγμάτων, *procuracionem rei publicæ* habet Cedren. p. 490. et Contin. Theophan. p. 88. Potest quoque reddi vocabulum *protectio*,

D ut sæpe fecit Habertus in Pontificali.

(58) *Resurrectionem mortuis encæniare* est mortuis in resurgendo præire suo exemplo, resurrectionem ordiri, mortuis resurrectionem ut rem novam et insuetam præstare, exhibere, monstrare, mortuos resurrectione initiare. Est enim *iniciare aliquem aliqua re* eum illius rei notitia et experimento, antea incognitæ, imbuere, instruere. *Encæniare* ait Da Gange Gloss. Lat. h. v., ἐγκαινίζειν, est *iniciare vel aliquid primo exercere vel induere: unde vestem novam, encæniat, qui primo eam induit vel portat*. Inde est ἐγκαινίζειν urbem, balneum publicum, statuam, circum, ecclesiam initiare, innovare, pro prima vice usurpare, initium facere utendi eorum unoquoque, secundum indolem ejusque.

καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται· « Καὶ τὸ χαῖρε δεδωκώς μυροφόροις (59). » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται· « Τοὺς χρόνους ὑμῶν πληθυνεῖ σὺν ταῖς αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις. » Ὁ λαός· « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ θεὸς τὴν ἀγίαν βασιλείαν σας εἰς πολλὰ ἔτη. »

Ἰποστροφὴ τῶν δεσποτῶν τῇ αὐτῇ ἐρτηῇ.

Δοχὴ α', τῶν Βενέτων, φωνὴ ἤχ. α'· « Τὸ μέγα καὶ σεβάσιμον τῆς ἀναστάσεως μυστήριον λαμπρυνόμενον σήμερον ἡ κτίσις ἑορτάζει· ὁ γὰρ τῆς δόξης Κύριος τὸ σκυθρωπὸν ἀφανίσας τοῦ θανάτου καὶ τὰ τοῦ ἔθου σκυλεύσας βασιλεία, συνανέστησε τοὺς πάλαι τεθνεώτας, χαρὰν ἀνεκλάλητον καὶ θεῖον Πάσχα⁹⁴. Τελεῖται παραδόξως, μεγαλύνεται τὸ κράτος ὑμῶν, δεσπότης, εἰς δόξαν, εἰς καύχησιν, εἰς ἀνέγερσιν (60) τῶν Ῥωμαίων. » Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ἄδονται παρὰ τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Τὸ δὲ τελευταῖον ἄκτον λέγουσιν οἱ κράκται· « Καλῶς ἦλθον οἱ δεσπότης σὺν ταῖς αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις. » Ὁ λαός· « Καλῶς ἦλθετε. » Οἱ κράκται· « Προσκυνήσαντες τοῦ ἀναστάντος Χριστοῦ τὴν δόξαν. » Ὁ λαός· « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ θεός. » Δοχὴ β', τῶν Πρασίμων, ἀπελατικὸν ἤχ. α'· « Σήμερον τὸ τοῖς ἀγγέλοις ἀπόβροχτον ἐκτελεῖται τῆς ἀναστάσεως μυστήριον. Ὁ γὰρ ἐμπιμπλῶν πᾶν ζῶν εὐδοκίας σαρκὶ θανατοῦται ὡς ἄνθρωπος, καὶ τὴν ἄπληστον τοῦ ἔθου τυραννίδα αἰχμαλωτεύει, νεκρώσας τὸν νεκρωτὴν· νῦν ἠφανίσθη τὸ πρὸ αἰώνων αἴσχος, νῦν ἐξήνθησεν ἡ χαρὰ τῶν περάτων (61). Ὁ παντάνξ δὲ θεὸς καὶ ζωοδότης, τοὺς δεσπότης φύλαττε ἐν τῇ πορφύρᾳ. » Δοχὴ γ', τῶν Βενέτων, φωνὴ ἤχ. α'· « Σταυρὸν καὶ θάνατον ὑπομείνας Χριστός, κατέβη ἐκῶν ἐν τάφῳ, καὶ τὰς τοῦ ἔθου συντριψας πύλας τῇ θεϊκῇ αὐτοῦ ἐξουσίᾳ, πᾶσιν ἀνάστασιν ἐγκαίνιζει τοῖς ἀπ' αἰῶνος νεκρωμένοις. Ἐκείνη σήμερον ἑορτάζει διπλοῦν τὸ Πάσχα τῆς σωτηρίας, ὁρῶσα τὸ σκῆπτρον ὑμῶν, δεσπότης, τῇ ἀναστάσει Χριστοῦ συνανατέλλον. » Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ἄδονται παρὰ τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Τὸ δὲ τελευταῖον λέγουσιν οἱ κράκται· « Προσκυνήσαντες τοῦ ἀναστάντος Χριστοῦ τὴν δόξαν. » Ὁ λαός· « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ θεός τὴν κ. τ. λ. Δοχὴ δὲ τετάρτη, τῶν Πρασίμων φωνὴ ἤχ. γ'· « Πάσχα Κυρίου σήμερον καθορῶντες » καὶ τὰ ἐξῆς. Δοχὴ ε', τῶν Βενέτων, φωνὴ ἤχ. α'· « Ἐγκαίνιζεται σήμερον τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις, παραδόξως ἐκ φθορᾶς μεταπλαττομένη πρὸς ἀφθαρσίαν, στολιζέται τὴν στολὴν τῆς προτέρας δόξης, μηκέτι τῷ θανάτῳ κατεχομένη. Ὁ γὰρ ἔχων τὸ

resurgens. » Clamat et populus ter : « Longa vobis tempora. » Cantores : « Et qui salutem unguenta afferentibus dixit. » Clamat et populus ter : « Longa vobis tempora ! » Cantores : « Tempora vobis, augustabus et porphyrogenetis augeat ! » Populus : « Longævam Deis sacrum, etc. »

Reditus dominorum eodem festo.

Receptio prima, Venetorum, vox toni I : « Magnum et venerandum resurrectionis mysterium splendens hodie creatura resurrectionis. Dominus enim gloriæ terrorem mortis removet, inferorum regnum spoliavit, quondam mortuos una excitavit, ineffabile gaudium ac divinum Pascha ! Mirabiliter celebratur, augetur robor vestrum, domini, ad gloriam, famam et salutem Romanorum. » Acclamationis autem verba a præcentoribus et populo, ut in cæteris receptionibus, cantatur. Ultimum cantores dicunt : Pulchre venerunt domini cum augustabus et porphyrogenetis. » Populus : « Pulchre venistis. » Cantores : « Adorantes resurgentis Christi gloriam. » Populus : « Longævam Deus, » etc. Receptio secunda, Prasinorum, apellatum toni I : « Hodie impenetrabile angelis resurrectionis mysterium celebratur. Omne enim vivum gratia replens in carne ut homo occiditur, et inestabilem orci tyrannidem captivam ducit, occisore occiso : nunc æternum evanuit opprobrium, nunc exurgit gaudium terminorum. Rex omnium Deus vitæque dator, serva dominos in purpura ! » Tertia, Venetorum, vox toni I : « Crucem mortemque perpessus Christus, sponte in sepulchrum descendit, contritisque divina potentia sua orci portis, omnibus in sæculo mortuis resurrectionem renovat. Creatura hodie duplex Pascha salutis celebrat, videns sceptrum vestrum, domini, cum Christi resurrectione una exorlens. » Acclamationis acta a cantoribus et populo ut in cæteris factionibus cantantur. Postremo præcentores dicunt : « Adorantes Christi resuscitati gloriam, » etc. Populus : « Longævam Deus faciat, etc. » Receptio quarta, Prasinorum : vox toni III : « Pascha Domini hodie intuentes, » etc. Quinta, Venetorum : vox toni I : « Renovatur hodie humana natura, admirandum in modum ex corruptione in integritatem transmutata : induit prioris gloriæ vestimentum, non amplius a morte superanda. Tenens enim robor mortis coæternum Patris et æque inaccessum Verbum, orci regnum spoliavit, solvit captivorum vincula, libertatem omnibus donavit : hic custodiet robor majestatis, ad

VARLE LECTIONES

⁹⁴ χαρὰ ἀνεκλάλητος καὶ θεῖον Πάσχα τελεῖται ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(59) Ad mulieres unguenta ad sepulcrum Christi ferentes respicitur Marc. xvi, 1 ; v. Du Cange Gloss. Gr. v. Μυροφόροι.

(60) Hinc corrigatur Contin. Constant. p. 264,

ubi ἄνεσιν legitur. Opponitur τῇ καταπτώσει τῶν Βαρβάρων ; v. p. 29.

(61) Gaudium totius terrarum orbis. Πέπρατα τοῦ κόσμου vel τῆς οἰκουμένης intelliguntur.

laudem, gloriam et salutem Romanorum. » *Acta* A
 mationis acta a cantoribus et populo ut καὶ ἐπι-
 ris cantantur. Ultimum vero cantare⁸² diquunt:
 « Adorantes resurgentis Christi gloriā: » Popu-
 lus: « Longævam Domini, ὡς ἔβη: »
 μαίων. » Τὰ δὲ τῆς εὐφροσύνης ἄκτα ᾄδονται παρά τε τῶν
 δοξαίς. Τὰ δὲ τελευταίων ἄκτον λέγουσιν οἱ κράκται: « Προσκυνησαντες
 τοῦ ἀναστάντος Χριστοῦ τὴν
 δόξαν. » Ὁ λαός: « Πολυχρόνιον. »

29 CAPUT V.

Acta in feria secunda septimanæ renovationis.

Peracto ecclesiastico officio, quando domini
 mensæ assident, Venetorum organum sonat, et di-
 citur populus: « Sancta. » Organo silente, præcen-
 tores: « Ter sancte, cum dominis simul impera. »
 Clamat et populus ter: « Ter sancte. » Cantores: B
 « Et tu eorum curam in omnibus suscipe. »
 Clamat et populus ter: « Ter sancte. » Cantores:
 « Augens vitæ tempora. » Clamat et populus ter:
 « Ter sancte. » Cantores: « Ad perfectam læti-
 tiam Romanorum. » Clamat et populus ter: « Ter
 sancte. » Cantores: « Cum piis Deique amantibus
 conjugibus. » Clamat et populus ter: « Ter san-
 cte. » Cantores: « Et venerandis porphyrogenetis
 in purpura. » Clamat et populus ter: « Ter san-
 cte. » Cantores: « Et Venetorum, fidelium servorum
 vestrorum. » Clamat et populus ter: « Ter
 sancte. » Cantores: « Resurgens Deus noster, domi-
 nos custodi. » Clamat et populus similiter ter:
 « Resurgens Deus noster, dominos custodi. » Can-
 tores: « Spiritus sancte, augustas serva! » Popu-
 lus eadem ter. » Cantores: « Mater Dei nostri,
 custodi porphyrogenetos. » Eadem populus ter.
 Cantores: « Domine, vitam eorum per nos-
 tram. » (II.) Hymnus toni I: « Aperiantur sepul-

κράτος τοῦ θανάτου, ὁ τοῦ Πατρὸς συνάναρχος καὶ
 συναΐδιος λόγος, σκυλεύσας τὰ βασίλεια τοῦ ᾄδου,
 ἔλυσε τὸν δεσμόν τῶν αἰχμαλώτων, πᾶσι δωρησάμε-
 νος ἐλευθερίαν. Ὅς καὶ φυλάξει τὸ κράτος τῆς βα-
 σιλείας εἰς δόξαν, εἰς καύχημα, εἰς ἀνέγερσιν Ῥω-
 κρατῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς
 « Προσκυνησαντες τοῦ ἀναστάντος Χριστοῦ τὴν

ΚΕΦΑΛ. Ε΄.

Ἄκτα τῆ ἑορτῆ τῆ δευτέρᾳ τῆς διακαινησί-
 μου ⁸⁵ (62.)

Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας, ὅτε ἀκουμβί-
 σωσιν (63) εἰ δεσπότηται ἐπὶ τῆς τραπέζης, αὐλεῖ τὸ ὄρ-
 γανον τῶν Βενέτων, καὶ λέγει ὁ λαός: « Ἀγιαχάς (64). »
 « Καὶ ὅτε παύσῃ τὸ ὄργανον, λέγουσιν οἱ κράκται: »
 « Τρισάγιο, συμβασίλευσον τοὺς δεσπότης ⁸⁶. » Φθογγεῖ
 καὶ ὁ λαός ἐκ τρίτου: « Τρισάγιο. » Οἱ κράκται:
 « Καὶ σὺ αὐτοὺς θεράπευσον ἐπὶ πᾶσιν. » Φθογγεῖ
 καὶ ὁ λαός ἐκ γ'. « Τρισάγιο. » Οἱ κράκται: « Πλεον-
 ᾄζων τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνους. » Φθογγεῖ καὶ ὁ
 λαός ἐκ γ'. « Τρισάγιο. » Οἱ κράκται: « Εἰς τελείαν
 χαρμονὴν τῶν Ῥωμαίων. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ
 γ'. « Τρισάγιο. » Οἱ κράκται: « Σὺν αὐγούσταῖς εὐ-
 σεδέσι φιλοθέοις. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ γ'. « Τρι-
 σάγιο. » Οἱ κράκται: « Καὶ τοῖς τιμίσις πορφυρο-
 γεννήτοις ἐν τῇ πορφύρᾳ. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ
 τρίτου: « Τρισάγιο. » Οἱ κράκται: « Καὶ Βενέτων τῶν
 γνησίων ὑμῶν δούλων. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ γ'.
 « Τρισάγιο. » Οἱ κράκται: « Ἐς, ὁ ἀναστάς Θεός
 ἡμῶν, τοὺς δεσπότης φύλαττε. » Καὶ ὁ λαός ὁμοίως
 ἐκ τρίτου: « Οἱ ἐς (65), ὁ ἀναστάς Θεός ἡμῶν, τοὺς
 δεσπότης φύλαττε. » Οἱ κράκται: « Πνεῦμα τὸ παν-
 ᾄμιον τῆς ἀγούστας σκέπασον (66). » Καὶ ὁ λαός
 ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται: « Μήτηρ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν,
 φύλαττε τὰ πορφυρογέννητα. » Καὶ ὁ λαός ἐκ γ'. Οἱ

VARLE LECTIONES

⁸⁵ διακαινησίμου R., διακινήσιμου cod. et. ed. ⁸⁶ τοῖς δεσπότης conj. Leich.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(62) Sic frequenter in hoc codice est exaratum
 pro διακαινησίμου. Ἡ διακινήσιμος ἐβδομάς, vel
 ἐβδομάς τοῦ διακαινησίμου (ita Græci novi efferunt
 pro τῆς διακαινησίως), *septima renovationis*, ut
 vulgo vertunt, (non prorsus recte, nisi renovatio-
 nis vocabulum pro gestatione novarum vestium
 accipiatur, quæ significato medio ævo usitata ho-
 die exoluit,) est ea, quæ diem Paschatis immediate
 sequitur. Græci enim septimanam a die lunæ or-
 diuntur, et finiunt in dominica. Vid. Du Cange Gl.
 Gr. h. v. Dicitur ἡ διακινήσιμος, quia neophyti
 illa septimana διακινήσιν in *albis*, quas in baptismo
 vigilia Paschatis acceperant, incedebant, et ἡ Κα-
 νὴ, nempe Κυριακή, *Dominica nova*, dicebatur, in
 quas novas et candidas vestes pro ultima vice ges-
 tabant, seu deponebant. Methodius patriarch.
 CPTanus de iis, qui abnegarunt: Βαλλέσθω ἱμάτια
 καινὰ κατὰ τὸν τύπον τῶν βαπτισμένων. Vestes
 illæ a Latinis quidem *albæ*, a candore, Græcis vero
 αὐτὰ καὶνὰ appellabantur. Terminatio ἡμῶν novis
 Græcis valde frequentatur, pro nomine substantivo
 terminato in *is*, ut τὸ διακινήσιμον pro διακινή-
 σις, *processio in novis vestibus*; τὸ ἀναλήψιμον pro
 ἡ ἀνάληψις; αἰτήσιμον et αἰτήσιον pro αἰτήσις. Ita
 quoque ἀσπαστικὸν pro osculo, ἀσπασμῶν vel actu
 osculandi. Glossæ: *Labratum*, φιλῆμα βασιλικὸν.

ἀσπαστικὸν βασιλικὸν.

(63) Non putem negandam Luitprando fidem, qui
 in legatione alt, Græcos imperatores in solemnibus
 conviviis per dies festos non assedissee mensis,
 sed accubuisse vetusto more. Putem itaque, ver-
 bum ἀκουμβίσειν, ubi occurrit in hoc codice. (oc-
 currit autem sæpius in Cleorologio,) per *accum-
 bere* reddi debere.

(64) Quid illud χάς sibi velit, nescio. Videtur ad
 illa vulgaria pertinere, qualia in hoc codice in
 Laudibus passim occurrunt, ut paulo post ἐς, et οἱ
 ἐς, *vanà*, etc., quorum ratio dari nulla potest, ne-
 que debet.

(65) Recurrit sæpius in hoc codice. Est procul
 dubio idem, quod ἐς, *hec*, exclamatio; v. Du Cang.
 v. ἐς, pro quo etiam εἰς habemus; item ac apud
 Symeon. Mag. p. 495, item οἱ ἐς, quod aliud nihil
 quam *huè, ohe*.

(66) Est votum Augustabus proprium, quas,
 optant populi, ut Spiritus sanctus obumbret, te-
 gat, obnubat. Quia nempe velo nuptæ prodibant.
 Simile illud Hincmari in coronatione Judithæ, cum
 nubet Edelfredo, regi Anglorum: *Nubas in Chri-
 sto, obnupta nube cælesti et refrigerata gratia spi-
 rituali*.

κράττει· « Κύριε, ζωὴν αὐτῶν διὰ τὴν ζωὴν ἡμῶν. » A
(B.) Φωνὴ ἤχ. α'. « Ἐξανοιγέσθωσαν τάφοι, καὶ
νεκροὶ ἐξαναστῆτωσαν· ὁ γὰρ Κύριος ἐκ τάφου ⁹⁷
σήμερον ἐξανέστη. Εὐφραίνεσθωσαν οἱ ζῶντες καὶ
ζωῆς (67) ἐντρυφάτωσαν· τοῦ γὰρ θανάτου τὸ κέν-
τρον σήμερον ἠφανίσθη. Ἄευχαιμονεῖτω ἡ κτίσις τὸν
κτίστην ἀνευφημοῦσα· ἡ τυραννὶς γὰρ τῆς ἀμαρτίας
σήμερον καθρέθη. Ἀγαλλιᾶσθω μεγάλως ἡ πόλις
ὁμῶν, δεσπότης, θεότητι τῇ ἐν Τριάδι σήμερον προσ-
κυνῶσα, εἰς κατὰπτωσιν Βαρβάρων καὶ ἀνέγερσιν
Ῥωμαίων. » Καὶ ἀπὸ φωνῆς (68) λέγουσιν ἀπελα-
τικὸν ἤχ. α'. « Τὸ μέγα καὶ σεβάσμιον μυστήριον
τῆς ἀναστάσεως » καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ μετὰ τὸ τελειώ-
σαι τὸν δῆμον τῶν Βενέτων ἀκτολογεῖ ὁμοίως καὶ ὁ
δῆμος τῶν Πρασίνων, καὶ λέγει ἀπελατικὸν ἤχ. α'.
« Σήμερον τὸ τοῖς ἀγγέλοις ἀπόρρητον » καὶ τὰ ἐξῆς. B
Καὶ μετὰ τὸ τελειῶσαι τὸν δῆμον τῶν Πρασίνων
λέγουσιν οἱ κράττει τῶν Βενέτων· « Κύριε, σῶσον
τοὺς δεσπότης Ῥωμαίων. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ
γ'. « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράττει· « Κύριε, σῶσον
τοὺς ἐκ σοῦ ἐστεμμένους. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'.
« Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράττει· « Κύριε, σῶσον τοὺς
δεσπότης σὺν ταῖς αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεν-
νήτοις. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Κύριε, σῶσον. »
Οἱ κράττει· « Ἐς ὁ ἀναστὰς Θεὸς ἡμῶν τοὺς δεσπό-
τας φύλαττε. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ κριτοῦ· « Οἱ
εἰς, ὁ ἀναστὰς Θεὸς ἡμῶν, τοὺς δεσπότης φύλαττε. »
Οἱ κράττει· « Πνεῦμα τὸ πανάγιον τὰς Αὐγούστας
σκέπασον. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ
κράττει· « Μήτηρ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, φύλαττε τὰ πορ-
φυρογέννητα! » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ
κράττει· « Κύριε, ζωὴν αὐτῶν διὰ τὴν ζωὴν ἡμῶν. »
Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Καὶ εὐθὺς ῥίπτει θνωθεν ἀπὸ τῆς θυρίδος ὁ ἀρτοκλήνης τὰ δύο
μέρη (69) τὰ ἀποκόμβια, καὶ ἐπεύχονται τοῖς δεσπότησι, καὶ ἀναχωροῦσι.

Ἰποστρωφὴ τῶν δεσποτῶν ⁶⁸ δὲ τῆς (70) ἀπὸ C
τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου ⁹⁹ πρὸς τὸ παλά-
τιον.

Δ'. Δοχὴ α' εἰς τοὺς Λέοντας. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ
δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἡγούν ὁ δομέστικος τῶν

I. Receptio prima ad Leones. Stat ibi princeps
Venetorum, seu domesticus scholarum, cum po-

VARIE LECTIONES

⁹⁷ ἐξ τάφου ed. ⁹⁸ δήλης cod. ⁹⁹ ἀπὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων conj. Leich.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(67) Ita membranæ. Erunt, qui ζωὴ malint.
(68) *Assa voce, sed clara*. Opponitur cum τῷ ἀπὸ
φθογγῆς, quod est *modulata voce* (v. p. 147, et 183),
tum voci pressæ, aut tacitæ recitationi, τῇ ἡσυ-
χαίῃ καὶ καθ' ἑαυτὸν. Prorsus idem est atque μετ'
ἐκφωνήσεως, aut ἐκφώνως, de quo supra diximus
ad p. 17. Liqueat e novella Justin. 127, quæ vetat
consecrationem sacrorum donorum, aut in bapti-
smo preces, tacite a sacerdote recitari, deprehensio
forte uno et altero, qui tacite se ea dicere jactans,
tamen nihil dixisset, et ne formulam quidem ten-
neret; sed μετὰ φωνῆς clara voce, quam omnes au-
diant, recitari jubet. Κελεύομεν πάντας ἐπισκόπους
τε καὶ πρεσβυτέρους μὴ κατὰ τὸ σσειωπημῖνον,
ἀλλὰ μετὰ φωνῆς τῷ πιστοτάτῳ λαῷ ἐξακουσμένης
τῆν θεῖαν προσκομιδὴν καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ἁγίῳ βαπτί-
σματι προσευχὴν ποιῆσθαι. — Διὰ ταῦτα προσήκει
τὴν ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ προσκομιδῇ καὶ τὰς ἄλλας προσευ-
χὰς μετὰ φωνῆς παρὰ τῶν ὀσιωτάτων ἐπισκόπων τε
καὶ πρεσβυτέρων προσφέρεσθαι τῷ Κυρίῳ. Neque
scrupulum injicere debet, quod additur ἤχῳ α',
Nulla enim vox, sive *assa*, sive *modulata sit*, potest

absque tono quodam proferri. Et significatur hic
tantummodo, illam, quæ subjicitur, rhesin esse
nuda quidem voce, at in eodem semper tono primo
recitandam, quod Latini sequiores dicunt *directe*.
Psalmus directaneus, unico tono; nullo flexu,
nulla modulatione absolutus. V. Du Cange v. *Di-*
rectare et φωνή. Veteres quoque dicebant ἀπὸ φω-
νῆς, *oraliter*, ut vulgo dicunt, alicui aliquid man-
dare renuntiandum alteri, imperare agendum, vel
vetare. Ita narrat Appianus Parthicorum initio,
Ateium trib. plebis Cræssi expeditioni interceden-
tem πρῶτον μὲν ἀπὸ φωνῆς κωλύσαι καὶ διαμαρτύ-
ρασθαι μὴ βαδίζειν, etc., *clara voce*, conceptis ver-
bis, *expeditionem veluisse*.

(69) Si recte habet hæc lectio (et sæpe sic est in
codice), debet accusativus pro dativo hic accipi.
Alias posset εἰς ob præcedentem syllabam exci-
desse videri.

(70) M. δήλης, quod eo indico, ut intelligatur
mos librarii η et εἰ permutandi, non tanquam re-
ctum sit. Ἀπὸ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου est idioti-
smus novæ Græciæ.

pulo suo Veneto, et dicunt præcentores : « Feliciter venit divina majestas. » Clamat et populus ter : « Feliciter venistis. » Acclamationis autem acta a præcentoribus et populo ut in reliquis receptionibus cantantur. Abeuntibus dominis, populus cursoria dicit : « Salve, potentissime imperator, gaudium orbis, famule Dei, Romanorum felicitas, lætitia Venetorum, voluptas et decus, te divinum numen centum annos populo suo præsesse sinat. » Aliud : « Gaudium hodie, tranquillitas et quies ingens ! Domini enim gaudium induti, ut phosphori, in majestate splendent, et orbi felicitas contingit. Ipsum enim gaudium nostrum orbis etiam lætitia est. » Aliud : « Dextra Dei nostri, domini, potentiam fecit, pax in proprio imperio viget, idque in ipso, ad clementiam, in fide exaltavit. Gaudeant cælestes spirituum exercitus, gaudeant copie Romanorum, Christiani omnes, festum Deo celebraturi, simul gaudeant ! » Sciendum est, hæc cursoria in cæteris quoque processionibus recitari.

II. Receptio secunda in ædes Sancti Polyucti. Stat ibi tribunus Venetorum cum factione alba, et dicunt cantores : « Feliciter venit divina majestas. » Acclamationis vero acta a cantoribus et populo, ut in cæteris quoque receptionibus, cantantur. Receptio tertia ad Sanctam Euphemiam Olybrii. Stat ibi tribunus Prasinorum seu excubitor cum transitorio Prasinorum populo, et cursoria terti dicit : « Qui æternum Patri, » etc. Acta vero acclamationis a cantoribus et populo, ut in cæteris receptionibus mos est, cantatur. Receptio quarta ad Philadelphium. Stat ibi princeps Venetorum seu domesticus scholarum cum Venetorum populo. Acclamationis autem acta a cantoribus et populo, ut in cæteris receptionibus obinet, cantantur. Quinta ad Taurum ; stat ibi tribunus Prasinorum cum factione russa ; acta vero acclamationis a cantoribus et populo ut in cæteris receptionibus recitantur. Sexta ad fornitem pistorum : reversus idem tribunus cum russis, dominos ibi excoipit. Acclamationis autem acta a præcentoribus et populo ut in cæteris receptionibus cantantur. Septimo in foro ; stat ibi princeps Prasinorum seu excubitor cum populo Prasino. Acclamationis vero acta a cantoribus et populo ut in cæteris receptionibus cantantur. Octava in Prætorio : stat ibi tribunus Venetorum cum populo albo. Acclamationis

A σχολῶν, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Βενέτων, καὶ λέγουσιν οἱ κράται· « Καλῶς ἦλθεν ἡ ἔθνικ· βασιλεία. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· « Καλῶς ἦλθετε ! » Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρὰ τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς, καὶ μετὰ τὸ ἀποκινήσαι τοὺς δεσπότη· λέγει ὁ δῆμος τὰ δρομικά (71)· « Χαίροις, κραταῖ· ταις αὐτόκρατορ, χαρὰ τῆς οἰκουμένης, τοῦ θεοῦ ἰ· θεράπων, Ῥωμαίων εὐτυχία, ἀγαλλίασις Βενέτων, εὐφροσύνη καὶ κοσμιότης, σὲ ἡ θεότης ἐπὶ χρόνῳ· ἐκὰτὸν ὀξιώσῃ τὴν ἑαυτοῦ διέπειν πολιτείας. » Ἄλλο· « Χαρὰ ὡδε σήμερον, γαλήνη καὶ πραότης μεγάλη· οἱ γὰρ δεσπότη· χαρὰν ἡμφισμένοι ὡς ἐωσφόροι· ἐκλάμπουσιν ἐν τῷ κράτει, καὶ δεξιούται τῷ κράτῳ· εὐτυχία. Αὐτὴ γὰρ χαρὰ ἡμῶν καὶ ἀγαλλίασις κόσμου. » Ἄλλο· « Ἐποίησε δύναμιν ἡ δεξιὰ τοῦ θεοῦ· ἡμῶν, δεσπότη·, ἀντελάβετο εἰρήνη τῆς ἰδίας πολιτείας, καὶ ἐν αὐτῷ ἐν τῇ πίστει ὕψωσε πρὸς εὐμνη· νειαν. Ἀγάλλεσθε οὐράνιαι στρατιαὶ τῶν ἀτιμῶτων, συναγέλλου στρατόπεδον τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἐπαγάλλεσθε ὅ· πάντες Χριστιανοὶ ἰορτάζειν Κυρίῳ. » Ἰστέον, ὅτι ταῦτα τὰ δρομικά λέγονται καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς προελύσεσι.

B. Δοχὴ β' εἰς τὸν ἅγιον Πολύευκτον. Δίχεται· ἐκεῖσε ὁ δῆμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ, καὶ λέγουσιν οἱ κράται· « Καλῶς ἦλθεν ἡ ἔθνικ· βασιλεία. » Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται· παρὰ τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Δοχὴ γ' εἰς τὴν ἁγίαν εὐφημίαν τοῦ Ὀλυβρίου. Δίχεται· ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίνων, ἔχου ὁ ἐκκοῦβιτος μετὰ καὶ τοῦ περα· τικοῦ δήμου τῶν Πρασίνων, καὶ λέγει δρομικά τῆ· « Ὁ ἀχρόνως τῷ Πατρὶ » καὶ τὰ ἐξῆς. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρὰ τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Δοχὴ δ' εἰς τὸ Φιλαδέλφιον. Δίχεται· ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἦγον ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Βενέτων. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρὰ τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Δοχὴ ε' εἰς τὸν Ταῦρον. Δίχεται· ἐκεῖσε ὁ δῆμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ ρουσιῶ. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρὰ τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Δοχὴ ζ' ἐν τῷ φουρνικῷ τῶν ἀρτοποιῶν (72). Ὑποστρεφόμενος αὐτὸς δῆμαρχος μετὰ τοῦ δήμου τοῦ ρουσιῶ, ποιῶ· σιν (73) ἐκεῖ δοχῆν. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρὰ τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Δοχὴ ζ' ἐν τῷ φόρῳ. Δί· χεται· ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίνων, ἔχου ὁ

VARIÆ LECTIONES.

¹ ἡλ. superscripto θ cod., ἦλθεσ sive ἦλθετε R. ² καθὼς ἐν ed. ³ συναγέλλεσθε ed. ⁴ ὁ ante δομέστι· add. ed. ⁵ ἀρτοποιῶν cod. ⁶ ποιῶσιν cod.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(71) Videtur carminis concitatoris, dactylici, celeriter currentis esse, quale abeunti accinitur, nostrates dicerent *en Marsch* Conf. p. 34.

(72) M. ἀρτοποιῶν, neutrum male, hoc novæ Græcitat̄is, illud grammaticorum sanctionibus

aptum.

(73) M. ποιῶσιν. Frequentissime aut librarius noster, aut auctor ipse ex more sæculi subjunctivum pro indicativo usurpat, aut potius ω et ου promiscue habent, ut patuit modo in ἀρτοποιῶν.

ἐκκουβίτος, μετὰ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Πρασί- A
νων. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρὰ τε τῶν
κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς
δοχαῖς Δοχὴ ἡ ἐν τῷ πραιτωρίῳ. Δέχεται: ἐκεῖσε
ὁ δῆμαρχος τῶν Βενέτων, μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευ-
κοῦ. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ᾄδονται παρὰ τε τῶν
κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς
δοχαῖς. Ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ ἄκτῳ λέγουσιν οἱ κράται·
« Καλῶς ἦλθεν ἡ ἀνάστασις τῶν τῆς Ἄγκρ (74). »
Ἐκκουβίτος: « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ θεὸς τὴν ἀρίαν
βασίλειαν σας εἰς πολλὰ ἔτη. » Δοχὴ θ' ἐν τῇ φουρ-
νικῇ τοῦ Μιλίου. Ἰποστρεφόμενος ὁ αὐτὸς δῆμαρ-
χος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ, ποιεῖ
ἐκεῖσε δοχὴν. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρὰ
τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς
λοιπαῖς δοχαῖς. Καὶ πάλιν μετὰ μικρὸν τῆς τοιαύτης
δοχῆς δέχεται ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίτων, ἔγουν ὁ
δομέστικος τῶν ἐκκουβίτων. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας
ἄκτα ᾄδονται παρὰ τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ,
καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Καὶ πάλιν μετὰ
μικρὸν τῆς τοιαύτης δοχῆς δέχεται ὁ δημοκράτης τῶν
Βενέτων. ἔγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, εἰς τὸ
κάγκελλον τῆς χαλκῆς. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρὰ
τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν
ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Ἄκτα τῆ ἑορτῆ τῆ Κυριακῆ τοῦ Ἀντίπασχα.
Ἰστέον, ὅτι τῆ Κυριακῆ τοῦ Ἀντίπασχα (75), ὅτε
ἀκουμβίσωσιν οἱ δεσπότες ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἡ αὐτῆ
τάξις καὶ ἀκολουθία γίνεται τῆς δευτέρας τῆς δια-
καινησίμου, δηλονότι καὶ αἱ ἀκτολογίαι τῶν δύο με-
ρῶν, καὶ πάντα, καθὼς προεῖρηται· πλὴν οἱ μὲν
Βένετοι λέγουσιν ἀπαλατικὸν ἔχ. πλαγ. δ'· « Ἀνα-
καινίζου ἡ κτίσις, Χριστὸς ἀνέστη, ἐόρταζε τῷ Κυ-
ρίῳ τὰς ἑορτὰς σου. Ἐσφραγισμένου γὰρ τοῦ τά-
φου, ὁ τῆς ζωῆς ἥλιος ἀνατείλας, καὶ ὀφθαῖς ἀπο-
στόλων τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον
δι' αὐτοῦ ἐγκαινίζει, καὶ ἐρήνην χαρίζεται πάση τῇ
οἰκουμένῃ, καὶ τὸ βασιλεῖον κράτος ἀστέρως ἀνα-
τολῆ τοῦ ἀδούτου νεουργεῖ καὶ » (76) μεγαλύνει, ὡς
λαμπρὸς ἥλιος, προσερχόμενος σήμερον εἰς δόξαν, C
εἰς καύχημα, εἰς ἀνέγερσιν Ῥωμαίων. » Οἱ δὲ Πρά-
σινοι τόνδε· « Ἀποβαλόντες σύμβολα λυπηρῆς κατ-
ηφείας οἱ ἀπόστολοι, χαίροντες προῆλθον εἰς Γαλι-
λαίαν καὶ εἶδον ὃν ἐπόθουν ἐκ νεκρῶν ἐγηγερμένον.
Ἀπόβρητον εἶδξαντο παρ' αὐτοῦ μυσταγωγίαν, καὶ
ὡς ἀκτίνες διαδραμόντες τὸν κόσμον φαιδρόμορφον
ἐκήρυξαν τῆς ἀναστάσεως τὴν ἡμέραν. Αὐτῶν ἡ προσ-
τασία τῆ θεϊκῆ παντευχίᾳ (77) ὑμᾶς διαφυλάξει,
δεσπότες, εἰς εὐτυχίαν Ῥωμαίων. » Ἰστέον, ὅτι
ὑποστρεφόντων τῶν δεσποτῶν δειλῆς ἀπὸ τοῦ Ἁγίου
Ἀποστόλου ὁ εἰς τὸ παλάτιον ταύτῃ τῆ ἑορτῆ, ἡ
αὐτῆ τάξις καὶ ἀκολουθία γίνεται τῆς δευτέρας τῆς
διακαινησίμου, δηλονότι καὶ αἱ δοχαὶ ἐν τοῖς προει-

B

CAPUT VI.

Acta ferie secundæ Dominicæ post Pascha.

Sciendum est, Dominica secunda post Pascha,
quando mensæ domini assident, eundem ritum
idemque officium ac secunda feria renovationis
observari. Scilicet et duarum factionum acclama-
tiones et omnia quæ supra declarata fuerunt :
nisi quod Veneti apalaticum toni obliqui IV
dicant : « Renova te, creatura, Christus resur-
rexit : celebra Domino festa tua, E sepulcro enim,
sigillo munito, vitæ Sol exortus est, et apostolis,
clausis januis, apparuit. Spiritus sanctus per
ipsum renovat et pacem orbi universo largitur,
majestatem imperatorum sideris nunquam occiden-
tis ortus renovat et magnificat, procedens hodie
ut splendidus sol ad honorem, gloriam et salutem
Romanorum. » Prasini vero dicunt : « Signa
tristis mœstitiæ apostoll deposuerunt, in Gallilæam
cum gaudio processere, et quem desideraverant
resuscitatum e mortuis viderunt. Doctrina ineffa-
bili ab eo imbuti, orbem sicut radii penetrantes.
splendidam resurrectionis diem nuntiarunt : quorum
patrociniū per gratiam divinam vos, do-
mini, ad Romanorum felicitatem custodiat ! » Sciendum
est, dominis ab æde Sanctorum. Apostolorum
ad palatium hoc festo revertentibus, cumdem ritum
et ordinem ac in secundo renovationis ob-
servari : scilicet et excipiuntur in dictis locis, ac
acclamations supra commemoratæ recitantur :

VARIÆ LECTIONES.

* ἔτη, deest in cod. * καὶ om. cod. * τῶν ἁγίων Ἀποστόλων conj. Leich.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(74) Simile illud Francozum, ni fallor, de Josse- D
lino Corteniacense, mors pallida Saracenorum.

(75) Est Dominica proxima a festo Paschatis, alias
in albis, vel quasimodo dicta.

(76) M. deest copula, quo aliquanto vehementior sit
oratio. At ἐγκαινίζει trahendum sequentibus com-

mune τὴν οἰκουμένην. Spiritus sanctus per eum ini-
tial totum mundum, in rebus novis et insuetis, in
vita nova constituit.

(77) Videtur vocabulum a πᾶν omne, et τεύ-
χισιν facere, compositum esse, atque omnipotentiam
Dei significare.

præterquam quod Veneti tono obliquo IV canunt: Α ρημένους τόποις καὶ αἱ ἀκτολογίαι, καθὼς προείρηται. « Tristis mœstiliæ signa apostoli deposuerunt, etc. » Item tono I; » Is, qui æternum Patri, » etc. Πράσινοι ἤχ. πλαγ. δ'. Ἀποβαλόντες τὰ σύμβολα « Ὁ ἀχρόνως τῷ Πατρὶ » καὶ τὰ ἐξῆς. Ἄλλο ἤχ. α ξ.

CAPUT VII.

In feria iv septimanæ iv post Pascha.

Sciendum, in hac mediæ Pentecostes processione, procedentibus iterumque revertentibus dominis, similes receptiones et acclamationes ut in secunda feria renovationis institui: nisi quod Veneti apellaticum toni I dicant: « Magne et venerande Spiritus, qui in celo cum Patre ☩ ut Dominus omnium celebratus, in templo cum Hebræis conversans, flumina sapientiæ scaturire docet, et Altissimi Sapientia admirandum in modum exclamat: Accedite, sitientes, et Spiritus, qui potus perennis est, haustu irrigamini. Populi bibentes exsultant, et potentiam vestram, domini, ad gloriam, honorem et incrementum Romanorum venerantur. Prasini vero voce toni I: « Mediator creaturæ suique Patris divinum Verbum, in medio templo hoc festo libere loquitur: qui e latere purissimo in totum orbem flumina immortalitatis effusus es, nunc sitientibus, e labiis, doctrinæ flumina profundis; at imperitum vulgus miratur quidem, sed agnoscere recusat, tua sapientia omnia esse confecta tuaque gubernatione contineri. Tu igitur, Deus, qui manu tua dominos coronasti, ad lætitiæ Romanorum eos custodit. » Sciendum est, hoc mediæ Pentecostes festo, dominis mensæ accumbentibus, eundem ritum et morem ac in secunda renovationis feria observari.

CAPUT VIII.

In festo Ascensionis.

I. Sciendum est, festo Ascensionis, dum mensæ domini accumbunt, eosdem ritus ac secundo renovationis die, scilicet tum acclamationes duarum factionum, tum alia omnia, quæ supra commemoravimus, observari; nisi quod Veneti tono obliquo I, dicant: « Ut perenne flumen te, fontem sacrum, solam sanctissimam Dei Matrem, Christiani invenimus. Veneramur te tanquam Deiparam, et obte-

VARIE LECTIONES.

^{10.17} μὲν om. ed. ¹⁸ δροσίζεσθε. Τοῦ πνευμ. τ. πός. ἐκ. τ. ἀ. πόμα τὰ πλήθη conj. R. ¹⁹ τὸν super-scripto Δ pro τόνδε cod., unde R, τὸ δρομικόν conj. ²⁰ ἀφθασίας R., ἀφθασίας cod., ἀθανασίας conj. Leich, ἀφθανασίας ed. ²¹ Verba οὐ βούλεται πάντα om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(78) Dies vigesima quinta a Pascha, vel feria quarta septimanæ quartæ post Pascha. [Προέλευσις μεσοπεντηκοστῆς memoratur Georg. Monacho p. 556, Leo in ea vulneratus ipsam abrogavit. Ad S. Mocii instituebatur p. 464. Chrysostomi oratio in Μεσοπεντηκοστὴν habetur apud Lambecium cod. 40, n. 20.]* Ut Μεσοπεντηκοστῆς dicitur dimidiata pro μέση τοῦ Πάσχατος καὶ τῆς Πεντηκοστῆς, ita quoque ἡ μέση τοῦ Πάσχατος dicitur pro eodem integro, aut quod totum tempus inter Pascha et Penteco-

ΚΕΦΑΛΑ. Ζ'.

Τῇ ἑορτῇ τῆς Μεσοπεντηκοστῆς (78).

Χρῆ εἶδέναι, ὅτι καὶ τῇ προελεύσει ταύτῃ τῆς Μεσοπεντηκοστῆς, καὶ ἀπιόντων τῶν δεσποτῶν καὶ πάλιν ὑποστρεφόντων, καὶ αἱ δοχαὶ καὶ αἱ ἀκτολογίαι ὁμοίαι γίνονται τῆς δευτέρας τῆς διακαινησίμου. Πλὴν οἱ μὲν ^{10.17} Βένετοι λέγουσιν ἀπὸ φωνῆς ἀπελατικῶν ἤχ. α' « Πνεῦμα μέγα καὶ ἐσβάσιον, ὁ ἄνω δοξαζόμενος σὺν τῷ Πατρὶ ὡς πάντων Κύριος, ἐν ἱερῷ συνόμιλος ὧν Ἑβραίοις διδάσκει Σοφίαν βρούειν νάμτα (79), ὑπερφυῶς ἡ Σοφία τοῦ Ὑψίστου ἀναφω- νῶν. Οἱ διψῶντες προσέρχεσθε, καὶ δροσίζεσθε ¹ τοῦ Πνεύματος τὴν πόσιν, ἐκεῖνο τὸ ἀείζων πόμα. Τὰ πλήθη ἀγάλλονται πίνοντα, καὶ γεραίρουσι τὸ κράτος ὑμῶν, δεσπότης, εἰς δόξαν, εἰς καύχημα, εἰς ἀνύψωσιν Ῥωμαίων. » Οἱ δὲ Πράσινοι λέγουσι τόνδε ¹⁹ ἤχ. α' « Ὁ μεσίτης ὧν πλάσματος, καὶ Πατὴρ τοῦ ἰδίου, θεῖε Λόγε, τοῦ ναοῦ ἑορτῆς ἐν μέσῳ παρῆρησιάζει (80) ὁ μέλλων ἐκ τῆς πλευρᾶς τῆς ἀχράντου ρεῖθρα προχέειν ἀφθασίας ²⁰ ἔλψ τῷ κόσμῳ, νῦν διψῶντας ποτίσεις ἐκ χειλῶν διδασκαλίας νάματα, καὶ ὁ ἀσύνετος δῆμος θαυμάζει μὲν, οὐ βούλεται ²¹ δὲ γνῶναι, ὅτι σὴ ἐξείργασται σοφία πάντα καὶ συνεχεται σὴ κυβερνήσει. Σὺ οὖν δοξάσας τῷ στέφει, θεε, δεσπότης παλάμη σου, φύλαττε εἰς ἀνέγερσιν Ῥωμαίων. » Χρῆ εἶδέναι, ὅτι ταύτῃ τῇ ἑορτῇ τῆς Μεσοπεντηκοστῆς, ἐπὶ τῆς τραπέζης τῶν δεσποτῶν καθεζομένων, ἡ αὐτὴ τάξις καὶ ἀκολουθία γίνεται, καθὼς καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ τῆς διακαινησίμου.

ΚΕΦΑΛΑ. Η'.

Τῇ ἑορτῇ τῆς Ἀναληψίμου.

Α'. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς Ἀναληψίμου, ὅτε ἀκουμβίτωσιν οἱ δεσπότης ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἡ αὐτὴ τάξις καὶ ἀκολουθία γίνεται τῆς δευτέρας τῆς διακαινησίμου, δηλονότι καὶ αἱ ἀκτολογίαι τῶν δύο μερῶν καὶ πάντα, καθὼς προείρηται. Πλὴν οἱ μὲν Βένετοι λέγουσι τὴν φωνὴν ἤχ. πλαγ. α' « Ὡς ἀείζων ρεῖθρον, πηγὴν ἁγίαν Χριστιανοὶ εὐρηκότας μόντην σὲ, τὴν πανάγιον τοῦ Θεοῦ Μητέρα, δυσωποῦ-

sten intercedens Pascha diceretur; et ipsa Pentecoste. *Pascha rosata*. Vid. Du Cange h. v.

(79) Veteres βλύειν frequentabant; novi autem sæpe et permutant. Vid. Themist. pag. 260 ed. Harduin. et Procop. Anecd. p. 85.

(80) Est aut pro παρῆρησιάζει more librarii η et ει promiscue habentis, aut atticismus est, quem tamen in hoc quidem libro vix quæsierim, vix admittam.

μεν ὡς Θεοτόκον, καὶ ἔξαιτοῦμεν στόματι ἀσιγήτων Ἀπτερυξί τῆς σῆς πρεσβείας ὁ δεινα καὶ ὁ δεινα περιφύλαττε μέχρι τέλους. « Ὁ ἀπελατικός ἤχ. δ' « Σὲ, τὴν παστάδα τοῦ Χριστοῦ, δι' ἧς ἔλαμψε Χριστὸς κατὰ σάρκα τοῖς βροτοῖς, αἰνοῦμεν λαοὶ ἐπαξίως Θεοτόκε, τοὺς δεσπότης ὡς φωστῆρας περιώζε εἰς ἀνέγερσιν τοῦ κόσμου, καὶ Βενέτων ἀεὶ σε κεκτημένων κραταίωμα βοηθείας. » Οἱ δὲ Πράσινοι λέγουσι τὴν φωνὴν πλαγ. δ' « Ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς Ῥωμαίων, Παρθένε, Μήτηρ Θεοῦ τοῦ Λόγου, συστρατήγησον μόνῃ τοῖς δεσπότης ἐν τῇ πορφύρᾳ, τοῖς λαβοῦσιν ἐκ σοῦ τὸ στέφος, ὅτι αὐτοὶ σε κέκτηνται κατὰ πάντα θυρόν ἀπροσμάχητον ἐν τῇ πορφύρᾳ. » Ἄλλο ἤχ. δ'. « Καταφυγῆς ἐλπίδα καὶ σωτηρίας καὶ ἀντιλήψεως κλέος σὲ τὴν πάναγον ²² Χριστιανοὶ κεκτημένοι, ἔξαιτοῦμεν ὡς σκέπην, πρεσβευτικαῖς παρίεπε πτερυξί· σὲ γὰρ κέκτηνται ἰσχὺν κατ' ἐχθρῶν τροπαιοφόρον. »

Β'. Ἰστέον, ὅτι ταύτῃ τῇ ἑορτῇ γίνονται αἱ δοχαὶ οὕτως· δοχὴ α' ἐξῴθεν τῆς καμάρας τοῦ ἐμβόλου, ἐν ᾧ καὶ ὁ κίων ἴσταται. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἦγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, μετὰ τοῦ περαιοῦ δόμου τῶν Βενέτων. Δοχὴ β' εἰς τὸ ἀγωγόν, ἐν ᾧ τὸ ὕδωρ ἔκρεῖ. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίνων, ἦγουν ὁ ἐκσκούβιτος. Δοχὴ γ' εἰς τὸν ἄγιον Μώκιον. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δῆμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ. Δοχὴ δ' ἐν τῷ Ῥεξακιονίῳ. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δῆμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ ρουσίου. Δοχὴ ε' εἰς τὸν Ξηρόλοφον ἀντικρὺ τοῦ εὐκτῆριου τοῦ ἁγίου Καλλινίκου. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δῆμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ καὶ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ. Δοχὴ ς' εἰς τὸν Βοῦν. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίνων, ἦγουν ὁ δομέστικος τῶν ἐκσκούβιτων. Δοχὴ ζ' εἰς τὰ ²³ Ἀμαστριανοῦ (81). Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἦγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν. Δοχὴ η' εἰς τὸ Φιλαδέλφιον. Ὑποστρεφόμενος ὁ δῆμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ, ποιεῖ ἐκεῖσε δοχὴν. Δοχὴ θ' εἰς τὸν Ταῦρον. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δῆμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ ρουσίου. Δοχὴ ι' ἐν τῷ φουρνικῷ τῶν ἀρτοποιῶν ²⁴. Ὑποστρεφόμενος ὁ δῆμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ ρουσίου, ποιεῖ ἐκεῖσε δοχὴν. Δοχὴ ια' ἐν τῷ φόρφῳ. Ὑποστρεφόμενος ὁ δῆμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ ρουσίου ποιεῖ ἐκεῖσε δοχὴν. Δοχὴ ιβ' ἐν τῷ πραιτωρίῳ. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δῆμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ. Δοχὴ ιγ' ἐν τῷ φουρνικῷ τοῦ Μιλίου. Ὑποστρεφόμενος ὁ δῆμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ, ποιεῖ ἐκεῖσε δοχὴν. Καὶ πάλιν μετὰ μικρὸν τῆς τοιαύτης δοχῆς δέχεται ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίνων, ἦγουν ὁ ἐκσκούβιτος, μετὰ τοῦ περαιοῦ δόμου τῶν Πρασίνων. Καὶ πάλιν μετὰ μικρὸν ὑποστρεφόμενος ὁ δῆμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ ρουσίου, ποιοῦσιν ἐκεῖσε δοχὴν ἀντικρὺ τοῦ Ἀχιλλέως πρὸς τὴν πόλιν τῆς Μελέτης, καὶ πάλιν μετὰ μικρὸν τῆς τοιαύτης

statur ore nunquam silente : alis tuæ intercessionis N. N. perpetuo tuere. » Apelaticus toni quarti : « Te, thalamum Christi, per quam secundum carnem Christus hominibus apparuit, merito populi laudamus. Deipara, dominos, ut lumina ad salutem orbis, et Venetorum tibi semper addictorum robur et præsidium, conserva. » Prasini dicunt tono obliquo IV : « Fons vitæ Romanorum, Virgo, Mater Dei Verbi, sola cum dominis in purpura milita, quod ipsi te in omnibus, tanquam invictum clypeum in purpura receperunt. » Alius tono IV : « **34** Christiani, qui te sanctissimam, refugii spem et auxilii salutisque gloriam nacti sumus tanquam præsidium, oramus, tutelaribus alis eos circumambias ! Tua enim virtute, ab hostibus victoriam reportant. »

II. Sciendum est, hoc festo principes ita excipii solere. Prima receptio fit extra cameram in portione, ubi et columna stat. Hic princeps Venetorum seu domesticus scholarum cum Venetis adest. Receptio secunda ad aquæductum, per quem aqua effluit : stat ibi princeps Prasinorum seu excubitor. Tertia in S. Mocii, ubi Venetorum tribunus cum populo albo adest. Quarta in Exacionio, ubi tribunus Prasinorum cum factione russa. Quinta in Xerolopho e regione sacelli S. Callinici : stat ibi tribunus Prasinorum cum populo albo. Sexta in foro Bovis : ibi princeps Prasinorum seu domesticus exorbitorum. Septima in foro Amastriano : stat ibi Venetorum princeps seu domesticus scholarum. Octava in Philadelphio : revertens Venetorum tribunus cum populo albo ibi principes excipit. Nona in Tauro : ubi tribunus Prasinorum cum populo russo adest. Decima in fornice pistorum : revertens tribunus Prasinorum, cum populo russo principes excipit. Undecima in foro : revertens Prasinorum tribunus, cum populo russo præsto est. Duodecima in prætorio : stat ibi tribunus Venetorum cum populo albo. Decima tertia in fornice Milii : revertens tribunus Venetorum cum populo albo principes excipit. Non procul inde princeps Prasinorum, seu excubitor, cum transitoria factione Prasina, nec magno spatio interjecto revertens Prasinorum tribunus cum populo russo, ante Achilleas thermas ad portam Meletes adest. Venetorum autem princeps seu domesticus scholarum cum transitorio Venetorum populo in cancellis chalces eos excipit.

VARIÆ LECTIONES.

²² πανάγειον ut supra conj. Leich. ²³ εἰς τὰ R., εἰς cod. superscr. τ., εἰς τὸν ed. ²⁴ ἀρτοποιῶν cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(81) Quando cœnobiũm indicare volunt Græci ab hoc vel illo structum aut denominatum, ddi-

bent neutrum plurale τὰ, ut τὰ Ἀμαστριανοῦ, τὰ Νηροῦ, τὰ Ὀλυβρίου, etc. Vid. pag. 102.

δοχῆς δέχεται ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἦγουν ὁ δομίστικος τῶν σχολῶν, μετὰ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Βενέτων εἰς τὸ κάγκαλλον τῆς χαλκῆς.

III. Sciendum est, acclamationes factionum eadem ac secunda renovationis die esse. Hymni Venetorum, quos cursorie dicunt : « Salve, potentissime imperator, » etc. Apelatci : « Patrocinium immaculatum SS et virgineam tutelam, a Deo coronati evergetæ, accepistis, ejusque purissimis muneribus superbientes, inimicis gentibus apparetis. Ipsa enim belli tempore vertices vestros umbrat, et monstrat vos victoriarum coronis onustos ad felicitatem et gloriam Romanorum. Alius toni tertii : « Mons Oliveti laudetur ; in eo enim chorus apostolorum celebratur, qui gloriam Altissimi, ad cælum in carne elatum Deum æternasque portas apertas et Dominum excipientes viderunt. Angelorum vero exercitus Patrem quoque cantu celebrant, ad Filium dicentem : Sede ad dextram meam, usque dum creature omnes genua tibi inclinent. » Alius tono obliquo tertio : « Christus apostolis astitit, ipsisque pacem nuntians apparuit, et verbis prophetarum expositis, omnes ad unum in montem Olivetum duxit, manusque ad cælum attollens eisque benedicens, in cælum assumptus est, annuntiata ipsis sancti Spiritus præsentia ipsisque gaudio impletis. Propterea et Deus noster, benefici imperatores, vobis in omnibus benedicit, vestramque majestatem gaudio implebit. « Prænotum cantiones, quas tono quarto dicunt : « Refugium spem et salutis » etc. Alia tono tertio : « Apostoli Christum cælo receptum simul adorantes, Hierosolyma cum gaudio petiere, quod Christum Jesum Dei Filium, de quo Moses et cæteri prophetæ scripserant, invenerunt, gloriamque ejus cum cruce ad dextram Patris sedentis viderunt. Ille vos, benefici imperatores, infelicitatem Romanorum servabit. » Alia tono gravi : « Peregrinum miraculum ! ut enim pluvia super vellus, sic verbum Patris : et nunc videte qui carnem por-

A Γ. Χρῆ εἶδέναι, ὅτι αἱ ἀκτολογίαι τῶν δοχῶν γίνονται καθὼς καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ τῆς δικτατορίας. Αἱ φωναὶ τῶν Βενέτων, ἃς λέγουσι δρομικῶς (82) : « Χαίροις, κραταιότατε αὐτοκράτορ, » καὶ τὰ ἐξῆς. Οἱ ἀπελατικοὶ : « Προστασίαν ἀκαθαιρτον καὶ σκίπην τὴν ἀνύμφευτον λαβόντες, θεόσταπτοι εὐεργέται, καὶ ταῖς αὐτῆς ἐγκυχυόμενοι (83) παναχράντοις προσβίαις, ἀκαταμάχητοι ὄντες ἔθνεσιν ὑπεραντίοις. Αὕτη γὰρ ἐπιτεκίλλει ἐν ἡμέρᾳ πολέμου ταῖς κορυφαῖς ὁμῶν, καὶ ταῖς νίκαις ὁμᾶς : ²⁴ δεικνύει στεφανώτας εἰς εὐτυχίαν καὶ δόξαν τῶν Ῥωμαίων. » Ἄλλο ἤχ. γ' : « Εὐλόγηται ²⁵ τὸ ὄρος Ἐλαιῶν ἐν αὐτῷ γὰρ εὐλόγηται ἡ χορεία τῶν ἀποστόλων, καὶ εἶδον δόξαν Ἰησοῦ, ἐκείθεν πρὸς οὐρανὸν σαρκεὶ ἀναφερόμενον Θεὸν καὶ πύλας αἰωνίους ἀνοιγομένας καὶ τὸν Δεσπότην προσδεχομένους. Στρατιαὶ δὲ τῶν ἀγγέλων ὕμνοιοῦσι : καὶ τὸν Πατέρα πρὸς τὸν Υἱὸν εἶπόντα : Κἀθου ἐν δεξιῶν μου, ἕως ἂν σοὶ κλήνῃ πᾶν ποιημάτων γένος. » Ἄλλο ἤχ. πλαγ. δ' : « Ἐπίστη Χριστὸς τοῖς ἀποστόλοις καὶ ὤφθη αὐτοῖς εἰρήνην λέγων, καὶ τὰς βήσεις τῶν προφητῶν αὐτοῖς ἐρμηνεύων, πρὸς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν πάντας ἐξήγαγεν ²⁶ ἄρδην, καὶ τὰς χεῖρας εἰς ὕψος ἔρας, εὐλογήσας αὐτοὺς ²⁷, εἰς οὐρανούς ἀνελάθη, ἐπαγγελίαις αὐτοῖς καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος παρουσίαν, χαρὰς αὐτοῖς ἐμπλήσας. Διὸ αὐτοὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, εὐεργέται, εὐλόγησαι ὁμᾶς ἐν πᾶσι, καὶ χαρὰς ἐμπλήσαι τὴν ὁμῶν βασιλείαν. » Αἱ φωναὶ τῶν Πρασίτων, ἃς λέγουσιν ἤχ. δ' : « Καταφυγῆς ἐλπίδα καὶ σωτηρίαν, » καὶ τὰ ἐξῆς. Ἄλλο ἤχ. γ' : « Προσκυνήσαντες πάντες ²⁸ οἱ ἀπόστολοι ὁμοῦ Χριστὸν εἰς οὐρανούς ἀναληφθέντα, κατέβησαν (84) τὴν Ἱερουσαλήμ μετὰ χαρὰς, ὅτι εὐροσαν ²⁹ (85) Χριστὸν Ἰησοῦν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὃν ἔγραψε Μωσῆς καὶ οἱ λοιποὶ τῶν προφητῶν, καὶ θειάσαντο τῇ δόξαν αὐτοῦ μετὰ σταυροῦ ἐκ δεξιῶν καθημένου τοῦ Πατρὸς : αὐτὸς ὁμᾶς φυλάξει, εὐεργέται, εἰς εὐτυχίαν Ῥωμαίων. » Ἄλλο ἤχ. βαρ. ³⁰.

VARIAE LECTIONES.

²⁴ ὁμῶν ed. ²⁵ εὐλόγηται R. ex script. cod. εὐλογεῖται, εὐλογεῖται ed. ²⁶ ἐξήγαγεν ed. ²⁷ αὐτοῖς ed. ²⁸ πάντες om. ed. ²⁹ εὐροσαν ed. ³⁰ ἤχ. βαρ. cod., unde R. efficit ἤχος βαρὺς sive ἤχου βαρῆος, ed. ἤχ. γ'. Βαρβάρων.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(82) Ultima syllaba erat per compendium ξ scripta, ut dubium esse possit. δρομικόν, an δρομικά legi debeat. *Carmina* vel *moduli*, qui voce præcipit et multum accelerata canerentur, tanquam si curreret, ut sunt hymni e multis dactylis constantes.

(83) Ita quoque M. solemnè more ο et ω permu- tandi.

(84) Verbi καταλαμβάνειν apud Græcos novus usus est frequentissimus pro ἔρχεσθαι, ἀρξί-σθαι, *pervenire aliquo*. Proprie est *occupare* locum aliquem. Frequenter in nostro codice sic occurrit : neque monerem, nisi viderem, ex eo, quod ad usum hunc non attenderent, viros doctos in æstium datos fuisse in interpretando loco Diogenis Laertii p. 275. i. ed. Meib., ubi reddi debet *donec venerit e Macedonia*. Ergo jam Aristotelis ætate καταλαμβάνειν hoc sensu in usu erat.

(85) Sic formant novi Græci pro εὐρον. Exstat

D εὐροσαν apud Nicetam Choniaten, Isaacii Angeli l. ii. c. 5. pag. 214, ed. Venet. : ὡς δ' οὐδὲνα εὐροσαν ἀντίμαχον οἱ πολέμιοι. Idque sic posuit more suo. Amat enim hanc formam. Itaq. p. 54. habet προῦλθοσαν pro προῦλθον, et p. 81. Ἀπῆλθοσαν. Neque novum hoc schema est sed vetustissimum, Posidippo Siculo, poetæ epigrammatico, usurpatum, qui Meleagro antiquior fuit, cujus in Anthologia ed. Wechel. p. 614 (Steph. p. 473.) hæc leguntur :

τὴν δὲ θαλάσσης
Ψάουσαν, πρῆσις εἶχον αἰγιατοί.

ubi Obsopæus hæc annotat : « Notabis hoc loco εἶχον poni pro εἶχον, more Chalcedensium, qui tertitis personis pluralibus interponunt σα. Sic legitur psalmo xxviii : Ὁ Θεός, ἦλθοσαν ἔθνη εἰς τὴν κληρονομίαν σου, ubi quoque ἦλθοσαν ponitur pro ἦλθον. »

« Ξένον θαῦμα ἰὼς γὰρ ὑπέτος ἐπὶ πόκον (86), λόγος Ἀ τοῦ Πατρὸς· καὶ νῦν ὄρατε, εἰς οὐρανοὺς ἀνιῶν σαρκοφόρος, ὅτι ἐπλήρωσε τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, συγκαλέσας τὰ ἔθνη πάντα τῇ ἀληθείᾳ λατρεῖν, ὅθεν καὶ πληρώσας τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκονομίαν (87), ἐκ δεξιῶν ἐκάθισε τῆς δυνάμεως Κυρίου. Αὐτὸς ὅμως φυλάξει, εὐεργεταί, εἰς εὐτυχίαν Ῥωμαίων. »

ΚΕΦΑΛΑ· Θ'.

Τῇ ἑορτῇ τῆς Πεντηκοστῆς,

Α'. Τῶν Βενέτων φωνὴ ἤχ. πλαγ. δ'. « Ἡ τοῦ θεοῦ Πνεύματος παρουσία ⁸¹ τοῖς ἐν γῆ ἐπέλαμψε θεογνωσίᾳ ⁸² (88). » Ἄλλο, ἤχος ὁ αὐτὸς. « Ὁ Παράκλητος σήμερον οὐρανόθεν, ὡς ἐν πυρίναις γλώσσαις (89) ἐπιφοιτήσας τοῖς ἀποστόλοις, ἐδίδασκεν κηρύττειν τὴν ὁμοούσιον πίστιν τῆς Τριάδος (90), τὰ ἔθνη ἐφώτισεν, τὴν πλάνην κατέφραξε, τοὺς εὐεργεταίς ταῖς νίκαις ὠραῖζει, καὶ τῷ βραχίονι αὐτῶν Βαρβάρους καθυποτάσσει· ἀγαλλιᾶσθω πάντα ἡ οἰκουμένη, ὅτι νικτὶ βασιλεύει καὶ χαρὰ ἐν τοῖς Ῥωμαίοις. » Δοχὴ β', τῶν Πρασίνων. φωνὴ ἤχ. δ'. « Τῇ τετραπλῇ τριάδι ἀποστόλων ἡ τῆς Τριάδος ὠφθη πυρροφατὰ ⁸³. » Ἄλλο, ἀπελατικός (91) πλαγ. δ'. « Ὁ ἐν πυρίναις γλώσσαις Χριστὸς τὰ ἔθνη εἰς ἐπίγνωσιν ἀγαθῶν ἀληθείας, αὐτὸς ὅμως (92), θεόστεπτοι εὐσεβεῖς εὐεργεταί, ἐν τῇ τοῦ Πνεύματος ἐπιφοιτήσει ἡγιασμένον στέφανον ἐπέθηκεν οὐρανόθεν ταῖς τιμαῖς κορυφαῖς ὡμῶν· διὸ αὐτὸν δυσωποῦμεν ⁸⁴ ἐκ καρδίας ἀπαύστως. Κύριε, ὁ αἰωνίως βασιλεύων, τούτους ἡμῖν χάρισον (93) εἰς χαρὰν καὶ ἀνέγερσιν τῶν Ῥωμαίων. » Δοχὴ γ', τῶν Βενέτων, φωνὴ ἤχ. δ'. « Πυρὸς ἐν εἶδει τὸ Πνεῦμα τοῖς ἀποστόλοις ἐπέστη σήμερον οὐρανόθεν » Ἄλλο, ἤχος ὁ αὐτὸς· « Ὁ γλωττομόρφος Θεὸς πυρροφαίει τὰς τῶν ἰθῶν ἐκμειῶσας ἀθείας, δι' ὡμῶν, ἀνδρείοτάτοι δεσπόται, ἐκπολεμῆσαι ἐπαγγέλλεται καὶ ἐκμειῶσαι τὰς τῶν ἰθῶν ἀθείας, καὶ ὁμογλώττους ἐν πίστει τοὺς ἀλλογλώσσους ἐλκύσει· ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα, ἡ χαρὰ καὶ ἀνέγερσις τῶν Ῥωμαίων. »

Β'. Δοχὴ τετάρτη, τῶν Βενέτων, φωνὴ πλαγ. δ'. « Ἡ τοῦ θεοῦ Πνεύματος παρουσία, » καὶ τὰ ἐξῆς·

VARIAE LECTIOES.

⁸¹ παρουσία. Τοῖς ἐν ed. ⁸² θεογνωσία ed. ⁸³ πυρροφατὰ R., πυρροφατὰ ed. ⁸⁴ δυσωποῦντες eod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(86) Videtur aliquid post hanc vocem deesse : D sed si tollatur punctum post πατρὸς, possit hic locus utcumque integer videri, quamvis obscurus sit ampullosus hic stylus theologico-poeticus. Et tunc ὄρατε erit idem atque ὄραται *conspicitur*. Solet enim hic librarius ai et e permutare. Alluditur ad historiam Gideonis.

(87) Dictio theologis usurpata, *ordinem salutis designans*, de qua v. Vales. ad Euseb. H. Eccl. p. 1, 1.

(88) Θεογνωσίᾳ idem est atque μετὰ θεογνωσίας.

(8) * [Vid. Majus in Hessischen Hebopfer Parl. XXV. p. 460.]

(90) Id est prædicare Trinitatem consubstantialem, et eam ut credant auditoribus persuadere.

(91) Mallem ἀπελατικόν. In membranis compendio exarata erat ultima syllaba. Idem tenendum ad D. 6.

taverat, impleta Patris voluntate, in cælum abiit, gentes omnes ut veritati serviant convocat ; quare, œconomia salutis nostræ peracta, ad dextram potestatis Domini sedet. Ipse vos, evergetæ, ad Romanorum salutem tuebitur !

CAPUT IX.

In festo Pentecostes

I. Venetorum hymnus tono obliquo quarto : « Spiritus divini præsentia iis, qui in terra degunt, cum divina cognitione apparuit. » 36 Alius ejusdem toni : « Ipse Paraclitus hodie cælo delapsus, tanquam in igneis linguis apostolis apprens, consubstantialem Trinitatis fidem prædicare docuit, gentes illustravit, errorem igne delevit, benefactores opportunis victoriis beat eorumque brachio Barbaros subjicit. Universus orbis gaudeat, quod victoria et gaudium apud Romanos imperat. » Receptio II, Prasinorum, cantio toni IV : « Quadruplici apostolorum trinitati flamma Trinitatis apparuit. » Hymnus apelatious toni IV : « Christus in linguis igneis gentes ad cognitionem veritatis perduxit. Ipse, a Deo coronati imperatores, Spiritus sancti præsentia sacram coronam venerandis verticibus vestris imposuit : propterea cum ex animo indesinenter et venerabundi intuemur : Domine, æternum imperans, hos nobis in gaudium et salutem Romanorum serva. » Receptio III, Venetorum vox toni IV : « Ignis specie in apostolos Spiritus sanctus hodie e cælo descendit. » Alia eodem tono : « Deus, qui flammis linguas mutantibus gentium impietatem delevit, vobis, Domini fortissimi, vincere et extinguere gentium impietatem edixit : qui diversis nunc linguis utuntur, hos una lingua in fide loquentes trahet N. N. gaudium et salus Romanorum. »

II. Receptio quarta, Venetorum, tono obliquo IV : « Divini Spiritus præsentia » etc. Alia vox tono IV.

(92) Scabra et hiulca oratio, ut videatur aliquid deesse. Ita tamen membranæ, nec plura, habent.

(93) Ita M. Sic solent novi et plebei Græci, pro χάρισται. Multa talia in ipsorum scriptis occurrunt, active prolata, quæ veteres non nisi deponentialiter seu in medio, usurpabant, et vice versa. Ut χαίρομαι est apud Nostrum pro χαίρω. Vid. ad p. 172. et p. 179. Ita Nicetas Chon. p. 150. ed. Venet. βάζειν pro βάζεσθαι posuit ; et pag. 228 : ἐφίπω pro ἐπίπομαι. Ἐρχω pro ἐρχομαι habet Nicolaus Lucas apud Du Cange v. Σαύιν, id est εἰδῆν *esse movere*, unde σοβεῖν deinceps factum. Verba ejus sunt :

Κήρχησαν νὰ πολεμήσουν καὶ νὰ σεύουν εἰς τὰ [τείχη.

Quæ bene Græce sic efferas :

Καὶ ἤρχοντο ἵνα πολεμήσωσιν, καὶ ἵνα σοβῶσιν [εἰς τὰ τείχη.

Supra Trinitas, N. N. a Deo coronati, corona vestra perpetuo delectatur. Hoc enim die Pater tabernaculi Moysi tradit, filius Spiritum sanctum apostolis donat, ipse Spiritus in linguis igneis apparuit. Triplicato autem festo vestro, domini, celebratur hodie, quae vos coronavit, consubstantialis Trinitas. » Receptio quinta, Prasinorum, hymnus ton. III : « Portus divinae doctrinae, sancti Spiritus gratia » Apelaticus hymnus : « A sancto Spiritu vos, domini Romanorum, coronati estis, et in ipso populum vestrum, in omni veritate divinam majestatem adorare docetis. » Receptio sexta, Venetorum, hymnus tono IV : « Specie ignis Spiritus, etc. Alius, obliquo IV : » Deus Spiritus hodie apostolis 37 in linguis figuram ignis habentibus apparuit, et vos, a Deo coronati imperatores, purpura coronaque ornavit, ac divino consilio Romanis pro dignitate imperare potestatem dedit. Gloria Deo, qui vos in salutem Romanorum coronavit. » In receptione sexta ita acclamatur : cantores dicunt : « Multos, multos, multos ! » Populus : « In multis annos, in multos ! » Cantores : « Creator omnium et Dominus. » Clamat et populus ter : « Longa vobis tempora ! » Cantores : « Paracletum sanctum quo Spiritum. » Clamat et populus ter : « Longa vobis tempora ! » Cantores : « Qui in linguis apostolorum demisit. » Clamat et populus ter : « Longa vobis tempora ! » Cantores : « Anuos vestros, Augustarum et porphyrogenitorum, augeat ! » Clamat et populus ter : « Longevam Deus sacram majestatem vestram esse jubeat ! » Trilexia in omnium festum diem; obl. IV : « Suscipe servos, Domine, pietatem tuam cantu celebratores ; Deus, qui sua manu vestrum verticem honore coronavit.

(94) Vox rarior, a nova Graecia confecta, videtur id significare, quod super omne initium positum est, quod initio caret. ut supra bis habuimus συνίναρχος, coeternus. Nam ἀναρχος novo significato ibi notat aeternum.

(95) Ad verbum dicitur Trinitas Deus consubstantialis, id est, celebratur Trinitas sermonibus, qui asseverant, tres personas Trinitatis aequae divinae atque consubstantiales esse. Θεολογία est de Deo sermones facere. Theophan. p. 59, 77, 350, et Combelle. ad illius p. 59, Theologis in specie homo et disputatio de divina Christi natura est θεολογία. Vid. Vales. ad Euseb. p. 5. Sic κυνολογία de Sirio sermones facere apud Athenæum I. p. 23, ubi vid. Cinnabon.

(96) Non reperio, qui vocem hanc exposuerit. Videtur carmen notare, quod aut ter iterabatur, aut potius a tribus cantoribus simul recitabatur, ut τετράλεξα, quae a quatuor cantoribus recitabantur. Vid. p. 105.

(97) Post hanc vocem deesse aliquid, manifestum est. Nam debet saltem ὑμᾶς εἰς χρόνους ἑκατὸν τῆν ὑμῶν δέπειν πολιτείας, ut p. 30, sed multo plura deesse deprehendit, qui sequentia cum antecessentibus attente conferat. Nam non respondent inscriptioni, sed aliud tractant. Promittit inscriptione, et instituit initium noni capituli, enarrationem Acto-
ati Pentecostes. Pro maxima vero parte ri-

« Ἄλλο ἤχ. δ' » « Ἡ ὑπεράρχιος (94) Τριάς. ὁ δὲ αἰὶν καὶ ὁ δὲ αἰὶν θεόσταπτοι, ἀδιαίρετως ἐν τῷ στίφει ὑμῶν δεικνύται εὐδοκῶσα ἐν ταύτῃ γὰρ τῇ ἡμέρᾳ Πατὴρ τὰς πλείους Μωσῆ παρέχει, Ἰῶς τὸ Πνεῦμα τοῖς μαθηταῖς δωρεῖται, αὐτὸ τὸ Πνεῦμα πυρίναις γλώσσαις τυπούμενον φανερούται· τριπλασιαζομένης δὲ τῆς ἑορτῆς ὑμῶν, θεολογῶνται (95) σήμερον ἡ ὁμοούσιος Τριάς ἡ στέφουσα ὑμᾶς. » Δοχὴ ε', τῶν Πρασίνων, φωνὴ ἤχ. γ' « Διμήν τῶν θείων διδασκαλιῶν, ἡ τοῦ παναγίου Πνεύματος χάρις. » Ἀπελιτικός « Τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἐπέβητε, οἱ δεσπότες τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἐν αὐτῷ ὁδηγεῖτε τὸν λαὸν ὑμῶν ἐν πάσῃ προσκυνεῖν ἀληθεῖα τὸ τριτυπέθεον κριτός. » Δοχὴ ε', τῶν Βενέτων, φωνὴ ἤχ. δ'. « Πυρὸς ἐν εἶδει τὸ Πνεῦμα » καὶ τὰ ἐξῆς. Ἄλλο πλῆξ. δ' « Θεὸς τὸ Πνεῦμα, σήμερον ἐγνωρίσθη τοῖς ἀποστόλοις ἐν γλώσσαις πυριμόρφους, καὶ ὑμᾶς, θεόσταπτοι εὐεργεῖται, τῇ ἀλουργίδι καὶ τῷ στίφει δοξάσας, ἐδικαίωσεν βουλήσει θεοκρίτου βασιλεύειν ἐπαξίως Ῥωμαίων. Δόξα θεῷ τῷ στίφει ὑμᾶς εἰς ἀνέγερσιν Ῥωμαίων. » Ἀκτολογία τῆς ἑκτῆς δοχῆς. Λέγουσιν οἱ κράκται : « Πολλὰ, πολλὰ πολλά. » Ὁ λαός : « Εἰς πολλὰ ἐτή, εἰς πολλὰ. » Οἱ κράκται : « Ὁ τῶν πέντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου « Πολλοὶ ὑμῶν χρόνοι. » Οἱ κράκται : « Ὁ τὸ παράκλητον καὶ ἅγιον Πνεῦμα. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ γ' « Πολλοὶ ὑμῶν χρόνοι. » Οἱ κράκται : « Καταπέμψας ἐν γλώσσαις τῶν ἀποστόλων. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ τρίτου « Πολλοὶ ὑμῶν χρόνοι. » Οἱ κράκται : « Τοὺς χρόνους ὑμῶν πληθύνει σὺν πᾶσι αὐγούσαις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ γ' « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ Θεὸς τῆν ἁγίαν βασιλείαν σου. » Τριλέξια (96) εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτήν, πλῆξ. δ'. « Δέξαι δοῦλους, Δέσποτα, τοῦ ὑμῶν τὸ εὐσεβὲς σου ὁ Θεὸς ὁ στίφας αὐτοχειρῶς τὴν κορυφὴν ὑμῶν ἀξιώσει (97),

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

tus processione paschalis exponit hoc caput, quod deinceps luculenter evincam. Incipit hoc argumenti discrepantia a §. 3, et voce ἐθεν; cui processioe etiam aliqua, manifestum ex eo est, quod oratio hinc. Satis verbum ἐπαίρουσιν aut εὐρουσιν vel simile desideratur. Sed multo plura desunt de processione procerum seu conventu in aulam ad imperatorem in Chrysotriclinum. Clara tandem res est ex eo, quod pagina aversa vel posterior folii 41 in voce ἀξιώσει desinebat, et pagina aversa folii 42 voce ἐθεν incipiebat. Debebat ergo folium unum, aut potius multo plura, forte integer quaternio, seu decem folia, periisse. Patet ex numero capitum, qui ab hoc capite inde discrepat a nostra editione. Nam quod huic editioni caput decimum est, id est in codice capituli xix pars secunda, quod hic est xi caput, id est codici vicesimum, hic xii in Codice xxi, et sic semper porro decurrit hic ordo per totum librum primum, sic ut codex semper nostram editionem novenario superet. Ex. c. caput nobis 31 est codici 40; nobis 92, est codici 101. Mallet ab hoc numerandi ordine discessum non fuisse. Sed quum non tantum decessor meus, sed et Majus ita instituerit numerare capita, ut in hac editione conspicitur, debui eos in illa reliqua libri primi parte, quae sub oculis meis excusa fuit, sequi. Quid autem desideretur, seu qualia tractaverint argumenta illa capita,

Γ'. Ἐνθεν κἀκεῖθεν τὰ βῆλα οἱ σιλεντιάριοι, καὶ εἰσάγει ὁ πραιπόσιτος βῆλον α', μαγίστρου· καὶ ὁ μὲν πραιπόσιτος ἀνέρχεται καὶ ἵσταται ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ. Οἱ δὲ μάγιστροι καὶ οἱ μέλλοντες καθεξῆς εἰσερχοσθαι, ἐν ἐκάστῃ βῆλῃ²⁵ εἰσερχόμενοι οὐ πίπτουσι, καὶ ἀπελθόντες ἵστανται ἀπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κοουδουκλείου ἔνθεν κἀκεῖθεν, κατὰ τὰς αὐτῶν τάξεις καὶ στάσεις. Εἴθ' οὕτως λαβὼν πάλιν ναῦμα ὁ πραιπόσιτος ἐξέρχεται μετὰ τῶν δύο ὀστιαρίων καὶ εἰσάγει βῆλον δεύτερον, πατρικίου τοῦ καὶ ἀνθυπάτου. Βῆλον γ'· πατρικίου καὶ στρατηγοῦς. Βῆλον δ'· τῆς τῆς τῶν ὑπαρχῶν τῶν πραιτωρίων, τὸν κουαίστωρα, ἀνθυπάτου τῶν θεμάτων καὶ ἐπαρχοῦς (98). Βῆλον ε'· τὸν λογοθέτην τοῦ στρατιωτικοῦ (99), τὸν δομέστικον τῶν ἱκανάτων (1), τὸν δο-

²⁵ βῆλῃ. Εἰσερχ· ed.

VARIÆ LECTIONES

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

quæ perierunt, haud difficile est assequi, si ordo, quem auctor instituit, consideretur. Cœpit primo capite generalem ideam processionum sacrarum in exemplo processionis ad S. Sophiam in festo Nativitatis Christi dare. Deinde voluit simul ante omnia referre Acta vel laudes imperatoribus occasione talium processionum dici solitas. Itaque post recensita Acta festi Nativitatis Christi, Epiphaniæ, Paschatis, Antipaschatis, Mesopentecostes, Ascensionis, venit tandem hoc nono capite ad Acta Pentecostes, eaque per primos duo paragraphos ejusdem recenset. Cum itaque quæ post verbum ἀξιώσει, seu finem secundi paragraphi sequuntur, ad hoc caput non pertineant, et supersint aliquot dies festi in æstatem et autumnum incidentes, quorum Acta ut etiam describerentur par erat, et instituto libri congruum, et a lectoribus quoque expectabatur; verisimile mihi ex eo fit, capita, quæ olim fuerunt, et e nostro codice exciderunt, Acta illorum festorum recitasse. Deinde resumpsit auctor tractationem de ipsis processionibus, et singulorum festorum processiones seorsim exsecutus fuit. Igitur ea quidem, quæ a voce ἔνθεν incipiunt, exponunt ritus processionis Paschalis, qualis nempe ipso die festo Paschatis primo, qui proprie Pascha dicitur, peracta fuit. Liquet hoc ex loco p. 40, ubi dicitur, proceres, dum imperatori pacis oculum in templo S. Sophiæ ante communionem dant, humi non procidere propter festum Resurrectionis, προσκυνούσι τὸν βασιλέα μὴ πίπτοντες διὰ τὴν ἀνάστασιν. Quæ verba absurda essent, si locus ille de festo non Paschatis, sed aut Pentecostes aut alio quovis ageret. Pag. 42, δι' ἄλλης τῆς διακαινησίμου ait *per totam septimanam, renovationis, aut paschalem*. P. 43. Εἰ τύχη ἡ ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα, *si dies Annuntiationis B. V. in ipsum illum diem Paschatis incidat*. In fine capituli p. 43, hæc lego: Τελεῖται ἅπαντα ἰσολοβύτως τὰ τοῦ Πάσχα, ὡς ἀνωτέρω προσηρῆται, *peragit omnes caeremonias festi Paschatis ordine prius exposito*. Agunt ergo præcedentia absque controversia de festo Paschatis, non Pentecostes.

(98) Hi diversi non sunt ab Anthypatis, seu proconsulibus thematum. Erant autem hi proconsules præfecti legati juri dicundo et observandæ politice in provinciis, quemadmodum proconsules Strategi rom militarem potissimum administrabant. sic tamen, ut in civilibus quoque valerent eorum auctoritas, quippe qui ipsis Præfectis imperarent. Possis hos duos magistratus cum Legato et procuratore comparare, quorum munera intelligas ex illo Taciti in Agricola, c. 15: singulos

III. His dictis, silentiarii hinc et illinc cortinas reducunt, et præpositus velum primum, magistratos, adducit. Præpositus venit, et in ordine suo subsistit, magistri et qui post ipsos intrare debent, in singulis velis intrantes, non procidunt in genua, et cum abiire, stant hic et illic post cubiculi præfectos secundum ordines et stationes suas. Deinde iterum, signo dato, præpositus cum duobus ostiariis exit, et velum secundum, patricios et proconsules, adducit. Eodem modo velum tertium, patricios et strategos; velum quartum præfectum prætorio, quæstorem, thematum præfectos et præpositos; velum quintum, logothetam castrensem, domesticum icanstorum, domesticum numerorum, domesticum optimatum, domesticum murorum,

sibi, olim reges fuisse: nunc binos imponi, e quibus legatus in sanguinem, procurator in bona sævire.

(99) *Rationalem militarem, logothetam castrensem*. Subintelligitur λόγου aut λογίου, aut πρωτακείου aut ταμείου, aut θησαυροῦ. Vid. Du Cange v. *ναυπρίσιον, castrense peculium. Præpositus tabularum rationis castrensis* appellatur in Inscript. apud Reines. p. 559. *Στρατιωτικός* (si bene habet ea lectio) appellabatur ille rationalis in *Ægypto*. V. Du Cange v. *Στρατιωτικός* et Goar. ad Codin. p. 31. n. 47, ubi quatuor statuit Logothetas, 1) magnum, qui rationalibus et ærariis omnibus præesset, 2) Genicum, *vel publicorum redituum*, 3) τοῦ ὀβιακοῦ vel τοῦ εἰδικοῦ, *privati peculii imperialis*, 4) τοῦ στρατιωτικοῦ, *militaris ærarii*. Erant adhuc alii Logothetæ, ut *Dromi, seu cursus publici*, de quo antea dixi. Logotheta prætorii, de quo vid. supra p. 8. et script. post Theophan. p. 294. Logotheta τῶν ἀγέλων, seu *gregum*, in appendice libri nostri primi sæpe memoratur, de quo suo loco dicam. Rationalis fisci militaris etiam ὁ τοῦ στρατιωτικοῦ simpliciter appellatur, pro ὁ ἐπὶ τοῦ στρατιωτικοῦ, vid. p. 114; et ὁ στρατιωτικός; vid. p. 276. "[Ὁ τὰς στρατιωτικὰς ὀέλτους ἐπιλημμένος est apud Contin. Constant. p. 76.] Justinianus eum instituit, si vera perhibet Procopius Anecd. p. 104. Sed jam sub Anastasio Dicoro commemorat Josua Stylites apud Asseman. t. I, Bibl. Or. p. 275. Appionem ærarii castrensis in urbe Amida præfectum, et p. 279 Calliopium in urbe Edesea. Vid. ibi notata, unde Procopius ipse sibi contradicere deprehenditur.

(1) Jam supra dixi, domesticum novis Græcis notare præfectum, præpositum. De domestico Hicanatorum autem velim conferri Du Cangium Gloss. Lat. verb. *Domesticus*. Hicanati sunt genus aliquod lectæ militiæ, ita dictæ, quod homines essent ἱκανοί, corpore animisque vigentes et rebus gerendis pares. Du Cange Gloss. v. ἱκανός observat, hanc vocem notare *strenuum*, et Latinos quoque pro eo *idoneum* dixisse. ἱκανός pro *alacri, prompto, agili, vigili*, habet Aristides t. II, p. 148; opponitur enim ibi τῷ ἀργῷ. Euseb. Hist. Eccl. III, 23, *νεανίσκων ἱκανῶν τῷ σώματι καὶ τῇ ὄψιν ἀστειῶν* appellat, ubi reddidit Valesius *statura corporis egregium*, et apud Polybium in Excerptis Peiresciani p. 125, sine, hominem κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ἱκανόν, *specie honesta*. Unde constat, hanc vocem in lingua vulgari Græca, qua Polybius scripsit, eo sensu jam vetustis temporibus usu venisse. Nicetas p. 136: *Φυτὸς σώματος ἢ ὥρας ἱκανωτάτης μεταλαχεῖν, in ætate ugere, quæ rebus gerendis maxime par est.* *Χιαννίος* p.

sacellarium, sacello et; rebus privatis praefectos, A tribunos factionum, curatorem magnum, vicarium scholarum, consulares, spatharios, senatores, consules; velum sextum, comites scholarum; septimum, imperatorios candidatos; octavum, dome-

JOAN. JAC. REISKII

74: Ἰκωνός, sit, viros robustos. Ἰκωνῶν τῶν περὶ αὐτὸν ἠπλοῦς ἀπλοῦς, οἵπερ, ὡς κατὰ παντὸς αὐτῶν ἐξουσιάζουσιν, πιστεύει ἰδοῦν φθάσαντες. Unde intelligitur, non solum imperatorem Hicanos secum habuisse, sed etiam procerum quosque; et deinde illorum officium fuisse, rerum adversus quoscumque demum protegere, etiam si ipse imperator esset, qui hero male vellet. Conf. Zosim. IV, p. 229. Theophan. p. 83, 89, 321, 391, 392, e quibus locis patet, proprie ἰκωνός dici de viro militari, ut λόγιος de politico, et saepe ῥωμαλίος καὶ ἰκωνός jungi. Est igitur ἰκωνός recentioribus idem, quod veteribus ὀπίλιος, perfectae staturae et aetatis et roboris vir, ὃς ἰκωνὸν vel ὁ ἀρκεῖται εἰς τὸ τῆς ἡβῆς τέλος. Aliam etymologiam respexit Anastasius Biblioth., qui Concil. VIII, act. 1, *icanatorum* interpretatur *parentum*. Forte quia praesto aderant ad jussum heri, *parentes*, obsecundantes. Fueruntne ὁ ἰκωνός sagittarii? Videor mihi id colligere posse ex Alexiade p. 115: Ἰκωνός εἶλα στρατιώτας τῆς τοξέας εἰδήμονας. E scriptoribus post Theophan. p. 244, patet, Hicanos et Hicanatos non tantum in urbe augusta, sed etiam in provinciis praesidia optasse. Leo in Taetiis p. 33, sic eos describit: Ἰκωνώτατοι, ἡγῶν ἄριστοι καὶ πιστοὶ καὶ εὐγνώμονες φαίνονται τῇ ῥωματικῇ πολιτικῇ ἡμῶν, μαρτυροῦνται δὲ καὶ ἀνδρείοτατοι. Hic locus et aliorum ille Theophanis p. 392. ῥωμαλίος τε καὶ ἰκωνώτατος me inducit, ut erodam, vocem ἰκωνός esse contractam ex ἰκωνώτατος. Amant Graeci novi superlativum pro positivo adhibere.

(2) Optimates erant ea tempestate milites villiores, et contumeliae praesens erat, optimatum esse. Idem atque *garciones* apud Latinos eorum temporum. Vid. Du Cange h. v., quod vocabulum est Germanicum, repelendum a *warlen*, observare, serviro. Coniunguntur *garciones* et *sumularis* seu *agasones* in charta veteri apud Du Cange v. *Garcifer*. Inde Francorum *gards*. Erat eorum ceteris militibus in castris agentibus *servire*, mulos et equos pastum agere, onerare, exercitum in itinere custodire, infirma quaeque officia obire, ut ex appendice primi libri nostri codicis patet. Non repetam, quae Du Cange de horum origine in utroque Glossario habet, item Casaubonus t. II, Script. Histor. Aug. p. 770. Conf. Constantiu. de Thematibus p. 10. Id unum tantummodo noto de ipsorum nomine, sic dictos fuisse illos Gothos, quoniam de magno numero captivorum gentis suae optati, id est delecti, et pro optimis habitii, militibus ascripti et fundis militaribus in Bythynia, quae deinceps de ipsis thema D optimatum appellata est, donati fuerint.

(3) Nominantur hic, ut distincti homines, *sacellarius* et *sacello praefectus*, et *Idicus*, seu *rei privatae praefectus*. Qua vero in re distincti fuerint, non liquido mihi constat. Erant enim omnes sacello, vel potius sacculo, id est arario, praefecti. Theaurus enim *sacrus* appellabatur. Si reputo, magnam fuisse auctoritatem sacellarum, ut etiam Logothetarum Genium, seu rationalem ararii publici, Quaesitorum, Idicum, illos sub se habuerit, imo et officia et scriinia omnia, ut ex nostri codicis p. 416 patet; miror, qui fiat, ut hic loci post domesticum optimatum, domesticum moenium vel castrorum, viles dignitates, nominentur. In Occidente quoque sacellarum magna pollebant auctoritate, iudicabant causas gravissimas, mittebantur a Strategis ad *urbes in rebus momenti maximi componendis* (vid. *de rega. Ital. pag. 5, 41. p. 24, 34, p. 9,*

μιστικὸν τῶν κομμάτων, τὸν δομῆτικὸν τῶν ὑπαιμι- των (2), *τὸν δομῆτικὸν τῶν τεχνῶν, τὸν σακελλί- ριον* (3) *τὸν τοῦ σακελλίου, τὸν τοῦ εἰδικῶς, τοῦ δὲ ἀρχαίου τῶν ἐξο μέρων, τὸν κορυφαῖον τὸν μί- γαν* (4), *τὸν τοποτηρητὴν τῶν σχολῶν* (5) καὶ *ὑποπαι- COMMENTARIUS.*

Init. Murat. t. II. Rer. Ital. p. 99), *rogas*, seu stipendia, militibus erogabant, adeoque non tantum cum privato peculio principis, sed et cum fisco publico ipsis erat res. Sane in ordine Romano p. 572. inter officiales curiae Romanae praecipuos, post *arcarium*, tertium ordine, *qui praestitit tribuitis* (respondet ille Genico) recensetur quarto loco *Sacellarius, qui stipendia erogat militibus*, item alio loco — *osculantur pedes pontificis et accipiunt a Sacellario unum byzantinum*: vid. Du Cange utroque glossario. De Sacellario patriarchae, dignitate ecclesiastica, idem disserit, et Goarus ad Codin. p. 10. Memoratur hic in codice nostro p. 101 fine, ubi dicitur imperatori cruces argenteas festo palmarum distribuendas afferre. Sed id ipsum Sacellio, qui Sacellario inferior erat, p. 68, tribuitur. In eo pene consentiunt scriptores, Sacellio tantum cum privata re imperatoris negotium fuisse. Vid. quae ad p. 266, de Sacellio dicam. Idicus, seu *specialis*, ὁ εἰδικός vel ἰδικός, item ὁ τοῦ ἰδικῶς, et ὁ τοῦ οἰκειακῶς, nempe thesaurarii, λογοθέτης, erat rei privatae, sacro peculio praefectus, de quo v. Gulther. de Off. D. A. Hunc describit Agathias p. 69: Ταμίης τῶν βασιλικῶν χρημάτων, οὐ μὴ τῶν ἐκ τῆς δασμοφορίας ἐπανειζομένων (ἀλλὰ γὰρ τῶν ἐπιτέτραπτο ταῦτα), ἀλλὰ τῶν, ὅσα ἐκ τῶν βασιλικῶν thesaurῶν etc. Conf. Du Gang. Gloss. Gr. v. ἰδικόν.

(4) Magnus curator videtur fuisse, qui curatoribus omnibus moribus, curatoriarum inspectoribus, praerat. Sunt autem curatorum praedia, agri, domus, urbanae suburbanaeque, interdum quoque integri tractus terrae, quorum redditus ad imperatorem solum, seu ad privatam rem, pertinebant. Curatores olim iidem atque Logothetae aut rationales erant (vid. t. I, Hist. Aug. p. 997) et in specie curiores dicebantur *adibus praefecti*, in quibus pecuniae asservabantur, vid. Du Cange utroque glossario et ad Alexiad. p. 339. Goar. ad Codin. p. 31. n. 49. De curatoribus urbium et provinciarum v. Vales. ad Aem. Marcell. p. 41, qui, p. 323, originem curatorum rei privatae habet. Goar. ad Cedren. p. 479. *Κουρατωρία* interpretatur *principis privatam pecuniam dominum*. Et inde patet, quid sit provinciam in curatoriam redigere. Scilicet provincia, quae armis subigeretur et pristinis adjiceretur, cedebat non reipublicae, sed imperatori, et redditus ejus non ad aerarium publicum, sed ad rem privatam pertinebant, ita tamen, ut praesidia iis imposita de suo deberet imperator alere. Itaque provincia Melitane, quam Romanus Lecapenus in curatoriam dicitur redigisse, (vid. Dissert. cl. Leichil de Constantio Porphy. p. XVIII. § 5, ubi egregie Annae locum adversus Du Cangii tentamen defendit), ad imperatorem deinceps peculium pertinuit. Oppositae igitur erant curatoriae thematibus, aut, ut Latini medii aevi dicebant, ducatibus. Ekehardus junior de casibus S. Galli: *Nondum adhuc illo tempore Suevia in ducatum erat redacta, sed fisco regio peculiariter parebat, sicut hodie et Francia. Procurabant ambo Camerae* [id est τοῦ ἰδικῶς], *quos sic vocabant nuntii*. Eum morem imperatores Ottomanici, ut multa alia, ex institutis aulæ Byzantinae retinuerunt

(5) Videtur vicarius, locum tenens, domesticorum scholarum fuisse. Vid. Du Cange v. *Locierator*.

τους, σπαθάρους ³⁶, συγκαλητικούς (6) και ὑπάτους. A B̄ηλον ζ' κόμητας τῶν σχολῶν. B̄ηλον ζ' βασιλικούς κανδιδοτάτους. B̄ηλον η' δομεστικούς τῶν σχολῶν. B̄ηλον θ' τοὺς ἀπὸ ἐπάρχων (7). Εἰ τύγῃσι ³⁷ δὲ και πρέσβεις μεγάλου ἔθνους, εἰσέρχονται ἀπὸ κελύσεως, και προσκυνήσαντες τὸν βασιλέα και ἀσπασόμενοι, ἐξέρχονται, μηδὲν ἕτερον πράττοντες.

Δ'. Καὶ εἴθ' οὕτως λαβὼν νεῦμα ὃ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, λέγει μεγάλως τὸ, « Κελεύσατε. » Ἄπαντες δὲ ἀνταποκρίνονται· « Εἰς πολλοὺς και ἀγαθοὺς χρόνους ὁ θεὸς ἀγάγοι τὴν βασιλείαν ὑμῶν. » Καὶ ἐξέρχονται ὅθεν εἰσῆλθον, βασταζομένου τοῦ βήλου, τοῦ ὄντος κάτω ἐν τοῖς κίουσιν, ὑπὸ τῶν προειρημένων δύο σιλεντιαρίων. Καὶ πάντων ἐξεληθόντων, ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, και ἀπέρχεται ὅπισθεν τῶν ἐθ, ἀκουστικῶν πρὸς τὸ ὑπαλλάξαι τὸν λῶρον διὰ τῶν βεστητόρων, και ἡνίκα ὑπαλλάξει, ἐξέρχονται οἱ βεστητόρες, και μένει ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ κουδουκλειου μόνου, και στέφεται ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου, και ἐξέρχεται, κρατῶν ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ χειρὶ ἀνεξικακία, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ σκηπίωνα ἐπικείμενον τῷ ὤμῳ αὐτοῦ (8), και διέρχεται μέσον διὰ τοῦ μεγάλου

§§ IV. Deinde signo ab imperatore accepto, alta voce præpositus dicit : « Jubete » ; omnes vero respondent : « In longa felicitate tempora Deus majestatem vestram perducat ! » Post qua ingressi erant exeunt, velo, quod infra in columnis est, a dictis duobus silentiariis portato. Omnibus egressis, surgit imperator, et ad XIX accubitus abit, ut lorum per vestitores mutet, quo facto, vestitoribus discedentibus, cum cubiculo solo manet, et a præposito coronatus, procedit, dextra manu acaciam, sinistra scipionem humero impositum gestans, perque medium magnum triclinium et duas columnas, ubi suspensum velum est, transit. Imperatore autem e velo egresso, ad sinistram drungarius vigilum barbarique protospatharii stant, et ipse a

VARIE LECTIONES

³⁶ δουπάτους σπαθ. sine distinctione cod. ³⁷ ἂν τύχ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

runt. Nam recens expugnatae urbes et provinciae omnes, veterique orbi Moslemici imperii adjectae propriae sunt imperatoris et ad *Chasneh*, non ad *Beitelmal*, seu fiscum publicum pertinent. Aliter igitur instituebantur tunc temporis bello subactae provinciae, quam olim saeculo quinto e. c., quo illae non ad solum Imperatorem, sed ad ipsum et totam rem Romanam, τὴν ἀρχὴν τῶν Ῥωμαίων vel τὸ δημόσιον pertinebant, et fundi a vetustis possessoribus solum eorum pretio redimi debebant, tanquam si prius non habuissent. Vid. Procopius *Hæschel*. 142 et 143. Invenio apud Symeon. Mag. p. 427, *κουρατωρίαν* εἰς τὸ κατοικεῖν ἐκείτῃ γυναικας τὰς μὴ ε'δύλας σωφρονεῖν. Ergone aedes castigandis improbis destinatae sunt etiam *κουρατωρίαι* appellatae? Videtur omnino, et sane improbi atque mentis haud composites curatoribus opus habent. At quid, si *curator magnus* esset generalis receptor aëris, quod e portoriis, pedagiis, pontalicis, plateaticis casaticis, etc. redibat. *General-Arcis-Ein-nehmer*? Curata enim vectigal dicebatur medio aëvo, et curatoria *die Steuer-und Acciseinnahme*, vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v. et *Murator*. A. I. t. II. p. 28.

(6) M. hic nullam distinctionem agnoscunt. Non dixerim, quam bene maleve. Putem tamen, membris potius obtemperandum et ex illis discendum esse, in aula CPTana fuisse Dishypatos Spatharios duplicis generis, unos Basilicos seu imperiales, alteros Syncleticos, seu Senatorios, quos in comitatu, dispositione stipendiisque suis haberent Senatoras, ad curanda tuendaque diversa sacra, seu tribunalia. E p. 415 certe patet, senatorios et imperiales diversos fuisse. Aut possent dici hi Dishypati Spatharii syncretici tales fuisse, qui quamvis spatharii essent, tamen nihilominus ad τὴν σύγκλητον pertinerent. Nam sensu strictiore ἢ σύγκλητος sunt tantum officiales civilibus rebus expediendis lecti, quos Latini *logatos* vocant; ut patet e Nostri p. 142, ubi patricius syncleticus patricio alicui τῷ ἀπὸ σπαθίου, sagato, militari, contradistinguitur. Hypati et Dishypati ea ætate de infimis erant magistratibus. [Ducibus Venetis *ornamenta et titulum Hypati* dabant Græci impe-

ratores; unde etiam vestitus. Giann. t. II. p. 367.] * Simile huic videri posset, quod Sigebertus Gemblac. refert, *Clodoveum ab Anastasio imperatore codicillos de consulatu et coronam auream cum gemmis et tunicam blatteam accepisse, et ex ea die consulem et Augustum fuisse dictum*. Sed ad hos Hypatos ea non pertinent. Multum defecerant Nostri ætate consules ab antiquo splendore. Conf. quæ dixi in Actis eruditor. anni 1751, in recensione Eduardi Corsini Notarum Græcarum, ubi *Hypati et Spatharii* mentio fit in bulla plumbea. Vid. du Cange Gloss. Latin. v. *Dissipulus et Hypatus*. In universum hæc de dignitatibus aulæ Byzantinæ et provincialibus eo tempore magistratibus doctrina perobscura est.

(7) *Expræferti*. Non hic de illis cogitandum, qui præfectura urbis augustæ functi aliquando essent, sed fuerunt hi expræfecti, qui olim eparchi provinciales fuerant, quales paulo ante cum ἀνθυπάτοις τῶν θεμάτων memorati fuerunt. Unaqueque enim eparchia videtur suum eparchum habuisse Id clare confirmatur p. 410, ubi στρατηλάττι ἐπὶ θεμάτων *stratelatae in provinciis constituti* ὁ ἀπὸ ἐπαρχῶν pro iisdem accipiuntur.

(8) Scipiones eburneos et mappas fuisse veterum Consulium Romanorum gestamen, e diptychis et aliunde constat. Non servabant eundem ordinem in gerendo, neque semper scipiones dextra, mappasve sinistra tenebant, sed et illos et has modo dextra, modo sinistra, ut liberet, conspiciuntur gestasse. Conf. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 29; Du Cange disert. de nummis medii ævi, § 11 et 21; Leich. de diptychis c. 2, et Negelin. de diptycho Norimbergensi p. 23. Nolo enim a viris doctis tradita repetere. Sed pro mappa, quam Circensem placet viris doctis appellare, quia ea missa consulibus equorum carceribus emittendorum signum dabant, conspiciuntur quoque consules interdum in diptychis volumem convolutum gerere. Utrumque retinuerunt quodammodo Græci et sacris Christianis accomodarunt, et nugis præterea suis contaminarunt, ut solent res omnes, quas atreclant, antiquas, vetustorum morum inscitia. Tria itaque in hac disputatione mihi exponenda sunt, primum, ut commenta Græcorum de acacia vel anaxicacia

cubiculi praefectis stipatus, per magni cubiculi A porticum, ubi apparatus XIX accubitorum instrui-

τρικλίνου καὶ τῶν δύο κίωνων, ἐνθα τὸ βῆλον κρέμαται. Ἐξερχομένου δὲ τοῦ βασιλέως ἀπὸ τοῦ βῆλου,

COMMENTARIUS. JOAN. JAC. REISKII.

perstringam; secundum ut utriusque vocabuli, eandem rem significantis, originem et rationem demonstrarem: tertio, ut evincam morem manu gestandi tam mappas, oraria, sudaria, tergendis naribus et ori, quam rotulos, pipas, volumina membranacea temporibus antiquissimis Romanorum in usu fuisse.

Perhibet Codinus Offic. vi, 27, acaciam esse sacculum e panno purpureo confectum, serico subtili mantili involutum, intus refertum terra (ἐντὸς ἔχει χῶμα), ut significet et nomine et terra intus contenta, imperatorem debere humilem et terrenam suam originis memorem esse. Consentit Symeo Thessalonico, quorum amborum locos habet Du Cange v. Ἀκκία et diss. antea laudata. Procul dubio hinc natum est, quod Petrus Damianus Epistol. 1, 17, narrat, sed solus, Græcis in more fuisse positum, ut aliquis imperatori recens coronato una manu vasculum plenum mortuorum ossibus et pulveribus offerat [paulo post cineres dicit], in alia vero stuppam lini subtiliter peram ac pilis pensilibus molliiter demolitam [ἡρέμα εἰς ὕψος ἐπιρμένην, ὑποκατανωμένην,] cui protinus ignis adhibetur, et repente in ictu oculi flamma subito vorante consumitur, ut in altero considerare debeat, quod est, in altero videre valeat, quid habet. In cineribus siquidem se cinerem recognoscit, in stuppâ vero colligit, in die iudicii quam subito mundus ardebit, etc. De stuppâ combusta silent Græci scriptores. In Romana tamen curia mos erat coram coronato pontifice floccos stuppæ comburendi, clamante præcone: Sic transit gloria mundi. De vasculo autem illi ossibus et cineribus pleno quod narrat, videtur male auditum et male relatum esse ex acacia, quam fuisse revera sacculum sericum terra plenum, ab imperatoribus non postremis tantum Codini æqualibus, sed Constantini Porphyrogeneti jam ætate, patet e Nostri p. 443, ubi dicitur: Imperatores ἐν ταῖς δεξιαῖς γερσὶν αὐτῶν τὸ νικητικὸν τοῦ σταυροῦ τρόποιον κατέχουσι (successit nempe crux, Christianorum idolum, in vicem scipionum eburneorum veterum consulum), ἐν δὲ ταῖς ἐξωνύμοις τὴν ἐξανάστασιν τῆς χοιρῆς ἡμῶν οὐράς, in sinistra vero tenent resurrectionem, id est symbolum resurrectionis, terrenæ nostræ partis. Clarum est, nihil aliud quam acaciam designari.

Sed quare Acacias et Anexiacias appellarunt hos sacculos? Dicam. Veteres harum nugarum nihil norant, sed chartas, hoc est membranas, τόμου, segmenta membranæ convoluta, rotulos, pipas gestabant. Hoc in universum omnibus in publicum procedentibus, viris feminisque commune erat, ut qui aut quæ manipulum, mappam, sudarium alterutra manu non deferret, ferret membranæ segmentum, sive convolutum, sive ex una tantum extremitate manu retentum, cætera præpendere promissum, sive dimidia ex parte præpendens, ambabus autem extremitatibus comprehensum, ut commentarios rerum in publico aut gestarum a se aut gerendarum. Imperatores autem, nisi mappam gererent, acaciam seu membranæ segmentum, libellum supplicem, gerebant, quem sibi in publicum procedentibus plebei obtulissent. Quod igitur tales libellis supplices ἀκκίως, clementer abque ulla asperitate et morositate, et ἀνεξικκίως, cum tranquilla molestiarum a subditis suis sibi creatarum in legendo et audiendo tolerantia susciperent, aut sane debent suscipere, prædicabat aut saltem admonerat utrumque nomen ἀκκία et ἀνεξικκία. Ἀκκία enim novis Græcis est clementia: vid. Nicetas Choniatus. p. 24. Initio quidem nudi rotuli membranacei tradebantur a supplicibus imperatori,

deinceps autem ordinatum fuit, ut quidquid ejus generis imperatori traderetur, non nisi sindone serica subtili, μετὰ μανδύλου, involutum traderetur. Manavit ille mos libellos supplices, item litteras quascunque sericis capsulis includendi et has capsulas demum obsignandi a Græcis ad Saracenos et Turcas, ut pluribus ad Abuldam dicam, et vel e solo Busbekio constat p. 76, ubi ait, se litteras Solimani ad Ferdinandum imperatorem panno aureo tectas et obsignatas accepisse. Latinis mediis ævi idem in usu erat, ut e Du Cange v. Armigeri constat, ubi imaginem Caroli Calvi a Baluzio p. 1278 Capitul. Franc. editam illustrat, in qua tres monachi sacrum codicem Carolo porrigunt pretioso panno involutum. Mos quippe is apud monachos observabatur, verba sunt Du Cange, ut codices, quos ad legendum accipiebant, manu-ergio involverent, ut est in epistola Theodomari ad Carolum M., quæ manu-ergia camisias librorum vocant antiqua Cartusiensium. Videntes itaque monachi Græci suos imperatores ex veteri instituto cum tali libello supplicis procedentes in admonitionem, se ideo procedere, ut querelas et supplicationes civium accipiant, monachi, inquam, aut ignorantes hujus vetusti moris rationem, aut dissimulantes et ubique mysticam suam theologiam vel analogiam potius ingerere studentes, persuaserunt imperatoribus, ut pro fasciculo libellum supplicem referente bursulam pulvere aut terra plenam sibi fieri et in manus dari curarent, tanquam alias conditionis suæ non memores futuri, aut tali bursula arrepta protinus omnem fastum exuturi. Alii Græci, dubitantes quidnam sibi vellet illa cum rotulis membranaceis processio et pictura, conjiciebant eos rotulos esse volumina Evangeliorum. Sane Rhamnusius, forte auctore Vilharduino, ubique pro acacia codicem Evangeliorum imperatoribus Cæsaribus in manus tribuit, ut p. 140. Non admodum improbabile aut incongruum hoc ipsis est, et in aliis personis admiserim: acaciarum tamen imperialium originem eam esse, quam dixi, constat ex eo quoque superstite veteris moris documento, quod regibus Angliæ adhuc hodie preces et requisitiones Parlamenti non in litteris more nostro complicitis, sed in tomis chartæ pergamenæ convolutis exhibentur, (pipas appellanti) quarum dorso inscribitur rex, aut ejus, jussu inscribitur, si quidem petitis annuit: Soit fait comme il est désiré, si autem negat: Le roi avisera. In reliquorum autem præter imperatores imaginibus negare nolim volumina membranacea manibus delata codices evangelicos representare. Auctor Vitæ Basilii Macedonis (n. 58 ed. Allat.) narrat, Basilium in æde quadam sacra a se condita liberos suos curasse pingi cum voluminibus in manu, quæ divina præcepta continerent. Ὅν οἱ μὲν ἄρβύνας, αἱ, τόμους ἐπιπερόμενοι δείκνυνται τὰς θείας ἐντολάς, αἱς στοιχεῖν ἐπαιδεύοντο, περιέχοντας τὸ δὲ βῆλυ γένος καὶ αὐτὸ βιβλους κατέχον ὄραται νόμων θείων ἐχούσας περιοχτῆν. Ipse Basilii in nummo apud Du Cange Famil. Byz. p. 138, primo sinistra globum vel pomum imperii cum cruce, dextra conspicitur non totum seu rotulum, sed codicem quadratum, religatum, Evangeliorum gestare. Paulus Silentarius parte II, v. 361, de quadam imagine Christi in S. Sophia:

Ἐοικε δὲ δάκτυλα τελεῖναι δεξιτερῆς. ἄτε μῦθον ἀειζῶντα παραύσκων, λατῆ βιβλον ἔχων ζωθίων ἐπίστορα μῦθων Ἰωάννης Μοναχὸς Λιμον. c. 87: Ἐκράται δὲ καὶ μεγαλύτερον ἔχον ἀργυροῦν σταυρόν. Unde patet, talia volumina habuisse interdum pro umbonibus cruces sibi affixas. Est autem μεγαλύτερον, volumina, non

ἵσταται ἐξ ἀριστερᾶς ὁ δρουγγάριος τῆς βίβλας καὶ πρωτοσπαθᾶριοι βαρβᾶτοι (9), καὶ δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, διέρχεται διὰ τοῦ πόρτηκος τοῦ μεγάλου τρικλίνου, ἔνθα ἢ ἔκθεσις (10) τῶν ἰθ' ἀκουσίτων τίθεται, καὶ ἀπελθὼν ἵσταται ἐν μέσῳ τῶν δύο κιόνων. Καὶ δέχονται αὐτὸν ἐκεῖσε εἰς τὸν ὀνόποδα πατρικιοὶ τε καὶ στρατηγοί, καὶ προσκυνήσαντες τὸν βασιλέα μὴ πεσόντες κάτω νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ τῆς καταστάσεως, κακῆνος λέγει: « Κελεύσατε: » αὐτοὶ δὲ τὸ, « Εἰς πολλοὺς χρόνους καὶ ἀγαθοὺς. » Ἐν δὲ ταύτῃ τῇ δοχῇ ἵστανται σπαθαροκandidάτοι καὶ οἱ σπαθᾶριοι ἔνθεν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Græcæ, sed Hebraicæ aut Arabicæ originis מַגְלָל *meyillah* vox apud Judæos nobilissima, unde ad Christianos transiit.

Qua vero tandem manu tenebant et gerebant imperatores acaciam? Modo dextra, modo sinistra. Nullus enim certus in ea re modus servabatur, sed usus erat arbitrio. Apud Nostrum p. 16 dicitur imperator dextra manu acaciam, sinistra crucem ferre, et p. 38 gerit imp. anexoicaciam dextra, scipionem humero sinistro incubentem. Contra vero p. 443 loco paulo ante citato inverso modo dextra crucem, sinistra acaciam gerit. Sic quoque Constantinus M. in Menologio Basiliano t. II, p. 112, pingitur sinistra manu tomum convolutum gerens. Leo M. autem primus, si recte observavi, in nummis eorum, qui acaciam aut tale quid gerunt, in nummo quarto apud Du Cangium Famil. Byz. p. 77, tam ab antica quam a postica volumina dextra, crucem sinistra gerit. Pari modo Phocas in nummo apud Du Cangium p. 109, Leo Isaurus p. 123, Isaacius Angelus p. 201. Consul in diptycho regio apud Du Cangium diss. de nummis tab. I scipionem eburneum, præcursorem crucis. dextra, mappam, cujus succedaneum acacia fuit, sinistra tenet. Et sic quoque dextra crucem, sinistra volumen tenet Constantinus Ducas in nummo apud Du Cangium Fam. p. 159, Manuel Comnenus p. 168, Isaacius Angelus p. 201. Theodorus Lascaris p. 218, Michael Palæologus p. 233, Manuel Palæologus p. 242.

Sed ne nimis diu minutis inhæreamus, demonstrandum nunc superest, veteres quoque Romanos in publicum procedentes alterutra manu aliquid, aut manipulum, aut volumen membranaceum deferre consuevisse. Nil profecto frequentius conspicitur in vetustis marmoribus, quam sinistra manu manipulum tenentes, qui mappam interdum similis est, interdum clare membranam convolutam exhibet. Aspice mihi philosophum apud Montfaucon. t. III Antiqu. Explicat., t. I, fig. 2, item tabulas V, VI. Lucian. II, 467, 92. In arcu Constantini M. et Theodosii uterque imperator tenet rotulum. Sculptor Illius laminæ æneæ quæ portam basilicæ S. Pauli extra Urbem in via Ostiensi tegit, quam Ciampinus t. I Mouum. Veter. exhibet, opus sæculi XI, ex imitatione veteris moris, an sui quoque adhuc rotulum talem sancto, non memini cui, in manus dederit, non patet. In auro diptychi Bosiani apud Montfaucon. l. I. tab. XXVI, conspiciendum præbet in tablo pallii, quod regina gerit regem, Franciæ, ut puto, gerentem in dextra manipulum vel mappam, in sinistra scipionem eburneum, qui ad formam crucis accedit, et in summo fasciculum florum cum superimposito pomio præfert. Ciampinus in modo laudatis monumentis tot exhibet imagines cum chartis membranaceis aut in rotulum convolutis, aut ad instar mappæ corrugatis, aut explicitis dependentibus, aut denique ambabus tantum extremis oris complicitis et manu com-

tur, transit, et in medio duarum columnarum stat. In onopodio patricii et strategi imperatorem suscipiunt, eoque adorato, non prono tamen in terram corpore, præpositus cerimoniarum signum dat, qui dicit: « Jubete; » hi vero: « In multa et felicia tempora. » In hac imperatoris solemnii receptione hic et illic spatharocandidati et spatharii stant, qui per scalas consistorii, illi quidem per sinistram, hi per dextram portam, descendunt. Patricii et strategi per mediam portam veniunt, et rursus qui ad dextram astant per gradus sinistræ portæ descendunt. Imperator a cubiculariis

pressis, reliquo toto sinu dependente, ut pæne pigeat illas tabulas indicare; vid. tom. I, tab. 15, 27, 32, 36, 76; t. II, tab. 43, 47, 50, 52, 53, 54. Conf. Murat Inscript. p. 1461. Comune olim utrique sexui gestamen erat talis rotulus, successu temporis autem partim manserunt viris rotuli, per aliquantum temporis, partim in chirothecarum, partim denique in baculorum imperatoriorum (*Commando-Stäbe*) gestationem abierunt. Femine autem pro rotulis sumpserunt in manus ventilabra, *ἐπιβῆια*, quod neque antiquis temporibus extra usum erat. Certe S. Pudentiana apud Ciampinum t. II, tab. 49, tenet aliquid in manu, quod flabello simile est. Manipulum an chirothecam appellem id, quod Longobardi quidam in tabula Modostianæ coronationis regis Longobardi apud Horatium Blancum ad Paulum Diaconum gerunt, ambigo. Pro rotulis gerebant imperatores CPTani extremi, ruente illo imperio, *νάρθηκας* ferulas. Codin. xvii, 34. Huno nati baculi summorum militarium ducum, qui a commendando seu imperato *Commandostäbe* appellantur.

(9) *Barbatî*, il est non *castrati*. Nam et eunuchorum bene multi erant protospatharii.

(10) Quid significet hic loci *ἔκθεσις*, non bene novi. Probabiliter tamen reddidit cl. Leichius *apparatus*. Videtur nempe apparatus ferulorum, supellectilis aureæ et argenteæ, vinorum, etc., quæ conviviis apponi debebant, publico aspectui expositus designari. Occurrit hæc vox significato subobscuriore, sed simili, apud Scriptor. post Theophan. p. 107, ἀντὶ ἐργα σῆς βασιλικῆς ἐκθέσεως, ubi vertitur *regiæ magnificentiæ supellex*. forte *supellex ostentationis* aspectui exponi solita. Illa certe notione vocabulum hoc veteribus frequentabatur, et sæpissime Athenæus *ἔκθεσιν* appelleat eam mensulam *πατραπρέσιον*, *credentiam* posterioribus dictam, in qua calyces, disci, lanceæ, et reliqua triclinaris supellex conspectui exponebatur convivarum. Apte ille p. 142: Ποτηρίων πολλῶν ἐκθέσεις et βρωμάτων παντεσῶν παραθέσεις jungit. Idem p. 197, κλίνην *mensam*, nominat πρὸς τῆν τῶν κυλικῶν καὶ ποτηρίων τῶν τε λοιπῶν τῶν πρὸς τῆν χρῆσιν ἀνηκόντων κατασκευασμάτων ἐκθέσιν, et p. 212, *domum* κεκοσμημένην στρωματικῆς τε καὶ γραφαῖς καὶ ἀνδριᾶσι καὶ ἀργυρωμάτων ἐκθέσει, *ornatum stragula veste, et picturis et signis et argentea supellectile ostensionali spectulam exposita*. Hinc intelligas, quam eleganter Græci ἐκθέσθαι dicant pro declarare animi sui sensa, et Latini pariter *exponere*, velut supellectilem pompticam in clara luce et conspectu ponere. Idem Athenæus p. 211, *dictionem alicujus*, ait *εἰ καὶ μικροτέρα ἐστὶν ἐκθέσομαι, etiamsi longior sit, tamen, velut signum, in medio exponam*, contemplatum et judicatum, Vid. ad p. 420, dicenda. De alia significatione vocis *ἔκθεσις*, qua significat *tabulas census publice propositas*, et quæ ex eodem fonte manavit, dicam ad Taxidictam.

VI. Imperator et patriarcha flexo genu se invicem salutant, et egressus e sacrario imperator, ad metatorium abit, ubi cereos accendit precatusque lorum mutat, et finito divino officio, dum Sacra processura sunt, tunicam induit, et a consueto ministerio stipatus, eo, ubi cereus seu lampas, quam portaturus est, stat, procedit, perque medios patricos ab utroque latere adstantes transit. Postquam vero cereum a præposito accepit, Sacra comitatus procedit, solem intrat et prope sacras januas constitutus, cereum præposito reddit, qui ipsum supra solem prope sacras januas in dextro latere imponit, imperator autem ad cereum, usque dum Sacra processerunt, subsistit. Quo facto ipse et patriarcha se invicem flexo genu venerantur, mox imperator cum solemni comitatu extra sacrarium ad metatorium abit. Sacra autem communione appropinquante, id cerimoniarum præposito imperatori indicat, qui a dictis ministris, scilicet a præfectis cubiculi, patriciis, strategiis et senatoribus stipatus, egreditur, et in dextra parte sacrarii, cancellis in antimensio lateris obliqui accumbit sacramque agapen patriarchæ, metropolitæ, episcopis, præfectis ecclesiæ cæterisque pro more distribuit. Deinde postquam ipse et patriarcha se invicem flexo genu salutarunt, imperator ad locum, ubi agapen in omnibus processionibus distribuere solet, abit. Tunc in uno velo magistri, patricii, strategi, cum domesticis, iisque, qui supremis officiis adnoti sunt, demarcati et cerimoniarum, intrant. Omnes autem ad osculandum imperatorem ingressi, non in terram procumbunt ob resurrectionis memoriam, sed singuli abeuntes imperatori osculum pacis dant. Posthac omnes in locis suis adstant, imperator et patriarcha mutua sibi oscula

ς'. Καὶ προσκυνήσαντες ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸ μητατώριον, καὶ ἄπτον ἐκείτε κηρούς καὶ εὐξάμενος, ὑπαλλάσσει (20) τὸν λῶρον καὶ τῆς θείας λειτουργίας τελεσθείσης (21) ἡνίκα μέλλουσι διέρχασθαι (22) τὰ Ἅγια, περιβάλλεται ὁ βασιλεὺς χλανίδα, καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἐξ ἔθους, ἀπέρχεται ἐν τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ ἴσταται τὸ κηρίον, ἤγουν ἡ λαμπάς (23), ἥπερ μέλλει βασιτάσαι, καὶ στάντων πάντων τῶν πατρικίων ἔνθεν κάκεισε, διέρχεται ὁ βασιλεὺς μέσον αὐτῶν. Ὁ δὲ πραιπόσιτος λαβὼν τὸ κηρίον, ἐπιδίδωσιν αὐτὸ τῷ βασιλεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς διέρχεται ὀψικέων (24) τὰ Ἅγια, καὶ εἰσελθὼν ἐνδοντῆς σωλέας, καὶ πλησίον τῶν ἁγίων θυρῶν γενόμενος, ἐπιδίδωσι τὸ κηρίον τῷ πραιποσίτῳ, κάκεινος ἐπιτίθεισιν αὐτὸ ἐπάνω τῆς σωλέας πλησίον τῶν ἁγίων θυρῶν, ἐν τῷ δεξιῷ μέρει, ὁ δὲ βασιλεὺς ἴσταται πλησίον τοῦ αὐτοῦ κηρίου, τῶς ἂν διέλθωσι τὰ Ἅγια. Καὶ ἡνίκα διέλθωσι τὰ Ἅγια, προσκυνοῦσιν ἀμώτεροι ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, καὶ ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν κατὰ συνθήθειαν διὰ τῶν ἔξω τοῦ θυσιαστηρίου ἐν τῷ μητατώριῳ. Καὶ τοῦ καιροῦ τῆς θείας ἀγάπης ἰγγίσαντος, δηλοῖ ὁ τῆς καταστάσεως τῆς πραιποσίτῳ, κάκεινος τῷ βασιλεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξέρχεται, καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν προσηρημένων τουτέστι τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, μετὰ καὶ τῆς συγκαλήτου ἀπέρχεται, καὶ ἴσταται ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ θυσιαστηρίου ἐπακουμβίζων (25) τῷ καγκέλλῳ ἐν τῷ ἀντιμίσθῳ τῆς πλαγίας, καὶ ἐκείσε δίδωσιν ὁ βασιλεὺς ἀγάπην τῷ πατριάρχῃ μητροπολίταις τε καὶ ἐπισκόποις. ἄρχουσὶ τῆς ἐκκλησίας, καὶ πᾶσι τοῖς ἐξ ἔθους, καὶ εἰθ' οὕτως προσκυνήσαντες ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, κατέρχεται ὁ βασιλεὺς καὶ

VARIE LECTIONES.

48 ὁ βασιλεὺς ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

add. n. c. 31. Tallibus dieis plerumque imagines Christi cum suis discipulis Pascha celebrantis insculptæ erant. Joannes Damascenus in Synodica ad Theophilum imper. : Ἰδὲ τὰ ἱερὰ αὐτοῦ ἀναθήματα, τὰς ἱερὰς ἐνδυτάς, τὰ ἱερὰ σκεύη. Ψηλάφησον καὶ ἰδὲ τὸν μέγιστον αὐτοῦ δίσκον, εἰς ὃν περ ἔγκαυστικοῖς καλλιεργήμασι ὁ μαστικός τοῦ Χριστοῦ δεῖπνος μετὰ τῶν δωδεκά ἀποστόλων ἐγκέκλαπτο.

(20) Frequens verbum hoc Nostro est pro ἀπαλλάσσει, *deponit exiit*. Utrouque utitur.

(21) Debet vocabulum liturgiæ hi loci strictius accipi pro illis omnibus, quæ confectionem sacramenti et introitum majorem antecædunt. Alias λειτουργία in specie de confectione sacramenti usurpatur, quod si velis etiam hic obtinere, accipiendum erit τελεσθείσης pro *adhuc conficienda*, nondum confecta : quod dubito num procedat.

(22) E tribuna nempè per navim transire et pone ambonem redire illinc, unde venerant.

(23) Ergo idem est *cereus* et *lampas*, saltem apud Græcos novos. Conf. pag. 79, et Du Cange Gloss. Græc. v. Κηρός, ubi e Moschopuli Lexico Philostrati citat hæc : Κηρός ὁ κεχωρισμένος τοῦ μέλιτος. Λαμπάς, ἡ ἐκ τούτου κατεσκευασμένη πρὸς τὸ φαίνεσθαι. Goar. ad Codin. 104, nullum aliud discrimen inter λαμπάδα et κηρόν agnoscit, quam inter communem et inter majorem arteque exquisitiore com-

ptum cereum, quorum hic imperatori, illæ turbæ aulicorum distribuantur. At Latini aliter. Treb. Pollio Aug. l. II, pag. 203, *cereos et lampades in processionibus* ut diversa memorat. Et sic quoque Acta S. Silvestri apud Du Cange l. c. μετὰ κηρῶν καὶ λαμπάδων τῆδε κάκεισε ἀναπτομένων. Attamen Antipater Thessalonicensis, qui Tiberio Cæsare floruit, λαμπάς et κηρίον et λύχνος pro eodem habet Antholog. H. Steph. pag. 426. sic dicens : Λαμπάδα κηροχίτωνα, κρόνου τυφήρα λύχνον. Et Codino ipsi λαμπάς modo est lampas cum oleo et ellychnio, modo cereus. Vid. de Offic. pag. 96, collat. p. 85. Et versa vice Juvenalis *candelam* pro lampade dixit, in illo Satyr. VI, *digito candelam temperat*, προβάει τὸ ἐλλύχνιον.

(24) *Obsequens*, quod videretur præcedentia sacra pone sequentem notare. Et sane verbum *obsequi* proprie id notat. Vid. Vales. ad Amm. Marcell. p. 96, sed hic loci significat *pone sequentia sacra ipse præambulans*. Sic usurpant novi Græci verbum ὀψικέειν, *obsequiare*, et ὀψικίον, *obsequium*, σημαίνει τῇ Ἑλληνικῶν φωνῇ τοὺς προπορευομένους ἐμπροσθεν τοῦ βασιλέως ἐπὶ εὐταξίᾳ καὶ τιμῇ, ut ait Constantin. de Themat. pag. 9. Vid. Du Cange Gloss. Græc. h. v. et Lat. v. *obsequiare*.

(25) *Brachitis nixus*, vel *incumbens, super cancellis, qui sunt apud antimensium laterale*. Credo itaque

ἴσταται, ἔνθα εἴθισται αὐτὸν διδόναι τὴν ἀγάπην καθ' ἑκάστην προέλευσιν. Καὶ εἰσέρχονται ἐν ἐνὶ βήλῳ μέγιστοι τε καὶ πατριῖοι καὶ στρατηγοί, μετὰ καὶ δομestικών, καὶ οἱ τὰ πρῶτα ὀφφίκια κατέχοντες δῆμαρχοί τε καὶ ὁ τῆς καταστάσεως, ἅπαντες δὲ οἱ προειρημένοι εἰσερχόμενοι πρὸς τὸ ἀσπάζασθαι τὸν βασιλέα προσκυνοῦσι, μὴ πίπτοντες διὰ τὴν ἀνάστασιν (26), ἀλλ' ἀπερχόμενος ἕκαστος κατὰ τάξιν, δίδωσι τὴν ἀγάπην τῷ βασιλεῖ. Καὶ εἴθ' οὕτως ἅπαντες ἴστανται ἐν ταῖς τάξεσιν αὐτῶν, καὶ προσκυνοῦσιν ἀμφοτέροι ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, καὶ ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ μητατωρίῳ. Καὶ τῆς θείας κοινωνίας ἐγγιζούσης, εἰσέρχεται ὁ τῆς καταστάσεως καὶ δόλο τῷ κρατιστῶν, κάκεινος τῷ βασιλεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξέρχεται καὶ δριγυέμενος ὑπὸ τῶν προειρημένων πάντων, ἀπέρχεται καὶ ἴσταται ἐμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου ἐν τῷ βασιλικῷ ἀντιμίσῳ, καὶ εὐξάμενος ἐκείσε ἀνέρχεται, καὶ κοινωνεῖ ἐκ τῶν τοῦ πατριάρχου χειρῶν ὃν τρόπον ἐν τῇ προλαβούσῃ ἑορτῇ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως εἴρηται, καὶ μετὰ τὸ κοινωνῆσαι τὸν βασιλέα προσκυνοῦσιν ἀμφοτέροι ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, καὶ ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ μητατωρίῳ, καὶ ἐξελθὼν ἐν τῷ τρικλίῳ, κραματίζει μετὰ φίλων, ὧν ἂν κελεύει.

Z. Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι, ἡνίκα ἄρξεται ἡ θεία λειτουργία, εὐθέως ἀνέρχονται οἱ τοῦ κοουβουκλείου ἐν τοῖς κατηχομενίοις (27), καὶ ἐξέρχεται ἡ Αὐγοῦ-

A dant; mox ille in metatorium abit. Appropinquante sacra communione, ceremoniarius præposito id nuntiaturus intrat, is imperatorem monet, qui a prædictis stipatus abit, et ante sacrarium in antimensio imperatorio subsistit precatusque ascendit, et e patriarchæ manu sacram communionem, ut supra in festo Nativitatis Christi commemoravimus, accipit. Qua ipsi impertita, patriarcham, patriarcha imperatorem flexo genu veneratur, et imperator ad metatorium abit, et in triclinio cum amicis, quos vocari jussit, convivium celebrat.

B VII. Sciendum est, in introitu divini officii, cu bicularios ad catechumena abire, Augustam vero e metaterio, quod in catechumenis est, egressam

VARIE LECTIOES.

⁴³ κατέχοντες Leich. idemque cod., κατέχοντα ed.

⁴⁴ δὲ ἡνίκα ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

antemensium, vel arulam suos quoque cancellos habuisse, coram quibus communicaturus, et retro quos sacerdos communionem daturus staret. Conf. hujus pag. C. penult., ubi βασιλικὸν ἀντιμίσιον ἐμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου memorat, et p. 47, e quibus locis patet, imperatores ex illa ara communionem accipere consuevisse. Ibidem (p. 47), memoratur aliud ἀντιμίσιον βασιλικὸν ἐν τοῖς κατηχομενίοις. Est autem ἀντιμίσιον arula portabilis, consecrata, item tapes consecratus; qui, quoniam ara consecrata non ubique circumvehi possunt, mensæ vulgari instratas Græcis sacerdotibus pro ara est. Vid. Gresset. ad Codin. p. 169. Goar. ad Theophan. p. 379. Du Cange Gloss. Gr. h. v. Heinec. III, 130. Tale antemensium credentia Latinis medii sævi appellabatur. Cæremoniale Patricii tit. II, § 1: *Paretur etiam ante altare credentia pro consecratione et credentia pro pontifice electo cum rebus opportunis ad ordinationem.* Græci προθήσεις appellabant. Tenendum tamen, τὰς προθήσεις intra tribunam stetisse, et servivisse sacris vasis ibi reponendis. Antimensium autem, de quo hic sermo est, stabat extra tribunæ cancellos. Dixi paulo ante, mihi videri hanc arulam stetisse apud cancellos tribunæ. Rectius tamen forte fuerit dicere eam inferius stetisse, quia paulo post C penult. dicitur *imperator*, postquam stetisset coram regio antimensio, ἀνέρχεται, ascendere per gradus tribunæ, ut ibi communionem a patriarcha accipiat. Ἀντιμίσιον vel Ἀντιμίσιον origine tenuis est *antemensa*, vel mensa coram alia posita, ut ἀντικωνιστώριον, consistorium, quod primum occurrit, antequam in verum et magnum consistorium veniatur, *atrium consistorii*: ut *anticamera*, camera vel triclinium coram alio nobiliore positum, atrium camere ut ἀντικάνθαρος, *Antecantharus*, *atrium Canthari*, quod nomen erat balnei Alexandrini. Apud Theop. p. 130, et apud Nostrum pag. 97, ἀντίφορος, *anteforum*, forum minus majori prætentum. Ἀντιπικρον quod panno præponitur, vel præsumitur. Vid. Salmas. ad Scr. II. A. t. II, p. 575. Jam veteribus Græcis ἀντί, et Latinis quoque *anti* et *ante* inde natum notavit *præ* in compositionibus: ut ἀντίπικρον *præpuer*, nondum puer, sed mox futu-

rus. Κάρυον λεπτῆς ἀντίδωρον λεπιδος (si proba est ea lectio), *nux*, quæ est ante deglutitionem tenuis pelliculæ, Anthologias pag. 430, id est ea, quæ illuc pervenit maturitatis, ut incipiat pati se deglubi Ἀντικνήμιον, quod *præ supra est*, ἀντιπρόσωπον navis, quasi dicas *antefaciens*, est prora sic dicta apud Artemidorum p. 140, respectu faciei posterioris, vel posticæ, puppis nempe Apud Suidam auctori alicui recentiori ἀντιπαρτούρα est *anteaparatura*, *preparatio*. Pari modo Latini dicebant *anticiput* pro incipite. Vid. Du Cange h. v. et *antiani*, *les anciens*, pro anteriores ætate, et *antigena*, pro ante nato, unde patet Græcis illos liberorum, qui natu majores essent, Ἀντιγόνους et Ἀντιγόνας fuisse dictos; *antilogium*, pro præfatione, *antipuris* pro antemurali, *antipedes* pro præeuntibus *antipodium* pro fulcro anteriori, *antisper* et *antisecus* pro ante, ἐμπροσθεν. Notum quoque vocabulum *antistes*.

(26) Non licebat imperatorem diebus festis majoribus et dominicis in genubus aut humi jacentem adorare. Vid. ad p. 240.

(27) Catechumena erant porticus superiores tria ecclesiæ latera ambientes, boreale occidentale et australe, ita ut sub parte occidentali narthex, sub parte boreali et australi autem porticus virorum essent; ipsa catechumena erant statio mulierum, illarum nempe, quæ in τῷ γυναικίῳ non sederent. Sunt igitur illud, quod nos, a Latina voce *porticus* in deterius formata alia, *Boorkirchen* appellamus, quasi dicas *ecclesiæ porticus*; converso tamen usu Catechumena penes nos viri occupant, penes veteres tenebant feminæ; fundum ecclesiæ seu navim implebant olim viri, hodie obsident feminæ. Ascendebatur e narthece per cochleam in Catechumena, et habebat imperator ibi metatorium in quo metabatur, id est agebat, hærebat, dum sacra fierent, et ipsi ad introitum in tribunam, ad evangelium audiendum, ad obsequendum sacris in introitu majore, ad Agapen danclam, et ad communionem accipiendam non esset procedendum, sed vacare liceret aut hymnorum cantationi, aux homiliæ auscultationi. Adjunctum erat illi metatorio triclinium, in quo epulabatur, quoties placeret in templo manere, neque domum ad pran-

sellæ insidere, cubiculariis omnibus ab utroque latere, eunuchis vero protospathariis a tergo Augustæ adstantibus. Signo ab Augusta dato, præpositus cum duobus ostiariis virgas gestantibus exit, et velum primum, patricias zostas : secundum, magistrissas : tertium, patricias et proconsulares : quartum, patricias et strategorum feminas : quintum, præfectorum et quæstorum : sextum, præfectorum thematum ac proconsulum uxores, drungariam vigiliæ, protospatharias, spatharocandidatas, spatharias, turmarcharum uxores, consulares et stratorissas, adducit. Velum septimum, in quo comitissæ scholarum, candidatæ, scribonissæ, domesticæ ordinum, vestitorissæ, silentiariæ, comitissæ numerorum et excubitorum, sequitur. Hæ omnes postquam ab Augusta osculum pacis acceperunt, ea signum præposito dat, qui dicit : « Jubete. » Ipsæ : « In longa ac felicia tempora Deus, » etc., mox abeunt. Dein Augusta surgit, et metatorium cum suis cubiculariis ingreditur, cæteri vero cubiculi ministri ad imperatorem accedunt.

Ἀναστᾶσα δὲ ἡ Αὐγούστα, εἰσέρχεται ἐν τῷ μητατωρίῳ μετὰ τῶν οἰκειακῶν αὐτῆς κουδικουλαρίων οἱ δὲ λοιποὶ τοῦ κουβουκλείου καταργονται εἰς τὸν βασιλεῖα.

VIII. Qui postquam e convivio discessit, loco a vestitoribus induitur, et præpositum patriarcham advocare jubet, qui postquam advenit, se invicem salutant, et per triclinium, in quo convivium actum fuerat, ad sacrum puteum egrediuntur, in cuius

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁵ ἐκ τοῦ μητατωρίου R., ἐν τῷ μητατωρίῳ ood. et. ed. ⁴⁶ τῷ ὄντι conj. Leich. ⁴⁷ ἀσπαθάρια ed, ⁴⁸ προσκαλεῖ ed. ⁴⁹ ὁ δὲ βασιλ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

diam reverti, et cæto, ubi dormire poterat, si qua in ecclesia pernoctare vellet. Multa de his Catechumeniis Du Cange ad Paulum Silentiar. et CPlI Chr. I. III, item Gloss. Græc. et alli. De appellationis ratione verbo adhuc dicendum superest. Si certum esset, olim in veteri Ecclesia Catechumenos ibi stitisse, posset videri nomen loco mansisse, quamvis Catechumeni deinceps desinerent. Putem igitur Catechumenia dicta fuisse a feminis, quæ forte fuerint τὰ κατηγούμενα (subint. πρόσωπα) appellatæ, subjecta, quæ tantummodo audiunt institutionem fidei Christianæ et sacrorum, quæ sunt, sonum eorum autem, quæ aguntur, nil vident, quandoquidem porticus earum clathris oppositis septæ essent, ipsisque sub pœna anatlematis tempore processionis sacrorum deorsum per transennam despiciere interdictum esset. Erunt igitur Catechumenia loca, in quibus agunt personæ, solo sono sacræ doctrinæ, precum reliquorumque sacrorum feriendæ.

(28) Conf. p. 41. Egreditur Augusta e metatorio, quod est in Catechumeniis, nempe foras, in ipsa Catechumenia.

(29) Cum imperatrix non haberet nisi unam patriciam zostam, mireris quare hic plures memorentur. Forte ideo id factum, quod duæ tum essent Augustæ, socrus et nurus, quarum unaquæque suam zostam haberet. Erat patricia Zosta feminei comitatus Augustæ princeps, sique proxima comes et amica, sic forte dicta, non quod cineret et comeret Augustam, sed quod cingulum seu balthæum, honoris indicium, adipisceretur in sua promotione atque generet. Sane quæ alias plerumque dicitur ἡ ζωστή p. 152, est ἡ ζωσθεῖσα. * Anastasia

στα ἐκ τοῦ μητατωρίου ⁴⁵ τοῦ ὄντος ⁴⁶ (28) ἐν τοῖς κατηγορουμένοις, καὶ καθίξεται ἐπὶ σελλήου, καὶ ἴστανται οἱ τοῦ κουβουκλείου ἅπαντες ἔνθεν κἀκείσε, οἱ δὲ εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι ἴστανται ὀπισθεν τῆς Αὐγούστης, καὶ λαβῶν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τῆς Αὐγούστης, ἐξέρχεται μετὰ δύο ὀστιαρίων βασταζόντων βεργία, καὶ εἰσάγει βῆλον α', πατρικίας ζωστάς (29) · βῆλον β', μαγιστρίσας · βῆλον γ', πατρικίας καὶ ἀνθυπάτους (30) · βῆλον δ', πατρικίας καὶ στρατηγίας · βῆλον ε', ἐπαρχίας (31) καὶ νομιστρίσας · βῆλον ς', ἐπαρχίας θεματικῆς ἀνθυπατίας, τὴν δρουγγαρίαν τῆς βίγλης, πρωτοσπαθάριας, ⁴⁷ σπαθαροκωνδιδατίας, τουρμαρχίας τοποτηρητίας, σπαθάριας ὑπατίας, καὶ στρατωρίας · βῆλον ζ', κομητίας τῶν σχολῶν, κωνδιδατίας, σκριβωνίας (32), δομεστικίας τῶν ταγματίων, βεστιτωρίας, σιλεντιαρίας, κομητίας τοῦ ἀριθμοῦ, κομητίας τῶν ἰκανάτων. Καὶ μετὰ τὸ δοῦναι πάσαις τὴν ἀγάπην τὴν Αὐγούστην νεύει τῷ πραιποσίτῳ, κἀκείνους λέγει : « Κελεύσατε. » Αὐταὶ δὲ τὸ, « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ ἐξέρχονται.

H. καὶ ἀναστᾶς ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ κράματος, περιβάλλεται τὸν λῶρον διὰ τῶν βεστιτόρων, καὶ κελεύσας τῷ πραιποσίτῳ, προσκαλεῖται ⁴⁸ τὸν πατριάρχην, καὶ τοῦ πατριάρχου ἐλθόντος, προσκυνοῦσιν ἀμφοτέρω ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς ⁴⁹ καὶ ὁ πατριάρχης.

C patricia eademque titulo Zostas dignata. Vita Basilii Junioris d. 28, Martii p. 673 : Ἄλλ' ἡ μὲν Θεοδώρα διαδέχεται βασιλείας πάλαι δὴ κατατέμετο, καὶ ἡ αὐτῆς μήτηρ Θεοκτίστη ζωστή τε καὶ πατρικία τετιμήτο, Cont. Const. p. 56, ubi versio Latina perperam reddit.] Combatsiana versio sic habet : Mater quoque Theoctista Zosta, quam vocant (id est cingulo donatæ) ac patriciæ dignitatem consecuta erat. Qua in versione quid reprehendendum sit, equidem non video.

(30) Ita quoque M, neque culpo ; moneo tantum, ne quis aliud in M. fuisse suspicetur. Τρατος communis generis est. Solet tamen alias Hypatissa formari.

(31) Uxores hic intelliguntur præfectorum urbi et præfectorum prætorio. Quæ autem proximo deinceps loco nominantur Eparchissæ, sunt uxores præfectorum provincialium, seu legatorum in provincias juri dicendo et cogendis tributis.

D (32) Uxores scribonum. Erant autem scribonæ genus aliquod τῶν δορυφόρων καὶ σωματοφυλάκων, custodum corporis, de quibus vid. Du Cange utroque Glossario, Goar. ad Theophan. p. 231, Guther. p. 505 et 517. Videntur Scribonæ et Candidati et Mandatores Imperatorem in Circum euntem stipasse. Vid. Codicis nostri p. 52. Scribonæ et Mandatores gestabant virgas, et in processionibus equestribus ibant pedites, p. 59. Mittabantur sæpe in provincias ad exsequenda et perferenda mandata imperialia : quo factum, ut interdum in municipiis magistratus supremos agerent. Lupus Protospatha anno 1058 : Tromby patricius fecit occidere scribonem in civitate Gottroni.

χης, καὶ διέρχονται διὰ τοῦ τρικλίνου, ἐν ᾧ ἐκραμά-
τισσε. καὶ μελλόντων ἐξέρχασθαι ἐν τῷ ἀγίῳ φρέατι,
ἵσταται ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ πύλῃ μετὰ τοῦ πατριάρχου,
ὁ δὲ πραιπόσιτος καὶ ὁ ἀργυρὸς ἵστανται ἔξω τῆς
αὐτῆς θύρας, καὶ διὰ χειρὸς τοῦ ἀργύρου λαμ-
βάνει ὁ πραιπόσιτος τὰ χρυσὰ βαλαντίδια, καὶ ἐπι-
δίδωσι τῷ βασιλεῖ, καὶ ὁ βασιλεὺς δίδωσι τοῖς μέλ-
λουσι ταῦτα λαμβάνειν, κρίζοντες δηλονότι τοῦ ἀρ-
γύρου. « Τῷ δ' ὁ δὲ δεῖνα δεσπότης ἀγαθὸς. » Εἰσὶν δὲ
οἱ λαμβάνοντες ταύτην τὴν εὐεργεσίαν ὁ τε ἀρχιερέ-
κονος καὶ οἱ ἀσπιέριοι καὶ οἱ ψάλται καὶ οἱ προσμο-
νάριοι, καὶ εἴθ' οὕτως ἐσέρχονται ἔνδον τῆς κερτίνας
τῆς κρεμαμένης ἐν τῷ ἀγίῳ φρέατι. Ὁ δὲ πραιπό-
σιτος λαβὼν τὸ στέμμα, ἐπιδίδωσι τῷ πατριάρχει, καὶ
στέφει ὁ πατριάρχης τὸν βασιλέα, καὶ ἐπιδίδοντος
ὁμοίως καὶ τῷ μικρῷ, λαβὼν ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ
δὲ πατριάρχης τῷ βασιλεῖ ἀλειπτὰ, ὁμοίως καὶ ὁ ἕτερος

Ἔ. Προσκυνήσαντες δὲ ἀμφοτέροι ἀλλήλους καὶ
ἐσπασμένοι οἱ τε βασιλεῖς καὶ ὁ πατριάρχης, ἐξέρ-
χεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε, καὶ διέρχεται διὰ
τῆς μέσης (34), καὶ εἰσέρχεται τὴν μεγάλην πύλην
τὴν χαλκῆν (35), ἀπὸ δὲ τῶν ἐκεῖσε διὰ τε τῶν σχο-
λῶν καὶ τῶν ἐκκουβίτων, ἐκτελούντων τῶν περαι-
κῶν μερῶν ἀκολουθῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ἅπαντα
τὰ κατὰ συνήθειαν. Καταλαβούσης δὲ τῆς συγκλή-
του ἐν τῷ κοινοσιτωρίῳ, μένει ἐκεῖσε ὑπερευχομένη
τὸν βασιλέα· καταλθὼν δὲ τὰ γραδῆλια ὁ βασιλεὺς,
μένει ἐκεῖ, καὶ ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ σιλευα-
ρίων καὶ βεστητόρων, ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα τὸ,
« Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Ὁ δὲ βασιλεὺς
δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου
καὶ τῶν πατρικίων, διέρχεται μέχρι ταῦ στονοῦ (36),

A porta imperator et patriarcha, extra portam præ-
positus et argentarius, stant. Tunc præpositus
crumenas auro plenas ex argentarii manu sumit,
et imperatori, hic ille, quibus numera distribui
solent, tradit, clamante interea argentario: « N.
domini boni. » Hoc autem munus archidiaconus,
ostiarum, psalter et custodes ecclesie accipiunt.
Postea cortinam in sacro puteo suspensam intrant,
ubi præpositus coronam sumit, eamque patriarchæ
tradit, hic imperatori imponit, et panem benedi-
ctum magno æque ac minori imperatori tradit.
Imperator pro iis apocombium a præposito allatum
patriarchæ, hic imperatori unguenta offert, quod
etiam alter imperator facit.

τῷ πατριάρχει τῷ μεγάλῳ (33) βασιλεῖ εὐλογίας,
πραποσίτου ἀποκόμβιον, ἀντιδίδοι τῷ πατριάρχει, ὁ
βασιλεὺς τὸ αὐτὸ ποιεῖ.

B 42 IX. Postquam vero imperatores et patriarcha
si invicem adorarunt osculatique sunt, imperator
abit, perque medium templum digressus, magnam
æneam portam intrat, inde per scholas et excubias
dum factiones transitorie ac politici omnia pro more
et consuetudine sua peragunt, procedit. Senatus au-
tem in consistorio congregatus, imperatorem faustis
acclamationibus excipiendum exspectat. Qui ut
per scalas descendit, ibi subestit, ceremoniarum
autem cum silentiariis et vestitoriis ipsi acclamat:
« In multa bona que tempora » etc. Inde a præfectis
cubiculi patriciisque stipatus, ad stenum usque
abit, ubi patricii faustis precationibus eum excepturi
adsunt. Dum vero triclinium augustale intrat, januas
cubicularii occupant: imperator autem præposito

VARIÆ LECTIONES.

³³ τῷ ὁ R., τὸ ὁ ed. ³⁴ τὰ om ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(33) *Magno*, id est *seniori domino*, et *parvo*, id est
juniori. Illum simpliciter *dominum*, hunc *domi-
cellum*, *Junoisiel* appellabant Latini mediæ ævi. Vid.
Du Cange v. *domicellus*. Græci quoque veteres μέ-
γας et μικρός pro *senes* et *juvenes* ponebant, v. cl.
Abresch ad Æschyl. p. 287, Diog. Laert. p. 305,
ed. Wetsien., ubi male nomen proprium ex eo
fecerunt, it. p. 49, ubi de Pittaco recentiore sermo
est.

(34) *Per Mesen*, seu *mediam*. Erat id nomen
longæ latæ plateæ, quæ ab aurea porta ad palatium
usque pertinebat, et mediam urbem secabat. Unde
factum, ut sæpe quoque mediam urbem nolet, et
vertatur *per mediam urbem*. Vid. Cangii CPL. Christ.
p. 70. Meminit hujus plateæ et hic noster Codex,
et alii Byzantini, ut Theophanes, Cedrenus, Leo
Grammaticus, Continuator Theophanis, perfre-
quenter. Vid. Theoph. p. 88, 200, 308, 372. Leo
Gramm. 462, 470, 496, 510, Cedren. p. 757; Cont.
Theoph. p. 55. Patet ex his locis, interdum ἡ μέση
simpliciter, interdum addito πλατεῖα aut λεωφό-
ρος efferrī. Est illa longæ et latæ via, cujus meminit
Della Valle I. Itinerarii. Potest tamen etiam verti
per intermediam viam, qualiscunque ecclesiam et
palatium intercedit: ἡ μέση, nempe ὁδός, idem est
atque τὸ μέσον, vel τὸ ἐν μέσῳ. Procop. de ædific.
Justin.: Περὶ τῆς χρυσοῦ τῆς χαλκίδος ἐπίστατο, λίθον
ἐπὶ μέσῳ περιφραγμένον τινὰ ἐπιμον, in medio sui.
Leo Grammat. p. 450: Ἡ μέση τῆς ὁδοῦ, *media
via*. Cedren. p. 318: Κατὰ μέσην, *media in via*

Idem p. 348 et 351: Ἐν τῇ μέσῃ τῆς πόλεως. Ita
infra apud Nostrium p. 88: Διὰ μέσης τοῦ ναοῦ,
per medium templum, p. 87: Ἐν τῇ μέσῃ τοῦ φό-
ρου, *in medio foro*, et paulo post ἐν τῇ μέσῃ τῶν
ἐπισηματικῶν, p. 124: Εἰς τὴν μέσην τῶν ὑπέτων,
p. 142: Εἰς τὴν μέσην τοῦ τρικλίνου.

(35) Est enim parva quoque porta Chalces,
v. p. 75. Chalce vero erat porta palatii, vel ædifici-
um cum amplo aditu ad palatium, et vastis valvis,
quæ æneis laminis obtectæ erant. Unde nomen.
Alii a tegulis æneis repetunt. Χαλκηλάτους πό-
λις appellat Genesisius p. 3. Laminæ illæ æneæ de-
auratæ videntur a Justiniano ablatæ et ad statuam
suam efficiendam adhibitæ fuisse. Vid. Cedren.
p. 374, et Goar. ad eumd. p. 526, ubi de duplici
Chalce; una palatii, et altera ecclesie fori, agit,
et præ cæteris Du Cange CPL. Christ. p. 113 seqq.
fuse narrat. [Porta, quæ Chalce dicitur, Scr. post
Theophan. p. 397. Chalces maxime conspicua ædes.
Constant. vit. Basil. c. 25: Κωνσταντῖνος εὐφημού-
μενοι — εἰσῆλθε διὰ τῆς σιδηρᾶς πόρτης τῆς χαλ-
κῆς. Script. post Theophan. p. 239. Τὸ πορφυροῦν
ὁμόλιον τῆς χαλκῆς, ibid. p. 266.] Vid. ad p. 50.

(36) *Per angiportum*. Dubito, sitne hic loci no-
men appellativum, an proprium. Ducebat hic angipor-
tus, ut ex hoc loco apparet, et palatio in Aug-
ustæonem, qui a palatio ad S. Sophiam usque
pertingebat. Alias notum est, sed aliud, Stenum,
cervix ponti Euxini, litus, in quo sita est Constan-
tinopolis, et ei opposita ora Asiatica.

signum dat, ac latine dicit: « Fit: » unus autem cubiculariorum respondet: « Bene; » cæteri autem cubicularii imperatorem eo modo, qui litteram « II » exprimit, circumstantes, Latine dicunt: « Vivas multos annos felicissime. » Imperatori octangulum triclinium ingresso coronam præpositus demit, vestitores lorum exuunt, et egrediuntur. Ille aureo sagio indutus, a cubiculo, protospathariis ceterisque famulis stipatus, per augustale et apsidem a Deo custoditum palatium petit.

μα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, εἰσέρχονται οἱ ὄντοια. Ὁ δὲ βασιλεὺς περιβαλλόμενος σαγὸν χρυσοῦν, ἀπὸ τῶν ἑκείσε, δριγυεῦστος ὑπὸ τοῦ κουβουκλείου πρωτοσπαθάρων τε καὶ λοιπῶν οικιακῶν, διέρχεται διὰ τοῦ αὐγουστῆως καὶ τῆς ἀψίδος· καὶ εἰσέρχεται ἐν τῇ θρονοῦ καὶ παλατίου.

X. Hora autem instante, mensæ quæ excoisa est assidet, cubicularii Intran, et ab utroque cœnacula latere, ut mos est, adstant: intrant quoque amici imperatoris, et patricii quidem tunicas suas gestant, quas, cum cibi afferuntur, rursus induunt. Sciendum est, præfectos cubiculo tota septimana renovationis in eadem mensa, scilicet aurea, duplicem concessum facere. Porro si legati magnarum gentium adsint eosque advocari imperator jusserit,

VARIE LECTIONES.

⁸¹ Pro stantes cod. πάντες. ⁸² δουκὴν cod.

JOAN. JAC. REISII COMMENTARIUS.

(37) Sic erat superius p. 13. Hic autem et p. 80. dabant membræ Διθ tanquam compendium esset, ut exarari solet Δαδ pro Δαδθ. Estne ergo compendium scripturæ pro *dicite*? Vix credibile hoc est, Græcos librariorum vocem Latinam sibi ignotam compendio exarasse.

(38) *Abscissa mensa* ad verbum, id est separata ab aliis, seorsim posita. Hæc quia major erat quam cæteræ, atque sublimior, ideo solet quoque ἀποκοπή *major* reddi, quamvis in se non significet, vid. p. 57 et 171. Erat mensa in triclinio XIX accubitorum, ex transverso e regione ostii in summo posita, ad cuius utrumque latus cæteræ 18, ex unoquoque latere novenæ protendebantur, ut patet e Cleorologio. Sed hæc, de qua hic loci sermo est, aurea separata mensa stabat in Chrysotriclino. Spon. Itiner. t. II, p. 15, quoque narrat, abbatem in monasteriis Græcis ad mensam a reliquis sequestratam, hoc est remotam, epulari. *Il y a trois tables*, ait La Croix in Ritibus Ecclesiæ Græcæ c. 15, quod cæremonias exponit, quibus festum Paschatis ab Hospodaro Moldaviæ peragitur, *une petite sur une estrade sous un dais pour le prince, lequel mange seul et deux fort longues à droite et à gauche de celle-là, l'une pour le métropolit et le clergé, et l'autre pour les officiers de la noblesse et les nobles*. Hæc est illa *summa tabula*, quam Spartianus in vita Adriani c. 17. appellat, loco adhuc corrupto in editionibus, t. I, Scr. Hist. A. p. 161, qui mihi sic legendus esse videtur: *Ad deprehendas obsoniatorum fraudes, cum plurimis* [subintellige *vicibus*, id est plurimum, plerumque], *summa tabula pasceret* [id est cibum caperet], *ferculum de aliis mensis etiam ultimis quibusque jussit apponi*. Utitur alias quoque Spartianus vocabulo *plurimis* adverbialiter pro *plurimum*, ut eadem vita cap. 20, *libros statim lectos, et ignotos quidem, plurimis memoriter reddidit*. Ipse jam Tacitus Annal. III, 75, exemplum prævit: *Quia robore exercitus impar, furandi melior, plurimis* (ita leg. est) *per globos incursaret eluderetque et insidias simul tentaret*. Reges Parthorum quoque talibus mensis assidebant, ut ex Athenæo intelligitur, *cujus hæc sunt verba*, p. 153: Περὰ Πάρθους

καὶ μένουσιν οἱ πατρικιοὶ, καὶ αὐτοὶ ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα. Εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ τρικλίνῳ τοῦ αὐγουστῆως, παραυτίκα ἀσφαλίζουσι τὰς θύρας κουβουκλάριοι. ὁ δὲ βασιλεὺς νεύει τῷ πραιποσίτῳ καὶ λέγει Ῥωμαῖστί· « Βιτ (37) » καὶ ἀποκριθεὶς εἰς τῶν κουβουκλάρων λέγει· « Καλῶς. » Οἱ δὲ λοιποὶ πάντες τοῦ κουβουκλείου, στάντες ⁸¹ δίκην τοῦ Π στοιχείου, λέγουσιν καὶ αὐτοὶ Ῥωμαῖστί· « Ἠλθισθί μούλτος ἄννος, φιλικήσιμα. » Εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ ὀκταγώνῳ, λαβόντος τοῦ πραιποσίτου τὸ στέμ· βεστήτορας καὶ ἀπαλλάσσοισι τὸν λῶρον, καὶ ἐξέρχεται.

Γ. Καταλαβούσης δὲ τῆς ὥρας, καθέζεται ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἡ δὲ τράπεζα ἐστὶν ἀποκοπτή (38), καὶ εἰς οὕτως εἰσέρχονται οἱ τοῦ κουβουκλείου, καὶ παρίστανται καθὼς καὶ ἡ τάξις ἔχει ἔθνην ἑκάστην τοῦ κλητωρίου (39)· εἰσέρχονται δὲ καὶ οἱ φίλοι ἐν τῇ κλητωρίῳ, φοροῦντες οἱ μὲν πατρικιοὶ τὰ χλανιδία αὐτῶν, καὶ ἄλλοι (40), ἴνικα εἰσέλθῃ τὸ δούλικιον ⁸², περιβάλλοντα αὐτά. Ἰστέον δὲ, ὅτι οἱ ἀρχόντες τοῦ κουβουκλείου ἐν ὄλῃ τῆς διακινησίμου ἐν τῇ αὐτῇ τραπέζῃ, ἔχουσι

ὁ βασιλεὺς ἐν τοῖς δαίπνοις τὴν τε κλίνην, ἐπὶ τῆς μόνος κατέκειτο, μετεωροτέρων τῶν ἄλλων καὶ κλωροισμένων εἶχε, καὶ τὴν τράπεζαν μόνον, καθὼς ἦρωϊ, πλήρη βαρβαρικῶν θοινημάτων παρακαμίνην. Etiam veteres Græcos et Thracios regi aique tyrannos in mensa separata epulari convassine, constat ex ejusdem Athenæi loco p. 252, ubi ut parasitum aliquem regi suo, Thraci cuidam, etiam absentem, quotidie possuisse separatam mensam. Παρετίθει, private nempe *suppænam*, καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὅποτε μέλλοι δεῖνασθαι, τράπεζαν χωρὶς, ὀνομαζῶν τῷ δαίμονι τοῦ βασιλέως, *ἐπακλήσας* σίτου καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδεύων.

(39) Vocabulum hoc *varie significationis est*, et interdum notat convivium, interdum autem, ut hic loci, triclinium, salam, ubi convivium celebratur, per metonymiam. Est a *καλῶν*, κλήσις, *vocando, invitando*. Plura de Cleorolis imperatorum CPL anorum dicendi occasio erit, quando ad finem libri pervenerimus. Interea liceat hoc tantum observare aut mutata fuisse instituta *culæ Byzantine* a editum nostrum hoc Cæremoniale, aut errare Cædrenum, quando p. 94, ait: *Imperatorem quinquies per annum epulari publice, festo Nativitatis Christi, Luminum, Palmerum, Paschæ et Pentecostæ. Contrarium apparet e Cleorologio nostro*.

(40) Nihil quidem plus habent hic loci membranæ, quam editio. Liqueat tamen aliquid docere. Eo. ἂν πρὸ τοῦ καθισθῆναι, aut κατακλιθῆναι, ἐπιτίθενται, *quas deponunt antequam considerant ad mensam*. Patebit ex Cleorologio. Pro *δουλικιον* est in membranæ more solito *δουκὴν*. Est autem *dulcium* missus, quo dulcia inferebant sub conviviū finem, ut placentas, opera mellita pistoria, tragomata, sed a bellariis, seu fructibus horis diversa. Patet e Lampridio in Heliogabalo t. I, p. 863, qui *dulciorum pomariis* opponit. Conf. ibid. Salmastius, p. 873, s. II, p. 803, et Du Cange Gloss. lat. h. et *Dulcium* Cedren. p. 539, sic describit: *Κύωχας παρακαμίνους, καὶ τῶν τροχημάτων, πλακοῦντων ἐν τῇ περμύτων, παρακαμίνων*. Conf. Script. post Theoph. p. 145, ubi sitne *δουλικίου* rescribendum pro *δουλικίου*, an retinenda *posterior scriptura*, et

τῆ χρυσῆ (41), τελοῦσι διπλοῦν παραστάσιμον. Χρῆ A
 δὲ εἶδέναι, ὅτι εἰ μὲν τύχωσι πρόσθεις μεγάλων ἐθνῶν,
 καὶ κελεύσει ὁ βασιλεὺς τούτους καλεῖσαι, ἴσταται ἡ
 χρυσῆ μικρὰ τράπεζα ἄνω ἔνθα τὸ πενταπύργιον (42)
 ἴσταται, καὶ καθέζεται ἐκεῖ ὁ βασιλεὺς, οἱ δὲ πρό-
 σθεις καθέζονται ἐν τῇ μεγάλῃ χρυσῇ τραπέζῃ. Ἀρι-
 στερεῶ δὲ τοῦ πενταπυργίου ἴσταται σκάμνον (43),
 ἔχον βάθρα, καὶ ἀνέρχεται δι' αὐτοῦ ὁ τῆς τραπέ-
 ζης (44), καὶ ἴσταται ἄνω καθυπουργῶν τῶ βασιλεῖ,
 οἱ δὲ ἐγγιστάριοι ⁵⁴ (45) ἴστανται πάντας κάτω, ἴσ-
 τανται δὲ ὁμοίως καὶ ἐξ ἀριστερῶν τοῦ αὐτοῦ πεν-
 ταπυργίου, ἔχοντος καὶ αὐτοῦ βάθρα, καὶ ἀνέρχεται
 δι' αὐτοῦ ὁ ἐπιγέρτης ⁵⁵ (46). Ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο,
 ὅτι ἴστανται ἐν τῇ καμάρῃ τοῦ χρυσοτρικλίνου τῆ
 ἐξαγοσῆ πρὸς τὸν τριπέτωνα παρατράπεζα (47)
 δύο, εἰ δὲ κελεύει ὁ βασιλεὺς γενέσθαι κατὰ προσθή-
 κην ἑτέρα δύο παρατράπεζα, ἴσταται τὸ ἐν ⁵⁶ ἐν τῇ
 ἀριστερῇ καμάρῃ, τὸ δὲ ἕτερον ἐν τῇ δεξιᾷ. Γνω-

aurea mensa parva eo loco, ubi pentapyrgium est,
 stat, cique imperatur, legati vero majori mensæ
 aureæ assident. 43 In sinistro autem pentapyrgii
 latere scamnum gradibus instructum apponitur,
 per quod mensæ præfectus imperatori ministraturus
 ascendit, infra autem engistiarii omnes ad lævam
 pentapyrgii stant, quod etiam gradus habet, per
 quos pincerna ascendit. Præterea observandum
 est, in camera aurei triclinii ad tripetonem ducente
 duas tabulas apponi, quod si vero et alias duas
 parari imperator jusserit, una in sinistra, altera in
 dextra camera instruitur. Si porro festum annuntia-
 tionis in diem Paschatis incidit, ita celebratur.
 Venit imperator cum processione ex palatio suo a
 Deo custodito a Sancta Deipara Phari, perque por-
 ticus quadraginta sanctorum capsidemque progressus,
 templum Sanctæ Deiparæ in Daphne, inde Sancti
 Stephani petit, ritibusque solemnibus servatis, inde

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁴ ἐγγιστάριοι ed. ⁵⁵ ἐπιγέρτης ed., πιγέρτης conj. Leich. ⁵⁶ τὸ μὲν ἐν conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Interpretanda cæna cum Combessio, aut *servitium*,
 mensale nempe, id est apparatus epularis, cum Du
 Cangio in Gloss. Gr. mihi quidem non satis liquet.
 Malim tamen prius. Superiori Cedreni loco respon-
 det illo Contin. Theophan. p. 100: Ὡς οὖν τὰ τῆς
 εὐωχίας παρήκμασεν, καὶ εἰς βρῶσιν τὰ τραγήματα
 μετὰ τῶν πλακούντων παρίειτο, etc. Cum igitur
 dulcium ultimus esset in epulis missus, induebant
 illo illato convivæ suas chlamydas, quas sub ini-
 tium convivii deposuerant, ut abitui se accingentæ.
 Placentas et poma in convivii veterum postrema
 fuisse (uti etiam adhuc hodie sunt in nostris)
 constat satis ex Alciphronæ, Luciano, Petronio.
 Dulcium appellabant latini medii *species*. Cæremoni-
 ale Daventriæ: *Regi servietur de speciebus cum
 dragerio cooperto*. Dragerium est ferculum vel arca
 dragearum, τραγημάτων, pastillorum, morsulorum
 saccharatorum. Acta Visitationis Simonis archiep-
 bituric. p. 235: *Biberunt cum domino, et de dra-
 geria comederunt*. Ordo Romanus Amalii c. 69:
Omnibus lotis dantur species et vinum. Non tam
 odoramenta, incensa, aquas rosatas intelligi per
species, quam morsulos, fructus saccharo conditos,
 confectiones, sic vulgo dictas, apparet ex Cæremon-
 i Augustini patricii III, 13: *Epulis abunde submi-
 nistratis sicut secunda lotio manuum*. — *Ponuntur de-
 inde vinum et confectiones, sive species, ut habent
 antiqui codices, et demum finito convivio dicit, Lec-
 tor: Tu autem, Domine, miserere nobis*. Ubi vid.
 Joseph. Catalanus in notis p. 159, et Du Cange
 verb. *Species*.

(41) Aurea mensa est eadem cum τῇ ἀποκοπτῇ,
separata, sic dicta, non quod tota aurea, sed quod
 aurea lamina obducta esset. Potest quoque ex eo
 sic dicta esse, quod aureis tantum vasis in ea mi-
 nistraretur, non argenteis, ut testatur Luitprand.
Histor. vi, 3. Mallem tamen prius; et pari modo
 auream unam atque tres argenteas mensas habuisse
 puto Carolum M. de quibus narrat Eginhardus in
 ejus vita διπλοῦν παραστάσιμον τελεῖν significat
 mea quidem sententia in duplici serie astare. Sol-
 ebant alias in quotidianis epulis proceres cubiculi
 mensæ imperiali simplici tantum serie astare; in
 solemnibus vero per dies festos convivii astabant
 serie gemina. Et sic accepit quoque cl. interpres
 p. 94. Conf. p. 100.

(42) Armarium cum quinque turruculis, in quo
 stabant pendebantve jocalia pretiosissima, ut cor-
 onæ aureæ gemmatæ, monilia margaritarum, an-

nuli aurei, torques, disci, crateres aurei, et alia
 talia, quæ luxum et opulentiam demonstrant et
 oculum feriunt: quemadmodum nos in talibus
 scrinis porcellanas aliaque rara et pretiosa,
 exponimus. Verbum hoc pluribus expono ad pag.
 335.

(43) Patet ex hoc loco, mensam auream, cui im-
 perator assidebat, aut accumbebat, apocoptam,
 seu separatam dictam, sublimiorem cæteris fuisse.

(44) Alias quoque ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης. * [*Dapifer
 et senescalvus regis*. Du Fresne ad Zonar. p. 85.
 C *Eccardus regis mensæ præfectus occurrit apud Egin-
 hardum anno 778.*]

(45) Sic M. et sic quoque pag. 48, 162 et 168,
 editum fuit. Sunt autem οἱ ἐγγιστάριοι engina-
 rum, id est machinarum, motores et moderatores,
 per quas ponderosæ lances in auream imperialem
 mensam sublevabantur, cum virorum humeris
 attolli nequirent. Egregiam lucem affert huic loco
 Luitprandus *Hist. vi, 3*, cujus hæc sunt verba:
*Post cibum aureis vasis tribus sunt poma [τὸ δου-
 κλν] delata, quæ ob immensum pondus non homi-
 num manibus, sed purpura lectis vehiculis sunt
 allata. Apponuntur autem hoc modo. In mensa per
 foramina laquearis tres sunt funes pellibus deauratis
 lecti, cum annulis aureis, qui ansis, quæ in scutulis
 prominent, positi, adjuvantibus inferius quatuor aut
 eo amplius hominibus per vertibile, quod supra la-
 quearium est, ergatum, in mensam subvehuntur,
 eodemque modo deponuntur*. Vid. Du Cange Gloss.
 lat. v. *Ingenium*, machina bellica, *Ingeniosi, inge-
 niarii*. Vocabulum est originis bene Græcæ.
 Quod recentiores maluerunt ἔγγος et ἄγγειον
 efferre, appellabant veteres ἔγγος, unde ἔγγο-
 θύκη. Vid. Athen. p. 153, et 209, unde Latini
 suum *incitheca* habuerunt. de quo v. Casaubon ad
 Athen. p. 368. Erat horum ingeniariorum, vestes
 a proceribus ante epulas exutas accipere et ser-
 vare, atque sub exitum epularum suas cuique red-
 dere. Vid. pag. 162.

(46) M. ἐπιγέρτης (*debetur ἐπιγέρτης*), quod
 pro istorum temporum more bene habet. *Pincerna*
 inde decurtatum est. Prima et recta scriptio est ἐπι-
 γέρτης, ab ἐπιγέρτην. Conf. Goar. ad Codin. p. 24.
 Du Cange Gloss. Gr. v. *πιγέρτης*,

(47) Ita membranæ. Veteres maluissent dicere πα-
 ρατραπέζια, ut etiam p. 57, habetur. *Credentisæ*
 Latinis medii sævi audiebant.

sacerdotes in processione ad palatium revertuntur, imperator vero cubiculum augustale ingressus, tempus exspecta. quo veniente, ceremonias in Paschatis festo quasque supra exposuimus observandas peragit.

καὶ τῆς ἀψίδος (50), καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ ναῷ τῆς Παναγίας Θεοτόκου ἐν τῇ Δάφνῃ, ἀπὸ δὲ τῶν ἐκείσε ἀπέρχεται εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, καὶ τελίσαντος τὰ συνήθη ⁵⁷, οἱ μὲν ἱερεῖς ἀπὸ τῶν ἐκείσε λιτανεύοντες, ὑποστρέφουσιν ἐν τῷ παλατίῳ, ὁ δὲ βασιλεὺς εἰσέρχεται ἐν τῷ ἐκείσε ὄντι κοιτῶνι τοῦ ἀγίουστῆως, ἐκδεχόμενος τὸν καιρὸν, καταλαβόντος δὲ τοῦ καιροῦ, τελεῖ ἅπαντα ἀκολούθως τὰ τοῦ πάσχα, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται.

CAPUT X.

Observanda die secunda septimanæ renovationis.

I. Præfecti omnes, albis tunicis induti, celeriter in apsidem procedunt, patricii tunicas aureis clavis, cæteri vestes pro suo ordine ac dignitate, præpositi cubiculo et primicerii ostiariorum tunicas aureis clavis, spatharocubicularii spathas suas gestant. Aperto palatio, cubicularii omnes per quadraginta sanctorum ædem intrant imperatorem excepturi; patricii vero et strategii cum domesticis in hemicyclo triconchii, ut ipsi mos est, astant. Stipatus autem a cubiculariis imperator, sago aureo ornatus per cancellos triconchii egreditur, eumque patricii, strategii et domestici ibi excipiunt. Post a proto-

στίον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι εἰ μὲν τόχρη ἡ ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα, τελεῖται οὕτως, ἔξέρχεται μετὰ λιτῆς ἐκ τοῦ θεοφυλάκτου αὐτοῦ παλατίου, ἀπὸ τῆς παναγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου (48), καὶ διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν τῶν ἡγίων μ' (49)

Παναγίας Θεοτόκου ἐν τῇ Δάφνῃ, ἀπὸ δὲ τῶν ἐκείσε ἀπέρχεται εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, καὶ τελίσαντος τὰ συνήθη ⁵⁷, οἱ μὲν ἱερεῖς ἀπὸ τῶν ἐκείσε λιτανεύοντες, ὑποστρέφουσιν ἐν τῷ παλατίῳ, ὁ δὲ βασιλεὺς εἰσέρχεται ἐν τῷ ἐκείσε ὄντι κοιτῶνι τοῦ ἀγίουστῆως, ἐκδεχόμενος τὸν καιρὸν, καταλαβόντος δὲ τοῦ καιροῦ, τελεῖ ἅπαντα ἀκολούθως τὰ τοῦ πάσχα, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται.

ΚΕΦΑΛΑ. Γ.

Οσα δαὲ παραφυλάττειν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ τῆς διακαινησίμου.

A'. Προέρχονται τάχιον (51) ἅπαντες οἱ ἄρχοντες ἀπὸ λευκῶν χλανιδίων ἐν τῇ ἀψίδι, ἀλλήλοισσι δὲ οἱ μὲν πατρικιοὶ χλανιδία χρυσόταβλα, οἱ δὲ λοιποὶ ἕκαστος κατὰ τὴν αὐτοῦ τάξιν τε καὶ ἀξίαν, τοῦ δὲ κουδουκλείου οἱ μὲν πραιπόσιτοι καὶ ὀστροπριμικήριοι περιβέβληνται χλανιδία χρυσόταβλα, οἱ δὲ σκαθαροκουβικουλάριοι τὰ σπαθία αὐτῶν. Ἄνοιξαντος δὲ τοῦ παλατίου (52), οἱ μὲν τοῦ κουδουκλείου ἅπαντες εἰσέρχονται διὰ τῶν διαβατικῶν ⁵⁸ τῶν ἡγίων μ', ἐκδεχόμενοι ἐκείσε τὸν βασιλέα, οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ ἅμα τῶν δομωστικῶν ἵστανται ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τοῦ τρικόνχου, ὡς ἐῴθηται αὐτοῖς

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁷ Στεφάνου, τελίσας τ. συνήθη. Οἱ μὲν ed. ⁵⁸ τῶν διαβατικῶν om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(48) Haud procul a Chrysotriclino intra Palatium erat templum Desparæ Phari, et poterat e octone Chrysotriclini per macronem, seu longam porticum, in hoc templum perveniri. Vid. pag. 68, 69. Pharus autem, unde templo nomen est, ibi erat pro navigantibus, noctu ardere solitua. Vid. Contin. Theophan. p. 13 init. Non confundenda hæc ædes cum æde Desparæ τοῦ Φάρου, quæ in foro, Constantini M. scilicet, erat. Erant autem in palatio duo potissimum templa celebria. ἡ Θεοτόκος τοῦ Φάρου et ἡ Νία Ἐκκλησία, præter alia oratoria, ἐκκλήρια, quæ unumquodque minus palatium, ut XIX, Accubita, Lausiacum, Chrysotriclinum, habebant sibi peculiaria. Deserviebant hæc clerici palatini, capellani dioti Latinis, a capella, sic ὑκλήρια appellabant regibus privata. Apud Signonium de regno Italiæ p. 71. (32.) de Luitprando, rege Longobardico, lego, illum in suo palatio oratorium S. Salvatoris condidisse, et, quod nulli alii reges habuerant, sacerdotes et clericos instituisse, qui ei quotidie divina officia celebrarent. Verum de regibus Longobardicis illud tantummodo intelligendum. Nam Eusebius I. IV, de vita Constantini testatur, hunc jam imperatorem basilicas aliquot intra palatii sui, septa condidisse, quibus procul dubio etiam clericos deservientes addidit. [Ἐκκλησίᾳ τῶν ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλείων τεταγμένων εἰς appellatur Joannes Cameniata, qui scripsit de Thessalonicensi excidio p. 362. Clerici palatini benedictionem nuptialem dabant. Scr. post Theoph. p. 222. Constantinus Rhodius Clericus palatinus ad pacem cum Bulgaris ineundam mittitur ibid. p. 255; κλήρου τῶν βασιλικῶν αὐλῶν ἀρχηγός, ib. pag. 20. Conf. pag. 24, ubi egregius locus de clero Palatino.]

(49) [Templum quadraginta martyrum schola nobilis Byzantii, Contin. Theoph. p. 117.] De illis quadraginta martyribus Sebastiani sub Licinio passis, vid. Menolog. Basil. m. Martio die 9. t. III,

C p. 10.

(50) De apside conf. Du Cange Gloss. lat. et Constant. Christ. [Pisidas De officio monachi pag. 6. et prioris Morelli. Apsis est, ubi stabat episcopus. Alteserra ad Anastas. p. 184.] Durandus p. 6. *Ædes est Absida sive volta [voute] modicum a templo vel palatio [nempe distans]. Ugnatio: Absida est Græcum et interpretatur iudicia, id est latus adificii vel tribunæ. Figuram ejus videtur est in omnibus pene nostris Ecclesiis, structura nempe illa est, sub qua altare stat, et quam totas sic dictas oborus implet; et si quis veterem desideret, inspiciat p. 82. t. I, Menologii Basil.*

(51) *Cito, mature, de bonis rebus, ut olim ὅσσον pro τάχιος, comparativus pro positivo. Ita quoque usurpat Cedren. p. 761, script. post Theoph. p. 291. Pariter Latini. Anonymus Patavinus apud Murator. t. II, Ant. Ital. pag. 316: Nobilium mulieres si choream aliquam [aciebant, non sum ausus aliquis popularis, eam [domum] intrare, qui juvenes filii nobilium super ipsorum maxillas quam citius [pro quam citissime, quantocyus, confestim, absque mora,] alapas apponetant. Odo de Dialogis: Reverentiam, quas regibus exhibent caput et corpus submissius inclinantes. Luitprandus quoque histor. p. 426, brevius pro breviter dixit. Et sic multi alii et tempore tam Græci quam Latini. Potest quoque τάχιον pro τάχιστα positum esse. Sic Lambertus Ardensis pag. 173: Dominum Arnoldum juvenem [in excommunicatione mortuum] imbloctatum est in parietes capellæ suæ, eo, quod ibi non esset atrium adhuc benedictum, neque cimeterium, quam propriam [id est quam proxime] ad parietes potuerunt, collocaverunt.*

(52) Nempe ταυτὸ, quando se aperit palatium. et pro ἀνοιχθέντος, aperto palatio. Ita Scylitzes p. 65, ἀπανόγοντος τοῦ εαρος. Et noster infra p. 36, κρούει, pro pulsatur adhibuit: item παύσει τὰ ἔργα pro παύεται p. 328.

Ὁ δὲ βασιλεὺς διεργεζόμενος ὑπὸ τῶν τοῦ κουβου- A κλειοῦ, φορῶν σαγίον χρυσοῦν, ἐξέρχεται διὰ τῆς γανωτῆς πύλης (53) τοῦ τρικόγχου, καὶ δέχονται αὐτὸν ἐκείσε πατρικιοὶ ⁵⁹ τε καὶ στρατηγοὶ ἅμα δο- μεστικοί, καὶ διεργεζόμενος ἀπὸ τε τῶν τοῦ κουβουκλειοῦ πρωτοσπαθάρων ⁶⁰ βαρβάτων, μαγλαβι- τῶν, καὶ λοιπῶν οἰκειακῶν, διέρχεται διὰ τῆς Δάφνης, ἄπτων ὡς ἐξ ἔθους ἐν τοῖς εὐκτηρίοις κηρία, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῇ κοιτῶνι τοῦ αὐγουστῆως, ἐκδεχόμε- νος τὸν καιρὸν. Καταλαβόντος δὲ τοῦ καιροῦ, περι- βάλλεται χλανίδα διὰ τῶν βεσητόρων λευκῆν χρυσο- φεγγῆ (54), καὶ διεργεζόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλειοῦ, διέρχεται διὰ τοῦ αὐγουστῆως, ἵσταν- ται δὲ ἐξω τῆς πύλης, ἔνθα τὸ βῆλον κρέμαται, πρω- τοσπαθάριοι βαρβάτοι, ἡλλαγμένοι, βαστάζοντες σπα- θοβάκλια (55). Καὶ διελθὼν ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ στα- B νοῦ τῆς γρουσῆς χειρὸς, ἀνέρχεται ἐν τῇ χαλκῇ πύλῃ τοῦ ὀνόποδος, καὶ δέχονται αὐτὸν πατρικιοὶ καὶ στρα- ηγοὶ προσκνησάντων δὲ τῇ βασιλεῖ, νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ τῆς καταστάσεως ἀπὸ καλεύσεως, καὶ

VARIE LECTIONES.

⁵⁹ πατρικιοὶ καὶ ed. ⁶⁰ πρωτοσπαθ. Sic h. l. et v. 17 scribendum ut supra p. 67, pro eo, quod ed. exhibet ἀσπαθ., monente Reiskio ad p. 24, 23.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(53) *Per cancellos reddidit ol.* Interpres, et sic quoque p. 150, γανωτοὶ πυλώνες, *cancellata vestibula*. Si recte, longe aliud notabat olim hæc vox, nempe *politum*; et ex eo significato reddi posset *per portum politam*, id est lamina aurea vel marmo- rea polita, vel vitreata incrustata, *geglasirt*. *Glis- sina* dicebant medio ævo, a *glissire*, quod notat λειοῦν, item *vitreata*. I Ita accipio verba Hist. episcop. Antisid. c. 52. *Parietes chori ecclesiarum vitreavit*, id est crusta polita obducere, velut siculi ollas solent. In Tactico militari deinceps habemus γανωτὰ de vasis æneis, id est *instannata*. Eusta- thius ad Homer. Iliad. T: Τὸ γανώσθαι λαβοῦσα ἐξ Ὀμήρου καὶ ἡ χρυδαία γλῶσσα ἐπιλέγει αὐτὸ χαλκώμασιν, ἃ κασιτερόδες ἀλείφων χρώζει πρὸς ἀργυρωμάτων ὑπόκρισιν. Γεγανωμένον γὰρ διὰ τὴν αἰτίαν λέγεται.

(4) *Auro splendentem.* Ita cl. interpres. Potest id notare, potest quoque aurea φεγγῆα seu lunulas intextas habentem. Vid. ad p. 340.

(5) Posset ambigi, fuerintne spathobaclia duæ diversæ et separatæ res, spathæ dextra et baculi sinistra manu gestari soliti; an unum compositum corpus, conti longi lignei cum infixis spathis, seu longis et latis mucronibus, venabulis, rhomphæis, ut appellare malis; quales contos *Hellebardas* vocare solemus. Solent Græci cum veteres tum novi sic componere duo vocabula et commiscere, ut et duo separatæ, et duo juncta corpora significent, ut infra p. 48, habemus σιλλοχάλινον, *sellam equinam et frenum equi*; p. 205 *Χαρτοκλαμάριον, chartam cum thecu calamorum*; p. 335, *τοξοφάρτρα, pharetra cum sagittis et arcu*, ubi velim *cum arcu* in Latinis addi. V. quæ ad. p. 6: de *χειρνοοξίστην* seu *pelvi manibus lavandis cum gutturnio* dixi. Sic Brodæus ad Antholog. VI. 25. pag. 444, in carmine Leonidæ exponit *θυρεάπιδες parmæ et scuta*. Postest tamen illud vocabulum ejusmodi scuta significare, quæ in medio perfecte rotunda fuerint, ad formam τῶν ἀσπίδων, in summo autem et imo ἐκφυσιν, excessum habuerint geminum, unde de forma quodammodo et appellatione τῶν θυρεῶν participaverint. p. 180. ed. H. Steph. ejusdem Anthologiæ est ἀρτολόγινος *lagenus*, seu lacuna, id est patera cava, *vino plena cum intrito pane*. Apud Du Cange Gloss. Lat. est *Bactroperatæ ho-*

mines baculis et peris instructi; Item *pharocantharus*, hoc est pharus, seu corona pensilis multis cereis gerendis, cum cantharis, hoc est discis, pro excipiendis guttis cereorum demanantibus. Apud eundem Gloss. Gr.: Ἀνδρόγυνον est *par hominum utriusque sexus*, et τυλοπροσκαφάλιον, *stragula cum cervicali*. Possent immanes acervi simillium exemplorum e Græcis omnis ætatis comportari, si id ageremus. Sed volumus tantummodo demonstrare, modum hunc compositionis utramque ferre superius positam interpretandi rationem. Patet tamen o Nostri p. 49: *Σπαθοβάκλια* fuisse contos in summo vertice præferratos, ubi postquam seorsim memorasset spathas, addit καὶ τὰ σπαθοβάκλια αὐτῶν ἐπικείμενα τοῖς ὤμοις αὐτῶν. Videtur hoc armorum pompaticorum genus monachus Sangallensis lib. 1, de rebus gestis Caroli Magni cap. 36, ita describere: *Antiquorum Francorum paratura [ornatus, σχῆμα] erat contus, de arbore malo nodis paribus admirabilis, rigidus et terribilis cuspidè manuali [hoc est securi, alias dextrario dicto] ex auro vel argento cum cælaturis insignibus præfixo, portabatur in dextra*. Unde patet, illo jam ævo morem obtinuisse, laminas gladiatorum auro et argento, inscriptionibusque et figuris foliorum, animalium, aut insignium gentilitiorum ornandi. *Contos* hoc genus appellat Paulus Warnefrid. reg. Longob. V. 10.: *Unus de exercitu regis, qui regium contum ferre solebat, unum Græculum eodem conto utrisque manibus fortiter percutiens, de sella, super quam equitabat, sustulit, eumque super caput suum levavit*. Habebant medio ævo spathobaclia quoque ab una tantum parte acuta. Quarum præclaram imaginem vidi in codice quodam manuscripto membranaceo bibliothecæ Senatoriæ Lipsiensis, picturis elegantissimis illustrato continente gallicam interpretationem Valerii Maximi, factam sub Carolo V, rege Galliarum, exaratam an. 1420. Taliæ spathobaclia videntur mihi fuisse illæ hastæ, quas Flandrenses, qui his præcipue utebantur, *Gotendæ*, id est *bonus dies, bon jour*, appellabant, ferme ut nos hodie nervum taurinum, quo castigandi scelerati excipiuntur in ædibus correctoriis, *den Willkommen* appellamus. Illas Godendacas describit poeta Francicus apud Du Cange h. v.

λέγει· « Κελεύσατε » αὐτοὶ δὲ ὑπερέχονται, « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Οἱ δὲ σπαθαροκάν διδάτοι καὶ σπαθάριοι ἴστανται ἔνθεν κάκειθεν βασιλεύοντες τὰ Διστράλια (56) αὐτῶν.

II. Imperatore ab his stipato, spatharocandidati A et spatharii per scalam consistorii descendunt, et illi quidem per dextram, hi per sinistram, patricii per mediam portam, exeunt, ita ut ad dextram stantes, per scalas dextræ portæ, ad sinistram per gradus sinistræ portæ descendant. Imperator autem cum cubiculo ad pulpitum descendit, subque camelaucio in lapide porphyretico stat, eumque rursus in consistorio patricii et strategi cum senatu excipiunt, dumque adorant, præpositus silentia-

B. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε δηριγευομένου τοῦ βασιλέως, οἱ μὲν σπαθαροκάνδιδάτοι καὶ σπαθάριοι κατέρχονται τὰ γραδῆλια τοῦ κονιστωρίου, οἱ μὲν τὴν δεξιὰν πύλην, οἱ δὲ τὴν ἀριστερὰν, οἱ δὲ πατρικιοὶ ἐξέρχονται τὴν μέσην πύλην, καὶ οἱ μὲν ἐκ δεξιῶν κατέρχονται τὰ γραδῆλια τῆς δεξιᾶς πύλης, καὶ οἱ ἐξ ἀριστερῶν κατέρχονται τὰ γραδῆλια τῆς ἀριστερᾶς πύλης. Ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ τοῦ κουδουκλείου κατέρχεται τὸ πούλιτον, καὶ ἴστανται ὑπὸ τὸ καμελαύκιον (57) ἐν τῷ πορφυρῷ λίθῳ, καὶ δέχονται αὐτὸν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(56) *Dextralia*. Ita vocabant ævi medii homines æcures, alias μονοπελέκεις vel ἑτεροπελέκεις dictas, quas principum protectores dextris gestabant. V. Du Cange Gloss. Gr. v. Διστρία, et Latin. v, *Dextralis*, et infra ad p. 333 pluribus.

(57) Sæpe fit in hoc codice mentio *triclirii*, in quo stat *camelaucium*. Puto fuisse triclinium, in cuius medio aut steterit columna cum superimposita umbella vel uranisco, aut pependit polycandelum, a similitudine cum camelaucio sic dictum, quod camelaucium, hoc est infulam, almucciam (*un bonnet*) referret, sive ut exempla nostrum aliquibus forte captu propiora futura allegem, campanam aut conum vel panem saccharinum, suffixis in eo vel dependentibus ex eo per ambitum lucernis illustrantibus triclinium. Erant varii generis camelaucia. Unum prorsus apsidatum seu camaratum, ut cassis. Talia gestare solent apud nos aut de orio viles homines, vulgo *Blehmützen* appellamus, nomine a *Blehmützen*, nummis bracteatis, repetito, quoniam velut caucia, scypha, cymbia, conche insident capiti, exacte congruentia ipsius peripheriæ et in conum aut vacuum spatium non assurgunt. Appellamus quoque *Fuhrmannsmützen*, almuccias carrariorum, quia carrarii vectores talis formæ bonnetis lineis cum villis λινομαλλωτοῖς uti solent. Hujus generis camelaucia gestant illi duo proceres, eunuchus protovestiarius et canicleus, qui in imagine Ceremoniali nostro præfixa Imperatori a dextra stant; item protectores in imagine Justiniani Ravennate apud Du Cangium Famil. Byzantin. p. 97. extremi a dextra Imperatoris; item illi Galli in monumento sub Tiberio Aug. condito, quod apud Murator. p. MLXVII æri incisum conspicitur. Josephus hoc genus videtur πῆλον ἄκωνον appellare, quod Rufinus vertit *pileum in modum calamauci sive cassidis*. Locum debeo Du Cangio v. *Camelaucium*, ubi egregia hac de re habet. Alterum camelaucii genus erat ἐσφενδοισμῆνον, e fundo, (fundum appello extremum marginem, qui frontem legit,) e fundo igitur orbiculari latiore in apicem conicum desinens; cui apici aut recto in altum stanti, ad modum pilei nautici aut Arabici, et ex parte quoque mitræ episcopalis, (quam *Phrygiam* appellabant, quod pileo Phrygio similis esset, vid. ad p. 332. A. 5.) aut in latus reclinato, aut nihil, ad σπειρά, libella, nutans aliquid et laxè pendens additum est, *eine Troddel* vel *Pommel*. Quæstè dicimus (*une Houppé* Franci, *dondola* Itali dicunt). Hujus generis camelaucia gerunt proceres duo reliqui in illa imagine nostra ad imperatoris sinistram stantes, et tres Magi dona Christo recens nato offerentes in nummo Joannis Tzimisæ apud Du Cangium Famil. Byzant. p. 152, versus primo, et gerebat princeps Antiochiæ Gerardus in torneamento cum Manuele Comneno apud Antiochiam instituto, teste Niceta p. 57.: Ἐχων ἐπὶ κεφαλῆς πῆλον κατὰ τιάραν ἐπικλινη. Tale camelaucium erat id, de quo nostro in loco agitur, cujus occasione

de camelaucis dicere cœpi. Quia enim coronæ luminosæ, τὰ πολυκάνδηλα, ecclesiarum et tricliniorum camaris suspendi solita, in imo ampliores, et quo altius ascenderent, eo minores circulos habebant, pariterque camelaucium secundi generis ad modum conii sacchari coibat in apicem: factum ex eo fuit, ut tale polycandelum per metaphoram camelauciam diceretur. Erat quoque tertium genus camelauciorum, ad instar modiolii, angustius in imo, qua frontem premebat, latius in summo et planum, quale gestat imperator Nicephorus Bontoniatas dicta in imagine. Hæc et similia solebant plerumque στέμματα appellare. Pertinent, ad hoc tertium genus *tulbani Turcici*, de quorum, ut etiam Arabicorum, forma et differentia ad Abulfedam dico.

Videamus nunc, unde nomen *camelaucium* veniat. De *calamauco* vel *calamaucio*, quomodo multi Latinorum scriptorum efferunt, nunc non dicam, cujus originem fateor me ignorare, si nolumus cum viris doctis id pro corrupta pronuntiatione camelaucii habere. Mitto alias aliorum derivationes contendoque, esse idem atque *camella* ejusque productum, terminatione *acium* et *aucium* apposita. Est autem *camella* diminutivum a *camara*, *camera*. Pro *cameram camella* dictum fuit, ut pro *capera capella*. Est ergo *camella* idem atque *parva camara*, omne apsidatum, hemisphericum. Hinc fuscilla hemispherica, vas potiorum aut haustorium ligneum, κόπελλον, *capella*, qualibus in urbibus Batavicis lac vendunt, item froccus, caputium, pannus, quo monachi capita tegunt, omnia ista Latinis *camella*, id est *parva camara*, *parva apsis*, dicebantur: vid. Cedren. p. 169. C. 1., cujus quamvis obscuris et perplexis verbis, ut, a *Græculo* Latina attractanti expectari par est, id tamen intelligitur, Latinos sporum ad circuli dimidiati modum plexam *camellam* appellasse. Neque in eo fallitur, quod camelaucium inde derivat. *Camellam* pro haustra vel scypho dixit Petronius c. 137, ubi vid. interpp. Pro frocco vel caputio, cucullo habet Theodulfus l. vi, c. 18. de vestibus episcoporum, eleganti non minus quam vera sententia:

Fluzas [id est ampla, sinuosa] *camilla caput, mentem legit atra voluntas,*

Aspera lana artus, vctis ovina lupum.

Non repugnabo tamen, si quis *camella* pro *capella* dictum existimet, idque a *capillo* repetat: *m* et *p* permutari novum non est. Italia quoque adhuc hos die *capello* pro *capillo* dicunt. Olim quoque *capellas* idem atque *camelaucia* appellabant. Ordinarius ecclesiæ Rothomagensis apud Du Cangium v. *Perrgrinus*: *habent capellos super capita*, et in alia charta apud eundem v. *Purpurnium* numeratur inter arma *capellus ferreus*, hoc est *galea*. Essent igitur *camelaucia* idem atque *capellacia* vel *capillatia*, tegumenta capillorum. Chronicon Vosiense (apud Du Cangium v. *Boneta*): *mitras gestabant*

πάλιν ἐν τῷ κοιμιστωρίῳ (58) πατρίκιοι καὶ στρατηγοὶ ἅμα τῇ συκλήτῳ, καὶ προσκυνήσαντας, νεύοντος τοῦ πραιποσίτου τῷ σιλενταρίῳ ἀπὸ κλεΐσεως, λέγει· « Κελεύσατε. » Αὐτοὶ δὲ τό· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Ἀπὸ δὲ τῶν ἐκεῖσε δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν προειρημέλων, λέγοντος τοῦ τῆς καταστάσεως κατὰ βᾶθρον· « Καπτάτε ⁶¹ (59),

VARIÆ LECTIONES.

⁶¹ καπλάτε οοδ.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

juvenes utriusque sexus, quas vocabant bonetas post capellas de limo vel coffas. Clare patet hic loci, capellas esse tegumenta capitis, quæ immediate capillos tangunt et hos inter atque bonetos intercedunt, qualibus hodie apud nos quidem solæ feminæ adhuc utuntur, (*Hauben* appellant.) olim autem etiam viri, cum apud nos, tum etiam apud Græcos, medio ævo nempe utebantur. Græcorum clerici et nostratium pauci quidam adhuc hodie dupla gerunt camelaucia, unum interius augustius, alterum exterius amplius, splendidus. Prius *subcamelaucium*, id est *subcamelaucium*, appellabant, item *suppileos*, posterius *camilaucium* simpliciter; v. Du Gange v. *Σαχαμιλαύγιον* p. 501. et *Ependecen*. Terminatio autem *aucium* pro *acium*, *camilaucium* pro *capillaceum*, nemini debet mira accidere. Sæpe interponunt Latini u abundans, ut pro *πλατύς*, *platus*, dicunt *plautus*, (vid. Salmas. ad Tertull. p. 475.) *baccalaureus* pro *baccalarius*, de qua voce alibi in his notis dico.

De aliis camelaucium nominibus, ut e. o. *theristro*, quo Luitprandius ea sæpe appellat. Græci, si bene momini, nunquam, item de eorum origine (sunt admodum antiqua, videntur tamen a Scythiis ad Macedones primos sub nomine causiæ, dein ad reliquos quoque Græcos pervenisse,) non constitui hic disserers; * [de camelaucio imperatorum, quod pontifices imitati sunt, vide. Du Fresne ad Joinvill. p. 291. Alteserr. ad Anastas. p. 89.] neque de camelaucium diversitate diversi ordinis indicio, ut sunt diversi tulbani apud Turcas, ut ouique vitæ generi sui, quos etiam diversos apud Græcos fuisse constat e Niceta p. 143 d. 9. Procedo potius ad polycandela, quæ ex eo, quod similia vittis capitis, camelaucis dietis, essent, eorum nomine venerunt. Non melius apparebit amborum similitudo, pharorum circularium inquam seu coronarum multis lucernis et cereis illuminatarum cum vittis conicis convenientia, quam si tab. 26 et 27 Moniment. veterum Campini inspicias, ubi coronæ hæc e camaris ecclesiarum dependentes cum catenis ad ipetar trianguli æquicrurii in summo convergentibus exacte referunt eorum sacchari aut bonetum cuspidatum vel pileum nauticum. Superest adhuc moris antiqui talia camelaucia illuminantia in ecclesiis suspendendi documentum in basilica Aquisgranensi a Carolo Magno condita, corona (sic enim pharos illos pensiles lychniferos appellabant, unde nos retento nomine *Kronenleuchter* dicimus,) non aurea, neque a Carolo Magno gestata, ut vulgus autumat, sed ferrea, accensis cereis et lucernis ecclesiam illuminare facta. *Erat in eadem basilica*, sic scribit de illa corona Eginhartus in Vita Caroli Magni, in *marginē* [id est cantho seu imo lato circulo ferreo] *coronæ, quæ inter superiores arcus interiorem partis ambiebat synoptice* [id est ἐν σύνοπτῳ, grandibus, claris, perspicuis litteris, quæ in oculos incurrent et a quovis commode legi possent.] *scriptum continens, quis esset auctor ejusdem templi.* Ectypum ære expressum hujus coronæ per intervalla turrium et ecclesiarum imaginibus distinctæ vidi aliquando in descriptione Antiquitatum urbis

A rio a mandato signum dat, qui dicit: « Jubete; » ipsi vero: « In longa bonaque tempora. » Inde a supra dictis stipatus imperator, dicente cerimonia-rio, dum per gradus descendit: « Caplate, domini, » per exoubias scholasque et chalcem transit, et ad sanctum puteum abit, factiones autem in solemnibus stationibus signantes, nec quidquam præterea

Aquisgranensis, auctore nescio quo; nomen enim memoria excidit. Latini mediæ ævi pharos hos orbiculares pensiles a figura *arcus* et *coronas*, et *pharos* ab officio, Græci a multitudine luminarium, quæ gerebant, *πολυκάνδηλα* appellabant. * [Πολυκάνδηλον reddit Combefis. in Contin. Theoph. p. 131. *circulus multiplici face in orbem sustentanda factus*] v. du Gange v. *Arcus* et *Corona* et *Pharus*, et Angel. de Nuce ad Chronic. Cassinens. 1, 26, p. 300, cujus hæc sunt verba: *Coronæ erant amplè quidam circuli pendentes per calenulas e laquearibus in ecclesiis, ad quas coronas appendebantur lychni ad illuminandas tenebras in nocturnis vigiliis et ad ornatum. Earum nunc usus exolevit præterquam Mediolani, cujus ecclesia priscorum rituum retinentissima perseverat. Eæ coronæ ferrebant cruces, de quibus hic et l. III, c. 73: coronam argenteam deauratam et lapidibus pretiosis ornatam, ferens [pro ferentem] cruces sex.* H. T. Eleganter hos pharos describit Chronicon Cassinense III. 33, sed multo magis adhuc Paulus Silentarius. Verba illius hæc sunt: *Fecit et pharum seu coronam maximam de argento librarum circiter centum, habens [sic scribebant et loquebantur illo ævo pro habentem] in circulo cubitos viginti, cum duodecim turribus extrinsecus prominentibus, sex et triginta ex ea lampadibus dependentibus, eumque extra chorum [id est soleam] ante crucem majorem salis firma ferrea catena, septem deauratis malis distincta, suspendit.* Pauli autem locus Ephras. v. 457 (p. 520), ubi polycandelorum arcus in imo amplissimos, quo altius autem ascenditur, eo minores atque minores cum fagorum aut pinuum coma in conum eunte comparat, quod redit pariterque aptum est, atque, quod posterioribus ævis magis placuit, comparatio cum camelaucio apicato, hic est:

Κεῖνα γὰρ ἡ κίονοισιν ὀριτρεφέεσσιν ὁμοία
ἄνδρᾶ τῆς καλέσειεν ἢ ἀβροκόμοις κυπαρισ-
σοῖς

Εἰσὶ μὲν ὀξυκάρηνα, περιτρογάουσι δὲ κύκλοι
ἑυρότεροι κατὰ βαιὸν, ἕως ἐπὶ λοιπὸν ἔλθῃς
Ἄντυρος, ἢ περὶ πρεμνὸν ἐλίσσεται, ἐνθεν ἐκέ-
λυαις

D Ἄνθος ἀπεβλάστησε πυρίσπορον.

(58) In *Consistorio*, nos diceremus in *corpore*. Vox hic loci non, ut alias, locum, sed totum collegium senatorum in uno loco consistentium notat.

(59) M. καπλάτε, non tantum hic, sed etiam deinceps constanter; quod, cum sæpius recurrere ab editore animadvertetur, exhibitum fuit in posterioribus abjecta emendatione, quæ prima fronte præhabilis videatur, et sensui profecto quadrat optime. Dicitur nempe Cerimoniarius imperatori per gradus descendenti dextram suam, non nudam, quod non liceat abque majestatis violatione, sed tunica obvolutam porrigere, ut eam apprehenderet dominus, eumque sic per soalam manu deduceret dicendo κατὰ βᾶθρον, singulis in gradibus: *Caplate Domini*, id est, firmiter apprehendite manum meam, teneteque, ne cadatis, aut uno gradu aberretis. V. p. 88. Tædiosum hæc officium, si ad εἰσβολὰς γρη-

agentes eum excipiant, notarii vero et magistri iambo prescriptos illis in locis ubi mos est recitant. Imperator cum cereis accensis precatus, eos praeposito tradit, patriarcha vero egressus, ipsi in sancto puteo occurrit, et postquam se mutuo adorarunt osculatique sunt, in ecclesiam ingrediuntur, ubi ad sanctas januas progressi, patriarcha sacrarium petit. Imperator ad sanctas januas, cereos manu tenens, precatur, precatus eos praeposito reddit, et sacrarium ingressus precatusque, sacram mensam adorat, perque soleam digreditur unde dum exire vult, cereum processionalem a praeposito accipit, psalteria interea in ambone canunt: « Christus resurrexit. »

Θυρών εὐχεται κρατῶν κηρούς, καὶ εὐξάμενος ἐπιδίδωσιν αὐτοὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν θυσιαστήριον, καὶ εὐξάμενος προσκυνεῖ τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ διέρχεται διὰ τῆς σωλίας μίλων ἢ ἐξέρχεται τὴν σωλίαν, λαμβάνει παρὰ τοῦ πραιποσίτου κηριολιτανίην, καὶ εὐθέως ἔρχονται οἱ φάλται ἐν τῷ ἄμβωνι τῷ « Χριστὸς ἀνέστη. »

III. 45 Imperator ab omnibus pro more stipatus, B per medium templum, portas regias, narthecem et baptisterium transit, per scalas athyris descendit, perque milium mediamque forum petit, et usque ad columnam, ubi templum S. Constantini

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

duo iteratum fuit, quod hic perhibetur. Sed erant ea saecula ridicule affectata et φορτικὰ, quod e Caroli Magni exemplo intelligas, quem perhibet Anastasius, omnes gradus sigillatim sanctissimæ B. Petri ecclesie deosculatum fuisse, et ita pervenisse ad pontificem, qui in atrio super gradus apud fores ecclesie stabat. Nihil igitur habet Captate, quod offendant, solum si sensum spectes. Puteum tamen καπλάτι rotum esse. Certum est, a Græco verbo κάπω, arripio, unde capio et capto manarunt, vocem capulus venire, que more Græca est. A κόπη enim, ansa, omni quod capi manibus et teneri potest, κοπήλιον formari potuit. A capulus factum fuit verbum capulare, et contracto captare, ut Græce quoque dici potuit κοπήλιον. Sane capulum dixerunt pro fune, a capiendo: unde Belgis reliquum factum vocabulum Cabel, pro fune nautico. Isidorus: Capulum junis a capiendo dictum; ut σκαπύλλον Græci dicebant pro σκαπουλλιον a scapula, et ταβύλλον pro ταβουλλαν, a tabula. Ergo quoque καπλάτι dicere potuerunt pro καπουλλάτι et hoc pro κοπήλλιτι. Dicebant quoque Latini medio ævo capulare pro stringere. seu apprehendere, vel mulcere. Si quis mulieri mamillam capulaverit, idem manum, brachium, cubitum, est in legibus Saliis. V. Du Cange v. stringere. Ab illo officio, quod olim militum prætorianorum erat, dicti ipsi fuerunt δεξιόλαβοι, quod dextras eorum apprehenderent, iisque se fulcirent ambulantes imperatores. Unde patet, Latinum interpretem in Actis apostolorum c. xxiii, 23, recte reddidisse vocem δεξιόλαβους per lancearios. Nam protectores principum erant scutati, et lanceati, quamvis spondere non ausim jam illa Lucæ ætate ad milites prætorianos pertinuisse officium, dextram ambulantes imperatoribus pro fulcro præbendi, aut tam insolentes et affectatos jam tum fuisse imperatores, ut alerent homines peculiare, quorum manibus velut pueruli ducerentur. Quod nolim tamen isti accipi, ac si antiquitati Actorum apostolorum controversiam facere vellem. Quod autem paulo ante dicebam, Cerimoniarum non nudam, sed velatam manum ab imperatore apprehensam fuisse, debetur invidæ ambitioni principum illorum, qui majestatem suam violari credebant, si aut nudam alterius manum ipsi apprehenderent, aut sinerent, ab alio suam nudam

δόμηνι, » διέρχεται διὰ τῶν ἐισκουβίτων καὶ τῶν σχολῶν καὶ τῆς χαλκῆς, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ ἁγίῳ φράτι, τὰ δὲ μέρη δέχονται τὴν βασιλίαν εἰς τὰς συνήθειαι στάσεις σφραγίζοντες, μηδὲν ἕτερον ποιούντες, λέγουσιν δὲ οἱ νοτάριοι καὶ οἱ μαίστορες τοὺς κατὰ τύπον λάμβους, ἐν οἷς τόποις εἴθισται αὐτοῖς, Ἄψας δὲ κηρούς ὁ βασιλεὺς καὶ εὐξάμενος, ἐπιδίδωσιν αὐτοὺς τῷ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πατριάρχης ἐξελθὼν ἀπαντᾷ τὸν βασιλέα ἐν τῷ ἁγίῳ φράτι, προσκυνήσαντες δὲ καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, εἰσέρχονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀπελθόντων δὲ αὐτῶν ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν, ὁ μὲν πατριάρχης εἰσέρχεται ἐν τῷ θυσιαστήριῳ, ὁ δὲ βασιλεὺς ἔμπροσθεν ἐστῶς τῶν ἁγίων

Γ'. Καὶ δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ πάντων τῶν κατὰ συνήθειαν, διέρχεται μίσον τοῦ ναοῦ, καὶ διέρχεται διὰ τῶν βασιλικῶν πυλῶν, καὶ διελθὼν τὴν νάρθηκα καὶ τὸν λουτήρα, κατέρχεται τὰ γραδύλια τοῦ ἀθύρου (80), καὶ διέρχεται διὰ τοῦ μιλίου καὶ

apprehendi. Inde est, quod apud Wilhelmum Tyrium XIX, 18. legimus, Chalifam Ægypti cum Almerico rege Hierosolymæ per legatos ejus pactum ineuntes, eum urgeretur, fidem suam porrecta manu, more principum Europæorum, dare, neque posset effugere, quin faceret, quamvis multum obluclantem, quia Orientalibus hoc pro læsione et humiliatione majestatis habebatur, tandem eo concessisse, ut manum velatam porrigeret. Tandem vero (verba Wilhelmi) post multam deliberationem et Soldani diligentem instantiam manum porrigit invitum nimium, sed velatam. Cui Hugo de Casarea. nullum admirantibus et stupentibus Ægyptiis, quod tam libere coram summo principe loqueretur, dixit, in fide, per quam se solent, principes obligare, omnia debere esse nuda; propterea aut nudam manum dabis, aut fictum aliquid et minus puritatis habens ex parte tua cogemur opinari. Tum demum invitum plurimum et quasi majestati detrahens, quod nullum ægre toleravit Ægyptii, dextram suam in manum domini Hugonis nudam præbuit.

(60) Nominativus hujus genitivi non potuit aliter quam idem fuisse. Sed interdum quoque ἀθύρας nominativo et ἀθύρα in genitivo reperitur. Compositum an simplex sit hoc vocabulum, non plane perspectum est. Et deinceps, si pro composito accipiat, non liquet, illud a significetne πρῶτον, an μόνον. Constat enim a illud modo primum, modo unum in compositis notare. Vid. quæ Du Cange sub πρωτοσπαθῆριος habet, et v. πρωτόθυρον, ubi præter rem Meursium reprehendit, item quæ nos ad p. 59, dicimus. Apud Nostrum quoque habemus p. 194 πρωτόθυρον. Ego tamen malim per μονόθυρον interpretari, propterea quoniam alia quoque μονόθυρα Nostra commemorantur, id est portæ solitariae, non valvæ, aut quæ fratres non haberent, ut p. 54 est monothyrum Idici; alias monothyrum Circi, seu porta solitaria, per quam imperator in Circum intrat, μονόπορτον (non μονόκατον, ut male editur.) τοῦ καθίσματος Theophani p. 157 ult., et Chron. Alexand. pag. 784. Alias quoque a in compositis unum valet, ut ἀμίλα μονόμιτα, unilicia, apud Hugonem. Falcand. in Hist. Sicul., ἀμαλον pro μονόμαλον, v. ad p. 267. ἄβολας pro μονόβολος, μονοβαρής, semel colore tinctus, unde abolla. infra p. 305. mac.

τὴν μέσην, καὶ ἀνέρχεται εἰς τὸν φύρον, καὶ μέχρι τοῦ κίονος ἀπελθὼν, ἔνθα καθίδρυται ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἀνέρχεται ὁ βασιλεὺς τὰ ἔμπροσθεν γραδῆλια τοῦ ναοῦ, καὶ ἴσταται ἐκεῖσε, ἔπακουμβίζων τῷ καγκέλλῳ ἐν τῷ δεξιῷ μέρει, καὶ ἠνίκα μέλλει ἀνέρχεσθαι τὰ αὐτὰ γραδῆλια ὁ βασιλεὺς, δίδωσι τὸ κηρίον αὐτοῦ τῷ πραιποσίτῳ. Οἱ δὲ πατρῖκοι καὶ πάντες οἱ ἄρχοντες ἴσταται κάτω, ἕκαστος αὐτῶν κατὰ τὴν αὐτῶν τάξιν τε καὶ στάσιν, ὡς προεῖρηται, καὶ καταλαβόντος τοῦ πατριάρχου μετὰ τῆς λιτῆς, διέρχεται μέσων αὐτῶν, καὶ μέλλοντος τοῦ σταυροῦ ἀνέρχεσθαι τὰ γραδῆλια, ἔνθα ὁ βασιλεὺς ἴσταται, ἄπει κηροῦς ὁ βασιλεὺς, καὶ προσκυνεῖ τὸν τιμίον σταυρὸν, καὶ προσκυνήσας ἐπιδίδωσι τοὺς κηροῦς τῷ πραιποσίτῳ, κάκεινος τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ πῆγνυσιν αὐτοῦς ⁶² ὁ τῆς καταστάσεως ἐν τοῖς τῆς λιτῆς μανουαλοῖς (61) ὁ δὲ σταυρὸς ἀνέρχεται καὶ ἴσταται ἐν τῇ βάσει ὀπισθεν τοῦ βασιλέως ἔμπροσθεν τῆς πύλης τοῦ ναοῦ. Ὁ δὲ πατριάρχης ἀνέρχεται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ τῶν κατὰ συνήθειαν ἀνερχομένων μετ' αὐτοῦ καθ' ἑκάστην (62) καὶ ὁ κληρὸς ἴσταται κάτω μετὰ τοῦ κοινοῦ λαοῦ ἐξ ἀριστερᾶς τοῦ βασιλέως, καὶ τῆς ἔκτενοῦς τελουμένης, λαμβάνει ὁ βασιλεὺς πυρὰ τοῦ πραιποσίτου κηρία, καὶ προσεύχεται, καὶ πάλιν δίδωσιν αὐτὰ τῷ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πῆγνυσιν αὐτὰ ἐν τοῖς τῆς λιτῆς μανουαλοῖς. Καὶ παραυτίκα ὁ τῆς καταστάσεως διευθετεῖ τοὺς τε πατρῖκους καὶ λοιποὺς ἄρχοντας, τοὺς μέλλοντας θηριγεῖν τὸν βασιλέα, καὶ προσκυνήσαντες ἀλλήλους ⁶³ ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἄρχονται ψάλλειν τὸ τροπάριον οἱ ψάλλται· « Χριστὸς ἀνέστη. »

Δ'. Κάκειθεν θηριγεύμενος ὑπὸ τῶν προεῖρημένων, διέρχεται τὴν μέσην λιτανεύων, τὸ δὲ τροπάριον ἐν τῇ τῆς λιτῆς περιόδῳ ἄρχεται ὁ τῆς καταστάσεως, καὶ ἀνθ' ὧν τὴν μέσην (63) διέρχεται. Διά

VARIÆ LECTIONES.

⁶² αὐτοῦς Leich. ἀπὸ τῶν cod. ⁶³ προσκ. τοὺς ἀλλήλους ed.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

est βούλλα ἀσολδία, *bull aurea solidi unius*. Hesych.: Ἄδρυα (id est μονόδρυα) πλοῖα μονόβυλα, Κύπριοι. Potest tamen *Athyra* etiam a fluvio Thraciæ *Athyra* dictum fuisse trielinium, seu ædificium, ut aliud fuit. *Danubius* dictum. Simile quid de Hadriano narrat Spartianus in ejus vita p. 215.: *Tiburтинam villam mire exædificavit, ita ut in ea et provinciarum et locorum celeberrima nomina inscriberet, velut Lyceum, Academiam, Prytanæum, Canopum, Pæcilen, Tempe, vocaret.* Julius Capitolinus in Pertinace p. 561. pariter memorat locum in Palatio, cui nomen *Sicilia* fuerat, ubi Casaubonus e Suetonio notat, habuisse Augustum locum *Syracusas* dictum. (61) *Manulia* appellant Græci discos paterasve cavas, scapis cereorum suppositas, ad excipiendas guttas et fungos eorum, κρητῆρας dictas Paulo Siliario in Ecephrasi p. 520. v. 463.: Ἄντι δὲ ῥίχης ἀργυρέους κρητῆρας ἴδοις ὑπένερθε παγέντας δένδρεσι πυροσκόμοισι. Latini mediæ ævi *canistra* ἀπὸ τοῦ κανοῦ vel κανισκίου et *cantharos* appellabant. V. Du Cange his in vocibus, et Alcaerr. ad Anastas. p. 21. Canales autem vel tubulos, in quibus hærebant et recti sustinebantur cerei, appellabant *hasta* et *cerostata*, seu stationes cereorum, in quibus cerei stare jubentur, unde junguntur *cantharu cerostata*, seu disci, e quibus eminent acetabula capiendis et sustinendis cereis. Potuerunt quoque manualia fuisse scapi illi lignei, vel pulpiti, super quibus candelabra cum cereis poni solent, *des quéridons*, quemadmodum manuale est pulpiti, quod Evangeliorum aliorumve sacrorum librorum impositos codices su-

est, ab it, per scalas templi ascendit, ibique subsistit, cancellis dextri lateris accumbens, quod priusquam facit, cereum suum præposito tradit. Patricii vero et præfecti omnes in inferiori loco, singuli pro suo ordine et dignitate ut supra monuimus, stant, per quos medios patriarcha cum processione adveniens transit, dumque exire per scalas, ubi imperator stat, ascensura est, ipse cereos accendit, et venerandam crucem adorat, quo facto cereos præposito, præpositus cerimoniaro tradit, qui eos in manualibus processione figit: crux vero afferitur, et pone. Imperatorem in basi ante portam templi constituitur. Tunc patriarcha ecclesiam cum iis, qui pro more singulis festis cum ipso procedunt, petit: clerus autem cum populo communi ac sinistram imperatoris stat, finitaque extensa, imperator a præposito cereos sumit, precatur eosque præposito, præpositus cerimoniaro reddit, qui ipsos in manualibus processione refigit. Tunc cerimoniaro patricios ceterosque proceres imperatorem stipaturos ordinat. Imperator vero et patriarcha postquam se invicem salutarunt, psalt troparium: « Christus resurrexit, » incipiunt.

IV. Inde a præditiis stipatus per mediam procedit, troparium vero in processione cerimoniaro incipit, et propterea per mediam transit. Per tabernaculum vero pistorum forumque tauri digressus, sanc-

IV. Inde a præditiis stipatus per mediam procedit, troparium vero in processione cerimoniaro incipit, et propterea per mediam transit. Per tabernaculum vero pistorum forumque tauri digressus, sanc-

stinet, e quibus in Ecclesia recitandum est. Glossæ: *Manuale*, Ἀναλόγιον, seu pulpiti, e quo ἀναλέγεται, subleguntur verba, et continua serie recitantur. Et eo sensu accepisse Agnellum hanc vocem existimo in illo p. 68. Pontifio. Revennat. ed. Murator.: *Galla Placidia Augusta super quatuor rotas rubeas marmoreas, quæ sunt ante nominatas regias, jubebat ponere cereostates cum manuilla, ad mensuram [sui corporis nempe] et jactabat noctu se in medio pavimento Deo fundere preces, et tandem pernoctabat in lacrymis orans, quandiu ipsa lumina perdurabant.* Du Gange Gl. Gr. vocem hanc interpretatur per *candelabrum manuale*, seu quod manu geritur. Quem secutus fuit Montfauconius in veteri diplomate Græco, quod p. 405. Palæographiæ Græcæ edidit, interpretando; ubi *μανουάλια* scribitur; nullo discrimine. Solent novi Græci litteras, quas non oportebat, geminare, et geminandas semel tantum ponere, geminumque γγ perinde atque υυ usurpant. In eodem, quo dixi, diplomate est ἑγδῆν, quod, quia Montfauconius in Latinis præterit. liceat mihi in transitu interpretari. Significat igitur *mortarium*, et est vetus Græcum ἑγδῆ. Ibidem sunt γαρ-γαριστάρια, pocula seu vitra, e quibus hauritur aqua mane ori eluendo.

(62) Subint. προέλευσιν. Integra dictio legitur p. 46.

(63) Hæc et deinceps non est *Media*, nomen plateæ, sed idem atque τὸ ἐν μέσῳ, quod inter exitum et finem processione aliosve duo quoscumque terminos interjacet via.

tes Deiparæ diaconissæ ædem petit imperator, ubi A cereum processionalē reddit, et ad Philadelphium usque progressus, a dextra deflectens per Olybrii et Constantianas thermas usque ad sancti Polyucti vadit, ubi etiam cereum mutat, alloque a præposito accepto, per mediam ad SS. Apostolos abit, et narthecem ingressus, in sella assidens, patriarcham exspectat. Qui postquam cum processione advenit, clerici communes 46 et politici per dextram portam, imperatoris proximam, orphani per mediam, templum ingrediuntur: sic etiam metropolitæ et episcopi per portas imperatorias ingressi, imperatorem, non prono tamen in terram corpore, adorant. Appropinquante patriarcha, imperator surgit, postque mutuam adorationem et salutationem, ad portas imperatorias abeunt, ubi patriarcha preces introitus divini officii instituire incipit. Imperator autem cum accensis cereis precatus, eos præposito, hic cerimoniaro tradit, et precatione finita, imperator sacrosantum Evangelium ac venerandam crucem adorat, perque medium templum et ambonis latus digressus, soleam, patriarcha sacrarium, intrat. Imperator autem ab sacras januas, ut ipsi solemne est, precatus, moxque in sacrarium ingressus, sacramensam venerat, et acceptum a præposito apocombium in ea reponit.

τοῦ ναοῦ διὰ τῆς πλαγίας τοῦ ἄμβωνος, ἔρχεται εἰς τὴν σωλίαν, καὶ ὁ μὲν πατριάρχης εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον. Ὁ δὲ βασιλεὺς εὐξάμενος, ὡς εἴθισται αὐτῷ, ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν, εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ προσκυνήσας τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ 66 πραιποσίτου ἀποκῶμβιον, τίθησιν αὐτὸ ἐν τῇ ἁγίᾳ τράπεζῃ.

V. Imperator deinde preces in monumento Patris C nostri Chrysostomi et theologi sancti Gregorii fundit, cereisque accensis uterque, imperator et patriarcha, per sinistrum sacrarii latus egrediuntur, sanctique Constantini sepulcrum petunt, ubi pariter cum cereis accensis precati discedunt ad sanctissimorum patriarcharum, Nicophori et Methodii, sepulcra abituri: ubi imperator postquam cum cereis ardentibus precatus est, monumenta imperatorum intrat, et ibi quoque cereis accensis, abeunt. Inde uterque, imperator et patriarcha, per sinistrum latus templi seu gynæceum sacrario obversum transeunt, et postquam se mutua adorazione salutarunt, patriarcha ad divinum officium celebrandum redit; imperator autem per

τε τῶν ἀρτοπωλίων 64 καὶ τοῦ ταύρου, καταλαβὼν τὸν ναὸν τῆς παναγίας Θεοτόκου τῶν διακονίσσης, ἐπιδίδωσιν ὁ βασιλεὺς τὸ λιτανίον, καὶ μέχρι τοῦ φιλαδελφίου διελθὼν, ἐκκλίνει τὸ δεξιὸν μέρος (64), καὶ διέρχεται διὰ τε τῶν Ὀλυβρίου καὶ τῶν Κωνσταντιανῶν μέχρι τοῦ ἁγίου Πολυεύκτου, ὀπαλλάξας δὲ κάκεισε κηρίον, καὶ λαβὼν ἕτερον κηρίον παρὰ τοῦ πραιποσίτου, διέρχεται τὴν μέσην μέχρι τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν ναὸν ἀρβηκα, καθέζεται ἐπὶ σελλίου προσμμένων τὸν πατριάρχην. Καὶ τοῦ πατριάρχου καταλαβόντος μετὰ τῆς λιτῆς, οἱ μὲν κοινοὶ (65) κληρικὴ καὶ οἱ πολιτικοὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν ναὸν διὰ τῆς πλησίον οὐσῆς τῶν βασιλικῶν πυλῶν δεξιᾶς πόλης, τὰ δὲ ὄρφανα (66) εἰσέρχονται διὰ τῆς μέσης πύλης ὡσαύτως καὶ οἱ μητροπολίται καὶ ἐπίσκοποι εἰσερχόμενοι διὰ τῶν βασιλικῶν πυλῶν, προσκυνοῦσι τῷ βασιλεῖ, μὴ πίπτοντες κάτω. Πλησιάζοντος δὲ τοῦ πατριάρχου, ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς καὶ προσκυνήσας ἀμφοτέροι ἀλλήλους καὶ ἀσπασάμενοι, ἀπέρχονται μέχρι τῶν βασιλικῶν πυλῶν, καὶ ὁ μὲν πατριάρχης ἄρχεται τελεῖν τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου τῆς θείας λειτουργίας. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἄψας κηροῦς 65 καὶ εὐξάμενος ἐπιδίδωσιν αὐτοῦς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ αὐτὸς τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ τοῦ πατριάρχου τελείσαντος τὴν εὐχὴν, προσκυνεῖ ὁ βασιλεὺς τὸ ἄκρανον βύαγγιον καὶ τὸν τρίμιον στάυρον, καὶ διέρχεται μέσον

Ε'. Εὐξάμενος δὲ εἰς τὸν τάφον τοῦ τε πατρὸς ἡμῶν Χρυσοστόμου (67) καὶ τοῦ θεολόγου τοῦ ἁγίου Γρηγορίου, καὶ ἄψαντες κηροῦς, ἐξέρχονται ἀμφοτέροι ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης διὰ τῆς ἀριστερᾶς πλαγίας τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἀπέρχονται ἐν τῇ σορῇ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, κάκεισε εὐξάμενοι, καὶ ἄψαντες κηροῦς, ἐξέρχονται, καὶ ἀπέρχονται ἐν τοῖς τάφοις τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν Νικηφόρου καὶ Μεθοδίου ἄψας δὲ κάκεισε κηροῦς ὁ βασιλεὺς καὶ εὐξάμενος, εἰσέρχεται ἐν τοῖς τάφοις τῶν βασιλέων, καὶ ἄψας κάκεισε κηροῦς, ἐξέρχονται. Καὶ διέρχονται ἀμφοτέροι ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τοῦ ναοῦ, ἤθουν τοῦ γυναικείου, ἄντικρυ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ προσκυνήσαντες ἀμφοτέροι ἀλλήλους ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ὀπο-

VARIÆ LECTIONES.

64 καὶ ἀνθῶν τ. μέσ. διέρχεται διὰ τε τῶν ἀρτοπωλίων οοδ., ἀρτοπωλίων ed. 65 κηροῦς, εὐξ. ed. 66 παρ' αὐτοῦ πρ. ed.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUM.

(64) Subintellige πρὸς, vel ὡς, quod idem est, D vertit se ad dextram plagam. Vid. ad. p. 116.

(65) Clerici communes videntur mihi ideo sic appellari, quod tam imperatori, quam urbi servirent, et neque palatini, βασιλικοί, neque urbani, πολιτικοί, sed amborum usibus destinati essent. Possunt tamen quoque sequiores clerici, seu vilioris ordinis esse. Ita p. 97, τὸ κοινὸν τοῦ κλήρου videtur turba miscellanea, φαx cleri esse.

(66) Subintell. παιδία.

(67) De Chrysostomi et Constantini M. sepulcris in æde S. S. Apostolorum v. Du Cange CPlI Christ. L. III. p. 108. sq. Cum illud templum olim esset patriarchalis ecclesia, humabantur in eo patriarchæ, quales fuerunt Gregorius Nazianzenus et Chrysostomus; item Nicephorus et Methodius, quorum ille ab 806 usque ad 815, hic autem ab 842 usque ad 846 thronum tenuit. Erant ibidem quoque magna ex parte imperatores CPTani sepulti, quorum urnæ Libro II, Cap. 43 nostri eodis recensentur.

στρέφει (68) πρὸς τὸ ἐκτελεῖσαι τὴν, θείαν λειτουργίαν, ὃ δὲ βασιλεὺς διέρχεται διὰ τοῦ γυναικίτου καὶ ἐξέρχεται εἰς τὸν νάρθηκα, καὶ ἐκκλίνας πρὸς τὸ ἐξ ἀριστερᾶς μέρος τοῦ λουτήρος, οἱ μὲν πατρίκιοι ἴστανται ἔξωθεν τῆς πόλης τοῦ κοχλιοῦ⁶⁷, ὑπερευκόμενοι τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ βασιλεὺς δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, σπαθαροκαυδισθῶτων καὶ ἐπὶ τῶν οικιακῶν (69) καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ μαγλαβίου καὶ λοιπῶν, ἐνέρχεται διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀριστεροῦ κοχλιοῦ (70) ἐν τοῖς σεπτοῖς κατηχομνενοῖς, τὰ δὲ βῆλα⁶⁸ τὰ χρεμαμμένα ἐν τοῖς κατηχομνενοῖς σιλεντιάριοι ποιοῦσι (71), καὶ ἀπελθὼν ἴσταται ἐν τοῖς δεξιόις μέρεσι, ἔνθα εἴθισται αὐτῷ καθ' ἐκάστην προέλευσιν ἴστασθαι, καὶ τελεῖ τὴν θείαν λειτουργίαν, οἱ δὲ πατρίκιοι καὶ οἱ στρατηγοὶ ἔρχονται ὕπισθεν τοῦ βασιλέως διὰ τοῦ αὐτοῦ κοχλιοῦ, καὶ ἴστανται ἀπέναντι τοῦ θουσιασπρίου, ἔνθα καὶ τὸ βασιλικὸν ἀντιμίσιον πρόκειται, ἐν ᾧ καὶ κοινωνεῖ ὁ βασιλεὺς ἐν ταῖς τοιαύταις προελεύσεσιν.

ζ. Καταλαβόντος δὲ τοῦ καιροῦ τῆς θείας κοινωνίας, ἀπέρχονται σιλεντιάριοι δύο ἀπὸ κελύσεως, καὶ προσκαλοῦνται τὸν πατριάρχην, καὶ ὁ πατριάρχης, παρακρατούμενος ὑπ' αὐτῶν, ἀνέρχεται, καὶ ἀπαντῶσιν αὐτὸν ἐν τῇ τοῦ κοχλιοῦ πληρώματι (72), ἥνικα μέλλει εἰσελθεῖν ἐν τοῖς σεπτοῖς κατηχομνενοῖς, οἱ τοῦ κουβουκλείου ἄρχοντες. Καὶ εἰσελθὼν ἐν τοῖς κατηχομνενοῖς ὁ πατριάρχης, προτίθησιν⁶⁹ τα δῶρα ἐν τῇ βασιλικῇ ἀντιμίσῳ, ὃ δὲ πραιπόσιτος ἀπελθὼν μετὰ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, προσκαλεῖται τὸν βασιλέα, καὶ ὑπ' αὐτῶν δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς, ἀπέρχεται, καὶ κοινωνεῖ ἐκ τῶν τοῦ πατριάρχου χειρῶν, εἶτα εἰσέρχεται ἔνδον τοῦ δεξιοῦ βήλου, καὶ καθέζεται ἐκείσε ἐπὶ σελλίου, μέχρις ἂν κοινωνήσωσιν ἐκ τῶν τοῦ πατριάρχου χειρῶν πατρίκιοι τε καὶ στρατηγοὶ μετὰ τῶν λοιπῶν τῶν ἐξ ἔθους. Ἐθ' οὕτως ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς, καὶ προσκυνήσαντες ἀμφοτέροι ἀλλήλους ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ὃ μὲν βασιλεὺς ἀπέρχεται ἐν ᾧ τόπῳ ἐκτελεῖ τὴν θείαν λειτουργίαν, ὡς προέφημεν, ὃ δὲ πατριάρχης κατέρχεται πληρῶσαι τὴν θείαν λειτουργίαν, καὶ διασώζουσιν αὐτὸν οἱ τοῦ κουβουκλείου ἄρχοντες μέχρι τοῦ τόπου, ἐν ᾧ καὶ ἀπήντησαν αὐ-

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁷ κοχλιοῦ ed. ⁶⁸ βῆλα τὰ χρεμαμμένα cod., βῆλα καταχρεμαμμένα ed., ⁶⁹ προτίθησιν R. προστίθησιν cod. et ed.

JOAN. JAC. RESKII COMMENTARIUS.

(68) Requirit forte aliquis ante hoc verbum, ὃ μὲν; sed solet Noster id omittere. Similis locus est p. 98, ubi ante ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ quoque deest ὃ μὲν. Sunt alibi quoque apud Nostrum alii tales multi loci.

(69) Ita quoque clare dant. M.; credo tamen legendum esse καὶ εἰ τι τῶν οικ., et quidquid ibi adest domesticorum. Εἴ τι pro ὃ τι utrique Græciæ, novæ et veteri, usitatum est.

(70) Sic M. Ubique constanter (edebatur κοχλιοῦ) a nominativo κοχλιᾶς, contracto ex κοχλιάριος, cochlearis, subintellige ἀνάβαθμος. De illa forma in ἄς contracta ex ἄριος alibi dico.

(71) Dicunt novi Græci ποιεῖν τὰ βῆλα pro curare, attollere et demittere, adducere et reducere. Recurrit dictio pag. 178 Similiter ἐποίησα ἐπὶ πέντε ἡμέρας τὰ φῶτα τοῦ ναοῦ, curavi luminaria ecclesiæ, est apud Cyrillum Scythopolitan. in vita macta S. Sabæ. Locum habet du Gange v. φῶτα. Conf.

A gynæceum narthecem intrat, dumque ad sinistrum baptisterii latus declinal, patricii extra portam cochleæ fausta imperatori apprecantes adstant. Qui a præfectis cubiculi spatharocandidatis et domesticis, tum manuclavatis cæterisque stipatus, per eandem sinistram cochleam, ad septa catechumena abit, dum interim silentiarii in catechumenis vela suspendunt, et postquam eo venit, in dextris partibus, ubi in singulis processionibus stare solet, subsistit, sacramque liturgiam celebrat, patricii vero et strategii post imperatorem per eandem cochleam veniunt, 47 et e regione sacrarii, ubi etiam antimensium imperatorum, in quo in ejusmodi processionibus imperator communicare solet, repositum est, subsistunt.

VI. Tempore autem sacræ communionis instante, duo silentiarii a mandato abeunt, et patriarcham advocant, qui, ab ipsis stipatus, ascendit, eique præfecti cubiculi in plenitudine cochleæ, dum septa catechumenorum ingredi vult, obviam procedunt. Quo cum patriarcha pervenit, imperatorio antimensio sacra dona imponit: præpositus vero cum præfectis cubiculi abit, et imperatorem vocat, qui ab ipsis stipatus venit, et ex patriarchæ manibus communicat, postea dextrum velum ingressus, ibi in sella assidet, usque dum patricii et strategii cum cæteris, quibus mos est, sacram communionem e patriarchæ manibus accepere. Ita mox imperator regreditur, et postquam ipse patriarchæ se multo salutarunt, ad eum locum, ubi divinam liturgiam, uti diximus, celebrat, abit, patriarcha autem ad complendum sacrum officium descendit, comitantibus ipsum cubiculi præfectis, ad eum locum usque, ubi, cum ascenderat, obviam ipsi processerant, inde duo silentiarii eum ad templum comitantur. Peracto divino officio, imperator per loca, quæ ante catechumena sunt, et per interiora ad palatium a Deo servatum, quod scilicet ibi

Athen. p. 170 disputans, idem esse τραπεζοποιός atque τραπεζοκόμος, curator mensæ.

(72) In fine scalæ cochlearis. Sed quomodo putatur ille finis? Estne ultimus gradus descendenti, an summus ascendenti? Certe utrobique finitur scala, tam in summo, quam in imo. Sed res tanti non est, ut anxie de ea quærat. Infra. p. 60 et 65, non potest hæc dictio aliter, quam de gradu accipi, qui descendenti ultimus est, aut imus. Attamen p. 90 videtur potius summus esse. Non adeo recens aut vilis est vocabuli πλήρωμα usus pro finis, ut veteres et elegantes quoque auctores eo abstinerent. Philostrate. p. 604. sect. 3. lin. 5, ed. Olear. Ἐς τὸ πλήρωμα τῆς ἀποδόσεως habes, sub finem prælectionis, aut disputationis, et πληρῶν εἰς ομφαλον, complere, hoc est finire, tandem abire et desinere, in umbilicum dixit Aristides t. I. p. 99. 7. ed. Anglig.; v. Du Gange v. Complere.

situm est, abit cubiculumque suum ingreditur. A Tunc duo silentiarii a mandato abeunt et patriarcham arcessunt; quem, dum appropinquat, cubiculo præfecti excipiunt, et postquam advenit, paulisper assidet, dum adventum ejus imperatori præpositus nuntiat. Tunc quidem imperator, patriarcham advocare præpositum jubet, dumque ambo, imperator scilicet et patriarcha, una in triclinio, ubi mensa stat, adsunt, hic sacerdotes vocat, qui stichum faciunt, patriarcha autem, postquam mensæ benedixit, omophorium suum deponit, quod postquam sacerdotes sumpserunt, exeunt, imperator autem cum patriarcha mensæ accumbit: cubicularii ab utroque mensæ latere, ut diximus, astant. 48 Postquam imperator et patriarcha semel omnino biberunt, præpositus a mandato signum dat, omnesque ministri intrant, e

τὸν, ἐν τῷ ἀνέρχῃσθαι αὐτὸν, κἀκείθεν διασώζουσιν αὐτὸν σιλεντιᾶριοι δύο μέχρι τοῦ ναοῦ. Καὶ τῆς θείας λειτουργίας τελεθῆσθαι, διέρχεται ὁ βασιλεὺς διὰ τῶν ἔμπροσθεν ⁷⁰ (73) κατηχουμνεϊῶν, καὶ διὰ τῶν ἔξω ἀπέρχεται ἐν τῷ θεοφυλάκτῳ παλατίῳ, ἤγουν τῷ ὄντι ἐκείσε, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ. Καὶ κατέρχονται δύο σιλεντιᾶριοι ἀπὸ κελύσεως καὶ προσκαλοῦνται τὸν πατριάρχην, καὶ τοῦτο ἀνελάθοντος καὶ πλησιάζαντος, δέχονται αὐτὸν ἄργοντες τοῦ κουβουκλείου, καὶ ἔλθων καθέζεται μικρὸν, καὶ εἰσελθὼν ὁ πραιπόσιτος δηλοῖ τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ βασιλεὺς κελύει τῷ πραιποσίτῳ προσκαλίσσασθαι τὸν πατριάρχην, καὶ ἐνωθέντες ἀμφοτέρω δὲ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης ἐν τῷ τρικλίῳ, ἐν τῷ ἴσταται ἡ τράπεζα, προσκαλεῖται τοὺς ἱερεῖς, καὶ κοινοῖσι τὸν στίχον (74), καὶ εὐλογῆσας τὴν τράπεζαν ὁ πατριάρχης (75), ὁπαλλάσσει τὸ ὠμοφόριον (76) αὐτοῦ, καὶ λαβόντας

VARIE LECTIONES.

⁷⁰ τῶν καὶ ἔμπρ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(73) Τὰ ἔμπροσθεν Catechumenia videntur ea esse, quæ super narthece erant, et ex opposito ad tribunam prospexitabant.

(74) Recitant *versum*, preces ante prandium dicendas. Vid. ad p. 433. Ὁ στίχος est excerptio aliquod e Psalmis aut sacra Scriptura, invocatio Dei, cujus partem forte veteribus faciebat, ut nostratibus facit, Psalmus 147. : *Gratias agite Domino, quia Dominus benignus est, et misericordia ejus manet in æternum.* Benedicebat signo crucis addito Patriarcha, id est dicebat: Εὐλογία τοῦ Κυρίου ἐφ' ὁμᾶς καὶ ἐπὶ ταύτην τὴν τράπεζαν, clerici ejus faciebant, id est, recitabant *versum*, uno unam periodum recitantes, altero alteram, suscipientibus invicem et continuantibus ambobus phonas quasi et antiphonas. Est alias quoque ὁ στίχος invocatio sancti aut sanctæ alicujus, ut in pontific. Haberti. p. 279. : Μετὰ τὸ, εὐλογία Κυρίου ἐφ' ὁμᾶς, λέγει τὸν στίχον τοῦτον ἀντὶ ἀπολύσεως· Διὰ πρεσβυτέρων, etc.

(75) De benedictione mensæ seu ciborum v. Du Cange Gl. Lat. v. *Benedictio*, et Joseph. Catalanus ad Aug. patricii Ceremoniale Eccles. Rom. p. 155. ad illa: *Postquam omnes laverint, pontifex benedicit mensam.* Synodus Nannetensis canon. 54: *Presbyteri quando ad convivium conveniunt, prior eorum aliquis *versum* ante mensam incipiat, cibum autem potumque per vices benedicant; tum secundum ordinem considerant post refectorem hymnum domini exemplo dicant.*

(76) Erat omophorium gestamen patriarcharum et episcoporum, pallio, quod hodie Romani pontifices episcopis mittunt, simile; signumque dignitatis: ut τὸ ὠμοφόριον ἐπιδιδόναι esset idem atque patriarcham vel saltem episcopum declarare atque investire, et περιαιρεῖν, adimere omophorium, idem atque remove cathedra episcopali. Nicephor. patr. CPlan. brev. pag. 95; Pyrrhus patriarcha τὸ περιεπιμενον αὐτῷ ὠμοφοριον περιελὼν τῇ ἱερῇ ἀποτίθειται τραπεζῇ, φήσας: τῆς ἱεροσύνης μὴ ἀριστάμενος ἀποτάσσομαι: λαφ' ἀπειθεῖ. Latini hoc *orarium* appellabant; et *orarium alicui tollere* pro episcopatu depellere. Anastasius in Silverio: *Joannes subdiaconus tulit pallium de collo ejus.* Recte ait *de collo ejus.* Nam, ut ex imaginibus perspicuum est, ambibat collum ab antica et postica paulum descensum super pectus, ex humeris in angulum acutum convergens, et sic quoque a tergo. Quidam tali formæ nihil addebant, ut videre est in imaginibus S. Nicolai, Chrysostomi et Basilii apud Du Cange tab. IX, ante dissert. de nummis Byzantinis,

alii addebant tæniâs deorsum ad pedes forme dependentes, natas e tabiliis seu latis clavibus laicorum ut videre est p. 166. Menol. Basil. t. I, Insignis, sed luce donandus, est ejusdem Anastasii locus in Stephano IV: *Iterum præfatus Constantinus ad medium allatus, lectisque sacratissimis canonibus ita depositus est. Accedens enim Maurianus subdiaconus orarium de collo ejus abstulit; et ante pedes projecit, et compages ejus abscidit.* At quænam erant orarii compages? Erant illæ cruce, quæ in oitatis Du Caugii, Menologii Basiliani, Muratorii t. II, Ser. Rer. Ital. p. 73, tab. 2, aliisque orariorum vel omophoriorum imaginibus conspiciuntur. Scilicet omophorium proprie est et erat olim intilio pallium solidum, ἀμφίβαλον, totum hominem amictens et involvens, nullibi patens, nisi quia caput et collum exseritur. Gestamen hoc proprie episcoporum erat extimum. Et propterea maphorium quoque, quod truncata et alterata nostri vocabuli est pronuntiatio, pallium significat, quale diximus. Quia vero talis vestis braebiorum uzum liberum adimit, certe valde restringit, necesse interim erat, ut libera illa haberent, regerebant, vel replicabant hoc pallium super humeros, ibique fibulis aut acubus, aut loris vel tæniis panni constringebant, ne super humeros decideret, et sacris operantes turbaret. Fieri ergo aliter non poterat, quin super pectus et dorsum deorsum dependeret vestis, in humeris congesta et coangustata reliqua mole. Habitus talis cum gravis et incommodus esset, abili deinceps in desuetudinem, romanente umbra et simulacro ejus, orario puta. Et quia sæculum illud stauromania laborabat, cui nihil placeret, quod non aut ad instar crucis conformatum, aut cruce saltim signatum esset, effingebant in cruce instar illa quoque retinacula, quæ ambobus in humeris congestam pallii molem continuabant et represserant, Græcis ἀναβολίαις et ἀναλάβους dicta, Latinis *rebrachiatoria*, Nam ἀνέβαλλον, *rejiciabant* in cervicem, et ἀνέλαβον, sursum *assumebant* attolbantque illam utrinque pallii partem, quæ absque ipsis erat delapsura, et eam *retro brachia* regerebant. Cassianus de monachis Egypti: *Gestant resticulas* [male alii *vesticulas*]. Recte igitur *resticulas*, id est brandeas, tæniâs. *duplices lanceo plexas subtegmina, quas Græci ἀναλάβους vocant, nos vero succinctoria, seu redimicula, vel proprie rebrachiatoria possumus appellare, quæ descendentiæ per summa cervicis et a lateribus colli divisa utrarumque alarum sinus* [id est illa pallii, quæ humeros te-

αὐτὸ οἱ ἱερεῖς ἐξέρχονται, καὶ εἶθ' οὕτως καθέζονται ἀμφότεροι ἐν τῇ τραπέζῃ ὃ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης· οἱ δὲ τοῦ ⁷¹ κουβουκλείου παριστάντοι ἐν τῇ τραπέζῃ ἔθεν κἀκείσε, ὡς εἴρηται. Καὶ πίνοντων προσάπαξ (77) τοῦ βασιλείως καὶ τοῦ πατριάρχου, νεύει ὁ πραιπόσιτος ⁷² ἀπὸ καλεούσεως, καὶ εἰσέρχονται οἱ τῆς ὑπουργίας, ὃ δὲ τῆς τραπέζης εἰσελθὼν ἴσταται ἐν τῇ γάτω πύλῃ ἔμπροσθεν τοῦ βήλου, καὶ νεύει αὐτὸν πραιπόσιτος ἀπὸ καλεούσεως, καὶ νόσσει

VARIE LECTIONES

⁷¹ τοῦ om. ed. ⁷² νεύει πραιπ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

gunt, volumina] ambiunt, atque hinc inde [dextro sinistroque humero] succingunt, ut constringentia latitudinem vestimenti ad corpus contrahant, atque coniungant, et ita inconstitit brachiis impigri ad omne opus expedititque reddantur. Sozomenus III, 14, Hist. Eccles. apud ad hunc locum: Ζώνη δὲ καὶ ἀναβολὴς, ἣ μὲν τὴν ὄσφιν περισφιγγουσα, ὃ δὲ τοὺς ὤμους καὶ τοὺς βραχιόνας ἀνέχων, ἐτοιμοὺς εἶναι ποιεῖ εἰς διακονίαν Θεοῦ καὶ ἐργασίαν. Vid. du Cange v. 'Ανάλαβος, et Rebrachiatorium. Hæc igitur vincula compages appellat Anastasius; quibus similia quoad usum erant in togis Romanorum illa, quæ Tertullianus in Pallio suo forcipes custodes appellat. Custodiebant enim logarum umbones, quibus subiacebant, ne diffuerent. Vid. Salmas. ad Tertull. p. 348. His igitur palliorum retinaculis rescissis necesse erat, ut pallium, hactenus circa humeros rugosum et confertum, solutis jam vinculis relaberetur in pristinam amplitudinem, qualis exeroitium functionis episcopalis impediret, formamque amitteret, episcopali pallio debitam, qua nempe ante pectus et medio in dorso dependet acutis alis, in humeris autem regestum est. Verum, ut dixi, procedente tempore desit mos talia pallia cum istiusmodi compagibus aut forcipibus ad crucis instar factis gestandi, et remansit umbra eorum, pallium hodie sic dictum, quale quidem Chrysostomi et æqualium Patrum imagines præferunt, nolim tamen propterea credas, illos quoque hæc recentiora, et gestatu expeditiora omophoria gestasse. Vetusta illi solida, ponderosa pallia gerebant. Verum pictores illis sæculorum suorum habitum tribuebant. Medio ævo cum fastus et importunitas immanem in modum crevissent, non imaginem solummodo veteris pallii, sed simul cum ea ipsam quoque pallium gerebant, ut ex imagine Græci pontificis, quam Du Cange ante dissert. de nummis Byzant. IX, dedit, patet. Sticharium est vel mandyas, vel χιτών (perinde enim est,) dalmatica talaris, quam ille sacerdos gestare conspicitur. Quod super ea geminis longis angustis loris vel tænis parallelis dependet, est orarium, diversum ab eo, quod Anastasius in locis superius allatis memorat. Hoc inter et superincumbentem solitariam tæniam, ἐπιτραχήλιον dictam, intercedit omophorium in humeros regestum, alias saccus, item phelonium dictum. Huc tandem superincumbit τὸ ἐπιτραχήλιον, umbra veteris omophorii vel pallii. Diversum esse orarium et superhumeralis, patet e Codino de Offic. eccles. c. 9: Ὅταν ὁ πατριάρχης σφραγίζει τοὺς τοιοῦτους ἐξωκτακόλους, ποιεῖ αὐτοὺς φορεῖν φελώνην ὡς καὶ πρότερον, καθ' ὃ ἱερεῖς ἐφόρουν, ὃ μὴν καὶ ἐπιτραχήλιον, ἀλλ' ὠράριον. Orarium sub sacco geminis tænilis, superhumeralis super sacco unica, illud longius, hoc brevius, dependebat. Quando itaque in nostro codice Patriarcha dicitur ad sacram mensam assessurus omophorium tollere, intelligi hoc debet de ipso ejus sacco vel phelonio, una cum ineumbente ipsi superhumerali, quod illi

quibus mensæ præfectus ingressus, ad inferiorem portam ante velum stat, idque, signo a præposito dato, manu pulsat, engistiarii vero attollunt, quo facto amici ingrediuntur, omnisque mensæ ordo peragitur. Hi fausta imperatori precati surgunt, et abeunt, imperator cum patriarcha et astante cubiculo solus manet, et postquam adhuc semel potum sumpsere, surgunt; accessit autem sacerdotes a mandato intrant, et postquam omophorium pa-

sio adhærebat, ut uno dempto, alterum quoque simul tolleretur. Quando vero patriarcha et episcopi dicuntur instante Evangelii lectione in ejus honorem ἐκβάλλειν, aut (si bene habet lectio apud Habertum in Pontifio. p. 72) συμβάλλειν omophoria, quod idem est atque laicorum ἀποσκαπασμός, detractio pileorum et infularum; tunc intelligi debet de solo superhumerali. Et facile intelligere est, quare dictum fuerit, si fuit, συμβάλλειν τὸ ὠμοφόριον. Retro enim rejiciebant omophorii dependentem ante pectus laciniam superream, quæ a tergo dependebat. Rationem, quare deposuerint episcopi pallium ad lectionem Evangelii, reddit Isidorus pro mystica, qualis est, sic satis scitam, si quid scitum esse potest, quod mysticum est, certe risui movendo non malam. Epist. 146, l. 1: Τὸ τοῦ ἐπισκόπου ὠμοφόριον ἐξ ἐρέας ἐν, ἀλλ' οὐ λίνου, τὴν τοῦ προβάτου δορὰν σημαίνει, ὅπερ πλανηθὲν ζητήσας ὁ Κύριος ἐπὶ τῶν οἰκείων ὤμων ἀνέλαθεν. Ὁ γὰρ ἐπίσκοπος εἰς τύπον ὧν τοῦ Χριστοῦ τὸ ἔργον ἐκείνου πληροῖ, καὶ δείκνυσσι διὰ τοῦ σχήματος, ὅτι μιμητὴς ἐστὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ μεγάλου ποιμένος καὶ πρόσχες ἀκριβῶς. Ἦνικα γὰρ αὐτὸς ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν παραγίνεται διὰ τῆς τῶν ἐθαγγελλίων τῶν προσκυνητῶν ἀναπτύξεως, ὑπανίσταται, καὶ ἀποτίθεται τὸ σκῆμα τῆς μιμήσεως ὁ ἐπίσκοπος, αὐτὸν παρῆναι δηλῶν τὸν Κύριον τὸν τῆς ποιμαντικῆς ἡγεμόνα καὶ Θεόν. Ut porro chlamydem, extimum honoris vestimentum laicorum procerum, deponere debebant ad sacram mensam accubitori magnates politici et militares, ita quoque patriarcha et episcopi suum insigne, omophorium, debebant tunc temporis deponere, quandoquidem ipse quoque imperator absque chlamyde assideret. Quo de ritu vestes extimas in aditu ad sacras epulas exuendi, et in reditu repetendi, dico infra ad Clerotologium, Unum hoc addo, Latinos hoc pallium *epideten*, ab ἐπίδew, et *epiditen* ab ἐπίδew appellasse, pro quo Græci dicebant ἐπενδύτην. Vid. Du Cange v. *Epideten*, pro quo leg. *Epideten*. [Constant. vit. Basil. c. 19: Γροῦλλον τὸ τοῦ πατριάρχου ἐπισημίας δνομα καὶ ἀρχιερατικῆ χρυσοστικῆ καὶ ὑπερλάμπρω κοσμήσας στολῆ καὶ ὠμοφόριον περιβείς, etc.]. (77) M. πρὸς ἄπαξ hic et deinceps, quod non annotassem, nisi scirem, criticos talia quoque venari. Vid. Dukeri præfat. ad Thucydid. Notat autem πρὸς ἄπαξ unusquisque semel. De illo usu præpositionis πρὸς infra ad pag. 281 ago. Ter solebat bibi inter epulandum, initio ante gustationem, in mediis epulis, et in fine. Quod videtur a veteri more saltim tria pocula in honorem deorum evacuandi traductum fuisse. Ordo Romanorum: *Descendunt primates Ecclesiæ ad accubita, invitante notario vicedomini, et bibunt ter, de Græco* [nempe vino, seu Malvasia vel Cyprio] *primo, de Pactisi* [id est Naupactensi], *de Procopia* [hoc est apud Tataros Preco-penses nato, vel Mæotico.] *tertio. Postquam biberint omnes presbyteri per acolythi et singulos titulos, redeunt ad faciendas vespas.*

triarcha induit, stichum faciunt, deinde pane benedicto imperatori a patriarcha dato, discedunt. A τὸ βῆλον μετὰ τῆς χειρὸς, καὶ αἴρουν αὐτὸ ὑπερθεῖν λιταί: ἅπαντα ἢ τῆς τραπέζης ἀκολουθία. Καὶ ἀνίστανται ὑπερευξάμενοι τὸν βασιλέα, καὶ ἐξέρχονται, καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς μένει μετὰ μόνου τοῦ πατριάρχου, καὶ τοῦ κουβουκλείου παρισταμένου, καὶ πiónτες προσάπαξ ἀνίστανται, καὶ προσκληθέντες οἱ ἱερεῖς ἀπὸ κελεύσεως εἰσέρχονται, καὶ περιβαλλόμενος ὁ πατριάρχης τὸ ὠμοφόριον αὐτοῦ, ποιῶσι τὸν στίχον, καὶ ἐπιδοὺς ὁ πατριάρχης τῷ βασιλεὶ εὐλογία, ἐξέρχονται οἱ ἱερεῖς.

VII. Postquam imperator et patriarcha se mutua adoratione venerati osculatique sunt, abit hic a cubiculariis ad catechumena usque stipatus; imperator autem ibi paulisper subsistit, et hora instante, colobium triblatteum, aureis tæniis ornatum lapidibusque et unionibus distinctum, quod et botrys vocatur, induit, gladioque aureo et pa-

τὸ βῆλον μετὰ τῆς χειρὸς, καὶ αἴρουν αὐτὸ ὑπερθεῖν λιταί: ἅπαντα ἢ τῆς τραπέζης ἀκολουθία. Καὶ ἀνίστανται ὑπερευξάμενοι τὸν βασιλέα, καὶ ἐξέρχονται, καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς μένει μετὰ μόνου τοῦ πατριάρχου, καὶ τοῦ κουβουκλείου παρισταμένου, καὶ πiónτες προσάπαξ ἀνίστανται, καὶ προσκληθέντες οἱ ἱερεῖς ἀπὸ κελεύσεως εἰσέρχονται, καὶ περιβαλλόμενος ὁ πατριάρχης τὸ ὠμοφόριον αὐτοῦ, ποιῶσι τὸν στίχον, καὶ ἐπιδοὺς ὁ πατριάρχης τῷ βασιλεὶ εὐλογία, ἐξέρχονται οἱ ἱερεῖς.

Z. Καὶ εἴθ' οὕτως προσκυνήσαντες ἀλλήλους, καὶ ἀσπασάμενοι ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἀπέρχεται μὲν ὁ πατριάρχης καὶ διασώζουσιν αὐτὸν οἱ τοῦ κουβουκλείου μέχρι τῶν κατηχουμένων, ὁ δὲ βασιλεὺς ἀναπάσεται μικρὸν ἐκείσσι, καὶ καταλαβούσης τῆς ὥρας περιβάλλεται ὁ βασιλεὺς κολόβιον (79) τριβλάτιον (80) χρυσοσωληνοκίντητον (81), διὰ λίθων

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(78) Sic sæpe occurrit in hoc codice. Interdum quoque pro legatis exteris idem hanc vocem adhibet. Imperatores autem consuevisse clericos ad sacram mensam adhibere, nullis locis hujus Ceremonialis apparet, et e Leone Grammat. p. 481. "[Theophan. p. 17]."

(79) De colobio v. Du Cange utroque Glossario, Vales. ad Amm. Marcell. v. 51. Petav. ad Themist. p. 377, et 446, ubi Servii locum citat, e quo apparet, colobia fuisse talia palliola cervicem amicitiantia pectus et scapulas et humeros ad cubitos usque tegentia, qualia gestant Lipsienses rectores Magnifici et Decani facultatum, e vetere instituto, cujus vestigia reperio in Fortescue Encomio legum Angliæ c. 51, citato a DC, ubi nominat *colobium cum duobus labellutis*, [id est libellis, seu oscillis, nostrates *Quasten* et *Troddeln* appellant.] *qualiter uti solent doctores legum in universitatibus quibusdam*. Sed valde variant auctores in descriptione colobii. Quidam ipsi manicas per breves tribuunt, alii nullas. Neque certum est de ejus forma et longitudine, fueritne pertusum in regione humerorum, an solidum. Ugitio, *colobium*, ait, *pallium virginale, ad talos descendens absque manicis*. Si solidum fuit in regione humerorum, et pertinuit ad talos, idem ergo erit atque maphorium, vel omphorium, vel clocca, vel saccus. Idem enim omnia ista sunt. Si vero solidum quidem fuit in regione humerorum, et tantummodo ad cubitum pertinuit, erit idem atque epomis. Si pertusum fuit et pertinuit ad media fere femora, erit idem atque armiclausia, vel sclavina. Sed videtur fuisse oblanis vel χιτών talaris, stricte corpori adhærens, absque manicis, vel medium humerum procedentibus, cum foraminibus tamen, per quæ humeri exsererentur. Si judices secundum Nicetam in Thesaur. orthodoxæ fidei c. 39. et auctorem de initiis hæresium c. 15., idem erit *colobium* atque *dalmatica*. Atqui dalmatica erat longa vestis talaris. Rursus vero si judices secundum Symeonem Logothetam p. 402, collato Genesis p. 3, e quo locus Symeonis mutilus integrandus est, erit colobium idem atque ἀπέρος, genus aliquod chlamydis levissimum et vento permissum, Genesis verba sunt: Ἐκδιδύσκειται τὴν ἐσθῆτα, ἣν ἐπέβλητο ἐν δυοὶ βοδοσιδέσι χροιαῖς ἀετίζουσαν, ἣν κολόβιον τῇ ἐγγυρῶν ῥήσει προσονομάζουσι, καὶ ταύτην ἀνεμμένην ζωστήρος κατὰ τὸ ἔκπαλαι τρηθὲν ἔθος τοῖς στρατηλάταις. Cassianum si audias, colobium a reliquis tuniis nihil differabat, nisi in eo, quod, cum manicæ tunicarum, quo proprius ad manus accederent, eo strictiores haberent manicas, ipsa colobia manicas habebant per omnia æque amplas, non tamen multo breviores manicois tunicarum, sed fere ad carpos manuum pertingentes. Verba ejus sunt de habitu monachorum c. 5: *Colobis quoque lineis induti, quæ viz ad cubitorum ima pertingunt nudas de reliquo manus circumferunt. Ima*

cubitorem procul dubio sunt commissuræ cubiti cum manu, seu regio carpi. Id quoque significare velle videtur locus Dorothei: κολόβιον μὴ ἔχει χειρίδα, τῶν ἄλλων πάντων ἔχόντων. Est enim *χειρίς* proprie illa manica pars, quæ carpum arcte stringit et ambit. Sed, ut dixi, colobium variis temporibus longe diversarum vestium fuit appellatio. Quod ita contigit. Colobium veterum monachorum et sacerdotum erat revera id, quod nomen vult, nempe vestis manicois aut prorsus nullis, aut valde brevibus, et breve quoque ipsum. Deinde cum indecens putaretur inter sacra peragenda nudos humeros sacerdotum conspici, mutatum quidem fuit colobium in dalmaticam, nomen tamen ipsi mansit. Patet ex Honorio Augustodunensi l. I, c. 211. de vestibus pontificis: *Colobium erat cucullata vestis sine manicis, sicut adhuc videmus in monachorum cucullis, sive navitarum tunis. Quod colobium a S. Silvestro in dalmaticam est versum, et additis manicis infra sacrificium portari instituta, quæ ideo ad Missam a pontifice portatur. Cum his verbis viderint alii quomodo conciliant Anselmum Deoretalem, qui perhibet, a Silvestro et presbyteris ejus cepisse colobiorum usum, post hos autem colobia in dalmaticas fuisse conversa. Mutandi ratio erat, quia, ut scribit auctor vitæ Silvestri PP., τὸ τῶν βραχιόνων γυμνὸν ἐπέγχετο, et inde factum, ut dalmaticæ manicois potius quam colobia appellarentur. Δαλματικά μανικεῖα. μᾶλλον νομίζηται ἕπερ κολόβια. Sane evanuit nomen colobiorum in vestitu sacerdotum sensim, et dalmatica cœpit in ejus locum succedere.*

(80) *Panni triblati sunt triplici tinctura blattæ injecti*, ait Murat. Ant. Ital. t. II. p. 409., ubi de blattæ vestibus late disputat, in eo tamen, si quid video, falsus, quod blattam et vermiculum tinctoribus, unde coccus tingitur, eadem facit. Blatta veteribus dicebatur illa ipsa purpura, murex, conchylium, unde purpuræ color. Tertia tinctura habebatur pro optima, vividissimi luminis. Memorantur tamen, sed raro, plures. Apud Longobardico-Latinum illum ohymicum octavi sæculi, quem Muratorius eodem volumine p. 367 edidit, *tinctiones quatuor pellis alethinæ* seu purpuræ habentur, et in charta vetere apud Du Cange v. *Baldekinus, tetrablattum*, ita enim puto leg. esse pro *catablattum*. Factum deinceps e frequenti usu talium vestium diblattearum et triblattearum, ut creditum fuerit, blattam idem esse atque colorem quemcumque, et blattæ fuerint appellati panni illi quoque, qui blattæ seu purpura lincii non essent. Petr. Damian. Et IV, 7. *pallium*, ait, *quod triblathon appellatur trium quippe colorum est*. Rectius tamen ubi videtur color pro immersione in cortinam tinctoriam accipi.

(81) Ambigo, quale vestimenti genus hoc sit; fuerintne vestes, quæ assutos haberent et dependentes aureos tubulos, an quarum pannus in multis rugas parallele decurrentes, et passim filis aureis trajectas, ne rugæ vel pilos diffunderent, compositus

καὶ μαργάρων ἡμφιεσμένον, ὃ καὶ βότρως (82) καλεῖται, καὶ σπαθίον ὁμοίως χρυσοῦν διὰ λίθων καὶ μαργάρων ἡμφιεσμένον, καὶ εἴθ' οὕτως ἐπιτιθησὶν ὁ πραιπόσιτος τὴν τόγα (83), ἥγουν τὴν τιάραν, ἐπὶ τῆς τοῦ βασιλεως τιμίας κεφαλῆς. Καὶ ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, φοροῦντων αὐτῶν σαγία ἀληθινὰ (84), καὶ διέρχεται διὰ τῶν κατηχουμενείων τοῦ νάρθηκος, τὰ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

esset. Tales vestes *rugatas* Latine appellabant, et *crasnas* atque *crusinas*, quarum vocum rationem etymologicam deinceps dabo. Habet utraque sententia quo se commendet. Aureos tubulos, sive jam illi solido auro, sive filato et circa cylindros ligneas circumvoluto facti fuerint, e fimbriis vestium dependentes gestasse veteris, patet ex illo Anthologiæ p. 425. Ἀψῶν οἱ χρυσοὶ κάλαμοι, et clarissime e loco Pauli Silentiarrii Ecphras.

Πᾶσα διαστράπτει χρυσῆ στολις. Ἐν γὰρ ἐκείνῃ Γρητὸς λεπταλῆος περὶ νήματα χρυσοῦς ἐλιχθεὶς Σχημασὶν ἢ σωλῆνος ὁμοίως ἢ τινος ἀβλοῦ Δέσμιοις ἡμάραντος ἐρεῖδεται ὑψόθεν πέπλου Ὁξυτόροις βαφίδεσσι δεθεὶς καὶ νήμασι Σηρῶν.

Habes hic cylindros forte ligneas, aut potius pergamenas perquam graciles, primum filis sericis, dein aureis circumvolutas, et filis sericis ad vestis oram ita assutas, ut libere, dependentes oscillarent. Alteri tamen quoque conjecturæ haud pauca, favent. Non tantum mos hodiernus feminarum Græcarum vestes στολιδωτὰς, rugatas, multis pliciosis, artificiose in seriem compositis divites gestandi (teste Sponio t. I, p. 41, Itin.) sed etiam imagines veteres, et in his illa Farnesiana, egregio commentario nuper ab eruditissimo Corsinio illustrata. Herculem exhibens non τὸν ἀναπαύομενον, *requiescentem*, sed τὸν ἀνακλόμενον ἐξ ἔδου, *ex infersis revertentem*; in qua tabula sacrificantium duarum feminarum vestes miro modo pliciatæ conspiciuntur. Fraudem tamen in ea quidem tabula Farnesiana commissam cavere nolim, quam quæ prodere videntur, non desunt. V. Salmas. ad Tertull. p. 334, ubi ait rugas illas vestium in strias deductas et ordinatas fuisse σωλῆνας, *tubulos*, a Græcis dictos, ipsasque tales vestes σωληνωτὰς et στολιδωτὰς, item *tubulatas* et *strigilatas*. Vid. infra p. 334, ubi ἀποὺς πολυγύρους nominat Noster, quos a rugatis his vestibus diversos fuisse non puto. Talia perizomatata [nos *Schürzen*. Francit *devanteaux*, *devantiens*, appellant] mulieres ævo medio gestasse intelligitur e Vincentio Bellovacensi Spec. hist. l. xix, c. 85: *Allæ mulieres boqueranno stricto sub cingulo multis plicis sumptuosius operato et consulo vestiuntur* Vid. Du Cange v. *Buquerannus*, quæ significat ἐσθῆτα ἀπὸ ζωδίων. Originem alibi damus. A *faltis* (id est sermone Germanico pliciosis vel rugis) appellabant olim has vestes *faltas* et *faltones*. Killianus v. *Falle*, [sic leg. non *falie*] *palla cyclas*, *vestis muliebris totum corpus ambiens*; qualem me admodum puerulum in oppido patrio ab ana gestatam olim vidisse adhuc meminì; unde necesse est, ut patrum avorumque nostrorum memoria talis vestis in usu esset. Apellabant illam cycladem mei cives *eine Schaub*; forte a *schieben*, *zusammenschieben*, συνωθεῖν, constipare, quia plicis in talibus vestibus confertæ, constipatæ sunt. Alias reperimus vocabula ejusdem originis et significationis *crusina*, *crusna*, *crasna crocea* et *crosea*. Omnia a *cras*, quod nobis *crispum* notat; unde quoque *Gecros* cum mesenterium et appensa ipsi intestina ob multiplices eorum gyros, tum illa finissimæ telæ cameraensis assumpta cripsa, quæ una cum ipsorum fulcris, indu-

riter gemmis ac margaritis ornato se accingit: tunc patriarcha togam seu tiaram venerando imperatoris capiti imponit. Is postea a cubiculo præfectis saga purpurea gestantibus stipatus per catechumena nartheois transit, cubiculariis vela, quæ ibi sunt, portantibus, perque sinistram cochleam, per quam venerat, redit, eumque magistri, et patricii extra cochleam eandem in baptisterio, ubi

siis lino candidiore factis, viri nostri extra vestes in regione pectoris propendere sinunt, appellamus. Croseam sic describit Auctor Ceremon. Romani l. i, Sect. 1: *Genus chlamydis longæ ad terram usque a parte anteriori apertæ o summo ad imum rugosa*. Neque tantum in vestibus affectabant plicias, ut videre est in rusticis a districtu, quem incolunt, Altenburgensibus dictis, veteris vestitus tenacissimis: sed etiam in collaribus, qualia, grandibus rotis similia, conspiciuntur frequentissima in picturis et imaginibus ære expressis sæculi xvi, et supersunt eorum adhuc in urbibus quibusdam Germaniæ monumenta, quarum sacerdotes tales croseas vel tubulatas collares rotas gerunt ex veteri ritu. De quarum antiquitatibus vir Historiæ ecclesiasticæ callentissimus Urb. Colfr. Siber. nuper Noster, peculiarem libellum edidit. Inde quoque factum, ut omne collare, etiam si planum et simplex, nostro sermone *Grause*, hoc est *crispum* dicatur.

(82) Sive a multitudine margaritarum conflatarum in globos dicta fuit hæc vestis *uva*, sive, si priorem nostram τῶν χρυσοῦν σωλῆνων interpretationem assumas, a multitudine tubulorum aureorum ex ejus ora dependentium.

(83) De *tuga* vel *tufa* infra dicam ad pag. 291.

(84) *Veri luminis, purpurea*. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et Lat. v. *Alithinus*. Latini enim hæc quoque voce, et voce *verus* pro purpureo vel rubro utuntur. Item Salmas. ad Hist. Aug. t. II, pag. 411, ubi mihi quidem male tentare, videtur locum codicis Theodosiani Leg. XI, de sceniciis: *His quoque vestibus noverint abstinentium, quas Græco nomine a Latino crustas vocant, in quibus alio admistus colori puri rubor muricis inardescit*. Hæc est vulgata lectio. Putat pro a Latino reponendum esse Latini. Mallem equidem *Alethino crustas*, vel *alethino crustas*, id est tales, in quibus trama veri luminis vel purpurea pectine textorio densata est. Conf. Du Cange v. *Crusta*. Non recte vertit hanc vocem Goar apud Theophan. p. 263, ex τῶν ἀληθινῶν τζαγγῶν, *ex veris et propriis suis calcis reddens*. Volebat *purpureis*. Vid. Vales. ad Ammian. Marcell. pag. 326, ubi quem citat Constantini Porphyrogeneti locum, is est in libro de administr. imper. p. 57, ubi vid. Bandur. p. 35. Vox quæ ibidem occurrit *χατρία* videtur Arabica *hartr* esse quæ *sericum. opera serica* notat. Non tam recens, est, quam videatur, hic vocis ἀληθινός usus. Jam apud Xenophontem in Œconomico (pag. 56, edit. cl. Bacchii) πορφυρὰ ἀληθινὴ, *purpura vera*, opponitur τῇ ἐπιτῆλῳ, *pallidæ*, cujus verum lumen extinctum est. Apparet hinc, ἀληθινὸν et *verum* proprie splendidum, splendore ardens et oculos feriens notare, adeoque non tantum de rubro dici, quamvis plerumque de illo dicatur, sed etiam de aliis coloribus. Sane apud Anastasium occurrunt *albaveræ gemmæ*, id est margaritæ veri luminis candidi, quorum candor ardet et oculos præstringit. Vid. Du Cange Gl. Lat. v. *Albaveræ* [Conf. Schurzfleisch ad Eusebii Chronicon p. 93.] Apud Nostrum infra habemus p. 370, ἀληθινάεργα χρυσά, vestes veri luminis aut veri juris, coloræas.

et mane advenientem imperatorem exspectaverant, faustis precationibus excipiunt. Is in porta, ubi id in singulis processionibus facere solet, equum, ephippio aureo gemmisque ac margaritis distincto instratum, in cauda vero et quatuor pedibus tæniis ornatam, conscendit, quod statim et cubiculo præfecti, magistri, patricii, senatores omnes, faciunt, quorum equi cataphractas, ipsi saga sua purpurea, gestant. Similiter et spatharocandidati cum spathariis, 49 equis ut diximus instructis vehuntur, gladiis cincti, scutaria et dextralia gestantes: spatharocandidati vero torques portant, utriusque vero a latere patriciorum hinc et illinc transeunt. Spatharocubicularii in camisiis, spathas ferentes, manibus dextralia gestant atque ipsi in equis prope præfectos cubiculti hinc et illuc vehuntur. Cerimoniarius purpureo sago ante imperatorem pedibus una cum silentiariis, qui et ipsi saga purpurea aureasque virgas gemmatas gestant, abut: protostrator et comes stabuli ab utroque imperatoris latere, stratores circa ipsum, utriusque pedibus, prodeunt. Candidati, scribæ et mandatores imperatorii in mutatoriis suis, cursores porro et decani ante imperatorem, pedibus secundum ordinem suum procedunt. Sequuntur stratores cum scutariis, ramos palmarum manibus gerentes, et ipsi imperatorem præcedentes, a tergo vero protospatharii eunuchi equis vecti, speciebus purpureis clavisque aureis accincti spathasque suas et spathobaculos humeris impositos portantes: eorum porro equi cataphractis instructi sunt. Hos proxime sequitur logotheta dromi sago purpureo indutus, in equo ornato, protospatharii barbati speciebus accincti, spathobaculos humeris portantes, et ipsi in equis ornatis: post cubicularii in equis, drun-

A δὲ βῆλα τὰ ὄντα ἐκεῖσε κουδικουλάριοι βρατάζουσι, καὶ διέρχεται διὰ τοῦ ἀριστεροῦ κοχλιοῦ, δι' οὗ καὶ ἀνῆλθεν, καὶ δέχονται αὐτὸν οἱ τε μάγιστροι καὶ πατρικιοὶ ἔξωθεν τοῦ αὐτοῦ κοχλιοῦ εἰς τὸν λουτήθρα, ἔνθα καὶ τὸ πρῶτ' ἀνερχομένου τοῦ βασιλέως ἔμειναν, ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα. Καὶ ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς, ἰκπεύει ἐν τῇ πύλῃ (85), ἐν ᾗ εἰθίσται αὐτῶ καθ' ἐκάστην προέλευσιν τοῦτο ποιεῖν, ὃ δὲ ἵππος ἔστρωται σελιγγάλιον χρυσοῦν διάλιθον, ἡμφιεσμένον ἀπὸ μαργάρων, ἐν δὲ τῇ οὐρᾷ τοῦ αὐτοῦ ἵππου καὶ τοῖς τέσσαρσι ποσὶν ἀποκρέμνεται πέτασοι κρήνδιοι (86), ἰκπεύουσι δὲ εὐθὺς ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε οἱ τε ἄρχοντες τοῦ κουδουκλείου μάγιστροι, πατρικιοὶ καὶ πᾶσα ἡ σύγκλητος ἐφ' ἵππων ἐστολισμένων ὑπὸ καταφράκτων ⁷² (87), ἅπαντες δὲ αὐτῶν ἀπὸ σαγίων ἀληθινῶν. Ἰκπεύουσι δὲ ὡσαύτως καὶ οἱ σπαθαροκανδιδάτοι ἅμα τοῖς σπαθαρίοις, ἰκπεύουσι δὲ ἐφ' ἵππων ἐστολισμένων ὡς προεῖρηται, περιβεβλημένοι σπαθία κρατούντες σκουτάρια τε καὶ διστράλια, ἀλλ' οἱ μὲν ⁷³ σπαθαροκανδιδάτοι φοροῦσι καὶ μανιάκια (88), διέρχονται δὲ ἀμφότεροι αὐτῶν ἐν τοῖς πλαγίοις τῶν πατρικίων ἔνθεν κἀκεῖσε. Οἱ δὲ σπαθαροκουδικουλάριοι ἀπὸ καμισίου φοροῦντες τὰ σπαθία, κατέχουσιν ἐν ταῖς χερσὶ διστράλια καὶ διέρχονται καὶ αὐτοὶ ἐπιπιοὶ πλυσίον τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου ἔνθεν κἀκεῖσε. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ἀπὸ σαγίου ἀληθινοῦ διέρχεται ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως πεζὸς μετὰ καὶ σιλεντιαρίων πεζῶν, ὁμοίως καὶ αὐτοὶ ἀπὸ σαγίων ἀληθινῶν, βρατάζοντες καὶ βεργία χρυσᾷ διάλιθ, ὃ δὲ πρωτοστράτωρ καὶ ὁ κόμης τοῦ σταδίου ἔνθεν κἀκεῖσε τοῦ βασιλέως, οἱ δὲ στρατορες πέρη, ἀμφότεροι (89) δὲ αὐτῶν πεζοί. Κανδιδάτοι δὲ καὶ σκρίβονες καὶ μανδάτορες βασιλικοὶ διεγυρεύουσιν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως ἡλλαγμένοι πεζοὶ κατὰ τὴν αὐτῶν τάξιν, οἱ δὲ κούρσορες καὶ δεκανοὶ (90) διε-

VARIE LECTIONES.

⁷² ὀποκαταφράκτων cod. ⁷³ ἄλλοι μὲν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(85) Mos erat, ut imperator in processione equestri portam extimam alicujus ecclesie, per quam in ejus Horologium intraretur, equo non transiret, sed ante eam descenderet. Vid. p. 309.

(86) Prandia brandia, brandeæ sunt fasciæ, vittæ, tæniæ. Vid. Du Cange Gl. Gr. h. v. et Lat. v. Brandeum et Goar. ad Theophan. pag. 196. [S. Gregorius pontifex petentibus reliquias martyrum pyxidibus brandeum concludebat. Canis. t. VI, p. 420.] Proderit ad intelligendum hunc locum citatum Cangii Gloss. Latin inspicere. Πέτασοι autem hic appellantur οἱ κρήνδιοι, tanquam adjectivo, quia latæ, expansæ erant illæ vittæ, vel tæniæ, ἀναπεπταμένα. Apprime congruit vox mediæ latinitatis *flascilo*, quod aliud nihil est quam πέτασος, *tænia lata*. Monachus Sangallensis de Carolo Magno l. ii. c. 41: Ita ut nobilioribus quibuscunque aut *balltheos*, aut *flascilones pretiosaque vestimenta a latissimo imperio* [id est amplissimo et maximo: nam ut adhuc hodie Belgæ *breed* pro magno, sic Latini medio ævo *latum* pro magno dicebant. Designat imperium Cptanum.] *perlata distribui juberet*. Sive Latine sit originis vox *flascilo* et a *flagellum* repentina, sive Germanicæ, et a *flad*, *platt*, *planus*, (unde *fluden*, *πλακοῦς*, *flatschen*, *πλαξ*, *planiles*, spatium late pansum,) semper notat prandia petasæ, seu tæniæ latas, late explicitas, qualia olim in corrigiis calceorum, infra genua, et in collo gestare

solebant, *breile Schleifen*. Tales petasos seu latas tæniæ equi cruribus alligatas videre est in nummo Balduini Flandri, imp. Cptani, apud du Cange ad Alexiad. p. 206, ubi vir doctissimus pro *τουβίαις* accipit.

(87) M. ὀποκαταφράκτων una voce. Τὰ ἐν hac compositione notat idem atque ἀπὸ vel μετὰ, ut in ὑπέβλαπτον, quod est e blatta vel serico factum, vel sericum secum habet, ὀποφάλλιν, ὀποκαμπάγιν, quod cum phialis, cum campagis est; ita quoque ἵππος ὀποκατάφρακτος est, qui cum καταφράζει, totum corpus tegente armatura, est. Idem significat, quod pag. 49 legitur ἵπποι ἐστολισμένοι ἀπὸ καταφράκτων, id est, μετὰ καταφράξεων seu ὅπλων καταφρακτόνων. Præfero nihilominus tamen emendationem Leichianam propter præcedens ἐστολισμένων, quod proprie est *stragula tæcis*, o. opertorio, quale solet equorum dorsis insterni.

(88) Vid. ad p. 238. Vocabulum satis antiquum Græciæ vulgaris *torquem* significans. Habet enim Polybius p. 163 et 165 ed. Gron.

(89) Omnes illi simul sumpti. De hoc significato vocabuli ἀμφότεροι dico ad pag. 266.

(90) *Lictores*. Vid. Du Cange utroque Glossario. Valdesius ad Amm. Marcell. p. 264, 497. De munere Decanorum ecclesie disserit Murator. t. II, Ser. der. Ital. p. 100.

γεύουσιν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως πεζοὶ κατὰ τάξιν. Δηριγεύουσι δὲ ἡ καὶ (91) στρατορες πεζοὶ μετὰ σκουταρίων, κατέχοντες ἐν ταῖς χερσὶ κλάδους δαφνῶν, καὶ οὗτοι μὲν δηριγεύουσιν ἔμπροσθεν, ὀπισθεν δὲ διέρχονται ἑφιπκοὶ πρωτοσπαθάριοι ἡ εὐνοῦχοι, περιβεβλημένοι σπέκκια (92) ἀληθινὰ χρυσόκλαδα καὶ σπαθία, κατέχουσι δὲ καὶ τὰ σπαθοβάκλια αὐτῶν, ἐπικείμενα τοῖς αὐτῶν ὤμοις· οἱ δὲ ἵπκοι αὐτῶν τῶν πρωτοσπαθαρίων εὐνοῦχων ὁ λογοθέτης τοῦ ἑστολισμένου, ἀπὸ δὲ αὐτῶν (93) πρωτοσπαθάριοι σπαθοβάκλια ἐπικείμενα τοῖς ὤμοις αὐτῶν, ὁμοίως καὶ αὐτοὶ ἐφ' ἵππων ἑστολισμένων· εἰθ' οὕτως κουδικουλάριοι ἑφιπκοὶ, ὁ δὲ δρουγγάριος τῆς βίγλης καὶ οἱ μαγλαδίται μετὰ τῶν λοιπῶν οἰκειακῶν τῶν μὴ πεζευόντων, τοποτηριτῶν τῶν ταγματῶν καὶ κομήτων, διέρχονται ἀπὸ διαστήματος, κρατοῦντες (94) τῶν ὀπισθεν προίλευσιν κατὰ τὴν αὐτῶν τάξιν, ὀπισθεν δὲ αὐτοῦ ὁ τοποτηρητῆς τοῦ ἀριθμοῦ, κρατῶν τὰ πλήθη τῶν λαῶν πρὸς τὸ μὴ συγχυθῆναι αὐτοὺς ἐν τῇ προελύσει.

Ἡ Δηριγεύμενος ὑπὸ τῶν προειρημένων πάντων ὁ βασιλεὺς, διέρχεται μέχρι τῶν μαρμαρίνων λεόντων, καὶ δέχεται αὐτὸν ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἔχον ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Βενέτων, αὐτὸς δὲ ὁ δημοκράτης κρατούμενος ὑπὸ τοῦ τῆς καταστάσεως ἀπέρχεται, καὶ προσκυνήσας τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως ἀσπάζεται αὐτοὺς, ὁ δὲ βασιλεὺς δεξάμενος αὐτὸν ἐπιδίδωσιν αὐτὸν τῷ κόμητι τοῦ στάβλου, ὁ δὲ δημοκράτης στὰς πάλιν ἐν τῇ αὐτῇ στάσει, τοῦ μέρους ἀκτολογοῦντος, κατασφραγίζει τὸν βασιλέα. Τελείσαντος δὲ

A garius vigiliæ et manolavitæ cum cæteris domesticis, qui non pedibus ire solent, legatis turmarum et comitibus, ex intervallo processum eorum, qui imperatorem sequuntur, secundum ordinem suum conducentes: pone ipsum vero vicarius numeri multitudinem populi ne processioni immisceatur continens, sequitur.

ἑστολισμένοι ἀπὸ καταφράκτων. Πλησίον δὲ τῶν αὐτοῦ δρόμου, περιβεβλημένος σάγιον ἀληθινόν, ἐφ' ἵππου βαρβάτοι, περιβεβλημένοι σπέκκια, κατέχοντες σπαθοβάκλια αὐτοὶ ἐφ' ἵππων ἑστολισμένων· εἰθ' οὕτως κουδικουλάριοι ἑφιπκοὶ, ὁ δὲ δρουγγάριος τῆς βίγλης καὶ οἱ μαγλαδίται μετὰ τῶν λοιπῶν οἰκειακῶν τῶν μὴ πεζευόντων, τοποτηριτῶν τῶν ταγματῶν καὶ κομήτων, διέρχονται ἀπὸ διαστήματος, κρατοῦντες (94) τῶν ὀπισθεν προίλευσιν κατὰ τὴν αὐτῶν τάξιν, ὀπισθεν δὲ αὐτοῦ ὁ τοποτηρητῆς τοῦ ἀριθμοῦ, κρατῶν τὰ πλήθη τῶν λαῶν πρὸς τὸ μὴ συγχυθῆναι αὐτοὺς ἐν τῇ προελύσει.

B VIII. Imperator ab his omnibus stipatus, ad marmoreos leones venit, ubi ipsum princeps Venetorum seu domesticus scholarum cum transitoria Venetorum factione excipit, et a cerimoniaro adductus abit, humique prostratus, pedes imperatoris osculatur, quem is suscipiens comiti stabuli tradit: is vero iterum in sua statione constitutus, imperatorem, dum factio acclamat, signat. Postquam factiones ea quæ mos est peregere, imperator discedit, quem factiones præcedunt, dromica dicentes, 50 et si imperator jusserit, etiam apela-

VARIÆ LECTIONES.

⁹¹ δὲ om. ed. ⁹² ἀσπαθάριοι et h. l. et mox.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(91-92) Specia, nomen vestitus haud infrequens hoc in oedice, fuerunt mea sententia nihil aliud. quam quod nobis *Spitzen* sunt, Gallis *de points, de dentelles*, Belgis *Canten*, subtilis e candidis filis tenuissimæ lini textura cum minutissimis ocellis, *tessulis*, rhombis, speculis, innumeris figuris *intextis*. Neque improbable est, a Græco σπέκκιον, *specia*, manasse nostrum *Spitzen*, quamvis etiam a voce Germanicæ *Spitze*, acies, mucro, repeti possit, quia opus hoc punctatum, dentatum prominentibus cuspidibus velut hispidum est; unde Francicæ appellationes desumptæ sunt. Latini mediæ sævi texturam hanc *tasselos* appellabant, unde Anglis remansit *tassel*, idem significans, a taxillis *intextis*, vid. Du Cange v. *Tasselus*, et nostrum *Tatzen*, quamvis diversæ nonnihil significationis. Hinc emendandus est Anastasius in Benedicto II: *in ecclesia B. Valentini fecit coopertorium super altare cum clavis et fascellis*. Sic vulgo editur, sed leg. cum *tascellis* id est *taxillis*; item in Leone III, *super altare majus fecit tetraveta holoserica alythina cum astillis et rosis chrysoclavis*. Leg. cum *tascillis* vel *tassillis*, quod perinde est. Liceat hac occasione Isidorum quoque corrigere, in cujus Glossis hæc leguntur: *vasculum, discus, fasculum*. Dubito pro ultima voce *fasculum*, φασκίον, (de qua voce supra dixi,) *lagenam vitream vini, ambassium, λαδάνην*, patinam, au denique *tastulum*, quod idem est, *reponam*. *Dast* et *Tast* *patinam*, *discum*, *scutellam*, *missorium* significat. Sed ut redeam, unde deflexi, σπέκκια est vox Latina a *speciando*, videndo, *specium* et *speculum* idem est. Quæ ergo texturæ specula, id est figuras orbiculares aut ovals, aut quadratas, aut rhomboideas referrent, (specula enim veterum omnes has figuras habuisse reperuntur,) ea propter similitudinem specula appellantur, sive illæ figuræ pertusæ

C essent eoque perspicuæ, ut sunt in speculis nostris. sive *intextæ* aut *insulæ* essent panno eoque opacæ. Hinc est, quod specia quoque possint esse vestes ἀσπραγάλωτοι, *tassilatæ* vel *tesselatæ*, quales *talatas* appellabant et *stragulas*, quæ vox ipsissima Græca ἀσπραγάλωτος est, et *laculatas*. Wilhelmus episcop. Colon. A. 1306. (apud Du Cangium v. *Fractillatus*): *monemus universos et singulos clericos, ne de cætero vestes partitas, virgatas, talatas, scaccatas deferunt*, id est ne in posterum gerant vestes, quarum una dimidia pars hujus coloris, altera aliter esset, neque vestes *ραδωτοῦς*, *striatas*, neque talis vel areis quadratis, neque schaccis seu tessulis rhomboideis distinctas. *Laculatas* vestes appellant Isidorus XIX, 22, et Papias illas, *quæ lacus quadratos* [id est *areas* habent cum *picture* [id est coloribus distinctivis] *intextos* aut *acu additos*: vid. Salmas. ad Ser. Hist. Aug. t. II, p. 556 et 694. Præfero tamen priorem conjecturam, neque dubito ipsis quoque veteribus Romanis specia nostra non ignota fuisse. Specula veterum aut quadrata, aut rhomboidea, sed plerumque rotunda erant, ut ex illo Tertulliani loco de Resurrectione carnis c. 12. apparet: *retornantur* [id est rursus tornantur, rursus rotunda fiunt,] *specula lunæ, quæ menstruus numerus* [nempe dictum] *attriverat*; ubi vulgo male *redornantur* legitur.

(93) *Post eos autem*, sc. διέρχονται, *veniunt procedunt*. Ita p. 36: *Ἀπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κροουκλείου, post præfectos cubiculo*, p. 103: *ἀπὸ τῆς λιτῆς, a processione, nempe finita, post processionem 191, σάσσειν ἀπὸ βατοῦ post acceptam palmam sallare*. Et eo sensu ἀπὸ jam adfuit in superioribus, et frequens ex vetustis.

(94) *Finientes, claudentes*, et velut firmo repagulo *coercentes* processionem eorum, qui extremo in agmine eunt.

tica, ipsumque ad S. Christophori conducunt. Sciendum est, principes duarum factionum transitoriarum et tribunos politicæ, singulos pro suis factionibus, in prima tantum receptione, non autem in cæteris, libellum tradere; hoc enim tantum semel fieri solet. Politici Venetæ factionis imperatorem in S. Christophori excipiunt, ubi tribunus imperatori libellum dat: actisque finitis, imperator abijt, quem factio conducens, dromica, si jussert, et apelatica recitat. Hoc singulæ factiones imperatorem comitantes, in ejus receptione observant. Populus transitorie factionis Prasinæ imperatorem ad S. Olybrii excipit, princeps ejus libellum tradit ipsumque ad philadelphium, ubi transitoria Venetorum factio adest, conducit. Hæc eum in philadelphio excipit et usque ad Prasinus politicæ in modium ducit, a quibus in modio excipitur, ubi tribunus imperatori libellum tradit, et omnibus ut supra dictum est peractis, ad taurum, ubi politica Venetorum factio, eum perducit. Hæc imperatorem in tauro excipit et ad tabernas pistorum, ubi politica factio Prasinorum adest, deducit, quæ eum in foro transitorie factionis Prasinæ, in substructione milii politicæ factionis Prasinæ excipit. In zeuxippo cum transitoria Venetorum factio, deinde in chalice, excipit. Mox omnes pedibus incedunt, solus imperator equo vehitur, et inde ab omnibus stipatus ut dictum est, per cortinas usque ad interiorem magnam portam exorbitum, ubi scribarum promotio instituitur, transit, equo descendit perque excubias ante tres consistorii portas dispositas abijt senatores fausta imperatori precantes subsistunt: is vero mediam portam ad templum Domini ducentem ingreditur, ubi patricii et strategi, qui et ipsi fausta imperatori apprecantur, adsunt. Quo senecam portam templi Domini ingresso, cubicularii januas statim claudunt et imperatori acclamant, qui postquam præpositus togam seu tiaram a capite ejus dempsit, intrat, 51 ad sanctas januas subsistit et precatur. Quo facto per porticum templi Dei hemicyclum triconchii perque porticum quadraginta sanctorum aureum triclinium intrat, ubi cubicularii omnes stantes. *In multa bonaque tempora, imperatori acclamant, mox egrediuntur.*

ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου, μένουσι δὲ ἐκεῖσε οἱ πατρίκιοι καὶ οἱ στρατηγοὶ ὑπερευχόμενοι καὶ αὐτοὶ τὸν βασιλέα. Καὶ εἰσελθόντος τοῦ βασιλέως εἰς τὴν χαλκῆν πύλην τοῦ Κυρίου, κλείουσιν εὐθέως τὰς θύρας οἱ

τὰ ἐξ ἔθους τοῦ μέρους, ἀποκινεῖ μὲν ὁ βασιλεὺς, αὐτοὶ δὲ οἱ τοῦ μέρους προπορεύονται ἔμπροσθεν ⁷⁷ (95) τοῦ βασιλέως, λέγοντες δρομικά, εἰ δὲ κελεύει ὁ βασιλεὺς καὶ ἀπελατικά, ἀποσώζοντας τὸν βασιλέα μέχρι τοῦ ἁγίου Χριστοφόρου. Χρῆ δὲ εἶδέναι, ὅτι οἱ δημοκράται τῶν δύο μερῶν τῶν περατικῶν καὶ οἱ δῆμαρχοι τῆς πολιτικῆς, ἕκαστος αὐτῶν κατὰ τὸ μέρος αὐτῶν, ἐν τῇ α' δοχῇ ἐπιδιδόσκει λιβελλάριον, ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς λιβελλάρια οὐκ ἐπιδιδόσκει. πρὸς ἅπαξ γὰρ τοῦτο καὶ μόνον. Ἡ δὲ πολιτικὴ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων μετὰ καὶ τοῦ δῆμαρχου δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῇ ἁγίῳ Χριστοφόρῳ, καὶ ἐπιδίδωσιν ὁ δῆμαρχος τῇ βασιλεῖ λιβελλάριον, τελείσαντες δὲ τὰ ἄκτα, ἀποκινεῖ ὁ βασιλεὺς, τὸ δὲ μέρος διασώζει τὸν βασιλέα, λέγοντες ἔμπροσθεν δρομικά, εἰ κελεύει, καὶ ἀπελατικά· τοῦτο δὲ τελεῖ ἐν ἕκαστον μέρος ἐν τῇ αὐτοῦ δοχῇ ⁷⁸. Διασώζοντας τὸν βασιλέα, δέχονται ἐκεῖσε τῶν περατικῶν μερῶν Πρασίνων ὁ λαὸς τὸν βασιλέα ἐν τοῖς τοῦ Ὀλυβρίου, καὶ ἐπιδίδωσιν ὁ δημοκράτης τῇ βασιλεῖ λιβελλάριον, καὶ διασώζουσι τὸν βασιλέα μέχρι τοῦ φιλαδελφίου τῶν περατικῶν μερῶν τῶν Βενέτων. Καὶ δέχεται ὁ περατικὸς δῆμος τῶν Βενέτων τὸν βασιλέα ἐν τῇ φιλαδελφίῳ, διασώζουσι δὲ ἕως τῶν Πρασίνων τῆς πολιτικῆς τοῦ μοδίου, καὶ δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῇ μοδίῳ, καὶ ἐπιδίδωσιν ὁ δῆμαρχος λιβελλάριον τῇ βασιλεῖ, καὶ τελείσαντες ἅπαντα, ὡς προείρηται, διασώζουσι τὸν βασιλέα μέχρι τοῦ ταύρου τῆς πολιτικῆς τοῦ μέρους τῶν Βενέτων. Καὶ δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῇ ταύρῳ καὶ διασώζουσι ἕως τῶν ἀρτοποιῶν τῆς πολιτικῆς τοῦ μέρους τῶν Πρασίνων, καὶ δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῇ φήρῳ τῶν περατικῶν Πρασίνων, ἐν τῇ πλακωτῇ ⁷⁹ (97) τοῦ μιλίου τῆς πολιτικῆς μέρους τῶν Πρασίνων, δέξονται τὸν βασιλέα ἐν τῇ ζευξίπῳ τῶν περατικῶν μερῶν Βενέτων, δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῇ χαλκῇ. Καὶ εὐθέως πεζεύουσιν (98) ἅπαντες, καὶ μένει ἑφικπος ἄλλος ὁ βασιλεὺς· κακείθεν δηριγευόμενος ὑπὸ πάντων, ὡς προείρηται, διέρχεται διὰ τῶν κορτίων μέχρι τῆς ἐνδον μεγάλης πύλης τῶν ἐκκουβίτων, ἐν ᾗ γίνεται ἡ τῶν σκριβόνων προβολή, καὶ πεζεύει ἐκεῖσε καὶ διέρχεται διὰ τῶν ἐκκουβίτων ἔμπροσθεν τῶν τριῶν πυλῶν τοῦ κοιμιστωρίου, μένουσι δὲ ἐκεῖ οἱ τῆς συγλήτου ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα, καὶ εἰσέρχεται ὁ βασι-

λεὺς τὴν μέσην πύλην τὴν εἰσάγουσαν ⁸⁰ πρὸς τὴν καὶ οἱ στρατηγοὶ ὑπερευχόμενοι καὶ αὐτοὶ τὸν βασιλέα. Καὶ εἰσελθόντος τοῦ βασιλέως εἰς τὴν χαλκῆν πύλην τοῦ Κυρίου, κλείουσιν εὐθέως τὰς θύρας οἱ

VARLE LECTIONES.

⁷⁷ ἔμπροσθεν ed. ⁷⁸ δοχῇ, διασ. τ. βασιλέα. Δέχονται ed. ⁷⁹ πλάκῃ τῇ ed. ⁸⁰ πύλην εἰσάγουσαν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(95) Sic M. quæ sæpe exhibet tales formas absque v. Vocum ἀπελατικά et δρομικά fines per compendium litteræ ξ simile scriptas exhibebant eadem, ut dubium sit, singularis, an pluralis præferri debeat.

(96) Construenda sic sunt verba paulo implicatiora, μέχρι τῶν περατικῶν μερῶν τῶν Βενέτων τῶν τοῦ Φιλαδελφίου, usque ad Peraticas [seu ripenses] catervas Venetorum, quæ stant in Philadel-

phio. Idem quoque tenendum de dictione μέχρι τοῦ Ταύρου, etc., quæ mox occurrit.

(97) Πλακωτὸν videtur solum esse magnis tabulis saxeis aut marmoreis (Quadersteinen) stratum. Illæ enim sunt tabulæ latæ et vastæ saxæ. Ita p. 63, μαρμαρωτὸν, locus, solum marmorum stratum.

(98) Ante Chalcen ergo descenderant ex equis, qui imperatorem procedentem in equestri pompa

τοῦ κουδουκλείου καὶ ὑπερεύχονται τὸν βασιλέα, καὶ λαβόντος τοῦ πραιποσίτου τὴν τύγα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς καὶ ἴσταται ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ ἄψας κηρὸς, εὐχεται ἑκάστος, καὶ εὐχόμενος διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ Κυρίου καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τοῦ τρικόγγου, καὶ διελευθὼν καὶ τῶν διαβατικῶν τῶν ἁγίων τεσσαράκοντα, εἰσέρχεται ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ, καὶ στάντες οἱ τοῦ κουδουκλείου πάντες ἐν τῷ αὐτῷ⁸¹ τρικλίῳ ὑπερεύχονται τὸν βασιλέα· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » καὶ ἐξέρχονται.

Θ'. Ἰστέον δὲ, ὅτι εἰ μὲν τύχη τῆ αὐτῆ προελεύσει, ἂ ἦγον τῆ δευτέρᾳ τῆς διακαινησίμου, ἢ ἑορτῆ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τελεῖται οὕτως· Ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἡλλαγμένος τὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ στολὴν, καὶ ἀνέρχεται ἐν τῷ φόρῳ, τῆ τάξει καὶ προελεύσει τῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἑορτῆς, καὶ ἀνελευθὼν ἐν τῷ φόρῳ καὶ τελέσας ἅπαντα κατὰ συνήθειαν, ἃ εἴωθεν ἐν τῆ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἑορτῆ τελεῖν, διέρχεται τὴν μέσθην λιτανεύων, ἀρξαμένου τοῦ τῆς καταστάσεως τῆς ἑορτῆς τροπάριον· « Σήμερον τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὸ κεφάλαιον, » καὶ ἀπέρχεται μέχρι τῆς Παναγίας Θεοτόκου τῶν δικονοίσης. Καταλαβὼν δὲ ἐκεῖσε, εἰσέρχεται ἐν τῷ ναῷ καὶ τελεῖ τὸ προκείμενον (99), τὸν Ἀποστόλον (1) καὶ τὸ ἄχραντον Εὐαγγέλιον, καὶ μετὰ τὴν ἑκτενῆ ἀπαλλάσσει ὁ βασιλεὺς τὴν στολὴν, ἣν φορεῖ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, καὶ περιβάλλεται τὴν τῆς αὐτῆς ἡμέρας στολὴν, ἔχον δευτέρας τῆς διακαινησίμου, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται. Καὶ ἀρξαμένων ἐν τῷ ἄμβωνι τῶν ψαλτῶν, « Χριστὸς ἀνέστη, » ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε, καὶ ἀπέρχεται λιτανεύων, ἀρχομένου τοῦ τῆς καταστάσεως τῆς τροπάριον ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, καὶ ἐκτελοῦνται τὰ τῆς προελεύσεως δευτέρας τῆς διακαινησίμου ὡς ἀνωτέρω εἴρηται. Ἰστίον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἐπὶ Λέοντος τοῦ τῆς θείας λήξεως (2) ἐγένετο ἡ

IX. Sciendum est, hanc processionem, scilicet secundæ diei septimanæ renovationis, si festum Annuntiationis incidit, hoc ritu celebrari. Imperator, veste quam festo Annuntiationis gestare solet indutus, ad forum in ordine et processione festi Annuntiationis procedit, quo facto, peractisque pro more omnibus quæ eo die peragi solent, per mediam solemnem ritu procedit, cerimoniaro troparium festi: « Hodie principium salutis nostræ, » inchoante. Deinde ad Sanctam Deiparam diaconissæ abit, ubi templum ingreditur. Quo postquam accessit, templum intrat, repositum ibi apostolicum librum et sanctum Evangelium recitat et post extensam, veste Annuntiationis, quam gestat, exuta, habitum diei ejus seu secundæ septimanæ renovationis, sumit, ut supra dictum est. Psaltis in ambone hymnum « Christus resurrexit, » exorsis, egreditur et cum solemnem pompa abit, cerimoniaro troparium in Sanctorum Apostolorum œde inchoante: cæteri ritus processionis secundæ renovationis, ut supra exposuimus, observantur. Sciendum est, sub Leone gloriosæ memoriæ hunc ordinem institutum esse. Imperator cum scaramangio auro intexto equo ad Sanctos Apostolos vehitur, et revertens, colobio, quod botrys dicitur, induitur, capiti alba corona

VARIÆ LECTIONES.

⁸¹ καὶ πάντες οἱ τοῦ κουδουκλείου ἐν τῷ αὐτῷ ed.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

illuc deduxerant; solus imperator intro in equo procedebat. Paulo post autem ipse descendit, et eo ipso loco, quo descendit, in palatium rediens, eodem ascendit in equum extens; neque licet ipsi equum ante chrysothronium conscendere, sed pedes ipse sequitur usque ad scholas et templum Salvatoris equum coram præductum. Vid. Creden. p. 761, et infra nostri codicis pag. 59, et supra p. 20. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 329. [Nemo eques poterat aulam CPTanam intrare præter imperatorem. Du Cange ad Villehard. p. 304.] Nicetas Choniatesp. 35, describens ingressum Manuelis Comneni novi imperatoris in urbem et palatium, ἐν τῷ παριέναι, αἰτ, μεθ' ἵππου Ἐραβὸς ἐριαύχενος νὰ ἀνάκτορα, καὶ μέλλειν εἰσιέναι διὰ τῆς πύλης, μεθ' ἣν ἔκ τῆς ἑδρας [e sella, equestri nempe,] ἀπόβασις ἐφείτα μόνοις τοῖς αὐτοκράτορσιν, etc. Cinnamus. l. iv, p. 407, de Balduino IV, Hierosolymitano rege, ad Manuelem Comnenum in campis Antiochiæ invisente narrat, eum aut exhibitis honoribus inflatum, aut innata arrogantia in equo intraisse in aulam regiam, et ibi loci descendisse, ubi descendere imperator ipse consueverit, quod ægerrime tulisse Manuelem, ideoque multos honores ipsi antea destinatos omisisse et suppressisse. Ὁ δὲ τούτοις ἐπαρθεῖς, εἶτε καὶ ξύμφυτόν τινα τρέφων ἀλτζονεῖαν, ἐπειδὴ περ εἰς τὴν βασιλείαν εἰσῆλθεν αἰλὴν ὑπὸ τε τῶν βασιλείων βᾶδούχων καὶ Ρωμαίων τῶν ἐπὶ δόξης παραπεμπόμενος, ἐνταῦθα τοῦ ἵππου ἀπέβη, ἐνθα καὶ βασιλεὺς αὐτὸ ποιεῖν εἴθιστο. Ἐφ' οἷς ἀπερωχίαν αὐτοῦ καταγνοὺς ὁ

βασιλεὺς πολλὰ τῶν ἐτι μᾶλλον εἰς τιμὴν δρώντων ἐνέλιπεν αὐτῷ.

(99) *Propositum*, seu particulam e Psalmis Davidis illi diei festo congruam et imputatam. Canunt nempe Græci singulis diebus versus e Psalmis excerptos alios atque alios, qui Evangelii et epistolæ ejuscunque die congruunt. Et ea pensa e Psalmis τὸ προκείμενον τῆς ἡμέρας, *propositum*, *argumentum*, *materiam diei* appellant. Vid. infra pag. 355. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et Goari Euehologium. Et quidem primo loco *Propositum*, tum Apostolum, seu epistolicum textum, ex epistolis apostolorum, tandem Evangelium legebant. Dicebatur autem τὸ προκείμενον sic, quia πρόκειται τοῦ Ἀποστόλου, ante lectionem Apostoli vel epistolæ legitur; et sic est dictio elliptica: nam integra est τὸ προκείμενον τοῦ Ἀποστόλου. Pontificale Haberti p. 71 initio: Exclamat ὁ διάκονος· Σοφία, Verbum Dei, sapientia æterna, vobis annuntiabitur. Ὁ ἀναγνώστης. Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ. Ὁ διάκονος Πρόσχωμεν· καὶ λέγει ὁ ἀναγνώστης τὸ προκείμενον τοῦ Ἀποστόλου. Ὁ διάκονος· Σοφία. Ὁ ἀναγνώστης [scilicet λέγει] τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Ἀποστόλου. Ὁ διάκονος· Πρόσχωμεν. Ὁ ἀναγνώστης ἀναγινώσκει τὸν Ἀπόστολον.

(1) Apostolus est liber ecclesiasticus Græcorum continens lectiones e Pauli epistolis excerptas. V. Du Cange h. v. in Gloss. Græc.

(2) Recurret in sequentibus sæpius dictio de imperatoribus ὁ τῆς θείας λήξεως. Expedienda igitur ejus origo et significatio. Alemannus ad Procopium p. 13, *nie mortuus* vertit. Gretser. in Ca-

imposita, et ita revertitur, id quod ad hunc diem A τάξις αὐτῆ· Ἰππεύει ὁ βασιλεὺς ἀπὸ σκαραμαγγίου observari solet.

χρυσουφάντου ἰσταμένους, καὶ οὕτως ἀπέρχεται εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, καὶ πάλιν ὑποστρέφων ἔφιππος περιβάλλεται κολώδιον ⁸² τὸν λεγόμενον βότρυν· καὶ στέφεται τὸ ἄσπρον στέμμα καὶ οὕτως ὑποστρέφει, καὶ τελεῖται οὕτως ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας.

CAPUT XI.

Observanda die tertio septimanæ renovationis in Sancti Sergii.

I. Proceres omnes tunicis candidis, unusquisque suo ordine vesteque, procedunt, et intrat pompa Justiniani triclinium. 52 Circa horam tertiam metastasimum seu processio instituitur, ubi imperator dibetesis albo et tiztacio indutus, præfectis cubi-

VARIÆ LECTIONES.

⁸² κολωδίῳ τῷ λεγομένῳ βότρυν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

dino p. 183, et Combefis. in Script. post Theophan. B p. 192, locum ex antiquo Chronico aliquo CPlano, p. 48, reddunt *piæ* aut *beatæ memoriæ*. Sic satis bene ad sensum, sed vim vocis non exprimunt. Derivarunt illi forte a λήγω, *desino*, sed est a λαγγάνω. Probare tamen, si constaret, solos defunctos ea appellatione donari, viventes non item. De quo in neutram partem equidem decernere adhuc valeo, cum explorare neglexerim. Si solis vita functis competeret, significaret eos, qui ad Dei peculium pertinent, qui omni se cum rebus humanis consortio exuerunt. Sane τῆς ἄνω λήξεως ἀξιοθῆναι, dixit Cedrenus p. 519, pro *cælitum sorte* vel *conditione beari*; πρὸς τὴν ἐκαίθην λῆξιν μετασῆσαι dixit Cinnamus p. 15 sine (ita ferente sæculo pro ἐκεί) pro *illuc ire*, ad Deum nempe, rebus humanis excedere. Imitati hæc in re Christiani gentiles fuerint, qui pro *mori* dicebant πρὸς τὴν καλλίω καὶ θεοφιλεστέρῃ λῆξιν μεταστῆναι, vid. Aristid. t. I, p. 70, ubi λῆξις aut *sors* vel *conditio* est, aut διατριβὴ, χώρα ἐν ᾗ διατρίβεται, *locus in quo agitur*; ut λῆξις τῶν ὀμμάτων, *sedes oculorum orbita*. Euseb. Hist. Eccl. ix, 10: Προπηδῶσιν αὐτῷ ὄμματα καὶ τῆς ἰδίας λήξεως ἀποκείσονται πηρὸν αὐτὸν ἀφίησιν. Nicetas p. 34: Τοῦ ῥηγὸς εἰς τὴν ἑώραν λῆξιν διαβάνας, et p. 199: Ἰδὴ ἡ ἑώρα καὶ ἑσπέριος ὑπὸ Ῥωμαίου τεκοῦσα λῆξις αὐτῷ προσεχώρησε. Pariter si quis σοφίας λῆξις appelletur, ut factum fuit Theodoro Metochitæ (v. Du Cange v. Σα:άδιν), dubium est, sitne ille, qui sapientiam in peculium cessit, aut ἐνδιατημα. sapientiam diversorium, habitaculum. Quod si vero exemplis evincatur, quod evinci posse vix dubitem, civis quoque imperatoribus tributum hunc titulum fuisse, accessenda erit ejus ratio ex illo more divina omnia appellandi, quæ ad imperatores pertinerent. Erit itaque ille, cujus conditio divina est, cujus mandata, scripta, instituta, res omnes divina dicuntur. Confirmat hanc interpretationem dictio ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως *piæ sortis* vel *conditionis*, qua utitur Eustathus apud Alemann. in notis ad Procopium p. 87, vir in cujus titulis etiam pii titulus esset; item ὁ τῆς ἀοιδίμου, vir in cujus titulis etiam ille τοῦ ἀοιδίμου esset, apud Nicetam Choniat. p. 28.

(3) Fit *metastasimum*, vel *metastasis*. Solet nempe Græci terminationem in ἴον pro terminatione in ισι adhibere, ut διακαινησίμιον, pro διακαινισις, ἀνάληψιμιον pro ἀνάληψις, δέξιμιον, σάξιμιον, pro δέξις vel δοχή, σάξις, et sic quoque μεταστάσιμιον pro μεταστάσις, *secessus fit*; *secessus a jussione*, id est jubetur voce silentiarii aut ceremoniarii, ut proceres in consistorio congregati illinc abeant, demigrant. Recte ergo cl. Reimarus apud Xiphillinum μετέστη vertit *emigravit*, abiit in exilium, p. 1087. Inde processiones quoque imperatorum ex urbe in suburbana prædia μεταστάσιμα et μεταστάσις, *secessus*. Citat Goar. ad Theoph.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'.
Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ γ' διακαινησίμου εἰς τὸν Ἁγιον Σέργιον.

A'. Προέρχονται ἅπαντες οἱ ἄρχοντες ἡλλαγμένοι ἀπὸ λευκῶν χλαυιδίων, ἕκαστος κατὰ τὴν αὐτοῦ τάξιν καὶ τὴν αὐτοῦ στολὴν, καὶ εἰσέρχεται ἡ προέλευσις ἐν τῷ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνω. Περὶ δὲ ὧραν τρίτην γίνεται ἀπὸ καλεύσεως μεταστάσιμον (3), καὶ περι-

Chronico aliquo CPlano, in quo hæc leguntur; εἰς τὰ πρόκενα αὐτοῦ, ἢ ὡς μεταστάσιμα. *Processus* ibi loci *secessus* in ægrum notant. Et eo quoque sensu occurrit apud Script. post Theophan. pag. 266, et in loco Luitprandi de legatione, quem Cangius ad Zonar. p. 105, et Leichius in adversariis citarunt. *His tribus hebdomadibus habuit Nicephorus μεταστάσιν, seu stationem extra CPlin ad πηγὰς, seu fontes*. Non recte vertit *stationem*. Est enim transmigratio ex priore statione in aliam novam. Combefis. in Script. post Theophan. pag. 295, plane transiit verba εἰς μεταστάσιμον in sua versione. Narrat ibi, Romanum juniorem sæpe uno die post spectaculum circense et epulas cum proceribus celebratas agitasse pilam equestrem horis pomeridianis, et colussoribus sæpe victis, καὶ πολλὰς νικησας τοῦτους, εἰς Ὀνωράτας μετέβη *secessionem* in rusticum palatium, prædiumve, de Honorata cognominatum, fecisse, deinde cæsis ibi per venationem apris in urbem sera vespera rediisse. Ita μεθιστάναί τινα τῆς ἀρχῆς est *aliquem a magistratu remove*, translocare. Hic autem loci est emigratio receptus procerum et conspectu domini. Ita quoque in novella Manuelis Alexii apud Labbeum, p. 134: Μετάστασις est *excessus* hac vita, quod alii κοίμησιν dicunt; διὰ τὴν ὑπέροχον τῆς ἀγίας Θεοτόκου μεταστάσιν; uti e contrario παράστασις, τὸ παριστάναί, *astare*, est coram eo stare, in consistorio astare sedenti, de qua voce vid. ad initium capituli 67. Ex eodem fonte fluxit, quod sedes Conversarum, seu mulierum, quæ a pristina flagitiosa et propudiosa vita ad meliorem frugem redierunt, et monadicam vitam amplexæ fuerunt, μεταστάσιμα *appellarunt, secessus*, loca in quibus agunt οἱ μεταστάσις, qui deseruerunt mundum, *die der Welt abgestorben sind*. Vid. Script. post Theophan. p. 266. Appositum est ad rem nostram, quod apud Demosthenem et rhetores Atticos occurrit μεθιστάναί, quod facere dicuntur iudices, cum litigantes et tribunali *secedere* jubent, quo possint ipsi per otium et libertatem dispicere, quæ sententia ferenda sit. De usu vocis μεταστάσις de republica, quo notat prolapsa a meliori statu ad deteriolem, egit Vales. ad Harporat. v. Στασιώτης. Non possum facere, quia hæc occasione elegantem Athenæi locum, aut potius scholæ Pythagoricæ sententiam perpulchram, illustrem, atque a perversa interpretandam ratione, qua in eo usi fuerunt viri docti, asseram. Stabebat ea schola, animas corpori a diis illigatas fuisse, idque propterea δέμας quasi vinculum aut carcerem diol, quo qui sponte sua præmature excedant, aut erumpant potius, eos multo pejora deinceps mala et tormenta subire; Διὸ πάντας εὐλαβουμένους τὴν τῶν κυρίων ἀνάστασιν, φοβεῖσθαι τοῦ ζῆν ἐκόντας ἐκθῆναι, *quapropter omnes observare et manere tempus illud, quod opportunum visum fuerit* τοῖς

βαλλόμενος ὁ βασιλεὺς διδραχμῶν λευκῶν καὶ τριζάκιον, δηριγεύμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται διὰ τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ τοῦ τριπέτωνος καὶ ἴστανται ἐν τῇ ἐξαγοσῇ πύλῃ τοῦ τριπέτωνος πρὸς τὸν λαυσιακόν, οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ ἴστανται εἰς τὴν αὐτὴν πύλην μέχρι τῆς ἐξαγοσῆς πύλης εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν ἔνθεν κάκεισε. Προσκυνησάντων δὲ πάντων τῷ βασιλεῖ, νεύει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελεύσεως τῷ τῆς καταστάσεως καὶ λέγει· «Κελεύσατε»· ἀνοίει δὲ ὑπερέχοντα τῷ βασιλεῖ· «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους.» Καὶ δηριγεύμενος ὑπὸ πάντων αὐτῶν, ἐξέρχεται τῷ τρικλίῳ⁸³ (4) τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἴστανται⁸⁴ ἐν τῷ πρώτῳ ὀφθαλμῷ τοῦ αὐτοῦ τρικλίνου. Ἐνωθέντες δὲ οἱ πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ ἐκείσε καὶ ἡ λοιπὴ σύγκλητος καὶ πσόντες, νεύοντες τοῦ πραιποσίτου ἀπὸ κελεύσεως σιλεντιαρῶν τῷ ἐστῶτι ἐν μέσῳ τῆς δοχῆς, κάκεινος λέγει⁸⁵· «Κελεύσατε»· αὐτοὶ δὲ ὑπερέχοντα τῷ βασιλεῖ· «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους.» Οἱ δὲ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ οἱ σπαθάριοι ἴστανται ὀπισθεν τῶν πατρικίων, καὶ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου ἔνθεν κάκειθεν ὡς εἴθισται αὐτοῖς ἐν ἐκείτῃ προσελεύσει τοῦτο τελεῖν. Δηριγεύμενος δὲ ὑπ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς, διέρχεται ἐπὶ τὰ σκῦλα (5), ἐν δὲ τῷ ἱπποδρομίῳ ἴστανται κανδιδάτοι, σκρίθωνες καὶ βασιλικοὶ μανδάτορες (6) ὡς μέλλοντες δηριγεύειν

culi eum comitantibus, per aureum triclinium ac tripetonem transit inque porta ejus ad lausiaticum ducente subsistit, patricii vero strategii ab utroque latere portæ ad eam usque, quæ ad Justiniani triclinium ducit, adsunt. Qui postquam omnes imperatorio adorarunt, præpositus a mandato cerimoniarum signum dat et dicit: «Jubete;» at illi: «In longa et felicia tempora,» etc., acclamant. Ab his omnibus stipatus, e triclinio Justiniani egreditur et in primo ejus umbilico consistit. Patricii autem et strategii ibi congregati cum reliquo senatu adstantes, eum adorant, præposito a mandato signum silentiaro dante, eoque dicente: «Jubete;» ipsi vero imperatori acclamant: «In multa bonaque tempora.» Spatharocandidati et spatharii a tergo patriciorum cubiculo præfecti ab utroque latere ut ipsis in singulis processionibus solenne est adstant. Ab his stipatus imperator ad scyla transit: in circo vero candidati, scribæ et imperatorii mandatores imperatorem in circum procedentem comitaturi adsunt, Qui ut circum intravit, ab his omnibus et ante dictis stipatus, per eum transit, dum multitudo interea fausta ei apprecatura in circum convenit. His comitantibus, per antiquum secretum ad Sancti Sergii abit. Dum catechumena ingressurus est, patricii et strategii foris subsistunt, hegumenus

VARIAE LECTIONES.

⁸³ ἐν τῷ τρικλ. ed. ⁸⁴ ἴστανται ed. et mox τρικλίνου ἐνωθέντες. ⁸⁵ ΣΧΟΛ. Ἰστίον, ὅτι, πραιποσίτου μὴ ὄντος, νεύει τῷ σιλεντιαρῶν ὁ πριμικήριος τοῦ κουβουκλείου.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

κυρίως τοῦ ἀναστῆσαι, *illis penes quos auctoritas sui emigrationem ex hac vita imperandi, et sibi a vobiscum hinc cavere.* Idem igitur hic loci est ἀνάστασις αἰχμῆς μεταστάσις, *ju'sio e loco, in quo quis sit, surgendi et alio migrandi,* quod fit in τοῖς ἀναστάσεσι, *illis,* quibus dicitur: *veteres migrate coloniam* (4) *Membranis* deest ἐν. Et sic quoque paulo post, *ἐξέλιθη τῷ ἱπποδρομίῳ, procedit in circum.* Sæpe notat Græcis et Latinis dativus motum ad locum; ποῖ est antiquus dativus πο cum adscripto iota. *Veteres* enim ο pro ω scribebant. Πῶ, nempe ἄνω, ποῖ, *quorsum?* Exempla plura in sola *Anthologia Stephani* occurrunt, ut p. 31:

Ἰχθῶσι καὶ ποταμῷ Κλειτώνουμον ἐχθρὸς ὄμιλος.
Ἦσαν...

protrahit in fluvium et ad pisces; Item p. 45, *Ἡθοῖ καὶ ἰσημῶν ἐκώμασα, hilarem excursum fecit ad Pythiam et Isthmiam.* Item p. 70:

Ἡ δ' ἐδάσει κλινθεῖσα κατέκτανε παῖδα περὸυσα.

Sic legendus ille locus, id est εἰς ἔδαρος, *illa vero versus solium inclinata, necavit suo casu puerum.* *Arrian. Epictet. Diss.* sæpius utitur formula ποιεῖ μοι, *facit* πρὸς ἐμέ, hoc curæ et cordi mihi est. *Nicophorus Patr. CPL. Breviar. p. 92:* Ἀνέρχεται ἔμα Πύρρον ἄμβωνι pro εἰς τὸν ἄμβωνα. *Photius Bibl. p. 103:* Στασιασάντων αὐτῶν τῶν δυσμικῶν Γαλατῶν, διακρεθυσσάμενων τε αὐτῶν καὶ Ὀδοάκρου πρὸς Ζήνωνα, Ὀδοάκρω [id est πρὸς τὸν Ὀδ.] μᾶλλον δὲ Ζήνων ἀπέκλινεν. *Anna Commena Alex. p. 77:* Κυνηγεσίους ἐπένευον, *ad venationes inclinabant.* *V. Casaubon. ad Athen. p. 112,* ubi explicat ὄρσιον ἰκίεσθαι pro εἰς ὄρας, *ad alteram xstatem vivendo pervenire.* *Infra apud Nostrum, p. 352:* Ἄνεῖσι ταῖς προῤῥήθεσι βάραις, ubi et ἀνεῖσι ταῖς βάραις notandum pro εἰς τὰς βάραις et ταῖς προῤῥήθεσι βάραις pro προῤῥήθεσι. Non insolens

id est novis Græcis, neque opus τοῖς — βάραις isto loco reponere. Posset immanis talium strues constructui. Sed poterunt hæc, quæ sub manus venerunt, exempla sufficere ad probandam rem, de qua nemo fere dubitat. Tam est obvia.

(5) Palatium, aut turris, inter triclinium Justiniani et Circum, de quo vid. *Du Cange CPL. Christ. p. 178, lib. II;* *Luitprandus, p. 479, Scylla (f. Scylla)* appellat. Eine præfectus fuit ὁ Σκυλλομάγος (interdum enim gemino λ scriptum reperitur), de quo *Goar. ad Codin. p. 76?* Forte fuit *conditorum spoliatorum* hostibus adeptorum, unde illi nomen. *Du Cange* putat Carcerem fuisse. P. 162 *Nostrum* dicuntur in eo vestes asservatæ fuisse exsursum cum imperatore convivantium, donec exurgendi tempus esset. *Indene* igitur loco nomen, quod τὰ σκῦλα, id est exutæ vestes, ibi asservantur; an proprius a vero abest conjectura, locum sic fuisse dictum ab ænea imagine Scillæ ibi erecta, quod ex ultimo epigrammate, p. 185, *Anthologia Gr. ed. H. Stephani* colligo?

(6) Mandatores in exercitu sunt οἱ τὰ μανδάτα πρὸς τῶν ἀρχόντων ὀξέως ἐπὶ τοῖς στρατιώταις διακομίζοντες, ut est in *Glossis.* Regii autem mandatores ἡμεροδρόμοι, οἱ ταῖς βασιλικαῖς διατάξεις ταχῦτα διακονοῦμενοι. *Theophani* appellantur ἐντολικάριοι (quæ vox idem atque Latina notat) apud *Du Cange ad Cinnam. p. 475,* ubi de illis disputat. In Circo præcipue erant mandatores vox imperatoris ad populum, ut quæstor in *Seuatu,* ut eleganter ait *Alemann, ad Procop. Anecd. p. 90.* Addebantur legatis exteris, ut eos usque ad imperii fines deducerent. Ita narrat *Luitprandus* sibi duos mandatores per *Ionium mare* comites additos fuisse, qui *Naupacto* se *Hydruntem* usque deduxerint, *Legat. p. 488* init.; vid. *Du Cange Gloss. et Petav. ad Themist. p. 506.* Dicti sic fuerunt a mandando, id est citando, evocando, vid. *Du Cange v. Mandare.*

vero seu monasterio præfectus thus et unguenta ferens et ante imperatorem incensans, excipit. Qui catechumena ingressus, cereis ante sacrarium super imperatoris portis accensis, precatur: precatus autem in oratorio Sanctissimæ Deiparæ in catechumenis, cereos accendit et ibi quoque precatur, postea egressus, in eminentiori parte sacrarii, ubi in singulis processionibus stare divinumque officium celebrare solet, subsistit, et ibi quoque cereos accendit.

αὐτοῦ ναοῦ δέχεται ἐκεῖσε τὸν βασιλέα ἀπὸ τῆς πόλης, βασιλέως. Ὁ δὲ βασιλεὺς, εἰσελθὼν ἐν τοῖς κατηχομενίοις, ἄπται κηρούς ἀπέναντι τοῦ θυσιαστηρίου ὑπερθεῖν τῶν βασιλικῶν πυλῶν καὶ εὐχεται ἐκεῖσε· εὐξάμενος δὲ ἐν τῷ ὄντι τῶν (8) κατηχομενίων εὐκτηρίῳ τῆς Ἱπερχίας Θεοτόκου, ἄψαξ δὲ κάκεισε κηρούς καὶ εὐξάμενος ἐξέρχεται, καὶ ἴσταται ἐν τῷ παρακουπτικῷ (9) τοῦ θυσιαστηρίου, ἐν ᾧ εἴθιστα αὐτῷ καθ' ἐκάστην προέλευσιν ἴστασθαι καὶ ἐκτελεῖν ⁸⁶ τὴν θείαν λειτουργίαν, ἄπται δὲ κάκεισε κηρούς.

53 II. Tempore autem sacræ communionis sacerdos cum reliquis clericis accedit, divinum munus afferens, quo allato, imperator communionem in oratorio accipit, et egressus metatorium intrat. Postquam vero omnibus cubiculariis sacra communio impartita est, sacerdotes abeunt, venerandum donum in antimensio, quod ante sacrarium supra imperatorias januas est, reponunt, et arcessiti a ceremoniario patricii, stralegi et senatus, communicant, sacerdotes ad peragendam divinam liturgiam abeunt. Quo facto, imperator per catechumena digreditur, et postquam se ad triclinium contulit, cum amicis, quos vocari jusserit, venerandæ mensæ suæ assidet. Ut a convivio surrexit, tizlaciū induit, et a cubiculo præfectis, manclavitis ac reliquis ministris stipatus, per catechumena transit, hegumeno ante imperatorem ad portam usque catechumenorum incensante. Egressum inde imperatorem patricii et stralegi in ea porta, in qua in introitu imperatoris remanserant, excipiunt: qui a prædictis eodem ordine stipatus, per antiquum secretum et circum discedit, patriciis interim ad scyla subsistentibus faustaque ei apprecantibus. Inde cum cubiculo præfectis, cerimoniaro et silentiariis transit triclinium Justiniani. Cerimoniaro autem cum silentiariis manet in porta lausiaci, et fausta apprecantes comitantur; postea a præfectis cubiculi stipatus, per tripetonem aureum triclinium ingreditur et, exuto tizlacio, venerandæ et aureæ mensæ suæ cum amicis, quos eo die invitari jussit, D

τὸν βασιλέα, ἡνίκα ἐξέληθ τῷ ἵπποδρόμῳ. Καὶ ἐξεληθὼν ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, δηριγευόμενος ὑπὲρ αὐτῶν πάντων καὶ τῶν προειρημένων, διέρχεται διὰ τοῦ ἵπποδρόμου, τὰ δὲ πλήθη τῶν ὄχλων ἴστανται ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα. Καὶ διεληθὼν ὁ βασιλεὺς δηριγευόμενος ὑπὸ πάντων, διὰ τῶν παλαιῶν ἀσηκρητιῶν ἀπέρχεται ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Σεργίου. Μέλλοντος δὲ τοῦ βασιλέως εἰσερχέσθαι ἐν τοῖς κατηχομενίοις, μένουσιν ἔξω τῆς πόλης πντρίκιοι καὶ στρατηγοί, ὁ δὲ ἡγούμενος τοῦ βασιλέως θυματὸν καὶ θυμιῶν (7) ἐμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου ἀπέναντι τοῦ θυσιαστηρίου εὐχεται ἐκεῖσε· εὐξάμενος δὲ ἐν τῷ ὄντι τῶν (8) κατηχομενίων εὐκτηρίῳ τῆς Ἱπερχίας Θεοτόκου, ἄψαξ δὲ κάκεισε κηρούς καὶ εὐξάμενος ἐξέρχεται, καὶ ἴσταται ἐν τῷ παρακουπτικῷ (9) τοῦ θυσιαστηρίου, ἐν ᾧ εἴθιστα αὐτῷ καθ' ἐκάστην προέλευσιν ἴστασθαι καὶ ἐκτελεῖν ⁸⁶ τὴν θείαν λειτουργίαν, ἄπται δὲ κάκεισε κηρούς.

B' Τῷ δὲ καιρῷ τῆς θείας κοινωνίας ἀνέρχεται ὁ ἱερεὺς μετὰ καὶ λοιπῶν ἱερέων, προσφέρων τὸ τίμιον δῶρον, καὶ εἰσελθόντος τοῦ ἱερέως μετὰ τοῦ τιμίου δῶρου, κοινωνεῖ ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, καὶ ἐξεληθὼν εἰσερχεται ἐν τῷ μητατωρίῳ. Κοινωνήσαντες δὲ καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου ἄπαντες, ἀπέρχονται οἱ ἱερεῖς καὶ προτιθέσσι τὸ τίμιον δῶρον ἐν τῷ ἀντιμισίῳ τῷ ὄντι ἀπέναντι τοῦ θυσιαστηρίου ὑπερθεῖν τῶν βασιλικῶν πυλῶν, καὶ προσκληθέντες οἱ πατρίκιοι, στρατηγοί τε καὶ ἡ σύγκλητος παρὰ τοῦ τῆς καταστάσεως κοινωνοῦσι, καὶ εἴθ' οὕτως κατέρχονται οἱ ἱερεῖς πρὸς τὸ ἐκτελεῖσαι τὴν θείαν λειτουργίαν. Καὶ τῆς θείας λειτουργίας τελεσεσίσης, διέρχεται ὁ βασιλεὺς διὰ τῶν κατηχομενίων, καὶ κατεληθὼν ἐν τῷ τρικλίῳ, καθέζεται ἐπὶ τῆς αὐτοῦ τιμίας τραπιζῆς μετὰ καὶ φίλων, ὧν ἂν καλεῖται καλεῖσθαι. C Κραματίσας δὲ καὶ ἀναστάς, περιβάλλεται τὸ τριζάκιον, καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, μαγλαβιτῶν τε καὶ λοιπῶν οικιακῶν, διέρχεται διὰ τῶν κατηχομενίων. Ὁ δὲ ἡγούμενος θυμιᾶ ἐμπροσθεν τοῦ βασιλέως μέχρι τῆς ἐξαγοῦσης ⁸⁷ πόλης τῶν κατηχομενίων ⁸⁸. Ἐξεληθόντος δὲ τοῦ βασιλέως τὴν αὐτὴν πόλιν, δέχονται αὐτὸν πατρίκιοι καὶ στρατηγοί ἐν τῇ αὐτῇ πόλει, ἐν ᾗ καὶ ἔμειναν ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ βασιλέως, καὶ δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν προειρημένων κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν, διέρχεται διὰ τῶν παλαιῶν ἀσηκρητιῶν καὶ τοῦ ἵπποδρόμου, οἱ δὲ πατρίκιοι μένουσιν εἰς τὰ σκῦλα, ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα. Καὶ ἀπὸ τῶν D ἐκεῖσε δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου καὶ τοῦ τῆς καταστάσεως, μετὰ

VARIAE LECTIONES.

⁸⁶ καὶ τελεῖν ed. ⁸⁷ ἀγοῦσης ed. ⁸⁸ κατηχομένων cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(7) Latini *condire ecclesiam* pro θυμιᾶν dicebant, ut est in Ord. Roman. p. 217 et deinceps frequenter.

(8) Ita M.; si integer locus, subintell. ἐντός.

(9) Pro παρακουπτικῷ, more Græcorum recentium, qui μ ubique ingerunt, in *fenestra*, quæ in *sacrificatorium* despicit e catechumenis. Nam παρακῦπτειν est *prospicere*. Et igitur παρακουπτικόν,

prospectorium, locus unde prospicitur. Pachymeres II, 9, τὰς τῶν οἰκημάτων παρακουπτικὰς ἐξ ὁπῆς πλίνθου καὶ τιτάνου παρφοκοδομημένας habet, *fenestras domorum ex coctio latera et gypso ædificatas*, apud Du Cange CPlI Christ. II, p. 68, antepen. Vel est etiam mœnianum, *projectum cum fenestra*. Vid. ad p. 142, ubi plura de hoc verbo dico.

τῶν σιλεντιαρίων διέρχεται ⁹⁹ διὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ A die cum processione ad Blachernas abire et pro-
 τρικλίνου. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως μένει μετὰ τῶν plerea huic pompæ adesse non posse.
 σιλεντιαρίων ἐν τῇ πόλει τοῦ λαυσιτικοῦ, ὑπερευχόμενοι καὶ αὐτοὶ τὸν βασιλέα, κάκειθεν δηριγευόμενος
 ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, εἰσέρχεται διὰ τοῦ τριπέτωνος ἐν τῇ χρυσοτρικλίνῳ, καὶ ἀπαλλάξας
 τὸ τζιτζάκιον, καθίζεται ἐπὶ τῆς αὐτοῦ τιμίας καὶ χρυσῆς τραπέζης μετὰ καὶ φίλων, οὓς ἐκέλευσε τῇ
 αὐτῇ ἡμέρᾳ καλέσαι. Χρῆ δὲ ¹⁰⁰ εἶδέναι καὶ τοῦτο, ὅτι ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀπέρχεται ὁ πατριάρχης ἐν Βλαχέρ-
 ναις (10) μετὰ λιτῆς, καὶ ἐν τούτῳ οὐχ εὐρίσκειται εἰς τὴν προέλευσιν ταύτης.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ δ' τῆς διακαινησίμου, *Observanda quarta die renovationis, et de ritibus*
 καὶ ὅσα ἐν αὐτῇ τελεῖται. *tunc peragendis.*

Πρόερχονται πάντες ἡλλαγμένοι ἀπὸ λευκῶν χλα-
 νιδίων, ὡς ἀνωτέρω προεῖρηται, καὶ εἰσέρχεται ἡ
 προέλευσις ἐν τῇ Ἰουστινιανῷ τρικλίνῳ. Ὁ δὲ βα-
 σιλεὺς περιβάλλεται διβητήσιον καὶ τζιτζάκιον καὶ
 ἴσταται ἐν τῇ χρυσοτρικλίνῳ ἐν τῇ ἐξαγούσῃ καμάρᾳ B
 ἐν τῇ τριπέτωνῳ· τὸ δὲ τῶν ἀργυρῶν πυλῶν βῆλον
 αἴρεται ὑπὸ σιλεντιαρίου, καὶ ἐξελεῖται ἀπὸ κελύσεως
 ὀστιάριος, εἰσάγει τὸν ὄρφανότροφον (11) ἡλλαγμέ-
 νον, καὶ σὺν αὐτῷ εἰσέρχονται φωτισματα ἕξ (12),
 καὶ ἔκ τῶν ὄρφανῶν ὄρφανὰ ἕξ, παρακρατοῦντα (13)

CAPUT XII.

Observanda quarta die renovationis, et de ritibus
tunc peragendis.

Omnes, ut supra dictum est, albis tunicis prodeunt,
 et pompa Justinianeum triclinium intrat. Imperator
 autem, dibetesio et tztizacio indutus, in aurei tri-
 olinii camera, quæ tripetoni proxima est, subsi-
 stit: 54 argenteorum portarum velum a silentiario
 tollitur, et egressus ostiarius a mandato, orphanotrophum mutata veste adducit, cum quo sex can-
 delabra totidemque ex orphanis ea portantes in-
 trant, quorum frontem presbyter et orphanotrophus
 abstergunt; imperator autem candelabra ejusmodi

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁹ Verba: διέρχεται — μετὰ τῶν σιλεντιαρίων om. ed., addit R. in not. ¹⁰⁰ δὲ om. cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(10) Ecclesiam Blachernensem describit Du Cange
 ad Alexiad. p. 330 seqq.* [De palatio Blachernarum
 vid. p. 292, 295. Villehard. et Du Cange ad Alex.
 p. 246. Magnaura et Blanchernæ non longe dista-
 bant. Bandur. p. 730. Blachernæ distabant a palatio
 Pegarum. Script. post Theophan. p. 222. Ludi cir-
 censes interdum in Blachernis editi. Wagnereck ad
 Martyr. SS. Anargyror. p. 15, de sede Disiparæ
 Blachernensi et de regia adjuncta, quam τὸ πρό-
 κασσον Βλαχερνῶν dixere, idem p. 35.]*

(11) Erat dignitas non de minimis in aula Byzanti-
 na orphanotrophus, seu curator orphanorum, et
 passim fit ejus in hoc codice mentio. Conf. p. 101.
 Miror tamen promotionem, quam Cedrenus, p. 730
 memorat, e præposito ad Orphanotrophum, cum
 mos non fuerit ex altiori gradu ad humiliorem de-
 primere. Forte idem fuit, qui in curia Romana di-
 ctus fuit *ammuniculator*, et inter officiales pontificis
 loco septimo recensetur p. 572 Ord. Rom.: *Se-
 ptimus ammuniculator, intercedens pro pupillis et
 viduis, pro afflictis et captivis.*

(12) *Sex pueri recens baptizati.* Apparet e sequen-
 tibus, sex hos priores pueros non fuisse orphanos.
 Addit enim καὶ ἔκ τῶν ὄρφανῶν φωτισματα ἕξ, *et
 ex orphanis alii sex pueri baptizati.* Solebant nempe
 in veteri Ecclesia pueros non statim a natiuitate, sed
 aliquot annis post, adultiores factos, simul plures,
 æqualis ferme ætatis omnes ex eadem communione
 magno Sabbato diem Paschatis præcedente bapti-
 zare. Appellant autem Græci actum baptizandi φω-
 τισμὸν et φωτίζειν, *illuminationem et illuminare*,
 quia scilicet tunc *lux in Domino* sunt, qui antea
 mersi tenebris erant; unde *nova lux baptismatis* in
 codice Theodosiano: ipsos vero baptizandos φωτι-
 σματα. Vid. Du Cange Gl. Gr. h. et Lat. v. *Alba*
 et *Illuminare*. Corsini diss. II append. ad notas
 Græcorum. Mabillon. p. xcvi Introd. ad Ordin.
 Roman., ubi ait: *Ad Sabbati magni ritus pertinent
 lectiones ex Scriptura duodecim cum Græce, tum
 Latine olim in Ecclesia Romana recitari solitæ, de-
 inde benedictio fontis et baptismus eorum, qui per
 varia scrutinia in Quadragesima facta ad hoc sacra-
 mentum comparati fuerant.* Pueri tales tota septi-
 mana Paschali in albis tunicis ambulabant cum
 cereis. Et hi τὰ φωτισματα hic loci sunt. Vita Eu-

sepii episcopi Vercellensis: *Dum in mense Martio
 celebraretur Pascha, in cujus vigilia Papa memora-
 tus sacra perageret et sacratissimum celebraret bap-
 tiserium.* Conradus Urspergensis an. 1124: *Infantes
 suos in Sabbato sanctæ Paschæ et Pentecostes cum
 candelis et cappa, quæ dicitur vestis candida, et pa-
 trinis comitantibus ad baptismum deferant, cosque
 veste innocentis indutos per singulos dies usque in
 octavum diem ejusdem Sabbati ad ecclesiam defe-
 rant, et celebrationi divini officii interesse salagant.*
 Præcipue Sabbatum quod diem Paschatis præcede-
 bat, *baptismale* appellabatur. Petrus Comestor in
 Hist. Schol. cap. xxii Levit.: *In Sabbato bap-
 tismali, in consecratione fontium et in mersione cate-
 chumenorum.* Hæc duo baptismata, Paschatis et
 Pentecostes, *baptismata generalia* dicebantur; lice-
 bat tamen cuique puerum suum, quo vellet die to-
 tius anni, ad baptismum mittere. Qui autem non
 statim a natiuitate baptizari liberos suos curarent,
 illi eos curabant in aliquo baptismate generali
 baptizari. Concil. Rotomagensis an. 1072: *Ne gene-
 rale baptismata nisi Sabbato Paschæ et Pentecostes
 fiat: hoc quidem servato, quod parvulis quocunque
 tempore, quocunque die petierint, regenerationis la-
 vacrum non negetur.* Vid. Du Cange Gloss. Latin.
 v. *Baptismus*, ubi de diversis temporibus agit, qui-
 bus pueri solebant in diversis Ecclesiis baptizari.
 Ab illa consuetudine totius alicujus communionis
 pueros ritibus sacris initiandos uno die baptizandi,
 manavit similis mos Turcarum et Muhammedano-
 rum circa suorum puerorum circumcisionem, de
 quo ad Abulfedam dixi. Posses hic commemorata
 photismata interpretari conversos Saracenos aut
 Judæos baptizandos. Talium conversorum patris
 plerumque fuisse reges et magnates docet Du Cange
 Gl. Lat. v. *Conversus*. Sed non opus, neque credi-
 bile, tantum semper fuisse CPLI numerum conver-
 sorum, ut quotannis eorum sex poterint baptizari.
 Hos si voluisset auctor, addidisset procul dubio Σα-
 ρακηνικά. [De sacro baptismate inter paschalia sacra
 suscipi solito, item de templo e frondibus propterea
 contexto loco insignis est apud Herricum de
 S. Germani Antisiodorensis vita p. 40 edit. Sim.
 Colinæi Paris. 1543.]

(13) Striβλιγο hic subest hinc auctoritate commissa.

In fronte osculatur. Quod postquam et in reliquis factum, et singula imperator osculatus est, statim orphani, ut mos est, canunt, et solemnibus apocombiis ab imperatore acceptis, discedunt, paratoque convivio, cibi afferuntur: imperator aureæ ac venerandæ mensæ cum proceribus, quos vocari eo die jussit, accumbit.

καὶ στοιχηθέντος τοῦ κλητωρίου (14), γίνονται μίνας, καὶ στοιχηθέντος τοῦ κλητωρίου (14), γίνονται μίνας, καὶ μετα καὶ ἀρχόντων, οὓς ἂν καλίστη ἡμέρα.

CAPUT XIII.

De patriarchæ invitatione.

Præpositus die quartæ feriæ hora prima imperatorem adire et quærere debet, an patriarcham invitari jubeat, ut postero die cum omnibus sacerdotibus, quos secum adducere solet, ad agapen imitatori dandam adque opulas cum eo in splendida aurea mensa celebrandas antiquo ritu et supra accurate exposito præsto sit. Hoc vero singulis diebus, quibus imperator ad cœnam invitari patriarcham jusserit, observatur: pridie enim invitatio a mandato fit, et præpositus cubicularium ac silentiarum mittit, qui patriarcham cum suis comitibus ad opulas advocant.

CAPUT XIV.

Observanda die quinta septimane renovationis, dum salutatio in aureo triclinio instituitur.

1. Procedunt omnes albis tuniceis induti, singuli ordine suo ut supra dictum est, et ingreditur Justiniani triclinium processio. Mittitur vero a mandato per præpositum cubicularius ac silentiarius, ut patriarcham advocent, qui cum advenit, per apsidem intrat perque porticum triconchii et januam œrarii ad gradus pergît, 55 eumque per scalas lausiaci descensurum cubicularii omnes excipiunt, perque medium lausiaci euntes, in tripetone m ducunt, ubi coram horologio stat. Ibi scamnum, cui aulam ingressus est, insidet. Præpositus vero venit et imperatori adventum patriarchæ nuntiat, qui statim sumpto diabetes suo, tzi-tzaci-um induit: ille, accepto ab imperatore signo,

VARIE LECTIONES.

⁹¹ παρακρατοῦντα φωτίσματα conj. Leich. παρακρατῶν φωτίσμα cod. et ed. ⁹² ἐκμάσσωσιν cod. ⁹³ ὁ δὲ πριεσθ. ed. ⁹⁴ κελύση ed. ⁹⁵ καὶ δέχονται cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Assentior ol. Leichio παρακρατοῦντα emendant, (pro παρακρατῶν). Redit enim ad orphanotrophum, non ad ostiarium. Post φωτίσμα videtur ἔν excidisse.

(14) Mos erat, ut in cramate, seu dejeunerione, de qua alias dixi, ordinaretur convivium (hoc est στοιχεῖν τὸ κλητώριον) seu denominarentur et nominatim clamarentur (ut ævo medio dicebant) seu invitarentur ad prandendum cum Augusto, quos ipse vellet. Simili modo, ut tradit Ordo Romanus, postquam pontifex celebrasset missam et dixisset *Agnus Dei*, nomenclator atque cum eo saccellarius et notarius vicedomini ascende-bant ad altare ante faciem pontificis, ut annueret eis scribere nomina eorum, qui invitandi erant sive ad mensam pontificis per nomenclatorem, sive ad vicedomini, vel

Α φωτίσματα ⁹¹, καὶ ἐκμάσσωσι ⁹² τὰ τούτων μέτωπα ὅτε πριεσθῆτος ⁹³ καὶ ὄρφανοτρόφος, καὶ ἀσπάζεται ὁ βασιλεὺς τὸ αὐτὸ φωτίσμα ἐν τῷ μετώπῳ. Τελεσθέντων δὲ τούτων καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς πέντε φωτίσμασι καὶ ἀσπασαμένου αὐτὰ τοῦ βασιλέως, εὐθὺς φωνοβολουσι τὰ ὄρφανα ὡς εἴθισται αὐτοῖς, καὶ εὐληφῶτα ἀποκόμβια παρὰ τοῦ βασιλέως ἐξέρχονται, καὶ καθέζεται ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ τιμῇ χρυσῇ τραπέζῃ

ΚΕΦΑΛ. Π'.

Περὶ τῆς τοῦ πατριάρχου προσπλήσεως.

Χρῆ τὸν πριεσθῆτος τῇ ἡμέρᾳ τῆς τετράδος ὄρα πρώτη εἰσελθεῖν πρὸς τὸν βασιλέα καὶ ὑπομνησαι, εἰ ἄρα κελύσει προσκληθῆναι τὸν πατριάρχην, ὅπως ἐλθῶν τῇ ἐπαύριον ὁ πατριάρχης μετὰ πάντων τῶν εἰωθῶτων αὐτῷ ἱερέων πρὸς τὸ δοῦναι ἀγάπην τῷ βασιλεὶ καὶ ἀριστῆσαι ἐν τῇ τιμῇ χρυσῇ τραπέζῃ μετὰ τοῦ βασιλέως κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀνωθεν παραδεδομένην ἀκριβειαν. Τοῦτο δὲ τελεῖται ἐν οἷα δ' ἂν ἡμέρᾳ κελύση ὁ βασιλεὺς ἀριστῆσαι μετ' αὐτοῦ τὸν πατριάρχην. Πρὸ γὰρ μιᾶς ἡμέρας γίνεται ἡ πρόσκλησις ἀπὸ κελύσεως, καὶ ἀποστέλλει ὁ πριεσθῆτος κουβικουλάριον καὶ σιλεντιάριον, καὶ προσκαλοῦνται τὸν πατριάρχην μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ προειρημένῶν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ε' τῆς δικαιοησίμου, τοῦ ἀσπασμοῦ τελουμένου ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου.

Α'. Προέρχονται πάντες ἠλλαγμένοι ἀπὸ λευκῶν χλανιδίων, ἕκαστος μετὰ τὴν (15) αὐτοῦ τάξιν, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, καὶ εἰσέρχεται ἡ προίλευσις ἐν τῷ Ιουστινιανῷ τρικλίνῳ. Ἀποστέλλεται δὲ ἀπὸ κελύσεως διὰ τοῦ πραιποσίτου κουβικουλάριος καὶ σιλεντιάριος, καὶ προσκαλοῦνται τὸν πατριάρχην· καταλαθόντος δὲ τοῦ πατριάρχου, εἰσέρχεται διὰ τῆς ἀφίδος, καὶ διελθὼν διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ τρικόγγου, εἰσέρχεται διὰ τοῦ μονοθύρου τοῦ εἰδικοῦ καὶ κατέρχεται τὰ βασμῖδια, καὶ μέλλοντος αὐτοῦ κατέρχασθαι τὰ σκαλία τοῦ λαυσιακοῦ, δέχονται ⁹⁵ αὐτὸν οἱ τοῦ κουβουκλείου ἄπαντες, καὶ διελθόντες μίσην διὰ τοῦ λαυσιακοῦ, εἰσάγουσιν αὐτὸν οἱ τοῦ κουβουκλείου ἐν τῷ τριπέτωνι, καὶ ἴσεται ἔμπροσθεν τοῦ ὄρφαλο-

D *notarium ipsius. Quorum nomina ut impleverant implerant, omnia perscripserant, descendebant ad invitandum, et redibant ad sedem.*

(15) Possit videri κατὰ τὴν leg. ease ut p. 55, sed μετὰ cum accusativo sæpe novis Græcis construitur, ubi debebat cum genitivo construi. Ita infra p. 162, μετὰ τὸ κωδικιλλιον est in M., cum codicillo; p. 162. μετὰ φατλια, cum facibus; p. 171, μετὰ τοὺς τῶν μερῶν προῦγοντας, cum præfectis partium. Pari modo Latini quoque cum accusativo jungunt. Cum sanctos est in saxo apud Fabrotium, pag. 329, et Corsin. Append. ad Notas Græcorum p. 34, ubi pro Luteknia leg. Euteknia. Est igitur μετὰ τὴν αὐτοῦ τάξιν cum (vel in) ordine quisque suo.

γίου. Ἴσταται δὲ σαμνόν ἐκεῖ, καὶ ἤπλωται ἐπ' αὐτὸ σαμνάλιον, καὶ εἰσελθὼν καθίεται ἐπ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ πραιπόσιτος εἰσελθὼν δηλοῖ τῷ βασιλεῖ, καὶ εὐθὺς ὁ βασιλεὺς φορβῶν τὸ διδρητήσιον αὐτοῦ, περιβάλλεται τζιτζάκιον, καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, ἐξέρχεται καὶ προσκαλεῖται τὸν πατριάρχην ὁ δὲ πατριάρχης, ἐπακουμβίζων τῇ τοῦ πραιποσίτου χειρὶ, εἰσέρχεται ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ, καὶ δέχεται αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ αὐτοῦ τρικλίνου, καὶ προσκυνήσαντες ἀμφοτέροι ἀλλήλους καὶ ἀσπασάμενοι, ὃ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης καθέζονται ὁμοῦ ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίῳ. Καταλαβούσης δὲ τῆς ἑώρας πρὸς τὸ δοῦναι τὴν ἀγάπην, εἰσέρχονται οἱ τοῦ κουβουκλείου ἀπὸ κελύσεως. Καὶ οἱ μὲν ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου ἴστανται ἕνθεν κἀκείσε ⁹⁶ τῆς χρυσῆς τραπέζης πλησίον τῶν χρυσῶν σκευῶν, οἱ δὲ σπαθαροκουβικουλδάριοι καὶ κουβικουλδάριοι ἴστανται ὀπισθεν τῶν ἐστῶτων ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ σκευῶν ἕνθεν κἀκείσε, διὰ τὸ χωρηθῆναι (16) τοὺς μαλλοντας εἰσεῖναι ἐν τῇ ἀγάτῃ ἱερεῖς. Καὶ ὁ μὲν τοῦ πενταπυργίου, ὁ δὲ πατριάρχης ὁμοίως καὶ αὐτὸς καθίεται ἐπὶ σελλίου ἐξ ἀριστερᾶς τοῦ βασιλέως (17), οὐ μόντοι ἐπίσης (18)· οἱ δὲ εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι ⁹⁷ ἴστανται ὀπισθεν τοῦ βασιλέως κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν. Λαβὼν δὲ νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ ὄστιαριῳ, κἀκείνος ἐξέρχεται κατ'

A egreditur et patriarcham vocat, qui manui præpositi innixus, aureum triclinium intrat, in cuius medio imperator eum excipit, et postquam se invicem adorarunt ac salutarunt, simul in eodem triclinio consistunt. Hora autem, qua agape distribuitur adveniente, cubicularii a mandato intrant, et cubiculo quidem præfecti ab utroque aureæ mensæ latere prope aurea vasa, spatharocubicularii et cubicularii postreposita in aureo triclinio vasa hic illio adstant, ut ingressuris ad agapen sacerdotibus via pateat. Imperator in sella aurea ante pentapyrgium, pariter et ipse patriarcha in sella ad sinistram imperatoris, non ejusdem tamen altitudinis, assidet: eunuchi autem protospatharii pone imperatorem secundum ordinem suum astant. Editio ab hoc signo, præpositus ostiario signum dat, qui virgam auream gemmisque ornatam manu tenens abit, velumque primum, metropolitans, ordinat; deinde reversus, in limine argentearum portarum aurei triclinii stat,

βασιλεὺς καθίεται ἐπὶ σελλίου χρυσοῦ ἔμπροσθεν καθίεται ἐπὶ σελλίου ἐξ ἀριστερᾶς τοῦ βασιλέως (17), οὐ μόντοι ἐπίσης (18)· οἱ δὲ εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι ⁹⁷ ἴστανται ὀπισθεν τοῦ βασιλέως κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν. Λαβὼν δὲ νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ ὄστιαριῳ, κἀκείνος ἐξέρχεται κατ'

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁶ κἀκείσε R. ex script. ood. κἀκείσαι, κἀκείθεν ed. ⁹⁷ ἀσπαθάριοι cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(16) *Quo capi possint*, quo locum satis spatiosum et capacem habeant sacerdotes, qui ad Agapen veniunt. Vid. p. 143 et 150.

(17) *Dextra igitur erat honorator*. Conf. p. 195 Procopius ed. Hæschel. p. 173, inter Justinianum et Theodatam, Gothorum in Italia regem, hæc narrat fuisse pacta: Εὐφημοῦντα Ῥωμαίων τὸν δῆμον ἀναβόησιν αἰεὶ βασιλέα πρῶτον, ἔπειτα Θεοδάτον ἐν τε θειότεροι καὶ ἱπποδρομίας — εἰκόνα τε χαλκῆν μήποτε Θεοδάτῳ μόνῳ καθίστασθαι, ἀλλὰ γίνεσθαι μὲν αἰεὶ ἀμφοτέροις, στήσεσθαι δὲ οὕτως, ἐν δεξιῶσι μὲν τὴν βασιλέως, ἐπὶ θάτερα δὲ τὴν Θεοδάτου.

(18) *Neminilicebat in eadem linea*, ut ait Luitprandus, cum imperatore sedere. Sedebant, ait p. 479 *Legat. de Romani junioris filii loquens, ad sinistram non in eadem linea, sed longe deorsum* [inferius, humilior,] *ejus* [Nicephori Phocæ] *quondam domini, pæne subjecti*. Hinc inter rara et laudabilia facta Joannis Comneni refert, quod καθισταμένης ἔτι, *coenante adhuc et nascente imperio*, fratrem Isaacium καθέδρας τε καὶ τραπέζης ἐξ Ἰσου κοινωνῶν περιλάμβανε καὶ μετεδίδου τῆς ἀναβρόχσεως· quibus verbis satis indicat, processu temporis et firmato imperio secus factum fuisse. Insignis est Nicophori Gregoræ locus, qui extremo lib. xi laudans Andronicum, humanitatem ejus ex eo demonstrat, quod cum imperialium tricliniorum ita comparatum esset pavimentum, ut cubiculi cujusque extremæ quæque oræ ex adverso sese respicientes triente spithamæ essent altiores reliquo medio intercepto plano; præsertim ibi, ubi thronus imperialis staret, ut ea in requoque majestas eximium quid præ aliis haberet stans, sive in sacris hymnis decantandis, sive in colloquendo cum subditis aut cum legatis exteris, eamque in stationem ascendere, et ex æquo adstare imperatori liceret nemini, nisi uxori et liberis et germanis, forte quoque patris imperatoris, ipse Andronicus permiserit nobilitati juveni, aliisque etiam humilioribus illuc ascendere et sibi adstare; quo factum ut sæpe de loco cedere coactus fuerit a premente turba. Verba ejus hæc sunt: Ἀγ-

λὸν ἔστι τοῖς ἄπασιν ὡς αἱ τοῦ ἐπιπέδου ἐκ διαμέτρου ἀκρότητες τῶν βασιλικῶν τρικλίνων ἑμφοτέραι· ὑπέρκεινται γὰρ τοῦ μεταξὺ ἐπιπέδου μέγροι καὶ εἰς τρίτον σπιθαμῆς, καὶ μάλιστα δεξὴ καὶ ὁ βασιλικὸς ἴσθηκς θρόνος, ἔν' ἴσως ἔχη τι κἀν τούτῳ πλεόν τῶν ἄλλων ὁ βασιλεὺς ἰστάμενος, ἐν τε ταῖς ἱεραῖς ὑμνηφθίαις, καὶ ὅτε διαλέγοιτο, νῦν μὲν τοῖς ὑπηκόοις, νῦν δὲ τοῖς ἐξ ἔθνων πρέσβεσιν· ἐξείναι γὰρ μὴν ἐπὶ ἐκείνης τῆς στάσεως οὐδενὶ τῶν ἀπάντων τῷ βασιλεῖ συνίστασθαι, πλὴν τῆς συζύγου καὶ τῶν υἱῶν καὶ ἀδελφῶν, προσθεῖν δ' ἂν καὶ τῶν παραδέλφων. Ἀλλὰ τούτου γε ἰσταμένου καὶ ὀμιλοῦντος ἐκεῖθεν οἷς ἐχρῆν, ἀνήσαν καὶ συνίσταντό οἱ, οὐχ ὅπως ἄπασα τῶν εὐγενῶν ἡ νεότης, ἀλλὰ καὶ τῶν χυδαίων καὶ ὑπηρέτου τάξιν ἐχόντων, οἷς πρὸς βουλήσεως ἦν, etc. Cinnamus lib. v, pag. 120 init: de Killig Arslani Sultani Iconiensis adventu in Urbem regiam narrans ait: Κλιτζιάσθλαν δὲ ἐπειδὴ περὶ ἐς μέσους παρῆλθε, θάμβους ὄλος ἦν. Καὶ τοῦ βασιλέως καθιζῆσαι τοῦτον προτρεπομένου, ὁ δὲ τὸ μὲν πρότερον ἰσχυρώτατα ἀπέλεγεν, ὡς δ' ἐπὶ μᾶλλον ἐγκείμενον ἑώρα τὸν βασιλέα, καθῆστο λοιπὸν ἐπὶ χαμαιζήλου τινὸς καὶ ἤκιστα ἐπὶ μετεώρου καθέδρας. Rex ipse Franciæ, Ludovicus VII, cum in expeditione sua in Palæstinam CPlin transiret, et ad Manuelem Comnenum inviseret, humiliore sella jubebatur sedere. Describit idem Cinnamus receptionis ejus cerimoniam lib. ii: Εἰσελεύοντι τοίνυν ἄνδρες ὑπήντων αὐτῷ ὅποσοι τε κατὰ γένος καὶ τύχην βασιλεῖ ἔγγιζον, καὶ ὅσοι τὰς ὑπερηφάνους τῶν τηλικῶδε διεῖπον ἀρχὰς, προπέμφοντές τε αὐτὸν εἰς τὰ βασιλεῖα μεγαλοπρεπῶς καὶ τὰ εἰκότα τιμῆσαντες. Ἐπειδὴ τε εἶσω τῶν ἀνακτόρων ἤδη ἐγίγνετο, ἔθα βασιλεὺς ἐπὶ μετεώρου καθῆστο, χαμαλή τις αὐτῷ ἐκομίζετο ἑδρα, ἣν σελλίον Ῥωμαίζοντες ὀνομάζουσιν ἄνθρωποι, ἐφ' ἧς καθιζῆσας τὰ εἰκότα τε εἰπὼν καὶ ἀκούσας τότε μὲν ἐς τὸ πρὸ τοῦ περιβόλου ἀπηλλάττετο πρόστασιον, etc. Francioi quidem scriptores hoc factum negant, et Græcos arrogantibus arguunt. Valde tamen est probabile, Cinnamum hic vera tradidisse. Nam alias Ludovicum, Conrado imp. minorem regem, non admisisset imperator

ἔχων ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ βεργίον χρυσοῦν διάλιθον, καὶ ἑτοιμάσας βῆλον α', μητροπολίτας. εἰσέρχεται καὶ ἴσταται ἐν τῷ οὐδῶ * τῶν ἀργυρῶν πυλῶν τοῦ χρυσοτρικλίνου.

II. Rursus præpositus, signo ab imperatore ac- A cepto, ostiarium admonet, qui velum manu pulsat, quod silentiarii sursum attollunt. Et intrat per sinistrum aurei triclinii latus velum primum, metropolitæ et episcopi, qui, stante sub dicto velo ostiario, in terram procumbunt et, postquam surrexere, ad medium triclinii procedunt. Ante ipsos ostiarius progreditur et ante lucernam in medio aureæ mensæ subsistit; hi, postquam ibi iterum in terram prociderunt et surrexere, abeunt et aureæ mensæ adstant, eorumque principem ad auream mensam constituto, omnes in terram procumbunt, cerimoniaris autem et referendarius principem eorum ad imperatorem adducunt, quem, 56 genua ejus manusque amplexus, salutatur, et ad dextrum latus digressus, post cubiculo præfectos adstat. Quod postquam deinde omnes, eodem ritu ingressi, fecere, post eum in dextra parte, ut supra dictum est ordine stant. Rursus agressus ostiarius a mandato, per dextram triclinii partem velum secundum, clericos Magnæ ecclesiæ, adducit: qui cum ipsi pariter eodem ritu imperatorem adorarunt et salutarunt, abeunt et in sinistro ejus triclinii latere post cubiculi præfectos adstant. Sic ostiarius a mandato, signo a præposito dato, iterum egressus, per sinistrum triclinii latus velum tertium, hegumenos seu

B. Καὶ λαβὼν αὖθις νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νέει τῷ ὀστιάριῳ, κάκεινος νύσσει τὸ βῆλον μετὰ τῆς χειρὸς, καὶ αἴρουν αὐτὸ ὑπερθεὶν σιλεντιάριοι. Καὶ εἰσέρχεται διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τοῦ χρυσοτρικλίνου βῆλον α', μητροπολίται καὶ ἐπίσκοποι, καὶ στάντος τοῦ ὀστιαρίου ὑπὸ τὸ εἰρημένον βῆλον, πίπτουσιν οἱ αὐτοὶ, καὶ ἀναστάντες δαίρονται μέχρι τῆς μέσης τοῦ τρικλίνου. Ὁ δὲ ὀστιάριος προπορεύεται αὐτῶν, καὶ ἑστῶς ἀπέναντι τοῦ πολυελαίου τοῦ κρεμαμένου ἐν τῷ μίσῳ τῆς χρυστῆς τραπέζης, πίπτόντων τὸ δεύτερον ἑκάστη καὶ ἀναστάντων, ἀπέρχονται καὶ ἴστανται ἐπὶ τῆς χρυστῆς τραπέζης, καὶ στάντος τοῦ πρώτου αὐτῶν ἔμπροσθεν τῆς χρυστῆς τραπέζης, πίπτουσι πάντες, λαβόντες δὲ ὁ τε τῆς καταστάσεως (19) καὶ ὁ ῥεφερενδῆριος τὸν πρῶτον αὐτῶν, ἀποφέρουσι αὐτὸν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ προσκυνήσας τὰ γόνατα καὶ τὰς χεῖρας τοῦ βασιλέως, ἀσπάζεται αὐτὸν, καὶ διελθὼν διὰ τοῦ δεξιῦ μέρους ἴσταται ἀπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ χουβουκλείου. Ἀσπασάμενοι δὲ καὶ οἱ εἰσελθόντες μετὰ ταῦτα ἅπαντες τῇ τάξει ταύτῃ, ἔπέρχονται καὶ ἴστανται ἀπ' αὐτοῦ ἐπ' εὐθείας ἅπαντες ἐν τῷ δεξιῷ μέρει, ὡς προεῖρηται. Καὶ αὖθις ἐξελθὼν ὁ ὀστιάριος ἀπὸ κελεύσεως, εἰσέρχεται διὰ τοῦ δεξιῦ μέρους βῆλον β', τὸν κληρὸν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας· προσκυνήσαντες δὲ καὶ αὐτοὶ ὁμοίως τῇ

VARIE LECTIONES.

* ἐν τῷ οὐδῶ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Cptanus, si banc conditionem repudiasset, cum Conradum, quamvis ex uxore fratrem, in salutato se CPLi abire sivisset, propterea quod voluisset a pari tractari, quod Græcus negabat. De Balduino IV rege Hierosolymæ ad eundem Manuelem in campis Antiochiæ invisente narrat idem Cinnamus p. 107, quod Manuel eum coram admissum in humili sella sedere jusserit, εἶδεν αὐτὸν καὶ προσεῖμεν, ἴδραν δὲ τινα χρυσαλλὴν καθιζῆσαι παρέθετο. Cui concinit Wilhelm. Tyrius XVIII, 24, de eodem colloquio, *secus eum in sede honesta, sed humiliore locutus est*. Vid. Du Cange ad Joinville p. 318 sqq. et ad p. 86. Hinc patet, quid statui debeat de narratione Bernardi thesaurarii c. 15 de acquisitione terræ sanctæ t. VI Scr. Rer. Ital. p. 668. *His dictis, ait, statim jussit [Alexius] Godofredum [Bulioneum] imperialibus vestibus indutum juxta eum in solio residere — singulis hebdomadibus a festo Epiphaniæ usque ad Ascensionem Domini hyperpyros aureos, quantos duo viri una vice deferre poterant, et insuper numorum capreorum modia decem*. Tantosne honores Godofredo habuerit ille Alexius, qui Boemundo Normanno, Antiochiæ et Baris principi, ad se admitti cupienti, non solum sedere, sed vel stare ex æquali negabat, teste Anna Comnena Alex. p. 401? Qui locus quod ceremonias, quibus cum exteri principes ab imp. Cptanis excipi solebant, bene exprimit, dignus est, qui totus ascribatur. Discimus ex eo, principes Cptaneos exteris non assurrexisse advenientibus, stare eos sivisse et quidem humiliore loco, manum non porrexisse, et flagitasse, ut genu et caput illi erga se inclinarent, neque sivisse eos cum thoracibus, aut, si Du Cange præferimus interpretationem, cum viris armatis in consistorium intrare. Conditiones igitur, quibus admitti Boemun-

C dus cupiebat: hæc erant: Μὴ ἀτίμως ὑποδεχθῆναι παρὰ τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ πρὸ ἕξ σταδίων τοὺς γνησιωτάτους τῶν καθ' αἶμα προσφαιωμένων αὐτῶν τὴν ἐμὴν ποιήσασθαι προὑπάντησιν. Περὶ δὲ τὴν βασιλικὴν σκηνὴν πελάσσοντα ἅμα τῷ τὰς πόδας εἰσεῖναι, καὶ αὐτὸν τῆς βασιλικῆς ἐξαναστάντα περιωπῆς ἐντίμως με ὑποδέξασθαι. — Πρὸς δὲ τοῦτοις καὶ τὸν βασιλέα τῆς ἐμῆς κρατῆσαι χειρὸς καὶ πρὸς τῇ κεφαλῇ τῆς κλίνης αὐτοῦ παραστήσαι: με, καὶ μετὰ δύο χλαμύδων τὴν εἰσοδὸν ποιησάμενον μηδ' ὄλιως εἰς προσκύνησιν κάμψαι γόνυ ἢ τράχηλον τῶν ἀνάκτορι. Audiamus jam, quid horum concessum, quid negatum fuerit. Igitur τὸ μὲν ἐξαναστῆναι τοῦ βασιλικοῦ θρόνου αὐτὸν οὐ προσεδέξαντο, internuntii nemp̄e Alexii, ἀλλὰ καὶ ὡς περιττὴν τὴν αἴτησιν ἀπεπέμψαντο. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο ἀπεδοκίμασαν, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ κλίνειν γόνυ μήτε τράχηλον εἰς προσκύνησιν τῷ βασιλεῖ. Hæc negata; ista admissa, τὸ τινας τῶν πορβιωτέρων συγγενῶν μεταβῆναι διέστημα ἱκανόν, καὶ οὕτω τοῦτον προσδέξασθαι — ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ τῆς χειρὸς τοῦτου τὸν βασιλέα ἐράψασθαι καὶ στήσαι πρὸς τῷ ἄνωθεν μέρει τοῦ βασιλικοῦ σκίμποδος — item τὸ σὺν δυοῖν χλαμύδων εἰσελθεῖν οὐκ ἀπεπέμψαντο. Conf. Polyb. p. 1037. ed. Gronov., ubi de Philippi cum Tito colloquio narrat. Traducta fuit a Parthorum regibus hæc superbia ad Romanos imperatores primos, et deinde per hos ad Græcos Byzantinos, ut patet ex Athenæo p. 152 sine, et ex iis, quæ de mensa ἀποκοπτῆ ad p. 142 dicam.

(19) Aut ad hunc aut ad Referendarium pertinet, quod in membranarum margine paulo inferius adscriptum erat ἐν ἄλλῳ (nemp̄e ἀντιγράφῳ) ὁ καστρήσι c.

προειρημένη τάξει και ἀσπασίμενοι τὸν βασιλέα, ἀπέρχονται και ἴστανται ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει τοῦ αὐτοῦ τρικλίνου, και αὐτοὶ ἀπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου. Καὶ ἐξελθὼν πάλιν ὁ ὀστιάριος ἀπὸ καλεῦσεως διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου, εἰσάγει διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους βῆλον γ', ἡγουμένους· εἰσελθόντες δὲ και αὐτοὶ και προσκυνήσαντες ἐκ γ', ἀσπάζονται τὸν βασιλέα ὃν τρόπον και οἱ πρὸ αὐτῶν, και διελθόντες διὰ τοῦ δεξιῦ μέρους, ἴστανται ἀπὸ τῶν μητροπολιτῶν και ἐπισκόπων.

Γ'. Καὶ εἴθ' οὕτως λαβὼν ὁ τῆς καταστάσεως τὸν βερενδάριον, βίπτει αὐτὸν πρὸς τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως· ἀσπασίμενος δὲ τοὺς και τὰ γόνατα αὐτοῦ, ἀναστὰς ἀσπάζεται τὸν βασιλέα, και ἀπελθὼν, ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει ἴστανται μετὰ τοῦ κλήρου τῆς ἐκκλησίας ἐν τῷ αὐτοῦ βαθμῷ, και εὐθέως ὁ τῆς καταστάσεως ἐξέρχεται· νεύων δὲ ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, λέγει· «Κελεύσατε.» Καὶ ἀπελθόντες πάντες οἱ εἰσελθόντες διὰ τῶν τριῶν βῆλων, ἴστανται ὁμαδὸν ἐν τῷ κατωτέρῳ μέρει τῆς χρυσοῦς τραπέζης. Ὁ δὲ βασιλεὺς και ὁ πατριάρχης ἀναστάντες, ἴστανται ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μέρει τῆς αὐτῆς χρυσοῦς τραπέζης, βλέποντες πρὸς ἀνατολάς, και ποιεῖ ὁ πατριάρχης εὐχὴν συναπτῆν ⁹⁹ (20), και τελεσθείσης τῆς εὐχῆς, λέγει ὁ πραιποσίτος· «Κελεύσατε.» Καὶ ἐξέρχονται ἅπαντες οἱ ἱερεῖς τε και ἡγούμενοι, και ὑπερεύχονται τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ τοῦ πατριάρχου εἰσέρχονται ¹ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ φάρου, κάκεισε τελοῦσι τὴν θείαν λειτουργίαν, και στοιχηθέντος τοῦ κληρωρίου, γίνονται μίνσαι, και οἱ μὲν κληθέντες ἱερεῖς τε και ἡγούμενοι μένουσιν ἐν τῷ παλατίῳ· οἱ δὲ λοιποὶ εὐχόμενοι χρήματα ἀναχωροῦσι και αὐτοὶ ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα. Τελεσθείσης δὲ τῆς θείας λειτουργίας, ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας μετὰ τοῦ πατριάρχου και εἰσέρχεται ἐν τῷ χρυσωτρικλίνῳ· εἰσέρχονται δὲ και οἱ κατὰ συνθήειαν ἱερεῖς ἀπὸ καλεῦσεως και ποιοῦσι τὸν στίχον, και ἴστανται ἐνδὸν τοῦ βήλου ἐν τῇ καμάρα τῆ οὐρῆ ἐκ δεξιῶν τῶν ἀργυρῶν πυλῶν (21) τοῦ χρυσωτρικλίνου, και ἐκβάλλει τὸ ὠμοφόριον ² αὐτοῦ, και λαβόντες οἱ ἱερεῖς, ἤγουν οἱ κουβουκλείσιοι (22), ἐξέρχονται.

Δ'. Ἐκβαλόντες δὲ τοῦ βασιλέως τὸ σάγιον, ὅπερ φορεῖ, καθίζονται ἀμφότεροι ὁ τε βασιλεὺς και ὁ πατριάρχης ἐν τῇ ἀποκοπτῇ, τραπέζῃ, εἰσενεγκάν-

A monasteriis præfectos adducit. Qui et ipsi ingressi et ter imperatorem venerati, eum salutant more cæterorum, qui ante ipsos advenerant, servato, et ad dextrum latus digressi, post metropolitas et episcopos stant.

III. Sic pariter cerimoniarius referendarium ad pedes imperatoris prosternit: is genua pedesque osculatur; quo facto surgit et imperatorem osculatur: mox ut abiit, in sinistro latere in eodem cum clero gradu stat, et statim cerimoniarius exit, imperator autem præposito signum dat, qui dicit: «Jubete.» Et postquam omnes in tribus velis ingressi abiere, in inferiori latere aureæ mensæ una adstant. Imperator vero et patriarcha surgunt et in superiori parte aureæ mensæ ad orientem versi stant, jubente patriarcha, ut collecta instituat, quibus finitis, præpositus dicit: «Jubete.» Et egrediuntur sacerdotes et hegumeni omnes imperatori felicia precaturi. Deinde imperator et patriarcha ad templum Sanctæ Deiparæ in pharo divinam liturgiam celebraturi procedunt et instructo convivio, ferula apponuntur, vocatique sacerdotes et hegumeni in palatio manent: cæteri vero, postquam munera accepere, et ipsi fausta imperatori precati abeunt. Peracto divino officio, imperator una cum patriarcha ex ecclesia redit aureumque triclinium cum sacerdotibus, qui stichum faciunt, intrat: patriarcha, postquam mensæ benedixit, abit et intra velum in camera ⁵⁷ ad dextrum latus argentearum portarum aurei triclinii sita omophorium deponit, quod postquam sacerdotes seu cubicularii accepere, egrediuntur.

IV. Imperator autem, postquam sagum, quod gestat, exuit, utrique, imperator et patriarcha, mensæ magnæ accumbunt et semel, allatis a cubiculariis

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁹ συναπτῆν R., συναπτῆν cod. et ed. ¹ εἰσέρχεται ed. ² ὠμοφόρον cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(20) Est ex idiographia librarii (*edebatur* συν- D απτεῖν) qui η et ει promiscue habere consuevit. Ita supra p. 54. cap. XIII pro εἰσελθεῖν (ut ibi recte est editum) dederat εἰσελθῆν. Est autem εὐχὴ συναπτῆ vel simpliciter ἡ συναπτῆ *collecta*, oratio, quæ inter psalmos aut alias quasvis proluxiores orationes a diacono pronuntiatur, et psalmos aut preces connectit, συνάπτει, unde ipsi nomen. Vid. DC. Gloss. Gr. h. v.; vertunt quoque *exclamatio*. Vid. Nicol. Rayæ dissert. ad acoluthiam officii græci t. II, Actor. SS. mens. Junii p. XXX, Heinec. III, p. 278, Gretser. ad Codin. p. 172. Vel etiam sicut dicta fuit hæc oratio, quia absque pausa et interpolatione recitabatur. Certa συνάπτειν pro uno continuo spiritu *seriem verborum odoratum recitare* habet Polvænus p. 537.

(21) Jam aliquoties mentio facta portæ argenteæ, id est argentea lamina obductæ. Succurrit nunc hoc annotare, portam illam argenteam chrysotriolini fuisse opus Constantini nostri Porphyrogeneti. Vid. Script. post Theophan. p. 281. [Erat olim in Basilica S. Petri porta argentea. Mabillon. Iter Ital. p. 244.]

(22) Cubuclesii dignitas est ecclesiastica. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v., qui tamen fatetur non bene nosse quodnam ejus munus fuerit. [Joannes Cameniata, qui de Thessaliæ excidio scripsit, erat κουβουκλείσιος, ut in titulo appellatur, quod in margine edit. Combesianæ p. 317, hoc scholio exponitur: Κληρικὸς τῶν ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων τεταγμένων εἰς.] Obscure et prave. In fine libelli appellatur ille Cameniata κουβουκλείσιος τῆς ἀγιοτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης.

iis vasis, quæ cucumaria vocantur, potum sumunt. Mos enim est, ut dum imperator cum patriarcha convivium celebrat, cubicularii cucumaria afferant. Sic, uti dictum est, mensæ præfectus intrat et in limine portarum argentearum subsistit. Mox imperator præposito, hic mensæ præfecto, signum dat, qui postquam velum manu pulsavit, silentiarii illud sursum tollunt, et amici ingrediuntur; per hanc septimanam enim in unoquoque introitu et exitu ejusdem veli a silentiariis portatur. Ingressi autem amici venerandæ aureæ mensæ imperatoris æque ac appositæ tabulis, dumque missus et reliquus apparatus in cœnaculum afferuntur, assident, dumque singuli missus tabulæ imponuntur, imperator patriarcham ad eorum benedictionem invitat. Is igitur unicuique metropolitaram pro sua præcellentia et dignitate id injungit ac benedicit, omnique mensæ ritu peracto, surgunt et imperatori fausta precati abeunt: solus imperator cum patriarcha ad mensam remanet. Postquam vero adhuc semel potum sumpserit, imperator sagum suum induit: vocati sacerdotes intrant, et patriarcha omophorio suo in dicta camera per sacerdotes indutus, abit. Hi stichum faciunt, deinde patriarcha panem benedictum imperatori tradit, sacerdotes egrediuntur, et postquam imperator et patriarcha se adorarunt et salutarunt, ille ad suum cubiculum abit, patriarcham vero præfecti cubiculo et cubicularii excoipiunt ipsumque usque ad spatharicium portam comitantur.

καὶ ἐξέρχοντα οἱ ἱερεῖς, καὶ προσκυνήσαντες ἀμφοτέροι ἀλλήλους ὅτε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης καὶ ἀσπασάμενοι, ὁ μὲν βασιλεὺς εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ, τὸν δὲ πατριάρχην λαβόντες οἱ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου καὶ οἱ κουβικουλάριοι, διασώζουσιν αὐτὸν μέχρι τῆς πύλης τοῦ σπαθαρικίου (25).

CAPUT XV.

Observanda in vigilia septimanæ renovationis.

Omnes tuniis albis induti, ut dictum est, in palatium conveniunt, quo aperto, SS processio novum triclinium, quod Justiniani vocatur, intrat. Hora autem adveniente, cœnaculum paratur feru-
laque apponuntur. Vocati ad convivium amici manent, cæteri omnes domum petunt. Imperator egressus, aureæ mensæ in aureo triclinio cum amicis, quos vocari jussit, assidet hi toto convivii ordine peracto, surgunt et omnes domum abeunt. Sciendum est, eundem morem et sequenti die seu Sabbato ejus septimanæ obtinere.

ἐρχονται ἕκαστος ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν. Ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ αὐτὴ τάξις παρακολουθεῖ καὶ ἐπὶ τῇ αὔριον, ἥγουν τὸ Σάββατον τῆς αὐτῆς ἑβδομάδος.

² ἐν τῇ ὁδῷ ed. ⁴ στείχεται ed.

VARIE LECTIONES.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(23) Videntur calices ampli ventris ad instar cymbalorum aut dimidiati globi fuisse, et nomen a cucumis traxisse, vasis æneis ventricosas, in quibus aqua solebat caleferi. Lin. 12, pro ὁδῷ leg. est οὐδῶν e codice, ut supra jam monui.

(24) Hæc verba aut huc non pertinent, aut mutila sunt. Ego certe non percipio quid sibi velint. Εἰσοδιέδοδος est vox novæ græcæ compositionis, *introitus et exitus*. Intelligimus igitur ex hoc loco,

Α των δὲ τῶν κουβικουλαρίων τὰ κουκουμάρια (23), πίνουνσι πρὸς ἄπαξ. Τῇ γὰρ τάξει ταύτῃ εἰσέρχονται τὰ κουκουμάρια διὰ τῶν κουβικουλαρίων, ἦνίκα ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ πατριάρχου ἀριστᾶ· Καὶ εἶθ' οὕτως, ὡς προεῖρηται, εἰσέρχεται ὁ τῆς τραπέζης, καὶ ἴσταται ἐν τῷ οὐδῶν ² τῶν ἀργυρῶν πυλῶν. Εἶτα νεύει ὁ βασιλεὺς τῶν πραιποσίτων, κάκεινος τῶν τῆς τραπέζης. Τοῦ δὲ τῆς τραπέζης νόξαντος τὸ βῆλον μετὰ τῆς χειρὸς, αἴρουσιν αὐτὸ σιλεντιάριοι ὑπερθεῖν, καὶ εἰσέρχονται οἱ φίλοι· διὰ γὰρ τῆς ἑβδομάδος ἐν ἑκάστη εἰσόδῳ καὶ ἐξόδῳ τοῦ αὐτοῦ βήλου ὑπὸ δύο σιλεντιαρίων βαστάζεται. Εἰσελθόντες δὲ οἱ φίλοι, καθέζονται ἐν τῇ τ.μ.ί.α χρυσῇ τραπέζῃ τοῦ βασιλείου, ὡσαύτως καὶ ἐν τοῖς παρατραπέζοις, ὡσαύτως καὶ ἐν ταῖς τῶν κλητῶρων εἰσοδιεξόδοις μίνων τε καὶ λοιπῶν χειρῶν (24)· ἐν δὲ τῇ εἰσόδῳ τοῦ ἐνὸς ἐκαστοῦ μίνου ἐν τῇ τραπέζῃ ἀξιοὶ ὁ βασιλεὺς τὸν πατριάρχην πρὸς τὸ εὐλογῆσαι. Ὁ δὲ πατριάρχης προτρέπεται κατὰ μίνον ἐνὶ ἑκάστῳ μητροπολίτῃ κατὰ τὴν αὐτοῦ προκαθεδρίαν καὶ εὐλογεῖ, καὶ πάσης τῆς τοῦ τραπέζου ἀκολουθίας τελεσθείσης, ἀνίστανται, καὶ ὑπερευξέμενοι τὸν βασιλέα ἐξέρχονται, καὶ μένει ὁ βασιλεὺς μετὰ μόνου τοῦ πατριάρχου ἐν τῇ τραπέζῃ. Πιόντας δὲ πάλιν πρὸς ἄπαξ ἀνίστανται, καὶ εὐθέως ὁ βασιλεὺς περιβάλλεται τὸ σάγιον αὐτοῦ, προσκληθέντες δὲ καὶ οἱ ἱερεῖς εἰσέρχονται, καὶ περιβαλλόμενος ὁ πατριάρχης τὸ ὠμοφόριον αὐτοῦ ἐν τῇ προλεχθείσῃ καμάρα διὰ τῶν ἱερέων, ἐξέρχεται. Καὶ ποιῶσι τὸν στίχον, καὶ μετὰ τὸν στίχον ἐπιδίδωσιν ὁ πατριάρχης τῷ βασιλεῖ εὐλογίας,

C

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΕ'.

Ἅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ παρασκευῇ τῆς διακαινησίμου.

Προέρχονται ἅπαντες ἐν τῷ παλατίῳ ἡλλαγμένοι ἀπὸ λευκῶν χλανιδίων, ὡς προεῖρηται· ἀνοίξαντος δὲ τοῦ παλατίου εἰσέρχεται ἡ προέλευσις ἐν τῷ νέφῳ τρικλίνῳ τῷ καλουμένῳ Ἰουστινιανῷ. Καταλαβούσης δὲ τῆς ὥρας, στοιχεῖται ⁴ τὸ κλητῶριον, εἶθ' οὕτως γίνονται μίνσαι. Καὶ οἱ μὲν κληθέντες φίλοι πίνουσιν, οἱ δὲ λοιποὶ ἅπαντες ἀπέρχονται ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξελθὼν καθέζεται ἐπὶ τῆς χρυσοῦς τραπέζης ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ μετὰ τῶν φίλων, ὧν ἐκέλευσε κληθῆναι, καὶ πάσης τῆς τοῦ τραπέζου ἀκολουθίας τελεσθείσης, ἀνίστανται καὶ ἀπέρχονται.

D

singulos missus a patriarcha, aut eo, cui is id muneris deputare voluisset, prius benedictos fuisse, antequam consumerentur, et patriarcham consuevisse metropolitam id delegare, et unum post alterum, singulos ad singulos missus, secundum ordinem Ecclesiarum, quibus præerant, excitasse.

(25) Spatharicium videtur statio aut habitatio spathariorum fuisse, prope Circum, ut ex aliis Nostri locis patet.

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ Κυριακῇ τοῦ ἀντίπα-
σχα, ἀπιόντος τοῦ βασιλέως ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σο-
φίᾳ.

Ἐισέρχεται ἡ προέλευσις ἀπὸ ἀλλαξίμων εἰς τὸ ὧ
Ἰουστινιανόν, καὶ περὶ ὧραν τρίτην δίδονται μίν-
σαι, καὶ γίνεται μεταστάσιμον (26) ἐν τῷ κονιστω-
ρίῳ, καὶ ἀπέρχονται οἱ δεσπότες εἰς τὸν αὐγούστια,
καὶ ἀλλάσσοι τὰ διδητήσια καὶ τὰς χλαμύδας καὶ
ἐξέρχονται. Καὶ γίνεται ἡ πρώτη δοχῆ, τῶν πατρι-
κίων ἐν τῷ ὀνοποδίῳ· καὶ λέγει ὁ τῆς καταστάσεως·
« Κελεύσατε » καὶ ἐπέυχονται « Εἰς πολλοὺς χρό-
νους. » Καὶ ἐξέρχονται ἕως τοῦ μεγάλου (27) κονισ-
τωρίου, ἔνθα ἴστανται ὑπατοὶ κονιστωρίων ὧ (28)
καὶ οἱ λοιποὶ συγκλητικοὶ, καὶ στάντων τῶν δεσπο-
τῶν εἰς τὸ κιβώριον (29) ἐπάνω τῶν προφυρῶν γρα-
δηλίων, πίπτουσι οἱ συγκλητικοὶ πάντες ἅμα τοῖς
πατρικίοις, καὶ ἀναστάντων αὐτῶν, λαμβάνει ὁ σιλεν-
τιάριος νεῦμα διὰ, (30) τοῦ πραιποσίτου καὶ λέγει·
« Κελεύσατε » οἱ δὲ « Εἰς πολλοὺς χρόνους, » καὶ
ἀπέρχονται διὰ τῶν σχολῶν. Τὰ δὲ μέρη ἴστανται
κατασφραγίζοντα καὶ μόνον, οἱ δὲ νοτάριοι καὶ οἱ
μαῖστορες λέγουσι τοὺς ἰάμβους. Καὶ διὰ τοῦ χυτοῦ
ἀπέρχονται εἰς τὰ κατηχοόμενα οἱ δεσπότες καὶ μόν-
ον ἕνα τοῦ κουβουκλείου καὶ τῶν σιλεντιαρίων ὧ
καὶ λειτουργοῦσιν ἐκεῖσε καὶ ἀριστοῦσι ὧ μετὰ τοῦ
πατριάρχου, καὶ ὑποστρέφοντες φοροῦσι τὰ διδητή-
σια οἱ δεσπότες καὶ τζιτζάκια, καὶ ὑποστρέφουσιν ὀψικιούμενοι ὑπὸ τῶν πατακίων καὶ σιλεντιαρίων φορούντων
σγία ἀληθινὰ, καὶ εἰσέρχονται διὰ τοῦ Κυρίου τῆς ἐκκλησίας.

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ τετράδι τῆς μεσοπεν-
τακοστῆς καὶ τῆς ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Μωκίου
προελεύσεως.

Α'. Προέρχονται ἅπαντες οἱ ἄρχοντες ἐννύχιοι ἡλ-
λαγμένοι ἐν τῷ παλατίῳ, ἤγουν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Κυ-

Α

CAPUT XVI.

*Observanda Dominica secunda post Pascha, imperatore
ad Sanctæ Sophiæ abeunte.*

Processio in mutatoriis triclinium Justiniani
ingreditur, circa horam tertiam ferula afferuntur
et metastasium in consistorio fit: domini ad
augustum abeunt, diabetes chlamydesque mutant
et prodeunt. Prima receptio a patriciis in onopodio
instituitur, ubi cerimonarius dicit: « Jubete, » et
precantur: « In multa bonaque tempora, » etc.
Inde ad magnum consistorium, ubi comites in con-
sistorium cæterique senatores adsunt, procedunt,
dominisque in ciborio super porphyreticis gradibus
stantibus, senatores omnes una cum patriciis se
prosternunt, et postquam surrexere, silentiarius
signum per præpositum accipit et dicit: « Jubete; »
ipsi vero: « In multa bonaque tempora » acclamant,
perque scholas abeunt. Factiones quoque adsunt,
tantum imperatorem signantes, notarii vero et
magistri iambos dicunt. Domini per concamerationem
ad catechumena soli cum cubiculariis et
silentiariis abeunt, peractoque ibi divino officio,
cum patriarcha convivantur, revertentes diabetes
et tiztacla gestant, a patriciis et silentiariis stipati,
qui saga purpurea gestant, perque ecclesiam Do-
mini ingrediuntur.

B

CAPUT XVII.

*Observanda feria quarta septimanæ quartæ
post Pascha et in processione ad templum Sancti
Mocii.*

I. Procere omnes in mutatoriis noctu ad pala-
tium seu ad templum Domini procedunt, quos

VARIÆ LECTIONES.

ὧ εἰς τὸν cod. ὧ ὑπατοὶ, κονιστωρίον R. ex script. cod., κονιστώριο superscripto ο, ὑπατοὶ κονιστω-
ρίου ed. ὧ ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι τῇ Κυριακῇ τῇ αὐτῇ [παύτῃ ed.] τοῦ ἀντίπαρχα ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς
ἐπιπικος ἔμπρατος εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους [τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου ed.] νεωστὶ γὰρ τοῦτο ἐξέβεντο.
ὧ ἀριστῶσι ed,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(26) *Secessus fit, seceditur in consistorium, et
quidem in Circo, aut prope illum. Pag. enim 416,
cf. lego de spathariis τοῦ σπαθαρικίου ἔτι τοῦ
ἰκποδρόμου.*

(27) *Erat nempe parvum quoque consistorium, τὸ
χειμερινόν, hibernum dictum, magno vicinum. D
p. 136.*

(28) *Stant hypati consistorium, id est congre-
diuntur et constant in consistorium, seu in corpus
consistens.*

(29) *Nemo hic de Ciborio sacro vel ecclesiastico
cogitat, de quo plerumque ea vox usurpatur, et cui
debebat propria esse ex origine: sed intelligitur hic
τὸ κιβώριον τοῦ κονιστωρίου, thronus imperialis
in Consistorio sub Ciborio stans, ad quem tribus
gradibus porphyretici marmoris ascendebatur. Est
proprie κιβώριον originis Hebraicæ תרפב notatque τὸ
ἰλαστήριον, arcam fœderis, apud quam expiabantur
Judæi; deinde imitamentum ejus et accessio in
Ecclesiis Christianis, pegma illud quatuor columnis
constans et suffultum, tegens altare sub eo positum,
tecto sive absidato, θολωτῷ, sive pyramidali, sive
tandem plano quadrangulati. Deinde vero propagato
et ampliato usu κιβώριον omne illud dictum fuit,*

quod eundem usum præstaret, quem Ciborium tri-
bunæ præstat altari, id est quod suppositis sellas ho-
mineve tegit, et ab illapsu radiorum solis, aliarumve
aeris injuriarum tuetur, umbraculum, baldachinus:
item lectica gestatilis. Glossæ: Βαστέρνα, κιβούριον
ἐκ ξύλων, ὧ δχοῦσιν αὶ παρθένοι. Item structuræ
illæ aut arcuatæ in summo, aut in conum, pyrami-
demve assurgentes, super sepulcris. Vid. Du Cange
h. v. Veteres quoque reges sub uranico sedisse,
patet e Plutarchi Vitis p. 1389. 3, ed. H. Steph. et
e descriptione throni Alexandri M. apud Diodorum
Sicul. l. xviii, et res nota est. De ciboriis ecclesia-
sticis hoc addam, ob argumenti similitudinem, *arcas
et ecclesias ea fuisse dicta. Coopertura argenti* [id est
argentea] *arca: S. Apollonii memoratur in thesauro
ecclesiæ Canusinæ apud Murator. t. V Rer. Ital. p.
385. Ademar. Caban. (apud Du Cange v. Ecclesia et
Munera): Hic composuit super altare Servatoris Eccle-
siam ex auro et gemmis et argento, quam vocant Mu-
neram, id est minaret, turrim, vel pharum. Propitiato-
rium dicunt auctores, quos Du Cange h. v. laudat
exacte ad originem Hebraicam vocis Κιβώριον.*

(30) *Διὰ, per, accipit νεῦμα, divinam annulationem
ab imperatore per præpositum tanquam per traducem.*

inter patricii, strategii, praepositi, ostiarii et primicerii saga purpurea, eunuchi, protospatharii aequae ac barbati protospatharii, spatharocubicularii et cubicularii a camisiis specia purpurea, spatharocubicularii etiam dextralia sua, candidati vero, mandatores et scribones stolas suas pro more gestant. Aperto palatio, quod templo Dei proximum est, imperator scaramangio albo aureis clavibus ornato et a praeposito coronatus, e porta ejus egreditur, ubi eum patricii et strategii excipiunt. A quibus omnibus stipatus, ad magnam portam exhibitorum, ubi scribones promoventur, procedit, et equo ephippio aureos lapidibus et unionibus ornato, in cuius quatuor pedibus cauda taeniæ seu brandea pendent, vectus, per cortinam et chalcen transit. Patricii, strategii et cubiculo praefecti cum universo senatu, saga purpurea gestantes, extra cortinas equis conscensis, cum silentiariis, expræ-

Α ρίου, φοροῦντες σαγία ἀληθινὰ, πατρικιοὶ τε καὶ στρατηγοὶ, πραιπόσιτοι τε καὶ δοσιῆριοι καὶ πριμικήριοι· οἱ δὲ εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι * (31) σπέκιά ἀληθινὰ, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ βαρβάτοι πρωτοσπαθάριοι, οἱ δὲ σπαθαροκουβικουλάριοι καὶ οἱ κουβικουλάριοι ἀπὸ καμινσιῶν, βασιάζοντες οἱ σπαθαροκουβικουλάριοι καὶ τὰ διστράλια αὐτῶν, οἱ δὲ κανδιδάτοι καὶ μανδάτορες, ὡσπύτως καὶ οἱ σκρίβωνες, τὰς ἑαυτῶν στολὰς, ὡς εἴθισται αὐτοῖς ἀνοίξαντες δὲ τοῦ παλατίου ἐπὶ τοῦ Κυρίου (32), φορῶν δὲ βασιλεὺς σκαραμάγγιον δίσσπρον (33) χρυσόκλασθον καὶ στεφθεὶς ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου, ἐξέρχεται ἔξω τῆς πόλεως τοῦ Κυρίου, καὶ δέχονται αὐτὸν ἐκεῖσε πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ. Καὶ δηριγευόμενος ὑπ' αὐτῶν πάντων, ἐξέρχεται μέχρι τῆς μεγάλης πόλεως τῶν ἑσκουδίτων, ἐν ᾗ καὶ οἱ σκρίβωνες προβάλλονται· ἵππευεὶ δὲ ἐκεῖσε ὁ βασιλεὺς ἐπ' ἵππου ἑστρωμένῳ ἀπὸ σελοχαλίνου χρυσοῦ διαλίθου χεϊμευτοῦ (34),

VARIAE LECTIONES.

* ἀσπαθάριοι od.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(31) Id est protospatharii (*εδεβatur ἀσπαθάριοι*). Sæpe α inat compositione πρώτων valet. In membranis quidem nostris α illius notionis aut triangulo æquicruri, basi destituto, aut transversa virgula f designatum erat. Ad prius idque frequentius exemplum curavi ego, in illa parte, quæ sub meis oculis impressa fuit, a typographis hunc characterem poni, α. Mos ille, α pro πρώτος scribendi, antiquus est. Artemidorus aquilam in Onirocriticis ait *primum animum* notare. Ergo ἀετός idem est atque α' ἔτος, id est πρώτων ἔτος. Locus hic est p. 107, Mn. 17: Σημαίνει δὲ ὁ ἀετός καὶ τὸν ἐνεστώτα ἐνιαυτόν. Ἔστι γὰρ τὸ ὄνομα αὐτοῦ γραφὴν οὐδὲν ἄλλο ἢ πρώτων ἔτος. Quia vero πρώτος et εἰς eodem signo α solebant exprimi, factum fuit, ut socordes aut imperiti librarii lectoresve aut typhothetæ unum pro altero ponerent e. c. ἢ μία τῶν Σαββάτων reperitur pro ἡ πρώτη τῶν Σαββάτων, die Paschatis festo, qui error e signo α aut α' natus fuit.

(32) Ita quoque M. Ego vero non dubito quædam hic excidisse.

(33) Amant Græci recentiores particulam διὰ et in compositis colores notantibus præponere, ut *διερόδον, διχίτρινον, διτένετον*, etc. Nihil arguet hoc significationem, sed notant ea simpliciter *album, roseum, citrinum, venetum*, etc. Retinent quædam eorum adhuc Itali, ut *diaspro*. Διὰ vero in hac compositione exprimit *incrustationem*, significat, hunc illumve colorem in rei extrema superficie conspicuum esse. Ita dicitur *διάχρυσον*, non quod totum aureum est, sed quod aureum apparet. Sane p. 369 et 382, ἀργυρὰ *διάχρυσα* opponuntur ὄλοχρῶσις. Contra vero Du Cange v. *Diagnatus* asseverat, διὰ in talibus compositionibus valde augere significationem, ideoque *diacitrinus* vertit *coloris citrini intensioris*; *diacynthinus, hyacinthini coloris intensioris*, etc. Sed annon potius διὰ in his coloribus maculositatem, nonuniformitatem, τὴν ποικιλότητα coloris notat? *διερόδιος, sparsum maculis roseis, χρυσόκλασθον, aureis clavibus ornatum, vel aureo clavo*. Si nempe clavus pro longa lata taeniæ purpurea vel aurea sumatur. Sed putant viri docti clavos fuisse nodos, circellos, quibus vestes arcte ad corpus astringuntur, continentur, *Knöpfe, des boutons*. Veteres gestasse tales in vestibus nodos, saltim minutæ sortis homines, ut milites, apparitores, etc., apparet ex Menologio Basiliano t. II, p. 143. Goar. ad Theophan. p. 207, *κλαδίον* interpretatur *circulus* et

Du Cange χρυσόκλασθικόν, *circellis aureis ornatum* (Gloss. Gr. v. Ἀθήρ, p. 34), Goar autem ad Codin. p. 45, in margine vertit *opere phrygio auro ductili pictum*. Conf. idem p. 47, n. 3, et initio capituli 4, p. 50, *κλαπωτός* (quod idem atque *κλαβωτός*) vertit *filis sericis auro lectis textus*. [Vid. Du Fresne ad Joinvill. p. 295.] Verum non meminerant viri docti, quid clavus esset. Est nempe lata, seu lignum longum, gracile, non admodum latum, sed per omnia ejusdem cressitie et latitudinis. Unde lata taeniæ purpurea tunicæ prætexta *clavus* dicta fuit. Docte vocis significationem exposuit Salmastius ad Scr. II. Aug. I, p. 279 sqq., ubi docuit quid *clavus*, quid *curvus clavularis*, quid *plaustra clavularia* fuissent.

(34) Exponendum mihi eum esse sentiam de re obscuro, et attingendas artes mihi prorsus ignotas, picturam nempe illam, quæ smaltitum vel *smalt* appellatur, veniam statim in ingressu hujus disputationis deprecor, si de rebus incomptis, ut cæcus, quod in proverbio aiunt, de coloribus disputo. Scribitur modo *χεϊμευτόν*, modo *χυμευτόν*, utrumque recte. Nam si *χεϊμών* dicitur a *χέω*, potest quoque *χεϊμα* dictum fuisse, quamvis *κέχυμαι* frequentetur in libris, unde *χυμευτόν*. Et sane *χάρη* περιχειμένον εὐνή (pro περιχειμένον vel *περικεχυμένον*) dixit Herodes Atticus in Dedications statuæ Regillæ vers. 21, ubi non opus erat Salmastio reponere *περικείμενον*. Nam *περιχεῖσθαι εὐνή, sese circumfundere stragulis*, verbum in ea re proprium est. Vid. Athen. p. 484, ἀναπαύου μικρῶς περιχεῖμενος. Dixerunt veteres *χυμα* non tantum liquidum aliquid, sed etiam massam solidam, cujus superficies æquabilis, nitida, velut vitrum aut glacies esset. Ita Sophocles apud Stobæum in Eclogis Grotianis p. 263, *χυμόν* appellat *aquam congelatam*, acoretum digitis glaciæ frustum, amorem glaciæ comparans. Dubium igitur, *χυμευτόν* sitne id, quod Latini medio ævo *fusile* appellabant, id est, non cusum malleo diductumque vi, sed ex fervente liquido metallo una fusione in debitam formam coactum; an sit ejusmodi compositio, qualis erat, testibus auctoribus, illa mensa sacra, a Justiniano M. in Sancta Sophia a se condita dedicata, fundo aureo, sed cui contritæ gemmæ, margaritæ, argentum aliæque materiæ pretiosæ admistæ et in unam massam conflatæ atque colliquatæ erant; an tandem fuerit *χυμευτόν* smaltitum, quale nostrum hodiernum est; aut alia quædam ratio imagines in

ἡμπεριεμένου ἀπὸ μαργάρων· ἐν δὲ τοῖς τέσσαρσι ποσὶ A τοῦ αὐτοῦ ἵππου καὶ τῇ οὐρᾷ πρᾶνδιοι πέτασοι ἀποκρέμανται, καὶ διέρχεται διὰ τῶν χορτίνων καὶ τῆς χαλκῆς. Οἱ δὲ πατρίκιοι καὶ στρατηγοὶ καὶ ἄρ-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

metallis pingendi. Nulla harum conjecturarum caret specie, quod de singulis ostendam.

Fusile appellabant Latini, ut dixi, oppositum cuso malleis. Memorabilis est locus apud Du Cange v. *Absida*, id est, sandapila reliquiis sanctorum onusta. *Absida, quam deserebant, erat fusilis ex auro et argento, quod electrum dicitur.* Scilicet illa a composito, qua ad auri tres partes quarta argenti accederet, *electrum* dicebatur illo ævo; v. Chilmead, ad Malal. t. II, p. 161, et DC. v. *Freda et Capa cum tintinnabulis.* Utrumque idem valet, *fusile et electrum*; nempe *elictum*, eliquatum, fustum; adeoque idem cum *χυμευτόν* esse potest; et potuerunt secuta tempora idem *χυμευτόν*, id est *χυμόν* appellasse, quod priores fustum, fusile et electrum. At quid sunt *imagines fusili opere cælatæ.* Chronicon Abbatissæ B S. Trudonis l. vi, p. 403, apud Du Cange memorat *pelviculam inius habentem imaginiolas fusili opere cælatas.* Non possum aliter animo concipere quam fuisse pelvium, quæ non cusa malleo, sed et crucibulo et forma quadam argillacea, in qua effectæ prius fuissent illæ imagines, fusa fuerit; qualia necesse quoque est ut fuerint *vitrea vascula anaglypha fusilitate cæolata*, quæ citat Petrus Damianus in Vita S. Odilonis, Nam alias contradicere sibi videtur, qui *fusilitate cælatum* dicit. Accipiendum igitur vocabulum *cælatum* pro habente figuras exstantes, easque non celo insculptas, sed ab illa forma, in quam vitra fusa fuerunt, sub ipsa fusione et congelatione impressas. Fuitne talis quoque discus, quem *speciosus imaginibus incaustus insculptum* dicit Joannes Damascenus in Synodica ad Theophilum imperatorem: *Ἡμετέριον καὶ ἴδε τὸν μέγιστον αὐτοῦ δικόν, εἰς ὃν περ ἔγκαιστικοῖς καλλιεργήμασιν ὁ μυστικός τοῦ Χριστοῦ δείκνυται μετὰ τῶν δώδεκα ἀποστόλων ἔγκικλάπτο.* Intellegerem locum, si auctor aut omisisset *ἐγκαιστικοῖς*, aut pro ultima voce dixisset *ἐγγέγραπτο.* Jam vero non potest aliter accipi, quam fustum fuisse hunc discum formatumque in forma, quæ ipsi signa sua imprimeret. Adeoque erunt τὰ ἔγκαιστικὰ καλλιεργήματα formosæ imagines per fusionem impressæ. Aut sic quoque potest locus reddi: insculptas cælo figuras deinceps coloribus incrustatas, et hos colores super igne vivo inustus fuisse. Quo de genere picturæ deinceps dicetur.

Dixi porro, τὸ *χυμευτόν* esse posse illam compositionem, quam Græci novi electricam appellant, mensæ magnificentiam enarrantes, quam aræ S. Sophiæ Justinianus instravit. Si talis fuit illa compositio, qualem Græculi perhibent (at mihi quidem somnari videntur, et nugas suas Justiniano affingere), fuit procul dubio ridicula et insana; fuit tamen ætas illa stultitiæ omnis capax. Audiamus igitur, qualis ea fuerit compositio. *Χρυσὸν καὶ ἄργυρον, ait Codinus apud Du Cange ad Paulum Silentiar. p. 567, qui plura hac de mensa habet, λίθους τε τιμίους ἐκ πέντων, μαργαρίτας, χαλκόν, σίδηρον, μόλιβδον, ὕελον, καὶ πᾶσαν ὕλην τετριμμένην καταμίξαντες ἀμφοτέρα καὶ χωνεύσαντες ἔχουσαν ἄββαχίον.* Alius ait: Justinianum coactis omnibus, quæ terra, aer et aqua ferunt pretiosis vilibusque, τὰ μὲν κρείττονα καὶ τιμιώτερα πλεῖω, τὰ δὲ ἐνδεέστερα ἐλάττω, τὰ τεκτὰ τήξας, τὰ ξηρὰ ἐπέβλαεν, καὶ οὕτως εἰς τύπον ἐπιχίας συνεπλήρωσεν αὐτήν. Ὅθεν καὶ ποικίλη φαινόμενη θάμβος παρέχει τοῖς εἰς αὐτήν ἀπειροῦσιν. Ibidem citat Du Cange e Glossis ms. hæc: *Ἡλεκτρον χάλκωμα κα. θαρόν ἢ ἀλλότυπον χρυσοῦν, μεμιγμένον ὕελω καὶ λίθοις, οἷας ἦν κατασκευῆς ἢ τῆς Ἁγίας Σοφίας τρά-*

fectis et cerimoniario, in medio ipsorum procedente et pompam ordinante, imperatorem comitantur; reliqui pedibus euntes hi sunt: spatharii dextralia scutariaque sua gestantes, candidati simili habitu,

πεζα. Videtur tamen talis compositio ne quidem possibilis esse. Quapropter crederem potius, tabulæ illi Justinianæ infixas fuisse gemmas et margaritas, et fumo aliisve chymicis liquoribus adspersos varios colores, ut in variis distantibus spectanti varios colores exhiberet. Frenum et sella, quæ Nostro memorantur, tali auro *χυμευτόν* vestita, posunt ad hunc modum auro fuso in varias formas et gommis atque margaritis ope glutinis cujusdam infixis respersa fuisse.

Sed potuere quoque picta fuisse imaginibus. Certe sunt loca, in quibus *χυμευσις* notare videtur picturam in metallo, sive jam illa adhuc recens et madda, ut maneret, incocta metallo fuerit, sive illi superinducta crusta vitrea etiam incoquenda, sive tandem laminæ tenues aureæ argenteæve coloratæ pro lubitu pictoris eo modo primum componerentur, deinde vi ignis colliquarentur, et conferruminarentur, ut in musivis cum vitreis staminibus fiebat. Sane non ignorasse veteres artem metalla colorandi patet ex Plutarchi Pericle pag. 289 antep. ed. H. Stephani, ubi ait distinguendum: *Βαφεῖς χρυσοῦ, λινδρες αὐρι, μαλακτῆρες ἐλέφαντος ἐμολιτρες εβορις*, ad inde conficienda varia corpora. Narrat quoque Philostratus l. i Vit. Apoll. Tyan. p. 71, Indos habuisse imagines e variis metallis compositas, varietate coloratas. Quæ quamvis fabulosa sint et conficta, apparet tamen, Philostratum ea ad sui sæculi morem conflixisse, quod non fuisset facturum, si modus metalla pingendi, aut varii coloris metalla in unius imaginis massam componendi notus tunc nondum fuisset. Si certe constaret, quid fuisset medio ævo *smaltitum opus*, posset dici, quid fuerit τὸ *χυμευτόν*. Nam unum idemque fuisse utrumque, admodum probabile fit, cum aliis ex

C argumentis, tum e loco Chronici Casinensis, III, 33, ubi dicuntur peritissimi artifices operis smaltitii Byzantio petiti fuisse, illo propemodum tempore, quo τὰ *χυμευτά* in usu CPoli erant. *Ad regiam urbem quamdem de fratribus cum litteris ad imperatorem, et auro XXXVI librarum pond. transmittens, auream ibi in altaris facie tabulum cum gemmis ac smaltis valde speciosam parari mandavit, quibus videlicet smaltis nonnullas quidem ex Evangelio, scire autem omnes B. Benedicti miraculorum insigniri fecit historias.* Videor tamen mihi verba hæc bene considerans, ex iis intelligere, fuisse smalta vitra metallicis liquoribus imbibitis varie colorata, quæ comminuta stylo tollerentur et pro lubitu pictoris disponerentur super metallo, fornaci deinceps immittendo toto apparatu, quo vitra ad certum gradum cum metallo pariter liquefacta coalescerent in solidum. Adeoque *χυμευσις* et *ἐγκαισσις* idem fuerunt. Constant. Vit. Basil. Macedon. p. 203, *ἀργυρόν σιβαρόν μετ' ἐγκαισσεως* memorat, et eadem pagina, versu, trabem auream, in qua Christi imago μετὰ *χυμευσις* ἐνετέπρωται. *Auri petiæ smaltitæ* apud Anastas. in Benedicto III videntur tabellulæ aureæ esse cum pictis smalto et inustus imaginibus, *Rele totum, ait, e gemmis albaveris et bullis aureis, inclusas etiam auri petias in se habens smaltitas.* Fuisse smaltum veteribus idem, quod nobis est, nempe cylindrosos cavos vitreos varie coloratos, quales quidam filis sericis assutos auris vestarum seu tunicarum adhuc hodie ferunt, patet e Chronici Casinensis III, 57, ubi *coopertiorum sericum altaris memoratur cum urna [id est ora] purpurea ornatum margaritis ac smaltis.* Conf. Du Cange v. *Pernæ*, ubi *smalta impernata sunt cylindri smaltitæ aut filis ad modum pernarum seu pernarum*

scribonēs et mandatores cum virgis suis, omnes imperatorem utrinque ambientes; in medio eorum silentiarii quatuor, virgas aureas gemmis ornatas gestantes, procedunt.

τῆς καταστάσεως διερχομένου ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἰστυάντος τὴν προέλευσιν, οἱ δὲ περὶ οἱ διερχόμενοι τῆ βασιλείᾳ εἰσὶν οὗτοι· σπαθάριοι βαστάζοντες διατρέλια, φοροῦντες καὶ τὰ σκουτάρια αὐτῶν, κανδοῦντες βαστάζοντες ὁμοίως, σκρίβωνες καὶ μανδᾶτορες βαστάζοντες τὰ βεργία αὐτῶν, πάντες δὲ οὗτοι ἔλα κάκειτε διερχέμενοι τὸν βασιλέα, ἐν δὲ τῷ μέσῳ αὐτῶν σιλεντιάριοι τέσσαρες, βαστάζοντες χρυσὰ διὰ λῖθα βεργία, φοροῦντες σαγία ἀληθινά.

II. Ab his omnibus partim equis, partim pedibus euntibus stipatus imperator, per forum, taurum, philadelphium, forum bovis, xerolophum et hexacionium transit. Postquam vero in trivium, ubi templum S. apostoli Onesimi situm est, pervenit, dextrorsum deflectens, per S. Jacobi Persæ transit; inde templum S. martyris Mocii petit. ●● Baptisterium autem ingressus, ubi ad scalas narthecis pervenit ibique manus lavit, per narthecem transit, patricii autem et strategii cum senatu prope portam in cochleam ducentem adstantes, fausta imperatori eo quo diximus modo apprecantur. Deinde a præfectis cubiculo et imperatoris ministris, ceremoniario et silentiariis cinctus, per cochleam ascendit, et paulo ad sinistram declinans, per catechumena narthecis ad suum cubiculum transit, quod ingressus, dibetesium album mutat, ennuchi protospatharii dibetesia alba et sabana mutant, suosque spathobaculos et spathas gestantes, a tergo imperatoris, ut ipsis mos est, procedunt. Cerimoniarius ingressus præpositum monet, tempus processionis cum patriarcha instare, quod imperatori indicat. Quo e cubiculo suo in catechumena super

Α χοντες τοῦ κουκουβουκλείου μετὰ πάσης τῆς συγκλήτου, φοροῦντες σαγία ἀληθινά, ἰππεύουσιν ἐξω τῶν κορτίνων, καὶ οὗτοι μὲν ἐφ' ἵππων διερχόμενοι τὴν βασιλεία μετὰ σιλεντιαρίων καὶ ἀποσπάρχων καὶ τοῦ

Β. Διερχόμενος δὲ ἐπ' αὐτῶν πάντων ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τε πεζῶν καὶ ἐφιππων, διέρχεται διὰ τε τοῦ φόρου καὶ τοῦ ταύρου, τοῦ φιλαδελφίου, τοῦ βόου, τοῦ ξηρολόφου καὶ τοῦ ἑξακονίου. Καταλαβὼν δὲ ἡ τῆ τριόδου, ἔνθα ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Ὁσμίου, ἐκνεύει δεξιᾷ καὶ διέρχεται διὰ τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Πέρσου ἀπὸ δὲ τῶν ἐκεῖσε εἰσέρχεται ἐν τῷ σιπτῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου μάρτυρος Μωκίου. Εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ λουτρῷ καὶ οἱ ἐλθὼν μίχρη τῶν γραδελίων τῶν ἀνερχομένων ἐν τῷ νάρθηκι κάκεισε νιψάμενος, διέρχεται διὰ τοῦ νάρθηκος, στάντες δὲ οἱ πατρίκιοι καὶ στρατηγοὶ μετὰ τῆ συγκλήτου πλησίον τῆς εἰσαγωγούσης πόλτης εἰς τὴν κοχλίαν, ἐπεύχονται τὸν βασιλέα, ἕκαστος αὐτῶν ἐπιπροεῖρηται. Ὁ δὲ βασιλεὺς διερχόμενος ὑπὸ τε τῶν ἀρχόντων τοῦ κουκουβουκλείου καὶ βασιλικῶν οικειᾶσιν, τοῦ τῆς καταστάσεως τε καὶ σιλεντιαρίων, ἀνέρχεται διὰ τοῦ κοχλίου, καὶ μικρὸν ἐκκλίνας ἀριστερῶν, διέρχεται διὰ τῶν κατηχομένων τοῦ νάρθηκος καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν κοιτῶνα αὐτοῦ, καὶ εἰσελθὼν ἀπαλλάσσει διδητήσιον ἄσπρον, οἱ δὲ συνοῦμοι πρωτοσπαθάριοι ἡ ἀπαλλάσσουν διδητήσια ἄσπρα καὶ σαβάνια (35), βαστάζοντες καὶ τὰ σπαθοῦντα αὐ-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰ ἀσπαθάριοι ed. et sic deinceps ubique

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

consertæ, aut margaritis intermixtæ. Non infrequens smalti et smaltiti operis mentio apud scriptores mediæ ævi. Conf. Du Cange hac voce in Gloss. Lat. et in Græco v. Σμάγδος. Ita enim Græci efferebant pro σμάλτος et συναγδόνειν pro σμαλτοῦν. Fallitur tamen vir doctus, illam vocem a mallo vel malta repetens, quæ architectis solida mentum notet. Malta huc non pertinet. Est enim Arabicæ originis: malat notat cæmento consolidare murum, et malat cæmentum, et omne malagma, quod struem lapidum consolidat, coagmentat. Smaltum autem est Germanicum vocabulum, liquatum vel liquorem χρυμὸν notans.

Jam intelligatur, quid sint χρυμεταὶ λίθων χρυσοκλήτων in illo Anastasii Sinaitæ, quod Du Cange ad χριμετόν citat: οὐ γὰρ δὴ χρυσοκόου ἡμᾶς καὶ λιθοργόου καὶ χριμετάς χρυσοκλήτων λίθων ἀπεργάσασθαι βουλομένη ἡ Γραφή καὶ παιδοῦσα ταῦτά φησι. Sunt procul dubio coloratores, tinctorum gemmarum; unde constat, illa quoque tempora novisse artes gemmas adulterandi. Χρυμὸς Græcis liquorem coloratum in specie notat; et quia chymis hoc opus est metallorum aliarumque rerum colores producendi et mutandi, hinc nomen arti mansit quod Arabes suo articulo al auxerunt, unde alchymia nata est. Vid. Du Cange v. Inquifimifare, quod nihil aliud est, quam ἑχρυματίζειν. Non confundendum hoc opus cum opere de nillo, cælituræ specie, quam credo Græcis ignotam proreus fuisse. Vid. Ciampin. Monument. Vet. I, p. 35, et Du Cange v. Nigellum et Μέλαν, ubi

tamen τὸ μέλαν, quod Theophanes et Cedrenus memorant, cum hoc nigello prorsus nihil habet commune, sed est glastum, quod vulneribus acu in carne factis infricatur, et sic stigma facit. Opus de nigello videtur esse tabula illa Isaiæ, vulgo Bernbina dicta, Taurini asservata, ex illis, quæ de ea Késslerus t. I Itiner. pag. 194 retulit. Liceat mihi adhuc unum locum huc quodammodo pertinentem illustrare. Citat Du Cange in v. Mazer hæc et Doublet: *Le hanap du roy S. Louis, dans lequel il buvo, fait de madre avec son couvercle de même matière, garny d'un pied d'argent doré, et dedans iceluy hanap, au milieu du fond, un émail de demy rond taillé de fleurs de lys d'or à champ d'azur.* Vocabulum madre est Arabicum, madr, glebam vel bolum significans, et in specie illam præstantiorem, e qua porcellanæ fiunt. Sed pergamus.

(35) Sabana, lintea, sudori et sordibus faciei atque manuum abstergendis. Vid. Du Cange Gloss. utroque. Heinecc. III, 138. Ni fallor, jam alibi monui, vocem hanc Arabicæ originis esse mihi videri saouân, τὰ ποτεθησαυρισμένα, τὰ ἀπόθετα, a san, sustodivni, præsertim vestem in arca a pulvere, fumo et sordibus contactus. Βαστάζειν et φορεῖν solet Noster sæpe jungere, et illud quidem dicit de armis et rebus, quæ manu librata gestantur, ut dextralis, vel securæ dextrales, hastæ vel halberdæ, virgæ, quales sunt ostiariorum; φορεῖν autem de rebus usurpat, quæ in et ab ipso corpore gestantur dependentes e loro, aut aliunde, ut gladius e balthea dependens. Vix unquam vidi Nostrum hunc morem

τῶν, φοροῦντες καὶ τὰ σπαθία αὐτῶν, διέρχονται ὑπισθεν τοῦ βασιλέως, ὡς εἴθισται αὐτοῖς. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως εἰσελθὼν δηλοῖ τῷ πραιποσίτῳ, ὡς ὅτι ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῆς λιτῆς μετὰ τοῦ πατριάρχου, ὁ δὲ πραιπόσιτος εἰσελθὼν δηλοῖ τῷ βασιλεῖ. Τοῦ δὲ βασιλέως ἐξεληθόντος ἐκ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ ἐν τοῖς κατηχομενίοις ὑπερθεν τῶν βασιλικῶν πυλῶν, εἰσέρχονται οἱ βεσθήτορες καὶ ὑκαλλίσσουσι τὴν χλανίδα τὸν βασιλέα, τὰ δὲ ἐκείσε κρεμάμενα βῆλα ἐν τοῖς κατηχομενίοις κουδικουλάριοι ποιοῦσιν. Ἐξεληθόντα δὲ τὸν βασιλέα ἐκ τῶν βήλων καὶ δηριγευόμενον ¹¹ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, δέχονται ἐκείσε ἔξω τοῦ βήλου πατρίκιοι τε καὶ στρατηγοί, καὶ πεισύντες προσκυνοῦσι, καὶ νεύει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελύσεως τὸν τῆς καταστάσεως, κάκεινος λέγει·

« Κελεύσατε · αὐτοὶ δὲ ὑπερεύχονται τὸ, « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. « Καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ πάντων φοροῦντων τὰ χρυσόταβλα αὐοῶν χλανίδα, κατέρχεται τὸν κοχλιᾶν, καὶ δέχονται αὐτὸν πάλιν ἐκείσε, ἤγουν ἐν τῷ πληρώματι τοῦ κοχλιοῦ, πατρίκιοι τε καὶ στρατηγοὶ σὺν πάσῃ τῇ συγκλήτῳ, καὶ πάντων πεισύντων, νεύει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελύσεως τῷ σιλεντιαρῖῳ, κάκεινος λέγει· « Κελεύσατε · » αὐτοὶ δὲ ὑπερεύχονται · « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. »

Γ. Δηριγευόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῶν ἐκείσε, Β διέρχεται διὰ τοῦ νάρθηκος, καὶ ἐξελθὼν τὴν οὖσαν ἀντικρυ τῶν βασιλικῶν πυλῶν τοῦ μεγάλου ναοῦ πύλην, κατέρχεται τὰ γραδῆλια, καὶ ἐκκλίνας ἐξ ἀριστερᾶς, ἐξέρχεται τὴν πύλην, δι' ἧς εἴθισται αὐτῷ καθ' ἐκάστην προέλευσιν διέρχεσθαι, καὶ ἀπαντᾶ τὴν λιτὴν ἐν τῇ μέσῃ, καὶ ἄψας νηροῦς καὶ εὐξάμενος, προσκυνεῖ τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν καὶ τὸ ἄχραντον Εὐαγγέλιον, εἶτα προσκυνήσαντες ἀμφοτέροι, ὅ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, διέρχεται ἔμπροσθεν τῆς λιτῆς, δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν κατὰ συνήθειαν, διὰ τοῦ λουτήρος, καὶ ἀνελθὼν τὰ εἰσάγοντα γραδῆλια ἐν τῷ νάρθηκι, εἰσέρχεται εἰς τὸν αὐτὸν νάρθηκα καὶ καθέζεται ἐπὶ σελλίου χρυσοῦ ἐξ ἀριστερᾶς τῆς εἰσαγούσης ἀπὸ τῶν βάθρων μίσης πύλης, ¹² ἐδεχόμενος μέχρις ἂν καταλάβῃ ὁ πατριάρχης μετὰ λιτῆς. Καὶ τούτου γινομένου καὶ μέλλοντος τοῦ τιμίου σταυροῦ εἰσέρχεσθαι τὴν εὐώνυμον τῶν γραδῆλιων πύλην, ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀνελθόντος τοῦ πατριάρχου τὰ γραδῆλια, ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ ¹³ ἴστανται ἀμφοτέροι ἐν τῷ οὐδῷ ¹⁴ τῶν βασιλικῶν πυλῶν, καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἄψας κηροῦς εὔχεται, ὁ δὲ πατριάρχης τελεῖ τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου τῆς θείας λειτουργίας, καὶ εὐξάμενος ὁ βασιλεὺς ἐπιδίδωσι τὰ κηρία τῷ πραιποσίτῳ· τελειωθείσης δὲ καὶ τῆς εὐχῆς ¹⁵, προσκυνεῖ τὸ ἄχραντον Εὐαγγέλιον καὶ τὸν τίμιον σταυρὸν. Καὶ ἐπιλαβομένου τοῦ βασιλέως τῆς χειρὸς τοῦ πατριάρχου, διέρχονται μέσον τοῦ ναοῦ καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς πλαγίας τοῦ ἄμβωνος εἰσέρχονται ἐν τῇ σωλῆ, καὶ ¹⁶ ἀπαλθόντων μέχρι τῶν ἀγίω θυρῶν, ὁ μὲν πατριάρ-

imperatoris portis ingresso, vestitores intrant tunicaeque imperatoriam mutant, vela autem in caechumenis cubicularii suspendunt egressumque e velis imperatorem et a praefectis cubiculo stipatum patricii et strategi extra velum excipiunt et prono in terram vultu adorant : praepositus a mandato ceremoniaro signum dat et dicit : « Jubete ; » illi : « In multa bonaque tempora, » acclamant. Sic ab omnibus tunicas aureis segmentis gestantibus stipatus, per cochleam descendit, ubi ipsum rursus in plenitudine ejus patricii et strategi cum universo senatu excipiunt, et postquam omnes in terram prociderunt, praepositus a mandato silentiario signum dat ; hic dicit : « Jubete ; » ipsi pariter. « In multa bonaque tempora, » ei acclamant.

III. His comitantibus imperator per narthecem transit, et e porta magni templi imperatoris obversa prodians, per gradus descendit, et ad sinistram declinans, per portam, per quam egredi in omnibus processionibus solet, exit, in media processioni occurrit, et cum cereis ardentibus precatus, venerandam et vivificam crucem sanctumque Evangelium adorat. Postquam vero imperator et patriarcha se invicem adorarunt, ille cum solemnibus comitatu per baptisterium ante processionem transit, et postquam per scalam narthecis ascendit, ¹⁷ ipsum narthecem intrat ibique ad sinistram mediae portae, quae a scalis ducit, in sella aurea sedet, usque dum patriarcha cum processione advenerit, exspectans. Quo facto, dum veneranda crux per sinistram portam scalae ingressura est, surgit imperator, et ascendente patriarcha per scalam, imperator cum patriarcha recedit, et ambo in limine imperatoriarum portarum subsistunt, ubi imperator quidem cum accensis cereis precatur, patriarcha autem preces introitus divini officii recitat, et precatus imperator cereos praeposito tradit : finita precatione, sanctum Evangelium ac venerandam crucem adorat. Mox patriarcham manu prehendit unaque cum eo per medium templum et dextrum ambonis latus soleam intrat, et ad sacras januas progressi, patriarcha sacrarium, aequae ac imperator, postquam precatus est et cereos praeposito dedit, ingreditur. Sacrarium ingressuro, metropolitae sanctas juanas pro more inclinant, et postquam cruces eis affixas adoravit, sacrarium intrat,

VARIÆ LECTIONES.

¹¹ δηριγευόμενων cod., et mox δέχονται αὐτὸν ἐκ. ¹² τὰ γραδῆλια — πατριάρχου, καὶ om. ed. ¹³ τῇ οὐδῷ ed. ¹⁴ δὲ τῆς εὐχῆς ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

deserere. Paulo ante tamen p. 59, ait βασιλεύοντες διαστράλεια, φοροῦντες καὶ τὰ σκουτάρια αὐτῶν, ubi βασιλεύειν potius videatur dici debuisse de scutis ;

nisi forte non manu ea libraverint, et librata gestaverint, sed e loris dependentia ex humeris.

precatusque instratum sacri altaris, ut solet, mutat A
eique apocombium imponit, et cum patriarcha per
dextrum sacrarii latus ad sanctas januas bematis
discedit. Interea patriarcha ad celebrandum divi-
num officium in sacrario manet, imperator autem
inde egressus, per latus gynæcei transit, dum
interim patricii extra portam cochleæ cum stra-
legis, cerimoniariorum, silentiariis et senatu, fausta
imperatorii apprecantibus, adstant.

πατριάρχου διὰ τῆς πλαγίας τοῦ θυσιαστηρίου ἐκ δεξιῶν μέχρι τῶν ἁγίων θυρῶν τοῦ βήματος. Καὶ ὁ
μὲν πατριάρχης μένει ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ πρὸς τὸ ἐκτελεῖσαι τὴν θείαν λειτουργίαν, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξελ-
θὼν ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου διέρχεται διὰ τῆς πλαγίας τοῦ γυναικίτου, οἱ δὲ πατρίκιοι ἴστανται ἔξωθεν τῆς
πύλης τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὸν κοχλιᾶν μετὰ στρατηγῶν, τῆς καταστάσεώς τε καὶ σιλεντιαρίων, μετὰ τῆς
συγκλήτου ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα.

IV. Hic, a præfectis cubiculi et imperatoriis mi- B
nistris stipatus, per secretam cochleam ascendit
et capellam, ubi et divinam liturgiam celebrat, in-
greditur, ibique, si ipsi placet, patriarcham, usque
dum tempus, quo mensæ accumbit, appropinquavit,
expectat: sin minus, per catechumenia, a dictis
stipatus, transit suumque cubiculum petit. Appro-
pinquante convivii tempore, iisdem comitantibus,
e cubiculo ad catechumenia, ubi et veneranda men-
sa sua stat, procedit. ¶ Invitatum ad convivium
patriarcham præfecti cubiculo cum cubiculariis a
mandato in cochlea, per quam primum imperator,
antequam processionis tempus venerat, ascende-
rat, excipiunt eumque per catechumena adducunt:
ingressus cum imperatore versatur. Intran etiam
sacerdotes et stichum faciunt, acceptoque patriar-
chæ omophorio, exeunt; imperator et patriarcha
mensæ assident. Qui postquam semel, ut ipsis mos
est, potum sumpsere, intrant amici, omnibusque
mensæ ritibus servatis, surgunt et egrediuntur;
mox imperator quoque et patriarcha, qui reman-
serant, a convivio, postquam adhuc semel biberunt,
surgunt. Sic posteaquam se invicem adorarunt,
patriarcha egreditur, quem ad dictam cochleam
præfecti cubiculo conducunt. Imperator a cubiculo
præfectis et imperatoriis ministris stipatus, ad
suum cubiculum abit, tempus processionis exspe-
ctans. Quo appropinquante, e cubiculo suo ad
catechumena super imperatorias portas abit, ibique
vestem, quam hoc induere festo solet, sumit: præ-
positus tiaram capiti ejus imponit, ipse a cubiculo
stipatus, dictam occidentalem cochleam subit, om-
nes vero in sagis purpureis in narthece extra
cochleæ portam una cum præfectis cubiculo eum

αὐτὸν εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, ὁ δὲ βασιλεὺς
εὐχόμενος καὶ ἐπιδοῦς τῷ πραιποσίτῳ τοὺς κηροὺς,
εἰσέρχεται. Ἦνίκα δὲ μέλλει εἰσέρχασθαι εἰς τὸ θυ-
σιαστήριον, ἐπιβρέκουσιν οἱ μητροπολίται: κατὰ τὸ
ἔθος τὰ ἅγια θύρια πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ προσκυνή-
σας ὁ βασιλεὺς τοὺς ἐπ' αὐταῖς πεπαρμένους σταυ-
ροὺς, εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ εὐχόμενος
ὑπαλλάξας τὴν ἁγίαν τράπεζαν, ὡς εἴθισται αὐτῷ,
τίθεισιν ἐπ' αὐτῇ ἀποκόμβιον καὶ διέρχεται μετὰ τοῦ

Δ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς, δηριγεύμενος ὑπὸ τε τῶν ἀρ-
χόντων τοῦ κουβουκλείου καὶ τῶν βασιλικῶν οἰκεια-
κῶν, ἀνέρχεται διὰ τοῦ μυστικοῦ κοχλιοῦ καὶ εἰσέρ-
χεται εἰς τὸ παρακρυπτικὸν (36), ἔνθα καὶ τὴν θείαν
λειτουργίαν τελεῖ: καὶ εἰ μὲν κελεύει ὁ βασιλεὺς,
ἐκδέχεται ἐκεῖσε τὸν πατριάρχην, μέχρις ἂν κατα-
λάβῃ τοῦ ἀκουμβίσαι (37) αὐτὸν ἐν τῇ τραπέζῃ, εἰ δὲ
μὴ γε, διέρχεται διὰ τῶν κατηχομενίων, δηριγεύμε-
νος ὑπὸ τῶν πραιρημένων, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ
κοιτῶνι αὐτοῦ. Ἦνίκα δὲ καταλάβῃ ὁ τοῦ κλητωρίου
καιρὸς, ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος αὐ-
τοῦ, δηριγεύμενος ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἀπέρχεται ἐν τοῖς
κατηχομενίοις, ἐν οἷς καὶ ἡ τιμία τράπεζα ἴστανται
αὐτοῦ. Καὶ ὁ καταλαβόντος τοῦ πατριάρχου ἀπὸ
προσκήσεως, δέχονται αὐτὸν ἄρχοντες τοῦ κουβου-
κλείου μετὰ κουδικουλαρίων ¹⁵ ἀπὸ κελεύσεως ἐν τῷ
κοχλιῷ, δι' οὗ ἀνῆλθεν ὁ βασιλεὺς ἐν πρώτοις πρὸ
τοῦ καταλαβεῖν τὴν λιτὴν, καὶ ἀποφέρουσιν αὐτὸν
διὰ τῶν κατηχομενίων, καὶ εἰσελθὼν ἐνοῦται τῷ βα-
σιλεῖ. Εἰσέρχονται δὲ καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ ποιοῦσι τὸν
στίχον, καὶ λαβόντες οἱ αὐτοὶ ἱερεῖς τοῦ πατριάρχου
τὸ ὠμοφόριον, ἐξέρχονται, καὶ καθέζονται ἀμφοτέροι,
ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἐν τῇ τραπέζῃ.
Πιόντων δὲ ὡς εἴθισται αὐτοῖς πρὸς ἅπαρ, εἰσέρχον-
ται οἱ φίλοι, καὶ πάσης τῆς τοῦ τραπέζιου ἀκολου-
θίας τελεσθείσης. ἀνίστανται καὶ ἐξέρχονται, καὶ
μένει ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ πατριάρχου ἐν τῷ κλητω-
ρίῳ, πιόντες δὲ πάλιν ἀμφοτέροι πρὸς ἅπαρ, ἀνίσταν-
ται. Ἐἶτα προσκυνήσαντες ἀλλήλους ὁ τε ¹⁶ βασιλεὺς
καὶ ὁ πατριάρχης, ὁ μὲν πατριάρχης ἐξέρχεται, δια-
σώζουσι δὲ αὐτὸν ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου μέχρι
τοῦ προειρημένου κοχλιοῦ. Ὁ δὲ βασιλεὺς δηριγεύ-
μενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου καὶ βασι-
λικῶν οἰκειακῶν, ἀπέρχεται ἐν κῆ κοιτῶνι αὐτοῦ,

VARIÆ LECTIONES.

¹⁵ κουδικουλαρίων R. ex compendio cod., κουδικουλαρίου ed. ¹⁶ τε om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(36) Supra jam egi de hac voce. Cl. interpres
hic *capellam* vertit, quod non improbem. Quamvis
enim proprie *fenestram*, unde *prospici et despici
queat*, significet, procul dubio tamen ibi capella,
oratorium erat, in quo imperator divino cultui va-
cicaret. Facile hoc intelligat, qui Lipsienses nostras
sacras ædes et in iis numerosas capellas viderit. De

capellis vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v.

(37) Scil. ὁ καιρὸς τοῦ ἀκουμβίσαι, aut ο καιρὸς
ὥστε ἀκουμβίσαι. — Frequenter novi Græci τοῦ προ-
ῶστε ponunt ad morem sanctorum evangelistarum,
imo potius vetustissimorum et optimorum quorum-
que auctorum, qui ὥστε aut ἔνεκα subintelligendum
omittunt.

ἐκδεχόμενος τὸν καιρὸν. Καταλαβόντος δὲ τοῦ καιροῦ **A** excipiunt. Præpositus, signo ab imperatore dato, τῆς προελεύσεως, ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ **cerimoniario annuit, is dicit: « Jubete. »** ἔν τούτοις καταχουμένους ὑπερθεῖν τῆς τῶν βασιλικῶν πυλῶν καὶ ὑπαλλάσσει τὴν στολὴν, ἣν εἰθίσται αὐτῶ ἔν ταύτῃ τῇ ἑορτῇ περιβεβλησθαι. Καὶ λαβὼν ὁ πραιπόσιτος τὴν τιάραν ¹⁷, ἐπιτίθησιν αὐτὴν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως, καὶ δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ (38) τοῦ κουβουκλείου, κατέρχεται ὑπὸ τοῦ προειρημένου δυτικῶ κοχλιοῦ, ἅπαντες δὲ αὐτῶν ἀπὸ σαγίων ἀληθινῶν, καὶ δέχονται αὐτὸν ἐν τῷ νάρθηκι ἔξωθεν τῆς πύλης τοῦ αὐτοῦ κοχλιοῦ ὡσαύτως καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου ἄρχοντες. Καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ τῆς καταστάσεως, κάκεινος λέγει: « Κελεύσατε. »

E'. Καὶ δηριγευόμενος ὑπ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς ἐξέρχεται τὴν οὖσαν πρὸς τὰ γραδῆλια μέσην πύλιν τοῦ νάρθηκος καὶ ἵππευεῖ ἐκεῖσε ἐφ' ἵππου λευκοῦ ἑστρωμένου ὑπὸ σελοχαλίνου χρυσοῦ διαλίθου χειμευτοῦ, ἡμφιεσμένου ἀπὸ μαργάρων, οἱ δὲ λοιποὶ ἄρχοντες ἵππεύουσιν ἔξω τῆς πύλης. Ἐν δὲ τῇ περιόδῳ τοῦ βασιλέως τελεῖται ἡ τῆς προελεύσεως τάξις ὑπὸ τῶν ἐπίπλων καὶ πεζῶν ὡσαύτως καὶ τῶν μερῶν, ὅν τρόπον ἀνωτέρω τῇ δευτέρᾳ τῆς διακινήσεως τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐπὶ λεπτῶ ἐξεθέμεθα. Ἐξεληθόντος δὲ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ πύλῃ, ἐν ἣ διέρχεται ἐν ἐκείστῃ προελεύσει, ἤγουν τῇ οὐσῃ πρὸς ἄρτον, δέχονται αὐτὸν ἐκεῖσε ἐν πρώτοις ὁ δομέστικος τῶν σκολῶν μετὰ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Βενέτων, ἐπιδίδωσι δὲ λιβελλάριον τῷ βασιλεῖ, φορῶν χλανίδιον ¹⁸ Βένετον χρυσοῦφαντον, καὶ διασώζει τὸν βασιλέα τὸ αὐτὸ μέρος μέχρι τοῦ ἑξακονίου. Ὁ δὲ δομέστικος τῶν ἐσκουβίτων μετὰ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Πρασίνων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ ἑξακονίῳ, καὶ ἐπιδίδόντος τοῦ δημοκράτου λιβελλάριον, διασώζουσιν αὐτὸν μέχρι τῆς μονῆται· φορεῖ δὲ καὶ ὁ δημοκράτης χλανίδα Πράσινον χρυσοῦφαντον κατὰ τὴν ἀναλογίαν (39) τοῦ μέρους ¹⁹ αὐτοῦ. Καὶ τῆς πολιτικῆς τὸ μέρος τῶν Πρασίνων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῇ μονῇ, καὶ ἐπιδίδωσιν ὁ δήμαρχος τῷ βασιλεῖ **C** λιβελλάριον καὶ διασώζει τὸν βασιλέα τὸ αὐτὸ μέρος μέχρι τῆς πρώτης καμάρας τοῦ ξηρολόφου, φοροῦντος τῷ δημάρχῳ χλανίδα Πράσινον. Καὶ τῆς πολιτικῆς τὸ μέρος ²⁰ τῶν Βενέτων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ ξηρολόφου ²¹, φοροῦντος τοῦ δημάρχου χλανίδα Βένετον, ἐπιδίδωσι δὲ τῷ βασιλεῖ λιβελλάριον, καὶ διασώζουσιν οἱ τοῦ μέρους τὸν βασιλέα μέχρι τῆς μέσης τοῦ ξηρολόφου· τῆς πολιτικῆς τὸ μέρος ²² τῶν Πρασίνων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῇ μέσῃ τοῦ ξηρολόφου καὶ διασώζουσιν αὐτὸν μέχρι τοῦ βοός. Τῆς πολιτικῆς τὸ μέρος τῶν Βενέτων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ βοῖ καὶ διασώζουσιν μέχρι τοῦ ἀμαστριανοῦ, καὶ δέχεται ἐκεῖσε ὁ ἐσκουβίτης μετὰ τοῦ περατικοῦ μέρους τῶν Πρασίνων, καὶ διασώζουσιν αὐτὸν μέχρι τοῦ φιλαδέλφου τῶν περατικῶν **D** μερῶν ²³ Βενέτων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ φιλαδέλφῳ καὶ διασώζουσιν μέχρι τοῦ μοδίου· τῆς πολιτικῆς τὸ μέρος τῶν Πρασίνων δέχονται τὸν βασιλέα

V. Stipatus ab ipsis imperator, per mediam nartheis portam, scalis proximam, exit, et ibi equum album, aureo, gemmis et margaritis ornato alboque ephippio instructum, conscendit: reliqui præfecti extra portam equis vehuntur. Interea processionis ordo tum ab iis qui equis, tum ab iis qui pedibus procedunt, æque ac a factionibus, observatur, ut supra de secunda die septimanæ renovationis sanctorum apostolorum breviter exposuimus. Imperatorem scilicet ad portam per quam in singulis processionibus prodire solet, seu septentrionalem, **63** egressum, imprimis scholarum domesticus, tunicam Venetam auro intextam gestans, cum transitoria Venetorum turba excipit, ei libellum tradit, et factio eadem ad hexacionium imperatorem comitatur. Domesticus excubitorum cum transitoria Prasinorum turba imperatorem in hexacionio excipit, et postquam ei tribunus libellum tradidit, ipsum ad monetam usque comitatur. Tribunus ipse tunicam Prasinam auro intextam, respectu ad suam factionem habito, gestat. Politici factionis Prasinæ imperatorem in moneta excipiunt, ubi demarchus libellum imperatori offert, eumque factio eadem ad primam cameram xerolophi perducit, tribuno tunicam Prasinam gestante. Politici Venetæ factionis, cujus princeps habitu Veneto insignis est, imperatorem in camera xerolophi excipit, ei libellum tradit, factionarii autem ad medium xerolophi comitantur. Politici Prasinæ in media xerolophi exceptum ad forum bovis deducunt. Ibi eum politici Venetorum excipiunt et ad amastrianum usque ducunt, ubi eum excubitor cum transitoria Prasinorum turba excipit et ad philadelphium usque prosequitur. Transitoria Veneta imperatorem in philadelphio excipit et ad modium ducit, ubi eum politici Prasinæ excipiunt et ad taurum ducunt, unde politica Venetorum factio ad tabernas pistorum comitatur. Sic eum porro Prasina factio ad forum, politica Veneta ad prætorium et rursus ad millium, Veneta politica ad cameram milii prosequitur. Politici Veneti imperatorem in milio seu in camera excipiunt et usque ad locum marmore incrustatum ducunt:

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷ στιάρα cod. ¹⁸ χλανίδιον R. ex comp. cod., χλανίδα ed. ¹⁹ τοῦ μέρους ed. ²⁰ τὸ μέρος conj. R., τοῦ μέρους ed. ²¹ αὐτοῦ ξηρ. ed. ²² τοῦ μέρους ed. ²³ μέρος τῶν conj. R.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(58) Sic in codice est: mallet tamen ἀπό, ut mox infra. Sequentia non satis sana videntur. Jacent tamen in codice quoque sicut in editione.

(39) Respicit hoc ad Πράσινον. Habebat tunicam viridem, ut quoad colorem suæ factioni similis esset.

ubi eum transitoria Prasinorum factio excipit et ad zeuxippum comitatur. Politici Prasni in zeuxippo exceptum ad ehalcen ducunt, ubi eum transitoria Venetorum excipit, et sic postea omnes pedibus procedunt, solus imperator equo vehitur.

τωρίου και πάλιν τοῦ μιλίου μέρος Βενέτων τῆς πολιτικῆς τὸ μέρος τῶν Βενέτων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ μιλίῳ, ἔγουν ἐν τῇ καμάρα, και διασώζουσι μέχρι τοῦ μαρμαρωτοῦ τῶν περατικῶν μερῶν Πρασίνων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ μαρμαρωτῷ και διασώζουσι μέχρι τοῦ ζευξίππου τῆς πολιτικῆς τὸ μέρος τῶν Πρασίνων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ ζευξίππῳ και διασώζουσι μέχρι τῆς χαλκῆς, τῶν περατικῶν μερῶν Βενέτων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῇ χαλκῇ, και εἶθ' οὕτως περσεύουσιν ἅπαντες, και μένει ἔφιππος ὁ βασιλεὺς.

VI. Sciendum est, unamquamque factionem in quavis receptione acta solennia recitare, in processu vero hymnos dromicos, et si imperator jussert, etiam apellatos, canere. Inde imperator, ab omnibus, ut supra expositum est, stipatus, per cortinas ad interiorem exoubitorum portam, ubi scribonum promotio instituitur, digreditur atque in eadem pedibus usque ad tres consistorii portas, ubi eum senatores faustis acclamationibus excipiunt, procedit. Imperator mediam portam, ad templum Domini ducentem, ingreditur, ubi patricii et strategi, faustis precationibus eum excepturi, adsunt. Imperatore aeneam portam templi Domini ingresso, cubicularii januas claudunt et fausta ei apprecantur, qui, postquam fiaram a capite ejus propositus dempsit, intrat sacrisque januis edat, cum coereis vero accensis precatus, per Domini porticis transit et hemicyclum triconchii ingreditur. Per sanctorum autem quadraginta porticis transgressus, aureum triconchium intrat, ubi cubicularii omnes adstantes imperatori acclamant; « In multa bonaque tempora majestatem vestram Deus inducat, » et egrediuntur.

βουαλείου ἅπαντες ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ ὑπερεύχονται τὸν βασιλέα· « Εἰς πολλοὺς και ἀγαθοὺς χρόνους ὁ Θεὸς ἀγάγοι τὴν βασιλείαν ὑμῶν, » και ἐξέρχονται.

VII. Porro notandum est, quot receptiones in hac processione a factionibus instituantur. Princeps Venetorum seu domesticus scholarum cum transitoria factione Veneta tres receptiones facit; princeps Prasinorum seu exoubitor cum transitoria sua factione duas; tribunus Venetorum cum populo albo receptiones septem instituit. Tribunus Prasinorum cum populo russo receptiones quinque. Numerus omnium receptionum XVII.

CAPUT XVIII.

Observanda in festo et processione sanctae Christi, Dei nostri, Ascensionis.

Prodeunt omnes ministri nocturno tempore in palatium scaramangiis induti, et si jubet imperator, navibus pro more abire, statim cum iis, quos jubet,

ἐν τῷ μοδίῳ και διασώζουσι μέχρι τοῦ ταύρου, και εἶθ' ἐν τῷ μέρῳ τῆς πολιτικῆς τῶν Βενέτων διασώζει μέχρι τῶν ἀρτοπολλίων. Εἶθ' οὕτως τὸ μέρος τῶν Πρασίνων διασώζει μέχρι τοῦ φόρου· εἶθ' οὕτως τὸ μέρος τῶν Βενέτων τῆς πολιτικῆς μέχρι τοῦ πραιποσιτοῦ· εἶθ' οὕτως τὸ μέρος τῆς πολιτικῆς μέχρι τῆς καμάρας τοῦ μιλίου· τῆς πολιτικῆς μέχρι τῆς καμάρας, και διασώζουσι μέχρι τοῦ μαρμαρωτοῦ τῶν περατικῶν μερῶν Πρασίνων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ μαρμαρωτῷ και διασώζουσι μέχρι τοῦ ζευξίππου τῆς πολιτικῆς τὸ μέρος τῶν Πρασίνων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ ζευξίππῳ και διασώζουσι μέχρι τῆς χαλκῆς, τῶν περατικῶν μερῶν Βενέτων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῇ χαλκῇ, και εἶθ' οὕτως περσεύουσιν ἅπαντες, και μένει ἔφιππος ὁ βασιλεὺς.

Ζ'. Ἰστίον δὲ, ὅτι ἐν ἑκάστῳ μέρος ἐν ἐκείτῃ αὐτῶν δοχῇ λέγει τὰ κατὰ συνήθειαν ἄκτα, ἐν δὲ τῇ προπομπῇ λέγει ἔμπροσθεν δρομικά, εἰ τύχη ἀπὸ κελεύσεως, λέγει και ἀπελατικούς. Κάκειθεν δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ πάντων, ὡς προεῖρηται, διέρχεται διὰ τῶν κορτινῶν μέχρι τῆς ἔνδον πύλης τῶν ἑσκουθίτων, ἐν ἧ γίνεται ἡ τῶν σκριδῶνων προβολή, ἐν δὲ τῇ αὐτῇ πύλῃ περσεύει ὁ βασιλεὺς, διελθὼν μέχρι τῶν τριῶν πυλῶν τοῦ κοντιστωρίου· μένουσι δὲ ἐκεῖσε οἱ τῆς συγγλῆτου, ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰσέρχεται τὴν μέστην πύλην πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου, και μένουσιν ἐκεῖ πατρικιοὶ και στρατηγοὶ, ὑπερευχόμενοι και αὐτοὶ ὁμοίως. Τοῦ δὲ βασιλέως εἰσελθόντος τὴν χαλκῆν πύλην τοῦ Κυρίου, εὐθέως κλείουσι τὰς θύρας οἱ τοῦ κουδουκλείου και ὑπερεύχονται τὸν βασιλέα, και λαβόντος τοῦ πραιποσιτοῦ τὴν τιάραν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς και ἵσταται ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν, ἅψας δὲ κηροῦς και ἐξήμενος, διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ Κυρίου και εἰσέρχεται ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τῶν τρικόγχου. Διελθὼν δὲ διὰ τῶν διαβατικῶν τῶν ἁγίων μ', εἰσέρχεται ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ, και στάντες οἱ τοῦ κουδουκλείου ἅπαντες ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ ὑπερεύχονται τὸν βασιλέα· « Εἰς πολλοὺς και ἀγαθοὺς χρόνους ὁ Θεὸς ἀγάγοι τὴν βασιλείαν ὑμῶν, » και ἐξέρχονται.

Ζ'. Δεῖ εἰδέναι και τοῦτο, ἀνὰ πόσων δοχῶν δέχονται τὰ μέρη ἐν ταύτῃ τῇ προελεύσει. Ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἔγουν ὁ δομῆστικός τῶν σχολῶν, μετὰ τοῦ περατικοῦ αὐτοῦ δήμου τῶν Βενέτων δέχεται δοχὰς τρεῖς· ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίνων, ἔγουν ὁ ἑσκουθίτης, μετὰ τοῦ περατικοῦ αὐτοῦ δήμου δέχεται δοχὰς δύο. Ὁ δήμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ δέχεται δοχὰς ἑπτὰ. Ὁ δήμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ ρουσοῦ δέχεται δοχὰς ε'. Ὁμοῦ δοχῶν ιζ'.

ΚΕΦΑΛ. ΙΗ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ και προελεύσει τῆς ἁγίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἀναλήψεως.

Α'. Προέρχονται ἅπαντες οἱ ἄρχοντες ἐννύχιοι ἐν τῷ παλατίῳ ἀπὸ σκαρμαγγίων, και εἰ καλεῖται ὁ βασιλεὺς ἀπελθεῖν διὰ τοῦ πλοῦς (41) κατὰ συνήθειαν,

VARIE LECTIONES.

²⁴ στιάραν cod.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(40) Jam habuimus bis vel ter ellipticam hanc dictionem pro οἱ τῆς πολιτικῆς μερίδος, vel ἀγέλης vel πλῆθους τοῦ μέρους τῶν Πρασίνων, illi qui ad

urbanam partem factionis Prasinorum, Venetorum pertinent.

(41) Sic nempe formant novi Graeci genitivum a

εἰσέρχεται τάχιον εἰς τὸ χελάνδιον (42) μεθ' ὧν ἂν ἄν
 γαλεύει, καὶ ἀπέρχεται μέχρι τοῦ βραχιαλίου τῆς
 χρυσῆς πόρτης, ἀκαίσι ἐξεληθὼν ἀπὸ τοῦ χελανδίου
 αὐτοῦ, δίδεται σιλέντιον (43) διὰ τοῦ παραιποσίτου ἀπὸ
 καλεύσεως τοῖς ἐκείσε ἄρχουσι, καὶ ὑπεξεληθόντες
 μικρὸν ἴστανται ο' ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου, φο-
 ροῦντες σαγία ἀληθινὰ, κυκλικῶ τῶ σχήματι· καὶ
 εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς μέσον ²⁵ αὐτῶν καὶ στέφεται
 ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου διὰ τὸ δλωσ, ὡς ἀνωτέρω εἴρη-
 ται, ἔμπροσθε ²⁶ βαρβάτων μὴ στέφουσαι· ἔνεκα
 γὰρ ταύτης τῆς αἰτίας τὴν κυκλικὴν στάσιν ἐκτελοῦ-
 σιν οἱ προβόρηθέντες ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου. Καὶ
 εἰθ' οὕτως ἵππεύει ἀπὸ τῶν ἐκείσε ὑπὸ σκαραμαγγίου
 χρυσοκλάβου καὶ διέρχεται διὰ τοῦ ἐκείσε ὄντος λε-
 μῶνος (44) καὶ τοῦ παρατειχίου, καὶ ἀπέρχεται με-
 χρι τῆς ἐξαγούσης πόρτης ἀπέναντι τῆς πηγῆς, καὶ
 δέχεται αὐτὸν ἐκείσε ἔξω τῆς αὐτῆς πόρτης ὁ δομέ-
 στικός τῶν νομῆρων, φορῶν σαγίον ἀληθινόν, βα-
 στάζων καὶ θυμιατόν. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε ἀπέρχε-
 ται μέχρι τῆς Παναγίας Θεοτόκου τῆς Πηγῆς (45),
 καὶ πρὸ τοῦ εἰσελθεῖν τὸν βασιλέα τὴν ἔξω πύλην
 πεζούουσιν οἱ τε πατρίκιοι καὶ ἡ σύγκλητος ἅπασα,
 καὶ διεργεούμενος ὑπ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς, ἔφιππος
 οὗτος μόνος, εἰσέρχεται μέχρι τοῦ λουτήρος, καὶ
 καταλθὼν ἐκείσε τοῦ ἴππου, εἰσέρχεται διὰ τῆς εἰσ-
 γούσης πύλης δεξιᾶς τοῦ λουτήρος, καὶ μένουσιν ἐκείσε
 λεὺς διεργεούμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου,
 ἀνέρχεται διὰ τοῦ αὐτοῦ κοχλιοῦ, καὶ διελθὼν
 διὰ τοῦ στενοῦ τρικλίου, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἄριστον τῆ
 εἰσέρχεται ἐν τῶ κοιτῶνι.

Β'. Ἀπαλλάξας δὲ τὸ στέμμα διὰ τοῦ πραιποσίτου, C
 μένει ἐκείσε τὸν καιρὸν προσμένων, ἀλλάσσει δὲ ²⁷
 λουὰν διδητήσιον. Καταλαβόντος δὲ τοῦ καιροῦ,
 καὶ δευτέρως ὁ πραιποσίτος παρὰ τοῦ τῆς καταστά-
 σως, αὐτὸς εἰσελθὼν δηλοῖ τῶ βασιλεῖ, καὶ δοθέντος
 σιλέντιου ἀπὸ καλεύσεως διὰ τοῦ τῆς καταστάσεως,
 ἀπέρχονται οἱ πατρίκιοι διὰ τοῦ αὐτοῦ κοχλιοῦ καὶ
 εἰσέρχονται ἐν τῶ προειρημένῳ στενωῶ τρικλίνῳ. Ὁ
 δὲ βασιλεὺς περιβαλλόμενος χλανίδα, ὡς εἴρηται
 αὐτῶ, ἀπέρχεται ἐκ τοῦ κοιτῶνος, καὶ διεργεούμενος
 ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, ἀπέρχεται
 μέχρι τῆς πύλης τοῦ προλεχθέντος στενοῦ τρικλίου,

VARIE LECTIONES.

²⁵ μέσον conj. R., μέσων cod. et ed. ²⁶ ἔμπροσθεν ed. ²⁷ δὲ om. cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

πλοῦς, *navi, itinere maritimo*, nempe per sinum D
 Ceratium ad Pegas. Et in dativo formant πλοῖ ut
 a νοῦς, in genit. νοός et νοῦ, et in dativo νῶ et
 νοῖ. Propterea rectius fecisset Rhodomannus apud
 Diodorum Siculum in excerptis libri xxi, non at-
 tractando quod probum erat πλοῖ καὶ πεζῆ p., 862,
 sine edit. Wesseling. Potest quoque a πλόη, id est
 πλόησις, πλεῦσις, *navigatio*, derivari. Frequentissime
 feminina in η terminantia per ι efferuntur. φοικί
 in Antholog. p. 75 (382, 2) pro φοικη, ἀκί, et alia talia.

(52) Est corrupta pronuntiatio veteris vocis ἀγε-
 λάδιον ab ἀγειν, *agere*, navis actuaria, unde quoque
 ἀγάτιον, navis, quæ remis agitur. Conf. Du Cange
 utroque h. v. *Brachiale* est genus propugnaculi, de
 qua voce idem conferendus auctor.

(43) Hic loci est *imperator proceribus, ut in con-*
spectum imperatoris veniant. Alias notat *silentiū*

chelandium intrat et usque brahiale aureas portas
 abit, ubi e chelandio descendit, tunc per præposi-
 tum a mandato imperatur proceribus, ut in conspe-
 ctum imperatoris veniant, 65 et parum egressi
 principes cubicoli, ferente saga purpureas, in cir-
 culo adstant. Imperator per hos medios ingressus,
 a præposito coronatur, propterea quod, ut supra
 relatam est, nunquam omnino coram barbatis co-
 ronatur: hanc enim ob causam dicti præfecti cubi-
 culo in circulo adstant. Sic postea inde, scaraman-
 gio clavis aureis indutus, equo procedit perque
 pratum ibi situm et pomerium ad portam, quæ
 fonti obversa est, abit, extraque hanc domesticus
 numerorum eum excipit, saga purpureo indutus
 et thuribulum gestans. Inde ad Sanctissimæ Dei-
 paræ ad Fontem abit, ubi, antequam portam ex-
 teriorem intrat, patricii et senatores omnes pedibus
 procedunt, imperator ab iis stipatus, solus equo
 ad baptisterium prodit, et postquam ibi equo
 descendit, per dextram portam baptisterii intrat,
 patriciis ibi extra portam cochleæ manentibus. Im-
 perator, cubicoli præfectis comitantibus, per co-
 chleam ascendit, perque angustum triclinium, ubi eo
 die etiam convivium celebratur, perque metatorum
 digressus, cubiculum intrat.

πατρίκιοι ἔξω τῆς πύλης τοῦ κοχλιοῦ. Ὁ δὲ βασι-
 λεὺς ἀνέρχεται διὰ τοῦ αὐτοῦ κοχλιοῦ, καὶ διελθὼν
 αὐτῆ ἡμέρᾳ τελείται, καὶ διὰ τοῦ μητατωρικίου.

II. Hic, postquam præpositus coronam a capite
 dempsit, remanet, tempore exspectans, albumque
 dibolesium induit. Tempore instantis, monitus a ce-
 rimoniaro præpositus, ipse ingressus, id imperatori
 indicat, datoque silentio a cerimoniarum magistro,
 per eandem cochleam ascendunt patricii et dictum
 angustum triclinium ingrediuntur. Imperator tuni-
 ca, ut ipsi solemne est, indutus, e cubiculo egredi-
 tur, stipatusque ab ejus præfectis, ad portam dicti
 angusti triclinii obit, ubi patricii eum et strategî,
 tunicas aureis clavis gestantes, excipiunt, flexoque
 genu dum imperatorem venerantur, præpositus a

conventum procerum coram imperatore, et oratio-
 nem, quam imperator in senatu recitat. De quibus
 alibi agendi locus erit. Ὑπεξέρχουσαι μικρὸν ἔμ-
 προσθεν est paululum ultra illum locum, ubi che-
 landium, vel liburnica appellit, procedere coram
 imperatore statim secuturo.

(44) Videtur pratum hoc celebre illud Philopatium
 fuisse de quo vid. Du Cange CPL. Christ. pag. 173,
 lib. iv. Nomen ejus in hoc auctore et antiquioribus
 non reperi, at in recentioribus frequenter occurrit.

(45) De palatio Pegano, et æde Deiparæ ad Pegas,
 vel Fontem, vid. Du Cange CPLi Christ. IV, p.
 172, 173. [De imperatoris processione ἐπὶ τὴν
 πηγὴν vid. Du Fresne not. ad Ducam pag. 105.
Habuit Nicsphorus μετάστασιν extra CPLin, ad
πηγὰς seu fontes, Luitprand. Legat. p. 143. De
templo cis Pegas v. Bandur. p. 728.]

mandato signum cerimoniaario dat et dicit : « Jube-
te ; » illi : « In multa bonaque tempora. » Inde, cubiculi
præfectis et senatu comitantibus, per cochleam, per
quam ascenderat, rursus descendit, inque ejus
inferiori parte patricii et strategi una cum senatu
eum excipiunt, et rursus signo ab imperatore præ-
posito dato, is silentiario annuit, qui dicit : « Ju-
bete ; » at illi : ☉ « In multa bonaque tempora, »
imperatorii acclamant. Qui, ipsis comitantibus, e
porta baptisterii egreditur, dum cerimoniaarius pro
more ipsi acclamat : « Caplate, Domini, » statimque
eum tribunus Venetorum seu domesticus scholarum
cum suis excipit, eique a cerimoniaario adductus,
cruces e rosis contextas tradit : paulo post princeps
Venetorum et ipse a cerimoniaario adductus, cruces
ei et fasciculos florum, ut dictum est, offert, quo facto
nolarius factionis ejus iambos festi orditur. In exte-
riori porta tribunus Prasinorum seu domesticus ex-
cubitorum adest, qui a cerimoniaario adductus, im-
peratori cruces e rosis contextas et flores odoros of-
fert. Postremo tribunus Prasinorum imperatorem ex-
cipit, eademque quæ cæteri munuscula ipsi tradit.
σταυρούς καὶ ὄσφράδια (46), ὡς προείρηται, καὶ εὐθὺς
τοὺς λάμβους τῆς ἑορτῆς. Ἐν δὲ τῇ ἔξω πύλῃ δέχεται ὁ
δημοκράτης τῶν Πρασίνων, ἡγουν ὁ δομέστικος
τῶν ἐκσκουβίτων, ἐπιδίδωσι δὲ καὶ αὐτὸς τῷ βασιλεῖ
κρατούμενος ὑπὸ τοῦ τῆς καταστάσεως, σταυροὺς
ρόδοπλόκους καὶ ὄσφράδια. Ἐἴτα δέχεται ὁ δῆμαρχος
τῶν Πρασίνων, ἐπιδίδωσι δὲ καὶ αὐτὸς τῷ βασιλεῖ
καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ.

III. Is paululum a Prasinorum factione digressus,
a supra memoratis stipatus, processionem excipit
cumque cereis accensis coram veneranda cruce
precatur et sanctum Evangelium ac ipsam veneran-
dam crucem adorat. Et sic, postquam se invicem
adorarunt osculatique sunt, imperator revertitur,
et a præfectis cubiculo, patriciis, strategiis et senatu
stipatus, processionem præcedit, perque mediam
baptisterii portam digressus, narthecem intrat et
in sella sedet, usque dum processio cum patriarcha
veniat, exspectans. Qua veniente, imperator surgit,
et postquam se invicem adorarunt osculatique sunt,
abeunt et in via imperatoriarum portarum subsi-

καὶ δέχονται αὐτὸν ἐκεῖσε οἱ τε πατρῖκιοι καὶ στρα-
τηγοὶ ἀπὸ γρουσσιτάλων χλαυιδίων, καὶ πέσόντες,
νεύει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελεύσεως τῷ τῆς καταστά-
σεως καὶ λέγει· « Κελεύσατε· » αὐτοὶ δὲ ὑπερεύχον-
ται· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Καὶ δη-
τριγευόμενος ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ὑπὸ τε τῶν ἀρχόντων τοῦ
κουβουκλείου καὶ τῆς συγκλήτου, κτερέχεται δι' οὐ
καὶ ἀνήλθε κοχλιού, καὶ δέχονται πάλιν ἐν τῷ πλη-
ρώματι τοῦ κοχλιού οἱ τε πατρῖκιοι καὶ στρατηγοὶ
ἅμα τῇ συγκλήτῳ, καὶ πάλιν λαβὼν νεῦμα ὁ πραι-
πόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ σιλεντιαρίῳ,
κάκεινος λέγει· « Κελεύσατε· » αὐτοὶ δὲ ὑπερεύχον-
ται τὸν βασιλέα· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρό-
νους. » Καὶ δητριγευόμενος ὑπ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς,
ἐξέρχεται τὴν πύλῃν τοῦ λουτήρος, φωνοῦντος κατὰ
τὸ σύνθηρος τοῦ τῆς καταστάσεως τὸ, « Καπλάτε, Δό-
μηνι, » καὶ δέχεται εὐθὺς ὁ δημοκράτης τῶν Βενέ-
των, ἡγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, καὶ ἐπιδίδωσι
τῷ βασιλεῖ κρατούμενος ὑπὸ τοῦ τῆς καταστά-
σεως, σταυροὺς ῥοδοπλόκους, καὶ μετ' ὀλίγον δέχεται
ὁ δῆμαρχος τῶν Βενέτων, κρατούμενος δὲ καὶ αὐτὸς
ὑπὸ τοῦ τῆς καταστάσεως, ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ
κρατούμενος ὑπὸ τοῦ τῆς καταστάσεως, σταυροὺς
ρόδοπλόκους καὶ ὄσφράδια. Ἐἴτα δέχεται ὁ δῆμαρχος
τῶν Πρασίνων, ἐπιδίδωσι δὲ καὶ αὐτὸς τῷ βασιλεῖ
καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ.

καὶ δέχονται αὐτὸν ἐκεῖσε οἱ τε πατρῖκιοι καὶ στρα-
τηγοὶ ἀπὸ γρουσσιτάλων χλαυιδίων, καὶ πέσόντες,
νεύει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελεύσεως τῷ τῆς καταστά-
σεως καὶ λέγει· « Κελεύσατε· » αὐτοὶ δὲ ὑπερεύχον-
ται· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Καὶ δη-
τριγευόμενος ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ὑπὸ τε τῶν ἀρχόντων τοῦ
κουβουκλείου καὶ τῆς συγκλήτου, κτερέχεται δι' οὐ
καὶ ἀνήλθε κοχλιού, καὶ δέχονται πάλιν ἐν τῷ πλη-
ρώματι τοῦ κοχλιού οἱ τε πατρῖκιοι καὶ στρατηγοὶ
ἅμα τῇ συγκλήτῳ, καὶ πάλιν λαβὼν νεῦμα ὁ πραι-
πόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ σιλεντιαρίῳ,
κάκεινος λέγει· « Κελεύσατε· » αὐτοὶ δὲ ὑπερεύχον-
ται τὸν βασιλέα· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρό-
νους. » Καὶ δητριγευόμενος ὑπ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς,
ἐξέρχεται τὴν πύλῃν τοῦ λουτήρος, φωνοῦντος κατὰ
τὸ σύνθηρος τοῦ τῆς καταστάσεως τὸ, « Καπλάτε, Δό-
μηνι, » καὶ δέχεται εὐθὺς ὁ δημοκράτης τῶν Βενέ-
των, ἡγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, καὶ ἐπιδίδωσι
τῷ βασιλεῖ κρατούμενος ὑπὸ τοῦ τῆς καταστά-
σεως, σταυροὺς ῥοδοπλόκους, καὶ μετ' ὀλίγον δέχεται
ὁ δῆμαρχος τῶν Βενέτων, κρατούμενος δὲ καὶ αὐτὸς
ὑπὸ τοῦ τῆς καταστάσεως, ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ
κρατούμενος ὑπὸ τοῦ τῆς καταστάσεως, σταυροὺς
ρόδοπλόκους καὶ ὄσφράδια. Ἐἴτα δέχεται ὁ δῆμαρχος
τῶν Πρασίνων, ἐπιδίδωσι δὲ καὶ αὐτὸς τῷ βασιλεῖ
καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ.

Γ'. Καὶ μικρὸν ὑπεξελθὼν ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῆς δο-
χῆς τῶν Πρασίνων, δητριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω
εἰρημένων, δέχεται τὴν λιτὴν, καὶ ἄψα κηρούς,
εὐχεται ἐν τῷ τιμίῳ σταυρῷ καὶ προσκυνεῖ τὸ τε
ἄχραντον Εὐαγγέλιον καὶ αὐτὸν τὸν τίμιον σταυρόν.
Καὶ εἴθ' αὐτῶς προσκυνοῦσιν ἀμφότεροι ἀλλήλους,
καὶ ἀπασχόμενοι, ὑποστρέφει ὁ βασιλεὺς, καὶ δητρι-
γευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, πα-
τρικίων τε καὶ στρατηγῶν καὶ τῆς συγκλήτου, ἐμπε-
χεται ἔμπροσθεν τῆς λιτῆς, καὶ εἰσελθὼν διὰ τῆς
μέσης πύλης τοῦ λουτήρος, εἰσέρχεται ἐν τῷ νάρθηκι
καὶ καθέζεται ἐπὶ σελλίου προσμένων, μέχρις ἂν
καταλάβῃ ἡ λιτὴ μετὰ τοῦ πατριάρχου. Καὶ καταλα-

VARIAE LECTIONES.

²⁸ ἐπιδίδωσι — κρατούμενος conj. Leich., ἐπιδιδούσι — κρατούμενοι cod. ²⁹ ὑπὸ τοῦ conj. R., ὑπ' αὐτοῦ
cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(46) Ὁσφράδια. Mos hic imperatori in diebus
festis procedenti fasciculos florum offerendi a Græ-
cis ad Venetos manavit, Græcorum olim vasallos
et socios, et apud eos adhuc obtinet. Die nempe As-
censionis Christi, quo Venetorum dux, ut notum
est, maris Adriatici imperium reipublicæ suæ de-
sponsat, patriarcha Gradensis duoi in mare evecto
fasciculos florum, sed erte factorum, non terra na-
torum, præsentat. Keyslerus in Itinerario pag.
1098, sic narrat : *Unterweges kommt der Patriarch,
welcher an diesem Morgen nach einem alten Gebrauch
der die mässige Lebensart der Geistlichen von ver-
gaugenen Zeiten noch in Andenken erhält, in dem
Kloster der Olivetanermönche auf der Insel S. He-
lena mit Castanien und Wasser tractiret worden,
nebst einem Theile der Clerisey auf das Bucentorum,
und beschenki den Doge nebst der Signoria mit künst-
lich gefertigten Blumen oder Bouquets, welche diese*

D hernach bey ihrer Zurückkunft an gute Freunde
schicken. Forte inde quoque manavit mos sedis Ro-
manæ rosam auream in Dominica *Lazarus* consecran-
di, quam papa fert, et cardinali de oomitu cui-
dam regive aut principi dono mittit, de qua vid. Du
Cange Gloss. Lat. v. *Rosa*. Libellus Faeconis Co-
mitis Andegavensis apud Holstenium Collect. Rom.:
*Ubi mihi florem aureum, quem manu gerebat, quem
ego ob memoriam et amorem illius Osanna [seu
Dominica Palmarum] semper mihi meisque succes-
soribus deferendum constitui. Vide infra Nostri
p. 100, ubi imperator Sabbato S. Lazari, seu qui fe-
stium Palmarum præcedit, dicitur inter proceres
singulos ἀνὰ ἐνὸς βαίου ἔχοντος φοινικίφυλλα καὶ
σάμψυχα καὶ ἕτερα εὐώδη ἀνθη, οἷα ὁ τότε παρέχει
καὶ ὁσφράδια καὶ ἕτερα εὐώδη ἀνθη, οἷα ὁ τότε παρέχει
καὶ ὁσφράδια καὶ ἕτερα εὐώδη ἀνθη, οἷα ὁ τότε παρέχει
καὶ ὁσφράδια καὶ ἕτερα εὐώδη ἀνθη, οἷα ὁ τότε παρέχει*
*herba majorana et aliis suaveolentibus, qualia tem-
pus ferat, distribuere.*

βούσης τῆς λιτῆς, ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ προσκυνήσαντες ἀμφότεροι καὶ ἀσπασάμενοι ἀπέρχονται καὶ ἴστανται ἐν τῷ οὐδῶ³⁰ τῶν βασιλικῶν πυλῶν, καὶ λαβὼν κηροῦς παρὰ τοῦ πραιποσίτου ὁ βασιλεὺς, εὐχεται ἐκεῖσε, ὁ δὲ πατριάρχης ἐκτελεῖ τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου τῆς θείας λειτουργίας. Εὐξάμενος δὲ ὁ βασιλεὺς, ἐπιδίδωσι τοὺς κηροῦς τῷ πραιποσίτῳ, κάκεινος τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ τελείαντος τοῦ πατριάρχου τὴν εὐχὴν, προσκυνεῖ ὁ βασιλεὺς τὸ ἄχραντον Εὐαγγέλιον καὶ τὸν τίμιον σταυρὸν, καὶ ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ πατριάρχου καὶ θρηγυούμενος ὑπὸ τῶν προσηρημένων πάντων, διέρχονται ἀμφότεροι μέσον διὰ τοῦ ναοῦ καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς πλαγίας τοῦ ἁμβωνος, εἰσέρχονται ἀμφότεροι, ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἐν τῇ σωλῆξ καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου, οἱ δὲ λοιποὶ μένουσιν ἔξω τῆς σωλῆας ἐστῶτες ἔθεν κάκεισε. Ἐλθόντες δὲ μέγρι τῶν ἁγίων θυρῶν, ὁ μὲν πατριάρχης εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, ὁ τε βασιλεὺς ἴστανται ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ ἄψακ κηροῦς εὐχεται καὶ ἐπιδίδωσιν αὐτοὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ προσκυνήσας τὰς ἁγίας θύρας, εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ προσκυνεῖ τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ ἐκτίθησιν ἐπ' αὐτῇ ἀποκόμβιον, καὶ ἐξελθὼν ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, θρηγυούμενος ὑπὸ τῶν ἐξ ἔθους, διέρχεται διὰ τοῦ δεξιῶν μέρους τοῦ ναοῦ καὶ ἀνέρχεται διὰ τοῦ προσηρημένου κοχλιοῦ ἐν τοῖς κατηγουμένοις, καὶ ἀπελθὼν τελεῖ ἐν τῷ εἰθισμένῳ τόπῳ τὴν θείαν λειτουργίαν.

Δ'. Καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς θείας κοινωνίας ἀποπέλλεται ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ καλεύσεως σιλεντιαρίους, καὶ προσκαλοῦνται τὸν πατριάρχην, καὶ ἀνέρχεται διὰ τοῦ αὐτοῦ κοχλιοῦ, καὶ διελθὼν διὰ τῶν κατηγουμένων, ἀπέρχεται ἐν τῷ συνήθει τόπῳ, ἔνθα καὶ τὸ ἀντιμίσιον, καὶ κοινωνεῖ ὁ βασιλεὺς ἐκ τῶν τοῦ πατριάρχου χειρῶν, καὶ εἴθ' οὕτως ἀπέρχεται ὁ πατριάρχης, καὶ ἴστανται³¹ ἐν τῷ ἀντιμίσῳ τῷ ὄντι ἀπέναντι τῆς πύλης, ἐν ᾧ (47) ἀριστῆ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ βασιλεὺς, καὶ κοινωνοῦσιν ἐκεῖσε οἱ συνήθεις ἀρχοντες, καὶ εἴθ' οὕτως κατέρχεται ὁ πατριάρχης³² πρὸς τὸ ἐκτελεῖσαι τὴν θείαν λειτουργίαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπέρχεται διὰ τοῦ τρικλίνου, ἐν ᾧ ἀριστῆ, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ. Τελειωθείσης δὲ τῆς θείας λειτουργίας, ἀποπέλλονται σιλεντιάριοι παρὰ τοῦ πραιποσίτου ἀπὸ καλεύσεως, καὶ προσκαλοῦνται τὸν πατριάρχην. Ὁ δὲ πατριάρχης ἀνέρχεται, κρατούμενος ὑπὸ τῶν σιλεντιαρίων, διὰ τοῦ προσηρημένου κοχλιοῦ καὶ εἰσέρχεται ἐν τοῖς κατηγουμένοις, κάκεισε μικρὸν προσμενάντος, εἰσέρχεται ὁ πραιπόσιτος καὶ δηλοῖ τῷ βασιλεῖ, καὶ λαβὼν νεῦμα παρὰ τοῦ βασιλέως, ἐξέρχεται μετὰ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, καὶ προσκαλοῦνται τὸν πατριάρχην, καὶ ἐνοῦται τῷ βασιλεῖ ἐν τῷ τρικλίνῳ, ἐν ᾧ καὶ τὸ κλητώριον ἡτοίμασται, καὶ εἰπόντων τὸν σίχον, ὑπεξέρχεται μιλρὸν ὁ πατριάρχης καὶ ἐκβάλλει τὸ ὠμοφόριον αὐτοῦ, ὡσαύτως καὶ ὁ βασιλεὺς ἐκβάλλει τὸ σαγίον αὐτοῦ. Καὶ καθίζονται ἀμφότε-

A stunt, ubi imperator, postquam cereos a præposito accepit, precatur, patriarcha preces introitus divinae liturgiæ fundit. Imperator, postquam precatus est cereos præposito, hic ceremoniarum magistro tradit, et postquam patriarcha preces finivit, imperator sacrosanctum Evangelium ac venerandam crucem adorat : manumque patriarchæ prehensa, et ab omnibus ante dictis stipati, per medium templum et dextrum ambonis latus digressi, utriusque, imperator et patriarcha, solem intrant : cubiculum autem præfecti ac reliqui extra solem utriusque adstantes, manent. ¶ Postquam vero ad sacras januas pervenere, patriarcha sacrarium intrat, imperator ad sanctas januas subsistit, ubi cum accensis cereis precatur, eisque præposito redditis, sacras januas adorat, postea sacrarium intrat flexoque genu sanctam tabulam veneratus, ei apocombium imponit, et e sacrario egressus, cum solenni comitatu per dextrum templi latus digreditur perque dictam cochleam ad catechumenia abit et solito loco sanctam liturgiam celebrat.

IV. Tempore sacræ communionis præpositus a mandato silentiariorum mittit, qui patriarcham advocant ; is per eandem cochleam ascendit, perque catechumenia digressus, ad locum consuetum, ubi antimensium repositum est, procedit, ubi e patriarchæ manibus imperator communicat ; mox patriarcha abit, et utriusque in antimensio ante portam, ubi hoc die imperator convivium agit, subsistunt, et pro more præfecti cubiculi communicant, quo facto, patriarcha ad divinam liturgiam perficiendam se convertit. Imperator autem per triclinium, in quo conatur, egreditur, et suum cubiculum petit. Divina liturgia finita, silentiariorum præpositus a mandato mittit, qui patriarcham arcessant. Is a silentiariis ductus, per dictam cochleam ascendit et catechumena intrat, ubi postquam paululum expectavit, præpositus, imperatori id nuntiaturus, ingreditur, signoque ab imperatore dato, cum cubiculi præfectis egreditur, ut patriarcham advocent, qui ad imperatorem in eo triclinio, ubi etiam convivium paratum est, accedit, ubi sticho dicto, patriarcha paululum discedit suumque omophorium seu humerale, æque ac imperator sagum suum, deponit. Tunc ambo mensæ accumbunt, et postquam semel biberunt, amici intrant, et sic quoque factio utraque in baptisterium descendit, et, imperatore convivium celebrante, ipsi consuetas acclamationes ordiuntur, eibusque allatis, imperator apocombia

VARIE LECTIONES.

³⁰ ἐν τῇ ὀδῶ ed. ³¹ ἴστανται ood. ³² Verba : ὁ πατριάρχης — καὶ εἰσέρχεται absunt ab ed., add. R., in not.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(47) Ita M. et potest explicari. Ἐν ᾧ notat ubi temporis vel loci. Nihilominus tamen credo τοῦ τρικλίνου excidisse.

mittit, quibus acceptis, fausta ei apprecantur et surgunt; imperator et patriarcha soli remanent, Qui, postquam iterum potum sumpsere, surgunt, et imperator sagum suum, patriarcha omophorium induit, stichoque dicto, se invicem adorant 68 et imperator ad suum cubiculum, patriarcha quocunque placet, discedunt.

καὶ ὁ πατριάρχης. Καὶ πιδόντων πρὸς ἄπαξ, ἀνίστανται, καὶ περιβάλλεται ὁ βασιλεὺς τὸ σαγίον αὐτοῦ, ὃ δὲ πατριάρχης τὸ ὠμοφόριον αὐτοῦ, εἰτα λέγουσι τὴν στίχον καὶ προσκυνοῦσιν ἀλλήλους, καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἀπέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ, ὃ δὲ πατριάρχης, ἔπου βούλεται.

CAPUT XIX.

Observanda in vigilia Sancti Eliæ ejusque festo.

I. Vesperi circa horam septimam senatus in scaramangis ad hippodromum procedit, et postquam papas palatium aperuit, senatus per soyola, Justinianum, et lausiacum in aureum triclinium convenit, unde ad templum Sanctæ Deiparæ in pharo procedit. Papas ad orientales portas et porphyrium marmor cum diestariis, basilica gestantibus, adstat, et senatu eo digresso, unicuique basilicum distribuit. Senatu templum Sacrosanctæ Deiparæ ingresso.

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁸ ΣΧΟΛΑ. Ἰστέον, ὅτι αὕτη [αὕτη ed.] ἡ ἑορτὴ ἐκινουργήθη ἐπὶ Βασιλείου τοῦ φιλοχρίστου.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(48) Notum est ex historia Byzantina, Basilium Macedonem, Constantini nostri avam, maximo cultu veneratum fuisse prophetam Eliam, cui putabat omnem suam se fortunam debere. [De προσελύσει τοῦ ἁγίου Ἰλλίου memorat Symeō Logotheta p. 466. Eum Basilium cultu prosequatur.] Causam istius cultus exponit Vita Basilii Maced. p. 429. Ibidem p. 203, dicitur Basilium Eliæ peculiare sacellum in palatio condidisse præter id, quod ipsi cum Domino, Deipara, Michaelē et Nicolao in Nova ecclesia commune erat, ubi ejus μῆλων τῆ seu rhenō in ipsius oratorio sub altari deposita ferebatur. Vid. Nostri pag. 70. Erat quoque κατὰ τὸ ἱερὸν ἀδελφὴ Eliæ e Basilio reparata, ut perhibet Cedren. p. 588. Sed quæ hic describitur processio S. Eliæ erat ad Delparam Phari, ut ex pag. seq. 69 apparet. *Leves Græci*, ait Luitprandus, XIII. *Cal. Augusti raptum Eliæ in caelos ludis scenicis celebrant*, Legat. p. 483. In scholio ad h. I. pertinente leg. o M. αὔτη.

(49) Nihilo plus M., subintell. igitur πόλας, ut p. 73.

(50) Quid fuerint basilicia, vestis, an panui genus, nondum satis liquet, et unde sic dicta, num a fabrica imperiali, in qua texerentur, an ab armis seu insignibus imperialibus, an denique ab imagine vel protome imperatoris intexta. Puto equidem posterius potius, quamvis prius in Latina interpretatione dederim. Nam si basilicia fuerunt vestes, quæ intexta regni Græci haberent insignia, profecto nihil ab actis differebant. Insigne enim Græci imperii erat aquila. Fui aliquando in opinione, vestis hoc genus ideo *basilicium* et Latinis *imperiale* fuisse dictum, quod dignum esset imperatoribus et ab iis soleret gestari. Sic κηροὶ βασιλικοί, cerei, quales ab imperatoribus gestari solerent, apud Anonymum de festo restitutarum imaginum p. 738: Ἄνα κηρὸν βασιλικὸν εἰς ἕκαστος αὐτῶν βαστάζων. Pari modo Balsamo βασιλικὸν λῶρον dixit eo loco, quo ait, Papam Romanum e Constantini M. concessione juribus imperatorum omnibus uti, ἄνευ μόνου τοῦ στέμματος· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐν ταῖς ὀπηδήσει γινόμεναις προελύσειν αὐτοῦ καὶ ἐν ταῖς θείαις ἑροτελεσίταις διὰ βασιλικῶ λῶρου τὴν κεφαλὴν

ροὶ ἐν τῷ κλητωρίῳ, καὶ πιδόντων πρὸς ἄπαξ, εἰσέρχονται οἱ φίλοι, καὶ εἶθ' αὐτως εἰσέρχονται καὶ οἱ τῶν ἀμφοτέρων μερῶν δημόται κάτω ἐν τῷ λουτήρι, καὶ ἀριστῶντος τοῦ βασιλέως, αὐτοὶ ἐκτελοῦσι τὰς συνθήκας ἀκτολογίας, καὶ ἡνίκα εἰσέλθῃ τὸ δούλικιον, ἐκποστέλλει ὁ βασιλεὺς ἀποκόμβια, καὶ λαβόντες αὐτὰ, ὑπερεύχονται καὶ ἀνίστανται, καὶ μένει ὁ βασιλεὺς ὁ βασιλεὺς τὸ σαγίον αὐτοῦ, ὃ δὲ πατριάρχης τὸ ὠμοφόριον αὐτοῦ, εἰτα λέγουσι τὴν στίχον καὶ προσκυνοῦσιν ἀλλήλους, καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἀπέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ, ὃ δὲ πατριάρχης, ἔπου βούλεται.

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ παραμονῇ τοῦ Ἁγίου Ἡλίου (48), καὶ τῇ αὐτῇ ἑορτῇ ⁶⁸.

Α'. Δείλης περὶ ὦραν ἐβδόμην προέρχεται ἡ σύγκλητος ἀπὸ σκαρμαγγίων εἰς τὸν ἱππόδρομον, καὶ ἀνοίγοντος τοῦ παπῆς, εἰσέρχεται ἡ σύγκλητος διὰ τῶν σκίλων καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ λαυσιακοῦ εἰς τὸν χρυσοτρίκλινον, κάκειθεν διέρχεται, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου. Ὁ δὲ παπῆς ἴσταται εἰς τὰς ἀνατολικὰς (49), εἰς τὸ πορφυροῦν μάρμαρον, μετὰ διαιταρίων βασιζόντων τὰ βασιλικὰ (50), καὶ τῆς συγκλήτου διερχο-

καλύπτεται. Latini quoque in hunc modum egregia quæque regia appellabant. Gregor. Turon. IV. 28: *aspicit [lanarium artificem] lascias [Lascien, Borden, Tressen] regias componentem Anastasius Hormisda: chlamydem [hoc est telam panni] imperialem, id est stolam, et substratorium [ita recte emendat Du Cange h. v.] posuit super confessionem [hoc est altare] S. Petri. Addit huic interpretationi pondus dictio scaramannia Imperatorum; vid. Du Cange v. Imperiale et Scaramanga. Ipse Du Cange putat ab intextis regulis, avibus sive et βασιλικοῖς dictis pannum nomen invenisse; vid. voc. Basilicum, ubi locum hunc Guilielmi Bibliothecarii nostro apprime congruum citat. Nam ut in Nostro hoc ei actoi et τὰ βασιλικὰ vel βασιλίκια (nam perinde est) conjunguntur, sic et ille aquilata et de basilisci conjungit. Locus hic est: *Fecit in ecclesia Domini Salvatoris vela sarrica de Blatin Byzantia quatuor in circuitu altaris majoris; duo ex his aquilata et duo de basilisci, ornata in circuitu de olivero. Ego vero sic dictos putem potius pannos, qui aut in regia fabrica essent facti, aut qui regiam protomam toti telæ intextam et circulis inclusam monstrarent; quemadmodum aquilæ sic dictæ aquilas. Priori opinioni favet dictio nostri codicis p. 180. C. 1 et 5, et allibi obvia, ubi basilica τοῖς ἀπὸ τοῦ φάρου, in foro emplis, opponi videntur. Posteriores tamen sententiam mihi ominis veriores esse mihi propterea persuadeo, quod non sola sic proprie dicta basilicia, sed etiam aeti et reliqua omnia pannorum genera in officina regia texerentur. Neque insolens erat ea ætate regias protomas in vestibus gestare. Non repetam, quæ supra de tabliis σηθαρίῳ βασιλικῶ signatis protuli, quæ huc non facere possint ideo videri, quod vestes illæ, de quibus Theophanes et Chronicon Alexand. loquuntur, ταβλίῳ βασιλικῶ illuminatæ solummodo in tabula et non alibi unicam regiam protomam ostenderent; basilicia vero nostra sententia per totum pannum sparsas numero multas minutas protomas circellis albi coloris circumscriptas haberent. Aptior itaque probando illi, quem dixi, mori vestes regum imaginibus aut saltem protomis perspersas gestandi erit locus Monastici Anglicani t. III, p. 314, ubi memorantur**

μένης ἐκείσε, δίδωσιν ὁ παπίας ἐνὶ ἑκάστῳ ἀνὰ βασι-
λικοῦ (51). Καὶ δὴ τῆς συγκλήτου εἰσερχομένης ἐν
τῷ ναῦ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἀπάρχεται ἡ ἀκο-
λουθία τοῦ λυχνικοῦ (52), καὶ ταύτης τελομένης,
περὶ τὴν ἀπόλυσιν (53) λέγεται ἀπολυτικίον πρὸς τὸ,
« Συνταρέντες σοι, » ὅπερ ἐποίησε Λέων (54) ὁ σο-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

*sandalia cum caligis, de rubeo sameto diasperato
broadato [brodéd] cum imaginibus simplicibus,*
id est filo eodem, quo reliquus pannus, non item
aureo argenteove factis. Vid. Du Cange v. *Circum-
rotatus* ubi e Chronic. Episcoporum Antissiod. hunc
locum citat: *secundum pallium imaginibus regum
circumrotatis* [id est circulo inclusis] *regali modo
equitantium* [id est in equis cum pompa proceden-
tium] *pollet*. Pingebant autem Latini quidem reges
suos cum coronis radiatis in capite et sceptro in ma-
nu, Græci autem cum infulis et cruce atque acacia.
Obstant tamen huic interpretationi, ne quid dissi-
mulem, loci quidam, quos Du Cange v. *Imperiale*
citavit. Nam *imperialis* et *basilicus* pannus idem
est. E. c. Visitatio Thesaurariæ Londinensis mem-
orat *unicam de imperiali cum arboribus rubris et
leonibus*. Si ergo basilicum arborea et leones tenuit,
non sane tenuit vultus regum, ideoque vacillare
videtur hæc etymologia, quæ ab eorum imaginibus
intextis petitur; vid. quæ paulo post de appella-
tione ῥηγικός dicam. Qualisqualis autem etymolo-
gia denique fuerit, apponam exempla quædam, in
quibus imperialis panni sit mentio, Du Cange in
Gloss. Lat. v. *Imperiale* præterita, e quibus consta-
bit, pannum hunc pretiosum et ævo medio cele-
brem fuisse. Chronicon Reicherspergense (apud Du
Cange v. *Examinum*); *fratri saladini Sabidino* [Ara-
bum *Saiffidino*, quem Arabici auctores amant al
Malec al Adelum citare], *misit sex Samilas et duas
vestes imperiales*. Radulphus de Diceto (apud Du
Cange v. *Pannus*): *peregre profectus* [nempe in Pa-
lestinam sicut altaria multarum per Angliam eccle-
siarum habuerat in memoriam, sic et rediens ha-
buit in veneratione pannos, quos civitas CPlis vocat
imperialis, passim locorum distribuens religiosis. In
vetusta charta apud Murator. Ant. Ital. t. II, p.
894, legi *drapos de basilicio*; quod, ni alius codex
de bambucio præferret, non dubitarem in de basilico
reformare. Appellabant Græci pannum hunc
non *basilicum* tantummodo, sed alio quoque, idem
tamen significante nomine ῥηγικόν, *regicum*, id est
regiam: v. Du Cange v. ῥηγικός, ubi inter alia ait,
in codice msto quodam bibliothecæ regis Parisinæ
exstare descriptionem aulæ regiæ, in quo pictum
fuerit ver. *Describitur*, ait. in msto reg. 791 *Ma-
nuelis Palæologi* εἶδος εἰκῶν ἐν ὑφαντῷ παραπ-
τάσματι ῥηγικῷ, quæ etiam edita est a Lemnclavio
p. 142; cum hoc titulo Latino: *Imago veris in aulæo
lectili operis phrygii, etc.* Si ergo ver pictum fuit in
aulæo regio, non potuit ab intextis regum vultibus
basilicum aut regium fuisse appellatum. Forte igitur
tutissimum fuerit, hujus nominis rationem ex
eo petere, quod hi panni in fabrica imperiali texe-
rentur. Habuisse imperatores Byzantinos fabricas
pannorum æricorum et pretiosorum sibi proprias,
multa suadent. Procopius certe Hist. Arcanæ p.
124, c. fin. Justinianum ait sericæ et purpureæ ves-
tis monopolium ad se traxisse et fabricas tales
instituisse, quod mercatores ad incitas et ad ver-
tendum solum adegerit; neque dubito posteriores
imperatores id institutum retinuisse et cum pannis
in fabrica sua paratis mercaturam exercuisse. Pari
modo habebant principes Muhammedani, ut Sul-
thani Ægypti, fabricas suas pannorum. Abulfeda
sæpe narrat, sibi, quando Misram venerit, dono
datos a Sulthano fuisse pannos de Sulthanica apud
Alexandriam fabrica. Ita e. c. ad ann. 728 (Chr.

A officinam Iyehniei incipit, quo finito, circa ipsam mis-
sam oratio: « Una tecum sepulti, » etc., quam Leo,
optimus et sapientissimus imperator, composuit, re-
cituratur. Qua a cubiculo et imperatorio clero alter-
natim cantata et finita singulis magistris, præpo-
sitis proconsulibus, patriiis et officialibus ab im-

1327) scribit: *Me filiumque chlamydis principali-
bus donabat ultra solium morem pulchris et loris
aureis gemmatis et pannis præstantissimis de illo
genere, quod pro ipsius et reliquis celsissimis corpo-
ribus in Alexandrina fabrica elaboratur*. Pannis,
qui in tali fabrica pararentur, fuerintne Byzantii
quoque intexta principum, qui identidem ibidem
regnarent, nomina, non dixerim et vix putem,
cum ejus rei vestigium nullibi reperiam. Orienta-
les quidem principes nomina titulosque suos pan-
nis, qui in fabricis suis texerentur, vexillis intexti
curabant, ut ex illo Abulfedæ loco constat ad Ann.
724 [Chr. 1323], ubi legatos Abu Saidi Bahadur
Chani ad Sulthanum Ægypti missos attulisse inter
alia scribit undecim camelos sagmarios, splendide
comptos et oneratos cistis, quæ tenerent pannos de
factura illarum regionum, Parthiæ putat Chaldææ,
septingentas telas, quibus intexti fuerint tituli Sul-
thani. Regale igitur erat, nomen principis pannis,
tapetibus, vexillis intexti, et si quis præfectus pro-
vinciæ *de fabricis cadere faceret nomen* principis,
cujus vasallus esset (loquar Arabum more), hoc
est, velaret illud pannis porro intexti, rebellionis et
ab officio defectionis erat denuntiatio. Ita narrat
Abulfeda ad an. 269 [Chr. 882] Tholunum, cele-
bre in historia Ægyptiaca nomen, *vetuisse pro salute
ad Mowaffaki preces in templo publicas* [τὴν συν-
απτήν] *fieri et abrogasse nomen ejus ex fabrica pan-
nariæ*.

C (51) Fuerintne hæ vestes proceribus commodo
tantum datæ, reddendæ post panegyrim finitam,
quod interdum fiebat: an doni loco datæ, perpetuo
servandæ, non liquet. Crediderim tamen potius pos-
terius. De more Byzantinorum impp. suis proceribus
in diebus festis novas robas largienti v. Luit-
prand. Hist. VI. 5, de eodem more a regibus Fran-
ciæ olim festo Nativitatis Christi observato v. DC.
ad Joinvill. p. 160, et Gl. L. v. *Mulatoria*, ubi e
Matthæo Paris. h. l. citat: *Appropinquante Dominicæ
Nativitatis festivitate, qua mutatoria recentia (vulgo
novas robas appellamus) magnates suis domesticis
distribuere consueverunt*; item v. *Robæ*. Jam in
aula Macedonica erat χλαμύδας διατέμειν δωρεὰ βα-
σιλικωτάτη, ut ait Plutarch. Vitar. p. 1073, penult.
Etiam in aula veterum regum Persarum distribui
quotannis vestes proceribus consuevisse patet ex
Herodoto III, 84.

D (52) *Lychnicum, lucernarium*, lucernariæ preces,
prima pars officii vespertini, cum accenduntur lu-
cernæ, recitari solitæ. V. Du Cange Gloss. Gr.
h. v.

(53) *Circa finem, vel missam*, Ἀπόλυσιν est finis
cujusque sacri officii, interdum ipsa oratio in fine
officii a sacerdote recitata, quo facto plebs dimittitur.
Ἀπολυτικίον (sive, ut hic loci in codice erat,
ἀπολυτικὴν), nempe στιχῆρόν oratio, quæ in ἀπο-
λύσει, seu sine officii cuiusvis ecclesiastici, ante
tamen formulam τῆς ἀπολύσεως a sacerdote dicitur.
Ita Du Cange Gloss. Gr. h. v. Convenit nostro: *Der
Herr segne dich und behüte dich*.

(54) Passim in hoc codice ut p. 438, Leonis hymni
celebrantur, et recensetur Leo inter celebres Ec-
clesiæ Græcæ hymnographos, in quibus ære cælestis
imago ejus conspicitur p. XX, dissert. Nicolai
Rayæi ad acoluthiam officii Græci, t. II. m. Junii
Act. S. S. ex Triodio Venetiis excuso. Elogium hic
Leonis nomini additum, ὁ σοφώτατος καὶ ἀγαθός

σιτοι ἐξερχόμενοι: εἰσάγουσιν αὐτὸν, καὶ δὴ τοῦτον οἱ δεσπότης κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐσπαζόμενοι, εἰσέρχονται μετ' αὐτοῦ μυστικῶς διὰ τοῦ μάρκωνος τοῦ κοιτῶνος εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου, καὶ κειθεν ἀπέρχονται ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ Ἁγίου Ἡλιοῦ, καὶ οἱ μὲν δεσπότης ἴστανται ἐν τῷ νάρθηκι, ὁ δὲ πατριάρχης εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ τῆς εἰωθίας εὐχῆς τελομένης, ἀπέρχονται οἱ ψάλται τὸ τροπάριον. Ὁ δὲ πατριάρχης ἐξερχόμενος ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου, βασιτάζων τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, ἔρχεται εἰς τὰς βασιλικὰς πύλας τοῦ αὐτοῦ εὐκτηρίου, δηλονότι καὶ τοῦ ὑποδιακόνου βασιτάζοντος τὸν λιτανικὸν σταυρὸν. Οἱ δὲ δεσπότης λαμβάνουσι παρὰ τοῦ πραιποσίτου κηροῦς, καὶ διὰ τῆς τρισηῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ καὶ ἀσπάζονται τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸν σταυρὸν, θυμώμενοι ὑπὸ τοῦ διακόνου.

Γ'. Καὶ παρακρατούμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου, ἐξέρχεται ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, καὶ διερχόμενος αὐτοῦ μέσον τοῦ ναοῦ τοῦ φάρου, καὶ ἐξίόντος τὴν πύλιν τὴν ἐξάγουσαν ³⁷ ἐπὶ τὸν ἡλιακὸν ³⁸ (58), λαμβάνουσιν οἱ δεσπότης παρὰ τῶν πραιποσίτων κηρία λιτανίγια καὶ διέρχονται λιτανεύοντες διὰ μέσου τοῦ ἡλιακοῦ καὶ τοῦ στενωποῦ τοῦ μονοθύρου, κατέρχονται τὸ καταβάσιον (59) τοῦ βουκολέοντος, καὶ ἐκνεύοντες δεξιᾶ, κατέρχονται πρὸς τὸν νάρθηκα τῆς Νέας (60) Μεγάλης Ἐκκλησίας (ἐκεῖσε γὰρ ἴστανται

³⁷ πύλιν ἐξάγουσαν ed. ³⁸ τὸ ἡλιακὸν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(58) Est ὁ ἡλιακός, aut τὸ ἡλιακόν, hic quidem loci, area, deambulatorum subdivale, apricum, unde ipsi nomen, a radiis nempe solis, quibus patebat. Ita exponit Constantinus. Vita Basilii p. 207, αἰθέριον καὶ ἡλιοβολούμενον μαρμαρόστρωτον περιπατητὸν appellans. Et eo quoque sensu adhibetur in locis Eustathii et Leonis sapientis apud Du Cange in Gloss. Gr. h. v., item in illo Anastasii in Gregorio IV, vox solaris debet accipi: *Domum satis dignam undique porticibus [deambulatoris tectis] ac solaris [deambulatoris in solo plano, apricis] circumdatam.* In reliquis autem duobus apud illum locis Michaelis Attaliotæ, et Theodori Hermopolitæ, in quibus ἡλιακόν per ἐξώστην vel ἐξωστῆριον redditur, habet hæc vox aliam significationem. Scilicet notat ὁ ἐξώστης, vel potius ἡ ἐξωστή, *projectum, mænianum*, extra ædes ipsas aliquantum prominens ædificium, e quo prospici possit; ut sunt nostrates *Erker*, vel *Balcons*. Et in hoc sensu *solaria* quoque interdum dicebant Latini, ut in illo Hieronymi, *habuerunt in tectis domata, que Romæ vel solaris vel mæniana vocant.* Vid. Du Cange Gloss. Gr. v. ἐξώστης, et Caroli Majelli dissert. de Stylitis apud Assmannum juniorem in Actis martyrum Syriaci t. II, p. 247, item Alteserr. ad Anastas. p. 122. Tandem ἡλιακά quoque erant deambulatoria super tectis ipsis aprica, qualia nostrates *Altane* appellant. *Epicauatoria* appellabant Latini medii, quia super hypocaustis erant, vel quia in aprico erant. Gloss. ms. apud Du Cange h. v.: *Epicauatorium eminentior locus in ædificio ad speculandum, vel solarium puellare. Solarium puellare* id appellatur, quoniam gynæconitis et apud veteres Græcos et apud Latinos medii ævi in summis ædiū partibus erat, quemadmodum adhuc hodie apud Moros seu in Barbaria Africae mulieres in summis ædibus habitant, quod ex itinerariis constat. Propterea dicit Athenæus p. 57, ex eo, quod Helena natus fuerit ἐν τῷ ὠπῷ, *in superiore ædiū parte*, natam fuisse fabulam de ejus ortu *ex ovo*. Conf. Euripidis Phœnissarum initium. Et hæc in summis, et illa mæniana in mediis ædibus mu-

A Sancti Eliæ oratorium discedunt, ubi ipsi quidem in narthece subsistunt, patriarcha vero sacrarium intrat, ubi solemnibus precibus peractis, psallæ troparium ordiuntur. Patriarcha e sacrario egressus, sanctum Evangelium portans, ad imperatoris ejusdem oratorii januas procedit, subdiacono crucem processionalem gestante. Interea domini cereos a præposito accipiunt, ternaque cum cereis adoratione facta, ad Deum precantur et Evangelium, a diacono incensati, oculantur.

B III. Deinde sustentatus a patriarcha imperator ex ecclesia redit, perque medium templum phari digressus, per portam ad solarium ducentem exit, ubi domini a præpositis cereos processionales accipiunt, et per medium solarium angustamque januam procedentes, per descensum bucoleontis descendunt, et ad dextram inclinantes, ad nartheceam Novæ Magnæ Ecclesiæ discedunt, ubi senatores omnes adstant, et consueti ritus ecclesiastici introitus celebrantur. Dominis autem cum patriar-

VARIÆ LECTIONES.

niebantur cancellis æneis. Anastasius in Adriano: *Ubi et deambulatorium, scilicet solarium suum, cum cancellis æneis nimis pulcherrime constructi fecit.* De tali solario, Altano, capiendus est Nostrii locus p. 284, ubi ὁ ἡλιακός vel est præfectus vel totum ministerium et præsidium in Heliaco, vel altano Phari excubare jussum et depositum. * [Τὸ ἡλιακόν *solare horologium* veritè Combesis. in Contin. Theophan. p. 125, perperam.]

(59) *Per scalam, per gradus.* Eo sensu occurrit apud Sozomen. Hist. Ecel. IX, 2. Locum habet Du Cange Gloss. Gr. h. v, Cæteris autem locis, quos ibi citat, significat ea vox locum ipsum, at et in quem per scalam descenditur (*confessiones* appellere solebant), qualibus in cavernis latitare olim solebant Christiani persecutionibus afflicti. Vid. quoque Corsini dissert. 2. Appendic. ad Notas Græcorum, ubi inscriptio p. 27, hoc videtur posse modo restitui: QUORASY NOMINAE MASIME MARTYRE

DOMI H V ^X CASTULU ISCALA CATABATICY SECUNDI, id est, *Corasii* (puellæ) nomine *Maximæ Martyræ* (id est Martyrissæ) domini *Jesu Christi Castulu* (id est apud *Castulum*, nomen loci, ubi deposita est Castulu græca terminatione Καστούλου pro *Castuli*.) *in scala Catabaticii* (confessionis) *secundi*. Appellabantur autem confessiones, non quod ibi peccata confiterentur, sed quod reliquiæ confessorum ibi sitæ essent. De Bucleonte vid. Du Cange CPI. Christ. l. II, pag. 119, et ad Alexiad. pag. 265. * [De Satyri monasterio et Bucleonte v. Script. post Theophan. pag. 13, 14.]

(60) *Nææ*, aut *Novæ ecclesiæ*, in palatio a Basilio conditæ. Luitprand. Hist. l. c. 2, sine: *Fabricavit* (Basilus) *prelioso et mirabili opere juxta palatium, orientem versus, ecclesiam, quam Νέαν, hoc est Novam, vocant, in honorem summi cælestis militia principis archangeli Michaelis, qui Græce ἀρχιστράτηγος appellatur.* Vid. Constant. Vit. Basil. Maced. p. 196, et 200. Debet haud procul mari fuisse, ut patet ex p. 71 nostri codicis et ex eo quod hæc inter ea-

cha sacrarium oratii Sancti Eliæ, quod in eadem Nova Ecclesia est, pro more ingressis, patriarcha primus intrat; 70 domini vero extra sacras januas constituti, cereos a præposito accipiunt terque genu flexo ad Deum precantur. Mox oratorium ingressi ante omnia sacras januas, postea sanctum altaris instratum et repositam ibi sancti prophetae vestem osculantur, et apocombio, sacra mensæ imposito per bemata transeunt, et cereis in singulis bematibus accensis, instrata pro more osculantur. Per gynæceum ipsum transeunt, cereos ad effigiem Basilii, imperatoris Christum amantis, accendunt, et vale patriarchæ dicto, ad locum elevatiorem, ubi orantes consistunt, abeunt, inde ad narthecem, qui prope mare seu cavum recessum sacrae mensæ est, ubi sellæ positæ velumque suspensum, discedunt, vestes suas mutant, et sancti Evangelii lectionem expectantes, adstant, acceptisque a præpositis cereis, sanctum Evangelium audiunt. Finita extensa, considunt, et mensæ præfectus cum tricliniariis ad convivium ducit, quod ipse magnus imperator ordinat. Sic postea domini secreto per eundem narthecem et mysticum ascensum, qui ibi est, perque superius solarium ejusdem narthecis ad palatium discedunt. Sciendum est, imperatores hoc festo in mutatoriis mensæ assidere.

τῶν ἀρτοκλινῶν τὸ κλητώριον, καὶ στοιχεῖ αὐτὸ ὁ μυστικῶς διὰ τοῦ αὐτοῦ νάρθηκος καὶ τοῦ ἐκείσε τοῦ αὐτοῦ νάρθηκος εἰσέρχονται οἱ δεσπότες εἰς τὸ ἀλλαξίμων καθίζονται οἱ δεσπότες ἐπὶ τραπέζης.

CAPUT XX.

Mensis Maii primo encænna Novæ ecclesiæ: et de ritibus in festo encæniorum Novæ Magnæ Ecclesiæ observandis.

I. Pridie unius diei domini præpositis indicant, senatum omnem mutatis vestibus sequenti die processurum esse: quæ postquam illuxit, circa horam secundam matulinam præpositos intrare jubent, quo facto, cum paucis cubicularis una cum papa et hetæriarcha abeunt, et patriarcham cum metropolitans et reliquo ejus officio adduunt. Qui per

VARIÆ LECTIONES.

²⁰ Νέας om. ed. ⁴⁰ ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι καὶ αὕτη ἡ ἑορτὴ ἐκαινευρήθη ἐπὶ Βασιλείου δεσπότηου.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

clesiam et Deiparan Phari Bucoleo, portus, medius recensetur. Photii orationem in Novam ecclesiam a Basilio suo tempore structam edidit Lambeckius ad Codin. p. 187, unde repetiit Bandurus imp. Orient. I. vi, p. 117, seqq.

(61) Ex hoc loco patet unumquodque orarium qualium in una eademque ecclesia plura erant, partes ecclesiæ omnes habuisse, ut narthecem, naum, Sacrificatorium.

(62) Cum dicata esset hæc ecclesia pluribus nminibus, Christo Salvatore, Deiparæ, Archistratego, S. Nicolao, S. Eliæ, debebant totidem oratoria in ea, et in unoquoque singula bemata seu sacrificatoria fuisse.

(63) Ut conditoris ecclesiæ. Solebant enim in ecclesiis imagines conditorum collocare. Vid. Baechin. ad Agnell. Pontific. Ravenn. p. 68.

ἅπαντες οἱ τῆς συγκλήτου), καὶ γίνεται ἡ εἰωθὺία ἐκκλησιαστικὴ ἀκολουθία τῆς εἰσόδου. Τῶν δὲ δεσποτῶν κατὰ τὸ εἰωθὸς εἰσιόντων μετὰ τοῦ πατριάρχου εἰς τὸ θυσιαστήριον (61) τοῦ εὐκτερίου τοῦ Ἁγίου Ἐλίου τῆς αὐτῆς Νέας Ἐκκλησίας, ὁ μὲν πατριάρχης προεισέρχεται, οἱ δὲ δεσπότες, ἰστάμενοι ἐξωθεν τῶν ἁγίων θυρῶν, λαμβάνουσι κηρούς ἀπὸ τῶν πραιποσίτων, καὶ διὰ τῆς τρισσῆς προσκυνήσεως ἀποχαιριστοῦσι τῷ Θεῷ. Ἔττα εἰσερχόμενοι ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, ἐν πρώτοις μὲν ἀσπάζονται τὰ ἅγια θύρια, εἶτα τὴν τῆς ἁγίας τραπέζης ἐνδυτὴν καὶ τὴν ἐκείσε ἀποκειμένην τοῦ ἁγίου προφήτου μελωτὴν, καὶ τιθέντες ἀποκόμβιον ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης, διέρχονται διὰ τῶν βημάτων (62), ἄπτοντες κηρούς καθ' ἐν ἕκαστον βῆμα, ἀσπαζόμενοι κατὰ τὸ εἰωθὸς τὰς ἐνδοτάς. Καὶ διερχόμενοι διὰ τοῦ αὐτοῦ γυναικίτου, ἄπτοουσι κηρούς εἰς τὴν εἰκόνα Βασιλείου (63) τοῦ φιλοχρίστου δεσπότηου, καὶ εὐθὺς ἀποχαιριεῖζοντες τὸν πατριάρχην, εἰσέρχονται ἐν τῷ ἐκείσε προσευχάδιῳ (64), κάκειθεν ἐκβαίνοντες εἰς τὸν πρὸς τὴν θάλασσαν (65) νάρθηκα, ἐν ᾧ καὶ τὰ σέλλα ἴστανται καὶ τὸ βῆλον κρέματα, ἀπαλλάσσουσι τὰς ἑαυτῶν χλανίδας, καὶ ἴστανται ἐκδεχόμενοι τὴν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν, εἰθ' οὕτως λαμβάνοντες κηρούς παρὰ τῶν πραιποσίτων, ἀκούουσι τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἑκτανοῦς καθίζονται, καὶ εἰσάγει ὁ τῆς τραπέζης μετὰ καὶ μέγας βασιλεὺς, καὶ εἰθ' οὕτως οἱ δεσπότες διέρχονται μυστικῶς ἀναβασίῳ, καὶ διὰ τοῦ ἀνωτάτου ἡλιακοῦ παλάτιου. Ἰστέον, ὅτι ταύτῃ τῇ ἑορτῇ μετὰ τῶν

ΚΕΦΑΛ. Κ'.

Μηνὶ Μαίῳ α' τὰ ἑγκαίνια τῆς Νέας, ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ τῶν ἑγκαίνιων τῆς Νέας ³⁰ (66) Μεγάλης Ἐκκλησίας ⁴⁰.

Α' Πρὸ μιᾶς ἡμέρας καλεῖουσιν οἱ δεσπότες τοὺς πραιποσίτους, προελθεῖν ἐπὶ τῇ αὐρίῳ μετὰ ἀλλαξίμων πᾶσιν τὴν σύγκλητον, καὶ τῇ ἑωθεν περὶ ὤραν δευτέραν καλεῖουσιν οἱ δεσπότες εἰσελθεῖν τοὺς πραιποσίτους, καὶ δὴ τούτων εἰσελθόντων μετὰ καὶ ὀλίγων τοῦ κουβουκλείου, ἀπέρχονται ἅμα τοῦ παπᾶ καὶ τοῦ ἑταιρειάρχου, καὶ εἰσάγουσι τὸν πατριάρχην

(64) Videtur προσευχάδιον cellula fuisse, lignis olathris munita, quales ad singulas sanctorum imagines singulæ erant, similes confessorie, aut confessionibus, ubi sacerdotes confessiones audiunt, in nostrarium et Romanensium ecclesiis. Vid. Du Cange Gloss. h. v. Quædam tamen eorum, quæ ibi citat, loca videntur docere, προσευχάδιον esse scabellum humilia sub sanctorum imaginibus posita, ad quæ infirmiores genua flectebant precantes. Talia sunt scabella nostratibus aris apposita, ad quæ genua flectunt, qui communionem accipiunt.

(65) Qualls hic θάλασσα significetur, aut quis horum verborum sensus sit, fateor me nescire.

(66) Νέας addunt M. Recte. Non enim de Magna Ecclesia sic dicta, seu S. Sophia, in hoc capite sermo est, sed de Nova. Vid. p. 74.

μετὰ καὶ τῶν μητροπολιτῶν καὶ τῆς λοιπῆς αὐτοῦ **A** τάξεως ⁴¹. Καὶ τοῦ πατριάρχου εἰσερχομένου διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ τρικόγχου, ἔρχεται καὶ κάθεται ἐν τῇ καμάρᾳ ⁴² (67) τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, καί τις περιβάλλονται τὰς ἑαυτῶν χλανίδας, καὶ ἐξερχόμενοι ἔξωθεν τοῦ βήλου τῆς αὐτῆς καμάρας ἴστανται. Οἱ δὲ πραιπόσιτοι ἐξερχόμενοι εἰσάγουσι τὸν πατριάρχην οἱ δὲ δεσπότες τοῦτον κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀσπαζόμενοι, καθίζονται μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ μικρῶν τι, καὶ εὐθὺς γίνεται μεταστάσιμον, καὶ οἱ μὲν μάγιστροι καὶ ἀνθύπατοι καὶ πατρίκιοι καὶ λοιποὶ συγκλητικοὶ κατέρχονται ἐν τῷ νάρθηκι τῆς Νέας Μεγάλης Ἐκκλησίας, οἱ δὲ τοῦ κουβουκλαίου ἅπαντες διέρχονται διὰ τοῦ ὠρολογίου καὶ ⁴³ τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ τῆς καμάρας τοῦ πανθέου καὶ τοῦ φύλακος, καὶ ἐκβαίνοντες τὸ μνῶθρον, ἀπασιν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ φάρου, καὶ οἱ μὲν δεσπότες ἀνίστάμενοι εἰσέρχονται μετὰ τοῦ πατριάρχου μυστικῶς διὰ τοῦ μικρῶνος τοῦ κοιτῶνος εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ φάρου, καὶ οἱ δεσπότες ἴστανται ἐν τῷ νάρθηκι, ὁ δὲ πατριάρχης εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ τῆς εἰωθυίας εὐχῆς τελουμένης, ἀπέρχονται οἱ ψάλται τὸ τροπάριον· ὁ δὲ πατριάρχης ἐξερχόμενος ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου, βαστάζων τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, ἔρχεται εἰς τὰς βασιλικὰς πόλεις, δηλονότι τοῦ ὑποδιακόνου βαστάζοντας τὸν λιτανικὸν σταυρὸν, οἱ δὲ δεσπότες λαμβάνουσι παρὰ τῶν πραιποσίτων κηρὸς, καὶ διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ, καὶ ἀσπάζονται τὸ τε Εὐαγγέλιον καὶ τὸν σταυρὸν, θυμιάμενοι ὑπὸ τοῦ διακόνου.

B **C** **D** **E** **F** **G** **H** **I** **K** **L** **M** **N** **O** **P** **Q** **R** **S** **T** **U** **V** **W** **X** **Y** **Z** **AA** **AB** **AC** **AD** **AE** **AF** **AG** **AH** **AI** **AJ** **AK** **AL** **AM** **AN** **AO** **AP** **AQ** **AR** **AS** **AT** **AU** **AV** **AW** **AX** **AY** **AZ** **BA** **BB** **BC** **BD** **BE** **BF** **BG** **BH** **BI** **BJ** **BK** **BL** **BM** **BN** **BO** **BP** **BQ** **BR** **BS** **BT** **BU** **BV** **BW** **BX** **BY** **BZ** **CA** **CB** **CC** **CD** **CE** **CF** **CG** **CH** **CI** **CJ** **CK** **CL** **CM** **CN** **CO** **CP** **CQ** **CR** **CS** **CT** **CU** **CV** **CW** **CX** **CY** **CZ** **DA** **DB** **DC** **DD** **DE** **DF** **DG** **DH** **DI** **DJ** **DK** **DL** **DM** **DN** **DO** **DP** **DQ** **DR** **DS** **DT** **DU** **DV** **DW** **DX** **DY** **DZ** **EA** **EB** **EC** **ED** **EE** **EF** **EG** **EH** **EI** **EJ** **EK** **EL** **EM** **EN** **EO** **EP** **EQ** **ER** **ES** **ET** **EU** **EV** **EW** **EX** **EY** **EZ** **FA** **FB** **FC** **FD** **FE** **FF** **FG** **FH** **FI** **FJ** **FK** **FL** **FM** **FN** **FO** **FP** **FQ** **FR** **FS** **FT** **FU** **FV** **FW** **FX** **FY** **FZ** **GA** **GB** **GC** **GD** **GE** **GF** **GG** **GH** **GI** **GJ** **GK** **GL** **GM** **GN** **GO** **GP** **GQ** **GR** **GS** **GT** **GU** **GV** **GW** **GX** **GY** **GZ** **HA** **HB** **HC** **HD** **HE** **HF** **HG** **HH** **HI** **HJ** **HK** **HL** **HM** **HN** **HO** **HP** **HQ** **HR** **HS** **HT** **HU** **HV** **HW** **HX** **HY** **HZ** **IA** **IB** **IC** **ID** **IE** **IF** **IG** **IH** **II** **IJ** **IK** **IL** **IM** **IN** **IO** **IP** **IQ** **IR** **IS** **IT** **IU** **IV** **IW** **IX** **IY** **IZ** **JA** **JB** **JC** **JD** **JE** **JF** **JG** **JH** **JI** **JJ** **JK** **JL** **JM** **JN** **JO** **JP** **JQ** **JR** **JS** **JT** **JU** **JV** **JW** **JX** **JY** **JZ** **KA** **KB** **KC** **KD** **KE** **KF** **KG** **KH** **KI** **KJ** **KL** **KM** **KN** **KO** **KP** **KQ** **KR** **KS** **KT** **KU** **KV** **KW** **KX** **KY** **KZ** **LA** **LB** **LC** **LD** **LE** **LF** **LG** **LH** **LI** **LJ** **LK** **LL** **LM** **LN** **LO** **LP** **LQ** **LR** **LS** **LT** **LU** **LV** **LW** **LX** **LY** **LZ** **MA** **MB** **MC** **MD** **ME** **MF** **MG** **MH** **MI** **MJ** **MK** **ML** **MM** **MN** **MO** **MP** **MQ** **MR** **MS** **MT** **MU** **MV** **MW** **MX** **MY** **MZ** **NA** **NB** **NC** **ND** **NE** **NF** **NG** **NH** **NI** **NJ** **NK** **NL** **NM** **NN** **NO** **NP** **NQ** **NR** **NS** **NT** **NU** **NV** **NW** **NX** **NY** **NZ** **OA** **OB** **OC** **OD** **OE** **OF** **OG** **OH** **OI** **OJ** **OK** **OL** **OM** **ON** **OO** **OP** **OQ** **OR** **OS** **OT** **OU** **OV** **OW** **OX** **OY** **OZ** **PA** **PB** **PC** **PD** **PE** **PF** **PG** **PH** **PI** **PJ** **PK** **PL** **PM** **PN** **PO** **PP** **PQ** **PR** **PS** **PT** **PU** **PV** **PW** **PX** **PY** **PZ** **QA** **QB** **QC** **QD** **QE** **QF** **QG** **QH** **QI** **QJ** **QK** **QL** **QM** **QN** **QO** **QP** **QQ** **QR** **QS** **QT** **QU** **QV** **QW** **QX** **QY** **QZ** **RA** **RB** **RC** **RD** **RE** **RF** **RG** **RH** **RI** **RJ** **RK** **RL** **RM** **RN** **RO** **RP** **RQ** **RR** **RS** **RT** **RU** **RV** **RW** **RX** **RY** **RZ** **SA** **SB** **SC** **SD** **SE** **SF** **SG** **SH** **SI** **SJ** **SK** **SL** **SM** **SN** **SO** **SP** **SQ** **SR** **SS** **ST** **SU** **SV** **SW** **SX** **SY** **SZ** **TA** **TB** **TC** **TD** **TE** **TF** **TG** **TH** **TI** **TJ** **TK** **TL** **TM** **TN** **TO** **TP** **TQ** **TR** **TS** **TT** **TU** **TV** **TW** **TX** **TY** **TZ** **UA** **UB** **UC** **UD** **UE** **UF** **UG** **UH** **UI** **UJ** **UK** **UL** **UM** **UN** **UO** **UP** **UQ** **UR** **US** **UT** **UU** **UV** **UW** **UX** **UY** **UZ** **VA** **VB** **VC** **VD** **VE** **VF** **VG** **VH** **VI** **VJ** **VK** **VL** **VM** **VN** **VO** **VP** **VQ** **VR** **VS** **VT** **VU** **VV** **VW** **VX** **VY** **VZ** **WA** **WB** **WC** **WD** **WE** **WF** **WG** **WH** **WI** **WJ** **WK** **WL** **WM** **WN** **WO** **WP** **WQ** **WR** **WS** **WT** **WU** **WV** **WW** **WX** **WY** **WZ** **XA** **XB** **XC** **XD** **XE** **XF** **XG** **XH** **XI** **XJ** **XK** **XL** **XM** **XN** **XO** **XP** **XQ** **XR** **XS** **XT** **XU** **XV** **XW** **XX** **XY** **XZ** **YA** **YB** **YC** **YD** **YE** **YF** **YG** **YH** **YI** **YJ** **YK** **YL** **YM** **YN** **YO** **YP** **YQ** **YR** **YS** **YT** **YU** **YV** **YW** **YX** **YY** **YZ** **ZA** **ZB** **ZC** **ZD** **ZE** **ZF** **ZG** **ZH** **ZI** **ZJ** **ZK** **ZL** **ZM** **ZN** **ZO** **ZP** **ZQ** **ZR** **ZS** **ZT** **ZU** **ZV** **ZW** **ZX** **ZY** **ZZ** **AA** **AB** **AC** **AD** **AE** **AF** **AG** **AH** **AI** **AJ** **AK** **AL** **AM** **AN** **AO** **AP** **AQ** **AR** **AS** **AT** **AU** **AV** **AW** **AX** **AY** **AZ** **BA** **BB** **BC** **BD** **BE** **BF** **BG** **BH** **BI** **BJ** **BK** **BL** **BM** **BN** **BO** **BP** **BQ** **BR** **BS** **BT** **BU** **BV** **BW** **BX** **BY** **BZ** **CA** **CB** **CC** **CD** **CE** **CF** **CG** **CH** **CI** **CJ** **CK** **CL** **CM** **CN** **CO** **CP** **CQ** **CR** **CS** **CT** **CU** **CV** **CW** **CX** **CY** **CZ** **DA** **DB** **DC** **DD** **DE** **DF** **DG** **DH** **DI** **DJ** **DK** **DL** **DM** **DN** **DO** **DP** **DQ** **DR** **DS** **DT** **DU** **DV** **DW** **DX** **DY** **DZ** **EA** **EB** **EC** **ED** **EE** **EF** **EG** **EH** **EI** **EJ** **EK** **EL** **EM** **EN** **EO** **EP** **EQ** **ER** **ES** **ET** **EU** **EV** **EW** **EX** **EY** **EZ** **FA** **FB** **FC** **FD** **FE** **FF** **FG** **FH** **FI** **FJ** **FK** **FL** **FM** **FN** **FO** **FP** **FQ** **FR** **FS** **FT** **FU** **FV** **FW** **FX** **FY** **FZ** **GA** **GB** **GC** **GD** **GE** **GF** **GG** **GH** **GI** **GJ** **GK** **GL** **GM** **GN** **GO** **GP** **GQ** **GR** **GS** **GT** **GU** **GV** **GW** **GX** **GY** **GZ** **HA** **HB** **HC** **HD** **HE** **HF** **HG** **HH** **HI** **HJ** **HK** **HL** **HM** **HN** **HO** **HP** **HQ** **HR** **HS** **HT** **HU** **HV** **HW** **HX** **HY** **HZ** **IA** **IB** **IC** **ID** **IE** **IF** **IG** **IH** **II** **IJ** **IK** **IL** **IM** **IN** **IO** **IP** **IQ** **IR** **IS** **IT** **IU** **IV** **IW** **IX** **IY** **IZ** **JA** **JB** **JC** **JD** **JE** **JF** **JG** **JH** **JI** **IJ** **JK** **JL** **JM** **JN** **JO** **JP** **JQ** **JR** **JS** **JT** **JU** **JV** **JW** **JX** **JY** **JZ** **KA** **KB** **KC** **KD** **KE** **KF** **KG** **KH** **KI** **KJ** **KL** **KM** **KN** **KO** **KP** **KQ** **KR** **KS** **KT** **KU** **KV** **KW** **KX** **KY** **KZ** **LA** **LB** **LC** **LD** **LE** **LF** **LG** **LH** **LI** **LJ** **LK** **LM** **LN** **LO** **LP** **LQ** **LR** **LS** **LT** **LU** **LV** **LW** **LX** **LY** **LZ** **MA** **MB** **MC** **MD** **ME** **MF** **MG** **MH** **MI** **MJ** **MK** **ML** **MM** **MN** **MO** **MP** **MQ** **MR** **MS** **MT** **MU** **MV** **MW** **MX** **MY** **MZ** **NA** **NB** **NC** **ND** **NE** **NF** **NG** **NH** **NI** **NJ** **NK** **NL** **NM** **NN** **NO** **NP** **NQ** **NR** **NS** **NT** **NU** **NV** **NW** **NX** **NY** **NZ** **OA** **OB** **OC** **OD** **OE** **OF** **OG** **OH** **OI** **OJ** **OK** **OL** **OM** **ON** **OO** **OP** **OQ** **OR** **OS** **OT** **OU** **OV** **OW** **OX** **OY** **OZ** **PA** **PB** **PC** **PD** **PE** **PF** **PG** **PH** **PI** **PJ** **PK** **PL** **PM** **PN** **PO** **PP** **PQ** **PR** **PS** **PT** **PU** **PV** **PW** **PX** **PY** **PZ** **QA** **QB** **QC** **QD** **QE** **QF** **QG** **QH** **QI** **QJ** **QK** **QL** **QM** **QN** **QO** **QP** **QQ** **QR** **QS** **QT** **QU** **QV** **QW** **QX** **QY** **QZ** **RA** **RB** **RC** **RD** **RE** **RF** **RG** **RH** **RI** **RJ** **RK** **RL** **RM** **RN** **RO** **RP** **RQ** **RR** **RS** **RT** **RU** **RV** **RW** **RX** **RY** **RZ** **SA** **SB** **SC** **SD** **SE** **SF** **SG** **SH** **SI** **SJ** **SK** **SL** **SM** **SN** **SO** **SP** **SQ** **SR** **SS** **ST** **SU** **SV** **SW** **SX** **SY** **SZ** **TA** **TB** **TC** **TD** **TE** **TF** **TG** **TH** **TI** **TJ** **TK** **TL** **TM** **TN** **TO** **TP** **TQ** **TR** **TS** **TT** **TU** **TV** **TW** **TX** **TY** **TZ** **UA** **UB** **UC** **UD** **UE** **UF** **UG** **UH** **UI** **UJ** **UK** **UL** **UM** **UN** **UO** **UP** **UQ** **UR** **US** **UT** **UU** **UV** **UW** **UX** **UY** **UZ** **VA** **VB** **VC** **VD** **VE** **VF** **VG** **VH** **VI** **VJ** **VK** **VL** **VM** **VN** **VO** **VP** **VQ** **VR** **VS** **VT** **VU** **VV** **VW** **VX** **VY** **VZ** **WA** **WB** **WC** **WD** **WE** **WF** **WG** **WH** **WI** **WJ** **WK** **WL** **WM** **WN** **WO** **WP** **WQ** **WR** **WS** **WT** **WU** **WV** **WW** **WX** **WY** **WZ** **XA** **XB** **XC** **XD** **XE** **XF** **XG** **XH** **XI** **XJ** **XK** **XL** **XM** **XN** **XO** **XP** **XQ** **XR** **XS** **XT** **XU** **XV** **XW** **XX** **XY** **XZ** **YA** **YB** **YC** **YD** **YE** **YF** **YG** **YH** **YI** **YJ** **YK** **YL** **YM** **YN** **YO** **YP** **YQ** **YR** **YS** **YT** **YU** **YV** **YW** **YX** **YY** **YZ** **ZA** **ZB** **ZC** **ZD** **ZE** **ZF** **ZG** **ZH** **ZI** **ZJ** **ZK** **ZL** **ZM** **ZN** **ZO** **ZP** **ZQ** **ZR** **ZS** **ZT** **ZU** **ZV** **ZW** **ZX** **ZY** **ZZ**

VARIABLE LECTIONES.

⁴¹ ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι ὁ ῥεφερενδάριος δηλοῖ τῷ πατρὶ τὴν τοῦ πατριάρχου ἀφίξιν. ⁴² καμάρα. Pluribus excoluisse putat R., quæ p. 122 leguntur, inde a vers. 8, τοῦ χρυσοτρικλίνου usque ad v. 12, ἐν τῇ καμάρᾳ. ⁴³ καὶ ἀπὸ τοῦ χρυσοτρικλίνου delendum esse putat, R. ⁴⁴ τὸ ἡλ. ed. ⁴⁵ λιτανικά ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(67) Ita solent novi Græci solacæ pro καθ' ἐν ἑκάστον. Pariier p. 176 legimus τὸ δὲ ἄρμα, ἦγουν τὸ σκουτάριον βαστάζουσιν σπαρθάριοι δύο καθ' ἕνα

(pro καθ' ἐν) ἑκάστος, *Spatharii duo gerunt arma: seu scutum, unusquisque unum.*

cas mutant, et sacri Evangelii lectionem expectantes, adstant, quam, ceros a præpositis traditos manu tenentes, auscultant. Finita extensa, considerant, præfectus mensæ cum tricliniariis convivium parat, quod ipse magnus imperator ordinat. Sic domini per eundem narthecem et secretam scalam perque solarium superius soli digressi, palatium intrant. Sciendum est, secundum hujus diei ritum et Sancti Michaelis festum octavo mensis Novembris instulti solere. ubi observandum, hoc archangeli festum in oratorio templi, Sancti scilicet Michaelis, die dicto celebrari.

διέρχονται μυστικῶς διὰ τοῦ αὐτοῦ νάρθηκος καὶ τοῦ μυστικοῦ ἀναβασίου, καὶ διὰ τοῦ ἀνωτάτου ἡλιακοῦ τοῦ αὐτοῦ νάρθηκος εἰσέρχονται εἰς τὸ παλάτιον. Χρὴ εἶδέναι, ὅτι κατὰ τὴν τάξιν ταύτης τῆς ἑορτῆς καὶ τὸν τύπον ἐπιτελεῖται καὶ ἡ ἑορτὴ τοῦ ἀρχιστρατήγου μηνὶ Νοεμβρίῳ ἡ (68) εἶδέναι δὲ δεῖ, ὅτι ταύτῃ τῇ ἑορτῇ τοῦ ἀρχιστρατήγου ἐν τῇ εὐκτηρίῳ τοῦ ναοῦ, ἦγουν τοῦ ἀρχιστρατήγου, ἐπιτελεῖται ἡ τριαύτη ἑορτὴ.

CAPUT XXI.

Observanda in festo et processione Sancti Demetrii.

I. Pridie unius diei domini præpositis indicant, die sequente cum allaximis senatum universum prodire, mane autem circa horam secundam præpositis ingredi jubent, quo facto, cum paucis cubiculariis, papa et heteriarcha abeunt, et patriarcham cum metropolitit et reliquo ejus officio adducunt. Qui per porticum triconchi ingressus, in camera aurei triclinii, quæ proxima pantheo est, considet. Præpositi autem ingressi imperatoribus ejus adventum nuntiant, qui surgunt, et cameram Sancti Theodori ingressi, tunicas suas induunt, et extra velum ejus cameræ egressi, adstant. Interea præpositi patriarcham adducunt, quem domini pro more osculantur et paululum in aureo triclinio cum eo considerant, rebusque omnibus bene ordinatis, præpositi intrant, dominis id nuntiaturi, qui confestim cum patriarcha surgunt, et ritu ipsis solemniter egressi, per tripetonem, lausiaticum, Justinianum, scycla et exteriores Marciani porticus transeuntes, oratorium Sancti Petri, quod ibi situm est, petunt. καὶ ὅτε πάντα καλῶς εὐτρεπισθῶσιν, εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι δηλοῦντες τοῖς δεσπόταις, καὶ εὐθὺς ἀνίστανται οἱ δεσπότες μετὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ ἐξερχόμενοι κατὰ τὸν εἰωθῶτα τούτοις τύπον, διέρχονται διὰ τοῦ τριπέτωνος καὶ τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῶν σκύλων καὶ τῶν ἔξω διαβατικῶν τοῦ Μαρκיאνοῦ, καὶ ἀπέρχονται ἐν τῇ ἐκείσε εὐκτηρίῳ τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Πέτρου.

II. Sciendum est, dominis cum patriarcha ex aureo triclinio procedentibus, ante portas ejus argenteas eunuchos protospatharios et logothetam cursus publici cum protoscriniario et primo nota-

A Βασιλείου τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη, καὶ εὐθὺς ἀποχαιρετίζοντες τὸν πατριάρχην, εἰσέρχονται ἐν τῇ ἐκείσε προσευχαδίῳ, κάκειθεν ἐκβαίνοντες εἰς τὸν πρὸς τὴν θάλασσαν νάρθηκα, ἐν ᾧ καὶ τὰ σέλλα ἴστανται καὶ τὸ βῆλον κρέμαται, καὶ ἀπαλλάσσουσι τὰς ἑαυτῶν χλανίδας, καὶ ἴστανται ἐκδεχόμενοι τὴν τοῦ Ἁγίου Εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν· εἴθ' οὕτως λαμβάνοντες κηρὸς παρὰ τῶν πραιποσίτων, ἀκούουσι τοῦ Ἁγίου Εὐαγγελίου. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκτενοῦς εὐχῆς καθέζονται, καὶ εἰσάγει ὁ τῆς τραπέζης μετὰ καὶ τῶν ἀρτοκλιῶν τὸ κλητώριον, καὶ στοιχεῖ αὐτὸ ὁ μέγας βασιλεὺς. Καὶ εἴθ' οὕτως οἱ δεσπότες

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

B Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ καὶ προελύσει τοῦ Ἁγίου Λημητρίου (69).

A'. Πρὸ μιᾶς ἡμέρας κελεύουσιν οἱ δεσπότες τοῖς πραιποσίτοις τοῦ προσελθεῖν ἐπὶ τὴν (70) αὐριον μετὰ ἀλλαγίμων τὴν σύγκλητον πᾶσαν, καὶ τῇ ἑωθεν περὶ ὥρα δευτέραν κελεύουσιν οἱ δεσπότες εἰσελθεῖν τοὺς πραιποσίτους, καὶ δὴ τούτων εἰσελθόντων, μετὰ ὀλίγων τοῦ κουβουκλείου ἀπέρχονται, ἅμα τοῦ παπῆ καὶ τοῦ ἑταιρειάρχου, καὶ εἰσάγουσι τὸν πατριάρχην μετὰ καὶ τῶν μητροπολιτῶν καὶ τῆς λοιπῆς ⁴⁶ αὐτοῦ τάξεως. Καὶ τοῦ πατριάρχου εἰσερχομένου, διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ τρικόγγου εἰσέρχεται, καὶ κἀθηται ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ χρυσοτρικλίνου τῇ οὔσῃ πρὸς τὸ πάνθεον. Οἱ δὲ πραιπόσιτοι εἰσερχόμενοι ἀναγγέλλουσι τοῖς δεσπόταις τὴν τοῦ πατριάρχου ἄφιξιν, καὶ εὐθὺς ἀνίστανται οἱ δεσπότες καὶ εἰσέρχονται ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, κάκειθεν κἀπὶ τὸν ἄλυσον τὰς ἑαυτῶν χλανίδας, καὶ ἐξερχόμενοι ἐξωθεν τοῦ βήλου τῆς αὐτῆς καμάρᾳ ἴστανται. Οἱ δὲ πραιπόσιτοι ἐξερχόμενοι εἰσάγουσι τὸν πατριάρχην· οἱ δὲ δεσπότες τούτων κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀσπαζόμενοι, καθέζονται μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου μικρόν τι, πραιπόσιτοι δηλοῦντες τοῖς δεσπόταις, καὶ εὐθὺς ἀνίστανται οἱ δεσπότες μετὰ τοῦ πατριάρχου, ἴστανται ἀντικρὺ τῶν ἀργυρῶν πυλῶν τοῦ χρυσοτρικλίνου οἱ εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι, ὃ τε λογοθέτης ⁴⁷ τοῦ

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁶ λοιποῖς ed. ⁴⁷ ὁ λογοθ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(68) Atqui rubrica marginalis in M. dat hanc notam, μηνὶ Νοεμβρίῳ α' τοῦ Ἀρχιστρατήγου. Sed rectius quod in textu est.

(69) S. Demetrius apud Græcos magno in honore est, et inter martyres militares, seu militum patronos et bellorum præsidet et in pugnis adjutores reputatur. V. Cedren. pag. 748. C. Idem quoque p. 744, ait ægros sanari cupidos ad ejus sepulcrum

apud Thessalonicam confluisse. Vid. Heinec. III, 227, et Goar. ad Codin. p. 68, n. 29. E Nostri p. 100 patet, haud procul fano Deiparæ Phari fuisse, et Du Cange ad Alex. p. 259. in extremo angulo Propontidis, e regione Scutari, collocat.

(70) F. ἐπὶ τῇ, ut supra, sed alterum quoque non malum.

δρομου μετὰ καὶ τοῦ πρωτοασηκρήτης καὶ τοῦ πρω-
 τονοταρίου ⁴⁸, ἐπὶ δὲ τὸ μέρος τοῦ ὠρολογίου οἱ τοῦ
 χρυσοτρικλίνου. Ἰστέον, ὅτι ἐξιόντων τῶν δεσποτῶν
 τὰς χαλκᾶς πύλας πρὸς τὸν λαυσιακὸν ⁴⁹, δέχονται
 οἱ τοῦ μαγλαβίου ⁵⁰ καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου ἅπαντες,
 κάκειθεν δηριγεύουσι τοὺς δεσπότας. Ἰστέον, ὅτι ἐν-
 δον τῶν σκύλων, ἤγουν εἰς τὴν ἄκραν τοῦ Ἰουστι-
 νιανοῦ, ἴστανται οἱ τε μάγιστροι καὶ ἀνθύπατοι καὶ
 οἱ ὀφφικιάλαιοι, καὶ τῶν δεσποτῶν διερχομένων, πί-
 πτουσιν ἐπ' ἐδάφους, τούτους προσκυνῶντες. Οἱ δὲ
 δεσπόται, καθὼς προεῖρηται, διέρχονται μέχρι τοῦ
 Ἁγίου Ἀποστόλου Πέτρου, ὃ δὲ πατριάρχης εἰσέρχεται
 εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ τῆς εἰωθῆσας εὐχῆς τελου-
 μένης, ἀπάρχονται οἱ ψάλται τὸ τροπάριον. Ὁ δὲ
 πατριάρχης ἐξερχόμενος ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου, βα-
 στάζων τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, ἔρχεται εἰς τὰς βασιλι-
 κὰς πύλας τοῦ αὐτοῦ εὐκτήριου, δηλονότι καὶ τοῦ
 ὑποδιάκονος ⁵¹ (71) βασιλάζοντος τὸν λιτανικὸν σταυ-
 ρόν. Οἱ δὲ δεσπόται λαμβάνουσι παρὰ τῶν πραιπο-
 σίτων κηροῦ καὶ διὰ τῆς τρισσῆς, προσκυνήσεως
 ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ, καὶ ἀσπάζονται τὸ τε Εὐάγ-
 γέλιον καὶ τὸν σταυρὸν, θυμιώμενοι ὑπὸ τοῦ διάκονος,
 καὶ παρακατούμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ πατριάρ-
 χου, ἐξέρχεται ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. Ἰστέον, ὅτι, ἀπὸ
 μὲν τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐξερχομένης τῆς λιτῆς, λέγου-
 σιν οἱ ψάλται τὸ τροπάριον τοῦ μάρτυρος πρὸς τὸ,
 « Λαθῶν ἐτέχθης, » ὅπερ ἐποίησε Λέων ὁ σοφώτατος
 καὶ ἀγαθὸς βασιλεὺς, εἰσερχομένης δὲ τῆς λιτῆς εἰς
 τὸ χρυσοτρικλίνον, ἀπάρχονται τὸ τροπάριον τῶν
 ἐγκαινίων, ἤγουν τὸ, « Δόξα σοι, Χριστὲ ὁ Θεὸς, ἀπο-
 στόλων καύγημα. » Καὶ διερχόμενος, ὅθεν ἰκάεισε
 ἀπῆει, διέρχεται διὰ μέσου τοῦ χρυσοτρικλίνου, καὶ
 ἐξέρχεται μετὰ τῆς λιτῆς τὰς ἀνατολικὰς πύλας, καὶ
 οἱ μὲν μάγιστροι καὶ ἀνθύπατοι καὶ πατρικιοὶ καὶ
 ὀφφικιάλαιοι ἴστανται ἔντικρὺ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου
 Δημητρίου, ἤγουν τοῦ ἀριστεροῦ μέρους, οἱ δὲ τοῦ
 κουβουκλείου κατὰ ἀνατολικὰς τοῦ ἡλιακοῦ, οἱ δὲ δε-
 σπόται μετὰ τοῦ πατριάρχου ἐν τῷ προπυλαίῳ τῆς

riorum, ministros autem triclinii aurei prope ho-
 rologium adstare. Porro dominos, ex æneis portis
 ad lausiicum egressos, manclavitæ et cubicularii
 omnes excipiunt et comitantur. Intra scyla seu
 in extrema Justiniani triclinii parte magistri,
 proconsules et officiales adsunt, et transeuntes
 dominos, procidentes in terram, adorant. Illi autem,
 ut supra observatum est, ad Sancti Apostoli Petri
 abeunt, ubi patriarcha sacrarium ingreditur, et
 post preces solemnnes peractas psaltæ troparium
 incipiunt. Patriarcha deinde ex sacrario, sanctum
 Evangelium manu tenens, ad portas imperatorias
 ejusdem oratorii procedit, subdiacono crucem
 processionalem præferente. Domini cereos a præ-
 posititis accipiunt, terque genu flexo, ad Deum pre-
 cantur, tunc Evangelium et crucem osculantur, et
 diacono incensante, imperator, patriarchæ innixus,
 e templo egreditur. Observandum quoque est, pom-
 pa a Sancti Petri procedente, cantores troparium
 martyris, quod Leo, sapientissimus et optimus im-
 perator, composuit, usque ad verba : « Latens natus
 es ; » ingrediente autem processione triclinium au-
 reum, troparium encæniorum scilicet : « Gratia tibi,
 Christe Deus, apostolorum gloria, recitare. » Impe-
 rator inde, quo abierat, digressus, per medium
 chrysotriclium pergit et ex orientalibus portis
 cum processione egreditur, dum interea magistri,
 proconsules, patricii et officiales e regione templi
 Sancti Demetrii seu ad sinistram partem, cubicularii
 vero ad orientales solarii, domini cum patriarcha
 in atrio templi stant, ac solemnibus encæniorum
 ritibus peractis, introitus fit. Patriarcha sacrarium
 intrat, domini per mediam ecclesiam transeuntes,
 egrediuntur, et in tetrasero, quod ibi est, lectionem
 Evangelii audituri, adstant. Postea per argenteas
 macronis seu porticus oblongæ januas progressi,
 tunicas suas induunt, areumque triclinium in-
 gressi, pro more consident, 74 et brevi post

VARIE LECTIONES.

⁴⁸ ἀνοταρίου ed. cf. H. ad p. 24, 23 et 99, 2. ⁴⁹ τὸ λαυσ. ed. ⁵⁰ οἱ μαγλ. ed. ⁵¹ ὑποδιακόνου et 20, διακόνου ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(71) Nomocanon Cotelierian. n. 115 : Ἐάν δια-
 κων δεσμεύει τὸν ἱερέα, μὴ εἰσκαύσεται. Sic paulo
 post 13, in M. est διάκω, quod διάκωνος esse, non
 διακόνου, ex accentu intelligitur. Nil frequentius
 hac forma *diacones diaconibus*, in libris ecclesiasticis
 Græcorum Latinorumque mediæ sævi. Vid. Du
 Cange v. *Apaltor* (leg. *Appactor*, conductor pro certa
 mercede), ubi legitur : *prohibemus clericis et præ-*
cipue presbyteris et diaconibus, ne officia vel commer-
cia sæcularia exercent maxime inhonestia. Tales
 formæ perfrequentes in illorum sæculorum monu-
 mentis, ut pag. 234, habemus ὅπερες pro *operæ*,
 κλάδους συνομοθρόνας p. 223 (ubi vide notata), pro
 συνομοθρόνους. P. 235, πούερας pro *pueros*, tanquam
 a πούερες. Apud Scriptores post Theophan. pag.
 226, est ἀποικας pro ἀποικοί. Infra p. 172, φιάλεσι
 pro φιάλαις tanquam a φιάλες pro φιάλαι. *Domines*
 (pro *domini*) et *feminæ* est in charta apud Du Cange
 v. *Acofrare*. Κρισίω, *judicibus*, a nominativo κριτής,

pro *κριταίς* a nom. *κριτάι*, legitur in Anthologia
 pag. 65 (n. 319, 3), Πέρσες pro Πέρσαι apud Malal.
 t. II, p. 19. *Buriches et mannes* pro *burichi et manni*
 apud Hieronymum, v. Du Cange v. *Burichus, pateres*
 pro *pateræ*, idem Du Cange v. *Cantharus* e *Gestis*
 Innocentii III, *choleres* pro *cholera*, id est *κρασις*,
 humores, temperamenta. *Daces* pro *Dacæ*, unde
Dacesiani. Vid. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. t. II,
 p. 396, Vicissim *μυριάδα* pro *μυριάδες* Theophanes
 habet pag. 339, *ἀποσπάδα* Anna Alexiad. p. 450,
lampadæ pro *lampades* apud Pollionem, ut e vet.
 libris notavit Salmasius, Ἀρματοῦραι pro *armato-*
res, qui cum armis saltant. Παῖνοι pro *παῖ-*
νες, laudes et jubili, Pachymeres lib. II, *Sandalibus*
 pro *sandalis* est apud Du Cange h. v. : *More epi-*
scopi in sandalibus missam celebret. Mitto alia innu-
 mera hujus generis quæ coacervari possent. Vid.
 quæ ad p. 224 dico.

missa datur. Convivio autem hoc die patriarcham A metropolitam et quoscunque volunt senatores adhibent.

ὁ δὲ δεσπότης, διερχόμενος μίσην τῆς ἐκκλησίας, ἐξέρχονται καὶ ἴστανται ἐν τῷ ἐκείσῃ τετραπέδῳ (72), ἐκδεχόμενοι τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν, ἐξερχόμενοι τὰς ἀργυρὰς τοῦ μίσητος πύλας, ἀπαλλάσσουσι τὰς τούτων χλαμύδας, καὶ εἰσερχόμενοι καθίζονται ἐπὶ τῷ χρυσοτρικλίνῳ, καθὼς εἶθισται αὐτοῖς, καὶ μετὰ μικρὸν δίδονται μίσσην. Τῇ αὐτῇ δὲ ἡμέρᾳ συνεισιτύνεται ἡ πατριάρχῃ καὶ τοῖς μητροπολίταις καὶ τῇ συγκλήτῃ, οἷς ἂν κελεύσῃσιν.

CAPUT XXII.

Observanda in festo et processione Exaltationis venerandæ crucis.

I. Cubicularii, patricii et domestici cæterique proceres omnes in scaramangiis ad spatharicium hora nona seu decima noctis abeunt, cujus porta, dum imperator processurus est, aperitur, et præfecti cubiculo, sua saga gestantes, intrant, impetorem adoraturi, qui, ipsis comitantibus, progreditur. Tunc patricii cum domesticis extra spatharicii portam eum excipiunt, ministri, adoratione facta, ipsum præcedunt, et sic a cubiculariis et ministris suis stipatus, per magnauram et superiores ejus porticus transit, perque scalam ligneam ad Magnæ Ecclesiæ catechumena descendit, ubi, cereis accensis et precatus, in dextro latere assidet. Deinde cubiculo præfecti et cæteri cubicularii tantum camisia sua, patricii tunicas processionales mutant, patriarcha a præposito, mandato ab imperatore dato, accessitur, et postquam paululum cum imperatore consedit, ad parvum secretum, ubi venerandum lignum repositum est, imperatorem excepturus, discedit. Postquam autem concio populi: «Gloria in excelsis Deo,» incepit, imperator a cubiculo stipatus, ad venerandorum lignorum ad-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(72) Videtur idem eum τετραπέδῳ vel τετραπόρτῳ fuisse.

(73) De origine festi Exaltationis crucis vide Sigon. de Regn. Ital. p. 36, (39) qui ad annum 629 refert. Ipse tamen ritus orces in ecclesiis et plateis manibus elevandi et in pulpito aut altari depandendi, populis spectandas et adorandas multo antiquior (a), et ut peraque rituum Christianorum aut a Judæis aut a gentilibus promanarunt, sic aut ab Ithyphallis, quos Athenienses circumgestasse in suis sacris, ex Aristophane et aliis notum est, aut ab agyrtis illis Cybeles repetendus est, qui palma in trivis collocata ex ea deæ suæ imaginem dependentem superstitiosis monstrabant, miracula ejus credulis jaçtabant, et stiptom ab ipsis corradabant. Id est, quod Arrianus φολνικὰ ἱστάνειν, Aristides φολνικὰ περιχομιζέειν appellat. Et hi sunt illi dendrophori inscriptionum, de quibus multum disputatum fuit, et de quibus v. Salmas, ad Script. II. Aug. t. I, p. 729. Ut olim ævo medio reges in urbem venientes oblati thuribullis et crucibus et hymnis cantatis excipiebant, ita narrante Athenæo p. 253, Demetrium Poliorectam Athenas venientem læves Athenienses εἰσέχοντο οὐ μόνον θυμιώντες καὶ στεφανοῦντες καὶ εὐχοῦντες, ἀλλὰ καὶ προσφῶδια καὶ χοροὶ καὶ ἰσοφάλλοι μετ' ὀρχήσεως καὶ ψῆδς ἀγνῶτων αὐτῶν. Nequeunt omnino idololatriæ radices ex hominis animo evelli; mutatis tantum objectis ludit semper eadem. Sed hoc non est hujus lævi. Incidit hoc festum Exaltationis crucis in 14 Septembr., unde Melitensibus hic mensis mensis crucis appellatur, teste Agio de Soldanis in grammatica

(a) Cave. Lutheranium.

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ΄.

Ὅσα δὲ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ καὶ προελπίσῃ τῆς Ὑψώσεως τῶν τιμῶν ξύλων (73).

A. Προίρχονται οἱ τοῦ κουδουκλείου, πατρικιοὶ καὶ δομεστικοὶ καὶ οἱ λοιποὶ ἅπαντες ἄρχοντες ἀσκαραμαγγίων ἐν τῷ σπαθαρικίῳ ὄραν ἐνώπιον ἡ καὶ δεκάτην νυκτός (74) καὶ μέλλοντος τοῦ βασιλέως ἐξέρχονται, ἀνοίγεται ἡ πύλη τοῦ σπαθαρικίου, καὶ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου εἰσελθόντων καὶ ταχαῖα αὐτῶν φορούντων, προσκυνοῦσι τὸν βασιλέα ὁ δὲ βασιλεὺς, δεηγευόμενος ὑπ' αὐτῶν, ἐξέρχεται. Οἱ δὲ πατρικιοὶ ἅμα τῶν δομεστικῶν ἐκδέχονται τὴν βασιλέα ἐξῆς τῆς πύλης τοῦ σπαθαρικίου, ὡσπότε καὶ οἱ βασιλικοὶ προσκυνήσαντες διερχονται ἐμπροσθεν τοῦ βασιλέως ὁ δὲ βασιλεὺς δεηγευόμενος ἴτε τοῦ κουδουκλείου καὶ τῶν βασιλικῶν, διερχεται διὰ τῆς μανναύρας (75) καὶ τῶν ἀνωτέρων αὐτῶν διαβατικῶν, καὶ διὰ τῆς ξυλλῆτης σκάλας ἀνελθὼν, εἰσέρχεται ἐν τοῖς κατηχομενίοις τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, εἶθ' οὕτως ἄφας κηρούς καὶ αὐξάνους, παρακίπτει ἐν τοῖς δεξιῶς μέρεσιν. Ἐπειτα ἀλλήλοσους οἱ τοῦ κουδουκλείου ἄρχοντες, οἱ δὲ κουδικουλάριοι τὰ καμίτια αὐτῶν καὶ μόνον, οἱ δὲ πατρικιοὶ χλαμύδα λιτὰ, εἶτα κλεῖται ὁ βασιλεὺς τῷ κωνσταντίνῳ, καὶ προσκαλεῖται ὁ πατριάρχης; καὶ ἄλιγον μετὰ

lingue Punicæ seu Melitensis p. 110, Conf. Goar. ad Codin. p. III.

(74) Id est hora quarta aut quinta matutina, secundum nostrum computum. Vid. Cedren. pag. 495; Theophanes p. 402, memorat horam noctis quartam ante mediam noctem. Sunt et aliæ apud eam notæ, e quibus intelligitur, Græcos ab initio noctis horas usque ad 12, et diei pariter ab ejus initio computasse.

(75) Erat Magnaura, vel magna aula, μέγιστον spatiosum et splendidum, quod præcipue adituæ ibi legatis exteris et celebrandis nuptiis destinata erat. In eo quoque recitabat imperator suas orationes in Silentiis. [In Magnaura magnos læves excipere solebat imperator. Vid. Constantini vit. Basil. Maced. c. 53. Leo in Magnaura et XIX, Acubitibus nuptias celebrat. Georg. Monach. p. 57. Legati Saracenorum a Leone in Magnaura excipiuntur. Script. post Theophan. pag. 231. Basilis tam in Magnaura, quam in Circo pro tribunali sedet. Glycas pag. 295. De magnaura optime de Fresne ad Zonar. pag. 54.] et CPli Christ. II, p. 117 seqq. De etymologia certum est. Græci enim sæpe λ et ρ permutant, ut recte observavit Luitprandus Hist. VI, 2. Ita quod alibi ἀνεμοδούριον audit, offendo apud Codin. Lambec. p. 91, ἀνεμοδούριον dictum. In hoc ipso codice p. 380, habemus ἀρεύριον pro ἀλεύριον, farina, φραγγέλιον pro flagellum, p. 410, κενοφλώριον est apud Cedren. pro κωνοφλώριον, novum castrum. Alibi Τεμισσος et Τέμισσος promiscue, et κόρρος pro

τοῦ βασιλέως καθεσθεὶς ἐξέρχεται, καὶ ἄπεισιν ἐν τῷ A
 μικρῷ σεκρέτῳ, ἔνθα πρόκεινται τὰ τρίμια ξύλα, ἐκ-
 δεχόμενος τὸν βασιλέα. Ἀρχομένης δὲ τῆς ἐκκλησίας
 τὸ, « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, » ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς,
 δηριγευόμενος ὑπὸ τοῦ κουβουκλείου εἰς προσκύντησιν
 τῶν τιμῶν ξύλων, καὶ προσκύνησας τὰ τρίμια ξύλα,
 ἐξέρχεται ἐν τῷ μεγάλῳ σεκρέτῳ, καὶ ἐπιθιδῶσιν
 αὐτῷ ὁ πατριάρχης κηρίον λιτανίκιον ⁵² (76) ἄνευ
 φιαλλίου. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ σεκρέτῳ δέχονται τὸν βασι-
 λέα οἱ πατριῖοι ἅμα τῇ συγκλήτῳ, βασιλεύοντες κη-
 ρία ἄνευ φιαλλίου, οὐ πίπτουσι δὲ· εἶτα ὁ βασιλεὺς
 μετὰ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου καὶ πατριῶν
 καὶ πάσης τῆς συγκλήτου, ὀψικεύων τὰ τρίμια ξύλα,
 κατέρχεται διὰ τοῦ μεγάλου κοχλιοῦ, καὶ ἐκκλίνας τὸ
 εὐώνυμον μέρος, διέρχεται διὰ τοῦ διδασκαλείου, B
 ἔνθα ἐπιγέγραπται τὰ πνεύματα (77), καὶ τὰ βήθρα

VARIÆ LECTIONES.

⁵² λιτανίκην cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

κόλπος, *sinus*. Apud Annam Comnenam p. 76, *πληστήρ* est (si recte habet et typhothetis imputari non debet) pro *πρηστήρ*; *algalia* pro *algaria*, ἐργαλεῖα est apud Matth. Silvaticum. Vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v. *Almarium* pro *armarium*, βάλκα Nicetæ pro βάρκα, βούρκαν, (quod etiam Arabes assumpserunt, al *Borcan*, unde tandem in Franciam manavit *Oracan*), erater montis ardentis, pro *Vulcano*, nisi forte a *vorago* sit repetendum. (Vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Burca*.) *Calbasius* pro *carbasius*, v. *ibid.* h. v., *cervinaria* pro *cella vinaria*, *archimia* pro *alchimia* (quod est ab Arabico articulo *al.*, ὁ, ἡ, τό ἐι χυμεία χυμεύειν), *clamasterii* pro κρημαστῆρες, *durus* pro *dulus*, *duraria*, *ancilla*, *palergium* pro *parergium*, παλμουλάριος apud M. Antonin. Phil. l. 1, pro *parmutarius*, ubi vid. not. Gatakeri alia exempla hujus permutationis afferentis, *foccus* pro *froccus*, quæ est vox originis Arabicæ, *faruca*, unde notum illud, *perruqus*, venit. A *frocco* videtur Germanicum *Rock* natum. Scribamus enim olim *Wrock*. Sed a longo jam tempore *assuēvimus* illud *w* et *v* initiale omittere, quod Sueci et Angli retinuerunt. *Malina* pro *marina*, accessus maris, nisi malis ab Arabico *plenitudo* derivare, ut oppositum ejus *Ledo*, decrementum, recessus maris, procul dubio est ab Arabico *lhetio* decrementum, imminutio, humiliatio, Ἀρτίηρος Artemidorus l. 57 p. 48, antep. pro ἀλτήρες. Idem p. 56, 28, στεργίδες pro στεργίδες. Utroque enim modo scribitur Ἐύστρα ibi sunt non *strigiles*, sed *Bürsten*, defrictoria e setis porcinis ad fricandam cutim et detergendas e vestibus sordes. Agnellus pontifical. p. 108, t. II, Murator. *Vascula mirifice anagrypha* *operations* pro *anaglypha*. Supra vidimus βρούειν pro βλούειν, *scaturire*. Mos *p* et *l* permutandi antiquus est. Probant quæ Artemidorus p. 12, *de camelo* somniat. De horto Magnauræ vid. Constant. vit. Basil. p. 208. In Magnaura condebat Bardas, Michaelis Ebriosi avunculus, academiam sub directione Leonis philosophi. Contin. Theophan. p. 117 et 119. Contingam palatio magno, seu Constantiniano, fuisse Magnauram e multis patet locis hujus oodicis, et inter alios ex hoc, ubi Magnaura inter palatium et S. Sophiam media ponitur.

(76) Ita nempe est in codice pro λιτανίκιον. *Cereus* autem *processionalis* absque *phiale* est, cui deest *phiale*, seu lamina lata cum parvo stylo vel scapo, quo rectus tenetur cercus, et in quam laminam deliunt, quæ a cereo deliquescent et ejus sordes. Contrarii sunt τὰ ὀποφάλα κηρία, p. 93, cerei cum suppositis patellis pro excipiendis cereorum lacrymis et sordibus. Ratio appellationis a *phiale*, quæ est lacus fontis salienti excipientis suppositus,

orationem abijt, qua peracta, patriarcha ceream processionalis sine *phiale* ipsi tradit. In eodem secreto patricii cum senatu, cereos sine *phialis* gestantes, imperatorem, non prona tamen in terra facie, excipiunt. Is deinde cum præfectis cubiuli, patriciis et universo senatu veneranda ligna sequens, per magnam cochleam descendit, et ad sinistram inclinans, per didascalium, ubi oculi paschales scribuntur, digreditur, et postquam per scalam descendit, magnam nartheois portam ingreditur, cum vero ad imperatorias portas pervenit, subsistit, cereum, 75 quem tenuerat, præposito reddens, aliosque ab eo accipit, et precatus eos præposito, hic cerimoniaro rursus tradit. Deinde iterum processionalis suam a præposito sumit, et sacro Evangelio adorato, cum patriarcha per

repetenda. Ut enim hic aquam a siphone projectam recipit, ita *phiale* seu *patella* orbicularis cereo supposita ceræ lacrymas defluentes excipit. De tali *phiale* cereum sustinente accipio verba Anastasii in Sylvestro papa, apud Du Cange Gloss. Lat. v. *Phiale*: *In medio fontis columna porphyretica, quæ portat phialam auream, ubi candela est aureo purissimo*, etc. Habebant autem Græci pro variis usibus varios cereos, ut processionales, et alios τῆς προσυχής. Vid. p. 75, nostri codicis et hujus paginæ sub finem, ubi imperator cereum processionalis præposito reddere, et ab eo vicissim cereum accipere dicitur, quicum preces faciat, et rursus resumere processionalis et eum eos sanctorum Evangelium adorare.

(77) Didascaleum fuisse ante narthecum, patet ex hoc loco. Puto itaque locum fuisse, ubi catechumeni doctrina christiana imbuti fuerunt, quod ante vel in nartheos fiebat. Διδάσκειν interdum notat *catechizare*, interdum *sermones sacros ad populum facere*, ut constat e Glossario Gr. Du Cangii h. voce. Videtur ibi tabulacum cyclo paschali exposita fuisse. Et forte de hac tabula accipienda sunt pro obscura illa Luitprandi verba Legat. p. 480: *Armitger hujus (nempe Nicophori) sagitta calamo immissa aeram in ecclesia ponit, quæ prosequitur, quo nimirum tempore imperare cœperit*. Alias quoque *didáskειν* est *sacras orationes recitare*, διδάσκαλος *sacer orator*. Adeoque posset *didáskαιον* locus esse, ubi stat ambo, e quo sacer orator populum docet, et διδάσκαλιας, doctrinas suas, seu sacras orationes recitat. Conf. Theophan. p. 75. Sed hic loci nequit esse, quia ambo in medio Nao stabat. De didascaleo Evangeliorum et epistolarum vid. Du Cange ad Cinnam, p. 460: *[In cereo Paschali annotari olim solebant anni a Christi incarnatione. Mabillon. Comm. in Ord. Rom. p. 191, v. Moleon. Voyage Liturgique.]* V. Du Cange Gloss. Lat. v. *Cereus paschalis*, ubi ait: *« Cereopaschali affigi solet titulus seu tabella, quam paschalem vocant, in qua præcentor inscribitur, quotus annus sit Dominice incarnationis, quata indictio, concurrens, et epactæ, item circulus lunæ, terminus Paschæ, littera Dominicalis, dies Dominicus Paschæ, luna ipsius diei, et aureus numerus, Pontificante N. Papa, et quot anni sunt ejus Pontificatus, regnante illustrissimo rege Francorum, et quot anni sunt regni ejus et a Nativitate ejusdem. »* Habet ibidem e veteribus chartis titulum cerei paschalis capellæ regis Parisinæ scriptum anno Domini MCCCXXVII. Titulus hic in Ecclesia Latina una cum cereo paschali stabat ante Lectorium. Secus in Ecclesia Græca.

medium templum abit dextramque ambonis partem A κατελθών, εισέρχεται διὰ τῆς μεγάλης πύλης τοῦ per soleam ingreditur, patriciis interim in solea νάρθηκος, καὶ τὰς βασιλικὰς πύλας καταλαβών, ἴστα- stantibus suosque cereos gestantibus. ται, ἐπιδοῦς τῷ πραιποσίτῳ κηρίον, ὅπερ κατέχει, καὶ ἕτερα παρ' αὐτοῦ λαβών καὶ εὐξάμενος, ἐπιδίδωσιν αὐτὰ τῷ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πραιπόσιτος τῷ τῆς κταστίσως. Ἔπειτα λαμβάνει τὸ λιτανίκιον αὐτοῦ πάλιν παρὰ τοῦ πραιποσίτου, καὶ προσκυνήσας τὸ ἄχραντον Εὐαγγέλιον, διέρχεται μετὰ τοῦ πατριάρχου μέσον τοῦ ναοῦ, καὶ ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τοῦ ἄμβωνος εισέρχεται διὰ τῆς σωλέας, τῶν πατρικίων ἐσώτων εἰς τὴν σωλέαν, καὶ βασταζόντων τὰ αὐτῶν κηρία.

II. Imperator autem ad sacras januas constitu- tus, cereum suum præposito tradit aliosque ab eo sumit, et post preces ipsi reddit : sacrarium ingressus, veneranda ligna adorat, deinde per soleam reversus, gradum tertium aut quartum quo- que ambonis ascendit, et ibi, cereum tenens, sub- sistit : cubiculo præfecti in solea coram impera- tore, eunuchi protospalharii in sinistro ambonis latere in scamno, manclavitæ pone eos in sinistra parte ambonis subsistunt, quoniam nemo coram imperatore prodire potest. Patriarcha cum vene- randis lignis ambonem ingresso, imperator cereum suum processionalem præposito tradit, et aliis supplicationis acceptis, cum ipsis subsistit, donec exaltatio crucis in quatuor ambonis lateribus facta est. Postea cereis præposito redditis ambo, imperator et patriarcha, per soleam digressi, sacrarium intrant, venerandis lignis ibi expositis, et postquam precatus imperator est lignumque venerandum adoravit, per sacrarii obliquitatem egreditur, eumque patriarcha usque ad sacrum fontem ducit. Ubi postquam se invicem osculati sunt, imperator cum processione per parvam portam ohalces, ubi factio Prasina, imperatorem usque dum transit signans, nec quidquam præterea faciens, adest, ingreditur. Ingressum in chalcem Venetorum factio in dextro triclinii latere excipit, eodemque, quo Prasini modo signat. Per scholas deinde et excubias digressus, per consistorium abit, ubi senatus adstat, imperatori : « In multa bonaque tempora, » acclamans : per onopoden transeuntem cerimoniaris cum silentiariis, fausta precaturis, excipit, quod idem patricii in steno faciunt. Postremo per augusteum palatium ingreditur, ubi omnes proceres mutatorias deponunt, et in scaramangiis manent. 76 Processio autem D nulla eo die ad palatium instituitur.

ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ τῶν σιλεντιαρίων, καὶ αὐτοὶ ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλεῖα, οἱ δὲ πατρικιοὶ εἰς τὸ στενὸν καὶ αὐτοὶ ὁμοίως ποιούσι. Καὶ διελθὼν διὰ τοῦ αὐγουστῆως εισέρχεται εἰς τὸ παλάτιον, καὶ εὐθέως ἀπαλλάσσουσιν οἱ ἄρχοντες πάντες ⁵⁴, καὶ μένουσιν ἀπὸ σκραμαγγίων. Χρὴ δὲ ⁵⁵ εἶδέναι, ὅτι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ προέλευσις οὐκ εισέρχεται.

CAPUT XXIII.

Observanda in festo die et processione sacræ Christi, Dei nostri, Nativitatis secundum carnem.

I. Procedunt omnes in mutatoriis ad hemicyclum apsidis, patricii, cubicularii et supremis muneri-

VARIÆ LECTIONES.

⁴³ δὲ om. ed. ⁵⁴ πάντες om. ed. ⁵⁵ δὲ om. cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(78) Hunc locum sanum esse non spondeo.

B'. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν ἐσώως, ἐπισίδωσι τῷ πραιποσίτῳ τὸ ἴδιον κηρίον, καὶ ἕτερα παρ' αὐτοῦ λαβών καὶ εὐξάμενος, ἐπιδίδωσιν αὐτὰ αὐτῷ, καὶ εἰς τὸ θυσιαστήριον εἰσελθὼν, καὶ τὰ τίμια ξύλα προσκυνήσας, ἐξέρχεται, εἴθ' οὕτως ὑπό- στρεψας διὰ τῆς σωλέας, ἀνέρχεται τρίτον βῆθρον τοῦ ἄμβωνος ἢ καὶ τέταρτον, καὶ ἴσταται ἐκεῖσε, κρατῶν τὸ κηρίον· οἱ δὲ τοῦ κουβουκλείου ἄρχοντες ἴσανται ἐν τῇ σωλέᾳ ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, οἱ δὲ εὐνοῦχοι πρωτοσπαθῆροι ἐξ εὐωνύμου τοῦ ἄμβωνος εἰς τὸ σκῆμον, οἱ δὲ τοῦ μαγλαβίου ὀπισθῶν τῶν εὐ- νόγων πρωτοσπαθῆρων, ἴσον τοῦ ἡριστεροῦ μέρους τοῦ ἄμβωνος, διὰ τὸ μὴ διοδεύειν τινὰ ἐνώπιον τοῦ βασιλέως. Τοῦ δὲ πατριάρχου ἀνελθόντος μετὰ τῶν τιμίων ξύλων εἰς τὸν ἄμβωνα, ἐπιδίδωσιν ὁ βασιλεὺς τὸ λιτανίκιον αὐτοῦ κηρίον τῷ πραιποσίτῳ, καὶ λα- βὼν ἕτερα τῆς προσευχῆς, ἴσταται μετ' αὐτῶν, ἕως ἂν ὑψώσῃ ἐν τοῖς τέσσαρσι μέρεσι τοῦ ἄμβωνος. Εἴτα ἐπιδοῦς ὁ βασιλεὺς τοὺς κηροὺς τῷ πραιποσίτῳ, κατέ- ρχονται ἀμώτεροι διὰ τῆς σωλέας, ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, καὶ εισέρχονται εἰς τὸ θυσιαστή- ριον, προτιθεμένων τῶν τιμίων ξύλων, καὶ τοῦ βα- σιλέως εὐξάμενου καὶ προσκυνήσαντος τὰ τίμια ξύλα, ἐξέρχεται διὰ τοῦ πλαγίου τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ διασώζει αὐτὸν ὁ πατριάρχης μέχρι τοῦ ἁγίου φρέα- τος. Κάκεισε ἀλλήλους ἀσπατάμενοι, ὁ μὲν βασιλεὺς μετὰ τῆς προελεύσεως εισέρχεται διὰ τῆς μικρᾶς πύλης τῆς χαλκῆς, ἐν ᾗ ἴσταται μέρος τῶν Πρασίνων καὶ κατασφραγίζει τὸν βασιλεῖα, ἕως ἂν διέλθῃ, καὶ οὐδὲν ἕτερον ποιεῖ. Τοῦ δὲ ⁵³ βασιλέως εἰσελθόντος εἰς τὴν χαλκῆν, δέχεται αὐτὸν μέρος τῶν Βενέτων ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ τρικλίνου (78), καὶ κατασφρα- γίζει τὸν βασιλεῖα, ὃν τρόπον καὶ οἱ Πράσινοι· τὰς δὲ οχολὰς καὶ τὰ ἐκσκοῦδιτα διελθὼν, ἀπέρχεται διὰ τοῦ κονιστωρίου, καὶ μένει ἢ σύγκλητος ἐκεῖσε, ὑπερ- ευχομένη τὸν βασιλεῖα· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » διελθόντα δὲ τὸν ὀνόποδα, δέχεται αὐτὸν ὁ βασιλεῖα, οἱ δὲ πατρικιοὶ εἰς τὸ παλάτιον, καὶ εὐθέως ἀπαλλάσσουσιν οἱ ἄρχοντες πάντες ⁵⁴, καὶ μένουσιν ἀπὸ σκραμαγγίων. Χρὴ δὲ ⁵⁵ εἶδέναι, ὅτι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ προέλευσις οὐκ εισέρχεται.

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΓ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ καὶ προελεύσει τῆς ἁγίας Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν κατὰ σάρκα Γεννήσεως.

A'. Προέρχονται ἅπαντες ἠλλαγμένοι ἐν τῷ ἡμι- κυκλίῳ τῆς ἀψίδος, φοροῦντες οἱ πατρικιοὶ καὶ οἱ

τοῦ κουβουκλείου καὶ οἱ τὰ πρῶτα ὀφρῖκια κατέχον-
τες χλανῖδια, οἱ μὲν τύρεα (79) καὶ μηλινοκάθρουπτα,
ὁμοίως καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου τύρεα, οἱ δὲ ταῶ-
νας (80) κογγευτούς, ἕτεροι δὲ μαρζαύλια· καθ-
υπουργοῦσι δὲ οἱ αὐτοὶ μετὰ τῶν αὐτῶν χλανιδίων
μέχρι τῆς πρὸ μιᾶς ἡμερῶν παραμονῆς τῶν φώτων.
Τοῦ δὲ παλατίου ἀνοίξαντος, οἱ τε πατρίκιοι καὶ
στρατηγοὶ καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου εἰσρχονται εἰς τὸ
ἡμικύκλιον τῆς ἀψίδος, ὡσαύτως καὶ οἱ ἐξ ἔθους
εἰσερχόμενοι. καὶ πάντων ἐν τῷ παλατίῳ εἰσελθόντων,
οἱ μὲν πατρίκιοι ἅμα τῶν στρατηγῶν τε καὶ δομε-
στικῶν δεχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τῆς ἀψι-
δος, ἤγουν τοῦ ὀρικόγγου· οἱ δὲ τοῦ κουβουκλείου
ἅπαντες εἰσερχόμενοι διὰ τῶν διαβατικῶν τῶν
ἀγίων μ'. Κάκειθεν ἀριστερὸς ὑπ' αὐτῶν ὁ βα-
σιλεὺς διέρχεται διὰ τῆς δάφνης εἰς τὴν Ἁγίαν Β
Τριάδα, κάκεισε κηρὸς ἄψας, ἐξέρχεται διὰ τῆς
πλαγίας τοῦ βήματος καὶ εἰσέρχεται, ἔνθα τὰ λει-
ψανα τῶν ἁγίων ἀπόκεινται, ἅπτων ἐκεῖσε κηρὸς,
ὡσαύτως ἅπτει κηρὸς καὶ εἰς τὸν βαπτιστήρα ἐξω

A bus præfecti, tunicas, Tyrias illi quidem et laneas,
cubicularii Tyrias, hi pavonibus conchisque pictas,
alii marzaulia gestantes : ministrant vero suis in
tunicis ad eum diem, qui vigiliam festi luminum
præcedit. Palatio aperto, patricii, strategi et cubi-
cularii, cum cæteris qui ingredi solent, hemicyclum
apsidis ingrediuntur, quo facto, patricii cum stra-
tegis et domesticis imperatorem in hemicyclo
apsidis seu triconcho excoipiunt. Cubicularii omnes
per porticum Quadraginta Sanctorum intrant, unde
ab iis stipatus imperator per daphnem ad S. Trini-
tatis abit, ubi cum cereis ardentibus per obliqui-
tatem bematis exit, et locum ubi sanctorum re-
liquiæ repositæ sunt petit, et ibi, æque ac in
exteriori parte baptisterii, in crucibus cereos accen-
dit. Digressus deinde per augusteum ad S. Stephani
abit, ubi cum cereis accensis preoatus, cubiculum
suum, tempus expectaturus, intrat. Magister
cerimoniarum venit, et horam imminere præposito,
is imperatori indicat, qui e suo cubiculo egreditur,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(79) Videntur vestes sericæ purpureæ fuisse ;
quales apud Tyrum et Berytum fabrefiebant, ἱμάτια
ἐκ ματέξης ἐν Βηρυτῷ καὶ Τύρῳ, πόλεσι ταῖς ἐπὶ
Φοινίκης, ἐργάζεσθαι ἐκ παλαιοῦ εἰωθόσι, ut ait
Procop. Anecd. p. 111, vid. Du Cange Gl. Lat.
v. Tyrium, ubi exponit purpura Tyria, aut pannus
purpureus. Ut autem Græci sericas vestes a Tyro
tyreas, ita vicissim nostrates a vicina illi urbe Si-
dore, quam medio ævo Saidam, Sagedam, Sagillam
dicebant, seidam, setam dixerunt : vid. Du Cange
v. Seta. Veteres quoque Sidonias chlamydes pro
purpureis sericis usurpabant. Virgil. :

Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo

Hinc corripo locum Trebellii Pollionis in Zenobia
t. II Scr. Hist. Aug. p. 328 : post Odenatum mari-
tum imperiali sagulo perfusa per humeros, habitu
[id est veste] Sidoniam ornata ; nisi quis malit perfusa
per humeros, Arabiæ donis [id est unionibus, qui
in littore Arabico ab Arabibus capiuntur] ornata,
Quid autem fuerint μηλινοκάθρουπτα, non novi. Id
quidem video, inesse voci τὸ μηλινόν, colorem lu-
teum, vel flavum, qualis est pomorum. Vid. Salmas,
ad Scr. II Aug. t. II, p. 563, et Du Cange Gloss.
Lat. v. Melinas. Intelligo quoque ex ejusdem Gl.
Gr. v. καθρέπτης et καθρίπτης, novos Græcos pro
κίτρουπτα elfero κίθρουπτα. Quid autem deinceps
tota hæc compositio significet, non assequor. Forte
fuerunt vestes flavæ, citrini aut pomacei coloris,
um intextis rotundis, quadratis, rhomboideis,
aliove figuræ tessulis, quæ κίθρουπτα, specula, a
figura dicta fuerint. Vide supra not. 92. col. 000.

(80) Pavones, id est vestes cum intextis pavonum
imaginibus. * [In usu tum erant vestes animalibus
intextæ. Alteserr. ad Anastas. p. 143, ubi Anasta-
sius memorat velum Alexandrinum habens phasianos
duodecim. Magni ducis vestem leonibus signatam,
capitis ornamentum, cingulum, vid apud Nicephor.
Gregor. Vestis γυροῖς κέρδιξι πεποικιλμένη, est apud
Contin. Constant. p. 128.] De vestibus cum in-
textis animalium figuris vid. Vales. ad Ammian. Mar-
cell. p. 26, et Salmas. ad Histor. Aug. t. II, p. 300,
ubi ζωδιωτῆς scribit appellatas fuisse vestes tam
animalium, quam aliarum rerum imaginibus insi-
gnes, item sigillatas, sigillis nempe. hoc est imagi-
nibus decoratas. Anastasius passim memorat vestes
de stauraci, id est quibus intextæ cruce. Ita p. 127
ait : Fecit vestem de stauraci cum cruce et gammadiis
simul et paratrapetis suis, id est curavit fieri endy-

tam, eamque aræ donavit, cui intexta erat mediæ
magna crux, et per lotum pannum cruces parvas,
gammadia de quadruplo dictæ. Nam unam crucem
quatuor Vad rectos angulos oppositæ efficiunt, quem-
admodum in nummis Franciis quatuor L initiales

nominis Ludovici ^{LL} _{ΓΓ}. Passim occurrunt in imagini-
bus S. Chrysostomi, Gregorii Nazianz. et aliorum
tales vestes de stauraci cum gammadiis de quadruplo.
Vid. e. o. fig. IX, dissertationi Cangianæ de num-
mis Byzant. præmissarum. Idem Anastasius de
Paschali I : fecit vestem de staurace habentem pa-
vones et obtulit vestem chrysoclavam ex auro gem-
masque confectam habentem historiam virginum cum
factibus accensis mirifice comptam. In Leone IV, me-
morat velum acupictile habens effigiem hominis se-
dentis super pavonem unum. Chronicon Casinense
passim recenset pallia cum elephantis, signis duo-
decim mensium, aquilis, leonibus, et alibi occurrunt
intextæ imagines unicornum, caballorum, avium,
gryphorum, anatum, arborum, etc. Verba sunt An-
geli de Nuce ad Chr. Cas. p. 328. Verum suntne
pavones potius vestes de pennis pavonum consutæ,
aut de pennis aliarum quoque avium sicut factæ, ut
pavonum caudam imitentur ? Non putem, quamvis
non nesciam, eo tempore tales vestes fuisse gestatas,
de quibus agit Murator. Ant. Ital. t. II, diss. XXV,
quæ agit de textrina medii ævi, ubi multa quoque
de more figuras vestibus intexendi. Quibus addi
quoque potest locus insignis monachi Sangallensis,

C Julii azentem convenisse, et, quia feriatus dies es-
set, ἡλλαγμένους processisse ait hoc modo : Cæteri,
utpote feriatis diebus, et qui modo de Papia venissent,
ad quam nuper Venetici de transmarinis partibus
omnes orientalium divitias advectissent, Phœnicum
pellibus avium [videtur tergora plumata phœnico-
pterus seu papugiis aut etiam corvis indicis detracta
significare] et pavonum collis cum tergo et clunis [id
est clunibus] mox florescere [hoc est ardere, vario-
que vibrare colores] incipientibus, Tyria purpura,
vel diacedrina litra [hoc est litra, vel pelle lutrina,
quæ induta esset panno serico dicitrino seu galbi-
neo], alii de ludicibus [videtur bys-um candidum
velle], quidam de gliribus [hoc est muribus Ponticis
vel hermelini] circumamicti procelebant. Pavonum
pennis olim contextum fuisse diadema pontificis
Romani ait Guibertus apud Murator. t. III Script.
Rer. Italic. p. 648 :

precatu iterum præposito reddit, deinde sacrarium intrat, ibique duo instrata sacro altari imponit, duosque sacros calices totidemque discos et fascias Domini osculatus, acceptum a præposito apocombium in sacra mensa reponit, perque latus bembis metatorium petit, ubi etiam cereos accendit. Finito sancto officio, dum sacra transitura sunt, egreditur, a patriciis cæterisque præfectis stipatus, perque latus templi eo, ubi cereus, quem gestaturus est, stat, abit, 7° et cum ad eum locum pervenit, senatores utrinque subsistunt, per quos medios transit. Appropinquant imperatori lampadem seu cereum suum præpositus tradit, quo accepto, iterum revertitur, a præfectis stipatus, post quos, sacra comitans, procedit, perque solem digressus et prope sacras januas constitutus, præposito cereum tradit, qui eum suprasoleam prope sacras januas reponit; imperator vero, prope eum constitutus, expectat, dum sacra procedent, seque invicem imperator et patriarcha adorant.

Καὶ πλησιάζων τῇ λαμπάδι αὐτοῦ, ἔχουν τῶ κηρίῳ, λαμβάνει αὐτὸ ὁ πραιπόσιτος καὶ ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ, καὶ λαβὼν αὐτὸ, αὐθις ὑποστρέφει, ὀψικουόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων, καὶ διέρχεται ἐπισθεν αὐτῶν, ὀψικουὼν τὰ ἅγια, καὶ διέρχεται διὰ τῆς σωλαίας, καὶ τῶν ἁγίων θυρῶν πλησίον γενόμενος, ἐπιδίδωσι τὸ κηρίον ⁶¹ τῷ πραιποσίτῳ, ὃ δὲ πραιπόσιτος τίθεισιν αὐτὸ ἐπάνω τῆς σωλαίας, πλησίον τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ πλησίον αὐτοῦ ἐστὼς ὁ βασιλεὺς, ἐκδέχεται ἐκεῖσε, ἕως ἂν διέλθωσι τὰ ἅγια, καὶ προσκυνούσιν ἀμφοτέροι ἀλλήλους, ὃ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης.

V. Ille rursus ad metatorium abit, et cum solemnitate oscula impertienda sunt, rursus abit, et patriarcham, metropolitam, episcopos, præfectos ecclesiarum, et clericos, qui pro more osculum ab imperatore accipiunt, æque ac tria baptisteria, osculatur, et eo loco, ubi agapen proceribus distribuere solet, constitutus, patricii, strategi et domestici primisque officii admoti, tribuni factionum et cerimoniarum, omnes ordine suo, adorant, eum osculantur suoque in loco et statione ab utroque latere asiant, et postquam dicti omnes imperatorem osculati sunt, ipse et patriarcha se invicem adorant et osculantur. Deinde imperator rursus ad metatorium abit, et divina communione appropinquante, cerimoniarum præpositum, præpositus imperatorem admonet, qui a dictis stipatus et prope patriarcham constitutus, ut sacri corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi particeps fiat, duo ostiarii dominicale evolutum tenent, ipse manibus suis venerandum donum accipiens, osculatur patriarcham, et a pulpito descendens idque ter cruce signans, communicat. Sic ad idem pulpitu ascendit, ostiarii dominicale revolvunt, et sacro vino a patriarcha accepto, abit, et postquam precatu est, se invicem ad-

Α βασιλεὺς τὸ ἄχραντον Εὐαγγέλιον, εἰσέρχεται μέσον διὰ τοῦ ναοῦ, καὶ διὰ τῆς πλαγίας τοῦ ἁμβωνος καὶ τῆς σωλαίας διελθὼν, ἵσταται ἐνώπιον τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ λαβὼν κηρία ἀπὸ τοῦ πραιποσίτου καὶ εὐξάμενος, ἐπιδίδωσιν αὐτὰ πάλιν τῷ πραιποσίτῳ καὶ εἰσέρχεται ἔνδον εἰς τὸ θυσαστήριον, καὶ ὀφραπλοῖ ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ δύο εἰλιτὰ, ἀσπαζόμενος δύο ἱερὰ ποτήρια καὶ δύο ἱεροὺς ⁶¹ δίσκους καὶ τὰ σπέργανα τοῦ Κυρίου· εἶτα λαβὼν ἀπὸ τοῦ πραιποσίτου ἀποκόμβιον ὁ βασιλεὺς, τίθεισιν αὐτὸ ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ καὶ ἐξέρχεται διὰ τῆς πλαγίας τοῦ βήματος, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ μητατώριον, ἅπτων κἀκεῖσε κηροῦς. Τελουμέντης δὲ τῆς θείας λειτουργίας, ἤνικα μέλλουσι τὰ ἅγια διέρχασθαι, ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς, δριγυζόμενος ὑπὸ τε τῶν πατρικίων καὶ λοιπῶν ἀρχόντων, καὶ κατέρχεται διὰ τῆς πλαγίας τοῦ ναοῦ, καὶ ἀπέρχεται, ἔνθα ἵσταται τὸ κηρίον, ὅπερ μέλλει βαστάσαι ⁶², καὶ πλησιάζων τοῦ βασιλέως εἰς τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἵσταται τὸ κηρίον αὐτοῦ, ἵσταται ἢ σύγκλητος ἔνθεν κἀκεῖθεν, καὶ διέρχεται μέσον αὐ-

Β καὶ ἀπέρχεται, ἔνθα ἵσταται τὸ κηρίον, ὅπερ μέλλει βαστάσαι ⁶², καὶ πλησιάζων τοῦ βασιλέως εἰς τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἵσταται τὸ κηρίον αὐτοῦ, ἵσταται ἢ σύγκλητος ἔνθεν κἀκεῖθεν, καὶ διέρχεται μέσον αὐ-

Ε'. Ἀπέρχεται πάλιν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ μητατώριον· ἤνικα δὲ ἐγγίσει ὁ ἀσπασμὸς, ἐξέρχεται πάλιν, καὶ ἀπελθὼν ἀσπάζεται τὸν πατριάρχην, μητροπολίτας τε καὶ ἐπισκόπους ἄρχοντας τε τῆς Ἐκκλησίας καὶ κληρικούς τοὺς ἐξ ἔθους ἀσπαζόμενους τὸν βασιλέα, ὁμοίως καὶ τρία φωτισματα, καὶ σπάντος τοῦ βασιλέως ἐν τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ εἴθισται αὐτὸν πάντοτε διδόναι τὴν ἀγάπην τοῖς ἄρχουσιν, εἰσέρχονται οἱ πατρῖκοι, στρατηγοὶ τε καὶ δομέστικοι, καὶ οἱ τὰ πρῶτα ὀφφίκια κατέχοντες, οἱ δὲ ἡμαρχοὶ καὶ ὁ τῆς καταστάσεως, ἅπαντες δὲ οὗτοι κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν τάξεις προσκυνούντες, ἀσπάζονται καὶ ἵστανται εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν τάξεις τε καὶ στάσεις ἔνθεν κἀκεῖσε, καὶ μετὰ τὸ ἀσπάζασθαι τὸν βασιλέα πάντας τοὺς προῤῥηθέντας, προσκυνούσιν ἀμφοτέροι ἀλλήλους ὃ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης. Πάλιν ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ μητατώριον, καὶ τῆς θείας κοινωνίας καταλαβοῦσης, ὃ τῆς καταστάσεως δηλοῖ τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ὁ πραιπόσιτος τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐξέρχεται δριγυζόμενος ὑπὸ τῶν προειρημένων, καὶ πλησίον τοῦ πατριάρχου γενόμενος πρὸς τὸ κοινωνῆσαι τοῦ ἄχραντου σώματος καὶ αἵματος (85) τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, κρατοῦσι δύο ὀστιάριοι δουμινκάλιον (86) ἠπλωμένον, καὶ δεξάμενος τὸ τρίμιον δώ-

VARIE LECTIONES

⁶¹ τὰ δύο ἱερὰ ποτ. καὶ τοὺς δύο conj. R. ⁶² βαστάσαι ed. ⁶³ τὸ κηρίω cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(85) "[De communione sub utraque et quando abrogata fuerit v. pag. 62 Ord. Rom. pontiflex et rex Franciæ *prisent ensemble du pain et du vin bénits*. Mezeray, Abrégé, p. 325. Κοιταξίον veteris, in quo habentur preces quædam in Ecclesia dici solitæ, descriptio exstat in Montfauconii Biblioth. Mss.

inter codices Crasserii Leodicensis. Depictus ibi patriarcha imperatori sacram communionem impertiens. p. 603.]

(86) Apparet esse sudarium vel mappam, quo sacrum Christi corpus excipere et secum deferre domum solebant communicantes. Quo de ritu v.

σκριθῶνες μέλλοντες προβληθῆναι ⁸⁷ τῇ τάξει ταύτῃ, στάντος τοῦ βασιλέως μέσον τῆς πύλης, εἰσάγει ὁ δομέστικος τῶν ἐκκουβίτων καὶ ὁ τῆς καταστάσεως, κρατοῦντες τὸν σκριθῶνα. Καὶ λαβὼν ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ πραιποσίτου τὸ βεργίον (82), ἐπιδίδωσι τῷ σκριθῶνι· εἶτα λαβὼν τὸ βεργίον, ἀπέρχεται καὶ ἵσταται ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ. Καὶ καταβῶν τὸ μέγα πούλιτον ὁ βασιλεὺς καὶ εἰς τὰς σχολὰς εἰσελθὼν ἔνδον τῆς πύλης εἰς τὸ στρογγύλον, ἔνθα ὁ σταυρὸς ἵσταται καὶ οἱ τοῦ λογοθεσίου, ἄπτεϊ κάκεισε κηροῦς, καὶ στὰς ἐν τῇ καμάρα τοῦ στρογγύλου, εἰ μὲν εἰσι κόμητες οἱ μέλλοντες προβληθῆναι, προβάλλονται οὕτως.

Γ. Κρατοῦσιν ὁ τε δομέστικος τῶν σχολῶν καὶ ὁ τῆς καταστάσεως τὸν μέλλοντα προβληθῆναι κόμητα, καὶ ἄγουσιν αὐτὸν πρὸς τὸν βασιλέα· ὁ δὲ βασιλεὺς λαβὼν παρὰ τοῦ πραιποσίτου ὠρατικῶνα (83), ἐπιδίδωσιν αὐτῷ, ἀπέρχεται καὶ ἵσταται ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ· ὁμοίως δὲ ἐάν εἰσι καὶ δομέστικοι ἢ καὶ προτήκτωρες μέλλοντες προβληθῆναι, κρατούμενοι ὑπὸ τε τοῦ δομέστικου τῶν σχολῶν καὶ τοῦ τῆς καταστάσεως, ἄγονται πρὸς τὸν βασιλέα, ὁ δὲ βασιλεὺς λαβὼν παρὰ τοῦ κανικλείου τὰ ⁸⁸ χαρτία, οἷα τῶν ὑπάτων, ἐπιδίδωσι τοῖς προβαλλομένοις, καὶ ἀπελθόντες ἵστανται ἐν τῇ τάξει αὐτῶν ⁸⁹. Ὁ δὲ βασιλεὺς διέρχεται διὰ τῶν σχολῶν, καὶ ἐν τῇ πέμπτῃ σχολῇ ἐλθὼν, ἄπτεϊ ἐκείσε εἰς τὸν σταυρὸν κηροῦς, καὶ στάντος αὐτοῦ ἐν τῇ τῆς πέμπτης σχολῆς πύλῃ, δέχεται αὐτὸν ὁ περατικός δῆμος ⁹⁰ τῶν σχολῶν καὶ ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν λιβελλάριον, ὁ δὲ βασιλεὺς δίδωσι τῷ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πραιποσίτος κουβικουλαρίῳ, καὶ τοῦ δομέστικου καὶ τοῦ τῆς καταστάσεως στάντων ἐν τῷ τόπῳ αὐτῶν, εὐφημοῦντος καὶ τοῦ δήμου τὸν βασιλέα, ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν κατασφραγίζει μετὰ τῆς χροακῆς (84) αὐτοῦ ἕως φορεῖ χλανίδος· καὶ τοῦ δήμου ἐκτελέσαντος τὰς ἐξ ἔθους εὐφημίας, διέρχεται διὰ τῶν σχολῶν καὶ ἐξέρχεται τὴν μεγάλην πύλῃν τῆς χαλκῆς, εἶτα δι-οδεύων διὰ τῆς μέσης, εἰσέρχεται διὰ τοῦ αὐγουστίωνος. Αἱ δὲ λοιπαὶ δοχαὶ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Πρασίμων καὶ δήμου τῶν Βενέτων καὶ αὐτοὶ εὐφημοῦσι, καὶ ἐπιδιδόντες τὰ λιβελλάρια, ποιοῦντες καὶ σταυρία, ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίμων καὶ οἱ δύο δήμαρχοι τῶν μερῶν ἐκτελοῦσιν ἅπαντα ἀκολουθῶς, ὃν τρόπον καὶ ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν ἐξετέλεσεν.

Δ'. Καὶ εἰσελθόντος τοῦ βασιλέως πρὸ τοῦ νόρθηκος ἔνδον τοῦ βήλου, λαμβάνει ὁ πραιποσίτος τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ νόρθηκι, καὶ δέχεται αὐτὸν ὁ πατριάρχης, εἶτα προσκυνήσαντες ἀλλήλους καὶ ἀσπασάμενοι, κρατήσαντες ἀλλήλων τὰς χεῖρας, διέρχονται μέχρι τῶν βασιλικῶν πυλῶν, κάκεισε στὰς ὁ βασιλεὺς ἄπτεϊ κηροῦς, καὶ τοῦ πατριάρχου ἐκτελέσαντος τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου τῆς θείας λειτουργίας, ἐπιδίδωσιν ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ τοὺς κηροῦς, καὶ ὁ πραιποσίτος τῷ τῆς καταστάσεως. Καὶ ἀσπασάμενος ὁ

ingreditur, in porta et strongylo, ubi orax et logothetæ stant; ibi quoque cereos accendit, stansque in strongyli camera, si qui comites adsunt, qui promoveri volunt, eis his cerimoniis novam dignitatem impertire solet.

III. Domesticus scholarum et cerimoniarum comitem promovendum suscipiunt et ad imperatorem ducunt: qui acceptam a præposito orationem ei tradit, tunc abit et locum suum occupat. Similiter si domestici aut protectores promovendi sunt, a domestico scholarum et cerimoniarum stipati, ad imperatorem ducuntur, ⁷⁸ qui allatas a canicele præfecto chartas, iis, quas consules accipiunt, similes, candidatis tradit, ipsi absentes in suo ordine consistunt. Imperator per scholas digressus, postquam quintam intravit, cereos ibi in cruce accendit, stantemque in porta scholæ quintæ transitoria scholarum factio excipit, earumque domesticus libellum imperatori, in præposito, præpositus cubiculario tradit, et domestico ac cerimoniarum in loco suo constitutis, et factione imperatori acclamante, domesticus scholarum tunica sua variegata, quam gerit, crucis signum facit postquam factio solemnem acclamationem peregit, per scholas transit, digressus per scholas, e magna porta chalces procedit, perque mediam transiens, augusteum intrat. At reliquæ partes transitorii Prasinorum ac Venetorum populi et ipsæ acclamant, libellisque traditis, dum signum crucis faciunt, princeps Prasinorum cum factionum tribunis omnia eo ordine, quem domesticus scholarum servavit, peragit.

IV. Imperatore ante narthecum intra velum ingresso, præpositus coronam a capite imperatoris demit, qui narthecam intrat et a patriarcha excipitur, ubi, postquam se invicem adorarunt osculati que sunt, manibus junctis ad imperatorias portas discedunt, ubi imperator stans, cereos accendit, et precibus introitus divinæ liturgiæ peractis, eos præposito, is cerimoniarum tradit. At postquam imperator sanctum Evangelium osculatus est, per medium templum et obliquitatem ambonis soleamque digressus, cereos a præposito sumit, eosque

VARIE LECTIONES.

⁸⁷ προβληθῆναι, τῇ τάξει ταύτῃ στάντ. ed. ⁸⁸ τὰ om. ed. ⁸⁹ ἐαυτῶν ed. ⁹⁰ Post δῆμος R. excidisse putat τῶν Βενέτων μετὰ καὶ τοῦ δομέστικου.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(82) Erat ergo virga scribonis insigne, quo accepto dignitatem obibat. Το στρογγύλον videtur ædificium aliquod rotundum notare. Οἱ τοῦ λογοθεσίου sunt, qui ad ærarium et dispositionem logothetæ pertinent.

(83) Quid hoc sit, fateor me ignorare, et ne conjectura quidem assequi. Est quidem *oratio* interdum idem atque liber precum, breviarium. Vid. Du Cange Gloss. Latin. Sed quid hoc ad comitem?

(84) Vide not. ad pag. 363.

CAPUT XXIV.

Observanda primo mensis Januarii, in S. Basilii.

1. Solemni ac diurna processione ad sacrum palatium instituta, **S** et omnibus in mutatoriis ob festos dies dodecaemeri progressis, hora secunda domini præpositum arcessunt, qui cum præfatis mutatoriarum ingressus, dominos suis tunicis induit, ipsique sine pompa per porticum oblongam cubiculi ad narthecem Sacrosanctæ Deiparæ Phari abeunt. Magistri autem, patricii ac cæteri proceres una cum cubiculo, si tempus serenum est, in solario chrysoetriclinii; sin minus, intra chrysoetriclinium consistunt. Sic postea domini a templo Sanctissimæ Deiparæ processionem incipiunt et cum pompa ad templum S. Basilii abeunt, ubi, processione finita, usque ad lectionem sancti Evangelii astant, finitaque extensa, rursus sine pompa ad aureum triclinium redeunt. Accidit autem hoc die indictione tertia, finita processione, sicut relatum est, ut post cerimonias sacras peractas metastasimum fieret, et omnes proceres ad Magnauram abirent. Domini autem Christum amantes dibetesiis sagisque auro prætextis induti abiere, inque cubiculo Magnauræ consederunt, omnique receptionis ritu peracto, tunicas suas et quæ ad eas pertinent, coronas sumpsere, et ascendentes recens paratum thronum, in medio triclinio Magnauræ collocatum, ibi consederunt. Interea ceremoniarius extra vela magistros, patricos ac cæteros senatores pro more ordinat, et omnibus rite peractis, admonentur imperatores, qui tunicas et coronas suas sumunt et thronum suum ascendunt, ibique consistunt.

C **ζ** (92) τῷ ἱσταμένῳ ἐν τῷ τοιοῦτῳ τῆς Μαναύρας τρικλίνῳ ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ἕξωθεν διόττησι τὰ βῆλο, καθὼς ἡ συνήθεια ἔχει, μεγιστροὺς, πατρικίους καὶ λοιποὺς συγκλητικῶς, καὶ ὅτε πάντα καλῶς εὐτερπισθῶσι, ὁπομιμνήσκειται ὁ βασιλεὺς, καὶ περιβάλλονται (93) τὰς χλαμύδας καὶ τὰ στέμματα, καὶ ἀνιόντες καθίζονται ἐπὶ τῶν αὐτῶν θρόνων.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(89) Dodecacmerum appellantur duodecim dies a Nativitate Christi ad Epiphaniam, ab omni jejuniis liberi, in quibus hilaria solebant imp. CPtani agere, et proceres aulæ suæ convivii excipere, ut e Cleatorologio constat. Vid. Du Cange Gloss. Græc., h. v.

(90) *Sine pompa, secreto, privatim*, ut λογοθῆτις τῶν οἰκειακῶν, *rationalis rei privatæ*.

(91) *Reddere processionem* est aliquo deducere, et Ecclesiæ sancto alicui veluti debitum solvere atque præsentem sistere.

(92) *Sensu*, id est throno, solio. Passim prostant talium soliorum, qualibus insidere solebant imp. CPtani, imagines, ut apud Du Cange CPli Christ., Montfaucon in Bibl. Coislin.; præsertim in Menologio Basiliano passim occurrunt formæ thronorum imperialium, qualibus vetusti Romani imperatores usi fuerunt, si pictoris a fide pendes, sed illæ procul dubio ad instar tunc in aula Byzantina usitatum effictæ sunt, Ut t. I, p. 112, exhibetur thronus Constantini M., p. 176, conspicitur Maximianus super throno cum astante candidato, vel protectore, et p. 20. t. II, ubi præcipue notandi ejus calcei margaritis obsiti. T. II p. 66. est Herodis thronus, etiam cum astante protectore. Est autem σίνζος vel σένζος idem quod σέσος *sessus*, sella, sedile. Solent novi Græci et seniores Latini v. sæpe inserere et omittre,

ΚΑΦΑΛ. ΚΔ'

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ α' Ἰαννουαρίου μηνός, τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

Α' Τῆς συνήθους καὶ καθημερινῆς προελεύσεως γινομένης ἐν τῷ ἱερῷ παλατίῳ, καὶ πάντων μετὰ ἀλλαξίμων προερχομένων διὰ τὰς τῆς δωδεκαήμερου (89) ἑορτασίμους ἡμέρας, περὶ ὧραν δευτέραν ζητοῦσιν οἱ δεσπόται τὸν πραιπόσιτον, καὶ εἰσερχόμενος μετὰ καὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἀλλαξίμων, ἐνδύουσι τοὺς δεσπότας τὰς αὐτῶν χλαμύδας, καὶ εἰσερχονται οικειακῶς (90) οἱ δεσπόται διὰ τοῦ μάκρωνος τοῦ κοιτῶνος εἰς τὸν νάρθηκα τῆς Ἱπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου. Οἱ δὲ μέγιστροι καὶ πατρικιοὶ καὶ λοιποὶ συγκλητικοὶ μετὰ καὶ τοῦ κρυδουκλείου, εἰ μὲν ἔστιν εὐδία, ἴστανται ἐν τῷ τοῦ χρυσοτρικλίνου ἡλιακῷ, εἰ δὲ οὐκ ἔστιν εὐδία, ἴστανται ἐνδον τοῦ χρυσοτρικλίνου. Καὶ εἴθ' οὕτως ἐπαίρουσιν οἱ δεσπόται τὴν λιτὴν ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἱπεραγίας Θεοτόκου, καὶ ἀπέρχονται λιτανεύοντες εἰς τὴν ναὸν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, κάκεισε ἀποδιδόντες τὴν λιτὴν (91), ἴστανται μέχρι τῆς ἀπολύσεως τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου, καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκτενοῦς εἰσερχονται πάλιν οικειακῶς ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ. Εὐνέθη δὲ καὶ τοῦτο γενέσθαι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ Ἰνδικτιῶν γ', τῆς λιτῆς τελεσεύσεως, καθὼς προεῖρηται, μετὰ τὴν τῆς λειτουργίας ἀπόλυσιν ἐγένετο μεταστάσιμον καὶ ἀπῆλθον πάντες οἱ ἄρχοντες ἐν τῇ Μαναύρᾳ. Οἱ δὲ φιλόχριστοι βασιλεῖς ἀπῆλθοσαν, ἀπὸ διδρησιῶν πενιθελήμενοι καὶ τὰ χρυσοπερικλειστα σαγία, καθίσαντες ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς Μαναύρας, καὶ δὴ πάσης τῆς καταστάσεως τῆς δοχῆς τελεσεύσεως, περιβάλλονται τὰς αὐτῶν χλαμύδας καὶ τὰ τούτων στέμματα, καὶ ἀνιόντες ἐκάθισαν ἐν τῷ νεοκατασκευάστῳ σίνζῳ (92) τῷ ἱσταμένῳ ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ἕξωθεν διόττησι τὰ βῆλο, καθὼς ἡ συνήθεια ἔχει, μεγιστροὺς, πατρικίους καὶ λοιποὺς συγκλητικῶς, καὶ ὅτε πάντα καλῶς εὐτερπισθῶσι, ὁπομιμνήσκειται ὁ βασιλεὺς, καὶ περιβάλλονται (93) τὰς χλαμύδας καὶ τὰ στέμματα, καὶ ἀνιόντες καθίζονται ἐπὶ τῶν αὐτῶν θρόνων.

ubi non opus erat, aut potius pro geminanda littera ponunt, ubi Hebræi dagesch forte et Arabes teschdid ponunt. Vid. quæ dicam ad p. 269, de κονδρίεσθαι. Ea ratione quos alii Βρεττίους, alii Βριντίους appellant, *antestari* pro *altestari* dixere. *Thensaurus* et *thensaurizare* pro *thesaurus*, *acintabulum* pro *acelabulum*, *meses* pro *menses*; *mesi mesorum* idem pro *menses*, *mensium*. Vid. Corsin. Append. ad notas Græcorum diss. 2 pag. 28. Ἠρῶντες pro *præstel*, *ancipiter*, pro *accipiter*, *accessiuncula* pro *accessiuncula*, *paroxysmus* (sic morbum comitalem appellabant). *Antalia* pro *Attalea*; βαντιδιόρια pro βατιτιέρια, *baltitoria* vel *mola fullonica*, *Walkmühle* apud Du Cange Gl. Lat. h. v.; *flandria* pro φιλάντρία, id est filatoria, filatrix, quæ linum vel lanam in fila ducit; *flanto* pro *flato* aut *flado*, *ein Fladen*; ἀδιάντροπος, *impudens*, pro ἀδιάρτροπος; *ancheropyta* pro ἀχειροπολιτος apud Anastasium in Stephano III. *Internupta* dicebant pro *iternupta*, hoc est *iterum nupta*, *renupta*; vid. Du Cange illa voce; *interrogare* est *iterum* atque *iterum rogare*. *Armetarium* pro *ermetarium*, ἐρμητάριον, columella, ad quam appendebantur flagellandi, *mercuriolam*.

(93) Alibi jam dedi exempla talis subsultus a singulari ad pluralem et ab hoc ad illum.

ρον ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ, ἀσπάζεται τον πατριάρχη, καὶ τὸ πούλιτον κατελθὼν ⁶⁴ καὶ σφραγίσας ἐκ τρίτου, κοινώνει τὸ ἅγιον δῶρον. Εἶθ' οὕτως ἀνέρχεται τὸ αὐτὸ πούλιτον, καὶ ὑφαπλοῦσιν οἱ ὀστιάριοι τὸ δουμνικάλιον ὑποκάτω, καὶ λαβὼν τὸ νᾶμα ⁶⁵ (87) παρὰ τοῦ πατριάρχου, κατέρχεται, καὶ εὐξάμενος προσκυνοῦσιν ἀμφοτέρω ἀλλήλους, εἶτα ὑποστρέψα εισέρχεται εἰς τὸ μητατώριον καὶ κραματίζει μετὰ τῶν πατρικίων καὶ λοιπῶν ἀρχόντων, οὓς ἂν κελεύσῃ. Εἶτα περιβάλλεται διὰ τῶν βεστητῶρων τὴν χλανίδα αὐτοῦ, καὶ κελεύει τῇ πραιποσίτῃ προσκαλέσασθαι τὸν πατριάρχη, καὶ διέρχεται μετὰ τοῦ βασιλέως ἕως τοῦ Ἁγίου Φρέατος, κάκεισε στάντος τοῦ βασιλέως, κράζει ὁ ἄργυρος τοὺς εἰσθότας λαμβάνειν τὰ χρυσὰ βαλαντίδια. Ὁ οὖν πραιπόσιτος λαμβάνων ἐκ τοῦ ἀργύρου τὰ βαλαντίδια, ἐπιδίδωσι τῇ βασιλεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς δίδωσιν, οὓς κράζει ὁ ἄργυρος, καὶ εἰσελθὼν ἔνδον τοῦ βήλου μετὰ τῶν τοῦ κουβουκλείου ἀρχόντων, ἐπιδίδωσιν ὁ πραιπόσιτος τὸ στέμμα τῇ πατριάρχῃ, κάκεινος στέφει τὸν βασιλέα, καὶ εἶθ' οὕτως ἐπιδίδωσιν ὁ πατριάρχης εὐλογίας τῇ βασιλεῖ, εἶτα λαβὼν ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ πραιποσίτου ἀποκρόμβιον, ἀντιδίδωσι τῇ πατριάρχῃ, ὁ δὲ πατριάρχης ἀντιδίδωσι τῇ βασιλεῖ ἀλειπτά.

Ζ. Καὶ ἀλλήλους ἀσπασάμενοι, ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς καὶ ἵσταται ἐξω τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Φρέατος τῆς ἐξαγούσης εἰς τὸν ἐμβολον, κάκεισε δέχεται αὐτὸν τὸ μέρος τῶν Βενέτων, φοροῦντος τοῦ δημάρχου χλανίδα Βένετον, καὶ ἀκτολογοῦσιν, ὡς ἐθίσται αὐτοῖς, εὐφημοῦντες τὸν βασιλέα, ὁμοίως καὶ οἱ τοῦ περτικῆ δῆμου δημοκράται καὶ ὁ δήμαρχος τῶν Πρασίνων τοῦτο ἐκτελοῦσι κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν. Καὶ αὐθὺς διέρχεται διὰ τε ⁶⁶ τῶν σχολῶν καὶ τῶν ἐσκουθίτων, κάκεισε ἵσταται ἡ σύγκλητος ἐν τῇ κονιστωρίῃ, λέγουσα. « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ μένουσιν ἐκείσε, εἰς δὲ τὸν ὀνόποδα μένει ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ σιλεντιαρίων ὑπερευχόμενοι καὶ αὐτοὶ τὸν βασιλέα. Οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ οἱ στρατηγοὶ ἵστανται εἰς τὸ στενὸν, ὁμοίως ὑπερευχόμενοι, ὡς περ ἡ σύγκλητος, καὶ μένουσιν ἐκείσε. Τῶν δὲ τοῦ κουβουκλείου εἰσελθόντων εἰς τὸν αὐγουστία καὶ στάντων δίκην τοῦ Π στοιχείου, καὶ τοῦ βασιλέως εἰσελθόντος, εὐθὺς αἱ μεγάλαι πύλαι τοῦ αὐγουστίας ἀσφαλίζονται, καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος, λέγει Ῥωμαϊκῇ διαλέκτῃ « Βίε (88) » ἀποκριθεὶς δὲ τῶν τοῦ κουβουκλείου τῆς λέγει « Καλῶς, » καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου ἀποκριθῆντες λέγουσι Ῥωμαϊστὶ « Πλῆθῆ μούκτους ἄνους φιλληκῆσιμε. » Εἶθ' οὕτως εισέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ὀκτάγωνον, καὶ λαβόντος τοῦ πραιποσίτου τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, εισέρχονται οἱ βεστητορες καὶ ἀπαλλάσσουν τὴν χλανίδα αὐτοῦ. Εἶθ' οὕτως ἀκουμβίζει, καὶ ἀναστὰς περιβάλλεται τὸ σαγίον αὐτοῦ, καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ τε τοῦ μαγλαβίου καὶ τῶν τοῦ κουβουκλείου, εισέρχεται εἰς τὸ παλάτιον· οἱ δὲ τοῦ κουβουκλείου, στάντες ἐν τῇ χρυσωστρικλί- νῃ, λέγουσι τὸ « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ ἀναχωρεῖ ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

orant. Deinde reversus, metatorum intrat, et tibi cum patriciis et reliquis ministris quos jussit convivium celebrat. Postea tunica sua a vestitoribus indutus, præpositum, ut patriarcham advocet, jubet, isque cum patriarcha ad Sanctum Puteum abit, ubi imperatore constituto, argentarius eos, qui auro plenas crumenas accipere solent, indicat. **80** Quas ex argentarii manu acceptas, præpositus imperatori, is quos argentarius recitat, tradit, et cum intra velum cum præfectis cubiculo ingressus est, præpositus coronam patriarchæ tradit, qui eam imperatori imponit, postea ipsi panem benedictum offert, pro quo apocombium, a præposito sumptum, patriarchæ donat, hic ipsi suffimenta dat.

VI. Post mutua oscula imperator egressus, extra portam Sacri Putei, quæ ad porticum ducit, subsistit et ibi cum factio Veneta, cujus tribunus chlamydem Venetam gestat, excipit, et pro more acta celebrat et acclamat, quod etiam transitorie factionis principes et Prasinorum tribunus secundum ordinem suum faciunt. Imperator rursus per scholas et excubias digrediente, senatus ibi in consistorio adest, dicens: « In multa bonaque tempora, » et ibi manet. Cerimoniarius vero et silentiarii in onopodio subsistant, et imperatori acclamant: patrioii vero et strategi in steno stantes æque ac sonatus acclamant et ibi remanent. Cubicularii vero augusteum ingressis, et ad formam litteræ II stantibus, imperatore veniente, statim magnæ portæ augustei clauduntur, et signo accepto, præpositus lingua Romana dicit: « Fit, » unus autem e cubiculariis: « Bene, » cæteri lingua Romana respondent: « Venias in multos annos felicissime. » Sic postquam imperator octagonum intravit, præpositus coronam e capite ejus demit, et vestitores ingressi tunicam ejus mutant, mox cubiculum suum petit, unde egressus accumbit, et surgens sago suo induitur et, manclavitis et cubiculariis comitantibus, palatium intrat. Cubicularii in aureo triclinio stantes, dicunt: « In multa bonaque tempora, » et omnes domum abeunt.

εἰσέρχεται εἰς τὸν κοιτῶνα αὐτοῦ. Εἶτα ἐξελθὼν

VARIE LECTIONES

⁶⁴ ἀσπάζεται — κατελθὼν om. ed. ⁶⁵ τὸ νᾶμα cod., τὸν ἄμα ed. ⁶⁶ τε om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Du Cange et Habert. Hodie in communione nostra ad scabella armæ prætensa bini scholares pueri stare solent, hinc illinc singuli, et præterdere sub mento communicantis tale dominicale, ne hostia, aut gutta vini in terram decidat.

(87) Græci recantes, ut corpus Christi in Eucha-

ristia consecratum τὸ τιμίον δῶρον et τὴν τιμὴν προσφορὰν appellant, ita appellant vinum consecratum νᾶμα, *laticem*. Exemplum habet Du Cange Gl. Gr. h. v., ubi vid.

(88) Vid. not. ad. p. 42.

tenens, descendit velumque tertium, lectos comites A magistri et præfecti taronis adducit, ac dictis ceremoniis tum quoque observatis, et ipsi abeunt. His omnibus sic rite peractis, postquam præpositus, «Jubete,» dixit, et omnes : « In multa bonaque tempora, » præcati sunt, magistri patricii, senatores ac cæteri omnes abeunt, et rursus a præposito dicto, «Jubete,» eubicularii, ut commemoravimus, faustis omnibus imperatorem prosecuti, abeunt. Et statim a thronis suis domini descendunt, suisque coronis et tuniis depositis, sagis auro prætextis induti, palatium suum a Deo custoditum petunt. Magister autem taronis et amici Bulgari, qui eo die imperatoris mensæ non admoventur, ad sua diversoria abeunt.

τοί. Καὶ εὐθὺς κατιᾶσιν ⁶⁷ οἱ δεσπόται ἀπὸ τῶν θρόνων, καὶ περιβαλλόμενοι τὰ χρυσοπερικλειστα σαγία, εἰσέρχονται ἐν τῷ θεοφυλάκτῳ αὐτῶν παλατίῳ. Ὁ δὲ μάγιστρος ὁ ταρωνίτης καὶ οἱ φίλοι Βούλγαροι ἐν τοῖς ἰδίῳ ἀπέρχονται ἀπλήκτοις, αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μὴ συνεσιώμενοι τοῖς βασιλεῦσιν.

CAPUT XXV.

Observanda in vigilia Sanctorum Luminum.

I. Præpositus hora secunda aut tertia ejus diei, vigiliis Luminum scilicet, imperatorem adit, eum de patriarcha moniturus, quod vesperi ad consecrationem venturus sit, et qua hora ipsum advenire jubeat, utrum primum in ecclesia Magna, posteaque in templo S. Stephani, an primum in S. Stephani, deinde ad Magnam ecclesiam reversus, ibi consecrari debeat. et simul ac imperator præpositum jusserit, mittit eubicularium et silentiarium, ut patriarcham ea hora, que id imperatori visum fuit, ad consecrationem arcessat. **SS** Sciendum est, ab his etiam sequenti die patriarcham ad convivium vocari. Mane in vigilia mutationes non sunt, usque ad horam nonam, soli eubicularii mutant, et postquam Magna ecclesia lectionem quartam aut quintam recitavit, silentarius venit, et ceremoniarium, hic præpositum, præpositus imperatorem admonet ; qui per palatii porticum perque daphnem et augusteum digressus, cubiculum daphnes prope templum S. Stephani intrat, ubi, signo accepto, præpositus sacerdotibus divinam liturgiam in templo S. Stephani, ubi consecratio peragitur, inchoare imperat. In augusteo vero et consistorio tantum patricii mutatorias sumunt ; nullum enim

συνεορτάζοντας τοῖς φιλοχρίστοις δεσπόταις, καὶ ἐπὶ τούτων τῆς προῤῥηθείσης τάξεως ἐπακολουθησάσης, ἐξέρχονται καὶ αὐτοί. Καὶ πάλιν διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου κατέρχεται ὁ ἕτερος δεστιάριος ὁ τὴν χρυσὴν βέργαν κατέχων, καὶ εἰσάγει βῆλον γ', τοὺς προκρίτους ἀνθρώπους τοῦ μαγίστρου καὶ ἄρχοντος τοῦ ταρῶ, καὶ ἐπ' αὐτῶν τῆς προῤῥηθείσης τάξεως ἐπακολουθησάσης, ἐξέρχονται καὶ αὐτοί. Καὶ τούτων οὕτως τελεσθέντων, καὶ τοῦ πραιποσίτου εἰπόντος. « Κελεύσατε, » πάντων ἐπευξαμένων τό. « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » ἐξέρχονται οἱ τε μάγιστροὶ καὶ πατρῖκοι καὶ συγκλητικοὶ καὶ οἱ λοιποὶ πάντες, καὶ εἰθ' οὕτω πάλιν τοῦ πραιποσίτου εἰπόντος τό, « Κελεύσατε, » ἐπεύχονται οἱ τοῦ κουβουκλείου, καθὼς προείρηται, καὶ ἐξέρχονται καὶ αὐθρόνων, καὶ τὰ τούτων ἐκβάλλοντες στέμματα καὶ σαγία, εἰσέρχονται ἐν τῷ θεοφυλάκτῳ αὐτῶν παλατίῳ. Ὁ δὲ μάγιστρος ὁ ταρωνίτης καὶ οἱ φίλοι Βούλγαροι ἐν τοῖς ἰδίῳ ἀπέρχονται ἀπλήκτοις, αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μὴ συνεσιώμενοι τοῖς βασιλεῦσιν.

B

ΚΕΦ. ΛΑ. ΚΕ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ παραμονῇ τῶν Ἁγίων Φώτων.

A'. Εἰσέρχεται ὁ πραιποσίτος ὡραν δευτέρῃ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἢ καὶ τρίτῃ ἡγουν τῆς παραμονῆς τῶν Φώτων, εἰς τὸν βασιλεῖα, ὑπομιμνήσκων αὐτὸν περὶ τοῦ πατριάρχου, ὅπως ἐσπέρας εἰς τὸν ἀγιασμόν ἔλθῃ (98), καὶ ὅποιαν ὡραν κελεύει παραγενέσθαι αὐτὸν, ἢ πρῶτον ἀγιάσας εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν Μεγάλην, εἰθ' οὕτως εἰσέλθῃ, ἀγιάσων εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἢ πρῶτον ἀγιάσει εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον καὶ εἰθ' οὕτως ὑποστρέψας ἀγιάσει εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν, καὶ καθὼς κελεύσει ⁶⁸ ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, ἀποστέλλει κουβικουλᾶριον καὶ σιλεντιᾶριον, προσκαλίσασθαι τὸν πατριάρχην εἰς τὸν ἀγιασμόν, ἐν ᾗ ὡρα κελεύει ὁ βασιλεὺς. ^C Ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι διὰ τῶν αὐτῶν καὶ τῇ ἕξῃ προσκαλεῖται εἰς τὸ κλητώριον ὁ πατριάρχης· τὸ δὲ πρῶτ' τῇ παραμονῇ ἀλλάξιμα οὐ γίνεται, ἕως ὡραν θ' ἀλλάσσει τὸ κουβούκλειον μόνον, καὶ ὅτε λέγει ἡ Μεγάλη ἐκκλησία ἀνάγνωσμα (99) τέταρτον ἢ καὶ ⁶⁹ πέμπτον, ἔλθων σιλεντιᾶριος μὴνύει τῷ τῆς καταστάσεως, κάκεινος τῷ πραιποσίτῳ, κάκεινος τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ βασιλεὺς διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ παλατίου, καὶ διὰ τῆς δάφνης καὶ τοῦ αὐγουστέως εἰσέρχεται εἰς τὸν κοιτώνα τῆς δάφνης, πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, κάκεισε λαβῶν

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁷ κατιᾶσιν ed. ⁶⁸ κελεύει ed. ⁶⁹ καὶ om. ed.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

(98) Ad consecrationem, aquæ scilicet, veniat Ὁ ἀγιασμός, ὁ μέγας ἀγιασμός est aquæ benedictio, quæ fit in sanctis Theophaniis ; ut ait DC. Gl. Gr. h v. Theophaniæ festum autem et Epiphaniæ et τῶν φώτων idem est. Vid. quæ horum Commentariorum p. 5. e libro Belgico, dicto *Staal von groot Rusland*, protuli, ubi cerimoniam sanctificationis aquæ copiose enarratur. D. t et ἀγιασμός μικρός, qui singulis mensibus fit. Verum de hoc sermo hic loci non est. Magnus Hagiasmus fiebat nomine Christi : minor nomine Mariæ Virginis singulis Kalendis

mensium. Integra dictio est ἀγιασμός των ὑδάτων. Ita Proclus CPtanus apud Fabric. Bibl. Gr. t. VIII, pag. 602. Conf. Goar. ad Codin. p. 96, 108, 412. Est etiam ἀγιασμός panis benedictus apud Balsamon. citatum a Goaro p. 135 et Codinus p. 126, ἀγίασμα idem appellat. Est denique ἀγιασμός quoque benedictio, sanctificatio suimet ipsius, a tactu sancti, apud Theophan. p. 17, Sed hæc aliena ab hoc loco.

(99) Est particula S. Scripturæ, aut Patrum, quales Græci solent inter sacra officia rectare.

νεῦμα ὁ πραιπόσιτος, λέγει τοῖς ἱερεῦσιν, ὅπως ἄρ-
ξωνται τῆς θείας λειτουργίας εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου
Στεφάνου, ἐν ᾧ ὁ ἁγίασμός τελεῖται. Εἰς δὲ τὸν
πατρικίους καὶ μόνον τῇ γὰρ ἐσπέρᾳ ἐκείνῃ ἄλλο
κουβούκλειον.

Β'. Ὁ δὲ βασιλεὺς φορῶν τὸ διβητήσιον αὐτοῦ καὶ
τὸ τζιτζάκιον, ἵσταται εἰς τὸ ὀκτάγωνον, ἐκτελῶν τὴν
θεῖαν λειτουργίαν τελεσθείσης δὲ τῆς θείας λει-
τουργίας, εἰσέρχεται ὁ πατριάρχης εἰς τὸν ναὸν τοῦ
Ἁγίου Στεφάνου, καὶ ἀρξάμενός αὐτοῦ ἐκτελεῖν
τὴν μεγάλην εὐχὴν τοῦ ἁγιασμοῦ, ἐπιδίδωσιν εὐθείως
ὁ πραιπόσιτος τῷ βασιλεὶ κηρία, καὶ ἵσταται ὁ βα-
σιλεὺς ὀπισθεν τῆς κολυμβήθρας, ἕως ἂν ἐκτελεσθῇ ὁ
πατριάρχης ἅπασιν τὴν εὐχὴν, οἱ δὲ πρωτοσπαθά-
ριοι οἱ εὐνοῦχοι ὀπισθεν τοῦ βασιλέως ἵστανται ἡλ-
λαγαμένοι ὠσαύτως καὶ οἱ πατρικίους ἵστανται, κρα-
τοῦντες κηροῦ βασιλικούς. Τελεσθείσης δὲ τῆς εὐ-
χῆς, ἐπιδίδωσιν ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ ἅπαν
κατέχει κηρία, ὁ δὲ πραιπόσιτος τοῖς ἱερεῦσι, καὶ
λαβὼν ὁ πατριάρχης ἁγίασμα, ἐπιχέει ἐν ταῖς χερ-
σὶ τοῦ βασιλέως, ὁ δὲ βασιλεὺς νιψάμενος τὰς χεῖ-
ρας καὶ τὴν κεφαλὴν ἀλείψας καὶ τὸ πρόσωπον, καὶ
εἰ θέλει, πῶν ἐξ αὐτοῦ, προσκυνήσαντες ἀμφοτέροι
ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἀπέρχε-
ται μὲν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν κοιτῶνα αὐτοῦ, κἀκεῖσε
ἔνδον τοῦ βήλου ἑστὼς ἐκδέχεται τὸν πατριάρχην,
ἕως ἂν τὴν διακονίαν, ἤγουν τοῦ ἐπιχέειν τὸ ἁγία-
σμα, ἐκπληρώσῃ, εἰς τε τοὺς πατρικίους, καὶ τοῦ
κουβουκλείου (2), στρατηγούς τε καὶ δομestίους.
Εἴθ' οὕτω μὴν οἱ πραιπόσιτος τῷ βασιλεὶ, καὶ
δίδωσι νεῦμα τῷ πραιποσίτῳ, κἀκεῖνος ἐξεληθὼν προσκαλεῖται τὸν πατριάρχην ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ
ἰνοῦνται ἀμφοτέροι ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης ἐν τῷ ὀκταγώνῳ, καὶ ἐπιδίδωσιν ὁ πατριάρχης τῷ
βασιλεὶ εὐλογία. ὁ δὲ βασιλεὺς, λαβὼν παρὰ τοῦ πραιποσίτου ἀποκόμβιον, ἐπιδίδωσι τῷ πατριάρχῃ.

Γ'. Εἴτα κρατήσαντες ἀλλήλων τὰς χεῖρας ὁ τε
βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἐξέρχονται μέχρι τοῦ
αὐγουστῆος, καὶ προσκυνήσαντες ἀλλήλους καὶ
ἀσπασάμενοι, ὁ μὲν πατριάρχης ἀπέρχεται ἐν τῇ
Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, διασώζουσι δὲ αὐτὸν δύο ἄρχον-
τες τοῦ κουβουκλείου καὶ ὁ τῆς καταστάσεως καὶ
σιλентιᾶριοι ἕως μέχρι τοῦ ὀνόποδος ἢ καὶ τοῦ κον-
σιτωρίου. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπέρχεται ἐν τῷ θεοφυ-
λάκῳ αὐτοῦ παλατίῳ, καὶ ἐκβαλὼν, τὸ τε τζιτζά-
κιον καὶ τὸ διβητήσιον, περιβάλλεται σκαρμαγγίον
διασπρον χρυσοῦ κλαβον, καὶ εἴθ' οὕτω καθίξεται ἐπὶ
τῆς τιμῆς αὐτοῦ τραπέζης. Ὁσαύτως ἀπαλλάσσουσι
καὶ οἱ πατρικίους, καὶ ἐνδυσάμενοι τὰ σκαρμαγγία
αὐτῶν, εἰσέρχονται οἱ κληθέντες εἰς τὸ κλητώριον·
ἀπὸ γὰρ τῆς Ἐκκλησίας ἀλλάξιμα οὐκ εἰσιν, οἱ δὲ
τοῦ κουβουκλείου ἅπαντες παραστάσιμον οὐ ποιοῦ-
σιν. Ἰστίον δὲ, ὅτι τῇ ἐσπέρᾳ ἐκείνῃ, ἤγουν τῇ
παραμονῇ τῶν φώτων, τὰ ἀλλάξιμα διὰ λευκῶν χλα-
νιδίων τελοῦνται, οἱ δὲ πατρικίους τῇ ἐσπέρᾳ ἐκείνῃ
οὐ φοροῦσι χλανίδια χρυσοῦταβλα, ἀλλὰ χλανίδια

A officium præler patricios et cubicularios ea vespera
mutatorias induit.

αὐγουστῆα (1) καὶ εἰς τὸ κονσιτώριον ἀλλάσσουσιν οἱ
ὀφφίκιον οὐκ ἀλλάσσει, εἰ μὴ οἱ πατρικίους καὶ τὸ

II. Imperator dibetesio et tztizacio suo indutus,
in octangulo stans, sacram liturgiam celebrat, qua
finita, patriarcha templum S. Stephani petit, et
postquam magnas preces consecrationis exorsus est,
præpositus imperatori cereos tradit, qui post la-
brum baptisterii, usque dum patriarcha preces uni-
versas finivit, subsistit, protospatharii autem eunu-
chi pone imperatorem in mutatoriis, æque ac pa-
tricioi, cereos imperatorios tenentes, astant. Pre-
catione finita, imperator quos tenuerat cereos præ-
posito, hic sacerdotibus, reddit, patriarcha aquam
benedictam sumit inque manus imperatoris infun-
dit, qui manus lavat, caput faciemque inungit, et
inde, si placet, bibit. Postquam vero se mutuo im-
perator et patriarcha adorarunt, ille cubiculum
suum petit, et ibi intra velum constitutus exspe-
ctat, dum patriarcha officium aquæ benedictæ,
patriciis, cubiculariis, strategis et domesticis im-
pertendæ, celebravit. Sic præpositus imperatorem
admonet, signumque præposito dat, qui egressus
patriarcham ad ecclesiam vocat, et uterque, impe-
rator et patriarcha, in octangulum conveniunt,
ubi hic illi panem benedictum offert, imperator
autem sumptum a præposito apocombium pa-
triarchæ tradit.

III. Sic junctis invicem manibus, imperator
et patriarcha ad augusteum usque abeunt, ubi,
postquam se adorarunt osculatique sunt, patriarcha
ad Magnam ecclesiam abit, eumque duo præfecti
cubiculi, cerimoniarum duoque silentiarii usque ad
onopodem seu consistorium comitantur. Imperator
autem ad palatium suum a Deo custoditum disce-
dit, exutoque tztizacio et dibetesio, scaramangium
album, aureo clavo ornatum, induit et sic postea
pretiosæ mensæ suæ assidet. Sic etiam patricii mu-
tant, suaque scaramangia induti, vocati ad couvi-
vium veniunt : ab Ecclesia enim mutationes nullæ
fiunt, nec cubicularii omnes eo die ad imperatoris
thronum præsto sunt. Observandum vero est, ea
vespera seu vigilia luminum mutationem albis tu-
nicis fieri, patricios autem non tunicas aureis tabu-
lis, sed purpureis gestare : ob festum enim lumi-
num imperator et senatus vestes albas induunt,
ostiarum paragaudia sua virgasque protospatharii
eunuchi dibetesia spathasque gestantes, ante impe-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(1) In Augusteone, ut Augustæ palatio, muta-
bant vestes patricii cubicularii, aut spadones : in
consistorio, seu chrysothriolino cæteri patricii bar-
bati.

(2) Ita est in codice. Grammatica flagitat καὶ τοὺς
τοῦ κουβουκλείου. Sed supra jam habuimus exem-
pla omissi articuli. Vid. not. ad. p. 61.

ratores, quando e palatio progreditur, procedunt: **A** ἔχοντα ταβλία ἀπὸ δέξτου ⁷⁰ (3)· διὰ γὰρ τὴν ἀνορθίαν, quo ad palatium revertente, si mutata veste redit, τῶν εὐπτῶν δὲ τε βασιλεὺς καὶ ἡ σύγκλητος λαβαί, et ipsi in mutatoriis revertuntur. ἀλλάττουσιν· οἱ δὲ ὀστιάριοι φοροῦσι τὰ περι-

γὰθῶτα (4) αὐτῶν, βαπτίζοντες καὶ τὰ βεργία αὐτῶν. Οἱ δὲ πρωτοσπαθῆριοι οἱ ⁷¹ εὐνοῦχοι φοροῦντες τὰ διδοτήσια καὶ τὰ σπαθία, ὀψιμέουσιν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως, ἵνικα ἐξέρχεται ἐκ τοῦ παλατίου ὑποστρέφοντες δὲ τοῦ βασιλέως ἐν τῷ παλατίῳ, ἑκαδὴ ἑλλαγμένους ὑποστρέφει, καὶ αὐτοὶ ἑλλαγμένοι ὑποστρέφουσιν.

CAPUT XXVI.

Observanda in festo et processione Luminum.

I. Omnes, qui cum solemni pompa procedere solent, pro more nocte ad hemicyclium apsidis in mutatoriis albis abeunt, et, aperto palatio, intrant et imperatorem ordine suo, ut ipsis mos est, excipiunt. Qui a solemni ministerio stipatus, per daphnem digreditur, cereos in oratoriis, ut ipsi mos est, accendit, et ad augusteum usque progressus, tempus exspectat. Quod postquam appropinquavit, cerimoniaris præposito, præpositus imperatori id indicat, qui e suo cubiculo ad octangulum se recipit, ibique tunicam induit, et coronatus per augusteum, stenum et onopodem transit, receptio autem et adoratio ab iis, quibus mos est, **SS** sicut in processione Nativitatis Christi commemoravimus, in janua inferiori, quæ prope consistorium est, peragitur. Et si imperatori magistri dignitate aliquem ornare placet, signum præposito dat eique, cum ad se accessit, nomen candidati indicat, quod præpositus cerimoniaris dicit, isque una cum silentiario a sua statione evocatum, in parte inferiori pulpiti ante patricios constituit, statimque præpositus sticharium seu strictiorem vestem et baltheum imperatori tradit, cerimoniaris vero candidatum manu prehensum ad imperatorem ducit, ad eujus pedes postquam procidit eosque osculatus est, surgit. Deinde stichario et baltheo e manibus imperatoris acceptis, pedes ejus osculatur, quo facto, cerimoniaris cum silentiario eum ad interius consistorium ducit, sticharioque indutum et baltheo cinctum abducit, et ante imperatorem infra pulpitem collocat. Omnes ingressi adorant, ut in promotione

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ καὶ προλαύσει τῶν Φώτων.

A. Προέρχονται ἅπαντες ἐννόχοι οἱ ἐξ ἔθους προερχόμενοι ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τῆς ἀψίδος, ἑλλαγμένοι ἀπὸ λευκῶν, καὶ ἀνοίξαντες τοῦ παλατίου, εἰσέρχονται καὶ δίχονται τὸν βασιλέα εἰς τὴν τάξιν αὐτῶν, ὡς εἴθισται αὐτοῖς. Καὶ ὀστριεῦόμενος ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῶν ἐξ ἔθους, διέρχεται διὰ τῆς ἀφῆρας καὶ ἄπει κήρους εἰς τὰ εὐκτήρια, ὡς εἴθισται αὐτῷ, καὶ ἀπέρχεται ⁷² μέχρι τοῦ αὐγουστῆως, ἐκδηγόμενος τὸ καιρῶν. Καὶ τοῦ καιροῦ ἐγγίξαντος, δὴλὸς τῆς καταστάσεως τῷ κραιπνοσίτῳ, ὁ δὲ κραιπνόσιτος τῷ ⁷³ βασιλεῖ, καὶ ἐξεληθὼν ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ εἰς τὸ ὀκταγώνιον, περιβάλλεται τὴν χλαμίδα αὐτοῦ, καὶ σπαθίῳ διέρχεται διὰ τοῦ αὐγουστῆως καὶ τοῦ στανου καὶ τοῦ ὀνόπουδος, τὴν δὲ δοχὴν καὶ προκλήνην ἐκτελοῦσιν οἱ ἐξ ἔθους, ὅν τρόπον ἐδηλώσαμεν ἐν τῇ προλαύσει τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἐν τῇ κίτῳ πύλῃ τῇ αὐτῇ ἔμπροσθεν τοῦ κωνιστωρίου. Καὶ ἐν τῷ καιρῷ ὁ βασιλεὺς ποιῆται μαγίστρος, νέσει τῷ κραιπνοσίτῳ, καὶ ἀπελθὼν πρὸς αὐτὸν ὁ κραιπνόσιτος, λέγει αὐτῷ τὸ ὄνομα τοῦ μέλλοντος προδληθῆναι, ὁ δὲ κραιπνόσιτος λέγει τὸ τῆς καταστάσεως, κίκενος λαμβάνει αὐτὸν ἀπὸ τῆς στάσεως αὐτοῦ μετὰ σιλεντιαρίου, καὶ ἵστησιν αὐτὸν κίτῳθεν τοῦ πουλκίτου ἔμπροσθεν τῶν πατρικίων, καὶ εὐθὺς ἐπιδίδωσιν ὁ κραιπνόσιτος τῷ βασιλεῖ στιχάριον (5) καὶ βαλτιδίον, ὁ δὲ τῆς καταστάσεως, κρατῆρας τὸν μέλλοντα προδληθῆναι, ἄγει αὐτὸν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ προσκυνήσας τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως καὶ ἀσπασάμενος αὐτοὺς, ἀνίσταται. Ἐἴτα, λαβὼν τὸ στιχάριον ⁷⁴ μετὰ τοῦ βαλτιδίου ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ βασιλέως, φιλεῖ τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως, λαβὼν ἑκα-

VARIAE LECTIONES.

⁷⁰ δέξτος ed. ⁷¹ οἱ ante εὐνοῦχοι om. ed. ⁷² ἀπέρχεται ed. ⁷³ τῷ ante βασιλεῖ om. ed. ⁷⁴ στιχάριον ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(3) Formarunt igitur δέξτος, ἐκ, ἐόν, ἐου, ἐψ, etc. Ταβλία ἀπὸ δέξτου, *tabulae veri luminis*, id est *purpurea*. Solet enim δέξς plerumque de purpureo colore dici, quamvis et de aliis coloribus adhibeatur, ut clare patet e Nostri p. 370, ubi δέξτα χρῶμα coniunguntur, *acula varii coloris*. Τὸ δέξς et purpuram idem esse patet e Contin. Theophan. p. 91. Solent tamen alii auctores πορφύρα δέξτα dicere *purpura acula*, ardens, feriens oculos. Dicitio hæc proba et antiqua est. Exstat jam apud Aristophanem in Pace et apud Plutarch. in Vitis p. 1398, est ἡ κατακρόμας ἑρυθρὰ καὶ δέξτα πορφύρα. Latini talem purpuram *clarissimam et veri luminis* appellant. Vid. Scr. Hist. Aug. t. I, p. 870. Du Cange ad Alexiad. p. 275, δέξτος ἄστρον veritit *intense purpureum*, et diversum facit violaceo colore, quem hyantium ait esse. In Glossario Græco tamen δέξς reddit per *violaceus*. At ego sane fateor, sæpe videri purpuram cum violaceo eundem esse colorem; interdum tamen clare

D patet esse colorem rubrum subobscurum et nigricantem. Neque satis decernit hanc rem Artemidorus p. 66, dicens: Ἐστὶ τὸ πορφυροῦ χρῶμα τῶν συμπάθειν πρὸς τὸν θάνατον. Dubium enim reliquum est, intenderintne cæruleum lividum mortuorum colorem, an sanguinis concreti et aridi. Videatur tamen potius prius in mente habuisse.

(4) Vel παραγὰθῶτα. Græci enim novi β et ο uti pronunciant Paragaudæ sunt vestes sericeæ aut intertextæ opere phrygio vel barbaricario, quarum oræ et manicæ revolutæ (*die Aufschläge*) sunt de panno aureo aut aureis filis intertexto. Vid. de Cange Gloss. Lat. h. v. Guther Off. D. A. p. 720. Salmas. t. II. Hist. Aug. pag. 232, 406, 562.

(5) Sic est in codice. *Sticharium, strictorium*, est tunica corpus arcte astringens. Vid. Du Cange utroque Glossario. Erat ergo magistri *symbolam* sticharium et baltheus. Vid. ad p. 256.

τὸν πάλιν ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ σιλεντιάρχου, εἰσφέρει αὐτὸν εἰς τὸ ἔνδον κονιστωρίον (C), καὶ ἐνδύσας αὐτὸν τὸ στιχάριον, περιζώσας αὐτὸν καὶ τὸ βαλτιδίον, ἐξάγει αὐτὸν καὶ ἴστησι ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως κίτῳθεν τοῦ πουλπίτου· καὶ πάντες εἰσελθόντες προσκυνοῦσιν, ὃν τρόπον καὶ ἐν τῇ προβολῇ τῶν πατρικίων, καὶ ἄγει αὐτὸν ὁ τῆς καταστάσεως πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἀνίσταται, ὑπερευξάμενος τοὺς πόδας αὐτοῦ, εἰσάγει (7) αὐτὸν ὀπισθοφανῶς καὶ ἴστησιν αὐτὸν ἐν τῇ

B. Εἴθ' οὕτως λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ σιλεντιάρῳ τῷ ἐστῶτι ἐν τῇ πύλῃ, καὶ λέγει· «Κελεύσατε.» Εἴθ' οὕτως διέρχεται διὰ τῶν ἐκκουβίτων καὶ τῶν σχολῶν μέχρι τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ δοχῆ⁷⁵ καὶ τάξει, καὶ ὃν τρόπον ἐδηλώθη ἡμῖν⁷⁶ ἐν τῇ προελεύσει τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, καὶ εἰς τὸν νάρθηκα εἰσελθὼν, εἰσέρχεται ἔνδον τοῦ βήλου. Καὶ λαβὼν ὁ πραιπόσιτος τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, εἰσέρχεται διὰ τοῦ νάρθηκος, καὶ δέχεται αὐτὸν ἐκείσε ὁ πατριάρχης, καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, εἰσέρχονται καὶ ἴστανται ἔμπροσθεν τῶν μεγάλων κληδῶν. Καὶ ἄψας ἐκεῖσε κηρύξας, δίδωσιν αὐτοὺς τῷ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πραιπόσιτος τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ προσκυνήσας τὸ ἄχραντον Εὐαγγέλιον, εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ διελθὼν διὰ τῆς σωλαίας, ἴστανται ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ πραιποσίτου κηρία καὶ εὐξάμενος, ἐπιδίδωσιν αὐτὰ τῷ πραιποσίτῳ. Καὶ εἴθ' οὕτως εἰσελθὼν εἰς τὸ θυσιαστήριον, ὑφαπλοῖ ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ εἰλιτὰ δύο, ἀσπαζόμενος δύο ἱερὰ ποτήρια καὶ δύο ἱεροὺς δίσκους καὶ τὰ σπάργανα τοῦ κυρίου, καὶ λαβὼν ἀποκόμεθιον παρὰ τοῦ πραιποσίτου, τίθησιν αὐτὸ ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ, καὶ ἐξελθὼν διὰ τῆς πλαγίας τοῦ θυσιαστηρίου, εἰσέρχεται εἰς τὸ μητατώριον, εἰς δὲ τὰ ἔσχατα, καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν κοινωνίαν ἐκτελεῖ, ὡς ἡ συνήθεια ἔχει. Καὶ μετὰ τὸ κραματίσαι καὶ ἐξελεῖν τοῦ Ἁγίου Φρέατος, εἰσέρχεται ἔνδον τοῦ βήλου μετὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ στέχεται παρ' αὐτοῦ, καὶ εἴθ' οὕτως ἐπιδίδωσιν ὁ πατριάρχης εὐλογίας τῷ βασιλεῖ· εἶτα λαβὼν ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ πραιποσίτου ἀποκόμεθιον, ἀντιδίδωσι τῷ πατριάρχῃ, ὁ δὲ πατριάρχης ἀντιδίδοι τῷ βασιλεῖ ἀλειπτά.

Γ'. Καὶ ἀλλήλους ἀσπασάμενοι, ὁ μὲν βασιλεὺς, διοδεύων τὴν μέσην, εἰσέρχεται διὰ τῆς μεγάλης πύλης τῆς χαλκῆς· αἱ δὲ δοχαὶ τῶν περατικῶν μερῶν καὶ τῶν πολιτικῶν τελοῦνται ἐν τῇ τάξει καὶ στάσει, ὃν τρόπον ἐτελέσθησαν ἐν τῇ προελεύσει τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως. Καὶ τὰς σχολὰς καὶ τὰ ἐκκουβίτα διελθὼν καὶ τοῦ κονιστωρίου καὶ τοῦ στενοῦ, εἰσέρχεται εἰς τὸν αὐγουστία, καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου, τελείσαντες τὴν συνήθειαν, εἰσέρχονται εἰς τὸ ὀκτάγωνον, καὶ λαμβάνει ὁ πραιπόσιτος τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, καὶ εἰσελθόντες οἱ βεστῆτορες ἀπαλλάσσουσι τὴν χλανίδα αὐτοῦ. Εἶτα

A patriciorum notavimus, et ducit cerimoniarius candidatum ad imperatorem, cujus pedes ut osculatus est eumque adoravit, surgit et fausta ipsi apprecatur: apprehendit autem eum cerimoniarius, et sic retrorsus adductum, in suo ordine et statione collocat.

πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ προσκυνήσας καὶ ἀσπασάμενος τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἀνίσταται, κρατήσας δὲ αὐτὸν ὁ τῆς καταστάσεως, εἰσάγει αὐτὸν ὀπισθοφανῶς καὶ ἴστησιν αὐτὸν ἐν τῇ ἐφαρμοζούσῃ αὐτῷ τάξει τε καὶ στάσει.

II. Postea præpositus, signo ab imperatore accepto, silentiario ad portam stanti annuit, et dicit: «Jubete,» et sic imperator per excubias scholasque ad Magnam ecclesiam, eo ordine eaque pompa, quam in processione Natalis Christi exposuimus, procedit, et narthecem ingressus, velum intrat. Tum præpositus coronam a capite imperatoris demit, qui per narthecem accedens a patriarcha excipitur, cum quo post mutuam salutationem ingreditur et ad magnas portas subsistit. Accensos ibi cereos præposito, præpositus cerimoniario tradit, et adorato sancto Evangelio, ecclesiam intrat, perque soleam digressus, adsacras januas subsistit cereosque a præposito accipit, quos ipsi, postquam precatus est, reddit. Sic sacrarium ingressus, duo intrata sacræ mensæ imponit duoque sacra pocula SS duosque sanctos discos et fascias domini osculatus, acceptum a præposito apocombium in sacra mensa reponit, perque obliquitatem sacrarum ad metatorium et sacra progreditur et agapen ac communionem, ut consuetudo est, celebrat. Post breve colloquium e Sacro Puteo egressus, intra velum cum patriarcha abit, a quo coronatur et panem benedictum accipit, pro quo ei allatum a præposito apocombium imperator tradit, et suffimenta varia a patriarcha recipit.

III. Post mutua oscula imperator per forum digressus, magnam portam chalces intrat: excipitur autem a transitoriis urbanisque factionibus eo ritu locoque, quem in processione Natalis Domini supra declaravimus. Perscholas et excubias consistorii stenique digressus, augustale intrat, cubicularii, ritibus suis servatis, ad octangulum se recipiunt, et præpositus coronam a capite imperatoris demit, vestitores ejus tunicam mutant. Posthæc in S. Stephani patriarcha ingreditur, et cum imperator in novemdecim accubitis convivium acturus est, præposito signum dat, ut patriarcham advocet, quo

VARIÆ LECTIONES

⁷⁵ τῇ δοχῇ conj. B. ⁷⁶ ἡμῖν cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(6) Non hoc est *secundum velum*, aut interius consistorium, de quo memorat Alemannus ad Procop. Aneidot. pag. 103. Id ipsum enim consistorium, in quo magistro dignitas conferebatur, erat interius. Sed pone illud erat cubiculum, vel potius

oratorium, S. Theodoro sacrum, in quo honorati suæ dignitatis insignibus induebantur, ut ex aliis hujus codicis apparet locis et e Cletorologio.

(7) Usurpat Nostre εἰσάγειν pro ἐξάγειν et ἀπάγειν.

facto, se invicem adorant, et sacerdotes ingressi stichum faciunt, tunc patriarcha rursus S. Stephani intrat suumque omophorium deponit. Imperator pariter sagum suum exuit, et sic rursus conversantur, atque a cubiculo stipati, egrediuntur, et una in accubito mensæ assidentes, semel bibunt. Sic postea præpositus, signo ab imperatore accepto ministris signum dat, et intrant, idemque et apud reliquos amicos observatur.

κευόμενοι ὑπὸ τοῦ κουβουκλείου, καὶ ἀκουμβίζουσι ἄπαξ. Καὶ εἴθ' οὕτω λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος ἐρχεται, τοῦτο δὲ ποιεῖ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν φίλων.

IV. Cum vero surgere imperator vult et amici egressi sunt, ramanent ii, qui in superioribus accubitis locum tenent, metropolitæ et, qui in primis accubitis ad dextram et sinistram assident, episcopi. Bibunt vero iterum semel imperator et patriarcha et qui remanserunt amici, et sic, a præposito signo accepto, ipsi egrediuntur, postquam vero signum protospatharius accepit, ministerium rursus discedit. Quo facto, imperator cum solo patriarcha et cubiculo manet, **87** et postquam ambo iterum semel hiberunt, surgunt, et abit patriarcha ad S. Stephani suumque humerale, imperator sagum, induit ac rursus in octangulo conveniunt, et stichum faciunt. Tum imperator, pane benedicto a patriarcha accepto, usque ad augustale procedit, et postquam se adorarunt osculatique sunt, patriarcham dño cubicularii suscipiunt et ad stenum seu onopodium usque perducunt. Imperator vero a cubiculo et manclavilis stipatus, palatium intrat, omnesque cubicularii, in aureo triclinio constituti, imperatori: « In multa bonaque tempora, » acclamant. Hæc autem acclamatio, finito demum dodecaemero, instituitur.

δὲ τῶν τοῦ κουβουκλείου ἀπάντων ἐν τῇ χρυσοτρικλίνῃ, ὑπερέχονται τὸν βασιλέα τὸ « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Γίνεται δὲ ἡ εὐχὴ αὕτη, ἐπειδὴ πληροῦται τὸ δωδεκαήμερον.

CAPUT XXVII.

Observanda in festo et processione Purificationis Mariæ Virginis.

I. Si imperator abire et vigiliis nocturnas in Blachernis agere cupit, pridie festi diei abit et nocturnas vigiliis instituit. Sequenti die festi omnes tunicas albas, cubicularii æque ac spatharocubicularii camisia induunt. Eunuchi protospatharii plerique mutatorias ferunt et spathobaculos, barbati pro-

⁷⁷ Pro εἴτα ed. καί. ⁷⁸ ὑπαπάντης R., ὑπαπαν superscripto cod., ὑπαπαντήσεως ed. ⁷⁹ τῆς πρὸ μιᾶς cod. ⁸⁰ δὲ om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(8) *Sella æque alta.* Nam interdum aliquanto inferiore sella sedebat patriarcha quam imperator. Vid. ad p. 55.

(9) Amici, qui in primo accubitu, cui imperator et patriarcha accumbunt, et qui in summo extraverso stat, sedent. Erant nempe sic dispositi accubitus, seu mensæ, ut introeunti ad dextram novem strarent in longitudinem porrectæ, et totidem ad sinistram ex opposito, et una prima, ἢ ἀποκοπή dicta, in summo in latitudinem e regione ostii, Primæ assidebat, ut dictum, imperator et patriar-

Α εἰσαλθὼν ὁ πατριάρχης εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον, καὶ τοῦ βασιλέως μέλλοντος ἀκουμβῆσαι εἰς τὰ εἴθ' ἀκούβιτα, νεύει τῷ πραιπόσιτῳ, καὶ προσκαλεῖται τὸν πατριάρχην, καὶ τούτου γενομένου, προσκυνούσιν ἀλλήλους, καὶ εἰσέρχονται οἱ ἱερεῖς, καὶ τὸν στίχον ποιήσαντες, εἰσέρχεται πάλιν ὁ πατριάρχης εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον καὶ ἐκβάλλει τὸ ὠμοφόριον αὐτοῦ. Ομοίως καὶ ὁ βασιλεὺς ἐκβάλλει τὸ σάγιον αὐτοῦ καὶ ἐνοῦνται πάλιν, καὶ εἴθ' οὕτως ἐξέρχονται, ὀψι-

οἱ δύο ἐξ ἴσου (8) ἐν τῷ ἀκούβιτῳ καὶ πίνουσι πρὸς παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τὴν ὑπουργίαν καὶ εἰσ-

Δ'. Μέλλοντος δὲ ἀνίστασθαι τοῦ βασιλέως καὶ τῶν φίλων ἐξεληθόντων, μένουσιν οἱ τοῦ ἄνω ἀκουβίτου φίλοι (9), οἱ μητροπολίται καὶ ὅσοι εἰσὶν εἰς τοὺς πρώτους ἀκουβίτους, ἔγουν εἰς τὸν δεξιὸν καὶ ἐνώμων, ἐπίσκοποι· πίνουσι δὲ πάλιν πρὸς ἄπαξ ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης καὶ οἱ ἐναπομείναντες φίλοι, καὶ εἴθ' οὕτως λαβόντες νεῦμα παρὰ τοῦ πραιποσίτου, ἐξέρχονται καὶ αὐτοὶ, καὶ εἴθ' οὕτως λαβὼν νεῦμα ὁ πρωτοσπαθᾶριος, ἐξέρχεται καὶ αὐθις ἡ ὑπουργία. Καὶ πάντων ἐξεληθόντων, μένει ὁ βασιλεὺς μετὰ μόνου τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ κουβουκλείου. Καὶ πιόντες πάλιν ἀμφοτέροι πρὸς ἄπαξ, ἀνίστανται, καὶ ἀπέρχεται ὁ πατριάρχης εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον καὶ βάλει τὸ ὠμοφόριον αὐτοῦ, ὁ δὲ βασιλεὺς τὸ σάγιον αὐτοῦ, καὶ ἐνοῦνται πάλιν εἰς τὸ ὀκτάγωνον, καὶ ποιοῦσι τὸν στίχον. Ἐἴτα ⁷⁷ λαβὼν ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ πατριάρχου εὐλογίαν, ἐξέρχεται μέχρι τοῦ αὐγουστέως, καὶ προσκυνήσαντες ἀλλήλους καὶ ἀσπασίμενοι, τὸν μὲν πατριάρχην λαμβάνουσι δύο κουβικουλάριοι, καὶ διασώζουσι αὐτὸν μέχρι τοῦ στένου ἢ καὶ τοῦ ὀνόποδος. Ὁ δὲ βασιλεὺς, διεργευόμενος ὑπὸ τε τοῦ κουβουκλείου καὶ τῶν μεγαλαβιῶν, εἰσέρχεται ἐν τῷ παλατίῳ· ἰσχυρῶν

καμίσια καὶ μόνον, ὡσπύτως καὶ οἱ σπαθαροκουβι-

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ καὶ προσελούσει τῆς Ὑπαπαντῆς ⁷⁸ (10).

Α', Εἰ κελεύει ἀπελθεῖν ὁ βασιλεὺς καὶ παννυχῆσαι ἐν Βλαχέρναις, ἀπέρχεται τῇ πρὸ μιᾶς ⁷⁹ τῆς ἑορτῆς ἡμέρᾳ, καὶ ἐκτελεῖ τὴν πάννουχον. Τῇ δὲ ⁸⁰ ἐξῆς ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς ἀλλάσσουσιν ἅπαντες ἄπὸ λευκῶν χλαμιδίων· οἱ δὲ κουβικουλάριοι ἀλλάσσουσι καμίσια καὶ μόνον, ὡσπύτως καὶ οἱ σπαθαροκουβι-

VARIE LECTIONES

⁷⁷ Pro εἴτα ed. καί. ⁷⁸ ὑπαπάντης R., ὑπαπαν superscripto cod., ὑπαπαντήσεως ed. ⁷⁹ τῆς πρὸ μιᾶς cod. ⁸⁰ δὲ om. ed.

cha, quoties cum imperatore epularetur, cum præcipuis aliquot metropolitans: primis proximis ad utrumque latus mensis assidebant reliqui inferiores metropolitani et episcopi.

(10) Est festum τῆς ὑπαπάντης, quo Christus templo exhibitus fuit et Symeon justus ei occurrit. Invenitur quoque ὑπαντή. [Ἑπαντή *Domini*, hoc est, *obviatone S. Symeonis Tagnis decussil.* Dittmar. p. 120: vid. Anastas. Bibl. p. 154.] Conf. Du Gange Gloss. Lat. v. *Hypapante* et Gloss. Gr. h. v.

κουλάριοι. Οἱ δὲ εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι φοροῦσι τὰ ἀλλάξιμα αὐτῶν πλήρεις ⁸¹, βασιτάζοντες καὶ σπαθοδάκλια, οἱ δὲ βαρβάτοι πρωτοσπαθάριοι φοροῦσι τὰ σπέκια αὐτῶν καὶ σπαθία, οὐ βασιτάζουσι δὲ σπαθοδάκλια. Οἱ δὲ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ σπαθάριοι καὶ οἱ τοῦ μαγαζίου καὶ οἱ λοιποὶ οἰκειαστοὶ σπαθάριοι περιπατοῦσιν ἔνθεν κάκειθεν, ὅπισθεν τῆς προελεύσεως, εἰς τὰ πλάγια ⁸² τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου καὶ τῶν πατρικίων, τοῦτο τελούντες καθ' ἑκάστην προέλευσιν· ἐν δὲ ταῖς μεγάλαις προελεύσεσι φοροῦσι τὰ μανιάκια αὐτῶν, βασιτάζοντες καὶ μανιάκια αὐτῶν καὶ σκουτέρια καὶ διατράλια μονοπέλυκα (11)· οἱ δὲ σπατάριοι σκουτέρια καὶ διατράλια, ἀπὸ σκαρμαγγίων δὲ ἀμφότεροι.

B. Τοῦ δὲ τῆς καταστάσεως ἐλθόντος καὶ μηνυσαντος τῆ πραιποσίτῃ, ὡς ὅτι ὁ καιρὸς ἤγγικεν, εἰσέρχεται ὁ πραιπόσιτος καὶ μὴνύει τὸν βασιλέα, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξελθὼν ἐν τῇ τρικλίνῃ τῇ καλουμένῃ Ἀναστασιακῇ, φορῶν τὸ δηγητήσιον αὐτοῦ, ἵσταται ἐκεῖσε, καὶ ἵστανται οἱ ἀρχόντες τοῦ κουβουκλείου ἔνθεν καὶ ἔνθεν, οἱ δὲ σπαθαροκουβουκλάριοι καὶ οἱ κουβουκλάριοι ὅπισθεν αὐτῶν, οἱ δὲ πρωτοσπαθάριοι οἱ εὐνοῦχοι ἵστανται ὅπισθεν τοῦ βασιλέως. Προσκαλεῖται δὲ ὁ πραιπόσιτος τοὺς βεσσητῶρας, καὶ ὑπαλλάξας ὁ βασιλεὺς τὴν χλανίδα αὐτοῦ δι' αὐτῶν, εἶτα κατελθὼν ὀστιάριος, ἵσταται ἐν τῇ βήλῃ, καὶ νεύει ὁ βασιλεὺς τῇ πραιποσίτῃ, ὁ δὲ πραιπόσιτος τῇ κουβουκλαρίῃ τῇ αἴροντι τὸ βῆλον, καὶ εἰσάγονται πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ, καὶ εἰσελθόντες πίπτουσι. Καὶ ἀναστάντων αὐτῶν, λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, λέγει· «Κελεύσατε.» Ὁ δὲ βασιλεὺς δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, ἐξέρχεται ἐν τῇ τρικλίνῃ τῇ καλουμένῃ Δανουδίῃ· ἵστανται δὲ οἱ τε βαρβάτοι πρωτοσπαθάριοι καὶ ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλης ἔνθεν καὶ ἔνθεν μετὰ τῆς συγκλήτου, πίπτουσι καὶ λαμβάνει νεῦμα καταστάσεως, κάκεινος λέγει· «Κελεύσατε.» καὶ αὐτοὶ ὑπερευχόμενοι· «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους.»

C. Patricii vero et strategii cum senatu procedunt, et postquam præpositus signum ab imperatore accepit, ceremoniario annuit, isque dicit : « Jubete, » ipsi : « In multa bonaque tempora, » acclamant.

III. Ab his stipatus digreditur, ceremoniarius vero in medio, et in scala conversus ad imperatorem, veste sua manibus involutis, ad eum dicit : « Caplate Domini, » quod propterea facit, ut in transitu imperator scalam non contingat. Ex porta, quæ ad porticum ducit, ad dextrum hujus latus discedit, patricii autem extra eandem cereos suos sumunt, dum interea duarum factionum cantores iambos recitant, singuli a statione sua digressi, et

VARIÆ LECTIONES.

⁸¹ πλήρης cod., πλήρη conj. R. ⁸² εἶτα πλάγια ed. ⁸³ ὁ δὲ om. ed. ⁸⁴ ἐν om. ed. ⁸⁵ Pro αὐτοῦ ed. τοῦ
⁸⁶ Pro μὴ τύχη βάρου, R. legi vult aut ἀποτύχη βάρου, aut τύχη παραβίων βάρου.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(11) Posterior vox est interpretatio prioris ; altera idem quod altera valet. Vid. ad p. 333, ubi monopeλυκα esse dico secures, unipennes. Dextralia autem appellabantur hæ secures, quod non ut hastæ sinistra, sed dextra manu gererentur, ad instar baculi, cujus adminiculo ambulamus. Sane talem securim ad baculi usum formatam, aut, si malis, baculum securi armatum gerit in dextra Persa in imagine nonagesima illarum centuræ, quas M. de Ferriol, legatus Francicus ad Portam, anno 1708, in Oriente ad vivum delineari curavit, deinde celsatores Parisini aeri insculperunt, et pictores colori-

bus illuminarunt. Quod opus cum Francica interpretatione Parisiis a. 1714, magno folio prodit. Dextralis, quod Persa ille gerere conspicit, hæc est imago, quæ ab illa dextralis descriptione, quam Leo imp. Tacticor. VI, § 11, dat, parum differt, et in eo solo, quod unicum ex adverso securis habeat, aut δρέ-

παννον veluti, cum dextrale Leonis habuerit sicam rectam ad hunc modum. Itali quoque secures *manuarias* ab antiquo more appellant. Vid. Murat. Ant. Ital. t. II, p.

postquam cantum unus finivit, alter incipit. Imperator autem, cum prope columnam, in plenitudine porticus oblique positam, transivit, patriarcham cum processione ibi exoipit, sumptisque a præposito cereis et precatus, eos rursus præposito tradit, et sancto Evangelio ac veneranda cruce adorata, se iterum flexo genu imperator et patriarcha venerantur et osculantur, quo facto, a præposito cereum processionallem accipit, et reversus per eamdem porticum digreditur. Tunc vero ceremoniarum incipit: « Salve, gratiæ plena Virgo Deipara: » quod troparium omnes, qui solemnem pompam instituunt, canunt, deinde narthecem magni templi intrant, ubi imperator in throno in narthecæ considet, **89** et usque dum patriarcha cum solemnibus processione advenit, exspectat, patricii vero et senatores intrant, et in templo, ut ipsis mos est, imperatorem exspectantes, subsistunt.

μένων μέχρις ἂν καταλάβῃ ὁ πατριάρχης μετὰ τῆς λιτῆς, οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ ἡ σύγκλητος εἰσέρχονται καὶ ἴστανται ἐν τῷ ναῷ, ὡς δὲ εἴθισται αὐτοῖς, προσμένοντες τὸν βασιλέα.

IV. Patriarcha aulem cum processione appropinquante, imperator surgit, et post mutuam adorationem ambo discedunt inque porta Magni templi stant. Tunc patriarcha preces introitus divini liturgiæ exorso, imperator, cereis precatationis solemnibus a præposito traditis, precatur, post eos præposito, hic ceremoniarum magistro reddit. Ipse, sacro et intemerato Evangelio adorato, cum patriarcha per medium templum perque obliquitatem ambonis solem intrat, et ad sacras januas constitutus cumque cereis accensis precatus, sacrarium ingreditur. Sanctum vero instratum osculatus, allatum a præposito apocombium in sacra mensa reponit, et, accepta a sacerdotibus benedictione, per medium templum abit. Dum autem ad narthecem progreditur, in sinistro magnæ portæ latere orphani in scamnis stant, et modulantes, ut ipsis solemne est, fausta imperatori apprecantur. Is una cum patriarcha ad styracium pergit, unde patriarcha post mutuam salutationem et adorationem ad Magnum templum, sacram liturgiam celebraturus, abit, imperator autem per styracium in oratorium ascendens, cereos ibi, æque ac in catechumenis, in cruce accendit, in oratorio vero divinam liturgiam celebrat, dum patricii interea ac cæteri proceres

λεὺς, διὰ τοῦ στυρακίου ἀνελθὼν ἐν τῷ εὐκτηρίῳ ἄπει ἐκεῖσε κηροῦς, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τοῖς κατηχομενίοις, εἰς τὸν στυρῶν, καὶ εἰσελθὼν ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, ἴσάται ἐκεῖσε, ἐκτελῶν τὴν θείαν λειτουργίαν, οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες ἅπαντες ἴστανται ἔξω ἐν τοῖς κατηχομενίοις.

VARIE LECTIONES.

⁸⁷ ἰάμβια ed. ⁸⁸ γάρ om. ed. ⁸⁹ οἱ ἱερεῖς διὰ sine distinctione ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(12) Videtur στυράκιον hic loci idem esse atque toties memoratus κοχλιάς vel scala cochlearis, per quam e narthecæ in catechumenia ascendebatur. Est enim στυράκιον proprie columna intus cava et gradibus cochlearibus instructa, ita ut in verticem columnæ ascendi posset; de quibus vide Vales. ad Ammian. Marcell. pag. 144, not. d, ad illud: *elatos vertices scansili suggestu*. Talem columnam memorat Lampridius Helio gab. t. I, p. 858, et Contin.

αὐτῶν, λεγόντων τῶν δύο μερῶν ἰαμβιακῶς ⁸⁷, ἕκαστος αὐτῶν διερχόμενος ἀπὸ τῆς στάσεως αὐτοῦ πληροῦντος γὰρ ⁸⁸ τοῦ ἐνός, ἄρχεται ὁ ἕτερος διελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς πλησίον τοῦ κίονος τοῦ κειμένου ἐγκαρτίως ἐν τῷ πληρώματι τοῦ ἐμβόλου, δέχεται ἐκεῖσε τὸν πατριάρχην μετὰ τῆς λιτῆς, λαθὼν δὲ κηρία παρὰ τοῦ πραιποσίτου καὶ εὐξάμενος, ἐπιδιδωσιν αὐτὰ πάλιν τῷ πραιποσίτῳ, καὶ προσκυνήσας τὸ ἄχραντον Εὐαγγέλιον καὶ τὸν τίμιον στυρῶν, καὶ πάλιν προσκυνήσαντες ἀμφότεροι ἀλλήλους, ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, καὶ ἀσπασίμενοι, λαμβάνει ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ πραιποσίτου κηρίον λιτανίου, καὶ ὑποστρέψας, δέχεται διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐμβόλου, Ἄρχεται δὲ ὁ τῆς καταστάσεως « Χαῖρε, κειραριτωμένη Θεοτόκε Παρθένε » ψάλλοντες δὲ τὸ αὐτὸ τροπαίριον οἱ τῆς προελεύσεως ἅπαντες, εἰσέρχονται ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ Μεγάλου ναοῦ, καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς καθέζεται ἐπὶ σελλίου ἐν τῷ νάρθηκι, προσμένοντες τὸν βασιλέα.

Δ'. Καταλαβόντος δὲ τοῦ πατριάρχου μετὰ τῆς λιτῆς, ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ προσκυνήσαντες ἀμφότεροι ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἀπέρχονται ἀμφότεροι καὶ ἴστανται ἐν τῇ πύλῃ τοῦ Μεγάλου ναοῦ· καὶ ἀρξάμενος ὁ πατριάρχης τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου τῆς θείας λειτουργίας, λαθὼν ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ πραιποσίτου κηρία τῆς προσευχῆς, καὶ εὐξάμενος δίδωσιν αὐτὰ πάλιν τῷ πραιποσίτῳ, καὶ αὐτὸς τῷ τῆς καταστάσεως. Καὶ προσκυνήσας ὁ βασιλεὺς τὸ ἄχραντον Εὐαγγέλιον, δέχεται μέσον διὰ τοῦ ναοῦ μετὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ διὰ τῆς πλαγίας τοῦ ἁμβωνος εἰσέρχεται ἐν τῇ σωλαίᾳ, καὶ στάς ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θύρῶν καὶ ἄσπας κηροῦς καὶ εὐξάμενος, εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον. Ἀσπασίμενος δὲ τὴν ἁγίαν ἐνδοτήν, λαβὼν ἀποκόμβιον παρὰ τοῦ πραιποσίτου, τίθει αὐτὸ ἐν τῇ ἀγίᾳ τραπέζῃ καὶ ἐξέρχεται, καὶ διδοῦσιν αὐτῷ εὐλογίας οἱ ἱερεῖς ⁸⁹, διὰ μέσης τοῦ ναοῦ. Μίλλοντες δὲ τοῦ βασιλέως ἐξέρχονται ἐν τῷ νάρθηκι, ἴστανται ὀρθανά ἐπάνω τῶν σκαμνῶν ἀπ' ἀριστερᾶς τῆς μεγάλης πύλης, καὶ φωνοβολουῦντες ὑπερέχονται τὸν βασιλέα, ὡς ἡ συνήθεια ἔχει. Ἐλθόντες δὲ ἐξ ἴσου ἐν τῷ στυρακίῳ (12) ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, προσκυνήσαντες καὶ ἀσπασίμενοι ἀλλήλους, ὁ μὲν πατριάρχης ἀπέρχεται ἐν τῷ μεγάλῳ ναῷ τοῦ ἐκτελέσει τὴν θείαν λειτουργίαν, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐκεῖσε κηροῦς, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τοῖς κατηχομενίοις, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τοῖς κατηχομενίοις.

Theophan. p. 87, et Noster infra p. 347. Aut si στυράκιον diversum quid est a *cochliā*, fuit structura instar vastæ columnæ aut pilæ parietali ecclesiæ apposita, intus habens cochleares gradus, per quos in catechumenia ascendebatur, quales vidi e. c. in vetusta œde B. Virginis Palæ Magdeburgicæ. Perparum ergo inter ambas sententias interest, et hoc unum solummodo, quod cochlias intra parietes ecclesiæ, styracium extra fuerit astructum.

Ε. Τῆς δὲ θείας κοινωνίας ἐγγιζούσης, προστάσσει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελεύσεως τῆς καταστάσεως, καὶ ἀποστέλλει σιλεντιάρχους δύο πρὸς τὸ προσκαλέσασθαι τὸν πατριάρχην, καὶ ἀνάγουσιν αὐτὸν διὰ τοῦ στυρακίου ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, ἐν ᾧ ἴσταται ὁ βασιλεὺς. Κοινωνήσαντος δὲ τοῦ βασιλέως παρὰ τοῦ πατριάρχου τοῦ ἀχράντου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι, καὶ εἴθ' οὕτως εἰσελθόντος πατρικιοῖ τε καὶ στρατηγοὶ καὶ δομέστικοι καὶ οἱ τὰ πρῶτα ὀφφίκια κατέχοντες, κοινωνοῦσι καὶ αὐτοὶ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ πατριάρχου· καὶ πάντων ἐξεληθόντων καὶ τοῦ πατριάρχου μέλλοντος κατέρχεσθαι, ἐπὶ τῷ βασιλέως ἔμπροσθεν τῆς θύρας τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ, προσκυνοῦσιν ἀμφοτέροι ἀλλήλους, καὶ ἀπελθὼν ὁ πατριάρχης ἐκτελεῖ τὴν θείαν λειτουργίαν ἄπασιν. Τελεσθείσης δὲ τῆς θείας λειτουργίας, διέρχεται ὁ βασιλεὺς ἠλλαγμένος διὰ τοῦ τρικλίνου τῆς Ἁγίας Σοροῦ, βασιταζόντων τῶν κουδικουλάριων τὰ ἐκείσε ὄντα βῆλά τε καὶ κορτίνας (13), καὶ ἀνέρχεται ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ βισαλωτοῦ καὶ τοῦ κοχλιοῦ, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ Δικνουδίῳ τρικλίνῳ, καὶ ἴσταται ἡ τιμία αὐτοῦ τράπεζα ἐκεῖσε, καὶ μένουσιν ἐκεῖσε πρωτοσπαράριοι βαρβάτοι, λοιποὶ ἅπαντες οἰκειοὶ, καὶ τότε οἱ μὲν κληθέντες ἕκαστος ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ⁹⁰.

Ζ. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀνελθὼν ἐν τῷ Ἀναστασιακῷ τρικλίνῳ καὶ ἀπαλλάξας, μένει μετὰ τὸ διβητίζου αὐτοῦ· οἱ δὲ σιλεντιάριοι, προσκαλεσάμενοι τὸν πατριάρχην, ἀναφέρουσιν αὐτὸν μέχρι τοῦ κοχλιοῦ, καὶ καθίσας ἐκεῖσε πλησίον τῆς εἰσαγωγῆς πύλης ἐν τῷ τρικλίνῳ, ἐν ᾧ ἡ τράπεζα ἴσταται, μὴνύει τῷ βασιλεῖ ὁ πραιπόσιτος, ὁ δὲ βασιλεὺς κελεύει τῷ πραιποσίτῳ προσκαλέσασθαι τὸν πατριάρχην, καὶ ἴσταται ὁ βασιλεὺς, φορῶν τὸ σαγίον αὐτοῦ, ἐν τῇ τραπεζῇ ἐκδεχόμενος τὸν πατριάρχην, καὶ καταλαβόντος τοῦ πατριάρχου, προσκαλοῦνται παρὰ τοῦ πατριάρχου οἱ ἱερεῖς καὶ ποιοῦσι τὸν στίχον. Καὶ εἴθ' οὕτως ὁ μὲν βασιλεὺς ἐκβάλλει τὸ σαγίον αὐτοῦ, ὁ δὲ πατριάρχης τὸ ὠμοφόριον αὐτοῦ, καὶ λαβόντες αὐτὸ οἱ ἱερεῖς, ἐξέρχονται. Καὶ καθίσαντες ἐν τῇ τραπεζῇ ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, εἰσφέρουσι τὰ κουκουμάρια κουδικουλάριοι δύο, καὶ πίνουσι πρὸς ἄπαξ, καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρχονται οἱ φίλοι, καὶ ἐπιτελεῖται ἡ συνήθεια πᾶσα τοῦ τραπεζίου καὶ ἀναστάντων τῶν φίλων καὶ ἐξεληθόντων, μένει ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, καὶ εἰσφέρουσι πάλιν οἱ κουδικουλάριοι τὰ κουκουμάρια, καὶ πίνοντες πάλιν πρὸς ἄπαξ ἀνίστανται, καὶ ὁ μὲν πατριάρχης μικρὸν ὑπεξεληθὼν, βάλλει τὸν ὠμοφόριον αὐτοῦ, ὁ δὲ βασιλεὺς τὸ σαγίον αὐτοῦ, καὶ εἰπόντες τὸν στίχον, ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ ὁ πατριάρχης εὐλογίας, καὶ ἐξέρχονται οἱ ἱερεῖς. Καθίσταται δὲ ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης μικρὸν, ὁμιλοῦντες πρὸς ἀλλήλους, εἶτα προσκυνήσαντες ἀλλήλους καὶ ἀσπασάμενοι, ἐξέρχονται, καὶ ὁ μὲν πα-

VARIE LECTIONES.

⁹⁰ Pro ἄρχοντες — αὐτοῦ R. conj. ἄρχ. ἀπίσιν ἕκαστος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(13) Quale disorimen sit inter vela et cortinas, equidem non intelligo. Non enim videntur hic loci cortinæ veli in fenestris suspensa esse.

V. Divinæ autem communionis tempore imminente, præpositus a mandato cerimoniarum magistrum jubet, ut duos silentiarios patriarcham vocaturos mittat, quem per styracium in oratorium, ubi imperator est, adducunt. Postquam imperator e patriarchæ manu corpus et sanguinem Domini accepit, cubiculum intrat, in quo patricii, strategi, domestici et supremis officiis admoti sacra communionem a patriarcha impertiuntur: quibus omnibus egressis, dum patriarcha, imperatore ad portam cubiculi sui constituto, descendere vult, se invicem adorant, patriarcha ad sacram liturgiam celebrandam abit. Qua ad finem perducta, imperator mutata veste per triclinium Sancti Sepulchri transit, cubiculariis vela et cortinas, quæ ibi sunt, portantibus, et per lateritiam substructionem cochleamque triclinium Dalubium intrat, ubi veneranda mensa ejus reposita, et protospatharii barbati, spatharocandidati, manclaviti cæterique ministri omnes congregati sunt: ex his, quos cœnæ adhiberi imperator jusserit, ibi, cæteri proceres, singuli in suo cubiculo, manent.

σπαθαροκωνιδιάτοι καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ μαγλαβίου καὶ ἐξ αὐτῶν ἐκδέχονται ἐκεῖσε, οἱ δὲ λοιποὶ ἄρχοντες

VI. Imperator in triclinium Anastasii ascendit, et, vestibus exutis, in suo dibetesio manet: silentiarii vero advocatum patriarcham ad cochleam ducunt, ubi, dum prope portam in triclinium, ubi mensa posita est, ducentem, residet, præpositus id imperatori indicat, qui præpositum jubet, ut patriarcham accessat; ipse sago suo indutus, ad mensam patriarcham excipit, qui veniens, sacerdotes ad stichum seu orationem dicendam vocat. Imperator deinde sagum suum, patriarcha vero omophorium deponit, sacerdotes postquam accepere, abeunt. Interea dum mensæ imperator et patriarcha assident, duo cubicularii cucumaria afferunt, ac semel bibunt, deinde, amicis ingressis, omnis mensæ ordo peragitur: postquam vero surrexere amici et egressi sunt, imperator et patriarcha remanent, cubicularii rursus cucumaria afferunt, et postquam adhuc semel potum sumpsere, surgunt, et patriarcha paulo ante egressus, omophorium, imperator sagum suum induit, dictaque oratione, patriarcha imperatori benedictionem dat, sacerdotes abeunt. Postquam vero adhuc paulisper imperator et patriarcha conversati sunt, post adorationem et salutationem mutuam egrediuntur, et patriarcham quidem præfecti cubiculi ad cochleam, inde silentiarii ad inferiora conducunt, imperator vero, quandiu cupit et lubet, ibi permanet.

τριάρχης προπέμπεται ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ⁹¹ τοῦ κουβουκλείου μέχρι τοῦ κοχλιοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ὑπὸ σιλεντιαρίων ἕως κάτω. Ὁ δὲ βασιλεὺς διαγίνεται μετὰ ταῦτα, ὡς δ' ἂν κελεύῃ καὶ βούληται.

VII. Sciendum est, si imperator processionem e superiori palatio seu triclinio Anastasiano institui non jubeat, hos ritus observari. **91** Imperator a cubiculo S. Sepulcri in mutatoriis egressus, in triclinio quod ibi est subsistit, ubi vela suspensa sunt, et præfecti cubiculo et pone imperatorem spatharocubicularii et cubicularii stant: ibi patricios et strategos excipit, qui, imperatore adorato, surgunt; præpositus vero, signo ab imperatore accepto, ait: « Jubete; » cæteri: « In multa bonaque tempora. » Ab his stipatus imperator, per gradus a bannario ducentes descendit, et postquam ad gradus inferioris processionis accessit, ubi qui processuri sunt conveniunt, subsistit, patricii cum senatu conjuncti adsunt, præpositus vero, signo cerimoniarum magistro dato, « Jubete, » ait; cui reliqui omnes: « In longa bonaque tempora, » respondent. Porstremo cerimoniarum ad gradus constitutus, ait. « Capite Domini, » et sic ab eo loco solemnem processionem, ut diximus, instituunt. ἀποκριθίντες δὲ ἅπαντες λέγουσιν· « Εἰς πολλοὺς γαί· « Καπλάτε Δόμηνι· » ἐκτελοῦσι δὲ ἀπὸ τῶν τέρω εἰρήκαμεν ⁹².

Observanda, quando festum Purificationis S. Mariæ in feriam secundam primæ septimanæ incidit.

I. Hora prima ejus diei in Iusiaci triclinio ritu solemniter imperator excipitur, qui sago indutus, egreditur et ad Magnauram abit, ubi in Prasino lapide supra gradus constitutus, populum ad celebrandam cum reverentia et metu sacram et venerandam qua-

A Z. Ἰστέον ὅτι. εἰ μὲν οὐ κελεύει ὁ βασιλεὺς ποιῆσαι τὴν προέλευσιν ἀπὸ τοῦ ἄνω παλατίου, ἔγρουν ἀπὸ τῶν Ἀναστασιακῶν τρικλίνιον ⁹² (14), τελεῖται οὕτως. Ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος τῆς Ἀγίας Σοροῦ ἠλλοχμένος, ἵσταται ἐν τῇ τῆς Ἀγίας Σοροῦ τρικλίνῳ, ἔνθα τὰ βῆλα κρέμανται, ἐστῶτων καὶ ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, καὶ ὀπισθεν αὐτοῦ ἵστανται σπαθαροκουβικουλάριοι καὶ κουβικουλάριοι, καὶ ἐρχεται ἐκεῖτε τοὺς τε πατρικίους καὶ στρατηγούς, καὶ προσκυνήσαντες τὸν βασιλέα, ἀνίστανται· λαβὼν δὲ νεῦμα ὁ πραιπόσιτος πρὸς τὸν βασιλέως, λέγει· « Κελεύσατε· » αὐτοὶ δὲ τό· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς. » Ὁ δὲ βασιλεὺς δηριγευόμενος ὑπ' αὐτῶν, διέρχεται διὰ τῶν βαθμίδων τῶν κατερχομένων ἀπὸ τὸ βωνιάριον ⁹³ (15), καὶ ἔλθων εἰς τὰ βῆλα τῆς κάτω προελεύσεως, ἔνθα, προκίενσου γινομένου ἐν τοῖς ἐκεῖσε, ἵσταται ἡ προέλευσις, ἵσταται ὁ βασιλεὺς, οἱ δὲ πατρικίους ἐνωθέντες τῇ συγκλήτῳ ἀπάστῃ, πίπτουσι πάλιν μετ' αὐτῶν, ὁ δὲ πραιπόσιτος δίδωσι νεῦμα τῇ τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει· « Κελεύσατε » χρόνους· ὁ δὲ τῆς καταστάσεως κατὰ βῆθρον λέγει· « Ὁσα δεῖ παραφυλάττειν, εἰ τύχη ἡ ἐορτὴ τῆς Ὑπαντῆς ⁹⁵ τῇ β' τῆς α' ἑβδομάδος (16).

A. Δίδεται μεταστάσιμον ὄρα α' τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐν τῇ λαυτικῇ τρικλίνῳ, καὶ ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς ἀπὸ σαγίου, ἀνέρχεται ἐν τῇ Μανασίῳ, καὶ

στάς ἄνωθεν τῶν γραδελίων ἐν τῇ Πρασίῳ λίθῳ, διαλαλεῖ (17) ἐκεῖσε τὸν λαόν, τὸ ἐν ἀγγελίᾳ καὶ φόδῳ

VARIE LECTIONES.

⁹¹ τῶν ἀρχόντων R. τοῦ ἀρχοντος ed. ⁹² τῶν Ἀναστασιακῶν τρικλίνων ed. ⁹³ τὸ βωνιάριον ed., τοῦ Φαρβίου conij. Leich. ⁹⁴ προειρήκαμεν ed. ⁹⁵ ὑπαντήσεως ed. vid. supr.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(14) Non semel jungit Noster ἀπό cum accusativo.

(15) Id est βωνιάριον, *bannarium, bagnarium, balnearium*, seu balneum. De balneo Augusti in palatio Blachernensi v. ad cap. 12 libri secundi.

(16) Unde intelligitur, quod supra dicebam, et β eodem modo a novis Græcis pronuntiarum, nempe ut f. Prima autem, quæ hic designatur, septimana est septimana jejunii quadragesimalis, ut statim pluribus patebit.

(17) Verbum κύριον. Orationes imperatoris ad consistorium, seu proceres, item ad populum in circo et alibi, διαλαλαί appellabantur. Solemne autem erat impp. Cptani instante quadragesimali jejunio ad procerum consistorium in Magnaura orationem recitare, qua eos ad rite religioseque celebrandum jejunium præpararent et adhortarentur. De hac ipsa oratione hic sermo est, et est quoque libro II, cap. 10. Non nihil id obscuravit editio nostra exhibendo ἐορτήν, ut credi posset ad festum Hypapantes respici. Sed in Men. br. loco istius vocis est littera m cum superimposita virgula, id est τετρακοστήν. Legendum itaque τὴν πανσέβαστον καὶ ἁγίαν τετρακοστήν. Frequens orationis hujus quadragesimalis mentio apud scriptores Byzantinos. Ita Cedreno p. 606, memoratur ἡ ἐν τῆς ἐγκρατείας καριῶ συνηθῆς δημηγορία, ad quem locum Goarus aliena profert. Conf. Scriptor. Vitæ Leonis in Script. post Theophan. p. 232, ubi ait: Ὅστε μάλιστα δυνήθηναὶ κῦτόν κατὰ τὸν βασιλικὸν τρόπον ἐν

τῇ τῆς ἐγκρατείας καριῶ δημηγορίᾳ. Leo Grammaticus p. 486, id idem sic effert. Leonem philosophum imp. ait ita ægrotasse, ὥστε μὴ δύνασθαι ἐξελεῖν ἐν τῇ Μανασίῳ, τὴν δημηγορίαν διαλαλεῖν ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν νηστειῶν. [Leo ἐν ταῖς νηστειαῖς erat orationem habiturus. Gregor. Monach. p. 526, quæ etiamnum existat. Tempore jejunii impp. Cptani solemnnes orationes habebant. Cedren. de Leone philosopho p. 606, quæ oratio silentii appellatur. Zonar. p. 181.] Has orationes imperator ipse recitabat, cum alias solerent quæstor, aut mandator, aut asecretis. ut paulo post hic loci memoratur, aut et patriarcha interdum eas loco et nomine imperatoris recitare; dictabat autem, id est concipiebat et commentabatur eas qui imperatori ab epistolis esset; vid. Nicet. Choniata. p. 273: Κατηχητήριους οὖν τιθεὶς λόγους, τὴν τῶν νηστειῶν ἡμερῶν προθεσμίαν ἐφεστάναι προκαταγγέλλοντας, καὶ τοὺς τῆς πνευματικῆς πάλης πρῶτον ἄγωνα ὑπεαλείφοντας. Du Cange ad Cinnam. p. 492, cujus insignis est locus. Ait Cinnamus p. 169, cap. 13, initio de Manuelli Comneni. Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ τὸν σιλέντιον [i. σιλεντίου] ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ξυνετάξαστο λόγον, οὐχ, ὡσπερ εἴθετο, τοῦ ἀσηκρῆτις ἐκ βασιλέως δῆθεν ὑπαγορευόμενος, hac sere tempestate silentii sermonem [in silentio recitandum [imperator ipse composuit, non, ut vulgo moris est, secretarius eum dictabat] id est concipiebat et in calamum scribis dictabat] imperatoris ea persona disserens. Non puto in his verbis dici,

Θεοῦ ἐκτελεῖσαι τὴν παντέβαστον καὶ ἀγίαν Τετταρακοστήν ⁹⁶. Καὶ εἴθ' οὕτως ἐπιτρέπει ἀσηκρήτη καὶ ἱπαναγινώσκει τὸ ἱπαναγινώστικόν (18), τελεσθεῖσης δὲ τῆς ἀναγνώσεως, εὐφημαί πᾶς ὁ λαὸς τὸν βασιλεῖα μετὰ δὲ τὴν εὐφημίαν τοῦ λαοῦ ἀποκινεῖ ⁹⁷ ὁ βασιλεὺς καὶ διέρχεται διὰ τοῦ εὐωνόμου μέρους τῆς μαννάρας, καὶ θηριγεύμενος ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ κουβουκλείου καὶ πρωτοσπαθαρῶν, καὶ διερχόμενος ⁹⁸ διὰ τῶν ἐκσκουβίτων καὶ τῶν σχολῶν, διὰ τῆς μικρᾶς πύλης τῆς χαλκῆς, εἰσέρχεται ἐν τῷ ἀγίῳ φρίατι καὶ ἄπει κηρούς· ὁ δὲ πατριάρχης δέχεται αὐτὸν ἐν τῷ ἀγίῳ φρίατι, ἐν τῇ πύλῃ τῇ εἰσαγούσῃ ἐνδὸν τοῦ ναοῦ, καὶ εἰσέρχονται ἀμφοτέρωθεν μέχρι τῶν ἀγίων θυρῶν.

B' Ἄψας δὲ κηρούς ὁ βασιλεὺς καὶ εὐξέμενος, ἐπιδίδωσιν αὐτοὺς τῷ πραιποσίτῳ. Καὶ προσκυνήσαντες ἀλλήλους ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἀπέρχεται ἐν τῷ μηπατωρίῳ· τῇ γὰρ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ὁ βασιλεὺς οὐκ εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ τελέσας τὴν τριτοβόλτην (19), ἐξέρχεται ἐκ τοῦ μηπατωρίου. Καὶ προσκυνήσαντες ἀλλήλους καὶ ἀσπασάμενοι, διέρχεται μὲν ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ δεξιῦ μέρους τοῦ ναοῦ, τοῦ νότιου καὶ τοῦ ὠρολογίου, καὶ ἐξέρχεται ἐν τῇ πρὸς δύσιν οὔσῃ μεγάλῃ πύλῃ τῇ ἐξαγούσῃ ἐπὶ τὸν ἀθύραν, Ἰππεύσας δὲ ἀπὸ τῶν ἐκείσε, διέρχεται διὰ τοῦ μιλίου, φόρου τε καὶ τοῦ μακροῦ ἐμβόλου τοῦ Μαυριανοῦ καὶ τοῦ Πιερρίου, καὶ ἀπέρχεται μέχρι τῆς Παναγίας Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις. Ἐκείσε κατάλαβὼν, κατέρχεται ἀπὸ τοῦ Ἰππου καὶ ἀνέρχεται ἐν τοῖς κατηχουμένοις, εὐξέμενος δὲ ἄπει κηρούς ἐν τῷ παρακωπτικῷ τῆς Ἁγίας Σοφοῦ, ἐν τῷ εὐκτηρίῳ καὶ ἐν τῷ ἔξω σταυρῷ τῶν κατηχουμένων· ἐξελθὼν ἀπὸ τῶν ἐκείσε, ἀπέρχεται ἐν τῷ Ἀναστασιακῷ τρικλίῳ, καὶ εἴθ' οὕτως ἐκταλεῖ ἱπαντα, εἴθ' ὅτε ἀλλέμιζα καὶ αἱ δοχαί. Ἐν τῇ πρώτῃ καταστάσει τῆς αὐτῆς ἑορτῆς ἐξεθέμεθα.

ΚΕΦΑΛ. ΚΗ'.

Ἄψα δὲ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ τῆς Ὁρθοδοξίας (20).

A' Ἀπέρχεται ὁ πατριάρχης ὅψις τοῦ Σαββάτου ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἑπεργίας Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις,

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁶ τετταρακοστήν R. ex sigla cod., ἑορτὴν ed. ⁹⁷ ἀποκρίνει ed. ⁹⁸ καὶ διερχόμενος R., καὶ διέρχεται cod., καὶ om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

cretarium imperatoris nomine tales orationes recitasse, sed dictasse, id est composuisse. Glossæ Nomicæ dant : διαλλαξία, πρόσταξις. Videtur ex Latina voce *interlocutio* manasse, qua Justinianus in *Novellis* utitur, utraque autem ex eo, quod imperator διὰ μεσίτου, per internuntium, alloqui populum aut proceres soleret per quæstorem, mandatorem, præpositum, etc.; vid. p. 154.

(18) Quod ἐπὶ τῇ δημηγορίᾳ ἀναγινώσκειται, quod post recitatum orationem e schedula scripta recitatur. Quid autem hæc schedula scripta continuerit, non liquet; forte ordinem jejunii demonstravit, quo die incipere debeant abstinentiam a carne, quo abstinenciam a caseo et lacte, etc.

(19) Seu, ut mss. exhibent, τρίτην. Ita appellatur officium ecclesiasticum quod inter tertiam et sextam horam canitur. Alias τρίτη καὶ ἕκτη nominatur passim; vel quod tunc canonis, id est seriei hymnorum in ecclesia decantandorum odæ tertia,

dragesimalem hortatur. Quo facto, secretarius jussu ejus lectionem recitat, eaque finita, populus fausta quævis imperatori apprecatur : qui post solemnem acclamationem populi abit, perque sinistram magnæ partem, stipatus a præposito cæterisque cubiculariis et protospathariis, per excubias scholarumque transit, perque parvam portam æneam ad sacrum puteum accedit cereosque accendit. Ibi patriarcha ipsum in janua ad templum ducente excipit, unde ambo ad sacras portas pergunt.

II. Cum cereis autem accensis precatus imperator, eos præposito tradit, et postquam se invicem imperator et patriarcha venerati sunt, ille ad metatorium abit : hoc enim die sacrarium non intrat : finito officio tertie et sextæ, e metatorio egreditur. Post patriarchæ salutationem per dextram templi, narthecis et horologii partem ad occidentalem magnam portam, quæ in athyrem ducit, progreditur. Inde equo vectus imperator, per millium, forum longamque porticum Mauriani et Petrii ad Sanctæ Deiparæ in Blachernis abit. Quo postquam venit, equo descendit et ad catechumena abit, precatus vero cereos in throno Sancti Sepulcri, in oratorio et cruce exteriori catechumenorum accendit, indeque egressus, ad triclinium Anastasii abit, et ibi quoque omnia peragit, scilicet vestes mutantur et solemnis exceptio fit. Processionis vero occursus, divinæ liturgiæ introitus, et supplicatio, ut supra de prima ejusdem festi cerimonia animadversum fuit, peragitur.

III. Patriarcha vesperi die Sabbati ad templum Sanctissimæ Deiparæ in Blachernis, unaque metropolitani, archiepiscopi, episcopi, presbyteri, diaconi, et ceterorum clericorum, et ceterorumque personarum, quæ in ecclesia decantandorum odæ tertia, quarta, quinta et sexta cantari solent; vid. Du Cange v. Κανὼν, τριθέκτη et τρίτη. Verba ejus sunt : *Canones dividuntur in novem odas... Post quartam canon interrumpitur τὰς ἀναγνώσεις. Tum enim lectianes de vitis sanctorum, quorum eodie commemoratio celebratur, aut de diei historia altiori voce a sacerdote vel alio leguntur, quibus finitis reliquæ canonis odæ percurruntur.*

(20) Orthodoxia, et festum Orthodoxiæ appellata fuit prima Dominica jejunii seu Quadragesimæ, in qua celebratur apud Græcos festum restitutionis imaginum sub Michaelē et Theodora imp. legiturque synodicum in hanc rem editum. (Verba sunt Du Cange Gloss. Gr. h. v.) Conf. Contin. Theophan. p. 98, 99; Cedren. p. 539, et ibi Goar. Menolog. Basil. t. II, p. 181. [Pompa Orthodoxiæ prima Dominica sanctorum jejuniorum. Contin. Theoph. p. 98, 99, Georg. Monach. p. 527. Sym. Logoth. pag. 432. Th. Smith. de eccles. Gr. p. 28]

CAPUT XXVIII

Observanda in Dominica Orthodoxiæ.

I. Patriarcha vesperi die Sabbati ad templum Sanctissimæ Deiparæ in Blachernis, unaque metro-

τριάρχης προπέμπεται ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ⁹¹ τοῦ κουβουκλείου μέχρι τοῦ κοχλιοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ὑπὸ σιλευαρίων ἕως κάτω. Ὁ δὲ βασιλεὺς διαγίνεται μετὰ ταῦτα, ὡς δ' ἂν κελεύη καὶ βούληται.

VII. Sciendum est, si imperator processionem e superiori palatio seu triclinio Anastasiano institui non jubeat, hos ritus observari. **Θ** Imperator a cubiculo S. Sepulcri in mutatoriis egressus, in triclinio quod ibi est subsistit, ubi vela suspensa sunt, et præfecti cubiculo et pone imperatorem spatharocubicularii et cubicularii stant: ibi patricios et strategos excipit, qui, imperatore adorato, surgunt; præpositus vero, signo ab imperatore accepto, ait: « Jubete; » cæteri: « In multa bonaque tempora. » Ab his stipatus imperator, per gradus a bannario ducentes descendit, et postquam ad gradus inferioris processionis accessit, ubi qui processuri sunt conveniunt, subsistit, patricii cum senatu conjuncti adsunt, præpositus vero, signo ceremoniarum magistro dato, « Jubete, » ait; cui reliqui omnes: « In longa bonaque tempora, » respondent. Porstremo ceremoniarum ad gradus constitutus, ait. « Capite Domini, » et sic ab eo loco solemnem processionem, ut diximus, instituunt. ἀποκριθῆντες δὲ ἅπαντες λέγουσιν: « Εἰς πολλοὺς γαί· « Καπλάτε Δόμηνι· » ἐκτελοῦσι δὲ ἀπὸ τῶν τέρω εἰρηχόμεν ⁹⁴.

Observanda, quando festum Purificationis S. Mariæ in ferium secundam primæ septimanæ incidit.

I. Hora prima ejus diei in Iousiaco triclinio ritu solemnè imperator excipitur, qui sago indutus, egreditur et ad Magnauram abit, ubi in Prasino lapide supra gradus constitutus, populum ad celebrandam cum reverentia et metu sacram et venerandam qua-

A Ζ'. Ἰστέον ὅτι, εἰ μὲν οὐ κελεύει ὁ βασιλεὺς παρῆσαι τὴν προέλευσιν ἀπὸ τοῦ ἄνω παλατίου, ἔρχεται ἀπὸ τῶν Ἀναστασιακῶν τρικλινίων ⁹² (14), τελεῖται οὕτως. Ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ κόιτωνος τῆς Ἁγίας Σοροῦ ἠλλοχήμενος, ἵσταται ἐν τῇ τῆς Ἁγίας Σοροῦ τρικλίνῳ, ἐνθα τὰ βῆλα κρέμανται, ἐστῶτων καὶ ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, καὶ ὀπισθεν αὐτοῦ ἵστανται σπαθηροκουβικουλάριοι καὶ κουβικουλάριοι, καὶ λέγεται ἐκείσε τοὺς τε πατρικίους καὶ στρατηγούς, καὶ προσκυνήσαντες τὸν βασιλέα, ἀνίστανται λαθὼν δὲ νεῦμα ὁ πρασιπύσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως λέγει: « Κελεύσατε· » αὐτοὶ δὲ τό· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς. » Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀκριγευόμενος ὑπὸ αὐτῶν δειρχεται: διὰ τῶν βαθμίδων τῶν κατερχομένων ἐπὶ τὸ βανιάριον ⁹³ (15), καὶ ἐλθὼν εἰς τὰ βῆλα τῆς κάτω προελεύσεως, ἐνθα, προκένσου γινόμενος ἐ τοῖς ἐκείσε, ἵσταται ἡ προέλευσις, ἵσταται ὁ βασιλεὺς, οἱ δὲ πατρικιοὶ ἐνωθῆντες τῇ συγκλήτῳ ἅπασιν, κίππουσι πάλιν μετ' αὐτῶν, ὁ δὲ πρασιπύσιτος δίδωσι νεῦμα τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει: « Κελεύσατε χρόνους· » ὁ δὲ τῆς καταστάσεως κατὰ βῆλον ἰεῖ ἐκείσε τὴν ἅπαντα τῆς τῆς προελεύσεως, ὡς ἔστω.

Ὅσα δεῖ παρρησιάζεσθαι, εἰ τὸ γὰρ ἡ ἐργη τῆς Ἰπικυτῆς ⁹⁵ τῆς β' τῆς α' ἐβδομάδος (16).

A. Δίδεται μεταστάσιμον ὄρα α' τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐν τῇ λαυσιακῇ τρικλίνῳ, καὶ ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς ἀπὸ σαγίου, ἀνέρχεται ἐν τῇ Μανιάρῳ, καὶ σταῖς ἄνωθεν τῶν γραδελίων ἐν τῇ Πρασιπῳ λίθῳ, διαλαλεῖ (17) ἐκείσε τὸν λαόν, τὸ ἐν ἀγνείῳ καὶ εὐδῳ

VARIE LECTIONES.

⁹¹ τῶν ἀρχόντων R. τοῦ ἄρχοντος ed. ⁹² τῶν Ἀναστασιακῶν τρικλινίων ed. ⁹³ τὸ βανιάριον ed., τοῦ Φαναρίου conj Leich. ⁹⁴ προειρηχόμεν ed. ⁹⁵ ὑπαντήσεως ed. vid. supr.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(14) Non semel jungit Noster ἀπὸ cum accusativo.

(15) Id est βανιάριον, *bannarium, bagnarium, balnearium*, seu balneum. De balneo Augusti in palatio Blachernensi v. ad cap. 12 libri secundi.

(16) Unde intelligitur, quod supra dicebam, ὅτι et β eodem modo a novis Græcis pronuntiarum, nempe hic designatur, septimana est septimana jejunii quadragesimalis, ut etiam pluribus patebit.

(17) Verbum κύριον. Orationes imperatoris ad consistorium, seu proceres, item ad populum in ciron et alibi, διαλαλεῖ appellabantur. Solemne autem erat imp. CPTan's instante quadragesimali jejunio ad procerum consistorium in Magnaura orationem recitare, qua eos ad rite religioseque celebrandum jejunium prepararent et adhortarentur. De hac ipsa oratione hic sermo est, et est quoque libro II, cap. 10. Nonnihil id obscuravit editio nostra exhibendo ἰορτήν, ut credi posset ad festum Hypapanis respici. Sed in Membr. loco istius vocis est littera μ cum superimposita virgula, id est τετρακοστήν. Legendum itaque τὴν τετρακοστήν καὶ ἑλίαν Τετρακοστήν. Frequens orationis hujus quadragesimalis mentio apud scriptores Byzantinos. Ita Cedreno p. 606, memoratur ἡ ἐν τῆς ἐγκρατείας καιρῷ συνήθης δημηγορία, ad quem locum Goarus aliena profert. Conf. Scriptor. Vitæ Leonis in Script. post Theophan. p. 232, ubi ait: ὡς μετὰ μάλις συνήθηται αὐτὸν κατὰ τὸν βασιλικὸν τύπον ἐν

τῇ τῆς ἐγκρατείας καιρῷ δημηγορίῳ. Leo Grammaticus p. 480, id idem sic offert. Leonem philocephorum imp. ait ita egrotasse, ὥστε μὴ δύνασθαι ἐξελθεῖν ἐν τῇ Μανιάρῳ, τὴν δημηγορίαν ἐπιτελεῖσθαι ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν νηστείων. [Leo ἐν τῇ ἐγκρατείας erat orationem habiturus. Gregor. Nazanz. p. 526, quæ etiamnum exstat. Tempore hujus imp. CPTani solemnè orationes habebant. Ceterum de Leone philosopho p. 606, quæ orationis istius appellatur. Zonar. p. 181.] Has orationes imperator ipse recitabat, cum alias solerent quæstori, aut mandator, aut asecretis. ut paulo post hic loci memoratur, aut et patriarcha interdum eas loco nomine imperatoris recitare; dictabat autem, id est concipiebat et commentabatur eas qui imperator ab epistolis esset; vid. Nicet. Choniast. p. 273: ἡ ἐγκρατείας οὖν τιθεὶς λόγους, τὴν τῶν νηστείων ἡμερῶν προσημαίνον ἐφεστάναι προκαταγγέλλοντας, καὶ τοὺς τῆς πνευματικῆς πάλης πρόδρόμους ἀγῶνας ἐπαλείφοντας. Du Cange ad Cinnam. p. 492, cujus insignis est locus. Ait Cinnamus p. 169, cap. li, initio de Manuelli Comneno. : Κατὰ τούτων τῶν χρόνων καὶ τὸν σιλέντιον [s. σιλεντίου] ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ἐνεπέδητο λόγον, οὐχ, ὡς περ εἶθετο, τῷ ἀσκητήτι ἐκ βασιλείας δῆθεν ὑπαγορεύοντας, κίφερε tempestule silentii sermonem [in silentio recitandum [imperator ipse composuit, non, ut vulgè moris est, secretarius eum dictabat [id est concipiebat et in caliamum scribis dictabat] imperatoris a persona disserens. Non puto in his verbis dici,

Θεοῦ ἐκτελεῖσαι τὴν παντίβαστον καὶ ἀγίαν Τετταρακοστήν ⁹⁶. Καὶ εἴθ' οὕτως ἐπιτρέπεται ἀσηκρήτη καὶ ἐπαναγιώσκει τὸ ἐπαναγνωστικὸν (18), τελεσθείσης δὲ τῆς ἀναγιώσεως, εὐφημαί πᾶς ὁ λαὸς τὸν βασιλεῖα μετὰ δὲ τὴν εὐφημίαν τοῦ λαοῦ ἀποκρίνεται ⁹⁷ ὁ βασιλεὺς καὶ διέρχεται διὰ τοῦ εὐωνύμου μέρους τῆς μανιχίας, καὶ διεργαζόμενος ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ κουβουκλείου καὶ πρωτοσπαθαρίων, καὶ διερχόμενος ⁹⁸ διὰ τῶν ἐσκουβίτων καὶ τῶν σχολῶν, διὰ τῆς μικρᾶς πύλης τῆς χαλκῆς, εἰσέρχεται ἐν τῷ ἀγίῳ φριάτι καὶ ἄπται κηρούς· ὁ δὲ πύλη τῆ εἰσαγωγῆ ἐνδον τοῦ ναοῦ, καὶ εἰσέρχονται

Β'. Ἄψας δὲ κηρούς ὁ βασιλεὺς καὶ εὐχόμενος, ἐπιδίδωσιν αὐτοὺς τῷ πραιποσίτῳ. Καὶ προσκυνήσαντες ἀλλήλους ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἀπέρχεται ἐν τῷ μητατωρίῳ· τῇ γὰρ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ὁ βασιλεὺς οὐκ εἰσέρχεται εἰς τὸ θουσιαστήριον, καὶ τελέσας τὴν τριτοκλήτην (19), ἐξέρχεται ἐκ τοῦ μητατωρίου. Καὶ προσκυνήσαντες ἀλλήλους καὶ ἀσπασάμενοι, διέρχεται μὲν ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους τοῦ ναοῦ, τοῦ νάρθηκος καὶ τοῦ ὠρολογίου, καὶ ἐξέρχεται ἐν τῇ πρὸς δύσιν οὔσῃ μεγάλῃ πύλῃ τῇ ἐξαγούσῃ ἐπὶ τὸν ἀθύραν, Ἰππεύσας δὲ ἀπὸ τῶν ἐκείσε, διέρχεται διὰ τοῦ μιλίου, φόρου τε καὶ τοῦ μακροῦ ἐμβόλου τοῦ Μαυριανοῦ καὶ τοῦ Μετρίου, καὶ ἀπέρχεται μέχρι τῆς Παναγίας Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις. Κεῖσε κατὰλαβὼν, κατέρχεται ἀπὸ τοῦ Ἰππου καὶ ἀνέρχεται ἐν τοῖς κατηχομένοις, εὐχόμενος δὲ ἄπται κηρούς ἐν τε τῷ παρακωπτικῷ τῆς Ἁγίας Σοροῦ, ἐν τῷ εὐκτηρίῳ καὶ ἐν τῷ ἕξω σταυρῷ τῶν κατηχομένων· ἐξελθὼν ἀπὸ τῶν ἐκείσε, ἀπέρχεται ἐν τῷ Ἀναστασιακῷ τρικλίῳ, καὶ εἴθ' οὕτως ἐκτελεῖ ἅπαντα, εἶον τὰ τε ἀλλάξιμα καὶ αἱ δοχαί. γίας εἰσοδός τε καὶ πρεσευχή, ὃν τρόπον ἀνωτέρω ἐν τῇ πρώτῃ καταστάσει τῆς αὐτῆς ἐρτοῦς ἐξεθέμεθα.

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΗ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ τῆς Ὁρθοδοξίας (20).

Α'. Ἀπέρχεται ὁ πατριάρχης ὀψὲ τοῦ Σαββάτου ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἰπεργίας Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις,

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁶ τετταρακοστήν R. ex sigla cod., ἑορτὴν od. ⁹⁷ ἀποκρίνεται ed. ⁹⁸ καὶ διερχόμενος R., καὶ διέρχεται cod., καὶ om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

cretarium imperatoris nomine tales orationes recitasse, sed dictasse, id est composuisse. Glossæ Nomicæ dant : διαλαλία, πρόσταξις. Videtur ex Latina voce *interlocutio* manasse, qua Justinianus in Novellis utitur, utraque autem ex eo, quod imperator διὰ μεσίτου, per internuntium, alloqui populum aut proceres soleret per quæstorem, mandatorem, præpositum, etc.; vid. p. 154.

(18) Quod ἐπὶ τῇ δημηγορίᾳ ἀναγιώσκειται, quod post recitatum orationem e schedula scripta recitatur. Quid autem hæc schedula scripta continuerit, non liquet; forte ordinem jejunii demonstravit, quo die incipere debeant abstinentiam a carne, quo abstinentiam a caseo et lacte, etc.

(19) Seu, ut mss. exhibent, τρίτο ἕκτῃ. Ita appellatur officium ecclesiasticum quod inter tertiam et sextam horam canitur. Alias τρίτη καὶ ἕκτη nominatur passim; vel quod tunc canonis, id est seriei hymnorum in ecclesia decantandorum odæ tertia,

dragesimallem hortatur. Quo facto, secretarius jussu ejus lectionem recitat, eaque finita, populus fausta quævis imperatori apprecatur : qui post solemnem acclamationem populi abit, perque sinistram magnam partem, stipatus a præposito cæterisque cubiculariis et protospathariis, per excubias scholarumque transit, perque parvam portam æneam ad sacrum puteum accedit cereosque accendit. Ibi patriarcha ipsum in janua ad templum ducente excipit, unde ambo ad sacras portas pergunt.

πατριάρχης δέχεται αὐτὸν ἐν τῷ ἀγίῳ φριάτι, ἐν τῇ ἀμφοτέρωι μέχρι τῶν ἀγίων θυρῶν.

II. Cum cereis autem accensis precatus imperator, eos præposito tradit, et postquam se invicem imperator et patriarcha venerati sunt, ille ad metatorium abit : hoc enim die sacrarium non intrat : finito officio tertie et sextæ, e metatorio egreditur. Post patriarchæ salutationem per dextram templi, narthecis et horologii partem ad occidentalem magnam portam, quæ in athyrem ducit, progreditur. Inde equo vectus imperator, per millium, forum longamque porticum Mauriani et Petri ad Sanctæ Deiparæ in Blachernis abit. Quo postquam venit, equo descendit et ad catechumena abit, precatus vero cereos in throno Sancti Sepulcri, in oratorio et cruce exteriori catechumenorum accendit, indeque egressus, ad triclinium Anastasii abit, et ibi quoque omnia peragit, scilicet vestes mutantur et solemnis exceptio fit. Processionis vero occursum, divinæ liturgiæ introitus, et supplicatio, ut supra de prima ejusdem festi cerimonia animadvertum fuit, peragitur.

Hæc τε τῆς λιτῆς ὑπάντησις καὶ ἡ τῆς θείας λειτουργίας εἰσοδός τε καὶ πρεσευχή, ὃν τρόπον ἀνωτέρω ἐν τῇ πρώτῃ καταστάσει τῆς αὐτῆς ἐρτοῦς ἐξεθέμεθα.

CAPUT XXVIII

Observanda in Dominica Orthodoxiæ.

I. Patriarcha vesperi die Sabbati ad templum Sanctissimæ Deiparæ in Blachernis, unaque metro-

quarta, quinta et sexta cantari solent; vid. Du Cange v. Κανὼν, τρίτη καὶ τέταρτη. Verba ejus sunt : *Canones dividuntur in novem odas... Post quartam canon interrumpitur τὰς ἀναγιώσεσι. Tum enim lectianes de vitis sanctorum, quorum eo die commemoratio celebratur, aut de dñi historia altiori voce a sacerdote vel alio leguntur, quibus finis reliquæ canonis odæ percurreunt.*

(20) Orthodoxia, et festum Orthodoxiæ appellata fuit prima Dominica jejunii seu Quadragesimæ, in qua celebratur apud Græcos festum restitutionis imaginum sub Michaelē et Theodora imp. legiturque synodicum in hæc rem editum. Verba sunt Du Cange Gloss. Gr. h. v.) Conf. Contin. Theophan. p. 98, 99; Cedren. p. 539, et ibi Goar. Menolog. Basil. t. II, p. 181. [Pompa Orthodoxiæ prima Dominica sanctorum jejuniorum. Contin. Theoph. p. 96, 99, Georg. Monach. p. 527. Sym. Logoth. pag. 432. Th. Smith. de ecclesia. Gr. p. 287]

cum magistris, præpositis cæterisque quos jusserant, **A** τῶν διαδοτικῶν εἰς τὸ παλάτιον. Ἰστίον δὲ, ὅτι καὶ interfuere.

μάγιστροι καὶ πραιπόσιτοι καὶ πατρίκιοι, ἐπὶ δὲ τοῦ κυρίου (25) Θεοφυλάκτου καὶ θυμίδεμπα εὐσομα, ἀλλ' ὄν καὶ δοῦλκιον ἱποίει ὁ κύριος Θεοφύλακτος ὁ πατριάρχης ἐπὶ τὸ μέρος (26) τοῦ εὐκτερίου τοῦ Ἁγίου Θεοφυλάκτου, καὶ οἱ δεσπότης ἀπὸ λαυον τοῦ δουλικίου μετὰ τῶν μαγιστρων καὶ τῶν πραιποσιτων καὶ λοιπῶν, ὧν ἐκέλευσαν.

CAPUT XXIX.

Observanda in Dominica mediæ hebdomadis jejuniorem, quando venerandum et vivificum crucis lignum adoratur.

Patricii, protospatharii, domestici et vicarii ministrique omnes noctu ad palatium procedunt, quo statim aperto, patricii sua saga et scaramangia, cæteri scaramangia gestantes, intrant, perque magnum triclinium digressi, Sanctæ Deiparæ Phari templum petunt, adoratoque ibi venerando crucis ligno, rursus discedunt et in hippodromo consistunt. Hora qua palatium intrare debent appropinquante, magnum triclinium processione, ut reliquis communibus diebus, ingrediuntur, ubi suo tempore convivio instructo, missus afferuntur, et egressus imperator, venerandæ mensæ suæ in eodem processione triclinio accumbit. Sciendum est, priscis temporibus in festo Annuntiationis proceres vestes suas albas in consistorio mutasse, et tempore instante, dominos discessisse, et in onopodio, non tamen intra porticum, in augustali, a patriciis exceptos esse: quod si non in Dominicam incidebat, in terram proni imperatores adorarunt, et sic in consistorium abire; si erat Dominica, adorantes non in terram prostruere, sed flexo tantum genu honorem adorationis imperatori exhibuerunt. **C** δα, ὡς ἂν οὐκ ἦν Κυριακῇ (30), ἐπιπτον κάτω, προσκυνοῦντες τοὺς δεσπότης. καὶ οὕτως κατέρχοντο εἰς τὸ κονιστώριον. Εἰ δὲ ἦν Κυριακῇ, οὐκ ἐπιπτον κάτω προσκυνοῦντες, ἀλλὰ μέγρι τῶν γονάτων ἱποίουν τὸ σέβας τῆς προσκυνήσεως.

ΚΕΧΑΛ. ΚΘ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ Κυριακῇ τῆς μετῆς ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν, ἦν ἕκαστὸν τῶν τιμῶν καὶ ζωοποιῶν ξύλων τοῦ σταυροῦ προσκευάζεται.

Προέρχονται ^δ ἐννοχιοὶ ἐν τῷ παλατίῳ οἱ τε πατρίκιοι, πρωτοσπαθήριοι τε καὶ δομέστικοι καὶ οἱ τοποτηρηταὶ καὶ οἱ οἰκιακοὶ ἅπαντες, καὶ ἀνοίγει τὸ παλάτιον τάχιστα, καὶ εἰσέρχονται οἱ πατρίκιοι φοροῦντες τὰ σαγία (27) αὐτῶν ἀπὸ σκαρμαγγίλων, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπὸ σκαρμαγγίλων, καὶ εἰσέρχονται διὰ τοῦ μεγάλου τρικλίνου, καὶ ἀκίρχονται ἐν τῷ νηστῆς Παναγίας Θεοτόκου ἐν τῷ Φάρα, καὶ προσκυνήσαντες τὰ τιμια ξύλα, εἰσέρχονται πάλιν καὶ κατέρχονται ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ καὶ τῆς ὥρας ἐγγιζοῦσι πρὸς τὸ εἰσελθεῖν αὐτοὺς ἐν τῷ παλατίῳ, εἰσέρχονται δὲ τὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν κοινῶν ἡμερῶν, ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίνῳ τῆς προαλειούσεως, καὶ ἦν ἕκαστὸν ἡ ὥρα καὶ στοιχηθῆ τὸ κλητώριον, γίνονται μίνσκι, καὶ ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς ἀκουμβίζει ἐπὶ τῆς τιμίας αὐτοῦ τραπέζης ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίνῳ τῆς προαλειούσεως. Ἰστίον (28), ὅτι ἐν τοῖς παλατίοις χρονοῖς τῇ ἑορτῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἤλασσον οἱ ἀξιωματικοὶ (29) εἰς τὸ κονιστώριον χλανίδια λευκὰ, καὶ ἦν ἕκαστὸν κατέλαβεν ὁ καιρός, εἰσέρχοντο οἱ δεσπότης καὶ εἰσέρχοντο αὐτοὺς οἱ πατρίκιοι εἰς τὸν ἀνέστοκα, καὶ εἰ μὲν οὐκ ἦν Κυριακῇ (30), ἐπιπτον κάτω, προσκυνοῦντες τοὺς δεσπότης. καὶ οὕτως κατέρχοντο εἰς τὸ κονιστώριον. Εἰ δὲ ἦν Κυριακῇ, οὐκ ἐπιπτον κάτω προσκυνοῦντες, ἀλλὰ μέγρι τῶν γονάτων ἱποίουν τὸ σέβας τῆς προσκυνήσεως.

VARIE LECTIONES.

⁴ οἰκονομίου ed. ⁵ προέρχονται ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(24) Videtur œconomium idem atque vestiarium fuisse, et ad curam τοῦ λογοθέτου τῶν οἰκειακῶν, rei privatorum rationalis, pertinuisse.

(25) In codice est κυροῦ. Theophylactus hic memoratus est filius Romani Lecapeni imperatoris; l. n, c. 38 De dissoluta et luxuriosa ejus vita pleni scriptores historiæ Byzantinæ.

(26) In parte oratorii, in plaga. Μέρος sæpe Græcis novis pro plaga, tractu, ponitur. Vid. Constant. Tact. p. 23. Ita quoque Latini mediæ ævi, e. o. in partibus infidelium pro in plagis, tractibus, terris. Ita pars mulierum, pars virorum pro statione in ecclesia.

(27) Non video, qui potuerint saga simul et scaramangia gestari. Utrumque erat amiculum exterius: sagum paulo laxius, sed magis curtum; scaramangium strictius, sed magis prolixum. Ambo ad pallii modum accedebant.

(28) Huic paragrafo ascriptum erat in margine ἐξ ἐτέρου παλατιοῦ τακτικοῦ, ex alio veteri ordinali vel ceremoniali; vid. supra col. 74 not.

(29) Axiomatici, honorati, qui ἀξιώματα gerebant, dignitates, tam muneribus vel functionibus liberas, quam junctas. Hoc enim in codice amplius patet hujus vocis notio. Alias ἀξιώματα sunt dignitates

muneribus liberæ, quæ solo in honore consistunt et opponuntur passim ἄρχοντες ἢ ἀξιωματικοί. Ita Codin. p. 439, n. 6, axiomaticos appellat tanquam sunt despota, cæsar, nobilissimos, qui nam dignitatem absque functione sustinerent; ceteros appellat ἄρχοντας. Conf. p. 420, ubi οἱ ἀξιώματα ἔχοντες καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ἄρχοντες, et p. 422, 427. Pari modo Theophanes p. 42. D. pa. opponit ἀξιώματα, dignitates, et στρατίας, militia seu officia. Vid. Vales. ad Ammian. Marcel. p. 18, ubi de honoratis agit, quos ait fuisse magistratus civiles militariibus oppositos, Item Angh. de Nuce ad Chronic. Cassinens, l. 12. Ἀξιωματικός alicujus urbis est nomen de collegio senatorum vel magistratu. Malala II, 93. Sæpe quidem in hoc codice ἀξιωματικός de dignitatibus togatis tantum dicitur; est tamen ubi etiam de militaribus, in p. 113, τὰ ἀξιώματα τῶν σχολῶν καὶ ταγμάτων. In p. 427, axiomatici scholarum sunt forte assessores in judiciis militaribus. [Axiomatici seu exercitus a populus hujus Romanæ urbis. Liber diurnus p. 16, conf. not. et p. 23.] Conf. Du Cange Gloss. utraque, et ad Alex. p. 275.

(30) De hoc ritu diebus Dominicis non ingeniclandi vid. ad. p. 240 dicenda.

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Α

CAPUT XXX.

Ἄσα δεῖ παραφυλάττειν, εἰ τύχη ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἐυαγγελισμοῦ τῆς Ἑπεραγίας Θεοτόκου τῆ Κυριακῆ τῆς μέσης ἑβδομάδος (31).

Α'. Ἰστίον δὴ καὶ τοῦτο, ὅτι, εἰ μὲν τύχη ἡ αὐτὴ ἡμέρα τοῦ Ἐυαγγελισμοῦ τῆ Κυριακῆ τῆς μέσης ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν, τελεῖται οὕτως. Προέρχονται ἅπαντες ἐννόχιοι ἐν τῷ παλατίῳ, καὶ ἀλλάσσουν οἱ μὲν πατρικιοὶ χλανιδιὰ λευκά, ἔχοντα ταβλία ἀπὸ βξέων (ἐν γὰρ ταύτῃ τῇ ἑορτῇ οὐ φοροῦσι τὰ ὑποχρυσοκλάδων ἢ ταβλίων χλανιδία), ὡσαύτως καὶ ἡ σύγκλητος ἅπασα ἀπὸ λευκῶν χλανιδίων, οἱ δὲ πραιπόσιτοι ἀλλάσσουν μετὰ τοῦ κουβουκλείου, ὡς εἴθισται αὐτοῖς. Ἀνοξάντος δὲ τοῦ παλατίου, καὶ διεληθόντες διὰ τοῦ χρυσοτρικλίνου, εἰσέρχονται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου, καὶ προσκυνήσαντες τὰ τίμια ξύλα, ἐξέρχονται, καὶ εὐθέως ἀπὸ κελύσεως δίδεται μεταστάσιμον. Μεσοῦσης δὲ τῆς δευτέρας ὥρας, ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς καὶ διέρχεται διὰ τῆς δάφνης, ἅπτων ἐν τοῖς εὐκτηρίοις κηροῦς, ὡς εἴθισται αὐτῷ, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι τοῦ αὐγουστῆως, καὶ ὑπαλλάξας τὸ διβητήσιον αὐτοῦ, ἐκδέχεται τὸν καιρόν. Καὶ τοῦ καιροῦ καταλαθόντος, δηλωθεὶς ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ τῆς καταστάσεως, εἰσελθὼν δηλοῖ τῷ βασιλεῖ. Καὶ πεπιθαλλόμενος ὁ βασιλεὺς τὴν χλανίδα αὐτοῦ, καθὼς ἡ συνήθεια ἔχει, ἐξέρχεται καὶ διέρχεται διὰ τοῦ αὐγουστῆως, εἴθ' οὕτως δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται διὰ τοῦ στενοῦ τῆς χρυσῆς χειρὸς, καὶ ἀνέρχεται εἰς τὸν ὀνόποδα, καὶ σταντος αὐτοῦ ἐν τῇ πύλῃ τῇ χαλκῇ, δέχονται αὐτὸν ἐκείσε πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ, καὶ ἵσταται μέσον αὐτῶν ὁ τῆς καταστάσεως, καὶ πάντων προσκυνήσαντων, νεύει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελύσεως τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει. « Κλεύσατε, » καὶ εἴθ' οὕτως κατέρχονται οἱ αὐτοὶ ἐν τῷ κονιστωρίῳ, ἐνοόμενοι τῇ συγκλήτῃ ἀπάτῃ. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἵσταται ὑποκάτω τοῦ καμελαυκίου ἐν τῷ πορφυρῷ λίθῳ, καὶ πεσόντων τῶν πατρικίων μετὰ τῆς συγκλήτου, νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ σιλεντιαρῷ ἀπὸ κελύσεως τῷ ἱστῶτι κάτω, κάκεινος λέγει. « Κελεύσατε. »

Β'. Καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ αὐτῶν ὁ βασιλεὺς, διέρχεται διὰ τῶν ἐσκουβίτων καὶ τῶν σχολῶν, καὶ ἐξέρχεται τὴν μεγάλην πύλην τῆς χαλκῆς, τὰ οὐ μέρη ἵστανται ἐν ταῖς στάσεσιν αὐτῶν, σφραγίζοντα τὴν βασιλεία καὶ μόνον, λέγουσι δὲ καὶ οἱ νοτάριοι τοὺς ἰάμβους. Καὶ εἰσελθὼν ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ πύλῃ τοῦ ἁγίου φρέατος, ἅπτει κηροῦς καὶ εὐχεται· ὁ δὲ πατριάρχης δέχεται τὸν βασιλέα εἰς τὴν πύλην τὴν εἰσεύουσαν ἀπὸ τοῦ ἁγίου φρέατος εἰς τὸν ναόν, καὶ προσκυνήσαντες ἀλλήλους καὶ ἀσπασάμενοι, εἰσέρχονται εἰς τὸν ναόν. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ἅπτων κηροῦς, εὐχεται ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ εὐξάμενος εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ προσκυνήσας τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ εὐξάμενος, ἐξέρχεται ἀπὸ

Observanda, ubi incidit festus dies Annuntiationis sanctæ Deiparæ in Dominicam mediæ hebdomadis.

I. Sciendum est, ubi festus Annuntiationis dies in Dominicam mediæ hebdomadis jejuniorum incidit, sic eum celebrari. Omnes nocturnam processionem ad palatium instituunt, patricii quidem tunicis albis cum orbiculis violaceis induti (hoc enim die tunicas aureis clavis prætextas non gerunt), senatus quoque omnis albis vestibus, præpositi et cubicularii ut semper solent. Aperto autem palatio, subito omnes a mandato intrant, perque aureum triclinium templum Sanctæ Deiparæ Phari petunt, ubi venerando crucis ligno adorato, statim processus ex mandato datur. Hora secunda media imperator procedit, et per daphnem, accensis In ejus oratorio cereis, ut solet, venit et cubiculum augustalis ingressus, mutato dibetesio suo, tempus præstolatur. Quo veniente, monitus a ceremoniarum magistro præpositus, ad imperatorem ingreditur eique tempus adesse indicat. Is tunica sua, ut mos est, indutus, progreditur et per augustale transit, unde a cubiculi præfectis stipatus, per stenum aureæ manus ad onopodium ascendit: in porta ænea stantem patricii et strategi, inter quos medios ceremoniarum astat, excipiunt, et postquam omnes imperatorem adorarunt, præpositus a mandato signum ceremoniarum dat, qui dicit: « Jubete; » posthac universo senatui juncti ad consistorium abeunt. Imperator sub camelaucio in lapide porphyretico stat, dumque patricii cum senatu procedunt, præpositus silentiario e mandato, in loco inferiori constitutus, signum dat, is dicit: « Jubete. »

II. Ab his stipatus imperator, per excubias, scholas magnamque portam chalces progreditur, factiones in suis stationibus, imperatorem cruce signantes et nihil præterea agentes, adsunt, notarii etiam iam-bos dicunt. Imperator portam sancti putei ingressus, cereos accendit et precatur, patriarcha vero eum in porta, a sacro puteo ad templum ducente, excipit, unde post mutuam adorationem et salutationem templum ingrediuntur. Imperator ad sanctas januas cum cereis accensis precatur, sacrarium intrat, sanctaque mensa adorata, precatur et e bemate abit, perque solem transit. Unde egressuro præpositus cereum processionalem tradit, statimque troparium processionis: « Hodie salutis nostræ

VARIE LECTIONES.

^α ἡ αὐτῆ ed. ἢ ὑπὸ χρυσοκλ. cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(31) Nempe jejunii quadragesimalis.

caput, » omnes cereos tenentes ordiuntur. 97 Imperator, omnibus comitantibus, per medium templum transit, et per regias portas egreditur perque narthecem baptisteri et athyrem ac millium, inde per mediam transiens, ad forum et columnam templo Sancti Constantini proximam pergit; ubi gradus qui ante templum sunt ascendit, et ibi constitutus, dextro cancellorum lateri incumbit. In hanc scalam ascensus, processionalem cereum praeposito reddit, Patricii et senatus prope columnam, reliqua officia hinc inde in media fori, protospatharii et reliqui imperatoris ministri ad dextram et sinistram ejus in medio foro astant.

ἐπακουμβίζων τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ καγκέλλου. Ἦνίκα δὲ μελλεὶ ἀνέρχισθαι τὰ αὐτὰ βάρθρα, δίδωσι τῷ πραιποσίτῳ τὸ λιτανίκιον κηρίον. Οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ ἡ σύγκλητος ἴστανται κάτω πλησίον τῶν κίωνων, ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ταγματῶν ἴστανται ἐν τῇ μέσῃ τοῦ φόρου ἔνθεν κἀκεῖσε. Οἱ δὲ πρωτοσπαθᾶριοι καὶ οἱ λοιποὶ βασιλικοὶ ἴστανται ἐκ δεξιῶν τοῦ βασιλέως ἐν τῇ μέσῃ τοῦ φόρου, ὡσαύτως καὶ ἐξ ἀριστερᾶς.

III. Patriarcha cum solemnī comitatu per eos medios procedit, patres conscripti in sinistro processione laterē prope senatum (aediificii nomen est), orphani in media procerum stant. Dumque crux per gradus, ubi imperator stat, ascensura est, cereos accendit, et cruce adorata, eos statim praeposito, hic cerimoniarum magistro tradit, qui eos in candelabris processione reponit. Crux in media prope imperatorem prope templi portam collocatur, patriarcha vero cum iis qui una cum ipso pro more advenerunt, in ecclesiam ascendit; ceteri autem et clerici infra cum populi turba ad sinistram imperatoris astant. Finita externa, cereos imperator accendit et precatur, deinde eos rursus praeposito, hic cerimoniarum magistro, tradit, qui eos in manualibus processione reponit. Imperator, per scalam descendens, cereum processionalē praeposito accipit, et a praedictis omnibus stipatus, per antiferum digressus, porticum prope lausi palatium ingreditur, unde ad templum Sanctissimae Deiparae Chalcopteriorum procedit et in nartheci assidet, patriarcham exspectans. Quo cum processione veniente, senatus urbis et clerici communes per dextram portam regiarum intrant, orphani, metropolitae et episcopi in conspectu imperatoris transiunt, eoque adorato, per regias januas templum ingrediuntur. 98 Adveniente patriarcha, imperator

τῷ βήματος καὶ διέρχεται διὰ τῆς σωλαίας. Μέλονται δὲ ἐξέρχισθαι τὴν σωλαίαν, ἐπιδίδωσιν αὐτῷ ὁ πραιπόσιτος κηρίον λιτανίκιον, καὶ εὐθὺς ἀρχονται τὸ τροπάριον τῆς ἑορτῆς: « Σήμερον τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὸ κεφάλαιον, » κρατοῦσι δὲ κηρία ἅπαντες. Καὶ δετριγευόμενος ὑπὸ πάντων ὁ βασιλεὺς, διέρχεται μέσον τοῦ ναοῦ καὶ ἐξέρχεται διὰ τῶν βασιλικῶν πυλῶν, διερχόμενος διὰ τε τοῦ νάρθηκος τοῦ λουτήρος καὶ τοῦ ἀθύρα, ἐξέρχεται ἐν τῷ μίλιῳ, κἀκεῖθεν διέρχεται τὴν μέσῃ καὶ ἀνέρχεται ἐν τῷ φόρῳ, καὶ ἀπελθὼν μέχρι τοῦ κίονος, ἔνθα καθήδρυνται ὁ νεὸς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἀνέρχεται τὰ ἔμπροσθεν γραδῆλια τοῦ ναοῦ, καὶ ἴστανται ἐκεῖσε,

Γ'. Καταλαβὼν δὲ ὁ πατριάρχης μετὰ τῆς λιτῆς, διέρχεται μέσον αὐτῶν, τὸ δὲ πολιτεῦμα (32) ἴστανται ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει τῆς προελεύσεως πρὸς τὸ σινᾶτον, τὰ δὲ ὀρθανά ἴστανται ἐν τῇ μέσῃ τῶν ἀζωματικῶν. Καὶ τοῦ σταυροῦ μέλλοντος ἀνέρχισθαι τὰ γραδῆλια, ἔνθα ὁ βασιλεὺς ἴστανται, ἄπται κηρὸς ὁ βασιλεὺς καὶ προσκυνεῖ τὸν σταυρὸν, καὶ αὐθις ἐπιδίδωσιν αὐτοῦς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ αὐτὸς τῆς καταστάσεως, καὶ πῆγνυσιν αὐτὰ ἐν τοῖς μανουαλοῖς τῆς λιτῆς. Ὁ δὲ σταυρὸς ἴστανται ἐν τῇ μέσῃ ὀπισθεν τοῦ βασιλέως πλησίον τῆς πόλης τοῦ ναοῦ, ὁ δὲ πατριάρχης ἀνέρχεται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ τῶν κατὰ συνθήθειαν συνεργουμένων αὐτῷ· οἱ δὲ λοιποὶ κληρικὸι ἴστανται κάτω εἰς τὸ κοινὸν τοῦ λαοῦ ἐξ ἀριστερᾶς τοῦ βασιλέως. Καὶ τελουμένης τῆς ἐκτενοῦς, ἄπται ὁ βασιλεὺς κηρὸς καὶ προσεύχεται, καὶ πάλιν ἐπιδίδωσιν αὐτὰ τῷ πραιποσίτῳ, κἀκεῖνος τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ πῆγνυσιν αὐτὰ ἐν τοῖς τῆς λιτῆς μανουαλοῖς. Ὁ δὲ βασιλεὺς κατέρχεται διὰ τῶν βάρθρων, καὶ λαμβάνει παρὰ τοῦ πραιποσίτου κηρίον λιτανίκιον καὶ διέρχεται, δετριγευόμενος ὑπὸ τῶν προειρημένων ἁπάντων, διὰ τοῦ ἀντιφόρου (33), καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ ἐμβόλῳ πλησίον τοῦ λαύσου, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἀπέρχεται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἑπεραγίας θεοτόκου τῶν Χαλκοπρατειῶν, καὶ εἰσελθὼν ἐν τῷ νάρθηκι, καθίεται προσμένων τὸν πατριάρχην. Καταλαβόντος δὲ τοῦ κα-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(32) Patres conscripti vertit Cl. interpres. Senatum urbanum πολιτεῖαν appellat Codinus offio. p. 128, f. Valesius ad Amm. Marcell. 18, in loco Libanii τοὺς πολιτευομένους vertit decuriones, id est magistratus urbanos municipales, quatenus τοῖς ἀρχουσι, regis officialibus opponuntur, conf. p. 346, ubi ὁ δῆμος, populus, οἱ πολιτῆται, ordo, id est senatus, aut decuriones, et οἱ ἀξιωματικοὶ, honorati ab aula dependentes, contradistinguuntur. Ibidem p. 475, in Chronici Alexandrini loco κόμης καὶ πολιτευόμενος τῆς πόλεως vertitur comes et decurio urbis. In Nov. Just. p. 53 conjungitur ἡ βασιλεία καὶ ἡ πολιτεία. Apud Cedren. 525. potest πολιτεία aut civitatem CPlanam, aut totum imperium Romanum notare. Apud Procop. anecdot. p. 11, posteriore sensu occurrit. Magistratum urbanum

Procopius pag. 168 : τὸ τῆς πόλεως λεύκωμα appellat. Vid. Bändur. p. 608. Propterea infra apud Nostrum p. 335, ἡ πολιτικὴ vertit corpus magistratus urbani. Potest tamen etiam τὸ πολιτεῦμα in nostro praesente loco totum corpus civium significare. Consuevisse processiones in certas classes dividi, virorum, mulierum, puerorum, cleri, etc., patet e Gregorii M. processione septuplici, de qua alibi diximus. Nicetas Choniates, veteris Graecismi imperitus et ridiculus affectator, senatum urbanum τοὺς ἀγοραίους nominat et a regis distinguunt p. 216 : Ὁρκώθησαν ἔνδον τοῦ μεγίστου νεῶ ἀπὸ τῶν ἀγοραίων καὶ τῆς βασιλείου αὐλῆς πεντακῶσιοι.

(33) Anteforum erat locus CPlī ante forum Constantini M., ut videtur; vid. Du Cange v. Φόρος, p. 1691.

τριάρχου μετὰ τῆς λιτῆς, τὸ μὲν πολίτευμα καὶ τὸ κοινὸν τοῦ κλήρου εἰσέρχεται διὰ τῆς δεξιᾶς πύλης τῶν βασιλικῶν πυλῶν, τὰ δὲ ὄφρα καὶ οἱ μητροπολίται καὶ οἱ ἐπίσκοποι διέρχονται ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως, προσκυνοῦντες αὐτὸν ⁸, καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ ναῷ διὰ τῶν βασιλικῶν πυλῶν. Καταλαβόντος δὲ τοῦ πατριάρχου ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ προσκυνήσαντες ἀλλήλους καὶ ἀσπασάμενοι ἀπέρχονται καὶ ἴσταντάι ἔμπροσθεν τῶν βασιλικῶν πυλῶν. Καὶ ὁ μὲν πατριάρχης ἐκτελεῖ τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου, ὁ δὲ βασιλεὺς, λαῶν παρὰ τοῦ πραιποσίτου κηροῦς, εὐχεται καὶ πάλιν ἐπιδίδωσιν αὐτοῦς τῷ πραιποσίτῳ, κάκεινος τῷ τῆς καταστάσεως.

Λ'. Τοῦ δὲ πατριάρχου τὴν εὐχὴν τελέσαντος, προσκυνεῖ ὁ βασιλεὺς τὸν τιμιὸν σταυρὸν καὶ τὸ ἄχραντον Εὐαγγέλιον, καὶ κρατήσαντες ἀλλήλων τὰς χεῖρας, διέρχονται μέσον τοῦ ναοῦ καὶ εἰσέρχονται ἐν τῇ σωλαῖα, καὶ ἀπέρχονται μέχρι τῶν ἁγίων θυρῶν. Ἄπτων δὲ κάκεισε κηροῦς καὶ εὐξάμενος, ἐπιδίδωσιν αὐτοῦς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ εἰτέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ προσκυνήσας τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ λαβὼν ἀποκόμβιον παρὰ τοῦ πραιποσίτου, τίθησιν αὐτὸ ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ, καὶ διὰ τῆς πλαγίας τοῦ ἀριστεροῦ μέρους ἐξελθὼν, εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἁγίαν Σορὸν, καὶ στὰς ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν, ἄπτει κηροῦς, καὶ εὐξάμενος εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ προσκυνήσας τὴν ἁγίαν τράπεζαν, τίθησιν ἐπ' αὐτῇ ἀποκόμβιον, καὶ θυμιάσας αὐτὴν κυκλόθεν, ἐξέρχεται. Ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ ἐξ ἀριστερῶς ὄντι εὐκτηρίῳ εὐξάμενος, τίθησιν ἀποκόμβιον ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ, καὶ ἐξέρχεται καὶ ἀνέρχεται διὰ τῆς ξυλίνης σκάλας ἐν τοῖς κατηχουμένοις, κάκεισε τελεῖ τὴν θείαν λειτουργίαν. Καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς θείας κοινωνίας κατέρχονται δύο σιλεντιάριοι, καὶ προσκαλοῦνται ⁹ τὸν πατριάρχην, καὶ ἀνελθὼν δίδωσι σὺ βασιλεῖ τοῦ ἁγίου σώματος καὶ τοῦ τιμίου αἵματος. Καὶ κοινωνήσας ὁ βασιλεὺς εἰσέρχεται εἰς τὸ μητατώριον, καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ τῆς καταστάσεως παρὰ τοῦ πραιποσίτου, προσκαλεῖται πάντας τοὺς τῆς συγκλήτου, καὶ κοινωνοῦσιν ἐκ τῶν τοῦ πατριάρχου χειρῶν. Καὶ εἴθ' οὕτως ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ μητατωρίου, καὶ προσκυνήσαντες ἀμφότεροι ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ὁ μὲν πατριάρχης κατέρχεται ἐκτελεῖσαι τὴν θείαν λειτουργίαν, ὁ δὲ βασιλεὺς ὑπαλλάσσει σκαρამάγγιον χρυσοκλαδον καὶ σπαθίον σιζλίθον, ἡμφισμένον ἀπὸ μαργάρων, οἱ δὲ πατρίκιοι καὶ οἱ ἔρχοντες τοῦ κουβουκλείου σαγία ἀληθινά. Καὶ τῆς θείας λειτουργίας τελεσθείσης, ἀνέρχεται ὁ πατριάρχης, καὶ προσκυνήσαντες ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ εὐλογία, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπιδίδωσιν αὐτῷ ἀποκόμβιον, ὁ δὲ πατριάρχης τῷ βασιλεῖ ἀλειπτά.

Ε'. Καὶ στεφθεὶς ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου, κατέρχεται διὰ τῆς ξυλίνης σκάλας τοῦ γυναικίτου τοῦ ἀριστεροῦ μέρους, καὶ κατελθὼν τὰ γράδηλια τῆς κόγχης ἐν τῷ διδασκαλείῳ, καὶ πρὸς τὴν ἐξήγουσαν ἐπὶ τὸν ἔμβολον πύλην ἐξελθὼν, ἵππευεῖ ἐκείσε, ὡσαύτως καὶ οἱ πραιπόσιτοι καὶ οἱ ὀσιτάριοι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως, φορῶν σαγίον ἀληθινόν, δηρίγυει ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως πεζὸς, καὶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ σιλεντιάριοι τέτταρες ¹⁰, φοροῦντες σαγία ἀληθινά, βασιάζοντες

A surgit, et post mutuam adorationem et salutationem abeuntet ante regias portas consistunt : ubi patriarcha preces introitus recitat, imperator, cereis a præposito traditis, precatur, post eos rursus præposito, hic cerimonario, reddit.

IV. Precibus a patriarcha, finitis, venerandam crucem et immaculatum Evangelium adorat, et prehensa patriarchæ manu, ambo per medium templum in soleam intrant et ad sacras januas discedunt. B Ubi postquam cum cereis ardentibus imperator precatus est, eos præposito reddit, et sacrarium petit ubi ad aram procumbens, allatum a præposito apocombium inibi reponit, perque sinistræ partis obliquitatem ad sanctum sepulcrum abit, et ad sacras januas constitutus et cum cereis accensis precatus, sacrarium intrat, sanctaque mensa adorata, apocombium in eareponit, et postquam eam circulatim incensavit, discedit. Eodem ritu in oratorio ad sinistram precatus, apocombio in sacra mensa reposito, abit, perque ligneam scalam ad catechumena, sacram liturgiam hic quoque celebraturus, abit. Tempore divinæ communionis duo silentiarii ad patriarcham vocandum abeunt, qui ascendit et imperatori sanctam corpus et pretiosum sanguinem imperit. Post communionem imperator metatorium intrat et cerimoniarus, signo a præposito accepto, omnes senatores vocal, qui e manibus patriarchæ communionem accipiunt. Sic metatorio imperator egreditur, et postquam ipse et patriarcha se invicem salutarunt, hic ad divinam liturgiam celebrandam descendit, imperator scaramangium aureis clavis induit ensemque gemmis et margaritis ornatum sumit ; patrici vero et cubiculo præfecti saga purpurea gestant. Finita divina liturgia, patriarcha ascendit et post mutuam salutationem et adorationem imperatori benedictum panem, hic ipsi apocombium, patriarcha imperatori unguenta tradit.

D V. Imperator, a patriarcha coronatus, per ligneam scalam gynæcei sinistræ partis ¹¹ perque gradus conchæ ad didascalium descendit, et ad portam in embolum seu porticum ducentem egressus, cum præpositis, ostiariis ac reliquis omnibus equum conscendit. Cerimoniarus, saga rubro indutus, ante imperatorem, ante ceremoniarium vero quatuor silentiarii, saga rubra virgasque aureas gemmis ornatas gestantes, procedunt. Imperatorem, in milium venientem, factio Veneta, acta sua pro more

VARLE LECTIONES.

⁸ αὐτῷ cod. ⁹ προσκαλοῦνται R., προσκαλοῦν superscripto τ cod., προσκαλοῦντες ed. ¹⁰ τέτταρες R., ex sigla cod. δ., δύο ed.

recitans, excipit; tribunus ejus, a cerimoniaro sustentatus, ad imperatorem abit, cui, pedes ejus osculatus, libellarium offert. Et postquam factionaril omnia pro more peregere, imperator paululum digreditur, quem transitoria Prasinorum factio excipit eadem, quæ Veneti, peragit, tribunus ejus libellum imperatori tradit, quem digressum postea in augustali Prasina factio excipit, et postquam eodem ritus servavit, imperator ab ipsis abit, quem in chalce princeps Venetorum seu domesticus scholarum cum transitoria sua factione suscipit: quæ postquam et ipsa omnia perfecit, et organum, uti in reliquis tribus receptionibus, pulsatum fuit per cortinas discedit.

κράτης τῶν Βενέτων, ἤγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν μετὰ τοῦ περατικοῦ αὐτοῦ δήμου. Τελέσαντες δὲ καὶ οὗτοι πάντα, αὐλοῦντος καὶ τοῦ ὄργανου ὡς καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν τριῶν δοχῶν, διέρχεται διὰ τῶν κορτινῶν

VI. Sciendum est, si domesticus scholarum imperatorem excipere debeat, omnes pedibus procedere, solum imperatorem equo vehi, et ab his omnibus stipratum, a chalce ad templum Domini procedere, ubi senatus ante tres consistorii portas, imperatori: « In multa bonaque tempora, » acclamans, patricii vero et strategi, fausta quævis apprecaturi, extra portam templi Domini expectant. Imperatore portam ingresso, eam cubicularii custodiunt, et faustum ac diuturnum imperium ei apprecantur. Præpositus ab imperatoris capite coram deicit, qui templum Domini ingressus cumque cæcis accensis precatus, eos præposito tradit perque porticus Domini triconchum intrat, deinde per porticus quadraginta sanctorum ad aureum triclimum abit, patricii vero et cæteri per januam ærarii lausiacum ingrediuntur. Tempore appropinquante, imperator procedit cumque proceribus, quos eo die invitari jusserit, pretiosæ mensæ suæ assidet. 1000 Observandum vero est patricos et convivas omnes in mutatoriis sive tunicis ad epulas venire, cubiculo vero præfectos sagis rubris indutos. duplicem parastasimum eo die facere, seu his solemni ritu imperatori astare. Præterea, si aer eo die turbidus est, per porticum ad senatum (hoc ædificii nomen est) in foro abeunt, et antimensium in senatu ponunt, cætera omnia, quæ hactenus ordine exposuimus, observantur, et imperator rursus per eandem porticum perque lausum descendit, et sinistrorsum inclinans, ad Chalcopratia abit. Sciendum, hæc omnia observari, præterquam quod imperator nunc ad catechumena non abeat, sed in tropice Sancti Sepulcri stans, divinam liturgiam celebret, et in palatium ingressus sine mutatoriis, veste sua indutus, mensæ assideat: neque vero tunc cubiculum solemni ritu latus imperatoris cingit.

πάντα τελεῖται, πλὴν ὁ βασιλεὺς οὐκ ἀνέρχεται νυνὶ ἐν τῆς Ἀγίας Σοφοῦ, ἐκείσε τελεῖ τῆν θείαν λειτουργίαν, καὶ πάλιν εἰς τὸ παλάτιον εἰσελθὼν, χωρὶς τῶν ἀλλεξιμῶν ἀπὸ ἱματίου (34) καθέζεται ἐπὶ τῆς 10 τραπέζης· ἀλλ' οὔτε δὲ τὸ κουδούκλειον παραστάσιμον ποιῆι

VARIÆ LECTIONES.

¹¹ μόνον ed. ¹² τὸ χρυσοτρ. ed. ¹³ ἴστανται ed. ¹⁴ τελεῖται ἀπ. conj. R. ¹⁵ καὶ ἐπὶ τῆς τρ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(54) Recurrit hæc dictio p. 106, significatque idem atque ἀπὸ [Id est μετὰ vel δὲ] χιτῶνος, in tunica, quatenus opponitur chlamydi aut scaramenio, omnique vesti exteriori, mutatorio, ἀλλεξι-

Α βεργία χρυσῆ διάλιθα. Καὶ καταλαβόντος τοῦ βασιλέως ἐν τῇ μιλήφ, ἔχονται αὐτὸν οἱ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων, λέγοντες τὰ κατὰ συνήθειαν αὐτοῖς ἄκτα· ὁ δὲ δήμαρχος, κρατούμενος ὑπὸ τοῦ τῆς καταστάσεως, ἀπέρχεται πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ ἀσπασάμενος τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἐπιδίδωσιν αὐτῷ λιβελλάριον. Καὶ τελέσαντος τοῦ μέρους τὰ κατὰ συνήθειαν, διέρχεται ὁ βασιλεὺς μικρὸν, καὶ δέχονται αὐτὸν οἱ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Πρασίνων, καὶ αὐτοὶ τὰ ὅμοια τελέσαντες, ἐπιδιδόντες καὶ τοῦ δημοκράτου λιβελλάριον τῷ βασιλεῖ, διέρχεται, καὶ δέχονται αὐτὸν εἰς τὸν αὐγουστήα οἱ τοῦ μέρους τῶν Πρασίνων, καὶ αὐτῶν τὰ ὅμοια ποιησάντων, διέρχεται ἀπ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς, καὶ δέχεται αὐτὸν ἐν τῇ χαλκῇ ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἤγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν μετὰ τοῦ περατικοῦ αὐτοῦ δήμου. Τελέσαντες δὲ καὶ οὗτοι πάντα, αὐλοῦντος καὶ τοῦ ὄργανου ὡς καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν τριῶν δοχῶν, διέρχεται διὰ τῶν κορτινῶν

Β ζ'· Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι, ἥνικα μέλλει ἐξεῖσθαι ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν τὸν βασιλέα, κελεύουσιν ἅπαντες, καὶ μένει ἐπιπρος μόνος 11 ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀπὸ τῆς χαλκῆς, θηριγεύμενος ὑπὸ πάντων αὐτῶν, ἀπέρχεται μίχρὸ τοῦ Κυρίου, καὶ μένει ἐκείσε ἢ σύγλητος ἔμπροσθεν τῶν τριῶν πυλῶν τοῦ κοινοστωρίου, ὑπερευχομένη τὸν βασιλέα· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους· » οἱ δὲ πατρίκιοι καὶ στρατηγοὶ μένουσιν ἔξω τῆς πύλης τοῦ Κυρίου, ὑπερευχόμενοι καὶ αὐτοὶ τὸν βασιλέα. Τοῦ δὲ βασιλέως εἰσελθόντος ἐνδὸν τῆς πύλης, ἀσφαλίζουσιν οἱ κουδουκλάριοι τὴν πύλην, ὑπερευχόμενοι καὶ αὐτοὶ: « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους· » Καὶ λαβὼν ὁ πραιπόσιτος τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ νηφ τοῦ Κυρίου, καὶ λαβὼν κρούς καὶ εὐχόμενος, ἐπιδίδωσιν αὐτοῦς τῷ πραιποσίτῳ, διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ Κυρίου, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῇ τρικονχῷ. Ἐἴθ' οὕτως διέρχεται τὰ διαβατικὰ τῶν ἀγίων μ', καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν χρυσοτρικλινον 12, οἱ δὲ πατρίκιοι καὶ οἱ λοιποὶ εἰσέρχονται διὰ τοῦ ὄντος εἰς τὸ ἰδίαν μονοθύρου ἐν τῇ λαυσιακῇ. Καὶ τοῦ καιροῦ ἐγγίσαντος, ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς καὶ καθέζεται ἐπὶ τῆς τριπλάσιον αὐτοῦ τραπέζης μετὰ τῶν ἀρχόντων, ὡς ἐκίλευσε τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καλεῖσθαι. Ἰστέον δὲ, ὅτι οἱ μὲν πατρίκιοι καὶ οἱ κληθέντες ἅπαντες ἡλληνηνοὶ εἰσέρχονται εἰς τὸ κλητώριον ἀνευ χλαυιδίων, εἰ δὲ τοῦ κουδουκλείου ἀρχοντες, φοροῦντες ἀληθινὰ στήθια, τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τελοῦσι διπλοῦν παραστάσιμον. Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι, εἰ μὲν τύχη τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἄρ, διοδοῦσιν διὰ τοῦ ἐμβόλου, καὶ ἀνέρχονται ἐν τῇ τοῦ φόρου σινάτῳ, καὶ ἴστανται 13 ἀντιμίσθιον ἀνὰ μεταξὺ τοῦ σινάτου, καὶ τελεῖ τὰ ἅπαντα 14 ἐκείσε, ὧν ἀκολούθως εἰρήκαμεν, καὶ πάλιν διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐμβόλου κατέρχεται καὶ τοῦ λαύσου, καὶ ἀριστερὸν ἐκκλίνας, ἀπέρχεται εἰς τὰ Χαλκοκράτεια. Ἰστέον, ὅτι τὰς τοῖς κατηχομένοις, ἀλλ' εἰς τὴν τροπικὴν ἐστὶς

ΚΕΦΑΛ. ΛΑ΄.

A

Ἔσα δε παραφυλάττειν τῆ παραμονῆ τῆς Βασι-
φόρου.

Τῷ Σαββάτῳ τοῦ Λαζάρου (35) δελεῖς ἀνοιγομένου τοῦ παλατίου, εἰσέρχεται πᾶσα ἡ σύγκλητος, μάγιστροι, ἀνθύπατοι, πατρίκιοι καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου ἀπὸ σκαρμαγγίων καὶ μόνον, ὁ δὲ βασιλεὺς ἵσταται ἐν τῷ νατῷ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου πρὸ τῆς χειμευτῆς εἰκόνης τῆς Θεοτόκου πρὸς τὴν ἐξάγουσαν θύραν εἰς τὸ ἡλιακόν. Καὶ τῶν συγκλητικῶν ἐξιόντων τὰς ἀρχὰς ἀνατολικὰς πύλας, σημαίνει ἡ Ἐκκλησία (36).

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ματι. Propterea dicit noster χωρὶς τῶν ἀλλαξι-
μων.

(35) Lazari Sabbatum, seu dies Sabbati ille, quo memoria Lazari celebratur, præcedit immediate Dominicam Palmarum; vid. Fabric. Bibl. Gr. t. XII, 282. Codin. offic. p. 99. Du Cange ad Zonar. p. 96.

(36) Sed quomodo id factum? Campanisne, an illis lignis, quæ hodieum adhuc in Ecclesia Græca usui sunt, *σήμαντρα* appellata, tabulæ lignæ longæ, sed parum latæ, *βόπτρω*, seu baculo ferreo, vel martello instructæ, quo percusso sonum edunt, quem moderari norunt Græci, ad quem fideles in ecclesiam convocantur; vid. Du Cange v. *Σημίον*. Procul dubio factum id fuit non campanis, quamvis Du Cange demonstraverit Gl. Gr. p. 774, sæculo Constantini Monomachi, hoc est undecimo, eas in usu apud Græcos fuisse; et quamvis apud Latinos eædem jam sæculo Justiniani M. in usu essent; qua de re verbum unum alterumve deinceps addam: sed illis, quæ dixi, lignis, quod liquet e Nostri pag. 194; Τοῦ ξύλου σημαίνοντος τῆς ἄγλας ἐκκλησίας. Liber miraculorum S. Anastasii Martyris: τοῦ ἱεροῦ ξύλου σημαίνοντος συναθροίσθησαν ἐν τῷ πανσέπτῳ νατῷ. Non igitur, ut nos campanas, ita Græci sua *σήμαντρα* ad significandas horas, quas sic more nostro appellamus, id est ad dividendum diem noctemque in viginti quatuor æquales particulas et temporum spatia, sed ad significandas τὰς ὥρας, hoc est, καιροὺς εὐθέτους καὶ κυρίους τῶν εὐχῶν, horas, tempora statuta precum, pulsabant. Sæculo jam septimo illum morem concienti fidelem plebem in sacram concionem percusso ligno obtinuisse in Ecclesia Græca orientali quæ apparet e Geriro, poeta Arabe, qui in Syria vixit, et sub illo Masalma floruit, eumque et ejus gentiles, itemque illum Χαράγον laudavit carminibus, quorum apud Theoph. in rebus Constant. Pogonati æpius sit mentio. Poeta ille alteri cuidam poetæ Arabi Christiano, Achthalo dicto, infensissimus, quando ipsum carminibus insecatur, quod sæpissime facit, strepitum Nakusorum ipsi exprobrat. *Nukus* nempe Arabes appellant illud a nobis supra descriptum Græcorum sacrum lignum, *σήμαντρον*. Ita dicit e. c.: *Experget facit me cantus gullorum et pulsatio nacusorum*. De illo Abu Ejubo, sancto Mubammedano, regni Turcici patrono tutelari, ad cujus sepulcrum novi Solthani processiones solemnes faciunt, et cingulum sibi accingunt, quæ ipsorum est inauguratio regia, de illo itaque narrat Elmacimus p. 48, eum durante illa urbis CPTanæ sub Constantino Pogonato diuturna obsidione, de qua Theophanes p. 294 narrat, vixit excessisse et sub mœnibus CPTeos sepultum fuisse, velut pignus et certam fiduciam, illud solum, in quo illustrem aliquem suum ducem Arabes humassent, sui juris aliquando fore. Et cum Græci, excursionem ex urbe facta, eruere defuncti ossa minarentur, contraminatum fuisse lazidum, ducem exercitus his verbis: *Per Deum immortalem, si eruat, non sinemus*

CAPUT XXXI.

Observanda in vigilia Palmarum.

In Sabbato Lazari palatio vesperi aperto omnis senatus, magistri, proconsules, patrioii et cubicularii tantum in scaramangiis intrant, imperator in templo Sancti Demetrii coram fusa imagine Deiparæ ad portam in solarium ducentem subsistit. Senatu per portas argenteas orientales egresso, Ecclesiam signum dat, et intrant senatores ordine, unus post alterum, in templum Sancti Demetrii, et sin-

ullum nukus, [*σήμαντρον*, non *campanam*, ut Erpenius vertit,] *pulsari per omnem Arabum ditionem, quandiu nos quidem et dominabimur*; CPTanos his minis territos abstintisse ab ossibus sepulti turbandis. E Tebrizio ad Hamasam porro intelligimus, ipsum Muhammedem, qui instituta quam plurima a Christianis Syris et Arabicis assumpsit, prius nacus fuisse usum, donec videns suis morem Christianum ex odio religionis displicere, præcones illos institueret, qui clara voce precum tempora et turribus significarent. Fuit igitur ille mos jam ante Muhammedem; quod etiam e superius citato auctore de miraculis S. Anastasii constaret, si apurius non esset. Sed habueruntne Latini quoque talia ligna significatoria? Habuerunt omnino. Quod non tantum e verbis anonymi colligi potest, auctoris regulæ Magistri, quem Mabillonius ante sæculum VIII floruisse vult, apud quem hæc leguntur, c. 541: *Cum advenisse divinam horam* [id est tempus precum aut in ecclesiam conveniendi], *percussus in oratorio index monstraverit*; item cap. 951: *Cum ad opus divinum oratori index sonaverit*; sed etiam luculentius certiusque (possunt enim illa superiora de campanis quoque accipi), luculentius, inquam, id colligitur ex illis, quæ Muratorius diss. XXXIII Antiqu. Ital. habet, quæ agit de origine et etymologia vocum Ital. sub v. *Tempella*. Verba ejus sunt: *Tabula lignea, in cujus media superficie mobilia duo vel plura veluti manubria e ferro utrinque infixasunt, a monachis appellabatur et adhuc vocatur tempella. Tabula hæc noctu manibus agitata monachos excitabat, ut ad chorum accederent. Quare facile intelligimus ideo crepitaculo ejusmodi inditum nomen tempella, quod tempus indiceret a lectulo consurgendi*. Egregie conveniunt hæc loco Arabici poetæ supra laudato, ubi scholiastes addit: *Contingit pulsatio nacusorum sub auroram*; item alteri poetæ alicujus in Hamasah extrema: *Streptus nacusorum sub auroram excitat me; imo vero galli sunt, qui desiderium amorum meorum mihi excitant*. Ipsa vero etymologia non satisfacit; potius putem esse a *τύμπανον* repetendum vocabulum. *Τύμπανον* est omne τυπτόμενον, percussibile, tusile. De his *tempellis* an de campanis accipi debent locus Chronici Casinensis, 1, 32: *Universis reboantibus signis procedebant solemniter*, in dubio relinquo; videntur tamen campanæ potius respici, quas *signa* fuisse dicit Angelus a Nuce ad illum locum et Du Cange Gloss. Lat. h. v. docent, item v. *Campanas baptizari* et v. *Circuli signorum, seu campanarum*. E Prisciani l. vi patet, si locus ille et scholiastæ interpretatio bene habet, campanas sub Justiniano jam in usu fuisse, cui grammaticus ille æqualis fuit. *Claxendix est concha, qua tegitur signum*. Scholiasta *signum* hic idem esse atque *tubam*, ecclesiam nempe, hoc est campanam, vult, cujus interpretationem Du Cange v. *Claxendix* dedit. Sed potest quoque *signum* idem atque *vezillum*, item *statua* esse, et *statuas* sub uranibech fuisse poni *solitas*, ne

guli ab imperatore ramum unum cum palmæ foliis, sampsocho aliisque odoris floribus, quos tunc tempus fert, accipiunt. Magistri præterea et præpositi singuli magnam argenteam crucem, officiales et cæteri omnes parvam argenteam, proconsules et patricii singuli magnam argenteam crucem accipiunt: si vero cruciiculæ argenteæ abundant, etiam prothopathariis ennuochis distribuuntur. Per alteram portam Sancti Demetrii in templum Sanctissimæ Deiparæ Phari omnibus ingressis, statim lucernarium inchoatur, quo finito, hymnum: 161 « Sub terra tecum sepulti, « unam partem cubiculum, alteram clerici imperatoris canunt. Præpositi vero palmæ ramos majores sumunt suisque manibus cubiculo distribuunt, et lucernario ab Ecclesia finito, omnes per eburneam portam egrediuntur.

δούκλειον καὶ μίαν οἱ βασιλικοὶ κληρικοί. Οἱ δὲ ἰδίων χειρῶν διανέμουσι τὸ κουβούκλειον, καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὸ λυχνικὸν τελειώσης, ἐξέρχονται ἅπαντες διὰ τῆς ἑλεφαντίνης (42).

CAPUT XXII.

Observanda in festo et processione Palmarum.

I. Omnes per hippodromum ad palatium eunt, quo a papia aperto, præpositi, patricii et subicularii, tuniis albis induti, intrant. Inde ad Justinianum

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

corvi earum capita concacarent, ut est in Priapeis, res nota est, demonstravitque Scaliger ad Catalecta, ab illis menicis morem venisse sanctorum statuis et imaginibus pietis orbem radiantem apponendi, aut capitellum. Sæculo nono campanas in Ecclesia Latina in usu fuisse, patet e Du Cange v. *Nolarium*. Iam his ipsis diebus, quibus hæc exaro legi in schedis publicis, rerum novarum casus significantibus, in Austria reparatam esse campanam. sæculo vii, jam suram et in ecclesiæ usus adhibitam, quæ jam ætatem mille annorum excedat, et credatur adhuc sexcentum annos ferre posse.

(37) Mirum hoc, patricios et manu imperatoris palmas accipere, non a patriarcha aut episcopo quodam. Certe clerici in Ecclesia Latina palmas distribuendi jus sibi vindicabant, et pontifices Romani alique primates episcopi imperatoribus Occidentis sacras palmas mittebant. Landulph. Jun, in *Histor. Mediolan.* l. 37: *Mediolanensis archiepiscopus prout moris et legis consuetudo exigit, pro rege Henrico oravit, et ei ramos palmarum in Germaniam misit; ubi vid.* Saxius in *notis*. Nisi forte imperator CPTanus prius ramos a patriarcha consecratos accepit, quod deinde inter suos distribuit. Sed hodie quidem obtinet mos in Ecclesia Græca, teste Gerlachio p. 469, ut ramos olearum, myrti et palmarum Sabbato Lazari in ecclesiam deferant, ubi consecrantur, die autem ipso Palmarum a patriarcha aut e vicarii manibus recipiant.

(38) Quia imperatores solebant die Palmarum proceribus et domesticis suis una cum palmarum ramis alia quoque munuscula dare, factum ex eo fuit, ut donum omne βῆτιον, palma, appellaretur (nisi de palma Circensi repetere malis): vid. Du Cange Gl. Gr. h. v. et Luitprand. *Hist.* VI, 5., cujus capitis hæc est inscriptio: *ds erogatione numismatum et aliorum donorum pro veteri imperatorum Græcorum more ante diem Palmarum in magistratus et clientes imperatorios*. De more in festis diebus fasciculos florum, distribuendi v. ad p. 66. Est igitur βῆτιν *hic loci fasciculus florum, un bouquet*.

καὶ εἰσέρχονται οἱ τῆς συγκλήτου στιχηδὸν, εἰς καθ' εἰς, εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, καὶ λαμβάνουσιν ἕκ χειρὸς τοῦ βασιλέως (37) ἀνὰ βαιῶν ἑνὸς (38), ἔχοντος φοινικίφυλλα καὶ σάμψουχα (39) καὶ ἑτέρα εὐώδη ἄνθη, οἷα ὁ τότε παρέχει κειρὸς. Καὶ οἱ μὲν μάγιστροι καὶ πραιπόσιτοι ἀνὰ ἑνὸς ἀργυροῦ σταυροῦ μεγάλου, οἱ δὲ ὀφφικιάλιοι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες ἀεὶ ἑνὸς ἀργυροῦ σταυροῦ μικροῦ, οἱ δὲ ἀνθύπατοι καὶ πατρικοί ἀνὰ ἑνὸς ἀργυροῦ σταυροῦ μεγάλου· εἰ δὲ εἰσι κατὰ περισσίσταν (40) σταυρὰ ἀργυρὰ μικρὰ, δίδονται καὶ τοῖς πρωτοσπαθαρίοις εὐνούχοις. Καὶ διὰ τῆς ἑτέρας πύλης τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰσέρχονται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου, καὶ εὐθίως ἄρχεται τὸ λυχνικὸν, καὶ εἰς τὴν ἀπόλυσιν τοῦ λυχνικοῦ ψάλλουσιν.

Β « Ὑπὸ ἔρην συνταφέντες (41) σοι· » μίαν τὸ κουβούκλειον λαμβάνουσι φοινικίας μεγάλας, καὶ ἐξ Ἐκκλησίας τὸ λυχνικὸν τελειώσης, ἐξέρχονται

ΚΕΦΑΛΑ. ΑΒ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἰορτῇ καὶ προελείψαι τῶν Βασιῶν.

Α'. Προέρχονται πάντες ἐν τῷ καλατῶν διὰ τοῦ ἱπποδρόμου, καὶ ἀνοίξαντος νοῦ καπίου, εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι, ἡλλαγμένοι ἀπὸ λευκῶν χλανιδίων,

(39) Sampsuchum alias quoque *amaracus et majorana*, quod postremum nomen notius est, appellatur. Revocat hoc nomen mihi in *memoriam elegantissimum epigramma Græcum*, quod e Matæo reddidit Muratorius t. I *Inscription.* p. 140:

Ἄνθια πολλὰ γένοιτο νεοδμήτην ἐπὶ τύμβῳ,
Μὴ βῆτος ἀρχμηρῆ, μὴ κακῶν αἰγίκυρον·
Ἄλλ' ἔα καὶ σάμψουχα καὶ ὕδαίνη νάρκισσος,
Οὐδέ τις, καὶ περὶ σοῦ πάντα γένοιτο ῥόδα.

Plurimus hunc tumulum flos ambiat, aique [faciant]

*Hinc rubi horrentes, agipyrusque mala,
At viola huc coeant, et amaracus et narcissus,
Omnia circa te, Vitis, sumis rosea.*

(40) In abundantia sunt, id est, abundant. Amata Nostro dictio recurrit sepius. Alii in *perissou* dicunt. Mauricius Strateg. xi, 6. στήρικα καὶ τόξα ἐκ περισσοῦ.

(41) Ed. ψάλλουσιν ὑπὸ ἔρην συνταφέντες τοῖς. Mss. sic distinguunt: ψάλλουσιν ὑπὸ ἔρην συνταφ... Quorum distinguendi rationum ultra sit melior, facile constaret, si de significatione aut probitate vocis ἔρην liqueret. Leichianus interpretationi obstare videtur vocis ἔρην pro *terra* rarior et tantum poetico. Sunt quidem, fatæ, quod ex hoc nostro ceremoniali colligitur, nulla Græcæ plebi trita, haud alibi penes veterum nisi solos poetas obvia. Cogitavi tamen aliquando, essetne ἔρην compendium scribendum pro ἰστίρην. Cui conjecturæ obmoveri non debet hoc, quod non ἰστίρην, sed ἰστίραν debuisset dici. Eadem enim culpa possit alteri quoque lectiori aspergi. Sed amant novi Græci Ionismum, in hæ terminatione vocum in ρα exeuntium, quom passim apud Nicetam Choniatem et alios animadverti.

(42) Ἐλεφαντίνης. Nempe θύρας vel πύλης. Carceri palatino id nomen erat. Vid. Du Cange ad *Alexiad.* p. 413. Nisi potius ibi mansio fuerit subiculariorum et vestiarium regium, quod colligitur pag. 248.

δημοίως καὶ οἱ πατρικιοὶ καὶ τὸ κουβούκλειον. Καὶ εἰς αὐτῶν γίνεταί ἡ προέλευσις ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ τρικλίνῳ, καὶ εἰσελθὼν ὁ ὀρφανοτρόφος ἐν τῇ προελεύσει, ἐπιδίδωσι τὰ σύμβολα (43) τοῖς ἐξ ἔθους λαμβάνουσι καὶ ἐξέρχεται. Εἴθ' οὕτως εἰσέρχονται οἱ δῆμαρχοι καὶ ἐπιδιδούσι τοὺς προῤῥηθέντας πάντας, μαγίστρους, πραιποσίτους καὶ πατρικίους καὶ λοιποὺς τοὺς τιμίους σταυροὺς, ὁποῖους ἡ τῆς ἑορτῆς τάξις ἀπαιτεῖ. Καταλαβούσης δὲ τῆς ὥρας, ὑπαλλάσσει ὁ βασιλεὺς διθητήσιον καὶ χλαυίδα, καὶ καθέζεται ἐπὶ τοῦ σένζου εἰς τὸ χρυσοτρικλινον, οἱ δὲ τοῦ κουβούκλειου ἅπαντες ἴστανται ἔνθεν κάκεισε, ὡς εἴθισται αὐτοῖς. Καὶ λαβὼν νεῦμα [δ] ὀστιάριος ἀπὸ κελύσεως παρὰ τοῦ πραιποσίτου, ἐξέρχεται, κρατῶν βεργίον χρυσοῦν διάλιθον, καὶ εἰσάγει βῆλον α', τὸν ὀρφανοτρόφον, κομίζοντα τῷ βασιλεῖ τὸ τῆς πίστεως σύμβολον, καὶ εἰσελθὼν προσκυνεῖ τὸν βασιλέα, μὴ τελῶς πίπτων κάτω, ἀνθ' ὧν (44) βασιάζει τὰ σύμβολα. Τοῦ δὲ συρτοῦ βῆλου συρομένου καὶ τοῦ ὀρφανοτρόφου ἐμφανιζομένου τῷ βασιλεῖ, ἄνίσταται (45) ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ θρόνου, ἐκδεχόμενος δεξιᾶσθαι τὸ τῆς πίστεως σύμβολον, καὶ τοῦτο δεξιᾶμενος καὶ ἀσπασάμενος, ἐπιδίδωσι τῷ πραιποσίτῳ, καὶ τελείας (46) τὰς ἐξ ἔθους τρεῖς προσκυνήσεις, ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ τὰ σύμβολα, ἀσπασόμενος τὴν τῷ μέσῳ, καὶ προσκυνήσας τὸν βασιλέα, πίπτει κάτω, καὶ ὑπερευξάμενος αὐτὸν, ἐξέρχεται.

Β'. Εἴθ' οὕτως λαμβάνει νεῦμα ὁ ὀστιάριος καὶ εἰσάγει βῆλον β', τὸν σκελλάριον τῆς Ἀγίας Σοφίας, προσφέροντα τῷ βασιλεῖ σταυροὺς, ἐπικειμένους τῷ ἀριστερῷ αὐτοῦ ὤμῳ, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ χειρὶ κρατοῦντα σταυρὸν ἓνα, καὶ εἰσελθὼν προσκυνεῖ καὶ αὐτὸς τρίτον, ὡς ἡ τάξις ἔχει, καὶ ἐπιδίδωσιν ἐν πρώτοις τῷ βασιλεῖ τὸν σταυρὸν, ὃν κατέχει ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ, ἀσπασόμενος τὴν χεῖρα αὐτοῦ. Ὁ δὲ βασιλεὺς δεξιᾶμενος τὸν σταυρὸν, ἀσπάζεται αὐτὸν, καὶ ἐπιδίδωσιν αὐτὸν τῷ πραιποσίτῳ, καὶ εἴθ' οὕτως ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ καὶ τοὺς λοιποὺς σταυροὺς, καὶ δεξιᾶμενος αὐτοὺς ἀσπάζεται, καὶ ἐπιδίδωσι καὶ αὐτοὺς τῷ πραιποσίτῳ. Καὶ ἀπελθὼν ὁ αὐτὸς σκελλάριος ἴσταται ἐν τῷ μέσῳ, καὶ πεσὼν κάτω προσκυνεῖ τὸν βασιλέα, καὶ ὑπερευξάμενος αὐτὸν, ἐξέρχεται· τοῦτο δὲ ποιοῦσι καὶ οἱ λοιποὶ ἅπαντες, εἰσερχόμενοι μετὰ σταυροῦ καθ' ἓνα (49) ἕκαστον βῆλον. Καὶ ἐξελθὼν πάλιν ὁ ὀστιάριος, εἰσάγει ἀπὸ κελύσεως βῆλον γ', τὸν σκευοφόλακα τῆς Ἱεραγίας Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν μετὰ

A triclinium processio fit, quo orphanotrophus quoque cum solemnī pompa venit, et symbolis omnibus iis, quibus hæc distribui solent, divisīs, rursus discedit. Post eum tribuni factionum seu demarchi intrant, et dictis omnibus, magistris, præpositis, cæteris, tot venerandas cruces, quot ordo festi requirit, distribuunt. Tempore autem veniente, imperator dibetesio et tunica sua indutus, in throno obryso-triclinii sedet, a cubiculariis, ut mos est, circumdato. Tunc ostiarius a mandato, signo a præposito dato, egreditur, et virgam auream lapidibus pretiosis ornatam tenens, velum primum, orphanotrophum, symbolum fidei imperatori offerentem, adducit: is imperatorem, non prono tamen in terram corpore, quia symbola gestat, adorat. Reducto autem, quod suspensum est, velo, dum orphanotrophus comparet, imperator a throno surgit, intemperate sanctæque fidei symbolum excepturus, quod postquam accepit et osculatus est, id præposito tradit: ille post ternam adorationem symbola imperatori reddit, manum ejus osculatur, et, versa semper ad eum facie, discedens, in medio subsistit, imperatorem prono in terram vultu adorat, fausta que omnia ipsi apprecatus, discedit.

χειρᾶ αὐτοῦ, καὶ ἀπελθὼν ὀπισθοφανῶς, ἴσταται ἐν ὑπερευξάμενος αὐτὸν, ἐξέρχεται.

II. Rursus signo accepto, ostiarius velum secundum, sacellarium Sanctæ Sophiæ, imperatori cruces, sinistro humero impositas, oblaturum, 102 dextra autem crucem allam gestantem, adducit, qui ingressus eum, uti consuetudine receptum est, ter adorat, et cruce, quam dextra manu portat, primum imperatori tradita, ejus manum osculatur. Imperator crucem osculatur eamque præposito dat, ille tunc et reliquas cruces imperatori offert, qui eas osculatur, præposito tradit. Sacellarius discedens in medio subsistit, et procumbens, imperatorem adorat, eique felicia apprecatus, abit: hoc idem reliqui, cum cruce in unoquoque velo ingressi, faciunt. Ostiarius a mandato rursus egressus, velum tertium, custodem vasorum Sacrosanctæ Deiparæ in Blachernis cum chartulario sancti sepulcri; quartum, hospitalarem Theophili; quintum, principes factionum; sextum, hospitalarem Sampeonis; septimum, hospitalarem Eubuli; octavum,

VARIE LECTIONES.

¹⁰ κατ' ἓνα ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(43) Enuntiavit in plurali, quia plura ejusdem formulæ, Symboli fidei Nicæni puta, exempla erant. Quinam autem fuerint oī ἐξ ἔθους λαμβάνοντες τὰ σύμβολα, illi, qui e veteri instituto Symboli Nicæni exemplaria acciperent ab orphanotropheorum inspectore sibi tradita, mihi non constat, neque memini quidquam alibi de hoc more exemplaria manu exarata symbolorum fidei distribuendi legere.

(44) *Propterea quod*. In Anthologia inedita Carm. 649, quod etiam ex Grutero apud Fleeswodum in Sylloge inscriptionum et Muratorium legitur:

Ἀνθ' ὧν δὲ γρονθίας ἐπετήσιον οὐκ ἀπίδωκε, εἰς Ἀλγῆσας φρεσι: πολλὰ...

De more diebus Dominicis aut festis majoribus, item si quis sacrum quid corpore ferret, coram superiore non procidendi, egi ad pag. 240, ubi locum hunc exposui.

(45) Honoris significandi causa, quem symbolo fidei exhibeat, cum alias neque procerum, neque principum, neque legatorum exterorum cuiquam assurgeret imperator...

(46) Redit ad orphanotrophum. Postquam dixisset auctor, quæ imperator faceret accepto symbolo fidei, subjicit quæ orphanotrophus faciat illud tradendo. Similis constructio est pag. 402, ubi ἐπιδίδωσι pariter non ad præpositum, sed ad sacellarium pertinet.

hospitalarem Irenes; nonum, hospitalarem Narsetis decimum, hospitalarem Sanctæ Irenes; undecimum velum, senatores urbis, adducit. Hi omnes, cum crucibus ingressi, ea quæ supra observavimus peragunt.

τὸν ξενοδόχον τῶν Ναρσοῦ· βῆλον ι', τὸν ξενοδόχον τῶν πολιτικῆς. Ἄπαντες δὲ οὗτοι εἰσερχόμενοι, βαστάζοντες

III. Quo facto, imperator præpositum, hic cerimoniarium jubet, ut, pro more accedentes crucesque ex imperatoris manibus sumpturos suo ordine collocet, ut singuli secundum ordinem ac dignitatem suam ingrediantur. Sic, si adsunt, patricii, strategi, cubiculo præfecti, domestici, primis officiis admoti et vicarii, singuli pro more, in unoquoque velo ad imperatorem intrant. Postquam vero in terram procumbentes eum adorarunt, singulis cruce donat, hi felicia imperatori apprecati, abeunt. Sic quoque processus in lausiaco a mandato instituitur, omnesque per monothyræ, quæ ad ærarium privatum in phiala secreta triconchi ducit. cereos processionales gestantes, procedunt, imperator chrysotriclinium petit, sacerdotes, crucem ecclesiæ preferentes, e templo Phari prodeunt, et interea troparium processionis: « Communem resurrectionem, » exordiuntur. Imperator, cubiculariis comitantibus, processionem sequitur et hemicyclum phialæ triconchi petit, ubi patricii, senatus omnisque pompa eum excipit: unde ad daphnem pergens, 103 templum Sanctæ Deiparæ ingreditur, cumque cœris accensis præcatus, extensam ibi canit, ad cruces accedit, præcatusque per trichelium augustalis templum Sancti primi martyris Stephani intrat, et præcatus extensam ibi canit, mox ab iisdem stipatus, per augustale et triconchi apsidem transit in ojus apside triconchi imperatoris ministri, fausta domino apprecaturi, adsunt.

εὐξάμενος διέρχεται διὰ τοῦ τρικλίνου τοῦ αὐγουστῆως, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου, κάκει εὐξάμενος τελεῖ ἐκείσε τὴν ἐκτενῆ, καὶ δηριγευόμενος δι' αὐτῶν, διέρχεται διὰ τοῦ αὐγουστῆως καὶ τῆς ἀψίδος τοῦ τρικλόγγου, καὶ μένουσιν οἱ βασιλικοὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἀψίδι τοῦ τρικλόγγου. Ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλεῖα.

IV. Is porro a præfectis cubiculi, patriciis, protospathariis et senatu, spatharocandidatis, manclavitis et cæteris domesticis cinctus, per januam ad fiscum privatum ducentem transit perque scalas lausiaci descendit. Ad senatus, spatharocandidati, manclavitæ cæterique domestici utrinque in lausiaco subsistunt, imperatori acolamantes, qui a præsentibus stipatus, tripetonem, ubi protospatharii, fausta ei apprecantes, adsunt, ingreditur. Deinde cum cubiculariis et patriciis chrysotriclinium petit, et abiens, in dextro latere ejus prope et quasi ad cameram in cubiculum ducentem subsistit, patricii

Α τοῦ χαρτουλαρίου τῆς Ἁγίας Σοροῦ· βῆλον δ', τὸν ξενοδόχον (47) τῶν Θεοφίλου· βῆλον ε', τοὺς δημοκράτας τῶν περατικῶν δήμων· βῆλον ς', τὸν ξενοδόχον τῶν Σαμφῶν· βῆλον ζ', τὸν ξενοδόχον τῶν Εὐβούλου· βῆλον η', τὸν ξενοδόχον τῶν Εἰρήνης· βῆλον θ', τῆς Ἁγίας Εἰρήνης· βῆλον ια', τοὺς δημάρχους τῆς σταυροῦς, τελοῦσιν ἅπαντα, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται.

Γ'. Εἴθ' οὕτως κελεύει ὁ βασιλεὺς τῶν πραιποσίτην κάκεινος τῶ τῆς καταστάσεως, ὅπως τοὺς ἐξ ἔθους εἰσερχομένους καὶ λαμβάνοντας σταυροὺς ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ βασιλέως διευθετήσῃ¹⁷, ὅπως ἕκαστος αὐτῶν κατὰ τὴν αὐτοῦ τάξιν καὶ τιμὴν εἰσέλθῃσι. Καὶ εἰσερχονται πατρικιοὶ, εἰ τόχῳσι, καὶ στρατιῶται καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου, δομῆστικοὶ τε καὶ οἱ τὰ πρῶτα ὀφφίγια κατέχοντες καὶ τοκοτηρηταί, οἱ συνήθως εἰσερχόμενοι πάντες ἐν ἐνὶ βῆλῳ στιχλῶν.

Β Πισόντων δὲ καὶ προσκυνησάντων τὸν βασιλεῖα, ἐπιδίδωσιν ἐνὶ ἐκείσῃ ὁ βασιλεὺς ἀνὰ σταυρὸν ἕνα (48), καὶ ὑπερευξάμενοι τὸν βασιλεῖα, ἐξέρχονται, καὶ εἴθ' οὕτως δίδεται ἀπὸ κελεύσεως μεταστάσιμον ἐν τῷ λαυσιακῷ. Καὶ ἀπέρχονται ἅπαντες διὰ τοῦ μονοθύρου τοῦ ὄντος ἐπὶ τὸν¹⁸ εἰδικὸν ἐν τῇ μουσικῇ φιάλῃ τοῦ τρικλόγγου, βαστάζοντες ἅπαντες αὐτῶν κηρία τῆς λιτῆς, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξέρχεται ἐν τῷ χρυσωστρικλίῳ, ἐξέρχονται δὲ καὶ οἱ ἱερεῖς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Φύρου, βαστάζοντες τὸν σταυρὸν τῆς ἐκκλησίας, καὶ παρ' αὐτῶν ἄρχονται τὸ τροπικίον τῆς λιτῆς, « Τὴν κοινήν ἀνάστασιν. » Καὶ δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν τοῦ κουβουκλείου ἀπάντων, διέρχεται ὀπισθεν τῆς λιτῆς καὶ ἐξέρχεται ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ φιάλῃς τοῦ τρικλόγγου, καὶ διέρχονται αὐτὸν ἐκείσε πατρικιοὶ καὶ σύγκλητος καὶ πᾶσα ἡ προέλευσις, κάκειθεν ἀπέρχεται λιτανεύων ἐν τῇ δάφνῃ, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἑπεραγίας θωτόκου, καὶ ἄψας κηροῦς καὶ εὐξάμενος, τελεῖ ἐκείσε τὴν ἐκτενῆ, καὶ ἀπέρχεται εἰς τοὺς σταυροὺς, καὶ

εὐξάμενος διέρχεται διὰ τοῦ τρικλίνου τοῦ αὐγουστῆως, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου, κάκει εὐξάμενος τελεῖ ἐκείσε τὴν ἐκτενῆ, καὶ δηριγευόμενος δι' αὐτῶν, διέρχεται διὰ τοῦ αὐγουστῆως καὶ τῆς ἀψίδος τοῦ τρικλόγγου, καὶ μένουσιν οἱ βασιλικοὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἀψίδι τοῦ τρικλόγγου.

Δ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἐργάτων τοῦ κουβουκλείου, πατρικίων τε καὶ πρωτοπαθάρων καὶ τῆς συγκλήτου, σπαθροκανδιδάτων τε καὶ ἐπὶ τοῦ μαγλαβίου καὶ λοιπῶν οἰκειακῶν, ἐπέρχεται διὰ τοῦ μονοθύρου τοῦ ἐπὶ τὸν¹⁹ εἰδικὸν, καὶ κατέρχεται τὰ βαθμίδια τοῦ λαυσιακοῦ. Οἱ δὲ τῆς συγκλήτου, σπαθροκανδιδάτοι καὶ οἱ τοῦ μαγλαβίου καὶ λοιποὶ οἰκειακοὶ μένουσιν ἐν τῷ λαυσιακῷ ἔθῳν κάκεισε, ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλεῖα. καὶ δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῶν ἐκείσε, ἐπέρχεται ἐν τῷ τριπέτωνι, καὶ μένουσιν ἐκείσε ἐ πρωτοσπαθάριοι ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλεῖα. Ὁ δὲ

VARLE LECTIONES.

¹⁷ διευθετήσῃ ed. ¹⁸ ἐπὶ τὸ ed. ¹⁹ ἐπὶ τὸ ed.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

(47) Xenodochia et xenones erant hospitia pro vetulis infirmis ægris corporibus, quos xenodochi recipiebant, curabant, alebant, vestiebant, humanabant, ut patet ex Theophan. p. 157, et Asseman. t. I, Bibl. Orient. p. 271. Videntur parabolis suc-

cessisse, de quibus vid. Harenbergil diss. Miscell. Lips. t. VII, parte 4.

(48) Ita quoque codex, et proba est atque antiqua ea forma. Solet tamen Noster multe frequenter illa altera uti ἀνὰ ἑνὸς σταυροῦ.

βασιλεὺς εἰσέρχεται μετὰ τοῦ κουβουκλείου καὶ πα-
τρικίων ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ, καὶ ἀπελθὼν ὁ βασι-
λεὺς ἵσταται ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ χρυσοτρικλίου
πλησίον ὡς πρὸς τὴν καμάραν τὴν εἰσάγουσαν πρὸς
τὸν κοιτῶνα, οἱ δὲ πατρικιοὶ ἵστανται ἐν τῷ ἀρι-
στερῷ μέρει τοῦ αὐτοῦ χρυσοτρικλίου, καὶ ἵστανται
ἐμπροσθεν τοῦ σένζου, βασιτάζοντες τὰ τε λιτανίαια
αὐτῶν κηρία καὶ τοὺς σταυροὺς οἱ δὲ ἱερεῖς ἀνέρ-
χονται μίσον διὰ τοῦ χρυσοτρικλίου, καὶ ἵστανται
πλησίον τοῦ σένζου. Ὁ δὲ διάκονος τίθησι τὸ εὐαγ-
γέλιον ἐν τῷ βασιλικῷ θρόνῳ, καὶ γίνεται ἡ συνήθης
ἐκτενή, καὶ ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ κουβου-
κλείου καὶ τῶν ἱερέων εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὑπεραγίας
Θεοτόκου ἐν τῷ Φάρῳ, οἱ δὲ πατρικιοὶ ὑπερευξά-
μενοι τὸν βασιλέα ἐξέρχονται. Καὶ εἴθ' οὕτως, εἰ
καλεῖται ὁ βασιλεὺς, προσκαλοῦνται τοὺς πατρικίους,
καὶ συλλειτουργοῦσι τῷ βασιλεῖ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ὑπερ-
αγίας Θεοτόκου, ἢ καὶ οὐχί, λειτουργοῦσιν ἕξω εἰς τὸν
δὲ τοῦ κλητωρίου, γίνονται μίνσαι, καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς θείας λειτουργίας ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς
καὶ καθέζεται ἐπὶ τῆς τιμίας αὐτοῦ τραπέζης ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ τρικλίῳ ἀπὸ σκαραμυγγίου, ὡσαύτως καὶ οἱ
κληθέντες ἀπὸ γὰρ τῆς λιτῆς πάντες ἀλλάσσουσιν.

Ε'. Χρῆ δὲ εἶδέναι, ὅτι, εἰ μὲν τύχη ἐν ταύτῃ τῇ
ἑορτῇ ὁ εὐαγγελισμὸς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τε-
λεῖται οὕτως· Λιτανεύει ὁ βασιλεὺς, ὡς ἀνωτέρω εἴ-
ρηται, ἐκτελῶν ἅπαντα ἀκολούθως ἐν τοῖς εὐκτηριοῖς
τῆς δάφνης, τελείσας δὲ ἅπαντα, ὡς εἴθισται αὐτῷ
τῇ τῶν Βασιλῶν ἡμέρᾳ τελεῖν. Οἱ μὲν ἱερεῖς, μετὰ τὸ
ἐκτελεῖσαι πάντα ἀκολούθως ἐν τῷ Ἁγίῳ Στεφάνῳ,
ἀπέρχονται αὐτοὶ μόνον ἐν τῷ παλατίῳ λιτανεύοντες,
ὁ δὲ βασιλεὺς εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ, ἐκ-
δεχόμενος τὸν καιρὸν. Καταλαβόντος δὲ τοῦ καιροῦ,
μηνύει ὁ τῆς καταστάσεως τῷ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πραι-
πόσιτος δηλοῖ τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς
ἐν τῷ ὀκταγώνῳ, περιβάλλεται τὴν χλαυδα αὐτοῦ
διὰ τῶν βεστητόρων, καθὼς εἴθισται, καὶ δηριγευό-
μενος ὑπὸ τῶν τοῦ κουβουκλείου ἄρχόντων, ἐξέρχε-
ται διὰ τοῦ αὐγουστέως, καὶ διελθὼν τὸ στενὸν,
ἤγουν τὴν χουστὴν χεῖρα, ἀνέρχεται εἰς τὸν ὀνόποδα,
καὶ στὰς ἐν τῇ χαλκῇ πύλῃ τοῦ ὀνόποδος, δέχονται
αὐτὸν ἐκεῖσε οἱ πατρικιοὶ καὶ στρατηγοί· πεσόν-
των δὲ καὶ προσκυνησάντων, νεύει ὁ πραιπόσιτος
τῷ τῆς καταστάσεως ἀπὸ καλεῦσεως, κἀκεῖνος λέγει·
« Καλεῖσθε. » Ἀπὸ δὲ τῶν ἐκεῖ διέρχεται, τελῶν
ἅπαν ἀκολούθως, ὃν τρόπον ἀνωτέρω ἐν τῇ προειλέ-
σαι τοῦ εὐαγγελισμοῦ ἐπὶ σεπτῷ ἐξεθέμεθα. Ἰστέον,
ὅτι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῶν Βασιλῶν καὶ ἡ Αὐγουῦστα δέχεται
λαμβάνει ἐκ τῶν κατὰ τόπον εἰσερχομένων ἐπὶ τοῦ βασιλέως οὕτως καὶ ἐπ' αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛ. ΑΓ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ
εἰ καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ βασιλέως περιόδου ἐν τοῖς
γυροκομείοις.

Ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ παλατίου ὥρᾳ
πρώτῃ ἢ καὶ δευτέρᾳ ἐν τῷ ἵπποδρομίῳ. Ἰππεύσας
δὲ ἐκεῖσε, δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν κατὰ συνήθειαν,

VARIE LECTIONES.

⁹⁹ οἱ om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(49) *Nempe uxores illorum procerum, quibus
imperator cruces argenteas distribuit : et eodem
ordine admittuntur feminina vela, atque virorum,*

A *autem in sinistro latere ejusdem triclinii throno
astant, processionales cereos et cruces gestantes,
sacerdotes per medium eorum ad triclinium ascen-
dunt et prope thronum consistunt. Diaconus Evan-
gelium in thronu imperatoris reponit, qui, solemn-
i extensa cantata, cum cubiculo et sacerdotibus ad
templum Sanctæ Deiparæ Phariabit ; patricii vero,
fausta ei precati, discedunt. Sic postea, si jussert
imperator, accessuntur patricii, unaque cum eo in
templo Sanctæ Deiparæ sacris intersunt ; sin minus,
extra templum in Sancti Stephani in hippodromo
sacroo ritus celebrant. Parato vero convivio, missus
afferuntur, et peracta divina liturgia, imperator
discedit, ac venerandæ mensæ suæ in Justiniani
triclinio in scaramangio, quo etiam convivæ in-
dulti sunt, assidet : ante processionem enim om-
nes mutatorias sumunt.*

B *ante processionem enim omnes mutatorias sumunt.*

V. Sciendum est, si in eum diem Annuntiatio
sanctissimæ Virginis inciderit, eam ita celebrari :
104 *Imperator, sicut supra demonstratum est,
procedit, omnia ordine in oratoris daphnes per-
agens, observatis iis ritibus, quos solet in die Pal-
marum observare. Sacerdotes tantum, sacris in
Sancti Stephani celebratis, in processione ad palatium
abeunt ; imperator autem ad suum cubiculum,
tempus expectaturus, se confert. Quo appropin-
quante, cerimoniaris præpositum, hic imperatore-
rem admonet, qui octagonum ingressus, tunica sua
per vestitores, ut mos est, induitur, et præfectis
cubiculo ipsum comitantibus, per augustale transit,
perque stenum seu auream manum digressus, ad
onopodem ascendit, in cujus ænea porta constitutum
patricii et strategii excipiunt. Dum autem procedunt
et adorant, præpositus cerimoniaris a mandato sig-
num dat, is dicit : « Jubele. » Inle omnibus rite
peractis, quæ supra in processione Annuntiationis
breviter explicuimus, discedit. Sciendum, festo
Palmarum die Augustam quoque vela, æque ac
imperatorem, admittere, et dum ab ipsam eo ritu,
quo ad imperatorem ingrediuntur, ab ipsis cruces
accipere solere.*

τὰ βῆλα (49) ὁμοίως τῷ βασιλεῖ, καὶ τοὺς σταυροὺς
εὕτως καὶ ἐπ' αὐτῆς.

CAPUT XXXIII.

D *Observanda in sancta et magna feria quinta, et de
imperatoris circuitu in gerocomiis.*

*Imperator a palatio hora prima aut secunda ad
hippodromum procedit. Equo autem ibi conscenso,
comitantibus eum, qui solent, ad gerocomia abit,*

et ab iisdem viris, orphanotropho nempe atque xeno-
docho, accipit Augusta cruces, a quibus impe-
rator acceperat.

ut verba a Propheta, aut potius a Domino prolata impleat : « Sparsit munera, dedit pauperibus, justitia ejus in sæcula sæculorum manet : ditans omnes et sublevans ex inexhaustis thesauris, quos ipsi Deus donavit. » Omnibus, quæ solent in singulis gerocomiis peragi, observatis, ad palatium revertitur, instructoque convivio, missus afferuntur, et invitati quidem amici remanent, cæteri vero ad sua domicilia absunt. Hora autem divinæ liturgiæ instante, templum Sanctissimæ Deiparæ Phari imperator sacrorum rituum celebrandorum causa ingreditur, et si jubet, 105 patricii vocantur, et qui una cum ipso sacra celebrant ; sin minus, ad templum Sancti primi martyris Stephani progressi, sacras ibi cerimonias peragunt, et si ita imperatori visum fuerit, patricii advocantur. Divina autem liturgia finita, is in narthece ejus templi in scamno sedet, et magistri, patricii, præpositi et reliqui ingressi, e manu ejus singuli duo poma et cinnamomum accipiunt. Si vero ibi considerare imperatori non libuerit, abit ad imperatoriam cameram chrysotriclini ibique in scamno considet, omnes prædictas cerimonias observans. Illi vero, osculati imperatoris manus, post faustas acclamationes discedunt, et posthac ipse imperator abit suæque pretiosæ mensæ cum amicis, quos eo die invitari jussit, assidet. Sciendum autem est, mutatorias hoc die non indui solere.

ζόμενοι τὰς τοῦ βασιλέως χεῖρας, ἐξέρχονται ὑπερευχόμενοι αὐτόν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς καὶ καθίεται ἐπὶ τῆς τιμίας αὐτοῦ τραπέζης μετὰ φίλων, οὓς ἔν ἡμέρᾳ αὐτῇ ἡμέρᾳ καλεῖται. Ἰστέον δὲ, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀλλήλῃμα οὐκ εἰσὶν.

CAPUT XXXIV.

Observanda in magna vigilia, et quomodo celebrari soleat.

Circa horam secundam imperator circum ingressus, equum conscendit et Blachernas petit, ibique templum ingressus ad sacras januas pergit, ubi cum cereis ardentibus precatus, oratorium ingreditur, et sumpto thuribulo, illud circulatim incensat, et postquam novo instrato sacram mensam vestivit, apocombium inibi reponit, perque obliquitate egressus, templum Sacri Sepulcri petit, et cereis ibi in precatione, ut ipsi mos est, ante sacras januas accensis, inque sacrarium ingressus, sumpto thuribulo, sa-

VARIÆ LECTIONES.

²¹ συλλειτουργοῦντας R., συλλειτουργοῦν superscripto τ cod., συλλειτουργοῦνται ed. ²² τελοῦνται R. ex eodem cod. compendio, τελοῦνται ed. ²³ ἢ δὲ ed. ²⁴ καθίζονται cod. ²⁵ Verba : ἐν Βλαχέρναις - ἀπέρχεται om. ed., addit R. in notis.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(50) Proclamabat præco hæc ipsa verba etiam in pontificum Romanorum inauguratione, ut legisse in ceremoniali tali quodam recordor.

(51) Ratio linguæ flagitat Θεοῦ.

(52) Jam aliquoties habuimus, *missæ sunt*, id est consistoria procerum, qui processerant seu in aula convenerant, dimittuntur ; quo facto, abeunt aliqui, alii manent, jussi nempe cum domino epulari.

(53) Est idem atque προσευχάδιον, nempe scabellum, quale præfixum est altarum nostrorum ἄμβωβος πλαγίαις, et illi, ubi corpus Christi, et illi, ubi sanguis ejus dispensatur ; super quo flexis

ἀπέρχεται ἐν τοῖς γηροκομίοις, ἐκκληρῶν τὴν παρὰ τοῦ προφήτου, μᾶλλον δὲ τοῦ Κυρίου, εἰρημένην φωτὴν : Ἐσκόρπισεν (50), ἔδωκε τοῖς πένησιν, ἢ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος-πλουτοποιῶν ἅπαντας καὶ παραμυθούμενος ἐκ τῶν παρὰ Θεῷ (51) δεδωρτημένων αὐτῷ ἀνεξαντλήτων θησαυρῶν. » Ἐκτελέσας δὲ ἅπαντα τὰ κατὰ συνήθειαν ἐν ἐκείτῃ γηροκομίᾳ, ὑποστρέφει ἐκ τῆς καλαίης, καὶ στοιχιθέντος τοῦ κρητωρίου, γίνονται μένσαι (52), καὶ οἱ μὲν κληθέντες φίλοι μένουσιν, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπέρχονται ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτῶν τόποις. Καταλαβοῦσθαι δὲ τῆς ὥρας τῆς θείας λειτουργίας, εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ ναῷ τῆς Ἱεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου πρὸς τὸ ἐκτελέσαι τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ εἰ καλεῖται ὁ βασιλεὺς, προσκαλοῦνται οἱ πατρικιοὶ, καὶ συλλειτουργοῦντας ²¹ αὐτῷ, εἰ δὲ μήγε, ἐξέρχονται ἐν τῇ ναῷ τοῦ Ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου, ἐκεῖσε τελοῦντες ²² τὴν θείαν λειτουργίαν, καὶ εἰ καλεῖται ὁ βασιλεὺς, προσκαλοῦνται οἱ πατρικιοὶ. Τῆς δὲ θείας λειτουργίας τελεσθείσης, καθίεται ἐν τῇ ἀνάγκῃ τοῦ αὐτοῦ ναοῦ ἐν τῇ σκάμῃ, καὶ εἰσελθόντες οἱ τε μαγίστροι καὶ πατρικιοὶ, κραιπίστοι καὶ λοιποὶ, λαμβάνουσι διὰ χειρὸς τοῦ βασιλέως ἀνά μύλων δύο καὶ ἐνὸς κινναμώμου. Εἰ δὲ ²³ οὐ καλεῖται ὁ βασιλεὺς καθιστάναι ἐν τοῖς ἐκείσιν, ἀπέρχεται ἐν τῇ βασιλικῇ καμάρᾳ τοῦ χρυσοτρικλίνου, καὶ καθίεται ²⁴ ἐν τῇ ἐκείσιν ὄντι σκάμῃ ἐπιτελών πᾶσαν τὴν προβῆθηταὶν διανομήν. Αὐτοὶ δὲ ἀπε-

C

ΚΕΦΑΛ. ΑΔ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ μεγάλῃ Παρασκευῇ, καὶ ὅσα ἐν αὐτῇ τελεῖται.

Περὶ ὥραν δευτέραν ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ Ἰπποδρομίᾳ, ἵππεύει ἐκεῖσε καὶ ἀπέρχεται ἐν Βλαχέρναις ²⁵, καὶ εἰσελθὼν ἐν τῇ ναῷ, ἀπέρχεται μίχρη τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ ἄψας κηρούς καὶ εὐξέμιονος, εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ λαβὼν θυμιατόν, θυμῆ κυκλόθεν, καὶ ὑκαλλάξας τὴν ἁγίαν τράπεζαν, τῆσιν ἐν αὐτῇ ἀποκόμβιον, καὶ ἐξελθὼν διὰ τῆς πλαγίας, εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοροῦ, καὶ ἄψας κηρούς εἰς τὸν αὐτὸν ναὸν ἐν τῇ προσευχῇ (53) αὐτοῦ, ὡς εἴθισται αὐτῷ, ἔμπροσθεν

D genibus preces Deo persolvunt, qui aut non valent corporis imbecillitate homo se sternere, ut qui salva dignitate non audent. Typicum ms. Monasterii Kecharitomenes (apud Du Cange v. Προσευχάδιον) : μετὰ τὴν εὐχὴν γινώσθαι τὰς συνήθεις γονυκλισίας τὰς μὲν δυνατωτέρας (scil. moniales) ἀπὸ γῆς ἀνευ προσευχάδιου τὰς ἀσθενεστέρας ἢ καὶ μετὰ τινος ὑποστηρίγματος ταπεινοῦ καὶ βήματος. Talia quoque scabella suppedanea servant nostratibus in confessionibus, ut illis genua impendant coram confessionario suo poenitentiam facientes ; item in diebus poenitentialibus publicis, quando dominica oratio in genibus a toto populo

τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ θυσιαστήριον, λαβὼν θυμιατὸν, θυμιατὴν τὴν ἁγίαν τράπεζαν κυκλόθεν, καὶ λαβὼν ἀποκόμβιον, τίθησιν αὐτὸ ἐν τῇ ἁγίᾳ, τραπέζῃ, καὶ εἰθ' οὕτως ὑποστρέψας εἰσέρχεται ἐν τῷ παλατίῳ, εἴτε ἑφιππος, εἴτε τοῦ πλοῦς (54). Καὶ περὶ ὥραν τρίτην ἢ καὶ τέταρτην τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀπέρχονται οἱ πατρίκιοι ἀπὸ κελεύσεως ἐν τῷ ναῦ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, ὅπως, τελοῦντος τοῦ πατριάρχου τὰς θείας κατηχήσεις (55) ἐν τῷ αὐτῷ ναῦ, τύχουσιν ἐκεῖσε. Ἰστέον δὲ, ὅτι, εἰ μὲν πρὸ τῆς τριτοῦκτης ὑποστρέψει ὁ βασιλεὺς ἀπὸ Βλαχέρνας, εἰσέρχεται πρῶτον ἐν τῷ βεστιαρίῳ (56), καὶ ἐκβάλλει (57) τὴν τε χρυσοῦν τράπεζαν μετὰ τῶν λοιπῶν χρυσοῦν σκευῶν τῶν μελλόντων καθυπουργῆσαι τῇ διακαινησίμῳ ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ, καὶ εἰθ' οὕτως τελοῦσι (58) τὴν τριτοῦκτην, καὶ προσκυνοῦσι τὴν τιμίαν λόγχην (59). Ὁμοίως εἰσέρχονται καὶ οἱ πατρίκιοι ἀπὸ κελεύσεως μετὰ τοῦ κουβουκλείου, πρωτοσπαθάριοι τε καὶ οἱ ἐπὶ τῶν οικειῶν, προσκυνήσαντες καὶ αὐτοὶ τὴν τιμίαν λόγχην, καὶ ὑπερσεξάμενοι τὸν βασιλέα, ἐξέρχονται. Εἰ δὲ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

recitatur. Est igitur hic loci ἡ προσευχὴ αὐτοῦ, nempe imperatoris, statio vel sedes imperatoris in ecclesia Blachernensi, cum adjuncto scabello genuali, peragendæ ejus devotioni inserviens, quæ erat ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν. Dubium non est, ad cancellos tribunarum reliquarum quoque sacram ædium posita fuisse talia scabella, super quibus preces diceret imperator antequam in tribunam intraret. Noster deinceps, p. 107, βασιλίδιον appellat.

(54) Ita quoque M. Subintell. διὰ vel μετὰ vel ἀπὸ. Gonf. col. 424.

(55) Debat igitur patriarcha CPTanus die Veneris caro dicto vel magno homiliam in æde Blachernensi recitare. Olim initio rei Christianæ pene nullæ erant conciones seu conventus sacri absque homilia. Sed prolapsis ad superstitionem et ignorantiam cum litterarum omnium, tum veri quoque Christianismi Græcis, abierunt in desuetudinem homiliæ, raroque tale quid auditur in ecclesiis Græcis hodie, nisi forte hieromonachus aliquis egregie doctus admirationem et laudes mereri, et dierum festorum majorum (nam illis pene solis talis habetur honor) illustrare festivitatem velit. Ut in Ecclesia Latina, ita quoque in Græca officium perorandi a sacerdote avulsam fuit.

(56) Vestiarium non tantum dicebatur illis sæculis conditorium suppellectilis vestiaris, sed omnis omnino pretiosæ suppellectilis horreum, thesaurus, gazophylacium, ut e Nostro patet, qui p. 267 et II, 43. p. 388., quo de expeditione Cretensi agit, recenset ea, quæ ad vestiarum pertinuerint, et ex eo erogata fuerint in usum castrensis expeditionis. Vid. Du Cange v. Βεστιαρίον et Vestiarium, et ad Alexiad. p. 285. Goar. ad Codin. p. 53, Guther. p. 658. idem I. I. Themat. c. 1. μινσοῦριζ memorat ἀργυρᾶ, ἅπερ κεῖται ἐν τῷ βασιλικῷ βεστιαρίῳ. Hinc quando vestiarium vestium in species designare vellent, addebant plerumque commemorationem vestium, ut continuator Constant. p. 86, βεστιαρίον appellat τῶν ἀποθησαυριζομένων πέπλων ἐκεῖσε σθητικῶν. Ita quoque hodiernum thesaurus cimeliorum regaliū garde-robe appellatur. Henricus Knython ad A. 1381.: *Juravit, quod credidit, quod non esset aliquis rex christianus, habens meliorem gardropiam. Num, ut dixit, tanta erat copia vasorum et jocalium de argento, etc.* [Vestiarium

crumaltare circulatim incensat et apocombicum in eo reponit, et sic ad palatium aut equo aut nave rursus revertitur. Circa horam tertiam aut quartam ejus diei patricii a mandato ad Sanctæ Irenes templum procedunt, ut patriarchæ divinam catechesin in hoc templo peragenti adsint. Sciendum vero est, imperatorem, si ante tertiam et sextam e Blachernis non revertatur, primum in vestiarium ingredi, aureaque mensa et reliquis vasis, quæ in aureo triclinio in renovatione adhiberi debent, inde amotis, tertiam et sextam ibi celebrare aureamque lanceam adorare. 100. Eodem ritu patricii a mandato cum cubiculariis, protospathariis et præfectis domesticorum, sacram lanceam adoraturi, ingrediuntur, quo facto, fausta imperatori apprecati, discedunt. Si vero post tertiam et sextam imperator a Blachernis, ea scilicet ibi jam celebrata, redeat, venerandam lanceam cum diotis in Pharo adorat, deinde vestiarium ingressus, vasa, ut supra monuimus, inde removat. Porro sciendum est, imperatorem etiam nave ad Blachernas abire, et sacrum bema Sancti Sepulcri

Augustæ memoratur Script. post Theophan. p. 89.]

(57) Expromi inde se præsentē et in chrysotriclini atrio illo, in quo sacræ epulæ fiunt, deponi jubet. Καθυπουργεῖν et ὑπουργεῖν in specie de servitio triclinari seu epulari adhiberi, supra jam dixi.

(58) Nempe sacerdotes palatini Deiparæ Phari, in cujus æde sacram lanceam, qua Christi latus perfossum jactabatur, asservabatur, ut e p. 106 constat. Sensus igitur hujus loci hic est: Si imperator ante tertiam et sextam abeat ex æde Blachernensi, eum protinus in vestiarium, hoc est gazophylacium, tendere, et inde expromi coram se curare suppellectilem triclinarem auream, crateres, discos, missoria, etc., quæ septimana Paschali in solemnibus epulis, quibus excipienda tunc erat tota comitativa, servire deberent, eoque negotio confecto abire ad Deiparam Phari, ibique audita tertia et sexta, sacram lanceam adorare. Si vero tertiæ et sextæ cantandæ intersit in æde Blachernensi, tunc eum illinc directæ ad C. V. Phari tendere, ibique adorata lancea, in vestiarium, quæ ordinanda sint, ordinare.

(59) Mirum est, hujus lanceæ mentionem in epistola Alexii apud Du Cange ad Alex. p. 336 non fieri, in qua reliquiæ sanctorum CPLi, ut ferebant, asservatæ magno numero exponuntur. Magna in fama erat ævo medio CPLis ob abundantem copiam sacrarum reliquiarum. V. Du Cange CPLi. Christ. III. p. 4. [Fulcher. Carnotens. in Gestis Francor. peregrinor. laudat CPLin *ob auri, argenti, palliorum et reliquiarum usum* p. 386.] Forte ex eo, quod in supra memorata epistola lanceæ mentio non fit, impostura possit argui. Contendit quidem Du Cange eam epistolam genuinam esse. Verum sunt multa, quæ spuriam et a Latino semibarbaro confictam esse prædunt; et inter alia hoc de lancea desumptum argumentum, quam non omisisset Alexius nominare, si revera hanc epistolam scripsisset. Verum norat auctor ejus Latinus, reges Francos Hierosolymitanos lanceæ possessionem sibi arrogare. Propterea non poterat eam inter cimelia imperii CPTani numerare. Omisit quoque omphorium et reliquas fascias B. Virginis et alia quæ CPTani possidere jactabant.

ornare, deinde reversum in veste quam semper gestat, ad gerocomia cyphes abire, ac rogis seu donis senibus et infirmis distributis, ad palatium reverti. Ἄ μετα τῆς τριτοῦκτης ὑποστρέψει ἀπὸ Βλαχέρνας, ὡς τελέσας ἐκείσε πρῶτον τὴν τριτοῦκτην, προσκυνεῖ τὴν τιμίαν λόγχην μετὰ τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων ἐν τῷ φάτρῳ, καὶ εἰθ' οὕτως εἰσέρχεται ἐν τῷ βεστιαρίῳ, καὶ ἐκβάλλει τὰ σκεῦη, ὡς προείρηται. Ἰστίον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ πλοῦς ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐν Βλαχέρνας, ἀλλ' οὖν καὶ φιλοκαλεῖ (60) τὸ ἄγιον βῆμα τῆς Ἁγίας Σοφοῦ, καὶ ὑποστρέψας ἀπὸ ἱματίου, εἰσέρχεται εἰς τὰ γηροκομεία τῶν κώφης, καὶ βροχέας τοὺς γέροντας καὶ λωβοὺς (61) καὶ ὑποστρέφει εἰς τὸ πλάτιον.

CAPUT XXXV.

Observanda in sancto magnoque Sabbato.

L Circa horam tertiam cubiculum mutatorias submit, et a mandato metastasimum sive solemnibus processio per cerimoniarium in lauslaco indicitur, praefecti barbati per januam aeriarii privati in semicirculum secretæ phialæ triconchi abeunt. Imperator autem, a cubiculo stipatus, ab aureo triclino per porticum quadraginta sanctorum, sago indutus, ad semicirculum secretæ phialæ triconchi abit, deinde, omnibus comitantibus, per apsidem et daphnem digressus, cereus in oratoris, quæ ibi sunt, accendit et cubiculum augustalis intrat. Tunc patricii, domestici et omnis senatus tunicas atrabaticas, praefecti cubiculo vestes tyrias, praepositi leontaria aureis limbriis induunt. Tempore veniente, imperator dibetesium paganum et tunicam hubernam gestat, et a praepositis cæterisque cubiculi praefectis stipatus, per augustale et stenum seu auream manum ad onopodem abit, in cujus aenea porta con-

ΚΕΦΑΛΑ. ΑΕ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῷ ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ Σαββάτῳ.

Α'. Περὶ ὧραν τρίτην ἀλλάσσει τὸ κουδουκλείον, καὶ ἴδεται ἀπὸ κελύσεως μεταστάσιμον (62) διὰ τοῦ τῆς καταστάσεως ἐν τῷ λαυσιακῷ, καὶ οἱ μὲν βαρβατοὶ ἄρχοντες διέρχονται διὰ τοῦ μονοθύρου τοῦ ὄντος ἐπὶ τὸν ²⁶ εἰδικόν, καὶ ἐξέρχονται ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ ²⁷ τῆς μυστικῆς φιάλης τοῦ τρικύγχου. Ὁ δὲ βασιλεὺς δεηριγεύμενος ὑπὸ τῶν τοῦ κουδουκλείου, ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦ χρυσοτρικλίνου, καὶ διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν τῶν ἁγίων μ', φορῶν σαγίον, καὶ ἐξέρχεται ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τῆς μυστικῆς φιάλης τοῦ τρικύγχου, εἰθ' οὕτως διέρχεται, δεηριγεύμενος ὑπὸ πάντων, διὰ τε τῆς ἀψίδος καὶ τῆς ἐσφνης, ἅπτων ἐν τοῖς ἐκείσε οὖσιν εὐκτηρίοις κηρίαι, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ κραιτῶνι τοῦ ἀγρουστέως. Καὶ ἀλλάσσουν οἱ τε πατρικοί, δομέστικοί τε καὶ ἡ σὺγκλητος ἅπαντα ἀτραβατικά (63) χλανίδια, ὁμοίως καὶ οἱ τοῦ κουδουκλείου ἄρχοντες περιβόδονται χλανίδια τόρεα, οἱ δὲ πραιπόσιτοι λεοντάρια (64)

VARIE LECTIONES.

²⁶ ἐπὶ τὸ ed. ²⁷ ἡμικύκλιῳ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(60) *Abstergit, everrit*, verriculo nempe e plumis pavonum facto. In genere est φιλοκα εἶν comere, mundare, parare, ornare. Hinc Latini suum *filoparis, ornatus*, sumpserunt. Ut φιλοκαλεῖν est studere efficere, ut aliquid pulchrum appareat, affectare decorum et honestum, ita Latini hybrida vox *filoparare* est studere efficere, ut aliquid *paratum*, id est ornatum, comptum appareat, et *philoparis*, res, cui conficiendæ studium paraturæ seu ornatus et decoris fuit adhibitum, elegans, scita, speciosa. Vid. Du Cange h. v.

(61) Λωβοί, ut plerisque placet, dicuntur recentioribus Græcis scriptoribus, qui Latini *leprosi*, tametsi hac voce *mutilati* generatim intelligi possint. Verba sunt Du Cangii in Gloss. Gr. h. v. Idem in CPLi Christ. 4, 9. § 17, ex Zonara docuit, ita appellari τοὺς τὰ σώματα λελωσμένους ἢ τῆς νόσου τῆς ἱερᾶς καὶ τοὺς λελερωμένους. Aeneas Gazæus p. 39, 7 ed. Barth. λελωσμένον pro *leproso* posuit, et apud Cedren. p. 319, opponuntur λελωσμένοι et πεπρωμένοι, ubi vid. Xylander et Goar. ad Cedr. p. 399. Λώδη apud Theophan. modo *tabes* redditur p. 59. modo *tabes* p. 136, modo *contagium* p. 142. Vid. Combesis. ad Theoplun. pag. 71. Cæterum non erat cur de probitate vocis λωδός dubitarent viri docti ad Themiet. p. 247; vid. not. p. 500. *Lazaros* et *leprosus* vocabant medio ævo tales miseros: unde talia nosocomia nostrates adhuc *Lazaros*, Batavi autem *Leprosenhuisen* dicunt; non quod omnes illuc depositi leprosi essent, sed plerique. Ad leprosus non tantum pertinebant scabiosi, pleurosi, sed etiam læe gallica infecti. Luem illam vetustis jam temporibus in humanum genus sævisse, non obscure colligitur veterum testimonio. Unum citabo satis luculentum ex Isidoro Mercatore, sæculi vii, ut reputatur, scriptore: Pro his, qui in *animalibus* (ex concubitu cum animalibus) ut ani-

malia fracescunt [computrescunt] vel in masculis [id est ex ἀρρενοκοιτίας] *leprosi efficiuntur*. Aliud exemplum in dissert. observationes medicas ex Arabum monumentis exhibentis protuli ex Abi Ozeiba et possent hujus rei plura dari argumenta, si locus hic esset.

(62) Jubentur proceres reliquique officiales, quibus negotium est in tribunalibus Lausiaci, feriari et missa facere ea, in quibus sunt; verbo, *jubentur abire* et clauduntur expeditionibus rerum destinate dietæ.

(63) De vestibus atrabaticis quod dicam post *Da Cangium* in Gloss. Lat. h. v., non habeo. Sædum constat, cujus coloris fuerint et quomodo formate, vilosæne, an læves, crassæ, an tenues, lanæ an cotoneo vel serico. Videntur tamen atri aut subobscuri coloris fuisse, quia plerumque in lectu adhiberi solebant. Forte igitur ab atro colore sic sunt dictæ. Sed derivant viri docti ab *Atrabatibus*, uti fabricatæ fuerint. Si proba est etymologia Frischii in Lexico Germanico, *Rasch*, notum genus paxilanei apud nos, ab *Arras*, urbe Belgica, derivans in voce *Arrasch*, constat jam, quid fuerint *Atrabaticæ* vestes. Verum propius a vero videtur abesse altera ejusdem vocis derivatio, ab ipso in v. *Rasch* proposita, a *rasum*. Si atrabaticæ ab *Atrabatibus* repetendæ, et eadem sunt cum *vestibus* vel *panni aruzzo* (de quibus vid. Du Cange h. v.) sunt quoque eadem cum *vestibus arest*, de quibus idem in Du Cange h. v. inter alia hunc locum habet ex veteri libro: *Tres magni panni pendali* [id est vela; consulti in quorum quolibet continentur sex panni et arest.

(64) Id est vestes cum intextis leonum figuris, ut λευκολέοντες in specie erant vestes cum intextis leonibus in fundo vel campo candido.

χρυσόταβλα. Καὶ καταλαβόντος τοῦ καιροῦ, περιβαλ-
 λόμενος ὁ βασιλεὺς διβητήσιον τὸ παγανὸν (65) καὶ
 χλανίδα τὸν ὀψίμαρον (66), καὶ δριγυεῦμένος ὀπό
 τε τῶν πραιποσίτων καὶ λοιπῶν ἀρχόντων τοῦ κου-
 βουκλείου, διέρχεται διὰ τε τοῦ αὐγουστέως καὶ τὸν
 στενοῦ, ἤγουν τῆς χρυσῆς χειρὸς, καὶ ἀπέρχεται
 πύλῃ τοῦ ὀνόποδος, δέχονται αὐτὸν ἐκεῖσε πατριῖοι
 τῷ τῆς καταστάσεως ἀπὸ κελεύσεως, καὶ λέγει, «
 Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. »

Β'. Καὶ δριγυεῦμένος ὑπ' αὐτῶν πάντων, ἐξέρ-
 χεται ἐν τῷ κόνσιςτωρίῳ, καὶ στάντος ἐν τῷ κα-
 μελαυκίῳ ἐπὶ τοῦ πορφυροῦ λίθου, πίπτουσι αὐθις
 οἱ πατριῖοι καὶ ἡ σύγκλητος, καὶ λαβὼν νεύμα ὁ
 πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ σιλεντια-
 ρίῳ, κάκεινος λέγει· «Κελεύσατε·» αὐτοὶ δὲ ὑπερ-
 εὔχονται τὸν βασιλέα· «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς
 χρόνους.» Κάκειθεν δριγυεῦμένος ὑπὸ πάντων αὐ-
 τῶν, διέρχεται διὰ τε τῶν ²⁸ ἐξκουβίτων καὶ τῶν
 σχολῶν, καὶ ἐξέρχεται διὰ τῆς μικρᾶς πύλης τῆς
 χαλκῆς ²⁹ τοῦ χυτοῦ, καὶ ἀπέρχεται μέχρι τοῦ ἁγίου
 φρέατος. Τὰ δὲ μέρη δέχονται τὸν βασιλέα ἐν ταῖς
 στάσεσιν αὐτῶν, σφραγίζοντα τὸν βασιλέα καὶ μό-
 νον, λέγουσι δὲ καὶ οἱ νοτάριοι καὶ οἱ μαῖστορες, ὡς
 εἴθισται αὐτοῖς, τοὺς ἰάμβους. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰσελ-
 θὼν ἐν τῷ ἁγίῳ φρέατι καὶ ἄψας κηρὸς, δέχεται
 παρὰ τοῦ πατριάρχου ἐν τῷ ἁγίῳ φρέατι, καὶ προσ-
 κυνήσαντες ἀμφοτέρω ἀλλήλους καὶ ἀσπασάμενοι,
 εἰσέρχονται εἰς τὸν ναὸν, καὶ ἀπελθόντες μέχρι τῶν
 ἁγίων θυρῶν, ὁ μὲν πατριάρχης εἰσέρχεται εἰς τὸ
 θυσιαστήριον, ὁ δὲ βασιλεὺς, στὰς ἔμπροσθεν τῶν
 ἁγίων θυρῶν, καὶ ἄψας κηρὸς καὶ εὐξάμενος, εἰσ-
 ἔρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ μετὰ τὸ ὑπαλλά-
 ξαι τὴν ἁγίαν τράπεζαν τὰς αὐτῆς ἐνδοτάς, λαμβά-
 νει παρὰ τοῦ πραιποσίτου χρυσοῦ λίτρας ρ', καὶ
 τίθεισιν αὐτάς εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν ἐν τῷ βασιμι-
 δίῳ, ἐν ᾧ ὁ βασιλεὺς ἵσταται, καὶ ἡνίκα ὑπαλλάξῃ
 τὴν ἁγίαν τράπεζαν, λαβὼν ἀποκόμβιον ἕτερον,
 ἔχον καὶ αὐτὸ χρήματα πᾶμπολλα παρὰ τοῦ πραι-
 ποσίτου, τίθεισιν αὐτὸ εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν, εἶτα
 λαβὼν παρὰ τοῦ πατριάρχου θυμιατὸν, θυμιᾷ ἐκ
 τρίτου τὸ θυσιαστήριον κυκλόθεν, καὶ ἐξέρχεται
 διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τῆς πλγίας, καὶ ἀπέρχε-
 ται εἰς τὸ σκευοφυλάκιον. Εἰσελθὼν δὲ καὶ ἄψας κη-
 ρὸς εὐχεται, καὶ εὐξάμενος θυμιᾷ τὰ σκεύη ἅπαν-
 τα, καὶ καθίεται μικρὸν μετὰ τοῦ πατριάρχου. Εἰθ' οὕτως
 εἰσέρχονται οἱ κατὰ συνήθειαν εἰσιόντες, λαμβάνουσι παρὰ
 τοῦ σκευοφύλακος νάρδον, καὶ εἴθ' οὕτως ἀνίσταται ὁ
 βασιλεὺς, καὶ ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ σκευοφύλακίου, διέρχεται
 διὰ τοῦ γυναικίτου νάρ-
 θηκος (67), ἐν ᾧ καὶ τὴν συνήθη στάσιν κίετῃται· αἱ
 τῆς αὐτῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας διακόνισσαι, καὶ

A stitutum patrioii et strategi excipiunt, et postquam
 in terram procubuerunt, præpositus ceremoniaro a
 mandato signum dat, is dicit : « Jubete, » ipsi im-
 peratori apprecantur : « In multa bonaque tem-
 pora, etc. »

εἰς τὸν ὀνόποδα, καὶ στάντος αὐτοῦ ἐν τῇ χαλκῇ
 καὶ στρατηγοί, καὶ πεισόντων νεύει ὁ πραιπόσιτος
 «Κελεύσατε·» καὶ αὐτοὶ ὑπερεὔχονται τὸν βασιλέα

II. Deinde ab his omnibus stipatus, ad consti-
 torium abit, ¹⁰⁷ et dum sub camelaucio in porphy-
 retico lapide stat, rursus patrioii et senatores pro-
 cidunt, et postquam præpositus signum ab impera-
 tore accepit, silentiario annuit, qui dicit : « Jubete, »
 cæteri faustum ac diuturnum imperium principi
 apprecantur. Inde, his omnibus comitantibus, per
 excubias scholasque transit, perque parvam œneam
 portam chyti ad sanctum puteum venit. Factiones
 imperatorem in suis stationibus accipiunt, et lau-
 tum cruce signant, notarii vero et magistri, at ipsis
 mos est, iambos recitant. Imperator sacrum puteum
 ingressus, cereos accendit, et a patriarcha in sancto
 puteo excipitur, ubi, postquam se invicem adora-
 runt ac salutarunt, templum intrant, et ad sanctas
 januas progressi, patriarcha sacrarium intrat. Im-
 perator ad sacras januas constitutus, cereos accen-
 dit, et precatus sacrarium intrat, mutatoque sacri
 altaris instrato, a præposito centum libras auri su-
 mit, qui eas in gradu ponit, in quo imperator stat,
 novoque instrato imposito, aliud apocombium, quod
 et ipsum admodum pretiosum est, a præposito sa-
 mit inque sacra mensa offert, deinde suffimentis a
 patriarcha acceptis, sacrarium in circulo ter incen-
 sat, perque sinistram obliquitatis partem ad locum
 ubi vasa asservantur, abit. Ingressus vero cum cere-
 is ardentibus, precatur, deinde vasa omnia incen-
 sat et paululum cum patriarcha considet. Posthac
 cubicularii et reliqui præfecti, qui pro more intrare
 solent, ingressi, a thesaurario nardum accipiunt,
 imperator vero surgit, et a scenophylacio egressus
 per gynæceum narthecis, ubi solitam stationem
 suam diaconissæ Magnæ Ecclesiæ habent, transit
 perque sinistram bematis portam, accepto a patriar-
 cha benedictione, egreditur.

Eἰθ' οὕτως εἰσέρχονται οἱ τοῦ κουβουκλείου καὶ οἱ
 κατὰ συνήθειαν εἰσιόντες, λαμβάνουσι παρὰ τοῦ
 σκευοφύλακος νάρδον, καὶ εἴθ' οὕτως ἀνίσταται ὁ
 βασιλεὺς, καὶ ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ σκευοφύλακίου, διέρχεται
 διὰ τοῦ γυναικίτου νάρ-
 θηκος (67), ἐν ᾧ καὶ τὴν συνήθη στάσιν κίετῃται· αἱ
 τῆς αὐτῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας διακόνισσαι, καὶ

VARIÆ LECTIONES.

²⁸ διὰ τῶν ed. ²⁹ πύλης καὶ χαλκ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(65) Dibitium, genus superhumeralis non
 valde prolixi, paganus, hoc est auro et splendore
 omni carens, quale geritur in luctu, (et sane luctus
 Christianorum maximus ille est, quem ob Christi
 mortem instituunt), et quando imperator paganus,
 hoc est λιτός, ab omni pompa remotus, velut latere
 cupiens procedit.

(66) Quid hæc vox sibi velit, ne conjectura qui-

dem assequor. Quamvis enim succurrat, forte sic
 dictam esse illam chlamydem, quod vesperæ, ὀψί
 τῆς ἡμέρας, gestaretur, obstat tamen, quod hæc
 mane fieri dicantur.

(67) Nihil plus præstant M. ; nihil tamen
 minus deesse quædam dubio vacat, forte ex p. 110
 supplenda.

ἐξέρχεται διὰ τῆς ἀριστερᾶς πύλης τοῦ βήματος (68) καὶ ἐπιδίδωσιν αὐτῷ ὁ πατριάρχης εὐλογία.

III. Postquam ambo per angustam porticum S. A Nicolai, quæ pone bema est, transiere, ad sanctum puteum abeunt, ubi patriarcha imperatori rursus benedictionem dat: post mutuam vero salutationem, omnibus comitantibus, imperator egreditur, perque parvam portam æneam ad consistorium usque procedit, 108 ubi senatores, fausta ipsi precantes, adsunt. Cum vero ad stenum venit, patricii ibi congregati felicia apprecantur, unde in palatium ingreditur, ubi, convivio parato, missus afferuntur, omnesque mutatorias deponunt, amici vocati manent, cæteri vero ad suas quisque ædes discedunt. Cubiculum circa horam nonam vestes mutat, et tempore divini officii appropinquante, imperator ad sacram missam celebrandam in pharum abit, et, si jusserit, patricii intrant unaque cum ipso sacra celebrant, sin minus, ad circum abeunt et ibi in templo S. protomartyris Stephanis sacram liturgiam celebrant. Cum vero Psaltes: « Deus, resurge » inchoaturus est, cubicularii extra aureas cortinas suspensa vela tenentes, astant, et dum hymnum: « Deus, resurge, » orditur, æqualiter extendentes, vela exteriora tollunt manentque tantum aurea. Divino officio peracto, postquam ibi congregati exclamarunt: « Conservet Deus imperatorem nostrum? » statim organum in tripetone collocatum pulsatur, imperator egressus, venerandæ mensæ suæ, scaramangio albo clavis aureis indutus, assidet, cum quo amici invitati partim albis, partim variegatis scaramangiis induti assident: præfecti cubili, depositis mutatoriis, discedunt, spatharocubicularii vero et cubicularii, mutatoriis exutis, in soaramangiis imperatori astant. C βασιλεὺς καθίσταται ἐπὶ τῆς τιμῆς αὐτοῦ τραπέζης, φορῶν σκαραμαγγίον διασπρον χρυσόκλαδον, καθίζονται καὶ οἱ κληθέντες φίλοι, οἱ μὲν ἀπὸ σκαραμαγγίων λευκῶν, οἱ δὲ χροακῶν (68*), εὐθέως δὲ οἱ μὲν ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου ἀπαλλάξαντες ἀναχωροῦσι, οἱ δὲ σπαθαρακουβικουλάριοι καὶ κουβικουλάριοι ἀπαλλάξαντες, παρίστανται ἀπὸ σκαραμαγγίων.

IV. Sciendum est, si festum Annuntiationis in eadem diem sancti Sabbati incidat, imperatorem ad S. Sophiæ abire, et ibi ritus omnes magni Sabbati supra recensitos tum in sanctæ mensæ instrato mutando, tum in sacrarii incensatione auricæ oblatione servare, et inde egressum, ut ei mos est, ad custodiam vasorum abire. Ibi enim postquam omnia, quæ supra tradidimus, peregit, per supra commemoratam portam egreditur, et benedictione ibi a patriarcha accepta, per angustam S. Nicolai porticum ad sacrum puteum abit, acceptaque rursus benedictione, ad mediam, ob festum Annuntiationis in palatium abiturus, 109 non procedit, sed reversus, parvam portam in sancto puteo, ubi in

Γ. Καὶ διελθόντες ἀμφοτέροι διὰ τοῦ ὄπισθεν τοῦ βήματος στενοῦ διαβατικοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἀπέρχονται μέχρι τοῦ ἁγίου φρέατος, καὶ αὖθις ἐπιδίδωσι ὁ πατριάρχης τῷ βασιλεῖ εὐλογίας, καὶ ἀμφοτέροι ἀλλήλους ἀσπασάμενοι, ἐξέρχεται μὲν ὁ βασιλεὺς, θρηγνεύμενος ὑπὸ τῶν προειρημένων πάντων, καὶ εἰσέρχεται διὰ τῆς μικρᾶς πύλης τῆς χαλκῆς, καὶ μέχρι τοῦ κοινοστρωρίου ἐλθὼν, μένουσιν ἐκεῖσε οἱ τῆς συγκλήτου, ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα. Καὶ καταλαβόντος αὐτοῦ τὸ στενὸν, μένουσιν ἐκεῖσε οἱ πατρίκιοι, ὑπερευχόμενοι καὶ αὐτοὶ, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ παλάτιον, καὶ στοιχηθέντος τοῦ κλητωρίου, γίνονται μύσσαι, καὶ ἀπαλλάσσουσιν ἅπαντες, καὶ οἱ μὲν κληθέντες φίλοι μένουσιν, οἱ δὲ ἀπέρχονται ἕκαστος αὐτῶν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. Καὶ περὶ ὥραν ὁ ἀλλάσσει τὸ κουβούκλειον, καὶ καταλαβούσης τῆς ὥρας τῆς θείας λειτουργίας, εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸ ἐκτελεῖσαι τὴν θείαν μυσταγωγίαν ἐν τῷ φάρφῳ, καὶ εἰ μὲν κελύσει εἰσέρχονται καὶ πατρίκιοι καὶ συλλειτουργοῦνται αὐτῷ, εἰ δὲ μήγε, ἐξέρχονται³⁰ εἰς τὸν ἱππόδρομον, καὶ λειτουργοῦσιν ἐκεῖσε ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου. Καὶ μελλόντος τοῦ ψάλτου ἀρξασθαι τὸ, « Ἀνάστα ὁ Θεός, » ἴστανται κουβικουλάριοι, κρατοῦντες τὰ ἐξωθεν τῶν χρυσῶν βήλων κρεμάμενα βῆλα, καὶ ἠνίκα ἀρξῆται τὸ « Ἀνάστα ὁ Θεός, » παρευθὺ τανύσαντες ἐξ ἴσου, αἶρουσι τὰ ἐξωθεν βῆλα, καὶ μένουσι τὰ χρυσᾶ βῆλα καὶ μόνον. Καὶ τῆς θείας λειτουργίας τελεθείσης, καὶ ἀνακράξαντες οἱ ἐν τοῖς ἐκεῖσε· « Στερεώσαι ὁ Θεός τὸν βασιλέα ἡμῶν! » εὐθὺς αὐλεῖ τὸ ὄργανον, ὃ ἴστανται ἐν τῷ τριπέτῳ, καὶ ἐξελθὼν ὁ φορῶν σκαραμαγγίον διασπρον χρυσόκλαδον, καθίζονται καὶ οἱ κληθέντες φίλοι, οἱ μὲν ἀπὸ σκαραμαγγίων λευκῶν, οἱ δὲ χροακῶν (68*), εὐθέως δὲ οἱ μὲν ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου ἀπαλλάξαντες ἀναχωροῦσι, οἱ δὲ σπαθαρακουβικουλάριοι καὶ κουβικουλάριοι ἀπαλλάξαντες, παρίστανται ἀπὸ σκαραμαγγίων.

Δ. Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι, εἰ μὲν τύχη ἡ ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τοῦ ἁγίου Σαββάτου, ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, καὶ ἐκτελεῖ ἅπαντα τὰ τοῦ μεγάλου Σαββάτου, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται· καὶ ἐν τῇ ὑπαλλαγῇ τῆς ἁγίας τραπέζης καὶ ἐν τῇ θυμιάσει τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ἐν τῇ εἰσκομιδῇ τοῦ χρυσίου, καὶ ἐξελθὼν, ὡς εἴθισται αὐτῷ, ἀπέρχεται ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ. Καὶ τελείας ἐκεῖσε ἅπαντα, ὡς προείρηται, ἐξέρχεται διὰ τῆς ἀνωτέρω εἰρημένης πύλης· καὶ λαβὼν ἐκεῖσε παρὰ τοῦ πατριάρχου εὐλογίας, διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου διαβατικοῦ ἀπέρχεται ἐν τῷ ἁγίῳ φρέατι, καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ πατριάρχου εὐλογίας, οὐκ ἐξέρχεται ἐν τῇ μίση πρὸς τὸ ἀπελθεῖν αὐτὸν ἐν τῷ πα-

VARIÆ LECTIONES.

³⁰ εἰσέρχονται ed.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(68) Significatur porta non e tribuna in Naum, sed e Sceuophylacio seu sacristia extra ecclesiam in atrii plagam borealem educens.

(68*) Opponuntur *colores vestes albis*. Vide not. ad p. 364.

λατίῳ διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἀλλ' ὑπο-
 σρέψας εἰσέρχεται ἐν τῇ μικρᾷ πόλῃ τῇ οὖσῃ ἐν
 τῷ φρέατι, ἐν ᾗ ἴστανται ἐν ταῖς ³¹ μεγάλας προ-
 ελεύσεσιν, ἐπίδους τοῖς ψάλταις καὶ λοιποῖς τὰς
 πλουσίας αὐτοῦ δωρεὰς ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ κράζειν
 τὸν ἄργυρον. Καὶ ἐκεῖθεν διέρχεται διὰ τοῦ τρικλι-
 νου, ἐν ᾧ κρηματίζει ὁ βασιλεὺς ἐν τοῖς μεγάλας
 προελεύσεσι, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ μητατωρίῳ, καὶ
 ἀπαλλάξας τὴν στολὴν, ἣν φορεῖ τοῦ ἁγίου Σαββά-
 του, ὑπαλλάσσει τὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ στολὴν.
 Ἐξεληθὼν δὲ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἡλλαγμένους, ἀπέρχεται
 ἔμπροσθεν τῶν θυρῶν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ εὐξά-
 μενος, κρατῶν καὶ κηρούς εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσια-
 στηρίον, καὶ προσκυνήσας τὴν ἁγίαν τράπεζαν,
 ἐξέρχεται καὶ διέρχεται διὰ τῆς σωλαίας, καὶ μέλ-
 λοντος αὐτοῦ διέρχεσθαι διὰ τῆς σωλαίας, λαμβάνει
 ἀπὸ τοῦ πραιποσίτου κηρίον λιτανικίον, καὶ παρ'
 αὐτὰ ἄρχονται τὸ τροπάριον τῆς ἑορτῆς τὸ, « Σήμε-
 ρον τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὸ κεφάλαιον. » Καὶ δηρι-
 γευόμενος ὑπὸ τε τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου,
 πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν καὶ τῆς συγκλήτου,
 διέρχεται διὰ τοῦ ναοῦ, καὶ ἐξέρχεται διὰ τε ³² τοῦ
 νάρθηκος καὶ τοῦ λουτήρος. Κατελθὼν δὲ τὰ γραδῆ-
 λια τοῦ ἀθύρα, ἐξέρχεται ἐπὶ τὸ μίλιον, καὶ διοδεύων
 τὴν μέσσην, ἀνέρχεται ἐν τῷ φόρῳ καὶ τελεῖ ἐκεῖσε
 ἅπαντα ἀκρολύθως, ὃν τρόπον ἀνωτέρω ἐδηλώθη.
 Καὶ κατελθὼν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτό-
 κοῦ ἐν τοῖς χαλκοπρατείσι, τελεῖ ἐκεῖσε τὴν θείαν
 λειτουργίαν μέχρι τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐ-
 αγγελίου κατέρχεται διὰ τῆς ξυλίνης σκάλας, καὶ
 τῇ ἡμέρᾳ ἡ θεία λειτουργία οὐ τελεῖται ἅπαντα,
 ἐξεληθὼν ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ ἐμβόλῳ, ὡς εἴρηται,
 ἵππευσι ἐκεῖσε μετὰ τῶν κατὰ συνήθειαν, καὶ ἀπὸ
 τῶν ἐκεῖσε δηριγευόμενος ἀπέρχεται ἐν τῷ παλατίῳ,
 ἐκτελῶν ἅπαντα ἐν τῇ διόδῳ, στάσει τε καὶ
 δοχῇ, ὃν τρόπον ἀνωτέρω ἐν τῇ καθόλου προελεύσει
 τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐπὶ λεπτῷ ἐξεθέμεθα. Καὶ εἰσελθὼν
 εἰς τὸ παλάτιον, τελεῖ τὰ τοῦ ἁγίου Σαββάτου ἅπαντα.

ΚΕΦΑΛ. ΛΖ.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προελεύσει ἐνώσεως
 Ἐκκλησίας (69).

Ἰστίον ὅτι καὶ ἡ προέλευσις τῆς ἐνώσεως τῆς
 Ἐκκλησίας ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ προελεύσεις ἐπιτελεῖ-
 ται· καὶ γὰρ ἔμπράττως (70) ὁ βασιλεὺς ἄπεισι ³³,
 καὶ αἱ δοχαὶ κατὰ τύπον γίνονται, δηλονότι καὶ τῶν
 δῆμων κατὰ τὸ εἶωθος ἀκτολογούντων ἐν τοῖς τόποις
 αὐτῶν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπερχόμενος ἕως τοῦ ἁγίου
 φρέατος, ἀποστέφεται ἐκεῖσε, εἶτα δεξαμένου αὐτὸν
 τοῦ πατριάρχου, ἀπέρχονται ἀμφότεροι εἰς τὸν ναὸν
 τῆς Ἁγίας Εἰρήνης. Καὶ δὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς
 πάσης τάξεως τελουμένης, ἐπαίρουσιν ἀπ' αὐτοῦ
 τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης τὴν λιτὴν, καὶ ὁπο-
 στρέφουσιν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας λιτα-
 νούοντες, καὶ εἰσέρχονται διὰ τοῦ γυναικείου μέρους

magnis processionibus psaltis cæterisque copiosa
 munera sua inter solemnnes argentarii acclamatio-
 nes erogat, ingreditur. Inde per triclinium, ubi in
 majoribus processionibus convivium celebrat, tran-
 sit et metatorium petit, mutataque stola, quam
 sancto Sabbato gestat, eam, qua in Annuntiatione
 utitur, induit. Unde, mutata veste, ad januas sacra-
 rii abit, ubi cum ardentibus cereis precalus, sacra-
 rium intrat, et sancto altari adorato, discedit per-
 que soleam digreditur, digressurus, cereum proces-
 sionalem a præposito accipit, quo facto, statim
 troparium festi exordiantur: « Hodie caput salutis
 nostræ. » Deinde a præfectis cubiculo, patriciis,
 strategis et senatu stipatus, per templum transit,
 perque narthecem et baptisterium abit. Per gradus
 autem athyræ descendens, ad millium et per mediam
 in forum abit, omnia ibi, ut supra ostendimus, or-
 dine peracturus. Deinde ad templum Sanctissimæ
 Deiparæ chalcoprætorum venit, et divinam litur-
 giam ibi ad Evangelium usque celebrat. Quo reci-
 tato, per ligneam scalam descendit, et finita extensa,
 discedit: hoc enim die sacra liturgia non tota, sed
 ad Evangelium usque et extensam celebratur. Impe-
 rator in porticum, ut diximus, egressus, equum cum
 iis, quibus mos est, ascendit, et ab his stipatus,
 ad palatium abit, omniaque in transitu, statione et
 receptione, quæ supra in solemnibus processionibus annun-
 tiationis breviter exposuimus, observat. Ingressus
 palatium, ritus sancti Sabbati omnes celebrat.

ἐξέρχεται, τελεσθείσης τῆς ἐκτενοῦς· ἐν ταύτῃ γὰρ
 ἀλλ' ἕως τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς ἐκτενοῦς. Καὶ
 ἵππευσι ἐκεῖσε μετὰ τῶν κατὰ συνήθειαν, καὶ ἀπὸ
 τῶν ἐκεῖσε δηριγευόμενος ἀπέρχεται ἐν τῷ παλατίῳ,
 ἐκτελῶν ἅπαντα ἐν τῇ διόδῳ, στάσει τε καὶ
 δοχῇ, ὃν τρόπον ἀνωτέρω ἐν τῇ καθόλου προελεύσει
 τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐπὶ λεπτῷ ἐξεθέμεθα. Καὶ εἰσελθὼν
 εἰς τὸ παλάτιον, τελεῖ τὰ τοῦ ἁγίου Σαββάτου ἅπαντα.

CAPUT XXXVI.

*Observanda in processione unionis Ecclesiæ, seu
 quando tomus unionis Ecclesiæ prælegitur.*

Observandum est, processionem quoque unionis
 Ecclesiæ eo ritu, quo cæteræ processionibus, institui.
 Imperator enim ad templum cum officiiis abit, et
 receptiones pro more instituuntur, factiones scilicet
 in suis stationibus ei acclamant. Deinde ad sa-
 crum puteum procedens, coronam deponit, **110**
 ibique a patriarcha exceptus, cum ipso una ad
 sanctæ Irenæ pergat. Peracto ibi divino officio ab
 ipso S. Irenæ templo pompam ordiuntur, et sic in
 processione ad templum S. Sophiæ reversi, per gy-
 naceum et narthecem ejus ædis intrant, datoque ibi
 processionis ordine, introitus fit, imperatore et pa-
 triarcha cum sacerdotibus omnibus ingrediente. Re-

VARIÆ LECTIONES.

³¹ ταῖς om. ed. ³² τε om. ed. ἀπίσει cop. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(69) Vid. disert. Cl. Leichii de vita Constantini
 Porphyrog. § IV.

(70) Est idem atque ἔμπράττως, cum solempne
 comitatu, ut vertit Goar. apud Theophan. p. 335,
 a., vel, quod idem est, cum solempne obsequio ut

vertit Anastasius p. 334., vid. Du Cange Gloss. Gr.
 h. v. De ἔμπράττως vel ἔμπράττως, et ἀπράττως
 vel ἀπράττως dignitatibus dicam suo loco. Ἀπί-
 σει est quoque in codice: sed leg. ἀπίσει.

deunt autem eo, qui in reliquis processioibus A servatur, ordine.

οδοσ, καὶ εἰσοδεύει ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης μετὰ καὶ πάντων τῶν ἱερέων. Τὰ δὲ τῆς ὑποστροφῆς ἐπιτελεῖται καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς προελεύσεσι.

CAPUT XXXVII.

Observatio de vestibus, quomodo ab imperatoribus in festis diebus ac processionibus mulentur.

I. In sancta et magna Dominica Paschatis, domini violaceis scaramangiis et sagis auro prætextis e palatio progrediuntur, in cubiculo daphnes loricæ et tzitzacia mutant, sitque ibi solemnitas in magno triclino XIX accubituum salutatio, qua peracta, tzitzaciis depositis, lora et coronas, albas illas quidem aut rubras, sumunt, manus in sinistra scipiones aureos, gemmis et margaritis ornatos, dextra vero acaciam fuerunt: sic processio, ut supra observavimus, instituitur. Sciendum est, dominos, templum ac metatorium pro more ingressos, lora deponere, et cum ad loca sacra, communionem sanctamque cœnam prodire volunt, non lora sed chlamydes induere. Reversi autem ad palatium, lora et coronas sumunt, si albam mane, in reditu rubram, si rubram egressi, albam redeuntes capiti imponunt. Porro domini die secunda renovationis e palatio egressi, alba auroque intexta scaramangia et gemmis ornatos gladios gestant. In templo autem Domini coronas viriles capiti addunt, et ad S. S. Apostolorum sedem abeunt, eamque dibetesiis albis ac tunicis suis induti, intrant, reduces vesperæ colobias et gemmis ornatos gladios et albas coronas sumunt; sin vero tiamam seu tupham capiti imponere malunt, hoc quoque a consuetudine non alienum habetur. ¶ ¶ ¶ Hac septimana renovationis dibetesia alba induunt, si vero processionem ad templum, aut pompam, aut receptionem institui jubent in palatio, tzitzacia induunt. Dominica nova seu clausurarum portarum eodem modo celebratur. Sæpe etiam, si dominis libet, hoc festo pro albis auroque intextis scaramangiis purpurea auro ornata induunt. In festo mediis Pentecostes similibus mutatoriis utuntur. In festo Ascensionis Domini scaramangiis triblatis e palatio progressi, celocem conscendunt et ad portam auream abeunt, ubi aureis gemmatisque gladiis cincti, equo ornamentis circa collum instructo vehuntur, et ad

τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ νόρθηκος, καὶ ἀποδόντες ἐκείσε τὴν τῆς λιτῆς ἀκολουθίαν, γίνεται ἡ εἰσοδος, καὶ εἰσοδεύει ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης μετὰ καὶ πάντων τῶν ἱερέων. Τὰ δὲ τῆς ὑποστροφῆς ἐπιτελεῖται καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς προελεύσεσι.

ΚΕΦΑΛ. ΛΖ'.

Χρῆ εἶδέναι, πῶς ἀλλάσσουσιν οἱ δεσπότες ἐν ταῖς ἑορταῖς καὶ προελεύσεσι.

Α', Τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα ἐξέρχονται οἱ δεσπότες ἀπὸ τοῦ παλατίου μετὰ δέξων σκαραμαγγίων καὶ χρυσοπερικλείστων σαγίων, καὶ ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς δάκνης ἀλλάσσουσι τὰ θωράκια, περιβάλλοντα δὲ καὶ τὰ τζιτζάκια, καὶ γίνονται ὁ ἀσπασμὸς (71) ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίῳ τῶν ἰθ' ἀκουβίτων, καὶ μετὰ τὸν ἀσπασμὸν ἐκβάλλουσι τὰ τζιτζάκια καὶ περιβάλλοντα τοὺς λώρους καὶ στέμματα, εἰ καλεῖουσι, λευκὰ εἴτε βούσια, καὶ ἐν μὲν τῇ εὐνώμῳ χειρὶ κρατοῦσι σκηπίονας χρυσοὺς ἐκ λίθων καὶ μαργάρων ἡμφισμένους, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ χειρὶ τὴν ἀνεξικαλίαν τὰ δὲ τῆς προελεύσεως ἐπιτελεῖται, καθὼς εἰρήκαμεν. Ἰστέον, ὅτι, τῶν δεσποτῶν εἰσοδευσάντων κατὰ τὸ εἰωθὸς καὶ εἰσελθόντων ἐν τῷ μητατωρίῳ, ἐκβάλλουσι τοὺς λώρους, καὶ δὲ ἐκβαίνοντες εἰς τὰ ἅγια (72) καὶ εἰς τὴν ἀγάπην καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν, οὐ περιβάλλοντα τοὺς λώρους, ἀλλὰ χλαμύδας ἐν δὲ τῷ ὑποστρέφειν αὐτοὺς ἐν τῷ παλατίῳ, περιβάλλοντα τοὺς λώρους καὶ στέμματα. εἰ μὲν ἐν τῷ πρῶτῳ λευκὰ, ἐν τῇ ὑποστροφῇ βούσια, εἰ δὲ τῷ πρῶτῳ βούσια, ἐν τῇ ὑποστροφῇ λευκὰ. Ἰστέον, ὅτι, τῶν δεσποτῶν τῇ δευτέρᾳ τῆς διακαινησίμου ἀπὸ τοῦ παλατίου ἐξερχομένων, περιβάλλοντα τὰ λευκὰ χρυσᾷ σκαραμαγγία καὶ τὰ διαλεθὰ τούτων ἑσπαθία. Ἐν δὲ τῇ τοῦ Κυρίου ἐκκλησίᾳ περιβάλλονται στέμματα πράσινα, καὶ ἐπέρχονται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ περιβάλλοντα τὰ ἐκῶτων λευκὰ διθητήσια καὶ τὰ χλανίδια καὶ εἰσοδεύουσι, δεῖλτος δὲ ἐν τῇ ὑποστροφῇ περιβάλλοντα τὰ κολώδια, ἤγουν τοὺς κροῦδες (73), καὶ τὰ διαλεθὰ ζωστήκια σπαθία καὶ στέμματα λευκὰ, εἰδὲ βουληθῶσι βάλλιν τὰς τιάρας, ἤγουν τὰς τούφας, περιβάλλοντα αὐτάς. Ἰστέον, ὅτι ταύτῃ τῇ ἑβδομαδίᾳ τῆς διακαινησίμου φοροῦσιν οἱ δεσπότες τὰ ἄσπρα δέδηται, εἰ δὲ βουληθῶσι ποιῆσαι ἢ πρόκενσον ἐν ἰαίρῃ, εἴτε λιτὴν εἴτε δοχὴν ἐν τῷ παλατίῳ, περιβάλλοντα τὰ τζιτζάκια. Ἰστέον, ὅτι τῇ καινῇ Κυριακῇ ἡ

VARIE LECTIONES.

²⁴ τούτων om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(71) Id est veneratio Augusti et gratulatio, quam ipsi procures ob festum diem feliciter aditum et absolvendum, sæpiusque deinceps iterandum præstant. D

(72) Subintell. δῶρα. Triplex hic memoratur processus imperatoris, dum in ecclesia est, e suo metatorio: 1) εἰς τὰ ἅγια, quando sacris nondum consecratis, sed mox consecrandis, obviam it, dum ea in introitu magno sic dicto per ecclesiam circumferuntur adoranda; 2) ad Agapen, seu osculum pacis, 3) ad communionem.

(73) Forte ab intexta figura arietum sic dicta fuerunt hæc colobias. Ζωστήκια σπαθία videntur esse, quæ e baltheo gestantur, cum aliæ spathæ sint, quæ manu; παραζωνίδια appellat Athenæus l. IV.

(74) Varia nomina habet hic dies Dominicus, et proximus seu octava est a die Paschatis. Nam ἡ καινή, item ἡ νέα Κυριακή, ut et ἡ διακαινήσιμος appellatur, et ἡ τῶν θυρῶν κλεισμένων, quia evangelium: Et cum januæ essent clausæ, tum prelegitur. Ἡ διακαινήσιμος dicitur, quia neophotisti tunc pro ultima vice in albis procedebant, quapropter etiam in latina ecclesia hæc dominica in Albis appellatur; ἡ νέα aut ἡ καινή vero, quia est proxime futura dominica post Dominicam eximie sic dictam, id est diem Paschatis. Simili modo neupamus seu vocem neu in sermone nostro: die neue Woche est septimana proxime futura, imminens. Vid. DuCange Gloss. Gr. p. 769.

ἡγουν τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, ὁμοίως ἐπιτελεῖται· ἀπολλάκις δὲ, εἰ κελεύουσιν οἱ δεσπότες, ταύτῃ τῇ ἑορτῇ ἀντὶ τῶν λευκῶν χρυσῶν σκαραμαγγίων περιβάλλονται τὰ πορφυρᾶ χρυσᾶ σκαραμάγγια. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς Μυσοπαντηκοστῆς ὁμοίως ἀλλάσσοσιν οἱ δεσπότες. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς Ἀναλήψεως ἀπὸ μὲν τοῦ παλατιοῦ ἐξέρχονται οἱ δεσπότες μετὰ τριβλατίων σκαραμαγγίων, καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν δρόμωνα καὶ ἀπέρχονται μέχρι τῆς χρυσοῦς πόρτης, καὶ καθαικιδύοντες τὰ χιῶματα, ἀπέρχονται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς πηγῆς, καὶ εἰσόδουσι τὰ ἑαυτῶν λευκὰ διβητήσια, καὶ εἰσοδεύουσιν· ἡ δὲ ὑποστροφὴ τελεῖται καθὼς καὶ τῇ δευτέρᾳ τῆς διακαινησίμου. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς Νέας Μεγάλης Ἐκκλησίας (75) ἀλλάσσοσιν οἱ δεσπότες διβητήσια πορφυρᾶ καὶ τὰς τούτων χλαμύδας, Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς πεντηκοστῆς ἀλλάσσοσιν οἱ δεσπότες ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς δάφνης λευκὰ διβητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας καὶ στέμματα ῥούσια, ἐν δὲ τῇ ὑποστροφῇ στέμματα λευκὰ.

B'. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῶν Ἁγίων Πάντων (76) περιβάλλονται οἱ δεσπότες χρυσᾶ σκαραμαγγία, οἷα κελεύουσιν, καὶ στέμματα ὁμοίως. Ἰστέον, ὅτι καὶ ἡ ἑορτὴ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ὁμοίως τελεῖται, Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τοῦ ἁγίου Ἡλίου ἀλλάσσοσιν οἱ δεσπότες διβητήσια ²⁵ πορφυρᾶ καὶ τὰς τούτων χλαμύδας. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς Μεταμορφώσεως ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς δάφνης ἀλλάσσοσιν οἱ δεσπότες λευκὰ διβητήσια ²⁶ καὶ τὰς τούτων χλαμύδας καὶ στέμματα πράσινα, ἐν δὲ τῇ ²⁷ ὑποστροφῇ στέμματα λευκὰ. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς Κοιμήσεως (77) τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἀλλάσσοσιν οἱ δεσπότες ἀπὸ τοῦ παλατιοῦ τὰ δέξια τούτων σκαραμάγγια, καὶ εἰσερχόμενοι εἰς τὸν δρόμωνα, ἀπέρχονται ἐν τῷ ταῦ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις, ἐν δὲ τῷ ἐκεῖσε κοιτῶνι ἀλλάσσοσιν οἱ δεσπότες τὰ πορφυρᾶ διβητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τοῦ Γενεσίου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς δάφνης ἀλλάσσοσιν οἱ δεσπότες διβητήσια πορφυρᾶ καὶ τὰς τούτων χλαμύδας, καὶ ἀνέρχονται μετὰ τῆς λιτῆς ἕως τοῦ φόρου, καὶ ἀπὸ τῆς ἔκταυρος κατέρχονται μετὰ τῆς λιτῆς ἕως τοῦ ναοῦ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν χαλκοκρατείων, καὶ εἰσόδουσι τὰ πορφυρᾶ χρυσᾶ σκαραμάγγια, περιβαλλόμενοι καὶ τὰ τούτων σπαθία καὶ στέμματα,

A venerandam sacrosanctæ Deiparæ fontium ædem abeunt, albisque dibetesiis suis induti eam ingrediuntur: atque ita, ut in secunda renovationis animadvertimus, redeunt. In festo Novæ Magnæ Ecclesiæ dibetesia purpurea suasque tunicas induunt: in festo Pentecostes vero in cubiculo daphnes candida cum tunicis, quæ ad ea pertinent, coronas quoque rubras, in reditu vero albas capiti imponunt.

ἐκεῖσε δὲ βάλλοντες τὰ αὐτῶν χρυσᾶ διβητήσια σπαθία ἐκκλησίᾳ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς πηγῆς, καὶ εἰσοδεύουσιν· ἡ δὲ ὑποστροφὴ τελεῖται καθὼς καὶ τῇ δευτέρᾳ τῆς διακαινησίμου. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς Νέας Μεγάλης Ἐκκλησίας (75) ἀλλάσσοσιν οἱ δεσπότες διβητήσια πορφυρᾶ καὶ τὰς τούτων χλαμύδας, Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς πεντηκοστῆς ἀλλάσσοσιν οἱ δεσπότες ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς δάφνης λευκὰ διβητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας καὶ στέμματα ῥούσια, ἐν δὲ τῇ ὑποστροφῇ στέμματα λευκὰ.

B II. In festo Omnium Sanctorum domini aurea scaramangia quæ volunt, et pariter coronas gestant: quod in sanctorum quoque Apostolorum festo obtinet. In die S. Eliæ sacro dibetesia purpurea et tunicas ejusdem coloris gestant. Festo Transfigurationis in cubiculo daphnes alba dibetesia et chlamydes albas, coronas vero prasinias, et in reditu albas, sumunt. In memoria Obitus S. Deiparæ in palatio violacea scaramangia sua induunt, et consensa nave, ad ædem S. Deiparæ in Blachernis vehuntur, inque cubiculo, quod ibi conditum est, purpurea dibetesia et similes chlamydes; in Nativitate S. Virginis Deiparæ vero in cubiculo daphnes dibetesia purpurea ac similes chlamydes induunt: et in processione ad forum, extensa finita, usque ad S. Deiparæ chalcoprateorum abeunt, ubi purpurea aureaque scaramangia induunt gladiosque et coronas, quas volunt, sumunt, 112 et Evangelio recitato, equis suis ornamentis circa collum instructis vecti redeunt. In festo Exaltationis sanctæ et venerandæ crucis purpurea dibetesia et ejusdem coloris tunicas induunt, quem morem et in sancti Demetrii et sancti archangeli observant. In Natali Servatoris purpurea dibetesia ac similes chlamydes in cubiculo daphnes, coronas quoque prasinias, in reditu albas, sumunt. Die Voti

VARIE LECTIONES.

²⁵ τὰ διβητ. ed. ²⁶ διβητήσια om. ed. ²⁷ ἐν τῇ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(75) Festum Novæ Magnæ Ecclesiæ est dies natalis Encæniorum ejus, seu quo inaugurata fuit. Ex eo, quod ille dies hic loci inter dies festos Ascensionis Christi et Pentecostes medius commemoratur, conficere licet, inauguratam illam ecclesiam a Basilio Macedone illo tempore fuisse, quod Assumptionem Christi et Pentecosten intercedit. Sane Symeo magister, p. 456, inauguratam fuisse perhibet illam ædem Calendis Maiis anni XIV Basilii, qui respondet anno Christi 880. Vid. de illa ecclesia Du Cange Constantinopoli Christ. I. iv. c. 3, p. 97.

(76) Sanctorum omnium festum incidebat in Dominicam primam post Pentecosten, seu in festum nobis Trinitatis dictum; (vid. Du Cange v. πεντηκοστήριον;) festum Sanctorum Apostolorum in diem 29 Junii; Eliæ in d. Julii 20; Transfigurationis Christi in diem Augusti 6; Dormitionis seu obitus S. Virginis in d. 15 Augusti; nativitatis ejusdem in d. 8 Septembris; Exaltationis Crucis in d. 14 Septem-

bris: S. Demetrii in d. 15. Novembris; Archistrategi, seu Michaelis Archangeli, in diem aliquem decimo quinto Novembris posteriorem et festo Nativitatis Christi priorem, quia a Nostro medius inter utrumque collocatur; festum Basilii in Kal. Januar. (eed. v. quæ ad Cleorologium dicemus.) Quando sit festum Hypapantes seu occursus, nobis Purificationis Mariæ, notum est. Festum Orthodoxiæ incidebat in primam Dominicam Quadragesimalis jejunii, nobis Quadragesimæ. Festum Annuntiationis Virginis instabile est, sed semper incidit in Quadragesimale tempus. Hæc volui simul persequi ad ductum Nostri qui omnes hos festos dies ad seriem temporis recensuit, initio a Paschate, ut festo omnium maximo, facto.

(77) [Callisti patriarchæ CPTani in obdormitionem seu assumptionem B. Virginis Deiparæ oratio hæc tenus inedita in cod. CXL. Lambec. l. III. 6.]

in circo pagana vestimenta proceres atrabaticas tunicas gestant. In certaminibus equestribus omnibus purpurea dibetesia et chlamydes purpureas, et quas voluit coronas. In festo sanctorum Luminum in cubiculo daphnes præter debetesia et tunicas purpureas Venetas coronas, in reditu albas, sumunt. In festo occursus seu Purificationis B. Mariæ violacea sua scaramangia mutant, et celoce ad templum tersanctæ Deiparæ in blachernis vehuntur, inque ejus cubiculo purpurea dibetesia et similes chlamydes induunt. Dominica, sanctis Imaginibus restitutis sacra, e palatio violaceis scaramangiis suis et sagis auro intextis veniunt, et ad catechumena S. Sophiæ progressi, purpurea dibetesia, et quæ ad ea pertinent chlamydes induunt, et cum solemnī pompa ingrediuntur; deinde sacro Evangelio in catechumenis audito, ad ædes patriarchales discedunt. In festo Annuntiationis sanctissimæ Virginis Deiparæ in cubiculo daphnes dibetesia purpurea ac similes tunicas induti, cum processione ad forum, inde post extensam ad templum S. Deiparæ chalcopratorum progrediuntur, ubi purpureis aureisque scaramangiis induti, suisque gladiis, et quibus voluit coronis cinoti, adsunt, prælecto vero Evangelio, equis circa ollum pulchre ornatis domum vehuntur.

τὸν δρόμωνα, ἀπέρχονται ἐν τῇ ναῷ τῆς ὑπερχίας Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις, ἐν δὲ τῇ ἐκείσῃ κοιτῶνι ἀλλάσσουσι τὰ πορφυρὰ, διβητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας. Ἰστέον, ὅτι τῇ Κυριακῇ τῆς Ὁρθοδοξίας ἀλλάσσουσιν οἱ δεσπότες ἀπὸ τοῦ παλατίου τὰ ὄξια τούτων σκαραμάγγια καὶ τὰ χρυσοπερικλειστα σαγία, καὶ ἀνέρχονται ἐν τοῖς κατηγουμενεῖσι τῆς Ἁγίας Σοφίας, κάκεισθε ἀλλάσσουσι τὰ πορφυρὰ διβητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας, καὶ λιτανεύοντες εἰσοδεύουσιν (80). Εἴθ' οὕτως ἀνερχόμενοι ἐν τοῖς κατηγουμενεῖσι, ἀκούουσι τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου καὶ ἀπέρχονται ἐν τῷ πατριαρχεῖω. Ἰστέον, ὅτι τῇ τῇ ἑορτῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς ὑπερχίας Θεοτόκου ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς δάφνης ἀλλάσσουσιν οἱ δεσπότες διβητήσια πορφυρὰ καὶ τὰς τούτων χλαμύδας, καὶ ἀνέρχονται μετὰ τῆς λιτῆς ἕως τοῦ φόρου, καὶ ἀπὸ τῆς ἑκτενοῦς κατέρχονται μετὰ τῆς λιτῆς ἕως τοῦ νοῦ τῆς ὑπερχίας Θεοτόκου τῶν χαλκοπρατειῶν, κάκεισθε ἀλλάσσουσι τὰ πορφυρὰ χρυσὰ σκαραμάγγια, περιβαλλόμενοι καὶ τὰ τούτων σπαθία καὶ στέμματα, οἷα κελεύουσι, καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελίου ὑποστρέφουσιν ἔφιπποι μετὰ τῶν χιωμάτων.

CAPUT XXXVIII.

Observanda in coronatione imperatoris.

113 I. Omnes in mutatoriis procedunt, vestesque senatus omnis, proceres scholarum ac cæterorum officiorum mutant, et vasa seu arma, dominos comitantur, depromunt. Paratis omnibus, imperator scaramangio suo et sago purpureo indutus, ex augustali procedit, et cubiculariis eum comitantibus,

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁰ τοῦ ἁγίου Βασιλείου ed. pro τοῦ βότου quod dedit R. in notis.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(78) *Die voti*, quo votum peragebatur, seu votorum, scilicet pro salute imperatorum, nuncupatio; qui festus dies in tertium Nonas Januarias incidebat, et ludis circensibus decorabatur. Propterea fit quoque hic loci mentio hippodromi, cui cum festo S. Basilii, quod in Kalendas Januarias incidebat, commune nihil erat. Vid. supra cap. XXIV, et Du Cange Gloss. utroque. Mireris tantam discrepantiam lectionum.

(79) Absurdum et ridiculum videri queat, et est omnino, ἱππικὰ ἱπποδρόμια dicere, si ad puritatem veterum et indolem linguæ exegeris. Sed sic loquebatur Constantini sæculum, ἱπποδρόμια appellans, omnia spectacula, quæcunque ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ, seu circo exhiberentur, etiamsi equestria non essent,

οἷα κελεύουσι, καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελίου ὑποστρέφουσιν ἔφιπποι μετὰ τῶν χιωμάτων. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς Ὑψώσεως ἀλλάσσουσιν οἱ δεσπότες τὰ πορφυρὰ διβητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἀλλάσσουσιν οἱ δεσπότες τὰ πορφυρὰ διβητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τοῦ Ἀρχιστρατήγου ἀλλάσσουσιν οἱ δεσπότες τὰ πορφυρὰ διβητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῶν Χριστουγέννων ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς δάφνης ἀλλάσσουσιν οἱ δεσπότες τὰ πορφυρὰ διβητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας καὶ στέμματα πράσινα, ἐν δὲ τῇ ὑποτροφῇ στέμματα λευκά. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Βότου ⁸⁰ (78) ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ ἀλλάσσουσιν οἱ δεσπότες τὰ παγανὰ, καὶ οἱ ἄρχοντες τὰ ἀτραβατικὰ χλανίδια. Ἰστέον, ὅτι ἐν τοῖς ἱππικοῖς πᾶσιν ἱπποδρομίαις (79) ἀλλάσσουσιν οἱ δεσπότες τὰ πορφυρὰ διβητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας καὶ στέμματα. οἷα κελεύουσιν. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῶν ἁγίων Φώτων ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς δάφνης ἀλλάσσουσιν οἱ δεσπότες τὰ πορφυρὰ διβητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας καὶ στέμματα βένετα, ἐν δὲ τῇ ὑποτροφῇ στέμματα λευκά. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς Ὑπαπαντῆς ἀλλάσσουσιν οἱ δεσπότες ἀπὸ τοῦ παλατίου τὰ ὄξια αὐτῶν σκαραμάγγια, καὶ εἰσερχόμενοι εἰς

Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις, ἐν δὲ τῷ ἐκείσῃ κοιτῶνι ἀλλάσσουσι τὰ πορφυρὰ, διβητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας. Ἰστέον, ὅτι τῇ Κυριακῇ τῆς Ὁρθοδοξίας ἀλλάσσουσιν οἱ δεσπότες ἀπὸ τοῦ παλατίου τὰ ὄξια τούτων σκαραμάγγια καὶ τὰ χρυσοπερικλειστα σαγία, καὶ ἀνέρχονται ἐν τοῖς κατηγουμενεῖσι τῆς Ἁγίας Σοφίας, κάκεισθε ἀλλάσσουσι τὰ πορφυρὰ διβητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας, καὶ λιτανεύοντες εἰσοδεύουσιν (80). Εἴθ' οὕτως ἀνερχόμενοι ἐν τοῖς κατηγουμενεῖσι, ἀκούουσι τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου καὶ ἀπέρχονται ἐν τῷ πατριαρχεῖω. Ἰστέον, ὅτι τῇ τῇ ἑορτῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς ὑπερχίας Θεοτόκου ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς δάφνης ἀλλάσσουσιν οἱ δεσπότες διβητήσια πορφυρὰ καὶ τὰς τούτων χλαμύδας, καὶ ἀνέρχονται μετὰ τῆς λιτῆς ἕως τοῦ φόρου, καὶ ἀπὸ τῆς ἑκτενοῦς κατέρχονται μετὰ τῆς λιτῆς ἕως τοῦ νοῦ τῆς ὑπερχίας Θεοτόκου τῶν χαλκοπρατειῶν, κάκεισθε ἀλλάσσουσι τὰ πορφυρὰ χρυσὰ σκαραμάγγια, περιβαλλόμενοι καὶ τὰ τούτων σπαθία καὶ στέμματα, οἷα κελεύουσι, καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελίου ὑποστρέφουσιν ἔφιπποι μετὰ τῶν χιωμάτων.

C

ΚΕΦΑΛΑ, ΔΠ'.

"Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ σταψίμῳ Βασιλείως.

Α'. Προέρχονται πάντες μετὰ ἀλλαξίμων, καὶ ἀλλάσσει πᾶσα ἡ σύγκλητος καὶ τὰ δέξιμάτα τῶν σχολῶν καὶ τῶν λοιπῶν ταγματῶν, καὶ προλαμβάνουσι τὰ σκευή πρὸς τὸ ὀψικεῖσθαι τοὺς δεσπότες. Καὶ ὅτε πάντα ἐτοιμασθῶσιν, ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ ἀγούστῆως, φορῶν τὸ σκαραμάγγιον αὐτοῦ καὶ

ut cursorum, funambulorum, θαυματουργῶν omnium; ut veteres ἀκροάματα appellabant spectacula omnia animum exhilarantia, etiamsi nihil haberent, quod audiretur. Erit itaque non superfluum τοῖς ἱππικοῖς, ut videri possit, sed significabit dictio τὰ ἐπιτικὰ ἱπποδρόμια equestria circensia seu in circo edenda spectacula.

(80) In solemnī litania seu processione per ecclesiam intrat in Tribunam. Scilicet prius quam intraret imperator in Navim ecclesiam, ascendebat in Catechumenia protinus e Narthece, ibique sumpto ornatu in illum diem congruo, descendebat, intrabat in Naum, et per eum in solemnī processione intrabat deinceps in Tribunam, et ex ea per Cyellium ascendebat rursus in Catechumenia.

σαγίον πορφυροῦν, ὀψικεῦσθαι ὑπὸ τοῦ κουβουκλείου, καὶ ἐξέρχεται μέχρι τοῦ ὀνόποδος, καὶ γίνεται ἡ πρώτη δοχὴ τῶν πατρικίων ἐν τῷ ὀνοποδίῳ, καὶ λέγει ὁ τῆς καταστάσεως, « Κελεύσατε » καὶ ἐπεύχονται, « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Καὶ κατέρχονται μέχρι τοῦ μεγάλου κονιστωρίου, ἔνθα ἴστανται οἱ ὑπατοὶ κονιστωρίων καὶ οἱ λοιποὶ συγκλητικοί, καὶ ἴστανται οἱ δεσπότες εἰς τὸ κιθώριον (81), καὶ πίπτουσι οἱ συγκλητικοὶ πάντες ἅμα τοῖς πατρικίοις. Καὶ ἀναστάντων, αὐτῶν, νεύουσιν οἱ δεσπότες τῷ πραιποσίτῳ, καὶ λέγει ὁ σιλεντιάριος, « Κελεύσατε » καὶ ἐπεύχονται, « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Καὶ ἀποκινουσὶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ τῶν σχολῶν, τὰ δὲ μέρη ἴστανται ἐν τοῖς τόποις αὐτῶν ἠλλαγμένα, σφραγίζοντες ⁸⁹ καὶ μόνον.

B. Καὶ ὅτε εἰσέλθῃ ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ὥρολόγιον, B σηκοῦται τὸ βῆλον, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ μητατωρίῳ καὶ ἀλλάσσει τὸ διβητήσιον καὶ τὸ τζιτζάκιον, καὶ βᾶλλει ἐπάνω τὸ σαγίον καὶ εἰσοδεύει μετὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ ἄπει κηροὺς εἰς τὰς ἀργυρᾶς πύλας καὶ εἰσοδεύει ἐν τῷ ναῷ, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν σωλαίαν καὶ εὐχεται εἰς τὰ ἄγια θυρία, ἄψας κηροῦς, καὶ ἀνέρχεται εἰς τὸν ἄμβωνα ἅμα τοῦ πατριάρχου. Καὶ ποιεῖ τὴν εὐχὴν ὁ πατριάρχης ἐπὶ τῆς χλαμύδος, καὶ ὅταν πληρώσῃ τὴν εὐχὴν, ἐπαίρουσιν αὐτὴν οἱ τοῦ κουβουκλείου καὶ ἐνδύουσι τῷ δεσπότη. Καὶ πάλιν ποιεῖ εὐχὴν ἐπὶ τοῦ στέμματος αὐτοῦ, καὶ πληρώσας λαμβάνει αὐτὸς ὁ πατριάρχης τὸ στέμμα, καὶ τίθησιν αὐτὸ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ δεσπότη, καὶ εὐθέως ἀνακράζει ὁ λαός· « Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος (82)!

A ad onopodium progreditur, ubi prima receptio solennis a patriciis fit, cæremoniario dicente : « Jubete, » reliquis acclamantibus : « In multa bonaque tempora.» Inde ad magnum consistorium pergunt, ubi consules et cæteri senatores congregati sunt : ibi domini in ciborio consistunt, senatores cum patriciis in terram procidunt. Qui postquam surrexere, domini præposito signum dant, quo facto, silentarius dicit : « Jubete, » cæteri acclamant : « In multa bonaque tempora. » Domini per scholas ad templum procedunt, factiones vero mutata veste in suis stationibus præsto sunt, cruce tantum illos signantes.

H. Ingressus autem horologium imperator, velum suspenditur, tunc metatorium, dibetesium et tiztaciium induturus ac sagum his superimpositurus, cum patriarcha ingreditur, cereis in portis argenteis accensis, templum petit, inde ad soleam abit, cumque cereis ardentibus ad sacras januas precatas, cum patriarcha in ambonem ascendit. Ibi patriarcha preces super chlamyde dicit, quibus finitis, cubicularii eam tollunt dominumque induunt. Rursus patriarcha preces super corona fundit, quibus peractis, eam sumit et capiti imperatoris imponit, populo statim ter acclamante : « Sanctus, sanctus, sanctus ! Gloria in excelsis Deo, pax in terra ! » Postea : « N. magno imperatori et augusto multos annos, etc. » Imperator coronam gestans, descen-

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁹ σφραγίζοντα ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(81) Patet hinc, κιθώριον non tantum pensile illud operculum esse, quod altari superimmineret, sed etiam illud, quod thronum regium legit. Franci dais appellant a Latino barbaro *dagus*, quod est a germanico *Dach, tectum*. Conf. p. 136, d. 137, 138. (82) Addunt M. tertium ἄγιος. Est nempe canticum illud prophetae : *Sanctus, sanctus, sanctus, Deus, omnis terra plena est gloria ejus* : quem *hymnum Trinitatis* appellabant. V. Du Cange v. *Hymnus*. Codinus Offic. XVII. 18. : Ὁ πατριάρχης χροὶ σταυροειδῶς τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως τῷ θεῷ μύρω ἐπιλέγων μεγάλη φωνῇ τὸ, Ἄγιος. Οἱ δὲ ὄντες ἐν τῷ ἄμβωνι πάντες παρὰ τοῦ πατριάρχου διαδεχόμενοι τὴν φωνὴν λέγουσι καὶ αὐτοὶ ἐκ τρίτου τὸ, Ἄγιος, Ὁμοίως καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ λαοῦ ἐκ τρίτου λέγει τὸν αὐτὸν λόγον. Confirmatur hoc ex aliis Nostri locis. Vid. p. 169. Sed ad quemnam pertinet illud ἄγιος ; ad Deumne, an ad imperatorem ? Videatur prima fronte ad Deum pertinere, ut quem sanctum et venerabilem in suis judiciis ut in ipsa quaque cujusque imperatoris electione admirabilem esse significare velint clamantes. Putem tamen potius appellationem eam esse, qua veluti renuntient patriarcha, clerus et laici novum imperatorem, quasi dicendo : *Tu es ἄγιος, sanctus et inviolabilis*, sacra est jam deinceps tua majestas. Concludas hoc e verbis Symeonis Thessalonicensis : τὸν βασιλέα χροῶν ὁ ἀρχιερεὺς ἄγιον ἀνακρῦττει. [Guntherus in Hist. CPlana : *Acclamatum est a mulieribus* : ἄγιος βασιλεὺς *Marchio* ; expugnata nempe CPl a Francis.] Ex ignorantione originis et veræ significationis atque vis, quæ voci ἄγιος inest, factum fuit, ut imperatorem suum Græci τὸν ἱσαπόστολον καὶ ἄγιον βασιλέα appellarent. Vid du Cange. v. Ἱσαπόστολος et disert. de numis Byzant. n. 15

G Nullus pene est Græcus sacerdos, cui titulus *sanctissime pater et sanctitas tua* non tribuatur hodie. Olim pertinebat ad imperatores veteris Romæ. Lampridius in Vita Heliogabali t. I, Sor. His. Aug. p. 877. *Constantine venerabilis*, ait, id est ἄγιος, quem p. 795. *sacratissime* compellaverat. Idem in Alexandro Severo p. 888 : *Ab aliis Pius appellabatur, ab omnibus certe sanctus et utilis reipublicæ*. Præclare de usu vocis *sanctus* pro *venerabilis* egit Salmasius ad eosdem Scr. H. A. p. 629. t. II. Pari modo appellatio ἄγιος et Κύριε ἡγιασμένε (in novella Romani junioris apud Labbeum p. 80. fin.) tam invidenda non est, et nihilo plus quam *sacratissima vestra majestas* notat, tanquam si diceret *venerabilis*, aut *venerandissima*, aut et *charissime Domine*. Nam ἄγιος ab ἄγω vel ἄζω, ἄζωμαι, venit, *magni duco, veneror* ; item ἄγαμαι, ἀμο, *charum habeo* ; et ἡ σὴ ἀγιότης est proprie *tua venerabilitas*, aut *tua dignitas*, vel et *tua admirabilitas*, aut tandem *tua inviolabilitas*. Cæterum de festo Agios olim sæculo XII in ecclesia Mediolanensi celebrato, quo nempe hymnus ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος, vel etiam ἄγιος ὁ θεός, ἄγιος ὁ ἰσχυρός, ἄγιος ὁ ἀθάνατος, *sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis*, cantari solebat, hæc perhibet Landulphus junior Hist. Mediol. c. 22 : *Parochianis ecclesie S. Mariæ cum viridibus frontibus et ramis*

dit et in mutatorium abit, inque throno sedet, quem proceres ingressi adorant ejusque genua osculantur. Sunt autem : velum primum, magistri ; secundum, patricii et strategi ; tertium, protospatharii ; quartum, scribæ castrenses, excubiis et numeris icanatis præfectus, spatharii, senatores et consules ; quintum velum, spatharii ; sextum, stratores ; septimum, comites scholarum ; octavum, candidati equestres ; nonum, scribones et domestici ; decimum, a secretis, vestitores, silentiarii ; undecimum, mandatores imperatorii et candidati pedestres ; duodecimum, comites numerorum icanatorum, tribuni comites classis constituunt. Tunc præpositus dicit :

« Jubete, » ipsei longum faustumque imperium dominis precati abeunt. Omnia autem, quæ ad agapen et communionem, ut consuetudo festorum est, et reliqua pertinent, etiam pro more peraguntur.

τὸ, « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ ἐξέρχονται⁴⁰. Εἰς δὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν κοινωνίαν, ὡς ἔχει ἡ συνθήκη τῶν ἑορτῶν, καὶ τὰ λοιπὰ (87) πάντα πληροῦνται, καθὼς ἔστιν ἡ συνθήκη.

VARIÆ LECTIONES

⁴⁰ ἐξέρχονται εἰς δὲ sine distinctione ed,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

arborum candelis accensis illigatis, iisdem et cantantibus Agios, propter quod festum dicitur de Agios, quod est nomen Dei. Conf. Menolog. Basil. 1. p. 69. [Duo diaconi cappis rubris cantantes Agios. Moleon. p. 208.] Vid. de Trisagio Habert. pontific. p. 64. Juvat hac occasione indicare, quare Græci CPlani dicantur hoc ἅγιος et alias tales formulas ex τρίτον vel τρίτον, *ter*, iterare. In Trisagio quidem nolumus cum theologis pugnare, documenta Trinitatis inventibus ; antiquarii tamen et in ea formula et in aliis ter iteratis antiquitatis notas agnoscunt. Scilicet primi homines, idearum et verborum pauperes, cum vellent aliquam rem ἐμπρικῶς significare et velut inculcare, idem verbum, eandem formulam, iterum atque iterum repetebant. Unde venit illa formula : *Bis, terque, quaterque beatus*, id est. Talis, qui meretur, ut vocabulum *beatus* de eo ter quaterque iteretur. Numinum, quæ gentiles celebrarent, nomina bis et ter citabant in suis hymnis. Theocrit. :

Ἕνήμερος Ἀγίας τε καὶ αἰγιόχοιο Διὸς υἱῶ,
Καστορα καὶ φοδερὸν Πολυδεύκεα πύξ ἐρεθίζεν,
Ἕνήμερος καὶ δις καὶ τὸ τρίτον ἄρσινα τέκνα,
κοῦρης Θεοτιάδος. Id. XXII. vs. 1.

Præsertim Orientalium ille mos erat, et in laudibus nominibusque Dei et in salutationibus amicorum eandem formulam aliquoties iterare. Unde factum apud Arabes, ut idem verbum quod *duplicare*, *bis iterare* proprie sonat, etiam *laudare*, *celebrare* significet, et vox quæ proprie *iterario* est, etiam *laudes* notet. Inde formula : *Laudavit Deum et reflexit* [nempè sermonem] *super eum*, id est, aliquoties iteravit formulam : *Laudatus sit Deus*.

(83) Νῆπις λογοθέτης, *rationalis rei militaris*. Cl. Decessor ad ὃ ascripserat in Apographo Draudiano, ita ut intelligatur eum ὁ emendatum ivisse, quod etiam Latina ejus referunt.

(84) M. δ τοῦ ἐξουβίτου τῶν ἱκανῶν. Retinere malim correctionem Leichianam, inserto præterea commate post ἐξουβίτων. Diversi enim excubiites et bicantati. In ἃ subintelligitur *domesticus* ; ut adeo loci hujus ille sensus sit, quarto loco introduci domesticorum excubitorum, domesticorum bicantatorum et domesticorum numerorum.

(85) Intra p. 38 domestici et scholarii τοῦ πεδίου, *peditatus*, memorantur. Nam alii equestres *candidati erant*, quos paulo ante Noster nominabat *κωνσταντινου καθάλληκούς*.

A Δόξα ἐν ὑψίτοις Θεῶ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ! » τρίτον εἶτα · « Ὁ δεινὰ μεγάλως βασιλεύς καὶ αὐτοκράτορας πολλὰ τὰ ἔτη, » καὶ τὰ ἔξῃς. Καὶ φορῶν τὸ στέμμα κατέρχεται καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ μετατωρίῳ, καὶ καθέζεται εἰς τὸ σελλίον καὶ εἰσέρχονται τὰ ἀξιώματα, πίπτοντες καὶ φιλοῦντες τὰ δύο γόνατα αὐτοῦ · Βῆλον ἰ, εἰ μάλιστα · βῆλον β', οἱ πατρικιοὶ καὶ στρατηγοί. Τρίτον βῆλον, πρωτοσπαθάριοι· τέταρτον, ὁ τοῦ στρατηγικοῦ (83), ὁ τῶν ἐξουβίων τῶν ἱκανῶν (85) καὶ τῶν νομῶν, οπαθάριοι, συγκλητικοὶ καὶ ὑπατοὶ· πέμπτον, σπαθάριοι· ἕκτον, στρατορες· ἕβδομον, κόμητες τῶν σχολῶν γ', κωνσταντινοὶ καθάλληκός θ', σκρίβωνες καὶ δομέστικοι· ι', ἀσκηρῆται, βεστῆτορες καὶ σιλεντιάριοι· ια', μανδῆτορες βασιλικοὶ καὶ κωνσταντινοὶ πεζοὶ (85)· ιβ', κόμητες τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἱκανῶν, τριβούνοι κόμητες (86) τοῦ πλοίου. Καὶ λέγει ὁ πραιπόσιτος, « Κελεύσατε » καὶ ἐπεύχονται :

B ἱκανῶν, τριβούνοι κόμητες (86) τοῦ πλοίου. Καὶ λέγει ὁ πραιπόσιτος, « Κελεύσατε » καὶ ἐπεύχονται :

(86) Comma post τριβούνοι M. nullum monstrabant, unde colligo, jungendos esse ambo titulos, et *tribunos comites classis* eisdem, non diversos tribunos comitibus fuisse. Vid. ad p. 120.

(87) Ad cæteros coronationis imperialis ritus Nostro præteritos pertinere quoque videtur ἡ ὑπατεία. Nicephorus patriarcha in sine breviori historici narrans Constantinum Copronymum duo filios Cæsares et unum Nobilissimum creasse, ait : Προόδου κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐπὶ τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν Ὑπατείαν Σοφίαν [puta] γενομένης, ὑπατείας ἐποίησαν, καὶ τοῖς παρελθοῦσι χρόματα διένειμαν ἐκ τοῦ παλατίου ἀρχόμενοι, μέχρι τῆς ἐκκλησίας τοῦτο ἐπιτελοῦντες. Notabile est, ὑπατίας seu munera consularia parva fuisse in processione a palatio ad S. Sophiam usque. Forte idem quoque fecerunt in reditu ex ecclesia ad palatium. Ὑπατίας adhuc Basilii Macedonis tempore in usu fuisse, testis est Georg. Monach. p. 544. Sub Constantino autem Porphyrogeneto num adhuc vigerint, posset in dubium vocari, quandoquidem nulla earum memoria in nostro codice habetur. Apud Latinos quidem obtinebant adhuc longo tempore post, et adhuc obtinent. Ita narrat Deniso Vita Mathildis Comitissæ de præcessionem in processione Henrici IV imp. :

*Lampadibus multis cum claro lumine sumptis
Antiquo more processio regis honoris
Facta ; fit extensa nummis ejus cooperta.*

Id est, per totam istam extensam seu longam processionem e Laterano ad limina S. S. Apostolorum spargi fecit Henricus nummos in populum. Seculo ix, etiam apud Saracenos in usu fuisse missilia, constat ex Abulfeda ad A. 210, ubi celebris illius Chalifæ Almamonis nuptias describit, quem locum insignem quidem, cum non liceat in præsentibus explicare, ponam tamen, ut intelligatur, quem splendorem luxumque suis in nuptiis principes eorum temporum monetraverint. *Hoc anno*, ait Abulfeda [est in anno 210, qui respondet anno sæcæ Christianæ 825] *celebrabat ad Mamun nuptias cum Burana, filia 'l Hasani filii Sahli, apud Fames Selch ; quo se Bagdado contulerat. Ibi enim puellæ pater agebat. Avia sponsæ paterna tum sponso mille margaritas primæ formæ et mazimi pretii super caput effundebat. Cereus ambra factus, quadraginta mannos (non octoginta libras) pendens tunc ardebat. Pulvis urens*

Ἀκτολογία τῶν δῆμων ἐπὶ στεψίμῳ (88) βασι- A *Acclamatio factionum in coronatione imperatoris.*
λέως.

Συνήθους ἑορτῆς τελομένης, καὶ τῶν δεσποτῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ προσέλευσιν ποιουμένων καὶ πάντα τὰ συνήθη τιτὺς προσελεύσειν ἐπιτελουμένων, τῶν δεσποτῶν δὲ ἀνιόντων μετὰ τοῦ πατριάρχου εἰς τὸν ἄμβωνα (ἐκεῖσε γὰρ ἴσταται ἀντιμίσθιον, ἐν ᾧ ἀπόκειται ἢ τε χλαμὺς καὶ τὰ στέμματα), εἶτα ⁴¹ ποιεῖ εὐχὴν ὁ πατριάρχης ἐπὶ τῆς χλαμύδος, καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν ἐπιδίδωσι ⁴² ὁ πατριάρχης τὴν γλαμύδα τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ. Καὶ ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν πραιποσίτων ἐνδύσσει τὴν χλαμίδα τὸν νεοχειροτόνητον βασιλέα (89), καὶ πάλιν ποιεῖ εὐχὴν ἐπὶ τῶν στεμμάτων, καὶ πρῶτον μὲν ἰδίαις χερσὶ στέφει ὁ πατριάρχης τὸν μέγαν βασιλέα, εἶτα ἐπιδίδωσι τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ τὸ στέμμα, καὶ στέφει ὁ βασιλεὺς B

Festo pro more celebrato, dominis cum pompa ad sanctam ecclesiam progressis, et omnibus, quæ in solemnī processu observari debent, observatis, domini una cum patriarcha ad ambonem veniunt, ubi mensa seu ara, in qua tunica et corona jacent, posita est, preces super veste patriarcha facit, quibus finitis, tunicam magno imperatori tradit. Is cum præpositis recens creatum cæsarem ea induit, tunc precibus super coronis recitatis, patriarcha suis manibus primum magno imperatori coronam imponit, is deinde recens appellatum imperatorem coronat, quo facto, elata voce duæ factiones acclamant: « Dignus. » Et adorant sceptrā et reliqua vasa cum bandis, hinc illino ad dextram et sinistram consti- C
VARIÆ LECTIONES.

⁴¹ εἶτε ἑδ. ⁴² ὁ πατρ. ἐπιδίδ. ἑδ.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

inter proceres aulæ pro missilibus spargebat schedas, in quarum singulis scripta erant singulæ villæ suæ; quarum quodcumque nomen quisquis sorte nancisceretur, ille reddita schedula villam accipiebat. Nolo historiam missilium hujusmodi e Romana repelere. Neque permittit hie locus, ut exprōmam, quæ de sparsione margaritarum et auri super caput sponsorum, aut nobilitandorum apud orientales, item de usu ambrae in cereis, de cereo Paschali ambra facto qui ardero per festum Paschatis olim in Basilica Lateranensi solebat, et aliis talibus, afferri possent. Reservo ea editioni Abulfedæ, si ea unquam defungi mihi fatale sit. Jam pergo. Pertinet porro quoque ad ritus coronationis imperatorum Græcorum τὸ ἀποκόμβιον, quod imperator recens coronatus in ara Magnæ Ecclesiæ deponerebat. Id quod erat centenarium auri ex more. Cinnamus l. II, Manuelem Comnenum narrans a Michæle patriarcha ἐπ' ἐκκλησίας (Magnam intellexit seu S. Sophiam) τῷ βασιλικῷ τετακνωσθαι διαδήματι, addit p. 18: "Ὅτε καὶ χρυσοῦ καντηνᾶριον τραπέζῃ τῇ ἱερᾷ καταθεῖς, τότε μὲν ἐξήει, τὸ ἐλευθέριον αὐτοῦ καὶ μεγαλοπρεπῆς ἐν τοῖς ἀπάντων καταλειποῦς στόμασιν. [Atqui typus ille erat, et omnes dabant.] Εἰσπίπτετα δὲ καὶ ἐτησίαν τῷ κλήρῳ ἐκ παλατίου καντηνᾶριων δύο προσφώρισε δόσιν. Καλοῦσι δὲ τοῦτο τὸ νόμισμα δεύτερον. Conf. alius ejusdem auctoris locus infra ad pag. 123 allegandus. DC. ad illum superiorem locum exemplum Michaelis Rhangabe citat, qui, teste Theophane p. 418, ἐστέφθη παρὰ Νικηφόρου πατριάρχου ἐν τῷ ἄμβωνι τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, ἐφ' ᾗ κοινῇ ἀγαλλίασις γέγονεν, καὶ ἔδωκετο τῷ πατριάρχῃ χρυσοῦ λίτρας πενήκοντα καὶ τῷ κλήρῳ εἰκοσίπεντε. Hæ 75. librae efficiebant tunc temporis Centenarium, cum olim centum eum confecissent. De unctione alibi dispuo. D

(88) Id est ἐπὶ στέφει vel ἐπὶ ἡμέρᾳ στεψίμῳ. [Coronationem imperatorum Cætanorum describit Cantacuzenus in Andronico p. 281. Ordo ad benedicendum imperatorem [occidentalem] quando coronam accipit, Ord. Roman. p. 216. Ditmar. inf. l. VII.] Ascripserat Cl. Leichius in Adversariis multa loca e Cerimon. Francico, ut t. I, p. 11, 14, 17, 23, 24, 28 et 46, eo consilio, procul dubio, ut coronationes regum Francorum cum Byzantinorum coronatione conferret. Quæ quoniam proxime ad rem non faciunt, omitto. [Coronationes Byzantinorum Imperatorum passim celebrant istius historiarum scriptores. Ita apud Theophan. p. 210. Justinus Tiberium Cæsarem renuntiasee dicitur, et hic missilia in vulgus sparsisse. Leo Armenus στεφθεὶς ὁ πῶ Νικηφόρου τοῦ πατριάρχου Georg. Monacho p. 499, *memoratur, et Sym. Mag. 409, et post inaugura-*

tionem imaginem Salvatoris ad portam Chalces adorasse dicitur Sym. Mag. 402. Theophilus et Icasia coronantur in S. Stephani oratorio in die Pentecostes Georg. Mon. p. 415. Theophilus filium coronavit φιλοτιμησάμενος πάντας ὡς ἕθος ἐν τῷ στεψίμῳ Georg. Mon. p. 427. Basilus in festo Pentecostes ex accubitore imperator creatus est, lecto tomo per Castorem a secretis, cui deinde acclamatum est, Μιχαὴλ καὶ Βασίλειος πολλά τα ἔτη. Sym. Logoth. p. 449. Coronatus ille in templo Sophiæ fuit. Constat. vit. Basil. c. 16, Leo coronatur per Euthymium patriarcham. Georg. Monach. p. 561. De coronatione Christophori, filii Romani, vid. Script. post Theophan. pag. 244 et 253. De Coronatione Stephani, filii Romani, Georg. Mon. p. 581. Coronatio Romani a Constantino facta per Nicolaum patriarcham p. 17 m. Decemb. Georg. Mon. p. 574. De unctione et coronatione regum et quando orta in imperio Romano et Græco vid. Selden. *Titles of Honour* p. 239, et Alemann. *Pariet. Lateran.* p. 29.] Locum Cantacuzeni valde celebratum I, 40, de coronatione imp. Cætanorum agentem primum seorsim e ms. edidit Habertus in pontificali p. 610 sqq. Habet quoque Goar. in fine sui euchologii ceremoniale coronationis. Idem ad c. 17. Cordini satis diligenter hoc argumentum exposuit, et inter alia n. 24, recenset imperatores a patriarchis coronatos. et alia nota disputat de loco coronationis. Coronabantur frequenter magnis diebus festis, ut Paschatis et Pentecostes, modo in S. Sophia, modo in S. Stephano Daphnes, Theoph. p. 250, modo in Augusteone, Theoph. p. 252 et 335, modo in triclinio XIX accubitorum, Theoph. p. 335, 374, 418, modo in Circo, idem p. 379. Apocombium seu conglarium tunc patriarchæ ab imperatore datum certum nullum fuit. Michael Rhangabe dabat 50 libras auri, Theophanes p. 418, et in filii coronatione dabat centum libras auri, p. 419. Accipiebant aut assumebant interdum in coronatione nova nomina. Vid. Contin. Theophan. p. 26. De aliis coronationis ritibus erit agendi locus ad Caput hujus libri XCI.

(89) M. βασιλείαν. More novæ Græciæ, quo ex accusativo tam singulari quam plurali tertius declinationis nominativum in *as* et *a* faciunt, et ex hoc accusativum suum novum in *av* terminandum; ut a βασιλεὺς sit ordinarie accusativus pluralis βασιλέας, hunc ipsum pro nominativo singulari assumunt novi Græci, unde suum accusativum βασιλείαν formant. In femininis pari modo procedunt. Συγγένης facit ordinarie in accusativo singulari συγγένεα. Hanc ipsum accusativum singularem pro nominativo ad-

tuta, dum interea senatores omnes et factiones orientem versus in dextra ambonis parte subsistunt. προσκυνοῦσι τὰ σκήπτρα (90) καὶ τὸ λοιπὰ σκευή μετὰ τῶν βάνδων, ἑστῶτα δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ ἔνθεν κάκειθεν, οἱ δὲ τῆς συγκλήτου πάντες καὶ τὰ μέρη ἴστανται ἐν τῷ πρὸς ἀνατολήν δεξιῷ μέρει τοῦ αὐτοῦ ἄμβωνος.

II. Et dicunt cantores: « Gloria in excelsis Deo et pax in terra; » populus eadem ter. Cantores: « Apud homines christianos beneplacitum; » populus eadem ter. Cantores: « Quod misertus est Deus populi sui; » eadem populus ter. Cantores: « Hæc magna Domini dies; » populus eadem ter. Cantores: « Hæc dies vitæ Romanorum; » populus eadem ter. Cantores: « Hoc gaudium et gloria orbis est; » populus eadem ter. Cantores: 115 « In qua corona regni; » populus similiter. Cantores: « Vertici tuo ex merito imposita est; » populus eadem ter. Cantores: « Gloria Deo omnium Domino; » populus eadem. Cantores: « Gloria Deo, qui caput tuum coronavit; » populus similiter. Cantores: « Gloria Deo, qui te imperatorem ostendit; » populus eadem. Cantores: « Gloria Deo, qui te sic ornavit; » populus eadem. Cantores: « Gloria Deo, qui te sic honoravit; » populus eadem. Cantores: « Sed qui te N, sua manu coronavit; » populus eadem. Cantores: « Custodiet te multa tempora in purpura; » populus eadem. Cantores: « Cum augustis conjugibus et porphyrogenitis; » populus eadem. Cantores: « In gloriam et resurrectionem Romanorum; » populus eadem. Cantores: Exaudiet Deus populum vestrum; » similiter populus.

A τὸν νεοχειροτόνητον βασιλέα, καὶ εὐθέως ἀνακράζουσι τὰ δύο μέρη καὶ λέγουσιν. « Ἄξιος. » Καὶ προσκυνοῦσι τὰ σκήπτρα (90) καὶ τὸ λοιπὰ σκευή μετὰ τῶν βάνδων, ἑστῶτα δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ ἔνθεν κάκειθεν, οἱ δὲ τῆς συγκλήτου πάντες καὶ τὰ μέρη ἴστανται ἐν τῷ πρὸς ἀνατολήν δεξιῷ μέρει τοῦ αὐτοῦ ἄμβωνος.

B'. Καὶ λέγουσιν οἱ κράκται: « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται. « Ἐν ἀνθρώποις Χριστιανῶν εὐδοκία. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται. « Ὅτι πληθύνει ὁ Θεὸς τὴν λαὸν αὐτοῦ. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται. « Ἀὔτη ἡ ἡμέρα Κυρίου ἡ μεγάλη. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται. « Ἀὔτη ἡ ἡμέρα τῆς ζωῆς τῶν Ῥωμαίων. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται. « Ἀὔτη ἡ χαρὰ καὶ ἡ δόξα τοῦ κόσμου. » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται. « Ἐν ἡ τὸ στέφος τῆς βασιλείας. » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται. « Τῆς κορυφῆς σου ἀξίως περιετέθη. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται. « Δόξα Θεῷ τῷ Δεσπότη πάντων. » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται. « Δόξα Θεῷ τῷ στέφανι τὴν κορυφὴν σου. » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται. « Δόξα Θεῷ τῷ ἀναδείξαντί σε βασιλέα. » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται. « Δόξα Θεῷ τῷ δοξάσαντί σε οὕτως. » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται. « Δόξα Θεῷ τῷ εὐδοκῆσαντι οὕτως. » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται. « Ἄλλ' ὁ στέφας σε, ὁ δεῖνα βασιλέα, αὐτοχειρῶς. » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται. « Φυλάξει σε εἰς πληθῆ. » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται. « Σὺν ταῖς Αὐγουστάις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις (91). » ὁ λαὸς ὁμοίως, Οἱ κράκται. « Εἰς δόξαν καὶ ἀνεγερσιν τῶν Ῥωμαίων. » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται. « Εἰσακούσῃ ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ ὑμῶν. » ὁ λαὸς ὁμοίως.

VARIÆ LECTIONES.

⁴³ περιέθετο ed. ⁴⁴ τῷ Θεῷ δεσπ. ed. ⁴⁵ πληθος ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

hibent novi Græci, et ex eo deinceps formant suum accusativum θυγατέρα. Exemplis rem declarabimus et probatam dabimus. Ipsam nostrum βασιλείαν habet Malaxus apud Du Cange v. Συντυγγάνειν. Idem Malaxus apud DC. Gloss. Gr. p. 927, habet ἄνδρα pro ἀνθρ. Apud Nostrum infra p. 192, membranæ non χεῖρα, quod editori debetur, sed χεῖρα habent. Theophanes p. 167, νόκταν pro νόκτα. Polyanus, novi Græculi opus, τὸν θῆραν pro θῆρα, ἀρτυμ, p. 17, ed. Maasvici, ubi vid. Casaubon. Anna Comnena in Alexiad. p. 140. τὴν φάλαγγα, a nominativo ἡ φάλαγγα, et p. 430, τὴν νῆαν, a nomin. ἡ νῆα, navis. Στάμαν pro στάμα habet Du Cange Gl. Gr. h. v., ἱερῆαν pro ἱερῆα Nomocanon. Cotelætan. apud Du Cange Gl. Gr. p. 203. Idem Nomocanon n. 212 habet ἀνδραν et ἕναν, virum et unum, a Nom. sing. ἄνδρας et ἕνας. Du Cange v. εὐλογεῖν dat γυναῖκα pro γυναῖκα, a Nom. γυνήκα. Idem ἱμάδα et θυγατέρα in Nom. pro ἱμάς et θυγάτηρ habet, et καλαμῶνας pro καλαμῶν, ἀσηπ-δίνιστον. Idem p. 581, habet τὸν κανωνῶν μου, μη-νεν Achmet Onirocrit. c. 251; σκυταλίδα pro σκυταλίς Hesychius in voce Ῥόχανον, ubi σκυταλίδα nominativus est, et præterea ἀποβρίγλοῦσι legendum, Σμηκτριῖδα γῆ pro σμηκτρις habet Du Cange v. σμηκτριῖδα, et τινάν pro τινά, aliquem, h. v., γέλαν pro γάλα, v. σφακτὸν, λίβαν, austrum, pro λίβα, v. φιάλη, ubi ex Alexandri monachi encomio S. Barnabæ hæc citat: κατὰ τὸ κλίτος τοῦ ναοῦ πρὸς λίβαν, in plaga templi australi. Χεῖραν idem

Du Cange habet h. v. Spohn in Dictionario novæ Græciæ, quod suo Itinerario subjunxit, nonnulla talia habet, ut λείποντας perhibet novos Græcos dicere in nomin. singul. pro λείπων, deficiens aut derelinquens, unde accusativus sing. λείπονταν formatur, ἔρωτας pro ἔρωα, ἄρχοντας pro ἄρχων, χεῖμῶνας pro χεῖμῶν. Erant forte, qui μονοργῆαν δρυγα Carm. 527. Anthologiæ ineditis et c. 529, ἀγχιπόδων χίμαρον huc referant. Mitto alia, cum hæc sufficere queant.

(90) Adorant sceptræ seu longi conti cum appensis vexillis vel bandis, et τὰ σκευή (quæ puto contos esse cum impositis in summo vertice figuris panopliæ; τροπέκια, τροφήα appellare solent), ea itaque et hastæ quoque adorant novum dominum, eique velut sacramentum dicunt, quando versus eum et in ejus honorem et ad ejus recitatum nomen inclinantur versus humum, et deinceps eriguntur; quod etiam nostris militibus in more positum est. Quo de more vexilla et hastas inclinandi, aut etiam sternendi in solo, dico ad librum Nostri secundum.

(91) Nota vox, illosque significat, qui a patre jam imperium tenente procreati fuerunt. Verisimillimum est a purpura, veste imperiali, eam repetendam esse, ut sint qui in purpura nati, purpura excipit et fasciati fuere. Luitprandus Histor. p. 426 non de veste purpurea, sed de cubiculo Purpura dicto, in quo Augustæ puerperio vacare consueverint, appellatos putat. Conf. Du Cange CPlī Christ. p. 120 et ad Alex. p. 320 et Gloss. Gr. h. v. Possunt ambe

Γ'. Οἱ κρέκται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ » ὁ λαὸς, A
 « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλὰ. » Οἱ κρέκται· « Πολλοὶ
 ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκράτορες Ῥω-
 μαίων » ὁ λαὸς, « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κρέκται·
 « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου »
 ὁ λαὸς, « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κρέκται· « Πο-
 λοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα Αὐγουσταὶ τῶν
 Ῥωμαίων » ὁ λαὸς, « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ
 κρέκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, τῶν σκήπτρων ἢ
 εὐτυχία » ὁ λαὸς, « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κρέ-
 κται· « Πολλοὶ σου χρόνοι, ὁ δεῖνα βασιλεῦ τῶν Ῥω-
 μαίων » ὁ λαὸς, « Πολλοὶ σου χρόνοι. » Οἱ κρέκται·
 « Πολλοὶ σου χρόνοι, θεόσπευτε ὁ δεῖνα » ὁ λαὸς,
 « Πολλοὶ σου χρόνοι. » Οἱ κρέκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρό-
 νοι, δεσπόται, σὺν ταῖς Αὐγουσταῖς καὶ τοῖς πορφυ-
 ρογενήτοις » ὁ λαὸς, « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κρέ-
 κται· « Ἄλλ' ὁ πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης » ὁ
 λαὸς ὁμοίως. Οἱ κρέκται· « Ὁ στέψας ὑμᾶς τῇ
 αὐτοῦ παλάμῃ » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κρέκται· « Τοὺς
 χρόνους ὑμῶν πληθύνει σὺν ταῖς Αὐγουσταῖς καὶ τοῖς
 πορφυρογενήτοις » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κρέκται· « Εἰς
 τελείαν σύστασιν τῶν Ῥωμαίων. » Καὶ ἀπὸ τούτων
 εὐφημοῦσι τὰ β'. μέρη καὶ λέγουσι· « Πολλὰ τὰ ἔτη
 τῶν βασιλέων, » καὶ τὰ ἐξῆς τῆς εὐφημίας, καὶ ἐπεύ-
 χονται καὶ ἐξίσιν ⁴⁶ (91).

ΚΕΦΑΛ. ΑΘ.

* Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ στεφανώματι βασι-
 λέως (92).

Α'. Τῆς συνήθους ἐκκλησιαστικῆς τάξεως τελουμέ-
 νης ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφά-

⁴⁶ ἐξίσιν cod.

JOAN. JAC. REKSII COMMENTARIUS.

etymologiæ veræ simul esse, et casu quodam coin-
 cidere. Priorem tamen puto a nugacitate, quæ
 Græcis mediæ ævi adhærebat, longius abesse. At
 quis primus fuit *Porphyrogenetus* dictus? Veteres
 ante Constantini nostri tempora imperatores et
 imperatorum liberi, quamvis ἐν τῇ πορφύρᾳ τεχθέν-
 τες. ἐν τῇ ἀλουργίδι τραφέντες passim a panegyristis
 appellantur; titulus tamen *Porphyrogenetus* in usu
 non deprehenditur fuisse ante tempora Constantini
 nostri, Leonis filii, qui Constantinus, si fidem me-
 retur Codinus, hoc titulo primus fuit ornatus. Co-
 dini verba hæc sunt: Τὴν ἁγίαν Θεοφανῶ τῆν οὖσαν
 ἔρωθεν τῆς παλαιᾶς κόγχης τῶν βασιλικῶν μνημοθε-
 σίων εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους ἀνήγειρεν Κων-
 σταντίνος ὁ πρῶτος πορφυρογεννητός, ὁ υἱὸς Λέοντος
 τοῦ σοφοῦ. Atqui Luitprandus I. c. Leonem, ejus
 patrem, jam eo nomine citat, et Sigonius (nescio,
 quo auctore). p. 90, de regno Italiæ Porphyrogen-
 netum appellat Leonem, Copronymi filium, alias
 Chazarum dictum, et p. 91, 54, Constantinum,
 istius Leonis Chazari ex Irene filium. Sed hanc
 quæstionem ulteriori inquisitioni committo. Posset
 deinceps ex hoc et similibus locis hujus libri argu-
 mentum duci, Constant. Porphyr. seniore[m] aucto-
 rem hujus libri esse, non juniorem, Romani filium;
 quia Porphyrogeneti memorantur: nisi responderi
 posset, Porphyrogenetorum nomen ad filias quoque
 traduci posse, quas geminas habuit Constantinus ju-
 nior; et præterea potuisse ipsu[m] ex antiquioribus libri
 hæc præcepta ceremonialia verbotenus exscribere.
 (91*) M. ἐξίσιν. Ad acta seu laudes, quales hoc
 caput et alia plura nostri ceremonialia tam in su-

III. Cantores: « Multos, multos, multos; » po-
 pulus: « Multos annos in multos. » Cantores.
 « Longa vobis tempora, N. N. imperatores Roma-
 norum; » populus: « Longa vobis tempora. »
 Cantores: « Longa vobis tempora, famuli Do-
 mini; » populus: « Longa vobis tempora. » Can-
 tores: « Longa vobis tempora, N. N. augustæ
 Romanorum; » populus: « Longa vobis tempora. »
 Cantores: « Longa vobis tempora, felicitas sce-
 ptrorum; » populus: « Longe vobis tempora. »
 Cantores: « Longa vobis tempora, N. imperator
 Romanorum; » populus: « Longa vobis tempora. »
 Cantores: « Longa vobis tempora, N. a Deo co-
 ronate; » populus: « Longa vobis tempora. »
 Cantores: « Longa vobis tempora, domini, cum
 Augustabus et porphyrogenetis; » populus: « Longa
 vobis tempora. » Cantores: « Sed omnium Creator
 et Dominus; » similiter populus. Cantores: « Qui
 sua vos manus coronavit; » populus pariter. Can-
 tores: « Tempora vestra augebit cum augustabus
 et porphyrogenetis; » populus similiter. Can-
 tores: « In perfectam Romanorum salutem. » His
 dictis, duæ factiones fausta precantur, dicentes:
 « Multos annos imperatoribus, » et reliquas preces
 et felicia omnia dicunt, et abeunt.

CAPUT XXXIX.

Observanda in coronatione nuptiali imperatoris.

116 I. Consueto ritu ecclesiastico in S. Ste-
 phani primi martyris æde, quæ in palatio daphnes

VARIE LECTIONES.

perioribus, quam in sequentibus magno numero
 præstat, conferendi scriptores Historiæ Augustæ,
 qui etiam talibus formulis scaturit.

(92) Quando imperator corona nuptiali redimitur
 * [Στεφάνωμα est corona nuptialis ejusque for-
 mula. Smith. de Ecclesia Græca p. 128. In nuptiis
 Mauricii imp. Palatii eunuchus Martinus paranym-
 phus fuit. Theophan. p. 218. Heraclius imperator
 cum sponsa a Sergio patriarcha coronas nuptiales
 accipit, et eodem die imperator simul et sponsus
 renuntiat, et corona nuptiali insignitur. Theoph.
 p. 250. Eudoxia corona nuptiali ornata in æde S.
 Stephani. Georg. Monach. p. 529. Leo nuptias ce-
 lebrat in Magnaura et 19 accubitis. Georg. Moñ. p.
 547. Corona nuptialis et convivium in nuptiis Petri,
 Bulgarorum ducis, Protovestiario sponsam comi-
 tante, ibid. p. 530. Benedictio nuptialis a patri-
 archa facta p. 584. De Constantini nostri cum Helena
 nuptiis ita Script. post Theoph. p. 244: Ἰδοταὶ
 ἀβραάδων γαμικῶν συναλλάγματος παρὰ Κωνσταντι-
 νου βασιλέως Ἑλένη τῆ θυγατρὶ Ῥωμανοῦ, καὶ τῇ
 τρίτῃ τοῦ Πάσχατος λεγομένη τῆς Γαλιλαίας, εὐλογεῖ-
 ται καὶ στεφανοῦται ἀμὰ αὐτῇ παρὰ Νικολάου τοῦ
 πατριάρχου. De nuptiis Constantiæ imperatricis et
 Henrici imperat. scripsit Arnoldus Abbas eadem
 ætate. Vid. Giannon. p. 377, t. II.] Inter hæc loca
 a Cl. Leichio citata memorabilis est ille Georgii
 Monachi p. 529, c. ubi ait, Michaelem cum Eudoxia
 fuisse coronatum. Ἰστεφανοῦτο ἐν τῷ Ἁγίῳ Στεφάνῳ
 τῷ εἰς τὴν Δάφνην, γεγονότος τοῦ παστοῦ μὲν εἰς
 τὴν Μανναύραν, τῆς δὲ συγκλήτου ἀνακλιθίσσης ἐν
 τοῖς 18 Ἀκτουβέτοις. In S. Stephano itaque, ecclesia

est, peracto, coronatisque sponsis, hi per octagonum et augustale aureamque manum egrediuntur, et magistri et patricii imperatorem in onopodio excipiunt, et stantibus ibi sponsis, officium solemne celebratur. Inde in obsequio magistrorum, patriciorum ac reliquorum ministrorum ad secretum usque consulum veniunt, ubi omnes senatores cum magistris et patriciis ipsos excipiunt: ritusque omnes, commorantibus ibi sponsis, pro more celebrantur. Factiones in triclinio candidatorum ab utraque parte prope scalas magnauræ stant, et sponsis per consistorii portas euntibus, organa duarum factionum, quæ in sinistra parte loci, ubi ascenditur per scalas, constitutæ sunt, pulsantur.

II. Extemplo cantores duarum factionum exclamant: « Multos, multos, multos! » populus: « Multos annos in multos. » Præcantores: « Salvator noster, serva dominos! Sacrosancte Spiritus, serva Augustas! Domine, vitam eorum ex nostra auge! Imperator ac sponse, Deus te servet! Auguste virtutibus instructe, Trinitas te tueatur, Deusque celestis nuptiis tuis lætitiæ addat, ut omnium benignissimus, qui Cananæis olim nuptiis adfuit, inque ipsis aquæ, ut amans hominum, benedixit, et vinum auxit hominibus ad recreationem, hic tibi adsit et conjugi tuæ, detque tibi Deus porphyrogenitos! Hæc est dies lætitiæ Romanorum, qua nuptias N. imperator cum N. felicissima Augusta celebravit. »

III. Abeuntibus sponsis, factiones cœnaculum ingrediuntur, stantibusque ibi sponsis coronatis, cantores duarum factionum simul exclamant: « Multos, multos, multos! » populus: « Multos

VARIE LECTIONES.

⁴⁷ ΣΧΟΛ. Χρὴ εἶδέναι, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐστεμμένος στεφανοῦται. (Schol. hoc om. ed., dedit R. in notis.)
⁴⁸ ἐνώμνοι ed. h. l. et infra, ἐνώμνοι cod. ⁴⁹ ἐνάριστε ed.

JOAN. JAC. RESKII COMMENTARIUS.

palatii Daphnes, consecrabantur a patriarcha novi sponsi, et accipiebant coronas nuptiales; boni omnino, ut puto, gratia, seu allusionis ad τὸ στεφάνωμα, quoddammodo deinceps mutatum. In Magnaura positus fuit thalamus nuptialis, in quem novum par augustum convenlebat, et Senatores in XIX accubitis accumbant seu epulabantur. Etiam in Latina Ecclesia novis nuptiis apud copulationem a sacerdote coronæ ferrinæ ex floribus imponebantur. Vid. Murator. t. II, p. 111 Antiquit. Ital. Conf. Du Cange utroque Glossar. Manavit inde ad nos ille mos, quo sponsæ virginis nuptis coronatæ in ecclesiam procedunt ad impetrandam benedictionem sacerdotalem. Benedictionem nuptialem debebat patriarcha imperatoribus largiri, nisi ille negaret ob nuptias pro illegitimis habitas. Ita [Leo coronatus a clerico quodam palatii, φ̄ ἐπιχλήν Σινάπης. Contin. Theophan., p. 222.]

(93) Id est μετὰ τὸ στήναι, ut integre Noster extulit p. 118, 122, 147, 155 et alibi. Sæpe μετὰ post significans omittitur. Vid. p. 121, 308, et hæc ipsa nostra, in qua sumus pagina, paulo infra. Sic præ-

νου τοῦ ἐν τῇ παλατίῳ τῆς δάφνης, καὶ τῶν νεονύμφων στεφανουμένων ⁴⁷, ἐξέρχονται διὰ τοῦ ὀκταγώνου καὶ τοῦ αὐγούστειος καὶ τῆς χρύσεης χειρὸς, καὶ δέχονται αὐτὸν οἱ τε μάγιστροι καὶ πατρικοί ἐν τῷ ὀνοπόδιῳ, καὶ τὸ στήναι (93) τοὺς νεονύμφους, γίνεται ἡ συνήθης ἀκολουθία. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκαῖσι ὀφικευομένων τῶν νεονύμφων ὑπὸ τε μαγίστρων καὶ πατρικίων καὶ τῆς λοιπῆς πάσης τάξεως, ἔρχονται μέχρι τοῦ σεκρέτου τῶν ὑπάτων, καὶ δέχονται ἐκαῖσε πάντες οἱ συγκατακτικοὶ ἅμα μαγίστρων καὶ πατρικίων, καὶ τὸ στήναι τοὺς νεονύμφους, γίνεται ἡ συνήθης ἀκολουθία. Τὰ δὲ μέρη ἴστανται ἐν τῇ τρικλίῳ τῶν κاندιδάτων ἐνθεν κάκειθεν πλησίον τῶν γραδελίων τῆς μανναύρας, καὶ δὴ τῶν νεονύμφων ἐξιδόντων τὰς πύλας τοῦ κοινοστρωρίου, αὐλοῦσι τῶν δύο μερῶν τὰ ὄργανα, δηλονότι ἴσταμένων ἐν τῇ ἀριστερῇ μέρει τῆς ἀναβάσεως τῶν αὐτῶν γραδελίων.

B. Καὶ εὐθέως λέγουσιν οἱ κράκται τῶν δύο μερῶν ἠνωμένοι ⁴⁸ ἄμφω, « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ! » ὁ λαός· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλὰ. » Οἱ κράκται· « Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, τοὺς δεσπότας φύλαξον! Πνεῦμα τὸ πανάγιον, τὰς Αὐγούστας σκέπασον! Κύριε, ζωὴν αὐτῶν διὰ τὴν ζωὴν ἡμῶν! βασιλεῦ νεόνυμφε, θεὸς διαφυλάξει σε! Ἐντιμε, ἐνάριστε ⁴⁹. Τριὰς κατακοσμήσει σε, καὶ χαρὰν παρέξει σοι θεὸς ὁ ἐπουράνιος, εὐλογῶν τὸν γάμον σου, ὡς ὁ μόνος ὑπεράγαθος· δε ἐν Κανῆ τὸ πρότερον τῷ γάμῳ παρεγένετο καὶ ἐν αὐτῷ εὐλόγησε τὸ ὕδωρ ὡς φιλόφρωνος, καὶ ὄνον ἀπέταλλεν ἀνθρώποις εἰς ἀπόλαυσιν, οὗτος εὐλόγησει σε μετὰ τῆς συζύγου σου, καὶ τέκνα σοι δωρήσεται θεὸς πορφυρογέννητα! Αὕτη ἡ ἡμέρα τῆς χαρᾶς τῶν Ῥωμαίων, ἐν ἧ ἠνωμενύθης ὁ δεῖνα ἀνάξ ὁ δεῖνα τῇ εὐτυχιστάτῃ Αὐγούστῃ! »

C. Καὶ ἀποκινούντων τῶν νεονύμφων, εἰ σίρχονται τὰ μέρη εἰς τὸν παστὸν (94), καὶ ἴσταμένων τῶν νεονύμφων ἐν τῇ παστῷ ἴσταφωμένων, ἀκτολογοῦσι τῶν δύο μερῶν οἱ κράκται, ἠνωμένοι ἄμφω,

omittitur p. 154, καὶ νόμων διακράτησιν, id est καὶ πρὸς ν. δ. Sic etiam εἰς omittunt in illa formula δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Vid. p. 45. Item μέρος, pro in parte, in plaga, versus. Apud Eustathium in Vita S. Eutychii patriarchæ CPTani est κριμικτήριος μέρος Αὐγούστης pro εἰς τὸ μέρος Αὐγούστης, Primicerio partis (seu Comitativæ) Augustæ. Sic supra p. 101, διανέμουσιν [subintell. εἰς] τὸ κουδουκλεῖον. Omittitur ἀπὸ vel διὰ vel μετὰ cum; ut p. 105, εἶτα [nempe μετὰ vel ἀπὸ] πλοῦς, σὺς πανί.

(94) Vel παστάδα, triclinium, in quo stat thalamus nuptialis. Non semper instruebatur hic in Magnaura. Romani junioris παστάς ἐγνωρίζετο conspiciebatur, καὶ ἐτελεῖτο, das Beylager wurtte vollzogen, in triclinio Justiniani Rhinotmeti. Scriptor. post Theoph. p. 286. Male vertitur ὁ παστάς cœnacu- lum apud Leonem Gramm. p. 458, ubi dicitur Michael Imp. et Eudoxia Augusta coronas nuptiales in S. Sophia accepisse γενομένου τοῦ παστοῦ ἐν τῇ Μανναύρα τῆς δὲ συγκαλήτου ἀνακλιθεῖσης ἐν τοῖς ἰδ' ἀκουσίτοις. (Vid. Du Cange CPL. Chr. II, p. 136.)

« Πολλά, πολλά, πολλά! » ὁ λαός, « Πολλά ἔτη εἰς Ἀ
πολλά! » Οἱ κράτται· « Καλῶς ἦλθες, ὁ δεσπότης τῶν
Ῥωμαίων! » Ὁ λαός, « Καλῶς ἦλθες! » Οἱ κράτται·
« Καλῶς ἦλθες, ὁ δεσπότης, σὺν τῇ Δούγουστῃ! » ὁ
λαός, « Καλῶς ἦλθες! » Οἱ κράτται. « Καλῶς ἦλθες,
θεοεπίλεκτη Δούγουστα! » ὁ λαός, « Καλῶς ἦλθες! »
Οἱ κράτται· « Καλῶς ἦλθες, θεοσεκίπαστε Δούγουστα! »
ὁ λαός, « Καλῶς ἦλθες! » Οἱ κράτται· « Καλῶς ἦλθες,
ὁ δεῖνα χαρὰ Ῥωμαίων! » ὁ λαός, « Καλῶς ἦλθες! » Οἱ
κράτται· « Καλῶς ἦλθες, ἡ εὐγένεια ⁵⁰ τῆς πορφύρας! »
ὁ λαός, « Καλῶς ἦλθες! » Οἱ κράτται· « Καλῶς ἦλθες,
ἡ ποθουμένη παρὰ πάντας! » ὁ λαός, « Καλῶς ἦλ-
θες! » Οἱ κράτται· « Σὺ ἐκ θείας ψήφου προχει-
ρίσθης, εἰς σύστασιν καὶ ἀνέγερσιν τοῦ κόσμου, σὺ
ἐνυμφεύθης ἐκ Θεοῦ τῇ πορφύρα, σε εὐλόγησεν ὁ
Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, στεφανώσας σε τῇ αὐτοῦ πα-
λάμῃ! ἀλλ' ὁ εἰς ταύτην καλέσας σε τὴν ἀξίαν καὶ
σὺζεύξας σε ὁ δεῖνα τῷ δεσπότη, τοὺς χρόνους σου
πληθύνει ἐν τῇ πορφύρα· εἰσακούσει ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ
ὕμῶν! »

Δ'. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι μετὰ τὴν ἀκτολογίαν τοῦ
δήμου, τῶν δεσποτῶν ἀνιόντων πρὸς τὴν κόγχην τοῦ
παστοῦ πρὸς τὸ ἀποθέσθαι τὰ στέμματα καὶ τοὺς
στεφάνους, λέγουσιν οἱ κράτται τῶν δύο μερῶν,
ἠνωμένοι ἄμφω, ἔσ (95)· « Πνεῦμα τὸ πανάγιον, τὸν
γάμον ἐπευλόγησον! » ὁ λαός ἐκ τρίτου τὸ αὐτό. Οἱ
κράτται· « Ὁ ἐν Κανῇ Χριστὸς εὐλογήσας τὸν γά-
μον· » ὁ λαός ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κράτται· « Εὐ-
λογήσει τὸ στεφάνωμά σου, ὁ δεῖνα ἀντεκράτωρ! »
ὁ λαός ἐκ τρίτου ἔσ. « Πνεῦμα τὸ πανάγιον, τὸν γά-
μον ἐπευλόγησον! » Οἱ κράτται· « Μετὰ συζύγου
σου τῆς ὁ δεῖνα! » ὁ λαός ἐκ τρίτου ἔσ· « Πνεῦμα
τὸ πανάγιον! » Οἱ κράτται, « Εἰς ἡμέρας καὶ και-
ρὸς καὶ χρόνους! » ὁ λαός ἐκ τρίτου ἔσ· « Πνεῦμα
τὸ πανάγιον! » Οἱ κράτται· « Ἔως ἄκρου γήρωσ
ὕμῶν ἐν βίῃ! » ὁ λαός ἐκ τρίτου ἔσ· « Πνεῦμα τὸ
πανάγιον! » Οἱ κράτται· « Εἰς δόξαν αὐτοῦ καὶ εἰς
σύστασιν τῶν Ῥωμαίων! » ὁ λαός ἔσ· « Πνεῦμα τὸ
πανάγιον! » Οἱ κράτται· « Εἰσακούσει ὁ Θεὸς τοῦ
λαοῦ ὑμῶν! » ὁ λαός ἔσ· « Πνεῦμα τὸ πανάγιον! » Οἱ
κράτται· « Πολλά, πολλά, πολλά! » ὁ λαός, « Πολ-
λά ἔτη εἰς πολλά! » Οἱ κράτται ἔσ· « Κύριε ὁ
τούτους συζεύξας, σὺ αὐτοὺς περισώζε! » ὁ λαός
ἔσ· « Πνεῦμα τὸ πανάγιον! » Οἱ κράτται ἔσ· « Ὁ
Θεὸς ἄγιον, δὲς αὐτοῖς ὁμόνοιαν· » ὁ λαός ἔσ· « Πνεῦ-
μα τὸ πανάγιον! » Οἱ κράτται ἔσ· « Τοῦτο τὸ βασι-
λειον, Κύριε, στερέωσον! » ὁ λαός ἔσ· « Πνεῦμα τὸ
πανάγιον! » Οἱ κράτται ἔσ· « Πνεῦμα τὸ πανάγιον,
τὸν γάμον ἐπευλόγησον! » ὁ λαός, « Ἡολυχρόνιον! »
καὶ ἐξέρχονται. Καὶ μετὰ ταῦτα ἀπέρχονται οἱ νεό-
νυμφοὶ ἐστεφανωμένοι εἰς τὴν κόγχην τοῦ παστοῦ,
ἐνθα ἴσταται ὁ βασιλικὸς χρυσοῦς κράβατος, καὶ

annos in multos! » Cantores : « Pulchre venisti,
domine Romanorum! » populus : « Pulchre ve-
nisti! » Cantores : « Pulchre venisti, domine, cum
augusta! » populus : « 117 Pulchre venisti! »
Cantores : « Pulchre venisti, a Deo electa augu-
sta! » populus : « Pulchre venisti! » Cantores :
« Pulchre venisti, Dei cura, augusta! » populus :
« Pulchre venisti! » Cantores : « Pulchre venisti,
N. gaudium Romanorum! » populus : « Pulchre
venisti. » Cantores : « Pulchre venisti, nobilitas
purpuræ; » populus : « Pulchre venisti! » Cantor-
es : « Pulchre venisti omnium votis expetita! »
populus : « Pulchre venisti! » Cantores : « Tu di-
vina sorte ad conservationem salutemque orbis
electa fuisti, tu divinitus purpuræ conjuncta es! »
benedixit tibi Deus omnipotens, qui manu sua te
coronavit : at is, qui ad hanc te dignitatem voca-
vit junxitque cum N. domino, augeat tem-
pora tua in purpura! Exaudiat Deus populum ve-
strum! »

IV. Sciendum est, post acclamationes populi,
abeuntibus dominis ad concham thalami, ut sorta
et coronas ibi deponant, duarum factionum canto-
res una voce dicere : « Spiritus sanctissimus nu-
ptiis annual! » populus eadem ter repetit. Cantor-
es : « Christus, qui nuptiis Cananæis benedixit; »
populus eadem ter. Cantores : « Benedicat conu-
bio tuo, imperator N. ! » populus ter : « Spiritus
sanctissime, nuptias prospera! » Cantores : « Cum
conjuge tua N. ; » populus ter : « Spiritus sanctis-
sime! » Cantores : « In dies, tempora, sæcula! »
populus ter : « Spiritus sanctissime! » Cantores :
« Usque ad extremam senectutem vestram in hac
vita! » populus ter : « Spiritus sanctissime. Can-
tores : « Ad gloriam tuam et salutem Romano-
rum! » populus ter : « Spiritus sanctissime. » Can-
tores : « Exaudiet Deus populum vestram; »
populus : « Spiritus sanctissime. » Cantores :
« Multos, multos, multos! » populus : « Multos an-
nos in multos! » Cantores : « Domine, qui hos
junxisti, tu ipsos serva! » populus : « Spiritus
sanctissime! » Cantores : « Deus sancte, da ipsis
concordiam! » populus : « Spiritus sanctissime! »
Cantores : « Regnum hoc custodi, Domine! » pop-
ulus : « Spiritus sanctissime. » Cantores : « Spi-
ritus sanctissime, his nuptiis benedicas! » popu-
lus : « In longum tempus, etc., » et egrediuntur.
Deinde sponsi ad concham thalami coronati abeunt,
118 ubi imperatorius aureus grabatus stat, in
quo coronas reponunt : corollas vero officiales cu-
biculi in pentapyrgio, ubi imperatorius grabatus
positus est, suspendunt, et statim domini per por-

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁰ εὐγένειστῆ ed.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(95) Ἔς. Occurrunt tales aliquot voces in hoc
codice, nihil, ut videtur, significantes, ut ἔς, οἱ ἔς,
οἱ, etc. Non video, quid possint aliud esse, quam
notæ uniuscuius, quales sunt *ut, re, mi, sol*, etc. præ-
fixæ hymnis, ut sciatur, quo tono sint recitandi.

Aut forte est ἔς idem, quod Latinum *heus*, et οἱ idem
atque υ, quod est apud Aristophanem in *Pluto*, ubi
parasitus nidorem essæ suillæ naribus captat; aut
Latinum *huy*.

ticum ad XIX accubitus quasi ad amores transeunt, Α ἀποτιθοῦσι⁵¹ τὰ μὲν στέμματα ἐν τῷ αὐτῷ κραβάτῳ, τὰ δὲ στεφάνια κρεμῶσιν οἱ τῆς τάξεως τοῦ κουδουκλείου ἐν τῷ πενταπυργίῳ, ἐν ᾧ ἴσταται ὁ βασιλικὸς κραβάτος (96)· καὶ εὐθὺς ἀπέρχονται οἱ δεσπότες διὰ τῶν διαβατικῶν ὡς ἐπὶ τὸν ἔρωτα (97), εἰς τὰ ἰθ' ἀκουδίτα, καὶ ἀκουμιζοῦσιν ἐπὶ τῆς τραπέζης.

Acclamations ad Augustam.

V. « Bene precemur, ut decet gaudio nostro, Augustæ ! » Cantores : « Longa tibi tempora, a Deo promotæ Augusta ! » populus ter : « Longa tibi tempora ! » Cantores : « Longa tibi tempora, felicissima Augusta ; » populus ter : « Longa tibi tempora. » Cantores : « Longa tibi tempora, conjux dominii ! » populus ter : « Longa tibi tempora. » Cantores : « Tu divino suffragio electa es ; » populus eadem ter. Cantores : « Benedixit Deus omnipotens ; » populus eadem ter. Cantores : « Tu Dei gratia cum purpura conjuncta es ; » populus eadem ter. Cantores : « Qui te manu sua coronavit ; » populus eadem ter. Cantores : « At qui te ad hanc dignitatem vocavit ; » populus hæc ter repetit. Cantores : « Teque cum domino N. conjunxit ; » populus eadem ter. Cantores : « Tempora tua dominique augeat : » populus eadem ter. Cantores : « Exaudiat Deus populum vestrum ; » eadem populus ter. Cantores : « N. piētissimæ Augustæ multos annos ; » populus : « In multos annos, etc. »

VI. Observandum vero est, et illud olim contigisse tradi, ut, postquam factiones dictam actorum formulam ante scalam, qua ad magnauram ascenditur, finierunt, duæ factiones præcederent, et Veneti quidem ad scamna, in loco magnauræ arboribus consito hinc inde posita, abirent, nec responsum ad cantum suum acciperent, cantores vero has deinde acclamations recitarent : « Multos annos imperatoribus : » quibus populus, quæ responderi solent, respondet. Postquam sponsi constiterent, prima receptio fit, et cantores populusque dictas acclamations recitant. Post hanc receptionem secunda a Præsinis parvo intervallo in eodem arboribus instituitur, sponsisque consistentibus, cantores populusque, uti diximus, acclamant ; quo facto, ritus, quo quibus supra, celebrantur. 110 Cæterum

VARIE LECTIONES.

⁵¹ ἀποτιθεῖσιν ed. ⁵² νυμφεύθησιν ed. ⁵³ ὅτι λέγεται om. ed. ⁵⁴ γεγονέναι conj. R., γέγονε cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(96) Diversus hic est grabbatus ab illo, quem D hujus pagine principium memorat.

(97) Hæc est nomen cubiculi, cujus appellatio unde armarium, et armis imaginibusque armorum pleuum, ut ex Contin. Theophan. p. 88, sine (quem locum Adversariis Leichianis debeo) constat. Armis et Amori parum convenit. Fuitne lavacrum ? V. Antholog. H. Stephani p. 354, med. et p. 374, 375.

(98) Est ἀναδενδράδιον locus arboribus consitus, leambulacorum sub arboribus, sive rectæ stent arboribus, et per quincuncem dispositæ, sive in apsidem iuxta. Saneit quidem Salmasius ad Dedicat. Herodis ititici p. m. 102, ἀναδενδράδας esse ambulacra tan-

Ἄκτολογία εἰς τὴν Αὐγοῦσταν.

Ε'. « Εὐφημήσωμεν κατὰ χρέως τὴν χαρὰν ἡμῶν τὴν Αὐγοῦσταν ! » Οἱ κράκται : « Πολλοὶ σου χρόνοι, θεοκρόβλητε Αὐγοῦστα ! » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου, « Πολλοὶ σου χρόνοι. » Οἱ κράκται : « Πολλοὶ σου χρόνοι, εὐτυχιστάτη Αὐγοῦστα ! » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου, « Πολλοὶ σου χρόνοι ! » Οἱ κράκται : « Πολλοὶ σου χρόνοι, ἡ σύζυγος τοῦ δεσπότη ! » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου, « Πολλοὶ σου χρόνοι. » Οἱ κράκται : « Σὺ ἐκ θείας ψήφου προχειρίσθης. » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Β Οἱ κράκται : « Εὐλόγησεν ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ. » ὁ λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως. Οἱ κράκται : « Σὺ ἐνυμφεύθησιν⁵² ἐκ Θεοῦ τῇ πορφύρῃ. » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κράκται : « Στεφανώσας σε τῇ ἰδίῃ παλάμῃ. » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κράκται : « Ἄλλ' ὁ εἰς ταύτην καλίσσας σε τὴν ἀξίαν. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Οἱ κράκται : « Καὶ συζεύξας σε ὁ δεῖνα τῷ δεσπότη. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται : « Τοὺς χρόνους σου πληθύνει σὺν τῷ δεσπότη. » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κράκται : « Εἰσακούσαι ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ ἡμῶν. » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κράκται : « Οὐ δεῖνα τῆς εὐσεβεστάτης Αὐγοῦστας πολλὰ τὰ ἔτη. » ὁ λαὸς, « Πολυχρόνιον. »

Ζ'. Εἰδέναι δὲ δεῖ, ὅτι λέγεται⁵³ καὶ τοῦτο γεγονέναι⁵⁴ ποτὲ, ὅτι μετὰ τὸ πληρῶσαι τὰ μέρη τὴν προῤῥήθεισαν ἀκτολογίαν πρὸ τῶν γραδελίων τῆς ἀναβάσεως τῆς μανάρρας προανέρχονται τὰ δύο μέρη, καὶ οἱ μὲν βένετοι ἀνέρχονται εἰς τὰ σκάμνα τὰ ἰσάμενα ἐν τῷ τῆς μανάρρας ἀναδενδραδίῳ (98) ἔθην κάκειθεν, καὶ ἀπόκρισιν μὴ δεγόμενοι, λέγουσιν οἱ κράκται κατάλεγμα (99). « Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλείων⁵⁵ ! » καὶ ὁ λαὸς ἀποκρίνεται τὰ ὀφειλόμενα τοῦ καταλέγματος. Καὶ μετὰ τὸ στήναι τοὺς νεονύμφους γίνεται δοχὴ α'. καὶ λέγουσιν οἱ κράκται καὶ ὁ λαὸς τὰς προῤῥήθεισας ἀκτολογίας. Καὶ πάλιν μετὰ μικρὸν τῆς τοιαύτης δοχῆς, γίνεται δοχὴ β', καὶ δέχονται οἱ Πράσινοι ἀπὸ μικροῦ διαστήματος ἐν τῷ αὐτῷ ἀναδενδραδίῳ, καὶ τῶν νεονύμφων Ἰστανίων, λέγουσιν οἱ κράκται καὶ ὁ λαὸς τὰς προῤῥήθεισας

tum vitibus obumbrata et apsidata ; trichilas alias appellant. Sane Etymologium M. : ἀναδενδράς ἢ ἀμπελος ἢ πρὸς τὸ δένδρον ἀνερχομένη. Sed ἀναδενδράδα etiam de arboribus aliis erectim stantibus et vile non obumbratis usurpari patet et Anthol. p. 27 : ὄχνη χειρὸς ἐμῆς, etc. Forte olim apud antiquos Græcos ἀναδενδράς tantum usurpatam fuerit de arboribus, quas vites ambihant et circumpublicabant. Recentiores autem Græci procul dubio de loco quocunque arboribus cum cura ordinatis et cultis opaco adhibent.

(99) Est aliquid, quod κατὰ λέγμα, voce simplici, recitatur, qualis est in vita communi sermocinantium cantui opposita.

ἀκτολογίας, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπακολουθεῖ ἡ τάξις, ὡς καθὼς προεῖρηται. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἐν τοῖς ⁵⁶ ἐσχάτοις καιροῖς ἐκαινουργήθη τοῦ γίνεσθαι ⁵⁷ τὸ στεφάνωμα τοῦ βασιλέως ἐν τῷ ναῦ τοῦ παλατίου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου· καὶ δὴ τῶν νεοσύμφων ἐξιόντων διὰ τοῦ χρυσοτρικλίνου, δηλονότι ὀψικευομένων ὑπὸ τοῦ κουβουκλείου καὶ τῶν μαγίστρων καὶ πατρικίων, μελλόντων αὐτῶν ἐξιέναι τὰς ἀργυρὰς τοῦ χρυσοτρικλίνου πύλας, ἀβλεῖ τὸ προεῖρηται.

ΚΕΦΑΛ. Μ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ στεφίμῳ Λύγουστης ⁵⁸.

Α'. Ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν αὐγουστέα, φορῶν τὴν χλαμύδα ἐστεμμένος, καὶ ποιεῖ προαγωγὰς ⁵⁹, καὶ περὶ ὧραν τρίτην καθίζεται μέσον τοῦ τρικλίνου. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως εὐτρεπίζει τὰ βῆλα, ὡς ἔχει ἡ ⁶⁰ συνήθεια, καὶ νεύουσιν οἱ δεσπότες τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ἐξέρχεται μετὰ ὀστιαρίων καὶ βεργίων, καὶ προσκαλεῖται βῆλον α', τοὺς μαγίστρους· β', πατρικίους· τρίτον, τοὺς συγκλητικούς, ὑπάτους, κόμητας, κανδιδάτους, ἀπὸ ἐπάρχων καὶ στρατηλάτας ⁶¹ (1), βῆλα βῆλα. Ὁ δὲ πατριάρχης ἔρχεται διὰ τῆς δάφνης, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον καὶ ἐκδέχεται τοὺς δεσπότες, καὶ ὅτε εἰσέλθωσι τὰ βῆλα πάντα καὶ πληρωθῶσι, νεύουσιν οἱ δεσπότες τῷ πραιποσίτῳ καὶ ἀπέρχεται καὶ προσκαλεῖται τὸν πατριάρχην, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν αὐγουστέα. Καὶ ἐξέρχεται ἡ βουλομένη στεφθῆναι, ὀψικευομένη ὑπὸ τοῦ κουβουκλείου, καὶ ἐγείρονται οἱ δεσπότες καὶ ἀπέρχονται ἕθα ἴσταται τὸ ἀντιμισιον ἅμα τοῦ πατριάρχου, καὶ τῆς Αὐγουστής φορούσης μαφόριον, ποιεῖ ὁ πατριάρχης τὰς συνήθεις εὐχὰς. Καὶ ὅτε πληρώσῃ τὴν εὐχὴν, ἐκδύουσι τὴν Αὐγουσταν τὸ μαφόριον, καὶ ἐνδύουσιν αὐτὴν οἱ δεσπότες τὴν χλαμύδα, καὶ αὖθις ποιεῖ εὐχὴν ὁ πατριάρχης ἐπὶ τοῦ στέμματος, καὶ μετὰ τὴν πληρωσιν τῆς εὐχῆς λαμβάνει ὁ πατριάρχης τὸ στέμμα τὴν κεφαλὴν τῆς Αὐγουστής, καὶ συντάσσεται (2) ὁ ὀκαγαίνουσι κοιτῶνος, καὶ καθίζονται οἱ δεσπότες καὶ ἡ Αὐγουστα ἐπὶ τὸ εὐώνυμον ⁶² μέρος τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

Β'. Καὶ εἰσέρχονται οἱ πατρικιοὶ καὶ οἱ λοιποὶ πάντες, κρατούμενοι ὑπὸ σιλεντιαρίων πίπτοντες καὶ φιλοῦντες τὰ δύο γόνατα αὐτῶν, καὶ ἀπευχαρι-

recentiori ætate id novum institutum est, ut nuptialis imperatoris coronatio in templo palatii sacrosanctæ Virginis Deiparæ Phari perageretur : et sponsi per aureum triclinium cum obsequio cubuli, magistrorum et patriciorum egressi, dum et portis aurei triclinii argenteis procedere volunt, organum aureum pulsatur, et factiones, quas diximus, acclamationes recitant.

χρυσῶν ὄργανον, καὶ τὰ μέρη ἀκτολογούσι, καθὼς

CAPUT XL.

Observanda in coronatione Augustæ.

I. Egreditur imperator ad augusteum, corona et chlamyde ornatus, promotiones facit et circa horam tertiam in medio triclinio residet. Cæremoniaris vela, uti mos est, ordinat, præpositus vero, signo a dominis dato, cum ostiariis virgisque prodit, ac velum primum, magistros ; secundum, patricos ; tertium, senatores ; deinde consules, comites, candidatos, expræfectos ac belli duces, singulos in velis suis, accessit. Patriarcha per daphnem ad S. Stephani, dominos excepturus, venit, ac velis omnibus ingressis nulloque deficiente, domini præposito signum dant, qui abit, patriarcham vocat et augusteum ingreditur. Tunc domini corona ornanda, a cubiculariis stipata, procedit ; domini surgunt et ad locum, ubi ara reposita est, cum patriarcha abeunt, et Augusta maforium gestante, preces solemnes patriarcha recitat. His finitis, Augustæ maforium exuunt, eamque chlamyde domini vestiunt, statimque patriarcha super corona precatur : quo facto, coronam imperatori tradit, qui eam Augustæ imponit : ille dominis se adjungit, et sic per cubiculum octangulum domini et Augusta digressi, in thronis, illi in dextro, hæc in sinistro latere S. Stephani, considunt.

καὶ ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ, κάκεινος τίθησιν αὐτὸ εἰς τὸν αὐγουστέα, καὶ ἐξέρχεται διὰ τοῦ Αὐγουστέα ἐπὶ σιλλίων εἰς τὸ δεξιὸν μέρος, ἡ δὲ Αὐ-

II. Tunc patrioii ac cæteri omnes, a silentiariis sustentati, prociidunt eorumque genua osculantur et gratulantur, finitaque gratulatione, domini præ-

VARLÆ LECTIONES.

⁵⁶ τοῖς om. ed. ⁵⁷ τὸ γίνεσθαι ed. ⁵⁸ τῆς αὐγ. ed. ⁵⁹ προσαγοράς ed. ⁶⁰ ἡ om. ed. ⁶¹ στρατηλάτων ed. ⁶² εὐώνυμον deest in cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(1) Olim idem erat στρατηλάτης et στρατηγός. Deinde vero hic major erat magistratus, ille minor. Habemus στρατηλάτην τῆς Ἀνατολῆς apud Constant. Porph. de Themat. p. 4, (ubi quod in transitu monere liceat, ἀργυρὰ leg. pro ἀργά.) [Georg. Monach. p. 534 memorat Πετρωνῶν στρατηλάτην τῆς Ἀνατολῆς καὶ Νάσαρ τῶν Βουκελλαρίων.] In his στρατηλάτης idem valet atque στρατηγός. Verum secutis temporibus erat stratelates magister militiæ, vel militum per singulas urbes excubantium, ita ut singulis oppidis et præsidii singuli stratelata præessent ; strategi autem integris magnis provinciis præerant et multos

stratelatas seu magistros militum sub se habebant: vid. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 131 et interpretes Script. post. Theophan. p. 217 et 248. Stratelates in habitu suo militari conspiciuntur in Menolog. Basil. t. II, p. 172.

(2) *Valedicil*. Vid. de hac significatione cl. Dorville ad Charitonem pag. 151. Recurrit p. 173. Dixerunt autem συντάττεσθαι pro *valedicere* propterea, quod abeuntes inter se συντάττονται, componunt, condicunt diem et tempus, quo rursus convenire, aut quæ interea facere velint. Vid. Goar. ad Theoph. p. 59.

Ἀκτολογία τῶν δῆμων ἐπὶ στεψίμῳ Αὐγούστης. A

Τῆς συνθήβους πάσης τάξεως τελουμένης τοῦ στεψίμου ἐν τῷ τρικλίνῳ τοῦ αὐγουστέως, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε κατὰ τὸν εἰωθότα τύπον ὀψικευομένης τῆς Αὐγούστης ὑπὸ πάσης τῆς συγκλήτου, οἱ μὲν τῆς συγκλήτου ἐξέρχονται διὰ τοῦ μεγάλου πυλῶνος τοῦ τριβουναλίου, οἱ δὲ τῶν ταγμάτων ἄρχοντες ἴστανται ἐν τῷ αὐτῷ τριβουναλίῳ, ἐνθα ἴστανται ὁ σταυρὸς, τὰ τε σκήπτρα καὶ τὰ λοιπὰ σκεύη μετὰ καὶ τῶν λαθούρων, τὰ δὲ δύο μέρη ἅμα ἴστανται ἔμπροσθεν τῶν σκήπτρων καὶ σκευῶν καὶ βάνδων. Καὶ δὴ τῆς Αὐγούστης ὀψικευομένης ὑπὸ τε τοῦ πραιποσίτου καὶ τῆς λοιπῆς τάξεως τοῦ κουδουκλείου, καὶ τὸ ἐξελθεῖν αὐτὴν καὶ στῆναι ἐπὶ τοῦ ἑλιακοῦ, κρᾶζουσι τὰ δύο μέρη· « Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος. » καὶ εὐθὺς προσκυνοῦσι τὰ τε σκήπτρα καὶ σκεύη μετὰ τῶν βάνδων. Καὶ λέγουσιν οἱ κρᾶκται· « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη. » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κρᾶκται· « Ἐν ἀνθρώποις Χριστιανῶν εὐδοκία. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Οἱ κρᾶκται· « Ὅτι ἠλέησεν, ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κρᾶκται· « Αὕτη ἡ ἡμέρα Κυρίου ἡ μεγάλη. » ὁ λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως. Οἱ κρᾶκται· « Αὕτη ἡ ἡμέρα τῆς ζωῆς τῶν Ῥωμαίων. » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κρᾶκται· « Αὕτη ἡ χαρὰ καὶ ἡ δόξα τοῦ κόσμου. » ὁ λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως. Οἱ κρᾶκται· « Ἐν ἧ τὸ στέφος τῆς βασιλείας τῆ κορυφῆ σου ἀξίως περιετέθη. » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κρᾶκται· « Δόξα Θεῷ τῷ Δεσπότῃ πάντων. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Οἱ κρᾶκται· « Δόξα τῷ Θεῷ τῷ ἀναδείξαντί σε βασιλίσσαν. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Οἱ κρᾶκται· « Δόξα τῷ Θεῷ τῷ στέφαντι τὴν κορυφὴν σου. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Οἱ κρᾶκται· « Δόξα Θεῷ τῷ εὐδοκῆσαντι οὕτως. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Οἱ κρᾶκται· « Ἄλλ' ὁ στέφας σε ὁ δεῖνα αὐτοχείρως. » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κρᾶκται· « Φυλάξει σε τοῦ ὁμοίως. Οἱ κρᾶκται· « Εἰς δόξαν καὶ ἀνέγερσιν τῶν Ῥωμαίων. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κρᾶκται· « Εἰσακούσει ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ ὑμῶν. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου.

Ἀκτολογία εἰς τοὺς βασιλέας.⁶⁹

Οἱ κρᾶκται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ. » ὁ λαὸς· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά. » Οἱ κρᾶκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκράτορες Ῥωμαίων. » ὁ λαὸς· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κρᾶκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου. » ὁ λαὸς· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κρᾶκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, τῶν σκήπτρων ἡ εὐτυχία. » ὁ λαὸς· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κρᾶκται· « Πολλοὶ σου χρόνοι, ὁ δεῖνα βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων. » ὁ λαὸς· « Πολλοὶ σου χρόνοι. » Οἱ κρᾶκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, δεσπότης, σὺν ταῖς Αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις. » ὁ λαὸς· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κρᾶκται· « Ἄλλ' ὁ πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης. » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου. Οἱ κρᾶκται· « Ὁ στέφας ὑμᾶς τῆ αὐτοῦ παλάμη. » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κρᾶκται· « Τοὺς χρόνους ὑμῶν πληθύνει σὺν ταῖς Αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις. » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κρᾶ-

Acclamatio factionum in coronatione Augustæ.

Universo coronationis ordine in triclinio augustei pro more peracto, dum Augusta ab universo senatu, ut solet, stipata, inde procedit, senatus quidem per magnam portam tribunalis procedit, tagmatum autem seu numerorum præfecti in eodem tribunalii, ubi crux, **†** sceptræ ac reliqua vasa cum labaris stant, et ante sceptræ, vasa ac banda duæ factiones. Porro Augusta, a præpositis et reliquis cubiculo ascriptis cincta, dum procedit et in solario subsistit, factiones acclamant : « Sanctus, sanctus, sanctus ! » statimque sceptræ et vasa cum bandis procidunt. Cantores dicunt : « Gloria in excelsis Deo, et pax in terra ! » eadem populus ter. Cantores : « In hominibus Christianis beneplacitum ! » eadem populus ter. Cantores : « Quoniam Deus populi sui misertus est ; » populus similiter. Cantores : « Hæc est magna dies Domini ; » populus eadem ter. Cantores : « Hæc est dies vitæ Romanorum ; » populus eadem ter. Cantores : « Hæc est gaudium et decus orbis ; » populus eadem ter. Cantores : « In qua corona regni tuo vertici ex merito imposita est ; » populus eadem ter. Cantores : « Gloria Deo, omnium Domino ! » sic populus ter. Cantores : « Gloria Deo qui te imperatricem ostendit ; » populus eadem ter. Cantores : « Gloria Deo, qui verticem tuum coronavit ; » populus eadem ter. Cantores : « Gloria Deo, cui hoc ita visum fuit ; » populus eadem ter. Cantores : « Sed qui sua manu te N. coronavit ; » populus eadem ter. Cantores : « Servet te longum tempus in purpura ; » populus eadem ter. Cantores : « In gloriam et salutem Romanorum ! » populus eadem ter. Cantores : « Exaudiet Deus populum vestrum ; » populus eadem ter.

εἰς πλήθῃ χρόνων ἐν τῇ πορφύρῃ· « ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κρᾶκται· « Εἰσακούσει ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ ὑμῶν. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου.

Acclamatio ad imperatores.

Cantores : « Multos, multos, multos ! » populus : « Multos annos in multos. » Cantores : « Longa vobis tempora, N. N. imperatores Romanorum ! » populus : « Longa vobis tempora. » Cantores : « Longa vobis tempora, servi Domini ! » populus : « Longa vobis tempora ! » Cantores : « Longa vobis tempora, felicitas sceptrorum ! » populus : « Longa vobis tempora ! » Cantores : « Longa tibi tempora, N. imperator Romanorum ! » populus : « Longa tibi tempora ! » Cantores : « Longa vobis tempora, domini, cum Augustabus et porphyrogenitis ! » populus : « Longa vobis tempora ! » Cantores : « Sed omnium Creator et Dominus ; » populus eadem ter. Cantores : « Qui sua vos manu coronavit ; » populus eadem. Cantores : « Tempora vestra cum Augustabus et porphyrogenitis augeat ! » populus similiter. **†** Cantores : « In perfectam salutem Romano-

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁹ εἰς τοὺς βασιλέας R. em. ex sigl. cod., εἰς τὴν βασιλίσσαν ed.

rum. » Postea duæ factiones accinunt : « Multos A annos imperatoribus ! » et reliqua acclamationis. Quibus paractis, fausta apprecati abeunt.

CAPUT XLI.

Observanda in Augustæ coronatione et nuptiis.

I. Pridie unius diei mandatum de mutatoriis datur ; sequenti omnes senatores statim procedunt vestesque in consistorio mutant, patricii quoque et cæteri secretarii, si ita dominis videtur, ad auream manum ascendunt, thronosque in augusteo repouunt, in quibus Domini coronati consident et secreti vela pro more excipiunt. Universo secreto astante, cerimoniaris et quinque alii silentiarii post secretum ab utroque latere intrant, signoque ab imperatore præposito dato, S. Stephani templum ingrediuntur : tunc patriarcha accersitur, ut ad augusteum veniat : quo facto, domini surgunt eumque suscipiunt. Post thronos imperatorios antimensium stat, in quo chlamys imperatoria jacet, ad quod cum patriarcha accessit, imperator præposito signum dat, et intrant episcopi et clerus secreti patriarchalis, et a tergo imperatorii secreti ad apsidis partem consistunt. Tunc mandato imperatoris præpositus Augustam, præter maforium vestem astrigolam, quam sticharium imperatorum vocant, gestantem, per S. Stephani porticum ad augusteum, cum antea in cubiculo interiori octanguli fuisset, ad dominos ducit, et statim patriarcha preces in chlamydem recitat.

διαβατικοῦ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου εἰς τὸν αὐγούστειον, οὐσης αὐτῆς εἰς τὸν κοιτῶνα ἔνδον τοῦ ὀκταγώνου, πρὸς τοὺς δεσπότας, καὶ εὐθὺς ἄρχεται ὁ πατριάρχης τὴν εὐχὴν εἰς τὴν χλαμύδα.

II. Interea, dum patriarcha precatur, Augusta cereos sumit, et precibus finitis, eos primicerio seu ostiario tradit : domini maforium Augustæ exuunt, quod cubicularii surpunt et circa ipsam complicant. Patriarcha vero chlamydem dominis tradit, qua statim Augustam induunt, ipsique sibilis eam connectunt ; hic rursus super corona vittisque precatur, finitisque precibus, coronam dominis tradit, quæ ipsam capiti Augustæ imponunt. Eodem modo patriarcha ipsis vittas dat, quas coronæ Augustæ appendunt ; mox patriarcha S. Stephani ædem

⁷⁴ ἔλασιν ed. ⁷¹ βῆλα om. ad.

VARIÆ LECTIONES.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(5) Est ἀπόκρισις omnis enuntiatio, declaratio suæ voluntatis, sensuum suorum, quasi secretio, effusio animi sui ; hinc mandatum. Hinc dicti apocrisiarii, qui apocrisee, mandata perferunt et renuntiant, tam illius qui mittit, quam illius ad quem mittuntur. A Græco hoc vocabulo manavit, quod Latini sequiores *responsa* pro negotiis, commissionibus usurpant. Chronic. Cassin. IV, 66 : *Petrus diaconus, pro responsis Casinensis cænobii apocrisiarius, ad Lotharium III Romæ imp. directus*. Significat igitur dictio nostra : *δίδοται ἀπόκρισις ἀλλαξίμων, εἰδονται mandata seu significationes de induendis mutatoriis*.

(6) M. στιχάρην βασιλικήν, id est, βασιλικίον.

καὶ : « Εἰς τελείαν συστασιν τῶν Ῥωμαίων. » Καὶ ἀπὸ τούτων εὐφημοῦσι τὰ δύο μέρη, καὶ λέγουσι : « Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλείων. » καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ καταλέγματος. Καὶ μετὰ τούτα ἐπεύχονται καὶ ἐξιοῦσιν ⁷⁰.

ΚΕΦΑΛΑ. ΜΑ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ στεψίμῳ Δυγούστης καὶ στεφανώματος.

A'. Πρὸ μιᾶς δίδοται ἀπόκρισις (5) ἀλλαξίμων, καὶ τῇ ἐξῆς τάχιον προέρχονται πάντες οἱ συγκλητικοί, καὶ ἀλλάσσουσιν ἐν τῷ κοινοστρωρίῳ, καὶ ὅτε καλεύουσιν οἱ δεσπόται, ἀνέρχονται οἱ πατρικοί καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ σεκρέτου εἰς τὴν χρυσῆν χεῖρα, καὶ τιθῆται σελλήα εἰς τὸν αὐγούστειον, καὶ καθέζονται οἱ δεσπόται ἐστειμένοι, καὶ δέχονται τὸ σέκρετον βῆλα, βῆλα ⁷¹, καθὼς ἔγει ἡ συνήθεια. Καὶ μετὰ τὸ στήναι τὸ σέκρετον ὅλον, συνεισέρχεται ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ καὶ ἄλλων πέντε σιλεντιαρίων ὀπισθεν τοῦ σεκρέτου ἔνθεν κίκεῖθεν, καὶ νεύει ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν Ἁγιον Στέφανον, καὶ προσκλεῖται τὸν πατριάρχην, καὶ ἐξέρχεται εἰς τὸν αὐγούστειον, καὶ μετὰ τὸ ἐξελεῖν τὸν πατριάρχην ἐγείρονται οἱ δεσπόται καὶ δέχονται αὐτόν. Καὶ ὀπισθεν τῶν βασιλικῶν σελλήων ἴσταται ἀντιμίσιον, ἔνθα κείται ἡ βασιλικὴ χλαμύς, καὶ σάντος τοῦ πατριάρχου εἰς τὸ ἀντιμίσιον, νεύει ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ εἰσέρχονται οἱ ἐπίσκοποι καὶ ὁ κληρὸς τοῦ σεκρέτου τοῦ πατριάρχου, καὶ ἴστανται ὀπισθεν τοῦ βασιλικῶν σεκρέτου ἐπὶ τὸ τῆς ἀψίδος μέρος. Καὶ εὐθὺς νεύει ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ εἰσάγει τὴν Αὐγούστην ἀπὸ μαφο-

C ρίου, φοροῦσαν καὶ στιχάρην βασιλικίον (6), διὰ τοῦ

B'. Καὶ ὅτε ἡ εὐχὴ παρὰ τοῦ πατριάρχου τελεῖται, λαμβάνει ἡ Αὐγούστα κηρούς, καὶ πληρωθείσης τῆς εὐχῆς ἐπιδίδωσι τοὺς κηρούς τῷ πριμικηρίῳ ἔφε τῷ ὀστιαρίῳ, καὶ ἀποσκεπάζουσιν (7) οἱ δεσπόται τὸ μαφόριον τῆς Αὐγούστης, καὶ λαμβάνουσιν αὐτὸ οἱ κουβικουλάριοι ἀπλοῦντες (8) αὐτὸ γύροθεν αὐτῆς. Καὶ λαμβάνει ὁ πατριάρχης τὴν χλαμύδα καὶ ἐπιδίδωσι τοῖς δεσπόταις, καὶ εὐθὺς περιτιθῆσιν οἱ δεσπόται τὴν χλαμύδα τῇ Αὐγούστῃ, καὶ φιλώνουσιν αὐτὴν οἱ αὐτοί, καὶ πάλιν ποιεῖ εὐχὴν ἐπὶ τοῦ στέμματος καὶ τῶν πρεπενδουλίων (9), καὶ ὅτε πλη-

D De hac contractione terminationis *ιον* in *ην* et *ιος* in *ης* alibi dico et stichario ad. p. 256. Talis forma est *καίσαρικήν, σκαθαρικήν, etc.*

(7) Apparet hinc, maphorium caput ipsum quoque involvisse, quod alio loco quoque demonstramus. Nam *σκεπάζειν* de vestibus in specie dicitur illis, quæ aut solum caput, aut hoc ipsum quoque cum aliis membris tegunt.

(8) Explicat maphorium Augustæ et velut cortinam ipsi prætendunt, ne a barbato quodam præter imperatorem et patriarcham nudo capite conspiciantur.

(9) Puto præpendulia idem atque τὰ κατάσιστα esse, sicut illa margaritarum et stematibus,

ρῶση τὴν εὐχὴν ὁ πατριάρχης, ἐπιδίδωσι τὸ στέμμα ἅ A
τοῖς δεσπόταις, καὶ οἱ δεσπόται ἐπιτιθέσιν (10)
αὐτὸ εἰς τὴν καρφαλὴν τῆς Αὐγούστης. Ὁμοίως ἐπι-
δίδωσιν ὁ πατριάρχης καὶ τὰ πρεπενδοῦλια τοῖς
δεσπόταις, καὶ κρεμῶσιν αὐτὰ οἱ δεσπόται ἐν τῇ
στέμματι τῆς Αὐγούστης, καὶ εὐθὺς εἰσέρχεται ὁ
πατριάρχης ἐν τὸν Ἅγιον Στέφανον καὶ οἱ ἐπίσκο-
ποι καὶ τὸ σέκρετον τοῦ πατριάρχου, καὶ τίθεται
σελλίον ἄλλο λόγῳ τῆς Αὐγούστης, καὶ εὐθὺς καθ-
έζονται οἱ δεσπόται καὶ ἡ Αὐγούστα. Καὶ μετὰ τοῦτο
εἰσάγονται παρὰ τοῦ τῆς καταστάσεως πάντες,
προσκυνοῦντες τὰ γόνατα τῶν δεσποτῶν καὶ τῆς Αὐ-
γούστης, καὶ μετὰ τὸ προσκυνῆσαι πάντος τοῦ σε-
κρέτου, ἴστανται καὶ οἱ σιλεντιάριοι, καὶ εἰσάγει
αὐτοὺς ὁ τοποτηρητὴς τῇ κόμητι τῶν ἀδμησιδίων,
καὶ προσκυνοῦσι καὶ ἴστανται ἤπειθεν, καὶ προσκυ-
νεῖ καὶ ὁ τῆς καταστάσεως, καὶ εὐθὺς λαμβάνει
νεῦμα παρὰ τῶν δεσποτῶν ὁ πραιπόσιτος καὶ λέγει
« Κελεύσατε, » καὶ ἐξέρχονται ἐπευχόμενοι, καὶ
ἀπέρχονται οἱ πατρίκιοι εἰς τὸ ὄνοπόδιον, καὶ οἱ ὕπα-
τοι εἰς τὸν πόρτηκα τῶν ἰθ' ἀκουβίτων, καὶ ἴσταν-
ται κονιστώριον εἰς τὸ σχιστὸν βῆλον, οἱ δὲ κόμητες
καὶ οἱ κανδιάτοι καὶ οἱ δομέστικοι καὶ οἱ λοιποὶ
ἀπέρχονται ἐν τῇ τριβουναλίῳ, καὶ ἴστανται ἔμπροσ-
θεν τῶν σκευῶν. Καὶ ἐξελθόντος τοῦ σεκρέτου ἀπὸ
τοῦ πόρτηκος τοῦ αὐγουστέως, εὐθὺς εἰσάγει ὁ τῆς
καταστάσεως μετὰ καὶ ἐτέρου σιλεντιαρίου ⁷², κρα-
τοῦντες τὴν πρώτην τῶν συγκλητικῶν, καὶ ἤπειθεν
αἱ λοιπαὶ ἀκολουθοῦσι, ἔμπροσθεν δὲ ὀστιάριος ⁷³
μετὰ βεργίου, καὶ ἔμβα νεύσει, προσκυνοῦσι τρίτον.
Καὶ εἰσάγονται αἱ προβήθειαι ἐπὶ σιλεντιαρίων
κρατοῦνται, καὶ προσκυνοῦσι τὰ γόνατα τῶν δεσποτῶν,
ὁμοίως καὶ τῆς Αὐγούστης, καὶ ὅτε πληρώ-
σουσιν αἱ συγκλητικαὶ τὴν προσκύνησιν, ἐξέρχονται αὐ-
ταὶ εἰς τὴν χρυσὴν χεῖρα καὶ ἴστανται ἔνδοθεν τῆς
κορτίνας. Καὶ τῆς Αὐγούστης ἐξελεύσασθαι εἰς τὴν
χρυσὴν χεῖρα, εἰσέρχονται ἤπειθεν αὐτῆς αἱ πατρί-
κιοι καὶ αἱ λοιπαὶ συγκλητικαὶ, καὶ ἐξέρχεται ἡ
Αὐγούστα ἐν τῇ ὄνοπόδιῳ, ὀφικευμένη ὑπὸ τοῦ
κουβουκλείου, καὶ ἴστανται οἱ πατρίκιοι κονιστώριον
εἰς τὸ αὐτὸ ὄνοπόδιον, καὶ στάσης αὐτῆς, πί-
προυσι οἱ πατρίκιοι. Καὶ ἀναστάντων αὐτῶν, νεύει ὁ
πραιπόσιτος τῇ τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει· « Κελεύσατε, »
καὶ ἐπευχόμενοι· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. »

Γ'. Καὶ ἀποκινουῖσιν ὀφικεύοντες, καὶ αἶρεται ἡ C III. Dum hi ex onopadio in obsequio abeunt, cor-
τινα a duobus silentiariis tollitur, Augusta rursus

VARIÆ LECTIONES.

⁷² καὶ τοῦ σιλεντ. ed. ⁷³ ὁ ὀστιάρ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

seu infulis sacris propter aures et super genas
dependentia; aut, si qua est differentia, sunt forte
τὰ κατάσειστα ea [vid. ad p. 336], πρεπεν-
δοῦλια autem frontalis ornatus, sive lamina aurea
lata frontem tegens, aut textum aureum de fronte
inter oculos supernasum dependens, quale feminæ
orientales olim gestabant et adhuc gestant. Unde
explicandus ille Jobi locus xxiii, 17: *O quod non
habeo suspensas, velut, et: Latum frontale, μετω-
πίδιον, e vultu meo tenebras! et o quod non habeo
coram vultu meo calyptram caliginis!* Hieronym.
IV. in Exech. c. 16: *Et usque hodie inter cætera
ornamenta mulierum solent aurei circuli in os ex
fronte pendere, quas lunulus appellare solebant.*

(10) Et simul Augustam nuncupant Cinnamus
l. v, 120, describens nuptias Manuælis Comneni
cum Mariæ, principis Antiocheni filia: Εἰς τὸν
περιώνυμον τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας οἴκον λαμπρῶς
καταχθεῖς, ἐνταῦθα τὰς τὴν ἀρμόζεται, Λουκᾶ τὴν
ἐν Κωνσταντινίου πόλει Ἐκκλησίαν θηρικαῦτα λα-
χόντος, Σωφρονίου Ἀλεξανδρείας, καὶ τοῦ Θεουπόλεως

[Antiochiæ] Ἀθανασίου, ἡ Χριστιανοῦς ἔθος ἐστίν,
αὐτοῖς τὰς χεῖρας ἐπιθέντων Αὐγουσταν (sic leg. est)
τε αὐτὴν ἀνειπών, ἐς τὰ βασίλεια παλινδρομῆι,
μεγαλοπρεπέσι τε δαίμοσι τοὺς ἐν τῇ εἰστιά.
καὶ δημοβοινίας ἀπανταχῇ τῶν τῆς πόλεως ἐκάθισε
στενωπῶν. Τῇ ἐξῆς δὲ συνδειπνίσοντας αὐτῶν τοὺς
πατριάρχας ἤγεν, ἀφθόνῳ τε χρυσίῳ δεξιωσάμενος
ἕκαστον ἀπέλυε. Πρὸ πάντων γε μὴν χρυσοῦ κεν-
τηναρίῳ τὴν Ἐκκλησίαν ἐδώρησατο. Ὁλίγῳ δὲ ὕστε-
ρον καὶ ἀμίλλαις ἵππων διῆγε τὸν δῆμον. Insignis et
memorabilis hic locus est, in quo memorantur ad
nuptias pertinentia hæc: splendida processio ad S.
Sophiam; ibi nuptiis impositæ manus a præsentibus
tribus patriarchis; renuntiata sponsa ab Augusto
Augusta per impositionem coronæ aut infulæ; cum
proceribus aulæ celebratæ eodem die, populoque
item in publicis viis et angiportibus appositæ;
altero die vocati ad convivium patriarchæ et auro
donati; ecclesia auri centenario donata; ludii cir-
censes deinceps celebrati.

in dicio subsistit, senatores vero una cum patriciis adorant, ipsis que surgentibus, præpositus silentiario signum dat, et dicit: « Jubete, » cæteri pro more acclamant. 124 Inde senatus discedit, et per mediam tribunalis portam progressus, in superiori scalæ parte ab utroque latere, ut in obsequio, astat, cæterorum vero officiorum principes ad item tribunal, ubi crux, sceptræ, labara cum cæteris vasis, duabus factionibus ac omni reliqua turba adsunt, descendunt, præfecti turmarum suas stationes ante vasa occupant. Dumque senatus et patricii egressi astant, Augusta a præposito et primicerio adducta, comparet, eique, in medio solarario astanti, factiones et omnis populus acclamant: « Sanctus, sanctus, sanctus! Gloria in excelsis Deo, pax in terra! » recitant deinde factiones laudes coronationi aptas. Postquam Augusta e modio solarario excessit, ad medios cancellos subsistit, ubi ostiarius duos ipsi cereos tradit, quos manu tenens, ad crucem adorat; quo facto, proceres, vasa omnia, sceptræ, labara et reliqua in genua procumbunt, et ipsam venerantur.

ριος ζυγὴν κηρῶν καὶ λαβοῦσα τοὺς κηρῶν ποιεῖ ἀρχόντες καὶ προσκυνοῦσιν αὐτὴν καὶ τὰ σκεῆ πάντα,

IV. Postremo, actis inaugurationis completis, postquam factiones precatæ sunt: « Regnum hoc, Deus, firma et custodi, » tunc triclinium XIX accubitorium senatores petunt, et consistorium usque ad dicionium et onopodium consistuunt, dumque senatus interiori portam ingressus est, femine senatorum una astant, et ad portas eburneas castrensium abeunt, ibi, dum Augusta ingrediatur augusteum, expectantur. Senatus, usque dum duæ factiones acclamant: « Multos annos, etc., » ibi manet; peracta vero acclamatione, Augusta hinc illinc ad duas factiones adorat, mox introgreditur, factionibus dicentibus: « Deus Augustam servet! » Interea patriciæ intra portam tribunalis stant et Augustam, a solario huc venientem, ad auream manum patricii comitantur: secretum vero consulum usque ad dicionium stat, quo postquam Augusta accessit, acclamant: « In multa bonaque tempora! » Sic etiam patricii in aurea manu adsunt, dumque Augusta transit, augusteum, ubi totum cubiculum congregatum est, ingressura, dicunt lingua Romana: « Bene, bene, bene, Augusta! pulchre venisti, Augusta! » 125 Postea in octagonum extra S. Stephani ædem venit, quod dum imperator cum Augusta ingredi-

A Ἀυγούστα εἰς τὸ δικιόνιον⁷⁴, καὶ πίπτουσιν οἱ συγκλητικοὶ ἅμα τοῖς πατρικίοις, καὶ ἀναστάντων αὐτῶν, νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ σιλεντιαρίῳ, καὶ λέγει: « Κελεύσατε, » καὶ ἐπέχονται. Καὶ ἀποκινεῖ ἡ σύγκλητος⁷⁵, καὶ ἐξέρχεται διὰ τοῦ μέσου πυλῶνος τοῦ τριβουναλίου ἔνθεν κἀκαίθην εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν βήθρων, καθὼς ὀφικεύουσιν· οἱ δὲ λοιποὶ ἄρχοντες τῶν ταγμάτων κατέρχονται ἐν τῷ αὐτῷ τριβουναλίῳ, ἔνθα ἴστανται ὁ σταυρὸς καὶ τὰ σκῆπτρα, λάβουρά τε ἅμα καὶ τῶν λοιπῶν σκευῶν, τὰ δὲ δύο μέρη ἐν τῷ ἅμα, καὶ τὸ λοιπὸν ἅπαν τοῦ λαοῦ καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν ταγμάτων ἴστανται ἔμπροσθεν τῶν σκευῶν εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν. Καὶ ὅτε ἐξέλθῃ ἡ σύγκλητος ἅμα τοῖς πατρικίοις καὶ στωσιν, ἀναφαίνει (11) ἡ Ἀυγούστα, ὀδύγουμένη ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου καὶ πριμικηρίου, καὶ στάσης αὐτῆς εἰς τὴν μέσην τοῦ ἡλιακοῦ, ἀνακράζουσι τὰ μέρη καὶ ἅπαν τοῦ λαοῦ: « Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος· δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, » καὶ ἀποτολογοῦσι τὰ μέρη τὰ τῷ στεφίμῳ ἀρμόζοντα. Καὶ ἀποκινεῖ ἡ Ἀυγούστα ἐπὶ τὴν⁷⁶ μέσην (12) τοῦ ἡλιακοῦ, καὶ ὅτε ἀπέλθῃ εἰς τὸ μέσον κἀγκελόν. Ἰσταυρὸν, καὶ ἐπιδίδωσιν ὁ ἀπὸ πρὸς κύντην ἐπὶ τὸν σταυρὸν, καὶ εὐθέως πίπτουσιν

σκηπτρα, λάβουρα καὶ τὰ λοιπά.
Δ'. Καὶ ὅτε πληρώσουσιν τὰ μέρη, τὰ ἅκτα τῆς ἐπιγορεύσεως, καὶ εἴπωσι (13): « Τοῦτο τὸ βασίλειον (14), Κύριε, στερέωσον, » εὐθέως εἰσέρχεται ἡ σύγκλητος εἰς τὸν πόρτηκα τῶν ἐθ' ἀκουσίτων, καὶ ἴστανται κονιστώριον μέχρι τοῦ δικιονίου καὶ ὄνοποδίου, αἱ δὲ συγκλητικαὶ γυναικες ἀκολουθοῦσαι, ὅτε ἀποκινεῖ ἡ σύγκλητος τὴν ἔσω, μεθίστανται αἱ γυναῖκες καὶ ἀπέρχονται ἐπὶ τοὺς ἐλεφαντίνους πυλῶνας τοῦ κατρησαίκου, καὶ ἐκδέχονται ἐκάστη, μέχρις ἂν εἰσέλθῃ ἡ Ἀυγούστα εἰς τὸν αὐγουστία. Ἡ δὲ σύγκλητος ἴστανται, μέχρις ἂν πληρώσωσι τὰ μέρη. « Πολλὰ ἐστὶ⁷⁷, » καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ ὅτε πληρώσωσι τὴν εὐφηρίαν τὰ μέρη, προσκυνεῖ ἡ Ἀυγούστα ἔνθεν κἀκαίσι πρὸς τὰ δύο μέρη, καὶ ἀποκινεῖ τὴν ἔσω, καὶ λέγουσι τὰ δύο μέρη: « Περισώσει ὁ Θεὸς τὴν Ἀυγούσταν » αἱ δὲ πατρικίαι ἴστανται ἔνθεν τῆς πύλης τοῦ τριβουναλίου, καὶ ὅτε εἰσέλθῃ ἡ Ἀυγούστα ἀπὸ τοῦ ἡλιακοῦ, ἀποκινοῦσιν οἱ πατρικιοὶ μέχρι τῆς χρυσῆς γυρῆς ὀφικεύοντες· τὸ δὲ σίκετον τῶν ὑπᾶτων ἴστανται μέχρι τοῦ δικιονίου, καὶ ὅτε μεσάσῃ ἡ Ἀυγούστα εἰς τὴν μέσην τῶν ὑπᾶτων, ἐπέχονται τὸ: « Εἰς πολλοὺς καὶ αγαθοὺς χρόνους. » Ὁμοίως καὶ οἱ πατρικιοὶ εἰς τὴν χρυσὴν χεῖρα, καὶ διέρχεται ἡ Ἀυγούστα, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν αὐγουστία, καὶ ἴστανται τὸ

VARIE LECTIONES.

⁷⁴ δικιόνιον cod. ⁷⁵ συγκλητικὴ ed. ⁷⁶ ἀπὸ τῆν conj. R., ἐπὶ τῆν cod. et ed. ⁷⁷ πολλὰ ἐστὶ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(11) Subintell. αὐτὴν, semelipsam conspiciendam dat, prodit in conspectum; quod potest etri etiamsi non sublato velo; vel τὸ πρόσωπον αὐτῆς, quod ut fiat, tollendum est velum. Vid. ad p. 120.

(12) Solent novi Græci ἀπὸ cum accusativo conuere.

(13) Coherent enim areto nexu cum his sequen-

tia et apodosis ad δτε est in verbis εὐθέως εἰσέρχεται.

(14) Hæc vox Græcis novis idem atque βασιλεία, regnum, valet. Hinc intelligitur mira illa pietio Theoph.: Ἀρχεῖν τὸ βασίλειον τῶν Σκυθῶν, adipisci regnum Scytharum. Theoph. p. 88: conf. p. 57.

πᾶν τοῦ κουβουκλείου εἰς τὸν αὐγουστία, καὶ ῥωμαῖζουσι· « Βαῖνε, βαῖνε (51), ἡ Αὐγούστα· καλῶς ἦλθε, ἡ Αὐγούστα. » Καὶ εἰσέρχεται ἡ Αὐγούστα εἰς τὸ ὀκτάγωνον τὸ ἕξω τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, καὶ εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ Αὐγούστα εἰς τὸ Ἅγιον Στέφανον, καὶ γίνεται τὸ μνηστρον (16), καὶ ἐξέρχονται τῆς ἐκκλησίας. Καὶ λειτουργεῖ ὁ πατριάρχης, καὶ ὅτε ἀπολύσει ἡ λειτουργία, εἰσέρχονται οἱ δεσπότες καὶ ἡ Αὐγούστα, καὶ γίνεται τὸ στεφάνωμα.

Ε'. Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐστεμμένος στεφάνουται, καὶ ἐξέρχονται ἐστεφανωμένοι· ἐπὶ τὴν χρυσῆν χεῖρα, καὶ δέγονται οἱ πατριῆχοι ἐν τῷ ὀνοπόδιῳ, καὶ στάντων τῶν ⁷⁸ δεσποτῶν, πίπτουσι οἱ αὐτοί. Καὶ ἀναστάντων αὐτῶν, νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει· « Κελεύσατε, » καὶ ἐπεύχονται· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ ἀποκινῶσιν, ὀψικεύοντες μέχρι τοῦ σικρέτου τῶν ὑπᾶτων, καὶ στάντων τῶν δεσποτῶν, πίπτουσι οἱ συγκλητικοὶ πάντες ἅμα τοῖς πατριῆχοις, καὶ ἀταστάντων αὐτῶν, νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ σιλενταριῳ, καὶ λέγει· « Κελεύσατε, » καὶ ἀποκινῶσιν ὀψικεύοντες μέχρι τοῦ παστοῦ. Τὰ δὲ μέρη δέχονται εἰς τὸν τρικλινον ⁷⁹ τῶν κανδιδάτων ἐνθεν κάκειθεν πλησίον τῶν γραδηλιῶν τῆς Μαναύρας, οἱ δὲ κράτται τῶν δύο μερῶν ἠνωμένοι λέγουσιν οἱ ἄμφότεροι ὁμοῦ τὰς ἀναφωνήσεις, τὰ δὲ ὄργανα αὐλοῦσιν ἐπὶ τὸ μέρος τῶν Ἡρασιῶν. Καὶ ὅτε διέλθῃ τὸ στεφάνωμα, εἰσέρχονται τὰ μέρη εἰς τὸν παστὸν, καὶ ἴστανται οἱ βασιλεῖς ἐστεμμένοι εἰς τὸν παστὸν, καὶ ἀκτολογοῦσι τὰ μέρη τὰ κατὰ συνήθειαν. Καὶ ἀπέρχονται οἱ δεσπότες ἐστεφανωμένοι εἰς τὴν κόγχην τοῦ παστοῦ, ἐνθα ἴστανται ὁ βασιλικὸς κράδαττος, καὶ τιθέασιν τὰ στέμματα ἐπὶ τὸν κράδαττον, καὶ εὐθὺς ἀπέρχονται οἱ δεσπότες διὰ τῶν διαβατικῶν, ὡς ἐπὶ τὸν ἔρωτα, εἰς τὰ ἰθ' ἀκουδίτια, καὶ ἀκουμβίζουσι, καὶ ὅτε ἀναστῶσιν, ὀρίζει, οὐς κελεύει φίλους (17), καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν παστὸν, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια.

Ζ'. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι οὐ καθέζονται οἱ δεσπότες μετὰ χλανίδια εἰς τὸν παστὸν μετὰ τῶν φίλων, ἀλλ' ⁸⁰ ὁ μέγας βασιλεὺς φορῶν σαγιὸν χρυσοῦν, ὁ δὲ μικρὸς βασιλεὺς φορῶν τζιτζάκιον, οἱ δὲ φίλοι, καθὼς ἀκουμβίζουσι. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι, ἐὰν ἐξέλθῃ ἡ Αὐγούστα ἐστεμμένη ἐν τῷ τρικλίνω, οἱ σπαθᾶριοι μετὰ διστράλια ὀψικεύουσι, τὸ δὲ ἄρμα οὐν ἀκολουθεῖ· εἰ δὲ ἐπὶ τῶν ἰθ' ⁸¹ ἀκουδίτων, οὐκ ὀψικεύουσι οἱ σπαθᾶριοι τὸ σύνολον. Αἱ δὲ συγκλητικά, ἀφ' οὗ εἰσέλθῃ ἡ Αὐγούστα ἀπὸ τοῦ τριβουναλίου εἰς τὸν αὐγουστία, εἰσέρχονται καὶ αἱ γυναῖκες διὰ τοῦ τρικλίνου τῶν ἰθ' ἀκουδίτων διὰ τῆς εἰσόδου τοῦ βασιλικοῦ ἀκουδίτου, καὶ ἀπέρχονται εἰς τὸν πόρτηκα τοῦ αὐγουσθίως, ἐνθα γρέμαται ἡ κορτίνα. Καὶ ὅτε διέλθῃ τὸ στεφάνωμα εἰς τὴν χρυσῆν χεῖρα, D

tur, officium celebratur, et sic e templo discedunt. Liturgiam vero sacram patriarcha celebrat, qua finita, Domini cum Augusta intrant, et coronatio nuptialis peragitur.

V. Neque prætermitti hoc loco debet, imperatorem serito redimitum coronari, et ad auream manum egressum a patriciis in onopodio excipi, qui, dum subsistunt Domini, in terram procidunt. Postquam vero surrexere, præpositus signum cerimoniarum dat, qui dicit : « Jubete, » reliqui faustum ac diuturnum imperium apprecantur, et in obsequio ad secretum consulum abeunt, et dominis ibi constitutis, senatores omnes cum patriciis procumbunt, qui postquam surrexere, præpositus signum silentiarum dat, qui dicit : « Jubete, » et sic in obsequio ad thalamum pergunt. Factiones in triclinio candidatorum ab utroque latere prope gradus Magnauræ consistunt, ambarum vero factionum cantores, invicem juncti, cantiones simul recitant, dum organa in parte Prasinorum pulsantur. Coronatione peracta, factiones ad thalamum, ubi coronis ornatu imperatores stant, abeunt et solemnes acclamationes peragunt. Illi vero coronati, ad coucham thalami, ubi grabatus imperatorius repositus est, discedunt, ac depositis ibi coronis, per porticum, quasi ad amores, ad XIX accubitus abeunt, ac ibi mensæ accumbunt, et postquam surrexere, amicos, quos invitari vult, imperator nominat, qui, ut mos est, thalamum intrant.

VI. Porro animadversione dignum est, quod domini non in chlamydibus cum amicis in thalamo considereant, sed magnus imperator aureum sagum, minor tiztaciū, amici vestes, in quibus accumbunt, gestent. Sciendum quoque est, Augustam in triclinium cum corona egressam, spatharios dextera manibus ferentes comitari, arma vero non sequi solere : si vero ad XIX accubitus abeat, spatharios eam plane non comitari. Quæ postquam a tribunali in augusteum ingressa est, senatorum uxores per triclinium XIX ¹²⁶ accubitum per introitum imperatorii accubitus intrant, et ad porticum augustei, ubi cortina suspensa est, abeunt. Cum coronatio in aurea manu acta est, patriciæ ac cæteræ post ipsam usque ad pontem, ad convivium

VARIE LECTIONES.

⁷⁸ τῶν om. ed. ⁷⁹ τὸ τρικλ. ed. ⁸⁰ ἀλλ' deest in cod. Forte plura desunt. ⁸¹ τῶν θ' ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(15) Bene, 'bens. Proximum sequens καλῶς ejus est interpretatio.

(16) *Desponsatio*, ritus et actus desponsationis nubentium, quæ coronationem nuptialem debebat præcedere.

(17) Imperatores in nuptiis suis senatores adhibebant convivii cum uxoribus eorum et iis munera

distribuebant. Dionis Cassii quidem tempore accipiebant milites 250 drachmas in epulum, populares 159; Xiphil. p. 1358, 75. Desitne hic mos sub imp. CPTanis? Equidem nulla ejus vestigia reperio; illa certe tempora, si forte majorem aliquam ferrent, tantam tamen profusionem, ut acciso imperio, non ferebant.

vocatæ usque ad coehleam S. Christianæ abeunt, reliquæ discedunt. Notandum quoque est, patricias in coronatione Augustæ propoloma (quod capitis tegumentum est) non gestare. Porro imperator ordinarias patricias, quas vult, deligit, ut, in augusteum per octangulum ingressæ, Augustæ coronationem videant. Sic etiam ad nuptias ordinat, ut paranymphus et patricii, quoscunque vult, accedant, qui, peractis nuptiis, rursus egrediuntur et cum reliquis in suis stationibus consistunt. **παράνυμφος** (20), και πατρικίους, οὓς καλεῖται, και ὅτε πληρωθῆ τὸ στεφάνωμα, ἐξέρχονται οἱ αὐτοὶ πατρικίους και ἴστανται εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν μετὰ και τοὺς λοιποὺς πατρικίους.

VII. Die tertia lavacri, quando cerimoniam peragi debet, factio Veneta in dextra porticu Magnauræ, quæ porta augustei est, in modum pilæ majoris, Prasini in opposito latere prope stabulum astant. Organum in arboreto, aliudque in stabuli aditu intervallo quodam; aliud organum in pulpito, unde ad balneum descenditur, positum est. Quando vero sabana, myrotheca, scrinia et siclotrulla procedunt, consules ea usque ad descensum balnei una cum thymelicis omnibus pro more comitantur, et postquam sabana deduxerunt, redeunt, et in substructione pontis, patricii vero ad mensam ejusdem pontis consistorium constituunt. Et quando Augusta e thalamo egressura est, patricii, eam comitantes, ad descensum pontis partemque ovati, consules ad

VARIÆ LECTIONES.

²⁰ Pro ὅτι, quod R., inseruit. cod. et ed. ex præcedentibus perperam repetunt: εἰς τὸ φοροῦσιν αἱ πατρικίαι. ²³ στάβλου ὀλίγον, ἀπὸ ed. ²⁴ θεμελικῶν ed. ²⁵ ἀπὸ σωθίντων ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(18) Turrita capitis vitia, veluti modiolus. Latius Cphan. p. 57, νενία πολλὰ κατὰ τὸ κιβώτιον. Neque improbable, Augustas, popularum (ut est femininum leve genus) amatrices, sanctum talem comitatum ubique secum circumductitasse. Non tamen magis inclino eo, ut credam σικλοτρούλλας esse trullas, id est, vasæ semicircularia, profunde cava, velut cymbia, una cum situlis vel gutturniis. Proprius enim hoc lavacrum tangit et novi Græci situlam σίκλαν appellant.

(19) Novi Græci ex cum dativo et accusativo construunt. Illius exemplum habet Du Cange v. Ποτήρι, ubi locum hunc ex anonymo quodam msto adversus Latinos pugnantem promit, in modo recte et fideliter exhibuerit aut ipse, aut operæ ejus typographicæ: τὴν δεσποτικὴν πλευρὰν, ἐξ ἧ ἐρύη τὸ αἷμα και τὸ ὕδωρ. Nihil tamen obstat, quominus a Latinis didicerint ex et ex cum ablativo componere.

(20) Est, qui sponsam futuram ambituro prius laudat et commendat atque conciliat. Ut intelligatur, quomodo procentur Græci et matrimonia contrahant, consulenti insignis locus ex Malata t. II, p. 64, ubi de nuptiis Theodosii Junioris cum Eudocia.

(21) Credo tertio die post τὸ στεφάνωμα, seu nuptias, Augustam lotum ivissæ in palatio Magnauræ.

(22) Ὅπως hic loci est pro ὅταν.

(23) M. ὡς, unde officio legendum esse: ὡς ἐξ τὴν πύλην. Τὰ ἴσα forte significat e regione pilaris seu columnæ.

(24) Ἐκείθεν est ultra: ultra pulpitem... ut ἐπίκεινα probis Græcis.

(25) Sabana esse lintea, præsertim tergendis corpori, liquet ex supra notatis: myrothecam quoque ad balneum pertinere, sponte patet. Quo autem scrinia faciunt et quid continerint, non dixerim. Forte vestes mutatorias continebant, quas Augusta post balneum induebat. Σικλότρούλλα, vox rarior, quid significet, non dixerim. Coniciebam aliquando, fuisse arculam cum sigillis, id est, parvis sanctorum icunculis, qualem describit Continuat. Theo-

εἰσέρχονται αἱ πατρικίαι και αἱ λοιπαὶ ὀπισθεν τῆς Αὐγούστης μέχρι τῆς γεφύρας, και αἱ γλητωρευθεῖσαι ἀπέρχονται ἐπὶ τὸν κοχλιὰν τῆς ἀγίας Χριστινῆς, και οἱ λοιπαὶ ἀναχωροῦσιν. Χρῆ δὲ εἶδέναι, ὅτι οὐ φοροῦσιν αἱ πατρικίαι εἰς τὸ στεφάνωμα τῆς Αὐγούστης προπόλωμα (18). Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ὀρίζεται ὁ βασιλεὺς ἐκ τὰς πατρικίας (19), οἷας θέλει, ἵνα εισέλθωσιν εἰς τὸν αὐγουστῆα διὰ τοῦ ὀκταγώνου, και ἴδωσιν τὸ στέψιμον τῆς Αὐγούστης. Ὅμοίως και εἰς τὸ στεφάνωμα ὀρίζει ὁ βασιλεὺς, ἵνα εισέλθῃ ὁ

Ζ'. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι τῆ τρίτῃ τοῦ λουτροῦ (21), ὅπως (22) ὀφέλλεται γενέσθαι ἡ ἀκολουθία, ἴστανται τὸ μέρος τῶν Βενέτων εἰς τὸν δεξιὸν ἔμβολον τῆς Μανάρρας, ὅς (23) ἔστιν ἡ πύλη τοῦ αὐγουστῆως, τὰ ἴσα τοῦ πίνσου, ἄμοίως και οἱ Πράσινοι εἰς τὸ ἀντικρὺ μέρος πλησίον τοῦ στάβλου, τὸ δὲ ὄργανον εἰς τὸ ἀναδενδράδιον, και τὸ ἕτερον εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ στάβλου, ὀλίγον ἀπὸ ὀδιστήματος, και ἄλλο ὄργανον ἐκείθεν (24) τοῦ πουλιπίτου τοῦ καταδασίου τοῦ λουτροῦ. Καὶ ὅτε ἐξέλθωσιν τὰ σάβανα (25), ἡ μυροθήκη, τὰ σκρινία και τὰ σικλότρούλλα, ὀψικεύουσιν αὐτὰ ὑπατοὶ μέχρι τοῦ καταδασίου τοῦ λουτροῦ, τὰ θυμελικῶν (26) πάντα ὀψικεύουσιν, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια, και ἀποσωθέντων (27) τῶν σαβάνων, ἔρχονται οἱ ὑπατοὶ, και ἴστανται εἰς πόδωσιν (28) τῆς

phan. p. 57, νενία πολλὰ κατὰ τὸ κιβώτιον. Neque improbable, Augustas, popularum (ut est femininum leve genus) amatrices, sanctum talem comitatum ubique secum circumductitasse. Non tamen magis inclino eo, ut credam σικλοτρούλλας esse trullas, id est, vasæ semicircularia, profunde cava, velut cymbia, una cum situlis vel gutturniis. Proprius enim hoc lavacrum tangit et novi Græci situlam σίκλαν appellant.

(26) Id est, famulitium omne thymelicum, ludionum, citharædorum, cantorum, etc., cum suo apparatu, quales medio ævo ministellos et ministrillos appellant.

(27) Σώζειν est proprie promovere, ex uno loco ad alterum σόειν, σοβεῖν. Hinc διασώζειν, traducere, comitando aliquid, per aliquam regionem ducere, de quo verbo intra suo loco dicitur, διασώστης comes traductor; ἀποσώζειν, abducere.

(28) Non satis intelligo, quid sit πόδωσις τῆς γεφύρας. Novi quidem, πόδωσις esse novis Græcis idem atque ποῦς. Sed non video quid sit pes pontis; nisi forte scabellum inferius, per quod humo in pontem ascenditur. Videtur tamen mihi potius esse id, quod nostrates Gelender appellant, στήθια, δρυφάκτους, balustradas, septa lignea, vel alterius generis, quæ ambabus pontis oris prætenduntur, ne transeuntes in aquam possint incidere. Latini pariter illos cancellos aut sepes podia, appodiamenta, appodiatória, appellant, ab appodiando, id est fulciendo, innitendo, quia sunt res, quibus effulcire se quis potest; vid. Du Cange. v. Podium. Dubito quoque circa ῥάπειζαν τῆς γεφύρας. Forte id est media planities pontis, in qua ambulatur. Certe Latini omne planum et latum mensam appellant. Ita mensa est lapis sepulcralis horizontaliter

γεφύρας κονισσιώριον· οἱ δὲ πατρῖκιοι ἴστανται εἰς Ἀ τὴν τράπεζαν τῆς γεφύρας. Καὶ ὅτε ἐξέλθῃ ἡ Ἀύγουστα ἀπὸ τοῦ παστοῦ, ἀποκινουῦσιν οἱ πατρῖκιοι ὀψικεύοντες ἐπὶ (29) τὸ καταβάσιον τῆς γεφύρας τὸ μέρος τοῦ ὕδατος, καὶ ἀποκινουῦσιν οἱ ὑπατοὶ ὀψικεύοντες μέχρι τοῦ καταβάσιου τῆς ἀγίας Χριστίνης. Καὶ δέχεται πρῶτον τὸ μέρος τῶν Βενέτων, ὅτε ἀναφανῶ ἡ Ἀύγουστα, καὶ ἀκτολογοῦσιν, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια. Ἀυλοῦσιν ⁸⁶ καὶ τὰ ὄργανα, καὶ ὅτε μεσάσει ⁸⁷ ἡ Ἀύγουστα εἰς τὸ ἀναθεδράδιον, ἄρχονται ἀκτολογεῖν καὶ οἱ Πράσινοι ὁμοίως. Καὶ εἰσέρχεται ἡ Ἀύγουστα εἰς τὸ λουτρὸν, καὶ ὅτε ἐξελθῇ, ὁμοίως γίνεσθαι ἡ ἀκολουθία τοῦ ὀψικίου τῆς συγκλήτου, καὶ εἰσέρχονται ὀψικεύοντες μέχρι τοῦ παστοῦ, καὶ ἴστανται κονισσιώριον, ἕως οὗ εἰσέλθῃ ἡ Ἀύγουστα εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τῆς κόγχης. Τὰ δὲ μέρη ἔρχονται καὶ αὐτὰ ὀπισθεν ἀκτολογοῦντα ἕως τοῦ παστοῦ, αἱ δὲ κληθεῖσαι γυναῖκες ἀπέρχονται ὀπισθεν τοῦ ὕδατος. Κρῆ δὲ γινώσκων, ὅτι περιπατοῦσι τρεῖς ῥοδιῶνες διάλιθοι πορφυροῖ, τὸ μὲν ἐν βασιλεύσει ἡ παρακαθίστρια (30) ὀπισθεν τῆς Ἀύγουστης, καὶ ἄλλοι δύο ἐνθεν κάκειθεν.

ΚΕΦΑΛ. ΜΒ΄.

Ἄκτολογία τῶν δῆμων, ὅταν τεχθῇ παιδίον πορφυρογέννητον.

Α'. Ἀνιόντων τῶν δύο μερῶν ἐν τῇ φιάλῃ τοῦ σιγματος, λέγουσιν οἱ κράκται· « Τοῖς δεσπόταις ⁸⁸. » ὁ λαός· « Νίκαις καλὴ ἡμέρα (31). » Οἱ κράκται. « Καὶ τί πρὸς αὐτούς; » ὁ λαός· « Καὶ ἐνίσχυσον αὐτούς, ναί, Κύριε, σὺ αὐτούς σῶσον, ναί, Κύριε, νίκαις καλὴ ἡμέρα. » Οἱ κράκται· « Ταῖς Ἀυγούσταις. » ὁ λαός· « Νίκαις καλὴ ἡμέρα. » Οἱ κράκται· « Καὶ τί πρὸς αὐτάς; » ὁ λαός· « Καὶ ἐνίσχυσον αὐτάς, ναί, Κύριε, σὺ αὐτάς σῶσον, ναί, Κύριε, νίκαις καλὴ ἡμέρα. » Οἱ κράκται· « Τῇ συγκλήτῃ. » ὁ λαός· « Νίκαις καλὴ ἡμέρα. » Οἱ κράκται· « Καὶ τί πρὸς αὐτήν; » ὁ λαός· « Καὶ ἐνίσχυσον αὐτήν, ναί, Κύριε, σὺ αὐτήν σῶσον, ναί, Κύριε, νίκαις καλὴ ἡμέρα. » Οἱ κράκται· « Τῷ στρατοπέδῳ ⁸⁹. » ὁ λαός· « Νίκαις καλὴ ἡμέρα. » Οἱ κράκται· « Καὶ τί πρὸς αὐτούς; » ὁ λαός·

B

CAPUT XLII.

Acta factionum, quando puer porphyrogenitus natus est.

I. Dum factiones posteaquam ad phialam sigmatis ascenderunt, cantores dicunt : « Dominis ; » populus : « Dies victoriis insignis. » Cantores : « Et quid contingat dominis ? » populus : « Corrobora eos, imo, Domine, tu ipsos serva ! imo, Domine, dies hæc victoriis insignis est. » Cantores : « Augustabus ; » populus : « Victoriis insignis dies. » Cantores : « Et quid contingat ipsis ? » populus : « Tu ipsas corrobora ! Imo, Domine, tu ipsas conserva ! imo, Domine, insignis victoriis est hæc dies. » Cantores : « Senatui ; » populus : « Dies hæc victoriis insignis est. » Cantores : « Quid huic contingat ? » populus : « Tu ipsum corrobora, imo, Domine, pulchra victoriis est hæc dies. » Cantores : « Exercitibus ; » populus : « Victoriis insignis est

VARIÆ LECTIONES

⁸⁶ συνήθεια, αὐλοῦσι ed. ⁸⁷ μεσάσει ed. τὸ om. ed. ⁸⁸ τοὺς δεσπότες cod. ⁸⁹ τῶν στρατοπέδων cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

monumento instratus; vid. Du Cange v. *Mensa*. Τράπεζα Græcis quoque omne latum et planum est. Ita τράπεζαν appellant Græci *ein Fach in einen Bucherschranke*, pluteum, seu tabulam ligneam in armario librario, super qua libri reponuntur. Sic in Catalogo Græco Codd. Mest. Bibl. Vaticanæ (vid. Montfaucon. Bibl. Biblioth. p. 1), ἐν τῇ πρώτῃ τραπέζῃ κεῖται τάδε. Est quoque τράπεζα tabula cum inscriptione in loco conspicuo suspensa, ut ab omnibus legi queat. Nicéphorus Callist. XIV, 2 : Ἐκ χρυσοῦ καὶ λίθων τιμίων θαυμασίον τι χρῆμα θεαμάτων κάλλιστον ὑπὲρ τῆς ἰδίας παρθενίας καὶ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ ἡγεμονίας ἱερὰν ἀνέθετο [Pulcheria] τράπεζαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ΚΗ, καὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς τραπέζης, ὡς ἂν πᾶσιν ἐνδὴλα ᾗ, τάδε ἐγράφεν. Etsi igitur sensus hujus loci hunc ad modum : hypatos quidem in extremis pontis oris præter cancellos stare, patricios autem in medio pontis, sic tamen, ut geminas in longas series dextram sinistramque porrecti relinquerent in medio transeundi spatium.

(29) Ἐπὶ est idem, quod μέχρι τοῦ καταβάσιου. *Catabasium* puto idem esse atque Latinis quod *Con-*

fessio, cella sacra, ad quam per gradus descenditur a piis devotionem peracturis. Neque pontes illis caruisse puto. Qualis autem pons ille fuerit, non dixerim, cum fluvius nullus, quod sciam, CPLin aut palatium perluerit. Τὸ μέρος est Nostro solemnī formula idem, quod ὡς τὸ μέρος, *versus partem*. Vult itaque dicere : *Patricii comitantur Augustam in obsequio usque ad Confessionem pontis, qua itur ad Ovalum*. Ovalum autem palatium, quod in summo fastigio tectum habet ovale rotundum, ὠωτόν, θολωτόν, putatque Du Cange ad *Silentiarium* p. 547, idem fuisse hoc ædificium cum celebri illo Trullo, in quo sexta synodus ex eo dicta celebrata fuit.

(30) Videtur femina fuisse, qualis pananymphus in viris, sponsæ proxime assidens et comes.

(31) Græci καλὰς ἡμέρας appellant *dies festos*, ut Latini bonos dies. Nam *bonus dies est pro festo*, etc. Verba sunt Salmasii ad t. II, Scr. Hist. Aug. p. 415. Memini me adhuc puerum sæpius audivisse inter populares meos salutationem matutina et diurnam : *Bonus dies*, corrupta voce pro *bonus dies*, scilicet est id, quod tibi vel vobis apparet, καλημέρα; vid. ad p. 218.

hæc dies.» Cantores : « Et quid ipsis contingat ? » A
populus : « Tu ipso corrobora, imo Domine, tu eos
serva, imo, Domine, insignis viciorii est dies. »

II. His finitis, cantores alia deinde acta reci-
tant : « Pulchras ac felices dies dominis, veram
religionem servantibus, Deus tribuat ! » populus
eadem ter. Cantores : « Felicibus diebus Deus re-
gnum impleat ! » populus eodem modo ter. Can-
tores : « Deus felices dies dominis concedat ! » po-
pulus similiter tribus vicibus. Cantores : « Deus
felices dies Augustæ et porphyrogenitis concedat ; »
populus eadem ter. Cantores : « Perfectas victo-
rias Deus N. et N. tribuat ; » sic populus ter. Can-
tores : « Deus felices dies ac natales porphyroge-
nito, quem suscepistis, concedat ! » populus eodem
modo ter. Cantores : « Spiritus sanctissime, Au-
gustas tuere ; » populus eodem modo. Cantores :
« Mater Dei nostri, serva porphyrogenitos ; » po-
pulus similiter. Cantores : « Deus sancte, domi-
nos serva ; » populus eodem modo. Cantores : 128
« Domine, vitam eorum ex nostra vita ; » populus
eadem modo. Postremo omnes : « Deus imperium
vestrum diuturnum esse jubeat ! »

CAPUT XLIII.

Observanda in Cæsaris electione.

I. Senatus et omnis exercitus de promovende Cæ-
sare sententia postulatur, quo facto, et, si domi-
ni jubent, quando electio in sancta Dominica sanctæ
Resurrectionis celebratur, ita instituitur. Procedunt
dicto die statim omnes proceres et copię militares
ad tribunal aræ, quod extra XIX accubitus est, et
imperatoribus acclamant eodem modo. Tum ob Cæ-
sarem precantur et brevi responsum accipiunt, dum
aut imperator ipse progreditur, aut id per alium
edit, et silent. Domini in magno triclinio novemdecim
accubitus consistent, patriarcha vero celeriter
ingressus, in S. Stephani exspectat, et postquam
concederunt domini, secreti velum primum, magi-
stros, deinde reliqua vela pro more excipiunt, qui-
bus omnibus, nullo deficiente, ingressis, jubent
domini, dibetesia, chlamydes et coronas suas ge-
stantes, ut de Cæsare sermo instituat, et quando
omnes in electione Cæsaris consentiunt, domini
præposito signum dant, qui dicit : « Jubete. » Tunc
post frustas acclamationes secretum discedit, patricii
consistorium in porticu XIX accubituum constituunt,
reliqui senatores abeunt et in gradibus aræ ab
utroque solarium latere, scoptra vero et labara et vasa
omnia cum cruce et populo universo in tribunali con-
sistent, ubi etiam antimensium collocatur, cui chla-

« Καὶ ἐνίσχυτον αὐτοὺς, καὶ, Κύριε, σὺ αὐτοὺς εὖ-
σον, ναί, Κύριε, νίκαις καλῆ ἡμέρα. »

B. Oὐ κρᾶται δὲ λέγουσιν ἀπὸ τούτων ἕτερα ἕκτα.
« Καλὰς ἡμέρας καὶ ἀγαθὰς ὁ θεὸς παράσχει τοῖς
ὀρθοδόξοις δεσπόταις » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Oὐ κρᾶ-
ται. « Ὁ θεὸς καλαῖς ἡμέραις πλεονάσει τὴν βασι-
λεῖαν » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Oὐ κρᾶται. « Ὁ θεὸς
καλὰς ἡμέρας καταπέμψει τοῖς δεσπόταις » ὁ λαὸς
ὁμοίως ἐκ γ'. Oὐ κρᾶται. « Ὁ θεὸς καλὰς ἡμέ-
ρας καταπέμψει ταῖς ἀυγόσταις σὺν τοῖς πορ-
φυρογενήτοις » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Oὐ κρᾶται.
« Τελείας νίκας ὁ θεὸς χορηγήσει ὁ δεῖνα καὶ ὁ
δεῖνα » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Oὐ κρᾶται. « Ὁ
θεὸς καλὰς ἡμέρας καὶ καλὰ γενέθλια παράσχει τῇ
τεχθέντι ὑμῖν ὁ δεῖνα τῇ πορφυρογεννήτῳ. » ὁ λαὸς
ὁμοίως ἐκ γ'. Oὐ κρᾶται. « Πνεῦμα τὸ πανάγιον,
τὰς ἀυγόστας σκέπασον » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Oὐ
κρᾶται. « Μήτηρ τοῦ θεοῦ ἡμῶν, φύλαττε τὰ πορ-
φυρογέννητα. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Oὐ κρᾶται.
« Ὁ θεὸς ὁ ἅγιος⁹¹, τοὺς, δεσπότας φύλαττε. » ὁ λαὸς
ὁμοίως ἐκ γ'. Oὐ κρᾶται. « Κύριε, ζωὴν αὐτῶν διὰ
ζωῆν ἡμῶν. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Καὶ λέγουσι πάν-
τες. « Ἡολυγρόνιον ποιήσει ὁ θεός. »

ΚΕΦΑΛ. ΜΓ'.

⁹⁰ Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ χειροτονίᾳ Καίσαρος.

A. Ἀπ' τῆς γίνεται τῆς συγχλήτου καὶ πάντων
τῶν στρατευμάτων, καὶ ὅτε καλεῖουσιν οἱ δεσπόται,
τῆς ὑποσχέσεως γενομένης τῇ ἀγίᾳ Κυριακῇ τῆς
ἀγίας ἀναστάσεως, γίνεται οὕτως. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ
προέρχονται τάχιον πάντες οἱ ἄρχοντες καὶ στρα-
τεύματα εἰς τὸ τριβουνάλιον τῆς ἀραίας (32) ἔξωθεν
τῶν ἰθ' ἀκουσίων, καὶ εὐφημοῦσι τοὺς βασιλεῖς (33)
κατὰ τὸν ὁμοίον τρόπον. Καὶ αἰτοῦνται διὰ τὸν Καί-
σαρα, καὶ συντόμως λαμβάνουσιν ἀπόκρισιν, εἴτε
αὐτοῦ τοῦ βασιλέως ἐξερχομένου, εἴτε δηλοποιούντος
αὐτοῖς, καὶ σιωπῶσιν. Καθίζονται δὲ οἱ δεσπόται ἐν
τῇ μεγάλῃ τρικλίῳ τῶν ἰθ' ἀκουσίων, καὶ εἰσέρ-
χεται ὁ πατριάρχης τάχιον, καὶ ἐκθίγεται εἰς τὸν
Ἅγιον Στέφανον, καὶ καθισθόντων τῶν ἱερωτῶν,
δέχονται τὸ σέκρετον, βῆλον α', τοὺς μαγιστρικ, καὶ
τὰ λοιπὰ βῆλα κατὰ τάξιν, ὡς ἔχει συνθήκη, καὶ
ὅτε εἰσέλθωσι τὰ βῆλα καὶ πληρωθῶσι, καλεῖται
οἱ δεσπόται λαλῆσαι αὐτοῖς τὰ περὶ τοῦ Καίσαρος,
φοροῦντες καὶ τὰ διδραχμὰ καὶ τὰς χλαμύδας καὶ
τὰ στέμματα αὐτῶν, καὶ πάντων συναίνουτων⁹²
ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ τοῦ Καίσαρος, νεύουσιν οἱ δεσπό-
ται τῇ προκρίσει καὶ λέγει. « Καλεῖσθε, » καὶ
ἐπιέρχονται. Καὶ ἐξέρχεται τὸ σέκρετον, καὶ ἵστα-
ται οἱ πατρικιοὶ κονιστώριον εἰς τὸν πόρτεκα τῶν
ἰθ' ἀκουσίων, οἱ δὲ λοιποὶ συγχλητικοὶ ἐξέρχονται

VARIE LECTIONES.

⁹⁰ τοὺς δεσπότας eod. ⁹¹ θεὸς ἅγιος ed. ⁹² συναειρόντων ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

*) Aræ, id est, vacuæ planities, quæ coram XIX
accubitus est. Vox est Latina. ὑποσχέσεως γενο-
με, quando imperatores petitioni senatus et exer-
citus indulturos se esse promiserint. Volebant
autem id rogari, quod ipsi plerumque cupiebant et

studebant.

(33) M. non post h. v. (ut erat in edid.), sed post
τρόπον distinguit, ut itaque sit : uno eodemque modo
ambo, vel plures, si sunt, imperatores, aut et impe-
ratricem atque imperatricem laudant.

καὶ ἴστανται εἰς τὰ γραδῆλια τῆς ἀρχίας ἐνθεν κά-
κειθεν τοῦ ἡλιακοῦ, τὰ δὲ σκήπτρα καὶ τὰ λάβουρα καὶ
πάντα τὰ σκεύη καὶ ὁ σταυρὸς ἴστανται ἐν τῷ τριβουναλίῳ καὶ πᾶς ὁ λαὸς, καὶ τιθέασιν ἀντιμίσιον ἐν τῷ τριβου-
ναλίῳ, ἐν ᾧ κεῖνται αἱ χλαμύδες μετὰ τῶν φιδῶν (34) καὶ τῶν περικεφαλαίων, ἤτοι τὰ λεγόμενα καισαρῖκια.

Β'. Καὶ ἐξέρχονται οἱ δεσπότες ἅμα τοῦ πατριάρ-
χου, καὶ δέχονται οἱ πατρίκιοι ἐν τῷ πόρτικι, καὶ
ὀφικεύοντες τοὺς δεσπότες ἐξέρχονται ἐν τῷ τριβου-
ναλίῳ, καὶ ἴστανται οἱ πατρίκιοι εἰς τὰ γραδῆλια
ἐνθεν κάκειθεν, οἱ δὲ δεσπότες ἀνέρχονται ἐν τῷ
ἡλιακῷ μετὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ εὐθὺς ὁ βασι-
λεὺς προσομιλεῖ τῷ λαῷ, εἴ τι βούλεται, καὶ εἴ τι
ἔχουσιν ἀποκριθῆναι ὁ λαὸς, ἀποκρίνονται. Καὶ ἐπι-
τρέπει ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ καὶ τῷ μεγίστῳ,
καὶ ἀπέρχονται καὶ φέρουσι τοὺς ὀφείλοντας χειρο-
τονηθῆναι ἀπὸ διδητησίων (35) καὶ καμποτούδων (36).
Τὰ γὰρ χλανίδια καὶ τὰ φιδῆλια ἐπάνω τῶν χλανιδίων
καὶ τὰ καισαρῖκια εἰς πλάγια τῶν χλανιδίων, καὶ ὁ
ἐπίκεινται (37) εἰς τὸ ἀντιμίσιον, καὶ ὁ μὲν πα-
τριάρχης ἴστανται ἔμπροσθεν τοῦ ἀντιμίου, οἱ δὲ
δεσπότες ἐνθεν κάκειθεν ὁ αὐτοῦ, καὶ ὀπισθεν τοῦ
πατριάρχου ὁ διάκονος, καὶ οἱ ὀφείλοντες χειροτον-
θῆναι Καίσαρες ἴστανται ὀπισθεν τοῦ διακόνου.
Καὶ λαμβάνουσιν οἱ δεσπότες καὶ οἱ Καίσαρες κηροῦς
καὶ ἄπτουσι, καὶ λέγει ὁ διάκονος· « Ἐν εἰρήνῃ τοῦ
Κυρίου δεηθῶμεν » στρέφεται οὖν ὁ βασιλεὺς κατὰ
ἀνατολὰς καὶ ἀποκρίνεται· « Κύρια, ἐλέησον. » Καὶ
μετὰ τὸ πληρῶσαι τὸν διάκονον τὴν λίτανειαν καὶ
ἀποκριθῆναι τὸν λαόν· « Σὺ, Κύρια, » ἀπάρχεται ὁ

A mydes cum fibulis et capitis ornamentis, quæ et
cæsariæ dicuntur, imposita sunt.

II. Dominos cum patriarcha progressos patricii
in porticu excipiunt, eosque stipantes, ad tribunal
procedunt, in cuius gradibus ab utroque la-
tere subsistunt; domini vero cum patriarcha ad
solarium ascendunt, ubi Dominus, si lubet, cum
populo conversatur, qui si quid habet, id ad im-
peratorem defert. Præpositus et magister imperatoris
jussu abeunt, et ad Cæsaris dignitatem provehendos
in dibetesiis et campotubis adducunt. 129 Tu-
nicæ enim et fibulæ super tunicis, et cæsariæ in la-
tere tunicarum in antimensio jacent, ad quod pa-
triarcha, domini ad utrumque latus ejus, et a tergo
patriarchæ diaconus, post hunc ii qui Cæsaris di-
gnitate ornandi sunt, subsistunt. Tunc domini et
Cæsares cereos sumunt eosque accendunt: diaconus
dicit: « In pace Domini precemur; » huic Imperator;
facie ad orientem conversa, respondet: « Domine,
miserere. » Litania a diacono completa, postquam po-
pulus respondit: « Tu, Domine, » patriarcha preces:
« Deus ac Domine noster » orditur, iisque ad verba:
« Nunc et semper et in sæcula sæculorum, » recitatis,
postquam populus respondit: « Amen, » patriarcha
tunicam fibulæ impositam tollit et vestitoribus tradit,
quam statim evolutam coram dominis tenent.

VARIE LECTIONES.

³⁴ καὶ om. ed. ³⁵ ἐνθεν ed. Cf. Reisk. ad h. l. ³⁶ τοῦ διακόνου ed.

JOAN. JAG. REISKII COMMENTARIUS.

(34) Fibulam intelligit, quæ obhamydem cæsaream
in dextro humero constringebat. Τὰ καισαρῖκια
erant coronæ vel insulæ Cæsaribus propriæ, ab in-
fulis Imperatorum diversæ: στεφάνια καισαρῖκια
appellat Theoph. p. 374, ubi ceremonias quasdam
creati Cæsaris affert. Ludolphus Saxæ eum locum
interpretans reddit *Cæsariæ guleas*. Locum habeo
ex Seideno De titul. honor. i. II, et 13. [*Les empe-
reurs d'Orient accordèrent ordinairement la couronne
aux Césars et aux premières dignités de l'Empire.*
Verba sunt du Fresne ad Joinville p. 301. Τὰ και-
σαρῖκια περικεφάλαια, Cæsarum ornamenta, Nice-
tas, qui nobilissimus factus τὴν χρυστὴν χλαῖναν
καὶ τὸν στέφανον accepit. Idem ibid. Despotarum,
Cæsarum, Sebastocratorum coronas Matth. Mon-
achus De dignit. palatin. descripsit.] Eratne Cæsar
sub Byzantinis tanquam ὁ μονοστράτηγος, summus
militiæ magister? Videtur ex Constantino De the-
mat. p. 14. Sane falluntur, qui Cæsarem præsumpti-
vum imperii hæredem sub Byzantinis putant fuisse.
Nam imperatores plerumque filios suos collegas im-
perii assumebant, quod idem est atque nostro stylo:
hæredes imperii declarabant. Videtur isti opinioni,
Cæsares fuisse summos exercituum duces, favere
titulus ipsis datus εὐτυχέστατος, et interdum quoque,
sed rarius, ἀνίκητος, qui etiam in Italiam et regnum,
Romano-Germanicum deinceps traductus est. [*De
titulo ἀνικίτου Καίσαρος Berengario dato et aliis
similibus v. Valesius ad Anonymi carmen t. II.
Murator. p. 387.*] Ita non sine causa minor frater
et collega, sed infestissimis scriptoribus exempla, ut πρόσθεν
Ἀβγυσιος appellatur, quoniam respectui Leonis non

C tam βασιλεὺς, quam Cæsar erat.

(35) In dibetesiis productum quoque fuisse Basi-
lium Macedonem, cum post procuratam ab ipso
cædem Cæsaris Bardæ in submoti locum Cæsar esset
creandus, significat Leo Grammaticus; ejus locum,
quia ritus coronationis illius describit, huc transfe-
ram e p. 468 fine, ut cum Nostro conferri possit:
Δεδωκὼς ὁ βασιλεὺς Φωτίῳ τῷ πατριάρχῃ τὸ στέμμα
ἔρας ἐκ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς, ὅς εἰσαγαγὼν ἐν τῇ
ἀγίᾳ τραπεζῇ ἐποίησεν εὐχὴν ἐπ' αὐτῷ, καὶ οἱ πραι-
πόσιτοι ἐνέγκαντες διβίτισιν καὶ τζαγγῆλα ἐνέδυσαν
Βασίλειον. Ὅστις βαλὼν τὴν χλαμύδα ἐπεσον εἰς τοὺς
πόδας τοῦ βασιλέως. Καὶ ἐξῆλθεν ὁ πατριάρχης,
καὶ ἔβην ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως τὸ στέμμα,
καὶ ἐπέδωκεν αὐτὸ τῷ βασιλεῖ, καὶ τῶν σκήπτρων
πισόντων, ὡς ἔθος, ἔστειψεν ὁ Μιχαὴλ τὸν Βασίλειον,
καὶ εὐφρόμησαν πάντες· Μιχαὴλ καὶ Βασίλειον πολλὰ
τὰ ἔτη.

(36) Femoralia appellant Græci corrupta Latina
voce καμπότουβα, quasi diceret camparum, hoc
est genuum, tubas, seu amicula ad tubarum instar
pertusa et in uno extremo ampliora quam in altero.
Cave ne cum campagiis confundas, de quibus suo
loco pag. 240 dicitur. Conf. p. 133, ubi exsertis
verbis καμπότουβα et καμπάγια distinguuntur.

(37) M. καὶ ἐπίκεινται et paulo post ἐνθεν pro
ἐνθεν, sive librario v postremum pro more suo
solemni omittente, sive etiam, quod sic Græci di-
ceresolerent, de quo dubitare non sinunt per frequen-
tia ejus rei et in hoc codice et in probatissimis
atque vetustissimis scriptoribus exempla, ut πρόσθεν
pro πρόσθεν, ὀπισθεν et alia talia.

πατριάρχης τῆς εὐχῆς τὸ· « Δέσποτα Κύριε· » καὶ ὅτε πληρῶσθ τὴν εὐχὴν μέχρι τοῦ, « Nūn καὶ αἰ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, » καὶ ἀποκριθῆναι τὸν λαόν· « Ἀμήν, » ἐπαίρει ὁ πατριάρχης τὸ χλαυίδιον ἐπικείμενον ⁹⁶ εἰς αὐτὸ τὸ φιβλίον καὶ ἐπιδίδωσι τοὺς βεσητόρας, εὐθὺς ἀπλοῦσιν αὐτὸ ὡς βεσητόρας, κρατοῦντες αὐτὸ ἔμπροσθεν τῶν δεσποτῶν.

III. Quo facto, præpositus et magister promotos A in conspectum dominorum adducit, qui manus pandunt, et chlamyde sublata Cæsares induunt eos- que osculantur: factionarii seu cantores dicunt: « Feliciter, feliciter; » idemque populus ter repetit. Tunc patriarcha ter cruce populum, ut ipsi mos est, signans, dicit: « Pax omnibus; » populus respondet: « Et spiritui tuo. » Diaconus: « Capita nostra Domino inclinamus; » populus: « Tu, Domine. » Tunc populus caput paulisper inclinat, quod et patriarcha et imperatores et Cæsares faciunt; preces vero secundas patriarcha instituit. Quibus finitis, populus, « Amen, » dicit; ipse vero cæsaricia sublata osculatur et dominis tradit, qui ea quoque osculantur ac Cæsaribus osculanda tradunt. Cum his deinde supra caput sublatis signum crucis faciunt, invocato S. Trinitatis nomine, post electi Cæsaris capiti imponunt dum factiones interea et populus omnis acclamant; cantores quidem: « Felicissime, felicissime, felicissime; » populus ter: « Felicissime. » Cantores: « Multos annos imperatoribus! N. N. magnis imperatoribus multos annos! a Deo promotis imperatoribus, » et quæ sequuntur.

Καίσαρος, καὶ εὐθὺς ἀνακράζουσι τὰ μέρη καὶ λικήσιμε, φιλικήσιμε· » καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· « βασιλέων, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη, θεοπροβλήτων βασιλέων, ³, » καὶ τὰ ἔξτε.

130 IV. Hac acclamatione et Cæsarum inauguratione peracta, domini cum patriarcha et Cæsaribus trilineum XIX accubituum ingressi, in thronis, et ad utramque latus eorum Cæsares consident. Tunc statim vasa, factiones et omnis populus abeunt, in locis suis subsistunt, et considentibus dominis, a latere agapen distribuentes intrant, genua magni et minoris imperatoris osculantur, ita ut unum genu Cæsaris ad dextram, unum ad sinistram assidentis venerentur, ad hæc etiam agapen distribuunt. Quibus omnibus peractis, secretum totum intrat, velum primum, magistri, et cætera suo ordine, ut more receptum est; senatus, adorationes facta, agapen dat, qua distributa, præpositus a mandato dicit: « Jubete. » Tunc egressi domini lora et coronas, Cæsares lora et cæsaricia mutant et abeunt, et omne officium festi, ut in typico præscriptum est, celebratur. Ad agapen et communionem primum domini cumque ipsis Cæsares abeunt, simulque metatorium intrant, omniaque secundum ordinem festi, ut in typico seu ordinario est, aguntur.

τοπικόν. Εἰς δὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν κοινωνίαν πρῶτον οἱ δεσπόται, καὶ μετ' αὐτῶν οἱ Καίσαρες (38)

VARLÆ LECTIONES.

⁹⁶ καὶ ante ἐπικείμενον excidisse putat R. ⁹⁷ καὶ κρατοῦσι Καίσαρες om. ed. ⁹⁸ ἀποκρίνεται ed. ⁹⁹ καὶ ὄνομα. pro κατονομ. ed. ¹ αὐτὰ R., αὐτὸ eod. et ed. ² εἰς κερ. ed. ³ θεοπροβλήτην βασιλεῖ ed. ⁴ εἰς τὸ ed. ⁵ γόνου ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(38) Scilicet κοινωνοῦσι, *communicant*, communionem sanctam percipiunt. Vid. p. 134. Metὰ in hac cum genitivo constructione significat *post*.

Γ'. Καὶ φέρει ὁ πραιπόσιτος καὶ ὁ μάλιστα τοὺς προβληθέντας, καὶ παριστῶσιν αὐτοὺς τοῖς δεσπόταις, καὶ ἐφαπλοῦσιν οἱ δεσπότης τὰς χεῖρας, καὶ κρατοῦσι τὴν χλαυίδα, καὶ περιβάλλουσι τοὺς Καίσαρας ⁹⁷ καὶ φιλοῦσιν αὐτοὺς, καὶ ἀποκρίνεται ὁ λαός, ἦτοι οἱ κράκται, λέγοντες· « Εὐτυχῶς, εὐτυχῶς; » καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου τὸ αὐτό. Καὶ εὐθὺς ὁ πατριάρχης κατασφραγίζει πρὸς τὸν λαὸν τρίτον τὰ κατὰ συνθήκην τρία σταυρία καὶ λέγει· « Εἰρήνη πᾶσιν· » καὶ ἀποκρίνεται ὁ λαός· « Καὶ τῷ πνεύματι σου. » Καὶ λέγει ὁ διάκονος· « Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνωμεν· » καὶ ὁ λαός· « Σὺ, Κύριε. » Καὶ κλύοντος τοῦ λαοῦ μικρὸν μέρος, καὶ ὁ πατριάρχης κύψας καὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ Καίσαρες, λέγει ὁ πατριάρχης τὴν δευτέραν εὐχὴν. Καὶ ὅτε πληρῶσθ τὴν εὐχὴν, καὶ ἀποκριθῆ ⁹⁸ ὁ λαός τὸ· « Ἀμήν, » ἐπαίρει ὁ πατριάρχης τὰ καίσαρῖκια, φιλῶν αὐτὰ, καὶ ἐπιδίδωσι τοῖς δεσπόταις, καὶ λαμβάνοντες οἱ δεσπότης, φιλοῦσιν αὐτὰ καὶ ποιοῦσι φιλήσασθαι καὶ τοὺς Καίσαρας. Καὶ εὐθὺς κατασφραγίζουσι οἱ δεσπότης μετ' αὐτῶν ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτῶν, κατονομάζοντες ⁹⁹ τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος, βάλουσι αὐτὰ ¹ εἰς τὴν κεφαλὴν ² τοῦ χειροτονουμένου πᾶς ὁ λαός, οἱ κράκται· « Φιλικήσιμε, φιλικήσιμε. » Οἱ κράκται· « Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλέων, ³, » καὶ τὰ ἔξτε.

Δ'. Καὶ ὅτε πληρωθῆ ἡ εὐφημία καὶ ἀναγόμενοι τῶν Καίσαρων, εἰσέρχονται οἱ δεσπότης μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν Καίσαρων εἰς τὸν ⁴ τρίκλινον τῶν ἱε' ἀκουσίτων, καὶ καθίζονται ἐν σιλλοῖς; καὶ οἱ Καίσαρες ἐνθεν κάκειθεν. Καὶ εὐθὺς τὰ στεῖρα καὶ τὰ μέρη καὶ πᾶς ὁ λαός ἀπέρχονται καὶ ἴστανται εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν, καὶ καθισθέντων τῶν δεσποτῶν, εἰσέρχονται οἱ διδόντες τὴν ἐγάπην ἀπὸ πλαγίου, καὶ προσκυνοῦσι τὰ δύο γόνατα τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, καὶ προσκυνοῦσιν ἐν γόνατον ⁵ τοῦ Καίσαρος τοῦ ἐκ δεξιῶν καὶ ἐν τοῦ ἐξ εὐωνύμων, καὶ προσκυνοῦντες δίδωσι καὶ τὴν ἀγάπην. Καὶ ὅτε πληρῶσθαι τὰ ἀπὸ πλεῖστον, εἰσέρχεται τὸ σέκρετον ὄλον, βῆλον α', οἱ μάλιστα, καὶ τὰ λοιπὰ βῆλα κατὰ τάξιν, ὡς ἔχει ἡ συνθήκη, καὶ προσκυνοῦσα ἡ σύγκλητος δίδωσι τὴν ἀγάπην, καὶ πληρωσάσης, λέγει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελεύσεως τὸ· « Κελεύσατε. » Καὶ ἐξέρχονται καὶ ἀλλάσσουσι οἱ δεσπότης τοὺς λώρους καὶ τὰ στέμματα, ὁμοίως καὶ οἱ Καίσαρες τοὺς λώρους καὶ τὰ καίσαρῖκια, καὶ ἐξέρχονται, καὶ πληροῦται πᾶσα ἡ ἀκολουθία τῆς ἑορτῆς, ὡς ἔην

καὶ ὁ εἰσέρχονται ἑαυτοῦ ἐν τῷ μητατωρίῳ, καὶ πληροῦνται πάντα κατὰ τάξιν τῆς ἑορτῆς, ὡς ἦν τυπικόν.

Ἀκτολογία τῶν δῆμων ἐπὶ χειροτονίᾳ Καίσαρος. A

A'. Τῶν δεσποτῶν διερχομένων μετὰ καὶ τοῦ πατριάρχου διὰ τοῦ μεγάλου τρικλίνου τῶν ἐθ' ἀκουσίτων, μήπω φθασάντων ἐν τῷ ἡλιακῷ τοῦ τριβουναλίου, ἐν ᾧ προαποτίθεται ἀντιμίσιον, εἰς δ' πρόκεινται ἢ τε χλαμύς καὶ ὁ στέφανος, ἤγουν τὰ καισαρικήα, λέγουσιν οἱ κράκται: « Ἀνάτειλον, ἢ ἔνθεος βασιλεῖα. ὁ λαὸς ἐκ γ' » « Ἀνάτειλον (39). » Οἱ κράκται: « Ἀνάτειλον ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκράτορες Ρωμαίων. » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἀνάτειλον. » Οἱ κράκται: « Ἀνάτειλον οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου. » ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Ἀνάτειλον. » Οἱ κράκται: « Ἀνάτειλον ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα Αὐγουῦσαι τῶν Ρωμαίων. » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου: « Ἀνάτειλον. » Οἱ κράκται: « Ἀνάτειλον οἱ δεσπότες σὺν ταῖς Αὐγουῦσαις. » ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Ἀνάτειλον. » Καὶ δὲ ἐξερχομένων τῶν δεσποτῶν καὶ ἱσταμένων ἐπὶ τοῦ ἡλιακοῦ τοῦ αὐτοῦ τριβουναλίου, τοῦ πατριάρχου ἱσταμένου ἐν τῷ ἀντιμίσῳ καὶ τοῦ διακόνου ὀπισθεν αὐτοῦ, κατασφραγίζουσιν οἱ δεσπότες τὸν λαὸν ἐκ τρίτου, καὶ εἰθ' οὕτως λέγουσι τὰ δύο μέρη. « Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος. » καὶ αἰτοῦνται ἀπὸ φθογγῆς, λέγοντες: « Δεσπότης τῆς οἰκουμένης, δέξασθε τοὺς δούλους ὑμῶν παρακαλοῦντας, ὡς δούλοι τολμῶμεν παρακαλέσαι, μετὰ φόβου ὁ δυνάστης τοὺς δεσπότες, καὶ ἀνεξικέως παρακλήθητε, ὡ ἐυεργέται, εἰς τὴν δέξιν τοῦ λαοῦ ὑμῶν, δεσπότης, χαροποιήσατε τοὺς δούλους ὑμῶν, δεσπότης ὑπὲρ εὐφροσύνης τῆς πόλεως ὑμῶν δυνάστης ἐπιφανείσθω ὁ τοῖς δούλοις ὑμῶν ὁ Καίσαρ, παρακαλοῦμεν οἱ δούλοι ὑμῶν, δεσπότης, εἰς δόξαν μεγίστην τῆς συγκλήτου, εἰς εὐτυχίαν μεγίστην τῶν στρατοπέδων, εἰς χαρμοσύνην τῶν ὑμῶν ¹⁰, εὐεργέται. »

B'. Καὶ ὅτε γένηται τὸ νεῦμα παρὰ τοῦ πραιποσίτου τοῦ σιγῆσαι τὰ μέρη εἰς τὸ λαλῆσαι τὸν βασιλέα πρὸς τὸν λαὸν καὶ εἰς τὸ τέλος δῶσαι ¹¹ εὐχὴν ἀνακράζουσιν οἱ κράκται καὶ λέγουσι: « Τῆς δεξιῆς ὑμῶν εἰσέλασαν οἱ στεφοδοῦται, εὐφράνσαντες τὸν λαὸν αὐτῶν μεγάλως, χαροποιήσαντες τὴν πολιτείαν οἱ δεσπότες, εἰς πλάτος καὶ αὐξήσιν τῶν Ρωμαίων, εὐδοκίᾳ ¹² τοῦ στέφανος ὑμῶν, εὐεργέται. ἄλλ' ὁ πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης τοὺς χρόνους ὑμῶν πληθύνει σὺν ταῖς Αὐγουῦσαις καὶ σὺν τῷ Καίσαρι, τὸ κράτος ὑμῶν φυλάξει εἰς πλήθη χρόνων ἐν τῇ πορφύρᾳ, ἐσκαύσει ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ ὑμῶν, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα φιλόχριστοι ἐν Θεῷ, νικᾶτε. » Καὶ δὲ τοῦ μέλλοντος γενέσθαι Καίσαρος ἱσταμένου ὀπισθεν

Acclamatio factionum in promotione Cæsaris.

I. Domini cum patriarcha per magnum triclodium XIX accubituum procedunt, ac nondum ipsis solarium tribunalis, in quo ara cum chlamyde et corona seu cæsariensis ante reposita fuit, ingressis, cantores accinunt: « Appareat divina majestas! » populus ter: Appareat. » Cantores: « Appareat N. N. imperatores Romanorum; » populus ter: « Appareant! » Cantores: « Appareant famuli Domini; » populus ter: « Appareant. » Cantores: « Appareant N. et N. Augustæ Romanorum! » populus ter: « Appareant. » Cantores: « Appareant domini cum Augustabus; populus ter: « Appareant. » ¶ Egressi autem domini et in solarium tribunalis constituti, dum patriarcha in antimensio, post hunc diaconus stat, populum ter signant, duas factiones dicunt: « Sanctus, sanctus, sanctus, etc., » et precantur voce modulata hunc in modum: « Domini orbis terrarum, excipite servos vestros obstantes: ut servi audeamus precari: cum timore veneramus dominos: benevole, o domini munifici, ad preces populi vestri attendite: gaudio servos vestros, o domini, perfundite: ob salutem urbis vestræ vultu ad terram demisso precamur. Appareat servis vestris Cæsar, rogamus nos servi vestri, o domini, ad gloriam maximam senatus, felicitatem perfectam castrorum ac lætitiarum vestram, domini benigni. »

II. Postquam vero a præposito signum factionibus, ut sileant, datum est, et imperator ad populum verba fecit ac tandem preces recitavit, cantores voce elata dicunt: « Preces nostras coronarum datores, qui populum vestrum summæ lætitiæ participem fecerunt, audire: audiverunt domini, qui rempublicam ad florem et incrementum Romanorum exhilararunt, beneplacito ejus, qui vos, benefactores, corona ornavit. At Creator rerum omnium ac Dominus tempora vobis, Augustabus et Cæsari diuturna concedat, ac robur vestrum diutissime in purpura custodiat! exaudiat Deus populum vestrum, N. et N. Christi amantes, in Deo vincite. » Dum vero futurus Cæsar pone diaconum stat, cereos a præpo-

VARIÆ LECTIONES

⁶ καὶ ante εἰσέρχ. om. ed. ⁷ Pro λέγουσιν ed. καὶ. ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι ἐν οἷς τόποις ἴστανται οἱ τῆς συγκλήτου καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ τὰ β' μέρη καὶ πᾶς ὁ λαὸς, ὅτε σταυρὸς καὶ τὰ σκήπτρα καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἐν τῷ σπείρῳ τῆς Αὐγουῦστῆς, ἴστανται καὶ ἐν τῇ χειροτονίᾳ τοῦ Καίσαρος. ⁸ παρακαλέσαι μετὰ φόβου, ed. ⁹ ἐπιφανείτω cod. leg. ἐπιφανήτω. ¹⁰ τῶν δούλων ὑμῶν conj. R. ¹¹ δώσει cod. ¹² εὐδοκία cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(39) Ἀνάτειλον, *Surge, veni, prodi in conspectum.* solemnibus formula acclamationum a factionibus imperatorem poecentibus vel salutantibus, tam ad unum, quam ad plures. Vid. ad p. 163. Insignis et celebris est Luitprandi locus supra quoque a nobis citatus et alius Cedreni p. 404. sine: Ποιήσαντος αὐτοῦ ἱππικὸν καὶ πολλὰ χρησάμενον τῷ σῆμει καὶ

βραδύνατος ἀνελεῖν, ἔκραξεν ὁ δῆμος: Ἀνάτειλον, Φακᾶ. Μὴ ἐξερχομένου δὲ αὐτοῦ τάχιον πρὸς τὴν θείαν, etc. Hinc ἀνατέλλειν est *advenire*; vid. Nostri p. 183, et ἡ ἀνατολή *adventus*, p. 178, ubi est ἐκδεχόμενοι τὴν ἀνατολήν τοῦ δεσπότητος, *expectantes adventum domini*.

sito domini et candidatus cæsareæ dignitatis sumunt, ac ter repetita adoratione gratias Deo agunt, omnis vero populus ad orientem faciem convertit. Interea dum futurus Cæsar a præposito et primo magistro adducitur, diaconus dicit : « In pace Domini prece-
mur ; » populus : « Domine, miserere ! » quo facto, preces solennes patriarcha orditur, quibus finitis, postquam populus : « Amen, » respondit, patriarcha chlamydem tollit eamque vestitoribus tradit, vestitores coram dominis explicant, præpositus et primus magister designatum Cæsarem adducunt, statimque domini manus expandunt, chlamydem tenent eaque Cæsarem vestiunt, vestitum osculantur, et cantores : **132** « Feliciter, feliciter, feliciter ! » populus idem ter repetit.

χέροτονούμενον Καίσαρα, καὶ εὐθέως ἀπλοῦσιν οἱ δισπόται τὰς χεῖρας καὶ κρατοῦσι τὴν χλαμύδα, καὶ περιτιθέασιν τῷ Καίσαρι· καὶ φιλοῦσιν αὐτὸν καὶ λέγουσιν οἱ κράκται· « Εὐτυχῶς (40), εὐτυχῶς, εὐτυχῶς. » καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' τὸ αὐτό.

III. Tunc patriarcha ter populam cruce signat et dicit : « Pax vobis. » Populus : « Et spiritui tuo. » Porro diaconus : « Capita nostra Domino inclinemus. » Peracto autem solemnè ritu inclinationis capitis, scilicet postquam imperatores æque ac Cæsar caput inclinarunt, precesque finitæ sunt, patriarcha coronam seu casaricium sumit, idque osculatus imperatori tradit, qui id etiam osculatur osculandumque Cæsari tradit, statimque super capite ejus signum facit ac dicit : « In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. » Sic quoque coronam capiti designati Cæsaris imponit, cantores dicunt : « Felicissime, felicissime, felicissime ; » tum populus ter : « Felicissime, » deinde acclamant : « Multos annos, » et rel. ; postremo : « Multos annos felicissimo Cæsari ; » deinde : « Nos servi imperatorum, nos servi Cæsaris, Fili Dei, da ipsis vitam, Fili Dei, da ipsis victoriam ! » Peracta vero acclamatione, domini cum patriarcha et Cæsare triclinium novemdecim accubituum intrant, consistunt. et adoratio peragitur.

λοι τοῦ Καίσαρος, Ἰὲ Θεοῦ, ζωὴν αὐτοῖς Ἰὲ Θεοῦ, νίκην αὐτοῖς. » Καὶ ὅτε πληρωθῆ ἡ εὐφημία, εἰσέρχονται οἱ δισπόται μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ Καίσαρος εἰς τὸ τρικλίνιον τῶν ἐθ' ἀκουσίων, καὶ κλισίων, καὶ ἐπιτελεῖται ἡ προσκύνησις.

CAPUT XLIV.

Observanda in promotione Nobilissimi.

I. Pridie unius diei demarchis et referendario mandatum de festo datur, omnique senatui indicatur, ut sequenti mane cum mutatoris veniant, quare eo die omnis senatus æque ac præfecti scholarum ac reliquorum ordinum vestes mutant, vasaque ad deducendos in obsequio dominos adducunt. Paratis omnibus, patriarcha venit perque daphnem ad S. Stephani pergat, dominos excipit, vasa omnia una cum cruce ad

τοῦ διακονοῦ, λαμβάνουσι τοὺς κηρούς παρὰ τοῦ πραιποσίτου οἷ τε δεσπόται καὶ αὐτὸς ὁ μέλλων γενέσθαι Καίσαρ, καὶ δια τῆς τρισσῆς προσκύνσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ, καὶ στρέφεται ἅπας ὁ λαὸς κατὰ ἀνατολὰς, εἰσαγομένου τοῦ μέλλοντος γίνεσθαι Καίσαρος παρὰ τε τοῦ πραιποσίτου καὶ τοῦ πρώτου μαγίστρου, καὶ ¹³ λέγει ὁ διάκονος· « Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. » καὶ ὁ λαός. « Κύριε ἔλεησον. » καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαι τὸν διάκονον ἀκέρχεται ὁ πατριάρχης τὴν εὐχὴν, καὶ δὴ τοῦ πατριάρχου τὴν εἰσθυίαν πληροῦντος εὐχὴν, καὶ τοῦ λαοῦ ἀποκρινόμενου τὸ, « Ἀμήν, » αἶρει ὁ πατριάρχης τὴν χλαμύδα καὶ ἐπιδίδωσι τοῖς βεστητορσι, οἱ δὲ βεστητορες ἀπλοῦσιν αὐτὴν ἔμπροσθεν τῶν δισποτῶν, καὶ φέρει ὁ πραιπόσιτος καὶ ὁ πρῶτος μάγιστρος τὸν δισπόται τὰς χεῖρας καὶ κρατοῦσι τὴν χλαμύδα, καὶ κρατοῦσι τὴν χλαμύδα, καὶ λέγουσιν οἱ κράκται· « Εὐτυχῶς (40), εὐτυχῶς, εὐτυχῶς. »

Γ. Καὶ εὐθέως ὁ πατριάρχης κατασφραγίζει πρὸς τὸν λαὸν τρίτον, καὶ λέγει ; « Εἰρήνη πᾶσιν. » ὁ λαός· « Καὶ τῷ πνεύματί σου. » Εἶτα λέγει ὁ διάκονος· « Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνωμεν. » Καὶ τῆς συνήθους τάξεως τῆς κεφαλοκλισίας τελομένης, δηλονότι κεφαλοκλινοῦντων καὶ τῶν βασιλείων καὶ τοῦ Καίσαρος, καὶ μετὰ νῆν τεγείωσιν τῆς εὐχῆς αἶρει ὁ πατριάρχης τὸν στέφανον, ἔτοι τὸ καισαρικόιον, φιλῶ αὐτό, καὶ ἐπιδίδωσιν αὐτὸ τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀσπάζεται αὐτό, καὶ ποιεῖ φιλεῖσθαι αὐτό καὶ τὸν Καίσαρα, καὶ εὐθέως κατασφραγίζει ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ λέγων· « Εἰς τὸ ὄνομα σοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Πνεύματος ἁγίου. » Καὶ ἐθ' οὕτως περιτίθησι τὸν στέφανον εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ χειροτονουμένου Καίσαρος, καὶ λέγουσιν οἱ κράκται. « Φιλικησίμω, φιλικησίμω, φιλικησίμω, » Καὶ ὁ λαός ἐκ τρίτου· « Φιλικησίμω ¹⁴, » καὶ ἐθ' οὕτως γίνεται ἡ εὐφημία. « Ἠολλά τὰ ἔτη ¹⁵, » καὶ τὰ ἐξῆς, ἐν δὲ τῷ τελευτῆν· « Ἠολλά τὰ ἔτη τοῦ εὐτυχεστάτου Καίσαρος. » Εἶτα· « Ἦμεῖς δούλοι τῶν βασιλέων, ἡμεῖς δούλους, » καὶ ὅτε πληρωθῆ ἡ εὐφημία, εἰσέρχεται ὁ πατριάρχης καὶ εἰσέρχεται διὰ τῆς δάφνης εἰς τὸν

τὸν τρικλίνιον τῶν ἐθ' ἀκουσίων, καὶ κλισίων, καὶ ἐπιτελεῖται ἡ προσκύνησις.

ΚΕΦΑΛ. ΜΑ'.

"Οσα δεῖ παράφυλάττειν ἐπὶ χειροτονίᾳ Νουβησίμου.

Α'. Ἐρὸ μιᾶς δίδοται ἀπόκρισις εἰς ἑορτὴν τοῖς δημάρχοις καὶ τῷ βεφερανδαρίῳ, καὶ μετὰ τὴν εὐφημίαν καὶ τὴν σύγκλητον, ἵνα πρῶτ' ἔλθωσι μετὰ ἀλλαξίμων, καὶ τὸ πρῶτ' ἀλλάξωσι πᾶσα ἡ σύγκλητος καὶ τὰ ἐξωμάτα τῶν σχολῶν καὶ τῶν λοιπῶν ταγμάτων, καὶ παραλαμβάνουσι τὰ σκεύη πρὸς τὸ ὀφικεῖσθαι τοὺς δισπότας. Καὶ πάντων εὐτρεπισθέντων, ἔρχεται ὁ πατριάρχης καὶ εἰσέρχεται διὰ τῆς δάφνης εἰς τὸν

VARLE LECTIONES

¹³ καὶ om. ed. ¹⁴ φιλ. φιλ. καὶ — φιλ. om. ed., dedit R. not. ¹⁵ πολλὰ ἔτη ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(40) Sapit hoc veterum Romanorum in electionibus imperatorum acclamandi morem. Ita in Actologia senatus ad Pertinacem post necem Commodi hæc habet Lamprid. t. I *Hist. Aug.* p. 325 : *Fidei*

prætorianorum feliciter ; prætoris cohortibus feliciter ; exercitibus Romanis feliciter ; pietati somatus feliciter. Inde *feliciter alicui optare* est idem, atque imperatorem Rom. nuncupare ; Spartian. t. I, p. 644, 5.

Ἅγιον Στέφανον, καὶ ἐκδέχεται τοὺς δεσπότας, καὶ ἄξιον ἐξέρχονται τὰ σκεύη πάντα καὶ ὁ σταυρὸς ἐν τῷ τριβουναλίῳ τῶν ἱερατικῶν, ὁμοίως καὶ τὰ μέρη καὶ οἱ τῆς πόλεως καὶ τὰ στρατεύματα· ὁ δὲ τῆς καταστάσεως εὐτρεπίζει τὰ βῆλα εἰς τὸν πόρτηκα τῶν ἱερατικῶν ἀκουσίτων, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια, καὶ καθέζονται οἱ δεσπότες εἰς τὸν αὐτὸν τρίκλινον ἐν σελλίοις, φοροῦντες τὰ διδητήσια καὶ τὰς χλαμύδας καὶ τὰ στέμματα, καὶ εἰς Καίσαρ καθέζεται ἐκ δεξιῶν καὶ εἰς ἐξ εὐνομίμων, καὶ νεύουσιν οἱ δεσπότες τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ἐξέρχεται μετὰ ὀπισθίων καὶ προσκαλεῖται βῆλον α', τὸν κουροπαλάτην ¹⁶ (41)· δεύτερον, μαγίστρον γ', τοὺς πατρικίους, καὶ τὰ λοιπὰ βῆλα κατὰ τάξιν, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια. Καὶ ὅτε πληρωθῇ πάντα τὰ βῆλα καὶ σταθῇ τὸ σέκρετον ὄλον, καλεῖουσιν οἱ δεσπότες λαλήσαι αὐτοὺς τὰ ¹⁷ περὶ τοῦ νωβελήσιμου, καὶ εἴ τι βούλονται, ἀνταποκρίνονται.

B'. Καὶ νεύουσιν οἱ δεσπότες τῷ πραιποσίτῳ, καὶ λέγει, «Κελεύσατε.» καὶ ἐπευχόμενοι ἐξέρχονται, καὶ ἐξέρχεται ἡ συγκλητός καὶ ἵσταται εἰς τὰ γραδῆλια τοῦ τριβουναλίου ἔνθεν κἀκεῖθεν τοῦ ἡλιακοῦ. Οἱ δὲ πατρικιοὶ ἵστανται εἰς τὸν πόρτηκα τῶν ἱερατικῶν ἀκουσίτων κονιστωρίον, καὶ εὐθέως ἐξέρχονται οἱ δεσπότες ἅμα τῶν καισάρων καὶ τοῦ πατριάρχου, καὶ δέχονται αὐτὸν οἱ πατρικιοὶ ἐν τῷ πορτήκῳ, καὶ εὐθέως πίπτουσι, καὶ λέγει ὁ τῆς καταστάσεως· «Κελεύσατε.» Καὶ ἐξέρχονται καὶ ἵστανται εἰς τὰ γραδῆλια τοῦ τριβουναλίου ἔνθεν κἀκεῖθεν· οἱ δὲ δεσπότες ἐξέρχονται διὰ τῶν μέσων πυλῶν ἐν τῷ ἡλιακῷ, καὶ εὐθέως καλεῖουσι λαλήσαι τοῖς λαοῖς τὰ περὶ τοῦ νωβελήσιμου, καὶ εἴ τι ἂν θέλωσιν, ἀποκρίνονται, καὶ τίθεται ἀντιμίσιον, ἔνθα κεῖται ἡ τε χλαμὺς καὶ ἡ φέβλα, Ἡ μὲν χλαμὺς ἐστὶ Πρασινος (42), ἔχουσα βόδα χρυσᾶ καὶ ταβλία χρυσᾶ. Καὶ νεύουσιν οἱ δεσπότες τῷ πραιποσίτῳ καὶ τῷ μαγίστρῳ, καὶ ἀπέρχονται καὶ φέρουσι τὸν ὀφείλοντά προχειρίζεσθαι νωβελήσιμον, φοροῦντα διδητήσιον βούσιον καὶ καμπότουδα ¹⁸ (43) καὶ καὶ καμπάγι· καὶ ἵσταται ὁ πατριάρχης ἔμπροσθεν τοῦ ἀντιμισίου, οἱ δὲ δεσπότες εἰς τὸ πλάγιον τοῦ πατριάρχου ἔνθεν κἀκεῖθεν, καὶ ὀπισθεν τῶν δεσποτῶν οἱ Καίσαρες, καὶ ὀψτως ὁ νωβελήσιμος. Καὶ λαμβάνουσιν οἱ δεσπότες καὶ οἱ Καίσαρες

tribunal XIX accubituum procedunt, factiones, oives, exercitus sequuntur. Cerimoniarus vela in porticu XIX accubituum pro more ordinat, sedentque Domini in eodem tricolino in sellis, dibetesia et chlamydes et coronas ferentes: unus Cæsar ad dextram, alter ad sinistram sedet, domini præposito annuunt, qui cum ostiariis egressus, **133** velum primum, europalatem; secundum, magistros; tertium patricios, ac reliqua vela ordine, ut mos est, arcessit. Completis autem velis omnibus ac secreto universo astante, jubent eos domini, ut, quæ nobilissimo accini solent, recitent, sique volunt, respondent.

B. II. Tunc signum Domini præposito dant, isque dicit: «Jubete,» præcaturque egrediuntur unaque senatus, et in gradibus tribunalis in utroque latere solarium subsistunt. Patricii vero in porticu XIX accubituum consistorium constituunt, unaque domini cum Cæsaribus et patriarcha egrediuntur, quem postquam in porticu patricii excoepere, se prosternunt, cerimoniaro dicente: «Jubete.» Egressi omnes in gradibus tribunalis ab utroque latere stant; domini vero per medias portas ad solarium abeunt, statimque populum jubent, ut nobilissimo acolamet, cui, si lubet, respondent, mox antimensium, in quo chlamys et fibulæ reponuntur, collocatur. Chlamys illa prasina est, rosis aureis ac fimbria aurea ornata. Mox domini præposito ac magistro signum dant abeuntque, eum, qui nobilissimus creari debet, russumque dibetesium, campotuba et campagia gestat, adducturi: patriarcha coram antimensio, ad utrumque ejus latus domini, post hos Cæsares, deinde nobilissimus, stant. Tunc domini, Cæsares et nobilissimus cereos accendunt, et quando diaconus litaniam recitat, patriarcha inclinato capite preces dicit, quo facto, tunicam sumit et vestitoribus tradit, quam explicant, statimque præpositus et magister nobilissimi dignitate

VARIE LECTIONES.

¹⁶ κουροπαλάτην cod., κουροπαλάτιον ed. ¹⁷ αὐτοῦ καὶ τὰ cod. ¹⁸ καμπότουδα ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(41) De europalata vid. Goar. et Gretser. ad Codin. et Du Cang. Gloss. Gr. h. v. et Lat. v. Cura. Est proprie cura palatii. Seculo sequiore cura pro curatore dicebant, ut ratio pro rationali seu λογοθέτῃ; ratio patrimoni; vid. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. t. II, p. 609 et pluribus t. I, p. 391. Primam hanc fuisse dignitatem post regii sanguinis principes in aula Byzantina, constat; non item satis bene, quale illorum munus fuerit. Forte fuit dignitas absque functione. Perhibent curæ palatii commissam fuisse curam ædificiorum imperialium conservandorum et reparandorum. Forte id primis temporibus ita fuit; quod haud obscure colligas e Nostri pag. 405; posterioribus multo nobilior ea dignitas fuit. Neque idem cum comite excubitorum fuit europalata, ut putat Alemann. ad Procop. p. 17. [Europalates idem qui major domus apud Francos; vid. Scriptor. apud Bessel. ad Eginhart. de Vita Caroli M., p. 14. Iber europalata quo ritu fuerit a Romano

D Lecapeno susceptus, Script. post Theophan. p. 249.] Observavit Du Cange, principes Iberiæ semper titulum europalata gessisse. Simile id esset cum titulis hæreditariis electorum nostratium, qui archimareschalli, archicancellarii, etc., audiunt.

(42) Non concilio hoc cum iis quæ sequente p. 134 leguntur: Ἡ δὲ χλαμὺς ἡ τούτῳ περιτεθειμένη οὐκ ἐστὶν πορφυρᾶ, οἷα τοῦ Καίσαρος, ἀλλὰ κόκκινος. [An purpura nobilissimi insigne? V. Zosimus in Constant. Jun. l. II, et Caugius in Hannibaliano p. 149 Famil. Byzant.]

(43) M. καμπότουδα, id est, tubæ pro campis, hoc est gambis seu cruribus. Ne de tubis bellicis cogitetur, propterea mentionem membri corporis humani, cui servit, addiderunt. Nos braccas appellamus. Ad p. 240 latius de campotubis, alias etiam simpliciter tubis dictis, seu bracciis, et de campagiis seu genere amiculæ oruralis, udonum, latius disputo.

ornandum in conspectum dominorum producunt, qui accepta tunica eum induunt, osculantur, factionibus et omni populo exclamantibus: « Multos annos imperatoribus! N. N. magnis imperatoribus ac dominis multos annos! N. piæ Augustæ multos annos! felicissimo Cæsari multos annos! N. illustrissimo nobilissimo multos annos! »

δεσποτῶν, καὶ λαμβάνουσιν οἱ δεσπότες τὴν χλαμύδα καὶ περιβαλλοῦσιν αὐτῷ, καὶ φιλοῦσιν αὐτὸν, καὶ εὐθέως ἀνακράζουσι τὰ μέρη καὶ πᾶς ὁ λαός· « Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλείων· ὁ δεῖνα καὶ δεῖνα μεγάλων βασιλείων καὶ αὐτοκρατόρων πολλὰ τὰ ἔτη· ὁ δεῖνα τῆς εὐσεβεστάτης Αὐγούστης πολλὰ τὰ ἔτη· ὁ δεῖνα εὐτυχιστάτου Καίσαρος πολλὰ τὰ ἔτη· ὁ δεῖνα ἐπιφανεστάτου (44) νωβελήσιμου πολλὰ τὰ ἔτη. »

III. Finita acclamatione, domini, Cæsares et nobilissimus, ingressi in triclinio novemdecim accubitum 134 considit, ubi, unus Cæsar in dextro, alter in sinistro latere sedent, nobilissimus vero ad dextram etat, et intrant secreti vela siugula. ut mos est. Sique sancta et magna Dominica incidit, senatus flexis genibus agapen dat; si aliud festum, tantum adorat: veneratur autem pedes et genua magni æque ac minoris domini, unumque genu ejus, qui ad dextram sedet Cæsaris, et unum ejus qui ad sinistram est, nobilissimi autem astantis manum osculatur, et post adorationem consistorium constituit. Gratiarum actione a senatu completa, domini præposito annunt; is dicit: « Jubele, » et precantur, et secretum abit, omneque officium festi, ut institutum præscriptumque est, peragitur. Cæterum observari meretur, in agape et communione Cæsares ac nobilissimum cum dominis communicare unaque agapen accipere.

ἀγάπην (45) καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν οἱ Καίσαρες καὶ ὁ νωβελήσιμος μετὰ τῶν δεσποτῶν κοινωνοῦσιν ὁμοίως καὶ εἰς τὴν ἀγάπην.

Acclamatio factionum in promotione Nobilissimi. C Ἀκτολογία τῶν δῆμων ἐπὶ χειροτονίᾳ Νωβελήσιμου.

Observandum est, si imperator nobilissimum creare voluerit, omnem ritum ac officium idem, quod in Cæsaris promotione, obtinere, acclamationes quoque factionum similes, tantum tunicam, qua induitur, non purpuream, ut Cæsaris, sed cocineam esse. Corona vero ipsi non imponitur, neque, sicut Cæsar, a proceribus adoratur.

CAPUT XLV.

Observanda in promotione Curopalatæ.

I. Domini dibetesia, tunicas coronasque suas mutant inque throno considit. Cerimoniaris foris vela ordinat, ut mos est; domini præposito signum dant, isque cum ostiariis et virgis progressus, vela advocat, primum, magistros; secundum, patricios, cum quibus is, qui curopalates fieri cupit, ingreditur; velum tertium, senatores; dein vela consu-

καὶ ὁ νωβελήσιμος κηρούς, καὶ ἄπτουσι, καὶ ὅτε λέγει ὁ διάκονος τὴν λιτανίαν, κύπτει ὁ πατριάρχης καὶ ποιεῖ τὴν εὐχὴν, καὶ ὅτε πληρώσῃ τὴν εὐχὴν, λαμβάνει τὴν χλαμύδα καὶ ἐπιδίδωσι τοῖς βεστήτορσι, καὶ οἱ βεστήτορες ἐφαπλοῦσιν αὐτὴν, καὶ εὐθέως προσφέρει ὁ πραιπόσιτος καὶ ὁ μάγιστρος τὸν ὀφείλοντα προχειρίζεσθαι νωβελήσιμον ἔμπροσθεν τῶν

Γ'. Καὶ ἐν τῇ συμπληρώσει τῆς εὐφημίας εἰσέρχονται οἱ δεσπότες καὶ οἱ Καίσαρες καὶ ὁ νωβελήσιμος, καὶ καθίζονται ἐν τῷ τρικλίῳ τῶν ἑβ' ἀκουβίων, καὶ εἰς Καῖσαρ καθέζεται ἐν τῷ δεξιῷ μέρει καὶ εἰς ἐξ ἀριστερᾶς, καὶ ἴσταται ὁ νωβελήσιμος εἰς τὸ δεξιὸν μέρος, καὶ εἰσέρχεται τὸ σέκρετον, βῆλα βῆλα, ὡς ἔστιν ἡ συνήθεια. Εἰ μὲν ἔστιν ἡ ἀγία καὶ μεγάλη Κυριακή, προσκυνοῦσα ἡ σύγκλητος δίδωσι τὴν ἀγάπην, εἰ δὲ ἄλλη ἑορτή, τὴν προσκύνουσιν καὶ μόνον, καὶ προσκυνοῦσι τοὺς πόδας καὶ τὰ δύο γόνατα τοῦ μεγάλου δεσπότη, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, καὶ προσκυνοῦσιν ἕν γόνατον τοῦ ἐκ δεξιῶν¹⁰ Καίσαρος, καὶ ἕν τοῦ ἐξ εὐωνύμου, τοῦ δὲ ἐπιτῶτος νωβελήσιμου φιλοῦσι τὴν χεῖρα, καὶ προσκυνοῦντες ἴστανται κοινοσώριον. Καὶ ὅτε πληρώσῃ ἡ σύγκλητος τὴν εὐχαριστίαν, νεύουσιν οἱ δεσπότες τῷ πραιποσίτῳ, καὶ λέγει· « Κελεύσατε, » καὶ ἐπεύχονται, καὶ ἐξέρχεται τὸ σέκρετον, καὶ πληροῦται πᾶσα ἡ ἀκολουθία τῆς ἑορτῆς, ὡς ἦν τυπικόν. Ἐρῆ δὲ γινώσκουσιν, ὅτι εἰς τὴν νωβελήσιμος μετὰ τῶν δεσποτῶν κοινωνοῦσιν ὁμοίως καὶ εἰς τὴν ἀγάπην.

Χρῆ γινώσκουσιν, ὅτι, ἐὰν βασιλεὺς θελήσῃ ποιῆσαι νωβελήσιμον, ἡ πᾶσα τάξις καὶ ἀκολουθία τελεῖται, ὡς ἐπὶ τοῦ Καίσαρος, ὁμοίως καὶ αἱ ἀκτολογίαι τῶν δῆμων, ἡ δὲ χλαμύς ἡ τοῦτε περιτιθεμένη οὐκ ἔστι πορφυρᾶ, ὅσα τοῦ Καίσαρος, ἀλλὰ κόκκινος· στέφανον δὲ οὐ περιτίθεται, οὔτε μὴν προσκυνεῖται, ὡς ὁ Καῖσαρ, ὑπὸ τῶν ἀρχόντων.

ΚΕΦΑΛ. ΜΕ΄.

Ἅσα δεῖ ποραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ Κουροπαλάτου.

Α'. Ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες τὰ διδητήσια καὶ τὰς τοῦτων χλαμύδας καὶ τὰ στέμματα αὐτῶν, καὶ καθίζονται εἰς τὸ σένζον· ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ἔξω ἑστὼς εὐτρεπίζει τὰ βῆλα, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια, καὶ νεύουσιν οἱ δεσπότες τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ἐξέρχεται μετὰ ὀστιαρίων καὶ βεργίων, καὶ προσκαλεῖται βῆλα α', τῶν μαγίστρων· β', τοὺς πατρικίους· συνει-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰ ἐκ δεξιῶν cod.. ἐκ δεξιῶν R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(44) Nobilissimo proprium hoc erat epitheton, illustrissimus, ut Cæsari εὐτυχιστάτος, felicissimus. Vid. Theophan, p. 46 et Goar. ad illum locum.

(45) Putem verba εἰς τὴν ἀγάπην hic delenda

esse. Recurrunt enim protinus loco suo. et in agape seu osculo pacis, quod communionem præcedebat, nulla erat communio.

έρχεται.²⁰ δὲ καὶ ὁ βουλόμενος γενέσθαι (46) κουροπάλατος· βῆλον γ', τοὺς συγκαλητικούς, ὑπάτους, κόμητας, κανδιδάτους, ἀπὸ ἐπάρχων καὶ στρατηλάτας, βῆλα βῆλα· συνεισέρχονται καὶ σιλεντιάριοι εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν βῆλων, καὶ ἴστανται, καὶ ὅτε εἰσέλθωσι τὰ βῆλα πάντα καὶ πληρωθῶσι, νεύουσιν οἱ δεσπόται τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ἐπαίρει τὸν ὀφείλοντα προβληθῆναι, καὶ ἴστησιν αὐτὸν μέσον τοῦ σεκρέτου, καὶ πίπτει, καὶ πάλιν προσφέρει αὐτόν, καὶ πίπτει καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας καὶ τὰ γόνατα τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, καὶ ἀναστὰς ἀπλοῖ τὰς χεῖρας, καὶ λαμβάνει παρὰ τῶν δεσποτῶν διβητήσιον ἀληθινόν, καὶ φιλεῖ τὰς χεῖρας αὐτῶν. Καὶ ἐπαίρει αὐτὸν ὁ πραιπόσιτος, καὶ ἐξέρχεται εἰς ἐπισκοπὴν (47) τῶν πατρικίων, καὶ ἐκβάλλει (48) τὸ ἴδιον αὐτοῦ χλανίδιον καὶ ἐνδύει αὐτὸν τὸ διβητήσιον, καὶ προσφέρει²¹ αὐτῷ (49) πάλιν ὁ πραιπόσιτος, καὶ πίπτει ἔμπροσθεν τῶν δεσποτῶν, καὶ λαμβάνουσιν οἱ περιμικῆριοι καὶ οἱ ὀστιάριοι τὴν χλαμύδα, καὶ βάλλουσιν αὐτὴν αὐτῷ οἱ δεσπόται καὶ ἴστανται αὐτὸν ὀρθοί, καὶ φιλοῦσιν²² αὐτὴν (50) ἰδίαις χερσὶ, καὶ ὀπισθοποδεῖ αὐτὸν ὁ πραιπόσιτος, καὶ ἴστανται εἰς τὸ μέσον, καὶ εἰσέρχονται πάντες, κρατούμενοι ὑπὸ σιλεντιαρίων, πίπτοντες καὶ ἀπευχαριστοῦντες.

B. Καὶ ὅτε πληρῶσθαι ἡ σύγκλητος τὴν εὐχαριστίαν, νεύουσιν οἱ δεσπόται τῷ πραιποσίτῳ, καὶ προσφέρει αὐτὸν καὶ λέγει· « Κελεύσατε » καὶ ἐπεύχονται τὸ· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Καὶ ἐξέρχεται τὸ σεκρέτον, συνεισέρχεται καὶ ὁ προβληθείς, καὶ ἴστανται πατρῖκοι, ὑπάτοι, σιλεντιάριοι, κονισιτῶριον καὶ δύο σιλεντιάριοι βασταζόντες βεργία. Οἱ πατρῖκοι ὀψικεύουσιν αὐτὸν ὀλίγον τόπον, οἱ δὲ ὑπάτοι καὶ σιλεντιάριοι συνεισέρχονται μετ' αὐτοῦ μέχρι τῆς ἐκκλησίας (51) τοῦ Κυρίου, καὶ ἄπτε κηροῦ καὶ ἐξέρχεται ὀψικεύμενος ὑπὸ τῶν ὑπάτων καὶ σιλεντιαρίων μέχρι τῆς ῥηγίας (25), καὶ ἀναχωροῦσιν οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ καὶ κόμητες τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τὰ

VARIÆ LECTIONES.

²⁰ συνέρχεται ed. ²¹ προσφέρει αὐτὸν malit R. ²² φιλοῦσιν cod. ex emendatione vetustæ manus, φιλοῦσιν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(46) Id est, Ὁ μέλλων γενέσθαι, qui in eo est, ut ille vel ille fiat. Vid. ad p. 173.

(47) In conspectum patriciorum; sistit se illis et exhibet contemplandum.

(48) Mos ille, vestes, quas quis corpore gerit, quando vestem honorariam a suo principe accipit, exeundi et missam vel donatam a principe in ejus vicem induendi, ut ex hoc loco patet, una cum toto more atque ritu proceres vestibus honorariis donandi, a Byzantinis ad sultanos Ottomanicos et hodiernos Persarum reges veteresque Bagdadi Califfas et orientales omnes principes fluxit. Exposuit della Salle. l. iv Itinerarii. cerimonias, quibuscum talis honoraria vestis *Challuk* Orientalibus dicta, ab honorato accipitur. Inodit hac occasione monere, vocem Gallicam *gala*, ex *gala*, pro splendido amicta, hanc ipsam Arabicam vocem *Challah* esse, et *comparere in gala*, proprie esse, quoad originem, procedere in aulam, et se monstrare principi in eo habitu, quem honoris causa ab eo missum acceperat. Deinde latius manavit usus ille, ut etiam vestes omnes splendidas, quas de suo quis sibi comparaverit, complectatur.

(49) Mallet αὐτόν. Passim in his M. observavi ω positum pro ον. Possis quoque οὕτω legere.

(50) Patrocinari videntur huic loco dictiones

alum, comitum, candidatorum, expræfectorum et ducum bellicorum. Silentiaril, una cum his ad vela complenda ingressi, astant: quo facto et velis omnibus completis, domini **¶** præposito signum dant, qui promovendum adducit, in medio secreto constituit et procumbit, deinde eum rursus producit, ac pronus in terram pedes et genua magni ac minoris imperatoris osculatur, et postquam surrexit, manus pandit, a Dominis dibetesium purpureum accipit et manus eorum osculatur. Tunc a præposito stipatus, ad custodiam patriciorum egreditur, et propria tunica deposita, eum dibetasio induit ac rursus reducit, ubi postquam dominos flexo genu veneratus est, primicerii et ostiarii tunicam sumunt, quam domini ipsi imponunt, recti stantes, eamque suis manibus fibula astringunt: præpositus vero eum a tergo sequitur inque medio constitit, et intrant omnes, a silentiariis stipati, procumbunt in genua et gratias agunt.

II. Qua gratiarum actione a senatu peracta, domini præposito signum dant, qui eum adducens, dicit: « Jubete; » omnes: « In multa bonaque tempora, » acclamant. Et egreditur una cum secreto promotus; patricii, consules, silentiarii, duo silentiarii virgas gestantes, consistorium constituunt: patricii exiguo spatio sequuntur, consules vero et silentiarii una cum ipso ad ecclesiam Domini pergunt, ubi cereos accendit, atque consulibus et silentiariis stipatus, ad regiam progreditur, proceres, deinde comites scutarii numeri, cursores, diætarii omnium diætaram et decani per scholas abeunt. Factiones in locis suis præsto sunt, libel-

p. 129 et 132; vel si quis mallet αὐτόν, posset præsidium ex p. 129 et 131 ult. accessere. Verum honorem, quem imperator Cæsari et Nobilissimo, ut eminentis dignitatis viris, et imperii principibus exhibebat, eum curopolatæ, si non multum, at inferiori tamen, non exhibebat, ideoque neque ipsum, neque vestes ejus osculabatur. Denique intelligi nequit, quid sit φιλεῖν τὰς ἰδίαις χερσὶ, *manibus propriis osculari*. Præferenda itaque scriptio M. ex emendatione quidem, at ipsius ejusdem vetustæ manus, quæ cætera scripsit: φιλοῦσιν, *fibulant*. Chlamydem humeris impositam commissa fibula sic astringunt, ut corpore hæreat neque decidat. Αὐτὴν quoque ab eadem vetusta manu correctam est, pro quo videtur prius αὐτόν scriptum fuisse.

(51) De more, quo recens honorati statim a promotione in ecclesiam ibant, Deo gratias agebant, benedictionem sacerdotalem accipiebant et munus ecclesie offerrebant, egi ad p. 255.

(52) *Usque ad regiam*, nempe *portam*. Cave sumas pro πύλας βασιλικαῖς, quæ e narthece in naum ducebant. Hæc ῥηγία, *regia*, erat porta extrema templi, hic loci templi Domini, quæ e palatio in urbem ducebat. *Regiæ* dicebantur olim majorum omnium ædificiorum portæ extremæ; vid. Du Cange Gloss. L. h. v.

Β'. Καὶ εἴθ' οὕτως νεύουσιν οἱ δεσπότες τῷ πραι-
 ποσίτῳ, καὶ εἰσάγει τὸν ὀφείλοντα προβληθῆναι
 μάγιστρον εἰς τοὺς πόδας τῶν δεσποτῶν, καὶ πίπτει
 εἰς τὸ πρῶτον γραδῆλιον ²⁶ ὁ προβαλλόμενος, καὶ
 ἀναφέρει αὐτὸν εἰς τὸ τρίτον γραδῆλιον, καὶ προσ-
 κυνῶν φιλεῖ τοὺς πόδας τῶν δεσποτῶν, ἐστῶτων
 αὐτῶν καὶ οὐ καθεζομένων, διότι εἰς ἑορτὴν προ-
 βάλλεται ἐν προκένσῳ τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ἀσπασά-
 μενος τοὺς πόδας ὁ προβληθεὶς, ἀνίσταται, καὶ ὁ
 ἕτερος πραιπόσιτος παρέχει τοῖς δεσπόταις τὸ στι-
 χάριον καὶ τὸ βαλτίδιον, καὶ οἱ δεσπότες ἐπιδιδούσι
 τῷ προβαλλομένῳ μαγίστρῳ, καὶ φιλεῖ τὰς χεῖρας
 τῶν δεσποτῶν ὁ προβληθεὶς, λαμβάνων τὸ στιχάριον
 καὶ τὸ βαλτίδιον, καὶ λαμβάνει αὐτὰ ὁ αὐτὸς πραι-
 πόσιτος, εἰσάγων αὐτὸν ἐν τῷ χειμερινῷ κονιστω-
 ρίῳ, καὶ ἐνδύει αὐτὸν τὸ στιχάριον καὶ ζώνουσιν
 αὐτὸν τὸ βαλτίδιον, καὶ φορεῖ τὸ χλανίδιον αὐτοῦ τὸ
 ἴδιον ἐπάνω τοῦ στιχαρίου. Καὶ ἐπαίρει αὐτὸν ὁ αὐ-
 τός ²⁵ πραιπόσιτος, καὶ εἰσάγει αὐτὸν εἰς τὸ κιθώ-
 ριον, ἔνθα ἵσταται οἱ δεσπότες, καὶ πίπτει εἰς τὸ
 πρῶτον γραδῆλιον καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας τῶν δεσπο-
 τῶν, καὶ ἀναστὰς ἀπευχαριστεῖ, καὶ ἵστησιν αὐ-
 τὸν ὁ πραιπόσιτος εἰς κεφαλὴν τοῦ σεκρέτου ἐπάνω
 πάντων τῶν πατρικίων, καὶ εὐθέως οἱ σιλεντιάριοι
 ὀπισθεν τοῦ σεκρέτου ἔνθεν ἀκαίθην εἰσάγουσι κατὰ
 τιμὴν ἕκαστον, καὶ πίπτουσιν ἔμπροσθεν τῶν δεσπο-
 τῶν ἀπευχαριστοῦντες, ὡς λαβόντες κεφαλὴν σεκρέτου
 (59), ὁμοίως καὶ ὑπάτους μέχρι τοῦ ἐσχάτου
 τῶν συγκλητικῶν. Εἴθ' οὕτως νεύουσιν οἱ δεσπότες
 αὐτοῦ τὸν σιλεντιάριον τὸν ἐστῶτα μέσον τοῦ σεκρέτου,
 καὶ λέγει· « Κελεύσατε, » καὶ ἐπεύχεται πᾶσα ἡ σύγ-
 κλητος· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ ²⁶ ἀποκινεῖ
 ἐν τῷ προκένσῳ τῆς ἐκκλησίας ἅμα τοῖς δεσπόταις.
 Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ μαγί-
 στρου, εἰ κελεύει αὐτὸν ποιῆσαι εἰς κυριακὴν
 παγανήν.

Α'. Πρὸ μιᾶς τῆς αὐτῆς ἑσπέρας ἀσφαλίζονται οἱ
 τρεῖς πυλώνες οἱ ἐλεφαντινοὶ τοῦ κονιστωρίου, καὶ
 οἱ ἐξερχόμενοι εἰς τὸν μάκρωνα τῶν κανδιδάτων καὶ
 κρεμῶσι βῆλα εἰς τοὺς τρεῖς πυλώνας, ἀσφαλιζέ-
 ται καὶ τὸ τρίθυρον τοῦ ὀνοποδίου. ὁμοίως καὶ αἱ
 θύραι τοῦ δέλφακος, καὶ ἵσταται τὸ σένζον εἰς τὸ
 κιθώριον τοῦ κονιστωρίου, καὶ τῆς ἑσπέρας φυλάττε-
 ται ὑπὸ σιλεντιαρίων καὶ ἰχουσαίτων, καὶ οὐδεὶς
 διέρχεται τῆς ἑσπέρας ἐκείνη ἐν τῷ κονιστωρίῳ,
 ἵσταμένου τοῦ σένζου. Καὶ μηνύεται ἀφ' ἑσπέρας
 πᾶσα ἡ συγκλητος, ἵνα προέλθωσιν ἐπὶ προελεύσει,
 καὶ τὸ πρῶτ' (60) ²⁷ ἀλλάττει ἡ συγκλητος ἐν τῷ
 μάκρωνι τῶν κανδιδάτων, καὶ οἱ πατρικιοὶ ἀλλάσ-
 σουσιν εἰς τοὺς Ἰνδοὺς, μὴ ἔχοντες ἄδειαν εἰσεῖναι
 ἐν τῷ κονιστωρίῳ, ἵσταμένου τοῦ σένζου. Καὶ ὅτε
 κελεύουσιν οἱ δεσπότες καθίσαι εἰς τὸ σένζον ἐξέρ-
 χονται ἐκ τοῦ ἀγουστῆως ἐστειμμένοι, φοροῦντες
 καὶ τὰς χλαμύδας, καὶ μυστικῶς ὀψικευόμενοι ὑπὸ
 τοῦ κουβουκλείου, καθίζονται εἰς τὸ σένζον, ὁ δὲ
 τῆς καταστάσεως ἔξωθεν τῶν ἐλεφαντινῶν πυκῶν
 εἰς τὸν μάκρωνα τῶν κανδιδάτων, ἔνθα καὶ ἡ προ-
 ἐλευσις, εὐτρεπίζει τὰ βῆλα ἀπὸ τε μαγίστρων, πατρικίων καὶ λοιπῶν συγκλητικῶν.

VARIAE LECTIONES.

²⁵ γραδῆλιον προβαλλ. ed. ²⁶ αὐτὸς om. ed. ²⁷ καὶ ante ἀποκινεῖ om. cod. add. Leich. ²⁸ τῷ πρῶτ' ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(59) *Ut nacti caput, vel principem secreti, seu corporis procerum, quod apud imperatorem ad de-*

II. Tunc, accepto a dominis signo, præpositus magistri dignitate ornandum ad pedes eorum adducit; is in primo gradu se prosternit, deinde ad tertium ascendens, adorat ac pedes dominorum, qui stant, non sedent, quoniam festo die in processione ecclesiæ creatur, osculatur. Osculo pedibus infixo, promotus surgit, aliusque præpositus sticharium et balteum dominis, hi magistro promotodant, is manus dominorum osculatus, sticharium ac balteum sumit, rursus eadem idem præpositus accipit, ipsum, in hibernum consistorium deductum, stichario induit balteoque cingit, 137 et gestat propriam tunicam super stichario. Tunc idem præpositus eum ad ciborium, ubi domini stant, adducit, ibi in primo gradu procumbens, pedes eorum osculatur, et postquam surrexit, gratias agit: dein præpositus ad caput secreti super omnes patricios eum constituit, ac statim silentiarii post secretum singulos pro sua dignitate adducunt, qui proni in terram quasi in capite secreti constituti, dominis gratias agunt: sic et consules cæterosque usque ad postremum senatorem adducunt. Ultimo domini præposito, is tunica sua silentiario in medio secreto constituto signum dat, et dicit: « Jubete; » senatus vero, « Multa bonaque tempora, » dominis apprecatus, in processu ecclesiæ una cum dominis discedit.

B

C

D

I. Pridie ejus diei vesperi tres eburneæ portæ consistorii, tum quæ ad macronem seu porticum candidatorum exeunt, clauduntur, vela in tribus portis suspenduntur, triplex janua onopodii æque ac portæ delphacis clauduntur, thronus in ciborio consistorii collocatur et vespere a silentiariis et chosbaitis custoditur, nec licet ulli hac vespera, posito throno, consistorium ingredi. Porro vesperi senatus omnis, ut in processione prodeat, monitus, mane in macrone candidatorum, patricii in eo loco, qui ad Indos vocatur, quoniam ipsis, throno constituto, consistorium intrare interdictum est, vestes mutant. Si vero domini in throno considere volunt, coronas ac chlamydes gestantes, ex augusteo prodeunt, et cubiculo eos secreto comitante, in throno consistunt, ceremoniarum vero extra portas eburneas in longa porticu candidatorum, unde processio fit, vela magistrorum, patriciorum ac reliquorum senatorum ordinat.

εἰς τὸν μάκρωνα τῶν κανδιδάτων, ἔνθα καὶ ἡ προ-

liberationes secretiores convenire solet.

(60) Vid. not. ad p. 138.

II. Præpositus, signo a dominis accepto, foras per mediam consistorii portam, a duobus ostiariis stipatus, procedit, et vela adducit : primum, magistros ; secundum, patricios ; tertium, consules ; **133** quartum, comites ; quintum, expræfectos et duces copiarum. Vela sic completa postquam consistorium ingressa sunt, domini præposito signum dant, qui magistri dignitate ornandum ex patriciorum ordine adducit, et in medio graduum porphyreticorum coram ciborio, deinde in tertio gradu constituit : is ad scabellum throni procumbit, pedesque et ambo genua magni imperatoris æque ac minoris osculatus, surgit et expansis manibus sticharium et balteum a dominis accipit. Tunc eum præpositus, in hibernum consistorium deductum, stichario induit et balteo cingit, sicque ad pedes dominorum constituitur, quos, ut primum, osculatus, ipsis gratias agit. Tunc eum præpositus in capite secreti patriciorum constituit, et adducuntur patricii omnes, silentiariis stipati, et gratias agunt, caput secreti quasi tenentes. Silentarius autem, in medio secreto constitutus, nutum a præposito accipit, et dicit : « Jubete ; » senatus, « Multa ac felicia tempora, » apprecatur, et sic in macronem candidatorum se conferunt, silentarius missam dat. Promotus ad magistri dignitatem ad Indos discedit sagamque purpureum supra sticharium suum induit, et domum abit : quam si proxima palatio est, proceres, domestici et scholarii pedites, scutarii numeri, dietarii et decani eum sequuntur, sin remotior, iidem, exceptis proceribus, comitantur. Observandum vero est, eum festo quoque die, si promotus est, his comitantibus,

domum reverti. μάγιστρος ἐξέρχεται εἰς τοὺς Ἰνδοὺς, καὶ ἀλλάσσει ἀναχωρεῖ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ εἰ μὲν ἔστι πλῆσιάζων τῷ παλατίῳ ὁ οἶκος αὐτοῦ, ἐφαύεται ὑπὸ ἀξιωματικῶν καὶ δομestikῶν πεδίτου καὶ ἱσχυολαβῶν πεδίτου (62) καὶ σκουταρίων τοῦ ἀριθμοῦ καὶ διπταρίων καὶ δεκανῶν· εἰ δὲ ἔστι μακρόθεν, οἱ αὐτοὶ ἀνευ τῶν ἀξιωματικῶν. Χρῆ δὲ γινώσκειν ὅτι καὶ ἐν ἑορτῇ, ἐὰν προβληθῆ, οὕτως ἀναχωρεῖ.

CAPUT XLVII.

Observanda in promotione patricii senatoris et militum præfecti.

I. Pridie unius diei responsum datur, omnisque senatus monetur, ut in mutatoris procedat : is mane

VARIÆ LECTIONES.

¹³³ βῆλα, α' μαγίστρος, καὶ β' ed. ²⁹ σκῶρων, vocabulum incertæ significationis cod. h. l. præbet et infra p. 237. 11 et 12 Leichius ex conjectura ter σκῶρων, semel autem σκῶρων rescripsit, utrumque jure improbante Reiskio. ³⁰ πληρωθῆ ed. εισέλθωσιν R., εισελθῶν cod., εισῆλθον ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(61) Quid sit σκῶρων, me non assequi fateor ; D mini me candidatos aut domesticos sacrarum largitionum legisse, quos Latina interpretatio Leichianæ conjecturæ σκῶρων, cui ipse diffidit, quandoquidem p. 139. A σκῶρων pro σκῶρων substituit, astruere valeo. Obtinuerintne seris illis temporibus comites sacrarum largitionem in aula Byzantina, valde dubito ; item, nudene sic dicti fuerint *sacrarum*, pro *sacrarum largitionum comites* : quod quidem apud Latinos in usu erat, apud Græcos autem ideo non videtur fuisse, quod illi σάκρας appellarent imperatorum edicta. Præterea non erant plures comites largitionum, sed unus ; neque etiam tam viles, ut hypatis posteriores essent et stratelatis æquipararentur. Neque unquam me-

A Β' λαμβάνει νεῦμα παρὰ τῶν δεσποτῶν ὁ πραιπόσιτος καὶ ἐξέρχεται ἐξω διὰ τοῦ μέσου κυλῶνος τοῦ κοινοστρωρίου, ὀψικευόμενος ὑπὸ δύο ὀστιαρίων, καὶ εἰσάγει βῆλον α', μαγίστρος ³⁰. βῆλον β', πατρικίου· βῆλον γ', τοὺς ὑπάτους· βῆλον δ', τοὺς κῆρυκας σκῶρων (61) ²⁹. βῆλον ε', τοὺς ἀπὸ ἐπιχωρῶν καὶ στρανηλάτας. Καὶ ἀφ' οὗ πληρωθῶσι τὰ βῆλα καὶ εισέλθωσιν ἐνδον τοῦ κοινοστρωρίου, νεύουσιν οἱ δεσπόται τῷ πραιποσίτῳ, καὶ εἰσάγει τὸν ὀφειλόντα προβληθῆναι μάγιστρον ἐκ τῆς τάξεως τῶν πατρικίων, καὶ φέρει αὐτὸν μέσον τῶν πορφυρῶν γραδῆλων ἔμπροσθεν τοῦ κιθωρίου, καὶ ἔπειτα φέρει αὐτὸν εἰς τὸ τρίτον γραδῆλιον, καὶ ἔμπροσθεν τοῦ ὑποποδίου τοῦ σένζου, καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας τοῦ μεγάλου δεσπότου καὶ τὰ δύο γόνατα, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, καὶ ἀναστὰς ἀπλοῖ τὰ χεῖρας καὶ λαμβάνει παρὰ τῶν δεσποτῶν τὸ στιχάριον καὶ τὸ βαλτιδίον. Καὶ εἰσάγει αὐτὸν ὁ πραιπόσιτος ἐν τῷ χειμερινῷ κοινοστρωρίῳ, καὶ ἐδῶ αὐτὸν τὸ στιχάριον καὶ ζώνουσιν αὐτὸν τὸ βαλτιδίον, καὶ εἰθ' οὕτως προσφέρει αὐτὸν πρὸς τοὺς πόδας τῶν δεσποτῶν, καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας, ὡς τὸ πρότερον, ἀπευχαριστῶν τοὺς δεσπότας. Καὶ λαβὼν αὐτὸν ὁ πραιπόσιτος ἵσθισιν αὐτὸν εἰς κεφαλὴν τοῦ σκῆπτρου τῶν πατρικίων, καὶ εἰσάγονται ἀπὸ τῶν πατρικίων μέχρι τῶν ἐσχάτων, κρατούμενο· ὑπὸ σιλεντιαρίων, καὶ ἀπευχαριστοῦσιν, ὡς λαβόντες κεφαλὴν σκῆπτρου. Ὁ δὲ σιλεντιάριος, ἑστὼς μέσῳ τοῦ σκῆπτρου, λαμβάνει νεῦμα παρὰ τοῦ πραιποσίτου καὶ λέγει : « Κελεύσατε, » καὶ ἐκεύχεται ἡ σύγκλητος : « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ ἐξέρχονται ἐν τῷ μάκρῳ τῶν κανδιδάτων, καὶ δίδονται μίσσαι παρὰ τοῦ σιλεντιαρίου. Ὁ δὲ προβληθείς σαγίον ἀληθινὸν ἐπάνω τοῦ στιχάρου αὐτοῦ, καὶ

ΚΕΦΑΛ. ΜΖ.

Ἦσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προσηγῆ πατρικίου συγκλητικῶν (63) καὶ στρατηγῶν.

A'. Πρὸ μιᾶς δίδεται ἀπόκρισις, καὶ μετὰ τὴν πᾶσα ἡ σύγκλητος, ἵνα προέλθῃ μετὰ ἀλλεξίμων,

(62) Videtur idem esse atque *peditatus*, et opponi domesticis et scholaris equitatus, vel equestribus. Domesticis, alias protectores domesticis (deinceps *s. holarii* dicti, nomine domesticis in ipsorum caput et præfectum transeunte), geminam habebant scholam, unam peditum, alteram equitum ; vid. Vales. ad Amm. Marcell. p. 52. B.

(63) Opponuntur hic patricii curiales, qui ad τὴν σύγκλητον, senatum regni, pertinebant, proceres con-

καὶ τὸ πρῶτ' ἀλλάσσει ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, καὶ εἰσέρχεται ἢ προέλευσις εἰς τὸ τρίκλινον τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ πᾶς ὁ λαὸς, καθὼς ἔχει ἢ συνήθεια τῆς Κυριακῆς. Καὶ ὅτε καλεῖουσιν οἱ δεσπότες δέξασθαι τὸ σέκρετον, λέγουσι τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος καὶ λέγει τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ προσκαλεῖται ὁ τῆς καταστάσεως τοὺς πατρικίους καὶ τὴν σύγκλητον. Καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν τριπέτωναν, καὶ εὐτρεπίζει τὰ βῆλα εἰς τὸν αὐτὸν τριπέτωναν, καὶ ἀλλάσσουσιν οἱ δεσπότες τὰ διδητήσια καὶ τὰς χλαμύδας καὶ τὰ στέμματα αὐτῶν, καὶ καθέζονται ἐν τῷ σένεφ. Καὶ εὐθὺς εἰσέρχονται οἱ κουδικουλάριοι μυστικῶς ἀπὸ πλαγίου ἔνθεν κἀκεῖθεν, καὶ ἴστανται κονιστώριον, καὶ νεύουσιν οἱ δεσπότες τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ἐξέρχεται μετὰ ὁστιάριων, ὡς ἔχει ἢ συνήθεια, καὶ προσκαλεῖται βῆλον γ', τοὺς ὑπάτους· βῆλον δ', τοὺς κόμητας τῶν σεκέρων δημεστικῶν· βῆλον ε', ἀπὸ ἐπάρχων, τοὺς στρατηλάτας.

β'. Ὁ δὲ ῥεφερενδάριος εἰσέρχεται ἀπὸ πλαγίου, ὅτε εἰσῆλθε τὸ βῆλον τῶν πατρικίων, καὶ ἴστανται ὀπισθεν αὐτῶν· οἱ δὲ ἀσηκρῆται οἱ μὲν ὄντες ὑπάτοι εἰσέρχονται ἀμνηυτῆ, ὅτε εἰσέλθῃ τὸ βῆλον τῶν ὑπᾶτων, καὶ ἴστανται ὀπισθεν τῶν ὑπᾶτων· ὁμοίως εἰσέρχονται οἱ σιλεντιάριοι εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν ζ' βῆλων, καὶ ἴστανται ὀπισθεν ἔνθεν κἀκεῖθεν. Τῷ δὲ τῆς καταστάσεως καλεῖουσιν οἱ δεσπότες λαλῆσαι πρὸ τοῦ ἐλθεῖν τὰ βῆλα τῷ ὀφείλοντι προβληθῆναι, καὶ ὅτε θέλει εἰσάξει τὰ βῆλα, λέγει πρὸς τὰ μέρη τὸ ὄνομα μυστικῶς, καὶ ἀπέρχονται τὰ μέρη, καὶ ποιῶσι (64) τὰ ποιήματα τοῦ προβλαλλομένου κατὰ τὸ ὄνομα. Καὶ ἀφ' οὗ σταθῆ τὸ σέκρετον (65) κονιστώριον, καὶ σταθῶσιν οἱ σιλεντιάριοι ἔνθεν

mutatorias in circo induit, et processio omnisque populus, ut diei dominicæ solemnitas postulat, triclimum Justiniani ingreditur. Et si dominis secretum excipere placet, id præposito dicunt, qui egressus, ceremoniarium admonet, ut patricos senatumque advocet. His tripetonem ingressis, ipse vela ibi ordinat, domini dihetesia, chlamydes coronasque suas mutant, inque throno consistunt. **139** Tunc statim cubicularii secreto ab utroque latere veniunt et consistorium constituunt, domini signum præposito dant, qui cum ostiariis pro more egressus, advocat velum primum, magistros; secundum, patricos; tertium, consules; quartum, comites⁶⁴; quintum, candidatos⁶⁵; sextum, domesticos⁶⁶; septimum, expræfectos et militum duces.

α', τῶν μαγίστρων· βῆλον β', τοὺς πατρικίους· βῆλον γ', τοὺς κανιδιάτους σεκέρων· βῆλον δ', τοὺς κόμητας τῶν σεκέρων· βῆλον ε', τοὺς κανιδιάτους σεκέρων· βῆλον ζ', τοὺς στρατηλάτας.

II. Referendarius ex obliquo post velum patriciorum ingreditur, ac pone illud subsistit, a secretis vero, qui consules non sunt, ingresso velo consulum, non vocati intrant ac a tergo consulum consistunt: eodem modo silentiarii ad septem vela complenda intrant, ac postea in utroque latere subsistunt. Domini ceremoniarium jubent, ut, antequam vela ingrediantur, cum candidato loquatur: is igitur, vela adducturus, factionibus nomen candidati clam dicit, hæc abeunt et carmina, quæ promoti accipi solent, secundum nomen ejus consiciunt. Ex quo vero secretum consistorium constituit, ac silentiarii ab utroque latere adsunt, domino præposito, is ceremoniarium dant, ceremoniarium cum secundicerio pro-

VARIE LECTIONES.

³¹ Pro priora σεκέρων ed. σεκέρτων, pro altero σεκέρων, idemque versu proximo.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

istoriales, illis, qui ad militiam pertinerent et στρατηγοὶ, strategæ, præfecti provinciarum et excubantium per cohortes legionum essent. Dicit ergo, se expositurum ceremonias in promotione patricii, tam curialis, quam militaris, solemnes. Infra claris verbis οἱ συγκλητικὸι πατρικίοι opponuntur τοῖς ἀπὸ στραβίου.

(64) Brant apud Græcos eo tempore Cpli poetæ, quales ea forebat ætas, qui conscribendis ad omnes hilares tristesque casus, festos dies, promotiones ad honores, victorias circenses, etc., carminibus victitabant, eaque semper in promptu habebant et vendebant, ut opus nihil esset aliud, quam ejus nomen inserere, cui quodque destinaretur. Nunquam caruit orbis terrarum miseris id genus, quos nostrates appellant *gratulantibus*. Talem ποιητὴν, poetam gratulantem, carminum in publicis solemnitate conditorem, fuisse putem Olympiodorum, auctorem materiæ historicæ. V. Fabricii Bibl. Gr. VI, p. 238, ubi refert Reinesii, quam ego equidem probare nolim, opinionem, fuisse *operatorem chitmicum*. Solebant tales poetæ nominibus patronorum, ad quos carmina spectabant, ludere, et istis allusionibus, acrostichis et aliis talibus facetiis insipida alias futura pro captu suo condire. Illuc tendit, quod Noster ait, ποιῶσι ποιήματα κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ προβαλλομένου. Poetæ illi medii sævi Byzantini super omnibus casibus, qui proceribus aulæ contingerent, poemata faciebant, quæ

factionales una cum demarchis suis, ad proceres adeundo, coram ipsis recitabant. Ita narrat Anna Comnena in Alexiade p. 51, plebem cantiuncula gratulatam fuisse Alexio, Annæ patri, tum adhuc domestico Occidentis, detectam contra se conspirationem et elusam: Τὸ πλῆθος ἀποδεξάμενον τῆς ὁρμῆς τὸν Ἀλέξιον καὶ τῆς ἀγχινόας, ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἄσμάτιον αὐτῷ ἀνεπλέξαντο ἐξ ἰδιώτων δὲ μὲν συγκείμενον γλώττης, παρεμφαίνον δὲ τὴν τε προκλήθειαν τῆς κατ' ἐκείνου ἐπιβουλῆς, καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ μεμηχανημένα. Τὸ δὲ ἄσμάτιον αὐταῖς λέξεσιν εἶχεν οὕτως· « Τὸ σάββατον τῆς τυρινῆς χαρεῖς, Ἀλέξιε, ἐνόησες τὸ, καὶ τὴν δευτέραν τὸ πρῶτ' ἔπειτα καλῶς γεράκιν μου. Εἶχε δὲ ὡδὲ πως ἐνοίας τὸ διαφημιζόμενον ἐκείνο ἄσμάτιον, ὡς ἄρα κατὰ μὲν τὸ τυρώνυμον σάββατον ὑπέρουγέ σοι τῆς ἀγχινόας. Τὴν δὲ μετὰ τὴν κυριακὴν δευτέραν καθάπερ τις ὑψηπέτης ἰερὰ ἐφίπτατο τῶν ἐπιβουλεύοντων βερβέρων. » Apposui totum locum, ut simul quoque specimen egregiæ possessos illorum phonasorum haberetur, in qua neque metrum, neque rhythmus est, neque boni sensus quidquam. Conf. quæ ad pag. 335 de basiliciis dico.

(65) Paulo ante dicebam, quid fuerit secretum. Unde patet sensum esse: Ex quo secretum, hoc est senatus, corpus procerum curialium, convenerit et constitit, ita ut factum sit consistorium, seu corpus constans, in uno loco sine congregatum.

motum patricium in medium secretum perducit, a magistro ceremoniarum alioque silentiario stipatus: sique unus est, aut duo tresve, omnes, silentiariis stipati, una intrant, candidati semel se prosternunt, et primus eorum ad scabellum dominorum perduitur; is pedes et ambo genua magni ac minoris imperatoris osculatus, surgit, et expansis manibus codicillos a dominis accipit, eorumque manus osculatur.

ἔμπροσθεν τοῦ ὑποποδίου τῶν δεσποτῶν, καὶ πίπτει καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας καὶ τὰ δύο ἄρθρα τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, καὶ ἐγερθεὶς ἀπλοῖ τὰς χεῖρας αὐτῶν.

III. Tunc ipsum ceremoniarum eo in loco, ubi reliqui stant, constituit et secundum adductum in scabello collocat; is procumbit, ac pedes et genua dominorum osculatur, codicillis vero acceptis, manus osculatur et abit: sic etiam reliqui, quotquot eorum sunt, tres quatuorve, faciunt. Ambo vero postquam, acceptis codicillis, constituerunt, a magistro senatores omnes, a primo ad ultimum, in conspectum dominorum, stipati silentiariis, ducuntur et gratias agunt. Qua gratiarum actione a senatu peracta, ceremoniarum primum e promotis iterum adducit, is in scabello se prosternit, pedes ac genua magni æque ac minoris imperatoris osculatur, ac domialis, nova dignitate ornatus, fausta precatur. Tunc ceremoniarum ipsum in loco, quem ejus dignitas postulat, sive dux militum ordinarius, seu honoraria sit, constituit, sic et reliquis facit, qui se itidem prosternunt pedesque ac genua osculantur, deinde singulis pro suo munere locum assignat, et postquam utrique promoti ceremonias ritusque omnes peregere, domini præposito signum dant, is dicit: «Jubete,» et, «Multos annos,» apprecantur. Tunc senatus cum su-

κακείθεν, νεύουσιν οἱ δεσπότες τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ὁ πραιποσίτος τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ ἐκείρει ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ τοῦ σκουνοδηκτηρίου τὸν προβαλλόμενον πατρίκιον, καὶ ἵσταται μέσον τοῦ σκεπέτου, κρατούμενος ὑπὸ τοῦ τῆς καταστάσεως καὶ τοῦ ἐτέρου σιλεντιαρίου κἄν τε εἰς ἐστὶ, κἄν τε δύο, κἄν τε τρεῖς, καὶ αὐτοὶ συνεισέρχονται ὑπὸ σιλεντιαρίου κρατούμενοι, καὶ πίπτουσιν οἱ προβαλλόμενοι καὶ μόνον, καὶ εἰσάγουσι τὸν πρῶτον αὐτῶν

καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας καὶ τὰ δύο ἄρθρα τοῦ μεγάλου τὰς χεῖρας, καὶ λαμβάνει τὰ κωδικέλλια (66) παρὰ τῶν

Γ. Καὶ ἵστησιν αὐτὸν, ὅπου ἵστανται οἱ λοιποὶ, καὶ εἰσάγει τὸν δεύτερον, καὶ προσφέρει κακείνον ἐν τῷ ὑποποδίῳ, καὶ πίπτει καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας (67) ὁμοίως καὶ τὰ γόνατα τῶν δύο δεσποτῶν, καὶ λαβὼν τὰ κωδικέλλια φιλεῖ τὰς χεῖρας, καὶ ὀπισθοποδεῖ κακείνος, ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ, ὅσοι ἐάν εἴσι, ποιοῦσιν οὕτως, κἄν τε τρεῖς, κἄν τε τέσσαρες. Καὶ ὅτε λάβωσιν οἱ ἀμφότεροι τὰ κωδικέλλια καὶ σταθῶσιν, εἰσάγονται ἀπὸ τε τοῦ μαγίστρου μέχρι τῶν ἐσχάτων συγκλητικῶν ἔμπροσθεν τῶν δεσποτῶν, κρατούμενοι ὑπὸ σιλεντιαρίων, ἀπευχαριστοῦντες. Καὶ ὅτε πληρῶσθῃ ἡ σύγκλητος τὴν εὐχαριστίαν, προσφέρει πάλιν ὁ τῆς καταστάσεως τὴν προβληθέντα πρῶτον, καὶ πίπτει ἐν τῷ ὑποποδίῳ καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας καὶ τὰ γόνατα τοῦ μεγάλου δεσπότη, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, καὶ εὐχεται τοὺς δεσπότες, ὡς τιμηθεῖς. Καὶ ἵστησιν αὐτὸν ὁ τῆς καταστάσεως ἕθθα ἐστὶν ἡ τιμὴ αὐτοῦ, κἄν στρατηγὸς ἔμπρατος (68), κἄν τε ἄπρατος, ὁμοίως καὶ τοῖς λοιποῖς ποιεῖ οὕτως, πίπτουσι κακείνοι καὶ φιλοῦσι τοὺς πόδας καὶ τὰ γόνατα, καὶ ἵστησιν αὐτοὺς, ἕκαστον κατὰ τὴν τιμὴν αὐτοῦ, καὶ ὅτε συμπληρῶσουσιν ἀμφότεροι οἱ προβληθέντες,

VARIE LECTIONES.

⁶⁶ ὁ δὲ τῷ τῆς ed. ⁶⁷ καὶ δύο ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(66) Codicillos, quibus nempe patricius nuncupabatur.

(67) Id ipsum quoque sibi fieri flagitabant imperatores Carolingici a ducibus quibus provincias concederent, imitatione aulæ Byzantinæ. Vetus Chronicon apud du Cange Gloss. Lat. v. Bigot, de Rollone, primo Normannorum duce: *hic non est dignatus pedem Caroli osculari, nisi ad os suum evaret. Cumque sui comites illum animarent, ut sedem regis in acceptione tanti muneris* (Neustriæ provinciam) *oscularetur, lingua Anglica respondit: Ne se bigot [Nicht so bey Gott, vel, ut rusticus et carrarii Thuringici pronuntiant: Na so bi Gott], quod interpretatur: Ne per Deum. Rex vero et sui illum deridentes et sermonem ejus corrupte referentes illum vocarunt Bigoth. Unde Normanni adhuc Bigothi vocantur.*

(68) Vel ἔμπρατος, novæ Græciæ more pro ἔμπρατος; ut contra ἄπρατος pro ἄπρατος. Ἐμπρατοι, qui sunt in actione. Apellabant Latini sequiores actionem, quod nos functionem. Vid. du Cange Gloss. L. v. Actio et Actus. Dignitas, quæ ipso gestu præfulget, ἔμπρατος, et quæ honoraria est, ἄπρατος, opponuntur; vid. Guther. Off. D. A. p. 54, et 431., ubi triplex honoratorum discrimen statuit: qui in actu sunt, vacantes, seu allecti vel suffecti, et honorarii. Primi sunt ἔμπρατοι, secundi μεσόπρατοι, tertii ἄπρατοι. Capitolin. in Pertinace.

t. I Hist. Aug. p. 543: *Jussit eos qui præturis non gessissent sed allectione accepissent, post eos esse qui vere prætores fuissent.* Vegetii locus n. 21, quem Gutherus citat, præclarus est; *His enim multiplicantur annonæ, qui in actu sunt; quæ illis etiam vacantibus tribuantur, quas honorarii nullas habent.* Vid. du Cange Gloss. (Gr. h. v. et Vales. ad Amm. Marc. p. 78, ubi et præcincti honore cinguntur otiosi dicuntur, et Selden. Tit. Honor. p. 2, p. 32, 33; non tamen confundendi cum ascriptitiis vel vacantibus, qui erant milites supernumerarii, stipendia percipientes absque militiæ functione. Vid. Casaub. Hist. Aug. t. I, p. 902. Harduino ad Themistium p. 475, in actu constituti sunt præf. prætorio, præfectus urbi, magistri militum: diversi autem generis (adeoque ἄπρατοι) comes sacrarum largitionum, comes rei privatæ, magister officiorum, quæstor. Sed falli eum palam est. Nam et hi, si qui alii unquam, erant ἔμπρατοι. Verum toto cælo diversa tradit ab his auctor Cletorologii infra p. 461, qui primi ordinis proceres, ut patricios strategos, ad τοὺς ἔμπράτους refert; mediæ ordinis, ut patricios officiales, seu in munus aulicis, non militariibus, sed civilibus, constitutos, ἑμπολιτικῶς, μεσόπρατους; tandem inferioris ordinis, ut protospatharios, etc., ἄπρατους nominat, quamvis hi non minus atque illi superiores in functione essent.

νεύουσιν οἱ δεσπόται τῷ πραιποσίτῳ, καὶ λέγει· « Κε- A
 γύσατε, » καὶ εὐχονται τὸ· « Ἐἰς πολλοὺς χρόνους. »
 Καὶ ἐξέρχεται ἡ σύγκλητος μετὰ τῶν προβήθηντων, καὶ λαμβάνουσιν οἱ σιλεντιάριοι τὰ κωδικέλλα αὐτῶν, καὶ ἕκαστος σιλεντιάριος ὀφικεύει τὸν ἴδιον αὐτοῦ, βασιτάζοντες τὰ κωδικέλλα αὐτῶν.

Δ'. Καὶ ἐξέρχονται διὰ τῆς προαλεύσεως, καὶ ἀπέρ-
 χονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἵπποδρόμου, καὶ ἄπτουσι κηρούς, ὀφικεῦόμενοι ὑπὸ ἀξιωματικῶν, καὶ ἀπέρχονται ἐν τῷ κονιστωρίῳ, καὶ ἄπτουσι κἀκεῖσε κηρούς, ὁμοίως καὶ εἰς τοῦ Κυρίου. Καὶ ἴστανται οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ τὰ σκουτέρια τοῦ ἀριθμοῦ καὶ οἱ διαιτάριοι τῶν ὄλων διαιτῶν καὶ οἱ δεκανοὶ εἰς τὸν μάρκωνα τῶν κανδιδάτων, καὶ ἀπέρ-
 χονται οἱ αὐτοὶ πατρίκιοι ὀφικεῦόμενοι μέχρι τῶν χαλκῶν πυλῶν τῶν κορτινῶν, καὶ λέγει ὁ ἀδμησσουνάλιος, ἄπερ φωνοβολεῖ ὁ νομεράριος· καὶ λέγει (69)
 « Στήτω » καὶ κρατεῖ ὁ νομεράριος τὸ βῆλον, καὶ πάλιν λέγει ὁ ἀδμησσουνάλιος, ἄπερ φωνοβολεῖ ὁ νομεράριος· « Λεβὰ, πατρίκιε στρατηγῆ, λῶκ, » καὶ ἐξέρχεται ὁ πρῶτος πατρίκιος, καὶ πάλιν λέγει· « Στήτω, » εἰς τὸν δεύτερον, καὶ λέγει, ἄπερ φωνο-
 βολεῖ ὁ νομεράριος, εἰ μὲν ἐστὶν ἑπαρχος, εἴτε λογοθέτης, εἴτε κυαίστωρ, λέγει· « Λεοὰ, πατρίκιε ἑπαρχε, λῶκ »· εἰ δὲ ἐστὶ πατρίκιος μόνον, « Λεβὰ, πατρίκιε. » Καὶ ἐξέρχεται κἀκεῖνος εἰς τὴν πύλην, καὶ ἀπέρχονται οἱ αὐτοὶ πατρίκιοι ὀφικεῦόμενοι διὰ τῶν σχολῶν, καὶ δέχονται τὰ μέρη ἕκαστος εἰς τοὺς ἰδίους τόπους, καὶ ἀκτολογοῦσιν ἕνα ἕνα πατρίκιον, ἕκαστον κατὰ τὴν τιμὴν αὐτοῦ, καὶ ἐπιδίδωσι τὸ λιβελλάριον ὁ δήμαρχος τῷ πρῶτῳ ὡς πρῶτῳ, τῷ δευτέρῳ ὡς δευτέρῳ, ὁμοίως καὶ τοῖς λοιποῖς, λέγων καὶ

IV. Egridiuntur vero in processione ad ecclesiam hippodromi, cereos, proceribus circumdati, accendunt, ad consistorium abeunt, et ibi æque ac in templo Domini cereos accendunt. Proceres, scutarii numeri, diætarii omnium diætaram et decani in longa porticu candidatorum stant, ipsi quoque patricii in obsequio ad æneas cortinarum portas discedunt admissionalis, quibus numerarius præiverat, verba repetit, ac dicit : « Sta. » Tunc numerarius velum tenet, et admissionalis verba numerarii : « Leva te, patricie stratege loco, » repetit, et egreditur primus patricius : rursus dicit : ad secundum : « Sta, » et dicit secundum numerarium, seu præfectus sit, seu logotheta, seu quæstor : « Leva te, patricie præfecte, loco ; » si vero patricius tantum est : « Leva, patricie. » Ipse ad portam dom procedit, iidem patricii per scholas abeunt, factionarii singuli in locis suis adsunt, et unicuique patricio pro sua dignitate acclamant, demarchus primo libellum ut primo, secundo ut secundo, sic etiam cæteris, tradit simulque carmina in eos recitat Dum vero nomen ac dignitatem singulorum dicit, demarchum ac populum adorat, demarchus vero cultum solemnem ipsi exhibet : 141 eodem modo etiam reliquis una cum populo Veneto acclamant. Et abeunt promoti per chytum chales ad sacrum

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(69) Aut νομεράρης, ut hic et deinceps est in M. Qui qualis fuerit, non bene novi, sitne idem, qui numerarius, de quo v. Guther. Off. D. A., p. 389. Vales. ad Amm. Marcell. p. 93 et 353, Du Cange Gloss. Lat. h. v. et auctores ab eo numerosi citati. Erant autem illi computistæ vel calculatores, deinceps tabularii dioti, qui publicam nummum ærario inferebant, seu qui pecuniam regiam ex tributis, portoriis et vectigalibus pariam in æraria inferebant. Fuit quoque numerarius ille, qui gladiatores et aurigas numeraret et in libellum numerarium referebat, de quo vid. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. t. II, p. 192. De alio numerario Horrei vid. ad p. 405. Si talis hic intelligitur numerarius, non video rationem, quare admissionali addatur et quid ambobus rei commune sit in negotiorum tanta dissimilitudine. Ait autem auctor noster, admissionalis prævisse numerario verba, quæ numerarius deinceps clara et sonora voce recitaverit ; et primum quidem Græce clamasse numerarium ab admissionali edoctum στήτω, surgat, nempe patricius e loco suo, aut stet in pedibus suis erectus ; et deinde id ipsum Latine quoque repetisse : Leva, patricie, loco, aut : Leva, patricie stratege, aut patricie præfecte, loco. Verti p. 230 vocem leva : tolle velum. Neque desunt mihi rationes quibus eam interpretationem defendam. Sed mallet tamen vertisse at-tolle te, surge in pedes. Ita solebant medio ævo verbum levare adhibere pro levare, tollere semet ipsum, surgere, ut ex Ordinalibus Romanis constat l. c., p. 447 : Finita litania surgit dominus pontifex dicens : Oremus : Diaconus : Flectamus genua. Respondetur : Levate, Pontifex dicit orationem, etc.

C In Ecclesia Græca hoc dicebant ὄρθοι, et conjunctim ac velut per epexegetin ὄρθοι, σῶμεν καλῶς. Nam quando evangelium legendum esset, assurgebant et stabant per totam illam lectionem : item, quando preces essent faciendæ, assurgebant. Chrysostomus homil. XXIX ad populum Antiochenum : Εὐχὴ καὶ δέησις ἐκτενής. Καὶ γὰρ αὐτοῦ τοῦτο τὸ παρακαλεῖσθαι τὸν διάκονον ἄπαισι καὶ λέγειν· Ὅρθοι, σῶμεν καλῶς, οὐχ ἄπλως, οὐδὲ εἰκῆ νενομοθέτηται. — Διὰ τοῦτο γὰρ καλῶς ἐστάναι κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν κελευόμεθα. Τὸ γὰρ καλῶς ἐστάναι οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, etc. Liqueat ex his verbis, ὄρθοι seorsim et distinctim a sequentibus σῶμεν καλῶς offerendum esse, et novos Græcos inscitia antiquitatis et errore aurium, ex detestabili suo iotacismo subnato, conjungere in suis exclamationibus ante lectionem sacrorum librorum in Ecclesia σοφία, ὄρθῃ, tanquam si esset sapientia recta ; cum deberent ex veteri instituto clamare : Σοφία Sapientia, Dei nempe, nunc loquatur, nunc recitabitur ; ὄρθοι, scilicet estote, recti sitis, levate. Albertus Stadensis A. 1179 : Data sententia [a summo pontifice] volenti loqui deposito [in genibus et terra jacenti] data non est audientia, sed hostiarum clamabant : Levate, andate [seu abile hinc]. Tenentes locum et locum, cubantes et levantes [seu surgentes] in justitia [territorio] alicujus, occurrunt in veteribus chartis. Sic quoque infra apud Nostrum p. 404, transfer pro transfer te, alio migra ; vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v. Ut redeam unde deverti, videtur mihi numerarius esse cohortalis aliquis de tagmate Numeri vel Arithmos dicto.

putum; cumque cereis accensis templum ingressi, in scamno patriciorum consistunt, et cum tempus precatationis a patriarcha super patriciis recitandæ appropinquat, venit referendarius eosque advocat, et sic templum et solem, ubi antimensium positum est, intrant. Patriarcha ab altari procedens, codicillos ab ipsis sumptos in antimensio reponit, preces recitat, et his finitis, unicuique patricio suos codicillos tradit; quo facto, singuli patricii dona sua seu apocombia in antimensio offerunt, strategus nummos LXXII, ordinarius L, honorarius XXXVI. Patriarcha ad antimensium, in quo dona reposuerunt, progresso, patricii intrant, et communione ipsis impertita, ad scamnum patriciorum discedunt, omnes saga purpurea gestant, et obsequio promotis distributo, ad domos suas cum comitibus discedunt. Silentarii sagis russis induti, conscensis equis, ipsorum codicillos portant et usque ad domos suas eos sequuntur. Si promotus patricius uxorem habet, silentarius codicillos patriciæ tradi, et ab ea nummos XII accipit: si cælebs est, silentarius codicillos in grabato ejus reponit, ab ipso nummos XII accipit, et convivio insuper exceptus, domum discedit.

καὶ διαμερίζεται (75) τὸ ὄψικιον εἰς τοὺς προβληθέντας, καὶ ἀναχωροῦσιν εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν ὀψικεύμενοι. Καὶ οἱ σιλεντιάριοι φοροῦντες σαγία ῥύτης καθαλλάριοι, βασιτάζοντες τὰ κωδικέλλια αὐτῶν, καὶ ἀπέρχονται μέχρι τῶν οἴκων αὐτῶν ὀψικεύοντες. Εἰ μὲν ἔχει γυναῖκα ὁ προβληθεὶς πατρικίος, ἐπιδίδωσιν ὁ σιλεντιάριος τὰ κωδικέλλια τῇ πατρικίᾳ, καὶ λαμβάνει ἐξ αὐτῆς νομίσματα ἑβ'· εἰ δὲ οὐκ ἔχει γυναῖκα, τίθησιν αὐτὰ εἰς τὸν κράβατον αὐτοῦ, καὶ λαμβάνει τὰ ἑβ' νομίσματα ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἀρστῆ ματ' αὐτοῦ (74), καὶ οὕτως ἀναχωρεῖ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

V. Observandum est, quod die festo promotio patriciorum non instituat, instituat vero in dodecaemero festorum, in hexaemero septimanæ renovationis, in die Palmarum et Dominica pagana. Sancto Sabbato senatus admonetur, ut albis tunicis et atrebattois incedat, et priusquam domini in ecclesiam veniant, secretum candidas tunicas gestans in chrysotriclinio præsto est, promotio ad patriciatum dignitatem celebratur, et in consistorio solemnis imperatoris in throno consessus sit, senatus omnis atrebattois tunicas, ut die sancti Sabbati mos est, patricii recens creati atrebatto mutanti, sique in his strategus est, sagum purpureum suos-

VARIE LECTIONES.

^{74, 75} μεταδίδωσι ed. ⁷⁶ κυριακῇ, καὶ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(70) Videtur peculiare aliquod genus inclinationis corporis seu προσκυνήσεως, adorationis, fuisse. Τὸ προσκύνειν ἀπονέμειν σέβας habet Cedren. p. 489. Idem σέβας pro fide atque religione posuit p. 604.

(71) M. v. ἔ duplici superimposito. Id est νομίσματα. Mos ille fuit librariorum, ut plurales numeros per compendia scribens litteras geminaret; ut κοκο sunt comites, λλ sunt λίτραι, ubi unum κο fuisset κόμης et unum λ una libra. Nomismata autem sunt nummi aurei, quorum 100 initio et secutis temporibus 72 tantummodo libram auri efficiebant, et singula duodena miliarasia continebant.

(72) M. μεταδίδει, hoc est μεταδίδει. Sæpissime Noster δίδειν pro δίδοναι usurpat.

(73) Vult dicere: Tota turba silentiariorum cæterorumque officialium, qui recens honoratum obsequiare et cum pompa domum deducere debent,

τὰ ποιήματα αὐτῶν. Ὅτε δὲ λέγει τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἀξίαν, προσκυνεῖ πρὸς τὸν δῆμαρχον καὶ τὸν δῆμον, καὶ ὁ δῆμαρχος πρὸς αὐτὸν ποιῶν τὸ σέβας (70), ὁμοίως ἀκτολογοῦσι καὶ τοὺς λοιποὺς, ὁμοίως καὶ ὁ δῆμος τοῦ Βενέτου. Καὶ ἀπέρχονται οἱ προβληθέντες διὰ τοῦ χυτοῦ τῆς χαλκῆς εἰς τὸ ἅγιον φεῖαρ, καὶ ἄπτουσι κηρὸς καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ ναῷ, καὶ ἴστανται εἰς τὸ σκάμνον τῶν πατρικίων, καὶ δεῖ ἐστὶν ὁ καιρὸς γενέσθαι τὴν εὐχὴν τῶν πατρικίων παρὰ τοῦ πατριάρχου, ἔρχεται ὁ βεφερενδάριος καὶ προσκαλεῖται αὐτούς, καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν ναὸν εἰς τὴν σωλαίαν, ἔθθα ἴστανται τὸ ἀντιμίσιον. Καὶ ἐξέρχεται ὁ πατριάρχης ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ λαμβάνει: τὰ κωδικέλλια ἐξ αὐτῶν, καὶ τίθησιν αὐτὰ ἐν τῷ ἀντιμίσιῳ, καὶ ποιεῖ τὴν εὐχὴν, καὶ εἰθ' οὕτως ἐπιδίδωσιν ἐνὶ ἑκάστῳ πατρικίῳ τὰ κωδικέλλια αὐτῶν, καὶ

ἕκαστος πατρικίος τίθησι τὸ ἀποκομῆδιον αὐτοῦ ἐν τῷ ἀντιμίσιῳ, ὁ στρατηγὸς νομίσματα (71) ὀβ', ὁ ἑμπραττος νομίσματα ν', ὁ ἄπραττος νομίσματα λς. Καὶ ἀπέρχεται ὁ πατριάρχης ἐν τῷ ἀντιμίσιῳ. ἔθθα μεταδίδει ^{74, 75} (72), καὶ εἰσέρχονται οἱ πατρικιοὶ καὶ κοινωνοῦσιν, εἰθ' οὕτως ἀπέρχονται εἰς τὸ σκάμνον τῶν πατρικίων, καὶ φοροῦσι σαγία ἀληθινὰ ἀμρότεροι

Ε'. Χρῆ δὲ γινώσκων, ὅτι ἐν ἑορτῇ προβολῆς πατρικίου οὐ γίνεται, τὴν δωδεκαήμερον (75) τῶν ἑορτῶν γίνεται καὶ τὴν ἑξαήμερον τῆς διακαινησιμου, καὶ τὴν ἡμέραν τῶν Βαίων καὶ ἐν παραγῆ Κυριακῇ ⁷⁶, καὶ τὸ ἅγιον Σάββατον μηνύεται ἡ σύγκλητος, ἵνα βασιτάζωσι τὰ ἄσπρα χλανίδια ματὰ τῶν ἀτρεβατικῶν, καὶ πρὸ τοῦ ἀπελθεῖν τοὺς δεσπότες εἰς τὴν ἐκκλησίαν δέχεται σέβαστον ματὰ λευκῶν χλανιδίων εἰς τὸ χρυσοτρίκλινον, καὶ γίνεται ἡ προβολὴ τῆς πατριότητος, καὶ δίδεται μεταστάσιμον ἐν τῷ κοινοιστωρίῳ, καὶ ἀλλάσσει πᾶσα ἡ σύγκλητος ἀτρεβατικὰ χλανίδια κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἡμέρας τοῦ ἁγίου Σαββάτου, ὁμοίως καὶ οἱ προβληθέντες

tunc sese dividit, hi se huic patricio, alii secundo, alii tertio et sic porro aggregant, et eum obsequant. Ἀμρότεροι, ut in præcedentibus jam aliquoties offendimus, omnes notat, non ambo. Quotquot demum fuerint patricii, ἀμρότεροι, simul omnes.

(74) De conviviis amicorum cum recens creato quocunque magistratu die sui officii, seu eo, quo primum promotus fuit, v. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 84, et infra p. 412.

(75) Nihil plus edito M. hic loci habent. Nihilominus certum est aliquid deesse, e. c. ἕλλά, vel εἰ μὴ μόνον, vel ἕταν δὲ κατὰ. Ut duodecim erant dies a festo Nativitatis Christi usque ad festum Luminum seu Theophaniæ, quibus tota curia hilaria agebat, ita quoque convivabantur in aula per τὸ ἑξαήμερον, sex dies, qui festum Paschatis et octavam in albis intercedebant.

πατρικίοι τὰ ἀτραβατικά, εἰ μὲν ἐστὶ στρατηγός ἢ φορεῖ σαγίον ἀληθινόν, βασιδάζων καὶ τὰ κωδικέλλια αὐτοῦ ἔμπροσθεν τῶν δεσποτῶν. Καὶ ἀπερχοῦνται μέχρι τῆς ἐκκλησίας, καὶ ὅτε ἀλλάξουσιν οἱ δεσπότες τὰς ἐνδύτας τῆς ἐκκλησίας, ὑποστρέφουσιν ἐν τῇ παλατίῳ καὶ ἀλλάσσουν οἱ προβληθέντες πατρικίοι τὰ ἄσπρα χλανίδια, καὶ ἐπαίρουσιν οἱ σιλεντιάριοι τὰ κωδικέλλια αὐτῶν. Οἱ μὲν στρατηγοὶ μετὰ σαγίων ἀληθινῶν ἀπερχοῦνται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καθὼς τὰ προβρήθηεντα, διὰ τῶν σχολῶν καὶ τὰς δοχὰς τῶν μαρῶν, καὶ ἐξέρχεται ὁ πατριάρχης ἐκ τοῦ θωαιστηρίου, καὶ ποιῶν τὴν εὐχὴν, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια, καὶ ἀναχωροῦσιν εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν, καθὼς ἀνωτέρω εἴρηται. Ἐν ἡμέρᾳ παρακῦπτικῆ φιάλης (76) γίνεσθαι, καὶ παρακῦπτει μετὰ τὸ κωδικέλλιον²⁷, καὶ ἐν τῇ συμπληρώσει τοῦ παρακῦπτικῆ τῆς φιάλης τῶν Βενέτων ἀπερχοῦνται τὰ μέρη εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν εἰς τὰς σχολὰς, ὁμοίως καὶ οἱ προβληθέντες πατρικίοι ὀψικουόμενοι ἀπερχοῦνται εἰς τὰς σχολὰς, καὶ δέχονται αὐτοὺς τὰ μέρη, καὶ ἀπερχοῦνται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ πληροῦται πᾶσα ἡ ἀκολουθία, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια, καθὼς ἀνωτέρω εἴρηται. Εἰ δὲ οὐκ ἔστι συγκλητικὸς ὁ προβληθεὶς πατρικίος, ἀλλ' ἔστιν ἀπὸ σπαθίου, οὐκ εἰσέρχεται ἐν τῇ χρυσοτρικλίῳ, ἀλλ' ἐνδύει αὐτὸν ὁ τῆς καταστάσεως σαγίον ῥοῆς. Καὶ ὅτε εἰσέλθωσι τὰ βῆλα

VARIÆ LECTIONES.

²⁷ τῶν κωδικέλλιον ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(76) Quo die imperator in phiala sese monstrat populis pyrrhicham saltantibus et acta acclamantibus. Est autem phiala proprie lacus marmoreus, aquam ex superimposito siphone prosilientem excipiens, qualis erat in triconchio, quod Theophilus imp. struxerat, et deinceps illa ipsa arca, in qua exstabat ille lacus, circa quem factiones statim temporibus desultabant, Imperatore e fenestra prospectante, quod est προκῦπτειν et παρακῦπτειν. Ita dicitur Michael Calaphates προκῦψας ἐκ τοῦ καθίσματος δημηγορεῖν, deorsum prospiciens e fenestris vel etiam emœniano tribunalis circensis, cathisma dioti, ad populum perorasse, apud Cedren. p. 751. Conf. p. 761, collat. p. 752. In voce προκῦψας vacillarunt interpretes apud Codinum. Gretser. p. 92, supplicatio vertit, quem correcturus Goarus in margine substituit ostentatio, et p. 66, n. 50, ille verterat oratorium, hic locus imperatorii throni; vertit Goar. προκῦψεις, loca, in quibus in throno sublimis sedet, et late illa de voce disputat. P. 75 exponit tribunal imperiale acclive aliquot gradibus editius. Hinc apparet ratio interpretationis Leichianæ. Παρακῦπτειν et προκῦπτειν est Græcis spectare, item in conspectum venire, se conspectui offerre, præsertim derrepente, sive de plano, sive per fenestram. Ita usurpat Aristophanes in illo de meretricibus perquam lepido: Παρακλίνασαι τῆς αὐλείας παρακῦπτουσι, κἄν τις προσέχη τὸν νοῦν αὐταῖς, ἀναχωροῦσι· κἄτ' ἦν ἀπίη, παρακῦπτουσι. Item Aristides t. I, p. 367, 4. ed. Anglio., ubi στόλος παρακῦψας est classis derrepente, nescientibus unde, neque expectantibus superveniens. Et cum thronus imperialis in circo et alibi, ubi παρακῦπτικῶν, prospectacula, erant, seu fenestræ velis prætensæ, unde prospiceretur, cortinis cinctus erat, quibus reductis subito in conspectum venire, vel etiam prospicere ipse sic, ut a nomine conspiceretur. poterat imperator, ex eo locus ipse editior tribu-

que codicillos coram dominis gestat. Et abeunt ad ecclesiam, dumque domini instrata ecclesiæ mutantur, ad palatium revertuntur, promoti patrioif albas tunicas induunt, silentiarii eorum codicillos gestant, Strategisagis purpureis, ut diximus supra, ad ecclesiam 142 per scholas et factionum stationes abeunt, patriarcha ab ara progressus, ut mos est, precatur, sicque domum unusquisque, ut diximus, discedit. Porro si promotio eo die, quo in phiala thronus imperatorius ponitur, instituitur, is quoque cum codicillo prospicit, et postquam Veneti eo die solemnes ceremonias phialæ peregere, factiones ad loca sua in scholas se conferunt: abeunt quoque promoti patricii cum obsequio in scholas, ubi a factionibus excipiuntur, deinde in ecclesiam, omnisque ritus ibi pro more, quem nos supra exposuimus, peragitur. Si promotus patricius non senatorii ordinis, sed unus de spathariis est, non ingreditur chrysotriclinium, sed cerimoniarium ipsam sago russo induit. Velis omnibus chrysotriclinium pro more ingressis et in consistorio constitutis, cerimoniarium candidatum in pulpito portarum argentearum cum alio silentiario tenet, tunc solus ostiarius venit, eum in velo interiori constituit, et signo a præposito dato, velum pulsat, quod silentiarius tollit, et sic promotus patricius in sago

nal, ubi stabat ille thronus in circo, et in triconchio alius, e quo prospectabat in subjectas areas, πρόκυμμα εἰ παράκυμμα appellabatur, et se monstrare populo, ejusque aut certamina equestris cursoriave, aut ludos alios, ut saltationes, spectare, dicebatur παρακῦψιν ποιεῖν. Nicetas in Alexio I, n. 8; ἔστη ἐπάνω τόπου ὑψηλοῦ ἐξαφνης φανεῖς, ποιήσας τὴν νῦν λεγομένην πρόκυψιν. Data hac occasione emendabo insignem Athenæi locum, quo narrans de ordine epularum regiarum in aula Persica, eorum ait ad convivia invitatos non in eodem cum rege triclinio accubuisse, sed ambos seorsim in separatis diætis; sic tamen fuisse structum triclinium regis, ut per παράκυμμα, prospectorium (sive ea fenestra vitris, sive clathris ferreis ligneisve munita fuerit) despiciere in diatam convivarum suorum, eorumque actiones observare et sermones audire potuerit, ipse nemini observandus. Locus hic est p. 145: Ἐστὶν οἰκῆματα δύο κατ' ἄντικρυς ἀλλήλων, ἐν ᾧ ὁ βασιλεὺς τὸ ἄριστον ποιεῖται, καὶ ἐν ᾧ οἱ σύνδαινοι, θύρα καὶ ὁ βασιλεὺς ἐκείνους ὁμᾶ διὰ τοῦ παρακῦμματος [ita leg. pro παρακαλύμματος vulgatorum librorum] τοῦ ἐπὶ τῇ θύρᾳ, ἐκεῖνοι δ' αὐτὸν οὐχ ὀρῶσιν. Qua in narratione quis est qui Divanum Turcicum, imitatum Persicum hoc institutum, non agnoscat, qui quidem itineratores, Petrum della Valla et simile de rebus Turcarum narrantes legerit? quibus meliores huic loco Athenæi interpretes non habeo, quos edam. Erant porro talia πρόκυμματα varia, ut in circo, in sigmate seu area triconchii, in ecclesiis. Fuerintne hæc proceptica plana cum superficie perpendiculari ædificiorum, in quibus erant, an projecta et exstantia (mœniana Latini appellant, Græci ἔξαιτα vel ἔξετα, ab ἔξω ἴσθαι, Erker, Francogalli des balcons), non liquet. Phialæ erant variæ, ut in circo, ubi utraque factio, Veneta nempe et Prasina, suam phialam habebat, item in sigmate.

russo, a cerimoniaro alioque silentiario sustentatus, ingreditur et una cum silentiariis primam adorationem exhibet, secundam in medio triclinio, tertiam quodam a throno intervallo. Mox ab iis deducitur, pedes ac genua magni et minoris imperatoris osculatur, et expansis manibus, postquam codicillos a dominis accepit, dexteris eorum osculatur, cerimoniarus eum ad locum, ubi tertium proebuit, reducit, et patricii a magistris, cæteris patriciis ac silentiariis circumdati, intrant, e quibus tantum patricii gratias dominis agunt, reliqui vero senatores, quoniam non unus sui ordinis promotus est, hand prociidunt. Postremo in solemnibus obsequiis ad consistorium, inde ad ecclesiam abit, ubi reliqua omnia pro more etiam a cæteris patriciis peraguntur, ex ecclesia vero discedens, sagum purpureum gestans, domum abit.

ὅπισθοποδεῖ αὐτὸν ὁ τῆς καταστάσεως, ἔνθα τὸ ἀπὸ τε μαγίστρων καὶ τῶν λοιπῶν πατρικίων, κρατούμενοι ὑπὸ σιλεντιαρίων, ἀπευχαριστοῦντες τοῖς δεσπόταις πατρικίοι καὶ μόνον· οἱ δὲ λοιποὶ συγκαλητικοὶ οὐ πίπτουσιν, ὡς μὴ γενομένου σύγλητικῶς. Καὶ ἀπέρχεται ὀψικευόμενος ἐν τῷ κονιστωρίῳ, καὶ οὕτως ἀπέρχονται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα πληροῦται, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια, καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν, καὶ ὅτε ἀναχωρεῖ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, φορεῖ καὶ αὐτὸς σαγίον ἀληθινόν, καὶ οὕτως ἀναχωρεῖ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

143 CAPUT XLVIII.

Observanda in promotione patriciorum.

I. Imperatore cameram prope templum Sancti Theodori intravellum ingresso, præpositus vestitiore vocat, qui ipsum tunica induunt, hisque egressis, a præposito coronatur, deinde e camera ubi coronatus est prodit atque in throno suo in chrysotriclinio constitutosedet. Interea præfecti cubiculo ab utroque latere, cubicularii et spathocubicularii a tergo throni in circulo astant, ut est semicirculus, quo per octo vela ingressuri venire debent: protopatharii vero eunuchi prope thronum consistunt, Deinde mensurator aut etiam papas palatii magni thuribulum sumit, et a velo sublato chrysotriclinii cum thure veniens, imperatorem incensat, quo facto, discedit. Tunc præpositus, signo a domino accepto, abit et coram imperatore in medio præfectorum cubiculi stat, manibusque una cum tunica sua expansis, imperatorem veneratur, non inclinatis tamen genibus; est enim tantum species adorationis, qualem ordo diei requirit. Sic cum duobus ostiariis, qui ante ipsum virgas suas in tripetono gestant, progreditur, magistros a cerimoniaro ordinatos reperit, eosque præpositus advocat: extra velum portæ chrysotriclinii duo silentiarii stant et accessitis a præposito magistris, velum a silentiariis sursum tollitur, et ingreditur primum velum magistrorum cum præposito, qui prope illud constitutus, dum post se magistros habet, ostiariis signum dat intra velum stantibus. Porro præpositus in velo, signo ab imperatore accepto, mensuratori aut cubiculario velum tollenti capite annuit, et ingreditur præpositus, suumque locum occupat. Magistri vero

ἅλα κατὰ τὴν συνήθειαν ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ καὶ σταθῶσι κονιστωρίον, κρατεῖ ὁ τῆς καταστάσεως τὸν ὀφείλοντα προβληθῆναι εἰς τὸ πούλιτον τῶν ἀργυρῶν πυλῶν μετὰ ἄλλου σιλεντιαρίου, καὶ ἔρχεται ὁ²⁸ ὀπισθίριος μόνος, καὶ ἴσταται εἰς τὸ βῆλον ἔσωθεν, καὶ δεξιὰ τὸ νεῦμα παρὰ τοῦ πραιποσίτου, κρούει τὸ βῆλον, καὶ ἐπαίρει αὐτὸ ὁ σιλεντιάριος, καὶ εἰσέρχεται ὁ προβληθεὶς πατρικίος ἀπὸ σαγίου βοῆς, κρατούμενος ὑπὸ τοῦ τῆς καταστάσεως καὶ ἑτέρου σιλεντιαρίου, καὶ πίπτει μετὰ τῶν σιλεντιαρίων ὁ προβληθεὶς τὸ πρῶτον τὸ δεύτερον πίπτει εἰς τὴν μέσην τοῦ τρικλίνου, τὸ τρίτον πίπτει ἀπὸ διαστήματος τοῦ σένζου. Καὶ ἐπιρουσιν αὐτὸν, καὶ πίπτει ἔμπροσθεν τοῦ ὑποπόδιου, καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ τὰ δύο οὐτοῦ γόνατα, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, καὶ ἀπλοῖ

τὰς χεῖρας καὶ λαμβάνει παρὰ τῶν δεσποτῶν τὰ κωδικέλλια, καὶ φιλεῖ τὰς χεῖρας τῶν δεσποτῶν, καὶ τρίτον προσκύνησε, καὶ εἰσέρχονται οἱ πατρικιοὶ:

ΚΕΦΑΛ. ΜΙ΄.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προβολῇ πατρικίων.

A. Εἰσελθὼν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν καμάραν τὴν οὖσαν πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου ἔνθον τοῦ βήλου, προσκαλεῖται ὁ πραιποσίτος τοὺς βεσιτήτορας, καὶ περιβάλλουσι τὴν χλανίδα τὸν βασιλέα, καὶ τοῦτον ἐξελθόντων, στέφεται ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου, ἔπειτα ἐξέρχεται ἐκ τῆς καμάρας, ἐν ᾗ ἐστὶν ἔρη, καὶ ἀνελθὼν καθέζεται ἐπὶ τοῦ σένζου αὐτοῦ τοῦ σταμίνου εἰς τὸ χρυσοτρικλινον. Στάντων²⁹ δὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου ἔνθεν κἀκεῖθεν, οἱ κουβικουλάριοι καὶ οἱ σπαθοκουδικοπαλάριοι ἴστανται ὀπίσω κύκλῳ τοῦ σένζου, καθὼς ἔστι τὸ ἡμικύκλιον, διὰ τὸ χωρηθῆναι τοὺς μέλλοντας εἰσελθὲν διὰ τῶν ὀκτῶ βῆλων· οἱ δὲ πρωτοσπαθάριοι ἐμπῶχοι ἴστανται πλησίον τοῦ σένζου. Ἐἴτα λαβὼν τὴν θυμπτὸν ὁ μινσουράτωρ ἢ καὶ ὁ παπίας τοῦ παλατίου τοῦ μεγάλου, θυμίῳ ἀπὸ τοῦ αἰρομένου βήλου τοῦ χρυσοτρικλίνου, καὶ ἀνέρχεται θυμιῶν τὸν βασιλέα, καὶ τοῦτο ποιῶν ἐκ τρίτου ὑποχωρεῖ. Καὶ λαβὼν κῆμα ὁ πραιποσίτος παρὰ τοῦ βασιλέως, ἀπέρχεται καὶ ἴσταται ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως μέσον τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, καὶ ἐφακλώσας τὰς χεῖρας αὐτοῦ μετὰ τοῦ χλανιδίου αὐτοῦ, προσκυνεῖ τὸν βασιλέα, μὴ κλίνας τὰ γόνατα, εἰ μὴ μόνον τὸ σχῆμα τῆς προσκυνήσεως, ὅς τρόπον ἢ τῆς ἡμέρας τάξις ἀπειτεῖ. Καὶ εἴθ' οὕτως ἐξέρχεται μετὰ δύο ἀστιαρίων, ἔμπροσθεν αὐτοῦ βασταζόντων καὶ τὰ βεργία αὐτῶν ἐν τῇ τριπέτῳ, καὶ εὕρισκε τοὺς μαγίστρος ἑτοιμασθέντας παρὰ τοῦ τῆς καταστάσεως, καὶ προσκαλεῖται αὐτοὺς ὁ πραιποσίτος καὶ ἴστανται ἔξω τοῦ βήλου τῆς πύλης τοῦ χρυσοτρικλίνου δύο σιλεντιάριοι, καὶ ἤνικα προσκληθῶσιν οἱ μάγιστροι παρὰ

VARIE LECTIONES.

²⁸ ὁ om. ed. ²⁹ ἰσάντων ed.

τοῦ πραιποσίτου, αἴρεται ὑπερθεῖν τὸ βῆλον ὅπῃ A intra velum ingressi, se prosternunt, et postquam
 λεντιαρίων, καὶ εἰσέρχονται οἱ μάγιστροι μετὰ τοῦ surrexere, in ordine suo post præfectos cubiculo ab
 πραιποσίτου, τὸ πρῶτον βῆλον, καὶ στάς ὁ πραιπό- utroque latere asiant.
 σιτος πλησίον τοῦ αὐτοῦ βῆλου, οἱ δὲ μάγιστροι ὀπίσω αὐτοῦ, νεύει ὁ πραιποσίτος τοὺς ὀστιαρίους,
 καὶ ἴστανται ἔνδον τοῦ βῆλου. Λαβὼν δὲ νεῦμα ὁ ἔνδον πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, δίδωσι νεῦμα
 τῷ μινσουράτωρ ἢ τῷ κουδικουλαρίῳ τῷ αἴροντι τὸ βῆλον ⁴⁰, καὶ εἰσέρχεται ὁ πραιπόσιτος καὶ ἀνέρχεται ἐν τῇ
 στάσει αὐτοῦ· οἱ δὲ μάγιστροι εἰσελθόντες ἔνδον τοῦ βῆλου, πίπτουσι, καὶ ἀναστάντες ἴστανται ἐν τῇ τάξει
 αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου ἔνθεν ἀκάϊθεν.

B. Καὶ αὖθις λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ II. Rursus præpositus secundum imperatoris
 τοῦ βασιλέως, εἰσέρχεται εἰς τὸ μέσον, καὶ προσκυ- nutum in medium venit, et adoratione, de qua su-
 νήσας, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, ἐξέρχεται μετὰ δύο pra diximus, facta, cum duobus ostiariis 144 tri-
 ὀστιαρίων ἐν τῷ τριπέτωνι, καὶ προσκαλεσάμενος petonem petit, et postquam proconsules vocavit,
 τοὺς ἀνωπάτους, εἰσάγει αὐτούς, βῆλον β' προσ- eos in secundo velo adducit, ipsique post adora-
 κυνήσαντες δὲ καὶ αὐτοὶ, ἴστανται ἀπὸ τῶν μαγί- tionem ad utrumque magistrorum latus se confe-
 στρων ἔνθεν ἀκάϊθεν, ὁ δὲ πραιπόσιτος ἀνέρχεται B runt, præpositus vero suam stationem repetit, et
 ἐν τῇ στάσει αὐτοῦ, τοῦτο δὲ ποιεῖ κατὰ εἰσοδὸν sic vela singula ordine introducit. Rursus signo
 ἐκαστοῦ βῆλου. Καὶ αὖθις λαβὼν νεῦμα, ἐξέρχεται, dato, ad tripetonem, ut supra diximus, progressus,
 ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, ἐν τῷ τριπέτωνι, καὶ προσκα- patricios et strategos vocat et in velo tertio addu-
 λεῖται πατρικίους καὶ στρατηγούς, καὶ εἰσάγει αὐ- cuit: ipsi, ut priores, adorant suasque stationes
 τοὺς, βῆλον γ' ἐκτελούντων καὶ αὐτῶν προσκύνησιν repetunt. Observandum est, præfectum, si patricius
 καὶ στάσιν, ὡς καὶ οἱ πρῶτον. Ἰστέον δὲ, ὅτι, εἰ μὴ non sit, tertium velum patriciorum in receptione
 οὐκ ἔστιν ὁ ὑπαρχος πατρικίος, ἐν τῷ τρίτῳ βῆλῳ intrare: si vero quæstor aut logotheta aut ærario
 τῶν πατρικίων εἰσέρχεται ἐν τῇ δοχῇ, ἐν δὲ κυρί- præfectus aut e proceribus, qui primis officiis ad-
 στωρ ἢ λογοθέτης (77) ἢ γενικὸς (78) ἢ ἐκ τῶν τὰ moti sunt, patricii non sint, nullum eorum cum
 πρῶτα ὀφφικία κατεχόντων, οὐκ εἰσι πατρικιοί, patriciis, sed cum senatu intrare. Rursus signo ab
 οὐδεὶς εἰσέρχεται μετὰ τῶν πατρικίων, ἀλλ' εἰσέρ- imperatore dato, præpositus, in medio constitutus,
 χονται μετὰ τῆς συγκλήτου. Καὶ λαβὼν πάλιν νεῦμα postquam adorationem ac reliqua omnia peregit,
 ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, εἰσέρχεται εἰς quæ in primo velo acta sint, cum duobus ostiariis
 τὸ μέσον, καὶ προσκυνήσας καὶ ἐκτελέσας πάντα, ἔ tripetonem adit, ac senatorum quartum velum ad-
 ἐν τῷ πρῶτῳ βῆλῳ ἐξετέλεσεν, ἐξέρχεται μετὰ δύο C ducit, qui eosdem ritus observant: cum his ab
 ὀστιαρίων ἐν τῷ τριπέτωνι, καὶ εἰσάγει τὴν σύγ- eorum latere, a dextra parte vestitores, a sinistra
 κλητον, δ' βῆλον ⁴¹ (79)· ἐκτελοῦσι δὲ καὶ αὐτοὶ logotheta eam a secretis et referendarius, albam
 ὁμοίως. Συνεἰσέρχονται αὐτοῖς διὰ τῆς πλαγίας penulam gestans, accedunt. Ex his a secretis, ve-
 αὐτῶν ἐν μὴν τῷ δεξιῷ μέρει οἱ βεστήτορες, ἐν δὲ stitores, logothetes et decanus dum intrant, se non
 τῷ εὐωνύμῳ ὁ λογοθέτης μετὰ τῶν ἀσηκρητῶν καὶ prosternunt, sed post secretum ab utroque latere
 ὁ φεφερενδάριος μετ' αὐτῶν φορῶν φελώνην ⁴² subsistunt; senatus vero, ut diximus, accedit eaque
 ἄσπρον (80). Ἰστέον δὲ ὅτι οἱ μὴ ἀσηκρηται καὶ οἱ omnia, quæ priores, peragit. Posthac præpositus,

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰ ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι, εἰ ἔστιν εὐνοῦχος ὁ μινσουράτωρ, αἴρει τὸ βῆλον, εἰ δὲ μὴ, κουδικουλάριος. ⁴¹ δ' βῆλα ood. ⁴² ἄσπρον ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(77) Plures erant logothetæ, in quibus etiam λογοθέτης ὁ γενικὸς: unde aut sic legendum, aut ἢ delendum esse hoc nostro loco videri queat prima D fronte. Sed nil movendum putem. Quando enim logotheta sic nude appellatur, logotheta dromi seu rationalis cursus intelligitur.

(78) Generalis erat, qui τῷ γενικῷ, generali ærario, præesset, aut, ut alii interpretantur, ædificio, in quo subditi, negotiatores, nautæ, tributa et vectigalia solvebant. Quod eodem redit. Olim audiebant καθολικοί: conf. Vales. ad Amm. Marcell. p. 86, et 313, ubi καθολικός τῆς Ἀφρικῆς reddit rationalis Africae; itæm Du Gange Gloss. Gr. et CPlī Chr.

(79) Est quidem in membr. δ' βῆλα, quatuor vela, vel quatuor missus procerum, corpora simul ingredientia. Erant plerumque septem vela procerum, quæ ad imp. admittebantur; v. p. 139, et alibi; interdum pauciora, nunquam plura quam octo; vid. penult. Recte tamen hic loci emendasse cl. Leichium patet e sequentibus, ubi quintum,

sextum, septimum et octavum velum seorsim enumerantur.

(80) Φελώνην idem est atque φελώνιον, phelonium, pænula; vid. Du Gange Gloss. Gr. v. φαινολής et infra ad p. 154. Phelonium Græcis existimatur idem atque pænula Latinorum, et per transpositionem litterarum inde dicta esse. Si ita habet, de quo non dubito, facile est formam veteris pænulæ definire. Convenit nempe cum sacco vel campana, medio sevo sic dicta, estque id, quod in imaginibus Græcorum sacerdotum sacerdos conspicitur humeris suis attollere ab utraque parte, solida vestis, pallium totum circumcoirca corpus involvens, si deorsum pendet. Symeo Thesalonicensis p. 148, ita describit: Φαινώλιον ἔνδυμα λευκόν ἔστι δίχα μανικίων, δλον περιτέλλον τὸ σῶμα, αἴρεται ὑπὸ τῶν χειρῶν ἐκ πλαγίου ἐν τῷ καιρῷ τῶν τερωῶν ἔργων. Est igitur alba; sed olim non erat, verum fusca. Et forte inde nomen deducendum φελώνιον. Nam φαινώλιον, quod idem est, a Latino pænula manasse liquet, utque con-
 siderandum est, quomodo pænula a phelonio differat.

rursus ingressus, in suo ordine stat, et signo ab imperatore dato, in medium pergit, factaque adoratione, cum ostiariis et virgis tripetonem petit, ac comites scholarum ad quintum velum perducit, qui eosdem, ac priores, ritus observant. Præpositus vero accedens, in suo loco subsistit, ac rursus signo dato, in medium venit, adorat, et egressus, candidatos ad velum sextum ducit, qui et ipsi, postquam solemnia, ut diximus, celebrarunt, in suo ordine consistunt. Iterum præpositus ingressus, post adorationem, domesticos, velum septimum, adducit, qui easdem ceremonias observant: deinde octavum, expræfectos.

ὡς προεῖρηται, τὰ συνήθη ἐκτελέσαντες, ἴστανται ἐν τῇ καὶ προσκυνήσας, εἰσάγει δομestικούς, βῆλον ζ' καὶ αὐτοὶ ἐκτελοῦσιν ὁμοίως. Ἐἶτα εἰσάγει τοὺς ἐπιερχώων, βῆλον η'.

III. Octo autem velis ita completis, cum octavo ceremoniarum et silentiarum 145 ab utroque latere post secretum intrant, et si candidatus patriciæ dignitatis in uno ex his velis ingressus est, inque loco secreti stat, imperator præpositum, et quem ad patricii dignitatem evehere vult, vocat, nomen ejus præpositus, is ceremoniarum indicat, qui secum sumpto silentiario et candidato, statim eos in medium in conspectum imperatoris producit. Si vero foris mansit, cum scilicet ejus dignitas ipsi cum octo velis intrare non permittit, ceremoniarum ac unus e silentiariis cum eo remanet, imperator vero præpositum vocat ac nomen promovendi ipsi indicat, præpositus in medio secreto adorat, deinde cum duobus ostiariis egressus, eum accessit sagumque rubrum gestantem adducit. Cerimoniarum et silentiarum eum comitantur, et in medio secreto coram imperatore constituunt, præpositus cameram ingressus, tabulas a secundicerio sumit easque imperatori tradit. Adducunt vero candidatum ceremoniarum silentiarum, eumque ante pedes imperatoris prosternunt, quos, adoratione facta, æque ac genua, deinde et manus, tabulis accepiis, osculatur. Tunc ipsum retro abductum in medio secreto inter cubiculi præfectos constituunt, ipsi silentiarii partim ad dextram, partim ad sinistram discedunt, quorum is qui ad dextram stat primum magistrum ducit, et ad dextram promoti patricii statuit, qui, adoratione facta, imperatori prospera apprecatur, deinde ad stationem suam ordinemque abit. Precibus autem et solemnibus gratiarum actione a primo magistro peractis, statim silentiarum ad sinistram constitutus magistrum ab alio latere adducit, eumque ad sinistram promoti patricii sistit, ipse so-

Α βεσπύτορες καὶ ὁ λογοθέτης καὶ ὁ δεκανός εἰσιόντες οὐ πίπτουσιν, ἀλλ' ἴστανται ὀπισθεν τοῦ σεκρήτου ἔνθεν κἀκεῖθεν, ἡ δὲ σύγκλητος, ὡς προεῖρηται, ἐπελθοῦσα ἐκτελεῖ ἅπαντα, ὡς καὶ οἱ πρότερον. Ἐἶτα ἀνελθὼν 43 πάλιν ὁ πραιπόσιτος, ἴστανται ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ, καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ βασιλέως νεῦμα, εἰέρχεται μέσον, καὶ προσκυνήσας εἰέρχεται μετὰ ὀστιαρίων καὶ βεργίων ἐν τῷ τριπέτωνι, καὶ εἰσάγει τοὺς κόμητας τῶν σχολῶν εἰς τὸ ε' βῆλον· ἐκτελοῦσιν δὲ καὶ αὐτοὶ ὁμοίως. Ὁ δὲ πραιπόσιτος ἀνέρχεται καὶ ἴστανται ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς λαβὼν νεῦμα εἰέρχεται εἰς τὸ μέσον καὶ προσκυνεῖ, καὶ ἐξελθὼν εἰσάγει κανδιδάτους, βῆλον ζ', καὶ αὐτοὶ ἐκτελοῦσιν ὁμοίως. Ἐἶτα εἰσάγει τοὺς ἐπιερχώων, βῆλον η'.

Β Γ'. Καὶ τελεσθέντων τῶν η' βῆλων, συνεισέρχονται μετὰ τοῦ ὀγδοῦ βῆλου ὁ τῆς καταστάσεως καὶ σιλεντιάριοι ἔνθεν κἀκεῖθεν ὀπισθεν τοῦ σεκρήτου, καὶ εἰ μὲν εἰσῆλθεν ὁ μέλλων γίνεσθαι πατρίκιος ἐν τῶν βῆλων, καὶ ἴστανται ἐν τῇ δοχῇ τοῦ σεκρήτου, προσκαλεῖται ὁ βασιλεὺς τὸν πραιπόσιτον, καὶ ὄν ἡ καλεῖται 44 προβαλέσθαι πατρίκιον, λέγει τὸ ὄνομα αὐτοῦ τῷ πραιποσίτῳ, κἀκεῖνος λέγει τῷ τῆς καταστάσεως, κἀκεῖνος λαβὼν μετ' αὐτοῦ σιλεντιάριον καὶ τὸν μέλλοντα προβληθῆναι, ἐξαίφνης ἀγορεύει καὶ ἴστανται 45 μέσον ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως· εἰ δὲ ἔξω ἔμεινεν, ὡς μὴ ἀξίας οὔσης τῆς τάξεως αὐτοῦ εἰσελθεῖν μετὰ τῶν η' βῆλων, μένει μετ' αὐτοῦ ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ σιλεντιάρχου ἔνδος, ὁ δὲ βασιλεὺς προσκαλεῖται τὸν πραιπόσιτον καὶ γνωρίζει τὸ ὄνομα τοῦ μέλλοντος προβληθῆναι, ὁ δὲ πραιπόσιτος ἴστανται μέσον τοῦ σεκρήτου, καὶ προσκυνήσας, ἐξελθὼν μετὰ δύο ὀστιαρίων, προσκαλεῖται αὐτὸν, καὶ εἰσάγει, φοροῦντα σαγίον βόης. Κρατεῖται δὲ αὐτὸν ὁ τῆς καταστάσεως καὶ σιλεντιάρχος, καὶ ἴστανται 46 αὐτὸν μέσον τοῦ σεκρήτου ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως, ὁ δὲ πραιπόσιτος εἰσελθὼν ἐν τῇ καμέρᾳ καὶ τὰς πλάκας (81) παρὰ τοῦ δευτέρου λαβὼν, ἐκιδύσασιν αὐτὰς τῷ βασιλεῖ. Ἄγουσι δὲ τὸν μέλλοντα προβληθῆναι ὁ τῆς καταστάσεως καὶ ὁ σιλεντιάρχος, καὶ ῥίπτουσιν αὐτὸν εἰς τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως, καὶ προσκυνήσας ἀσπάζεται αὐτοῦ, εἶτα τὰ ἑξήκοντα αὐτοῦ, εἶτα λαβὼν τὰς πλάκας ἀπὸ τοῦ βασιλέως, φιλεῖ καὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ. Καὶ λαβόντες αὐτὸν ἀποφέρουσιν ὀπισθοφανῶς, καὶ ἴστανται αὐτὸν μέσον τοῦ σεκρήτου ἀναμεταξὺ τῶν τοῦ κουβουκλίου ἀρχόντων, διαμερίζονται δὲ οἱ σιλεντιάριοι, οἱ μὲν ἐκ δεξιῶν, οἱ δὲ ἐξ εὐωνύμων, καὶ λαβὼν ὁ δεξιὸς τὸν πρῶτον μάγιστρον, ἄγει αὐτὸν καὶ ἴστανται ἐν τῷ

VARIÆ LECTIONES.

43 ἀνέλθῃ ed. 44 καλεῖται cod. προβάλλεσθαι ed. 45 ἴστανται ed. 46 ἴστανται ed. 47 τὰ om. cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

vertitur ea de re; πῆλλός olim appellabant id, quod ὑπόκιβρος deinceps dicebant. Color is est hodie nobis de capucinis monachis appellatus, quod eorum caputia vel frocci panno soleant confecti esse hujus coloris. Est autem dilutissime rufus, inter album et rufum, sed sic ut ad hunc magis, quam ad illum, accedat, rothgrau.

(81) Tabulas vel codicillos patriciatus quibus patriciatus tribuitur. Sunt proprii eburnæ tabulæ diptychæ, seu duarum alarum, plicatiles, quæ medio suo continebant diploma honoris in membrana exaratum; v. p. 151: ubi *tabulæ cum codicillis* et p. 153, ubi *tabulæ absque codicillis* memorantur.

δεξιῷ μέρει τοῦ προβληθέντος πατρικίου, κακίνοσ A προσκυνήσας, ὑπερεύχονται ⁴⁸ τὸν βασιλέα, καὶ εἰθ' οὕτως ἀπέρχεται ἐν τῇ αὐτοῦ στάσει τε καὶ τάξει. Καὶ ἤνικα τελείῃ τὴν εὐχὴν καὶ εὐχαριστίαν ὁ πρῶτος μάλιστα, εὐθέως καταλαμβάνει ὁ εὐώνυμος σιλεντιάριος, εἰσάγων μάλισταρον ἐκ τοῦ ἐτέρου μέρους, καὶ ἴσθησιν αὐτὸν ἐξ εὐώνυμων τοῦ προβληθέντος πατρικίου, καὶ αὐτὸς ὑπερεύχεται τὸν βασιλέα ἀπευχαριστῶν· ἤνικα δὲ μέλλει ἐξελεῖν ὁ αὐτὸς μάλισταρος, καταλαμβάνει ⁴⁹ ὁ ἐκ δεξιῶν τὰ αὐτὰ ποιῶν. Ἰστέον δὲ, ὅτι πάντες οἱ εἰσελθόντες διὰ τῶν ὀκτῶ βήλων χωρὶς τῶν ἀσηκρητῶν καὶ τῶν βεστητόρων καὶ τοῦ ῥεφερενδαρίου, ἕκαστος αὐτῶν κατὰ τὴν ἰδίαν τάξιν, εἰσέρχεται, κρατούμενος ὑπὸ σιλεντιάρχου, πλησίον τοῦ προβληθέντος πατρικίου, οἱ μὲν ἐκ δεξιῶν, οἱ δὲ ἐξ ἀριστερῶν, ἐκτελοῦσι δὲ καὶ B αὐτοὶ πάντα ἀκολούθως, ὃν τρόπον ὁ ἐκ δεξιῶν μάλισταρος καὶ ὁ ἐξ ἀριστερῶν ἐξετέλεσαν. Καὶ πάντων προσκυνησάντων καὶ ἀπευχαριστησάντων τὸν βασιλέα, λαβόντες τὸν προβληθέντα πατρικίον ὁ τε τῆς καταστάσεως καὶ ὁ σιλεντιάριος, ἄγουσιν αὐτὸν πρὸς τὸν ⁵⁰ βασιλέα, καὶ πεσὼν φιλεῖ τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως, εἶτα τὰ γόνατα αὐτοῦ, καὶ εὐξάμενος καὶ ἀπευχαριστήσας τὸν βασιλέα, ἀπελθὼν ἴσταται ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ, εἶτα λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως λέγει· «Κελεύσατε.»

A'· Καὶ πάντες ὑπερευξάμενοι ἐξέρχονται, ὁ δὲ βασιλεὺς ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ σίνζου αὐτοῦ, εἰσέρχεται ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, καὶ λαβὼν ὁ πραιπόσιτος τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, προσκαλεῖται τοὺς βεστητόρας, καὶ ἀπαλλάσσουσιν αὐτοὶ τὴν χλαυδα αὐτοῦ. Ὁ δὲ προβληθείς πατρικίος ἐξέρχεται διὰ τῶν σκύλων ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, καὶ περιπατεῖ ἔμπροσθεν αὐτοῦ σιλεντιάριος C βασιτάξων τὰς πλάκας, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἅπτει κηρὸς, καὶ εὐξάμενος ἐξέρχεται ἐκείθεν, καὶ ὠριγευόμενος ⁵¹ ἀπὸ τῆς ἀξιωματικῶν (82), σκευοφόρων, στρατιωτῶν ταγμάτων ⁵⁰, δεκανῶν καὶ διαιταριῶν, διέρχεται διὰ τοῦ ἵπποδρόμου καὶ τῆς θερμάστρας (83), καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ κονιστωρίῳ, καὶ ἄψας κηρὸς ἐξέρχεται, καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν ὠριγευόμενος, ἐξέρχεται διὰ τε τῶν ἐκκουβίτων καὶ τῶν σχολῶν. Διέρχεται αὐτὸν οἱ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων, ἐν ᾧ ἅπτει κηρὸς ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ τρίτῃ τάξει, ὅτε προέρχεται ἔξωθεν ⁵¹ τῶν μεγάλων πυλῶν, ἀκτολογοῦσι δὲ αὐτὸν, καθὼς τελοῦσιν ἐν ταῖς προβολαῖς τῶν πατρικίων, λέγοντες καὶ τό· «Ὁ δεῖνα,» καὶ· «Ἔσσε πατρικίος (84)» καὶ ἐπιδίδωσιν

lemmes imperatori gratias agit, faustaque precatur, egressurum vero magistrum silentiarius qui ad dextram constitutus est, eosdem ritus observans, excipit. Cæterum omnes ac singuli, præter secretarios, vestitores et referendarium, per octo vela pro sua dignitate ac ordine, a silentiariis stipati, prope patricium promotum, partim a dextra, partim a sinistra, ingrediuntur, et omnia ordine, **146** quæ magister ad dextram sinistramque peregerunt, peragunt. Postquam vero omnes adorationem et gratiarum actionem imperatori exhibuere, cerimonarius et silentiarius promotum patricium excipiunt, a quibus ad imperatorem perductus, pronus in terram pedes ac genua ejus osculatur, precatus vero et gratiis imperatori actis, ad suum ordinem abit : B præpositus, signo ab imperatore dato, dicit : « Jubele. »

IV. Sic omnes fausta precati discedunt, imperator vero a throno surgens, cameram Sancti Theodori ingreditur; præpositus, corona a capite ejus dempta, vestitores vocat, qui tunicam imperatoriam mutant. Promotus autem patricius per scyla ad hippodromum abit, coram quo silentiarius, tabellas gestans, procedit; ipse, templum Sancti Stephani ingressus, cereos accendit, precati usque egreditur, et ab honoratis, a scenophoris, a militibus tagmatum, decanis ac diptariis stipatus, per circum balneumque in consistorium abit, et cereis accensis, iidem comitantibus, per excubias scholasque discedit. Factionarii Veneti eum, ubi imperator cereos accendit, in tertio ordine excipiunt, et dum per magnas portas procedit, ipsi, ut in promotionibus patriciorum solent, acclamant, dicentes : « N. N. » et : « Es patricius ; » demarchus vero ipsi libellum tradit. Ad portam prope chalcen ascendentem factio Præsinæ excipit, demarchus libellum ipsi tradit, in medio, ut semper in his receptionibus solet, constitutus. His a factionibus peractis, per chalcem egreditur, et ad sanctum puteum digressus, cereos

VARIE LECTIONES.

⁴⁸ ὑπερεύχεται conj. R. ⁴⁹ ἐξελεῖν, ὁ αὐτὸς μάλισταρος καταλ. ed. ⁵⁰ τὸν om. ed. ⁵¹ ἀξιωματικῶν σκευοφόρων, στρατιωτῶν, ταγμάτων ed. ⁵² τῶν om. ed. δὲ om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(82) *Ab honoratis* (seu syncreticis, vel ordinis D senatorii atque togati viris), a *scenophoris* (seu magistratibus militibus, quorum est τὰ σκεῦη, vasa, ut scutum, hastam, signa, labara, etc., coram imperatore ferre, ut sunt spatharii, candidati), a *militibus tagmatum* (seu præsidiorum urbanorum). Conf. p. 147, ult. ubi ἴστανται οἱ τε ἀξιωματικοὶ καὶ τὰ σκουάρια (sunt iidem atque οἱ σκευοφόροι) καὶ οἱ διαιτάριοι.

(83) *Thermastra* est vel balneum, vel vaporarium. Puteum posteriori potius, hic quidem loci, quam prius. Erant autem *vaporaria* et *pyrilia* in sedibus, in monasteriis, in scholis militum, grandes œci vel salæ, in quibus ignis accendebatur et conveniebant, qui calefieri vellent; in quibus etiam sole-

bant reflexi seu cibum capere. V. Du Cange v. *Pyrilia* et *Vaporarium*. Hic loci est vaporarium scholarium seu militum comitalensium, ut qui haud procul circo stationem seu scholam suam habebant. Quia tamen vapore balneari solebant, seu Laconica, et *πυρῖσθαι* balneari notat, item *θερμαίνεσθαι*, nihil obstat, quo minus *θερμαστρα* etiam balneum notet, præsertim cum calefactoria et balneatoria juncta et sibi contigua plerumque essent.

(84) Vulgari Græcismo εἶσε hic est pro εἶ vel εἰς, *es patricius*, id est, *vere es patricius, creatus es patricius, gaudemus audientes te talem esse*. Εἶσε, vel potius εἶσε, est idem atque εἶσαι. Nam promissione novi Græci scribunt αἰ et ε, *iidemque verbum substantivum non εἶμι, εἰς vel εἴ, ἐστὶ κοινὰ*

accendit, postea Magnam ecclesiam ingreditur, ubi ad sacras januas subsistens, precatur : patriarcha, postquam eum advocavit, inclinato capite precatur, a quo postea sacrum corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi accipit, datoque osculo, dimittitur. Patricius, solempni munere ecclesiae oblato, per medium templum ad narthecem abit, ubi, mutata veste, scaramangium suum sagumque purpureum induit, et conscenso equo, una cum silentiario, tabellas ante ipsum ferente sagumque purpureum gestante, discedit : 147 reliqui usque ad aedes suas eum comitantur. Hic vero observandum est, eos, quos supra commemoravimus, pedibus comitari, quos quidem patricius domi omnes excipit, ubi sella silentiario ad mensam prope patricium ad sinistrum latus, æquo honore, quod ejus dignitas postulat, ponitur : accipiunt vero et ipsi silentiarii ac copias præfecti a patricio solempnia munera, omnesque domos suas, gratias Deo agentes et clementissimum imperatorem nostrum laudantes, repetunt.

καμιν, δηριγεύουσιν αὐτὸν μέχρι τοῦ οἴκου αὐτοῦ. γεύουσι, καταλαβῶν δὲ ὁ πατρίκιος τὸν οἶκον αὐτοῦ, τοῦ σιλεντιαρίου πλησίον τοῦ πατρίκιου εἰς τὴν ἀριστερὸν μέρος ἰσοτίμως καθίεται (85) ἢ γὰρ τέξῃ οὕτως παρέχει· λαμβάνουσι δὲ καὶ αὐτοὶ παρὰ τοῦ πατρίκιου οἱ τε σιλεντιάριοι καὶ οἱ στρατιῶται τὰς ἐξ ἔθους διδομένα αὐτοῖς συνθηλας (86), καὶ ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, εὐχαριστοῦντες τὸν θεὸν καὶ ὑπερυχώμενοι τὸν πλουτοποιοῦν ἡμῶν βασιλέα.

Acta et acclamationes factionum in promotione patricii.

I. Solito promotionis patricii ritu in palatio peracto, in pompa egreditur, comitante silentiario, eo sollicit, qui codicillos patricii portat, et ad Sancti Stephani ecclesiam in hippodromo abit, ac cereos ibi accendit. Deinde ab officii aulæ stipatus, ad consistorium pergens, cereos ibi accendit : ita et in ecclesia Domini, ubi proceres et scutarii numeri et diaetarii omnium diaetarum et decani in porticu candidatorum adsunt. A quibus stipatus patri-

αὐτῷ ὁ δῆμαρχος λιβελλάριον. Καὶ ἀνελθὼν ἐν τῇ πύλῃ πλησίον τῆς χαλκῆς, δέχεται αὐτὸν τὸ μέρος τῶν Πρασίνων, καὶ ἐπιδίδωσιν ὁ δῆμαρχος τὸ λιβελλάριον, καὶ ἴσταται μέσον, ὡς εἴθισται αὐτῷ πάντοτε ἐν ταῖς δοχαῖς γίνεσθαι. Ἔττα ταλεισάντων τῶν δύο μερῶν, ἐξέρχεται διὰ τῆς χαλκῆς, καὶ διαλθὼν μέχρι τοῦ ἁγίου φρέατος, ἄπται ἐκεῖσε κηρούς, καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρχεται εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν, καὶ ἐμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν ἰστώως, εὐχεται, καὶ προσκλιεσάμενος αὐτὸν ὁ πατριάρχης, κλίνει τὴν κεφαλὴν, λέγων εὐχὴν, εἴθ' οὕτως κοινωνεῖ τῷ ἀρχάντου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ ἐκπιασάμενος αὐτὸν ὁ πατριάρχης, ἀποπέμπει αὐτόν. Ὁ δὲ πατρίκιος τὴν ἐξ ἔθους τῇ ἐκκλησίᾳ διδομένην συνθηλαὶν δεδωκώς, ἐξέρχεται διὰ μέσου τοῦ ναοῦ εἰς τὸν νάρθηκα, κακεῖσε ἀπαλλάξας βάλλει τὸ σκαρμάγγιον αὐτοῦ καὶ σαγίον ἀληθινόν, καὶ εἴθ' οὕτως ἐξελθὼν ἀπέρχεται ἔφιππος αὐτὸς, καὶ ὁ σιλεντιάριος ἐμπροσθεν αὐτοῦ, βασιάζων τὰς πλάκας, φορῶν σαγίον ἀληθινόν, οἱ δὲ λοιποὶ, οὐς ἀνωτέρω εἰρή- ἴστέον δὲ, ὅτι οὐς ἀνωτέρω εἴπομεν, περὶ δηριγεύουσι, καταλαβῶν δὲ ὁ πατρίκιος τὸν οἶκον αὐτοῦ, ὑποδίδεται πάντας, ἢ δὲ ἐν τῇ τραπέζῃ καθέξῃ τοῦ σιλεντιαρίου πλησίον τοῦ πατρίκιου εἰς τὴν ἀριστερὸν μέρος ἰσοτίμως καθίεται (85) ἢ γὰρ τέξῃ οὕτως παρέχει· λαμβάνουσι δὲ καὶ αὐτοὶ παρὰ τοῦ πατρίκιου οἱ τε σιλεντιάριοι καὶ οἱ στρατιῶται τὰς ἐξ ἔθους διδομένα αὐτοῖς συνθηλας (86), καὶ ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, εὐχαριστοῦντες τὸν θεὸν καὶ ὑπερυχώμενοι τὸν πλουτοποιοῦν ἡμῶν βασιλέα.

Ἄκτολογία τῶν δόμων ἐπὶ προαγωγῇ Πατρίκιου.

A. Τῆς συνθήους τάξεως τελομένης ἐν τῷ κατεῖπι ἐπὶ τῇ τοῦ πατρίκιου προαγωγῇ, ἐξίεται διὰ τῆς προελύσεως, ὀψικευόμενος ὑπὸ σιλεντιαρίου, δηλονότι τοῦ σιλεντιαρίου βασιάζοντος τὸν τούτου κωδίκειλλον, καὶ ἀπέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἱπποδρόμου εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον, καὶ ἄπται ἐκεῖσε κηρούς. Καὶ ὀψικευόμενος ὑπὸ ἀξιωματικῶν, ἀπέρχεται ἐν τῷ κοινοστωρίῳ, καὶ ἄπται ἐκεῖσε κηρούς, ὁμοίως καὶ εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἐκκλησίαν,

VARIE LECTONES.

⁸⁵ καὶ εἴθ' ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

gant ; sed εἶμαι, sum, εἶσαι vel εἶσαι, es, εἶναι, vel εἶνε, est. Vid. Grammat. linguae Græcæ vulgaris Du Cange Glossario Græco præfixam p. 31. Apud eundem v. κουροκαλάτης hæc prostant Ptochodromi : οὐκ εἶσε σιδαστοῦ παιδὶν, οὐτε κουροκαλάτου. Pag. Nostri 154, ubi nostra editio dat εἶσε, M. habent εἶς. Et sane veteribus quoque Græcis in usu fuisse medium verbi εἶμαι, demonstrat εἶ, quod nihil aliud est, atque contractum εἶσαι. Veteres, in scriptis certe, amabant formas contractas in medio ; at in scriptis novorum, plebeo sermone conceptis, sæpius terminatio secundæ personæ singularis in medio σαι occurrit, ut apud Nostrum p. 119, Κομίζεσαι pro κομίζῃ, fers, p. 360, ἀναλαμβάνεσαι pro ἀναλαμβάνῃ, accipis. Apud Theophrastum p. 118, est λυθρούσαι pro λυθροῦ, liberaris (85) Mira dictio ἢ κάθεδρα καθίεται pro ἴσταται, καθίεται, καταίθεται ; vel, si καθίεται malis, silentiarium referre, debent verba ἢ δὲ κάθεδρα sic accipi : quantum autem ad sedem silentiarii in convivio attinet, sedet ille ἰσοτίμως, eadem

in linea, seu altitudine sellæ, ἐξ ἴσου, non hæc.

D (86) *Consuetudines et solempnia sunt honoraria, conohitaria, salaria consueta et constituta, dari jussa.* Vid. Du Cange Gloss. Gr. b. v. et Latin. v. *consuetudo*, item v. Σολίμνια et *solempnia*. Συνθήεια, ἐκταγῆ, ἐκταγατικὰ, *sporlula*, significant idem. Labbeus ad Synops. Basil. p. 74, *sine quâdam suffragii solutione percipere*, est ad honorem et collegium aliquod provenire, etiamsi pro introitu nihil solvatur ; Guther. p. 502. Notitia tallium consuetudinum habet aliquas codex noster libro secundo. Notitiam consuetudinum præf. præf. et sporlular. offic. per Africam habet e codice Justiniano Guther. p. 436 sqq. Notitia quantitatis consuetudinum ab archontibus dandarum est in Novell. Justin. p. 47, sq. Præterea in fine muliarum constitutionum additur, quantum honoratus pro codicillis aut insignibus dare debeat, ut p. 118, 112 fin. ed. Scrimgeri.

καὶ ἴστανται· οἱ τε ἀξιωματικοὶ καὶ τὰ σκουτέρια τοῦ ἀριθμοῦ καὶ οἱ διατάριοι τῶν ἄλων διαιτῶν καὶ οἱ δεκανοὶ εἰς τὸν μάκρωνα τῶν κωνιδιάτων. Καὶ ἀπέρχεται ὁ αὐτὸς πατρίκιος, ὀφεικόμενος ὑπ' αὐτῶν, ἕως τῶν χαλῶν πυλῶν τῶν κορτινῶν, καὶ λέγει ὁ ἀδμηνσουνάλιος· « Στήτω, » καὶ κρατεῖ ὁ νομεράριος τὸ βῆλον καὶ λέγει· « Λεβᾶ, πατρικιε, ἐλώκ. » Καὶ πάλιν λέγει ὁ ἀδμηνσουνάλιος, ἄπερ φωνοβολεῖ ὁ νομεράριος, καὶ ἐξέρχεται ὁ πατρίκιος, καὶ διέρχεται διὰ τῶν σχολῶν, ὀφεικόμενος δηλονότι ὑπὸ τῶν προειρημένων. Τὸ δὲ μέρος τῶν Ἱρασίνων ἴστανται εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους εἰς τὰς σχολὰς, ἐκδεχόμενος ⁸⁶ (87) τὸν πατρίκιον, καὶ μετὰ τὸ στήναι τὸν πατρίκιον εἰς τὸν εἰωθότα τόπον, λέγει ὁ δῆμος· « Ἐπὶ πάντων εὐφημήσωμεν τοὺς δεσπότας τῆς οἰκουμένης· » οἱ κράτται· « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλείων καὶ αὐτοκρατόρων ⁸⁵ πολλὰ τὰ ἔτη· » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κράτται· « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα εὐσεβεστάτων ⁸⁶ ἀγούστων πολλὰ τὰ ἔτη· » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Οἱ κράτται· « Τῶν πορφυρογεννῆτων πολλὰ τὰ ἔτη. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Οὕτως ⁸⁷ οἱ κράτται· καὶ εἶτα λέγουσιν ἅκτα ἀπὸ φθογγῆς· « Τίς οὐκ ἔχει ἐπὶ πλεῖον δοξάσει (88) τὸν μόνον ἀθάνατον βασιλέα, » ἐκ γ'· « καὶ προβιδάξοντα ἀξίαν τοῖς ἀξίοις, » ἐκ γ'· « καὶ σὲ ὁ δεῖνα ἐτίμησαν παραδόξως (89), » ἐκ γ'· « τὴν τοῦ πατρικίου περιδοξὸν ἀξίαν, » ἐκ γ'· « ἀλλ' ὁ πάντων Ποιητῆς καὶ Δισπότης τοὺς χρόνους αὐτῶν πληθύνει σὺν ταῖς ἀγούσαις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις. » Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιδίδωσι τὸ ⁸⁸ λιβελλάριον ὁ δῆμαρχος τῷ πατρι-

cius ad æneas portas cortinarum abit, dicitque admissionalis : « Sta ; » numerarius autem, velum tenens, inquit : « Leva te, patricie, e loco. » Rursus admissionalis, quæ acclamaverat numerarius, repetit, et egressus patricius per scholas transit, scilicet a dictis stipatus. Factio Prasinorum in Sanctorum Apostolorum æde in scholis excipiens patricium, præsto est, quo loco solemnî constituto, populus ait : « Ante omnia fausta dominis universis prece-mur. » Cantores : « N. N. magnis imperatoribus e cæsaribus multos annos ! » eadem populus ter. Cantores : « N. N. piissimis augustis multos annos ; » eadem populus ter. Cantores : « Porphyrogenitis multos annos ! » eadem populus ter, et sic postea cantores acta recitant : « Quis non maxime laudaret solum immortalem regem, » ter ; « Et dignitale dignis tributem, » 148 ter ; « Et te gloriose honorarunt N. N., » ter ; « Splendida patricii dignitate, » ter ; « Sed omnium Creator et Dominus tempora vestra cum augustabus et porphyrogenitis augeat ! » Postea demarchus libellum patricio tradit, et dicunt cantores : « Tu es N. N., imo es N. N., » ter ; populus : « Tu es patricius, es ! » Cantores : « Pulchre venisti, a benefactoribus promotus ! » populus : « Pulchre venisti. » Cantores : Pulchre venisti, desiderium principum ! » populus : « Pulchre venisti. » Cantores : « Pulchre venit nobilis a majoribus ! » populus : « Pulchre venit ! » Cantores : « Pulchre venisti, N. N., patricie Romanorum ; » populus : « Pulchre venisti. » Cantores : « Pulchre venisti ad populum tui amantem ; » populus : « Pulchre

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁴ ΣΧΟΛΑ. Ἰστέον ὅτι, προελεύσεως οὕσης ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ, ἐὰν σύμβῃ γενέσθαι πατρίκιον, πρῶτως δέχεται αὐτὸν τὸ μέρος τῶν Βενέτων εἰς τοὺς λόγους μετὰ καὶ [καὶ om. ed.] τοῦ δημάρχου· τὸ δὲ μέρος τῶν Ἱρασίνων εἰς τὰς σχολὰς μετὰ καὶ τοῦ δημάρχου. — ἐκδεχόμενος cod. ⁸⁵ μεγάλων βασιλείων καὶ αὐτοκρατορῶν ed. ⁸⁶ εὐσεβεστάτων ed. ⁸⁷ οὕτως om. ed. ⁸⁸ τὸ om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(87) M. ἐκδεχόμενος, quod reprobandum quidem videatur post μέρος præcedens. Injicit tamen scrupulum, quod p. 155, § 2, ἐκδεχόμενος quoque est in codice, ubi cl. Leibniz pariter correxit ἐκδεχόμενος. Si recte habet membranarum scriptio, debet δῆμος subintelligi, adeoque respici ad τὸ σημαϊνόμενον.

(88) Habeat glorificare, id est possit, vel velit glorificare, glorificet. Ita Theophan. p. 398, μηνύσαι ἔχω, deferam, significabo. Anonym. Theophani additus p. 429, εἶχον βαλεῖν τὰς χεῖρας, adorturū essent ; ἔχομεν νικῆσαι, vincemus ; 432, ἔχομεν ποιῆσαι pro θέλομεν ποιῆσαι, volumus facere. Ita quoque vetus interpretatio Italica apud Marc. X, 38, illud δύνασθε τὸ βάπτισμα βαπτισθῆναι, ὃ ἐγὼ μέλλω βαπτίζεσθαι ; sic reddit : potestis baptismum baptizari, quod ego habeo baptizari ? Tertulian. adv. Praxeam, c. 20 : Præfatio Joannis Evangelizatoris demonstrat quod retro [antea] fuerit, qui caro fieri habebat ; ὁ μέλλων ἐνσαρκουῆσαι. Innocentius apud Alemann. ad Procop. Anecd. p. 72 : Si in virtute uniri habent nobis id est, possunt uniri, aut unientur. S. Benedictus in insomnia ad S. Henricum imp. in cænobio Cassinensi dormientem sic ait Chron. Cassin. II, 43 : cum primum hodie surrexeris, in egestionis urinæ tuæ tres lapillos non parvos mingere habebis, id est, minges. Vetis inscriptio Romæ in Ecclesia IV coronat. : Cod estis,

fui : et cod sum, essere abetis, id est, eritis. Neque tam recens ille verbi usus est ; εἶχον ἰδεῖν, visuri fuissent, jam Demosthenes p. 260, 2 dixit ; vid. Barth. ad Gu. Briton. p. 50 fine, et du Cange v. habere et εἶχεν.

(89) Sic etiam est in M. F. leg. τιμήσαντα π., aut si ἐτίμησαν recte habet, debet ad οἱ βασιλεῖς tacite subintelligendum referri. Sed videtur potius aliquid deesse, e. c. καὶ σὲ, ὁ δεῖνα, οἱ ἐκ θεοῦ κραταιούμενοι ταῖς νίκαις, κοσμοπόθητοι δεσπότης Ῥωμαίων ἐτίμησαν, etc., ut p. 155 et 183, A. Pro παραδόξως malebam aliquando περιδόξως. Sed novi Græci splendidum et illustre quodque παράδοξον appellant, more e theatro ducto. Nam illi, qui in certaminibus solemnibus populo placuisset, atque e theatro gymnasiove victor abisset, ei acclamari consuevisse χάρις, παράδοξος notat et exemplis confirmat Reinesius Inscript. Syntagm. p. 313, quem conferri velim et unde solum Curii Fortunatiani locum referam, qui solæcismum vulgarem, quo παράδοξος pro περιδόξω vel ἐνδόξω usurpabatur, jam suo tempore notabat his verbis : Vulgi consuetudine potius, quam ratione, Olympionicæ et cæteri in sacris certaminibus coronati vocari paradoxi solent. Parum enim diligenter [hoc est, cum delecto, judicio, studio elegantiss] Græce loquentes quidam τὰ παράδοξα pro his quæ sunt bonæ opinionis, accipiunt.

venisti ! » Cantores : « Merito te amarunt domini, A κίω, καὶ λέγουσιν οἱ κράτται. « Ἔϊσε ὁ δεῖνα, εἶσε ὁ ut egregium dignumque virum ! » populus : « Pul- δεῖνα, εἶσε ὁ δεῖνα. » καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἔϊσε πα- chre venit ! » Cantores : « Sed omnium Creator et τρῖκιος, εἶσε. » Οἱ κράτται· « Καλῶς ἤλθεσ 59, προ- Dominus ; » populus : « Pulchre venit ! » Cantores : βολῆ τῶν εὐεργετῶν· « ὁ λαός· « Καλῶς ἤλθεσ 60. » Οἱ κράτται· « Καλῶς ἤλθεσ, ποθητὲ τῶν ἀνάκτων. » « Te, o patricio, quam diutissime conservet ! » Οἱ κράτται· « Καλῶς ἤλθεν ὁ εὐγενὴς ἐκ προγόνων· » ὁ λαός, « Καλῶς ἤλθεν. » Οἱ κράτται· « Καλῶς ἤλθεσ, ὁ δεῖνα πατρῖκιος τῶν Ῥωμαίων. » ὁ λαός· « Καλῶς ἤλθεσ 61. » Οἱ κρά- κται· « Καλῶς ἤλθεσ εἰς φιλοῦντά σὲ δῆμον 62. » ὁ λαός. « Καλῶς ἤλθεσ. » Οἱ κράτται· « Ἀξίως σε ἠγάπησαν οἱ δεσπότες, ὡς ὄντα καθαρὸν καὶ ἐπάξιον. » ὁ λαός· « Καλῶς ἤλθεσ. » Οἱ κράτται· « Ἄλλ' ὁ πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης. » ὁ λαός. « Καλῶς ἤλθεν. » Οἱ κράτται· « Φυλάξει σε, πατρι- κίε, εἰς πλῆθη χρόνων 63. »

II. Inde gradum dimovente patricio, comitatur eum a fronte populus, et apelaticum dicit ex quarto tono : « A suprema Providentia coronati pro merito suo et sapientissimi benefactores te, ut charissimum servum, N. N., summis honoribus ornarunt, protospatharium illustrem et nobilem a majoribus, adque splendendam patricii dignitatem promoverunt. » Sic abducunt eum in obsequio ad Venetam factionem ; illuc enim delatis desinit carmen ; quo facto, cantores dicunt ; « Deus sancte, serva patricium ; » populus ter : « Deus sancte. » Factio Venetorum in chalice patricium excipit, peragiturque officium et ordo factionis, ut ante a Prasina : præterea dicit apelaticum toni IV : « A Deo custoditi, » ut supra relatum est. Deinde per chytum chalces sanctumque puteum, ubi cereos accendit, transit, ac soleam, ubi antimensium stat, ingreditur. At patriarcha exiit a sacrario ejusque codicillos sumit, quos in antimensio reponit, deinde preces facit, et his finitis, patricio codicillos tradit, quibus acceptis, apocombium ibi reponit. Deinde patriarcha 149 sacrarium intrat, et ad altare, ubi festis diebus etiam imperatores communicant, abit et sacram cœnam patricio impertit : Quo peracto, patricius ad scamnum patriciorum discedit, sagumque purpureum induit, et inde exiens, equo domum vehitur, a dictis omnibus et duabus factionibus stipatus, quarum unaquæque suum apelaticum dicit : silentiarius autem, sagum russum ferens, equo conscenso, patricium, cujus codicillos portat, comitatur. Cumque domum suam sic deductus est, comites omnes cum duarum factionum hominibus revertuntur ; convivium vero cum patricio in ædibus ejus præpositi aliique patricii et officiales, duo demarchi et silentiarius eo die celebrant : præpositi quoque singuli vestes consutas, limbo purpureo ornatas, tribuni seu demarchi abdia accipiunt. D

B. Καὶ ἀποκινῶντος τοῦ πατρικίου, ὀψικεῦσι ἐμπροσθεν αὐτοῦ ὁ δῆμος, λέγων ἀπελατικὸν ἕχ. δ'. « Οἱ ἐκ τῆς ἄνω Προνοίας ἐστεμμένοι ἀξιοδότως 64(90) πάνσοφοι εὐεργεταὶ σε, ὡς προσφιλέστατον δοῦλον, ὁ δεῖνα, ἐτίμησαν ἐν ὑπερτέραις ἀξίαις, πρωτοσπαθᾶριον ἐντιμον καὶ εὐγενῆ ἐκ προγόνων, καὶ εἰς ὑπέρτιμον δόξαν, τὴν πατρικίου ἀνύψωσαν ἐξίαν. » Καὶ ἀπάγουσιν αὐτὸν ὀψικεύοντες ἕως τῆς δοχῆς τῶν Βενέτων (μέχρι γὰρ ἐκεῖσε πληροῦται (91) τὸ ποιήμα), καὶ μετὰ τὸ πληρωθῆναι λέγουσιν οἱ κράτται ἔσ 65. « Ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος, σῶσον τὸν πατρικίον. » καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' ἔσ. « Ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος. » καὶ δέχεται αὐτὸν τὸ μέρος τῶν Βενέτων εἰς τὴν χαλκῆν, καὶ γίνεται ἡ ἀκολουθία καὶ ἡ τάξις τῆς δοχῆς, καθὼς καὶ πρώην ἐπὶ τῆς δοχῆς τῶν Ἰρασίνων· πλὴν λέγει 66 ἀπελατικὸν ἕχ. δ'. « Οἱ ἐκ Θεοῦ κρατούμενοι, » ὡς προεγράφη. Καὶ διέρχεται διὰ τοῦ χύτου τῆς χαλκῆς, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ ἅγιον φρέαρ καὶ ἄπει κηρὸς, καὶ μετὰ τοῦτο εἰσέρχεται εἰς τὴν σωλιαν, ἐνθα ἴσταται τὸ ἀντιμίσιον. Ὁ δὲ πατριάρχης ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ λαμβάνει τὸν κωδικέλλον αὐτοῦ, καὶ τίθεισιν αὐτοῦ ἐν τῷ ἀντιμίσιῳ, εἴτα ποιεῖ τὴν εὐχὴν 67, καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν ἐπιδίδωσι τὸν κωδικέλλον τῷ πατρικίῳ, καὶ μετὰ τὸ λαβεῖν 68 τὸν κωδικέλλον, τιθεὶ ὁ πατρῖκιος τὸ ἀποκόμβιον ἐν τῷ ἀντιμίσιῳ. Ὁ δὲ πατριάρχης εἰσέρχεται ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ ἀντιμίσιῳ, ἐνθα καὶ τοῖς δεσπότηταις ταῖς ἱερταῖς μεταδίδωσι, καὶ μεταδίδωσι τῷ πατρικίῳ μετὰ δὲ τὴν μετάληψιν ἀπέρχεται ὁ πατρῖκιος εἰς τὸ σκάμνον τῶν πατρικίων, καὶ περιβάλλεται ἀληθινὸν σχάλον, καὶ ἐξέρχεται ἀπὸ τῶν ἐκείσε, καὶ καθβαλικεύει, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ὀψικεύόμενος ὑπὸ τῶν προειρημένων καὶ ὑπὸ τῶν δύο δῆμων, καὶ λέγει ἕκαστος αὐτῶν τὸ ἴδιον ἀπελατικόν· ὁ δὲ σιλεντιάριος φορῶν σχλίον βροῆς, καὶ αὐτὸς καθβαλλάριος, ὀψικεῦσι τὸν πατρικίον, βαστάζων τὸ τοῦτου κωδικέλλον. Καὶ μετὰ τὸ

C

D

δῆμοι, συνεστῶνται δὲ τῷ πατρικίῳ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ οἱ πραιόδοιτοι καὶ ἕτεροι πα-

VARIE LECTIONES

59 ἤλθε ed. 60 ἤλθεν ed. 61 ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι, τοῦ δημάρχου λέγοντος· « Καλῶς ἤλθεσ, ὁ δεῖνα πατρῖκιος, » προσκυνεῖ ὁ πατρῖκιος πρὸς τὸν δημάρχον καὶ τὸν δῆμον· καὶ ὁ δῆμος πρὸς αὐτὸν ὁμοίως, ποιῶν τὸ σέβας. 62 εἰς φιλοῦντας δῆμον ed. 63 χρόνον ed. 64 ἀξιοδόται ed. 65 ἔσ om. ed. 66 λέγουσιν αὐτὸ λέγεται R. ex. compend. cod. 67 μετὰ εὐχῆν ed. 68 λαμβάνειν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(90) Ἀξιοδότως idem atque ἀξίως valet, coronati a Deo ex merito suo, dono in locum dignum collato. Vid. p. 183.

(91) Illuc enim delatis finit, desinit carmen, eo usque inter ambulandum cantando protensum.

τρικιοι καὶ ὀφφικιάλιοι καὶ οἱ δύο δῆμαρχοι καὶ ὁ σιλεντιάριος, οἱ δὲ πραιπόσιτοι λαμβάνουσιν ἀνὰ ἱματίων ἑβραμμένων ἀπὸ τριβλατιῶν ⁶⁹ ὀρνεμένων (92) β', καὶ οἱ δῆμαρχοι ἀβδία (93).

ΚΕΦΑΛ. ΜΘ'.

A

CAPUT XLIX.

Ἵσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προβολῇ ἀνθυπάτων.

Observanda in promotione proconsulum.

A'. Καθέζεται ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοῦ σένζου ἑστεμμένος, φορῶν τὴν χλανίδα αὐτοῦ, καὶ ἵστανται οἱ τοῦ κουδουκλείου ἄρχοντες ἐν τῇ τάξει αὐτῶν οἱ δὲ σπαθαροκουδικουλάριοι καὶ οἱ κουδικουλάριοι ἴστανται ὀπισθεν τοῦ βασιλέως κύκλον ⁷⁰ (94) τοῦ ἡμικυκλίου. οἱ δὲ πρωτοσπαθάριοι οἱ εὐνοῦχοι ἴστανται περὶ τὸν σένζου, φοροῦντες τὰ σβάνια αὐτῶν, βαστάζοντες καὶ τὰ σπαθοδάκλια αὐτῶν. Καὶ λαβῶν θυμιατὸν ὁ παπίας, θυμιᾷ ὁμοίως, ὡς ἐπὶ προβολῇ πατρικίων, καὶ ὑποχωρεῖ. Ἐἶτα λαβῶν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, εἰσέρχεται καὶ ἴστανται μέσον ἀγαμεταξὺ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, καὶ προσκυνήσας, ἐξέρχεται ἐν τῷ τριπέτῳ μετὰ δύο ὀστιάριων, καὶ ἐκτελεῖ πάντα, ὃν τρόπον ἀνωτέρω εἰρήκαμεν ἐν τῇ προβολῇ τῶν πατρικίων. Καὶ εἰσάγει βῆλον α', μαγίστρον, καὶ ἐκτελοῦσι πάντα, ὡς ἡ συνήθεια ἔχει, ὁμοίως πάλιν ἐξελεθῶν εἰσάγει βῆλον β'. πατρικίους καὶ στρατηγούς, καὶ ἀπλῶς τὰ λοιπὰ βῆλα, τοὺς τε δημάρχους καὶ τὸν τοποτηρητὴν τῶν σχολῶν. Καὶ εἴ μὴ εἰσῆλθεν ἐν τῇ δοχῇ ὁ μέλλων γενέσθαι ἀνθύπατος, προσκαλεσάμενος ὁ βασιλεὺς τὸν πραιπόσιτον, λέγει τὸ ὄνομα τοῦ μέλλοντος προβληθῆναι, κάκεινος λέγει τῷ τῆς καταστάσεως, κάκεινος λαβῶν αὐτὸν, ὡς ἐπὶ πατρικίου, ἴστησιν αὐτὸν ἔμπροσθεν τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου,

I. Imperator in throno coronatus suaque tunica indutus sedet, cubiculo præfecti secundum ordinem suum, spatharocubicularii et cubicularii a tergo imperatoris, in semicirculo protospatharii eunuchi propo thronum, sabania sua et spathobaculos ferentes, astant. Papias, thuribulo sumpto, similiter, ut in processione patriciorum, incensat et discedit. Deinde signo ab imperatore accepto, intrat præpositus et inter cubiculi præfectos medius stat, peracta adoratione, in tripetonem cum duobus ostiariis procedit, omnemque ritum, quem in promotione patriciorum supra exposuimus, observat. Deinde velum I sive magistrus, qui omnia, ut mos est, perficiunt: iterum egressus, velum II, patricos et strategos, cæteraque vela, demarchos quoque et scholarum vicarium adducit. Si vero futurus proconsul in processione non ingressus est, præposito accito imperator nomen promovendi dicit, hic cerimoniario, qui ipsum excipiens, ut supra de præposito observatum est, coram præfectis cubiculi statuit, et purpureum quaternionem imperatori tradit: 150 cerimoniarius vero cum silentiario eum in conspectum imperatoris ductum adorare pedesque et genua ejus osculari jubent. Postea ab imperatore purpureum quaternionem seu procon-

VARIÆ LETIONES.

⁶⁹ τριβλατιῶν ὀρνεμένων ed. ⁷⁰ κυκλόθεν cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(92) M. τριβλατιῶν ὀρνεμένων. Erit itaque sic distinguendum: ἀπὸ ἱματίων ἑβραμμένων *vestibus compositis* (de quibus ad p. 371 disputo) et ἀπὸ τριβλατιῶν ὀρνεμένων, (id est, ὀρνεμένων a verbo ὀρῆν *orna*, hoc est *ora*, vel potius *ornatione*; hoc est *prætexta instruere*), *instruclis orna triblattea, seu serica prætexta ter tincla, seu saturatissimi coloris purpurea*. Ὅρνα non tantum Græcis, sed et Latinis mediæ ævi est *ora*, omne quod aliquam non modo vestem, sed etiam rem quancunque ambit et quasi continet; vid. Du Cange Gloss. Gr. v. ὄρνα et Lat. v. *urna*, quibus addam hunc Chron. Cassin. III, 33: *rotundas imagines omnes argentea solum urna quatuor librorum circumdans*; ubi *urna* idem est atque id, quod nostrates *Ræhmen* appellant. Idem III, 57, memorat *coopertorium altaris sericum cum urna purpurea, ornatum margaritis ac smaltis*. Sed ut dixi, credibilis mihi quidem est, *orna* esse pro *ornatio* vel *ornatura*; cujus formationis exempla plura, et in iis hoc ipsum *orna* quoque, Salmasius protulit ad Scr. Hist. Aug. t. II et 773. Non possum in fine hujus capituli, quin formulam veterem Latinam creandi patricii, quam ex Paulo Foro-Juliano de gestis Longobardorum Du Cange in Gloss. Lat. v. *Patricius* edidit, hic addam. Poterit nonnulla nostri codicis illustrare, et jucundum erit ambo conferre. *Patricii dignitas taliter disponenda est, quatenus illa non vili personæ, nec alicui concedatur ignoto. Sit enim valde notus imperatori, sit fidelis et prudens, non elatus. Protospatharius veniens ante imperatorem osculetur suum humerum et dicat: Maxime imperatorum, adest, quem vocasti. Tunc*

stet ad sinistram imperatoris illius hyparchus, quem nos dicimus præfectum, et dicat ei imperator: Cum protospathario futurum patricium adductio. Dum autem venerit patricius, imprimis osculetur pedes imperatoris, deinde genu, ad extremum osculetur ipsum, tunc osculetur omnes Romanos circumstantes, et dicant omnes: Beneveniat. Nobis nimium laboriosum esse videtur: quocirca te nobis adiutorem facimus, et hunc honorem tibi concedimus, ut Ecclesiis Dei et pauperibus legem facias, et inde apud altissimum Judicem rationem reddas. Tunc induat eum imperator mantum, et ponat ei in dextro indice annulum, et det ei bombacinum propria manu scriptum ubi taliter continetur scriptum: Esto patricius, misericors et justus. Tunc ponat ei in caput aureum circulum, et dimittat. Observo ad hanc formulam adhuc, post salutationem *Beneveniat* (καλῶς ἦλθεσ) deesse: *tunc ait imperator, aut simile quid. Pro legem facere diceremus hodie justitiam administrare.* De annulo et circulo patriciali Græci nihil habent. *Bombacinum* notat chartam bombycinam, in qua diploma patriciatus scriptum erat. Græci tabulas eburneas diptycha, adhibebant cum intus jacente codicillo, seu libello chartaceo, id est pergamento. Vid. ad p. 411.

(95) De hac voce conjecturam profero in not. ad pag. 271.

(94) M. κυκλόθεν. Forte quoque εἰς σχῆμα deest, εἰς σχῆμα ἡμικυκλίου; conf. p. 143, nisi κυκλόθεν ipsis notet δίκην κύκλου.

solares codicillis, manus ejus osculans, recipit, et ita retrorsum abductum in medio collocant. Omnes vero in processione ingressi solemnem adorationem, ut supra de promotione patriciorum dictum est, exhibent.

λαβών τὸ προσκύνειον παρὰ τοῦ βασιλέως, ἔργον τὸ ἀνθυπατικόν ἢ, φιλίαι καὶ τὰ χεῖρά τῶν, καὶ εἰς αὐτὸς ἀπαγγέλλων ἢ αὐτὸν ὑποστρέφων, ἰστέον αὐτὸν μίσην ἔκρινεν ὡς ὁ ἡγεῖται ἐπιτάξις ἐκπέσει τὴν προσκύνειον, ὃν τρόπον ἀνωτέρω εἴρηται ἐν τῇ προβλήτῃ τῶν πατρικίων.

II. Si vero promovendus in pompa ingressus non est, sed foris remansit, quod in pompa intrare majus est quam pro ejus dignitate, aut si, quia posterior ordine est, foris substitit, egressus patricius eum ad ducit, et peraguntur omnia, usque dum ab imperatore proconsulare codicillis accepit, ut supra in cerimonia patriciorum declaravimus. Omnes vero, qui eum excipiant, postquam consuetam adorationem et faustam appellationem pergere, promotum proconsulem ceremoniarum cum silentiario ad imperatorem ducit, quem postquam adoravit, revertitur et in suo loco stat, acceptoque signo ab imperatore, prepositus dicit : « Jubete. »

CAPUT L.

Observanda in promotione patriciarum vestes.

I. Domini, dibetisiis et chlamydis mutatis, ad portas phari, medium atrium prospicientes, tergo ad orientem converso, subsistunt, coronas vero non gestant. Signo ab ipsis dato, prepositus patricius et partem consulum ac silentiariorum ad processionem ecclesiasticam ducit, qui in templo consistorium hinc et inde ingressi faciunt. Signo a dominis accepto, prepositus in paranarthecem egreditur, et promovendam a custodia, ubi cancellis instructa vestibula sunt, ad mediam portam adducit, ubi semel in genua procidit. Postquam vero surrexit, coram dominis eam constituit, ad quorum pedes procumbit, et postquam surrexit, manus explicat, atque dominis dalmaticam, thoracem et matorium album recipit, et manus eorum osculatur. Tunc eam prepositus ad custodiam, unde egressa est, reducit ipsique dalmaticam induit, matorium album gestanti ; iterum eam in ecclesiam phari, ubi domini

καὶ λαβὼν ὁ κραυκώσας ἐπιπέσει παρὰ τοῦ βασιλέως ἢ ἐπιπέσει τῷ βασιλεῖ ἢ ἢ τῆς καταστάσεως ἐπιπέσει, ἐνέγκωντες αὐτὸν εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ βασιλέως, εἰθ' αὐτὸς τὰ μύνητα αὐτοῦ. Ἐν τῷ βασιλείῳ, εἰθ' αὐτὸς τὰ μύνητα αὐτοῦ. Ἐν τῷ βασιλείῳ, εἰθ' αὐτὸς τὰ μύνητα αὐτοῦ. Ἐν τῷ βασιλείῳ, εἰθ' αὐτὸς τὰ μύνητα αὐτοῦ.

B. Et si oia eis dedit in tunc dicitur et aliter dicitur, ἀλλ' ἐναπέμεινον ἔξω, ὡς πρὸ ἐνάργη τὴν εἶχε αὐτοῦ εἰσέρχεται ἐν τῇ δοχῇ, ἢ ἐν εἰσέρχον (96) ἐναπέμεινον ἔξω. εἰσέρχεται ἐν εἰσέρχον καὶ εἰσάγει αὐτὸν, τὴν αὐτὴν ἢ μὴ κατὰ τὴν (97) τὸ ἀνθυπατικόν παρὰ τοῦ βασιλέως ὡς ἀνωτέρω ἐν τῇ καταστάσει τῶν πατρικίων ἐλάσσωμεν. Τελέσαντες δὲ πάντες ἐν τῇ δοχῇ προεβλήθη, προσκύνειον καὶ εὐχαριστήσαντες. λαβὼν τὸν προβληθέντα ἀνθυπατικόν ὁ τῆς καταστάσεως ἐπιπέσει, καὶ ἀπάγουσιν αὐτὸν πρὸς τὸν βασιλέα καὶ προσκύνειον τὸν βασιλέα ὑποστρέφει, καὶ ἰστέον ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ, καὶ λαβὼν νεῦμα ἢ σημαῖος παρὰ τοῦ βασιλέως, λέγει : « Καλέσθητε. »

ΚΕΦΑΛ. Ν'.

Όσα δεῖ παραυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ τῆς πατρικίας.

A. Ἀλλίστουσιν οἱ δεσπόται τὰ διδραχμάκια καὶ τὰς χλαμύδας, καὶ ἰστέοντες εἰς τὰς πόδας τοῦ βασιλέως, βλέποντες ἐπὶ τὸν μίσην πυλῶνα, τὰ ὡς ἔχοντες πρὸς ἀνατολὴν, στέμματα δὲ οὐ φοροῦσιν οἱ δεσπόται. Καὶ ὅτε λάβῃ ὁ κραυκώσας τὸ νεῦμα παρὰ τῶν δεσποτῶν, εἰσάγει τοὺς πατρικίους καὶ μέρος τῶν ὑπάτων καὶ μέρος τῶν σιλευταρίων πρὸς τὴν γῶρην τῆς ἐκκλησίας (98), καὶ ἰστέοντες κομιστώριον εἰς τὴν ἐκκλησίαν οἱ εἰσελθόντες ἴθνη κάκειθεν. Καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ κραυκώσας παρὰ τῶν δεσποτῶν, εἰσέρχεται εἰς τὸν παρανόθητα, καὶ ἐκείρει τὴν βουλομένην ἢ ἀπὸ τοῦ φάλακος, ἔθθα εἰσὶν οἱ γανωτοὶ πυλῶνες οἱ ἀντικεπτοὶ ἢ (99), καὶ εἰσάγει αὐτὴν ὁ κραυκώσας ἔνδον τῶν μέσων πυλῶν, καὶ πίπτει πρὸς τοὺς πόδας (1) αὐτῆ καὶ μύνη, καὶ ἀναστᾶσθε αὐτῆς, ἀποφέρει αὐτὴν πρὸς τὴν δεσπότας, καὶ πίπτει πρὸς τοὺς πόδας αὐτῆ, καὶ ἀναστᾶσθε ἀπλοὶ τὰς χεῖρας καὶ λαμβάνει παρὰ τοῦ

VARIE LECTONES.

⁷¹ ἀνθυπατικόν B., ἀνθυπατικόν cod. et ed. ⁷² ἀπάγοντες ed. ⁷³ Post βουλομένην deesse censet Leich. προβάλλεσθαι aut aliquid simile. ⁷⁴ ἀντικεπτοὶ cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(95) Purpureum quaternionem seu membranam purpura tinctam complicata quatuor folia ; de quo more membranas colore purpureo, flavo, ceruleo, alio inficiendi, videndi viri docti ad Evangelium quadruplex Blanchini. (96) Quia sero venit, ceteris collegis jam intro vocatis et ingressis. (97) Non solet Noster καταλαμβάνειν hoc sensu, nempe pro adipisci, usurpare, sed pro advenire. Num igitur λάβῃ, aut καὶ λάβῃ legendum ? (98) Pro capacitate ecclesie, nempe Phari vel Deliparæ Phari, tot numero, quot χωρεῖν, capere commode potest ecclesia. (99) M. ἀντικεπτοὶ gravi accentu. Puto tamen

editam accentuationem rectius habere. Sed difficile est, certum de etymologia et significatione vocis obscuræ et alibi non lectæ et difficulter cum analogia Græci sermonis conciliandæ pronuntiare. Videor mihi quidem percipere significationem, quæ et mea sententia, valvæ quæ sibi invicem obvertuntur, quarum una super alteram et adversus alteram inclinatur. Siine ab ἀντικεπτοῦ, aut ab ἀντικεπτοῦ, non dixerim. Neutri derivationi favet analogia. Sed Græci novi sibi multum in corrumpenda veteri lingua indulgent. Num denique ἀντικεπτοὶ legendum ?

(1) Cujusnam ? non imperatoris certe. Num igitur πρὸς τὸ οὐδὲν, procidit in solum ?

δεσποτῶν τὸ δελματικίον καὶ τὸ θωράκιον καὶ μα- A
φόριον ἄσπρον, καὶ φιλεῖ τὰς χεῖρας τῶν δεσποτῶν.
Καὶ ἀποφέρει αὐτὴν εἰς τὸν φύλακα, ὅθεν ἐξῆλθε,
καὶ ἐνδύει αὐτὴν τὸ δελματικίον, καὶ φορεῖ τὸ μα-
φόριον τὸ ἄσπρον, καὶ πάλιν εἰσάγει αὐτὴν εἰς τὸν
φάρον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἔνθα ἴστανται οἱ δεσπόται
καὶ οἱ συγκλητικοί. Εἴθ' οὕτως φιλεῖ τοὺς πόδας
τῶν δεσποτῶν, καὶ ἐξέρχεται ἀπευχαριστοῦσα, καὶ
ἀπέρχεται εἰς τὸ πάνθειον, καὶ μετὰ μικρὸν λαμβάνει
νεῦμα ὁ πραιπόσιτος, καὶ λέγει· « Κελεύσατε. » Καὶ ἐξέρχεται ἡ σύγκλητος ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, καὶ
ἀπέρχονται ἐν τῷ τριπέτῳ, καὶ ὁ τῆς κατατάσεως εὐτρεπίζει τὰ βῆλα ἀπὸ τε τῶν πατρικίων καὶ
τῶν λοιπῶν συγκλητικῶν εἰς τὸν αὐτὸν τριπέτῳ, καὶ ὅτε ἀπέλθῃ ἡ ζωστὴ πατρικία εἰς τὸ πάνθειον,
ἐνδύεται τὸ θωράκιον ἐπάνω τοῦ δελματικοῦ, καὶ φορεῖ καὶ λῶρον καὶ τὸ προπόλωμα.

B. Καὶ εἴθ' οὕτως φοροῦσιν οἱ δεσπόται τὰ στέμ- B
ματα, καὶ καθέζονται ἐν τῷ σένζῳ, καὶ νεύουσι
τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ἐξέρχεται μετὰ ὀστιαρίων καὶ
βεργίων, καὶ προσκαλεῖται βῆλον α', μαγίστρους·
βῆλον β', πατρικίους· βῆλον γ', συγκλητικούς, ὑπά-
τους, κόμητας, κανδιδάτους, δομοστίκους, ἀπὸ ἐπ-
άρχων καὶ στρατηλάτας· συνεισέρχονται δὲ καὶ οἱ
σιλεντιάριοι ὅπισθεν τῆς συγκλήτου ἔνθεν κάκειθεν.
Καὶ ὅτε πληρωθῇ τὰ βῆλα καὶ σταθῇ τὸ σέκρετον
ὄλον, νεύουσιν οἱ δεσπόται τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ἐξέρ-
χεται διὰ τῆς πληρώσεως (1^η) τῆς τάξεως τῶν πα-
τρικίων τὸ μέρος τοῦ πανθείου, καὶ ἀπέρχεται εἰς
τὸ πάνθειον, ἔνθα ἐστὶν ἡ προβληθεῖσα ζωστὴ πα-
τρικία, καὶ εἰσάγει αὐτὴν, κρατῶν αὐτὴν ἀπὸ τῶν
ὤμων, καὶ διέρχεται εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς τάξεως
τῶν πατρικίων, καὶ ἴστανται αὐτὴν μέσον τοῦ σ- C
κρέτου τῶν πατρικίων, φοροῦσαν τὸν λῶρον ⁷⁵ καὶ
τὸ προπόλωμα. Καὶ προσκυνεῖ μικρὸν, ὡς μὴ δυνα-
μένης αὐτῆς πεσεῖν διὰ τὸν λῶρον (2) καὶ τὸ προ-
πόλωμα, καὶ πάλιν ἀποφέρει αὐτὴν ἄλγιστα βήματα,
καὶ προσκυνεῖ ὁμοίως, καὶ εἰς τὸ τρίτον (3). Προσ-
φέρει ⁷⁶ αὐτὴν εἰς τὰ γόνατα τῶν δεσποτῶν, καὶ
φιλεῖ τὰ δύο γόνατα τοῦ μεγάλου δεσπότου, ὁμοίως
καὶ τοῦ μικροῦ, πόδας δὲ οὐ φιλεῖ, ὡς μὴ δυναμένης
αὐτῆς πεσεῖν. Εἴθ' οὕτως ἀπλοῖ τὰς χεῖρας, καὶ λαμ-
βάνει τὰς πλάκας μετὰ τῶν κωδικέλλων, καὶ φιλεῖ
τὰς χεῖρας τῶν δεσποτῶν, καὶ ὀπωχῶρεῖ ὀλίγον κρα-
τουμένη παρά τοῦ πραιποσίτου, καὶ εἰσάγονται ὑπὸ
σιλεντιαρίων κρατούμενοι ἀπὸ τε μαγίστρου μέχρι
τῶν στρατηλατῶν ἀπευχαρ'στοῦντες διὰ τὴν τιμη-
θεῖσαν. Καὶ ὅταν συμπληρώσῃ ἡ σύγκλητος τὴν εὐχαρίστησαν, εἰσάγει αὐτὴν πάλιν ὁ πραιπόσιτος εἰς

et senatores stant, perducit. Deinde pedes domino-
rum osculata et gratis actis, exit ad pantheum,
brevique interjecto tempore, præpositus, accepto
signo ab imperatore, dicit: « Jubete. » Senatus ex
ecolesia ad tripetonem abit, et cerimoniarum ma-
gister vela e patriciis et cæteris senatoribus ad
eumdem tripetonem ordinat. Ad pantheum vero cum
accessit zoste patricia, thoracem super dalmaticam
induit, lorum quoque et propoloma gestat.

B II. Porro domini, coronis ornatî, in throno se-
dent et signum præposito dant, qui cum ostiariis
virgas gestantibus egreesus, velum primum, ma-
gistros, velum secundum, patricios, tertium, syn-
cleticos, consules, comites, candidatos, domesticos,
ex præfectos, ductores exercitus advocat, unaque si-
lentiarii post senatum hinc et inde ingrediuntur.
Quando vela eompleta totumque secretum con-
stitutum est, domini præposito signum dant, perque
cælum ordinis patriciorum factio ad pantheum
abit, ubi promotâ zoste patricia stat, quam hume-
ris sustinens adducit, digressamque per patriciorum
cæstum, lorum et propoloma ferentem, in medio
secreti patriciorum sistit. Hæc paululum se inclinat,
quod loro impedita procidere nequit, deinde iterum
per paucos gradus adducta, similiter se inclinat,
et tertio. Tum genibus dominorum admota, ambo
magni æque ac minoris domini genera, non autem
pedes, cum procidere nequeat, osculatur. Postea
manibus expansis tabulas cum codicillos sumit, do-
minorum manus osculans, paululumque præposito
sustentata recedit: tunc omnes a silentiariis sus-
tentati, a magistro ad ducem exercitus inducun-
tur, pro dignitate ipsi collata gratias acturi. Quibus
a senatu peractis, ipse præpositus ad genua domi-
norum iterum adducit, ipsaque gratias agit. Impe-
rator vero, ut signum præposito ad latus throni
constituto dedit, etiamsi primicerius sit, præter
eum qui zosten **152** sustentat, dicit: « Ju-
bete. »

VARIE LECTIONES.

⁷⁵ τὸ λῶρον ed. ⁷⁶ τὸ τρίτον προσφ. ed.

JOAN. JAC. RESKII COMMENTARIUS.

(1^η) *Per finem ordinis patriciorum*, illinc, ubi de- D
sinunt stantes in serie patricii. Τὸ μέρος, *versus*, pro
ὡς vel πρὸς τὸ μέρος, *ad plagam templi*.

(2) Videtur ergo non licuisse illis, qui loros corpore
gererent, vestem principem virorum et majestati
pene tantum atque patriciis propriam, genua flo-
ctere, aut humi procidere. Vir doctus, qui in Rela-
tionibus Gottingensibus de primo nostri operis volumi-
ne iudicium et indicium dedit, producto in aliis
hoc quoque loco, causam in addita notula edidit quæ
quidem sibi videatur, quare patricia zoste non pro-
ciderit, lorum et propoloma gerens. *Quis si, ait, ob
id ipsum datæ vestes rigidæ primariis feminis, ut ne
possint quidem, etsi oblitæ dignitatis velent, se abji-*

cere? Ignoscat nobis vir doctus, quisquis ille fuerit-
cujus nomen ignoramus, si ab ejus sententia discodi-
mus profitemurque, subtiliora et quæsitiora ea esse,
quam veriora. Ut diebus testis et Dominicis, ob
temporis religionem, codicem sacram aut crucem,
aut symbolum fidei, aut vas aliquod sacrum manu
gestantibus ingeniculare non licebat ob majestatem
et reverentiam habitus gestaminave sui, sic tantæ
venerationis et auctoritatis erat lorum, veterum
trabem imago, ut qui eam corpore gereret, exemptus
esset necessitate in genibus adorandi.

(3) M. post h. v. recte distinguunt; subintelligitur
enim προσκυνεῖ, a communi repetitum.

τὰ γόνεα τῶν δεσποτῶν, καὶ ἀπευχαριστεῖ τοῖς δεσπόταις. Καὶ νύαι ὁ βασιλεὺς τῶν πραιποσίτων τῶν ἐστῶτι εἰς τὸ πλαγίον τοῦ σέντζου, κἄν τε πριμικήριος τύχη, ἄνευ τοῦ κρατοῦντος τὴν ζωστὴν, καὶ λέγει: «Κελεύεται.»

III. *Fausta apprecatus, senatus unaquezoste egreditur, cujus tabulas silentiariorum et cubiculariorum, tunicas albas gestantium, ad tropicem lausiacei abit, nec eo, ubi processio est, sed ad erotem pergens, ad latus magnaursæ atque ad porticum candidatorum, ad exubias perque scholas venit, ubi a factionibus, ut patricii, excipitur, libellum quoque a tribunis accipit, et, ut mos est, ipsi factiones acclamant. Abit postea per chytum chalces ad sanctum puteum, ingreditur templum sacrasque januas, ubi antimensium positum est: patriarcha ab oratorio egreditur, sumens ejus tabulas, quas in antimensio reponit, processusque, ut super patriciis, recitat. Ad ecclesiam procoeres et reliquæ dignitates una ipsam comitantur, peractisque a patriarcha precibus, cubicularii et silentiarii ad metatorium in triclinium Thomastes dictum deducunt, perque porticus transeuntes, intus stant. Procoeres vero ac cæteri ab ecclesia discedunt, patriciæ et strategissæ consistorium in triclinio magnaursæ, zosten excipientes, constituunt. Quæ cum eo pervenit, a capite inter patricias media constituitur, unaque et item altera proidentes in genua, sportulam ab illa accipiunt, singulæ scilicet nummos VI, et sic abeunt. Similiter strategissæ eam adorant, dominisque et promotæ felicia apprecantur. Deinde discedunt patriciæ, ad cubicularii cum silentiariis eam excipiunt, porte erotem et porticum sanctorum XL in palatium duocunt, unde per solarium chrysotriolnii transiens, pharum intrat, et felicia dominis precatæ, in antimensio nummos XII reponit, et cereis accensis, ad ædes suas redit. Cæterum observandum est, festis diebus, Dominica pagana excepta, promotionem nullam institui.*

αὐτὴν οἱ κουδικουλάριοι καὶ οἱ σιλεντιάριοι, καὶ εἰσφέρουσιν αὐτὴν ἐν τῷ παλατίῳ διὰ τοῦ ἔρωτος καὶ τῶν διαβατικῶν τῶν ἁγίων μ', καὶ ἐπικόπτει τὸ ἡλιακὸν τοῦ χρυσοτρικλίνου, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν φέρον, εὐχομένη τοῖς δεσπόταις καὶ τίθει σπόρτυλον νομίματα ιβ' εἰς τὸ ἀντιμίσιον, καὶ ἄπει κηρούς καὶ ἐξέρχεται εἰς τὸ κελλὶον αὐτῆς. Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἐν ἑορτῇ οὐ γίνεται, εἰ μὴ ἐν Κυριακῇ παγανῇ.

153 CAPUT LI.

Observanda in promotione præpositi.

I. In die mutationis vestium, quando domini secretum in processione excipere jubent, mutant ipsi

Γ. Καὶ ἐπεύχεται ἡ σύγκλητος καὶ ἐξέρχεται, συνεξέρχεται δὲ καὶ ἡ ζωσθεῖσα, καὶ λαμβάνει τὰς πλάκας αὐτῆς σιλεντιάριος, καὶ ἐξέρχεται εἰς τὸ λαυσιακὸν, ὀψικευομένη ὑπὸ σιλεντιάρων καὶ κουδικουλάρων φορούντων χλανίδια λευκά, καὶ ἀπέρχεται ἐπὶ τὴν τροπικὴν τοῦ λαυσιακοῦ, καὶ οὐκ ἐξέρχεται, ἔνθα ἐστὶν ἡ προίλευσις, ἀλλ' ἐπὶ τὸν ἔρωτα, καὶ ἐκβαίνει ἐπὶ τὸ πλαγίον τῆς μαναύρας, καὶ ἐπὶ τὸν μάκρωνα τῶν κωνιδάτων εἰς τὰ ἐξκοῦβιτα καὶ διὰ τῶν σχολῶν, καὶ δέχονται τὰ μέρη, ὡς ἐπὶ τῶν πατρικίων, λαμβάνει καὶ λιβελλάριον παρὰ τῶν δημάρχων, καὶ ἀκτολογοῦσι τὰ μέρη, ὡς ἡ συνήθεια ἔχει. Καὶ ἀπέρχεται διὰ τοῦ χυτοῦ τῆς χαλκῆς εἰς τὸ ἅγιον φέρον, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ ναῷ εἰς τὰ ἅγια θυρία, ἔνθα πρόκειται τὸ ἀντιμίσιον, καὶ ἐκβαίνει ὁ πατριάρχης ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ λαμβάνει τὰς πλάκας αὐτῆς, καὶ τίθει αὐτὰς εἰς τὸ ἀντιμίσιον, καὶ ποιεῖ εὐχὴν, ὡς ἐπὶ τῶν πατρικίων. Συνοψικεύουσι δὲ αὐτὴν μέχρι τῆς ἐκκλησίας καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀξιωματῶν (4), καὶ ὅταν συμπληρώσῃ τὴν εὐχὴν ὁ πατριάρχης, ἐπαίρουσιν αὐτὴν οἱ κουδικουλάριοι καὶ οἱ σιλεντιάριοι, καὶ ἀναφέρουσιν αὐτὴν εἰς τὸ μητατώριον ἐπὶ τὸν θυμαίτην ⁷¹ (5), καὶ τὰ διαβατικὰ ἀναχωροῦντες ἔσωθεν ἰσταῖν ⁷². Οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ λοιποὶ ἀναχωροῦσιν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, αἱ δὲ πατρικίαι καὶ αἱ στρατηγίσεις ἴστανται κονιστώριον εἰς τὸν τρίκλινον ⁷³ τῆς μαναύρας, ἐκδεχόμεναι τὴν ζωσθεῖσαν. Καὶ ὅτε φθάσῃ ⁷⁴, ἴσταται κατὰ κεφαλῆς ἀνὰ μέσον (6) τῶν πατρικίων, καὶ ἀπέρχεται μίαν μίαν προσκυνῶσα καὶ λαμβάνουσα σπόρτυλον παρ' αὐτῆς, ἔχοντα ἀνὰ νομίματα ε', Ὅμοίως καὶ αἱ στρατηγίσεις προσκυνοῦσιν αὐτὴν, καὶ ἐπεύχονται τοῖς δεσπόταις, καὶ τὴν προβληθεῖσαν. Καὶ ἀναχωροῦσιν αἱ πατρικίαι, καὶ ἐπαίρουσιν

αὐτὴν ἐν τῷ παλατίῳ διὰ τοῦ ἔρωτος καὶ τῶν διαβατικῶν τῶν ἁγίων μ', καὶ ἐπικόπτει τὸ ἡλιακὸν τοῦ χρυσοτρικλίνου, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν φέρον, εὐχομένη τοῖς δεσπόταις καὶ τίθει σπόρτυλον νομίματα ιβ' εἰς τὸ ἀντιμίσιον, καὶ ἄπει κηρούς καὶ ἐξέρχεται εἰς τὸ κελλὶον αὐτῆς. Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἐν ἑορτῇ οὐ γίνεται, εἰ μὴ ἐν Κυριακῇ παγανῇ.

ΚΕΦΑΛ. ΝΑ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ πραιποσίτου.

A. Ἐν ἡμέρᾳ ἀλλαξίμων, ὅτε κελεύουσιν οἱ δεσπόται δέξασθαι σίκετον ἐπὶ προλεύσει, ἀλλάσσουν οἱ

VARIE LECTIONES.

⁷¹ τὸ θυμαίτιον ed. ⁷² ἔσωθεν ἰσταῖν Leich., ἔσωθεν ἔσω conj. R. ἔσωθεν ἔσω ed. ⁷³ τὸ τρίκλ. ed. ⁷⁴ φθάσει cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(4) Quinam hi sint, et qui diversi ab axiomaticis, fateor me nescire.

(5) Thomastes erat triclinium seu palatium patriarchæ, in foro Augustæ situm, ubi patriarchæ bibliotheca erat; vid. Du Cange ad Silentiar. p. 540, et Cpl. Christ., Item Rhamnus. p. 92.

(6) Non potest hic loci in medio notare, sed debet

idem valere atque ἐν τῷ χορῷ; consistit primo et supremo loco inter patricios, in collegio patriciorum. Alias consistere nequeunt κατὰ κεφαλῆς et ἀνὰ μέσον. Nisi forte dicas collatam eam in medio fuisse, sed extra seriem patriciorum, ut hos ad dextram, alios ad sinistram pone se habuerit; conf. P. 153.

δεσπότες τὰ διδητήσια αὐτῶν καὶ τὰς χλαμύδας καὶ τὰ στέμματα, καὶ καθίζονται ἐν τῇ σίνζῃ εἰς τὸν⁸⁰ χρυσοτρικλινον, καὶ εἰσέρχονται οἱ τοῦ κουβουκλείου ἀπὸ πλαγίου, ὡς ἔστιν ἡ συνήθεια, καὶ ἴστανται κονιστωρίων. Καὶ νεύουσιν οἱ δεσπότες, καὶ ἐπαίρει τὸν ὀφειλόμενον προβληθῆναι πραιπόσιτον, καὶ εἰσάγει αὐτὸν κατὰ παντὸς μέσον (7) τοῦ σικρέτου τοῦ κονιστωρίου τοῦ κουβουκλείου⁸¹. Καὶ πίπτει, καὶ εἰσάγει αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ ὑποποδίου τῶν δεσποτῶν, καὶ πίπτει καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας καὶ τὰ⁸² γόνατα τοῦ μεγάλου δεσπότη, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, οἱ δὲ τοῦ κουβουκλείου ἴστανται ὡσπερ H. Καὶ ἀναστὰς ἑραπλοὶ τὰς χεῖρας, καὶ λαμβάνει παρὰ τῶν δεσποτῶν πλάκας ἄνευ κωδικέλλων, καὶ φιλεῖ τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ ὀκισθοποδεῖ μικρὸν ἀπὸ τοῦ σίνζου, καὶ εὐθέως ἀπευχαριστοῦσι πάντες οἱ τοῦ κουβουκλείου. Καὶ πάλιν προσφέρει αὐτὸν ἔμπροσθεν τῶν δεσποτῶν, καὶ πίπτει καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας καὶ τὰ γόνατα τῶν δεσποτῶν, καὶ ἀπευχαρισταί, καὶ ἐπαίρουσιν αὐτὸν οἱ κουβουκλάριοι καὶ οἱ ὀστιάριοι, καὶ ἐξέρχονται ὀφικεύοντες αὐτὸν μέχρι τοῦ τριπέτωνος, ἔνθα ἴστανται οἱ πατρικιοὶ καὶ οἱ λοιποὶ συγκλητικοί, καὶ προσκυνεῖ τοὺς πατρικίους καὶ οὐς βούλεται, βασιλεύων καὶ τὰς πλάκας οὗτοῦ, καὶ πάλιν εἰσέρχεται ὁ αὐτὸς πραιπόσιτος μετὰ τοῦ κουβουκλείου, καὶ ἴστανται εἰς τὴν καθέδραν τῶν δεσποτῶν, βασιλεύων καὶ τὰς πλάκας.

B. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως εὐτρεπίζει τὰ βῆλα εἰς τὸν τριπέτωνα, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια, καὶ ὅτε κελεύσωσιν οἱ δεσπότες εἰσελθεῖν τὰ βῆλα τοῦ σικρέτου, νεύουσιν τῇ προβληθῆναι πραιποσίτῳ, καὶ ἐξέρχεται μετὰ δύο ὀστιάρων καὶ βεργίων, βασιλεύων καὶ τὰς πλάκας. Καὶ εἰσάγει βῆλον α', τοὺς μαγίστρους, καὶ τὰ λοιπὰ βῆλα, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια. Καὶ ὅταν ἔλθωσιν ὅλα τὰ βῆλα, νεύουσιν οἱ δεσπότες τῇ προβληθῆναι πραιποσίτῳ, καὶ λέγει· «Κελεύσατε,» καὶ ἐπαύχονται· «Ἐἰς πολλοὺς χρόνους καὶ ἀγαθοὺς,» καὶ ἐξέρχονται, καὶ πληροῖ πάντα τὰ νοῦμερα (8) ὁ προβληθεὶς πραιπόσιτος. Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι καὶ πατρικίον εἰ κελεύσωσιν⁸³ αὐτὸν ποιῆσαι, ἄλλας πλάκας λαμβάνει μετὰ τῶν κωδικέλλων, καὶ πληροῦται

ΚΕΦΑΛ. ΝΒ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ ὑπάρχου.

A. Προσκαλεῖται ὁ βασιλεὺς, ὃν ἂν βούλεται προκαλεῖσθαι⁸⁴ ὑπάρχον, προσκαλεῖται καὶ τὸν πραιπόσιτον, καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· «Ἀπελθε, καὶ παράδος

VARIE LECTIONES.

⁸⁰ εἰς τὴν ed. ⁸¹ τοῦ σικρέτου, τοῦ κονιστωρίου, τοῦ κουβουκλείου ed. ⁸² τὰ om. ed. ⁸³ κελεύσωσιν ed. ⁸⁴ προκαλεῖσθαι pro προκαλεῖσθαι ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(7) Difficilis hic locus. Non enim apparet, ad sequentiam pertineat, ex interpretatione et distinctione Leichiania, diversa tria, secretum, consistorium et cubiculum; ita ut toties debeat repeti, κατὰ παντὸς τοῦ σικρέτου, κατὰ παντὸς τοῦ κονιστωρίου, κατὰ παντὸς τοῦ κουβουκλείου; an subintelligi debeat ἀνθρώπων; an denique, sublati commatibus post σικρέτου et κονιστωρίου, quæ ibi locorum in M. nulla sunt, debeat reddi et construi κατὰ μέσον (vel ἀνὰ μέσον, κατὰ) παντὸς τοῦ σικρέτου τοῦ κονιστωρίου τοῦ κουβουκλείου, in medio et in fronte totius secreti consistorii cubiculi. Sed æque mirum mihi accidit secretum seorsim nominari, nulla nota di-

distibetia, ohlamydes et coronas, sedentque in throno in chrysotriclinio; at cubicularii a latere, ut mos est, ad consistorium constituendum intrant. Signo a dominis dato, seu alius præpositus, seu primicerius adsit, simulis promovendum præpositum, eumque per medium secreti consistorii cubiculi inducit. Deinde postquam genu flexit, eum ad dominorum subsellia constituit, procidensque in terram, pedes et genua magni et minoris domini osculatur: cubicularii vero ea forma, quam littera H habet, astant. Surgens, manibus expansis, tabulas sine codicillis a dominis accipit, eorumque manus osculatus, paululum a throno retrocedit, statimque omnes cubicularii bene præcantur. Deinde iterum ad dominos adductus, procumbit, eorumque pedes ac genua osculatus, fausta insuper apprecatur: quo peracto, eum cubicularii et ostiarii sumunt, et ad tripetonem usque, ubi patricii ac cæteri senatores stant, eum comitati, abeunt. Ipse inclinato corpore patricios et quoscumque vult salutat, tabulas portans, iterumque præpositus idem cum cubiculo intrat, et ad thronum dominorum, tabulas gestans, accedit.

II. Cerimoniarum vela in tripetone, ut mos est, ordinat, ac dominis, ut ingrediuntur vela secreti, jubentibus, signum promoti præposito dant, qui cum duobus ostiariis et virgas gerentibus, tabulasque portans, abit. Mox velum primum, magistros ac cætera vela, ut mos est, adducit. Quibus omnibus ingressis, domini præposito signum dant, qui dicit: «Jubete,» et, «Longa bonaque tempora» præcati, egrediuntur, omnesque numeros promotus præpositus congregat. Sciendum verò est eum, si ipsum patricium quoque esse velint, alias tabulas cum codicillis accipere, officium vero ritusque omnes, 154 ut in cæterorum patriciorum promotione, celebrari.

CAPUT LII.

Observanda in promotione præfecti.

I. Imperator præfectum quem creare vult, æque ac præpositum vocat, et dicit ad hunc: «Abi, et ipsum urbi præfectum impone.» Quem sumens

stinctiva addita, quam dictio *secretum consistorii cubiculi*. Malo tamen cum M. facere. Nam de solo consistorio seu collegio cubiculariorum hic sermo nem esse, excluso consistorio barbarorum procerum, ex eo liquet, quod hoc capite sermo de præposito sit, hoc est, capite eunuchorum. Et quamvis sufficere possit consistorium cubiculi pro collegio spadonum, cum tamen placuerit auctori dicere secretum consistorii cubiculi, neque absurdum id sit, debemus acquiescere.

(8) Numeros omnes implet, hoc est: munus et officii provinciam suam satisfacit. Dicitio e latinismo transumpta.

præpositus, sago rubro induit, statimque silentiarium ad convocandum omnem civitatis magistratum in consistorium mittit, præpositus cum præfecto per lausiaticum et scalas perque januam, quæ ad fiscum privatum ducit, egreditur, indeque cum processione per porticum et apsidem usque ad augusteum transit, ubi uterque exspectans, dum magistratus præsto sit, assidet. Silentarii vero advenientes et nuntiantes, magistratam in consistorio adesse, rursus a præposito mandatum de magistratu in onopodem deducendo accipiunt. Tunc præpositus præfectum sumit, et egressus ex augusteo, per stenum transit, præfectus intra portam ad onopodem ducentem manet, ac solus exit, ubi magistratus stat, cui ab imperatore de æquitate servandisque legibus præcepta tradit.

λαβὼν ὁ πραιπόσιτος τὸν ὑπαρχον, καὶ ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ αὐγουστῆως, διέρχεται διὰ τοῦ στενοῦ καὶ μένει ὁ ὑπαρχος ἔνδον τῆς πόλης τῆς ἐξαγούσης πρὸς τὸν ὀνότοδα, ἐξέρχεται ⁸⁷ μόνος, ἔνθα ἴσταται τὸ πολιτευμα, καὶ λέγει αὐτοῖς, ἃ ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ βασιλέως λέγειν ⁸⁸ νομοθεσίας ἕνεκα καὶ νομίμων διακράτησιν.

II. Post hoc colloquium præpositus cerimoniarium jubet, velum aperiat præfectumque advocet: quem egressum præpositus civitati præfectum patremque urbis tradit. Postea præpositus ab onopodio ad palatium revertitur, cerimoniarium autem cum silentiariis præfectum assumit, eumque in consistorium ducit, ubi eum præfecti veste, camiso, scilicet pelonio et loro, pedes vero caligis induit. Deinde cerimoniarium cum civitate populoque duarum factionum, qui eum omnes paululum præcedunt, per excubias seholasque, inter acclamations dicentium: « N. N. præfectus es, » transeunt; si patricius est, acclamant ita: « N. N. præfectus esset patricius, etc. » Atque sic ad Magnam ecclesiam per sanctum puteum abit, cereis que accensis, et precatus, domum revertitur. εἶσε ὑπαρχος · » ἂν δὲ ἴσθιν πατρικίος, ἀκτολογεῖ οὕτως · « Ὁ δεῖνα εἶσε ὑπαρχος, εἶσε ⁹¹ καὶ πατρικίος » καὶ τὰ ἕξ. Καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρχεται ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ διὰ τοῦ ἁγίου φράστρου, καὶ ἕψας κηροῦ καὶ εὐξάμενος, ὑποστρέφει εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

155 CAPUT LIII.

Actu et acclamations factionum in promotione præfecti.

I. Consueto promotionis præfecti ritu in palatio peracto, cum eum præpositus per triconchum et apsidem ad augusteum eduxit, in onopodium abeunt, quo postquam omnis ordo præpositi pervenit, præpositus patrem urbis promotum præfectum constituit. Deinde cerimoniarium eum sumit inque consistorium hibernum ducit, ubi camisio loro caligisque indutus, ad porticum candidatorum venit, ab omni prætorii ordine ad æneas usque cortinarum portas stipatus, admissionali dicente: « Sta, » tenetque numerarius velum, et: « Lava te, hyparche præfecte, loco, » inquit, statimque admissionalis dicta a numerario repetit. Præfectus abit, per scholas, a dictis circumdatus, transit.

ὁ νομοθεσίος τὸ βῆλον, καὶ λέγει · « Λεβὰ, ὑπαρχε

A αὐτὸν ὑπαρχον πόλεως. » Παραλαβὼν δὲ αὐτὸν ὁ πραιπόσιτος, περιβάλλει αὐτὸν σαγίον ῥοῆς, καὶ εὐθίως ἀποστέλλει σιλεντιάριον, προσκαλέσασθαι τὴν πολιτικὴν κατάστασιν ἅπασαν ἐν τῇ κονισιστωρίῳ, καὶ ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος μετὰ τοῦ ὑπαρχου διὰ τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τῶν σκαλιῶν ⁸⁵, καὶ ἐξέρχεται διὰ τοῦ μονοθύρου τοῦ ὄντος εἰς τὸ εἰδικόν, καὶ ἐκεῖθεν δηριγευόμενος, διοδέων διὰ τῶν διαβατικῶν καὶ τῆς ἀψίδος, καὶ εἰσέρχεται ⁸⁶ μέχρι τοῦ αὐγουστῆως, καὶ κοθίζονται ἀμφότεροι ἐκεῖσε, ἐκδεχόμενοι μέχρις ἂν καταλάβῃ τὸ πολιτευμα. Τῶν δὲ σιλεντιαρίων ἐλθόντων καὶ ἀπαγγειλάντων, ὡς ὅτι πάρεστι τὸ πολιτευμα ἐν τῇ κονισιστωρίῳ, λαμβάνουσι πάλιν οἱ αὐτοὶ σιλεντιάριοι πρόσταξιν παρὰ τοῦ πραιποσίτου πρὸς τὸ ἀπαγαγεῖν τὸ πολιτευμα εἰς τὸν ὀνότοδα. Τότε

B τὸ ἀπαγαγεῖν τὸ πολιτευμα εἰς τὸν ὀνότοδα. Τότε

B. Μετὰ δὲ τὴν διαλαλίαν καλεῖται ὁ πραιπόσιτος τῇ τῆς καταστάσεως ἀνοιγῆναι τὸ βῆλον, καὶ προσκαλεῖται τὸν ὑπαρχον, κἀκεῖνὸν ἐξελθόντος, παραδίδωσιν αὐτὸν ὁ πραιπόσιτος τῇ πολιτείᾳ ὑπαρχον καὶ πατέρα πόλεως, καὶ εἴθ' οὕτως ἀπὸ τοῦ ὀνότοδος ὑποστρέφει ὁ πραιπόσιτος ἐν τῇ παλατίῳ, ὁ δὲ τῆς καταστάσεως μετὰ τῶν σιλεντιαρίων λαμβάνει τὸν ὑπαρχον, καὶ εἰσάγει αὐτὸν ἐν τῇ κονισιστωρίῳ, καὶ ὑπαλλάσσει αὐτὸν τὴν τοῦ ὑπαρχου στολήν, ἤγουν τὸ καμήσιον καὶ τὸ πλώνιον καὶ τὸν λῶρον ⁸⁹, καὶ ὑποδύει αὐτὸν καὶ τὸ καλίγιον. Καὶ εἴθ' οὕτως ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ τοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν δημο-

C τῶν τῶν δύο μερῶν, ὀλίγον ὀφικεύοντες αὐτὸν, διέρχονται διὰ τε τῶν ἐξκουβίτων καὶ τῶν σχολῶν, ἀκτολογουμένου ⁹⁰ ἕκ' αὐτῶν, λεγόντων αὐτῶν · « Ὁ δεῖνα οὕτως · « Ὁ δεῖνα εἶσε ὑπαρχος, εἶσε ⁹¹ καὶ πατρικίος » καὶ τὰ ἕξ. Καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρχεται ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ διὰ τοῦ ἁγίου φράστρου, καὶ ἕψας κηροῦ καὶ εὐξάμενος, ὑποστρέφει εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛ. ΝΓ'.

Ἀκτολογία τῶν δῆμων ἐπὶ τῆς ὑπαρχου προαγωγῆς.

A. Τῆς συνήθους τάξεως τελομένης ἐν τῇ παλατίῳ ἐπὶ τῇ τοῦ ὑπαρχου προαγωγῇ, καὶ τοῦ πραιποσίτου τοῦτον ἐξάγοντος διὰ τοῦ τρικόνχου καὶ τῆς ἀψίδος εἰς τὸν αὐγουστῆα, ἀπέρχονται ἐν τῇ ὀνοποδίῳ, καὶ δὴ πάσης τῆς τάξεως τοῦ πραιποσίτου ἐν τῇ ὀνοποδίῳ ἀνερχομένης, παραδίδωσιν ὁ πραιπόσιτος πατέρα πόλεως τὸν προβληθέντα ὑπαρχον. Ἔττα ἀπαίρει αὐτὸν ὁ τῆς καταστάσεως, καὶ εἰσφέρει αὐτὸν ἐν τῇ κονισιστωρίῳ τῇ χειμερινῇ, καὶ ἐνδύει αὐτὸν τὸ καμήσιον καὶ τὸν λῶρον, καὶ ὑποδύεται καλίγιον, καὶ ἔρχεται ἐπὶ τὸν μακρῶνα τῶν κανδιδάτων, ὀφικεύμενος ὑπὸ πάσης τῆς τάξεως τοῦ πραιτωρίου ἕως τῶν χαλκῶν πύλων τῶν κορτινῶν. Καὶ λέγει ὁ ἀδμηνοσυνέλιος · « Στήτω · » καὶ κρατεῖ προφέκτωρ (ϑ), λῶκ, » καὶ πάλιν λέγει ὁ ἀδμηνοσυν-

VARIE LECTIONES.

⁸⁵ σκαλιῶν ed. ⁸⁶ καὶ ante εἰσέρχ. om. ed. ⁸⁷ ὁ δὲ πραιπόσιτος ante ἐξέρχεται exoidisse putat R. ⁸⁸ λέγειν om. ed. ⁸⁹ τὸ λῶρον ed. et sic deinceps. ⁹⁰ ἀκτολογούμενοι ed. ⁹¹ εἶσε ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(ϑ) Itaque illi barbære pro præfecte, de qua terminatione plura dico ad p. 200. Solebant autem vo-

νάλιος, ἀπὲρ φίνωβολεῖ ὁ νομειάρχιος. Καὶ ἐξέρχεται ὁ ὑπαρχος, καὶ διέρχεται διὰ τῶν σχολῶν, ὀφικουόμενος δὲ τῶν προειρημένων.

Β'. Τὸ δὲ μέρος τῶν Βενέτων ἴστασι εἰς τοὺς λύχνορας, ἐκδεχόμενος ⁹³ τὸν ὑπαρχον, καὶ πρὸ τοῦ φθᾶσαι αὐτὸν εἰς τὸν τοῦ Βενέτου δῆμον λέγει ὁ δῆμος ποιημα δρομικὸν ἤχ. δ'. « Οἱ ἐκ Θεοῦ κραταιούμενοι ταῖς νίκαις, κοσμοπόθητοι δεσπότες τῶν Ῥωμαίων, σὲ, ὡς γνησιοκόητον (10) καὶ πιστότατον δοῦλον ἐπροεβίβασαν ἀξίως ἐν ὑπερτέραις ἀξίαις, πρωτοσπαθάριον ἔντιμον καὶ εὐγενῆ ἐκ προγόνων, καὶ εἰς ὑπερτιμον δόξαν τῆ τοῦ ὑπάρχου ἀνύψωσαν ἀξίᾳ. » Καὶ μετὰ τὸ στήναι τὸν ὑπαρχον εἰς τὸν εἰωθότα τόπον τῆς αὐτοῦ στάσεως λέγει ὁ δῆμος. « Ἐπὶ πάντων εὐφημησάμεν τοὺς δεσπότες τῆς οἰκουμένης. » οἱ κράτται. « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλείων καὶ αὐτοκρατόρων πολλὰ τὰ ἔτη. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράτται. « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα τῶν εὐσεβεστάτων ἀγούστων πολλὰ τὰ ἔτη. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Καὶ ⁹⁴ εἶθ' οὕτω λέγει ἄκτα ἀπὸ φθογγῆς. « Τίς οὐκ ἔχει ἐπὶ πλείον δοξάσαι; » ἐκ γ'. « Τὸν μόνον ἀθάνατον βασιλεία, » ἐκ γ'. « τὸν τοιοῦτους δεδωκότα ὑμῖν δεσπότες, » ἐκ γ'. « προνοούμενος ἐκάστῳ τὴν σωτηρίαν, » ἐκ γ'. « καὶ προβιβάζων ⁹⁵ ἀξίαν τοῖς ἀξίοις, » ἐκ γ'. « καὶ σὲ ὁ δεῖνα ἐτίμησαν παραδόξως, » ἐκ γ'. « τῆ τοῦ ὑπάρχου περιδόξῳ ἀξίᾳ, » ἐκ γ'. « ἀλλ' ὁ πάντων ποιητῆς καὶ δεσπότης τοὺς πορφυρογεννήτοις. »

Γ'. Εἶτα λέγουσιν οἱ κράτται. « Εὐφημησάμεν κατὰ χρέως τὸν ὑπαρχον Ῥωμαίων. Εἶσε ὁ δεῖνα, εἶσε ὁ δεῖνα, εἶσε ἂ δεῖνα ⁹⁶, εἶσε ὑπαρχος, εἶσε. » Καὶ εἶθ' οὕτως λέγουσιν οἱ κράτται. « Καλῶς ἦλθες, θεοστέπων ⁹⁷ ὁ δοῦλος. » ὁ λαός. « Καλῶς ἦλθες. » Οἱ κράτται. « Καλῶς ἦλθες, προβολὴ εὐεργετῶν. » ὁ λαός. « Καλῶς ἦλθες. » Οἱ κράτται. « Καλῶς ἦλθες, ὁ εὐγενὴς ἐκ προγόνων. » ὁ λαός. « Καλῶς ἦλθες. » Οἱ κράτται. « Καλῶς ἦλθες, ὁ δεῖνα ὑπαρχε τῶν Ῥωμαίων. » ὁ λαός. « Καλῶς ἦλθες. » Οἱ κράτται. « Ἄλλ' ὁ πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης φυλάξει σε, ὑπαρχε, εἰς πλήθη χρόνων. » Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιδίδωσι λιβελλάριον ὁ δῆμαρχος τῷ ὑπάρχῳ, καὶ λέγουσιν οἱ κράτται. « Καλῶς ἦλθες, ποθητὲ τῶν ἀνάκτων. » ὁ λαός. « Καλῶς ἦλθες. » Οἱ κράτται. « Καλῶς ἦλθες, ὁ δεῖνα ὑπαρχε τῶν Ῥωμαίων. » ὁ λαός. « Καλῶς ἦλθες. » Οἱ κράτται. « Καλῶς ἦλθες εἰς φιλοῦντά σε δῆμον. » ὁ λαός. « Καλῶς ἦλθες. » Οἱ κράτται. « Ἀξίως σε ἠγάπησαν οἱ δεσπότες. » ὁ λαός. « Καλῶς ἦλθες. » Οἱ κράτται. « Ὡς ἔντα καθαρὸν καὶ ἐπάξιον. » ὁ λαός. « Καλῶς ἦλθες. » Οἱ κράτται. « Ἄλλ' ὁ πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης φυλάξει σε, ὑπαρχε, εἰς πλήθη χρόνων. »

VARIE LECTIONES.

⁹³ ἐκδεχόμενον ed. ⁹⁴ καὶ om. ed. ⁹⁵ προνοούμενους ἐπὶ προβιβάζοντας conj. R. ⁹⁶ Tertium εἶσε ὁ δεῖνα om. ed. ⁹⁷ θεοστέπων ed. ⁹⁸ ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι, τοῦ δήμου λέγοντος. « Καλῶς ἦλθες, ὁ δεῖνα ὑπαρχε, » προσκυνεῖ ὁ ὑπαρχος πρὸς τὸν δῆμον καὶ τὸν δῆμαρχον, ὁμοίως καὶ ὁ δῆμος πρὸς αὐτὸν ποιῶν τὸ σέβας.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

oibus Latinis explicationis gratia Græcos earum interpretationes addere. Ita infra Αὐγουστε σεβαστέ, posterosse voces priorem explicante.

(10) Resolvi debet in γνήσιον καὶ ποθητόν, *benevolunt* vel *sincere* et *cupidum* seu *desideratum*. Vid. ad p. 43. Adhibent novi Græci vocem γνήσιος libenter de liberis, amicis et servis, pro *sincerus*, *candi-*

II. Factio Veneta stat ad lychnos, præfectum ex-cipiens, qui priusquam ad eum pervenit, ducit populus cursorium carmen toni IV : « Per Deum victoribus insignes, desiderium orbis, domini Romanorum te, ut ab omnibus expetitur, fidelissimum servum, merito in summa dignitate collocarunt, illustrem et nobilem genere majorum protospatharium, teque ad excelsum honorem officii præfecti provexerunt. » In solito autem loco stationis suæ præfecto collocato, populus dicit : « Ante omnia concelebremus universi dominos. » N. N. magnis imperatoribus et Augustabus piissimis multos annos ; » populus eadem ter ; postea magna voce acclamat : « Quis nollet vehementer collaudare, » ter ; « solum immortalem regem, » ter ; « qui tales nobis Dominos dedit, » ter ; « omnium prospiciens salutem, » ter ; « et dignitatem dignis tribuens, » ter ; « et te N. splendide honorarunt, » ter ; « excelsa præfecti dignitate, » ter ; « at omnium Creator et Dominus tempora eorum cum Augustabus et porphyrogenitis augeat. »

III. Postea cantores dicunt : « Laudemus ex debito præfectum Romanorum ; tu es N., tu es N., tu es N., præfectus es. » 156 Deinde cantores : « Bene venisti, famule a Deo coronatorum ; » populus : « Bene venisti. » Cantores : « Bene venisti, a beneficis dominis promote ; » populus : « Bene venisti. » Cantores : « Bene venisti, nobili genere illustris ; » populus : « Bene venisti. » Cantores : « Bene venisti, N. Romanorum præfecte ; » populus : « Bene venisti. » Cantores : « At omnium Auctor et Dominus te, præfecte, multa tempora conservet. » Postea tribunus præfecto libellum tradit, et cantores dicunt : « Bene venisti, desiderium principum ; » populus : « Bene venisti. » Cantores : « Bene venisti, N. Romanorum præfecte ; » populus : « Bene venisti. » Cantores : « Bene venisti ad factionem tui amantem ; » populus : « Bene venisti. » Cantores : « Digne te amarunt domini ; » populus : « Bene venisti. » Cantores : « Ut præclarum et dignum ; » populus : « Bene venisti. » Cantores : « Omnium auctor et Dominus te, præfecte, diu conservet ! »

aus, *integer*, *benevolus* ; vid. Codin. Offic. p. 121, 123. Theophan. p. 81. Nicophor. CPTan. Patr. p. 12. Vel potest quoque γνήσιος in hac compositione accipi pro caro, amato, adeoque γνησιοκόητον esse *amatam* atque *desideratum*. Ita in Antholog. p. 218,

Ὁ μὴδ' ἀστοῖσι φιληθεῖς
Τίμων οὐδ' Αἰδῶ γνήσιός εἰμι νέκυς.

IV. Ab euntē praelectum praecedat populus, cur- A
sorium carmen tōni IV canens : « Per Deum victoriis
insignes. » Supra id retulimus. Eteum ad Prasinam
factionem adducunt ; ibi enim carmen completur :
quo facto, cantores : « Unus Deus sanctus servet
praelectum ! » populus eadem ter, Prasinorum factio
eum in scholis excipit, cujus factionis ritus et ordo
idem ac Venetæ est, transitque per chytum ohalces,
etsanctum puteum intrans, cereos accendit. Scien-
dum vero, patriarcham preces pro praelecto eodem,
ac pro patriciis, modo dicere. Praelectus scamnum
patriciorum intrat, ubi ceremoniariorum lorum ipsi et
peloniam induit ; egreditur per latus templi ad
partem metatorii in horologium, ubi equus albus
collari ornatus, calamarium et officiales cum suis
peloniis adsunt ; deinde, equo conscenso, praelectus B
in praetorium abit, quo cum pervenit, inque sella
sua consedit, officiales æque ac cives exclamant :
« Dignus, dignus, dignus, multi anni imperatoribus ! »
et cætera acclamationis, cui adjiciunt in fine : « Et
promote. » 157 Sic rursus, conscenso equo,
stipatus a dictis, domum abit.

τοῦ θρόνου, λέγουσιν εἰ τῆς τάξεως (12) καὶ τῆς πόλειως. « Ἄξιος, ἄξιος, ἄξιος, πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλείων » καὶ τὰ ἐξῆς τῆς εὐφημίας· ἐν δὲ τῇ τελευταίᾳ εὐφημίᾳ λέγουσι : « Καὶ τοῦ προδληθέντος. » Καὶ εἴθ' οὕτως πάλιν καθαικίσει τὸ χίωμα ⁹⁹ (13), καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ὀφικουόμενος ὑπὸ τῶν κρεβρῆθέντων.

VARIAE LECTIONES.

⁹⁸ χαιώματος ed. ⁹⁹ χαιώμα ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(11) Redditur hæc vox in Cangii Glossario *calama-* C
rium, theca calamorum, atramentarium. Forte itaque
notat scribarum praelecto urbis additorum et sub ejus
dispositione constitutorum scriinium seu officium :
quibus opponantur οἱ ταξιαῖοι, vel, quod idem est,
et aliquando ad leges grammaticas Græcæ propius,
ταξίωται. Notat hæc vox primum officiales, id est
apparitores majori cuidam magistrato additos et
ad ejus τάξιν, officium, comitatum pertinentes, ad
exsequenda ejus mandata, comprehendendos et
puniendo delinquentes, quæ notio hio obtinet.
Erant autem tales plerumque milites, aut certe
armati. Deinde notat quoque milites gregarios, co-
hortales, praesidiarios. Vid. Guther. p. 372, et 626.
et Du Cange Gl. Gr. h. v. Quid si vero, ut ad τὸ
καλαμάριον redeamus, interpretemur urnam, in
quam conjiciuntur τὰ καλάμια, tesserae, quales olim
dabantur illis, qui beneficio panium gradilium fru-
bantur : de quibus docte disputat Salmasius ad Bor.
Hist. Aug. t. II. p. 502, 503. Desierat quidem ista
dilatatio panium gradilium, at supererat tamen
eorum quædam imago in τῷ λαχανικῷ. Aut quid,
si calamarium fuerit theca calamorum eam suppel-
lectile omni scriptoria, velut symbolum investi-
turæ praelecti urbis, ut cui multum negotii cum
chartis et scriptone ? De more recens honorandum
una aliqua earum rerum, in quarum tractatione
officium ejus versaretur, investiendi, ago ad Cleto-
rologium.

(12) Officiales, ad ejus τάξιν, comitatum armatum,
officium vel obsequium pompaticum pertinentes ; vel
potius οἱ τῆς τάξεως sunt viri ad ordinem pertinentes,
hoc est senatores, senatus urbanus, quibus oppo-
nuntur οἱ τῆς πόλειως, *commune civium.* Senatus
etiam Latinis unde *ordo*, interdum *ordo honestis-*
simus appellatur ; unde assumpsērunt novi Græci usum
vocabuli τάξις pro *senatu* ; vid. ad pag. 163.

(13) Est mea sententia χίωμα illud pretiosum in-

Δ'. Καὶ ἀποκινούντος τοῦ ὑπάρχου, ὀφικίσει ἔμ-
προσθεν αὐτοῦ ὁ δῆμος, λέγων τὸ δρομικὸν ποιήμα
ἤχ. δ'. « Οἱ ἐκ Θεοῦ κραταιούμενοι ταῖς νίκαις. »
Ἡρογράφη. Καὶ ἀπέχουσιν αὐτὸν ἕως τῆς δοχῆς
τῶν Πρασίνων (μέχρι γὰρ τῶν ἐκείσε πληροῦται τὸ
ποιήμα), καὶ πληρωθέντος λέγουσιν οἱ κράτται· « Ὁ
Θεὸς ὁ ἅγιος, σῶσον τὸν ὑπαρχον » ὁ λαὸς ὁμοίως
ἐκ γ'. Καὶ δέχεται τοῦτον τὸ μέρος τῶν Πρασίνων
εἰς τὰς σχολὰς, καὶ γίνεται ἡ ἀκολουθία καὶ ἡ τάξις
τῆς δοχῆς, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν Βενετῶν, καὶ διέρχεται
διὰ τοῦ χυτοῦ τῆς χαλκῆς, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ
ἅγιον φέαρ, καὶ ἄπτε κηρούς, Ἰστίον, ὅτι ὁ πατριάρ-
χος εὐχὴν τοῦ ὑπάρχου ποιεῖ κατὰ τὸν εἰωθότα τρόπον
τῶν πατρικίων. Καὶ μετὰ τοῦτο εἰσέρχεται εἰς τὸ σά-
μνον τῶν πατρικίων, καὶ ἐκεῖ ἐνδύει αὐτὸν ὁ τῆς κατα-
στάσεως τὸν τε λῶρον καὶ τὸ πελώνιον, καὶ ἐξέρχεται διὰ
τῆς πλαγίας τοῦ ναοῦ, ὡς ἐπὶ τὸ τοῦ μητατωρίου μέρος,
εἰς τὸ ὠρολόγιον, ἐνθα ἴσταται ὁ λευκὸς ἵππος μετὰ
τοῦ χιώματος ⁹⁸ καὶ τὸ καλαμάριον (11) καὶ οἱ τα-
ξιαῖοι μετὰ τῶν πελώνιων αὐτῶν, καὶ καθαι-
κίσει ὁ ὑπαρχος καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ πραιτωρίῳ,
καὶ αὐτοῦ ἀνεληθέντος καὶ καθεσθέντος ἐπὶ τοῦ ἑαυ-
τοῦ

volucrum, auro, gemmis et margaritis illustratum,
quod equo, quem Augustus inscendit, insternitur.
Qualem morem sultani Turciel ex aula Byzantina
transaumptum adhuc retinent. Equo enim, quo
sultanus ad S. Sophiam vehitur diebus Veneris,
semper insternitur τὸ χίωμα operculum selle
equinæ, quod, quam primum sultanus in porta
templi descendit, strator ejus tollit, *sub axilla sua*
recondit, et ipse in eodem equo *rursus in palatium*
revehitur. Quod ipsi licet : *mode tollat operculum.*
Sed operculo Augusto insidere capitale est. V. P.
della Valle Epistol. Itiner. I. 13, et Leo Afric. III.
53. Crediderunt viri docti, τὸ χίωμα esse tantum
ornatum colli equini, inducti ut videtur, ex loco
Codine de offic. XVII, 47 : Ἦν πρότερον συνήθεια
φορεῖν τὸν τοῦ βασιλέως ἵππον ἐν τῇ τοιαύτῃ πε-
νηγύρει περὶ τὸν τράχηλον καὶ ὀπισθεν τῆς σέλλας
ἐπάνω τῶν σκαπουλίων ἄπερ ἀνομάζοντο χαιώματα,
ἐκ μαργάρων καὶ λίθων συγκείμενα. Crediderunt
τὰ σκαπούλια *scapulas* notare ; et qui poterant aliter ?
qui Latinam hanc esse vocem scirent et quid
Latinis *scapula* significat. Sed novis Græcis *limbos*
vocabulum illud significat, quo vel ipsa verba ἔπι-
σθεν τῆς σέλλας, *pone sellam*, ducere poterant · vid.
Goar. p. 70. Forte ex eo, quod essent hæc stragulae
lineis duabus diagonalibus gemmarum et margaritarum
in medio se ad angulos acutos secantibus distin-
ctæ, χιώματα sunt dictæ. Χιτὼν est aliquid ad
instar litteræ Græcæ X facere. Notum, quid sit in
rhetoricis ὁ χιασμός, et χιωτὼς in Glossis idem est
atque *καγκελωτὼς, decussatum.* Glossæ Nomicæ
Vaticanæ apud Du Cange Gloss. Gr. v. μετὰξια :
Μετὰξια ἐνδεσµα σηνιού [σηρικὸν legit du Cange]
εἴτουν τὰ ἐνδεσµένα ἀλλήλοισι καγκελωτῶς, εἴττοι
χιωτῶς. Noster certe codex plerumque et nescio an
non semper χίωμα scriptum exhibet, non χαιώμα,
ut Du Cange, qui conf. h. v., ubi aliam dat etymo-
logiara. Ut *subsellium* appellabant Latini sequiores

ΚΕΦΑΛ. ΝΑ΄.

Ἄσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῆ κοιαίστω-
ρος (14.)

Κελεύουσιν οἱ δεσπόται ζητῆσαι τὸν ὀφείλοντα προβληθῆναι κοιαίστωρα, καὶ ἐάν εὐρεθῆ, ζητοῦσι τὸν πραιπόσιτον μετὰ τοῦ προβαλλομένου (15), καὶ παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ πραιπόσιτος παρὰ τῶν δεσποτῶν, ἵνα ἀπελθὼν προβάλληται αὐτὸν κοιαίστωρα. Καὶ ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος, ὀψικευόμενος, ὑπὸ κουδικουλαρίων καὶ σιλεντιαρίων, ἧ ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ, ἧ ἐν τῇ θερμάστρῃ, καὶ ζητεῖ τοὺς ἀντιγραφεύς (16) καὶ καγαλλάρους, καὶ παραδίδωσιν αὐτοῖς τὸν κοιαίστωρα ¹, καὶ ἐπαύχονται τοὺς δεσπότας καὶ ἀναχωροῦσι. Καὶ εὐθέως ὁ προβληθεὶς ἀποστέλλει ἄνθρωπον ² (17) αὐτοῦ μετὰ τε τοῦ χωσβαίτου τοῦ βεστιαρίου, καὶ ἐπαίρει τὴν στολὴν τοῦ κοιαίστωρος τοῦ διαδεχθέντος (18), καὶ ὅτε εἶσιν ἀλλάξιμα ἐν τῇ προελθούσῃ, ἀλλάσσει κάκεινος.

VARIÆ LECTIONES.

¹ αὐτὸν κοιαίστωρα cod. et ed. ² ἄνθρωπον R. ex compendio cod., ἀνοτάριον ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

stragulam sub sella equina positam, sic posset hæc stragula *supersellium* appellari, quia super sellam, non infra eam, poneretur.

(14) Scribitur quoque hæc vox propius ad Latinum *καλατωρ*. Græci novi librarii u et oi promiscue habent. Quisnam vero *quæstor* hic intelligatur, socrive palatii, an urbanus, certum non liquet: videtur tamen potius prior designari, de quo jam alibi egi, et dicam adhuc deinceps.

(15) Est idem atque μέλλοντος vel ὀφείλοντος προβληθῆναι. Jubet imperator arceesi eum, qui *quæstor* honorandus vel nuncupandus est, ille cum aliis, ad quos ea res pertinent, adit ad præpositum, qui honorandum imperatori præsentat, a quo præpositus jubetur recens honorandum ad scrinium *quæstoris* adducere, ejusque membris *novum quæstorem* sistere et præferre. Pertinent autem ad scrinium vel τὰξιν *quæstoris* οἱ ἀντιγραφεύς, magistri scriniorum et cancellarii. His præpositus novum *quæstorem* tradit; qui eum pro capite suo agnoscunt, et propter ea domino gratias agunt. Deinde mittit recens honoratus suorum aliquem et choebaitam, qui a veteri amoto *quæstore* vestem *quæstoris* repetat. Vestes enim symbolicas seu illæ, quibuscum investituræ fiebant, et nova munera conferebantur, non manebant apud honoratos, sed illis decedentibus reddi vestiario sacro, ad quod pertinebant, debebant et sic transibant ad novos successores; v. p. 158. Hoc fere argumentum est hujus capituli, quod quia paulo obscurius mihi videbatur esse, placuit aliquanto uberius exponere. Verba παραλαμβάνει αὐτὸν geminum sensum patiuntur. Nam aut reddi possunt: accipit eum in persona, corpus ejus, ab imperatore sibi traditum præpositus; aut tantum ejus nomen sibi editum, ut. p. 159.

(16) In hac voce Latine convertenda non idem sentiunt viri docti, dubiumque, ut in re antiqua, quis rectius. « Ἀντιγραφεύς notariorum principis *contrascriptores* forte dici possent, » ait Guther. p. 595. sed addit: « Sic tamen appellati sunt a *rescriptis*, quæ ipsi componebant et efformabant. Nam ἀντιγραφή est *rescriptores imperatoris* Consentitum his, quæ p. 519, habet: « Ἀντιγραφεύς, *magistri scriniorum dictatores et scriptores*. Dictabant nempe, id est, commentabantur τὰς ἀντιγραφάς, responsa, quæ imperatores ad prius exhibitas sibi aliorum litteras, quæstiones, flagitationes ἀντιγραφον, rescribent, qui erant a regiiis ἀντιγραφεύς. Gloss. Basil.: Ἀντιγραφή λέγεται ἡ βασιλικὴ πρόσταξις, διὰ τὸ ὡς ἐπὶ πλείστον ἐκ προηγουμένων ἀναφῶν γίνεσθαι τὰς βασιλικὰς προσταγὰς. E. Nostri p. 416,

A

CAPUT LIV.

Observanda in promotione quæstoris.

Mandato dominorum *quæstor* promovendus *quæstor*, eoque invento, præpositum cum promotum *quæstor*, quem præpositus a dominis, ut abiens *quæstorem* eum constituat, secum abducit. Ipse a cubiculariis ac silentiariis stipatus, aut in hemicyclium, aut ad caminum abiens, scriniorum magistrorum et cancellarios *quærit*, qui, *quæstore* sibi tradito, *fausta* dominis precati, abeunt. Statim promotus *primum famulum suum cum chosbaita vestiarii mittit*, et sumit vestem decedentis *quæstoris*, cumque mutationes in processione fiunt, ipse quoque vestes mutat.

Ἄσα δεῖ εἶσιν ἀλλάξιμα ἐν τῇ προελθούσῃ, ἀλλάσσει κάκεινος.

B certe patet *antigraphos* a scribis diversos fuisse. Ergo non exarabant seu in mundum reddebant ipsi sacras formas, sed ipsi potius dictabant seu concipiebant, in lituris eas exarabant, quas scribæ mundarent, ἀντιγραφον *ante scribebant*, vel præscribebant, quæ scribæ *post scriberent* vel exscriberent. Nam ἀντί Græcis quoque sæpe idem atque *ante* notare, supra demonstravimus. Evincit exemplum Eugenii, qui, teste historia Miscella XIII *grammaticus olim, litterarum Latinarum doctor, relinquens scholas in palatio militabat, eratque imp. Valentianus antigraphus et propter eloquentiam a multis honoratus*. In Novell. XI Constantini Porphyrog. ed. Meurs. p. 233, redditur *rescriptores*; a Grelæro ad Codicum *contrarotulares*. Goarus apud Theophan. 60, vertit *contrarotularis*, vel *ratiocinarii munere fungens*; in notis autem emendat sic: ἀντιγραφεύς *magister scriniorum*, est, ἧ ὁ βασιλεὺς τὴν βασιλικὴν γλῶσσαν ἐπέτριψε. Eunap. in Nymphidiano: *Talis est, qui nomine imperatoris litteras exarat et dicit*. Idem Goarus ad Codin. p. 30, *actuarius* reddit. Apud Leonem Grammat. p. 450, redditur *exscriptores*. Theophylactus Simocatta nominatur in titulo historiarum suarum ἀπὸ ἐπάρχων καὶ ἀντιγραφεύς, quod apud Cl. Fabricium. (Bibl. Gr. t. VI, p. 281) *praefectus et tabularius* redditur, aliis *exscriptores et observatores coactorum*: cujus interpretationis rationem ego nullam video. Ἀντιγραφεύς τοῦ βασιλέως vertit Vales. ad Amm. Marcell. p. 84: *Magister scrinii sacri*, et ἀντιγραφεύς τῆς μνήμης, qui *dicit ad memoriam, magister memoriarum*. Balmausius autem ad Script. Hist. Aug. t. II, p. 785, ubi fuit de his *antigraphis* agit, negat *scriniorum magistrorum* fuisse, sed illis proximos. Conf. Du Cange. Gl. Gr. h. v. et Latin v. *Antigraphus*, ubi citat aliquot loca, e quibus concludatur, *antigraphos* et *cancellarios* eisdem esse, quos tamen et noster codex et alii bene multi distinguunt ut diversos. In universum obscure sunt rationes dignitatum.

(17) Notat hic vox ἄνθρωπος, *homo*, famulum. Ea significatione utraque vox in utraque lingua scriptoribus sequiorum temporum frequenter usurpatur, ut Capitolin. in Pertinace t. I. Scr. Hist. Aug. p. 666. *mercaturas exercuit imperator per homines suos*, quod idem p. 537, dixerat: *mercatus est per servos suos*. Artemidorus jam ἄνθρωπος pro familiari posuit, p. 93. Numero caret exempla hujus usus in hoc nostro codice prostantia V. DC. Gloss. v. Ἀνθρωπος et Homo.

(18) Recte M. Ed. διαδεχθέντος [διαδεχθέντος] ejus, qui *diadochum* exceptorem, successorem nactus

CAPUT LV.

Observanda in promotione demarchi.

I. Pridie unius diei praepositus a dominis responsum de eo, qui tribunus fieri cupit, accipit, idque cerimoniarario refert, qui per admissionalem factioni, hoc est secundicerio, gitioniarochæ ac reliquis factionis praefectis indicat, ut prinicipes sequenti die in consistorium cum sagis veniant. Mane igitur, quando factionarii cum sagis suis in consistorium conveniunt congregatique sunt, praepositus a cerimoniarario magistro admonitus, dominos de eo certiores facit, qui praeposito, quem tribunum creare velint, indicant. Is statim a cubiculario stipatus, una cum promotus exit, per lausiaceum, erolem et daphnem in augusteum ascendit, ibique sedet. At silentiarius, factionem advocaturus, abit, et omnes in onopodium saga ferentes conveniunt, et ibi subsistunt. Praepositus et cerimoniararius cum silentiariis, qui per eam septimanam officio funguntur, saga rubra gestantes. progrediuntur: cubicularius vero praepositum comitalis, unaque promotus, saga rubro indutus, praepositum a tergo sequitur, sagum autem in augusteum usque gestat.

ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ σιλεντιαρίων (22) τῶν ὄντων ἐδομαρίων, φοροῦντες ἀμφοτέρω ἅγια ῥοῆς, ὁμοίως καὶ κουβικουλάριος, ὀψικεύων τὸν πραιπόσιτον, ὁμοίως καὶ ὁ προβληθεὶς, φορῶν σαγίων ῥοῆς, ἀκολουθεῖ ὀπίσω τοῦ πραιποσίτου, τὸ δὲ σάγιον φορεῖ εἰς τὸν αὐγουστέα.

II. Deinde praepositus in onopodium ascendit, et, ut mos est, 158 tribunum promotum factioni tradit, dicens: « Jubent domini, hunc tribunum accipias; » factio dominis fausta precatur, sumentesque

A

ΚΕΦΑΛ. ΝΕ.

Ἵσα δὲ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ δημάρχου.

Α', Πρὸ μιᾶς ἡμέρας λαμβάνει ἀπόκρισιν ὁ πραιπόσιτος παρὰ τῶν δεσποτῶν περὶ τοῦ βουλομένου προβληθῆναι δημάρχου, καὶ λέγει τῶν τῆς καταστάσεως, κάκεινος ἀποστέλλει ἀδμητσουνάλιον, ἴνα, μὴ νόση τοῖς τοῦ μέρους, τουτέστι τῶν δευτερεύοντι (19), τῶν γειτονιάρχῃ (20) καὶ τοῖς λοιποῖς ἄρχουσι τοῦ μέρους, καὶ τὰ πρωτεῖα (21) αὐτῶν, ὅπως τῆ ἐξῆς ἔλθωσιν ἐν τῶν κονιστωρίῳ μετὰ σαγίων. Καὶ τὸ πρῶτον, ὅτε συμφθάσῃ καὶ ἔλθωσιν οἱ τῶν μερῶν ἐν τῶν κονιστωρίῳ μετὰ σάγια³ αὐτῶν, μὴνύεται ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ τῆς καταστάσεως, καὶ ἀναγγίχει⁴ τοῖς δεσπόταις, καὶ παραλαμβάνει ὁ πραιπόσιτος παρὰ τῶν δεσποτῶν, ἐν βούλευται προβληθῆναι δημάρχον. Καὶ εὐθέως ἐξέρχεται ὀψικεύμενος ὑπὸ κουβικουλαρίου, καὶ αὐτὸς ὁ προβληθεὶς μετὰ αὐτοῦ, καὶ ἀνέρχεται διὰ τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς δάφνης εἰς τὸν αὐγουστέα, καὶ καθίσταται ἐκεῖσε. Καὶ ἀπέρχεται σιλεντιάριος, καὶ προσκαλεῖται τὸ μέρος, καὶ ἀπέρχονται πάντες ἐν τῶν ὄνοποδιῳ, φοροῦντες τὰ σάγια, καὶ ἴστανται ἐκεῖσε. Καὶ ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος καὶ

B

Β'. Καὶ ἀνέρχεται ὁ πραιπόσιτος ἐν τῶν ὄνοποδιῳ, καὶ καθῶς ἔχει ἡ συνήθεια, παραδίδωσι τὸν προβληθέντα δημάρχον, λέγων τῶν μέρει: « Καλεῖσθε τὸν δεσπότην, παραλίθετε αὐτὸν δημάρχον, » καὶ ἐπι-

VARIAE LECTIONES.

³ σαγίων ed. ⁴ ἀνάγει ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

est, ejus, qui munere decessit, aut amotus fuit. Sæpius occurrit apud Spartianum *successorem alicui dare, pro munere amovere*. Theophaues p. 208: Διαδέχθη Προκόπιος ὁ ὑπαρχος τῆς πόλεως καὶ γίνοντο ἀντ' αὐτοῦ Ἀνδρίας ὁ ἀπὸ λογοθετῶν, Procopio urbis praefecto exauctorato institutus est Andreas exlogotheta. Idem auctor in significatione activa adhibet διαδέχεται pro exauctorare, curare, ut alicui veniat, subeat διάδοχος successor. p. 221: Ο αὐτοκράτωρ πάλιν τῆς στρατηγίας τὸν Φιλιππικὸν διαδεχόμενος, Κομνηνίωλον στρατηγὸν τῆς Ἀνατολῆς ἀπέστειλεν Philippicum regendi exercitum munere abdicatum, Commentiole Orientis duce misso, imperator revocavit. Vid. ad codicis nostri p. 158. Herodianus dixit διάδοχόν τινι κίμκειν καὶ τοῦ ἔθνους ἐξελθεῖν καλεῖσθαι. Vid. Casaub. ad Sor. Hist. Aug. t. I. p. 207, 257. Salmas. ad t. II. p. 99. Vales. ad Ann. Marc. p. 562. Hinc διάδοχῃ opponitur τῇ προβολῇ apud Annam Comnenam Alexiad. p. 84, *remotio ab officio* admotioni, promotioni ad officium. Ἀποδέχεται: Interdum quoque dictum pro διαδέχεται Martyrium mst. S. Easignii Antiocheni: Ἐξήκουσα γὰρ ἔτη ἱερατευσάμην, καὶ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου βεβαίως, καὶ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μικροῦ αὐτοῦ, καὶ οὐδαμῶς εὐρίθην μὴ ἀρίστας, ἢ διρρηκτώρια πράξας, [faciens directione, correctione, etiam praecleara cum laude dimissus militia sui. legendus et accipiendus hic locus est quem Du Ross v. Διεσπέρων vitiose dedit. Ita ἀποδέχεται dimittere dixit Malalas t. II. p. 20: Ἀπεδέξατο ἕως μὴ; φωνεῖσας αὐτοῦς, ubi non recte reddidit ἴπρον, accepit eos; notat enim dimisit eos neque

C *occidit*. Idem tamen Chilmead. recte p. 29 exponit vim verbi διαδέχεται, *abdicare*. Hinc infra p. 249: Μάλιστα ἀδιάδοχος manens abique *successore, semper in tua dignitate, non removearis*.

(19) Nempe τοῦ δημάρχου *secundicerio demarchi*, vicarius. Vid. p. 9.

(20) Non novi, qualis hic fuerit in factionibus magistratus, ut in universum res circencis et factionalis perobscura est. Videtur tamen idem atque *vic magister* fuisse. Γειτονία enim est *insula, regio urbis vicus*, unde *vicinia*; vid. Theophaues. p. 58. Medio ævo Latini hos *consules viciniarum* appellabant et *patronos regionum*; v. Du Cange v. *Patritii et Patronus*. De vicomagistris agit idem CPI. Christ. p. 61. Discimus e Cletorologio nostro fuisse duodecim vicomagistros aut gitioniarochas. Atqui erant quatuordecim regiones urbis. Quare igitur hic loci tantum unus nominatur? Significaturne gitioniarocharum omnium princeps? Ἀμφοδάργας vel μφοδάργας appellabant etiam hos vicorum magistratos. Vid. Du Cange Gl. Gr. h. v.

(21) Credo esse factionales, qui quamvis magistratum factionalem non gerent, tamen in factione sua post magistratus essent viri primarii et maxime spectati. Conf. Theoph. p. 246.

(22) Silentarii et ostiarii per septimanas serviebant, et absoluta septimana veniebant alii, suas vices obituri, illos priores absolutum. Cencius in Cerim. Rom.: *Ego Cencius, camerarius ex parte domini Papæ praecipio vobis ostiariis, ut a modo hebdomadam in vice vestra factatis; vel, si justam excusationem habueritis, unusquisque vestrum committat hebdomadam uni de sociis vestris ostiariis*.

D

χονται οἱ τῶν μερῶν τοὺς δεσπότας, καὶ λαμβάνουσι τὸν προβληθέντα δῆμαρχον, ὀψικεύοντες αὐτὸν μέχρι τοῦ κοινοστρωρίου. Καὶ εἰσέρχεται ὁ προβληθεὶς, καὶ ἄπει κηροῦ ἐν τῷ σταυρῷ, καὶ ἀπέρχεται εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἐκκλησίαν, καὶ ἄπει κάκεισε κηροῦς, καὶ ἀπέρχεται ὀψικεύομενος διὰ τῶν κορτινῶν, καὶ εὐφημοῦσιν αὐτὸν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἀπὸ τῆς χαλκῆς μέχρι τοῦ μηλίου. Καὶ καθαλικεύει ὁ προβληθεὶς ἀπὸ σαγίου, καὶ ὀψικεύεται ὑπὸ τοῦ μέρους, φορούντων κάκεινων σαγία βροῆς καὶ σκαρამάγγια. Καὶ ἀπέρχεται οὕτω μέχρι τοῦ στάβλου τοῦ μέρους (23), καὶ θεωρεῖ τοὺς ἵππους αὐτοῦ, καὶ καθαλικεύει, καὶ ἀπέρχεται ὀψικεύομενος μέχρι τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ἀκολουθούντων καθάλλαρῶν τοῦ δευτερεύοντος καὶ τοῦ γειτονιάρχου καὶ τοῦ νοταρίου, φορούντων σκαρμαγγία. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι προλαμβάνουσι εἰς τὸν οἶκον τοῦ προβληθέντος ὁ αὐτὸς γειτονάρχης καὶ ὁ νοτάριος καὶ οἱ λοιποὶ, καὶ ἵστανται μετὰ τοῦ μέρους, εὐφημοῦντες τὸν προβληθέντα, εἰς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ, καθὼς ἔχει ἡ συνήθεια, καὶ καλεῖ τὸν δευτερεύοντα καὶ τὸν γειτονιάρχην καὶ τὸν νοτάριον καὶ τοὺς λοιποὺς ἄρχοντας καὶ τὰ πρωτεῖα. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἡ αὐτὴ ἀκολουθία γίνεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου μέρους.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν, εἰ καλεῖται ὁ βασιλεὺς προβαλέσθαι ὁ δὲ δύο δημάρχους ἐν τῷ ἔμα.

Μηνύονται καὶ ἀνέρχονται τὰ δύο μέρη ἐν τῷ ὄνοποδίῳ, καὶ παραδίδωσιν ὁ πραιπόσιτος τὸν πρῶτον δῆμαρχον εἰς τὸ μέρος αὐτοῦ, ὁμοίως καὶ τὸν ἕτερον εἰς τὸ μέρος αὐτοῦ· τὰ δὲ λοιπὰ πάντα τελεῖται, καθὼς ἀνωτέρω εἶρηται. Τὰ μὲν χλανίδια ἐπαίρουσιν οἱ δημάρχοι ἀπὸ τῶν διαδεδειγμένων ὁ (24) δημάρχων, ὁ Βένετος Βένετον καὶ Τύρεον, καὶ ὁ Πράσινος ὁμοίως, ἐπειδὴ βασιλικὰ εἰσιν.

ΚΕΦΑΛΑ. ΝΓ΄.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῆς δευτερεύοντος.

Κελεύουσιν οἱ δεσπόται τῷ πραιποσίτῳ περὶ προβολῆς δευτερεύοντος, καὶ ἀποστέλλει ὁ πραιπόσιτος σιλεντιάριον, καὶ ζητεῖ τὸν δῆμαρχον, καὶ ἐὰν εὐρεθῆ, δίδωσιν ἀπόκρισιν τοῖς δεσπόταις, καὶ οἱ δεσπόται παραδίδουσι τῷ πραιποσίτῳ ὃν βούλονται προβαλέσθαι ὁ δευτερεύοντα. Καὶ ἐξέρχεται ὀψικεύομενος ὑπὸ κουδικουλαρίων καὶ σιλεντιαρίων τῶν ὄντων ἐβδομαρίων, καὶ παραδίδωσι τὸν δευτερεύοντα τῷ δημάρχῳ, καὶ ἐπεύχονται τοῖς δεσπόταις. Προβάλλεται δὲ ἢ ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ, ἢ ἐν τῇ θερμάστρῳ, εἰ δὲ ἀσθενεῖ ὁ δῆμαρχος, ἐπαίρει αὐτὸν ὁ ἐβδομάριος σιλεντιάριος παρὰ τοῦ πραιποσίτου, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ δημάρχου, καὶ παραδίδωσι τῷ δημάρχῳ τὸν δευτερεύοντα. Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι, ὅτε ὁ πραιπόσιτος παραδίδωσι τῷ σιλεντιαρίῳ τὸν δευτερεύοντα, εὐρίσκονται καὶ οἱ τοῦ μέρους, ὁ γειτονιάρχης, ὁ νοτάριος, ἤτοι ὁ χαρτουλάριος, ὁ ποιη-

A promotum tribunalum, eum ad consistorium usque comitantur. Intrat ille, cereisque in cruce accensis ecclesiam Domini petit, ibique cereos accendit, ac in obsequio per cortinas abit, eique in loco suo a porta chalcas ad millium omnes felicia apprecantur. Promotus, sago indutus, quo vehitur, præcedente eum factione, quæ etiam rubra et scaramangia fert. Sic ad stabulum factionis procedit, ejusque equos conspicatus, domum in solemnî pompa equo vehitur, caballarii secundicerii seu vicarii, gitioniarcha et notarii, scaramangiis induti, ipsum sequuntur. Cæterum observandum est, in ædibus promoti gitioniarcham, notarium ac reliquos exspectare, et cum factione promoti gratulantes in atrio ejus, ut mos est, adesse, ubi secundicerium, gitioniarcham, notarium ac cæteros præfectos et principes ad convivium vocat. Atque idem ritus ab altera etiam factione observatur.

B

Observanda, si imperatori duos demarchos una constituere placuerit.

Dus factiones admonitæ in onopodium ascendunt, et præpositus primum tribunalum factioni suæ, pariter et alterum suæ, tradit. Cætera omnia ut supra dictum est, peraguntur. Tunicas vero accipiunt ab exauctoratis tribunis, Venetus Venetam et Tyriam, ita et Prasinus, quoniam hæc imperatoris sunt.

C

159 CAPUT LVI.

Observanda in promotione secundicerii.

Domini præposito de promotione secundicerii mandatam dant, et mittit præpositus silentiarium, ut tribunalum quærat; quo reperto, responsum ad dominos perfert, hi præposito, quem secundicerium constituere volunt, tradunt. Ipse egreditur, a cubiculariis et silentiariis, qui ea septimana illo munere funguntur, stipatus, hi secundicerium tribuno tradunt, dominisque fausta apprecantur. Promovetur autem vel in hemicyclo vel in camino. Si autem tribunus morbo laborat, silentiarius qui per illam septimanam officio fungitur, eum a præposito suscipit, et abiens ad tribuni ædes, ipsi secundicerium tradit. Observandum vero est, quod dum præpositus secundicerium silentiario traditurus est, factionis gitioniarcha, notarius seu chartularius, poeta, musicus et magister, ut ipsi quoque eum a præposito accipiant, adsint. Cæterum

VARIÆ LECTIONES.

ὁ προβάλλεσθαι ed. ὁ διαδεδειγμένων ed. ὁ προβάλλεσθαι ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(23) Habebant ergo factiones peculiaria sibi stabula, pro equis suis certamini committendis, iisque additos ἵπποκόμους. Olim, eum adhuc fer-

in aream producerentur, habebant ἄρχοτροφούς vel θηριοκόμους; vid. Procopius Anecdol. pag. 40. (24) Exauctoratis: vid. paulo ante not. 18.

... in sca-
 ... canere mos est.
 ... magistro sigorum
 ... imperator, Rex te regum
 ... quo ter repetito,
 ... tollitur corpus, et in
 ... reponitur, omniaque mo-
 ... Cam corpus efferi debet,
 ... signum dat, qui ter dicere
 ... Egrederet, imperator, et quem sequuntur,
 ... ab imperatoris protospathariis o-
 ... per mediam transit, eumque ad
 ... pervenit officium, cantus
 ... Post-
 ... signo a proposito dato, ter ex-
 ... intra, imperator, vocat te Rex regum et
 ... Dominus dominantium; deinde sic: « Depone coro-
 ... et statim haec a proposito tollitur, et
 ... fascia purpurea simplex; at alio in monu-
 ... reponitur. Sciendum est eundem morem,
 ... eandemque consuetudinem etiam in
 ... Augustae funere observari. Debet autem cerimoniar-
 ... in funere Augustae dicere: « Egrederet, impera-
 ... trix, vocat te Rex regnantium et Dominus dominan-
 ... tium. »

καὶ τίθεται ἐν τῷ μνημείῳ. Ἰστίον, ὅτι ὁ αὐτὸς τύπος καὶ ἡ αὐτὴ τάξις καὶ ἀκολουθία γίνεται καὶ ἐν τῆς αὐγούστης κηδείᾳ. Χρὴ δὲ τὸν τῆς καταστάσεως ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ τῆς αὐγούστης λέγειν. « Ἐξέλθε, βασιλεῦ, καλεῖ σε ὁ Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ Κύριος τῶν κυριεύοντων. »

CAPUT LXI.

Observanda post finitas preces et vota in natali die imperatoris.

I. Praefecti omnes postquam vestibus mutatis progressi sunt, processio in Justiniani triclinio subsistit, horaque appropinquante, convivium paratur, mensae in Justiniani triclinio repositae. Deinde egreditur imperator, dibetesis purpureo amictus, venerandae mensae suae assidet, et ad convivium vocati magistri patricii ac reliqui senatores intrant. Omnes veromutatoria, ut mos est, veste incedunt, patricii tunica auro praetextis, strategis sagis suis, protospatharii

Α χρυσοῦς χλαμῶδες καὶ κρημνίσμων, καὶ εἰσέρχονται τῆς Ἁγίας Σοφίας γυμνάσιον (34) καὶ ὁ κληρικός, ὡς τὴν καὶ πᾶσα ἡ σύγκλητος ἀπὸ σκαρμαγγίῳ, καὶ φάλλουσι κατὰ ἀκολουθίαν. Εἰς οὕτω νεύει ὁ πραιποσίτος τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει ἐκείνῳ « Ἐξέλθε, βασιλεῦ, καλεῖ σε ὁ Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ Κύριος τῶν κυριεύοντων » τοῦτο γὰρ τρίτον, καὶ παραυτίκα αἴρεται τὸ λείψανον τῶν βασιλικῶν, καὶ πάλιν εἰσπέρουσι εἰς τὸ εἶναι τῆς χαλκῆς, καὶ τίθεισιν αὐτὸ ἐκείνῳ, καὶ ποιεῖ τὰ ἐξ ἔθους. Καὶ ὅτε ὁραεῖται ἀρθῆναι τὸ λείψανον νεύει ὁ πραιποσίτος τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ ἔρχεται λέγειν ἐκ τρίτου τὸ, « Ἐξέλθε, βασιλεῦ, καὶ ἐξέλθε, καὶ εἰς οὕτως ἐξέρχεται τὸ λείψανον ἐν τῆς χαλκῆς, βασιλεύοντων ὑπὸ βασιλικῶν κρημνίσμων, καὶ διέρχεται διὰ τῆς μέσης καὶ τῶν τόπων καταλαβόντων ¹⁴, ἐν ᾧ μάλιστα κηδεύεται γίνεται ἡ ἀκολουθία τῆς φαλαμφοδίας καὶ τὴν σπῆ. Ἔπειτα νεύει πάλιν ὁ πραιποσίτος τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ ποιεῖται τὴν ἀναφώνησιν οὕτως. « Ἐξέλθε, βασιλεῦ, καλεῖ σε ὁ Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ Κύριος τῶν κυριεύοντων, » ἐκ τρίτου εἰ οὕτως. « Ἀπόθου τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς σου, καὶ εὐθίως αἴρεται παρὰ τοῦ πραιποσίτου, καὶ τίθεται σημεντίῳ ¹⁵ (35) μετὰ πορφυρᾶς λιτῆς ὁ

C ΚΕΦΑΛΑ. ΞΑ΄.

Ὅσα δὲ παραφυλάττειν, τῆς αἰτήσεως (36) πλουμένης γενεθλίων ἡμέρᾳ τοῦ βασιλέως.

A. Προσέρχονται ἅπαντες οἱ ἄρχοντες ἑλληγμένοι, καὶ ἴσταται ἡ προίλευσις ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ, καὶ τρίτης ὥρας καταλαβούσης, στοιχίζεται τὸ κλητώριον, ἡ δὲ τράπεζα ἴσταται ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ triclinio. Καὶ ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς περιβεβλημένος διδρητήσιον πορφυροῦν, καὶ καθίσταται ἐπὶ τῆς τιμῆς αὐτοῦ τραπέζης, καὶ εἰσέρχονται οἱ κληθέντες ἀπὸ τε μαγίστρων, πατρικίων καὶ λοιπῶν συγκλητικῶν. Ἄπαντες δὲ αὐτῶν εἰσέρχονται ἑλληγμένοι,

VARIÆ LECTIONES.

¹³ ὁ om. ed. ¹⁴ καταλαβόν ed. ¹⁵ σημεντίον ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(34) Probans sit haec vox et quid significet, alii forte melius, quam ego, dixerint. Incidit tamen aliquando, an non leg. sit γαίτωνα, *accolae* vel *incolae*, Solebant certa, more ex veteri gentilismo retento, multi praeter clerum in templis habitare, ad ejus ministerium destinati. Et apud Muhamedanos templa sunt diversoria dervischorum et mendicorum.
 (35) Id est *segmentinum*. Subintelligitur *camelaucium*, vel *stemma* factum ex segmentis, id est fasciis longis et latis serici villosi. Unde vox nostra *Sammel* videtur quoque provenisse. De segmentis aliter censet Salmasius l. II. Hist. Aug. p. 570, scilicet esse auro consutas et contextas oras vestium, praetextas, paragaudia, frisia vel phrygionicum opus. Verum non videtur ipsi favere locus noster, in quo memoratur camelaucium segmentinum, cum purpura, pura, id est auro non insignita, absque sutura aurea vel opere phrygio. Potest tamen πορφυρα non de camelaucio vel infula, sed de chlamyde, si quis velit, accipi. Pag.

171, habemus χρυσοστόμηντα, aurea segmenta: quod etiam adversus Salmasium pugnare videtur.
 (36) Purpura est, quae auro argenteove aut alio caret ornata.
 (37) Quando rogant proceres et factiones, ut sibi liceat coram imperatore saximodeximum seu tripodium vel pyrrhicham celebrare, eoque modo natales imperii ejus decorare. Formulam rogationis habet caput sequens. Huic vero inscriptio non congruit. Quare conpi de lacuna suspicari. Sane perfectum nihil est hoc in capite, neque liquet, cui solemnitati faciant ea, quae praecipit. Confirmat me in hac sententia dictio, ὡς προσέρχεται, p. 168. Atqui hic loci debuit dictum fuisse, in frustulo, quod periiit, illud, quod ibi dicitur jam in superioribus commemoratum fuisse, et tamen nusquam apparere. Haec autem si conjectura displiceat, debet aliter aut ἀριστήσεως aut ἰστιάσεως pro αἰτήσεως reponi. Caput enim exponit, quomodo imp. proceres convivio excoipiat.

καθώς εἴθισται, οἱ μὲν πατρίκιοι τὰ χρυσόταβλα ἅ
αὐτῶν χλανίδια, οἱ δὲ στρατηγοὶ τὰ σφία αὐτῶν, οἳ
δὲ πρωτοσπαθάριοι καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες, ἕκαστος
καθίζονται ἐν τῇ κλητωρίῳ ἡλλαγμένοι.

Β'. Καὶ πάντων καθεσθόντων τῶν προειρημένων
ἀρχόντων ἐν τῇ κλητωρίῳ, δηλοποιεῖ ὁ βασιλεὺς
τοῖς πατρίκιοις διὰ τοῦ τῆς τραπέζης, ὡς ὅτι « Ἐκ-
βάλλετε τὰ χλανίδια ὑμῶν, » καὶ ἀναστάντες οἱ πα-
τρίκιοι καὶ οἱ στρατηγοὶ ὑπερέχονται τὸν βασιλέα,
καὶ ἀπαλλάσσουσιν οἱ μὲν πατρίκιοι τὰ χλανίδια
αὐτῶν, οἱ δὲ στρατηγοὶ τὰ σφία αὐτῶν, ἀπολαμ-
βάνουσι δὲ τὰς αὐτῶν στολὰς ἑγγιστιάριοι βασιλικοὶ
οἱ παριστάμενοι ἐν τῇ κάτω τραπέζῃ, καὶ ἐπιδιδούσι
αὐτὰ τοῖς ὑπουργοῖς αὐτῶν εἰς τὰ σκύλα. Οἱ δὲ ἄρ-
χοντες τοῦ κουβουκλείου ἡλλαγμένοι ὄντες ἐκτελοῦσι
διπλοῦν παραστάσιμον, εἰ τύχη ἐν Κυριακῇ (38) οὐ
διὰ τοῦτο ἀλλάσσει πᾶσα ἡ σύγκλητος.

ΚΕΦΑΛ. ΕΒ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐν παραμονῇ ἐξι-
μου (39).

Α'. Εἰσέρχονται τὰ δύο μέρη εἰς τὸ σῆμα, καὶ
αἰτοῦνται, λέγοντες οἱ κράκται· « Πολλὰ, πολλὰ,
πολλὰ· » ὁ λαὸς· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά. » Οἱ
κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, τὸ πρόβλημα τῆς
Τριάδος· » φθογγεῖ ¹⁶ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'· Πολλοὶ ὑμῖν
χρόνοι. » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα
καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκράτορες Ῥωμαίων· » φθογγεῖ καὶ
ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται·
« Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου· »
φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· « Πολλοὶ ὑμῖν χρό-
νοι. » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα
καὶ ὁ δεῖνα Αὐγουῦσαι τῶν Ῥωμαίων· » φθογγεῖ
καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κρά-
κται· « Ὡς δοῦλοι τοιμῶμεν παρακαλέσαι· » φθογγε-
γαι καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Μετὰ
φρόσῳ ~~δοῦλοῦ~~ τοὺς δεσπότας· » φθογγεῖ καὶ ὁ
λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Ἀνεξικάκως παρα-
κλήθητε, ὡ εὐεργέται ¹⁷. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ
κράκται· « Εἰς τὴν δέτησιν τῶν δοῦλων ὑμῶν Βενέ-
των· » ὁ λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Τὴν

ac cæteri ministri ¹⁶² pro sua quisque dignitate
vestes gestant et in convivio et in mutatoriis consistunt
κατὰ τὸ ἴδιον ἀξίωμα, φοροῦσι καὶ τὰς στολὰς, καὶ

II. Omnibus autem dictis preceribus assi-
dentibus, per mensæ præfectum imperator patri-
ciis edicit, vestes suas deponant, surgentesque
patriicii et strategii fausta imperatori precantur,
mutantque patricii tunicas, strategii saga, quorum
vestes imperatoris apparitores, in inferiori mensæ
astantes, sumunt, et eorum famulis in scyulis stan-
tibus tradunt. At cubiculo præfecti, mutata veste,
duplicem faciunt consessum, si Dominica die con-
tingit: non enim eo die susceptio solennis impe-
ratoris fit, et propterea omnis senatus mutat.

γὰρ ἐνδέχεται ταύτη ἡμέρᾳ γενέσθαι δέξιμον, καὶ

B CAPUT LXII.

Observanda pridie ejus diei, quo imperator in urbe
excipiendus est.

I. Duæ factiones sigma intrant, et precantur; di-
cunt cantores: « Multos, multos, multos; » popu-
lus: « Multos annos in multos. » Cantores: « Mul-
ta vobis tempora, trinitatis propugnaculum; »
clamat et populus ter: « Multa vobis tempora. »
Cantores: « Multa vobis tempora, N. N. impera-
tores Romanorum; » clamat et populus ter: « Mul-
ta vobis tempora. » Cantores: « Multa vobis tem-
pora, famuli Domini; » clamat et populus ter:
« Multa vobis tempora. » Cantores: « Multa vobis tem-
pora, N. N. Augustæ Romanorum; » clamat et
populus ter: « Multa vobis tempora. » Cantores:
« Ut servi precari audemus; » clamat et populus
eadem ter. Cantores: « Cum timore suspicimus
dominos; » clamat et populus similiter. Cantores:
« Non injuria invocamini, benefoci; » clamat et
populus similiter tribus vicibus. Cantores: « Ad
preces servorum vestrorum Venetorum; » clamat et
populus ter. Cantores: « Majestatem tuam festum
hunc diem ut nobis celebrare permittat, precamur; »

VARIE LECTIONES.

¹⁶ φθογγῇ ed. ubique præbet, ut supra. ¹⁷ ὡς εὐεργ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(38) Sic M., recte, ex more novæ Græciæ. Vid.
not. ad p. 312.

(39) Pridie ejus diei, qui imperatori natalis im-
perii est, et quo solemniter adorandum se dare fa-
ctionibus debet. De die natali imperii hoc capite
agi, liquet e A, 1: τὴν αὐτοκρατορίαν σου αἰτούμεθα
δορῶσαι. Videor mihi hoc in loco vestigium ætatis,
ad quam referri cerimoniale nostrum debet, de-
prehendere, si modo de tempore suo locutus fuit
auctor hic loci, neque totum hoc caput cum se-
quentibus e veteri cerimoniali transcripsit, aut
anni tempora persequi voluit. Scilicet exceptionem
factionum gratulantium imperatori natalem imperii
collocat auctor ante aureum circense, quod in diem
lunæ proximum a Dominica in Albis fuisse cele-
bratum constat. Unde concludas, illum imperato-
rem, ad quem hoc caput pertinet, imperium ante
illum diem adisse. Constantinus, Leonis Sapientis
filius, ille nequit esse; quippe qui a patre ipso
esto Pentecostes collega dictus et coronatus fuit.

Congruit igitur hoc in Constantinum Juniorem,
Romani filium, ut qui una cum fratre Basilio, po-
tuit in patris, XV. Martii defuncti, regnum, adeo-
que ante Paschatis festum successisse dici, quam-
vis fratres illi minores sub duobus tutoribus,
Nicephoro Phoca et Joanne Tzimisce, diu vixerint
absque imperio. Sed, ut dixi, debile hoc argumen-
tum est. Non enim constat, auctorem temporum
anni seriem in recensione hilariorum factionalium
et circensium sequi voluisse; præsertim cum eum
ipse turbet, post aureum circense narrans de exce-
ptione hiberna in area triconchii facta, et inter
lachanicum, quod XI Maii, Urbis regiæ, natali,
fiebat, et ipsi immediate continuum Macellarium
seu Lupercal intergerens Votorum ludiorum, quod
in mensem Januarium incidit. Deinde potest hoc
caput quoque ad imperatorem aliquem respicere,
qui ante Constantinum Leonis vixit, et ante festum,
vel ipso festo Paschatis coronatus et inaugu-
ratus imperio fuit.

γουςι τὰ ἄκτα οἱ κρᾶκται· « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κρᾶκται· « Ἐν ἀνθρώποις Χριστιανῶν εὐδοκία » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως. Οἱ κρᾶκται· « Ὅτι ἠθέλησεν ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ. » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κρᾶκται· « Δόξα Θεῷ τῷ δεσπότη πάντων » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως, Οἱ κρᾶκται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ. » Τριλέξιον ¹⁹ (46) α, ἤχ· δ' « Ὁ Θεὸς ὁ δεσπότης ἀοράτων καὶ ὁρωμένων ἀξιώσει ὑμᾶς, δεσπότης, ἑκατὸν ἐν εἰρήνῃ χρόνους βασιλεύειν Ῥωμαίων, καὶ τὴν παροῦσαν, ἡμέραν τῆς αὐτοκρατορίας ἑορτάζειν. »

Β'. Ἄκτον α'. λέγουσιν οἱ κρᾶκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ἡ ἔνθεος βασιλεία » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, » καὶ τὰ ἐξῆς τῶν ἄκτων. Τριλέξιον β' « Ἀσύγκριτοι στρατιῶται (47), οἰκουμένης οἱ πρόμαχοι, στεφηφόροι, τί ἐκ Θεοῦ ὑψοθέντες ²⁰ ἐπὶ θρόνου τῆς βασιλείας, διέσκορπίσθη ἔθνη ὅπλοισι ἐνθέοις τῆς εὐσεβείας· ἀλλ' ὁ Θεὸς ὁ στέφας ὑμᾶς καὶ πάντων κτίστης ἐπὶ πλείον πλεονάσει ὑμῶν τὰς ἡμέρας. » Ἄκτον β'. λέγουσιν οἱ κρᾶκται· « Ὁ δαίνα καὶ ὁ δαίνα μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων πολλὰ τὰ ἔτη· ὡς τὰ ἄστρα ἅπαντα εἰς τὰ πέρατα ἐκφωνεῖσθαι. Εὐφημήσωμεν βένετοι κατὰ χρέως· εὐσεβεῖς, πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι· νικηταί, πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι· ἐκλογὴ τῆς Τριάδος, πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι· Τριλέξιον γ' « Ἐὰρ ὁ Θεὸς φιλανθρώπου ὑμεῖς ἐστέφθητε, Αὐγοῦσται, νοητῶ δὲ ἐλαίῳ ἐπευλογήθητε οὐρανόθεν εἰς χαρμωσύνην τοῦ λαοῦ ὑμῶν, θεοπρόδλητοι Αὐγοῦσται, καὶ εἰς κατὰπτωσιν πάντων ἐναστῶν. » Ἄκτον γ'. λέγουσιν οἱ κρᾶκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δαίνα καὶ ὁ δαίνα Αὐγοῦσται τῶν Ῥωμαίων » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κρᾶκται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ, » ὁ λαὸς· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλὰ » καὶ ἀυλεῖ τὸ ἔργον. Καὶ λέγουσιν. « Ἄγιαχας. Καὶ ὅτε πληρωσῆ, λέγουσιν οἱ κρᾶκται φωνῆν ἤχ. π. δ' « Τὸ ἰχθὺν ἄγια » καὶ ὁ λαὸς. « Ἀνδρίζεται ἡ πόλις ἡ τῶν Ῥωμαίων, δεξαμένη ἐκ τοῦ ἰδίου θρέμματος τὴν σωτηρίαν· καὶ δοξάζεται τὸ σκῆπτρον τῆς ἐξουσίας· ἀπανάγια ²¹, ὅτι ἐπισκέφατο αὐτῷ ἀνατολὴ ἐξ ὑψους διὰ σοῦ, ὁ δαίνα ἄναξ, τοῦ ἀγαπήσαντος δικαιοσύνην καὶ χρισθέντος ἐν ἐλαίῳ ἀγίῳ κατὰ Κυρίου, ἐξ ἰχθύων τοὺς αἰχμαλώτους. »

Γ'. Ἀπελατικὸν ἀπὸ φωνῆς ἤχ. π. δ' « Χαίρει ὁ κόσμος ὁρῶν σε αὐτοκράτορα δεσπότην, καὶ ἡ πόλις σου τέρπεται, θεόστυπτε ὁ δαίνα· ὠραίζεται ἡ τάξις σὲ βλέπουσα ταξίαρχην, καὶ εὐτυχοῦσι τὰ σκῆπτρα, σκηπτοῦχόν σε κακτημένα. Κάτακοσμεῖς γὰρ τὸν θρόνον τῆς παρσφας βασιλείας σὺν τῇ Αὐγοῦστῃ, προπέμπων μαρμαρυγὰς εὐταξίας, ὅθεν εὐήμεροῦσα διὰ σοῦ ἡ πολιτεία τῆς αὐτοκρατορίας ἑορτάζει τὴν ἡμέραν. » Καὶ ἀπὸ τούτου λέγουσιν οἱ κρᾶκται·

mat et populus eadem ter. Cantores : « Quod populi sui Deus misertus est ; » similiter clamat et populus ter. Cantores : « Gloria Deo omnium domino ; » populus eadem ter. Cantores : « Multos, multos, multos ; » populus : « multos annos in multos. » Trilexium I. toni IV : « Deus, dominus invisibilium et visibilium, vos centum annos in pace Romanis imperare sinat, presentemque diem vestri imperii ut festum celebrare !

II. Acclamatio I ; dicunt cantores : « Longa vobis tempora majestas divina ; » populus ter : Longa vobis tempora, » et cætera acclamationis. Trilexium II : « Incomparabiles milites, defensores ac tutores universi, coronati a Deo, ²² exaltati in throno majestatis, subigite gentes divinis armis pietatis. Sed Deus, qui vos coronavit, creator omnium, dies vestros magis magisque augeat. » Acclamatio II ; dicunt cantores : « N. N. magnis imperatoribus et Augustis multos annos, ut felicia omnia in terminis imperii nuntientur. Acclamemus Veneti ex debito. Longa vobis, o pii, tempora ! victores, longa vobis tempora ! electi a Trinitate, longa vobis tempora ! » Trilexium III : « A Deo, hominum amico, coronatus estis, Augustus, et sapientiæ oleo ad lætitiā populi vestri cœlitus perunctus, a Deo promotus Augustus, et in exitium omnium inimicorum. » Acclamatio III ; cantores : « Longa vobis tempora, N. N. Augustus Romanorum ; » clamat et populus ter : « Longa vobis tempora. » Cantores : « Multos, multos, multos ; » populus : « Multos annos in multos ; » et sonante organo dicunt : « Sancte. » Quo finito, cantores tono obliquo IV : « Sancta ; » et populus : « Confirmatur urbe Romanorum a proprio alumno salutem nacta, et exaltatur sceptrum potentis : o sanctissima ! quod ipsam oriens ex alto invisit per te, N. imperator, qui amavisti justitiam et unctus es oleo sancto a Domino ! civitati pax per eum, qui captivos ab inimicis liberavit, donata est. »

III. Apelatioum toni obl. IV : « Gaudet orbis, intuens te imperatorem dominumque ; lætatur urbs tua, a Deo coronate N. ; exultat ordo, te ordinis institutorem videns ; felicia sceptrum sunt ; te sceptrigerum nacta. Ornat enim thronum paternæ majestatis cum Augusta, emittens splendorem boni ordinis, quare per te exhilarata res publica imperii tui diem celebrat. » Postea cantores dicunt : « Domine, serva dominos Romanorum ; » populus ter :

VARIÆ LECTIONES.

¹⁹ τριλέξιν cod. ²⁰ στεφηφόροι: ἐκ Θεοῦ, ὑψ. ed. ²¹ ἀναναγία cod. pro ἀπαν. ²² διὰ τοῦ βυσαμίνου ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(46) Seu, ut M., τριλέξιν puto esse sic dictum, quia tota allocutio tribus λέξιν: sat longis constabat, uno quoque λέξιν: actis interpolata.

(47) Satis humiliter pro imperatore; decentius στρα-

τηγοδὸς appellasset. At quis in sæculo radi et inficeto decus requirat ?

(48) Subint. ἐν, ἐν salvantis, hoc est per salvantem.

« Domine, serva. » Cantores : « Domine, serva a te coronatos ; » populus ter : « Domine, serva. » Cantores : « Domine, serva dominos cum Augustis conjugibus et porphyrogenitis ; » populus ter. Cantores : « Domine, serva. »

IV. Deinde Prasini excipiunt, qui postquam finierunt, cantores duarum factionum simul dicunt : « Hoc imperium, Domine, confirma ; » eadem populus ter. Cantores : « Spiritus sanctissime, Augustas tuere ; » populus similiter. Cantores : « Mater Dei nostri, serva porphyrogenitos ; » 105 populus similiter. Cantores : « Domine, vitam eorum per nostram vitam ; » eadem populus ter. Surgentibus dominis a solio, dicit cantor : « Nana ; » et incipiunt duae factiones : « Conservet Deus dominos ; » eadem populus ter. Cantores : « Multos, multos, multos ; » populus : « Multos annos in multos ; » silentque duae factiones, et prospicit per aeneos cancellos ante thronum cubiculariorum praecentor, schedamque tenens, ibi inscripta legit in hunc modum : « Omnipotens et misericors Deus, qui serenitatem vestram coronavit, per intercessionem beatæ Virginis sinat nos simul cum vobis Christi amantibus has dies tranquille et feliciter transigere. »

τὴν ὑμετέραν γαλήνην διὰ προσβειῶν 26 τῆς παναγίας αὐτοῦ Μητρὸς ἀξιώσει, ἡμᾶς ἅμα τοῖς φιλοχρίστοις ὑμῖν, ἐπὶ πολλοὺς χρόνους εἰρηνικῶς τὰς αἰτίας ταύτας ἡμέρας ἐπιτελεῖν (52). »

V. Postea praecentor ille dextram manum extendit, digitis instar radiorum porrectis ac rursus in

A « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότας Ῥωμαίων » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται « Κύριε, σῶσον τοὺς σοῦ ἐπιτεμένους » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότας σὺν ταῖς Αὐγούσταις καὶ νοῖς πορφυρογενήτοις » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. »

Δ'. Καὶ ἀπὸ τούτων δέχονται οἱ Πράσινοι, καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαι τοὺς Πράσινοὺς λέγουσιν οἱ κράκται τῶν δύο μερῶν ἔσ' « Τοῦτο τὸ βασίλειον, Κύριε, σπερέωσον » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται « Πνεῦμα τὸ πανάγιον, τὰς Αὐγούστας σκέπασον » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται « Μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν 28, φύλαττε τὰ πορφυρογενήτα » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται « Κύριε, ζῶντων αὐτῶν διὰ τὴν ζωὴν ἡμῶν » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Καὶ ἀνταμείνων τῶν βασιλέων ἀπὸ τοῦ σέτζου, λέγει ὁ κρακταὶς φθολογῆ' « Νανά 42 (49). » Καὶ ἄρχονται λέγειν τὰ δύο μέρη « Ηεριστώσει ὁ Θεὸς τοὺς δεσπότας » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Οἱ κράκται « Πολλά, πολλά, πολλά » ὁ λαὸς « Πολλά ἔτη εἰς πολλά. » Καὶ σιωπῶσι τὰ δύο μέρη, καὶ προκύπτει διὰ τῶν γαϊκῶν καγκέλλων ἔμπροσθεν τοῦ σέτζου (50) ὁ τοῦ κουδουκλείου φωνοδόλος, κατέγων τὸν τόμον 51. καὶ λέγει τὰ ἐκεῖ ἐγγεγραμμένα, ἅπερ εἰσὶ ταῦτα. « Ὁ παντοδύναμος καὶ πολυέλεος ἡμῶν Θεὸς ὁ στέβας ;

Ε'. Καὶ εἴθ' οὕτως ἐκτελεῖται ὁ αὐτὸς φωνοδόλος τὴν δεξιὰν αὐτοῦ χεῖρα (53), τοῖς ἐκαστοῦ δακτύλοις

VARIAE LECTIONES.

26 Θεοῦ, ἡμῶν ed. 28 παναγία ed. 25 νόμον ed. 26 διαπροσβειῶν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(49) Verbum nihil significans, frequentia tamen usus novis Graecis, praesertim in fine vocum : ut σιμῆν pro sic ἐμὲ, ἐν μο ; σείνα pro sic σέ, ἐν τε ; σιλάννα, tacite, quiete, εἴγα. Forte manavit ab Hebraico מן מן, quæso, quæso, et cum ἡ ἰάννα venit ad Graecos ; vid. pag. 224 Nostris in Lexico Gothico.

(50) Erat ergo ante cathisma projectum, clathris aeneis munitum, in quod progredi et stare et ambulare homo pluresve poterant. Nos hodie talia Erker appellamus et balcon ; veteres πρόφορα, ebalclidia, peribola et patibula (quia paterent ; neque enim ausim hanc lectionem damnare) ; pergulas, mensulana, de quibus vid. Salmas. ad Scr. Aug. t. I, p. 677, et deinceps dicenda ad

C rei, aut praefectum urbi aliquem amoveri ; panem, oleum vinumve sibi gratis donari, aut vilioris vendi ; querimoniae de malis magistratibus, quorum per fraudem annona chara esset ; vid. Juliani Misopogon. p. 308. C. ed. Spanhem. et praecipue Theophan. p. 155, 156, ubi praclarum habetur monumentum talis expostulationis populi cum imperatore. De clamoribus populi, auriga et pantomimis similibusque vestem et dona flagitantibus vid. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 414. De paupuli insanis in circo clamoribus in universum scitum habet locum Dio Chrysostomus p. 103.

(53) Illa quam Noster hic luculenter describit, manus composito significabat τὴν σύνθεσιν τοῦ βασιλέως, assensum imperatoris ad ipsorum vota ; vid. p. 168. Solemnis ille per digitos certo modo formatos sermo, et postulandi sic promittendique mos in theatris et circis olim vigebat. Insignis est Xiphilini locus de M. Antonino Philosopho narrantis, a Germanica expeditione rediit (μεταξὺ λέγοντος αὐτοῦ τὰ τε ἄλλα καὶ ὅτι πολλοῖς εἰπεῖν ἀποδεδημηκῶς ἦν, ἀνιέβησαν Ὀκτώ καὶ τοῦτο καὶ ταῖς χερσίν, ἵνα δὴ καὶ χρυσοῦς τοσοῦτους εἰς τὸ δεικνὸν λάβωσι, προσενόειξαντο διμειδίξαι, καὶ ἔση καὶ αὐτὸς Ὀκτώ, καὶ μετὰ ταῦτα ἀνὰ διακοσίας δραχμὰς αὐτοῖς κατένειμεν, ὅσον οὐπω πρότερον εἰλήφισαν), in concione ad populum multorum annorum commemorasset a patria absentiam, conclamasse turbam : octo, eundemque numerum manibus expressisse, quo simul aureos totidem in cenam se cupere significabant. Ad hoc risisse Marcum et ipsum quoque octo condixisse, et viritum ducentenas drachmas distribuisse. Quem ad locum conferri velim doct. Reimari notās. p. 119. et Artemidor., p. 150, item Spartianum in Didio

chodium membranaceum, in quo perscribit votum cubiculariorum ad imperatorem ; Cange Gloss. Gr. h. v. Venit a τέμνειν, id est notat frustum membranae de tergo dissectum.

i hanc vocem deesse hanc sententiam : Καὶ αὐτοῖς ἀρχονται τὰς συνθήκας αἰτήσεις, καὶ ἐκείνης αἰτήσεως τελεσίσεις, καὶ κραιπάλας τῶ φωνοβόλῳ, καὶ εἴθ' οὕτως patet e p. 168. Lieobat nempe populo quous in ludo circensi quatuor, quæ vellent, sibi agenda rogare, easque imperatores ipsis gratifuntur. Infra p. 170, τὰς συνθήκας τέσσαρας καὶ ἔχουσι, et p. 365, τῶν μερῶν αἰτήσεως ὅ αἰτήσεις, ἅς ἐξ ἑθους εἰώθασιν αἰτεῖσθαι τοῦ βασιλέως συνταξαμένου τὴν ἐκπλήξων τεσσάρων αἰτήσεων γίνεσθαι. Quatuor petitiones plerumque minoris erant momenti, ut vel illum aurigam fieri, qui populo place-

ακτινοειδῶς διαστέλλων, καὶ πάλιν βοτρυδὸν ἐπισυστέλλων. Καὶ λέγουσι τὰ δυο μέρη ἔσ. οἱ κράτται. « Νανά ²⁷. » καὶ ὁ λαός. « Εἰσακούσει ὁ Θεὸς τῆς φωνῆς ἡμῶν. » Οἱ κράτται. « Ἠολλά, πολλὰ, πολλὰ. » ὁ λαός. « Ἠολλά ἔτη εἰς πολλὰ. » Οἱ κράτται. « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, τὸ πρόβλημα τῆς Τριάδος. » καὶ ὁ λαός. « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, » καὶ τὰ ἐξῆς τῶν ἄκτων. Εἰδέναι δὲ δεῖ, ὅτι κατὰ τὸν τύπον καὶ τὴν τάξιν τῆς ἐπιτελουμένης ἀκολουθίας τῆ παραμονῆ τοῦ δεξίμου, ὁμοίως καὶ δεξιῆς ἐν τῇ φακλαρέτῃ, καὶ πάλιν ἐπὶ τῇ αὔριον εἰς αὐτὸ τὸ δεξιμον ἐπιτελοῦνται πάντα τὰ δεξιμα, πλὴν οἱ ἀπελατικοὶ καὶ τὰ τριλέξια καὶ τὰ τετράλεξια ὀφείλωσι λέγεσθαι, περὶ οἷας ὑποθέσεως ἐστὶ τὸ δεξιμον ²⁸, ἐν μὲν τῇ αὐτοκρατορίᾳ τῆς αὐτοκρατορίας, ἐν δὲ τῷ χρυσῷ ἵπποδρομίᾳ τῆς αὐτοκρατορίας, ἐν δὲ τῷ λαχανικῷ τῆς τοῦ γενεθλίου (54), ἐν δὲ τῇ Πεντηκοστῇ

una forma compositis, et dicunt una duae factiones : cantores : « Nana ; » populus : « Exaudiet Deus vocem nostram. » Cantores : « Multos, multos, multos ; » populus : « Multos annos in multos. » Cantores : « Multa vobis tempora, Trinitatis propugnaculum ; » populus : « Multa vobis tempora, » et reliqua acclamationis. Sciendum vero est, secundum formam et ordinem peracti in vigilia susceptionis officii, ut et vesperi facularia, ac denuo sequenti die in ipsa susceptione omnia, quæ ad illum ritum spectant, peragi præter quod qua ratione et argumento apelatici, trilexia et tetralexia fiant, dici debeat : scilicet in imperii suscepti memoria, quæ ad eam pertinent eique conveniunt ; in aurea hippodromo, quæ Paschati ; in iachanico, quæ natali ; in Pentecoste, quæ Pentecoste, uno verbo, cujus rei causa susceptio imperatoris instituitur, quæ

VARIÆ LECTIONES.

²⁷ πανα ed. ²⁸ ἐπὶ τὸ δεξ, ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Juliano p. 578 : *e senatu in Capitolium pergenti [Juliano] populus obstiit, sed ferro et vulneribus et pollicitationibus aureorum, quo ipse Julianus, ut fidem faceret, digitis ostendebat, summotus atque depulsus est.* Vid. Casaub. ad illum locum.

(54) Natali urbis, qui in d. xi Maii incidebat. Dies ille sic nude τὸ γενεθλίον appellabatur ; vid. Theophan. p. 191, 195, Malal. t. II, p. 8. Habemus hic quatuor exceptiones et tres ludos Circenses. Exceptionem gratulantis populi natalem imperii, absque ludo circense ; dein circense aureum in diem lunæ proximum a Dominica in albis dicta incidebat ; oleraceum seu herbaceum diei urbis natali seu xi Maii congruum, et Pentecostes, alias Macellarium. Alio loco habemus quoque Vota, non equestre, sed pedestre ludicrum, de cuius tempore non liquido constat. Videntur hæc quinque ludicra stata et solemnia imitatio fuisse septem illarum processionum et munerum, quæ consules Romani olim ex more per annum edebant, de quibus v. Guther. p. 446. Facularia enim saltatio non est peculiaris ludus, sed semper præcedebat τὸ δεξιμον seu adorationem et gratulationem populi, vespera una ; hoc ordine, ut post rogatam in vigilia deximi seu pomeridianis horis ejus diei, qui deximum antecederet, veniam altero die imperatorem adorandi publice, proxima vespera saltarent cum faculis, et proximo mane adorarent imperatorem, ipsique læta, quæ identidem contingerent, gratularentur. Cum tractatio de ludis circensibus hinc incipiat, non inutile puto, totum illud caput, quod huc pertinens in cl. Leichil Collectaneis notarum ad Constantinum nostri Cerimoniale reperi, illinc excerptum hic edere, loco maxime opportuno. Est autem hoc : Imperator victor in circensibus ludis ad S. Mamantis. Georg. Monach. p. 541, ubi multa. In ludo equestri ab Alexandro Basilii filio, candelabra et sacra suppellex ex templis adhibita, p. 564. Ἡ σφενδόνη circi, p. 533. Μεγαλὴ βασιλεὺς ἵππον τῷ ἱπικῷ βουλόμενος ὑπεξέειπεν P. 529 confertur. Theophilus imperator urbem petens ac spolia triumpho exhibens, circensibusque exhibitis, ipse primo munere ludens (τὸ πρῶτον βῆτον πάλιας), albis invecus equis utque Veneto indutus colore, cum victor exisset, coronatus est, acclamantibus factionibus : *Bene fausteque venisti, etc.*, καλῶς ἤλθεσ ἀσχηκρίτε φακτιονάριε. P. 519. Symeon. Logoth. p. 452. Theophilus imp. gradus ac subsellia (ἀναβάθρα) factionum struit ; phialam quoque, in qua Σαξίμοδεξιμον fit. P. 424. Annal.

Symeon. Logoth. Elegans inscriptio apud Murator. de factionario circensi. In theatri circo imp. consalutatus Basilius. P. 397. Script. post Theoph. Triumphus Const. M. in circo de Saracenis. P. 283. Imperator cum senatu epulatur in circo. P. 295. Ἡ σφενδόνη ἢ κατὰ τὸν ἵπποδρομον Conf. Const. P. 76. Venetorum demarchus prope domesticum excubitorum stabat, Prasinae juxta scholarum domesticum, Contin. Const. P. 88 ; in aureo gemmisque distincto sedebat solio, nec prius surgebat, ut libris bellica ipsaque domestica imperatorum continentibus statulum est. Ἡ φυγὴ πρὸς τὸν ἵπποδρομον κατὰ τὰ ἀσχηκρία καὶ γὰρ ἐκείσε τὸδε τὸ τῶν ἀσχηκρίτων ὑπῆρχε καταγώνιον Contin. Const. l. vi. p. 106. De factionibus quatuor locus. P. 123. Proxima orientalem metam in circo (ἀρχιστα τοῦ τῶν τετρώρων ἑσῶν καμπτήρος ὅς ἐπικάλυπτο) τοῦ Ρουσιου ἀρματηλάται ἀνδρες ἀνεστήλωντο). Nicetas Choniatae fragm. de Latinor. dirept. P. 415. Fabr. V, VI, De throno imperatorum, ex quo ludos spectabant, Du Cangius ad Bondelm. P. 183. 29. Phala in circo dicuntur divisiones inter euripum et metas, quod ibi constructis ad tempus turribus his telis pugna edi solebat. Servius Æn. ix, v. 705. Φάλιν τὸ λευκόν, ἐξ οὗ καὶ τὰ φαλάρια. Eustath. P. 87, t. I, in Hom. In statuam Justiniani, quæ fuit in Hippodromo, equestrem epigr. V. Band. P. 138, ex manubiis Assyriis. Porphyrii Prasinae et Venetae factionis victoris equis mutatis mentio fit ap. Band. P. 166. Prasina factio cantu victorem celebrat. P. 169. Coloesium structilem, qui erat in Hippodromo CSP., a Const. Porph. erectus, canit Epigr. P. 18ff. In encæniis urbis statua Fortunæ ad Hippodromum ducebatur. V. Band. P. 257, ubi nonnulla de encæniis urbis. De his factionibus v. p. 501 Bandur. De eorum coloribus p. 664. Δύμους καὶ λαούς Thessalonice in Circum adductos confodientes militibus tradit imper. Theodosius, et ceciderunt 25,000. Theophan. P. 62 Justinus uxorem nomine Lupiciam ἔστειψεν Αὔγουσταν ἣν οἱ δῆμοι ἐκάλεσαν Εὐφημίαν εἰς τὸ στέφαι αὐτήν. P. 14. De factione Prasino-Veneta v. p. 194. Imperator ad factiones Circenses ἐπέμψεν μανδάτα misit mandata, ad Venetos his verbis : *Imperator Justinianus penes vos obit ; ad Prasinos : Imp. Justinianus penes vos vivit.* Theoph. P. 205. Sergius δὲ μαρκος (tribunus, Prasinae factionis, cuius ope Germanus imperium quærit. P. 342. Theoph. Locus notandus p. 246 sub Phoca, cuius in nuptiis laureatæ Prisci et Domentiae imagines suspensæ eunt, in equestri certa

ipsi congruunt, apolatici, trilexia, tetralexia debent recitari.

166 CAPUT LXIV.

Observanda, si imperator in aureo hippodromo postridie antipascchæ excipiens est.

I. Paratum a mandato per præpositum die Dominica vesperi, quando imperator a processione sancti Mocii revertitur, datur, eoque die duas factiones, unaquæque in propria phiala, faculariam suam, quam singulæ agere solent, celebrant. Sequenti vero seu secunda die omnes albis tunicis induti, patricii quidem tunicis auro prætextis, cæteri vero pro sua quisque dignitate procedunt. Cerimoniarum autem venit, præposito, quod tribuni suos libellos attulerint, nuntiaturus, omnesque in Justiniani triclinio adsunt, præpositi etiam tripetonem, ut supra dictum est, cum omnibus cubiculariis ac ostiariis virgas suas portantibus ingrediuntur. Ab his omnibus stipati ex tripetone procedunt, perque lausiacum transeunt, Justiniani triclinium intrant. In hoc cubicularii omnes, cerimoniarum et silentiarii ab utraque parte secundum suam dignitatem, præpositi in capite medii inter ipsos stant. Ioustinianῶν τρικλίνῳ. Καὶ οἱ μὲν τοῦ κουβουκλείου ἅπαντες καὶ ὁ τῆς καταστάσεως καὶ εἰσελθόντες ἴστανται ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίνῳ ἔνθεν κἀκείσε κατὰ μέση αὐτῶν πρὸς τῇ κεφαλῇ.

II. Tribuni silentiarii appropinquantes, inclinato capite præpositos salutant, postea medium cubiculum transeunt, libellos ipsis tradunt, qui eos sumunt, paratoque a mandato reddunt, postea inde reversi præpositi, dictis comitantibus, per lausiacum tripetonem intrant: sic et tribuni abeunt, in sua quisque phiala omnia deximo seu exceptioni imperatoris necessaria parant. Quando factiones ordinatæ, vasa progressa sunt, et verbo omnes, quorum ministerio in deximo opus est, pro-

τὰ τῆς Πεντηκοστῆς, καὶ ἀπλῶς περὶ οἷας ὑποθέσει· ἔστι τὸ δεξιμον, ὁφείλουσι λέγεσθαι οἱ τε ἀπολατῆται· καὶ τὰ τριλέξια καὶ τὰ τετράλεξια (55).

ΚΕΦΑΛ. ΞΔ'.

Ὅσα δαὶ παραφυλάττειν εἰς τὸ δεξιμον τοῦ χρυσοῦ ἵπποδρομίου δευτέρῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν ἀντίπασχα.

A. Δίδοται τὸ πέρατον ⁵⁵ (56) ἀπὸ κελεύσεως τοῦ τοῦ πραιποσίτου τῇ Κυριακῇ ἑσπέρας, ἡνίκα ὑποστρέψει ὁ βασιλεὺς τῆς τοῦ ἁγίου Μωκίου προελθούσης (57), καὶ ἐκτελοῦσι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τὰ δύο μέρη, ἕκαστον ἐν τῇ ἰδίᾳ φιάλῃ, τὴν αὐτοῦ φαλακρίαν. ὡς εἴθεται αὐτοῖς ἐν ἑκάστη τοῦτο τελεῖν. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ, ἔγουν τῇ δευτέρᾳ, προέρχονται ἅπαντες ἡλλαγμένοι ἀπὸ λευκῶν χλανιδίων, οἱ μὲν πατρῆες διὰ χρυσοτάβλων χλανιδίων, οἱ δὲ λοιποὶ, ἕκαστος κατὰ τὴν αὐτοῦ τάξιν. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ἴψων δηλοῖ τῷ πραιποσίτῳ, ὡς εἶπε οἱ δὴ μαρχοὶ ἦνεγκαν τὰ λιβελλάρια αὐτῶν (58) καὶ ἴστανται ἐν τῷ Ioustinianῶν τρικλίνῳ ἅπαντες αὐτῶν ⁵⁹, οἱ δὲ πραιποσίτοι εἰσελθόντες ἐν τῷ τριπέτῳ, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται μετὰ τῶν [τοῦ] κουβουκλείου ἁπάντων, βρασταζόμενοι τῶν ὀστιαρίων τὰ αὐτῶν βεργία. Καὶ δετριγευόμενοι ὑπ' αὐτῶν πάντων ἐξέρχονται ἐκ τοῦ τριπέτου καὶ διαλθόντες διὰ τοῦ λαυσιακοῦ, εἰσέρχονται ἐν τῇ τῆς αὐτῶν τάξει· οἱ δὲ πραιποσίτοι ἴστανται ἐν τῇ

B. Καὶ ἐλθόντες οἱ δὴ μαρχοὶ πλησίον τῶν ὀστιαρίων, προσκυνοῦσι τοῖς πραιποσίτοις, εἶτα διαλθόντες μέσον τῶν τοῦ κουβουκλείου, ἐπιβιδοῦσι τὰ λιβελλάρια τοῖς πραιποσίτοις, αὐτοὶ δὲ δεξιμόντες ἀντιβιδοῦσι ἀπὸ κελεύσεως τὸ πέρατον (59), καὶ εἴθ' οὕτως ὑποστρέψαντες ἀπὸ τῶν ἑκείσε οἱ πραιποσίτοι, δετριγεύονται ὑπὸ τῶν προσηρημένων, εἰσέρχονται διὰ τοῦ λαυσιακοῦ ἐν τῷ τριπέτῳ· ὁμοίως καὶ οἱ δὴ μαρχοὶ κατέρχονται, ἕκαστος αὐτῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ φιάλῃ, προετραπέζοντες τὰ τοῦ δεξιμοῦ ἡνίκα

VARIE LECTIONES.

⁵⁵ πέρατον B., πέρατον cod. ⁵⁹ ἅπαντες αὐτῶν. ⁶¹ δετριγευόμενοι conj. Leich.

H. aliquid deesse. aut αἰτοῦντες legend. censet.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

mine. Protocursoris ibi mentio. P. 247. De circo et ludis circ. Giorn. dei Letterati, VIII, 160. De obelisco in scenis. XV, 54, ib. Urnæ præmium victorum in ludis. IV, 287. Organa Græci inter sua præcipua decora numerabant. V. Nigellus p. 76, et ibi Murat. Demi in circo conciderunt. Sym. Logoth. p. 491. De circensibus ludis in encænis urbis et nuptiis imperatorum celebrari solitis v. ad Martyr. 88. Anargyrorum Wagnereccius p. 14 sqq. Eadem spectacula interdum in Blachernis celebrari solebant p. 15. Loco metarum interdum ingentes pneumatocorum organorum folles ponebantur. P. 15. Σενθόνη, funda in circo. Μανία populi in sponsionibus circensibus. P. 17 Anargyror. De factionibus in solemnibus προσελύσει· ex negotiatoribus constantibus Luitprandus locum notabilem habet p. 136 Legationis. Equorum nobilium genealogia olim a Romanis litteris tradebatur. Vid. Grævii præf. ad t. XII Theos. (Fa. in Equus.) Hactenus Collectanea Leichiana.

(55) Ut τὰ τριλέξια sunt, mea sententia, longæ rheses ternis pausis actorum interpolatæ, ita tetralecta erunt dictiones quaternis actorum vicibus distinctæ. Quodsi vero illa fuerint dictiones, quas terni cantores simul recitarent, erunt hæ quoque dictiones a quaternis simul recitandæ. Difficile in rebus antiquis et obscuris certum et verum dicere.

(56) Datur paratum, id est, imperator, ut omnes parati sint. Conf. p. 166 et 168.

(57) Nam eo die Dominico ad S. Mocium procedebat imperator, ut patet ex inscriptione cap. 16, p. 58 et 59 init.

(58) Illas nempe schedas, in quibus scripta essent carmina gratulatoria præsentii hilaritati congrua. Conf. not. 60 seq. et p. 173.

(59) M. τὸ πέρτω. Forte exaravit librarius hic loci ω pro ο, ut ipsi solempne fuit, ideoque leg. τὸ πέρτω; quod idem est atque τὸ πέρτων, reddidit ipsis, quod imperatoris jussu accepserat, PARATUM;

δὲ εὐτρεπισθῶσι τὰ μέρη, ἐξέλθωσι δὲ καὶ τὰ σκυῆ, **A** καὶ ἄκλῳς ἅπαντες οἱ καθοπουργοῦντες ἐν τῷ δεξιῷ. εἰ τύχωσι δὲ καὶ ἀποκρισάριοι, καὶ ἴστανται ³² κάτω ἐν τῇ φιάλῃ, καὶ τότε εἰσέρχεται ὁ τῆς ἅπαντα ἑτοιμὰ ἔστιν.

Γ', Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰσελθὼν ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου καμάρα καὶ στεφθεὶς, διέρχεται διὰ τοῦ χρυσωτρικλίνου, δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, ὅπισθεν δὲ τοῦ βασιλέως εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι, φοροῦντες τὰ τε στιχάρια αὐτῶν καὶ σαβάνια, βασιτάζοντες καὶ ³³ τὰ σπαθοβάκλια αὐτῶν, καὶ ἐξελθόντες ἐν τῷ τριπέτῳ, ἴστανται ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἐξαγούσης πύλης ἀπὸ τοῦ τριπέτῳ ἐν τῷ λαυσιακῷ, οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ ἴστανται ἐνθεν κάκεις ἐν τῷ λαυσιακῷ μέχρι τῆς εἰσαγούσης πύλης ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ. Ἐμπροσθεν δὲ τῆς αὐτῆς **B** πύλης τοῦ Ἰουστινιανῷ ἴστανται ὁ τῆς καταστάσεως, καὶ πεσόντων τῶν προειρημένων πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ τῆς καταστάσεως ἀπὸ κελύσεως, καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, ἐξέρχεται ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ τρικλίνῳ τῆς προελύσεως ³⁴. Καὶ στάντων ἁπάντων ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίνῳ ἔνθεν κάκεις τῶν προειρημένων πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν μετὰ πάσης τῆς συγκλήτου, ἴστανται ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ πρώτῳ ὀμφαλίῳ. Ἐλθόντες δὲ ἅπαντες οἱ προελεγμένοι προσκυνοῦσι, καὶ ἀναστάντες, νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ σιλεντιαρίῳ τῷ ἑστῶτι ἐν τῷ κατωτέρῳ μέρει τῆς αὐτῆς δοχῆς ἀπὸ κελύσεως, κάκεινος λέγει· « Κελεύσατε » αὐτοὶ δὲ ὑπερέχοντα τὸν βασιλέα, « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. »

Δ'. Καὶ δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπ' αὐτῶν πάντων ἅμα σπαθαροκανδιδάτων, φόροῦντων μανιχία καὶ σπαθία, βασιτάζοντων καὶ σκουτάρια καὶ διστράλια, διέρχεται, καὶ μελλόντων αὐτῶν ἐξέρχεται· **C** αὐτῶν ἐξάγουσιν ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανῷ πρὸς τὸ ἡλιακὸν πύλην, εὐθείως ἐπαπλοῖ τὸ παρακτυτικὸν (60) ἔμπροσθεν τοῦ ἐντὸς ἐπάνω τοῦ στηθεοῦ τοῦ καγκέλου κουδικουλάριος ὁ φωνοδόλος· ὁ δὲ τῆς καταστάσεως λαβὼν τὸ ἄκρον τῆς τοῦ βασιλέως χλανί-

III. Imperator autem S. Theodori cameram ingressus et corona redimitus, per chrysotriclinium, a præfectis cubiculo stipatus, post eum eunuchus protospatharii tunicas, sabana et spathobaculos ferentes, prodeunt, egressique in tripetonem, prope portam a tripetone ad lausiaco ducentem, patricii vero et provinciarum præfecti ab utroque latere in lausiaco usque ad portam in triolinium Justiniani ducentem consistunt. Ad portam hanc etiam cerimoniarum adest, et dictis patriciis et strategis pro-
B oidentibus, præpositus cerimoniarum a mandato signum dat, inque comitatu præfectorum cubiculi, patriciorum et ducum ex processione in Justiniani triclinium ingreditur. **167** In utroque hujus triclinii latere dictis patriciis et præfectis omnibus cum toto æsnatu congregatis, imperator stat in primo umbilico. Venientes autem dicti omnes adorant, et postquam surrexere, signum præpositus silentiario in inferiore parte eorum stanti a mandato dat, isque dicit : « Jubele ; » ipsi imperatori acclamant : « In multa bonaque tempora. »

IV. His omnibus comitantibus, una cum spatharocandidatis, torques et gladios, scutaria et dextralia gestantibus, abit, et dum ipsi ex porta Justiniani triclinii, quæ ad solarium fert, egressuri sunt, statim velum ante solium super pectorali cancellorum cubicularius præcentor tollit : cerimoniarum autem, apprehensa extrema imperatoris tunica, rhosthelium facit, idque imperatori tradit, qui ascendens ante thronum stat, terque populum

VARIÆ LECTIONES.

³² καὶ ante ἴστανται: pm. ed. ³³ σαδάνια βασιτάζοντες, καὶ ed. ³⁴ προέλυσσις ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

hoc est, edicit illam unius vocabuli formulam : *Paratum* ; quo significat debere omnes et omnia paratos et parata esse, vel etiam paratum esse imperatorem ad procedendum ; vel *paratum*, τὸ ἄρμα, milites in armis (v. ad p. 163) advoco.)
(60) *Insternit pulvinar*, e quo deorsum despiciere solet et potest imperator in circum, podium caecellorum, qui sunt coram throno imperiali. Supra p. 165. A. 11, monuimus fuisse coram illa diæta vel sala circensi, in qua stabat thronus, cancellis æneis munitum mæcianum, in quod procedi et stari poterat. Hujus cancelli podiumento, seu columenæ illi transversæ, quæ cancellorum perpendicularares columellas continebat, insternebatur προκτυτικὸν seu pulvinar, ad similitudinem illius pulvinaris, de quo Suetonius Claudio c. 4 et Nerone c. 45. De velo, quod solio imperatoris prætendebatur, et de quo alibi dicimus, hic sermo non est. Hic tantum notabo, mihi videri tale quoque mæcianum coram illa sede circensæ fuisse, e qua Romani imperatores olim Romæ ludos spectare solebant ; et ex illo podio propositas identidem fuisse tot gypseas alterfusve materiæ Victorias, quot identidem essent Imperatores. De quo more insignis est locus apud Spartianum in Severo c. 22 : *Die circensium, quum tres victoriæ more solito essent locatæ gypseæ cum palmis, mediæ, quæ ipsius nomine inscriptum orbem palma* [sic leg., hoc est manu] *tenebat, vento icta de podio stans* [id est sic, ut recta, non inversa, neque in pronum inclinata, sed linea perpendiculari deferretur,] *decidit, humique constitit ; ea, quæ Gotæ nomine inscripta erat, corruit et omnis comminuta est ; illa vero, quæ, Basiani titulum præferbat, aprius palma venti turbine viâ constitit.* Videntur imperatores Byzantini quoque in pulpito sui cathismatis tales victorias, (πτυχία recentior ætas appellabat pro εὐτυχεῖσι,) habuisse stantes, quamvis in nostro codice nullum ejus rei vestigium deprehendam.

signat, quo acclamante : « Sanctus, » in throno suo residet. Cubiculo vero præfecti ab utroque latere, patricii similiter cum domesticis et senatu prope cancellorum fenestras stant, non autem ipsis innituntur, sed recti stant, et postquam populus, organo in phiala sonante, exclamavit : « Sanctus, etc. » nutum præpositus ab imperatore accipit, et ter manu signum dat, silente organo. Postea factio consueta omnia peragere incipit, interque faustas preces et acclamationes populi organum sonat, quo silente, aperticun populus orditur. Tunc præpositus a mandato signum cerimoniae, hic abiens, magnis domesticis cohortium pro more dat, qui descendentes in phialam, in suo ordine astant. Apertico finito, organum sonat, eoque cessante, factionarii, ut eorum mos est, tetralecta dicunt, et acclamant : præterea augstalia dicunt, hisque peractis, cantum incipiunt. Quo facto, signum ceremonialium a præposito a mandato accipit, datque consularibus ; ipsi vero abeunt, et Justiniani triclinium intrantes, hinc et illinc in suo ordine stant, peractoque cantu, surgit imperator, et statim organum sonat. Imperator prope thronum, ejus ministris, qui mutare vestes solent, præfecti cubiculo, 168 patricii et strategi coram imperatore usque ad portam, quæ a latere in Justiniani triclinium ducit, utrinque astant.

ἄρχονται τὴν φωνὴν, λαμβάνει νεῦμα ὁ τῆς καταστάσεως ἀπὸ τοῦ πραιποσίτου ἀπὸ κελεύσεως, καὶ νεύει τοῖς ὑπατικοῖς, οἱ δὲ ἀπέρχονται καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ, καὶ ἴστανται ἐν τῇ αὐτῶν τάξει ἔνθεν κάκειθεν, καὶ τῆς φωνῆς τελεθεισης, ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ εὐθέως πάλιν αὐλεῖ τὸ ὄργανον. Καὶ ἴστανται ὁ βασιλεὺς ὀπισθεν τοῦ σέντζου, καὶ ὀπίσω αὐτοῦ ἴστανται εὐνοῦχοι πρωτοσπαθᾶριοι ἡλλαγαμένοι (64). οἱ δὲ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου, πατρικιοὶ τε καὶ στρατηγοὶ ἴστανται ἔνθεν κάκειθεν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς πόλης ἀπὸ πλαγίας ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ.

V. Admonitus ab imperatore præpositus, cubiculario præcentori signum dat, is prospiciens ter signum populo dat : organo, cumque ipso duabus factionibus silentibus, statim præcentor incipit : « Omnipotens et misericors Deus, » et postquam desiit, consueta petitiones dicere incipiunt, quibus singulis finitis, præposito signum præcentori dante, is ter post singulas preces manu signo dato, ipsi

δος, ποιεῖ τὸ βῶσθίλιον (61), καὶ ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ ὁ δὲ βασιλεὺς ἀνελθὼν (62) ἴστανται ἔμπροσθεν τοῦ σέντζου, καὶ σφραγίζει τὸν λαὸν ἐκ τρίτου καὶ παντός τοῦ λαοῦ ἀναφωνήσαντος, « Ἄγιος, » καθέζεσθαι ἐπὶ τοῦ σέντζου αὐτοῦ. Οἱ δὲ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου ἴστανται ἔνθεν κάκεισε ἅμα τοῖς δομesticois καὶ τῆς συγκλήτου πλεισίων τῶν παρακουπικῶν τοῦ καγκέλλου, μὴ ἐπεριδόμενοι ἐπ' αὐτοῖς, ἀλλ' ἴστανται ὄρθιοι, καὶ μετὰ τὸ ἀνακράζει τὸν δῆμον τὸ, « Ἄγιος, » αὐλοῦντος καὶ τοῦ ὄργάνου (63) ἐν τῇ φιάλῃ, λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιποσίτος παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ νεύει διὰ τῆς χειρὸς ἐκ τρίτου, καὶ λέγει τὸ ὄργανον, καὶ εἴθ' οὕτως ἄρχονται οἱ τοῦ μέρους ἐκτελεῖν τὰ συνήθη ἅπαντα, εὐφημήσαντος δὲ τοῦ δῆμου καὶ ἐκφωνήσαντος, αὐλεῖ τὸ ὄργανον, καὶ πύσαντος αὐτοῦ, ἄρχεται ὁ δῆμος τὸν ἀπελατικόν. Καὶ ἠνίκα ἄρχεται ὁ δῆμος τὸν ἀπελατικόν, νεύει ὁ πραιποσίτος ἀπὸ κελεύσεως τῷ τῆς καταστάσεως, ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ἀπελθὼν νεύει τοῖς μεγάλοις δομesticois τῶν ταγματῶν κατὰ συνήθειαν, καὶ κατέρχονται κάτω ἐν τῇ φιάλῃ, καὶ ἴστανται ἐν τῇ αὐτῶν τάξει. Καὶ πληρουμένου τοῦ ἀπελατικοῦ, αὐλεῖ τὸ ὄργανον, καὶ πύσαντος αὐτοῦ, λέγουσιν οἱ τοῦ μέρους, ὡς εἴθισται αὐτοῖς, τὰ τετραλέκτα, καὶ ἀπολογουσι· λέγουσι δὲ καὶ αὐγουστιακά, καὶ τελεθεισῶν τούτων, ἄρχονται τὴν φωνὴν. ἠνίκα δὲ ἄρχονται τὴν φωνὴν, λαμβάνει νεῦμα ὁ τῆς καταστάσεως ἀπὸ τοῦ πραιποσίτου ἀπὸ κελεύσεως, καὶ νεύει τοῖς ὑπατικοῖς, οἱ δὲ ἀπέρχονται καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ, καὶ ἴστανται ἐν τῇ αὐτῶν τάξει ἔνθεν κάκειθεν, καὶ τῆς φωνῆς τελεθεισης, ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ εὐθέως πάλιν αὐλεῖ τὸ ὄργανον. Καὶ ἴστανται ὁ βασιλεὺς ὀπισθεν τοῦ σέντζου, καὶ ὀπίσω αὐτοῦ ἴστανται εὐνοῦχοι πρωτοσπαθᾶριοι ἡλλαγαμένοι (64). οἱ δὲ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου, πατρικιοὶ τε καὶ στρατηγοὶ ἴστανται ἔνθεν κάκειθεν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς πόλης ἀπὸ πλαγίας ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ.

Ε'. Καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιποσίτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει κουβουκλίῳ τῷ φωνοβόλῳ, κάκεινος παρακύψας νεύει ἐκ τρίτου τῷ λαῷ, καὶ παύσει τὸ ὄργανον καὶ σὺν αὐτῷ οἱ τοῦ μέρους, καὶ εὐθέως ἄρχεται ὁ φωνοβόλος λέγειν· « Ὁ παντοδύναμος καὶ πολυέλεος Θεός, » καὶ τὰ ἔξης. Καὶ τελείσαντος αὐτοῦ, ἄρχονται τὰς συνήθεις αἰτήσεις αἰτεῖσθαι, καὶ ἐκείνης αἰτήσεως τελεθεισης, νεύει ὁ πραιποσίτος τῷ

VARIE LECTIONES.

⁶⁵ Verba : ὀπίσω — πρωτοσπαθᾶριοι R. add. Vid. p. 470.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(61) Nusquam invenio hanc vocem ejusve significationem. Forte Sclavonicæ originis aut similis est, non certe Arabicæ. Videtur tamen significare laciniam vestis ad modum illum digitorum compositam et plicatam, quo benedicere populo Græci sacerdotes solent.

(62) Quia nempe ad cathisma in editiore continuatione, sub qua porticus erat, gradibus debebat ascendi. Hinc, ubicumque tandem de imperatore dicitur, eum in circum fuisse ludos spectatum, dicitur ἀνελθεῖν ; vid. Theophanes p. 63. C. 8. Alias posset quoque hæc ratio verbi dari, quod Byzantii quicumque e plaga septentrionali ad australem iret, diceretur ἀνέρχεται, et qui contra, κατέρχεται. Vid. Nostri p. 97. A. 5, ubi imperator e S. Sophia in forum et ad statuam Constantini M. procedens ἀνέρχεται. Circus autem palatio ad au-

strum situs erat. Patet e loco Luitprandi Histor. VI, 3, qui, *Est domus, ait, juxta hippodromum aquilonem versus miræ et altitudinis et pulchritudinis, quæ decaennea accubita vocantur.* Atqui magnum palatium et triclinium XIX accubitorum erant contigua. Patet quoque e Niceta, qui processum incendii, quod Cpli contigit, quum ea urbs a Latinis operetur, describens p. 294, circum in regione urbis australi ponit, et S. Sophiam in boreali.

(63) Quod organa in circo Cplano, id præstant in Romano citharæ et cymbala atque tympana. V. Reim. ad Xiphil. p. 1000. n. 438.

(64) Membrans nihil editis locupletiores. Nihilominus tamen certum est, et liquet e p. 170. B. 7, ita integrandum esse hunc locum : καὶ ὀπίσω αὐτοῦ ἴστανται εὐνοῦχοι πρωτοσπαθᾶριοι ἡλλαγαμένοι.

φωνοδόλῳ, κάκεινος συντίθεται (65) διὰ τῆς χειρὸς ἅκ γ' καθ' ἑκάστην, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται. Καὶ πάντων τελεσθέντων, διέρχεται ὁ βασιλεὺς, δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, διὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου, ἢ δὲ σύγκλητος ἅμα σπαθαροκανδιότων καὶ σπαθαρίων ἴστανται ἔνθεν κάκεισε, ὡσαύτως καὶ τὸ ἄρμα (66) ἴστανται ἐξ ἀριστερᾶς τῆς ἐξαγούσης πύλης ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐν τῷ λαυσιακῷ, ἐν ᾗ καὶ τὸ σκάμμον ἴστανται τοῦ κουροπαλάτου (67). Διερχόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς, ὡς προεῖρηται, μέσον τῆς συγκλήτου, οὗτοι ἅπαντες ὑπερέχονται: « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται διὰ τοῦ τριπέτινου, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ, καὶ εἰσελθὼν ἐνδον τοῦ βήλου ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, λαμβάνει ὁ πραιπόσιτος τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, καὶ εἴθ' οὕτως εἰσελθόντες οἱ βεσσηγότες ἀπὸ κελεύσεως, λαμβάνουσι τὴν χλανίδα τοῦ βασιλέως ³⁶ καὶ ἐξέρχονται. Ὁ δὲ βασιλεὺς καθέζεται, μέχρις ἂν ἡ παρασκευὴ ἅπασα τοῦ δεξίμου ὁμοιοτρόπως τῆς φιάλης τῶν Ἱρασίνων μετέλθῃ ἐν τῇ φιάλῃ τῶν Βενέτων τουτέστι τὰ τε σκεύη καὶ τὸ πολίτευμα, εἰ τύχῳσιν, ὡς προεῖρηται (68), καὶ πρέσβεις ἔθνων, καὶ εἴθ' οὕτως μετὰ τὸ πάντας εὐτρεπισθῆναι τοὺς μέλλοντας καθυπουργεῖν ἐν τῷ δεξίμῳ φιάλης τῶν βενέτων, εἰσέρχεται ὁ τῆς καταστάσεως, καὶ δηλοῖ τῷ πραιποσίτῳ, ὡς ἔτοιμά ἐστι τὰ τε τῆς καταστάσεως ἐδιδάχθη, καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ τῆς διδωσι μεταστάσιμον ἐν τῷ λαυσιακῷ.

ζ. Καὶ διέρχονται οἱ τε πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ μετὰ τῶν συγκλητικῶν καὶ ὑπατικῶν τῆς θερμάστρας (69), καὶ ἀνελθόντες τὰ γράβηλια, εἰσέρχονται διὰ τῆς διαιταρικίου πύλης, ἐλθόντες δὲ διὰ τῆς καμάρας ἐμπροσθεν τοῦ πανθέου, ἐξέρχονται διὰ τοῦ μονοθύρου ἐν τῷ ἡλιακῷ, καὶ πάντες οἱ προειρημένοι ἐν τῷ ἡλιακῷ ἴστανται ἔνθεν κάκεισε ἀπὸ τῆς ἐξαγούσης πύλης τοῦ χρυσοτρικλίνου, ἐν τῷ προειρημένῳ ἡλιακῷ μέχρι τοῦ καμελαυκίου, ἐν ᾧ καὶ τὸ σέτζον ἴστανται. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰσελθὼν ἐμπροσθεν τοῦ εἰρημένου βήλου, περιβάλλεται τὴν χλανίδα αὐτοῦ διὰ τῶν βεσσηγόντων, καὶ τῶν βεσσηγόντων ἐξεληθόντων, στέφει ὁ πραιπόσιτος τὸν βασιλέα, καὶ δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, ἀπέρχεται μέχρι τῆς καμάρας τῆς οὔσης πρὸς ἀνατολὰς τοῦ χρυσοτρικλίνου, ἰστώντων ἔνθεν κάκεισε ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου· αἱ δὲ λοιπαὶ πύλαι τοῦ χρυσοτρικλίνου αἱ ἐξάγουσαι πρὸς τὸ ἡλιακόν εἰσι κεκλεισμέναι. Καὶ ἴστανται δύο κουβουκουλάριοι, εἰς ἕκ δεξιῶν, ὁ δὲ ἕτερος ἐξ ἀριστερᾶς, κατέχοντες ἀνὰ μίαν πύλην, λαβόντες δὲ νεῦμα οἱ αὐτοὶ κουβουκουλάριοι ἐξανολίγουσιν αὐτὰς ἄφνω, καὶ

VARIÆ LECTIONES.

³⁶ διὰ τοῦ βασιλ. ed.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

(65) *Consentit, annuit ipsis, spondet*, ut recte vertit interpres p. 170; proprie sese ponit in eodem cum ipsis loco voluntatis; postquam, ait, terna ad singulas rogationes manus illa, quam p. 164. B. 7. diximus, compositione imperatoris assensum significaverit.

annuit, ut supra dictum est. Peractis omnibus, imperator a præfectis cubiculo, patriciis et ducibus stipatus, per Justinianum triclinium discedit, senatus autem cum spatharocandidatis, spathariisque hinc et illinc astant, milites quoque ad sinistram portæ e Justiniani triclinio in lausiaco ducentis stant, ubi scamnum curopalatae est. Imperatori, per medium senatum, ut diximus, digredienti, omnes longa ac felicia tempora apprecantur, quo facto, a cubiculo præfectis stipatus, per tripetonem ad aureum triclinium transit, velumque in camera S. Theodori ingreditur, ubi præpositus coronam ab ejus capite tollit, vestitores quoque a mandato ingressi tunicam ejus sumunt, et abeunt. Imperator sedet, usquedum omnis apparatus deximi eodem modo, quo in phialam Prasinorum, in phialam Venetorum translatus est, vasa nempe, senatus et legati gentium exterarum, si qui, ut diximus, adsint. Sic omnibus, quorum ministerio in deximo phialæ Venetorum opus est, ordinatis, cerimoniaris intrat, parataque omnia esse, præposito, præpositus imperatori, ut a cerimoniaris accepit, nuntiat, et postquam huic præpositus a mandato signum dedit, solemnem imperatoris in lausiaco consensum ordinat.

189 VI. Patricii et strategii cum senatoribus et consularibus per caminum digressi, per scalam ascendunt, ac portam conaculi, inde per cameram coram pantheo perque januam solarium ingrediuntur, et in utroque ejus latere a porta aurei triclinii ad dictum solarium ducente usque ad camelaucium, ubi thronus positus est, astant. Imperator ad dictum velum ingressus, tunica sua a vestitoribus induitur, quibus egressis, præpositus ei coronam imponit. Deinde, præfectis cubiculo comitantibus, ad cameram, quæ versus orientem aurei triclinii est, abit, præfectis cubiculi utroque in latere constitutis: reliquæ aurei triclinii portæ ad solarium ducentes clausæ sunt. E duobus cubiculariis unus ad dextram, alter ad sinistram stant, unamque portam singuli tenent, quas, signo dato, statim aperiant. Ab his cubiculariis stipatus imperator, solarium petit, et ibi in porphyretico lapide stat: ocyus patricii et strategii cum omni senatu in terram procidunt: post ipsos protospatharii, spatharocandidati et spatharii stant, quorum isti torques et spathobaculos suos, hi torques et scutaria,

(66) *La parade*, Milites in armis parati astant.

(67) Conf. p. 175. ubi scamna consulum in Justiniani triclinio memorantur.

(68) V. dicta ad p. 161.

(69) M. καὶ τῆς θερμ., quod lacunam prodit.

spatharii pariter scutaria et dextralia gestant. Magister ceremoniarum in medio eorum, qui imperatorem excipiunt, stat, et postquam omnes adorarunt ac rursus consurrexere, præpositus a mandato ceremoniarum signum dat: hic dicit: « Jubete. »
 ριοι, σπαθαροκανδιδάτοι καὶ σπαθάριοι, οἱ μὲν πρωτοσπαθάριοι φοροῦντες τὰ μανιάκια αὐτῶν, βασιλάζοντες καὶ τὰ σπαθοδάκλια αὐτῶν, οἱ δὲ σπαθαροκανδιδάτοι τὰ μανιάκια αὐτῶν, βασιτάζουσι δὲ καὶ σκουτέρια, ὡσαύτως καὶ οἱ σπαθάριοι σκουτέρια καὶ διστράλια. Ἰσταται δὲ ὁ τῆς καστατάσεως ἐπὶ τὴν μέσην τῆς δοχῆς, καὶ δὴ, ὡς προεῖρηται, προσκυνῶσάντων πάντων καὶ ἀναστάντων, νεύει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ καλεύσεως τῆ τῆς καταστάσεως, κάκεινος λέγει: « Κελεύσατε. »

VII. Patricii et strategii cum senatu et consularibus abeunt, et, ut diximus, in sua statione consistunt, ceremoniarum vero rhosthelium pro rhore facit, et imperatori tradit, statimque cubicularius præcentor fenestram, quæ super pectorali prope thronum sub camelaucio est, aperit, unde imperator populum ter, uti solet, signat, et in throno considet: demarehus, dum pulsatur organum, magna voce exclamat: « Sanctus. » Præpositus, signo ab imperatore accepto, prospicit, terque manu annuit, quo facto, 176 organum silet, et principis factionis solemnia quæque peragunt. Post fausta omnia et lælas acclamationes organum pulsatur; tacente eo, populus apelaticum orditur. Porro præpositus, signo ab imperatore dato, ceremoniarum, hic quatuor comesticis numerorum, ut mos est, annuit, qui in phialam descendunt, inque suo ordine consistunt. Finitis apelaticis, organum sonat. eoque cessante, factionarii tetralecta et augustalia recitant, posthæc illdem voce canunt. Quorum cum fieri initium debet, ceremoniarum a præposito signum accipit et consulares admonet, ipsi vero abeunt ad aureum triclinium, ubi ordine suo consistunt. Post cantum imperator surgit, organum pulsatur, imperator pone thronum, a tergo ejus eunuchi protospatharii in mutatoriis, ante ipsum præfecti cubiculo ab utroque latere cum patriciis et strategis ad portam usque in aureum triclinium ducentem stant. Præpositus, signo ab imperatore accepto, cubicularium præcentorem monet, is prospiciens ter manu populo annuit, organoque et factionariis silentibus, precari incipit: « Omnipotens et dives misericordia Deus, etc. » Quo finito, factionarii quatuor solemnes petitiones instituunt, quarum ut data copia est, imperator præposito, hic præcentori annuit, is manu ter annuit, idque ad singulas precationes, ut supra diximus, repetit.

νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, δίδωσι νεῦμα ἑκ τρίτου τῆ λαπὴν διὰ τῆς χειρὸς, καὶ παύει τὸ ὄργανον, σὺν αὐτῷ καὶ οἱ τοῦ μέρους, καὶ ὁ φωνοδόλος λέγει: « Ὁ παντοδύναμος καὶ πολυέλεος Θεός, » καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ τελευτήσας αὐτοῦ, ἄρχονται οἱ τοῦ μέρους αἰτεῖσθαι τὰς συνήθεις τέσσαρας αἰτήσεις, καὶ τούτων πέρασ εὐχόμενοι, νεύει ὁ βασιλεὺς τῶν πραιποσίτων, κάκεινος τῶ φωνοδόλῳ, κάκεινος συντίθεται διὰ τῆς χειρὸς, ἑκ τρίτου τοῦτο τελεῶν καθ' ἑκάστην αἴτησιν, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(70) Dicit hic auctor, pectorale aut cancellos mœniani, adeoque mœnianum ipsum, e quo prospiciebatur in circum, fuisse sub camelaucio. Apparet tamen illud, mœniano superpositum (umbellam aut meniscum appelles), quod pluviam solemque ab eo arceret, fuisse camelaucium propterea dictum,

δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν προῤῥηθέντων ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, ἐξέρχεται ἐν τῷ ἡλιακῷ καὶ ἴσταται ἐν τῷ πορφυρῷ λίθῳ, καὶ παραυτίκα οἱ τε πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ καὶ ἡ σύγκλητος πάντα πίπτουσι, καὶ ὀπισθεν αὐτῶν ἴστανται πρωτοσπαθάριοι, σπαθαροκανδιδάτοι καὶ σπαθάριοι, οἱ μὲν πρωτοσπαθάριοι φοροῦντες τὰ μανιάκια αὐτῶν, βασιτάζοντες καὶ τὰ σπαθοδάκλια αὐτῶν, οἱ δὲ σπαθαροκανδιδάτοι τὰ μανιάκια αὐτῶν, βασιτάζουσι δὲ καὶ σκουτέρια, ὡσαύτως καὶ οἱ σπαθάριοι σκουτέρια καὶ διστράλια. Ἰσταται δὲ ὁ τῆς καστατάσεως ἐπὶ τὴν μέσην τῆς δοχῆς, καὶ δὴ, ὡς προεῖρηται, προσκυνῶσάντων πάντων καὶ ἀναστάντων, νεύει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ καλεύσεως τῆ τῆς καταστάσεως, κάκεινος λέγει: « Κελεύσατε. »

Z. Καὶ οἱ μὲν πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ μετὰ τῆς συγκλήτου καὶ τῶν ὑπατικῶν ἀπέρχονται, καὶ ἴστανται, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, ἐν τῇ αὐτῶν ἴστασει· ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ποιήσας τὸ ῥωσθέλιον, ὡς εἴθισται: ἀπὸ, ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ, καὶ παραυτίκα ὁ φωνοδόλος κουδικουλαρίος ἐφαπτοὶ τὸ παραυτικόν ὑπερθεῖν τοῦ ἔθνος ὑπὸ τοῦ καμελαυκίου (70) στηθίου ἔμπροσθεν τοῦ σέντζου, καὶ κατασφραγίζει ὁ βασιλεὺς τὸν λαὸν ἐκ τρίτου, ὡς εἴθισται αὐτῷ, καὶ καθίσταται ἐπὶ τοῦ σέντζου, καὶ εὐθὺς ὁ δῆμαρχος, αὐλοῦντος καὶ τοῦ ὄργάνου, ἀνακράζει μεγάλως τὸ, « Ἄγιος. » Λαβῶν δὲ νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ παρακύψας, νεύει διὰ τῆς χειρὸς ἑκ τρίτου, καὶ παύει τὸ ὄργανόν. Παύσαντος δὲ τοῦ ὄργάνου, ἄρχονται οἱ τοῦ μέρους ἐκτελεῖν τὰ συνήθη ἅπαντα. Εὐφρανθέντος δὲ τοῦ μέρους καὶ ἐκφωνήσαντος, αὐλεῖ τὸ ὄργανον, καὶ παύσαντος αὐτοῦ, ἄρχεται ὁ ὄμιλος τὸν ἀπελατικόν. Καὶ εὐθὺς λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ νεύει τῷ τῆς καταστάσεως, κάκεινος [τοῖς τέσσαρσι (71) δομestikois τῶν ταγματῶν, ὡς κατὰ συνήθειαν, καὶ καταλθόντες ἴστανται κάτω ἐν τῇ φιάλῃ ἐν τῇ τῆς αὐτῶν. Τελευτήσας δὲ τῶν ἀπελατικῶν, αὐλεῖ τὸ ὄργανον, καὶ παύσαντος αὐτοῦ, λέγουσιν ὅτι τοῦ μέρους τὰ τετραλέκτα ἀκτολογοῦντες, λέγουσι δὲ καὶ ἀγουστιακά, καὶ τούτων τελευτήσας, ἄρχονται οἱ αὐτοὶ τὴν φωνήν. Ἐνίκα δὲ ἀρξήται, λαμβάνει νεῦμα ὁ τῆς καταστάσεως παρὰ τοῦ πραιποσίτου, καὶ νεύει τοῖς ὑπατικοῖς, αὐτοὶ δὲ ἀπελθόντες, εἰσέρχονται ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ, καὶ ἴστανται ἐκεῖσε ἐν ταῖς αὐτῶν τάξεσι· τελευτήσας δὲ τῆς φωνῆς, ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ αὐλεῖ τὸ ὄργανον, καὶ ἴσταται ὁ βασιλεὺς ὀπισθεν τοῦ σέντζου, καὶ ὀπίσω αὐτοῦ ἴστανται εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι ἡλλαγμένοι, καὶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἴστανται ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου ἐνθεν καὶ κείσε μετὰ πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς πύλης ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ. Καὶ λαβῶν

νεῦμα κουδικουλαρίῳ τῷ φωνοδόλῳ, κάκεινος παρακύψας, νεύει ἑκ τρίτου τῆ λαπὴν διὰ τῆς χειρὸς, καὶ παύει τὸ ὄργανον, σὺν αὐτῷ καὶ οἱ τοῦ μέρους, καὶ ὁ φωνοδόλος λέγει: « Ὁ παντοδύναμος καὶ πολυέλεος Θεός, » καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ τελευτήσας αὐτοῦ, ἄρχονται οἱ τοῦ μέρους αἰτεῖσθαι τὰς συνήθεις τέσσαρας αἰτήσεις, καὶ τούτων πέρασ εὐχόμενοι, νεύει ὁ βασιλεὺς τῶν πραιποσίτων, κάκεινος τῶ φωνοδόλῳ, κάκεινος συντίθεται διὰ τῆς χειρὸς, ἑκ τρίτου τοῦτο τελεῶν καθ' ἑκάστην αἰτήσιν, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται.

quod ita mœnium tegeret, ut camelaucium caput tegit; præsertim si haberet aut orbicularem, aut conicam figuram.
 (71) Erant enim quatuor tagmata, quorum singula singulos domesticos habebant: scholæ, exhibitores, hicanati et numeri.

Η'. Εἴθ' οὕτως διέρχεται ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ αὐτοῦ Ἀ
 ἡλιακοῦ, δηριγευόμενος ὑπὸ τε τῶν ἀρχόντων τοῦ
 κουδουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, καὶ
 εἰσέρχεται ἐν τῇ χρυσοτρικλίνῃ, καὶ ἵσταται ἔμπρο-
 σθεν τοῦ σέντζου, οἱ δὲ προειρημένοι πάντες ἵσαν-
 ται ἔνθεν ἀκείσασα. Καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος
 παρὰ τοῦ βασιλέως, λέγει· « Κελεύσατε » οἱ δὲ
 ὑπερεύχονται τὸν βασιλέα· « Εἰς πολλοὺς χρόνους, »
 καὶ ἐξέρχονται. Τοῦ δὲ βασιλέως εἰσελθόντος, λαμβά-
 νει ὁ πραιπόσιτος τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐ-
 τοῦ, καὶ εἰσελθόντες οἱ βεσητόρες λαμβάνουσι καὶ
 αὐτοὶ τὴν χλαμύδα, καὶ ἐξέρχονται, ὁ δὲ βασιλεὺς,
 εἰ κελείει, προβάλλεται προβολὰς ἀξιωματίων, ἀπὸ
 τε ἀπὸ ἐπάρχων ⁵⁷ προαναθιβάζων μέχρι πατρικίων
 καὶ εἴθ' οὕτως, στοιχηθέντος τοῦ κλητωρίου, γίνον-
 ται μίνασαι. Ἰστέον, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ σάξιμα ^B
 ἐν τῇ κλητωρίῳ οὐκ εἰσέρχονται, ἀριστῶσι δὲ οἱ δῆμαρχοὶ κατὰ τὸ σὺνήθεσ ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἕκαστος ἐν τῇ
 ἰδίᾳ φιδίῃ μετὰ καὶ τοὺς τῶν μερῶν προὔχοντας.

ΚΕΦΑΛ. ΞΒ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν εἰς τὸ σάξιμον ⁵⁷ (72), φῖγουν
 εἰς τὸ κλητώριον ⁵⁸.

Α'. Μετὰ τὴν τοῦ δεξίμου ἀπόλυσιν δίδονται μίν-
 σαι, καὶ γίνεται κλητώριον ἀποκοπτόν (73) ἐν τῇ
 εὐπρεπεστάτῃ τρικλίνῃ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ τῶν
 δεσποτῶν ἀκουμβιζόντων ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἐπιτε-
 λαῖται ἡ συνήθης τάξις τοῦ κλητωρίου, καὶ ἀπὸ τοῦ
 ὀπτομίνσου (74) ἐξέρχονται οἱ ἀρτοκλίνας, καὶ εἰσ-
 ἀγουσι τοὺς ὀφειλοντας χορεύσαι ἐν τῇ σαξίμῃ,
 ἦγουν τὸν δομῆστικὸν τῶν σχολῶν καὶ τὸν νοούμερον
 καὶ τὸν δῆμαρχον τῶν Βενέτων μετὰ καὶ τοῦ ἰδίου
 μέρους, τοὺς τε τριβούνους καὶ βικαρίους. Καὶ δὴ ^C
 τούτων εἰσερχομένων ἔγδοθεν τοῦ βήλου, ἐπιούχον-
 ται τοὺς δεσποτάς πολυχρόνιον, καὶ εὐθέως κρατεῖ
 το λιβελλάριον τῇ δεξιᾷ χειρὶ ὁ δομῆστικὸς τῶν scho-
 λῶν. Εἶτα κατέρχεται ὁ τῆς τραπέζης, καὶ αἶρει

VARLÆ LECTIONES.

⁵⁷ ἀπὸ τε ἐπάρχων ed. ⁵⁸ εἰς σαξ. ed. ⁵⁹ εἰς κλητ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(72) Saximum appellatur tripudiatio, chorea, saltatio, praesertim quae coram imperatore fiebat. Et talis chorea, quae fiebat postquam saltatori ad adorandum dominum admissi fuisset, saximodeximon, id est δέξιμον μετὰ σαξίμου δεξιᾷ μετὰ σαξίμου appellatur. Choreas in honorem Augustorum agitatae fuisset, apparet ex Vopisco l. II Hist. Aug. p. 427, ubi vid. Salmasium. De choreis post epulas publicas agit Du Cange CPLi Christ. p. 138. init. Saltabant autem factiones coram domino variis in locis; ut in circo; cujus rei origo fuit a pyrrhichis, ibi olim saltari solitis, de quibus Vales. ad Amm. Marcell. p. 127. Hic loci habemus saltationem in triclinio Justiniani circa mensam sacram; p. 222, saltationem Gothicam in triclinio XIX acubitorum. Regionum curatores et Sebastophori saltabant xv Octobris in Augustae in regis honorem, ait Gyllius de CPLi, ed. Bandur. p. 382, A. e. Suida. Locus erit in sequentibus de hac re pluribus agendi [Theophilus imp. gradus ac subsellia, ἀναβάθρας factionum struit, phialam quoque, in qua σαξίμοδέξιμον fuit. Sym. Logothet. p. 424.] Conf. Leo Gramm. p. 455. C. et Contin. Theoph. pag. 88. Τα σαξίμοδέξιμα ἴσθιτορ et τὰ ἱποδρόμια conveniunt cum curiis medi aevi, quae curiis

VIII. Sic imperator per idem solarium digressus, praefectis cubiculi, patriciis, strategis comitantibus, aureum triclinium ingreditur, et ante thronum subsistit, in utroque ejus latere, quos diximus, proceres. Praepositus, ut ab imperatore signum accepit, dicit: « Jubete; » hi imperatori tempora multa apprecati, discedunt. Imperatore ingresso, praepositus coronam ab ejus capite demit, vestitores tunicam sumunt et egrediuntur: ille, si placet, promotiones procerum ab expraefectis inde usque ad patricios instituit, paratoque convivio, missae dantur. ¶ 71 Ceterum observandum est, eo die saxima ad convivium non accedere, sed demarchos pro more, singulos in propria phiala, una cum principibus factionum epulas solemnes celebrare.

CAPUT LXV.

Observanda in saximo seu in convivio.

I. Finito deximo, missa datur, mensaque magna in splendidissimo Justiniani triclinio reponitur, cui postquam domini accubuerit, solemniseritus convivii peragitur, tricliniarum ab optomenso discedunt, eosque, qui saltare in saximo debent, domesticum scilicet scholarum et numerorum, demarchum Venetorum cum sua factione, tribunis et vicariis adducunt. Hi intra velum ingressi, dominis vitam longævam apprecantur, statimque domesticum scholarum libellum dextra manu tenet: id praefectus mensae accedens, tollit, sublatumque ministro a lotionibus tradit, dum factiones interea apelaticum toni I recitant: « Hodie, reposita in manibus tuis potestate, Deus te imperatorem dominumque con-

banditae appellabantur eo, quod undecumque hobiles et divites emissio banno (velut κρεμαμένον πανίου ἢ βήλου ad eas invitarentur. In illis enim curiis indulgebant conviviis et choreis. Vid. Murat. Antiq. Ital. T. II. dies. XXXIX, ubi de ludis Italorum medio aeo agit. Plerumque etiam mensa palatina omnibus advenientibus parata erat, ut ait idem. Praesertim hilares isti populorum conventus celebrari solebant, quando princeps aliquis uxorem duceret, aut honore militiae donaretur. Philippicus apud Nicophorum Patriar. Brev. p. 151: Τὴν γενέθλιον τῆς πόλεως ἡμέραν ἐπιτελάσας καὶ ἀμιλλητήριον τῶν ἱππῶν ἀγῶνα ἐπιδειξάμενος εἶτα τοὺς φίλους συμποσιάσας ἀμικίς convivio ἐκκερτίς, εἰς ὕπνον κατὰ τὸν μεσημβρινὸν τῆς ἡμέρας καιρὸν ἐτρέπετο Aliquoties Xiphilinus testatur in Neronis Vita, eum post editos ludos populum coesa excepisse.

(73) Convivium sequestratum, ad quod non omnes, neque omnis generis proceres, sed tantum familiares et domestici invitantur; vel potius, quum inter multas alias mensas ad unam seorsim positam imperator cum gentilibus suis assidebat.

(74) Est missus carniū assatarum, μίσθος τῶν ὑπὸ τῆς ἐπιπέρας vel τῶν ὀπτιῶν.

stituit, magnus dux exercituum, caelo progressus, coram facie tua portas imperii aperuit. Hinc orbis ad sceptrum dextrae tuae procumbens, gratias Domino, cui sic visum fuit, persolvit. Te enim imperatorem pium, dominumque et pastorem desideravit, N. auguste. » Sic deinde mensae praefectus revertitur, extensaque dextra digitos instar radiorum demittit, rursusque at uvae componit, domesticus sobolarum ac numerorum cum demarcho, tribunis, vicariis, factionariis saltare terque circa mensam discurrere incipit. Hoc loco observandum est tribunos et vicarios aurea segmenta, artificiose excoisa, cum curtis maniois Venetis et albis, in pedibus ocreas, manibus lunulas, quae phengia vocantur, gestare.

καὶ βικαρίων καὶ τῶν δημοτῶν, περιερχόμενοι γυρόθεν τριβοῦνοι καὶ οἱ βικάριοι περιδίθληνται τὰ χρυσοσήμεντα (76) διακοπτὰ κοντομάνικα Βένετὰ τε καὶ λευκὰ, καὶ ἐν τοῖς ποσὶ τὰ ποδόφυλλα (77), βασιάζοντες ἐν ταῖς χερσὶ τὰ λεγόμενα φεγγία (78).

172 II. Postquam ter choreas duxere, descendunt omnes, inque parte mensae inferiori e regione dominorum consistunt. Tunc cantores : « Hoc regnum, Domine, confirma ! » populus ter : « Hoc regnum, Domine, confirma ! » Cantores : « Domine, vitam eorum per nostram vitam ! » sic populus ter. Tunc mensae praefectus cum apocombio, quod triclinarius gestat, descendit, idque domestico tradit, hisque procedentibus, cantores : « Multos, multos, multos ; » populus : « Multos annos in multos. » Porro hymnum saltationi aptum canunt : « Splendent domini, laetatur orbis ! Splendent Augustae, laetatur orbis ! et Porphyrogeniti, laetatur orbis. Exultat senatus totumque palatium, laetatur orbis. Exultat urbs et Romania universa, laetatur orbis. Augustae, divitiae et gaudium nostrum ! ita, Domine, multos ipsis annos concede. » Cantores : « Imperatoribus ; » populus : « Multos annos ! » Cantores : « Felices annos imperatori-

αὐτό, καὶ ἀναφέρει, καὶ ἐπιδίδουσι τῶν νιψιστηρίων, καὶ λέγουσιν οἱ τοῦ μέρους ἀπαιλατικὸν ἤχ. α' « Ἐν ταῖς χερσὶ σου σήμερον παραθέμιος τὸ κράτος, θεὸς σε ἐπεκύρωσεν αὐτοκράτορα δεσπότην, καὶ προελθὼν οὐρανόθεν ἀρχιστράτηγος ὁ μέγας, πρὸ προσώπου σου ἤνοιξε τὰς πύλας τῆς βασιλείας ὅθεν ὁ κόσμος προσπίπτει τῶ σκήπτρῳ τῆς δεξιᾶς σου, εὐχαριστῶν τῶ Κυρίῳ τῶ εὐδοκῆσαντι οὕτως. Σὲ γὰρ ἔχειν ἐπεπόθει τὸν εὐσεβῆ βασιλέα, δεσπότην τε καὶ ποιμένα, ὁ δεῖνα αὐτοκράτωρ. » Καὶ εἴθ' οὕτως στρέφεται ὁ τῆς τραπέζης, καὶ ἐκτείνει τὴν δεξιὰν αὐτοῦ χεῖρα, καὶ τοὺς δακτύλους ἀκτινοειδῶς διαστίλλων καὶ πάλιν βοτρυδὸν ἐπισυστέλλων, ἀρχεται χορεύειν, ὃ τε δομέστικος τῶν σχολῶν μετὰ καὶ τοῦ νομέρου καὶ τοῦ δευτέρου καὶ τῶν τριβοῦτων τῆς τραπέζης τρίτον ⁸⁰. (75). Χρῆ δὲ γινώσκαι ὅτι οἱ

Β. Καὶ μετὰ τὸ χορεύσαι τρίτον κατέρχονται πάντες, καὶ ἴστανται κάτωθεν τῆς τραπέζης ἀντικρῶ τῶν δεσποτῶν. Καὶ λέγουσιν οἱ κράται ⁸⁰ « Τοῦτο τὸ βασίλειον, Κύριε, στερέωσον. » καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' οἱ ⁸⁰ « Τοῦτο τὸ βασίλειον, Κύριε, στερέωσον. » Οἱ κράται : « Κύριε ⁸⁰, ζωὴν αὐτῶν διὰ τὴν ζωὴν ἡμῶν » καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Καὶ εἴθ' οὕτως κατέρχεται ὁ τῆς τραπέζης μετὰ τοῦ ἀποκομβίου, δηλονότι ὑπὸ ἀρτοκλίνου βασταζόμενον ⁸¹ (79), καὶ ἐπιδίδουσι τῶν δομεστικῶν, καὶ τούτων προσκυνούτων, λέγουσιν οἱ κράται : « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ. » ὁ λαός : « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλὰ. » Καὶ λέγουσι τὸν χορευτικόν : « Ἀμπουσιον οἱ δεσπότες, χαίρεται (80) ὁ κόσμος ἄμπουσιον αἱ Αὐγοῦσαι, χαίρεται ὁ κόσμος καὶ τὰ πορφυρογέννητα, χαίρεται ὁ κόσμος ἀγάλλεται ἢ σύγκλητος καὶ δλον τὸ παλάτιον, χαίρεται ὁ κόσμος, ἀγάλλεται ἢ πόλις καὶ δλη ἡ Ῥωμανία (81), χαίρεται ὁ κόσμος Αὐγοῦσαι, χαρὰ καὶ ὁ πλοῦτος ἡμῶν, ναί, Κύριε, πολλὰ τῶν (82) τὰ ἔτη. »

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁰ ΣΧΟΛ. Ἰστίον, ὅτι, τῶν χορευόντων διερχομένων [σολ. διέρχεσθαι] ἔμπροσθεν τῆς ἀποκοπτικῆς τραπέζης, ἐφ' ἧς οἱ δεσπότες καθίζονται, ἐπιύχονται τοὺς δεσπότες ταῖς [τοῖς ed.] χερσὶ μόνον. ⁸⁰ Κύριε ante ζωὴν R., καὶ ed. ⁸¹ βασιάζοντων ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(75) Vid. similem locum p. 222.

(76) Aurea segmenta, serici villosi aureis filiiis interstinoti tæniæ, διάκοπτα, in quibus ocelli vel tessellæ essent, velut opus cancellatum ; vel etiam scissa, sic ut vestis inferior per fenestras panni superioris transparenteret. De quo genere vestitus plura dico ad p. 336. D. 2, κοντομάνικα, cum curtis maniois ad carpos usque non porrectis, sed supra cubitum desinentibus.

(77) Sunt aut tæniæ, prandæ pretiosæ, aut circuli aurei suris, aut statim sub genu, aut proxime super malleum pedis, circumligati, quales sunt armillæ, pericarpia aut brachialia in manu et humeris, verbo περισκελίδες.

(78) Baculi cum orbibus argenteis ad instar lunæ, vertici eorum, ad instar pilei plani, superaffixis, aut cum ansis et fulcris manus semicircularibus, ad instar lunæ cornutæ, per baculum trajectis. Latius hac de re expono ad p. 340.

(79) Subint. ἐστὶ : δηλόν, ἔστιν ὅτι τοῦτο βασιάζοντόν ἐστιν.

(80) Hoc est ex vulgari usu loquenti pro χαί-

ρε Antiquum hunc Macedoniae loquendi modum esse patet ex Aristophanis illo noto, quod irridet, velut Thraecicum, ἤδομαι καὶ χαίρομαι. Usus quoque fuit Antiphilus in Antholog. p. 85. 1. ed. H. Steph. Ducas Hist. C.34 : Τὸ τῶν Μουσουλμανῶν γένος ἰδυσφόρει καὶ οἱ καθούριδες [Cafferi Christiani] ἐχαίροντο.

(81) Orbis Romanus, id est Græcus, Byzantino imperio tunc subjectus. [Ut apud recentiores Græcos, ita apud Coptitas et Arabes Ῥωμαῖο et Roma non Romanum hominem aut Romanam, sed Græcum Græciamve significat. Renaudot. dissert. ante Liturg. Græc. p. 112.]

(82) Τῶν pro αὐτῶν vel τούτων Frequens. scriptoribus sequioris ætatis hic usus articuli ὁ, ἡ, τὸ est, neque ipsis vetustis et probis ignotus. Amat eum Procopius et Agathias et Continuator Constantianus. e. c. p. 56, τῶν ὧν ἐρωτώμεθα, id est τούτων περὶ ὧν ἐρωτώμεθα p. 58, τῆς, ἧς εἶχεν τιμῆς pro ταύτης. Conf. p. 86, 124 ; Euseb. Hist. eccl. 11, 1 : Λοιμώδους καὶ φωραλίτας νόσου δίκην τὴν Ἐκκλησίαν ὑποδύμενοι λυμάλινονται τὰ

Οἱ κράτται· « Τῶν βασιλέων· » ὁ λαός· « Ἠολλὰ τὰ ἔτη. » Οἱ κράτται· « Καλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων· » ὁ λαός· « Ναὶ Κύριε, πολλὰ καὶ καλὰ τῶν τὰ ἔτη. » Οἱ κράτται· « Καὶ τῶν Αὐγουστῶν· » ὁ λαός· « Πολλὰ τὰ ἔτη. » Οἱ κράτται· « Καλὰ τῶν τὰ ἔτη· » ὁ λαός· « Ναὶ Κύριε, πολλὰ καὶ καλὰ τῶν τὰ ἔτη. » Οἱ κράτται· « Τῶν πορφυρογεννήτων· » ὁ λαός· « Πολλὰ τὰ ἔτη. » Οἱ κράτται· « Καλὰ τῶν τὰ ἔτη· » ὁ λαός· « Ναὶ Κύριε, πολλὰ καὶ καλὰ τῶν τὰ ἔτη. » Καὶ εἴθ' οὕτως ἐπεύχονται πάντες πολυχρόνιον. Σάξιμον β'. Εἰσέρχεται τὸ μέρος τῶν Πρασίνων κατὰ τὸν προβήθηέντα τύπον μετὰ καὶ τοῦ δομειστίου τῶν ἐξκουβίτων καὶ τοῦ τευχώτου καὶ τοῦ δημάρχου καὶ τῶν τριβούνων καὶ βικαρίων καὶ τῶν δημοτῶν τοῦ μέρους. Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι κατὰ τὸν πρῆβρημένον τύπον ἐπιτελεῖται καὶ τοῦτο τὸ σάξιμον ἀπαρραλλάκτως, πλὴν οἱ τριβούνοι καὶ οἱ βικαρίοι περιβέβληνται τὰ χρυσοσήμεντα διακοικτὰ κοντομάνικα Πράσινά τε καὶ ῥόυσια. Ἰστέον, ὅτι αὕτη ἡ τάξις ἅπασα ἐπιτελεῖται καὶ ἐπὶ τοῦ αὐγουστιακοῦ κλητωρίου.

ΚΕΦΑΛ. ΕΞ'.

Ἵσα δεῖ παραφυλάττειν, δεξιμοῦ γινόμενου ἐν τῇ μυστικῇ φιάλῃ τοῦ τρικλόγχου, χειμῶνος ὄντος καὶ βιαίων ἀνέμων, καὶ μὴ συγχωροῦντων γενέσθαι ἐν ταῖς ἐξ ἔθους φιάλαις.

Α'. Προέρχονται τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐννύχιοι πατριῶκοι καὶ στρατηγοὶ καὶ πᾶσα ἡ σύγκλητος, καὶ ἕκαστος αὐτῶν ἀλλάσσει τὴν ἰδίαν στολὴν, ὃ δὲ τῆς καταστάσεως λέγει τῷ πραιποσίτῳ, ὡς ὅτι τὰ μέρη ἑτοιμά εἰσιν, οἱ δὴμαρχοὶ ἤνεγκαν τὰ λιβελλάρια αὐτῶν, καὶ ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ τρικλίῳ εἰς τὰ τῶν ὑπᾶτων σάββα ἐκδέχονται. Καὶ ὁ πραιποσίτος εἰσελθὼν ἐν τῷ τριπέτῳ μετὰ πάντων τοῦ κουβουκλείου, προστάσει τοὺς ὀστιάριους λαβεῖν τὰ βεργία ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν καὶ ἀριστερῶν ὑπὸ αὐτῶν, ἐξέρχεται εἰς τὸ λαουσιακόν, κἀκεῖσε δέχεται αὐτὸν ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ τῶν σιλεντιαρίων, εἶτα ἐκεῖθεν δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν τοῦ κουβουκλείου καὶ τοῦ τῆς καταστάσεως, ἀλλὰ μὴν καὶ τῶν σιλεντιαρίων καὶ τῶν ὀστιαρίων βασιλεύοντων τὰ βεργία αὐτῶν, ἐξέρχεται ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ τρικλίῳ. Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι, τοῦ πραιποσίτου δηριγευομένου διὰ τοῦ λαουσιακοῦ, ἀνίστανται πάντες· τῇ γὰρ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ὡς ἐκ προσώπου τοῦ βασιλέως διέρχεται, καὶ διὰ τοῦτο φυλάττεται ἡ τάξις καὶ ἡ τιμὴ οὕτως. Οἱ δὲ τοῦ κουβουκλείου ἔρχονται ἴστανται ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίῳ ἔσθεν καὶ ἔσθεν, καὶ ὁ πραιποσίτος μέσον αὐτῶν. Εἶτα ἔρχονται οἱ δὴμαρχοὶ βασιλεύοντες λιβελλάρια, καὶ διερχόμενοι μέσον τοῦ κουβουκλείου, πλησιάζουσι τῷ πραιποσίτῳ, καὶ προσκυνοῦσιν αὐτῷ· καὶ

bus! » populus : « Imo, Domine, multos ipsis et felices annos ! » Cantores : « Et Augustabus ; » populus : « Multos annos ! » Cantores : « Felices annos ! » populus : « Imo, Domine, multos ipsis et felices annos tribue ! » Cantores : « Porphyrogenitis : » populus : « Multos annos ! » Cantores : « Felices ipsis annos ! » populus : « Imo, Domine, multos ipsis adde et felices annos ! » Postremo omnes vitam longævam apprecantur. Saximum II. Factio Prasina, ritu supra exposito cum domestico excubitorum, præfecto murorum, demarcho item, tribunis, vicariis et factionis ejus populo ingreditur. De reliquo notandum est, secundum cerimonias adductas hoc etiam saximum sine ulla immutatione celebrari, præterea quod tribuni et vicarii aurea segmenta excisa, curtis manicis, Prasina russaque induant. Idem ritus in Augustæ etiam convivio servatur.

CAPUT LXVI.

Observanda, si deximum in secreta phiala triconchii institui debet hiberno tempore et ventis acriter commotis, qui non permittunt, ut solitis in phialis celebretur.

I. Nocte ejus diei patricii, strategiet senatus omnis, singuli vestibus mutatis procedunt, 173 cerimoniarum præposito, factiones paratas esse, demarchos libellos attulisse, inque Justiniani triclinio in consulum scamnis adesse, nuntiat. Tunc præpositus, tripetonem cum omnibus cubiculariis ingressus, ostiarios virgas suas sumere jubet, et ab his stipatus, ad lausiacum, ubi cum cerimoniarum cum silentiariis exspectat, inde cubiculariis, cerimoniarum, silentiariis et ostiariis cum virgis suis comitantibus ad Justiniani triclinium progreditur. Observandum est, præposito per lausiacum cum comitibus procedenti, omnes assurgere : hoc enim die personam imperatoris sustinet, quare et ritus idem ac honos ipsis, ut principi, habetur. Cubiculo præfecti in utroque ejusdem triclinii latere stant, in medio ipsorum præpositus. Tunc demarchi cum libellis veniunt, perque medium cubiculum transeunt ad præpositum accedunt, eumque adorant : ipse, inclinat paulum corpore, libellos, quos singulos duo demarchi tenent, unum imperatoris, alterum præpositi nomine, recipit. Inde vero reversus, cum solemnem comitatu dictorum tripetonem petit, ubi parumper moratus, abit, omnesque ad suos ordine se conferunt. Paratis factionibus, va-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

μέγιστα τοὺς [pro τούτους], οἷς ἐναπομάξασθαι οἷοί τε ἂν εἶεν τὸν ἐν αὐτοῖς ἀποκεκρυμμένον δυσσαθῆ καὶ χαλεπὸν ἰδόν. Ipse jam Plato in Philebo : Ζῶντες οὐκ ἀνθρώπου βίον ἀλλὰ πνεύμονος ἢ τῶν ὄσα θαλάττια μετ' ὀστράκων ἐμψυχά ἐστι σωμάτων. In Thucydide quoque et Demosthene vestigia hujus usus me deprehendisse memini, et ὅδε, ἦδε, τόδε nihil aliud est quam ὃ, ἡ, τὸ pro οὗτος positum.

superfluo addito ὅτι, nihil significante. Herodes Atticus in dedicatione templi :

Ἵμμι γὰρ Ἡρώδης, ἱερὴν ἀνά γαίην ἔθηκε τὴν [h. e. ταύτην]. ὄσσην περὶ τεύχος εὐτροχὸν [ἐστεφάνωται].

Vel etiam posset hic loci τῶν accipi pro τόνων interrogative, *quorumnam* ? ut τῶν βασιλέων, τῶν Αὐγουστῶν, etc. responsio sit.

eis, et, ut verbo dicam, omnibus, qui in deximo ministrare volunt, progressis, legati quoque, si qui adsint, in phiala consistunt. Tunc cerimoniarum intrat, parataque esse omnia præposito nuntiat: is ingressus imperatorem de eo certiore facit, et tunc solemnis processio instituitur. Patricii et proceres omnes barbati per lausiacum et scalas ejus perque januam ærarii privati in hemicyclum secretæ phialæ triconchi conveniunt.

πάντων τῶν καθουρυγεῖν βουλομένων (84) ἐν τῷ αὐτῷ εἰς τὴν φιάλην. Ἐπὶ εἰσέρχεται ὁ τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει τῷ πραιποσίτῳ, ὅτι πάντα ἡτοιμασται, καὶ ὁ πραιποσίτος εἰσελθὼν μὲν βασιλεῖ, καὶ εἶθ' οὕτως δίδεται μεταστάσιμον. Οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ πάντες οἱ βαρβάτοι ἄρχοντες διέρχονται διὰ τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τῶν ἐκεῖσε βαθμῶν, καὶ διὰ τοῦ μονοθύρου τοῦ ὄντος εἰς τὸν εἰδικὸν εἰσέρχονται ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τῆς μυστικῆς φιάλης τοῦ τρικόγγου.

II. Dictis omnibus e regione templi S. Joannis stantibus ac Imperatorem expectantibus, venit ille, comitante cubiculo, seque per porticus quadraginta Sanctorum et januam cancellatam hemicycli ad triconchum confert. Deinde præpositus vestitores vocat, qui postquam imperatorem chlamyde induerunt, omnes discedunt: coronam ipsi præpositus cubiculi, qui ibi astat, imponit. Hic notandum est, imperatorem in conspectu barbatorum nunquam coronari, quæ consuetudo ab initio servata est. Ab utraque parte cubiculo præfecti, post hos spatharocubicularii et cubicularii, illi in conchæ superiori parte in scala, hi ad sinistram in eadem scala

αὐτὸς μικρόν τι ἄσπροσύνθετος αὐτοῖς, δέχεται τὰ λιβελλάρια αὐτῶν, κρατοῦσι δὲ οἱ δύο δὴμαρχοὶ ἐν δύο λιβελλάρια, ἐν μὲν λόγῳ (83) τοῦ βασιλέως, τὸ δὲ ἕτερον λόγῳ τοῦ πραιποσίτου. Καὶ ὑποστρέφας ἐπὶ τῶν ἐκεῖσε ὁ αὐτὸς πραιποσίτος καὶ ὀρθογώνως ὑπὸ τῶν προειρημένων, εἰσέρχεται ἐν τῷ τρικόνχῳ. Κάκεισε μικρόν ἑστῶς ἐξέρχεται, καὶ καθίζοντα εἰς τὰς τῆρας αὐτῶν ἅπαντας. Τῶν δὲ μερῶν ἰστομασθέντων καὶ τῶν σκευῶν ἐξεληθόντων, καὶ ἁπλῶς

B. Κάκεισε πάντων τῶν προειρημένων πύλαι ἐνώπιον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ ἐκείρ- μένων τὸν βασιλέα, ὁ βασιλεὺς, ὀρθογώνως ἐπὶ τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ Ἁγίου μ' (85), καὶ ἐξέρχεται διὰ τοῦ γανυτοῦ μα- θούρου τοῦ ἡμικυκλίου, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν κογγόν. Εἶθ' οὕτως προσκαλεῖται ὁ πραιποσίτος τὴν βασιλίστραν, καὶ περιβάλλουσιν αὐτὸν τὴν χλαμίδα αὐτοῦ, καὶ παραυτίκα ἐξέρχονται πάντες ὁ δὲ βασιλεὺς στέφεται παρὰ τοῦ πραιποσίτου τοῦ κουβουκλείου ἐκεῖσε παρισταμένου. Χρὴ εἶδέναι, ὅτι ἐνώπιον βαρβάτων ὁ βασιλεὺς οὐδέποτε στέφεται, ἐκ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς (86) ταύτης τῆς παραδόσεως ἐ-

VARIE LECTIONES.

⁸³ μικρόν τε ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(83) Demarchi ambo singuli binos libellos tenent: unum pro imperatore, alterum pro præposito. Id enim notat vox λόγῳ scriptoribus Byzantinis eo sensu perfruens, pro, propter, in usum, Vid. Goar. ad Codin. p. 120, ubi observat, vulgum pro eo λόγου dicere, cujus rei exempla quoque in hoc nostro codice exstant, item εἰς τὸν λόγον Chronic. MSt, apud Du Cange Gl. Gr. Εὐσεβίῳ δὲ τοῦ Παμφίλου βιβλίους ἱερὰς Κωνσταντίνου κατασκευάσαι προσέταξε λόγῳ τῶν ἐκκλησιῶν Κπλωσ. Alia idem habet p. 832. v. λόγος Conf. Theoph. p. 21, fine. Leo Grammat. p. 482. Obtinebat quoque apud veteres Græcos: vid. Aristid. 1, p. 427, ed. S. Iebb. lin. ult., ubi legendum: Ποταμοὺς ἐπιλείποντας τοῖς ἐπιούσι καὶ πόλεις ἑλας ἀναλισκομένας εἰς δειπνοῦ λόγον τῷ βασιλεῖ pro una cæna, propter vel in unam cænam regi apparandam.

(84) Novi græci sæpe βούλεσθαι et θέλειν ponunt pro μέλλειν Adeoque τῶν βουλομένων καθουρυγεῖν idem valet atque eorum, qui officio suo functuri erant. Conf. p. 134 et 136 et 150 Infra p. 329: Ὅσοι ἐν θέλωσιν [εἶνα] φέροι quodquot tantem adfuturi sunt cæteri. Macedonius Hypatus in Antholog. p. 24, c. fin.:

Ἐκταρον ἄγχι τάφοιο καὶ ἤθελον εὐθύς ἀκούσαι,
Οὐδ' ἄρ' ὠστὰ μὲν μοῖραν ἐμῆς ἐλόγου
Sternutabam prope sepulcrum, et protinus auditurus
[eram,

It mihi quidem persuadebam, de fato meæ conjugis.
Olympos p. 252. de Iphicrate: Εἴ μὴ πόλεμος ἦν, [ἢ τι προσέταττεν, ἢ ὀρύττειν, ἢ παρρύσειν, ἢ δένειν, ἢ ἀναζευγύσειν, [ἢ μετασκευάζειν] aut varians lectio, aut interpretatio præcedentis erbi,] ὡς ἐν τῇ σχολῇ νεωτερίζειν βουλομένων id est νεωτερισόντων aut νεωτεριοῦντων. Philemon in excerptis Stobæi Grotianis p. 385: Ὅστις πένης ὦν

τῇ παρακτῆν βούλεται, omni, pauper κινδυνεύει: παρακτῆν in periculo constitutus est vita sua in noxiam aliorum suamque abutendi. Sic quoque Latini velle usurpant. Bruno de bello Saxoniæ p. 135: unus ex ipsis cujusdam nobilis ex curis crasinam [id est vestem tubulatam, rugosam] gulis [seu pelliceo collum obeunte segmento] ornalam quasi sursum abscidit, et inde recessit; e. tamen volebat deprehendi, ut acciperet, quod accepit: idem, et tamen non potuit pœnam suam effugere, deprehendendus erat, in fatis erat, ut deprehenderetur. In lingua nostra quoque verbum wollen sic accipitur. Das Schiff will sinken, navis vult submergi, id est in periculo submersionis versatur. Das Haus will einfallen, domus vult cadere, minatur ruinam. Der Mensch will sterben, homo vult mori, animam agit. Potest quoque reddi: paratorum ad officio fungendum; θέλει pro πέφυκε etiam veteres Attici dicebant: Τρίγλη, οὐκ ἔθέλει νεύρων ἐπιτήρητος ἐντι apud Athenæum p. 5, μυγίλιν nervis [sensu obsceno amicus natus non est. Conf. Palairer observ. ad N. Testam. p. 5. ad Matthæi II, 18.

(85) Quadraginta martyres fuerunt, qui apud Sebastianum in stagno mersi fuerunt, quorum memoria celebratur die nono Martii. Vid. Menologium Basil. t. III, p. 20. Theoph. p. 13. 217. Cedren. 761, 8, Du Cange Gl. Gr. p. 1504, fin. Ad hoc sine quadraginta martyres pertinet ἡ λεγῶν τῶν ἁγίων μ' μαρτύρων ἡ λεγομένη κεραυνοδόλος, viderint alii.

(86) Designat origines conditi a Constantino M. et imperii CPTani et urbis regie. Cujus in aula valuisse eunuchos non equidem memini legere, et multum eos potuisse in aliorum perniciem apud Constantium, ejus filium, odioque ecelerum ejectum ex aula nequissimum genus a Juliano fuisse, te-

λαττομένης ἐστῶτων δὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβου-
κλείου ἔνθεν κἀκείσε, οἱ σπαθαροκουβικουλάριοι, καὶ
οἱ κουβικουλάριοι ἴστανται ἐπισθεν τῶν ἀρχόντων
τοῦ κουβουκλείου, οἱ μὲν ἐν τῇ κόγχῃ ἄνωθεν εἰς τὸ
βαθμίδιον, οἱ δὲ ἐξ εὐωνύμων, καὶ αὐτοὶ ὁμοίως εἰς
τὸ βαθμίδιον. Καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ
τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ ὀστιαρίῳ τῷ ἐστῶτι εἰς τὸ
βῆλον, καὶ εἰσάγει πατρικίους καὶ στρατηγούς, καὶ
εἰσελθόντων αὐτῶν ἐν τῷ τρικλίῳ καὶ στάντων,
κουβουκλείου, καὶ λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιπόσιτος εἰπεὶν μαιζόνως τὸ « Κελεύσατε. » οἱ δὲ ὑπερ-
χονται τὸ. « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Τοῦτο

Γ'. Εἶτα ἰξέρχονται ἕξω τῶν ἀργυρῶν πυλῶν
ἔνθα ἴστανται τὸ σέντζον, κἀκείσε ἴστανται, καὶ
ἰξέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τῆς ἀργυρῶν πύλιν, καὶ
προσκυνοῦσιν αὐτὸν πάντες οἱ προσηρημένοι. Εἶτα
λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως,
νεύει τῷ τῆς καταστασεως, κἀκείνος λέγει· « Κε-
λεύσατε, » καὶ ἀπέρχεται ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ
τάξει τε καὶ στάσει. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ποιη-
σας τὸ βωσθέλιον, ὡς εἰθισται αὐτῷ, ἐπιδίδωσι τῷ
βασιλεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς ἀνελθὼν ἐν τῷ σέντζῳ, κατα-
σφραγίζει τὸν λαὸν ἐκ τρίτου. καὶ καθέζεται. Καὶ ὁ
πραιπόσιτος λαβὼν νεῦμα παρὰ τοῦ βασιλέως, παρ-
κύψας νεύει τῷ λαῷ ἐκ γ' διὰ τῆς χειρὸς, καὶ ἡσυ-
χαζοῦσι τὰ ὄργανα, τὰ δὲ δύο μέρη τὰς συνήθεις φω-
νὰς καὶ εὐφημίας ἐκτελοῦσι, καὶ τούτων παυσασμένων,
αὐλεῖ τὸ ὄργανον μέρους Βενέτων, καὶ τούτου αὐλή-
σαντος καὶ παυσασμένου, ἄρχεται ὁ δῆμος τῶν Βενέτων
τὸν ἀπελατικὸν, καὶ τούτου τελεσθέντος, ἄρχεται τὴν
φωνήν. Εἶθ' οὕτως λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιπόσιτος
παρὰ τοῦ βασιλέως, κἀκείνος ἀπελθὼν, λαμβάνει τοὺς
δομestikούς τοὺς μεγάλους, ὡς ἡ συνήθεια ἔχει, καὶ
κατελθόντες, ἴστανται εἰς τὰς τάξεις αὐτῶν τὸ
αὐτὸ δὲ ποιῶσι καὶ οἱ Ἠράσινοι, λέγοντες τὰ ἄκτα
ἀπέτων, καὶ τοῦ ὄργανου αὐλήσαντος, λέγουσι τὸν
ἀπελατικὸν, εἶθ' οὕτως τὴν φωνήν. Καὶ ἀνίσταται ὁ
βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ σέντζου αὐτοῦ, καὶ αὐλοῦσι τὰ
ὄργανα, ὁ δὲ βασιλεὺς ἴστανται εἰς τὸ σέντζον, οἱ δὲ
πατρικιοὶ καὶ οἱ στρατηγοὶ ἴστανται εἰς τὸ τρίκογ-
χον ἔνθεν κἀκείσε, εἶτα λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιπό-
σιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ νεύει τῷ φωνοδόλῳ
κουβικουλαρίῳ τῷ λέγοντι· « Ὁ παντοδύναμος καὶ
πολυέλεος Θεὸς, » καὶ τὰ ἔξης, ὁ δὲ κουβικουλάριος
νεύει ἀπὸ τοῦ παρακτυπικοῦ, καὶ παύουσι τὰ ὄργανα,
καὶ ἄρχονται τὰ μέρη αἰτεῖσθαι τὰς τέσσαρας αἰτήσεις, καὶ ἕκαστης πύρας εἰληφύλας, λαμβάνει νεῦμα
ὁ πραιπόσιτος, καὶ νεύει τῷ φωνοδόλῳ, κἀκείνος συντίθεται τῷ λαῷ ἐκ τρίτου διὰ τῆς χειρὸς κατὰ τὰς
αἰτήσεις αὐτῶν. Καὶ συνταξάμενος (87) αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς, εἰσέρχεται εἰς τὸ τρίκογχον, εἶτα στάς
ἔμπροσθεν τῆς βαθμίδος τῆς κόγχης τοῦ τρικλίνου ὁ βασιλεὺς, νεύει τῷ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πραιπόσιτος
λέγει. « Κελεύσατε. »

VARLÆ LECTIONES.

⁴⁵ ἀνίστανται ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

stantur auctores. Setutos imperatores, Theodosios, D
ad Justinianum usque multum eunuchis detulisse,
constat etiam ex historia.

(87) Verbum συντάσσειν gemino sensu accipi
potest hic loci, aut *valedicendi*, aut *spondendi*, *pro-
mittendi*, *indulgenti*, ut p. 358, et 375: τοῦ βα-
σιλέως συνταξάμενου τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν δ' αἰ-
τησιων, cum imperator condixisset ipsis *suorum
impletionem* (concessionem) *quatuor postulationum*.

stant. Præpositus, signo ab imperatore dato, ostia-
rio in velo stanti annuit, statimque is patricios et
strategos adducit, quibus triclinium ingressis et ad-
stantibus, imperator a præfectis cubiculo adoratur,
signumque præposito dat, ut magna voce exclamet:
« Jubele; » reliqui apprecantur: « In multa bona-
que tempore, » idque, quoies novum velum intro-
mittitur, fieri solet.

προσκυνεῖται ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ
κουβουκλείου, καὶ λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιπόσιτος εἰπεὶν μαιζόνως τὸ « Κελεύσατε. » οἱ δὲ ὑπερ-
χονται τὸ « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Τοῦτο γίνεταὶ καθ' ἑκάστην δοχὴν τοῦ βασιλέως.

III. Posthac e portis argenteis, ubi thronus repo-
situs est, egressi, consistunt, et thronum por-
tam argenteam ingressurum dicti omnes adorant,
Tunc præpositus signum ab eo accipit, datque ceri-
moniaro: is dicit: « Jubele, » omnesque ad suam
stationem et ordinem discedunt. Cerimoniarus,
facto, ut mos est, rhosthelio, id imperatori tradit,
qui, throno conscenso terque populo signato, in eo
assidet. Præpositus ab imperatore monitus, prop-
siciens, ter populo signum manu dat, et, silente
organo, duæ factiodes solemnēs acclamationēs et
laudes recitant, quibus finitis, organum Venetæ pul-
satur, quo facto et silente eo. Veneti apelaticum
ordiantur, eoque finito, voce canunt. Tum præpo-
situs, signo ab imperatore accepto, discedit, ma-
gnosque domesticos, ut mos est, assumit, qui de-
scendunt inque locis suis stant: idem Prasini
faciunt, acta sua recitant, et postquam organum
sonuit, apelaticum, dein cantiones incipiunt. Impe-
ratore a throno surgente, organum pulsatur, eoque
in throno stante, patricii et strategi utrinque in
triconcho consistunt. Porro præpositus, signo ab
imperatore accepto, præcentorem cubicularium
monet, dicitque: « Deus omnipotens et multæ mi-
sericordiæ, etc. » Cubicularius etiam e fenestra pro-
spicit, 175 silentque organa, factiones vero qua-
tuor postulationes instituant, singulisque ipsis con-
cessis, præpositus, signo accepto, præcentorem
monet, qui ter manum populo secundum preces
ejus componit. Imperator, omnibus ordinatis, tri-
conchum ingreditur, et e regione scalæ conchæ tri-
colini constitutus, præposito annuit, qui dicit:
« Jubele. »

λαμβάνει νεῦμα
ὁ πραιπόσιτος, καὶ νεύει τῷ φωνοδόλῳ, κἀκείνος συντίθεται τῷ λαῷ ἐκ τρίτου διὰ τῆς χειρὸς κατὰ τὰς
αἰτήσεις αὐτῶν. Καὶ συνταξάμενος (87) αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς, εἰσέρχεται εἰς τὸ τρίκογχον, εἶτα στάς
ἔμπροσθεν τῆς βαθμίδος τῆς κόγχης τοῦ τρικλίνου ὁ βασιλεὺς, νεύει τῷ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πραιπόσιτος
λέγει. « Κελεύσατε. »

D Simplex τέξι: hoc sensu adhibet Theophanes p.
315: Ἰδοῦ, ἀποθήσκομεν, δίσποτα. Τάξι τῷ
Θεῷ, stipulare, paciscere cum Deo, voto promitte
Deo, παρὶ σωτηρίας, ἵνα, ὁ Θεὸς ἐάν ἀποδώσῃ σοι
τὴν βασιλείαν σου, μηδένα ἀμόνεσθαι τῶν ἐχθρῶν,
te non ultimum esse injurias acceptas in quodquam
amicorum tuorum, si Deus tibi regnum tuum reddiderit.

IV. Præfectis omnibus egressis, imperator cum solo cubiculo remanet, præpositus vero, dempta ab ejus capite corona, vestitores vocat, ut ipsi tunicam exuant. Sic e triconcho per easdem porticus digressus, ad aureum cubiculum abit, præpositus vero, duarum factionum apocombio sumpto, cubiculi præfectis comitantibus, per porticus ad hemicyclum phialæ triconchi abit, et in loca inferiora prospicit; Veneti autem tunicam demarchi sui expansam tenentes, apocombium ab imperatore per præpositum ipsi missum recipiunt: idemque et Prasinii faciunt. Sic præpositus cum cubiculo redit: at imperator sagum suum gestans inque throno assidens, promotiones multorum procerum institui jubet, a mandatoribus per omnes ordines usque ad protospatharios progressus; si placet, et etiam patricios creat. His peractis, venerandæ mensæ in Justiniani triclinio assidet, et saxima intrare jubet. Horum primum cubiculum est; in secundo ordine patricii cum protospathariis ac cæteris imperatoribus veniunt; in tertio domesticus scholarum cum factionis Venetæ transitorio populo; in quarto exoubitor cum Prasinæ factionis; in quinto Veneti; in sexto Prasinii factionarii. Singuli horum ordinum, accepto apocombio haud mediocoris pretii, abeunt, Deoque gratias agunt, et laudant ipsum et concelebrant.

ελθεῖν σάξιμα· καὶ εἰσάγεται πρῶτον σάξιμον, τὸ πατρικιοῖ ἅμα τῶν πρωτοσπαθάρων καὶ λοιπῶν δομέστικος τῶν σχολῶν μετὰ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Βενέτων τῇ δὲ τετάρτῃ καταστάσει εἰσέρχεται ὁ ἐκκουβίτης μετὰ τοῦ περατικοῦ τῶν Πρασίνων δήμου· τῇ δὲ πέμπτῃ καταστάσει εἰσέρχονται οἱ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων τῇ δὲ ἕκτῃ καταστάσει οἱ τοῦ μέρους τῶν Πρασίνων· καὶ ἑκάστη αὐτῶν τριξί λαβοῦσα ἀποκόμβιον, ἔχον χρήματα ἱκανά. ἔξέρχεται, εὐχαριστοῦσα τὸν Θεὸν καὶ εὐφημοῦσα καὶ ὑπερευχόμενη αὐτῶν.

176 CAPUT LXVII.

De loco et ordine, quo proceres omnes in singulis deximis, in majoribus phialis institutis, astare solent.

I. Notandum est, post imperatorem, eo ritu, quo exposuimus, in solio assidentem, eunuchos protospatharios, astrictiori veste indutos suaque sabbania, torques item et in humeris spathobaculos suos gestantes, prope thronum astare: post hos in medio solario protospatharios barbatos in mutatoriis cumque speciis et torquibus. Arma seu scutarium spatharii duo, unus post alterum, gestant, cumque his barbati protospatharii consistunt: spatharocubicularii et cubicularii omnes ad horum sinistram locum utrinque habent. Cerimoniaris paulo ante cubicularios stat, ut a mandato accipere signa a præposito possit. Post dictos protospatharios bar-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁴ εἰς τὸ ed. ⁴⁵ εἰς τὸ ed. ⁴⁶ ΕΧΟΛΑ, Ἰστιόν, ὅτι, εἰ [οὐ ed.] ἀδυνάτως [δύναμιν ed.] ἔχει ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, εἴτε ὁ δομέστικος τῶν ἐκκουβίτων, ἐκπροσωποῦσιν αὐτούς [sic. ex compend. ood., αὐτῶν ed.] πατρικιοῖ. ⁴⁷ τὸν θεῖον βασιλέα pro τὸν θεὸν conj. R. ⁴⁸ ἐπιτελουμένη R., ἐπιτελουμένων ood. et ed. ταῖς om. ed. ⁴⁹ βαρβάτοι ἀσπαθάριοι ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(88) Ex ritu veteri, dona sinu expanso excipiendi, non manu cava. Ammian. Marcell. l. XVI: *Inductis quadam solemnitate agentibus in rebus in consistorium, ut aurum acciperent, inter alios qui-*

Δ'. Καὶ πάντων τῶν ἀρχόντων ἐξεληθέντων, μένει ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ κουβουκλείου μόνου, ὁ δὲ πραιπόσιτος, λαβὼν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸ στέμμα, προσκαλεῖται τοὺς βεστήτορας, καὶ ἀπαλλάσσει τὴν χλανίδα τοῦ βασιλέως. Εἴθ' οὕτως ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ τρικλόγγου, καὶ διέρχεται πάλιν διὰ τῶν αὐτῶν διαβατικῶν, καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸν ⁴⁴ χρυσοτρικλινον, καὶ ὁ πραιπόσιτος, λαβὼν ἀποκόμβιον τῶν δύο μερῶν, δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῇ ἡμικυκλίῳ φιάλῃ τοῦ τρικλόγγου, καὶ παρακύνει κάτωθεν, οἱ δὲ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων κρατοῦσιν ἡπλωμένην τὴν χλανίδα (88) τοῦ δημάρχου αὐτῶν, εἰς ἣν δεχονται τὸ ἀποκόμβιον τὸ διὰ τοῦ πραιποσίτου παρὰ τοῦ βασιλέως πεμφθὲν αὐτοῖς. Ὅμοιος δὲ καὶ οἱ Πράσινοι τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν. Ἔττα ὑποστρέφει ὁ πραιπόσιτος μετὰ τοῦ κουβουκλείου, καὶ τοῦ βασιλέως κθεσθίντος ἐπὶ τοῦ σέντζου, φοροῦντος καὶ τὸ σαγιου αὐτοῦ, καὶ τοῦ κουβουκλείου εἰς τὸν χρυσοτρικλινον ἐστῶτος, κελεύει εἰσαχθῆναι τὰς προβολὰς ἀξιωματῶν πολλῶν, ἀπὸ τε μανδατέρων προναβιδάτων καθ' ἑκάστην τάξιν ἕως πρωτοσπαθάρων, εἰ κελεύει δὲ, προβάλλεται καὶ πατρικίους. Καὶ τούτων τελεσθέντων, καθέζεται ἐπὶ τῆς τιμίας αὐτοῦ τραπέζης εἰς τὸν ⁴⁵ Ἰουστινιανοῦ τρίκλινον, καὶ κελεύει εἰς κουβουκλείον καὶ τῇ δευτέρᾳ τάξει εἰσέρχονται οἱ βασιλικῶν· τῇ τρίτῃ δὲ καταστάσει εἰσέρχεται ὁ τῶν Βενέτων ⁴⁶ τῇ δὲ τετάρτῃ καταστάσει εἰσέρχεται ὁ τῶν Πρασίνων· τῇ δὲ πέμπτῃ καταστάσει εἰσέρχονται οἱ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων τῇ δὲ ἕκτῃ καταστάσει οἱ τοῦ μέρους τῶν Πρασίνων· καὶ ἑκάστη αὐτῶν τριξί λαβοῦσα ἀποκόμβιον, ἔχον χρήματα ἱκανά. ἔξέρχεται, εὐχαριστοῦσα τὸν Θεὸν ⁴⁷ καὶ εὐφημοῦσα καὶ ὑπερευχόμενη αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛ. III.

Περὶ τῆς τῶν ἀπάντων ἀρχόντων ἐξόδου καὶ παραστάσεως ἐν ἑκάστῃ δεξιμῇ ἐπιτελουμένην ⁴⁸ ἐν ταῖς μεγάλαις φιάλαις.

Α'. Ἰστίον ὅτι, μετὰ τὸ καθεσθῆναι τὴν βασιλέα ἐν τῷ σέντζῳ τῇ τάξει ἢ ἀνωτέρῳ εἰρήγαμεν, ἴστανται εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι ὄπισθεν τοῦ βασιλέως πλησίον τοῦ σέντζου, ἡλλαγμένοι τὰ τε στιχάρια αὐτῶν καὶ τὰ σαβάνια, φοροῦσι δὲ καὶ τὰ μανιάκια, καὶ ἐπὶ ὤμων βαστάξουσι τὰ σπαθοβάκλια αὐτῶν, ὄπισθεν δὲ τῶν αὐτῶν πρωτοσπαθάρων ἴστανται μέσον τοῦ ἡλιακοῦ πρωτοσπαθάριοι βαρβάτοι ἡλλαγμένοι τὰ τε σπέκια αὐτῶν καὶ τὰ μανιάκια. Τὸ οὐ ἄρμα, ἡγουν τὸ σκουτάριον, βαστάξουσι σπαθάριοι δύο καθ' ἕνα ἕκαστος αὐτῶν, καὶ ἴστανται μετὰ τῶν αὐτῶν βαρβάτων πρωτοσπαθάρων ⁴⁹ οἱ δὲ σπαθαροκουβικουλάριοι

dam ex eorum consortio non, ut moris est, expansa chlamyde, sed utraque manu cavata suscepit; et imperator: Rapere, inquit, non accipere sciunt agentes in rebus.

καὶ οἱ κουδικουλάριοι ἴστανται ἐπ' εὐθείας ἅπαντες ἔνθεν κάκεισε τῶν αὐτῶν βαρβάτων πρωτοσπαθαρίων. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ἴσταται ἔμπροσθεν τῶν κουδικουλαρίων μικρὸν πρὸς τὸ λαμβάνειν αὐτὸν ἀπὸ καλεύσεως ἐκ τοῦ πραιποσίτου τὰ νεύματα. Οἱ δὲ σπαθαροκανδιδάτοι ἴστανται ὀπισθεν τῶν προειρημένων βαρβάτων πρωτοσπαθαρίων, σπαθαροκουδικουλαρίων τε καὶ κουδικουλαρίων ⁵⁰ βαστάζοντες τὰ σκουτάρια αὐτῶν, φοροῦντες καὶ τὰ μανιάκια καὶ τὰ σπαθία αὐτῶν, ὡσαύτως καὶ οἱ σπαθάριοι φοροῦντες τὰ τε σπαθία αὐτῶν καὶ σκουτάρια, βαστάζοντες τὰ διαστράλια αὐτῶν, ἴστανται ἔνθεν κάκεισε τῶν σπαθαροκανδιδάτων, ὁμοίως εἰ τύχῃσι καὶ σπαθάριοι διὰ πόλεως (89). Οἱ δὲ σιλεντιάριοι ἴστανται ἐν τῷ κρεμαμένῳ βήλῃ πύλης τοῦ ἡλιακοῦ ἐν τῷ μαρμαρίνῳ πουλίτῳ ἄρχοντες δὲ τοῦ κουδουκλείου καὶ πατρίκιοι ἴστανται ἔνθεν κάκεισε ἐν τοῖς παρακυπτικοῖς καγκέλλοις ὄρθιοι, ἐπεριδόμενοι ἐπ' αὐτοῖς.

Β'. Ἰστίον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι, εἰ τοχοὶ γενέσθαι τὸ δῆξιμον ἐν τῇ μυστιγῇ φιάλῃ τοῦ τρικόγγου, τελείται ἡ τῆς παραστάσεως τάξις οὕτως· Καθίσταται ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοῦ σέντζου, ὡς εἶθισται αὐτῷ, καὶ ἴστανται ἐνώπιον αὐτοῦ ἄρχοντες τοῦ κουδουκλείου, οἱ δὲ πατρίκιοι καὶ στρατηγοὶ ἴστανται ἅπαντες ἔνθεν κάκεισε ἀπὸ τοῦ πουλίτου (90) ἐν ταῖς θυρίσι· οἱ δὲ συγκλήτικοι ὑπάτικοι ἴστανται ἀπ' αὐτῶν ὁμοίως καὶ αὐτοὶ ἐν ταῖς θυρίσιν. Ὡσαύτως καὶ οἱ εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι ἴστανται ὀπισθεν τοῦ βασιλέως πλησίον τοῦ σέντζου ἡλλαγμένοι· οἱ δὲ βαρβάτοι πρωτοσπαθάριοι καὶ οἱ τὸ ἄρμα κατέχοντες, ὡς προείρηται, ἴστανται ἔμπροσθεν τῶν πυλῶν τοῦ τρικόγγου ⁵¹. Ὅπισθεν τῶν προβήθέντων εὐνοῦχων πρωτοσπαθαρίων ⁵² σπαθαροκουδικουλάριοι τε καὶ κουδικουλάριοι ἴστανται ἐν τῇ τρίτῃ πύλῃ τοῦ C τρικόγγου, οἱ δὲ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ οἱ σπαθάριοι ἴστανται ἔνθεν κάκεισε τοῦ βασιλέως ἐν τοῖς μαρμαρίνοις πουλίτοις· ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ἴσταται ἔμπροσθεν τῶν προειρημένων σπαθαροκανδιδάτων τε καὶ σπαθαρίων, ὀπισθεν δὲ τοῦ τῆς καταστάσεως ἴστανται σιλεντιάριοι.

ΚΕΦΑΛ. ΞΗ'.

Περὶ τοῦ χρυσοῦ ἵπποδρομίου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ τελουμένων.

Α'. Προέρχονται ἅπαντες ἐννοχιοὶ, ἡλλαγμένοι ἀπὸ λευκῶν χλαυιδίων, οἱ μὲν ἐν τῇ θερμάστρῃ, οἱ δὲ ἐν τῇ ἀψίδι· καὶ λαβῶν κομβίαν (91) ὁ πραιπό-

VARIE LECTIONES.

⁵⁰ σπαθαροκουδικουλάριοι τε καὶ κουδικουλάριοι ed. ⁵¹ Post τρικόγγου distinctionem om. ed. ⁵² ἀσπαθαρίων οἱ σπαθαρ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(89) Habebat non tantum imperator, sed proceres quoque et urbs, suos spatharios, ut urbes nostræ alere solent suos milites urbanos, a castrensibus D diversos, ad custodienda loca publica, ædificia et mœnia. Videtur tamen e p. 424, protospatharios τοὺς διὰ πόλεως, qui ibi τοῖς ἐξωτικοῖς, suburbanis aut campestribus opponuntur, illis nempe, qui in palatiis rusticanis excubabant, fuisse imperiales quoque stipendiis aulæ altos, et per urbis loca custodiam requirentia dispositos. *Urbaniciani* possent dici ad exemplum Spartiani in Geta, t. 1, Scr. Hist. Aug. pag. 743.

(90) Pulpitum in cubiculo aut sala est aut id, quod Nicephorus Gregoras sine l. XI ait esse altius ad spithamæ trientem reliquo solo ἐπίπεδον, aut quod Turci hodie Soffah appellant, suggestum, qui totum parietem foribus diætæ oppositum præstendit, eum παστέδι· seu nidulo, cavo parietis, in quo sedere et cubare solet paterfamilias vel honoratissimus quisque. Qua de re consuli velim Itineratores orientales. Θυρίδες sunt fenestræ.

Abatos spatharocandidati, spatharocubicularii vero et cubicularii scutaria sua, torques et gladios, spatharii idem gladios suos et sua dextralia gestantes ad utramque spatharocandidatorum manum astant: sic etiam spatharii, si qui in urbe adsunt. Silentarii in velo suspenso portæ solaris in pulpito marmoreo, præfecti cubiculo et patricii utrinque in cancellis, unde prospicere solent, recti ipsique innixi astant.

II. Quod si in secreta phiala triconchi dextrimum instituitur, omnes hoc ordine astare solent. Imperator, ut ipsius mos est, in solio sedet, ante ipsum præfecti cubiculo, patricii et strategii utrinque a pulpito in januis, post eos senatores et consulares pariter in januis consistunt. Sic et eunuchi protospatharii pone imperatorem prope thronum in mutatoris, barbati protospatharii et qui arma tenent, ut dictum est, coram portis triconchi. A tergo eunuchorum protospathariorum, quorum supra meminimus, spatharocubicularii et cubicularii in tertia parte triconchi, 177 spatharocandidati et spatharii ad utrumque imperatoris latus in marmoreis pulpitis, cerimoniarius ante dictos spatharocandidatos et spatharios, et a tergo ejus silentiarii astant.

CAPUT LXVIII.

De aureo hippodromo, et quæ in illo peraguntur.

I. Omnes albis vestibus induti nocte partim ad caminum, partim ad apsidem procedunt: præpositus, accepta a silentiario combina, intrat eamque

(91) Combina est tessera, cujus vialicui facultas permittitur, aut publico cursu, aut equis circensibus utendi, aut committuntur alicujus curæ equi et muli imperiales, pastum duocendi et reducendi. Medius significatus hic obtinet. Primus occurrit sæpius in historia Romana; vid. Guther. pag. 641 et 849, ubi ait combinas, synthemata, tractorias, evectiones idem notare, nempe codicillos, quos exhibenti facultas fiebat cursu publico utendi. Ut autem nemini licebat absque evectioe cursu publico uti, sic neque licebat equos curules in circo decursuros absque permissu principis et absque combina seu evectioe vel tessera scripta jungere; vid. Casaub. ad Script. Hist. Aug. t. II, p. 83. Et quia jubebantur, quibus illæ tessere scribebantur, equos combinare, hoc est ante currum suum jungere, vel etiam quadrigas suas cum quadrigis alterius de alia quadam factione componere, combinare (quod ἑμιλλῶν ἀρμάτων Græci dicebant; v. Athenæus p. 139. c. fin.), forte quoque subscribebatur Augusti manu imperativus combina: ex eo

imperatorii tradit, qui præpositum paratum dare jubet, isque cum omnibus cubiculariis abiens, per porticum Sanctorum quadraginta progreditur. In hemicyclum triconchi venientem ceremoniaris cum omnibus silentariis excipit, his comitantibus, per apsidem et daphnem transit. Postquam vero ad augusteum pervenit, ad triclinium in aurea manu pergit, ibique cursores cum decanis suis utrinque constitutos invenit. Per medium horum tribuni et actuarius ingressi, ad præpositum accedunt, et prono in terram corpore eum salutant, quo facto, eis paratum dat, et ab his reversus, in dictorum comitatu palatium intrat.

σιάπαντες τῷ πραιποσίτῳ, προσκυνοῦσιν αὐτῷ, καὶ εἰθ' οὕτως δίδωσιν αὐτοῖς ὁ πραιποσίτος τὴν πύρρον, εἴτα ὑποστρέψας ἀπὸ τῶν ἐκείσε, δεηγευόμενος ὑπὸ τῶν προειρημένων, εἰσέρχεται· ἐν τῷ παλατίῳ.

II. Imperator sagum suum auro prætextum gestans et a cubiculo præfectis stipatus, per porticum triconchi, apsidis et daphnes transit, accensis pro more in oratoriis cereis. Digressus vero per augusteum, ad S. Stephani procedit, inde per secretam oochleam ad cubiculum throoi ascendit, unde, usquedum omnia parata sunt, prospicit. Cerimoniaris abit, et præposito nuntiat vasa omnia prompta esse, aurigas egressos ad decursionem se-

σιτος παρὰ σιλενταρίου, εἰσέρχεται καὶ ἐκιδίδωσιν αὐτῇ τῷ βασιλεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς καλεῖται τῷ πραιποσίτῳ δοθῆναι τὸ πύρρον, καὶ ἐξελθὼν μετὰ τῶν τοῦ κουβουκλείου ἀπάντων, διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα. Εἶτα ἐλθὼντα ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τοῦ τρικόνγχου δέχεται αὐτὸν ἐκείσε ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ σιλενταρίων ἀπάντων, καὶ διέρχεται μετ' αὐτῶν ὁ πραιποσίτος διὰ τῆς ἀψίδος καὶ τῆς δάφνης⁵³. Ἀπελθὼν δὲ μέχρι τοῦ ἀγούστειως, εἰσέρχεται εἰς τὸ στενὸν ἐν τῇ χρυσῇ χειρὶ, καὶ εὐρίσκει ἐκείσε ἐστῶτας τοὺς κούρσωρας μετὰ τῶν δεκανῶν ἔνθεν κἀκείσε. Διελθόντες δὲ μετὰ αὐτῶν οἱ τε δῆμαρχοι⁵⁴ καὶ ὁ ἀκτουάριος καὶ πλ.

σιάπαντες τῷ πραιποσίτῳ, προσκυνοῦσιν αὐτῷ, καὶ εἰθ' οὕτως δίδωσιν αὐτοῖς ὁ πραιποσίτος τὴν πύρρον, εἴτα ὑποστρέψας ἀπὸ τῶν ἐκείσε, δεηγευόμενος ὑπὸ τῶν προειρημένων, εἰσέρχεται· ἐν τῷ παλατίῳ.

B. Ὁ δὲ βασιλεὺς περιβαλλόμενος τὸ χρυσοκλειστον αὐτοῦ στήθιον καὶ δεηγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ τρικόνγχου, ἀψίδος τε καὶ τῆς δάφνης ἄπλων κηρῶς ἐν τοῖς εὐκτηρίοις, ὡς εἰρησται αὐτῷ. Καὶ διελθὼν διὰ τοῦ ἀγούστειως, εἰσέρχεται εἰς τὸ Ἅγιον Στέφανον, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε ἀνέρχεται εἰς τὸ μυστικὸν κοχλιεῖον ἐν τῷ κοιτῶνι τοῦ κλισματος (92), καὶ ἐκείσε παρακλύπτει, μέχρις α-

VARIE LECTIONES.

⁵³ ΣΧΟΛ. Ἰστίον ὅτι πάντα τὰ ἱεροδρόμια, τὰ τε πρῶτ' καὶ δεῖλτος [ὀχλῆς cod. ed.] γινόμενα, τοῦτον τὸν τύπον καὶ ταύτην ἔχουσι τὴν τάξιν. ⁵⁴ οἱ δὲ δῆμ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

diota fuit talis tessera κομδίνα, et scribæ huic officio deputati, nempe scribendi et expediendi tales combinas, appellabantur κομδινόγραφοι, quod pura Græca voce dicas ἀμιλλογράφοι, quales utraque factio, tam Veneta, quam Frasinæ, sibi proprios habebat. Nisi potius combina sic dictum fuerit pro *combinatio*, ut *orna* pro *ornatio*. Quo casu quemadmodum *evectio* dictum fuit pro *venia* et *jussione* evehendi in curru, ita quoque *combinatio* pro *venia* et *jussione* combinandi aut equos singulos, vel equorum bina paria ante currum suum, aut cum curru alterius. Vid. Du Cange Gl. Gr. et Lat., sed illo præcipue, ubi diversas eruditorum sententias de hac voce proponit et examinat. In loco Continuat. Constantin. p. 123, in quo combinographorum mentio fit, putem verbum σχολάζειν notare *muneri suo vocare, eo fungi*. Tertia significatio, quam dedi verbo κομδίνα, satis clare apparet ex appendice libri primi nostri Cordicis.

(92) Cathisma, item τὰ καθίσματα (ut p. 439, quod tamen rarius), est tribunal vel triclinium, id est splendidum ædificium, palatium, in quo sedebat imperator, quoties ludos circenses spectaret. Vid. Du Cange Gloss. Græc. Κάθισμα θειοῦ βασιλικῶν appellat Malalas II. 6. Dictum fuit ἀπὸ τοῦ καθίσθαι, quasi dicas *residentia*. [Τούτων ἀπάντων ἕφορος ἦν ὁ βασιλεὺς καὶ θυμηδίας ἀπάσης πληροῦμενος, ἐν χρυσῷ διαλίθῳ θρονῷ καθήμενος, καὶ μὴ πρότερον ἐξανιστάμενος..... ἢ τῶν σκισημάτων ἐκείνων ἀπολαῦσαι διὰ τῆς θέας καὶ τῶν πολιτικῶν ἐξαλάμπτων. Cont. Constant. p. 88.] Talem locum Ægypti regibus Lagidis in theatro vel circo Alexandrino proprium memorat Polybius p. 718, ed. Wechel. : οἱ δὲ Μακεδόνες, παραλαβόντες τὸν βασιλεῖα καὶ ταχῶς εἰς τὸν ἵππον ἀναβιβάσαντες ἦγον εἰς τὸ στάδιον. Ἄμα δὲ τῷ φανῆναι μεγάλῃς κραυγῆς καὶ κρότου γηγθεντός, ἐπιστήσαντες τὸν ἵππον καθέλιον τὸν παῖδα, καὶ προσαγαγόντες ἐνάθι-

C. san ἐς τὴν βασιλικὴν θῆαν. Ubi egregie Casaubonus postrema reddidit in *regibus proprio spectandi suggestu collocant*. Cathismatis CPiani supersunt adhuc hodie rudera, saltem in effligie ære expressa, quam Bandurius t. II Antiqu. Imp. Orient p. 664 dedit, in qua conspiciuntur septem porticus, ut oreddibile est, de illis duodecim superstites, quorum senos ad factionem quamcumque pertinuisse, et emittendis atque recipiendis post *confectam cursum* equis servisse supra diximus. *Quamvis breviter*, satis tamen luculenter hoc cathisma describit Nicetas Choniates p. 62, ed. Venet., appellans *πύρρον* κατὰ τὸ θέατρον *turrim in theatro conditam*, ὃ κατωθεν μὲν αἱ τῶν ἐπὶ σταδίου θεσόντων ἀετῆραι εἰς ἀψίδος παραλλήλους κεχήμενοι, sub qua *carcerum*, e quibus *emittuntur in stadio currentes, ora in apsidas* (seu *volutas*) *hiant, sibi vicinas et apparsita* ἀνωθεν δὲ ἵπποι χαλκίλατοι πεπήγασι πίστερες χρυσῷ ἀγλιμμένοι, τοὺς ἀδύνας ὑπότροποι, ἀντιβέποντες ἀλλήλοις, καὶ δρόμον καμπύρος πνέοντες, διαπετῆνα: τὸ στάδιον ἐπηγγάλλοντο, *super ipso autem stabant quatuor equi auri deaurati, ad cursum veluti anhelantes*. Imitatio hæc erat *sedis consulum antiquæ in circis olim Romanis*, ut e Sidonio Apollinari patet, cujus hi sunt iambi de circo Narbonensi :

Mos est Cæsaris hic die bis uno (Kal. Januar.)
(*Privatos vocilanti*) *parare ludos.*

Tunc cætus juvenum, sed auricorum,
Elæxi simulacra torva campi.

Exercent spatiantibus quadrigis.

Et jam te urna peti: cietique rauce

Acclamatio sibilans coronæ.

Tum qua est janua, consulatque sedes,

Ambit quam paries, utrinque senis

Cryptis carceribusque fornicatibus.

Uno e quatuor axe, sorte lecto.

Curvas ingrederis frequens habenas.

εὐτρεπισθῶσι. Τοῦ δὲ τῆς καταστάσεως ἐλ-
 και δηλώσαντος τῷ πραιποσίτῳ, ὡς ὅτι πάντα
 ἐστὶ τὰ σκεύη, ἐξεληθόντες οἱ ἡνίοχοι ἐποίη-
 ἀποδιαλύσιμα (93) αὐτῶν, καὶ ἴστανται ἐν
 τοῖς τόποις μετὰ τῶν ἀρμάτων αὐτῶν, οἱ δὲ
 ἄται καὶ οἱ δῆμαρχοι ἀνῆλθον ἐν ταῖς ἐξ
 καθέδραις ὀπισθεν τῶν δῆμων (94), ἐκδεχό-
 ῆν ἀντολὴν (95) τοῦ δεσπότου, ὅπως ἀνέλ-
 ῆκαστος ἐν τῷ αὐτοῦ δῆμῳ. ἅπαντες οἱ ἱππο-
 μάτων ἀνῆλθον, ὁ στρατὸς μετὰ τῶν φλαμού-
 θ) ἴσταται ἐν ταῖς τάξεσιν αὐτῶν, ὁ κοινὸς λαὸς
 καὶ ἐπληρώθησαν τὰ βάρβα· τότε εἰσελθὼν
 ἱπόσιτος δηλοῖ τῷ βασιλεῖ, ὡς ὅτι ἅπαντα
 ἐστὶν· ὁ δὲ βασιλεὺς κατέρχεται διὰ τῆς λι-
 σκάλας, κατερχόμενος δὲ λέγει τῷ πραιπο-
 « Δὸς μεταστάσιμον (97) »· κακείνος λέγει
 « Μεταστάσιμον »· εἰσέρχεται δὲ ὁ βα-
 ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ, καὶ προσκαλεσάμενος
 ἱπόσιτος τοὺς βεστήτορας, εἰσέρχονται καὶ
 λλουσι τὴν χλανίδα τῷ βασιλεῖ, εἰπόντος δὲ τοῦ
 οῦ κοιτῶνος, καὶ στεφθεὶς ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου
 ὦν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, στὰς δὲ εἰς τὸ
 ἴψ, καὶ ὁ ὀστιάριος εἰσάγει τοὺς πατρικίους, τὸ δὲ
 ἰσελθόντες δὲ ἴσω οἱ πατρικίαι μετὰ καὶ τῶν
 γῶν, πίπτουσι, καὶ ἀναστάντων αὐτῶν, νεύει
 λεὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ λέγει μεγάλως· « Κε-
 ε. » Ἀπὸ δὲ τῶν ἐκείσε δηριγευόμενος ὁ βα-
 ἔλθων, ἴσταται ἐν τῷ τρικλίνῳ, ἐν ᾧ ἀριστῆ
 ἦ ἡμέρα, καὶ εἰσελθόντες ¹⁵ σιλεντιάριοι τρεῖς
 ἰσσαρες, οἱ μὲν τρεῖς διέρχονται ἐν τῷ δεξιῷ
 τῆς δοχῆς ὀπισθεν, ὁ δὲ ἕτερος ἴσταται ἐν τῷ
 λαθῶν δὲ νεῦμα ὁ πραιποσίτος παρὰ τοῦ
 ἰω, δίδωσιν νεῦμα τῷ σιλεντιάρῳ, ὁ δὲ σιλεν-
 ἀπέρχεται ἐν τῷ βήλῳ, καὶ λέγει μεγάλως·
 ἀ· » καὶ εἰσάγει τὸν τῆς καταστάσεως, καὶ
 εἰ μέσον τῆς δοχῆς, λαθῶν δὲ πάλιν νεῦμα ὁ

ἰσελθονται ed.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

Id collega tuus, simulque vobis

Pars adversa facit micant colores,

Albus, vel venetus, rubens, virensque.

) Recte puto cl. Interpretem vertisse ad *de-*
nem se accinxisse. Absolvebantur enim equi
 rrus a stabulis et præsepibus et vinculis, in
 is haecenus steterant. Itaque erant τὰ ἀποδια-
 ια præparatoria ad absolutionem equorum et
 ium a carceribus.

) Obscurum est, quam significationem hic
 at vox δῆμοι, notetne *factiones*, an *gradus*,
 ibus *factiones* stabant, vel potius *stationem*
 r gradibus editiorem. Vid. Cedren. p. 631,
 i Goar. Præfero tamen posterius.

i) *Adventum* vel *apparitionem*, processum in
 pectum. Vid. dicta ad p. 163, C. 3, Cl. In-
 es ita reddidit, ac si ἐντολὴν maluisset.

j) De flammulo, vexilli genere, v. Du Cange
 s. utroque. Quæ Goarus ad Codin. p. 69 n. 5,
 ammulum forma disputat, suo loco relinquam.
 tur tamen vir doctus sibi passus imponi a sono-
 i cum Latina *flamma* conveniente, ut cre-
 i ejus formam ad instar lingule igneæ aut
 næ fuisse. Ejusdem sententiæ quoque fuit Du
 e ad Joinville p. 245 vocem *oriflamme* deri-
flamma aurea: *Le nom de flammulum ou*

accinxisse, inque locis suis cum curribus consistere:
 principes vero et tribunos factionis ad solitas sedes
 pone factiones ascendisse, et mandata a dominis,
 178 ut singuli in sua factione accedant, exspe-
 ctare, equos omnes curribus jungendos adductos
 esse, exercitum cum flammulis in suis ordinibus
 astare, communem populum ascendisse scalasque
 omnes complevisse. Tunc præpositus ad imperato-
 rem accedens, parata omnia esse nuntiat: is per
 scalam lapideam descendens, præposito edicit:
 « Da processum; » « is elata voce: » « Processus. »
 Imperator se ad cubiculum confert, ad quem vesti-
 tores a præposito accessit intrant, et imperatorem
 tunica induunt, præposito dicente: « Jubete; » vesti-
 tores e cubiculo abeunt, et ipse imperator, a præpo-
 sito coronatus, præfectis cubieuli comitantibus,
 discedit, inque angusta porticu constitutus, signum
 præposito, hic ostiario dat, qui patricios, adducit,
 ejus portas velum silentiario curante.

πραιποσίτου· « Κελεύσατε, » ἐξέρχονται οἱ βεστήτορες
 ὁ βασιλεὺς ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος, δηριγευόμενος
 στενόν, νεύει τῷ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πραιποσίτος τῷ
 βῆλον τῆς κύλης ἐκείνης σιλεντιάριος ποιεῖ.

III. Patricii intro cum strategis ingressi proci-
 dunt, quibus surgentibus; imperator rursus præ-
 positus signum dat, qui magna voce exclamat: « Ju-
 bete. » Ab his imperator stipatus, in triclinio
 prodit, ubi eo die coronatur, simulque tres quatuorve
 silentiarii intrant, quorum tres ad dextram factionis
 partem a tergo transeunt, unus in medio consistit.
 Signum ab imperatore postquam præpositus accepit,
 silentiario annuit, qui ad velum digressus, magna
 voce clamat: « Leva, » et cerimoniarium adducit,
 inque medio factionis collocat, iterumque signo ab
 imperatore dato, præpositus magistro annuit, aut,
 si is præsens non est, quæstorii. Quodsi vero præ-

VARIE LECTIONES.

flamme était donné à cette espèce de bannière, parce
 qu'elle était découpée par le bas en forme de flamme.
 Forte fuit. Sed ideo certe non fuit dictum *flammu-*
lum, quod flammam imitaretur, sed a *stabello*. Erat
 nempe φλάμουλον lodix vel tæxia lintea sericeave,
 hastis affixa et inde dependens, quæ cum indesinan-
 ter a ventis agigaretur, erat veluti *stabellum*, ῥιπί-
 διον. Huic derivationi consentit codex noster mem-
 branaceus Lippiensis, qui, quantum meminori, nus-
 quam φλάμουλον, sed semper aut φλάμουλλον aut
 φλάμουλον simpliciter μ exaratum exhibet. Memini
 nostrates dicere, Ulanos, gentem Tataricam, cum
 tempore nupari belli Bohemici per Saxoniam no-
 stram vagarentur (neque enim ipse vidi tunc in
 Belgio degens), habuisse suis in hastis talia φλά-
 μουλλα, *flabella*, tantas dependentes, non nobiles
 aut vexilliferas, sed gregarium unumquamque.
 Talia flabella fuisse quoque φλάμουλλα scriptori-
 bus Byzantinis memorata, evincunt loca pene
 omnia a Du Cange in Gloss. Gr. h. v. citata.
 [In monomachi flammulum edidit Pselli versus
 Leo Allatius diatribe de Psellis p. 59, edit. Fa-
 brie.]

(97) *Da secassum*, id est indicia recedendum pro-
 cederibus alio esse neque ulterius comitandum impe-
 ratorem.

fectus praetorio et quaestor patricii non sint, ante senatum proprium velum ingrediuntur: magister quoque, signo accepto, ceremoniaro annuens, dicit: « Comites, » isque discessurus, ait: « Leva. » Senatores ingressi, adorant, suoque singuli ordine astant. Rursus imperator praeposito, is magistro, magister iterum ceremoniaro signum dat, et dicit: « Praefecte. » At is in velum procedens, dicit: « Leva: » quo facto, expraefectus intrat, et, postquam adoravit, in ordine suo astat. Posthac praeposito imperator, praepositus ceremoniaro annuit, qui dicit: « Jubete; » illi: ¶ 79 « In multa bonaque tempora, » etc., acclamant.

καὶ εἰσέρχεται ὁ ἀπὸ ἐπάρχων· προσκυνήσας δὲ καὶ λαὸς τῶν πραιποσίτων, κάκεινος τῶν τῆς καταστάσεως, καὶ πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. »

IV. Statim ceremoniarus, comprehensa imperatoris tunica, rhosthelium facit, idque huic tradit, ut, throno conscenso, populum eo more solemniter signet. Stipatus ergo ab his omnibus, ut supra dixi, imperator, abit inque sedem suam revertitur, et ante thronum constitutus, ter populum signat, primo quidem medium; secundo Venetam, tertio Prasinam factionem, rursusque in throno residet. Peracta vero factionis et militum acclamatione, imperator praeposito signum dat: is a throno progressus, supra in gradibus stat, et patricios pro more adorantes advocat, qui suo ordine ad thronum ingressi, imperatorem adorant, faustaque approcati, discedunt, et ante magnam portam infra ad gradus astant. Peractis omnibus, praepositus signum ab imperatore accipit, et iterum egressus, supra in gradibus ante magnam portam constitutus, eos, qui adoraverunt, ut ad ordines suos in scamna descendant, admonet. Actis vero quatuor palmis, imperator e throno surgit, patricii et strategi in triclinio, ubi imperator eo die convivium instituit, utrinque astant: ipse a cubiculi praefectis, longa ac foliata tempora apprecantibus, stipatus, procedit. Ingresso

πραϊπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῶν μαγίστρων, μὴ ὄντος δὲ μαγίστρου, νεύει τῶν κοιαιστωρι, Ἰστίον δὲ εἶ, εἰ μὲν ὁ ὑπαρχος τοῦ πραιτωρίου καὶ ὁ κοιαιστωρ οὐκ εἰσὶ πατρικιοί, πρὸ τῆς συγκλήτου ἴδιον βῆλον εἰσέρχονται· λαδῶν γὰρ νεῦμα ὁ μαγίστρος, νεύει λέγων τῶν τῆς καταστάσεως· « Κόμητες, » κάκεινος ἀπελθὼν λέγει· « Λεβῆ. » Καὶ εἰσέρχονται οἱ τῆς συγκλήτου, προσκυνήσαντες δὲ ἴστανται ἕκαστος αὐτῶν ἐν τῇ τάξει αὐτῶν· εἴτα νεύει πάλιν ὁ βασιλεὺς τῶν πραιποσίτων, ὁ δὲ πραιπόσιτος τῶν μαγίστρων, ὁ δὲ μαγίστρος νεύει τὸ δεύτερον τῶν τῆς καταστάσεως⁸⁶, λέγων· « Προφέκτωρ (98)· » κάκεινος εἰς τὸ βῆλον ἀπελθὼν λέγει· « Λεβῆ, » αὐτὸς, ἴστανται ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ. Εἴτα νεύει ὁ βασιλεὺς· « Κελεύσατε· » αὐτοὶ δὲ ὑπερέχονται· « Εἰς

Δ'. Καὶ εὐθὺς κατατῶν ὁ τῆς καταστάσεως τὸ ἄκρον τῆς χλανίδος τοῦ βασιλέως καὶ ποιήσας βρωθελιον, ἐπιδίδωσι τῶν βασιλεῖ, ὅπως ἀνελθὼν ἐν τῶν σέντζω, σφραγίσῃ μετ' αὐτοῦ τὸν λαὸν κατὰ συνήθειαν. Δηριγεύμενος δὲ, ὡς προείρηται, ὑπ' αὐτῶν πάντων ὁ βασιλεὺς, ἐξέρχεται καὶ ἀνέρχεται ἐν τῶν καθίσματι, καὶ στὰς ἐμπροσθεν τοῦ σέντζου, σφραγίζει τὸν λαὸν ἐκ γ', πρῶτον μὲν μέσον (99), δευτερον τὸν τοῦ Βενέτου δῆμον, τρίτον τοῦ Πρασίνου, καὶ καθίζει ἐπὶ τοῦ σέντζου. Μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν τῆς εὐφημίας τοῦ δήμου καὶ τῶν στρατευμάτων νεύει ὁ βασιλεὺς τῶν πραιποσίτων· ὁ δὲ πραιπόσιτος ἐξελθὼν ἔξω τοῦ καθίσματος, ἴστανται ἐπάνω τῶν βάθρων, καὶ προσκαλεῖται τοὺς τε πατρικίους τοὺς κατὰ συνήθειαν ἐκτελοῦντας προσκύνῃσιν, καὶ εἰσελθόντες κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν ἐν τῶν καθίσματι, προσκυνοῦσι τῶν βασιλεῖ, καὶ ἐξέρχονται ὑπερευχόμενοι, καὶ ἴστανται ὀπισθῶν τῶν βάθρων ἐμπροσθεν τῆς μεγάλης πόλης. Καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν πάντων λαδῶν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, ἐξελθὼν ἴστανται πάλιν ἐπάνω τῶν βάθρων, καὶ νεύει τοῖς τῶν προσκύνῃσιν τελείασιν, ὅπως ἀπέλθωσι⁸⁷ ἐν ταῖς αὐτῶν τάξεσιν ἐν τοῖς σκαμνίοις. Τελειοθέντων δὲ τῶν δ'

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁶ τὸν τῆς κατ. cod. ⁸⁷ ἀπέλθωσι R., ἀπελθόντες cod., ἀπέλθοντα ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(98) De voce προφέκτωρ pro praefecte vid. not. ad p. 227.

(99) Graeci se cruce signant a dextra ad sinistram; avec trois doigts, qu'ils portent d'abord à la bouche et de la bouche à l'estomac, de la droite à la gauche (verba sunt La Croisii De l'Eglise grecque pag. 25), h. e. ab ore in regionem ventriculi, ad humerum porro dextrum, et in sinistro tandem desinunt. Cum igitur dicatur imperator populum crucis signo benedixisse, primum versus medium circum, dein ac a Venetam, tandem ad Prasinam factionem, velut osculo projecto, liquet Venetos ad dextram, Prasinus ad sinistram sedisse. Claris quoque verbis id dicit Procopius p. 42. 5, ed. Hoeschel: Ἐπειδὴ περὶ τὴν βενέτειον ἐγγόνει στοάν. ἢ τοῦ βασιλέως θρόνου ἐν δεξιᾷ ἐστίν. Insignis quoque locus est Malalae t. II, p. 401: e quo liquet Prasinus in sinistra cathismatis, ut caros imperatori, qui id ordinavit, honestiore loco, sedisse et imperatorem a sinistra pariter quoque spectasse. Quod posterius fuerit servatum deinceps, non

dixerim; putem tamen Constantini nostri saeculo imperatores e medio cathismate et ex aequo in utramque circi partem spectasse. Locus Malalae hic est de Theodosio juniore: Ἐχαιρε τῶν Πρασίνων μέρει, καὶ ἀντεποιεῖτο αὐτῶν κατὰ πόλιν. Ἐν δὲ Κπόλει μετήγαγεν αὐτοὺς, θεωροῦντας πρώην εἰς τὰ δεξιὰ αὐτοῦ μέρη, καὶ ἐποίησεν αὐτοὺς θεωρεῖν εἰς τὰ ἀριστερὰ βάρη, καὶ τοὺς τε πεδατοῦρας στρατιώτας τοὺς κατάναντι τοῦ καθίσματος θεωροῦντας μείστησεν ἐπὶ τὸ Βένετον μέρος καὶ τὰ βάρη ἔδωκε τοῖς τοῦ Πρασίνου μέρος, εἰρηκῶς τῶν ἐπάρχων Κύρω, ὅτι « Οὐς φιλῶ, κατάναντι μου θέλω θεωρεῖν. » καὶ ἔκραζαν ἐν Κπόλει οἱ ἐκ τοῦ Πρασίνου μέρος τῶν αὐτῶν βασιλεῖ· « Τὰ ἴδια τοῖς ἴδιοις. » καὶ ἐπεμψεν αὐτῶν μανδάτα διὰ τοῦ πρωτοκόρουσως, λέγων, ὅτι « Ἐγὼ, ὡς τιμῶν ὑμᾶς, εἰς τὰ ἀριστερὰ τοῦ καθίσματος, ἔθηα θεωρῶ, μετῆστησα ὑμᾶς. » Καὶ εὐφήμησαν αὐτόν. Καὶ ἐκίλισαν κατὰ πόλιν εἰς τὰ ἀριστερὰ τῶν ἀρχόντων θεωρεῖν τοὺς Πρασίνους.

βαίων (1), ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ σέντζου, οἱ πατρικιοὶ καὶ οἱ στρατηγοὶ ἴστανται ἐν τῷ τρικλίνω, ἐν ᾧ ἀριστᾶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ βασιλεὺς, ἔθθεν κἀκείσε, καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται, αὐτοὶ δὲ ὑπερεύχονται· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ εἰσελθόντος τοῦ βασιλέως εἰς τὸν κοιτῶνα αὐτοῦ, λαμβάνει ὁ πραιπόσιτος τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ εἰσελθόντες οἱ βεσιτήτορες ἀπὸ κελύσεως, λαμβάνουσι τὴν γλάνίδα, καὶ ἐξέρχονται· εἴθ' οὕτως ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς, καὶ καθέζεται ἐπὶ τῆς τιμίας αὐτοῦ τραπέζης μετὰ καὶ φίλων (2), ὧν κελεύει, καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ κλητωρίου ὁ βασιλεὺς καὶ μικρὸν ἀναπαύσας ἐκδέχεται, μέχρις ἂν τὰ πάντα ἐτοιμασῶσιν ἐν τῷ ἱππιῶν.

Περὶ τοῦ δειλίου ἱπποδρομίου.

A. Εἴτα εἰσελθὼν ὁ τῆς καταστάσεως δηλοῖ τῷ πραιποσίτῳ, ὡς ὅτι ἅπαντα ἐτοιμά ἐστι, καὶ ὁ πραιπόσιτος δηλοῖ τῷ βασιλεῖ· ὁ δὲ βασιλεὺς διέρχεται ἰδιᾶ τῆς λιθίνης σκάλας, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ, καὶ περιβάλλεται τὴν γλάνίδα αὐτοῦ καὶ τὸ στέμμα κατὰ τὸ εἰωθὸς, καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ τε τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται διὰ τοῦ στενοῦ τρικλίνου. Καὶ ἐξέρχεται ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίνω, ἐν ᾧ ἀριστᾶ, καὶ σταὺς ἐκείσε ἅμα τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, νεύει τῷ πραιποσίτῳ, κἀκείνος τῷ ὀστιάριῳ, καὶ εἰσάγει πατρικίους καὶ στρατηγούς, καὶ προσκυνησάντων τὸν βασιλέα, λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ λέγει· « Κελεύσατε, » καὶ εὐθὺς ἐξελθόντες ἔξω τῆς πόλης οἱ τε πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ μετὰ τῆς συγκλήτου, ἴστανται ἔθθεν κἀκείσε. Καὶ τοῦ βασιλέως ἐπιτῶτος ἐν τῇ πόλῃ, πίπτουσι οἱ προσηρημένοι ἅπαντες, καὶ ἀναστάντων, λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ νεύει τῷ τῆς καταστάσεως, κἀκείνος λέγει· « Κελεύσατε, » αὐτοὶ δὲ ὑπερεύχονται τὸν βασιλέα.

B. Ἀπὸ δὲ τῶν ἐκείσε δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τε τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, ἀνέρχεται ἐν τῷ καθίσματι μετὰ τῶν τοῦ κουβουκλείου ἀρχόντων καὶ δύο μαγλαβιτῶν. (3), σπαδαρίων βασιλεῶν ἢ τὰ διστάλια

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁵ μαγλαβιτῶν σπαδαρίων, βασιλεῶν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(1) *Quatuor palmis exactis*, id est finitis quatuor cursibus vel decursionibus utriusque factionis, per quas palmæ seu victoriæ insignia acquirebantur, vel et distributis quatuor palmis, quod eodem redit. Palmæ singulæ enim post singulas decursiones victoribus dabantur, neque plures erant, quam quatuor palmæ et quatuor decursus pro quavis factione, in universum ergo octo mane, et totidem vespere. Du Cangii sententia de hac dictione Gloss. Gr. pag. 168. præposita mihi quidem improbabili videtur. Ait βῆτα fuisse dicta munera vel rogas, erogationes ab imperatoribus populo in solemnioribus ceremoniis distribui solitas : ideoque cum non unica die, sed pluribus continuis eæ largitiones seu, uti a Marcellino Comite appellantur, *Augustalia* peragerentur, ea dona, quæ primo die darentur, fuisse dicta πρώτων βαίον, id est primum donum ; eoque sensu accipi debere locum Theopanis p. 313 : Ἐπάτης τὸν τράχηλον αὐτοῦ ἄχρις ἀπολύσεως τοῦ πρώτου βαίον. Sed recte ibi dedit interpres : donec circi munus primum exhiberetur. Eodem tendit Miscella locum si reddens : usque ad solutionem primi δρανίς, id est βραβείου, τοῦ πρώτου ἄθλου, τοῦ πρώτου ἀγῶνας δρόμου. Apparet quoque e Symeon. Mag. pag. 421 : Ἱππικὸν ποιήσας καὶ τὸ

A autem cubiculum suum coronam præpositus a capite demit, ingressi a mandato vestitores tunicam sumunt et abeunt. Sic deinde imperator egreditur, et una cum amicis, quos invitari jussit, venerandæ mensæ suæ adsidet, postquam a convivio surrexit et paululum quievit, dum omnia ad equorum decursionem parata sint, expectat.

De vespertina equestri decursione.

I. Post hæc ingressus ceremoniarum præposito, omnia parata esse, nuntiat, præpositus imperatori : qui per lapideas scalas digressus, cubiculum suum intrat, tunica indutus, coronam pro more sumit, atque præfectis cubiculo stipatus, per angustum triclinium transit. Inde ad magnum triclinium, ubi epulæ instituuntur, una cum omnibus cubuli præfectis se confert, et præposito, is ostario, signum dat, et patricios ac strategos adducit, qui postquam imperatorem adorarunt, præpositus, signo ab eo dato, dicit : « Jubete, » statimque patricii et stratego, extra portam egressi, utrinque adstant. In porta autem 180 imperatore adstante, dicti omnes in terram procidunt, qui postquam surrexere, præpositus signum ab imperatore accipit, ac ceremoniarum annuit, qui dicit : « Jubete, » ipsi felicia quævis imperatori appetuntur.

παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ νεύει τῷ τῆς καταστάσεως, κἀκείνος λέγει· « Κελεύσατε, » αὐτοὶ δὲ ὑπερεύχονται τὸν βασιλέα.

C II. Imperator a cubiculo præfectis, patriciis et strategis stipatus, thronum cum cubiculariis et duobus manclavitis, spathariis dextralia sua spathasque gestantibus, ut facere in omnibus decursionibus solent, conscendit. Quo facto, et populo

πρώτον βαίον παίξας, (primoque ipse munere ludens vertit Combesius,) ἄρματι λευκῷ ἐποχησάμενος, καὶ τὰ λάφυρα θριαμβεύσας ἐστεφανώθη, τῶν δῆμων ἐπιδοῶντων· Καλῶς ἦλθε, ἀσύγκριτε φακτιονάρη. » Describit ludum curulem triumphalem, seu post actum de hostibus triumphum editum, de quo Noster suo loco dicit. Malalas t. II, p. 32, memorat quintam palmam ; vid. ibi Chilmead. Apparet e Nostri hoc loco collato cum p. 172, eo tempore plures octonis palmæ distributas per diem non fuisse, quaternas mane, totidem pomeridie, cum olim XXIIV darentur. Vid. Petav. ad Juliani Mispogonem p. 340, ubi Julianus ait, se ad sextam usque palmam in circo manere, deinceps abire. [Calendarii Constantiniani loca quædam exponuntur p. 205. Ducatium Hieronym. Alexander M. XXIIV. exponit circenses missuum XXIIV. De palmis gladiatorum locus insignis in inscriptione Lugdunensi apud Sallengre : *Mémoire de Littérature*, t. I, p. 144. De Prasino colore in circensibus v. Fonseca de basilica Damasi l. II, c. 13.]

(2) Solebant imperatores ad mensam suam adhibere. Vid. Script. post Theopan. p. 295, et supra ad p. 171.

(2) Distinctio post h. v. collocata et post πικ-

ter signato, sedet, et populi acclamatione finita, præpositus e mandato egreditur, patriciis et strategis signum daturus, qui omnes ad ordinem ad sedem suam discedunt. Vesperi enim hoc ritu, et non ut mane, imperator procedit. Peractis quatuor palmis, a throno surgit, patriciis et strategis in triclinii, ubi convivium celebrat, utroque latere adstantibus, et in obsequio præfectorum cubiculo per medios, multa et felicia tempora ipsi apprecantes, transit, perque angustum triclinium digressus, cubiculum suum petit, ubi tunica et corona deposita, sagum pro more induit, perque secretam cochleam, augusteum, apsidem et triconchum proædit. Cubicularii omnes eum comitantur, protospaharii vero et manclavitæ in hemicyclo triconchante sancti Joannis ædem adstant. A dictis stipatus imperator, per idem hemicyclum transit, ipsis fausta ei apprecantibus, perque cancellatam portam et porticum quadraginta Sanctorum aureum triclinium intrat, ubi cubicularii omnes alta voce ei acclamant : « In longa et felicia tempora ! » et sic abeunt, et singuli ad ædes suas discedunt.

κυκλίῳ τοῦ τρικώγγου ἔμπροσθεν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου. Καὶ διέρχεται ὁ βασιλεὺς, ὠτρυνόμενος ὑπὸ τῶν προσερχομένων, διὰ τοῦ αὐτοῦ ἡμικυκλίου, αὐτοὶ δὲ ὑπεριύχονται τὸν βασιλέα, καὶ διελθὼν διὰ τῆς γωνιατρῆς πόλης τοῦ μονοθύρου καὶ διὰ τῶν διαβατικῶν τῶν Ἀγίων μ', εἰσέρχεται ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ, καὶ ὑπερευζήμενοι μεγάλως οἱ τοῦ κουβουκλείου ἅπαντες τὸ, « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » εἰσέρχονται, καὶ ἀπέρχονται ἕκαστος αὐτῶν ἐν τῷ ἴδιῳ αὐτοῦ οἴκῳ.

181 CAPUT LXIX.

ΚΕΦΑΛ. ΞΘ'.

Observanda, quando equitatus fit designatio.

*Θεοὶ δεῖ παραφυλάττειν, ἱππικῶ ἀγομένου τοῦ καταλόγου (4).

1. Domini præpositos vocant, utque velarium dent seu pannum suspendendum eurent, præcipiunt. Præpositus vero discedit, et tesserario dicit : « Abi, sursum projice, » atque sic tesserarius ad stationem circi, quæ formam litteræ Π refert, accedit, et ter populum cruce signat, inde ad secundam sta-

Α'. Προσκαλοῦνται οἱ δεσπόται τοῖς πραιποσίτοις, καλεῖοντες δοθῆναι τὸ βηλάριον, ἤτοι κρεμάσαι τὸ πάνιον (3). Ὁ δὲ πραιποσίτος ἐξελθὼν, λέγει τῷ θεσσαρίῳ (6). « Ἄπειθε, βάλτε ἄνω (7). » Ὁ δὲ εἰσέρχόμενος ἔρχεται εἰς τὸ στάμα, ἤθουν εἰς τὸ Π (8), καὶ κατασφραγίζων, ποιεῖ τρεῖς σταυροὺς, καὶ ἀπὸ

VARIE LECTIONES.

⁵⁹ αὐτοῦ om. ed.

JAON. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

θαρῶν deleta est codice manu exarato auctore. Maglabitis enim non poterant simul iidem atque spatharii esse : neque gestabant illi dextralia et scuta, sed hi. Sensus ergo est : *ascendebat imperator in cathisma seu tribunal circense cum proceribus cubiculi et duo maglabitis : spatharii vero gestantes dextralia et spathas suas astabant.*

(4) Neque ex ipsa hac voce, neque ex contextu capitis patet appellationis ratio : *circense allectionis vel et lustrationis.* Fuitne forte celebratum ob novos magistratus factionales, aut ob novos aurigas ministrosve alios factionum allectos, aut ob recens creatos senatores ? aut quando recenserentur capita et facultates civium ?

(5) Παρέχειν τὸ τοῦ ἱππικῶ βῆλον ait auctor Chronici Alexandrini apud Du Cangium v. Μάππα et Constantinop. Christ., II, 1. p. 104, ubi ait παρέχειν τὸ βῆλον fuisse sua sententia ludos circenses præbere seu Μάππαν, uti loquitur Justinianus No-

vell. CV. Cassiodor. 1, 51 : *Hinc tractum est, ut ostensa mappa certa videatur promissio circensium futurorum.* Cavendum tamen, ne hæc mappa ante diem ludi edita, suspensa, monstrata, cum illa mappa, quam ipso ludi die consul ad equos contributoribus emittendos projiciebat, confundatur. Trabant huc aliqui locum Corippi, qui

Signa dedit cursor posita de more lacerna pro lacerna legunt. Vid. Eschenbach. Dissert. eodem. p. 538.

(6) Contracte, ut multa sunt, quæ vulgus arripit ex aliena lingua, pro θεσσαρίῳ. Videtur fuisse qui tesseras combinarum seu aurigationum circensium edebat.

(7) Videtur verti posse *tolle, attolle vel suspende nempè velum.* Conf. infra not. 10.

(8) Porticus similis litteræ Græcæ Π et ita dicta erat statim coram cathismate. Similem tunc ære cœlatam in imagine villæ Diocletii

τῶν ἐκεῖσε ἀπέρχεται εἰς τὸ δευτέρου κριτήριον (9), ἅ καί τις ὁμοίως κατασφραγίζει τρίτον ἐπὶ τὰς θύρας, καὶ λέγει τρίτον μεγάλη φωνῇ· « Ἄπελθε, βάλε ἄνω, » καὶ εὐθέως ὁ κουστωδιάριος (10) κρεμᾷ τὸ βῆλον ἄνω, καὶ ὁ μάγγανάριος (11) ἰσκιᾷ τὰ κάγκελλα. Ὁ δὲ θεσσαύριος ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε καταρχόμενος ἀπέρχεται εἰς τὸν σταῦλον ⁶⁰, καὶ ἵσταται εἰς τὴν φλιάν τοῦ μεγάλου πυλῶνος, καὶ λέγει μικρᾷ τῇ φωνῇ· « Δεῦτε ἔμπροσθεν, παιδία, χαίρετε, ἄγετε ⁶¹. » καὶ ἀναποκρίνονται λέγοντες μεγάλη φωνῇ πάντες οἱ σταβλητανοί.

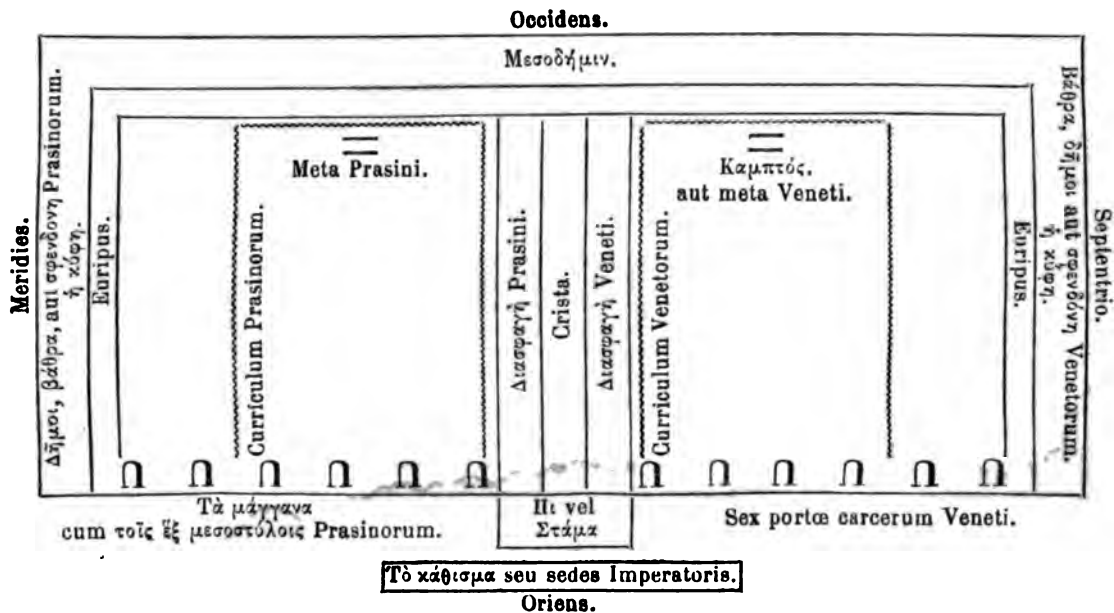
VARIÆ LECTIONES.

⁶⁰ εἰς τὸ στάβλον ed. ⁶¹ ἄγεται cod. ef. R. ad pag. 185, C. 6.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Saloninæ exhibet Sponius Itiner. t. I, p. 20. Ut intelligantur forma circi et vocabula deinceps sæpius

recursura, subjiciam tyrum, qualem ex hujus ceremonialis præscripto animo concepī.

(9) Puto idem esse atque κριτήριον, tribunal judicarium pro dirimendis litibus aurigantium et factionum. Vid. Scr. post Theoph. p. 119.

(10) Est idem atque *custos*, apparatus nempe circensis ad equos, currus, aurigas, factionum magistratus etc., pertinentis, qui servaret omnia, usus tempore expromeret, et rursus post usum reconderet. Forte igitur est *conditor gregum*, qui in inscriptionibus memoratur. Sed valde discrepant virorum doctorem de conditore circensi sententiæ; vid. Gruteri inscript. 338 ed. Græv., ubi Grævius ait, esse conditorem gregum, qui equorum greges ad jugum assuesceret atque exerceret; alius exponit ἀλείπτῃν ἵππων, quod Casaubono est hortator atque instigator, Salmasio medicus equorum. Scaligero ad Catalecta sunt conditores, qui factionem ederent et missus suppeditarent.

(11) Est ille, qui τὰ μάγγανά, hoc est carceres vel cancellos ligneos curat, a quibus equi dimittuntur. Græci novὴ μάγγανον appellant in specie *vectem* et vectis illam partem, quæ ferrum glandiforme habet, in foramen in poste factum immittendum, alias βάλανον dictum. Glossæ Ms. apud Du Cange Gl. Gr. p. 841: Βάλανός ἐστι τὸ εἰς τὸν μόχλον σιδήριον, ὃ καλοῦσι μάγγανον. Et forte Macarius quoque loco ibidem allegato vocem μάγγανα eo sensu posuit: Ὁ πολύπλοκος διάβολος

ἔχων μάγγανα καὶ τρίθυρα καὶ ποικίλων πολλῶν; nisi potius μάγγανα ibi positum pro μηχανὰς fuerit. Ut concipiatur, quid fuerit βάλανος in re serraria, perobscura profecto, dicam in transcurso, fuisse ferrum vectis aut exemptili, aut ope clavi ad januam affixi, sursum deorsum mobili præfixum, globosum, ad instar glandis, unde nomen habuit, quæ glans ferrea immittebatur in cavitatem in poste factam ita, ut excipiendæ et tenendæ glandi apta esset. Super ferreo scapo, qui glandem cum vecte jungeret, depangebatur in poste clavus, qui impediret, ne vectis cum glande et suo sinu elevaretur. Carceres igitur circi CPlani erant cancelli lignei cum additis vectibus vel seris, quibus sublati aperiebatur cursus equis. Hi carceres eximi poterant et reponerentur usus tempore. Quod qui curaret, ille manganarius erat. Et cum in circo uniuscujusque factionis, Venetæ inquam et Prasinae, essent sena μεσόστυλα seu intercolumnia, quorum quaterna quaternos currus in singulis palmis simul emittebant, bina redeuntes ab obita meta recipiebant: necesse erat, ut totidem quoque essent in singulis factionibus κάγκελλα, cancelli, et μάγγανα seu serræ, quæ clauderent emissis equis et aperirent recipiendis a finito cursu equis et currubus manganarii seu serarii.

sini: « Olympie, » eodemque modo albæ, Prasini russæ factionis principi acclamant. Bursus ille voce elata: « Sancte, ter sancte; » cui omnes respondent, et dicunt: « Victoria Venetis; » Prasini: « Prasinis. » Inspector: « Domina Deipara; » populus: « Victoria Venetis; » Prasini: « Prasinis. » Inspector: « Crucis potentia; » populus: « Victoria Venetis; » Prasini: « Prasinis. » Inspector: « Dei victoriam facies tua, o cælestis, habet: » Prasini: « Olympie! » Ut vero factionario, ita et micropannitæ acclamant.

II. Acclamatione finita, tesserarius accedit, et pro consuetudine tria hordei cribra accumulata

VARIÆ LECTIONES.

⁶² συνθηλας R., συνη superscripto in fine θ cod., συνήθει ed. κριθῆς Reisk. ex cod. compendio, κριθῆς ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(12) Qui tesseræ combinationum, equos curules, currus, aurigas, alia inspiciebat, num apta cursui essent, et numquid fraudis subesset. Vide num. II.

(13) Id est ἔξ θεοῦ divinam, hoc est a Deo petendam et indulgentiam, victoriam habet persona tua, Urani, Olympi.

(14) *Facies* vel *persona tua, Urani, victoriam habeat a Deo*, id est, *tu ipse, Urani, vincas*. Πρόσωπον est Græcis novis persona ipsa, homo ipse⁶³ ὁ ἔξ προσώπου τινὸς ὢν, quod paulo post p. 182 occurrit, *alicujus vicem gerens*, aut, ut Anastasius loquitur, *in alicujus personæ vice deputatus*. Latini corruptius *emprospous* efferebant, v. Du Cange Gl. Lat. h. v. et Palaiet Obsærv. ad N. T. ad Matth. xxii, 16. Theophanis obscuræ dictio p. 78, ἀπιστεῖλαν αὐτῷ εἰς πρόσωπον τῆν καθαίρειν αὐτοῦ, quam Goarus non recte percepit, notat, *millebant aliquem aut alios, qui formulam depositionis ipsius præsentem in manus darent*. Πρόσωπον pro persona, subjecto, jam veteres dicebant. V. Artemidor. p. 27, 5 et alibi sæpius. Nomina vero *Urani, Olympi, Icasti, Anatellon*, etc., sunt nomina agitatorum in ludis, quibus factiones in ludis læta voce victoriam apprecabantur, eo tempore, quo exarabatur hæc circensis particula ab auctore suo, quicumque tandem ille fuerit, celebria, Olympii quidem apud Prasinis, Urani autem apud Venetos, Icasti apud albos, Anatellontis apud russos. Juvat hic Francisci Weisii verba ex addendis ad ejus Catalogum numismatum Bibliothecæ Bodleianæ p. 343 adscribere, ubi de nummis contorniatilic agit. « An igitur nummi isti, aut sunt votivi, pro bono certaminum eventu, an triumphales, ob victorias partas? *Euthymus, Olympius, Stefanus, Cervomius, Filinus* athletarum et certatorum in ludis nomina fuisse volunt antiquarii. — Questionem porro movent, Romani cusi isti nummi an Byzantii fuerint. Litteræ quidem Latine sunt, sed inscriptiones Latine nondum apud Cætanos exolevisse satis evincunt imperatorum nummi aurei, argentei, ærei. Nec ideo inscriptiones: *Eulimi vincas, Ursi vincas, Petroni placeas*, contorniatos Romæ fuisse effictas probant, quod putant nonnulli, cum *Olympi nika, Pannoni nika*, quæ in aliis comparant, ad Cætan omnino pertinere videantur. » Passim occurrunt tales acclamationes circenses in vetustis monumentis: ut *Garamanti Nica, Genti Nica* in corpore Inscript. Gruteri p. 338, 2, quod video a viris doctis non recte exponi. Sunt enim *Garamanti* et *Genti* vocativi a nominativis *Garamantius* et *Gentius*.

A « Χαίρετε. » — « Εἶτα λέγει ὁ θεωρητής (12) Θεοῦ (13) τὴν νίκην ἔχει » εἶτα οἱ σταβλησιανοὶ: « Τὸ πρόσωπόν σου, οὐράνιε (14) » οἱ Πράσινοι: « Ὀλύμπιε. » Ὀμοίως εὐφημοῦσι τὸν τοῦ λευκοῦ, οἱ δὲ Πράσινοι τὸν τοῦ βουσίου. Καὶ πάλιν λέγει ὁ θεωρητής φωνῆ μεγάλη: « Ἄγισ, τρισάγιε » καὶ ἀποκρίνονται πάντες καὶ λέγουσι: « Νίκη εἰς τὸ βένετον » οἱ Πράσινοι: « Εἰς τὸ Πράσινον. » Ὁ θεωρητής: « Δέσποινα Θεοτόκε » ὁ λαός: « Νίκη εἰς τὸ βένετον » οἱ Πράσινοι: « Εἰς τὸ Πράσινον. » Ὁ θεωρητής: « Τοῦ σταυροῦ τῆ δύναμις » ὁ λαός: « Νίκη εἰς τὸ βένετον » εἰς τὸν πρῶτον σου, οὐράνιε » οἱ Πράσινοι: « Ὀλύμπιε. » Ὀμοίως τοῦ φακτιοναρίου εὐφημοῦσι (15) καὶ τὸν μικροπαννίτην.

B B. Μετὰ δὲ τὸ πληρωθῆναι τὰς εὐφημίας εισερχόμενος ὁ θεσπάρχιος λαμβάνει λόγῳ συνηθείας ⁶⁴ (16)

(15) In codice est εὐφη, quod significetne id, quod editum: fuit, an εὐφημοῦντος, cum decernere nequeam, aliis relinquo judicandum. Inclino tamen eo, ut putem, lectionem vulgatam εὐφημοῦσι altera conjectura præstare. Factionarius quis fuerit, non bene constat. Videatur ex celebri loco Leonis Grammatici p. 453 [Symeon Logoth. p. 452 et Georg. Monach. p. 519.] colligi posse, factionarium unumquemque fuisse de factione circi. Verum ex hoc loco potius colligitur, et ex aliis multis nostri codicis, cuique factioni non fuisse nisi unum factionarium. Glossæ apud Du Cange Gloss. Gr. h. v., quæ φακτιονάριος reddunt per ποιητής, τεχνίτης, rem magis obscurant. Dubium enim, an vox ποιητής, pro poeta, carminum conditore debeat accipi an pro quovis cujusque operis conditore, fabricatore. Prius si obtinet, constat e superioribus poetam factionalem a factionario diversum fuisse. Si posterius, non liquet, quomodo a manganario seu cancellorum structore diversus sit. [Ligeas inscriptio apud Muratorium de factionario circensium.] Utinam V. D. paginam indicasset. Ex p. 182 nostri codicis patet factionarium fuisse de ministerio factionum vilioris. Obscurum denique pariter est, quis fuerit *micropanites*, penes quem τὸ μικρὸν πανίον, parvus pannus, seu parvum vexillum videtur fuisse. Quale autem fuerit parvum vexillum, et quale magnum, et cui rei atque temporis servierit, non novi. Forte fuerit factionarius ille, qui currum Circensem equis jungeret suoque periculo certaret, agitator, cujus deuterus, hoc est secundarius, vicarius aut minor (ut suo medio loquebantur) fuerit ὁ μικροπαννίτης; sane p. 190 sine dicitur e micropanita factionarius fieri: p. 191 dicitur deuterus in factionarium promoveri. Idem ergo fuerit necesse est deuterus et micropanites. Ibidem dicitur deuterus in τῆν ὄλον aurigam, agitatore, evehi. Ergo idem fuerint agitator et factionarius, consequitur.

(16) *Accipit pro consuetudine sua*, nomine consuetudinis suæ, *tres hordei modios* aut *sportas cumulatas*. De significatione vocis λόγῳ, pro, nomine, supra egi. *Consuetudo*, συνήθεια, hic est *tributum solemne*, constitutum, fixum, alieni dari solitum. Et de hoc quoque vocabulo supra dictum est. Τάριον est aut *sportā, canistrum*, aut potius *modius*. In genere et omne, in quo ταγαί, *præbendæ*, pabulum, victus equorum mensuratur aut continetur; vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. *Sportam* significare hanc vocem et ei affinem τάριστρον, concludas ex eo quod apud Nicetam Choniāt. p. 238, pro σκοριδίης

αὐτοῦ κριθῆς ταγάρια γ' κουμουλάτα καὶ χορταρίου δέματα γ', καὶ εὐθὺς ἀναχωρεῖ, καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸν τοῦ Πρασίνου στάβλον, κάκεισε τὰ δμοια ἐκτελῶν, εὐθὺς δὲ λέγουσιν οἱ ἡνίοχοι· « Νικήσατε »⁶³ (17) τὰς θύρας· » τούτέστιν, « Ἀσφαλίσσατε. » Καὶ τοῦτου γενομένου, ἴστανται οἱ δύο ἡνίοχοι καὶ οἱ δύο μαριστόρες καὶ οἱ δύο θεωρηταί, καὶ ἐπιτρέπουσι (18) τοὺς σταβλησιανούς, καὶ ἐκβάλλουσι ἕνα ἕκαστον ἵππον εἰς τὸ μέσον τοῦ στάβλου ἀπὸ τοῦ πρώτου ἕως τοῦ ἰσχύτου, καὶ θεωροῦσιν ἀμφοτέροι (19) τὸ σώσιππον. Δείλης δὲ προέρχονται οἱ θεωρηταί μετὰ τῶν βηγαρίων εἰς τοὺς οἴκους τῶν κρατούντων ἡνιόχων (20), καὶ ἀμφοτέροι, οἱ τε ἡνίοχοι καὶ οἱ βηγάριοι καὶ οἱ θεωρηταί, ἔρχονται εἰς τὸ ὄρνατόριον (21). Μετὰ δὲ τὸ προελθεῖν τοὺς ἡνιόχους ἀνέρχεται ὁ δῆμαρχος μετὰ ὀλίγων δημοτῶν καὶ τῶν λοιπῶν φυλητῶν⁶⁴ (22), καὶ συναθροίζόμενοι πάντες ἀντιβάλλουσι πρὸς ἀλλήλους τὰ κήκελλα (23) καὶ τοὺς ἵππους. Οἱ δὲ ὀφφικιάλιοι κράζουσι τοὺς θεωρητάς, ἵνα περάσῃσι τὰ κήκελλα καὶ τοὺς ἵππους (24)· μετὰ δὲ τὸ περάσαι τούτους τὰ κήκελλα ὁ μαγγανά-

A totidemque fœni fasciculos sumit, et statim ad Prasinorum stabulum abiens, idem facit : tunc aurigæ dicunt : « Vincite januas, » id est, « custodite. » Quo facto, duo aurigæ, totidem magistri et circenses stant, et stabulariis præcipiunt, ut in medium stabulum singulos equos a primo ad ultimum deducant, quos num sani sint, omnes inspicunt. Vesperi autem circenses cum bigariis ad victorum aurigarum ædes se conferunt, et utrique, tum aurigæ, tum bigarii et inspectores ad urnatorium discedunt. 182 Quo postquam aurigæ accesserunt, demarchus cum factionariis nonnullis et cæteris sodalibus ascendit, et omnes ibi congregati cancellos et equos invicem conferunt et inspicunt. Officiales vero inspectores hortantur, ut cancellos et equos examinent ac tentent, quo facto machinarius cancellos omnes aperit, et, urgente tribuno, aurigæ et bigarii cum inspectoribus et præside descendunt ac tribunal ingrediuntur.

VARIE LECTIONES.

⁶³ εἰς τὸ ed. ⁶⁴ νικήσατε ed. ⁶⁵ φιλητῶν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

in quibusdam codicibus exstat ταγίστρον. *Modium* vero significare, ex eo probabile fit, quod Zosimus Panopolita du Cangio h. v. citatus cribrum perforatum ταγάριον appellat. Est autem cribro perforato nihil aliud similis, quam modius frumentarius.

(17) Bene scit auctor, quod interpretationem hujus verbi, quæ sensum alias vix conjectura fuisse assecutus, addidit, nempe *claudite*. Dictum facile non est, quomodo a *vincendi* notione plebs (træcula ad notionem *claudendi* fuerit delapsa. Nisi forte putes *νικήσατε* esse per aphæresin et alias corruptiones pronuntiatum pro *ἐνοικήσατε*, *ἐνέκωκεν*, *ἐνέκωκεν*. *ingerite*. Ἐνοικήσειν ἐνοικήσειν, item ἐνώκειν (ut διώκειν) est idem atque ἐνέκωκεν *inserere*, ἐνέκωκεν, *immittere*. Scatet *valgaris* (træculus sermo exemplis verborum, a quorum capite prima consonans, ut σ, aut vocalis, ut ι, abjecta fuit; ut e. o, pleraque verba sunt, quæ ab eis incipiunt vel ἔξ. Quorum alibi longum texo catalogum.

(18) Verbum ἐπιτρέπειν novis Græciis pro προτρέπειν, *adhortari*, est perfrequens; vid. Theoph. p. 62, 80, 82, 85. Eodem modo accipiendum est apud Xiphilin. p. 1305. 80, ἐπιτρέψε κατατρώσαι, *jussit ut confoderent*. Item apud Theodoretum Hist. Eccles. l. v. c. 37, ubi narrat de Theodosio Juniore imp., qui excommunicatus a monacho quodam, cum venisset prandendi tempus, cum familiaribus sumere cibum volebat, sed πρὸς τὸν οἰκουμηνικὸν (ita leg.) ἐπεμψε παρακαλῶν ἐπιτρέψαι τῷ δεδωκότι τὸν δεσμὸν διαλύσαι, *ad æcumenicum episcopum mittebat, rogans eum, velit isti, qui se vinculo excommunicationis astrinxerat, imperare, ut nodum rursus solvat*. Sic quoque ἐντρέπειν apud Aristid. l. I, p. 72, 15, proprie facere aliquem mentem alio versam huic advertere, ut ἐπιστῆ τῷ πράγματι.

(19) *Omnes*, nempe paulo ante enumerati, agitatores, magistri et inspectores. Et sic quoque vocabulum hoc accipi debet versu penultimo.

(20) Videntur aurigæ κρατούντες illi dici, qui proxime superioribus ludis victoriam adepti erant. Nam eos, qui præsentibus coronanti essent, non designari liquet, cum nemo illos nosset, quales futuri essent. Bigarii autem videntur agitatores bigarum, ut οἱ ἡνίοχοι quadrigarum fuisse.

(21) Disputatum fuit a Goaro ad Theophan. p. 321, ad Cedren. p. 393, quid esset ὄρνατόριον τῶν

πρασίνων. Quæ autem affert, deteriora sunt illis, quæ codex noster nos docet. Recte Cl. Leichius reddidit *urnatorium*. Erat autem urnatorium ædes, in qua stabant urnæ, in quas sortes conjiciebantur et in quibus sortes agitabantur, quo scilicet ordine aurigæ singuli deberent decurrere, ut e sequentibus constabit. Scilicet cum in singulis palmis (quarum octonæ per diem dabantur) semper committerentur quaterni cursus in unaquaque factione, debebat sorte decidi, quis e carcere ad metam proximo, quis e carcere a meta remotissimo, qua in re momenti multum ad victoriam auferendam situm erat, emitteretur. Nam qui ad metam proximo, interiore gyro, currum agileret, breviorum habebat orbitam conficiendam, longiorem, qui exteriore gyro decurreret, ut constat e Sophoclis *Electra*, et illis, qui de re gymnastica veterum scripserunt. Inde patet, quare in nummis urbium neocoriarum præter *templa sæpe conspiciatur urna, horum certaminum typus fere solemnis, cum palmæ ramis exsurgentibus victorum præmia indicans*. Verba sunt paulo ante laudati Fr. Weisii l. c. p. 197. Loquitur ibi de certaminibus musicis, poeticis, gymnasticis, equestribus navalibusque in honorem imperatorum quotannis aut per quinquennia iterari solitis. [Urnæ præmium victorum in ludis. Giornali dei Letterati t. IV, p. 287. In Museo Gervasio globuli exstant eburnei, in quibus nomina ludorum Græcorum, neocoriæ, et præsidium, sub quibus acti sunt, notantur. Eosdem occurrere in nummis, ad hos ludos pertinentibus, sæpe mensæ, duo vascula palmis plena sustinenti, suppositos, aiant Monumenti degli antichi Pelasgi dell'Abbate Olivieri p. 26.]

(22) Videntur fautores factionis fuisse, etiamsi ad factionem non pertinerent.

(23) Quare cancellos factio nes inter se suos quæque cum cancellis alterius contulerit, non exputo. Cancelli enim omnes duodecim uno eodemque tempore aperiebantur, ut cæte illi octo, quaterni cujusque

(24) In decreto populi Patavini apud Murator. t. II, Ital. Ant. p. 851 : — *ita tamen, quod currere non debeat ad cursum* [id est in cursu vel circo] *dextrarius aliquis, qui non fuerit æstimatus libras quinquaginta per judicem et militem potestatis, id est per spatharium summi in quaque urbe principis*

ριος ⁶⁶ ἀνοίγει πάντα, ἐπείγοντος δὲ τοῦ τριβούνου, κατέρχονται οἱ τε ἡνίοχοι καὶ οἱ βηγάριοι καὶ οἱ θεωρηταὶ καὶ ὁ ἐπιστάτης (25), καὶ ἐπέρχονται ἀμφοτέροι εἰς τὸ τριβουνάλιον.

De urna, quomodo agitari debeat.

I. Urna in medio tribunali constituta, factionarius duos globulos factionis suæ in stabulo ejus loco proprio, ubi et sedem suam habet, reponit, quod idem factionarius alterius partis facit: in medio silentarius, personam præpositi sustinens, secundus post hunc tribunus, tertius cursor, quasi actuarii loco, quartus combinographus imperatorius, et pone urnam duo combinographi, unus Venetæ, alter Prasinæ, adsident, a tergo horum combinographorum officiales adstant. Aurigæ in lateribus, duo in uno, totidem in altero, cumque ipsis præfecti, consident. Tunc omnes inspectorem unum, cujus nempe factio præcipuam dignitatem habet, adducunt, ut urnam moveat; is in medio constitutus, sententiam hos quatuor rogat et dicit: « Quomodo jubetis, equos instructos probatosque uti vos habetis, et nos habemus. » Quæ postquam inspector ordinavit, ad aurigas dicit: « Quomodo jubetis; » et statim globos a stabulo tollit, eosque in urnam projicit, quater agitata, quicumque globulus remansit, exit, et subito desiniunt, ac vocant omnes sinistros quatuor palmarum, et ordine discedunt, inque urnatorium se recipiunt, ubi trigas suas inter se comparant et ordinant, dum inspectores

A

Περὶ τῆς ὕρας (26), πῶς δεῖ κυλίειν.

α'. Ἰστέον, ὅτι ἡ ὕρα ἵσταται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τριβουναλίου, καὶ ὁ φακτιονᾶριος τιθεῖ εἰς τὸ κέντρον τῆς ὕρας τὰ δύο σφαιρίδια (27) τοῦ μέρους α. τοῦ ἐπὶ τὸν τόπον τὸν ἴδιον ⁶⁷, ἔνθα καὶ καθέκαστος ὁμοίως τοῦτο ποιεῖ καὶ ὁ τοῦ ἑτέρου μέρους φακτιονᾶριος· εἰς δὲ τὸ μέσον καθέζεται ἕκαστος ἀπὸ τοῦ πραιποσίτου σιλεντιᾶριος, δευτερος μετ' αὐτοῦ, ὁ τριβούνος, τρίτος ὁ κούρσωρ, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ ἀκτουαρίου, τέταρτος ὁ βασιλικὸς κομμηνογράφος, καὶ ὀπισθεν τῆς ὕρας δύο κομμηνογράφοι, ἕκαστος ἐκ τῶν Πρασίνου, ὀπισθεν δὲ τῶν τοιοῦτων κομμηνογράφων παρίστανται οἱ ὀφφικιάλιοι (29). Οἱ δὲ ἡνίοχοι ἐκ πλαγίων καθέζονται, δύο ἕνθεν καὶ δύο ἐκείθεν, καὶ μετ' αὐτῶν οἱ ἐπιστάται. Εἴτα ἕκαστος ἀμφοτέροι θεωρητῆν ἕνα, οἷον μέρος ἕνα ἐπιτίμησιν, ἵνα κυλίσῃ, τοῦ δὲ ἵσταμένου ἐν τῷ μέσῳ λαμβάνει γνώμην τῶν δ' (30), καὶ λέγει: « Πῶς κλυέτε, ἰππάρια τὰ προζεύξαντα (31) καὶ ἔχοντα ἕνα ἕως ὅτου ἔχετε, καὶ ἔχομεν. » Καὶ συντάξασθαι ὁ θεωρητῆς, λέγει πρὸς τοὺς ἡνιόχους: « Πῶς κλυέτε, » καὶ εὐθέως αἶρει τὰ σφαιρίδια ἀπὸ τοῦ κέντρον, καὶ βάλλει αὐτὰ εἰς τὴν ὕραν καὶ κυλίεται, καὶ οἷον ἂν χαλάσῃ (32) σφαιρίδιον, ἐξέρχεται καὶ εὐθέως ὀρίζουσι, καὶ ὀνομάζουσιν αὐτότερον

VARIE LECTIONES.

⁶⁶ τούτους τὰ κάγκελλα, ὁ μ. ed. ⁶⁷ τόπον ἴδιον ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

cujusque factionis, e quibus equi et currus emittendi in cursum erant; neque erat verendum, ut cancellus unus fragilior esset altero. In equis alia est ratio. Nam ad victoriam obtinendam multum valebat fortes aut debiles, sanos aut morbosos equos esse. Forte tamen ea omnino erat ratio cancellos ambarum factionum inter se comparandi, quia verendum erat, ne cariosum, si forte quod esset, lignum cancelli perumprent anhelantes in cursum equi. Quod satis indicare videtur Sidonius Apollinarius in Panegyrico Narbonæ his verbis:

*Hortantur obiter juvantque blandis
Ultero plausibus, et voluptuosum
Dicunt quadrupedantibus furorem.
Illi ad claustra fremunt, repagulisque
Incumbunt, simul et per obseratas
Transfumant tabulas, et ante cursum
Campus statibus occupatur absens.
Impellunt, trepidant, trahunt, repugnant,
Ardescunt, saliunt, timent, timentur,
Nec gressum cohibent, sed inquieto
Duratum pede stipitem flagellant.
Tandem murmure buccinæ strepentis
Suspensas tubicem vocans quadrigas
Effudit celeres in arva currus.*

(25) Est ille, qui τὴν ἐπιστήμην, bonum ordinem, modestiam, disciplinam circensem observari curat, de qua vocis notione alibi ago.

(26) Hæc urna circensis extra usus tempus reposita erat in vestiario regio, ut patet e p. 211.

(27) Ergo quæ factio binos habebat globulos in urnam mittendos, quæ prius debebant in κέντρον

C seu capsæ, arcule oblonga, spectatum et indicatum exponi, ita ut duo globuli Venetæ factionis eam circum partem, in qua Veneti sederent, et globuli Prasinæ factionis eam partem, in qua Præsini sederent respicerent.

(28) *Vicem gerens, locum tenens*, qui pro persona alieujus est. Latini mediæ ævi *imaginarie* tales appellabant. Vid. Du Cange h. v.

(29) Officiales, ad officium pertinentes, demarcatæ scilicet, aut, si malis, demarohi, ut erant magistri, cursores, agitadores, etc.

(30) Agitatorum nempe, quorum binos de Venetæ et binos de Prasinæ in illo sortiendi actu assedisso, paulo ante Noster dixerat.

(31) Videtur significare equos, qui antea jam currerant in ludis circensibus et juncti bigis aut quadrigis, et clarum nomen adepti fuerint. Quæ autem dictio ἕως ὅτου, *quousque*, sibi velit, non arputo. Tempus designari, patet e sequenti συντάξι: *monos postquam inspector tempus ambabus factionibus placitum constituisset*. Sed locum hunc ex integro non intelligo.

(32) Id est ἐξάλλεται, *exsiliat*. Nam in gyrum quatiiebatur urna ter ita, ut unus globulus exsiliet. Cujus rei fuisse artem, ita ut, qui agitaret urnam, posset efficere, ut globus partis, cui faveret, exsiliet, constat e p. 212. Quare autem quatuor globuli et non duo in urnam injicerentur, cum non essent nisi duæ factiones sortientes, non exputo, neque quid sibi velit ἐξέρχεται, et redeatne ad τὸν θεωρητῆν, an ad σφαιρίδιον. Est hæc pars libri nostri quæ de circensibus agit, inter difficillimas et obscurissimas.

D

τοὺς ἀριστεροὺς (33) τῶν δ' βαίων, καὶ στοιχοῦντες A abeunt et venient, eumque imperatorio combinogra
ἐκβαίνουσι, καὶ ἀνέρχονται εἰς τὸ ἀρματοῦριον (34), pho palmas omnes ordine disponunt.
καὶ ἀντιβάλλοντες πρὸς ἀλλήλους στοιχοῦσι τὰς τρίγας, τῶν θεωρητῶν ⁶⁸ (35) ἀμφοτέρων ἀπερχομένων καὶ
ἐρχομένων, μετὰ τοῦ βασιλικοῦ κομδηνογράφου ἀποστοιχοῦσι τὰ βαία δλα.

B'. Καὶ τῇ ἑωθεν ἀνέρχονται οἱ δῆμαρχοι ἐν τῷ
μεγάλῳ τρικλίνῳ τοῦ κυαιστωρίου, καὶ δίδοται ἐκείσε
τὸ πέρατον, καὶ εἰ ἔχουσι τι πρὸς ἀλλήλους οἱ δῆμα-
ρχοι, λαμβάνουσι ἐκείσε δίκην (36) κατενώπιον
τῶν πραιποσίτων, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε κατέρχονται οἱ
δύο δῆμαρχοι, ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν διασφαγὴν (37),
καὶ σφραγίζει ἕκαστος τὸν ἴδιον δῆμον ἀνὰ τριῶν
σταυρῶν. Καὶ λέγει ὁ λαὸς ἀπὸ τοῦ δῆμου ἕ· ἄ οἱ
εσ κυρι· « Χαῖρε ὅλη ἡμέρα σήμερον, καλῆ σου
ἡμέρα γίνεται. » Καὶ εὐθέως λέγουσιν οἱ κράτται
ἐκάστου δῆμου ἀπὸ φθογγῆς· « Καλῶς ἦλθε θεο-
στέπτων ὁ δοῦλος· καλῶς ἦλθε προβολὴ εὐεργετῶν·
καλῶς ἦλθε ὁ πρωτοσπαθᾶριος τῶν δεσποτῶν ὁ ⁶⁹
ὑπῆκοος. » Τῶν δὲ δημάρχων ἀνερχομένων πρὸς
τοὺς ἰδίους δῆμους, ἀπάρχεται ὁ λαὸς ἐκάστου δῆμου
ἀπελατικὸν ἤχ. π. δ· « Οἱ τὴν ἀξίαν θεῖον ἀξιο-
δότης λαθόντες, θεοστεφεῖς ⁷⁰ εὐεργεταί, ὡς προσφι-
λέστατον καὶ οἰκειοπόθητον δοῦλόν σε ἰδοῦσάν
σήμερον ἐν ὑπερέραϊς ἀξίαις πρωτοσπαθᾶριον ἐντι-
μον καὶ δῆμαρχον ἐπαξίως, ὅπως σὺ εὐτυχίσης
νικητικῶς, ὁ δὲ ἴνα ἡγαπημένη ⁷¹, τὸν χρυσοβένετον
δῆμον, » οἱ Πράσινοι· « Χρυσοπράσινοι. » Καὶ ὅτε
ἀνέλθῃ (38) ἕκαστος τῶν δημάρχων εἰς τὸν ἴδιον
δῆμον, λέγουσιν οἱ κράτται ἐκάστου δῆμου· « Καλὴν

II. Manedemarchi ad magnum triclinium quæsto-
ris veniunt, ubi paratum datur, et si forte demarchi-
litem aliquam inter se habent, causa ibi coram præ-
positis dirimitur, unde duo demarchi, 183 unus-
quisque ad locum, ubi populum signare solet, dis-
cedunt, suamque factionem tribus signis signant.
Quo peracto, populus factionis dicit: « Salve, tota
dies hodierna | Pulchra tibi lux oritur. » Cantores sin-
gularum factionum modulata voce: « Feliciter adve-
nit servus principum, a Deo coronatorum | Feliciter
venit a beneficiis principibus promotus | Feliciter
evenit protospatharius dominis obsequens. » Demar-
chis vero ad factiones suas accedentibus, populus
uniuscujusque factionis apellatum toni obl. IV ordi-
tur: « Qui ex merito dignitatem divinitus accepe-
runt, a Deo coronati benefactores, ut amicissimum
et desideratum servum, te hodie in excelsiori fasti-
gio, protospatharium illustrem et demarchum, pro
merito constituerunt, ut victoriis tuis, o dilecte
N., felicem reddas populum Venetum: » Pra-
sini: « Prasinum. » Et quando singuli demarchi
ad suam factionem accesserunt, cantores factionum
dicunt: « Faustam hodie lætamque diem Veneti
cum tribuno transigamus; » Prasini similiter. Ao

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁸ πρὸς ἀλλήλους, στοιχοῦσι τὰς τρίγας τῶν θεωρ. ed. ⁶⁹ ὁ om. ed. ⁷⁰ θεοστεφεῖς ed. ⁷¹ ἡγαπημένηαι
cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(33) Videntur οἱ ἀρισταροὶ esse agitatores proxi-
mi a primo agitatore, seu illo, qui brevissima in
orbita, ad metam proxima agitarēt.

(34) Vid. Du Cange CPlI Chr. II. p. 156, qui locum
ideo sic dictum putat, quod factiones ibi arma sua
servarent atque induerent. Cl. Leichium, ut pro
ἀρματοῦριον *urnatorium* redderet, videtur locus
Theoph. p. 321 movisse, ubi ὀρνατώριον τῶν πραι-
σιων vocat, quod Cedrenus, eandem rem narrans,
p. 448, ἀρματώριον appellat. Sed ibi loci Goarus
cum Cedreno facit, et mihi quoque Cedreni lectio
præstare videtur. Nam *urnatorium* sibi peculiare
unaquæque factio non habebat, sed commune: ar-
matorium vero quæque suum habebat, ut e Nostro
constat. Ratio appellationis *armatorii* forte ea fuit,
quam e Du Cango modo indicavi. Potuit tamen et
alia fuisse; nempe hæc, quod ibi solerent τὰς ἀρ-
ματοῦρας, id est pyrrhichas, in armis saltationes
exercere. Interpres ad Ptolemæi Tetrabiblon, Cango,
l. c. et Vales. ad Amm. Marcell. p. 58, laudatus
ὄπλορχιστὰς appellat τοὺς μεθ' ὅλων ὄρχουμένους,
οὓς καλοῦσιν ἀρματοῦρας. Non hoc est a nominativo
singulari ἀρματοῦρα, sed ab ἀρμάτωρ, quod item
est atque ἀρμάτος ut πρεμφοέκτωρ pro πρέμφοκτος,
πρᾶφεκτός, et alia talia, ἀρμάτωρες et ἀρματοῦρες
inde dioti sunt *armati*, saltatores in armis. Hinc ἀρ-
ματώρια quoque sunt appellata scuta, in quibus
armatores suas armaturas. id est pyrrhichas, pera-
gebant. Glossæ veteres: πέλται, μικρὰ ὄπλα, ἔχοντα
κύμβαλα προσπεπηγότα, ἄπερ λέγουσιν οἱ Ρω-
μαῖοι ἀρματώρια. Formæ tales in οὐρίον deflexæ a
Latina terminatione *orium* frequentes erant illa ætate
etiam apud Latinos. Sic apud Du Cange in Gl. Lat.
legimus: *apparaturium, araturium, empturium,*

C locus, ubi emitur, et venditur, *fixuria*, limes agro
positus et infixus, *inferturia* pro *infertorium*; οἱ
Græci sæpe faciunt ex Latino o. Ita habent Glossæ
Gr. Lat. Μετὰ ἐμβουλοῦκλον, *inburuclum* (id est per
transpositionem illi ævo usitatam *involuturum*) quod
Du Cange v. *Inburuclum* non debuerat sollicitare, et
talia ὅσα κόνις, quibus annotandis nemo finem in-
veniret.

(35) Comparat quæque factio trigas suas cum tri-
gis alterius, et sic ordinant eas, pro ordine in cursu
debeant currus decurrere. Non enim sortiebantur
nisi de eo curru, qui deberet proximo a meta car-
cere emitte; de reliquis tribus curribus, hic loci
trigis dictis, qui secundo, tertio et quarto μισο-
σῶλῳ seu carcere emittendi essent, transiebant et
paciesbantur factiones inter se, quo illæ ordine
deberent currere. Inter hæc abibant, redibant, ultro
citroque commeabant inspectores ambarum factio-
num. Hoc sibi vult dictio ἀπερχομένων καὶ ἐρχο-
μένων.

(36) Accipiunt satisfactionem, jus sibi debitum.

(37) Est διασφαγὴ intersectio, agger aut fossa, ver-
bo, omne quod διασφᾶττει (nove pro διακόπτει), inter-
secat, separat duas res a se invicem. Videtur διασφαγὴ
in circo fuisse, fossa, apud cristam, una in septen-
trionem ad Venetam, altera in austrum ad Prasinam
pertinens, e regione graduum cujusque factionis,
sic ut qui demarchus in tali διασφαγῇ staret, totos
sue factionis gradus collustrare uno ictu oculi et a
factione conspicere posset.

(38) Scilicet sedebant demarchi in summo gradu,
pone τοὺς δῆμότες et spectatores omnes. Possunt
quoque ideo dici ἀνέρχεσθαι, quia ea plano in gra-
du circi acclives se conferebant.

statim hymnum in honorem Trinitatis recitant : A
 « Trinitatem nos Veneti (Prasini) canamus, Domi-
 num universi Deumque nostrum, unam indivisam
 Divinitatem, ter substantialem majestatem et pote-
 statem, ante omnia saecula existentem, inque omnia
 saecula permansuram ! Lumen hoc quasi triplicis
 solis est, quo orhis illuminatur ! Deum caelestem, ex
 Virgine nobis natum, celebremus, qui cum natura
 sua hominum amantissimus sit, homo fieri voluit
 primoque parente nostro ab antiquo peccato libe-
 rato, totum mundum miseratus est. Gloria ipsius
 bonitati.

III. Cantores dicunt : « Domine, N. N. Romano-
 rum imperatores conserva ; » populus ter : « Do-
 mine, serva. » Cantores : « Qui in Trinitate cele-
 braris, Augustas adjuva ! » populus ter : « Domine,
 serva. » Cantores : « Porphyrogenitos custodi, tu
 qui in caelis laudaris ! populus ter : « Domine,
 serva. » Cantores : « Auge imperii, auge Venetorum
 felicitatem ! » populus ter : « Domine, serva ! » Tunc
 organo trisagium modulante, cantores dicunt : « Ter
 sancte, dominos adjuva ! » populus ter : « Ter
 sancte. » Cantores : « Tu in omnibus curam eorum
 gere ! » populus eadem ter. « Adugens tempora
 vitam ipsorum ; » 184 sic populus ter. Cantores :
 « Cum imperatrielibus piis Deique amantibus ; » pop-
 ulus eadem ter. Cantores : « Cum Venetis humilli-
 mis servis vestris ; » populus similiter. Cantores :
 « Sancte, ter sancte, dominos tuere ; » eadem pop-
 ulus ter repetit, Cantores : « Spiritus sanctissime,
 Augustas protege ! » populus : « Spiritus sanctis-
 sime. » Cantores : « Mater Dei nostri, porphyroge-
 nitos custodi ; » populus : « Mater Dei nostri. »
 Cantores : « Domine, vitam eorum per nostram
 vitam auge ! » populus : Imo, Domine, vitam eor-
 um per nostram ! »
 ημῶν » ὁ λαὸς οἱ ἔσ' « Κύριε, ζωὴν αὐτῶν διὰ τὴν ζωὴν ἡμῶν. »

IV. Sic domini ritus solemnes celebrant, dumque
 thronum conscensuri sunt, actuarius procer instituit,
 et si Veneti praecipuam dignitatem habent,
 cantoreseorum dicunt : « Exorere, divina majestas ! »
 Prasini : « Exorere, Trinitatis electio ! populus ter :
 « Exorere ! » Cantores : « Exoriantur N. N. Augu-
 stas Romanorum ! » populus ter : « Exoriantur ! »
 Cantores : « Exoriantur famuli Domini ! » populus D
 ter : « Exoriantur ! » Cantores : « Exoriantur a Deo
 coronati domini cum imperatricibus ! » populus
 ter : « Exoriantur ! Tunc apellationum cursorium

72 φύσιν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(39) *Adamum*, v. Du Cange Gl. Gr. b. v. et v.
 προμήτωρ, mater omnium prima. Sic Evam appel-
 lant. Dio Chrysostom. p. 206, Deum appellat homi-
 num προπάτορα, auctorem generis.

(40) In margine ascriptum erat οἱ Πράσινοι, τὸ
 Πράσινον.

(41) Id est, ut interpretor, dicit : αἴσιος γενέσθω
 ἡμεῖς ἡμέρα, felix esto hic dies.

(42) Pene semper proferebantur Veneti Prasini,

ἡμέραν ποιήσωμεν οἱ Βένετοι μετὰ τοῦ δευτέρου,
 οἱ Πράσινοι ὁμοίως· καὶ εὐθὺς λέγουσιν τριαδικῶν
 « Τριάδα ὑμνήσωμεν οἱ Βένετοι (οἱ Πράσινοι), τὴν
 Δεσπότην τοῦ παντός καὶ Θεὸν ἡμῶν, μίαν ἀδιάρτητον
 Θεότητα, τὴν τρισυπόστατον ἐξουσίαν, καὶ δύναν-
 τιν πρό πάντων τῶν αἰῶνων ὑπάρχουσαν, καὶ εἰς πά-
 ντας τοὺς αἰῶνας διαμένουσαν· φῶς ὑπάρχει τρι-
 ῳ, δι' οὗ καὶ ὁ κόσμος φωτίζεται, Θεὸν ἐπου-
 νιον δοξάζωμεν τὸν ἐκ τῆς Παρθένου ἡμῶν ἀνέ-
 λαντα· φύσει 72 γὰρ ὑπάρχων φιλόανθρωπος, ἀνθρω-
 πος γενέσθαι κατηξίωσε, τὸν προπάτορα (39) βί-
 μωτος τοῦ ἀρχαίου παραπτώματος, καὶ κόσμον δι-
 ἠλέησε. Δόξα τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι. »

Γ'. Καὶ λέγουσιν οἱ κράκται· « Κύριε, σω-
 τὴν καὶ ὁ δεῖνα τοὺς βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων· ὁ
 λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται· Ἐν
 Αὐγούστας βοήθησον, ὁ ἐν Τριάδι ὑμνούμενος· ὁ
 λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται· Ἐν
 πορφυρογεννήτους φύλαξον, ὁ ἐν οὐρανοῖς δοξαζώ-
 νος· ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται·
 « Ἀὔξει τὸ βασιλείον, αὔξει καὶ τὸ Βένετον (40) ὁ
 λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. » Καὶ τρισαγιάζοντας τὸ
 ὄργανον, λέγουσιν οἱ κράκται· « Τρισάγιε, βοήθησον
 τοὺς δεσπότας. » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Τρισάγιε. » Οἱ
 κράκται· « Καὶ σὺ αὐτοὺς θεράπευσον ἐπὶ τῆς
 καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. « Πλεονάζων τῆς ζωῆς
 αὐτῶν χρόνους. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Οἱ κρά-
 κται· « Σὺν Αὐγούσταις εὐσεβέσι φιλοθέοις. » ὁ λαὸς
 ὁμοίως ἐκ γ' Οἱ κράκται· « Καὶ Βενέτων τῶν γη-
 σίων ὑμῶν τῶν δούλων. » καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'
 Οἱ κράκται ἔσ' « Ἄγιε, τρισάγιε, τοὺς δεσπότας
 φύλαξον. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται·
 « Πνεῦμα τὸ πανάγιον, τὰς Αὐγούστας σκέπασον. »
 ὁ λαὸς οἱ ἔσ' « Πνεῦμα τὸ πανάγιον. » Οἱ κράκται·
 « Μήτηρ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, τοὺς πορφυρογεννήτους
 φύλαξον. » ὁ λαὸς οἱ ἔσ' « Μήτηρ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. »
 Οἱ κράκται· « Κύριε, ζωὴν αὐτῶν διὰ τὴν ζωὴν

Δ'. Τῶν δὲ δεσποτῶν τὰ εἰωθότα τῆς τιμῆς κρα-
 τόντων καὶ μελλόντων ἀνέναι ἐπὶ τοῦ καίσαρος,
 ποιεῖ ὁ ἀκτουάριος τὸ αἴσιον (41), καὶ εἰ μὴ ἔχει ὁ
 Βένετος προτίμησιν (42), λέγουσιν οἱ τούτων κρά-
 κται· « Ἀνάτειλον, ἡ ἔνθεος βασιλεῖα. » εἰ δὲ οἱ
 Πράσινοι, λέγουσιν· « Ἀνάτειλον, ἡ ἐκλογὴ τῆς
 Τριάδος. » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἀνάτειλον. » Οἱ κράκται·
 « Ἀνάτειλον ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα Αὐγούσταις τῶν Ῥω-
 μαίων. » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἀνάτειλον. » Οἱ κράκται·
 « Ἀνάτειλον οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου. » ὁ λαὸς ἐκ
 γ' « Ἀνάτειλον. » Οἱ κράκται· « Ἀνάτειλον οἱ θε-

VARIÆ LECTIONES.

favore imperatorum, quibus Prasini plerumque in-
 visi erant. Consistebat autem prerogativa in eo,
 quod primi ab imperatore salutarentur et benedic-
 tionem acciperent, primi imperatorem adorarent,
 primi praemia ferrent. Cum tamen haec prerogativa
 videatur, ex nostro quidem codice, non tam ex vo-
 luntate imperatoris quam potius ex arbitrio sortis
 perpendisse, non poterant Veneti semper in his rebus
 primas ferre.

στεπτοι δεσπόται σὺν ταῖς Αὐγούσταις· » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἀνάτειλον. » Καὶ εἰθ' οὕτως λέγουσιν ἀπελατικὸν δρομικὸν ἤχ. π, α'. « Τὸ θεοπρόβλητον κράτος τῆς ὑμετέρας δυνάδος, ὁ δεῖνα αὐτοκράτωρ καὶ ὁ δεῖνα ἡ δόξα τῆς πορφύρας, ἐκλάμψατε ἐπὶ δούλους γνησίους, εὐφραίνοντες, δεσπόται, τὸν λαὸν ὑμῶν. » Καὶ πάλιν λέγουσιν οἱ κράτται· « Ἀνάτειλον, τὸ ὀρθόδοξον κράτος· » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἀνάτειλον. » Οἱ κράτται. « Ἀνάτειλον, τῶν Ῥωμαίων ὁ πόθος· » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἀνάτειλον. » Οἱ κράτται, « Ἀνάτειλον ἡ χαρὰ ἡμῶν καὶ δόξα· » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἀνάτειλον· » Οἱ κράτται· « Ἀνάτειλον ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκράτορες Ῥωμαίων· » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἀνάτειλον.

Ε'. Τῶν δὲ δεσποτῶν ἀνιόντων ἐπὶ τοῦ καθίσματος καὶ ἰσταμένων ἔμπροσθεν τοῦ σέντζου, κατασπαργίζουσι μετὰ ⁷³ τὸ ἄκρον τῶν χλανιδίων αὐτῶν, πρῶτον μὲν μίσσον, ἤγουν τὸ μεσοδίμην ⁷⁴ (43), ἔπειτα τὸν τοῦ Βανέτου δῆμον· εἰθ' οὕτως τὸν τοῦ Ηρακλίου, καὶ δὴ τῶν δεσποτῶν σπαργιζόντων, λέγουσιν οἱ δῆμοι· « Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος. » Οἱ κράτται, « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ. » ὁ λαὸς, « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά, » Οἱ κράτται· « Ὁ δεῖτα καὶ ὁ δεῖνα φιλόχριστοι, ἐν Θεῷ νικάτε· » καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως. Καὶ οἷον μέρος ἔχει προτίμησιν, λέγουσιν. « Οὐράνιε· » καὶ ὁ ἀντίς ⁷⁵ (44), « Στέφον νίκαις τοὺς βασιλεῖς ἡμῶν. » Καὶ ὁ ἀντίς, « Σούτους συμβασίλευσον· » καὶ ὁ ἀντίς, « Ἡ ἐξουσία ἡ ἄνω. » Καὶ ὁ ἀντίς, « Κοσμοπύθητοι. » καὶ ὁ ἀντίς. « Μιμήσασθε Θεοῦ φιλανθρωπίαν. » Οἱ Πράσινοι, « Τὴν ἄνωθεν ἐξουσίαν· » καὶ ὁ ἀντίς, « Πιμῆεις δὲ, ὡ στρατοπεδα, πῶς τροπώσωμεν πολεμίους; » οἱ Πράσινοι· « Τοῦ στέφαντος τοὺς δεσπότας Ῥωμαίων Θεοῦ φυλάττοντας ⁷⁶ τὴν πίστιν, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην δεσποτῶν. » Καὶ λέγουσιν οἱ κράτται, « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ. » ὁ λαὸς, « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ἡμῶν χρόνοι, τὸ πρόβλημα τῆς Τριάδος. » οἱ Πράσινοι· « Ἡ ἐκλογή τῆς Τριάδος· » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Πολλοὶ ἡμῶν χρόνοι. » οἱ Πράσινοι· « Ἄγιοι. » Οἱ κράτται. « Πολλοὶ ἡμῶν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκράτορες Ῥωμαίων· » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Πολλοὶ ἡμῶν χρόνοι. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ἡμῶν χρόνοι, οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου. » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Πολλοὶ ἡμῶν χρόνοι. » Καὶ πάλιν λέγουσιν οἱ κράτται. « Πόσην χαρὰν ἔχει ἡ πολιτεία, ὅτι βλέπει τοὺς ἰδίους δεσπότας· » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' « Πολλὴν ἔχει χαρὰν ἡ πολιτεία. » Οἱ κράτται. « Ὑμεῖς ὑπάρχετε ἡ χαρὰ τῶν Ῥωμαίων· » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Ἄγιοι. » Οἱ κράτται· « Ὑμεῖς ὑπάρχετε ὁ πόθος τῶν Ῥωμαίων· » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Ἄγιοι ⁷⁷. » Καὶ οἷον μέρος ἔχει προτίμησιν, λέγουσιν οἱ τούτου ⁷⁸ D κράτται· « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα φιλόχριστοι, ἐν Θεῷ νικάτε· » καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ', τὸ αὐτὸ δὲ λέγει καὶ

A hymnum toni obl. IV: « A Deo firmatum robur utriusque vestrum, N. imperator et N. gloria purpuræ, illustrate radiis vestris vobis servos addictos! exhilarate, domini, populum vestrum! » Cantores iterum: « Exorere, robur rectæ fidei! » populus ter: « Exorere! » Cantores: « Exorere, desiderium Romanorum! » populus ter: « Exorere! » Cantores: « Exorere gaudium et gloria nostra! » populus ter: « Exorere! » Cantores: « Exorere N. N. imperator Romanorum! » populus clamat ter: « Exorere! ; Oī κράτται: « Ἀνάτειλον ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκρά-

V. Postquam vero domini in suggestum ascenderunt et ante thronum stant, extrema tunica sua primo populum medium seu in medio constitutum, deinde Venetum, postremo Prasinum signant, quod dum agunt, factiones acclamant: « Sanctus, sanctus, sanctus! » Cantores: « Multos, multos, multos. » Populus: « Multos annos in multos! » Cantores: « N. N. Christi amantes, in Deo vincite! » populus eadem ter: postea ea factio, quæ reliquis antefertur, dicit: « Cælestis! » respondet altera: « Victoriis imperatorum nostros corona! » Factio prior: « Cum his regnum gere! » altera: « Potestas suprema. » Respondet superior: « Orbis desiderium! » altera: « Divinam clementiam imitami! » Prasina: « Supremam majestatem! » altera factio: « Nos vero, o exercitus, quomodo hostes superabimus? » Prasini: « Dei, qui dominos Romanorum coronavit, fidem et æquitatem dominorum servantes. » Porro cantores: « Multos, multos, multos! » populus: « Multos annos in multos! » Cantores: « Multa vobis tempora, propugnaculum Trinitatis! » Prasini: « Electio Trinitatis! » populus ter: « Multa vobis tempora! » Prasini: « Sancte! » Cantores: « Multa vobis tempora, N. N. imperatores Romanorum! » populus ter: « Multa vobis tempora! » Cantores: « Multa vobis tempora, famuli Domini! » populus ter: « Multa vobis tempora. » Rursus cantores: « Quanto non gaudio civitas exsultat, dum dominos suos intuetur! » clamat et populus ter: « Insigni lætitia civitas exsultat. » Cantores: « Vos gaudium Romanorum estis; » populus ter: « Sancte. » Cantores: « Vos estis desiderium Romanorum; » populus ter: « Sancte; » et quæcumque factio reliquis antecellit, ejus cantores dicunt: « N. N. Christi amantes, in Deo vincite; » hoc item populus et opposita factio, alba quoque et russa, repetunt, quibus uterque populus respondent et dicunt: « N. N. Augusti, tu vincas! » et si Veneti præcipuam laudem habent, cantores eorum

VARIE LECTIONES.

⁷³ μετὰ σοδ. ⁷⁴ μεσοδίμητον ed. ⁷⁵ Pro ἀντίς, h. e. ἀντίος ed. ubique ἄν τις. ⁷⁶ φυλάττοντες ed ⁷⁷ Verba: οἱ κράτται· « Ὑμεῖς ὑπάρχετε ὁ πόθος τῶν Ῥωμαίων· » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἄγιοι, » om. ed. ⁷⁸ τούτων ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(43) Videntur fuisse gradus, in quibus consistarent, aut sederent cives, qui ad factionem nullam pertinerent.

(44) M. constanter ὁ ἀντίς, id est novæ more Græciæ ὁ ἀντίος, *contrarius, ex adversario stans*. Phonæ sunt et antiphonæ.

dicunt : « Senatores, surgite, dominis bene precemur ; » sic et populus ter. Si vero Prasini majore dignitate sunt, cantores eorum dicunt : « Pedaturæ murorum, resuscitemini, dominos precemur ; » sic etiam populus ter. Cantores : « Multos annos amicis nostris ! » et rursus : « Mala tempora inimicis nostris ! » sic populus ter.

λέγουσιν οἱ τούτου κράττι : « Οἱ τῶν πεδατουρῶν, ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράττι ἐστ' « Τῶν φιλοῦντων ἡμᾶς ἡμᾶς κατὰ τὰ ἐτη » καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'.

VI. Hæc etiam reliquæ factiones dicunt, quibus omnes hunc in modum respondent : « Ut Judas olim, suffocetur, qui domines suos non amat ! » hoc idem populus ter repetit, ac statim organum pulsatur, et quæcumque factio præcipue diligitur et probatur, ea phonam dicit cantorum ore ; voce toni obl. I B dicunt : « Gratias tibi, Christe Deus noster, persolvimus, **180** quod consilia gentium dissipas, hostes conteris, et miracula tua in populo tuo, o potentissime, amplificas. Inimicos enim nostros tua potentia subjecisti, cornu fidelium imperatorum nostrorum munere Genitricis tuæ, ut solus plenus misericordia, exaltasti. » Postea cantores modulantur : « Nanaia : » populus ; « Laudamus te, Christe. » Cantores : « Nana ; » populus : « Imperator sæculorum ! » Cantores : « Nana ; » populus : « Unigenitum Patris Verbum ! » Cantores : « Ananaia ; » populus : Quod respexisti et illustrasti. » Cantores : « Nana ; » populus : « Populum tuum. » Cantores : « Sancta ! » populus : « Et potestate tua nos liberasti. » Cantores : « Nanaia ; » populus : « Et adduxisti nos. » Cantores : « Nanaia ; » populus : « Deo et Patri. » Cantores : « Ananaia ; » populus : « Mediatrix. » Cantores : « Ananaia ; » populus : « Ut solus omnipotens. » Sic et omnis populus postea dicit : « Æternam Deus sacram majestatem esse jubeat ! » Eadem quoque altera factio recitat, et quæ superior est, dicit : « Fili ; » altera : « Dei ; » prior : « Victoria » ter. Postea cantores : « Sancte, ter sancte, vitam ipsis et gloriam tribue ! » Rursus, quæ superior habetur : « Tu, qui dominos adjuvas ! »

VARIE LECTIONES.

⁷⁹ ἐγείρεσθε· τοὺς δεσπ. εὐξ., R., ἐγείρεσθαι τοὺς δεσπ. εὐξ. cod. et ed. ⁸⁰ λέγουσι φωνῆς ἀπὸ κράττι ed. ⁸¹ νᾶνα ed. passim. ⁸² μεσιτεία conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(45) Edit., ἐγείρεσθαι. Reliquæ hæc sunt idio- D graphiæ librarii, qui codicem Lipsiensem exaravit et cui solenne erat αἰ et ε permutare. Ἐγείρεσθαι hic loci non est infinitivus, sed imperativus ἐγείρεσθε, surgite, bene precemur dominis. Sic p. 181 exaratum erat in M. αἰσται pro ἄγεται, et p. 183 ἡγαπημένοι, et p. 187, εὐξασθαι, et ibidem ἐλάτους pro ἐλέους, p. 135, ἑταιρος pro ἑτερος, v. 190, αἰτήσασθαι pro αἰτήσασθε, vid. ad p. 188. Et talia ὡς γόνις in eo codice. Id idem quoque dictum et non neglectum velim ad proxime sequentem similem locum : οἱ τῶν πεδατουρῶν, ἐγείρεσθαι, ο vos, qui ad pedaturas pertinetis, surgite, bene precemur dominis. Sunt autem, qui ad pedaturas pertinent, quantum ego equidem conjicio, magistratus militares ; et bene hi τοῖς τῆς συγκλήτου opponuntur, de quibus modo sermo præcessit. Pedaturæ nempe, vel pedituræ, vel pedationes sunt spatia certi nu-

ὁ ἀντις δῆμος, ὁμοίως καὶ ὁ τοῦ λευκοῦ καὶ ὁ τοῦ βουσίου, καὶ ἀποκρίνονται ἀμφότεροι οἱ δῆμοι καὶ λέγουσιν· « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα Αὐγουστοὶ τοῦ μδη- κας. » Καὶ εἰ μὲν ἔχει ὁ Βίνετος προτίμησιν, λέγουσιν οἱ τούτου κράττι. « Οἱ τῆς συγκλήτου, ἐγείρεσθε ⁷⁹ (45)· τοὺς δεσπότας εὐξώμεθα » καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'· εἰ δὲ ἔχει ὁ Πράσινος τὴν προτίμησιν, ἐγείρεσθε τοὺς δεσπότας εὐξώμεθα. « καὶ ὁ λαὸς πολλὰ τὰ ἐτη. » καὶ πάλιν· « Τῶν δὲ μισουντων

ζ. Ταῦτα δὲ λέγουσιν καὶ οἱ λοιποὶ δῆμοι, καὶ ἀποκρίνονται πάντες, καὶ λέγουσιν· « Ἀπάγεται ὡς ὁ Ἰουδαῖος ὁ μὲν φιλῶν τοὺς ἰδίους δεσπότας· » καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου, καὶ εὐθέως ἀγγεῖ τὸ ὄργανον, καὶ οἷον μέρος ἔχει προτίμησιν, λέγει φωνῆς ἀπὸ κράττι ⁸⁰ ἤχ. πλ. α'· « Εὐχριστοῦμέν σοι, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, τῷ διασκεδάζοντι βουλὰς ἐθνῶν καὶ συντρέποντι πολεμίους, ὅτι ἐμαγάλυνες τὰ θαυμασιὰ σου ἐπὶ τὸν λαόν σου, δυνατέ. Τοῦ γὰρ ἐχθροῦς ἡμῶν ὑποτάξας ἐν τῇ δυνάμει σου, ὑψώσας τὸ κέραν τῶν πιστῶν βασιλείων ἡμῶν πρεσβείας τῆς τεκούσης σε, ὡς μόνος πολυέλεος. » Καὶ εἰθ' οὕτως λέγουσιν οἱ κράττι τὸ ἰχάδιον, « Νανάια ⁸¹. » ὁ λαός· « Δοξάζομέν σε, Χριστέ· » Οἱ κράττι, « Νανά (46)· » ὁ λαός· « Βασιλεῦ τῶν αἰώνων. » Οἱ κράττι, « Νανά ὁ λαός· Μονογενῆ Λόγε τοῦ Πατρός. » Οἱ κράττι, « Ἀνανάια. » ὁ λαός, « Ὅτι ἐπισκέψω καὶ ἐρώτισας. » Οἱ κράττι, « Νανά· » ὁ λαός· « Τὸν λαόν σου. » Οἱ κράττι, « Ἄγια. » ὁ λαός· « Καὶ ἐν τῇ δυνάμει σου ἀπήλλαξας ἡμᾶς. » Οἱ κράττι· « Νανάια· » ὁ λαός· « Καὶ προσήγαγες ἡμᾶς. » Οἱ κράττι· « Νανάια· » ὁ λαός· « Τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. » Οἱ κράττι, « Ἀνανάια· » ὁ λαός· « Μεσιτεία ⁸² (47). » Οἱ κράττι, « Ἀνανάια· » ὁ λαός· « Ὡς μόνος παντοδύναμος. » Καὶ εἰθ' οὕτως λέγει ὁ λαός ἄπας· « Πολυχρόνιον ποιήσας ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν. » Ἰστέον, ὅτι τὰ ἀδτὰ λέγει καὶ ὁ ἀντις δῆμος. Καὶ πάλιν ὁ ἔχων προτίμησιν λέγει, « Γλέ· » καὶ ὁ ἀντις, « Θεοῦ. » Καὶ ὁ ἀντις « Νίχη » γ'· καὶ εἰθ' οὕτως λέγουσιν οἱ κράττι· « Ἄγια, τρισάγια, ζωὴν καὶ δόξαν δὲς αὐτοῖς. » Καὶ

meri pedum, in solo vel mœnibus, ubi consistit miles excubias agens, seu in castris, seu in mœnibus urbis, item in quibus agricola arat, metit, fenum secat, etc. Late de hac voce agit Du Cange Gloss. Lat., unde patet, eam, quamvis ad omnia soli spatia certo pedum numero definita passim extendi, de militaribus tamen spatiis plerumque dici, quæ vel in mœnibus urbium, vel in castris excubiis agendis destinata sunt ; distantia unius stationis castrensis aut militaris ab altera.

(46) Hic et deinceps erat in codice νανά, accentu in ultima.

(47) Ita quoque est in codice. Sed scribe μεσιτεία in dativo, per intercessionem, mediationem tuam. Venias tamen ex collatione loci p. 189 in eam opinionem, ut credas omnia quædam hic esse, nempe τῶν πιστῶν βασιλείων ἡμῶν, intercessiones fidelium nostrorum imperatorum.

πάλιν ὁ ἔχων προτίμησι λέγει· « Ὁ βοηθῶν τοὺς Ἀ δεσπότας· » καὶ ὁ ἄντις, « Εἷς ὁ Θεός. » Καὶ ὁ ἄντις· « Σὺ αὐτοὺς σῶσον· » καὶ ἄλλος, « Ναὶ Κύριε. » Ὁμοίως καὶ οἱ μικροὶ δῆμοι τὰ αὐτὰ λέγουσι, καὶ ἀποκρίνονται οἱ τῶν μεγάλων δῆμων, καὶ λέγουσιν ἐκ γ'· « Τοὺς χρόνους αὐτῶν πλήθυνον. » Εἴθ' οὕτως λέγονται τὰ τριλέξια καὶ τὰ τετράλεκτα τὰ τῆ ἑορτῆ ἀρμόζοντα, δι' ἣν καὶ τὸ ἵπποδρόμιον ἐργάζεται.

Ἄκτα ἐπὶ νίκη τῶν ἡνιόχων.

Α'. Λέγουσιν οἱ κράκται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ ἰσὸς ὁ λαός· » « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά. » Οἱ κράκται· « Καλῶς ἤλθετε, θεοστέπτων οἱ δοῦλοι! » καὶ ὁ λαός γ'· « Καλῶς ἤλθετε. » Οἱ κράκται· « Καλῶς ἤλθετε, προβολὴ εὐεργετῶν! » καὶ ὁ λαός γ'· « Καλῶς ἤλθετε. » Οἱ κράκται· « Καλῶς ἤλθετε, οὐράνιε, μετὰ νίκης! » οἱ Πρασῖνοι· « Ὀλύμπιε! » καὶ ὁ λαός γ'· « Καλῶς ἤλθετε! » Οἱ κράκται· « Καλῶς ἤλθετε, ἰκασίε νικησας· » οἱ Ἰράσῖνοι. « Ἀνατέλλων. » ὁ λαός γ'· « Καλῶς ἤλθετε. » Οἱ κράκται· « Τὰ ἴσα (48) αἰτούμεθα τῆς ἐκ Θεοῦ νίκης ὑμῶν! » οἱ Ἰράσῖνοι. « Τοῦτό ἐστιν ἐκ Θεοῦ νικῆσαι· » ὁ λαός γ'· « Καλῶς ἤλθετε, » Οἱ κράκται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ! » ὁ λαός. « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά! » Καὶ ὅτε λαμβάνουσιν οἱ ἡνιόχοι τὰ (49) ἔπαθλα ⁸⁸ λέγουσιν οἱ κρά-

VARIAE LECTIONES.

⁸⁸ τὸ ἔπαθλα ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(48) Fuit aliquando, cum crederem hanc dictionem significare: *flagitamus exempla victoriae vestrae*, id est schedulas, quibus testimonium victoriae vestrae perhibetur, quibus authentice proficitur imperator, vos vicisse. Ἴσον certe est exemplum, calamo scriptum alicujus symbolae aut scripti vel acti, cujuscunque tandem naturae, *tant originale, πρωτότυπον, Urschrift, Urkunde*, quam *copiae vel antigrafi, Abschrift, Copie*. Vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Appar et Copia*: ubi citat ex Conoil. Constantinopol. Ἴσον πράξεως συστάσης, *copia actionis formatæ contra* —. Sed significat quoque interdum prototypum, originale scriptum, ut apud Latinos vocabulum *par*. Radevicus, l. 10: *Porro quia multa paria [id est exempla, auto grapha] litterarum apud eos reperta sunt [quæ scilicet ejusdem omnes argumenti, hisdemque formulis conceptæ, sed ad diversos exaratae essent, et tantum in paucis, nominibus nempe virorum, ad quos directæ essent, variarent,] et schedulae sigillatæ ad arbitrium eorum scribendæ; quales nos hodie cartas blanches appellamus. Eo sensu usurpat v. ἴσον Theophanes p. 114, ubi sic narrat; dignus enim est locus expositione, quem doctus interpres non recte percepit. D *Acacio defuncto, ait, successit Fravitas in episcopatu CPiano, qui ad Felicem, Romæ, et ad Mongum, Alexandriæ episcopum, litteras dabat adversas sibi et utrique fucum facturas. Verum litteras ad Mongum interceptas ab orthodoxis accipiebat Felix prius, quam apocristarii vel responsales aut legati Flavitz cum suis litteris Romam venirent.* Hinc est sensus obscuræ dictionis: Φιλίξ δὲ τὰ ἴσα πρὸς τὸν Μόγγον πεμφθέντα εἰδέξατο παρὰ τῶν ὀρθοδόξων προλαβόντα. Eodem sensu accipi debet in illo Constantini Porphyg. de vit. Basil. Maced. p. 197 τὸ ἴσον τῆς διατάξεως αὐτῆς ἐπὶ χεῖρα λαβῶν, *testamenti exemplum (prototypum) in manus sumens.* Attuli, quæ potui, ad speciem expositioni meæ faciendam. Verum cum deinceps pag. 187, τὰ ἴσα τῆς νίκης ὑμῶν κατὰ βαρβάρων et τὰ ἴσα τῶν στρατοπέδων et τὰ ἴσα τῶν λαῶν habeamus:*

altera: « Unus Deus! » Prior: « Tu ipsos conserva! » altera: « Imo Domine. » Sic et minores populi dicunt, quibus majores respondent, et ter dicunt: « Tempora eorum adauge. » Postremo trilexia et tetralecta festo diei, ob quem decursio equestris instituta est, congrua, recitantur.

Acta in victoria aurigarum.

I. Dicunt cantores: « Multos, multos, multos! » populus: « Multos annos in multos. » Cantores: « Feliciter venistis, servi a Deo coronatorum! » populus ter: « Feliciter venistis! » Cantores: « Feliciter venistis, a beneficiis principibus promoti! » populus ter: « Feliciter venistis! » Cantores: « Feliciter venisti, o cælestis, cum victoria! » Prasini: « Olympie! » populus ter: « Feliciter venisti! » Cantores: « Feliciter venisti, victor strenue. » Prasini: « Exoriens; » populus ter: « Feliciter venisti. » Cantores: « Precamur, ut similia vestra ex Deo victoriae nobis eveniant! » Prasini: « Hoc est per Deum vincere; » populus ter: « Feliciter venisti. » 187 Cantores: Multos, multos, multos! » populus: « Multos annos

efficitur comparatione locorum istorum cum nostro, formulæ istius significationem hanc esse: *Optamus nobis semper tales contingere agitantes, quales vos estis, victoria a Deo beandi.* Nam ὑμῶν redit ad superius *καλῶς ἤλθετε θεοστέπτων οἱ δοῦλοι, et προβολὴ τῶν εὐεργετῶν.* Pari modo formula τὰ ἴσα τῆς συγκλήτου significat: *optamus, ut nostræ genti semper sint tales proceres aut magistratus, quales sunt presentes.* Τὰ ἴσα τοῦ λαοῦ, *optamus, ut populus noster semper similis sit presentibus.* Pag. 187: τὰ ἴσα δεσπόται, τῆς νίκης ὑμῶν, *optamus, ut nobis contingant semper domini victoriosi, ut vos estis, vel etiam: optamus, ut porro continuetis hostes vestros vincere, quemadmodum hactenus fecistis.* Sic quoque potest nostri loci formula hunc in modum concipi: *Cupimus, ut nunc quoque propitio Deo vincatis pro nota vestra vincendi consuetudine et dexteritate, vel quemadmodum solitis vincere.*

(49) Aurigarum præmia qualia olim fuerint, intelligitur ex Vopisc. Aurellan. t. II Script. Hist. Aug. p. 452. *Videmus proxime, ait consulatum (id est τὴν ὑπατείαν, munus consulare) Furii Pladici tanto ambitu in circo editam, ut non præmia dari aurigis, sed patrimonia viderentur, cum darentur vestes subsericæ, lineæ paragaudæ, darentur etiam equi, ingemiscensibus frugi hominibus: et ex nostri codicis p. 192, 193. In senio seu solio, adeoque in cathedrate, coronatos seu præmiis affectos fuisse aurigas ab imperatoribus, ut ludorum editoribus, apparet e loco Chrysostomi apud Vales. ad Ammian. Marcel. p. 61. et e Theophanis p. 107, et e Malala t. II. p. 92, 111 et 180. Unde constat victores ab ipso imperatore, aut illo, qui ejus loco præsideret et ludos ederet, palmam accepisse: quod olim fiebat in Daphne, tribunali vel palatio sic dicto, quod in eo laureæ dispensantur. Neque dubito tale ædificium fuisse illud Ἀριστέιον in quod trucidatum Commodi corpus devectum fuisse narrat Herodianus initio libri II: Τὸ μὲν οὖν σῶμα τοῦ βασιλέως οὕτω κλαπὲν, ἔκκο-*

In multos! » Dum vero aurigæ præmia victoriæ accipiunt, cantores dicunt: « Longa vobis tempora, divina majestas! » Prasini: « Electio Trinitatis! » populus ter: « Sancte! » Cantores: « Longa vobis tempora, famuli Domini! » populus ter: « Sancte! » Prasini: « Sancte! » Cantores: « Longa vobis tempora, N. N. Augustæ Romanorum! » populus ter: « Longa vobis tempora! » Prasini: « Sancte! » Cantores: « Longa vobis tempora, domini, cum imperatricibus et porphyrogenitis! » populus ter: « Longa vobis tempora! » Prasini: « Sancte! » Cantores: « Longa vobis tempora! Flagitamus Uranio tria numismata! (Prasini: « Olympio; ») populus ter: « Longa vobis tempora! » Cantores: « Domine, serva dominos Romanorum! » populus ter: « Domine, serva! » Cantores: « Æqualia, domini, victoriæ vestræ! » populus ter: « Domine, serva! » Cantores: « Domine, serva a te coronatos! » populus ter: « Domine serva! » Cantores: « Domine, serva divitias obsequentium! » populus ter: « Domine, serva! » Cantores: « Æqualia, domini, senatui! » populus ter eadem. Cantores: « Victorias vestras Verbum divinum augeat! » populus ter eadem. Cantores: « Senatus vos unanimiter amat; » populus ter: « Sancte. » Cantores: « Æqualia victoriæ vestræ contra barbaros, domini! » populus ter eodem modo; Prasini: « Sancte. » Cantores: « Adversarii vestri divino iudicio pereant; » populus ter: « Sancte; » Prasini: « Sancte! » Cantores: « Æqualia exercitiis, domini, eveniant! » populus ter: « Sancte! » Prasini: « Sancte! » Cantores: « Stimilia, domini, populo vestro! » populus ter: « Sancte! » Cantores: « Abite et domibus vestris frusta apprecamini! » populus ter: « Sancte! »

II. Postquam vero feliola omnia dominis approcati sunt, currum aurigæ conscendunt, et cantores voce modulata dicunt: « Multos, multos, multos; » populus: « Multos annos in multos! » Posthac saltatorum hymnum toni IV canunt: « Gloria Deo nostro, quod ita placuit unico omnium Creatori et misericordiæ oborago, sanotificemus labra, vobis acclamantes, maximi benefici, imperatores Roma-

Α κται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ἡ ἔνθεος βασιλεία! » οἱ Πράσινοι· « Ἡ ἐκλογή τῆς Τριάδος! » ὁ λαὸς ἐκ γ· « Ἄγιε! » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου! » ὁ λαὸς γ· « Ἄγιε! » οἱ Πράσινοι· « Ἄγιε! » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα Αὐγοῦσται τῶν Ῥωμαίων! » καὶ ὁ λαὸς γ· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι! » οἱ Πράσινοι· « Ἄγιε! » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ δεσπότες, σὺν ταῖς Αὐγοῦσταις καὶ τοῖς πορφυρογενήτοις! » ὁ λαὸς ἐκ γ· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι! » οἱ Πράσινοι· « Ἄγιε! » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι! Τὸ τρίτα τῶ Ὀυρανίῳ (50)· » (οἱ Πράσινοι· « τῶ Ὀλυμπίῳ· ») καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι! » Οἱ κράκται· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότες Ῥωμαίων! » ὁ λαὸς ἐκ γ· « Κύριε, σῶσον! » Οἱ κράκται· « Τὰ ἴσα, δεσπότης, τῆς νίκης ὑμῶν! » ὁ λαὸς ἐκ γ· « Κύριε, σῶσον! » Οἱ κράκται· « Κύριε, σῶσον τοὺς ἐκ σοῦ ἑστεμμένους! » ὁ λαὸς ἐκ γ· « Κύριε, σῶσον! » Οἱ κράκται· « Κύριε, σῶσον τὸ πλοῦτος⁶⁴ τῶν ὑπηκόων! » ὁ λαὸς ἐκ γ· « Κύριε, σῶσον! » Οἱ κράκται· « Τὰ ἴσα, δεσπότης, τῆς συγκλήτου! » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ· Οἱ κράκται· « Τὰς νίκας ὑμῶν πληθύνει ὁ θεὸς Λόγους· » ὁ λαὸς ἐκ γ· ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Ἡ σύγκλητος φιλεῖ ὑμᾶς ἐν ὁμονοίᾳ· » ὁ λαὸς ἐκ γ· « Ἄγιε. » Οἱ κράκται· « Τὰ ἴσα, δεσπότης, τῆς νίκης ὑμῶν κατὰ βαρβάρων! » ὁ λαὸς ἐκ γ· ὁμοίως· « Ἄγιε. » οἱ Πράσινοι· « Ἄγιε. » Οἱ κράκται· « Οἱ ἔχθροὶ ὑμῶν ἀπολοῦνται θεοκρίτως· » ὁ λαὸς ἐκ γ· « Ἄγιε! » Οἱ Πράσινοι· « Ἄγιε! » Οἱ κράκται· « Τὰ ἴσα, δεσπότης, τῶν στρατοπέδων! » ὁ λαὸς ἐκ γ· « Ἄγιε! » Οἱ Πράσινοι· « Ἄγιε! » Οἱ κράκται· « Καὶ σὺν αὐτοῖς ὁ θεὸς ἡμᾶς συνεργήσει! » ὁ λαὸς ἐκ γ· « Ἄγιε! » οἱ Πράσινοι· « Ἄγιε! » Οἱ κράκται· « Τὰ ἴσα, δεσπότης, τοῦ λαοῦ ὑμῶν! » ὁ λαὸς ἐκ γ· « Ἄγιε. » Οἱ κράκται· « Ἀπίθεται⁶⁵ καὶ εὐξασθε⁶⁶ τοὺς ἰδίους δεσπότες· » ὁ λαὸς ἐκ γ· « Ἄγιε! »

B'. Καὶ μετὰ τὸ ἀπευχαριστῆσαι τοὺς δεσπότες ἀναβαίνουσιν οἱ ἱερεῖς εἰς τὸ ὄχημα, καὶ λέγουσιν οἱ κράκται ἀπὸ φθογγῆς· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλά! » ὁ λαὸς· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά! » Καὶ εὖ⁶⁷ οὕτως λέγουσι τὸν χορευτικὸν ἤχ. δ· « Δόξα τῶ θεῷ ἡμῶν, οἱ διδοῦσται (51)· μόνῳ τῶ ποιητῇ τῶν ἀπάντων καὶ χορηγῶ τοῦ ἐλλείους⁶⁷ ἀγιάζωμεν τὰ χεῖρα, ὑμᾶς ἀνευφημοῦντες, μέγιστοι εὐεργέται, αὐτοκράτορες

VARIE LECTIONES.

⁶⁴ τὸ πλοῦτος cod., τὸν πλοῦτον ed. ⁶⁵ ἀπίθεται ed. ⁶⁶ εὐξασθε cod. ⁶⁷ ἐλαίους cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

μεθὲν τε τῆς αὐλείου θύρας, νύκτωρ ὄχηματι ἐπιθόντες εἰς τὸ Ἄριστειον ἀπέπεψαν. Quo loco, ut alii alia commenti sunt de voce Ἄριστειον, ita ego quoque aliquando Ἄδραστειον, *templum Nemesæ*, conjectebam. Sed, ut dixi, potest τὸ Ἄριστειον tribunal fuisse, in quo victoribus ludorum τὰ ἐπιτετατὰ tribuebantur.

(M) So. νομίσματα, *flagitamus Uranio tria numismata*, seu solidos aureos, præmium circensis victoriæ dari, v. p. 195 et 200 ubi τὰ δύο, et τὸ ἐν. Olim scenici, flagitante populo, quinos aureos accipiebant. Julius Capitolinus in M. Antonino p. 322, ait cum *temperasse ætenuis dona-*

ditiones, ut quinos aureos scenici acciperent, ita tamen, ut nullus editor decem aureos egrederetur: idemque antea jam obtinebat, ut e Suetonio constat, qui de Galba narrat, eum *choraulæ mīre placenti denarios quinque donasse, protales manus suas e peculiaribus loculis suis: ubi loci videtur denarius idem significare, quod deinceps significavit, nempe nummum aureum, ut drachma nummum argenteum. Sed diminutum deinceps hoc pretium fuit forte post Alexandrum Severum, quem Lampridius l. I Script. Hist. Aug. p. 939 ait scenicis nunquam argentum, rix pecuniam (hoc est κέρμα, minutum eo), donarisse.*

Ῥωμαίων. Ἄλθῶς γὰρ ἐν ὑμῖν οἱ πιστεύοντες τὰ ἀγαθὰ καθορῶσιν. » Ἄλλος ⁸⁸. « Τίς ἔσχεν εὐεργέτας, ἀγαθοποιούς τοιούτους, φυλάττοντας πᾶσι τὸ δίκαιον ἀνθρώποις καὶ ἀνεγείραντας Βενέτων εὐτυχίαν; Δαβὶδ ⁸⁹ σὲ ἔχομεν, ἡγαπημένε, οὐ οὐχ εὐρήσει τὸν ἑμοῖόν σου μετὰ σὲ ἡ πολιτεία. » Ἄλλος. « Ἡ χαρὰ εἰς τὸ Βένετον ἐπιλαμπει, ὅτε ἀνατέλλει τὸ θεοπρόβλητον ἄνθος, ὡς οἰκέλους περιβάλλον τούς Βενέτους· τοῦτο γὰρ κέκτηται ἡ πολιτεία εἰς εὐτυχίαν καὶ δόξαν τῆς βασιλείας. » Ἄλλος. « Ὅτε νικᾷ ὁ δῆμος οὗτος, ὁ βασιλεὺς ἐν πολέμοις σὺν τῷ στρατῷ εὐτυχεῖ ταῖς νίκαις, καὶ ἐν τῇ πόλει Ῥωμαίων ὑπερέξει ἡ εὐθηνία. ⁹⁰ Διὸ αἰτοῦμεν τὸ θεῖον, εἰς τοὺς αἰῶνας ἔχειν τοῖς Βενέτοις ⁹¹ νίκας καὶ δόξαν. »

Γ'. Ἰστέον, ὅτι ἀπὸ τοῦ δευτέρου βαλίου λέγουσιν οἱ κράκται. « Νικᾷ ἡ πίστις τῶν βασιλέων. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται. « Τῶν Αὐγουστῶν. » ὁ λαός. « Νικᾷ ἡ πίστις τῶν Αὐγουστῶν. » Οἱ κράκται. « Τῆς πόλεως. » ὁ λαός. ⁹². « Νικᾷ ἡ πίστις τῆς πόλεως. » Οἱ κράκται. « Τῶν Βενέτων. » (οἱ Πράσινοι. « τῶν Πρασίνων. ») ὁ λαός. « Νικᾷ ἡ πίστις τῶν Βενέτων. » (οἱ Πράσινοι. « Τῶν Πρασίνων. ») καὶ μετὰ ταῦτα λέγεται ἀπελατικὸν ἤχ. « Ἐπὶ τοῦ στέφους ὑμῶν ἐορτὴ ἐλευθερίαν μῆνυει ἀπὸ οὐρανῶν (51) τοῖς ἀνθρώποις, » καὶ τὰ ἐξῆς. Ἄλλος ἤχ. α'. « Κἂν θέλω σιγῆσαι, τῶν τρόπων σου ἡ χρηστότης οὐκ ἐξ με, Ὅ γὰρ πόθος τὸν φόβον ἐκινῆσας, βιάζεται με εἰς τὴν σὴν εὐφημίαν· αἱ γὰρ κατ' ἐναντιῶν ⁹³ σου εὐτυχεῖς ὡς βροντὴ ἐξηχοῦνται εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. » Καὶ μετὰ ταῦτα λέγουσι οἱ κράκται ἰχάδιον. « Ἀνανά. » ὁ λαός. « Ὅλος ὁ πόθος ὁ τῶν Ῥωμαίων. » Οἱ κράκται. « Νανά. » ὁ λαός. « Εἰς ὑμᾶς ὁρᾶται ⁹⁴, τὸς εὐεργέτας. » Οἱ κράκται. « Νανά. » ὁ λαός. « Τοῦ κόσμου ⁹⁵ γὰρ εὐσεβεῖα θεσπίζεται ⁹⁶ ὅλως. » Οἱ κράκται. « Νανά. » ὁ λαός. « Εἰς δικαίωμα πρῶτον τὸ φιλάγαθον, κράτος ὑμῶν, δεσπόται. » Καὶ μετὰ ταῦτα λέγουσιν οἱ κράκται. « Δοῦλοι. » ὁ λαός. « Ἡμεῖς δοῦλοι τῶν βασιλέων, » ἐκ γ'. Οἱ κράκται. « Ἰδὲ δοῦλοι ἀγαθῶν βασιλέων. » ὁ λαός ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται. « Ἰδὲ δοῦλοι ἡμεῖς φιλοῦντες ἀξίως. » ὁ λαός ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται. « Δοῦλοι. » ὁ λαός. « Ἡμεῖς δοῦλοι τῶν βασιλέων. » ἐκ γ'. Οἱ κράκται. « Ἡμεῖς. » ὁ λαός. « Τῶν βασιλέων. »

Δ'. Ἰστέον, ὅτι οἱ σταυροφόροι (25) ἀπὸ τῶν δ'. D δῆμων κατέρχονται, καὶ οἱ μὲν τοῦ Βενέτου καὶ τοῦ λευκοῦ διὰ τοῦ καμπτοῦ τοῦ Βενέτου κάμπτοντες, εἰσέρχονται εἰς τὸ στάμα, οἱ δὲ τοῦ Πρασίνου καὶ τοῦ ῥουσίου διὰ τοῦ καμπτοῦ τοῦ Πρασίνου κάμπτον-

norum. Vere enim in vobis credentes bona omnia conspiciunt. » 188 Alius : « Quis tam clementes et beneficos dominos unquam habuit, qui omnibus hominibus justitiam servarunt Venetorumque felicitatem promoverunt ? Te, dilecte, Davidem habemus, cui post te parem respublica non inveniet. » Alius : « Gaudium super Venetos resplendet, quando flos a Deo promotus exoritur, eoque Veneti ut servi incalescunt. Hoc enim respublica ad felicitatem et gloriam imperii nacta est. » Alius : « Quando hic populus superior est, imperator cum exercitu e bellis lætam victoriam reportat, inque urbe Romana abundantia augetur et crescit. Quare Deum precamur, ut in sæcula Venetis victoriam gloriamque concedat. »

III. Sciendum est, secundæ palmæ cantores dicere : « Vincit fides imperatorum ; » populus idem ter. Cantores : « Augustarum ; » populus : « Vincit fides Augustarum. » Cantores : « Urbis ; » populus : « Vincit fides urbis. » Cantores : « Venetorum, » (Prasini : « Prasinorum ; ») populus : « Vincit fides Venetorum. » (Prasini : « Prasinorum. ») Postea apellaticum canitur : « Solemnis memoria coronationis vestræ hominibus libertatem colitus commemorat, etc. » Alius tono I : « Etiamsi mores tuos tacere velim, Christianus cœtus, id non permittitur : desiderium enim, metu superato, ad celebrandas laudes tuas me excitat : felices armorum tuorum successus contra hostes tuos, ut fulmen, ad terminos orbis resonuit. » Postea cantores modulantur : « Anana ; » populus ; « Totum desiderium Romanorum. » Cantores : « Nana ; » populus : « Nam per pietatem omnem mundum gubernamini. » Cantores : « Nana ; » populus : « In primam justitiam boni amantem, majestas vestra, domini. » Postea cantores dicunt : « Servi ; » populus : « Nos servi imperatorum, » ter. Cantores : « Servi bonorum imperatorum ; » sic populus ter. Cantores : « Servi sumus, qui vos ex merito amant : » eadem populus ter. Cantores : « Servi ; » populus ter : « Nos imperatorum servi. » Cantores : « Nos ; » populus : « imperatorum. »

IV. Sciendum est, crucigeros a quatuor factionibus descendere, et Venetæ quidem albæque per curvaturam Venetæ ad stationem venire, Prasinæ autem et russæ per curvaturam Prasinæ declinant, ad stationem se recipere. Die vero votorum

VARIE LECTIONES.

⁸⁷ Ἄλλος h. l. et deinceps R. ex sigla cod., ἄλλο ed. ⁸⁸ Δαβὶδ R. ex compendio cod., ὁ δεῖνα ed. ⁸⁹ εὐθηνία ed. ⁹⁰ τοὺς Βενέτους ed. ⁹¹ Verba : ὁ λαός. « Νικᾷ ἡ πίστις τῆς πόλεως, » om. ed. οὐκ ἐξ με R., οὐκ ἐξμαι cod. et ed. ⁹² κατεναντίων ed. ⁹³ ὁρᾶται R., ὁρᾶτε cod. et ed. ⁹⁴ Verba : τοῦ κόσμου — ὁ λαός om. ed. ⁹⁵ δεσπάζετε R., δεσπάζεται cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(51) Quia dictio hæc integre posita non est, certo definiti nequit, rectene hæc verba habeant, an legi debeat ἀπὸ ἰχθῶν.

(52) Quales hi fuerint, apparet ex p. 189, nempe viri cruces ex floribus consertas et plexas gerentes, quas imperatori volebant offerre.

crucigeri 189 quatuor factionum post secundam palmam a quatuor factionibus descendunt, e floribus contextas cruces gestantes, inque statione consistunt. Cursores vero cruces sublatas ad dominos ferunt, statimque cantores dicunt : « Crux vivifica, dominis opem fer ! » clamat et populus ter : « Sancte ! » Cantores : « In hac, benefici, coronati estis ; » populus ter : « Sancte. » Cantores : « In hac imperatis et vincitis ! » populus ter : « Sancte ! » Cantores : « In hac omnibus populis dominabimini ! populus ter : « Sancte ! » Organo vero trisagium modulante, cantores dicunt : « Ter sancte, dominis auxilium fer ; » sic etiam populus ter. Sciendum est, si vespere nulli sunt ludii, premia mane dari, si vero vespere sunt, etiam vesperi distribui.

Observanda in vespertina equorum decursione.

I. Postquam domini eo ritu ac more, qui in matutina decursione observatur, ad suggestum ascenderunt et ante thronum consistere, extrema tunica sua, ut in matutina, ter populum signant. Quod dum faciunt, factiones dicunt : « Sanctus, sanctus, sanctus ! » clamat et populus ter : « Sanctus ! » Cantores : « Multos, multos, multos ! » populus : « Multos annos in multos, » etc., ut de matutina decursione supra diximus. Sique Veneti majori loco habentur, cantores voce toni IV modulantur : « Anana ; » populus : « Laudamus te, Christe. » Cantores : « Nana ; » populus : « Rex saeculorum. » Cantores : « Nana ; » populus : « Unigenitum Patris Verbum ! » Cantores : « Ananaia ; » populus : « Quod respexisti et illustrasti. » Cantores : « Nana ; » populus : « Populum tuum. » Cantores : « Sancta ; » populus : « Et in postestate tua nos liberasti. » Cantores : « Ananaia ; » populus : « Et nos adduxisti. » Cantores : « Ananaia ; » populus : « Deo et Patri. » Cantores : « Ananaia ; » populus : « Mediatrix ! » Cantores : « Ananaia ; » populus :

Α τας, εισέρχονται εις τὸ στάμα. Χρὴ εἰδέναι, ὅτι τῇ ἡμέρᾳ τῶν βοτῶν (53) ἀπὸ τοῦ δευτέρου βαίου κατέρχονται ἀπὸ τῶν δ' δὴμων οἱ σταυροφόροι, βασιτάζοντες τοὺς ἐξ ἀνθέων πεπλεγμένους σταυροὺς, καὶ ἴστανται εἰς τὸ στάμα. Οἱ δὲ κούρσωρες ἀΐροντες τοὺς σταυροὺς, ἀναφέρουσι πρὸς τοὺς δεσπότης, καὶ εὐθέως λέγουσι τὰ ἄκτα. Οἱ κράτται· « Ὁ ζωοποιὸς σταυρὸς, βοήθησον τοὺς δεσπότης ! » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἄγιε ! » Οἱ κράτται· « Ἐν τούτῳ ἐστέρθητε, εὐεργέται· » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἄγιε ! » Οἱ κράτται· « Ἐν τούτῳ βασιλεύετε καὶ νικᾶτε· » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἄγιε. » Οἱ κράτται· « Ἐν τούτῳ βασιλεύετε τὰ ἔθνη πάντα· » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἄγιε ! » Τοῦ δὲ ὄργανου τρισαγιάζοντος, λέγουσιν οἱ κράτται· « Τρισάγιο, βοήθησον τοὺς δεσπότης· » καὶ ὁ λαὸς Β γ' ὁμοίως. Ἰστέον, ὅτι, εἰ μὲν οὐκ ἔστι 97 (54) δέιλης, δίδονται τὸ πρῶτ', εἰ δὲ ἔστι δέιλης, δίδονται δέιλης.

Ἔσα δαὶ τελεῖν εἰς τὸ δειλινὸν ἵπποδρόμιον.

Α'. Ἀνιόντων τῶν δεσποτῶν κατὰ τὸν τόπον καὶ τῆν ἀκολουθίαν τῆν πρωϊνὴν ἐπὶ τοῦ καθίσματος καὶ ἱσταμένων ἔμπροσθεν τοῦ σέντζου, κατασφραγίζουσι μετὰ τὸ ἄκρον τῶν χλανιδίων αὐτῶν τρίτον, καθὼς ἐν τῷ πρῶτῳ προειρήκαμεν. Καὶ δὴ τῶν δεσποτῶν σφραγιζόντων, λέγουσιν οἱ δῆμοι· « Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος ! » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἄγιος. » Οἱ κράτται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ· » ὁ λαὸς· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλὰ, » καὶ τὰ λοιπὰ, καθὼς καὶ ἐν τῷ πρῶτῳ εἴρηται. Καὶ εἰ μὲν ἔχουσιν οἱ βένετοι προτίμησιν, λέγουσιν οἱ κράτται φωνὴν 98 ἤχ. δ' ἱχαδιον· « Ἀνανά· » ὁ λαὸς· « Δοξάζομέν σε, Χριστέ. » Οἱ κράτται· « Νανά· » ὁ λαὸς· « Βασιλεῦ τῶν αἰώνων. » Οἱ κράττοι· « Νανά· » ὁ λαὸς· « Μονογενὴ Λόγε σου Πατρός. » Οἱ κράτται· « Ἀνανάγια· » ὁ λαὸς· « Ὅτι ἐπίσκηψω καὶ ἐφώτισας. » Οἱ κράτται· « Νανά· » ὁ λαὸς· « Τὸν λαόν σου. » Οἱ κράτται· « Ἄγια. » καὶ ὁ λαὸς· « Καὶ ἐν τῇ δουλείᾳ σου ἀπῆλλαξας ἡμᾶς. » Οἱ κράτται· « Ἀνάγια. » ὁ λαὸς· « Καὶ προσήγαγες ἡμᾶς. » Οἱ κράτται· « Ἀνανάγια· » ὁ λαὸς· « τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. » Οἱ κράτται· « Ἀνα

VARLE LECTIONES

97 οὐκ ἔστι ed. 98 φωνὴν R., ex sigla cod., φθογγῆ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(53) Vel etiam βοτῶν, utroque enim modo scribitur. Dies votorum quam ob causam fuerit celebratus et quo tempore, non liquet. Dicitur quidem infra p. 434, τὸ βοτῶν πεζοδρόμιον, *votum ludum pedestrem*, seu votis conductum ludum, in quo cursores, non equestres, sed pedestres de pedum velocitate certabant, incidere in diem a natalibus Christi octavum, hoc est secundum aut tertium Januarii. Quod sane pulchre cum traditis virorum doctorum et veteri Romanorum ritu convenit, qui diem novi anni seu mensis Januarii tertium votis pro salute imperatoris publice pronuntiandis deputabant. V. Casaubon. ad Script. Hist. Aug. t. I, p. 205, Petav. ad Jullan. p. 106, De Cange CPLi Christ. p. 439, et v. Bortā item *Jejunium Calendar. Januariar.* et *Calendar. Januariar.* Verum p. 450 Nostri dicitur idem votum pedestre certamen in mensem Julium incidere. Quod non concilio, nisi dicantur plura vota per annum celebrata ludis cursus pedestris fuisse. Cujus rei vestigium nullum reperio. Recogitans igitur mecum, diem votorum

in specie illum fuisse dictum, qui a nuptiis esset proximus, ut patet e charta vetere apud Baluz. : *die post noctem nuptialem, qui est dies votorum nostrorum* (id est hilariorum nostrorum : nam ex eo quod in votorum diebus genio soleret indulgeri, factum est, ut hilaria conviviaque omnia *vota* appellarentur), item e Chronico Casinensi apud Mural. t. II Ant. Ital. p. 939 : *tertiam partem de omnibus rebus suis, quae uxori in die votorum vir dederat ut morgingabam*, caepi dubitare indicaretur appellacione diei votorum in nostro caerimoniali die a nuptiis imperatoris proximus, quotannis, at non fixo certoque tempore, sed vage recurrens. Qua de re quid sit, viderint alii.

(54) Subintellige ἱππικά vel πεζοδρόμια. Si vespere nulli sunt aut ludi equestres curules, aut pedestris cursus exercitia, tunc δίδονται, nempe τὰ ἑπαθλα, dantur praemia mane ; si autem vespere quoque, ut mane, sunt ludi, tunc praemia nulla mane, sed omnia vespere dantur.

λάτᾳ » ὁ λαός· « Μεσιτεῖα. » Οἱ κράτῃται· « Ἀνα-
νάϊα· » ὁ λαός· « Τῶν πιστῶν βασιλέων ἡμῶν. »
Οἱ κράτῃται· « Ἀνανάϊα· » ὁ λαός· « Ὡς μόνος
παντοδύναμος. » Καί πάλιν λέγουσιν οἱ κράτῃται ἰχά-
διον ἤχ. π. δ'· « Νανά· » ὁ λαός· « Ὅλος ὁ πόθος
τῶν Ῥωμαίων. » Οἱ κράτῃται· « Ἁγία· » ὁ λαός·
« Εἰς ὑμᾶς ὁρᾶται⁹⁹, τοὺς εὐεργέτας. » Οἱ κράτῃται·
« Νανά· » ὁ λαός· « Τοῦ κόσμου γὰρ εὐσεβεῖα δε-
σπόζει¹ ὄλως, εἰς φιλάγαθον κράτος ὑμῶν, δεσπό-
ται. » Ἄλλος ἤχ. δ'· « Ἐὰν θέλω σιγήσαι, τῶν τρό-
πων σου ἡ χρηστότης οὐκ ἔφ' με, »² καὶ τὰ ἐξῆς.
Εἰ δὲ ἔχει ὁ Ἡράσιμος προτίμησιν, λέγει φωνῆν³ ἤχ.
π. δ'· « Εὐχαριστοῦμέν σοι. Χριστὲ ὁ θεὸς ἡμῶν,
τῷ διασκηδάζοντι βουλὰς ἔθνῶν, » καὶ τὰ ἐξῆς. Καί
πάλιν λέγουσι τροπάριον, ἤχ. ὁ αὐτός· « Πληρο-
φορῶ (55) τὸ θεῖον ἐν πᾶσιν ὄντως καὶ τὸ εὐσε-
βές (56) ὑμῶν, εὐεργέται· οὐκ ἔχει ἄλλην ἢ ψυχῇ
ἡμῶν θεραπείαν, εἰ μὴ τὸ βλέπειν ὑμᾶς, τοὺς δε-
σπότας τῆς οἰκουμένης. » Ἄλλος ἤχ. δ'· « Τὸ ὑμέ-
τερον κράτος, φιλόχριστοι, θεοπρόβλητοι· εὐεργέται.
ἐκ θεοῦ καταλάμπεται ἀληθῶς καὶ οὐκ ἐξ ἀνθρώπων,
ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα ἀγαλλίαμα τῶν Βενέτων. » Εἴθ'
οὕτως λέγουσιν οἱ κράτῃται· « Ἡμεῖς δοῦλοι τῶν
βασιλέων· » ὁ λαός ὁμοίως. Οἱ κράτῃται· « Ἰδὲ δοῦ-
λοι εὐσεβῶν βασιλέων· » ὁ λαός ὁμοίως. Οἱ κράτῃται·
« Δοῦλοι· » ὁ λαός· « Τῶν βασιλέων. » Οἱ κράτῃται·
« Δοῦλοι· » ὁ λαός· « Τῶν βασιλέων. »

B. Ἰστέον, ὅτι ἀπὸ νίκης λέγονται τὰ προβήθηεντα
ἄκτα τῆς νίκης τῶν ἡνιόχων πρώτ. Χρῆ δὲ εἶδεναι,
ὅτι ἀπὸ τοῦ δευτέρου βατοῦ κατέρχονται ἀπὸ τῶν δ'
δύμων οἱ σταυροφόροι, βαστάζοντες τοὺς ἐξ ἀνθέων
πεπλεγμένους σταυροὺς, καὶ ἴστανται εἰς τὸ στάμα
οἱ κούρσωρες, αἶφροντες τοὺς τοιοῦτους σταυροὺς·
ἀναφέρουσι πρὸς τοὺς δεσπότας, καὶ εὐθέως λέγουσι
τὰ ἄκτα. Οἱ κράτῃται· « Ὁ θεῖος τύπος (57), βοή-
θησον τοὺς δεσπότας. » ὁ λαός ἐκ γ' ὁμοίως. Οἱ
κράτῃται· « Ἐν τούτῳ ἐστὲφθητε, οἱ εὐεργέται· » ὁ
λαός ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράτῃται· « Ἐν τούτῳ βασι-
λεύετε καὶ νικᾶτε » καὶ ὁ λαός ἐκ γ' ὁμοίως. Οἱ
κράτῃται· « Ἐν τούτῳ ὀλέστετε τὰ ἔθνη πάντα· » καὶ
ὁ λαός ἐκ γ' ὁμοίως. Τοῦ δὲ ὀργάνου τρισαχιάζοντος,

VARLE LECTIONES.

⁹⁹ ὁρᾶτε cod. et ed. ¹ εὐσεβεία δεσπόζεται cod. et ed. Vid. supra p. 323. ² cod. et ed. Vid. p. 323.
³ φωνῆ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(55) Πληροφορεῖν τινα est aliquem securum et
confidentem facere, aliovi aliquid certo asseverare.
Ita Theophanes p. 105, πληροφορεῖν τινα ὄρκους,
et p. 110. Est ergo sensus: *Assevero attestorque di-
vino numini et vestræ pietati, domini benefici, re-
vera, modis omnibus, animum nostrum non habere
aliam medelam* etc.; vid. infra p. 198.

(56) Titulus principi proprius ὁ εὐσεβής, a novis
Græcis confectus, ut Latinum pius exprimerent. Sed
longe aliud est pius, diversum ab εὐσεβής. Quatenus
pius reverentem Dei significat, congruit εὐσεβής. At
pius quatenus principi tribuitur, amantem civium,
φιλόπολιν, notat, quod eum εὐσεβής nihil habet
commune, et originem traxit e novo Testamento
et a Christianis. Si Justinian. Nov. 78, titulum im-
perialem pius ab Antonino Pio arcessit, prodit
antiquitatum et historię ignorantiam, jam tum in

A « Fidelium imperatorum nostrorum. » Cantores :
« Ananaia ; » populus : « Ut solus omnipotens. »
Rursus cantores voce toni obliqui quarti modulan-
tur : « Nana ; » populus : « Unicum desiderium
Romanorum ! » Cantores : « Sancta ! » populus :
« In vos, o beneficoi, intuetur ! » Cantores : « Nana, »
populus : « Pietate enim universo orbi dominamini,
in robur vestrum boni studiosum, domini. »
190 Alius tono IV : « Etiam si virtutes tuas tacere
vellem, cœtus Christianus, id non licet, » et reliqua.
Si vero Prasini præcipuam laudem retulere, voce
toni obliqui IV dicunt : « Gratias tibi, Christe
Deus noster, agimus, qui consilia gentium dissi-
pasti, » et cœtera. Rursus troparium eodem tono ca-
nant : « Divinitati in omnibus conspicuæ vestræ
que pietati, domini, confirmo : anima nostra haud
aliam medelam habet, quam si vos, dominos uni-
versi, intuetur. » Alius tono IV : « Potestas vestra,
Christi amantes atque Deo promoti et benefici prin-
cipes, a Deo certe, non per homines, resplendet,
N. N. voluptas et gaudium Venetorum. » Postea
cantores dicunt : « Nos servi Imperatorum ; » popu-
lus eadem. Cantores : « Ecce servi piorum impera-
torum ! » populus similiter. Cantores : « Servi ; »
populus : « Imperatorum, » Cantores : « Servi ; »
populus : « Imperatorum. »

II. Post victoriam acta victoriæ aurigarum ma-
tutinis recitantur. Post secundam vero palmam
crucigeri a quatuor populis descendunt, cruces e
floribus contextas portantes, in statione vero eur-
siores adsunt, hasque cruces sumunt, hisque ad do-
minos allatis, statim acta recitant. Cantores : « Di-
vina imago, dominis auxiliare ! » eadem populus
ter Cantores : « In hac, munifici principes, coronati
estis ! » sic populus ter. Cantores : « In hac imperatis
et vincitis ; » sic populus ter. Cantores : « In hac om-
nes populos pessum dabitis ; » sic et populus ter.
Organum vero trisagium modulante, cantores dicunt :
« Ter sancte, dominos adjuva ; » sic et populus ter.
Cæterum omnia spectacula equestria, tum matutina,

D Græculos subrepentem, et nugas trahentem ; v. Ale-
mann. ad Procop. p. 72. et Harduin. ad Themist.
p. 427. Pius de Deo aut de patre hominum et li-
berorum amante Latinis vetustis dicebatur. Et quia
imperator pater civium et patriæ reputabatur atque
dicebatur, ideo pius audiebat, et qui cum læderet
aut offenderet, habebatur impius et impietatis, τῆς
ἀσεβείας, accusabatur, ut contra qui eum coleret
et amaret, pius erat. Vid. Vales. ad Xiphilin. p.
1084. ed. Reimar. § 57. [Προσκυνῶ σε ὡς εὐσεβῆ
καὶ ἐκ θεοῦ προβήθηεντα βασιλέα. Theophan. p.
404.]

(57) Divina imago, imago Dei patientis. Ita oru-
cem appellant Græci novi. Theoph. p. 18, τοὺς
θελοὺς τύπους (male τόπους editum fuit,) orucem
appellat eum rebus illuc pertinentibus.

tum vespertina, hoc ritu hisce caerimoniis celebrantur : eadem enim acta, eadem acclamationes et caerimoniae omnes supra expositae observantur. τὸν τύπον καὶ ταύτην ἔχουσι τὴν τάξιν. Τὰ γὰρ αὐτὰ ἄκτα καὶ αἱ εὐφημῖαι καὶ αἱ ἄλλαι ἅπασαι ἀκολουθίαι αὐτῶν προβήθησιν φυλάττονται.

Observanda, cum micropanila factionarius institui decet.

I. Actis circensibus, et auriga micropanite prima palma potito, imperator populo edicit, ut N. factionarium expellant, quo facto, cantores : « Domini orbis, exaudite Venetos precantes ! » populus ter : 191 « Sancte. » Cantores : « Ut servi rogare audeamus ; » populus ter : « Sancte. » Cantores : « Cum timore dominos intuemur ; » populus ter : « Sancte. » Cantores : « Non in jura benefici principes invocamini ; » clamat et populus ter : « Sancte. » Cantores : « Ad preces servorum vestrorum Venetorum ; » populus ter : « Sancte. » Cantores : « Secundarium factionarium petimus ; » populus ter : « Sancte. » Cantores : « Domine, serva principes Romanorum ! » populus ter : « Domine, serva. » Cantores : « Domine, serva imperatores cum conjugibus et porphyrogenitis, » populus ter : « Domine, serva. » Postea Cantores : « Unum adhuc servi vestri precamur ; » populus ter : « Domine, serva. » Cantores : « Factionem, domini, N. ; » populus ter : « Domine, serva. » Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότας σὺν ταῖς Αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις » καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. » Καὶ εἰθ' οὕτως λέγουσιν οἱ κράκται : « Ἄλλην μίαν αἰτήσιν ἔχομεν οἱ δοῦλοι ὑμῶν » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται : « Φακτίονα δεσπότηται, τῷ ὁ δεῖνα (58) » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. »

II. Imperatore autem auream bullam seu factionem tradente, actuarius manu populo signum dat, unde cognoscit, factionem imperatorem dedisse. Actuarium vero, a cursoribus stipatus, uno scilicet ante ipsum procedente elataque manu bullam portante, hanc a cursore sumptam factionario futuro tradit, qui eam, postquam osculatus est oculisque admovit, actuario reddit. Is eam lumbis suis imponit, ac statim cantores factionis dicunt : « Tria, domini, factionis ! » populus ter : Domine, serva. »

VAHIÆ LECTIONES.

⁴ ai om. ed. ⁵ αἰτήσασθαι ed. ⁶ ἐπιδοῖ ed. h. l. et mox.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(58) Id est bullam auream, qua factionem institui ipsi permittitur, qua factionarius declaratur. Ut combina (pro combinatio) est diploma, quo venia datur equos combinandi, ut evectio testimonium scriptum factae veniae ἐξελάνειν, evectiois seu processiois in curru extra urbem et provinciam : ita factio attestatum scriptum veniae factae factionem instituendi. Ipse Noster in continenti explicat τὴν χρυσὴν βούλλαν ἦγον τὸν φακτίονα.

(59) De aureis bullis sic dicitur, non ideo, quod litteris aureis essent exaratae, quamvis id interdum quoque, sed rarius, contingeret, sed quod ab ipsis e filo vel prandeo serico dependeret bulla seu capsula aurea, habens intus imaginem et nomen imperatoris cera expressum, multi multa scripserunt, et quidam integros tractatus ; conf. Du Cange Gl. utroque et ad Cinnam. p. 486. [Bullae aureae imp. interdum aureis litteris scriptae. Anastas. p. 86. De ἐντολαῖς seu praecipis sigillo signatis v. Luitprand. Leg. p. 144. Leonis de aurea bulla imp.

λέγουσιν οἱ κράκται : « Τρισάγισ, βοήθησον τοὺς δεσπότης » καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως. Ἰστέον, ὅτι πάντα τὰ ἱπποδρόμια, τὰ τε πρῶτ' καὶ δευτέρ', τούτων ἀκολουθίαι αὐτῶν ἐκτελεστοῦν.

« Ὅσα δεῖ τελεῖσθαι, μικροπανίτου μέλλοντος γίνεσθαι φακτιοναρίου. »

Α'. Ἰππικῶν ἀγομένων, καὶ ἀνδραγαθοῦντος τὸ πρῶτον βαλὸν μικροπανίτου τῆν δόχου, δηλοῖ ὁ βασιλεὺς τῷ δήμῳ, ὡς ὅτι « Αἰτήσασθε ὅ τὸν ὁ δεῖνα εἰς φακτιοναρίου, » καὶ εὐθέως λέγουσι οἱ κράκται : « Δεσπότηται τῆς οἰκουμένης, δέξασθε Βενέτους παρακαλοῦντας » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου « Ἄγισ. » Οἱ κράκται : « Ὡς δοῦλοι τολμῶμεν παρακαλέσει » καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἄγισ. » Οἱ κράκται : « Μετὰ φόβου δυσωποῦμεν τοὺς δεσπότης » καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἄγισ. » Οἱ κράκται : « Ἀνεξικακῶς παρακλήθητε, οἱ εὐεργέται » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἄγισ. » Οἱ κράκται : « Εἰς τὴν δέησιν τῶν δούλων ὑμῶν Βενέτων » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἄγισ. » Οἱ κράκται : « Τὸν δεῦτερον αἰτούμεθα εἰς φακτιοναρίου » καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἄγισ. » Οἱ κράκται : « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης Ῥωμαίων » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται : « Κύριε, σῶσον τοὺς ἐκ σοῦ ἐστεμμένους » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται : « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης σὺν ταῖς Αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις » καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἄλλην μίαν αἰτήσιν ἔχομεν οἱ δοῦλοι ὑμῶν » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται : « Φακτίονα δεσπότηται, τῷ ὁ δεῖνα (58) » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. »

Β'. Τοῦ δὲ βασιλέως παρασχόντος τὴν χρυσὴν βούλλαν (59), ἦγον τὸν φακτίονα, νεύει ὁ ἀκτουάριος μετὰ τῆς χειρὸς τῷ δήμῳ : οἱ δὲ νοοῦσιν, ὅτι πρῶτον τὸν φακτίονα ὁ βασιλεὺς. Ὁ δὲ ἀκτουάριος ὀφεικόμενος ὑπὸ τῶν κούρσων, δηλονότι ἐνὸς κούρσων ἐμπροσθεν τοῦ ἀκτουαρίου περιπατοῦντος καὶ ἐπιρμένη χειρὶ τὴν βούλλαν ~~παρὰ τὸν~~ ^{ἔχει} ὁ δὲ ἀκτουάριος ταύτην ἄβρων ἀπὸ τοῦ κούρσων, ἐπιδοῖ ^{αὐτὴν} αὐτὴν τῷ μέλλοντι γίνεσθαι φακτιοναρίου. Ὁ δὲ ταύτην ἀπαζόμενος καὶ τοῖς ὄμοισιν ἐπιδοῖ (60),

D Mabillon. Itiner. Ital. p. 99. Diploma Rogerii, regis Siciliae, in archivo monasterii Cavensis exstat bulla aurea munitum hac inscriptione : Ῥογήριος ἐν Χρῆσθ' εὐσεβῆς κραταιὸς βῆξ καὶ τῶν Χριστιανῶν βοηθός ; ibid. p. 118. χρυσοδούλων, hoc est epistolam auro scriptam et signatam mihi dederunt vobis deferendam, sed vobis non dignam. Luitprand. Legat. p. 155. Bullae aureae imp. lamellis duabus tenuibus constabant ; vid. Meibom. ad Andronici bullam p. 15. De aurea bulla Byzantinorum imp. v. Constantin. de administr. imperio p. 116, 123. De imp. subscriptione bullis item plumbeis v. DC. ad Alex. p. 255.]

(60) Mos ille imperatorum litteras et mandata scripta osculandi et ad oculos frontemque admovendi a Graecis videtur ad Turcos cum aliis multis ritibus devenisse. Turcarum magistratus quoties firmanam aut ordonantiam Sultani sui accipiunt, osculantur et oculis atque fronti apprimunt, ut ex Itinerariis constat. Antiquum esse hunc morem palae

ἐπιδίδει πάλιν τῷ ἀκτουάριω. Ὁ δὲ ἀκτουάριος αὐτὴν ἐπὶ τὸ ψῆας ἑαυτοῦ ἐπιδίδει * (61), καὶ εὐθως ἀπὸ τοῦ δήμου λέγουσιν οἱ κράκται: « Γὰ τρία, δεσπότης, τοῦ φακτιόνος (62) » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται: « Κύριε, σῶσον (63). Τὴν ἀντίληψιν ὁ τῶν Βενέτων » καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται: « Κύριε, σῶσον. Τὴν ἀνακαίνησιν τῶν αἰτησίων » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου. « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται. Καὶ ὅτε λάβῃ ὁ βουλλωθεὶς φακτιονάριος τὰ ἔπαθλα, λέγει ὁ δῆμος. « Ἀπέλθετε ¹⁰ καὶ εὐξασθε τοὺς ἰδίους δεσπότης, » καὶ εὐθὺς ἀνέρχεται εἰς τὸ ἴδιον ἄρμα (64), καὶ ἀσσει κατὰ τὸν τύπον, ἔτο: χορεύει (65) καθὼς εἴθισται ἀπὸ νίκης.

VARIE LECTIONES.

¹ ἐπὶ τὴν ψ. ed. ² ἐπιτείνει ed. ³ σῶσον τὴν ἀντ. et mox. σωσον τὴν ἀνακτ. ed. ¹⁰ ἀπέλθετε ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ex dicto Leonti, episcopi Neapolitani, quod referunt Acta synodi vii: "Ὡςπερ ὁ κέλεις βασιλέως δεξιόμενος καὶ ἀπιστάμενος τὴν σφραγίδα, οὐ τὸν πηλόν [f. κηρὸν] ἐτίμασεν, ἢ τὴν χάριτην [pergamenam] ἢ τὸν μολιθδόν, ἀλλὰ τῷ βασιλεὶ τὴν προσκύνησιν καὶ τὸ σέβας ἀπένευμεν. Si πηλόν hic servatur, debet supponi non tantum cora, sed etiam terra sigillaria, quæ impressum signum recipit et servat, signatum olim fuisse. Arethas apud Theophanem p. 270: Δεξιόμενος τὴν τοῦ βασιλέως σάκραν κατεφίλησε τὴν σφραγίδα τὴν ἔχουσαν τὸ σηθῆριον τοῦ βασιλέως. Ipsas quoque minus imperatorum osculantes non ori, sed, quod reverentius, oculis apprimabant. Nicetas p. 295, D, antep.: Ἐνίοτε δὲ τὰς ἐξηθρομένους [a chiragra nodosas et rigidas] αὐτοῦ χεῖρας [Isaaci Angeli nempe] περιπτυσσόμενοι [de monachis sermo est] καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτὰς προσάπτουσιν.

(61) Codex ἐπιδίδει [pro ed. ἐπιτείνει], quod esset alligat. Nam Græci novi δένειν et δένειν pro δένειν vel δένειν, ligare, pronuntiant. Esset itaque sensus dictionis τὴν χρυσόβουλλαν ἐπὶ τὸ ψῆας αὐτοῦ ἐπιδένειν, auream bullam e cingulo suspensam super femore appendere, in signum legitimationis, quemadmodum milites hodie peras coriaceas, quas vulgo *Patrontaschen* appellamus, gestant. Factionarius, qui *ohrysobullamsuam* sic gestabat, profitebatur se *factionarium* regium auctoritate principali constitutum esse. Sane mos olim erat, ut cursores, mandatarii, præcones principum, arma, id est insignia ipsorum, e cingulis dependentia in pyxidibus picta super femoribus ferrent; unde forte mos natus, quo milites arma principis, cui militant, super suis peris baltharibus (*Patrontaschen*) gerunt. Apud Nicolaum Uptonum et miliari officio l. 9, dicuntur *nuntii pedantes imperatorum, regum et principum portare arma dominorum suorum in pyxidibus depicta, pendentibus in suis cingulis sive cinctoriis super renes. Nec eis est permissum dominorum suorum arma alio aliquo loco portare.* Hæc ipsa quoque origo est τοῦ ἐπιγονάτιου in vestitu patriarcharum. Est autem τὸ ἐπιγονάτιον mappula scutiformis rhomboides, cruce signata, e cingulo super femur dextrum dependens et fluitans. Eo profitebatur, qui gereret, se ministrum et prædicatorem crucis esse. *Ἔνα et ψοία* (quod idem atque ψῆας) dicebant pro ψῆας veterum. Hypatus *De partibus corpori humani*, *Ἔνα* καὶ *ψοία* αἱ σάρκες αἱ περιεκείμεναι τοῦ νεφροῦ τὰ λεγόμενα ἀπάκια. Dictæ sunt illæ bulgæ *Patrontaschen*, quia qui eas gerunt, in iis insignia dominorum, patronorum, quibus serviunt, ad quorum familiam pertinent, ostendunt. Exempla verbi δένειν et δένειν pro δένειν, *vincire, ligare* habet Du Cange verb. δένειν et v. περιτραχίλιον. Similis formatio est verbi περιχύειν pro — χύειν vel χεύειν vel χέειν; βάλειν pro βάνειν, βάνειν; πέρειν, πέρνειν. Et in universum omnia verba contracta in ἐνω formantur Græci in ἐνω et ἐνω, ut verba omnia contracta in

Munus Venetorum! » *populus ter:* » *Domine, Serva!* » *Cantores:* « *Domine, serva. Renovatorem precum!* » *populus ter:* « *Domina, serva.* » *Dumque factionarius bulla institutus, præmia victoriæ accipit, populus dicit:* « *Abite et fausta Dominis vestris apprecamini.* » *Tunc ad currum suum abit et tripudiat seu saltat, ut post victoriam mos est.*

ὅς ἐπαθλα, λέγει ὁ δῆμος. « Ἀπέλθετε ¹⁰ καὶ εὐξασθε τοὺς ἰδίους δεσπότης, » καὶ εὐθὺς ἀνέρχεται εἰς τὸ ἴδιον ἄρμα (64), καὶ ἀσσει κατὰ τὸν τύπον, ἔτο: χορεύει (65) καθὼς εἴθισται ἀπὸ νίκης.

ὅς formant in ἐνω vel ἐνω, ut γυμνώννειν pro γυμνοῦν etc.

(62) Si vocabulum φακτιών hic significaret *factionarium*, crederem τὰ τρία idem valere atque supra p. 187, A, pen., nempe *tria numismata factionario debita flagitamus*. Sed creto potius hic loci τὰ τρία subintelligi; *triu exemplaria*, tres copias, ut loquuntur, bullæ petimus aureæ, qua factionarius nuncupatur; unam forte, quæ in archivium regium inferretur, alteram quæ in archivo factionis deponeretur, tertiam, quam factionarius ipse sibi servaret. Conf. p. 235, ubi δύο χάρτια, *duo exempla* ejusdem formulæ memorantur.

(63) Post h. v. hic et paulo post ponendum punctum. *Domine, serva; (flagitamus) munus Venetorum*, conchiarium Venetis dari solitum. Notat enim ἀντίληψις novis Græcis idem atque δῶρον, et proprie quidem ἀντίδῶρον, ὃ ἀντὶ ἄλλου δῶρου ἀντιλαμβάνουσιν οἱ λαμβάνοντες. Conf. Script. posi Theophan. p. 268. B. et Nostri p. 218. A. penult., Theophan. p. 422. C. 1.

(64) Quod hic ἄρμα vel potius ἄρμα, id paulo post D. pen. σκῆθος appellatur. Est autem mea quidem sententia, locus vel arduum, ubi non tantum arma agitatorum circensium, ut cassides, lora, scuticæ, stimuli, etc., jacebant, sed etiam ubi sese in pyrrhichis suis exercebant; quod deinceps p. 194. C. pen. et p. 200. D. pen. ἀρματοῦρον et in medio circum situm dicitur. *Ascendunt* igitur in arma seu locum, ubi arma jacent et induuntur, et armaturæ seu pyrrhichæ, τὰ σάξια, fiunt. Eoque modo putem Nostrum p. 192. B. pen. interpretandum esse.

(65) Bene factum in eo, quod interpretatio vocis obcuræ additur. Sæpius hoc recurrit in codice, *ἀσσειν* pro *sallare* et *σάξιμον* pro *σάξι, saltatione*. Si recte habet Salmasii etymologia *dantzen, danser*, a Latino *densare* derivantis (Script. Hist. Aug. l. II, p. 12.) eo, quod ictus pedum in saltatione densentur, crebri fiant, quam etymologiam probabilem reddunt Glossæ Græco-Latinæ: *δευπόδια, arupetium, adensatio*, (id est *addensatio*) *δευποδῶ, adenso, denso, acupetius cursor*, quasi acutis pedibus currens: non improbabilis nascitur conjectura, Græcis eodem ex fonte manasse *ἀσσειν* pro *sallare*; *ἀσσειν*, nempe τὰ κρούματα τῶν ποδῶν, *offerre, crebros facere ictus pedum*; vel etiam ἀπὸ τοῦ *ἀσσειν*, id est γονυκλιεῖν, quia inter saltandum sæpius genua flectuntur, et in latera corpus inclinatur. Verbum *ἀσσειν* pro *genu flectere* reperio in Alexiade, p. 311. C.: Τοῦ πλείονος μέρους τοῦ πύργου ποδοκοπιθέντος κάτωθεν συνέδη σάξαι τὸν πύργον ὡς ἐπὶ γόνυ δοκεῖν ἐπικλιθῆναι. Habet hoc sensu et quoad significationem magnam convenientiam cum Belgico *sacken*. Potest tamen in Alexiade quoque loco *ἀσσειν* pro ἀλλεσθαι accipi, qualem significationem reperio etiam in composito derivato *ἀσσεινός, respiratio*, quasi subeultus pulvis.

Acta, quando secundarius auriga constituendus est. Cantores dicunt: « Domini orbis, exaudite Venetos precantes! » clamat et populus ter: « Sanctus! » et reliqua, uti supra de factionario notatum: præterquam quo pro: « Tria, Domini, factionis! » dicant: « Tria, Domini, secundarii! » Quod si vero auriga bulla institutus non est, currum non ascendit ut post palmam saltet.

192 *Observanda, cum bigarius zona donatur.*

I. In decursione equestri cum prima palma auriga, cujuscunque factionis sit, particeps factus est et præmia certaminis accepturus, intrat, per cursorem actuarium admonet, ac dicit: « Aurigam cingere volo. » Hoc actuarius ad imperatorem refert, qui postquam bigarium cingijussit, futurus bigarius intrat, et se in terram prosternens, primi aurigæ pedes amplectitur, aurigæ vero, acceptis præmiis, discedunt et ante factionem, cruce dominos signantes, subsistunt. Populo autem, quæ in præmiorum distributione recitari solent, acta recitante, domini aurigis, foris scilicet ante factionem stantibus, præmia mittunt. Tunc populus ad aurigas: « Discedite et dominis læta apprecamini, » quibus ad stationem rursus abeuntibus, bigarius cum ipsis intrat, et procidentibus aurigis, ipse quoque procumbit, ac sinistra manu factionarii pedem tenens, dextra signat, præfecto ad dextram factionarii constituto. Aurigæ, ab imperatore dimissi, currus conscendunt, ac saltantes sese tripudiantes deflectunt, ad suam factionem reversi, eam signant, et ad cancellos in disceasu recipiunt. Præfectus et bigarius in statione reclistantes ac signum facientes, remanent.

σίστοντες ἤτοι χορεύοντες κάμπουσιν, καὶ ἀπαρχόμενοι πρὸς τὸν ἴδιον δῆμον, κατασφραγίζουσι καὶ ἀναχωροῦσιν, ἀπίοντες πρὸς τὰ κάγκελλα. Μίνει δὲ ὁ ἐπιστάτης μετὰ τοῦ βηγαρίου εἰς τὸ στάδιον, ἵσταμένω: ὄρθοι καὶ κατασφραγίζοντες.

II. Imperator aurigarium, quod et δημόσιον seu publicum appellatur, eassidem argenteam pretiosam ac cingulum afferri jubet: actuarius vero abit, ab omnibus cureoribus, tribus scilicet, quorum unus aurigarium seu δημόσιον, secundus cassidem, tertius cingulum gestat, stipatus. Aurigarium bigario in

VARIE LECTONES.

¹¹ τὰ ante τοῦ om. ed. ¹² βουλλώμενος ed. ¹³ βῆ cod. ¹⁴ ἀπέλθετε ed. ¹⁵ χεῖραν cod. ¹⁶ σφραγίζουσι ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(60) Solent novi Græci augmentum participii præteriti passivi omittere, ut hic βουλλώμενος pro βουλλωμένος, βηπιόμενος pro βηβαπιόμενος, p. 335, ἀποσκήφθαι p. 369, pro ἀπισκίφθαι, p. 370, κατακλασμένα pro κατακικλασμένα, p. 460. Φρυγία κατακαυμένη memoratur, etiam aliis dicta pro κατακικλυμένη. Referrem hoc quoque locum p. 368 μετὰ καὶ χρυσωμένων πεδίων, nisi solem, fore quosdam, qui καὶ pro κα scriptum contendant et augmentum verbo junctum malint in hunc modum: Μετὰ χρυσωμένων π. Exempla similia præstant apud Theopban. p. 167 (conf. Geor. ad p. 223), p. 250, 335, 432 (ubi male mutat margo); 417, 455, antep. et alibi multis in locis. Etiam ipsi veteres Græci negligentis augmenti erant, teste Casaubono ad Athenæum p. 418, ubi alia hujus rei exempla

ἄκτα, μέλλοντος γίνεσθαι δευτέρου ἡνίοχου. Λέγουσιν οἱ κράκται: « Δεσπόζει τῆς οἰκουμένης δέξασθε Βενίτους παρακαλοῦντας » φθογγεῖ καὶ ἡ λαὸς ἐκ γ' « Ἄγιε, » καὶ τὰ ἐξῆς, καθὼς καὶ ἐν τῷ φακτιοναρίῳ προείρηται: πλὴν ἀντὶ τοῦ « Τὰ τρία, δεσπόζει, τοῦ φακτιόνος, » λέγουσι, « Τὰ τρία, δεσπόζει, τα ἑξήκοντα τοῦ δευτέρου. » Χρῆ, δὲ εἰδέναι, ὅτι, ἐὰν μὴ ἔστιν ὁ ἡνίοχος βουλλωμένος ¹² (66), εἰς σκεῦος (67) οὐκ ἀνέρχεται, ἵνα σάξῃ ἀπὸ τοῦ βαΐου. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, βηγαρίου ζωνομένου (68).

Α'. Ληγομένου τοῦ ἵππου καὶ ἐπιτορχήσαντος τοῦ ἡνίοχου οἰουδὴποτε μέρους τῆς πρώτης βαΐου, ὡς εἰσέρχεται (69) λαβεῖν τὰ ἔπαθλα, μήναι: διὰ τοῦ κούρσωρος τὸν ἀκτουάριον, λέγων: « Ἠνίοχον ἐλθε ζῶσαι. » Ὁ δὲ ἀκτουάριος ἀναφέρει τῆ βασιλῆα καὶ κειλεύοντος τοῦ δεσπότην ζωσθῆναι τὸν βηγαρίον, εἰσέρχεται ὁ μέλλων γίνεσθαι βηγαρίος, καὶ πῖπτον ἐπὶ τῆς γῆς, κρατεῖ τοὺς πόδας τοῦ πρώτου ἡνίοχου. οἱ δὲ ἡνίοχοι λαμβάνοντες τὰ ἔπαθλα, ἐξέρχονται καὶ ἵστανται κατέναντι τοῦ δήμου, κατασφραγίζοντες τοὺς δεσπότης. Κράζοντος δὲ τοῦ δήμου πρὸς τὴν βασιλῆα τὰ ἄκτα τῶν ἐπάθλων τῆς νίκης, ἀπεκλιουσιν οἱ δεσπότης τὰ ἔπαθλα τοῖς ἡνίοχοις, δὲ μὴ ἐξῶθεν αὐτῶν ἵσταμένων ἀντικρὺ τῶν δήμων. Ἐἰ εἶθ' οὕτως λέγει: ὁ δῆμος πρὸς τοὺς ἡνίοχους: « Ἀπέλθετε ¹⁴ καὶ εὔξασθε τοὺς δεσπότης. » Καὶ ἀπαρχομένων αὐτῶν πάλιν εἰς τὸ στάδιον, εἰσέρχεται μετὰ αὐτῶν ὁ βηγαρίος, καὶ πῖπτόντων τῶν ἡνίοχων, πῖπτει καὶ ὁ βηγαρίος, καὶ κρατῶν τὴν πόδα τοῦ φακτιοναρίου μετὰ τῆν ἀριστερὰν χεῖρα ¹⁵ (70), μετὰ τῆς δεξιᾶς κατασφραγίζει ¹⁶, ὁ δὲ ἐπιστάτης ἵστανται εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ φακτιοναρίου. Ἀπολύει δὲ ὁ βασιλεὺς τοὺς ἡνίοχους, καὶ ἀναβαίνουσιν εἰς τὸ ἄρμα, καὶ ἀναχωροῦσιν πρὸς τὸν ἴδιον δῆμον, κατασφραγίζουσι καὶ ἀναχωροῦσιν, ἀπίοντες πρὸς τὰ κάγκελλα. Μίνει δὲ ὁ ἐπιστάτης μετὰ τοῦ βηγαρίου εἰς τὸ στάδιον, ἵσταμένω:

B'. Ὁ δὲ βασιλεὺς κειλεύει δοθῆναι αὐριγαρίον τὸ λεγόμενον δημόσιον (71) καὶ κασσίδιον ἀργυροῦν σεμένον καὶ τὸ ζωστόν. Καταρχομένου δὲ τοῦ ἀκτουαρίου καὶ ὀψικουομένου ὑπὸ πάντων τῶν κούρσωρων, δηλονότι τριῶν κούρσωρων, βασιταζόντων, τοῦ μὲν τὸ αὐριγαρίον, ὅπερ ἔστι τὸ δημόσιον, τοῦ δὲ κατα

D velustissimis auctoribus producit, quæ ipsis magis quam librariis imputanda esse evincunt marmora, ut διατάχην pro διατίταχην est apud Christhull. in Antiqu. Asiat. p. 141, in psephismate Attalistarum. (67) Significat omnino σκεῦος currum; vid. p. 195; verum quia non video, quomodo aliquis aut cum curru, aut in curru saltare queat, magis propendo ad interpretationem paulo ante propositam.

(68) Bigarius enim instituebatur vel investiebatur galea arxentea et zona; vid. eol seq., lin. 3.

(69) Nempe in cathisma, ubi præmia ab imp. distribuebantur.

(70) V. ad p. 114 dicta.

(71) Aurigaria et τὰ δημόσια, publica, erant vestes et communi ærario aurigis datæ; v. p. 200 pen. et 201.

σίδιον, τοῦ δὲ τὸ ζωστόν. Ἐἶτα ἐπιδίδει ¹⁷ ὁ ἀκτουάριος τὸ μὲν αὐριγάριον εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ· τὸ δὲ κασσίδιον ἐπιτίθεισιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ τὸ ζωστόν ζωννύει εἰς τὰ μέσα αὐτοῦ, καὶ εἴθ' οὕτως γέγει ὁ δῆμος τὰ ἄκτα· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλά· ἦ ὁ λαός· » « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ἡ ἐκλογὴ τῆς Τριάδος· » φθογγαί καὶ ὁ λαός ἐκ γ'· « Ἄγιε. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου. » ὁ λαός ἐκ γ'· « Ἄγιε· » οἱ βένετοι· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα-αὐτοκράτορες Ῥωμαίων. » ὁ λαός ἐκ γ'· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, δεσπότῃ σὺν ταῖς Αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις· » ὁ λαός ἐκ γ'· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράτται· « Ὁ δεῖνα σὺ εὐτυχεῖς εἰς τὸν δῆμον τοῦτος· » ὁ λαός ἐκ γ'· « Ἄγιε. » Οἱ κράτται· « Στεφάνιον, δεσπότῃ, τῷ βηγαρίῳ. » Καὶ εἴθ' οὕτως ἀποστέλλουσιν αὐτῷ στεφάνιον καὶ ἱμάτιον, καὶ πάλιν λέγουσιν οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότας Ῥωμαίων. » ὁ λαός ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότας σὺν ταῖς Αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις. » ὁ λαός ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον. » Ἐἶτα λέγουσι πάντες ὁμοῦ πολυχρόνιον. Ὁ δὲ βηγάριος κατασφραγίζει τρίτον τοὺς δεσπότας, καὶ προσκυνῶν ἀπευχαριστεῖ, καὶ ἐξέρχεται μετὰ τοῦ ἐπιστάτου ἕως τῆς δάφνης, εἶτα ὁ βηγάριος ἀπέρχεται ἐπὶ τὸν δῆμον, καὶ κατασφραγίζων τρίτον εἰς τὸν δῆμον, ἀνέρχεται εἰς τὰ κάγκελλα, καὶ προσκυνεῖ τὸν φακτιονάριον καὶ ὄλους τοὺς ἡνιόχους τῶν δύο μερῶν καὶ τὸν τριβοῦνον.

¹⁸ Ἄκτα, ἐπινικίων θριαμβουμένων (72) ἐπὶ τοῦ ἵπποδρομίου.

« Δόξα Θεῷ τῷ Δεσπότῃ ¹⁹ πάντων, δόξα τῷ Κτιστῇ καὶ δημιουργῷ τῶν ὄλων. Δόξα Θεῷ τῷ θριαμβεύσαντι τοὺς τῆς Ἄγαρ. Δόξα Θεῷ τῷ παμβασιλεῖ τῶν αἰώνων. Δόξα Θεῷ τῷ ἐνισχύσαντι βασιλεῖς τοὺς ὀρθοδόξους. Δόξα Θεῷ τῷ ἐπιβλέψαντι ἐφ' ἡμῖν φιλανθρωπῶς. Δόξα Θεῷ τῷ πατάξαντι Ἰσμαηλίτας τοὺς Χριστομάχους. Δόξα Θεῷ τῷ ρυσαμένῳ ἐξ ἐχθρῶν τοὺς αἰχμαλώτους. Δόξα Θεῷ τῷ προθήσαντι τὰς πόλεις τῶν Ἀράβων. Δόξα Θεῷ τῷ καταβάλλοντι τοὺς ἀρνητὰς τῆς Τριάδος. Δόξα Θεῷ τῷ ἀπολέσαντι τοὺς ἀρνητὰς τῆς Θεοτόκου. Δόξα Θεῷ τῷ καταισχύσαντι τὸ φρόσγμα ὁ δεῖνα τοῦ Χριστομάχου. Δόξα Θεῷ τῷ εὐδοκῆσαντι οὕτως. Κύριε, τίς οὐ δοξάσει τὴν βουλήν σου; Κύριε, τίς οὐχ ὀμνήσει τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου; Κύριε, εὐχαριστοῦμέν σοι περὶ πάντων, ὅτι ἠλέησας τὸν λαόν σου μεγάλως ²⁰ ἐκ τοιοῦτου βασιλεύεσθαι κράτους. » Καὶ ὅτε πείσωσιν οἱ δέσμοι πρηνεῖς ἐπὶ τῆς γῆς, νεῖει ὁ ἀκτουάριος, καὶ λέγουσιν οἱ κράτται· « Ἐπίσωσιν οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν θεοκρίτως· » καὶ ὁ λαός ὁμοίως γ'.

manum tradit, cassidem capiti imponit, eingulo eum in medio accingit, factione inter hæc acclamante : « Multos, multos, multos ; » populus : « Multos annos in multos. » Cantores : « Multa vobis tempora, a Trinitate electi ! » Clamat et populus ter : « Sancte ! » Cantores : « Multa vobis tempora, famuli Domini ! » populus ter : « Sancte ! » Veneti ; « Multa vobis tempora ! » Cantores : « Multa vobis tempora, N. N. Imperatores Romanorum ! » populus ter : « Multa vobis tempora ! » Cantores : « Multa vobis tempora, Domini cum imperatricibus et porphyrogenitis ! » ¹⁹ populus ter : « Multa vobis tempora ! » Cantores : « Tu feliciter in hoc populo rem agas ; » populus ter : « Sancte. » Cantores : « Corollam, domini, bigario ! » et statim corollam a vestem ipsi mittunt. Rursus cantores : « Domine, serva dominos Romanorum ! » populus ter : « Domine, serva ! » Cantores : « Domine, serva principes cum Augustis conjugibus et porphyrogenitis ! » populus ter : « Domine, serva ! » Postremo omnes simul dicunt : In multos annos, etc. » Bigarius vero ter dominos signat, flexoque genu ipsi gratias agit, deinde cum prefecto ad daphnen, inde ad factionem abit, qua ter signata, ad cancellos ascendit factionarium omnesque duarum factionum aurigas et tribunalum adorans.

²⁰ Acta, quando victoriales triumphi in hippodromo celebrantur.

« Gloria Deo, omnium Domino, gloria Creatori et Conditori universi ! Gloria Deo, triumphos de Agarenis agenti ! Gloria Deo regi sæculorum ! Gloria Deo, qui imperatores recte credentes corrobora vit ! Gloria Deo, qui, ut amantissimus hominum, nos respexit ! Gloria Deo, qui Ismaelitas, Christianorum inimicos, percussit ! Gloria Deo, qui captivos ab hostibus liberavit ! Gloria Deo, qui urbes Arabum destruxit ! Gloria Deo, qui Trinitatem negantes prostravit ! Gloria Deo, qui Deiparam negantes perdidit ! Gloria Deo, qui ferocientem N. Christo inimicum opprobrio implevit ! Gloria Deo, cui ita visum fuit ! Domine, quis consilium tuum non celebraret ? Domine, quis non laudaret opera manuum tuarum ? Domine, gratias tibi præ omnibus agimus, quod misertus es populi tui, eique huic potenti imperio subesse permisisti ! » Cum vero captivi promi in terram prociderunt, actuario signum dante, cantores dicunt : « Justo Dei judicio inimici nostri ceciderunt ! » quod populus ter repetit.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶ ἐπιδίδοι ed. ¹⁷ Θεῷ δεσπ. ed. ¹⁸ σου, μεγάλως ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(72) Signis victoriæ solemnī cum pompa in urbem introductis. [Triumphī voce pro solemnī introitu usurpata Aimoni in Histor. Franc.]

194 *Acta, ubi emirus barbarorum princeps bello victus et interemptus fuit.* A Ἄκτα ἐπὶ μεγιστάνῳ ἀμηρῶ ἐν πολέμῳ ἡττηθῆντι καὶ ἀνααιρεθῆντι.

« Gloria Deo hostes conterenti! Gloria Deo, qui atheos sustulit! Gloria Deo, victoriæ auctori! Gloria Deo, qui te, terrarum domine, coronavit! Salve, imperator, felicitas Romanorum! Salve, imperator, robur exercitus tui! Salve, imperator, per quem N. prostratus est! Salve, imp. N. victor! Deus te in purpura servet in gloriam et salutem Romanorum cum veneranda Augusta in purpura! Deus exaudiat preces nostras. »

De equo, qui in prima palma infeliciter certavit, et quo pacto ipsi alii equi substituendi sint.

Si contigorit, ut equus in prima palma noctu male certamen agat, mos alium ei substituendi hic est: Magister uterque factionis contrariæ cum duobus inspectoribus et præfecto adsunt, abeunt ad locum, ubi equus stat, eumque in medium deducunt accurate contemplantur, et si certo produci non potest, similem equum ex tertia palma seligunt, qui in locum læsi currat, quodcumque frenum sortitus sit. Is autem equus in propria palma, scilicet tertia, certamen instituire debet, et si ad secundam quartamve pertineat, idem observatur, ut diximus. In vespertina quoque decursione ritus omnes matutinae similes sunt præter globum ex urna prodeuntem et casum equi male se habentis. Aurigæ postquam omnia, combinas scilicet et cancellos, disposuerunt, in armatorio manent. Cum autem lignum sanctæ ecclesiæ signum dedit, surgunt, ad ecclesiam abeunt ac cereos incendant, eosque tenentes redeunt, inque circum se conferentes abeunt, in oratorio sanctæ Deiparæ, quod

« Δόξα Θεῷ τῷ συντρίβοντι πολεμίους. Δόξα Θεῷ τῷ καθελόντι τοὺς ἀθέους. Δόξα Θεῷ τῷ αἰτίῳ τῆς νίκης. Δόξα Θεῷ τῷ στέψαντι σε, γεοῦχε· χαίροις σναξ, Ῥωμαίων ἡ εὐτυχία· χαίροις, ἀναξ, τοῦ στρατοῦ σου ἡ ἀνδρία· χαίροις, ἀναξ, δι' οὗ ὁ δεῖνα κτεπετώθη· χαίροις. ἀναξ ὁ δεῖνα καθαιρέτα. Ὁ Θεὸς σε φυλάξει ἐν τῇ πορφύρᾳ εἰς τιμὴν καὶ ἀνίγερσιν τῶν Ῥωμαίων σὺν ταῖς τιμαῖαις Αὐγουστάας ἐν τῇ πορφύρᾳ· εἰσακούσαι ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ ὑμῶν. »

Περὶ ἵππου παραγωνιζομένου (73) τοῦ α' βιβλίου, καὶ πῶς δεῖ αὐτὸν ὑπαλλάσσεισθαι.

Ἰστέον, ὅτι, ἐὰν συμβῇ διὰ τῆς νυκτὸς ἐν τῷ πρώτῳ βαθύ ἵππον παραγωνίσασθαι, ἔστιν ὁ τίσις τοῦτον ὑπαλλάσσεισθαι οὕτως ²¹. Εὐπίσκονται (74) οἱ δύο μαίστωρες τοῦ μέρους τοῦ ἀντίς καὶ οἱ δύο θεωρηταὶ καὶ ὁ ἐπιστάτης, καὶ ἀπέρχονται ὅπου ἴστανται ὁ ἵππος, καὶ ἐκβάλλουσιν αὐτὸν εἰς τὸ μέσον, καὶ τοῦτον θεωροῦσι μετὰ ἀκριθείας, καὶ εἰ ἔστω ὁ ἀληθεὶς ἀθλητὸς ²² (75), ἐπαίρουσιν ἐκ τοῦ πρώτου βαθίου ἀντίστικτον ἵππον, καὶ τρέχει εἰς τὸν τόπον τὸν καθωθέντος, εἰς οἷον ἂν χαλινάριον λάξη ²³. Ἐπάλιν τὸν αὐτὸν ἵππον δεῖ ἀγωνίζεσθαι εἰς τὸν δεύτερον βαθύ, ἤγουν εἰς τὸ τρίτον, εἰ δὲ λάξη, καὶ εἰς δεύτερον καὶ εἰς τέταρτον, ὁμοίως γίνονται, καθὼς προεῖρηται· Ὁμοίως (77) καὶ δαίλης ἡ ἀκαλοῦβια πᾶσα ὁμοία τῆς πρώτης γίνεται δίχα τοῦ τραπίου τοῦ παραβάτου ²⁴ καὶ τῆς συμφορᾶς τοῦ ἵππου τοῦ κακῶς ἔχοντος. Οἱ δὲ ἡνίοχοι στιχῆσανται πάντα τὰς τε κομβίνας καὶ τὰ κέγκελλα, μένουσιν ἐν τῷ ἀρματούριῳ. Τοῦ δὲ ξύλου σημαίνοντος τῆς ἀγίας ἐκκλησίας, ἐγείρονται καὶ ἀπέρχονται εἰς τὴν ἐκκλη-

VARIÆ LECTIONES.

²⁰ χαίροις ὁ ἄν. ed. ²¹ οὔτος ed. ²² οὐκ ἀθλητὸς ed. ²³ παραβάτου cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(73) De equo, qui, cum debuisset in prima palma seu in primo a carceribus emissu currere, cursui et certamini obeundo ineptus factus est aliquo casu. Hinc intelligitur proxime sequentium verborum hunc esse sensum: *Quando contingat, ut nocte antea ludos proxima equus primi missus inhabilis certamini fiat.*

(74) *Præsentes sunt, adsunt*; vid. p. 240, 248, et p. 249; et Nicotas p. 197. Ita Codinus Offic. xii, §. : Ὁ ἐντιμότατος τῶν καθευραθέντων, *astantium*, ἀπὸ τοῦ βασιλείως λαμβάνων ἐν τῶν παιδοπόλων δίδωσιν. Interdum est pro simplici *esse*, ut infra p. 223; interdum pro *feri*: Malalas, t. II, p. 79: Πῦρ ἦν καὶ ἐσθίον καὶ εὐρίθη κοιλία, *ignis erat, sed exstinctus ablit in cinerem*. Εὐρίσκεισθαι εἰς μέρος τινός, *esse, adesse in partem alius*, pro ejus partibus se adjungere, transire in ejus partes, habet Malalas t. II, p. 89. Conf. Du Cange Gloss. Gr. p. 166, ult. Sic quoque Latini mediis ævi *inveniri* pro *coram adesse* dicebant. Hugo Flavinus. in Chronico (apud Du Cange v. *Paparellus*): *aliquando magnum erant, si quis regium osculum merebatur; gratum, si quis vestigia Papæ oscularetur. Nunc versa vice rerum, quicumque invenitus fuisset [nempe in præsentia papæ], tenebatur, nec antea dimittebatur, nisi pedem paparelli*

istius oscularetur, et sic demum osculo regis potiebatur. Ipse jam Polybius apud Athenæum p. 193, de rege Antiocho: πρὸς τοῖς ἀργυροκοπίαις ἐπίσκειτο καὶ χρυσοκοπίαις, *agebat, versabat in officinis aurifabrorum.* Quod nostrates apte efferunt: *er liess sich finden.*

(75) Ἴππος ἀθλητὸς, *equus non producibilis*, produci in aream et certaminis periculo committi ineptus et intutus.

(76) Id est ad quemcumque currum pertineat ille equus, sive eum, qui carcere ad metam proxime exit, sive eum, qui exit carcere remotissimo. Nam singulis palmis vel missibus quaterni currus certabant. Tradit igitur auctor in vicem equi cursui non amplius apti, qui debuisset prima palma certare, substitui equum tertiæ palmæ destinatum, qui, quamvis jam in prima palma cucurrerit, nihilominus tamen in tertia quoque currere debeat, loco suo, ipsi primum ἀπ' ἀρχῆς destinato. Quod si vero equus secundæ palmæ corrumpatur, ei substitui equum quartæ palmæ attributum, qui ut in secunda, sic nihilominus quoque in quarta currere debeat.

(77) Ah hoc verbo novum caput incipit procul dubio. Sequentia enim titulo non respondent.

σίαν, καὶ ἄπτοῦσι τὰ κηρία αὐτῶν, καὶ μεταλαμβάνοντες (78) ὑποστρέφουσι, καὶ ἐμβαίνοντες εἰς τὸ ἵππικόν, ἀπέρχονται καὶ εὐχονται εἰς τὸ εὐκτῆριον τῆς Ἁγίας Θεοτόκου τὸ ἐν ἐν τῷ πρωτοθύρῳ, καὶ οὕτως ἀπέρχονται εἰς τὸ ἀρματοῦριον, καὶ βιάλλουσι χειραφορεῖν ²⁵.

Περὶ τοποτηρητοῦ.

A'. Ἰστέον εἰδέναι, ὅτι, ἐὰν λάχῃ ἀσθενῆσαι φακτιονάριον ἢ μικροπανίτην, ἐὰν ἔχει ὁ τοποτηρούμενος ἐκ τοῦ ἰδίου μέρους ἡνίοχον εἰς τὸ ²⁶ τοποτηρηθῆσαι αὐτὸν, καὶ εἰ ἔστι τὸ ἵππικόν παγανὸν (79), καὶ εἰ δι' ὄλου ἵππικοῦ τοποτηρήσει αὐτὸν, καθ' ἕκαστον στεφάνιον παρέχει· αὐτῷ νόμισμα δωδέκατον· εἰ δὲ ἐν μέρει (80) νικήσῃ, ἢ διάκρισις ἐνέγκῃ τοῦ τοποτηρουμένου (81), εἰ δὲ καὶ ἀστοχῆσει (82), μηδὲν κερδαίνων κοπιᾷ· καὶ ἐὰν, μηδὲν ποιούντος (83) τοῦ τοποτηρουμένου ²⁷, ἕτερος εἰσέλθῃ καὶ ἐπιτυχῇ τῶν ἐκ τῆς δεξιᾶς διδομένων ἐπάθλων, ὡς προείρηται, λαμβάνει· ἐὰν δὲ δείξῃ (84) ὁ τοποτηρῶν ἄθλον τίποτε, καὶ καλεῖσθαι ὁ βασιλεὺς φιλοτιμησασθαι αὐτὸν τῇ τύχῃ τοῦ τοποτηρουμένου (85), οὐκ ἔχει ἄδειαν ὁ τοποτηρούμενος λαμβάνειν τίποτε· εἰς ἀπολύσιμον δὲ ἵππικοῦ (86) ἐὰν τοποτηρήσῃ, καὶ τὰ κατατρέχοντα (87) τοῦ ἀπολύσιμου ἐπαθλα κατέλθωσι, καὶ ἐπιτύχῃ ὁ τοποτηρῶν, λαμβάνει τρία δι' ὄλης τῆς ἡμέρας. Εἰ δὲ, ὡς προείρηται, ἄθλον δείξῃ, τὸ καταρχόμενον (88) περισσὸν ἐπαθλον τοῦ τοποτηρουμένου τυγχάνει.

B'. Καὶ ἐπὶ χρόνον, ἐὰν συμβῇ τοποτρεῖσθαι ὁ ἔχων τὴν βούλλαν ἡνίοχος, οὕτως ἢ συνήθεια κρατεῖ, καὶ τὰ ἐπαθλα καὶ τὰ παῦστα (89) τῷ τοποτηρουμένῳ ἀρμόζουσιν. Εἰ δὲ ἴδιον σκεῦος ἔχει ὁ τοποτηρῶν καὶ οὐ πατεῖ τὸ τοῦ τοποτηρουμένου, κομίζεται ὑπὲρ τοῦ σκεύους αὐτοῦ δι' ὄλης τῆς ἡμέρας νομί-

A ad primam portam est, precaturi, quo facto, ad armatorium redeunt seque certamini parant.

Devicario.

I. Quodsi contigerit, factionarium aut micropanitem ægrotare, et is ex propria factione aurigam, 195 qui locum ejus tenere potest, habet, pagans decursione instituta, si per omne illud tempus ejus vicarius fuit, pro singulis coronis nummum duodecimum ipsi solvit : si in factione vicerit, judicium ejus erit, cujus vices gessit : si a scopo aberrat, absque lucro laborat, et si, dum is nihil agit, alius ingreditur ac præmiorum certaminis nocturni particeps fit, quam diximus, summam accipit. Si vero victoriam aliquam vicarius reportaverit, et imperatori placuerit, eum fortuna vicarii honorare, is, cujus locum tenet, nullum libertatem aliquid sumendi habet. Finito certamine equestri, in quo locum alterius gessit, dum præmia solennia certaminis proferuntur et vicarius adest, per totum diem tres nummos accipit. Si vero victoriam, ut diximus, reportavit, quod superest, vicarii præmium ipsi datur.

II. Si per tempus vicarium munus exercere aurigæ bullam habenti contigit, consuetudo est, ut ei, cujus vices gessit, præmia et munera tradantur. Si proprium currum vicarius habet, nec alterius currum conscendit, pro curra suo singulis diebus nummos XVI ex muneribus et ipsi debita & combi-

VARIÆ LECTIONES.

²⁴ τὰ om. ed. ²⁵ χεῖρα φορεῖν cod. ²⁶ τὸ ante τοποτ. om. ed ²⁷ τοποτηρουμένου conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(78) Posuit præsens pro aoristo secundo μεταλαμβάνοντες *accepta sacra communionem*. Μεταλαμβάνειν simplex pro μεταλαμβάνειν τῆς θείας τραπέζης vel κοινωνίας vel. συνῆθως novi Græci usurpant. Ita Theophanes p 240. Conf. Nostri p. 149. Ita quoque simplex μεταδιδόναι pro *sacram cænam alicui porrigere* supra p. 141, 149, et alibi.

(79). Quod absente imperatore, quod septimanis et absque solemnibus cæramoniis fit.

(80) M. ἐμμέρει et sic quoque p. 203. Membr. habent ἐμμέσῳ e veterè orthographia, quæ passim in Græcis marmoribus occurrit, ut apud Chishullum in Antiqu. Asiatic. p. 50, in psephismate Sigæorum : τῆμ βασιλειαν τῶμ πραγμάτων τῆμ πατρῶσαν ἀρχὴν p. 147, ἐμ πρωτανείῳ Apud Murat. Inscr. p. 749. II. 5, σὺμ πατρί et p. 1437. n. 7, λυγρόμ πότμον et alibi talia plura ; v. Cl. Dorvill, ad Chariton. p. 323. Dicitio ἐν μέρει significat quod Gallofrancicū a son tour. Quando ὁ τοποτηρῶν non solummodo locum et vices alterius, sed ἐν μέρει, ordine certaminis ad se quoque veniente, ipse quoque personam suam gerit.

(81) *Ferat, id est afferat, nempe recompensationem, retribuatur vicario pro præstita opera quod dignum judicaverit præmium, consideratio, discretio, ejus cui opera vicaria commodata fuit.* Latini sequiores *considerationem* et *discretionem* appellabant τὴν φι-

λοτιμίαν, quam quis alteri pro judicio suo dat, aut ipsūm judicium, quo alterius operam æstimat, quanti faciendā et remunerandā sit. Theodoricus rex apud Cassiodorum : *dudum Thomati aurigæ ex Orientis partibus adveniēti annonas rationabiles consideratio nostra largita est,*

(82) Si vicarius non vincit, nil fert ab eo cujus vicarius est.

(83) Si de vicario suo aliquis nihil constituerit, nullum denominaverit, et aliquis ultro in ejus locum succedat, palmamque ferat, accipit præmium unum aliquod de illis, quæ, ut diximus, vespere distribuuntur.

(84) Si potest monstrare victoriam a se comparatam.

(85) Forte τοποτηρουμένου. Si imperator ipsi gratificari vult concessione totius sortis, quæ de jure pertinisset ad eum cui opera vicaria præstita fuit.

(86) Quando sub finem, versus exitum demum ludorum instituat vices alius gerere.

(87) Præmia ultima, ob quæ κατατρέχεται, pro ultima vice decurritur stadium.

(88) *Congruum, conveniens.*

(88) Est multa, quam solvere debet ille, qui ob delictum aliquod a cursu cessare debet ; vid. pag. 197.

gariis suis, ex quacunque factione sit, pro more accipit. Deo autem victoriam concedente, vicarius currum saltationis causa non concessit, nisi bullam habens, seu factionarius, seu micropanites sit : si factionarii partes gerit, loco ejus ad dextram micropanites ambelat, ad sinistram factionarii autem, si micropanites vicarium egit. Si forte aurigarum bulla creatorum aliquis aberraverit, aut eb qualemcunque pretextam certamen omnino deseruerit, quinquies auriga eligitur, aut ex reliquis bigariis, qui aptissimus est : etiam si ex alia factione electus bigarius sit, eumque ceteri in suam factionem suscipere volunt, micropanitem reddunt, inque locum secedentis bigarium promovent. Vicarius si ex contraria factione, ut solet nonnunquam, sumptus est, sic eligitur, et currum agitat, signumque panno, quod *allipennisium* vocatur, singulis spectaculis equestribus dat. Si vero in factionem, in qua vicarium agit, translatus est, etiam pro factionis ratione vestem gymnasticam induit.

γάρμον ἀλλυκνήσιον πρὸς ἓνα ἵπκον. Ἐὰν δὲ μεταστῆ εἰς τὸ μέρος, ἔσθαι τοκετηρεῖ, φερᾶ καὶ γυμναστικῶν (92) κατὰ τὸ μέρος.

196 De diversarum factionum certaminis.

Postquam imperator vesperi certamen equestre diversarum factionum institui jussit, actuarius descendit, et quatuor aurigas, duarum factionum prefectos et inspectores ad primum signum dedit, iisque diversim institere et equos invicem mutare imperat. Aurigae emissores, equos et inspectores adducunt, currus sibi mutuo tradunt : combinam matutine decursionis primae palmam et cancellos tamen non solvant, sed, ut diximus, equos et ministros sibi concedunt, ut qui norant qualitate equorum et rationem eos tractandi. Vasa vero non mutantur, sed unusquisque proprio insistit, fide insuper ab omnibus data, nolle se currum sine ordine producere specie doli, ferunt quoque pannes seu signa, e quibus a Venetis gestata Prasinam notant, a Prasinis Venetam, ab albis ruscam, a ruscis albam. Victores ad factionem, cujus equi sunt, discedunt, et postquam praemia accepere, et ab imperatore coronati sunt, ad proprium populum se conferunt et acta recitant. Si vero aurigas, qui currus sibi suppeditarunt, non concesserunt sibi janitores, neque inspectores ad officia praestanda,

Α σματα εἰς (90) ἐκ τῶν παύσεων, καὶ τὰ καταργήματα αὐτῶν ἐκ τῶν συμβηγαρίων αὐτοῦ πρὸς ἐπιθέου, ἐξ οἷου μέρος ἐστί. Τοῦ δὲ Θεοῦ παύματος τὴν νίκην, ὁ τοκετηρεὺς εἰς τὸ μέρος ἐκ ἀναδύσεως χορεύσει, εἰ μὴ ὁ ἔχων τὴν βούλλαν καὶ φακτιονάρως ἐστί καὶ μικροπανίτης καὶ ἐκ τοκετηρῆ φακτιονάρως, εἰς τόπον αὐτοῦ παραταῖ ἐ δεξιῶν τοῦ μικροπανίτου, ὁμοίως καὶ ἐκ τοκετηρῆ τὸν μικροπανίτην, εἰς τὰ ἀριστερὰ τοῦ φακτιονάρως. Εἰ δὲ τομῆ ἀστοχῆται ἐκ τῶν ἐγόντων τῆ βούλλαν ἐπιθέου, ἢ ἀπολείπει πανταλοῦς ἐκ ἐπιθέου προφάνως, ἐκείρεται ὁ κέρματος ἡμίση καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν βηγαρίων οἷος χηρκαπάρ ἐστί· ἐκ δὲ καὶ ἐξ ἐτέρου μέρος ἐκ τῆ ἐπιθέου βηγαρίας, καὶ θέλουσιν αὐτὸν εἰς τὸ μέρος κρατῆσαι εἰς τὸ μέρος αὐτῶν, ἀποδύσασθαι τὸν μικροπανίτην, καὶ προδιδάξουσι τὸν βηγαρίον ἐκ τῶν τόπων τοῦ ἀσχεροῦντος. Ὁ δὲ τοκετηρεὺς ἐκ τῶν ἐν τῷ ἐναντίου μέρος, ὡς φερᾶ (91), εὐκαίρετα καὶ ἡμίση, καὶ βάλλα παντίον σημάτων ἵπκων

Β γάρμον εἰς τὸ μέρος αὐτῶν, ἀποδύσασθαι τὸν μικροπανίτην, καὶ προδιδάξουσι τὸν βηγαρίον ἐκ τῶν τόπων τοῦ ἀσχεροῦντος. Ὁ δὲ τοκετηρεὺς ἐκ τῶν ἐν τῷ ἐναντίου μέρος, ὡς φερᾶ (91), εὐκαίρετα καὶ ἡμίση, καὶ βάλλα παντίον σημάτων ἵπκων

Περὶ ἀειδαρίου (93).

Διὰ τὴν κλειδίοντος τοῦ βασιλέως γενέσθαι τὴν ἀειδαρίον, κατέχεται ὁ ἀντιπάρως, καὶ οὐκ ἐκεί. ἡμίση καὶ τῶν ἄλλων μέρος τοῦ ἐπιθέου καὶ τῆς θεωρητῆς εἰς τὸ πρῶτον σημεῖον, καὶ ἐπιθέου καὶ τοῦ κείνου τὸ διόριστον καὶ ἀνταλλάξαι τὸ κέρμα. Καὶ φέρουσι εἰς τὸ μέρος τοῦ ἀειδαρίου (94) τὴν ἵπκον, τοῦ φακτιονάρως (95) καὶ τοῦ φακτιονάρως καὶ παραδύουσι ἀλλήλους (96) τὰ κέρματα, καὶ ἐπιθέου τὴν κλειδίον τῆς πρῶτης τοῦ ἀειδαρίου καὶ τῆς κλειδίου ἀλλᾶ, ὡς εἴρηται, ἀντικαταδύουσι τοῦ κείνου καὶ τοῦ ἐπιθέου, ὡς γυναικίζουσι τὴν ἵπκον (96) καὶ τὰ κέρματα αὐτῶν. Τὰ κέρματα δὲ ἀντικαταλλυκνήσιον, ἀλλᾶ ἕκαστος εἰς τὸ ἴδιον μέρος παραταῖ, καὶ παραφοροῦσθαι ἀλλήλους, καὶ παραδύουσι ἵπκον ἐπιθέου προφάνως ὄλου, οὐκ εἰς τὸ πρῶτον σημεῖον, μαρτυροῦν δὲ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντοῦ, ὁ τοῦ Πρακτικῶν Βιβλίον, ὁ τοῦ Λαοῦ βίβλιον, ὁ τοῦ ἐπιθέου βίβλιον. Καὶ εἰ οὐκ ἐπιθέου ἐπιθέου καὶ τῆς κλειδίου ὄλου εἰς τὸ ἴδιον, καὶ κατὰ τὸ λαλοῦν τὸ ἴδιον, παραδύουσι αὐτῶν ἐκ τοῦ βασιλέως, ἀπὸ τῆς εἰς τὸν αὐτὸν ἵπκον. Λέγουσιν (97) αὐτῶν ἵπκον. Ἐκ δὲ ἀντικαταδύουσι οἱ τῆς κλειδίου ἡμίση καὶ τῆς κλειδίου

VARIE LECTIONES.

90 Pro καὶ cod. νικῆ. R. conj. χθ. 91 γυμναστικῶν ed. 92 παραδύουσιν ἀλλήλους cod. 93 καὶ ἀειδαρίον ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(90) Dubito num hoc recte habeat. Membr. dant hanc figuram, quam neque hic. neque p. 389, ubi occurrit, expedit.

(91) Non exiit Venetam vestem e. e., qui pro tempore in Prasinam factionem transit vicariam operam praestiturus, sed illic transit et transfertur. De φερῆ eo in vestitu, quem gerit corpore : tantummodo applicat sibi pannum seu vexillum factionis illius ad quam transit, quod parvum erat vexillum forte humeris aut caseidi additum, quod ind. cabat cum ἢ ἄλλος μέρος ex alia factione, mutuo transumptum esse, et ἀλλυκνήσιον ex eo appellabatur. (92) Vestem gymnasticam ; v. p. 341. Est eadem

cum παλῆ ἡμιση memorata Theophani p. 154. (93) Diversim videtur fuisse, cum facticis equis et aurigis et curribus parmutatis, Prasinis Venetorum et Veneti Prasinorum, certabant. (94) Qui curceribus emittunt. (95) Qui januis ceteri aperiant. (96) M. τὰς τῆς ἵπκον a nova manu, quae r. substituit, pro a. quod vetusta manus excaraverat. Lex. igitur τὰς τῆς ἵπκον ut qui noriat et qualitates eorum, equorum ac ἵπκον, et rationem eos tractandi. Hec sunt τὰ κέρματα vel potius κλειδίον ut infra, id est κλειδίον.

μη ἀντιπαρδῶσουσι τοὺς ἀφειτοθυρανοικίας (97), A
 μηνὲ τοὺς θεωρητὰς εἰς τὰ κήθηκα, καὶ οἱ νικῶντες
 ἤνιοχοι εἰς τὸν ἴδιον δῆμον ἀπέρχονται μετὰ τῶν
 λυτικαταλλαγέντων ἵππων, καὶ ἐκεῖ κρᾶζοντος τοῦ
 δήμου τὰ ἴδια ἄκτα, λαμβάνουσι τὰ ἔπαθλα, ἐπειδὴ
 οἱ θεωρηταὶ πρὸς συνήθειαν κατὰ ἵπποδρομίας παρ-
 ἴστανται, καὶ τὰ κήθηκα ἀλλήλων τηροῦσι διὰ κειρὸν
 διδερσίου. Ἐὰν δὲ νικήσωσιν ³² οἱ λειπόμενοι ἵπποι
 δι' ἐπιμελείας καὶ μόχθου τῶν μεταλεθόντων ἡνιόχων,
 κῆρια ὑπάρχουσι, καὶ ἐκεῖ λαμβάνουσι τὰ ἔπαθλα.

Περὶ μερίδων.

Κατέρχονται εἰς τὸν ἵπποδρομον τοῦ ἁγίου Σεργίου
 οἱ δύο δῆμαρχοι καὶ οἱ δύο φακτιονάριοι καὶ οἱ δύο
 μικροπανίται οἱ ἐπιστάται καὶ οἱ θεωρηταὶ καὶ
 οἱ βηγάριοι καὶ τὰ πρωτεῖα. Αὐτῶν δὲ τῶν πρῶ-
 τείων μὴ τολμώντων λαλῆσαι ῥήμα ἓν, ὀρίζουσι
 ἓνα ἐκ τῶν δ' ἡνιόχων, καὶ ὁμύει ἐπὶ πάντων (98),
 ὅτι οὐχ ἑτερομερήσαι. Καὶ ἐξ οἴου μέρους ὀρισθῆ ὁ
 ἡνιόχος, ἐκ τοῦ ἑτέρου μέρους ὁ θεωρητῆς καὶ οἱ
 δύο ἐπιστάται ἐκβάλλουσι τοὺς ἵππους ἐκ τοῦ στά-
 βλου, καὶ ὡς δοκεῖ τῷ ὁμόσαντι, στοιβάζει, (99) ἀπὸ
 Βενέτου ἵππὸν ἓνα, ἀπὸ Πρασίνου ἵππον ἓνα, ἀπὸ λευ-
 κοῦ ἵππον α', ἀπὸ ρουσίου ἵππον ἓνα ³⁴ ἀποτελοῦ-
 σιν ἄρμα ³⁵ (1) πρωτοβαίτας δ', δευτεροβαίτας δ',
 τριτοβαίτας δ', εἰς τὸ τετραδρομον ³⁶ (2) δ'. Καὶ ὅτε
 κατασταθῶσι τὰ ἑ' ἄρματα, λαγχάζουσι οἱ τρεῖς
 οἱ μὴ ὁμόσαντες, καὶ κατὰ τὸν ὄρδινον τοῦ λαχμοῦ
 ἐπαίρει ὁ πρῶτος ὄλον θέλει, καὶ τὴν περισσεῖαν
 ἐπαίρει ὁ μερίσας. Εἰ δὲ καὶ οὐ θέλουσι τὰ ἑ' ἄρ-
 ματα μερίσαι, εἰ μὴ μόνον τὰ δ' μερίζει λόγῳ
 πρώτου βαίου, καὶ μερίζονται, ὡς γέγραπται,
 καὶ τὰ λοιπὰ ἐκβαίνουσι εἰς τοὺς ἰδίους τό-
 πους.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἡνιόχον, ἡγομένου τοῦ
 βαίου.

Ἠνιόχος φακτιονάριος ἢ μικροπανίτης, τοῦ βαίου
 ἡγομένου, ἐὰν ἐμπέσῃ εἰς τὰς τάβλας ³⁷ (3), οὐκ
 ἔχει ἐξουσίαν ἐκβάλλαι τὸ κασσιδίον αὐτοῦ, ἀλλὰ μετὰ
 τοῦ κασσιδίου πεζεύει, καὶ κατέρχεται ἕως τῶν θυ-
 ρῶν. Ἐὰν δὲ λάχῃ ἐπὶ τὴν βασιλικὴν τάβλαν πεσεῖν
 αὐτὸν, οὐκ ἔχει ἐξουσίαν εἰς τὸ Π, ὅπου οἱ παλαι-
 στρίται παλαίουσιν, ἔμπροσθεν τοῦ καθίσματος ἐπι-
 κόψαι, ἀλλὰ ἢ ἔσωθεν ἐπὶ τὸν τοίχον, ἢ ἔξωθεν ἐπὶ
 τὸν εὐρίπον μετὰ τοῦ αὐτοῦ κασσιδίου καταβαίνει
 εἰς τὰς θύρας· ἐὰν δὲ πῆσθ βηγάριος, καὶ λάχῃ αὐ-
 τὸν πεζεῦσαι, τὸ κασσιδίον ἐκβάλλει, καὶ οὕτως
 ἀκασσιδότος καταβαίνει ἕως τῶν θυρῶν. Ἠνιόχος

VARIÆ LECTIONES.

³² νικῶσιν ed. ³³ στοιβάζειν ed. ³⁴ καὶ om. ed. ³⁵ ἄρματα ed. ³⁶ δίδρομον ed. ³⁷ τάβλας conj. Leich.,
 στάβλας ed., σταύλας cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(97) *Emissores e carceribus et reclusores forium.*

(98) *Coram omnibus*; vid. ad pag. 199.

(98) Στοιβάζει, nempe ὁ θεωρητῆς, *stipat*, id est
 unum equum apponit ad latus alterius, condensat,
 confereit equos.

(1) Id est *copulam*, coagmentum, collegium,
 corpus, ab ἄρω, *arō*, *compōno*.

(2) In quartum cursum vel palmam.

(3) Μ. σταύλας; sed leg. ταύλας aut τάβλας, ut
 paulo post et p. 213, ubi ἡ πέμπτη τάβλα est. Quid

*viatores aurigæ cum equis mutatis ad suam factionem
 abeunt, et, ab hac propriis acclamationibus
 institutis, præmia accipiunt, quia inspectores pro
 more decursionis equestri adsunt, et tempore diver-
 sium officia sua observant. Si vero equi reliqui cura
 et labore venientium aurigarum vicerunt, ad suum
 populum seu quorum equi sunt, veniunt, et ibi
 præmia certaminis accipiunt.*

εἰς τὸν δῆμον τὸν ἴδιον ἔρχονται, ἄγουσιν, ὧν τὰ ἵπ-

De præmiorum distributione.

Duo demarchi, duo factionarii totidemque micro-
 panitæ, præfecti, inspectores, bigarii et principes
 factionis ad hippodromum sancti Sergii descendunt.
 Cum vero principes factionis ipsi verbum nullum
 proferre audent, unum e quatuor aurigis deligunt,
 qui jurejurando omnium nomine affirmat, nolle se
 inique præmia distribuere. Ex quacunque vero
 factione delectus auriga est, ex alia inspector ac
 duo præfecti equos e stabulo producunt, et si ei,
 qui juravit, 197 placet, a Venetis equum unum, a
 Prasinis unum, ab albis russisque unum sumere,
 curribus quatuor primæ palmæ, quatuor secundæ,
 totidem tertis, adque didromum totidem equos
 jungunt. Hi sedecim currus postquam sic dispositi
 sunt, tres, qui non jurarunt, sortiantur, et ordine
 sortitionis, primus quantum vult, reliquum is, qui
 distribuit, sumit. Si vero sedecim currus dividere
 nolunt, sed tantum quatuor ratione primæ palmæ,
 hi, ut a nobis scriptum est, dividuntur; reliqui ad
 loca sua discedunt.

*Quænam aurigæ observanda sint, quando præ-
 miorum seu palmarum dies celebratur.*

Auriga factionarius aut micropanites, si, dum
 palma profertur, in tabulas incidit, potestatem
 non habet cassidem suam abjiciendi, sed cum ea
 pedes procedit, et usque ad januas abit. Si vero in
 imperialia tabula forte ceciderit, haud licet ipsi
 ad II, ubi luclatores exercentur, ante consessum
 diverti, sed aut intro ad murum, aut foras ad euri-
 pum cum casside sua ad portas descendit: si vero
 bigarius exciderit, et pedibus forte processerit,
 cassidem deponit, et sic usque ad portas sine cas-
 side abit. Auriga si in curvatura Venetorum curru
 suo alliserit, et ad funem usque seu lineam albam

autem fuerint tabulæ in circo, in quas qui curru
 impingeret agitator, debebat curru descendere et
 pedes usque ad fores circi ire, mihi non constat.
 Forte idem fuerint cum cancellis, quæ facile rum-
 peret equus ad cursum anhelans et moræ impatiens.
 Carceres certe tabulas appellat Sidonius Apollin.:
*Illi ad claustra fremunt, repagulisque
 Incumbunt, simul et per obseratas
 Transfumant tabulas — et inquieto
 Duratum veda stipitem flagellanti.*

secundam pervenerit, et ad sinistram constitutus auriga eandem contigerit, cessat. Auriga, prolata palma, si cum opposito sibi una procurrit, isque manum suam expandere et cassidem huic auferre potest, etiamsi ei a tergo sit, vicit tamen, et is, cui cassis detracta, superatus est. Auriga, palma producta, si cassis ejus prociderit, si coram est et equi ejus procurrun, magis quam currus toti, abundabit et cessabit.

ἔμπροσθεν ἔστι, καὶ τρέχουσιν οἱ ἵπποι αὐτοῦ πλείω παύσει.

De velis suspendendis ac tollendis.

Si, velis suspensis, die decursionis aer turbidus oritur, et equestre certamen propterea non instituitur, etiamsi organa a sua statione prolata, velum suspensum, combina equorum et cancelli ad urnam sublatis sint, velum per dies aliquot suspensum manet: **198** si vero tollitur, etiam organa constitutis, combina et cancelli amoveantur.

De equo damnatum passo.

Equus si damnatum patitur, magistri duarum factionum abeunt, et si incolumis est, ad diippium in stabulum abit, cauda colligata. Si vero hi certo cognoverint, eum omnino malum esse passum, caudam ejus dissolvunt, et, detractis de pedibus fasciis, paulisper abducunt.

De proba

Auriga factionarius aut micropantes, si in primo artis equestris specimine seu proba cassidem suam perdit, non potest aliam sumere, si vero bigarius est, quando de curru descendit, cassidem deponit, caque, quæ primis aurigis permittuntur, sibi adjungit.

VARIE LECTIONES.

²⁸ ἢ κομβίνα ed. ²⁹ εἰς τὸ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(4) Cassiodorus Variar. III, *albam lineam* memorat, sed quæ videtur a nostra diversa esse. Nostra enim videtur in fine circi ultra metam fuisse, suam vero *albam lineam* ait Cassiodorus *non longe ab ostiis in utrumque podium quasi regulam directam produci, ut quadrigis progredientibus inde certamen oriretur*. Forte tamen fuerint duæ albæ linæ, una apud carceres, altera (Nostro hic ἡ δευτέρα λευκὴ appellata) ultra metam, extra quam curru nulli liceret evagari.

(5) Nempe ἵππος.

(6) Si eadem in linea currunt duo currus, ut neuter neutrum prævertat, aut saltem unus alterum perparum.

(7) M. ἄε huic verbo præmittunt, quod non magis intelligo quam ποιήσει περισσὴν. Num leg. κοπιήσει περισσὴν, frustra laborabit. Si licet ex compendio ἄ, quod πρώτως significat, concludere, debet inde πρώτως effici. Sed frustra nos laboramus in loco obscuro et re minuta.

(8) Combina hic loci est combinationum secretum vel cancellaria, in qua diplomata combinationum circensium expediuntur.

(9) Forte εὑρονται inveniuntur, hoc est manent in Cylistra seu tribunali urnæ circensis agitandæ.

ἂν λάβῃ βάζιν εἰς τὸν καμπτὸν τοῦ Βενέτον, καὶ ἀπέλθῃ ἔως τοῦ σχοινοῦ, ἤγουν τῆς δευτέρας λευκῆς (4), καὶ πατήσῃ ὁ ἀριστερός αὐτοῦ (5) τὴν αὐτὴν δευτέραν λευκὴν, ἔπαυσε. Ἡνίοχος, ἀγομῆν τοῦ βατοῦ, ἐὰν ζυγώσῃ (6) μετὰ τοῦ ἐναντίου αὐτοῦ, καὶ δυνηθῇ ἀπλῶσαι τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ἀποκασσιδῶσαι αὐτὸν, κἂν ὀπισθότερός ἐστιν, ἐνίκησε, καὶ ὁ ἐποκασσιδωθεὶς ἐλείφθη. Ἡνίοχος, ἀγομῆν τοῦ βατοῦ ἐὰν ἐκπέσῃ τὸ κασσιδίον αὐτοῦ, ἐὰν τῶν ἀρμάτων ὄλων, ποιήσει (7) περισσὴν καὶ

Ἡερὶ τοῦ κρεμάσαι καὶ ἀποκρεμάσαι.

Εἰδέναι δεῖ, ὅτι, ἐὰν κρεμάσῃ, καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ ἵππικοῦ συμβῆ γενέσθαι ἀέρα, καὶ οὐκ ἀχθῆ τὸ ἵππικόν, κἂν τὰ ὄργανα κατέλθωσιν ἀπὸ τῆς ἰδίαις αὐτῶν στάσεως, τὸ δὲ βηλάριον κρέμαται, ἢ κομβίνα ²⁸ (8) τῶν ἵππικῶν καὶ τὰ κάγκελλα αἰρῶνται (9) κατὰ τὴν κυλίστραν, ὅσα ὀδύποτε ἡμέρας μείνει τὸ βηλάριον κρεμάμενον, εἰ δὲ ἐπαρθῆ τὸ βηλάριον, κἂν τάχα τὰ ὄργανα ἴστανται, ἢ κομβίνα καὶ τὰ κάγκελλα ἀναλύονται.

Ἡερὶ ἵππου ἀπολύοντος (10).

Ἴππος ἐὰν ἀπολύσῃ, γρηὶ ἀπελθεῖν τῶν δύο μερῶν τοῦς μαῖστωρας, καὶ ἐὰν ἔχει σωτηρίαν, κατέρχεται ἐπὶ τὸ διίππιον (11) εἰς τὸν ²⁹ στάβλον, δεδεμένης τῆς οὐρᾶς αὐτοῦ. Εἰ δὲ καὶ πληροφορηθῶσιν, ὅτι τελείαν ἀπέλυσε, λύοντες τὴν οὐρὰν αὐτοῦ καὶ τὰ καλάθρικα (12) ἐκ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ἐκβάλλουσιν αὐτὸν τὴν μικράν (13).

Ἡερὶ πρόβας.

Ἡνίοχος φρακτιονάριος ἢ μικροπανίτης εἰς τὴν πρόβαν αὐτοῦ ἐὰν ἐκβάλλει (14) τὸ κασσιδίον αὐτοῦ, οὐκ ἔτι ἔχει ἐξουσίαν ἄλλο ζεῦξαι (15), ἐὰν δὲ ἔστι βηγάριος, καθὼς κατέλθῃ ἐκ τοῦ σκεύους, τὸ κασσιδίον ἐκβάλλει, καὶ ὅσα ἐπιτραπέζια παρὰ τοῖς πρώτοις ἡνίοχοις ζευγύσει.

(10) Nempe τὸν δρόμον, *decursum finiente equo*; aut potius τὸν βίον, *viam finiente, animam agente*.

(11) De dihippio v. Gour. ad Theoph. p. 242. A. 6. et Cedren. p. 456. B., item Du Cange CPlī Christ. I. p. 74., unde constat, locum fuisse haud procul circo aut immediate apud ejus introitum a parte septentrionali. Quod colligas ex eo, quod Constantinus patriarcha præter dihippium in circum per τοὺς δῆμους seu gradus circenses traductus fuisse usque in τὸ στάμα perhibetur. Et quidem fuit stabulum equorum circensium διὰ τοὺς ἵππους, *pro equis*, locus, unde illi nomen. Hinc est p. 205, ἀπολύουσι τὰ διίππια, laxant, *aperiunt stabula*, et equos *emittunt*. Stabulum est generale nomen ædificii, cujus pars erat τὸ διίππιον, *statio equorum*, proprie sic dicta; reliquæ mansiones erant pro equisonibus et magistris equorum, pro servandis stragulis, lupatis, loris et reliquo apparatus equestri.

(12) *Ocreas*; v. not. ad p. 267.

(13) Forte significat hæc dictio *per portam parvam*.

(14) *Deponit, demit de capite*.

(15) Nempe ἄρμα non potest alium currum jungero, aliud cursus periculum facere.

ΚΕΦΑΛΟΝ

Α

CAPUT LXX.

Μηνὶ Μαΐῳ ἰα' τελεῖται τὸ ἵππικὸν τοῦ γενεθλίου (16) ταύτης τῆς θεοφυλάκτου καὶ βασιλίδος πόλεως οὕτως·

Α'. Εἰσέρχεται τῇ πρὸ μιᾶς τοῦ αὐτοῦ ἵππικοῦ ὁ πραιπόσιτος πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ δηλοῖ αὐτὸν, εἰ κελεύει ἀχθῆναι τὸ ἵππικόν. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως εἰσάγει τὸν θεσσαρίον, καὶ ἵστησιν αὐτὸν ἔνδον τῆς εἰσαγωγῆς πύλης ἀπὸ τῆς θερμάστρας εἰς τὸ λαυσιακόν. Ὁ δὲ πραιπόσιτος, λαβὼν τὴν συγκατάθεσιν παρὰ τοῦ βασιλέως πρὸς τὸ ἄγεσθαι τὸ ἵππικόν, ἐξέρχεται καὶ ἀπέρχεται πρὸς τὸν θεσσαρίον, καὶ δίδωσιν αὐτῷ τὸ πέρατον, καὶ παραυτικά ἐξεληθῶν ὁ θεσσαρίος τελεῖ ἅπαντα, ὡς εἴησται αὐτῷ ἐν ἑκάστῳ ἵππικῷ τελεῖν. Δεῖλῆς δὲ ἀνοίγουσι (17) τοὺς ἵππους οἱ τῶν δύο μερῶν, φοροῦντας χρυσοσήμενα σαγίσματα, μανιάκιά τε καὶ καπιστράκια, ὁμοίως ἕκαστον μέρος ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ φιάλῃ, καὶ δημεύουσιν (18) αὐτούς, εὐφημήσαντες τὸν βασιλέα. Ἀποφέρουσι δὲ τοὺς ἵππους ἀμφοτέρω τὰ μέρη ἐν τῷ ἵππικῷ, καὶ εἰσάγουσιν αὐτοὺς διὰ τε τοῦ διππίου καὶ τοῦ πρωτοθύρου, καὶ δημεύουσιν αὐτούς, λέγοντες τὰς συνήθεις φωνὰς, μέχρι τῆς σφενδόνης, καὶ ἐν τῇ στάσει αὐτῶν ἐλθόντες, εὐφημοῦσι τὸν βασιλέα ἐκείσε, πρῶτον μὲν οἱ τῶν Πρασίνων, καὶ εἶθ' οὕτως οἱ τῶν Βενέτων. Ὁ δὲ ὑπαρχος καθέζεται ἐπὶ σελλίου ἐν τῷ καθίσματι, ἔνθα ὁ ἀκτουάριος ἵσταται. Μετὰ δὲ τῆς εὐφημίας τῶν δύο μερῶν εὐφημοῦσιν οἱ τοῦ λογίου, καὶ ἀπαναχωροῦσιν οἱ ἵπποι, εἴτα κατέρχεται ὁ ὑπαρχος, καὶ ἵσταται ἡ τέσσαρα αὐτοῦ εἰς τὰ κριτήρια ἀπέναντι τοῦ τεταρτοθύρου, καὶ προσκαλεσάμενος ἐκείσε τὰ ἀμφοτέρω μέρη, παρὰ τῶν ἀμφοτέρων μερῶν τὰ ἐν αὐτῇ βόλῃ ἀκριβῶς, παραδίδωσι σιλεντιαρίῳ τῷ μέλλοντι τῇ ἕξει κυλλῆσαι.

Β'. Τῇ δὲ ἐπαύριον, ἤγουν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ ἵππικοῦ, ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ θεοφυλάκτου κοιτῶνος, καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἐξ ἔθους, διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ τριχόγγου, ἀψίδος τε καὶ τῆς ὀφρῆς, καὶ ἀνέρχεται διὰ τοῦ μυστικοῦ κοχλιοῦ ἄνω ἐν τοῖς παρακρυπτικοῖς τοῦ καθίσματος. Ἦνίκα δὲ γέννηται ἡ ἄπαντα παρετοιμασία ἐν τῷ ἵππικῷ, δηλοῖ ὁ τῆς καταστάσεως τῷ πραιποσίτῳ, κἀκείνος τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ βασιλεὺς κατέρχεται διὰ τῆς λιθίνης σκάλας καὶ λέγει τῷ πραιποσίτῳ· « Δὸς μεταστάσιμον » κἀκείνος λέγει μεγάλως· « Μεταστάσιμον. » Καὶ εἰσελθόντος τοῦ βασιλέως ἐν τῷ κοιτῶνι

Mensis Maii die XI certamen equestre in die natali hujus a Deo custoditæ et imperatoris urbis hunc in modum instituitur.

I. Pridie hujus certaminis præpositus ad imperatorem ingreditur, cui, an certamen institui jubeat, declarat: cerimoniarius tessarium adducit, cumque in porta a camino ad lausiacum ducente constituit. Præpositus, mandato de edendis spectaculis accepto, ad tessarium abit, paratum ipsi traditurus, quo facto, is extemplo discedit, et quæ in singulis decursionibus parare solet, parat. Vesperi utraque factio equos, instrata aureis segmentie, collaria et capistra gestantes, adducit, quos unaquæque in sua phiala factionariis æqualiter distribuit, et imperatori fausta precatur. Utraque factio ad certamen equos in circo, per diippium primamque portam, inde usque ad fundam, recitatis verbis solemnibus, producit, et postquam ad suam stationem venero, ibi Prasini primum, post etiam Veneti imperatori felicia precantur. Præfectus in consessu, ubi actuarius stat, sellæ insidet. Post ambarum factionum acclamationes rationales fausta precantur, equi producuntur, præfectus descendit, ejusque tentorium in critariis ante quartam portam ponitur: quo postquam utramque factionem vocavit, in medio earum urnam reponit, cui immissos globos ambæ factiones accurate contemplantur: hos præfectus quam diligentissime servat, ac silentiario sequente die urnam circumacturo tradit.

εἰσφέρει ἀναμεταξὺ αὐτῶν τὴν ὄρναν, καὶ βλέπονται καὶ ἀσφαλισάμενος (19) αὐτὰ ἐπὶ πάντων ὁ ὑπαρχος,

II. Die sequenti, quo certamen equestre institui debet, imperator e cubiculo a Deo custodito procedit, et a solitis comitibus stipatus, per triconchi porticum, apsidem ac daphnem transit, perque mysticam cochleam ad fenestras throni ascendit. Omnibus autem ad equestre certamen paratis, cerimoniarius id præposito, hic imperatori indicat. Imperator per scalam lapideam descendit, ac præposito dicit: « Solemne consessum instituit; » quod is elata voce repetit. Cubiculum vero suum ut ingressus est, præpositus vestitores arcessit, et ingressi tunica imperatorem induunt, post a præpo-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(16) Vid. Du Cange CPli Christ. p. 27. et Bandur p. 585. [Item Du Fresne ad Zonar. p. 70. In encæniis urbis statua Fortunæ ad hippodromum ducebatur; vid. Bindur. p. 257, ubi nonnulla de encæniis urbis, de ludis circensibus in encæniis urbis et nuptiis imperatorum celebrari solitis; vid. ad Martyr. SS. Anargyrorum Wagnereckius p. 14.]

(17) Forte notat *aperiri stabula equorum.*

(18) *Producunt eos in conspectum.*

(19) *Postquam coram omnibus bene clausit et obsignavit urnam; vid. p. 200, ubi βούλλην pro signaculo dixit, vel sigillo impresso.* Significationem præpositionis ἐπὶ cum genitivo constructæ, *coram*, jam supra notavimus ad p. 196. Ita Theophan. p. 195: ἔλυψαν γὰρ τὸν βασιλέα ὅτι ἐπὶ τοῦ

πρεσβευτοῦ τῶν Περσῶν κτεράραζον αὐτῷ Item p. 337, dicit de regibus Francorum Merovingicis, consuevisse eos Kalendis Maii, προκαθίζεσθαι ἐπὶ παντὸς τοῦ ἔθνους καὶ προσκυνεῖν αὐτούς καὶ προσκυνεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν. Nicephorus Patriarcha CPl. Breviar. p. 79, fine: Περὶ τῶν αἰτιαθέντων ἐπὶ πλείστον ἀθροισθέντος τοῦ τῆς πόλεως ἐπεξήκει δόξου *de criminibus coram frequenti populi concione disserebat.* Dio Cassius seu potius Xiphilinus. p. 1109: Τὰ δένδρα τὰ ἐπ' αὐτῶν (ita legendum e codicibus manuscriptis, non αὐτοῖς ut editum est,) ὄντα *arbores, quæ coram illis (regiis ædibus) erant.* Aristides t. I. p. 68: : *urbs, ἐφ' ἧς, coram qua, αἱ τὸ θυσίαι γίνονται: νῦν καὶ οἱ λόγοι*

sito coronatur, per cubiculum, a praefectis ejus stipatus, egreditur inque medio augustae porticus constitutus, praeposito, is ostiario signum dat, qui patricios deinde adducit; velum portae, qua ingrediuntur, silentiarius tollit. Dumque intrant patricii cum strategiis, procumbunt, et his surgentibus, imperator praeposito signum dat, is dicit: «Jubete;» ipsi bona ac diuturna tempora apprecantur. Inde praefectis cubiculo, patriciis et strategiis comitantibus, ad triclinium, in quo eo die convivium celebrat, transit ac ibi subsistit; silentiarii tres aut quatuor intrant, e quibus tres, pone excipientes imperatorem, ad dextram digrediuntur, unus in medio consistunt, et postquam praepositus signum ab imperatore accepit, silentiario in medio comitatus imperatoris constituto signum dat, qui velum ingressus, voce elata dicit: «Leva,» et cerimoniarium adducit, inque medio astantium collocat. Praepositus, signo ab imperatore dato, magistro signum dat; si is forte absens, est, quaestori, magister cerimoniariorum, dicens: «Comites;» is ad velum dicit: «Leva,» et senatores ingressi, adorant eoque in loco consistunt. Deinde imperator iterum praeposito, **☉☉** praepositus magistro signum dat, is cerimoniariorum, dicens: «Praefecte;» cerimoniariorum vero velum ingressus, dicit: «Leva;» ex praefectus accedit, et, adoratione peracta, in loco suo consistit.

κλήτου, καὶ προσκυνήσαντες, ἴστανται ἐν τῇ τάξει αὐτῶν. Ἔτα νεύει πάλιν ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, ὃ δὲ πραιπόσιτος τῷ μαγίστρῳ, κἀκεῖνος τῷ τῆς καταστάσεως λέγων· «Πρεμφέκτωρ (20)» ἠπέλθων δὲ ὁ τῆς καταστάσεως εἰς τὸ βῆλον, λέγει· «Λεβά·» καὶ εἰσέρχεται ὁ ἀπὸ ἐπάρχων, καὶ προσκυνήσας καὶ αὐτὸς, ἴσταιται ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ.

III. Quo facto, imperator praeposito, is cerimoniariorum signum dat, ac dicit: «Jubete;» ipsi longam ac felicem aetatem apprecantur. Tunc extremam imperatoris tunicam cerimoniariorum apprehendit, et, facto rhosthelio, imperatori tradit, qui thronum suum petit. Dicitur silentiarius ad curvaturam Prasinorum, urnam secum auferens, cumque ipso factionarii ascendunt, et postquam omnibus, qui pro more una advenerunt, bullam praefecti ostendit, urnam movet, et sic postea omnes, qui cum eo ascenderunt, cum silentiario descendunt, et in eadem curvatura seu meta olera, et super his placentas reponunt: in altera vero meta ac diversis Euripi locis pariter olera ac placentas pridie deursionis equestris accumulunt: Prasinorum meta

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(20) Προφέκτωρ est praefectus. Notum, Graecos novos ubique μ ingerere. Solebant quoque medio aeo voces in us exeuntes per ω efferre. Ita quoque Latini advocator pro advocatus, allector pro allectus; Du Cange Gloss. Lat.; opinator pro opinatus seu electus, bonae opinionis et famae miles, ideoque optatus, delectus, optio; v. Du Cange v. optio, ubi Glossae Anglosaxon.: optio, gekosene Kempan. Hinc est, quod infra pag. 227. ἀδοράτωρ per προσευκτέος exponitur, quasi adorandus esset, rogator pro rogatus, id est roga donatus, stipendiatus. Vicissim in us terminabant, quae in or debebant terminari, ut adjutus pro adjutor: unde aiutus, aidus, aide; alienatus morbus pro alienator quia sensus alienat;

A αὐτοῦ, προσκαλεῖται ὁ πραιπόσιτος τοὺς βεστήτορας, καὶ εἰσελθόντες περιβάλλουσι τὴν χλανίδα τὸν βασιλέα, εἴθ' οὕτως στεφεται ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου, καὶ ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος, δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, καὶ ἔστως ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στενοῦ, νεύει τῷ πραιποσίτῳ, κἀκεῖνος τῷ ὀστιαρίῳ, κἀκεῖνος εἰσάγει τοὺς πατρικίους· τὸ δὲ βῆλον τῆς πύλης, δι' ἧς εἰσέρχονται, σιλεντιάριος αἴρει. Εἰσελθόντες δὲ οἱ πατρικιοὶ μετὰ τῶν στρατηγῶν πίπτουσι, καὶ ἀναστάντων, νεύει ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ λέγει· «Κελεύσατε·» αὐτοὶ δὲ ὑπερεύχονται τὸ· «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους.» Καὶ ἐκείθεν δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τε τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, διέρχεται μέχρι τοῦ τρικλίνου, ἐν ᾧ ἀριστᾶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, καὶ ἴσταιται ἐκείσε· εἰσελθόντες δὲ σιλεντιάριοι τρεῖς ἢ τέσσαρες, οἱ μὲν τρεῖς διέρχονται ὀπισθεν τῆς δοχῆς ἐν τῷ δεξιῷ μερῇ, ὁ δὲ ἕτερος ἴσταιται μέσῳ, καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ ἐστῶτι μέσῳ τῆς δοχῆς σιλεντιαρίῳ, κἀκεῖνος, ἀπελθὼν ἐν τῷ βῆλῳ, λέγει· μεγάλως· «Λεβά·» καὶ εἰσάγει τὸν τῆς καταστάσεως, καὶ ἴσταιται μέσῳ τῆς δοχῆς. Καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ μαγίστρῳ, μὴ παρόντος δὲ μαγίστρου, νεύει τῷ κοιμιστῶρι, καὶ νεύει μάλιστα τῷ τῆς καταστάσεως, λέγων· «Κόμητες.» Κἀκεῖνος λέγει εἰς τὸ βῆλον· «Λεβά·» καὶ εἰσέρχονται οἱ τῆς συγκλήτου,

B αὐτοῦ, προσκαλεῖται ὁ πραιπόσιτος τοὺς βεστήτορας, καὶ εἰσελθόντες περιβάλλουσι τὴν χλανίδα τὸν βασιλέα, εἴθ' οὕτως στεφεται ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου, καὶ ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος, δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, καὶ ἔστως ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στενοῦ, νεύει τῷ πραιποσίτῳ, κἀκεῖνος τῷ ὀστιαρίῳ, κἀκεῖνος εἰσάγει τοὺς πατρικίους· τὸ δὲ βῆλον τῆς πύλης, δι' ἧς εἰσέρχονται, σιλεντιάριος αἴρει. Εἰσελθόντες δὲ οἱ πατρικιοὶ μετὰ τῶν στρατηγῶν πίπτουσι, καὶ ἀναστάντων, νεύει ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ λέγει· «Κελεύσατε·» αὐτοὶ δὲ ὑπερεύχονται τὸ· «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους.» Καὶ ἐκείθεν δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τε τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, διέρχεται μέχρι τοῦ τρικλίνου, ἐν ᾧ ἀριστᾶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, καὶ ἴσταιται ἐκείσε· εἰσελθόντες δὲ σιλεντιάριοι τρεῖς ἢ τέσσαρες, οἱ μὲν τρεῖς διέρχονται ὀπισθεν τῆς δοχῆς ἐν τῷ δεξιῷ μερῇ, ὁ δὲ ἕτερος ἴσταιται μέσῳ, καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ ἐστῶτι μέσῳ τῆς δοχῆς σιλεντιαρίῳ, κἀκεῖνος, ἀπελθὼν ἐν τῷ βῆλῳ, λέγει· μεγάλως· «Λεβά·» καὶ εἰσάγει τὸν τῆς καταστάσεως, καὶ ἴσταιται μέσῳ τῆς δοχῆς. Καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ μαγίστρῳ, μὴ παρόντος δὲ μαγίστρου, νεύει τῷ κοιμιστῶρι, καὶ νεύει μάλιστα τῷ τῆς καταστάσεως, λέγων· «Κόμητες.» Κἀκεῖνος λέγει εἰς τὸ βῆλον· «Λεβά·» καὶ εἰσέρχονται οἱ τῆς συγκλήτου,

Γ. Ἔτα νεύει ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, κἀκεῖνος τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει· «Κελεύσατε·» αὐτοὶ δὲ ὑπερεύχονται· «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους.» Καὶ εἴθ' οὕτως κατασχὼν τὸ ἄκρον τῆς χλανίδος τοῦ βασιλέως ὁ τῆς καταστάσεως καὶ ποιησας ῥωσθέλιον, ἐπιδοδοῖ τῷ βασιλεῖ, ὃ δὲ βασιλεὺς ἀνέρχεται ἐν τῷ καθίσματι· ἀνέρχεται δὲ καὶ ὁ προβήθηεις σιλεντιάριος ἐν τῷ τοῦ Πρασίνου καμπῆ, συναναφέρων ἑαυτῷ καὶ τὴν ὄραν, συνανέρχονται δὲ αὐτῷ καὶ οἱ κατὰ συνήθειαν ἀνερχόμενοι σὺν αὐτῷ τῶν μερῶν ὑποδείξας δὲ τοῖς συνανελθοῦσιν αὐτῷ ἅπασιν τὴν τοῦ ἐπάρχου βούλλαν, κυλλεῖ, καὶ εἴθ' οὕτως κἀέρχονται ἅμα τῷ σιλεντιαρίῳ οἱ συνανελθόντες αὐτῷ πάντες, καὶ στοιβάζουσιν (21) ἐν τῷ αὐτῷ καμπῆ λάχανα (22), καὶ

D allocatus pro allocator, confessor, sponsor. Νίκτας pro dictatore, qui dicit, id est concipit scripta, epistolas aut rationes: v. Du Cange h. v.

(21) Exaggerant; proprie est στοιβάζειν, συναφέρειν, condensare; vid. pag. 196, 201. Frequentissime hoc verbo utitur Nicetas Choniates, ut pag. 31, et 37, ubi est ἀναστοιβάζειν retro condensare, id est reprimere, repellere: p. 64, fluvium ὑπαναστοιβάζειν, opposito aggere retro agere, et effluere, ut coaggetur, constipetur; p. 82, στοιβασμὸς τῶν κόντων, hastarum conferta seges; pag. 246, νίκας ἐκ νίκαις ἀναίρεισθαι καὶ τρύπαια τροπαλοῖς ἐπιστοιβάζειν.

(22) Discimus ex hoc loco, quare λεγανῶνα;

ὑπερθεὶν αὐτῶν πλακοῦντας· Ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ καμ-
πτῷ καὶ ἐν διαφόροις τόποις τοῦ εὐρίπου προστοι-
θεῖσιν ὁμοίως λάχανά τε καὶ πλακοῦντας, ἤγουν
τῇ πρὸ μιᾶς τοῦ ἱππικοῦ οὔτος δὲ ὁ καμπτός τῶν.
Πρασίῳν ἕνεκα τοῦ κυλίσει παραφυλάττεται.
Ἰστανται δὲ καὶ αἱ βῆγαι ἐν τοῖς κριταρίοις, μετὰ
δὲ τὸ ἐξελθεῖν τὸν βασιλέα ἐν τῷ καθίσματι καὶ
σφραγίσαι τὸν λαὸν καὶ καθίσει αὐτὸν ἐν τῷ σέντζῳ,
τελεσθεῖσης τῆς προσκυνήσεως τῶν πατρικίων, εἰ
τύχῃσι, καὶ στρατηγοί, ἔργονται τὰ πρωτεία τῶν
μερῶν μετὰ καὶ σταυρῶν ῥοδοπλόκων, καὶ Ἰστανται
ἐν ταῖς διασφραγαῖς, καὶ εἴθ' οὕτως δίδωσι νεῦμα ὁ
ἀκτουάριος ἀπὸ κελεύσεως, καὶ ἀπολύονται αἱ βῆ-
γες. Ἦνικα δὲ καταλάβωσιν ἐν τῇ βασιλικῇ τάβλῃ
ἐν τῷ καθίσματι, ἐπεύχονται τὸν βασιλέα· εἴθ' οὐ-
τως νεύει ὁ ἀκτουάριος ἀπὸ κελεύσεως, καὶ αὐλεῖ τὸ
αὐτῶν ἐπὶ τὰ μέρη καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ στάματι, καὶ
λαβόντες τοὺς στεφάνους ἀμφότεροι αὐτῶν, ἀπαναχω-
ροῦσι. Καὶ εἴθ' οὕτως ἐξέρχονται οἱ προσηρημένοι τῶν
βασιλεῖ, καὶ αὐτοὶ ἀναχωροῦσι.

Δ'. Καὶ ⁴⁰ εἴθ' οὕτως τελεῖται τὸ πρῶτον βαιον, καὶ
λαμβάνουσιν οἱ νικηταὶ ἡνίοχοι τὰ ἔπαθλα αὐτῶν
διπλασίως, καὶ ἐξ αἰτήσεως τοῦ μέρους δίδονται τὰ
δημόσια (23), καὶ λαβόντες αὐτὰ χροσβάζεται, ἀνάγου-
σιν αὐτὰ μέσον τοῦ ἱππικοῦ ἐν τῷ ἀρματούριον τῶν
νικητῶν ἡνιόχων. Καὶ τελεσθέντων τῶν δ' βαιῶν,
πράττουσιν οἱ τοῦ λογίου (24) τὰ κατὰ συνθήειαν
ἀπαντα, ἀλλάξαντες δὲ οἱ ἡνίοχοι τῆς νίκης τὰ δη-

⁴⁰ καὶ om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

pellatum fuerit hoc ludicrum circense, quia nempe
λάχανα, olera, placentes et pisces populo diripienda
dabantur, et Lachanicum hoc celebratum suis die
natali urbis. Reliquæ ergo hæc sunt institutorum
ub urbis conditore Constantino M. patrum civilium
aut gradilium, qui ad tempora usque Heraclii quo-
tidie gratis distribuunt inter τοὺς καλαμηφόρους seu
tesserarum exhibitores solebant; de quibus docte
multa disputat Salmastius ad Scr. H. A. t. II. p.
502, sqq., ad quem id unum observatum velim,
τοὺς κτητορας esse divites et nobiles, τοὺς ἐργαστη-
ριακούς autem mechanicos, ut medio ævo dicebant,
seu sellulariarum artium cultores. Neque solos
panes accipiebant, sed etiam vinum, oleum, lardum,
alia. Sed abrogati fuerunt hi panes gradiles et
unico tantum die per annum revocatus in memoriam
obsoletus eorum mos. Cujus adhuc supersunt ve-
stigia in illis, quas vulgares appellant spendis, in-
stitutis hominum pro veteri more piorum et libera-
lium, sed non magno cum emolumento in commune.
D Illud ipsum autem λαχανικὸν adhuc hodie viget
Neapoli, ute Keysleri itinerario intellexi, cujus locus
insignis præsentem rem egregie illustrans ascribi
meretur. *Man sagt insgemein, verba ejus sunt,*
wenn ein Viceroy [Neapolitanus nempe] das ge-
meine Volk im Zaume und Ruhe behalten wolle,
müsse er besorgt seyn, dass es an drey Dingen, so
mit dem F anfangen, niemals mangle. Diese sind
Feris, Farina, Forche, weil das gemeine Volk immer
öffentliche Lustbarkeiten und Gepränge, nebst der
Wohlfahrt des Brods und Meels verlangt, dabey
aber auch scharf gehalten seyn muss, und daher of-
tre Todesurtheile an den Missethatern zu vollziehen
sind. Unttr die öffentlichen Lustbarkeiten gehoret
der Aufzug, welcher id dem vier letzten Sonntagen
vor der Fasten mit vier Triumphwagen gemacht
wird, und deren der erste mit Brod, der andere mit

A ob urnam circumagendam custoditur. Bigæ in cri-
tariis stant, et postquam imperator ad sedem suam
processit, populoque signato, in throno consedit
peracta patriciorum et strategorum, si qui adsunt,
adoratione, principes factionum cum crucibus et
rosis textis veniunt, et ad lineas subsistunt: actua-
rius a mandato signum dat, et bigæ solvuntur.
Postquam vero ad imperatoriam tabulam in throno
venere, felicia imperatori precantur: deinde actua-
rius a mandato signum dat, et organum imperato-
rium pulsatur, ipsi vero e bigis suis ad factiones
descendant, et stationem ingressi, coronis acceptis
abeunt. Sic postea dicti factionarii egrediuntur,
crucesque tradunt, et fausta imperatori precuti-
diacedunt.

βασιλικὸν ὄργανον, αὐτοὶ δὲ κατέρχονται τῶν βηγῶν
αὐτῶν ἐπὶ τὰ μέρη καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ στάματι, καὶ
λαβόντες τοὺς στεφάνους ἀμφότεροι αὐτῶν, ἀπαναχω-
ροῦσι. Καὶ εἴθ' οὕτως ἐξέρχονται οἱ προσηρημένοι τῶν
μερῶν, καὶ ἐπιδίδασαι τοὺς σταυροὺς, ἐπευξάμενοι δὲ τῷ

B IV. Mox prima palma celebratur, ubi aurigæ du-
plicia præmia accipiunt, et secundum factionis pre-
ces munera publica distribuuntur, quæ hosbaite
per medium circum ad armatorum victorum aurigarum
perferunt. Quatuor palmis celebratis, rationales omnia
pro more agunt, aurigæ, præmiis
victoriæ induti, e januis in currus descendunt,
factionarii partis victoris laureas ex rationario de-
VARIE LECTIONES.

C *Fleisch, der dritte mit Kräuterwerke, und der vierte*
mit Fischen versehen ist. Sie sind brynahe haushoch,
und haben Mustkanten auf sich, und werden von
gewaffnetem Handwerksleuten so lange bewachtet, bis
sie Preis gegeben werden. Noch einen grossern Zu-
lauf hat ein Castell, Cocagna oder Cucagna genannt,
weil es gleichsam zusammengesetzt und überzogen ist
mit Ochsenvierteln, Schinken, Speck, Gansen, wal-
sehen Hahnen und andern Esswaaren, womit das
Schlaraffenland oder Cocagna angefüllt zu seyn be-
schrieben wird. Dieses ganze Werk ist nach der Bau-
kunst eingerichtet, und wird jährlich einmal aufge-
führt hat auf beyden Seiten Fontainen, woraus den
ganzen Tag Wein springet, und wird durch Solda-
ten bewacht, bis der Viceroy sich auf dem Balcon
sehen lasst; denn dieses ist die Losung oder das
Zeichen, dass dem Volke nie Erlaubnis gegeben
wird, sich des Castells mit stürmender Hand zu be-
meistern.

D (23) Ita appellabant vestes quas τὸ δημόσιον,
commune, ut medio ævo dicebant, victoribus dabat,
ex ærario publico; vid. p. 192, et p. 340, unde
tamen concludere licet, vestes illas δημόσια dictas
rursus ademptas victoribus esse, absoluto ludo et in
vestiario factionis reconditas. Τὸ δημόσιον quoque
est fiscus publicus, civicus, unde publica ædificia
struebantur, ludi circenses et alia speculata edebantur,
lucernæ per plateas de nocte ardentes alebantur, etc., vid. Procop. Anecd., pag. 114.

(24) Jam p. 199, adfuit hæc dictio, quam non
intelligo, neque novi huicmodi pertineat, aut quid
sibi velit, quod in margine scriptum circa hunc
locum dabant membranæ μιμολό., scilicet μιμολόγιον
aut μιμολόγων, non autem μιμολογίου, ob accen-
tum. Sed fateor hoc in loco, ut in multis aliis, Da-
vum me esse, non Oedipum.

promunt, aurigas in curribus constitutos ante ipsam factionem accipiunt, et saltantes ad metam usque, stationem petunt. Quo postquam pervenere, præfectis numerorum signum datur, hi descendunt et ad metas, inque cæteris locis Euripi supra commemoratis, ubi acervi olerum ac placentarum jacent, subsistunt. Aurigæ postquam cum grege factionis ad stationem venerunt, ibi in curribus subsistunt, factionarii fausta imperatori apprecantur, quo facto, aurigis victoribus imperator coronas per actuarium et vicarium mittit: hi digressi eos coronant, et rursus ad consessum revertuntur. Tunc factio statim veniam abundi inque platea saltandi petit, qua ab imperatore accepta, in plateam, quæ *media* appellatur, progreditur. Sic postea imperator surgit, turba vero populi descendit, et ex acervis olera placentasque sumit, dum interea pisces plurimos in navicula plastro imposita advehunt, et in solum circi projiciunt: quos itidem turba commixta populi diripit.

ἐν τῇ μίση. Καὶ εἶθ' οὕτως ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ μετὰ τὸ ἀναστῆναι τὸν βασιλεῖα κατέρχεται τὸ πλῆθος⁴¹ τοῦ λαοῦ, καὶ ἀΐρουσιν ἐκ τῶν στοιδῶν τὰ τε λάχανα καὶ τὰς πλακοῦντας, ἐν δὲ τῷ αὐτῷ εἰσφέρουσι χέλανδον φερόμενον ἐπὶ ἀμάξης πλῆθος ἰχθύων, καὶ ῥίπτουσιν αὐτὰ⁴² ἐπὶ ἐδάφους ἐν τῷ ἱππικῷ· ἀΐρουσι δὲ καὶ ταῦτα τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ.

V. Imperator, ut diximus, a throno surgit, et præfectis cubiculo comitantibus, per medios patricios et strategos in triclinio, in quo eo die convivium celebrat, constitutos transit: ipsi longa ac felicia tempora ei apprecantur. Inde cubiculum petit, dumque præpositus a capite ejus coronam demittit, vestitores intrant, et, tunica ipsi exuta, discedunt. Imperator egressus, pretiosæ mensæ suæ cum amicis, quos ad convivium vocavit, assidet: postquam vero surrexit et paulisper quievit, donec omnia ad certamen parata sint, exspectat. Veniente ceremoniaro et præposito indicante, omnia jam parata esse, præpositus imperatorem de eo certiore facit, qui per lapideam scalam ad cubiculum abit, tunicaque et corona pro more induitur. Stipatus a cubiculi præfectis, per angustum triclinium **ΠΠ** ad magnum, in quo eo die epulæ instituuntur, se confert, et ibi cum præfectis cubiculi stans, præposito, is ostiario, signum dat, patricii et strategi adducuntur, et postquam imperatorem adorarunt, præpositus dicit: « Jubete. » Patricii et strategi cum senatu foras progressi, ab utraque parte astant: imperatore vero in porta constituto, dicti omnes se prosternunt, et postquam surrexerunt, præpositus a mandato ceremoniaro signum dat et dicit: « Jubete; » ipsi multa bonaque tempora apprecantur.

Καὶ ἐξεληθόντες ἔξω τῆς πόλης οἱ τε πατρίκιοι καὶ

Ἄ μόνια, κατέρχονται ἐπ' ὀχήμασιν ἐκ τῶν ὑρῶν, καὶ κατελθόντες οἱ τοῦ νικῆσαντος μέρους δημόται, ἀΐρουσι δάφνας ἐκ τοῦ λογίου, καὶ δέχονται τοὺς ἡνιόχους ἐπιδιφρούς ἐμπροσθεν τοῦ αὐτοῦ δήμου, καὶ σάξαντες μέχρι τοῦ ἀντικάμπτου, ἀνέρχονται ἐν τῷ στάματι. Ἄνερχομένων δὲ αὐτῶν, δίδοται νεῦμα τοῖς ἄρχουσι τῶν ταγμάτων, καὶ κατελθόντες ἴστανται ἐν τοῖς καμπτήρσι καὶ ἐν τοῖς προσηρημένοις λοιποῖς τόποις τοῦ εὐρίπου, ἔνθα αἱ στοιβαὶ τῶν λαχάνων καὶ τῶν πλακοῦντων εἰσίν. Ἐλθόντες δὲ οἱ ἡνιόχοι μετὰ τῶν δημοτῶν τοῦ μέρους ἐν τῷ στάματι, ἴστανται ἐκεῖσε ἐπιδιφροῖ, καὶ ἀκτολογοῦσι μετ' εὐφημίας οἱ τοῦ μέρους τῷ βασιλεῖ, καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς εὐφημίας ἀποστέλλει αὐτοῖς τοῖς νικηταῖς ἡνιόχοις ὁ βασιλεὺς στεφάνους διὰ τοῦ ἀκτουαρίου καὶ τοῦ δευτέρου, καὶ κατελθόντες στέφουσι τοὺς ἡνιόχους, καὶ ἀνέρχονται κάλιν ἐν τῷ καθίσματι. Καὶ εὐθέως ἄρχεται τὸ μέρος αἰτεῖσθαι τοῦ ἐξελεθῆναι καὶ χορεῦσαι εἰς τὴν πλατεῖαν, καὶ λαβόντες τὴν αἴτησιν παρὰ τοῦ βασιλέως, ἐξέρχονται

μετὰ τὸ ἀναστῆναι τὸν βασιλεῖα κατέρχεται τὸ πλῆθος⁴¹ τοῦ λαοῦ, καὶ ἀΐρουσιν ἐκ τῶν στοιδῶν τὰ τε λάχανα καὶ τὰς πλακοῦντας, ἐν δὲ τῷ αὐτῷ εἰσφέρουσι χέλανδον φερόμενον ἐπὶ ἀμάξης πλῆθος ἰχθύων, καὶ ῥίπτουσιν αὐτὰ⁴² ἐπὶ ἐδάφους ἐν τῷ ἱππικῷ· ἀΐρουσι δὲ καὶ ταῦτα τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ.

Ε'. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ὡς προσηρηται, ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ σέντζου καὶ δεηγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται μέσον τῶν τε πατρικίων καὶ στρατηγῶν, ἑστῶτων αὐτῶν ἐν τῷ τρικλίῳ, ἐν ᾧ ἀριστᾶ τῇ ἡμέρᾳ, αὐτοὶ δὲ ὑπερέχονται τὸ « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι, λαβόντος δὲ τοῦ πραιποσίτου τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, εἰσέρχονται οἱ βεσητόρες, καὶ ἀπαλλάξαντες τὴν χλανίδα, ἐξέρχονται. Καὶ ἐξεληθὼν ὁ βασιλεὺς, καθέζεται ἐπὶ τῆς τιμίας αὐτοῦ τραπέζης μετὰ καὶ φίλων, ὧν ἐν κελύθει, καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ κλητωρίου καὶ μικρὸν ἀναπαυσάμενος, ἐκδέχεται, μέχρις ἂν τὰ πάντα ἑτοιμασθῶσιν ἐν τῷ ἱππικῷ (25). Ἐλθόντος δὲ τοῦ τῆς καταστάσεως καὶ γνωρίσαντος τῷ πραιποσίτῳ, ὡς ὅτι ἑτοιμὰ ἔστι πάντα, ὁ πραιποσίτος, δηλοῖ τῷ βασιλεῖ· ὁ δὲ βασιλεὺς κατέρχεται διὰ τῆς λιθίνης σκάλας, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι, καὶ περιβάλλεται τὴν χλανίδα καὶ τὸ στέμμα κατὰ συνήθειαν. Καὶ δεηγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου διέρχεται διὰ τοῦ στενοῦ τρικλίου, καὶ ἐξέρχεται ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίῳ, ἐν ᾧ ἀριστᾶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, κάκεισε ἑστῶς ἅμα τοῖς ἄρχουσι τοῦ κουβουκλείου, καὶ τῷ πραιποσίτῳ, κάκεινος τῷ ὀστιάρῳ, καὶ εἰσὶν πατρικίους καὶ στρατηγούς, καὶ προσκυνησάντων τῷ βασιλεῖ, λέγει ὁ πραιποσίτος· « Κελεύσατε » στρατηγῶν ἅμα τῇ συγκλήτῳ, ἴστανται ἔνθεν κέ-

VARIAE LECTIONES.

⁴¹ τοὺς πλ. ed. ⁴² αὐτοὺς ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(25) Post haec vocem erat in codice spatium, ut nota distinctionis et novæ tractationis, et in margine adscriptu merat Δης, id est δειλης, observanda in

ludo vespertino vel pomeridiano. Nam plerumque vox δειλης scripta erat in hoc codice per geminum η.

καίσι· σπάντος δὲ καὶ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ πόλῃ, πίπτουσιν οἱ προσηρημένοι ἄπαντες, καὶ ἀναστάντων, νεύει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ καλεύσεως τῆς τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει· «Κελεύσατε· αὐτοὶ δὲ ὑπερέχονται·» «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους.»

ζ'. Καὶ εἴθ' οὕτως κατασχὼν τὸ ἄκρον τῆς ἁλάνιδος τοῦ βασιλέως ὁ τῆς καταστάσεως καὶ ποιήσας ῥωσθελίον, ἐπιθιδῶι τῆ βασιλείῃ. Εἶτα ἐκείθεν δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, ἐνέρχεται ἐν τῆ καθίσματι μετὰ μόνων τῶν τοῦ κουδουκλείου ἀρχόντων καὶ δύο μαγλαβιτῶν καὶ σπαθαρῶν βροταζόντων διστράλια, φοροῦντων καὶ τὰ σπαθία αὐτῶν, ὡς ἐν ἐκίστῳ ἵππικῷ. Ἀνεληθὼν δὲ ἐν τῆ σέντζῳ ὁ βασιλεὺς καὶ σφραγίσας τὸν λαὸν ἐκ τρίτου, καθέζεται, καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς εὐφημίας ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ καλεύσεως, καὶ νεύει τοῖς τε πατρικίοις καὶ στρατηγοῖς, ἵππεσθαι ἕκαστον ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ καὶ καθέδρῃ· τελεσθέντων δὲ τῶν δ' βαίων, ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ καθίσματος, καὶ ἵσταμένων τῶν πατρικίων ἐν τῇ ἀριστῇ ὁ βασιλεὺς τρικλίνῳ, καὶ ⁴³ δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, διέρχεται μέσον αὐτῶν, αὐτοὶ δὲ ὑπερέχονται· «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους.» Καὶ διελθὼν διὰ τοῦ στενοῦ τρικλίνου, εἰσέρχεται ἐν τῆ κοιτῶνι, καὶ ἀπαλλάξας τὸ τε στέμμα καὶ τὴν ἁλάνίδα αὐτοῦ, περιβάλλεται σαγίον, καὶ κατέρχεται διὰ τοῦ μυστικοῦ κοχλιῶ, καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ πάντων τοῦ κουδουκλείου, διέρχεται διὰ τοῦ αὐγουστέως, ἀψίδος τε καὶ τοῦ τρικόγχου, διὰ τοῦ μονοθύρου καὶ τῶν διαβατικῶν τῶν Ἀγίων μ', καὶ εἰσέρχεται ἐν τῆ χρυσοτρικλίνῳ· σπάντες δὲ οἱ τοῦ κουδουκλείου καὶ ὑπερευξάμενοι τὸν βασιλέα, «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους,» ἐξέρχονται καὶ ἀπέρχονται εἰκαδὲ.

Ὅσα δεῖ τελεῖσθαι τῇ παραμονῇ τοῦ λαχανικοῦ ἵπποδρομίου, ἦγον τοῦ γενεθλίου ταύτης τῆς θεοφορέτου καὶ βασιλίδος πόλεως.

Ἰστίον εἶδηται, δεῖ οἱ τῶν δύο μερῶν δήμαρχοι μετὰ ~~εἰς~~ τῶν θεωρουμένων καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων τῶν μερῶν καὶ τῶν δημοτῶν ἀπίσαι τὸ δειλινόν, ἕκαστος εἰς τὸ ἴδιον στάδιον, καὶ εὐθέως ὁ θεωρητὴς ἐκίστου μέρους ταβρίζει τὸ τρίπλοκον, καὶ λέγει ὁ λαὸς ἐκ γ'· «Νίκα, Βένετε.» ὁμοίως καὶ οἱ Πράσινοι, «Πράσινε.» Καὶ δέχεται ὁ φωνοβόλος λέγων μεγάλη τῆ φωνῇ· «Ἐχεται ὁ βορθῶν ἡμῖν Ἰησοῦς ⁴⁴·» ὁ λαὸς· «Ἄει νίκα.» Οἱ κράκται· «Εἰς ⁴⁵ ὁ θεός, σὺ αὐτοὺς σῶσον·» ὁ λαός· «Ναί, Κύριε.» Καὶ δεῖ ἐξέλθωσιν ἐπὶ τὸ ἐξέσρον, κρούει ὁ θεωρητὴς τὴν ταβραῖαν γ', καὶ λέγει ὁ λαός· «Νίκα ἢ πίστις τῶν βασιλέων, νίκα ἢ πίστις τῶν αὐγουστέων, νίκα ἢ πίστις τῆς πόλεως καὶ τῶν Βενέτων» (οἱ Πράσινοι, «Πρασίνων»). Καὶ λέγουσιν οἱ κράκται· «Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλέων, καὶ εἰπέ ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλέων·» καὶ ὁ λαός· «Κύριε, βοήθει.» Οἱ κράκται· «Εἰς θεός, σὺ αὐτοὺς σῶσον·» ὁ λαός· «Ναί, Κύριε.» Καὶ εἴθ' οὕτως λέγεται τὸ δρομικὸν ποίημα ἔμπροσθεν τοῦ ἵπποδρομίου· «Οἱ τῶν ἀγῶνων σὲ δυνωπούμεν τὸν θεὸν ἡμῶν καὶ Σωτῆρα· νίκα

VI. Mox cerimoniaris, collecta extrema tunica imperatoris, rhosthelium facit, idque imperatori tradit. Qui a præfectis cubiculo, patriois ac strategis stipatus, cum solis cubiculo præfectis, duobus manclavilis et spathariis dextralia spathasque suas, ut in omnibus certaminibus equestribus solent, gestantibus, ad consessum suum ascendit. Conscenso vero throno, terque populo signato, sedet, et, acclamatione finita, præpositus a mandato egreditur, patriois et strategis signum dat, ut ad ordinem locumque suum singuli se recipiant. Quatuor palmis celebratis, imperator a throno surgit, et patriois in triclinio, ubi convivium celebrat, constitutus, a præfectis cubiculo stipatus, per medium illorum transit, dum felicia ipsi ac diuturna tempora apprecantur. Inde per angustum triolinium ad cubiculum abit, ubi corona sua et tunica deposita, sagum induit, perque secretam coobleam, cubiculariis omnibus comitantibus, per augusteum, apsidem, triconchum, perque monothyrum et porticus Sanctorum XL aureum trielinium ingreditur: cubicularii vero astant, et imperatori multos ac felices annos apprecati, discedunt domumque abeunt.

Observanda in vigilia hippodromi lachanici seu die natali hujus a Deo custoditæ et imperatoris urbis.

Duarum factionum principes, vicarii, reliqui factionum præfecti et populus vesperi ad stabula sua abeunt, ubi inspector uniuscujusque factionis **203** triplicem scuticam sumit, populo ter acclamante: «Vince, Venete!» «similiter Prasini: «Prasine!» Præcentor voce elata canit: «Habemus Jeeum, adjutorem nostrum;» populus: «Semper vince.» Cantores: «Deus es, tu ipsos serva;» populus; «Ita, Domino!» Quando in atrium processere, inspector scutica ter insonat, populo dicente: «Vincit Augustorum Augustarumque fides, vincit urbis ac Venetorum fides!» (Prasini: «Prasinorum.») Cantores: «N. et N. magnorum imperatorum! dic omnino, magnorum imperatorum;» populus: «Domine, adjuva.» Cantores: Tu Deus es, ipsos serva;» populus: «Ita, Domine!» Sic postea dromicum carmen ante circum recitatur: «Nos factionarii te Deum ac servatorem nostrum veneramur! Victorias Venetis concede!» (Prasini: «Prasinis!») Adsis benignus Uranio! (Prasini: «Olympio!») ut iterum postvictoriam tripudiemus. Aliud carmen albæ: «Deipara, quæ firmum quasi teg-

VARIÆ LECTIONES.

⁴³ καὶ om. ed. ⁴⁴ ἔχετε τὸν ὁ βορθῶντα ἡμῖν Ἰησοῦν ed. ⁴⁵ εἰς ed. ubique in seqq.

men tutumque auxilium eorum es, qui ad te accurrunt, rogamus Veneti,» (Prasini : « Prasini, ») detur hoc nobis et Icasio, ut victoriis in certamine excellamus, et nos exilaremur.

ἡ θεοτόκος, καὶ ἀντίληψις βεβαία τῶν εἰς σὲ προστρέχόντων, ἐξαιτούμεν οἱ Βένεσοι » (οἱ Πράσινοι · « Πράσινοι ») « δωρηθῆναι ἡμῖν τοῦτο, τῷ Εἰκασίῳ, διαπρέπον ⁴⁷ ταῖς νίκαις σὺν αὐτῷ εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ἡμᾶς εὐφρανθῆναι. »

CAPUT LXXI.

Ritus in facularia celebratione solemnēs.

I. Vesperi duae factiones cum facibus secretam phialam triconchi intrant, et facularia, ut vocant, instituitur, aque saltantibus apelioum toni obl. IV canitur : « Corroboretur manus tua, exaltetur dextra tua, N. imperator ! Ecos enim urbs tua te ipsius amantem intuetur, praeclearis facinoribus tuis contra hostes renovatur, inque medio imperio gratia regnat, quoniam administratio tua, urbs magnis imperatoris, conspecta est, quando arma robore tuo armantur, hostesque odio ejus, qui te natali honore urbis tuae coronavit, oinguntur. » Deinde ad subsellia se recipiunt, ac singulis in loco suo constitutis, cantores verba solennia recitant : « Auxilium Dominorum ! » populus : « Tu es Deus ! » ☩ Cantores : Tu ipso serva ; » populus : « Ita, Domine. » Cantores : « Auxilium Augustarum ! » populus : « Deus es. » Cantores : « Tu ipso serva ; » populus : « Ita, Domine ! » Cantores : Tu, qui Porphyrogenitos adjuvas ; » populus : « Deus es. » C Cantores : « Tu ipso serva ; populus : « Ita, Domine ! » Cantores : « Qui urbem juvas ; » populus : « Deus es ! » Cantores : « Tu ipsam serva ; » populus : « Ita, Domine ! » Cantores : « Qui praefectum juvas ; » populus : « Deus es ! » Cantores : « Tu ipsum serva ; » populus : « Ita, Domine ! » Cantores : « Qui Uranium adjuvas ; » populus : « Deus es ! » Cantores : « Tu ipsum serva ; » populus : « Ita, Domine ! » (Prasini : « Qui Olympium. ») Cantores : « Qui Prasimum adjuvas ; » (Prasini : « Qui Anatellontem ; ») populus : « Deus es. » Cantores : « Tu ipsum serva ! » populus : « Ita, Domine ! »

II. Deinde alius cantor ingressus verba cum antedentibus jungenda recitat : « Qui Dominos, D Augustas, Porphyrogenitos, urbem, praefectum, Uranium, (Prasini : « Olympium, ») Icasium, (Prasini : « Anatellontem, ») adjuvas ; » populus : « Deus es. » Cantores : « Tu ipso serva ; » populus : « Ita, Domine. » Cantores : « N. N. magnorum principum et imperatorum ! » populus : « Domine, eos adjuva. » Deinde alius cantor intrat, dicens : « Semper, semper, » Cantores ; « Superior sis et victor ! » populus : « Perpetuo, o clarissime ! » Cantores : « Sancte, ter sancte, victoria Venetæ ! (Prasini : « Prasinae. ») Cantores : « Domina Deipara ; » po-

A τοὺς Βένετοις βοήθει » (οἱ Πράσινοι, « Ἰσραεῖνοι »), « καὶ χορηγήσον τῷ Οὐρανίῳ (οἱ Πράσινοι · « Τῷ Ὀλυμπίῳ »), « ἵνα καὶ πάλιν χορεύσωμεν ⁴⁶ μετὰ νίκης. » Ἄλλος εἰς τὸ λευκόν · « Ὡς κραταῖα σκέπη

ΚΕΦΑΛ. ΟΑ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, τῆς φακλαρίας τελουμένης.

A'. Δείλης εἰσέρχονται τὰ δύο μέρη ἐν τῇ μυστικῇ φιάλῃ τοῦ τρικόγχου μετὰ φακλίων, καὶ γίνεται ἡ λεγομένη φακλαρία, καὶ λέγουσι τὸν ἀπελυστικὸν χορεύοντες ἤχ. π. δ' · « Κραταιωθήτω ἡ χεὶρ σου, ὑψωθήτω ἡ δεξιὰ σου, ὁ δεῖνα αὐτοκράτωρ. Ἰδοὺ γὰρ, ἡ πόλις σου φιλόπολιν βλέπει σε βασιλεῖα, καὶ ταῖς σαῖς ἐγκαινίζεται κατ' ἐχθρῶν ἀνδραγαθίας, καὶ πολιτεύεται χάρις ἐν μίση τῆς βασιλείας, ὅτι ὤφθη τὸ πολιτεύμα σου, πόλις τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὅθεν καθοπλίζονται τὰ ὄπλα σου δυναστείας, καὶ περιβάλλονται ἐχθροὶ τῶν ἐχθρῶν τοῦ στέφανός σε τῇ γενεθλίῳ δόξῃ τῆς πόλεώς σου. » Καὶ μετὰ ταῦτα ἀνέρχονται εἰς τὰ βήθρα, καὶ ἰσταμένου ἐκείνου εἰς τὸ ἴδιον μέρος, λέγουσιν οἱ κράκται τὴν ἀνευφημίαν · « Ὁ βοηθῶν τοὺς δισπότας · » ὁ λαός · « Εἰς ὁ θεός. » Οἱ κράκται · « Σὺ αὐτοὺς σῶσον. » ὁ λαός · « Ναί, Κύριε. » Οἱ κράκται · « Ὁ βοηθῶν ταῖς ἀγούσταις · » ὁ λαός · « Εἰς ὁ θεός. » Οἱ κράκται · « Σὺ αὐτάς σῶσον. » ὁ λαός · « Ναί, Κύριε. » Οἱ κράκται · « Ὁ βοηθῶν τοῖς πορφυρογεννήτοις · » ὁ λαός · « Εἰς ὁ θεός. » Οἱ κράκται · « Σὺ αὐτοὺς σῶσον. » ὁ λαός · « Ναί, Κύριε. » Οἱ κράκται · « Ὁ βοηθῶν τῇ πόλει · » ὁ λαός · « Εἰς ὁ θεός. » Οἱ κράκται · « Σὺ αὐτὴν σῶσον. » ὁ λαός · « Ναί, Κύριε. » Οἱ κράκται · « Ὁ βοηθῶν τῷ ἐπάρχῳ · » ὁ λαός · « Εἰς ὁ θεός. » Οἱ κράκται · « Σὺ αὐτὸν σῶσον. » ὁ λαός · « Ναί, Κύριε. » Οἱ κράκται · « Ὁ βοηθῶν τῷ Οὐρανίῳ » (οἱ Πράσινοι · « Τῷ Ὀλυμπίῳ ») ὁ λαός · « Εἰς ὁ θεός. » Οἱ κράκται · « Σὺ αὐτὸν σῶσον. » ὁ λαός · « Ναί, Κύριε. » Οἱ κράκται · « Ὁ βοηθῶν τῷ Εἰκασίῳ » (οἱ Πράσινοι · « Τῷ Ἀνατέλλοντι ») ὁ λαός · « Εἰς ὁ θεός. » Οἱ κράκται · « Σὺ αὐτὸν σῶσον. » ὁ λαός · « Ναί, Κύριε. »

B'. Εἶτα εἰσέρχεται ἕτερος κράκτης καὶ λέγει τὴν σὺνφεσίαν ; « Ὁ βοηθῶν τοὺς δισπότας, ταῖς ἀγούσταις, τοῖς πορφυρογεννήτοις, τῇ πόλει, τῷ ἐπάρχῳ, τῷ Οὐρανίῳ » (οἱ Πράσινοι · « Τῷ Ὀλυμπίῳ »), « τῷ Εἰκασίῳ » (οἱ Πράσινοι · « Τῷ Ἀνατέλλοντι ») ὁ λαός · « Εἰς ὁ θεός. » Οἱ κράκται · « Σὺ αὐτοὺς σῶσον. » ὁ λαός · « Ναί, Κύριε. » Οἱ κράκται · « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλείων καὶ αὐτοκρατορῶν · » ὁ λαός · « Κύριε, βοήθει. » Εἶτα εἰσέρχεται ἕτερος κράκτης, καὶ λέγει · « Ἰούς εἰσι, εἰσι ⁴⁸. » Οἱ κράκται · « Προτόνου καὶ νικῆς. » ὁ λαός · « Εἰς εἰσι ⁴⁹, εὐδόκιμοι. » Οἱ κράκται · « Ἄγις, τρισάγις, νίκη εἰς τὸ Βένετον » οἱ Πράσινοι · « Εἰς τὸ Πράσινον »). Οἱ

VARIAE LECTIONES.

⁴⁶ χορεύσωμεν ed. ⁴⁷ διαπρέπον R., διαπρέπειν ed. ⁴⁸ αὐτῷ σῶσον cod. h. l. et sic paulo post ⁴⁹ εἰσι, εἰς cod. ⁵⁰ εἰσαίτα cod.

καίσε· στάντος δὲ καὶ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ πύλῃ, πίπτουσιν οἱ προειρημένοι ἅπαντες, καὶ ἀναστάντων, νεύει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελεύσεως τῆς τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει· «Κελεύσατε· αὐτοὶ δὲ ὑπερεύχονται·» «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους.»

ζ'. Καὶ εἴθ' οὕτως κατασχὼν τὸ ἄκρον τῆς Ἀ χλανίδος τοῦ βασιλέως ὁ τῆς καταστάσεως καὶ ποιήσας ῥωσθῆλιον, ἐπιδίδοι τῷ βασιλεῖ. Εἶτα ἐκείθεν δηριγεύμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, ἀνέρχεται ἐν τῷ καθίσματι μετὰ μόνων τῶν τοῦ κουδουκλείου ἀρχόντων καὶ δύο μαγλαβιτῶν καὶ σπαθαρῶν βραταζόντων διαστράλια, φοροῦντων καὶ τὰ σπαθία αὐτῶν, ὡς ἐν ἐκάστῳ ἱππικῷ. Ἀνελθὼν δὲ ἐν τῷ σέντζῳ ὁ βασιλεὺς καὶ σφραγίσας τὸν λαὸν ἐκ τρίτου, καθέζεται, καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς εὐφημίας ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελεύσεως, καὶ νεύει τῷ τε πατρικίοις καὶ στρατηγοῖς, ἀπελθεῖν ἕκαστον ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ καὶ καθέδρῃ· τελεσθέντων δὲ τῶν δ' βασιλῶν, ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ καθίσματος, καὶ ἱσταμένων τῶν πατρικίων ἐν φ' ἀριστῇ ὁ βασιλεὺς τρικλίνῳ, καὶ ⁴³ δηριγεύμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, διέρχεται μέσον αὐτῶν, αὐτοὶ δὲ ὑπερεύχονται· «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους.» Καὶ διαελθὼν διὰ τοῦ στενοῦ τρικλίνου, εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι, καὶ ἀπαλλάξας τὸ τε στέμμα καὶ τὴν χλανίδα αὐτοῦ, περιβάλλεται σαγίον, καὶ κατέρχεται διὰ τοῦ μυστικοῦ κοχλιοῦ, καὶ δηριγεύμενος ὑπὸ πάντων τοῦ κουδουκλείου, διέρχεται διὰ τοῦ αὐγουστῆως, ἀψίδος τε καὶ τοῦ τρικύγχου, διὰ τοῦ μονοθύρου καὶ τῶν διαβατικῶν τῶν Ἁγίων μ', καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ· στάντες δὲ οἱ τοῦ κουδουκλείου καὶ ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα, «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους,» ἐξέρχονται· καὶ ἀπεργονται οἴκαδε.

Ἅσα δεῖ τελεῖσθαι τῇ παραμονῇ τοῦ λαχανικοῦ ἱπποδρομίου, ἧγουν τοῦ γενεθλίου κατῆς τῆς θεοφυλάκτου καὶ βασιλίδος πόλεως.

Ἰστίον εἶδέναι, ὅτι οἱ τῶν δύο μερῶν δῆμαρχοι μετὰ τε τῶν δευτερευόντων καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων τῶν μερῶν καὶ τῶν δημοτῶν ἀπίσαι τὸ δειλινόν, ἕκαστος εἰς τὸ ἴδιον στάβλον, καὶ εὐθὺς ὁ θεωρητῆς ἐκάστου μέρους ταθρῖζει τὸ τρίπλοκον, καὶ λέγει ὁ λαὸς ἐκ γ'· «Νίκα, Βένετς·» ὁμοίως καὶ οἱ Πράσινοι, «Πράσινοι.» Καὶ δέχεται ὁ φωνοδόλος λέγων μεγάλη τῇ φωνῇ· «Ἔχεται ὁ βοηθῶν ἡμῖν Ἰησοῦς ⁴⁴·» ὁ λαός· «Ἄσι νίκα.» Οἱ κράκται· «Εἰς ⁴⁵ ὁ Θεός, σὺ αὐτοὺς σῶσον·» ὁ λαός· «Ναί, Κύριε.» Καὶ ὅτε ἐξέλθωσιν ἐπὶ τὸ ἐξάερον, κρούει ὁ θεωρητῆς τὴν ταβραῖαν γ', καὶ λέγει ὁ λαός· «Νικᾷ ἡ πίστις τῶν βασιλέων, νικᾷ ἡ πίστις τῶν Αὐγουστῶν, νικᾷ ἡ πίστις τῆς πόλεως καὶ τῶν Βενέτων·» (οἱ Πράσινοι, «Πρασίνων»). Καὶ λέγουσιν οἱ κράκται· «Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλέων, ναὶ εἰπέ ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλέων·» καὶ ὁ λαός· «Κύριε, βοήθει.» Οἱ κράκται· «Εἰς Θεός, σὺ αὐτοὺς σῶσον·» ὁ λαός· «Ναί, Κύριε.» Καὶ εἴθ' οὕτως λέγεται τὸ δρομικὸν ποίημα ἔμπροσθεν τοῦ ἱπποδρομίου· «Οἱ τῶν ἀγῶνων σὲ δυνωποῦμεν τὸν Θεὸν ἡμῶν καὶ Σωτῆρα· νίκα»

C. *Observanda in vigilia hippodromi lachanici sem die natali hujus a Deo custodite et imperatorie urbis.*

Duarum factionum principes, vicarii, reliqui factionum præfecti et populus vesperi ad stabula sua abeunt, ubi inspector uniuscujusque factionis ²⁰³ triplicem scuticam sumit, populo ter acclamante : «Vince, Venete !» similiter Prasini : «Prasine !» Præcentor voce elata canit : «Habemus Jesum, adjutorem nostrum ;» populus : «Semper vince.» Cantores : «Deus es, tu ipsos serva ;» et populus : «Ita, Domine !» Quando in atrium processere, inspector scutica ter insonat, populo dicente : «Vincit Augustorum Augustarumque fides, vincit urbis ac Venetorum fides !» (Prasini : «Prasinorum.») Cantores : «N. et N. magnorum imperatorum !» dic omnino, magnorum imperatorum ;» populus : «Domine, adjuva.» Cantores : Tu Deus es, ipsos serva ;» populus : «Ita, Domine !» Sic postea dromicum carmen ante circum recitatur : «Nos factionarii te Deum ac servatorem nostrum veneramus ! Victorias Venetic concede !» (Prasini : «Prasinis !») Adsis benignus Uranio ! (Prasini : «Olympio !») ut iterum post victoriam tripudiemus. Aliud carmen albæ : «Deipara, quæ firmum quasi teg-

VARIE LECTIONES.

⁴³ καὶ om. ed. ⁴⁴ ἔχετε τὸν ὁ βοηθῶντα ὑμῖν Ἰησοῦν ed. ⁴⁵ εἰς ed. ubique in seqq.

gom redeunt, factionarios sumunt, ac saltantes ad metam Prasinam, ut supra diximus, divertunt. Postremo ad stationem se conferunt, descendit actuarium, eos dimittit, sic et in publicum saltantes procedunt.

De bigis, quomodo ordinari debeant.

Si certamen equestre, ubi imperator adoratur, instituitur, bigae in primo critario, bigarii in curribus, slant, et imperatore veniente, quatuor aurigae accedunt, aureas pilas occupant, et inde reversi, ad suas lineas redeunt. Postea, signo ab actuario dato, rursus intrant, armillam auream sumunt, ac redeunt cum facibus ad factiones accedunt, bigae vero abeunt. Bigarii vestes, Venetam unus, alter Prasinam, alis quasi instructas, e centunculis confectas, 206 a tergo ad lumbos usque, pro galeis vero camelauca e centunculis gestant. τούκλων 58 ἰβράμμενα, ὕπισθεν εἰς τὰς ψύας αὐτῶν, νη 59.

Acta post victoriam in eodem certamine reportatam.

I. Post palmam secundam cantores : « Multos, multos, multos ! » populus : « Multos annos in multos ! » Cantores : « Multa vobis tempora, divina majestas ! (Prasini : « Propugnaculum Trinitetis ! ») populus ter : « Multa vobis tempora » ! (Prasini : « Sancte » !) Cantores : « Multa vobis tempora, N. N. Romanorum imperatores ! » populus ter : « Multa vobis tempora ! » (Prasini : « Sancte » !) Cantores : « Multa vobis tempora, famuli Domini ! » populus ter : « Multa vobis tempora ! » (Prasini : « Sancte ! ») Cantores : « Multa vobis tempora, N. N. Augustae Romanorum ! » populus ter : « Multa vobis tempora ! » (Prasini : « Sancte » !) Cantores : « Domini orbis terrarum, suscipite Venetos precantes ! » (Prasini : « Prasinus ! ») populus ter : « Sancte ! » Cantores : « Ut servi rogare audemus ! » populus ter : « Sancte ; » Prasini similiter. Cantores ; « Cum timore dominos intueri audemus ; populus ter : « Sancte ! » Prasini similiter. Cantores : « Merito invocamini benefici principes ! » populus ter : « Sancte ! » Prasini similiter. Cantores : « Ad preces servorum vestrorum Venetorum ; » populus ter : « Sancte ! » Prasini similiter. Cantores : « Praemia servis vestris, si jubetis, » populus ter : « Sancte ! » Prasini similiter. Cantores : « Domine, serva dominos Romanorum ! » populus ter : « Domine, serva. » Cantores : « Domine, serva a te coronatos ! » populus ter : « Domine, serva ! » Cantores : « Domine, serva principes orbis terrarum ! » populus ter ; « Domine, serva. » Cantores : « Et cum ipsis Deus in nobis operetur ! » populus ter : « Domine,

των ἡνιόχων τὰ δημόσια, καὶ κάμπτους: καμπτὸν Πρασίνου καὶ Βενέτου, καὶ ἔρχονται εἰς τὸν ἴδιον δῆμον, καὶ ἐπιαίρουσι τοὺς δημότας, καὶ σάττονται: κάμπτουςιν, ὡς προεῖρηται, καμπτὸν Πρασίνου. Καὶ ἔρχονται εἰς τὸ στάμα, καὶ κατέρχεται ὁ ἀκτουάριος, καὶ ἀπολύει αὐτοὺς, καὶ κατέρχονται: χομεύοντες εἰς τὸ δημόσιον.

Ἐπι τῶν βηγῶν, πῶς δεῖ αὐτὰς τελεῖσθαι.

Ἰππικοῦ ἀγομένου προσκυνησίμου, αἱ βηγῆ: ἴστανται εἰς τὸ πρῶτον κριτάριον, καὶ οἱ βηγῆ: ἔπάνω τῶν ἀρμάτων, καὶ ἀνερχομένου τοῦ βασιλέως ἐμβαδίνουσιν οἱ δ' ἡνιόχοι καὶ λαμβάνουσιν τὰ χρυσὴ πισσία: καὶ στρέφονται, καὶ ἴστανται εἰς τὰς ἰδίαι διασφαγίας. Καὶ εἰθ' οὕτως νεύει ὁ ἀκτουάριος, καὶ πάλιν εἰσέρχονται καὶ λαμβάνουσιν ἀπὸ φέλλου 57 (29) χρυσοῦ, καὶ ὑποστρέφοντες ἐκρωτίζουσιν (30) ἐπὶ τοὺς δῆμους, καὶ ἐκβαδίνουσιν αἱ βηγῆ: φοφοῦσι δὲ οἱ βηγῆ: ἱμάτια, ἃ μὲν εἰς Βένετον, ὃ δὲ ἕτερος Πράσινον, ἔχοντα ὡσπερ πτερὰ, ἀπὸ καὶ ἀντι δὲ κασιδίων φοροῦσι καμμελαύκια κεντουαί:.

Ἄκτα ἀπὸ νίκης εἰς τὸ αὐτὸ 60 ἰπποδρόμῳ.

Α'. Ἀπὸ τοῦ δευτέρου βατοῦ λέγουσιν οἱ κριταί: « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ: » ὁ λαός: « Πολλὰ ἐστὶν πολλὰ. » Οἱ κράκται: « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ἡ ἐξουσία βασιλεία » (οἱ Πράσινοι. « Τὸ πρόδλημα τῆς Τριόδου ») καὶ ὁ λαός ἐκ γ': « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι: » (οἱ Πράσινοι: « Ἄγισ »). Οἱ κράκται: « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκράτορας Ῥωμαίων » καὶ ὁ λαός ἐκ γ': « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι » (οἱ Πράσινοι: « Ἄγισ »). Οἱ κράκται: « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου » ὁ λαός ἐκ γ': « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι: » (οἱ Πράσινοι: « Ἄγισ »). Οἱ κράκται: « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα Αὐγουσταί τῶν Ῥωμαίων » καὶ ὁ λαός ἐκ γ': « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι: » (οἱ Πράσινοι: « Ἄγισ »). Οἱ κράκται: « Δεσπότης τῆς οἰκουμένης, δέξασθε Βενέτους παρακλιούντας » (οἱ Πράσινοι. « Πρασίνους ») καὶ ὁ λαός ἐκ γ': « Ἄγισ. » Οἱ κράκται: « Ὡς δούλοι τολμῶμεν παρακλιέσθαι: » ὁ λαός ἐκ γ': « Ἄγισ. » οἱ Πράσινοι ὁμοίως. Οἱ κράκται: « Μετὰ φόβου δυσωπούμεν τοὺς δεσπότητας » ὁ λαός ἐκ γ': « Ἄγισ. » οἱ Πράσινοι ὁμοίως. Οἱ κράκται: « Ἀνεξιτάκτως παρακλήθητε εὐεργεταί: » ὁ λαός ἐκ γ': « Ἄγισ. » οἱ Πράσινοι ὁμοίως. Οἱ κράκται: « Εἰς τὴν δέησιν τῶν δούλων ὑμῶν Βενέτων » ὁ λαός ἐκ γ': « Ἄγισ. » οἱ Πράσινοι ὁμοίως. Οἱ κράκται: « Δημόσια τοῖς δούλοις ὑμῶν, εἰ κλυέτε » ὁ λαός ἐκ γ': « Ἄγισ. » οἱ Πράσινοι ὁμοίως. Οἱ κράκται: « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότητας τῶν Ῥωμαίων » ὁ λαός ἐκ γ': « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται: « Κύριε, σῶσον τοὺς ἐκ σοῦ ἰστεμμένους: » ὁ λαός ἐκ γ': « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται: « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότητας τῆς οἰκουμένης: » ὁ λαός ἐκ γ': « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται: « Καὶ σὺν αὐτοῖς 60

VARIAE LECTIOES.

57 ἀνὰ φέλλου conj. R. 58 κενδοῦκλου cod. 59 κεντουαίνα ed. 60 εἰς αὐτὸ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(29) Forte leg. ἀνὰ φέλλου, unusquisque armillam auream.

(30) In altum sublevant et ostendant.

Θεός ἡμᾶς συνεργήσαι· » ὁ λαός ἐκ γ', « Κύριε, ἄσωσον. » Οἱ κράκται· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότας σὺν ταῖς ἀγούσαις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις· » ὁ λαός ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον. »

Β'. Καὶ ἀπὸ τοῦ τετάρτου βαΐου κατέρχεται ὁ μαίτωρ μετὰ τοῦ λαοῦ, καὶ ἵσταται ἔμπροσθεν τοῦ δήμου. Ὁ δὲ δήμαρχος ἀπομένει μετὰ τῶν πρωτείων ἄνω εἰς τὸν δῆμον. Ἐῖτα λέγουσιν οἱ κάτω ἱστάμενοι κράκται· « Ἐῖ τι (31) ὁ Θεός ἠνόμασε· » καὶ ἀποκρίνονται ἄνω εἰς τὸν δῆμον· « Τίμιον τὸ Βένετον » (οἱ Πράσινοι, « τὸ Πράσινον). » Οἱ κράκται· « Ὁ βοηθῶν τοὺς δεσπότας εἰ. » — « Ἐῖς ὁ Θεός, » ὁ λαός, καὶ τὰ λοιπά. Ἐῖτα ἀνέρχονται οἱ ἡνίοχοι ἐν τοῖς ἄρμασι, φοροῦντες τὰ δημόσια, καὶ σάσσουν, καὶ ὁ δῆμος ἔμπροσθεν αὐτῶν λεγόντων τὸ δρομικόν· « Ἀγάλου, Βένετα, οἱ δεσπότης ἐνίκησαν » Β (οἱ Πράσινοι « Πράσινε). » Καὶ ὅτε ἔλθωσιν εἰς τὸ Π, ἔμπροσθεν τῶν βασιλέων ἵστανται καὶ λέγουσιν οἱ κράκται, « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ· » ὁ λαός, « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά. » Οἱ κράκται· « Ἄγιοι ὑμῖν χρόνοι, ἡ ἐνθεος βασιλεία, » (οἱ Πράσινοι, « ἡ ἐκλογὴ τῆς τριάδος) » Ὁ λαός ἐκ τρίτου, « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, » (οἱ Πράσινοι· « Ἄγιοι.) Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκράτορες Ῥωμαίων· » ὁ λαός ἐκ τρίτου, « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, » (οἱ Πράσινοι, « Ἄγιοι. » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου. » ὁ λαός ἐκ τρίτου, « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα ἀγούσται τῶν Ῥωμαίων· » ὁ λαός γ', « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, » (οἱ Πράσινοι, « Ἄγιοι.) Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, δεσπότης, σὺν ταῖς ἀγούσαις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις· » ὁ λαός γ', « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, » (οἱ Πράσινοι, « Ἄγιοι. » Οἱ κράκται, « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ· » ὁ λαός, « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά. » Οἱ κράκται· « Δεσπότης τῆς οἰκουμένης, δέξαθε Βενέτους παρακαλοῦντας, » (οἱ Πράσινοι, « Πρασινοὺς·) ὁ λαός ἐκ γ'. « Ἄγιοι. » Οἱ κράκται· « Ὡς δούλοι τολμῶμεν παρακαλέσαι· » ὁ λαός γ', « Ἄγιοι. » Οἱ κράκται· « Μετὰ φόβου δυσωπούμεν τοὺς δεσπότης· » ὁ λαός γ', « Ἄγιοι. » Οἱ κράκται· « Ἄνεξικάκως παρακληθῆτε, εὐεργέται· » ὁ λαός γ', « Ἄγιοι. » Οἱ κράκται· « Εἰς τὴν δέησιν τῶν δούλων ὑμῶν Βενέτων, (Πράσινοι ⁶¹, « Πρασίτων.) » ὁ λαός γ', « Ἄγιοι. » Οἱ κράκται· « Στεφανώσατε τοὺς δούλους ὑμῶν, εἰ καλεῖτε· » ὁ λαός ἐκ τρίτου, « Ἄγιοι· » οἱ Πράσινοι ὁμοίως.

Γ'. Οἱ κράκται· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης Ῥωμαίων· » ὁ λαός ἐκ γ', « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται· « Κύριε, σῶσον τοὺς ἐκ σοῦ ἱστέμενους· » ὁ λαός ἐκ γ', « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης σὺν ταῖς

serva!» Cantores : « Domine, serva imperatores, augustas et porphyrogenitos ! » populus ter : « Domine, serva ! »

II. Post quartam palmam magister cum populo descendit, et ante factionem subsistit : demarchus in loco superiori cum principibus in factione remanet. Deinde cantores infra constituti dicunt : « Si Deus vocavit ; » respondent supra in factione constituti : « Venetum gregem venerandum ! » (Prasini, « Prasinum.) Cantores : « Qui dominos adjuvat ! » populus : « Deus es » et cætera. Deinde aurigæ, **207** publica præmia ferentes, currus conscendunt, factione ante ipsos dromicum carmen recitante : « Exsulta, Venete, domini vicerunt ; » (Prasini, « Prasinæ.) Et quando ad II perveneret, coram imperatoribus stant, cantores dicunt : « Multos, multos, multos ; » populus : « Multos annos in multos. » Cantores : « Multa vobis tempora, divina majestas ! » (Prasini : « Electio trinitatis !) » populus ter : « Multa vobis tempora ! » (Prasini : « Sancte !) » Cantores : « Multa vobis tempora, N. N. imperatores Romanorum ; » populus ter : « Multa vobis tempora ! » (Prasini : « Sancte !) » Cantores : « Multa vobis tempora, famuli Domini ! » populus ter : « Multa vobis tempora ! » Cantores : « Multa vobis tempora, N. N. Augustæ Romanorum ; » populus ter : « Multa vobis tempora ! » (Prasini : « Sancte !) » Cantores : « Multa vobis tempora, domini, cum augustis conjugibus et porphyrogenitis ! » populus : « Multa vobis tempora ! » (Prasini : « Sancte !) » Cantores : « Multos, multos, multos, » populus : « Multos annos in multos ! » Cantores : « Domini orbis terræ, suscipite Venetos precantes ! » (Prasini : « Prasinus !) » populus ter : « Sancte ! » Cantores : « Ut servi precari audemus ; » populus ter : « Sancte ! » Cantores : « Verecunde intuemur et cum timore dominos ; » populus ter : « Sancte. » Cantores : « Haud male benefici principes invocamini ! » populus ter : « Sancte. » Cantores : « In preces servorum vestrorum, Venetorum ! » (Prasini : « Prasinorum ;) » populus ter : « Sancte ! » Cantores : « Coronate servos vestros, si placet ; » populus ter : « Sancte ! » Prasini similiter.

D

III. Cantores : « Domine, serva dominos Romanorum ! » populus ter : « Domine, serva. » Cantores : « Domine, serva a te coronatos ! » populus ter : « Domine serva. » Cantores : « Domine, serva imperatores, augustas, et porphyrogenitos ! » populus ter : « Domine, ser-

VARIÆ LECTIONES.

⁶¹ δεσπότης εἰς ὁ Θεός, ὁ λαός καὶ τ. A. ed. ⁶² Πράσινοι, « Πρασίτων » om. ed.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUM.

(31) Sensus et constructio hujus dictionis hæc est : Ἐῖ τι ὁ Θεός τίμιον ἠνόμασεν ἔστι τοῦτο τὸ

Βένετον si Deus aliquid honorabile appellavit, est illud Venetus, vel factio Veneta.

va. » Cantores : « Unum adhuc servi vestri a vobis petimus; » populus ter : « Sancte; » Prasini similiter. Cantores : « Abeamus saltaturi, si vobis, domini, placet; » populus ter : « Sancte! » Cantores : « Domine, serva Romanorum dominos! » populus ter : « Domine, serva. » Cantores : « Domine, serva a te coronatos! » populus ter : « Domine, serva! » Deinde actuarius descendit, aurigas coronat, et ad eos dicit : « Ordine ac decenter saltate. » Cantores : « Decenter saltabimus in vita vestra, domini. » Et solenni consensu instituto, postquam a throno domini surrexerit, populus omnis aurigas sequitur, ☩ carmen recitantes : « Exsulta, Venete, domini vicerunt; » (Prasini : « Prasine. ») Et quando cancellos intrarunt, cantores dicunt : « Crescat imperium, crescant Veneti. » Sic postea aurigas ad ecclesiam usque eomitantur, Veneti ad tagisteum, Prasini ad diaconissam, carmen dromicum recitantes : « Exsulta, Venete! » (Prasini : Prasine!) Domini vicerunt. »

εις τὸν ταγιστίαν (32), οἱ δὲ Πράσινοι εἰς τὰ διακονίσση, λέγοντες τὸ δρομικὸν ποίημα· « Ἀγάλλου, Βενετα, » (οἱ Πράσινοι, Πράσινα,) « οἱ δεσπόται ἐνίκησαν. »

Acclamatio, quando unius factionis cursores certatim decurrunt.

Præcentor dicit : « Habetis auxiliatorem vestrum, Jesum! » populus ter : « Semper vinoit! » Præcentor : « Victoriis ostendat! » populus; « Heus, adjuva! » Præcentor : « Augeat victoriam; » populus : « Palmarum! » Præcentor : « Servator orbis! » populus : « Nobis auxilium affer! »

Acclamatio, quando cursores cetero procurrunt.

Citato gressu cursores procurrunt, et ad proprium gregem veniunt : cantores dicunt : « Hos omnes, Domine, adjuva! principes, Deus trinune, adjuva! Tue munere vincant, o Deipara! Vincant, lætitia regnum ac rompublicam implentes! Vincant, Venetos exhilarantes! Deus sancte, victoriam ipsis concede! » Sub Michaelæ, imperatore Christiano amante, Bambaludes, Prasinorum cursor, cum curru jungerentur, ac proba seu specimen ederetur, non aderat, quoniam a Petrona patricio tenebatur; die vero votorum, urna jam agitata, cum Veneti transissent, advenit, et secundum Prasinæ factionis preces mandato imperatoris in tertia palma occurrit, et victoriam reportavit.

Α ἀγούσαις καὶ τοῖς πορφυρογενήτοις· » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται· « Ἐστὶ μίαν ἀπ' αὐτῶν ἔχομεν οἱ δοῦλοι· » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Ἄγε· οἱ Πράσινοι ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Ἀγαπίθωμεν χορεύσαι, δεσπόται, εἰ κελεύετε· » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Ἄγε. » Οἱ κράκται· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότας Παρμαίων· » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται· « Κύριε, σῶσον τοὺς ἐκ σοῦ ἐστεμμένους· ὁ λαὸς ἐκ γ', Κύριε, σῶσον. » Ἐἶτα κατέρχεται ὁ ἀκουάριος, καὶ στέφει τοὺς ἡνιόχους, καὶ λέγει αὐτοῖς, « Εὐτάκτως χορεύσατε. » Οἱ κράκται· « Εὐτάκτως χορεύσομεν ἐν τῇ ζωῇ ἡμῶν, δεσπόται. » Καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι μεταστάσιμον καὶ ἀναπληροῦν τοὺς δεσπότας ἀπὸ τοῦ σίντζου, ὀφθαλμοὶ ἐπι δῆμος τοὺς ἡνιόχους, λεγόντων τὸ ποίημα· « Ἀγάλλου, Βενετα, οἱ δεσπόται ἐνίκησαν· » (οἱ Πράσινοι, Πράσινα.) « Καὶ ὅτε ἔλθωσιν εἰς τὰ κάγκελλα, ἔρχουσιν οἱ κράκται ἔς· « Ἀῤῥει τὸ βασίλειον· εἴθε καὶ τὸ Βενετον. » Καὶ εἴθ' οὕτως ὀφθαλμοὶ πρὸς ἡνιόχους ἕως τῆς Ἐκκλησίας, ἔρχουσι οἱ μὲν Βενετα, εἰς τὸν δρομικὸν ποίημα· « Ἀγάλλου, Βενετα, »

Ἄκτα, ὅτε τρέχουσιν οἱ δρομαῖς τοῦ ἐνὸς μέρους ἐν δρόμῳ ἀπακτεῖ.

Λέγει ὁ φωνοδόλος· « Ἐχεται βοθηθῶντα ἡμῶν ἡσούν· » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Ἀεὶ νικᾷ. » Ὁ φωνοδόλος, « Νίκας δέξει· » ὁ λαὸς, « Ἐσαίουτα (33). » Ὁ φωνοδόλος, « Ἀῤῥει νικῶν· » ὁ λαὸς, « Τῶν βασιῶν. » Ὁ φωνοδόλος, « Σωτήρ τοῦ κόσμου· » ὁ λαὸς, « Βοηθῶσον ἡμᾶς. »

Ἄκτα εἰς τὸν ἀπολακτισμὸν τῶν δρομῶν.
C Ἀπολακτίζουσιν οἱ δρομαῖς, καὶ ἔρχονται ἔμπροσθεν τοῦ ἰδίου δῆμου, καὶ λέγουσιν οἱ κράκται· « Ὁμοῦς τούτους, Κύριε, βοήθησον, τοὺς πρώτους βοηθήσαν, ὁ ἐν Τριάδι, νικήσουσι πρεσβείαις σου, Θεοτόκε, νικήσουσι χαροπιοῦντες τὴν βασιλείαν, τὴν πολιτείαν, νικήσουσι χαροπιοῦντες τοὺς Βενετούς ἔς· ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος, νίκην αὐτοῖς παρέσχου· » Ἰστῖον, ὅτι ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ φιλοχριστοῦ δεσπότη ὁ Βαμβάλουδης ὁ τῶν Πρασίνων δρομαῖς εἰς τὰ ζυγαριολὰ (34) καὶ εἰς τὰς πρόδας (35) οὐκ ἔν' ἔρχετο γὰρ ὑπὸ τοῦ πατρικίου Περωνᾶ (36), τῇ δὲ τοῦ βοτοῦ ἡμέρᾳ, τελεσθείσης τῆς κυλιστρᾶς καὶ παραδάντων (37) Βενετῶν, μετὰ ταῦτα ἦλθεν ὁ Βαμβάλουδης, καὶ ἐξ αἰτίσεως τοῦ δῆμου τῶν Πρασίνων ἔδραμεν ἀπὸ κελεύσεως εἰς τὸ τέταρτον βασιῶν, καὶ ἐνίκησαν.

VARIE LECTIONES.

32 τὸς om. ed. 33 εἶαι αῤῥει ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(32) De loco ταγιστίαν dicit nihil habet Du Cange in CPlI Christ.
(33) Heus, adjuva sen adjuva, succurre; vid. ad p. 204.
(34) In compositione et coordinatione atque conjugatione curruum et equorum combinandorum, ut curru certent.
(35) Edebant nempe specimina sui, faciebantque pericula curru et equi et aurigæ ante certamen publicum.
(36) Erat ille Patricius Petronas aut Petronex

D frater Theodora augustæ, matris Michaelis Emisæ et domesticus Scholarum; v. ad p. 374. Nomen Petronacis aut Petronæ medio ævo erat frequentissimum: quod in aliis argumentis unum quoquecst, e quo recentior ætas fragmenti Traguriani evinci potest; quamvis largiar lubens, neque a docto Dalmata, qui primas id edidit, neque forte sæculo xiv, confictum id fuisse. Nihil enim impedit, quominus id ad Justiniani ævum referamus.
(37) Videtur idem significare atque ἐχόντων τὴν προτίμησιν, ut alias solet Noster loqui, quæcum pri-

Ἄκτα εἰς τὴν κυλίστραν τῶν πεζῶν.

« Εἰς ἐκείνας τὰς θύρας ἀπὲλθωμεν, θεὸς καὶ Κύριε τῶν ἀπάντων, ὅπου ἔσται ἐκ Θεοῦ νικήσει. Τοῦτο ἔστιν ἐκ Θεοῦ νικήσει. Καὶ ὀσσωποῦμέν σε, Θεοτόκε· νίκας λάβη ὁ δῆμος οὗτος. »

Ἄκτα κάμνοντος τοῦ μαπαρίου εἰς τὸ πεζόν.

« Νανά. Α', Ἀνανά. » ὁ λαός, « Ἐπίστη ἡ ἡμέρα. » Οἱ κράκται, « Νανά. » ὁ λαός, Ἅγια Θεοτόκε. » Οἱ κράκται, « Νανά. » ὁ λαός, « Ἡ νίκη τῶν Βενέτων, (οἱ Πράσινοι, τῶν Πρασίνων). Οἱ κράκται, « Νανά. » ὁ λαός, « Χερεὶ ἡ πολιτεία. » Οἱ κράκται, « Νανά. » ὁ λαός, Ἅγια Θεοτόκε. » Καὶ ὅταν ὀψώσῃ τὰς χεῖρας ὁ μαπάριος, λέγουσιν· « Ἄρτι καὶ ἄρτι, Κύριε, βοήθησον. »

Ἄκτα, μέλλοντος λαμβάνειν τὰ ἐπαθλα τοῦ συμπερίστου (38) καὶ τοῦ δευτέρου.

« Στεφάνιον, δεσπότης, τῷ συμπερίστῃ· Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης Ῥωμαίων. Κύριε, σῶσον τοὺς ἐκ σοῦ ἑσταμένους· Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης σὺν τοῖς Βενέτοις » (οἱ Πράσινοι, « σὺν τοῖς Πρασίνοις). Τὰ δύο (39), δεσπότης, τῷ συμπερίστῃ· τὸ ἕν, δεσπότης, τῷ δευτέρῳ. Κύριε, σῶσον τὸ ὄρθοδοξον κράτος· Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης σὺν ταῖς ἀγούσαις Ῥωμαίων. »

ΚΕΦΑΛ. ΟΒ'.

Περὶ τοῦ βοτοῦ, ὅπως δεῖ τελεῖσθαι.

Α'. Ἰστίον, ὅτι τὸ πέρατον οὐ δίδεται τὸ πρῶτ, ὡσπερ τὸ ἱπικὸν (40), ἀλλὰ λαμβάνει τῇ πρὸ μιᾶς ἡμέρας τοῦ βοτοῦ ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως ἀπόκρισιν, καὶ δίδωσι διτταζὶν τῷ τῆς καταστάσεως, ὥστε τῇ ἐξῆς ἀγεσθαι. Καὶ ἑσπέρως ὦραν θ' ἡ ἰ' τὰ μέρη Βενέτων καὶ Πρασίνων ἀνέρχονται εἰς τοὺς δῆμους αὐτῶν· οἱ δὲ δήμαρχοι ἴστανται κάτω, λέγοντες σακτικὰ πρὸς ἀλλήλους (41), καὶ δεσφ δεῖ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

mum passum haberent Veneti; qualis autem ea prerogativa esset, fateor me nescire. Aut potius paradantur est quum *transiissent*, hoc est praevertissent in cursu Veneti Prasinus per tres palmas seu missus, venit Bumbaludes et vicat quarta, nomine suae factionis Prasinæ. Ita *Transit* dicebant Latini sequiores. Cassiodor. Var. III.: *transit Prasinus, pars populi mæret; præcedit Venetus, et totius turba civitatis affligitur.*

(38) Reddidit doct Interpres, qui *primus attigit metam*; videtur a συμπεραίνειν, *convenire ad terminum*, derivasse, et magnum pondus ejus sententiæ addere locus perobscuro Nuetri p. 211, ubi dicuntur cursores *slare* [sed ubi? num apud metam?] et *tenere, κρατῆσαι* τοὺς συμπερίστους πρὸς τὸ κατέχειν αὐτοὺς ἐν ἀσφαλείᾳ, ὅπως μὴ γίνηται τι σφάλμα δι αὐτῶν *symperestas*, ut *contineant eos in securitate vel tuto*, quin contingat per eos error. Fuerunt ergo *symperestas* quoque *pars certaminum circensium*; ut ex eo quoque colligitur, quod *præmia* acceperint. Fuit aliquando, cum crederem hos *symperestas* fuisse custodes vel æditos ædis circensis S. Stephani dicatæ, qui, quod in alto habitarent, deberent certamine fortunam observare et victorum ordines atque nomina consignare scripto; quapropter *præmia* acceperint, ut oblationes pro sua ecclesia. Et deuteris interpretatur eorum vicarios aut secundicerios. Sane *superista* dicebant Latini pro *ædituo* medio ævo. Sed ipse ego parum huic conjecturæ tribuo.

A *Acclamations, dum urna peditum circumagitur.*

• Ad has januas, Deus ac Domine omnium, abeamus: ubi erit per Deum vincere. Hoc est per Deum vincere. Te veneramus, o Deipara, ut haec factio victoriam obtineat. »

209 *Acta, dum mapparius in pedestri pugna laborat.*

« Nana! Ananaia! » populus: « Dies advenit. » Cantores: « Nana; » populus: « Sancta Deipara! » Cantores: « Nana; » populus: « Victoria Venetorum; » (Prasini: « Prasinorum). » Cantores: « Nana; » populus: « Gaudebit reipublica. » Cantores: « Nana; » populus: « Sancta Deipara! » Et postquam mapparius manus sustulit, dicunt: « Nuno et nuno, Domine, adjuva. »

Acta, quando præmia symperesta, seu qui primus attigit metam, et qui ab eo secundus est, accipere debent.

B « Corollam, domini, symperesta! Domine, serva Romanorum dominos! Domine, serva a te coronatos! Domine, serva imperatores cum Venetis, » (Prasini: cum Prasinis). *Duas corollas, domini, symperesta, unam, domini, secundo. Domine, serva majestatem rectæ fidei observantem! Domine, serva Romanorum imperatores et Augustas.*

CAPUT LXXII.

De voto, quomodo celebrari debeat.

I. Paratum mane, ut in decursione equestri, non datur, sed pridie diei votorum præpositus responsus ab imperatore accipit, et magistro cerimoniarum præcipit, sequenti die votum celebrari debere, *Vesperis hora ix aut x Venetorum ac Prasinorum greges ad suas factiones discendant: demarchi vero infra stant, se invicem cavillantes, deque ritibus ea vespere observandis colloquentes: cursores procur-*

(39) Nempe *nomismata* vel *solidos aureos*, ut τὸ ἕν, nempe νόμισμα.

(40) Ex aliis quoque locis, in quibus τὸ βωτὸν πεζοδρομίον memoratur, ut ex hoc nostro, colligitur in voto seu votis ludis cursu pedestri tantum a cursoribus fuisse certatum.

(41) Conviciis et sarcasmis obvius impetendi licentia in hoc votorum ludo trahebat originem a vetusta libertate circansi, de qua vid. Salmas. ad Scr. H. A. p. 848 *Mos ille scommata in quemque jaetandi impune et summa cum licentia, manavit a satyris, ludis Græcorum, unde satyræ quoque seu carmina contumeliosa nomen habuerunt; item a notis illis Atheniensium γυφουρισμοῖς. Romæ quoque in processionibus ludorum votivorum, item triumphalibus, nec non exequialibus, satyristarum choras, μετὰ τῆς κερτόμου καὶ τωθρατικῆς παιδιᾶς adfuisse, docet Dionysius Halicarnæus. Ant. Rom. l. vii. p. 477, insigni loco, quem lectoribus commendo. Idem factum ait Herodianus l. 10. in matronalibus. Dio Chrysostomus, oratione, Alexandrina dicta de his, ad quos eam dixit, ipsorum scurrilitatem et petulantiam graviter increpat, qua summos quoque viros et innocentes probris ingestis fœdabant et vexabant. Lampridius in vita Alexandri Severi pag. 909. ult. in Antiochenis et Ægyptiis seu Alexandrinis ut rem notam notat ipsorum morem *tempore festo*, aut, ut Salmasius ait in membranæ Palatinæ reperisse, *tempore frustæ*, conviciis vel ipsos imperatores, nedum alios, lacescendi. Locus hic est: *Volabat vi-**

runt, et præfectus ad signa sedet, omnia, quæ partium ipsius sunt, peracturus. Sequenti die omnes noctu ad hemicyclum apsidis procedunt, præfecti cubiculo tunicis Tyriis, patricii, cerimoniarum et senatus atrebatibus, apertoque palatio intrant et in suo ordine, ut in die decursionis equestris, quem supra descripsimus, singuli adstant. Ab his stipatus imperator per apsidem, augusteum et cochleam secretam digressus, ad thronum in clathris constitutum procedit, silentarius cum urna ad stationem abit, et in conspectu duarum factionum ibi adstantium 210 eam ter movet, et, quæcumque factio exierit, statim singuli gregem suum ordinant, hi primam, illi decimam januam. Imperator patricios, strategos, cubiculo præfectos et principes officialium ad clathra vocal, ipsisque tesseras pauperibus, ut more antiquo in triclinio novemdecim accubitorium cum eo accumbant, distribuendas tradit.

πατρικίους καὶ στρατηγούς καὶ τοὺς τοῦ κουβουκλείου δίδωσιν αὐτοῖς σφραγιδας διανείμαι τοῖς πτωχοῖς (42), κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν.

II. Quo factio magister cerimoniarum præposito edicit, omnia parata esse, præpositus imperatori. Is per lapideam scalam descendens, ad præpositum dicit: « Solennem consessum ede; » is elata voce: « Consessum. » Tunc imperator ad cubiculum discedit, ubi a vestitoribus tunica sua indutus et a præposito coronatus, per angustum triclinium egreditur, et cubiculario velum sumente, magnum triclinium, ubi ea die convivium celebrat, et præfecti cubiculo adsunt, pelit. Ostiarius infra ad velum stat. præpositus, signo ab imperatore accepto, ostiarium velum custodientem admonet, patriciosque, ut in equestri decursione, adducit. Patricii in terram procidunt ipsisque in locis suis constitutis, præpositus, signo accepto, dicit: « Jubete. » Postea in obsequio abeunt, et rursus extra velum in terram procidunt, præpositus admonitus, signum cerimoniarum dat, qui dicit: « Jubete. » Sic abeunt, imperatorem ad portam usque et subsellia comitaturi, qui thronum suum conscendit, præfectis cu-

A ἐκτελεῖν τῇ ἐσπέρᾳ ἐκείνῃ, ἀπολακτίζουσι δὲ οἱ ὄμοι μεις, καὶ καθίζεσθαι ὁ ὑπαρχος εἰς τὰ σημεῖα, ἐκτελεῶν πάντα, ἃ δεῖ αὐτὸν ἐκτελεῖν. Γῆ δὲ ἐξῆς προέρχονται ἅπαντες ἐννόχοι ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τῆς ἀψίδος, φοροῦντες οἱ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου χλανίδια τύρεα, οἱ δὲ πατρικοί καὶ ὁ τῆς καταστάσεως καὶ ἡ σύγκλητος φοροῦσι χλανίδια ἀτρεβατικά, καὶ ἀνοίξαντος τοῦ παλατίου, εἰσέρχονται, καὶ ἴστανται ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν τάξιν, ὡς ἐν ἡμέρᾳ Ἱππικοῦ, καθὼς προεῖρηται. Καὶ δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπ' αὐτῶν, διέρχεται διὰ τῆς ἀψίδος καὶ τοῦ αὐγουστῆως καὶ τοῦ μυστικοῦ κοχλιοῦ, καὶ ἀνέρχεται ἐν τῷ καθέσθαι μετὰ εἰς τὸ κλούδιον, καὶ ὁ σιλεντιάριος κατέρχεται μετὰ τῆς κυλίστρας εἰς τὸ στάμα, καὶ τῶν δύο μερῶν ἐκείσε ἐστῶτων, κυλίστῃ ὁ σιλεντιάριος ἐκ γ', καὶ οἶον ἂν μέρος παραβῆ, εἴθ' οὕτως ἕκαστος αὐτῶν τὸ ἴδιον μέρος εὑτρεπίζει, οἱ μὲν πρωτόθυρον, οἱ δὲ τὸ δεκάτον. Ὁ δὲ βασιλεὺς προσκαλεῖται εἰς τὸ κλούδιον ἄρχοντας καὶ τοὺς τὰ πρῶτα ὀφείκρια κατέχοντας, καὶ

B. Τοῦ δὲ τῆς καταστάσεως δηλοποιήσαντος τῷ πραιποσίτῳ, ὡς ⁶⁶ ὅτι ἡτοιμάσθησαν ἅπαντα, ὁ πραιπόσιτος δηλοῖ τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ βασιλεὺς κατέρχεται διὰ τῆς λιθίνης σκάλας, καὶ λέγει τῷ πραιποσίτῳ « Δὸς μεταστάσιμον, » καὶ κεῖνος λέγει μεγάλως: « Μεταστάσιμον. » Καὶ εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν κοιτῶνα, καὶ περιβάλλεται τὴν χλανίδα αὐτοῦ διὰ τῶν βεπητόρων, καὶ στεφθεὶς ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου, ἐξέρχεται διὰ τοῦ στενοῦ, καὶ λαβόντος κουβουκλίου τὸ βῆλον, εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίῳ, ἐν ᾧ ἀοιστῆ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, καὶ κεῖσε ἴστανται οἱ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου. Ὁ δὲ ὀστιάριος ἴστανται εἰς τὸ βῆλον κάτω, καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, δίδωσι νεῦμα τῷ ὀστιάρῳ τῷ κρατοῦντι τὸ βῆλον, καὶ εἰσάγει τοὺς πατρικούς, καθάπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἱππικοῦ, καὶ πίπτουσιν οἱ πατρικοί, καὶ στάντων αὐτῶν εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν, λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιπόσιτος, καὶ λέγει κατ' ἴδαν: « Κελεύετε. » Καὶ ἐξέρχονται ὀψικεύοντες, καὶ πάλιν ἔξω τοῦ βῆλου

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁶ ἀνακληθῶσι μετὰ τοῦ ed. ⁶⁶ ὡς om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

deri originem de Romanorum gente trahere, quia eum pudebat Syrum dici, maxime quod quodam tempore festo, ut solent Antiochenses et Egyptii seu Alexandrini, lacessiverant eum conviviolis, Syrum archisynagogum et archier. a vocantes. Ephesii eandem licentia in omnem ordinem sexumque grasabantur in festo quodam καταγωγή dicto, ut constat e Du Cange Gloss. Gr. p. 607. Heliogabalus, teste Lampridio t. II, Scr. H. Aug. p. 817, instituebat, ut in festo vindemiarum multa in dominos jocularia, ipsis audientibus, dicerentur. Ex Athenæi p. 182 et 187 alique, qui convivia velusta narrarunt, constat, veteres inter epulas studiisse mutæ dictionum jactationi, et fuisse penes eos certum quoddam hominum genus, τὸς μυκτηριστὰς dictos, diversos a parasitis, quorum esset convivas subsonare et acri esse defricare. Eadem licentia obtinebat in ludo Gothico et festo stultorum, de quibus partim

nos dicemus ad p. 222, partim dixit Du Cange v. Festum, et nuperrime Gallus quidam, cujus nomen non succurrit, peculiari libro. Adhuc hodie rusticanis et oppidanorum rudibus oblectatio et otii abusus est, in jaciendis invicem scommatibus ingenium experiri et ostentare.

(42) Mos pauperes ad mensam vocandi ^{κατακλι} a veterum agapis seu conviviis, quæ in ecclesiis post sacra peracta celebrari solebant et pauperum maxime in gratiam instituebantur; vid. Du Cange Gloss. Lat. v. Agape. De tesseras distributis inter pauperes, ut ad earum ostentationem ad sacras epulas admitterentur, dixi ad p. 440. Qui in urbes aliunde venient homines peregrini, accipiebant apud portas tesseras. Quo cavebatur, ne mendici, meretrices et omne genus nebulonum in urbem confluerent. Patet ex Aristophanis Avibus, v. 1218.

πίπτουσιν οἱ πατρικιοὶ, καὶ λαδῶν νεῦμα ὁ πραιπό- A
 σιτος, νεύει τῇ τῆς καταστάσεως κάκεινος λέγει·
 « Κελεύσατε, » καὶ ἐξέρχονται ὀψικεύοντες τὸν βα-
 σιλέα μέχρι τῆς πύλης εἰς τὰ βῆθρα, καὶ ἀνέρχεται ὁ
 βασιλεὺς ἐπὶ τοῦ σίντζου αὐτοῦ, τῶν ἀρχόντων τοῦ
 κουβουκλείου ἐστῶτων καὶ δύο σπαθαρίων ἐνθεν
 κἀκεῖσε, βασταζόντων τὰ διστράλια αὐτῶν· οἱ δὲ
 εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι ἴστανται ἐπάνω τοῦ σκί-
 μνου ἐπισθεν τοῦ σίντζου, καὶ τὸν λαὸν ἐκ τρίτου κατασφραγίσας καθέζεται. Καὶ πληρωθείσης τῆς εὐφημίας,
 λαδῶν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος καὶ ἐξελθὼν, εὐρίσκει ἐν τῇ μεγάλῃ πύλῃ ἱστῶτας τοὺς πατρικίους καὶ στρατηγούς,
 καὶ δίδωσιν αὐτοῖς νεῦμα, καὶ ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς τὰς τάξεις αὐτῶν.

Γ. Χρῆ δὲ εἶδέναι, ὅτι ἐν ἡμέρᾳ τοῦ Βοτοῦ οὐκ
 εἰσέρχονται ἐν τῇ καθίσματι εἰς προσκύνησιν τοῦ
 βασιλέως, ἀλλὰ τελεῖται, ὡς προεῖρηται· καὶ τῶν
 δ' βαίων τελειοθέντων, ἀναστὰς ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ
 σίντζου, διέρχεται διὰ τοῦ τρικλίνου, οὗ εἴθισται B
 ἀριστῆν, τῶν πατρικίων ἱστῶτων ἐνθεν κἀκεῖσε, καὶ
 δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ
 κουβουκλείου, εἰσέρχεται διὰ τοῦ μέσου αὐτῶν, αὐτοὶ
 δὲ ὑπερεύχονται τὸν βασιλέα. Καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ
 εἰς τὸν κοιτῶνα, λαμβάνει ὁ πραιπόσιτος τὸ στέμμα
 ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ εἰσέρχονται οἱ βεσιτή-
 τορες, καὶ ἀπαλλάσσουσι τὴν χλανίδα αὐτοῦ, καὶ
 περιβαλλόμενος τὸ σαγίον αὐτοῦ, κοτῆρχεται διὰ τοῦ
 μυστικῆς κοχλιοῦ, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ
 οκταγώνου πλησίον τοῦ ἁγίου Στεφάνου, καὶ ἐξελθὼν
 εἰς τὰ ἰθ' ἀκουδία, ἀκουμβίζει ἐπὶ τῆς τιμῆς αὐτοῦ
 τραπέζης μετὰ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, τὸν
 τοῦ σκελλίου, τὸν τῆς καταστάσεως καὶ τὸν ἀκτου-
 αριον, εἰς δὲ τοὺς κάτω ἀκουδίτους καθίζονται οἱ
 διὰ Χριστὸν ἡμῶν ἀδελφοί. Καὶ ἀναστὰς ὁ βασιλεὺς
 περιβάλλεται τὸ τοῦτου σαγίον, καὶ δηριγευόμενος
 κευόντων αὐτὸν, ἔρχεται ἐν τῇ θεοφιλῆκτῳ αὐτοῦ παλατίῳ.

Δ'. Χρῆ δὲ τὸν πραιπόσιτον παραγγέλλαν καὶ C
 ἀσφάλειαν ποιῆσαι πρὸς πάντας τοὺς τὰς συνήθεις
 ἐν τῇ ἱπποδρομίῳ ἐκτελοῦντας δουλείας, τοὺς μὲν
 μαγαναρίους μὴ τολμησαι ἐξ ἑκατέρου μέρους δῶρα
 λαβεῖν καὶ ποιῆσαι δόλον, τοὺς δὲ κούρσωρας τοὺς
 μέλλοντας ἐστάναι καὶ κρατῆσαι τοὺς συμπερίστας
 πρὸς τὸ κατέχειν αὐτοὺς ἐν ἀσφαλείᾳ ὅπως μὴ γέ-
 νηται τι σφάλμα δι' αὐτῶν ὁμοίως καὶ τοὺς λοιποὺς
 κούρσωρας τοὺς τὸν εὐριπον ⁶⁷ κατέχοντας πρὸς
 τὸ μὴ εἶσαι τινα κατελθεῖν καὶ ποιῆσαι ἄτακτόν τι·
 ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς δεκανοὺς τοῦ ἔχειν πᾶσαν
 ἀσφάλειαν εἰς τε τὰς διασφαγὰς καὶ τὰς θύρας τὰς
 ἐξαγούσας ἀπὸ τῆς κόφης, ὅπως μὴ, ἀγομένου τοῦ
 πράγματος, ἐξελθὼν τις παρεμποδίσῃ τινὰ τῶν δρο-
 μέων· τοὺς δὲ τὰ ὄργανα φουσῶντας Σκλάβους μὴ
 ἔαν ἴστασθαι ἐκεῖσε, ἀλλ' ἀνάγειν αὐτοὺς εἰς τὰ σκα-
 λία, εἰς δὲ τὰς παρασκευὰς, ἵνα ἴστανται κούρσωρες
 δύο, ὅπως μὴ ἐξελθὼν τις ποιῆσῃ ἐμπόδιόν τι· τοὺς
 δὲ δημότας καὶ τοὺς βασταζόντας τὰ ἱμάτια τῶν
 δρομέων, μὴ ἔαν αὐτοὺς κατέχευσθαι εἰς τὰς παρα-
 σκευὰς, ἀλλὰ μῆναι αὐτοὺς ἄνω· τῶν ⁶⁸ τεσσαρίων
 ταγμάτων (43) τοὺς ἀρχοντας τοὺς κατερχόμενον

biculo ac duobus spathariis, cum suis dextralibus,
 ub utroque latere constitutis : eunuchi protospatha-
 rii super scamno pone thronum stant, in quo impe-
 rator, ter populo signato, assidet. Acclamazione
 finita, præpositus signum accipit, egressusque pa-
 tricios et strategos ad magnam portam constitutos
 reperit, qui signo ipsis dato, ad suos ordines sin-
 guli abeunt.

Καὶ πληρωθείσης τῆς εὐφημίας,
 λαδῶν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος καὶ ἐξελθὼν, εὐρίσκει ἐν τῇ μεγάλῃ πύλῃ ἱστῶτας τοὺς πατρικίους καὶ στρατηγούς,
 καὶ δίδωσιν αὐτοῖς νεῦμα, καὶ ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς τὰς τάξεις αὐτῶν.

III. Die Voti ad thronum imperatoris, ut eum
 adorent, non accedunt, sed, ut diximus, diem
 illum celebrant, et palmis quatuor finitis, impera-
 tor a throno surgit, perque triclinium, in quo so-
 lemne convivium inatituitur, ²¹¹ 4 patriciis utrinque
 adstantibus, transit, et a præfectis cubiculo stipatus,
 per medium eorum, dum felicia omnia ipsi appre-
 cantur, procedit. Ut cubiculum intravit, præpositus
 coronam a capite ejus demit, vestitores quoque
 accedunt, tunicam mutaturi : ipse, sago injecto, per
 cochleam secretam cubiculum octogoni prope S.
 Stephani petit, ac triclinium xix accubituum in-
 gressus, venerandæ mensæ suæ cum præfectis cu-
 biculo, sacellario, cerimoniarum magistro et actua-
 rio accumbit, in inferioribus locis fratres nostri per
 Christum adsident. Imperator surgit, et ad cubiou-
 lum daphnes progressus, sagum suum induit, atque
 cubiculariis et reliquo solemnibus obsequio cinotus,
 palatium suum a Deo custoditum petit.

καὶ ἐξελθὼν ἐμπροσθεν τοῦ κοιτῶνος τῆς δάφνης,
 ἀπὸ τοῦ κουβουκλείου καὶ λοιπῶν τῶν ἐξ ἔθους ὀψι-
 κευόντων αὐτὸν, ἔρχεται ἐν τῇ θεοφιλῆκτῳ αὐτοῦ παλατίῳ.

IV. Præpositus mandata dare, omnesque con-
 sueta ministeria in decursione equestri peracturos
 commoneret : manganarios quidem, ne ab
 altera parte dona sumere doloque committere au-
 deant : cursores, qui stare et symperestas tenere
 debent, ut hos in ordine contineant, ne per eos er-
 ror committatur ; pariter ceteros cursores Euripum
 occupantes, ne cui descendere et aliquid contra or-
 dinem agere permittant ; similiter decanos moneat,
 ut omni cura lineas januasque a cyphe educentes
 custodiant, ne, dum spectaculum editur, egrediatur
 aliquis, et cursores impediatur : Sclavos quoque or-
 gana inflaturos ibi stare non sinat, sed in scalas ac
 tabulata, ubi duo cursores præsto sunt, deducat, ne
 quis egressus impedimentum ullum injiciat ; fa-
 ctionariis, et qui vestes cursorum portant, ad ta-
 bulata ascendere non permittat, sed supra stare
 eos jubeat ; quatuor ordinibus præfectis, qui ad
 lineas Euripi descendunt, ne qui ab ordine alienum
 in cursores committant affectus causa, sed potius
 summa cum verecundia adstant, quæ ipsis man-
 data sunt, peracturi. Notandum, preces populi ad

VARIÆ LECTIONES

⁶⁷ εὐριππον cod. et ed. idemque v. 21. ⁶⁸ ἄνω τῶν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(43) Quatuor tagmata sunt ; Scholæ, Excubita, Hicanati et Numeri.

vela suspendenda a tertia palma institui. Ceterum A
præpositus tribus quatuorve diebus ante silentia-
rium urnam circumacturum monere debet, ¶¶¶
ut e vestiario urnam depromat, ejusque curam ha-
beat, ne ex imperitia eo die error oriatur.

τοῦ τρίτου βίου γίνεται. Χρὴ δὲ τὸν πραιπόσιτον πρὸ τριῶν καὶ τεσσάρων ἡμερῶν προστάζει τὸν σιλί-
τιον τὸν μέλλοντα κυλίειν, ἔραι τὴν κυλιστρὰν ἀπὸ τῆς βεστιαρίου καὶ προμελετῆσαι αὐτὴν, ὅπως μὴ ἐν
αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ γένηται δι' ἀπειρίαν σφάλμα τι.

CAPUT LXXIII.

De hippodromo macellario, Lupercal appellato.

I. Pridie ejus decursionis præpositus ad impera-
torem venit, quærens, an hoc equestre certamen
institui jubeat; et postquam decretum de ejus ce-
lebratione accipit, ab imperatore discedit, advoca-
tumque cerimoniarum ad demarchos et civilem
magistratum ablegat, ut de certamine instituendo B
eos certiores faciat. Ingreditur etiam tessarius,
quem præpositus a mandato velum suspendere ju-
bet. Sequenti die imperator ab omnibus pro more
stipatus, progreditur, perque augusteum et secre-
tam cochleam ad palatium throni fenestris instru-
cti procedit, et dum omnes congregati sint, exspe-
ctat. Cerimoniarum præposito nuntiat, omnia pa-
rata esse; is ad imperatorem accedit statimque
per lapideam scalam ad vestem mutandam in cubi-
culum abit, indeque egressus, ad præpositum dicit:
« Solemnem concessum ede; » hinc: « Solemnem
concessum. » Imperator vero, qui ibi est metatorum
ingressus, suaque tunica indutus et pro more coro-
natus, abit, et a præfectis cubiculi oinctus, tricli-
nium, in quo convivium eodie institui solet, petit. C
Hic patricii eum et strategii excipiunt, quibus ado-
rantibus, præpositus mandat ab imperatore ac-
cipit, et dicit: « Jubete. » Patricii et strategii om-
nes egressi, cum senatu extra portam stant, impe-
rator in limine ejus; ubi postquam omnes in terram
procliderunt, præpositus a mandato cerimoniarum
signum dat, et dicit « Jubete. »

νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ λέγει·
κιοὶ καὶ στρατηγοί, ἔξω τῆς πύλης ἵστανται μετὰ τῆς συγκλήτου· ὁ δὲ βασιλεὺς ἵστανται ἐν τῇ οὐδῶ τῆς
πέλης καὶ πάντων προσκνησάντων, δίδωσιν ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελύσεως νεῦμα τῷ τῆς καταστάσεως καὶ
λέγει· « Καλεύσατε. »

II. Inde his comitantibus, imperator thronum
cum præfectis cubiculi conscendit, quo postquam
venit, cerimoniarum extremam ejus tunicam sumit,
factoque rhosthallo imperatori in manum tradit, D
ut populum signet. Dum in thronum adscendit, fa-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(44) Ergone sequebatur immediate post votorum
ludos, in quibus pedum cursu certabatur, aliud
circense equestre? Liquido id ex hoc loco patet.
At quodnam illud erat? Non dixerim. Lupercalne
vel Macellarium alias dictum, de quo proximo loco
auctor dixerit? Videtur ferre. Atqui medio id vere,
inter circense natalis urbis seu xi diem Maii et
festum Pentecostes fuit celebratum, ut e p. 213
constat. Ergone votorum quoque ludicrum in illud
tempus incidebat? quod alias in anni seu Januarii
initia, interdum quoque ad mensem Julium refertur.
Nodum hunc non expedio.

εἰς τὰς διασφαγὰς τοῦ Εὐρίπου πρὸς τὸ μὴ ποιῆσαι
ἀτακτὸν τι εἰς τοὺς δρομείας ἐνεκα προσταθείας, ἀλλὰ
μᾶλλον μετὰ πολλοῦ φόβου ἵστασθαι καὶ ἐκτελεῖν τὰ
αὐτοῖς προσταγμένα. Χρὴ εἰδέναι, ὅτι ἡ αἵτησις
τοῦ δήμου πρὸς τὸ κρεμασθῆναι τὸ, βῆλον (44) ἐπι-
στούσει τὸν βασιλέα, καὶ ἐπιδοῦναι τὸν βῆλον ἐν
αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ γένηται δι' ἀπειρίαν σφάλμα τι.

ΚΕΦΑΛ. ΟΓ'.

Περὶ τοῦ μακελλαρίου ἵπποδρομίου τοῦ λεγόμενου
Λουπερκάλ (45).

A'. Εἰσέρχεται πρὸ μιᾶς ἡμέρας τοῦ αὐτοῦ ἵππο-
δρομίου ὁ πραιπόσιτος πρὸς τὸν βασιλέα, ὁμοιότη-
σκων αὐτὸν, εἰ κελεύει ἀχθῆναι τὸ αὐτὸ ἵπποδρόμιον,
καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ βασιλέως συγκατάθεσιν πρὸς
τὸ ἀγεσθαι αὐτὸ, ἐξέρχεται, καὶ προσκαλεσάμενος
B τῆς καταστάσεως, ἀποστέλλει αὐτὸν πρὸς τοὺς
δημάρχους καὶ ὁ πολίτευμα, εἰπεῖν πρὸς αὐτοὺς,
ὡς ὅτι ἄγεται ἵπποδρόμιον. Εἰσέρχεται δὲ καὶ ὁ θε-
σάριος, καὶ προστάσσεται παρὰ τοῦ πραιποσίτου
ἀπὸ κελύσεως, ὅπως κρεμάσῃ. Καὶ τῇ ἡμέρᾳ ἐξέρ-
χεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ παλατίου, δηριγεύμενος
ὑπὸ τῶν ἐξ ἔθους, καὶ διέρχεται διὰ τε τοῦ εἰσπ-
στάσεως καὶ τοῦ μυστικοῦ κοχλίου, καὶ ἀνέρχεται ἐν
τῷ παλατίῳ τοῦ καθίσματος, ἕλθων εἰς τὴν κερ-
κτικὴν, ἐκδεχόμενος, μέχρις ἂν συμφθάσῃ ἵπ-
τες. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως δηλοῖ τῷ πραιποσίτῳ,
ὡς ὅτι πάντα ἕτοιμά ἐστι, κάκεινος εἰσέρχεται πρὸς
τὸν βασιλέα, καὶ εὐθὺς κατέρχεται διὰ τῆς αἰθῆρας
σκάλας πρὸς τὸ ὑπαλάξαι ἐν τῷ κοιτῶν· αὐτοῦ, εἰ
οὕτως ἐξηργούμενος λέγει τῷ πραιποσίτῳ· « Ὁς
μεταστάσιμον· » κάκεινος λέγει· « Μεταστάσιμον. »
C Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰσαλθὼν ἐν τῷ [ἐκείσε] μεταστροφῆ
καὶ περιβαλλόμενος τὴν χλαμίδα αὐτοῦ καὶ στεφθεῖς,
ὡς ἡ συνήθεια ἔχει, ἐξέρχεται, καὶ δηριγεύμενος
ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, ἐξέρχεται καὶ
ἵσταται ἐν τῷ τρικλίῳ, ἐν τῷ ἀριστῇ τῇ ἡμέρᾳ
ἐκείνῃ. Καὶ δέχονται αὐτὸν ἐκείσε οἱ τε πατρικιοὶ καὶ
στρατηγοί, καὶ τούτων προσκνησάντων, λαμβάνει
« Καλεύσατε. » Καὶ ἐξαλθὼντες πάντες οἱ τε πατρικιοὶ
καὶ στρατηγοί, ἔξω τῆς πύλης ἵστανται μετὰ τῆς συγκλήτου· ὁ δὲ βασιλεὺς ἵστανται ἐν τῇ οὐδῶ τῆς
πέλης καὶ πάντων προσκνησάντων, δίδωσιν ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελύσεως νεῦμα τῷ τῆς καταστάσεως καὶ
λέγει· « Καλεύσατε. »

B'. Κάκειθεν δηριγεύμενος ὑπ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς
ἀνέρχεται ἐν τῷ καθίσματι μετὰ τῶν τοῦ κουβου-
κλείου ἀρχόντων, καὶ ἡνίκα ἀποκινήσει, λαβὼν ὁ τῆς
καταστάσεως τὸ ἄκρον τῆς χλαμίδος αὐτοῦ, ποιεῖ ἐπι-
στούσει τὸν βασιλέα, καὶ ἐπιδοῦναι τὸν βῆλον ἐν
αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ γένηται δι' ἀπειρίαν σφάλμα τι.

(45) In codice erat λουπερκ'. Quare autem ludus
hic curulis vel circensis *Macellarius* fuerit appella-
tus, et quare *Lupercal*, si ea vera est lectio, ut esse
videtur, non novi. Forte prius nomen habet ex eo,
quod carnes tum inter populum distribuebantur,
aut ab antiquis pancarpis seu venationibus circensibus,
quando feræ laniatum populo permittebantur;
posterius, quod eo tempore agigaretur, quo solebant
olim Lupercalia Romæ agi. Atqui Lupercalia mense
Februario agebantur Romæ et hoc Lupercal
Cpii mense Maio, ut paulo ante diximus.

πρὸς τὸ σφραγίσαι τὸν λαόν. Καὶ ἀναλθόντος τοῦ βασιλέως ἐν τῷ καθίσματι, φωνοῦσιν οἱ δῆμοι, ὡς αἰθίσται αὐτοῖς, καὶ λαδῶν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, ἐξέρχεται, καὶ νεύει τοὺς πατρικίους, καὶ ἀπέρχεται ἕκαστος ἐν τῇ αὐτοῦ καθίδρῳ. Ἰστέον δὲ, ὅτι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ οὐκ εἰσὶν οἱ πατρίκιοι ἐν τῷ καθίσματι εἰς προσκύνησιν διὰ τὸ εἶναι τὸ ἵππικὸν παγανὸν, καὶ τελεῖται πάντα τὰ κατὰ συνήθειαν ⁶⁶ καὶ ἀχθίντων τῶν τριῶν βαίτων, ἀπὸ τοῦ τρίτου βαίτου νεύει ὁ ἀκτουάριος ἀπὸ καλεύσεως μετὰ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, κρατῶν ἐγγύριον (46), τὸ πολίτευμα, καὶ ἀποκινεῖ ἐκ τοῦ διῆππιου διὰ δύο. Ἐλθόντος δὲ ἕως τὰ κριτάρια, ἄρχονται λέγειν ἀντιφωνικῶς, τὸ μὲν ἐν μέρος· « Ἴδε τὸ ἕαρ τὸ καλὸν πάλιν ἐπανατέλλει· » τὸ δὲ ἕτερον μέρος· « Φέρον ὑγίειαν καὶ χαρὰν καὶ τὴν εὐημερίαν, » καὶ τὰ λοιπὰ, καθὼς ἡ συνήθεια ἔχει. Καὶ καταλθόντες μέχρι τῶν Πρασίλων καμπτοῦ, ἐνοῦνται ἀμφοτέρω, καὶ λέγουσιν ἀπελατικὸς τρεῖς ⁷⁰ μέχρι τοῦ καθίσματος· κατέρχεται δὲ καὶ ὁ ὑπαρχος πόλεως ἀπὸ καλεύσεως, καὶ ἐνοῦνται τῷ πολιτεύματι εἰς τὸν χαλκὸν, συνεισερχόμενος αὐτοῖς μέχρι τοῦ στάματος, καὶ ποιῶσι προσκύνησιν ἅπαντες ἐν τῷ στάματι. Καὶ εἴθ' οὕτως ἴσταται ὁ νεανίσκος ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ ὑπάρχου, οὐφημῶν καὶ λέγων οὕτως· « Ὁ βοθητὴν τοὺς δεσπότας· » ὁ λαός· « Εἰς ὁ Θεός, » καὶ τὰ ἐξῆς, καθὼς ἡ συνήθεια ἔχει. Καὶ ἀνέρχονται ἐπὶ τὰς θύρας εὐφημοῦντες τὸν βασιλέα, λέγοντες καὶ τοῦτο· « Ναὶ Κύριε, κολλὰ αὐτῶν τὰ ἔτη, » καὶ ἐξέρχονται. Ὁ δὲ ὑπαρχος λαδῶν νεῦμα ἀπὸ καλεύσεως παρὰ τοῦ ἀκτουαρίου, εὐθέως ἀπὸ τοῦ στάματος ἀπέρχεται, ὅθεν κατῆλθε, καὶ μετὰ ταῦτα τελεῖται τὸ τέταρτον βαίτον. Καὶ ἀναστὰς ὁ βασιλεὺς καθίζεται ἐπὶ τῆς τιμίας αὐτοῦ σφραπίστῃ, καὶ πάλιν ἐξέρχεται ἐν αὐτῷ καθίσματι, ὡς ἡ συνήθεια ἔχει. Καὶ ἀχθίντων τῶν τριῶν βαίτων, ἐν τῷ τετάρτῳ βαίτῳ ἀπὸ πέμπτης τάβλας κατέρχονται οἱ δ' ἡνίοχοι ἐν τῷ τοῦ Πρασίλου καμπτῷ, καὶ τρέχουσιν ἑνιοχοῦντες ἀλλήλους (47) μέχρι τοῦ στάματος, καὶ λαμβάνουσι τὰ ἐπαθλα, ὡς ἐπὶ πρώτου βαίτου τῆς δειλινης. Τοῦτο δὲ τὸ αἰτήσιον γίνεται, ἤγουν τοῦ τρέχειν αὐτοὺς πεζοὺς, διὰ τὸ συγκλίσσει τὰ ἵπποδρόμια τοῦ χρόνου (48). Ἰστέον δὲ καὶ ταῦτα, ὅτι διὰ τὸ εἶναι τὸ ἵπποδρόμιον παγανὸν οὐκ ἀνέρχονται οἱ μεγάλοι δομέστικοι εἰς ἀνάσταται, καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸ παλάτιον.

Ἄκτολογία τῶν δῆμων εἰς τὸ Μακελλαρικὸν ἵπποδρόμιον.

Ἀπὸ τοῦ τετάρτου βαίτου κατέρχονται οἱ τῶν δύο μερῶν δημῶται ἀπὸ τῶν οἰκείων δῆμων, καὶ ἴστανται ἔμπροσθεν τοῦ συμπόδου, καὶ τῆς πολιτικῆς ἵσταμένης εἰς τὰ σημεῖα, ὀφεικόμενοι οἱ δημῶται τὴν

A ctionarii pro more acclamant, præpositus vero, signo ab imperatore accepto, ab illo ac patriciis signum dat, qui ad sedem suam singuli **213** discedunt. Ceterum patricii eo die ad consessum imperatoris adorationis ergo non accedunt, quoniam equestre certamen paganum est; reliqua omnia pro more aguntur, tribusque palmis celebratis, actuarius post tertiam, mandato accepto, tenens manucium, cum eo nutum dat communitati civicæ, quæ ex dihippio per paria procedit. Qui postquam ad critaria pervenit, factiones alternatim canere incipiunt, una: « Ecce ver pulchrum rursus exoritur; » altera: « Salutem, gaudium, tranquillitatem afferens, » et cetera, ut mos est. Deinde ad metam Prasinorum digressæ, omnes junguntur, et ad consessum usque tres hymnos apellatioos canunt: descendit quoque præfectus urbis a mandato, et in chalice cum civibus se jungit, unaque cum iis ad stationem procedit, ubi omnes adorant. Juvenis porro in dextra parte præfecti constitutus, acclamât, et ita dicit: « Qui dominis auxilium præstat; » populus: « Unus Deus, » et reliqua pro more: mox ad januas ascendentes, imperatori acclamant et dicunt: « Ita, Domine, multos ipsis annos! » et discedunt. Præfectus signum a mandato ab actuario accipit, statimque a statione, quo descendit, revertitur, et sic postea quarta palma celebratur. Imperator surgens venerandæ mensæ sume assidet, deinde rursus ad thronum, ut consuetudo est, progreditur. Tribus palmis actis, in quarta aurigæ quatuor e quinta tabula ad curvaturam Prasinorum descendunt et currunt, pedibus tenentes unus alterum atque regentes e loris, quibus se capistrant, ad stationem et præmia certaminis, ut in prima palma decursionis nocturnæ, accipiunt. Præcantur quoque tunc, ut liceat sibi pedibus decurrere, quoniam ludi equestres anni præsentis clauduntur. Notandum est, quia certamen paganum instituitur, magnos domesticos ad factiones non descendere, imperatorem vero, distributis præmiis, surgere et ad palatium discedere.

D Acclamatio factionum in hippodromo Macellario.

Factionarii utriusque gregis a suis factionibus post quartam palmam descendunt, et ante collaboratorem et cives urbis, **214** in signis constitutos, subsistunt: mox cives more solemnî sequentes,

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁶ τὰ συνήθη ed. ⁷⁰ τρεῖς om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(46) M. post h. v. distinguunt; *tenens manucium cum eo nutum (vel signum) dat magistratui urbano, aut communitati civicæ, qui (vel quæ) e dihippio per paria procedit, sic ut bini junctim eant.*

(47) *Currunt pedibus tenentes unus alterum atque*

regentes e loris, quibus sese capistrant.

(48) *Claudere ludos equestres anni præsentis.* Ergone Lupercal ultimus erat ludorum in anno? Claris quidem verbis hoc ait locus Noster et nullus alius posthac memoratur Nostro.

saltatorium hymnum toni primi canunt; cantores incipiunt, populus respondet: « Ecce ver amœnum rureus exoritur, gaudium, salutem, vitam et tranquillitatem, virtutem divinam et victoriam, divinitus adversus hostes concessam, afferens! » Quando ad metam Prasini gregis perveniunt, et huc deflectunt, apoliticum hymnum tono gravi recitant: « Urbs tua efflorescens, imperator N., tibi merito felicia precatur: tuam enim mansuetudinem intuens, alterum Davidem te vocat. Fidei præconem sapientissimum, alium Paulum apostolum, Christo munitum, cernit te avertentem tela inimicorum: propterea potens es et imperas, ut unctus a Domino. » Quando in Il inque conspectum imperatorum venere, subsistunt, et dicunt cantores: « Multa vobis tempora, divina majestas! » populus: « Multa vobis tempora! » Cantores: « Multa vobis tempora, N. N. imperatores Romanorum! » populus: « Multa vobis tempora! » Cantores: « Multa vobis tempora, famuli Domini! » populus ter: « Multa vobis tempora! » Cantores: « Multa vobis tempora, N. N. augustæ Romanorum! » populus: « Multa vobis tempora! » Cantores: « Multa tibi, præfekte, tempora! » populus: « Multa tibi tempora! » Cantores: « Domine, serva dominos Romanorum! » populus ter: « Domine, serva! » Cantores: « Domine, serva a te coronatos! » populus ter: « Domine, serva! » Cantores: « Domine, serva majestatem rectæ doctrinæ studiosam; » populus ter: « Domine, serva. » Cantores: « Domine: serva renovationem preceum! » populus ter: « Domine, serva! » Cantores: « Domine, serva divitias subjectorum! » populus ter: « Domine, serva! » Cantores: « At omnium Creator et Dominus tempora vestra, augustarum et porphyrogenitorum conservet! » populus ter: « Domine, serva! » Cantores: « Exaudiat Deus populum vestrum! » populus ter: « Domine, serva! » et sic fausta omnes ac vitam diurnam imperatori carmine apprecantur.

σσι ὁ θεὸς τοῦ λαοῦ ὑμῶν. » ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Κύριε, σῶσον, » καὶ ἐπεύχονται πολυχρόνιον κυίημα.

215 CAPUT LXXIV.

Quæ a cancellariis questoris in processibus dominorum ad Magnam Ecclesiam Latine canuntur, hæc sunt.

In Nativitate Christi: « De Maria Virgine natus D est, et Magi ab oriente cum muneribus adorant. » Responsio: « Christus Deus noster conservet imperium vestrum per multos annos et bonos! Die Luminum: « Joannes in Jordane baptizat Dominum: is rursus (aut, postea) illi acclamat: A te volo

A πολιτικὴν, λέγουσι τὸν χορευτικὸν ἤχ. α'. Λέγουσι οἱ κράτται, καὶ ἀποκρίνεται ὁ λαός· α' Ἴδε τὸ ἔαρ τὸ γλυκὺ πάλιν ἐπανατέλλει, χαρὰν, ὑγίαιαν καὶ ζωὴν καὶ τὴν εὐημερίαν, ἀνδραγαθίαν ἐκ θεοῦ τοῖς βασιλεῦσι Ῥωμαίων, καὶ νίκην θεοδωρητὸν κατὰ τῶν πολεμίων. » Καὶ ὅτε ἔλθωσιν εἰς τὸν καμπτὸν τοῦ Πρασίνου καὶ κάμψουσι, λέγουσι τὸν ἀπολιτικὸν ἤχ. βαρὺς· α' Ἀναθάλλουσα ἡ πόλις σου, ὁ δεῖνα αὐτοκράτωρ ἐπεύχεται καταχρέως, τὴν γὰρ πραότητά σου ὀρώσα, ἄλλον Δαβὶδ ⁷¹ σε ὀνομάζει (49). Τὸν τῆς πίστεως κήρυκα σοφώτατον, Παῦλον ἀπόστολον τὸν ἐνθωρακισάμενον Χριστὸν, βλέπει ⁷² (50) ἀποστρέφοντα (51) τῶν ἀλλοφύλων τὰ βέλη, διὰ τοῦτο ἰσχυεῖς καὶ βασιλεύεις, ὡς χρισθεῖς παρὰ Κυρίου. » Καὶ ὅτε ἔλθωσιν εἰς τὸ Π ἔμπροσθεν τῶν βασιλείων, ἴστανται, καὶ λέγουσι οἱ κράτται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλά· » ὁ λαός· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ἡ ἔνθεος βασιλεία. » ὁ λαός· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκράτορες Ῥωμαίων. » ὁ λαός· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου. » ὁ λαός ἐκ τρίτου· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐγοῦσται τῶν Ῥωμαίων. » ὁ λαός· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ σοῦ χρόνοι. Τὰ τρία τῶ ὑπάρχῃ. » ὁ λαός· « Πολλοὶ σοῦ χρόνοι. » Οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότας Ῥωμαίων. » ὁ λαός ἐκ γ'. « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον τοὺς ἐκ σου ἰσταμένους. » ὁ λαός ἐκ γ'. « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον ὀρθόδοξον κράτος. » ὁ λαός ἐκ γ'. « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον τὴν ἀναπαύλασιν τῶν αἰτησίων. » ὁ λαός ἐκ γ'. « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον τὸν πλοῦτον τῶν ὑπάρχων. » ὁ λαός ἐκ γ'. « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράτται· « Ἄλλ' ὁ πάντων Ποιητῆς καὶ δεσπότης τοὺς χρόνους ὑμῶν πληθύνει σὺν ταῖς σύγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογενήτοις. » ὁ λαός ἐκ γ'. « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράτται· « Εἰσακούσασαι ὁ θεὸς τοῦ λαοῦ ὑμῶν. » ὁ λαός ἐκ γ'. « Κύριε, σῶσον, » καὶ ἐπεύχονται πάντες· καὶ λέγουσι πολυχρόνιον κυίημα.

ΚΕΦΑΛ ΟΔ'.

Τὰ ὑπὸ τῶν (52) καγκελλαρίων τοῦ κοιμιστῶρος ἐν ταῖς προελεύσει τῶν δεσποτῶν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ Ῥωμαῖσι ἀδόμενα.

Εἰς τὰ Χριστοῦ γέννα ⁷³ α' Δι. Μαρίε. Βέργηνε. Νίτους. ἐτ. Μάγια. δωριεντεκούμ. μούναρα. ἀδωράντες. » Ἐρμηνεύεται· « Ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου ἐγενήθη, καὶ Μάγοι ἐξ ἀνατολῶν μετὰ ἔθρων προσκυνούσιν. » Ἀπόκριμα· « Κρίστους. Δις. Νόστερ. κούσιν. σέρβετ. ἡμπέρουμ. βέστρουμ. παρ

VARIE LECTIONES.

⁷¹ Δαβὶδ om. ed. ⁷² βλέπει R., βλέπειν cod., βλέπουσα ed. ἀποστρέφοντας cod. ⁷³ εἰς τοῦ Χριστοῦ γέννησιν ed. Ceterum Latina omnia Græcis litteris scripta om. ed. Dedit. R. in notis.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(49) Similem locum habuimus supra p. 188.

(50) Appellat te Davidem alterum, et videt te Paulum, Christo, velut lorica, munitum.

(51) M. ἀποστρέφοντα, ut redeat ad Paulum et

Christum, qui detorquent. Sed præstat tamen emendatio Leichiania.

(52) Hæc sunt illa ipsa acta, de quibus memorat Noster pag. 7.

μουλουσάννος. ἐτ. βόνος. » Ἐρμηνεύεται· « Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν φυλάξει τὴν βασιλείαν ὑμῶν ἐπὶ πολλοῖς ἔτεσι καὶ κηλοῖς. » Εἰς τὰ Φῶτα· « Ἰωάννης. ἐν Ἰορδάνῃ. βαπτίζεται. Δόμνηουμ. σεκούνδουμ. Ἰλλουμ. βόκατ δὲ. τὲ. βόλο. » Ἐρμηνεύεται· « Ἰωάννης ἐν Ἰορδάνῃ βαπτίζει τὸν Κύριον· ἀκολούθως αὐτὸν φωνεῖ· ὑπὸ σοῦ θέλω βαπτισθῆναι· » ἄλλως· « Ἰωάννης ἐν Ἰορδάνῃ βαπτίζει τὸν Κύριον· ἐκ δευτέρου αὐτὸν ἐφώνησε· ὑπὸ σοῦ θέλω βαπτισθῆναι. » Ἀπόκριμα· « Κρίστους. Δέους. νόστερ. κούμ. Σέρετ. ἡμπέριουμ. βέστρουμ. πέρ. μούλτος. ἄνος. ἐτ. βόνος. » Τῆ ἀγία καὶ μεγάλη κυριακῇ τῆς Ἀναστάσεως· Κούμ « κρουκηφίζουσ. ἐστ. ἐτ. σεπούλτους ἐτ. τέρξια. δίερρε. σουρρέξιτ. » Ἐρμηνεύεται· « Ἐν τῷ σταυρωθῆναι καὶ ταφῆναι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνέστη. » ἄλλως· « Ὁ σταυρωθεὶς καὶ ταφείς καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάς. » Ἀπόκριμα· « Κρίστους. Δέους. νόστερ. κούμ. » Καὶ τὰ ἐξῆς. Εἰς τὴν ἀγίαν Πεντηκοστήν ⁷⁴. « Κούμ μανδαβίτ. Σπηρίτους. σάκτουμ. σουπέρ. τούος. ἀπόστολος. » Ἐρμηνεύεται· « Ὁ καταπέμψας τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐπὶ τοὺς σοὺς ἀποστόλους. » Ἀπόκριμα· « Κρίστους. Δέους. νόστερ. κούμ. σέρβετ. ἡμπέριουμ. βέστρουμ. πέρ. μούλτος. ἄνος. ἐτ. βόνος. » Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν· « Κούμ τρνεφιγγουράτους ἐστ. ἐν μώνεσσ. » Ἐρμηνεύεται· « Ὁ μεταμορφωθεὶς ἐν τῷ ὄρει. » Ἀπόκριμα· « Κρίστους. Δέους. νόστερ. κούμ. σέρβετ, » καὶ τὰ ἐξῆς.

ΚΕΦΑΛ ΟΕ'.

Ἐκθεσις τῶν λεγομένων ὑπὸ τῶν βουκαλίων ἐπὶ τῆς τραπέζης τῶν ἰθ' ἀκουσίων.

Τοῦ βασιλέως ἀκουμβίζοντος ἐπὶ τῆς τραπέζης, καὶ τῆς συνήθους τάξεως πάσης τελουμένης, ἐπειδὴν διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου ὀφείλωσι καθ' εσθῆναι οἱ κεκλημένοι φίλοι, λέγουσιν οἱ πέντε βουκάλιοι· « Κονσέρβετ. ⁷⁵ (53) Δέους, ἡμπέριουμ. βέστρουμ. » ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύομενον· « Φυλάξει ὁ Θεὸς τὴν βασιλείαν ὑμῶν. » Εἶτα δέχεται ὁ ε' καὶ λέγει· « Βόνα. τοῦα. σίμπερ, » ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύομενον· « Τὰ ἀγαθὰ σου διηνεκῶς. » Καὶ πάλιν λέγει ὁ τέταρτος· « Βίκτωρ σῆς σίμπερ, » ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύομενον· « Τροπαιοῦχος ἐσθ ἀεὶ. » Καὶ εἰθ' οὕτως λέγει ὁ γ'· « Μούλτους ἄνοσσε φικιδία ⁷⁶ θ Δέους, » ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύομενον· « Νικοποιόν σε ποιήσῃ πάντοτε. Καὶ εἰθ' οὕτως λέγει ὁ β'· « Βίκτωρ. φατζία. σίμπερ. » ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύομενον· « Νικοποιὸς ἦς πάντοτε. » Καὶ τελευταῖον λέγει ὁ α'· « Δέους. πρίνστεθ (54), » ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύομενον· « Ὁ Θεὸς παρέξοι! » (B'.) Κατὰ δὲ κερασίαν (55) πίνοντος τοῦ βασιλέως, λέγουσιν οἱ βουκάλιοι· Βήθητε ⁷⁷ (56), δόμνηνι ἡμ-

baptizari. » Sancta et magna dominica Resurrectionis « Cum crucifixus et sepultus esset, tertia die resurrexit. » In sancta Pentecoste : « Qui Spiritum sanctum super apostolos suos misit. » In Transfiguratione : « Qui transfiguratus est in monte. » Responsio semper eadem : « Christus Deus noster, » etc.

Imperatore mensæ accumbente, et solemnī ritu omni peracto, quando ad nutum præpositi advocati ad convivium amici considere debent, quinque vocales seu cantores Latino sermone dicunt : « Conserve Deus imperium vestrum ! » postea quintus accedit et dicit : « Bonatua semper ; » rursus quartus dicit : « Victor sis semper ! » porro tertius ita : « Multos annos victorem te faciat Deus ; » secundus deinde : « Victor semper eris ! » postremo primus : « Deus præstet ! » II. Aquam vero vino mistam cum imperator bibit, vocales acclamant : « Bibite, domini imperatores, in multos annos ! Deus omnipotens præstet ! » Postea secundus sequitur, et dicit : « Vivite vitam præclaram, Domini ! » mox primus dicit : « Deus præstet. » Dum vinum diluit, primus : « In gaudio prandete, Domini ; » secundus Græco sermone : 216 « Hilariter, Domini, convivium celebrate. » Dum cibi afferuntur, primus dicit : « Gratias Deo agentes fruimini, domini ! » Post missus primus dicit : « Donis Dei fruimini. »

B

CAPUT LXXV.

Expositio eorum, quæ a vocalibus ad mensam XIX accubuum Latine dicuntur.

Imperatore mensæ accumbente, et solemnī ritu omni peracto, quando ad nutum præpositi advocati ad convivium amici considere debent, quinque vocales seu cantores Latino sermone dicunt : « Conserve Deus imperium vestrum ! » postea quintus accedit et dicit : « Bonatua semper ; » rursus quartus dicit : « Victor sis semper ! » porro tertius ita : « Multos annos victorem te faciat Deus ; » secundus deinde : « Victor semper eris ! » postremo primus : « Deus præstet ! » II. Aquam vero vino mistam cum imperator bibit, vocales acclamant : « Bibite, domini imperatores, in multos annos ! Deus omnipotens præstet ! » Postea secundus sequitur, et dicit : « Vivite vitam præclaram, Domini ! » mox primus dicit : « Deus præstet. » Dum vinum diluit, primus : « In gaudio prandete, Domini ; » secundus Græco sermone : 216 « Hilariter, Domini, convivium celebrate. » Dum cibi afferuntur, primus dicit : « Gratias Deo agentes fruimini, domini ! » Post missus primus dicit : « Donis Dei fruimini. »

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁴ N pro Πεντηκοστήν ed. ⁷⁵ κώνσερβετ ed. ⁷⁶ φικιδίαθ cod. ⁷⁷ βήθητι cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(53) M. κονσέρβεθ, quod quamvis minutum sit, observo tamen obsequens φικιδίαθ quod conjunctim exhibet codex. Quid autem hæc posterior vox sit i vellet, non assequor.

(54) Tota dictio est : *Deus te nobis præstet*, id est, diu te nobis conserve in vivis et salvus, diu te superesse sinat. Ita apud Trebell. Pollion, t. II Hist. Aug. p. 359 : *Lectis litteris Claudii principis, hæc in Claudium dicta sunt : Auguste Claudī, di te nobis præstent ; (dictum sexagesies. etc.)* Agnoscas Græculos Latine haud callentes formulas, quas retinebat ex vetusto more Latinas, ita recitasse, ut papago quæ didicerit.

(55) Ad verbum *sub singulas infusiones vini in poculum*. Est ergo dictio κατὰ κερασίαν πίνοντος τοῦ βασιλέως tantumdem atque ὀσάκις πῆρ ὁ βασιλεὺς κρᾶμα vel οἶνον κεκρασμένον Nam κεραννύειν

Græcis, præsertim novis, est *infundere liquorem in vas, etiamsi merum*.

(56) M. βήθητι. Non per πῆτε, *bibite*, debuerat hoc a Nostro reddi, quem interpretes suos male Latine et antiquitatum callens in errorem induxerat, sed *vicite*. Nam bibenti imperatori ζήσεις *vivas*, acclamabatur : *vin. Vales. ad Amm. Marcellin. p. 137, et insignem locum Xiphilini p. 1218: Κόλιτι ῥοπαλωτῇ παρὰ γυναῖκος γλυκῶν οἶνον ἐφυγμένον, λαβὼν ἐπιεν ἄμυστι ἐν μέσῃ τῇ ἀγωνίᾳ καμῶν, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ δῆμος καὶ ἡμεῖς [senatus] παραχρῆμα πάντες τοῦτο δὴ τὸ ἐν τοῖς συμποσίοις εἰωθὸς λέγεσθαι ἐξεβοήσαμεν ΖΗΣΕΙΑΣ. Confirmat sequens ζήσατε καλὴν ζωὴν eadem iterata, sed paulum mutatis verbis benedictio : ut p. 216, benedictio *in gaudio* duobus modis redditur, ἐν χερμοσύνῃ et ἐν χαρᾷ. Erat quoque solennis formula imp. alloquendi sic*

Imperator vero postquam mantile suum in mensa deposuit, et amici surrexere, quinque vocales dicunt: « Bono domino sit semper gloria! »

δύναμος παράσχοι. » Εἶτα λέγεται ὁ β', καὶ λέγει: « Ζήσατε καλὴν ζωὴν, δεσπόσαι. » Καὶ μετὰ τὴν λέγει ὁ α': « Δίους. πρίνστιθ. » δ' ἔστι μεθερμηνεύομενον. « Ὁ θεὸς παράσχοι. » Εἰς τὸ κρίμα λέγει ὁ α': « Ἦν γαυδίῳ πρηνθεῖτε ⁷⁹ (57), δέμηγι, » δ' ἔστι θεθερμηνεύομενον. « Ἦν χαρμῶν ἀριστήσατε, Κύριοι. » Καὶ εἶθ' οὕτως λέγει ὁ β': « Ἦν χαρᾷ ἀριστήσατε, δεσπόσαι. » Εἰς τὸ ἐπιμύσον λέγει ὁ α': « Εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ ἀπολαύετε, δεσπόσαι. » Κατὰ μίσησον ⁸⁰ (58) δὲ λέγει ὁ α': « Τῶ δωρεῶν τοῦ Θεοῦ ἀπολαύετε. » Τοῦ δὲ βασιλέως ἀποθεμένου τὸ μανδύλιον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ τῶν φίλων ἀνισταμένων, λέγουσιν οἱ ε': « Βόνω δύμνω σέμπερ, » δ' ἔστι μεθερμηνεύομενον: « Τῶ καλῷ Κυρίῳ ἡ τιμὴ πάντοτε! »

CAPUT LXXVI.

Acclamatio, quæ mane simul ab exercitu instituitur.

« N. N. augusti, tu vincas! » sic populus ter. Cantores: « Rex cœlestis! » populus: « Imperatores nostros victoriis corona, » ter, « Fili Dei, cum his impera! » populus similiter tribus vicibus. Cantores: « A Deo promoti; » populus: « Imitamini Dei in homines amorem. » Cantores: « Nos, o exercitus, quomodo hostes in fugam vertemus? » populus: « Dei fidem ac dominorum æquilateralum servantes, » ter; rursus populus: « Deus imperatores nostros corroboret! imo, Domine, multos in annos. »

CAPUT LXXVII.

Acclamatio exercitus, si imperator triumphum de hostibus ducit, aut annonam aliave imperialia largitio exercitui distribuitur: eodem quoque, silentio facto, recitantur.

« Imperatoribus multos annos! » ter. « N. N. magnis imperatoribus et augustis multos annos! » ter. « N. N. pissimis augustis multos annos! » ter. Porphyrogenitis multos annos! » ter. « A Deo promotis imperatoribus multos annos! » ter. « A Deo gubernatis imperatoribus multos annos! » ter.

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁹ παροτιθ cod. ⁷⁹ ΗΥΤ ΑΝΑΙΟ ΗΠΑΝΔΕΙΤΑΙ cod. ⁸⁰ μίσησον cod. ⁸¹ τούτους cod. ⁸² καὶ ὁ δεῖνα om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

τὸν αἰῶνα ζῆθι βασιλεῦ; vid. Malal. II, p. 128, quod imitati Arabes formulam, *In vivis conservet Deus Emirum*, præmittēbant suo ad principem alloquio. Conf. Casaubon. a. Athen. p. 277.

(57) In codice hæc sic erant exarata ΗΥΤ ΑΝΑΙΟ ΗΠΑΝΔΕΙΤΑΙ, etc. Conferri ad hanc formulam prædanti bene præcandi illa apud Athenæum meturp. 149, εὐ δεινῆσας.

(58) M. μίσησον *singulis missibus.*

(59) Id est ἄμα τῷ πρωῖ, *simul cum orta aurora*, quem primum surgunt homines.

(60) Est *annonæ* seu stipendium militi annuatim, aut per ternos quaterneve annos dari solitum, prout imperii constitutio ferret, alias *roya*. Patet ex Cedreno p. 797, et Jo. Seylitz. p. 823, ubi τὸ ὄψωνικὸν κομμάτιον, res victuales, ad victum faciētes, opponuntur τῷ σιτηρεσίῳ stipendio nummis constanti.

(61) *A Deo renuntiatorum et ad illam dignitatem provocatorum* Amabant nempe imp. tales titulos: *θεοπρόβλητος, θεοστέπτος, θεοστροφός, θεοσυνεργός, cui Deus assistit et collaborat, θεοσύμμαχος, qui Dei causam iustur, aut cui tuendo servandoque Deus opitulatus venit; quo nempe legitime parium et administratum a se imperium testarentur. Vel*

ΚΕΦΑΛΑ. ΟΖ.

Εὐφημία ἄμα προῖ (59) ὑπὸ τοῦ στρατοπέδου ἐκδομαίνη.

« Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐγουστοί, τούμδικαι! » ὁ λαός: « Βασιλεῦ σὺν νικῶν! » ὁ λαός: « Στέφον νίκαις τοὺς βασιλεῖς ἡμῶν, » γ'. « Ἰὴ Θεοῦ, τούτους ⁸¹ συμβασίλευστον! » ὁ λαός ὁμοίως γ'. Οἱ κράκται: « Θεοκρόβλητοι! » ὁ λαός: « Μιμήσατθε Θεοῦ φιλανθρωπίαν. » Οἱ κράκται: « Ἡμεῖς, ὦ στρατόπεδα, πῶς τροκόωμεν πολεμίου; » ὁ λαός: « Θεοῦ φυλάσσοντες τὴν πίστιν, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην δεσποτῶν, » γ'. Καὶ πάλιν ὁ λαός λέγει: « Σπερῶσαι ὁ Θεὸς τοὺς βασιλεῖς ἡμῶν! καὶ, Κύριε, εἰς πολλὰ ἔτη. »

ΚΕΦΑΛΑ. ΟΖ'.

Εὐφημία λεγομένη ὑπὸ τοῦ στρατοπέδου, ἤμα κατὰ πολεμίων ἐπινίκια ἄγει ὁ εὐστακτωρ, ἢ σιτηρεσίον (60) δοθεῖν τῷ στρατοπέδῳ, ἐπὶ τις ἄλλη βασιλεὺς διανομή. τὰ αὐτὰ δὲ λέγεται καὶ σιληντίου ἀγομένου.

« Πολλὰ ἔτη τῶν βασιλέων! » γ'. « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων πολλὰ ἔτη! » γ'. « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα τῶν εὐστέπτατων αὐγουστῶν πολλὰ ἔτη! » γ'. « Τῶν κορυφογεννήτων πολλὰ ἔτη! γ'. « Θεοκρόβλητων (61) βασιλέων πολλὰ ἔτη! » γ'. « Θεοκυδερνή-

ipsi tyranni jactabant se divino nocte regnare, ut exemplum habet Sulpitius Severus in vita Martini in Maximo tyranno. In pseudonymo Photii in Maximo tyranno. In pseudonymo Photii p. 259, t. VI Concil. ed. Harduin. est θεοκρόβλητοις βασιλεῦσι, et p. 289: βασιλεῖ ὑπὸ τῆς θείας ἄνωθεν προμηθείας ἐστερμένῳ, ὀδύγουμένῳ καὶ οὐ κυβερνωμένῳ δεσπότη ἀγαθοποιῷ, νικοποιῷ, θεοσυνεργῷ. Imperatores CPiani se χριστοῦς Κυρίου, *unicos Domini*, profiteri solebant. Irene Nicéphorum ex Θεοῦ προβληθέντα agnoscit apud Zonar. et Cedren. p. 148, not. Freheri ad Script. Rer. German.] Credebant veteres, imperatores a Deo eligi, ab hominibus constituentibus et inaugurantibus, ut imperatoribus aliis, senatu, castris et populo, tantum declarari et promulgari divinum voluntatem; vid. Themist. p. 207, item p. 73. Quapropter tam in orientalium quam occidentalium imp. et regum numis et imaginibus conspicuntur manus e nubibus procedentes et coronam ipsis imponentes; vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Armiger*. In coronatione Caroli M. legitur *populus lætissimus ter clarissima voce acclamasse: CAROLO AUGUSTO A DEO DATO MAGNO ET PISSIMO IMPERATORI ROMANORUM VITA ET VICTORIA*. Vid. Sigon. Regn. Ital. p. 99, t. Charta vetus apud Murator. l. II. ad

των βασιλέων πολλά τὰ ἔτη! » γ'. « Κοσμοσυστά-
 πων (62-65) βασιλέων πολλά τὰ ἔτη! » γ'. « Κοσμοπο-
 θήτων βασιλέων πολλά τὰ ἔτη! » γ'. « Ἀνδρειοτάτων
 βασιλέων πολλά τὰ ἔτη! » γ'. « Νικητῶν βασιλέων
 πολλά τὰ ἔτη! » γ'. « Ἐθρολετών βασιλέων πολλά
 τὰ ἔτη! » γ'. Τροπαιούχων βασιλέων πολλά τὰ
 ἔτη! » γ'. « Εἰρηνοποιῶν βασιλέων πολλά τὰ ἔτη! »
 γ'. « Πλουτονοποιῶν βασιλέων πολλά τὰ ἔτη! » γ'.
 « Ὀρθοδόξων βασιλέων πολλά τὰ ἔτη! » γ'. « Ἰὲ
 Θεοῦ, ζῶν αὐτῶν! » γ'. « Ἰὲ Θεοῦ, συμβασιλευ-
 σον αὐτοῖς! » γ'. « Ἰὲ Θεοῦ, χάρισαι ἡμῖν αὐ-
 τοῖς! » γ'. « Ἰὲ Θεοῦ, τοὺς χρόνους αὐτῶν πλή-
 θυνε! » γ'. « Ἰὲ Θεοῦ, ἐπάκουσον ἡμῶν! » γ'.
 « Ἀὔξει ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν! » γ'. « Ἡμεῖς
 δοῦλοι τῶν βασιλέων! » γ'. « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖ-
 να μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων πολλά
 τὰ ἔτη. »

ΚΕΦΑΛ. ΟΗ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ τρυγη-
 τοῦ (66) ἐν προκένω τῆς Ἱερῆας.

Δείον εἶδῆναι, ὅτι ἔξωθεν τοῦ παλατίου τῆς Ἱε-

VARIÆ LECTIONES.

⁸³ χάρισε cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

litq. Ital. p. 126: *Imperante domino piissimo per-
 petuo Augusto Berengarius (sic) a Deo coronato
 pacifico magno imperatore.* Apparet occidentales ti-
 tulum orientalis imperii imitatos fuisse. Ibidem p.
 789 alia charta: *Dum coram presentia Domini nostri
 Guaimarii serenissimi et a Deo conservati* [hoc est,
 more Græco et Arabico pro *conservandi*] *principis
 et ducis.* Insignis et consideratione dignus est locus
 chartæ veteris apud Du Cange v. *Thau. Thau ebo-
 reum* [hoc est baculum cum præfixa cruce, quæ ima-
 ginem gemini ἴ tam horizontaliter, quam perpen-
 diculariter sibi agglutinati refert] *quod Fulco rex
 Jerusalem, comes [Andegavensis nempe], dicitur ec-
 clesiæ dedit, quod habuit a Soldano Babylonie.
 quando Christus in regem Jerusalem ipsum Fulco-
 nem sublimavit.* Discimus ex hoc, forte solo, loco,
 reges Hierosolymitanos Francorum vasallos Soltha-
 norum Egypti fuisse, regnumque suum ab his ut
 feudum gessisse, et pro signo investituræ baculum
 eburneum ad crucis instar formatum accepisse;
 quemadmodum Francici principes Antiochiæ, res-
 pectu sui principatus, vasalli erant imperatorum
 Cæptanorum. Rem tanti momenti, omnibusque, quod
 sciam et miror, passagiorum scriptoribus indiotam,
 satis confirmat historia Arabica, quæ totam Palæ-
 stinam Syriamque ad chalfas Egypti pertinuisse
 psulo ante Francorum adventum dicit.

(62-65) Id est οὗς ὁ κόσμος συνίστησι quos terra-
 rum orbis commendat.

(66) Describuntur hoc capite ritus feriarum vin-
 demialium, quæ ab imp. Cæptanis in palatio Hier-
 iæ, ex adverso Cæptis in continente Asiatica ora,
 secessus illuc facti, celebrari solebant. Et illuc se-
 cessus appellabatur processio Hiericæ. Incidebant
 illæ feriæ in finem vel potius medium mensis Sep-
 tembris, ut patet ex indice sermonum catechetico-
 rum Theodori Studitæ, quem dedit Fabricius in
 Bibl. Græcæ t. XII, p. 283, ubi inter homilia Kæ-
 lendis Septembris in anni Græci initium, et aliam,
 in Exaltationem venerandæ crucis, die Sept. xiv,
 dictam, media occurrit hoc titulo.: *Ἐπὶ τοῦ μὴ εἰσ-
 φέρειν ἀνάθας καὶ τριβόλους κτηνῶν, ἀλλὰ καρποφο-
 ρεῖν τοὺς τῆς ἀρετῆς βότρυας Μηνὶ τῷ αὐτῷ (nempe
 Septembris) εἰς τὸν τρυγητῶν* Homiliæ illæ secun-
 dum *Calendarium Græcum* dispositæ sunt. Unde

A « Orbem constituentibus imperatoribus annos mul-
 tos! » ter. « Ab orbe expetitis imperatoribus multos
 annos! » ter. « Fortissimis imperatoribus annos
 multos! » ter. 217 « Victoribus imperatoribus an-
 nos multos! » ter. « Imperatoribus hostium ever-
 soribus multos annos! » ter « imperatoribus trium-
 phatoribus multos annos! » ter. « Imperatoribus
 pacificis multos annos! » ter. « Imperatoribus mun-
 ificis multos annos! » ter. « Imperatoribus ortho-
 doxis multos annos! » ter « Fili Dei, ipsis vitam diutur-
 nam concede! » ter. « Fili Dei, una cum ipsis regna! »
 ter. « Fili Dei, hos nobis concede! » ter. « Fili Dei,
 tempora eorum auge! » ter. « Fili Dei, nos exaudi! »
 ter. « Crescat fides Christianorum! » ter. « Nos
 servi imperatorum! » ter. « N. N. magnis impe-
 ratoribus et Augustis multos annos! »

CAPUT LXXVIII.

*Observanda in die vindemias in processione e palatio
 Hiericæ.*

Quando extra palatium Hiericæ in campo seu prato

efficitur initium feriarum vindemialium diem Exalta-
 tionis crucis seu xiv. Septembris antecessisse. Fuit
 ergo ista Theodori homilia similis illis quas nostri
 pastores rustici in enceniis ecclesiarum suarum
 mense Novembri pronuntiare solent in Evangelium de
 Zachæo publicano. Traductus hic mos feriandi
 ob vindemias, (qui etiam adhuc in Helvetia et aliis
 vitiferis regionibus obtinet,) e curia veterum imp.
 Romanorum, de quorum vindemiationibus seu se-
 cessibus ad vindemias vid. Casaubon. ad illum Julii
 Capitolini locum in vita Antonini Pii c. n: *vindemias
 privati modo cum amicis agebat*; qui locus e
 Nostro egregie illustratur. Commemoratur ibi loci Cas-
 saubonus festum τῶν οἰνομάτων idemque putat
 eum feris vindemialibus fuisse. Donec cognovero
 idoneum ejus vocabuli auctorem, suspectam hanc
 observationem habebō. Si nullum alium habuerit.
 Casaubonus, quam Agathiam, cujus locum, vitii
 immerito suspectum habitum, vindicabo et expo-
 nam ad p. 347, ubi sermode Brumalibus, nō falsus
 ille fuit. Per triginta dies continuasse has ferias in-
 telligimus e Paulo Warnefrido l. iii, 12. et Grego-
 rio Turonens. V. 31, et interea consueta judicia et
 negotia aulica cessasse. Illius hæc verba sunt: *Sophia
 Augusta immemor promissionis quam quondam
 in Tiberium habuerat, [id est Tiberio fecerat] insi-
 dias ei tentavit ingerere. Procedente igitur eo ad villam,
 ut juxta imperialem ritum triginta diebus auri e-
 miam jocundaretur, vocato clam Justiniano voluit
 eum in regno sublimare.* Horatius Blancus ad illum
 locum demonstrat, non tantum in vindemiis, sed
 etiam in messe ferias curiales fuisse, citans legem
 Cod. Theodos. secundam de feriis: *Omnes dies jubemus
 esse juridicos*, etc. Verum etiam in vere tales
 erant feriæ, ρουσάλια dictæ, post festum Paschatis
 celebrari solitæ, quas a *rosis* nomen accepisse putat
 Du Cange Gloss. Gr. h. v. et Gloss. Lat. v. *Rosalia*.
 Possit tamen appellatio quoque a *rure* repeti; *rusa-
 lia* pro *ruralia*, quod Balsamo, qui solus harum
 feriarum meminit, suggerere videtur, quando ait ad
 Concil. VI. Canon. 62: *Τοιαύτη πανήγυρις ἐστὶ καὶ
 τὰ λεγόμενα ρουσάλια, τὰ μετὰ τὸ ἅγιον Πάσχα ἀπὸ
 κακῆς συνήθειας ἐν ταῖς ἔξω χώραις γινόμενα* In
 prædiis suburbanis, ἐν ταῖς ἔξω χώραις αἰτ., id est
 ruri, unde *ruralia*, *rusalia*. Huoquin pertinet, etique

tugurium constructum, et tempus vindemiæ pul-
ohrum et serenum est, magistri, præpositi, procon-
sules, patricii, officiales et senatores e regione tugurii
et vitium, post eos duorum gregum factionarii una
cum demarchis astant. Imperator, colobio et sago
auro circumtexto indutus, cum patriarcha penulam
seu casulam gestante procedit, et postquam ad
primum vineæ arboretum, ubi mensa marmorea,
in qua canistra cum uvis jacent, pervenero, magistri
quoque 218 patricii et senatores cum demarchis
et factionariis utriusque factionis accedunt, et cura-
tore dolium uvis plenum proferente, patriarcha preces
et officium ecclesiasticum recitat; quo facto uvam
unam sumit et imperatori dat, imperator rursus pa-
triarchæ tradit, atque ita ordine principes senatus,
magistri, proconsules, patricii, officiales, demarchi
et cerimoniarum accedunt, quorum singulis uvas
singulas imperator distribuit. Postquam primo
magistro uva ab imperatore tradita est, duæ factiones
apelaticum toni primi recitant: «Eprato cognitionis
domini sapientiæ floribus sacris collectis, ordo illu-
strium patriciorum, multis cantionibus prolatis,
caput coronemus, ut domum boni odoris cogitationum
suscipientes jucundissimas ejus gratias. Sed, Rex im-
mortalis omnium, da ordi sæpissime festum hunc
diem majestatis imperatoris, N. a Deo coronati
unctique imperatoris.» Aliud camentoni obl. quarti:
«Virtus tua, ut vitis sæcunda uvas lætitiæ proferti,

ρείας εις τὸ πεδῖον, ἤγουν εις τὸ Λιβάδιον (67),
γίνεται φρινζάτον (68), περικαλλεῖ τε καὶ ὠραῖον,
καὶ ἴστανται οἱ τε μάγιστροι καὶ πραίπόσιτοι, ἀνθύ-
πατοι τε καὶ πατρικιοὶ καὶ ὀφφικιάλιοι καὶ λοιποὶ
συγκλητικοὶ ἀντικρὺ τοῦ τοιοῦτου φρινζάτου καὶ
τῆς ἀμπέλου, καὶ μετὰ τούτους οἱ τῶν δύο μερῶν
δῆμοι μετὰ καὶ τῶν δημάρχων. Ὁ δὲ βασιλεὺς κάτει-
σι μετὰ τοῦ πατριάρχου ἀπὸ κολοβίου, φορῶν καὶ τὸ
χρυσοπερίκλειστον σαγῖον, ὃ δὴ πατριάρχης ἀπὸ φε-
λωνίου καὶ ὠμοφορίου, καὶ δὴ τούτων εἰσπυρομένων
ἐν τῇ πρὸ τῆς ἀμπέλου ἀναδενδραδίῳ, (ἐκείσε γὰρ
ἴστανται τράπεζα μαρμάρινος, ἐν ἣ ἀπόκεινται αἱ
σταφυλαὶ μετὰ κανισκίων), καὶ εἰθ' οὕτως πλησιάζου-
σιν οἱ τε μάγιστροι καὶ πατρικιοὶ καὶ συγκλητι-
κοὶ καὶ οἱ τῶν δύο μερῶν δημάρχου μετὰ καὶ τῶν
δημοτῶν· καὶ δὴ τοῦ κουράτωρος προσφέροντος τὴν
βούτην μετὰ τῶν σταφυλῶν (69), ποιεῖ ἐκείσε εὐχὴν
ὁ πατριάρχης κατὰ τὴν ⁶⁴ τῆς Ἐκκλησίας ἀκολουθίαν.
Καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν λαμβάνει ἐν βοτρυδῖον ὁ πατρι-
άρχης, καὶ ἐπιδίδωσι τῇ βασιλεῖ· ὁμοίως καὶ ὁ βα-
σιλεὺς πάλιν δίδωσι τῇ πατριάρχει, καὶ εἰθ' οὕτως
εἰσέρχονται κατὰ τάξιν οἱ τῆς συγκλήτου ἄρχοντες,
οἱ τε μάγιστροι καὶ ἀνθύπατοι καὶ πατρικιοὶ καὶ ὀφ-
φικιάλιοι καὶ οἱ δημάρχου καὶ ὁ τῆς καταστάσεως, καὶ
δίδωσιν ἐνὶ ἐκάστῳ αὐτῶν ὁ βασιλεὺς ἀνά μιᾶς στα-
φυλῆς. Ὅτε δὲ τῇ πρώτῃ μαγίστρῳ ἐκιδεθῆ παρα-
τοῦ βασιλέως ἡ σταφυλὴ, λέγουσιν τὰ δύο μέρη ἡνω-
μένοι ἀπελατικὸν (70) ἦχος α': «Ἐκ τοῦ λειμῶνος

VARIE LECTIONES.

⁶⁴ κατὰ τὴν R., καὶ τὴν cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

idemne est cum hoc vindemiali epulo *Minerva* C
dictum epulum, de quo vetus Kalendar. apud Du
Cange v. *Oblaqueatio*. M. *Septembri dolia picantur,*
poma leguntur, arborum oblaqueatio, epulum Mi-
nervæ.

(67) Significat locum irriguum, arboribus umbro-
sum, præterfluentibus aquis humectatum, deambulando et auræ frigidæ captandæ factum. Infra
quoque habemus libadium ante portam auream Con-
stantinopolitanam, quod ego quidem puto idem fuisse
cum *philopatio* deinceps sic dicto, seu loco, ubi cum
jucunditate deambulatur. Ut hodie solent ante urbes
nostras talia deambulastra esse, sic etiam veteres habebant. Meminit Malalas t. II, p. 41, philopatii An-
tiocheni.

(68) Variis modis scribitur hoc vocabulum, quod
tugurium frondibus consertum, pergulam, trichilam,
notat *Φραγγιάττα* (tenendum γ ante i Græcis ut ζ
vel τζ ant ut Gallicum q ante ante e et i pro-
nuntiarum), *φραγγιάττα*, *φρίντζα*, *φρονζάτον*, *φρου-*
ζάτον. Exponunt *καλύβη*, *σκιάδιον*, *σκηνή*, et deri-
vant a *frondoso*. Non repugnabo. Mibi quidem ali-
quando visum fuit Arabicæ originis esse. *Fartig*,
(id est *Faritsch* nostro Germanico more scriben-
dum), est Arabicus *frigidus* et proprie lætus, jucun-
dus, hilaris, solutus curis, amplus, spatiosus. Læta
enim illis omnia frigida et vicissim tristia calida
appelluntur, ut gentibus a sole vehementer patien-
tibus. Ilino nata vox Italica *tanfarruza*, recreatio,
remissio, ampliatio animi, hilaritas, qua sæpe uti-
tur in suo Itinerario Josaphat Barbarus, ut p. 36
edit. Aldinæ: *disse mi che voleva darmi un poco*
di tanfarruza, et monstrar mi le gioie, che gli erano
state mandate di questo signore d'India. Tanfar-

ruzo est Arabicum. Sed liberum cuique sit sta-
luendi hæc de etymologia arbitrium. Porro περι-
καλλεῖς legendum esse vel non momenti me liquet
Ἐπὶ τὰ παλάτια Hiericæ, in præsenso illi templo d' am-
bulacro, erigitur pergula elegans et faceta.

(69) *Buttam uvis plenam offert. Habemus adhuc*
in sermone nostro superetitem hanc vocem *botte*
vel *butte*, pro dolio ligneo in summa parte aperto
cum ansa perforata. Venit ab antiquo πῖθος *dolium*,
vel βύθος *profundum*. Glossæ Gr. Lat.: *ασκοπα*,
ἀσκοπέθη id est *κοθήνη butina*, seu uter cori-
aceus; unde nata vox *butin*, ut *scortum*, quasi dicas
uter *scorteus*, in quem sordes conjiciantur. Est
autem *ascopa* vox Germanica, composita ex a, arti-
culo, qui *unum* notat, et *Scopa*, *Schoppe*, *une*
chapine. Adhuc hodie dicimus *ein Schoppen Wein*,
quod proprie est *uter coriaceous vini*. Veteres hoc
appellabant *ad corbes sedere*. Lampridius in Heliogabalo, c. II, p. 817, *cum ad vindemias vocasset*
amicos nobiles, [tunc temporis magistri et patricii
et patriarchæ nondum erant in curia *Romana*] *et*
ad corbes sedisset, etc. Plane ut hic imperator
CPlanuse buttis uvas inter proceres aulæ suæ distri-
buebat, ita tunc quoque Heliogabalus faciebat, ut
appareat ritum ab illis antiquis imp. ad juniores
demanasse. Interjectis aliquot verbis continet
Lampridius: *Ferunt ab illo primo repertum, ut in*
vindemiarum festivo multa in dominos jocularia, et
audientibus dominis, dicerentur. Cujus rei simile
apud Nostrum nihil invenio.

(70) In sequentibus canticulis specimina habemus
difficilis, ampulosæ, dithyrambicæ et sano sensu
casæ poseos atque eloquentiæ quæ illam statim
inflabat. Vide supra not. 50, col. 216.

τῆς γνώσεως τοῦ δεσπότητος τῆς σοφίας (71) τρυγῆ-
σαντες ἄνθη, ἱερὰ τάξις τῶν ἐντίμων πατρικίων, ἐν
τῷ προσφέρειν τῶν ἁγμάτων τὰ πλῆθη, κεφαλῆν
καταστέψωμεν, ὡς οἶκον τῆς εὐωδίας τῶν νοημά-
των, ἀντιλαμβάνοντες τῶν ἐκείνου τερπνῶν χαρίτων.
Ἄλλὰ, ἀθνατε Βασιλεῦ τῶν ἀπάντων, σὺ δίδου ἐπὶ
πολὺ ταύτην τὴν ἑορτὴν τῷ κόσμῳ τῆς αὐτοκράτο-
ρος ἐξουσίας ὁ δεῖνα τοῦ θεοστέπτου χρισθέντος (72)
βασιλέως. » Ἄλλος, ἤχος π. δ'. « Ἡ ἀρετὴ σου, ὡς
ἄμπελος εὐκληματοῦσα, βότρυας εὐφροσύνης βλα-
στάνει, ἐξ ἧς τρυγῶσα ἡ ὕψηλιος ἅπανα καὶ τὸ πο-
τήριον πλῆρες κεράσματος (73) πιούσα, ἐν εὐφρο-
σύνῃ ἄδουσα, σὺν τῇ μουσικῇ σου καὶ δουλικῇ τάξει
τῶν πατρικίων ἑορτάζει τὴν σὴν ἀνέσπερον ἀνάλη-
ψιν (74) τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας, ὁ δεῖνα, τὸ
ἀκάνωτον φρίαρ τῆς οἰκουμένης γ'. » Ἦχος. « Εὐκλη-
ματοῦσα ἄμπελος οἱ κραταῖοι ἀνεδείχθησαν δεσπῆται, εὐφρασίας βότρυας διανέμοντες πᾶσι. Διὸ καὶ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(71) Posui comma post hanc vocem, auctore co-
dice manuscripto, ut intelligeretur eam non ad ἄνθη,
sed ad δεσπότητος pertinere; e pralo *cognitionis do-
mini sapientia*. Οἶκος τῆς εὐωδίας τῶν νοημάτων
est tragice dictum pro *sedes cogitationum bonarum*;
ἀντιλαμβάνειν est in *vicem sumere*, pro muneribus
a se oblati alteri ab eo redhostimentum accipere.

(72) Ergone uncti fuerunt imperatores CPTani?
Quæstio hæc est nondum decisa et commode hic
tractanda occurrit. In Cerimoniali nostro certe
nulla ejus rei sit mentio. Legitur qui em p. 368,
ubi vid. dicenda. ὁ Χριστὸς βασιλεὺς, Verum dubio
vacat, librarium ex more suo; et si et » permutandi
sic scripsisse pro *χρηστός, optimus imperator*.
Pag. 164, in allocutione lactionum ad Augustas di-
citur quidem, *benedictæ fuisit oleo*, sed additur
spirituali, νοητῷ ἑλαίῳ ἐπευλογήθητε οὐρανόθεν.
Paulo obscurior et dubitationi magis obnoxia est
dictio paulo post sequens ibidem ad imperatorem
χρισθέντος ἐν ἑλαίῳ ἁγίῳ παρὰ Κύριον. Unctum
fuisse Carolum M. a Romano pontifice narrant hi-
storici Græci, mirantes ut rem a suis moribus alie-
nam et Judæismum sapientem. Unde liquet, illis
quidem mediis sæculis, vi ad xii, unctio nempe impe-
ratorum Græcorum in usu non fuisse. De postrema
autem imperii CPTani ætate idem asseverare non
ausim, cum Pachymeres, IX, 1, de Michaele, An-
dronicæ filio, dicat: Χρῆσι ὁ ἱεράρχης τῷ θεῷ μύρω
τὸν τῆς βασιλείας συμμετασχόντα καὶ παῖνες ἐν-
τεῦθεν καὶ εὐφημῆσαι; et Codinus ciaris verbis di-
cat XVII. 8: Ὁ πατριάρχης χρῆσι σταυροειδῶς τὴν
κεφαλὴν τοῦ βασιλέως τῷ θεῷ μύρω ἐπιτέγων με-
γάλη φωνῇ Ἅγιος: ad quem locum conferri velim
Goari notam n. 132., ubi inter alia formulam hanc
ex Euchologio adducit, quo probet veteres imperato-
res unctos fuisse: χρῆται καταξίωσον τῷ ἑλαίῳ
τῆς ἀγαλλιάσεως. Sed planum est, illam formulam
nihil probare. Est enim metaphorica et e Psalmis
derivata, prætereaque de illius Euchologii ætate
mibi non constat. Habertus, in pontificali p. 37,
ex Arcudio locum hunc Jobi monachi citat: Τάξει
τινὶ ἐπιτελεῖται τὸ θεῖον μύρον ἐν τῇ τελετῇ τῆς
βασιλικῆς, *ordine quodam administratur unguentum
in regem inthronatione seu inauguratione, cum in
sella collocantur*. Verum non magis constat mibi de
hujus quoque Jobi ætate. Si ille est, cujus excerpta
Photius in Bibl. dedit, est sane non de nihilo hoc
testimonium. Sed invenire locum quæsitum non
potui, et est præterea non satis clarus tantæ rei
probandæ, difficileque extra connexionem de illo
decernere. Locus certe noster præsens nihil probat.
Nam χρῆσιν metaphorice novis Græcis aliud nihil

A e qua terra omnis soli subjecta fructus colligit, et
poculum vino plenum exhauriens lætaque canens,
cum secreto subjectoque tibi patricium ordine
fastigium imperatoris majestatis nunquam obcura-
tum celebrat, N. fons orbis terrarum semper abun-
dans. Ut vitis potentissimi domini, uvæ lætitiæ
omnibus impertientes, ostensi sunt. Propterea scholæ
et senatus lætantur, vindemialem lætitiā, in Hier-
riæ æilibus celebrantes. Propterea clamamus omnes:
« Gaudium ineffabile orbem invisit. » Postquam vero
uvarum distributio proceribus ab imperatore facta
est, unaquæque factio sex numismatum apocombium
imperatoria liberalitate accipit, et dominis felicia
apprecata discedit. Domini vero palatium cum patri-
archa ingressi, unam cum senatu læti convivium
celebrant.

est, quam ἀναγορεύειν imperatorem, χειροτονεῖν
patriarcham vel sacerdotem, προβάλλειν senatorem.
Næque locus Alexiadis quidquam magis probat p.
359: "Ὁν διὰ πλοῦτου περιουσίαν καὶ γένους ἀμ-
πρότητα βασιλεῖα χρεῖσιν — σχηματιζόμενος ἐπηγ-
γείλατο. Translate, non stricte, verbum χρεῖσιν ibi
debet accipi, a veteri more nuncupandi reges tra-
ducta, in quorum inauguratione cum actio maxime
solemnis esset unctio, dedit toti actioni de se no-
men; quod deinceps mansit, ipsa unctio ne præter-
missa. Verbum χρεῖσιν hoc metaphorico sensu pro
ordinare, inaugurare poni a novis Græcis luculento
patet exemplo Nicetæ Choniatae p. 36: προβλήθεις
οὖν Μιχαὴλ ὁ πατριάρχης ἐξ αὐτῆς (nempe τῆς
ἡμέρας) τὸν χρεῖσαντα χρεῖσι τὰ ἱερὰ ἑσαφικόμενον
μὲλαθρα, *creatus patriarcha Michael eo ipso die il-
lum, qui se unxerat, unxit, in sacris ideo; id est
illum inauguraverat*. Qui enim alias ungit impera-
tor patriarcham? aut quis inquit his verbis sensus,
ni χρεῖσιν tantumdem valeat atque *ordinare, inaugu-
rare*? Pari itaque modo accipio ejusdem Nicetæ de
eodem Alexio Comneno verba hæc: Εἰσελθὼν εἰς
τὸν τοῦ θεοῦ λόγου σοφίας ναὸν ὅπως χρεῖσθη καὶ
περιβληθῆται τὰ τοῦ κράτους σύμβολα τὸ τῆς πίστεως
ἔγραψε σύμβολον βαφῆ βασιλικῆ, et illa Novellæ
Isaaci Angeli, I. II Juris Græco Romani, p. 169: Ὡς
καὶ τὴν τοῦ ἐπιστημονάρχου τῆς ἑκκλησιαστικῆς τάξης
λαχούσης τῆς βασιλείας μου παρὰ τοῦ ταύτην γρη-
σαντος τε καὶ βασιλεύσαντος. Luculenter quoque
patet, dictionem χρεῖσιν εἰς βασιλεῖα nihil aliud quam
*imperatorem renuntiare, nuncupare, inaugurare, con-
stituere* significare, e loco Photii in oratione in Novæ
Ecclesiæ dedicationem, p. 121. Banduri t. I: Ὁδηγή-
σαι σε ἡ τοῦ Ἱψίστου δεξιὰ τοῦ κτισαντός σε καὶ ἐξ
αὐτῶν τῶν σπαργάνων εἰς βασιλεῖα τοῦ οἴκειου καὶ
περιουσίου λαοῦ χρεῖσαντος. Basilium Macedo protecto,
quem Photius alloquitur, in cunis unctus in impe-
ratorem non fuit, sed potest quidem dici a Deo impe-
rio destinatus jam ab exordio fuisse. Apud Ni-
cetam Chon. p. 298, recte quoque vertit interpres
dictionem εἰς βασιλεῖα χρεῖσιν ἀκοντα *invitum im-
peratorem inaugurant*.

(73) Græcos de vino præcipue adhibere κερνῆν
vel κεραννῶειν, adeoque κέρασμα *infusum vinum in
poculum* significare, ibi memini me dicere, ubi de
cramate vel *misto* exi, et paulo ante p. 109.

(74) Vi-lentur mibi verba hæc cum sensu carere, nisi
ille imperator, cui hæc in honorem cantata, aut
a quo ad cantandum instituta fuerunt, per ferias
vindemiales ad imperium pervenerit. Dicunt enim
cantantes, se in vindemialibus celebrare vespere, id
est sine atque eolpsi, carentem assumptionem su-

κατευφραίνονται αἱ σχολαὶ καὶ ἡ σύγκλητος, τρυγητικὴν ἀπόλουσιν ἐκτελοῦντες ἐν τοῖς ἑρείαις (75) δόμασιν. Διὸ πάντες κραυγάζομεν· « Χαρὰ ἀνεκλάλητος ἐπεδήμησεν τῷ κόσμῳ. » Καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαι τοὺς δεσπότας τὴν διανομὴν τῶν βοτρώων ἐν τοῖς ἄργουςι, καὶ λαμβάνουσι τὰ δύο μέρη ἀνά νομισμάτων ἕξ εὐαγγελίαν διὰ ἀποκομβίων καὶ ἐπεύχονται τοὺς δεσπότας, καὶ ἐξιοῦσιν. Οἱ δὲ δεσπότηαι ἀνέρχονται μετὰ τοῦ πατριάρχου ἐν τῷ παλατίῳ, καὶ συνεσιώμενοι εὐφραίνονται ἅμα καὶ ἡ σύγκλητος.

CAPUT. LXXIX.

Acta, dum praefectus dominica Palmarum ad templum S. martyris Romani abiit, recitanda.

Factionarii Veneti in camera Milii praesto sunt, et praefecto digrediente, ante ipsum procedentes acclamant: « Praefecte protospatharie, dies pulchrae dies tuae, pulchra dies tua, pulchrum hoc festum tuum! Qui post quatuor dies Lazarum e sepulcro excitavit, servet te, in via recte ducat, et apud dominos plura concedat. Benevolentiam eorum Deus tibi obsignet, Domini amice; divinum numen te servet, quoniam carus omnibus ac virtutibus ornatus es, preces ab amicis tuis tibi afferat! maneat sine successore in vita dominorum nostrorum! Nos Veneti iure te precamur, quod Deum nostrum habes in corde tuo, et justitiam semper et ubique amas. Ubi enim praefectus justitiam servat, ibi et Deus noster celebratur ac laudatur. Deus qui Lazarum resuscitasti, serva praefectum! » 219 Sic quoque grex Prasinus in sancti Joannis Theologi constitutus acclamat, coram praefecto et ipse procedens. Rursus factio Veneta in praetorio praesto est, dumque ipsa coram praefecto procedit, acclamat, usque dum solemniter ille ritus peractus est, et sic domum revertuntur.

τῶν Βενέτων ἐν τῷ πραιτωρίῳ, καὶ ἀκτολογοῦσι τὰ αὐτοῦ, ἕως ἂν πληρωθῇ ἡ αὐτῆ ἀκτολογία, καὶ εἰθ' οὕτως ὑποστρέφουσιν.

CAPUT LXXX.

Observanda in die honoris demarohi die tertia Galileas.

Postquam factio cum organo in aulam tribuni abiit, ipseque actu seu in tunica descendit, et equo vectus substitit, factionarii haec ipsi acclamare incipiunt: « Laeti hunc diem cum tribuno Venetorum

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

premae potestatis, seu palalem imperii praesentis imperatoris. Quod sane in Constantinum Porphyrogenitum, Leonis filium, non congruit, qui a patre coronatus est Pentecostes festo die, neque in Justinianum M., qui Paschatis die Augustus dictus est. Posset enim alias haec particula ex Petri Magistri opere περί καταστάσεως πολιτικῆς, decerpta esse.

(75) Inter varios modos nomen palatii ἱερείας scribendi etiam hic pertinet. Exarant modo ἱεραίων, modo ἱεραίων, modo ἱερίας, item ἱερίαι, τὸ ἱερίον, ἡ ἱερίαι, τὰ ἱερίαι et aliis modis; vid. Du Cange CPlI Christ. I. IV, c. 43, p. 175, 176. Quod vs. 8. deinceps appellatur palatium, non est CPTanum, sed hoc ipsum Hieria.

(76) In martyrologiis Gæcis aliquot Romanos invenio, nullum cujus memoria in diem palmarum incidat. Neque novi, quis nexus inter hunc martyrem et praefectum urbi fuerit, ut hic debuerit ex vetere ritu Dominica Palmarum ad ejus aedes procedere. Invenio quidem sanctum Patriarium Romanum, qui forte fuerit praefectus pariter. Mihi vero non vacat hanc rem diligentius inquirere. De æde S. Romani vid. Du Cange CPlI Chr. I. IV, p. 135.

(77) Lazari mentionem faciunt, quia Sabbatum Dominicam Palmarum immediate praecedens, me-

A

ΚΕΦΑΛ. ΟΘ'.

Ἄκτα ἀδόμηνα τῷ ὑπάρχῳ τῇ κυριακῇ τῆς Βασιλοπόρου ἀπιόντι ἐν τῷ ναῦ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ῥωμανοῦ (76).

Δέχονται οἱ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ μιλίου, καὶ τοῦ ὑπάρχου διαρχομένου, ἀκτολογοῦσι ταῦτα, δηλονότι ἐμπροσθεν αὐτοῦ προπορευόμενοι· « Ἵπαρχε πρωτοσπαθάρια, καλὴ σου ἡμέρα, καὶ καλὴ σου ἡμέρα, καὶ καλὴ ἑορτὴ σου. Ὁ ἐγείρας Λάζαρον (77) ἐκ τάφου τετραήμερον σώσει καὶ κατασωδώσει καὶ ἐνδυναμώσει σε, καὶ εἰς τοὺς δεσπότας κλεινὰ σοὶ παράθεται τὴν αὐτῶν εὐμένειαν (78). Θεὸς ἐπισφραγίσει σοὶ, τὸν δεσπότην γνήσιαι. Τὸ θεῖον περισώσει σε, ὅτι παντοφίλητος ὑπάρχεις καὶ ἐνάρετος, καὶ εὐχὰς κομίζεσαι (79) ἐκ τῶν ἀγαπώντων σε. Μείνεις ἀδιάδοχος ἐν ζωῇ τῶν δεσποτῶν ἡμῶν· βίνετο ἀξίως σοὶ εὐχόμεθα, ἥτι τὸν Θεὸν ἡμῶν ἔχεις ἐν καρδίᾳ σου· καὶ ὡς ἀγαπώντά σοι πάντοτε τὸ δίκαιον· ὅπου γὰρ τὸ δίκαιον ὁ ὑπαρχος φυλάττει, ἐκεῖ καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ὑμνεῖται καὶ δοξάζεται. Ἔσ' ὁ Θεὸς ὁ ἐγείρας Λάζαρον, φύλαττε τὸν ὑπαρχον. » Καὶ εἰθ' οὕτως δέχεται τὸ μέρος τῶν Πρασίνων εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν θεολόγον, καὶ ἀκτολογοῦσι τὰ ἴμοια, δηλονότι ἐμπροσθεν αὐτοῦ καὶ αὐτοὶ προπορευόμενοι. Καὶ πάλιν δέχεται τὸ μέρος

B

ἴμοια, δηλονότι καὶ αὐτοὶ προπορευόμενοι ἐμπροσθεν αὐτοῦ, ἕως ἂν πληρωθῇ ἡ αὐτῆ ἀκτολογία, καὶ εἰθ' οὕτως ὑποστρέφουσιν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν εἰς τὴν τοῦ δημάρχου καλημέριν τῇ ἑβδὴ τῆς Γαλιλαίας (80).

C

Ἀπιόντος τοῦ δήμου μετὰ καὶ τοῦ ἀρχαίου εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ δημάρχου, καὶ αὐτοῦ κατιόντος ἐμπρόστω, ἥτοι μετὰ τοῦ χλανιδίου, καὶ καθαικουμένου καὶ σταμένου, ἔρχονται οἱ τοῦ μέρους ἀκτολογοῦν αὐτῷ

moris Lazari sacrum est; v. supra ad p. 100.

(76) Si est illorum erga se benevolentiam, debent praecedentia eis τοὺς δεσπότας significare in domo, in corde dominorum. Si vero haec significabat erga dominos, tunc illa priora notabant suam erga illos benevolentiam. Ἐπισφραγίσει τῆς significanti benedical tibi. Nam benedictio apud Graecos fit μετὰ τῆς σφραγίδος, cum signo crucis; vid. p. 221, ubi ἐπισφραγίζων etiam est benedicens. In γνήσιαι subinteligitur δοῦλε.

(79) Κομίζεαι cod. et ed. Cum librarii Graeci et a perinde habeant, debetur illorum scribendi mori κομίζεαι pro κομίζεαι; et haec est interposita, sed inusitata forma secunda eius praesentis indicii. medii, pro quo vulgo dicitur κομίζω, quae est forma illinc contracta, fers, aufers, accipis pia vota ab amantibus te et vitam tua prospera laetaque omnia appresentibus. De qua terminstione vid. ad p. 146.

(80) Die tertio festo Paschatis. Graeci hebdomadem Paschatis inter alia nomina quoque Γαλιλαίαν vel τῆς Γαλιλαίας appellant, de cujus appellationis ratione consulatur Du Cange utroque Glossario h. v.

ταῦτα. « Γῆν καλὴν ἡμέραν ποιήσωμεν μετὰ τοῦ A
 δημάρχου τῶν Βενέτων ὅτι Τρισάγιε, βοήθησον τοὺς
 δεσπότας, καὶ σὺ αὐτοὺς θεράπευσον ἐπὶ πάσιν,
 πλεονάζων τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνους, σὺν ταῖς τι-
 μάταις αὐγούσταις ἐν τῇ πορφύρᾳ εἰς τελείαν χαρμονὴν
 τῶν Ῥωμαίων καὶ Βενέτων τῶν γνησίων ὑμῶν δού-
 λων. Ἔσ· Ἄγιε, τρισάγιε, τοὺς δεσπότας φυλάττε,
 Πνεῦμα τὸ πανάγιον, τὰς αὐγούστας σκέπασον! Κύ-
 ριε, ζωὴν αὐτῶν διὰ τὴν ζωὴν ἡμῶν! Ἐσ· ἄ. οἱ ἔσ.
 Κύριε, χεῖρα, καλή σου ἡμέρα! ὅλη ἡμέρα σήμερον
 καλή σου ἡμέρα γίνεται! ὁ δεῖνα πρωτοσπαθάριε
 καὶ δήμαρχε, πολλοὶ σου χρόνοι· ὁ ἀναστάς Θεὸς
 ἡμῶν ζωὴν, ὑγίαιαν δώσει σοι. Τοῦ δεσπότου γνήσιε,
 τὸ θεῖον περιώσσει σε, καὶ πλειονα δωρήσεται Θεὸς
 ὁ ἐπουράνιος, ἵνα εὐτυχοῦντός σου ὀρώμεθα καὶ χαι-
 ρώμεθα! τοῦτο πάντως γίνεται προνοία τοῦ Θεοῦ
 ἡμῶν, Ἄξιός σοι εὐχόμεθα Βένετοι, παγκόσμιε, ὅτι
 ὑπερβάλλουσαν ἔχεις καλοθέλειαν, καὶ εὐχὰς κομί-
 ζεσαι ἐκ τῶν ἀγαπώντων σε· ὡς γὰρ ἀγαπῶμέν σοι,
 ἀξίως σε εὐχόμεθα, ἵνα ἀδιάδοχος μετῆς διοικῶν
 ἡμᾶς ἔσ. Ὁ ἀναστάς Θεὸς ἡμῶν, φύλαττε τὸν δή-
 μαρχον. « Ἰστίον, ὅτι καὶ οἱ τοῦ μέρους τῶν Πρα-
 σίνων τὴν ὁμοίαν τάξιν καὶ ἀκολουθίαν ποιῶσιν τῷ
 ἰδίῳ δημάρχῳ, καὶ τὰ αὐτὰ ἄκτα ἀκτολογοῦσιν αὐτῷ,
 Χρὴ γινώσκειν, ὅτι, τῆς προβόηθείσης τάξεως καὶ
 ἀκολουθίας τελεσεθείσης ἐν τῷ τοῦ δημάρχου οἴκῳ,
 ὀφικεύει ἀπὸ τῶν ἐκείσε αὐτὸν ὁ δῆμος ἕως τοῦ ἱππο-
 δρομίου, δηλονότι αὐτοῦ Ἰσταμένου ἐν τῷ δεκάτῳ κα-
 γκέλλῳ. Καὶ τοῦτου ἐκείσε Ἰσταμένου, πάλιν Ἰσταται
 ὁ δῆμος ἀκτολογῶν αὐτῷ ταῦτα! Οἱ κρᾶκται· « Κα-
 λῶς ἦλθες, θεστέπτων ὁ δοῦλος! » ὁ λαὸς, « Κα-
 λῶς ἦλθες! » Οἱ κρᾶκται· « καλῶς ἦλθες, προδολὴ
 εὐεργετῶν! » ὁ λαός· « Καλῶς ἦλθες! » Οἱ κρᾶ-
 κται· « Καλῶς ἦλθες, ὁ εὐγενὴς ἐκ προγόνων! »
 ὁ λαός· « Καλῶς ἦλθες! » Οἱ κρᾶκται· « Καλῶς
 ἦλθες, ὁ δεῖνα πρωτοσπαθάριε καὶ δήμαρχε τῶν
 Βενέτων! » Ὁ λαός, « Καλῶς ἦλθες! » Οἱ κρᾶκται·
 « Ἄλλ' ὁ πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης! » Ὁ λαός
 « Καλῶς ἦλθες! » Οἱ κρᾶκται· « Ὁ ἀναστάς παρα-
 δόξως ἐκ τάρου! » Ὁ λαός, « Καλῶς ἦλθες! » Οἱ κρᾶ-
 κται· « Καὶ τὸ χεῖρα δεδωκώς (81) μυροφόροις! » Ὁ
 λαός, « Καλῶς ἦλθες! » Οἱ κρᾶκται· « Τοὺς χρόνους
 σου πληθύνει εἰς μήκη χρόνων! » Ὁ λαός, « Καλῶς ἦλ-
 θες! Οἱ κρᾶκται· « Ἔσ· « ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος, φύλαττε
 τὸν δήμαρχον· » καὶ ὁ λαός ὁμοίως ἐκ γ'. Ἰστίον,
 ὅτι καὶ οἱ τοῦ μέρους τῶν Πρασίνων τὴν ὁμοίαν τάξιν καὶ
 ἀκολουθίαν ποιῶσιν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ τόκῳ.

ΚΕΦΑΛ. ΠΑ΄.

Ὅσαδεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ νυμφαγωγίῳ (82).
 Τῆ ἑσπέρας ἀπέρχονται πρὸ δύο μέρη μετὰ καὶ τῶν

celebremus! ter sancte, dominis auxilium affer,
 curam eorum in omnibus suscipe, vitam eorum
 augins cum venerandis imperatricibus in purpura,
 ad perfectam lætitiā Romanorum ac Venetorum,
 verorum servorum tuorum. Sancte, ter sancte, do-
 minos custodi! Spiritus sanctissime, augustastuere!
 Domine, vitam ipsorum per nostram vitam! Salve,
 Domine, pulchra est hæc dies tua! hodierna dies
 tota pulchra tibi dies sit! N. protospatharie et de-
 marche, multa tibi tempora! Deus, qui e mortuis
 resurrexit, salvam vobis vitam concedat! Genuine
 Dominorum famule, divinitas te conservet, plura-
 que Deus cœlestis tibi concedat, ut te felicem vi-
 deamus et gaudeamus! hoc omne providentia Dei
 nostri accidit. Merito tibi nos Veneti, ornatissime,
 B apprecamur, quod superabundantem benevolentiam
 habes, et preces a cultoribus tuis accipis: ut anim
 te amamus, ita et fausta tibi jure apprecamur:
 220 ut sine successore diu inter nos commoreris.
 Deus noster, qui resurrexit, demarchum custodiat.»
 Grex Prasinorum eumdem ordinem ritumque erga
 suum tribunal observateademque acta ipsi acciniit.
 Quo ritu et officio in ædibus ejus peracto, factio
 tribunalum suum inde ad circum comilatur, ipso
 scilicet in decimo cancello constituto, quo facto,
 rursus populus consistit hunc in modum ipsi accla-
 mans: « Pulchre venisti, famule principum a Deo
 coronatorum! » populus: « Pulchre venisti! » Can-
 tores: « Pulchre venisti, a principibus benevoli
 promote! » populus: « Pulchre venisti! » Canto-
 res: « Pulchre venisti, illustribus majoribus orle! »
 C U populus: « Pulchre venisti! » Cantores: « Pulchre
 venisti, N. protospatharie et tribune Venetorum! »
 populus: « Pulchre venisti! » Cantores: « At om-
 nium Creator et Dominus: » populus: « Pulchre
 venisti! » Cantores: « Qui admirandum in modum
 e sepulcro resurrexit; » populus: « Pulchre ve-
 nisti! » Cantores: « Et unguenta afferentes saluta-
 vit; » populus: « Pulchre venisti! » Cantores:
 « Annos vestros multum augeat! » populus: « Pul-
 chre venisti! » Cantores: « Deus sancte, tribunalum
 conserva; » populus eadem ter. Cæterum factio
 Præina eumdem ritum idemque officium erga de-
 marohum suum observat, eadem ipsi acta eodemque
 in loco acciniit.

CAPUT LXXXI.

Observanda in sponsæ deductione.

Vesperī duæ factiones cum suis organis et sponsa

VARLE LECTIONES.

86 ΣΧΟΛ. Ἰστίον, ὅτι τοῦ δήμου ἀκτολογοῦντος, ἀλεί τὸ ὄργανον.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(81) Intelliguntur tres mulieres ferentes: vid. Evangelistas pas-
 sionem et resurrectionem Christi describentes, et
 Du Cange Gloss. Gr. v. Μυροφόροι.

(82) Neque hoc in capite, neque in sequente puto

sermonem de Augusti nuptiis esse, sed de demar-
 chi tantum. Νυμφαγωγίον est deductio sponsæ in
 ædes sponsi, quam sequitur τὸ στεφάνωμα seu im-
 positio coronarum nuptialium.

precedente, æque multitudine et musicis cymbala manu pulsantibus stipata, abeunt, cumque equo vecta substitit, factiones acclamant : « Feliciter venis, serva principum a Deo coronatorum ! » populus ter : « Feliciter venis. » Cantores : « Feliciter venis, a beneficiis principibus promota ! » populus : « Feliciter venis. » 221 Cantores : « Feliciter venis, nobilissimis majoribus orta ! » populus ter : « Feliciter venis ! » Cantores : « Deus sancte, nuptiis recens conjunctos serva ! Spiritus sanctissime, soceros utrosque serva ! sancte, ter sancte comites sponsæ custodi ! » Postremo voce toni I dicunt : « Flores agri collegi et in thalamum diligenter contuli. Solem novo connubio conjunctum vidi, in venerando cubiculo invicem desideratam voluptatem amplectuntur et fovent. Lætitiā pulchritudini ipsorum dulcissimæ, rosæ que pulchra specie nitentes sint ! Lætitiā aureo amanti pari. »

CAPUT LXXXII

Observanda in coronatione nuptiali.

Sponsum sponsamque ab ecclesia cum suis comitibus egressam multitudo populi et musici cymbala pulsantes excipiunt, quibus utraque factio acclamant : « Deus, Servator noster, dominus custodi, sancte, ter sancte, vitam salvam ipsis concede ; Spiritus sanctissime, augustos tuere ; Domine, vitam eorum per nostram vitam ! Majestatem hujus imperii, Domine, confirma ! » Quando ad thalamum accessere, cantores tono primo accinunt : « Nostri causa Canæ in Galilæa humilis fuisti, legitimum amorem, ut Deus obsequans. Ex materno enim thalamo, ut homo, te inclinasti, et sicut tum recens nuptias beneficiis, affecti, ita et nunc par hoc sertis nuptialibus redimitum felici prole orna, ut pacatam vitam transigat ! » Porro cantores : « Nobiles sponsi, Deus vos conservet ; illustres, virtutibus decori. Trinitas vos in recta semita ducat, Deus conjugio vestro annuat, ut solus benignissimus, qui primum Cananæ nuptiis interfuit, inque ipsis pro suo in homines amore aquæ benedixit vinumque ad lætitiā hominum paravit. Is tibi tuæque conjugii

ιδίων ὀργάνων, καὶ τῆς νόμφης κατιούσης (83) καὶ ὀφικειομένης ὑπὸ πληθίων καὶ χειροκρομάλων, μετὰ τὸ ναβαλικεῦσαι αὐτὴν ἴσταται, καὶ ἀκτολογοῦσι τὰ δύο μέρη ταῦτα « Καλῶς ἤλθες, θεοστέπτων ἡ δούλη, 83 ! » Ὁ λαὸς ἐκ γ', « Καλῶς ἤλθες ! » Οἱ κράκται : « Καλῶς ἤλθες, προβολῆ εὐεργετῶν ! » Ὁ λαὸς ἐκ γ', « Καλῶς ἤλθες ! » Οἱ κράκται : « Καλῶς ἤλθες, ἡ εὐγενῆς ἐκ προγόνων ! » Ὁ λαὸς ἐκ γ', « Καλῶς ἤλθες. Οἱ κράκται, « Ἐς Ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος, τοὺς νεονύμφους φύλαξον. Πνεῦμα τὸ πανάγιον, τοὺς συμπενηθεροὺς (84) φύλαξον ! Ἄγιε, τρισάγιε, τοὺς παρανούμφους φύλαξον. » Καὶ λέγουσι τὴν φωνὴν ἤχ. α' « Ἄνθη ἐσώρευσα τοῦ ἀγροῦ, καὶ εἰς τὴν παστάδα εἰσήκα σπουδῆ. Ζευγόνυμφον (85) ἤλιον εἶδον εἰς χρυσέντιμον κλίνην ἄλληλα ἡγκαλιζοντο ποθητῆν ἐπιθυμίαν· χαρὰ εἰς τὰ κάλλη αὐτῶν τὰ ἐγγλυκοθέατα, καὶ ῥόδα τὰ ῥοδοσύμφορα· χαρὰ εἰς τὸ ζεύγος τὸ χρυσόν. »

ΚΕΦΑΛΑ. ΠΒ.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν εἰς στεφάνωμα.

Τῶν νεονύμφων ἐξίόντων ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας μετὰ καὶ τῶν παρανούμφων, δέχονται τούτους τὰ τε πληθία καὶ τὰ χειροκρομάλια, καὶ ἀκτολογοῦσι τὰ δύο μέρη ταῦτα « Ὁ Σωτὴρ Θεὸς ἡμῶν, τοὺς δεσπότας φύλαττε. Ἄγιε, τρισάγιε, ζῶν, ὕγιαν δὲς αὐτοῖς. Πνεῦμα τὸ πανάγιον, τὰς αὐγοῦστας σάβησον. Κύριε, ζῶν αὐτῶν διὰ τὴν ζῶν ἡμῶν ! Ἐς. Τοῦτο τὸ βασίλειον, Κύριε, στερέωσον ! » Καὶ ὅτε πλησιᾶσωσιν τῇ παστάδι, λέγουσιν ἀπὸ κρακτῶν ἀπαλατικῶν ἤχ. α' « Δι' ἡμᾶς ἐμετρίσας (86) ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας τὴν ἐνομον συνάφειαν, ὡς Θεὸς ἐπισφραγίζων· ἐκ μητρικῆς γὰρ παστάδος ὡς ἔθρωπος προσκλήθης (87), καὶ ὡς ἠλόγησας τοὺς ἐκείναι νομφομένους, ὅπως καὶ νῦν εὐλόγησον δυάδα στεανομένην, κατακοσμῶν εὐτακίᾳ καὶ εὐαγγελίᾳ βιώσει ! » Καὶ λέγουσιν ἀπὸ κρακτῶν « Εὐγενεῖς, γέφυροι, Θεὸς διαφυλάξει σας ἐντιμοί, ἐνάριτοι, Τριάς κατευοδώσει σας, εὐλογῶν τὸν γάμον σας· Ὡς μόνος ὑπερέγαθος, δὲ ἐν Κανᾷ τὸ πρότερον τῶ γάμῳ παραγένετο, καὶ ἐν αὐτῇ ἠλόγησεν τὸ ὕδωρ, ὡς φιλόανθρωπος, καὶ οἶνον (88) μετασκευάσεν ἐν-

VARLÆ LECTIONES.

87 ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῷ κατεῖναι αὐτὴν καὶ ἐν τῷ ἀκτολογεῖν τὰ μέρη αὐλοῦσι τὰ ἔργα.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(83) Ut deducere sponsam Latini dicunt pro ex ædibus paternis ad sponsum ducere, sic quoque Græci de sponsa ad maritum transeunte cum suppellectile sua dicunt κατεῖναι, devenire aut decedere.

(84) Utrosque soceros, tam sponsi, quam sponsæ patrem atque matrem ; vid. Du Cange Gl. Gr. h. v. et ad Alex. p. 233.

(85) Per solem intelligitur dies. Vult itaque carmen hoc Græculi, scilicet sua et suorum opinione procul dubio poetæ, dicere : Video diem hunc par amantium conjungere in throno vel thalamo, auro contra caro. Ζευγόνυμφος est jungens par conjugale, sensu activo. In ἄλληλα ἐνηγκαλιζοντο subintelligitur τὰ ζεύγη, paria hæc sponsalia, aut si ἀλλήλους legas, subintelligitur οἱ νύμφιοι. Ποθητὴν ἐπιθυμίαν

est pro μετὰ ποθητῆς ἐπιθυμίας, impetu dicitur cupis. Dictio ἄνθη ἐσώρευσα etc., videtur e Cantico sapientiorum Salomonis translata. Dictio ἐγγλυκοθεῖται nova et conficta est, notatque ea, quæ cum decedine, voluptate spiritantur. ῥοδοσύμφορα eodem commatis est, tam pulchra, quam rosæ.

(86) Humilis fuisti vel humiliastis te. Sic metriότης pro humilitate usurpant novi Græci ; vid. Du Cange v. Μετρίότης.

(87) Id est προέκυπτες vel προσκυλισθης, προέκιστι, emersisti, procidisti, provolutus es.

(88) Hæc est bene Græca et ubivis obvia dictio, e. ὕδωρ μετασκευάζειν οἶνον pro εἰς οἶνον. Sobrietelligendum est eἰς in talibus, quasi quidam : aquam transparavit vinum, ex aqua allud quid, anles est existens, novum, nempe vinum, fecit.

θρώπων εἰς ἀπολαυσιν, οὕτως εὐλογῆσει σε μετὰ
καὶ τῆς συζύγου σου! Ἐς ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος, τοὺς
νεονύμφους ψάλαττε! »

ΚΕΥΑΛ. ΠΓ΄.

Ὅσα δὲ παραψάλλεται ἐν τῷ δείπνῳ τῶν
ἐθ' ἀκουσίων εἰς τὸ λεγόμενον Γοθι-
κόν (89).

Τῇ ἐνάτῃ ἡμέρᾳ τῆς δωδεκάημέρου (90), τῶν
δεσποτῶν ἐπὶ τοῦ δείπνου καθεζομένων, ὁ καὶ τρυ-

JOAN. JAC. HEISKII COMMENTARIUS.

(89) * [Luitprandus habet aliquid de ludo Gothico
in Lokatione. Murator. Ant. Italic. diss. 29. *Ludi
Romani continuati sunt a Gothis, ut apparet ex En-
nodio et Cassiodoro, fueruntque aut ficta prœlia, aut
circensia et amphitheatralia spectacula. Sic ligneis pu-
gnabant oculis temporibus Agnelli, armati quoque ligneis
galeis.*] Locus Luitprandi mihi non occurrit. Quomodo
ludos Gothicos descripserint Cassiodorus et Ennodius,
cum illi auctores ad manum non sint, non novi, et
num proinde cum illis ludis Gothicis, de quibus Noster
egit, conferri debeant. Quantum e Muratorii verbis
colligo, fuerunt illi Gothici ludi ab his, quos Noster
enarrat, multum diversi. Illi in circo exhibebant
præliantes armis ludicris: hi in curia canticis, sal-
tatione, musica, mimis ridiculis absolvebantur, nihil
bellicæ imaginis. Sed potius mihi videntur cum illis
Sarmaticis ludis convenire, quos Vopiscus in Carinno
memorat c. 19. inter multos alios ludos, quos novos
deditse populo Romaniano imperium Carini et Nuve-
riani, eoque memorabile esse ait. Mito reliqua non
illepida. Quæ maxime ad rem nostram faciunt, verba
hæc sunt: *Mimos undique advocavit. Exhibuit et tu-
dum Sarmaticum, quo dulcius nihil est. Exhibuit
Cyclopem.* Non quidem claris verbis exposuit Vopiscus
ludi Sarmatici rationem. Quia tamen omnia, quæ
antea enarravit et deinceps nominaludorum genera,
mimica et ridicula sunt, nihil, quod bellicam exer-
citationem sapiat, et, quod caput rei, ludos Gothicos
cum Cyclope jungit, quem pena idem iudicem esse
cum ludis Gothicis Nostro dicitur, et his deditse ori-
ginem protinus demonstrabo: credibile est, ludos
Sarmaticos Vopiscus et Gothicos Nostro dictos eosdem
fuisse, eosque id nomen adeptos non ideo, quod a
Sarmatis, aut Gothis recens reperti et in orbem
Romanum introducti essent: nam jam dudum antea,
certe apud Græcos, vel antiquissimis temporibus in
usu erant et satyræ Græcæ originem dederunt: sed
quod in illis Sarmatæ aut Gothi aut etiam Barangi
vel Franci, omnes ejusdem nationis diversi populi,
in gentilitioso vestitu, aut homines Græci et Romani
ad modum Scythicum, Gothicum, Baranicum vel
Francicum vestiti, producerentur illos ludos exer-
centes. Neque Nostri solum Constantiniani temporibus
aut ætate Carini et Vopisci, non Justiniani, sed etiam
Cordini, postremis imperii Cptani temporibus exer-
cebantur illi ludi, imo adhuc hodie in plebecula
nostrate, Saxonica certe, quamvis minus frequente
in usu, noti tamen sunt. Cordinus illos Offic. p. 90 n.
12 in descriptione hilaritatum aulæ Byzantinæ per
festum Nativitatis Christi sic enarrat: Ἐπειτα ἐρ-
χονται (assidenti ad mensam imperatori postquam
procæres omnes, demerchi, consules Venetus, Pisanus,
Aucunitanus festum diem gratulati fuerunt, veniunt
tandem quoque) καὶ πολυχρονίζουσιν καὶ οἱ Βραγ-
γοὶ κατὰ τὴν πάτριον καὶ οὗτοι γὰρ ὄσσαν αὐτῶν,
ἦγουν Ἱγγλιστὶ, καὶ τὰς πελέκεις αὐτῶν, συγκρο-
νους κτύπον ἀποτελοῦνται, et multos ei annos
precantur Barangi, patria sua lingua, nempe Angli-
canus, concussisque invicem securibus suis strepitum
edunt. Ascribam quoque quod sequitur: Μετὰ γούν
τὸ πάντας τοῦ παλλατίου πολυχρονίσαι κατὰ τῆν
αὐτῶν μέχρι καὶ τῶν Βαρδαριωτῶν, κατὰ τὴν πάτριον
καὶ τούτων φωνῆν ἦτοι Περσιστὶ εἰσερχονται καὶ οἱ
ψάλλα: καὶ πολυχρονίζουσι ψάλλοντες μετ' αὐτὸ τὸ

felicia præstat! Deus sancte recens nuptos cu-
stodi!»

CAPUT LXXXIII.

*Observanda in convivio novemdecim accubituum,
seu mensarum, quo tempore sic dictum Gothicum
celebratur.*

Nono die dodecahemeri seu duodecim illorum
dierum, qui a festo nativitatis Christi inde proximi

κοντάκιον ἢ παρθένος σήμερον ὑπερούσιον τίκτει.
Egregie hæc descriptio congruit cum descriptione
Nostri Constantini aut potius antiquioris, e quo
ille transtulit, auctoris, forte Petri magistri aut
alius æqualis illis temporibus, quibus Gothi adhuc
in palatina militia merebant. Nam a Justiniani fere
temporibus desiit hoc nomen audiri et successerunt
in eorum locum in Hæteria, seu militia palatina e
nationibus peregrinis conflata, Barangi seu Franci,
Saraceni, Fargani, Chazari et alii. Gothi igitur illi
aut Græci, ad Gothicum modum vestiti, veniebant
in aulam et ludicro illo habitu aut potius horribili
gratulabantur imperatori diem festum, ab eoque
munusculum exigebant. Erant ergo in horrifico
apparatu vere Gothici, hoc est monstrous et absurdi
bistriones atque agyrtæ. Quid nos hodie? Emdem
fabulam ludimus. Qui tunc temporis Gothici audie-
bant, hodie audiunt apud nostrates *die Knecht Ruperte*
seu *equites vel milites Roberti*. Ut enim illi, seu Gothi
seu ad modum Gothicum vestiti, id est pallibus lupinis
ursinis, aprinis, cervinis, hirtis et setosis induti, non
in aula tantum, sed etiam in urbe circumcircabantur,
clamabant, tripudiabant, obvios terrebant armis
collis, tetricoque suo aspectu stipem exigebant,
non dentes flagellis cædebant, saltim conviciis la-
cerabant: ita hodiernum quoque sic dicti milites Ro-
berti omnia eadem faciunt festo Nativitatis Christi
et toto Dodecahemero (*in den zwölf Nachten seu
duodecim illis diebus, qui a festo Nativit. Christi
et festum usque Epiphaniæ intercedunt.*) Vidi
puerulus et horru robustos juvenes pelliceis indu-
tos, cornutos in fronte, vultus fuligine atratos, in-
tra dentes carbonos vivos tenentes, quos reciproco
spiritu animabant, et scintillis quaquaversum sparsis
ignem quasi vomebant, cum saccis cursitantes, in
quos abdere puerulos occurrentes mimitabantur,
appensis cymbalis et in sono clamore frementes.
Medio ævo inem obtinuisse, patet ex Du Cange
Gloss. Lat. v. *Cervula* et *Iottici* (id est *ludi Gothici*)
et *Kalendæ* et *Vetula*; unde locum unicum e Vita
S. Eligii ascribam l. II. c. 15: *Nullus in Kalendis
Januariis nefanda et ridiculosa, vetulas, aut cervulas,
aut iotticos faciat.* Mimici illi demones medio ævo
fugillatores appellabantur, a *fugo*, id est *foco*, seu
igne. Ugitio: *Fugillus, ferrum, quo extrahitur ignis
de petra* [significat silicem]. *Unde fugillare, ignem
de petra fugillo extrahere, et fugillator. Et hinc per
figuram*

(90) Græci duodecim illos dies, qui festum Nati-
vitatæ Christi et Epiphaniæ intercedunt *Dodecahe-
meron* appellant, nostrates *duodecim noctes*, vulgari
lingua *die 12 Nachte*. Solabat per illos die impera-
tor Cptianus cleitoria seu solemnæ epulas instituire,
quibus procæres suos excipiebat, diebus singulis
alios, ut patet distincte e Cleitorologio. Hæc sunt illa
ἐξ εἰσους κλητώρια τῆς δωδεκαημέρου, quæ Cedrenus
ait Justinian. ob eversæ urbis lucium non fecisse.
Similes epulas, sed per novem aut decem dies tan-
tummodo continuatas, præbebat imperator festo
Paschatis; vid. p. 141, ubi ἡ ἀρχαῖος τῶ
διακρινσίμου appellatur festivitas seu πρωκταὶς a
Paschatis die diebus peracta. Sed hæc de re suo loco
dicemus; v. Du Cange v. δωδεκαημέρου.

festive hilariterque transiguntur, dominis ad coenam, quæ vindemialis appellari solet, assessuris,

Α γητικὸν (91) προσαγορεύεται, ἐν ταῖς δυσὶν εἰσόδοις τοῦ μεγάλου τρικλίνου τῶν ἐθ' ἀκουστικῶν ἴστανται JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

figuram fugillatores dicuntur umbræ dæmonum, qui ignem ferunt. Non alios designat, quam illos nostros milites Robertos. Debent enim ex instituto et volunt diabolo incarnatos representare, et historia Turpini, c. 18, eos larvas barbudas, cornutas, demonibus consimiles appellat. Putabant nempe Græci Latinique medio ævo, octiduo post nativitatem Christi diabolo per orbem terrarum circumvagari et a Christo, ad destruendum diaboli regnum adveniente, fugatos abituque parantes, sed invitos et anxios per plateas in atra et ignivoma specie circumcursitare et recurrentes misere mulcare, præsertim, rabie in parvulos ob parvulum Christum concepta, hos arripere et torquere. Unde nata persuasio, infantem circa id temporis non nasci nisi epilepticos aut maniacos et ad male agendum aliosque vexandum factos; vid. Du Cange v. Καλλιχαντζέρος. Anus protecto nostræ duodecim, ut vulgo appellant, noctibus ægre prodeunt extra limen, neque aliud quidquam suppellectilis domesticæ efferrî, neque alius commodant et parvulis illo maxime tempore ædulo cavent: Quorum omnium institutorum exempla e vetustioribus temporibus petita habes apud Du Cange II. co. Superstitio itaque religioni imputavit, quod natura erat. Horrida sunt per se longæ atræ noctes hibernæ, per quas aut petulantes juvenes comessatum currere cum faculis tempori et morori fallendo solent, aut tures alique malefoci sceleribus perpetrando opportunum tempus tenebras nocti invigilant. Verum non a Christianis manarunt hi errores. Græcis debentur, quorum superstitiones, idola, mimi et perversa dogmata, quoniam evelli a mentibus hominum non poterant, quos antiqui Ecclesiæ Patres pro suo cætu et Christianis haberi cupiebant. asservata fuerunt.

Christi et tempora sic dicti Adventus et Epiphaniæ debentur Græcis gentilibus, quos credidisse sua numina interdum emigrare alio, dein reditum parere, advenire, redire, comparere, nemini latet. Circa hæc ipsa tempora, quibus ecclesia festa Adventus et Epiphaniæ celebrat, Ephesii olim Timothei, primi Ephesini episcopi, tempore κατηχώγισ, reditus in urbem Dianæ suæ celebrabant modis a ludo Gothico non multum abluentibus. Quod festum cum inhibere et tollere studeret Timotheus, a bacchantibus Ephesiis trucidatus fuit. Martyrium ejus ms. (apud Du Cange v. Καταχώγισ) eis rem et ritus festi pugnat: Τῆς δὲ Ἐφεσῶως λείψανα ἐπὶ τῆς πρώτης εἰδωλολατρίας ἐν τοῖς τῶ τρηκαῦτα ταύτην οἰκοῦσιν ἐχοῦσας Καταχώγιων οὕτω καλουμένων, ὡς αὐτοὶ τότε ἐκάλουον, ἑορτὴν ἐν ἡμέραις τισὶν ἐπιτελοῦντων προσχέματα μὲν ἀπρεπῆ ἑαυτοῖς περιτιθέντες, πρὸς δὲ τὸ μὴ γινώσκεισθαι προσωπεῖοις κατακαλύποντες τὰ ἑαυτῶν πρόσωπα, ῥόπαλά τε ἐπιφροῦμενοι καὶ εἰκόνας εἰδῶλων, καὶ τινα ἄματτα ἀποκαλοῦντες, ἐπίοντες τε ἀτάκτως ἑλευθέροις ἀνδράσι καὶ σμναῖς γυναῖξιν, φόνους οὐ τοὺς τυχόντας ἐργαζόμενοι καὶ πληθὺς αἱμάτων ἐσχίοντες ἐν τοῖς ἐπιστήμοις τῆς πόλεως τόποις. Conf. Menolog. Basil. t. II, p. 24 ad diem XXII Januarii, qui martyrio Timothei sacer est. Ut Ephesii ob reditum Dianæ licebat hilaritati usque ad verbera et cædes aliasque injurias indulgere, sic licebat quoque Christianis ob Christi adventum saturnalia, brumalia, vota, Kalendas, Januarias, ludus Gothicos, festa stultorum, festum hypodæconorum, barbatorias, Cyclopes agere. Quid enim aliud Cyclopes, quam pelliti Gothi, milites

Roberti, incarnati diaboli? Quod hodie nostris puerulis terrendis præstant imaginarii milites Roberti, et sic dicti Popantzæ, seu lemures aut Panes aut spectra uno verbo, id erat olim Cyclops. Ut ad illorum speciem in somnis oblatam expavescent et deficiunt pueruli nostrates, incubo oppressi, querunturque se territos a milite Roberti fuisse, ita olim causebantur Cyclopem. Hinc inter insomniorum phantasmata retulit Artemidorus pag. 13, 7, Κύκλωπα ἰδεῖν ἢ τὸ ἔκτρον αὐτοῦ, atque id significare παραλάσθαι ἢ νοσεῖν. Sane, quem medici incubum appellant, vulgus et infantes Alp. Popantzæ et alia, veteres Cyclopem, resolvit velut et exanimat homines et præternit momentanea epilepsia. Hinc nati ludi Cyclopes et Cyclopes dicti, in quibus monstri coolites vultus, terriolumenta mera producebantur, de quibus v. Interpp. ad Hist. Aug. t. II. p. 206 et 843, nullaque pene in re differabant Gothi ludi a Cyclopiibus, nisi in eo, quod in Gothicis homines prodirent aut Gothi, aut ad Gothicum morem compositi; in Cyclopiibus, qui Satyros et rusticos, opillones, caprimulgos Græcos referrent. Ut in ludis Gothicis licebat convicia in circumstantes, præsertim si qui rogantibus stipem non darent, spargere, sic licebat quoque Satyris et Cyclopiibus. Ravera origine tenus nihil differabant satyræ a Cyclopiibus; ambo erant ludi rusticani. Ut urbani suas tragedias et comædias habebant, dramata suæ utrique fortunæ, nobiliori et humiliori propria: sic habebant rustici quoque sua dramata, nempe, Cyclopes seu Satyros, qui deinceps satyricam possin pepererunt, seu ludos rusticanos et pastorales in theatris urbis productos. Satyri non erant revera capripedes, sed integri homines caprillis pelibus induti, quarum crura dependentia fœbulam de Satyris hircipedibus dederunt. Possem hic quædam de licentia omnibus pene gentilibus festis communi, convicia et dieteria in obvios quoneque jactandi, quæ etiam a Gothicis ludis non aberat, afferre. Sane in satyricis ludis regnabat, unda etiam dictum fuit satyris aliquem exagitare, et satyrarum nomen pro mordacibus libellis natum est. Sed abduceret me illa res ab instituto. Id tantum dicam, ex illis Gothicis ludis adhuc hodie morem superesse, quo milites, musici, scholastici cum suis rectoribus Kalendis Januariis ad ædes honoratorum cum tympanis, tubis aliisque instrumentis musicis accedunt, cantant, novum annum gratulantur et stipem rogant Vigeat ille mos τὸν ἀγυροῦν dico, tempore Tzeisæ, qui Chilliad. XIII, vs. 248, hæc habet:

Ὅσοι κατ' ἀρχὴν τὴν Ἰανουαρίου
καὶ τῆ Χριστοῦ γεννῆσαι δὲ καὶ τῆ Φώτων ἡμέρᾳ
Ὅποσοι περιτρέχουσι τὰς θύρας προσκλιτοῦντες.

Pervenit ille mos deinceps a Græcis ad nos et ad Russos quoque, de quorum ἀγυροῦν locum notabilem ex libro Germanico, qui inscribitur *Verandæ Ruslund* Latine redditum ascribam. *Rebour* ibid. p. 50: *Rulendis ipsis novi anni, quæ dies apud Russos inter maxime festos est. — post meridiem incipiebat imperator cum proceribus omnibus id, quod Russi slaven appellabant. Verbum illud slaven notat festum diem celebrare seu Deo gratias agere* [ἀκτυγορυσσῆν] *continuatque illud institutum per octo dies hoc modo. Duo Russi præcedunt, gestantes instrumentum ferreum, tympano simile; pistilla, quibus id pulsant, hebelandi soni causa panno involuta sunt. Hos sequitur Cæsar cum toto clero et ingenti comitatu Cuesorum et Bojarorum. Tota cætera trahit*

(91) Quare eona hæc vindemialis appellatur, media hieme, mihi quidem latet; alii conjecunt

οἱ μέλλοντες παῖσαι ⁸⁷ (92) τὸ Γοθικὸν οὕτως ⁸⁸. Ἐν μὲν τῇ ἀριστερῇ μέρει, ἐν ᾧ καὶ ὁ δρουγγάριος τοῦ πλοῖμου παρίσταται, ἵσταται ὁ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων μαίστωρ μετὰ καὶ ὀλίγων δεησῶν καὶ τῶν πανδουριστῶν μετὰ τῶν πανδούρων (93), καὶ ὅπισθεν αὐτοῦ οἱ δύο Γόθοι φοροῦντες γούνας ⁸⁹ ἐξ ἀντιστρόφου (94) καὶ πρόσωπα (95) διαφόρων εἰδῶν, βασιτάζοντες ἐν μὲν τῇ ἀριστερῇ χειρὶ σκουτάρια (96),

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁷ πῖσαι ood. et ed, ⁸⁸ ΣΧΟΛ. Ἰστίον, ὅτι οἱ τὸ Γοθικὸν παίζοντες, ἀπὸ τῶν δύο μερῶν τῶν δῆμων εἰσίν. ⁸⁹ ΣΧΟΛ. Ἰστίοι, ὅτι τὰ σκουτάρια ἀπὸ τῶν σχολῶν αἰρουντιν.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

super glacie vel nive vehitur et ad præcipuos palatinos invisit. Quas in ædes venerint, cantant ibi Russice hymnum: Te Deum laudamus, et gratulantur novum annum. Quibus factis hospes Czaro, ut summo sacerdoti, munus insignis dat in nummis, satellitumque ad epulas invitat. Ut satis factum ventri est, post alteram plerumque horam abi turba et ad alium procerum divertit. Hunc ad motum quotidie quinque vel sex illustres domos adeunt. Ea res, oh Czari præsentiam, cui apocombia omnia cedunt, ingens lurrum refert. Incidit adhuc in memoriam veteris ævi ridiculus alius mos, cum Gothico ludo quodammodo conveniens, de quo v. Du Cange v. Bombus. Citat ibi locum veteris chartæ e Camdeno et Spelmanno, de quodam Balduino, qui terras in comitatu Suffolkiensi tenuit per serieniam, pro qua debuit facere singulis annis die natali Domini coram domino rege unum saltum, unum suffletum et unum bombulum. Id est debuit in tributū vicem coram rege Britannicæ die natali Domini choream desultare, σάσαι, buccas inflare ad exoptandum colaphum et crepitum ventris emittere, ut tam superiore, quam inferiore strepens ore risum excitaret. Digna illo ævo et barbaris illis oblectatio.

(92) Inspiciatur imago alvei lusorii cum Græco-barbara inscriptione apud Salmas, ad Script. Hist. Aug. t. II. p. 751. Inde manavit verbum τροχοπικτεῖν pro τροχοπαικτεῖν apud Artemidorum p. 65, 25 et ψηροπικτεῖν apud eundem p. 164. Sic infra apud Nostrum p. 252, Ἐξαῖσαι pro ἔξωσαι, p. 411, πλάκαις pro πλάκας, p. 434, παιζοδρόμιον pro πεζοδρόμιον et pag. 282, ἐπ' αἰσχάτων pro ἐπ' ἐσχάτων in fine tandem, p. 292, δωριῶν pro δωριῶν; p. 387, χαλιῶναι legitur. Apud Theoph. p. 172, et alibi ἀντίρειν pro ἀνταῖρειν. Possent similia exempla integris plaustris congeri et sexcentena loca auctorum ex hoc medicinæ fonte restaurari. Sed hic locus non est, et satis in præfatione dixi, quamobrem guarus et prudens hac in re librario potius, qui membranas nostras exaravit, quam sæculo nostro morem gesserim.

(95) Quale sit instrumentum musicum pandura, ex Nostris quidem non apparet. At Chronicon Alexandrinum prodit tibia esse, cujus p. 268, hæc leguntur: Οἱ ὄν ἐκάστου ἀριθμοῦ πανδούροι, tibicians uniuscujusque cohortis, ἀπὸ ἑσπέρας [vespera diei antecedenti] εἰς τοὺς ὄρκους ἀπιόντες τῶν καλούντων οὕς κελον ἐπ' ἀρίστην εἰς τῆ ἐξῆς τῦλον πρὸς τὸ γινῶναι ἕκαστος. It. vita posta Simeon. Sali. : Ἐλαθεν ἐν ριῇ πανδούριν καὶ κρηματο αὐλεῖν εἰς στενορύμην. Hoc ideo monendum duxi, quia veteres trichordum panduram appellabant; vid. Salmas. ad Scr. Hist. Aug., t. I, p. 874. Panduramne voluit Anastasius, in eujus Adriano I, p. 107, hæc leguntur: *Direxit in ejus [Caroli M.] occursum universos judices, ad fere 30 millia ab hac Romana urbe, in locum, qui dicitur Nonas, ubi eum cum bandora susceperunt.* Sed procul dubio scripsit ille cum *banito* [id est vexillo imperiali] *re susceperunt.*

(94) *Vestes pelliceas*; vid. Lindenbrog. ad Amm. Marcell. p. 125, et Du Cange Gl. utroque h. v.

stant in utroque introitu magni triclinii novemdecim accubituum illi, qui, Gothicum ut ludicrum edant, parati adsunt. Stant autem hoc modo. Coram sinistro triclinii ingressu, ubi etiam drungarius ploimi adstat, stat magister Venetorum cum paucis quibusdam suæ factionis plebeiis et panduristis panduras gestantibus: pone illum duo Gothi ferentes gundas, id est rhenones aut pallia pellicea ita, ut

[*Pauper et gundata, id est pellicea Saxonia. Luitpr. p. 154.*] *Est p. 485, edit. Murat. Remansit vox in sermone Anglicano, in quo gunda notat pallium, scilicet medio ævo ubique terrarum pene pelliti incedebant et extimæ honestiores vestes, id est pallia, pellita erant, sic ut hirsuta pars interius gereatur. Possent Gothi et gentes septentrionales videri morem hunc invexisse. Sed Romani jam gestabant penulas, id est pallia pellita: quamvis usus eorum tam frequens non esset, atque fuit ævo medio. Unde mirari subit, qui fiat, ut in mentione tot generum vestitus noster codex tamen pelliciorum pene nullam faciat, idque eo magis, cum Græci com mercia cum Russis exercerent, a quibus pellicia procul dubio accipiebant. Sed hac de re alibi dico, ubi de castureis ago. Ad hunc locum adhuc noto, joculariter hos pellitos a Pappia, forte ex ævi sui more, aut certe ex scriptore quodam medii ævi, *settiger* appellari. *Setiger, joculariter cilio* [f. *pellicio*] *versutus*; nisi *cilicium* pro pelle hirsuta, diphthera poverit. Porro ait Noster gestatas illas gundas fuisse et *ἀντιστρόφου inverse*, ita ut pars hirsuta, quæ communi more solet intus versus cutim gestari et pro maxima parte conspectum fugit, extro vertatur, ut ille, de quo Moschus in Limone c. 126, narrat: Ἐν μιᾷ Κυριακῇ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν σπράψας τὸ καμάσιον αὐτοῦ καὶ ἔξω φορέσας τὰ τοῦτου μαλλία. Sed ibi τὰ μαλλία τοῦ καμασίου sunt flocci, villi linei aut lanei. Nam camasium lineum aut laneum erat: de quo genere infra dicam, ubi de λινομαλωτρῶσι. Omnia quæ perverse, contra quam debet atque solet, fiunt, geruntur, ponuntur, Græci et *ἀντιστρόφου fieri* dicunt, et uno vocabulo *ἐξάναστροφα*, quo utitur Theophanes p. 342 et 372.*

(95) Id est *προσωπία, larvas, personas, masqueras*. De quibus, ut dicam post eos, qui libros deiis integros ediderunt, opus esse non puto. Conf. Du Cange v. *Barbator*, cujus opinioni subscribo, nomen barbatorum (id mimorum genus est) a prægrandibus barbatis larvis derivantis. Conf. ejusdem Gloss. Gr. v. *Μασκάρας*, quod ait esse *histrionem joculariorem*, γελωτοποιὸν ὑποκριτὴν et *larvam* quoque, μορμουλακίον. Utrumque recte. *Moscher* in quarta conjugatione et *Mosaccher* in secunda Arabibus est homo *risum ciens*; et *Maschar* est omnis res quæ risum eiit. Hinc patet origo notissimæ vocis *masque* et *masquerade*, quæ omnem mimum, simulamentum, glaucoma, quo homo ductitatur, lufficatur, κωμωδῆται, notat. Longe alia vox est *Masca*, quatenus strigam aut sagam notat, et *masca* vel potius *mascara* (hæc enim integra est, illa altera truncata vox), *persona* et *larva*. Illa, *masca*, est Germanica, et adhucdum dicimus *eine Metzse*, pro femina abominabili, scorto. Hæc vero, *Mascara*, est Arabicæ originis. Vid. Du Cange Gl. Lat. v. *Masca*, ubi inter alia e Catholico Armorico hæc profert: *Gueen*: Gall. *faux visage*; Lat. *larva*, quod vulgo dicitur *Muscara*. Vocabulum *Gueen* est vetus Germanicum *waehn*. Hodie dicimus *Wahn* de omni falsa persuasione.

(96) Umbra et reliquiæ hæ sunt veteris moris

pilosum et villosum extroversum esset, et vultus seu masqueras diverserum specierum, et in sinistra quidem manu scuta, in dextra vero virgas. Eadem omnia pene dicenda et intelligenda sunt de magistro et plebeis quibusdam factionis Prasinæ, qui ad dextrum ingressum stant, adstante drungario vigiliæ. Hos itaque tales imperator, statim atque e sphaerodromio seu equestre cum pila ludo excesserit, introduci mandat præfecto mensæ aut dapifero; et hio rursus idem arohonti thymelæ seu præfecto scenæ ludorumque theatralium mandat. Hic itaque posterior egressus e magno triclinio jubet illos in

JOAN. JAC. REISKII

gladiatores in convivia introducendi, de quo more apud Etruscos, Romanos, Celtas et alios usitato v. Athen. p. 153 et 154, nisi malis reliquias has esse saltationum veteribus inter pocula usitatarum in armis, quarum exempla idem Athenæus p. 155 habet.

(97) Non exercitii pilæ, qualia Romani norant et Græci veteres, sed illud designat, ex orione a Persis acceptum, quod *Tzucan*, τζυκάν appellatur, unde locus, in quo exercebatur, τζυκανιστήριον, cujus mentio fit a Nostro p. 322. Scilicet sedens in equo, clava, quam manu tenet, excutit humi jacentem globum ligneum et rapide provolutum aut volantem potius incitato equo persequitur, ulteriusque agit incenso iterum malleo ligneo, idque toties iterat, donec pila metam atigerit. Itineratores pene omnes de hoc nobili equestri exercitio, sed valde quoque periculosum, multa narrant. Integram de eo dissertationem ad Joinvill. dedit Du Cange. Aliqua etiam in Gloss. Gr. et CPLi Chr. habet p. 125, lib. II. Sed in eo fugit ipsam ratio, quod credidit Græcos hunc ludum a Latinis accepisse et vocem *chicane*, quatenus ludum hunc equestrem notat, Gallicæ originis esse. Nam procul dubio et nomen et res e Persia venit: vid. delle Valle et Sauser. Videtur mihi ludum hunc designare Paulinus in Eucharistico vers 143:

*Firmatur facile ad juvenilia vita sequenda,
Ut mihi pulcher equus salerisque ornatio esset,
Strator procerus, velox canis et speciosus
Accipiter, Romana et nuper ab urbe petita
Aurata instrueret nostrum sfera concitu ludum.*

(98) Præfectum ergo ludorum scenarum et musicæ instrumentalis habebant. Procul dubio idem est atque *domesticus thymelæ*, qui infra p. 417, inter officiales chartularii sacelli postremus nominatur. Quo loco satis mirari non possum, quod præfectus thymelæ fuerit sub dispositione sacelli; quem alio loco dico mihi videri similem fuisse nostris almosynariis in aulis principum catholicorum. Non enim amabant imp. Græci musicam instrumentalem et errore superstitionis monachalis infecti pro re turpi et vetita eam habebant. Verum quidem est, thymelam, id est scenam, in qua musica præcipuas partes agebat, multorum vitiorum matrem fuisse antiquis temporibus, et thymelicos, id est bistriones musicam exercentes, a Latinis medio ævo ministellos diclos, hodie virtuosos dicunt et castratos, fuisse genus hominum flagitiosissimum, perdendis multis, oblectandis paucis factum, qui vera animi oblectamenta ignorant. Sed propterea musica ipsa contemni non debet. Certum tamem est Græcos ab ea velut a re infami abhorruisse, eoque errore cum Russos, tum Mubamedanos infecisse, quorum illi musicam instrumentalem omnem evis templis excludunt; hi vel ipsam quoque vocalem, et eo procedunt odii, ut cum velint profligati pudoris hominem dicere, criminibusque odiosissimis inquinatum, atheum, perditum, eum perhi-

βέν δὲ τῆ δεξιῇ βεργία. Ὅμοίως καὶ ἐν τῷ δεξιῷ μέρει, ἐν ᾧ καὶ ὁ ὄρουγγάριος τῆς βίγλης παρίσταται, ἴσταται ὁ τοῦ μέρους των Ηρασίνων μαίσιτωρ μετὰ καὶ ὀλίγων δημοτῶν μετὰ καὶ τῶν πανδοური- στῶν μετὰ τῶν πανδοῦριων, καὶ ὀπισθεν αὐτοῦ οἱ δύο Γότθοι φοροῦντες γούνας ἐξ ἀντιστρόφου καὶ πρόσωπα διαφύρων εἰδήων, βασιτάζοντες ἐν μὲν τῇ ἀριστερῇ χειρὶ σκουτάρια, ἐν δὲ τῇ δεξιῇ βεργία. Καὶ δὴ μετὰ τὴν τοῦ σφαιροδρομίου (97) ἐξοδὸν, τοῦ δασπότου κελεύοντος τὸν τῆς τραπέζης τούτους εἰσ- ἄγεσθαι, εὐθὺς ὀρίζει ὁ τῆς τραπέζης τῷ ἀρχοντι τῆς θυμέλης (98), καὶ αὐτὸς ἐξερχόμενος προτρέπε-

COMMENTARIUS.

beant voce fidibusque canere. Hinc factum, ut oppido raro per codicem hunc nostrum memorentur musici instrumentis canentes, thymelici. Vix unquam illis musicam suam exercere licebat, nisi statutis quibusdam diebus solutæ hilaritatis et licentiae, qualis erat hic ludo Gotthico destinatus. Tunc enim servari debebat antiquus ritus in honorem vetustatis, neque poterat vel a religiosissimis principibus abrogari. Producebantur quoque thymelica spectacula in conviviis, quibus legati exteri excipiebantur; vid. p. 342. Priorum quidem imperatorum Romanorum utebantur aliqui musica et thymelicis inter prandendum. Olympiodorus apud Photium. p. 108. ed. Hæsch. de Constantio hæc narrat: Ἦν κωστάτιος ἐν μὲν ταῖς προόδοις κατηγῆς καὶ σκυθρωπὸς. . . . ἐν δὲ δεῖπνοις καὶ συμπόσιοις τερπνὸς καὶ πολιτικός [urbanus, lepidus, comis], ὡς καὶ ἐρίζειν τοῖς μίμοις πολλαίαις καίτοις πρὸ τῆς τραπέζης. *Mimi*, thymelici, jocolatores, musici iidem sunt. Gloss. msl. Concilii Laodiceni c. 51: *Temelici, jocolatores*. Verum jam in Alexandrino Severo laudat Lampridius p. 985. cap. xli, quod *volutates scenicas nunquam in convivio habuerit*. Julianus in Misoprogone p. 339, ed. Spanh.: *Ἐργὼ τῶν θεάτρων ἐμαυτὸν ὑπὲρ ἀβελτηρίας, αἰτ, Antiocheus subreannans, quò εἰσω τῆς αὐλῆς παραδέχομαι τὴν θυμέλην ἔσω τῆς νεομηνίας τοῦ ἔτους ὑπὲρ ἀναισθησίας. Invisibilis locus et rei nostræ apprimo congruus. Arceo me a theatris per summam stultitiam, neque in aulam admitto scenam [id est histriōnes et panduristas] nisi anni Kalendis, præ animi mei stupore*. Idem in Ludovico Pio laudat *Annales Metenses* A. 873: *Nunquam in risu exaltavi vocem suam, nec quando in summis festivitatibus ad lætitiā populi procedebant thymelici, curruæ et mimi cum coraulis et citaristis coram eo*. Contra vero Theophanes p. 368, inter alia turpia et nefanda, quibus obruere Constantinum Copronymum et invidiā ejus memorariæ facere studet, hoc quoque ponit, quod citharædos epulis suis adhibuerit, et inter patriarchæ, ipsi æqualis atque eognominis et prorsus addicti flagitia numerat, quod talibus conviviis interesse et musicos audire sustinuerit. Ubi enim thymelici essent, neque patriarchæ, neque clerico ulli locus erat. Ἐπεισαν αὐτὸν κωμωπῶν ἀνίσθησις ἐν τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ. Leo Magnus edicto sanxit, ut diebus dominicis musica omnis instrumentalis feriretetur. Chronicon Alexandr. anno ejusdem mō b hæc habet: Αὐτὸς θεοῦτατος βασιλεὺς τὰς κωμικὰς ἀπρίκτους ἐκέλευσε γενέσθαι, ἕκων ἠέρας πρὸ τούτου θεῖον αὐτοῦ νόμον. Ἰνα μὴ αὐλὸς ἢ κωμῶν ἢ ἄλλο τι μουσικὸν λέγῃ ἐν κυριακῇ, ἀλλὰ πάντα ἀργείν. Conf. Malal. t. II, p. 78. De versione mea hujus loci Latina verbum adhuc addendum. Reddidit vocem θυμέλης, *scenæ ludorumque theatralium*: quod neminem velim ad poesin dramaticam trahere; quamvis olim ἢ θυμέλη et ἢ σκηνή, ἵτα ἄγεως θυμελικὸὶ et σκηνικὸὶ diligenter distinguerentur sicut thymelica ἀκροάματα essent musica, fidibus, ἡ-

ται τούτους εισελθεῖν. Οἱ δὲ τρέχοντες καὶ τὰ σκου-
τάρια ὑπὸ τῶν ὑπ' αὐτῶν βασταζομένων βεργίων
τύποντες καὶ κτύπον ἀποτελοῦντες, λέγουσιν « τὸὺλ
τούλ (99) ». Καὶ τοῦτο συνεχῶς λέγοντες ἀνέρχονται
πλησίον τῆς βασιλικῆς τραπέζης, ὡς ἀπὸ ὀλίγου
διαστήματος, κάκεισε μινύμενοι ἀμφοτέροι ποιῶσι
κυκλοφερῆ παραταγῆν, οἱ μὲν ἔσω τοῦ κύκλου ἀπο-
κλειόμενοι, οἱ δὲ ἔξωθεν περικυκλοῦντες. Καὶ τοῦτο
τρισῶς ποιῶντες διαχωρίζονται, καὶ ἴστανται εἰς
τοὺς ἰδίους τόπους, οἱ μὲν τῶν Βενέτιων εἰς τὰ ἀρι-
στερὰ, οἱ δὲ τῶν Πρασίνων εἰς τὰ δεξιὰ μετὰ καὶ
τῶν ἑτέρων δημοτῶν, καὶ λέγουσιν ἄμφω τὰ γοθτι-
κὰ, ἅτινά εἰσι ταῦτα, δηλονότι καὶ τῶν πανδοῦρων
τὸ οἰκεῖον μέλος ἀποπληροῦντων· « γούζας· βόνας·
βηκηδίας· ἄγια· γαυδέντες· ἐλκηβόνιδες· ἐνκέρτες·
ἄγια· βόνα· ὦρα· τούτου· βάντες· βόνα· ἀμόρε·
ἐπισκύντες· ἰδσαλδάτους· νανά· δέους· δέους· σα-
βακιθά· νανά· δευμονογγυβέλε· γυβίλους· γυβέλα-
ρες· νανά· γυβίλους· γυβέλαρες· νανά· τοῦ γεγέμα·
δὲ τούλβελε· νικάτω τουλδο· νανά· ὁ Ἐζεκίας ἐν
τοῖς πολέμοις καθοπλισάμενος Ἄσσυρίοις· ἀνανά·
τὴν ἐλπίδα καὶ μόνην ἔχων Θεοῦ τοῦ φιλανθρώπου·
νανά· πάντα ὑπέταξεν ἔθνη καὶ ἀθίων τὴν τυρην-
νίδα· ἄγια· ὁ σωτήρ, ἀγαθοὶ δεσπότηι· νανά· πάντα
ἐχθρόν σας δουλώσει πρὸ τῶν ποδῶν σας. Ἰβερ-
ἰβερῆμ· τοῦ ἰγγερούα· γεργερθερῶ· νανά· σικαδίσσε
περέτουρες. » Καὶ εἶθ' οὕτως λέγουσιν οἱ μαίστω-
ρες μετὰ καὶ τῶν δημοτῶν τὸ ἀλφαθητάριν· « Ἀνανά.
Ἄητητήψ Θεοῦ παλάμη ἐστήθητε, δεσπότηι οὐρανό-
θεν. Βραβείον νίκης ὤφθητε, κοσμοπόθητοι εὐεργέται.
Γενναῖοι ὤφθητε τοῖς ἐναντίοις, δωρούμενοι τοῖς Ῥω-
λέγουσιν οἱ μαίστωρες· « Ἄγιας τα· ἀντ· τε· ἀνέτας.
Ἐντολαὶ σας ὑπὲρ τὰ δπλα ἰσχύουσι κατ' ἐχθρῶν
ἀπάντων. Ζωὴ Ῥωμαίων καὶ πλοῦτος, ἀλλοφύλων
κατάπτωσις ὅντως. Ἡύρέθητε τεῖχος τῆς πολιτείας.
Θεός σοι ἔδωκεν κλάδους συνομόθρονας (1), εὐερ-

biis, voce, scenica vero fabulæ sermone et gestibus
exhibitis, ut clare patet ex Athenæo p. 350. Verum
poësis dramatica eo ævo jam dudum desiderat, neque
nisi sæculo XVI, demum in usum rediit; et scenæ,
nomine appellabant medio ævo τὰ θαύματα pegma-
ta, in quibus spectacula ludicra ab histrionibus cir-
cumforansis edi solebant, ut e canone Concilii
Aquisgranensis de anno 816, apparet, *quod non
oporteat sacerdotes aut clericos quibuscumque specta-
culis in scenis aut nuptiis interesse, sed antequam
thymelici ingredientur, exurgere eos convenit, atque
inde discedere*. Hi thymelici sunt, quos medio ævo
joculatores dicebant, et corrupto Italico ore voca-
bulo *zigoladri*, unde nostrum *Zigeuner*.

(99) Procul dubio gaudebunt rimatores veteris
Scythicæ aut Gothicæ linguæ ob antiquas voces hie
ex oblivione in lucem prodeuntes. Mihi autem in
illis barbariem otium et ingenium consumere ope-
ræ præstium non videtur. Posset una et altera marga-
rita huic sterquilinio inesse, sed sæpe quoque,
Constantinus, aut quisquis auctor est hujus Glos-
sarii barbarici, ab imperitis aut malignis deceptus,
fuisse. Juvat Cl. Leichii judicium alicubi in ejus
adversariis depositum huc ascribere. [Constantinus
Porphy. ineptas et barbaricus comminiscitur,
etymologias, ut *diadora* Romanis est *jam erat*, de

A credi. Accurrentes ergo propere simulque scuta
virgis, quas gestant, pulsantes, magnumque eo
strepitum excitantes, clamant identidem: « TulTul, »
et eic pergunt usque proxime ad sacram mensam;
a qua quando parum absunt, concurrentes ibi am-
bæ hinc et illinc factiones formant aciem seu sta-
tionem armatam orbicularem, hi intra circulum
inclusi, illi externo circulo istos interiores conclu-
dentes. Hoc ordine ut ter circa sacram mensam
decucurrerunt, secedit factio quæque suum in lo-
cum, et consistunt quieti, Veneti quidem ad sini-
stram, Prasini autem ad dextram, et recitant, qui
ex ambabus partibus, Gothos referunt, carmina sic
dicta Gothica, 223 panduris interim modulo suo
accinentibus. Sunt autem illa Gothica hæc: γούζας·
βόνας [et reliqua quæ Græcis e verbis repeti pote-
runt]. — « Ezechias, bellum aduersus Aseyrios
gerens, » Anana, « unicam habens in Deo spem ho-
minum amante, » Nana, « subegit gentiles, et rebel-
lionem ignorantium Deum. » Hagia. « Salvator, o
boni domini, » Nana, « ponat, ut mancipium, co-
ram pedibus vestris omnem vobis inimicum. »
Iber etc. Post hæc a Gothis ambarum partium dicta
recitant magistri ambo una cum plebeiis utriusque
factionis carmen hoc tot constans versibus, quot
sunt alphabeti Græci litteræ, unoquoque versu ab ea
Græca littera, quæ sibi quoad numerum ordinem re-
spondet, ordiente. Est autem hoc: « Anana. Ab
insecta Dei manu coronati estis domini cœlitus
Brabeo victoriæ. Monstrastis vos toti orbi terrarum
desiderabiles benefactores, generosos et fortes ho-
stibus, donantes Romanis beneficia, quæ vitam æ-
cum important. » Post dictum hunc quaternionem
versuum repetunt magistri formulam: « Hagias ta.
Anate. Anetane; » et tum continuantur versus:
« Edicta vestra plus in hostes omnes valent, quam
arma, Vita qui estis et divitiæ Romanorum præci-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

admin. imperio p. 92 fin. ed. Bandur.] In uni-
versum quidem injuria Constantino non fit. At in
allegata causa tamen eum defendere ausim. *Di-
adora* recte videtur per ἀπάρι τῆν de nunc erat,
reddi. Nam *di adora* Italicum illorum temporum
aliud nihil significat. Cæterum placuisse sibi illa
tempora nugacia et puerilitatem litterarum rejuve-
nescere gestientium satis prodentia in talibus lusi-
bus cum peregrinis et ignorantis dialectis, constat
cum ex hoc Nostris loco, tum ex illo, quod, in coro-
natione papæ soleret Evangelium sub Missa non
solum Græce, sed etiam Hebraice prælegi ab ho-
minibus, qui Hebraice et Græce æque bene calle-
bant, atque Europæi nos Tatarice aut Japonice
callemus. Ridiculum æque acroama monachos illos
Hebraice prælegentes audire, atque Gothos et Græ-
culos in hoc nostro capite suum γούζαι βόνας βικῆ
διεξ etc., recitantes. Concilii Pisani acta de anno
1409 referunt die 7 Julii, quo Alexander papa fuit
coronatus, præter alia solæmnia etiam illud fuisse,
de epistola et evangelio in Missa Græce, Hebraice
et Latine. Vid. quæ infra de usu sermonis Latini
in curia Byzantina, et Græci in curiis et ecclesiis.
occidentalibus dicam ad p. 431.

(1) Duo hic observanda. Unum, κλάδους poni
pro filiis: quod si exemplis vellem demonstrare.

phium et ruina alienigenarum. Habet in vobis res publica munitum castrum. Throni tui collegas, o benefactor, dedit tibi Deus, ramos florentes, teneros, a te sotos » (id est filios). Post hæc dicta pronuntiant magistri ad Gothos hanc vocem : « Ampaato, » simul ipsis nutu manumque signum dantes; et Gothi orbem agunt, et pulsantes virgis scuta sua dicentesque : « Tul Tul, » includunt ambo magistros; quo facto rursus separati ad suam quisque stationem redeunt; magistri autem versus suos recitare Ⲛⲉⲛⲉ pergunt. $\text{Γ}^{\text{α}} \text{Κ}^{\text{ⲟⲟ}} \text{Λ}^{\text{ⲟⲟ}} \text{Μ}^{\text{ⲟⲟ}}$. Post hunc quoque quaternionem versuum dictum, sunt eadem, quæ modo diximus; et Gothi rursus separatis et restitutis in loca sua, redit orbis versiculorum decantandum ad magistros. $\text{Ν}^{\text{ⲟⲟ}} \text{Ξ}^{\text{ⲟⲟ}} \text{Ο}^{\text{ⲟⲟ}} \text{Π}^{\text{ⲟⲟ}}$. Post hos quatuor dictos versus revolvitur idem actorum ordo; et deinceps dicunt rursus magistri factionum versiculos ab his litteris incipientes : $\text{Ρ}^{\text{ⲟⲟ}} \text{Σ}^{\text{ⲟⲟ}}$. $\text{Τ}^{\text{ⲟⲟ}} \text{Υ}^{\text{ⲟⲟ}}$. Repetitæ pro ultima vicē iisdem, tandem dicunt magistri hæc : « Foras edunt validam lucem, et id quidem in summa vestra potestate, virtutes vestras, velut sol. Christus adsit unicuique vestrum, curans atque fovens capita vestra; Qui ipsius decreto et voluntate dominamini, O domini et arbitri

A γέτα. » Καὶ μετὰ ταῦτα λέγοντες οἱ μαϊστῳρες πρὸς τοὺς Γότθους « Ἄμπαατώ, » διὰ νεύματος τῶν αὐτῶν μαϊστῳρῶν κακλεύουσιν οἱ Γότθοι, καὶ ταῖς βέργαις τὰ σκουτέρια τύπτοντες καὶ λέγοντες, « Τούλ τούλ, » περικλείουσιν ἑνδοθεν τοὺς τῶν δύο μερῶν μαϊστῳρας, καὶ πάλιν ἀποχωριζόμενοι ἵσταται εἰς τοὺς οἰκείους τόπους, καὶ ἄρχονται πάλιν λέγειν οἱ μαϊστῳρες ⲟⲟ . « $\text{Γ}^{\text{α}}$ $\text{Κ}^{\text{ⲟⲟ}}$ $\text{Λ}^{\text{ⲟⲟ}}$ $\text{Μ}^{\text{ⲟⲟ}}$ ⲟⲟ . » Καὶ πάλιν τελείται, καθὼς προεῖρηται, καὶ χωριζομένων τῶν Γότθων καὶ εἰς τοὺς ἰδίους τόπους ἱσταμένων, λέγουσιν οἱ μαϊστῳρες· « $\text{Ν}^{\text{ⲟⲟ}}$ $\text{Ξ}^{\text{ⲟⲟ}}$ $\text{Ο}^{\text{ⲟⲟ}}$ $\text{Π}^{\text{ⲟⲟ}}$. » Καὶ πάλιν τελείται, καθὼς προεῖρηται, καὶ χωριζομένων τῶν Γότθων καὶ εἰς τοὺς ἰδίους τόπους ἱσταμένων, λέγουσιν οἱ μαϊστῳρες· « $\text{Ρ}^{\text{ⲟⲟ}}$ $\text{Σ}^{\text{ⲟⲟ}}$ $\text{Τ}^{\text{ⲟⲟ}}$ $\text{Υ}^{\text{ⲟⲟ}}$. » Καὶ πάλιν τελείται, καθὼς προεῖρηται, καὶ χωριζομένων τῶν Γότθων καὶ ἱσταμένων εἰς τοὺς ἰδίους τόπους, λέγουσιν οἱ μαϊστῳρες· « Φῶς ἀνέτειλεν (2) ἐν τῇ κράτει ἡλίου δικῆν αἱ ἀρεταὶ σὰς. Χριστὸς συνέστω ἐκάστῳ περιέπων τὰς κορυφὰς σὰς, Ψηφίσματι αὐτῶν κυριεύοντες, Ὡς (3) κύριοι καὶ δεσπόται τῶν περάτων τῆς ἕρουσιας. » Καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἀλφαριθμητικοῦ λέγουσιν· « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ θεὸς τὴν ἀγίαν βασιλείαν σὰς. » Οἱ δὲ Γότθοι τύπτοντες μετὰ τῶν βεργίων τὰ

VARIÆ LECTIONES.

Hic et in seqq. erant versus vacui in cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

arriperem locum communem. Suffecerit tantummodo, ὥστε ἀποσιώσασθαι, Pindari Olymp. od. 2. vers. 81. Antholog. H. Steph. p. 4. Carin. 39, et Artemi. dori pag. 91 citare, ubi hæc verba leguntur : « Ὅσπερ τῶν δένδρων τέχνα εἰσὶν οἱ βλαστοὶ οὕτω καὶ τῶν ἀνδρῶν τέχνα εἰσὶν οἱ βλαστοί. Nihil frugentius, quam ἔρνος, θάλας, κλάδος, βλαστὸς et similia de corpore adoléscentis et ab altero progenito dicere. Hinc elegans et certa confirmatur et Leibii emendatio in curis secundæ ad Inscriptiones Muratorianas p. 58 proposita, ubi πορφυρόδαστος κλάδος memoratur; cujus dictionis exempla plura et ille ibi habet et Du Cange v. Πορφυρογέννητος. Alterum est formatio συνομόθρονος pro συνομοθρόνου, tanquam si nominativus esset συνομόθρων. Magnam sibi licentiam in formandis contra regulas grammaticas vulgares nominibus arrogant non tantum novi, qui hoc in genere nimii et ἄλογοι prosus fuerunt, sed etiam veteres. Possent ingentes acervi exemplorum similium congeri, si opus esset. Verum præstat specimen causa pauca quædam delibare Notum ἔγγων pro ἔγγονος; v. Du Cange h. v. In dedicatione Herodis statuas Regillæ vers. 35 occurrit πρωτόθρονος ἔδρα. quæ si a πρωτόθρων, ubi v. Salmas., qui ad Aram Dostadæ pag. 223 edit. Cron. huic ἔψανδρα pro ἔψανδρον imputat, quasi ab ἔψανηρ. Dioscorides c. 661 κυνόθηρις habet pro κυνοθήρη, venatores cum canibus venantes, quasi a κυνόθηρ. Chrysostomus orat. de circo: Ἰππεὺς αὐτοῦ οὐκ ἀπὸ λευκῆς ἐπισφενδόνα μιλιοδρομῶν, quasi a σφενδῶν pro σφενδόνη. Scholiastes ad Harmenopuli Epitomen in Jure Græco-Romano: Συστατικὰ εἰσὶν αἱ διδόμεναι τοῖς ὅπδ ἐπιτέμιον ὡς ἀθώοσιν, pro ἀθώοις, tanquam si ab ἀθώων singulari esset. Procapius, in editione Hoeschelliana certe. p. 52 ὅπδ μῆδες habet tanquam a nominativo μῆδες pro μῆδας, et p. 55 μῆδαν στρατῶν pro μῆδον, tanquam a μῆς nominativo. In carminibus a Jensio pro anébdotts editis n. 38, de Amphipoli legitur : Αἰγίδειον μέγα νεῖκος, argu-

mentum contentionis pro *Aegidis seu Atheniensibus*. At hunc modum Latini *limes* dixerunt pro *ληνολæus* vino servando e torculari expresso, aut et aquæ. Etίγας pro στίχοι dixit Homerus et alii. In codice ms. Reimariano Anthologiæ Græcæ inveni pag. 60 ed. Steph. ἀριστονάξ ubi editum ἀριστονάξ. Πρόδοξάκυλος pro ῥοδοδακτύλος est in Anthologiæ edit. Flor. et Aldina, ubi edit. H. Stephani dat ῥοδοδακτύλου p. 124. Ἐπεὶ νοὸς νοῖσε νοῦ vel νόου et νόψ, item πλοῦς πλοῦς, πλοῖ, quam πλοῦν vel πλοῦ, πλόψ dici constat. Vid. ad p. 73, ubi de formatione διάκων, διάκονος, διάκονι, et in plurali διάκονες dixi. Du Cange v. Patron et Pandox.

(2) Schema hoc, quo nomina pluralia non neutra cum verbo singulari componuntur, Pindaricum appellatur, de quo vid. Leobonax. Nescio huic referam ἦν pro ἦσαν de quo dicit ad Theocydid. IV, 75, p. 254. Negare illud nuper voluit Pauvius ad Pindarum. Sed non moramur hominem fanaticum, in Græcis quidem litteris. Vid. ad pag. 412 dicenda.

(3) Tam sæpe Inveni Græcis in libris ὡς pro ὠ positum, ut in Anthologia, Diogene Laertio, Arriano Epicteteo et aliis, ut credam, ὡς novis Græcis idem atque ὠ valere et, ut multa alia ejus commentis, a librariis vetustati obtusa esse, quemadmodum sæpe eina quod novis Græcis est significat, pro veteri ἔσσι substituerunt. Talis κατηλείξε καὶ μαγανείας infinita occurrunt exempla, ut satis cautus et sagax criticus esse non possit forsurbis istis accernendis. Cæterum, quod ad versionem hujus versus meam attinet, quo intelligatur et tueri se queat, tenendum me, cum verterem, sic construxisse verba : κύριοι τῆς ἕρουσιας τῶν περάτων. Mallet tamen nunc verti *domini finium imperii*. Nam ἡ ἕρουσια idem est atque *imperium*; τὰ περάτα τῆς ἕρουσιας ergo idem sunt atque *fines orbis Romani*. Patet ex p. 164.

σκουτάρια καὶ λέγοντες συνεχῶς » Τοὺλ τοὺλ, » τρέχοντες ἐξέρχονται, οἱ μὲν τῶν Βενέτων ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους, οἱ δὲ τῶν Πρασίνων ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ.

identitem: « *Tul tul*, » et currentes exeunt, Veneti quidem a sinistra parte, Præsini autem a dextra.

Λεξικὸν τῶν ἐν τῷ Γοθικῷ φδομένων.

Γαύζας.	χαίρεσθε.	
βίνιας.	καλαί.	
βικηδας.	χειτονέται.	
γαυδίντες.	χαίρασθε.	
ἐλληθόνιδες.	προσκαιούμενοι.	
ἐνκέρτες.	ἀγωνιζόμενοι.	
βόνα ὄρα.	κἀλή ἄρα.	
	νανα.	
γυβίλους.	κραυγή καὶ κράτης.	
γυβέλαρες.	κραυγάζοντες.	
γυβίλους.	κράτης.	
γυβέλαρες.	φθίνουσαντες.	
νανα.	Θεὸς Θεὴ ἢ Θεοῦ Θεοῦ.	
τοῦ γεγδεμα.	ἐξ ἀνατολῆς ἢ ἀρχῆθεν.	
δε τουλδελε.	ἀγαθὸς ὁ Θεός.	
νικάτω τοῦλδο.	νικάτω ὁ Θεός.	
τουτέδαντες.	σαλπίζοντες.	
βόνα αμορε.	καλὴν ἀγάπην.	
ἄγια ἐπισκάντες.	ἐπιγινόντες.	
ἰδεσαλθάτους.	σωζόμενοι.	
δέους, δέους.	Θεός, Θεός, νανα.	
σεδαπίδα.	ἐκπυλῶντες εὐσυχλοῦντες.	
δεμονογγυβελέ.	ἀπεσυνεκτικῆς κραυγῆς.	
ὁ Θεός, ὁ Θεός.	πενευκλήης κραυγῆ.	
νανα.	Θεός, Θεός.	
ἴβεσ.	νανα. Θεὸς, Θεὸς.	
τοῦ ἴγγερ.		
ουα.		
γεργερεθρῶ.		
νανα.		
σικαδισσε.		
περετούρες.		
¶¶¶	Ἐτίμα ἱερηνεαία τῶν προειρημένων λέξεων.	
Γαύζας	θεοσπονδίας.	Ῥωμ.
βίαση	ταγνίτης.	Ἑβραϊ.
ἄγια.	φύλαττε.	Ῥωμ.

ΚΕΦΑΛ. ΠΔ'.

Ἐκ τῶν τοῦ Μαγίστρου Πέτρου (4). Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ κόμητος ἀδύγινσιώνων καὶ κόμητος σχολῆς καὶ κωροπαλάτων.

Ὁ κόμητος τῶν ἀδμηνοσίωνων ἐπὶ σιλεντίου γίνεταί, καὶ καθήμενος τοῦ βασιλέως ἐν κοινοστωρίῳ· πολλὰκις δὲ καὶ εἰς ἵππικὸν ἀνιών, ποιεῖ αὐτὸν ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίῳ, ἐν ᾧ τόπω δέχεται τοὺς ἀρχοντας. Γίνεταί δὲ οὕτως· μετὰ τὸ κτεῦσαι τὸν μάγιστρον καὶ εἰσελθεῖν τὸν μάγιστρον καὶ πάντας τοὺς ἀρχοντας ἐπιτρέπει τῷ κόμητι τῶν ἀδμηνοσίωνων τῷ μέλλοντι παύεσθαι ἐνεγκεῖν τὸν πρῶτον δικουρίωνα, λέγων αὐτῷ, ὡς ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀρχόντων, τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἀπελθὼν φέρει αὐτὸν, καὶ ἐπιδίδωσιν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς τὰ κωδικέλλα τοῦ κόμητος τῶν ἀδμηνοσίωνων [ἐπιτρέπει (5) ἐνεγκεῖν],

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(4) Vid. de hoc Petro Magistro quæ dixi præfat. ad totum primum p. iv.

(5) Inclusi verba hæc uncis, quia supervacanea videbantur esse et aut perperam huc e sequentiibus translata, aut idem significantia atque ἐπιδίδωσι

A finium imperii.» Post finitum darmen alphabeticum dicunt magistri polychronium seu : « Multenne faciat Deus sanctum imperium vestrum. » (Solhi autem pulsantes virgis sua scuta et ingeminantes

Ἑβ. δέσ.	Θεὸς.	Ἑβραϊ.
ἄγια.	γνώθη.	Ἑβραϊ.
ὦρα.	φύλαττε.	Ῥωμ.
βάντες.	φῶς.	Ἑβραϊ.
ἐπισκῦ.	ἐλθέ.	Ῥωμ.
ἰδέ.	ἐάνπερ ἀνέλθ.	Ἑβραϊ.
νανά.	θεωρουμένην.	Ῥωμ.
σεδά.	σῶσον δὴ σῶσον.	Ἑβραϊ.
νανά.	κἀθισον.	Ἑβραϊ.
ἀγόν.	σῶσον δὴ σῶσον.	Ἑβραϊ.
βελέ.	εἰς τὸ βάραθρον.	Ἑβραϊ.
βήλους.	σάτανά.	Ἑβραϊ.
αἰλίρες.	τοῦ διαβόλου.	Ῥωμ.
τοῦ.	τῶν πνευμάτων.	Ῥωμ.
δετούλ.	σῦ.	Ἑβραϊ.
νικάτω.	ἐξάλειψον.	Ἑβραϊ.
νανά.	νικάτω.	Ἑλλην.
βόνας.	σῶσον δὴ σῶσον.	Ἑβραϊ.
δικας.	καὶ κλόε.	Ῥωμ.
γαυζεντες.	τὰς ἡμέρας.	Ῥωμ.
νικονί.	τὰ εὐπρεπή.	Ῥωμ.
ἐν κερκας.	κτίστα μου.	Ἑβραϊ.
βίνα.	καὶ ἀσφαλῆως.	Ῥωμ.
τοῦ τοῦ.	τὸ καλόν.	Ῥωμ.
ἀμόρε.	σῦ σῦ.	Ῥωμ.
ἀντας.	σὲ ἀγαπῶ.	Ἑβραϊ.
σαλθατους.	εἰς τὴν πρῶτην.	Ἑβραϊ.
δέους, δέους.	εὐπάθειαν.	Ῥωμ.
κιθά.	Θεὸς, Θεὸς.	Ἑβραϊ.
δαμιόν.	ὡς παρεγένου.	Ἑβραϊ.
γύ.	σιώπα.	Ἑβραϊ.
τά.	εἰς τὸ βάραθρον.	Ἑβραϊ.
γύ.	ἐκ τῶ βάραθρον.	Ἑβραϊ.
νανά.	εἰς τὸ βάραθρον.	Ἑβραϊ.
γέγδεμα.	σῶσον δὴ σῶσον.	Ἑβραϊ.
βελέ.	ὁ μαργαρίτης.	Ῥωμ.
τουλδο.	τὸν Σάτανά.	Ἑβραϊ.
	ἢ τροφή τῶν στρατιωμάτων.	Ῥωμ.

CAPUT LXXXIV.

E commentariis Magistri Petri. Observanda in promotione Comitis admissionum, et Comitis scholæ, et Europalæ.

Comes admissionum fit in silentio, sedentē imperatore in consistorio. Saepe quoque creat eum imperator ascendens in circum in magno triclinio, ibi ubi proceres excipit. Creatur autem sic. Postquam bitatus nomine magister intraverit, omnesque cum eo proceres, imperat imperator comiti admissionum de provincia sua jamjam decessore, primum decurionem ut arcessat; simul ipsum nomine appellans, quemadmodum etiam alios proceres novis dignitatibus ornandos nomine appellari mos est. Vetus itaque comes abiens arcessit et coram adducit decurionem, cui imperator codicillos comitis

præcedens, Notandus hic processus dignitatum. E decurione fit comes admissionum, ex hoc illustrius. De his et sequentibus dignitatibus, ut agebatur in rebus, augustalis et aliis, repetere hold, quæ Gutherus, Du Cange et alii habent, qui hoc

admissionum porrigit. Quos nactus novus comes A osculatur pedes imperatoris, et consistit coram ipso; dein jussus amotum arcesere, excomitem admissionum puta, adducit eum. Huic imperator tradit codicillos illustrii; 226 quos ille nactus osculatur pedes imperatoris extremos. Tum arripiens eum novus comes admissionum abducit et collocat in loco ipsi congruo post agentes, ante omnes honorarios illustrios seu illustres. Hanc enim prerogativam dat ipsi ordo suus et dignitatum constitutio, ut dictum est. Comites autem scholarum et europalatas si creare decrevit imperator in consistorio, fiunt cum ipsis eadem ceremoniarum, quae in aliis promotionibus obtinent. Ut plurimum tamen creantur (ille mos invaluit) in cubiculo privatim et ante prandium et vespere, prout visum fuerit imperatori.

CAPUT LXXXV.

Ex eodem Petro. Observanda, quando creatur augustalis aut proconsul.

Pridie antequam ceremonia fiat, significatur creatinum silentium per mandatores. Ipso deinde die et actu primum quidem exiit sua dignitate, qui hactenus fuit, augustalis Alexandriae; dein creatur novus ritibus consuetis. Ut omnia peracta sunt, quae decet, tradit imperator novo augustali suos codicillos. Non tamen ideo laudes et gratiarum actiones accipit a proceribus, ut solet post alios creatos magistratus. Novus enim augustalis, si aliam dignitatem non habeat, sit tantum comes consistorianus, et, quando missae dantur pro isto conventu,

VARIAE LLECTIONES.

⁹¹ ΣΧΟΛ. τοὺς πρῶτοντας. ⁹² ΣΧΟΛ. τῆς βασιλικῆς.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

argumentum pertractarunt, praesertim cum eorum C pleraque post Heraclii tempora et forte quoque citius desiderint, mutata curiae augustae forma.

(6) Id ex more novae Graeciae, quae, δίδω, δίδεις, δίδει et δίδωμι, δίδω, δίδεται format, frequentibus in nostro codice exemplis. In ἔπαυσιν subintelligitur ὁ αὐτοκράτωρ, de quo sermo erat in opere olim integro, in illis, quae decerptam hanc particulam autecolebant. Augustales, Aegypti praefectos, Alexandriae residentes, saeculo vii desisse, Saracenis Aegypto peritit, res nota est.

(7) Regia olim audiebat porta, quae, isto nomine abolito, deinceps Chalce dicebatur, extrema palatii, in urbem educens.

(8) Invidiosum olim erat vehiculis in urbe uti; vid. Vopisc. in Aureliano pag 423 t. II, H. A. Verum omnes honorati, seu militarium, seu civilium ordinum intra urbem vehiculis dignitatis suae, id est carrucis, utantur. Verba sunt legis ibidem p. 416 a Salmasio citata, quem etiam p. 552 inspicere velim, ut etiam Vales. ad Amm. Marcell. illud *judiciale carpentum* p. 630. Hinc in pompa et apparatu praefecti recenset Asterius currum et virgam silentiarii vel ostiarii auream, orat. in oconomum iniquitatis: Τίς δὲ τῶν ὑπάρχων τῆς ἀξίας ἢ σκευῆ; τὸ ἄγυρον δχημα ἢ καλαμὶς ἢ χρυσῆ. Notabile, sed currum argenteum praefecto tribuit, cum alii neum, id est aureis bracteis inscrutatum, Harloisae ad Theopemptum p 488, dignitatibus civilibus . militariibus carruchas bijuges argenteas seu argenteis laminis inductas, praefecto praetorio autem

καὶ λαδῶν φιλεῖ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἵσταται ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Αὐτῷ οὖν τῷ δεξαμένῳ τὰ κωδικέλλα τοῦ κόμητος τῶν ἀδμηνησιόνων ἐπιτρέπει ἐνεγκεῖν τὸν παυόμενον, τούτέστιν τὸν ἀπὸ κομητῶν ἀδμηνησιόνων, καὶ λαδῶν αὐτὸν ὁ γενόμενος κόμητος προσάγει αὐτῷ, καὶ ἐπιδίδωσιν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς κωδικέλλιν ἰλλουστρίου, καὶ δεξάμενος αὐτὸς φιλεῖ τοὺς πόδας αὐτοῦ κάτω. Καὶ λαδῶν αὐτὸν ὁ κόμητος ἀδμηνησιόνων ἀπάγει καὶ ἵστησιν αὐτὸν ἐν τῷ τόπῳ αὐτοῦ μετὰ τοὺς ἀγέτες ⁹¹ πρὸ πάντων τῶν ὄνοραριῶν ἰλλουστρίων. Τοῦτο γὰρ τὸ προνόμιον δίδωσιν αὐτοῖς, ὡς εἴρηται, ἢ διὰ τάξιν. Τοὺς δὲ κόμητας σχολῶν ἢ κουροπαλάτας ἐὰν βουλευθῆ ἐν κοινοσιστωρίῳ προαγαγεῖν, ὡς ἐπὶ τῶν ἄλλων προαγωγῶν καὶ τούτους ποιεῖ. Ὡς ἐπὶ πολὺ δὲ κατέσχευεν ἑῶς ἰδίᾳ ἐν τῷ κουβουκλείῳ γίνεσθαι αὐτοῦ; καὶ πρὸ ἀριστου καὶ δείλης, ὡς ἀν δόξη τῷ βασιλεῖ.

ΚΕΦΑΛ. ΙΙΕ'

Τοῦ αὐτοῦ Πέτρου, Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, δεῖ γέννηται αὐγουστάλιος ἢ ἀνθυπατος.

Τὰ μανδῆτα δίδεται (6) τῇ πρὸ μιᾶς σιλεντίου, καὶ τὸν αὐγουστάλιον Ἀλεξανδρείας ἔπαυσιν. Καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι πάντα ἐξ ἔθους δίδωσιν αὐτῷ κωδικέλλα. Οὐκ εὐχαριστεῖται δὲ ὁ βασιλεὺς, ὡς ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀρχόντων. Κόμητος γὰρ κοινοσιστωριανὸς γίνεται, ἐὰν μὴ ἔχει ἄλλο ἀξίωμα, καὶ εἰς τὰς μύνας μετὰ τῶν κομητῶν ἵσταται. Συνεῖρηται δὲ τοῖς ἐπάρχοις, καὶ οὐ κρίζουσιν αὐτῷ τὰ σαρνία. Ἐπὶ δὲ συνεξέλιθον μέχρι τῆς ῥίγας ⁹² (7), τρωτῶν τὸ ἀτραδατικόν, οὕτως, ὡς ἔχει, συγκαθῆται τῷ ἐπαρχῷ τῶν πραιτορίων εἰς τὸ δχημα αὐτοῦ (8), καὶ

auratam tribuit. Quantum ad posterius attinet, habet sibi consentientem Theopemptem, in ceteris adversum. Hoc enim auctore non soli praefecti praetorio, sed etiam archontes quique aureis quadrigis carruchis utebantur. Locus hic est p. 207, ubi narrat. quo in apparatu rex Arabum Arctas legatum Justiniani exceperit: Ἰστικο ἐπάνω τεσσάρων ἐλεφάντων [sic loquebantur tunc, volentes significare, illum junctis ad currum quantum elephantos habuisse, et Latini quoque balbutiem eandem imitabantur; sic Turpinus cap. 29: *Beatum Rothlandum super duas mulas careto aureo subvectum*]; ἔχόντων ζυγὸν καὶ τέσσαρες τροχοὺς καὶ ἐπάνω ὡς ὄχημα ὑψηλὸν ἡμικεσμένον χρυσοῖς πετάλοις ὡσπερ ἐπὶ τὰ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἐπαρχῶν ὄχηματα. Procebat luxus et fastus eo ut auro gemmas et uniones adderent, ut colligitur e loco Fridogodi in S. Wilfrido c. 11:

Gemmata vehitur [episcopus] archontium munitur.

Quantum ad formam harum carrucarum attinet, ex inspectione tabularum aenearum notitiis utriusque imperii liquet, eas a nostratibus curribus pensilibus et tectis multum diversas fuisse. Nam patebant superno et immobiliter incubabant quatuor suis rotis. Ad eundem pene modum facti sunt curru, quibus vehuntur magnates Scytharum in imaginibus arcus Theodosiani apud Bandurium . quibus in Belgio molitores saccos frumenti et farinae convolvunt in molendinas et debebant rursus, quarum crasse rotæ canthiis ferreis septæ non sunt. Cete-

ἀπερχεται μέχρι τοῦ πραιτωρίου, καὶ ἐκεῖ κατέρχεται, καὶ συνεισέρχεται εἰς τὸ σέκρετον αὐτοῦ, καὶ συντάττεται αὐτῷ καὶ ἀναχωρεῖ. Τὸ αὐτὸ δὲ σχῆμα γίνεται καὶ ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ, καὶ συγκάθηται ὁ ἀνηύπατος τοῖς ἐπάρχουσιν.

atrabatica veste, quam gerit, talis, qualis est, inscendit una cum præfecto prætoriorum in ejus curru, in quo pergit usque ab prætorium: ibi descendit e curru, et simul ingreditur cum præfecto in ejus secretum, et ibi vale ipsi dicit, se sic tandem solus domum abit. In Illyrico idem observatur tenor circa proconsulem. Nam Illyrici proconsul assidet præfectis.

ΚΕΦΑΛ. ΠΖ΄.

Περὶ διαφορᾶς στρατειῶν (9), καὶ πόθεν αὐταὶ εἰδόνται, καὶ τί ἀρμόζει ἐκάστῳ σκρινίῳ, ὅσα εὐρεῖν ἠδυνήθημεν.

Ὁ γινόμενος σιλεντιάριος εἰσάγεται διὰ τοῦ πραιποσίτου πρὸς τὸν δεσπότην, φορῶν στραβατικὸν χλα- νίδιν, καὶ ἐπιδίδωσιν ὁ δεσπότης τῷ δεσπότη τὸ χρυσίον βεργῆν. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπιδίδωσιν αὐτὸ τῷ ⁹³ γινόμενῳ σιλεντιάρῳ, καὶ τοῦτὸ ἐστὶν ἡ στρατεία αὐτοῦ (10). λαμβάνει δὲ τὸ καλούμενον ⁹⁴ νι-

A aggregatse comitibus consistorianis reliquis; e palatio autem excedentibus omnibus, exit ipse cum præfectis, scriniis fausta ipsi sigillatim non acclamantibus. Quando itaque cum præfectis simul excesserit et pervenerit usque ad regiam [portam] in

Creandus silentiarius introducitur a præposito ad dominum in tunica atrabatica, et ostiarius tradit Domino virgam auream, quam vicissim Dominus ei, quem creat, silentiario tradit. **227** Et hæc est ejus militia seu investitura in officio suo; et accipit sic dictum gregiatum, quod Romano seu Latino

CAPUT LXXXVI.

De diversis militiis seu officiis, modis ea conferendis, ubi unum quodque conferatur, et quid unicuique scrinio competat. Quantum hoc de argumento reperire potuimus.

Creandus silentiarius introducitur a præposito ad dominum in tunica atrabatica, et ostiarius tradit Domino virgam auream, quam vicissim Dominus ei, quem creat, silentiario tradit. **227** Et hæc est ejus militia seu investitura in officio suo; et accipit sic dictum gregiatum, quod Romano seu Latino

VARIÆ LECTIONES.

⁹³ αὐτῷ cod. ⁹⁴ ΣΧΟΛ. γρηγιάντον. πυματικόν.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

rum erat peculiaris domus, καρρούχειον dicta, in qua stabat præfecti prætorio carucha, ut e Malal. II, p. 40 discimus. Hinc liquet, quid sit τῆς μεγάλης δράξασθαι ἀπήνης, *grandem carrucham arripere*, in illo epigrammate, quod libro II, Anthologias c. 43. et apud Constant. Porphyrogen de thematibus p. 7. oxstat, a Bandurio miris modis expositum. Significat autem dictio, *quando Cappadoces iterum et tertium apprehendant magnum carpentum*, quando toties præsides provinciarum aut præfecti urbi vel prætorio fiant. Illustra eam locus Actorum S. Julianæ virginis martyr. c. 1 (apud Du Cange Gl. Lat. v. *Carruca*): *Hæc audiens dedit munera Eleusius imperatori Maximiano et successit præfecto alii administranti, seditque in carruca præfecturæ agens officium*, id est ipso actu capiens possessionem et exerceans jura præfecturæ, ubi *carruca* non est sella *curulis*, quod putabat V. D. Postest quoque de consulatu accipi. Procopius sine, l. I. De bello Persico: *ἔνδρα ὑπαρχον δυνατόν οὕτω γεγενημένον, ἐς πατρικίους δὲ ἀναγραφέντα καὶ ἐς τῶν ὑπάρχων ἀναβεβηκότα τὸν δίσρον, οὐ μείζον εἶναι οὐδὲν ἐν γὰρ τῇ Ῥωμίων πολιτείᾳ δοκεῖ*. In carruca procedenti præfecto præambulabant ejus officium seu satellites in splendido apparatu. S. Fulgentius homil. LX, de S. Laurentio: *igneæ carruca, quam præcedunt officia pretiosa, non chlamydati, non sculati et sericati*.

(9) Est hic loci *στρατεία, militia*, non id quod hoc ætate solemus sic appellare, status in armis merentis et patriæ defensioni invigilantis, sed omnis functio, munus quodcumque, seu militare, seu civile, et investitura, seu commissio, impositio ejus in aliquis humeros. Qui ἐν στρατείᾳ ἐξεταζόμενοι sunt officiis fungentes publicis cujuscunque generis, apud Theophan. p. 42. Idem p. 487 habet *στρατεύεσθαι ἐν βασιλικαῖς ὑπηρεσίαις, in regis serviliis militare*, id est occupari, seu potius merere stipendium. Ex eo nempe, quod *stipendium merere* a rege vel republica necessarium adjunctum et consequens militiæ esse, factum, ut militare et *στρατεύεσθαι* diceretur pro honorarium in servitiis aut regis aut republicæ mereri, quocunque modo id fiat. Cedren. p. 516 habet *μετεκίνησε τοῦτον ἕς μετῆς στρατείας, impediēbat eum, arcebat, amovebat, a promotione, collatione, muneris, quod ambiebat, obtinenda*, et p. 485 ὁ *στρατεύων τῶν*

ἱπποκόμων, *strator eo tempore et die serviens*. Nicephorus Patriarch. CPTanus Breviar. Hist. p. 223 ed. Petav.: *στρατείας τῶν ἀξιωματῶν φιλοτιμούμενοι, investituris, collationibus, commissionibus dignitatum donati, macti*. Pariter Latini sequiores dicunt eodem sensu *militare*, esse in officio quocunque publico. Imo eo excesserunt quidam, ut *militare* pro officium suum facere, præstare usum de se expectatum et debitum quocunque in re, etiam de rebus non animatis dicerent. Sic Tertulianus de Pallio: *Aries est machina, quæ muros frangere militat*, id est quæ frangendo muros officium læt et destinationi suæ satisfacit. Ipse jam Horatius Epist. 1, 2:

*venaticus ex quo
Tempore cervinam pellem latravit in aula,
Militat in sylvis catulus.*

Hinc *militia* passim auctoribus idem est atque *comitatus*, totum corpus militiarum, id est officiorum et dignitatum aulicarum. Ita Stephanus Garlandus in Chronico Mauriacensi l. II: *Hoc retroactis sæculis fuerat inauditum, ut homo, qui diaconatus fungebatur officio, militiæ simul post regem duceret principatum*. Rectene vero Gutherus p. 533, dicat fuisse discrimen inter τὰς στρατείας et τὰς προβολὰς hoc, ut hoc majorum dignitatum fuerit, quæ per sacras epistolas impetrarentur, illud minorum, quæ per probatoriam obtinerentur, examinent alii. Mihi quidem videtur hoc nostrum caput illi favere, in quo interpretando, si patiar id, quod vereor mihi contingat, vereor autem ne parum satisfecero eruditæ jurisprudentiæ studiosis, meminerint velim astutis juris omni vitæ me alienum fuisse, et hæc sacra non nisi coactum ferente sic libri hujus serie et argumento, attingere, non sine metu et tergiversatione.

(10) *Et hæc est militia ejus*, seu traditio virgæ aureæ ex manu imperatoris in suam, est investitura ejus, est symbolum, quo ipso declaratur et constituitur aliquis Silentarius. Solebant olim dignitates aut διὰ λόγου, simplici verbo et jussu imperatoris, aut per codicillos, aut διὰ βραβείων, traditis honorum signis, conferri. Qua de re infra latius disseretur ad Cletorologium. Hic tantum annotab. haud raro signa illa, quibus quis investiretur et novo muneri præficeretur, propria et accommodata illi muneri fuisse. Silentiariorum et ostiariorum, quos cum Marschallis nostratibus compares, erat in

sermone nibensiatum dicitur, hoc est secundum nos typum seu decretum dominicale, vel assignationem expeditam in scrinio istius laterculi. Extra autem [palatium puta] faciunt stipulationes mutuas inter se emens talem typum et vendens. Si quis autem in locum sufficitur adhuc militantis seu officio fragmaticis et stipendium merentis, debet typus fragmaticus seu decretum formale magistro insinuari, quo militanti facultas datur, tironem in locum suum vicemque suam præstandi, et ipse porro militandi atque stipendium ferendi. Præsti-

αργιάτων (11), ἤγουν Ῥωμισσι νηδένσιατόν, τούτ-
ἐστιν καθ' ἡμᾶς τύπον γινόμενον ἐν τῷ σκρινίῳ τοῦ
βενεφικίου τοῦ λατερκούλου (12). Ἐξώθεν δὲ ποιού-
σιν προσσυμβόλαια πρὸς ἀλλήλους μετὰ τοῦ πιπρά-
σκοντος ὁ ἀγοράζων. Εἰ δὲ εἰς τόπον ἔτι στρατευμέ-
νου γίνεται, χρῆ πραγματικὸν τύπον (13) κατα-
πεμφθῆναι τῷ μεγίστῳ τὸν παρέχοντα τῷ στρα-
τευομένῳ ταύτην τὴν ἄδειαν ὥστε ἐξεῖναι αὐτῷ
τίθρονα (14) βαλεῖν εἰς τὸν ἴδιον αὐτοῦ τόπον, καὶ
ἔτι στρατεύεσθαι. Ὁ δὲ βαλλόμενος σοῦπερ νοόμερος ὃ
οὐ λαμβάνει ἐκ τοῦ δημοσίου ἀνάνας, μέχρι οὗ

VARIE LECTIONES.

ᾠ ΣΧΟΛ. ὑπεραριθμῖος.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

functione sui muneris, quando introducerent legatos aliosve aut præcederent processionem, virgam auream, id est aurea bractea inductam, gestare. Traditio ergo talis virgæ, quam deinceps in functione sui muneris gerent, erat optimum et maxime accomodatam signum investituræ. Ita in ecclesiastico ordine hypodiasconus traditione τοῦ χρυσοξέστου seu malluvii investiebatur, seu ordinabatur, et diaconus traditione τοῦ ῥιπιδίου, seu flabelli, quoniam illius erat aquam sacerdoti lavanti affundere et pelvis sustinere, hujus muscos flabello a sanctis donis abigere. Pari modo videntur principes orientales investiisse. De Alaoddino Chorezimechano, potentissimo tum et magnificentissimo orientis principe, narrat Abulfeda ad A. F. 628, seu Cbr. 1231, quo ista dynastia a Genkischano eversa desit, ejus aulicorum quemque in vexillis suis notam suo muneri convenientem gestasse. In vexillis suis eorum quisque gestabat, ait, notam e qua dignosceretur. Sic signum Davidari [atramentario vel Caniceo Præfecti, cancellarii,] erat atramentarium. Signum Selictari [seu ejus qui arma principis gerit, scutiferi, τοῦ ὀπασπιστοῦ, prætoris] erat arcus [ui in aula principis Scythie par erat]. Tschedari [seu pincornæ] erat Misineh] videtur lagena argentea esse, aut poculum; non enim mihi conetat de significatione vocabuli non Arabici;] signum Gendari [seu stragulis sarcinis bastagiis, vestiario præfecti] erat sacciperium; signum Amir-Achuri [seu præfecti equorum, stratoris, aut comitis stabuli] erat, solea equina. Signum Ghauschorum [seu apparitorum, mandatorum,] erat Cobbah seu umbella, καστὰς, aurea. Apparet ergo, principes orientales consuevisse traditione vexillorum investire quibus intextæ essent imagines et symbola earum rerum, quæ ad cujusque dignitatis curam præcipue spectarent, quemadmodum imperatores occidentales et Græci traditione ipsarum illarum rerum interdum investirent. Fuit tamen apud hos magna diversitas symbolorum et braheorum, de quibus conferri potest Du Cange v. Investire, et nos quoque infra ad pag. 408 nonnulla his addemus.

(11) Facile liquet γρηγιάτων, quod membranæ in margine dabant, esse istius, quod in textu conspicitur, emendationem. Sed scholion additum Græculo dixum est, eumque prodit, a quo profectum fuit, Latinæ linguæ perparum callentem. Putabat homo, quia græx πολυμή est, ideo gregatum, vel ut tum temporis pronuntiabant, gregiatum. (nostro scribendi more gretschatum) esse ποιμαντικόν, pastorium. Non incommode quidem pastorium appellaretur diploma, quo alicui pastus, id est τροφή, victus, assignatur. Nam id erat gregatum, aut impensatum, quo alio nomine idem significatur. Verum tamen gregatum hoc non est, sed est mutilatum initio aggregatum, charta, qua quis stipendiariorum numero, aggregatur. Νηδένσιατόν autem nihil aliud est, quam deformatum a Græculis impensatum. Si pro-

ferrebant ut nos sch. Impensiatum sonabat idem atque impenschutum. Erat autem impensatum echarta vel diploma, codicillus, quo significabatur rationali largitionum, impensas in exhibentem deinceps faciendas esse, illum porro unum fore eorum, qui pensiones seu stipendia e fisco acciperent.

(12) Aut ipsa re, aut saltem tacite in mente et sic dicta grammaticis constructione transpouenda sunt verba in hunc modum: Ἐν τῷ σκρινίῳ τοῦ λατερκούλου τοῦ βενεφικίου, in scrinio laterculi beneficii. Et sic velim interpretationem meam reformari: in scrinio istius laterculi, quod laterculum beneficii seu beneficentiae; τῆς εὐεργεσίας, appellari solet. Erant latercula codices in scrinio memorie depositi, qui dignitatum et administrationum iam civilium quam militarium et mandatorum principis et promotionum et consuetudinum notitiam continebant, ut ait (Guther. p. 584. Sorinium hoc memorie subdivisum in alia minoræ erat, quorum unum scrinium beneficii, in quo jacebat depositum laterculum seu codex, notitia, index nominum eorum, qui beneficio quodam ex liberalitate principis fruebantur. Talia latercula dicebant quoque libros, item commentarios beneficiorum; vid. Guther. p. 229. Tertullianus apud eundem p. 627, matrices beneficiorum memorat, ubi reponere cum Guthero beneficiorum æquidem nolim. Beneficia sunt beneficiarii, ut τὰ ἀλλέξιμα, mutatoria, proceres, quibus jus competit in mutatoriis comprehendere coram principe. Vid. tamen quæ Casaub. et Salmasius ad Ser. H. A. t. I. p. 17 et 95 habent. Inquisitionem juridicam in morem militis palatinæ vendendiet emendi, rerum harum imperitus, non aggredior, permittoque lubens illis, ad quos pertinet.

(13) Pragmatica, id est actualis forma, pragmatica sanotio est ea, juxta cujus formulam et edictum in rebus gerendis, in administratione rerum publicarum potest et debet πράττειν, agi et procedi; vid. Salmas. ad S. H. A. t. II. p. 65, et Du Cange Gloss. utroque. Latini quoque factum appellant, ut Salmasius l. c. docuit; quod confirmat Theophanes p. 122, ubi πράξις ἔργου φος, factum litteris consignatum, est jusse regio scripta. Pragmatica historia, qualis in exemplum libri Polybii citari solent, item philosophia pragmatica huic non pertinent, longe alterius generis res. Aptius huic refertur Suetonii formalis epistola, τυπική, τύπος, forma, continens normam agendorum. Domitiani c. 13: Pari arrogancia cum procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic cepit: Dominus et Deus noster sic ferit jubet. Simpliciter quoque typum et formam dicebant. Vid. Du Cange in his vocibus et Altess. ad Anastas. p. 65.

(14) Ut στρατεύεσθαι, non tantum de castrensi, sed etiam palatina militia dicitur, ita τίτρον est haec ille tantum, qui rudimenta ponit armorum tractan-

φθίστη εἰς βαθμόν. Χρή δὲ εἶδέναι, ὅτι τῷ μέρει τῆς A
 δισποίνης (15) ἐκ τοῦ κοινῶ καταλόγου ἀπονενεμη-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

dorum et aliquando successurus est in locum militis stipendiis fruētis, aut prædia militaria possidentis, sed etiam ille, qui alicui munere civili et aulico fungenti adjungitur, ipsi per fata decedenti aliquando in ejus et munus et rogam successurus. Utriusque generis enim tirones stipendia non percipiebant quoad tirones essent. Et ut tiro militaris vice militis, cui substitutus esset, in castra pergere debebat, ipso milite aut nolente, aut non valente expeditioni adesse: sic tiro palatinus munia sui senioris, loco ipsius, obire debebat. Apprime hoc facit locus Macarrii Homil. 43: "Ὡσπερ πολέμου συγχοροῦμένου οὐκ ἀπέρχονται οἱ σοφοὶ καὶ μεγιστάνες ἐκεῖ, ἀλλὰ φοβούμενοι τὸν θάνατον ἀπομένουσι, λοιπὸν προβάλλονται [velut scutum ipsis objiciuntur, et projiciuntur adversus hostes] οἱ τῶν ῥωνες καὶ οἱ πῆνητες καὶ οἱ ἰδιώται. Vid. Du Cange Gloss. Græc. h. v. Quoniam tales militiæ opimæ erant, et aut rogis annuis, aut fundis militaribus dotatæ, et facultatem habebant, qui eas possiderent, aliis vendendi, jure approbationis imperatori reservato, caro solebant illæ militiæ venire, et grandis quoque erat taxa pro confirmatione talis contractus fisco solvenda. Sed hæc a ICTia melius tradita esse non dubito.

(15) Ita quoque Latini pars dicunt pro *obsequium, comitativa. Res privatæ partis Augustæ* est in Notitia imperii. Cum de parte seu aula et aulica constitutione rerum Augustæ CPTanæ perparum annotatum reperiri, et Augustarum rara mentio fiat apud scriptores Byzantinos, libet, quæ hactenus observavi hujus rei hic in brevem indiculum, nulla habita ordinis ratione, conjicere. Dicitur hic loci Augusta suum referendarium habuisse. Habebant ergo Augustæ peculiarem sibi aulam et eadem officia atque imperator, quæ quidem femininum sexum decerent. Idem de reginæ Franciæ observaverat cl. Leichius in adversariis. "[Les reines de France avaient leurs offices comme les rois. Fauchet, p. 477.]" Sic habebant primicerium suum. Eustathius in vita S. Eutychii, Patriarchæ CPTani, commemorat primicerium μέρους Αὐγούστης, apud Du Cange v. primicerius. Erat ipsis peculiare vestiarium seu gazophylacium (v. Script. post Theophan. p. 89), et ærarium. Nicephorus Grægoras l. vii Histor.: "Ὅθεν γλιτάδας νομισμάτων οὐκ ὄλιγας τοῖς οἰκοδόμοις δεικνύσας ὁ βασιλεὺς ἐκ τῶν τῆς δισποίνης χρημάτων. Cudebant monetam et officinam suam monetariam habebant. Sane Theophanes anno 20 Constantini M. ait eum matri Helenæ monetam indulsisse. Putem tamen id de omnibus Augustabus dici non posse; sed quæ illarum eo jure fruerentur, illas ex peculiari indulta maritorum aut filiorum habuisse. Exercebant mercaturam suis navibus, ut ex historia Theophili constat, quam Cedren. p. 514 narrat. Diebus festis matronas procerum ad se gratulatum procedentes excipiebant opulisque adhibebant, ut ex multis Nostri locis (v. p. 172) et e Pachymeris VIII, 9, constat, cujus hæc sunt verba: ἐπειδὴ γὰρ ἑρπὴτὴ ἦν καὶ ἔδει συνάξει μὲν τῶν μεγιστάνων πρὸς βασιλέα, προσόδους τε καὶ τῶν ματρωνῶν παρὰ τὴν Αὐγούστην γίνεσθαι. Sed assistebantne in consistorio, quando res imperii tractarentur? Interdum id factum puto, ut quando mariti essent uxorii, aut rei summæ gerendæ non pares, aut imperium Augustabus deberent, aut urbe abessent et administrandum imperium Interea Augustabus commisissent. Alexii Comneni matrem, cui filius imperium debebat, sæpe præsedisse in consultationibus, illo præsertim in Spiro adversus Rogérium Normannum bella gerente, dicimus ex Alexiade Annæ Comne-

tus autem supernumerus seu supernumerarius non accipit e publico seu ærario annonas, donec, illo

næ. Margareta Augusta, Isaacii Angeli uxor, interfuisse conciliis dicitur a Rhampusio p. 87 et 104; de Euphrosyna, Alexii uxore, narrat Nicetas p. 243; sed ut rem novam carpens, eam legatos exteros una cum marito in consistorio præsedentem excepisse: Πρεσβείος μεγίστης ἐθνῶν μελλούσης βασιλεῖ ἐποπτεύσθαι, θρόνοι συμφυεῖς πολυτελεῖς παραίθεντο, καὶ συνεδρεύουσα προεκάθητο λαμπρῶς διασκευασμένη. Manuelis Comneni altera uxor, Bertha, Germani sanguinis heroina, ἡ ἐξ Ἀλαμανῶν αὐτῶ συνοικήσασα (ait Cinnamus p. 57) ἐπὶ μέσης ἐξελάλησε τῆς συλλήτου βουλῆς μεγάλου καὶ αὐτῆ καὶ πολεμικωτάτου γένους εἶναι εἰπούσα (ita leg), *coram pleno senatu dicebat, se quidem illustri pariter quoque et bellicosissima gente editam esse, atamen non audivisse.* Conf. Nicet. p. 73. Theodoram Augustam, Justiniani conjugem, in consistorio sedisse perhibet Procopius in Hist. Arcana. Sed Theodoram impotentem et avidam imperii feminam, Justinianum autem uxorium fuisse constat. Sedebant autem, si assiderent, pone cancellos et velatæ, ne conspicerentur a viris barbatis. Quod ex innata orientalium uxoriibus verecundia, seu notius ferocia et superbia satis colligitur, et ex illo Malala loco colligi posse mihi videtur t. II, p. 54, ubi narrans de nuptiis Theodosii cum Athenaide, Leontii philosophi filia, deinceps Eudocia dicta, ait eam Theodosio a sorore Pulcheria laudatam ita movisse stimulos, ut eam videre optaret, ideoque imperatorem a sorore rogasse, ut per speciem alicujus negotii Athenaidem in suum, sororis nempe, cubiculum adduceret: Ἦτησε τὴν ἑκτοῦ ἀδελφῶν ὡς ἐπ' ἄλλῳ τινὶ εἰσαγαγεῖν τὴν Ἀθηνάδα ἐν τῷ αὐτῆς κουδουκλείῳ ἵνα διὰ τοῦ βήλου θεάσθαι αὐτήν, *ita trans velum eam spectaret*, id est ut ipse stans extra cancellos spectaret illius non staturam solummodo, sed nudum quoque vultum. Βῆλον hiis loci nostri velum, sed cancellos ligneos notat. Saltem id colligi posse videtur ex hoc loco imperatorem quando cum maxime necessarii ageret, extra cancellos substituisse, nudum alios. Vid. quæ ad p. 120 dixi. Quando maritis in castra comitarentur, a mulis gestata cobba vel alcova tecta, quæ est καταπέτασμα aut θολωτόν, absidatum aut in pyramidem fastigiatum, velis undecunque dependentibus et lecticam operientibus. Vid. Alexiad. l. xii, p. 353 init. Rubros calceos gestabant, ut mariti. Georgius Acropolita in Chronico c. 52, de Marquesina, Joannis Vatazæ concubina: εἰς τοσοῦτον τῆς ἀγάπης αὐτῆς ἐξεκρέματο ὡς καὶ πέδιλα ὑποδεῖσθαι δοῦναι ταύτη κοκκοβορῆ καὶ ἐφοστρίδας τοιαύτας καὶ χαλινὰ, ἔπεισθαι δὲ αὐτῆ πλείους ἢ τῆ κυρίως δισποίνῃ. Sceptrum Augustas suum sibi proprium, a sceptro Augusti diversum, gestasse patet e Codini libro de officiis Aulæ Byzant., ut c. XVII, n. 24. Habebant peculiarem sibi eorum et musicam, quam appellant, cappellam. V. Du Cange Gloss. Gr. p. 322. v. Δομέστικος τοῦ δεσποινικοῦ κλήρου. Magistro sacrorum officiorum partis Augusti licuisse abaque venis, quando vellet ad imperatricem accedere, saltem sæculo V, patet ex Malala t. II, p. 56, ubi de Paullino sic ait: Ἔχων δὲ πρῆρησίαν πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδοσίον, ὡς παρ᾽ αὐμοφοῦ, καὶ πρὸς τὴν Αὐγούστην Εὐδοκίαν εἰσήει συγχῶς ὁ αὐτὸς Παυλίνας ὡς μέγιστρος. Nisi dicamus Paullinum magistrum non partis Augusti, sed Augustæ fuisse. Nam profecto neque magistro proprio carebat eorum aula. De titulis Augustarum et filiarum, δισποῖνα περιφανεστάτη, ἐπιφανεστάτη, allis, et mutalionibus, quas temporum decursus in eos invexit, holo multa congerere, ne nimis in uno sim. Procedamus ergo.

decedente cujus vicem gerit, ipse in ejus gradum perveniat atque succedat. Parti, hoc est aulicæ familiæ, Augustæ attributi sunt de toto silentiariorum corpore quatuor silentiarii, quibus proba adest opinio vitæque honeste actæ publicum testimonium. Quem in gradum quos adsoverit Augusta, illi ad eam introducuntur. Tum illa traditam ab ostiario virgam auream sumens porrigit silentiario, quamvis jam habenti eam dignitatem, utpote ab imperatore collatam nacto. Sic consistunt illi quatuor in Augustæ parte seu comitatu. Referendarius seu anaphoreus, relator, fit a nodis mandatis seu significatione, quæ ipsi perhibetur a præposito. Debet autem talis creandus esse tribunus notariorum. Habet quoque domina unum referendarium, qui eodem modo, atque cæteri, creatur. Exemplo patet. Defuncta enim Diva Theodora, jubebat pius dominus [Justinianus], ut ejus referendarius, ob heræ excessum munere vacans, sibi serviret. De omnibus autem referendariis soli tres accipiunt annonas, nempe duo de parte Augusti, et unus de parte Augustæ; cæteri omnes referendarii, qua tales, carent annonis; quas autem accipiunt, eas accipiunt ut tribuni notaril prætoriani punctarii. Vestitores fiunt tales per petitorium, quod scripsit

μείνοι εἰσὶν δ' σιλεντιάριοι ἐξ ὑπολήψεως χρηστῆς (16) καὶ βίου μεμαρτυρημένοι (17) σεμνοῦ. Καὶ οὗς ἂν ἐπιλέγεται ἡ δέσποινα, εἰσάγονται παρ' αὐτῆς (18). Αὐτῆ δὲ λαμβάνουσα τὸ βεργίον τὸ χρυσοῦν παρὰ τοῦ ὀστιαρίου, ἐπιδίδωσιν τῷ σιλεντιάρῳ, καίτοι ἔχοντι ἤδη τὴν στρατείαν (19), καὶ προτεδρεύουσιν οἱ δ' οὗτοι εἰς μέρος αὐτῆς ῥεφερενδάριος ἢ δὲ γίνεται: ἀπὸ ψιλῶν μονάτων διδομένων αὐτῷ παρὰ τοῦ πραιποσίτου· δεῖ δὲ αὐτὸν εἶναι τριβούνον νοταρίων. Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι καὶ ἡ δέσποινα ἔχει ἓνα ῥεφερενδάριον, καὶ αὐτὸς ὁμοίως τοῖς ἄλλοις γίνεται. Καὶ ὅτε, τελευτήσασθαι τῆς θείας τῆν λῆξιν (20) Θεοδώρας, ὁ εὐσεβῆς δεσπότης ἐκέλευσαν τὸν ῥεφερενδάριον αὐτῆς αὐτῷ ὑπηρετεῖν διὰ τὸ σχολάζειν αὐτὸν, οἷα μὴ οὕσης Αὐγούστης. Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι δύο μόνοι τοῦ δεσπότητος ἀνωνεύονται καὶ ὁ τῆς Αὐγούστης. Οἱ γὰρ ἄλλοι πάντες δι' ἄλλων ἀνωναρίων εἰσὶν, ἀλλ' ὡς τριβούνιοι νοτάριοι πραιτωριανοὶ πουνκτάριοι ἢ (21) τὰς ῥόγας λαμβάνουσιν. Βεσσητόρες δὲ γίνονται ἀπὸ πετιτωρίου ἢ, γραφομένου μὲν παρὰ τοῦ χαρτουλαρίου τῆς κατ' αὐτὸν σχολῆς, ὑπογραφομένου παρὰ τοῦ δεσπότητος. Δομίστικοι δὲ καὶ προτίκτορες οὕτως. Πάλαι μὲν ἀπὸ προσκυνήσεως μόνος ἦν ἡ στρατεία αὐτῶν (22)· νῦν δὲ προβατωρεῖν ἢ (23) ποιεῖ ὁ δεσπότης, καὶ

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁶ ΣΧΟΛ. ἀναφορέας. ⁹⁷ ΣΧΟΛ. πυγματισταί. ⁹⁸ ΣΧΟΛ. αἰτητικοῦ. ⁹⁹ ΣΧΟΛ. δοκιμασίην ἤτοι καλούμενον ἔδιτον.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(16) Novis Græcis est ὑπόληψις id quod nobis *reputatio*, existimatio, bona vel mala hominum de aliquo opinio. Basilius Patric. in Naumachicis apud Fabric. Bibl. Gr. Vol. VIII, pag. 138: Οἱ ἄλλοι πάντες ὅσοι μεγάλη κατωρθώσαν τὸν ἀνετον εὐδῶς αἰροῦνται βίον καὶ ἐδιδάχοντο, καὶ δευτέρως ἀπονοῦσιν ἐγχειρεῖν κατωρθώμασιν ἵνα μὴ πολλὰς τοῖς ὑστερον ἀτυχῆσαντες καὶ τὴν τῶν προτέρων ὑπόληψιν ἀμαυροτέραν παράσχωσι. Sæpe cum χρηστῆ componitur, ut hic, sæpe quoque sic nude ponitur, pro bona opinione, et ut apud Latinos *opinitus* virum bonæ existimationis significat, ita ὑπεληψιμένος apud Græcos. Hinc corrigendus Theophanes p. 227, et scrib. ὑπεληψιμένος pro ἐπειληψιμένος. (Vid. Salmas. ad Script. Hist. Aug. t. II. 265.) Idem auctor p. 233, εὐυπόληπτος habet. Hinc intelligas illud Lupi Ferrariensis epist. 22, *vestram opinulissimum liberalitatem flagito*, id est celeberrimam et amplissimæ expectationis liberalitatem, de qua summa quæque sperantur, ὑπολαμβάνεται. Infra apud Nostrum p. 233, habemus εὐυπόληπτους, homines, de quibus bona omnia sperantur et existimantur. Latini sequiores tales *creditos, creditarios* appellabant (*homines de credit*); v. Du Cange his in vocibus et in Gr. v. ὑπόληψις.

(17) *Commendati ob vitum honestam*. Μαρτυρεῖν τινι habet Zosimus p. 346, pro *bono et præclara de aliquo prædicare*, et Theophanes p. 48 et 64: *μαρτυρεῖν τινι εἰς ἐπισκοπὴν, commendare, laudare aliquem ut apium episcopatus*. *Boni et mali testimonii* sunt in vet. chartis apud Du Cange v. *Nocti vagi*, sunt homines bonæ aut malæ *sumæ*. Μαρτυρεῖν pro *celebrare* est in veteri inscriptione apud Murator. p. MXXVI, 5: γέγονα Ἀλκίφστις ἐκείνη ἡ πάλαι φίλωνδρος, ἦν καὶ θεοὶ καὶ βροτοὶ ἐμαρτύρησαν σωφοσύνης ἕνεκα.

(18) Id est παρ' αὐτῆς, ut etiam Latini sequiores *introducere quem apud alterum pro ad alterum*.

(19) Jam enim investituram ab imperatore acceperat. Patet ex hoc loco et præcedente κοινοῦ et exemplo patriciæ Zostæ, non licuisse Augustæ aliquem aut aliquam in comitatum et militiam suam assumere, quem imperator non approbasset et assensu edicloque suo confirmasset.

(20) *Feminae diviniæ conditionis*.

(21) Scholion marginale reddit πυγματισταί, tanquam si *punctarii et pugnaril et pūctarii* atque *pugnus* idem significarent. Qui autem *punctarii fuerint*, a jurisconsultis petatur.

(22) Non enim licebat cuivis principem adorare. Hinc intelligitur, quare paulo post protector et domesticus pariter *adoratores* appellantur, quia nempe ambo *sacram purpuram adorare pervenerant* ut codex Theodosianus loquitur, id est eo bonæ fortunæ pervenerant ut facultate principis adorandi gauderent. Conf. Guther. p. 443. Vales. ad Amm. Marc. p. 346. "[Theodosius adorator numeri Theodosiæ, Georgius Optius numeri militum, Euphianus agrifex, Theodorus Acolythus S. R. Ecclesiæ. In his subscriptionibus numerus pro regione ponitur, atque adeo adorator iere idem erit atque tribunus sive comes. Quæ conjectura est Ciambini et Fahretti. Mabillon. Comm. in Ord. Roman. p. 29.] Potest omnino adorator et tribunus idem esse, quia tribunus ultimus erat eorum, quibus licebat principem adorare. Et forte protectores omnes gradu tribunis æquivalent. Codex Theodos. t. I comites et tribunos scholarum tales appellat. *qui et divini, epulis adhibentur et adorandi principis fucullatam habent*.

(23) Probatorie sunt litteræ vel diplomata, quibus ille, qui ad aliquod officium adscieitur, idoneus et probatus renuntiatur. Vid. Guther p. 521. Nam debebant prius probari seu tentari, num sese approbaturi probantibus essent. V. ad Scr. Hist. Aug. t. I, p. 997. Ita debebat strategus eum, qui scholariatum ambiret, δοκιμάζειν εἰ ἀνδρείος ἐστιν,

προσάγει αὐτὸν ὁ δηκουρίων ἀρχατικὸν φοροῦντα χλανίδιν, ἢ ἐν κονιστωρίῳ μετὰ τὸ πάντα πραχθῆναι. ἢ ἀνιόντος αὐτοῦ εἰς τὸ ἵππικὸν ἴσταται ἐμπρὸς τοῦ δέλφακος, καὶ λέγει ἐπὶ μὲν τῶν προτικτόρων· « Ἀδοράτορ (24) προτέκτορ ¹ » ἐπὶ δὲ τῶν δομεστικῶν· « Ἀδοράτορ προτέκτορ δομεστικός ² (25). » Καὶ λαμβάνει τὴν προβατωρίαν παρὰ τοῦ δεσπότου, καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας, καὶ ἐξέρχεται. Πάντων δὲ τῶν ἀγοραζόντων τόπους καὶ συμβόλαια ἐξωθεν παρὰ τῶν πιπρασκόντων γίνεται πρὸς τούτοις καὶ σύμβολα (23) γίνεται. Νῦν δὲ καὶ ἐν φερταῖς πολλάκις ὁ εὐσεβῆς δεσπότης ἡμῶν ποιεῖ. Οἱ δὲ κωνιδάτοι γίνονται οὕτως. Ἀνιόντος τοῦ βασιλέως εἰς τὸ ἵππικὸν, ἢ προιόντος εἰς οἰονδήποτε πρόκενον, χρῆ τὸν μάγιστρον προεστρεψίαι τὸν κόμητα τῆς ἐκτῆς ἢ ἐβδόμης σχολῆς καὶ τοὺς πριμικηρίους τῶν κωνιδάτων καὶ μανιάκιν. Καὶ αὐτὸν τὸν μέλλοντα γίνεσθαι κωνιδάτον³, φοροῦντα ῥούσσην πεκτοράριν (27) καὶ λευκὸν χλανίδιν, ἀνιόντος τοῦ βασιλέως εἰς τὸ ἵππικὸν, δεῖ στήναι ἐμπρὸς τῆς θύρας τῆς μετὰ τὰ πούλιπτά ποτε· νῦν δὲ εἰληματικῆς γενομένης σκάλης παρὰ τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν δεσπότου Ἰουστινιανοῦ, τὸν μέλλοντα προάγεσθαι ἔνθα ἴστανται οἱ βάρβαροι καὶ προσκυνούσιν. Καὶ ἅμα εἰσελθῆ ὁ βασιλεὺς, ὁ κόμης τῆς σχολῆς, ἐὰν παρῆ, εἰ δὲ μὴ πάρεστιν, ὁ πριμικηρίος, ἐπιδίδωσιν τῷ μάγιστρῳ τὸ μανιάκιν· καὶ ὁ μάγιστρος, ἐστὼς ἐκ τῶν δεξιῶν τοῦ βασιλέως, κρατεῖ ταῖς δύο χερσίν, καὶ προσφέρει τῷ βασιλεῖ, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπιδίδωσιν αὐτῷ τῷ κωνιδάτῳ, καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ ἀνίσταται. Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι ὁ λαμβάνων τὸ μανιάκιν τοῦ κωνιδάτου πάντως καὶ πρισεντάλιος (28) γίνεται. Ἐὰν δὲ ἐναρίθμιός ἐστιν

A chartularius illius scholæ, ad quam petens quisque pertinet, et quod imperator subscripsit. Domestici autem et protectores fiunt sic. Olim nempe mos erat, ut per solam adorationem investirentur; nunc autem expedit imperator probatoriam, et decurio producit honorandum in tunica atrabatica, sive in consistorio post negotia omnia expedita; sive etiam imperator in circum ascendens subsistit paulum coram delphace, et inquit ad protectorem quidem: « Adorator protector; » ad domesticum **228** autem: « Adorator protector domesticus. » Quibus cum verbis tradit ipsi probatoriam [seu codicillos eum approbantes velut idoneum muneri], et honoratus osculatur pedes domini atque abit. Fit quoque interdum hoc ævo nostro, ut imperator tales in feriis creet [seu talibus diebus, quibus senatus in consistorium non convenit, nihilque rerum gravium peragitur]. Omnium autem foris eminentium a vendentibus loca [inter militantes et stipendiarios] et contractus, illis symbola quoque, hoc est dignitatibus suis debita insignia, dantur. Candidati fiunt sic. Ascendente imperatore in circum, aut procedente in qualicumque tandem processione [id est, secedente e palatio in villam qualemcumque regiam], debet magister in paratis habere comitem sextæ scholæ septimæve et primicerios candidatorum, et torquem, et ipsum illum creandum candidatum, indutum russo pectorario et candida tunica. In hoc apparatu stabat olim quidem talis, si imperator in circum ascenderet, coram foribus, quæ aliquando pone pulpita erant. Nunc autem, ex quo ibi loci gradus cochleares struxit pius noster

VARIE LECTIONES.

¹ ΣΧΟΛ. προσευκτικός ὑπερασπιστής. ² ΣΧΟΛ. προσκυνητικός ὑπερασπιστής οἰκειακός. ³ ΣΧΟΛ. στηθάτον.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ut ait Leo Grammat. p. 454. Quod scholiastes dat editum, est idem atque editum specimen, scilicet probitatis et fortitudinis. Testabantur nempe probatoriam seu testimonia illa, *editum* a petente fuisse specimen, e quo agnitus fuerit idoneus.

(24) Quod scholion marginale vocem *adorator* per προσευκτικός et προσκυνητικός reddit, id non tam erroris calamitatis, qui suspectus omnino haberi possit, tanquam rescribendum sit προσευκτικός et προσκυνητικός, quam potius alii ex inscitia Latini sermonis orto debetur, quo Græculi credebant vocum Latinarum terminationes in *or* gerundiis in *dus* et *tus* æquivalere. Illo eos errore laborasse ut credam, inducit me vox ῥογάτωρ apud Codinum pag. 63, n. 84, quæ notat *rogandum*, roga vel stipendio afficiendum. Multa ejus commatis apud novos Græcos reperiam, in quibus *ωρ* et *ος* promiscue et pro *ης* usurpantur, ut ἐξπλωράτος pro *explorator*, aut Græca terminatione ἐξπλωράτης. *Delegator* pro *delegatus* in novell. 130, Justiniani. *Advocato* pro *advocato* est in charta veteri apud Murator. t. II, Antiqu. Ital. p. 791, ubi nominatur *Wilo Abbas cum Pagano advocatore* (id est *advocato*, *syndico*, *defensore*), *suo*; κωνιδάτος pro κωνιδάτωρ, *nuntius*, παρασπράτης pro παρασπράτης, *qui equos dextrarios manu ducit*, ταλαδάτος (alii tamen ταλαδαίος scribunt, utriusque recte,) σχολιοπλόκος. Celebris jurisconsulti nomen meretur, cui aliquantulum insistant et lucem affundam. Est Arabicæ originis. *Thallal* enim Arabicè notat restionem, qui e fibris et foliis palmarum funes torquet. Vid. Du Cange

Gl. Gr. p. 1509. Sic quoque Latini *barbator* pro *barbatus*, larvam barbata gerens. V. Du Cange Gl. Lat. h. v. Ipsi veteribus Græcis hoc schema non ignotum. ῥητορόμυκτος est apud Laertium II, § 19, 12. *ρητορομύκτης*, rhetorum subsannator, qui rhetoribus blennam emungit. Inveniet talia multa, qui attendere velit, et forte prodam ipse quædam in notis ad Anthologiam Græcam.

(25) *Protector domesticus* est per frequens in libris et saxis. Memoria itaque deserebat doctissimum Du Cangiū, quando litteras PROTDOMESTICUS in illa inscriptione Mediolanensi, quam in notis ad Cinnamum p. 438, exhibet, per PROTDOMESTICUS explicat, cum punctum debuisset post quartam litteram poni, quo protinus constitisset, esse compendium vocis *protector*.

(26) Superfluum hic aliquid, aut alio modo corruptum. Interpretatus fui, ut potui.

(27) *Pectorarium* est aut illud parvum mantellum e cervicibus dependens usque ad juncturas cubitorum, undique in orbem solidum, qualia Rectores Magnifici hujus universitatis et decani gerunt in solennibus processionibus (veterum aliqui *colobium* appellant) aut est idem atque τὰ δέλον, de quo suo loco dixi. Conf. Du Cange v. *Pectorale*.

(28) Id est comitatensis. Nam qui in comitatu principis sunt, eum præsentem comitantur, dicuntur præsentis, præsentales, in præsentem esse. Vid. Guther. p. 339. Vales. ad Amm. Marc. p. 8, et 52. Du Cange v. *Præsentis*.

imp. Justinianus, stat candidatus creandus ibi loci, ubi stare et collocari Dominumque adorare solent in triumpho producti barbari. Quam primum ergo imperator [in cathisma] ingrediatur, tradit comes scholæ, si adfuerit, aut, eo absente, primicerius, magistro torquem, et magister eum tenens ambabus manibus offert imperatori, cujus ad dextram adstat: imperator tandem candidato torquem tradit; qui procidit humi, osculatur Augusti pedes et resurgit. Quisquis autem torquem candidati acceperit, is eo ipso quoque fit præsentalis. In censu quadraginta candidatorum si sit, præhabetur scholaris supernumeraris omnibus, et scribitur atque refertur inter eos, qui annonas accipiunt. Pridie biduove ante Calendas Maias, cum in eo est primicerius scholarum, ut absolvat [primiceriatum nempe suum, eoque munere decedat], introducit eos [nempe candidatos omnes] magister ad imperatorem, candidis vestibus indutos, eumque adorant tam defuncti [primiceriatu], quam successuri in primiceriatum; reliqui voce tantum gratum animum atque benevolum testantur. Producitur seu præsentatur Domino, et ab eo promovetur candidatus etiam in armate, loco scilicet, ubi stare solent candidati, et non tantum in hoc [magnò, quo hæc scribuntur], palatio, sed etiam in processionibus, et in universum locis omnibus in quibus imperator agit, talibus tamen absque exceptione, in quibus etiam candidati excurrere et stare solent. Quem hactenus persecuti sumus modum ritumque variis officiis investiendi, eum flagitat quidem et importat vetus consuetudo. Sæpe tamen etiam in feriis et absque silentio confertur pius noster imperator has omnes militias seu functiones intra sedens, in cubiculo nempe et procul proceribus.

279 CAPUT LXXXVII.

Observanda, quando renuntiat in partibus superioribus seu occidentalibus imperator huc mittat legatos suos laureatasque suas imagines, nondum ab imperatore, qui hic, Constantinopoli agit, ad imperialem dignitatem admissas; et quomodo imperator ei dignitatem et auctoritatem imperialem astruat atque confirmet, et ejus legatos absolvat seu remittat.

Quando legati [illinc ex Italia vel occidente] veniunt, debet magister ejus rei certior fieri, cognitio-

VARIÆ LECTIONES.

† ΣΧΟΛ. αἰσίοις.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(29) Quinam hi quadraginta sint, alii, qui scient me melius, dixerint.

(30) Situs hic error calami, an novæ Græciæ mos verba in *ow* desinentia in infinitivo contrahendi

(31) Non recte Scholiastes reddi αἰσίοις. Sunt quidem omnes αἰσίοι dies, id est solemnes, festivi, feriæ seu tales dies, quibus a silentiis seu deliberationibus aulicis et expeditionibus negotiorum consuetis et a jure dicendo scrinia seu collegia palatina et urbana feriarentur: at non vicissim feriæ omnes sunt αἰσίοι. Dixi de hac voce alibi.

(32) Non multum aberam, quin saltem in Latina interpretatione pro superioribus substituerem inferioribus. Profecto, quod in partibus superioribus seu occidentalibus dederim, non eo factum, quod acirem partes occidentales Græciæ fuisse superiores dictas, sed quo *ἄνω* claris litteris scriptum coram viderem, et partes tamen non septentrionales, sed occidentales

(33) De laureatis litteris et imaginibus suis, quas novi in occidente imperatores in orientem mittere debebant, eo auspicio regni sui significaturi et indultum assensumque imperatoris orientalis rogaturi, pene nihil mihi, quod novum dicerem, reli-

εις τοὺς μ' (29), προτίθεται καὶ τῶν σουπερνομήρων πάντων σχολαρίων, καὶ ἐνάννωνος τίθεται. Καὶ ὅταν μέλλοι πληροῖν (30) ὁ πριμικηρίας τῶν κανδιδάτων πρὸ μιᾶς ἢ δευτέρας ἡμέρας τῶν καλαῶδων Μαΐων, εἰσφέρει αὐτοὺς ὁ μάγιστρος λευχειμονοῦντας παρὰ τῆς δεσπότης, καὶ προσκυνοῦσιν οἱ πληρώσαντες καὶ οἱ μέλλοντες ἐπιβαίνειν τῆς πριμικηρίας. Καὶ οἱ ἄλλοι εὐχαριστοῦσιν. Προσφέρεται δὲ κανδιδάτος καὶ ἐν τῆς ἄρματι, ἐνθα ἴστανται οἱ κανδιδάτοι, καὶ οὐ μόνον ἐν τῆς ἐνταῦθα παλατίῳ, καὶ ἐν τοῖς προκένσοις, καὶ ἐνθα ἂν ἔστιν ὁ βασιλεύς. Πάντως δὲ εἰς ἐκείνον τὸν τόπον δεῖ προσεγγεῖναι τὸν κανδιδάτον, ἐνθα οἱ κανδιδάτοι καὶ ἐξκουθεύουσιν καὶ ἴστανται. Καὶ ταῦτα μὲν ἡ συνήθεια. Ὁ μέντοι εὐσεβὴς ἡμῶν δεσπότης κολλάκις καὶ ἐν φερίαις⁴ (31) καὶ ἔτω καθήμενος ἐκέλευσεν γενέσθαι πάσας ταύτας τὰς στρατίας καὶ δίχρα σιλεντίου.

ΚΕΦΑΛ. ΠΖ'.

Ἵσα δεῖ παραφυλάττειν, ἐὰν ὁ ἀναγορευθεὶς ἐν τοῖς ἄνω μέρεσιν (32) βασιλεύς ἀποστείλῃ πρέσβεις καὶ λαυρεατά (33), μηδέπω δεχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα βασιλέως εἰς τὴν βασιλείαν (34), καὶ πῶς βεβαῖοι (35) τὴν βασιλείαν αὐτοῦ καὶ τοὺς πρέσβεις ἐπολύει.

Χρὴ, πρεσβευτῶν ἐρχομένων, προμαθεῖν τὸν μάγιστρον καὶ ἑτοιμάσαι τὰ μετὰ αὐτῶν, καὶ

quum fecit inimitabilis diligentia Du Cangil Gloss. Lat. v. *Laureatae*. Conferri quoque poterunt Valentini ad Ammian. Marcell. p. 166. Goar. ad Codin. p. 57. et ad Theophan. p. 247, Salmasius ad Script. H. Aug. t. II, p. 686. Laureatæ non aliunde, quam a lauro dicuntur, quod lauro redimitæ essent. Laureatos fasces cum litteris victoriam de hostibus partam nuntiantibus Romam mitti ab imperatoribus olim obtinebat. Sed illis temporibus, quibus imperatores duo, unus in Oriente, alter in Occidente, imperabat

(34) Theophanes p. 73, init., ubi de *Joanne*, Romæ tyranno: Ἰωάννης δὲ τις ἐκ τῶν βασιλικῶν ὑπογραφίων τὴν ἐν Ῥώμῃ βασιλείαν ἀπέχρη καὶ πρέσβεις πρὸς τὸν Θεοδοσίον ἀποστέλλει, δεχθῆναι εἰς βασιλεία δέόμενος.

(35) [Quando confirmabat imperator orientem occidentalem, mittebat ipsi στέφανον βασιλικόν, ut Theophanes, p. 73, de Theodosio Valentinianum confirmante narrat. Imagines principum adorabantur. Anastas. p. 86.] Longus hic textus posset catalogus imp. occidentalium et regnum Italiae Gothicorum, qui confirmari se ab orientalibus et velut investiri se curarunt. Verum id hic loci non agimus.

πέμψαι καὶ εἰς ἀπάντησιν αὐτῶν, καὶ εἰσαγαγεῖν ἅ que præparare ipsorum metata seu diversoria, ipsi
ἐκαστον εἰς τὸ ἴδιον μητάτον, προεστρεπίζονται δὲ immittere aliquem, qui appellanti occurrat et

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

hendi in οἷν, ubi alii οἷν solent, non novi. Mibi quidem exemplum talis contractionis aliud non occurrit. Sæpiissime quoque librarius noster αὐτοῖς e. c. dedit pro αὐτοῖς, et alia id genus peccavit οἱ pro οὐ exarando. Ut facillimum esset, aut pene necessarium videretur, πληροῦν reponere. Tutius tamen existimavi reddere, quod in membranis jacet, bene gnarus veteres Dores et Æoles pro οὐ sæpe οἱ extulisse, quorum dialecti reliquias esse non posse πληροῦν quis audeat contendere? Pindaricum est δίδοι pro δίδου, quidam pariter δίδου pro δίδου dixerint? Quidam ad hunc quoque modum voluerit librarius p. 231 inscriptione *cap. LXXXVIII*, versu tertio βροασιὼν dare (id est βροασιῶν), præsertim cum conseruit v finale omittente, aut signo hoc, quod longo circumflexo pene simile est, repræsentare? Sunt alii plures in Nostro reliquie dialectorum, ut e. c. εἰθῶτα pro εἰθότα. Atqui Siculi εἶθῶ pro εἰθῶ dicebant. Cæterum in πληροῦν, finire, subintelligitur *primiceriatum*. Unde intelligitur, primicerios non diutius anno militasse, quo finito eus Kalendis Maiis in altiore gradum, forte spathariorum aut spatharocandidatorum ascendisse. Πληροῦν ἀπὸ σιληνταρίων. *excedere e silenturiis* est in Chron. Alex. Vid. Du Cange v. *Complere*.

orientales designari ipsa res loqueretur. Solent enim alias Græci partes ad in boream sibi sitas τὰ ἄνω, partes autem ad austrum, et in ejus in utramque plagam vicinia sitas versus occidentem et orientem terras τὰ κάτω μέρη appellare. Sic Græcia, Peloponnesus, Sicilia, Calabria, et illinc Palæstina Byzantinis τὰ κατωτικά μέρη sunt, quod paulo post exemplis demonstrabo. Intercesserunt tamen quædam, quæ me consilii ancipitem fecerunt, et id saltem docuerunt, morem hunc loquendi non fuisse perpetuum et ipsos Græcos sibi non constare. Primus occurrebat Præcipii locus, qui lectioni ἄνω valde patrocinari videretur. Est *Anecdotes historie* p. 130 edit. Lugdunensis: (ὅ) τῶν *Ρωμαίων* αὐτοκράτορες ἐν τοῖς ἄνω χωρίοις γεγενημένοι. Sed paulo post *deserebat me* hoc præsidium, cum ex *Alemanni* notis intelligo, χρόνους leg. esse pro χωρίοις. Majus autem superest hoc alterum in fragmento auctoris æsio ejus, quod Bandurius p. 40 notarum ad Constantinianum Themata citat: Ἄνω Γαλιταὶ καὶ τὸ ἐπίκεινα τῶν Ἀλπίων εἰσι τὰ πρὸς Ὀρεανόν. εἶον Γαλατία, Ἰσπανία, Γερμανοὶ δὲ οἱ Φράγκοι. Disputari tamen adversus hanc quoque auctoritatem hoc potest, Gallias superiores dici non CPlæos, sed Italias respectu et Galliæ Cisalpinæ, cum hæc κάτω, id est ad austrum, illa Transalpina versus boream, adeoque sursum versus polum porrecta sit. Adhuc tamen unum succurrit, quod lectioni ἄνω favet. Imperator in S. Sophiam et præcipue in circuitu e palatia procedens, id est e septentrione versus austrum, non κατεβαίνειν, sed semper ἀναβαίνειν dicitur. Eræone mos erat Byzantinis in austrum sita τὰ ἄνω et contraria τὰ κάτω appellare? Si fuit, in diversa profecto a Geographarum et aliorum sævæ gentis scriptorum more et instituto abierunt, qui in longitudinem quidem orientem superiorem, occidentem inferiorem stauerunt; latitudinem autem orbis prosequentes e septentrione, tanquam editiore, in austrum, ut humilior, descendunt. Exemplum in promptu sunt. Aristid. t. II, p. 355, τὸν κάτω πάντα κόπον ἀνοιχθέντα, omnem inferiorem regionem apertam, suo tempore cum dicit, significare vult, tractum maris Mediterranei occidentalem, circa Hispaniam, ipsumque oceanum Britannicum libere navigari, Theophani p. 60, Theodosius e Roma CPlia tendens dicitur ἀναβαίνειν, conf. p. 78, et viciniam Byzantie in Italiam euntes

κατέρχασθαι p. 113. Pari modo qui e Bulgaria et septentrione CPlia tendunt, dicuntur eidem κατεβαίνειν p. 320. In Tactico nostro sæpe legitur ἀποβάλλειν, armata manu intrare, proprie se abjicere, devolvi in Syriam, utpote CPlia versus meridiem orientalem sitam. Contra e Persia Byzantium venientes dicuntur ἀναβαίνειν p. 232. Malalas t. II, p. 58 de Eudocia ad sacra loca in exsiliu ex-eunte, εἰς τοὺς ἀγίους τοποὺς κατέβηεν, ait, quamvis κατεβῆεν hoc quidem locu accipi possit pro ire vel venire aliquo cum intentione perpetuo ibi manendi: quæ notio verba κατέρχασθαι et κατεβαίνειν. Apud Theophanem p. 360, junguntur τὰ κατωτικά μέρη cum insulis maris Ἐγραι et cum Hellade. Sunt ergo insule maris Mediterranei inter Peloponnesum, Ægyptum et Africam usque ad Siciliam sitæ. Idem p. 392, τὰ κατωτικά μέρη ἕως Σικελίας habet. Hinc intelligas illum Alexiadis locum p. 338: Ὁ Κωνσταντινῆος τὸν Γενουσιῶν στόλον περὶ τὰ κατώτερα μέρη διαπλέοντα ἐγγύς που εἰναι μεμαθηκώς. Interpres verba περὶ τὰ κατώτερα μέρη præterit. Significanc autem tractum Elydis et Spartæ et mare, quod illas alluit, versus Oretam porrectum. Confirmant sequentia, in quibus promontorium Males memorantur. Ex Hellade CPlin protectio est ἄνοδος, et contraria seu hinc illuc, est κἀνοδος apud Constantinianum in vita Basilii Macedonis p. 196. Ex Alexandria Byzantium navigare est ἀνακομίζεσθαι Agathis p. 49, e Græcia in Pontum navigare ἀναπλεῖν Plutarcho Vitar. I, p. 218, edit. II. Stephani. Conf. Aristidis, t. I, p. 238. Unum adhuc addam e Commentariis Eustathii ad Homerum insignem locum: Τὸ ἀνήγαγεν ὕψους ἔστι δηλωτικόν, καὶ καλῶς εἴρηται, ὡς τοῦ εἰς Τροίαν ἐκ τῶν νοτίων πλοῦ ἀναγωγῆς τινος ἤτοι ἀναβάσεως καὶ ὡς εἰπεῖν ἀνάπλου ὄντος ὅπερ καὶ ὁ ἐκείθεν ἀναβῆρος Ἑλλησποντός [retro currens Hellespontus] δηλοῖ κατὰ βῆρος ἂν εἶδῃ καὶ κατωτικά Ἑλλάδα ὁ καινός λόγος φησὶ, Helladem appellat vulgaris sermo partes inferiores, ὡς κάτω κειμένων τῶν ἐκαὶ πρὸς τὰ καθ' ἡμᾶς. Intelligit Thessaliam, cuius respectu Hellas ad austrum jacet. Inversa nos ratione agimus et ad austrum sita superiora, ad boream inferiora dicimus. E. c. Saxonia superior est nostra hæc patria, inferior quæ versus ostia Albis et Vismurgis ad mare Germanicum prospectat. Et sic jam olim Zosimus τὴν κάτω Γερμανίαν Belgium dixit VI, 2. Sed ibi variant codices, quorum alii ἄνω præterunt, quod, quamvis damnet Sylburgius, nescio tamen annon sit preferendum. Pariter Nicetas Choniates p. 215, ed. Venet. Flandriam τὰς κάτω Γαλλίας, Walloniam inferiorem, appellat. Maximus quoque Pfyris orat. XIX, τὸν κατεβόντα λοιμὸν pestem dixit, quæ ex Æthiopia descendit in Atticum, ut e superiore in inferiorem. Ne quid tandem dissimulem, esset in Dione Cassio, seu Xiphilino, lectioni ἄνω præsidium, qui p. 1020, ἀνάγειν posuit pro *ex Asia Romam ducere*, nisi de contraria profectio. Roma ad Euphratem, Aristides I, p. 219, ἄνω ἔλατ dixisset. Ex his omnibus efficere non valeo nisi hoc unum, auctores modum in his geographicis eundem non tenuisse, et ob hanc instantiam nostrum recte videri posse Italiam τὰ ἄνω μέρη dixisse, ut australem.

imperium Romanum, velut collegæ, unum divisis sedibus administrabant, debebat junior, seu qui modo habenas regni suscepisset tractandas, ad seniorem jandutum regnantem laureatas suas imagines et litteras mittere, simulque veniam regnandi et auctoritatis confirmationem rogare. Quæ si admitterentur a seniore, juberenturque in majorum civitatum

introducatur unumquemque in suum sibi destinatum metatum, stragulis caeteraque supellectile necessaria instructum, ei praeterea de victu prospicere, et impensas in eos facere. Postquam ergo in metatis suis illi consederint, adeunt altero inde tertiove die magistrum; qui recipiens eos sessionem cuique ex dignitatis, quam quisque tenet, gradu debitam assignat, locutusque cum ipsis ea, quae praesens rerum ratio flagitat, rursus dimittit. Interea legati rogant eum, velit de suo adventu ejusque causa ad imperatorem referre. Quod ille pollicetur et praestat. Domino itaque volente et jubente, ut coram illi ad se veniant, dantur silentio mandata pridie

VARIAE LECTIONES.

⁵ ΣΧΟΛ. πλησίον. ⁶ ΣΧΟΛ. ἀπολύει.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

civitatum foris, circis, publicisque aliis locis ad latus suarummet imaginum populo sectatum et adoratum proponi, signum id erat, novum imperatorem in potestate consortium admitti. Si vero repudiarentur, significatio ea erat, illum, a quo missae fuerant, non collega, sed pro tyranno agnoscere, usurpatione tituli regii et potestatis ipsi interdici et, nisi absterneat, bellum indici. Ante Theodosium quidem si in occidente regnaret senior, seu qui citius regnare coepisset, confirmabat orientalem, qui serius inciperet. Verum ex quo Theodosius decedens majori natu filio Arcadio orientem cum CPlī sede imperii praecipua, minori Honorio occidentem cum Roma, a veteri dignitate et prioris partibus ad secundas prolapsa, dedisset, nullum repetitur in historiis exemplum imperatoris orientalis ab occidentali confirmati; contrario autem in occidente quotquot regnarunt, si a paucis tumultuariis et subitaneis usurpatoribus secesseris, caeteri omnes regnandi veniam orientalibus rogant. Unde merito colligitur occidentales a natu et imperio orientalium pendisse. Quod ex eo quoque non immerito efficitur, quod legati Romani honorati post honoratos CPTanos quisque sui ordinis viro iret. V. p. 230. Ipsi reges Italiae Gothici, qui in eversum occidentale imperium successerunt, cum venia et ex auctoritate imperatorum orientalium et velut ipsorum legati seu lociservatores in Italia regnabant, leges ipsorum sibi missas admittebant et promulgabant, ipsorum vultus et nomina nummis incudebant, designatos ex eorum voluntate consules constituiebant, scipiones consulum eburneos et codicillos dignitatum aulae suae praecipuarum ab illis flagitabant et missos accipiebant et alia agebant, quae satis demonstrant eos Italiam non suam, non supremam auctoritate tenuisse. Ejectis denique Gothis rediit omne in Italiam jus, violentia et usurpatione Gothica delibatum, ad impm. CPTanos, qui etiam id plena cum auctoritate exercuerunt ad ea usque tempora, quibus dominationem ambientes Romani pontifices excussa, quam legitimis principibus debebant, obedientia aliis coronam, seu jugum potius imposuerunt, quod tot saeculorum decursus, tot violentiis animosissimorum Germaniae regum rumpere vix valuerunt. Sed quo delabor? De laureatis institueram dicere. Illae igitur si quam in urbem inferrentur, si nihil obstaret, a populis excipiebantur candidatis, cereos gestantibus ardentes, clero psallente praeeunte et cum thuribus; oscula jactabantur imaginibus cereis seu protomis potius, in alto conto praelatis, cum subjectis armis et signis aliis triumphalibus. Gestabant illos contos viri munde vestiti auroque ornati, praecedentibus tubis et militibus. Populi laudes ipsis acclamabant, adorabant et in celeberrimis locis dedicabant. A Constantino ferme usque ad Heraclium tenuit hic mos, cujus exempla

καὶ στρώματα καὶ ἀναλώματα αὐτοῖς. Καὶ καταλύουσιν ἐν τοῖς μητάτοις αὐτῶν, καὶ μετὰ μίαν ἢ δύο ἡμέρας ὁρῶσι τὸν μάλισταρον. Ὁ δὲ δεχόμενος παρασκευάζει ἕκαστον αὐτῶν καθίσει πρὸς τὰ ἀξιώματα αὐτῶν, καὶ διαλέγεται αὐτοῖς, ὅσα χρῆ, καὶ ἀπολύει αὐτούς. Αἰτούσιν δὲ αὐτὸν ἐφ' ᾧ μνησθῆναι τῷ βασιλεῖ, καὶ ὑπισχεῖται ὁ μάλισταρος τοῦτο ποιεῖν καὶ μνησεῖν αὐτούς. Καὶ δετε κελύσωσιν (36) προελθεῖν, ἀπὸ ὅψι δίδοται μανδῆτα σιλέντιον (37), καὶ τοὺς πρέσβεις τοὺς ἀπὸ Ἰταλίας δέχεται (38)· καὶ ἐὰν ἑπαρχος ἢ ἑπαρχοὶ εἶεν οἱ πρέσβεις, ὁ πρῶξιμος ⁵ τῶν ἀμηνσιῶνων ἀπέρχεται πρὸς αὐτούς, καὶ μεταστέλλεται ⁶ (39) αὐτούς. Ἐὰν

quaedam Du Cange l. c. attulit. Ego hic aliqua tantum e Zusimo repetam illi praetermissa, l. IV, p. 251, de Theodosio Maximumo adsciscente sic narrat: Θεοδοσίος ὁ βασιλεὺς ἐδέχθη τὸν Μάξιμον βασιλέα εἶναι καὶ εἰκότων αὐτῷ κοινωνεῖν καὶ βασιλείας προσσηγορίας ἡξίου — καὶ Κωνηγίῳ τῷ τῆς αὐλῆς ὑπάρχῳ παμπομένῳ κατὰ τὴν Δ' ἡγουπόν — τὴν Μαξίμου εἰκόνα δεῖξαι τοῖς Ἀλεξανδρῶσιν ἐπέταξεν, ἀναθεῖναι τὴν δημοσίᾳ, καὶ δετε συμβασιλεύσειν ἔλαχεν αὐτῷ προσφωνῆσαι τῷ δήμῳ. Conf. p. 278, ubi memoratur ad Theodosium παρὰ Εὐγενίου κρείσσεια, πυνθηνομένη τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου πότερον τίθηται τῷ βασιλεύειν αὐτὸν ἢ ἀποτίθεται τῷ ἀναβήσῳ. [In basilicam Juliam Caroli M. simulacrum illatum fuit, more majorum, eaque basilica laureatis Cæsarum imaginibus, quae quondam mittebantur in provincias, destinata fuit. Alemann. Pariet. Lateran. p. 27. Locus Theophanis notandus p. 246, sub Phoca, cujus in nuptiis imagines laureatae Prisci et Domentiae suspensae sunt in equestri certamine.] Videtur V. D. locum ex memoria citasse. Id usum adhuc noto, rationem Salmasii, ubi quam negat laurata a lauro derivari posse, quia nempe laurata dici debet, si a lauro vox veniret, non laurata, ut interdum scribitur, nihil esse. Nam primum quidem claris litteris exaratum in membranis inventi et reddidi laurata. Deinde praetendi posset Graecolorum inscitia Latini sermonis et imperitia in reddendis Latinis vocabulis, quae mirum in modum torquent et deformant. Sed neque pravum est laurata et potuit a lauro formari, ut alterum a laurea fuit. Denique exemplum non caret. Λουδαῖοι dicunt e. c. novi Graeci a ludo, quos Latini ludarios, V. Du Cange Gl. Gr. h. v. Infra habemus βαλαντιάδες pro βαλαντιάδες. Et talia multa occurrunt.

(36) Posset subintelligi οἱ δεσπότης. Sed potest quoque, etiamsi κελύσωσι pluralis sit, ὁ δεσπότης subintelligi. Jam illo tempore in more positum erat, quod hodie vulgatissimum est, de honoratio, etiamsi uno, in plurali narrare: velit jubeat velit jubeat; ut nos quoque dicimus: wenn ihre Majestat befehlen, pro wenn Seine Majestat befiehlt. Jam alibi dixi de insultu momentaneo a singulari ad pluralem et ab hoc rursus ad illum, Graecis et Latinis nullo non tempore usitato.

(37) Est species prosopopoeiae, pro significatur fore silentium hac voce indicta: Silentium, nempe erit; agetur conventus silentium dictus.

(38) Expectat et excipit, nempe dominus.

(39) Arcellit eos. Miro modo reddit scholiastes ἀπολύει, quod quamvis incongruum videatur, notat enim alias, absolvit, licentiam, veniam abeundi dat aut abire jubet, defendi tamen quodammodo potest interpretando per ἔλασεν, excedere e loco, in quo sunt jubeat, vel significat abeundum e metato esse.

δὲ μάλιστα εἶη, ὁ βοηθὸς (40) τοῦ μάλιστα ἀπερχεται, καὶ φέρει αὐτὸν εἰς τὸ πάλαιον. Ἐὰν δὲ κόμης λαργιτιόνων⁷ (41), ἢ ἄλλην ἔχων ἰλλουστρίαν ἀρχὴν⁸, ἀδμισιονάλιος ἀπέρχεται καὶ φέρειν αὐτόν. Οὔτε δὲ σιλεντιάριος ἀπαντᾷ τῷ ἐπάρχῳ τῶν πραιτωρίων ἢ τῷ τῆς πόλεως, οὔτε ἄλλο τί ποτε τῶν εἰωθῶτων ἐπὶ ταῖς ἐνταῦθα ἀρχαῖς γίνεται, ἀλλ' εἰσέρχονται πάντες οἱ πρεσβευταὶ εἰς τὴν σχολὴν τοῦ μάλιστα, καὶ ἐκεῖ περιμένουσιν. Καὶ ὅτε καιρὸς, ἀπέρχεται ἀδμισιονάλιος καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς, καὶ εἰσέρχόμενοι προσαγορεύουσιν τοὺς κανδιδάτους κατὰ μῆμῃσιν τῶν ἄλλων ἀρχόντων, καὶ δέχονται ἀπὸ τοῦ πραιποσίτου ἀσπαζόμενοι αὐτὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει, καὶ εἰσέρχονται καὶ ἀλλάττουσιν τὰ ἀτραδικὰ. Ἀρμάτοι δὲ ἐπὶ τοῦ βασιλέως οὐκ εἰσέρχονται διὰ τὸ μὴ εἶναι βασιβάρους τοὺς πρεσβευτὰς. Καὶ ἐπὶ καθίσῃ ὁ βασιλεὺς μεθ' ὀφθαλμῶν οἱ ἄρχοντες, ὁ κόμης τῶν ἀδμισιόνων λέγει. « Λεβὴ⁹ (42), » κτατοῖνος μὴ γινομένης ὡς ἐπὶ ἄλλων πρεσβείων¹⁰, καὶ εἰσέρχονται καὶ φιλοῦσιν τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως, καὶ ἴστανται ἐν τῷ μέσῳ, καὶ λέγουσιν τὴν πρεσβεῖαν, καὶ ἐξέρχονται. Ἔστιν δὲ ὅτε δοκεῖ τῷ βασιλεῖ καὶ παρασκευάζει καὶ λιβελλησίους παραστῆναι καὶ ἐκλαθεῖν τὴν πρεσβεῖαν, καὶ διαλαλεῖ (43) ἢ βούλεται. Ἐὰν δὲ βεβαιώσῃ

A vespere, antequam id fiat, altero die legatum legatosve ex Italia exceptum a Domino iri. Qui si præfectus [urbis aut prætorii] fuerit, aut si plures iidemque præfecti fuerint, arcessit, eos proximus admissionum. Si autem, qui legatus fuerit, dignitate tantum magister sit, abit ad eum adjutor magistri CPlani, et deducit eum in palatium. Si vero tandem comes largitionum fuerit legatus, aliave ornatus illustri dignitate, arcessit eum admissionalis. Neque silentiarius occurrit præfecto prætoriorum [tali occidentali] aut præfecto urbis [Romæ], neque aliud quid eorum contingit, quæ circa nostrates proceres eorumque receptiones fieri solent, sed legati, quotquot tandem fuerint, conveniunt in scholam magistri, ubi tempus opportunum præstolantur; quo adveniente, venit admissionalis, et sursum eos in superiora palatii adducit. Ingressi ergo in atrium salutant stantes ibi candidatos, quod et alii nostrates proceres faciunt; et excipiuntur a præposito, quem osculo et manus presentatione unus post alterum in suo quisque dignitatis ordine cohonestant. Introducti induunt atrabatica. Non autem adstant imperatori in ea receptione armati scutis et hastis milites, quemadmodum in aliorum legatorum receptionibus solent; quia hi

VARIE LECTIONES

⁷ ΣΧΟΑ. δαφιλίων. ⁸ ΣΧΟΑ. λαμπρότητα. ⁹ ΣΧΟΑ. ἄρον. ¹⁰ πρεσβείων aut πρεσβευτῶν legend. videtur R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(40) De adjutoribus scriniorum vid. Guthér, p. 391. Adjutor proprie est vicarius magistri scriniorum. Habebat quoque quæstor adjutorem; vid. Fabric. Bibl. Gr. t. XII, p. 377. Ἀρηγὸν quoque appellat Joannes Cantacuz.; v. Goar. ad Codin, p. 74, n. 54. Diversi sunt οἱ βοηθοὶ et ἡ βοηθία, milites prætoriani, οἱ τὸ ταξιδιον ποιῶντες in urbibus, paci et securitati publice conservandæ, temperandis repentinis tumultibus et coercendis grassatoribus, aliisque adversis casibus invigilantes, unde Arabes quoque milites tales *auxilia*, appellarunt, qua de re ad Abulledam dicam.

(41) Comes largitionum erat, ὁ τῆς βασιλικῆς μεγαλοδωρικῆς χορηγός, ut Themistius ait pag. 201, cui *thesaurorum omnium mandata custodia et dispensatio largiendi*, ut Mamertini verbis utar. Gauderat vocabulum *largitiones* illo ævo, cujus fragmentum hoc est, Justiniano puta, gemina notione. Primum notabat thesauros publicos, fiscum, ærarium commune, quod qui administrarent comites largitionum (erant enim comitatenses quidam, alii provinciales,) iidem erant cum logothetis seu rationalibus postea sic dictis; quibus omnibus unus præerat logotheta genericus seu rationalis generalis. Vid. Vales. ad Amm. Marc. p. 91. Nomen id fisco propterea datum puto, quia largitiones nummorum inde procedebant, quibus ædificia publica sustentanda aut reperanda, urbesque, terræ motibus everse aut ignibus corruptæ restaurandæ essent. Menander Rhetor, cujus locum paulo post dabo, a largitate derivat, quoniam ibi opum large et abunde sit. Deinde largitiones quoque strictiore sensu et proprie erant αἱ φιλοτιμίαι, εὐσέβειαι, ἀντιλήψεις, *solatia*, *donationes*, quas princeps e re sua privata, e pecullo suo sponte, aut ex curiæ ceremoniali, proceribus aliisque, quibus vellet, dabat. Comes ergo largitionum hoc strictiore sensu erat idem cum comite rei privatæ aut idico dicto, cui commissum erat, larga et gratuita dominorum dona illis in

manus tradere aut ipsi domino præstare, ut ille suis manibus tradere posset illis, quibus destinasset; vid. idem Valesius ibid. p. 323. Utrumque genus describit Agathias: Ταμίαις, οὐ μὴν τῶν ἐκ τῆς δασμοφορίας ἐραζομένων, (ἄλλω γὰρ ἐπετίτραπτο ταῦτα,) [nempe olim quidem, ut Valesius l. c. animadvertit pag. 278, præfecto prætorii, deinceps autem logothetæ genico,] ἀλλὰ τῶν, ὅσα ἐκ τῶν βασιλείων θησαυρῶν ἐπιπόμφει, ἐφ' ᾧ τοῦ ἀρσιτεύσαντας ἐν ταῖς μάχαις τὰ προσήκοντα τιμᾶσθαι γέρα. Conf. Guthér, p. 653, et Du Cange utroque Gloss., item ad Alexiad. p. 286. Scholion marginale vocem *largitionum* exponit ἐαφιλίων. Similiter Menander rhetor in Excerptis largitionum ed. Hoeschel, p. 98, quo loco simul officium comitis largitionum declarat de Petro dicens: ὅς τῶν ἐν τῇ αὐτῇ καταλόγων πρὸς τοῦτο γενόμενος ἡγεμών, (designat aut magistrum officiorum, aut potius domesticum scholarum,) τηνικαῦτα δὲ τῶν βασιλεῖ ἀνειμένων προειστήκει θησαυρῶν, οἷ γε ἀπὸ τῆς δαφιλίας τῇ τῶν Ρωμαίων προσαγορεύονται φωνῇ. Ἀργούς γὰρ οἱ Λατινοὶ τὸ δαφιλίς ὀνομάζουσι.

(42) Recte Scholastes ἄρον. Subintelligitur nempe utrobique αὐτόν. Ego vero male verti *tolle velum*; debueram *tolle te, surge*; vid. ad p. 140. Quæ de citatione monet, intelliguntur ex p. 235. Pro πρεσβείων legendum esse aut πρεσβείων, aut πρεσβευτῶν vel me non monente liquet, et satis suggerit Latina interpretatio.

(43) Verbum tunc temporis frequentatum, uti etiam διαλαλεῖν, pro quibus veteres προσειπεῖν, προσαγορεύειν dicebant. Διαλαλεῖν est *allocutio*, præsertim quæ ab uno ad multos pertinet. Balsamo factum dans vocis *campana* etymologiam: ὡς ὁ κάμπος τοῦ βουλομένου εἰς ἐμπορίαν ἀνεμπόδιτος πρόκειται, οὕτω καὶ γυλοστόμιου κώδωνος ἢ μετώρος διαλαλεῖ τοῖς πᾶσιν εὐπρόσιτος ἡλωται; vid. Epitom. Diodori Siculi xxi, p. 497, 2. Si ab Artemodoro profecti sunt indiculi libris et capitibus

legati barbari non sunt. 230 Ut consecret imperator post exceptos ab ipso congregatosque coram ipso aulae suae proceres, abit comes admissionum et clamat; « Leva, » i. e. surge. Non enim hi legati

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

in editione Rigalliana praemissi, usus ipse quoque fuit eo vocabulo libro IV, sed et indices illi et vox serioris aetatis sunt. Dubium interim penes me est, Graecine Latinos, an hi illos imitati fuerint. Nam seriores quoque Latini *interlocutio* pro *allocutio*, *dissertatio* dicebant, ut constat ex proemio Chronici Windesemensis: *prolixis igitur arengarum interlocutionibus postpositis*. Ni memoria fallit, habetur quoque *interlocutio* pro *allocutio*, edictum, in Codice Justiniano.

(44) Id est *περσικιον*, marsupium, sacellus. Ita certe exposcit Du Cange. Cum autem moris, quo novo praefecto urbis aut praetorii marsupium offerebant, vestigium nusquam reperirem, neque protinus exputare possem, quorsum ea res pertineret, coepi dubitare, significaretne vox *persicum* praeter marsupium adhuc aliud quid, nempe *vestem* Persicam seu Medicam, id est sericam auro illusam; Persae enim in eo genere valde luxuriantur; aut vestem persi vel persici coloris, id est obscure cyanei. Habemus apud Leonem Grammaticum p. 465, *γυτων χρυσοπέρσικος, tunica aureis filis intexta, coloris persi*; vid. Du Cange v. *Persus*. Posset itaque non absurde statui, persicum fuisse vestem admodum pretiosam, quae in honoris recens colliati insigne consueverit praefectis obviam ferri. Obtinet adhuc hodie mos, ex aula non magis orientalium principum, quam Graecorum in Turciam derivatus, aut novis investientibus aut veteribus confirmandis legatis vel exarchis (Baasas id genus vocant) quotannis in provincias a Sultano mitti vestes honorarias (Challas Turcae appellant, unde nostrum *Gala*), mittendi, quas in signum investiturae et benevolentiae principalis et professionem fidelitatis suae Baasae debent induere. Quia tamen hoc ad imperatorem ipsum accommodari aequae facile haud potest, cui recens electo super carruca in urbem intranti dicuntur p. 240. cruces et persicia praeferi vel obviam ferri (signum enim investiturae in hoc casu persicia esse nequeunt, cum chlamydes et coronae et alia symbola sint imperatorum), malo nunc a vulgari expositione hujus vocis non recedere, sed potius de marsupio vel bursa interpretari; sive jam praefecto eo sine bursae haec nummis plenae praeferebantur, ut suam veluti eparchiam spargerent, quemadmodum novi consules suum consulatum, id est missilia in populum projicienda (non tamen memini de praefectis idem quod de consulibus legere): sive donarium hoc esset, quod aut imperator, aut urbs novo praefecto conciliandae benevolentiae gratia exhiberet. Quid, si horum persiciorum imaginem haberemus in diptycho illo consulari, cujus ectypum dedit Du Cange tab. I. dissert. de nummis aevi medii, ubi ad singula latera sellae curulis, cui consul insidet, conspiciuntur singuli viri, tenentes utraque manu mapparum lacinias, in quarum mapparum medio jacet aliquid, quod nummis simile est? Certe pro nummis Du Cange quoque habuit, cujus haec sunt verba § 12: *Nescio an ipsa explicata censeatur esse in eodem diptycho mappa ibi binis figuris, quae sellae lateribus appinguntur, quarum singulae binis manibus mappas explicatas tenent in tudorum editionis symbolum? nisi forte ex mappae contraeant nummorum certam quantitatem, qui effecti quodammodo conspiciuntur, ita ut ad consulum ὑπαρξιας seu missilia referri debeant*. Pariter gemino hoc modo accipi posset locus supra laudatus p. 240. Aequae enim probabile est bursas novo imperatori eo sine oblatas fuisse, ut pecuniam jndo depromptam in circumstantem et inbian tempo-

pulum spargeret, quam eo, ut donum gratuitum ipse sibi haberet, quo oblato respública novum sibi rectorum, et huic se faustamque fortunam gratularetur. Non enim una bursa, sed plures novo imperatori praeferebantur, ut ex l. c. constat. Verum posteriori huic conjecturae obstat ille locus (infra p. 241 c. 4), quo dicuntur viri ordinis senatorii novo imperatori pittacium seu cambium de ter mille libris auri ut donum gratuitum urbis regiae offerre, postquam in praecedentibus (p. 240) dictum esset ipsi praelatas fuisse cruces et persicia. Non ergo potuerunt persicia donum gratuitum imperatori destinatum continere. At quid, si praefectis, quoties procederent, toties persicum obviam ferretur? Quod pene colligas e p. 231. Id si fuerit, persicum neque vestem honorariam, neque bursam nummis refertam significare potest. Ad hanc objectionem quod reponam non habeo. Id tamen certum est, consuevisse veteres, illius aevi homines, pecunias aut in scutellis et scyphis aureis, quae quidem manibus gestatiles et non nimis grandes essent, aut ponderosiores summas, ideoque humeris bajulandas, in bursis donare et secundum bursas numerare, quemadmodum adhuc hodie Turci faciunt. Sic Henricus III, imperator Alberto vicecomiti epulis suis adhibito et abeunti dabat saccum cinerum argento plenum, ut perhibet Donizo in Vita Mathildis l. I, c. 42:

Rez sibi mastrucas post escam maxime pulchras Donavit, florent pariter quoque pelliceones

Hoc regis [Henrici] munus ducis [Bonifacii] ad camaram [id est coctonem, vestiarium, thesaurarium] tulit, unum

Et corium cervi, quod nummis ipse rex levit.

Idem cap. 4:

... dedit illi plurima gratis.

Cervinos plenos nummis succo duodenos Liquerat in propria genitor camara Canasina, Quos penitus totos dedit uno tempore dono.

Pertinet huc quoque locus Theodreti sermone IX ad Graecos: *Συλλέγουσι τὰ ψήγματα, διορῶσσυσι τὰ μέταλλα, καὶ ἐπίσημον [census] γινόμενον τὸν χρυσὸν καὶ τὸν βασιλικὸν δεξάμενον χαρὰ κτῆρος, οὐ χρυσὸς ἐξωθεν, ἀλλ' ἢ σκῦτιναί ἢ ἐβλίναι τρυφίτουσι θῆκαι*. Succurrit hac occasione, de voce *persicum* disputanti, locus Agnelli, cui vox illa forte restituenda sit. Est p. 155. edit. Murator.: *Abjecerunt, ait, feminae in luctu publico in aures et annulos et dextraria [armillas] et pereselidas [id est periscelidas] et monilia et obfactoria et acus et specula et lunulas et liliola, [figuras aureas ad lillorum instar factas, quas super fronte, aut etiam pectore gerebant,] laudosias et praesidia*. Pro voce *praesidia* reponendum putem aut *prandea*, id est *tenuas* sericas, aut potius *brastolia*, fascias, quibus brachia illigabant, aut tandem *persicia*, id est *bursulas*, quales medio aeo super cingulis et his circumvolutas, ventrem ambientes, aut etiam e femoribus dependentes, gestabant, magnum in his luxuriae querentes argumentum, tantoque illas pretiosiores et ornatiores auro et gemmis et margaritis jactantes, quanto quis esset nobilior et opulentior, ut protinus e zonis et bursis illis agnosci posset hominis conditio. Et quia pictae filis aureis et argenteis illae bursae solebant esse, hinc dictae fuerunt *marsupia*, id est *res opere phrygionico elaboratae*. Est enim vox Arabica. Quod autem ad postremam vocem *laudosias* attinet, videntur *laudosia*, et quae idem, ni fallor, significant *laudanæ*, (vid. Du Cange h. v.) esse

τὸν ἐνταῦθα περιπατεῖ, καὶ ἀπλῶς ἢ τάξις ἐπὶ τῶν ἀξιωματίων φυλάττεται. Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι ἐπὶ τοῦ τῆς θείας λήξεως Λέοντος ἐπέμφθη Ἡλιοκράτης (35) παρὰ Ῥωμαίων, τὰ λαυρεάτα Ἀνθεμίου (46) τοῦ βασιλέως ἔχων καὶ γράμματα αὐτοῦ, καὶ ἐδέχθησαν οἱ πρέσβεις ἐν τῷ κονισιστωρίῳ, Ἡλιοκράτης καὶ ἡ εἰκὼν Ἀνθεμίου εἰσενέχθη, καὶ ἐδέξαντο αὐτὴν οἱ σιλεντιάριοι, καὶ Διαφερέντιος (47), ἑπαρχος ὡν Κωνσταντινουπόλεως, εἶπεν ἐγκώμια (48) εἰς ἀμφοτέρους τοὺς βασιλεῖς καὶ Διοσκόριος, ἀπὸ ἐπαρχῶν πόλεως, καὶ διελάλησεν ὁ βασιλεὺς, ὥστε πεμφθῆναι τὰ λαυρεάτα εἰς πάσαν τὴν πολιτείαν, καὶ τὰς εἰκόνας κοινῇ ἀνατίθεσθαι ἀμφοτέροις τοῖς βασιλεῦσιν. Ἔστιν δὲ ἡ διαλαλία οὕτως. « Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ εὐτυχῆς Λέων νικητῆς ἀεισέβαστος εἶπεν. Τοῦ πρωτότου ἄρχοντος (49) Ἀνθεμίου τὸν χαρακτῆρα ἐπὶ πολὺ ἐκδεξάμενοι νῦν ἀποδοθέντα, μεγάλῃν ἡμῖν εὐφροσύνην ἐνεποίησεν. Λιὰ τοῦτο θεῖα νεύσει (50) τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα τιμῶς πρὸς χαρμονὴν πάντων τῶν λαῶν ταῖς ἡμετέραις εἰκόσιν κοινωσίην προστάσσομεν, ὡς ἂν πάσαι αἱ πόλεις ἐν εὐφροσύνῃ διαγνώσονται κοινωνούσας (51) ἑκατέρων μερῶν τὰς ἐξουσίας, τῇ τε αὐτοῦ ἡμερότητι ἡμᾶς συνηνώσθαι. » Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι καὶ Αἰβερ, ὁ πατριχίος καὶ ἑπαρχος Γαλιλιῶν, ἐπέμφθη ἐνταῦθα παρὰ Θεοδοῦ (52) τοῦ βῆγδος Δόκθων καὶ τῆς συγκλήτου Ῥω-

A nominatim et cum cerimonia citantur, ut alii exteri citari solent. Ingressi ergo pedes osculantur imperatoris, in medioque triclinio stantes enuntiant commissam sibi legationem, et protinus excedunt. Si visum fuerit imperatori, jubet etiam libellenses adstare, legationis argumentum excepturos, et disserit atque mandat, quæ voluerit. Postquam vero Romano imperatoriam dignitatem confirmaverit noster imperator [quod in alia posteriore fit exceptione, de qua proxime sequens caput exponit], tunc demum recipitur et respectatur deinceps ille legatus, sive prætoriorum, sive urbis fuerit præfectus, non aliter ac si nostras esset et eadem munera hic loci gereret; persicium vel marsupium tali tunc obviam fertur; magister talis Romanus, si legatus is fuerit, immediate post magistrum nostratem procedit; verbo, servatur ordo dignitatum et quem quisque Romæ habet honoris gradum et præ alio passum, eundem hic quoque habet, sed secundum a nostratibus. Juvat exemplo rem illustrare. Sub Leone Magno, divinæ sortis imp., legabatur a Romanis Heliocrates, habens secum laureatas imagines Anthemii imperatoris ejusdemque litteras. Recipiebatur totus legationis comitatus in consistorio, Heliocrates et imago Anthemii ad dominum introducebantur, silentiarii recipie-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

armillæ precariæ, rosaria, series conflata spherularum vitrearum lignearumve, aut et pretiosiorum, ad quarum numerum multæ Christianæ gentes, mulierculæ præcipue, et a Christianis orientalibus docti Muhammedani preces suas absolvent et Deo annumerant. Arabes talia fila orbicularum *Musa-behat*, in est *laudatoria*, appellat; quia, qui ea manibus tenent et versant, Deum laudant, et preces peragunt, quarum magna pars in laudibus Dei versatur. Hinc *laudosiæ* et *laudanzæ* videntur dictæ fuisse.

(45) De hoc vid. Zosim. p. 346 et 361.

(46) De hac legatione vid. Theophan. p. 98, et quos Goarus ibi citavit auctores.

(47) Non Φερίντιος, ut in Chronico Alexandrino legitur, cuius hæc sunt verba: Τοῦτῳ τῷ ἔτει ἐβασίλευσεν Ἀνθέμιος καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ῥώμην καὶ εἰσῆλθεν τὰ λαυρεάτα αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ Φερεντίου ἐπαρχοῦ. Leg. enim Διαφερέντιου ἐπαρχοῦ, nempe ὄντος, cum Diaferentius eparchus esset.

(48) Talia encomia sunt duodecim illi sicut dicti veteres panegyrici a Cellario et aliis editi, item Juliani quidam et Themistii, et pater omnium ille Plinianus Traiano dictus.

(49) Titulus πραότατος, *clementissimus*, et γαληνότατος, *serenissimus*, *tranquillissimus*, ut hodie, sic et illis vetustis temporibus erat viris principibus proprius. Gregorius M. Epistol. ad Constantiam Augustam: *Cognoscat autem tranquillissima domina*. Cinnamus p. 128, describens adventum Manuelis Comneni in Hunnicam, et modum, quo exceptus a populo fuit, exclamatum ipsi ait fuisse: Ὁ συμμαχίτσας κυριε τῷ πρωτότῳ Δαβὶδ, *o domine, vitam illi, qui clementissimo regi nostro Davidi assistit*.

(50) Divina dicebantur olim omnia, quæ ad imperatores pertinerent. Ita μάγιστρος τῶν θεῶν ὀφφικίων, κόμης τῶν θεῶν πριβάτων, *divinæ opulæ, divalia constituta* apud Symmach. VII, 95. Ipsi imperatores *divini* et *divinissimi* dicti; vid. Ale-

C mann. ad Procop. p. 73 et 79. Scatet talibus formulis uterque codex Justinianus et Theodosiacus. Ipsi quoque patriarchæ tributum reperio, ut apud Codin. pag. 12: ἡ θεία καὶ πατριαρχικὴ χεῖρ. *Divina* sunt illis omnia σεμνὰ, et inviolabilia, quæ, ut deos, veneratione prosequi par est. *Divina vero annuatio* (sic enim rectius in codice Justiniano, quam *annotatio* legi, ex Nostri hoc loco, et θεία νεύσει patet) est beneplacitum, mandatum imperatoris, quod decoris ei majestatis conservandæ gratia, non ore, sed nutu capitis tantum significat. Inde Themistius p. 26: Οὗ δὲ καὶ μόνον τὸ νεῦμα φερύγειον πρὸς σωτηρίαν, de imperatore ait, *cujus vel solum numen*, id est *vel sola annuatio, salutem spondet*. [Vid. Valesii disert. de honoribus divinis imperatorum et imperatricum Rom. eorumque illorum et coguatorum. Memoir. de Trevoux An. 1706, p. 1611. Carolus imp. libro De imaginibus c. 4, 5, deridet imperatores Græcos ob titulum *numini vestro, perennitati vestræ* et similia, p. 102.] Jam antea irrisi fuerunt et reprehensi ob hanc stultitiam Græci in aula Attilæ, ut narrat Priscus rhetor in excerpt. Legat. Hoeschel. pag. 36: ὁ Βίγλας ἔφη, ὡς οὐκ εἶη θεὸν καὶ ἄνθρωπον δικαία συγκρίνειν, ἄνθρωπον μὲν τὸν Ἀττίλαν θεὸν δὲ τὸν Θεοδοσίον λέγων.

(51) Hinc patet Orientis et Occidentis imperatores collegialiter unum imperium divisim tantum sedibus administrasse, adeoque figmentum esse, quo fertur Theodosius ita regnum partitus fuisse inter filios, ut orientales imperatores omne jus in Occidentem amitterent; post Augustulum, ultimum in Occidente imperatorem, evasisse Romanam in libertatem, ut potuerit sibi imperatorem ex arbitrio suo legere. Romanosque proinde, ut populum sui juris, Carolum M. legisse. Quæ mera commenta sunt.

(52) De Theuda, rege Gothorum in Hispania, hic qui cogitarunt, falsi fuerunt et fesellerunt ipsum me Conf. præf. nostra p. IV. Theodatium designat Petrus, qui Athalarico, regi Gothorum in

bant penes se imaginem, Diaferentius, qui tum præfectus urbis CPTanæ erat, pronuntiabat panegyricum in laudes utriusque imperatoris, uti et Dioscorius, præfectus urbis. Mandabat deinceps imperator, laureatas per totum differri imperium, amborumque imperatorum conjunctas vel mandatum ore sacro prolatum sic. Ex actis : « Imperator Cæsar felix Leo Victor semper Augustus dixit : Clementissimi principis Anthemii imago magnum nobis gaudium tulit. Quapropter divina annulatione [seu sacro edicto] præcipimus et sancimus, ut illa imago eosdem honores participet, quos nostra, quo populi omnes gaudeant, omnesque urbes lætæ intelligant, ambarum partium, orientis et occidentis, potestates communionem rerum junctas, nos autem ejus [Anthemii] Mansuetudini coadunatos esse. » Etiam Liber, patricius et præfectus Galliarum, mittebatur aliquando hanc in urbem a Theuda, rege Gothorum, et a senatu Romano ; quem pius imperator Justinianus coram admissum jubebat tam in accessu, quam in abitu, locum præfecti prætoriorum obtinere, et in omnibus omnino rebus tractari atque excipi modis iisdem, quibus præfecti Orientis solent excipi.

231 CAPUT LXXXVIII.

Observanda, quando imperator eisdem excipere vult legatos, eo fine ut occidentali imperatori dignitatem imperialem confirmet, et legatos dimittat.

Pridie antequam legati ex Italia venientes [pro secunda vice] ad Dominum admittuntur, circumstant mandatores, significantes cras fore illis recipiendis silentium. Postquam igitur in consistorio conderit imperator, et ingressi, qui solent, fuerunt omnes, sit ipsis, legatis, velum proprium, id est seorsim soli post nostrates proceres introvocantur et introducuntur, et iterant supplicationem suam prima proditam exceptione ; quam imperator confirmat indulgens, aut scriptis litteris, quæ protinus exhibentur et adduntur abeuntibus, aut absque scripto sola sua promissione, se litteras de re quesita ad ipsum legationis auctorem missurum esse. Ab eo tempore conveniunt, ut dictum est, in silentia velut imperatoris nostri proceres ; et quisquis eorum præfectus fuerit, ille a domesticis et protectoribus adoratur, et persicium seu masurpium occurrit seu obvium fertur ipsi, et sunt reliqua omnia modo consueto. Quando autem imperator illis vult audientiam valedictoriam dare,

A μαίων, καὶ δεξάμενος αὐτὸν ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς ἡμῶν Ἰουστινιανός, ἐκέλευσεν αὐτὸν ὡς ἑπαρχὸν πραιτωρίων καὶ προϊέναι καὶ ἀναχωρεῖν, καὶ πάντα οὕτως ἐπὶ αὐτοῦ ἐπράττετο, ὡς ἐπὶ τῶν ἐπαρχῶν Ἄνατολῆς.

imagines simul proponi. Habebat autem dialalia diu a nobis expectata, nunc tandem exhibita, annulatione [seu sacro edicto] præcipimus et sancimus, ut illa imago eosdem honores participet, quos nostra, quo populi omnes gaudeant, omnesque urbes lætæ intelligant, ambarum partium, orientis et occidentis, potestates communionem rerum junctas, nos autem ejus [Anthemii] Mansuetudini coadunatos esse. » Etiam Liber, patricius et præfectus Galliarum, mittebatur aliquando hanc in urbem a Theuda, rege Gothorum, et a senatu Romano ; quem pius imperator Justinianus coram admissum jubebat tam in accessu, quam in abitu, locum præfecti prætoriorum obtinere, et in omnibus omnino rebus tractari atque excipi modis iisdem, quibus præfecti Orientis solent excipi.

B

ΚΕΦΑΛ. ΠΗ΄.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττεσθαι, ὅτε μέλλει δέχεσθαι τοὺς αὐτοὺς πρέσβεις, καὶ βεβαίαι ⁴¹ (53) τὴν βασιλείαν καὶ ἀπολύειν αὐτούς.

Πρὸ μιᾶς δίδεται μανδᾶτα σιλεντίου, καὶ τοὺς ἀπὸ Ἰταλίας πρέσβεις δέχεται. Καὶ μετὰ τὸ καθίσαί αὐτὸν ἐν τῷ κοινοστρωρίῳ καὶ εἰσελθεῖν κατὰ τὸ ἔθος πάντας γίνεται αὐτοῖς ἴδιον βῆλον, καὶ εἰσέρχονται, καὶ αἰτοῦσιν ἄλλοτε περὶ τῶν αὐτῶν, καὶ βεβαίαι ὁ βασιλεὺς ἢ ἐγγράφως ἢ ἀγράφως, ὑποσχεόμενος ἐπιστολὰς πέμπειν περὶ τούτου πρὸς αὐτόν. Καὶ λοιπὸν, ὡς εἴρηται, ἐν τοῖς σιλεντίοις προέρχονται ὡς ἄρχοντες τοῦ βασιλείου, καὶ ἐάν ᾧσιν ἑπαρχοὶ ἢ ἑπαρχος, προσκυνοῦνται παρὰ τῶν δομῶν καὶ προτηκτόρων, καὶ τὸ Περσικὴν αὐτοῖς ἀπαντᾷ, καὶ πάντα κατὰ τὸ εἰωθὸς γίνεται. Ἐπὶ δὲ βέλη ἀπολύσαι αὐτούς, δεῖ τὸν μάλιστα ποιῆσαι γνώμην (54) κατὰ γνώμην τοῦ βασιλείου, τί ἕκαστος ὀφείλῃ λαβεῖν ; καὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν τί ἕκαστος λαμβάνει, καὶ δοῦναι τῷ κομῆτι τῶν λαργιτίων. Καὶ ἐπὶ κακεῖνος εὐεπισθῆ, δίδωσι σιλεντίου ὁ βασιλεὺς. Καὶ τῇ ἐξῆς πάντα γίνεται ὡς ἐν σιλεντίῳ, καὶ ἔρχονται οἱ πρέσβεις οὐκέτι πάντες ὁμοῦ, ἀλλ' εἰς τοὺς τέτους

VARIE LECTIONES.

⁴¹ βεβαίαι conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Italia, successit et ejus matrem Amalasantham sustulit. Qui autem Petro Liber est, ille Procopio est Liberius, de hac legatione sic narranti l. 4, Gothicor. p. 171. Theodatus, ait, ideo, quod Amalasantham in lacum Volsinum deportari curaverat, metuens : Μη βασιλεῖ ἡμῶν ἀπ' αὐτῆς προσκρουστικῶς εἴη, ἀνδρας ἐκ τῆς Ῥωμαίων βουλῆς Λιβερτίου τε καὶ Ὀπίλιου στειλάς ξὺν ἑτέροις τισὶ παρατεῖσθαι πάσῃ δυνάμει βασιλείαν ἐπήγγειλεν ἰσχυριζομένους μηδὲν πρὸς αὐτοῦ ἔχειν τῇ Ἀμαλασοῦνθῃ ξυμβῆναι καίπερ αὐτὸν ἀνίκεστα δεῖν εἰργασμένη τὸ πρότερον. Paulo post addit Procopius, legatos hos CPlin tendentes in via apud Aulonam, Epiri oppidum, offendisse Petrum Magistrum a Justiniano in Italiam missum, ut cum Theodato pariter atque Amalasantha consultationes agitare. Unde patet hanc legationem in annum Justin. VII exeuntem aut VIII incipientem, id est

Christi 534 aut 535, incidisse.

(53) Vid. quid hoc de loco conjecturæ ad. p. 228 (not. 30) proposuerim.

D (54) Quod Gallis hodie est notice, id est Græcis γνώσις. *indiculus*. Sed erat quoque Latinis illorum temporum in usu hoc sensu. *Notitia imperii* satis nota ; item *notitia scriniarum*, notitia taxæ a magistratibus debite pro codicillis, et alia talia frequenter occurrunt in codice Theodosiano ; vid. Guther. pag. 363. Apud Fabricium Biblioth. Græcæ Vol. XII habetur : Γνώσις τίτλων ταῖς ἐκαστοῖς νεμερῆς Ἰουστινιανοῦ ἐπιγραφέντων, *index titularum Justiniani novellis præfixorum*. Gregor. Magn. Epist. III, 16 : *Omnium rerum non solum de suscepta sui, qui eas tradunt, percipere volumus, sed etiam a notitiis earum subtiliter retineri*. Vid. du Cange v. *Notitia*.

αὐτῶν μετὰ τῶν Κωνσταντινουπόλεως ἀρχόντων ἀναμεμιγμένοι, καὶ κελεύοντος τοῦ βασιλέως, εἰσάγει ὁ δικουρίων τοὺς ἀνθρώπους αὐτῶν κατὰ τάγμα τάγμα, λαὶ μὴνύει ὁ δικουρίων· «Κόμητες φυλῶν (55), διδασκαλικοὶ, λευκόφοροι, ὄρομεις, δεκανοὶ, » καὶ ἀπλῶς πάντας τοὺς μετ' αὐτῶν ἐλθόντας, καὶ δίδωσιν ἕκαστον τὴν ῥόγαν (56) ὁ βασιλεύς. Καὶ μετὰ τὸ ἐξελθεῖν τοὺς ἀνθρώπους αὐτῶν τότε καὶ αὐτοῖς τοὺς πρῶτους διδῶσιν ὅσα ἐκέλευσαν εὐτρεπισθῆναι εἰς λόγον αὐτῶν, καὶ δέχονται αὐτὸν οἱ σιλεν-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(55) Affectata hæc Latinorum vocabulorum, quæ alias retineri a Græcis solent, Græcis æquivalentibus interpretatio negotium interpreti facit. Videntur φύλι hic loci idem atque *scholæ* notare. Cætera quoque nove, id est præter morem dicta, διδασκαλικοὶ pro *magistrianiis*, qui nempe vox διδάσκαλος voci *magister* quodammodo respondet, ergo *magister* sacrorum officiorum etiam apte a Græcis διδασκαλος vocatur. Ergo ejus officialis, Latini *magistriani* et *magisteriani* dicti, recte quoque Græcis διδασκαλικοὶ dicuntur. Sed non pugnamus nunc de verbis, apte inepteve conficta et dispensata fuerint necne. Liqueat *magistriani* designari; vid. Guther. p. 603, et Pachonii oratio Græce et Latine edita in calce Læscheri Stromatei sacri p. 166, ubi μαγιστριανός *officialis* redditur, item Du Cange utroque Glossario. [Magistriani, qui inter officia palatina militabant sub dispositione *magistri officiorum*. Alteserra Quæst. pag. 82. Julianum *magistriani* imp. cum sacris ad Aretam Æthiopia regem, misit. Theophan. p. 200.] Æque insolens, paulo tamen aptior et planior est λευκόφοροι pro *candidati*, λευχεῖμονες. Quare autem affectator hic vocem *Decani* non item alia Græcis, ut cæteras, mutaverit, miror. Non repebiebat procul dubio commodam.

(56) Rogam dando significabat Imperator, et legatos tales et ipsorum homines juris sui esse et stipendia sua mereri; adeoque utrumque Imperium unum, et ambo imperatores collegas esse. Est autem *roga* (sic tunc pro *erogatione* dicebant) largitio, donum, donativum, stipendium, omne quod seu gratuito seu ex debito merenti datur. Erant *rogæ* duplicis generis comitatensium et militum. Illæ, procerum aulicorum puta, circa festum Paschatis quotannis nomine charitatis seu doni gratuito, sed re vera pro mercede navatæ operæ et ordinario salario pendebantur. Distributionem talis *rogæ* eleganter et curate describit, qui interfuit Luitprandus l. vi *Histor.* cap. 5. Memorat quoque Cedrenus p. 793, collata p. 544 et 733, ubi distributionem *rogarum* factam ait κατὰ τὴν ἀγίαν μεγάλην πέμπτην, id est die Jovis, quem nos *viridem* solemus appellare, proxime præcedentem ante festum Paschatis. Hæ proceribus debitas φιλοτιμίαι tam religiose observantur, ut, cum Isaacius Comnenus eas abrogare vellet, postmodum a Deo punitus diceretur. Scylitz. p. 842. Ex eodem p. 829, constat citius quoque datas fuisse has *rogas*, et p. 835, memorat datam pridie festi Orthodoxiæ, seu in mediis quadragesimis. Patet ex eodem loco donum proprie in auro fuisse, interdum tamen quod auro deera, vestibus sericis expletum fuisse. [De *rogis*, quæ dono officiis dabantur ex Cod. Theod. pag. 11, de palatinis sacris largitionibus conf. Meurs. Gloss. p. 161, de hypatiis Imperatorum p. 162, de *roga* militibus data v. Alteserr. ad Anastas. p. 60.] Alterum autem *rogarum* genus erant *rogæ* militibus quotannis dari solitæ, vel potius, ut codex noster docet, singulis quadriennibus, quibus accedebat quinto quovis anno φιλοτιμίαι imperialis, seu donum gratuitum, *roga* extraordinaria, quini nempe nummi aurei; vid. Procop. Anecd. p. 108. Non ausim tamen affirmare hoc sæculis

debet *magister* antea notitiam seu indicium ex imperatoris judicio atque directione facere, quo perscriptum sit, quid legatorum quisque, quid hominum vel famulorum eos comitantium unusquisque in munus et velut viaticum accipere debeat. Hanc schedulam dat comiti largitionum. Qui si et ipse paratus sit, ad promenda nempe et tradenda omnia sibi præscripta, habens omnia in promptu, tunc tandem edit imperator silentium, seu jubet illud per mandatores indici. Altero itaque die fiunt

quoque obtinuisse Procopio posterioribus. Differabant autem stipendia pro diuturnitate militiæ jam exactæ; vid. Vales. ad Amm. Marcell. p. 501, et Procop. Anecd. p. 104. Διανεμέταις appellat idem p. 81: *διανεμέσειν* enim legendum est pro *δυναμειν*, ibi edito. Illa χρήματα ἄπερ ἐν παραφυγῆς λόγῳ πολλοῖς χόρηγεῖσθαι ἀνὰ πᾶν ἔτος πρὸς βασιλικῆ ἐκ παλαιοῦ διατέτανται, ut ait idem p. 100 initio, sicutne φιλοτιμίαι an *rogæ*, palatinæ an militares certo non definiam; συντάξεις, appellat Julianus p. 367. Milites hi *rogandi* seu rogati, id est stipendiati, *rogatores* dicebantur, et conveniunt cum genere militiæ, quod hodie Turcis in usu est, *Uluşegi* dicto. Sunt enim hi qui stipendium pecuniarum, *buccellam*, in mensem aut potius trimestre accipiunt. Contra *timariotæ* respondent *Zaimis* vel *Timariis* hodiernis Turcarum, id est possessoribus fundorum, e quibus se et tirones suos alant. Conf. Goar. ad Codin. pag. 120. et Du Cange Gloss, utroque, item ad Alexiad. p. 269 et 270. De posteriore quidem dubium non est, *Zaimos timariotis* responderi. At *rogatores* prædia militaria nulla habuisse, vel quod idem est, *timariotæ* *rogam* accepisse nullam, id est quod mihi persuadere vix possum. Cæterum ab isto usu vocis *roga* seu donum, largitio, pro stipendio, manavit, ut Arabes, quod addi potest Gollano Lexico, stipendium militare, *el-hata donum* appellarint. Multa enim, præsertim cæremonias aulicas, a Græcis, vicinis suis, transumpserunt. Quantæ per annum fuerint *rogæ* militum gregariorum, non dixerim. Videntur tamen non infra viginti nummos aureos, neque supra quadraginta fuisse. Narrat Symeon Logothet. p. 414, sub Michaelis Baibo institutam fuisse expeditionem adversus Cretam τεσσαρακοντάριον appellatam ἐκ τοῦ διανεμηθῆναι ἐκάστοις ἀνὰ τεσσαράκοντα χρυσίνους. Narrat Theophanes p. 410. Moawiam Isamitarum Syrorum *rogas* ad ducentos nummos aureos auxisse (favebat enim illis, ut factioni suæ), devictorum autem et in militiam suam additorum Hirkitarum seu Chaldæorum *rogas* ad triginta nummos minuisse. Procul dubio modum *rogarum* militarium Arabes Chalifæ ilorum temporum a Græcis acceperunt, et imitati eos in hac re fuerunt. Quantum autem comitatenses quotannis acceperint, non reperio. Justiniani ætate, cum imperium adhuc amplum et potens esset, necessario major erat *roga*, quam sæculis in rebus Græcorum undequaque misere accisis. Ad centum auri centenarios patricium unum ætate sua per annum corrotundasse Iradii Procopius Anecd. p. 109 et 114, quod tamen pene fidem excedat, certe si ad pauperiem medii sævi respicias. Hinc fiat conjectura de *roga*, quam tunc magnates acceperunt, non neglecto, in illa immani summa centum centenariorum redditus omnium generis et fundis, e sportulis, e *roga*, et patriciorum quidem, et forte ne eorum quidem omnium, sed præcipuorum tantummodo quorundam contineri. At quanti fuit centenarius auri ad nostram monetam? Locus hic non patitur id a me definiri. Alibi erit opportunius si unquam consultum duxero huic inquisitioni me committere.

omnia ut in silentio, veniuntque legati, non jam, A ut antea, seorsim, simul omnes in uno corpore, sed separati, suo quisque in loco, inter illos magistratus, ad quos, velut collega, pertinet, adeoque Constantinopolitanis proceribus immixti. Jussu tum imperatoris introducit decurio legatorum homines seu comitatum, unum ordinem post alterum, sic eos clara voce excitans: « [Adestote vos comites tribuum; » vos « didascalici [seu magistriani]; vos « leucophori » [seu candidati] vos « cursores; vos « decani; » et in universum omnes, qui cum legatis advenerunt, excitat; quibus imperator singulis rogam aut stipem largitur. Illis digressis, tandem ipsis quoque legatis donat ea, quæ ipsis præparari jussit, Quo facto silentiarii se jam componunt ad expectandum imperatoris abitum, et imperator de throno exsurgit, et legati, si patricii non sint, adorant ipsum, valeque ipsi dicunt; quod fit, si præsederit et audentiam dederit imperator in parvo æstivo consistorio apud gradus porphyreticos; 232 quod si autem cerimoniam contigerit in magno consistorio, fit valedictio apud fores deuterorum; et abeunt, missæque fiunt. Litteras autem imperatoris ad alterum occidentalem ad se sumit magister, venientibusque ad se legatis et sibi domi suæ valedicentibus eas tradit.

CAPUT LXXXIX.

Observanda sub adventum magni Persarum legati, eoque in urbe præsentis.

Postquam de adventu magni legati ad eulam renuntiatum est, oportet a magistro magistratum aliquem, illustrem [-seu protospatharium] aut silentiarium aut tribunum aut etiam unum aliquem de ordine episemorum aut insignium aut magistrianorum, aut quemcumque ille voluerit et delegerit, in honorem viri advenientis in confinia mitti, qui eum ibi excipiat, in protectionem suam recipiet et ad Urbem augustam sospitem perducit. Hic itaque in eum finem missus proficiscitur Nisibinam, ubi legatum invisit et salutatur, litterasque imperatoris ad eum, si quas sibi additas habet, ipsi tradit; aut, si non imperatoris, magistri saltem; quibus arces-

B

ΚΕΦΑΛΑ. ΗΘ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, προσδευτοῦ μεγάλου ἐρχομένου Περσῶν.

Δεῖ, μηνυμένου μεγάλου προσδευτοῦ, τὸν μάλισταρον πέμψαι εἰς τὰ μεθόρια ἕνα ἄρχοντα ἰλλούστριον ἢ σιλεντιάριον ἢ τριβοῦνον ἢ καὶ ἕνα τῶν ἐπισήμων (58), ἢ μαγιστριπῶν, ἢ ὁ ἔν συνίδῃ πρὸς τιμὴν τοῦ ἐρχομένου προσώπου κίμψη, ἕνα δέξεται καὶ διατώσει (59) αὐτόν. Ὁ δὲ κειμώμενος εἰσέρχεται εἰς τὸ Νησίδιος, καὶ ἀπαίξεται αὐτόν, καὶ ἔτι ἔχει γράμματα τοῦ βασιλέως, ἀποδίδωσιν· (εἰ δὲ μὴ, τοῦ μαγιστροῦ) προτρέποντα (60) αὐτόν. Ἴσως δὲ οὐδὲ ὁ μάλισταρος γράφει, ἀλλ' ἐκ μηδέντων μόνον ἢ προτροπὴ γίνεται, ἐφ' ᾧ αὐτόν ἰλλοῖν μετὰ εὐθυμίας καὶ θεραπείας (61)· καὶ ἐξέρχεται: τὸν αὐτῶν. Δεῖ δὲ τοὺς ἄρχοντας τοῦ Δάρας (62) ἀπαντῆσαι.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(57) Sitne hoc a nominativo δεύτεροι, an a δεύτερα non dixerim. Latet ratio appellationis; vestigium ejus nullum in nostro codice. Quo constat, mutata post Justinianum palatii structura, nomen hoc quoque desiisse.

(58) Reddidi insignium; forte rectius clarissimum; de quibus v. Guther.

(59) Traducat eum per provincias juris Romani; διασωζέιν est conlucere, saluum et incolumem aliquem aliquo perducere; vid. Du Cange G! Gr. et ad Alexiad. p. 352, Luitprand. Legat. pag. 487. διασωστῆ hoc est ductori meo; ubi quoque queritur, sibi et suis datos equos, sarcinis non item; αὐζέιν pro traducere, et σωζέσθαι pro transmigrare, transire, pervenire, vel et tendere, veteres quoque dicebant. Appianus l. i. Civil. p. 403, πέντε σπειρῶν ἐν τῷ ἔργῳ σιωσμένων [id est ἰσσωμένων, transgressis] ἐς τὸν Μίτιλλον. Maximus Tyrius serm. 5, p. 50 ed. Heins.: ἢ τοῦ σώματος χρεῖα πηλυμερῆς τε οὖσα καὶ πολυδεις, σωζέται [pervenit vel tendit] τῇ συντάξει τῶν μερῶν πρὸς τῆς ὑπερσειαν τοῦ ὄλου. Ipse jam Sophocles σωτῆρ dixit pro comite itineris, qui peregrinantem saluum et sospitem eo, quo destinatione fert, tradit. Versu ultimo Philoctetæ nempè Nymphas νόστου σωτῆρας appellat.

(60) Arcissentia. Eodem sensu habet hoc verbum Theophanes pag. 145 et 146. Est proprie prorsum vertere e loco, quem quis occupat, eum extrahere et ulterius promovere.

(61) Significat hoc loci otium, commoditas, sic ut

licet curæ corporis vacare, itinerum spatia et vices quietis ex arbitrio dispensare. Conf. paulo post c. 12. Malim itaque in Latinis reponi per otium aut non absque valetudinis cura.

(62) Celebre urbis limitaneæ et munitæ nomen apud Procopium et alios scriptores Byzantinos rerum ipsi æqualium. Theophanes p. 129, appellat χωρίον τῆς Μεσοποταμίας μέγα καὶ ὄχρῶν μέσον τῶν ὄρων κείμενον Ῥωμαίων νε καὶ Περσῶν, et addit ab Anastasio Dicoro conditam Anastasiopolim fuisse dictam. Conf. Gour. ad h. l. Videtur Δάρας esse, quam Hieroclis Synecdemus in Isauria ponit: vid. p. 710. ed. Wessel. Sitne hæc Duras, an potius Taro, illa, quam Constantinus in Vita Basilii p. 166 Τάρατα appellat, mihi non liquet; vid. Alemana. ad Procop. p. 61, sine. Sim. Asseman. Bibl. Orient. t. I, p. 26 et 281, item t. II, p. 119. Evodius Asseman. Martyrol. t. I. pag. 141. Abulfeda in Geographia ex al Moschtareco appellat. urbem parvam in pede montis Nardinensis. Quod si cum Theophane non consentit, reputandum lapsum temporum et vicissitudines rerum veteri urbis splendori detraxisse. Auctor fragmenti geographici, quod Bandurius in notis ad Constantini Themata p. 10, produxit, si per Δάρας hanc Daras designavit, quod fecisse videtur, taleus procul dubio fuit in eo, quod eandem cum Taurizo vel Tebriso fecit. Hæc enim multo, quam illa, et recentior et in orientem borealem remotior est. Verba fragmenti sunt Δάρας, τὸν Ταῦρας.

αὐτῶν μετὰ τῶν στρατιωτῶν ἐν τοῖς μεθορίοις καὶ A
δέξασθαι τὸν πρεσβευτὴν καὶ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ.
Καὶ εἰ μὲν ἔστιν τι ὄφελον λαλῆσθαι ἐν τοῖς μεθο-
ρίοις, λαλεῖται, τοῦ ἄρχοντος τοῦ Νησιβίου μέγροι τῶν
μεθορίων μετὰ πλῆθος Περσῶν συνερχομένου αὐτοῦ.
Εἰ δὲ μὴ λαλεῖται τί ποτε, καὶ οὕτως δεῖ πάντως
συνελθεῖν αὐτὸν μετὰ πλῆθος, καὶ τῶν Ῥωμαίων
αὐτὸν παραλαμβανόντων καὶ τοὺς συνόντας αὐτῶν,
δεῖ τοὺς λοιποὺς ἀπομείναι τῶν Περσῶν ἐν τοῖς
Περσικοῖς τόποις, καὶ αὐτὸν μόνον μετὰ τῶν συν-
όντων ἐπισελεῖν εἰς τὸ Δάρας καὶ θεραπευθῆναι.
Προσῆκει δὲ τοὺς ἄρχοντας τοῦ Δάρας πολλὴν ἀγρυ-
πνίαν καὶ πρόνοιαν ποιῆσθαι, ὥστε μὴ προφάσει
τοῦ πρεσβευτοῦ (63) πλῆθος Περσῶν συνεσελεῖν,
κατὰ μέρος ἐπικολουθῆσαι, καὶ δόλῳ κρατῆσαι τὴν
πόλιν. Ἄλλὰ τούτου τοῦ μέρους πολλὴν πρόνοιαν οἱ B
ἄρχοντες ὄφελον ποιῆσθαι, καὶ ἐκ τοῦ ἀσυμφα-
νοῦς (64) ἐγρηγορέναι, καὶ φυλάττειν τὸ σχῆμα τοῦτο.
Οἱ δουκικοὶ δὲ κατὰ τὸ εἰωθὸς τὸ δαπάνημα τῆς ὁδοῦ
μέγροι τῶν ἐνταῦθα ἡμερῶν γρ' (65) ἐπιιδόσασιν.
Τοσαῦτα γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὠρίσθησαν ἀρκεῖν τῶν πρεσ-
βευτῶν ἀνιόντι, καὶ τοσαῦτα ἀπιόντι. Ἔστιν δὲ δε
βραδύνη ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ κελεύει ὁ βασιλεὺς, καὶ προ-
σθήκη αὐτῶν γίνεται. Ἡ δὲ γνῶσις τῶν ἐπιιδεδομένων
αὐτῶν σὺζεται ἐν τῇ σκρινίῳ τῶν βαρβάρων (66).
Καὶ βέρεδα (67) δὲ κατὰ τὰ πάκτα (68), ἐπὶ Κωνσταν-
τίνου ἐκάρχου πραιτωρίων γενομένου ἀπενεμήθη
αὐτῶν πέντε, καὶ ζῶα λ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ἐν θέλῃ
θεραπεύσαι αὐτὸν, πολὺ πλέον αὐτῶν αὐτῶν ἐπιδοθῆναι
κελεύει. Εἰ δὲ θέλει καὶ σιμῆσαι αὐτὸν, χρὴ πέμψαι
καὶ δεξασθαι αὐτὸν διὰ τινος τῶν εὐπολήπτων ἐπὶ
Γαλιτίαν καὶ Καπαδοκίαν καὶ θρέψαι· ὁμοίως δὲ C
πέμψαι καὶ εἰς Νίκαιαν καὶ θρέψαι καὶ θεραπεύσαι.
Δεῖ δὲ καὶ τὸν μάγιστρον, ἐρχομένου αὐτοῦ περὶ
Ἄντιόχειαν, πέμψαι μαγιστριανὸν ὄφελοντα ἀπαν-
τῆσαι καὶ ἀσπᾶσθαι αὐτὸν, καὶ μαθεῖν, πῶς δια-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(63) Egregie hunc locum illustrat Procopius Hæsch. p. 85.

(64) Sic novi Græci pro ἀσυνόπτου. Nicet. p. 179. vid. Theophan. p. 329, Cedren. p. 673, Scylitz. p. 826. Συμφωνῆς pro σύνοπτον aut ἐμφωνῆς habet Polybius p. 158 ed. (Iron. Nunquam non in compositionibus alternant ἐν et σύν. Verba καὶ φυλάττειν τὸ σχῆμα τούτου nescio qui factum ut prorsus præterierim in D Latinis; debent hunc habitum (celle habitude, celle manoeuvre) semper et ubique servare.

(65) Miror tot dies, tres pene cum dimidio mens legati Persici per Asiam minorem itineri a Daras inde usque ad Hellespontum imputari, cum Anna Comnena scribat Alexiad. p. 169, ab Antiochia ad Nicæam intra octo dies perveniri. Finge id veredis dispositis nulla dierum noctiumque fieri quiete, continuato cursu. Attamen Busbekius CPLi ad Amasiam, quæ sane haud multum abest Anastasiopoli, intra mensem se venisse tradit, epistola I. Debet igitur vitium nostris numeris inesse.

(66) Ubi chartæ ad barbaros spectantes jacebant et asservabantur. Latissimi ambitus vox barbari. Græcis vetustis significabat omnes et illos, qui Græce non loquerentur, et qui Græci non essent sanguinis, etiam si Græco sermone uterentur, ut Macedones. Latinis vetustis audiebant sic omnes, qui Latine non cellarent. Byzantini deinceps Græci

sic in specie appellabant initio Persas, tempore post Saracenos; Latini præcipue Germanoso. Vid. Script. post Theophan. p. 835. [Germani iidem ac barbari; Goldast. ad Eginhard. p. 162.]

(67) Sunt equi curribus juncti et præsertim illi in usum cursus publici, per certas stationes dispositi, semper prompti et parati. Non est vox a *vehendo*, quod putant grammatici, sed Germanica. Veteres Germani *pered* pro equo dicebant. Belgæ adhuc *Paerd* dicunt, nos *Pferd* paulo durius. A Germanis id vocabulum ad Romanos Thracicos, et deinceps ad Arabes transit, qui *Barid* cursum publicum appellant. In cujus vocis etymologia grammatici Arabici valde se macerant, neque mirum. Erit de hoc ad Abulfedam dicendi locus, ad ann. 60 [Chr. 680] quo ait Moaviam obiisse, qui primus apud Arabes al *Barid*, τὸ βέρεδον ἢ τὸν ὄξεξ δρόμον, instituerit, quem Mubammedani principes per multa sæcula, et adhuc sæculo XIII servabant, sed ut regale privato nemini licitum.

(68) *Pacta* sunt alias tributa, quæ una gens alteri ex pacto et conducto debet. Hic sunt ipsa *fœdera*, contractus, stipulationes. Ita annales Bertiniani A. 812: *Legati Michaelis ad Carolum M. missi Aquisgrani scriptum pacti ab eo suscipientes more suo, id est lingua Græca, laudes ei dixerunt.*

pacta sub Constantino præfecto prætoriorum condita vereda quinque et muli triginta. Verum imperator quando ipsum demereri vult beneficiis, jubet ipsi plura subministrari. Si vero insignite ipsum honorare vult, debet ipsi aliquem virum magnæ auctoritatis et probæ existimationis in Galatiam et Capadociam obviam mittere, qui ei victum cultumque omnem necessarium et refectiones præstat. Alium simili modo debet Nicæam mittere, qui splendide ipsum ibi nutriat colatque. Magister autem debet legato prope ad Antiochiam accedenti magistranium aliquem obviam mittere salutandi causa et sciscitandi, quibus modis, et satim ex animi sententia per viam excipiat. Idem imperator, si vult, facit et litteris pariter verbisque mandatis legatum semel iterumque salutatur, et sciscitatur, quomodo conducatur. Debent porro ipsi in Helenopoli muli parati teneri et dromones seu liburnicæ, ut, sive per continentem proficisci ad Nicomediam velit, sive illuc fretum interjectum trajicere malit, arbitrio suo ipsi uti liceat. Quocumque tandem modo ire cupiat,

Α σώζεται. Εἰ δὲ θέλει ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀπαξ, καὶ δευτερον τοῦτο ποιεῖ, καὶ γράφει καὶ ἀσπάζεται, καὶ ἐρωτᾷ αὐτὸν, πῶς διασώζεται. Χρὴ δὲ αὐτῷ καὶ ζῶα εὐτρεπισθῆναι ἐν Ἐλενοπόλει (69), καὶ δρόμονας, ἵνα, εἴτε βούλεται, περὶ ἀπέλληθῃ ἐπὶ Νικομηδίαν, εἴτε βούλεται, δρόμωσιν ἀντιπεράσῃ, καὶ ἐνδακιδίῃ δὲ ¹³ (70) πάντως χρὴ εὐτρεπισθῆναι καὶ ἵππους καὶ ζῶα (71), ἵνα δέξωνται αὐτὸν καὶ ἀγάγωσιν μέχρι Καλχηδόνος· ἐν δὲ Καλχηδόνι (72) τὸν μάλισταρον εἰτοιμάσαι μητὰτα καὶ αὐτῷ καὶ τοῖς ἀνθρώποις αὐτοῦ, καὶ πέμψαι τὸν ὄπτιονα τῶν βαρβάρων (73) καὶ ἀποθέσθαι αὐτῷ ἀναλώματα ἔτοιμα τῆς ἡμέρας, ἢ καὶ τῶν ἡμερῶν, ὧν ἔχει ποιῆσαι (74) ἐν Χαλκηδόνι. Καὶ ξένια δὲ πέμπει αὐτῷ· Προσῆκει δὲ τὸν μάλισταρον πέμψαι εὐθὺς εἰς ἀσπασμὸν αὐτοῦ, καὶ ἐρωτῆσαι αὐτὸν, πῶς ἦλθε, καὶ μὴ εἰσάνθη (75) τίποτε, καὶ ἀπλῶς κατὰ τὸ ἐγγχωροῦν θεραπεύσαι αὐτόν. Χρὴ δὲ ἐν τῇ πόλει προετοιμασθῆναι τὸ μητὰτον αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ πλῆθος, ὅπερ ἐπιφέρεται, καὶ εὐτρεπίσαι ἐν αὐτῷ κραθῶατα καὶ στρώμματα καὶ κλιθῶατα καὶ ἀρούλα-

VARIÆ LECTIONES.

¹³ ἔνθα καὶ δίζηται δὲ conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(69) Vid. Malal. l. II. p. 10, Theophan. p. 22 et Scylitz. p. 835. Du Cange ad Alex. p. 331.

(70) Ita est in membranis. Verilic si reperissem ἔνθα καὶ δίζηται δὲ, ubi tandem, voluerit. Rarius verbum δίζησθαι, quærere, cupere, et fere tantum poeticum. Sed poetæ verba vulgaria ab eruditis studio devitata suis carminibus implectebant; unde non mirum si in vulgari Thracum Byzantinorum sermone tales vetustatis reliquias observamus.

(71) Vocabulum ζῶων novis Græcis et æquum et mulum significat. Cum igitur τὰ ζῶα h. l. equis opponantur, mulos intelligere necesse est. Integra dictione ζῶων μουλικῶν est apud Theophan. p. 144, ubi Anastasius animal mulinum. Leo Grammat. contra p. 470, ζῶδον pro equo posuit. Et sic quoque Latinis animal modo est equus, modo mulus: vid. Du Cange v. Animal, Jurei. ad Symmach. II. 27, et Paullin. de Vita Martini IV, 17. Papias: Burides [i. Burriches pro Burrichi] animalia, manni. Quo in loco animalia pro mulis an equis accipias perinde est. Mannus enim vel burrichus inter ambos quodammodo ἐπαμφοτερίζει. Vox burrichus quod in transitu aspergere liceat, ex Arabica: al borak, celebratum fabulis et sonniis doctorum Muhammedanorum animal. Alborak, quo Muhammed raptus in cælum perhibetur, et ut medium quid inter asinum et mulum describitur, erat hoc de genere, a diversis coloris maculis sic dictum. Omne enim ποικίλον, varium, scheckig nostro sermone, Arabibus est Abrack; vid. Du Cange v. Burrichus.

(72) Modo sic scriptum reperi in membranis, modo Χαλχηδόνι. Utrumque vetera dant monumenta, nec adhuc compertum, utrum rectius. Utrumque nempe in usu erat.

(73) Optionem barbarorum penes Romanos militantium ministerio deputatum. Est autem optio miles optatus, h. e. delictus, honestioris gradus, quales in provinciis mittebantur ad celeriter inde nuntios imperatori referendum, et aliis rebus peragendis ob ingenii dexteritatem aliquam in ipsis deprehensam præstiebantur; vid. Casaubon. ad Script. H. A. t. I, p. 16. Eorum quoque et potis-

simum erat militibus sibi attributis annonas distribuere et de metatis seu hospitibus prospicere. Vid. Allemann. ad Procop. p. 100. Tusci tales Tschausos appellant, nos fouriers, provisores, χορηγούς στρατιωτικούς.

(74) De dictione ἔχειν ποιεῖν, habere facere pro debere facere, aut μέλλειν ποιεῖν, facturum esse dixi alio loco; ποιεῖν, ἡμέρας aulem et facere dies Græci Latinique juxta dicunt pro transigere: vid. Theophan. p. 37 et 90 Cange Gloss. Lat. v. Facere, Welsten. ad N. T. Matthæi xx. 12 et Palairat observat. ad Nov. Test. Actor XVI. 33. In illo Lucillii aut Luciani, Anthologiæ p. 127: νόκτα μέσση ἐποίησε τρέγων ποτὲ Μάρκος ὀπλιτῆς· mediam noctem faciebat, est idem atque consuebat, agebat, transigebat, aliquando Marcus currens in stadio cum armis. Ad mediam usque noctem a die vel vespera inde currebat, et tamen media nocte nondum pervenerat ad metam. Ipse jam Demosthenes in orat. contra Codonem ποιεῖν χρόνους dixit.

(75) Vexatus, ægritonia affectus, offensus, læsus fuerit. Ita interpretandum esse hoc verbum ex hoc et aliis Nostri locis et quibusdam eorum patet, quæ Du Cange Gloss. Gr. protulit e novis scriptoribus Græcis, (nam antiquis ignotum fuit,) ubi non putem significare constituere, contrahere, pacisci, quam notionem Du Cange illi tribuit. Citat ibi inter alia locum Nicephori Presbyteri in Vita sanctæ Andree Sali: καὶ στανθεὶς οὖν ἐν νῦν πικρῷ ἔφθ, exacerbatus ergo dicebat amara mente, et hunc Joannis Moschi in Limone c. 205: ἀκούσας δὲ τῶν καὶ ἄλλα τοιαῦτα παρ' αὐτῆς στανθεὶς καὶ ἔλεον ἐδάκρυσεν, ubi interpres non male, certe haud procul a vero sensu, reddidit commotus. Proprie est contritus, punctus, contristatus. Colligitur idem ex alio loco Vitæ Simeonis Sali, quem Du Cange v. Κοσσιζειν et τζιμμιζειν citat: ἔστιν ὅτι ἔοικον τὰς χεῖρας αὐτῶν τὰ ἄσειμα δόνατα εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ, καὶ ἐσταῖνον αὐτὸν καὶ ἐκόσσιζον καὶ ἐτζιμμιζον αὐτόν, interdum quoque inhonestas potestates (immundi spiritus) millebant manus suas in ejus sinum et vexabant eum et colaphis contundebant, et attracto sursum naso cervicem ejus retro agebant.

λας (76) καὶ τραπεζας καὶ ὀπέρας, ὥστε ὑδροφορεῖν ἅ οportet ibi equos et mulos ipsi excipiendo et Chalcedonem deducendo præsto esse. In Chalcedone τὰ μὲν στρώματα ὁ κόμης τῶν περιβάτων¹³ (77), vero debet magister parata habere metata seu man-

VARIÆ LECTIONES.

¹³ ΣΧΟΛ. τῶν ἰδικῶν.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(76) Jungit utrumque, ex veleri more. Clibani, olim ἔπνοι dicti, serviebant ad conclavia vel zetas calefaciendas et sunt furni, non quales nostrates Germanici, sed ut Orientales, *Tennur*, dicti, quos statim describam: *arullæ* autem sunt ἑσχάραι, craticulæ ferreæ, super quibus rogi struebatur quales sunt, quibus in Belgio cespites pituminosi instructi accenduntur. Illi olim, furni nempe, maxime tum calefebant, cum quis solus esset, aut cum paucis litterarumque studiis vacaret. [Hæc, arulæ puta, aut ad coquendum, aut ad computationes et convivia multorum amicorum serviebant. Luculento enim in iis instructo igni circumsedebatur. Clibani erant id, quod hodie tennuri sunt orientalium, vasti rotundi cum plano fundo ferrei lacus, vel catini, bassini, ollæ, ut appellare malis, in scrobe depositi, media in zeta defossa satis profunda. Instructi erant illi lacus siphonibus, qui fumum per medios, ibi loci cavos studio relictos, parietes in tectum et deinceps in aureas emitterent. Instructi quoque erant patentibus foraminibus, spiraculis, in quibus aura alendo igni necessaria ventilaretur. Tegebant hos lacus operculo ferreo statim ex quo ardere ignis coepisset, et ut in carbones ille abiisset, tapetibus id internebant, quibus pedes et medium corpus submittebant, qui tempore frui vellent. Sic tennuri structi sunt, quibus hodie usus est in oriente; vid. della Valle epist. Itin. II. 17. et Olearii Iter Persic. p. m. 415. et aliorum Itineraria. Et sic quoque structi erant veterum Græcorum ἔπνοι vel κλιβάνοι. Clare id patet ex Aristophanis *Vespis* vs. 147, ubi mentio fit τηλαίας, lati rotundi operculi, quod τῆ κίπνῃ seu τῷ ἔπνῳ imponebatur. Posset quidem conjectura fieri, τὰς κίπνας veterum Græcorum fuisse in istum modum comparatas atque medio ævo in Italia erant apud gentes barbaricas illi incubantes. Tum nempe sic ignem alebant. Mediis in ædibus defossa erat profunda scrobs, in qua ignis ardebat. In tecto autem relicta erat isti scrobi ad verticem opposita fenestra, per quam fumus exibat. Ubi deflagrasset ignis, obdebant isti fenestræ taliam ligneam, aut etiam circa vesperam, quando homines a laboribus diurnis cessarent et cubitum irent. Unde, quemadmodum apud Græcos vespera βόλυτος dicebatur, quia boves aratro tum liberabantur, sic etiam medio ævo igni *tegium* idem volebat atque vespera; et quando id faciendum esset, ingruentibus nempe tenebris, signum campana dabatur, quo monebantur homines legendum esse ignem et fumarium, ne per tenebras noxa fieret a flammis, aut etiam ne fumi et ignis conspectu allicerent fures et latrones (v. Du Cange, v. *Ignitegium*, et Murator. t. II. Antiqu. Ital. p. 418). Unde remansit apud nos ille mos sub vesperam campana sonandi. Si quis ex hoc more locum Aristophanis exponere malit, nihil quidem babo quod opponam: et puto profecto penes incultiores Græciæ gentes, item apud rusticanos hunc ignis alendi morem obtinuisse. At in Athenis cum maxime cultis tam rudem in modum fuisse structas ædes, ut per medias pateret pluvis illabendi et fumo exeundi fenestra, qua omnia sordidarentur et consporcarentur, et ruïnosa fierent, vix mihi persuadeo. Multo elegantior et commodior illa altera ratio, tennurorum puta. Ab horum tennurorum similitudine (liceat mihi brevitatibus et perspicuitatis studioso peregrino hoc vocabulo uti) appellarunt ἔπνον laternam. Nam et hæc ignem condebat in se rotunda in ambitum, plana in fundo,

spiraculis et fenestra fumo exitum data instructa erat. Conf. quæ ad Aristophanis *Plutum* de hac voce Bentleius, et adversus eum recte viri docti disputarunt. Alter modus ignis apud Græcos alendi erat ἐν ταῖς ἑσχάραις in craticulis seu *arulis*. Ut enim aræ gestatiles erant, et ignem alebant sacrificiorum causa, habebantque craticulas, super quibus ignis struebatur, et sub his quadrangularem laminam, excipiendis cineribus: ita escharæ seu foculi gestatiles ad hunc modum facti, quamvis non æque alti, neque sacris faciendis, sed profanis usibus destinati, tamen arulæ dicebantur. Medii ævi Latini *andenas*, *landicas*, *repofocina* et *aycharas* (si modo proba ea scriptio est, sed suspicor *aicharas* reponendum esse) appellabant. De quibus omnibus vid. Du Cange Gloss. Lat. Ad tales foculos humi desiderere et poculis atque genio indulgere dicebant Græci πρὸς πῦρ διέλκειν, ad ignem diducere, nempe scyphos, porrigere sibi in vicem, ulro citroque reciprocare pocula. Stabant clibani, quod dictum, medio in conclavi, at arulæ ἐπὶ τῆς ἐστίας, in *foco*, id est ad partem mediam parietis summi, intrantibus oppositi. Hinc intelligas Artemidori p. 94: ἀνακαλεῖν δοκεῖν πῦρ ταχέως ἀναπτόμενον, καὶ ἐπ' ἐστίας, καὶ ἐν κλιβάνῳ, ἀγίθῳ καὶ παίδῳ σημαίνει γονύ. Ἔοικε γὰρ ἡ ἐστία καὶ ὁ κλιβάνος γυναικί, si quis sibi videntur ignem accendere, isque cito ardeat, cum in foco, tum in clibano, bonum est, et filiorum generationem promittit. Similis enim est focus, et clibanus mulieri. Hoc e doctrina symbolica, quæ apud veteres Græcos, ut gentem origine Scythicam, frequenti in usu erat, et adhuc est apud Scythas, ut ex scriptoribus rerum Russicaram constat. Egregiam lucem dat hic Artemidori locus illi Herodoti, et accipit vicissim ab eodem, qui p. 322, exstat de Melissæ umbra querente, ὅτι ἐπὶ ψυχρὸν τὸν ἔπνον Περιανδρος τοὺς ἄρτους ἐπέβαλλε, Signanter ait Herodotus τοὺς ἄρτους ἐπὶ τὸν ἔπνον ἐπιβάλλειν. Quod non intelligas nisi memoria teneas, veteres Græcos panes suos calefactis illis τηλαίαις ferreis imposuisse coquendos, quibus eos consuevisse suos clibanos tegere paulo ante ex Aristophanis *Vespis* demonstrabam. Non faciebant illi panes tam vegrandes atque sunt nostri, quorum unus interdum vel bajulum oneret, neque fermentatos coquebant, sed ut Arabes hodiernum adhuc, quorum in coquendo pane modum sic describit D'Arvieux apud La Rocque dans le Voyage dans la Palestine p. 192: Ils font du feu dans une grande cruche de grès, et lorsqu'elle est échauffée, ils détrempe la farine dans l'eau, comme nous le faisons pour faire de la colle à chassis, et ils l'appliquent avec le creux de la main sur le dehors de la cruche, cette pâte presque coulante s'étend et se cuit en un instant en ayant déséché toute l'humidité. Le pain s'en sépare mince et délié comme nos gaufres. Cette cuisson se fait si vite qu'en fort peu de temps on en a une quantité suffisante. Ratio patet quare feminam cum furno et semen humanum, quo illa fecundatur, cum massa panis lactea et tantum non liquida comparaverint, qualis ferma et indoles Græcorum panium fuerit, et quare illi ἄρτους ἐπὶ τὸν ἔπνον ἐπιβάλλειν, non ἐμβάλλειν εἰς τὸν ἔπνον dixerint. Sed e diverticulo in viam.

(77) Vid. Casanb. ab Scr. H., Aug. t. I, p. 609, Guther. p. 759, Vales. ad Amm. Marcell. p. 323 et Du Cange Gloss. Gr.

siones et ipsius et famulorum ejus usui, et optionem barbarorum mittere, ipsique expensas enumerare legato per illum diem diesve, quos Chalcedone transigendos habuerit, faciendas, et simul per ipsum xenia seu munuscula pro felicia adventu peregrini amici mittere ; sed et mittere, qui suo, magistri, nomine legatum, quamprimum appulerit, salutent et interrogent, quomodo advenerit, et num ægrimoniam injuriamve et incommodum passus fuerit. Verbo, decet magistrum pro virili sua legato grata omnia et amica officia præstare. Ipsa in urbe oportet metatum seu mansionem ejus dignam ipsius persona et multitudini, quam secum trahit, accommodatam præparari, in qua præsto sint grabbati seu lecti, et stromata seu stragulae, et clibani seu furni, et arulae seu foculi, et mensæ et operæ ad aquam aggerendam et alia præstanda sordida ministeria. Stragulas quidem olim extradebat et præstabat comes privatorum ad magistri mandatum pittacio vel schedula sibi exhibenda perscriptum : nunc translata est hæc cura in saccellarium imperatoris. Lectos autem et scyphos et mensas et furnos et ollas præfectus urbis præstat, et ipse quoque ad pittacium magistri. Focos autem præstant præfecti fabricarum [armorum publicarum nempe et operarum fabrilium]. 234 Præfectus urbis ipsi quoque, legato puta, operas e tabernis vel canponis sufficit. Etiam balneum illius domus, quam inhabitabit legatus, aut saltem vicinæ, paratum esse debet, quo et ipse, quancuncumque liberit, et ejus famuli lavari queant, et balneum habeant sibi solis privum et vacans. Appulso ad litus urbis obviam mittere

A κατὰ πιττάκιον (78) τοῦ μαγίστρου ἀπολύει, ἤτοι ὁ σακκαλλάριος τοῦ βασιλέως· (νῦν γὰρ εἰς αὐτὸν μετῆνεχθη ἡ χρεια.) τὰ δὲ κορδβάτια καὶ σάφια καὶ τραπέζια καὶ κλιβάνια καὶ χύτρας ὁ ἑπαρχος τῆς πόλεως ἀπολύει, πάλιν κατὰ πιττάκιον τοῦ μαγίστρου. Τὰς δὲ ἀρούλλας οἱ τῶν φαβρίκων ¹⁴ παρέχουσιν (79). Ἀπονέμονται δὲ αὐτῷ παρὰ τοῦ ἐπαρχοῦ καὶ ὄπερες ἐκ τῶν καπηλείων (80). Καὶ δεῖ τὸ βαλανεῖον τοῦ οἴκου ἐκεῖνου (81), ἐν ᾧ μέλλει οἰκεῖν, ἐτοιμασθῆναι, ἢ τὸ πλησίον αὐτοῦ, ἵνα, ὅτε βούλεται, καὶ αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ λούονται, καὶ αὐτοὶς μόνους σχολάζει τὸ βαλανεῖον. Καὶ ἐπὶ καπαπλοῦση, δεῖ τὸν μάγιστρον πέμψαι βασιλικούς ἵππους· (δίδωσι δὲ αὐτοὺς ὁ σπαθάριος τοῦ βασιλέως) καὶ δέχονται αὐτὸν ἐκ τῶν δρομόνων, καὶ ἀποφέρουσιν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. Καὶ εὐθὺς πέμπει ὁ μάγιστρος καὶ ἀσπάζεται αὐτὸν, καὶ πάλιν ἐρωτᾷ αὐτὸν, πῶς διεσώθη. Ἡέμπει δὲ αὐτῷ καὶ ξένια διὰ τοῦ ὀπτιονος, ἃ βούλεται· ὡς ἐπὶ πολὺ δὲ καὶ ὁ πρέσβεις πέμπει, καὶ ἀντασπάζεται τὸν μάγιστρον. Καὶ χρῆ τὸν μάγιστρον δέξασθαι ἡπίως τὸν ἐρχόμενον καὶ δοῦναι ἀνταπόκρισιν ἀρμοδίαν τῷ ἀσπασμῷ. Δηλοῖ δὲ αὐτῷ διὰ τοῦ οἰκείου ἀνθρώπου ὁ μάγιστρος, ὅτι « Ἀνάκτησαι σαυτὸν, καὶ ὅτε συνορῆς (82), ἀσπάζομαι σε. » Κάκεινος τῇ ἐξῆς ἢ μετὰ μίαν προμηνύει, καὶ ἔρχεται καὶ ἀσπάζεται τὸν μάγιστρον, καὶ δέχεται αὐτὸν ἀπὸ στόματος (83), καὶ ἐρωτᾷ αὐτὸν ὁ μάγιστρος πρὸ πάντων περὶ τῆς ὑγείας τοῦ βασιλέως (84) αὐτοῦ, ἔπειτα καὶ περὶ τῶν τέκνων τοῦ βασιλέως αὐτοῦ καὶ περὶ τῶν ἀρχόντων καὶ περὶ τῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ ὑγείας, καὶ πῶς ἦλθε, μὴ τί ποτε ἐν τῇ ὁδῷ ἐσιάν-

VARIAE LECTIONES.

¹⁴ ΣΧΟΛ. τεχνῶν.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(78) [Pittacium est schedula. Anastas, pag. 104.] Vid. Salmas. ad Scr. H. Aug. t. 1, p. 912, Græstær. ad Codin. p. 162. Interpret. ad Petro. nium. Est a πῆτω, πετάω, *expando*, πίταξ, πιττάκιον, πιττάκιον. Unde quoque novis Græcis πίτα et πίττα est idem atque πλακοῦς, *placenta*, utrumque a plano, repando et lato.

(79) *Fabricenses*, οἱ φαβρίκησιοι, qui ad publicas fabricas pertinent, et in his laborant, aut etiam fabricas publicas faciunt. Sunt enim fabricæ aut officinæ, in quibus arma et alia talia publica opera confiebant, parabantur ; aut ipsa opera publica, ædificia, arma, etc. Hoc sensu accipitur apud Lamprid. Alex. Sever. t. 1, Scr. Ilist. Aug. p. 921 : *vectigalia civitatibus ad proprias fabricas deputavit*, id est remisit, ut ex his possent opera publica fieri, restaurari et sustentari. Conf. Guthér. p. 614, Fabrott. Gloss. Cedreni, Du Cange Gloss. Lat. v. *Fabricæ*.

(80) Puto καπηλεία esse hospitia publica, tabernas vino et aliis liquoribus vendendis. Qualibus in ædibus cum multa sint agénda, multis opus sit, ut in hominum frequentia, ministris et vigilibus, credo consuevisse a terbanuriis e prætorio ad diurnos usus petitos fuisse pro mercede in fiscum inferenda captivos Saracenos et alios, ad purgandas ædes alliaque sordida ministeria peragenda, quemadmodum adhuc hodie Cpli captivi Christiani e septem sic dictis turribus petenti cuique ad diurnas operas permittuntur, pro mercede statuta, quam

captivi ipsi pendere suo custodi et ætario publico debent, sub vesperam vinculis restituenti. Idem in nostratibus quoque majoribus urbibus fieri solet, ubi malefici asservantur, æternis vinculis et structuris castellorum aliorumque publicorum operum destinati.

(81) Adhuc hodie Cpli sunt præter balneas publicas etiam in ædibus lautiorum hominum privatae, quia et in publicis σακρῶς λούεται, ut scite ait Epictetus apud Arrianum, et aliam quoque ob causam, ob quam nolunt mariti uxores suas ad publica lavaera commeari. Tutum enim non est, Qui scire cupit, adeat Busbekii epistolam tertiam.

(82) Quando voles, quando commodum tibi fuerit, quando censebis. Proprie quidem est idem, quod alter, videre, censere. Sed hic nihilo plus, quam simplex ὄρῶν notat. Amat in novorum Græcorum sermone ουν in compositis redundare. Imo συνορῶν jam Lyco philosophus dixit apud Diogenem Laert. p. 306, 8. Veteres tamen συνιδεῖν malebant quam συνορῶν. Conf. Theophan. p. 269, 301, Novell. Justin. p. 12.

(83) Idem quod veteres ἀπὸ γλώσσης, *verbis ore prolatis* ; δέγασθαι ἀπὸ στόματος, *aliquam alloquio vel colloquio præsentem excipere*, opponitur τῷ ἀπὸ γραφῆς vel μηνύσεως, *cum aliquo per litteras aut internuntium agere*. Ἀπὸ λέξεως dixit Nicephorus Breviar. Hist. p. 16, 3.

(84) Vid. Cont. Theoph. p. 60.

θη, μή τί ποτε παρελείφθη, καί λέγει ὅτι « Ἐκελεύσθημεν παρὰ σοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν δεσπότητος πάντα εἰς θεραπείαν σου ποιῆσαι· ἐάν οὖν τί ποτε παρελείφθη, τοῦτο ἡμέτερόν ἐστιν παῖσμα. Καί παρκαλοῦμεν ὑμᾶς (85) μήτε λυπηθῆναι (86) μηδὲ σιωπῆσαι, ἀλλὰ εἰπεῖν ἡμῖν, ἵνα διόρθωσις γένηται. » Προσκυνοῦσιν δὲ τὸν μάγιστρον καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ὄντες πάντες, ῥίπτοντες ἑαυτοὺς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους (87). Καί ὅτε δόξη τῷ βασιλεῖ δέξασθαι αὐτόν, πέμπει ὁ μάγιστρος καὶ δηλοῖ αὐτῷ ὅτι « Ἐκέλευσέν σε ὁ δεσπότης εἰσελθεῖν. » Χρῆ δὲ καὶ τὸν δεσπότην ἐν Χαλκηδόνι, καὶ ἐνταῦθα ἐρχομένου αὐτοῦ, πέμψαι δικουρίωνα καὶ ἀσπάσασθαι αὐτόν καὶ ἐρωτῆσαι περὶ τῆς ὑγείας τοῦ βασιλέως αὐτοῦ, καὶ πῶς αὐτὸς διεσώθη. Ἐπὶ δὲ δέχεται αὐτόν, πέμπει ἀπὸ ὄψε ὁ μάγιστρος σουβαδίουβαν ¹⁵ (88), καὶ δηλοῖ αὐτῷ ὅτι « Ἐκέλευσέν σε ὁ βασιλεὺς προελθεῖν, καὶ πρόελθε. » Καὶ ὁ βασιλεὺς ὁμοίως πέμπει δικουρίωνα, καὶ ἀσπάζεται αὐτόν, καὶ δηλοῖ αὐτῷ ὅτι « Τῇ ἐξῆς δεχόμεθά σε, καὶ πρόελθε. » Δίδεται οὖν μανδᾶτα ἀπὸ ὄψε σιλέντιον, καὶ τὸν προσευτῆν τῶν Περσῶν δέχεται. Καὶ χρῆ τὸν ἀδμισσιονάλιον ἐλθεῖν καὶ ἐρωτῆσαι τὸν μάγιστρον περὶ τῶν λαβηρησίων, καὶ δίδεται μανδᾶτα, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἀπαντήσωσιν, καὶ δεῖ στήναι αὐτοὺς εἰς τοὺς τόπους μύτων μετὰ τοῦ ἄρματος. Προέρχονται δὲ πάντες οἱ ἄρχοντες ἀπὸ ὀλοσηρικών, καὶ εἰσέρχεται ὁ πρέσβεις διὰ τῆς ῥίγας, καὶ δέχεται αὐτόν ὁ μάγιστρος ἐν τῇ σχολῇ αὐτοῦ, καὶ ἐρωτᾷ αὐτόν, εἰ ζῆνια ἔχει τοῦ βασιλέως, καὶ χρῆ αὐτόν ἰδεῖν πάντα, πρὶν εἰσελθῶσιν, καὶ λαθεῖν τὴν γνώσιν αὐτῶν. Καὶ εἰσέρχεται πρὸς τὸν βασιλέα ὁ μάγιστρος, καὶ ἀναφέρει αὐτῷ τὰ περὶ τῶν ζηνίων, ἐπιδίδωσι δὲ αὐτῷ καὶ τὴν γνώσιν. Ὁ δὲ πρέσβης ἀναμένει ἐν τῇ σχολῇ τοῦ μάγιστρον. Καὶ μεθ' δεχθῶσιν οἱ ἄρχοντες καὶ εἰσελθῶσιν εἰς τὸ κοινοστῶριον, δεῖ τὸν ἀδμισσιονάλιον καὶ τοὺς χαρτουλαρίους τῶν βαρβαρίων καὶ τοὺς ἐρμηνευτὰς ἀναγαγεῖν τὸν πρέσβην, καὶ καθῆσαι αὐτόν ἐν τῷ ἀντικονιστωρίῳ, δοῦναι δὲ τοὺς χαρτουλαρίους καὶ ἐρμηνευτὰς κιτατῶριν τοῦ μάγιστρον τοῖς ἀδμισσιοναλλοῖς, καὶ τὰ ἄλλα γίνονται ὡς ἐν σιλεντίῳ. Χρῆ δὲ τὸν μάγιστρον ἐτοιμάσαι κανδιάτους ¹⁶ ἄρμάτους (89) καὶ πούε-

VARLE LECTIONES

¹⁵ ΣΧΟΛ. ὑποδόθηον. ¹⁶ ΣΧΟΛ. ἀπλίτζας.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(85) Perfrequens est apud Græcos et Latinos D ἡμεῖς, et nos pro ego poni. Verum ὑμεῖς, vos, in allocutione ad alterum eumque unum, præsertim cui venerationem testari studium erat, insolentius est. Non desunt tamen exempla, in quibus etiam præsens locus est, quæ mori horum sæculorum jam antiquis illis prælusum fuisse ostendunt.

(86) *Irasci, succensere, offendi.* Nam λύπη novis Græcis *offensionem, simultatem, malevolentiam* notat; vid. p. 245, Theophanes p. 84, 85, 86: Τὰ περὶ Πουλχερίας λυπηρὰ κατὰ Φλαβιανού, *ea quæ circa Pulcheriam acciderant, animum Eudociæ adversus Flavianum exacerbantia*; item p. 126, 195, 208, 402; Cedrea. p. 337; vid. Chilmead. ad Malal. t. I, p. 50. Usurpavit jam Demosthenes λυπεῖσθαι eo sensu p. 373, 9. edit. Morell.

debet magister imperiales equos, quos spatharius imperatoris præstat. Hi eum comitesque e dromonibus escendentes excipiunt, et domum suam deferunt. Quo facto magister protinus eum per legatum salutatur, et denuo percontatur, qua ratione et satin ex voto conductus per viam et huc delatus fuerit. Manuscula simul beneventionis ipsi per optionem mittit, qualia placuerit. Ut plurimum vero ipse quoque legatus per suorum quemdam reddit magistro salutationis vices; quem hospitem advenientem magistri est commode benigneque excipere, responsumque salutationi congruum reddere. Quæ autem magister legato per ministrum suum familiarem nuntiat, hæc ferme sunt. Jubet ipsum animumque et corpus otio et quiete ab itineris tædiis et fatigiis recreare; se ipsum coram salutaturum esse, quando permiserit et commodum ipsi fuerit. Tunc legatus aut proximo aut tertio diem significat magistro per præmissum nuntium, se ad ipsum venturum, et sic accedit ad magistrum eumque salutatur. Quem magister vicissim præsentem jam præsens benigno colloquio excipit. Cujus id primum et præcipuum argumentum est, ut magister apud legatum percontetur, quomodo ejus princeps valeat, dein quid agant liberi principales, tum quid et quales ejus procures; porro in quibus rerum ipse legatus versetur, et quomodo valeat familia ejus; quomodo iter confecerit; num incommodum damnumve acceperit; num quid officiorum ipsi debitorum a nostratibus, itineris comitibus, prætermisum. « Nos quidem (ita debet magister eos errores excusare) in mandatis a pio nostro Domino habuimus, omnia in cultum commodumque tuum facere. Si quid igitur eorum prætermisum fuit, socordia culpaque ea nostra est; rogamusque te comitesque tuos, nolitis illud ægre ferre aut silentio celare; sed eloquere libere, ut imposterum providere et emendare commissa queamus. » Legatus ad hæc magistro gratias agit et venerationem commemorat. Ejus comites pariter magistrum humillimo cultu adorant in terram provoluti. Quum dein imperatori visum fuerit legatum coram se admittere, significat ea de re magister legato per familiarem quemdam his verbis: « Vult

(87) *In terram provoluti*, toto corpore; minus recte in Latinis reddidi; vid. ad p. 236.

(88) *Subadjuvat* est vicarius adjutoris vel adjuvæ, ut hic est magistri; vid. Guther. p. 391.

(89) Reddidi, ut in membranis inveni, miscellam Græcæ scriptionis et terminationis cum Latina: P pro R et terminatio US pro OS Græca sunt, reliqua Latina; vel potius terminatio *us* Græcis cum vulgo Latino communis est. Etiam grandibus litteris his ipsis, quas vides, lector, exaraverat librarius, quod passim fecit in vocibus Latinis. Solebat autem vulgus Latinum, seu quod sic vetus vulgaris Latinus sermo a majoribus acceptus ferret, seu quod Græcorum consuetudo id invexisset, accusativos plurales quos grammatici in *os* terminant, in *us* finire. Ut hic *armatus* pro *armatos* habemus, sic

imperator te in conspectum suum venire. » Ipse autem imperator debet legato, tam adhuc Chalcedone agenti, quam in Urbem delato, decurionem immittere interrogatum, quomodo valeat herus ipsius, et quomodo ipse conductus hactenus fuerit. Quando autem in eo jam est, ut legatum coram admittat, tunc monet magister ea de re legatum proxime præcedente vespera 235 per subadjvam seu adjutorem secundarium his verbis : « Edixit imperator, ut coram venias. Tuum ergo nunc est comparere. » Pariter imperator ipse legato salutem per decurionem nuntiat et hanc suam voluntatem : « Cras te excipiemus ; veni ergo. » Mandata igitur eapse vespera dantur et senatoribus circumnuntiantur, cras fore silentium, legatumque Persarum

Α ρας 47 εὐσχήμους τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτοῖς. Καὶ ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ κουμβουκλείου, δεριγευόμενος ὑπὸ τοῦ πατρικίου 48 (90), καὶ κάθηται εἰς τὸ μέγα κονιστωρίον, καὶ οἱ ἄρχοντες εἰσέρχονται, δηλονότι μετὰ ἀτραβαττικῶν κατὰ τὸ ἔθος. Ἐν τοσοῦται δὲ δεῖ τὸν ἀδμισσιονάλιον ἀγαγεῖν τὸν πρέσβην καὶ παραστῆσαι αὐτὸν εἰς τὸν τοῖχον ἀπὸ τοῦ βήλου τοῦ μεγάλου θερينوῦ κονιστωρίου. Ἀνοίγονται δὲ αἱ τρεῖς θύραι τοῦ κονιστωρίου, ἐν ἑξῆ ἵππους (91) εἰς τὰ ξένια. Καὶ τρία βῆλα πάντως κρέμανται ὀλοσθήρικα. Καὶ μεθὸ δεχθῶσιν πάντες οἱ ἄρχοντες, κτεύει (ὡς ἐν ὑποθέσει [92]) ὁ μάγιστρος οὕτως : « Κληθήτω Ἰεσδεκος (93) ὁ πρέσβης Χοσρόου τοῦ βασιλέως Περσῶν καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐλθόντες, καὶ ἐπάγει (94) ἀρμάτους. » Τὰς τὴν δὲ

VARIE LECTIONES.

47 ΣΧΟΛ. παίδας. 48 πραιποσίτου conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

alibi nostri codicis in multis annis pro in multos annos ; item pag. 404, C. PARATUS pro puratos, nempe flagitamus, vel arcessimus, vel huc adesse volumus. Apud Muratorium in Thesaurο Inscript. p. 1669, n. 7, in inscriptione retrograde exarata est ELIA VINCENTIA QUE VIXIT ANNUS XVI, et p. 1920, n. 16. VIXIT PLUS MINUS ANNUS XXII. In ejusdem Antiquit. Italic t. II, p. 1011, est inscriptio de fine sæculi quarti IC QUIESCET CUTINUS IN PACE QUI VIXIT ANUS PM (plus minus) XXC. Formulæ veteres apud Bignonium cap. 29 : homo aliquis nomine ille, sic factus, supra me venit cum armis suis, et colpus [id est colpos, de coups, ictus, verbera, venit a colaphus] super me misit, et sic dominus [deus] directum [droit, jus] mihi dedit [Id est bonam causam ipsum aggradiendi] et tales colpus ei dedi, pro [id est a] quibus ipse mortuus est. Ex hoc more o et u permutandi manarunt terminationes in ορίων pro orium, ut armaturium, et alia, de quibus suo loco ; et ipsum illud, quod hic habemus proxime ἀκολουθοῦντας pro ἀκολουθῶντας. De more autem litteras Græcæ et Latinas comiscendi vid. Salmas. ad Inscript. Herodis Attici p. 91, edit. Crenianæ. [Medio ævo commistæ litteræ Græcæ passim cum Latinis sunt, ut apparet ex chartis Ravennatensibus, præcipue Maffei Istoria diplomatica p. 238.] Imo jam sub vetustis Romanis in nummis conjunctæ fuerunt Latinis litteris Græcæ. [Nummus Alexandri M. cum inscriptione Μαρξδόνων in altera facie varia symbola et nomen ÆSILLAS litteris Latinis explicatur p. 484. Memoir. de Trévoux A. 1714, ubi etiam de more Latinis litteris monumenta apud Græcos inscribendi.] Apud Muratorium Inscr. p. 478, in eodem versu ΓΕΛΑCIC et ΑΟΥΤΡΟΝ exaratum conspicitur. Testantur quoque hoc de more nummi Græci medii ævi apud Du Cange in Famil. Byzant., item Achates contorniatas apud Caylus in Collectione veterum signorum Tab. LXXXVI, cui inscripta sunt hæc duo verba : ΝΕΡΥΝ ΑΥΡΥCΤΕ. In qua inscriptione duo ad tria exstantia deterioris ævi deprehenduntur vestigia, unum ov pro ω positum, Νέρου pro Νέρων ; alterum Ἄγουςτε pro Αὔγουςτε, denique u pro ov.

(90) Forte præpropere censui vocem hanc vitiosam esse, et illi subsistui in Latinis Præpositum ; non reputans ætate Justiniani, cui fragmentum hoc debetur, non tam numerosos eoque non tam viles fuisse Patricios, quin licuerit Petro magistro patrioium κατ' ἐξοχὴν nominare. Patricius tunc temporis idem erat atque pater principis, et erat consi-

liorum ejus conscius et familiaris intimæ admissionis, quod postea mutato nomine ὁ μυστικός et ὁ παραδουναστῆων erat. Quod si tamen non sine causa videar præpositum hic loci patricio præhabuisse, id mihi tanto gratius accidet.

(91) Ut nempe traduci coram imperatore possint. Nam humili in loco erat consistorium ; ut solebant eo tempore cæterorum quoque principum Europæorum diætæ humili in loco esse ; v. pag. 290. Carolus IV Augustus Mæis solemnem curiam anno 1356 habebat, in qua, teste Alberto Argentinensi, electores et officiales seu ministeriales imperii veniebant super equo usque ad mensam. Descendentes vero de equo coram mensa histrionibus et mimis dabatur equus. Ex eo quoque intelligitur principes viros tunc in humili convivasse, quia boves de scarlata vestiti introducebantur, qui cornicabant [cornubus se petebant arietabant] ad singula fercula, quæ arponebantur regi in mensa, nisi forte boves hi docti scalas scandere, aut machinis sublevati fuerunt. Locus desumptus est ex Alberico monacho trium fontium apud Murator. t. I, Antiqu. Ital. p. 846, e quo etiam origo vocis charlatan, qua circumforaneum, agyrtam designamus, intelligitur. Nempe a veste coccinea, scarlata, quam et ipsi et boves atque simiæ gestabant, quos circumductitabant et edentes θάψματῶν monstrabant, appellati fuerunt scarlatati et scarlatiani. Unde autem scarlatum seu pannus coccineus ? Ab Arabico, scharal, quod coccineum colorem notat. Vocabulum in Gollii Lexico non prostat. Habetur tamen in Moallacah quinta.

(92) Ut exemplum fingam, e quo negotium hoc intelligatur, exempli causa. Theorianus in Legat. Armen. : Ἐστῶσιν, ὡς ἐν ὑποθέσει, ἐν τῷ δὲ ἵππῳ τρία, ἡνγαμὸς tantisper, adesse hic coram nobis tria hyperpyra ; ἐν ὑποθήκῃς μέρη pro eodist Plutarchus Opp. philos. p. 178. Notæ sunt hypotheticæ argumentationes Stoicorum. Belgæ periphrastice veronderstellen dicunt pro ὑποτιθέσθαι, supponere tanquam verum, aut existens, aut factum quid.

(93) Menander rhetor in excerpt. Legat. Hæschel. p. 121, eum Ἰεσδεκούσνῃφ appellat (locus mæretur cum nostro conferri,) et Procopius Hæschelii p. 333, 13, Ἰσδιγούσαν.

(94) Id est ἐπάγει. Nihil librario nostro frequentius, quam indicativos et subjunctivos promiscue habere. Adducat armatos, nempe domesticos scholarum, aut silentiariorum, aut alius quicumque, ad cujus curam hæc res spectat. In Latinis supplevi decurio ob ea, quæ p. 236 leguntur.

τὴν κιτατίονα χρῆ τούς τῶν βαρβάρων ¹⁹ (95), ὡς εἴρηται, δοῦναι τοῖς ἡμισιωναλοῖς, καὶ οἱ ἡμισιωνάλοιοι ποιοῦσι δύο χαρτία, ἐν μὲν μεγάλοις γράμμασιν γεγραμμένον, καὶ διδάσιν τῷ σιλεντιάρῳ, κάκεινος τῷ ὀστιάρῳ, καὶ προαναγιγνώσκειται διὰ τοῦ χαρτουλαρίου ἐν τῷ κουβουκλείῳ τῷ βασιλεῖ, ἕτερον δὲ πιττάκιον ἐπιδίδωσιν τῷ μαγίστρῳ πρὸς ἀνάμνησιν αὐτοῦ. Λαμβάνει δὲ καὶ ὁ τερτιοκῆριος (96) τὸ ἴσον τῆς κιτατίονος, καὶ στήκει ὀπίσω τοῦ μαγίστρου, καὶ ὑπομνήσκει αὐτόν. Μετὰ οὖν τὴν κιτατίονα τοῦ μαγίστρου εἰσέρχεται ὁ δηκουρίων εἰς τὸ μικρὸν κονιστώριον, καὶ λαμβάνει τοὺς ἀρμάτους κανδιδάτους, καὶ ἐκβάλλει αὐτούς, καὶ ἴσθησιν αὐτοὺς δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ ἐμπρὸς τῶν ἀρχόντων μετὰ τοὺς ὑπατικούς, καὶ τηνικαῦτα ἐξέρχεται ἔξω, καὶ ἐὰν ἴδῃ ὅτι ἔτοιμός ἐστιν ὁ πρεσβευτῆς, κρᾶζει ὁ δικουρίων « Λεβά » ²⁰ (97). Καὶ ἐπαυρομένου τοῦ βήλου ῥίπτει (98) ἑαυτὸν ἔξω ὁ πρέσβης ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἔνθα τὸ πορφυροῦν μάρμαρον, καὶ προσκυνεῖ. καὶ ἀνίσταται. Καὶ μεθ' εἰσέλθη τὸν πυλῶνα, πάλιν ῥίπτει ἑαυτὸν, καὶ προσκυνεῖ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ ἀνίσταται. Καὶ πάλιν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κονιστωρίου ὁμοίως προσκυνεῖ, καὶ τότε ἔρχεται καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας, καὶ ἴσταται ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἐπιδίδωσι τὰ γράμματα, καὶ λέγει τὸν ἀσπασμὸν τοῦ βασιλέως αὐτοῦ. Χρῆ οὖν ἐρωτῆσαι τὸν βασιλέα· « Πῶς ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν (99) σὺν Θεῷ ὑγιαίνει; χαίρομεν ἐπὶ τῇ ὑγιᾷ αὐτοῦ, » καὶ ὅσα θέλει ἐνδιάθετα ῥήματα (1), λέγει πρὸς τὸν πρεσβευτήν. Μετὰ ταῦτα λέγει ὁ πρέσβης ὅτι « Ὁ ἀδελφός σου ἔπεμψέν σοι δῶρα, καὶ παρακαλῶ δεχθῆναι αὐτά. » Καὶ ἐπιτρέπει τοῦτο ὁ βασιλεύς. Καὶ ἐξέρχεται ὁ πρεσβευτής, καὶ μετὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ βαστάζει τὰ δῶρα, καὶ εἰσέρχεται βαστάζων, αὐτὸς μὲν ἢ

a Domino excipiendum. Admissionalis debet tunc ad magistrum accedere eumque interrogare de labarensibus, [num et quot numero illos adesse velit,] danturque mandata, etiam illos debere adesse et suis in locis cum armatis stare. Procedunt et conveniunt in aulam proceres omnes eo die in holosericis. Legatus per regiam [portam] infrat; quem magister sua in schola excipit interrogatque, num secum habeat munera heri sui nomine imperatori offerenda, addens, se omnia illa prius, quam in conspectum Domini veniant, lustrare debere eorumque cognitionem sumere seu indiculum conficere. Confecto illo negotio, intrat magister ad Augustum, ad eumque de munerum ratione, numero atque pretio refert, et simul cognitionem seu indiculum porrigit. Interim praestolatur legatus in schola magistris. Deinceps ut admissi a Domino proceres ingressique fuerunt consistorium, debent admissionalis et chartularii barbarorum et interpretes legatum sursum [e schola per aulam in palatium] ducere et in anticonsistorio [vel atrio, per quod in consistorium introitus patet,] deponere; ipsi autem chartularii et interpretes citatorium vel commonitorium magistris admissionalibus exhibere; reliquaque fiunt ut in silentio. Inter hæc magister paratos esse jubet candidatos armatos et pueros speciosos, istorum pedissequos; et egreditur imperator e cubiculo, stipatus a patricio, residetque in magno consistorio, et intrant proceres, in atrabaticis nempe, ut mos est. Dum hæc fiunt, debet admissionalis legatum adducere et ad parietem, qui est e regione veli magni aëstivi consistorii, collocare. Si legatus in muneribus etiam equos habeat, aperciuntur tres portæ consistorii. Utcunque vero sit, sem-

VARIAE LECTIONES.

¹⁹ τούς τῶν βαρβάρων. Hoc loco aliquid excidisse censet R. ²⁰ ΣΧΟΛ. ἔπαρον.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(95) Hic excidit aliquid e membranis procul dubio. In Latinis supplevi e B. vs. 12: Τούς ἐρμηνευτάς καὶ χαρτουλαρίους τῶν βαρβάρων.

(96) Rara *tertioceri* fit mentio. *Primiscerius* et *secundicerius* sæpius leguntur. Quo in scrinio *tertioceri* hic memoratus fuerit, non liquet; nam multa erant scrinia sub dispositione magistris officiorum.

(97) His ipsis litterarum formis exaraverat librarius. Pro *velum* malim in Latinis *te* substitui; vid. D dicta ad p. 140.

(98) Humi prodecabant et jacentes adorabant imperatorem Græcum legati exteri, ut patet ex Menandri rhetoris scolis legation. ed. Hoeschel. p. 94: Πνίκα προσῆλθε [Sebochthin, legatus regis Persarum ad Justinum seniore] κατὰ τὸ εἰωθὸς τὸν αὐτοκράτορα προσκυνήσων, χαμαὶ ῥίψαντος ἑαυτὸν, οὕτω ξυμβῆν, ὁ πῖλος, ὅς ἐπὶ τῇ κεφαλῇ κατὰ τὸ νενομισμένον τοῖς Πέρσαις ἐπέκειτο, εἰς τοῦδαφος; ἔπειτα

(99) Mos illius temporis, quo reges, qui tum pene duo tantum in orbe erant, Romanus imperator et Persarum, sese invicem fratris appellatione donandi, ad nostra tempora promanavit. Dicam de illo pluribus ad p. 398. Interea hic unum excitabo Menandri Rhetoris locum ex Hoescheliano Legationum Excerptis p. 114. De formula σὺν Θεῷ autem v. ad p. 393.

(1) Vertenti mihi hunc locum non succurrebat vera significatio vocabuli ἐνδιάθετος. Est nempe omne, quod quis in animo habet aut agitat, quæ in utroque penes se velut disponit, locat, translocat, fovet, volvit et revolvit. Alias adhibetur pro *insito*, *inhærente*. Ut Plutarchus Opuscul. p. 76, περιαιτολογίζην ἐνδιάθετον, *cupiditatem de se loquendi homini insitam* appellat. Idem p. 83. ἔξιν ἐνδιάθετον καὶ φιλόσοφον *habitus animi inhærentem*, quem animus sentit, a quo movetur et feritur, opponit ἔξει ἱστορικῆ καὶ σοφιστικῆ, habitui animi, quo res bonas tantum historice novit, et disserere de illis absque affectione potest. Hoc a nostro loco alienius; utitur tamen hoc sensu dictione nostra κατὰ ἄνωγος Casaubonus in epistolis. Pro eo novi Græci σχετικῶς dicunt, de quo inferius suo loco. Eo sensu quoque legitur apud Scholiasten Sophoclis ad Oedip. Colon. vs. 469, ubi vocem. Εὐμενίδας interpretatur: ἔξει εὐμενῶν στέρνων, οἷον μὴ ἐξ ἐπιπολιῆς, ἀλλ' ἐνδιάθετως, *non superficialiter, sed toto animi affectu*. Aptior autem huic præsentī est alter ille Plutarchi locus p. 1391, ὁ ἐνδιάθετος λόγος, *sermo in mente adhuc abditus*, opponitur τῷ ἐν προφορᾷ, *sermoni per os prolato*. Quod si tamen aliquis malit in nostro loco ῥήματα ἐνδιάθετα, *verbu affectuosa*, charitatem monstrantia, interpretari, me non habebit reluctantem.

per tria vela holoserica curatur ut e tribus portis dependeant. Tandem, quum proceres omnes a Domino accepti et admissi fuerint, citat, ut exemplum fingam, sic verbi gratia : « Vocetur Jesdecus, legatus Chosrois, regis Persarum, et qui cum eo venerunt ; et arcessat [decurio] armatos. » Hanc citationem debent interpretes et chartularii barbarorum, ut jam dictum est, admissionalibus exhibere : et hi, admissionales, tum conficiunt duas chartas, unam quidem magnis litteris conscriptam, quam silentiario tradunt, et hic porro tradit ostiario ; quo facto illa citatio ex eodem exemplari recitatur a

VARLE LECTIONES.

²¹ ΣΧΟΛ. τιμίαν ἐσθῆτα,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(2) Ad reges Orientis absque munere accedere nemini licet. Inter dona itaque offerenda præcipuum locum obtinent pallia, id est suppellex serica vestiaria cujuscunque generis, dein equi ; raro aurum et argentum, raro gemmæ, raro mancipia. Hæc accipiunt reges illi, hæc reddunt illis, quos honorare cupiunt ; vid. Murator. Ant. Ital. t. II, p. 841 sqq. : unde tantum unum alterumve locum excitabo. *Admirabiles nuptiæ pro ea Mediolani factæ sunt*, ait Chronicon Astense. *et ibi data fuerunt jocularibus plus quam septemmillia pannorum bonorum... Dominibus Paduanis multa jocalia condonavit et jocularibus multas vestes, quibus deficientibus aurum et argentum pro supplemento largitus est.* Idem etiam in Historia orientali obtinet. Quod joculatores principibus Europæis, id poetæ Arabici principibus orientalibus erant. Hos ergo si donare munere pro carmine panegyrico oblato vellet, equo aut pallio, quod illi *challam* appellant, donabant. Item si major princeps minorem honoraret, pallium et equus mittebatur. In ludis equestribus mediæ ævi proponebantur inter tria brabea primum et maximum *pallium*, unde nata dictio *cursor ad pallium*, id est pro pallio obtinendo ; v. Murator. l. c. p. 850. Est autem, ut dixi, pallium non id solum, quod stricte sic appellamus, sed omnis ἀναδολῆ, omne quod induitur aut appenditur, vel injicitur, insternitur corpori tegendo, fovendo, ornando, verbo suppellex vestiaria, integræ telæ panni, et quidem serici. Pallium enim, πᾶλλον, aliud nihil est, quam πᾶνον, *pannus* ; v. Du Cange Gloss. utroque h. v. Otto Frisingensis opulentiam Byzantini laudaturus, *ibi abunde ait esse auri et argenti et palliorum.* Pariter Radulphus Cadomensis in Gestis Boamundi et Tancredi introducit Alexium Commenum Imp. sic loquentem in epistola a se conficta : *Hic [CPL] sunt pallia, hic aurum, hic caballi, hic te omnium manet affluentia thesaurorum.* Joannes Monachus in Vita S. Odilonis abbatis Cluniacensis III, 1 : *Relictis namque natis atque assuetis vestimentis ceperunt fucatas [nempe purpura, aut certe coloribus, coloreas] atque fluxas [id est amplas, syrmatosas] pallioque [id est serico] ornatas circumferre cucullas.* Turpinus c. 29 (apud Du Cange *Caletum*, pro quo restituendum caretum, *une charrette*, genus vehiculi) : *Beatum Rothlandum super duas mulas caretio auro subnectum, palliis lectum ad Blavium Curulose ferri curavit.* Luitprandus in Legationis sue narratione ait multa pretiosa pallia se CPLi coemisse ; sed cum vellet in Italiam mittere, intercepit in ipso portu Imperatoris jussu retracta fuisse. Nolebant enim Græci ad occidentales luxus sui delicias transmittere. Quo factum, ut, quamvis Amalitanis, Pisani, Januenses et Veneti cum orientalibus commercia exercebant, serica tamen vestis inter carissima et rarissima Europæ nostræ cimelia haberetur, quæ ipsis quoque imperatoribus dignum munus esset. *Ita cum rumor percubisset*, ait Chronicon Cas-

πᾶλλον (2) ἢ κοσμίδιον (3) ἢ ὀτιδῆποτε, ἐάν ἐστιν τιμίον, τῶν δὲ ἄλλων ἕκαστος ἐν εἶδος βασιτάζει. Χρὴ δὲ προετοιμασθῆναι αὐτοὺς διὰ τῶν ἐργηνευτῶν ἐν τῇ ἀντικουσιτωρίῳ, καὶ βασιτάζοντας πάντας ἐλθεῖν. Καὶ αὐτοὶ δὲ πάντες εἰς τὸν ἀντικρὺ τῆς σέλλης τοῦτον ἔξω τοῦ βήλου ἵστανται, καὶ ἐπιπρομένου τοῦ βήλου, ῥίπτουσιν ἑαυτοὺς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ πάλιν εἰσέρχονται τὴν θύραν, καὶ ῥίπτουσιν ἑαυτοὺς, καὶ τρίτον τοῦτο ποιοῦσιν. Καὶ τότε δέχονται οἱ σιλεντιάριοι πάντα τὰ δῶρα, καὶ κίνδυνον ἔχουσιν (4) καταγαγεῖν αὐτὰ κατὰ τὴν γνώσιν τοῦ μαγίστρου εἰς τὴν βεσποσάκραν ²¹ καὶ παραδοῦναι :

nense, III, 20, *regem [Imp. Germanicum] in Italiam venturum esse, perrexit [Abbas cœnobii] Amalfin, ibique viginti pannos sericos, quos triblatis vocant, coemil, ut, si forte necessarium esset, haberet certe, quos regi donaret, pro tutela videlicet et honore monasterii hujus.* De more principum utriusque orbis et sæculi mediæ vestibis eos donandi, quibus bene vellent, agam ad p. 271.

(3) *Jocalia* appellabant medio ævo. Pertinent eo auro, argento facta opera, *pyxides, tæniæ, gemmæ, margaritæ, plumæ aviium pretiosæ, arma alfibre facta, omnia, quibus corpus ornatur et illustratur.*

(4) Rara hæc dictio, mihi quidem nusquam alias reperta, notat, quod nexus et ratio loci monstrat, *laborem habent*, id est deputatum, commissum suæ curæ. Improbabilis ut accidat ob novitatem, necesse est. Sed ejus generis in hoc libro multa sunt ; et ne sic quidem ratione caret. Κίνδυνος novis Græcis est *tormentum, pæna, supplicium* ; vid. Nicephor. Patr. Breviar. p. 11 et 19. Eodem sensu Latini quoque sequiores *periculum* usurpant. Hinc ipsis κίνδυνος est omne, quod cum cruciatu conjunctum est, ærumna, labor tædii plenus, contentio defatigans. Affirmare ausim hanc significationem veteribus Græcis incognitam non fuisse. Sume *locos*, in quibus vocabulum κίνδυνος legitur, omnes, et expeade ; videbis eorum longe plurimis significationem laboris ærumnosi, sollicitudinis (prout nempe in *Cod. Theod. et Justin.* legitur) non minus bene, quam periculi congruere. Diodori Siculi e. c. illud libro xviii, in fine πάντα κίνδυνον ἀναδέχασθαι : non magis hanc quam illam significationem tolerat. Recte igitur dixit Zosimus sine capitis 62, l. 1 : Ἔργα καὶ κινδύνους ἀποδέχασθαι, ubi dubito recte ne ὑποδέχασθαι emendatum eant. Certe ἔργα ὑποδέχασθαι nemo unquam dixit. Allegarem Polyænum, apud quem p. 158, κίνδυνος eo in loco positum est, quo alius quicumque Græcus scriptor purioris sermonis studiosus ἀγίων adhibuisset : Ὡς δ' ἐν ἱσχυρῶ κινδύνῳ, παραχωρῶς ἐμπροσθέντες, καὶ διὰ νεκρῶς φεύγειν βιασθέντες, ἀπίδαλλον πολλοὶ τὰς ἀσπίδας. nulli jacturam scutorum fecerant, ut in vehementi lucta (vel contentione), et inveci cum tumultu, coactique per noctem fugere. Sed absit a me, ut scriptorem tam infantilem, tam anilem, tam judicio et eloquentia omni cassum, ipsius infimæ et ferreæ Græcitatatis dedecus, ætate argentea (sic enim Antoninorum æqualem appellant) dignum existimem. Quem nos habemus Polyænum, ex ejus commentariis cum insutis suis commentis nugæ aliquis Græculus consarcinavit. In Thucydide videor mihi significatum eundem vocabuli hujus deprehendisse, scil. III, 14 : Μὴ πρόησθε ἡμᾶς ἔδειον μὲν τὸν κίνδυνον τῶν σωμάτων παραβαλλομένους, qui locus non video qua ratione exponi queat, nisi κίνδυνον pro πόνῳ accipias : *nestinite nos laborem nostrorum corporum discrimini exponere.*

καὶ γίνεται αὐτῶν διατίμησις, καὶ δεῖ τοὺς βεστο-
 σακράνους τὴν διατίμησιν τῶν θύρων εὐθέως
 ἀγαγεῖν τῷ μαγίστρῳ, ὥστε εἶδέναι αὐτὸν, τί ἐστὶν
 τὸ προσερχθῆν, καὶ ἐν καιρῷ ἀντιδώρων ὑπομνησαί
 τὸν βασιλέα, τί χρὴ αὐτὸν ἀντιπέμψαι διὰ ἰδίων
 πρεσβευτῶν. Τῶν δώρων οὖν προσερχθέντων, λέγει
 ὁ βασιλεὺς τῷ πρέσβη· « Ἀνάκτισαι σαυτὸν ὀλίγας
 ἡμέρας, καὶ εἴ τι ἔχομεν λαλῆσαι, λαλοῦμεν, καὶ
 μετὰ καλοῦ ἀπολύομέν σε πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν. »
 Καὶ εὐχαριστεῖ ὁ πρέσβης καὶ προσκυνεῖ, καὶ πάλιν
 προσκυνεῖ εἰς τοὺς αὐτοὺς τόπους, καὶ ἀναχωρεῖ,
 καὶ ἐπὶν χαλασθῆ τὸ βῆλον, ἵσταται ὁ δικουρίων,
 καὶ κιττεύει ὁ μάγιστρος « Στρανφερ ²², (5), » καὶ
 λαμβάνει τοὺς ἀρμάτους κανδιδάτους ὁ δικουρίων,
 καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸ μικρὸν κονιστώριον. Καὶ
 τότε ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα
 γίνεται κατὰ τὸ ἔθος. Χρὴ δὲ τὸν πρεσβευτὴν κάτω
 ἀναμεῖναι εἰς τὴν σχολὴν τοῦ μαγίστρου, καὶ τὸν
 μάγιστρον κατελεθεῖν καὶ συντάξασθαι αὐτῷ καὶ
 ἀπολύσαι.

medio consistorio : qua peracta, propius accedens osculatur pedes Augusti, et adstat coram, traditque litteras sui principalis, et salutem imperatori ejus nomine nuntiat. Tunc interrogat imperator : « Frater noster quomodo valet per gratiam Dei ? Lætatur sospes si fuerit ; » et alia verba, quæ animo suo secum volvit et agit. Tum dicit legatus : « Frater tuus misit tibi dona, quæ rogo velis acceptare. » Annuente imperatore, exit legatus [in anticonsistorium], et affert ipse una cum familiaribus suis illa dona intus ad conspectum Domini. Et ipse quidem aut pallam aut pretiosam aliam mundi muliebris supellectilem aut aliud quodcunque, dummodo magni et excellentis valoris sit ; ceterorum barbarorum singuli singulas species bajulant. Debent autem prius in anticonsistorio per interpretes ordinati fuisse atque præparati, suaque quisque sarcina instructi, et absque mora cum suis oneribus in magnum consistorium intrare. Stantes ad parietem, qui est e regione solii extra velum, prosternunt sese, simul ac illud sublevatur, humi, tum surgunt ; et ingressi per portam, prosternunt sese iterum et tandem tertium quoque. Silentarii tunc excipiunt ab illis dona, curamque et officium illud habent, ut illa secundum cognitionem seu indiculum a magistro sibi traditum in vestosacram seu sacrum vestiarium deportentur, et in manus vestosacranorum tradantur. Ubi æstimantur, debentque vestosacran vel officium sacri vestiarii protinus eam donorum æstimationem in scripto magistro exhibere, quo sciat ille, quid munerum et quanti pretii legatus attulerit, possitque imperatori ejus rei memoriam renovare quo tempore alia dona in istorum compensationem comparanda et cum nostratibus legatis illuc remittenda sunt. Donis in hunc modum exhibitis, hortatur imperator legatum ²³⁷ his verbis : « In præsentia quidem abi, post interjectos paucos dies rursus ad colloquium de rebus necessariis vocandus, honestisque omnibus modis ad fratrem nostrum remittendus. Interea quiete te recrea, tempusque hilariter transige. » Ad hæc gratias agit legatus, et adorat semel atque iterum iisdem in locis, in quibus id antea fecerat accedens, et sic abit. Laxato tum demissoque velo, procedit decurio in medium consistorium, citatque seu clamat magister : « Transfer. » Quo audito decurio armatos candidatos secum in parvum consistorium transfert. Surgit tum imperator, cæteraque fiunt pro consueto more. Legatus interea debet infra [id est apud introitum palatii] in schola magistri magistrum expectare, donec hic [e palatio] descendat ipsique vale dicat, et sic domum eum dimittat.

ΚΕΦΑΛ. Ι΄.

Ἔσα δεῖ ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις ἐπὶ τοῦ πρεσβευτοῦ
 παραφυλάττεσθαι.

Ἐντυχῶν τοῖς γράμμασιν ὁ βασιλεὺς, ὅτε βούλεται,
 ἐπιτρέπει τῷ μαγίστρῳ δηλῶσαι τῷ πρεσβευ-

CAPUT XC.

De iis, quæ oportet per ceteros dies, quos legatus in
 Urbe transigit, circa eum observari.

Postquam sic nactus est imperator perlegitque
 Persæ litteras, imperat quando ipsi liberit, ma-

VARIE LECTIONES.

²² ΣΧΟΛ. μεταφέρε.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(5) Ita membranæ, quod eo moneo, ne typographicis operis vitium imputetur. Mira inest novis Græcis et ridicula scævitas oris in efferendis pore-

grinis vocabulia. Transponere litteras detestabilem in modum solent. Recte tamen infra p. 404, legitur *Transfer*.

gistro, ut significet ad legatum, proximo die in palatium ut veniat. Ipse quoque imperator, si placeat, id idem legato per silentiarium significat, et fit silentium, et arma seu scuta et hasta tenentur a candidatis, et labarenses astant [cum suis labaris per aulam palatii protenti]. Legatum itaque advenientem excipit magister in schola sua; ibique relinquens sedentem ascendit ad imperatorem, eique significat, legatum adesse. Quem imperator intus sive in porticu [auguste], sive etiam in ipso augusteo excipit. Si vero legatus propria sibi sua dona secum habet, quæ oblata suo nomine imperatori vellet, debet pridie ejus diei, quo secunda vice ad Augustum admittitur, per magistrum supplicari, dignetur Dominus ea acceptare: Dominoque annuente, monstrat ea tunc ipso audientie die magistro in ejus schola et conficitur eorum nolitia seu indiculus; quem monstrare prius magister imperatori debet ad eum ascendens. Legatus dein, cum jam in eo et opportunum tempus est, ut excipiat et admittatur ad Dominum, ingreditur, et jam præsens supplicatur Domino, velit munera sua benigne acceptare. Et tum, data ab imperatore venia, introeunt legati domestici, bajulantes ejus dona, fluntque omnia eadem, quæ fieri modo dicebamus, cum ipsius Persarum regis munera imperator acceptat. Et tum demum fit colloquium. **¶¶¶** Meminerit tum imperator non minus, quam superiore admissione, diligenter solliciteque atque frequenter Persæ nomen honorifico cum elogio citare et interrogare, quem ille animum erga se prodatur, et spesne sit impetrandæ ab illo pacis. Post

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(6) Pro magna gratia et honore debebat reputari, si imperator non principis exteri tantum donamitteret, quæ sine gravi causa repudiari non solebant, sed etiam a legato suo nomine oblata accipere dignaretur. De Nicephoro Phoca narrat Luitprandus p. 483 eum ultima demum receptione munera sua admisisse. Magnis die illa effeci precibus, ut munus, quod sæpe aspernatus fuerat, dignaretur accipere.

(7) Colloquium. Sic usurpant novi Græci; v. Theophan. pag. 54. In Anthologia p. 119, init. appellantur litteræ τῶν ἀποδημόντων ὄργανα συντοχλῆς instrumenta conventus et colloquii absentium.

(8) Illud sὺν αὐτῷ dubie positum, notetne *preter ipsum*, an *coram ipso*. Qui legationes ad Russicam et Turcicam aulam scripserunt (utraque autem propago Græca quodammodo est), acerbe queruntur, sibi acres circumpositas fuisse vigiliæ, ne cum exteris legatis aliis, aut cum ipsis indigenis consuescerent. Luitprandus jam questus est p. 483, se diligenter custoditum fuisse, ne cujusquam frueretur sermone, qui actus Nicephori ipsi indicaret. Insignis est locus Procopii Gothic. IV. pag. 341. 29. ed Hasschel., ubi de eodem nostro legato Persico Isdigunaso, extraordinariis honoribus et officiis excepto a Justiniano, loquitur: Μόνος προσβέων ἀπάντων οὗτος εἰς πεῖραν φτλακῆς οὐδεμιᾶς ἦλθεν, ἀλλ' αὐτός τε καὶ ὅσοι αὐτῷ βάρβαροι εἶποντο πολλοὶ ἐς ἄγαν ὄντες ἐν πολλῇ ἐξουσίᾳ ἐγένοντο ἐπὶ χροῖου μήκος ἐντυγγάνειν καὶ ξυγγενέσθαι οἷς ἂν βούλοιντο, καὶ τῆς πόλεως πάντη περιῶν ὠνεῖσθαι: τε καὶ ἀποδίδοσθαι ὅσα ἦν βουλομένοις σφίσι, καὶ ξυμ-

τῆ, ἵνα τῆ ἐξῆς προέλθῃ εἰς τὸ παλάτιον· δηλοῖ δὲ καὶ αὐτὸς, ἐὰν βούληται, διὰ silentiarίου αὐτῷ, ἵνα προέλθῃ, καὶ γίνεται silentium, καὶ τὸ ἄρμα κρατεῖται, καὶ οἱ λαβαρήσιοι ἵστανται, καὶ ἐπὶν προέλθῃ, δέχεται αὐτὸν ὁ μάγιστρος εἰς τὴν σχολὴν τὴν ἑαυτοῦ, καὶ ἐξ καθήμενον αὐτὸν καὶ ἀνέρχεται, καὶ μὴνύει τῷ βασιλεῖ, καὶ δέχεται αὐτὸν ἔσω, εἴτε ἐν τῷ πορτικῷ, εἴτε ἐν τῷ αὐτῷ αὐγουσταίῳ. Εἰ δὲ ἔχει δῶρα ἴδια (6) ὁ πρόσθετος, πρὸ μιᾶς παρακαλεῖ διὰ τοῦ μάγιστρον, ἵνα δεχθῶσι, καὶ ἐὰν ἐπιτρέψῃ ὁ δεσπότης, δείκνυσιν αὐτὰ τῷ μάγιστρῳ ἐν τῇ σχολῇ, καὶ γίνεται αὐτῷ γνώσις. Καὶ χρῆ τὸν μάγιστρον προαναγγεῖν τῷ βασιλεῖ, ἐπιδείξαι δὲ αὐτῷ καὶ τὴν γνώσιν τῶν δῶρων. Καὶ ὁ πρόσθετος, ἐὰν θέλῃ δέξασθαι, εἰσερχόμενος παρακαλεῖ τὸν δεσπότην, ἵνα δεχθῆ τὰ δῶρα αὐτοῦ· καὶ ἐὰν ἐπιτρέψῃ ὁ δεσπότης, εἰσερχονται οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ βαστάζοντες τὰ δῶρα αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὸ ὁμοίον σχῆμα γίνεται ὡς ἐπὶ τῶν βασιλικῶν δῶρων, καὶ γίνεται συντοχία (7). Χρῆ δὲ τὸν βασιλέα πάλιν καὶ συνεχῶς καὶ καλῶς μεμνησθαι τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν καὶ τῆς διαθέσεως αὐτοῦ, καὶ ἐὰν ἔστιν εἰρήνη, καὶ τοιαῦτά τινα λαλοῦσιν, καὶ ἀπολύει αὐτὸν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀναμῖνει τὸν μάγιστρον ἔσω, καὶ ἐξέρχεται ὁ μάγιστρος καὶ συνάγει αὐτῷ ἄνω, καὶ ἀπολύει αὐτὸν καὶ αὐτός. Ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἡμέραις μεταστέλλεται αὐτὸν, καὶ λαλεῖ τὰ περὶ τοῦ πράγματος. Καὶ ἐὰν συνίδη, ἐπιτρέπει τῷ μάγιστρῳ ἢ καὶ ἄλλοις ἄρχουσι σὺν αὐτῷ ἔξω λαλῆσαι (8) μετὰ τοῦ πρεσβευτοῦ. Ἐὰν δὲ εἴη τελεία φιλία μεταξὺ τῶν πολιτειῶν, δεῖ τὸν βασιλέα πέμπειν καὶ συνεχῶς αὐτὸν ἐπισκέπτεσθαι καὶ μανθάνειν, πῶς ἔμεινεν (9), καὶ πέμπειν αὐτῷ καὶ μέ-

βόλαια ποιῆσθαι: πάντα, ἐργασίᾳ τε τῇ περὶ ταῦτα ἐνδιατρέβειν ἐν πάσῃ ἀδελφῇ καθάπερ ἐν πόλει αὐτῶν ἰδίᾳ, Ρωμαίων οὐδενὸς ἐπομένου ἢ ξυνότος δλαίᾳ ἢ τηρεῖν ἀξίουτος, ἢ ἢπερ εἰδῶθαι.

(9) *Quomodo manserit*, id est *habitet*, in mansione seu habitaculo suo se gerat et sibi placeat: μένειν, παραμένειν, κοιμᾶσθαι, *manere*, idem notat atque hospitari, commorari; vid. Salmas. ad Ser. H. A. t. I, pag. 315. Interpretes ad Plinii Epist. II. 17. Jam Euripidis ætate μένειν sic nude positum significabat *domi manere*, neque opus erat, ut docet Piersonus Verosimil. p. 142 versum 50 Cyclopiæ et Barnesium, ibi quidem loci, contumeliose haberet. Hinc παραμένων erat olim inter nomina parasitica, quia parasitus, degressis reliquiis convivis, maneret apud herum et regem suum, esset, ageret semper circa eum, et veluti stator, apparitor excubaret apud eum; vid. Alciphron. Epist. et Theophrast. Charact. c. 2. Nam οἱ παραμένοντες sunt statores, qui ad heri jussa exequenda parati stant, παραμένονσι prætolantur, num quid ille velit; et παραμοναὶ sunt excubiæ principem per vices custodientes; vid. Du Cange ad Cinnam. p. 476. et Gl. Gr. p. IIII Παραμονὴ dicta feria septima, seu dies Sabbati, quoniam amideles tunc in ecclesia a vespera παρέμενον, manebant, exspectabant adventum Dominicæ. Παραμονάριοι, *circummanentes* alicui ecclesiæ, sunt domestici ejus, prope ipsam manentes seu habitantes et ejus servitili vacantes. *Circummanentes et comanentes* sunt Latini medii ævi, qui manent, id est habitant, agunt, versantur, circum aliquem vel cum aliquo. Gaufredus Malaterra I, 4: *A maris*

ρη (10), καὶ ἐν ταῖς ἱερταῖς ταῖς ἡμετέραις ²² (11) Α καὶ ταῖς αὐτοῦ ταῖς ἐπισήμοις ξένια, καὶ πολυτρόπως αὐτὸν θεραπεύειν.

in ejus schola] præstolatur. Magister paulo post digressus a Domino exit foras ad legatum, valeque ipsi dicit, et licentiam ipse quoque dat. Post primas has binas admissiones arcessit imperator quoties ipsi placuerit, legatum, et cum eo de negotio ambobus imperiis communi hujusque legationis argumento sermones miscet. Si visum fuerit, etiam magistro soli permittit, aliisve proceribus præter eum, foris extra palatium cum legato res agitare. Si denique amicitia perfecta intercedat ambo imperia, est imperatoris nostri, ut visitatores identidem legato immittat, suo nomine percontatores, quid agat, qui valeat, quomodo sua ipsi mansio arrideat. Item ut ipsi de ferculis mensæ suæ portiones, et tam in nostris diebus festis, quam in illis, quos Persæ suo more et ex religione sua hilariter celebrare solent, munuscula hospitalia mittat, multisque et exquisitis modis eum colat atque demereatur.

ΚΕΦΑΛ. ΛΑ'.

'Αναγόρευσις (12) Ἀέοντος βασιλέως τοῦ τῆς θείας λήξεως.

Τελευτήσαντος Μαρκιανῶ τοῦ τῆς θείας λήξεως, Β καὶ τοῦ ψήφισματος εἰς Ἀέοντα τὸν τῆς εὐσεβοῦς λήξεως γινόμενου παρὰ τῆς συγκλήτου, συνῆλθον πάντες ἐν τῷ Κάμπῳ (13), τοῦτο μὲν οἱ ἄρχοντες καὶ αὐ

²² ἡμέραις cod. pro ἡμετέραις.

VARIÆ LECTIONES.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

plus amabatur et a circumstantibus plurimum apprehendatur. Charta Ludovici Pii (apud Du Cange v. *Distringere*): homines ecclesiæ tam ingenuos quamque servos, super terram ejus commanentes. Catholicorum parvum: *Genecium* [γεναικειὸν] potest dici *Sayria* [id est Saydaria, officina sericaria, ubi Sayda, hoc est sericum, laboratur], ubi manent [agunt, degunt] mulieres de sero nendo [seu quarum opus est sericum neri]. Vid. Du Cange v. *Manere, emanere*. Pro μένειν interdum quoque κοιμάσθαι dicebant, ut *cubare, excubare* Latini. Hinc ὁ παρακοιμώμενος idem qui ὁ παραμένων, *excubiitor*; vid. quæ de *parakomomeno* dico. Latini quoque *morari*, dicebant pro *habitare*. *Moratores* pro *incolæ* Hispanis perirequens. Nostri quoque majores *weilen, manere, morari*, pro *habitare* dicebant, et *Weil* pro *habitatio, mansio*. Remansit hoc vocabulum superstes ex veteri sermone in terminatione nominum multarum civitatum Alamanniæ, quod tamen alii a *villa* derivant.

(10) *Portiones, particulas, dapum nempe. Partes* quoque Latini dicebant; vid. *Ser. H. Aug. t. I, p. 951, et Legat. Luitprandi*.

(11) *Reposui ἡμετέρας* pro ἡμέραις, quod membranæ dubant. Sæpe a librariis voces ἡμέρα et ἡμετέρα permutantur; vid. *Cinnam. p. 128, Constantin. Tact. p. 44. De donis per occasionem dierum festorum ad amicos mitti solitis, in quibus etiam edulia, v. Du Cange v. Festilia et Ferialia*.

(12) Item ἀνάβρῃσις *renuntiatio*, usurpatur promiscue de imperatoribus, posterius quoque de sacerdotibus. Maximus in scholiis ad Cap. 5 Dionysii de Hierarchia: Τὴν ἀνάβρῃσιν φασὶν δταν ἐν αὐτῷ τῷ χειροτονεῖν κηρύττη τὸν χειροτονοῦμενον ἢ θελα χάρις προχειρίζεται τὸνδε εἰς τὸνδε. Anastasius p. 70 ἀνάβρῃσιν reddit *appellationem imperii*. Ἀναγορευτήρια θύειν, offerre Deo munera in grati animi significationem pro sua ad imperium elevatione, electione et renuntiatione, habet Nicetas Choniates in *Man. Cenneno l. i*; ἀνακλητήρια appellat Polybius pag. 773, 9, ed. Wechel. De ceremoniis, quibus imperator sibi collegam aut Cæsarem assumebat, egit *Hadr. Valesius ad Amm. Marcell. pag. 534. Ritus aliquot tum observatos, quum Tiberius a Justino Cæsar nuncu-*

ciprocato ejusmodi sermones licentiam dat imperator legato abeundi: qui magistrum extra locum admissionis sursum in ipso palatio [non, ut antem, Marciano divinæ sortis vita defuncto, suffragioque senatus Leonem piæ sortis imperatorem flagitante, conveniebant omnes in Campo, tam archontes [seu rectores vel honorati] et scholæ [seu vexillationes] et scholæ [seu vexillationes]

CAPUT XCI.

Renuntiatio Leonis imp. divinæ sortis; seu, quibus ceremoniis Leo dictus imperator fuerit.

Marciano divinæ sortis vita defuncto, suffragioque senatus Leonem piæ sortis imperatorem flagitante, conveniebant omnes in Campo, tam archontes [seu rectores vel honorati] et scholæ [seu vexillationes]

paretur, et orationem hujus ad illum, habet Theophanes p. 242. Goar. ad illum, locum observat. Tiberium primum fuisse cum σύχῃ coronatum. Vulgum contra putatur Leo M., de quo hoc capite narratur, primus eorum fuisse, qui solennibus cum ceremoniis a patriarcha CPTano coronati fuerunt; vid. Haberti Pontif. pag. 627. [In templo S. Sophiæ CPTano fiebat imperatorum inaugurationis. Nicet. p. 294 Theodora in magno templo veste purpurea induta cum Zoe Augusta salutatur. Cedren. pag. 751.] Obtinebat id post conditum magnam seu S. Sophiæ templum. Sed antequam Justinianus id conderet, fiebat renuntiatio in templo S. Joannis Baptistæ apud Hebdomum, ut e Theophane p. 243, et e nostri codicis capite hoc, in quo versamur, patet. Hæc enim e Petro Magistro particula ritus renuntiationis imperatorum Justiniano et templo S. Sophiæ antiquiorum exponit, [In theatri circo consalutatus imp. Basilius p. 397 Script. post Theophan. Imperator creatur patre vivo Joannes. Nicet. Du Cange ad Alexia d. pag. 325. Conf. Wittekind. de inauguratione imp. Ottonis I. n. Gest. Saxon. Lex Romanorum imp. absolventi eos in inauguratione. Cont. Constant. I. p. 8. Hoc etiam adhuc usu venit.] Vid. Goar. ad Codin. p. 128. n. 4.

(13) *Campo*, vel *Campo Murto*, quales ante majores omnes urbes erant, ut Romæ, Byzantii, per provincias, et quales ante urbes majores Hollandiæ obsitæ proceris arboribus delectare oculos solent, exercendæ juventuti in ludo sphaerodromico servientes, unde vulgo *die Mailleba'n* appellatur. *Campos* enim fuisse destinatos potissimum juvenibus in armis et aliis gymnasticis exercendis nemini latet. Infra p. 251, memoratur campus Cæsareæ Cappadociæ. Non dubito campum hunc secuto tempore fuisse Philopatium dictum, quod ibi jucunda essent deambulacra et equitationes, quapropter Nicetæ p. 6, τὸ ἱππύλατον φιλοπάτιον appellatur. Campum et Hebdomum idem esse, tribunal Hebdomi et Campi quoque idem esse, et ibi renuntiatos fuisse imperatores, aut du Cange CPlI Christ. p. 140. Diversa tamen esse, sed vicina, patet e nostro hoc capite et Menolog. Basil. t. I, p. 67, ubi ἐν τῷ Κάμπῳ πλησίον τοῦ Ἐβδόμου, ut paulo post ἀπὸ τοῦ Ἐβδόμου εἰς τὸν Κάμπον πρὸς τὸ τρι-

comitatenses] et denique milites, quam etiam Anatholius, tum archiepiscopus Constantinopolitanus, et Martialialis magister; labarisque et signis humi jacentibus, incipiebant omnes clamare: « Audi, Deus, te rogamus. Exaudi, o Deus; Leonis vitam indulge. Audi o Deus; Leo imperet. O Deus hominibus benigne; Leonem imperatorem res publica flagitat; exercitus Leonem imperatorem flagitat; Leonem respiciunt leges; Leonem exspectat palatium. Hæc sunt vota palatii: hæc sunt supplicationes castrorum; hæc sunt desideria senatus; hæc sunt vota populi. Leonem orbis terrarum exspectat; Leonem exercitus exspectat. Commune decus, Leo, veniat. Commune bonum, Leo, regnet. Exaudi, o Deus, te rogamus. » Et protinus adducebatur Leo, qui tunc comes et tribunus Mattiariorum erat, eique in tribunal eniso imponebat Busalgius campiductor torquem super caput; 239 imponebat etiam alium torquem Olympius, et is quoque cam-

A σχολαὶ καὶ οἱ στρατιῶται, τοῦτο δὲ καὶ Ἀνατόλιος (14) ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Μαρτιαλίου δντος μαγίστρου· καὶ τῶν λαβάρων καὶ τῶν σίγων ἐπ' ἐδάφους κειμένων (15), ἤρξαντο πάντες κράζειν οὕτως· « Εἰσάκουσον, ὁ Θεός, σὲ παρακαλοῦμεν. Ἐπάκουσον, ὁ Θεός· Λέοντι ζωῆ. Εἰσάκουσον, ὁ Θεός· Κέων βασιλεύσει. Θεὲ φιλάνθρωπε, Λέοντα βασιλέα τὸ πρᾶγμα τὸ δημόσιον αἰτεῖ· ὁ στρατὸς Λέοντα βασιλέα αἰτεῖ· Κέοντα οἱ νόμοι ἐκδέχονται· Λέοντα τὸ παλάτιον ἐκδέχεται· αὐταὶ εὐχαὶ τοῦ παλατίου· αὐταὶ ἐντεύξεις τοῦ στρατοπέδου· αὐταὶ εὐχαὶ τῆς συγκλήτου. αὐταὶ εὐχαὶ τοῦ λαοῦ· Λέοντα ὁ κόσμος ἀναμένει· Λέοντα ὁ στρατὸς ἐκδέχεται· τὸ κοινὸν καλὸν (16), Λέων, ἐλθέτω· τὸ κοινὸν ἀγαθόν, Λέων, βασιλεύσει· εἰσάκουσον, ὁ Θεός, σὲ παρακαλοῦμεν. »
B Καὶ παραχρῆμα Λέων, κόμης ὦν καὶ τριβοῦνος τῶν ματτιαρῶν (17), ἠνέχθη, καὶ ἀνεθρόντος αὐτοῦ εἰς τὸ τριβουνάλιον, Βούσαλγος καμπίδοῦκτωρ 239 ἐπέθηκεν (18) τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ τὸν μανιάκιον, καὶ ἄλλος

VARIAE LECTIONES.

* ΣΧΟΛ. παιδαγωγικῶς.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

βουνάλιον. Solebant nempe solennes in Campum processiones facere. [Marianus una cum patriarcha processiones solennes in Campum facit. Theoph. pag. 94: Βασιλικὸς ἐν τῷ Κάμπῳ ἀνηγορεύθη βασιλεύς, Theoph. p. 104. De campo Martio regum Francorum v. Abrégé de Mézeray t. II. p. 128. Reinesii Variæ et defensio Variarum, Giornal. dei Letterati II. 104. Rivinus de Matumis, Du Cange ad Joinville Dissert. IV, p. 152] De more imperatores in campo, non Romæ aut Byzantii tantum, sed etiam alibi renuntiandi v. Vales. ad Amm. Marcell. p. 262.

(14) Quid hic patriarcha aut archiepiscopus Cyprianus apud renuntiationem Leonis egerit, codex noster non indicat. Certe claris verbis non dicit, eum coronam novo Cæsari imposuisse. Ait tamen Nicephorus Hist. Eccles. XV, 15, de Leone hoc: Ψῆφῳ κοινῇ τῆς συγκλήτου βασιλεύς Ῥωμαίων ἀναγορεύεται τῷ πατριάρχῳ Ἀνατολίου τὸ δῶδῆμα περιτιθέντος αὐτῷ. Vid. quæ ad p. 239 et 241 dicam.

(15) Labara esse vexilla quadrata cruce signata, et signa vexilla imperatoris protomam gerentia, res nota est et alibi a nobis notata. Signa autem invertendi aut humo sternendi mos aut luctum significabat, aut submissionem, aut denique insultationem et humiliationem ejus, cujus signa invertentur. Primum hic loci obtinet. Sternentur enim milites signa, quia imperator, cujus in honorem erecta gestarentur, non aderat, Marciano vivis exempto, et Leone nondum renuntiato. Ubi facta renuntiatio, rursus elevabantur, indicio gaudii; v. Casaubon. ad Spartiani Severum t. I, p. 601. Vales. ad Amm. Marcell. p. 507 et 512. Alias quoque quoties novus imperator aut Cæsar nuncuparetur, sternentur signa et hastæ, etiamsi senior imperator adesset, et coronatione paracta demum resurgerebant ut discitur e Leone Grammat. p. 466: Τῶν σκήπτρων πεσόντων ὡς ἔθος ἔστρεψεν ὁ Μιχαὴλ τὸν Βασίλειον. Pariter invertentur illarum cohortium legionumve signa, quæ cum infamia exauctorarentur. Ita refert Spartianus Severum imperatorem, cum Romam venisset et prætorianos, qui sibi adversari fuerant, exauctorasset, perrexisse in palatium prælatis signis, quæ prætorianis ademerat, supinis, non erectis; v. Scr. Hist. Aug. t. I, p. 601. Narrat quoque Tacitus Annal. III, 2, in exsequiis

Germanici tribunorum centurionumque humeris cineres portabantur, precedebant incompta signa [hoc est λιτά, purpura et auro spoliata], versi fasces Similis huic mos medii ævi, in interdictis seu excommunicationibus denudandi altaria, cruces et reliquias sanctorum ad terram sternendi, et cymbala invertendi; de quod vid. Du Cange v. Interdictum. De inclinatione et prostratione hastarum et signorum devictis hostibus ademptorum et in triumpho productorum erit infra agendi locus ad libri secundi caput 19, p. 351.

(16) Commune decus, elogium imperatoribus tribui solitum. [Vita S. Germani ab Herriaco scripta p. 58.

Laudibus hi plaudunt, persultant plausibus illi, Et commune decus parili pietate salutant.]

(17) Mattiarum dicebatur cohors aliqua militum. De nominis origine non constat; vid. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 311. Chilmead. ad Malalam t. II, p. 18, et Du Cange h. v. Dicam unde mihi Mattiarum dicti videantur. Erat aliud tagma militare, Buccellarii dicti; non profecto ex eo, quod bucellas acciperent seu diaria panis biscocci; omnes enim milites eas accipiebant; sed quod eas pararent, quod pistores totius exercitus essent. Ut multa necessaria sunt exercitui, sic quoque lanionibus non minus illi opus est, quam pistoriibus. Quid, si ergo mattiarum sic dicti fuerunt ab arte vel officio, quod exercebant? Matere est antiqua vox Germanica pro cedere, occidere; v. Du Cange h. v. Adhucudum hodie Metzger appellamus, lapicidam Steinmetz. Fuerint ergo ex mea quidem sententia mattiarum milites, tempore certe institutionis primæ, Germani quod appellatio satis prodit; secutis autem temporibus potuerunt illis Romani et alii admixti fuisse, qui victimas pro exercitu mactabant. Papias: Mattia, intestina, quæ sordes emittunt; unde qui ea tractant et vendunt mattiarum dicuntur. V. Du Cange v. Mazacare et Mazacrium. Hinc forte lux accedit voci Malter, de qua vid. Interpp. Petronii. Quodsi hoc improbabile videatur, possit nomen a Mattio, urbe Germaniæ, hodie Metz repeti.

(18) Actio torquem alicui in caput imponendi erat olim apud imperatores quarti et proximorum duum sæculorum præcipua pars inaugurationis et maxime essentialis. Frequens mentio torquis in caput impositi. Celeber est ille Ammiani Marcellini locus de

μανιάκις ἀπὸ Ὀλυμπίου, ὁμοίως καμπίδουκτορος, ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτῷ ἐπεδόθη· καὶ τὰ λάβαρα εὐθέως ἀνορθώθη, καὶ ἐκράγη παρὰ πάντων· « Λέων Αὐγουστε, σὺ νικᾷς, σὺ εὐσεβής, σὺ σεβαστός· ὁ θεός σε ἔδωκεν, ὁ θεός σε φυλάξει· τὸν Χριστὸν σεβόμενος αἰ νικᾷς· πολλοὺς χρόνους Λέων βασιλεύσει· Χριστιανὸν βασιλεῖον ὁ θεός περιφρουρήσει. » Καὶ παραχρῆμα σκαπατός ἀπὸ χελῶνος (19) ἐν τῷ τριβουναλίῳ παρὰ τῶν κνυδιδάτων καὶ τὴν βασιλικὴν ἐνδυσάμενος ἐσθῆτα καὶ τὸ διάδημα (20) φορέσας καὶ οὕτω φανείς τῷ δήμῳ, παρὰ πάντων τῶν ἀρχόντων κατὰ τάξιν προσεκυνήθη, καὶ τὸ σκουτᾶριν (21) καὶ τὴν λαγκίαν ἐκράτησεν, καὶ ὁμοίως εὐφημήθη (22) παρὰ πάντων οὕτως· « Καὶ δυνατὸς καὶ νικητὴς, καὶ

JOAN JAC REISKII

Juliano Apostata, lib. xx. 263: *Maurus quidam nomine abstractum sibi torquem, quo, ut draconarius, utebatur, capiti Juliani* [qui modo Augustus salubatur] *confidenter imposuit.* Socrates eadem de re III, Hist. Eccles. 1: Ὡς στέφανος βασιλικὸς οὐ παρῆν, εἰς τῶν δορυφόρων δὲ εἶχε περιτραχήλιον ἐαυτοῦ στρεπτόν λαβῶν περιέθηκε; εἰ Procopius Persic. I, p. 40 (39) ed. Hoesch.: Καὶ (οὐ γὰρ ἦν αὐτοῖς οὕτε διάδημα, οὔτε τι ἄλλο, ὃν δὴ βασιλεῖα περιβάλλεσθαι νόμος) στρεπτόν τινα χρυσοῦν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ θέμενοι βασιλεῖς Ῥωμαίων ἀνεῖπον. Vid. Lindenbrog. et Vales. ad Amm. Maro. l. c., ubi simillimus Zonaræ locus citatur, et Selden. Tit. Honor. p. 173. Putant hi scriptores, torquam novo imperatori tantummodo tunc temporis impositum fuisse, quando corona non adesset. Nil tunc omnino auctoritate Socratis modo allegata. Sed contradicit locus nostri codicis p. 245, ubi Lanceariorum campiductor impositus capiti Anastasii torquem dicitur, et paulo post tamen patriarcha ipsi coronam imposuisse imperialem dicitur. In ipso hoc nobis præsentē loco id idem narratur. Post torquem etiam diadema seu stemma imponitur. Ex hoc igitur et aliis nostri codicis locis sententia Seldeni l. c. refutatur, qui putat ante Justinum Minorem a patriarcha coronatum imperatorum neminem fuisse. In præsentē nostro loco memorabile est, non tantum capiti impositum torquem unum fuisse, sed etiam dextræ imperatoris novi alterum. Jam vero quæras, quare torques impositus, et deinceps corona, cum alterutrum certe vel sola corona potuisset sufficere. Videtur torques imperii militaris, corona vero civilis signum fuisse, idcirco utrumque requisitum, ut tradito utroque simul utrumque imperium deferri significaretur. Torques decus et præmium erat militare. Vid. Zotim. IV, 40, p. 149. Candidati omnes torquati erant; torquibus donabantur cum militiæ ascriberentur. Torques ordinis erat signum, sed cervicibus circumpositus, non capiti; huic enim impositus torques erat signum collati supremi in milites imperii. Successit in locum torquis capiti impositi circulus patricius vertici pariter impositus, de quo insignis locus est apud Wilhelm. Malmesbur. l. v, citatus a Du Cange v. *Patricius*. Etiam apud principes orientales Muhammedanos inter insignia Solthanatus seu magni domesticatus, quibus Chalifa Solthanum ornare solebat, erat torques. Elmacinus pag. 290, cerimonias investituræ Solthani complexus, *injiciebat ipsi chlamydem, et imponebat ipsi iugam* (seu cidarin cum pluma oscillante) *et torquem et armillas, et committebat ipsi res imperii sui omnes, quæ quidquam exera aulam suam essent.* Quo de more pluribus ad Abulfedam ago, procul dubio a veteribus Persarum regibus deducto.

(19) Testudo, quam milites scutis consertis circa

A piductor, ejus dextræ. Quo facto labara rursus erigebantur, et proclamabatur ab omnibus: « *Le-Auguste, tu vincis, tu pius, tu Augustus; Deus te dedit, Deus te custodiet; Christus colens, semper vincis; Leo multos annos regnet; Christianum imperium Deus custodiat.* » Et protinus a candidatis in tribunali testudine militari cinctus indutusque sub ejus præsentu veste imperiali et diademate, sese monstrabat populo. Omnes tum proceres eum ordine quisque suo adorabant scutum et lanceam tenentem; et omnes clamabant pariter sic: « *Et potens, et victor, et Augustus, feliciter, feliciter; multos annos. Leo Auguste, imperes. Imperium hoc Deus custodiat. Christianum imperium Deus custo-*

COMMENTARIUS.

B novum imperatorem faciebant, eo fine, ne, dum indueretur vestibus imperialibus, nudus conspiceretur, erat gemina; una supra caput sublevatis scutis, altera recte corpus in orbem ductis. Vid. Vales. ad Amm. Marcell. p. 159. De posteriore hic loci sermo est. Vid. p. 249. Formavit Noster χελών χελώνος, pro χελώνη, χελόνης. Talibus scatet novus Græcismus. Vid. supra ad p. 223.

(20) Unum idemque esse τὸ διάδημα et τὸν στέφανον extra dubium est. Φορεῖν Græci novi pro *induere sibi* usurpant, ut alio loco monstravi. Liquet igitur ex hoc loco, imperatores illos veteres ipsos sibi suis manibus coronam imperialem imposuisse. Eoque confirmari videatur opinio Seldeni Tituli. Honor. p. 174, negantis ante Justinum Minorem imperatorum quemquam coronam a patriarcha, sibi impositam accepisse: sed claris verbis refellit Seldenum sequens nostri libri caput, quo coronatio Anastasii Dicori describitur, et pag. 245, dicitur patriarcha ipse chlamydem imperialem et coronam imposuisse. Vid. Joseph. Catalan. ad Augustini Patricii Cerimon. Eccles. Roman. p. 182.

(21) Scutum et hasta insignia imperatorum. Hinc in antiquis nummis hoc habitu semper conspicitur. Ita quoque Longobardi, ex imitatione veteris moris, *Alboinum regem Italiæ latis acclamationibus salutarunt, eique hastam insigne regium, porrexerunt*, auctore Sigonio de regno Ital. p. 8. Apud Themistium orat. VII, ἐπόμπευεν ἐκ βαλαναίου ἐν ἀσπίδι καὶ δορατίῳ. Inspice veteres nummos illorum temporum, et plures testes non desiderabis; quos si tamen desideres, adi sis P. Pithæi Adversar. l. ii, c. 6, p. 285, edit. Gruteri t. II Lampadis Criticæ.

(22) Quomodo id factum? Tot numero formulas, tam longam orationem quomodo pariter omnes recitare potuerunt, ut intelligerentur, quomodo in eadem verba conspirare? Procul dubio fuit ut in ecclesia et in circo, ita in campo quoque præcentor, qui unamquamque seorsim formulam exercitui præiret et subjiceret, quam reliqui deinceps sequerentur. At omnesne legiones simul, an singula seorsim una post alteram laudes novo dixit imperatori? Puto quidem, omnes simul id fecisse legiones uno velut ore, si modo tot catervis præco unus sufficere potuit. Discimus tamen e Niceta Comnenorum tempore fuisse in more positum, ut singulae legiones suas seorsim laudes dicerent. Nam in fine vitæ Joannis Comneni q. 25: Ἀνεῖπον τὸν Μανουῆλ ἐκάστου τῶν μεγιστάνων μετὰ τῆς οἰκίας τάξῃως διακριδὸν ἐφισταμένου καὶ διατρανοῦντος τὴν εὐφημίαν τῷ νέῳ ἀνακτι. Hæc laudes erant præambulo sacramenti, ad quod legiones adstringebantur. Subjicit enim Nicetas: Ἐφεξῆς δὲ τῶν θεῶν προτεθέντων, λογίων ἐπ' αὐτοῖς ἐμπεδούνται τῷ Μανουῆλ τὰ τῆς εὐνομίας καὶ πίστεως πρὸς πάντας.

diat, » et alia talia. Leo post hæc voce libellarif coronam sic alloquebatur : « Imperator Cæsar Leo victor semper Augustus : Deus omnipotens et iudicium vestrum, fortissimi commilitones, imperatorem rei Romnorum publicæ me feliciter elegit. » Clamabant omnes : « Leo Auguste, tu vincis. Qui te elegit, custodiet te. Suam electionem custodiet atque tuebitor Deus. Pium imperium custodiet Deus. Et pius et potens. » Continuabat imperator Cæsar Augustus : « Habebitis me dominum rectorem, qui vobis exemplo suo præbit et magistrabit, ut commilito, labores, quos tolerare tum didici, quum vobiscum militiam facerem. » Clamabant omnes : « Feliciter. Exercitus te imperatorem, o victor ; exercitus te imperatorem, o felix, te desideramus et flagitamus omnes. » Augustus : « Novi, qualia dona dare debeam copiis. » Clamabant omnes : « Et pius et potens et sapientissimus. » Augustus : « Pro eo, quod sanctum et felix imperium meum adii, dabo singulis quinos nummos seu solidos aureos et litram argenti catabuculum » [id est pro singulis buccis seu viitim]. Exclamabant omnes : « Et pius, et liberalis atque magnificus. A te ve-

A σεβαστός, εὐτυχῶς, εὐτυχῶς πολλοὺς χρόνους, Λέων Αὐγουστε, βασιλεύσεις· τοῦτο τὸ βασίλειον ὁ Θεὸς φυλάξει· Χριστιανὸν βασίλειον ὁ Θεὸς φυλάξει, » καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Καὶ διελάλησεν διὰ τοῦ λιβελλαρίου (23) οὕτως· « Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Λέων νικητῆς αἰεὶ σεβαστός· ὁ Θεὸς ὁ παντοδύναμος καὶ ἡ κρίσις ἡ ὑμετέρα, ἰσχυρώτατοι (24) συστρατιῶται, αὐτοκράτορά με τῶν τῶν Ῥωμαίων δημοσίων πραγμάτων εὐτυχῶς ἐξελέξατο. » Παρὰ πάντων ἐκράγη· « Λέων Αὐγουστε, τὴν νικῆς ὁ σὲ ἐκλεξάμενος σὲ διαφυλάξει· τὴν ἐκλογὴν ἐαυτοῦ ὁ Θεὸς περιφουρήσει. Εὐσεβῆς βασίλειν (25) ὁ Θεὸς φυλάξει. Καὶ εὐσεβῆς καὶ δυνατός. » Ἐπίκρισις. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ. Αὐγουστος· « Ἐξέτε με ἔξουσιαστὴν ἄρχοντα τῶν κόπων συστρατιῶτην » (26), ὧν μεθ' ὑμῶν ἔτι στρατεύομενος ἔμαθον ὑπομένειν. » Παρὰ πάντων ἐδοθήθη· « Εὐτυχῶς ὁ στρατός σε βασιλεύοντα, νικητὰ ὁ στρατός σε βασιλεύοντα, εὐτυχῆ· σὲ ποθοῦμεν πάντες. » Ὁ Αὐγουστος· « Καὶ ἔγνω, ὅποια ὀφείλω δώματα (27) παρασχεῖν ταῖς δυνάμειν (28). » Ἰπὸ πάντων ἐκράγη· « Καὶ εὐσεβῆς καὶ δυνατός καὶ λογιώτατος. » Ὁ Αὐγουστος· « Ἰπὲρ ἐντέξεως τῆς ἀγίας καὶ εὐτυχοῦς βασιλείας μου ἀνὰ ε' νομισμῶ-

VARIÆ LECTIONES.

²³ συστρατιῶται conj. R.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

(23) Puto λιβελλάριος et λιβελλησιος idem esse, *libellensis*. Non enim hic λιβελλάριον, *libellus* locum habet, neque verti potest *e libello*, vel *de libello*. De libellensibus conf. Fabrott. Gloss. Cedren. et Guthier. p. 486.

(24) *Fortissimi*. Ejus ætatis erat, ut ἰσχυρός pro ἀνδρείω ponerent, more Latino, quibus *fortis* et pro ἀνδρείω, τολμηρῶ, θυμῶδει, *strenno* et pro *robusto*, *toroso*, *lacertoso* adhibetur. Vix putem, sic veteres Græcos fecisse, quamvis secus videri posset ex loco Theophrasti cap. VIII Character., ubi est ἀλλ' οὐδ' ἰσχυρός γε γενόμενος, *at postquam strenuum se præstulit*. Verum auctor ille recentior est, et, ut videtur, e sæculo Juliani Apostatæ, quod non uno ex argumento colligo. Habet quoque Plutarchus δραστήριον καὶ ἰσχυρόν, sed et ille jum Latinismis infectus est. Scoliastes Aristophanis Pluto 1003. ἀκραιμώτατοι reddit per ἰσχυρώτατοι. Hesychius Θουραϊνὴν explicat per ἀνδρείαν θρασειαν ἰσχυράν. Alias proprium militum prædicatum erat ἰσχυρώτατοι et ἀνδρείοτατοι *fortissimi*, de quo vide Lindenbr. ad Amm. Marc. p. 95. Elegans est locus Themistii p. 88 in it.: Ὁ θεσμός τῆς πολιτείας τὴν ἑκατέροις (imperatoribus et militibus) πρέπουσαν ἀρετὴν ταῖς ἐπικλησίαισιν ἐνεδείξατο ὑμᾶς μὲν εὐσεβεῖς καὶ φιλανθρώπους προσαγορεύων, τοῖς στρατιώταις δ' ἐξ ἀνδρείας μόνης τὰς ἐπωνυμίας νομοθετήσας.

(25) *Regnum* ; vox vetustis Græcis ignota, qui βασιλείαν dicunt. Passim occurrit apud Nostrum et alios ; v. p. 124.

(26) Incrustavi, ut potui, vitium in Latinis. Malletamen συστρατιῶται. Imperatores ita milites appellabant. Vid. Vales. Amm. Marcell. p. 56. In Latinis ad locum Spartiani in Adriano p. 81 respexi : *Militem quasi bellum inmineret, exercuit, tolerantia documentis eum imbuens ; ipse quoque inter manipulares vitam militarem magistrabat* etc., id est præibat, docebat exemplo suo. Conf. ibid. pag. 672. *Egregie locum nostrum illustrat ille Herodiani, II, 11, de*

C Severo : Ἐκoinώνει τῶν καμάτων αὐτοῖς, σκηπῆ τε χρώμενος εὐτελεῖ, καὶ σιτία καὶ ποτὰ προσφερόμενος ἃ καὶ πᾶσιν ὑπάρχειν ἤπιστατο. Οὐδαμοῦ δὲ τρυφὴν ἐνεδεικνυτο βασιλικήν. Ὅθεν καὶ μείζονα παρὰ τῶν στρατιωτῶν εὐνοίαν ἐπιστεύσατο. Οὐ γὰρ μόνον αὐτὸν συμπονοῦντα, ἀλλὰ καὶ τῶν καμάτων ἄρχοντα οἱ στρατιῶται αἰδοῦμενοι μετὰ προθυμίας πάντα ἔπραττον.

(27) Debebant ex antiquo ritu imperatores novi militibus donaria, nummorum aureorum certum numerum quos *Augustiaca* et *Augustatica* appellabantur. Ammiam. Marcell. p. 487, *ob nuncupationem augustam debita* appellat, ubi vid. Vales., et Theophyl. Simoc., ἐπιβατήρια τῶν σκήπτρων δῶρα. Conf. Procop. Anecd. p. 108. Hinc intelligitur oratio Macrini ad milites apud Lamprid. t. I. Scr. H. Aug. p. 773 : *Habete igitur, commilitones, pro imperio aureos ternos, pro Antonini nomine aureos quinos, et solitas promotiones, sed geminatas. Dii faciant ut hæc sæpius fiant* (id est, ut quinquennialia sæpius recurrant et ipsis juncta augustatica) ; *dabimus autem per cuncta quinquennia id quod hodie deputavimus. Pro imperio dixit hic loci, pro illo Marcellini ob augustam nuncupationem debita vel ob natales imperii nostri ὑπὲρ τῆς αὐτοκρατορίας ἡμῶν. Ex veteri more flagitabant Romani a Friderico I Barbarossa tanquam debitum quinque millia libarum, quod ipsum vehementem in iram accendit ; vid. Otto Frising.*

(28) *Exercitui, copiis*. Δύναμις pro exercitu poni, pervulgatum est Δύναμις ξενική et πολλάκις δυνάμειον ἀρηγόμενος sunt apud Diodor. Sicul. Infra habebimus p. 246, τὰ δυνατὰ στρατόπεδα. Hinc sumpserunt Latini sequiores suum *efforcium* ; vid. Du Cange Gl. Lat. h. v. : item *virtus* pro legione. Anastasius in Vigilio : *Quo audito Augusta misit Anthemium scribonem cum jussionibus suis et cum virtute majore*, id est amplissimis copiis militibus.

των (29) και λιτρων ἀργύρου καταβουκούλον (30) A δώσω. » Παρὰ πάντων ἔδοθη· « Καὶ εὐσεβῆς καὶ δαψιλῆς. Διὰ σοῦ τιμαί, διὰ σοῦ οὐσίαι. Χρυσίους αἰώνας βασιλεύουσα εὐτυχῆς εἴη ἡμῶν ἢ βασιλεία σου. » Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Αὐγούστος· « Ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν. » Καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ τὰ λοιπὰ ἐγένετο κατὰ τάξιν (31). Μετὰ οὖν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ λιβελλαρίου εἰσέρχεται εἰς τὸ μουτατώριον, καὶ οἱ πατριῖοι ἐγγὺς αὐτοῦ, καὶ οἱ δύο ἑπαρχοὶ, καὶ ὁ μάγιστρος, καὶ εἰσέρχονται τρεῖς κατὰ σχολὴν, καὶ δίδωσιν αὐτοῖς λιγατούρας ²⁶ (32), καὶ μετὰ ταῦτα λογάρια γίνονται, καὶ ἀναπληροῦνται (33). Ταῦτα δὲ πράξας, ἐξέλιθεν ἀπῆλθε πεζούων εἰς τὸν πεπιλεῶνα, τὴν ἐκκλησίαν (34), μὴ ὄντος ἐκεῖ τοῦ ἐπισκόπου (35)· ὁ γὰρ ἐπίσκοπος καὶ ὁ κληρὸς αὐτοῦ

VARIE LECTIONES.

²⁶ ΣΧΟΛ. πρεσβευτικά.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(29) Macrinus in oratione modo allegata ternos B nummos aureos promittit militibus pro imperio, seu in præmium nuncupationis augustæ. In omnibus autem nostri codicis exemplis constanter promitti video quinque nummos aureos et singulas libras argenti seu centum miliarisia. In totum ergo erat augustaticum pro unoquoque milite viritum 160 miliarisia. Indagare nunc, qualem rationem ea pecunia cum nostrate habeat, et quantum valuerint illi 160 nummi argentei ad nostrum æs, neque juvat, neque vacat. Putat du Cange Gloss. Gr. augustatica per plures dies continuos erogata fuisse. Facile id fieri potuit in tanta militum multitudine.

(30) Pro bucca, unde rostro vestro genioque queatis gratificari, vel in singulas buccas. Possit quoque duabus separatis vacibus scribi κατὰβουκούλον, vel κατὰ βοῦκούλαν, ut infra p. 249, est κατὰ χάσμα, eodem sensu. Solebant medio ævo sic loqui. Io. Mussus in Chronico Placentino: *Ad præsens si unus habeat in familia sua novem buccas* [id est novem capita sibi alenda] *et duos roncinos* [equos], *expedit omni anno ultra florenos auri CCC...* *et sic pro rata buccarum videlicet in victu et vestitu*, etc. Conf. Du Cange v. Ἐμποκόνειν. Largitiones illæ κατὰ βοῦκλον erant vetustis temporibus, ante medium ævum, admodum frequentes; hinc panes illi gradiles et alia talia, quæ morientes imperatores populo Romano legabant. Sed secutis temporibus desierunt, exhaustis fisci viribus, extinctaque Romani imperii magnificentia et accisis provinciis. De Romano Lecapeno tantum invenio, eum semel δωδεκάεινα τὸ νοικοικὰ πάσης τῆς πόλεως ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, in *habitationem mercedes* [den Hauszins] *delisse pro tota civitate* [quæ nempe in conductis ædibus, non suis, habitabat] *nemine excepto, parvulo seneve*. Manuel Comnenus, teste Cinnamo p. 18, pro augustatico singulis domibus binos aureos donabat: *Χρήματα τὸ στρατιωτικὸν δωρησάμενος... ἑκάστη τῶν ἀνὰ τὸ Βυζάντιον οἰκίων χρυσίνους παρέσχετο δύο*. Xiphilinus p. 1075, a Domitiano nomine patris Vespasiani, recens nuncupati imperatoris, ait datas fuisse militibus vicenas quinas drachmas viritum. Verum Antoninum, ex octenni expeditione reducem factum in urbem, populo dedisse ducentenas drachmas viritum ait p. 1196 init., seu octo nummos aureos, *διακοσίας δραχμάς αὐτοῖς κατένειμεν, ὅσον οὐκ ἔστι πρότερον εἰληφισαν*. In nuptiis suis dabant imperatores militibus viritum 50 drachmas, popularibus, 150, ut possent genio indulgere et lætitiā dominorum sua quisque privata prosequi. Xiphilin. p. 1358. Antipater ad celebrandū diem natalem filii sui Alcyonei nummos mittebat Athenas philosophis. Diog. Laert. pag. 251, § 41. Vide

site catabuculum idem, aut saltem affine, cum *crustulo*, quod memorat Guther, p. 451.

(31) Quæ jam sequuntur, non amplius Leonis M. inaugurationem in specie spectant, sed tyfum tradunt inaugurationis imperatorum omnium generalem.

(32) Vel, ut scholiastes exponit, πρεσβευτικά, ipsis *legaturas* dat, id est, nuncupat eos legatos.

(33) Interpretatus hæc verba fui ex conjectura. Fateor enim me illa prorsus non intelligere. Possis etiam sic accipere: *fit largitio nummorum, et [cohortes] integrantur, completantur*. Verum non video qui possint hæc tanta et etiam tædiosa tam brevi tempore confici.

(34) De voce *papilio* pro tentorio, unde *pavillon*, vid. Du Cange Gloss. Lat., ubi etiam etymologiam eandem e *Papia* et *Jo. de Janua* producit, quam Noster. Utitur ea voce jam, Spartianus in vita Pescenii Nigri t. 1, Scr. Hist. Aug. p. 672. Pro ἐκκλησίαν cogitabam aliquando legendum esse κλισίαν. Sed non opus est. Intelligit *ecclesiam castrensem*, *papilionem*, non omnem, sed eum, in quo est *ecclesia*. Habebant nempe secum capellas, ut hodie appellamus, vel *ecclesias parvas*, sub tentoris in castris, ut ex Appendicis p. 269, patet, ubi vide, et e Durando, cujus locum ibi ascribam, quamvis ridicula sit etymologia vocis *capella*, quam affert. Est enim neque a *cappa*, neque *capra* vel *capella*, sed pro *capella*, id est θόλῳ, Apside, structura in summo curva. Quod autem primi Byzantini imperatores, qui adhuc in campo eligebantur primum, castrensem *ecclesiam*, sub tentorio constitutam, et dein quoque sanctum Joannem Baptistam Hebdomi prius adirent, quam urbem et palatium intrarent, posset ex veteri more paganorum imperatorum derivatum videri, qui recens electi antequam in curiam intrarent, prius debebant cellam curiæ, id est sacellum vel capellam, salutare. Vid. Casaubon. ad Hist. Aug. t. I. p. 539, ad illa Capitolini: *E castris noctequum venisset ad senatum et cellam curiæ jussisset aperiri*. Ipsi quoque milites in castris extra urbem habebant templum castrense, in quo sacra sua peragebant, vñων τοῦ στρατοπέδου, cujus meminit Herodianus in *Carscalla*, iv, 5 init.

(35) Nempe Constantinopolitano, qui tunc temporis, quum Petrus Magister ea scriberet, adhuc episcopus audire non dedignabatur, quamvis archiepiscopi et patriarchæ nomen jam gereret. Quamvis autem designet *ecclesiam Magnam*, quam proinde sic dici solita. S. Sophiæ scilicet ab eo temporis ante Justinianum nondum exarsit, tunc non dixerim. Forte designat *æden SS. Apostolorum a Constantino M. conditam*, in qua etiam imperatores ante Justinianum tumulabantur.

ille cum suo clero in Magnam ecclesiam: sed ad-
sunt presbyteri in papilione. (Est autem papilio
dictio Romana vel Latina, significans illud animal-
culum vel insectum, quod circa cramben et alia
olera obvolitat. Ratio appellationis hæc est. Vela
papilionis vel tentorii, variis coloribus distincta,
referunt similitudine alas illius animalculi, quod
Romani papilionem appellant. Ex eo factum, ut in-
secti nomen tentorio quoque adhæserit.) In hunc
itaque papilionem intrat imperator, et post deposi-
tam in mutatorio coronam, ibi preces ad Deum facit;
sed illinc egressus imponit sibi deinceps coro-
nam rursus, et inscendit in equum album: data-
que magistratibus venia pariter in equos suos
inscendendi, procedit in obsequio ad ædem
S. Joannis Baptistæ. Cujus in mutatorio, quod ante
ejus adventum præparatum fuit, deponit coronam
et præposito tradit, qui eam manibus demissis
gestat; accedentique ad mensam vel altare domino
rursus porrigit. Ibi dominus eam in sacra mensa
deponit; eoque facto, tollit rursus et reddit præ-
posito, et cimelia seu monumenta donaria offert
ecclesiæ, qualia vult, comite privatarum ea ipsi
ministrante. Dein reversus in mutatorium induit
coronam, et inscendit in equum; quo vehitur, donec
ad Helenianas venerit. Ibi autem descendit, et
occurrit ipsi custos palatii [quod ab Helena nomen
habet], ingressumque per portam palatii, genu

A προέλαβεν εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν· πρεσβύτεροι
δὲ εὗρισκονται ἐν τῷ παπιλιῶνι. [Ἡ δὲ τοῦ παπιλιῶ-
νοι προσηγορία Ῥωμαϊκὴ ἐστὶ Papili. Ὁ γὰρ λέ-
γεται, ὃ καλοῦσιν οἱ Ἕλληνες ψυχάριον (36) τὸ πα-
τήμενον περὶ τὰς κράμβας καὶ τὰ γοιπὰ λάχανα-
ἐπειδὴ οὖν τὰ παραπετάσματα τοῦ παπιλιῶνος ἔοικεν
τοῖς πτεροῖς τοῦ ζωφίου τούτου, διὰ τοῦτο οἱ Ῥω-
μαῖοι παπιλιῶνα αὐτὸν καλοῦσιν.] Καὶ ἀποθέμενος ὁ
βασιλεὺς ἐν τῷ μουτατωρίῳ τὸν στέφανον, εἰσέρχεται
καὶ εὔχεται, καὶ πάλιν ἐξερχόμενος φορεῖ, καὶ
κάθεται λευκῷ ἵππῳ (37), καὶ ἐπιτρέπει τοὺς ἀρχου-
σιν καθῆσθαι, καὶ ὀψικευόμενος ἔρχεται εἰς τὸν Ἅγιον
Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν (38), καὶ ἐν τῷ μουτατωρίῳ
τῷ εὐτρεπισθέντι ἐπαίρει τὸν στέφανον, καὶ δίδωσιν
αὐτὸν τῷ πραιποσίτῳ· ὃ δὲ πραιπόσιτος ὑποκάτω
B βασιάζει αὐτὸν, καὶ ὅτε εἰσέλθῃ εἰς τὴν τράπεζαν
ἐπιδίδωσιν αὐτῷ τὸν στέφανον, καὶ ἐπιτίθησιν αὐτὸν
ἐπὶ τὴν ἀγίαν τράπεζαν, καὶ ἐπαίρει πάλιν καὶ δι-
δωσιν αὐτὸν τῷ πραιποσίτῳ, καὶ προσφέρει κειμή-
λια, οἷα βούλεται, ὑπουργούντος τοῦ κόμητος τῶν
πριβάτων. Καὶ εἰσερχόμενος εἰς τὸ μουτατώριον
φορεῖ τὸν στέφανον, καὶ κάθεται τῷ ἵππῳ ἄχρι
Ἑλενικῶν, καὶ κατέρχεται ἐκεῖ, καὶ ἀπαντᾷ αὐτῷ
ὁ φύλαξ τοῦ παλατίου, καὶ προσκυνεῖ, ἐὰν μὴ εἴῃ
Κυριακὴ (39), μετὰ τὸ εἰσελθεῖν αὐτὸν τὴν θύραν
τοῦ παλατίου. Καὶ ἐὰν εἴῃ ἀξιωματικὸς, δέχεται αὐ-
τὸν ἀπὸ στόματος· ἐκεῖ δὲ αὐτῷ ἀπαντᾷ καὶ ὁ σταυ-
ρὸς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ἱστάμενος ἐπ' ἐδάφους καὶ κρα-

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(36) Credebam aliquando, aut unum aut alterum
membrum abundare, et nam quod dicitur nihilo
plus dicere, quam quod enim Græci appellant. Nunc
tamen crederem potius in postremis reprehensionem
et correctionem priorum esse. Quod enim vulgo
dicitur, imo vero quod Hellenes seu idololatæ [pro
sua superstitione] psychorium appellant seu animu-
lam. Non probat ergo usum hujus vocabuli, putans
id nugas gentilis philosophiæ sapere. Pythagorica
enim et Heracliti scholæ ψυχὰς appellabant animal-
cula, quibus ær scatet, et papilionem quoque pro
symbolo animæ pingebant.

(37) Conf. infra p. 288. Equis candidis vehi
erat triumphantium. Vid. Dio Cassius p. 350 et 669.
Leo Grammatic. in Theophilo p. 453: Ἐκεῖθεν ἀφ-
ιχόμενος εἰς τὴν πόλιν τὰ λάφυρα ἐθριμάβευσεν ἵππι-
κὸν ποιήσας καὶ τὸ πρῶτον βαῖον παλῆας, ἄρματι
λευκῷ ἐποχησάμενος, et Du Cange v. Equi albi, qui
abunde de illis egit.

(38) Solebant novi imperatores, antequam in
urbem intrarent, in templum S. Joannis Baptistæ
seu Prodromi divertere, sive ut ibi donarium depo-
nerent in altari, quæ ratio hic allegatur in nostro
codice, sive ut imperatores ibi renuntiarent, quæ
causa ex Cedreno intelligitur, sive tandem ut a toto
senatu aulico in corpore ibi salutarentur et velut
homagium acciperent. Solebant enim proceres ibi
imperatorem, quoties in urbem veniret, sive recens
creatum, sive jam vetustum, ibi excipere. Vid.
Contian. Theophan. p. 12 et Cedren. p. 485. Idem
p. 403. de Phoca tyranno ait: Ἀναγορεύεται ἐν
τῷ ναῷ τοῦ Προδρόμου, renuntiatur imperator in
templo S. Joannis Baptistæ, καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἐπὶ βασι-
λείᾳ ἀναθρονίζεται καθεζόμενος εἰς τὰ βασίλεια εἰσέρχεται.

(39) Similis huius consuetudinis est locus supra p. 95.
quo docemur ob reverentiam diæi Dominico habitam

C non adoratum esse imperatorem eo die: Εἴ μὲν οὐκ
ἦν Κυριακὴ ἐπιπτον κάτω, προσκυνούντες τοὺς
δεσπότας... εἰ δ' ἦν Κυριακὴ, οὐβ ἐπιπτον κάτω
προσκυνούντες, ἀλλὰ μέχρι τῶν γονάτων ἰποῖον τὸ
σέβας τῆς προσκυνήσεως. Conf. p. 40, item p. 101,
ubi dicitur orphanorum curator die festo symbolum
fidei Nicænum in membrana scriptum imperatori
offerens προσκυνεῖν τὸν βσιλέα μὴ τελέως πίπτων
κάτω, ἀνθ' ὧν βιστάζει τὰ σύμβολα, adorare, quod
prorsus tamen usque in humum delabi, propterea quod
symbolum sacrum ferat. At eo tradito jam πίπτει
κάτω. Memorabilia hæc sunt verba, quoniam gemi-
num genus adorationis memorant, humi procidere,
et usque ad genua tantum caput inclinare. Prior ille
modus duo diversos complectitur. Aut enim in ge-
nua sua procidiebant adorantes et pedes adorati
oculabantur; aut proni jacebant toto corpore por-
recti, expansis manibus pedibusque velut pulverem
terræ lingentes. Gradus hos ordine persequitur (Ido
de Diogilo (apud Du Cange v. Polychronia): Poly-
chroniæ vocantur reverentiæ, quas non solum regibus
sed etiam quibuslibet suis majoribus exhibent, caput
et corpus submissius inclinantes, vel fixis in terram
genubus, vel etiam sese toto corpore prosternentes.
Primus modus caput et corpus submissius inclinare
est ποισὶν τὸ σέβας τῆς προσκυνήσεως μέχρι τῶν
γονάτων, officium adorationis usque ad genua facere,
id est caput suum usque ad genua sua demittere.
Vid. infra p. 346. Effigiem sic adorantis videre est
in Menologio Basiliano t. II, p. 57. Et Russi, si
bene memini, superiores suos hoc modo adorant, a
Græcis docti. Latini sequiores eum inclinationem
ante et retro appellant. Miræ appellationis rationem
suggerit Udalricus l. III, Consuet. Cluniaç., c. 2.:
Qualibet novitius est instruendus, ut regulariter sciat
caput inclinare, scilicet non dorso arcuato . . . sed
ita, ut dorsum sit submissius, quam lumbi et caput

τούμενος ὑπὸ τῶν βεσθητόρων. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀλλάσσει εἰς τὸ μουτατόριον, καὶ βάλλει καμπαῖα (40)

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

summissius quam dorsum, quam inclinationem nos per usum ante et retro appellamus, quia incipit contra orientem et finit contra occidentem. De adoratione prono ventre peracta insignis est locus apud Procopium pag. 133, Histor. Anecdotes: Παρὰ Ἰουστινιανόν τε καὶ Θεοδώρην τὰς εἰσόδους ποιούμενοι οἱ τε ἄλλοι ἅπαντες καὶ ὅσοι τὸ πατρικίον ἀζήλωμα εἶχον, ἐπιπτον μὲν εἰς τὸ ἑδάφος, εὐθὺς ἐπὶ στόμα χειρῶν καὶ ποδῶν εἰς ἄγαν τετραυσιμένιον, καὶ χεῖλε ποδὸς ἐκατέρου ἀψάμενοι ἐξάνισταντο. Ubi morem illum a Justiniano et Theodora recens invectum, procul dubio ex imitatione regum Persarum, ut intolerabilis et inhumani fastus argumentum graviter reprehendit; v. ad p. 278. Imago ἐπ' ἑδάφους προσκυνῶντος conspicitur apud Du Cange tabula II, Træmissarum dissert. de nummis Byzantinis pone Glossar. Lat. De adoratione multis egit Selden. Titul. Honor. p. 54 sqq. Quod autem ad morem, ob quem hæc digressio instituta fuit, attinet, illum nempe, diebus Dominicis eos non adorandi, quos alias oporteret, antiquus ille est et Tertulliano jam memoratus, libro de Corona militum: *die Dominico jejunium nefas ducimus, vel de geniculo adorare, eademque immunitate a die Paschæ in Pentecosten usque gaudemus.* Alios locos citavit Josuas Arnd in Lexico Antiquo Ecclesiast. Tit. *Dies Dominica* p. 307. Quibus addo illum Nili Monachi Epist. III, 21: Τῇ Κυριακῇ ἡμέρᾳ ἐπιτῶτες εὐχόμεθα. τὸ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος στάσιμον ἐκτυποῦντες. Ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἡμέραις τὰ γόνατα κλινόμεν, τὴν διὰ τῆς ἀμαρτίας πτώσιν δηλοῦντες τοῦ ἀνθρωπίου γένους. Quandoquidem autem sacra die dominico a geniculazione in cultu Dei absoluebant, multo minus poterat homo honorem flagitare, cujus veniam Deus cultoribus suis faceret. Cum hoc more convenit ille monasticus, quo, qui leve quid peccasset monachus, diebus feetis tantum manibus ad terram demissis se inclinaret velut quadrupes, eoque in situ faceret pœnitentiam; reliquis autem de geniculo, ut loquebantur, vel in genua provolutus pœnæ statutæ satisfaceret. Ordo Cisterciensis (apud Du Cange v. *Articulus*): *festivis quidem diebus super articulos, privatis vero super genua prosternantur ad sedem.*

(40) Dubium non est *καμπάγια* aut *καμπάδια* loquendum esse. Quamvis enim forma *καμπαῖα* quoad grammaticam bona queat esse, si nempe a *κάμπη*, *campa*, *gamba* derives, eique faveat vox *καμπότουσα* (vid. p. 129,) quæ notat *campagia cum tubiis*, vel saltim *tubiis ad campagia* aut *ad campas*. hoc est *crura, pertinentia*, non tamen in usu est, aut usquam reperitur. Sunt autem *campagia*, *campalia* *cambadia* (nam perinde omnia ista usurpantur) genus indumenti, quod *crura* et *genua* tegit, non *corio*, sed *filtro* aut *lana* factum, et procul dubio a *camba* vel *gamba*, id est *crure* (unde Francis *la jambe* venit,) dictum, et solis honestioribus viris in toga et aulicis officiis spectabilibus, non item vulgo, non sacerdotibus, non militibus usurpatum. Qualis autem ea parandi et induendi ratio fuerit, non adeo expeditum est dicere. Cum tamen frequens fiat mentio *campagiorum* in hoc codice, mei pato esse officii, ut argumentum hoc paulo diligentius excutiam, quamvis Salmasius tam id copiose variis in locis tractaverit, ut æstimanti viri doctrinam videri queat vel spicilegium postventuris non reliquisse. Et primo quidam loco proponam conjecturas de vocabuli etymologia, quibus multis profecto et diversis diu factatus fui, quamvis inter omnes illa mihi maxime arrideat, quæ a *gamba*, flexu et articulo tibiæ cum *crure*, ἰγνύα, derivat. Non deerunt quidem, qui a me produci ea, quæ ipse

A flexo, nisi dies Dominica sit, adorat. Si custos palatii simul sit axiomaticus seu honoratus, salutatur eum

improbem, mirabuntur et ridbunt. Forte tamen non carebit ea res usu. Inducebat itaque aliquando locus Corippi a Petavio ad Themist. pag. 378 citatus, ubi de *campagiis* et *tzangis* vir ille doctus agit, ut crederem *campagia* esse a *Campania*, regione Italiæ, dicta. Locus hic est:

*Cruraque puniceis induxit regia vinclis,
Parthica Campano dederant quæ tergora fuco.*

Parthica tergora sunt de illo corii genere, quod nos hodie *Turcicum saffianum rubrum* appellamus. *Talia tergora* prædicat poeta *Campano fuco* infecta. Certe *Canusinae pelles* admodum celebres erant, non quod ibi coriaria pararentur arte, sed quod ibi rubro colore tingerentur; v. Du Cange v. *Canusinae pelles*. Sed deprehendi deinceps, *campagia* non pellibus, sed filtris, πλωτοῖς, fuisse facta. Quare conjectura illa irrita fuit, nisi forte a sic dictis *calabris* ei præsidium quærere placeat, quæ fuerunt genus quoddam ligaturæ, quo *crura* impediri et constringi solebant, ut constat e Pelagionio I. 1, Hippiatric. c. 38.: Ἀναπτοῦντος αὐτοῦ καταδερκοῖς τὰ σκέλη, ποιεῖ καταδεσμεῖσθαι. In mentem deinde venit, a *camaso* repetendam esse vocem, π littera servili ex more Græcorum intrusa. *Καμάσιον* appellabant veteres τὸ ἀμφίπυλον. Isidorus: *Camasus, amphimallus*. Unde hoc. non novi. *Camasus* certe est vox Arabica, et omnem stolὴν, σκυῖήν, indutum, præsertim τὴν εὐχρηστον, expeditum, agilem, in quo homo se facile movere potest, notat. Sed quamvis filtrina essent *campagia*, fuisse tamen villosa non legi, nisi uno in loco Bernardi Udonis apud Murator. Scr. Rer. Ital. t. III, p. 629.: *Illico summissi chiffonibus* [Pontificis Romani recens electi] *oscula figunt Villosis, dedit ora Pater, dedit oscula blanda*. Sunt autem *chiffones, scuffones* et *scassones* idem atque *udones* et *campagia*; v. Du Cange h. v. Etiam hoc Arabicum est vocabulum; *schoff* vel *schuff* est *pannula*, pannus vilis, detritus, usu longo tenuis factus. Possit tamen non de nihilo hæc conjectura videri, cum idem pene, quod veteres *campagia*, nos *Camaschen* appellamus. Cœpi porro suspicari, essetne vox a *campo* derivanda, tanquam si eo vocabulo tibiærum velamenta significarentur, quibus in campo usus esset. Sane femoralia *campestris* ex ista ratione dicebantur. Et poterat nomen rei in bello et in usum militum primum inventæ deinceps retineri, re quamvis ad usum pacis traducta; quod in multis contigit. *Oreas* olim *æstivalia* appellabant (unde nobis *Stiefeln*), quoniam iis per æstatem maxime usus erat. *Æstate* enim pleraque bella geruntur; unde Hispani ad exemplum Arabum expeditionem bellicam *Azeifa*, id est *æstivationem*, appellant, et in *æstivis habere* dixit Capitolinus in Marco Antonino p. 390 pro in castris et in bello secum habere. Vocabulum tamen *æstivalia* mansit, etiamsi tempore secundo major iis usus per hiemem, quam æstate, esset. Obtulit se deinceps vocabulum *λαμπάδια*. Potuit sane decursu temporis, ingravescente barbarie, pro *l* substitui *c*. Sunt autem *λαμπάδια* fasciæ, lora longa, astrictoria, bandagia, ut hodie loquuntur. Vox aliquoties apud Dionem Cassium legitur. Inde nostra Germanica vox *Lumpen*, pannucie, et *Lappen*, βέκος. Cum tamen jam a tertio p. N. C. sæculo *campagia* scriptis celebrentur, quo tempore nondum sæviebat omnia deformans barbarie, vix credibile est *c* pro *l* substitutum fuisse, præsertim cum librarii non variant. Ergo magis placebat *κοπάδια*, et littera *μ* pro noto Græcorum more inserta, *κομπάδια*, id est βέκη, λάκη,

imperator benigno alloquitur. Ibidem ipsi quoque A
occurrit crux, humi fixa ad ejus dextram etane,

JOAN. JAC. RESKII

laciniae, frusta. Sane *compadiatim* habet Paulus Diaconus pro *frustatim*; vid. Du Cange v. *Copudium* et *Compadiatim*. A κόπτω id venire, liquet. Mirum procul dubio nonnullis accidit, me nonnisi chiffones, lampadia, compadia, id est pannucias, lacinias, crepare. Sed, ut patebit paulo post, campagia vix aliud quid, quam laciniae erant. Verum, cedo alteram, ais. Eccam. *Caba* filtrum subtile et multa paratum arte notat Arabibus et Persis. Campagia filtro erant confecta. Quidni ergo inde campagia arcessemus? Sane terminationes meræ videri possent esse ἀδίων et ἀγίων, et sunt quoque in multis vocabulis. Mihi quidem in tanta conjecturarum non improbabili multitudine et in rei, ut antiquæ, obscuritate distractus in diversa animus dubitat, cui calculum ferat. Maxime tamen illuc inclino, ut B
campagia a campa vel gamba, articulo cruris cum femore, derivem, ut supra jam monui. Confirmat hanc etymologiam vocabulum *cambale*, quod notat candidam illam latam orbicularem linteam fasciam, quæ summitati ocrearum supponitur et genui circumponitur. Germani ridicula et absurda dictione *Stiefelmanschetten* appellant, quasi dicas *manicas stivalium* seu ocrearum; v. Du Cange v. *Cumbale*, ubi veterem chartam citat, in qua *cumbalia* et *picralia* memorantur cum alia suppellectile equiti necessaria. *Picralia* ibi sunt calcaria. Sed satis etymologiarum. Videamus nunc, quid rei fuerit campagia. Didicerat Salmasius a Pollione campagia reticulata fuisse, unde hæc edicit ad Tertull. p. 363: *Campagia diversa erant a peronibus vel bottis; non enim solida integraque pelle crura operiebant, sed fasciis multis reticulatim implexis cingebant.* Videtur vir summus verum vidisse, et campagia aliud nihil fuisse, quam *fasciæ*, quibus veteres C
crura vestiebant, et de quibus ipse multa disputavit ad Lampridii Alexandr. Severum p. 973 sqq., eoque illum falli, quod campagia barbarici c leamenti genus perhibet fuisse ad Trebellii Pollionis Gallienum p. 234, ubi copiose de campagis dixerit. Apparebit hoc ex ejus verbis clarius, quæ illinc non piget excerpere. Verius ergo, ait l. c. p. 237, *reticulos ideo similes visos Gallieno campagos propter lororum et corrigiarum, quibus circa crura alligabantur, variam et multiplicem decussatinq; voluntam implicationem, quæ reticulatum plane opus referret.* Magni momenti ad hanc rem consiciendam locus ille Pollionis est, quo refert Gallienum imperatorem *campagos reticulos* appellasse. Ex illo enim discimus id esse *campagia*, quod pene ubique in pedibus spiculatorum martyres Christianos omnibus suppliciiis necantium conspicimus in imaginibus Menologii Basiliani, reticulatum opus, quod sæpe non crura solum, sed ipsa quoque femoralia uno continuo tractu vestit. Operæ pretium est ad cognoscendam rem veterum vestiariam illas imagines, rudes quamvis, inspicere. Quædam talium compagorum seu compagohosarum habent, prorsus ut nostræ Camæchæ, et ut hosæ Husarorum, usque ad summum femur in externa parte nodulos, quibus astringi et resolvi rursus a corpore possunt. Unde venias in suspicionem reticulatum illud opus non ex diversarum fasciarum artificiosa et tædiosa complicatione constare, sed panno intextum esse, aut alia quacunq; arte impressum. Cum tamen aliunde constat, usque ad viii sæculum et ulterius veterem Romanum morem fasciis decussatim plexis crura vestiendi apud occidentales populos perdurasse: pictor autem, qui Menologium Basilianum imaginibus illustravit; res ex sui sæculi more exhibuit, antiquitatis, ut illa ferebant sæcula, prorsus ignarus: necesse est campagia ad-

και λευκὸν αὐρόκλαθον διβητήσιον (41) και τὴν πορφυρᾶν χλαμύδα, και ἐκαίθεν ὡς ἐν Μαρτίῳ πᾶσα ἡ COMMENTARIUS.

huc nono sæculo apud Græcos in usu, et non integros solidos pannos, sed fascias complicitas et decussatim contextas fuisse. De more occidentalium, ad quem digitum intendi, constat. Veterum enim Francorum vestitus cruralis hic erat. *Crura primum tela linea involuebant* (reddo verba cl. Muratorii t. II. Ant. Ital. p. 434), *quam tibiale dicebant; tum fasciolas superlibiales, et super omnia corrigias inducebant, ut aptarent constringerentque telam ad tibias.* Didicit ille hoc a Monacho Sangallensi, cujus hæc sunt verba valde memorabilia: *Erant Francorum antiquorum ornatus vel paratura culceamenta forinsecus aurata, corrigiis tricubitalibus insignata: fasciolarum crurales vermiculatae [id est coccineæ] et subtilis eas tibiulia ac coxalia linea, quamvis ex eodem colore, tamen artificiosissimo opere variata, super quæ et fasciolas in modum crucis intrinsecus et extrinsecus ante et retro longissimæ illæ corrigiæ tendebantur.* Ait Monachus antiquorum Francorum illum habitum fuisse. Atque spectata Carolum M. in tabula (si bene memini) sexta Parietinarum Lateranensium Alemanni, videbis in ejus pedibus campagia illa Francica. Inspice imaginem imperatoris Lotharii in capitularibus regum Francorum Baluzianis. Duo illi proceres ipsi astantes (ni memoria fallit, nam neque hic liber scribenti hæc ad manum est) campagia gestant. Compara porro cum loco modo allato Monachi Sangallensis duo de campagis agentes, quos caput illud futile et insulsum codicis nostri, quadragesimum puta libri secundi, suppeditat, intelliges campagia aliud nihil fuisse, quam fascias laneas aut filtrinas tortuosis anfractibus super lineum amiculum, crurum carnem proxime stringens, circumplexas. Illo capite rationem reddere vult ex theologia Græcorum monachorum mystica, quare consules olim Romani, et ad eorum exemplum deinceps magistri et patricii aulæ Constantinæ festo die paschatis loros seu trabees et scipiones et campagia gesserint ei gererent. Ad campagia hæc illius capituli: *Τὸ δὲ λίνον ἐσφηνώσθαι ἀμύριον, μετὰ και χρυσομένων πεδύλων...* et deinceps sub lineum capituli: *Ἀπὸ δὲ καμπαγιῶν, ἃ Λατίνων ὠωνῆ προσαναγορεύεται, τοῦ πολεμικοῦ ἀνδρός τὸ εὐκλήρον. ἀλλὰ μὴν και τὸ ὄχυροποιεῖσθαι διὰ τῆς κατὰ τὰ σκέλη ἐκ πλῶν περιπλοκῆς.* Tria hic observamus diversa, *calceos auratos, linteum tegmen crura ambiens*, quod idem cum tibiis videtur fuisse, de quibus v. ad p. 245, et *circumplexum filtrinum*. Sic satis bene confecimus, quid fuerint campagia; dicendum nunc est, campagia virore ordinis senatorii gestatum fuisse. Id quod ex eo patet, quod non liceret coram imp. nisi in campagis comparere, aut ad sacram mensam accumbere, non tantum toga, sed etiam saço conspicuis proceribus. Quamvis enim milites caligæ gestarent, unde etiam στρατεία ἀποκάλυγοι dicuntur, *militiæ de caligæ, vel quæ eum caligæ fiunt* (vid. Du Cange v. *Apocaligus*), honoratior tamen rectores militum, qui non minimam comitatus partem efficiebant, procedebant in aulam, et sacris epulis adhibebantur in campagis, ut e Clefologii nostri multis locis patet. Ex eo quoque factum, ut senatus ἡ ὑποκαμπάγιν σύγκλητος passim nostri codicis appelleretur. Ut militaris ordo a gestamine pedum *apocaligus*, ita senatorius ὑποκαμπάγιν dictus fuit, ut qui esset ὑπὸ καμπαγιῶν. Inusitator quidem usus particulæ ὑπὸ hic est; facile tamen patet, ὑπὸ hic idem atque ἀπὸ valere; ἀποκαμπάγιν, οἱ ἀπὸ καμπαγιῶν, id est μετὰ καμπαγιῶν

(41) Scribitur quoque διβητήσιον, quod idem sonat. Satis frequens hujus vestis mentio apud Nostrum, rara apud

οικεικτων 27-28 γίνεταί, καὶ κἀθήταί εἰς τὴν καρούχαν, ἅ
προηγούμενου τοῦ σταυροῦ καὶ τῶν περικλιῶν (42).
Συγκάθηται (43) δὲ αὐτῷ καὶ ὁ πρῶτος πατρικίος, ἢ
ὄν ἂν ἐπιτρέψη, φιλιῶν αὐτοῦ τὰς χεῖρας (44)· οἱ γὰρ

A quam vestitores tenent. Imperator tum mutat vestes
in mutatorio, et induit campagia et candidum auro-
clavum dibetesium et purpuream chlamydem; et
inde fit tota directio seu comitatus processionalis

VARIÆ LECTIONES.

27-28 ΣΧΟΛ. ὀψίκευσις.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

παγίω, προϊόντες. Quis ergo clericorum, quis vulgi
erat indutus pedum et crurum, si militum caligæ
et procerum aulicorum campagia erant? Puto non
diversum a militari fuisse. Clerici vulgusque pariter
atque milites gerebant braccas cum tibialibus ex
una solida massa factas, ad malleos ab propemodum
procedentes, quibus perones seu caligas paulo
infra genu desinentes superinducebant. Sed de his
hic non est disputandi locus. [De compagiis clericis
permissis vid. Donat. Constantini M. p. 66. De calceis
patriciorum Romanorum lunula seu Kappa Latino
ornatis, propterea compagis dictis, vid. Salmas. p. 101
seqq. ad Simmiæ securim.] Est ad Herodis dedica-
tionem statuæ manibus Regillæ sacratæ p. 153 edit. Crenianæ.

rara apud alios; et neminem pene novi, qui eam
memoret, præter Leonem Grammaticum, cujus locum
Du Cange Gloss. Gr. b. v. habet, cum expositione,
quam Leunclavius in Pandecte Turcica protulit, a
Græcis, quibuscum versatus fuit, sibi communicatam,
auctoribus dignam. Hos nempe homines antiquitatis
et rerum omnium ignaros nungvendulos consultum
oportet ire, si quid declaratum cupis. Suidas quoque
meminit in Lexico. Sed obscurum, quod alunt, per
æque obscurum exponit. Reddit nempe διδύκτῆσια
per διαβίγια. Nos ille non morabitur. Videbimus
potius quid dibetesium fuerit. E Nostro colligitur,
fuisse vestem imperialem, qua uti præter imperatorem,
Cæsarem et nobilissimum nemini licuerit, quæ stricte
corpori adhæreret (nam pag. 245, στιχάρην διδύκτῆσιν
appellatur), et pertigerit usque ad talos, et sub
chlamyde vel et sago fuerit gestata. Patet illud e
loco Leonis Grammatici p. 466, et e Nostri p. 13,
113, 129, et 133, mitto alios. Hæc reputanti
secum videri possit dibetesium idem atque granatza
a Codino dictum et sic descriptum cap. VII Offic. n. 35:
"Ἐτι καὶ ἀπὸ τῆς Ἀσσυρίων βασιλείας κατέβη τὸ φόρεμα
μέχρι καὶ νῦν τῶν βασιλέων Γρανάτζα λεγόμενον,
ὅπερ φορεῖ ὁ βασιλεὺς ἀνευ ζώνης, οὗ κρεμάμενα
τὰ μανίκια διήκουσι μέχρι τῶν ἀστραγάλων.
Ὁ δὲ φόρεμα καὶ τῶν ἀρχόντων ἕκαστοι
ἔχουσιν ἐπ' ἀδείας φορεῖν, πληρὴν ἔξωσμένων,
τῶν μανικίων ἐμπεπηγμένων ὄντων πρὸς
τὴν ζώνην ὀπίσθεν. Καὶ ὁ μὲν ὁ βασιλεὺς
φορεῖ, καλεῖται γρανάτζα, τὸ δὲ τῶν ἀρχόντων
λαπατζᾶς, ὅπως δὲ, ἀδηλόγῳ ἔστιν. Si idem
fuit granatza et dibetesium, tenemus ejus
formam: fuit tunica cum longis ad talos usque
dependentibus manicis, qualem vestem imperator
quidem solutam, id est cingulo non astrictam,
gerebat, manicis libere promissis; proceres aulem
eam gerebant cingulo ad corpus astrictam,
manicis intra cingulum abditis. Herilem
vestrem granatza dici, ait Codinus, procerum
illam lapatzam. Unde id, se ignorare; vestem
ipsam ex Assyria venisse. Id ipsum quoque probat
vox lapatzā, quæ Arabica est. Lebas in genere
amicum, ἱμάτιον notat. Verum garnacia est
Germanica; vid. Du Cange h. v. Mirum profecto
vocis Germanicæ et Arabicæ in eodem vestitu
conjugium. Ipsam vestem Arabicam esse, aut
potius orientalem, dubium non est. Manicas
longas trahere Arabum est omnium, chalifarum
olim erat manicis viginti ulnas longis
appendere. Nam revera non hominum tales
manicæ, sed manioarum homines sunt
appendices. De longis illis chalifarum
manicis locus erit ad Abulfedam agendi.
Græcos imperatores in tunicis

insigniter manicatis processisse, fidem facit
imago imperatricis CPTanæ apud Rhamnusium de bello
Veneto ed. Gaffarelli, tab. 2, ubi manicæ
perparum a solo absunt. Si ergo dibetesium
et granatza non discrepauerit, non
improbabile esset vesti ab Arabibus
acceptæ nominis natales ab Arabibus
quoque accessere. Sane si διδύκτῆσιν
scriberetur hæc vox, unica littera
addita, non dubitarem eam Arabicam
pronuntiare. Dibetsch appellant Arabes
vestem splendide auro pictam. Quandoquidem
vero lubricum hoc est, satius erit, donec
exploratus quid præsto sit, vocabulum
nostrum a Latino dives derivare ut
dibetesium sit vestis divitis operis,
hoc est pretiosa dives auro. Num autem
vestis genus Latinis sequioribus
celebratum, diapistin cum dibetisio
nostro aut cum Suidæ διαβίγια
conferri debeat, viderint me doctiores.
Certe διαβίγια vestem notat coloris
galbini, qui viciam æmuletur; et
scriptores mediæ ævi vestem
diapistin subviridis fuisse coloris
aiunt, qui proxime a galbino abest.
Hugo Falcandus Hist. Sicul.: Hic
diapistin color subviridis intuentium
oculos grato blanditur aspectu; v.
Du Cange v. Diapistus. Nolo
conjecturis diutius immorari, ne in
somnia incidam. E Nostri p. 151,
intelligitur habuisse hanc vestem
quoque capputium aut cappam,
qua caput velaret imperator, si
stemma seu infulam non gereret.

(42) Non repetam, quæ supra ad p. 230,
de persiciis disputavi. Nunc tantum id
dicam, loco crucis et persiciorum vel
bursarum consuevisse imperatoribus
vetustis paganis ignem et purpuram
preferri, ut ex Herodiani loco L. VII,
c. 1, constat, ubi de Quartino
quodam invito ad summam dignitatem
raptio ait: Ἀρκίσαντες ἄκοντα καὶ
οὐδὲν προειδὸτα στρατηγὸν
ἐαυτῶν κατέστησαν, πορφύρα τε καὶ
πυρὶ πομπέοντα [quæ lectio bene
habet, non mutanda] τιμαῖς
βλεβροῖς ἐκύσμησαν cum purpura
et igni, id est faculis ardentibus,
publica in pompa procedentem
honoribus exitualibus affecerunt.
Vid. dissert. de igni Augustis
prælato, quæ octava est inter
Academicas Eschenbachii p. 519, sq.

(43) Solebant veteres imperatores
Romani amicum aliquem in curru
secum sumere, quia solum vebi
aliquem in curru pro arrogancia
accipiebatur; v. Vales, ad Amm. Marcell. p. 141,
et infra p. 405.

(44) Ubi humanum et communem se
volebat imperator ostendere, manus
aut pectus dabat osculanda. Et erant
certi gradus osculorum. Quidam,
vilissimi nempe, non nisi pedes,
honestiores et pedes et genua et
manus aut has tantum: charissimi
et maximo honore habiti pectus
imperatoribus, pares quoque
dignitate caput, ut frontem, genas,
labia deosculabantur. Apud
Romanos quidem amicorum alii
oculos, alii collum, servi denique
manus herorum osculabantur; vid.
Arrian. Diss. Epictet. pag. 136
ed. Cantabr. Verum aucto deinceps
fastu cum aucta barbarie et
imminuta potentia, mores Persici
asciti, et procumbere humi atque
adorare dominos et osculari eorum
genua jussi vel illustres quique.
Nam a Persis manasse illum morem
osculandi alijcus genua, patet ex
Herodoti l. I. c. 134, ubi ait: Οἱ
συντυγχάνοντες ἀλλήλοις ἐν τῇσι
ὁδοῖσι τῶδες ἂν τις διαγνοῖη
εἰ ὁμοιοὶ εἰσιν... ἀντὶ γὰρ τοῦ
προσαγορεύειν φιλοῦσι τοῖσι
στόμασι. Ἦν δὲ ἢ οὐτερος ὑπο-
δέεστος ἀλίγω, τὰς παρειὰς
φιλοῦνται. Ἦν δὲ πολλὰ ἢ ὁ
ἕτερος ἀγεννέστερος, προσπίπτων
προσκυνεῖ τὸν ἕτερον. Bene
tenendum ultimis verbis Herodo-

eodem modo, ut paulo ante facta fuerat in Campo Martio; et inscendit imperator in carrucham, præeunte cruce et persiciis. Assessorem habet in curru suo primum patricium, aut quemcunque deligat alium; qui quum inscendit, imperatoris manus osculatur. Cæteri proceres currum præcedunt. Ubi venerit in forum Constantini, descendit e carrucha, et salutatur præfectum urbis et senatum. In his offert ipsi princeps senatorum unaque præfectus urbis modiolum [seu repandam coronam] aureum. Post salutatos verbis senatores omnes rursus ascendit imperator in carrucham, 241 sed solus in ea considet: illinc sub conductione senatorum et archontum pergit ad Magnam ecclesiam, transitu per augustæum facto e regione horologii, magnumque per pylonem seu portale intrat in mesaulum seu atrium. In marthece fit mutatorium seu vestium mutatio, et deponit imperator coronam, præposito eam tradens. Hic eam deinceps domino reddit, qui eam in sacra mensa deponit, et cimilia, quæ vo-

JOAN. JAC. REISKII

tum non προπίπτων dicere, sed προσπίπτων, accidit ad stantem, et προσκυνεῖ, adyenuat, admovet os ejus genubus. Id enim προσκυνεῖν proprie; κύνωσ et γούνοσ vel γούνα: et γούνατων omnia idem, genu. Vix veniam osculi pedum faciebant imperatores proceribus, solo contenti manu osculo, nisi aut diebus Dominicis aut festis aut alia quadam solemnitate, ubi religio aut vetus ritus eos juberet modestia uti, et de gradu suo se demittere. Cujus rei passim nostri codicis prostant exempla, et paulo superius ad p. 240 a nobis allata fidem faciunt. Veteres quidem imperatores illis capita deosculabantur, quibus osculandum suum pectus opponerent, ut ex Ammiano Marcellino discitur; recipientes ad insolentiam elati nihil horum, satis indulsisse putantes, si manum porrigerent. Locus Ammiani est xxviii: *Ex his quidam cum salutaris pectoribus oppositis caperunt, osculanda capita in modum taurorum minacium obliquantes adulatoribus offerunt manus aut genua suavianda.* Infra cap. 51 libri secundi dicitur præfectus urbi quando ascensus est in carrucham, in qua cum imperatore procedere in horrea, debet, ei genua osculari, mulio autem, antequam jussus considet ad regimen equorum capessendum, pedes imperatoris osculari. Sed an solis licebat imperatoribus oscula pedum admittere? aut licebat ne proceribus pati eundem honorem sibi a suis clientibus haberi? Non succurrit exemplum hominis privati, cui tanta demonstrata fuerit veneratio. Genua tamen et manus patriarchæ osculari mos erat, pedes non item. At quomodo osculabatur patriarcha imperatorem, et hic vicissim illum in Agape seu osculo pacis? Labratone, an per porrectam vicissim crucem? Certe sacerdotes laicis, quibus os aut vel manus præbere dedignabantur, crucem argenteam aut Christum crucifixum in tabula pictum porrigebant osculandum. Muhammedani sibi invicem occurrentes barbam deosculantur. Ille tamen ritus vix videtur apud Græcos obtinuisse, qui barbas radere solebant; quamvis patriarchæ plerique eas alerent.

(45) Modiolus erat genus coronæ imperialis turritæ in summo latioris, in imo, qua caput tangebatur, angustioris, ad instar situlæ (unde quoque situla medio ævo *modiolus* fuit dicta, vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v.) aut inter vasis potorii, *modioli* quoque dicti, quod, auctore Vitruvio, apud Goarum ad Cedren. p. 485 citato, ad summum elatum est ad imum revertit, id est ἀναχωρεῖ, angustius fit, in

ἄλλοι ἄρχοντες προλαμβάνουσι· καὶ ἰθὺν εἰς τὸν φόρον Κωνσταντίνου, κατέρχεται ἐκ τῆς καρούγας, καὶ δέχεται τὸν ὑπαρχὸν τῆς πόλεως καὶ τὴν συγκλητὸν. Προσφέρει δὲ αὐτῷ ὁ πρῶτος τῶν συγκλητικῶν μετὰ τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως μοδιόλον χρυσοῦν (45). Καὶ μετὰ τὸ δέξασθαι πάντας ἀπὸ στόματος, ἀνέρχεται εἰς τὴν καρούγαν, καὶ μόνος κάθηται. Δηριγέυεται δὲ ὑπὸ τῶν συγκλητικῶν καὶ τῶν ἀρχόντων, καὶ ἔρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν παριῶν διὰ τοῦ αὐγουσταίου ἀντικεῖ τοῦ ὠρολογίου, καὶ εἰσέρχεται διὰ τοῦ μεγάλου πυλῶνος ἐπὶ τὸ μέσaulον. Ἐν δὲ τῷ νάρθηκι γίνεται μουτατῶριον, καὶ ἀποτίθεται τὸν στέφανον, καὶ πάλιν λαμβάνει αὐτὸν ὁ πραιπόσιτος, καὶ ἐπιδίδωσιν, καὶ ἀποτίθεται αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ, καὶ προσφέρει κειμήλια, ἅπερ βουλθθείη, καὶ (46) χρυσοῦν δωρεῖται (διαφοροὶς γὰρ οἱ βασιλεῖς δωρεαῖς φαίνονται πρὸς τοῦτο χρησάμενοι), καὶ ἐξέρχεται καὶ ἴσταται ὀλίγον ἔμπροσθεν τοῦ καγκέλλου, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσέρχεται εἰς τὸ παρατίκλιον (47), καὶ ἀκούει τοῦ Εὐαγγελίου.

COMMENTARIUS

semet coit. Modiolus quoque terminus fabricorum lignariorum est, Sims vel Cranta, projecturam vel mœniana columnarum vel parietem notans, quibus imponialiquid potest. Est quoque modiolus illa lignea sepes columnis stylitarum quondam in summo circumducta, velut corona, ne in columnis habitantes deciderent; v. Majelli dissert. de Stylitis apud Assemanum in Martyrologio t. II. In universum omnia rotunda in imo angustiora, in summo latiora et ampliora *modios* et *modiolas* appellabant. Sic modius erat ille πύργος vel turricula lignea, per quam tali et tesserae lusoriæ in tabulam mittebantur. Vid. Du Cange v. *Modiolus* et *Μοδιόλος* et *Μοδιος*. Facile apparet convenientia cum his τοῦ βασιλικοῦ μοδιόλου, *imperialis modioli* vel *circuli*, de quo Cedrenus l. c. et Noster hic, et cuius egregiam imaginem videre est in monumento Ravennate apud Alemannum ad Procopium p. 77. Quæ Goarus ad l. c. Cedreni multa de modio habet, omnia aliena sunt. Sed venia debet dari docto viro, cui multa ad hanc partem antiquitatis necessaria sua stata deerant; quod et de aliis dictum volo, si forte quorundam errores tango. Et hanc mihi quoque veniam dari cupio. Dies diem docet. Melius interpretatus est Banduri t. II Ant. orient imp. p. 497. Accedit ad figuram modioli *propoloma*, ornatus capitis turritus Augustarum, de quo dico ad pag. 151. Tantum hæc intercedit differentia. Modiolus erat lamina aurea in summo aperta. Sed propoloma erat stemme seu infula pannis pretiosis facta, aureis circulis et gemmis ornata, et in vertice clausa,

(46) Facile patet ex interpretatione mea, ἧ ante καὶ inserendum esse, quod membranæ deest.

(47) Non novi quid sit, Forte idem est atque *paratorium* vel *diaconicum*, de quo vide Du Cange Constant. Christ. III cap. 68 et Gloss. Lat. v. *Paratorium*. Locus ille erat, ubi sese parabant pontifices et sacerdotes, id est vestes sacras ministerio destinatas obeundo induebant. Viderint alii, quantum huic conjecturæ tribuendum sit. Vel potest conjici, scribendum esse παρατίκλιον pro παρατίκλιον. Nam imperatores in cycloio ad dextram seu meridiionalem bematis plagam habuissent tres diætas, unam metatorium, alteram triclimum, tertiam costonem, in quibus audirent lectiones Evangelii et Epistolæ, pranderent post peractum cultum divinum, et dormirent quoque, supra demonstravi, ubi de cycloio egi p. 9. Possit quoque de παρακυκλίον cogitari, *paracyclio*: sed id minus probo.

ἐὰν δὲ θέλει, καὶ συνάγεται (48), καὶ ἀναχωρεῖ, ἐπιτιθέντος αὐτῷ τῶν στέφανον τοῦ ἐπισκόπου (49), κατὰ τὸ ἔθος τῶν προκίσεων τῆς ἐκκλησίας ῥογεύει τοῖς κληρικοῖς, καὶ ἔρχεται ἐπὶ τὸ παλάτιον, καὶ ἀπαντῶσιν αὐτῷ πάντες οἱ συγκλητικοὶ ἔσω τῆς ῥηγίας· ἀπαντῶσι δὲ αὐτῷ καὶ οἱ κόμητες τῶν σχολῶν οἱ φυλάξαντες τὴν πόλιν καὶ τὸ παλάτιον (δεῖ γὰρ τινὰς αὐτῶν ἀπομείναι) (50) καὶ φυλάξαι τὸ παλάτιον μέχρι οὗ ὑποτρέψη ὁ γενόμενος βασιλεὺς), προσκυνῶσιν αὐτὸν, ἐὰν μὴ εἴη Κυριακῆ, καὶ φιλοῦσιν τοὺς πόδας, καὶ δέχεται αὐτοὺς ἀπὸ στόματος· καὶ μετὰ ταῦτα προσφέρουσιν αὐτῷ οἱ συγκλητικοὶ ἅμα τῷ ἐπάρχῳ τῆς πόλεως πιττάκιον τρισχιλίων λιτρῶν ἀργύρου, καὶ μεθὸ δέξεται, ἀντιχαρίζεται αὐτοῖς τὸ πιττάκιον, καὶ οὕτως εἰσέρχεται δηριγεύμενος ὑπὸ πάντων, καὶ συντάσσονται οἱ ἑπαρχοὶ καὶ ὁ ἑπαρχος²⁹ (51) ἐν τῷ κονισσιωρίῳ κατὰ τὸ ἔθος. Οἱ δὲ συγκλητικοὶ καὶ πάντες οἱ ἄρχοντες ἴστανται, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ κουβούκλειον μετὰ τῶν πατρικίων, καὶ ἐκεῖ συντάττονται οἱ πατρικιοὶ καὶ ἐξέρχονται, καὶ δίδονται μίσσαι. Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι ὄρκοι οἱ ἄρχοντες τοῦ παλατίου παρέχουσιν, ὡς οὐκ ἐπιβουλεύουσιν αὐτῷ ἢ τῇ πολιτείᾳ, καὶ τὸ περὶ τούτου ὄρκοσκοπικὸν (52) φυλάττεται παρὰ τῷ βασιλεῖ· ἐὰν δὲ

VARIÆ LECTIONES.

²⁹ μάγιστρος pro ἑπαρχος conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(48) Vel, ut Nicetas p. 24, ait ἐν μεθέξει τῶν θεῶν μυστηρίων γίνεται, *accipit synaxin*, id est sacras epulas, sacram communionem vel participationem eucharistiæ, vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Synaxis*. Ut autem recens promoti ad dignitates benedictionem in ecclesia et communionem e manibus patriarchæ accipere debebant, ita quoque novi imperatores et reges sub imperii auspiciis eucharistiam recipere. [In coronatione regum Francorum tollitur corona major a capite imperatoris et minor imponitur. Ejus inclusium crematur ob sacram unctionem. Communicat sub utraque. Sic jussit Ludovicus IX anno 1179; v. Ceremon. de France t. I, p. II.] Συναξίς autem non est, ut volunt ineptientes Græculi, ἀπὸ τῆς τοῦ λαοῦ συναγωγῆς, sed a synaxi, congregatione, coitione, convivatione, epulis communibus, ad quas coeunt ejusdem communionis homines; vid. du Cange v. συναξίς μεγάλη, ubi inter alia hæc citat e Joanne Carpathio: Ὡς ὄψια ἐγένετο ἐποίησε μεγάλην συναξίν, καὶ εἶπεν Καταλύομεν (*dejejunamus*) δι' ὑμᾶς ἐπὶ ἀπὸ κόπου ἐστέ. Vid. Interpretes Diogenis Laertii Vit. Pythagoræ, ubi Gyraldus vocem βάρβαροι de Christianis et eorum synaxibus interpretatur, pag. 518. Utar hac occasione, ut exponam, quid sit λεβιτών, quandoquidem ὁ συνακτικὸς λεβιτών in mentem venit. Sic autem appellabant τριβώνιον, pannuciam, quam propterea tunc temporis tantum, quum sacram synaxin celebrarent, seu ad communionem irent, induebant monachi, quoniam in eo sacrum ordinem suscepissent. Est nempe λεβιτών vox Arabica, *filtrum*, *πιλωτόν* notans.

(49) Conf. quæ ad p. 239, ubi contra Seldenum demonstravi, ante Justinum Minorem jam datum fuisse patriarchis, ut imperatores novos coronarent. Multum tamen falleret, qui hoc ex loco arguere vellet, idem patriarchas jam Leoni Magno peregisse. Quamvis enim cœperit hoc caput coronationem Leonis exponere, non tamen omnia ad eum pertinent. Constantinus Porphyrogenetus aut homines, quibus compilandi negotium commiserat,

A luerit, offert, aut et signatum quoque aurum donat [ecclesiæ]. Deprehendunt enim imperatores nostri in hoc auro donario non eundem omnes modum tenuisse. Dein exit Imp. [e bemat], paululumque stat ante cancellos; tum intrat in paraticium, et audit lectionem Evangelii. Si cupiat, etiam communionem sacram accipit et abit, episcopo ipsi coronam imponente, secundum consuetudinem processionum ecclesiæ rogam seu stipem dat clericis, et intrat in palatium, ubi omnes senatores ei intra regiam portam occurrunt. Sed et comites scholarum occurrunt, qui urbem et palatium hactenus custodiverant. Debent enim aliqui, cæsteris in campum exeuntibus, intus remanere et palatium custodire, donec recens electus imperator redierit. Hi in genubus eum adorant, modo non sit eadies Dominica, pedesque ipsius osculantur; quo vicissim imperator benigno alloquio excipit. Deinceps offerunt ipsi senatores per præfectum urbis pittacium vel schedulam, in qua ipsi ter mille argenti litræ dono assignantur. Imperator accipit quidem, sed protinus reddit offerentibus neque retinet. Sic itaque ingreditur stipatus ab omnibus ordinibus in interiora palatii. Præfecti tunc et magister in consistorio li-

tumultuarie, absque ordine miscere tempora et res solent. Propterea distincti p. 239, post vocem τάξιν, et novum paragraphum incepti a verbis μετὰ οὖν... quoniam quæ deinceps sequuntur ad Leonis coronationem non spectant, sed in universum ritus persequuntur, quibuscum imperatores eorum temporum inaugurari solebant, Leone sæculo penè recentiores. Quod ex commemoratione ecclesiæ Magnæ seu Sanctæ Sophiæ constat, quæ a Justiniano M. perfecta fuit A. C. 537, sexagesimo quarto post excessum Leonis M. qui A. C. 473 obiit. Non quidem claris verbis S. Sophiæ sit mentio. Atqui cuinam alii competit ille situs, Augustæum et Horologium in vicinia, et prætereunda e palatio in ecclesiam commeaturo? Extra omne dubium est, S. Sophiam, non aliam ecclesiam, ista locorum demonstratione designari. Impositio autem coronæ caput imperatoris a patriarcha facta, quam præsens locus attingit, non est illa solemnitas, quæ in ipso inaugurationis et nuncupationis actu fit: nam in præcedentibus jam dicitur imperator eam gestasse et deposuisse sub introitu ecclesiæ. Sed nescio qualis secundaria impositio coronæ super altari ecclesiæ cathedralis benedictionibus consecratæ, cum antea in antimensio tantum in loco non sancto, tribunali Hebdomi nempe, consecrata fuisset a patriarcha.

(50) Retro manere, domi manere, abeuntibus reliquis. Hinc ἀπομονεύς infra in Tactico dicitur vicarius imperii, qui imperatore in castra excedente domi manet, urbi regiæ et rebus publicis gubernandis.

(51) Non dubito καὶ ὁ μάγιστρος debere reponi, quod etiam in Latinis exhibui.

(52) Scholiastes Basilicor. ad l. xxv, p. 185, habet ὄρκοσκοπικόν. V Du Cange Gloss. Græc. h. v. Notat igitur terminatio σκοπικόν aut σκοπικὸν *exemplum*, ὄρκοσκοπικόν *exemplum juramenti*, in quo exigente necessitate, aut alias lubente animo, inspicere dictum sacramentum, consuli, expendi potest.

et inauguratus fuit imperator in hippico [seu hippodromo] hoc modo. Zenone divinæ sortis vita defuncto, coibant nocte ab ejus obitu proxima proceres palatini et senatorii ordinis viri et episcopus [seu patriarcha] in porticu, quæ magno triclinio prætensa est. Populus autem [proximo mane] in hippicum conveniebat, suamque quisque stationem occupabat. Milites pariter in hippico in stamete astabant. Hic congregati magna cum vociferatione et tumultu novum imperatorem flagitabant, mortui supremis nondum humatis. Unanimi consensu igitur suadebant proceres Ariadnæ, divinæ sortis Augustæ, ut ascenderet in hippicum ibique populum alloqueretur. Ascendebat ergo illa, imperatoria chlamyde induta, in comitatu amborum præpositorum et magistri, item castrensis 243 et quæstoris omniumque reliquorum, quos una cum imperatore spectare certamina equestris mos est, Comitabantur eodem quoque pauciquidam cubicularii de parte seu comitativa ejus; item archiepiscopus, qui tum erat, Constantinopoleos Euphemius. Cæteri autem proceres eorum in conspectu dominæ astabant ibi, ubi cursores stare solent, ad cancellos et in gradibus secundum dignitatum ordines; chartularici quidem [seu scriniarii vel togati] ad dextram, militares autem ad sinistram. Ut itaque stans Augusta sese populo monetrabat, exclamabant omnes: « Ariadne Augusta, tu vincas. Pie Domine, vitam ipsi longam indulge. » Sæpius etiam: « Kyrie eleison » iterabant, et: « Multos

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

sunt tria proxime sequentia. Nunquam enim Græculi οἱ κληρομανεῖς, sacerdotum mancipia, decimo sæculo Anastasium appellarent plæ sortis imperatorem, qui deprimeret nasum gentis ambitiosæ norat εὐ γε ποιῶν.

(64) Quando archontes et syncretici opponuntur, videntur illo nomine sagati, οἱ στρατιωτικοί, hoc autem οἱ χαρτουλαρικοί (ut p. 243 appellantur), id est togati proceres; quando autem nude archontes et indefinito memorantur, ut vs. D. 7, proceres omnes utriusque generis designari.

(65) Nempe ambarum partium, unus Augusti, alter Augustæ.

(66) Vox Christianis Deo supplicantibus frequentissima, non tamen Christianæ originis. Hac ipsa enim jam gentiles deos suos compellabant, ut ex Arriani dissert. Epict. p. 186 constat.

(67) Præcipua cura Græcorum, ex quo tricas sacerdotum magnum reputare et revereri didicerunt, fuit, ut orthodoxum regem haberent. Conf. capite sequentia, in quibus eadem formula. Subintelligitur αἰτούμεθα, vel simile quid. Ita acclamationes concilii Chalcedonensis Actu 1: Τὸν ὀρθόδοξον τῆ συνόδῳ orthodoxum synodo, nempe datum aut restitutum volumus episcopum. Apud Malalam, t. II, p. 63: Αὐτὸν ἐπίτροπον, Αὐγουστὸν hunc procuratorem, Auguste, flagitamus, a te petimus. Apud eundem p. 126 clamant victoriatu: Ἄλλον βασιλέα τῆ Ῥωμῆν. Natant exempla similia in scriptoribus. Alia ellipsis infra est p. 300. τὸν λογοθέτην, scilicet. Quid sit ἡ οἰκουμένη ibi dicam, ubi de significatione vocis ἔργμος agendum erit, p. 257.

(68) Strenuitas vestra. Unde remansit apud nos, Germanos mos, sensim tamen exolescens, allocutione Eure Gestrengem erga nobilem aut judicem prætorianum utendi. Mos ille, hodie tam tritus et vul-

ἱππικῶ ἀνηγορεύθη οὕτως. Ἀποθανόντος Ζήνωνος τοῦ τῆς θείας λήξεως, ἐν τῇ νυκτὶ τῇ ἐξῆς συνήχθησαν οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ συγκλητικοί (64) καὶ ὁ ἐπίσκοπος ἐν τῷ πορτικῷ τῷ πρὸ τοῦ μεγάλου τρικλίνου, ὁ δὲ δῆμος ἐν τῷ ἱππικῷ ἐν τοῖς ἰδίῳις μέρεσιν, οἱ δὲ στρατιῶται καὶ αὐτοὶ ἐν τῷ ἱππικῷ ἐν τῷ στάματι. Καὶ πάντες συναχθέντες ἐξεδῶν, τοῦ λειψάνου ἔτι ἔσω κειμένου. Συνεῖδον οὖν οἱ ἄρχοντες Ἀριάδνην τὴν τῆς θείας λήξεως Αὐγούσταν ἀνελεθεῖν εἰς τὸ ἱππικὸν καὶ προσφωνῆσαι τῷ δήμῳ. Καὶ δὴ ἀνήλθεν φορέσασα τὴν χλαμύδα, καὶ συνεισῆλθον αὐτῇ οἱ δύο πραιπόσιτοι (65) καὶ ὁ μάλιστα, καὶ ὁ καστρήσιος, καὶ ὁ κραιστωρ, καὶ οἱ ἄλλοι πάντες, ὅσοι ἔθος ἔχουσιν συνθεωρεῖν τῷ βασιλεῖ ἐν ταῖς ἱπποδρομαῖαις. Συνεισῆλθον δὲ ἐν τῷ ἱππικῷ καὶ κουδουκλάριοι ὀλίγοι τοῦ μέρους αὐτῆς, οὐ μὴν ἄλλὰ καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Εὐφῆμιος. Οἱ δὲ ἄλλοι ἄρχοντες ἐμπρὸς ἔστησαν, ἔνθα οἱ κούρσωρες ἐν τῷ καγκέλλῳ, καὶ ἐν τοῖς βάθροις κατὰ τάξιν, οἱ μὲν χαρτουλαρικοὶ ἐκ τῶν δεξιῶν, οἱ δὲ στρατιωτικοὶ ἐκ τῶν ἀριστερῶν. Καὶ ὡς ἔστη ἡ Αὐγούστα καὶ ἔφρανη τῷ δήμῳ, πάντες ἔκραξαν: « Ἀριάδνη Αὐγούστα, σὺ νικᾷς εὐσεβῆ Κύριε, ζωὴν αὐτῆ. » Καὶ πολλὰς τὸ « Κύριε, ἐλέησον (66), » εἶπον: « Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης ὀρθόδοξον βασιλέα τῆ οἰκουμένην (67). » Ἡ δὲ Αὐγούστα προσφωνήσασα αὐτοὺς διὰ λιθελλήσιον ἐξ αὐτῶν τῶν βάθρων. Ὁ γὰρ λιθελλήσιος ἐν αὐτοῖς τοῖς βάθροις ἰστάμενος ἐν τῷ καγκέλλῳ ἐμπρὸς τῆς σέλλης, ἔνθα ἴστανται οἱ κούρσωρες, ἀνέγνω οὕτως: « Ἡ ὑμῶν γέννα ἰσότης (68) τὰ

garis, viros in abstracto, ut aiunt logici, appellandi, ut virum strenuum si compello, eum titulo vestra strenuitas compellandi, alios vestra excellentia, alios vestra magnificentia, vestra venerabilitas, et sic porro, clementia, celsitudo, serenitas, gratia, dilectio, majestas — vestra, jam illis obtinebat temporibus non sub Anastasio natus, neque sub Leone Magno, qui postquam (v. supra p. 230) Anthemium, imperii collegam, πρότατον ἄρχοντα appellasset, subiecit ἡ ἡμερότης αὐτοῦ clementia vel mansuetudo aut gratia ejus; sed jam in scriptoribus historiæ Augustæ ejus vestigia prostant. Spartianus Diocletianum alloquens in Vita Elit Veri p. 224: *Eo prope genere, ait, quo nostris temporibus a vestra clementia Maximianus atque Constantinus Cæsares dicti sunt.* Concilium Arelatense medio sæculo IV: *quoniam Lucianam, Capitonem, Nasutium, episcopus dignitas ejus* [Constantini imp.] *ad proprios lares pervenire præcepit.* Ad imperatores alloqui formulæ erant ἡ βασιλεία ἡ αὐτοκρατορία, ἡ γαλήνη, τὸ κράτος ὑμῶν, et aliæ. Sic supra p. 165 in acclamatione ad imperatorem: Θεὸς ὁ στέφας τὴν ὑμετέραν γαλήνην. Erga patriarcham erat formula ἡ ἀγάπη σου (v. Sym. Nag. p. 457), μακαριότης (vid. Novell. Justin. p. 71. nov. 3.) Constantinus epistola ad Leonem pontificem: Προτρέπομεν τὴν ὑμῶν πανιερον κορυφὴν ἰtem τὸ τῆς ὑμετέρας ἀγιωσύνης πρόσωπον. Episcopo quoque competebat ἡ ὑμετέρα ἀγγελικὴ στρατηγία ducatus vester in militia annuntiatoria, id est: o tu, qui militantibus in militia seu defungentibus officio annuntiandi verbum Dei præes (vid. Du Cange v. *Angelus*); ἡ γλυκύτης ὑμῶν suavitas vel dilectio vestra, pater ad filium. Theophan. pag. 87 ἡ σὴ σιδαρότης, Eure Gestrengem, strenuitas et rigiditas, inflexibilitas vestra in justitia administranda, Maximinus in edicto ad præfectum urbi-

πρίποντα καὶ νῦν τῇ καθοσίωσει (69) συνήθως ἐπ-
 εδίδετο καὶ τὴν εὐταξίαν ἐθεδαίωσεν, τὰ θεμιτότατα
 τῇ βασιλείᾳ φυλάξασα ! » Παρὰ πάντων ἰβοῦθη·
 « Ἡμεῖς δοῦλοι τῆς Αὐγούστης· εὐσεβῆ Κύριε, ζῶν
 αὐτῇ· πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης ! Ἀριάδνη Αὐ-
 γούστα, σὺ νικᾷς· Ῥωμαίων (70) βασιλεία τῇ οἰκου-
 μένῃ ! » Ἀπόκρισις· « Ὅτι καὶ πρὸ τῶν ὑμετέρων
 αἰτήσεων ἐκελεύσαμεν τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἄρχουσι καὶ
 τῇ ἱερᾷ συγκλήτῃ μετὰ κοινῆς τῶν γενναιοτάτων
 δοκιμασίας ἄνδρα ἐπιλέξασθαι Χριστιανὸν, Ῥωμαῖον,
 καὶ πάσης γέμοντα βασιλικῆς ἀρετῆς ὥστε μῆτε
 χρημάτων, μῆτε ἄλλῃ τινὶ, ὅσον τό γε ἐν ἀνθρώποις,
 ἀνθρωπίνῳ πάθει ὑποκεισθαι ! » Ἰπὸ πάντων ἐκρά-
 γη· « Ἠολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης ! Ἀριάδνη Αὐ-
 γούστα, σὺ νικᾷς ! Τῆς φιλοχρίστου βασιλίδος πολλὰ
 τὰ ἔτη ! Κύριε, ἐλέησον. Βασιλεῦ εὐράνιε, δὸς ἡμῖν
 ἐπιγίνοιον ἀφιλάργυρον βασιλεία τῇ οἰκουμένῃ ! » Ἀπό-
 κρισις³¹. « Ὡστε δὲ καθαρὰν καὶ τῷ Δεσπότη Θεῷ
 ἀρέσκουσιν τὴν κρίσιν γενέσθαι, ἐκελεύσαμεν τοὺς
 ἐνδοξοτάτους ἄρχοντας καὶ τὴν ἱερὰν σύγκλητον,
 συντρεχούσης (71) καὶ τῆς τῶν γενναιοτάτων ἕξε ριλ-

VARIAE LECTIONES.

³¹ ἀπόκρισις add. R. h. l. et in seqq. aliquoties.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

apud Eusebium: Ἀκόλουθον ἐνόμισα τοῖς τοῖς
 γράμμασι τὴν σὴν σιθαρότητα ὑπομνήσαι. *Sinceritas*
vestra imperator eidem quoque tribuebat, v.
 Vopisc. t. II Scr. II. Aug. p. 441. Senatoribus dabant
 titulum *Sapientia vestra*. Sic legatus Manuclis Com-
 neni in oratione ad Senatum Venetum apud Cin-
 nam. p. 133 eum appellat τὴν ἀρχίνουσαν ὑμῶν, *sag-*
acitatem vestram. Erga subditos in usu erat,
 ἢ καθοσίωσις ὑμῶν *devotio Vestra*, de quo in conti-
 nenti dicam et *solertia vestra*. Charta vetus apud
 Murator. II. Antiqu. Ital. p. 119 *unicersorum Dei*
fideliū, iam præsentiū, quam futurorum, nove-
rit solertia. Ipse de se imperator si modestus esse
 et personam velut deponere vellet, aut alius qui-
 cunque, ἢ ἡμετέρα ταπεινότης; v. Novell. Romani
 imp. ap. Labbeum p. 80.

(69) Dubitabam mecum, quomodo vocem hanc
 hic loci redderem, *majestati* ne, an *devotioni*;
 utrumque recte, sed posterius tamen aptius inten-
 tioni sermonis. *conformiter devotioni*, id est *quem-*
admodum devotio vestra facere solet. Potest quoque
 verti, ut *religioni vestrae solenne est*. In consilio
 Ephesino p. 1, est κόμης τῶν καθοσιωμένων δομε-
 στικῶν, quod vertitur *comes religiosorum domesti-*
corum. Solet tamen plerumque καθοσίωσις *devotio*
 verti, et καθοσιωμένος *devotus*. Ita in fine Novellæ
 xx Justin. sunt οἱ καθοσιωμένοι λιβελλήσιοι, *de-*
voti libellenses. Est autem *devotio* status subditi,
 status submissionis, quo inferior obligatus est su-
 perioris, cuius juri addictus est, commoda omni
 modo curare, eique favere et servire. Ita καθοσίω-
 ται usurpatur apud Plutarch. Vit. p. 1524, et 25,
 ed. H. Stephani, et Herodianus vii, 6, 40, et alios.
 Ut autem populus imperatori devotus dicebatur, et
 ejus καθοσίωσις, *devotio*, celebratur, ita vicissim
 quoque occurrit imperatoris *devotio*, nempe erga
 rempublicam. In acclamatione senatus ad D. Claud.
 ap. Trebell. Pollion. t. II Hist. Aug. pag. 412, le-
 gitur: *Claudi, duæ fortissime, habes virtutibus tuis,*
devotioni tuæ; ubi vid. Casaubon. Et ut titulus
majestas seu καθοσίωσις, *sacra majestas*, vel quod
 idem est, *sanctimonia*, item *clementia* proprius est
 imperatorum, sic vicissim sæpe leguntur hi omnes
 populo tributi ab imperatoribus. Hinc intelligitur

annos Augustæ! Orthodoxum imperatorem orbi
 terrarum [flagitamus]. • Tunc Augusta per os li-
 bellensis in ipsis gradibus intra cancellum coram
 sella vel throno imperiali, ibi ubi cursores stare
 solent, stantis et de charta scripta recitantis eos
 ita alloquebatur: « Strenuitas vestra decorum
 etiam nunc pro more suæ devotioni consueto
 commonstravit, et confirmavit bonum ordinem in
 eo quod imperiali majestati debitos honores habuit
 atque custodivit. » Ad hæc clamabant omnes: « Nos
 sumus servi Augustæ. Pie Domine, vitam illi!
 Multos annos Augustæ! Ariadne Augusta, tu vincas
 Romanum imperatorem orbi terrarum! » Respon-
 sio: « Prævenientes nos vestras preces imperavi-
 mus gloriosissimis aulæ proceribus sacroque sena-
 tui, ut communicato cum fortissimis exercitibus
 consilio atque examine virum eligerent Christia-
 num, gente Romanum, omnisque imperatoris
 virtutis plenum talemque, ut neque avaritiæ, ne-
 que alii humano vitio deditus sit, quantum ejus
 datum est humanæ fragilitati. » Ad hæc exclama-

ille Claudiani locus a Valesio ad Amm. Marcell. p.
 143, citatus:

quantamque rependat

Majestas alterna vicem,

id est imperator, qui suam majestatem a majestate
 populi mutuo sumptam et quasi precariam habet. In
 specie titulus ille senatui Romano tribuebatur. Vid.
 Spanhem. ad Julian. pag. 33. Sacratos commilito-
 nes suos, ἀγίους vel ὁσίους, vel καθοσιωμένους, id
 est venerabiles, ἀσώλους, appellat milites suos Ma-
 ximianus Senior, Script. Hist. Aug. t. II, p. 97.
 Conf. Salmasius ibid. p. 629, et p. 599, ubi *sanc-*
timonia nostra ait Consul, p. 605, *vos sanctissimi*
milites et sacratissimi Quirites, p. 607, *sanctissimi*
commilitones, p. 715, *sanctissimi Quirites*, etc. Ana-
 stas. Biblioth. Vit. Pontif. in. Vita Valentini: *Lau-*
tissimis dapibus, sumptis multis et diversis munerum
donis sacram plebem et senatum populumque Roma-
num opime ditavit. Fortè hoc ex fonte fluxit, quod
 episcopi olim in concionibus sacris plebem sic al-
 loquerentur: *plebs sancta ac Deo serviens*, ut intel-
 ligo ex nota marginali Evangeliarum quadruplicis
 Blanchiniani t. IV, p. 554, unde intelligitur, hanc
 formulam adhuc in ecclesiis Italicis usitatam esse.
 Videtur tamen potius hac in formula vox *sancta*
 novum Christianum nobis hodie frequentatum si-
 gnificatum habere, quam illum veterem Romanum
 gentilem. *Clementia vestra* titulus est imperatori
 privus. Atqui Macrinus eum apud Capitolinum t. I,
 p. 755, senatui tribuit. *Vellemus, P. C. clementiam*
vestram videre. Novis autem Græcis vox καθοσίωσις
 pro *majestate* usurpatur; ἐπὶ καθοσίωσις λαμβά-
 νεσθαι, *læsæ majestatis argui*, est apud Leon.
 Gramm. pag. 509. Genesisius pag. 8, habet, διαβολὴ
 καθοσίωσις ἐπισκήπτεται. Vid. Salmasii longam
 disputationem t. II, Scr. H. Aug. p. 228, 229, quam
 nec plane intelligo, nec per omnia laudo.

(70) Est ex idiographia codicis Lipsiensis pro
 Ῥωμαίων.

(71) *Concurrentes*, id est auxiliante, cooperante.
 Ita usurpant novi Græci: vid. Theophan. p. 21, et
 συνδρομὴ pro *assistencia*. Sguroupolis in Histor.
 concilii Florentini viii, 6: Ἐπαίνῃ τῆς ὑπὲρ τῶν
 ἡμετέρων συνδρομῆς καὶ προνοίας.

bant omnes : « Multos annos Augustæ ! Ariadna Augusta, tu vincas ? Christum amantes imperatrici multi sint anni ! Kyrie eleison. Imperator celestis, da nobis terrestrem imperatorem, pecuniæ non cupidum, qui urbem terrarum regat. » Resp. : « Quo autem pura Dominoque Deo placens fieret electio, imperavimus illustrissimis proceribus et sacro senatui, quibuscum concurrere debet fortissimorum exercituum suffragium, ut coram sanctis Evangeliiis in publico expositis, præsentè quoque sanctissimo atque maxime venerabili regiæ hujus urbis patriarcha, electionem conficerent, sic ut nemo seu amicitia, seu odii, seu intentionis alicujus remotioris pro paranda sibi sua fortuna, seu affinitatis ulliusve alius cujuscunque tandem privatae rationis in hoc negotio meminerit, **244** eamque in censum admiserit, sed ut habens unusquisque servansque puram conscientiam, et quæ unice ad Dominum Deum respiciat, electionem conficiat. Quoniam igitur, ut vestra quoque majestas videt, negotium hoc magni momenti est, et de salute totius terrarum orbis agitur, decet vestram majestatem non nihil remittere moramque temporis concedere, donec exsequiæ Zenonis divinae sortis debito modo peractæ fuerint ; ne ex præcipitata tumultuaria electione argumentum pœnitentiæ subnascatur. » Acclamabant omnes : « Pulchrum Pascha » [seu dies festivus et lætus hic est] « orbi terrarum. Bonum ordinem et prosperitatem urbi [o Deus largire] ! Multos annos Augustæ. Amove furem illum præfectum urbi. Multi sint anni imperatrici ! Domine, vitam ipsi ! o Romana, omnia recta et pulchra erunt, te regnante, si peregrinum nihil auget numerum Romani generis. Imperium tuum est. Ariadne Augusta, tu vincas. » Resp. : « Gra-

JOAN. JAC. REISKII

(72)* [Juratum tuit in librum Evangeliorum. Du Cange ad Alexiad. p. 238. ex Gatpulo morem illum per Evangelia jurandi notat. Procop. p. 289, et Anecd. p. 48. Evangelium gestavit Justinianus populum in circo allocuturus. Chronic. Alexandr. p. 338.] Videntur enim proceres ad electionem pertinentes viritum coram explicito Evangeliorum codice sacramentum dixisse, se nolle *μηδὲνα μήτε φίλιας μήτε ἔχθρας*, etc. De juramento super S. Evangelio insignis est locus apud Menandr. in Excerpt. Legat. p. 106. De variis modis ad Evangelium jurandi, tacto sacro codice et ori appresso, item inspecto tantum, digitis non attacto, aut etiam super caputposito, vid. Du Cange Gloss. Latin. v. *Jurare*.

(73) Quia festum Paschatis tempus apud Græcos in toto anno hilarissimum est, tunc enim post longam a carnis esu abstinentiam revocant carnes ; adeo ut etiam festum illud per excellentiam tunc *ἑορτήν* et tunc *ἡμέραν* appellent : vid. Alemann. ad Procop. p. 43 : hinc factum est, ut hilarem quemcunque diem Pascha appellarent, et *πασχίζειν*, in *hilaris esse*. Vid. Goar. ad Codin. p. 95. Pari modo Latini Paschatis nomine dies Dominicæ et alios præcipuos festos anni appellant, et *indumenta paschalia*, quæ diebus festis atque Dominicis induunt ; vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Pascha*. Paulo post legi debere *εὐθηναια*, vix operæ pretium est notare.

των ψήφου, προκειμένων καὶ τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων (72), παρόντος τοῦ δσιωτάτου καὶ ἀγιωτάτου τῆς βασιλείδος ταύτης πόλεως πατριάρχου, καὶ προκειμένων, ὡς εἴρηται, τῶν ἁγίων λογίων, γενέσθαι τὴν ἐπιλογὴν, ἐφ' ᾗτε *μηδὲνα μήτε φίλιας, μήτε ἔχθρας, μήτε σκοποῦ, μήτε συγγενείας, μήτε ἄλλου τινὸς ἰδίου μεμνημένον, ἀλλ' ἔχοντα καθαρόν τὸ συνειδὸς καὶ ὅλον πρὸς τὸν Δεσπότην Θεὸν νενευκός, οὕτως ποιήσασθαι τὴν ἐπιλογὴν. Ἐπειδὴ οὖν, ὡς καὶ ἡ ὑμετέρα καθορᾷ καθοσίωσις, τὸ πρᾶγμα μέγα καὶ περὶ κοσμητικῆς πρόκειται σωτηρίας, προσήκει τὴν ὑμετέραν καθοσίωσιν μικρὸν ἐνδοῦναι, ὥστε καὶ τὴν κηδεῖαν τοῦ τῆς θείας λήξεως Ζήνωνος προβήναι δεόντως, καὶ μὴ ἐκ προπετοῦς ἐπιλογῆς γενέσθαι τι μεταμελείας ἄξιον. » Ἐπὶ πάντων ἐκράγη· « Καλὰ Πάσχα (73) τῇ οἰκουμένη, εὐταξίαν καὶ εὐθηνίαν τῇ πόλει. Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστας. Ἐξω βάλει τὸν κλέπτην (74) ἐπαρχὸν τῇ πόλει (75)· πολλὰ τὰ ἔτη τῆς βασιλείσσης. Κύριε, ζωὴν αὐτῇ· ὅλα τὰ καλὰ ἐπὶ τοῦ γένους, Ῥωμαίκα, εἰ οὐδὲν ξένον αὖξει· τὸ γένος τῶν Ῥωμαίων. Τὸ βασιλεῖον σὸν ἐστίν, Ἀριεὶδὴν Αὐγούστα. Σὺ νικᾷς. » Ἀπόκρισις· « Εὐχαριστοῦμεν τῇ Δεσπότη Θεῷ, ὅτι πάντα, ὅσα ὑμῖν ἐστίν καὶ συμφέροντα καὶ καταθύμια, ταῦτα καὶ πρὸ τῶν ὑμετέρων αἰτήσεων εἰς τὸν νοῦν τὸν ὑμέτερον ἔρχεται καὶ πληροῦται. Καὶ γὰρ πρὸ τῆς ἐνταῦθα ἡρόδου συνειδόντες χρῆζειν τὴν ὑμετέραν καθοσίωσιν ἀνδρὸς ἐμπρονοῦς καὶ τῆς ὑμετέρας εὐζωίας προνοοῦντος, ζητήσαντες καὶ προλαβόντες τὰς ὑμετέρας αἰτήσεις, τὸν ἐνδοξότατον Ἰούλιανὸν εἰς τὴν ὑπαρχὸν ἀρχὴν, τοῦ Δεσπότη Θεοῦ ἐπινεύσαντος, προβαλλόμεθα. » Ἐπὶ πάντων ἐκράγη· « Ταύτη (76) καλὴ ἀρχή. Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστας, πολλὰ τὰ ἔτη τῶν ἀρχόντων. » Ἀπόκρισις· « Τῆς οὖν ὑμετέρας ἐστὶν καθοσίωσις, ὡς περ ἄνι ἐφυλάξατε, οὕτω καὶ νῦν φυλάξει τὴν εὐ-*

COMMENTARIUS.

(74) Inter solemnes populi flagitationes talibus occasionibus et alias in circo publice significatas erat etiam hæc, ut delatores, ut peculatores, *fisci sanguisugæ*, ut extranei, alienigenæ, qui dignitate indigni præriperent, expellerentur, aut saltem reciperentur. Conf. Theoph. p. 155. Cedren. p. 357. In Actologia apud Lampridium t. I Script. Hist. Aug. pag. 23, est : *Exaudi. Cæsar, delatores ad Leonem* : p. 526, est *delatoribus metum, ut securi simus, delatoribus metum*. Acclamations in Concilio Chalcedon. Act. I, τὸν ὀρθόδοξον τῇ συνόδῃ (scilicet datum cupidus aut restitutum), τοὺς ἀνασεύστας (tubas et faces tumultuum) ἔξω βάλει τοὺς φονέας, ἔξω βάλει. Passim occurrunt exempla, si bene meminim, in scriptoribus historiæ Augustæ.

(75) Prodit hoc Latinismum ἔξω βάλει τῇ πόλει, *ejice urbe*, pro τῆς πόλεως, ut etiam acclamations has Latine dictas, et a Petro deinceps verbolentus et presse in Græcum sermonem versas fuisse probabile sit credere. Saltem adhuc tum temporis CPG in sermone Græco multa supererant vestigia colonie Latinæ militum et aliorum a Constantino M. Roma in Thraciam tractatæ ; v. ad p. 216.

(76) Ut τοῦτος pro οὗτος dicebant (v. Malal. apud quem omnibus pene paginis occurrit), ita ταύτη quoque pro αὐτῇ ; τοῦτοι quoque pro οὗτοι lego apud Athenæum p. 468, quod ipsine auctori, an librario debeatur, in dubio relinquo.

ταξίαν. Τῆς γὰρ ὑμετέρας εὐζωίας καὶ πάντων τῶν συμπερόντων ὑμῶν πρῶτον μὲν ὁ Δεσπότης Θεός, ἔπειτα δὲ καὶ ἡμεῖς ἰκανῶς προενοήσαμεν, καὶ εὐθέως βουλευόμενοι μετὰ τῶν ἐνδόξων ἀρχόντων καὶ τῆς ἱεραῆς συγκλήτου, συντρεχούσης καὶ τῆς τῶν γενναιοτάτων ἐξερχίτων συναινέσεως (77), προβλαύμεθα ἄνδρα εἰς τὴν βασιλείαν καὶ ἠρθόδοξον καὶ ἀγνόν (78). Ἀπέστω δὲ φθόνος τῆς καλλίστης ταύτης συμβουλίας καὶ πολιτείας. » Ταύτης οὖν τῆς προσφωνήσεως παρ' αὐτῆς γενομένης, κατήλθεν ἡ Αὐγούστα καὶ οἱ ἄρχοντες ὀψικεύοντες αὐτήν. Καὶ ἡ μὲν Αὐγούστα εἰσῆλθεν εἰς τὸν αὐγουστειῶν· οἱ δὲ ἄρχοντες, τεθέντων σκαμνίων πρὸ τοῦ δελφακος, ἐκάθισαν, καὶ ἤρξαντο βουλευέσθαι περὶ τοῦ ὀφειλόντος γενέσθαι, καὶ πολλὴ φιλονεικία μεταξὺ αὐτῶν ἐκινήθη. Ὁ δὲ πραιπόσιτος Οὐρβίκιος εὐφύστερον ἐδήλωσεν αὐτοῖς, ὅτι « Κάλως ποιεῖτε τῇ Αὐγούστῃ παρέχοντες τὴν αὐθεντίαν (79), ἵνα αὐτῇ ἐπιλέξηται, ὃν ἂν βουληθεῖη. » Ἡττησεν οὖν ἡ σύγκλητος τὸν ἐπίσκοπον εἰσελθεῖν καὶ παρακαλέσαι αὐτήν, ἵνα αὐτῇ, ὃν βούλεται, ἐπιλέξηται· αὕτη οὖν ἐπιλέξατο Ἀναστάσιον τὸν σιλεντιάριον, καὶ μαθόντες οἱ ἄρχοντες πέντες ἠράσθησαν, καὶ παραγρημα ἐπέμφθησαν εἰς τὸν οἶκον Ἀναστασίου παρὰ τοῦ μαγίστρου κόμητες προτηκτόρων καὶ δομestikῶν, καὶ ἤγαγον αὐτὸν εἰς τὸ παλάτιον, καὶ ἐν τῷ κονισιστωρίῳ ἐφυλάττετο, καὶ οὕτως ἐγένετο ἡ κηδεῖα Ζήνωνος τοῦ τῆς θείας λήξεως. Ἐν αὐτῇ οὖν τῇ ἡμέρᾳ οἱ βεστοσακράνοι ⁸² καὶ οἱ ζωγράφοι καὶ οἱ μονητάριοι (80) τὰ συνήθη ἔπραξαν, καθὰ εἴρηται, καὶ ὁπὲ ἐδόθη τὰ μανδᾶτα σιλεντίου καὶ κομέντου ⁸³ (81), καὶ τῇ ἑξῆς προῆλθον πάντες ἀπὸ λευκῶν χλανιδίων, καὶ ἐδέχθησαν ἐν τῷ κονισιστωρίῳ, καὶ ἐκεῖ προσηγορεύθησαν, οὐ μὲν ἐν τῷ ἄρματι. Προῆλθεν δὲ καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος κατὰ τὸ σύνθημα εἰσελθὼν διὰ τῆς βαλνιάριας, καὶ μετὰ τὸ δεχθῆναι πάντας κατὰ τὸ ἔθος, ἀνῆλθεν Ἀναστάσιος ἐν τῷ πορτικῷ τῷ πρὸ τοῦ μεγάλου τρικλίνου, καὶ ἕστη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πορτικῶν, καὶ εἰσῆλθον πάντες οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ συγκλητικοὶ πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀπήτησαν αὐτὸν ὄρκον (82) δοῦναι πᾶσιν, ὡς οὐδενί, πρὸς ὃν

tias agimus Deo, quod omnia, quæ vobis et conferunt et arident, etiam nobis, vel ante vestras supplicationes, in mentem veniant, et firmiter decernantur perficienda. Nam et antequam huc ascenderemus, bene gnari, vestræ majestati opus esse viro prudente, qui, ut vobis bene sit, provideret, prævertimus et præcurrimus vestras preces et decrevimus, quod nunc facimus in nomine Dei ejusque benigno sub favore, illustrissimum Julianum ad præfecturam Urbis promovere. » Acclamabant omnes: « Hic [Julianus] est egregius magistratus. Multi sint anni Augustæ, multi sint anni magistratum. » Resp.: « Vestræ majestatis igitur nunc est, modestiam, tranquillitatem et bonum ordinem, ut semper alias servastis, ita nunc etiam servare. Commodi enim vestri, et ut bonis omnibus afflueritis, primus quidem Deus, deinde vero etiam nos curam sufficientem habuimus; statimque deliberaturi cum illustribus proceribus et sacro senatu, concurrente quoque fortissimorum exercituum suffragio, eligemus imperatorem orthodoxum et a vitiis purum. Absit autem invidia, neque interturbet pervertatque pulcherrimæ hujus deliberationis et imperii nostri instituta. » Post hanc Augustæ allocutionem finitam, descendebat ipsa, et proceres eam sequebantur; ipsaque in augustæum ingressa, considerant proceres in scamnis ante delphacem positis, et ordiebantur deliberationem de candidato imperii. Verum diu rixabantur inter se, neque in consensum venire aut decernere quidquam poterant. Urbicis ergo præpositus opportunum hoc suppeditabat consilium: « Benefacietis, » aiebat, « Augustæ permittentes auctoritatem optandi, ²⁴⁵ quem ipsa voluerit. » Rogabat igitur senatus episcopum [seu patriarcham], ut ingressus ad Augustam, arbitrium electionis atque denominationis ipsi offerret. Augusta, eo facto, eligebat Anastasium silentiarium. Quod intelligentes proceres omnes approbant; protinusque mittebantur in ædes Anastasii a magistro comites protectorum et domesticorum: hi cum ad palatium

VARLÆ LECTIONES.

⁸² ΣΧΟΛ. ἱεροαμφιάσται. ⁸³ ΣΧΟΛ. σιωπῆ καὶ συνέλευσις.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(77) *Consensus*. Συναινέτην habet quoque Diog. D Laert. p. 10, segm. 32, ult.

(78) *A vitiis purum, castum, sobrium*. Id profecto notat vocabulum. Sed præcipue solet significare, et hic quoque loci notat, ubi avaritia, sordibus, rapinis publicarum opum fidei suæ commissarum alienum, qui manus alienarum opum puras servat.

(79) *Αὐθεντίαν. Auctoritatem*, id est plenam potestatem ex arbitrio agendi; vid. Chilmead. ad Malal. pag. 384.

(80) Pictorum et monetariorum qui usus fuerit in exsequiis imperatoris, non dixerim. Si liceret antiqua tempora e nostris æstimare, si castra doloris, ut appellant, olim erecta fuissent et armis seu insignibus pictis decorata, et si cusi memoriam defuncti et exsequiarum celebrantes atque in vulgum sparsi fuissent nummi, facile usus eorum pareret. Penes me quidem, dubium nullum est, et in tabulis pictas ligneis et cereas laureatas imagines principum veterum ipeorum funeribus præferri consue-

visse. At de monetariis et moneta fanebri multum scrupuli adhuc superest. Posset quidem huc trahi locus, quem Du Cange v. *Numularius* citat: *Est in super alia consuetudo in prædicta Ecclesia, vel in superadicto loco, ut in suo cimeterio ignobiles et potentes, divites et pauperes, sine ulla contradictione sepeliant, numularios, hoc est monetarios, habeant*. Sed faleor, mihi de sensu loci non constare.

(81) Ita pro *conventum* scribebant olim et pronuntiabant. Ita *Convence*, urbis in Gallia, hodie audit *Comenge*. Κομέντα pro *conventu* habet Theophanes p. 145, ubi vid. Goar., et p. 364, κομμένδον. Mirum est, quod de Patzinakitibus narrat Cedrenus p. 779: Συμβουλή ἤ τις παρ' αὐτοῖς κομμέντον καλεῖται.

(82) Nihil hic memorat Noster de juramento illo, quo se Anastasius (ex fide Evagrii III. 32) Euphemia episcopo CPTano obligavit: *Cum Ariadne Anastasium imperiali purpura vestire vellet, Euphemia, reginæ urbis episcopus, consensum suum accommo-*

deducbant, et in consistorio tantisper deponebant, A donec solenne ritu inauguraretur. Interea fiebant exaequiae Zenonis divinæ sortis. Eo itaque die faciebant ventosacrani et pictores atque monetarii consueta, de quibus alibi diximus, officia [circa decorandum principis funus] vespereæ edebantur mandata pro crastino silentio et conventu. Altero

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

dare renuit, priusquam Anastasius cautionem propria manu scriptam et jurejurando firmatam ipsi dedisset, qui pollicebatur fidem se illibatam servaturum, neque quidquam novi in sanctam Dei Ecclesiam invecturum esse, si imperii compos feret, idque ideo, quod Anastasius Manichæorum sectæ addictus esse a pluribus crederetur. Vid. quæ ad p. 768 dicam ad vocem ἐσφάληα et Hubert. p. 633.

(83) *Simulatem aut litem*; ut Lutini *negotium cum aliquo habere*. Ita in veteri inscriptione apud Murator. t. 1, p. 322, l: Πεντεκιδεκάκρον τῶν ἐκδικάζοντων τὰ πράγματα, XV virum *judicandis litibus*.

(84) Ita solebant tunc pro ἀποτελεσθέντος, vid. Procop. Anecd. p. 121.

(85) Κατ' ἰπικίων membranæ, in quibus raro spiritus asper comparet etiam in illis vocabulis, quibus nos eum præfigere solemus. Multum variasse veteres in spiritibus, et grammaticorum traditiones aut ignorasse, aut insuper habuisse, et omnia miscuisse, multa suadent. Εἰρηγόρητος et Ἐρμῆος efforantur in Cod. Theodos. *hiresarcha* et *heremus*. Alibi *heresipelas* pro ἑρσιπέλας; ἑρσιπέλιον pro ἑρσιπέλιον est apud Plutarch. Vit. p. 556, 10; ἑρσιδεν pro ἑρσιδεν apud Lucam 1, 25. in quibusdam codicibus; v. ibi Wetsten. Citatum e Gruteri Corpore Inscriptionum p. 216, reperio ΚΑΘΕΝΙΑΥΤΟΝ. Non dubito Scaligerum et Muratorum talium magnam furriginem in suis indicibus annotasse. Nostræ membranæ constanter ἵππος et ἵππικον exaratum monstrant; cui favet nomen *Cra-tippi*, quod per τ, non per θ scribitur; uti quoque φουταψ(α), non φουθαψ(α). Eadem infra p. 45) habent ὑπεξαιρείσθαι pro ὑπεξαιρείσθαι, p. 353 ἐπίστρησι pro ἐπίστρησι, p. 152 πιλώνιον pro φιλώνιον, 202 ἐπ' ἱκανάς pro ἐπ' ἱκανάς, p. 419 ἐπίσηος pro ἐπ' ἵσηος. Neque sic novi solum Græci, sed etiam veteres variabant. Apud Athenæum p. 401 est ἀφουανθής, quamvis sit ab αὐάνω. Chishull. Antiqu. Asiatic. p. 69 ἀφουαλάκαμεν dat, et p. 91 ἀφουαλάκαμενον. Inscriptiones Pocoklanæ p. 17 κατασταμένους pro καθεσταμένους. In Carm. 49 Anthologiæ inoditæ est ἐφετῆσιον, *annuum*, pro ἐπετῆσιον, et Carm. 329 ἐφουαλῆς pro ἐπιουαλῆς, *alliciens*; ἀφουαλάκαμενον est apud Gruter. p. 71. Editio Anthologiæ Florentina, a Constantino Lascari curata, omnium prima, item codex membranaceus, quem cl. Reimarus benigne mecum communicavit, ἐπ' ἵσηος habent, ubi edit. H. Stephani p. 93 (466 5.) habet ἐπ' ἵσηος. Idem codex Reimarianus ἀπιπταμένων pro Stophani ἀπιπταμένων habet p. 85 (n. 428 2). Eadem editio Florentina ποτ' ἀμάξης habet, ubi editio Stephani p. 287. * ποτ' ἀμάξης exhibet. Omnes editiones dant ἐπιστάμενον, etiam Stephani, p. 210 ult. pro ἐπιστάμενον Novi Græci ἐπορκίζεν et ἐπορκιστής dicunt; πάπλωμα pro ἐπάπλωμα et hoc pro ἐπάπλωμα; φέτος et ἔφετος pro ἐπ' ἔτος, ἴσ ἀννυμ. Vita mala Simeonis Sali (apud Du Cange v. Φουσκίριον) ἀνοιχόν ἔφετος καὶ συμφέρει σοι, *poscurium aperi* (id est tabernam poscere) *in annuum et conducet tibi*. Medio ævo vix ullum fuisse discrimen auditum in pronuntiando spiritu aspero et leni et littera simplici atque gemina, patet e Nicoeta Choniati. p. 232, ubi frigidissimum eunuohi scomma et auctore illaque corona, in qua jaotatum fuit, dignum refert lusum inter ἄλας

et ἄλλας, eodem judicio atque qui primus dixit. Apud Salmas. ad Scr. H. Aug. t. I, p. 169, est *cathomidiare* pro *calomidiare*, κατὰ τῶν ὤμων τ' ἵππειν; *ormiscum* dixit Frigegodus apud Du Cange v. *ormesta* pro *hormisco*, id est torque, de episcopo sic loquens:

Gemmata vehitur, archontum more, curuli.

Induit ormiscum, subiit hoc schemate templum.

B De hac Græcorum in pneumatismis vacillations egit quoque Valesius ad Ammian. Marcell. p. 297, et Gu. Canterus Var. Lect. I, 2. Tam profecto insolentabant in his membranæ nostræ, ut, si eas voluissem ubique exprimere, verendum esset, ne grammatici sinum saxis onerarent, et sanguinem mihi de capite detraherent, ut in leges Græcitatæ omnes proterve græssanti.

(86) Quid *tubia* fuerint fere dubium reddit auctorum inconstantia, qui sic modo vestimenta femorum, modo crurum appellant. Locos eorum citare parcam, quum apud Du Cange Gl. Gr. h. v. essent sat copiosi. Videtur mihi *rei hujus ratio* hæc esse, quod braccæ et tibialia illis hominibus ex una solida massa cohærentia factitarentur et gestarentur, quæ non possent, ut nostratia, separari, sed tam longa fuisse ipsorum femoralia, ut ad maleos pedum pæne, aut certe ad medium crus pertinerent, ita ut *tubas* referrent, unde nomen habent, et qui femoralia indueret, tibialia quoque simul indueret. Quod videmus in illis pompaticis satellitibus, ad modum Hungaricum vestitis, quos Heiduccos appellare solemus. Super hæc *tubia* complicabantur decussatim campagia, et in summo infra aut supra genu astringebantur lata fascia plerumque pretiosa, quæ etiam *τουβλιον* appellabatur. Non tamen ita gestabant Græci *femoro-cruralia*, ut Heiduccones illi; id est nihil *coram in* propatulo erat, sed latebant sub τοῖς ἑσφοροῖς seu intimis chitonibus. Græci interulus suos non immittebant in femoralia sua, sed hæc latebant sub ipsis et proxime tangebant cutem; interulus tangebant braccas, non hæc illas, ut penes nos. Morem hunc a Græcis assumpserunt Turci, quorum braccas in hunc modum describit Rauchwolff in Itinerario l. 1, c. 3: *Sie tragen, sonderlich zu Sommerzeiten, schneeweisse baumwollne weite Bloderhoosen, die man hinab biss auf die Knochen reichen, [id est knæchei, usque ad talos,] unde unten um ein ziemlich enger seynd eingesogen. Daran haben sie keine Lätz, welche sie auch an andern nit leiden, noch Fûrß, und sie sich an heimlichen Orten und Füssen, wo sich an Armen und Hülsen in ihren täglichen Amjungen uncerhindert nach Auswasung ihres Gesizes abwaschen kondien. Solche Hosen ziehens mit einer Bind über den bloßen Leib zusammen, dass ihnen also ihre Hemder darüber hinhangen. Wenn sie nun (mit Urlaub zu melden) harnem wollen, haken sie dazu nieder, lassen die Binden wiederum auff, uerßen darzu ihre Kleider, wie die Weiber, um sich, - - und lassen danu also von sich gehen. Eadem forma hoserum fuit, et quæ de tubiis hic attuli, in hosas quoque quadrant, de quibus ad p. 417 dico. Nam idem sunt *hosæ* et *tubia*. At cujus materiam erant *tubia*? Linea, lanea, serica erant. At erantne quoque coriacea? Non putem. At possintne *tubia* id idem fuisse, quod nobis hodie sunt tibialia, *les bas*, ut*

πάγια βασιλικά, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ καθίσμα γυμνός· τὰ δὲ στρατεύματα κάτω ἴσταντο ἐν τῇ στάματι, καὶ τὰς ἄστας καὶ τὰ σίγνα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἶχον κεκλιμένα. Ὁ δὲ δῆμος ἴστατο ἐν τοῖς βάθροις καὶ εὐφῆμει. Ἐσηκώθη οὖν ἐπάνω τοῦ σκουταρίου Ἰσάμενος (87), καὶ ἀνελθὼν τῶν λαγκιαρίων καμπιδούκτωρ τὸ ἴδιον μανιάκιν ἐπέθηκετ εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Καὶ εὐθέως τὰ σίγνα ὀρθώθη, καὶ εὐφημήθη παρὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν δημοτῶν. Καὶ μετὰ τοῦτο κατέβη ἐκ τοῦ σκουταρίου, καὶ εἰσῆλθεν πάλιν ἐν τῇ τρικλίνῳ, ἔνθα ἐφορσεσεν τὰ βασιλικά (88) καὶ ἐβεῖ ὁ ἐπίσκοπος ἐποίησεν εὐχὴν,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Franci dicunt, *die Strümpfe*. Gestarunt profecto, Latini quidem medii ævi, tibialia, qualia nos, filtrina, lanea, filo lineæ aut xyliño facta. Vid. Du Cange v. *Calcía*, ubi producit vetus schedium, in quo memorantur *calcisæ filtrinæ* et *calcisæ venelanæ*, id est de illo panni lanei genere factas, quod solemus *Flanel* appellare. Voc. *Filaticium* habet hunc locum e processu de translatione S. Antonini: *Sanctum corpus caligis ex filaticio*, ut dicunt, *albo et sandalibus ex ermesino rubro... more archiepiscoporum calceatum exstitit*. Sed tubia id non fuerunt, neque constat Græcos tibialia, qualia nostra sunt, gestasse. Conf. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. t. I, p. 976. Liceat mihi hac occasione locum insignem Hamasæ seu Anthologiæ Arabicæ explicare, qui in Excerptis ejus a cl. Schultensio editis p. 380 exstat. Describitur ibi vir fortis, qui dicitur fuisse *de illorum numero, quos concipiunt matres quum stricti sunt nodi nethaki, quem gerunt*. Gerunt nempe Arabissæ, non item Arabes, hosas seu tubia non angusta, sed amplissima, qualia nos *Plauderhosen* appellamus, et quorum effigiem præstat de la Roque in suo *Voyage dans la Palestine*, p. 250. Describitur illud vestitus genus, ipsis *Nethac* dictum, Rauchwolff Itinerar. II, 5, his verbis: *Hosas non gerunt Arabes, sed tantum Arabissæ, plerumque veneto linclæ colore, et usque ad malleolos pedum pertinentes, ad modum Turcarum*. Femina, quæ virum admittere vellet, necesse erat, ut tales hosas, ζώνας aut μίτρας solveret; neque poterat vir illi misceri, quandiu connodatum haberet femina suum nethacum. Poetæ igitur Arabes si quem laudant, ut tum conceptum, cum mater ejus zonam solutam non haberet, sed corpori astrictam, significant, talem non ex homine, sed ex dæmone conceptum, ut qui cum muliere congregi possit, etiamsi non soluta. Tale hominum genus, de quo multa fabulantur Arabes, excellere rebus in omnibus, virtutibus vitiisque, modum humanum perhibent.

(87) De more imperatores recens electos scuto imponendi, cum torque in capite, scuto et hasta stantes in scuto sublevandi et e tribunali turbæ monstrandi, frequens mentio est apud scriptores sequioris ævi, quorum nubem citavit Du Cange v. *Clypeus*. Idem de Chazaris quoque refert Constantinus de admin. imp. c. 38. Sed ejus ætate apud imp. CPianos desierat ille mos, ut ex eo non absque causa conficitur, quod in superioribus illo capite, quo coronationis ritus enarrantur, nulla ejus mentio fit. Revocatus tamen in usum fuerit necesse est ætate Comnenorum, aut paulo post, quando quidem Joannes Cantacuzenus imperator in descriptione coronationis, qualis secum et sua ætate instituta fuit, commemorat quoque regem super scuto sedentem et a patriarcha aliisque proceribus in altum sublaturum. Verba hæc sunt: Περὶ δευτέραν μάλιστα ὄραν τῆς ἡμέρας τοῦ μελλοντος

autem die procedebant omnes in candidis tunicis, et excipiebantur et alloquio cohonestabantur a novo imper. in consistorio, non autem in armate. Procebat quoque [seu veniebat in senatum] archiepiscopus, ingrediens, ut mos est, per balneariam. Omnibus congregatis et excoptis pro more consueto, ascendebat Anastasius in porticum magno triclinio prætensam, mediaque in illa consistebat. Ingressientes illuc proceres omnes et senatorius ordo sacramentum ab eo postulabant, quo promitteret se erga neminem, quicum hactenus simultatem aluerit, conservaturum aut exerciturum malevolentem.

χρισθήσεσθαι βασιλέως ἐπὶ ἀσπίδος καθισθίντος, ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ τοῦ ἀναγορευομένου (εἴ γε περὶ εἰσῆσσι) καὶ ὁ πατριάρχης τῶν ἐμπροσθίων μερῶν ἐπιλαβόμενοι, τῶν δ' ἐπιλοίπων οἱ ἐν ἀξιώματι ὑπερέχοντες δεσπόται τε καὶ σεβαστοκράτορες, εἴτερ εἰσὶν, ἢ οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν συγκλητικῶν, καὶ μετεωρίσαντες, ὡς ἐνὶ μάχιστα, αὐτὸν ἅμα τῇ ἀσπίδι τοῖς πλήθεσιν ἐπιδεικνύουσι τὸν βασιλέα πάντοθεν περισταμένους. Cl. Schwartz, Prof. Altorfius, A. 1710 dissertationem de antiquo ritu elevandi principes inaugurandos edidit.

(88) Scil. ἐσθήματα. [Corona, chlamys holoserica, coccinei lapidibusque pretiosis intertexti calcei sunt insignia imperatorum. Constant. Vit. Basil. C. XXI. Discessit Lazorum rex Tzathas φορέσας στέφανον καὶ χλαμύδα βασιλικὴν ἄσπραν, ἔχουσαν ταλὴν χρυσοῦν, ἐν ᾧ ἐκ κεντητοῦ ἐγκυχάρακτο ἡ εἰκὼν τοῦ βασιλέως Ἰουστίνου, καὶ στιχάριον ἄσπρον ἔχον πλουμία χρυσᾶ καὶ εἰκόνα τοῦ βασιλέως. Τὰ γὰρ τζαγγία αὐτοῦ ρουσία ἦσαν ἔχοντα μαργαρίτας Περσικῶν σχήματι. Ὁμοίως ἡ ζώνη αὐτοῦ χρυσοῦν διὰ μαργαριτῶν. Ἐλαθεν δὲ παρὰ βασιλέως ὄρα πολλὰ. Theoph. pag. 144. De diademate cæterisque insignibus Selden. Tit. Hon. p. 257. Ex concessione Constantini imp. XCVI, d. Constantinus: Ferre potest (pontifex) chlamydem purpuream et tunicam et omnia imperialia indumenta, sc. sceptrum, signa et ornamenta. Est inter Gregorii VII, dicti 8, quo constituit imperatoris ornamentis neminem uti debere præter pontificem; vid. Bucher. Collect. Concil. t. I, 15 Constantinus in donatione Sylvestro facta permittit ipsi coronam gemmis intextam, epomidem, quæ collum cingat, chlamydem purpuream, coccineam tunicam, ephippia, quibus equi regii sternuntur, et reliqua gloriæ ornamenta.] Cum supra laudato Theophanis loco conferri meretur Agathias p. 85. lin. 18 sqq., ed. B. Vulcanii, et locus Procopii e ms. citatus a Bon. Vulcanio in notis ad Constant. themata pag. 68, edit. Meurs., qui symbola imperii vel regni regum Lazicorum, ab imperatore Græco ipsis mitti solitæ, describit his verbis: χλαμύς ἐξ ἐρίων πεποιημένη (designat chlamydem ἀλουργῆ, ex mari seu producio quodam marino factam) οὐχ οἷα τῶν προβάτων ἐπέφουμαν, ἀλλὰ ἐκ θαλάσσης συνειλεγμένων... χρυσῶν δὲ ἡ τῆς πορφύρας κατηλῆλειπτο [vel κατελῆλειπτο] μοῖρα, ἐφ' ἧς εἴωθεν ἡ τῆς ἀλουργίδος ἐμβολὴ γίνεσθαι: sibilam designat in sequentibus et acum vel spinam sibilæ: περόνη χρυσοῦ τῇ χλαμύδι ἐπέκειτο λίθον ἐπὶ μέσης περιφράττουσά τινα ἐντιμον, ἀφ' οὗ ὑάκινθοι τρεῖς χρυσαῖς τε καὶ χαλαραῖς ἀλούσειν ἀπεκρέμαντο. Χιτῶν ἐν μετᾶξῃς ἐγκαλωπίσματος χρυσοῖς πανταχόθεν ὠραϊσμένος, ἃ δὲ νενομίκασι πλουμία καλεῖν. Ὑποδήματα μέχρι ἐς γόνυ χρώματος φοινικίου, ἃ δὲ βασιλεῖα μόνον Ῥωμαίων τε καὶ Ἑσπῶν ὀποδεῖσθαι θεῖμις. Non piguit locum integrum describere, perspicue pleneque regis ornatus exsequentem.

tiam; item se recta cum conscientia imperium administraturum esse. Dicto illo iurejurando, ascendebat Anastasius in hippicum seu circum, et ingressus in illud trielinium, in quo senatores, quando certamen equestre peragitur, imperatorem adorare solent, induebat sticharium dibetesium auroclavum et zonarium et tubia seu braccas vel tibialia et campagia imperialia, et ingrediebatur in cathisma nudus [capite corona nondum decorato]. Interea stabant milites infra in stamata; hastæ signaque in-olinate humi jacebant. Populus in bathris vel gradibus stans, bona verba acclamabat. Dein sublevabatur Anastasius in scuto stans, et ascendens eodem campiductor lanceariorum imponebat ejus capiti torquem suum sibi abstractum. Quo facto

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(89) Agnosco et hic Latinismum, ut in illo superiore ξω βάλει τη πόλει. Nam debuere proprie ad linguam Græcæ indolem dici τοῦ νεύματος ἀπρη-τῆσθαι. Sed extulit in ablativo, ut Latinum *nutu dependere* exprimeret. Præterea novum est et solœum ἀπαρτίζειν pro ἀπαρτῶσθαι. Non enim video quæ alia significatio huc quadret, quam *dependere*. Puto igitur has allocutiones imperatorum aut utroque sermone simul recitatas fuisse, aut Latino solo quidem recitatas, a Petro Magistro autem deinceps Græcæ redditas fuisse. Prius tamen videtur potius. Nam et propter dignitatem imperii et propter milites, quorum multi ex Italia et Dalmatia Latine callebant, necesse erat, ut Latine quæ promulganda essent promulgarentur, Græcæ autem propter plebem. Cum Leo minor inauguraretur viginti ferme annis ante Anastasium, ἔκραζον ὁ μὲν δῆμος Ἑλληνιστί... οἱ δὲ στρατιῶται Ῥωμαϊστί, ut infra legimus p. 250. Leges utroque sermone editas fuisse sub Justiniano, probat Du Cange præfat. ad Gloss. Græc. p. xii, cujus argumenta non exscribam. Habet eliam hoc de argumento nonnulla Alemannus ad Procopium p. 76. Apud eundem Procopium locus est, quo docemur imperatorem debuisse illa ætate edictis publice proponendis Latine subscribere. Quem locum quia interpres sinistre accepit, operæ pretium est eum emendatum hic proponere et explicare. Ait ibi Procopius, Justinum adeo imperitum fuisse litterarum, ut ne verbum *legi* quidem tabulis subscribendum exarare potuerit, et præterea omnia peragenda quæstori suo permississe, qui pro lubitu sacras dictaverit: *ὅπως δὲ μαρτυρίαν τῆς βασιλέως χειρὸς ἔγοιεν οἱς ἐπίκειται τὸ ἔργον τοῦτο*, (ita legendum doletis asteriscis,) *ἐπενοήθη τὰδε, ut tamen testimonium regis manus* (qua significaretur, ea imperatori respecta et probata esse) *haberent illi, quorum ea cura est* (ut subscriptos manu sacra libellos supplices et leges tabulasque publicas habeant, ut officiales quæstoris, etc.), *excoGITatum fuit hoc*: *Ξύλω εἰργασμένω βραχεὶ ἐγκολάψαντες μορφήν τινα γραμμάτων, ἅπερ ἀναγνῶναι τῆ λατινῶν φωνῆ δύναται, γραφίδα τε βαφῆ βάψαντες, ἢ βασιλεὺς γράφειν ἐνώσσειν, ἐνεχειρίζον τῷ βασιλεὶ τοῦτο, καὶ τὸ ξύλον, οὐπερ ἐμνήσθη, τῷ βιβλίῳ ἐνθήμενοι [id est ἐπιθήμενοι] λαβόμενοι τε τῆς βασιλικῆς χειρὸς, περιττον μὲν ἦν τῆ γραφίδι ἐς τῶν τεττάρων γραμμάτων τὸν τύπον, ἐς πάσας δὲ τοῦ ξύλου τὰς ἐντομάς, οὕτω δὲ ἀπηλλάσσοντο, τοιαῦτα βασιλέως γράμματα φέροντες. Non possum meliorem horum interpretem dare, quam Anonymum Valeslanum, qui de Theodorico, Gothorum et Italiæ rege, hæc habet, æque parum hactenus intellecta, et æque corrupta atque Procopii locus fuit. Habet eum Muratorius A. I. t. II, pag. 305, unde recito. *Theodoricus inlitteratus**

καὶ τὸ, « Κύριε, ἐλέγησον, » ἐλέγηθη, καὶ περιέθηκεν αὐτῷ τὴν χλαμύδα τὴν βασιλικήν. καὶ τὸν στέφανον τὸν διὰ λιβθον, καὶ ὑποστρέψας αὐθις ἀνῆλθεν ἐν τῷ καθίσματι, καὶ ἠσπάσατο τὸν δῆμον, καὶ ἔκραζαν πάντες « AUGUSTE, σεβασιτέ. » Καὶ προσεφώνησε τοῖς στρατιώταις καὶ τῷ δήμῳ. Ἐπεδόθη γὰρ αὐτῷ λιβελλάριον, καὶ αὐτὸς ἐπιδέδωκεν τῷ λιβελλάρισφ, καὶ ἐκεῖνος ἐστὼς ἐν τῷ τριβουναλίῳ προσεφώνησεν αὐτοῖς, καὶ ὑπέσχετο δίδόναι αὐγουστιάτικα ἀνὰ νομισμάτων ε' καὶ λίτραν ἀργύρου. Ἐχει δὲ καὶ ἡ προσφώνησις οὕτως. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Αὐγουστος· « Δῆλόν ἐστιν τὸ ἀνθρώπινον κράτος τῆς ἀνωτάτω δόξης τῷ νεύματι ἀπαρτίζειν (89). » Παρὰ πάντων ἐδοθήθη· « Ἄφθονα τῆ οἰκουμένη· ὡς ἔζησας, οὕτως βασιλεύσον (90). Ἄγνοὺς ἄρχοντας τῆ οἰκουμένη, »

*erat et sic obruto sensu, ut in decem annos regni sui quatuor litteras subscriptionis edicti sui discernere nullatenus potuisset. De qua re jussit laminam auream interrastiem fieri [id est hinc illino pertusam] quatuor litteras regis habentem THEOD., ut, si subscribere voluisset, posita lamina super chartam, per eam penna duceretur et subscriptio ejus tantum videretur. Ita vulgo editur. Atqui litteras THEOD. si subscripsit Theodoricus, quod vult vulgaris illa lectio, subscripsit quinque, non quatuor litteras. Legendum ergo censeo: quatuor litteras LEGI habentem, ut, si subscribere. etc. Recte itaque suspicatus fuit cl. Muratorius, quando t. III, Antiqu. Ital. p. 117, sic ait: Inter monogrammata Augustorum et regum - - multa inspezi revera calamo, hoc est manu eorumdem principum exarata; sed nonnulla occurrerunt mihi interdum delineata characteribus tanta elegantia ac linearum ductu adeo delicato ac uniformi impressis, ut facta mihi suspicio fuerit, non calamo, sed stabili aliqua tabella fuisse monogrammata illa efformata. Saltem velim accuratius in hanc rem eruditi inquirant, etc. E loco Joannis Diaconi porro, quem supra ad p. 7 citavi, concludas, Constantini Copronymi adhuc ætate, id est sæculo vii exeunte, usum Latine lingue fuisse tantum apud CPTanos, ut populus in ecclesia congregatus sacerdotes Latinos missam Latine celebrantes intelligeret, et laudibus eorum Latine responderet. Sed dixi ibi me de veritate narrationis dubitare. In id enim docti consentiunt, cum Heraclio usum et intelligentiam Latini sermonis in Oriente exspirasse, quamvis in novello Græco sermone multa Latina vocabula et multæ quoque formulæ Latine remanserint, quarum magnam copiam vel solum ceremoniale nostrum præbet. Neque magis, quam Joannis Diaconi locus ad contrarium probandum valet illud, quod Theophanes pag. 218 de τὸρνα, τὸρνα, φράτρε narrat. Videntur eæ reliquiæ veterum formularum militarum esse, quas tirones cum armorum exercitiis olim a campiductoribus discabant. Cæterum simile huic fragmentum Græcum e primigenio Latino factum est in Actis Concilii sub Mena, id est imperante Justiniano, habiti, epistola Agapeti papæ. Quis ejus non rideat hanc dictionem: φῆτιν καὶ παρὰ τοὺς λοιποὺς τῶν γαληνοτάτων βασιλέων ἐπεγέλασεν ἡ ἐκλογή, simul reputans, ἐπεγέλασεν referre Latinum *arrisit*, id est *Placuit*. Plura talia conficiat e Conciliis exempla, cui major eorum usus sit, quam mihi quidem est.*

(90) Solemnis formula ad novos imperatores. Ita apud Vopiscum in Probo p. 659: *imperet quemadmodum militavit*. Exacte concinit huic nostro loco Cedren. pag. 357: Τοῦ Ἀναστασίου τὸ τῆς βασιλείας σχῆμα λαβόντος ἐν τῷ τοῦ ἱπποδρόμου καθίσματι, ἅπας ὁ δῆμος ὡς ἐξ ἐνὸς στόματος εὐθυβόλως ἔβό-

καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Αὐγούστος· « Ἐπειδὴ τοίνυν ἐμὲ, εἰ καὶ ἄκοντα καὶ ἀναβαλλόμενον, ἡ γαληνωτάτη Αὐγούστα Ἀριάδνη τῇ διακρίσει (91) τῶν ὑπερφουεστάτων πρωτευόντων καὶ τῆς ἐνδοξοτάτης συγκλήτου ἢ ἐκλογῆ καὶ τῶν δυνατῶν στρατοπέδων, τοῦ τε καθοσιωμένου λαοῦ ἢ συναίνεσις πρὸς τὸ ἀναδέξασθαι τῆς βασιλείας τῶν Ῥωμαίων τὴν φροντίδα, προηγουμένως τῆς ἐπιεικειᾶς τῆς θείας Τριάδος, προσχώρησεν (92). » Ὑπὸ πάντων ἐκράγη· « Κύριε, ἐλέησον· Ὑἱὰ Θεοῦ, σὺ αὐτὸν ἐλέησον. Ἀναστάσιε Αὐγούστε, τοῦ μὲν βασιλεῦς εὐσεβῆ βασιλέα ὁ Θεὸς φυλάξει· ὁ Θεὸς σε ἔδωκεν, ὁ Θεὸς σε φυλάξει, » καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Αὐγούστος· « Ὅπως μοι βάρος ὑπὲρ τῆς κοινῆς πάντων σωτηρίας ἐπέτεθη, οὐκ ἀγνοῶ. » Παρὰ πάντων ἐδοξόθη· « Ἄξιε τῆς βασιλείας, ἄξιε τῆς Τριάδος, ἄξιε τῆς πόλεως. Τοὺς δηλάτορας ἔξω βάλε, » καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Αὐγούστος· « Ἀλλὰ τὸν Θεὸν τὸν παντοκράτορα δυσωπῶ, ὅπως, οἶδόν με ἐν ταύτῃ τῇ κοινῇ ἐκλογῇ γενέσθαι ἡλίπισται, τοιοῦτον τῇ τῶν πραγμάτων ἐργασίᾳ κατανοήσητε. » Παρὰ πάντων ἐκράγη· « Εἰς ὃν πιστεύεις, αὐτὸς σε σώσει. Ὡς ἐξήσας, οὕτω βασιλευσον. Εὐσεβῶς ἐξήσας, εὐσεβῶς βασιλευσον. Ἀριάδνη, σὺ νικάς. Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης. Τὸ ἐξέρκιστον σὺ ἐγειρον, τὰς στρατείας σὺ ἐγειρον, τοὺς δούλους σου ἐλέησον. Ὡς Μαρκιανὸς, οὕτως βασιλευσον, » καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλά. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Αὐγούστος· « Ὑπὲρ τῆς ἰορτῆς τῆς εὐτυχοῦς ἡμῶν βασιλείας ἀνά ε' νομισμάτων καὶ λίτραν ἀργύρου ὑμῖν καταδοῦσκον δώσω. » Παρὰ πάντων ἐδοξόθη. « Χριστιανὸν βασιλέα ὁ Θεὸς διαφυλάξει. Ἄσται κοινὰ εὐχαί, αὐταὶ αἱ εὐχαὶ τῆς οἰκουμένης· τὸν εὐσεβῆ (93). Κύριε, φύλαξον· ἄγιε Κύριε, ἐγειρον τὸν κόσμον σου. Νικᾷ ἡ τύχη τῶν Ῥωμαίων. Ἀναστάσιε Αὐγούστε, σὺ νικάς· Ἀριάδνη Αὐγούστα, σὺ νικάς. Ὁ Θεὸς ὑμᾶς δέδωκεν, ὁ Θεὸς ὑμᾶς φυλάξει. » Αὐτοκράτωρ Αὐγούστος· « Ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν. » Καὶ μετὰ τὸ προσφωνηθῆναι αὐτοὶς κατῆλθεν δριγυεῦς, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ εἰσῆλθεν διὰ τοῦ νάρθηκος, τὸν στέφανον πρότερον ἀποθέμενος ἐν τῷ

prolinus erigebantur jacentia signa, et fausta vota tam milites quam populares acclamabant. Descendebat tum e scuto, et ingrediebatur rursus in triclinium, ubi basilica seu insignia imperii induebat, ab episcopo preces fiebant. Kyrie eleison recitabatur, idem patriarcha ipsi chlamydem imperialem et coronam gemmatam circumponebat. In hoc ornatu repetebat Anastasius rursus cathisma, et salutabat populum. Exclamabant tum omnes : « Anguste ! » **246** ipse vero alloquebatur milites et populum ore libellensis. Nempe libellus, in quo prescripta erat alloquitur formula, ipsi ab aliquo tradebatur, quem ipse vicissim libellensis tradebat, hie denique e tribunali recitabat, promittens danda ipsi augustiatica seu munera a novis Augustis populo et militibus dari solita ; et quidem viritim nummos aureos quinos et litrassingulares argenti. Habet autem alloquium sic. Imperator Cæsar augustus : « Notum est humanam potestatem a nutu supremæ gloriæ dependere. » Exclamabant omnes : « Abunde bonorum orbi terrarum » [nunc contingit, te ad imperium evecto]. « Ut hactenus vixisti, ita porro impera. Puros magistratus orbi terrarum [flagitamus], » et alia talia. Imperator Cæsar angustus : « Cum itaque me, quamvis invitum et cessitantem, serenissima Augusta Ariadne iudicio suo, illustrissimorum procerum et gloriosissimi senatus electio, potentiumque exercituum ut et sacrosancti populi consensus, eo adegerit, ut, sequens ductum clementiæ divinæ Trinitatis, curam imperii Romanorum in me susciperem. » Ad hæc exclamabant omnes : « Kyrie eleison. Fili Dei, miserere ejus. Anastasie Auguste, tu vincas. Pium imperatorem Deus conservet. Deus te dedit. Deus te conservet, » et alia talia. Imperator Cæsar augustus : « Intelligo, quantum onus mihi cum cura communis omnium salutis impositum fuerit. » Acclamabant omnes : « Digne imperio, digne Trinitatis favore atque calculo, digne urbe. Arce delatores, » et similia plura. Imperator Cæsar augustus : « Verum supplicor omnipotenti Deo, velit efficere, ut quem me fore sperastis, eligentes

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

τησεν· Ὡς ἐξήσας, οὕτω καὶ βασιλευσον, δέσποτα... οὗτος τοὺς δελάτωρας ἐκ τῶν πόλεων τελέως ἐξέκοψεν.

(91) Subintellige σύν vel ἅμα, una cum iudicio. De phrasi κρίσει τῆς ἐνδοξοτάτης συγκλήτου καὶ συναίνεσις τῶν ἀνδρειοτάτων στρατιωτῶν vid. Spanhem, ad Julian. orat. p. 32. Concinit præsentī orationi illa Gordiani apud Capitolin. t. II Ser. Hist. Aug. p. 12 *Invitum me P. C. juvenes, quibus Africa tuenda commissa est, ad imperium vocarunt. Sed intuitu vestrum necessitatem libenter sustineo. -- Nam ego usque ad senatus iudicium incertus et variis fluctuabo.*

(92) Notabilis usus verbi pro προεβίβασεν. Est tamen bene Græcum hoc sensu : προχωρεῖν non solum semet, sed etiam alium promoverē notat. Pari modo ἐχωρεῖν non tantum semet ipsum, sed etiam alium e loco, in quo est, extrahere, ποιεῖν ἐχωρεῖν. Sic usurpat Diodorus Siculus t. II. p. 25 : Ἐπεχείρει λόγοις τὸν τύραννον ἐχωρεῖν τῆς

ἀκροπόλεως· pro quo alius dixisset ἐκκαλεῖν, ἐκβάλλειν, ἐκκορεῖν, velut *excolicare*, ut clinicum egerere, excutere ; v. quæ ad p. 253 dicam. Ita Aristophanes Avibus vs. 214 : γένος ξουθῆς καθαράν χώρει Διὰ φυλλοκόμου σμιλακος ἡχώ. Sic enim sibi leg., aut sane ἡχη si καθαρὰ ob metrum servare velimus : *promove purum echo*, aut *puros sonos per canorum guttur usque ad sedes Jovis trans umbrosam lazum χώρει fac cedere, procedere, cedo*. Notanda quoque positio hujus verbi, tam longe sejuncti a nominativo suo *Ariadne*. Tot interjectis ambagibus vix tandem reperimus in fine dimidiæ periodi verbum, quod omnia ista regit. Non sic Græci. Circumduktor, est hæc oratio, quam pro Græcis. Toto habitu Latina est. Apodosis particulæ ἐπειδὴ est in verbis ὅπως μοι βάρος... quorum quoque structura mera Romana est.

(93) Vox εὐσεβῆ potest accusativus, potest quoque vocativus esse. Posterius si optes, erit τὸν pro τοῦτον accipiendum ; *hunc, pie Domine, serva.*

unanimi consensu, talem esse ipso ex operum memorum documento deprehendatis. » Acolamabant omnes: « Ille, cui confidis, te salvabit; ut vixisti, ita impera; pie vixisti, pie impera. Ariadne, tu vincas; multi sint anni Augustæ. Erige tu [Anastasiæ] exercitum. Miserere servorum tuorum; ut Marcianus, ita tu quoque impera, » et alia talia multa. Imperator Cæsar Augustus: « Pro festo die, felicis nostri imperii natale, dabo vobis in buccam [seu viritim] quinos nummos et singulas litras argenti. » Acclamabant omnes: « Christianum imperatorem conservet Deus. Hæc sunt communia omnium vota. Hæc sunt vota orbis terrarum. Pium dominum, Domine, conserva. 247 Sancte Domine, releva mundum tuum. Vincat fortuna Romanorum; Anastasi Augustæ, tu vincas. Ariadne Augusta, tu vincas. Deus vos dedit, Deus vos conservet. » Imperator Cæsar Augustus: « Deus vobiscum. » Finito hoc alloquio, descendebat et procedebat in conductu ad ecclesiam, ingressusque per narthecem deponebat coronam in mutatorio, præposito eam arripiente; deinde rursus ab hoc sibi redditam deponebat in thesiasterio seu sacrificatorio, offerebat dona, redibat ad mutatorium, induebat ibi coronam, revertebatur in palatium, faciebat ibi promotionem præfecti Urbi [paulo ante ab Ariadne denominati], dabat missas, et tandem convivio, quos volebat, proceres adhibebat.

CAPUT XCIII.

Inauguratio imp. Justinii [primi] divinæ sortis.

In electione Justinii piæ et divinæ sortis continebat aliquid turbarum, utpote quum neque Augusta adesset, neque imperator aliquem sibi seu collegam seu successorem denominasset; sed in universam rebus provisum nihil esset. Res ita contigit. Anastasia per noctem vivis exempto, significabatur ea de re a silentiario ad magistrum et comitem excubitorum, quo in palatium convenirent. Adveniebant protinus Celer quidem, tum magister, Justinus autem, divinæ sortis princeps, tum comes excubitorum; et magister quidem in scholas edebat mandata, quibus candidatos cæterosque scholarios arcessebat, Justinus autem militibus [gregariis] et tribunis vicariisque et excubitorum primiceriis conventum imperabat, et ad congregatos ita perorabat: « Dominus noster, ut homo, et quatenus homo fuit, seu corpore tenus, mortuus est. Oportet igitur nos omnes communia consilia eo conferre, ut principem, qui Deo simul acceptus amicusque, et imperio commodus utilisque sit, eligamus. Eodem modo magister quoque ad candidatos et scholiariorum primicerios disserabat. Mane facto, coibant

A μουτατωρίω, καὶ λαβὼν αὐτὸν ὁ πραιπόσιτος ἐπέδωκεν αὐτῷ, καὶ ἀπέθετο αὐτὸν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ προσήνεγκεν ὁ βασιλεὺς τὰ δῶρα, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ μουτατώριον ἐφόρεσεν τὸν στέφανον, καὶ ὑπέστρεψεν, καὶ εἰσελθὼν ἐποίησεν τὴν προαγωγὴν τοῦ ὑπάρχου, καὶ ἔδωκεν μίσσας, καὶ ἔθρεψεν τοὺς ἄρχοντας.

B

ΚΕΦΑΛ. LΓ'.

Ἀναγόρευσις βασιλείας Ἰουστίνου τοῦ τῆς θείας λήξεως.

Ἐν τῇ ἀναγορεύσει Ἰουστίνου τοῦ τῆς εὐσεβοῦς θείας λήξεως ἀταξία τις ἐγένετο, οἷα μηδὲ Λύγγου-στης οὐστος μηδὲ βασιλέως τοῦ χειροτονοῦντος, ἀλλὰ ἀπρονοήτων σχεδὸν ὄντων τῶν πραγμάτων. Ἀποθανόντος γὰρ Ἀναστασίου τοῦ τῆς θείας λήξεως ἐν τῇ νυκτὶ, ἐδηλώθη παρὰ τῶν σιλεντιαρίων⁹⁴, τῷ μαγίστρῳ καὶ τῷ κόμητι τῶν ἐξκουβιτόρων ἀπαντῆσαι εἰς τὸ παλάτιον. Παρεγένετο οὖν Κίλερ μάγιστρος, καὶ Ἰουστίνος ὁ τῆς θείας λήξεως, κόμης ὢν ἐξκουβιτόρων (95) τρινηκάυτα. Καὶ παραχρῆμα ὁ μάγιστρος ἐδήλωσεν εἰς τὰς σχολὰς (96), ἵνα καὶ οἱ κανδιδάτοι καὶ οἱ ἄλλοι σχολάριοι ἀπαντῶσιν. Ἐδήλωσεν δὲ καὶ ὁ τῆς θείας λήξεως Ἰουστίνος τοῖς στρατιώταις καὶ τριβούνοις καὶ βικαρίοις ἀπαντῆσαι καὶ τοὺς πρώτους τῶν ἐξκουβιτόρων, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι « Ὁ δεσπότης ἡμῶν, ὡς ἄνθρωπος (97), ἐτελεύτησεν· δεῖ οὖν ἡμᾶς πάντας κοινῇ βουλευσασθαι, καὶ τὸν τῷ Θεῷ ἀρέσκοντα καὶ τῇ πολιτείᾳ συμφέροντα ἐπιλέξασθαι. » Τὸν αὐτὸν τρόπον διελέχθη καὶ ὁ μάγιστρος τοῖς κανδιδάτοις καὶ τοῖς πρώτοις τῶν σχολαρίων. Ὁρθρου οὖν προῆλθον οἱ ἄρχοντες, τινὲς μὲν μύτινα φοροῦντας (98),

VARIE LECTIONES.

⁹⁴ Sic conj. R. τῷ σιλεντιαρίῳ cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(94) Sic ibi legend. De Justinii electione nihil invenio apud Theophanem et Cedrenum quod huic narrationi comparari mereatur.

(95) Procopius, p. 28 Anecdol., ἄρχοντα τῶν ἐν παλατίῳ φυλάκων appellat.

(96) Notabilis hic locus, e quo apparet scholas quoque, id est scholarios, candidatos, sub dispositione magistri officiorum, et magistrum simul legatum sagatumque fuisse, ut qui non solum in scriniis, sed etiam in scholis militantes sub se haberet. Discimus hinc porro quoque, quinam ad officium comitis excubitorum tunc temporis pertinerint.

(97) Ambigue positum: quia homo, qua parte homo erat; aut quia homo, quia mortalis erat.

(98) Alias candidati procedebant in curiam proceres; hic autem coloratis vestibus. De ritu in

colores lugendi dicam ad libri secundi caput 30, p. 364, ubi de sepultura patriarchæ; μύτινα vestes videntur esse vestes ejus coloris, qui murium est. cinerei seu dilute cyanei; cæruleo colore potissimum lugere solent Orientales; vel etiam vestes cum intextis murium imaginibus, quales veteres appellabant μωποῦς; vid. Pollux VII, 60. Pari modo habebant talpas, genus murium, intextas; vid. Du Cange v. Talpa. Διαφορα geminam patitur expositionem; possunt enim intelligi aut vestes floridæ, variæ, βαφτικῆς διαφόροις πεποικιλμέναι, ut ait Herodianus l. IV, quando unus unius hominis vestitus varios colores simul exhibet, aut tales, quarum una unius hominis unum quidem colorem exhibet; diversum tamen a colore vestis, quam seorsum gerit, e. e. quando in uno collegio unus violaceam, alter cyaneam, tertius pullam et sic porro gerant.

τινὲς δὲ καὶ διάφορα. Συνήχθη δὲ καὶ ὁ δῆμος ἐν τῇ ἵπποδρομίᾳ, καὶ εὐσήμουν τὴν σύγκλητον κράζοντες· « Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς συγκλήτου. Σύγκλητε Ῥωμαίων, σὺ νικᾷς. Τὸν ἐκ Θεοῦ βασιλέα τῷ ἐξερχίτω. Τὸν ἐκ Θεοῦ βασιλέα τῇ οἰκουμένῃ, » καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Καὶ τεθέντων σακμνίων ἐν τῷ πορτικῷ τῷ πρὸ τοῦ μεγάλου τρικλίνου, ἐκάθισαν πάντες οἱ ἄρχοντες καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος, καὶ ἤρξαντο πρὸς ἀλλήλους φιλονεικεῖν περὶ τῆς προβολῆς τοῦ βασιλέως· ἄλλος γὰρ ἄλλῳ ἐσπούδαζεν· ὡς δὲ χρόνος διετρίβητο, λέγει αὐτοῖς Κέλερ ὁ μάλιστα, ὅτι « Ἐν ὅσῳ ἔξιστιν ἡμῖν, βουλευσόμεθα καὶ πράξομεν. Ἐὰν γὰρ ταχέως ὀνομάσωμεν τὸν ὀφειλόντα γενέσθαι, πάντες ἡμῖν ἀκολουθήσωσιν καὶ ἡσυχάζουσιν. Ἐπαί μετ' ὀλίγον οὐ γινόμεθα κύριοι τῆς βουλῆς, ἀλλ' ἡμεῖς ἑτέροις ἔχομεν ἀκολουθεῖν. » Ὡς δὲ καὶ μετὰ ταῦτα ἡ φιλονεικία ἐπέμεινε, οἱ ἐξκουβίτορες ἄνω ἐν τῷ ἵππικῷ ἀναγορεύουσιν βασιλέα Ἰωάννην τινὰ τριβοῦνον, οἰκειούμενον τῷ τῆς θείας λήξεως Ἰουστίνῳ, ὃς μετὰ ταῦτα ἐπίσκοπος Ἡρακλείας ἐγένετο, καὶ ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ σκουτάριον· Ἀπῆρέσθησαν ³⁵ δὲ οἱ Βένετοι, καὶ ἐλίθασαν, καὶ τινες καὶ ἐτοξεύθησαν ὑπὸ τῶν ἐξκουβιτόρων. Πάλιν δὲ σχολάριοι ὀρμήσαντες κατέσχον πατρικίον, ὄντα στρατηλάτην, καὶ ἀνήγαγον εἰς τὸν μέσον ἀκουβίτον, καὶ ἔστησαν, ὀφείλοντες αὐτὸν στέψαι (99). Ἀπῆρέσθησαν δὲ οἱ ἐξκουβίτορες, καὶ ἐπελθόντες κατέσπασαν αὐτὸν, καὶ ἔμελλον μὲν καὶ ἀναίρειν, εὐρεθείς (1) δὲ ὁ εὐσεβέστατος δεσπότης Ἰουστινιανός, τῆνικαῦτα κανδιδάτος ὢν, ἐβύβαστο αὐτὸν, καὶ παρεσκεύασεν αὐτὸν πεμφθῆναι εἰς τὸ ἐξκουβίτον καὶ φυλαχθῆναι. Ἡνάγκασον δὲ πάντες οἱ ἐξκουβίτορες αὐτὸν Ἰουστινιανὸν (2) τὸν εὐσεβῆ γενέσθαι βασιλέα. Ὁ δὲ παρητήσατο καθ' ἑκαστον δὲ τῶν ὀνομαζομένων ἔκρουον εἰς τὰς θύρας τὰς ἐλεφαντίνους, ζητοῦντες παρὰ τῶν κουβικουλαρίων τὸ σχῆμα (3) τοῦ βασιλέως· οἱ δὲ, ἀκούοντες τὰ ὄνόματα τῶν προβαλλομένων, οὐκ ἐπίδοσαν. Τελευταῖον οὖν οἱ συγκλητικοὶ πάντες αἰρούνται τὸν τῆς θείας λήξεως Ἰουστίνον, καὶ τρόπον τινα ἠνάγκασαν αὐτὸν ἔλθειν ἐπὶ τὸ σχῆμα. Σχολάριοι δὲ τινες ἀπαρεσθέντες ἐπῆλθον αὐτῷ, ὥστε καὶ ἕνα δοῦναι αὐτῷ γρόνθον (4) καὶ σχῆσαι τὸ χεῖλος αὐτοῦ. Πλὴν ἐκράτησεν ἡ γνώμη πάντων, καὶ συγκλητικῶν καὶ στρατιωτῶν καὶ δημοτῶν, καὶ ἀνῆνέχθη εἰς τὸ ἵππικόν, καὶ συνήνεσαν ἐπ' αὐτῷ καὶ Βένετοι καὶ Ἡράσινοι, καὶ οἱ κουβικουλάριοι εὐθέως τὸ σχῆμα ἔπεμψαν. Εἰσηλθὼν οὖν εἰς τὸ κάθισμα, συνόντος αὐτῷ τοῦ ἀρχι-

A proceres, partim myma [seu vestes cum intextis murium parvis figuris, aut colorem murium cineritium imitantes], partim diaphora [seu lumina colorum vario fulgentes] induti. Congregabatur quoque populus in circo, et celebrabant senatum laudibus, clamantes : « Multi sint anni senatus. Senatus Romanorum, tu vincas. A Deo datum imperatorem exercitui [flagitamus]. A Deo datum imperatorem orbi terrarum, » et plura talia. **248** Positis interim scamnis in porticu magno triclinio prætensa, considerabant proceres omnes et archiepiscopus, et incipiebant inter sese de creando futuroque imperatore acriter contendere, alio alii studente. Tempore autem inutiliter labente, adhortabatur Celer magister suos ita : « Agite, aiebat, amici, decernamus tandem aliquando et perficiamus decreta, donec licet. Si absque mora nos e sententia nostra nuncupaverimus futurum imperatorem, sequentur omnes partes nostras, et tranquillos se continebunt. Quod si vero tantillum adhuc cessemus, non erit amplius penes nos deliberandi et decernendi arbitrium, sed coacti erimus aliis obsecundare. » Quum vero nihilominus jurgium et contentio pertinerent, nuncupabant excubitores supra in circo imperatorem aliquem Joannem tribunum, illum, qui tum temporis familiaris Divo Justino erat, et deinceps ad episcopatum Heracleæ pervenit. Hunc attollebant in scutum. Verum Veneti eam electionem non approbantes, dissipabant sparsis saxis illam factionem ; ipsorum autem vicissim aliquot peribant sagittis excubitorum confixi. Ex altera parte ruentes scholarii, raptabant aliquem, quem ipsi tenebant, patricium, stratelætæ munere fungentem, mediumque super accubitum [seu mensam magni triclinii] collocatum in eo erant ut coronarent. At excubitores irati celeriter advolabant hominemque [de accubitu] detractum jam trucidare parabant. Sed forte tum præsens piissimus Dominus noster Justinianus, [Petri Magistri verba sunt] tunc candidatus, liberabat eum a nece efficiebatque, ut ad excubitum [seu stationem et diætam excubitorum] in custodiam mitteretur. Ad hæc afferebant excubitores ad unum omnes Justiniano ipsi vim, quam poterant, omnem, ut pateretur imperator nuncupari. At ille vero deprecabatur. Itaque aliis atque aliis in censum venientibus imperii candidatis, pulsabant partes, quoties aliquem imperatorem nuncuparent, portam eburneam, flagitantes scilicet a

VARIE LECTIONES.

³⁵ ἀπῆρέσθησαν aut ἀπῆρεστήθησαν eonj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(99) Pro στέψοντες vel μέλλοντες στέψειν. Eo usu verbum ὀφείλειν frequens est apud novos Græcos. Vid. Theophan. p. 44 et p. 335. Malala, t. II, p. 208 media. Noster infra p. 296.

(1) Præsens existens, παρών. Eodem sensu supra habetur p. 194, ἐπίσκοποντα πρæsentio adsumi. Et paulo post v. 249. οὐκ ἠδυνήθη εὐρεθῆναι.

(2) Ἰουστινιανόν. Videri queat Ἰουστίνον legendum esse. Ego tamen a vulgata non discedo. Non

enim opus est.

(3) Ita in specie appellabatur habitus vel vestitus regius, insignia regni. Eo sensu jam apud Theophrastum p. 13, ed. Hard. occurrit ; v. Du Cange h. v.

(4) Vox novæ Græciæ, notans pugni in vultum inflictionem. Dicitur etiam γρόθος ; vid. du Cange Gloss. Gr. h. v. et Theophan., pag. 208, ubi γροθίζεσθαι.

cubiculariis schema seu ornatum imperialem. Hi vero negabant, edita eorum audientes nomina, pro quibus partes identidem sacram vestem flagitabant; donec tandem aliquando senatus omnis divum Justinum eligeret, eumque quodammodo ad acceptandum schema adigeret. Quamvis autem et huic negotium facesserent atque obstreperent scholarii quidam tanta cum importunitate et impudentia, ut etiam unus eorum aliquis acutis compliciti pugni condylis in os ejus ingestis labium ipsi funderet: obtinebat tamen omnium tam senatorum, quam militum et popularium factionum sententia; ascendebat Justinus conductus in hippicum, ubi ei se acquiescere publica voce testabantur Veneti æque atque Prasini: et cubicularii mittebant protinus schema seu ornatum imperialem. Intrabat itaque Justinus in cathisma, secum habens archiepiscopum Joannem 249 reliquosque proceres, quibus ingredi cathisma fas et mos est; reliqui autem proceres infra restitabant; dein recipiebat stans in scuto torquem a Godila, campiductore lanceariorum sibi impositum. Quo facto protinus erigebantur signa, quæ hactenus humi jacuerant, quemadmodum in talibus inaugurationibus fieri solet. Non autem intrabat (quod alii facere consueverunt) in triclinium mutandi vestitus gratia; sed milites te-
studinem circa ipsum scutis suis facientes cingebant eum, et sub hoc tegmine induebat Justinus schema; dein imponebat ipsi episcopus [vel patriarcha] coronam: ipsi manu accipiebat lanceam et scutum, et ascendebat [in cathisma hoc habitu], et tum clamabant omnes: « Justine Auguste, tu vincas. » Tradebatur ipsi porro libellus, in quo perscripta erat ejus ad milites et populum allocutio, et qua illorum singulis scutis [id est viris scutatis] quinos aureos nummos et singulas litras argenti promittebat. Hanc allocutionem e scripto recitabant libellenses, quandoquidem neque quæstor aderat, neque Celer magister ob artioula rem morbum, qui pedibus ejus interea supervenerat, adesse poterat, sed pro illo quidem temporis articulo desiderabatur. Habet autem allocutio sic. Imperator Cæsar Justinus

πισκόπου Ἰωάννου καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων τῶν εὐθεῶτων εἰσέρχασθαι εἰς τὸ κάθισμα, καὶ οἱ ἄλλοι ἄρχοντες κάτω ἴσαντο, καὶ ἐν τῷ σκουτέρῳ ἐφόρυσεν τὸν μανιάκιν ἐπιτεθέντα αὐτῷ παρὰ Γωδίλα (5) τοῦ καμπιδούκτορος τῶν λαγκυαρίων²⁴⁹, καὶ ὠρθώθη παραχρῆμα τὰ σίγηα κείμενα ἐπ' ἐδάφους κάτω, ἐπὶ τῶν τοιούτων ἀναγορεύσεων εἰθιζόμενον. Οὐκ εἰσηλθεν δὲ εἰς τὸν τρίκλινον, καὶ ἤλλαξεν, ἀλλὰ ἐποίησαν γελῶν ὁ στρατιῶται, καὶ ἐκεῖ ἐνεδύσατο, καὶ τὸν στέφανον (6) ἐπέθηκεν αὐτῷ ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ἐκράτησε λαγκίδιν καὶ σκουτέρην, καὶ ἀτήλαθεν, καὶ ἐκράξαν πάντες: « Ἰουστίνε Αὐγουστε, σὺ νικᾷς. » Καὶ προσεφώνησεν τῷ δήμῳ, ἐπιδοθέντος αὐτῷ τοῦ λιβελλαρίου, ἔνθα καὶ ὑπέσχετο αὐτοῖς κατασκευάσασθαι πέντε νομισματα καὶ λίτραν ἀργύρου. Τὸ δὲ λιβελλάριον ἀνεγνώσθη παρὰ λιβελλασίων, ἐπειδὴ οὕτε κωαίστωρ (7) εὐρέθη, καὶ ὁ μάλιστα Κέλερ διὰ τὴν γενομένην ταραχὴν διὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ οὐκ ἠδυνήθη εὐρεθῆναι, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὠρην ἀπέλειψθη. Ἔχει δὲ ἡ προσφωνήσις οὕτως. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Ἰουστίνος νικητὴς αἰεὶ σεβαστός: « Τῆ τοῦ παντοδυναμοῦ Θεοῦ κρῖσει, τῆ τε ὑμετέρᾳ κοινῇ ἐκλογῇ πρὸς τὴν βασιλείαν χωρήσαντες, τὴν οὐράνιον πρόνοιαν ἐπικαλούμεθα. » Παρὰ πάντων ἐδοθήθη: « Ἄφθονα τῆ οἰκουμένη ὡς ἔζησας, οὕτω βασιλεύσον: ἄφθονα τῆ πολιτείας: Βασιλεῦ οὐράνιε, σῶσον τὸν ἐπίγειον. Ἰουστίνε Αὐγουστε, σὺ νικᾷς τοῦ νέου Κωνσταντίνου (8) πολλὰ τὰ ἔτη. Ἡμεῖς δοῦλοι τοῦ βασιλέως. » Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Αὐγουστός: « Ὡς ἀνδιὰ τὴν οικίαν φιλανθρωπίαν ἐνισχύσει ἡμᾶς, ἅπαντα τὰ ὑμῖν τε καὶ τῷ δημοσίῳ ἐπωφελεῖ ὄντα τελέσει. » Παρὰ πάντων ἐκράγη: « Ἐὶ Θεοῦ, σὺ αὐτὸν ἐλέησον: σὺ αὐτὸν ἐπελέξω: σὺ αὐτὸν ἐλέησον. Ἰουστίνε Αὐγουστε, σὺ νικᾷς, » καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Ὁ αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Αὐγουστός: « Ἡμετέρα καὶ γὰρ φροντίς ἐστὶν ἐν πάσῃ εὐδωσεί: ὑμᾶς θεῖα προνοία κατιστάσῃ, καὶ μετὰ πάσης εὐφροσύνης καὶ περιθάλψεως καὶ ἀμεριμνίας ἕνα ἕκαστον ὑμῶν διαφυλάττειν. » Παρὰ πάντων ἐδοθήθη. « Ἄξιε τῆς βασιλείας, ἄξιε τῆς Τριάδος, ἄξιε τῆς πόλεως: πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ βασιλέως. Ἄγνος ἀρχοντας τῆ οἰκουμένη, » καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Ὁ αὐτοκράτωρ: « Ἐπεὶ τῆς ἐορτῆς τῆς ἡμετέρας εὐ-

VARIÆ LECTIONES.

²⁴⁹ ΣΧΟΛ. τῶν λογαρίων.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(5) Hujus viri videtur Theophanes, p. 150 et 145, mentionem facere. De lanceariis vid. Vales. ad Amm. Marc. p. 311.

(6) Nihil hic de unctione, quam Justino dedisse gloriatur ille Joannes in epistola ad Hormisdam papam apud Baronium A. C. 518, n° 60. Verum illa epistola Baronii est, non Joannis.

(7) Quæstoris enim proprie erat, orationes litterasque et mandata Augusti coram senatu et populo recitare, saltem temporibus illis quarti ad septimum usque sæculum. Pothius, n° LXV, p. 39, c. f.: Ὅσα (Tiberius) εἰς νοθεσίαν εἶπε Μαυρικίου, Ἰωάννη τῷ κωαίστωρι χρώμενος ὑπουργῶ τῶν λόγων, ὅς πρὸς τε αὐτὸν Μαυρικίον καὶ τὸν δῆμον τὴν ἐν τῷ λόγῳ πράξιν ἐτάχθη πληροῦν τοῦ βασιλέως.

(8) Titulum hunc complures imperatores CPTani

affectedarunt, quod norant, Constantini M. nomen, tam bene de CPLi meritum, apud populum magno in honore haberi et adamari; ut olim *Antoninorum* expetitum Romanis nomen affectabant. Vid. Selden. de Titul. Hon., p. 63, [Adrianus papa in epistola ad Carolum M. meminit donationis Constantini, eamque in Lateranensi scrinio haberi ait, Carolum *Constantinum novum* vocat. Notæ ad Donat. Constant. pag. 50.] Ergo apparet, Petavium recte Themistii locum p. 70, sic constituisse; potius οὐκ ἀφίσεις φωνάς, alloquitur urbem Constantini... μετὰ τὸν υἱέα, μετὰ τὸν ἀδελφιδουὸν Κωνσταντίνου, αὐτὸν ἐκείνον τὸν πᾶν Κωνσταντίνον ἀπέληφας, post Constantini filium (Constantinum), post ejsdem ex fratre nepotem (Julianum), illum ipsam magnum Constantinum [in Joviniani] recuperas: v. Du Cange Gl. Gr. v. Νίος.

τυχοῦς βασιλείας ἀνά ε' νομισμάτων καὶ λίτρων ἀργύρου ὑμῖν καταχάσμα δωρησόμεαι. » Παρὰ πάντων ἐκράγη· « Χριστιανὸν βασιλέα ὁ Θεὸς φυλάξει· αὐταὶ κοινὰ εὐχαὶ τῆς οἰκουμένης, » καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Ὁ αὐτοκράτωρ· « Ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν. » Καὶ τὰ λοιπὰ ἀκολούθως γέγονεν κατὰ τὸ σχῆμα Ἀναστασίου τοῦ τῆς θείας λήξεως.

nioris Constantini multi sint anni. Nos sumus servi imperatoris. » Imperator Cæsar Augustus : « Ut gratia sua nobis vires indulgeat ad ea omnia, quæ nobis et communi rei conducent, perficiendum. » Exclamabant omnes : « Fili Dei, miserere ejus. Tu eum elegisti, ergo miserere ejus. Justine Auguste, tu vincas, » et plura talia. Imperator Cæsar Augustus : « Etenim curæ nobis cordique erit, auxiliante divina providentiâ, ut vos in omni prosperitate collochemus, et ut unumquemque vestrum omni benevolentia et sollicito teneroque amoris affectu foventes in tranquillitate curarumque otio semper conservemus. » Acclamabant omnes : « Digne regno, digne Trinitate, digne Urbe. Multi sint imperatoris anni. Puros moderatores orbi terrarum [flagitamus, aut præsta], » et talia plura. Imperator : « Pro festo natale felicitis nostri imperii die donabimus vobis in buccam [seu in singulas buccas] quinos nummos et singulas litras argenti. » Acclamabant omnes : « Christianum imperatorem Deus conservet. Hæc sunt communia vota orbis terrarum, » et multa id genus alia. 250 Imperator : « Deus vobiscum. » Cætera deinceps fiebant eodem ritu, qui supra in Anastasii inauguratione expositus fuit.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

B

CAPUT XCIV.

Ἀναγόρευσις Λέοντος τοῦ μικροῦ.

Inauguratio Leonis junioris.

Ἀναγκαῖον ἐνομισάμεν εἰπεῖν, ὅπως καὶ βασιλεὺς ὑπὸ βασιλείως γίνεται. Ἐπὶ τοῦ τῆς θείας τοίνυν λήξεως Λέοντος Λέων ὁ μικρὸς Καῖσαρ ὧν ἐγένετο βασιλεὺς. Συνέβη γὰρ νοσῆσαι Λέοντα τὸν τῆς θείας λήξεως, τὸν αὐτοῦ θεῖον, τὴν ἐπιθάνατον νόσον, καὶ παρεκλήθη ὥστε ποιῆσαι τὸν Καῖσαρα βασιλέα. Τῇ οὖν πρὸ δεκαπέντε Καλανδῶν Δεκεμβρίων (9) ἐν ὑπατίᾳ Λέοντος τοῦ μικροῦ, μεγίστρου ὄντος Εὐσεβίου, συνῆλθον ἐν τῷ ἵππικῷ ὁ δῆμος καὶ οἱ προσβευταὶ (πολλοὶ γὰρ ἔτυχον ὄντες ἐνταῦθα, καὶ ἐκ διαφόρων ἐθνῶν), καὶ οἱ στρατιῶται πάντες μετὰ τῶν σίγων ἐν τῷ στάματι, καὶ ἔκραζον, ὁ μὲν δῆμος Ἑλληνιστὶ, προτρέποντες τὸν βασιλέα ἀνελθεῖν, οἱ δὲ στρατιῶται Ῥωμαῖστ'· καὶ ἀνῆλθεν ὁ βασιλεὺς, δηριγευόμενος ὑπὸ τῆς συγκλήτου. Ὁ δὲ Καῖσαρ ἔωξεν ἐν τῷ τρικλίνω, ἔνθα τοὺς συγκλητικούς δέχεται, καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς πόλεως Ἀκάκιος σὺν αὐτῷ, καὶ ἔστη ὁ βασιλεὺς ἐμπρὸς τῆς σέλλης, καὶ οὕτως ἤρξατο προσφωνεῖν τοῖς στρατιώταις καὶ τῷ δήμῳ, καὶ ἔκραζον πάντες· « Παρακαλοῦμεν, ἵνα καθεσθῆς, » καὶ ἠπάσατο τὸν δῆμον, καὶ ἐκάθισεν (10), καὶ ἔκραξεν ὁ δῆμος τὸ, « Δύγουστε. » καὶ πάλιν πολλοὶ φωναὶ ἐγένοντο παρακαλοῦντων αὐτῷ στίψαι

Jam videamus, quomodo imperator ab imperatore creetur. Nam et hoc necessarium dictu putamus. Leo magnus ergo (hic exemplo sit) morbo decumbens eo, qui ultimus ipsi contigit, nepotem e filia suum Leonem juniorem, tum Cæsarem, hortatu procerum in imperatorem provehebat. Quod sic peractum, Die xv Kal. Decembres, Cos. Leone juniore, magistro Eusebio, conveniebant in circo populus et legati, qui tum haud pauci variorum gentium aderant ; et milites omnes omniumque ordinum cum signis in stamate, et clamabant, populus quidem Græce, rogantes imperatorem, velit ad se in circum ascendere, milites autem Latine. Ascendebat igitur imperator deductus a senatu. Cæsar autem intus manebat in illo triclinio, in quo imperator senatores excipere solet, unaque ipsi aderat Acacius, archiepiscopus Urbis. Imperator, ut in hippicum venerat, consistebat coram sella seu throno, et sic stans incipiebat ad milites et populum perorare ; sed exclamabant omnes : « Augûete, rogamus velis considere. » Gratias propterea populo agebat benigna salutatione, et desidebat, et populus clamabat : « Auguste, » vocibusque frequentibus ipsi ten-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(9) Sumptum hoc a Latinis, qui, quando volunt diem xv Kalendar. Decembrium significare, ante diem xv Kal. Dec. dicunt, quamvis illum ipsum diem, non alium intendant. Ita recte Casaubonus t. I, Scr. H. A. p. 890, ante diem (pro ad) pridie Nonas Martias emendat. Quod moneo, ne quis suspicetur e Latina interpretatione, quam hodierno loquendi mori accommodavi, me voluisse aliquid in Græcis mutatum ire.

(10) Actis populo gratias, quod sibi non bene valenti veniam sedendi fecerit, considerat. Debebant nempe imperatores peroraturi stare, ut e nummis veterum imp. cognoscitur. Conf. p. 243, et infra II, cap. 10, ubi de oratione quadragesimali. Cæterum adoratio ista, ὁ ἀσπασμὸς, consistebat in jactatione osculi per manum ori admotam, cum corporis inclinatione. Sæpe leguntur impera-

tores populum adorare, ἀσπάζεσθαι προσκυνεῖν. Tacitus Hist. I : Nec deerat. Oïho protendens manus, adorare vulgum, jacere oscula. Cupitolinus de Pertinace, t. I, p. 566, fuit in curia honorificentissimus [id est Patribus conscriptis in curia honoris plurimum exhibebat], ita ut senatum faventem [sibi fausta acclamantem] adoraret. Claudianus :

... regia circi

Connixum gradibus veneratur purpura vulgus,
Plebis adoratæ reboat fragor.

Sed sic solebant tantum imperatores vetusti, quoniam nondum sic tumebant, ut sequentes, quorum cum decrescente potestate superbia crescebat. Successit in adorationis locum τὸ ῥωσθέλιον ἐτ' ἡ σφράγις ἐκ τῶν quibus suo loco dixi.

debat persuadere, ut imperatorem coronaret. Multis vicissim intercedentibus, sacris sermonibus promittebat tandem imperator, id se facturum. Clamabant igitur, velit missis magistro aliisque aliquot patriciis Cæsarem arcessere. Quo imperato, magister et delecti patricii abibant, et adducebant Cæsarem, eumque ad sinistram imperatoris collocabant. Sed episcopus quem una cum Cæsare adducebant, consistebat ad imperatoris dextram, et faciebat preces et pia vota: quibus finitis, omnes: « Amen, » succinebant. Quo facto præpositus imperatori coronam porrigebat, quam hic stans Cæsaris in caput imponebat, acclamans ter: « Feliciter. » Abibat tum episcopus, et considebat imperator Leo magnus; minor autem Leo salutabat gestu populum; ad quod omnes exclamabant: « Auguste. » Tunc veniebant præfectus Urbis et senatus a sinistra parte, et offerebant ipsi modiolum seu coronam auream, ut mos est, et alloquebatur imperator milites, 251 licentians ipsis et abeundi veniam dans, simul promittens viritim pro more consueto quinos nummos et litras argenti singulas nomine augustiarum.

CAPUT XCV.

Inauguratio piissimi domini nostri Justiniani.

Pari modo divus Justinus, et ipse quoque gravi morbo decumbens, hortatu senatorum imperatorem faciebat in magno triclinio piissimum nostrum dominum Justinianum; quod quomodo peractum sit breviter dicitur. Quarto Aprilis die, indictione quinta, magistro Tatiano, imperabat dominus silentium et comentum, seu conventum, et ut scholæ palatinæ ordinesque militares omnes in delphacem coirent. Aderat episcopus et preces faciebat, et coronabat ipsum [Justinus], et fiebant omnia eodem modo, quo paulo ante diximus, ea sola cum differentia, quod ibi res in circo sursum, hic in delphace peracta fuit.

VARIE LECTIONES.

²⁷ ὑπήχθησαν 009j R., ὑπήκουσαν cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(11) Ante εὐτυχῶς lacunam esse, cujus tamen in codice nullum vestigium est res ipsa loquitur. D Conf. p. 129.

(12) Ergo jam ad eam ætatem adoleverat Leo minor, ut monitus gestu salutare populum posset, ut saperet, ut staret suis pedibus. Nam præcessit paulo ante ἔστησαν. Procopius tamen eum, avo decedente, puerulum paucorum dierum fuisse ait, eis ἡμερῶν ἔτι ὀλίγων ἡλικίαν ἔχοντα. Malala eum per unum annum gestum imperii nomine decessisse ait, anno ætatis septimo. Chronicon Alexandr. XVII annos vitæ ipsi tribuit; vid. Chilmead ad Malal. t. II, p. 85.

(13) *Valedicens reddidi*; non male quidem, aliquanto melius tamen fuisset *licentians*, abeundi veniam dans.

(14) De usu præpositionis πρὸς, qui hic obtinet, dicam ad p. 281.

(15) De renuntiatione Justiniani M. vid. Procop. Anecdot. p. 45, et ibi not. Alemanni, qui tamen

τὸν βασιλέα, καὶ διαλαλαίαι πολλὰ περὶ τούτου, ὑποσχομένου αὐτοῦ τοῦτο ποιεῖν. Ἔτα ἔκραζον ὥστε τὸν μάλισταρον πέμψαι καὶ πατρικίους καὶ ἀγαγεῖν τὸν Καίσαρα. Καὶ ἐπέτρεψεν τῷ μαγίστρῳ καὶ τισιν πατρικίοις ἀπελθεῖν καὶ ἀγαγεῖν αὐτόν. Καὶ ἐξελθόντες ἤγαγον τὸν Καίσαρα, καὶ ἔστησαν εἰς τὰ ἀριστερὰ τοῦ βασιλέως, καὶ τὸν ἐπίσκοπον σὺν αὐτῷ, καὶ ἔστη εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ βασιλέως ὁ ἐπίσκοπος, καὶ εὐχὴν ἐποίησεν, καὶ ὑπήχθησαν ²⁷ πάντες τὸ, « Ἀμήν. » Καὶ ὁ πραιπόσιτος ἐπέδωκεν τῷ βασιλεῖ στέφανον, καὶ ἐπιτέθεικέν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Καίσαρος, « Εὐτυχῶς, εὐτυχῶς, εὐτυχῶς (11), » καὶ ἀνέωρθησεν ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ἔκαθισεν ὁ βασιλεὺς Λέων. Καὶ ὁ μικρὸς Λέων ἠσπάσατο (12) τὸν δῆμον, καὶ ἔκραζαν πάντες: « Αὐγουστε. » Καὶ τότε ἦλθεν ὁ ἔπαρχος τῆς πόλεως ἐξ ἀριστερῶν καὶ ἡ σύγκλητος, καὶ προσήγαγον αὐτῷ modiolon, ἦτοι στέφανον, χρυσοῦν κατὰ τὸ ἔθος, καὶ διεάλγησεν ὁ βασιλεὺς ἀποδεχόμενος (13) τοὺς στρατιώτας, καὶ ὑπέσχετο ἕκαστῳ διδόναι κατὰ τὸ ἔθος πρὸς (14) πέντε νομίσματα καὶ λίτραν ἀργύρου ὑπὲρ αὐγουστιῶν.

ΚΕΦΑΛ. ΛΕ'.

Ἀναγόρευσις τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν δεσπότης Ἰουστινιανοῦ (15).

Ὁ τῆς θείας λήξεως Ἰουστίνος τὸν εὐσεβεστάτον ἡμῶν δεσπότην Ἰουστινιανὸν ἐποίησεν ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίῳ. Καὶ αὐτὸς ἐν νόσῳ μεγάλη κατέκειτο, καὶ παρεκαλεῖτο ἀπὸ τῆς συγκλήτου εἰς τὸ ποιῆσαι αὐτὸν βασιλέα. Τῇ οὖν τετάρτῃ τοῦ Ἀπριλίου (16) μηνὸς Ἰνδ. ε', μαγίστρου ὄντος Τατιανοῦ, ἐκέλευσεν σιλέντιον καὶ κομέντον, καὶ τὰς σχολὰς καὶ τὰ στρατεύματα πάντα παραγενέσθαι ἐν τῷ δέλφαι. Καὶ παρεγένετο ὁ ἐπίσκοπος, καὶ εὐχὴν ἐποίησεν, καὶ ἔστεφνε αὐτόν, καὶ πάντα κατὰ τὸ ὅμοιον σχῆμα ἐγένετο, οὐ μέντοι ἐν τῷ ἱππικῷ ἄνω, ἀλλὰ ἐν τῷ δέλφαι.

totum hunc locum Procopii partim exiliter adumbravit tantum in Latinis, partim quædam Procopio de suo affluxit, quæ cum historia pugnant. *Locus* ergo sic verti debuerat: τυραννῶν τε αὐτίκα... *statim tyrannum se gerebat, ex quo summam potestatem invadabat, violentiam actionis* (τῆς ἐπιβατώσεως, invasionis in imperialem dignitatem) *simulato vultu et prætextu conficto velans. Quidquid enim probum et honestum erat Romanorum* (id est proceres, qui sunt *honestus ordo*), *ipsum renuntiabant, ad suffragium ipsi dandum tot circumstantium periculorum, ni facerent, metu compulsus, præterquam quod Deus etiam hunc orbem dare dominum decreverat.* Susceperunt ergo dominationem Justinianus ac Theodora tertio ante festum Paschatis die, ὅτε δὴ οὕτως ἀσπασθῆαι τινα... Sic leg., uno οὕτε cum tribus asteriscis deleto. Nihil enim ibi deest, sed vitiose οὕτε unum abundat.

(16) Ergo falluntur, qui Kalend. Aprilis eum vivis excessisse aiunt. Indictio incidit in A. C. 527.

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ΄.

Ἀναγόρευσις Νικηφόρου (17) βασιλέως τοῦ γεγονότος
δομestίκου τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, τοῦ
φιλοχρίστου καὶ ἀνδρειοτάτου.

Τελευτήσαντος Ῥωμανοῦ βασιλέως τοῦ νέου (18),
υἱοῦ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου καὶ Πορφυρογεννή-
του βασιλέως Ῥωμαίων τοῦ Μακεδόνα (18*), εἰς μῆνα
Μάρτιον ιε', ἰνδ. ς' (19), ἔτους ζωσα', τῆ Τεσσαρα-
κοστῆ τῶν Νηστειῶν, κατέλιπεν τὴν ἑαυτοῦ βασι-
λείαν Βᾶσιλείῃ καὶ Κωνσταντίνῳ, τοὺς νηπίους υἱοὺς
αὐτοῦ καὶ τὴν ἰδίαν γαμετὴν καὶ Αὐγούσταν Θεοφανῶ
βασιλεύειν τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. Κατέλιπεν δὲ καὶ
τὸν παρακοιμώμενον (20) Ἰωσήφ (21) οἰκονομοῦντα

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(17) De hoc Nicephoro multa habet Luitprandus,
qui eum vidit, in eo libello, quo suam ad ipsum B
legationem, nomine Oltonis I peractam, copiose
describit. Revolutionis hoc capite luculenter enar-
ratæ historiam quoque tradit Cedren. p. 646. Ex
eo, quod sub finem inscriptionis habetur τοῦ φιλο-
χρίστου καὶ ἀνδρειοτάτου, item ex eo, quod paulo
post sequitur ὁ εὐσεβῆς καὶ φιλόχριστος βασιλεὺς,
item ex appellatione ὁ ἀνξ', εἰ, quod maximi mo-
menti, e verbis p. 252, αὐτοὶ μᾶλλον [id est μάλιστα
aut magis, quam ipse Nicephorus] σπεύσαντες βίῃ
καὶ μὴ βουλόμενον αὐτὸν ἀνηγόρευσαν βασιλέα, col-
ligo particulam hanc, quæ de Nicephoro agit, ab
ejus aliquo cliente aut officiali profectam esse;
valdeque miror, qui potuerit Constantinus junior,
Romani filius, ei tot laudibus vitrioi refertæ locum
in sua collectione facere, si modo Constantini sit
codex, quem tractamus. Non tamen male neque
immerito tributæ fuerunt illæ laudes Nicephoro,
quem virum fortem et sapientem et gloriam ulti-
mumque pæne fulcrum ruentis imperii Græci fuisse C
constat; τὸν βασιλεύσαντον τῷ ὄντι Νικηφόρον τὸν
Φωκᾶν τὸν τῆν ἰσχυρὸν ἡρωϊκὸν καὶ πολὺν τῆν
σύνησιν eum appellat Nicetas pag. 410 ed. Venetæ.
De more illorum temporum constitutos imperato-
ribus, regibus, ducibus, etc., minorennibus tutores
imperatores, reges, duces, renuntiandi, coronandi
et pro talibus agnoscendi, donec pupilli adolesce-
rent, egit Du Cange v. *Hæres*, et exempla ejus ibi
protulit, quibus hoc quoque Nicephori Phocæ et
Joannis Tzimiscæ, item Romani Lecapeni potest
addi, qui quamvis imperatores audirent, et ut tales
honorarentur, revera tamen tantummodo admini-
stratores erant.

(18) Morte naturali obierit Romanus, an venenis
et per vim extinctus fuerit, non constat. Utrumque
perhibet Cedrenus p. 657, Abulfeda eum a Nice-
phoro Phoca necatum tradit. Non certe improbable
est, eum se passum esse a Theophanone Augusta
ad rapiendum imperium et conjugium ejus pellici, D
et a perfida femina irretiri, quæ, ut primum mari-
tum veneno sustulerat, ita ipsum quoque secun-
dum ferro curavit tolli, quo tertio potiretur. Abul-
fedæ hæc sunt verba ad A. 359, qui respondet pro
maxima parte anno Chr. 970: *Nicephorus, post-
quam decessorem in imperio suum de medio sustu-
lisset, uxorem ejus in matrimonium duxerat, et,
stirpe ortus non regia, regnum invaserat, meditaba-
turque jam regiam superioris thori prolem, privignos
suos, castrare, quo nempe soboli et stemmali suo
summam potestatem perpetuam assereret, illis prole
defectis. Sed indignum detestata facinus puerorum
mater conspirabat cum domestico (Joanne Tzimiscæ)
in viri cædem, structo in hunc modum dolo. Con-
scios, Domesticum et ejus amicos, habitu muliebri de-
formatos, de nocte in sacellum aliquod Nicephori
cubiculo proximum introducebat, et tyranno profun-
dum stertente, foribusque omnibus obseratis, ipsa
surgens per eam portulam intromittebat percussores,*

A CAPUT XCVI.

*Inauguratio Nicephori Phocæ, Christum amantis et
fortissimi imperatoris, anlea domestici scholarum
Orientis.*

Imperator Romanus junior, filius Constantini
magni et Porphyrogenneti, imperatoris Romanorum
Macedonis vel e Macedonibus oriundi, vita defun-
ctus mense Martii die xv, ind. 6, anno mundi 6471.
quadragesima magni jejunii, relinquebat regni sui
hæredes parvulorum par filiorum, Basilium et Con-
stantinum, suamque uxorem et Augustam, Theo-
phanonem, tutriorem imperii Romani, apposito re-
rum publicarum administratore paracæmomeno

*quæ ad sacellum spectabat. Itaque dormientem ag-
gressus Nicephorum Domesticus jugulabat; Deus au-
tem hoc administro quietem suo populo a nequam veza-
tore præstabat. Domesticus porro unum aliquem Au-
gustæ filium, regio sanguine cretum, in solio colloca-
bat. De reliquo, appellatur ille Domesticus, qui Græcæ
ditioni cis Bosporum in Orientem porrectæ præst.*

(18*) Ita quidem Byzantini et ipsi litterati prin-
cipes hujus gentis. Alii tamen ex Armenis, alii e
Sclavis arcessunt eorum originem. Sane Hamza
Ispahanensis, æqualis Leoni Sapienti et Romano
Lecapeno, Porphyrogennetas hosce a sclavis dedu-
cit. Verba ejus hæc sunt de Basilio Macedone: *Re-
gnabat Theophilus Michaelis in diebus Almamonis 22
annos et tres menses; deinde Michael, ejus filius,
cum matre in diebus Almoctaderi usque ad vigesim-
um octavum ætatis suæ annum; deinde translatum
fuit imperium ex hac gente in gentem Sclavorum.
Nam Basilius Sclavus in diebus Almotaxi, anno
[æpæ Muhammedanæ] 253 [A. C. 876] occidebat
eum, et regnabat per 20 annos. Deinde regnabat
Leo filius Basilii, in diebus Almotamadi A. 273
[Chr. 896]; deinde regnabat Alexander filius Basilii,
annum et duo menses, in diebus Almoctaderi,
anno 299 [911], mortuusque fuit e phlhis; deinde
Constantinus filius Leonis, 12 menses, quando de-
turbato regnum invasit Constantinus filius Andro-
nici. Hic fuerat apud Irenopolin [id est Bagdadi];
sed post mortem patris illinc aufugiebat, et pervenie-
bat in Romaniam. Cum itaque regnum arripuisset, et
in domo palatii, id est urce regni, consedisset im-
petum in eum dederunt satellites Constantini filii
Leonis, et occiderunt eum, et sic potius est Constans-
tinus, filius Leonis, A. 301 [915]. Hactenus Ispa-
hanensis, scriptor Constantino nostro æqualis. Li-
buit hanc particulam intexere, ut constaret lectori,
quid Orientales quoque tum temporis de rebus
Græci imperii tradiderint. Quæ incondita, turbida,
chronologiæ veritatique et sibi repugnantia narrat
Persa, facile erit historiæ Græcæ peritis componere
et expedire.*

(19) Indictio sexta et A. mundi secundum Græcos
6471, incidit in A. C. 963.

(20) Paracæmoneni seu accubitores erant viri
maximæ dignitatis et potentis in aula Byzantina,
qui in conclavi, quod proxime ante cætonem seu
dormitorium imperiale, dormiebant, vel potius
excubabant, et nunquam ab ejus latere decedebant,
et quibus adeo spiritus imperatoris ipse pæne cre-
ditus erat. Eunuchi plerumque hi erant, conf.
p. 420;

(21) Designatur Joseph Bringas eunuchus, cui se
suumque imperium totum tradiderat Romanus jun-
ior. Vid. Cedren. p. 642. Jam in gratia fuerat
apud Constantinum, v. Script. post Theophan. p.
277 et 293, qui anonymus scriptor virum vehemen-
ter laudat, conf. p. 297 et 299, forte quia sub regno
Romani scribebat, et aut beneficia ab eo acceperat,
aut tutum non erat hominem lædere.

Josepho. Horum potestas valuit a dicta die decima, quinta Martii indictionis sextæ usque ad diem decimam quintam Augusti ejusdem indictionis. Secunda vero Julii die indictionis ejusdem nuncupabatur in partibus Orientis imperator Romanorum ab exercitu suo pius et Christi amans dominus noster Nicephorus. Apud Casaream nempe, quæ nunc Cappadocum præfecturæ accensetur, congregati in urbis] campo duces ordinesque militares omnes] nuncupabant ipsum imperatorem, tum temporis magistri et domestici scholarum dignitate conspicuum. 252 Repudiabat quidem oblatos honores, ut cui bellum cum Ismaelitis curæ magis et cordi esset; in quod ipse pronus incumbens suos etiam acriter instigabat. Illi autem eo magis instabant, raptumque vi et invitum e tentorio, levatum scuto, imperatorem proclamabant. Neque tamen tum quidem aut coronam aut alium imperialem ornatum assumebat, contentus coccineorum calceorum usu. Ejus rei fama ut in Urbem pervenit, vehementer Josephum accubitorem terruit et ad magnos edendos tumultus impulit. Opponebat enim se domino [Nicephoro] ex contentione et ambitione, eique profligando et arcendo se comparabat. Neque proficiebat Nicephorus imp., blandas litteras ad ipsum exarans et mittens, quibus pollicebatur, velle ipsi dignitatem suam conservare sartam et tectam et pluribus quoque honoribus ipsum cumulare. (Senatui in eadem sententiam perscribebat, de nova

τὰ τοῦ κοινοῦ πράγματα. Ἐκράτησεν δὲ ἡ τῶν βῆθόντων προσώπων ἐξουσία ἀπὸ πεντεκαίδεκάτης μηνὸς Μαρτίου, ἰνδ. ς', μέχρι Αὐγούστου πεντεκαίδεκάτης, ἰνδ. τῆς αὐτῆς. Ἰουλίου δὲ μηνὸς δευτέρῃ, ἰνδ. ὁμοίως, ἀνηγορεύθη, ἐν τοῖς τῆς Ἀνατολῆς μέρεσιν ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλόχριστος βασιλεὺς τῶν Νικηφόρος παρὰ τοῦ ἰδίου στρατοπέδου βασιλεὺς Ῥωμαίων. Ἐν Καισαρείᾳ γὰρ τῇ νῦν τῆς Καππαδοκῶν ἐπαρχίας ἐν τῷ κάμπῳ, μαγίστρου αὐτοῦ ὄντος καὶ δομestικοῦ τῶν σχολῶν, συναχθέντες πάντες οἱ στρατηγοὶ καὶ τὰ τάγματα, ἀνηγόρευσαν αὐτὸν βασιλεῖα. Τοῦ δὲ μὴ βουλομένου, ἀλλὰ πρὸς τὸν πόλεμον τῶν Ἰσμαηλιτῶν ἐπισπεύδοντος καὶ τὸν λαὸν εἰς τοῦτο προτρεπομένου, αὐτοὶ μᾶλλον σπεύσαντες βίᾳ καὶ μὴ βουλόμενον ἐκ τῆς τένης ὑψώσαντες ἀνηγόρευσαν αὐτὸν βασιλεῖα. Οὐ μὲν δὲ ἐφόρεσεν στέμμα ἢ ἄλλην τινὰ βασιλείον ἐσθῆτα, εἰ μὴ μόνον τὰ ὑποδήματα ἐναλλάξας βούσσεα (22), ἧτοι: κόκκινα. Ἀκουστὸν δὲ γεγονὸς τοῦτο ἐν τῇ πόλει, ἐταράχθη ὁ παρακοιμώμενος Ἰωσήφ, καὶ ἀνταίρων (23) ἐφιλονεῖκει, καὶ παρεσκευάζετο ἀντιπατάσθαι τῷ ἄνακτι. Ὁ δὲ γε βασιλεὺς Νικηφόρος γράμμασιν ἡμέροις χρώμενος πρὸς αὐτὸν, ἐξέπεμπεν, τὴν αὐτὴν δόξαν αὐτῷ ἔχειν ὑπισχνούμενος καὶ τιμὰς πλείους. Καὶ τὴν συγκλήτων τῷ ὁμοίῳ τρόπῳ ἐδηλοποιεῖ. Ὁ δὲ πολλάκις τοῖς τοιοῦτοις ἐνησημαθείς (24), οὐκ ἠνέσχετο, καὶ δὴ εὐρών τινας τῶν ἀπὸ τῆς συγκλήτου συναγωνιζομένων αὐτῷ, ἀνταίρων ἐφιλονεῖκει πρὸς τὸν Αὐγούστον. Τὴν τε πόλιν

JOAN. JAC. REISII COMMENTARIUS.

p. 420; non tamen semper, ut constat exemplo Basilli Macedonis, qui paracœmomenus Michaelis Ebriosi fuit. Falluntur enim, mea sententia, qui putant eum παρακοιμώμενον τῆς σφειδόνης, seu sigilli regii custodem fuisse. Dignitas hæc sub Porphyrogennetis ignota erat, recentius nata sub Comnenis. Leviter corruptus est in hac voce Luitprand. Hist. III, 7, p. 447: quibus ad tuendum palatium [verba ejus sunt] tulandamque rem privatam, ut istis moris est, eunuchum officio Parachi mmenon dedit. L. Parachimomenon, Italice nempe pronuntiato ch ut k. Vir doctus sinistre ad illum locum conjecit. Προκοίτους tales appellare videtur Themistius p. 438, uti ibidem cubicularius κατευναστὰς appellat. "[In codice epistolarum Bibl. Venetæ occurrunt παρακοιμώμενος τοῦ κοιτῶνος, κροσθήμενος τοῦ κοιτῶνος, λογιστικὸς τῶν Ἀνατολικῶν θημάτων]" Officium accubitoris erat, præter debitum coram ipso cubandi aut potius exocubandi, supra dictum, etiam hoc interdum, ut spatham vel enssem imperialem coram imperatore procedente præferret, et admittendos viros honoratiores ad imperatorem introduceret; vid. Leo Gramm. p. 465. Videtur nomine τοῦ φύλακος paracœmomenus designari in illis Anonymi apud Du Cange v. Βεσιτιάριος: ἐκτὸς τοῦ τοιοῦτου χωρίου πηγνύσθω ἢ τοῦ ἀ' βεστιαρίου σκηνη... ἐπισθεν δὲ τοῦ ἀ' βεστιαρίου ἢ τοῦ φύλακος, καὶ καθέξῃς κοιτωνιτῶν καὶ ἐβδομαρτίων καὶ λοιπῶν τῶν διακονούντων, ὁμοίως τῇ βασιλικῇ ὑπηρεσίᾳ. Ratio appellationis liquet. Quod olim paramenontes, paramonarii, circummanentes erant, id erant deinceps paracœmomeni. Nam manere et cubare et μένειν alique κοιμάσθαι pro agere, versari circa alique notat; vid. supra dicta ad p. 258, ad illud πῶς ἔμεινεν. Ita κοιμάσθαι πρὸ κοιτῶνός τινος, cubare coram dormitorio alicujus, dixit Epictetus in Dissert.

Arrian. p. 280, pro perpetuus ipsi comes esse, et Athenæus p. 189, etymologiam dictionis aula regia dans, ait, inter alia ædes regum fuisse aulas dictas διὰ τὸ παραυλίζεσθαι καὶ παρακοιμᾶσθαι τοὺς δορυφόρους τῶν βασιλέων, quod ibi die nocteque vigilant et excubent protectores eorum.

(22) De calcæis et caligis rubris, ut insigni imperii CPTani, quo præter imp. nemini licebat uti, nota omnia sunt Vid. Goar. ad Codin. p. 21, n. 3; 145, n. 5, et alibi. Etiam Bulgarorum reges ad instar Byzantinorum πέδιλα ἐρυθρὰ gerebant, vid. Cedren. 638. Et hinc credo intelligi posse obscurum alias locum in Script. post Theoph. p. 255: ἔτι στολῇ ἐκοσμοῦντο Βουλγαρικῇ, adhuc habitum gerebant Bulgaricum, non rubras caligas, non aliud regii ordinis insigne, sed vestiti erant ut cæteri Bulgari privati homines. Conf. Luitprand. Hist. p. 548, et supra p. 242.

(23) *Rebellans*, verbum pærfrequens apud novos Græcos, a quibus ad novos Latinos transiit. *Intartizare* inde formavit Anastasius. Subintelligitur τὴν κεφαλὴν aut τὰς χεῖρας. Contra vero συναίρειν, *assistere alicui*, et *σύναρσις*, *auxilium*, ap. Theophan. p. 312, metaphora deducta ab illis, qui conjunctis manibus et viribus onus aliquod sublevant.

(24) *Jussus*: σημαίνειν, *significare*, novis Græcis notat imperare. Eo sensu apud Theophanem p. 17 occurrit. Si quæ in Xiphilini epitome leguntur, omnia Dionis ipsius verba sunt, Dio Cassius quoque sio usus fuit p. 1077, ubi cl. Reimarus damnat, quod apud Zonaram ejus vice legitur τὰ συμβαινόμενα. Unum æque atque alterum probaverim τὰ σημαίνόμενα sunt *insinuata*, *mandata*, *significata*, *præcepta*; τὰ συμβαινόμενα vero sunt *concessa*, *indulta*, *privilegia*.

κατασφαλισάμενος, καὶ τὰς πόρτας ἀνακτίσας (25), καὶ πρὸς τὸ πολίτευμα σκληρῶς φερόμενος, ἀναθέματι καθυπέβαλε (26) τὸν ἀνακτᾶ. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ γε καὶ μυστικῶς. ἤτοι κρυφίως, τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἀνακτος. Νικηφόρου, τὸν τε πατέρα

JOAN. JAC. REISKII

(25) Verbum hoc hic loci non id notat, quod alias solet, collapsum ædificium reficere, sed patientes aditus, seu studio factos, seu ruina et temporum lapsu, intergestis structuris implere, μέχρι τῶν ἄνω, usque ad summum exædificare, ut nihil hiet; τὰς πόλεις τειχισματίους διαλαμβάνειν dixit Nicetas p. 300. Patet, quam oppido parum inter ambas significationes intersit. Ita Latinis quoque *resarcire* non tantum est restaurare, sed etiam implere. Cicero pro Sextio: *Meministis tum, iudices, corporibus civium Tiberini compleri, cloacas resarciri* [ἀνεκτίσθαι, ἀνωκοδομηθῆσθαι], *e foro spongiis effingi sanguinem*. Non habeo quidem in promptu exempla verbi *οικοδομεῖν* hoc sensu. At potest analogia verbi ἀνακτίζειν eorum vicem fungi. Solent novi Græci verba et particulas in se bonas insolenter componere, quas vetustis non sic solebant conjugare. Hoc volo. Veteres usurpant κτίζειν et οικοδομεῖν eodem sensu pro *struere*; item ἀνά pro *ob*, obstruere, offerre. Verum ἀνά et κτίζειν ad conficiendum sensum obstruendi non conjugabant, sed ἀνά et οικοδομεῖν. Novi tamen, ratiocinantes κτίζειν et οικοδομεῖν idem esse, copulam hanc tentarunt, et dixerunt ἀνακτίζειν, pro quo veteres in usu habebant ἀνοικοδομεῖν. Ad hoc exemplum conformata permulta sunt verba novis Græcis improbabilia, et a quibus abhorruere veteres, ut e. c. καταγίνεσθαι (apud M. Antonin. Philos. I, 14, fine) pro καταφέρεισθαι. Item καταπορεύεσθαι pro κατέρχεσθαι apud Diodor. Siculum XIX, de quo auctore nescio qui fiat ut suspicionem animo delere nequeam, eum a novis Græcis vehementer contaminatum et in compendium misum fuisse. Idem t. II, p. 459. ἀπιδεῖν dixit pro ἀφορᾶν, *præstolari*, expectare, donec tempus advenerit, ut Athenæus p. 4, fine τὰ δεῖπνα ἀφορᾶν dixit, *cænarum tempus opperiri*. Idem Diodorus t. II, p. 498, ἀποκαλεῖν pro ἀπαγορεύειν, *interdicere, vetare* habet, quo loco nihil deest, quamvis secus videatur. Noster cum æqualibus ὑπομειλῶν usurpat pro ὑποδεέστερος. Polyænus, etiam in novi Græculi officina deformatus, καταγινώσκειν pro καταμανθάνειν dixit p. 332, cap. II, vs. 2, et p. 452, c. f. ἀπαγορεύειν pro δημηγορεῖν aut ἀπολογεῖσθαι. Procopius Hæschelii p. 367, ἀπολέγειν pro ἀπειπεῖν, *desperare, animum despondere*. Possent similia exempla magno numero coacervari, si opus esset. Hoc vero satis, ut verbo ἀνοικοδομεῖν pro *obstruere* auctoritatem ab analogia et exemplis comparemus, quandoquidem cl. Lambertus Bos ei controversiam in Observation. critic. p. 85 movit. Amant autem et veteres et novi præpositivam ἀνά pro ἀπό ponere. Pro ἀποκτίσαι, ἀποφράσσειν, ἀπολαμβάνειν, ἀποπληροῦν, etc., dicunt ἀνακτίζειν, ἀναφράσσειν, *oblurare*, Malal. t. II, p. 16, ἀναλαμβάνειν, *occupare, implere* usque ad summum una aliqua re sic, ut alteri aditus non pateat. Athenæus p. 4, Ἄρχας ποιημάτων πολλῶν ἐγγραφήμενος ἀνελήφθη μέχρι τριῶν καὶ τεσσαρῶν τευχῶν (ita enim legendum, non στήλων), *relatis in adversaria initiis multorum versuum imperfectorum impleverat, occupaverat ad tria, quatuor volumina*. [Incō ἀναλήμματα, structuræ in altum fastigiata] *Geruste* aditum ad aliquem locum obstruentes. Vid. cl. Wesseling. ad Diodor. Sicul. t. II, p. 215. Ἀνάπληροῦν, usque ad summam oram implere et implere, habet Malalas t. II, p. 191. A multis quoque probatis vetustis novisque scriptoribus verbum ἀνοικοδομεῖν pro *obstruere* usurpatum fuit.

A sua fortuna significans.) Josephus autem quamvis sæpius iisdem insinuationibus admonitus, non tamen auscultabat; sed repertis aliquot viris senatoriis, parti suæ faventibus operamque strenuam navantibus, adversarium Nicephori palam se declarabat COMMENTARIUS.

inter antiquissimos est Aristophanes, Pace, v. 99: Τὰς λαύρας καιναῖς πλῆθοισιν ἀνοικοδομεῖν, *latrinas novis lateribus undecunq̄ obstruere, obtegere*, quem locum immerito tentavit L. Bos l. c. Elegans est illud apud Diogenem Laertium cognominis Cynici dictum, qui, interrogatus quare hebetes esseut athletæ, respondebat: Ὅτι κρέασιν ὑελοῖς καὶ βοελοῖς ἀνωκοδομηται, *quia carnibus bovillis et suillis usque ad verticem exstructi et velut oppilati sunt*. Utuntur quoque verbo hoc in sensu Xenophon, Hellenic. VI, p. 525, edit. Wechel.; Plutarchus, Vit. p. 876, et Diodorus Siculus, t. I, p. 420, ubi significatum verbi verum Rhodomanno non observatum indicat eique auctoritatem facit cel. Wesseling. ex Appollodoro, Themistoclis epistolis et Lycurgo. Quibus addi potest Polyænus p. 214. Idem Polyænus ἐνοικοδομεῖν eodem sensu, neque deterius dixit p. 86, et ἐποικοδομεῖν Xiphilinus p. 1340. Sane si concedimus, ut par est, συνοικοδομεῖν idem esse atque *obstruere* [zubauen], admitti quoque ἐνοικοδομεῖν debet, quia σύν et ἐν Græcis promiscue usurpantur. Vid. indic. Diodori Siculi v. ἐνοικοδομεῖν. In illo Diodori modo laudato loco eleganter opponuntur ἀνοικοδομεῖν, *opere cæmentario oggesto obturare*, et ἐξοικοδομεῖν, *revulso obturaculo reserare* aditum. Idem auctor, t. II, p. 242, τοὺς τοίχους τοῖς ὀστοῖς ἀνοικοδομεῖν dixit (ita enim integrandus est ille locus), et p. 192. τὸ πεπρωκὸς μέρος τοῦ τείχους ἀνωκοδομησαν νυκτὸς ἐπιλαβοῦσας, quibus ambobus in locis ambigue positum hoc est verbum, ut æque in altum exstruere, quam obstruere notet. Mitto locos auctorum alios, in quibus hoc verbum legitur, id unum adhuc additurus, me mihi videri exemplum verbi ἀνακτίζειν sensu *obstruendi* reperisse apud Malal. t. II, p. 90, ubi de exitu Basilisci tyranni loquitur: Ἐπεμψεν αὐτὸν καὶ τοὺς αὐτοῦ εἰς Αἰλίμνα, κάστρον ἐν Καππαδοκίᾳ, καὶ ἐβλήθησαν εἰς ἓνα πύργον τοῦ κάστρου, καὶ ἀνεκτίσθη ἡ θύρα, καὶ ἐρύλαττον τὸν πύργον..., ἕως λιμοκτονηθεῖς... ἀπέδωκαν τὰς ψυχὰς. Proculdubio recte repono ἀνεκτίσθη pro vulgato ἀνεκρήθη, in quo incrustando frustra laboravit interpres.

(26) Id est, curabat præconis voce Nicephorum ut perfidiæ erga legitimos dominos reum proscribi, opes ejus fisco addici, ipsumque et asecias ejus pro hostibus patriæ declarari; vel etiam clamabat ipse, atque proclamare præconem et recitare plebem, suos clientes, jubebat illam notam et CPTanis usitatum devotionis formulam ἀνασκαφεῖν τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ, qua significabant, non tantum se velle ut ille quem sic devoverent in vivis non amplius esset, sed etiam ut vel ossa ejus quiete non fruantur, sed sepulcro egerantur et spargantur. Colligo hoc e loco Nicetæ, quo τὸ ἀναθέματι καθυποβάλλειν opponitur ταῖς εὐφημαῖς. Locus hic est p. 125, ed Ven.: Ὅσπερ ὅφ' ἐνὶ συνθηματι κινηθέντες τὸν μὲν βασιλέα εὐφήμοις ἐδεξιοῦντο φωναῖς... τὸν δὲ πρωτοσέβαστον καὶ τὴν δέσποιναν καθυπέβαλλον ἀναθέματι. ubi loci describitur seditio similis illi, quæ Nostro enarratur, ideoque non sine fructu conferenda. Quodsi tamen quis anathema sic proprie dictum seu bannum ecclesiasticum hic designari urgeat, non repugnabo. Mihi propterea visum fuit de eo cogitari non oportere, quod laicus dicitur Nicephorum anathemati subjecisse, quæ res tamen in patriarchæ auctoritale erat. Invenio tamen etiam apud Nicetam p. 196, ed. Venetæ, laicos excommunicantes et anathemati inimicum agmen

studebatque conatus ejus evertere. Urbem communiebat et claudebat, portas complures structuris opplebat, sævum et impotentem se erga magistratum urbanum gerebat, et dominum Nicephorum anathemati subjeciebat. Neque sufficiebat hocipsi, sed et clam studebat domini necessarios, patrem et fratrem, exoculari [seu exocœcare vel tollere]. Quo illi comperto aufugiebant; et pater quidem domini, idemque magister, Bardas, in Magnam ecclesiam, frater autem domini, et is quoque magister, Leo, in expeditum seu castra; quippe copie, ex Oriente ad Urbem accedentes, jam ad Chrysopolin pervenerant. Verum populi multitudo, divino acta et stimulata zelo, torrentis instar affluebat ad ecclesiam, magistrum a noxa et insidiis adversariorum indemnem conservare studens; et quoties patricius Marianus, Apambas cognominatus, et Nicolaus Tornicius et exstrategus Paschalius eum vi e templo extrahere niterentur (tentabant autem sæpius), magno impetu ingesta extrudebat eos, onustosque conviciis atque contumeliis et malos pro merito male mulatos depellebat. Die vero dominica, nona mensis Augusti, hora matutina, eum prælegeretur divinum sanctæ Resurrectionis evangelium, penetrabat se accubitor Joseph in ecclesiam, ascendebat in patriarheum seu palatium patriarhæ, colloquebatur ibi cum ipso et clericis, descendebat rursus, multaque dira interminabatur populo [apud ecclesiam stanti, si pergeret Bardam iueri], et inter alia annonæ interceptionem exitialemque famem. Extra templi ambitum inscenseo

A και τὸν ἀδελφὸν, ἀποματῶσαι (27) ἔβούλετο. Ὅπως γνόντες φυγάδες ἦγοντο, ἡ μὲν πατὴρ Βάρδας καὶ μάγιστρος ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ὁ δὲ γε μάγιστρος Λέων καὶ ἀδελφὸς τοῦ ἀνακτος εἰς τὸ ἐξεδιτόν, τοῦ στρατοῦ ἤδη φθάσοντος ἐν τῇ Χρυσόπολει. Τὸ δὲ πλῆθος τοῦ λαοῦ ζήλῳ θεῶν τρωθὲν προσεβρύη τῇ ἐκκλησίᾳ φυλάξαι τὸν μάγιστρον ἀλώδητον τῆς τῶν ἐναντίων ἐπιβουλῆς. Πολλὰκι γὰρ ἐπεχείρησαι ὁ τε πατρίκιος Μαρριανὸς ὁ Ἀπαμβας (28) καὶ ὁ Τορνίκης (29) Νικόλαος καὶ ὁ ἀπὸ στρατηγῶν Πασχάλιος ἐξεῶσαι αὐτὸν τῆς ἐκκλησίας τῇ βίᾳ. Ὁ δὲ λαὸς μετὰ ὀθισμῶν καὶ ὕδρων τοῦτους κάκους κακῶς ἐξέβαλον. Κυριακῆς δὲ οὔσης θ' τοῦ Ἀυγούστου μηνὸς τῇ ἐωθινῇ ὥρᾳ, λεγομένου τοῦ θεοῦ Εὐαγγελίου τῆς ἀγίας Ἀναστάσεως (30), εἰσέδου ἁ παρακοιμώμενος Ἰωσήφ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀνελθὼν ἐν τῷ πατριαρχείῳ, προσειπὼν τινα τῷ κλήρῳ, κατελθὼν αὐθις προσηπέλησε πολλὰ τῷ ἔχλῳ καὶ τὸν διὰ λιμοῦ θάνατον, καὶ ἱππεύσας καὶ διελθὼν διὰ τοῦ μίλου τοῖς ἀρτοποιοῖς παρήγγειλεν, ἄρτους μῆτε ποιεῖν, μῆτε εἰς ἀγορὰν προτίθεσθαι. Ἀνελθὼν δὲ ἐν τῷ παλατίῳ καὶ τοὺς παῖδας Ῥωμανοῦ τοῦ βασιλέως μεθ' ἐκτουθὸν λαθὼν, διὰ τῶν ἔνω διαβατικῶν κατῆλθεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὥρα ἀρίστου, μὴ ὄντος τοῦ λαοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ παρακλήσας τὸν μάγιστρον ἤρεν τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀπέστειλεν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Τοῦ δὲ λαοῦ τὸ δεινὸν ἐλθόντος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τὸν μάγιστρον μὴ εὐρόντων, παραχθέντες, μᾶλλον δὲ μανέντες, ἀτίμοις φωναῖς πρὸς τὸν πατριάρχην καὶ τὸ ἱερατεῖον ἐχρῶντο, ὡς ὅτι παρ' αὐτῶν προεδόθη, καὶ λιθάσαι ἐπεχείρου

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

subicientes tam valido, ut auctoritate patriarhall opus fuerit ad eos in communionem rursus recipiendos et expiandos. Verba Nicetæ sunt: Ὁρῶν ὁ βασιλεὺς αὐτῷ προσκειμένον τὸ τῆς πόλεως πλήρωμα, καὶ μὴ μόνον οὐκ ἀνεχόμενον βασιλεύειν Βρανᾶν ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀναθεματίζει καθυποβαλλὼν ἐκείνον, et p. 204, narrans de rebellibus ab Isaacio devictis et in gratiam rursus receptis, παρήγει, ait [nempe Isaaci] μετὰ μάλον ἐπὶ τῇ παραβάσει τῶν πρὸς αὐτὸν ὁμιουομένων ἐνδείκνυσθαι, καὶ ἀρχιερεῖ ὀπτανέσθαι τῷ μεγάλῳ, καὶ ζητεῖν κυθεῖν λύσειν τοῦ ἀναθεματός, ὅπως αὐτοὺς οἱ τῆς πόλεως οἰκήτορες καθυπεβαλλὼν, ἐνωθὲν ἰστώτες τῶν πυργοβαρῶν.

(27) Dubium, significetne *exocœcare*, an *de modo tollere*, alio, *asportare*, ubi a nemine amplius conspiciatur, vel etiam e vivis tollere. De hoc usu verbi v. interpp. ad Petron. illud *apoculamus* vel *aboculamus nos*. Modum *exocœcandi* Græcis usitatum describit Agnellus p. 160.

(28) Nomen hoc est familiaris, non viri proprium. Nomina familiarum jam diu ante nonum sæculum, nedum illo ipso in usu fuisse contra Muratorium demonstrabitur ad p. 222. Est autem Ἀπάμβας, idem quod Ἀπαμᾶς et hoc pro Ἀπαμειανός, ex urbe Bithyniæ Apamea oriundus. Talia frequentissima apud Græcos occurrunt. Est ergo hoc de illis familiarum nominibus, quæ a patria primi conditoris familiaris desumpta sunt, qualia frequentissima Batavis sunt. Terminationem vero *bas* idem esse atque *tas* demonstrat vox *ἐκατόμβη*, quæ nihil aliud est, quam *ἐκατομία*, *centuria*, et *χιλιόμβη*, *milleria*, quæ idem atque *χιλιομίς*, numerus mille individuorum. Ἐκατόμβη non de sacrificio tantum, sed de omni centuria dicitur. Ita *ἐκατόμβη* ὧν

est apud Athenæum p. 58. Vox *χιλιόμβη* rarior exstat in martyrologio: *χιλιόμβας* ἐξ ἐκάστου γένους θυόμενος αὐτῷ. *lambus* carminis genus est proprie Ἰάμεος vel Ἰάμειος, nempe στίχος vel λόγος, ab *lamo* (de quo v. Aristid. t. I, p. 47), qui aut primus invenit, aut inter primos eo frequentius usus fuit in reddendis oraculis; *εἰνὸβλον* pro *σιμαίων*, locus ubi a *σίμαι*, *apes*, degunt; *γαμβρός* idem est quod *γάμρος*, nuptialis, *μαλδόνυμφος*. Notum *μεσημβρία* et *μεμβλημένος* pro *μεσημερία* et *μεμλημένος*. A *lama* fit *lamea*, *lamema*, *lamella* de quibus vid. ad pag. 416 dicenda. Pro *lamea* reperitur quoque *lamba*, et *cambra* pro *camera*. Vid. Du Cange h. v. Nota palus *Pompitina*, proprie *Pomatina*. *Catacumba*, proprie *κατοκοιμᾶτα*, quod veteres ut *κατακυμία* pronuntiabant. Nolo reliqua hujus generis persequi.

(29) Id est Τορνίκιος. Gens Torniciorum valde celebris in historia Byzantina. Vid. Leo Grammat. p. 509. Cedren. p. 634, ubi hujus ipsius Nicolai fit mentio, Du Cange ad Alexiad. p. 229.

(30) Commentarium ad hunc locum præsent verba Philippi Vitalis V. D. Hieromonachi S. Basilii M. de urbe, ex epistola ad Josephum Blanchinum data, quæ habetur in Evangeliariorum quadruplii P. I, p. 529: *Undecim Evangelia heothina a Græcis in dominicalibus diebus matutinis recitantur. Quibus completis* [id est, quorum orbe semel absoluto], *isurum a principio incipiunt. Dicuntur anastasia, quia ad resurrectionem D. N. J. C. spectant. Qualibet enim Dominica fit officium resurrectionis a sancto Joanne Damasceno compositum et in octo tonos distributum. Denominantur heothina, quia matutina.*

τοὺς τοῦ κλήρου. Ὁ δὲ πατριάρχης ἐδηλοποίησεν Ἀ τὸν μάλισταρον, ἐλθεῖν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ εἰρηνεύσαι (31) τὸν λαόν. Ὁ δὲ ἐδηλοποίησεν τοῦτο τὸν παρκαοιμώμενον· ὁ δὲ οὐκ ἐπέτρεψεν τοῦτο. Γνοὺς δὲ τοῦτο ὁ λαός, ζήλην, ὡς εἴπωμεν, θείην φερόμενοι, οἱ μὲν πρὸς τὸν οἶκον τοῦ πανευφήμου μαγίστρου ἀπείσαν φυλάξαι τοῦτον ἀνεπιβούλευτον· οἱ δὲ πλείους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐναπομείναντες, πάντα τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκ ξύλων σκευὴ ὄπλα χρῆσάμενοι, ἐξῆλθον τῆς ἐκκλησίας, καὶ τοῖς ἀνταίρουσιν προσβάλλοντες, παρατεταγμένοι οὖσιν ἐν ὄπλοις Μακεδόσιν καὶ αἰχμαλώτοις τῶν Ἀγάρων (32) καὶ τοῖς ῥηθείσιν προσώποις, Μαρνανῶ καὶ λοιποῖς, τρέψαντες φυγάδας ἐποίησαν, καὶ τὴν νίκην ἀράμενοι πολλοὺς τοῦ κοινοῦ λαοῦ καὶ στρατοῦ ἀπέκτειναν. Κατέστρεψεν δὲ τοὺς οἴκους τῶν παρατατομένων τῶ ἀνακτὶ μέχρις ἐδάφους, τὰ αὐτῶν πάντα διαρπάσαντες καὶ τὰς πόρτας ἀνοίξαντες, τῶ φουσάτῳ (33) ἐνωθέντες, τῶ βασιλεῖ γατεμύησαν σπεῦσαι ἐν τῇ πόλει. Τῇ αὐτῇ δὲ νυκτὶ, δεκάτῃ τοῦ Λύγούστου μηνός, φοβηθεὶς ὁ παρκαοιμώμενος Ἰωσήφ τὸν λαόν, ὡς πρὸς ἀπερχόμενον εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, φυγῶν τὴν βίαν, εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσῆλθεν. Καὶ ὁ λαός τὰ αὐτοῦ πάντα ἀρπάσαντες, τὸν οἶκον αὐτοῦ κατηδάφισαν, πολλοὺς τε ἄλλους τῶν τῆς συγκλήτου ἀναιτίους αἰχμαλωτεύσαντες, ἀρπάσαντες τὰ αὐτῶν πάντα καὶ τοὺς οἴκους αὐτῶν κατα-

equo, abibat, milliumque seu milliarium trajiciens, ubi forum erat pistorium, 258 interdixit pisto-
ribus omni panificio et expositione vendendi panis.
Dein regressus in palatium, assumptisque secum
filiis Romani imper., descendebat per superiora
diabatica seu porticus in ecclesiam circa meridiem,
tempore, quo prandetur, adeoque nemo intus erat;
hortationibusque et promissis pellectum extrahebat
ex ecclesia magistrum, atque in suam [magistri]
domum remittebat. Populus itaque vespere ad ec-
clesiam rediens et magistrum non inveniens, ex-
sternati aut potius perciti furore, probrosis verbis
laesebant patriarcham et ordinem omnem sacer-
dotalem, ut qui supplicem suum prodiderint, et
jam instituebant clericorum aliquos saxis impetere.
Patriarcha igitur significabat magistro, veniendum
ipsi esse in ecclesiam populumque sua praesentia
placandum. Magister ejus rei notitiam accubitori
dabat veniam rogans. Ille vero non sinebat eum
abire. Quo cognito, populus divino, ut modo dice-
bamus, zelo ablati, pars ad aedes laudatissimi
magistri abibant, a noxia et insidiis eum tuituri;
plurimi autem, correptis, quotquot in ecclesia re-
periebant, lignamentis et in armorum usum con-
versis, invadebant adversam partem, quæ armata
in acie adstabat, Macedones captivosque Agarenos

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(31) *Ad placandum, sopiendum populum.* Valet
hic idem atque εἰρηνοποιῆσαι, καταπραῦναι, μελι-
ξασθαι. Pertinet itaque ad sordidam et novam Græ-
citatatem, quo multa hujus libri. Eo sensu quoque
habet Xiphilinus p. 1297: Ἐκέλευσε μὲν φιλικῶς
γράμμασιν, φε δὲ εἰρηνεύσων αὐτοῦς, *ad se amice
per litteras vocavit, velut inter eos pacem facturus.*
Bonis et vobis Græcis alias est εἰρηνεύειν *pacem
agere, nunquam conciliare.* Hujus generis exemplis
abundat novus Græcus sermo. Ἐνεργεῖν est alias
operari, agere. Sed Symeon Thessalonicensis (apud
Du Cange Gloss. Gr. p. 1244) unurpavit pro *in
actione, vel functione constituere*, in motum, actio-
nem mittere, et ita quoque Procopius Hæschelii
p. 83: Τὰς τε σφενδόνας καὶ τὰ τόξα ἐπ' αὐτοῦς
ἐνήργουν. Βασιλεύειν, quod proprie est *regnare*,
Nicephoro Patr. CPTano Brev. p. 179, et Conti-
nuatori Theophanis p. 129, aliisque est *regem
facere, constituere.* In posteriore loco qui citatur
versus πρῶτον μὲν εἶδος, est ex Euripidis *Æolo
transsumptus.* Vid. Stobæi cap. 65. Nicephorus
idem p. 151, συμποσιάζειν τοὺς φίλους pro *estivari*
habet. Anna Comnena in Alexiade p. 17, κυμαίνειν,
in æstum dare vel adigere, eὐτακτεῖν pro *in ordi-
nem cogere* Codinus Offic. V, 54, ἐκχωρεῖν pro *ex-
trahere* Diodorus Siculus t. II, p. 25. Sed hoc
spectatæ probibatis eo sensu verbum antiquum
est. Latini quoque paria fecerunt. *Adhærere* dixit
Anastasius pro προσκολλᾶν, *applicare, applicare.*
Adhærere, ait in Stephano III, *eidem imperiali
misso quemdam propriæ gentis nefarium virum.*
V. Du Cange v. *Innotescere* pro *significare, insi-
nuare.*

(32) Propterea quod Agarenos verti, nemo me
putet etiam in Græcis Ἀγαρηῶν voluisse restitu-
tum ire. Recte habet vulgata, Ἀγάροι vel Ἀγᾶρες
sunt iidem, atque Ἀγαρηνοί. Nam ος et οι et ες et
νοι sunt tantum formæ terminales, quæ omnes
manant ab Arabico aut potius Persico *Aggar* et *An-
gar.* Ita appellatur Orientalibus, primis Persis,

quorum vox patria, deinde Arabibus, a quibus vox
est ascita, mulio, bajulus, quicumque jumento suo
aut corpore operam ad tempus præstat, seu merce-
cede, seu gratis et coactus, verbo *angarus*, anga-
riam faciens. Quia vero Arabes plerumque in Pa-
læstina, Syria et reliquo Romanis atque Græcis
noto Oriente camelis suis vecturas mercibus et ite-
neratoribus olim præstabant et adhuc hodie præ-
stant, eaque negotiatio præter latrocinia ipsis pæne
unice victum acquirit, ex eo factum est, ut Arabes
in universonum a negotio, quod exercebant, ab agar-
rio vel angaria, seu præstatione jumentorum vectu-
rarumque Agares, Agari, Agareni appellarentur.
Hodie *muckri* appellantur, et nomen hoc frequens
est in itinerariis. Itineratores nostri, qui in Orien-
tem excurrerunt, illinc reduces facti secum in lin-
guam nostram induxerunt vocabulum *mucker*, quo
hominem vilem eundemque proditorem et malefi-
cum designamus; unde vox Gallica *poucre* manavit.
Proprie notat hominem, qui operam suam in ven-
dendo aliquo ejusve mercibus ex uno loco in alte-
rum elocat mercede, eoque victitat. V. Du Cange
Gloss. Gr. v. μοχθηρός, ubi adducit locum e No-
mocanone Cotelieriano, qui hinc potest intelligi et
illustrari.

(33) *Fossatum* significat, ut notum est, vallum,
castra, exercitum in unis castris congregatum et
considentem; item expeditionem militarem. De variis
scribendi modis et significationibus vid. Goar
ad Codin. p. 31, n. 52. Du Cange Alex. p. 341, et
Gloss. utroque. Hic loci intelliguntur castra Nice-
phori apud Chrysopolin. Juvat hac occasione locum
Capitolini in Gordianis a censura Salmasii
indicare. *Castra omnia*, sic jacent ibi verba, *fossa-
to circuibat, noctibus etiam plerumque vigiliis
frequentabat. Castra omnia* sunt ibi τὸ δλον στρατό-
πεδον, ἡ δλη παρεμβολή, partes omnes castrorum;
et *fossato* idem est atque ἐν τῷ φουσάτῳ, tempore
fossati vel belli.

et eorum duces, paulo ante dictos, Marianum et reliquos, iisque victis et fugatis, multos tam de plebe, quam militum quoque, trucidabant; domos eorum, qui domino adversabantur, ex ipsis fundamentis revellobant; supellectilem eorum et opes omnes discerpabant atque differebant, effractisque Urbis portis, irruebant in fossatum et significabant imperatori opus esse celeri in Urbem adventu. Proxime secuta nocte, quæ decimum Augusti diem præcedebat, timore plenus paracœmomenus Josephus, ut vidit populum in se quoque ædesque suas irruere, declinans vim et injuriam, recipiebat se in ecclesiam. Populus interea post direptas ejus facultates omnes domum solo æquabat; multos ordinis senatorii innocentes in vincula rapiebat, differebat eorum facultates omnes, ædesque dejiciebat. Per triduum continuabat in his rabiosa plebs.

Optime igitur erga rem publicam animati proceres magistrum eundemque patrem domini Nicephori ducebant in palatium, ibique manere jubebant usque ad imperatoris filii adventum. Altero autem die a fluitis et sopitis hisce tumultibus [id est die decimo quarto Augusti], intrabat magister Leo e fossato in Urbem. 254 Die decimo quinto tandem Augusti mensis imperabat per litteras imperator accubitori Basilio et præposito Joanni, ut cum illis proceribus, quos ipse nominatim in litteris designabat, in palatium Hierie egredierentur, ibique sibi occurrerent. Id quod jussi etiam fecerunt. Die nempe decimo sexto Augusti, indictione sexta, die, quæ tum erat Dominica, inscense mane facto in imperialem dromonem vel liburnicam, applicabat imperator ad portam auream; ubi ipsi tota urbs, senesque juvenesque, cum lampadibus et suffimentis occurrebant. Relicto dromone et equo conscenso, transibat per externum vel suburbanum parateichium seu pomœrium; indeque conversus, per placoten seu viam magnis tabulis saxeis

Οἱ οὖν εὐνοῦστατοι τῶν ἀρχόντων τὸν μέγιστρον καὶ πατέρα τοῦ ἀνακτος Νικηφόρου ἐν τῷ παλατίῳ ἀνήγαγον, καὶ μένειν ἐκεῖσε ἐποίησαν μέχρι τῆς ἐλευσεως τοῦ βασιλείως· τῇ δὲ δευτέρῃ ἡμέρῃ τῆς τοῦ πράγματος τελετῆς εἰσῆλθεν καὶ ὁ μέγιστρος Λέων ἐκ τοῦ φροσσάτου ἐν τῇ πόλει. Τῇ δὲ πεντεκαιδεκάτῃ τοῦ Αὐγούστου μηνὸς ἐδηλοποίησεν ὁ βασιλεὺς τὸν παρακοιμώμενον Βασίλειον (34) καὶ τὸν πραιπόσιτον Ἰωάννην, ὥστε ἐξελεῖν μεθ' ὧν αὐτοῖς ἔγραψεν ἀρχόντων ἐν τοῖς Ἱερείας παλατίοις καὶ ὑπαντηῆσαι αὐτῷ· δὲ πρὸς καὶ ἐποίησαν. Καὶ τῇ ἐπαύριον, ἐξκαιδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Αὐγούστου μηνός, ἰνδ. ζ, ἡμέρῃ Κυριακῇ πρῶτῃ ἐμβὰς εἰς τὸ βασιλικὸν δρομόνιον προσέβηκεν ἐν τῇ χροσῇ πόρτῃ. Κάκει προσυπήντησεν αὐτῷ πᾶσα ἡ πόλις, μικροὶ τε καὶ μεγάλοι, μετὰ λαμπάδων καὶ θυμιαμάτων. Κατελθὼν δὲ ἀπὸ τοῦ δρόμονος καὶ ἰππεύσας διῆ.θεν διὰ τοῦ ἔξω παρατειχίου, καὶ διὰ τῆς πλακωτῆς στραφείς εἰσῆλθεν εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἀδραμιτῶν (35) τὴν λεγομένην Ἀχειρροποίητον τῆς Θεοτόκου, καὶ ὤραν τρίτην βαλὼν σκαζαμάγγιον (36) καστῶριον (37)

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(34) Memorat hunc virum Luitprandus p. 481.
(35) Videtur hic locus Du Cange refellere, qui in Constant. Christ. p. 83 et p. 117, τὴν ἀχειρροποίητον τῆς Θεοτόκου ab æde Abramii aut Abramitarum distinguit.

(36) Vide supra.

(37) Gestamus hodie pileos et chirothecas et tibialia e pilis castorum parata. Quid ergo? Designabatne noster pallium e pilis castorum factum, an pellibus integris castorum foderatum seu subsutum? Decernere arduum est; ausim tamen posterius potius pronuntiare. Castoreas enim pelles vestibus assutas et subsutas jam sua ætate gestari consuevisse testatur Herodotus IV, 108: Ἐν τῇ τῆς ἐνὸς δριεὶς ἀλίσκονται καὶ κάστορες καὶ ἄλλα θηρία τραγωνοπρόσωπα, τῶν τὰ δέρματα περὶ τὰς σισύρας περιβράπτειται. V. Du Cange v. *Castorini* et *Beber*, quæ vox si forte Scythicæ aut Sibericæ magis est, quam Germanicæ originis, obtinet tamen in sermone nostro ut castorem *Biber* appellemus. Joannes de Garlandia in *Synonymis*:

Dant pelles pallis Marder, Bever, Cyrogrillus,
Id quoque cuniculus, cismus dant et lareones.

Bernardus Sylvester:

Cismus obrepsit et vestitura potentes
Marturis, et spolio non levioere liber,

id est castor, cujus spoliū, σπολάς, σκύλος, σκύτος, exuviis, pellis detracta, non leviori pretio, quam marder, comparatur. Habemus hic aliquot bestias in vulgus non notas. *Cyrogrillus* est χοιρόφυλλος. *Cismus* Germanicum *Ziesmaus*, mus, qui odorem spargit cisimo vel bisamo, id est musco, similem. Frequentissimi usus erat medio ævo, non tantum

in frigidioribus et borealibus orbis partibus, sed etiam in ipsa Italia pellicia pretiosa, ut non tantum vestes pellibus duplicarent, verum etiam pelles suis tectis iasternerent; quod e locis a Du Cange citatis abunde constabit; ut, quod paulo ante jam professus fui, hic nequam dissimulare, me valde mirari, qui fiat ut in codice nostro, inter tot nomina vestimentorum, pæne nulla fiat mentio pelliciorum, quibus luxum ostendere lautiores, qui tum erant, homines affectabant, et quorum fama pleni sunt ejus ætatis homines. Vix credas usum pelliciorum Græcis nullum fuisse, algido cælo suppositis et amicitias commerciorumque nexu cum Russica gente junctis, nisi non nostro solum in codice, sed etiam apud nullum omnino, quod sciam, scriptorem Byzantinum eorum mentio fieret. In ipsis antiquis Græcis picturis, quas quidem me vidisse memini, nemo pellitus conspicitur. Cujus rei causam dicat qui norit, qui velit. Lectos ipsos pretiosa pelle instratos medio ævo fuisse apparet e loco Petri Cluniacensis, quem eo adduco, ut illustrem atque emendem. Citat eum Du Cange v. *Amorenses* et *Cooperlorium*. Est autem hic: *Nihil se putabat habere, nisi ex pilosis illis et condensis Numantinorum, hoc est juxta modernos Amorensium cattorum pellibus contacto multo pretii cooperlorio lectus muniretur pariter ac ornaretur.* Quinam hi sunt Numantini et Amorenses cattii? Dubio vacat omni, non eos *Armorenses*, sed *Samorenses* esse; ideoque legendum: *juxta modernos Samorensium cattorum pellibus.* Vox Arabica *Sammor* mustelam Scythicam, vulgo *Zobel*, notat. *Sammor* autem venit forte a Cymbris olim, hodie Siberis dictis. *Sammoria* et *Siberia*, item *Cimbria* et *Cimmeria* idem. At quid *Numantini* huc faciunt?

καὶ καθβαλικεύσας, ἦλθεν εἰς τὴν μεγάλην χρυσοῦν Ἀstratam intrabat in monasterium Abramitarum, quod vulgo Acheiropœtos[seu imago manibus non facta] Deiparæ appellatur. Hora tertia indutus scaramaugium castoreum ibat in equo ad magnam portam auream, ibique subsistens in equo non nihil, excipiebatur ab ambabus factionibus intra portam stantibus faustis his acclamationibus: « Bene veneris, Nicephore, imperator Romanorum. Bene veneris, Nicephore, domine maxime Romanorum. Bene veneris, Nicephore, multarum hostilium cohortium victor et fugator. Bene veneris, Nicephore, eversor urbium inimicarum. Bene veneris, fortissime victor, semper Auguste. Bene veneris, per quem subacti sunt alienigenæ. Per te superatus Ismael [id est nomen omne Saracenicum] humi procubuit. Per te sceptrum Romanorum robur et firmiter accipiunt. Alacriter itaque et strenue prospereque perage res et administra imperium. Misertus fuit Deus populi sui in eo quod te, Nicephore, Romanorum summa cum potestate imperatorem constituit. Lætare itaque tu, urbs Romanorum. Suscipe Nicephorum a Deo coronatum. Advenit enim, ut revera collustrans suo splendore totum soli suppositum terrarum orbem. » His recitatis, intrabat in urbem per portam, decurrebat eques mediam plateam, sic dictam, usque ad forum, ubi delapsus equo ingrediebatur in ecclesiam sanctissimæ Dei Genitricis in foro, sumptisque cereis, perficiebat adorationem, induebat dibetesium, campagia et campotuba seu tibialia campestria. E foro pro-

VARIÆ LECTIONES

³⁸ ΣΧΟΛΑ, Χρῆ γινώσκεις, ὅτι τὴν μέσσην μεγάλην πόρταν εἰσῆλθεν.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

Toto cœlo Numidæ et Cimmerii diversi. Sed puto Numantinos hic diei non in Numidia Africæ, sed apud Nomades, id est vagabundos mapaliores Scythas natos. Eadem de causa, quod Arabes quoque nomades essent, credo Arabum murem dictum fuisse illud ipsum animal, Zobelum, aut potius cismusum, vel murem odore moschi, quod apud Arabes, hoc est vagabundos Scythas, nasceretur. Nam profecto apud Arabes proprie sic dictos, Ægypti accolæ, mus pretiosus nascitur nullus. Sed verum est, veteres nomadas omnes, etiam eos, quos sævum frigus urit, Arabes appellasse. Arabum murem habet Paulinus in Eucharistico vs. 148:

*Cultior utque mihi vestis foret et nova sæpe,
Quæque Arabi muris leni fragraret odore.*

Nisi forte Paulinus muscum a mure proficisci crederit.

(38) Est e Psalmo XLIV, 5, solemnibus formula recentibus imperatoribus, aut cum triumpho redeuntibus, aut in templum solemnibus processione venientibus, acclamari solita. Vid. Leo Grammat. pag. 451, et Symeon Mag. p. 418. Hunc recenset Anna Comnena p. 58, inter præsentia futuri imperii, patri suo Alexio facta, hoc, quod ipsi equitanti aliquando aliquis, qui subito disparuerit, hæc verba dixerit in aurem: Ἐπιλαμβάνεται κνήμης τοῦ Ἀλεξίου, καὶ πρὸς ἑαυτὸν πεζὸς ὡς ἰππότην ἐφελκυσάμενος πρὸς τὸ οὖς τοῦτο δὴ τὸ τῆς Δαυϊδικῆς ἀνεφθέξατολύρα. Ἐντείνε καὶ κατενοδοῦ καὶ βασιλεὺς ἔνεκεν ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης. Καὶ προσεῖπε τῷ λόγῳ Ἀυτόκράτωρ Ἀλέξιος. Conf.

Photii orat. in dedicationem Ecclesiæ Novæ, L. VI Antiqu. Orient. Banduri p. 131.

(39) *Cercos*. Est procul dubio a *facula*. Sæpe Græci, in corruendis Latinis vocibus ultra fidem ingeniosi, τ et κ permutant, dicentes φατλία pro φακλία, et vicissim σικλία pro σικλία, σιτίλα, σπέτλον pro σπέκλον, *speculum*, dicunt quoque φύτλιν. Si tamen contractum quis malit existimare pro φατλία, me non habebit repugnantem. Est autem φατλίον, φιλίον, φυτλίον et φοιτόλιον (eodem sensu) vox Arabica (*faulak*) idem significans quod *torchia*, *torche*, funale torticium. V. Du Cange his in vocibus.

(40) Videntur esse tucia et campagia, id est femoralia et tibialia in una massa. Vid. supra dicta de campagiis et tubiis.

(41) Vox vulgaris Græca pro δεήσεις, παρακλήσεις, εὐχαί, *præces*, supplicationes. Ita jam apud Polybium p. 564, ed. Gronov. exstat; saltem potest ibi sic accipi, quamvis etiam non incongrua ibi sit notio congressus, colloquii deliberandi gratia de articulis pacis constituenda. Recte interpres Diodori Siculi t. II, p. 124, τὴν προχειρισμένην ἔντευξιν vertit *petitionem institutam*, id est propositam sibi et animo agitatum. Apud Genesium p. 7, rediit *intercessionem*. Conf. locus Phranzæ citatus Du Cange ad Alexiad. p. 244. Xylander ad Cedren. p. 562, non percepit hunc vocissignificatum, neque interpres Constantini Porphyrogen. de Themat. p. 29, neque interpres Alexiadis p. 90. Ἐντεσξίδιον pro libello supplicii habet Arrian. Diss. Epictet. p. 142. c. f.

cedebat pedes ad sanctæ Sophiæ ædes in processione solemnī cum sancta cruce, et subsistens in horologio audiebat faustas hasce ambarum factionum acclamationes: « Nicephorum imperatorem res publica flagitat. Nicephorum leges exspectant Nicephorum palatium exspectat [id est comitatus palatinus]. Hæc Hæc sunt preces et obtestationes exercitus. Hæc sunt vota senatus. Hæc sunt vota populi. Nicephorum orbis terrarum exspectat. Nicephorum exercitus exspectat. Commune decus Nicephorum exspectat. Nicephorus, commune bonum, imperet. Exaudi, o Deus, te rogamus; exaudi, o Deus. Contingat vita Nicephoro. Nicephore Auguste, tu es plus, tu es Augustus et venerabilis. Deus te dedit, Deus te custodiat. 255 Christum colens semper vinces. Multos annos Nicephorus imperet. Christianum imperium tueatur Deus. » Post hæc peracta ingressus per horæam pylen seu portam speciosam [S. Sophiæ puta] in ætatorium, assumptoque ibi tartzacio, ingrediebatur nartheem; et in magna regia porta sumptis tædis aut cereis a præposito porrectis, adorationem perficiebat, depositaque comitante patriarcha, pergensque per eum medium dextramque ambonis et solæ partem, ut venit ad sacras fores [cancellorum et bematis], faciebat cum cereis a præposito traditis adorationem; inde retro conversus ab aditu bematis ascendebat una cum patriarcha in ambonem; ubi cum patriarcha benedictionem super chlamyde seu paludamento imperiali dixisset, tradebat eam cubiculariis; qui porro eam imperatori induebant. Similiter ***

CAPUT XCVII.

De promotione prohedri seu præsidis universi senatus.

Prohedri seu præsidis dignitas hoc habet bra-beum seu virtutis præmium et honoris insigne: C

VARIÆ LECTIONES.

Deest h. I. codici unum folium.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(42) Videtur idem esse, qui olim *princeps senatus*, caputque hoc non decimi sæculi, sed quinti aut sexti esse: aut argumentum hoc cum aliis unum est, ceremoniale hoc post Joannis Tzimiscae tempora a juniore Constantino, Romani filio, non a seniore, Leonis filio, profectum esse. Puto enim ætate Constantini Porphyrogeneti desiisse principes senatus et prohedrorum phobedros, aut proto-phobedros, neque ipsos prohedros in usu jam fuisse. Nam Cedrenus p. 663, refert, Joannem Tzimiscae eum titulum instituisse, videturque in vicem tituli patricii successisse, qui sæculo decimo ineunte et medio adhuc valde frequens erat. Tunc enim, ineunte sæculo undecimo et deinceps, permultos prohedros eodem tempore in aula Constantini reperimus, quorum primicerius erat ὁ πρωτοπρόεδρος, cujus meminit Soylitz. p. 833 et p. 835.

(43) Est insigne, symbolum, indicium, quo collato confertur honor: quod qui gerit, honorem se gerere proficitur, cujus symbolum gerit. Dignitates gemino modo conferebantur olim, διὰ λόγου, auctoritate vel elogio, et διὰ βραβείων, per *bravia*, id est præmia (nam præmium idem prorsus est atque βραβείον, *bravium*). Tale bravium nancisci *infulus sortiri* appellat Codex Theodos. passim. Alias quoque Græci σύμβολα dicunt. Elegans locus est apud Themistium p. 73: Καθάπερ ὁ νόμος τὸ δῶδῆμα καὶ τὸν στέφανον, οὕτω τὴν πολιὰν ἢ φύσιν ἐντιμον ἡγεμονικὸν σύμβολον ἀξιωματικὸς ἐπιτίθησι. ὡς περὶ οὗ οὐκ ἀνεκτὸς ὕμιν ὁ δίχα τῶν ὀμειρίων συμβόλων (absque vestris infulis, insignibus, *braviis*) ἀρχεὶν ἐπιχειρῶν. — Constantinus

A κόσμος ἀναμένει. Νικηφόρον ὁ στρατὸς ἐκδέχεται· τὸ κοινὸν καλὸν Νικηφόρον ἐκδέχεται· τὸ κοινὸν ἀγαθὸν, Νικηφόρος· βασιλεύσει· εἰσκαύσουσιν, ὁ θεὸς, σε παρκαλλοῦμεν· ἐπάκουσον, ὁ θεὸς, Νικηφόρον ζωή· Νικηφόρε ἀγούσθε, σὺ εὐσεβὴς, σὺ σεβαστός· ὁ θεὸς σε ἔδωκεν, ὁ θεὸς σε φυλάξει· τὸν Χριστὸν σεβόμενος αἰεὶ νικᾷ· πολλοὺς χρόνους Νικηφόρος βασιλεύσει· Χριστιανὸν βασιλεῖον ὁ θεὸς περιφρουρήσει· Μετὰ ταῦτα εἰσελθὼν ἐνδὸν τῆς ὥραιος πύλης εἰς τὸ μετατώριον ἤλλαξεν τὸ ζιτζάκιον, καὶ ἐστῆθεν ἐν τῇ νάρθηκι καὶ εἰς τὰς βασιλικὰς μεγάλας πύλας λαβὼν φατλία παρὰ τοῦ πραιποσίτου ἐποίησεν προσκύνησιν, καὶ ἀποσκεπασθεὶς εἰσόδουσεν μετὰ τοῦ πατριάρχου διὰ μέσου τοῦ ναοῦ καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς τοῦ ἁμβωνος καὶ τῆς σωλαίας ἐλθὼν εἰς τὰ ἄγια θύρια, κάκει λαβὼν φατλία παρὰ τοῦ πραιποσίτου, ἐποίησεν προσκύνησιν, καὶ στραφεὶς ἅμα τοῦ πατριάρχου ἀνῆλθεν ἀπὸ τῶν ἔμπροσθεν τοῦ βήματος εἰς τὸν ἁμβωνα, καὶ ποιήσας τὴν εὐχὴν ὁ πατριάρχης ἐπὶ τῆς χλαμύδος καὶ ἐπιδοῦς τοῖς τοῦ κουβουκλείου, ἐπέδυσαν αὐτὴν τῷ βασιλεῖ· ὁμοίως ***.

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ.

Ἐπὶ προαγωγῇ προέδρου (42) τῆς ἀπάτης συγχλήτου.

Ἢ τοῦ προέδρου τῆς συγχλήτου ἀξία τότε βραβεῖον (43) ἔχει· διρόδιον (44) χιτῶνα (45) καὶ χρυσόθετον

Porphyrogen. de admin. imperii p. 126, commemorat *vestem magistratus*, seu eam, qua *magister* sacrorum officiorum investiri solebat.

(44) Contractum ex *diarrodion*. Sic quoque *δικαίτρινα*, *διβένετον*, pro *διακίτρινον*, *διαβένετον*, nisi quis malit, me non improbaturo, a *di*, id est Latino *de*, accessere. Itali quoque *di pro de* dicunt. *Pannus de roseo*, *de citrino*, *de veneto*, subintell. *colore*, id est coloris rosei, etc. Reperitur quoque *diarrhodum*. Hugo Falcandus (apud Murat. t. II Ant. Ital. p. 405): *Hic diarrhodon igneo fulgore visum reverberat*. Ergo erat hic color acutus, proxime ad coccineum accedens. Conf. p. 271.

(45) Paulo post dicam, qui differant *χλαμύς*, *χλαμύς* et *χιτών*. χρυσόθετον constanter reperio in membranis; quapropter de χρυσόθετος, quod aliquando in mentem ideo venit, quia *auro clusus* dicitur, ut monstravit Salmasius ad Historiam Augustam, cogitari non debet. Ergo alia quaerenda exponendi ratio. Et incipio de probitate interpretationis dubitare. Reddidi *tennis aureis septam*; forte debueram *aureis exemplis respersam*. Figuras enim vestibus intextas aut insutas *exempla* nominabant: τὰ ἐνθετα et αἱ ἐνθετα sunt idem, quod *emblemata*, omnia, quae in opus alius generis ἐντίθηται, ἐμβάλλεται ornatus causa. Erit ergo χρυσόθετον idem atque χρυσοένθετον, *auro incertum*, cui aurum insertum est. Patrocinator utrique pariter interpretationi, quod proxime sequitur *περιορνευμένην ἐκ διαχρυσόθετων*. P. 256, διὰ χρυσῶν θετῶν scribitur divisio vocibus.

καὶ ζώνην διάλιθον ἀλουργῆ (46) χλαμύδα διάλευκον ἅ
περιορνευμένην ἐκ διαχρυσοθέτων καὶ ταδλίων (47)

tunicam roseam aureis tæniis septam, et zonam
gemmatam purpuream, et chlamydem albam circa

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(46) Videtur magis ad colorem, quam ad mate-
riam respici. Zonam purpuream, purpura infectam,
non e pinnæ lana factam, Nam quæ aut purpura
infecta, aut lana marina parata essent, quinvis
diversi generis res, ambo tamen pariter ἀλουρ-
γῆ erant, e productis maris parata. Purpura pote-
rant panni quacunqne materia, lana, serico, etc.,
facti tiugsi; panni e lana marina facti, poterant co-
lores quoslibet recipere. Bene distinxit Basiliius
hom. in divites (quantum colligo e loco, quem non
datum est in connexionem expendere; debeo enim
illum Du Cange Gloss. Gr. v. Πίννα) τὰ ἐκ θαλάτ-
της ἄνθη ἢ κόχλος, purpura, vel murex, dat colores
ardentes e mari provenientes, ἢ πίννα ὑπὲρ τὸ ἐκ τῶν
προβάτων ἔριον, pinna dat lanas, quæ lanas ovium
vincunt; ἢ κόχλος, conchylium, dat colores non
tantum purpuram, sed etiam alios, cyanæum et
flavum, at lanas non dat. Pinna vero, aliud ostrei
genus, lanas quidem, at non colores dat. Asterius
vero pinnam pro conchylio posuit, et illi tribuit
flavum, aut potius dilute rubrum purpureum
succum (apud Du Cango l. c.): Ἀλλεῖς βάρπτουσι
τὰ ὑπόγρυστα τῶν ἔριων τῆν ξανθὴν πίνναν θηρεύον-
τες, piscatores lanas inficiunt caplarum pinnarum
flavo sanguine. De pinna et vellere pinnino seu ma-
rino multis egit Salmasius ad Tertull. p. 175 seqq.
Et nihilominus tamen inutile non est ascribere quæ
Keislerus de pinna et ejus vellere indeque parato
pannicificio refert in Itinerario Italico p. 744; *Einer
sonderbaren Fabrike muss ich hierbey gedenken, die
vorn hmlich zu Tarento unpr Reggio im Schwunge
ist, und wozu die Fäsergen oder eine Art von Harz
und Wolle, die au einer gewissen Sorte von Mus-
scheln gefunden wird, Gelegenheit gegeben. Denn
diese hat man also zu reinigen und zuzubereiten
gelernt, dass anitz Camisoler, Mützen, Strümpfe und
Schuhe, welche wärmer als Wolle halten darus ge-
strickt und erfertigt werden. An der Weiche und
Feinigkeit kommen solche der Seide nicht bey, hin-
gergen behalten sie stets einen sonderbaren Glanz.
Die natürliche Farbe dieser Muschel fällt ins Oli-
vengrüne. Die Muschel, die solche hervorbringt,
wird häufig auch um die Inseln Malta, Corsica
und Sardinien gefunden, ja selbst in dem Golfo di
Venetia habe ich etliche solcher Art angetroffen, an
welchen aber die rauhe Mutterie, so man einigermas-
sen mit einem zarten Moose vergleichen kan, sparsam
zu finden war. Idem p. 918 sic scribit: Die grös-
te vor den Muscheln der hiesigen Gegend (loquitur
de tractu Anconitano) sind die pinnæ oder pernæ,
welche letztere Benennung sie von ihrer einem Schin-
ken gleichgenen Gestalt erhalten haben. Des äus-
serste ihrer Schaaalen ist roth, und bey ihrem spitzigen
Ende wächst oder setzet sich insgemein ein byssus ma-
rinus an, der zuweilen vier biss sechs Zoll lang ist.*

(47) Cum magna pars nostri hujus codicis in no-
minibus vestium consumatur, quibusdam vulgo
ignotis et prorsus novis, aliis notis quidem, at non
satis clare perspectis, non inutile duxi futurum, si
in illustranda hac antiquitatis perobscura parte ali-
quanto diligentius versarer. Gerebant igitur homi-
nes, honestiores profecto illorum temporum, in
quibus codex noster obhæret, vestes præcipuas tres,
quarum reliquæ aut accessiones, aut variæ formæ vi-
deri queant. Extima erat chlamys, Romana, non
Græca vestis, secunda χιτών superior, quem alias
χλανίδα appellant, et tertia χιτών inferior, proprie
et strictè χιτών, item στιχάριον dicta. Chlamys erat
pallium Romanum (nam Gracum aliter compara-
tum erat) super reliquis vestes gestari solita, non
certæ longitudinis in humero dextro, aut proxime
ad eum, nunquam medio in pectore. fibulæ ope

constringenda, plerumque ad genua defluens, am-
pla et libere promissa. Propendebat tamen inter-
dum usque ad talos, ut in imagine Justiniani Ra-
vennate, quam protulit Alemannus ad Procopium
p. 73. Hoc pallium valde prolixum videtur Etymo-
logici M. ἀγομαντίον esse, quod usum sagi vel
sacci præstaret et tamen formam mantii haberet.
Mantum nempe erat valde amplum et ad terram
demissum. Sagum non item, quod proprie ad genua
fere tantum, aut ad media femora pertineret. Vid.
ad p. 285. Hoc proprie est chlamys, et fuit sæculo
v. et deinceps vestis tam togatæ, quam sagatæ
militiæ, postquam toga in desuetudinem abiit. Vidi
quoque in vetustis imaginibus tertium chlamydis
brevisimum genus, quod apud juncturam humeri
cum cubito desineret diversum a colobio eo, quod
colobium in pectore apertum esset, chlamys tan-
tum a dextro latere, sicut ut dextrum modo hume-
rum sineret exseri, sinistrum occuleret. Chlamydis
et sagi et chitonis imaginem videor mihi in Meno-
logio Basiliano t. I, p. 63. in effigie S. Joannis Ba-
ptistæ ad habitum mediævi facta videre. Est etiam
chlamys, qua indutus conspicitur Nicephorus Bo-
toniates in imagine Cerimoniali nostro præmissa.
Nam per ejus fissuram trajectus totus dexter hu-
merus cum chitonis manica dextra et ipso pene
toto chitone apparet. Sinistra vero manus sola pro-
minens per sublevatam chlamydem apparet. Qua
parte coibant oræ dextri et sinistri lateris, in chla-
myde lata erat insuta aut intexta tabula, purpurea,
aurea, plumata, imagines varias, præcipue vero
principum, quorum quis esset subditus, protomas
ostendens. Has tabulas *tablia* appellant, de quibus
in continenti dieam pluribus, Chlamydis igitur erat
fibula in dextro humero, sub qua dexter humerus
exerebatur. Constat id multis auctorum locis, de
quibus unum Nicetam citabo, qui l. III, Manuelis
p. 71 sine, describens torneamentum ab illo impe-
ratore et Franco principe Antiochiæ apud illam ur-
hem institutum, ait imperatorem processisse in
equo, χλαμύδα ἡσθημένον ἀσπειότεραν, περὶ τὸν
δεξιὸν ὤμον περιουμένην καὶ ἀφιεῖσαν ἐλευθέραν
τῆν χεῖρα κατὰ τὸ πόρπημα. Chlanides et chitones
habebant quidem interdum quoque fibulas, sed non
semper. Multæ enim earum ad nostrum hodiernum
morem factæ erant sic ut inter latus colli et jun-
cturam humeri cum claviculis nihil pateret, sed
omnis pannus continuus esset, et manica cum ipsa
veste cohereret. In quibusdam tamen chitonibus
vel tunicis biabat pannus ab utroque latere, et lata
fissura erat utrinque a mamilla pectoris ad sinem
scapulæ usque procedens. Geminæ igitur hæ rimæ
fibulis astringi debebant. Differabant igitur fibulæ
chitonum a fibulis chlamydis, quod hæ semper
adessent et nunquam possent abesse, illæ plerum-
que abessent et fibulæ porro chlamydis semper
essent singulares, chitonum contra, ubi adessent,
semper gemellæ. Hæ denique extra conspectum la-
tebant sup chlamyde, nisi quis γυμνός, id est tan-
tummodotunicatus, procederet; fibulæ chlamydis
in oculos incurrebant, et maximum ornatum
Auræ enim plerumque erant, artificioso opere
elaboratæ et gemmis fulgentibus obsitæ. Hinc patet
in loco Chrysostomi, quem Casaubonus ad Ser.
Aug. Hist. t. II, p. 22. citat, e laudatione Babylæ
pro χλανίδος legi oportere χλαμύδος. Describit ibi
pompani et παντάσιαν seu apparentiam imperialem
Ἰπόγραφον, ait, αὐτὸν σεμνὸν ἀπὸ τῶν ἱματίων φαινό-
μενον, καὶ τῆς ἀλουργίδος καὶ τῶν λίθων τῶν παν-
ταχοῦ διασπαρμένων, κατὰ τὴν δεξιάν, κατὰ τὴν συμ-
βολὴν τῆς χλαμύδος τῶν ἀπὸ τοῦ διαδήματος.

oras tœnia aurea et tabliis duobus auro obsitis ornatam et figuris minutis hederæ folia imitantibus

Α δύο χρυσοπάσιτων καὶ κισσοφύλλων (48) μικρῶν. Παρὰ τοῦ βασιλέως διδόνται ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ (49)

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

gemmas in dextra possunt gemmæ in dextrocheris seu armiliis intelligi, possunt quoque annulorum gemmæ. Cum chlamys seu paludamentum in locum togæ successerit et togæ successio atque imitamentum, *lori* puta, perpaucis et oppido raro usurparentur, erat chlamys communis usus omnium utriusque militiæ procerum, saltem temporibus Justiniani M. Nam secutis chlamys erat apud Latinos quidem honoratoris cujusque, apud Græcos autem solius imperatoris, pro quo proceres scarammanno utebantur. Hinc στρατιωτικὴν χλαμύδα appellat Themistius p. 109 et p. 116 : ἄχρι χλαμύδος καὶ ζώνης στρατιώτην. Pilostratus p. 223 amorem χλαμύδος καὶ στρατιώτου βίου conjungit. Verum proceribus togatæ quoque militiæ tribuitur, et πόρπη, *fibula*, id est chlamys, cujus pars esset *B* *fibula*, pro functione splendidissimi cujusque magistratus urbani comitatensisve ponitur. Plutarchus Opusc. p. 884 : Ἴνα ἵππουτινὸς ἢ πόρπης ἢ τοιαύτης τινὸς εὐήμερας τύχῳσιν, *ut equum, ut fibulam, ut talem aliquam felicitatem consequantur*, id est, ut equites, ut senatores, ut alia talia fiant. Hieronymus : *quod in patatina militia sub chlamyde et candente linteo corpus ejus cilicio tritum sit*, id est, cum primum candidatum principis protectorem ageret et deinceps ad illustriores honores comitatenses promotus mereret. Conf. Agathias p. 109, ubi τὴν πόρπην et τὴν χλαμύδα velut insignia regni conjungit : Χρὴ οὐ τῆ πόρπη καὶ τῷ χλαμυδίῳ καὶ τοῖς ἐκτὸς φανιζομένοις ἐγκαλλωπίσμασι ταύτην προσέμεν τὴν ἐπωνομίαν (nempe regni). Vid. Petav, ad Themist. p. 378. Sacerdotibus autem non licebat chlamydes gestare. Hinc cum ad se rapere vellet supremam potestatem ejusque insignia Romanus pontifex, fingenda erat donatio, in qua ipse sibi cum aliis a sacerdotio alienis chlamydem et tunicam coccineam et omnia imperialia ornamenta permittit. [Constantinus in donatione Sylvestro facta permittit ipsi coronam gemmis intextam, epomidem, quæ collum cingat, chlamydem purpuream, coccineam tunicam, ephippia, quibus equi regii steruantur, scepra et reliqua gloriæ ornamenta.] Cingulum non chlamydem, sed chitonem, constringebat, et raro chlamys ultra medium femur procedebat. Chiton est proprie vestis talaris, Dalmatica medio ævo dicta. Manicis carebat chlamys, at chiton habebat, certe plerumque. Namerant quoque chitones absque manicis, colobia dictæ, et δίχυστοι, quoniam ante et retro super utraque mamilla usque ad finem scapulæ scissi erant, quales in Menologio Basiliano passim est videre, antiquitatem altiore redolentes. Plerumque tamen erant manicati chitones recentiore instituto. Hinc Luitprandus Græcos ætatis suæ *tunicatos, manicatos* per ludibrium appellat. Hinc etiam invidiam et reprehensionem sibi conciliabat apud suos Carolus Calvus rex, quod *de Italia in Galliam rediens novos et insolitos habitus assumpsit*, ut testantur Annales Fuldenses ad A. 876. Illi habitus quoniam sunt? *Nam talaris, pergunt, Dalmatica indutus et baltheo accinctus, capite serico velamine involutus procedere solebat*. Quæ hic memoratur vestis talaris Dalmatica, illa est chiton. Ea singulo astringebatur. Ætate Præcopii affectabant factionales in chitonibus manicas ad carpum strictas. ad humeri caput peramplas gestare, quem ille morem facete ridet *Anecdota historiarum* p. 32, qui locus nonnulla rem vestitariam illius ætatis illustrantia complectitur, quorum partem in dissertatione de hosis ad p. 416 attingo. Chlamydem fuisse vestem Romanam, non Græcam, supra dixi. Res ipsa loquitur et *luculentè confirmat Themistius* p. 144 : Οἱ τῶν χαλῶν σωματίων ἐρῶντες πρὸς μὲν τὰ ἀμπίεσμα-

οὐ διαφέρονται εἴτε Ἑλληνικὰ εἴτε, εἴτε χλαμύδες. Opponit Græcis vestibus chlamydes. Ergo Græcis antiquis in usu chlamys non erat : ergo alienæ originis, est, Romanæ scilicet, idem cum paludamento. Nam vetusta Græcorum pallia multum erant a chlamydibus diversa. Patebant enim scissa utrinque ab ima pedibus vicina ora usque ad articulum humeri cum scapulis ad utrumque latus, ut exseri possent ambo humeri plane ut candidæ casulæ vel planetæ, quas prædicatores nostri passim locorum adhuc gerunt, *Chorhembden* et *Chorröke* dictas. Erant ergo ipsorum pallia δίχυστα et ala utriusque, tam anticæ quam posticæ, utramque oram, dextram sinistramque, revolvebant versus collum et super humeris infixis acubus aut trajectis fibulis conserbant. [In vetere nummo est *Alexis vêtu d'une longue robe ouverte à l'endroit de la droite de laquelle il tient un bâton*, ut ait Du Cange ad Joinvill. p. 296.] Longa illa roba est chlamys, cujus imagines in nummo, quem Cerimoniali huic præsimi Constantini et Porphyrogeneti, item in illorum nummorum quibusdam, quos Dissertationi Leichianæ de vita Constantini Porphyr. præmisi, et in omnibus pene, præsertim antiquioribus nummis Byzantinis est conspiciere. Non itaque video, qui possim Du Cangeo astipulari chlamydes et clibanias confudenti. Nempe ad Joinvil. p. 141, chlamydem appellat *habit des chevaliers*, et ad Alexiad. p. 401, dictionem μετὰ δύο χλαμύδων interpretatur *avec deux cottes d'armes*, id est cum duobus militibus quæ nemini præter milites induere chlamydem seu loricam licuerit. [Carolus M. diebus festis aurea chlamyde, aureis ocreis aureaque corona ornatus procedebat, quo imitabatur Cætanos imperatores, ut Justinianum, de quo Theophanes p. 146, 196, ut apparet ex Annalibus Fuldens. A. 876. Habitum tamen ipsos diversos putat, præcipuo τετράγωνον, Du Cange p. 158t Diss. Joinvil.] Multum diversa pallia quadrata et chlamydes. Illa erant pallia Græca, δίχυστα, hæc pallia Romana seu paludamenta. De quadratis illis veniet suo quoque tempore æveni locus. Dicendum unum adhuc, qui sint *chlamydes fixæ super humerum* et *clausæ* in Concil. Andegavens. A. 1365, in verbis : *nec chlamydes fixas super humerum, sed clausas, largas, longas et honestas*. Quæ hic fixæ super humerum chlamydes appellantur, hæc sunt, quas *fibula* super dextro humero continebat, *Clausæ* vero sunt illæ alias sic dictæ *clockæ* quæ rotundæ, ad instar *clockæ* vel campanæ in imo tanto ambitu solidæ erant, in summo augustiore ambitu foramen habebant, per quod caput

(48) Longam de tabliis dissertationem hic positam, ad quam modo ablegabam, rogatu typographi ad finem properantis et chartæ defectum *causantis*, alii loco reservandam duxi.

(49) Cui intexti erant corymbi et helices hederæ, hederam simulantem. Errore enim *memoriæ apium* pro *hedera* in Latinis nominavi. Habet hanc vocem historia msta Bertrandi Romani apud Du Cange v. Σειστός :

Τὰ λαμπροκαχλαμύδουλα ὀρθομαρμάρωσις τὰ
Κιττόφυλλα χρυσοφύλλα, ἴων, κρίνων καὶ ῥόδων.

Splendidæ ad calamorum scriptoriorum instar rectæ columnæ et marmoribus in altum extracti parietes, quibus illudunt hederæ, pampini et aurea folia violarum, liliorum et rosarum. Jam in superioribus aliquoties monui, veteres Græcos et Romanos gestasse vestes floridas (quod adhuc Turci et Orientales omnes servant), figuris variis foliorum, racemorum, florum et aliarum rerum, quas figuras exempla nominant, intextas.

τῷ τιμωμένῳ, ἃ καὶ λαβὼν πίπτει καὶ κατασπᾶσθαι ζεταί τοὺς βασιλικούς πόδας καὶ τὰ γόνατα, καὶ ἀνιστάμενος ἀπέρχεται ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου ἐν αὐτῷ τῷ χρυσοτρικλίνῳ, καὶ ἐνδύεται ταῦτα παρὰ τοῦ τῆς καταστάσεως, παρόντος καὶ τοῦ πραιποσίτου (τῶν καὶ προσαγόντων αὐτὸν πρότερον πρὸς τὸν βασιλέα ἀπὸ σκαρμαγγίου καὶ μάνικος καὶ κατακοιλίου ⁴⁰ (50) διὰ τοῦ βήλου τῶν ἀργυρῶν πυλῶν, τῆς συγκλήτου ἱσταμένης ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίνῳ μετὰ ἀλλαξιμάτων, ἐστεμμένου ὄντος τοῦ βασιλέως), καὶ μετὰ τὸ ἐνδύθηναι ἐξάγεται παρ' αὐτῶν, καὶ πάλιν κατασπᾶσθαι τοὺς πόδας τοῦ δεσπότη καὶ τὰ γόνατα; καὶ εὐχαριστῶν ἴσταται ἐν τῷ μέσῳ. Καὶ προσέρχεται καὶ ἡ σύγκλητος, εὐχαριστοῦσα (51) τῷ δεσπότη, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει. Καὶ εἴθ' οὕτως ἀναβιβάζεται ὁ τιμηθεὶς διὰ τοῦ πραιποσίτου ἀνωθεν τῶν μαγίστρων, καὶ δίδοται τὸ νεῦμα, καὶ ἐξέρχεται σὺν τῇ συγκλήτῳ, καὶ κατασπᾶσθαι ὑπ' αὐτῆς, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ (52) φορῶν ταῦτα. Καὶ ὀφικευόμενος παρὰ τε τοῦ τῆς καταστάσεως καὶ τοῦ πριμικηρίου τοῦ κουβουκλείου καὶ τῶν σιλεντιαρίων, διερχόμενος διὰ τῆς χαλκῆς καὶ ἀκτολογούμενος παρὰ τῶν δύο μερῶν, ὥσπερ οἱ πατρίκιοι, καὶ δεχόμενος εὐχὴν παρὰ τοῦ πατριάρ-

respersam. Ab imperatore hæc dantur in auro triclino recens honorato; qui ea nactus humi procidit, et domini pedes genuaque deosculatur; inde resurgit, et ad ædiculam S. Theodori, quæ in ipso chrysotriclinio est, abit, ibique a præsentate cerimoniarario et præposito dictis modo vestibus honoris induitur. (Illi ipsi, cerimoniararius et præpositus, eum antea ad imperatorem adduxerant, scaramangio indutum et torque et catacoilio seu ventrali, per velum argenteæ portæ, senatu in eodem triclinio in mutatoriis stante, imperatore autem stemma seu infulam gerente.) Ab illis ipsis, jam brabeo suo indutus, e S. Theodoro educitur honoratus, et præsentatur domino, cujus pedes et genua iterum osculatur, dictaque gratiarum actione, medio in conclavi astat. Tum accedit senatus et gratias domino [agit pro imposito sibi capite], illisque peractis, rursus ad suam stationem redit. Tum producit honoratus a præposito et in capite magistrorum collocatur, datoque imperatoris nutu, et ipse et simul senatus exeunt. Senatores jam extra conspectum domini agentes novum suum præsidem consalutant; ille vero porro ad ædes S. Sophiæ in novo suo ornatu abit, comitantibus cerimoniarario et primicerio cubiculi et si-

VARIE LECTIONES.

⁴⁰ Sic R. h. I. et mox, κατακυλλίου cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

et cervix exsererentur. Talium cloccarum memoria et imagines passim occurrunt in monumentis mediæ ævi, ut in Longobardica illa tabula, quæ coronationem regis Longobardici exhibet, ab Horatio Blanco ad Wirnefridum edita. Differt clocca a colobio eo quod illa scissuram modicam inter scapulas, aut etiam ab antica et postica simul haberet, ab illo foramine per quod caput exsereretur non multum deorsum procurrentem, in imo solida; colobium vero scissuram ab ima ora super medio pectore ad summum usque collare ascendentem habebat, cætera solidum. Discimus de reliquo ex illo Concilii Andegavensis laudato loco, chlamydes adhuc XIV sæculo gestari solitas fuisse: item ex imagine, si quibus eam spectare licet, in codice quodam membranaceo bibliothecæ hujus urbis publicæ, qui complectitur duobus grandibus in folio voluminibus Valerii Maximi Gallicam interpretationem pulcherrime scriptam et auro atque picturis illuminatam. Singulis libris præmissæ sunt singulæ grandes et pulcherrimæ imagines, quas qui intuetur non potest illorum temporum, quibus exaratus fuit codex, in pingendo subtilitatem et dexteritatem non mirari.

(50) Credo κατακοιλίου, *ventrale*, fuisse vestis genus, quod pectus ambit, et in ipsis inguinibus desinit. *Bruslatz* vel *Wambs* nobis dictum, de quo v. Du Cange v. *Gambeso*, et quæ intra de diploide dicam; aut fuit *ventrale*, si Salmasio credimus, hæc de voce ad Scr. H. Aug. t. I, p. 670 disputanti, lata fascia ventri præcingenda, cum habenis astrictioris et funda vel marsupio pro recondendis nummis. Græcos veteres in pronuntians inter *v* et *o* discrimen non statuuisse, ex eo satis apparet, quod neque Græci, neque Latini librarii *y* et *æ* distinguunt, sed ambo promiscue habent. Novi Græci *πόκυλον* dicunt pro *ὀπόκυλον* vel *ὀποκοιλίον*, *venter*. Pro *Μυσία* Latini *Mæsia* dixerunt. Pro *οικιακός γκις* *γκις* exararunt (v. Du Cange v. *Calapanus*), et *γκονομύς* pro *οικονομύς*;

vid. Marator. t. II, Ant. Ital. p. 361. Apud eundem p. 332, leguntur in imprecatione marmoris Nepesino inscripta hæc verba: *cum Juda et Capha et Pilato habeat portionem, item turpissimam sustineat mortem, ut cylo, qui suos tradidit socios, non ejus sit memoria, sed in asello retrorsum sedeat et caudam in manu teneat*. Constructio verborum hæc est: *ut ejus qui socios tradidit, id est prodidit, memoria non sit in cylo, id est celo*. Salmasius ad inscript. Herodis Attici p. 44, inter alia ait, ante inventas a Simonide litteras scribi consuevisse ΠΕΘΙΚΗΕ pro ψυχή. Infra apud Nostrum est p. 339 συνέτοιχον pro συνέτυχον, et vicissim p. 222 τόχοις pro τοίχοις, πολλή pro πύλη, φυνίκας in M., ubi editum fuit φοίνικας, p. 101.

(51) Mos erat, ut senatus pro recens honorato collega gratias imperatori ageret, ut patet e Themistio p. 200: Δεινὸν οὖν ἐμοὶ καταγράψην, τὴν μὲν βουλήν εὐθὺς εἰσελθοῦσαν, ἡνίκα αὐτὸν ἀνεῖπεν ὁ βασιλεὺς (nempe consulem), δοῦναι τὰ πρέποντα χαριστήρια.

(52) Mos erat Græcorum, ut recens honoratus statim a promotione et consistorio ad ecclesiam aliquam, seu palatinam (ut S. Demetrii, vid. p. 135), seu urbanam, ut S. Sophiam aut SS. Apostolorum, abiret, Deoque gratias pro indulto honore ageret, a patriarcha vel alio quodam sacerdote benedictionem et sacram communionem acciperet, et munus ecclesiæ donaret. Domum deinde abeuntem collegæ novi et familiares comitabantur et deducebant, illuc afferebat regium diploma vel codicillos silentiariorum, et omnes epulabantur; vid. Nostri p. 135, Cedren. p. 612, Valesius ad Amm. Marcell. p. 523, et Du Cange v. *Patricius*. Ipsi quoque gentiles Romani magistratus novo macti honore ibant in Capitolium Jovi gratias actum; vid. Arrian. disert. Epictet. p. 136. [Ritus precum in templo super patricio inaugurando v. Georg. Monach. p. 568, Script. post Theophan. p. 239. Patricii Græci precibus in ecclesia communiri soliti, S. m. Logothet. p. 475.]

lentiariis. Illuc pergens dum transit per chalcen, excipitur faustis acclamationibus ambarum factionum iisdem, quibus patricii solent excipi; tandem in ipsa Magna ecclesia accipit a patriarcha benedictionem, et abit denique in domum suam sub lætis vocibus et elogiis factionum. Sequuntur eum magistri et patricii, quibus libet, et convivio ab eo excepti rursus abeunt. Ex eo tempore procedens diebus communibus 256 et operariis, induit in sede S. Stephani, quæ est in circo, scaramangium

JOAN. JAC. REISKII

(53) Cum res ad vestitum et colores pertinentes vix queant perspicue solis verbis tradi, et multa rei tinctoriæ ignoremus, veteres quoque non iisdem semper rebus eadem nomina tribuerint, sæpe nihil aliud licet, quam conjectura in his talibus exponendis uti. Ego quidem hic loci nescio, debeatne ὄξυν pro violaceo. an pro acuti juris accipi. Si prius, deberet δευπρασινοτριβλαττων una voce scribi, et esset vestis, in quo fila per alternas vices modo violacea, modo viridia jacerent. Si posterius, esset vestis prasini, sed vividi et ardentis coloris. Quid porro triblattum fuerit, non magis liquet. Potest enim *tertinium* et potest quoque *triliz* esse. Si prius, fortissimus et saturatissimus fuerit color necesse est; quo enim sæpius fila tingebantur, eo profundius imbibebant colorem, ut deleri porro et exteri nequiret. Si vero posterius, fuerint cujusque coloris, tam violacei, quam prasini fila singula ternis tenuioribus filis contorta. Priori interpretationi favet Petrus Damianus, qui pallium sericum illud, quod *trium esset colorum*, triblattum ait appellari. Locum habet Du Cange v. *Triblathum*. Dicitio *trium colorum* non indicat tres diversos in uno panno colores, sed tres tincturas, ter repetitam in cortinam tinctoriam panni immersionem. Quod e nostro hoc loco liquet, in quo triblato aut unus color prasinus aut ad summum duo, violaceus et prasinus, non plures tribuuntur.

(54) Quid hæc vocabula sibi velint, alii me dixerint melius. Ego quidem hic nihil video, nisi hoc unum, rhoesium a colore rubro sic esse dictum.

(55) Dubium, ad prohedrum, an ad drungarium pertineat, et diu fluctuavi. Sane initio verteram: *Illuc ingresso et ab acolutho stipato*, ut ad prohedrum rediret, quo casu legendum sit ὄψικευόμενος in accusativo: dein mutavi, nescius optimone consilio. Vereor tamen, ne, quod alias mihi contigit, pejus pro meliore arripuerim deceptus prava lectione.

(56) Acoluthus erat magister illorum militum palatinorum, qui Barangi solent appellari, et custodiæ sacri corporis deputati secures gerebant; vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et ad Cinnam. p. 441. [Varangi seu Angli inter corporis custodes Græci imperatoris. DC. ad Villehard. p. 296. De vocis etymologia v. Bayer t. IV Comment. Academ. Petropolit.]* Angli sint, an Franci disputatur. Mihi dubium non est, Francos et Barangos et Waragos eodem esse. Abulfeda in Geographia post mare, quod aut *Bardulix*, hoc est Castellæ veteris, aut *Bordilæ*, hoc est *Burdigulix*, mare est (vid. Du Cange v. *Pastorelli*), recenset ut proximum et continuum mare, *mare Warangorum* Liqueat Francicum id esse, nobis hodie Germanicum dictum, ab Aquitania inde usque ad Norwegiam porrectum. Venisse Francos e septentrione, transisse pro parte in Angliam uno cum Saxonibus sæculo v, notum est. Unde facile conciliari potest, Barangos Francos esse, et tamen Anglos a Godino et Anglice loquentes dici. Nomen Francorum olim *Feranki* et *Faranki* pronuntiabatur. [V. Barth. ad Guillelmi Briton. Philipp. I, 114,

αρου, ἀπέρχεται ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, εὐφημούμενος παρὰ τῶν δῆμων. Ἐφέπονται δὲ τούτῳ μάλιστα καὶ πατρῷικοὶ ὄσοι βούλονται, καὶ συνεπιώμενοι ἀναχωροῦσι. Καὶ ἐκ τότε ἐν μὲν ταῖς κοιναῖς ἡμέραις προερχόμενος ἐνδύεται εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον τοῦ ἱπποδρόμου σκαραμάγγιον ὄξυν πρασινοτριβλαττων (53) καὶ κατακόλιον καὶ ῥοήσιον ἔχον ἐξαβούλιον (54) χρυσᾶ περιορνυμένη διὰ χρυσῶν θετῶν καὶ κισσοφύλλων μικρῶν. Καὶ ἐν τῷ εἰσερχεσθαι αὐτὸν, ὄψικευόμενος (55) παρὰ τοῦ ἀκολούθου (56), πρῶτον

COMMENTARIUS.

p. 28, et Du Cange v. *Feranci*.) De nominis autem Francorum ratione etymologica discrepant sententiæ, quibus recensendis non immorabor; eam tamen, quæ mihi probabilior videtur, expediam. Primum quidem id improbable videri et causam nostram turbare non debet, quod *w* et *b* et *f* promiscue habemus, dicimusque, a nobis hodie et olim Francos dictos eosdem cum Barangis et item cum Waragis esse. Nam, e. c., quos nos hodie *Wallachos* dicimus, eos Græci Βλάγκους vel Βλάγγους appellant, Arabes, *Aflak*. Doinde hoc quoque perinde est, *Waragus* an *Warangus* efferas. Utrumque recte, sive ex more Græcorum, sive ex etymologia. Solent Græci *n* ante *g* interponere in nominibus gentium et aliis. Ut, quod modo citabam exemplum, Βλάγγους appellant, quos alii et ipsi se *Blachos*; item qui proprie *Ugri* sunt, eos Græci et nos ad ipsorum exemplum *Ungros*, *Ungaros* appellamus. Ut nos hodie nomina qualitatibus non tantum in *ich* vel *ig*, sed etiam in *ing* terminamus, sic quoque veteres Germani seu Franci suo more non tantum in *ag* et *eg*, sed etiam in *ang* et *eng* terminabant. Pro *gryseus* (*greusig*) dicebant *gryseus*, vid. Du Cange hac voc.; ita quoque pro *wehrig* dicebant *warag* et *wareg* et *warang* et *wareng*. Ut dicimus *lüngling* pro eo, qui juvenis est, *Zwilling* pro eo, qui gemellus est, *Edeling* pro nobili, etc., sic optimo jure, quamvis usus non astipuletur, possemus dicere *Wehring* pro homine tutelari, protectore. Et id quoque in usu olim fuisse probat nomen *Beringer*, *Bereugarius*, quod nihil aliud est, quam *Barangus*, *protector*. In usu quotidiano est adhuc hodie vox *Wehre*, *tutlio*, *protectio*, *Sich zur Wehr stellen*, se comparare ad se tuendum. Hinc *war* Anglis et *guerre* Francis aliud nihil est, quam nostrum *Wehre*, pro aris et focis dimicare; *wehren* dicimus pro arcere a nobis, amovere, profligare. Hoc sensu essent Barangi οἱ ἀποσοδοῦντες, qui submovent turbam, aggressores profligant. Vel sic potuerunt dici, quia tantum bello viverent et mercede militatum extra patriam irent. « *Warings* (ait Du Cange v. *Gravaringus*) vocant Angli milites, vocabulo, ut videtur, ducto a *werra*; nostris dicuntur *hommes de guerre*. » V. Du Cange v. *Warantus*. Hi *Barangi* vel *Franci*, id est protectores, habitabant in excubitis vel statione excubitorum. *Zonaras* in Alexio: Οἱ Βάραγγοι τὴν ἐν τοῖς ἐξκουβίτοις διελιγότες ὁδὸν, ἐμβαπερ τούτοις ἢ κατοίκοις. Gestabant rhomphæas et bipennes super *humeris*, vel etiam bipennes ad femur habebant *pendentes*; vid. Nostr. p. 302; et hos intelligit *Pellus* in Historia ista (apud Du Cange v. *Ρομφαία*), quando ait Theodoram circumstetisse cum aliis protectoribus eos, qui graves terro bipennes ex *humeris* librabant: Περιεστῆκεισαν δὲ ταύτην ἐξω πολὺ πλῆθος... οἱ μὲν ἔφη περιεζωσμένοι, οἱ δ' ἀπὸ τῶν ὤμων ῥομφαίας βαρυσιδῆρους ἐπέσειον, ἄλλοι δὲ δόρατα ἠγκαλιζόντο ἐφεξῆς ἐστηκότες. Non solum in aula militabant *Barangi*, sed etiam in provinciis. *Scylitzes* in *Monomacho* Francos et *Warangos* in *Iberia* et *Chaldia* colloca: Ὁ βασιλεὺς τὸν ἀκόλουθος Μιχαὴλ μεταπεμφόμενος ἐν τῆς ἐσπέρας [ergo hæserat hactenus cum cohorte sua in *Magna Græcia* aut in *Dalmatia*]

μὲν προσπαντᾶ αὐτῷ ὁ δρουγγῶριος τῆς βίγλης καὶ οἱ μάχιστοι καὶ οἱ κριταὶ οἱ ἐν τῷ ἵπποδρομίῳ καθεδόμενοι, καὶ χαιρετίζουσιν αὐτὸν, καὶ ἀντιχαιρετίζονται παρ' αὐτοῦ. Ἔτα εἰσέρχεται διὰ τῶν σκύλων, προσπαντᾶται ⁴¹ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου παρὰ τῶν σιλεντιαρίων καὶ τοῦ ἀδμινσουναλίου, κάκειθεν παρὰ τῶν τοῦ κουδουκλείου, εἶτα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ αὐτοῦ τρικλίνου παρὰ τῶν πρωτοσπαθάρων καὶ σπαθαροκανδιδάτων καὶ λοιπῶν, καὶ χαιρετίζεται παρ' αὐτῶν, καὶ ἀντιχαιρετίζει αὐτούς. Ἔτα εἰσέρχεται εἰς τὸν λαυσιακὸν, προσπαντᾶται παρὰ τοῦ πραιποσίτου ⁴² καὶ τοῦ ἐταιριάρχου καὶ λοιπῶν συγκλητικῶν. (Γὰρ αὐτὸ ποιεῖ καὶ ὅτε προσπαντᾶται παρὰ τοῦ πραιποσίτου τοῦ πατριάρχου. Ὁμοίως τὸ αὐτὸ ποιεῖ καὶ ὁ πριμικῆριος τοῦ κουδουκλείου μετὰ τῶν πριμικηρίων ὀσπιαρίων.) Καὶ προκίθεται τῶν μαγιστρῶν καὶ πραιποσίτων, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα εἰσερχόμενος, ὡσπερ τὸ παλαιὸν ὁ πραιπόσιτος, ἀμέσως εἰσέρχεται, τιμώμενος ὑπὸ πάντων. Ἐν δὲ ταῖς ἑορταῖς φορῶν ἄπερ ἔλαβεν ἀλλάξιμα σὺν καμπαγίοις καὶ ἄλουργοῖς καμποτοῦδοις προπορεύεται ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως. Ἐν δὲ ταῖς ἱπρικαῖς προελεύσεσι τὰ δῖροδα διάχρυσα στιχάριον καὶ σαγίον (57), συμπο-

A oxyprasinotriblatum seu viridi serico textum, tinctum, vividi luminis, et catacoilium [seu ventrale] et rhesium, habens exabulium aureum circum oras vel limbos ornatum tæniis aureis et parvis foliis hederæ similibus respersum. Illic ingresso primi occurrunt drungarius vigiliæ, ab acolutho [seu barangorum securiferorum duce] stipatus, et magistri et iudices in hippodromo sedentes; jubentque ipsum salvere, et vicissim ab eo jubentur. Dein per scyla transiens beneventatur initio triclinii Justiniani a silentiariis et admissionali, paulo ulterius a cubiculariis; medio in triclinio a protospathariis et spatharocandidatis et reliquis; quibus omnibus datam salutem reddit. Intransem in lausiicum excipiunt præpositus et hetæriarcha et reliqui senatores idemque facit erga hos, quod erga superiores; idem quoque erga excipientes patriarchæ præpositum, primicerium cubiculi et primicerios ostiariorum. Tum primus considet ante magistrum et præpositos, et intrat ad imperatorem immediate, non nuntiatum, quemadmodum olim præpositus intrabat; verbo, magno in honore habetur ab omnibus. In diebus autem festis gestat, quæ accepit ab

VARIE LECTIONES.

⁴¹ προσπαντοῦσι eod. ⁴² πατριάρχου eod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

εἰς Ἰβηρίαν ἐκπέμπει. Ὅς ἐκεῖ γενόμενος καὶ τοὺς διεσπαρμένους ἐν τε Χαλδίᾳ καὶ Ἰβηρίᾳ Φράγκους καὶ Βαράγγους ἀγροχῶς κωλύειν ἠπειγέτο τὸν ἕνοντα τρόπον τοῦ Σουλτάνου. Barangos, quoque in expeditione bellicaa, quas Græci tentabant, ivisse, constat etiam e Chronico Casinensi II, 37, p. 373, ubi Græci dicuntur *Apuliam et Calabriam sibi vindicasse, sociatis in auxilium suum Danis, Russis et Gualannis*. Eisdem originis gentes sunt Dani et Gualanni. Putantur enim Barangi e Dania in Angliam venisse. Atqui Gualanni et Barangi iidem sunt. *Gu* ut *W*. item *na* ut *ng* olim pronuntiabatur, et *l* sæpe litteræ *r* substitui solebat; ut ergo *Gualanni* et *Barangi* sono prope nihil differunt. Non solus imperator habebat Barangos sui corporis custodes et perpetuos comites, verum etiam proceres, habebant, si non veros, at certe tamen Græcos ad modum Barangorum vestitos et armatos; ut hodie quos magnates nostri alunt apparatus Heiduckos appellamus, etiamsi natione Germanos, ad modum tamen Heiduckorum compositos. Schol. Basilic. ad I. LX, p. 695: 'Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ Βαράγγου συγκλητικοῦ τὸν ἕτερον Βαράγγον συγκλητικὸν φωνάζαντος. Hic Barangus senatorius est, qui ad senatorum aliquem pertinebat eique apparebat. Horum itaque imperialium Barangorum magister appellabatur peculiari nomine, non patrio quidem, at Græco tamen ad patrium conficto. Patrio enim nomini ipsi se appellabant et a suis citabantur *Folgher*, id est comes, secutor, apparitor, ἀκόλουθος. Vox Germanica est *folgher* et *folgheres*, id est *folger*, *folgerer*, appellabant medio sero qui aliis deserviunt, ut ait Bracton. I III, tract. 2. c. 10. Apponam ejus locum e Du Cange v. *Folgare*: omnes, qui terram tenent et domum, qui dicuntur *Husfastene Hansfeste, angesessene*] et etiam alii, qui aliis deserviunt, qui dicuntur *folgheres*, id est servientes, apparentes in obsequio, sequentes horum. quo est, comitantæ, et a latere ejus non decedentes. Superest adhuc ea vox in sermone Anglicano, *fellow*. Nam *fellow* et *fellower* idem est atque *fellog* et *felloger*. In universum quidem omnes Wa-

rangi in militia palatina merentes erant folgheres seu acoluthi; verum ut solemne erat illi aulæ magistrum et caput militaris alicujus tagmatis per excellentiam eo nomine appellare, quod singulari cuique militi competebat; ut e. c. hicanatorum pro præfecto hicanatorum, excubitorum, ploimorum, periusium, etc., pro præfecto excubitorum, ploimorum, periusium: sic etiam acoluthum per excellentiam appellabant eum, qui tagmati acoluthorum præseset. Ipsi enim Barangi se *fellows*, *folghers*, *acoluthos* appellabant. Hos Barangos proculdubio intelligit Rhamnusius l. II, de bello CPlano p. 87, 1, *Macherophoros* laudans, quod *satellitum, griffonum vulgo Græcis nominatum, ex Anglis et Danis antiquo Cæsarium Græcorum more conscriptum in stationibus erat*. De *griffonibus* nihil usquam comperi. Videtur tamen auctorem Villharduinum habuisse.

(57) Sticharium est tunica interior, talaris, σαγίον autem, item χλανίς, est sagum seu tunica brevior exterior; τὸ σαγίον τὴν ἐχλανίδα idem esse satis credo e collatione Cerimonialis nostri p. 6. cum p. 313. *Sticharium* et *stichtum*, item *stigung* (sic diversa ratione idem vocabulum scribitur), ut et *stica*, Latine reddi solet *strictorium*. Facile hinc est, etymologiam ejus indagare. Est diminutivum secundum alterius diminutivi primarii, idem significantis, στιχίον. Hoc venit a στιλζειν, στιχῶ, *per orbem ambire*, et hoc a στάω. Ab ejus futuro στιῶσ, collocabo, sit στιλῶ, ut ab οἰήσομαι sit οἰζομαι, quo utitur Moschus in Europa v. 8, et multa talia; χρυσὸν στιλζοντα, *aurum ambiens vel circumstans*, habet Nicetas, vocum caecarum et poetiarum captator, p. 41. de Germanica quadam Amazone: "Ἦτις ἐκ τοῦ στιλζοντος χρυσοῦ καὶ περιτρέχοντος τὰ λώματα τοῦ ἐσθίματος χρυσόπους παρωνομάζετο. Inde formata verba ἀποστίλζειν, *seorsim collocare*, et περιστίλζειν, *in orbem collocare, amittere*. Illo utitur Moschus in Oarista v. 54: φεῦ, φεῦ, καὶ τὴν μέτραν ἀπέστιγας; recte vertitur *mītram* (τὸ ἐπιμάζιον) *removisti*? et immerito suspectum fuit visum magnis viris Scaligero et Casaubono. Altero verbo περιστίλζειν utitur Herodotus

imperatore, mutatoria et campagia et campotuba purpurea, eoque in ornatu praestit imperatorem. In processionibus equestribus vero gerit vestes roseas auro pertextas, sticharium nempe et sagum, eodemque passu tum cum praeposito ambulat; et imperatori volenti coronam aut ponere aut deponere, adest. Actologiæ seu acclamationes factionum hæ sunt: Multi sint anni imperatoris; illius vel illius cum plena potestate imp. multi sint anni; illius vel illius felicissimi Cæsaris multi sint anni; bene veneris, illustrissime præses senatus; bene veneris, tu, qui fidum servum et amicum imperatoris te monstrasti; bene veneris, dilecte imperatori, quem Deus coronavit; bene veneris, dilecte felicissimo Cæsari; bene veneris, dilecte senatui; bene veneris, dilecte universo populo. Gloria sit Deo, qui domino gloriam addidit; gloria sit Deo, qui magnificavit felicissimum Cæsarem; gloria sit Deo, qui te praesidem senatus constituit; gloria sit Deo soli regnanti et dignos dignis præmiis mactanti, et in te præcipue [hic addebant et exprimebant viri nomen] illustrissimam dignitatem praesidis conferenti. Bene veneris, a benefactore nostro dilecte atque promote; bene veneris, nobili sanguine procreate; bene veneris ad populum tui amantem. Merito te amavit dominus, ut purum vitiis et eo gradu suoque amore dignum. Omnium autem Conditor et Dominus conservet te, illustrissime præses senatus, multos in annos. Diu vivere sinat Deus imperatorem, principes in ejus familiaritate, et patricios. »

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

bis. Libro IV, 2, p. 223. περιστίζαντα κατὰ ἀγχαίρα τοὺς τυφλοὺς, *singulis gaulis lactis per orbem circumcollocantes gregem servorum caecorum*. Deinde ejusdem libri cap. 202, p. 286, *περιέπειξε καὶ τοῦτοσι τὸ τεῖχος*. Hinc commendandum Erycii in Sophoclem epigramma p. 274, edit. Henr. Stephani c. fin. n. 1468:

Αἰεὶ τοὶ βοῦπαισι περιστίζοιτο μελίσαις
Τόμβος, Ὑμηττεῖω λειβόμενος μέλιτι.

Vulgo male περιστίζοιτο legitur; quod si valeret, quid fieret de λειβόμενος, quod procul dubio tunc abundaret inutiliter? *Semper sit obsessus et per orbem ambitus tumulus tuus ubi apibus, boum sobole, stillans* (ita ut stillei) *Hymettico melle*. Est ergo *στίχος, stica*, *στιχλον, stichium*, et *στιχάριον, vestis astans*, circumstans homini, stricte inherens; adeoque idem quod *χιτών στατός*, de quo Salmasius ad Tertullianum disputat.

(58) Titulus εὐτυχεστάτε Cæsari erat proprius; vid. p. 132 et 264. Habetur in formulis salutationum epistoliarum ab Haberto editis: Ὅπως γράφει ὁ μητροπολίτης πρὸς δεσπότην, βασιλέως υἱόν· Τοῦ μὴ ῥῶς ἀναφέρω τῇ βασιλείᾳ σου, πανευτυχεστάτε δέσποτα.

Ἀ ρεύεται τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ὀφηνίκα μέλλει ἴστέφθεσθαι ὁ βασιλεὺς ἢ ἀποστέφθεσθαι, σύνεστι τούτῳ. Αἱ ἀκτολογίαι τῶν μερῶν « Πολλὰ ἔτη τοῦ βασιλείως· ὁ δεῖνα βασιλέως αὐτοκράτορος πολλὰ τὰ ἔτη. ὁ δεῖνα τοῦ εὐτυχεστάτου Καίσαρος πολλὰ τὰ ἔτη. Καλῶς ἤλθεσ, λαμπρότατε πρόεδρε τῆς συγκλήτου· καλῶς ἤλθεσ, ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φίλος τοῦ βασιλέως ἀναφανείσ· καλῶς ἤλθεσ, ἡγαπημένε τῷ φροστέπτῳ βασιλεῖ· καλῶς ἤλθεσ, ἡγαπημένε τῷ εὐτυχεστάτῳ Καίσαρι· καλῶς ἤλθεσ, ἡγαπημένε τῇ συγκαλήτῳ· καλῶς ἤλθεσ, ἡγαπημένε τῷ δήμῳ παντί. Δόξα Θεῷ τῷ δοξάσαντι τὸν δεσπότην· δόξα Θεῷ τῷ μεγάλυναντι τὸν εὐτυχεστάτον Καίσαρα (58)· δόξα Θεῷ τῷ τιμήσαντι σε πρόεδρον τῆς συγκλήτου· δόξα Θεῷ τῷ μόνῳ βασιλεῖ τῷ πρῆβιθάζοντι ἀξίως τοὺς ἀξίους καὶ τὲ, ὁ δεῖνα, τιμήσαντι τῇ τοῦ προέδρου λαμπροτάτῃ ἀξίᾳ. Καλῶς ἤλθεσ, προβολῆ εὐεργέτου· καλῶς ἤλθεσ, ὁ εὐγενὴς ἐκ προγόνων· καλῶς ἤλθεσ εἰς φιλοῦντά σε δήμον· ἀξίως σε ἡγάπησεν ὁ δεσπότης, ὡς ὄντα καθαρὸν καὶ ἐπέξιον. Ἄλλ' ὁ πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης φυλάξῃ σε, λαμπρότατε πρόεδρε τῆς συγκλήτου, εἰς πλήθη χρόνων. Πολυχρόνον ποιήσαι ὁ θεὸς τὸν αὐθέντην, τοὺς ἀπελτ.... (59), ὁμοίως τοῖς πατρικίοις. »

(59) Deui punctis sensu vacuis explere terminationem vocis hujus per compendium in membranis exaratum, quod assequi non valui. Nam quod in Latinis dedi, non interpretatio vocis est, sed ideo positum, ne omnino nihil dicerem, ne lacunam relinquere. Sensus loci videbatur id saltem ferro, si non flagitare. Compendium illud *ποι* exprimeret, *typum stanneum* in forulis habebant nullum *opora* typographicæ. Ergo ad puncta confugiendum erat. Erat autem in codice sic exaratum hoc vocabulum, ut supra λ staret τ, eique adjungeretur illud scripturæ compendium, quod alias libraribus Græcis terminationem *κός, κή, κόν, κός*, etc., designare solet. et ad figuram litteræ ξ proxime accedit. Eadem illa est figura, ob quam non perceptam in epistolis Ignatii Thomam Smithum Jacobus Gronovius initio præfationis ad Herodotum pro more suo sævis modis increpat. Multum nempe ignorabat et idiota erat, qui non meminisset *πνευματικός* idem esse atque *πνευματικός*. Jam viderint doctiores, *quid* ex ἀπελτῆ efficiant. Ego quidem nihil *prosus* extundo, aliquanto meliore fortuna usus p. 322, ubi membranæ quoque in voce ἀνθρακίξ hanc ipsam figuram præferabant ἀνθραξ, quod *alied esse* atque ἀνθρακίξ, mihi non poteram persuadere.

APPENDIX AD LIBRUM PRIMUM.

CONSTANTINI IMP. PORPHYROGENITI.

PRÆCEPA

IMPERATORI ROMANO BELLUM COGITANTI,

AD CASTRA PERGENTI, IN CASTRIS AGENTI, IN HOSTICUM INTRANTI,

ET INDE CUM VICTORIA IN URBEM REDEUNTI,

OBSERVANDA,

Item de ipsius comitatu, sellariis, sagmariis, cibo, potu, supellectile vestiaria et culinare, vigiliis castrensibus, congiariis, aliis, expositio

AD ROMANUM IMP. PORPHYROGENITUM FILIUM.

Ἰ πρόθεσις (1) τῶν βασιλικῶν ταξειδίων (2) καὶ ὑπόμνησις τῶν ἀπλήκτων (3). **A** *Expositio de ratione bellicarum, quas faciunt imperatores, expeditionum, et commemoratio stationum, in quibus metari solent.*

Εἰσὶ τὰ ἀπλήκτα πρῶτον ἀπλήκτων εἰς τὰ Μαλάγινα, δεύτερον τὸ Δορύλειον, τρίτον εἰς τὸ Καβόρκιν, τέταρτον εἰς Κολώνιαν, πέμπτον εἰς Καισάρειαν, ἕκτον εἰς Ἀρμενιακούς εἰς τὸν Δαζιμῶνα. Ὅτε ὁ στρατηγὸς τῶν Θρακησίων καὶ ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀνατολικῶν ὀφείλουσιν ὑπαντῆν τῷ βασιλεῖ εἰς τὰ Μαλάγινα. Ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν καὶ ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀνατολικῶν καὶ ὁ στρατηγὸς Σελευκείας ὀφείλουσιν ὑπαντῆν τῷ βασιλεῖ εἰς τὸ Καβόρκιν. Ὅτε εἰ μὲν ἔστι τὸ ταξειδίον εἰς Ταρσὸν, τὰ λοιπὰ θέματα ὀφείλουσιν ἀποσωρεύεσθαι εἰς Κολώνιαν, εἰ δὲ πρὸς τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς (4), ὀφείλουσιν ὑπαντῆν

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(1) Sitne prima hæc particula, quæ ad p. 263 B decurrit, ejusdem Constantini, cujus cætera, non liquet. Saltem ex eo dubito, quod p. 260, ὁ ἄγιος Κάισαρ (sic enim ibi λέγο) memoratur. Atqui Cæsaris nomen Constantini Porphyrogeneti ætate jam exoleverat et βασιλεῖς appellabantur imperatores. Forte igitur sæculi quarti aut quinti opus est, quo Cæsares adhuc audivant, ut e superius allegatis allocutionibus novorum imperatorum ad senatum populumque et fortes exercitus, item e Juliani Misorogone p. 346, ed. Spanhem. constat. Vocabulum ὑπόθεσις autem hic notat *præceptum, suasionem, præscriptionem rationis, secundum quam agendum*; ὑποτιθέναι est *suppeditare* (nempe consilium), *suadere*, ut nos dicimus *jemandem unter den Fuss geben*. Hinc interdum pro *præcepto* ponitur. Exempla dat DC. v. Ἰ πρόθεσις. Verti *expositio*. Eo sensu ὑποτιθέναι idem valet atque ὑπογράφειν, *eorum oculis lectoris ponere vel scribere*.

(2) Novi Græci τάξιν appellant, quod veteres παράταξιν, et ταξειδεύειν in παρατάξει, *provinciæ, ordine bellico, acie et armis esse, stare, procedere*. Hinc ταξειδίον vel ταξιδιον omnis processio in armis et acie, sive in urbe fiat, sive in castris. Infra p. 352, τὸ ταξειδίον ποιεῖν significat processionem

257 Aplicta, vel applicata id est stationes et mansiones castrorum, sunt hæc. Primum aplictum seu prima mansio [post exitum ex urbe augusta trajectumque Bosporum] est in Malaginis; secunda ad Doryleum; tertia ad Caborcium; quarta in Colonia; quinta in Cæsarea; sexta in themate Armeniacorum apud Dasimonem. Et quidem ad Malagina debent imperatori occurrere strategus Thraeciorum et strategus Anaticorum; ad Caborcium autem debent ipsi occurrere domesticus scholarum et strategus Bucellariorum et strategus Seleuciæ. Si expeditio instituitur adversus Tarsum, debent omnia themata

militarem facere, curare, ducere, eam nempe, quæ quotidie fit, monstrandæ causa dexteritatis militum in tractandis armis et dividendis excubiarum vicibus. Sed plerumque notat hæc vox processionem militum armatam in castra adversus hostem, et moram eorum in acie et armis, id est expeditionem bellicam.

(3) *Aplictum* novi Græci dicunt pro *applicatum* vel *applicatum*, ut ἐξπλήκτων (v. DC. h. v.) pro *explicatum* vel *explicatum*. Appellant autem aplictum et applicatum omnem locum ad quem applicatur, in quem incumbitur, etationem, mansionem.

(4) Partes orientales sunt aut media et quæ mare Hyrcanum respiciunt, aut in specie sic appellabantur olim a Græcis pariter atque ab ipsis Arabibus partes ad Euphraten, interdum quoque partes ad Tigridem sitæ; quod pluribus demonstravi in notis ad Abulfedæ Historiam, et ex Assemanni Biblioth. orientali quoque intelligitur. Hic de Natolia, tractu Minoris Asiæ, Lydiam et Ioniam complectentem (cujus dux hoc ipso loco strategus Anaticorum dicitur), non cogitandum. Geographica hæc illustrare quamvis sit hujus loci, non tamen apparatus ad hanc rem necessarius mihi ad manum est; quapropter pauca tantum attingam. *Pylæ* confun-

*Hinc incipit Commentariorum pars inedita. In fine annotationum ad libr. secundum Reiskius hæc subscripsit: *Asolvi rudem hanc Commentarii delineationem bono cum Deo, out laus et gloria sit soli, die 10 Marti 1752*. Postea plura, schedulis insertis, addidit, nonnulla etiam retractavit: quæ in editione Bonnensi, suo quidque loco, unciis inclusa leguntur.

[seu legiones provinciales] congregari in thema A Coloniae. Quod si vero ad tractus interioris versus Interamnanam Orientis instituitur, debent Cappadox quidem et Charshanites et Bucellarius in Coloniam convenire; Armeniacus autem et Paphlago et Sebastenus in Caesaream. Quando autem adversus themata apud Bathyn Rhyaca seu torrentem profundum, oppidum sic dictum.

Constantinus Magnus, si quando expeditionem bellicam animo ageret, consulebat eos, quos norat usu doctos ad proponendas has quaestiones respondere sibi que satisfacere posse: ubi scilicet et quando bellum oporteat instruere. Invenio per eam consultationem et loco et tempore gerendi belli, inquirere porro, num etiam alii essent, qui ea, quae scire cuperet, perspecta, et maxime per recentissimam experientiam, haberent. Repertos post factam diligentem inquisitionem tales coegit et ipsos quoque; seorsimque eorum unumquemque interrogando percontabatur, quantum esset viae spatium ad certum, quem edebat, locum; quae via ex orbe Romano illuc ducatur, et qualis; et unicane, an plures; aquae abundant, an careant regiones illuc tendentibus trajiciendae; angustane via et praecipitiis aliisque periculis horrens, an ampla com-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

dendae non sunt cum illis Pylis quas longo tempore post Manuel Comnenus struxit et sic appellavit, teste Cinnamo p. 35, Μαλαγίνα, Μαλάγινα. Μαλάγινα, Μελάγινα est oppidum ad Olympum, Mysiae montem; vid. Du Cange Alexiad. p. 411. Memorat Geographus Nubiensis p. 287. De Dorylaeo Wesseling. ad Itiner. Anton. Aug. p. 203. De Caborico prorsus nihil invenio. Colonia est Colonia Armeniae, de qua Wesseling. ad Hieroclis Synecdemum p. 703 et Du Cange Alex. p. 386. Forte est Geogr. Nubiensis. Caesarea hic memorata est Cappadociae, etiam Abulgedae laudata. Armeniaci sunt thema aliquod seu provincia. Legendus de his omnibus Constantini libellus De Thematibus Orientis. De Seleucia Isauriae v. Wesseling. l. c. p. 708. [De bucellariis citantur auctores ad Olympiodori Eclogas a Labbeo pag. 90.] Conf. Fabrot. Gloss. Cedren., Du Cange utroque Glossario, Goar. ad Cedren. pag. 721. Sebastia est celebris apud Arabes Siwas. Τεφρικη videtur omnino aut ipsa urbs Tebris, aut regio ejus olim fuisse. Ο βαθός ράαξ est oppidum sic dictum in themate Armeniaco, de quo Du Cange Alexiad. pag. 340 sine. Ράααξ est e membranis pro ράααξ, uti leg.

(5) Vegetius III, 6: *Dux primum itineraria omnium regionum, in quibus bellum geritur, plenissime debet habere perscripta, ita ut locorum intervalla non solum passuum numero, sed etiam viarum qualitates perdiscat, compendia, diverticula, montes, flumina ad fidem descripta consideret.* Hinc natae tabulae, qualis sic dicta Peutingeriana est, Notitiae Imperii, Itineraria, ut Antonini dictum, de quibus vid. cap. 2 doctae dissertationis illustris Francisci Christophori a Scheyb ab tabulam Peutingerianam a se hoc ipso anno Viennae Austriacae ex ipsis membranis fideli ex aere redditam. Exstant in nostro quoque hoc Cerimoniali talium tabularum itinerariorum, sed particularium, specimina duo, nempe in Taxidlo p. 283; stationes phanorum et laternarum nominantur, quibus brevi tempore irruptio Saraceno-

τῆ βασιλείᾳ ὁ μὲν Καππαδόξ καὶ ὁ Χαρσανίτης ὁ βουκελλάρης εἰς Κολώνων, ὁ δὲ Ἀρμενιάκις καὶ Παφλαγῶν, καὶ ὁ Σεβαστείας εἰς Καισαρείαν. Ὅσοι Ἀρμενιάκᾳ θέματᾳ ὀφείλουσιν ἀποστρατεῖσθαι Τεφρικὴν εἰς τὸν Βαθὸν Ράααξ.

Tephricen contentio est, congregantur Armeniaci.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, βασιλείως μέλλουσα ταξιδεύειν.

Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας, μέλλων ταξιδεῖν, ἐλάτο τοῖς ἔχουσι τὴν πείραν τῶν ἐρωτηθέντων δεῖ ταξιδεῦσαι καὶ πότε. Ἐκ δὲ τῆς βουλήσεως αὐτῶν τὸν τόπον καὶ τὸν καιρὸν, ἴσως καὶ ἄλλοι γινώσκουσι ταῦτα, καὶ μάλιστα πρὸς τὸν χρόνον, καὶ μαθὼν καὶ εἴ τινες ἄλλοι ἐμπειρῶντων εἰσι, συνῆγε καὶ αὐτοὺς, καὶ ἴσως ἴσως ἰδίως ἕκαστον, πόση ἐστὶν ἡ ὁδὸς (5) ἡ ἀπό τὰ οἰκούμενα (6) εἰς τὴνδε τὴν χώραν, ὁδὸς, καὶ εἰ μία ὁδὸς ἐστὶν ἢ πολλὰ ἀπέχουσι εἰς αὐτήν, καὶ εἰ ἄνδρά εἰσι τὰ κατὰ τὴν ὁδὸν, ἢ ἔνυδρα, εἴτα ποῖα ὁδὸς ἐστὶ, στενὸν καὶ κρημνώδες, καὶ ἐπιπίνδονος, καὶ ποῖα πόσις, εὐδιάστατος, καὶ εἰ τίς ἐστὶ κατὰ τὴν ὁδὸν, πρὸς μίγας καὶ μὴ δεχόμενος πόρον. Εἴτα ἴσως αὐτῆς τῆς χώρας, πόσα κάστρα ἔχει, καὶ πόσα τῶν εἰσὶν ὄχυρά καὶ ποῖα ἀνόχυρα, καὶ πόσα.

batur; alterum specimen talium tabularum, sine capitis 45, Σταδιοδρομικὸν inscriptum. Propter huc quoque Notitiae episcopatum, de quibus sine I. 2 dicitur.

(6) Dedi in Latinis *ex orbe Romano*, i. e. conditione Romanorum seu graecorum. Graeci enim illorum temporum se Romanos appellabant. Prope est *loca habitata*. Quidquid enim dittonis Romanae non est, quamvis abundet hominibus et cultus floreat. Graecis tamen ἡ ἐρημος et ἡ ἀόκητος dicitur, quoniam ipsis ibi habitare et versari *tolu* non licet. Eo sensu accipiendum est *verbalum* ἀόκητα paulo post hujus Tactici p. 262. *Pariter* veteres τὴν ἐρημον appellabant, ubi ubi quis desertus ab amicis esset; vid. Diogen. Laert. p. 359. Eo sensu legitur ἐρημος ap. Euripidem in *Rheso* 214, ἐρημος χώρος ibi est *hostile solum*. Apud Socratem quoque I. Hist. Eccles. I, 18, τὴν ἐρημότητα est *media barbaries*, meditullium dittonis hostium, ubi summa est amicorum penuria. Attici Socrates Constantinum M. sibi comparasse castrensem ecclesiam, quam secum ferret in expeditione Persicam, ἵνα ἔχη κατὰ τοὺς ἐρημότητας τὰ εὐχτήριον εὐτρεπισμένον. Eodem modo accipit Balsamo Resp. 13, quando clericos castrenses appellat τοὺς μετὰ τῶν αὐτοκρατόρων κληρικῶν μένους εἰς πεδιάδας ἐρημους, *eos, qui impetuntur in campis desertas, h. e. hostilia*. emendandus Epictetus ap. Arrian. Diss. I. 2. 143, v. 11, ed. Cantabr.: καὶ νῦν ἡμεῖς γὰρ εἰς ἐρημὴν κατάσκοπον πέμπομεν, (non εἰς τὴν Ρώμην, ut ibi editum est.) *nos speculatores in desertum, i. e. solum hostile, mittimus.* Pari modo ut Graeci scriptores, qui sub Romanorum imperio floruerunt, quidquid Romani juris non esset, ἐρημος et quidquid esset, τὴν οἰκουμένην vel τὰ οἰκούμενα dicebant, sic Attici scriptores appellabant τὴν οἰκουμένην quidquid dittonis Atticae esset. *Leocratus* orat. adv. Leocrat. p. 178 (in orat. Graecorum minor. ed. Hanoviensis).

θρωπα και ποια ὀλιγάνθρωπα, και ἀπὸ πόσου δια-
στήματός ἀλλήλων εἰσι, και ποδαπά εἰσι τὰ χωρία
τὰ παρακείμενα αὐτοῖς, μεγάλα ἢ μικρά, και οἱ
τόποι ὀμαλοὶ ἢ ἀνώμαλοι, βοτανηφόροι ἢ ξηροί.
Ταῦτα δὲ ἡρώτα διὰ τὴν χρεῖαν τῶν Ἱππων. Εἶτα
ἡρώτα, ποῖος λαὸς παράκειται ὁ δυνάμενος βοηθεῖν
τοῖς κάστροις ἐκεῖνοις ἐν καιρῷ πολέμου, και ἀπὸ
πόσου διαστήματός εἰσιν αὐτῶν, και πότε εἰσιν
ἔτοιμοι εἰς ταξείδιον, και πότε δισπαρμένοι και
ἐπναπαυόμενοι εἰς τὰ ἴδια και πρὸς πόλεμον ἀσύμ-
φθαστοὶ (7), και εἰς πόλους τόπους ταξειδεύουσι και
πότε ἢ οὐδέποτε ταξειδεύουσιν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἴδιας
χώρας εἰσι πάμποτε. Τὰ δὲ αὐτὰ ἡρώτα και περὶ ἄλ-
κων χωρῶν, ἵνα ὠρισμένως μηδεὶς οἴδῃν, εἰς ποῖαν
χώραν βούλεται ταξειδεύειν. Πολλάκις γὰρ ὑπὸ τῶν
τοιούτων μηνυθέντες οἱ ἐναντίοι ἠσφάλλαντο τὰ ἴδια,
ἢ και πρὸς παράταξιν εὐτρεπισθησαν. Ταῦτα δὲ πάντα
ἐρωτήσας και μαθὼν, ἐπέτρεπεν αὐτοῖς ἐγγράφως
δοῦναι αὐτῶν τὰ ἀπληκτα και τὰ διαστήματα αὐτῶν, και
πόσου λαοῦ ἐστὶν ἡ χώρας αὐτῶν. Ἐκ δὲ τούτων ἀπα-
σῶν τῶν ἀποκρίσεων μαθὼν, ὅτι ἀκίνδυνός ἐστιν ἡ ὁδός,
και ὅτι δυνατὴ ἐστὶν ἡ ἔκβασις τοῦ ταξειδίου, και
ὅτι ἐνδοξὸν ἐστὶ τὸ ταξείδιον και βασιλέως παρου-
σίας ἄξιον, και ὅτι συμμαχίαν ὁ τόπος οὐ δέχεται,
ἢ δέχεται μὲν, κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον οὐ δέχεται,
καθ' ὃν μέλλουσι ταξειδεύειν, αὐτοὺς μὲν τοὺς ταῦτα
διδάσκοντας εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ ἐπαναμιμνήσκοντας
και διδάσκοντας τὰ λείποντα· ἐπελαμβάνετο δὲ τῆς
φρόντιδος τοῦ ταξειδίου, και πρῶτα μὲν ἐπέτρεπε
τοῖς στρατηγοῖς κεφάλαια ταῦτα· πρῶτον μὲν ἀμ-
φιᾶσαι και ἀσφαλισσασθαι τὰ κάστρα· δεύτερον δὲ,
ἐπιστῆσαι ἄνδρας ἐπιτηδείους εἰς τὴν χώραν, ἵνα,
ἰ συμβῆ ἔλθειν κατὰ τὴν χώραν ἐχθροὺς, αὐτοὶ,
ἐκσπληεύσασιν (8) τὸν λαὸν και ἀπάγουσιν εἰς τὰ
ὄχυράματα· τρίτον, ἀμφιᾶσαι τὸν στρατὸν τὰ δέοντα
και δυσατὰ περὶ τε ὄπλα και Ἱππους· τέτατον,
ἀσφαλισσασθαι τὰς βίβλας τοῦ σπουδάζειν μηνθάνειν
τὰ τῶν ἐχθρῶν και ἀναφέρειν αὐτὰ πέμπτον, εὐτρε-
πίσθαι και πρὸς γεφύρας, ἐνθα ὁ στρατὸς μέλλει
διαβιβάζεσθαι, και ἐνθα πόρον ὁ ποταμὸς οὐκ ἔχει·
ἕκτον, παραγγέλλειν τοῖς πολιτικοῖς ἀρχουσιν, ἵνα
τοὺς ἀπομένοντας τῶν στρατιωτῶν καταβάγειαν (9),
ἕως τινὸς μὲν χρόνου ἐλαύνωσιν εἰς τὸ ταξείδιον,
μετὰ δὲ τὸ ἀποβαλεῖν (10) τὸν λαὸν ἵνα κρύπτωσιν

A modeque permeabilis; magnusne fluvius per viam
occurrat, qui vadum nullum præstet. Porro de ipsa
illa regione sciscitabatur, quot haberet castra et
quænam eorum munita sint, quæ secus; quæ fre-
quentia hominum abundant, quæ contra raros nu-
merent incolas; quantum singula a sese distent;
quomodo adjacentes ipsis habeant regiones; sintne
vastæ, an parvæ et contractæ; solum æquabile, an
inæquale; ferax graminis, an sterile et aridum.
(Id autem sciscitabatur, animo ad equos eorumque
pabulum intento.) Porro interrogabat, quale homi-
num genus in istorum castrorum vicinia degeret,
et potensne castris tempore belli succurrere, et e
quanta distantia; quandonam parati ad expeditio-
nem, et quando e contrario palantes et disjecti,
suisque potius sedibus incubantes et ad bellum
coire segnes; ubi iam locorum confluere bellaturi
et quo tempore soleant; aut numquamne parent
expeditionem, ejurato bello, semper inhærentes
territorio suo. Hæc ipsa eodem tempore quoque de
aliis regionibus sciscitabatur, ne quis intelligeret.
in quam præcise regionem arma decrevisset inferre.
Sæpe enim contingit, ut a talibus hominibus in consi-
lium adhibitis admoniti hostes suæ securitati pro-
spexerint loca sua communiendo, aut et acie instructa
ad conflictum sese comparaverint. Hæc omnia sci-
scitatus ut cognorat, mandabat iis, ut scripto con-
signata sibi exhiberent nomina mansionum ca-
streusium, et quanto intervallo una distet ab altera,
et quantam hominum capiat multitudinem. Ex his
omnibus responsionibus si intellexisset, periculo
carere viam propositam, et educi commode posse
militiam, et gloriosam fore finem ejus expeditionis,
ipsamque dignam esse, cui ipse imperator intersit,
locumque, quem invadere armis constituisset, non
admittere auxilia sociorum, aut, si admittat habeat-
que spem sibi succursum iri, eo tamen tempore,
quo invaderetur, auxilia et defensionem accipere
non posse: retinebat secum illos homines, a quibus
ea omnia didicerat, singula dictorum opportuno
tempore in memoriam ipsi revocatos, et alia
nova præterea nondum tradita identidem demon-
stratos. Et sic suscipiebat curam expeditionis;
mandabatque militum magistris hæc præcipua ipsis

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(7) I. e. οὐ συμφθάνοντες, non convenientes. Sæpe D
adjectiva illa terminatione passiva significationem
activam habent, ut apud Diog. Laert. p. 530, *ρεῦμα*
δενδροθήρεπτον, *fluvius arbores nutriens*: ἀφώνητος,
mutus. οὐ φωνῶν, ap. Sophoclem OEd. Col. v.
1247; μεμπτός εἰμι habet idem Trach. 453 pro
μέμφομαι, *accuso, increpo, vitupero*.

(8) I. e. *expilant*, vel, si mavis, *expellant*, i. e.
ex uno loco expulsos compellant in alium; quemad-
modum ἐξπελλευστής est vel *expilator* vel *expulsor*,
qui debitos fisco census *expellit*, i. e. exigit, aut
expilat, cum pulvisculo corradit et in saccum suum
compellit; vid. DC. v. Ἐξπελλευστής.

(9) Ex his verbis alium sensum extunderi non
potui præter eum, quem in Latinis dedi. Conf. DC.
Gloss. Lat. v. *Vagus*, ubi *vagus* dicitur *servus fugi-
tivus, nequam*. Tales *plani*, qui peregrinationum

sacrarum prætextu otio torperent et scelera quævis
exercerent, medio ævo erant quamplurimi. Forte
leg. est *καταβαγέειαν*. Βαγέειν est novis Græcis
vagari, v. DC. Gl. Gr. h. v., *καταβαγέειν* idem
notat, sed potest quoque notare *sinere* vel *facere*
vagari, et supra p. 253 habebamus *εἰρηνεύειν* pro
pacificare. Proprie est *καταβαγέειν* suæ vagationis
totum stadium decurrere, finire vagum suum
absque regula et rectore cursum; κατὰ in talibus
compositionis idem notat, quod de Latinorum in
desæviere, deflagrare.

(10) Dicitur ἀποβάλλειν, qui in hosticum irrum-
pit, præsertim si Constantinopoli sit inferius aut
versus austrum situm; ut contra ἀναβάλλειν de
illis dicitur, qui e regionibus australibus versus
CPlin hostiliter contendunt; vid. Goar. et Com-
beffis. ad Theoph. p. 294. Frequenter hoc verbo

futura rerum studiorumque capita : primum, ut castra firmis mœnibus amicerent et ad securitatem sufficienter communirent ; secundum, ut viros idoneos imponerent provinciæ, qui, hostibus, si forte, irrupentibus, omnem populum incolam expilent, hoc est e sedibus suis cum totis familiabus extractum in munita loca compellant et transferant ; tertium, ut militibus de necessario vestitu atque apparatu armorum equorumque prospicerent ; quartum, ut vigiliarum seu excubiarum diligentem haberent curam studerentque actiones et consilia hostium explorare et de exploratis ad se referre ; 259 quintum, ut paratos haberent pontes ibi locorum, ubi exercitui trajiciendus occurrat fluvius non vadosus ; sextum, ut significarent mandarentque civilibus magistratibus, eos milites, qui absque venia retromansuri et castra non secuturi essent, sinerent tantisper libere vagari, quoad copiæ in agrum hostilem immissæ fuerint, post illud temporis autem, ut eos comprehensos in vincula et

αὐτοὺς δεσμίους. Αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς τὸν χρόνον τοῦ ταξιδίου καθ' ἑαυτὸν ὄρισας καὶ πρὸς τὸν χρόνον ἐπιλογισάμενος τὸ χρέμα καὶ τὴν ἄλλην βασιλικὴν χρεῖαν, ἐπέτρεπε τῷ τε σακελλαρίῳ καὶ τῷ πρωτοβεστιαρίῳ καὶ τῷ μινσουράτῳ (11) καὶ τῷ δομestίκῳ τῆς ὑπουργίας (12), ἕκαστον κατὰ τὴν ἰδίαν ὑπερσίαν κατὰ τὸν ὄρισθέντα χρόνον ἀπαριθμῆσαι τὰ φορτώματα, πόσων σαγμαρίων (13) εἰσὶ, καὶ τούτων τὸν ἀριθμὸν ἀναδιδάξει. Λαβὼν δὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν σαγμαρίων καὶ προσλαβὼν καὶ ἄλλην προσθήκην διὰ τε τὰ χωλευόμενα καὶ τὰ κοινοδοριζόμενα (14) αὐτῶν, ἐπέτρεπε τῷ τε κόμητι τοῦ στάβλου καὶ τῷ λογοθέτῃ τῶν ἀγγελῶν συστήσαι τὸν ἀριθμὸν τῶν σαγμαρίων, εἶτι δὲ καὶ τὴν βασιλικῶν ἵππαρίων καὶ ἄλλων τινῶν ἵππων, ὅσα ἂν ἐβουλήθη εἰς τὸ γίνεμα δοῦναι οἷς αὐτὸς ἐκέλευεν, ὁμοίως καὶ κατὰ τὴν ὁδὸν, οἷον στρατιώταις, πρόσφυξιν, ἄρχουσι καὶ τοῖς ὁμοίοις. Καὶ ταῦτα δὲ πάντα διοικήσας, ὥριζε τὸν ἐκ προσώπου αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει, καὶ ἐδίδου αὐτῷ διατάξεις ταύ-

JOAN. JAC. REISKII

utilit Diodorus Siculus. Emendandus hinc quoque est Polybius p.157, ed.Gron. et reponendum ibi ἀπέβαλεν pro ἐπέβαλεν vulgato : διαβάλλειν habet Polyneus p. 501, pro transvehere navibus ex una regione in aliam.

(11) *Mensuratorem* appellabant novi Græci, quem veteres Latini *mensorem*, cujus erat castra præcedere et idoneum metandi locum dispicere atque designare, principique et ejus comitibus hospitia procurare et postibus hospitii futuri nomen ascribere ; vid. Guther. p. 427. Vales. ad Amm. Marcell. p. 497, DC. v. *Mensor* et *Μινσοκράτωρ*.

(12) Reddidi vocem ὑπουργία *famulitium culinare*. Proprie est *servitium*. Sed ut Franci *service* dicunt pro supellectile triclinari, quæ cibo potuitque apponendo et sumendo *servit*, ita quoque Græcis novis ὑπουργία et Latinis novis *ministerium* pariter est *supplex* triclinaris. Quando ergo dicitur domesticus s. præfectus ministerii, significatur ille, cujus cura et fidei commissa est *supplex* triclinaris et proinde quoque, qui eam ministrant, inferunt, efferunt, cibos potusque parant, *servant*. Hinc ὑπουργῆν et ὑπηρετεῖν est *servire ad mensam, porrigere dapes, tollere rursus* ; et ὑπηρετεῖσθαι *ministratum a famulis cibum potumque accipere*, ut ap. Theoph. p. 42 : "Ἴδε εἰς ποταπὰ σκευὴ ὑπηρετεῖται ὁ υἱὸς Μαρίας. Ita enim ibi legendum. Notάριος τῆς ὑπουργίας est *notarius ministerii triclinaris* ap. Leon. Grammat. p. 496, ubi loci πεπραγμένων restituendum est pro πεπραγμένων e Script. post Theoph. p. 245. Apud Nostrum p. 261, ἡ χρεῖα τῆς βασιλικῆς ὑπηρεσίας, *indigentia regii ministerii*, est, id, quod requiritur ad *serviendum*, i. e. cibos apponendum regi, aut id, quod requiritur eo, ut rex cibos *serviat* s. *apponat aliis* ; verbo ea, quibus opus et usus est in convivio regio. Antiquus ille usus est vocis *ministerium*, quem dixi. Lampridius in Alex. Severo : *ducentiarum argenti librarum pondus ministerium ejus nunquam excessit* ; v. Salmas. t. I Scr. Hist. Aug. p. 984, Du Cange v. *Ministerium* et *Σερβίρειν*. *Ministrare* Latinis est cibum præbere. Paulus Longobardus vi, 35 : *Carolus M. advenientibus ad se legatis exterarum gentium... ut minus Italix insidiarentur, nunquam pretiosa vina vel cæterarum rerum delicias ministrabat*. Non multum abudit significatio vocis δημιουργός strictior, quæ significabat eum vel eam, qui vel quæ *placens faceret*. Τοὺς τὰ πέρματα καὶ τοὺς πλακοῦντας ποιοῦντας οἱ πρότερον δημιουργοὺς ἐκάλου, αἱ

COMMENTARIUS.

Athenæus p.172, idque probat testimonio Menandri, cui de suo hæc subjicit : ἐτι δὲ ἐκεχώριστο τὰ τῆς ὑπουργίας, πεμμάτων μὲν προνοουσῶν τῶν δημιουργῶν, ὄψαρτυτικῆς δὲ τῶν μαγειρῶν unde *palæt*, vocabulum ὑπουργία jam Athenæi ævo significasse omne studium, etc., ad triclinia et eduliorum confectionem spectans.

(13) "[De equo sagmario multa Goldastus ad Eginhart. p. 218. Sagmarii equi vel saumarii sunt sarcinis onerati. Ditmar. p. 59.]" Sagmaria hoc in Tactico plerumque pro mulis onerariis sumuntur ; vid. Salmas. ad Scr. II. Aug. t. 2, p. 437, n. 3.

(14) Posset hoc verbum a σκονδύλλειν repeti, et hoc a σκονδύλλειν. Nam sæpe initiale vocum σ omittitur, ut ad p. 265, demonstrabo. Sæpe quoque λ in ρ transit et vocalis exteriur. Notat autem σκονδύλλειν idem, quod ἐκσπονδύλλειν, *excidere vertebris, cervices frangere, sese avartebrare*. Hoc sensu exstat ap. Callisthenem in Vita Alexandri M. ms : Μετὰ δὲ δύο καμπτήρας σκονδύλλει ὁ δεξιὸς ἵππος τοῦ Νικολάου. Ego vero non dubito Arabicam vocem esse. Vide notas meas ad Albufedam. Hoc verbum, ut alia multa, transsumperunt Græci ab Arabibus, ut vicinis, et civitate sua donarunt. Du Cange vi. Ἀποκοντούρρειν exponit *equo dejicere*, p. 732, Gloss. Gr. De loco scriptoris Neo-Græci, quem testem adducit, ut extra connexionem posito et non callens hujus dialecti judicare non valeo. Forte derivavit V. D. eam vocem a κόντορος, equo valido, crasso, carrario, sagmario. Nilil aliud est κόντορος, quam κύνθαρος veterum, unde κωνθήλιος. At novi Græculi nugacem etymologiam a κωντός et οὐρά afferunt, quasi sic sola jumenta cauda mutilata appellarentur. Juvat hac occasione verbum aliud exponere, quo Græci novi bestię *interitum* significant ; nempe *πλαντάζειν*. Exempla habet Du Cange v. Πλαντῆν. Est nempe *πλαντάζειν* idem quod *πλαττάζειν* et *πλαταγίζειν*, *crepare, cum crepitu dissilire*. Ut Latini medii ævi *crepare* et illuc Franci *crèper* pro rumpi, perire ponunt, sic Græci quoque *πλαντάζειν*, cum quo Germanicum *platzen* convenit. Recte igitur exhibent aliqui codices Nicetæ Choniatae *πλανταζάντων*, ubi alii *λακησάντων*. Prorsus idem est *λακείν* et *πλαταγίζειν*. Verba Nicetæ hæc sunt : Πολλοὶ δὲ καὶ ἀνοπλοὶ καὶ ἀνίπποι εἰς τὸ στρατόπεδον ἐπανήλθεσαν, τῇ συντομίᾳ τοῦ δρόμου *πλανταζάντων* σφίσι τῶν ὀχημάτων.

τας ἀπαριθμῆσαι τὸν λαὸν, ὅσοι τε ὑπὸ τὰ τάγματα εἰσι τῆς πόλεως καὶ ὅσοι ὑπὸ τὸν ὑπαρχόν, καὶ τούτους προορίζειν καθ' ἑαυτὸν, ἐν ποίῳ μέρει ἕκαστον τούτων τῶν συστημάτων φυλάξει τὴν πόλιν ἐν καιρῷ ἐπιδημίας ἐχθρῶν· ἀνορθοῦν δὲ καὶ τὰ τῶν τειχῶν κλάσματα καὶ τὰ μὲν ἐκ δύσεως ἐρχόμενα μανδάτα καταμηνύειν, ἕως ἂν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τὰ οἰκούμενα παρέλθῃ· μετὰ δὲ ταῦτα τὰ μὲν σπουδαῖα καὶ κίνδυνον σύντομον ἀπειλοῦντα διοικεῖν αὐτὸν, καθὼς ἂν νομίση συμφέρον εἶναι, βουλευόμενον μετὰ τῶν χρησιμωτέρων τῆς πόλεως· τὰ δὲ μηδεμίαν σπουδὴν ἔχοντα, ἀλλ' εὐτελεῖ ὄντα καὶ φανερά, διοικεῖν, τὰ δὲ μεγάλης φροντίδος δεόμενα ὑποκρατεῖν μέχρι τῆς ὑποστροφῆς τοῦ βασιλέως· προσέχειν δὲ μάλιστα περὶ αἰφνιδίου ἐπιδημίας ἐχθρῶν, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα γράφειν τε συνεχῶς καὶ δέχεσθαι ἐκ τῶν ἄκρων θεμάτων, καὶ κατασκοπεῖν τὰ τῶν γειτόνων ἐχθρῶν, καὶ μανθάνειν καὶ ἀναδιδάσκειν· ἔτι γε μὴν καθ' ἑαυτὸν φροντίζειν περὶ ὅπλων, ὅθεν ἔξει αὐτὰ ἐν καιρῷ χρείας· ταῦτα δὲ λογίζεσθαι καθ' ἑαυτὸν καὶ ἐτοιμάζεσθαι χωρὶς παραχῆς, ἵνα μὴ φόβον ἐμβάλλῃ τῇ πόλει, καὶ πολυτιμότερον καταστήσῃ τὸν σίτον καὶ τὰ λοιπὰ τῶν εἰδῶν (15)· κατασιγῆν (16) δὲ τὰς ἀλόγους φήμας καὶ τὰς παραχὰς, ποτὲ μὲν σωφρονίζοντα τοὺς τὰς φήμας γενῶντας, ποτὲ δὲ ἐπιλαλεῖν τοῖς πολίταις τὴν τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ λαοῦ σωτηρίαν· ἔστιν δὲ καὶ πλάττειν ἀγαθὰς φήμας, ὡς κελεύσεως ἐλθούσης πλὴν ἀορίστως, ἣ καὶ ἄλλως ἀπὸ τινος τοῦ λαοῦ ἐλθόντων (17), τῶν μὲν τὴν ῥηθυμίαν (18), τῶν δὲ τὰς παραχὰς παύοντα.

C Jurisdictioni præfecti urbis subesset [id est factio- nes]; ambarumque partium singulis peculiarem porro locum assignaret, e quo arcere hostes, si forte, incursantes niterentur; porro ut restauraret mœniū rupturas et ruinas; ut ex Occidente venientes nuntios ad imperatorem per cursum publicum referret, donec ille adhuc Romanum solū calcaret; evecto autem in hostilem agrum, se hunc in modum gereret; ut nempe magni momenti res et præceps disorimen minantes ipse protinus, ita, ut sibi aliisque urbis optimatibus in consilium assctis e re communi esse visum fuerit, expediret; res non valde momentosas neque urgentes, sed leves, cuivis perspectu faciles et dubitationi atque dubitationi exemptas pro iudicio suo exsequeretur; quæ contra, quamvis magnam curam atque circumspectionem requirerent, moram tamen patientur, eas ad suum, imperatoris, reditum usque reservaret integras; 260 præcipue, ut subitanæ hostium incursioni provideret, et propterea indesinenter litteras legatosque in extimas imperii provincias mitteret, et illinc nuntios reciperet, vigili oculo vicinorum illis populorum orbi Romano inimicorum actiones et instituta lustraret, exploraret, ad se, imperatorem, significaret; præterea secum provideret, ut arma ne desint tempori, quo illis opus et usus esset. Hæc autem versaret secum et moliretur absque magna et tumultus plena commotione, ne urbi terrorem injiciat, frumentique cum reliquis annonariis speciebus caritatem inducat. Rumores quoque improbables et æstum cientes supprimeret, partim auctores eorum castigando, partim asseverando erga cives commodis et ani-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(15) Convenit cum Latina voce *species*, jurisconsultis notissima, quibus idem notat atque veteribus fruges, ut sunt vinum, oleum, frumentum, legumina. Utor verbis Du Cangii in Gloss. Lat. h. v.

(16) Ita Anna Comnena, in Alexiade p. 109, de Alexio ait, quod in castra iverit, fratre Isaacio in urbe relicto: Ἐφ' ᾧ τὰ κατὰ τὴν πόλιν ἐδράζεσθαι, καὶ εἴπου τινες λόγοι ἀπρόβοντες ἐξ ἐχθρῶν ἐξακούοντο, ὅποια εἰωθεν, αὐτὸν διασκαδάζειν τε καὶ φρουρεῖν τὰ βασίλεια καὶ τὴν πόλιν.

(17) Pro ἐλθουσῶν; redit enim ad τὰς ἀγαθὰς

A custodiam abderent. Deinde solebat imperator [Constantinus Magnus] tempus expeditionis ejusque diurnitatem secum constituere et calculum inire, quanta ipsi pecunia et quanto alio apparatu ad expeditionem tam et tam diurnam futuram opus sit; mandabatque proinde sacellario, et protovestiario, et mensuratori, et domestico hypurgiae seu famulitii culinaris, ut eorum unusquisque in ea parte sollicitudinis, quæ ad se spectaret, quot onera quot sagmariorum expeditio definiti, quod edebat, temporis requiratur, supputaret; scriptoque consignatum illum calculum sibi monstraret. Nactus numeri sagmariorum indicium, et quanto sit opus supplemento bestiis illis quas aut fatigationes viæ claudas et labori ineptas effecturæ, aut præcipientes ruinæ prorsus exanimaturæ essent; mandabat comiti stabuli et rationali gregum, ut curarent in promptu atque mundo esse numerum mulorum sagmariorum indictum, et equos præterea, tam regios regisque usibus solis destinatos, quam alios, quos imperator aut ad inoundam expeditionem amicis quibus ipse velit, aut in ipsa expeditione militibus, hostibus in sua castra transituris, item suorum quibus aliqua dignitas militaris et auctoritas adesset, similibusque aliis hominibus honoris gratia in præmiumve largiretur. His ita constitutis, nuncupabat, quem per absentiam suam suas in urbe vices gerere vellet, eique in præceptis dabat hæc, ut recenseret militiam, tam eam, quæ ad cohortes præsidarias urbis pertineret, quam quæ

C Jurisdictioni præfecti urbis subesset [id est factio- nes]; ambarumque partium singulis peculiarem porro locum assignaret, e quo arcere hostes, si forte, incursantes niterentur; porro ut restauraret mœniū rupturas et ruinas; ut ex Occidente venientes nuntios ad imperatorem per cursum publicum referret, donec ille adhuc Romanum solū calcaret; evecto autem in hostilem agrum, se hunc in modum gereret; ut nempe magni momenti res et præceps disorimen minantes ipse protinus, ita, ut sibi aliisque urbis optimatibus in consilium assctis e re communi esse visum fuerit, expediret; res non valde momentosas neque urgentes, sed leves, cuivis perspectu faciles et dubitationi atque dubitationi exemptas pro iudicio suo exsequeretur; quæ contra, quamvis magnam curam atque circumspectionem requirerent, moram tamen patientur, eas ad suum, imperatoris, reditum usque reservaret integras; 260 præcipue, ut subitanæ hostium incursioni provideret, et propterea indesinenter litteras legatosque in extimas imperii provincias mitteret, et illinc nuntios reciperet, vigili oculo vicinorum illis populorum orbi Romano inimicorum actiones et instituta lustraret, exploraret, ad se, imperatorem, significaret; præterea secum provideret, ut arma ne desint tempori, quo illis opus et usus esset. Hæc autem versaret secum et moliretur absque magna et tumultus plena commotione, ne urbi terrorem injiciat, frumentique cum reliquis annonariis speciebus caritatem inducat. Rumores quoque improbables et æstum cientes supprimeret, partim auctores eorum castigando, partim asseverando erga cives commodis et ani-

D φήμας. Sic solent novi Græci, Genitivum pluralem masculini et feminini generis componere amant, tanquam si declinare non nossent.

(18) Debuisset *nequitiam* aut *improbabilitatem* vertere. Est enim sæpe idem ac ῥαβδιουργία. Cf. p. 264. Ita usurpavit Athenæus pag. 17: Τῶν δ' ἄλλων ποιητῶν ἐνιοὶ τὰς καθ' αὐτοὺς πολυτελείας καὶ ῥαθυμίας ἀνέπιμπον, cæterum vero *proctiarum* aliqui *luxuriam et flagitia suorum temporum recoquebant*, aut potius *rejiciebant* in *vetustiora*. Talis nequitia erat in conviviis τὰς ἀμίδας ἐν ἀλλήλοις περικαταγνύναι.

num addentibus sermonibus, imperatorem et castra in salvo esse; ipse quoque interdum gratos rumores confingeret atque in vulgum spargeret: venisse sacras litteras, in genere læta, sed nondum definita, nuntiantes; aut et venisse litteras lætas a privato quodam in castris agente. Et his modis levitatem quorundam, aliorum æstuantem et seditiosos animos componeret.

His instructionibus vicario suo datis, amandabat A sanctus imperator cæteram turbam omnem in eum locum, quo congregatæ cohortes eum expectabant, reservans sibi paucos quosdam ad taxin vel cohortem prætorianam pertinentes, ut cum iis urbe excessurus. Præterea quoque præmittebat equorum imperialium sarcinarumque et sagmariorum plurimam partem tentoriaque maxima. Interim coactis, quos inter sanctos et religiosos viros habebat, familiaribus, petebat animam suam per ipsos purificari absolute et communione S. Sacramenti, dabatque eleemosynas, tam in urbe, quam in vicinis, circumibat sacras ædes precum ibi peragendarum causa, et præcipue visitabat eas, in quas plerumque solebat procedere. Ab illis pietatis officii revertebatur in palatium, e quo exibat ex urbe versus navim, populo multo militiæque, tam ea, quæ B sub præfecti urbis attentionem cadebat, quam quæ ad præsidia militaria urbana pertinebat, præsentem faustisque votis imperatorem cumulante et prosequente. Ingresso tandem in navem, procidebant omnes in litore astantes in genua, ipse autem, Urbe ter signo crucis signata, movebat et abibat. In itinere, donec appelleret in castra suoque exercitui veniret in conspectum, trinis prandebat fer-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(19) Ita membranæ. Verti autem ac si invenissem C δ ἄγιος Καῖσαρ, venerabilis Cæsar aut sacra majestas imperialis nempo Constantini M., de quo totus hic libellus loquitur. Prædicatum hoc Sancti competit Constantino, sive ut imperatori considerato: nam omnes, omnino imperatores Græci Græcis appellabantur ἄγιοι, neque satis valet argumentum, quod celeb. Schöbinus in epistola ad ill. de Scheyb (v. Tab. Pentinger. ab hoc editæ p. 25) a titulo Sancti repetit ab probandum, seniore potius, quam juniorem Theodosium in controverso Dickwili Heberni loco designari: sive singularem spectes, quam Græci Constantino M. tribuunt, sanctimoniam, ob quam eum parem apostolis faciunt, nullo forte alio merito, quam quod Christianis libertatem et jura quædam opesque noxias indulgeret clero, daretque ansam multo plura nunquam concessa sub nominis sui prætextu invadendi.

(20) Forte ἡσυχολεῖτο. Si bene habet lectio, notabit id, quod in Latinis dedi. Cedrenus p. 671, θύειν τὰ ἐξιτήρια hoc dixit; sacrificare pro fausto ad arma exitu, seu offerre gratum Deo sacrificium, sumere sacram eucharistiam, quam Græca atque Romana Ecclesia pro sacrificio habet. Fuit apud omnes gentes mos ante prælium sacrificare et sacris ritibus se adversus mortis pericula munire aut ad vitam alteram præparare. Vel ipsi Arabes pagani sic fecisse dicuntur. Sed hic locus huic causæ non est.

(21) Idem de Manuele Comneno narrat Nicetas VI. 1. p. 94: Τὰ πρὸς τὴν ἐξοδὸν ἐτοιμασάμενος εἰσεῖσι τὸν μέγαν νεὼν, ὃ ἀπὸ τῆς θείας καὶ ἀβρόχτου Σοφίας ὀνόμασται καὶ τὸ θεῖον ἐπικαλεῖται συνέριθον.

(22) In conspectum et colloquium ipsi venire populum, i. e. exercitum. Eo sensu occurrit hoc verbum apud Theophan. p. 367: Συνοφίζεῖν τινα

Οὕτω δὲ καὶ περὶ τούτων τῶ ἐκ προσώπου διαταξάμενος ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ (19), ἀλίγους τῆς τάξεως ὑποκρατήσας λόγῳ τῆς ἰδίης ἐξόδου, τοὺς λοιποὺς ἀπέστειλεν ἐνθα τὰ τάγματα τὸν βασιλεῖα ἐξεδέχοντο, ἐτι δὲ πρὸς τούτοις καὶ τὰ πλείστα τῶν βασιλικῶν ἀλόγων καὶ φορτωμάτων καὶ τὰς μεγίστας σκηνάς. Αὐτὸς δὲ τοὺς γνωστοὺς τῶν ἁγίων συναγαγὼν περὶ καθάρσεως ἤτεῖτο (20) ψυχικῆς, εἶτα ἐλεημοσύνας ἐποίησεν κατὰ τε τὴν πόλιν καὶ τὰ πλησιάζοντα αὐτῇ. Καὶ τελευταῖον ἀπερχόμενος (21) πρὸς τοὺς ναοὺς χάριν εὐχῆς, ἐν οἷς ἐποιεῖτο μάλιστα τὰς προελεύσεις, καὶ ὑποστρέφων ἐπὶ τὸ παλάτιον, ἐκεῖθεν τῆς πόλεως ἐξήρχετο, καὶ πολλοῦ λαοῦ, τῶν τε ὑπὸ τὸν ὑπαρχὸν καὶ τοῦ τῆς πόλεως στρατοῦ παρόντων ἐκεῖ καὶ εὐχομένων τὸν βασιλεῖα. Τελευταῖον δὲ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον οἱ μὲν παριστάμενοι πάντες ἐπιπτον, αὐτὸς δὲ, τριτον σφραγίσας τὴν πόλιν, ἐκίνει. Ἠρίστα δὲ, ἄχρη τοῦ συνοφισθῆναι (22) τὸν λαὸν, διὰ τριῶν (23), εἰδείπει δὲ διὰ δύο πλὴν τῆς Κυριακῆς. Ἀκίνητος δὲ ἔμενεν ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ. Φθάνοντα δὲ αὐτὸν πρὸς τὸν λαὸν, ὑπῆντων (24) αὐτῷ οἱ προλαβόντες τῆς τάξεως καὶ τὰ τάγματα ἐπὶ τῷ ἄχρη τοῦ ἀπλήκτου, καὶ μετὰ τοῦ βασιλέως οὕτω συνέπιπτον ἄχρη τῆς κορτίνος (25). Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐκάλει τοὺς

τινα aliquem alicui conciliare, unum ad alterum adducere spectatum et collocutum, habetur ap. Leonem Grammat. p. 473, et Symeon. Mag. p. 456. Vid. ad p. 301.

(23) Non liquet satis, significetne tribus ferculis, an tribus cum amicis. Probabilius tamen est prius; vid. ad p. 349. Verba πλὴν τῆς Κυριακῆς abruptiora sunt, et subintelligendum imperatorem tum διὰ τεττάρων, quatuor ferculis, pransum fuisse. Mos enim erat illorum temporum, ut die Dominicogenio aliquanto magis indulgerent et ferculum unum solitis adderent. Qui mos etiam in cœnobis traductus fuit. Ita dicitur in Chronico Cassinensi monachorum Cassinensium more fratribus cæteris diebus tria pulmentaria cocta, die vero dominico quatuor apponi: die vero Dominicogenio et in festivitibus præcipuis etiam quartum addidimus. V. Murat. Scr. Rer. Ital. t. IV, p. 279, Fragmentum.

(24) De legionibus imperatori occurrentibus vid. Vales. ad Amm. Marcell. p. 561. not. t. Theophanes p. 249: Ἡρὸς τὸ στρατόπεδον ἀπῆει τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα σὺν αὐτοῖς ποιησόμενος, οἱ δὲ ἡγεμόνες τοῦ στρατοῦ ὑπῆντησαν αὐτῷ μετὰ τῶν βάνδων ἀπὸ δύο σημείων τοῦ στρατοπέδου, exercitus duces castris egressi ad passus bis mille bandis sublati processerunt obviam. Nam σημεῖον, est signum militare, lapidis militaris.

(25) Genitivus a κορτίς pro quo alias dicitur κόρτης, κόρτη, cohors, aula vel aula Anastasio Bibliothec. la cour aut la courte, tentorium regium, prætorium. Vid. Du Cange utroque Gloss. h. v., Goar. et Combefis. ad Theophan. p. 390. Goar. ad Cedren. p. 476. Constantin. Vit. Basil. Maced. p. 147, collata p. 127; Anonym. Ant. Cpt. p. 14, et ad Constantin. Porphy. de Themat. p. 12, et Vulcanius ibid., p. 64.

ἄρχοντας, καὶ ἐδίδου αὐτοῖς ἀποκόμβιον (26), καὶ μαῖουμᾶν (27) τοῖς στρατιώταις. Ἐκείθεν δὲ μετὰ τοῦ λαοῦ κινουῦντα τὸν βασιλέα κατὰ τὴν ὁδὸν τοῦ ταξιδίου, ἕκαστον θέμα ὑπῆντι αὐτῷ κατὰ τὸ πλησιάζον μέρος τῆς ὁδοῦ, ἵνα μὴ κοπιᾷ ὁ λαός· ἐν δὲ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν ἐδέχετο αὐτὸν τὸ θέμα, ἐκάλει τοὺς ἄρχοντας τοῦ αὐτοῦ θέματος. Τὴν δὲ χροίαν τῆς βασιλικῆς ὑπηρεσίας, ταυτέστι σφακτὰ (28) τε καὶ ἄρνια, καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ τὸ ψωμίον τῆς

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(26) Apocombium appellant Græci sacculum sericeum, qui doni nomine in manus datur aut mittitur amicis, aut sgargitur in vulgum, aut in ara pro offrandā deponitur, cum insutis nummis aureis argenteisque. Sportulæ olim, item lucra hæc dona dicebantur, v. Vales. ad Amm. Marcell. p. 28. Habes quoque κόμβιον in titulo capitis 55 lib. secundum nostri Cerimonialis. Appositus ad locum nostrum est ille Capitolini in Maximin. p. 24: *Eu semper fuit astutia, ut milites non tantum virtute regeret, sed etiam præmiis [brabeis] et lucris [id est apocombiis et maiumadis] sui amantissimos redderet.* Successerunt hæc apocombia in locum veterum missilium et consularium munerum. Nam non soli imperatores apocombia aut in ara deponerent, aut in brumalibus aliisve festis diebus distribuere inter proceres, aut in circo factionibus mittebant: sed etiam duces urbium singularium, item episcopi, in sua quisque parœcia, civibus apocombia distribuere, neque licebat alteri hoc facere, nisi venia aut a duce urbis aut ab episcopo impetrata. Insignis in hanc rem est locus in Gnomico Neapolitano Joannis diaconi p. 303: *His peractis [Gratiosus, episcopus Neapolitanus] eum [Pyrrhum, patriarcham CPTanum] munera erogare in populo et cathedram ei poni juxta altare, honorans eum, ut sacerdotem regis urbis.* Latini mediæ ævi hæc dona almonarias et almonaria appellabant; v. DC. v. *Eleemosyna*, ubi citat e veteri charta hæc: *Dedit mihi dimidium marcæ argenti et unum aureum Byzantinum infra almonariam*, id est in apocombio vel sacculo consuto; item hæc: *relictæ — pro almonariis lacus serici*, id est relictæ fuerunt telæ serici, quo sacculi, almonarii dicti, inde fierent. *Lacus* est vox Germanica *laken*, pannus. Modo ἀποκόμβιον, modo ἐπικόμβιον scribitur. Illa prior scribendi ratio constanter in nostris membranis servata; posterius habet Codinus p. 124, ubi ait in epicombiis, qualia per coronationem imperatorum spargerentur, singulis ternos nummos aureos, ternos argenteos, tandem ternos quoque æneos fuisse insutos et istorum sacculorum tot sparsos in populum fuisse millenarios, quot placuerit imperatori. Neutra scribendi ratio contemnenda. Κόμβος novis Græcis δεσμός, vinculum, vel potius nodus, bulbus, omne protuberans. Erit igitur ἀποκόμβιον σακκίον ἀποδεμένον, sacculus seorsim ligatus, ἐπικόμβιον autem σακκίον ἐπιδεμένον, sacculus colligatus. Sed forte nimis argutor in re quæ Græculorum imperitiæ sermonis patrii et inconstantis et temerario atque indiscreto vocum particularumque usui debetur. Κόμβος venit a κόβος, unde gibbus. Κόβος esse omne κῶον, tumens, notum est. Inde combi (pro combin, κόμβιον et hoc pro κόμβιον) est novis Græcis nodus in sphaerula precatória, *der Knopff an einem Pater-Noster*, teste Sponio in dictionario Græco Itinerario ejus addito. Inde κόμβιον πολλά χροίματα pro *coarcescere, exaggerare multas opes* dixit Malalas t. II, p. 109, et κόμβιον vel κόμβιοννεν τινα est idem quod κόβιον τινα, aliquem χλυνού, ἐπαρσειν, tumidum ventosa spe facere, decipere, deludere. Putabat et. Leichius ex *impono* esse natum. Verba ejus sunt hæc: [Ex vocibus Latinis male

A culis, cœnabat binis, præterquam die Dominico, quo prorsus non movebat, sed considebat quietus. Advenienti in exercitum occurrebant ipsi in extremo applicati, quos ante suum ex urbe excessum coram se in castra præmiserat, tam prætoriani sacri corporis custodes, quam reliquæ cohortes, et prosequerentur eum usque ad cortin seu prætorium vel tentorium augustum. Eo die, quo ad castra applicabat, jubebat duces militares secum epulari,

intellectis, quas Græci usurpant, est etiam κόμβιον. *decipio, illudo*, pro *impono*, apud Theophan. p. 126.] Significatio tumoris facile in κόμπος et κόμψος agnoscitur; κόμβος et κόμπος nihil differunt nisi dialecto. Macedones pro π adhibere β amabant. Hinc ἐγκομβώσασθαι, *sibi apponere κόμβιον*, argumentum tumoris, superbiæ, ἐγκομψέσθαι. Facile liquet, me vexatam illam Petri in epistola primadictionem ἐγκομψώσασθαι τὴν ταπεινοφροσύνην mente agitare. Significat illa: *facite vos κόμψος, comptos et speciosos humilitate, modestiam vobis apponite ut ornatum speciosum, in quo se quis ostentare et superbire queat; vel etiam reddi post exaggerate in vobis humilitatem, ingentem velut penum et apparatus humilitatis in vobis condite.* Vid. de hoc verbo Photii epistolam secundam ab Hoeschelio post Bibliothecam editam. Nicetas Choniates p. 236. *Ἐγκομβώσεις ἐσθημάτων dixit, vestes in tumorem exaggeratas.*

(27) Notat hic et sæpe alias refectionem, recreationem, congiarium, donativum, ἀριστίον aut φιλοτιμίαν, quam imperator militibus exhibebat, ut inde hilares essent, vel in pecunia vel maxime in esculentis, ut ex hujus Tactici locis pluribus constat. Nomen obtinuerunt ex quorundam sententia hæc refectiones seu dona et illic institutæ hilaritates ex eo, quod solebant olim Kalendis Maii aut alio quodam mensis Maii die hilares esse et convivia celebrare, isque dies in specie appellabatur *der May-Tag* et *Mayertag, dies Maii*. Memorabilia sunt Scheuchzeri verba in Stœcheiographia p. 57, quibus hæc refert ex antiquo Chronico: *Den 17 Mai 1599, ward auf dem Hofe zu Zürich den Bogen-Schützen ein Mayeten, oder Anken-Braut geben, darin gesteckt ein blühender Traube, reife Erdheere, ein reiffes Rocken und Gerstenaere, und eine Haberthümen.* Quod hic est Mayeten, massa nempe butyri cum infixis aristis, fragis, uvis, etc., id est apud Nostrum *μαῖουμάς*. In quemcunque tandem diem anni demum incidere talis hilaritas et coepulatio, appellabatur *Mayetag* vel *Mayertag*. Est in Scripturis rerum Brunsvicens. t. III, p. 262: *Anno 1526, am Sontange Kilam d. 8. Iulii hielten die Becker von Hildesheim, Braunschweig, Hannover — öhren großen Mayertag in Hildesheim, und worden do alle Kälber von denselben upgefreten.* Mihi tamen potius videtur μαῖουμᾶν vox Arabicæ originis et sic deorta esse pro *μουιαμαν*, quod sonat, *καλημέριν, ημέρα αἴσιος, felix beata dies*. Tales transpositiones perquam frequentes sunt apud Græcos omnia susque deque vertere et corrumpere natos. Tales porro Maiumas seu dies solemnes hilaritatis annuæ statis temporibus recurrentes jam Juliani imp. ætate in usu fuisse, ex ejus Misopogone p. 362 patet, ubi vid. Petav. in not. et Du Cange utroque Glossario et Goar. ad Theophan. p. 380, sed præcipue Rivinus et Frankenstein, qui argumentum hoc ex professo tractarunt.

(28) Caro caprilla, licet nobis in usu non sit, fuit tamen olim multo frequentissimus cibus Græcis mediæ ævi, et ipsis Romanis quoque frequentatus, ut e Script. Hist. Aug. t. II, p. 646, et alibi constat.

261 et distribuebat ipsis apocombia, militibus autem dabat maiumam seu refectionem. Illinc moventi cum exercitu imperatori ea via, quam ducebat expeditionis destinatio, occurrobat unumquodque thema seu unaquæque legio provincialis in loco ad viam, qua transibatur, proximo; ne scilicet milites ab imposita necessitate et longinquo occurrendi fatigaretur. Eo autem die, quo unum aliquod thema ipsum excipiebat et ad ipsum appellebat, invitabat imperator ejus thematis rectores ad epulas; quibus necessaria, ut caprillam, agniam et similia, item bucellam largitionalem reliquumque maiumam seu recreationem suppedabat; identidem protonotarius ejuſque thematis transeunti imperatori ex re ditibus aërii [seu tributii extraordinarii, quod pro communi vitali aura, quam haurimus, solvitur], vel et ex synonis seu præstationibus et convectionibus specierum annonariarum; aut si non haberet unde sumeret nummos impensis faciendis necessarios, ipse imperator erogabat ex idico, seu privato, suo peculio, præcipue maiumadas militum præstabat illis, qui e remotioribus thematibus aut provinciis venirent. Processio imperatoris et ordo tagmarum seu cohortium custodiæ sacri corporis et comitatui deputatarum et thematum seu legionum provincialium erat in hunc modum. Præcoram imperatore procedebant ad miliaris distantiam equi, stragulis veris seu purpureis lecti, per paria. Post eos veniebant proceres comitatenses;

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(29) Sæpe recurrit hæc vox in hoc codice pro liberalitate, dono gratuito, quod quis studio laudum et honoris impulsu ambitionis dat. Quem significatum huic voci et verbo φιλοτιμισθαι astruxit cel. Ernesti in Actis erudit. m. Augusto anni 1731, pag. 449. Ita φιλοτιμισθαι τὴν ζωὴν τινι, spiritum alicui ex gratia et misericordia indulgere. Conf. p. 218 et 360, ubi interpres non recte cepit. Eodem quoque sensu accipi debet apud Procopium Anecdol. p. 33, ut e p. 36, et Evagrii loco, quem Alemannus istic citat, constat. Plura exempla habet Salmas. ad Vopisci Aurelianum p. 499, 504, ubi etiam de bucella largitionali vel pane civili aut gradili pluribus agit.

(30) F. leg. ἀρικουῦ. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et de συνωναῖς idem. Quæ sint συνωναῖ, declarat optime Procopius in Anecdota p. 98 et 102, ubi Alemannus frustra est ἀνώνη pro συνωνῆ substituit laborans. Est autem comportatio frumenti ad certa præscripta loca, quod maxime molestum accidebat colonis, ut e locis Procopii citatis et Themistio p. 118 constat. Nata est ea vox ex mala aut scriptione librarium aut pronuntiatione vulgi pro σιτώγη, id est σίτου ἀγωγή ut κυματώγη quamvis illud ab ἄγω, ducō, conduco, conveho, hoc ab ἄγω, ἄγωμι, frango repetendum sit. Hodie Awariz appellatur hoc contributionis genus a Turcis, ut patet e La Croix *Etat present de l'Eglise Grecque*, p. 7, ubi appellat tribut annuel pour la fourniture de l'orge, foin, paille et bois, que les Grecs de la campagne sont obligés d'amener aux séraills du Grand Seigneur, des Vesirs et autres grands officiers.

(31) Quod hic ait maiumas ex privato peculio, non ex generali ærario desumi, egregie confirmat locus Agathie p. 69, ed. Vulcan. : Ταμίαις ἦν... οὐ μὴν τῶν ἐκ τῆς δασμοφορίας ἐραυζο-

φιλοτιμίας (29) καὶ τὸν λοιπὸν μαίουμᾶν ἐχορτῆγει ἕκαστος πρρονοτάριος ἐν τῇ ἰδίῳ θέματι διερχόμενον τὸν βασιλέα ἐκ τοῦ ἀερίου (30) λόγου καὶ τῶν συνωνῶν ἦ καὶ μὴ ἔχων λαμβάνων ἐκ τοῦ εἰδίου (31), αὐτὸς διψκεί ταῦτα, μάλιστα δὲ τοὺς μαίουμάδας ἐδίδου τοῖς ἐκ τῶν μακροτέρων τόπων ἐρχομένοις θέμασιν. Ἢ δὲ πρόβλευστις τοῦ βασιλέως καὶ ἡ τάξις τῶν ταγμάτων καὶ τῶν θεμάτων (32) ἦν οὕτως· Περιεπάτου ἐμπροσθεν τοῦ βασιλέως ὡς ἀπὸ μιλίου ἵπποι μετὰ ἀληθινῶν βορκαδίων (33) διὰ στιχῶν δύο, δεξιὰ καὶ ἀριστερά· μετ' ἐκείνους δὲ οἱ βασιλικοὶ ἄρχοντες· εἶτα οἱ στρατῶρες μετὰ σελλαρίων καὶ ἡ λοιπὴ μυστικώτερα τάξις· εἶτα ὁ βασιλεύς· ὅπισθεν δὲ τούτου ὡς ἀπὸ σαγιττοδόλων τριῶν ὡσπερ κατὰ μίαν εὐθείαν τὰ στρατεύματα. Καὶ μέσον μὲν τὰ τάγματα, καὶ τούτων τὰ τιμιώτερα ἐπὶ τὸν μέσον τόπον, παρ' ἑκάτερα δὲ τῶν ταγμάτων τὰ θέματα, καὶ τούτων πλησιέστερα τοῖς τάγμασι τὰ ἐνδοξότερα τῶν θεμάτων. Οἱ δὲ τὰ ἀπληκτα καὶ τὰς ὁδοὺς τῆς ἡμετέρας γῆς κατέχοντες καὶ γινώσκοντες οἱ μὲν προελάμβανον μετὰ τῆς κόρτης καὶ τῆς ὑπουργίας, οἱ δὲ ἐμπροσθεν τῶν θεμάτων προέτρεχον ὑποδεικνύοντες τοὺς τῶν ποταμῶν πόρους καὶ τὰς εὐθείας ὁδοὺς. Τοὺς δὲ ὁδηγοὺς καθ' ἕκαστον θέμα κατεῖχεν ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλης· ὑπῆρχον δὲ ὑπ' αὐτῷ καὶ αἱ παραμοναὶ τῶν στρατηγῶν πρὸς τὸ δι' αὐτοῦ μὴνύειν τοῖς στρατηγῶσι τὰ κελευόμενα αὐτοῖς. Ἢ δὲ πρώτη δοχὴ ἐκίπτου θέματος ἦν οὕτως· ἀπὸ δύο καὶ τριῶν σαγιττοδόλων

μένων, ἀλλὰ τῶν ὅσα ἐκ τῶν βασιλείων θησαυρῶν ἐπεπόμφει ἐφ' ᾧ τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν ταῖς μάχαις τὰ προσήκοντα γέρα κομίζεσθαι. Noster tamen maiumadas non prorsus negat e publico fisco sumi, sed monet tantum, ubi nihil suppedient fiscus aërici seu contributionum pro usu communis auræ, et fiscus ærario militari proprius, sitonarum scilicet seu contributionum, quibus colonis excusationem a deportatione specierum annonariarum ad longinqua loca redimant; hi duo fisci publici si nequeant præstare, quod sumptibus illis faciendis sufficiat, tunc e re privata principis illos peti.

(32) Constante id in nostro codice observatur, ut τάγμα de cohorte urbana et præsertim palatina, θέμα vero provinciale appelletur. Alii quoque scriptores, quamvis interdum variant et urbibus quoque municipalibus atque provinciis τάγματα tribuant, plerumque tamen Nostro consentiant, v. Leo Grammat. p. 478 et Script. post Theophanem p. 222 et 240.

(33) Stragulis verti. Et pertinent profecto τὰ βορκαδία ad genus stragularum. Sed debueram et hic strictius interpretari, et p. 280. non eandem in Latinis vocem ignotam lectori reponere, quæ in Græcis est. Non enim mihi tum, cum illos locos verterem, constabat, *borcadium* significare ricam, calyptram capitis, quæ equis induitur, et manasse ab Arabico *borca*, rica, calyptra capitis et vultus. Ut Noster l. c. τὰ σαγίσματα, stragulas, tegumenta dorsi, et τὰ βορκάδια, tegumenta vultus et capitis, conjungit, ita quoque Nicetas Choniates jungit τὰ σαγίσματα et τὰς κεφαλάριας, quæ idem prorsus sunt cum borcadis: ἀλογα enim μετὰ κεφαλαρέων καὶ σαγισμάτων memorat in Manuele. [Equi imperatorum purpurati a scriptoribus narrantur, quod nulli præterea licebat; v. Villharduin. p. 288.]

τῆς ὁδοῦ τοῦ βασιλέως ἴσχυτο παρατεταγμένον τὸ ἄθλημα· ἐπειδὴν δὲ εἶδον τὸν βασιλέα πλησιάζοντα, ὁ μὲν στρατὸς ἐκάθητο ἐπὶ τῶν ἵππων, οἱ δὲ ἄρχοντες, καταβάντες πάντες, ἐπὶ γῆς ἴσως ἔπιπτον, εἶτα ἀναστάντες μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ εὐφύμουν τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἐξένευε, καὶ ὅπως ἔχουσιν ἡρώτα, καὶ οὕτως πάλιν ὑπέστρεφεν ἐπὶ τὴν ὁδὸν· αὕτη δὲ ἡ κατάστασις ἦν αὐτῷ ἄχρι τῶν οἰκουμένων. Μέλλων δὲ καὶ πρὸς τὰ ἀόκητα εἰσέρχασθαι, ἀπεβάλλετο τὸ τε περισσώτερον χρῆμα καὶ τὰ φορτώματα καὶ τοὺς τοῦ λαοῦ ἀσθενεστέρους καὶ τὰ τῶν ἀλόγων χωλὰ καὶ τετραυματισμένα. Ἐδίδου δὲ αὐτοῖς κεφαλὴν καὶ μέρος ὀλίγον στρατοῦ εἰς φυλακὴν, ἐκέλευέ τε πλησιάζειν καθ' ἐν τῶν ἀσφαλεστέρων κάστρων, ὅπερ πλησιέστερόν ἐστι πρὸς τὴν μέλλουσαν ἐξοδὸν τοῦ λαοῦ γίνεσθαι. Καὶ μετὰ ταῦτα ὠρίζεν ἀπὸ τῶν θεμάτων μοίρας τινὰς, τοὺς μὲν προπορεύεσθαι (34) ἔμπροσθεν τοῦ φοσσάτου πρὸς φυλακὴν αὐτοῦ, τοὺς δὲ ὀπισθεν ἐπακολουθεῖν, οὓς καλοῦσι νωτοφύλακας· οἱ δὲ αὐτοὶ ὑπὸ ἡγετον καὶ θηρευτῶν τῶν διὰ δεξιάν ἢ ῥαθυμίαν στρεφόμενων (35)· οἱ δὲ παρ' ἐκάτερα περιεπάτου, οὓς ἐκάλουν πλαγιοφύλακας (36)· οἱ δὲ αὐτοὶ μάλιστα ἐσκόπουσαν τοὺς μέλλοντας προσφεύγειν εἰς τοὺς ἐχθρούς. Περιεπάτου δὲ πάντες τοσοῦτον ἀπέχοντες τοῦ φοσσάτου, ὥστε μὴ ἀποκρύπτεσθαι ἐξ αὐτῶν διὰ τὰς ἐπιβουλάς τῶν ἐχθρῶν, καὶ ὅσον δυνατόν ἐστι προετρεπισθῆναι τὸ φοσσάτον εἰς ἀπάντησιν τῶν ἐχθρῶν ὑπὸ τούτων μηνυθέντας. Οἱ δὲ τοῦ βασιλέως προέχοντες ἐκείνου μᾶλλον ὑπὸ ἡγετον τοῦ θέματος, οἱ ἐπλησίαζον τῇ τῶν ἐχθρῶν γῆ διὰ τὸ καὶ πείραν ἔχειν αὐτοὺς τῶν τε ὁδῶν καὶ τῶν λοιπῶν τόπων τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἔτι τὴν πείραν τῶν ἐνεδρευμάτων καὶ τῶν πολέμων αὐτῶν. Αὐτοὺς δὲ καὶ τοὺς ὀπισθο-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(34) Vid. Du Cange Gl. Lat. v. *Antegarda*, et Gr. v. Ἀντικένσαρ. Olim enim hi præcursores *anteccssores* audiebant, item *præparatores*, necnon *stratores exercitus* quod nomen ipsis commune erat cum extremo agmine, quod tergum tueretur: v. Du Cange ad Alex. p. 475. Medio ævo tam apud Græcos, quam Latinos, imo et Arabes atque Orientales, mos erat exercitum in quinque μοίρας dividere. Unde *al Chamis dicitur exercitus, quia quinque partibus constat* (verba sunt al Wahidæi ad al Motanabbium), *corde [media acie, quæ quinta dicitur et maxima alius regia Wittekindo de Gestis Saxonum l. in.], duabus alis* [sunt Nostro οἱ πλαγιοφύλακες], *præcursoribus* [les avant-coureurs, l'avant-garde] *et subsecutoribus* (l'arriere-garde). Notanda hic vox Arabica *as Saka* vel *Saka*, absque articulo, quod eam Græci quoque adhibuerunt, ut constat ex Du Cange Gl. Gr. v. Σάκα, ubi locum Anonymi citat, ex quo constat, vocem Græcis idem quod Arabibus notare, nempe *postremam aciem*. Videtur a voce Arabica quæ *crus* sonat, significatio hæc repelenda esse, quia, ut *crus* postrema et vilissima pars hominis est, ita postrema acies exercitus. Ex eo quoque hominem vilis sortis, ἀγορῶν, quasi *cruralæ*, aut unum de crure, id est postrema acie, appellarunt Arabes. Quam ipsam quoque vocem Latini sequiores assumpserunt. Vid. Du Cange Gl. Lat. v. *Alfehna*, pro qua reponendum est *alfelna* vel *alfelna*; notat ea *seditionem, tumultum rebellionem*. Dignus est locus, qui hæc

lum *stratores cum sellariis seu equis sellatis et reliquis domino familiarior ordo*. Tandem ipse *imperator*. Post eum ad sagittæ tres jactus quasi in unam rectam lineam dispositæ ibant militares copiæ. In medio ibant *tagmata*; et in ipso mediæ aciei *meditullio honestiora tagmata*; cingebant autem eos *themata*, tanto quæque a *tagmatibus* propiora, quanto essent honestiora. Eorum, qui mansiones *castrenses et vias per terras nostræ ditionis occupabant et callebant, pars præibat cum corte seu tentorio augusto et cum famulatio culinæ dominicæ; pars autem præcurrebat coram thematibus, demonstrans ipsis vada fluviorum viasque rectas et consecandas*. *Vias* ducores in unoquoque *themate seu districtu tenebat secum drungarius vigiliæ; sub cujus dispositione etiam deputati identidem obeundis in prætorio exoubiarum vicibus magistri militum erat, idque ideo, quia imperator ipsis per drungarium vigiliæ imperia sua significare solet*. Si quod imperatorem *thema seu legio provincialis pro prima vice salutarer, fiebant hæc*. Ad duo tresve sagittæ jactus distabat illud *thema, in aciem instructum, a pia, qua tronseundum erat imperatori*. Ut autem videbant imperatorem appropinquantem, manebat quidem in equis reliqua turba, duces autem militares omnes descendebant, 262 et simul omnes procidebant humo; surgentes dein concelebrabat et beneventabat imperatorem faustis acclamationibus una velut voce tota legio. Deflectebat ad eos imperator de via interrogabatque, quomodo valerent. Eo facto, redibat in viam. Ita fiebat, donec in amico solo ambularetur. At cum in eo jam esset imperator, ut hostium intraret, seponebat et retro manere jubebat sberfluam supellestem sarci-

occasione exponatur. Citat ibi ex veteri charta hæc: *Non requiram contra tuam partem plus terram nisi islam... in qua non ponam tibi Asaquia* [τοὺς ἀγορῶν, exactores vel sequestros milites, qui tantisper, donec exegerint debitam pecuniam, in istis castris agrisque excubent] *aut al hadera* [semper presentes, προσμοναροὺς, perpetuos præsidarios.] *qua tibi terram tuam vllam, nec pro pacem* [id est per pacem, tempore pacis.] *nec pro alfetna* [ueque tempore tumultus, belli], *nec cum Muuros, nec cum Christiaaos* [id est sive cum Mauris illud bellum geratur, sive cum Christianis]. Sed redeo ad argumentum meum. In quinque partes quoque dividit Nicetas p. 72. et cum animali comparat, capud [antecursores], armos [τοὺς πλαγιοφύλακας], truncum [seu corpus militiæ] et crura [τοὺς νωτοφύλακας] habens. Verba ejus hæc sunt: Ἀνδρόνικος μὲν ὄσα καὶ ζῶν τὴν στρατιὰν εἰς κεφαλὴν καὶ μέρος τὸ κατόπι καὶ μέλη ἀνάλογα τῷ παντὶ συνδιαθέμενος εἶχεν.

(35) Verbum *στρέφασθαι* est *moras neclere*. Nam qui loco aliquo procedere cunotantur, in orbem se aliquoties et modo hac, modo illac vertunt, invito discessu; ῥαθυμία potest quoque hic loci *nequitiam* significare. Vid. supra p. 260.

(36) Novi Græci πλάγια pro *πλευραὶ* dicebant, ut supra jam observavi. Sunt ergo οἱ πλαγιοφύλακες *laterum custodes*. Videntur, iidem esse cum τοῖς παραβανδύταις, de quibus Du Cange v. Βάνδον..

nasque et multitudinem invalidam jumentorumque A φύλακας ἐνέλλαττον διὰ τὸν πλείστον κόπον. Οὐ γὰρ
 quidquid ad claudicationem deductum aut vulneri- τὴν εὐθείαν περιεπάτουν αὐτοί, ἀλλὰ τὴν τραχυ-
 bus confectum esset. His imponebat caput vel capi- τέραν καὶ δυσπερίβατον· οὕτω δὲ κινούμενοι, τὰς
 taneum aut ducem, exiguamque addebat militarem νόκτας περιχαρῶθέντες καὶ τὴν ἄλλην ἀσφά-
 manum, jubebatque eos in vicinam sese recipere λειαν ποιήσαντες διὰ τοὺς νυκτοπολέμους, ἐν-
 castrum alicujus munitioris et ad illum propioristra- επαύοντο.
 ctum, e quo descensus in hosticum erat exercitus. Deinde deputabat selectos e thematibus ma-
 nipulos, partim præcessuros fossatum seu exercitum hostiumque subitum insultum aversuros, partim
 subsecuturos alios; quos postremos notophylacas seu custodes tergoris appellare mos est.
 Horum tergiustodum erat eos venari, qui aut imbelles aut ægnes castra non assectarentur et
 aciem desererent. Alii ab utroque latere comitabantur moventem exercitum, quos plagiophylicas
 seu laterum custodes appellabant. Horum erat observare atque coercere, si quæ ad hostem transfu-
 gere molirentur. Omnes autem hi, tam præcursores, quam subsecuentes et a lateribus comitantes, tan-
 tum distabant a fossato, ut numquam suis extra conspectum essent; idque duplici ratione, ne scilicet
 ipsi hostium paterent insidiis, fossatum vero, ab illis de hoste imminente admonitum, sese ma-
 ture possit illi excipiendo comparare. Qui tandem coram imperatore proxime ambularent erant ex
 illo potissimum themate vel districtu, qui hostico proximus esset. Periti enim erant et viarum, per
 quas hostes et invadere et rursus se subducere possent, et locorum, in quibus agere amarent, et
 modorum, quibus aut insidias, aut acies bellaque instruere solerent. In his et in postremis custodi-
 bus permutabantur et renovabantur identidem sollicitudinum vices; quandoquidem hæc duo ge-
 nera plurimum laborem tolerarent. Non enim rectam et expeditam viam, sed asperiore et minus
 commodam ibant. In hunc modum promoventes interdum, coibant per noctem intra vallum, rebus-
 que necessariis contra nocturnos hostium impetus prævisis, capiebant quietem.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΕΝ ΧΡΙΣΤῶ (37) ΒΑΣΙΛΕΪ ΑΙΩΝΙῶ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΡΩΜΑΙΩΝ,
 ΥΙΟΥ ΛΕΟΝΤΟΣ
 ΤΟΥ ΔΟΞΙΜΟΥ ΚΑΙ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ,
 ΑΠΟΓΟΝΟΥ ΔΕ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΑΝΑΡΙΚΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΓΕΝΝΑΙΟΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ,
 ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΝΟΝ
 ΤΟΝ ΘΕΟΣΤΕΦΗ ΒΑΣΙΛΕΑ ΚΑΙ ΥΙΟΝ ΑΥΤΟΥ,

Ὅσα δεῖ γίνεσθαι, τοῦ μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων
 μέλλοντος φροσσατεῦσαι.

CONSTANTINI

IN CHRISTO ÆTERNO REGE REGIS ROMANORUM, FILII LEONIS,
 CELEBERRIMI ET SAPIENTISSIMI IMPERATORIS,
 QUI FILIUS ERAT BASILII, FORTISSIMI GENEROSISSIMI IMPERATORIS,
 AD ROMANUM
 A DEO CORONATUM IMPERATOREM ET FILIUM SUUM.

*Observanda et agenda, quando imperator Romanorum fossatum agere seu in castra ire
 et in versari decrevit.*

263 Audi, fili, sermones patris tui, ait Salomo B Ἄκουε, υἱέ, λόγους πατρός σου, Σολομῶν σοὶ πα-
 tibi præcipiens. Quamvis enim a multis accipere ρακελεύεται· παρὰ πολλῶν γὰρ ἀκούσεις τὰ δέοντα,
 JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(57) Ordinarius hic erat titulus Byzantinorum Christi gratiæ debere et ejus ut æterni regis.
 imperatorum, in Christo, æterno rege, rex Romanor- loco et mandato regnare. Minus erat ἐκ Θεοῦ vel
 rum, quo volebant dicere, se omnem auctoritatem ἐν Θεῷ, quem titulum minoribus principibus tribue-

ἀλλ' οὐ φύσει τῆς ἀρετῆς εἰσοίσαις διδάγματα, εἰ μὴ παρὰ πατρὸς ἀκούσαις τὰ ἄριστα. Γνησίους γὰρ παρ' αὐτοῦ καὶ ἀληθεῖς τῶ ὄντι τοὺς λόγους ὑποδεξάμενος, ὡσπερ τινὰ κληρὸν ἕξεις πατρῶον, τὴν σωτηρίαν ἀεὶ προξενούντά σοι· οἱ μὲν γὰρ ἐξ ἄλλων κατὰ χάριν λεγόμενοι τῆς ἀληθείας πολλάκις ἐναποδέονται· οἱ δὲ ἐκ πατρικῆς ψυχῆς μετὰ τῆς ἀληθείας ἀφικνούμενοι πολλὴν χαρίζονται τοῖς υἱοῖς διαπαντὸς τὴν ὠφέλειαν. Ἄκουε τοίνυν, υἱὲ, παρὰ πατρὸς, ἃ μὴ καλὸν ἐστὶν ἀγνοεῖν· εἰ γὰρ ἀγνοία κακὸν, ἢ τῶν πραγμάτων γνώσις δῆλον ὅτι καλὸν, καὶ μάλα τῶν ἀναγκαίων καὶ ὧν πολλὴ καθέστηκεν ἡ φροντίς. Ἀναγκαιότερον δὲ τί ἄλλο γένοιτο πολεμικῆς εὐτολμίας καὶ τῆς τῶν προγόνων παλαιᾶς εὐταξίας, ἣν ἐν πολέμοις εἶχον τὸ πρότερον βασιλικαῖς ταξειδίαις καταστάσιν; Ταύτην γὰρ πάλαι φημιζομένην καὶ μέχρι τοῦ νῦν παρὰ πολλοῖς θρυλουμένην μὴ καὶ ἐγγράφως ἔχειν, οὐ δίκαιον, οὐδὲ καλὸν ἡγησάμεθα. Λυσιστελής γάρ σοι, θεόστυπτε Ῥωμανε, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἡ τούτων γενησεται συγγραφῇ, Ῥωμαϊκὴν δηλοῦσα μεγαλειότητα. Ὅθεν πολλὰ περὶ τούτων ἀνερευνησάντες καὶ μηδεμίαν ὑπόμνησιν ἐναποκειμένην τῶ παλατίῳ εὐρίσκοντες, ὁψὲ καὶ μόλις ποτὲ περὶ τούτων ὑπύμνημα ἐν τῇ μονῇ τῇ καλουμένῃ Σιγριανῆς εὐρεῖν ἠδυνήθημεν, ἐν ἣ Ἀέων ὁ μάγιστρος, ᾧ Κατάκυλας ἦν ἐπώνυμον, τὸν μονῆρον βίον ἡσπάσατο. Οὗτος γὰρ ὁ μάγιστρος περὶ τούτων ἐγγράφως διέθετο ἐκ προστάξεως Ἀέοντος τοῦ φιλοχρίστου καὶ σοφωτάτου βασιλέως Ῥωμαίων, τοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν καὶ σοῦ πάππου· ἀλλ' ἐπεὶ μουσικῆς Ἑλληνικῆς (38) ἀμέτοχος ὁ μάγιστρος ἦν, πολλὰ βάρβαρα τε καὶ σόλοικα καὶ ἀσυνταξίας ἢ τούτου συγγραφῇ περιεῖχεν, εἴ καὶ ὁ ἄνθρωπος θεοσεβῆς καὶ ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν ἦν τῶν τοῦ πνεύματος, ὡς εἰδείξεν ὁ αὐτοῦ βίος. Ἄλλ' ἐν τῶ ἀμοιρεῖν αὐτὸν, ὡς ἔφαμεν, παιδείας Ἑλληνικῆς, καὶ ἡ τούτου συγγραφῇ μᾶλλον ὑπῆρχεν ἐπισφαλῆς καὶ ἐπιλήψιμος, ὅμως ἐπαινετὴ καὶ ἀληθὴς τῶ θεοσεβῆ εἶναι τὸν ἄνδρα καὶ ἐνάρετον. Ταύτην ἡμεῖς εὐρόντες παρημελημένην τῶ λόγῳ, καὶ ὡς ἐν ἔχνησικίᾳ ἀμυδρῶς πως τὰ πράγματα διαγέλλουσαν, καὶ μηδὲ τὸ τοῦ τρίτου μέρους τῶν, ὡσπερ ἡμεῖς πρὸς τὸ σαφέστερόν τε καὶ πλατικώτερον (39), μεταγγάγομεν, ἔχουσιν, συνεγραψάμεθά σοι τοῦ καταλιπεῖν εἰς ὑπόμνησιν. Ἐ τοίνυν τοιαύτη τῶν βασιλικῶν ταξειδίων τάξις τε καὶ ἀκολουθία ἐφυλάττετο καὶ ἐνηργεῖτο ἕως Μιχαὴλ τοῦ φιλοχρίστου δε-

A possis ea, quæ decet et oportet, a nullo tamen, præterquam a patre accepta et velut ingenuita, recondas in animum tuum optima virtutis documenta. A patre quas acceperis genuinas et omnino veras institutiones, habes et habebis per omnem vitam ut hæreditatem patrimoniam, quæ omni tempore tibi salutem præstet. Sæpe enim aliorum ad captandum favorem composita dicta vacant veritate. At quæ ex animo paterno proficiscuntur instructiones, ut veræ sunt, ita quoque filiis per omnem ætatem et per omnes rerum casus sunt utiles. Audi ergo, filii, et accipe a patre, quæ ignorare non decet. Ignorantia si turpis est, liquet rerum peritiam pulchram et præclaram esse, et præcipue rerum necessariorum multasque et diligentes curas exigentium. Quid autem aliud, quæso, magis usu veniat et sit magis necessarium, quam strenuus et acer in bellis animus et vetustus ille bonus et decorus ordo, quem nostri majores in bellis et in regis, si quæ contingerent, expeditionibus observabant? Hunc autem crebra olim fama celebratum et vel his ipsis adhuc temporibus a multis sermone jactatum si scripto consignatum non haberemus, iniquum et turpe judicavimus [ideoque hoc volumine comprehendere voluimus]. Et proderit tibi, Romane a Deo coronate, ut aliæ, ita hæc quoque tractatio, e qua Romanam poteris magnificentiam intelligere. Scribendi occasionem nobis hoc dedit. Multa diligentique, sed irrita, in palatio facta inquisitione, si forte depositos alicubi de his rebus commentarios reperiremus, vix tandem aliquando ejus, quod desiderabamus, argumenti libellum aliquem invenimus in monasterio, quod Sigriane appellatur, in quo Leo magister, 264 cui cognomen erat Catacylas, vitam solitariam amplexus est. Illic ipse magister nempe, jussus a Leone Christi amante et sapientissimo imperatore Romanorum, patre nostro et avo tuo, de illo argumento, quod nos quoque tractandum hic suscepimus, scripto exposuerat. Verum quia Græca musica seu docta elegantia imbutus non fuerat, ille magister, multa infersit in suam scriptionem barbara atque solæca, omnemque commiscuit ordinem, quem perspicua futura et grammatica verborum constructio flagitat. Erat profecto vir, ut vita ejus monstravit, Dei reverens et cupiditatum non curans, sed spiritus assectator. Verum ex eo, quod D Græcam, ut diximus, litteraturam non delibasset,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

bant, de quo alibi dicam. Inde manavit nostrum *Wir von Gottes Gnaden, Nos Dei Gratia*. Hinc etiam θεοστυπεῖς, θεοστέπτους, θεοπροβλήτους, etc. sese appellabant. Exempla natant hoc codice.

(38) Doctrinæ elegantioris, quæ e libris vetustorum ventulium Græcorum comparatur. Nam novi quidem Græci ut se dignos vetustis doctrinis non judicant, sed ineptias divinis artibus, quibus veteres claruere, fato quodam suo et insaniam monachorum prætulere, sic etiam veterum nomen repudiarunt, se Romanos appellarunt et dici voluerunt, Ἑλλήνων autem præ turpissimo convitio reputarunt. Ἑλλήνων illis est idem atque paganus,

idololatra, et Ἑλληνικός idem atque gentilis.

(39) *Fustuscule, ubertim*, cum non nimio ordinis atque elegantie studio. Hinc putant aliqui dictum Platonem, quod ejus oratio luxuriaret et falso pateretur, quod quæ brevibus dici potuissent, per ambages enuntiaret et iteraret sæpius. Vid. Diogen. Laert. p. 166, et p. 267. 12, ubi Timo Sillographus ipsi τὴν πλατυρῆμοσύνην objectat et ipsum ἀνάλιστον appellat, quales sunt equæ πλατεῖαι apud Herodotum et Hippocratem, crassæ, quæ salis et roboris parum idque valde dilutum habent et linguam parum afficiunt. Conf. Du Cange v. Ἰλλάτος.

contigit, ut scriptionem ederet reprehensionis obnoxiam, et quæ possit lectores in errores conjicere. Est nihilominus laude digna traditque vera; quale quid a viro Dei reverente et virtutis studioso exspectes. Has itaque magistri schedas stilo rudiore et negligentia pleno exaratas cum præterea et paucas esse videremus, (nam ne tertiam quidem partem eorum æquabant, quæ nos in his obartis perspicuo magis et ampliore sermone exposuimus), et rerum tantum obscura velut vestigia extremasque lineas; et umbras exhibere intelligeremus: consilium cepimus hos commentarios conscribendi et tibi tuæque memoriæ relinquendi. Talis itaque, qualem mox exponam, regiarum expeditionum ordo atque formula observabatur sollicitè et in usu erat usque ad Michaelem, amantem Christi dominum, et ejus patrum, Bardam, Cæsarem felicissimum, propagata ad ipsos ab imperatoribus, eorum decessoribus, Theophilo puta et Michaelè, modo nominati junioris illius hoc quidem avo, illo autem patre. Simili modo hi ipsi eam a suis majoribus acceperant, vetustis illis imperatoribus, quos vetustos quando nomino, non designo magnum illum et celeberrimum sanctumque Constantinum, non Constantium, ejus filium, non imperium illum Julianum, non Theodosium Magnum, non ejus proximos successores: sed Isauros illos designo, qui verè rectaque statuenti fidei gravissimos errores et fœdam hæresin affruxerunt. Sed et sub Basilio, fortissimo et piissimo imperatore et avo nostro diligenter observabatur et in usu erat, quam his litteris exponere

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(40) Etiam hoc prædicatum in titulis imperatorum valde frequens, præsertim Michaelè, Theophili et Theodorè filio, posteriorum omnium, qui titulum hunc de more et jure sic gesserunt, ut reges Franciæ titulum *Christianissimi* et reges Hispaniæ *Catholici regis*. Nam ante illum Michaelè fuerunt imperatorum multi, qui eo, quod imagines sanctorum et Christi non venerantur et tanquam idololatriæ luculenta argumenta statuisque numinum gentilium hilum non sanctiores, non diversas, summotas orbe Christiano vellent, meruerunt hoc titulo ab insulis monachis privari, quibus logica sua suadebat, neminem posse Christum amare, qui pictum lignum aut dolatum in crucifixi figuram divinis honoribus non haberet, aut concidere vel comburere auderet. Postquam autem, regnante fœmina superstitionosa, clero non magis sano obnoxia, vicisset tandem deterior pars sancitumque in concilio fuisset, eum pro impio habendum, diris omnibus devotendum et honoribus omnibus spoliandum esse, qui putidas imagines non summo in loco et oculis suis carius haberet: eoque factum, ut vel fortissimi imperatores camarinam hanc movere et jumento suo sibi malum arcessere non auderent: mansit deinceps philochristi et orthodoxi titulus imperatoribus illibatus et omnibus communis. Leoni Armeno, Michaeli Balbo et ejus filio Theophilo nunquam videaseum tribui, quamvis sæculo IV, jam in usu esset, ut constat ex Apologia Athanasii ad Constantium: 'Ο λαός πάνυ πολὺς καὶ τοσοῦτος ἦν, ὅσον ἂν εὐξάντο κατὰ πόλιν [quavis in urbe] εἶναι Χριστιανῶν φιλόχριστοι βασιλεῖς. In concilio VI appellatur Constantinus Pogonatus ὁ εὐσεβέστατος καὶ φιλόχριστος μέγας βασιλεύς. Verum non solis imperatoribus proprium erat prædicatum

A σπύτου καὶ Βάρδα τοῦ εὐτυχεστάτου Καίσαρος καὶ θείου αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν παλαιότερων βασιλέων ἡ τοιαύτη δηλονότι παράδοσις πρὸς αὐτοὺς καταχθεῖσα, Θεοφίλου τε καὶ Μιχαὴλ τοῦ πατρὸς καὶ πάππου τοῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη (40)· ὡσαύτως δὲ κάκεινοις ἐκ τῶν προτέρων βασιλέων φημί τὴν τοιαύτην παράδοσιν καταθεῖν. Παλαιότερους δὲ φημι τοὺς Ἰσαύρους ἐκείνους καὶ περὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τὰ μέγιστα κλημμελήσαντας· ὁ γὰρ, παλαιότερους εἰπὼν, τὸν μέγαν ἐκείνον λέγω καὶ ἀοίδιμον καὶ ἅγιον Κωνσταντῖνον, οὔτε Κωνσταντῖνον τὸν υἱὸν αὐτοῦ, οὔτε τὸν δυσσεβέστατον Ἰουλιανὸν, οὔτε μὴν Θεοδόσιον τὸν μέγαν καὶ τοὺς μετ' ἐκείνων. Ἦν δὲ καὶ πάλιν ἐπὶ Βασιλείου τοῦ ἀνδρικωτάτου καὶ εὐσεβεστάτου βασιλέως, τοῦ καὶ πάππου, ἡ τοιαύτη τάξις ἐνεργουμένη καὶ τὰ μέγιστα τηρουμένη, καθὼς ἐγγράφως ἡμεῖς ἐκθεσθαί ὡς οἶόν τε πειρασόμεθα. Ὁ μέγας καὶ ὑψηλὸς αὐτοκράτωρ μέλλων φύσασταύειν καὶ κατ' ἐχθρῶν ὅπλα κινεῖν καὶ στρατεύματα, εὐθὺς προστάσσει τοῦ κρεμασθῆναι ἐν τῇ χαλκῇ ἔξωθεν τῶν πυλῶν λωρῖκιον καὶ σπαθῖον καὶ σκουτέριον. Ἐκ τούτων οὖν τοῖς πᾶσι γίνεται δῆλη ἡ τοῦ βασιλικοῦ φροσάτου εὐτρέπεια, καὶ ἐκ τότε ἕκαστος ἀρχῶν καὶ ἀρχόμενος τὰ ἑαυτῶν ὅπλα καὶ ὅσα ἐπιτήδεια καὶ ἀρμόζοντα στρατιώτῃ, παρασκευάζειν ἀπάρχεται· εἴτα μετὰ ταῦτα καὶ τῶν ἀγέλων λογοθέτῃ (41) προστάσσει τοῦ δικαίαν δικνομήν τε καὶ ἐκθεσῖν (42) μετὰ φόβου Θεοῦ ποιῆσθαι καὶ πάσης εὐσεβείας καὶ ἀληθείας τοῖς τῆς Ἀσίας καὶ Φρυγίας μητῆτόις

C ὁ φιλόχριστος, sed etiam privatis singularibus hominibus et urbibus et gentibus tribuebatur. In Actis concilii Ephesini contra Cyrillum est ὁ μεγαλοπρεπέστατος καὶ φιλόχριστος κουβικουλάριος Σχολαστικός. In loco concilii VI, quem Du Cange v. Ἐξαρχοὶ citat, audit Italia φιλόχριστος χώρξ. Palladus in Anthologia p. 337, audit CPlis ἡ φιλόχριστος πόλις. Recte enim ibi τῇ φιλοχρίστῳ πόλει ἐκθίβει codex Reimarianus pro φιλοχρίστῳ, quod Stephanus dedit, probatque hic locus, Palladam et CPlis vixisse, et post Constantinum M., et Christianum fuisse. [Ὁ φιλόχριστος λαὸς τῆς θεοφυλάκτου ταύτης πόλεως ἐστὶν ἀπὸ Θεοφάν. p. 322] De eadem CPlis. Οἱ φιλόχριστοι προσγενεῖς αὐτοῦ ἐστὶν in jure Græco-Romano p. 242. Apud Nostrum infra p. 376, est ὁ φιλόχριστος στρατός.

(41) Rationalis gregum Cæsaris proprie procurator saltuum appellabatur, ait Guther. p. 691 et 692. Magister pecoris, ait, qui et saltuarius. Goar. ad Codin. p. 31, n. 49, ait, eum esse secundum Theodoretum τὸν τῶν ἰδίων τοῦ βασιλέως κτημάτων καὶ χρημάτων ἡγεμονίαν πεπιστευμένον, Νισίσι late, ni fallor.

(42) Ἐκθεσις est formula ἐκτεθεῖσα, publice proposita. τῶν ἐκτεθέντων, publice expositorum, cuius imputatorum, impositorum onerum. Vid. l. II. c. 59. inscriptio. Est ergo ἐκθεσις τῆς Φρυγίας καὶ Ἀσίας formula, qua præscribitur, quot equos mulosve Phrygia et Astia præstare debeant. Ita paulo post est ἐκθεσις τοῦ μινσουράτωρος formula. quot et quæ mensurator (le fourier) secum ducere debet; ἐκτεθεῖσαι supra aderat p. 58, in scholio pro imperare; ἐκθεσις apud Constantinum in vit. Basilii pro formula occurrit, qua beneficium aliquod alicui assignatur.

κατὰ τὴν ἰσχὺν τε καὶ δύναμιν ἐνὸς ἐκάστου μη-
τάτου, ὡς ἡ τάξις τῶν προκειμένων ἐκάστου τὸν
ὀφειλόμενον ἀριθμὸν ὀρισμένως ἔχουσα πᾶσι καθ-
ίσταται πρόδηλος. Διὰ τῆς Ἀσίας καὶ Φρυγίας μωλάρια
σ' ἀνὰ νομισμάτων ιε', ἱππάρια σ' ἀνὰ νομι-
σμάτων ιβ', ὁμοῦ νομίσματα εὐκδ', γινόμενα χρυσοῦ
λίτραι ος'.

est, quam qui parendi necessitate continentur, 365 arma cæteraque militi seu utilia seu decora
comparare instituunt. Porro imperat dominus rationali gregum, ut, adhibitis in consilium reverentia
Dei, religiosa conscientia atque veritate, concipiat æquam et congruam privati cujusque viribus et
justam repartitionem atque notitiam publice promulgandam eorum, quæ metata Asiæ et Phrygiæ
secundum notum omnibus et in propatulo positum ordinem cuique metato præscriptum certo et definito
numero præstare debent. Debent autem dicta Asiæ et Phrygiæ metata ex definita formula præstare mulos du-
centos, singulos numismatibus vel solidis aureis denis quinque æstimates, et ducentos equos idem singulos
denis binis numismatibus æstimates unde summa numismatum quinquies mille quadringentorum et viginti
quatuor emergit, aut, si eandem summam ad rationem litrarum auri referas, emergunt litræ septuaginta sex.

Διὰ (43) τῶν συνθηκῶν τῶν ἀρχόντων τῶν βα-
σιλικῶν στάβλων τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τῶν ἔξω ἐν
τοῖς στάβλοις.

Διὰ τοῦ κόμητος τοῦ στάβλου μωλάρια δ' καὶ ἱπ-
πάρια δ' διὰ τοῦ χαρτουλαρίου (44) καὶ τοῦ ἐπι-
κτου (45) μωλάρια δ' καὶ ἱππάρια δ' διὰ τοῦ ἔξω
χαρτουλαρίου μωλάρια β' καὶ ἱππάρια β' διὰ τῶν
σαφραμέντων (46) μωλάρια α' καὶ ἱππάρια α' διὰ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(43) Usu novæ Græciæ διὰ nota Latinum *de*. In
capitum inscriptionibus frequens est. Ita in libello
novo Græco Romæ edito anno 1659. Neophyti Rhodi-
ni περὶ ἡρώων, στρατηγῶν, φιλοσόφων, ἀγίων
καὶ ἄλλων ὀνομαστῶν ἀνθρώπων, ὅπου εὐγέγκασι
ἀπὸ τὸ νησι τῆς Κύπρου, *de Cypriis claris*, pene
omnibus capitibus præscriptum est hoc διὰ. Ita
p. 12. cap. i habet hanc inscriptionem: Διὰ τοὺς
ὀνομαστοὺς καὶ περιφήμους ἀνθρώπους ἔθνικοὺς
τῆς νησιῦ τῆς Κύπρου καὶ περὶ ἡρώων. Ita quo-
que apud Malalam t. II. p. 72. Sed neque vetustis
videtur ille particulæ hujus fuisse usus ignotus.
Certe apud Diogenem Laertium p. 555. legi δια-
πορεῖσθαι τῆς διηγέσεως pro ἀπορεῖσθαι διὰ (id est
περὶ vel ὑπὲρ) τῆς διηγέσεως. Data occasione insi-
gnem hunc locum emendabo; sic nempe legendum
illum esse existimo: Ἐν τισὶ μὲν οὖν ἑρμηνευο-
μένοις κατὰ λέξιν σὴν δοκεῖ δύναμιν τινα περιεχῆναι
ἀπὸρ ἐστὶν ἐν εὐθυατῇ κείμενα ῥήσεται, *quæ quidem
plana et vulgari dictione enuntiasit*, τῶν δὲ πλείστων
ἐπέχειν σκότον, *plurimis autem tuarum sententiarum
creditur incubare tenebras*. Interdum tamen
verti διὰ præpositione *pro*. Et sic quoque adhibet
Malalam t. II, p. 99 et p. 126. Psellus (apud Du
Cange Gl. Gr. p. 1662): διὰ δόρασι χρᾶσθαι τοῖς
ποσὶ, *pedibus pro hastis uti*; vid. paulo ante.

(44) Sæpe in hoc tactico militari mentio fit char-
tularii stabuli. Videtur hic idem esse cum illo, cujus
meminit Cinnamus l. III, passim, ut hominis mili-
taris, et de quo Du Cange in notis ad Cinnamum
p. 452 agit, ubi inter alia scribit: « Imperatoris equis
præfectus erat Chartularius, ut docemur ex Zonara
in Leone Isauo p. 83, et Niceta in Isaacio Angelo
l. III, n. 2. Magnum chartularium eo nomine in
aula meruisse scribit Godinus de offic. aulæ cap. v.
n. 6. illiusque potissimum fuisse manus, ut equum
peregre aut quovis e palatio profecturo imperatori
ad palatii ipsius portam adduceret. »

(45) Vertitur passim (ut apud Theophan. 306.
Leon. Gramm. p. 479, Cedren. p. 442.) *præpositus
operi et cum plena potestate dominans aut compulsor
et præfectus operarum*, qui desides urget, ut promo-

A pro virili nostra studebimus. Magnus et excelsus
imperator, quando decrevit in fossatum ire armaque
hosti et viros obmovere, imperat coram porta chal-
ces lorica et spatham et scutum suspendi. Quo
signo statim omnes intelligunt, imperialis fossati
seu campestris expeditionis apparationem imperari;
protinusque tam illi, quibus jubendi auctoritas ad-

est, quam qui parendi necessitate continentur, 365 arma cæteraque militi seu utilia seu decora
comparare instituunt. Porro imperat dominus rationali gregum, ut, adhibitis in consilium reverentia
Dei, religiosa conscientia atque veritate, concipiat æquam et congruam privati cujusque viribus et
justam repartitionem atque notitiam publice promulgandam eorum, quæ metata Asiæ et Phrygiæ
secundum notum omnibus et in propatulo positum ordinem cuique metato præscriptum certo et definito
numero præstare debent. Debent autem dicta Asiæ et Phrygiæ metata ex definita formula præstare mulos du-
centos, singulos numismatibus vel solidis aureis denis quinque æstimates, et ducentos equos idem singulos
denis binis numismatibus æstimates unde summa numismatum quinquies mille quadringentorum et viginti
quatuor emergit, aut, si eandem summam ad rationem litrarum auri referas, emergunt litræ septuaginta sex.

B *De consuetudinibus archontum, seu de iis jumentis
quæ ex præscripta formula et recepta consuetudine
præstare debent magistratus imperialium stabulorum
tam quæ in urbe augusta, quam quæ foris in pro-
vinciis sunt.*

Præstat comes stabuli mulos quatuor et equos
totidem; chartularius epeictes præstant mulos 4
et equos totidem; chartularius extraneus vel pro-
vincialis mulos 2 et equos totidem; saframenta
mulum 1 et equum 1, 4 comites mulum 1 et

veatur et absolvatur opus, ἐργοδιώκτης; vid. locus ex
Actis S. Sebastiani quem citat Du Cange CPL. Christ.
p. 87. et Vales. ad Amm. Marcell. p. 328, ubi ait
compulsorem esse, qui fiscalia debita exigit et len-
tos debitores ad solvendum compellit. Fallitur ergo
Gutherius, qui p. 713 putat exactorem auri et argenti
esse eum, qui a cursoribus exegerit. Nam, nisi talis
est, qualem dixit Valesius, est certe ille, qui aurum
et argentum explorat, nam probi sit commatis. Sed
hæc huc non pertinent. Sæculo xii, tales operarum
compulsores in Francia *hasteurs* appellabant, v. Du
Cange v. *Pagius*.

(46) Quoquo me vertam, non invenio, qui me doceat,
quid σαφραμένα aut σαφραμέντοι fuerint. Dubium enim, quomodo extulerint, in masculino an
in neutro genere. Ne conjectura quidem probabilis
succurrit: Quamvis enim γ et ο et φ passim permu-
tari sciam a novis Græcis, ut cogitari possit σαφρα-
μένα positum hic esse pro sacramentis, σαφραμέν-
τα: ut σαῦμα (quod Græci ut σαίμα pronuntiant)
pro σάγμα habet Du Cange: quid tamen sibi volunt
sacramenta hic loci, ubi de genere quodam villi mi-
litiæ sermo est, ut sunt agasones, calones? Si esset
σαφρατάριοι, acciperem pro σαυματάριοι vel σαγμα-
τάριοι, præfecti oneribus et exonerandis. Una est con-
jectura, in qua tantisper aliquantulum acquiesco, donec
meliora edoctus fuero, nempe τοὺς Σαφραμέντους vel
Σαφραμέντας [supponam vocem generis masculini
esse] eosdem esse, atque τοὺς Σαφραμέντους vel
Σαυρομάτους et Σαυρομάτας. Fuisse autem Sauro-
matas a Græcis pro mulionibus adhibitos, id deberet
ex idoneis auctoribus demonstrari. Cogitavi ali-
quando, essetne vox Arabica quæ sonat, *plexuit fu-
nem, lorum*, non in rotundum, sed in latum, quo
casu significaret saframentarius *restionem*. Est sane
restionum, præsertim coriariorum (*Sattler* appella-
mus, Franci *sellier* dicunt,) magnus usus in exerci-
tu. Infra quoque p. 284, dicuntur Saframentarii
equos caligasse. Quod sane optime in sartores lora-
rios quadraret. Sed non video, unde terminatio μέντα
et μεντάριοι venerit.

equum 1. Patet hos magistratus in universum 12 A mulos et totidem equos præstare; quorum cum muli singuli denis quinque nummis, et equi denis binis æstimentur, conficitur summa 324 numismatum, quæ si ad rationem litrarum reducatur, habebis litras 4, num. 26. Adde huic summæ superiore (non pe 76 litras), habebis litras 80 et num. 26. Et illos quidem superius dictos ex Asia Phrygiaque ducentos mulos et equos pariter ducentos deducit rationalis gregum ad Malagina usque, ubi eos ab ipso traditos transsumunt comes stabuli et esochartularius [seu chartularius urbanus] stabuli. Debent autem bestię quinquentes aut septentes esse, neque cauteria in femoribus habere. Ibi regium signum accipiunt illæ quadringentæ bestię ambas in scapulas inuatum. Etiam in sequentem annum sit eadem expositio seu exactio et bullatio seu candente ferro signatio bestiarum, et equi omnes sibilantur atque castrantur, et sunt accessio atque supplementum regionum stabulorum propter instantem bellicam expeditionem. Adducit autem rationalis gregum ducenta illa iumenta sagmaria vel oneraria, mulos puta, suis onerata sagmatibus vel sarcinis aut bisacciis, et in straturis

JOAN. JAC. REISKII

(47) Intelliguntur comes scholariorum, excubitorum, bicanatorum et arithmi. Κόμης autem Leonis in Tacticis est ὁ τοῦ ἐνὸς τάγματος ἢ βάνδου ἀφηγούμενος.

(48) Nolo me in rationem litrarum et numismatum et rei nummarie Græcorum recentium immittere. Vastus ille campus est et ingenti otioque non mei. Saltim id monebo paucis, litram auri numismata seu solidos aureos 74 continuisse. Nam 74 quater additum efficit 296. Reliqua ergo sunt numismata 26, quæ quod quatuor litris deest ad completandam summam 322 numismatum supplent.

(49) Recurret aliquoties in hoc Tactico mentio stabuli regii ad Malagina. Memorat illud quoque Geographus Nubiensis p. 287.

(50) Ergo jam Constantini et Leonis tempore fuerunt comes stabuli, neque demum a Francis in Orientem sacræ militiæ causa tendentibus inveci et ad Græcos propagati tempore Alexii Comneni, quod vult Goar. ad Codin. p. 24.

(51) Ita quoque milites cauterium in manu accipiebant, et de Scythia Romano solo et in servitutum receptis scribit Eunapius in Excerpt. Legat. Hæsch. p. 12, ὅτι οἰκείται βασιλικὰ παράστημα ἔχοντες.

(52) Sic efferunt novi Græci pro σκαπούλας. Est enim ipsis in more positum σ iniziale abijciendi, ubi requiritur, et ubi non opus neque mos est, addendi. Intra p. 299 est κάμνον pro σκάμνον. Apud Mauric. Strateg. I, 2. καπλίον. *scapulare*, *cucullio*, ἑπωμῆς. Similia permulta habet Du Cange Gl. Gr., ut καρθμός pro σκαρθμός, *subsultus*, πιθάμη, *spithama*, καμπιούσα pro σκαμπιούσα, *scabiosa*, planta; κούλα pro σκούλα, *excubiæ*; κουλαεύειν pro σκουλαεύειν, *excubare*, item *speculari*, *explorare res hostis*. Est enim (idque liceat mihi paucis in transitu attingere) ab *exculcare* pro *explorare*. Exculcare et extendere aliquid unde dicunt Latini pro studiosa inquisitione comperire; deprehendere, *proculcare* quoque dicebant pro *præcurrere*, prius explorare, *φάλαγα* dicunt novi Græci pro *φάλαγα*, et hoc pro *σφάλεια*, *securitas*; φαλιάζειν et φαλίζειν pro *σφάλιζειν*, *aliquem decipere*, facere labi, in sphalma inducere; κονδάπτειν pro σκανδάπτειν habet Malalas p. 410, *cernuare*, ubi interpret fatetur de verbi significatione sibi non constare; τοβίον pro στωβή,

των τεσσάρων (47) κομήτων μωλάρων ἢ ὁμοίων τῶν ἀρχόντων νομίσματα τετὰ (48)), γινόμενα λίτρα δ', νομίσματα κς'. Καὶ ὁμοῦ τὸ πᾶν λίτρα π' ἐστὶ καὶ τὰ μὲν μωλάρια τὰ σ', ὡσαύτως καὶ τὰ ἑπταλίτρα σ' καταβιδάζει ταῦτα ὁ λογοθέτης τῶν ἐπιπέδων εἰς τὰ Μαλάγινα (49), καὶ παραλαμβάνει ἐκ τῶν ἐπιπέδων τοῦ στάβλου (50) καὶ ὁ ἕως χαρτουλάριος τῶν ἐπιπέδων στάβλου πεντακτῖα, ἑξακτῖα καὶ ἑπτακτῖα, μὴ ἔχοντα σπηλιώματα εἰς τὴν ψύαν. Καὶ σφραγίζονται τὰ τετρακτῖα εἰς τὰ δύο μέρη τῆς κεφαλῆς ἐπιπέδου βασιλικῆν βούλλαν. Ἐστὶ δὲ καὶ εἰς τὸν ἐπιπέδου χρόνον γίνεται ἡ αὐτὴ ἑκθεσις καὶ βούλλωσι ἀποδοῦνται (53) πάντα τὰ ἐπιπέδια καὶ γίνονται ἐπιπέδια καὶ διὰ τοῦ φροσῆτου γίνεται προσθήκη. Εἰς τὴν δὲ λογοθέτης σεσαγματωμένα σ' σαγματωμένα ἐπιπέδια ἐν ταῖς στρατοῦραις κέντρουκα μωλάρων φορτωμάτων (54), κεκαλιγωμένα, ἐπιπέδια καὶ σελινάια, ἅμα καὶ τῶν καπιστριώνων. Καὶ οὐδὲ ὡσαύτως ἐπαρκοῦσιν εἰς τὴν ἐπιπέδου ὑπερσειαν ἐν γὰρ τῷ καιρῷ τοῦ φροσῆτου ἀπάξ δίδουσιν οἱ στρατηγοὶ μωλάρια τῷ βασιλεῖ τῶν ἐπιπέδων ὁ Ἀνατολικὸς μωλάρια γ', ὁ Ἀρμενικὸς μωλάρια γ', ὁ Θρακτικὸς μωλάρια γ', ὁ Ὑψικτικὸς μωλάρια γ'.

COMMENTARIUS.

lomentum, ἐπιπέδος atque ἐπιπέδος pro *stragula*, *motus*, *insanus*, novæ Græcitatatis est; item *μωλάρια* pro *σκαλεύειν*, *judicare*, et *χαράκειν* pro *σκαρτάκειν*, *oriri*, de sole. Verbum *βασικόν* *Scharac*, unde *Saraceni*, id est *prophetales*. Etiam in medio sæpe sigma omittitur ut *mines*, ut *φαγύλιον* pro *φασκώλιον*, nisi tunc derivare malis. Addunt contra sigma rediunt ut pleraque eorum instituta sunt, ubi non oportet. Sic *σκαρπίον* dicunt, *sors*, proprie *καρπῖον*, *fibula* qua sortiebantur; item *συνέθετος*, *artifices*, pro *κατασκευασταί*. Moris hujus σ iniziale omittendi vestigia etiam apud antiquos reperio. Glossæ γροφίς, ὅς habent pro *κατασκευασταί*. Vid. quæ Grammatici ad Aristophanem *κνίδατος* et *κνίδατος* annotarunt. Hesychius *φαρμάκων* *Lacani* tribuit pro *σφαιρίζειν*.

(53) Vid. finis præfationis ad *tommarium*, ubi dixi verbum hoc significare *fibulare*. Videtur hoc e Polybio, qui l. vi, p. 469, ed. Wech. vocat *κατασκευασταί*; utitur, quæ ibi *fibula* redditur; *πυκναὶ καὶ καταπερονῶν*, *crebris fibulis configere*, id est *acubus apprehendentibus, arripentibus continentibusque immissa, occurrentia*.

(54) Forte leg. *μετὰ σκαρπίων καὶ φορτωμάτων*. Sunt autem *σκαρπία* *funes*, forte a *σκαρπία* *colligo* in unam massam, *contineo*, unde *σκαρπία* *acervus*, v. Du Cange Gl. Gr. h. v. et v. *Σκαρπία* enim scribitur in Olympiorum loco apud Ptolemæum ibidem citato, qui Chilmeadum non præterit: eum scite recteque ad Malal. t. II, p. 68. *ἐπιπέδου*

(55) Asiæ minoris nonnullæ provinciæ tempore labentis imperii Romani mutabant vetusta nomina, quæ ab illis militiæ generibus petebantur, quæ missione impetrata, pro præmio exactiorum stipendiorum in illis provinciis collocabantur in fundis militaribus donabantur. Tales erant *thema* bucellariorum, *thema* optimatium et *thema* obsequii vel obsequii. Est *thema*, *θέμα*, districtus, in quæ ἀπετίθειτο, deponebantur milites, qui in castris, aut in urbe regia vel prætorianis non militarent. Buccellarii erant, qui bucellam seu panem bisectum facerent aut acciperent. Optimates erant initio districti et optati milites de Gothis captivi. De utroque militiæ genere suo loco dixi. Thema tandem obsequii mihi videtur illa provincia fuisse, in quam depos-

μωλάρια γ', ὁ Βουκελλάριος μωλάρια γ', καὶ οἱ λοιποὶ στρατηγοὶ ἀνὰ μωλάρων β' τῆς τε Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως· ὁ Σελευκαίας μωλάριον α', ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν μωλάρια γ', ὁ δρουγγάριος τοῦ πλοῦμου μωλάρια γ', ὁ ἐξκούβιτος μωλάριον α', ὁ ἰκνάντος μωλάριον α', ὁ νοῦμερος καὶ ὁ τειχειώτης καὶ ὁ δομέστικος τῶν ὀπιμαίων ἀνὰ μωλάρου α'· ὁμοῦ μωλάρια νη'.

præstare mulos 5 ; Armeniacus totidem ; Thracæsius, Opsicianus et Bucellarius pariter quisque pro se, totidem ; reliquorum strategorum tam in Oriente quam in Occidente unusquisque binos mulos, præter Seleuciæ strategum, qui tantum unum præstat ; domesticus scholarum mulos tres ; drungarius plimi etiam tres ; exoubitus unum ; hicanatus unum ; numerus et teicheiotes et domesticus optimatum pariter, id est singuli singulos. Itaque cōfiunt muli 58.

Διὰ τῶν ὀφφικιαίων καὶ τῶν λοιπῶν.

Ὁ ὕπαρχος μωλάριον α', ὁ σακελλάριος δύο, ὁ γενικός μωλάρια β', ὁ κναίστωρ μωλάριον α', ὁ τοῦ σακελλίου (56) μωλάριον α', ὁ τοῦ βεστιαρίου μωλάριον α', οἱ δύο κουράτωρες καὶ ὁ κτημάτινος ἀνὰ μωλάρου ἑνός, οἱ δύο πρωτονοτάριοι τῶν δύο κουρατωρικῶν μωλάριον α', ὁ ζυγοστάτης (57) μωλάριον α',

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

retur exacta militia illud militum genus, quod *Obsequentium* nomen habuit, ab imp. M. Antonino philosopho inditum ; de quo Julius Capitolinus t. I Scr. Hist. Aug. p. 369. hæc narrat : *Servos, quemadmodum Punico bello factum fuerat, ad militiam paravit, quos voluntarios exemplo volonum appellavit. Armavit etiam [militaribus scilicet armis] gladiatores, quos obsequentes appellavit.* Videtur hoc militiæ genus, *Obsequentium* dictum et e gladiatoribus ad bellum armatis ortum, non ultra sæculum unum alterumve durasse, quamvis Bithyniæ agris, in quos exacta militia deducebantur, *Obsequii* nomen deinceps manserit ; quemadmodum de vicinis agris ponticarum provinciarum factum, quamvis militum et Bucellariorum et Optimatum genus atque nomen destisset. Videtur autem Marcus imp. gladiatoriam illam militiam *obsequentes* et *obsequium* ideo appellasse, quod ubicunque esset aut quo iret imperator, eum obsequi deberent seu comitari.

(56) Occurrunt hic nomina dignitatum, seu potius officiorum aliquot, quæ singula illustrare animus non est. De officiis domus Augustæ disputatio per ampla et per ardua est, meisque viribus superior. Unum alterumve, quod non inutile mihi videatur esse, saltuatum quasi aspergam. Quis igitur sacellius fuerit, cum perspicue non tradatur, conjecturam, ut in obscuris rebus, proponam. Distinctum eum esse a sacellario, de quo alibi dixi, locus noster et alii multi testantur. In eo pene consentiunt viri docti, sacellio cum privata re imperatoris negotium fuisse. Ex eo, quod p. 68, præfectis hospitalium et invalidariorum jungitur, et quod chartulario sacellii subesse p. 417, inter alios officiales dicuntur non tantum modo dicti præfecti hospitalium et invalidariorum, sed etiam chartularii τῶν οἴκων, id est mea sententia τῶν σύγκων οἴκων seu monasteriorum, præsertim ab Augustis vel Augustabus conditorum, subnata mihi est suspicio, fueritne sacellius idem cum capellano vel sacellano aut almosinario vel elemosynario, quamvis potestate minor. Munus ejus certe perinde ut elemosynarii erat pauperibus elemosynas principales erogare, ipsis tesseras exhibere, ad quarum exhibitionem suum victum acciperent statutisque diebus ad sacram mensam admitterentur. Dictus ergo a sacello seu sacculo fuerit. quomodo Græci videntur almonariam vel almosynariam bursam appellasse. Attamen, ne quid dissimu-

lem, p. 417, modo laudata sacellii chartulario non tantum subesse dicuntur officiales ad religionem pertinentes, ut præfecti hospitalium, senilium, chartularii monasteriorum, sed etiam civiles, notarii regii, protonotarii legionum aut provinciarum, mensores frumenti, et quod omnium maxime ab ordine sacro abhorret, præfectus thymelæ. Non parum hic locus meam sententiam labefactat.

B *Officiales et reliqui ad eorum ordinem pertinentes præstant mulos onerarios, ut sequitur.*

Hyparchus seu præfectus Urbis 1 ; sacellarius 2 ; genicus 2 ; quæstor 1 ; præfectus sacellii 1 ; præfectus vestiarii 1 ; ambo curatores [scilicet magnus unus, et alter palatii maganorum], et clematinus [seu prædiorum imperialium inspector] singuli singulos ; ambo protonotarii ambarum cu-

lem, p. 417, modo laudata sacellii chartulario non tantum subesse dicuntur officiales ad religionem pertinentes, ut præfecti hospitalium, senilium, chartularii monasteriorum, sed etiam civiles, notarii regii, protonotarii legionum aut provinciarum, mensores frumenti, et quod omnium maxime ab ordine sacro abhorret, præfectus thymelæ. Non parum hic locus meam sententiam labefactat.

(57) Mirum videri queat, quare libripendes in bellum et castra ducti fuerint. Non parvus tamen eorum ibi quoque usus erat. Ipsorum enim erat aurum argentumque num probum sit explorare, idque una cum gemmis, margaritis, veste et suppellectile quavis pretiosa æstimare. Si quid ergo hostibus adimeretur in præda ensi auri argentei aut suppellectilis pretiosæ, operis elegantis et artificiosi, debebant illi hoc æstimare, ponderare, ut quid dignum sit in sacrum vestiarium inferri, et quanti faciendum, aut si quid sub hasta publice secundum esset, pretium ejus sciri posset. Alias in quavis urbe majore constitutus erat libripens, qui monetas exploraret, num probæ et cujus ponderis, ideoque natas controversias dirimeret. V. Panciroli. de magistr. municip. c. XIV. Propterea quoque in receptione pecuniæ adhibebantur, ut constat e Meandro Protectore, cujus verba p. 120, Excerpt. Legation. Hæschel, hæc sunt : Παράγονμένων τινῶν Περσῶν εἰς τὸ Δάρας οἷς τὸ τοιόνδε ἐν φροντίσει ὀπῆρχε (nempe receptio nummorum, quos Romani Persis debebant) ἀμα ἐνίοις τῶν ἐρμηνέων καὶ τοῖς τῶν πλαστῶν ἐπιστάταις ἀπεκατέστη τοῖς περὶ τὸν Ζιχ τὰ ὀφειλόμενα χρήματα τῶν ζ' ἐνιαυτῶν, item Zosimo IV, 28, p. 412. ed Cellar. : Ἦν ἰδεῖν τοὺς ἀργυραμοιβοὺς καὶ ὀβολοστάτας καὶ ἄλλους ἐπ' ἀγορᾶς τὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων αἰσχροτάτα μεταίοντας, ἐπιφερομένους τὰ τῶν ἀρχῶν σύμβολα, καὶ τοῖς πλείονα τελοῦσι χρήματα (ita leg.) τὰς ἐπαρχίας παραδιδόντας. Verum non aureos argenteosque tantum nummos et vasa consebant, quo propter etiam infra p. 427, zygostatæ et aurifabri palatini conjunguntur : sed etiam purpuras æstimabant, verine luminis, an falsæ et subditiuæ essent, itam gemmas et alia pretiosa. Insignis hæc de re locus est apud Themistium orat. XXI, p. 247, quem non pigebit ascribere. Ἡ πρὸς Διὸς εἰ μὲν τις χρυσίον ὀπόχαιλον ἢ πορφύραν ἐψευσμένην τὸ ἄνθος ἢ λίθον ἐπιβουλεύσας εἰς τὴν

ratoriarum unum; zygostates seu libripens 1; A
 idicus 1; perathalassites seu magister tractus ma-
 ritimi in urbe unum; barbarus seu magister mil-
 litum barbarorum unum; symponus seu adjutor
 [praefecti praetorio] et rationalis praetorii ambo sim-
 ul 1; secretum genici 3; secretum sacellii 2,
 secretum vestiarii 2; faciunt simul omnes mulos
 25, quibus si addas superiores 58, habebis mu-
 los, xenalii seu muneris nomine imperatori oblatos,
 in universum 83. Metropolitae praestant mulos one-
 ratos caligatosque 52, et quinquaginta duo archi-
 episcopi praestant alios totidem; in universum ergo
 104. Hos in fidem accipiunt comes stabuli et stabuli
 interni seu urbani chartularius, curantque bullari
 seu bullam regiam ipsis inuri, qualem regia pro-
 mosella seu equitatus sellarius gerit. Hos centum
 et quatuor mulos si superioribus octoginta tribus,
 muneris nomine datis, et illis ducentis mulis equis-
 queducentis, a rationale gregum curandis, addas, ha-
 bebis bestiarum universum numerum 585. Accedunt
 equi centum, quos sancta monasteria praestant, et qui

JOAN. JAC. REISKII

ἀγορὰν ὑμῖν εἰσαγάγοι, ὀργισθῆτε τε οὐκ ἄν-
 ἔξεσθε, ἀλλ' ὡς κακοῦργόν τινα καὶ καλίμβολον μα-
 στιγοῦν παραδώσετε τῷ τεταγμένῳ, καὶ διὰ τοῦτο
 ἐξεύρεται ὑμῖν πολλὰ μὲν τοῦ χρυσοῦ πολλὰ δὲ πορ-
 φύρας πολλὰ δὲ ὑακίνθων βασιανιστήρια καὶ βασι-
 ανιστὰς τινες ἐμὶ τούτῳ καθήμενοι οὓς ὅταν ὠνῆσθε,
 παρακαλεῖτε συμπαρεῖναι ὑμῖν καὶ συνοικιμάζειν τὰ
 συναλλάγματα. Vox ultima notat merces, de quibus
 contribuitur seu mercimonium agitur. Locus idem
 a conjectura Petavii ab ἰθῶν pro ὑακίνθων sub-
 stituentis vindicandus est. Themistius autem no-
 mine nnius praecipuae speciei totum gemmarum
 genus designare et complecti voluit. Sole-
 bant enim veteres in pretiosis haec tria potissima
 censere, albas seu margaritas, prasinas seu smar-
 agdos, et hyacinthos, ut Salmas. ad H. A., t. II,
 docuit.

(58) Ubique in talibus summis ὁμοῦ comparet
 in codice nostro, ibi sciat lector fuisse in membranis
 figuram, quam cum typhothetis in forulis non ha-
 berent, debui ὁμοῦ substituere, non dubitans, id
 ipsum vocabulum, non aliud, eo scripturae compen-
 dio designari. Referebat autem virgulam oblique
 sitam, in summo velut nodulatam, in medio modo
 singulari, modo gemina virgula transversa distin-
 ctam. Conspicere eam licet in specimine codicis
 membranacei aenea tabula expresso et primo volu-
 mini praemisso.

(59) Apud Graecos exemptus clerus ab oneribus
 publicis non est; vid. Constant. Porphy. de admin-
 istr. imperio c. 52, p. 144, ubi similis huic recen-
 sioni taxa occurrit, ἡ γενομένη ἀπακτησις τῶν ἱππα-
 ρίων ἐν τῷ θέματι Πελοποννήσου ἐπὶ Ῥωμανοῦ
 δεσπότου. Apud Latinos olim erant monasteria.
 quae dona et militiam debebant facere (verba sunt
 Constitutionis Ludovici Pii apud Du Cange ad
 Joinvill. p. 155, qui explicat qui étaient obligés de
 fournir non seulement de dons et de présents, mais
 encore de soldats) homines monachorum illi appel-
 labantur. (Tabular. Cluniac. Chron. 335: homines
 monachorum debent equitatum et exercitum.) Quae-
 dam sola dona sine militia quaedam nec dona nec
 militiam, sed solas orationes pro salute imperatoris
 et filiorum ejus ac stabilitate imperii. Sed actum
 agerem, si post Du Cangeum commentari hac de re
 vellem, qui Glossario suo Latino v. Hostis longam
 et doctam dissertationem de hoste et exercitu epi-

ειδικὸς μωλάριον α', ὁ παραθαλασσίτης καὶ ὁ βάρ-
 βαρος ἀνὰ μωλαρίου α', ὁ σύμπονος καὶ ὁ λογοθέτης
 τοῦ πραιτωρίου μωλάριον α', τὸ σέκρετον τοῦ γενικοῦ
 μωλάρια γ, τὸ σέκρετον τοῦ σακελλίου μωλάρια β',
 τὸ σέκρετον τοῦ βεστιαρίου μωλάρια β'. ὁμοῦ μω-
 λάρια κε' ὁμοῦ (58) διὰ τῶν ἀμφοτέρων μωλαρίων
 ξενάλια πγ'. Διὰ τῶν μητροπολιτῶν (59) καὶ ἀρχι-
 επισκόπων, μωλάρια σεσαγματωμένα τῶν μητροπο-
 λιτῶν νβ'. μωλάρια νβ' τῶν πεντηκονταδύο ἀρχιεπι-
 σκόπων τὰ ρδ' σεσαγματωμένα μετὰ καὶ τῶν φορ-
 τωμάτων αὐτῶν καὶ κεκαλιγωμένα. παραλαμβάνει
 δὲ αὐτὰ ὁ κόμης τοῦ στάβλου ἅμα τῷ τοῦ ἔσω στά-
 βλου χαρτουλαρίῳ, καὶ βουλλοὶ αὐτὰ μετὰ καὶ τῆς
 λοιπῆς προμοσέλλας (60). Ὅμοῦ μωλάρια ρδ' καὶ
 ὁμοῦ τὸ πᾶν διὰ τῶν ἀμφοτέρων (61), τῶν τε μητά-
 των τοῦ λογοθέτου τῶν ἀγαλῶν καὶ τῶν ξενάλων,
 μωλάρια φπε'. Διὰ τῶν εὐχῶν μοναστηριακῶν ἱπκάρια
 ρ' τὰ παρασυρόμενα (62) ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως
 δεξιὰ καὶ εὐώνυμα. Ὁφείλουσι δὲ λαβιδουῖσθαι καὶ
 εὐνοῦχίζεσθαι. Οὐ σφραγίζονται δὲ, διότι, ὅτε κελύσει
 ὁ βασιλεὺς τοῦ ποιῆσαι ἔξοδον, ἐξ αὐτῶν ἔξοδιάζον-

COMMENTARIUS.

scoporum inseruit. Russorum quoque clerus hodie
 militem contribuit.

(60) Seminarium equorum imperialium, e quo
 sella: seu sellarii equi, Sattelpferde, depromuntur.
 Non feliciter versatus fuit hoc in verbo interpre-
 tando Goar. ad Theophan, p. 400.

(61) Solent novi Graeci ἀμφοτέροι pro πάντες po-
 nere, non improbabilius. Quamvis enim ἄμφο-
 tantum de duobus dicatur, et veteres ἀμφοτέροι
 non de pluribus dixerint, est tamen in particula
 ἀμφί, quae amplexum universae alicujus rei designat,
 aliquid, quod suadeat, novos Graecos vocabulum
 ἀμφοτέροι pro omnibus non absque ratione usur-
 pare, quasi vellent dicere undique collecti. Sic su-
 pra p. 49, ἀμφοτέροι sunt omnes illi, nempe pro-
 tostrator, comes stabuli, et stratores, p. 181;
 ἀμφοτέροι sunt aurigae, magistri et inspectores,
 Cf. p. 374, 379, aliquoties, p. 400. Scriptor vitae
 Constantini Porphyrogeni p. 291, in Script. post
 Theophan. per ἀμφοτέρους designat Helenam uxorem,
 liberos, nepotes, accubitores, axtonitas, in
 universum omnes antea recensitos. Apud Theophanem
 p. 95, nullo vitio laborat locus, sed sic verten-
 dus est: Μισσο (legato) exsecari curavit Caesario
 linguam et simul omnes qui partem in Proterii
 caede habuerant in exsilium egit. Apud eundem p.
 201, delendum est πάντων, ut scholion vocis ἀμφο-
 τέρων, item p. 398. Idem auctor alias quoque vo-
 cabula πάντες et ἑκάτεροι permutat: ut p. 6,
 κοινῇ πάντες οὗτοι sunt nonnisi duo, Diocletianus
 et Maximianus. Contra vero p. 20, ἑκατέρων τῶν
 σταυρῶν ait, quando de tribus crucibus sermo esset
 facit. Non mirum. A Graeculo nihil non exspectas.
 Caelum terra miscent. Quærerem ipsis patrocinium
 a Polyæno, qui p. 146, ἀμφοτέροι pro πάντες dixit,
 nisi communis eum causa involveret. Non habemus
 vetustum illum Polyænum, sed a novo Graeculo
 coinquinatum. Eusebius quoque III, sic posuit: Οἱ
 δ' εἶπον ἀμφοτέροι, illi dicebant simul omnes. Apud
 Demosthenem quoque videtur ἀμφοτέροι hoc sensu
 accipiendum esse in illa dictione: Τούτων ὑμῖν τὰς
 τε μαρτυρίας ἀμφοτέρας καὶ τὸν νόμον ἀναγνώ-
 σται, in Orat. adv. Callippum p. 681, n. 28, ed.
 Morelli.

(62) Equi surdum vel surdus sunt quos Latini
 dextrarios appellant, quia dextra seu manu ducun-
 tur. Vid. Du Cange ad Alex. p. 227.

ταὶ δ' οὖν κελεύει. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐκ τῶν ξαναλίων τῶν προσφερομένων τῷ βασιλεῖ ἐν καιρῷ τοῦ φοσσάτου. Λαμβάνει ὁ κόμης τοῦ στάβλου ἅμα τῷ χαρτουλαρίῳ τοῦ στάβλου ἐκ τοῦ εἰδικοῦ εἰς ἐξοδὸν λίτρας γ'. Καὶ θεωρεῖ ὁ κόμης τοῦ στάβλου ἅμα τῷ χαρτουλαρίῳ εἰς τὸ κελλάριον τὸ βασιλικόν, ὁπότας στρατοῦρας ἔχει βασιλικὰς καὶ καθαλλοκιλικὰς ἀπὸ Λυδίας ἐκ τῆς κουρατωρείας τῶν Τρυχίνων. Καὶ λαμβάνει τὰ σ' σαγματοπασμαγάδια (63) προσάπαξ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ φοσσάτου τὰ μητατινά. Ὁμοίως καὶ τὰ ρδ' σαγματοπασμαγάδια προσάπαξ ὁμοῦ σαγματοπασμαγάδια τδ'. Καὶ πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν φπε' σαγματοπασμαγάδιων ἀγοράζει, ἦγον τὰ ὀφειλόμενα ἀγοραστῆναι καὶ συσταθῆναι στρατοῦραι καὶ σάγματα σπα'. Δέον δὲ ἀγοράζειν βασικά ἀμάλια (64)

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(63) Nesciebam, cum Tacticum hoc militare Latine verterem, quid sibi vellet hæc vox; propterea reliqui absque interpretatione, et reposui quale inveniri: quod mihi in aliis quoque locis usu venit, necessitatis remedium, ubi aliud capere consilium non licebat. Post absolutum typis primum volumen in mentem venit vox Turcica *paschmach* et protinus didici vocabulum nostrum significare sagmata seu stragulas et sarcinas cum adjunctis pasmagadiis seu ocreis, qualibus animalium onerariarum et itinerriarum, ut equorum, boum, camelorum, mulorum, asinorum pedes calceare solent orientales. Ab eadem origine manavit quoque vocabulum *πασμάχης*, *calceorum femineorum confector*. Consuevissent veteres quoque Romanos et Græcos, non ut nunc nos facimus soleas ferreas jumentis clavis ferreis superangere, sed ocreas alligare, demonstravit Josephus Scaliger ad illud Catulli:

*Supinum animum in gravi derelinquere cæno
Ferream ut soleam tenaci in voragine mula:*

ubi adducit Arrianum, qui γαλινάρια τοῦ δ' οὖν, σαγμάτια, ὑποδήματα conjungit prorsus ut Noster. Scita et vera sunt quæ Isaacus Vossius ad notam Scaligeri notavit. Arabes hodie ocreis calceare suos camelos constat ex Itinerariis. Conf. Wanslebilii *Voyage dans l'Égypte*, p. 296, 299. Sic solebant tempore Muhammedis, ut e carmine panegyrico constat, quo eum Caab, f. Zoheiri, cecinit, edito Lugd. Batav. haud ita pridem a V. R. Lette. Vid. ibi vers. 27, et Scholiast., cujus verba doctiss. Editor in notis p. 439, prodidit. Sed Jobi jam tempore sic faciebant, cujus in libro insignem locum ex observatione hujus moris licet restituere. Ascribam quæ illi illustrando et reformando faciunt ex opusculo, quod ante quadriennium jam et paravi editioni et promisi, repressit tamen hactenus, et, ut videtur, reprimet me vivo non voluntas mea, sed mores hujus sæculi, et metus ab iis, qui affectata in animos et opiniones hominum tyrannide præter suam nil rectum censent. Legendum itaque est (nam aliter vulgo editur) apud Jobum cap. xxi, 40: *Bos ejus clitellarius ille viam suam. ܘܕܢܝܢܐ ܘܢܘܢ ܥܠܥܥܘܬܘܗ ܘܢܘܢ ܥܠܥܥܘܬܘܗ ܘܢܘܢ ܥܠܥܥܘܬܘܗ*, et non calceatur, vel calceatus fuit, id est etiamsi non calceatus. Mingrelianos bobus suis ocreas alligare, et Kelsler idem de colonis circa Pistoiam in agro Patavino, Itinerarii I, p. 347. Ipse Noster in hoc Tactico sæpius memorat τὰ καλιγώματα τῶν σαγμαρίων, ut p. 277, et supra p. 198, τὰ καθαλλοκικά. Unum, quod addam, adhuc superest. Probandum scilicet exemplis est solere novos Græcos duo diversæ notiones vocabula componere, quæ a Latino interprete incerta copula et vinciri debent; ut σαγματοπασμαγάδια sunt σάγματα et πασμαγάδια. Posset talium immanis texti recensio. Sed defungemur paucis ali-

coram imperatore iter faciente per geminam seriem dextra sinistraque, præducuntur. Hic fibulari atque exsecari debent; at signum regium non accipiunt ideo, quo possit imperator exiis, quando velit, largitiones facere. Ex his enim, uti et ex illis, qui nomine muneris imperatori in bellum eunti ipsa expeditione offeruntur, fiunt largitiones. Comes stabuli et chartularius stabuli accipiunt ab idico litras tres 267 ad sumptus faciendos [in ea nempe comparanda, quæ statim dicentur]. Deinde lustrant cellarium imperiale et inquirunt, quot in eo adsint straturæ regiæ et cilicia vel filtra pro caballis, e Lydia ex curatoria Trychinorum petita. Sumit inde comes ducenta sagmatopasmagadia metatina seu tempore fossati imperari et dari con-

quot, præsertim cum neque veteribus tales compositiones ignotæ fuerint, ut ex Aristophane constat. Ita Arrianus *ισθαδοκάρια* nominat *ficus et nucus*, dissert. Epict. p. 284, οἰνόκρεα Malal. II, p. 9, *vinum et caro*. Locus ille memorabilis est. Ait Constantinum M. instituisse *panes palatinos*, οὐστίνιας ἄρτους ἐκέλευσε παλατινοὺς διὰ τὸ ἐν παλατίῳ ῥογεῦσθαι τοὺς αὐτοὺς ἄρτους, ἐκάστου ἄρτου ἀφορίσας οἰνόκρεα καὶ βεστία, ἀφορίσας πρόσδοτον ὑπὲρ αὐτῶν ἐκ τῶν ἰδίων, et unicuique panem, id est capiti panem accipienti, seposuisse, assignasse, velut appendicem, vinum et carnem et vestes; fundis sumptus in hanc rem suffecturis e re privata dedicatis et destinatis. Idem auctor *ξυλέλαιον* habet p. 169, *stipendium, unde ligna et oleum emanantur*, et p. 215, *ἀριστόδειπνον, prandium et cæna*. Apud du Cange habes ἀργιτέλεια, *initium et finis*, βουκάρατον, *burca*, id est *buccella panis*, et *merum seu vinum*, ἀνδρειαζώδιον, id est ἀνδρίας καὶ ζωδιόν, *statua*, *sculpta aut ære fusa, et picta imago*, quam vocem du Cange v. *Ζωδίων* frustra sollicitat, ἤπατοπνεύμων, *jecur et pulmones*, καρπόχειρ, *carpus et manus*, καρδότυρος, *lardum et caseus*, ξυλάχρυρον, *ligna et paleæ*, Σαββατοκυριακή, *Sabbatum et Dominica*, σαγμασελλιον, *sella equina cum stragula*, σιτόκριθον, *prælatio frumenti (fel farris) et hordei*, σκαφοκάρατος, *navis cum adjuncto lembo*, τετραδοπαρασκευή, *quarta et sexta feria*, φαγοποτίον, *cibus et potus*, ξυστρολόχυσθος, apud Hesychium, *ampulla olei cum strigile*, ἀροτολάγνος, *panis et lagena*, in Anthologia p. 180, n. 447. Apud Noster uberrima seges talium, ut *σελλοχάλιον, sella equina et frenum* p. 48, βεστιομιλιάρησια p. 289.

(64) *Rasum, rason*, est Græcia novis crassi filii et vilissimi generis pannus, quale cum ex instituto vitæ gessent monachi Græci, appellantur *ρασοφοροῦντες*. Rasica igitur amalia erunt amalia panno crasso facta. Sed quid sunt ἀμάλια? Du Cange vocem hanc e Script. post Theophan. afferens in Gl. Gr. derivat ab ἀμαλός, *tener*, quod id genus lini teneriorum et delicatiorum esset. Verum præter id quod ἀμαλός et ἀπαλός de homine, *μαλακός* de panno dicitur, etiam consistere nequeunt *ρασικά* et ἀμάλια, si hæc tenuiora, delicatiora lineata sunt, illa grosso duro panno facta. Venit igitur in mentem mihi germina interpretandi hanc vocem ratio. Utraque a *μαλλός* derivat, verum discrepant in littera initiali *α*, quæ aut negationis, aut unitatis index esse potest. Ἄμαλον potest pro *non floccoso, defloccato*, glabro, et item pro *μόνομαλλον*, *ex una tantum parte floccoso*, positum esse. Nam veteres etsi litteras scriptura duplicarent, tamen ut simplices efferebant. Sic quamvis *μαλλός* scriberent, tamen ut *μαλός* pronuntiabant. Hinc quoque passim uno tantum *l* tam apud Græcos, quam Latinos

sueta simul; et dein sumit quoque alia (doni nomine oblata) centum et quatuor sagmatopasmagadia simul. Consciunt hæc 304. Reliqua, quæ desunt ad complendum numerum 585 sagmatopasmagadiorum, id est 281 straturas vel stragulas, et sagmata seu sarcinas vel bisaccia, emi et comparari debita, emit [pro illis tribus auri litris, quas modo dicebamus ab idico præberi]. Debet autem emere rasica

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

scripta reperitur hæc vox. Infra apud Nostrum p. 269, existit μάλλος pro μαλλός e fide membrarum et p. 270. λινομαλωτάρια. Apud Gregorium M. Epist. x, 50, etiam *amphimalum* editum fuit. Pari-ter apud Malalam II, p. 93. salvatores dicuntur ἑμμαλοιοι, id est σύμμαλλοιοι vel εὐμαλλοιοι, cum *mallis*, id est, cincinnis venusti, pulchre cincinnati, malloni- bus crinium crispatis ad aures scite dependentibus et undantibus conspicuis, unde quoque data ipsis nomi- na Καρμάλλος (pro Χαρμάλλος, Χαριτόμαλλος) et Χρυσόμαλλος. Cum itaque probabile sit vocem hanc a μάλλός repetendam esse, quæri jam posset, quænam ambarum interpretationum præferri de- beat. Hinc apud Callimachum echo ad ναῖχ' καλός respondet ἄλλος ἔχει, et frigidum scomma lususque inter ἄλας et ἄλλας apud Nicetam Choniat. p. 232. Ego quidem in posteriorem magis propendeo, nec desunt compositiones, in quibus præfixum a tantumdem atque mōnos significat, ut ἄμιτος, *unilix*, ἄθυρος, *uniforis*, seu *portu singularis*, ἄβολος, *uni- color*. Hinc corrigendum *alcicus* apud Du Cange Gl. Lat. in *alcicus*, unius licii seu coloris, Oppositum igitur esset τὸ ἄμαλον seu μονόμαλον, quod idem atque ἑτερόμαλλον significat, *ab una tantum parte floccosus*, τῷ ἀμφιμάλλῳ, τῷ δικρόσσῳ, ut Arria- nus appellat in Periplo maris Erythraei, panno, qui utrinque est, qualem Eunapius in Excerptis Lexat. Hæsch. p. 12, ἐπ' ἀμφοτέρω θυσανοειδῆ appellat. Verba ejus sunt: Τὸς δὲ τὸ μέγεθος κατεῖχε τῶν δώρων, τὰ τε λιναῖ ὑφάσματα καὶ τὸ τῶν στρωμάτων ἐπ' ἀμφοτέρω θυσανοειδῆ: unde patet Scytharum hunc habitum, nempe *bigerricas*, fuisse. Sic enim et *amphiballa* dicebant vestes, quæ possent *bis* et *utrinque geri*, interna parte extrorsum versa. De utraque voce conferri potest Du Cange v. *Amphiballum* et *Bigerra* et Salmas. ad Scr. Hist. Aug. II, p. 544. Amplas et commodas fuisse has vestes, quæ possent inveri et ab utraque parte geri, res ipsa loquitur, et e Glossa (apud Du Cange v. Στρίκτα), quæ στρίκτα reddit στενά, ἀνμφιβόλα, *vestes augustas, non bigerricas*. Noster autem βασικί, *de panno facta*, ut prædicatum addit voci ἀμάλια, quia scilicet etiam vestis linea quædam floccosa erat, de qua deinceps dicitur ad v. λινομαλωτάρια. Vestem laneam villosam, villis in nodos nexis, eleganter appellat Paulinus in Vita S. Martini:

Vestem octava solidi vix parte coemptam.
Nodosis tactum festoso vellere filis.

Antequam hinc discedam, locum Scholiastæ Aristophanis ad Vespas illustrabo, ubi de *caunace* veste hæc habet: Καυνάλης, χλαῖνα Περσικὴ ἀλευινή. Ὁ δὲ Παλαμῆδης φησὶ καυνάκης ἐστὶ Περσικὸν ἱμάτιον ἔχον ἐκ τοῦ ἑτέρου μέρους μαλλούς. Ungari adhuc hodie vestem villosam arcendæ pluvie *Cepene* vocant, teste Leunclavio in Onomast. ad Hi-
st. Turc. v. *Scaramannium*. Unde patet veteres vestem non ut *caunake*, sed ut *cauanaké* vel *f* pronuntiasse.

Ἐγερρον est vas omne (sive sporta, sive sive sacculus) in quo jumento ταγῆ sua, ms. diaria exhibentur.

vi Græci ἀπόθετον et ἀπόθετα appellant *Nas*. Sic Malala t. II, p. 115, c. fin. ἀπόθετα *res frumenti*, pro quo veteres ἀπόθετρον di-

καὶ βάπτειν ἀλγθινά, καὶ ποιεῖν σαγίσματα καὶ βυ- κάδια ῥν'. Καὶ τὰ μὲν ῥ' λόγῳ τῶν παρασκευῶν ἱππαρίων ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως τὰ δὲ λ' ἰσχυ- τῶν βασιλικῶν σελλαρίων, καὶ τὰ κ' λόγῳ τῶν ἱερα- λίων δεδομένων ἱππαρίων. Καὶ τάχιστα (65) τοῦ κελλαρίου τοῦ βασιλικοῦ ἀποθέτου (66) τοῦ π- θλου ῥν' ὁμοίως καὶ βυρσάρια διὰ τὸ γενέσθαι κ- πίστρια ῥπ' καὶ ἐξακίνθηλα (67) λόγῳ κεδρίας. H

xissent, locus, ubi aliquid reponitur, repositorium ut λουτρόν, *locus, ubi lavatur*. In promptu sunt exempla novæ hujus formationis. Ita pag. 311 Nostrî et deinceps sæpius est ἀπόθετα pro ἐπι- δυτρον vel ἀπόδυτρα (quod habet Nicetas in *Ma- nuele* IV, 7), *locus, ubi vestes o loturis in hâny exuuntur*. Ita ὑπόδυτον, *locus refugii*, ἔπος ἀπέ- τα, est in inscriptione apud Reines. pag. 260.

B Μάκτα pro *mactra* dicunt. Χειρόμακτον apud Es- strum est p. 338 pro χειρόμακτρον, *manuferium* Glossæ: σκέπαστον, *cucullio*, ubi Salmas, ad Scr. H. A. I. p. 415, σκέπαστον reponit, necio quomodo recte. Σίτα pro σήτρα, *cribum*, ἀπὸ τοῦ σῆ- φύλακτον pro φύλακτρον seu φύλακτῆριον, ἀπὸ- λυμ. Non tamen prorsus ignotum velutis hu- schemata fuisse, apparet e Pindari σκάπτρον, *sceptrum*; unde quoque σκηπετοῦχος, *σκηπετοῦχος* dicitur. Procul dubio quoque ἔργασ- στον pro ἔργαστρον dixerunt, quia *ergastium* La- tini usurparunt, quod mare Græcum est ἑργασ- τυλον. Vid. quæ ad p. 321, de *bastactis* etc.

(67) Verti ut in Latinis jacet. Ut veretur, non satis recte, fecit hoc, quod e Du Cange τὸ ἐξακίνθηρον et ἐξακίνθηρον esse *corbem*, *Corbium*. Si ergo erravi, induxit me membrana nostra in qua sic minute erant scripti spiritus, ut sæpe dis- tinguî asper a leni non posset, et sæpe quoque promiscue habebantur. In hoc certe loco V. D. qd. epigraphum in usus Maii fecerat, illud, ex quo hypothesi nostræ hoc opus excuderunt, legatur scripserat ἐξακίνθηλα, quod mutavi, quis mihi vi- debar spiritum asperum super prima vocis littera in membrana

(68) Reddidi *godronio*. Quo me induxit Matth. Silvaticus, cujus hæc verba citat Du Cange Gl. Lat. v. *Cedria*: *kidria, id est alkitra*; *cedria, id est gummi cedri*. Si *Kidria* idem est, atque *alkitra*, profecto idem quoque est cum *godronio*. Nam *godronium* et *alkitran* idem sunt et re et sono. *Alkitran* varie pronuntiat, modo *caltran*, modo *catran*, modo *kitran*, modo *cottran*. Ipsum quoque an mera terminatio est et accessorium quid. *Kitr*, ergo et *kitran*, idem sunt; ambo *stillam* significat, guttam exstillantem, et hinc pluvie quæ commune est et omni rei liquidæ stillanti. Ipsa *ca-*

D fusum *kitr* appellatur. Sed in specie sic apper- Arabes gummi vel viscidum liquorem ex arboribus coniferis resinosis, pinu, cedro et talibus extrahunt. Hinc sunt, qui *kitran* picem interpretantur. *Kitran* est *godronium*. Nam *zeft* pro *picem* dicitur resina liquida vel bitumine posuit Eugippus abstantiæ locorum terræ sanctæ p. 105 Symmetri- rum Leonis Allatii: *multum ibi [ibi mari] mortui est aluminis, multumque cataranui* [delendus asteriscus, locus enim integer est], *quod ab incensu reperitur et colitur*. Vid. Du Cange v. *Alquitran*, ubi citat hunc locum e veteri charta Hispanica: *Ne etiam aliquis posset extrahere de terra nostra re prohibitas, scilicet peguntam [Pech, picem], cepum [id est sebum], alquatrunum, fustam [Pfosten, tigna materiam struendis navibus], canabum, filum*. Felle jam conciliari cum sententia nostra poterat, si quæ occurrant de *cedria* ab auctoribus prædicata, quæ in *godronium* quadrare non videantur.

καὶ ἀσκία εἰς οἶνον καὶ ἄζρος λόγῳ τῶν περιοδίων (69) τῶν ἀλόγων, ἀξινόρυγια (70), καὶ πλατυλίσκιαν (71), καὶ πτωάρια (72) στιβαρὰ διὰ τοὺς πότζους. Ἐκ δὲ τοῦ βασιλικοῦ βεστιαρίου ὀφείλει λαμβάνειν σιδηρον ὡς λίτρας λόγῳ σελιναίων, καὶ ἐξ αὐτῶν ποιῆσαι καὶ μασσήματα ἐλαφρὰ ῥν'. Καὶ ὀφείλει λαβεῖν ῥέτινα (73) καὶ καπιτζάλια ἀπλᾶ ἀπὸ τῶν βυρσαρίων. Ἄπὸ δὲ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

in membranis videre. Si ergo frustra in hoc fui et peccavi, reformanda erit Latina interpretatio sic : *ei cophinos procedrea*, eritque vocabulum ab ἐξ et ἄκανθος derivandum et ἐξακάνθηλον idem, quod ἐξακάνθινον, *ex acantho factum*, de qua arbore multa Salmasius ad Solin. p. 372 sqq. Sane ait ibidem V. D. e Theophrasto, acanthum ad tantam altitudinem exorescere, ut materies inde caderetur duodenos cubitos longa. Facile igitur ex acantho potuerunt cophini fieri excavando, non plectendo, id quod etiam necesse erat continendæ rei liquidæ, qualis est cedrea. Quodsi tamen mecum reputo, non solere sic Græcos componere, ut hoc ἐξακάνθινος est, sed aut ἐξάκανθος aut simpliciter ἀκάνθινος, dicere, terminationemque in ὄς cum præpositione ἐξ pene consistere non posse, incipio de prioris mea interpretatione animum non despondere. Neque desunt illi colores, saltem excusationes. Κάνθος idem esse atque κάθος, κάδος et κάδος, facile concedi potest ; unde *cantharus* et *canthelium*, qui cados gerit asinus vel mulus. Τετρακάνθηλον, quasi dicas *quatercadarium*, habet Theophanes pag. 353, in illo celebri et parum interpretibus intellecto loco, pro quatuor cadis vel cophinis, quorum bini, velut sarcinæ, super singulis jumentis lateribus gestentur. Du Cange Gloss. Gr. p. 573, locum illum recte fuit interpretatus, et ille mihi sic constituendus videtur : Ἐκ πολλῆς οὖν περιστάσεως ἐπενοήθη ἀνὰ δύο ζώων σαγματουμένων ἀπὸ τετρακάνθλου σανίδας ἐπιτίθειν καὶ οὕτως ἐκφέρειν τοὺς νεκρούς, *urgens igitur calamitate excogitata fuit hoc expediens, ut bina jumenta, onerata singula singulis quadrigis corbium [vacuorum], conjugarentur, et super illos octonos corbes eximias ponerentur late tabulæ vel asseres, super quibus cadavera efferrentur*. Ut igitur hiῶ iocī τετρακάνθηλον est quadriga corbium vel cadorum, ita in nostro loco qui ἐξακάνθηλον esse nequeat *sexiga* (ut ita dicam) *cadorum*, non video.

(69) Quia medicorum est ægros suos, ut ait Seneca, perambulare seu ab uno ad alterum vadere, et orbem visitationis obire, propterea *medicatio* dicta fuit novis Græcis *περιόδια* et *mederi* *περιοδεύειν* et *medici* *περιοδεύειν* ; vel etiam sic dicti *medici*, quod cyclo, periodo, methodo, constante dierum certorum abstinencia, certa formula, certis intervallis exercitationum et medicationum curarent, ut per certas temporum periodos diætæ, exercitium, medicationum, etc. vias recurrerent ; *Vid.* Du Cange v. *Cyclus*. *Περιοδεύεσθαι* est *medicina uti*, corpori suo medicinam adhibere. Malala t. II ; pag. 100.

(70) Verti *secures cædendis pariter lignis et fodiendæ terræ aptæ*, respiciens ad ἀξίνην καὶ ὀρύγιον. Solent enim Græci duo vocabula diversi significatus per et jungenda in unam massam conficere ; quo de more egi ad p. 43. Verti igitur non improbiliter. Non enim impossibile est, habuisse veteres talia instrumenta ex una parte securi, ex altera rostro vel unico lato armata. Et est sane interdum ἀξίνη securis, qua lignum exciditur ; ut vel ex uno Niceta patet (et in re nota exempla præter necessitatem congeram.) l. II, c. 4. in Alexio : Δίδωκε καὶ ὀξινάρια εἰς χεῖρας ὥστε κόπτειν ξύλα. Nunc tamen malim ἀξινόρυγια per *rutra* vel *pastina* interpretari, id est instrumenta illa, quæ manubrio

A *amalia*, id est rasos seu grossioris filii laneos deflocatos pannos, eosque curare colore purpureo imbuere et inde fieri sagismata seu straturas equinas et borcadia 150 ; quo de numero centum quidem destinata sunt illis centum equis, qui coram imperatore iter faciente præducuntur et præambulant, triginta vero cedunt sellariis equis imperialibus, et viginti

ligneo satis longum et latum ferrum in summo habent, quod impactum in terram eam revellit. *Picas* appellabant medio ævo a verbo Germanico *picken*, rostro tundere. Francis hodie est *houe*, a vocabulo item Germanico *haue*, quod omne instrumentum cædendi notat. Nos *Radehauen* appellamus, quasi dicas *rutra rotarum*, quia vectores carrarii eorum ope, si quando currus in profundum terræ aut glaciei lacunam subsiderunt, obstantia perfringunt, revellunt, eoque rotas liberant. Probabile est novos Græcos hanc vocem eo confinxisse, ut has ἀξίνας fodiendo destinatas per appositionem a verbo ὀρύσσειν, *fodere*, accessito distinguerent ab illis ἀξίνας, quæ tantum cædendo ligno inserviunt. Nam et *secures* et *rutra*, qualia dixi, veteres Græci ἀξίνας appellabant ; utrasque ἀπὸ τοῦ ἀγγύναι, a confringendo, perfringendo. Prior significatio in vulgum nota est ; posterior ignotior et rarior ; ideoque necesse puto allatis aliquot exemplis eam astruere. Polyænus p. 57, inter instrumenta cædendis lignis numerat *δρέπανα*, *falces*, rescindendis ramis non nimis robustis, *πελέκεις* sternendis arboribus, ἀξίνας radicibus arborum e terra eruendis. Luculentius adhuc demonstrat locus Artemidori p. 111 [l. II, c. 24, fol. 65. ed. Ald. 1518] : Ἀξίνη [id est ἀξίνη] σμητόν ἐστὶ γυναικός τε καὶ γυναικείας ἐργασίας. Καὶ γυναικείας μὲν ἐργασίας διὰ τὸ τῷ κρατοῦντι [nempe τῇ ἀξίνῃ] συμφέρειν [scil. illam] καὶ προσέλκειν. Fuit ergo ἀξίνη instrumentum attrahendo, revellendo factum. Continuat : γυναικός δὲ διὰ τὸ ὄνομα, quia scilicet aut ἄγει, illicit, *in amorem sui*, ad se trahit virum, sit ejus ἀγχαμα, *delicium*, aut quod ἄγεται, in matrimonium ducitur a viro.

(71) Vocis hujus exemplum aut indicem Lexicographum non habeo. Ad ductum igitur conjecturæ et vocis πλατὺς, quæ partem compositionis efficit, verti *platæ late averrendæ terræ*, quilibet vespillo nes e. c. effodiunt humum et rursus convertunt egestam super cadaver in fovea depositum. Nos appellamus *Spathen*.

(72) Reddidi *bottas*. Appellant Latini *bottas* vel *buttas* omne vas cylindricum cavum, omnem scapum cavum. Hinc ocreæ *bottæ* dictæ. Nos quoque Germani in sermone nostro retinemus adhuc eam vocem in illa dictione *eine Lohbutte* vel *Butte-Loh*. Induxit me, ut sic redderem Du Cange, qui πτωάριον (cujus diminutivum πτωάριον est) ait veteribus *ventilabrum* significasse, recentioribus autem *ligneum batillum* significare, quo terra egeritur. Nihil poterat V. D. planius aptiusve. Me tamen decepit ambiguum vocis *batillum*. Cum enim non præsens animo haberem, batillum palam quoque ligneam notare, ferro non armatam, qua terra egeritur (nos *Schüppe* appellamus), sed solum batillum gestabilem, quo candentes prunæ conduntur, mente conciperem, ex eo factum est, ut πτωάριον per *bottas ad efferendum cænum* redderem. Male procul dubio. Nam πτωάρια sunt *platæ*. Verum suntne præferratæ, an abque ferro, non novi. Apud Du Cange inventio *φτιάρι, pala ferrea*. Si πτωάριον sit pala lignea præferrata (*ein Spathe*), debet πλατυλίσκιον esse *pala lignea pura seu absque ferro* (*eine Schüppe*), aut vice versa.

(73) Id est *retinas*. Est enim *retina* idem, quod *retinaculum*. Superest in Francisco sermone *rénes, lora*. Conf. Du Cange v. *Ῥέτινα*.

tandem equis illis, qui muneri dantur. Etiam a A τῆς κακάβως, ἣν λαμβάνει ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ βασιλικοῦ cellario regis apothecæ stabuli sumit 150 tagistra βροστιαρίου, ὀφείλει καμεῖν σωκάρια. [seu saccos pabulatorios, quales equorum capitibus alligantur,] et coria pro conficiendis inde capistris 180, et hexacantha [seu repositoria scorteas singula senas amphoras scorteas intus habentia], procedra vel godronio ibi condendo; et utres pro vino et aceto ad curationem ægrotantium jumentorum adhibendo. Axinorygia quoque comparari debent seu secures cædendis pariter lignis et fodiendæ terræ aptæ; item platyliscia seu palæ planæ latæ ad averrendam egestam terram, et scaphas vel bottas robustas ad efforendum in iis conum e puteis egestum. Debet quoque e regio vestiario quinquaginta libras ferri sumere pro parandis inde soleis equinis, item lupatis levioribus centum quinquaginta. Debet quoque lora, quæ maxillas equorum substringant, et capititalia [seu lora frontes eorum ambientia] simplicia [id est, in quibus ferrum non sit] e coriis confieri curare. E cannabi autem, quam accipit e vestiario regio, debet curare, ut restes fiant.

Regis hypurgis, id est ministerio, quod ad mensam ministrat, impulantur hæc.

Præfectus mensæ, et domesticus ministerii, et peculiaris regis cellarius, præstant sagmaris jumentâ [seu mulos] octoginta, portaturas ministerium culinare regium et argenteam regis mensæ supellectilem. Accipiunt autem præfectus mensæ et domesticus ministerii certam quamdam pecuniæ summam ab idico ad expensas faciendas, et quidem nomine expensarum in condituram ciborum. Vinum dominicum, magistrorum et patriciorum præstat apothecarius, et dominicis quidem præstat quadraginta octo mensuras, scilicet octo paria lagenarum, quarum singulæ ternas mensuras continent. 265 Magistris autem et patriciis præstat paria decem utrium, quorum singuli quinas mensuras continent. Scortidia aut scorteos utriculos pro oleo dominico condendo ipsumque oleum et phaselos aut fabas, et oryzam et pistachia et amygdala et lentas præstabant olim ambæ curatoris. Reliqua vero edulia, ut lardum, adipem, caseum, salsamenta seu pisces muria conditos, capellas, oves quæ agnos, et vaccas quæ vitulos lactant, et vinum indigenum præstant protonotarii. Bertizitium autem sive salsamentum piscis Oxiani et neurum [quod etiam salsamentum piscarium videtur esse], debent præfectus mensæ et domesticus hypurgis seu ministerii emere. Arithmia tandem [forte piscis genus] et pisces Cyprinos debet mensæ præfectus a regis curatoris petere. Interea dum regium servitium seu apparatus culinaris consumitur, debet, ubicun-

Διὰ τῆς βασιλικῆς ὑπουργίας.

Ἄ ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ὁ δομέστικος τῆς ὑπουργίας καὶ ὁ οἰκειακὸς βασιλικὸς κελλῆριος σπηγμάρια π' τὰ μέλλοντα βαστάζειν τὴν βασιλικὴν ὑπουργίαν καὶ τὸ ἀσήμιον (74), τῆς βασιλικῆς τραπέζης. Δαμβάνουσι δὲ ὁ τῆς τραπέζης καὶ ὁ δομέστικος τῆς ὑπουργίας λογῆριον ἀπὸ τοῦ εἰδικῶ εἰς ἔξοδον λόγῳ ἀρτυσίας. Οἰνᾶριν δεσποτικὸν, μαγίστρων καὶ πατρικίων χορηγῆι ὁ ἀποθηκῆριος τὸ μὲν βασιλικὸν μὴ μέτρα, ζυγοφλάσκια (75) τριμετραῖα ζυγὰς ἡ' καὶ ὑπὲρ τῶν μαγίστρων καὶ πατρικίων ἄσκια πενταμετραῖα ζυγὰς ι'. Σκορτζίδια λόγῳ τοῦ δεσποτικοῦ ἔλαιου, φασούλιν, ὀμύζιν πιστάκιν, ἀμύγδαλον, φακὴν παρῆχον πάλαι τὰ δύο κουρατωρῆρια, ὁμοίως καὶ τὸ ἔλαιον τὰ δὲ λοιπὰ βρώσιμα, ἤγουν λαρδὴν, ἀπόκτιν, τυρὴν, ὄψαρια παστὰ, σφακτὰ, πρόβια ὑπαρνα (76), ἀγελάδια ὑπόμοσχα καὶ οἶνον ἐγχώριον C χορηγοῦσιν οἱ πρωτονοτάριοι. Βερτζιτικὸν (77) δὲ καὶ νεῦρον ὀφείλει ἀγοράζειν ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ὁ δομέστικος τῆς ὑπουργίας. Ἀριθμια δὲ καὶ κμπρῆνους ὀφείλει ἔχειν ἀπὸ τῶν βασιλικῶν κουρατωρῆριων. Καὶ ἐν τῷ δαπανᾶται ἡ βασιλικὴ ὑπουργία, ὅπου εὖρη καλὸν οἶνον καὶ ἔλαιον καὶ ὄσπρια, ἵνα ἐπιβάλλει ἐν τοῖς ἀγγείοις αὐτοῦ, καὶ ὅσα ξανάλα φέρουσι τινες τῷ βασιλεῖ τὰ μὲν βρώσιμα λαμβάνει ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ὁ δομέστικος τῆς ὑπουργίας καὶ ὁ οἰκειακὸς καὶ βασιλικὸς κελλῆριος, καὶ ὅπου προστάζει ὁ βασιλεὺς, διανέμουσιν αὐτά. Χρῆ δὲ γινώσκων τὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ ἔχειν σοφόνοκος ὁ πρὸς τὴν ἀποβολὴν τῆς Συρίας, καὶ δίκτυα (78)

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(74) Novæ Græciæ vocabulum hoc notat argentum omne, cusum, non cusum, in nummis, in supellectile. Proprie et in origine tamen est argentum cusum in nummorum usum. Putatur quidem vulgo Græcæ originis esse, et pro ἀσημιον, non cuso, non signato, positum; deinde ampliato significato ad cusum quoque pecuniam tractum fuisse.

(75) Paria flascorum. Nostratibus flasca, flaschen, flascones sunt ipsæ lagenæ; sed veteribus erant tantum thecæ, in quibus lagenæ reponerantur, sive illæ vimine textæ, sive lignæ, sive coriaceæ essent. Patet ex Isidoro: *Flasca a Græco vocabulo dicta. Hæc pro vehendis ac recondendis phialis plurimum factæ sunt; indeque nuncupatæ; postea in usum vini transtierunt manente Græco vocabulo, unde et sumpserunt initium.* Expediant alii obscura hæc verba. De origine Græca videamus. Si fidem

D meretur Isidorus, non video, a qua voce alla repeti flasco queat, quam a φολίς (quod idem σῆψο φολίς, φολίδος,) unde φολίσκος, solascus, flasco, flasco, etc. Ipsum tamen a phiala repetiisse, talis patet.

(76) Hæc est plena dictio, pro qua Euripides solummodo ὑπαρνος dixit, subintelligendum relinquens δὺς; vid. Andromach. 557. Est autem ὑπαρνος quæ cum agno est.

(77) V. Bandur. ad Constant. Porphy. n. 365. et Du Cange Gl. Gr. h. v.

(78) Verti retia. Sed debuissim cortices retibus clausas. Ita caveas retibus cinctas, quibus aves asservantur, Vogelbauer, Aristophanes dixit δίκτυα, Avibus v. 1083: Τὰς περιστερὰς φυλλαθῶν εἰρήκας ἔχει καὶ ἐπαναγκάζει παλεύειν δεδεμμένας ἐν δίκτυῳ.

πρὸς τὸ ἀποκλείειν τὰ ὄρνεα, καὶ καυκοπινῆκια (79), ἵνα πίνωσι. Καὶ δευτερευόντως ὁ βασιλεὺς ἀποβαλεῖν ἐν Συρίᾳ, ὀφείλουσιν φορτίζειν τὰ π' σαγμαρία τῆς κομπίνας αὐτῶν, καὶ ὅσα σαγμαρία στρέψει ὁ μιν- σουράτωρ, ἵνα κάκεινα φορτώσῃ ὁ τῆς τραπέζης καὶ ὁ δομέστικος τῆς ὑπουργίας καὶ ὁ οἰκεικὸς βασιλι- κὸς κελλάριος, ἵνα καθ' οἰκονομίαν τρέπον μὴ λεί- ψῃ τι εἰς τὴν βασιλικὴν ὑπουργίαν.

ditur; habebit item retia, quibus involvat et coerceat gallinas, quas secum vehet, et cavae patinas ligneas, e quibus illæ bibant. Debent quoque dicti viri, quando imperator jam in eo est, ut in Syriam intret, octoginta sagmaria suæ combinæ, vel ea, quæ sua conjugatio et tessera data ipsis assignant, onerare; item illa omnia sagmaria, quæ mensurator hactenus a se curata in ipsorum porro fidem atque sollicitudinem traditurus et restiturus est; ne scilicet ullo modo circa regium culinare servitium aliquid deficiat.

Διὰ τοῦ μινσουράτωρος, ἤγουν τῆς βασιλικῆς κόρτης, σαγμαρία γ'.

Χρὴ ἐπιφύεσθαι τὸν μινσουράτωρα δύο κόρτας καὶ ἀνάδιπλα τὰς βασιλικὰς τέντας· ἐπειδὴ ἕως μὲν ἔστιν ὁ βασιλεὺς εἰς Ῥωμανίαν, ἢ μία ζυγὴ ἀπέρ- χεται ἔμπροσθεν μετὰς τῆς ἡμισσεῖας ὑπουργίας, καὶ προεστρέφεται τὸ βασιλικὸν ἀπληκτον, καὶ εὐρίσκει ὁ βασιλεὺς πάντα εὐτρεπισμένα καὶ ἑτοιμα· δέον δὲ, τὸν μινσουράτωρα ἔχειν σακμνία συστελτὰ, ἵνα καθέζονται εἰς ἕν ἕκαστον σακμνίον ἄνδρες γ'. Ὁμοίως τοῦ μήκους αὐτῶν καὶ τραπέζια συστελτὰ, μεσάλια (80) καὶ μανδύλια τὰ ἀρκούντα τῇ βασιλικῇ τρα-πέζῃ· ἐπεύχια (81) φούνττα (82) τὰ εἰς χαμόκουμβα

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(79) Vid. Du Cange Gloss. utroque et ad Alex. p. 278, et Salmas. t. I, Scr. Hist. August. C pag. 667.

(80) Non id significat hæc vox, quod Latina perhibent, sed *mensalia*, instrata mensarum, ut μανδύλια sunt *manualia* tergendis manibus; vid. Du Cange v. Μεσάλιον.

(81) vid. Du Cange h. v.; sunt tapetes vel etiam sudaria munda, proprie quidem ii tantum, quos sibi subaternerent solent cum Græci tum Turcæ precos ad Deum dicturi; quapropter apud Muhammedanos sudarium tale, qualia semper secum gerunt munda, *masalla* vel *musella*, res, quacum vel super qua oratur, audit; deinde vulgatiore usu cujuscunque generis et usus sudarium vel tapes, ἐπεύχιον, res, super qua oratur, appellatur. Romanis vox *musella* in Hispanica lingua, *almucella*. Testamentum Ramiri, regis Arragoniæ, apud Du Cange Gloss. Lat. v. *Acitara*, quæ *stragulum* notat, quale, e. o. sellis aut ephippiis insternitur: et *meos vestitos*, et *acitaras*, et *collectras*, et *amucellas*, et *servitium de mea mensa*. Hinc intelligas quoque locum Joannis diaconi in chronico Neapolitano p. 310: *Fecit tres calices aureos cum patena aurea, quam in gyro et in medio gemmis decoravit. Fecit etiam et duo parva macellarium ex auro mirifice sculpta, in quibus Evangelia per festivitates leguntur*. Hæc ipsa pene verba leguntur apud Rainer. de inventione reliquiarum S. Eutychetis et Aculii apud Du Cange v. *Mascellare*. *Mascellarium* hic est a nominativo singulari *mascellare*, quod idem atque *mascellare*. Nam *sc* medio ævo scribis idem atque *ss* valebat.

(82) Scribitur quoque φουνδάτα, et hæc scribendi ratio frequentata magis. Quandoquidem *fundatæ vestis* in hoc codice et apud Anastasium perfrequens fit mentio neque tamen adhucdum satis constat, quid ea fuerit: operæ pretium credimus nos facturos, si aliquanto diligentius in hoc argumentum inquiramus. Et primo quidem loco proponendæ sunt

A que locorum præstans vinum et oleum et legumina invenerit, comperare bonam eorum copiam et vasa iis sua implere. Hic idem præfectus mensæ et domesticus ministerii et peculiaris regius cellarius accipiunt, si quis imperatori edulia pro munusculo offerat, eaque jussi a Domino distribuunt. Debet quoque præfectus mensæ quatuor furnorum non oblivisci, quos secum feret, ubi in Syriam descenditur; habebit item retia, quibus involvat et coerceat gallinas, quas secum vehet, et cavae patinas ligneas, e quibus illæ bibant. Debent quoque dicti viri, quando imperator jam in eo est, ut in Syriam intret, octoginta sagmaria suæ combinæ, vel ea, quæ sua conjugatio et tessera data ipsis assignant, onerare; item illa omnia sagmaria, quæ mensurator hactenus a se curata in ipsorum porro fidem atque sollicitudinem traditurus et restiturus est; ne scilicet ullo modo circa regium culinare servitium aliquid deficiat.

B Pro mensuratore aut imperiale corte vel tentorio sagmaria quinquaginta.

Debet mensurator secum ducere duas cortes. unam earum quamque constantem binis tentis. Nam, donec imperator est in Romania seu ditione Romana et solo amico, præit unum per tentarum cum dimidio servitio culinari eo fine, ut adveniens Imperator inveniat per omnia præparatum applicatum vel stationem. Debet quoque mensurator habere scemna complicatilia ejus longitudinis, ut in unoquoque tres homines considerare queant. Ejusdem longitudinis mensas quoque debet habere complicatiles, et missalia, id est lances et discos, man-

virorum doctorum hac de voce sententiæ, quas quidem novi. Goarus itaque ad Codin. pag. 49. n. 22. ait φούντα et φούτα idem esse, atque τούφα, *apex, tiara*, et pag. 62. margo exhibet, ut variam lectionem, φούντα pro τούφα, quod Viro docto errandi occasionem forte dederit. Bulengero fundatus est auro textus, acu pictus (verba sunt Du Cangii Gl. Lat. h. v.). qui idem esse opinatur, quod nobis *étouffe à fond d'or; drapo di fundo d'oro* Dominico Magrio. Sed cum hæc vox etiam tribuatur vasis argenteis et aureis, addit Du Cange, se non videre, quomodo fundatus de acupictili dici queat. Salmasius in epist. ad Sarravium p. 145. ed. Burmann. sententiam suam de veste fundata his verbis exponit, quæ non pigebit, quamvis compluscula, ascribere: « *Vestis de fundato* eo opere facta et aurata, quo reticula fibant, quibus capita feminarum ornabantur; *fundas* etiam appellant, ut Græci φουνδάτας, quia fundæ, quibus lapides jaciebantur, ea parte, cui lapis imponebatur vel glans, reticulato opere erant contextæ. In vestibus autem viæ ex auro intextæ vel phrygionico opere insutæ decussatim se intersecabant, ut macuæ in reticulis. Quod opus de *fundato* appellabant, id est de *funda*. Sed *funda*, ut dixi, intelligitur capitis muliebris ornamentum, quod Græcis φουνδάτη et ὀπισθοσφενδόνη dicebatur, quæ ornamenta erant ἐπίχρυστα, ut Pollux notat. Inde et in vestibus fila aurea ita reticulatim et fundatim intexta nomen acceperunt. *Vias* vocavit Tibullus. — A *funda* autem *fundatum* idem quod *funda*: ut ab *arena arenatum*, a *fossa fossatum*. Quippe recentiores dixerunt *fossatum*, quod veteres *fossam*. » Conf. quæ ad Script. Hist. Aug. t. I, p. 670 et t. II, p. 437, de *funda* et *ventrali* disputavit. Non juvat hæc examinare, neque refutare. Similia sunt cæteris multis Salmasianis, in quibus doctrinam mireris, fidem et verum desideres. Habendus tamen honos magno ingenio etiam ubi fiducia sui labitur. Alteserra tandem ad Ana-

tiliaque sufficiente numero pro regia mensa, item A (83) ἑνεργούντα ταῦτα δὲ οὐκ ἐπιφέρεται ὁ μινσου-
tapetes fundatos, in quibus humi decubetur. Hæc
ράτωρ, ἀλλὰ χορηγεῖ αὐτὰ ὁ πρωτοβουσιτάριος τοῦ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

stas. p. 119: *Vela de fundato sunt aureis signis intexta, ut calyx fundatus est signis insculptus... Apud aurifices, quos vocant, inclusores gemmarum funda est reticulum ex auro fundæ simile, quo gemmæ includuntur.* Mihi quidem de significatione hujus vocis conjecturæ variæ, ut in re antiqua et obscura, animum subierunt. Tres tamen præcipuum apud me locum obtinent. Aut enim ex mea sententia dictæ fuerunt vestes fundatæ ex eo, quod fundum aureum vel sericum haberent; tramam vel subiegem alias appellant; staren autem alterius generis; aut ex eo, quod coloris essent ὄξυς, acuti, intensi. fundati, ut adhuc hodie dicunt Franco-Galli *foncé*, profundi coloris et intensi, obscure cærulei aut pene nigri; aut ex eo, quod intextas habent fundas, id est areas orbiculares. Fuit olim quoque, cum putarem, vestes has ideo fundatas fuisse dictas, quia fundas, id est marsupia, boxeas (*de pochés, Taschen*) assutas haberent. Verum quia tapetes quoque et pallia in altaribus dedicata fundata dicuntur passim, in quibus marsupiorum usus et locus nullus est, abjeci hanc conjecturam. Reliquis supra positis jam meum est ut fidem faciam. Dissertendum mihi hac occasione erit de significatione vocis σφενδόνη et funda et de marsupii veterum quoque. Primæ sententiæ, juxta quam vestes fundatæ sunt fundum aureum vel argenteum vel sericum, stamen autem alius vilioris generis habentes, favet illud *tramosericum* vel *pannus*, cujus trama sericea erat, in charta vetere apud Du Cange v. *Mafors*, et valde patrocinaretur locus Anastasii p. 122: *Vela holoserica majora sigillata* [ῥωδιωτά] *habentia periclysin et crucem de bluthin seu fundato*, si recte sic vulgo citarent et corrigerent viri docti. Atqui in editione Parisina, qua ulor, lego *de bathin*, idque rectum et probum est. *Bathin*, est vox Arabica, notans saturum, nutritum, bene pastum et distentum atque refertum. Traductum hoc ad colorem fuit. Color nutritus, saturatus est ita densatus, ut intendi et plus particularum colorum recipere nequeat, verbo, profundus. Est igitur fundatus color idem, atque profundus. Sed color profundus, voce in se spectata, potest omnis color ad obscurum vergens esse. Atqui usu non omnis color dicebatur profundus, sed tantummodo certus quidam color, quem fuisse cæruleum obscurum, subnigricantem conjicio. Veteribus Latinis jam peculiaris coloris species erat color profundus, ut intelligitur ex epistola Veleriani ad Aureliam t. H. Scr. II. A, p. 450, qua inter alia ipsi tribuit *subarmallem profundum*, pro quo deinceps *fundatum* dixerunt; unde Gallofranci retinuerunt dictionem *foncé*. Placuit hæc vocis *fundatus* interpretatio Du Cango Gl. Lat., cui subscribere non dubito; quamvis fuerit, cum tertiæ expositioni, ut speciosiori et doctius quid condenti, magis essem addictus, quæ nempe vult vestes fundatas eas fuisse, quæ intextas haberent areas rotundas, quales *fundas* appellabant; alio quoque nomine *de cyclaton* et *cum rotis*, de quibus nominibus alius agendi locus erit. Appellationis autem nostræ hæc ratio est. *Funda* Latinis et σφενδόνη, Græcis est omne rotundum, circulare, aut saltem a fundo orbiculari in conum desinens. Hinc σφενδόνη est omnis longa facia orbicularis ad similitudinem orbis cornæ pupillam ambiens: est meta in circo conica, est canthus seu circulus, qui doliis circumponitur continendorum asserum causa, est tutulus seu apex capitis, quod mulieres Græcæ vetustæ et nostrates occidentales quoque medio ævo gerebant, alte fastigiatum in cono saccharini speciem; quem apicem in vertice rectum et excelsum gererent, σφεν-

δόνη simpliciter, si in postica parte capitis gererent inclinatum et obliquum, ὀπισθοσφενδόνη appellabatur; de qua vid. interpp. ad Polluc. V. 96. Erat σφενδόνη denique apex boneti conicus replicatus dependens pone caput aut in humerum, et recte e fundo lato rotundo in angustum colens apicem, ut Virgil. Georg. :

Atque alius latum funda jam verberat amnem.

Funda tandem est *infundibulum* ab *infundendo* (prorsus ut σφενδόνη ab antiquo σπένδειν *fundere, defundere*,) et ad ejus instar mansupium conicum, sive id lino sericove textum, sive corio concisum fuerit. Omnia hæc a figura aut prorsus rotunda aut conica. Superest adhuc in sermone nostro vox *funda* pro cantho doliari, quando dicimus *Fundgrube* et *Fundleder*, fovea circulis ligneis septa, in qua coria parantur, unde calcei soleantur, et tale crassum, rigidum bubulum corium in tali fovea paratum *Fundleder*, appellatur. Σφενδόνην et *fundam* esse circulum dolia ambientem et tabulas ligneas continentem, clare patet e loco Joannis Canabuzæ (citali a Du Cange v. *Χάντρωσις*): Τινὰ κύκλον ἐκείνοι λέγουσι χάντρωσιν καὶ μετὰ τοῦ ἔκτου τοῦτου. [f. μετὰ τοῦ διαδήτου. cum circino, aut μετὰ τοῦ ἐργαλείου τοῦτου, sed difficile est de hoc loco extra nexumposito judicare] περιγράφουσι καὶ ποιούσιν ἔσον κατὰ πάντα ἄρμόδιον εἰς τὴν τοῦ βουζιου περιφέρειαν ἢ, ὡς ἐκείνοι λέγουσι, χάντρωσιν. Vocabulum χάντρωσις venit a κανθρῶν. Est autem χάντρον χάνθρον κανθήριον diminutivum a κίνθος circulo ferreo, qui rotis circumponitur ad illas continendas. Hinc vox arabica *almocantharal*, astronomis nota, significat circulos ad horizontem parallelos, item horologium solare talibus circulis signatum. Jam facile est intelligere verba Codicis IV. 53: Τὸ σκαρίνικον αὐτοῦ ἐνδεδυμένον χασιδίω ἔχον ἐμὶ κορυφῆς μικρῆν φούνταν κοκκινήν. Caputium assutum habebat illud scaranicum acutum instar panis, quem appellant, saccharini. Apparet quoque, quare φούντα Portio et Ulacio (apud Du Cange Gl. Gr. h. v.) exponatur per *κύτταρος*. Est nempe κύτταρος, e. c., loveola, cui glandes quernæ insident, et alia quoque vox illa notat a forma infundibuli et conica non procul abeuntia. Juvat hac occasione locum a Du Cange l. c. allatum emendare et exponere. Ex iisdem auctoribus affert nempe Du Cange has glossas; *Antix*, τζουλοῦφι φούντα πρόκοιμον; *funia* autem hic ideo dicuntur antiæ, quia veteres interdum antiæ crispatas in modum geminæ fundæ seu gemini conii in latum extruebant, unde creditur Moses *cornutus* dictus fuisse. Tandem vox τζουλοῦφι Arabica est, et signat omnia ἄντια, primum occurrentia in oculos, eminentia. Hinc intelligatur quoque, quid sit ἑσπενδονησμίνον apud Theophan. 207. Describit ibi habitum Arethæ reguli aut phylarchæ Arabum, ad quem a Justiniano Jun. imp. legatus fuerat Julianus Magistrianus: Γυμνός ἦν ὁ βασιλεὺς Ἀρήθας (id est non indutus erat chlamyde, sed sola interula; male vertitur *nudus erat*) καὶ κατὰ τοῦ ζώματος εἶχεν εἰς τὰς ψύας λινόχρυσά ἱμάτια κατὰ δὲ τῆς γαστρὸς ἐφόρει σχιστὰ διὰ μαργαριτῶν τιμίων καὶ ἐν τοῖς βραχίουσιν ἀνὰ πάντα κλαδίον (sunt noduli fissuras panni continentes, quales in stolis veterum Græcarum mulierum super brachiis sæpe conspiciuntur καὶ χρυσᾶ ψελλία εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ἐν δὲ τῇ κεφαλῇ

(83) Sunt lecti aut in ipsa humo depositi eamque immediate contingentes, aut ope fulcrorum tantillum solummodo a solo elevati. Vid. Du Cange v. *Chamcunizæ*. Ergo pro verbis Latinæ interpretationis in quibus humi decubetur malim substitui qui adhibeantur (vel insternantur) lectis humilibus.

βασιλέως ἀπὸ τῆς φορτώσεως τοῦ οἰκειακοῦ βασιλικοῦ βεστιαρίου. Πιλωτὰ διβλάττια (84) παχέα καὶ πτενὰ (85) διὰ τὰ χαμόκουμβα· δίδονται δὲ καὶ αὐτὰ ὁμοίως ἀπὸ τῆς φορτώσεως τοῦ οἰκειακοῦ βεστιαρίου· ἕτερα πιλωτὰ λινοβένετα (86) ἔχοντα μαλὸν κτανιστὸν ἀνὰ λιτρῶν λ' διὰ τοὺς κλητρωσομένους φίλους· κιλίκια διὰ τὰ χαμόκουμβα πρὸς τὸ ποσὸν τῶν κλητρωσομένων φίλων. Ἄφ' οὗ γὰρ ἀποβάλη ὁ βασιλεὺς ἐπὶ Συρίαν, τὰ σκαμνία καὶ τὰ τραπέζια καὶ τὰς περι-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

κεφαλῆ λινοχρυσον φακιδόλιον ἐσφενδονισμενον, ἔχον ἐξ ἀμφοτέρων τῶν δεσμῶν σειρὰς τέσσαρας. Postrema de ornatu vel vitta capitis nemo facile intellexerit, nisi coram habeat imaginem Arabici habitus a la Rocque proditam æri incisam p. 4, sui Itinerarii per Palestinam editi Amstelod. anno 1718. ejusque verba non legerit, quibus tulpanum Arabicum describit. Sant autem hæc: *Un turban, qui consistait en une calote de drap rouge, entourée d'un voile ou écharpe de soie noire, rayée d'or, de deux aunes en carré, dont la frange torse et longue d'un demi pied pendait sur le front et les joues. — Un des bouts de cette écharpe appelée Bustmani, pendait sur le devant de mon épaule gauche, et l'autre, qui était passé dans les replis de ses delours, sortait du haut du bonnet et formait une manière de panache qui descendait par derrière jusque sur le dos.* Est ergo ἐσφενδονισμένον φακιδόλιον cidaris aut tulbanus ita factus, ut e lato orbiculari fundo in fundam, in infundibulum et conum abeat. Habebat autem Arethæ cidaris, prorsus ut illa ejus Arabis, quem Gallica ista verba describunt, duos apices, e quorum singulis quaternæ σειρὰι dependebant, hoc est strîæ aut tæniæ vel ex auro et sericis filis contextæ, aut filis margaritarum. Hinc porro quoque clarum est, quare crumenam, item stomachum (vid. Gariopont. II. 23.) fundam appellaverint: coibant nempe aut ex amplo orificio in angustum finem aut ex amplo medio in duo angusta crura, ut funda; instrumentum illud, quo lapides procul ejiuntur. Utriusque generis fœdte seu crumenis pecuniariis adhuc hodie utimur. Quædam serico textæ in media latiore parte habent foramen duobus diversis loculis commune pro condendis illinc aureis, hinc argenteis nummis. Ita comparata erant veterum ventralia, de quibus nolo repetere, quæ Salmasius ad Scrip. Hist. Aug. disputat. Hæc ventralia circa zonas circumplebant et sic gestabant. Verum habebant quoque, certe ævo medio, tales boxeas (*des poches, Taschen*), quales nos vestibus nostris insutas et abditas gerimus. Quin et tertium quoque genus fundarum gerebant extus in oculos incurrentes, a zonis dependentes eo loco, ubi milites nostri peras suas militares (vulgo *Patrontaschen*) gerunt. De postremo genere capiendus est locus Nicetæ (apud Du Cange v. Δισάκκιον): προῆγεν ἡμῶν ὁ οἰκουμενικὸς ἀρχιεπίσκοπος καὶ δισάκκιον φέρων μὴ χρυσὸν ἐπὶ τὴν ὀσφύν, ἀραβδος καὶ ἀσάνδαλος. Vult dicere, patriarcha non gestabat bulgam super femore et in ea aurum. Imaginem viri bulgam talem gerentis dat Valerii Maximi Gallica interpretatio in membranis Lipsiensibus, de quibus supra dixi. In his bulgis aut punchis (quod idem prorsus est et illinc manavit) seu bursis, quod conspectui paterent, luxum et divitias ostendere solebant olim, ut patet ex S. Audoeno in vita S. Eligii I. 12: *Habebat zonas ex auro et gemmis complas, nec non et bursas eleganter gemmatas.* Bursæ in vestibus sæpe memorantur apud Murator. II Ant. Ital. p. 313-316, et alibi. Bursarum, quales nostræ sunt, intra pannum et ejus duplicaturam abditarum videre est imaginem (neque enim veteres eas ignorabant) apud Ciampinum. t. II veter. monument. tab. 52, et in Menologio Basiliano passim, ut t. I, p. 12, 18 et

A autem postrema secum non fert mensurator, sed quotiescunque illis opus, præstat ea protovestiarium regis ex sarcinis privati regii vestiarii. Præstat idem quoque pilota 269 seu coactilia diblattia seu serica, bis purpura tincta, id est tali involucre serico bis tincto induta; et ptena [forte stragulas plumis refertas], quibus incubetur. Item alia coactilia, lineis venetis indumentis induta, habentia floccos pexos, singula ad triginta librarum pondo,

170, et t. II, p. 20, 84 et alibi. Aræ enim illæ orbiculares aut plerumque rhomboideæ, in regione genuum conspicuæ, sunt orificia fundarum vel crumenarum. Forte has quoque intelligit Noster, quando infra p. 271 memorat vestes μετὰ περικλιων, *crumenis instructas*. Videamus jam, quid *calices fundati* tuerint. Ex his, quæ hactenus disputavimus, confici potest calices fundatos fuisse aut illos, qui ad fundæ vel infundibuli aut conii modum coirent in imo, aut qui circulo aureo uno per summam oram, aut aliquot per certa intervalla ambirentur; aut denique qui fundo et pede vel disco lato orbiculari niterentur, cum qui tali pede carerent, in conum præsectum desinentes et ipso calicis fundo nitentes, non fundati dicerentur vel sine pedibus, ut in charta veteri apud Du Cange v. *Mazer*: *Tota supellex mea argentea et cyphi de mazarò* [id est scyphi Mergarici operis, fictiles, porcellani] *cum pedibus et sine pedibus*. Interdum calices alterius materiæ erant et alterius ipsorum fundi vel pedes, ut *le hanap de S. Louis était de madre* [porcellana] *garny d'un pis d'argent doré*. Vid. Du Cange v. *Mazer*. Si cui tamen hæc conjecturæ non satisfecerint, forte illi magis ardebit hæc, cui et ipse ego quoque plurimum tribuo, calices fundatos fuisse fusos, non malleo cusos. Fundare enim dicebant medio ævo pro fundere, et fundator pro fusore, χύτης, liquatore metallorum.

(84) Deleri velim in Latinis seu serica. Quamvis enim βλάττη sæpe sericum notet et coactilia quoque quædam serico viliori, item bombyce fiant, putem nihilominus hic loci sermonem tantum de colore blatteo seu purpureo esse, de quo forte alias videbimus, qualis fuerit, si unquam aliquid certi in illa auctorum veterum inconstantia hoc de colore constitui potest. Quod autem in Latinis addidi *involucro serico bis tincto induta*, id habui e p. 270.

(85) Vereor, ut et hic recte fuerim interpretatus Verum et ipsius argumenti difficultas, et barbarus novorum Græcorum sermo omnia velut suffusa caligine turbans facile mihi veniam impetrabit. Conjecti πτενὰ esse *culcitræ plumis refertas*. Nam *culcitræ* scribere volui, non *stragulas*. Usos certe fuisse veteres plumaciis seu culcitris anserum plumis refertis, abunde probant Vales. ad Amm. Marcell. p. 125, et Du Cange v. *Plumacium* ex Χηνοπλούματα (sub v. Ἠλοῦμος), quibus addi queat illud Corippi. I. II: *sedemque paternam*

Constructam plumis, pulchrisque tapetibus altam; patet item ex illo Vitæ S. Winwalœi abbatis loco n. 15: *Pro laneo aut lineo indumento caprinis usus est pellibus, pro plumis aut lectisterniis arboreis utebatur corticibus*. Quod si tamen recogito, novos Græcos pro ψιλὰ λεπτὰ tenuia, dicere φθενὰ (vid. Du Cange h. v., a φθίνειν *macescere, tenuari*), subit animum suspicio, πτενὰ hic non plumæ culcitræ, sed idem atque φθενὰ notare et opponi præcedenti vocî παχέα. Ita ut sensus loci nostri hio sit: *coactilia bis tincta crassa et tenuia pro lectis humilibus*. Amant autem novi Græci π et φ permutare, ut φτάειν et πτάειν, φταίσμα pro πταίσμα, φταίειν pro πταίειν, φτέειν pro πτέειν, φλεμμόνιο pro πλεμμόνιο, σταπίς pro σταφίς.

(86) Sunt *linea veneti coloris*. Ad hunc igitur modum velim Latina reformari.

quæ substernantur amicis ad regium convivium invitatis, et quæ illis superioribus subiciant, solo proxima cilicia, proportinato numero convivis. Nam ex quo in Syriam invadit imperator, relinquit scamna et mensas et tentoria superflua et unam cortem apud protonotarium illius loci, e quo identidem immediate in hosticum excedit; et iste protonotarius ea disponit ibi locorum, ubi jussus ab imperatore fuerit deponere. Debet porro mensurator quoque secum ferre balneum Turcicum aut [seu corio Parthico vel Corduano rubro]; cucumas seu lebetes æneis duodecim, singulos ternas mensuras capientes, pyromachia [forte batillos gestatiles ansatos pro prunis ardentibus condensis] duodecim in usum balnei; lateres pro camino; grabbata complicatilia, ecclesiam imperialem seu oratorium portatile cum imaginibus cæteroque sacro ejus apparatu. Sacra isthæc secum ferre debet primicerius vestiarii.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(87) Videor mihi ex hoc Nostri loco et aïo Abumasaris colligere, balneum sic dictum Turcicum sui, quod Scythæ, id est Tatari suo sermone τζέργα appellant, esse parvum tentorium coriaceum Abumasaris locus (apud Du Cange v. Τζέργη) hic est: τῶν ἐνοικούντων εἰς τὰς τζέργας καὶ χαρ-
κᾶδας τῶν τε Ταρτάρων καὶ Τούρκων. Vox Chorcac, vel Chorcuh unde nostrum Horde, pagi mobiles et nomadici Tatarorum, tentoria lanea, filtrina aut pellita, mihi sæpius apud Abulpharagium et alios lecta. Verum τζέργα nusquam alias legi. Videtur mihi tale tzerga describere liber Germanicus, Das veränderte Russland dictus, p. 158 his verbis: « Sie [die Kosaken oder Tataren] haben eine Art Hütten von Leder, die einem Reiffenrokke ähnlich sehen, und Kubiten genant werden. Diese stellten sie mit Stangen auf, machten Feuer und Essen darin, und stopften, nachdem das Feuer ausgebrandt, oben das Loch zu, und wärmten sich auf solche Weise des Nachts. » Agnoscis mores et posteros Scytharum, de quorum balneo sicco seu vaporis Herodotus IV, 75 scite narrat, negans eos balneo humido uti; ὑποδύουσι, αἰτ, ὑπὸ τοῦς πῖλους, subrepunt sub tentoria sua filtrina, et injecto in candentes igni lapides semine cannabis, ἀγάμενοι τῇ πυρῇ πυριῶνται, grato balneo vaporoso se balneant aut foco sese calefaciunt, τοῦτό σφιν ἀντὶ λουτροῦ ἐστίν. Nullus dubito, nostrum τζέργα prorsus idem esse; tentorium nempe coriaceum, figuræ conicæ, campanæ instar, habens in summo fenestram, quæ fumum ardentis foci transmittat, lignoque in carbones mutato occlusa intra tentorii ambitum calorem contineat. E loco certo Abumasaris allegato videtur colligi posse, τζέργα tentorium aut mapale esse. Quia tamen addit noster, μετὰ κινστέρνης δερματινῆς, credendum tale mapale non sicco tantummodo, sed etiam humido balneo inserviisse. Nam cisterna illa scortea erat idem, quod solum in thermis, aqua calida plenum, in quo lavantes considebant.

(88) Quandoquidem certo sciebam adimium idem esse, quod nobis hodie cordobanum appellatur, et præterea mihi persuaseram, veteribus celebratas pelles rubras Armenicas aut Parthicas easdem cum cordubanis esse, dedi quod in Latinis jacet. Notat vox Arabica in genere pellem omnem, in specie tamen rubram, ⲠⲚ Hebræis quoque rubere notat. Apparet ex loco Meidanii, ubi narrans historiam Nezari opes suas inter filios distribuentis, sic eum loquentem inducit; Hæc alcova, seu tentorium, rubrum sit Modari, cui addit grammaticus explicationis gratia Erat autem illud de Adim, id est corio rubro. Laudabant Romani pelles Persicas et Parthicas et Armenicas, ævo medio hermelinas, quas cave cum hermelinis nostris ad exemplum Du

τὰς τέντας καὶ τὴν μίαν κόρτην παραλαμβάνει ὁ κατὰ τὸν τόπον πρωτονοτάριος, καὶ ὅπου προστάζει ὁ βασιλεὺς, ἀποτίθεισιν αὐτά. Λουτρόν Τούρκικον (87), ἔγγον Σκυθικόν τζεργᾶ, μετὰ κινστέρνης δερματινῆς ἀπὸ ἀδημίου (88)· κουκούμια τριμετραῖα ἰβ' πυρομάχια (89) λόγῳ τοῦ λουτροῦ ἰβ' βίσαλα εἰς τὸ καμίνιον, κραδῶντια συσταλτά· ἐκκλησίαν βασιλικὴν μετὰ ἱερῶν (90). Ἰστέον δὲ, ὅτι τὰ ἱερὰ ὀφείλει βαστάζειν ὁ πριμικήριος τοῦ βεσσιαρλου.

Scythicum tzerga cum cisterna scortea ex ademio ansatos pro prunis ardentibus condensis] duodecim in usum balnei; lateres pro camino; grabbata complicatilia, ecclesiam imperialem seu oratorium portatile cum imaginibus cæteroque sacro ejus apparatu. Sacra isthæc secum ferre debet primicerius vestiarii.

B Cangii ad Joinvill. p. 131 confundas, toto cælo diversas; item cordobiscas, unde nostrum Cordowan; nos hodie celebramus Türkisch Leder, Saffan, Cordowan, Marroquin, aut si quibus aliis nominibus appellatur. Non differunt hæc pelles aut coria ratione præparationis, sed tantum officinarum. Olim inter res pretiosas erant pelles rubræ, vid. Murat. II Scr. Rer. Ital. p. 143 et Luitprand. Hist. VI, 3. Inter dona, quæ Alaricus ab obsessa Roma flagitabat, erant ter mille δέρματα κοκκοβαφῆ, Zosim. p. 356; et in iis, quæ Theodosii legati reginæ cuidam Illyricæ dabant, erant φιάλαι τρεῖς ἀργυραὶ καὶ ἑρῶν δέρματα, καὶ τὸ ἐξ Ἰνδίας πέπερι καὶ ὁ τῶν φοινίκων καρπός, ut ait Priscus rhetor in Excerpt. Legat. Hæsch. p. 42, V. Vales. ad Amm. Marcell. p. 416. et Salmas. ad Scr. H. Aug. t. II, b. 408. Hermelinas aut ermesinas has pelles medio ævo appellabant pro Armeninas. Nam æque in Armenia, quam Parthia et in vicinis regionibus parabantur. Proceus de translatione S. Antonini (apud Du Cange v. Filaticum): dictum sanctum corpus caligis ex filatico, ut dicitur, albo [weissen Zwirnstrümpfen] et sandalibus ex ermesino rubro — mors archiepiscoporum calceatum sæstitit. Quod hic dicitur ermesinum rubrum, est idem, quod corium Parthicum rubrum, et multum diversum ab illo pretioso pellitio, quod e Siberia affertur et vulgo hermelinum appellatur, quod etiam medio ævo non ignorabant, ut ex Du Cange v. Hermelinum constat. At quis unquam hermelinum murem rubrum vidit aut eo calcari hominem audivit? De cordobano vid. Du Cange v. Cordebisus.

(89) Ex conjectura interpretatus fui, neque adhuc melius succurrit. Interim considerandum permittam docto lectori, sitne μάχιον terminatio, qualis est e. c. in Latinis mentum, ut instrumentum, tormentum, etc. Sic certe reperio σάκκον μάχιον, quod aliud nihil quam σάκκον significare videtur. Sic πυρομάχιον esset igniarium, vas igni tenendo, gerendo, transferendo.

(90) Ecclesiam castrensem capellam Latini mediæ ævi appellabant. Talem ecclesiam describit Eckehardus Junior de Casibus S. Galli c. 1, his verbis: Capellam, qua itinerans utebatur cum reliquiis [nempe sanctorum] et libris et omnibus utensilibus sacris. Collocata erat talis ecclesia in peculiari tentorio, ut patet e loco [Gauterii] Cancellarii in Gestis Dei per Francos p. 454: Sed hæc manibus impiorum jam asportata non inveniunt, exceptis principis et capelle tentoris, in quibus nefandissimi certatim auri et argenti ornamentorumque principalium cupiditate contendebant. Utriusque loci indicium Du Cange in Glossario Latino, v. Capella, debeo. Memorabilis est Durandi, Mimatensis episcopi, locus

Διὰ τοῦ οἰκειοῦ βασιλικῷ βεστιαρίου καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος (91) διδομένων εἰς φόρτωσιν τοῦ αὐτοῦ βασιλικῷ βεστιαρίου σαγμάρια λ.

Ἡ βασιλικὴ πᾶσα ἀμφίσις καὶ ἡ λοιπὴ ἐξόπλισις ἐν σκευρίοις ἰνδεδυμένοις δι' ἀληθινῶν τομαρίων καὶ σιδήρων γανωτῶν μετὰ καὶ χαρταλαμίων (92)

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

in Rationali Div. l. n, c. 10, n. 8 : *In plerisque locis sacerdotes capellani vocantur. Nam antiquitus reges Franciæ ad bella procedentes capam B. Martini secum portabant, quæ sub quodam tentorio servabatur, quod ab ipsa capu dictum est capella, et clerici, in quorum custodia ipsa capella erat, inde capellani dicebantur. — Sunt etiam qui dicunt, quod antiquitus in ipsis expeditionibus in tentorio fiebant domunculæ de pellibus caprarum superlectæ, in quibus missæ celebrabantur; et inde capellæ nomen tractum est. Sunt ergo τὰ ἱερά sacra supellex, aræ portatiles, ἀντιμύνησθαι dictæ, vasa cætera missæ celebrandæ et præcipue icunculæ sanctorum, quales adhuc Russi in prælia et itinera secum efferunt. [Imago B. Virginis et reliquiæ SS. in prælia apportantur a Græcis. Du Cange ad Villehard. p. 313.] De ecclesiâ castrensi, eaque omnium prima, egregius locus est apud Socratem Hist. Eccles. I, 18. (vid. Habert. Pontific. p. 639) : Τοσοῦτος δ' ἦν ὁ τοῦ βασιλέως [Constantini M.] πρὸς τὸν Χριστιανισμόν πόθος, ὡς καὶ Περσικοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι πολέμου, κατασκευάσας σκηνὴν ἐκ ποικίλης θόνης ἐκκλησίας τύπον ἀποτελοῦσαν, ὡσπερ Μωϋσῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐπεποιήκει ταύτην φέρεσθαι, ἵνα ἔχοι κατὰ τοὺς ἐρημοτάτους τόπους [in meditullio hostium, ubi nulli amici, nulli Christiani, nullæ ecclesiæ] εὐκτήριον εὐτρεπισμένον. Quod Socrates εὐκτήριον appellat et e sindone diversicolore factum ait, id Balsamo οἰκισκάριον e tela bombycina factum Respons. XIII: Οὕτω καὶ οἱ μετὰ τῶν αὐτοκρατόρων ἐπόμενοι κληρικοί εἰς πεδιάδας ἐρήμους ἱεροργεῖν δεδικαιώθησαν κατὰ μόνον τὸ εἰς ἐκκλησίαν βασιλικὴν ἀφορισθὲν οἰκισκάριον. Ecclesia castrensis erat in prætorio seu Augustii tentorio, tantummodo velo interposito a profanis separata, ut constat e loco Cianami p. 30, ubi narrat, patrum Manuelis Comneni, Isaacium, spe, fore ut imperium in prælio periret, et cupidine rapiendi imperii ingressum fuisse in oratorium velis tumultuarie concinnatum, ἐπειδὴ τὸ κατὰ τὸν αὐτοκράτορα ἐπύθετο καὶ ὡς ἐν ἐσχάτοις εἶη κινδύνους, εἰς τὴν βασιλείον αὐτὴν εἰσελθὼν, εἶσω δὲ τοῦ διὰ πέπλων σχεδιαζομένου εὐκτηρίου γεγονῶς ἐκπαράδει το μέλλον. Ad ecclesiæ castrensis supellectilem pertinebat omophorium B. Virginis, quod secum efferrebat in prætorium, ut e Romani Lecapeni historia constat, v. Du Cange ad Alexiad. p. 329. Num aliorum quoque sanctorum reliquias et vestes in castra extulerint et suffixas conto gesserint, mihi non constat. De omophorio B. Virginis forte intelligendum est Mauritius l. vii Strategic., ubi ait pone candophorum stare eum, qui capam gestet : ὅπισθεν δὲ αὐτοῦ ὁ τὴν κάπαν βαστάζων καὶ μετ' αὐτὸν ὁ τὴν τούβαν. Morem hunc reliquias sanctorum in prælia efferendi a Græcis Muhammedani, ut nugas et superstitiones multas alias, acceperunt. Hi enim Muhammedis quoque bordam seu amiculum non tantum in regni Bagdadici insignibus habebant, sed etiam per acies in gravissimis præliis circumgestabant. Vid. paulo post col. 878. Huc pertinet etiam imago B. V. : ἡ τῆς Θεομήτορος εἰκὼν, ἣν οἱ βασιλεῖς Ῥωμαίων ποιοῦνται συστράτηγον, τοῖς ἐναντίοις ἐλάσκον, ait Nicetas Chon. p. 300, quod traducium ex veteri more signum Victoriæ et Fortunæ in castris et prætorio habendi. Nam, ut gentiles Romani hæc signa numinum suorum pro pignore felicitatis imperii habebant et absque iis actum de se credebant : sic novi Græci Mariam*

Pro privato regio vestiario, editisque e cætone ad illud instruendum oneribus bajulandis, destinata sunt sagmaria triginta.

Regia omnis vestiaria supellex et reliquæ eo pertinens apparatus portatur in vasis, quæ induta sunt coriis purpurei coloris fermentisque politis et

patronam et tutricem rerum suarum habebant et cum ejus imagine se credebant prospere acturos. Præter alias imagines habere quoque in capella sua castrensi solebant imp. imagines suas, quod colligo e loco Nicetæ Choniatae, ubi narrat Salum aliquem, hoc est monachum eremitam stultum eundemque pro sancto et propheta habitum, spiritu vaticinico Isaaci Angeli, qui deinceps ex-cæcandus erat, imagini, ἥτις κατὰ τὸ εἰς εὐχὴν αὐτῷ ἐποταγαμένον οἰκίδιον χρώμασιν ἐστῆλωτο, oculos eruisse. p. 236.

(91) Quia in illo palatio seu magni palatii parte illa, quæ cæton ex eo appellabatur, quia imperator ibi dormiebat, vestiarius erat et in vestiario summi quæque pretii res, nummi parati, gemmæ, vasa aurea et argentea, vestis serica, et cetera, asservabantur, hinc est, ut et vestiarius et cæton promiscue de thesauro regio usurpentur. V. Du Cange v. *Vestiarius*. Henricus Knyghton ad an. 1381 : *Juravit quod credit, quod non esset aliquis rex Christianus habens meliorem gardaropiam. Nam, ut dixit, tanta erat copia vasorum et jocalium de argento.* Hinc est quod, cum Nicetas Choniates in codice quodam ms., teste Montfauconio in Palæographia Græca p. 327, appelletur τῶν κρῖσων ἔφορος καὶ προκαθήμενος τοῦ κοιτῶνος, id vertitur *præfectus fisci imperialis*. Hinc etiam est, quod Cassiodorus *cubiculum* pro *gaza* posuit Variar. I. ep. 2 : *cum blatta, quam nostro cubiculo dure singulis annis consuevi, venire festina.* Quod et alii auctores Latini fecerunt. V. Du Cange v. *Cubiculum*, *idem quod camara, ærarium, thesaurus*, item ad Alexiad. p. 286, et v. Κοιτῶν. Recte igitur, ad ævi sui quidem mores, Xiphilinus p. 994 ed. Hamburg. vs. 48, τοὺς ἐν τῷ βασιλικῷ κοιτῶνι θησαυρούς dixit, quamvis forte Dio non sic scripserit. Non enim semper ita Dionis sermone utitur Xiphilinus, quin de suo inferat. Quare malle in præstantissima illa editione vocabulum κοιτῶνι ejectum non fuisse. Insignis huc faciens Alexiadis locus prætereundus non est p. 56 : Βυζαντίῳ τινὶ καθ' ὄδον ἐντυχῶν χρυσοῦ βυζαντιῶν ἱκανὸν ἐπιφερομένῳ καὶ πρὸς τὴν μεγαλόπολιν ἀπόντι... ἐπειδὴ παρ' αὐτοῦ ἐμάθανεν, ὅτι τε πολλὸν χρυσὸν ἐπιφέρειται ἀπὸ τινῶν εἰσπράξων, καὶ ὅτι πρὸς τὸν κοιτῶνα τοῦτον διακομίζεται, βιάζεται τοῦτον συγκαταλύσαι αὐτῷ, et inferius eadem pagina : δεξιῶς μὴ καὶ ἔμφρουρος γένηται διὰ τὸ καεῖς χερσὶ τοῖς ἀμφὶ τὸν βασιλικὸν κοιτῶνα ὀφθῆναι.

(92) Diu me torsit hoc vocabulum, et nihilominus tam fatale mihi fuit, ut in eo Latine reddendo turpiter me darem. Vix audeo tam crassum errorem excusare, natum ex eo, quod noram χάρτης novis Græcis plerumque membranam significare et e μωσῶ β. sæpe permutari. Ex eo efficiebam, χαρταλάμιον dictum esse pro χαρταλόσιον, *ansa chartacea* seu pergamena. Credebam quoque pumice sic poliri posse membranas, ut γανωταῖς commode dici possent. Sed procul dubio aliena hæc sunt. Χαρταλάμια sunt tenues laminæ vel bractæ, hic loci ferreæ. Est ergo vox hæc una de illis, quæ novis Græcis usitato more compositæ et duabus idem significantibus constant, quarum exempla deinceps dabo. *Charta* enim et *lamina* idem omnino significant. « Χάρται et πλάκες idem sunt, » ait Salmastius t. II Hist. Aug. p. 548. « Hinc *chartæ aureæ*, *chartæ plumbeæ* pro laminis aureis vel plumbeis. » Vid. la

chartalamiis [seu manubriis e charta pergamena] pariter politis, quo possint in segmaria jumenta attolli. Pertinent eodem psychistaria vel cellulæ frigidariæ argenteæ octo in coriaceis suis involucris, quibus œnanthe [genus aliquod odoratu suavis et fortis unguenti], nec non rhodostagma [seu aqua rosarum stillatitia] et aqua asservantur : quorum unum parvum vasculum albam œnantham, duo magna rhodostagma et quinque magna aquam continent. Itam beduria argentea pro aqua condenda duo. Ascodablæ seu utres varii, magni parvique ; alia psychistaria seu frigidaria, ad formam amphorarum facta, ænea stannata magna quatuor pro aqua condenda : beduria ænea stannata duo. Sacra vasa ecclesiæ illius, quam mensurator secum fert ;

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Diplomatique des RR. PP. Bénédictins p. 473, et Du Cange in fine articuli *Charta*. Anastasius in Gregorio M. : *In Basilica S. Dei Genetricis, quæ ad martyres dicitur, tectum vetusta incuria demolitum purgari fecit ad purum* [id est vetus omne tectorium ad ipsos usque lapides deruncinari] *et cum calce abundantissima seu* [id est et] *cartis plumbeis a novo restauravit*. Hinc ὑποχάρτωσις est opus tectorium, crusta calcis. Vox λάμινα, altera compositionis pars, venit a *lama*, quam idem esse atque *lamina*, infra demonstrabo ad p. 416, ubi de illa ejusque productis latius agetur. Liquet ergo, χαρταλάμιον compositum esse e duabus vocibus idem significantibus. Non desunt exempla in scriptis recentiorum Græcorum pariter atque Latinorum, quæ demonstrant, eos consuevisse duas voces idem significantes, sive ambas Latinas Græcæque, sive ex ambabus linguis commistas componere. Talia sunt vocabula ποντογέφυρα, πυργυκάτελλον, arcivolta, ab *arcus* et *volla* (la *voute*), aruscampus, arusager, cabal-
C *alpharaces* : nam *alpharas* Arabice est *caballus* σποράλιον, *tibia* : nam *sapr*, Arabice est *tibia*.

(93) Dicuntur γανωτά, quæ aut tritu, aut ictibus mallei lævigata, polita fuerint facta. Item stannata. Posterior hic loci et ubi χαρταλάμια γανωτά occurrunt, obtinet.

(94) Œnanthe Græcis duplex est. Appellant sic tam vinum odoratum, florem vini, vinum optimum et lectissimum, de qua significatione v. Du Cange Gl. Gr. h. v et v. *Claretum*, *Pigmentum* et *Species*, quam genus unguenti fortis, fragrantis, quo veteres seque vestesque suas perfundere solebant, de quo egit Salmas. ad Script. Hist. Aug. t. I, p. 851.

(95) Non latebat mihi locum hunc vertendi significatus hujus vocabuli et Arabice originis id esse. Significat nempe utriculum, quales sunt, quibus viatores nostri folia concisa herbæ Nicotianæ secum gerunt, lato orbiculari fundo. *Badrah* Arabice est *culeus*. In Riham ad Albabi legi *deposuit apud eam ante abitum suum utres plenos margaritis*. Hinc *badrah* quoque pro summa decies mille drachmarum dicunt Arabes, quomodo fere Turcæ per *bursas* numerant et Belgæ interdum per *Sakje Sestehalven*. Proprie tamen *badrah* est *culeus*, qualis scilicet tot drachmas capit. Sunt ergo βεδούρια ἀργυρᾶ *utriculi argentei*. Sed insolentia dictionis *utriculi argentei*, cum non nisi coriacei possint esse utriculi, scrupulum injiciebat animo, ut conjecturæ diffidens vocabulum quale inveneram nudum reponerem. Puto tamen dubium hoc superiori interpretationi nihil officere. Sic enim commodo, neque absque exemplo, dici potuerunt vasa argentea *ad culeorum instar facta*. Neque infrequentes sunt apud optimos auctores ejusmodi dictiones. In Anthologia inedita est ἔλπη χαλκῆ· atqui ἔλπη proprie ampullæ fictilis

δμοίως γανωτῶν (93) διὰ τὸ εἰς τὰ σγμάρια βαστῆ-
ζεσθαι. Ψυχριστάρια ἀργυρᾶ μετὰ ἐνδυμάτων εἰς οἰάνθην (94) καὶ εἰς ῥοδόσταγμα καὶ εἰς νερόν η' ἐξ αὐτῶν εἰς οἰάνθην ἄσπρον μικρὸν α', εἰς ῥοδόσταγμα μεγάλη δύο, εἰς νερόν μεγάλη δ'. Βεδούρια (95) ἀργυρᾶ εἰς νερόν β'. Ἀσκοδάβλαι (96) διάφοροι μικροὶ καὶ μεγάλοι. Ἔτερα ψυχριστάρια δίκτην μαγρικῶν (97) χαλκᾶ γανωτὰ εἰς νερόν μεγάλη δ'. Βεδούρια χαλκᾶ γανωτὰ β'. Ἰερὰ τῆς ἐκκλησίας (98). Ἡ ἐπιφύεται ὁ μινσουράτωρ. Βιβλία (99) ἡ ἀκολουθία τῆς Ἐκκλησίας, βιβλία στρατηγικὰ, βιβλία μηχανικὰ, ἐλεπόλεις ἔχοντα, καὶ βελοποιικὰ καὶ ἕτερα ἀρμόδια τῇ ὑποθέσει, ἔχουν πρὸς πολέμους καὶ καστρομαχίας· βιβλία ἱστορικὰ, ἑξαιρέτως δὲ τὸν Πολύαινον (1) καὶ τὸν Συριανόν (2)· βιβλίον τὸν ὀνειροκρί-

B est. Θηρικλεια χρυσᾶ habet Nicetas p. 63, *scyphos aureos similes fictilibus Thericleis*, de Thericle auctore sic dictis. Idem p. 144, dixit κεράμιον μολιδιονον, *testam plumbeam*, hoc est *urceum*, ut sunt testacei, sed plumbeum. Alia exempla habet Casaubon. ad Athen. p. 274, apud quem auctorem p. 199, habes θηρικλείους χρυτοῦς et p. 200, κεράμια χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ. Idem p. 207, κεραμίδας μολιδίνας dixit, *tegulas plumbeas*.

(96) Sunt utres in formam tympanorum aut cymbalorum vel sphaerarum dimidiarum cum lato fundo orbiculari. Nam δαβλιν, ταβλιν, ταυλιν, *tympanum* significant. V. Du Cange h. v.

(97) Vasa fictilia Græci μαγρικά appellant, Latini Majorica, v. ad p. 388.

(98) Pertinent ad hanc sacram supellectilem antimensia seu aræ portatiles cum imaginibus sanctorum, et ritualia, disci et calices, cerei et cerostata. Ita narrat Nicetas Joannem Comnenum in eo novum (sed novum non erat tot aliis imperatoribus antea usurpatum) et insigne exemplum sæ pietatis, quod ὁπότε τῶν Ῥωμαίων αὶ φάλαγγες ἔκαμνον, τὴν τῆς Θεομήτορος εἰκόνα παρεστῶσαν ἔχων, μετ' οἰμωγῆς ἐμβλέπων, ἐλεεινοῖς τοῖς σχήμασι θερμότερα τῶν ἑταγωνίων Ἰερῶν κατέλαβε δάκρυα. Non optima laus nostri iudicio ævi. Heroes quidem hodierni eum, qui dicitur ad imaginem pictam calidiores lacrymas sudore bellico fudisse, procul dubio pro pavido habent.

(99) Si quis de proprie sic dictis Bibliis seu sacro codice velit intelligere, non intercedam. Sed vix solebant laici Græci biblia integra legere, contenti ritualibus suis, in quibus pericopæ evangelicæ habebantur. Ἡ ἀκολουθία rituale hic loci notat, quo series divini officii descripta est. V. Du Cange Gloss. Gr. h. v.

(1) Admodum tritum et charum novis Græcis Polyænum fuisse, satis ex ipso ejus superstitio opere constat. Tot enim modis ipsum mutilarunt et deturparunt, tot nugis contaminarunt hi ineptiarum omnium sedes et artifices, ut mirer, qui tam invendas laudes viri docti huic auctori tribuant, quem si potuerunt Antoninorum tempora talem ferre, possunt quoque vites spinas dare. Syrianus si similibus sodadis fuit, ego quidem ejus jacturam facile feram.

(2) Quis fuerit et quando vixerit ille Syrianus, non novi. Non videtur enim idem cum philosopho Syriano. Procli magistro, fuisse, de quo Fabricius, vol. VIII Bibl. Græcæ egit. Reperio Syriani mechanicæ aut poliorceticæ aut disciplinæ militaris magistri nomen in iis, a quibus profecisse et desumpsisse Tactics sua Leo in codice Vindobonensi testatur. Vid. Fabric. Bibl. Gr. t. VI, p. 371.

την (3)· βιβλίον συναντηματικόν (4)· βιβλίον τὸ περιέχον περὶ εὐδείας (5) καὶ χειμῶνος καὶ ζέλης, ὑετοῦ τε καὶ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν καὶ ἀνέμων ἐπιφορᾶς· πρὸς τοῦτοις βροντολόγιον καὶ σεισμολόγιον (6), καὶ ἕτερα, ὅσα παρατηροῦνται οἱ πλευστικοὶ (7)· ἴστέον δὲ, ὅτι τοιοῦτον βιβλίον ἐπιλοπονήθη καὶ ἐκ πολλῶν βιβλίων ἠρανίσθη παρ' ἐμοῦ (8) Κωνσταντίνου ἐν Χριστῷ βασιλεῖ αἰωνίῳ βασιλέως Ῥωμαίων. Ἐπεὺχια φουνδάτα εἰς τὰ χαμόκουμβα, ἵνα ἀναπαύωνται οἱ φίλοι, ἄπερ καὶ προεῖρηται εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ μινουσράτωρος, ὅτι δίδονται ἀπὸ τοῦ βασιλινοῦ βεστιαροῦ· θηριάκην, ἡνίτζιν (9), ἕτερα ἀντιφάρμακα

JOAN· JAC· REISKII COMMENTARIUS.

(3) Procul dubio Artemidorum intelligit, qui solus, bona fortuna, nobis superest ex Ioneiroticorum veterum numero. Ut toti nugis et vaporibus diffecti erant mediū avi homines, crassis barbariei tenebris sepulti pro fatali quadam istorum sæculorum inclementia, sic etiam relictis utilioribus studiis, in varias artes, interpretationes somniorum, constellationum judicationes et similes quisquiliis toto pectore incumbabant.

(4) Sic scriptum more istius sæculi pro συναντηματικόν, librum in quo interpretatio τῶν συναντήτων, rerum occurrentium, quid earum quæque boni malive portendat, continetur. Amabant veteres ex rebus occurrentibus omen captare. Conf. Spartian. in Severo t. I Scr. H. Aug. p. 637. et Artemidor. IV, 7. Referri huc quoque possunt dicta in libris scriptis primum in oculos incurrentia, e quibus veteres omina captabant. Plebecula nostra et mulierculæ præcipue mane surgentes aut aliquod opus suscipientes evolvunt sacra biblia, et e lætis trietibusve, minis aut promissionibus de futuris conjiciunt. Idem olim Græci faciebant cum sacro codice, ut e Theophane p. 258. Cedren. p. 412, patet. Muhammedani suo Alcorano eundem in finem utuntur, et vidi multos Alcorani codices, quibus in fine additum erat phal nameh seu interpres omnium ex Alcorano emergentium. De sortibus Virgilianis egit Casaubonus ad Script. Hist. Aug. t. I, p. 19, ad locum Spartiani, quem bona cum lectoris venia in transitu simul emendabo et illustrabo brevibus. Puto nempe sic legendum eum esse: fuit (Adrianus) in amore Trajani, necliamen ei (Adriano) per (id est) ob, propter) pædagogos puerorum, quos Trajanus impensius diligebat. Celso saventes detulit Rescripsi Celso pro Gallo ob ea quæ p. 39 leguntur. Detulit autem positum pro multum detulit, nempe Trajanus, ἐχρηζετο· deferre tunc dicebant et sequiori ætate pro multum aut aliquil alicui deferre. Sic passim occurrit in Script. Hist. Aug. Cano v. concilii Lateranensis apud Neubrigensem l. III, c. 3. Tantam in Christianos immanitatem exercent, ut nec monasterii deferrant, nec viduis ac pupillis, non pueris ac senibus, non cuilibet parcant ætati.

(5) Imperatorem astronomiæ aliquantulum peritum et diei noctisque atque tempestatem esse oportere, luculenter demonstrat Polybius pag. 554 ed. Wechel.

(6) Vid. Du Cange Gl. Gr. v. Βροντολόγιον et Καλαντολόγιον, ubi Calendologion Græco barbarum exhibuit, quo designatur, quid tempestatibus, fortunæ calamitatumve unusquisque dies importet. Navigantibus usum præstare libros hujus generis et necessarios esse facile largimur. Verum excessum in his ad insanum studium et superstitionem fuit, præsertim in Oriente, cujus reges præcipuos ministros et amicos habuerunt semper et adhuc habent *Almonaggem*, astrologum, ut ex historiis et itinerariis, ut Bernieri et aliorum, constat. Neque minus favisse vanæ huic arti Græcos imperatores, ipsorum historia et Nicetas Choniates p. 342 testatur, cujus hæc sunt verba: Οἱ ἐκ ἡμᾶς αὐτοκράτορες καὶ μέχρι

item codices hi: rituale ecclesiasticum; libri arte regendi exercitus bellicæ gerendi docentes; item libri mechanici, quibus arte et instrumenta capiendarum urbium et telorum confectio atque ejaculandi modus describuntur, aliaque proposito præsentia, id est expeditioni militari, congrua et utilia, ut de bellis agentes et de ratione castra oppugnandi; historici quoque, præcipue Polyænus et Syrianus. Liber [Artemidori] Oneiroticites dictus, seu de somniorum interpretatione; alius synantematicus seu de omnibus quæ capiuntur e rebus vivis mutilive foras prodeunti aut aliquid instituenti primum

βηματῖσαι τὴν τῶν ἀστρων θέσιν περιεργάζονται, imperatores ab omni ætate ad ipsa nostra tempora fuerunt seduli indagandarum positionum astrorum seu astrologiæ judiciaræ studiosi, adeo ut quidam etiam βήματα descripserint, seu tabulas, in quibus astra in suos gradus et constellationes disposita, triangulis, circulis aliisque figuris distincta sunt e quorum combinatione et calculatione de futuris judicium elicitur. Consulatur Salmasius de annis climactericis. Hic est loci sensus vulgo male intellecti. Verbum βηματῖσαι idem est atque βηματῖσαι, de qua voce vid. Du Cange Gloss. Gr. Rideas legens aliquem inter bona sua et libros alios, quos monasterio cuidam legat (apud Montfaucon, in Palæogr. Gr. p. 414) etiam numerare ἄλλο βιβλίον παλαιόν κατὰ ἀστρονόμους ἔχον γενέθλια καὶ ὠρολόγιον καὶ τὰ τριάκοντα, ubi horologium est liber, in quo significatur, quæ horæ bonæ malæve, et quibus opus quod incipiendum necne, vel de tempestatibus anni. Quid ibi sint τὰ τριάκοντα nescio. Forte est astrologus aliquis Arabicus, qui librum suum *capita triginta* inscripsit. Nugacitatem et ignorantiam istorum temporum et inscitiam studiorum utilium atque liberalium non ex illo insano in astrologiam affectu, sed etiam ex eo agnoscas, quod in turba vanorum et inutilium librorum, quos imperatores hic dicuntur in castra secum trahere, tabularum geographiarum et itinerariorum nulla mentio fiat, quas comitatus fuisse veteres imp. testatur Vegetius III, 6. his verbis: *Solertiores duces itineraria provinciarum, in quibus necessitas [χρησά, res aliqua necessario peragenda] geritur, non tantum annotata [litterarum monumentis in libris scriptis consignata], sed etiam picta habuisse firmantur* [hoc est, certa et vera fama traduntur]; *ut non solum consilio mentis, verum etiam aspectu oculorum viam profecturis eligerent.*

(7) Nantæ, qui sæpius navigant. De terminatione in *χός* pro nomine subetantivo, et *ναυτικός* pro *navata*, στρατιωτικός pro *milite*, v. Vales. ad Amm. Marcell. p. 161 et 426.

(8) De hoc libro nullibi mentionem factam invenī.

(9) Cum locum hunc verterem, nesciebam quid hæc vox sibi vellet aut unde veniret, quamvis suspicarer Arabicam esse. Neque falsus fui conjecturæ. Vix tamen unquam, nisi ipsa experientia et hujus vocabuli exemplo doctus, credidisset Græcos novos, qui penes me quidem ineptiarum et sordium omnium capaces habentur, eo processisse unquam licentiæ in deturpandis et mutilandis peregrinis vocibus, ut exemplum tale ederent, quale hoc est. Pro *σικιπινίτζιν*, quod *sagapenum* Arabibus notat, ablata meliori parte, expeditionis elocuticis gratia dixerunt *ἡνίτζιν*. Vid. Du Cange v. *Σικινίβιτζ*, ubi varios scribendi hanc vocum modos profert pravos omnes præter unum *σικιπινίτζ*, et adjecta terminatione *ιν* (pro *ιον*) *σικιπινίτζιν*, aut similes scriptiones *νισικινίτζιν* et *σικινίτζιν*. *Sagapenum* autem utilissimum esse simplex tam in medicina, quam in chirurgia, notum est.

occurrentibus, 270 alius, qui de tempestatibus agit signisque, quibus instans aut serenitas aut tempestas, seu terrestris, seu marina, cognoscitur, de pluvia, fulminibus, tonitru, ventis, terræ motibus, aliisque quæ nautæ solent observare. Talem librum ego, Constantianus, in Christo æterno rege rex Romanorum, magno studio multis e libris compilavi. Debet porro vestiarius regium tapetes quoque ferre fundatos, quibus convivæ regii incubent; de quibus mentionem superiore capite jam fecimus, cum ea percenseremus, quæ ad mensuratoris curam spectant, dicentes, ea ipsi e regio vestiarii suppeditari. Fert quoque vestiarium theriacam, enitzin aliaque antipharmaca composita et simplicia pro iis, qui forte venenum hauserint; pandectas

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(10) Inter emplastra et τὰς ἀλοιφάς et τὰ ἀλείμματα nullum intercedere discrimen puto, nisi consistentiæ, ut crassissima sint emplastra, mediæ consistentiæ inter durum, scissile et liquidum sint et ἀλοιφαί, unguenta, ut litus denique sint τὰ ἀλείμματα. Quæ hic pandectæ appellantur, nos vulgo *Reiseapothecken* dicimus.

(11) Σιτλολέκανα sunt *pelves*, quales adjuncta solent habere σιτλία, *gutturia, parvas titulas*.

(12) Ignorations significatus hujus vocabuli, male hic et p. 329 reddidi. Ἀσπρὸ χαλκὸν sunt *orichalcina, von Messing*. Nostrates quoque interdum *weißes Kupfer*, cuprum album pro *Messing*, orichalco, usurpant. Patet e scholio Græco, quod Du Cange habet in v. Ἀσπρὸς σταγὼν ἐστὶν ὁ γελοῖμος δρεΐχαλκος, ἔτσι τὸ ἀσπρὸν χαλκωμα. Dicebant quoque pro eodem λευκόχαλκος; vid. Du Cange h. v. et Hesychius.

(13) Non exputo quid sit *cucumilium*. Recurrit p. 272, ubi probabili conjectura reddi posset tentorium vel locus ubi cucumæ seu ollæ et apparatus omnis culinaris asservatur. Verbum id huic non quadrat.

(14) Quid hoc sit, quasi per nebulam aut transennam mihi videre videor: *setta*, quæ habet *cannam* vel *pomum totum aureum*. Alias de gladio dicitur *χρυσόκανος*, qui habet *cannam* seu *manubrium aureum*; vid. ad p. 411. Quia distinctio erat in codice post κοπέα, retini eam; puto tamen melius abesse.

(15) *Striaturam*. Esset ergo ad verbum *stragule legentes striaturam usus*, id est *stragulæ superiores*, quæ tegunt inferiores alias striatas aut striis ecclæ usus deputatas. Hinc perspicitur ratio mæ Latinæ interpretationis, quæ procul dubio multis obscura et improbabilis videbitur. Apparet ex hoc loco, morem, qui olim in aula sulthanorum Ægypti Mamlucorum obtinuit et adhuc hodie in aula Ottomanica obtinet, e Byzantina manasse; ille nempe, quo sella vel ephippium, quo vehitur imperator, gemina stragula tectum est, quorum uni inferiori immediate insidet imperator, altera vero insternitur priori, si dominus abest; posterior portatur a stratore, dum dominus equitat; illo autem descendente, strator insternit equo stragulam, quam gestat, exteriorem, et licentiam eo ipso habet in equum inscendendi. Prægestatio tegminis est apud principes mubam-edanas inter symbola summæ potestatis. Qua de re latius egi ad Abulfedam, qui prælatæ coram se suisque gentilibus stragulæ ex indultu sulthanorum Ægyptiorum aliquoties meminit. Interea tantum ascribam verba Leonis Africani ex ejus Africa l. III, c. 33, p. III. 250: *Utrinque stipalores iacidunt, alii, quorum alius stapedes, alius jaculum regis, alius ephippii stragulum, alius equi ferti capitrum: ubi regem ex equo descendisse vident, mox*

σκευαστά και μονοειδῆ διὰ τοὺς φαρμακευομένο. Πανδίκται μετὰ παντοίων ἐλαίων και βοθημάτων και παντοίων ἐμπλάστρων και ἀλοιφῶν και ἀλείμτων (10) και λοιπῶν ἱατρικῶν εἰδῶν, βοτανῶν και λιπῶν τῶν εἰς θεραπειᾶν ἀνθρώπων και κτηνῶν τ. χαίνοντων. Σιτλολέκανα (11) ἀργυρᾶ και ἐπιγυρᾶ μετὰ ἐνδυμάτων λόγῳ τοῦ βασιλέως, και ἕτερα ἀσπρὸ χαλκα (12) και γανωτὰ λόγῳ ἀρχόντων και εὐγενῶν προσφύγων. Πλωτὰ διδλῆττα παχέα και πηλόγῳ τοῦ βασιλέως διὰ τὰ χαμόκουμβὰ σέλλια ὁ τῆς προελεύσεως, σέλλια τοῦ κουκουμιλίου (13) ἑλέκανα (14) διάχρυσα κόπη, ἐπιστρώματα ἕτερα και ἕτερα ἐπιστρώματα ἀνωθεν συγκαλύπτουσα τὴν κοπῆν (15) τῆς χρείας και λόγῳ τῶν εὐγενῶν προσφύγων ἕτερα τοιαῦτα ἀργυροκατάκλειστα (16) ἑτα

B ephippium stragulo contegunt, etc. Significationem, quam voci κοπέα tribui, *striatura*, non patet astruit vox συγκοπή, quam Combefis scripsit. Theophrastus 89. reddit *opus tessellatum*. Est idem atque ἕγκοπή. Nam σύν et ἐν novi Græci promiscue usurpant. Ἐγκοπιον habet historia ms. Belharum apud Du Cange Gl. Gr. p. 1184:

Τὸν δὲ θρόνον τοῦ ἀνακτος και τίς νὰ τὸ ἔρ-
ἕγκοπι;
Ἐγκοπιος ὄλος πλουμιστὸς και παραχρυσίμ-

Thronum regis quis describat?
Cum totus variegatus (vel striatus), sil, (frons) et aurum pictus.

Inde genus aliquod pl. centarum, quas nos *Wafeln* et *Gitterkuchen*, quasi clathratas, cancellatas dicimus, Franci *de gaufres* a Germanico *Wafeln*, Græci κοπέα dicebant, κοπέα σημαμιδας habet Artemidorus l. 74. De vestibus κοπέατς et ἐντεταμίαια; ago ad p. 336. Sic etiam Latini medii *sevi sectionem* in veste pro radiatura, cancellatura arearum et colorum dicebant. *Inusitata pannorum sectione suorum monachi ab aliis discrepare appetunt*. Verba sunt Orderici Vitalis apud Du Cange v. *Birrus*. Hunc enim sensum ea, si non flagitant, quod *affirmare* nolim, qui locum totum in connexionione non legi, ferant tamen. Laudato Du Cangii loco, quod in transitu aspergere liceat, *fratrum birrutorum* sit mentio. Videantur a birro vel penula pellita sic dicti. Quid, si vero nomen ex eo accessendum sit, quod *vestes barratas*, id est virgatas, gestarent? Submittito hanc conjecturam æquo lectori.

(16) Est idem atque ἀργυροπερίκλειστα vel ἀργυροπερίκλειστα. Nam ut περί in compositione circum notat, *circumclusus*, sic κατά in compositione *per prorsus per omnia*, quod Latini dicunt *conclusus*. Ita κατάσιγλον γράμμα, *libellus totus plenus* seu scripturæ compendii; V. Du Cange Gl. Gr. p. 1365; κατάσῳγραφος, *totus plenus* vel obrutus; vid. ibid. v. Σιτάστρια, p. 265, τῆσον τραχίαν και κατάδενδρον ἕτα, *totam plenam arboribus*. Apud eundem p. 122 poeta quidam Euripidem κατάχρυσον *totum aureum*, auro scatentem, id est scitis sententiis resperet appellat. Arrian. dissert. Epictet. p. 214, κατάχρυσος, *qui omnia implet lingua sua, qui omnes locum citate obruit et obtundit*. Theocritus XV, 34, κατάχρυσος *ἐμπερόναμα* appellat *vestem totam plenam rugis*. Athenæus p. 471, *testam* appellat κισσὸν κατὰ βρύουσαν, *totam florentem hedera*. Idem p. 486 habet κλάδον κατάκαρπον, *totum plenum fructibus ramum*, et p. 550, hominem *κατάσαρκον*, *obesum*, offertum carnibus. Sophocles κάθυπνον, *sonni plenum*, dixit Trachin. v. 987, ubi edidit. vulgata vocem male dividunt. V. not. ad p. 380.

καυκία βασιλικὰ χαλνίτζα (17) λόγῳ τῶν φίλων τῶν μετὰ τοῦ βασιλέως κλητῶν βασιλικῶν σπαθία βασιλικὰ δύο, ἐν τῆς προελύσεως, καὶ ἐν τῆς ὁδοῦ. Παραμῆριον ἔν. ὕλειπτά, καπνίσματα (18) διάφορα, θυμίαμα, μαστίχην, λίβανον, σάχαρ, κρόκον, μόσχον, ἄμπαρ, ξυλαλοῆν ὕγραν καὶ ξηράν, κιννάμωμον ἀληθινὸν πρῶτον καὶ δεύτερον, καὶ ξυλοκιννάμωμον, μυρίσματα λοιπά. Σενδὲς (19), λινομαλωτάρια (20), σάβανα (21), σινδόνις, βραναῖαι (22) κατωτικά, μανδύλια κατωτικά.

culcitras plumis refertas] pro imperatore, in quibus humi recubet; sellas [equinas] duas processionis [seu quibus in processionibus usus est.] item sellas cucumilii holocanas auro pertexta striata

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(17) Quandoquidem καυκίον ancipitis est significationis: nam et pateram, e qua jus sorbibile cochleari hauritur, aut in qua dapēs coctæ apponuntur, et poculum, e quo vinum bibitur, notat: ex eo fit, ut de significatione et etymologia vocabuli χαλνίτζιον non constet. Si poculum notare debet, est procul dubio idem, quod χαλνίτζα. Sic novi Græci calicem appellant, transumpta a Latinis voce, ut Latini suam antea e Græco κόλιξ assumpserant; vid. Du Cange Gl. Gr. p. 558. Quod si vero amplam pateram notat, est ab Arabica voce Khalig. [vid. d'Herbelot. Bibl. Or. p. 987, sub voce.] Notat ea canalem omnem grandem aquæ. Hinc fretum CPTanum seu Bosporus al Khalig in specie celebrari solet. V. Du Cange v. Caligo et Calyx, quas ambas valde errat qui Latinas ibi esse putaverit. Et hinc locum Sanuti Torselli p. I, l. 1, c. 1. corrigas: *Tempore mensis Octobris flumen illud [Nilus] abundat in tantum, quod ipsæ speciarie et mercimonia a Babylonia per dictum flumen intrant per quamdam caligiatam [non talgiatam, ut vulgo editur] longam, et per ducenta millia, quæ sunt a Babylonia usque in Alexandriam, deferuntur.* Vid. Du Cange v. Talgiata. Verum quia Arabes pro extravaganli sua imaginatione et eloquentia vastas paginæ suas, hospitalitatis suæ potissimam gloriam, cibis coctis jurulentis redundantes, cum ingentibus fluvils, lacubus et fretis comparant: ex eo factum, ut vox chalig, quoque patinam, missorium notet. Prævit hanc ideam poetis Arabicis, quam haud segnes imitati fuerunt, Labid in Moallaoh V, [75, 76, ed. Sac.] : *Applicant se, velut ad hospitium, ad meorum tentiorum funes omnes misellæ [feminæ in corrugatis pannucis, referentes [macie et horrifico aspectu] camelum, quæ ad sepulcrum heri alligata jam sinitur, exspirare. Earum orphanæ cingunt, ut corona tum cum venti adversi inter se, velut præfixæ, plangendi vices obeunt, lacum, ad quem ducentes viæ frequenti commectione trite sunt.* Exempla plura habent commentarii mei ad Abulfedæ Arabicæ.

(18) Volui in Latinis discrimen harum vocum indicare; sed vereor, ut satis bene mihi hoc loco cesserit. ὕλειπτά deliquescencia super carbonibus credebam, adeoque sicca, friabilia aromata; sed et verbi λειβειν, deliquescere, nihil huic vocabulo inest, et τὰ ὕλειπτά videntur potius liquida pigmenta aut species aromaticos fuisse, quæ litu frictive corpori ingererentur. Id cum ex etymologia colligo (venit enim ab ὕλειφω), et ex eo, quod infra p. 382, τὰ ὕλειπτά a thymiamate seu thure distinguuntur, et per pyxides numerantur: quod profecto non fieret, si τὰ ὕλειπτά siccum durum corpus essent. Nemo, quæso, miretur, me toties vineta mea cædere. Mallem profecto necessitatem hanc mihi non admotam esse. Præstat tamen errores emendare, quam dissimulare, quandoquidem non licuit non peccare. In tanta copia rerum obscurarum in se, in quibus sola conjectura agendum et velut in tenebris palpandum est, multa par erat ei perperam excidere, qui dere-

A porro seu apothecas universales, refertas omnis generis oleis et remediis et emplastris et illitibus et unguentis aliisque speciebus medicis, ut herbis et aliis, quæ sanandis hominibus bestiisque conducunt; item sitlolecana seu gutturnium cum supposita pelvi, ambo argentea, in coriaceis suis involucriis, pro usu imperatoris proprio; alia talia vasa ænea, externe argento, interne stanno obducta in usum ducum militarium et transfugarum nobiliorum. Coactilia porro diblatta densa et ptena [forte

pende velut in alium orbem delatus per instituti hujus perversitatem debuit trepidus librum vertere nondum satis intellectum, nondum satis familiarem. Sed sic in fati erat. Erunt igitur τὰ ὕλειπτά idem quod μύρα. Nam τὰ καπνίσματα ligna suaveolentia dum accensa fumant esse, nullus dubito. Conjungit Nicetas p. 129. τὰ μύρα et τὰ Ἰνδικὰ ξύλα in illis verbis: Ὁ τῆς πόλεως ἄπας δῆμος εἰς ἱερὸν φροντιστήριον συνδραμόντες λαμπροτάτην ἑκείνην συντελοῦσι τὴν πρόδον, μύροις τὰς ἀγυῖας τέγγοντες καὶ τοῖς Ἰνδικοῖς ξύλοις καὶ καρυκευτοῖς ἀρώμασι τὸν ἀέρα εὐωδιάζοντες. *Odores Indicos, qui sine carbonibus ad vaporandas zetas incenduntur,* appellat Lampri-

dius in Heliogabalo p. 870.

(19) Vocabulum perfrequens in scriptis tam Græcorum recentium, quam Arabum, qui sondos, efferrunt et quorum Lexicographi (auctore Golio) perhibent esse præstans et subtile panni serici genus; alii pannum Attalicum, auro et argento intextum. Sed de etymologia nondum constat, sitne Arabica, an alterius originis. Missis ergo intricatis et dubiis etymologiis, explicemus locum veteris Romanensis Francici, quem citat Du Cange v. Boqueranus, in quo nostra quoque vox sendes legitur.

Tyres [tyria] et pailles [pallia], bouquerans et cendex. De voce bouqueran vid. omnino Du Cange l. c., neque aliud addo, nisi hoc, scriptionem bouquerame, qua Itali extulerunt, meliorem et origini propiorem esse. Nam est Arabicum Abukerame, pannus cum intextis figuris, ζωδιωτός.

(20) Retinui nomen ipsam, quemadmodum Combeffe, fecit in loco modo citato Constantini Vit. Basil. p. 496. Sunt autem lintea villosa talia propemodum, qualia sunt nostratibus sic dictæ Fuhrmansmützen. Memoratur in Ordine Romano (apud Du Cangium Gl. Lat. Cubicularius tonsuratus linteam villosum: *Uceat eis super linteam villosam sedere, quod mos est ponere super sellam equi.* Nisi potius malis λινομαλωτάρια esse involucra lectorum vel stragularum linea, quo sensu videtur Theodoros Studita in Catechesi msta (apud du Cange. v. Τόσος) posuisse his verbis: πάλιν ἄλλος (nempe φησίν). Et μὴ ἔγω τὸσα μαλωτάρια (male typographi dederunt βαλωτάρια), τοὶ et τοὶ cubilis legmina, ἢ καὶ προσκεφάλαιον, ἢ καὶ ἄλλαγμα (lodiceum linteam, cui incubatur et qui sæpius candido et mundo mutatur) κατάπλυτον (recens lotum), οὐ καταπαύσομαι.

(21) Sunt lintea candentia, nitentia; vid. Du Cange utroque Gloss. h. v. Etiam hæc vox est Arabica. Sawan, est theca vestiaria et torcular, quo premuntur lintea, ut niteant. Hinc σαβάνιον, linteam, quod nitorem a torculari habet. Glissina nostri majores appellabant a gliess gleissen, pro quo hodie dicimus Glantz et Glanzten. Vid. Du Cange v. Glissum, ubi camisia glissina habet, et cl. Hemsterhus. ad Aristoph. Plut. p. 283.

(22) Non dubito βραναῖαι legendum esse, id est tæniæ fasciæ: vid. Du Cange v. Branium et Πρανόλιον. Hinc natum nostrum Franzen, Gall. franges.

instrata habentes; et his superinducta instrata alia, abscondentia ista et demi tum solita, cum imperator in ea insessum it, et pro nobilioribus transfugis alia talia argentea ora ornata duo. Caucias seu cavas patinas imperiales, chalintzia dictos, pro convivis ad regias epulas invitatis. Spathas imperiales duas; unam pro processione seu qua tunc utitur imperator, quando in regio splendore ipsi comparandum est; et alteram viæ seu qua utitur itineribus, item paramerion unum seu sicam brevioris e femoribus dependentem. Item suffimenta, quæ carbonibus vivis injiciuntur et deliquescent, alia, quæ accensa grati odoris fumum sinuntur exhalare et in carbonem atque favillam abire; quæ varia sunt, ut thus, mastyx, clibanum, saccharum, crocus, moschus, ambara, xylaloe sicca et liquida, cinnamomum verum primum et secundum, sylocinnamomum, urguenta reliqua; [et genera telarum] æendes, linomalotaria seu lintea floccosa, sabana, sindonia, brandeæ viliores et mantilia viliora.

271 De pannis nondum consutis, crudis formaque vestium gestabilium nondum adeptis, quæ exleris nomine munerum mittuntur. Α Διὰ τῶν ἄρσφιων (23) τῶν εἰς ἔθνη κούεις ἀποσταλλομένων λόγῳ ξενίων.

Scaramangia porrosecum fert regium vestiarium

Σκαραμάγγια διαφόρων χροϊῶν καὶ ἐξέμπλιων (24),

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(23) Quid esse crediderim ἀράφια et τὰ ἐβραμμένα tum temporis, cum locum hunc Latine interpretarer, patet ex interpretatione. Docuit me longior usus et dies, male me vertisse, potestque totus locus facile quemque docere, interpretationem illam non procedere. Nam si ἄβραφα sunt vestes nondum consutæ et formatæ atque adaptatæ gestationi, debuisset auctor non scaramannia, non esoforia, sed pannos vel telas proparandis inde scaramannis et esoforiis dixisse. Sæpe fit ut per trepidationem deteriora, præteritis melioribus, arripiamus. Ego quidem, multum jactatus animo antequam hæc plagula prelum liberaret, posui, cum urgerent operæ et moram non darent, quæ posui in Latinis, non quod vera scirem et explorata haberem, sed quod melius non succurreret. Tandem persuasus sum, rite expensa re, τὰ ἀβράφια esse vestes gestabiles quidem, sed in quibus sutura nulla esset, acus nulla esset adhibita, sed quæ de toto essent textæ, uno continuo textu, sive id jugo textorio factum fuerit, sive acibus illis seu eannulis ferreis, quarum ope tibialialanea parantur a feminis, quod Germani *gestriekt*, Batavi *gebreyt*, Franci *broché*, *tricolé* dicant. Multum mihi dubitationis inject Salmasius de tunica non consutilli D. N. J. C. disputans ad Script. Hist. Aug. t. II, pag. 566, et parum aberat quin in suam sententiam me pertraheret. Tam speciosa erat argumentatio, quo suam sententiam fulcit. Vidi tamen tandem veram eam non esse, quod postea demonstratum dabo. Prius cognoscendum est, quid ille putet vestes ἀβράφους fuisse. Necesse est ut potissima ejus verba huc transcribam. Docta sunt et instruunt, et huc eo quoque titulo faciunt, quod de vestibus σχιστοῖς attingit, de quibus mox disserendum nobis erit. • Sciendum, ait, ex tunicis alias fuisse σχιστοῦς apud veteres quæ et βαπτοὶ dicebantur et σύμπορητοὶ, alias ἀβράφους, quæ ex toto tectæ conclusæque, et nulla parte sutiles scissilesque, quemadmodum sum camisæ nostræ, et interulæ, sive lanæ sint illæ, sive lineæ; σχιστοὶ igitur χιτῶνες erant, qui, ex utraque parte in humeris fibula stringebantur. Pollux: δ δὲ σχιστὸς χιτῶν περόναις κατὰ τοὺς ὤμους διήρητο. Περόνας illas ῥαφάς etiam dicebant et ῥαφίδας: quod studiose velim observari: nam in eo nostræ hujus novæ interpretationis positum est fundamentum. Hesychius: σύμπορητόν, vel σύμπορον, τὸν ῥαφαῖς συνελθμμένον κατὰ τοὺς ὤμους; χιτῶνα. — ῥαφαὶ sunt Hesychio, quæ Polluci περόναι; idem Hes.: ἑτερομάσχαλος χιτῶν δουλικῶς ἐργατικῶς, ἐπὶ τοῦ τῆν ἐτέραν μασχάλην ἔχειν ἐβραμμένην, quod alteram manuleam sutam haberet. • Addere possum Plutarchi locum, in quo ῥαφή fibulam notat. Est in Vitii p. 1509: τῆν ῥαφήν παραλυσάμενος ἐκ τοῦ δεξιῦ ὤμου, curabat sibi fibulam tunicæ (de chitone vel tunica ibi sermo est) laxius astringi, *er iess sich die Schnalle von der Weste locker schnal-*

len, quo melius se movere et agilius manus agitare posset. Talis ῥαφῆς, fibulæ, quæ strictis adduci, laxari poterat, imago cum dependente loco conspici potest in imagine Constantini M. Licinium occidentis apud Bandurium Ant. imp. Or. t. II, p. 633. Pergit interjectis quibusdam Salmasius: *Sane, ait cum ῥάπτειν nihil aliud sit — quam τὰ διεσπαρμένα συνδεῖν, id scilicet præstare fibulas, quæ in unum distantia jungunt, et diversas vestimenti partes colligunt inter se colligantque: συβράπτειν περόνας apud Lucianum in diuologo Ἐρωτες est fibulis chlamydem connectere: hinc ῥαφήν Græci vocant vestis aperturam, quæ fibulis committitur. — Inde χιτῶνες σχιστοὶ erant quoque ἀβράφοι. De eo proinde genere tunicarum, quæ fibulis stringerentur ex utraque parte, non fuisse Domini tunicam, indicare voluit Joannes, cum eam ἀβράφον καὶ ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸν δι' ὄλου ἐκ τῶν ἄνωθεν dixit, quod in superiobus tunicæ partibus τæ ῥαφαί, vel fibulæ, locum magis haberent, quibus stricta tenebatur et solebat in humeris tunica.* Præclara sunt omnino, quæ vir vastæ lectionis de significatione vocis ῥαφή, fibula, habet, et favet illi locus a Du Cangio in Gloss. Lat. v. *Botonatus* e veteri charta citatus: *Tunica habent manicæ protensas ad pugnum, non consutillas, vel aliquantulum botonatas; ubi consutillæ manicæ non possunt aliæ esse, quam quæ fibulis astringuntur; quandoquidem botonatæ sint, quæ orbiculis, Knopfen, astringuntur.* Verumtamen opinionie ejus subscribere non possum, sed accedo potius et adhæresco vulgari, quæ censet, tunicam Domini totam textam fuisse nullaque in parte acu et filo consutam. Favent illi expressa verba ὑφαντὸν δι' ὄλου tot imagines non tantum Christi, sed et aliorum sanctorum aliorumque in tunicis conspicuorum, in quibus suturæ nulla nota deprehenditur, et reliqua adhuc monumenta quædam demonstrant, et veteri et medio ævo viguisse adhuc textrinam illam, quæ vestes δι' ὄλου texebat. Idque mihi videtur perspicuis verbis asseverare Joannes diaconus apud Isidor. l. 1, epist. 136: *Pallium ejus, bysso candente contextum, nullis fuisse cernitur acibus perforatum, sicut velustissimis musis* [hoc est musis, μουσικοῖς, musivis]

(24) Est ἐξέμπλιον, quod nos *Muster* solemus appellare, voce corrupta e proba Latina, *monstra* pro *monstratio*, δείγμα, scilicet pictura pannis intexta, sive flores, sive rami arborum vitiumve, sive hominum animaliumve aut aliarum rerum imagines sint. De voce ἐξέμπλιον et ἐξομπλιον v. Salmas. ad Script. Hist. Aug. t. II, p. 853, et Du Cange Gl. utr., ubi marmoribus quoque exempla tribuuntur. Sunt enim ibi dicta *marmora in exemplis marmora cum exemplis*, exemplis, id est picturis, tracularum sitibus, et formis aliis atque aliis candidis, nigris, viridibus, rubris et aliis venis, tessellis, frondibus, et sic porro signata.

σκαραμάγγια διασπρα, δικίτρινα (25), διδένετα, κολλόδια (26) μεγαλόζηλα (27) ἐκ τῶν κατ' οἶκους

A diversorum colorum et diversorum quoque exemplorum seu picturarum pannis intextarum, u' alba,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

musivis [vel picturis ostenditur. Sane valde impropiesset auctor locutus, si dictione nullis acubus perforatum significare voluisset nullis fibulis constringendum. Latine linguæ rationem omnem perverteret, qui stolam inconsutilem, quæ apud Du Cangium v. Semicinctium memoratur, contenderet esse non fibulatum. Vid. Ciampini t. II Veter. Monument. Musiv., ubi de tetrina veterum attingit, atque se novisse hominem Romæ, qui eamdem artem noverit, et interdum exererit. Passim locorum monstrantur industria de toto texta et omni sutura destituta, quæ pro inconsutili tunica Domini venditantur. Ipse ego quoque in œde R. M. V. apud Ultrajectum ad Rhenum talem vidi et tractavi. Et inconsutile appellat Matthias a Michovia illud feltri genus, quo olim Scythæ, hodie Tatai, vectiles curribus ædiculas suas tegunt. Est pallium album spissum inconsutile [quod acus nulla perforavit, nullum filum continet] pro imbribus et fluviis bene utile. Paulus Jovius in libello de legatione Moschovitarum eosdem centones nobiles nulla filorum textura, sed coactis ex lamis candidos appellat. Si scaramangium illud est, quod dixi p. 5 (neque dubito esse), refutari ex nostro loco potest sententia Salmasii. Hic enim referuntur inter vestes ἀβράφους scaramangia, quæ tamen ex mea sententia in pectore fibula astringebantur. Salmasius ipse quoque τὰ κολλόδια ad τοὺς σχιστοὺς refert et ad fibulatas vestes. Noster autem nominat ἐν τοῖς ἀβράφοις. Vicissim inter τὰ ἐβραμμένα referuntur quedam, quæ fibulis opus non habebant, at absque acu et filo constare non poterant, ut τὰ τουβία, τὰ σφιγκτούρια, τὰ ὑποκαμισοβράκια. Et quare tandem tunicas, vestes sarciles, βρακτάς, memorarent veteres, si etiam non sarciles, ἀβράφους; non habuissent. Du Cange Gloss. Lat. v. Sarcile inter alia loca citat hunc: Pro isto beneficio vult, quod P. F. det duobus pauperibus tunicas singulis annis ad Natale Domini, et utraque tunica sit de duabus ulnis de Sarzil, quæ currunt in foro Montisbrusonis. Cogitavi aliquando ἐβράφα esse non manicata seu non segmentata, prætexta vel ora serica vel paragneude destituta; ἐβραμμένα contrarium. Sane βραμμα idem est ac περιβραμμα, limbus, prætexta, clavus, periclysis; conf. Salmas. I. c. p. 572 et 574; et vestes consue de aliqua re Latinis novis dicuntur illæ, quibus segmenta vel ora aut ornæ assutæ sunt. Concil. Andegav. anni 1365: nec cloccas sericatas sive consutus de serico alterius coloris, quam fuerit clocca deferant. Pari modo Noster infra p. 280 memorat ἱμάτια ἐβραμμένα μετὰ τριβλαττίων. Verum si sic esset, quare addidisset auctor Noster ad ἐβραμμένα vocem μανιακάτα et ἀμφισομένα ἀπὸ διβλαττίων? Et quædam inter τὰ ἐβραμμένα ejus sunt naturæ, ut prætextam vix patiantur, velut tibialia, hypocamiso-braccia. Imo claris verbis Noster p. 280, ἀνὰ ἱματίου ἐνὸς ἐβραμμένου λιτοῦ habet. Atqui si ἐβραμμένον est prætextatum, non consistentia loquitur auctor jungens ἐβραμμένα, prætextata, et λιτά. pura, non prætextata. Cæterum a voce Græca βραχί puto formatum fuisse Latinum mediæ ævi raffimenta. Vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v., ubi e Gloseis vet. citat: raffimenta, interramenta, id est ἐντάφια βρακτά, lodices et vestes sepulcrales.

(25) Cum pariter διακίτρινα et δικίτρινα scriptum reperitur, perinde erit, meo judicio, sive εἰ ducurtatum ex integro διὰ, sive ex Italico di pro de transumptum dicas. Nam διὰ in tali compositione aliud nihil est quam ἀπὸ, διρόδινος, de rosato, δικίτρινος, de citrino, nempe colore, seu coloris rosei, citrei, et sic porro. Monachus Sangallensis pro sua scribendi et pronuntiandi ratione diacedri-

nus dixit: tyria purpura vel diacedrina litra, alii de lodicibus, quidam de gliribus circumamicti procedebant. Cl. Muratorius, cui locum hunc debeo, putat t. II Antiqu. Ital. p. 410, pro litra, legendum esse lista, id est ora, periclysi. Ego quidem præferrem lutra. In pellibus lutrarum, pretioso panno colorato indutis, olim processisse nobiles et aliunde constat, et e Du Cange v. Lutra.

(26) De colobio V. Du Cange utroque Gloss., Vales. ad Ammian. Marcell. p. 51. Petav. ad Themist. p. 377 et 446, ubi citat Servii locum, e quo apparet, colobia fuisse talia pallia vel palliola potius, cervicem obeuntia, pectus et scapulas et humeros ad cubitos usque tegentia, qualia gestant in solemnibus actibus academice Lipsiensis rectores magnifici et decani facultatum, ex ritu veteri cujus vestigia reperio.

(27) In hac voce et multis aliis hujus militaris tactici, quæ animum meum diu vexarunt et suspensum tenuerunt, conjecturam debui sequi, melioribus adminiculis destitutus. Et dubitavi profecto aliquando, recte hanc vocem et similes sequentes reddiderim, subnascentibus conjecturis, quæ fuit cum non minus speciosæ et probabiles viderentur. Nunc tamen non dubito eam interpretandi rationem, quam Latina versio suggerit, cæteris præferre. Incidebat igitur aliquando in animum, essentne τὰ μεγαλόζηλα crasso filo texta, μεσόζηλα filo mediæ generis, λεπτόζηλα filo tenui. Sane tenuiarii sunt vestiarii artifices, qui λεπτά, pannificia tenuia, subtilia faciunt; v. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. t. II, p. 144. Opponi quidem huic conjecturæ possit hoc, τῶν λεπτῶν commode non opponi τὸ μέγα, sed τὸ παχύ, adeoque dici debuisse illo quidem sensu παχύζηλα. Sed eadem difficultas quoque premit positam in Latina versione interpretationem. Nam τῶν μεγάλων non recte opponitur τὸ λεπτόν, sed τὸ μικρόν vel τὸ βραχύ. Verum facile difficultas hæc tollitur. Vulgus Græcum, aut potius Græci omnes, non exemptis probis hujus gentis et antiquis auctoribus, et λεπτός et ισχνός et βραχύς permulant. Sic Polyænus p. 45, βραχυφωνίαν dixit pro ισχυφωνία. Artemidorus p. 130, τοὺς λεπτοὺς ἀστέρους opponit τοῖς μεγάλοις. Idem p. 62, λεπτοκάρυα habet pro μίνυτις nucibus. Thucydides II, 83, τὰ λεπτά πλοῖα τοῖς μεγάλοις opponit. Cedren. p. 2: ἡ λεπτή Γένεσις, parva Genesis. Apud Du Cangium habes in Gl. Gr. p. 804, λεπτολάχανον pro μίνυλο olusculo, et alibi λεπτογένεσιν, parvam Genesis, librum Apocryphum. Sunt igitur in hoc quidem ambæ conjecturæ paræ. Deinde cogitavi, essentne τὰ μεγαλόζηλα idem atque τὰ μεγαλόγραμμα Cedreni, cujus celebrem locum p. 793, paulo post, data occasione, tractandum atiquanto latius mihi sumam. Sunt autem τὰ μεγαλόγραμμα telæ cum grandibus et latis aut striis aut floribus, et in universum exemplis; et sic de reliquis quoque æstimandum, μεσόζηλα et λεπτόζηλα puta. Sed animadverti deinceps ζήλος esse meram terminationem, quæ qualitatem rei indicat, colobium megalozelum vel megalozilum ergo idem esse atque μέγα, et sic porro. Patet ex ἀπόζηλος, quod idem est atque ἀόζηλος, et hoc idem atque ἀυάλεος. Glossæ Græcobarbaræ apud Du Cangium: υάλεος, κατάξηρος, ξηρός, ξηραμμένος, ἀπόζηλος. Græci enim υ ut β et interdum ut π efferunt. Patet quoque ex illa nota, proba, veteri voce γαμαζήλος, humilis, idem valente atque γθαμαζός. Similis est et ad Græcorum instar conficta Latinis mediæ ævi vox hybride imizilus (V. Du Cange Gl. Lat. h. v.) ab imus et terminatione ζήλος, brevissimæ mensuræ aut vilissimæ speciei. Maxime itaque consentaneum est, cum diversæ sint staturæ homines, μεγαλόζηλα esse pan-

citrina, veneta: colobia megalozela seu pro proceris ex iis, quæ domi gestantur; esoforia mesozela seu pro mediocribus staturis, qualia domi gestant-

JOAN. JAC. REISKI COMMENTARIUS.

nos majores, μεσόζηλα *medicæ*, λεπτόζηλα *brevis mensuræ*. Venio nunc ad illum Cedreni vexatum a Salmasio locum, in quo leguntur δθοναι μεγαλόγραμμαι. Locus hic est: Ἐκέλευσε [Michael Stratioticus] τὰς τῶν πολιτῶν κεφαλὰς μὴ διὰ γραμμῶν, ὡς νῦν, ἀλλὰ διὰ μεγαλογράμμων ἐκ βυσσοῦ ἢ πορφύρας [ita legend. aut certe βυσσοῦ πορφύρας in adjectivo] ἐξυφασμένων σκέπασθαι. Salmasius ad Scr. Hist. Aug. t. II, p. 574, pro γραμμῶν legi vult ῥαμμάτων, et pro μεγαλογράμμων μαργελοῦῤάμμων. Sed accidit ei, quod illis solet, qui differti multarum rerum scientia eruditionem suam loco non suo effundunt, et objectis eodem tempore multis ideis a vero aberrant, cupidineque non in vulgum nota docendi pro simplicibus et veris rara et admirationem non intelligentium comparantia arripiunt. Recte pene omnia istius loci, certe vexata illa vocabula habent. Novi sane, ῥάμμα esse *assumentum*, *segmentum*; verum id locum hic non habet. Nam quando panni id genus, quod *segmentum* Latini appellant, et a quo æque probabiliter nostrum *Sammel*, quam ab hexamito derivari potest, Græci volunt significare, ἔμμενον dicunt non ῥάμμα. Procul dubio rectum est γραμμῶν, neque dubium, id non a singulari γράμμα, sed a γράμμων, derivari debere; dubium tamen, sitne *grammatum* (media syllaba producta) idem atque *striatum*, *virgatum*, *lineatum*, an *litteris distinctum*, an denique *picturis*, imaginibus hominum et rerum, *illustratum*. Omnia enim ista notare potest vox γράμμων. Ut a πλοῦμα, πλοῦμαζεν *plumare* sit et *plumatus*, acu pictus, et a γέμων, γεμίζω sit γεμάτος, *impletus*, a δρόσος et δροσίζειν, δροσάτος, *uidus*, ita a γραμμῆ et γραμμίζω sit γράμματος. Est autem γραμμίζεν et *lineare* Latinis perinde *strias ducere* et *pingere*. *Lineatum pannum*, id est aut ῥαβδωτόν aut ζωδιωτόν, habet veteracharta apud Du Cangium v. *Afforciatus*. *Capa de panno aureo lineato*. Pugnat adversus Salmasium auctoritas quoque scriptorum ævi mediæ, qui τὰ γραμμῶτα (media producta) inter res et vestes pretiosas numerant, quorum e numero est Malaspina et Balsamo. Illius (apud Murator. t. II, Ant. Ital. p. 313) hæc sunt verba: *Vias medias velaverunt chorflis et junibus, suspensis ad / hordas strophis, flectis* [id est *dechtis*, *tæniis* aut *catenulis e filis aureis plexis*], *dextrocheris, periscelidibus, arbitris, grammatis, armillis, frisiis*. Ad extremum hunc locum notat Muratorius se putare nomina quædam hic corrupta esse. Sunt profecto. *Arbitris* enim male habet, et proxime apposuit *armillis* ejus correctio. Sunt quidem alias *armillæ*, idem quod *dextrocheria*, *pericarpia* quoque dicta. Hic loci autem sunt *armillæ*, *fasciæ* vel *circuli mediis brachiis inæcti et circumponi soliti*. Possit quoque, qui velit, vocem *frisiis* pro scholio vocis *grammatis* habere. Attamen, mea quidem sententia, sunt *grammata* hic loci vestes aut *radiatæ*, aut *ἀθηραι*, *picturatæ*, *figuratæ*, ut Græci quoque dicebant *φυγοῦράδαι*; v. Du Cange v. Βιδάκινοϋ. Balsamonis, quem paulo ante promittebam, locus hic est ad Concil. VI, canon. 28: τὰ πολυτελῆ χρυσοῦφαντα ἐμβλήματα, τὰ δημοτικῶς λεγόμενα μαργέλλια, ῥάμματα [vel γράμματα] καὶ ἀντίπανα. Hic fundus est superius memoratarum Salmasii conjecturarum. Tria hæc ergo auctore Balsamone idem sunt. τῆ μαργέλλια et τὰ γράμματα et τὰ ἀντίπανα. *Antipana* idem sunt atque *antepanni*, *panni*, qui aliis anteponerentur, assuerentur, *segmenta*, *oræ*, *marginæ*, *prætextæ*. Μαργέλλια sunt *acu picta*, *ricamata*, non a margine dicta; non enim Latinæ civitatis hæc vox est, sed, Arabicæ. Venit enim ab Arabico *Racama*, acu pinxit; unde Itali-

ἰσωφόρια μεσόζηλα ἐκ τῶν κατ' οἴκους (28), ἰσωφόρια λεπτόζηλα ἐκ τῶν κατ' οἴκους, ἰσωφόρια (29) λεπτόζηλα διαφόρων χροῶν καὶ ἐξεμπλῶν ἐκ

cum *ricamato*, quod merum est Arab. *Ricamo*. Hoc vocabulum et *Murcum* atque *Marcam*, quod etiam vulgus *Morgom* pronuntiabat, *acu pictum opus*. Si Græci ἀργέλλιον pro μαρκίμιον dicunt, ea est vulgi corruptela. *Margemium*, non *margellium*, esse veram lectionem, probat Hispanica quædam charta vetus apud Du Cangium v. *Aliphasis*, quæ vox etiam Arabica est *Allibas*, et notat ἱμάτιον, vestem exteriorem. Verba istius chartæ, multis vocabulis Arabicis onusta ideoque declaratione digna, hæc sunt: *plumatios digniores paleos* 10 [id est vestes sericas, *plumatas*, seu *acupictas pretiosiores* et *honestiores* atque *splendidiores*], *alios subminoros* 8 [ὑπομεινῶν, ut Noster amat loqui, ut veteres, ὑπομεινῶν], *aliphases vulturinos* [id est palliacum intextis vulturibus], *almucallas morgomes* [ἱπεύχια γράμματα vel πλοῦμαζα, *phatoles pulcos*, τοὺς κατ' οἶκον, quotidianas, domesticas vestes, robes de chambre, *sericas*]. Accoperunt hanc vocem *Ricam* Itali ab Arabicis; v. Du Cange v. Πλοῦμαζεν, ubi ex Hieronymo Germano has glossas citat: *Ricame*, πλοῦμα *ricamato*, πλοῦμισμένος. Quales fuerint *Sabanæ litteratæ* in alin charta Hispanica apud Du Cangium v. *Alfanegue*, addubito, fuerintne, in quibus litteræ intextæ, an *plumatæ*. Sane æqualia in utramque partem momenta sunt. Locus hic est: *lectos cum suos tapetes cum suos plumatos paleos et Græciscos et suas sabanas litteratas et fateles alfanegues*. Postremæ duæ voces sunt Arabicæ, et vestes signant quotidiani domesticus usus pellibus illius mustelæ foderatæ, quam fenariam, vulgo *fovinam*, nos *Illes* et *Iliz* appellamus, Arabes *Faneg* vel *Feneg*. Aut ergo *Ponticæ* scripsit *Multhias Sylvaticus*, aut erravit *Parthicas pelles pro Ponticis* nominans, quando scribit: *fenucio, id est pellis Parthica*. Non enim consentio Du Cangio v. *Parthica pellis*, glossam hanc e Græcia accessenti. Varii generis litterati panni veteribus in usu erant. Vestes enim quædam habebant litteras tantummodo unam aut duas ad summum in ima ora ad pedes versus, eo modo intexta, ut apud nos *lodices* lectorum nostrorum et *supellectilem* omnem *linream* nominis possessor quisque sui litteris initialibus signari curat. Eo modo litteratæ videri queant illæ *sabanæ*, quæ hac in charta commemorantur. Memorabilis est Hesychie locus: Τρίβων, στολή ἔχουσα σημεῖα ὡς γράμματα. Ergo tribones et tribonia sunt illæ vestes Jesu Christi et Apostolorum in veterum ecclesiarum musivis, quæ litteras et figuras litteris similes, sed ignorabilis significationis, conspectui dant, per frequentes apud Ciampium utroque tomo *Veterum Monumentorum*, qui etiam de ipsarum institutione, significatione et usu multa disputat. Alio modo litteratæ vestes, quæ unam antiquam litteram per totum textum millenis vicibus repetitam ostendebant, ut sic dicta *gammadia*, de quibus alio loco. Alio denique modo litterabantur vestes, quando nomina gerentium, aut etiam integræ sententiæ intexterentur. Casulæ nominibus episcoporum intra circulares areas intextis coopertæ insignie exemplum habet Rubens l. III Hist. Ravenn. ad an. 515, unde locum attulit Du Cange v. *Diptychum*. Habent quoque Græci in more positum, ut suis ἐπιτοῖς seu *corporalibus*, de quibus vid. ad p. 39. nomina episcoporum inscribant. Superest adhuc inter insignia regni

(28) De vestibus veterum domesticis V. Casaubon. ad Scr. Hist. Aug., t. I, p. 261. Ibidem p. 990. vestes *forenses* et *domesticæ* opponuntur.

(29) Sinitis interulæ linæ, quales nos hodie super ipsa cute gestare solemus, an chitones infimi,

τῶν κατ' οἴκους, ἀσπρωμύνια (30), διυγαντάρια ἄσπρα καὶ ἱαστά, λωρωτὰ τρίμιτα (31) καὶ ἀλόδηρα ἱαστά καὶ ἀναλεκτὰ (32) διαφόρων χροῶν. Ἰστέον δὲ, ὅτι ταῦτα πάντα ἐν σκευαροῖς ἐνδεδυμένοις δι' ἀληθινῶν τομαρίων καὶ σιδήρων γανωτῶν μετὰ χαρταλμίων ὁμοίως γανωτῶν βαστάζονται.

Διὰ τῶν ἐβραμμένων.

Ἰμάτια ἐβραμμένα δισχιστα (33) μανιακὰ (34)

JOAN. JAC. REISKII

regni Germanici pallium seu potius epomis Caroli M. sententia Arabica per ambitum litteris sericeis intextis conscripta. Solebant principum orientalium nomina non vexillis tantum, sed etiam pannis, qui in eorum fabricis vestiariis conficerentur et dono mitterentur ad externos aut proceres domesticos, intexti, qua de re ad Abulfedam dixi. Memorabile est, quod narrat auctor *des veranderten Russlandes*, se vidisse in catacumbis imperialibus Moscuæ tegumenta serica sandapiliis veteres Czaros condentibus instrata, quorum oræ per ambitum scriptura et sermone Russico insuto, non filis sericis aureisve, sed minutis margaritis in figuram litterarum Russicarum coordinatis, gesta et fata cujusque Czari. Sed de litteratis his vestibis veniet forte alius amplior dicendi locus. Redeo ad γράμματα, mea, quæ possunt tandem quoque telæ esse hominum reruæ imaginibus ornatæ. Memorabile est quod ait Cedrenus, suo tempore in tulpanis gestasse CPTanos *grammata*. Vivebat medio sæculo xi. Conjici jam posset per *grammata* intelligi non alias telas quam pictas imaginibus hominum rerumve, non litteratas, non radiatas, idque ex eo Joannes Cantacuzenus sæculo xiv, refert suo tempore hoc gestamen in usu fuisse. Verba ejus sunt l. iii, c. 36, ubi de fastu Joannis Glycis, patriarchæ CPTani, loquitur: Τὴν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καλύπτραν, ἣν τοὺς πατριάρχας φορεῖν ἔθος, ἀν' μὴ τοῦ τάγματος ὡσεὶ τῶν μοναζόντων, ὀθόνη λευκῇ περιειλημμένην πρότερον αὐτὸς κατεκόσμησε χρυσῷ, εἰκόνας αὐτῆ τοῦ τε Σωτῆρος ἡμῶν ἐγγράψας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς τεκοῦσης αὐτὸν Θεοτόκου καὶ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Veteres quoque Græcos in suis capitum calyptis ζῶα, id est imagines, gestasse testatur Democritus Ephesinus: Τὰ δὲ τῶν ἰώνων ἰοβαφῆ καὶ πορφυρᾶ καὶ χρόκινα ῥόμβοις ὑφαντὰ, αἱ δὲ κεφαλαὶ κατ' ἴσα διελημμένα ζῶοις. Sic satis mihi videor Cedreni locum et illustrasse et vindicasse.

talares, mihi non constat. Nondum enim satis liquet lineas nostro, an laneas vetusto Græco et Romano more super cute gestaverint tunicas novi Græci. Vid. quæ inferius de σφιγκτοῦροις et ὑποκαμισοδρακτοῖς dicam. Mihi quidem probabilius, vocabulum esophoria non interulas aut indusia, *chemises Hembden*, sed tunicas illis immediate incumbentes, talares, significare. Nam invenio esophoria serica. Sericum autem indusiiis adhibitum fuisse vix putem. Anastasius in Nicolao I: *in ciborio Constantianæ basilicæ optimos de stphori* [id est de esophorio] *et de fundato quatuor pannos appendit*. Fuit ergo genus panni de esophorio dictum. Leo Ostiensis, l, 28: *sericam item stericam* [alii *stricam*, et rursus alii *sticam* appellant] *de silphori cum auro et gemmis*.

(30) Quid hæc vox, quid διυγαντάρια, quid ἱαστά significant, fateor me neque nosse neque expulare.

(31) Id est vestes striatas, teniatis ad instar lororum, sed ternis identidem filis trium diversorum colorum vices alternantibus. Sic διμίτων, bili-

tur; esoforia leptozela seu pro minutis staturis, qualia domi gestantur; et hæc quidem postrema variorum colorum et exemplorum; aspromynæa, dihygantaria candida et iasta, lorota trilocia et holovera iasta et analecta variorum colorum. Hæc omnia deferuntur in vasis, quæ involuta sunt coriis rubris et tecta ferramentis politis et chartalamiis pariter politis.

De consutis.

Deferuntur porro in expeditionem militarem a COMMENTARIUS.

cen, pannum, πολύμιτον, *multilicen*, id est πολύχροον ποικιλόχροον. Forte τετράμιτα sunt illa, quæ Anastasius *vela de quadruplo* appellat. Hugo Falcandus l. c: *Hinc etiam videas amita, dimita et trimita minori peritia sumptuque perfici, hinc hexamita uberioris materiæ copia condensari*. Aut sunt vestes trium macularum, in quibus colores tres per maculas huc illuc sparsi sunt nullo certo ordine, neque certa figura. Auctor Mamotrecti: *polymitos vestis ex variis coloribus et guttis, a polis, quod est pluralitas, et mitos, quod est gutta*. Vid. Du Cange v. *Gutta* et *gucla*.

(32) Puto, vel conjicio potius, ἀνάλεκτον (sic novi Græci dicebant pro ἀνάλεκτρον) fuisse sudarium vel mappam, ex eo sic dictam, quod analogiis seu pulpitis ecclesiasticis tales mappæ solerent insterni iisque sacri codices superponi, e quibus textus evangelici et epistolici recitarentur. Talem mappam appellat Monachus Pegaviensis: *Velamen, quod analogio summis in festis superponitur, in quo Evangelium recitari solet*, et Acta Murensis monasterii, p. 29: *Linteam analogio subterponendum in festivis diebus*. Vid. Du Cange Gl. utroque in v. *Analogium*. Vocabulum deinceps a sacris analectis ad mappas omnes profanas quoque similis formæ et fabricæ transiisse videtur.

(33) Si quæ alia pars vetustatis obscura est, res profecto est vestiaria, quam forte nunquam satis intelligemus, cum nullæ veteres picturæ existant et quæ supersunt vetusta alia monumenta sæpe magis implicent, quam juvent, Romani alii quam Græci vestibis fuerint usi, et nulla in re magis quam in vestitu

(34) Verti *torquata seu assutis aureis torquibus instructa*. Sed mallet nunc cum *limbis sericis, mit samtener Kragen oder Aufschlagen um den Hals*. Vid. Du Cange Gloss. Gr. v. *Μανιακής*, ubi citat e Glossis *μανιαχην τὸ τοῦ ἱματίου περιστόμιον, id, quod ambit vestis os vel hiatum*. In figuris illis Basiliani Menologii, in quibus vestium scissarum imaginem exhiberi dixi, occurrit quoque imago talium limborum, quibus prætensi sunt et cincti illi hiatu seu fissuræ, velut segmento quodam serico, aut opere Phrygionico; vid. e c. t. l, p. 105, 113, 161, 182 et alibi, item Salmas. t. II Script. Hist. Aug. p. 569, ubi de segmentis, quæ guttur ornabant, agit. *Vestes muliebres, ait, segmentis ad guttur ornabantur, hoc est aureis fasciis*. Non negem, aureas fascias fuisse assutas, sed segmenta proprie sunt fasciæ vel tæniæ purpureæ sericæ plus minusve latæ, oræ vestis collum ambienti assutæ. Pergit Salmasius: *atque inde segmentum pro gutturi ornamento vel monili positum. Servius: « Colloque, monile ornamentum gutturi, quod et segmentum dicunt. » Idem habet Isidorus, et reliqua*. Bandur. ad Constantin. pag. 35, locum Valerii Maximi citat V, 2, ubi segmentum dicitur *ornamentum colli, quod monile vocatur*. Sunt ergo *monilia et maniacæ* non tantum aurei torques aut margaritarum fila, sed etiam assuta vestibis segmenta serica aut exametina

vestiario regio vestimenta consuta, bis fissa, [in A ἀπὸ σκαραμπγγίων (35) διαφόρων χροϊῶν καὶ pectore scilicet et dorso,] maniacata [id est tor-

ξεμπλλίων ἀμφισυμένα ἀπὸ διδλαττίων. Πρὸς τοῦτους

vestitu luxuriare hominum cupido novaturiendi soleat, res tamen illa sic comparata sit, ut verbis satis clare significari nequeat, nisi coram oculis demonstratur. Multus sermo apud veteres de vestibus schistis seu scissis vel fissis. Qua in re bene distinguenda auctorum tempora, et vestes quoque, de quibus loquuntur. Alia enim est fissura pallii, alia tunicæ. De pallio primum dicam. Pallium scissum veterum Græcorum aliud erat, quamvis admodum simile pallio Francorum. Pallii veteris Græci imaginem adhuc habemus in illis sic nobis dictis *Chorrocken*, robis choralibus sacerdotum nostrorum. Casulas hi, alii planetas appellant. Casula nempe talis usque ad humerum ex utroque latere scissa et in summo circa collum solida, seu collum in orbem ambiens, est veterum pallium quadratum, Constabat pallium Græcum duabus velut alis, una antica, altera postica. Quod hæc duæ alæ quatuor angulos efficerent, quadratum appellabatur. De octangulari dicitur inferius. Has alas ambas ἀνβάλλον, replicabant, rejiciebant, sic ut pars, quæ pallio promisso pedes tangeret, jam super humeris recumberet, ubi aut *περόναις*, acubus, affligebatur, aut *πρόπη*, fibula inserta, firmaretur. Quando plueret, ningeret, ventus spiraret, exempta acu vel laxata fibula sinebant alam deorsum cadere. Propterea assutæ singulis angulis erant lacinisæ panni, quas aut acubus conflegebant, aut in fibulas humeris summis insidentes immittebant, quæ alas revolutas sursum retinerent. Has lacinias *πτέρυγας* appellabant. In universum ubi esset fibula, ibi e regione erat *πρόπη* in fibulam inserenda, ut patet ex Aristophanis loco apud Pollucem VII, 14 :

Τὴν πτέρυγα παραλύσασα τοῦ χιτωνίου,
καὶ τὸν ἐπίδεσμον ὡς ἐν ἡν τὰ τιθία.

Talis pallii imaginem non memini uspiam videre. Neque novi Græci eo utebantur. Nam *chlamys eorum* erat pallium non *δισχιστόν*, sed *μονόσχιστόν*. Utebantur autem eo frequentius Latini, medii ævi puta, ut Franci et Itali. Diversimode tamen scissa erant quorundam scissuræ laterales tantum ad genua, aut, si multum, ad caput femoris usque pertingebant. Aliorum autem scissuræ laterales pertingebant usque ad juncturam humeri et scapulae, prorsus ut in Græcis vetustis palliis. Per hæc tam alte scissa pallia vel casulas commode humeri exerebantur: per illa altera vero minus alte scissa minus commode; debebat enim qui manus exserere vellet pallium attollere et librare manu. Pallium tale quadratum minus alte scissum describit Joannes Museus ita: *dicta indumenta sic curta* [id est valde curta] *sunt aliquantum plus longa de retro et de antea, quam de galono*. Clarius adhuc Monachus Sangallensis de rebus gestis Caroli M. I. 36: *ultimus habitus eorum [Francorum] erat pallium canum [cinerei coloris] vel sapphirinum, quadrangulum, duplex* [id est διπλωτόν, pellibus aut aliis rebus foderatum], *sic formatum, ut cum imponeretur humeris, ante et retro pedes tangeret, de lateribus vero vix genua contegeret*. De his quadratis palliis V. Du Cange ad Joinvill. p. 158, ubi sæpius in chartis Stephani de la Fontaine memoratur *un long mantel fendu à un côté*. Tale pallium est monoschistum, et accedit propius ad formam chlamydis Græcæ. In eo tantum chlamys et monoschistum Francicum differunt, quod fissura dextri lateris ultra humerum procederet, et super humero ope fibulae ad alteram chlamydis, posticam puta, partem astringeretur, si modo fissura in chlamyde locum habet: nam chlamys solida erat: sed simus in verbis faciles; in pallio autem Francico monoschisto ultra genu dextrum non ascenderet, adeo ut chlamydem gerens libere et

expedite dextram exsereret, qui vero tale pallium gereret, deberet illud, si manum exserere vellet, attollere. Monoschiston an dischiston sit pallium Caroli M., de quo Du Cange l. c. loquitur, æstimabunt jam, quibus t. II, Junii Actorum sanctorum ad manus est. Ibi enim exstat illa imago, quam Du Cange laudat. Neglexi observare, cum eam inspicerem, qualis pallii forma esset, et in præsentii volumine illud Actorum in promptu non est. Interea ut oculis æstimare lectores mei pallium Francicum tetragonum seu bis fissum possint, apponam regis Francici imaginem ex illa ms. Francica Valerii Maximi interpretatione supra jam laudata, quam in membranis habet Bibliotheca senatus Lipsiensis. Hinc quoque apparet, Francicam esse reginam, non imperatricem Cætanam, illam feminam, quam ex diptycho Bosiano Montfauconius Antiqu. Explicat. t. III, tab. 26, in ære repræsentavit. Casula non Græcus, sed occidentalis erat habitus. Loculenta illa in imagine conspicuum est pallium quadratum a dextra pene totum patens, a sinistra non tam alte scissum, in ornis seu oris gemina serie albarum seu margaritarum clausum. Insignis quoque in eodem pallio est tablium, item præpedulia, de quibus suo loco. Antequam a fissum palliorum

metina; qualia hic loci puto designari. Talis torquis aut collaris imaginem videre est in illa, quam librarius, qui codicem Dionysii Halicarnassei Chigianum, sæculo IX, exaravit, codici suo præposuit, et quam Montfauconius in Palæographia Græca et t. III Antiqu. Explicat. tab. 4, fig. 5, exhibuit, credens vestitum, qui Dionysio a librario ad instar sæculi sui circumpositus fuit, illi quoque veteri ætati, qua Dionysius vivebat, familiarem fuisse. In quo vehementer eum falsum fuisse non dubito. Juvat hac occasione imaginis illius partes breviter enarrare. In capite habet imago viri Dionysium mentientis bonetum vel camelaucium pellicio foderatum; chlamydium exterius seu *dalmatica* habet segmentum circa collum etiam pelliceum, et manicas longas in acutum desinentes. *Χιτών* seu tunica interior habet torquem circa collum et *σχιστήν*, fissuram longam in orbiculum desinentem, torquatam seu segmentatam pariter. Fissuræ tales requirebantur in vestibus, quæ ab antica et postica solidæ erant et supra caput demittebantur, cum induerentur. Similem torquem monstrat primus vir in ultima figura tab. XIV ejusdem tomi Montfauconianarum Antiquitatum, ubi Montfauconius *colletum* vel *collare tunicæ* appellat et inter novos habitus sæculi Theodosiani refert. Latissimum et elegantissimum tale monile vel collare (nisi potius epomis aut epirrhopterium est, vid. ad C. 9 dicenda.) conspicitur in illa imagine imperatricis Cætanæ, quam Paulus Rhamnusius historiae suæ de bello Veneto adversus C. Plin. 1204 gesto præposuit. Alias complures maniaciorum imagines habes apud Bandurium t. II Antiqu. imp. Or. p. 632, fig. 3, in Helena cruce inveniende et astantibus ipsi silentiariis. Videtur tamen huic expositioni nostræ ob stare locus vicinus v. II, ubi habentur *μανιακάτα λικά*. ubi vid. quæ proferemus.

(35) Locum hunc non expedio. Nam evertit omnem nostram superiorem de scaramannio disputationem. Nam si ad dischista vel bis fissa pertinet scaramannium, non fuit quale superius descripsimus, hemicycloides, solidum per orbem, ad chlamydem accedens, sed fuit aut pallium quadratum Francicum, aut ei simile, id est, habuit ad latus externum utriusque cruris singulares fissuras.

καὶ μεσόζηλα δίσχιστα μανιακάτα ἀμφισπόμενα ἀπὸ διδλαττίων ἕτερα κολόβια ἐκ τῶν κατ' οἴκους μεσόζηλα δίσχιστα μανιακάτα λιτά (36). Ἰστέον, ὅτι ταῦτα πάντα ἐν σκευαρίοις ἐνδεδυμένους μετ' ἀληθινῶν τομαρίων καὶ σιδήρων γανωτῶν μετὰ καὶ χαρταλαμίων ὁμοίως γανωτῶν βραστάζονται. Τουδίξ ἐκ τούτων πάντων, τὰ μὲν προκριώτερα ἀπὸ διδλατ-

JOAN. JAC REISKII

palliorum ad fissuram chitonum transeam, verbulo inonendum duco de etymologia vocabuli *casula*, frequentissimi in libris Latinis mediæ ævi, unde ad nos quoque venit et in voce plebeia *Caseelgen* adhuc superest. Neque Græci ea abstinerunt; ἐπικούτζουλον indidem est. V. Du Cange h. v. Est igitur Arabicæ originis. Venio nunc ad χιτῶνας σχιστοῦς. Hi contrario palliis modo erant fissi. Nam ut palliorum fissura ab imo sursum ascendebat, sic descendebat chitonum scissura a summo collo deorsum versus pectus et lumbos. Ut palliorum scissura ad latus externum crurum procedebat, sic chitonum decurrebat super pectore et dorso. Ut pallia quædam δίσχιστα, bis fissa, quadrata, quadrangularia erant (ea enim omnia idem valent). quædem vero τετράσχιστα et octangularia: sic etiam erant quidam chitones δίσχιστοι et quadrangulares, alii τετράσχιστοι et octangulares. Utriusque generis figuras per frequentes videre est in Menologio Basiliano, illius quidem l. c. t. I, p. 113, ubi tres conspiciuntur martyres quorum unusquisque bis fisso chitone indutus est; hujus autem l. c. t. I, p. 134 et 172. Confer has imagines cum loco Pollucis VII, segm. 54: ὁ σχιστός χιτῶν περόνη κατὰ τοὺς ὤμους διήρτο. Et facile, quid auctor ille sibi velit, intelliges. Hinc etiam exponi poterit vexatus Theophanis locus p. 207, κατὰ τῆς γαστρὸς ἔφορει (de rege Arabum Aretha loquitur) σχιστὰ διὰ μαργαριτῶν τιμῶν, *gerebat in ventre scissus cum margaritis magni pretii*. Chlamydem dixerat antea regem non habuisse, γυμνὸς ἦν. At ventre, id est thorace, gerebat chitonem scissum, margaritis oras fissurarum prætexentibus. Talem tunicam intellexit quoque Nicetas Choniates Andronic. II. 6, p. 175, ubi mancipiis et villi plebi tribuit ἀμπεχόντιν εἰς γλουτὸν ἀμφισχιδῆ καταβαλουσαν, *vestem, quæ gemina instructa fissura, ante et retro, usque ad nates pertingit* (qualem fore veterum Belgarum ait fuisse Strabo IV, p. 300: σαγγηροῦσι δὲ καὶ κομοτροφοῦσι καὶ ἀναξυροῖσι χρώνται περιτεταμέναις [ad femora arcte adhærentibus], ἀντι δὲ χιτῶνων [quales Græci Straboni æquales gerebant in pectore et in dorso solidos manicisque defectos, gerunt alios chitones], χειριδωτοῦς φέρουσι μέγχι αἰδοίων καὶ γλουτῶν.) aut, si sic malis Nicetam interpretari, *vestem talarum, cujus gemina fissura* [postica scilicet] *usque ad nates pertingit*, antica, ut par est, ad inguina descendente. Ἐπιλωρικίας appellat has vestes Tzetzes ad Hesiodi Opera: χιτῶν καὶ φᾶρος, ait, ἔστι τὸ δίσχισμένον ἱμάτιον ὃ καλοῦμεν ἐπιλωρικίον, *diploides*. Anonymus Paduanus apud Murat. II Ant. Ital. p. 316: *interulas a lateribus scindi faciebant et diploides* [τὰ ἐπιλωρικά, pectoralia,] *ex anteriori parte; tunicas etiam a lateribus scissas et a parte anteriori*. Quæri jam possent, habuerintne veteres Græci tunicas intra pedes apertas, ut nostræ sunt, gradiendi libertatem concedentes. Non putem habuisse. Dubitari quoque possit, an non τὰ σχιστὰ saltim fuerint vestes concisæ, quales sæculis xv et xvi gestabant nostri majores, ut ex antiquis picturis intelligitur. Sed neque Græcis in usu fuerunt vestes tam monstrose artificiosæ, neque, si vel eas in usu habuissent, saltim δίσχιστα diversum quid esse, nomen ipsum loquitur. Vid. quæ infra de διακοπτοῖς dicam ad p. 336. Quale genus vestis significaverit

A quata seu assutis aureis torquibus instructa], consistentia in scaræmangiis diversorum colorum et exemplorum cum prætexta dibrattea. Præter ea mediocris longitudinis vestimenta bis fissa, maniacata, cum prætextis dibratteis; alia, sed colobia, qualia domi gestantur, mediocris longitudinis, bis fissa, torquata, sed absque prætextis dibratteis. Hæc omnia COMMENTARIUS.

Adalbero Laudunensis episcopus in carmine ad Robertum, Franciæ regem, illis verbis,

*Et testis crurum tenuis est curlata talaris
Finditur anterius, nec parcat posteriori,*

non liquet. Possunt enim æque bene de tunica ad jugulum et inter scapulas scissa, quam de veste inter crura et ab antica et a postica scissa interpretari.

(36) Cum scirem, λιτόν in hoc Tactico, ubi de vestibus sermo, significare vestem, quæ auri argente et præcipue segmenti circa oras collaris orbis et manicas assutum haberet nihil, multum fluctuavi hoc in loco. Aperte enim pugnant maniacata seu torquata, segmentata, et λιτά, pura, quæ segmenti nihil habent. Aut ergo vocabulum λιτός hic alio significato est accipiendum, aut, quod ego quidem malim, καὶ est interserendum, *μανιακάτα καὶ λιτά*. Sensu alio accipi si debet, nequit λιτά aliud significare, quam *minoris præstantiæ, filii deterioris vestimenta*. Quæ interpretatio mihi quidem non probatur. Pari quidem modo reddidit illustris Casaubonus apud Polybium VI, p. 468, λιτόν περιεπέλαιον, *vile tegumentum capitis*. At ibi quoque ea dictio significat tegumentum capitis, cui nihil aliud seu signi, seu ornamentum, seu tutelæ terriçulamentive adversus ictuum vim, in hostem additum, impositum esset, sed mera et nuda galea. Vid. ibid. p. 469. Ita λιτός ἄρτος apud Diogen. Laert. p. 609, est idem atque ξηρός, *nudus, sicus panis*, absque ullo obsonio. Ad hoc igitur exemplum λιτόν ubique verti *purum*. Nam vestem *puram* appellabant Latini, quæ ornamentis careret. Trebellius Pollio in Claudio p. 390, *interulas puras* habet, id est purpura non prætextatas, aut non segmentatas. Alias *humilem et exiguum* appellabant, auctore Salmasio ad l. I, Scr. H st. Aug. p. 90 et 631. Tacitus Annal. III, 2, *signa incompta* habet, id est purpura et auro, vel et imaginibus aquilarum, victoriarum et principum exuta. Latini mediæ ævi *simplices* et *alias* appellabant, nempe respectu habito ad vestes *paratas*, id est comptas, ad parandum, ὡς πρὸς ἐπίδειξιν καὶ ἔγκον factas, quas medio ævo *ornatas* quoque appellabant. Nam apud Anastasium est *sarica prasina ornata* nisi potius *ornata* pro περιορνευμένη accipias. Regula S. Cæsarii ad Virgines c. 22: *lectualia simplicia sint*. Nam satis indecorum est, si in lecto religioso *stragula sæcularia aut tapetii picta resplendant*. Chronicon Cassinense III, 74, *dalmaticas paratas*, ornatas de collaribus et manicis et tabulis, memorat, et *alias*, id est diversi generis, λιτάς non paratas, *undecim; tunicas paratas quinque, et alias decem et novem*. (Scholiastes Thucydidis II, 97, p. 162, explicans illam rhesin ὄφαντὰ καὶ λεία, *texla et lævia*, sic ait: λείν τὰ λιτά, πρὸς ἀντιδιαστολήν τῶν ὄφαντῶν καὶ πεποικιλμένων. Sunt ergo illi τὰ λιτά vestes unius filii atque coloris, eoque diversi a vestibus multicoloribus. quæ Thucydidis τὰ ὄφαντὰ per excellentiam dicuntur; nam quamvis unius filii atque coloris vestes non minus sint textæ, quam multilices et multicolores, tamen hæc in specie nomen hoc merentur, quia cum arte et diligentia textæ sunt. (Ex Addend.)

deferuntur in vasis, quæ coriis purpureis involuta sunt et firmata fermentis politis et chartalamiis

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(37) Reddidi quorum præstantiora quidem assutas habent aquilas diblanteas, sed debueram quorum præstantiora quidem fucta sunt ex diblanteo (seu bistincto) illo panni genere, quod ab intextis aquilis nomen habet. Credebam nempe tum, aquilas, imperii Græci insigne, assutas tibialibus seu braccis fuisse. Nondum scilicet tunc videram Cæsaris CPTani imaginem illam, quam Rhamnusius laudato paulo ante libro suo de Bello Veneto, loco tertiam, proposuit, totam respersam intextis aquilæ singularis, non bicipitis, figuris. Ab his aquilis figuratis adhæsit panno nomen. Retulit hanc ipsam imaginem cum reliquis duabus a Rhamnudio editis imaginibus imperatoris et imperatricis CPlanorum Du Cange tabula VI illarum undecim, quas dissertationi suæ de numismatibus ævi infimi præposuit. Verum si compares illud ectypum, editionis certe Francofurtensis, qua utor, cum editione Veneta Rhamnusii a Gaffarello curata, deprehendas, illam Cangianam in multis ab hac abire et nulla cum cura redditam fuisse. In chlamyde profecto Cæsaris nullum vestigium pene aquilarum est in editione Cangiana, quæ tamen luculenter id oculos se ingerunt satis numerosæ in editione Veneta Rhamnusii. Tales vestes aquilatas appellabant. Charta Cornutiana apud Du Cange v. *Majors*: *Mafortem tramosericum, rodometinum, aquilatum*. Anastasius: *habentes historiam*, id est imaginem, *aquilarum*, Leone IV, p. 180, ubi memorat *vestem de fundato habentem historiam aquilarum*. Si fundatæ vestes sunt circulis et areis rotundis obsitæ, simillimam designavit Anastasius illi, quam Cæsar Rhamnusianus modo memoratus gerit. Chronicon Cassinense memorat *planetas purpureas cum friso et cum aquila de margaritis*. Intexebant igitur et insuebant pariter aquilas vestibus, filis sericis, aureis et margaritis quoque. Non aliam, quam de aquilis historiatam (ut ævo medio loquebantur) tunicam puto fuisse, quam Noster p. 339, memorat his verbis: *περιβαλλόμενος τὸν ἀστὸν τὸ χλανίδιον*. Quod si tamen τὸ χλανίδιον non per appositionem et *ἐπεξηγήσιν*, sed per se dictum fuerit, notetque vestem ab æto diversam (quod mihi quidem secus videtur), potest tamen et illud admitti atque explicari de veste æto, quæ extimum humerorum *ἐπιβόλαιον*, vagans et undans in auris, volantem velut expansis alis aquilam referebat et aut prorsus idem erat cum chlamyde, aut nulla certe in alia re, quam magnitudine differebat. Perfrequens hujus acti figura præsertim in virorum militarium imaginibus est et expressis verbis a Contin. Theophan. Constantin. militare hoc vestimentum appellatur. Ego quidem ambigo, aquilane sit, an chlamys, an utrunque (res nempe eadem diversis nominibus notata), id quod video Constantinum M. partim in pectore sinistro, partim post tergum in auris undans habere apud Bandurium t. II Ant. imp. Or. p. 633, in illa imagine, quæ vincentem Constantinum M. et ejus hasta cadentem Maxentium apud pontem Milvium sistit. Conspicitur ibi victor equo insidens, sago indutus et super illo volitans aquila, in summo dextro humero sibilæ asserta ope lori, quod ad cingulum fere dependet. Plures ætorum aut chlamydam imagines conspiciuntur in figuris arcus Theodosiani ab eodem Bandurio in eodem volumine positæ; vid. p. 56', et omnibus pene istius arcus tabulis æneis. In Menologii Basiliani imaginibus longe frequentissime occurrit epiculator, martyrum carnifex, hac seu aquila seu chlamyde indutus, ut e. c. t. I, p. 59 et 74, et t. II, p. 176. item in tab. 18, tom. I Monumentor. veterum Ciampini area 23, ubi spiculator S. Bartholomæum strangulat. Insignis est *huc faciens* et paulo ante a me laudatus locus

των ἀστῶν (37) καὶ βασιλικῶν (38) ἀμφισπόμενα, τὰ δὲ δευτέρα τούτων ἀπὸ βδελλῶν (38*) σφιγκτούρια (38*),

Continuatoris Constantiniani p. 12. Scriptorum post Theophanem, ubi inter omnia imperii aliquando ad Michaelem Balbum perventuri hoc refertur, quod ἱματιον φοινικοβαφές, quod Leo Armenus, recens inauguratus imperator, κατὰ τι στρατιωτικὸν ἔθος ἄζωστον ἐπαμφέρνυτο (ἀστὸν τοῦτο καλοῦσιν ἢ θάλασσαν), a Leone exutum et sibi, qui deferret manibus traditum induerit. Partem hujus loci, quæ τὸν ἀστὸν idem esse atque τὴν θάλασσαν perhibet, in proximam hinc observationem seponemus. Eandem historiam referunt Symeon Magister p. 402, et Genesis p. 3, quorum verba apponere et comparare operæ pretium est. Ἐκδιδύσκειται τὴν ἰσθῆτα, αἰτ Symeon, ἣν ἐπεβίβλητο ῥοδοειδίσει χροαίσι ἐκλάμπουσαν, καὶ κολόδιον, ὃ προσονομάζουσι κατὰ τὸ ἔκπαλαι τῶν στρατηλάτων τηρηθῆν ἔθος. Genesis autem sic habet: Ἐκδιδύσκειται τὴν ἰσθῆτα, ἣν ἐπεβίβλητο ἐν δυσὶ ῥοδοειδίσει χροαίσι ἀτίζουσαν, ἣν κολόδιον τῇ ἰγχωρίῳ βῆσι προσονομάζουσι, καὶ ταύτην ἀναιμένην ζωστήρος κατὰ τὸ ἔκπαλαι τηρηθῆν ἔθος τοῖς στρατηλάταις. Differunt in eo potissimum hi duo auctores, quod Genesis actum et colobium idem facit, alter diversa. Concludas quoque ex iisdem fere ætum fuisse vestem, quæ solet alias cingulo astringi. Sed in eo, mea quidem sententia, multum falluntur, et apparet, eos turbidam aut nullam potius acti ideam habuisse. Quid obscura et affectata dictio ἰσθῆς ἐν δυσὶ ῥοδοειδίσει χροαίσι ἀτίζουσα sibi velit, non dixerim: vestemne, quæ aquilam, chlamydem volantem, imitetur, an quæ intextas habeat aquilas? Et quid tandem sunt *duo rosei colores*? Suntne duo, tres pluresve rosei colores? Sunt sane rosæ diversi coloris, dilutioris et profunde purpurei; sed color tamen in vestibus non est nisi unus. Sed quid cum ineptis nugacium et infantium Græculorum pugnamus? Ad ætos seu volantes chlamydes redeo, qui sæculo IX, vel etiam citius, desinisse videntur. Horum imago quodammodo supersunt hodie adhuc illi parvi mantelli, quos advocati in urbibus Germaniæ quibusdam, ut Halæ Magdeburgicæ, sibi sæpe vident, gestant, tam breves, ut extrema eorum in boxæ togarum dextra recondant. Ætorum quoque reliquias puto esse tænias illas argenteis aureisque et sericis filis plexas, longas et multiplices, quas officiales militares minores, item valeti nobiliorum hominum assutas humero dextro gerunt. Neque aliud, quam tales curti mantelli advocatorum, erant illa τὰ κατὰ νότου λευκόλινα, quæ a CPTanis ævo suo gestari consuevisse bis narrat Nicetas, primum quidem in Alexio, Manuelli filio, c. 18, p. 174; deinde vero etiam in narratione de rebus urbis ab ea Latinis expugnata p. 382. Prior locus hic est.

Narrans ibi gaudium factionis Andronico favoretis ob eum imperatorem nuncupatum, ait *quosdam mediis in plateis tripudiasse*: Ἐξενεγρόντες τὰ συγκλητικῶς ἐξυφασμένα τῶν κεφαλῶν καλύμματα, καὶ τῶν κατὰ νότου λευκόλιων νεχυμένων λαβόμενοι, διελοῦν αὐτὰ, ὡς σφαίρας, χοροστατοῦντες τοῖς ἐκ τῶν τριόδων, *prolatas calyptras, quales sen-*

[candida.

natores capitibus gerere solent, et fusa per dorsum

(38) Vide supra not. (50) col. 339.

(38*) *Cum intextis parvis muscis*. Proprie sunt βδελλλα τὰ τῶν θυλακίων τῆς πελάτας ἔσωθεν ἐξεληθόντα μυγαδάρια, *parvæ muscæ, quæ procedunt e folliculis in ultimis nascentibus*; vid. Du Cange v. *Μυγουδάριον*. Unde videntur nomen habere, βδελλλα ἀπὸ τῆς πελάτας.

(38**) Quid hæc sint, nescio, nisi forte indusia linea; vid. Du Cange h. v. et quæ paulo post de hypocamisobrachiis dicemus.

θάλασσα (38^{***}) καὶ ἀβδία (39) πλατύλωρα καὶ ἀβδία
μασουρωτὰ (40), τὰ μὲν ἀμφισπόμενα ἀπὸ διβλαττίων,

JOAN. JAC REISKII

candida lintea apprehendentes, ea velut glomos restiarios evolvebant et obvio cuique e triviis occurrenti in manus dabant, ut secum, apprehenso velut reste, choream duceret. Designat hic ludum, quem veteres *restim* aut *sertam ducere* dicebant. Alter locus Latinorum urbe potitorum insolentiam exagitantis hæc inter alias eorum notat intemperies: Τῶν ἱματίων τὰ πλατύσθημα μὴ κατὰ χροίαν, πρὸς δὲ γέλων περιβαλλόμενοι τὰς ἀγυῖας περιήσαν, καὶ τὰς ὀθονοσκεπεῖς περικρανιοῦς καλύπτρας ταῖς κορυφαῖς τῶν ὀχημάτων περιτιθέντες, καὶ τὰ κατὰ νότου κερυμένα λευκόλινα ταῖς ἱππελαῖς γένουσι αὐτῶν περιδόντες ἔλλη καὶ ἄλλη τῆς πόλεως ἐξικπάζοντο, *vestes latis clavis (vel tabliis) insignes non ad usum, sed lubricum induti circubant per compita; lectos subtilibus telis pileos imponebant equorum suorum verticibus, candidis linteis, quæ de humeris fusa per dorsum undare promittuntur, eorum ora substringebant, eoque in apparatu huc illuc pervagantes obsequitabant.* Unum ad nostros aetos adhuc addo, videri Russos a Græcis morem aquilas vestibus assuendi aut intexendi accepisse. Minores enim officiales imperiales, ut e. c. vectores currus publici, postiliones, aquilam rubram assutam habent, auctore libro Germanico, *das veranderte Russlandt* inscripto.

(38^{***}) Neque de hac veste multum præter conjecturas afferre valeo. Si fidem habet, et habere omnino debet, superioris citatus continuatoris Constantiniani locus, non differunt ἀπόδος et θάλασσα. Et esset sane aptum nomen θάλασσα, mare, vesti undanti non minus, quam aquila. Pari modo veteres Græci peplos mulierum undantes et a capite ad pedes demissos ῥόακας appellabant, *fluvios torrentes*; vid. Diogen. Laert. p. 305, ubi male mutarunt. Forte inde quoque est, quod zauschorum seu mandatorum imperialium apud Turcos vestis exterior θαλασσοφέρεις dicitur, voce e Græca et Arabica composita, quarum pars altera *vestem amplam* notat. Ambæ denominationes congruæ; vestis enim talis, quæ cingulo astringi non solet, ampla est et quasi undat. Fuit tamen, antequam Continuatoris illum viderem locum, cum crederem, thalassas fuisse dictos pannos undulatos, cymatiles, quo de genere est vulgo sic dictus *Camelot*, voce non a camelorum pilis, sed ab illo ipso, sed corrupte prolato. *cymatilis* repetenda; de cuius panni confectione vid. Busbek. Epistol. I. p. m. 57 et 62. (Utor editione Wechel. 1605.) Suspiciatus porro fui, *maria* fuisse has vestes dictas ab undantibus aut institis et oris, aut filis per medium pannum intextis, quales veteres μαζάνδρους appellabant, novi Græci ποταμοός. Antipater in Anthologia l. vi, c. 8, p. 425, habet puellas tres Dianæ donaria dedicantes, quas inter una vestem dedicat cum intextis puellis choream agentibus et flexuosis Mæandri errores amantis fluentis;

Καὶ βιτὴν μὲν τὰςδε χοροθαλάσας κάμει κούρας,
λοξὰ τε Μαϊάνδρου ρεῖθρα πολυκλανέος.

Vid. Salmas. ad Tertull. p. 302, ed. Parisin. Videor mihi tale genus θαλασσωτόν, κυματώδες videre in nummis Justiniani; ut ultimo versus primi tabulæ æneæ apud Du Cangium in Familiis Byzantinis p. 88, et ejusdem tabulæ versu secundo, item quarto bis. Novorum Græcorum sic dictos ποταμοός in vestibus sic describit Du Cange. *Lineæ sunt, ait, candidæ rubetis intermixtæ in palliis, mandylis et stichariis sacerdotum Græcorum.* — Andreas a S. Cruce apud eundem *cappam* ait vidisse Græci patriarchæ *rigis albis purpureisque per transversum a summo usque deorsum variatam.* Nihil profecto aliud sunt illæ per certa intervalla positæ in tuniis a summa ora ad imam usque

A pariter politis. Porro tibialia ad superiora vestimenta pertinentia, et tot, quot illa, numero; quo-

COMMENTARIUS.

tæniolæ, in quibus binæ extimæ lineæ candent, mediæ singulares rubent, quam veterum *mæandri* aut *scalæ* Boetii in Consolatione, ubi habitum philosophiæ describit. Vestibus eam ait indutam fuisse, *quarum in extremo margine II, in supremo vero Θ legebatur intextum; atque inter utrasque litteras in scalarum modum gradus quidam insigniti videbantur, quibus ab inferiore elemento ad superius esset ascensus.* Disputatur, quid illæ litteræ sibi velint: non enim absque ratione confictas a philosopho fuisse palam est. Quantum colligo e sententia, quam ab aliis relata habeo, extra nexum excerptam, videtur pro II littera Γ reponenda esse, quæ Γένσεις significet, ut Θ notare videtur Θάνατος, Quas autem Boetius *scalas* appellat, eæ sunt procul dubio tæniæ purpureæ alteriusve coloris, vestibus a summa ora ad imam parallelæ per certa intervalla assui aut intexi solita; qualium scalarum, mæandrorum undarumve, ποταμών aut θαλασσών, exemplum est videre apud Ciampinum t. II Monumenti vet. tab. 39.

(39) Si non contractum est pro ἀβδία, adeoque non est Arabica vox *Abat*, non novi, quid sit aliud. Est autem *Abah* vel *Abat* gestamen Arabum Chaldæorum præcipue Christianorum, sæculo septimo Satyris Geriri poetæ, Christianis valde infesti, exagitatam, sed et patrum memoria Itinerariis Petri della Valle et de la Roque celebratum. Laudatus Italus l. II, epist. 7, describit ut tunicam crassi filii in pectore scissam, absque manicis, quam super indusio gestent Arabes. Gallus autem pallium extimum appellat, pag. 4 de son *Voyage de Seyde au camp du grand Emir. J'avais, ait, par-dessus le tout une manière de manteau appelé aba, fait d'une espèce de bourracan bariolé de blanc et de noir avec de petites fleurs tissues d'or.* Miretur nemo me ubique Arabica crepare et captare. Si modum hæc in re excedo, patior quod amantes omnes solent. Vigiles et somniantes amata spectant et audiunt. Amavi quondam Arabicas litteras et strenue colui, magno cum rerum mearum dispendio, paucis in litteras commodo per hujus sæculi indolem, cui Arabica sordent. Non tamen nihilo propterea minus certum est numerosam catervam et velut coloniam vocabulorum Arabicorum in novam Græcam linguam immigrasse, ut a bellis et commerciis continuis gentium vicinarum contingere solet. Multa pacis bellique negotia Græcis nullo non tempore fuerunt cum Saracenis, donec amborum res florerent. Aliquando quoque traductæ in Græciam integræ colonie gentium orientalium Arabice loquentium. Vid. Nicéphor. Patr. CPTani Breviar. p. 204.

(40) Cum *μασουρίον* a Du Cangio Gl. Gr. per *lagenula* exponi viderem, dedi in Latinis *cum intextis lagenulis*. Rectene an secus, viderint alii. Vereor profecto, ne rectius fuerit *cum intextis siphonibus* aut cannulis, cylindris longis. Nam quantum colligo ex allatis a Du Cangio in Gloss. Gr. exemplis vocis *μασουρίον*, fuerunt masuria tubi vitrei longi ad inflandum vel injiciendum liquorem in vase aliquod sanguiferum. *Pannum admasurum* invenio apud Du Cangium Gl. L. h. v., qui locum hunc ex Leone Ostiensi I, I, Chronic. Cassin. c. 58, adducit: *pannum admasurum pro Byzantiis octo.* Non dubito dividendam esse vocem in duas *ad masurum*, id est *cum masuris* seu lagenulis intextis. Possem huc non sine specie veritatis referre *toaleas masoricas*, quasi lagenulis intextis ornatas, quarum meminit Anastasius in vita Leonis IV, p. 196: *obtulit tres toaleas* [ita legendum et hic et in altero ejusdem loco p. 188, quos ambos citat Du Cange v. *Olea*] *masoricas admirabilis pulchritudinis, serico textas coloreque depictas, quæ scilicet*

rum præstantiora quidem assutas habent aquilas A
diblateas et basilicia seu arma aut insignia impe-
rialia; ab his autem secunda et quoad pretium impe-
riora habent pro exemplo intexta bdellia seu
parvas muscas. Sphincturia seu strictoria, thalassas
seu maria [vestis genus ita dictum], et abdia cum
latis loris, et abdia cum intextis lagenulis, partim
prætextata prætextis diblateis, partim etiam absque
iis seu pura. Porro hypocamisobraccia seu braccas
diversarum qualitatum, tam quoad capacitatem,
quam quoad pretium. Epirrhoptaria seu insectoria
scapularia, scapulas et caput tegentia, veri luminis,
primi ordinis et secundi et tertii. Zostria seu cin-
gula veri luminis varia, et pseudozea seu palli-
dioris coloris, singula pretio unius nummi et qua-
tuor milliaresiorum, alia pallidioris luminis pretio
nummorum singulorum, alia pretio milliaresiorum
octonorum. Calceorum ex adimio seu corduano pa-
ria diversa. Hæc omnia in bulgis aut et bisaccis
debent deferri, et destinata sunt nobilibus trans-
fugis, quibus dantur, et aliis nobilibus magnisque
alienigenis, quibus mittuntur. Porro fert secum
imperiale vestiarium vestes pro minutis, qua-
les domi gestantur, præstantiores et nitidas, præ-

τὰ δὲ καὶ λιτά. Ἰποκαμισοβράκια (41) διαφορῶν ποιο-
τήτων. Ἐπιρρίπτάρια, (42) ὄξεια (43) πρῶτα καὶ δεύτε-
ρα καὶ τρίτα, ζωστρία ὄξεια διάφορα καὶ ψευδοξεία (44)
ἀνὰ νομίσματος ἑνὸς καὶ μιλιαρησίων δ'. Καὶ ἕτερα
ψευδοξεία ἀνὰ νομίσματος α', καὶ ἕτερα ἀνὰ μιλι-
αρησίων η'. Ἰποδήματα ἀδήμινα ζυγαὶ διάφοροι.
Ἰστίον, ὅτι ταῦτα πάντα ἐν βουλγιδίοις ἤ καὶ ἐν δι-
σακκίοις ὀφείλουσι βασιτάζεσθαι. Ταῦτα δὲ διὰ τοὺς
εὐγενεῖς πρόσφυγας τυγχάνουσι καὶ διὰ τὸ εἰς
εὐγενεῖς καὶ μεγάλους ἔθνικοὺς ἀποστῆλθαι.
Ἰμάτια λεπτόζηλα ἐκ τῶν κατ' οἴκους πρόκριτα καὶ
καθαρὰ ἀμφιεσμένα ἀπὸ τριβλαττίων καὶ διβλαττίων
ὄξείων καὶ διβλαττίων ἀετῶν καὶ βασιλικίων καὶ
βδελίων, ἀμφοτέρω δίσχιστα μετὰ περσικίων διὰ
τοὺς στρατηγούς καὶ κλεισοῦράρχας. Ἔτερα ἰμάτια
ἐκ τῶν κατ' οἴκους λεπτόζηλα δεύτερα λιτά δίσχιστα
μανιακῶτα διὰ τοὺς θεματικούς τουρμάρχας καὶ
λοιποὺς πρόσφυγας τε καὶ ἄρχοντας. Ἰστίον, ὅτι
ταῦτα πάντα ἐν σκουαρίοις ἐνδεδυμένοις δι' ἄλη-
θινῶν τομαρίων καὶ σιδήρων γανωτῶν μετὰ καὶ
χαρταλαμίων ὁμοίως γανωτῶν βασιτάζονται. Σφιγ-
κτούρια, θάλασσα καὶ ἀβδία πλατύλωρα καὶ μασου-
ρωτά, τὰ μὲν ἀμφιεσμένα ἀπὸ διβλαττίων, τὰ δὲ
λιτά. Ἐπιρρίπτάρια ὄξεια διάφορα, ἱποκαμισοβράκια

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

festis diebus in circuitu altaris majoris dependerent.
Sed masoricæ illæ huc non pertinent, utpote no-
men habent de insula Majorica, in qua fiebant. Sa-
raceni Andaluseni medio ævo maximum faciebant
in Occidente commercium pannorum pretiosorum,
ut passim celebrarentur panni de Spanisco, purpu-
ræ Almaritenses, et sic quoque toalæ Majoricen-
ses.

(41) Id est *hypocamisa* et *braccas*. In hunc mo-
dum reformanda nostra Latina. Quid autem sunt
hypocamisa? Quantum intelligo e farragine exem-
plorum v. Κάμισον et Ἰποκάμισον allatorum a Du
Cange in Gl. Gr., fuit κάμισον idem quod χιτῶν
exterior, brevior, ad genua desinens, ἰποκάμισον
autem chito interior, ἰσωφόρον, ad pedes vel talos
desinens. Σφιγκτούρια vero forte fuerunt subuculæ,
interulæ lineæ cuti proxime incumbentes. Illustrabit
hæc nostra et rem illorum temporum vestiariam
insignis locus Joannis Mussi in Chronico Placentino
apud Murator. t. II, Ant. Ital. p. 320: *juvenes por-
tant alia indumenta et larga [pallia aut chlamydes]
et alia curta et stricta; et sic curta, quod ostendunt
medias nates et genitalia [videtur τὰ καβάδια vel
τὰς διπλοῖδας significare, quas nos Brustatze ap-
pellamus, quasi βράκη τοῦ στύθους, ἐπιφωράκια],
salvo, quod portant caligas [id est braccas, femora-
lia] de panno sic longas [id est valde longas], ligatas
in quinque partibus ad suparellas [id est annexas
quinque partibus ad ependύταις seu pannis illis pectora-
libus; V. Du Cange v. *superalia*], quos portant de
subtus alia indumenta, quæ cooperiunt totas nates,
membrum et genitalia cum dictis caligis. Et etiam de
subtus habent saraballas lineas strictissimas. Ergo
saraballas appellabant indusia, de voce Arabica. V.
Du Cange v. *Saraballa*. Quod addit *strictissima*,
miror; nam Arabes *sarabâl* de amplissima quaque et
maxime proluxa veste intelligunt. Inducit me tamen
hic locus, ut τὰ σφιγκτούρια fuisse credam id, quod
nobis indusia sunt. De braccis jam attigi, cum de τοῦ-
βλοῖς agerem. Nam braccæ Græcorum erant sic
formatæ, ut heiduccorum; procedebant scilicet a
ventre imo inde usque infra suras, ut videre est in
Menologio Basiliano t. I, p. 9, 22, 23, 26, 27 et*

alibi. Conf. Murat. Ant. Ital. t. II, p. 110. * [D.
braccis imperatorum CPlatorum V. Du Cange ad
Villegarduin. p. 309.] Antequam argumentum hoc
deponam, juvat brevis Glossam apud Du
Cangium Gl. Gr. p. 564, illustrare, hanc nempe: κα-
μισάτοι: dicuntur ministri ecclesiastici, qui in ecclesia
cali faciendus sacris lebetibus occupantur. Vox hæc
non a κάμισον, sed ab alia descendit Arabica vel
potius Syriaca, quæ *ministerium* significat. Est qui-
dem κάμισον etiam Arabicæ originis.

(42) [Ἐπιρρίπτάριον, capitis tegumentum, quo
patriarcha utebatur. Georg. Monach. p. 567.] Ex
Leone Grammatico p. 490, patet esse capitis tegu-
mentum. Frustra ergo reprehendit Coar. ad Ce-
dren. p. 811. Xylandrum, qui *cucullum* vertit. Pa-
riter Du Cange Gl. Gr. h. v. *procco* monachorum
comparat, ubi vid. Ex Nostri p. 419 apparet, ves-
tem hanc jugulo fibulæ seu agraffi ope astringi
potuisse.

(43) Sæpe perarduum est dicere, quem colorem
voce ὄξυς significant, rubrumne, an violaceum.
Sane ut plurimum reddere solent viri docti hanc
vocem Latina *violaceus*. Sed rubrum quoque eam
significare apparet e loco Nicetæ apud Salmas. t. II
Hist. Aug. p. 560 et ex illo Chæremonis apud Eus-
tathium ad Odysse. K, qui ἰδίως τὰ ῥόδα ὀξυφγγῆ
καὶ ἔπος τιθνηύμια appellat. Non pallidi, sed in-
tense rubri et ad fuscum pene accedentis coloris
rosas intelligit. Sæpe quoque ὄξυς non colorem, sed
coloris modum notat, intensum valde, vividum lumi-
nis et oculos ferientis. Hinc opponuntur τὰ ὄξεια et
ψευδοξεία, lumine solo in censum veniente. At
quando ὄξεια πρῶτα, δεύτερα, τρίτα reconsentur,
coloris, non luminis habetur ratio. Sæpius enim
tinebatur pannus, et *sericum atque coccum non semel
tinctum* habet Vita S. Amatoris apud Du
Cangium v. *Plumatum*.

(44) Est idem quod *pseudoalethina*, de qua Sal-
mas. ad Script. Hist. Aug. t. II, p. 405. Πορφύραν
ἰψευσμένην τὸ ὄνθος memorat Themistius p. 247,
et πολλὰ βασιανιστήρια τῆς πορφύρας et βασι-
ανιστὰς ejus, de quibus supra jam dixi, ubi de ζυγο-
στάταις.

διαφόρων ποιότητων. Ἰστίον, ὅτι ταῦτα πάντα ἐν βουλγιθίοις ἢ καὶ ἐν δισακκίοις ὀφείλουσι βασιλεύσθαι. Λογάριον εἰς ἔξοδον τοῦ φροσάτου εἰς φιλοφρόνησιν τῶν ἀγωνιζομένων ἐν πολέμοις καὶ τῶν ἀρχόντων καὶ εἰς λοιπὰς ἐξόδους, κεντινάρια (45), μιλιαρῆσια, σακκία (46) εἰς τὸ δίδοναι τοῖς φυλάσσοισι σχολαρίοις εἰς τὴν βασιλικὴν φῖναν (47), τοῖς τε βασιλικοῖς ἀγούροις (48) καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς βασιλικῆς ἐταιρείας καὶ ἄλλοις, οἷς ἂν κελεύει ὁ βασιλεὺς εὐσέβειαν (49) δίδοναι, εἴτε καθ' ἰδδομάδα ἀπαξ,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(45) Jam quidem egi de centenariis ad p. 20 (horum Commentar. p. 44), neque rursus de illis sermonem instituerem, nisi me tum, cum illa scriberem et prelo excuderentur, præterisset insignis locus Abulfedæ, quem a me impetrare nequeo ut lectori negem, ut qui morem principum orientaliū vægrandes et ponderosas auri argentique rotas dictas ad nummorum instar conflandi et inscriptionibus ornandi, qualium vix umbræ sunt nostri sic dicti medagliones, præclare illustret. Narratigitur Abulfeda ad A. 377 (C. 998), Sahebum, filium Ebadi, primum consiliarium et administrum Fachreddaulæ Bujidæ, qui Saheb primus, ex imitatione forte aulæ Byzantinæ aut Romanæ, titulum sahebi, hoc est comitis, in Arabicam gentem intulit (V. d'Herbelot p. 733), domino suo in Kalendis anni strenuè loco obtulisse nummum aureum mille miscal seu librarum pondo. Equiparari solet miscal sesquidrachmæ. Fuit ergo propemodum mille quingentorum ducatorum Belgioorum pondo. Verba auctoris sunt : *Fulvus [hic est nummus] solitam aspectu [rutilo], quam forma [rotunda] similitis, a cujus attributis attributa solis omnia desumpta sunt;*

Quem qui denarium [hoc est ducatum vel solidum aureum] appellet, verum ille nomen et tribuit. At qui mille denarios eum esse asseveret, ille dicit unum aliquod de hujus nummi prædicatis.

Inventionis prorsus novæ. Nam a rerum principio cusus non fuit alter similitis, neque signati fuerunt ejus sodales talibus characteribus.

Refert genus et nomen ad Schahinschahum [seu regem regum, Fachreddaulam et de eo vel Fachricus vel Schahinschahicus appellatur, velut mancipium ejus], etiamsi minutus [et tanto domino indignus] sit, ut qui munificentiam ejus imploratum veniunt.

Significat eum in vivis exacturum esse tot annos, quot ipse miscal pendet; quo mundus de longa domini sui zelate lætari et bonam spem alere incipiat.

Dempta et in censum non admissa hyperbole, est elegans et nobile epigramma. En specimen poseos Orientalium.

(46) Vereor, ut satis assecutus fuerim hujus loci sententiam. Videtur enim velle dicere saccos, qui scholariis in stipendium darentur. Unde concludas, militibus in saccois fuisse tum quoque solum stipendium, ut hodie apud Turcas fit, qui secundum bursas numerant, singulis bursis eandem certam nummorum summam continentibus. Adeoque debet, σακκία veluti pro specie quadam pecuniæ sumi, qualis sunt centenarii, etc.

(47) Apparet e pluribus locis hujus Tactici, *ἄναμα* esse *excubias* vel *stationes castrensēs*, vel quod essent in extremis castrorum finibus, vel quod essent fines, ὅροι, termini, ad quos finiti, definiti, confiniti (*confineds*, ut Franci dicunt), id est appositi essent et stare jussi milites. Φῖνα in genere est omnis *limes*, *terminus*, ὄρος, ἔρμα, quod finit rem et secernit eam a vicina. Hinc intelligas, quid sint

A textatas triblatteis et diblatteis veri luminis et diblatteis aquilis et basiliois et bdelliis. Omnia ista sunt bis fissa et persiciis seu marsupiis instructa et strategis atque cleisurarchis destinata. 272 Alia vestimenta ex genere domesticorum minuta secundi ordinis absque prætextis, bis fissa, torquata, pro turmarchis provincialibus et reliquis transfugis atque tribunis. Hæc in vasis deferuntur, quæ coriis purpureis induta sunt et instructa ferramentis politis et chartalamiis [seu manubriis pergamenis] pariter

αὶ τέσσαρες φῖναι in Ecclesia, stationes nempe quatuor et termini velut, quos non excederent, qui a communione reliquorum fidelium separati essent. Anonymus in descriptione S. Sophiæ p. 264, ed. Combefis, in Originibus CPtanis : Τὰς τέσσαρας φῖνας τοῦ ναοῦ ἀνόμασε τοὺς δ' ποταμοὺς ἐξερχομένους ἐκ τοῦ παραδείσου, καὶ ἔδωκε νόμον, ἵνα κατὰ τὰς ἀμαρτίας ἴστασθαι ἕνα ἕκατον ἀφοριζομένους. Ergo erant finæ illæ Ecclesiæ quas metæ, ubi confiniti, ἀπωρισμένοι, κειχωρισμένοι, starent a reliquo cœtu peccatores; V. Du Cange, h. v. in Gloss. G., a quo videtur Cl. Leiche inductus fuisse, et apud Nostrum p. 14, porticum redderet. Est et ibi *meta* medio in triclinio statuta ex hedera, myrto et ros-marino sic facta, ut e trunco recto duo velut brachia aut tacta, umbellas oblongas, extenderet, eoque præstaret usum porticus, non tamen arcuatæ neque clausæ a lateribus, sed patentis et planæ ad instar litteræ T formatæ. In nostro præsentē loco per τὴν βασιλικὴν φῖναν intelligitur interior custodia circa tentorium Augusti vel prætorium. Nam erat alia quoque exterior per ambitum extremum castrorum, ut patet e sequentibus p. 277. In circo quoque *ἴνα* erat, alio nomine πῖ dicta, porticus constans e duobus lateralibus et uno transverso ambulacro, quarto anteriore latere, per quod intratur, patente, ad instar litteræ Græcæ Pi dictæ, qualem vidi Amstelodami super Amstela, et exstat adhuc in Dalmatia apud Salonam ex vetusto palatio Diocletiani, ut patet, e figuris illius imaginis, quam dedit Sponius in Itinerar. t. I, p. 20, et ex eo Banduri not. ad Constant. p. 84 et Montfaucon. t. III, Antiqu. Explic. p. 134. Vide infra p. 355 : ἀνέρχονται μέχρι τῆς φῖνας ἡ γούνη τοῦ II, *ἴνα* nomen illa porticus non eo obtinuit, quod porticus esset : nam φῖνα porticum per se non notat : sed quod in fine circa esset, ubi finiretur cursus. Quod autem *ἴνα* hæc porticus esset, id accidens erat, neque ex eo effici potest, finam porticum notare.

(48) Interpretantur ἄγουρον juvenem grandis, robusto et venusto corpore : V. Du Cange h. v. et Γαρσονοστάσιον et Garso et ad Alexiad. p. 338. Veni aliquando in eam opinionem, descendere hanc vocem ab ἄκουρος, *juvenis imberbis*, cui barba nondum crescit. Sæpe γ et x permutantur. Ita παραγάδην habet du Cange Gl. Gr. pro παρακάτιον, *rete*, quod lembum sequitur a piscatoribus tractum.

(49) *Pietatem*, id est munificentiam. Ab εὐσέβεια pietate, adhuc superest in Italica lingua *pietanze*, *portio esculentorum*, quæ monachis aliisq; personis ultra panem ad victum datur. Verba sunt Muratorii Ant. Ital. t. II, p. 1265. *Humanitatem* appellabant quoque Latini mediæ ævi et *pietatem*, V. Du Cange his in vocibus. *Solatium*, *solatia* tribuebantur est in cod. Theod., hoc est principis munificentiam effundebat; v. Guther. p. 499 et Du Cange Gl. Lat. h. v. Goar. ad Codin. p. 75, inter εὐσέβειαν et φιλοτιμίαν ita distinguit, ut illa sit liberalitas in Ecclesiis, hæc in proceres et milites erogata. Sed locus noster hanc distinctionem destruit.

politia. Porro strictoria, thalassæ et abdia cum latis loris, et masurota, quædam diblatteis prætexta, quædam pura. Epirrhiptaria vel scapularia varia; braccas diversorum generum. Hæc debent in bulgis aut et in bisacciis deferri. Fertporro quoque vestiarius imperiale secum ad expensas fossati faciendas logarium seu certam quamdam numeratæ pecuniæ copiam tam in centenartiis, quam in milliariis, iisque in sacculis inditis, ut habeat imperator, unde largitionibus eos, qui sese strenuos in bellicis periculis monstrant, et tribunos honorare cæterisque necessariis expensis satisfacere possit; ut et scholaris, qui regiam finam vel custodiam castrensem obeunt, et regis aguris seu ephobis, et illis, qui ad regiam hetæriam pertinent, aliisque, quibus

JOAN. JAC. REISKII

(50) In Latinis permutavi harum vocum significaciones et pererrorem tribui pyrecholo, quod hisce erat, et vicissim huic, quod illius. Est nempe pyrecholum terebella lignea, qua super hyscam agitata fortiter hæc ignem concipit. Hysca vero vel hisca, pro quo Latini propius ad origiem *esca* dicebant, est fomes ignis, lignum spongiosum aut materies illa lignea fungosa, quæ in nucibus e. c. inter corticem et medullam sæpe invenitur, aut qualis est illa materies fungosa, quæ nostratibus *Schwamm*, *Feuer-oder Pulverschwamm* appellatur; V. de hac voce Paul. Leopard. Emendat. VIII, 7. et Du Cange Gl. Gr. h. v. Non est vox barbara, quod Græculi perhibent, sed bene Græcæ originis, quamvis mutilata. Veteres Græci *εσχάρα* dicebant, item *στορέας*. Illud perhibet Theophrastus Hist. Plant., hoc Scholiestes Apollonii Rhodii ad l. i, v. 5. 1184, ubi sic ait: Τὰ ξύλα παρίτριβον καὶ ἐπ' αὐτῶν (sic leg., *postea, eo facto, per hoc*, aut ἀπ' αὐτῶν *ex illis eliciebant*) τὸ πῦρ ἔβαλλον. Μυρία γὰρ ταῦτά φησι τὰ προστριβόμενα ἀλλήλοις πρὸς τὸ πῦρ ἔγγενῆν, ὧν τὸ μὲν ἔστιν ὑπτιον, ὃ καλεῖται στορέας, θάτερον δὲ παραπλήσιον τρυπάνω, ὅπερ ἐπιτριβόντες τῶν στορῶν στρέφουσιν. Multis hunc morem ignem excitandi, Græcis, Latinis et Arabibus usurpatum declararunt Petrus Scriverius in Hist. Comitum Hollandiæ p. m. 391, et Schullens. in Orig. t. I, p. 63.

(51) Hoc vocabulum Græcis cavum quodcumque receptaculum notat, sive vacuum, sive plenum rebus humidis aut siccis. Ita quoque Latini *lacus* dicebant, quo sensu in Latinis posui. Latini sequiores vitreas ollulas, in quibus lychnos per noctem ardentes deponebant metu scintillarum decidentium, ne circumposita incenderent, appellabant *crucibula*. V. Du Cange h. v. Vocabulum id a Germanica voce *Krug*, *crucha*, *cruche*, id est *oltea*, *urceo*, derivanda est, unde factum deminutivum *cruciolum*, interposito, *m*, *crucimolum*, eoque in *b* mutato, *crucibolum*.

(52) Vid. quæ infra ad p. 281 dicam.

(53) Dixi in Latinis, quid sit, ex mea quidem sententia. Nos appellamus *ein Wachsstok*. Forte idem fuit *crinale*, de quo V. Du Cange h. v.

(54) Perhibet Du Cange Gl. Lat. *Cereophalum*, a Cinnamo inventionem laternarum castrensiu Manueli imperatori tribui. Non meminime id in Cinnamo legisse. Certe fallitur. Antiquiores enim illo eas esse, constat ex hoc loco. Tales laternas appellabant Latini *absconsas* et *sconsas* (quod candelæ ardentes in his absconsæ laterent), v. Du Cange Gl. L. h. V. Bernard. Monach. in Consult. Cluniac. : *prior accipit sconsam, quam ea hora candela intus accensa omni nocte parat illi hebdomadarius ad faciendam circum, id est circuitionem, lustrationem, quæ obeundo fit. E variis materiis faciebant tales absconsas, vitro et corio tenuiter raso, membranis*

ἢ εἰτε κατὰ δύο, καὶ εἰς λοιπὰς ἐξόδους. Παραπλήσιον δὲ ταῦτα ὁ τε σακελλάριος καὶ ὁ εἰδικός, καὶ ζουσιν εἰς τὰς φορτώσεις αὐτῶν περιβάλλοντες ἰσκάς (50) καὶ κανδήλας ἀργυρᾶς γ', καὶ χαλκῆς μία μὲν εἰς τὸν κοιαῶνα, μία δὲ εἰς τὸ κουκουράκι ἑτέρα δὲ εἰς τὸ παρακοιτωνάριον. Ὀφείλει δὲ γίνεσθαι ἑκάστη λακκος (51) ἔχων βάθος σπιθαμᾶς δύο, καὶ ἵνα κινῶνται ἐπάνω τῆς γῆς ὑπὸ πετάλων χαλκῶν σκινωτῶν, καὶ συμπαρακείνεται αὐταῖς πρὸς ἐν τρία κηρούλια (53), φανάρια (54) χαλκᾶ κοσκινῶν καὶ ὠρολόγιον (55) μικρὸν ἀργυροῦν διὰ τὰ περιβάματα, ὅπερ ὀφείλει ἴστασθαι εἰς τὸν κοιαῶνα καὶ ἕτερον χαλκοῦν, ὅπερ ὀφείλει ἴστασθαι ἐν τῇ κοιτωνίτῃ μίνουσι. Πρὸς τοῦτοις πετάλωσι δὲ ὄλγχρσα δ', μινσουράκια ὄλγχρσα β', ἑτέρας

COMMENTARIUS.

B tennibus, et cornu, ad tabulas ligneas æque affixis. Elegans est locus apud S. Altitennibus Laude Virginum :

*Nec laterna tibi vilesceat vitrea, virgo,
Tergore vel raso et lignis compacta saligni,
Seu membranarum tenui velamine facta,
Quamlibet arata præcellat forte laterna.*

(55) Videtur mihi hoc ex loco satis tuto esse posse, jam ævo decimo horologia gestabilia, quæ rotis æneis, clateribus, funibus et apparatus per deribus aguntur, qualia nostra sunt, in usum esse. Nam quod *parvum argenteum horologium* in *nocturnas* dicitur, profecto non potuit esse, nisi fuisse. Pro totius enim, præsertim hibernæ, spatio magnum vas requirebatur. Multo citius potuit gnomon fuisse. Nihil igitur reliquum est, quam statuere, hoc parvum argenteum horologium fuisse gestabile, non quidem in manibus, qualianos perquam minuta habemus (nam id quod eo ævo nondum erat notum), sed quale in eam reponi aut ad parietem erigi solet. Patet id quod loco noto Reginonis, quo dicitur *Harous* al *Rach*, rex Saracenorum, Carolo M. horologium minus, quod ille pluribus describit; repetere tamen non debet. Saltem id ex eo loco colligitur, horologium mechanicæ arte fuisse actum. Habuerint autem Græci horologia qualia nos in campanilibus *Esis*iarum nostrarum habemus, campanæ eorum de nocteque horas indicantia, non liquet, sed videntur habuisse, quamvis in nostro codice passim mentio fiat horologii S. Sophiæ, item Tripliconii Chrysotric'inii, et apud alios horologii S. Joannis Prodromi. Nam potuerunt in illis turribus fere reposita illa ligna, *σήμεντρα* Græcis dicta, quæ ad preces evocabantur olim Græci Christiani, ad p. 100 dicta. Non dissimulare tamen non potest constare e loco quodam Anthologiæ Græcæ finem libri iv, jam sæculo vi instructa horologia Græcorum aut tabulis æneis, in quibus decim horæ essent notatæ, aut campanatibus per diem sonantibus, initio a singulis ictibus et progressu usque ad duodenas. Nam locum utroque modo exponi, tam anceps est. Ecce:

Δῶρον Ἰουστίνου τυραννοφόνου βασιλῆος
καὶ Σοφίης ἀλόχου, φέγγος ἐλευθερίας
Ἄρῶν σκοπιὰς σοφῶν σημάτων χαλκῶν,
αὐτῆς ἐκ μονάδος μέχρι δωωδεκάδος.

De Justino juniore loquitur. Memorabile in hoc loco id etiam est, quod *es*, *argutum horarum indicem*, appellat *lumen libertatis*. Sexto jam igitur sæculo campanæ earumque pulsatio erat symbolum libertatis urbium, ut hodie est. Vix putem alibi hujus rei vestigium exstare. Et hoc est, quare le-

λια (56) ὀλόχρυσα δύο. Ἰστίον ὅτι ταῦτα ἐν τῷ συν-
εστιᾶσθαι ἐθνικοῦς τῷ βασιλεῖ ὀφείλουσιν ἐνεργεῖν. Διὰ
τοῦτο γὰρ καὶ ἐν ταῖς φορτώσεσι τοῦ βασιλικοῦ βεστια-
ρίου τυγχάνουσιν, ὡς μὴ καθ' ἐκίστην ἐνεργούντα εἰς
τὸ βασιλικὸν τραπέζιον. Τὸ δὲ ἀσῆμιν τῆς βασιλικῆς
ὑπουργίας ὀφείλει βασιτάζειν ἢ ὑπουργία εἰς τὴν
φόρτωσιν τῶν π' σαγμαρίων τῆς βασιλικῆς ὑπουρ-
γίας· ἀφ' οὗ δὲ ἀποκινήσει ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς ἐρή-
μους, δύο φῖναι ὀφείλουσι γίνεσθαι, καὶ καθ' ἑδδο-
μάδα ὀφείλουσι λαμβάνειν μιλιάρησια. Ὁμοίως καὶ
οἱ βασιλικοὶ ἄγουροι μπίουμᾶν καὶ μιλιάρησια. Οἱ
δὲ μπίστροι καὶ οἱ πατρικοί καὶ οἱ ὀφφικιάλιοι συν-
εστιῶνται τῷ βασιλεῖ εἰς τοὺς ἀκλήτους σὺν τοῖς
πριποσίτοις.

et adjacere singulis terna cerulia [id est cerei, ut videtur, non recti, sed conglomerati], et laternæ
æneæ, in summo pertusæ foraminibus, velut cribra; et horologium parvum argenteum propter vigilias
nocturnas, quod collocari debet in cætone; et aliud æneum, quod ibi debet collocari, ubi cætônitæ di-
versantur. Præterea scutellas quatuor solidas aureas, et minsuracia seu missoria, vel lances solidas aureas
duas, orthomilia [seu pyramides, quales lancibus ad occultandas dapes superimponuntur,] duæ totæ au-
reæ. Hæc vasa pretiosiora servire et in usum vocari debent tum, quum exteri cum imperatore convivan-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

eum hunc de campanis malim, quam cum aliis de B
gnomone sciaterico accipere. Æque dubium porro
est illud, quod Muhammedani in turribus moschea-
rum suarum habebant suos *horarios* seu horarum
obseveratores, ut ex Abu Oseibah didici, qui de quodam
Muhammedo ait: *Erat phœnix sui temporis in
scientia conficiendi horas* [id est horologia] *et in
scientia stellarum*. Erat ille homo Saladino æqua-
lis, id est vivebat sæculo xii. Verum quia additur,
eum fuisse peritum astronomiæ, pronum est colligere,
horologia illa gnomones solares horas ex
umbra metientes fuisse. Est tamen apud eundem
Abu Oseibam locus, qui magis stringere et aptius
rei præsentī congruere videtur. Paulo post nempe
infra superiorem de Abul Fadhlo filio, Abdel
Carimi, Al Mohandesō seu Geometra dicta, Dama-
sceno, qui medio sæculo xiii, in Syria et Ægypto
vixit, inter alia hæc narrat, eum subtilem et
dextrum fuisse mathematicum et mechanicum, initio
quidem dexterrimum fabrum lignarium, deinde ad
altiora litterarum quoque humaniorum et theologiæ
sacra processisse. *Hic est ille, qui reparavit* [ser-
vandis in bono statu et reparandis, si forte labem
contraherent, invigilavit.] *horologia templi majoris
Damasceni, quorum ob inspectionem et visitationem
et fisco salarium fixum accipiebat*. Majus quid
et diversum a sciaterico procul dubio hic designatur.
Nam semel fixo in commodo loco gnomone solari,
non amplius opus eum custodire, per temporum
intervalla visitare et reparare ruinorum. Verum
continuis vigiliis opus habere horologia nostra
majora campanis instructa, nemo est qui ignoret.
Neque de σημάριον ligneo commode dici potest
reparatio, cui non mathematicum hominem opus
est, sed tantum vulgarem fabrum adhibere sufficit;
quamvis de tali ligneo signo rectius, quam de
sciaterico, dicatur id observari. Nam illud sæpius
per diem pulsari debebat, et narrat Brochardus in
descript. terræ sanctæ, Nestorianos ad omnes horas
signum facere tabula ligneæ, defectu campanarum,
vid. p. 335 edit. Grynæi. Mibi quidem satis esto
rem in medio ponere ulteriori examini doctorum.
Præter alios multos, qui de veterum horologis
disputarunt, quos Zimmermannus in Florilegio
Philologico v. *Horologium*, et Fabricius in Biblio-
graphia Antiquaria recensent, argumentum hoc
recentissima memoria attigerunt Dn. de Burette
dans les *Mémoires de l'Académie Royale des Inscrip-*

A *imperator vult pietatem seu donum caritatis dare,*
sive semel per septimanam id fiat, sive singulis
quatuordecim diebus semel. Mitto ceteras expensas.
Ista, quæ diximus, accipiunt iisque onerari sua
sagmaria curant sacellarius et idicus, uti etiam
hæc: pyrecholom seu fomitem ignis ligneum, et
iscam seu terebram ligneam igniarium, et cande-
labra argentea tria et ænea totidem; quorum unum
quidem in cætone seu cubiculo dormitorio impera-
toris, alterum in cucumilio, tertium in paracælo-
nario seu cubiculo, quod ad latus cætônitis est, po-
nitur. Inferius habere debent singula singulos lacus
ad duarum spithamarum profunditatem; in summo
tectos bracteis æneis ad instar cribri perforatis; et
laternæ
æneæ, in summo recti, sed conglomerati], et laternæ
æneæ, in summo pertusæ foraminibus, velut cribra; et horologium parvum argenteum propter vigilias
nocturnas, quod collocari debet in cætone; et aliud æneum, quod ibi debet collocari, ubi cætônitæ di-
versantur. Præterea scutellas quatuor solidas aureas, et minsuracia seu missoria, vel lances solidas aureas
duas, orthomilia [seu pyramides, quales lancibus ad occultandas dapes superimponuntur,] duæ totæ au-
reæ. Hæc vasa pretiosiora servire et in usum vocari debent tum, quum exteri cum imperatore convivan-

tions et brilles-lettres, et Cl. Muratorius, t. II,
Antiqu. Ital. p. 389, ubi inter alia miratur, quare
in veteri charta, quam producit, memoretur *nocturnum
horologium*. Non recogitabat scilicet V. D.,
veteres per diem ad solaria horologia respexisse,
de nocte ad clepsydras, aut etiam ad campanalia,
si quæ forte habuerunt. Et eo prorsus modo accipi
debet Aristoxenus apud Athenæum p. 174, narrans
Platonem sibi fecisse νυκτερινὸν ὀρολόγιον. Quæ
quidem in nostro loco memorantur horologia unum
argenteum, alterum æneum, videntur mihi quidem
arie mechanica rotis et ponderibus acta fuisse ut
nostra, illud autem, quod tabulam horarum indicem
argenteam haberet, argenteum, quod vero tabulam
æneam haberet, æneum a Nostro dici. Conf. De
Cange v. *Horologium*, ubi cum inter alia posuerit
hanc vocem absque interpretatione, ut solet facere
in suspectis et ubi non liquet, juvat in transitu
monere, eo loco, quem e Synodo Nemausensi
citavit, vocem *horologia* significare fructus horæos,
τὰ ἐν ταῖς ὥραις λεγόμενα, collecta in æstate. Pos-
sit quoque *oporologia* ibi reponi.

(56) Quid credam esse, e Latinis meis apparet.
Forte sic appellata fuerunt ea vasa, quod miliare,
columnam miliarem, in conum præsectum desinen-
tem, referrent. Solebant autem olim cibaria cooperta
introferri. Cerimoniale Davantriæ apud Jos.
Catalannum ad Cerim. Rom. Eccl. p. 150: *Porta-
buntur dicto regi cibaria omnia cooperta — regi
servietur de speciebus* [dulcior] *cum dragerio cooperto*.
Possent quoque τὰ ὀρθομίλια illa olim sic dicta
miliaria esse videri, quæ vasa erant metallica,
aquæ calefacientiæ, sic facta, ut in tubum conicum
abirent, habentem in medio sui cavitatem, in qua
carbones vivi reponerentur; quales adhuc hodie
habemus pro aqua theæ calefacienda aut in calore
conservanda. De illis miliaribus vid. Athenæus
III, 20, ubi ridet Græcum philosophum, qui Latinum
voca[m] miliarium Græca a se conficta ἰπυολέ-
της appellaverat, compositione prorsus non ridicula
meo iudicio, sed aptissima. Nam est λέδες, sed ab
imo ad summum cavus, ita ut tubus cavus caminum
referat, et vapor carbonum haud secus atque per
caminum exeat. Miliaria autem dicebantur tales
lebetes, quod forma miliare, passuum in viis indi-
cem, referrent, id est cylindrum perfectum aut
conum. Conf. Autholog. p. 161.

tur ; quem in finem quoque sarcinis vestiarii regii [non autem ministerii culinaris] induntur, utpote quolidie non servientia in mensa regia. Reliquam vero supellectilem argenteam culinarem debet ministerium culinare in cæteris sarcinis attributorum sibi 273 octoginta mulorum sagmariorum ferre. Ex quo movet imperator in deserto, duæ debent finæ vel vigiliæ fieri, iisque septimanatim miliarisia dari. Pariter quoque debent imperiales aguri vel ephobi majumam et miliarisia accipere. Magistris autem et patricii et officiales, uti et præpositi convivantur imperatori, etiamsi non nomine tenus evocati et invitati.

Pro idico destinata sunt sagm. 46.

Sumit idicus e cætone zaccos pecuniæ signatæ, tam in centenariis, quam in miliarisiis, pro imperiale hetæria et imperialibus aguris et scholaris circa imperatorem ejus custodiendi causa agentibus; item pannos e foro a mercatoribus emptos decem, alios novem, alios octo, alios septem, alios sex ulnarum, loris distinctos, metaxotos [seu sericatos, id

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(57) Non idem sunt ἡ ἀγορά et τὸ φόρον, quamvis videantur. Τὴν ἀγορὰν accipio hic pro ἡ ἀγορασις, *panni ex emptione e foro* sunt panni per emptorem e foro comparati, non e regia fabrica de prompti. Ἀγορά est actus emendi, et τὸ φόρον locus CPlī, ubi panni venales prostabant.

(58) Cogitabam aliquando, annon hæc vestium nomina, decalia, octalia, etc. ad pondus auri intexti respicerent, ut decalia essent, quæ haberent auri intexti decem uncias, et sic porro. Sane Casaubonus ad Script. Hist. Aug. t. II, p. 407, observat, pondus auri, quod vestibus inerat, a veteribus notari consuevisse, ut dicerent e. c. *subserica alba paragaudia triunx*, — *bilibris, sexunx*, etc., et ut p. 773: *tunica auroclavata subserica bilibris*. Sed cum auri hic loci nulla fiat mentio, rectius puto statui, decalia fuisse telas decem ulnarum, e quibus deinceps formandæ vestes essent, et sic porro nonalia, etc. Certe apud Ammian. Marcell. p. 205, interpretatur Valesius *quinquagenarius materias* per trabes quinquaginta ulnarum. Apparet hinc, quid sit *pallium triacontasimum* in Chronico Cassinensi IV, 17, quod dicitur Alexius Comnenus imp. pro altari ecclesiæ istius cœnobii misisse et donasse. Angelus a Nuce in notis ad illum locum putat ita appellatam fuisse illam telam, quod *triginta operarum, liciorum, florum, vel triginta fortasse colorum fuit*. Putem potius triginta ulnarum fuisse. Ascribam locum alia quoque de causa memorabilem. Ait igitur auctor: Alexius imp. CPlanus *per Joannem choropsium* [id est curopalatam] *suum transmisit Beato Benedicto veccm de dorso suo oxi deauratam; quem legatum prædictus abbas honorifice satis suscepit, eundemque imperatorem participem bonorum, quæ in Casino operantur, in perpetuum manere constituit.* — *Alia vice libras octo solidorum Michalatorum misit idem imberator causa memoriæ et pallium triacontasimum pro altari nostræ ecclesiæ.* Aliam de significatione hujus vocis opinionem suam proposuit Du Cange in Gl. L. h. v., quæ tamen me nondum a mea abstrahit. Sed quid hic loci est *velis de dorso suo*? Putat Angelus a Nuce significari chlamydem imperialem; sed leg. potius *de diarrhodino*. Sed redeo ad propositum. Ad hunc modum est *centenaria* arcus centum pedes amplus, unde Arabes suum: *çaptar, pons*, etiam Hispanis servatum, assumpserunt; v. Du Cange h. v., qui tamen rectum non ferit.

(59) Fefellit me formatio ωα ut darem id quod in Latinis est. Sed debueram simpliciter vertere *sericos*. Nam μετξωτὸς novi Græci dicunt pro μετξινος, ut constat e Du Cangii Gl. Gr. h. v. Forte quoque delendum punctum post ἀγροπτικὰ, et intelligendi panni, quorum cruda materia, sericum ex Ægypto CPlin advecta et ibi in telas contexta

A Διὰ τοῦ εἰδικοῦ σχημάρια μς'.

Λαμβάνει ὁ εἰδικὸς ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος σακκία χί-
ραγμα κεντηνάρια καὶ μιλιαρῆσια σακκία λόγῳ τῆς
βασιλικῆς ἑταιρείας καὶ τῶν βασιλικῶν ἀγούρων
καὶ τῶν σχολαρίων καὶ τῶν παραμενόντων τῶ βασι-
λεὶ εἰς τὴν φῆνιν ἱμάτια ἐξ ἀγορᾶς ἀπὸ τοῦ φόρου
(57) δεκάλια (58), ἐννάλια, ὀκτάλια, ἐπτάλια, ἑξάλια,
λωρωτὰ μετξωτὰ (59) Αἰγυπτικὰ ἀλγθινὰ ἐθεδία·

fuit. Non quidem nascebatur sericum in Ægypto, sed illuc per mare rubrum ex india apportabatur: poterat tamen sericum Ægyptium appellari, quia Alexandria Constantinopolin mittebatur et illinc peti debebat. Omnes enim merces *anatolicæ* seu orientales (ita legendum apud Vopiscum in Aureliano p. 536, non *anabolicæ*, de qua voce summi viri quærun et rixantur) debebant per Alexandriam in Europam invehiri, et Nicetas Choniates p. 244, ed. Venet. σερικὰ ἐνδύματα memorat, ἀπὸ ἐκ θεῶν ἑπταπύλων βασιλεὶ κεχορηγῆται. *Pallia Alexandrina* sæpius leguntur apud Du Cangium v. *Pallium* et *Pigacium*. De fabricis τῆς μετξῆς e Beryto et Tyro reguante Justiniano CPlin translatis locus insignis est apud Procopium Anecdol. p. 111. Vel etiam sunt serice in Ægypto textæ, sed hic, CPlī, purpura tinctæ. Sericas certe telas in Ægypto textas fuisse, satis mihi probare videtur, quod p. 344, lego ὀνίσια βλαττία. Atqui Dinis, Tenis, Tanis, olim Ταίνια et Ταϊνιάς, item Διονυσιάς, ἀπὸ τοῦ Διονύσου, dicta, est celebris urbs Ægypti, vid. quæ ad illum locum dicam. Objici posset, fuisse a Justiniano M. serici fabricas, aut, ut antea nunquam in Græcia notas, primum in vectas, aut, saltem postliminio restitutas (qua de re prolixè disputat Salmasius ad Tertullianum) floruisse quoque tunc temporis easdem CPlī, et a Græcis artem serici producendi et fabricandi beneficio Roberti Normanni ad Latinos pervenisse, ut qui captos a se Athenis, in Peloponneso et alibi Græciæ Græcos textores secum in Italiam abripuit: ideoque non opus fuisse Græciæ, ut sericum ex India per Ægyptum peterent. Verum facile est respondere, serici apud Græcos nati tantam non fuisse copiam, ut necessitatibus eorum et mercaturæ serici, quam cum Venetis et Pisanis in occidentem versus exercebant, sufficeret; quapropter eos coactos fuisse supplementa ex Ægypto petere. Id ipsum hodie quoque fit. Gignitur serici sat multum in Italia et elaboratur apud Genuam. Nihilominus tamen e Persia et India adhuc pelimus. Constat quoque ex historia orientali istorum temporum ab Arabicis scriptoribus tradita, commercium serici tunc valde in Ægypto floruisse, et Saracenos Hispanos, quorum serici panni pro magna parte in Franciam ob viciniam regionum ibant ideoque a Francis scriptoribus sub Almariensium et aliorum pannorum nomine celebrantur, omne suum sericum ex Ægypto et præcipue Alexandria arcessivisse. Dioam hæc de re plura ad Abulfedæ Anna. 344, seu Christi 955. Idem Abulfeda sæpius in vita sua meminit fabricæ pannorum sericorum Sulthanicæ seu Sulthanis Ægypti Mamlukis vulgo dictis propriæ apud Alexandriam. Sed de his fusius dicetur si quando ipse prodierit auctor.

ταῦτα πάντα διὰ τὸ ἀποστέλλεσθαι εἰς ἔθνικοὺς λόγῳ ἄ ξενίων. Ἰμάτια ἐξάγορας ἀπὸ τοῦ φόρου, ἐβράμμενα δίσχιστα μανιακάτα, δεκάλια, ἐνάλια, ὀκτάλια, ἐπτάλια καὶ ἐξάλια, λωρωτὰ μεταξωτὰ Αἰγύπτια, ἀληθινὰ ἐνθάδια, βαμβακερὰ (60) ἀληθινὰ ἐνθάδια καὶ πράσινα· ζωστρία διαφορῶν τιμῶν καὶ ποιότητων· σριγκτούρια ἐκάστου ἱματίου πρὸς ἀναλογίαν· ὑπολαμισοβράκια διαφορῶν τιμῶν καὶ ποιότητων· ἐπιρρίπτρια διαφορῶν τιμῶν καὶ ποιότητων· τουβία ἐκάστου ἱματίου πρὸς ἀναλογίαν· ὑποδήματα διαφορῶν τιμῶν καὶ ποιότητων· σάβανα μετὰ τῶν ἀκολουθίων αὐτῶν πρῶτα, δεύτερα καὶ τρίτα. Ἰστέον, ὅτι τὰ μὲν βλαττία τὰ τε ἀράφια καὶ τὰ ἐβράμμενα ἐν σκευαρίοις ὀφείλουσι βαστάζεσθαι, τὰ δὲ λοιπὰ πάντα, οἷον λωρωτὰ ἐληθινὰ ἐνθάδια ἐβράμμενα τε καὶ ἀράφια ἐν βουλιγιδίοις ἢ καὶ δισακκίοις· πυρ-
 ἐκόλα μετὰ ἴσας, φανάρια χαλκᾶ κοσκινωτὰ β',
 κανδηλαὶ χαλκαὶ εἰς τὰ βασιλικὰ πεντζιμένα δύο.
 πέταλα χαλκᾶ κοσκινωτὰ διὰ τὸ ἐπισκεπάζεσθαι τοὺς λάκκους, ἔνθα οἱ κανδηλαὶ ἄπτουσιν. Ὅφειλει δὲ γίνεσθαι λάκκος ἔχων σπιθαμὰς δύο καὶ σκεπάζεσθαι μετὰ πετάλων χαλκῶν κοσκινωτῶν διὰ τὸν ἀνεμον καὶ τὸν καπνόν, καὶ ἵνα συμπαρακείνται καὶ ταῖς κανδηλαῖς φατλία δύο καὶ κηρούλια δύο καὶ φανάριον χαλκοῦν διὰ τὰς ἀνακυπούσας χρείας τῆ νυκτί. Κηρούλια διόγκια τ', φατλία λίτρα. τ', ἐπειδὴ ὁ δρουγγάριος καθ' ἑσπέραν εἰς τὸ κέρκιτον λαμβάνει ἓν, καὶ ἀφ' οὗ ἐνωθῆ τοῖς θέμασι, καὶ δύο καὶ τρία, ἐὰν ἦ βία τοῦ ἀνέμου· χαρτία τομάρια τ'. Ἰστέον, ὅτι, ὅτε κελεύει ὁ βασιλεὺς παράσαι εἰς Πύλας, ὀρίζει τὸν κόμητα τοῦ στάβλου, καὶ καταβιάζει τὴν προμοσέλλαν εἰς Πύλας (61). Ὁμοίως καὶ τὸν δομέστικον τῶν ὀπτιμάτων, ἵνα κάκεινος εὐρεθῆ μετὰ πάντων τῶν ὀπτιμάτων εἰς Πύλας, καὶ παρέξει κατὰ σαγμαρίον ὀπτιμάτων. Καὶ ἵνα προποστέλλῃ δύο βασιλικούς, τὸν μὲν ἓνα εἰς Πύλας τοῦ διαπεράσαι τὸν λαόν, ὡσαυτως καὶ εἰς τὸν Λευκάτην τοῦ ἐξελαύνειν τὰ καρδίαι (62) πρὸς τὸν Λευκάτην (63), τὸν δὲ ἕτερον εἰς Σάγγαρον καὶ εἰς τὸν ἅγιον Σαβῖνον. Προποστέλλει δὲ τοὺς βασιλικούς καὶ πάντας, ἵνα ὑπαντήσωσι τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ εἰς Πύλας, καὶ μαγίστρους καὶ πατρικίους καὶ ἄλλους, οὓς κελεύει, ἅμα καὶ τοῖς πραιποσίτοις ἀναλαμβάνεται μετ' αὐτοῦ εἰς τὰ δρομῶνια, καὶ ἀπὸ ἱκανοῦ διαστήματος τοῦ βασιλείου ὄρμου γενόμενος, ὥστε αὐτὸν ἐπισκοπεῖν τὴν πόλιν, ἐγείρεται ἀπὸ τοῦ

est, ut videtur, filis sericis intertextos] Ægyptios, purpureos indigenas [vel hic, Constantinopoli, paratos]. Destinantur ea exteris, quibus nomine munerum mittuntur. Item pannos e foro a mercatoribus emptos, jam consutos in formam vestimentorum gestabilium, bis fissos, torquatos, decem, novem, octo, septem et sex ulnarum, lorotos metaxotos Ægyptios et purpureos indigenas, Bambacera [seu vestimenta e bombace aut xylo facta], purpurea, hic terrarum confecta, et prasina. Cingula diversi pretii et qualitatis. Sphincturia vel strictoria pro unoquoque vestimento talia, qualia unumquodque decent; braccæ diversi pretii et qualitatis. Scapularia quoque diversa ratione pretii et materiæ, tibialia pro singulis vestimentis, unicuique paria et apta; calceos illuc pertinentibus, primi, secundi et tertii ordinis. Quidquid est blatteum, sive sit non consutum, sive consutum, debet in vasis vel cistis deferri. Reliqua omnia, ut lorota purpurea hic parata, tam consuta, quam non consuta, debent in bulgis aut et bisacciis deferri. Debet porro idicus secum ferre ignitabula, laternas æneas cribrosas duas, candelabra ænea pro impedimentis regiis duo; bracteas æneas cribrosas, quæ sint opercula lacuum, in quibus candelæ ardent. Debet autem unusquisque lacus habere spithamas in profunditatem duas, et operiri æneis bracteis cribrosis ob ventum et fumum [quo simul hunc emittant, illum violentius irruentem arceant]. Debet quoque prope candelabra jacere fatlia duo [seu cerei recti] et cerulia [cei cerei conglomerati] duo et laterna ænea, ob incidentes nempe nocturnas necessitates. Debet porro habere tercentum cerulia, pondere singula binarum unciarum; fatiorum libras tercentum; nam drungarius vesperæ ad circostationem obeundam accipit unum cereum; et, postquam [imperator] ad legiones seu in castra venerit, interdum quoque bina et terna, 274 si ventus vehementer spiret. Tandem quoque fert idicus secum volumina chartæ [seu tergora Pergamena] tercentum. Quando imperator vult Bosporum trajicere et ad Pylas [locum sic dictum] movere, mandat comiti stabuli, ut promosellam seu sellarium equitatum imperatori peculiarem in Pylas deducat; quod is facit. Pariter quoque domesticus optimatum admonetur, ut conveniat ad Pylas cum omnibus optimati-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(60) Seu de bombace facta, hoc est aut de serico vilioris, recrementis serici, aut de xylo, lana arboris nobis dicto, aut tandem illo de genere lanificii, quod nobis *Flanell* dicitur. Latini certe medii ævi bombacinum et panellum, hoc est flanellum, pro eodem habebant, v. Du Cange v. *Panellum*. Pro βαμβάκη dicebant Latini medii ævi *Papayer*, unde alii *Papaver* effecerunt. *Vestes de papayers*, vel *papavere* et *papaveratæ* vel *papayeratæ* sunt xylinæ, βαμβακεραὶ. V. DC. v. *Papaver*.

(61) Πύλας. Πύλα: locus in Asia, prima statio a Cpli trajetis, v. Theoph. p. 254, 398, Constant, Themat, p. 9.

(62) Est pro Λευκάτιον, locus haud procul Chry-

sopoli; vid. Symeon Magist. p. 474. Non confundendus cum Leucade ad mare Ionicum, quam memorat Luitprand. p. 488, De utraque, Leucata in Asia, et Leucade apud Actium, insignis est locus apud Aristidem, t. I, p. 21.

(63) Sunt navigia minora, quæ majoribus inserviunt. Tale navigium designat vox Arabica unde hæc orta; v. Du Cange v. *Carabus*. Non confundenda species hæc cum altera navium specie Arabice *gorab* seu *corvus* dicta, unde Latini sua *Golabia* nominarunt. Vid. Caffari Annales Genuenses t. VI, Scr. Rer. Ital. Murat. p. 261, et Du Cange v. *Golafri*.

bus et præstat numerum mulionum ex optimatibus sagmariis parem. Præmittat quoque imperator duo basilicos, unum quidem in Pylas, ut populum seu exercitum traducat, cui eidem quoque ad Leucatum eundem est, quo navigia ad Leucatum conducat; alterum vero ad Sangarum et S. Sabinum. Præmittit autem Imperator basilicos et omnes reliquos convenire illuc jubet ideo, ut occurrant suæ majestati in Pylis. Magistros autem et patricios et alios, quos vult atque designat, nec non præpositos, sumit secum in dromonia; et satis procul avectus a portu regio, ita ut jam totam urbem simul contueri possit, surgit e crabbato, [est illud cubiculum, quod navis præfecto et nauclero in puppi construi et incoli solet,] et stans in tecto navis, vultu versus orientem converso, tollit manus ad cælum, dextraque ter Urbem signat crucis signo, simulque pili voti hanc formulam pronuntiat: « Mi Deus, Domine Jesu Christe, in manus tuas commendo et depono hanc tuam urbem. Conserva eam ab omnibus eam invasuris hostibus et calamitatibus, a bello civili et incursatione gentium exterarum; fac ut capi, ut vastari nequeat. In te collocatas habemus spes nostras: tu es Dominus misericordiæ et Pater commiserationum et Deus omnis consolationis. Tuum est

Α κραβάτου (64), λαί ἴσταται κατ' ἀνατολὰς (65) τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν αἴρειον, καὶ τρίτον τῆ χειρὶ τὴν πόλιν κατασφραγίσας, εὐχεται τῷ Θεῷ λέγων οὕτως: « Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεὸς μου, εἰς χεῖράς σου παρατίθωμὶ ταύτην τὴν πόλιν σου. Φύλαξον αὐτὴν ἀπὸ πάντων τῶν ἐπιρχομένων ἐν αὐτῇ ἐναντίων καὶ δυσχερῶν, ἐμφυλλοῦ τε πολέμου καὶ ἐθνῶν ἐπιδρομῆς. Ἀνάλωτον αὐτὴν τήρησον καὶ ἀπόρθητον, ὅτι ἐν σοὶ τὰς ἐλπίδας ἡμῶν ἀνεθέμεθα, καὶ σὺ εἶ Κύριος τοῦ ἐλλέους καὶ Πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν καὶ Θεὸς πάσης πατακλήσεως, καὶ σὸν ἐστὶ τὸ ἐλεεῖν καὶ σώζειν καὶ ῥύεσθαι ἐκ πειρασμῶν καὶ κινδύνων νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. » Καὶ μετὰ τὸ διαπεράσει τὸν βασιλέα θεωρεῖ τὴν προμοσέλλαν τὰ τε παρῖπια (66) καὶ τὰ μωλάρια, καὶ διατάσσεται τῷ τοῦ στάβλου κόμητι καὶ τῷ χαρτουλάριῳ, ἵνα, καθὼς κατωτέρω βῆθήσεται, κομπινεύσῃ τὰ τε σαγμάρια καὶ τὰ παρῖπια. Καὶ κατὰ σαγμάριον ὀφείλει παρέχειν ὁ τῶν ὀπτιμάτων δομέστικος ὀπτιμάτων, ἐν καταγραφῇ ποιούμενος τὸ τε ὄνομα καὶ τὸ χωρίον· καὶ εἰ μὲν ἀπόληται, ζημιούται αὐτὸ ὁ ὀπτιμάτος· εἰ δὲ ἀποθάνῃ, ἀποκομίζει τὰς σφραγίδας (67) εἰς τὸν κόμητα καὶ τὸν χαρτουλάριον. Παρέχει δὲ καὶ ὁ κόμης τοῦ στάβλου εἰς τὰς φορτώσεις:

VARIE LECTIONES.

1 ΣΧΟΛ. Εὐχὴ τοῦ βασιλέως. (68).

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(64) Vocabulum hoc hic loci non *grabbatum*, lectulum, sed *dletam*, κατάστεινον, καταφυγὴν in media navi aut etiam in puppi, in quam se nauclerus cum vectorum honestioribus recipit, reliquo vulgo sub tabulatis latente. Batavi *Cuyūt* appellant. Bo sensu Basilii Patricius quoque in Naumachiis apud Fabricium Bibl. Græc. t. VIII, p. 140, v. 5 usurpat et continuatur Theophanis p. 217. Conspicitur imago talis grabbati in illa tabula ænea, quam Purisini typographi Scriptorum Historiæ Byzantinæ Codino et aliis multis regii illius operis absque iudicio præposuerunt, exhibentem Constantinum Palæologum ut navi Florentiam appellit.

(65) Non alio modo concipi potest quis CPLi in Asiam trajiciens, vultu versus orientem verso, urbem videre, nisi ex ultimo sinu Ceratino solvat. Concipi ergo debet imperator e palatio Blachernensi, aut illo tractu, aut etiam ex angulo urbis meridionali, e portu quodam versus Thraciam et mare Ægæum spectante, navim conscendens. Nam si fingitur e Bucoleonte avehens, ordinario portu augusti in urbe palatii, habebat urbem a dorso et prorsus videre non poterat, nisi vultu in occidentem verso. Et vel sic quoque dictus modo grabbatus respicienti obstilisset. Favet nobis id quoque, quod p. 285, rediens in urbem imperator eodem modo, quo exierat, dicitur in portu et ad portam Rbegii exscendere. Atqui propinqua ea erat Blachernis et in fine sinus Ceratini.

(66) Sæpissime occurrit in hoc Tactico et apud recentiores Græcos hæc vox significatu diverso illi, quem primitus habuit. Origine tenus notat equum, qui præter alterum simul trahitur et inequitatur. *Concessa nempe erectione, unus et alter equus concedi censebatur: cum vero tertius veredus concedebatur, parhippus aut paraveredus dicebatur.* Verba Pancirolli mea feci a Goaro ad Cedren. p. 460 citata; conf. Guth. p. 631. Quoniam vero tales veredi secundarii generis erant deterioris, inde est, quod Anastasius locum Theophanis p. 347 vertens κα-

ρῖπιον, *miserum equum* dedit et novi Græci, si bone memini, tantum pro equo carrario usurpant. Vid. Du Cangii Gloss. Gr. h. v. et Lat. v. *Paraveredus*. Vel potius parhippia et paraveredi sunt equi medii inter dextrarios, nobilissimos, et roncinos, vilissimos. *Dextrarii* respondent *promosellæ*. His inequitabant in pugna; cataphracii enim erant. Ante pugnam et alio tempore, quando corpus movere vellent equitatione, insidebant *paraveredis* vel *palafredis*, parhippiis, qui sic dicti *videantur* fuisse, quod a latere dextrariorum incederent. *Roncini* denique erant sagmarii. Brunetus in *Thesaurio MS.* apud Du Cangium v. *Dextrarii*: *Il y a chevaux de plusieurs manières, à ce que li uns sont Destrier grant pour le combat, li autres sont palefroy pour chevaucher à l'aise de son cors, li autres sont roncis pour sommes porter.* Qui duobus talibus equis in pugna uteretur, ex uno defatigato, parhippio, in alterum, dextrarium, transsiliens Latinis *desullor*, Græcis ζευγίτης audiebat. Hesychius: ζευγίτης, μεταβάτης. Reddenda hæc vox est Diodoro *Siculo* XIX, 106, p. 399, ubi vulgo male ζευγίπτας legitur. Fuit tamen cum crederem, *paraveredus* non vocem hybridam e Græca et Latina compositam, sed contractam esse ex *paratus veredus*, quia tales veredi cursus publici semper debebant ad celeres nuntios perferendos in mansionibus parati esse.

(67) Si id voluisset auctor, quod in Latinis dedi, potius τὰς κομβίνας vel τὴν κομβίαν dixisset. Ergo rectius puto de inusto cauterio locum hunc intelligere; adeoque debebat optimas seu agaso exsectam e femoribus equi rupi bullam regiam, seu iniusta arma regii comiti stabuli exhibere, quibus fidem faciet, secum animal crepuisse.

(68) Scholion hoc in margine membranarum reperit. Nam de meo neque conjecturarum, neque aliud quidquam margini allevi.

κατὰ δέκα σαγμάρια σύντροφοι (69) τῶν Μαλαγίνων, ἵνα οἱ ὀπτιμάτοι σύρῳσι τὰ σαγμάρια, καὶ οἱ σύντροφοι ἀκολουθοῦσιν αὐτοῦς, καὶ διορθοῦνται τὰ γομάρια. Καὶ ὅτε ἀποφορτώσουσιν εἰς τὸ ἄπληκτον τὰ σαγμάρια, ἀναλαμβάνει ταῦτα ὁ χαρτουλάριος τῶν Μαλαγίνων καὶ ὁ σφραμεντάριος μετὰ τῶν κομητῶν καὶ τῶν συντρόφων καὶ τῶν ὀπτιμάτων, καὶ ἐκβάλλουσιν εἰς τὴν βοσκήν- ὁμοίως καὶ εἰς τὰ παρίππια τῶν φορτώσεων κατὰ κ' παρίππια σύντροφος εἷς. Καὶ ὅτε δώ- σαι (70) τὸ βούκινον, πάλιν φέρουσιν αὐτὰ, καὶ παραδίδουσι, καθὼς ἐκομπινεύθησαν. Τὴν δὲ κριθὴν ὅλην, τῶν τε σαγμαρίων καὶ παρίππων καὶ σελλαρίων, ἐν οἷς ἐκομπινεύθησαν, παραλαμβάνει ὁ χαρτουλάριος τοῦ στάβλου ἅμα τῶν κελλαρίων τὴν κριθὴν, ἥτοι τὰς ταγὰς αὐτῶν ἐκ τοῦ πρωτονο- τάρχου τοῦ θέματος, καὶ χορηγοῦσιν ἐκάστου ἀλόγου ταγῆν. Ὁ δὲ πρωτονοτάριος λαμβάνει διάταξιν παρὰ τοῦ βασιλέως περὶ τῶν ἀπληκτῶν, καὶ ἀποτίθεισιν ἐκεῖ τὴν κριθὴν καὶ πᾶσαν ἐτέραν χρεῖαν βασιλικήν. Τὰ δὲ ξενάκια τὰ τῶν βασιλεῖ φερόμενα διὰ κριθῆς παραλαμβάνει ὁ τοῦ στάβλου κόμητης, ἐν καταγραφῇ ποιούμενος τὴν ποσότητα, ἅμα τῶν εἰδικῶν καὶ τοῖς νοταρίοις, ποιουμένων κάκεινων ταῦτα ἐν κατα- γραφῇ, ἵνα μετὰ τὸ γενέσθαι καταστόλιον (71) λογα- ριάζηται ὁ πρωτονοτάριος καὶ ὁ χαρτουλάριος εἰς τὸ σέκρετον τοῦ εἰδικοῦ, ἵνα ὑπεξαίρων- ται (72) αἱ ἡμέραι τῆς χορηγίας τῶν πρωτονοτα- ρίων. Καὶ μετὰ τὸ περῆσαι τὸν βασιλέα καὶ ἰδεῖν τὴν προμοσίλλαν διατάσσεται τῶν κόμητι, καὶ διανέμει αὐτήν, καθὼς κατωτέρω βῆθησεται. Διὰ τοῦ κόμητος τῶν ὀπτιμάτων τῆς ὑπουργίας ἄνδρες σ' καὶ τοὺς μὲν ρ' ὀφείλει ἀναλαμβάνεσθαι ὁ κόμητης τοῦ στάβλου καὶ ὁ χαρτουλάριος ἐν καταγραφῇ λόγῳ τῶν ρ' ἱππαρίων τῶν παρασυρομένων. Καὶ τὸν κόμητα μετὰ τῶν ἐτέρων ρ' ἀναλαμβάνεται ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ὁ δομέστικος τῆς ὑπουργίας καὶ ὁ οἰκειακὸς βασιλικὸς κελλάριος· καὶ οἱ μὲν π' σύρουσιν τὰ π' σαγμάρια, οἱ δὲ κ' ἀκολουθοῦσι. Καὶ ὅτε καταβῆ ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ἄπληκτον, ἐπαίρουσιν οἱ σύντροφοι καὶ οἱ ὀπτιμάτοι τὰ παρίππια τῶν ὑπουργῶν, καὶ ἀπάγουσιν εἰς τὴν βοσκήν πρὸς τὸν χαρτουλάριον τῶν Μαλαγίνων. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ πᾶσαι αἱ φορτώσαι καὶ πάντες οἱ κομπινευθέντες βασιλικὰ ἄλογα, ἤγουν κατα σαγμάριον ὀπτιμάτος, καθὼς ἀνωτέρω εἴρηται.

Diarium suum pensum porrigunt. Protonotarius autem thematis admonitus imperiali dispositione,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(69) *Syntrophus* est, quicum, in cujus contubernio et oculis creverunt veredi et sagmaria, agaso, mulio. Tales Hispani *axembarios* dicunt aut dicebant olim. Vox hæc est Arabicæ originis. *Zemil*, et cum præposito articulo *axzemil*, est sagmarium, jumentum onerarium vel onustum. Hinc *axzemilarius*, et prona depravatione *axembarius*, qui sagmaria curat. V. Du Cangium h. v., ubi e charta quadam Hispanica hæc citat: *Sancimus, quod si quis axembarius [syntrophus] et sui coadjutores [optimates] et portarii [oppidani, municipales] nostri in capiendis animalibus nobis et curiæ nostræ necessaria nuntiati fuerint, deliquisse*. Qui hic memo-

A commissereri et servare et eripere e tentationibus et periculis nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen. » Postquam fretum trajecerit imperator, lustrat promosellam seu equitatum suum sellarium et parhippia seu equos veredarios et mulos, et mandat comiti stabuli et chartulario stabuli, ut eo modo, de quo deinceps exponetur, mulos et parhippia combinent, hoc est mulionibus una cum regia tessera ad requisitionem monstranda committant. Domesticus optimatum debet numerum mulionum ex optimatibus constantem præstare sagmariis parem et indicem facere, in quo scriptum sit et nomen uniuscujusque optimatis, et prædii, quod ex concessione et assignatione regia possidet. Et si quidem amittat sagmarium suum optimas, sive ad aberaverit a via, sive aufugerit, sive raptum ab hoste fuerit, luit ipse jactura fundi sui; quod si vero exspiraverit bestia, exhibet comiti et chartulario, stabuli nempe, tesseræ regias olim sibi, quum bestia suæ sollicitudini committeretur, additas. Comes stabuli quoque pro singulis decuriis sagmariorum præstat singulos syntrophos seu contubernales aut comites itineris, e statione et stabulis regis apud Malagina depromptos eo fine, ut optimates quidem præcedentes loro pone se trahant sagmaria, 275 syntrophii autem pone subsequentes ea coram se agant, oneraque aut delapsa, aut ruinam minantia rursus allevent, suumque in locum et in æquilibrium reponant. Id idem quoque in parhippiis onerariis obtinet, quorum singulis vicenariis singuli contubernales adsunt. Mulos, ut in stationem appulerunt, sarcinis liberatos tradi et adnumerari sibi curat chartularius Malaginarum; sacramentarius autem comitesque et syntrophii et optimates exeunt cum bestiis in pascuum. Quando autem buccina signum receptui dederit, reducunt animalia sua coramque exhibent illis, a quibus acceperant, eo modo, quo combinati fuerant, id est bestias simul atque tesseræ acceperant. Quantum jam ad totum hordeum attinet, id est tam sagmariorum mulorum, quam parhippiorum, uti et sellariorum equorum, illud, hoc est statuta eorum in hordeo diaria, accipiunt simul et semel in una massa ibi locorum, ubi combinantur bestiæ [id est in singulis applicatis] chartularius stabuli et cellarius a protonotario oujusque

D thematis: et deinceps dividunt et unicuique animalii

rantur portarii, sunt municipales, incolæ oppidorum; v. Du Cange v. *Portas, tribus* vel *regio urbis*. Apud Belgas id adhuc superest, qui vicum urbis eene *Buyrt*, et civem vel municipalem Amstelodamenses *een Porter* appellant.

(70) Δώσαι. Subintell. σημειῶν.

(71) *Reditum domum*. Illa vis inest particulæ κατὰ in multis compositionibus, ut κατὰγειν, *reducere domum harlenus absentem*, καθήκειν, *κατέρχασθαι, redire ab exilio*. Conf. Aristophan. Ran. v. 1196.

(72) In hoc loco Latine reddendo sudandum mihi fuit, vereorque, ut aptum probumque sit, quod extundere potui.

nomina singulorum applicatorum continente, deponit ibi locorum, ubi deponere jussus fuerit, imputatam sibi copiam non hordei tantum, sed et aliarum omnium regii comitatus necessitatum. Id vero, quod in hordeo nomine muneris imperatori offertur, in fidem curamque suam accipit stabuli comes, scripto consignans identidem, quantum acceperit, coram idico et notariis, qui simul cum ipso idem faciunt, idque ideo fit, ut post reditum ab expeditione domum, quando protonotarius [generalis] et chartularius [stabuli] rationem a se præstiti et accepti penus reddent in secreto idici, remittantur [pro proxima expeditione] protonotariis die, quibus debuissent alias necessaria præstare. Postquam trajecerit imperator fretum et lustraverit promosellam seu privum sibi suum equitatum, mandat comiti stabuli, quomodo actum cum eo velit, distribuitque eum eo modo, qui deinceps dicetur. Comes optimatum ministerii culinaris præstare debet viros ducentos, quorum partem dimidiam comes stabuli et chartularius ejus in fidem curamque suam accipiunt, nominatim scripto designatos, pro centum equis, qui coram imperatore trahuntur et producentur. Comitem optimatum vero cum altera optimatum centuria suam in fidem curamque accipiunt præfectus mensæ et domesticus ministerii culinaris et privatus regius cellarius. Et horum posteriorum octoginta quidem trahunt pone se totidem sagmaria; reliqui viginti gregem sequuntur. Hi optimates, unaque cum ipsis syntropbi, accipiunt, imperatore in stationem appulso, a ministris culinæ equos veredarios, et ducunt eos pastum ad chartularium 276 Malaginarum. Id quoque fit de reliquis onerariis, et idem faciunt in universum omnes, qui regia jumenta in combinam, id est commissionem fidemque suam, una cum tessera acceperint; nempe optimates singuli singulis sagmariis additi, ut supra jam dictum est.

Operationes autem sic fiunt.

A [vel pro] regio ministerio culinari muli onerantur octoginta, parhippia sexaginta duo. A regia corte seu tentorii regii famulitio sagmaria quinquaginta, parhippia 43. A privato regio vestiario sagmaria 30, parh. 15. Ab idico sagm. 40, et hebdomariorum parh. 15. A protovestiario sagm. 4 et parh. totidem. A duodecim cætonitis 24 sagm. et totidem parhippia. A quadraginta famulis mensæ regie adstantibus sagm. 20 et totidem parh. A ducentis ad hetæriam pertinentibus viris sagm. 100 et 24 parhippia. A centum exteris hetæriæ præfectis sagmaria 50, parhippia 100. A comite stabuli sagm. 12 et totidem parhippia. A chartulario et episcopo sagm. 16 et totidem parh. A promocondo cellarii regii stabuli sagm. 30 et parh. 12. A comite stabuli Urbis sagm. 2 et equi duo pariter ex urbanis. Ab ambobus stabuli comitibus [uno palatino, qui in Urbe agit, et altero, qui in Malaginis] sagm. 1 et equi ex urbanis 2. A quadraginta syntrophis vel contubernalibus sellariorum sagm. 5, parh. 40. A chartulario Malaginarum sagm. 5, et totidem parh. A saframentario sagm. 1 et equi duo. A quatuor comitibus Malaginarum sagm. 4, parh. 4. A stratiotico [seu rationali rei militaris] pro deferendis membranis regiis sagm. 2. A decano pro deferendis item chartis regiis sagm. 1. A quatuor papadis [vel clericis aut monachis de clero palatino, castra sequentibus] sagm. 4. Efficiunt in universum combinata sagmaria numerum 482. Quibus si addantur parasyrta seu sagma-

A

Εἰσὶν αἱ φορτωσίαι οὕτως·

Διὰ τῆς βασιλικῆς ὑπουργίας σαγμάρια π', παρλίπια ξβ'. διὰ τῆς βασιλικῆς κόρτης σαγμάρια ν', παρλίπια μγ'. διὰ τοῦ οἰκειακοῦ βασιλικοῦ βεστιαρίου σαγμάρια λ', παρλίπια ιε'. διὰ τοῦ εἰδικοῦ σαγμάρια μ' καὶ τῶν ἐβδομηκρίων παρλίπια ιε'. διὰ τοῦ πρωτοβεστιαρίου σαγμάρια δ', παρλίπια δ'. διὰ τῶν κοιτωνιτῶν τῶν ιβ' σαγμάρια κδ', παρλίπια κδ'. διὰ τῶν σαράκοντα (73) τῶν περισταμένων τῆ τραπέζῃ σαγμάρια κ', παρλίπια κ'. διὰ τῶν ἐπὶ τῆς ἑταιρείας ἀνδρας σ', σαγμάρια ρ', παρλίπια (74). διὰ τῶν ρ' ἔθνικῶν τῶν ἐπὶ τῆς ἑταιρείας σαγμάρια ν', παρλίπια ρ'. διὰ τοῦ κόμητος τοῦ στάβλου σαγμάρια ιβ', παρλίπια ιβ'. διὰ τοῦ χαρτουλαρίου καὶ τοῦ ἐπεικτου σαγμάρια ις', παρλίπια ις'. διὰ τοῦ ἀποθέτου τοῦ κελάρου τοῦ βασιλικοῦ στάβλου σαγμάρια λ', παρλίπια ιβ'. διὰ τοῦ σταβλοκόμητος τῆς πόλεως σαγμάρια β' καὶ πολιτικὰ ἱππάρια δ'· διὰ τῶν δύο σταβλοκομήτων σαγμάρια α', καὶ πολιτικὰ ἱππάρια β'. διὰ τῶν σαράκοντα συντρέφων τῶν σελάρων σαγμάρια ε', παρλίπια μ'. διὰ τοῦ χαρτουλαρίου τῶν Μαλαγίνων σαγμάρια ε', παρλίπια ε'. διὰ τοῦ σαφραμενταρίου σαγμάρια β', παρλίπια β'. διὰ τῶν δ' κομήτων τῶν Μαλαγίνων σαγμάρια δ', παρλίπια δ'. διὰ τοῦ στρατιωτικοῦ εἰς τὰ βασιλικὰ χαρτῖα σαγμάρια δύο· διὰ τοῦ δέκανου εἰς τὰ βασιλικὰ χαρτῖα σαγμάρια α'. διὰ τῶν δ' παπάδων σαγμάρια δ'. Ὅμοῦ τὰ κομπενεύετα σαγμάρια υπβ'. Παρασυρτὰ τὰ εἰς ὑπαλλαγὴ τῶν ἀποθησκόντων καὶ τῶν ἀποστασιαρίων, καὶ ἐν

B

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(73) Vulgus Græcus *σάρα* pro *τέσσαρα* effert, adeoque *σαράκοντα* pro *τεσσαράκοντα*; vid. Goar. ad Cod. p. 95, et Theophan. p. 400, v. *Σαραντόπηγον* et Du Cangii Gl. Gr. p. 800, ubi *σαραντολεϊτούργιο* habet, *quadraginta missæ, quadragenarium*. Ipsi jam veteris *σάρα* pro *τέσσαρα* et *τάρα* pro *τέταρα* dicebant, ut patet ex Athenæo p. 224, ubi poeta de superbia et scævitate piscariorum querens ait eos tam importunos et feroces esse, ut pretia piscium ne integris quidem verbis, sed

abruptis et parte quadam mutilatis indicent, ut non dicant τετάρων δόλων, sed tantummodo τάρων :

x'οὐ λαλῶν
"Ὅλα ρήματ' ἀλλὰ συλλαβῆν ἀφελῶν, τάρων
Βολῶν γένοιτ' ἄν.

(74) Hic deerat absque lacunæ vestigio in codice numerus parhippiorum, quem ex computo deprehendi et supplevi in Latinis.

καιρῷ τῆς ἀποβολῆς τῆς Συρίας εἰς ταγὴν κριθῆς A σαγμάριον ρ'. Ὁμοῦ τὸ πᾶν σαγμάριον φπβ'. Καὶ τὰ παρίππια τὰ κομπινευθέντα υ'. Ἰππάρια καὶ παρασυρτὰ τὰ ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως περιπατοῦντα δεξιὰ καὶ εὐώνυμα, ὁμοῦ τὸ πᾶν ἰππάρια μωλάρια απς'. Καὶ ἐστρωμένα σελλάρια λ'. Καὶ ὅσα ἂν ἐξέλθωσιν ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ ὅσα ἂν λαβῆ ἐπὶ φασάτου ὁ βασιλεὺς, τούτων πάντων τῶν ἀλόγων τὰς ταγὰς παραλαμβάνει ἐκ τοῦ πρωτονοταρίου ὁ κόμης τοῦ στάβλου καὶ ὁ χαρτουλᾶριος καὶ ὁ καλλᾶριος, καὶ χορηγοῦσιν εἰς πάντα τὰ κομπινευθέντα ἄλογα. Ταγίζονται δὲ τὰ μὲν παρίππια καὶ τὰ μωλάρια διτάγιον, τὰ δὲ σελλάρια τριτάγιον. Ὁ δὲ ἐπαίκτης παρίσταται εἰς τὰς ταγὰς τῶν ἵππων καὶ εἰς τὰ καλιγώματα καὶ εἰς τὰ καπίστρια καὶ εἰς τὰ σαγίσματα καὶ εἰς τὸν ποτόν. Θεσπισμα (75) δὲ ἀρχαῖον τυγχάνει βασιλικόν, ἵνα μηδεὶς λαμβάνῃ χαριστικὴν (76), μήτε μωλάριον, μήτε παρίππιον, ἔχον βασιλικὴν σφραγίδα, ἵνα μὴ κατακοινωθῇ ἢ προμοσέλλα καὶ ἀπόληται. Ἐάν δέ τις εὐρεθῇ τοιοῦτον ἔχων, ὡς κλέπτης καταδικάζεται· ἐκ δὲ τῶν μὴ ὄντων ἀλόγων ἐσφραγισμένων, ὅπου κελεύει ὁ βασιλεὺς, δίδωσιν, εἴτε ἔθνικοις, εἴτε πρόσφυξιν, εἴτε ἄλλοις τισίν, οἷς κελεύει καὶ βούλεται. Ἐσφραγισμένον γὰρ ἰππάριον ἢ μωλάριον βασιλικῆ βούφλῃ οὐδενὶ δίδεται εἰς χαριστικὴν. ἐπειδὴ γὰρ, ὅτε γηράσει καὶ ἀνενέργητον πρὸς ὁδοπορίαν γένηται ταξειδίον, ἀλλάσσει αὐτὸ εἰς τὴν βασιλικὴν προμοσέλλαν. Ὀφείλει δὲ ὁ κόμης τοῦ στάβλου καὶ ὁ χαρτουλᾶριος μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν παρίστασθαι εἰς τὰς βασιλικὰς φορτώσεις, ἵνα ἕκαστον σαγμάριον βαστάξῃ μοδίον ἢ γομάριον καὶ ἂν εὐρωσι κατὰ τὴν ὁδὸν ἐπιφορτώματα, τύπτουσι τοὺς τειθεικotas τὰ τοιαῦτα, καὶ ῥίπτουσιν αὐτά, καὶ μετὰ τὸ ἀποκατασταθῆναι τὴν κομπίαν, τότε, ἐάν κελεύει ὁ βασιλεὺς περιπατεῖν τὴν μίαν κόρτην καὶ τὰς ἡμισείας τένας, ἅμα καὶ τῆς ἡμισείας ὑπουργίας καὶ προευτρεπίζειν τὰ βασιλικὰ ἔπληκτα, γίνεται οὕτως. Καὶ ἕως οὗ ἐνωθῇ τοῖς θέμασιν, ἢ αὐτῇ ἀκολουθία γίνεται, καὶ ἡ τάξις τῆς περιπατήσεως ἐν τῇ ὁδῷ φυλάττεται κατὰ τὸν τύπον τοῦ διακινήματος.

quando regis sarcinæ jumentis imponuntur, et prospicere, ut sagmarium unumquodque competens suum onus, quale scilicet octo frumenti modios æquat, accipiat. Potestas illis est, si ipsa in via deprehendant jumentum unum alterumve superoneratum esse, illos fustibus cædendi, qui oneri præscripto plus adjecerint, et ipsa superaddita onera dejiciendi. Ut combinationes jumentorum tandem rite fuerunt reductæ [sc. e pascuis], præcipit imperator, si ipsi placet, alterutram cortem et dimidiam partem tentarum atque ministerii culinæ præcedere et ante adventum suum regia applicata præparare. Et donec sese adjunxerit thematibus seu pervenerit ad legiones, observatur idem tenor et ordo processionis in itinere secundum formam consuetam notus, id est expeditionis bellicæ.

Περὶ τῶν κερμάτων.

Ἰστέον, ὅτι, ὅτε κερματεύει ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλης τὰς ἐσπέρας, λαμβάνει φατλίον ἀπὸ τοῦ ἐδικοῦ, καὶ οἱ ρ' σχολᾶριοι, οὓς ἔχει, ποιοῦσι τὴν

aria, quæ vacua oneribus ad latus oneratorum trahuntur et incedunt, substituenda in locum exspirantium aut aberrantium aufugientiumve et abactorum, accipiuntque diarium hordei pensum, quando in Syriam invaditur (sunt autem ea numero centum), conficitur numerus sagmariorum 582. Parhippia combinata conficiunt 400 equos, quibus si addantur illi equi, qui duabus in seriebus, dextra sinistraque, coram imperatore præcedunt (sunt autem illi numero 104), conflunt in univèrsam jumenta mille octoginta sex; et strata incessuque semper adaptata sellaria triginta. Horum omnium, et præterea quotquot accesserint ex Urbe, et quotquot imperator tempore fossati nanciscatur, borum, inquam, jumentorum omnium pensa diaria a protonotario 277 accipiunt comes stabuli et chartularius et cellarius, et inde attribuunt ea combinatis jumentis. Et in parhippia quidem atque mulos imputatur pensum geminum, in sellariis autem equos triplum. Epictes vero [id est compulsor et operarum regiarum præfectus], adstat observator, quando equi pensa sua accipiunt, et caligas et capistra et stragulas et potum. Est porro vetus edictum regium, ne quis in munus accipiat mulum parhippiumve, quod habeat imperiale signum impressum, ne promosella seu equitatus privatis Augnsti usibus destinatus in vulgi cedat usus promiscuos, eaque occasione minuatur et pereat. Si quis igitur signatum armis imperialibus jumentum habere deprehendatur, is tanquam fur in jus vocatur et damnatur. De ceteris jumentis non signatis largitur imperator pro lubitu tam exteris, quam transfugis aliisque, quibus vult et dari jubet. Equi autem et muli, augusta signati bulla, nemini, ut dictum est, pro dono gratuito dantur. Vetustate autem detritum et laboribus bellicis itinèribusque obeundis ineptum porro factum quidquid fuerit, id, suffectis in ejus locum aliis, absconditur in promosellam imperialem seu promptuarium et scholam velut atque seminarium sellariorum imperialium. Adesse debent stabuli comes et chartularius cum reliquo officio suo,

quando regis sarcinæ jumentis imponuntur, et prospicere, ut sagmarium unumquodque competens suum onus, quale scilicet octo frumenti modios æquat, accipiat. Potestas illis est, si ipsa in via deprehendant jumentum unum alterumve superoneratum esse, illos fustibus cædendi, qui oneri præscripto plus adjecerint, et ipsa superaddita onera dejiciendi. Ut combinationes jumentorum tandem rite fuerunt reductæ [sc. e pascuis], præcipit imperator, si ipsi placet, alterutram cortem et dimidiam partem tentarum atque ministerii culinæ præcedere et ante adventum suum regia applicata præparare. Et donec sese adjunxerit thematibus seu pervenerit ad legiones, observatur idem tenor et ordo processionis in itinere secundum formam consuetam notus, id est expeditionis bellicæ.

D De circitoribus et circitationibus

Quando circitat drungarius vigiliæ singulis vespers, sumit ab idico fatilium seu cereum unum. Centum, quos ille sub se habet, scholarii faciunt sinam seu

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(75) Ut divina omnia erant imperatorum, ita quoque mandata, edicta erant θεσπίσματα, oracula; vid. Theoph. p. 22, 80 et 86, ut alios mitam.

(76) Ita membranæ. Sed rectius χαριστικὴν pro χαριστικίον, nisi forte δωρεάν priore in casu subintelligatur.

enotiam externam, illis, qui ad heteriam pertinent, enotiam tenentibus internam sub inspectione heteriarchae, extra quidem, et prope tamen cortem, ibi ubi annexi palis terminant funes ejus. Signum drungarius ab ipso imperatore privarim accipit, sive Salvatorem, sive Deisenitricem, sive archistrategum, 278 id est archazelem Michaellem, sive aliam aliquem SS. Martyrum, qui copiis et rebus militaribus praesae repotatur, sive tandem al ad quodcumque domicilio videatur, singulis vespertis aliud atque aliud. Porro constituit drungarius epistatas seu inspectores, qui excubantibus insistent improvisi, totamque per noctem excubias obeundo iustrent. Id ipsum quoque heteriarcha in heteria sua facit. Et quo drungarius circumavit, neque comonites amplius habet facultatem extra scuta, id est extra vallum, procedendi, neque ad heteriam pertinens aliquis, neque ullus alius, senex juvenisve sit, dignitate eminens aut inferior, nisi signum ab imperatore accipiat, et illud ad drungarium referat. Si nihilominus praesumat aliquis absque signo edito extra vallum procedere, deprehensum illum in vinculis abripit ad drungarium, ejusque rei notitia refertur ad imperatorem, ejusque exploratur sententia, quid de tali actum velit. Si vero nactus ab imperatore signum ediderit apud drungarium, educitur ab illo; meminisse tamen eum oportet, ut per eundem exitum, per quem emissus a drungario fuerit, redeat. Alias enim vincitur a pedituris, et mane traditur imperatori. Observatur id, donec, finita expeditione, domum remigretur. Ex quo autem ad leones pervenerit imperator, additur superioribus ambabus

A εἶναι τῶν ἔξω, καὶ οἱ ἐπὶ τῆς ἑταιρίας κενῆς εἶναι ἴσοι μετὰ τοῦ ἑταρειάρχου κατὰ τὴν ἑταρείαν. ἴσοι εἶναι δεδωμένα τὰ πρῶτα κτλ. καὶ λαμβάνει τὴν ἐπιτοχὴν ἀπὸ τοῦ βασιλέως μετὰ τῆς ἐπιτοχῆς, εἶτα τὴν θεωρίαν, εἶτα τὴν ἐπιτοχὴν εἶτα τὸν ἄρχον μαρτύριον τῶν στρατηγῶν ἢ εἶτα ἄλλοι, ὁ καλεῖται ὁ βασιλεὺς. Καὶ ἕκαστος ἑκάστης ἑταιρίας τὸ τὴν, καὶ ἕκαστος ἑκάστης (78), καὶ περιουσίαν: δι' ἧς ἕκαστος εἶναι. Τὸ εἶδος καὶ ὁ ἑταρειάρχης μετὰ αὐτὸν ἑταιρίας. Καὶ ἀπ' οὗ καταπίπτει ὁ δορυφερὸς οὗτοι καταπίπτει ἐπὶ ἑταρίας ἔχει ἔξω τὸν περὶ τὸν εἰρηθεῖ, οὗτοι τῶν ἐπὶ τῆς ἑταιρίας οὗτοι ἄλλοι τις μάλιστα ἢ μικρότερος, ἑταρείαν ἑταρειάρχης. ἴσων μὴ λάβῃ τὸ τὴν ἀπὸ τοῦ ἑταρείου καὶ ἔθῃ, εἰς τὸν δορυφερῶν. Εἰ δὲ δορυφερὸς τις ἐξέλθῃ ἐξω τὴν, δεσμοδοῦναι αὐτὸν ἀπέχουσαι εἰς τὸν δορυφερῶν, καὶ δεσμοδοῦναι περὶ τούτου ὁ βασιλεὺς, καὶ εἰ τι καλεῖται ἢ ἑταρείου. Εἰ δὲ λάβῃ: τὴν κατὰ τὸ ἑταρείου ὁποθεν εἰσὸν ἐκβάλλει ὁ δορυφερῶν, ἐκβάλλει καὶ ἄλλοι εἰσὶν, καὶ ἀλλοτρίων οὐκ ἔστιν ἐκβάλλειν, ἐπὶ κατὰ τὸν περὶ τοῦ (79) ἑταρείου καὶ τὸ πρῶτον τῶν βασιλέων παραδίδονται. Τοῦτο δὲ ἔστιν: μάχη τοῦ κατατολίου. Ὅσα δὲ ἐκώθη τῶν μαστιν ὁ βασιλεὺς, γίνεται προσθήκη, ἄλλοι μάλιστα κατὰ τὸν ἐπὶ τῆς ἑταιρίας, ἔχουσι ἔξω ἑταρείας καὶ ἔσω τῶν τοῦ δορυφερῶν στρατηγῶν, ἑταρείου δὲ τοῦ βασιλέως ἐν τοῖς θέματι, ἑταρείου παρ' ἑκάστου θέματος, ὁλοκλήρως καταπίπτει οὗτος τοῦ θέματος. Καὶ δὲ τοῦ βασιλέως διαχειροῦναι ἀπὸ διαστήματος ἑκαστοῦ πρὸ τοῦ τοῦ βασιλέως κενῆς, ἀποδοῦναι (81) τῶν ἑταρείων ὁ τε στρατηγῶν

VARIAE LECTIONES

δ om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(77) Sancti militares sunt duo SS. Theodori (Theodorus stratelates et Theodorus tiro), et S. Demetrius et S. Procopius. Atque hi οἱ καλλίνοι dicuntur et invocantur a Graecis, ut victoriam promi condii. Conf. Nicetas 40, vid. Goar. ad Codin. p. 56, et Coar. p. 651. Addit Constantinus Vita Basilii Maced. p. 199 duo alios, Hesperum et Zoen.

(78) Inspectores, qui quasi stant super militibus. Sed potest quoque reddi visitatores, ἀπὸ τοῦ ἐπιστῆναι, qui subito non opinantes opprimunt et illustrant eorum res et actiones: vel denique observatores, custodes boni ordinis, τοὺς ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης, modestiae vel disciplinae praefectos, quorum est videre, ut omnia modeste fiant. Nam ἐπιστήμη, novis Graecis est modestia, prudentia, attentio judiciosa hominis ad actiones suas et cuique loco temporique decorum, τὸ μετὰ ἐπιστάσιως πράττειν. Cyrillus in praefat. ad Catecheses: βλέπει μοι τὸ σμῆνόν τοῦτο τῆς ἐκκλησίας κατὰ τὸν τάξιν καὶ ἐπιστήμην, bonum ordinem et modestiam, discretionem. Euseb. VIII, 17, p. 316. ὥστε μὴδὲν ὑπανεντιόν τῆς ἐπιστήμης αὐτοὺς πράττειν. Zosimus, II, 32: τὰ περὶ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιστήμην ἁμαρτανόμηναι ταῖς καθυκούσαις ἐπανώρθου κολλήσαι. Clemens I, II, Constit. Apostol. c. 57: γρηγορότως ἐτάξαι. V. Du Cange v. ἐπιστημονάρχη, quasi ὁ ἀρχὼν τῆς ἐπιστήμης aut ἐπιστημονάρχης.

(79) *Au-leat, attentel.* Ut Franci *seunt attentel* à la vie de quelqu'un, δοκίμαζειν, periculum facere necis alicui inferendae, et *attentat* pro audaci scelere, et nos quoque dicimus *probire* pro auctore: *ich wills auf die Gefahr, probiren*: sic quoque Graeci novi δοκίμαζειν pro audere usurpant. Naant in Theophane et similibus exempla; v. e. c. Nicet. p. 46.

(80) *Pedaturae* et corruptiori pronuntiatione *pedaturae* sunt certa spatia terrae centum pedum saezurum implantia. Hunc stationes militares in castris et castris cerio quodam et geometrico totae pedum numero a sese invicem distantes, et *pedaturae* metonymice milites ipsi in stationibus, *pedaturae*, excubias agentes; vid. Du Cange Gloss. lat. h. v. Vel sunt *pedaturae* loca, spatia, in quibus *pedaturae* *pedaturae*, ἐμπεδοῦναι, firmiter, stabiliter consistit. Hinc pro arca, in qua homo vel aliud quid consistit. Facile hinc perspicitur, quare *impedatura* dicta fuit articulus unus in arbore genealogica, circulus unusquisque in catena genealogica: τὸ βῆμα, ἢ ἐμπόδωσις. Conf. Du Cangium voce *Impedatura*. Οἱ τῆς πεδατοῦρας στρατιώται apud Metal. t. II, p. 50, sunt milites, qui per certas proportionatas distantias a throno imperiali stant, hi propius, illi remotius, quod interpret non percepit.

(81) Conf. epistola J. Lipsii ad Dav. Hoeselium in hujus notis ad Photii Bibliothecam p. 929.

ὁ πρωτονοτάριος τοῦ θέματος καὶ οἱ τουρμάρχει καὶ οἱ δρουγγαροκόμητες καὶ ὁ μεράρχης καὶ ὁ κόμης τῆς κόρτης καὶ ὁ χαρτουλάριος καὶ ὁ δομέστικος τοῦ θέματος, καὶ ποιοῦσι δέξιμον (82). Καὶ τοῦ βασιλέως διερχομένου, πίπτουσι πάντες οἱ προειρημένοι ἐπὶ γῆς (83), προσκυνοῦντες τὸν βασιλέα· οἱ δὲ στρατιῶται πάντες ἴστανται καθαλλάριοι. Καὶ μετὰ τὸ προσκυνῆσαι τοὺς στρατηγοὺς σὺν τοῖς προλεγεθεῖσιν ἄρχουσιν ἔκνευε ὁ βασιλεὺς ὀλίγον τῆς ὁδοῦ, λέγων πρὸς αὐτούς· « Κιλῶς εὐρομεν (84). » Ἐῖτα ἐρωτᾷ αὐτούς· « Πῶς ἔχετε, παιδία μου (85); Πῶς ἔχουσιν αἱ γυναῖκες ὑμῶν, αἱ νύμφαι μου, καὶ τὰ παιδία; » Κάκεινοι λέγουσιν, ὅτι « Ἐν τῇ ζωῇ (86) τῆς βασιλείας σου καὶ ἡμεῖς οἱ δοῦλοι σου ὑγιανομεν. » Καὶ πάλιν ὁ βασιλεὺς ἀποκρίνεται· « Χάρις τῷ ἁγίῳ Θεῷ τῷ ἐν ὑγείᾳ διατηροῦντι ἡμᾶς. » Καὶ πάντων τῶν βασιλεῖ ἐπευχομένων, ὁρίζει ὁ βασιλεὺς τὸν στρατηγὸν καὶ πάντας τοὺς προειρημένους ἄρχοντας καθαλλικεῦσαι καὶ μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτῶν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἰδίαν καὶ ὠρισμένην αὐτοῖς τάξιν. Εἰ δὲ μᾶλλον κελεύει ὁ βασιλεὺς ἀποσπρωθεῖναι τὰ τε τάγματα καὶ τὰ θέματα, εἴτε ἐν τῷ θέματι τῶν Ἀρμενιακῶν εἰς τὸν Δαζιμῶνα, εἴτε ἐν τῷ θέματι τοῦ Χαρσιανοῦ εἰς Καίσαρειαν, εἴτε ἐν ἑτέρῳ θέματι πρὸς τὸν τόπον, ἐν ᾧ μελλεῖ φορσατεῦσαι, ἐπιτηδεῖον τυγχάνοντος· καὶ ὅτε ἔλθῃ ἔγγιστα πρὸς τὸ ἀπληκτον ἀπὸ τριῶν μιλίων, προῦπαντῶσι τὰ τε τάγματα καὶ τὰ θέματα ἐπευχόμενοι τῷ βασιλεῖ, καὶ πρὸς ἕνασπον τάγμα καὶ θέμα λέγει ὁ βασιλεὺς, ἔκνευον πρὸς αὐτὸ, οὕτως· « Κιλῶς ὑμᾶς εὐρομεν. Πῶς ἔχετε; πῶς ἔχουσιν αἱ νύμφαι μου, αἱ γυναῖκες ὑμῶν, καὶ τὰ παιδία; Πῶς ὑμῖν τὰ ἐν τῇ ὁδῷ διηνούσῃ; Ἀγωνίσασθε, τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται καὶ παιδὶ' ἐμὰ, ἵνα ἐν καιρῷ δέοντι ἐπιδειξῆσθε τὴν γενναίότητα καὶ τὴν ἀνδρείαν ὑμῶν καὶ τὴν πρὸς Θεὸν καὶ βασιλείαν ἡμῶν πίστιν ὀρθήν, καὶ ἀγάπην, ἵνα ἡ βασιλεία ἡμῶν ἀξίως τῆς ἀνδρείας καὶ γενναιότητος ὑμῶν καὶ ὀρθῆς πίστεως καὶ ἀγάπης εὖνοιαν ἀποδείξα-

A *finis seu custodia tertia, medium tenens locum inter heteriam et scholarios drungarii. Imperator legiones pertransiens excipitur ab unaquaque legione in armis et acie stante. Scilicet commodo intervallo antequam imperator prope adveniat, descendunt ex equis strategus et protonotarius thematicis, turmarchæ, drungarocomites, merarcha, comes cortis, chartularius et domesticus thematicis; et faciunt deximum seu corpus advenientem dominum excipere atque salutare paratum. Imperatore transeunte, prociidunt omnes in terram, ejus majestatem adorantes; milites autem manent considerantes in equis. Post factam a strategis et cæteris dictis magistris militaribus adorationem deflectit imperator tantillum de via, et ad eos converso sermone: « In pulchris, » ait, « bonisque omnibus vos agentes reperiamus velim. » Dein interrogat: « Quomodo valetis, mei filii? quomodo valent uxores vestras, meæ nurus? quomodo liberi vestri? » Respondent: « In vita majestatis tuæ et quamdiu ea bene valet, etiam nos servi tui bene valemus. » Respondet imperator: « Gratia sit optimo et summe venerando Deo, qui in sanitate nos conservat. » Omnibus ad hæc prosperæ valetudinis continuatum usum et fausta quævis imperatori apprecantibus, imperat stratego cæterisque omnibus antea memoratis rectoribus, ut rursus in equos inscendant, et cum suis quibusque copiis in proprium et assignatum sibi suum locum abeant. Quodsi vero imperator non tam singulares pertransire et lustrare legiones, quam potius omnes in eadem castra congregatas videre malit, tagmata pariter atque themata, sive jam id fieri jubeat in themate Armeniacorum apud Dasimonem, sive in themate Charsiani apud Cæsaream, sive in alio themate eo in loco, ubi fossatum agere decrevit, aplo nempse et commodo: tunc ad castra appropinquant ad trium inde milliarium distantiam obviam ipsi eunt tagmata et themata, piis eum votis et faustis clamoribus*

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(82) *Amant novi Græci formas in ἴμος pro nominibus substantivis, ut δέξιμον pro δοχή ei δεξιωσις, expectatio vel exceptio, salutatio, beneventatio, ἀναλψιμον pro ἀνάψις, assumptio Christi in caelum. Παρζμόνιμα ποιεῖν, excubius agere pro παραμονὴν est p. 282, etc. De dictionibus δοχή et δέξιμα hoc in codice frequentissimis alibi dico.*

(83) *Morem, quo pronus in terra jacens imperatorem adorabat, primi Justinianus et Theodora introducebant, ut perhibet Procopius Anecd. p. 133, insigni loco, quo etiam de veteri more imperatores adorandi agit. Unde miror, qui honorem hunc τιμὴν ξένην appellaverit Theophanes p. 264, et τὴν παρ' ἔθνεσι, apud gentiles usitatam. Verba ejus sunt: Πᾶς ὁ λαὸς τῶν Τούρκων εἰσῆλθὼν ησρόντες πρηνεῖς, ὡς ἑκαταθῆντες ἐπὶ στόμα τὸν βασιλέα ἐτιμῶν τιμὴν τὴν παρ' ἔθνεσι ξένην. Non potest hic sensus esse honore gentibus peregrino, inusitato; nam humi adorare reges suos Persæ et orientales ab omni tempore consueverunt. Athenæus narrans, qui honores suis convivis a rege Parthorum habeantur p. 155, ait: Πάδοις καὶ ἱμάσιον ἀστραγαλωτοῖς μαστιγοῦνται καὶ γινόμενος αἰμόφυρτος, τὸν*

τιμωρησάμενον ὡς εὐεργέτην ἐπὶ τὸ ἕδαφος πρηνῆς προσπεσὼν προσκυνεῖ. Continuat Theophanes: Ὅμοίως καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν ἐπὶ πέτραν ἀναβάντες τῷ αὐτῷ σχήματι ἐπιπτον. Illum Ziebil, de quo ibi loquitur, Arabes appellant Zenbi nec non Holbil. Apparet, quam variari potuerit hoc nomen vario punctorum posito.

(84) *Ita membranæ ex more solemnī pro εὐρομεν. In pace vos inveniam formula est Augustini Serm. 169, de temper.*

(85) *Conradus Urspergensis 1101 de Alexio Comneno narrans: Singularum turmarum principes, ait, Alexius more suo sub appellatione filiorum suscepit [ἐδέξατο id est ἠπάσατο], eisdemque post manus acceptas ei sacramenta firmata — munera dispersivit.*

(86) *Convenit hæc formula cum illa vetere: Salva Roma, quia salvus imperator, de qua v. Valles. ad Amm. Marcell. p. 19. Milites ad Othonem apud Xiphilinum p. 4058, ἐν σοί, aiebant, καὶ ἡμεῖς σωζόμεθα, καὶ ὑπὲρ σοῦ πάντες ἀποθανοῦμεθα.*

prosequentes. Imperator ad unumquodque tagma A et thema deflectens nonnihil de via sic ait : « Ut in pulchro statu vos invenerimus ! Quomodo valetis ? quomodo valent nurus meæ, vestræ uxores et liberi vestri ? Quomodo exantlastis itineris fata ? Æmulamini, o milites Christi et filii mei, congruo et opportuno tempore vestram strenuitatem et fortitudinem demonstrare, rectamque vestram in Deum et in regiam nostram majestatem fidem ; quo majestas nostra, quam decet erga vestram strenuitatem et fortitudinem et rectam fidem, demonstret benevolentiam, et compenset studia vestra beneficiis et honoribus variis ornet, et ex indignis dignos [id est, ex privatis publicam personam sustententes] efficiat, aliaque innumera in vos bona et pia conferat. » Post hunc ad eos pronuntiatum sermonem abeunt pone drungarium et hetæriam, et procedunt in armis atque acie ; et ubi offendant augustam viam aut fluvium pontemve, præcedunt tagmata hoc ordine : primi eunt scholarii ; eos excipiunt excubitores ; pone illos arithmus ; et quarto tandem loco hicanati veniunt, tum themata ; et secundum tenorem ceremonialis magistri et patricii et cætonitæ et regii eunuchi ; nisi si quos magistrorum et patriciorum et aliorum adesse sibi voluerit et ad colloquium protinus evocaverit imperator. In ordine patriciorum, ut dictum, procedunt cætonitæ ; paulo post veniunt protovestiarius et præfectus mensæ ; pone eos ad lapidis fere jactum procedunt eunuchi, qui simul patricii et protospatharii sunt. Coram imperatore præcedunt præpositi et cubiculum, mediusque inter præpositos ambulat cubicularius gestans in cervice sanotam et vivificam crucem in sua capsula. Coram cubiculo præcedunt basilici, et in eorum medio signifer gestans auream crucem gemmis ornatam. Coram basilicis ad duos sagittæ jactus præcedunt ductiles equi regii centum in stragulis purpureis et calyptris duabus seriebus, ad dextram una 250 et ad sinistram altera. Ad utrumque imperatoris latus modica distantia procedunt residentes in equis duo candidati vel et spatharii, scutis armati, quorum est eos, qui cum libellis supplicibus ad dominum accurrunt, secum sumere et ad imperatorem intro-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(87) Implicatiora hæc non strictissime reddidi D in Latinis, contentus sententiam adumbrare. Constructio ita explicanda est : « Ἴνα ἡ βασιλεία ἡμῶν ἀξιῶς τῆς ἀνδρείας — ἀποδεξαμένη [scilicet αὐτὴν] ἀνταμείψῃται εὐνοίαν — ut majestas nostra modis vestra fortitudine et pietate dignis admittens eam et sinens sibi bene placere, retribuatur benevolentiam. »

(88) Solemnis formula ; vid. Constant. vit. Basil. Maced. p. 210. Ἀξίος est vir spectabilis, venerabilis, ab ἀξιομαι, veneror, ἀξιωμα, character, qui gerentem venerabilem reddit, ἀνάξιος, eo cassus, vilis. Frequens vocabulum in marmoribus, ut observavit Ol. Corsinius in notis Græcor. pag. 55. Μητέρα ἀξία idem quod ἀγία, venerabilis, ἀδελφῶν ἀξίῳ ὄντι καὶ ζήσαντι κτλῶς. Dignā Domus pro illustri, spectabili, est apud Anastasium in Gregorio IV sub finem.

μῆνη (87) ἀνταμείψῃται καὶ εὐεργετήσῃ, καὶ τιμαῖς διαφόροις τιμήσῃ, καὶ ἐξ ἀναξίων ἀξιῶς (88) δεῖξῃ, καὶ μυρία καλὰ εἰς ὑμᾶς ἐνδείξῃται. » Καὶ μετὰ τὸ λαλῆσαι πρὸς αὐτοὺς ταῦτα ἔρχονται ὀπισθεν τοῦ δρουγγαρίου καὶ τῶν ἐπὶ τῆς ἑταιρείας, καὶ περιπατοῦσι παρατεταγμένοι. Καὶ ὅτε εὐρεθῆ ὀπίσωμα ἢ ποταμὸς, εἴτε καὶ γέφυρα, διαπερῶσι τὰ τάγματα ἔμπροσθεν· πρῶτον μὲν αἱ σχολαί, δεύτερον τὴν ἐξοχούβια, τρίτον ὁ ἀριθμὸς, τέταρτον ὁ ἰκανάτος· ὁμοίως καὶ τὰ θέματα. Καὶ καθὼς ὁ τύπος ἔχει, περιπατοῦσιν οἱ μάγιστροι καὶ οἱ πατρικιοὶ καὶ οἱ κοιτωνῖται καὶ οἱ βασιλικοὶ εὐνοῦχοι· ὁ δὲ βασιλεὺς εὐθὺς καὶ παρ' αὐτὰ προσκαλεῖται τοὺς μαγίστρον καὶ πατρικίους, καὶ ᾤφτινι ἂν καλεῖν, συντυγχάνει, καὶ εἰς μὲν τὴν τάξιν τῶν πατρικίων περιπατοῦσιν οἱ κοιτωνῖται, ὀπισθεν δὲ ὀλίγον περιπατεῖ ὁ πρωτοβεστιάριος καὶ ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης, καὶ ὀπισθεν αὐτῶν ὡς λίθου βολὴν περιπατοῦσιν οἱ εὐνοῦχοι καὶ πατρικιοὶ καὶ πρωτοσπαθῆριοι· ἔμπροσθεν δὲ τοῦ βασιλέως περιπατοῦσιν οἱ πραιπόσιτοι καὶ τὸ κουδούκλειον, καὶ μέσον τῶν πραιποσίτων περιπατεῖ κουδικουλᾶριος βασιτάζων τὴν τιμία καὶ ζωοποιὰ ξύλα (89) μετὰ τῆς θήκης ἐπὶ τοῦ τραχήλου· ἔμπροσθεν δὲ τοῦ κουδούκλειου περιπατοῦσιν οἱ βασιλικοὶ, καὶ μέσον τούτων περιπατεῖ σιγνοφόρος βασιτάζων σκυρὸν χρυσοῦν διὰ λίθον. Ἐμπροσθεν δὲ τῶν βασιλικῶν περιπατοῦσιν ἀπὸ δύο σαγιτιτοβόλων παρασυστὰ βασιλικά ἱππάρια ρ' μετὰ σαγισμάτων ἀληθινῶν καὶ βορκαδίων δεξιὰ καὶ εὐώνυμα. Καὶ δύο κανδιδάτοι, εἴτε καὶ σπαθῆριοι, δεξιὰ καὶ εὐώνυμα τοῦ βασιλέως περιπατοῦσι καὶ ἀλλοῖοι ὡς ἀπὸ διαστήματος μετὰ σκουταρίων, καὶ τοὺς προσερχομένους ἐπαίρουσι καὶ εἰσάγουσι πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ ἐπερωτῶνται παρ' αὐτοῦ, ὅτι ἂν δέονται, καὶ ἀναλαμβάνονται τὰ δεητικὰ αὐτῶν καὶ ἀποδίδουσιν αὐτὰ εἰς τὸν ἐπὶ τῶν δεξιῶν (90). Καὶ ὅτε καταλάβῃ ὁ βασιλεὺς τὸ ἀπληκτον, ἔνθα ἡ βασιλικὴ ἴσταται κόρτη, καλεῖ τοὺς μαγίστρον, τὸν δομῆτικον τῶν σχολῶν καὶ πραιποσίτους, τοὺς ἀνωπατοπατρικίους καὶ στρατηγούς καὶ τοὺς ὀφφικιαλίους καὶ κλεισουράρχας, καὶ συνυφραίνεται ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ἰστέον, ὅτι εἰς τὸ ἀπληκτον, εἰ καλεῖται ὁ βασιλεὺς, καθὼς πολλάκις Βασίλειος ὁ ἀολιδιμος βασιλεὺς ἐποίησε, δίδωσι τῷ μὲν στρατηγῷ

(89) Cruces ut res magnæ apud Græcos veneratōnis prælatas in acie fuisse, res nota est et exemplis prolatis demonstravit Du Cange v. Ἰμπεριόβεια. [Sacrae cruces offerebantur in expeditionem iturus. Scr. post Theophan. p. 572, coll. p. 396. Cum cruce, imaginibus et cereis obviam hostilium. Nicet. Choniast. p. 367, coll. p. 31, 50, 335, 360, ubi de juramenti in Evangelium.] At carrocium eosdem in acie circumductitasse cum imagine B.V., quod perhibet Rhamnusius p. 113, puto id ipsis ab homine tributum fuisse, qui quod in usu Latinis illa ætate erat, etiam obtinuisse apud Græcos crederet.

(90) De hac dignitate vid. Du Cangii Gloss. Gr. v. Δέησις.

ιμάτιον ἑβραμμένον μετὰ τριβλατίων, τοῖς τουρμάρχαῖς ἀνὰ ἱματίου ἑβραμμένου μετὰ διβλατίων βδελίων, τῷ μεράρχη, τῷ κόμητι τῆς κόρτης, τῷ χαρτουλαρίῳ καὶ τῷ δομωστικῷ τοῦ θέματος δίδωσιν ἀνὰ ἱματίου ἐνὸς ἑβραμμένου λιτοῦ καὶ ταῦτα μὲν ἐν τοῖς μεγάλοις καὶ Ῥωμαϊκοῖς θέμασι τελεῖται. Τῶν δὲ Ἀρμενικῶν (91) θεμάτων τοῖς στρατηγοῖς καὶ κλεισουράρχαις δίδωσιν, εἰ κελεύει, ἀνὰ ἱματίου ἑβραμμένου μετὰ διβλατίων, αἰτῶν ἢ καὶ βασιλικίου, τοῖς δὲ μεγάλοις τούτων τουρμάρχαῖς λιτὰ ἐπιδίδωσιν ἱμάτια, τῷ δὲ μεράρχη καὶ τοῖς λοιποῖς ἀνὰ ἱματίου ἑβραμμένου λιτοῦ δεκαλίου ἐπιδίδωσιν ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ φόρου ἀγοραζομένων. Ἰστέον, ὅτι, ὅτε ἀποκινήσει ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς ἐρήμους πρὸς τὴν Συρίαν, καταλιμπάνει τοὺλδον καὶ τὴν μίαν κόρτην καὶ τὰς περισσὰς τίντας καὶ τὰ συσταλτὰ τραπέζια, καὶ ἄλλη ὄση ἂν ἢ ἀποσκευῆ, καὶ τὰ πτωχὰ ἄλλα (92) καὶ τὰ χωλὰ, καὶ παραλαμβάνει αὐτὰ ὁ πρωτονοτάριος τοῦ θέματος, ὅθεν ἀποβάλλῃ ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν Συρίαν μετὰ καὶ ἀρχόντων τῶν στέβλων τῶν Μαλαγίνων. καὶ ἐκ τῶν σελλαρίων σταβλοκομήτων μετὰ τῶν συντρόφων, καὶ εἰς οἶον ἂν θέμα μέλλῃ ὁ βασιλεὺς ἐξελεθεῖν ἀπὸ Συρίας, ἀντιπαραδίδουσι ταῦτα ὁ πρωτονοτάριος τῷ πρωτονοταρίῳ τοῦ θέματος ἐκεῖνου, καὶ σωμασκεῖ τὰ ἄλλα τὰ βασιλικὰ, ἴνα, ὅταν ἐξέλθῃ ὁ βασιλεὺς ἀπὸ Συρίας, εὐρήσει αὐτὰ ἀναπεπευμένα καὶ ἐσταβλισμένα, καὶ ἔχει πάσαν χρεῖαν βασιλικὴν ἐτοίμην. Καὶ πάντες οἱ ἀρχόντες οἱ λοιποὶ οἱ παρακάτω ποιοῦσιν ἀποβολὴν καὶ συνακολουθοῦσι τῷ τούλδῳ τῷ βασιλικῷ· ὁ δὲ μινσουράτωρ ἔχει πλωτὰ κεντουκλίνα (93) ἐνδεδυμένα λινοβένετα, καθὼς προεῖρηται, καὶ γίνονται ἢ βασιλικὰ τράπεζα χαμόκουμβα. Τὰ δὲ πρόφαγα ποιοῦσιν ἐν βασιλικῷ μάγειροι τῇ ἑσπέρᾳ. Οἱ δὲ ὀγδοήκοντα

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(91) Opponuntur hic themata seu provinciarum Armeniarum Romanis non ideo, quod Græcis imp. non subessent : pertinebant enim ad Romanam ditionem non minus quam Asia minor aut Thracia : sed quod alterius fidei professionem facerent. Græcis non minus exosus esse Armenos, quam protestantes sunt Romanocatholicis, res nota est.

(92) Græci novi animalia macilentia πτωχὰ appellant, ut Latini *misera*, *elega*. Nescio an huc pertineat Glossea in Nomicis apud Labbeum : Παυτέρια, ἢ δινα κακουργίας γενομένη ζῆμα· τοῦτο δὲ ἐπὶ τῶν ἀλόγων ζῴων. Clarius certe et apertius est illud e Græcobarbara versione fabularum Æsopi, quod Du Cange v. λιγνός citat : τῶρα εἶμαι λιγνός καὶ πτωχός, ubi codex Græcus λεπτός εἶμι καὶ λιγνός. Illud λιγνός est idem atque ἐλαεινός. Sic efferunt corrupte et mutilè veteres probas voces novi, ut λίγος pro ὀλιγός, λαφρός pro ἑλαφρός, λήμων pro ἐλετήμων, λήνος pro ἐλαεινός. Latini pariter *misera* et *elega*, id est ἐλαεινὰ, commiseratione digna talia jumenta appellabant. Gregor. Magnus XII, Epist. 30 : *Unum nobis caballum miserum transmisisti et quinque bonos asinos. Caballum illum sedere non possum, quia miser est : illos autem bonos sedere non possum, quia asini sunt. Sed petimus, ut si nos continere disponitis, [ex animi nostri sententia facere et contentos nos reddere cupis.] aliquid nobis condignum deferatis.* Non sic Patriarcha Cyprianus, cujus vectura ordinaria erat asellus, ut infra videbitur. Abbo, l. II de bello Parisiaco :

A ducere, qui eos de necessitate et petitione sua interrogat, porro acceptare ipsorum libellos supplices, et magistro libellorum supplicum asservandos tradere. Hæc in via inter castra et illum locum, quo legiones imperatori primum occurrunt. Ut tandem in castra perventum est, ubi regia cortes stat, advocat imperator magistros, domesticum scholarum, præpositos, proconsules patricios et strategos, officiales, cleisurarchas, et cum ipsis hilariter epulatur. Interdum, si placet imperatori (sic certe persæpe fecit Basilius, celeberrimus imperator), dilargitur in castris vestimenta inter proceres : stratego vestimentum consutum triblatta prætexta munitum ; turmarchis singulis singula vestimenta consuta cum prætextis diblatis et figuris bdelliorum seu parvarum muscarum intextis ; merarchæ, comiti cortis, chartulario, domestico thematis, singulis singula vestimenta consuta, sed absque prætextis seu pura. Ita quidem fit cum magnis et Romanis thematibus seu legionibus. Armeniacorum vero thematum strategis et cleisurarchis largitur Imperator, quoties nempe ipsi consultum videatur, singulis singula vestimenta consuta cum diblatis, quibus aut aquilæ aut basilicum aliquid adæreant ; magnis eorum thematum turmarchis vestimenta non prætextata ; merarchæ et reliquis singulis singula vestimenta consuta non prætextata, decalia, ex iis, quæ in foro empta fuerint. Quando jam in deserta [hoc est, hosticum et nostris haud habitabilem agrum] versus Syriam movet imperator, relinquit tuldum seu impedimenta et alterutram coortem et superflua tentoria et mensas complicatiles et reliquam omnem non necessariam supellectilem, et paupertina, id est macra et invalida,

Certabant elegi scapulis cornuque juvenct.

Hinc est, quod novi Græci πτωχάειν pro *macescere*, *extenuari* usurpant. Manuel Malaxus in Chronico msto apud Du Cange v. Σεφέριον, quæ vox Arabica est et notat *commeatum*, cibaria in viam vel iter necessaria et in plar. quæ ad iter secum sumit ciborum viator : ἕνας στρατιώτης εἶχεν ἕνα μουλάρτι, τὸ ὁποῖον εἶχε σησανὰ [f. sunt sagmata, sarcinæ,] καὶ ὅταν ἐπάγενε εἰς τὸν πόλεμον ἐφόρτωνε τὰ ρούχὰ του καὶ τὸν ἑδοῦλευσε πολλὰ σεφέρια, ἤλθε καιρός καὶ ἐπαυσαν τὰ σεφέρια του καὶ τὸ μουλάρτι καὶ πλέα δὲν ἐκοίταζεν ὁ στρατιώτης καὶ τὸ μουλάρτι ἐπτώχην, ἐψωρίζε. *Aliquis miles habebat mulum sagmarium, cui stragulus et multa cibaria imponebat, exiens in expeditionem. Tandem deficiebant cibaria et ipsi et mulo, nec reliquum videbat miles quidquam. Unde pauper [id est macer] et scabiosus evadebat mulus V.* Du Cangium v. *Pauper*, ubi *carnibus pauperum* ex aliquo auctore citat.

(93) Una voce optime significamus *Matrazzen* ococtilia et lana, bombyce, serico viliori, stappa etc. inter duos pannos lineos, bombacinos, sericos etc. interpassata, seu crebris filis trajectis inuenta, ne loco dimoveantur. Hæc sunt illa κεντουκλίνα, id est κεντητά, *crebre compuncta*. Arabes *Motharraz* appellant tale opus, *gesticki*, ἰστιγμένον, unde vulgare nomen *Matrazze* ; conf. Murat. t. II, Antiqu. Ital. Diss. XXXIII, p. 1245. Latini medii ævi *culcitas* punetas appellabant, et *perpunctas*. v. Du Cange h. v. unde vocabulum *pourpoint*. Talia πλωτὰ appellabant quoque *levitones*, λευ-

et clauda jumenta; quæ in fidem curamque suam recipit protonotarius illius thematis vel provinciæ, e qua imperator in hostiam, Syriam puta, descendit, uti etiam rectores stabulorum Malaginensium et stablocumites sellariorum et contubernales. Hæc vicissim ille protonotarius reddit illius thematis seu provinciæ protonotario, in quam reflexurus est imperator in habitu suo e Syria. Hic posterior protonotarius interea exercet bestias variis exercitiis eo, ut rediens ab expeditione Syriaca imperator eas inveniat recreatas diuturna quiete et in stabulis bene habitas; adeoque quidquid eorum ipsi opus fuerit, in promptu et comparatum habeat. Omnes inferiores rectores, seposita non necessaria supellectile, assectantur tuldum regium. Mensurator habet secum coactilia centoniformia et induta linteis venetis indumentis, quemadmodum in superioribus dictum est; 281 et sit imperialis mensa obamocumba seu humilis, in ipso solo expanea super tapetibus. Quotidie vespere comparant coqui regii, quæ altero die debent in jentaculo apponi. Octoginta optimates trahunt sagmaria regia, et viginti alii subsequuntur reponendarum sarcinatum sublabentium causa; idem quoque cum suis bestias faciunt coqui et contubernales Malaginis. Et quandoveniunt trabes aut arboreas in locis desertis [id est in hostili solo] jacentes, concidunt eas contubernales et coqui in truncos, et sumunt singuli truncos singulos, deferuntque ad regiam culinam. Sub instantem promotionem et habitum tuldum seu impedimentorum debet præfectus mensæ onerare octoginta regia sagmaria omnibus regiis necessitatibus, et sumere a protonotario ad usum regie memæ et ad majumadas seu recreaciones commisionum oves, quibus agnelli sunt, centum, arietulos 500, vaccas 50, gallinas 200, anseres 100. Quandiu imperator est in Romania, accipiunt majumadas e donis imperatori oblati regii aguri seu ophēbi et homines hetæriæ; et cortinariii [seu illi, quorum est cortin imperialem de uno loco in alterum transferre, erigere et destruere], item hebdomarii idici, contubernales sellariorum et coqui.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

τῶνας, λεβιτῶνας δὲ quo v. vid. ad p. 241.

(94) Subintelligitur, εἷς, unus ad unum, id est unus unum ferme, aut unusquisque unum, singuli singulaigna tollunt. Sic supra 2 1, ἐκάστῳ διδόναι πρὸς πέντε νομισματα, virilim quinos solidos dare, et p. 272; Συμπαράκεινται αὐταῖς πρὸς ἑντρία κηρούλια, ubi πρὸς ἑν idem valet atque ἐκάστῳ, adjacent unicuique tria cerulia. P. 285: πρὸς ἕνα ἀσχὸν βόειον, cui velut opponitur ἀνὰ particula, ἀνὰ δύο ἀσχῶν. Sic jam veteres quoque. Diogenes Laert. p. 161 c. fin. πρὸς ἕτος, singulis annis. Polybius p. 507: πρὸς εἴκοσι τάλαντα κατεγγυησάμενος, cum sibi curasset vicena talenta ab eorum unoquoque vad dato compromitti dependenda, hoc est viginti talenta a Megalea et tantumdem a Critone. Hinc expono locum Chronicæ Alexandrinæ in Heraclio p. 902: Ἐάν οὖν θέλετε λαβεῖν ἕκαστος τῶν ἐν τῇ πόλει πρὸς σὺν καὶ καμίσι, ποιούμεν σιγγίλιον, Si ergo vultis quisque oppidanorum singula cama et camisia sumere, facimus pactum. Menologium: Λαμβάνουσι

ἀπειμῆτοι σύρουσι τὰ σαγμάρια τὰ βασιλικά, καὶ οἱ ἀκολουθοῦσιν εἰς διόρθωσιν τῶν σαγμαρίων, Ὅμοιος καὶ οἱ μάγειροι καὶ οἱ σύντροφοι τῶν Μαλαγίνων, καὶ δε εὐρωσι ξύλα ἢ δένδρα εἰς ἐρήμους τόπους κείμενα, κόπτουσι οἱ σύντροφοι καὶ οἱ μάγειροι, καὶ ἐπαίρουσι πρὸς ἕν ξύλον (94), καὶ ἀποκομίζουσι πρὸς τὸ βασιλικὸν μαγειρεῖον. Εἰς δὲ τὴν ἀποκίνησιν τοῦ τούλδου ὀφείλει ὁ τῆς τραπέζης φορτώσει τὰ π' βασιλικά σαγμάρια πᾶσαν χρεῖαν βασιλικήν, καὶ ὀφείλει λαβεῖν ἐκ τοῦ πρωτονοταρίου εἰς χρεῖαν τῆς βασιλικῆς τραπέζης καὶ εἰς τοὺς μαϊτουμάδας πρόβατα ἕκαστα ρ', κριάρια φ', ἀγελάδια γ', ἔρνιας σ', χηνάρια ρ'. Ὅτε δὲ ἐστὶν ὁ βασιλεὺς εἰς Ῥωμανίαν, λαμβάνουσι μαϊτουμάδα ἐκ τῶν ξενάλων οἱ βασιλικοὶ ἄγουροι καὶ οἱ ἐπὶ τῆς ἑταιρείας καὶ οἱ κορτινάριοι καὶ οἱ ἑβδομάριοι τοῦ εἰδικοῦ καὶ οἱ σύντροφοι τῶν σελλαρίων, ὁμοίως καὶ οἱ μάγειροι. Καὶ δε ἀποβάλλη ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς ἐρήμους, λαμβάνουσι καθ' ἐκίστην Κυριακὴν μαϊτουμῆν καὶ ἀνὰ μιλιαρσίου. Λαμβάνουσι δὲ καὶ οἱ τῆς φῖνας τῶν σχολαρίων τῆς ἔσω καὶ τῆς ἔξω καὶ αὐτοὶ ὁμοίως ἀνὰ μιλιαρσίου· ἐπειδὴ, ἀφ' οὗ ἀποκινῆται πρὸς Συρίαν ὁ βασιλεὺς, δύο φῖναι κυκλοῦσι τὴν βασιλικὴν κόρτην. Καὶ ὅσοι ἄρχοντες παραμένουσι (95) τῇ βασιλείᾳ, λαμβάνουσι, εἰ καλεῖται πολλῶς ὁ βασιλεὺς τοῦτους εὐεργετεῖν, διὰ μιλιαρσίων, εἰ μὲν εἰσιν ἔρχοντες μεγάλοι τῶν ταγμάτων, εἴτε καὶ θεμάτων, ὀφείλουσι λαμβάνειν ἀνὰ μιλιαρσίων δύο (96) ἢ τριῶν, εἴτε καὶ δ', πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ προσώπου· εἰς δὲ τὴν ἀποβολὴν τοῦ τούλδου, ὅσοι καθαλλικεύουσι βασιλικά ἄλογα καὶ ἔχουσι σαγμάρια βασιλικά, καὶ αὐτὰ τὰ ἄλογα τὰ βασιλικά ἀφείλουσι λαμβάνειν κριθάριον ἀνὰ μοδίων δ' εἰς ταγὴν αὐτῶν· ὁμοίως καὶ ὅσα εἰσὶ σελλάρια γομνᾶ, βαστάζουσι ὑποκάτων των σαγισμάτων ἀνὰ μοδίων η'. Καὶ ὅσα παρίππια ἔχει ὁ κόμης τοῦ στάβλου βασιλικά καὶ σαγμάρια, φορτωσάτω ἀνὰ δέκα μοδίων κριθῆς· ὁ δὲ ἐπὶ τῆς τραπέζης ὀφείλει ἔχειν ἔχουσσάτους (79) ἐκ τοῦ θέματος τοῦ ὀψικίου ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Τέμβρη μετὰ καὶ δικτύων, ἵνα κρατῶσιν ὀψάρια εἰς τοὺς ποταμοὺς τῆς ἐρήμου. Ὅτε δὲ ἐστὶν ὁ βασιλεὺς εἰς Ῥωμανίαν, καθ' ἕνα ἕκαστον θέμα ὑπερτεοῦσιν οἱ πρωτονοτάριοι, ὁμοίως καὶ οἱ κό-

οἱ ἀδελφοὶ κλαστὸν καὶ πρὸς ἕν κρασοδόλιον ἐν τῷ ναρθῆκι καὶ πλέον οὐδὲν, *Accipiunt fratres frustum panis et singulos vini cyathos in narthece, et nihilo plus.*

(95) Est omnino παραμένειν *versari circa aliquam.* Hic tamen potius debuisset vertere, *qui accubant in pratorio.*

(96) Duo vel tria miliaria, in regiam manus pro magno quodam duce militari primi ordinis, est sane minutum pro nostris temporibus. Aut pauperies ea fuit Græci imperii, aut, si mitius volumus, eorum temporum parsimonia. Non uno tamen argumento elucet in libro Nostro Græci imperii περιχρηλαζονεα.

(97) Excusati sunt beneficiarii, qui gaudent immunitate quadam munerum civilium et personalium et tributorum. Conf. Du Cange ad Alexiad. p. 356, et quæ das *veranderte Russlandt* p. 45, *de fundo albo et nigro* sic in Russia dicto habet, ubi incolæ fundi candidi sunt excusati.

μητες τῆς κόρτης, καὶ παρήκουσιν ἀγγαρίδια τῶν δρουγγαρίων τῆς βίγλης εἰς τὰς βασιλικὰς δουλείας. Ὅτε δὲ ὑπάρχει ὁ δρουγγάριος εἰς βασιλινὴν δουλείαν, ἐκπροσωπεῖ αὐτὸν ὁ ἰκανάτος. Ὅτε δὲ ἀποβᾶλη ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς ἐρήμους, οὔτε ἡ κόρτη προλαμβάνει, οὔτε τὰ βασιλικὰ πράγματα, οὔτε ἄλλου τινὸς οἰονδήποτε πρᾶγμα, πλὴν οὓς ἔχει ὀρίσειν ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλης ἀπὸ προστάξεως τοῦ βασιλέως ἐκ τῶν θεμάτων, προφυλάττουσι καὶ περιπατοῦσιν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως ὡς ἀπὸ μιλίων δύο ἀκρίται (98) φ', ἄνδρες ἐξωπλισμένοι, καὶ ἕτερον θέμα, οἷον ὀρίσει, ἵνα ὡς πλαγιόφύλακες ὡς ἀπὸ διαστήματος τοῦ βασιλέως μιλίων δύο, καὶ ἕτερα δύο θέματα, οἷα ὀρίσει ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλης ἐκ προστάξεως τοῦ βασιλέως, ἵνα ὡς ὀπισθοφύλακες. Καὶ ὑπαλλάσσει τοὺς ἀμφοτέρους ἐκάστη ἡμέρᾳ. Καὶ παραλαμβάνει ὁ δρουγγάριος τοὺς κόμητας τῆς κόρτης τῶν θεμάτων, καὶ ἔχει αὐτοὺς εἰς παραμονὴν τοῦ βασιλέως εἰς τὸ θεῖναι τὴν κόρτην καὶ εἰς τὸ ρίψαι μετὰ τῶν κορτινᾶριων, διὰ τοῦτο γὰρ καὶ καλοῦνται κόμητες τῆς κόρτης. Καὶ ὅτε θέλει κερκετεῦσαι ὁ δρουγγάριος τὰ θέματα, ἤγουν κατὰ νύκτα, ἔχει μεθ' αὐτοῦ τοὺς αὐτοὺς κόμητας τῆς κόρτης τῶν θεμάτων καὶ μανδάτορας καὶ δύο φατλῖα ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ βεστιαρίου, καὶ περιγυρεῖ τὰ θέματα, καὶ θεωρεῖ τὰς πεδητούρας καὶ τὰ ἐξωβίγλια, καὶ ἂν εὐρη τινὰς τῶν ἀρχόντων ἀμελοῦντας ἐκ τῶν μενόντων εἰς τὴν πεδητούραν καὶ εἰς τὰ ἐξωβίγλια, καὶ ἀπὸ μὲν τουρμαρχῶν καὶ κατωτέρω τύπτει αὐτοὺς ἰσχυρῶς, καὶ καθὼς εὐρη-ἀναγγέλλει τῶν βασιλεῖ. Ὁ δὲ πρωτοστράτωρ τοῦ βασιλέως μετὰ καὶ στρατόρων τριῶν βασιλικῶν ἄμα τῶν κόμητι τοῦ στάβλου καὶ τρισὶν ἱππᾶροις ἐστρωμένοις ποιοῦσι παραμόνιμα ὀπισθεν τοῦ βασιλικοῦ πύργου (99), ἵως εὖ ἐκβῆ ὁ βασιλεὺς ἀπὸ Συρίας. Τὰ δὲ ἱππάρια τὰ σεσαγισμένα καὶ παρασυρόμενα οὐκέτι ποριπατοῦσιν ἔμπροσθεν, ἀλλ' ὅπου ἐστὶν ἡ προμοσέλλα ἡ βασιλική, ἐκεῖ βόσκονται μετὰ τῶν λοιπῶν, καὶ ἐπιτρέπεται αὐτὰ ὁ βασιλικὸς σταβλοκῆμος, ποιῶν τὴν πρόνοιαν αὐτῶν. Ὅτε δὲ ἀπόληται (1) ἐκ τοῦ λαοῦ οἰονδήποτε πρᾶγμα, ὁ εὐσηκῶς φέρει αὐτὸ, καὶ δίδωσι τῶν δρουγγαρίων τῆς βίγλης, καὶ ὁ ἀπολείσας ἔρχεται πρὸς τὸν δρουγγάριον, καὶ λαμβάνει τὸ ἴδιον εὐχερῶς. Εἰς δὲ ὁ εὐρηκῶς τὸ πρᾶγμα ἀποκρύψει αὐτὸ καὶ ἐπ' ἐσχάτων εὐρεθῆ, ὡς κλέπτης καταδικάζεται. Ἰστίον, ὅτι, τοῦ βασιλέως ἐν Συρίᾳ ὄντος, λαμβάνουσιν οἱ μάγιστροι καὶ οἱ πατρίκιοι καὶ οἱ πρωτοσπαθᾶριοι ὀφικιάλαιοι μαῖουμάν· οἱ μὲν μάγιστροι ἀνὰ δύο σφακτῶν, οἱ δὲ πατρίκιοι ἀνὰ σφακτοῦ ἐνὸ, οἱ δὲ πρωτοσπαθᾶριοι, ὀφικιάλαιοι σὺν δύο τὸ σφακτὸν ἐκάστη Κυριακῇ, τὸ δὲ χῦμα τοῦ λαοῦ, ἤγουν οἱ βασιλικοὶ ἄγουροι καὶ οἱ ἐπὶ τῆς ἑταιρείας καὶ οἱ λοιποὶ σὺν δέκα τὸ σφακτόν· οἱ δὲ ἔθνικοι σὺν λ' τὸ

A Quando in deserta penetraverit, accipiunt quavis die Dominica majumam, et singuli singula miliarisia. Qui ad finam seu custodiam castrensem utramque pertinent, interiorem puta et exteriorem, scholarii (nam ex quo imperator in Syriam movet, ambit cortem regiam non jam simplex, ut alias, sed gemina scholariorum vigilia), hi ergo scholarii accipiunt pariter singuli singula miliarisia. Etiam archontes seu duces militares, quotquot circa imperatorem versantur, accipiunt persæpe largitiones in miliarisiis, si libuerit imperatori beneficium illis et gratificationem præstare. Majorum quidem ordinum rectores, sive ad tagmata, sive ad themata pertineant, debent eo casu, si nempe nummarium est beneficium, accipere viritim miliarisia bina, aut terna, imo et quaterna, habita nempe ratione eorum, quibus dantur. Neque ipsi tantum eo beneficio fruuntur, sed etiam quo tempore gravis supellex in hosticum immittitur, quotquot magistrorum militarium regiis vehuntur equis et regiis utuntur sagmariis, horum illa ipsa quoque regia animalia debent tunc accipere hordei modios quaternos in pensum diarium. Quotquot sunt sellaria nuda seu equi equitationi quidem destinati, tunc tamen ephippio non instructi neque insessui parati, hi sub stragulis eo tempore debet octonos modios hordei portare; quotquot autem comes stabuli sub se habet regia parhippia et sagmaria, illa onerat denis modis hordei. Præfectus mensæ debet habere excusatos e themate opsicii et quidem e prædio Tembrum dicto, retibus instructos, ut pisces e fluviis deserti capiant. Quandiu imperator in Romania est, debent in unoquoque themate seu districtu, qui cujusque sunt, protoñotarii servire et necessaria subministrare. Pariter quoque ~~ἄλλοι~~ comites cordis præstant angaridia seu jumenta coacticia cursus publici pro casu necessitatis urgentis drungario vigiliæ, quando is rexium aliquod mandatum expeditum it. Ob quod perficiendum dum is a castris abest, sustinet ejus vices atque personam hicanatus seu præfectus hicanatorum. Quando autem in deserta se projecit suaque castra imperator, tunc neque cortis præcedit itinere diurno, neque res et supellex regia alteriusve alicujus; sed illi quingenti delecti viri, quos drungarius vigiliæ ex auctoritate regia designaverit et e legionibus evocaverit, armati exoubant pro castris, et anteverunt ea ad duorum milliarium distantiam. Alia legio, qualemcumque tandem deputaverit drungarius, expeditur, ut ab utroque latere ad duorum milliarium ab imperatore distantiam excubet; aliæ tandem duæ legiones a drungario ex imperatoris mandato ablegantur pone castra, ut, quæ a tergo sunt, custodiant. Omnes illæ excubiæ anticæ, laterales

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(98) Verti *delecti viri*, nescio quo errore, tanquam si ἑκκρίτοι scriptum invenissem. Sed vulgata lectio sana est et notat τοὺς ἐν ἄκροις τεταγμένους, aciem quæ exercitus τὰ ἄκρα obtinet, extrema, frontem,

alias prodromi, *l'avant garde*.

(99) Hic loci nihil aliud est quam tentorium regium, prætorium.

(1) Conf. Polybius, p. 478, init. ed. Wechel.

et posticæ, quotidie permutant vices. Assumit quoque drungarius e thematibus comites cortis sic dictos, ut proxime circa imperatorem versentur, et depangendæ pariter atque revellendæ corti, quod cortinariorum opus est, adsint: unde etiam nomen comitum cortis adepti sunt. Hos ipsos comites cortis thematum habet drungarius secum, quando de nocte circitare vult, item mandatores et duo fallia seu cereos e regio vestiario depromtos, quibuscum circitat themata seu legiones, et lustrat pedaturas seu stationes, et exobiglia seu extimas vigilias. Quo tempore si quos rectores militares inveniat incuriose suum officium facientes aut proreus deficientes, eorum qui adesse pedaturis et extimis vigiliis debebant eos ipse partim vehementer verberat, turmarcham nempe et quidquid eo deinceps inferioris ordinis fuerit, partim ad imperatorem refert, prout rei conditionem deprehenderit. Protostrator regius cum tribus regiis stratoribus et comite stabuli et tribus equis sellatis stratisque exobant pone regium burgum, donec imperator e Syria redierit.

Equi strati, qui antea coram domino præduci solebant, non amplius præcedunt, sed ubiubi fuerit regia promosella, ibi pascuntur una cum cæteris equis sub observatione comitis stabuli. Si quid in populo seu inter milites amissum desideretur, id quisquis invenerit desert ad drungarium vigilie, eique exhibet; a quo rursus ejus verus possessor qui amiserat, facile recuperat. Si autem quam quis invenerit rem celet, at deinceps tamen amissa res penes eum nihilominus in fine reperitur, is velut fur pœnas dat. **¶** Imperatore in Syria hærente, accipiunt quavis die Dominica magistri patricii, singuli singulas, protospatharii officiales bini quique singulas. Fœx autem populi seu famulitii regii, aguri puta et ad hetæriam pertinentes atque reliqui, per singulas decurias accipiunt singulas capellas. Exteri seu quotquot alienigenæ in castris militant accipiunt per ternas quasque decurias singulas vaccas. Quandiu autem in Romania adhuc versatur imperator, accipiunt prædicti majumam e muneri datis; quæ si nulla adsint, debent protonotarii dicta pecora præstare. Præfectus mensæ et domesticus hypurgis seu ministrii culinaris debent in ministerio mensæ regis, quandiu imperator in Syria agit, secum ferre vini antiqui Nicæni mensuras centum in utribus, et olei Nicæni mensuras triginta. Pincerna regius quoque vini dominici sufficientem fert copiam. Cætera, quibus opus est, omnia peti debent ex eo apparatu, quem protonotarii sufficere tenentur, e Romania nempe. Equi strati [illi centum et quatuor], quandiu castra hærent in Syria, præcedunt una cum sellariis regiis, et pascuntur intra finas seu vigilias castrenses. Cum hactenus dictis etiam hæc protinus dicenda digna sunt, quæ tuam ad cognitionem veniant, filii dilectissime. Experientia enim humanorum casuum ampliore cognitione, qualis per doctrinam acquiritur, instructa, quum soleat habilem agendum repertorem promptumque et dextrum efficere intellectum eorum, quibus rerum necessariorum atque se decentium nihil ignorare curæ cordique est, facit, ut, qui ea pollent et præmuniti sunt, ad discrimina deinceps multo, quam natura sua facturi essent, audaciores simul atque tutiores et a lapsibus securiores accedant.

Quandoquidem ergo præscriptam tibi a nobis expositionem regiarum expeditionum militarium bene sollicitèque legisti, filius patri rebus in omnibus obsequens: opportunum nunc est decetque me docere, et te audire ea, quæ ante expeditiones fieri

ἀγαλάδιον τὸ α'. Ὅτε δὲ ἐστὶν εἰς Ῥωμανίαν ὁ βασιλεὺς, λαμβάνουσιν μαίουμᾶν οἱ προειρημένοι ἐκ τῶν ξενάλιων. Εἰ δὲ ξενάλια οὐκ εἰσὶ, χορηγοῦσιν οἱ πρωτονοτάριοι. Ὁ δὲ ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ὁ δομέστικος τῆς ὑπουργίας ὀφείλουσι βασιτίζειν ὑπηρεσίαν βασιλικὴν τραπέζου, δηλονότι τοῦ βασιλέως ἐν Συρίᾳ ὄντος, εἰς ἀπκοὺς οἶνον Νικαινὸν παλαιὸν μέτρα ρ', καὶ ἔλιον Νικαινὸν μέτρα λ', καὶ ὁ τοῦ βασιλέως οἰνοχόος οἶνον δεσποτικὸν τὸν ἀρκούντα τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ὀφείλουσιν ἀναλαμβάνεσθαι ἐκ τῆς χορηγίας τῶν πρωτονοταρίων, ἤγουν ἀπὸ Ῥωμανίας. Ὅτι τὰ ἱπάρια τὰ ἐστρωμένα, ὅτε εἰσὶν ἐν Συρίᾳ περιπατοῦσιν ἔμπροσθεν μετὰ τῶν βασιλικῶν σελλαρίων, καὶ βόσκονται ἔσωθεν τῆς φίνης. Ἔτι καὶ ταῦτα πρὸς τοῖς εἰρημένοις, οὐκ πολοῦρατε, καλὸν εἰς γνῶσιν ἀνέχειν τὴν σήν. Π γὰρ τῆς κλεινοῦς γνώσεως πείρα, εἰωθῆια τεχνούια τῆν διανοίαν τῶν ἐχόντων διὰ σπουδῆς τῶν προσηκόντων μηδὲν ἀγνοεῖν, ὕστερον αὐτοῦς πρὸς τοὺς ἀγῶνας εὐτολμοτέρους ἐργάζεται πολλῶ καὶ ἀσφαλτέρου.

Ἐπεὶ οὖν τὴν πρὸ ἡμῶν σοὶ προεκτεθεῖσαν βασιλικῶν ταξειδίων ἔκθεσιν, πατρὶ κατὰ πάντα ἐπιμένως, ἀνέγνως καλῶς, προσῆχον ἔρα σοὶ καὶ τὰ πρὸ τῶν ταξειδίων γινόμενα διελεθεῖν τε καὶ ἐμαθεῖν, ὅπως διὰ φανῶν (2) τινῶν καὶ λαμπρῶν τῶν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(2) De phanis seu laternis, deprædationis Sarcenicæ indicibus, observatio hæc trivialis est et apud Scriptores Historiæ Byzantinæ passim occurrit, ut apud Cedren. p. 552. Zonar. t. II, p. 162, Symeone Mag. p. 450, non absque nugis, omnium optime apud Continuat. Theoph. Constant. p. 122, unde possunt Græca nostra emendari ad eum fere modum, quem in Latinis observavi. Non disputabo

nunc de ignibus talibus et eorum diversitate, φηλοῖς et πολεμοῖς [v. Aristides t. I, p. 225, l. 6 et Polyenus 584, init.] aliisque hujus argumenti. Vastior ille est campus, quam pro nostris commentariis, neque animus mihi est eum ingredi, neque sufficiens adhuc in eam rem apparatus ad manum est.

ἐκ διαδοχῆς πρὶν ἀνημμένων ὁ βασιλεὺς ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἅ τῶν ἐχθρῶν· εὐθὺς κατεμάνθανεν ἔφοδον. Ἄλλ' ἐκ τῶν προκειμένων σοι κεφαλαίων ταῦτα τρανώτερον δηλωθήσεται. Ἰστέον, ὅτι τὸ παλαιὸν ἀπὸ Ταρσοῦ Σαρακηνῶν κατὰ Ῥωμαίων ἐξερχομένων, εὐθὺς τὸ κάστρον τὸ λεγόμενον Λουλον (3) ἐν περιόπτῳ προσκείμενον ἐξῆπτε φανόν, ὃν ἐκ διαδοχῆς ὁ καλούμενος Ἀργίας βουνὸς διεδέχετο, καὶ ἦπτε δὲ καὶ αὐτός. Καὶ εἴθ' οὕτως ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ὁ βουνὸς ὁ Σάμος ἀνῆπτε. Καὶ μετὰ τοῦτο ἐδέχετο τὸ κάστρον τὸ Αἰγίλον, καὶ ἦπτε καὶ αὐτό. Καὶ ἀπ' αὐτὸ ἐδέχετο ὁ βουνὸς ὁ Ὀλυμπος, καὶ ἦπτε ἐν κορυφῇ. Καὶ μετ' ἐκεῖνον ἐδέχετο ὁ βουνὸς ὁ Κύριος, καὶ ἦπτε καὶ αὐτός. Καὶ εἴθ' οὕτως ἐδέχετο ὁ βουνὸς ὁ Μούκιλος ἐπάνω τῶν Πυλῶν, καὶ ἦπτε καὶ αὐτός. Καὶ μετὰ τοῦτον ἐδέχετο ὁ τοῦ Ἁγίου Αὐξεντίου (4) βουνὸς ὁ σκοπὸς (5) προσαγορευόμενος, καὶ ἦπτε καὶ αὐτός. Καὶ μετ' αὐτὸν ἐδέχετο ὁ ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ Φάρου ἡλιακός, καὶ ἦπτε καὶ αὐτός. Διαιτῆριοι γὰρ ἐκεῖσε βίβλας ἄει καὶ πάντοτε κρατοῦντες πρὸς τὸ μὴ λαθεῖν αὐτοὺς, ἀκριβῶς ἀπεσκόπουσαν πρὸς τὸν βουνὸν τοῦ Ἁγίου Αὐξεντίου. Ἰστέον, ὅτι, τῶν φανῶν τούτων πάντων ἀψάντων, εὐθὺς οἱ χαρτουλάριοι τῶν ἔξω στάβλων καὶ σφραμεντῆριοι ἐκαλιγοῦν τὰ βασιλικά ἄλογα, καὶ τὰ βασιλικά σαγμαρία εὐτρεπίσαντες εὐθὺς ἐκίνουσαν, καὶ κατήρχοντο εἰς τὴν τοῦ βασιλέως ἀπάντησιν ἐν Πύλαις. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξήρχετο μέχρι τῶν Πυλῶν, τὰ δὲ βασιλικά σελλάρια καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἀπὸ τῆς πόλεως ἐξερχόμενοι τῆς ξηρᾶς, προελάμβανον τὸν βασιλέα εἰς Πύλας, καὶ ὅτε τὸ τῶν Σαρακηνῶν φοσάτον ὤφθη τιεὶ πρὸς τὰ τῆς Ῥωμανίας εὐστάμενα (6), ἦν ὁ βασιλεὺς εὐθὺς εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ· Ἰστέον, ὅτι οἱ προβῆθάντες φανοὶ διεκράτουν μέχρι τῶν ἡμερῶν Μιχαὴλ βασιλέως τοῦ ἐκ Θεοφίλου. Ὅντος δὲ αὐτοῦ ποτε ἐν τῷ τοῦ Ἁγίου Μάμαντος (7) προκένσῳ καὶ μέλλοντος ποιῆσαι ἵπποδρόμιον, ἐν τῷ καὶ ἀντι βασιλέως ἡνίοχος ἐγνωρίζετο (καὶ γὰρ ἐν ταῖς ἱππηλασίαις ἀντι ἡνίοχου ἱππηλάται), συνέθη τοὺς συνθήεις ἄψαι φανούς, καὶ εἶπε τοῦτο διαλογισάμενος, ὅτι « Εἰ κατάδηλος γένηται ἡ ἔξοδος τῶν Σαρακηνῶν, λυπηθήσονται οἱ πολῖται, καὶ οὐ μὴ ἐξέλθωσιν εἰς τὸ ἵπποδρόμιον πρὸς τὸ τὴν ἐμὴν ἱππηλασίαν θεάσασθαι, » καὶ ἐκ

quodam solebant, scilicet quomodo per phanes seu laternas, et per lampades aut faculas seriatim dispositas, singulis earum ardendi vices a proxima acceptas proximæ reddentibus, brevissimo temporis ambitu imperator de hostium invasione modo facta cognoverit. Argumentum hoc clarius ex infra scriptis capitibus seu momentis licebit tibi perspicere. Saracanis itaque Tarsensibus olim adversus Romanos egredientibus, protinus laternam accendebat castrum Lulum dictum, in edito et conspicuo loco situm. Immediate accipiebat ab eo accendendæ laternæ vices collis Argææ dictus. 284 Ab eo collis Isamus dictus. Ab eo castrum Ægilum. Ab eo collis Olympus, qui e summo suo culmine accensam protendebat laternam. Ab eo collis Cyrizus. Ab eo collis Mucilus, qui est supra Pylas. Ab eo collis sancti Auxentii, qui scopus seu meta observationis appellatur. Ab eo tandem heliacus seu præfectus heliaci in palatio Phari. Diætarii enim ibi semper continuas agebant vigiliis, sollicitaque, ne unquam se flamma lateret non animadversa, versus collem S. Auxentii respiciebant. Laternis illis omnibus accensis, protinus caligabant seu caligis induebant regios equos chartularii stabulorum, quæ extra Urbem augustam sunt, et saframentarii, mulisque necessario sarcinarum apparatu oneratis, movebant et descendebant ad Pylas imperatori ibi occursum eique sese adjunctum. Imperator autem exibat ex urbe, postquam regia sellaria et duces militares et reliqui, quos ex urbe in castra convenire oportebat, per xeram [id portæ CPTanæ nomen est] ogressi in Pylas prævertissent. Imperator itaque illuc delatus, si quibus aliqua in parte Romani orbis conspecti fuissent Saraceni, protinus eo movebat ipsis obviam. Mos ille per laternas accensas e prædictis speculis de incursionem hostium significandi obtinebat usque ad Michaellem imperatorem, Theophili filium; qui eum abrogavit hac de causa: Contingebat aliquando, illo processionem S. Mamantis agente [id est in palatio S. Mamantis rusticante], et certamen equestre per circum [qui ibi est] edituro, in quo etiam pro rege auriga conspectus fuit, qualem personam induere persæpe solebat in editione talium spectaculorum:

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(3) Est castrum Elmacino aliquoties memoratum, D lulu.

(4) Erat apud Prusam et Olympum. Damascenus Studita Homil. 25 (apud Du Cangium v. Παραβου- νι): κωνηγούνας με ἄλλους πολλοὺς εἰς τὸν Ὀλυμ- πον τῆς Προύσας πρὸς τὸ τοῦ Ἁγίου Αὐξεντίου παρα- βουίνιν. v. Du Cangium ad Cinnam. p. 435. et ad Zonar., p. 81.

(5) Forte ex eo, quod admodum excelsus esset, testis Nicephoro Patr. CPTano Brev. p. 223, ubi memorat οἰκίδιον στενώπατον ὑπὸ τὴν τοῦ μεγίστου ὄρους ἰδρυμένον ἀκρόρειαν 5 καλοῦσι τοῦ Ἁγίου Αὐ- ξεντίου λόφον.

(6) Ita membrana, et patitur expositionem. Tὰ συστάμενα (pro συνιστάμενα) aut τὰ συσταμένα (pro συσταμένα) τῆς Ῥωμανίας possunt esse idem atque τὸ σύστημα, totum corpus impe-

rii cum suis appendicibus; mallet tamen συστα- μένον.

(7) Imperator victor in circensibus ludis ad S. Mamantis. Georg. Monach. p. 541, ubi multa. Bulgari Mamantis palatium aliasque ædes vastarunt. Symeon. Mag. p. 408. Palatium, in quo Michael Ebriosus sæpe aurigabat, erat extra CPTin. seu in suburbio Pera. Vid. Constant. Vit. Basil. Maced. p. 152, infra p. 290. Hinc dicitur ἔντος ἐν τῷ προκένσῳ τοῦ Ἁγίου Μάμαντος, cum processionem ad S. Mamantis faceret, ubi rusticatum et simul festum ejus celebratum, quod in diem 17 Junii incidebat, ut e Theophane constat p. 398, qui etiam p. 363, ait in isto festo per peractam solemnem processionem agi consuevisse certamen equestre in Blachernarum palatio.

contingebat igitur eo tempore, ut consueto modo A laterne illæ belli indices accensæ conspicerentur. Ratiocinabatur itaque secum hoc modo : « Si permisero, ut rumor de Saracenorum invasione in cives emanet, tristitiam inde concipient neque in circum meas aurigationes spectatum convenient. » Et propterea vetabat, imposterum laternas illas accendi. Olim typus seu tenor vel forma hæc observabatur in rogis aut stipendiis militaribus solvendis. Solebant themata seu legiones singulæ quarto quovis anno recurrente suas rogas accipere hoc modulo. Hoc primo anno accipiebant strategi hi : Anaticus, Armeniacus, Thracicus. Secundo anno hi : Opsicianus, Bucellarius, Cappadox. Tertio hi : Chrasiani, Colonias, Paphlagonias. Quarto tandem Thracias, Macedonias et Chaldias. Recurrebat deinde 255 orbis erogationum ad idem principium. decurrebatque iterum atque iterum easdem vices, Debent strategi mandatum in subditos sibi turmarchas, et hi in subditos sibi drungarocomites edere, ut unumquodque bandum seu vexillum aut cohors habeat suum comodromum seu fabrum ferrarium, ut et sutorem calcearium, singulosque utres bovillos, et binos utres ex aluta, quo fluvios profundos et trajectu difficiles facile trajiciant ; item ut penes se nunquam non habeant instrumenta sua abeque ullius defectu, secures puta singulas et dolabras singulas et cultros curvos sculptorios singulas et clavas ligneas. Domesticum quoque scholarum oportet vicario scholarum imperare, ut curet ab sua prompta et parata haberi. Mandata eadem edet excubitus in suos scribones, et drungarius vigilie in comites arithmi, et hicanatus in comites sui ordinis.

Observanda, quando imperator ab expedito seu C expeditione militari, uliove longo et diuturno itinere in urbem revertatur.

Redeunte imperatore, fiunt eadem omnia eodem tenore, quæ fieri, eo absente, diximus in superioribus. Ubi autem ad Constantinopolin accessit, occurrunt ipsi proceres, qui domi manserant, in Rhegio [navali]. Et tribunus quidem presentialis, qui remanserat in urbe, custodiendæ illius causa, occurrit ipsi in mantio seu sago russo, statim ex quo modo imperator apud Rhegium pedem e navi

JOAN. JAC. REISKI

(8) Est præfectus themati Thraciesiorum seu veteri Ionis vel Asiæ minori, eoque non confundendus cum sequente ð τῆς Θράκης, stratego Thraciæ vulgo sic dictæ ; vid. Constant. de themat. p. 7. Fabellæ, quam ibi infercit, non sine nugis pro more istius sæculi relata, auctorem habet Herodotum. A Thracibus appellata est ea regio, qui eam sequioribus temporibus occuparunt vel potius ab omni ævo habuerunt, vel antequam Græci colonias illuc ducerent. Protendebatur usque ad ostium Ponti Euxini, adeoque etiam Trojanum agrum in se comprehendebat. Ad Hellesponti utramque oram habitabant vetustissimis temporibus Thraces, quorum Europæi suum nomen nunquam non servarunt, Asiastici autem pro aliquo tempore perdidit, donec sic volente nescio qua fortuna revivieret. Adeoque recte Guilelmus Brito Philipp. I, v. 10, Homerum describens ait : *Qui supj osuul Thracium victoribus Argis*, id est, cujus carmina vastatum Græcis armis agrum Trojanum narrant, falliturque

τότε διατάχτο μὴ ἄπειν τοὺς φανούς. Ἰστῆον, ὅτι τὸ παλαιὸν τύπος ἦν, τὰ θέματα ῥογεύεσθαι κατὰ τέσσαρα ἔτη, οἷονσι τῷ καιρῷ τούτῳ ὁ Ἄνατολικός, ὁ Ἀρμενιακός, ὁ Θρακῆσιος (8) τῷ δὲ ἑτέρῳ χρόνῳ ὁ Ὀψικιανός, ὁ Βουκελλάριος, ὁ Καππάδοξ· τῷ δὲ ἄλλῳ χρόνῳ ὁ Καρσιανίτης, ὁ Κολωνεῖας, ὁ Παφλαγωνίας· καὶ πάλιν τῷ ἑτέρῳ ὁ τῆς Θράκης, ὁ Μακεδονίας, ὁ Χαλδίας. Καὶ τῶν δ' χρόνων διεληθόντων, πάλιν ἐβῆρογεύοντο τὰ ῥογευθέντα θέματα τῷ πρώτῳ χρόνῳ. Δέον, πάντας τοὺς στρατηγούς ποιεῖν τε παραγγέλλαν εἰς τοὺς τουρμαρχας αὐτῶν, κάκεινοι εἰς τοὺς δρουγγαροκόμητας, ἵνα ἐνὶ ἐκαστῷ βάντῳ ἔχωσι τὸν κομοδρόμον αὐτῶν, ὁμοίως καὶ τῆς γάριον· καὶ κατὰ βάντον ἔχωσι πρὸς ἓνα ἀσκὸν βόειον, καὶ ἀνὰ δύο ἀσκῶν ἀπισίων πρὸς τὸ ἀκόλως διαπερῆν αὐτοὺς τοὺς βαθεῖς καὶ δυσκόλους ποταμούς. ἔχωσι δὲ καὶ τὰ ἐργαλεῖα, αὐτῶν ἀνελλιπῶς, ἦγον ἀξινάριον ἓν, σκεπάριον α', σμιλαριον α' μετὰ τοῦ ξυλοσφύρου αὐτοῦ· τὴν αὐτὴν παραγγέλλαν ποιεῖν καὶ ὁ δομῆστικὸς τῶν σχολῶν καὶ εἰς τὸν τοποτηρητὴν τῶν σχολῶν, ἵνα καὶ οἱ κόμητες κατὰ μίαν σχολὴν τὴν αὐτὴν ἀκολουθίαν ἔχωσιν. Ὅμοίως καὶ ὁ ἐκκούβιτος εἰς τοὺς σκαρίδων αὐτοῦ ποιήσει τὴν αὐτὴν παραγγέλλαν, καὶ ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλης εἰς τοὺς κόμητας τοῦ ἀριθμοῦ, καὶ ὁ ἱκανάτος εἰς τοὺς κόμητας αὐτοῦ ἔχτω τὰ αὐτὰ ἐργαλεῖα.

Domesticum quoque scholarum comite hæc ipsa in schola excubitus in suos scribones, et drungarius vigilie in comites arithmi, et hicanatus in comites sui ordinis. C Ὅσα δεῖ γίνεσθαι, ὅταν ἔταν ἐξπεδίτου ἢ μακρῆς ὁδοπορίας, ἐπανέρχεται ὁ βασιλεὺς.

Ἐπανερχομένου τοῦ βασιλέως, τὰ αὐτὰ πάντα γίνεται κατὰ τὴν ὁδόν. Ὅσα ἐν τῷ ἀπείναι αὐτὸν εἰρήκαμεν. Γινόμενου αὐτοῦ περὶ Κωνσταντινουπόλιν, οἱ ἀπομειναντες ἄρχοντες ἀπαντοῦσιν ἐν τῷ Ῥηγίῳ· ἀλλ' ὁ μὲν τριβούνος πραιστανάλιος ὁ ἀπομεινας εἰς παραφυλακὴν τῆς πόλεως ἀπαντᾷ μετὰ μαντίου, ἤτοι σάγλου (9) βουσίου, εὐθὺς μετὰ τὸ κατέβα (10) τοῦ Ῥηγίου, καὶ καθήμενος ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν ἵππον

COMMENTARIUS.

Barthius, quando locum illum sollicitat. Thema seu lexio Thraciesiorum vel Thraciesionorum erat ἱππικόν, seu equestre, equites ibi præsidia agebant, ut colligitur e Constant. de themat. p. 18.

(9) Sitne hic loci ἤτοι particula interpretanda an disjunctiva, non liquet. Videtur tamen prius potius. Quo admissio fuerit idem μαντίου et σάγλου. Sane non multum diversa fuisse mantum et sagum credo ex his constare, quæ ad p. 255 disputavi. Præterea malim in Latinis cum supponi pro in : adorantem cum sago. Est autem adorare cum sago motitatione quadrata, sagi in figuram aliquam certam submissionis dignum facere, ut nos hodie motu et positu quodam pilei solemus ; vid. dicta ad pag. 8.

(10) Est truncata vox pro κατάβασις vel κατάβασιμον, quod novis Græcis idem est atque κατάβασις. Peri modo διάβα dicunt (v. Du Cange h. v.) pro διάβασις, transitus, et ἐκβα vel ἐκπα, introitus ; v. Du Cange v. ἔμπα. Ita Latini medii ævi camilla pro capillacium.

δέχεται αὐτόν. Ὁ δὲ προσκυνεῖ μετὰ τοῦ σαγίου μόνον, καὶ ὄψινει αὐτό. Οἱ δὲ κόμητες κονιστωριανοὶ καὶ τριβοῦνοι πάντες λευχειμονοῦντες κατὰ τὸ αὐτὸ σχῆμα προσκυνοῦσιν καὶ ὄψινεοῦσιν. Παρίσταται δὲ αὐτοῖς σιλεντιάριος καὶ λέγει· « Φύλαρχος παρουσίας, κόμητες συστατήριοι, φύλαρχοι πραιτωρίου, » Ὁ δὲ ἑπαρχος τῆς πόλεως καὶ οἱ ὑπατικοὶ καὶ, ἐὰν εὔρεθῇ, καὶ πατρίκιος ἔμπρὸς τοῦ παλατίου ἴστανται, καὶ ὡς κατέλθῃ τοῦ ἵππου, προσκυνοῦσιν, καὶ δέχεται αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς ἀπὸ στόματος· ἐὰν δὲ βούλωνται τινες τῶν ἀρχόντων καὶ εἰς Ἡράκλειον ἀπελθεῖν κάκει δέξασθαι τὸν βασιλέα, καὶ τοῦτο ἔξεστιν αὐτοῖς. Οἱ δὲ συγκλητικοὶ, ἐὰν περὶ ἔρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ Ἑβδομον, ἀπαντοῦσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Νηπίων ἔμπρὸς τοῦ μαρτυρίου, καὶ κατέρχεται ὁ δεσπότης, καὶ δέχεται αὐτοὺς ἀπὸ στόματος, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ μαρτύριον καὶ εὐχεται. Καὶ ὁ μὲν δεσπότης ἀπέρχεται εἰς τὸ Ἑβδομον, οἱ δὲ συγκλητικοὶ, ὅπου βούλωνται. Εἰ δὲ πρὶν ἔρχεται ὁ δεσπότης, ἴστανται πρὸς τῷ αἰγιαλῷ, καὶ ἐξιώντα αὐτὸν τοῦ δρόμου προσκυνοῦσιν ὡς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ ἀπομονεύς, καὶ δέχεται αὐτοὺς ἀπὸ στόματος, καὶ ὄψινεοῦσιν μέχρι τῆς πόρτης, καὶ ἐκεῖ μετὰ τῶν ἄλλων ἀρχόντων ἀφίστανται. Ἄλλὰ ταῦτα, ἐὰν ἀπὸ ἐξπεδίτου ἔρχεται ἢ μακρῶς ἔδο· πορίας· ἐπεὶ, ἐὰν ἀπέλθῃ ἕως Σαλαμβρίας, ἢ Ἡρακλείας, ἢ ἀλίγῃ πρῶτω, καὶ ὀλίγας ἡμέρας ποιῆσῃ, καὶ εὐθὺς ὑποστρέψῃ, ὅπου συντάξαντο οἱ ἀρχοντες, ἐκεῖ καὶ δέχονται αὐτόν. Εἰ γὰρ ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ Ἑβδομοῦ ἐξῆλθεν καὶ εἰς τὸ Ἑβδομον ὑποστρέφει, ἐκεῖ ἀπαντοῦσιν· εἰ δὲ καὶ βούλεται ὀρθοποδεῖσαι εἰς τὴν πόλιν, ἐκεῖ πάλιν ἀπαντοῦσιν αὐτῷ, οἱ δὲ συγκλητικοὶ προλαμβάνουσι. Καὶ ἐὰν περὶ εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς, ἀπαντοῦσιν αὐτῷ ἐν τῷ φόρῳ Θεοδοσίου τῷ καλουμένῳ ταύρῳ, καὶ προσφέρουσιν αὐτῷ στεφάνους, ἕνα μὲν χρυσοῦν, ἄλλους δὲ ἀπὸ θαλάσσης· ὁ δὲ βασιλεὺς ἀντιδίδωσιν αὐτοῖς νομισματὰ ὑπὲρ τοῦ χρυσοῦ στεφάνου, ὥστε μὴ ζημίαν αὐτοῦς ὑπομείναι. Ἐὰν δὲ ἀπὸ Ἀσίας, ἢ Βιθυνίας, ἢ Περσικοῦ πολέμου ἐπανερχεται ὁ βασιλεὺς, ὁ ἑπαρχος τῆς πόλεως ἀπαντᾷ ἐνθα ἂν συνίδῃ ὁ βασιλεὺς μεσάλλαγον ποιῆσαι, εἴτε ἐν τῇ Σατύρῳ εἴτε ἐν τῇ Ἡπλεατικῇ ἢ ἐν Ῥοφηνιαναίς (11), ἢ ἐν τῇ Ἰερείᾳ· εἰδὲ θαλάσσι ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ στρατηγίου ἀνελθεῖν, προλαμβάνουσιν οἱ συγκλητικοὶ τὸν φόρον τοῦ στρατηγίου (12), κάκει τοὺς στεφάνους προσφέρουσιν. Εἰ δὲ πλόῃ βούλεται ὀρθοποδεῖσαι εἰς τὸ καλῆτιον, ἴστανται ἔμπρὸς τῆς σκάλης, καὶ ἐνθα δέχεται κατὰ τὸ ἔθος τὸν ἑπαρχον

A prolatum in continente posuerit; quem imperator in equo residens, adorantem in sago solummodo salutatur et obsequentem habet: comites autem consistoriani et tribuni omnes in candidis vestibibus adorant eodem omnes modo et obsequuntur, silentiario astante, qui eos ex ordine sic citat: « Phylarchus parusis » [id est tribunus præsentiæ aut præsentalis, scilicet procedat imperatorem adoratum], tum « Comites systaterii » seu consistoriani, adoranto scilicet dominum; tandem: « Phylarchi, » seu tribuni, « prætorii, » nempe officium faciant velim. Præfectus urbis autem et consulares, et, si qui etiam in urbe tunc adsint patricii, consistunt coram palatio [Rhegii nempe], descendentemque ex equo imperatorem adorant, qui eos benignis verbis salutatur. Licet quoque, si quis procerum Heracleam adire ibique cultum suum imperatori monstrare velit. Quod si vero per continentem profectus imperator ad Hebdomum 286 appulerit, conveniunt senatores in ecclesiam Innocentium Puerorum Bethleemiticorum, ibique coram martyreo [seu tymbo illorum martyrum memoriæ sacro ipsi occurrunt: quos imperator benigno alloquio excipit, eoque facto, in martyreum intrat, et preces ad Deum fundit. Et ipse quidem deinceps abit in Hebdomum [seu palatium tribunal Hebdomi dictum]: senatorii autem abeunt, quo voluerint. Si navi [in Hebdomum] appellit, stant in littore, et exeuntem e dromone adorant, quemadmodum, qui in urbe remansit, apomoneus seu vicarius regius, ipsa in urbe facit; quos imperator humanis verbis appellat; ipsi autem porro pergenti obsequuntur imperatori usque ad portam tribunalis, ubi cum cæteris proceribus [qui cum ipso ab expeditione redeunt], eum mittunt. Et hic quidem tenetur modus, quando dominus ab expeditione aut itinere longinquo redit. Quod si vero tantum ad Sclymbriam, aut Heracleam, aut paulo ulterius excesserit, et paucos tantummodo dies ibi egerit citoque redeat, occurrunt ipsi proceres ibi loci, ubi ei vale paulo ante dixerant. Ex. c. si in Hebdomo deseruerit eos imperator, redit iterum in Hebdomum, adeoque ibi quoque occurrunt ipsi proceres. Quod si vero deflectere noluerit imperator, sed recta potius via in urbem contendat, coeunt quidem proceres in eamdem locum: venatorii autem in urbem prævertunt salutandi domini

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(11) Non sunt illæ thermæ urbanæ sic dictæ, de quibus Du Cange CPlī Christ. I. I, p. 93: sed palatium suburbanum Asiaticum in suburbio Chalcedonensi situm, de quo idem I. IV, p. 175 conferendus, ubi quoque pluribus de palatio Ἡρίῳ vel Ἰερείας agit, cujus antiquum nomen mihi videtur fuisse Ἡραῖον, templum Junonis, quod idem Alemanno ad Procopium p. 80 quoque visum fuit. De satyro et poleatio nihil invenio. Neque mirum. Dudum enim ante Constantinum Porphyrogenetum nostrum desiderant quædam horum palatiorum et nominum, ut strategicum e. c. deuterum, capitoliū, satyrus, poleaticum, etc. Particula hæc

tota de reditu imperatoris in urbem non sæculi decimi, sed sexti est; non Constantini hujus, sed Petri Magistri, a cujus toties laudato libro de Constitutione Reipublicæ hæc verbotenus transcripta fuerunt; ut ex eo quoque collegi, quod imperator in SS. Apostolos, non in S. Sophiam ingredi dicatur, ut quæ tum nondum structa esset. [Palatia Eriæ Constant. Porphyrog. exstructa, Script. post Theophan. p. 481.]

(12) Designatur forum Theodosii, quod in ea urbis regione, quæ Strategium appellabatur, existisse dicitur; vid. Du Cange CPlī Christ. I, p. 80.

causa. Si ab terrestre quadam in occidentem expeditione redeat imperator, occurritur ipsi in foro Theodosii, quod Taurus appellatur, et offerunt ipsi coronas, unam quidem auream, alias autem e lauro. Pro aurea reddit ipsis imperator æquum in nummis pretium, ne sumptus de suo faciendo damnum passi videantur. Si autem ab Asia Bithyniave, aut Persico bello redeat, occurrit ipsi præfectus urbis ibi, ubi deoerit imperator mesallagum facere, [hoc est, e navi egressus tantisper in Asiatico quodam palatio morari, donec vestitum viaticum splendidiore mutaverit]; sive jam in Satyro id fiat, sive in Poleatico, sive in Rufinianis, sive in Hieria. Si porro per strategium ascendere in palatium velit imperator, prævertunt senatores in forum strategii, et ibi coronas offerunt. Si vero navi recta via invehi in palatium absque diverticulo velit, consistit coram scala seu excensu, et salutem præfectum urbis et apomoneum seu vicarium regium; et accipit oblatas sibi coronas. Agedum asseramus exemplum ingressus regii in urbem. Undecimo nempe die Augusti mensis, feria scounda, anno mundi 6033, intrabat pius imperator Justinianus in Constantinopolin circa horam primam per portam monasterii Charisæ, ubi præfectus urbis et senatorii ipsi, sed absque coronis, occurrebant. Inde abiens ad deuteram preces faciebat 287 in

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(3) Non potest alius, quam epochæ mundi conditi secundum Græcos annus hic designari. Nam non solent eorum historici annos imperii alicujus imperatoris sic nude citare. Atqui tamen incidit annus ille 33. (id est 6033.) in A. C. 525, quo nondum imperator erat Justinianus. Nam A. C. 527, demum coronatus fuit. Non video, quomodo hoc dubium solvam nisi culpam in libellos desenvolvendo, qui pro more suo sat noto Justinianum hic pro Justino substituerint. Sed solentne titulum τὸ εὐσεβοῦς etiam defunctis tribuere? Profecto Petrus Magister non sub Justino seniore, sed sub ejus successore Justiniano suum opus condidit.

(14) Scribendum esse *Χαρσίου* patet ex Du Cangii modo laudato libro p. 50. Videtur ex hodierna hujus portæ appellatione *Eari Capi*, *porta obliqua*, nomen ipsi olim fuisse non *Χαρσίου*, sed *χάρσιος*, quod idem Græcis est atque *ἰγκάρσιος*. Si tamen a viro nomen duxit, præferenda lectio *Χαρσίου*. Nam *Charisius* nomen fuit viri, non *Χαρσίας*. Lectionem *Χαρσίου* habet etiam (indice Du Cangio) Cantacuzenus III. 85. Idem Du Cange laudato loco hanc portam maritimam facit; at in notis ad Alexiadem p. 258 facit mediterraneam. Posset ex hoc loco ea lis dirimi, si addidisset auctor hujus historiæ nomen tractus aut urbis, unde Justinianus aut Justinus tum venerit.

(15) De more accendendi cereos et ardentis depangendi coram imaginibus sanctorum si commentari vellem, actum agerem. Res quoque nota est hunc morem gentilis idololatriæ reliquias esse; vid. Arrian. dissert. Epictet. p. 111. Salmas. ad Script. H. Aug. t. II, p. 203. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 357. Indidem quoque ritus manavit cum ardentibus cereis imperatoribus occurrendi. Nam imperatores olim pro diis habebant et divinis omnibus honoribus afficiebant: hinc neque cereorum et ignis prælati honorem ipsis negabant; vid. Theophan. p. 164.

τῆς πόλεως καὶ τὸν ἀπομονεῖα, καὶ τοὺς στεφάνους προσφέρουσιν αὐτῷ. Ἐνδεκάτῃ τοίνυν τοῦ Αὐγούστου μηνός, ἡμέρᾳ β', ἔτους, ζλγ' (13), εἰσῆλθεν ὁ εὐσεβῆς βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς εἰς Κωνσταντινούπολιν περὶ ὥραν α' διὰ τῆς πόρτης τῶν Χαρισίου (14), τῶν συγκλητικῶν καὶ τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως ἐκείσε ἀπαντησάντων δίχα στεφάνων, καὶ ἔλθων ἐπὶ τὸ δεύτερον ἤψατο ἐν τοῖς Ἀποστόλοις, καὶ ἔψεν κηρούς (15) εἰς τὸ μνημα τῆς Δεσποίνης, καὶ κατῆλθεν ἐπὶ τὸ καπετώλιον. Ὡς δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὴν μέσιν, ὑπήτησαν δομῆστικοὶ πρωτικτῶρες, αἱ ἐπὶ ἀσχολαὶ καὶ μετ' αὐτοὺς τριβοῦνοι καὶ κόμητες, πάντες μετὰ λευκῶν χλανιδίων καὶ κηρῶν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἰστάμενοι, καὶ μετ' αὐτοὺς μαγιστριανοὶ, φαρμακιστοὶ, τάξις τῶν ἐπάρχων (16) καὶ τοῦ ἐπάρχου, ἀργυροπράται καὶ πάντες πραγματευταὶ (17), καὶ πᾶν σύστημα, καὶ ἀπλῶς ἀπὸ τοῦ καπιτωλίου μέχρι τῆς χαλκῆς τοῦ παλατίου πάντα ἐπεπλήρωτο, ὥστε μόλις προβαίνειν τὸν ἵππον τοῦ βασιλέως. Ὡς δὲ εἰσῆει τὴν χαλκῆν ὁ βασιλεὺς, ἔστη ὁ ἀδμισσιωνάλιος, ἔχων (18) τὸν πρωτικτῶρα καὶ τὸν θριαμβευτήν, καὶ ἔκραξεν τὸ θριαμβευτάλιον. Οὕτω γὰρ συνείδεν γενέσθαι ὁ μάλιστα διὰ τὸ μὴ εἰσέρχασθαι τὸν βασιλέα διὰ τῆς χρυσῆς πόρτης. Πάντες δὲ οἱ ἄρχοντες καὶ πατρικοί πεζεύοντες ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων ἐδηρίγυσαν, καὶ οἱ κουβικουλάριοι πεζεύοντες ἠκολούθησαν.

æde SS. Apostolorum, et accendebat cereos in con-

(16) Delenda sunt, quæ in Latinis addidi, sed unciis inclusa, nempe *petroriorum*. Cum latine verterem hunc locum, nondum noram, qualesnam hi essent *Eparchi*; nempe provinciales erant, ut mihi videri dixi supra ad p. 37. Forte tamen recte habet illud additamentum. Nam Justiniani ætate adhuc erant præfecti prætoris quatuor.

(17) *Negotiores, mercatores*. Ita sæpe apud novos Græcos, v. Theophan. p. 121, 188, et 189. Πραγματεία, *negotiatio, mercatura, commercium*, et πραγματεύεσθαι, *sibi acquirere*, ibid. p. 217, 277, σωτηρίαν πραγματεύεσθαι, *salutem sibi comparare*. Cedren. p. 494, *πραγματευτικὰ σκάφη ναυς mercatoriar*. Forte quoque vox *πραγματικοὶ* apud Polybium p. 678, ed. Wechel. pro *negotiatoribus, mercatoribus castrensibus, lisis* accipienda est. Illustris Casaubonus vertit *spectatae prudentiæ viros*, respiciens ad viros in rebus agendis tritos et subactos. Ab ista notione acquirendi, comparandi dicti quoque sunt *πραγματευταὶ, agentes in rebus, actores rerum Augusti*, [vid. Guther. p. 967,] eo quod cupita et flagitata comparabant, conquirebant, suppeditabant, quales sunt *proxenetæ, die Mæckler*, a Plutarcho in libello de fœnore non contrahendo *πραγματευσ* dicti p. 1480, ed. Steph. ubi *πραγματευστὰς* et *πραγματευστὰς* ita conjungit, ut *Noster* hic τοὺς *πραγματευστὰς* et *ἀργυροπράτας*, quos *fœneratores, trapexiis, cambiatores* esse, supra demonstravi p. 8, Conf. p. 11. Potestergolocus hic reddi sic, ut exhibetur in Latinis et dari quoque jure *cambiatores et actores rerum Augusti*. Sed præfero tamen Latina priora. Nostri quoque majores *Handler* pro *mercatoribus* dicebant et nos adhuc hodie hanc vocem apponimus aliis, (nam simpliciter non æque utimur,) ut *Rauchhandler, Lederhandler*.

(18) Verti ac si legissem *λέγων* aut *ἔχων* Alias enim *relenta vulgata* non video, quis sit ὁ θριαμβευτῆς præter Justinianum alius.

ditorio Desponæ seu Dominæ nostræ beatæ Virginis. Inde descendebat in Capitolium. In mesen deinceps, id est mediam, viam sic dictam, delato ipsi occurrebant domestici protectores et septem scholæ; post eos tribuni et comites, omnes in candidis tunicis et cereos gestantes, seriatim ad dextram plateæ sinistramque stantes; post eos magistriani, fabricences, ordo seu apparitio præfectorum [nempe prætoriorum], et præfecti [urbis], aurifabri et omnes negotiantes, omne corpus aut collegium; verbo, a Capitolio inde usque ad chalcen palatii [portam] plena hominum erant omnia, adeo ut vix gressum promovere posset equus imperatoris. In chalcen tandem ut venerat, offendebat ibi stantem admissionalem, qui eum titulo protectoris et triumphatoris excipiebat, et clara voce carmen triumphale [Io triumphe] canebat. Ita nempe ordinaverat magister, ut fieret, propterea quod imperator per auream portam ingressus non fuisset. Omnes autem archontes et [patricii pedibus euntes stipaverant imperatoris latera a SS. Apostolis inde; cubicularii vero, etiam pedites, obsecuti fuerant.

Ἡ ἀπὸ τοῦ ροσσάτου μετὰ νίκης (19) ἐπάνοδος Ἀ Βικτωριόσους ε κοστρίς ἀπὸ Τεφρικήν καὶ Γερμανικήν
Βασιλείου τοῦ φιλοχρίστου βασιλέως ἀπὸ Τεφρικήν καὶ Γερμανικήν
reditus Basilii Christum amantis imperatoris.

Τοῦ βασιλέως ἐπανεληθόντος μετὰ νίκης ἀπὸ τοῦ πολέμου Τεφρικήν καὶ Γερμανικήν, διεπέρασεν ἐπὶ τὰ Ἡρία (20) ἐν τῷ Ἑβδόμῳ, ὑπαντησάσης αὐτῷ ἐκεῖσε ἀπάσης ἡλικίας τῶν τῆς πόλεως μετὰ στεφάνων τῶν ἐξ ἀνθίων καὶ βόδων κατεσκευασμένων. Ὡσαύτως καὶ ἡ σύγκλητος πᾶσα ἢ ἐν τῇ πόλει ἐκεῖσε αὐτὸν ἐδέξατο, καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπὸ στοματός αὐτοῦ ἐδέξατο. Εἰσελθὼν δὲ καὶ εὐχόμενος ἐν τῷ τοῦ Προδρόμου ναῷ τῷ ἐν τῷ Ἑβδόμῳ, ἄψας κηροῦς ἐξήλθεν, καὶ βαλὼν σκαρὰ μίγρον τριβλάτιον, ἅμα υἱῷ Κωνσταντίνῳ τῷ νῆφ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(19) Symeon Logothetes p. 455, perhibet Basilium apud Tephricam semper victum fuisse et a Germanica eum rebus infectis abiisse tradit Glycas p. 296, quam oppugnavit anno imperii sui 13, A. C. 879. Dicunt tamen Constant. Vit. Basil. p. 166, et Cedren. p. 570. Basilium, quamvis urbem Tephricæ capere nequiverit, tamen totum suppositum agrum et multas in eo arces devastasse atque destruxisse et cum opulenta præda domum rediisse. [Agareni Tephrici commemorantur Script. post Theoph. p. 435, Germanicia a Basilio imp. bello perita Scr. p. Th. pag. 456. Germanica, Germanicopolis, Adata oppidum Syriæ, Glycas p. 295. Addatam, oppidum barbarorum, ab avo frustra obsessum, expugnat Constantinus Porphy., Leonis filius. Vit. Basil. Maced. c. 34, ed. Allatii.]* Est ergo Germanicia, al Hadath, quam Geographus Nubiensis p. 292, uno modico die et una statione a Tarsis abesse ait. Abulfeda quoque in Historia ad A. C. 636, eodem modo scribit, et sic probatior auctores Græci et Arabes. Sunt tamen etiam libri haud pauci, qui al Hadab, ut Græci Ἀδάπα, exarant; vid. Cedren. p. 640. Ita Elmacinus p. 224, initio obsidebat [A. C. 947.] Leo filius Bardæ Phocæ, al Hadabam, donec eam expugnaret. Sic emendandus ille locus et interpretandus est. Præ cæteris memorabilis est locus Scholiastæ Motanabbii, qui ad poetæ hæc verba, novitne Hadata rabra colorem suum, hæc affert: Hadat est nomen arcis notæ, quam condidit Saifoddaulah in solo Romano. Quod eam poeta rubram appellat, respicit eo, quod linctæ fuerit sanguine Romanorum. Hi nempe surripuerant eam, et communitabant sibi in castrum tutum. Sed Saifoddaulah eos oppressos in ea arce trucidabat. Hæc si vera sunt, nequit Adata vel Adapa et Germanicia idem esse. Nam Saifoddaulah, Basilio regnante aut nondum natus aut sane adhuodum puer erat. Forte igitur rectius scriptores alii aiunt. Germaniciam Arabibus Tel Sauran dici. Γερμανικία Συρία ἢ νῦν Τελεσάρων legitur in fragmento geographico, quod Bandur. t. II, p. 10. notar. ad Constant. Themata edidit. Omissit librarius pro more novorum Græcorum ultimum ν, et leg. est Τελεσάρων, ut apud

Imperator cum victoria in urbem rediens e bellica adversus Tephricen et Germaniciam expeditione trajiciebat ex Asiatico palatio Hiericæ in Hebdomum, ubi omnis ætas urbana ipsi occurrebat cum corollis e rosis aliisque floribus consertis. Ibidem quoque excipiebat ipsum omnis in urbe præsens senatus; quos cum benignis verbis salutasset imperator, intrabat in ædem S. Joannis præcursoris, quæ in Hebdomo est, et post peractas ibi preces accensosque cereos egressus induebat scaramangium tribiat-

B Du Cangium ad Zonar. p. 71 exstat. Et ita quoque habet Abulfeda, e quo situm loci aliquantulum intelligere licet. Ait in notis marginalibus ad tab. VI, quæ de Syria agit, sic: Ad al Awasem [seu Cleisuras, castra limitanea] refert Ibn Cardadebah multas, ut eparchias Mambeh et Tizin et Bales et Rosafah et Gumah, item Schaizar, Apamea Maarrat an Nomau, Sauran, al Athamaine, Tel Bascher, Capharthab, Salamiah, Gushah, Libanum usque ad at Castel inter Hems et Damascusum. Unde hausserit notitiam suam ol. Evodius Assemani, non novi. Scribit autem ille in notis ad Acta S. Simeonis Stylitæ pag. 402, sic: « Quæ Syris et Arabibus vulgo Marhas, dicitur, Latinis Germanicia. » diversa sunt Maresium et Hadata ut vel ex laudato loco Geographi Nubiensis constat, item ex Abulfeda, qui sub Marasch hæc habet: al Hadath et Maresch sunt duæ parvæ urbes bene cultæ, aquarum et segetum divites arborumque. Ambæ sunt cleisuræ. Ait Abu Rihan al Birunius longitudinem al Hadatæ esse 62 gr. min. 35, et latitudinem 37, gr. 30 min. In al Azizico scriptum invenio, eam inter et Antiochiam interesse 78 millia, et ipsam inter atque Gihanum seu Pyranum fluvium intercedere mill. 12. Procul dubio non multum dissitæ fuerunt Hadatha et Sauran. Sed illa in libris Arabicis celebrior est. In Germaniciæ situm inquirat quoque Guil. de l'Isle in annotationibus in chartam suam geographicam imperii Græci e Thematis Constantini Porphyrog. concinnatam, ponitque eam in Syria Euphratesia. Vide sitne, quæ hodie Germuk audit et in tabulis geographicis, inter Diarbekir seu Amidam et Maresiam media locatur. Ubi autem collocanda sit Tephricæ, non satis liquet. Forte est Theodorias in finibus Colchidis, corrupta pronuntiatione in Tephriki ex Theodoriki; nam Θεωδορικη est idem atque Θεοδορικη et Θεφωρικη in pronuntiatione. Id si bene habet, haud parum distinctæ spatii terrarum erant ambæ hæc urbes.

(20) Marginalem notam in codice inveni, de meo non addidi, ut nunquam feci in ea operis hujus parte, quam curavi. Pro ἐπι autem legi debere ἀπὸ, facile liquet.

teum, et conscendo equo, abibat cum Constantino A filio juniore [qui expeditionis comes fuerat], pariter equitante, in templum sanctissimæ Dei Genitricis in monasterio Abramitarum, præeunte toto senatu et populo urbano cum flamulis quibusdam puris seu purpura non prætextatis. Apud illam eadem descendebant ex equis ambo, pater et filius, intrabant in dictum Dei Genitricis templum, et post peractasibi preces accensosque cereos desidebant in eo paulisper, donec spolia hostibus erepta in urbem ma-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(21) Lauro redimitas et lucernis ardentibus illustratas fuisse domos jam florente re Romana in publico gaudio, discimus e Tertulliano ad uxorem, ubi ait : *Procedit de janua laureatu et lucernata, tanquam de consistorio publicarum libidinum*; (vid. Goar. ad Theophan. p. 11;) et e Xiphilino, qui introitum Severi in urbem Romam, p. 1242, sic describit : Αὐτῷ [βασιζοντι] ὁ στρατὸς πᾶς καὶ οἱ πεζοὶ καὶ οἱ ἵππεῖς ὠπλισμένοι παρεκολούθησαν. Καὶ ἐγένετο ἡ θῆξ πασῶν, ὧν ἑώρακα [Dio loquitur] λαμπροτάτη· ἦ τε γὰρ πόλις ἄνθεσι τε καὶ δάφναις ἐστεφανώτο καὶ ἱματίοις ποικίλοις ἐκεκόσμητο, φῶτι τε καὶ θυμιάμασιν ἔλαμπε. Καὶ οἱ ἄνθρωποι λευχιμονοῦντες καὶ γαννύμενοι πολλὰ ἐπευφύμουν, οἱ τε στρατιῶται ἐν τοῖς ὅπλοις ὡσπερ ἐν πανηγύρει τινὶ πομπῆς ἐκπρεπόντως ἀνεστρέφοντο, καὶ προσέτι καὶ ἡμεῖς ἐν κόσμῳ περιήειμεν. Malletem omnino cum cl. Reimaro præfieri, *processimus*. Quod si tamen recte habet vulgata, notabit senatores in gemina serie circa imperatorem processisse. Idem Dio p. 1028, describens aureum sic dictum diem quo Nero Tridati diadema imponebat, ait : Πᾶσα ἡ πόλις ἐκεκόσμητο καὶ φῶσι καὶ στεφανώμασι, ubi vid. citatos a cl. Reimaro auctores. Populum in candidis processisse et laureis sertis, ludos in theatro editos fuisse, eoque operto velo serico, ad arcendum solem, cui velo insutum acu aurea fuisse Neronem currum agitantem, stellis cinctum. Ab illo more theatro sericum velum obducendi videtur natus fuisse mos pannos sericos ductis super medias plateas et ad utriusque lateris ædes firmatis chordis insternendi, aliosque pannos pretiosos ex ipsis ædium tectis suspendendi, quibus in certis intervallis ardentibus cerei et funalia et sertia laurea aliaque interponebantur. Urbem eo modo ornare, ut nos, qui solis luminaribus utimur, *illuminare* dicimus, sic veteres a corollis suspensis στεφανοῦν et *coronare* dicebant. Arabes, qui a Græcis acciperent, pompam hanc *ornationem, paraturam* et *Zinah*, appellant. Talium *Zinarum* frequens mentio est apud Abulfedam. Meminit earum quoque passim et luculeter describit della Valle, et brevis Wansleb. in itinere Ægyptiaco p. 335. Exacte hæc congruunt illuminationibus aut coronationibus medio sævo Byzantii et in Italia usitatis, ut ex afferendis quibusdam exemplis constabit. Ex oriente morem hunc in Græciam venisse, constat e sacris Bacchiæ. In his enim, quæ constat e Syria in Græciam transiisse, frequens usus erat tædarum ardentium, sub quibus Bacchus deducebatur. Et hinc intelligas illum Athænei locum l. iv, p. 148. de M. Antonio triumpho, Athenis luxuriæ indulgente et pro Baccho se gerente : μετέδωνεν ἑνώτα καὶ ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν, tanquam in Capitolium triumphantes sub comitatu funaliam, ἀπὸ τῶν τεγῶν λαμπάσαι δαδουγομένης πίστες τῆς Ἀθηναίων πόλεως [tectæ urbis plana affixasibi habebant tædas, aut dependentes a se lucernas oleo plenas], καὶ ἔκτοτε ἐκέλευσεν ἐκαστὸν Διώνυσον ἀνακηρῦττεσθαι κατὰ τὰς πόλεις. Insignis est locus Odonis de S. Blasio apud Du Cangium v. *Coronari*, qui totum coronationis talis ritum complectitur. *Tota coro-*

ἵππεύσαντες ἦλθον ἐν τῷ ναῷ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Ἀβραμιτῶν, προηγουμένης πίστες τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως ἅμα καὶ ἐλαμοῦλων τινῶν λιτῶν, καὶ καταβάντες τῶν ἵππων εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου. Εὐξάμενοι περὶ ἅπαντες κηροῦς, ἐκαθίσθησαν μικρὸν· ὃ δὲ ἐπαρχὴ τῆς πόλεως προητοιμάσατο καταστῆσαι τὴν πύλιν ἀπὸ τῆς χρυσοῦς πόρτης μέχρι τῆς Χαλκῆς ἐπὶ δάφνης (21) καὶ δεινδρολιθάνου καὶ μερσάνης καὶ ῥόδων καὶ λοιπῶν ἀνθέων, ἀλλὰ γε καὶ ἀπὸ σαρ-

*natur civitas, ait, tapetibus sertisque diversi generis et pretii compita illustrantibus, thure, myrrha aliisque speciebus odoriferis intus et extra civitatem luculentibus plateis. Sed multo luculentiores sunt Malespinae locus l. iv Historiæ (editæ. t. VIII, lit. Italic. p. 842), quo introitum et receptionem Conradini Suevi in urbe Roma anno 1268 describit; neque continere me possum, quin eum, quamvis paulo longiorem, ascribam. Tripudiantium militum agmina vestium pretiosarum divertorumque colorum desuper arma [id est armis seu thoraci superiæ partium] habitus distinguebant. Quodque magnam et auditu mirabile, mulierum choreæ ludantium in urbem in cymbulis et tympanis, lituis et phidibus in omni genere musicorum concinunt. Volente suarum pretiosarum rerum abundantiam, quamque sequitur voluptas, ostendere, de domo domum in oppositum consistentem factatis ad eadem arcus aut pontis chordis et funibus vias mela desuper non lauro, nan ramis arboreis, sed con vestibis et pellibus variis, [du vair] velaverunt, sicut ad chordas strophæis, [id est strophiliis, manipulis flectis, [id est plectis, σειραῖς κατασειστικαῖς, plectibus florum sericorum, aureorum et margaritarum] dextrocheriis [seu armillis] periscelidibus, grammatis, aurifrisiis et diversorum ac presiosorum annularum appensione diadematum etiam et fibularum seu monilium, in quibus gemmæ fulgentissimæ rebebant, bursis sericis, cultris lectis de piance, samilo, bysso et purpura, cortinis toraliis et linteaminibus contextis auro sericoque per totam, jundis velis et palliis deauratis, quæ docius opifex cura et ultra mare de diversa et operosa materia struxerat. Ad istud exemplum recepta quoque urbe Roma fuit regina Sueciæ Christina, ut ex illo opusculo Italico appareat, quod ceremonias receptionis ejus describit, et legitur n. LXX Appendicis ad cl. Arkenholtzii Mémoires de la Reine Christine. Verba ejus sunt hæc : *Tutte le strade dal loco detto di Ponte Molle sino al palazzo di S. Pietro, che non di lunghezza di tre miglia, siano tutte appariate di panni d'arazzi finissimi et alle finestre damascati veluti rossi.* Nicetæ Choniatae locum præterea non possum, quem primum omnium dare debemus. Exponens ille pompam triumphalem Joannis Armeni e Colchide cum victoria in urbem regressi deuntis l. I, p. 13, sic ait : Ἐνοστάσις τῆς πόλεως καθ' ἣν ἡ πρόδοδος ὤριστο, ἀπαξ περίπλοκος καὶ κατηγλιτῆς χρυσοῦφης τε καὶ περιπόρφορος καὶ τὰ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἐκείθεν ἀπὸ τῶν ἐνῆματ' ὅποσα ἰστοουργικῆ χειρὶ ἐπιπλοῖς ἐνετυπώσαντο, ἢ εἰρηχέν ἂν τις ἐμψυχα, οὐκ ἐνόφραττα. Ἐν αὐτῷ τοῦ ἄγαθου ἄξια καὶ τὰ περὶ τὴν πόλιν ἐκείθεν πρὸς ὑποδοχὴν τῶν θεωμένων διὰ ξύλων πηγμάτων καὶ ἱερῶν. Χῶρος δὲ τῆς πόλεως ἦν, ὃς οὐκ εἰς δισκεύαστο, ὃ δεικνῶν ἐκ τῶν ἐφῶν πυλῶν τῆς πόλεως εἰς αὐτὸ τὸ μέγα παλάτιον. Καὶ δὴ τὸ μὲν ἱερῶν εὐτρεπέες, καὶ εἰλικον τοῦτο πύργους ἵππων καλλίτριχες, χιόνος λευκότεροι. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς πόλεως ἀρματοῦ ἐπίβασιν παρακίως, etc., que dato ad pag. 352. Memorabile hoc in loco id est, alibi non lectum, fuisse CPL ad utrumque latus illarum pla-*

μαγγίλων δια φόρων και σενδές και πόλυκανθήλων^Α άσάτως και ή γή πάσα φιλοκαληθείσα κατέστρωτο άνωθεν². έν δε τῷ λιβαδίῳ τῷ έξω τῆς Χρυσῆς πόρτης ἐπήγησαν τένται, και διεπέρασαν ἀπό Ἱερείας ἐκείσε τοὺς εὐγενεῖς και ἐμφανεῖς τῶν αἰχμαλώτων Ἀγαρηνῶν και τὰ ἐξάρετα τῶν λαφόρων τοῦ πολέμου, φλαμούλων (22) τε και ἀρμάτων, και έν ταῖς τέντεσιν ένδον ἀπότεθέντα διηρέθησαν, και διῆλθον έν τῇ μέσῃ θριαμβευόμενα ἀπό τῆς χρυσῆς πόρτης ἕως τῆς χαλκῆς τοῦ παλατίου, ἀνοίγεισης τότε τῆς μέσης και μεγάλης Χρυσῆς πόρτης. Μετά δὲ τὸ τὰ

gnifice exornatam præcessissent. Curaverat enim præfectus urbis domos illarum platearum, per quas pompæ transeundum erat, id est ab aurea inde porta usque ad æneam palatii, non tantum lauro, rosmarino, myrto, 258 rosis aliisque floribus, sed et scaramangiis variorum colorum et pannis sendes et polycandelis comptas atque illustratas esse. Neque domus tantum ornatae erant, sed et omne platearum pavementum verrendo prius mundatum fuerat atque deinceps floribus consitum. In tentoria vero, quæ fixa fuerant in eo prato, quod ante por-

VARIAE LECTIONES.

² ΣΧΟΑ. Ἰστίον, ὅτι δίκην νομφικῶν παστάδων ἦν κατεσκευασμένη ἡ πόλις.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

tearum, per quas processio triumphalis incederet, B compaginata asseribus tabulata cum gradibus, unde pompa conspicui posset, quemadmodum, teste Keysero, in urbibus Italicis talia pulpita eriguntur in Carnavallis ad spectandos equos de pernecitate certantes. Id ipsum non omitit in alius triumphii descriptione, quæ ad p. 83, ed. Venet. exstat, ubi tabulata illa binarum, imo ternarum quoque contignationum fuisse ait. Ipsi jam Athenienses olim viis, per quas pompa Minervæ in Panathenæis aliorumve numinum in aliis festis procedebat, præstruebant ad utrumque latus τῆς, in quibus starent spectatores; de quibus hic agendi locus non est. Quandoquidem in conferendis locis auctorum ævi medii versamur, qui ritus triumphales sui temporis exsecuti sunt, neque hujus loci partem aliquam afferre pigebit, quo triumphus Manuelis Comneni de Pannonibus describitur: "Απας περιπόρφυρος πίπλος και χρυσίῳ κατέστικτος ἀπρωρεῖτο — τὰ καθέκτετρα μέρη τῆς ἀγίας, καθ' ἣν ἔμελλε τελείσθαι ὁ θριαμβός, παρυσιστάμενα δρύφαλα εἰς διώροφα και τριώροφα παρυσούμενα πᾶσιν ἐνεποίει θαυμασμόν. Post currum, in quo sedebat imago B. V., quam dum negat Nicetas polymathis suæ ostentator Minervæ Pisistrati comparari debere, ipse comparat et ingerit lectori sententiam, quam ipse impiam pronuntiaturus fuisset, neque multi erunt, quibus detestabilis non videatur, sequebantur viri regis præsapie et magnates aulici, sequebatur tandem imperator Manuel in equo candido cum Contostephano, copiarum duce. Dixi superius, illustratas fuisse plateas urbium sicut comtarum luminibus per certa intervalla dispositis. Verum etiam norant et solebant spectacula ignea in aquis edere. Hujus rei insigne documentum apud Cinnuanum p. 120: ὄγρῳ πυρὶ κατὰ τὸ ἔθος λέμβους και ἀκατίους ἐνεπίμπρα. Apparet ex eo loco, artem pyrotechnicam non eo usque quidem perfectionis perductam fuisse, quo pervenit hodie; fuisse tamen illis in more positum publicæ hilaritatis demonstrandæ gratia super aquis lembos et minora navigia comburere, a quibus picturæ tamen, inscriptiones aliæque ingenii litterati et dexteritatis pyrotechnicæ documenta videntur abfuisse. Apud ipsos orientales ignium artificiosorum invenio vestigia per dies festos in Abulfedæ insigni loco, e quo disoitur, morem illum diebus festis ignes præ hilaritate accendendi fuisse Persis quoque notum, et forte ab illis, ut ignis summis cultoribus, ad Europæos venisse, deinde Persas quoque non ignorasse supplicium, quo nobiles nostri medio ævo solebant infamari, nempe *Sellas equinæ portandæ*, de quo splitisegit Du Cange V. *Sellæ gestatio*. Locus hic est ad Ann. 323: Anno 323 occisus fuit Mardawigj Dailomita, dominus Parthiæ et aliarum regionum, quod hac de causa et ratione contigit: jusserat nempe, quo splendidiorem celebraret diem suum natalem, per circumsilos Isfahanæ montes et colles lignorum ingentes acervos construi, per noctem proxime secuturam arduos

et ope corvorum accendendos, quorum numerum ultra bis mille coegerat, et cum pyxidibus ardentis naphthæ plenis ad eorum pedes religatis quo vellent avolare sinebat. [Monstrosi ignes artificiales, gustus barbarici, sed grande quid produunt.] Præterea apparatusissimas epulas jusserat instrui, mille mactari equos, bis mille boves, pecudum vim incredibilem; neque minus dulciorum comparari. Posita coram tamen fastidiebat, ut majestate sua humiliora, graviterque in aulicos idcirco stomachabatur. Erat enim iracundus, et præ cæteris Turcas vexare solebat in suis castris merentes. Soluta convivio et extincta illuminatione, cum altero mane in urbem redire vellet, (hæc enim omnia in processu in agrum Isfahanensem fiebant,) aderant in armis et equis ad heri tentorium. Equi, ut eundem in locum multi conducti, cum hinnitus strepitumque ederent, fremens iru Mardawigj interrogabat, quorumnam essent illi equi, ad prætorium suum iam prope ausi accedere; et Turcarum esse doctus, jubebat, quo puniret et infamaret exosam sibi gentem, Turcas ipsos ademptis equis sellas humeris tollere, eoque urstamine regiam ingredi. Quod cum nequiret non fieri, multum addebat odio, quo Turcæ ardebant in hominem, ne gentilibus quidem Dailomitibus admodum acceptum; vultu terrrimum indoleque aspera, etc. Sed erunt, quibus spectaculum hoc igneum non tam cum pyrotechnicis nostris, quam cum illo sacrificio Mithridatis, item Persæ aut Parthi, convenire existimabunt, de quo Appianus p. 215 ed. Henr. Stephani narrat inter alia his verbis: ἀπυροῦ τῆν ὕλην (struem lignorum regis manibus congestam) ἡ δὲ αἰθρομένη διὰ τὸ μέγεθος τῆλοῦ ἀπὸ χιλίων σταδίων τοῖς πλέουσι γίνεται καταφανής. Constat tamen inde barbaros quoque Orientales olim hilaria sua ignibus illustrasse. Id ipsum faciebant quoque Græci, sed multo, quam isti Hyrcani, elegantius, ut ex Athenæo disco, qui in convivio Carani enarrando l. v, initio p. 130, convivias ait introductos in cubiculum fuisse, Εἰς οἶκον, ἐν ᾧ κύκλῳ ὀθόναις διελεηπτο πάντα λευκαῖς, και ἀναπτύσσουσιν, δᾶδες ἐφαίνοντο λάβρα κατὰ μηχανάς, γασθέντων τῶν φραγμάτων, και Ἐρωτες και Ἀρτέμιδες, και Πᾶνες, και Ἐρμαῖ, και τοιαῦτα πολλὰ εἶδωλα, ἀργυροῖς δαδουχούντα λαμπτήρσι, cujus omnes plagæ prætensæ erant candidis velis, quibus sursum regestis et subductis, in conspectum prodiisse transmicantes faces per hiatus pegmatum ligneorum, studio factos a quibusdam machinis, et quis eas tenerent super candelabris argenteis Cupidines, et Dianas, et Panes, et Mercurios, et alia sigilla. En aliquid imaginibus pictis illuminationum nostratum jam temporibus regum Macedonum non absimile.

(22) Varie scriptam inveni hanc vocem in menbranis nostris, modo enim, idque frequentius, geminabant λ, modo simplex dabant; nunquam tamen geminabatur μ vidi. E quo mihi constiit, vocem hanc a *stabello* derivandam esse, e qua *corrupta* fuit.

tam auream est, translati fuerant e palatio Hieris A nobiliores atque illustriores captivi Agareni et delecta præstantiora spolia bellica, ut flamma et arma, ibique deposita primum, et deinceps partim captivi ordinati in processionem, partim spolia inter hujulos, qui ea in urbem, triumphale spectaculum, ferrent, distributa fuerant. Itaque per medias aureas portæ valvas, quæ in gratiam istius solennis actus aperiebantur, intrabant ea in urbem, et pergebant usque ad chalcem. Postquam ergo spolia cum captivis in triumphali pompa in urbem intrassent, surgabant laudati supra domini et templo S. Dei Genitricis, et induebant,

λάφυρα διελοεῖν (23) ἀναστάντες οἱ δεσπόται καὶ ἐκβαλόντες τὰ σαραμάγγια, ἐφόρεσαν ὁ μὲν αὐτοκράτωρ καὶ μέγας βασιλεὺς ἱμάτιον ἐπιλωρίκον (24) χρυσοῦφροντον διόλου καγκλωτῶν διὰ μαργαριτῶν καὶ ἐν ταῖς ὕρναις ἡμφισμένον διὰ μαργαριτῶν τελείων, ζωσάμενος καὶ σπαθίον ζωστήκιον *, φορέσας καὶ διαδῆμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καισαρῆκιον (25) ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος ἐφόρεσε κλιθάνιον χρυσοῦν (26) καὶ σπαθίον ζωστήκιον, ποδόψαλά τε χρυσοῦν, καὶ ἐν τῇ χειρὶ ἔλαβε λόγχην χρυσοῦν διὰ μαργαριτῶν ἡμφισμένον. Ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἐφόρεσαν φακιδόλιον (27) δίκην προπολώματος (28).

VARIE LECTIONES.

* ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι ὁ χιτῶν οὗτος λέγεται ὁ βοδόβοτρυς.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(23) Chrysostom. t. VIII, p. 573 : Καθ' ἕνα βασιλέως εἰς πόλιν εἰσόντος οἱ στρατιῶται προλαμβάνοντες τὰ λεγόμενα σίγνα βαστάζουσιν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν προαγγέλλοντες τῇ εἰσοδῶν αὐτοῦ.

(24) *Tunicam loriatam* verti ad loros recogitans, non recte; debueram *Tunicam lorice superinductam*; vid. Du Cange h. v. Idem mihi ad pag. 291. dictum esto.

(25) Infule Cæsarum erant diversæ formæ ab infulis imperatorum, ut constare potest ex imagine imperatoris cum imagine Cæsaris apud Rhamnusiū initio historię captō a Venetis CPlēos colata. Imperator in sua infula gerebat interdum orucem, Cæsar in sua nunquam, ut neque in laudata modo imagine gerit, quicum concinit locus Nostri p. 412, ubi ait Cæsaris insigne esse στέφανον (id est στέμμα χωρὶς σταυρικοῦ τύπου. Nescio, an hoc referam locum e vita msta S. Melanæ Romanæ (apud Du Cangiū v. Καῖσαρ), ut in quo non satis clarum est, nullēne infule, an diversæ ab imperatoris tribuantur: Τοῦτο δὲ τὸ Καῖσαρος ἀξίωμα ὁ λαβὼν ἑταρὸς ἔστιν, ὡς ἂν εἴποι τις ὑποβασιλεύς ἀλουργίς τε γὰρ αὐτῷ κατάχρῦσος καὶ τᾶλλα τῆς βασιλείας παράσημα ὅτι μὴ μόνον τῆς χρυσῆς στεφάνης ἕκαστα ἔχει τὰ τῆς βασιλείας ὕμνολα.

(26) *Clibanum ferreum inauratum*. Diversa esse lorica et clibanum constat; qui autem fuerint, mihi quidem non liquet. Sunt qui clibana fuisse putant πλωτά, talia coactilia, qualia describit Chronicon Colmaniense ad an. 1298: *wambasia, id est tunicam spissam e lino et stuppa vel veteribus jannis consulam*. Sed illi satis ex eo refutantur, quod hic loci *clibania aurea*, seu ferro inaurato confecta, et alibi ὀλοσίδηρα appellantur. Indicat quoque nomen ipsum *clibanus*, quod idem est atque *chalybinus*, e chalybe, durissimo ferro, factus. Duxerunt me ad hanc etymologiam Glossæ Basilicorum: Οἱ κλιθανάριοι ὀλοσίδηροι. Κλιθανα γὰρ οἱ ῥωμαῖοι τὰ σιδηρὰ καλύμματα καλοῦσιν ἀντὶ τοῦ καλαμίνα. Leg. χαλυβίνα.

(27) Manavit hæc vox a *faciali*, velo, quo vultus olim velari et abstergi sudor, lacrymæ, sordes solabant. Dependebat super humeros, ad medium fere pectus. Frequens talis figura in antiquis imaginibus, ut in illis Mariæ Virginis, quas Du Cange Gloss. Lat. t. III, in fine tab. III et VII dedit. Facialia hæc, cum deinceps aliter formarentur, et circa pileum acutum aut hemisphæricum obvolverentur, evaserunt ex eo turlani seu cidares, quales hodie gestant Turcæ Græcorum exemplo. Quando mos illas cidares gestandi fuerit invecutus, non liquet. Si mores vetusti sæculi e suo mensus non fuit Georgius Alexandrinus in vita Chrysostomi, sæculo jam quarto fuerunt turbani in usu apud Græcos. Ait enim ille cap. 41: Ἐκρότουν αὐτὸν ὑφούντες εἰς τὸν ἀέρα, οἱ μὲν τὰς γλανίδας ἐκρούον, οἱ δὲ τὰ περὶ γὰ τῶν κουτζούλων, ἕτεροι δὲ ἐγχειρίδια, ἄλλοι δὲ τὰ φακιδόλια. Sed jam olim Græci gesta-

bant, ut ex imaginibus Mercurii. Castoris et Pollucis, pileo Phrygio et aliis constat; vid. quæ de camelaucio infra dicam. Disputat quoque multis de antiquitate hujus gestaminis Du Cange Gl. Gr. v., qui conferri meretur. Forte invecutum fuit a Scythis. Nam in columna Theodosiana apud Bandurium Scythæ almucias gestantes frequentes conspiciuntur, ut tab. I. 4, 8, 9, 12, etc.

(28) *Propoloma* est modiolus seu infula turrita, rotunda, in imo angustior, in summo latior, pro-pάλλον vel potius aliquid, quod factum est pro-pάλλειν, *eminere et in oculos incurrere*, qualis in Augustarum Byzantarum imaginibus apud Rhamnuscum, Du Cangiū ante gloss. Gr. tab. V. et pone Gloss. Lat. tab. VI et VII conspiciuntur. Vid. idem v. Τυμπάνιον. Facete Nicetas Choniates p. 282, tamen galericulum καθέδραν ἀμφιπέριον appellat. Veteres talia στεφάνια appellabant. Nam στεφάνη diversum erat a στεφάνη, ut bene monuit Casaub. ad Athen. p. 352. Hic enim est totus rotundus æqualiter, permodicæ altitudinis, at στεφάνη est procerus circulus, neque semper æqualis per omnia amplitudinis, ut specie turres in mœnibus exstantes referat, itidem στεφάνια dicitas. Juvat scitam talis modioli descriptionem e Busbckio addere, qui Epist. I, ait, se in Bulgaricis feminis talem capitis ornatum vidisse. *Nihil, ait, tam novum occurrebat, quam turritum caput, et galeri (si sic vocari potest) plane inusitata forma. Est ille ex stramine inducta tela, figura plane contraria ei, qua apud nos uluntur rusticanae mulieres. Hic enim in humeros demittitur et qua infimus [id est capiti proximus] est, ibi latissimus est, deinde in pyramidem fastigiatur; contra ille infima parte est angustissimus, deinde supra caput surgit in turbinem, fere ad dodrantem; qua vero supinus cælum spectat, capacissimus est et apertus, ut non minus videatur ad imbrem et solem accipiendum factus, quom noster ad arcendum, esse. Eo vero spatio, quod est inter quæ inferiorem et superiorem oram, numuli et imperculæ et frustra vilri diversi coloris et quidquid vile, quamvis vile, pro ornamento dependet. Hujusmodi galeri cum ad proceritatem adjuvant, tum ad gravitatem, quamvis levi juctione ad casum faciles et parati. Ita ergo se inferunt, ut Clytemnestram aliquam aut Hecubam, sed Troja florente, in scenam protire putes. Acceperunt Bulgari pariter atque Turcæ a Græcis. Nam etiam Turcis familiare esse hoc galeri genus apparet ex imagine Seraglii CPlani apud Bandur. p. 1016. Ut vero hi a Græcis, sic Græci a Romanis acceperant. Qualia enim tympania modiosæ aut galeros Græci aut Græcæ serico aliave subtilibus pannis indutos capite gerebant, tales Romanæ olim crinibus factos gestabant, ut eis illo noto Tertulliani loco de cultu feminarum constat: *affigitis præterea nescio quas enormitates sutilium atque textilium capillamentorum nunc in**

λευκὸν χρυσοῦφαντον, ἔχων ἐπὶ τοῦ μετώπου ὁμοίωμα A
στεφάνου χρυσοῦφάντου (29). Ἐπέβησαν δὲ ἀμφότεροι ἱππεύσαντες ἐν ἵπποις λευκοῖς ἐστρωμμένοις χιῶμασιν διαλίθοις. Ἐν ᾧ ἕστησαν ἑπιπποὶ δεξάμενοι τοὺς δημάρχους καὶ τὰ δύο μέρη, φορούντων τῶν δημότων καμίσια καὶ στεφάνια τημεντέϊνα (30) ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν, ἐν δὲ τοῖς τραχήλοις αὐτῶν ἕτερα στεφάνια ἀπὸ ῥόδων καὶ ἀνθῶν κατεσκευασμένα, ταῖς δὲ χερσὶν ἔγχειρια (31) βασταζόντων τῶν δὲ δημάρχων φορούντων τὰ νικητικὰ αὐτῶν σαγία, καὶ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν (32) καμίσια καὶ χλανίδια. Ἐν οἷς ἐξεφωνήθη ἐν πρώτοις οὕτως: « Δόξα Θεῷ τῷ ἀποδόντι ἡμῖν μετὰ νίκης τοὺς ἰδίους δεσπότης: δόξα Θεῷ τῷ μεγαλύναντι ἡμᾶς, αὐτοκράτορας Ῥωμαίων: δόξα σοί, παναγία Τριάς, ὅτι εἶδομεν νικήσαντας τοὺς ἰδίους δεσπότης: καλῶς ἤλθετε νικήσαντες, ἀνδρείοτατοι δεσπότης. » Καὶ λοιπὰ ἐπεφημίσθησαν νικητικὰ, καὶ ἀπελατικοὶ στρατηγικοὶ (33) ἐλέχθησαν, ἔμπροσθεν περιπατούντων τῶν δύο μερῶν. Ἀπὸ δὲ τῶν Ἀβραμιτῶν ἐλθόντες ἐν τῇ Χρυσῇ πόρτῃ (34). ὡς εἶπομεν, ἀνοίγεισης αὐτοῖς,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

galeri modum, quasi vaginam capitulis et operculum verticis, nunc in cervicem retro suggestum. Vos plane adjicitis ad pondus collyridas quasdam scutorum umbilicos cervicibus astruendo. Galeros Tertulliano dictos, vaginas capitum, non crinibus quidem exstructos, at pileis in acutum conum abeuntibus et subtilibus telis indutos gestabant feminæ Latinæ vel occidentales medio ævo, ut videre est in imagine Valerii Maximi Francice versi in membranæ Lipsiensibus. Collyrides, quas Tertullianus appellat, erant texta crinium orbicularia plana cum exstante acuto cono, velut scuti umbilico. Has, sed pannis factas, sæculo XVI, feminis in usu fuisse, testatur loco paulo ante citato Busbekius, et testatur quoque *velustæ* imagines, qualis fore est illa Mariæ Burgundicæ apud Scriverium in Vitis Comitum Hollandiæ t. II, p. 441. Tales collyrides umbonatas auribus appositas ibidem videre est p. 319, in imagine infelicis illius Jacobæ Comitissæ. Κόμβους hos, tumores inanes, *liripipia*, id est *leere Pipen*, doliā aut canales inanes appellabant medio ævo; vid. Du Cange v. *Liripipium*. De κερυφάλις veterum esset quidem hic agendi locus. Sed nimum oia res nos a proposito abduceret. Propolomatias igitur imago conspicitur quoque in tabulæ XLI, fig. 2, t. III Ant. Explic. Montfauconii, ubi e Begero duo capita redduntur, viri et feminæ. Credit Begerus, ut sunt antiquarii faciles ad omnia sibi persuadendum, ea capita Betti, regis Cyrenarum, et Pheretimæ uxoris esse. Sed sunt procul dubio capita regis alienius Longobardici aut Hungarici et talis reginæ, aut denique imperatoris et imperatricis Germanorum e medio ævo, quod habitus vultuum, longi capilli et stemma seu infula viri aliaque probant. Præstant imaginem propolomatias quoque nummi et lapides ærave vetusta, in quibus imago τῆς πυργοφόρου Πείης (ut in Antholog. p. 457 est) conspicitur.

(29) Pro auro *intextæ* malim in Latinis reponi auro *contextæ*. Referebat hic aureus circulus coronam veterum imp., nisi quod forte dentibus aut radiis per ambitum careret. Aut erat loco frontalis. Sugerius apud Du Cangiū v. *Phrygium* appellat *ornamentum imperiale instar galeæ circulo auro circumcircinatum*. Locus hic integer est: *ipsi* [Callisto II] *more Romano — circumdantes capiti ejus frigidum* [hoc est calanticam phrygionico opere breudatam], *ornamentum imperiale* [allas βασι-

sui quidem juris et magnus imperator, Basilius, vestimentum loratum auro pertextum et ubique filis margaritarum cancellatum, et in oris præcipue prætextatum filis margaritarum plenæ et primæ magnitudinis: accingebatque sibi spatham e cingulo dependentem, et imponebat capiti diadema, quale cæsariicum appellari solet, Constantinus autem, ejus filius, gestabat olibanium seu loricam auream, et spatham e cingulo dependentem, et podopsela seu circulos pedum aureos; in manu tenebat hastam auream margaritis amictam; in capite gerebat tiaram, ad modum propolomatias seu ornatus turriti capitis muliebris, compositam, candidam, auro intertextam, habentem in fronte aliquid coronæ simile auro intertextæ. Ambo equis singulis inequitabant candidis, quibus stragulæ gemmis conspicuæ instratæ fuerant. Super talibus equis et in eo paratu consistentes excipiebant primo loco demarchos seu factionum præfectos et ipsas ambas factiones apud ipsum protinus Abramitarum monasterium. Gestabant factiones camisia, et in capite infulas e

lætan, regnum, dictum] instar galeæ circulo auro circumcircinatum imponunt. Fueritne hic circulus aureus totus aureus, metallo solo et solido, an aureis filis contextus, non liquet. In ordine ad benedicendum duce Aquitanicæ appellatur *garlanda aurea: princeps debet venire baronum comitatus caterva et capite suo garlanda* [tænia] *redimitus aurea, cujusmodi circulus aureus a capite ejus, cum ibi advenerit, amovebitur.* De circulo auro patriciorum alibi ago.

(30) Facta segmentis seu serico villosis, quod secando resecando fila paratur; unde nomen. Vid. Du Cange v. *Segmentum*. Dixi jam alibi non minus commode ab hac voce *segmentum* derivari posse vocabulum *Sammet* [velours], quam ab *hexamito*, unde vulgo repetitur.

(31) Sunt ἔγχειρια manucciola, sudaria, facilla, oraria, abstergendæ faciei et ori. Glossæ Basilicor.: Ὀδόνια καὶ ὀδονάρια [sic scribebant pro ὀδόνια καὶ ὀδονάρια], ὑφάσματα ἐπιμήκη, ἃ καὶ ὠράρια παρὰ τισὶν λέγεται. Ταῦτα δὲ οἱ εἰς τὸ παλάτιον εἰσιόντες συγκλητικοὶ ἐπιφερόμενοι ἐν αὐτοῖς καὶ ἀπεμύττοντο καὶ ἀπέπτυνον. Lucem aliquam hic locus alteri dat apud Oecumenium ad Acta apostolorum: τὰ σημερινὰ ἐν ταῖς χερσὶν κατέχουσιν οἱ μὴ δυνάμενοι ὠράρια φορέσαι, οἳ [nempe oraria gerentes] εἰσὶν οἱ φορούντες ὑπατικὰς στολὰς καὶ τουβία. Quæ nos hodie in boxeis circumferimus sudaria, veteres in manibus gestabant, ut latius dico, ubi de *acacia* vel *anexiacacia* disputo.

(32) Male in Latinis ad rectores militares retuli, quorum certe gestamen non erat camisia et chlani-dia; αὐτῶν pertinet ad factionales; magistratus eorum demarchis subminores designantur, quorum frequens fit in hoc codice mentio.

(33) Subintell. ὕμνοι. De apellaticis sententiam alibi jam dixi, et Latina quoque satis declarant, quid penes me quidem fuit.

(34) Per hanc enim portam recipiebantur in urbem imperatores, sive recens electi et e castris pro prima vice in urbem venientes, sive veteres ab expeditione redeuntes cum solemnī pompa. Nicephorus Patr. CPTanus in Breviar. pag. 163: Ὡς ἦν ἔθος βασιλεῦσι διὰ προπομπίου δοχῆς διὰ τῆς Χρυσῆς καλομένης πόλης εἰς τὸ Βυζάντιον εἰσελαύνει, καὶ ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ γενόμενος ἐκείσε τὸν τῆς βασιλείας ἀνεδήσατο στέφανον.

segmentis confectas, et in collo consertas e rosis aliisque floribus corollas, in manibus manucciola. Factionum magistri gerebant saga sua victorialia, seu quibus utuntur victoriam in ludis circensibus adepti; archontes tandem seu duces militares ab expeditione reduces gerebant camisia et tunicas. Acclamationes, quibus imperatorem excipiebant, primæ erant hæ: « Laus Deo, qui nobis dominos nostros cum victoria restituit; laus Deo magnificenti vos, imperatores Romanorum; laus tibi, sanctissima Trinitas, propterea quod victoriosos videmus nostros dominos; beneveneritis victores, fortissimi domini. » Reliquas mitto fastas acclamationes victorialis, et apelatica strategica seu prosecutoria ducalia [vel hymnos, 289 quibus victores imperatores militares prosequi mos est], et quos præcedentes coram dominis ambæ factiones a monasterio Abramitarum inde usque ad Auream portam recitabant. Coram Aurea vero porta, quæ, ut diximus, aperta ipsorum iutromittendorum

ἄιστησαν πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτῆς εὐφημισθῆναι ὁμοίως. Δεξιμένοι ἐκεῖσε τὸν ἑπαρχὸν τῆς πόλεως καὶ τὸν ἀπομονέα, οἵτινες πεσόντες προσεκύνησαν, καὶ προσήνεγκαν τῷ αὐτοκράτορι στέφανον χρυσοῦν (35) κατὰ τὸν παλαιὸν τύπον, καὶ ἑτέρους ἀπὸ δαφνῶν, ὡς τῆς νίκης σύμβολα· ἔλαβον (36) δὲ οἱ αὐτοὶ παρὰ τοῦ βασιλέως νομίσματα χάραγμα τὴν τιμῆν, καὶ πλείω, τοῦ χρυσοῦ στεφάνου. Τῶν δὲ μερῶν πληρωσάντων, εἰσῆλθον τὴν Χρυσῆν μεγάλην πόρταν δηριγευόμενοι, καὶ ἦλθον ἐν τῷ σίγματι, καὶ διὰ τῶν ἀριστερῶν ἐν τῷ ἑξακτιῶν καὶ ἑξήροδον, αὐτίκα τὸν βούν καὶ τὸ καπετώλιον, φιλαδέλφω τε καὶ τάρωφ, ἀρτοπουλίω τε καὶ τῷ φόρῳ*. Ἐπὶ δὲ τοῦ φόρου ἔλθόντες κατέβησαν τῶν ἵππων (37), καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, προσεπνεύσαντες αὐτοὺς ἐκεῖσε τοῦ πατριάρχου μετὰ λιτῆς τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐν ᾧ (38) λαβόντες κηρούς παρὰ τοῦ πραιποσίτου καὶ εὐξάμενοι, ἔελθόντες καὶ ἐκβαλόντες τὰ στρατηγικὰ, ἐφόρεσαν διδωτήσια τριδάλτια καὶ χλαμύδας χρυσοῦφάντου;

VARIÆ LECTIONES.

* ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι ἐν τοῖς ἐξονομασθεῖσι τόποις δοχῆι τῶν μερῶν καὶ εὐφημαὶ γίνονται.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(35) De corona aurea triumphantis imperatori ab urbe oblata elegantem locum habet Themistius p. 181: Τὸν μὲν ἀπὸ τοῦ πλοῦτου [paulo ante dixerat τοῦ χρυσοῦ] στέφανον εἰς τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἢ καλλιπολις εὐτρεπίζεται, καθ' ἣν ἀναδύσεται λαμπρῶς ἐπανήκοντα τροπαιοφόρων ἀπὸ τῶν δυσωνύμων βαρβάρων. De auro coronario vid. Harduin. ibid., Vales. ad Amm. Marcell. p. 461. et Casaubon. ad Scr. H. Aug. t. I, p. 54. Non igitur retrahabo pervulgatum locum de coronis triumphalibus, sed tantum hac occasione exponam et emendabo locum Trebellii Pollionis, ad quem Cl. Salmasius egregia quidem nonnulla notat, nescio tamen, an vera omnia. Narrat laudatus auctor t. II, Scr. II. Aug. p. 322, de imagine quadam, in qua Aurelianus pictus est utrique [Tetrico victo victor ipse] prætextam tribuens et senatorium dignitatem, accipiens ab his sceptrum, coronam civicam picturatam de museo. Cum in Palatino codice Salmasius hic loci reperiret coronam, cycli picturæ de museo, efficiebat inde coronam cyclum, picta omnia de museo, per cyclum intelligens scutum. Facit conjecturæ suæ speciem, sed veritatem non conciliat. Si omnino reprobanda est vulgata lectio, quod non putem, potius esset servare lectionem quodis Palatini, mutata tantum unica littera picturis pro picturæ: coronam cycli, picturis (id est in picturis, picta) de museo (vel musivo). Est autem corona cycli idem atque circulus patricialis, cognominatus, quod patriciorum Romanorum insigne esset, et in sola rotunda lamina aurea vel orbe consistebat, absque radiis. Radiatæ enim coronæ imperatorum erant. Differentiam ambarum coronarum, imperialis radiatæ et patricialis λιτῆς, prodit Leo Ostiensis apud Du Cangium v. *Circulus: eidem Henrico IV, patriciatu honorem Romant contribuunt, eumque præter imperialem coronam aureo circulo uti decernunt; item ille locus Arnaldi Lubecensis ibidem de uxore Philippi Suevi imp.: regina regio diademate, non tamen coronata, sed circulata processit.* Credam equidem coronas triumphales absque radiis, adeoque similes fuisse dictis posteriore ævo circulis et coronis cycli; verum dictionem corona cycli jam tempore Pollionis fuisse usitatam difficile probatu esset. Interea non diffiteor, difficile quoque con-

civicam dare. Quamvis enim hostis civis esset, quo servato victor coronam civicam merebatur, atiamen populus Romanus debebat civicam dare, non poterat victus. Expediant hunc nodum doctiores.

(36) Convenit cum hoc exemplo illud Antonini Pii apud Spartian. t. I, Scr. H. A. p. 256: *aureum coronarium, quod adoptionis suæ causa oblatum fuerat, Italicis totum, medium provincialibus, reddidit.* Vid. supra p. 286. [Olim mos erat dona vel etiam tributa in coronis aureis offerendi. Neque contemnendæ erant coronæ tales. Procopius Gothic. I. p. 172. antep. ed. Hæsch. narrat, Petrum Magistrum ita pepigiisse cum Theodato, rege Gothorum in Italia, ut hic sponderet præter Siciliam Justiniano quotannis se missurum coronam auream valentem 300 libras auri. Sed an imperatores Græci regibus exteris quoque coronas, et quidem non στεφάνους, sed stemmata, qualia ipsi gerebant, εἰς φιλοτιμίας ἐπίδοσιν donabant? Asseverant Hungari, qui regni sui coronam se aiunt a CPTano quodam Imperatore in præmium præstiti officii accepisse; vid. Gabriel de Juxta Hornad, Initia christianæ religionis inter Hungaros eccles. orient. asserta. *Ex Addend.*]

(37) Veteres imperatores Romani reverentia urbis Romæ ante ejus portas descendebant. Xiphilinus de Severo p. 4242. inquit: εἰς Ῥώμην ἰσθμὸς μέχρι μὲν τῶν πυλῶν ἐπὶ τε τοῦ ἵππου καὶ ἐν ἰσθμῷ ἵππινῆ ἔλθων, ἐντεῦθεν δὲ τὴν τε πολιτικὴν ἀλαξάμενος καὶ βαδίσας.

(38) Non satis accurate Latina hic loci in isto templo. Ἐν ᾧ notat quo tempore aut loco, quando, ubi vel ibi, quod dum fit, vel hoc modo, Ἐν ᾧ eo sensu sæpe usurpat Thucydides, ut p. 118, ubi non recte interpres; vult enim dicere: *difficile est modum in dicendo tenere ibi, ubi vel odumbratæ tantum verbis veritati fides conciliari ægre potest, γαλεπὸν τὸ μετρίως εἰπεῖν ἐν ᾧ* (id est ἐν ταῦθα, ὅπου) μόλις καὶ ἡ δόκησις τῆς ἀληθείας βεβαιούται. Vid. Aristid. t. I, p. 114, Diogenes Laert. p. 597. § 104, Dio Cassius p. 287, et alii multi. Est enim pervulgata dictio. Conf. Viger. de idiotismis L. Gr. novissimæ edit. p. 468. Dicunt quoque ἐν οἷς, si præcessit aut sequitur pluralis. Ita certe ἐν οἷς pro ubi accipi potest, si quis velit, p. 320.

καὶ κριμάρια, καὶ στεφθέντες διεῖλθον τὴν μέσην A
 τοῦ φόρου, ἱσταμένων καὶ προπορευομένων ἔμπροσ-
 θεν αὐτῶν τῶν σκευῶν, λαβούρων, σίγγων καὶ βάν-
 δων καὶ τῶν μεγάλων σκήπτρων καὶ τῶν χρουστῶν
 φλαμούλων καὶ τοῦ τιμίου σταυροῦ τοῦ μεγάλου τε
 καὶ διαλήθου, καὶ διελθόντες τὴν μέσην ἕως τοῦ μι-
 λίου εἰσηλθον διὰ τοῦ ἐμβόλου τοῦ μιλίου εἰς τὸ
 ὠρολόγιον, καὶ ἀπέθεντο τὰ στέμματα ἐν τῷ ἔνδον
 τῆς Ὁραίας πύλης μητατωρίῳ, καὶ εἰσηλθον ἐν τῷ
 νάρθηκι εὐχόμενοι μετὰ κηρῶν εἰς τὴν μέσην ἀγίαν
 πύλην, εἰσοδεύσαντες μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τὰ
 λοιπὰ τῆς θείας λειτουργίας, καὶ ἡ εἴσοδος ἡ πρὸς τὸ
 καλὰτον ἐτελείσθησαν καθ' ὃν τρόπον ἐν ταῖς ἐμπράτ-
 τοις προελέυσαν· προστέθη δὲ καὶ κλητώριον μέ-
 γιστον ἐν τῷ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνῳ, καὶ εὐφραν-
 θέντες δεδώκασιν πᾶσιν τοῖς τῆς συγκλήτου βεστο-
 μιλιάρχησιν (39). Ἰστίον δὲ, ὅτι τὴν μὲν κατάστασιν B
 τῆς πόλεως καὶ φιλοκαλίαν ἡτοιμάσατο ὁ ἑπαρχος,
 τὴν δὲ τῆς προελέυσεως τάξιν καὶ ἀπαντὴν τῆς συγ-
 κλήτου καὶ τῶν μερῶν τὰς ἐπινικίους φωνὰς καὶ
 προόδους καὶ τῶν δοχῶν τὰς τοποθεσίας ὁ πραιπό-
 σιτος διωρίσατο, ὑπουργούντων αὐτῷ τοῦ τε τῆς
 καταστάσεως καὶ τῶν σιλεντιαρίων καὶ τοῦ κουδου-
 κλείου παντός· Ὁ τοῖνον ἐναπομείνας μετὰ τοῦ μα-
 γίστρου καὶ τοῦ ἐπαρχοῦ, ὁ καὶ δέϊπων τὴν ἐκ προσ-
 ῶπου τοῦ βασιλέως δουλείας ἀρχὴν Βαάνης ἦν, ὁ
 πατρικίος πραιπόσιτος καὶ σακελλάριος, καθὼς τὸ
 παλαιὸν ἐγράφει τοῖς βασιλεῦσιν ἔθος, ἐφερχομένου
 τοῦ βασιλέως ἐπὶ φροσάτου τὸν πραιπόσιτον παρῆν
 τὴν ἑαυτοῦ ἀρχῆς ἐπικράτειαν, καὶ τῷ μαγίστρῳ
 καὶ τῷ ἐπαρχῳ τὴν τῆς πολιτείας καὶ τοῦ κοινοῦ C
 τὴν διοίκησιν, Ἐπανιόντι τοῖνον τῷ βασιλεῖ ἀπὸ τοῦ
 φροσάτου ἀντικλήσεις πλείεσται καὶ δώρεων παροχαί

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(39) Vid. supra ad p. 267, ubi de vocibus ad
 hunc modum compositis ab interprete resolvendis
 et per insertum et jungendis dixi. Significat enim
vestes et milliaria. Tam pervulgatus olim mos erat
 in aulis Persica et orientalibus Muhammedanis
 omnibus, Russica, Christianis Europæis omnibus,
 et adhuc est in Turcica, et tam plena ejus monu-
 menta, ut pene supervacaneum sit de illo exponere.
 Cum tamen toties ejus in nostro codice fiat mentio
 religioni duco eum plane intactum præterire. Jam
 antiquissimis temporibus vestes dono dari consue-
 visse, apparet e Diodoro Siculo, in cujus l. xxi,
 Siclog. pag. 491, edit. Wesseling. hæc leguntur :
 ἀσμένως δεξάμενος τὸν νεανίσκον [Agathoclis filium]
 στολὴν περιθεῖς βασιλικὴν καὶ δῶρα δοὺς μεγαλο-
 κρεπῆ ἀπέστειλεν. Apud Nostrum sæpe sit mentio
 vestium ad externos λόγῳ ξαναλλῶν missarum, item
 τοῖς πρόσφωξι, principibus exteris sui juris et du-
 oibus militibus alterius ditionis ad imperatorem
 Græcum venientibus, aut in castra ejus transeun-
 tibus, item rectoribus militum strenue se geren-
 tibus honori datarum ; ut et vestium, quibuscum
 recens honorati investiebantur. Luitprandus in
 historia l. vi, reconset quot vestes cum nummis
 solemniter ante festum Paschæ largitione summi
 quique aulæ CPTanæ proceres acceperint. Pachy-
 meres VII, 29 : ὑπερβαυμάτας τὸν ἄνδρα πολλοῖς
 δωρεῖται, ὀφέλλων [id est αὐξάνων] τὴν ἐκείνου
 τιμὴν, οὐκ ἀλλαγαῖς μόνον ἱματίων, ἀλλὰ καὶ χρυσῶ
 καὶ ἴπποις αὐτὸν δεξιούμενος. Idem XII, 40 : τοῦ-
 τον βασιλεὺς μετ' εὐμενίας δέγεται καὶ ἀλλαγαῖς
 ἀγάλλει et cap. 29 : τοῖς ναυάρχοις [Januensisibus

causa fuerat, subsistebant sub faustis acclamatio-
 nibus excipientes præfectum urbis et apomoneum
 seu vicarium regium, qui humi proidentes pri-
 mum adorabant, et dein offerebant seniori summo
 imperatori auream coronam secundum veterem
 ritum aliasque lauro factas, ut victoriæ indices. Hi
 pro aurea corona nummos aureos ab imperatore
 accipiebant non tantum æquantem et compensantes,
 sed etiam excedentes impensi auri pretium. Post
 absolutas factionum faustas acclamations intra-
 bant domini per magnas Aureæ portæ valvas, et
 abibant porro, stipati a proceribus, ad sigma, et
 dein conversi ad sinistram in hexacionium, in
 xerolophum, bovem, capitolium, philadelphium,
 taurum, artopolium et forum. In forum autem ut
 venerant, descendebant ex equis, et intrabant in
 templum sanctissimæ Dei Genitricis, occurrente ibi
 patriarcha cum toto ordine Magnæ Ecclesiæ ad
 modum supplicantium procedente. In isto templo
 accendebant domini cereos a præposito traditos, et
 peractis precibus, exhibant, exuebant vestimenta,
 qualia hactenus gestaverant, militaribus imperato-
 ribus congrua, et induebant contra dibetesia tri-
 blattia et chlamydas aurojintextas et campagia ; et
 sic porro, præcedentibus coram ipsis sacris vasis,
 labaris, signis, bandis, magnis sceptris, aureis
 flamulis et venerabili cruce, quæ magnitudine
 gemmarumque numero spectabilis est, trajecto me-
 dio foro, procedebant usque ad millium ; per cujus
 porticum ingressi in horologium, deponebant infu-
 las et coronas in metatorio, quod est intra Formo-
 sam portam [Magnæ Ecclesiæ seu S. Sophiæ], et
 intrabant in narthecem, peragebant preces cum

nempe] τὰ τῶν ἀναβολῶν, ὧν εἶχον, παρὰ βασι-
 λέως φιλοτιμότερον μετημφίαστο. Chronic. Cassi-
 nense III, 39 : Michael Parapinacius pro salute ani-
 mæ suæ per præceptum [sacram κέλευσιν] aurea
 bulla bullatum constituit, ut per unumquemque an-
 num monasterium [Cassinense] accipiat de palatio
 CPTani imperii auri libras viginti quatuor et pallia
 quatuor ad nostræ congregationis sustentationem.
 Caffarus Annal. Genuens. (t. VI Script. Rer. Ital.
 Murat.) pag. 265, ait, anno 1154 pacem cum le-
 gato imperatoris Manuelis Comneni hanc initam
 fuisse, ut deinceps in perpetuum per unumquemque
 annum ducentos perperos et duo pallia a curia imper-
 atoris commune haberet, et insuper archiepiscopus
 per annum in perpetuum perperos sexaginta et unum
 pallium haberet, dictumque commune unum fundi-
 cum et ecclesiam in CPTi. Obtineret ille mos apud
 nos hodie quoque, nisi vestitum veterem et pallii
 gestandi morem abjecissemus. Quæ enim nationes
 aut olim dabant aut adhuc hodie dant vestes in
 donis, earum dona consistunt in palliis vastis, quæ
 cuivis staturæ congruunt, et tantummodo injiciun-
 tur reliquis vestibus easque contegunt. Nos autem
 strictis utimur Tam appetentes hodie sunt talium
 donorum Turcæ, ut vestes sericas aureis muneri-
 bus præferant quod e Busbekii Epistolis constat.
 De more adhuc apud nos superstite et olim, in curia
 tam Byzantina, quam Francica observato libe-
 rationes [id est livrées] distribuendi inter aulæ mi-
 nistros, erit alibi agendi locus. Interea vid. Du
 Cange v. *Liberalio*.

cereis apud mediam sacrarum portarum, intrabant A πᾶσιν κατὰ τὸ δυνατόν τοῖς τιμῶν αὐτοῦ deinceps in bema cum patriarcha, et sic porro reliqua divini officii et ingressus in palatium peragebantur eodem modo, quo peragi solent in ecclesiis formalibus processionibus. In sine exponebantur dapes, et fiebat convivium maximum in Justiniani triclinio, eaque finita hilaritate, donabant domini senatui vestes et miliarisia. Notandum, cerimoniale quidem apparitionem et mundationem urbis opus fuisse praefecti urbis, dinationem vero processionis et 290 occursum senatus et factionum clamores triumphales et processus et loca receptionum a praeposito constituta fuisse, cui eam in rem cerimoniarum et vicariarii totumque cubiculum adjutrices manus praestabant et mandata perficiebant. Regius vicarius qui, imperatore in Orientem ea vice profecto, una cum magistro et praefecto urbis in urbe et loco imperatoris imperium, sed ut subditus, administraverat, is Baanes erat, patricius, praesitus sacellarius; idque ex antiquo imperatorum more, qui in castra exeuntes praeposito administrationem imperii sui permittebant et commendabant, magistro autem et praefecto curam civilis regiminis et rerum communium. Reduce in hunc modum e castris facto contingebant largitiones plurimae, et, prout ejus fieri poterat, impertiebantur dona et praemia illis, qui expeditioni cum ipso interfuissent, quam qui domi seu in urbe mansissent.

Reditus e fossato Theophili imperatoris, cum Saracenorum Cilicum, qui e Tarso, e Mopsuestia, ex Adana, ex Irenopoli, ex Anasarbo et aliunde adversus ipsum coiverant et consurrexerant valida manu, viginti millia cecidisset.

Rediens itaque Theophius e bello, quod ipsi cum Agarenis in Cilicia fuerat, intrabat in urbem hoc modo. Ut pervenerat in palatium Hieriae, exhibant ad ipsum ex urbe Augusta et Diepon seu vicarius regni per imperatoris absentiam administrator et magister et praefectus urbis et totus, qui tum in urbe aderat, senatus, relictis intus exarchis seu praefectis tagmatum pro urbis custodia. Et senatus quidem, ut parum aberat imperator a palatio, humi prociens adorabat eum; Augusta vero occurrebat ipsi, ut modo ex equo descenderat, intra cancellum chamætriclinii seu triolium humilis et solo proximi, et adorans ipsum cum osculo beneventabat. Imperator dein mandabat, ut senatus secum in Hieria seu Hieriae palatio, velut in processu seu rusticatione suburbana, in septiduum ageret, donec Agarenorum bello captorum numerus compedibus illigatus advenisset; et ut senatorum uxores ex urbe eodem convenirent Augustaeque sodalium praestarent. Quo facto, septimo die post excedebat ex Hieria, et transferebat se per fretum in navi ad S. Mamantis palatium, in quo triduum cum senatu exigebat. Inde rursus enavigans appellebat ad Blachernas; 291 egressusque dromone ascendebat in equum; in quo intra murum exte-

B Ἡ ἀπὸ τοῦ φασσάτου (40) ἐπίνοδος βασιλέως, δὲ ἐνίκησεν κατὰ κράτος τὴν Κιλικίαν στρατοπεδεύσαντας κατ' ἀρχὴν Μομφουσειώτας, Ἀδανίτας, Ἰρενοπολίτας (41), Ἀναζαρβήτας, καὶ λοιποὺς ἄλλους κ'.

Ἐπανελθόντος τοίνυν Θεοφίλου τοῦ βασιλέως τοῦ πολέμου τῶν ἀπὸ Κιλικίας κατ' ἀρχὴν πεδευσάντων Ἀγαρηῶν, ἐγένετο ἡ πρόσφις αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν εἰσοδος αὐτοῦ τοιαύτη. ὁ αὐτοῦ ἐν τῇ Ἱερειᾷ, ἐξῆλθεν ἡ Αὐγούστη πόλεως καὶ ὁ δὲ ἐπέμψεν σὺν τῷ μεγίστῳ καὶ ἀρχῇ τῆς πόλεως, καὶ ἡ ἐν τῇ πόλει πάντα, παρατάσαντες τοὺς τῶν ταγμάτων εἰς φυλακὴν τῆς πόλεως. Καὶ ἡ μὲν εὐχρηστία ὑπέστησαν τῷ βασιλεῖ ὡς ἀπὸ διασπασίας καὶ πρὸ τοῦ φθάσαι εἰς τὸ παλάτιον, καὶ πρὸς τὴν ἐκύνησαν. Ἡ δὲ Αὐγούστη ἔνδον τοῦ ἀρχαίου χαματρικλίνου τοῦτον ὑπέστησαν ἐπὶ τῷ Ἱππου, καὶ προσκυνήσαντα τοῦτον ἡμῶν βασιλεὺς διωρίσατο ὡς ἐπὶ προκίνοισι τῶν τῶν διαγειν σὺν αὐτῷ ἐν τῇ Ἱερειᾷ ἡμέρας ἑπτὰ, ὅπως καὶ οἱ δέσμοι τῶν αἰχμαλώτων ἡμεῶν φθάσωσιν. Ἐκέλευσε δὲ καὶ τὰς γυναῖκας τῶν κλητικῶν ἐξελεύσασαι τῆς πόλεως διαγειν τῷ Αὐγούστῃ ἐκεῖσε. Μετὰ δὲ τὴν ἑβδόμην ἡμερῶν πλεούσας τῶν ἐκεῖσε ἦλθεν εἰς τὸν Ἅγιον Μίσην καὶ ἐποίησεν ἅμα τῇ συγκλήτῃ ἡμέρας γ' ἐπὶ τῶν ἐκεῖσε διαπλεύσας ἔφθασεν ἐν Βλαχέρνας ἐξελθὼν τοῦ δρόμονος ἐπιβάς Ἱππου διὰ τῶν ἡμερῶν ἦλθεν εἰς τὴν πρότοιμασθεῖσαν κρήνην.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(40) Non dubito auctorem Nostrum de illa expeditione loqui, quam ipsi quoque Arabum historici, ut Elmæcius pag. 142, et Abulfeda ad A. C. 838 celebrant, (vid. Leon. Grammat. p. 453, et Symeon. Logothet. Annal. p. 441,) qua Zapetram vel Anasarbiam et alia expugnavit, sed vicissim ita in Mamonis fratrem et successorem, ut bienne A. C. 838, numerosissimo exercitu avaderet, et Amorium deleteret. Triumpho enarratum breviter sic describit o. : Ἐκεῖθεν [e Brya] εἰς τὴν πόλιν καὶ τὸ πρῶτον βαλὼν παλῆας, ἄρματα ἡσάμενος καὶ τὰ λάφυρα θριαμβεύσας

D ἑστεφανώθη τῶν δόμων ἐπιβοώντων - Εἰς τὴν ἀσύγκριτε φακτιονάρη.

(41) Ita membranæ Irenopolin designat, incertum quam, illamne Ciliciæ, *Nerontia* dictam, an aliam Isauriæ, an denique *Medina Salami*, (Medina Cœli, ut cognominem in *Hispania* vulgus nostrate appellat.) urbs pacis; quo nomine Bagdadum, capitalem Assyriæ et imperii Saranici scriptores Græci et Arabici celebrant. Quod quidem de hac postrema puto hic loci sermo fieri, quamvis vicinia reliquarum urbium hic memoratarum, Mopsuestiæ vel *Massiæ*, *Adanæ*, *Anazarbi*, *Tarsi*, Ciliciæ totius, potius indicare *Irenopolim* Cilissam videatur.

λιθιδίω τοῦ κομβινοστασίου. Ἐφθασαν δὲ τῇ αὐτῇ A
 ἡμέρᾳ καὶ οἱ τοὺς δεσμίους φέροντες ἐν Χρυσοπόλει,
 καὶ βαλόντες αὐτοὺς εἰς πλοῖα, διεπέρασαν αὐτοὺς
 ἔνθα καὶ ὁ βασιλεὺς παρῆν· ὁ δὲ τῆς πόλεως ἑπαρχὸς
 ἦν προετοιμάσας καὶ καταστέφας τὴν πόλιν δίκην
 νυμφικῶν παστάδων (42) ἀπὸ σκαραμαγγίων διάφω-
 ρων καὶ σενδῆς καὶ ἀργύρου πολυφύτων τε καὶ ἀν-
 θῆων καὶ ῥόδων ποικίλων ἀπὸ τῆς Χρυσῆς πόρτης
 μέχρι τῆς Χαλκῆς, καὶ διελόντες οἱ τῶν τάξεων
 ἰδίᾳ καὶ χωρὶς κατὰ τάξιν τοὺς δεσμίους, τὰ λάφυρα
 τὰ ἄρματα, ἰθριάμβευσαν μίσην τῆς πόλεως. Μετὰ
 ταῦτα δὲ ἀναστὰς ὁ βασιλεὺς ἐφόρεσεν χιτῶνα χρυ-
 σοῦφαντον ἐπιλώρικον τὸν ῥοδόδοτρον, ζωσάμενος
 καὶ σπαθίον, βαλὼν καὶ τιάραν (43) ἐπὶ τῆς κεφαλῆς
 αὐτοῦ. Ἐπάθη δὲ ἵππων λευκῶν ἰστρωμένων χιῶματι
 διαλίθω, λαβὼν ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ σκῆπτρον. Ὁ δὲ B

riorem provehebatur equitans versus magnam Au-
 ream portam; in cujus vicinia descendens equo
 intrabat in cortem sibi preparatam in prato com-
 binostasii [seu stationis combinationum circen-
 sium], donec captivi et spolia a militibus triumphan-
 tibus in urbem introducta essent. Eodem ipso nempe
 die ad Chrysopolin venerant, qui captivos ducebant,
 impositosque in naves eum in locum traje-
 cerant, in quo imperator tum agebat, ut diximus.
 Hos itaque et hæc suas in classes dirempta ta-
 ceotæ seu milites præsidarii captivos et spolia et arma
 introducebant triumphantes mediam in ur-
 bem, quam præfectus urbis antea curaverat ad
 instar thalamorum genialium variis scaramangiis,
 pannis sendes, argento, candelabris multas lampades
 sustinentibus, rosis aliisque variorum colorum

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(42) Aliquoties recurrit hoc in codice hæc com-
 paratio urbis illuminatæ (ut nos loquimur) cum
 παστῶν vel παστάδων nuptiali; ut pag. 288 sine in
 scholio. Est παστάς, item θαλάμη, umbella aut
 uraniscus, baldachinus, formæ aut quadratæ aut
 rotundæ, velis et pannis sericis superne tectus et a
 latere undique dependentibus cinctus, ope aliquot
 perticarum gestatilis, sub quo olim quidem imagi-
 nes deorum, hodie interdum monstranzia circum-
 gestatur, reges et reginæ in solemnibus pompis
 procedunt, (vid. Mémoires de la reine Christine
 par Msr. Arkenholz t. 1. p. 534.) et sponsæ Tur-
 cicæ ex more a Græcis derivato in domum mariti
 deducuntur. Et quia lectus genialis, in quo sponsus
 et sponsa primum concubunt, prorsus eodem
 modo constructus et adornatus est, etiam ipse C
 παστὸς appellatur. Priscus in Eclogis Hæschellæ
 pag. 51, describens lectum Attilæ, appellat eum
 εὐνήν κολυπομένην ὀθόνας καὶ ποικίλοις παρα-
 πέτασμασι κόσμου χάριν, καθάπερ ἐπὶ τῶν γαμοῦν-
 τῶν Ἕλληνες τε καὶ Ῥωμαῖοι κατασκευάζουσι. Quia
 igitur tensis per medias plateas obordis insterne-
 bantur in tali στεφανώσῃ seu coronatione et illu-
 minatione urbis regis telæ sericæ pretiosissimæ,
 aliæ de parietibus ædium ex utroque platearum
 latere dependebant, adipiscebatur urbs hoc modo
 speciem umbellæ nuptialis; vid. ad pag. 351. Πα-
 στάδος imaginem videre licet in illo grandi Heraclii
 nummo, quem Du Cange in Familiis Byzantinis
 p. 112. et diss. de nummis med. ævi tab. 4 exhibet.

(43) Vocem hanc Scholion marginale reddit τούφα.
 Vicissim p. 48, τὴν τόφα ἔχουν τὴν τιάραν legimus.
 Est autem *log*, *tug*, *τόφα* ei τούφα idem vox Arabica.
log vel *tug*. Persis est πῖλος ὀρθοπαγῆς, ἀκλινῆς, D
 super quo fasciulus pennarum seu plumarum pre-
 tiosissimarum auro vel aliunde factarum eminet et
 velut libella nutat. Libellam dico omne oscillans:
 λιβέλλιον a *librando* appellant quoque novi Græci.
 Variis modis corrupta hæc vox a Græcis Latine
 originis ignaris. Modo enim λιβρίον exhibet Tac-
 ticium Constantinum Meursianum, modo διβέλιον; vid.
 Du Cange utraque voce et in *Liberatio*. Inter insignia
 imperialia numerat Codinus c. XV. n. 20. prælatum
 in ecclesias procedenti imperatori ὑπὸ τοῦ Τζαγγᾶ
 (id est a τζαγγαρίου, a calceario imperiali) τὸ διβέ-
 λιον ἐπὶ τῶν ὤμων. Idem vid. n. 63. omnes Barangos
 gestasse libellium, idque imperatori in castra pro-
 cedenti prælatum fuisse ait. Vides originem caudæ
 equinæ, insignis militaris Turcici quod Græci post
 sæculum decimum a Bulgaris assumpsisse (vid. Du
 Cange Famil. Byzant. p. 311.) et ad Turcos trans-
 misisse videntur. Nisi potius Turci, eadem Hunnica
 origine cum Bulgaris nati, id a patribus, traditum

retinuerint. Vides quoque, ut Janitzari a Barangis
 acceperint gestamen libellæ seu fasciuli pennarum,
 super calantica sua e cono argenteo exurgentis,
 qualium in lunam cornutam conformatarum imaginem
 videre est in collectione Ferriolensi tabularum
 æri incisarum edita Parisiis 1714, tab. 16. in imagine
 Sulack Baschi seu Capitanei protectorum magni,
 domini, et tab. 30, in imagine Tachorbadschi seu
 Capitanei Janissarorum, *Oscillarum regale signum*
 hanc libellam appellat Joannes Thwroczius apud Du
 Cangium v. *Ostillarum* (sic ille male exhibet): *dex-*
trarii solemnnes cum armis et operimentis omnibus ipso-
rum gloriosissimis, seu attinentiis, cum Sartanea
currus [ita videtur legendum esse, non curru,] *seu*
mobili aut oscillario regnali signo desuper forma avis
struthionis deaurato et gemmato dicto monasterio dati
et concessi exstiterent. Viderint Hungari, verane
 tradiderit civis suus, libellam, qualem diximus, Hun-
 garice *Sartancam* appellari. Tulla, qualia vult Tac-
 ticium Constantinum Meursianum in postica sellarum
 equinarum signi, sunt sellarum aut pennarum fasciulus
 in imo angustus, in summo latus in orbem. Pro *tufa*
tyfa dixit Zonaras, ut locum inveniret etymologia
 suæ. Κατήγαγε ὀρθάμβιον, ait, de Basilio imp. loquens,
 τιάρα ταινιωθεὶς ὀρθία, ἦν τύφαν καλεῖ ὁ δημῳδὸς
 καὶ πολλὸς ἄνθρωπος, τύφον οἶμαι ὠνομασμένην, ὡς
 τετυφώσθαι ποιούσαν τοὺς ταύτη ἀνζδομένους.
 Putat nempe non recte a vulgo τύφαν dici, idque
 depravatum esse ex antiquo nomine τύφος, quo rec-
 tam hanc acuminatam tiaram veteres ideo appella-
 rint, quod homines τύφου, fastus plenos faceret. Sed
 est vox Persica a *tug* vel *log* corrupta. Solent Græci
 γ in φ et vicissim mutare. Ita σαύμα (id est *safma*
 secundum ipsorum pronuntiationem) dicunt pro
 σάγμα; εὐλυτροῦν pro ἐκλυτροῦν; Χρίπος pro Ἐβρι-
 πος, *Estripus*, Adhuc hodie Turcæ vexillum cauda
 equina e sariissa suffixa factum, *tug*, appellant, contra
 veteres Germani, Angli vel Anglosaxones et ab
 illis Romani vexilli genus e confertis pilorum plu-
 marumve fasciulis constans *tufam* appellabant; vid.
 Du Cange v. *Tufa*, Frisch. in Lex. Germ. v. *Zopff*.
 Lexicographi Franciæ v. *Toupet*. A *tufa* vel *tupa*
 venit *tutupa*, bonnetum quadratum clericorum, ut a
cufa cucufa; vid. Du Cange h. v. [De *tupa* imp. co-
 rona vid. Du Cange n. 17, dissert. de infer. ævi num-
 mis, Wachterus v. *Zopff*, et specimen codicis, quo
 antiquus poeta continetur a Scheidio Hannoveræ
 imprimendus p. 138. Τούφα est genus tiaræ, qua
 usus Basilius, cum triumphum duceret de Bulgaris.
 Dufresne ad Joinville p. 292, ubi ex Tzeize locus
 adducitur.] Talem tulam seu galerum conicum vel
 pyramidalem cum crista inter insignia regni nu-
 merat Georg. Acropolita Chronico. c. 11, ubi vid.
 Georg. Dusa.

floribus indui, coronari et illustrari. Militibus in triumpho urbem ingressis, exsurgebat imperator e corte, indutus tunica auro pertexta, loros habente, qualem rhodobolryn [scu rosuveam] appellant, spatham ad latus habens e cingulo dependentem, et in capite tiaram seu, ut vulgari sermone appellant, tafam; eoque in apparatu inscendebat in equum candidum, cui phaleræ stragulæque gemmatæ de œvicibus et dorso dependebant, in quo provehebatur, dextra manu sceptrum gerens. Qui ad latus ipsi equitabat Cæsar, [Atexius Moseli, gener ejus,] etiam in equo candido gemmatis phaleris illustri, gerebat corpore loricam auream, armillas aureas in manibus, podopsella seu genualia aurea in cruribus, in capite cassidem cum capitali seu redimiculo aureo, ad latus spatham, et in dextra manu hastam auream. Ad exiguum ab Aurea porta distantiam delatus descendebat imperator ex equo, proci-debat humi, vultu ad orientem converso, et adorabat Deum ter. Deinde resurgens rursus conscendebat equum, et sic tandem intrabat in auream portam. Per cujus magnas medias valvas intranti afferebant, magister et diepon seu vicarius imperii administrator et præfectus urbis auream coronam, gemmis et margaritis magni pretii ornata; quam acceptans dextro suo brachio circumponebat. Et protinus obventabant ipsi factiones haud aliter, quam in processionibus dierum festorum fieri solet, accinentes hymnos triumphales. Inde pergente imperatore per sigma et plateam, quæ ad ædem Sancti Mocii ducit, usque ad millium, descendebant senatores in millio ex equis, et procedebant coram ipso in pedibus ad usque puteum vel cisternam Iustralem Sanctæ Sophiæ. At qui cum imperatore in urbem e castris et expeditione redibant, illi aureis cum loriceis et spathis et contis sen hastis intrabant equites, 222 ordo quisque seorsim, hoc ordine. Coram imperatore præcedebant præpositi et ad cubiculum pertinentes in aureis loriceis; pone eos autem et pone imperatorem ad quinque ferme orgyrum distantiam protospatharii eunuchi, itidem cum aureis loriceis et spathobacliis. Ut ergo in ea processione venerat imperator ad S. Saphiam, descendebat ex equo, intrabat in templum per aream sancti putel, faciebat ibi preces, factis-

A Καίσαρ ἐφόρειν χρυσῆν κλιθάνην ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ καὶ κασίδα ἐν τῇ περικεφαλαίᾳ χρυσάμενος καὶ παθήϊον, ἐπέλα πὶ τῆς ὁμοίως λευκῆ ἐν χιτῶνι ἐπέλα. Ταύτῃ τῇ χειρὶ λόγχην χρυσὴν μακρὴν ἔχειν πεφθακώς (44) κατέβη τοῦ ἵππου ἰ βραχίον ἔπειτα πρὸς ἀνατολὰς προσηύχων πρὸς τὴν ἀναστάς ἐπέλα τῷ ἱερέϊ. Ἐπὶ ἐπιπέλα τὴν μεγάλην Χρυσὴν κόρυδα, χρυσὴν καὶ μάγιστρος καὶ ὁ δὲ δέκων καὶ ὁ ἐκαστὸς χρυσοῦν στέφανον κατασκευασμένον ἐκ ἰσθαίων καὶ μαργάρων πολυτίμων, ὃν καὶ ἀπέλα ἐπέλας, ἐφόρειν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ δεξιῦ βραχίον εὐθὺς τὰ μέρη αὐτὸν ὑπέλαττον ἐμπροσθεν τοῦ ὀρθασίμου προκίνσου, εὐφρημοῦντος ἐπὶ διοδοεύσας ἀπὸ τῶν ἐκαστῶν διὰ τοῦ σιγῆται πρὸς τὸν Ἅγιον Μώκιον μέχρι τοῦ μέλου. Ἐπέλα ἀπέλασαν τῶν ἵππων οἱ τῆς σιγῆται χρυσάμενος δὴρίτευσιν ἐμπροσθεν τοῦ βραχίον τοῦ φρέατος τῆς Ἁγίας Σοφίας. Πλὴν εὐθὺς ἔξω συνεισελθόντες τῷ βασιλεῖ ἐν τῇ τῷ χρυσοῦν κλιθάνων καὶ σπαθίων καὶ χρυσῶν ἡλθον ἐφιπποὶ, τῆς ἐκάστη ἰδίᾳ καὶ χρυσῶν ἡλθον τοῦ βασιλεως οἱ κραιπόσιτοι καὶ τὸ κλῆμα χρυσοκλιθάνοι ὄπισθεν δὲ ὡς ἀπὸ ὀργῆται πρωτοσπαθῆριοι εὐνοῦχοι μετὰ χρυσοῦν κλιθῶν καὶ σπαθοβακλίων. Ἐν δὲ τῇ χαλκῇ τῷ μέλου ἐμπροσθεν τῆς πύλης πούλακτον (45), καὶ τὸ ἐν μέρος τὸ χρυσοῦν ὄργανον τὸ λεγόμενον τὸ τῶμα, εἰς δὲ τὸ ἕτερον μέρος σίντζον χρυσῶν διαλίθον, μέσον δὲ τούτων ὁ χρυσοῦς πακὸς διαλίθος ὁ μέλας. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀποβὰς τοῦ ἵππου εἰσῆλθεν διὰ τοῦ φρέατος εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, εὐξάμενος εἰσῆλθεν πάλιν διὰ τῆς αὐτῆς πύλης, καὶ περὶ τῶν ἡλθεν ἐν τῇ Χαλκῇ, καὶ ἐπέλα (46) κατεσπαρχίσατο ἐπὶ τοῦ σίντζου, καὶ ἐπέλα τὸ μέλου. « Ἐὶς ἅγιος (47). » Καὶ κατὰ τὴν ἑπομένην αὐτῷ τὸ πολίτευμα τῆς πόλεως χρυσῶν κλιθῶν, καὶ λαβὼν τούτους ὁ βασιλεὺς ἐπέλα τῶν βραχίωνων αὐτοῦ, καὶ ἀπεδίετα ἐπὶ τῶν ἐπιπέλας, ὀδηγοῦσας ἀφ' ἐκαστοῦ τῶν ἐπιπέλας τυχῆται τοῦ πολέμου. Καὶ πάντες ἐπιπέλας εὐφρημῆσαν ἀναστάς δὲ τοῦ σίντζου ἐπέλα ἡλθον καὶ διήλθε διὰ τε τῶν διαβατικῶν τοῦ Ἁγίου

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(44) Est parum ultra portam evehctus. Eamdem quidem sententiam, sed ambigue in Latinis expressi. Illud alterum, ut clarius, supponi malim.
 (45) Ante palatium erat pulpitum seu suggestus, etiam Zosimi jam tempore, qui l. iv, c. 6, τὸ πρὸ τῆς πύλης βῆμα appellat.
 (46) Nempe in pulpitum, quod coram chalice constructum erat et in thronum super isto pulpito collocatum. Est autem pulpitum idem, quod βῆμα, suggestus excelsus, e quo magistratus aut imperator verba faciebat. Latini me lili ævi arengariam appellabant ab arengando seu perorando. Luogo dinanzi al palazzo, dove, quando entrava la Signoria, il Podesta salito in bigoncia, che così si chiamava quel pulpito di pergamo d'intrel quale arengava e faceva un' orazione. Vid. Du Cange Gl. L. v. Arengaria.

D Hoc est illud παράθυρον προσκήνιον, quædam Nicetas pag. 203: 'Ο βασιλεὺς τραπέζονα κτλ. πᾶσαν τῶν ἀρχαίων ἀνέλα πύλην εὐθέως πρὸ θυρον προσκήνιον, ὥστε τοὺς βουλευόμενοι καὶ θεᾶσθαι αὐτὸν τροκαίουχον. Coram palatio Persicorum esse tale pulpitum, assiam illustrantibus, memini apud Sansonum legere. Eundem fuisse Latinorum quoque medii ævi pulpita, foribus ædium suarum struendi, patet e Cluvero Laurisham. anno 948: paradisum ædem palatii cooperuit, pulpita ante portas ejusdem paravit. (47) Ita mihi visus fui in membranis repetitis in superioribus sæpe est εἰς ἅγιος, et sanctus, et venerabilis, quod forte præferendum; ἔλας enim est titulus imperatori competens.

- γ'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, τοῦ βασιλέως προβαλλομένου δομέστικον τῶν σχολῶν, ἢ στρατηγούς, ἢ δρουγγάριον τῶν πλοίμων, ἢ σακελλάριον, ἢ τοῦ σακελλίου, ἢ λοιποῦς ὀφφικιαλλοῦς.
- δ'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῆ ῥάιτωρος.
- ε'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῆ συγέλου.
- ς'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, ὡς τὰ νῦν ἐπιτελεῖται ἢ τοῦ ἀγίου καὶ μεγάλου Κωνσταντίνου ἐτήσιος μνήμη, καὶ τὰ ἐγκαίνια τῶν ἰδρυθέντων τιμίων σταυρῶν ἐν τῷ νέῳ παλατίῳ τοῦ Βόνου.
- ζ'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐν τῇ ἑορτῇ καὶ προελεύσει τῶν ἀγίων πάντων.
- η'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ πρώτῃ τοῦ Αὐγουστοῦ μηνός, τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ ἐξερχομένου.
- θ'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ τῆς κοιμῆσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις μηνὶ Αὐγουστοῦ ιε'.
- ι'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ δευτέρῃ τῆς πρώτης ἑβδομάδος, τοῦ βασιλέως δημηγοροῦντος ἐπὶ τοῦ σιλεντίου τῆς μανναύρας.
- ια'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, τῶν τιμίων σταυρῶν μελλόντων ἐξίναί τῃ μέσῃ ἑβδομάδι τῆς ἀγίας μ'.
- ιβ'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, τῶν δεσποτῶν ἀπιόντων λούσασθαι ἐν Βλαχέρναις.
- ιγ'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ παγανῇ Κυριακῇ, ἢ ἐν ἄλλῃ κοινῇ ἡμέρᾳ, μελλόντων τῶν δεσποτῶν ἀπιέναι εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους εἴτε εἰς ἕτερον ναὸν εὔξασθαι.
- ιδ'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ χειροτονίᾳ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.
- ιε'. Ὅσα δεῖ (54) παραφυλάττειν, δοχῆς γινομένης ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίνῳ τῆς μανναύρας, τῶν δεσποτῶν καθεζομένων ἐπὶ τοῦ Σολομωντείου θρόνου. Περὶ τῆς δοχῆς τῆς γενομένης ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίνῳ ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τῶν παρὰ τοῦ ἀμερικῆ ἀπὸ Ταρσοῦ ἐλθόντων πρέσβων περὶ τοῦ ἀλλαγίου καὶ τῆς εἰρήνης, μηνὶ Ματίῳ λα' ἡμέρᾳ α' Ἰνδικτιῶνι δ'. Ἐν ᾧ καὶ περὶ τῆς τῶν Ἰσπανῶν δοχῆς καὶ περὶ τοῦ γεγονότος τότε ἱπποδρομίου. Ὁσαύτως καὶ περὶ τῆς ἑορτῆς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως καὶ τῆς τοῦ Δελεμίκη δοχῆς. Ἐτι τῆς ἡγεμόνος καὶ τῆς ἀρχοντίσης Ἐλγας τῶν Ῥώσ. Ὅποῖως ταῦτα πάντα ἐτελέσθησαν.
3. *Observanda, quando imperator domesticum scholarum aut strategos aut drungarium classis, aut sacellarium, aut sacellio præfectum reliquosve officiales creat.*
4. *Observanda in promotione rectoris.*
5. *Observanda in promotione syncelli.*
6. *Observanda in annua, qualis nunc peragitur, celebratione memorie sancti et magni Constantini, et in encæntis sanctorum crucium in novo palatio Boni fixarum.*
7. *Observanda in festo eique adjuncta processione sanctorum omnium.*
8. *Observanda Kalendis Augusti, quando venerabilis et vivifica crux prodit.*
9. *Observanda in festo dormitionis sanctissima: Deiparæ in Blachernis mensis Augusti die decimoquinto.*
10. *Observanda in feria secunda septimanæ primæ (sanctæ quadragesimæ), quando imperator in silentio seu conventu procerum in magna verba facit.*
11. *Observanda, quando sanctæ cruces in media septimana tessaracostæ seu quadragesimæ circumferendæ in publico sunt.*
12. *Observanda, quando Domini lotum ad Blachernas eunt.*
13. *Observanda in pagana Dominica [id est tali, in quam magnum festum aut processio solemnitas non incidit,] aliove die profesto, volentibus dominis ad Sanctos Apostolos aliudve templum devotionis gratia ire.*
14. *Observanda in electione patriarchæ Constantinopolitani.*
15. *Observanda in exceptione vel audientia, quæ datur in magno triclinio magnaure, dominis throno Salomoneo insidentibus. In specie exceptione illa, cum Constantinus et Romanus legatos Amerimnæ, qui Tarso permutandorum captivorum et constituendæ pacis gratia in urbem advenerant, die Maii trigesimo primo, feria prima seu die lunæ, indictione quarta exceperunt. Eodem capite quoque agitur de admissione Hispanorum et edito tum ludo equestri curuli; item de festo transfigurationis Domini; nec non de admissione Delemici; tandem et de receptione Elgæ, quæ fuit hegemon seu ducissa et principissa Russorum. Quæ omnes ad colloquium imperatoris admissiones, exponitur, quibus cum cerimonis contigerint.*

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(54) Titulus hujus capituli in ipso medio opere ab hoc variat, ubi conferri potest.

1. *Capitulum hoc sive, totum sequens capitulum et
 cetera capitula ad desiderantur in codice Lipsiensi,
 ad titulum libri duo Titum capax manus vel
 nulli capiti et perperam studio factum hanc vim
 fulam et ab intelligenti quid caperet, fere colligat
 de au, quod titum caput & desideratur, in quo
 series imperatorum Cptanorum habebatur etc.*

- 11. *Capitulum ad eum Imperatorum titum & Augusti
 Decian & Maximian*
- 12. *Capitulum ad eum Imperatorum Titum & Augusti
 Maximian & Decian*
- 13. *Capitulum ad eum Imperatorum Titum & Augusti
 Maximian & Decian*
- 14. *Capitulum ad eum Imperatorum Titum & Augusti
 Maximian & Decian*
- 15. *Capitulum ad eum Imperatorum Titum & Augusti
 Maximian & Decian*
- 16. *Capitulum ad eum Imperatorum Titum & Augusti
 Maximian & Decian*
- 17. *Capitulum ad eum Imperatorum Titum & Augusti
 Maximian & Decian*
- 18. *Capitulum ad eum Imperatorum Titum & Augusti
 Maximian & Decian*
- 19. *Capitulum ad eum Imperatorum Titum & Augusti
 Maximian & Decian*
- 20. *Capitulum ad eum Imperatorum Titum & Augusti
 Maximian & Decian*

JUAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

*Capitulum hoc sive, totum sequens capitulum et
 cetera capitula ad desiderantur in codice Lipsiensi,
 ad titulum libri duo Titum capax manus vel
 nulli capiti et perperam studio factum hanc vim
 fulam et ab intelligenti quid caperet, fere colligat
 de au, quod titum caput & desideratur, in quo*

series imperatorum Cptanorum habebatur etc.
 Bene habet hæc dictio et elegans est: *Nihil
 est pomposa in publicum prodium
 traductio rei cujuscunque. Ergo hanc
 est ostentatio processionalis spoliarum victi
 ademptorum.*

series imperatorum Cptanorum habebatur etc.
 Bene habet hæc dictio et elegans est: *Nihil
 est pomposa in publicum prodium
 traductio rei cujuscunque. Ergo hanc
 est ostentatio processionalis spoliarum victi
 ademptorum.*

- λη'. Περὶ τῆς χειροτονίας Θεοφυλάκτου τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου.
- λθ'. Περὶ τοῦ πατριάρχου, ὅτι τὸ πλαιῖον ἴδιον εἶχε πραιπέσιτον.
- μ'. Περὶ τοῦ τίνι τρόπῳ τῆ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα περιβάλλονται τοὺς λώρους ὅτε βασιλεὺς καὶ οἱ μάγιστροι καὶ ἀνθύπατοι καὶ πατρίκιοι.
- μ". Τὰ ἐν τῷ ναῷ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου κείμενα σκεύη καὶ λοιπά, καὶ τὰ εἰς τὸν ἅγιον Στέφανον ἐν τῇ Δάφνῃ.
- μα'. Ὅσα εἶδη τῶν ἀλλαξίμων.
- μβ'. Ὑπόμνημα (57) ἐν συντόμῳ τῶν βασιλευσάντων βασιλέων ἐν τῇδε τῇ μεγάλῃ καὶ εὐτυχεστάτῃ Κωνσταντινουπόλει ἀπὸ τοῦ μεγάλου καὶ εὐσεβεστάτου καὶ ἀγίου Κωνσταντίνου.
- μγ'. Περὶ τῶν τάφων (58) τῶν βασιλέων τῶν ὄντων ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ἐν τῷ ἡρώσῳ τοῦ ἀγίου καὶ μεγάλου Κωνσταντίνου ἡρώσον τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ. Εὐφημία ὑπὸ τῶν στρατοπέδων, νίκης καὶ θριάμβων ἀγομένων. (Ἰστέον δὲ, ὅτι ἡ αὐτὴ εὐφημία ἄδεται καὶ παρὰ τοῦ λοιποῦ στρατοπέδου, ἡνίκα φιλοτιμίᾳ τις, ἢ μαζουμάς παρὰ τοῦ βασιλέως αὐτοῖς παρασχεθῆ.) Ἡ παρὰ τῶν Σάρδων ἄδομένη εὐφημία τοῖς βασιλεῦσιν.
- μδ'. Ἡ γενομένη ἐξόπλισις καὶ ἔξοδος καὶ τὸ ποσὸν τῆς βόγας καὶ τοῦ λαοῦ τοῦ ἀποσταλέντος κατὰ τῆς θεολέστου Κρήτης μετὰ τοῦ πατρικίου Ἡμερίου καὶ λογοθέτου τοῦ δρόμου ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη.
- με'. Ἡ κατὰ τῆς αὐτῆς θεολέστου Κρήτης γενομένη ἐλατρεία καὶ ἔξοδος ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ τῶν Πορφυρογεννήτων εἰς Ἰνδικτίονα ζ'.
- μς'. Οἷς ὀφείλει ὁ βασιλεὺς ὀνόμασι τιμᾶν τοῖς μεγιστᾶσιν καὶ πρώτοις τῶν ἔθνων.
- μζ'. Οἱ τῶν ἀπὸ διαφόρων ἔθνων ἐρχομένων πρέσβων πρὸς τὸν βασιλέα χαιρετισμοί.
- μη'. Τὰ ἄκτα τῶν εἰς τοὺς ἐθνικοὺς γενομένων ἐπιγραφῶν.
- μθ'. Εἶσιν τὰ ἐκτεθέντα δίδοσθαι παρὰ τῶν ὀφειλόντων τιμᾶσθαι (59) ἐν τε ἀξιώμασι καὶ ὀφφικίσις. Καθὼς ὑπῆρχον ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη.
- ν'. Εἶσιν αἱ κατὰ τύπον ῥόγαι τῶν στρατηγῶν καὶ κλεισουραρχῶν, καθὼς ἐβρόγούντο ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(57) Totum hoc caput deest. Quod suspicionem movet ab homine non indocto fuisse ablatum, qui membranarum suarum veram ætatem voluerit celare. Constitisset enim hoc ex indice, non avum Constantinum, Leonis filium, sed nepotem, Romani filium, hoc opus condidisse.

(58) Exhibui titulum hunc, qualem inveni. Alium

38. *De electione Theophylacti, sanctissimi patriarchæ.*
39. *Quod patriarcha suum antiquitus habuerit præpositum.*
40. *Quomodo et quare in sancta et magna Dominica Paschatis dominus et magistri atque proconsules et patricii loros induant.*
- 40'. *De vasis et reliquiis in sanctissimæ Deiparæ Phari templo conditis. Item de illis, quæ in æde S. Stephani Daphnes jacent.*
41. *De variis generibus mutatoriorum.*
42. *Indiculus imperatorum, qui a magno piissimo et sancto Constantino inde in hac magna et felicissima Constantinopoli aulam tenuerunt.*
43. *De sepulcris imperatorum, quæ sunt in templo SS. Apostolorum. Heroum S. et M. Constantini, heroum Justiniani M. Lætæ et honorificæ acclamationes atque benedictiones exercituum in triumphis ob hostes devictos peractis. (Tenendum easdem formulas quoque a toto exercitu cantari, quando imperator ipsis munusculi gratuiti erogationem aut majus præstat.) Fausta Sardorum erga imperatores acclamatio.*
44. *De armatura, impensis in eam factis numeroque rogæ seu stipendiorum et populi missi adversus Cretam, quam Deus perdat, duce classis Himerio patricio et logotheta dromi, sub Leone Christum amante domino.*
45. *De expeditione adversus eandem maledictam instituta sub Constantino et Romano Porphyrogenitis, indict. vii.*
46. *Quibus appellationibus imperator magnates et primates aliarum gentium honorare debet.*
47. *Formulæ, quibus a variis gentibus advenientes legati imperatorem salutant.*
48. *Formulæ titularum sacris litteris ad aliarum gentium principes inscribendæ.*
49. *Expositio taxæ seu statulorum tributorum, quæ pendere debent ad axiomata seu dignitates, et ad officia seu functiones palatinas promoti, qualis erat tempore Leonis, Christum amantis domini.*
50. *Expositio rogarum seu stipendiorum, quæ statuta ex formula strategis et cleisurarchis dabantur tempore Leonis ejusdem.*

ex ipso medio opere expromptum dare maluit Majus apud Fabricium Bibl. Cræcæ t. VI. p. 618., cujus editionem horum titularum cum nostra comparari velim.

(59) Dedi promoti. Strictius ad litteram est promovendi.

51. *Observanda, quando imperator in curru procedit horrea strategii visitatum.*
52. *Accurata expositio constitutionis sacrorum convivorum, et ordinis secundum quem unaquæque dignitas introvocatur et gradum præ altera habet; collecta ex antiquis cleorologiis seu libris ceremonias convivales et nomenclaturarum ordinem exponentibus tempore Leonis Christum amantis Domini. Simul etiam agitur de consuetudine seu tribulo omnis dignitatis majoris et patriciorum, qui ad secundam classem convivarum pertinent.*
53. *De ratione pias largitiones imperatoris per brumalia et diebus annuis, quibus memoria inaugurationis et coronationis celebratur, distribuendi.*
54. *Epiphani, episcopi Cypri, expositio præsessionum patriarcharum, metropolitaram, archiepiscoporum et episcoporum.*
55. *De distributione combiorum, quæ consuetudinibus patriciorum confunt; item de consuetudinibus quas præpositi accipiunt a tagmatibus hippodromii, seu militia circi.*
56. *Vita Alexandri Macedonis, historice enarrata per facta nonaginta quatuor.*
57. *Physiologi tractatus de admiranda cujusque animalis indole. Sursum ad Deum cordis elevatio. De moribus in humana vita gratis et decoris. Sermonibus quinquaginta.*

να'. Ὅσα δὲ παραφιλάττειν, ὅταν ἐν ὀχλήματι προέλθῃ ὁ βασιλεὺς θεωρεῖν τὰ ὄρβια τοῦ στρατηγίου.

νβ'. Ἀκριβόλογια (60) τῆς τῶν βασιλικῶν κλητῶν καταστάσεως, καὶ ἐκάστου τῶν ἀξιωματικῶν πρόσκλησις καὶ τιμὴ, συνταχθεῖσι ἐξ ἀρχαίων κλητωρολογίων ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότου. Ἐν ᾧ καὶ περὶ συνθηλαίας παντὸς ἀξιώματος καὶ πατρικίων κειμένων εἰς τὸ δεύτερον φύλον τῶν κλητῶν.

νγ'. Περὶ διανομῶν τῶν εὐσεβιῶν τοῦ βασιλέως ἐν τε τοῖς βρουμαλίαις καὶ στεψίμοις καὶ αὐτοκρατορίαις.

νδ'. Ἐπιφανίου, ἐπισκόπου Κύπρου, ἐκθεσις πρωτεκλησιῶν ματριαρχῶν τε καὶ μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων.

νε'. Περὶ τῆς διανομῆς τῶν κομβίων τῶν συνθηλαίων τῶν πατρικίων· περὶ τῶν συνθηλαίων τῶν πραιποσίτων, ὧν λαμβάνουσιν ἐν ταῖς τάγμασι τοῦ ἵπποδρομίου.

νς'. Βίος Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνα (61), καὶ ἱστορίαν ἔχων φάκτα ζδ'.

νζ'. Τοῦ Φυσιολόγου ἡ τῶν ἐκάστου θηρίου ζωμαστικῆ ἕξις (62), πρὸς τε θεὸν ἀναγωγῆ, καὶ τῶν ἐν βίῳ εὐαρεστούντων λόγοι ν'.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(60) Titulum hunc aliter exhibet Fabricius l. c. (61) Caput hoc, vel potius liber hic, cum sequenti prorsus perit, et videtur secundum hujus miscellanei codicis volumen constituisse. Dictio καθ' ἱστορίαν φάκτα idem valet atque φάκτα τῆς ἱστορίας vel ἐκ τῆς ἱστορίας facta, hoc est narrationes, historiae, consentaneas historiarum, ex historia petitas, ergo veras, non fictas, Romanticas, ad quas respicitur, et quarum magnus apud Græcos, Arabes, Europæos numerus est. Quamvis, ut verum fatear, maxima pars historiarum Alexandri Magni quæ pro vera circumfertur, ut Arrianea illa, mihi quidem prolepidi fabella Græcorum, omnia sua in majus tollere natorum, semper habita fuerit. Legat modo tantilla quis cum atten-

tione Arrianum, et protinus Romanistam deprehendet, qui nullam chronologiæ, nullam geographiæ, nullam ordinis, quo natura res humanas agere solet, rationem habet. Φάκτα appellant novi Græci narrationes. Vid. Salmas. Script. H. A. t. II. p. 85.

(62) Subintellige πραγμάτων: rerum uniuscujusque animalis habitus admirationem præbens. Ὁ Φυσιολόγος alias est libri inscriptio, hic ipsius ignoti auctoris designatio. Et hinc pondus accedit ad eorum sententiam, qui non Epiphanio, sed anonymo cuidam, et forte vetustiori, quam Epiphanius est, auctori tribuunt. Editus tamen est hic Physiologus in operibus Epiphani. Vid. Fabricii Bibl. Græc. vol. VII, p. 427.

CONSTANTINI IMP.

PORPHYROGENITI

DE CERIMONIIS AULÆ BYZANTINÆ

LIBER SECUNDUS.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ὅτι περὶ τῆς βασιλικῆς καὶ συγκλητικῆς τάξεως λόγος, ἐπεὶ περ πολυσεδῆς τίς ἐστὶν καὶ μὴ βραδίως τοῖς πολλοῖς καταλαμβάνομενος, μεταπιπτόντων πάντως καὶ μεταβαλλομένων ταῖς κατὰ καιροῦς τῶν πραγμάτων μεταποιήσεσι καὶ τῶν τάξεων ὅσα μὲν αὐτῶν συγγραφῆς, παρὰ τισὶν ἔτυγεν, οὐκ ἐμμελῶς οὐδὲ κεκριμένως, ἀλλὰ γυδὴν τε καὶ σποράδην ἐκτεθειμένα, ἐξίτηλά τε ὄντα ἤδη καὶ τῷ γέροντι χρόνῳ συγγεγραχότα, καὶ ὅσον οὕτω πρὸς ἀνυπαρξίαν περιστείσεσθαι μέλλοντα, ἡμετέροις ἐπιμελείαις φιλοπόνως συναθροισθέντα ἐν τῇ πρὸ τῆσδε βίβλῳ εἰρημῶντι καὶ ἰτάξει λελογισμένη περιελήφθη τε καὶ συντέταχται. Ὅσα δὲ ἡ παρούσα βίβλος ἐμπεριέχει, ἔτυγεν μὲν συγγραφῆς ὑπὸ τινος οὐδαμῶς (65), εἴτε ἀμελείᾳ τῶν πάλαι εἴτ' ἴσως καὶ τῷ μὴ ἐπιτηδείως ἔχειν πρὸς τὰ ἰοιαῦτα. Ταῖς μνήμαις μέντοι διασπυζόμενα καὶ παρὰ τῶν πρεσβυτέρων ἀκολούθως τοῖς νεωτέροις παραπεμπόμενα τὸν φθόνον (64) ἤδη διαφυγόντα μέγιστ' ἠμῶν ἴσχυσε καταντῆσαι. Οὐ δίκαιον οὖν ᾤθηθῆμεν κόσμον τοσοῦτον τάξεων ἀσύντακτον παραδεῖν, καὶ ὅσον δήπου τὸ ἐφ' ἡμῖν, τὰ τῆς βασιλικῆς δόξης καταλιπεῖν ἀκρωτηριάζεσθαι καιρία. Ὡς γὰρ, ἐν σώματι τινι τῆς κεφαλῆς πονηρῶς ἐχούσης, ὃ γὰρ μὴ τὰ πρὸς θεραπείαν πάντα προσαγαγῶν κατὰ τοῦ παντός ἔτυχε τὸν κίνδυνον ἱπιφέρων, οὕτως οἱ μὲν καὶ ὁ τοῦ κοινού τοῦδε τῆς καθ' ἡμᾶς πολιτείας σώματος τῷ μεγαλειοτέρῳ μέρει καὶ ὑπερέχοντι κακῶς ἔχοντι μὴ τὰ πρὸς θεραπείαν τε καὶ ὀλοκληρίαν προσενεγκῶν καὶ τὰ παρὰ τὴν ἀταξίαν κάμνοντα συνάγων καὶ συγκροτῶν τοῦ τε δήμου κοινῆ καὶ τῆς πολιτείας ἡμεληκῶς ἔσται καὶ τὸ σύμπαν ἅμα καθηρηκῶς. Διὰ ταῦτα δὴ καὶ πρὸς τὴν προὔσαν συλλογὴν ταύτην καὶ μὴ τισὶ πονηθεῖσαν ἄλλοις τῆς τακτικῆς διανέστημεν (65) μεθόδου, τὴν μὲν βασιλείαν

A

PROOEMIUM.

297 Cum multiplex et multiformis sit de ordine regio atque senatorio tractatio vulgoque haud facile percipienda (quandoquidem, ut ceteræ res a decursu temporum alias identidem aliasque formas induunt, sic etiam humanarum dignitatum ordines vices suas patiuntur terminosque suos migrant), studuimus primo quidem hujus operis, et, qui hunc præcedit, libro contexta quodam velut filo sapienterque et consulte digesta coordinatione tradere et complecti ea omnia, quæ studium nostrum congregare et eruere e veterum monumentis scripto consignatis ad hoc argumentum spectantia potuit. Neque enim illud a vetustis prorsus derelictum fuit; at ita tamen tractatum, ut, cum illi neque cura, neque delectu et judicio usi fuissent, neque serio rem egissent, sed sua potius, ut tulerat, effudissent atque sparsissent, obsolescere inoiperent ab ipsa tradita temporique senescenti consensescere, et tantam non ex usu hominum rerumque circulo excidere minarentur. Quæ vero liber, quem nunc ordimur, complectitur, ea litteris quidem a nomine mandata fuerunt, sive id incuria priscorum hominum contigerit, sive natura minus idonei talibus commentandis illi fuerint: at memoria tamen ea conservavit et a majoribus ad juniores propagavit, potiorque invidia et adversis casibus ad nostra usque tempora transmissit. Iniquum ergo judicavimus nostraque persona indignum permittere, ut tantus et tam pulcher mundus atque ordo subordinationum et constitutionum politicarum inordinatus porro jaceret, et ut (quod socordiae non dediti potueramus impedire), membra velut capitalia imperialis gloriae, necemque et ruinam imperio, si vulnerentur, illatura contrucarentur unumque post alterum defluerent. 298 Ut enim, si

B

C

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(63) Hæc non nimis strictè ad litteram accipienda. Insunt enim quodæ volumini, quæ auctor non de suo delit, sed ex antiquis codicibus Bibliothecæ Palatinæ excerpit, ut est Epiphaniæ Notitia episcopaliuum, Cleorologium Philothei Articulinarum, item capita 27, 28, 29, 37, 44, 49, 50, 51 et forte alia quædam.

(64) Id est τὸν φθόνον, ut ita dicam, interitum.

Quidquid enim vetustatis interiit, id fortuna rerum humanarum nobis invidet et subtrahit ex oculis.

(65) Nos uccinximus, consurreximus, aggressi sumus. Frequentes sunt in hac voce novi Græci: vid. Theophan. p. 78, Cedren. 591. 593. 601. 633; Nicet. p. 200. Habet tamen inter veteres etiam Polybius p. 158. ed. Gron. et ἐπανίστασθαι eodem sensu Arrian. Dissert. Epict. p. 233.

quis capiti male affecto medelam, quam potest, omnem non afferat, totum corpus in excidii periculum conjicit: ita etiam quisquis communis hujus nostræ rerum civilium gubernationis corpus ita negligit, ut ejus eminentiori atque capitaliori parti ægrotanti ea omnia, quæ vitium sanare et integritatem conservare valent, non applicet, defluviumque minantia et ob turbatum ordinem resoluta pendentia non cogat destruit. Primi nos itaque ad hanc tentatam hactenus nemini partem ejus disciplinæ, quæ de vicibus munitis civilium ordinum tradit, nos accinximus, ea ratione imperio quidem eo plus majestatis et terroris additari; senatorio autem cœtui totique in universoni parenti multitudini vitæ atque consuetudinis mutæ in decoro ordine atque tranquillitate transigendæ copiam facturi, quo spectabiliores honestioresque redditi, principum suorum amorem civiumque et æqualium venerationem mereantur, exteris autem in ore atque admiratione sint.

299 CAPUT PRIMUM.

Observanda, quando palatium quotidie sese recludit, et processio in palatium diebus profestis seu quotidiana orditur.

Post absolutum orthrum seu officium matutinarum descendit hetæriarcha cum cæteris magistratibus hetæriæ et cum ejusdem hebdomariis [seu per illam septimanam servitii vices obeuntibus], ut et papias cum hebdomariis dietariorum [vel septimanariis atriensium] horumque primicerio, et aperiunt portam eburneam; et intrant parhebdomarii [seu vicarii septimanariorum] hetæriæ, et ascendunt per cochleam, et descendunt per cochleam, quæ ducit ad portam ganotam [seu polita lamina marmorea incrustatam], per quam aditus ad lausiicum patet. Et per hanc portam intrant in lausiicum. Tum iudunt hetæriarcha atque papias sua scaramangia, prætereuntque cum diætariis chrysotriclinium et horologium, et aperiunt portam, quæ ex horologio in lausiicum ducit. Deinde aperiunt cum maglabitis et parhebdomariis hetæriæ Justiniani triclinium et scyla et portam, quæ in circum patet. Et ibi quidem in scyllis sinuntur remanere atque residere, qui ad mediam hetæriam pertinent. Hetæriarcha vero atque papias et qui ad magnam hetæriam pertinent atque diætarii revertuntur. Hetæriarcha quidem residet in lausiaco ante portam æneam, quæ in culinam ducit. Papias autem intrat in chrysotriclinium clavesque deponit in scamno, quod stat intra velum camaræ vel forniciis ad occidentem spectantis sinistrae. Duo autem diætarii unusque maglabita abeunt illinc aperiunt secretarias et portam, quæ ad idicum seu fiscum domini peculiarem ducit. Hebdomarii autem cætonis acceptum a vestiario scaramangium imperatoris deponunt in scamno, quod est extra portam argenteam cætonis illam, quæ in chrysotriclinium educit. Decursa prima hora, venit diætariorum primicerius, et cum clave obicis

Α ταύτη βασιλικωτέραν και φοδερωτέραν αποδεικνύ-
τες· τῷ δὲ συγκλητικῷ πληρώματι και παντὶ τῷ
ὕπηκόῳ τὸν μετὰ τῆς εὐταξίας βίον και τὴν διαγω-
γὴν νέμοντες, ὑφ' ἧς σεμνότεροί τε και κοσμιώτεροι
καθιστάμενοι εἶναι θν και βασιλεῦσιν ἐπέραστοι, αἰ-
δέσιμοί τε ἀλλήλοισ και παντὶ ἔθνει θαυμαστοί και
περίδοξοι.

et compingat: ille meo quidem judicio populum destruit. Primi nos itaque ad hanc tentatam hactenus nemini partem ejus disciplinæ, quæ de vicibus munitis civilium ordinum tradit, nos accinximus, ea ratione imperio quidem eo plus majestatis et terroris additari; senatorio autem cœtui totique in universoni parenti multitudini vitæ atque consuetudinis mutæ in decoro ordine atque tranquillitate transigendæ copiam facturi, quo spectabiliores honestioresque redditi, principum suorum amorem civiumque et æqualium venerationem mereantur, exteris autem in ore atque admiratione sint.

B

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν καθ' ἑκάστην ἡμέραν,
ἀνοίγοντος τοῦ παλατίου και τῆς καθημερινῆς
ἱσταμένης προελεύσεως.

Μετὰ τὴν τοῦ ὄρθρου ἀπόλυσιν κατέρχεται ὁ ἐται-
ρειάρχης μετὰ τῶν ἀρχόντων τῆς ἐταιρείας και τῶν
τῆς ἐταιρείας ἐβδομαρίων, ὁμοίως και ὁ παπίας μετὰ
τῶν ἐβδομαρίων διαιταρίων και τοῦ πριμικηρίου
αὐτῶν, και ἀνοίγουσιν τὴν ἑλεφαντίνην, και εἰσέρ-
χονται οἱ παρεβδομαριοί τῆς ἐταιρείας, και ἀνερχο-
νται διὰ τοῦ κοχλιού, και κατέρχονται τοῦ κοχλιού τοῦ
κατάγοντος εἰς τὴν γανωτὴν πύλην τὴν εἰσάγουσαν
εἰς τὸν λαυσιακόν, και δι' αὐτῆς τῆς πύλης εἰσέρ-
χονται εἰς τὸν λαυσιακόν. Ὁ δὲ ἐταιρειάρχης μετὰ
τοῦ παπίου ἀλλάσσουσιν τὰ ἑαυτῶν σκαραμάγγια
και μετὰ διαιταρίων διέρχονται διὰ τοῦ χρυσοτρικλι-
νου και τοῦ ὠρολογίου, και ἀνοίγουσιν τὴν ἐξάγουσαν
πύλην ἀπὸ τοῦ ὠρολογίου εἰς τὸν λαυσιακόν. Εἰθ' οὕτως
μετὰ τῶν μαγλαβιτῶν και τῶν παρεβδομα-
ρίων τῆς ἐταιρείας ἀνοίγουσι τὸν Ἰουστινιανοῦ τρί-
κλινον και τὰ σκύλα και τὴν ἐξάγουσαν εἰς τὸν ἱππό-
δρομον πύλην, και εἰ μὲν τῆς μέσης ἐταιρείας ἔωνται
καθίεσθαι εἰς τὰ σκύλα ⁴. Ὁ δὲ ἐταιρειάρχης και
ὁ παπίας και οἱ τῆς μεγάλης ἐταιρείας μετὰ τῶν
διαιταρίων ὑποστρέφουσιν, και ὁ μὲν ἐταιρειάρχης
ἐρχόμενος καθίεσθαι εἰς τὸν λαυσιακόν πρὸ τῆς χαλ-
κῆς πύλης τῆς ἀνοιγούσης εἰς τὸ μαγαρεῖον. Ὁ δὲ
παπίας εἰσέρχεται εἰς τὸν χρυσοτρικλινον, και τίθησιν
τὰ κλειδιά εἰς τὸ σκάμνον τὸ ἱστάμενον ἐνδον τοῦ
βήλου τῆς πρὸς δύσιν ἀριστερᾶς καμάρας. Δύο δὲ
διαιτάριοι μετὰ μαγλαβίτου ἀπέρχονται, και ἀνοί-
γουσιν τὰ τε ἀσκηροτεία και τὴν ἐξάγουσαν εἰς τὸ
εἰδικόν πύλην· οἱ δὲ τοῦ κοιτῶνος ἐβδομαριοί εἰσέρ-
χονται ἀπὸ τοῦ βεστιαρίου τὸ τοῦ βασιλέως σκαρμάγ-
γιον, και ἀποφέροντες τιθέασιν αὐτὸ εἰς τὸ σκάμνον
τὸ ἐξω τῶν ἀργυρῶν πυλῶν τοῦ κοιτῶνος ἱστάμενον,
δτλονότι τῶν ἐξαγόντων εἰς τὸν χρυσοτρικλινον.
Και τῆς πρώτης ὥρας πληρουμένης, ἐρχεται ὁ τῶν

VARIE LECTIONES.

⁴ ΣΧΟΛΑ, Ἰστούν, ὅτι τῆς μεγάλης ἐταιρείας ἐβδομαριοί ἔωνται καθίεσθαι ἐπὶ τοῦ ραφείου (66).

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(63) Id est ραφείου. Puto locum fuisse, ubi eariores imperiales officinam habebant, ubi vestes au-
licæ et donariæ consarciebantur.

διαταρῶν περιμικθῶν, καὶ κρατῶν τὸ τοῦ ῥωμαῖνου (67) κλειθρον κρούει τρίτον ἐπὶ τῆς ἀργυρᾶς ἐκείνης θύρας, καὶ εὐθέως, κελεύοντος τοῦ βασιλέως, εἰσάγουσιν αἱ κοιτωνίται τὸ σκαραμάγγιον καὶ περιβάλλεται τοῦτο ὁ βασιλεύς, καὶ ἐξερχόμενος εἰσέρχεται εἰς τὸν χρυσοτρίκλινον, καὶ ἵσταται ἐν τῇ κατὰ ἀνατολὰς κόγχῃ, ἐν ἧ καὶ ἡ Θεανδρείκελος τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ ἑσθηλογράφηται (68) εἰκῶν, καὶ τῷ Θεῷ τὰς συνήθειαι εὐχὰς ἀποδοῦς καὶ μετάνοιαν (69) βαλῶν, τὸ δουλικὸν πρὸς Θεὸν δεικνύσαι σέβας, καὶ εἶθ' οὕτως καθέζεται ἐν τῷ ἐκείσε ἱσταμένῳ χρυσοῦ σελλίῳ, καὶ λέγει πρὸς τὸν παπῖαν, αὐτοῦ δηλονότι τοῦ παπῖου καὶ τοῦ δευτέρου ἱσταμένων εἰς τὸ πρὸς δεξιὸν βῆλον, πλησίον τοῦ συρτοῦ βήλου, « Τὸν λογοθέτην. » Καὶ εὐθέως ἐξερχόμενος ὁ παπῖας εἰς τὸν λαυσιακόν, ἔνθα οἱ μαγλαβίται ἵστανται, λέγει τὸν ἀδμινιστῶν ἀπελθόντα εἰσάξει τὸν λογοθέτην. Ὁ δὲ ἀπερχόμενος εἰς τὰ ἀσκηρητεῖα εἰσάγει τὸν λογοθέτην προπορευόμενος αὐτοῦ. Ὁ δὲ παπῖας ἀνιστάμενος ἀπὸ τοῦ τῶν μαγλαβιτῶν σκάμνου, ἀναλαμβάνεται τὸν λογοθέτην προπορευόμενος αὐτοῦ, καὶ εἰσάγει αὐτὸν εἰς τὸν χρυσοτρίκλινον. Καὶ δὴ τοῦ

VARIÆ LECTIONES.

ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῇ κόγχῃ, ἐν ἧ βασιλικὸς ἵδρυται θρόνος, δεξιᾷ (70) μὲν πρὸς ἀνατολὰς ἵσταται χρυσοσελλίον, ἐν ᾧ καθέζεται ὁ βασιλεύς, εἰ δὲ τύχη καὶ ἑτέροις εἶναι βασιλεῖς, κάτωθεν τῆς κόγχης ἵστανται τὰ ταύτων σελλία. Ἰστέον, ὅτι καὶ τῷ ἀριστερῷ μέρει τοῦ αὐτοῦ θρόνου ἵστανται ἕτερον σελλίον βλαττόστρωτον. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῇ αὐτῇ κόγχῃ εἰς τὸ πρὸς ἀνατολὴν δεξιὸν μέρος τοῦ ἡμικυκλίου ἵστανται ὀλόχρυστα σελλία καὶ ἕτερα βλαττόστρωτα.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(67) Est *romanistum* obex, vectis quo fores obse- rantur, interprete Du Cange hac v. Vox est Arabicæ originis: *romman* est Arabibus *malum granatum*. Hinc vectem in uno extremo globum aut bulbum vel corpus habentem malo granato simile *rommanisium* appellarunt; et hinc libra Romana, non quod a Romanis inventa aut sola usurpata esset, sed quod unum vectis extremum sic formatum esset, ut granatum pomum. Si recte ex hac voce concludere quid licet, in usu fuerunt medio adhuc ævo claustra et claves ad veterem morem facta. Trajiciebantur autem olim vectes per postem sic, ut ultra eum prominere nodi vel bulbi vectium, qui, si deberent tolli, non tantum retrahendi, sed etiam prius in altum erant tollendi. Est admodum obscura res seraria veterum, neque verbis describi potest, nisi coram demonstraretur.

(68) *Picta est*. Græci novi *στήλη* non de statua tantum, sed de quavis imagine picta usurpant. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v., ubi etiam *στηλογράφημα* ex Constant., Manasse citat. *Στηλοῦν* pro *pingere* habet Nicetas Alexii l. II: ἐν προνάῳ, καθ' ὃ δὲ ὁ πρῶτος καὶ μέγιστος τῶν παραστατούντων τῷ Θεῷ ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ ἐσπασμένος ῥομφαίαν ἐστήλωται, ψήφιδων λεπταῖς ἐπιθέσει, *οὐρε μουσικοῦ pictus est*. idem p. 210. *στήλη* pro *imagine* metallo vel nummo incusa habet: ἀργυρίον κέκοφε νόμισμα τὴν οικίαν ἔγχαράξας ἐν αὐτῇ στήλῃ.

(69) Novi Græci dicunt *βάλλειν μετάνοιαν, induere pœnitentiam*, pro caput et corpus sæpius velut pœnitentem inclinare. Quoniam pœnitentes et verbis gestibusque pœnitentiam sacerdoti commonstrantes caput inclinabant et genua flectebant, ideo actus hic ipse pœnitentia dictus est. Chrysostomi Liturgia: Ὁ ἱερεὺς λέγει: Πρόσθλθε, δικάνοε. Καὶ προσελθὼν ὁ διάκονος ποιεῖ μετάνοιαν εὐλαβῶς αὐτῶν συγχώρησιν, se. peccatorum. Vid. Goar. ad Codin. p. 97, ubi βάλλοντες μετανολας τρεῖς *vertit tribus factis reverentii*; et præcipue Du Cange Gl. utroque h. v.

[vel ea, quæ obicem resolvere et amoliri apta est, pulsat ter argenteam illam portam. Quo audito, cœtonitæ protinus imperatoris jussu intus deferunt ejus scaramangium. Quo indutus imperator egreditur in chrysotriclinium, 300 et stat erectus in concha orientali, in qua imago Domini et Dei nostri, sub humana specie Deum exhibens, depicta conspicitur, precesque Deo consuetas exsolvit, et metancæam induit [id est velut pœnitens caput et corpus inclinat], se Deo servum ipsique debitum cultum commonstrans. Quibus peractis, demum considet in aurea sella, quæ ibi stat, conversoque ad papiam sermone, qui una cum deutero seu secundano in occidente triclinii apud dextrum velum [seu dextros cancellos] prope velum attractile stat, imperat ei, ut logothetam arcessat. Protinus exit papias in lausiacum, ubi maglabitæ stant, et imperat admissionali, ut requirat et adducat logothetam. Hic abiens in secretarias adducit logothetam, coram illo ambulans, usque ad eum locum, in quo papias restitavit. Ibi vero papias surgens a scamno maglabitarum, sumit secum logothetam, et ipse

Apud Contin. Theophan. p. 273, exstat βῆλλειν τινὶ μετάνοιαν, *alicui flexo genu humiliter supplicari*. Pari modo Latini sequiores *pœnitentiam* pro inclinatione corporis dicebant. Cassian. de Cœnob. Institut. III. 7: *Congregationis missam stans præ foribus præstolatur donec egressis cunctis submissa in terram pœnitentia negligentia suæ vel tarditatis impetret veniam*. Petrus Damianus ipsam vocem retinuit Epist. vi. 27: *Loricæ est homo indutus ad carnem, ferreis divisa circumambit membra, mittit cum labore metaneas* [id est ægre flectit genua], *allidit in pavementum sæpius palmas*. *Mittere meteanas* est ipsum nostrum βῆλλειν μετάνοιαν.

(70) Non succurrit nunc, ubi lægerim, thronum imperatorum CPTanorum geminum fuisse, unum a dextra vacuum Christo dicatum, a quo regnum habere profitebantur imperatores et quem Regem regum et æternum Regem, respectu sui, ut regum temporariorum et vicariorum, appellabant; alterum a sinistra, in quo ipsi sederent. Favet illis quodammodo hic locus, et præcipue proxime sequens, qui ait, *solere imperatorem diebus Dominicis thronum dextrum, velut Christo, reverentia diei Christo sacri, vacuum relinquere*. Et de hoc intelligo locum Nostri infra p. 311. Pari modo item præsentibus legatis exteris ostentandæ causa devotionis erga suæ religionis auctorem, in conciliis stabat in summo throno vacuum cum imposito et publice exposito Evangeliorum codice, velut Christo summo doctore præside, et a sinistra aliquando inferior thronus imperatoris, ut videre est in imagine apud Bandurium, unde repetiit Fabricius ante Volumen XI, Bibliothecæ Græcæ. Insignis et Nostri locus infra p. 339, ubi dicitur throno, Arcadii dicto, insedisæ Romanus Junior imp., ad ejus sinistram vero stetit thronum Constantini vacuum. Imagines tamen vacuum hunc thronum imperialem nusquam exhibent.

quoque coram eo præcedens, introque ducit in chrysotriclinium. Quo ingressus logotheta procidit humi intra velum, et adorat dominum, statimque surgens accedit ad eum. Tenendum, logothetam egredientem et rursus intrantem non rursus, ut prima vice ingrediens fecerat, dominum adorare. Pariter si quem archontem vel honoratum palatinum aut et senatorium videre cupit imperator, ingreditur ille, consuetoque modo adorat humi procidens, et rursus exit. At si denuo flagitatus intret, non iterat adorationem. In reliquis omnibus diebus, quando non urget neque continet necessitas curandi et expediendi publica negotia, dantur missæ, hora tertia finita. Instante autem hora vel tempore, quo missæ dandæ sunt, ait imperator papiæ: « Abi, fac missas. » Papias igitur protinus corripens a scamno claves egreditur, easque conquassat, et sic strepitum facit, e quo agnoscunt omnes, papiam e chrysotriclinio egressum missas facere. Communibus seu profestis diebus residet imperator in dextra parte throni, quæ ad orientem spectat, in aurea nempe sella, quæ ibi stat, **301** indutus scaramangio absque sago auro prætextato. Verum in diebus Dominicis sedet in throni sinistra parte in sella, quæ ibi stat, blatteis instrata, indutus præter alia etiam sago auro circumsepto. Et tunc temporis intrant non logotheta primus, sed ante eum ministri, qui ad chrysotriclinium spectant, introducti a papiæ, qui eos intra volum attractile in occidentali triclinii parte pendens collocat. In eadem sinistra throni parte residet quoque imperator, si vult exteros quosdam ad se admittere, sagum indutus auro circumseptum, introeuntibus ante legatis et stantibus chrysotriclinii ministris eodem modo et ibidem, atque dictum est. Diebus Dominicis veniunt magistri et patricii et officiales in sagis russis ad processionem [id est in aulam ad scrinia et expeditiones quisque suas]; diebus autem profestis in scaramangiis. At si voluerit dominus etiam profestis magistros et patricios videre, introeunt ad eum in sagis russis. Officiales autem introeunt [ad dominum] diebus quidem Dominicis in russis suis sagis, profestis autem in scaramangiis. Si excipere imperator extraneos quosdam in chrysotriclinio vult neque tamen capiti suo infulam imponere, induit coronam eam, quæ dicitur cæsariicum, sagumque totum auro contextum et quoad oras vel limbos margaritis prætextatum. Eodem modo Saracenicis magnates admittit imperator, quibus privatum indulget colloquium. Eodem, quo mane, ritu ordineque vespere quoque aperitur palatium, et in illud proceditur; excepto, quod mane quidem procures in scaramangiis, vespere autem in inte-

λογοθέτου εισελθόντος ἐν δὸν τοῦ βήλου, πίπτει ἐν ἑδάφους προσκυνῶν, καὶ εὐθὺς ἀνέρχεται πρὸς τὸν βασιλέα. Ἰστέον, ὅτι, τοῦ λογοθέτου ἐξέρχοντος καὶ πάλιν εισερχομένου, οὐ προσκυνεῖ. Ἰστέον, ὅτι, ὅταν ἄρχοντα ἢ συγκλητικὸν κελεύει ὁ βασιλεὺς εἰσεσθαι, εἰσερχόμενος ὁ τοιοῦτος πίπτει καὶ προσκυνεῖ καὶ ἐξέρχεται. Εἰ δὲ πάλιν βουλευθῆ τοιοῦτος εἰσεσθαι ὁ βασιλεὺς, ἐν τῷ εἰσερχεσθαι τούτῳ οὐ προσκυνεῖ. Ἰστέον, ὅτι, ἐν ταῖς μεγάλας ἡμέραις, εἰ ἂν ἔστιν ἡ ἐπιείγουσα καὶ συνέχουσα δουλεία εἰς τὴν δημοσίων πραγμάτων ἀντίληψιν, δίδονται μίνσαι ὥρας τρίτης πληρουμένης. Ἰστέον, ὅτι, τῆς ἡμέρας καταλαβούσης, ὅτε μέλλουσιν γίνεσθαι μίνσαι, ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν παπίαν « Ἀπάθη, πάπια μίνσαι. » Καὶ εὐθὺς ἄρων ὁ παπίας ἀπὸ τοῦ scamno τὰ κλειδιά, ἐξέρχόμενος ταῦτα διασείσει ἐν τῇ τούτων διασείσει κτύπον ἀποτελεῖσθαι, ἵνα τῷ κτύπῳ γνῶσι πάντες, ἐξέρχεσθαι τὸν παπίαν ποιεῖσθαι μίνσαι. Ἰστέον, ὅτι, ταῖς καθημεριναῖς ἡμέραις ἐν τῇ πρὸς ἀνατολὰς δεξιῇ μέρει τοῦ θρόνου ἐν τῷ ἐκείσῃ ἱσταμένῳ χρυσῷ σελλίῳ καθέζεται σκαραμαγγίου ἄνευ τοῦ χρυσοπερικλειστοῦ καὶ ἐν δὲ ταῖς Κυριακαῖς ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει τοῦ θρόνου ἐν τῷ ἐκείσῃ ἱσταμένῳ βλαττεῖσθαι καθέζεται σελλίῳ, περιδεδυμένῳ καὶ τὸ χρυσοπερικλειστον σαγίον. Καὶ πρὸ τοῦ εἰσελθεῖν τὸν βασιλέα εἰσερχονται οἱ τοῦ χρυσοτρικλίνου ἐπίσκοποι τούτους ὁ παπίας, καὶ ἵστανται ἐν δὸν τοῦ βήλου πρὸς δύοσιν βήλου. Ἰστέον ὅτι, εἰ βουλευθῆ εἰσεσθαι ὁ βασιλεὺς ἔθνικους τινας, ἐν τῷ αὐτῷ ἄνω μέρει τοῦ θρόνου καθέζεται, περιδεδυμένῳ τὸ χρυσοπερικλειστον σαγίον, καὶ προεπίστανται ὁμοίως οἱ τοῦ χρυσοτρικλίνου, καὶ ἵστανται, ἀφῆρηται. Ἰστέον ὅτι, ταῖς Κυριακαῖς οἱ τε μίσηται καὶ πατρικιοὶ καὶ ὀφφικιάλιοι μετὰ σελίων ῥοῆς εἰσερχονται εἰς τὴν προέλευσιν, ταῖς δὲ καθημεριναῖς ἀπὸ σκαραμαγγίων. Ἰστέον ὅτι, εἰ βουλευθῆ ὁ βασιλεὺς ταῖς καθημεριναῖς ἡμέραις τοὺς τε μίσητους καὶ πατρικίους θεάσασθαι, μετὰ σαγίων ῥοῆς εἰσερχονται εἰς τὸν βασιλέα. Οἱ δὲ ὀφφικιάλιοι τῆς μὴ Κυριακαῖς μετὰ τῶν αὐτῶν ῥοῆς σαγίων, τῆς δὲ καθημεριναῖς ἀπὸ σκαραμαγγίων. Ἰστέον ὅτι, ἡ ἀρχὴ ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ γινομένης πρὸς τὸν βασιλέα ἔθνικους τινας, εἰ οὐ βουλευθῆ πρὸς τὸν βασιλέα, περιβάλλεται ἐν τῇ κεφαλῇ τὸν παπίαν τὸ λεγόμενον καίσαρικιον καὶ τὸ δι' ὄλου χρυσοπερικλειστον σαγίον τὸ ἀπὸ μαργάρων ἡμφισομένῳ ὄρνιθι. Ἰστέον ὅτι, καὶ εἰδικώτερον εἰ βουλευθῆ πρὸς τὸν βασιλέα Σαρακενοὺς μεγιστάνων, ἀπὸ τῶν σαρακενῶν οὗτοι ὄρνιθες. Ἰστέον ὅτι, κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς πρωΐνης γίνεται ἡ ἀκολουθία ἐκείνη, ἀνοίγοντος τοῦ παλατίου. Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι, τῆς πρωΐας πάντες προερχονται ἀπὸ σκαραμαγγίων.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(71) Μίνσαι. Vid. Vales. ad Amm. Marcell. p. 318. et Du Cange Gloss. Lat. b. v., ubi non præterit locum in re præsentem capitalem Luitprandi p. 465. a Histor. VI. c. 9: *Moris est palatium hoc (CPtanum) post matutinum diluculum omnibus patere, post tertiam vero*

diei horam dimissis omnibus, dato signo, quod est Mis, usque in horam nonam cunctis aditum prohibere. Traductum id e veteri more consulum senatum hac formula dimittendi: *Nihil vos moramur, patres conscripti.* Vid. Scriptor. Hist. Aug. t. I, p. 330.

δείλης δὲ ἀπὸ ἐσωφοροκολοβίων (72). Ἴστέον, ὅτι μάγιστρος, ἢ πατρίκιος, ἢ στρατηγός, εἴτε εἰς ταξείδιον ἢ βασιλικὴν δουλείαν, εἴτε καὶ εἰς ἴδιαν αὐτοῦ ὑπάρχων, ἐν τῷ ἀποσυνοψίζεσθαι (73) τοὺς δεσπότας οὐκ εἰσέρχεται μετὰ σαγίου, ἀλλ' ἀπὸ σκαραμαγγίου καὶ μόνον.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Ἵσα δεῖ παραφυλάττειν ἐν τῇ προελεύσει τῇ καθεκάστη Κυριακῇ τελευμένη.

Ἵπομιμνήσκει ὁ τῆς καταστάσεως τῷ πραιποσίτωρ, εἰ ἄρα κελεύει ὁ βασιλεὺς στήναι προέλευσιν. Ὁ δὲ πραιπόσιτος λέγει τῷ κατὰ τὴν ἡμέραν παραδυναστεύοντι (74). Ὁ δὲ ὑπομιμνήσκει τὸν βασιλέα, καὶ εἰ κελεύει ὁ βασιλεὺς στήναι τὴν προέλευσιν, ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος καὶ ὀρίζει τὸν τῆς καταστάσεως περὶ τούτου. Καὶ μετὰ τὸ ἀπολύσαι τὴν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(72) *In interulis atque colibiis.* Velim sic in Latinis reponi.

(73) *Denuo videre.* Egit de verbis συνοψειν et ἀποσυνοψίζειν et ἀποσυνοψίζεσθαι. Du Cange in Gl. Gr. Hic tantum monebo, id verbi tam insolens aut novum non esse, quam videatur. Sane ἀποψις, conspectus amici, conventus cum amico post aliqualem absentiam, *revisio* (ἀπό enim in hac compositione idem quod re valet,) reperitur in Anthologia p. 53. n. 273 :

Ἵμεις δ' οὐτ' ἀκτῆς ἐπιβαίνομεν, οὐτ' ἐν ἀπόψει, Ἵγνώμεθ' ὡς αἰεὶ, Σώσουλε, καὶ πρότερον.

Vult dicere : non credimur ut olim Solebant autem potissimum in Piræo et in littoribus urbium maritimarum convenire et de novis rebus sciscitari atque audire, ut vel e solo Plauto constat. In eadem Anthologia p. 471, circa finem est ἀπόπεισθαι, *rursus videre* ἢ πάλιν τὴν τρυφερὴν Σκύλλαν ἀποψόμεθα. Est prorsus idem πάλιν ἀποψόμεθα atque si dixisset πάλιν αὐ ὄψόμεθα Nam οὐ vix ab ἀπ' (unde ἀπὸ ductum) pronuntiatione differt. Ita ἀποσυνοψέσθαι p. 14, *rursus coire.*

(74) Difficilis hic locus cum propter ipsam vocem παραδυναστεύων, tum propter additum κατὰ τὴν ἡμέραν. Colligitur enim sic satis e locis auctorum sat numerosis, in quibus τοῦ παραδυναστεύοντος sit mentio, plures fuisse eodem tempore in aula paradynasteuontas seu amico principis plurimum apud ipsum gratia et auctoritate valentes, neque peculiarem fuisse dignitatem paradynasteuontis peculiaribus ceremoniis collatam, sed qui felicitate principi placendi gauderent, quascunque alias gererent dignitates aut officia, hoc nomine fuisse a vulgo et historicis appellatos. At cum dignitas paradynasteuontis nulla fuerit, nihilominus dicitur τὸν κατὰ τὴν ἡμέραν παραδυναστεύοντα, *illo die plurimum valentem apud dominum*, tanquam si dominus soleret gratiam suam per diem vices partiri et in orbem agere, certis curricula circumscriptam, id mirum est. Nam sive uni præcipue faveat, semper eum amabit et penes se habebit, sive plures, habebit eos simul sibi comites. Sed forte dictio κατὰ τὴν ἡμέραν non adeo stricte est sumenda, nihilque aliud valet quam vetustis Græcis usitatam illud αἰ, τὸν αἰ παραδυναστεύοντα, illum, qui quavis in dynastia, apud imperatorum quemque, alius apud alium, plurimum gratia valebit. Interpretes in hac voce Latine reddenda fluctuant, et ipsi quoque Græci hunc ipsum paradynasteuonta aliis atque aliis nominibus appellant, modo μυστικόν, modo συμπράκτορα καὶ φίλον τοῦ βασιλέως, ut

A rulis atque colibiis adveniunt. Magister, aut patri-cius, aut strategus, qui licentiam habet extra domini conspectum agendi, sive quod in castra eat, sive quod ad expediendum aliud quoddam imperiale mandatum delegatus peregrere proficiscatur, sive etiam ob privatas suas necessitates : ille, quando redux factus Dominos rursus salutatur, nunquam sagum, sed tantum scaramangium gestat.

CAPUT II.

Observanda in processione seu conventu magnatum in aulam, qui singulis diebus Dominicis fit.

Commonefacit cerimoniarum interrogando præpositum, num velit imperator processionem fieri. 302 Præpositus autem eade re ad paradynasteuontem [seu proximum a domino curæque gerendum rerum consortem ministrum], qui eo die ministerio fungitur, refert. Hic admonet ei interrogat imperatorem. Eoque jubente, processionem constare at-

Malalas l. II, p. 54. Forte quoque titulus πατροβασιλέως huc pertinet. Quos alii δορυφόρους, eos Joannes Phocas in descriptione terræ sanctæ c. 22. παραδυναστεύοντας appellat, quia nempe ambo, tam protector vel scutiger, quam paradynasteuon, perpetuo circa principem sunt : Πρόσεγγυος ἐκεῖνο τὸ φρέαρ ἐστὶ, ἐξ οὗ αἰσθητῶς καὶ νοητῶς ὁ προπάτωρ ἡμῶν πειεῖν ἐπεθύμησεν, οὐ ὕδατος οἱ παραδυναστεύοντες ἐκείνῳ ἄνδρες δύο τὰς τῶν ἀλλοφύλων διατεμόντες παρεμβολᾶς, καὶ διὰ τοῦ καθήλου ἀρυσάμενοι. Nicephorus Gregoras Muzalon logothetam sic describit : Ἦν ὁ Μουζαλωντῶν βασιλεῖ παραδυναστεύων τότε καὶ τοῖς βασιλικοῖς καὶ δημοσίοις μεσιτεύων πράγμασι, καὶ παρὰ τοῦ βασιλέως μεγίστην καρπούμενος τὴν αἰδῶ. Habemus hic paradynasteuontem et logothetam. Apud Leonem Grammaticum p. 502, est aliquis προβαλλόμενος, πρωτοβεστιάριος καὶ παραδυναστεύων, ubi vertitur *imperii administer*. In scriptoribus post Theophan. p. 273, est aliquis παρακοιμώμενος καὶ παραδυναστεύων τῆς συγκλήτου, ubi Combefis. reddit : *senatus primis ab imperatore partibus præsidem*. Unde ferè concludas, τὸν παραδυναστεύοντα ei τὸν πρόεδρον τῆς συγκλήτου, *principem Senatus*, eundem fuisse. Ergone non uni cuidam dignitati alligatus erat Senatus principatus, sed quicumque gratia principis plurimum valeret, illi, quacunque de cætero dignitate aut officio fungerentur, erant Senatus principes. Ibidem p. 293, conjunguntur οἱ παραδυναστεύοντες καὶ πρῶτοι τῆς συγκλήτου. Goarus ad Codin. p. 24, *imperii consortem* reddit. Gl. Ritterus in dissert. de præfecto prætorio p. 15, eosdem putat τοὺς παραδυναστεύοντας et *amicos principis* apud Spartanum, ducem secutus Valesium ad Ammian. Marcell. p. 138. Apud Theophanem p. 84 vertitur ὁ παραδυναστεύων ἐν τοῖς βασιλείοις *summam in palatio potestatem exercens*. Idem paulo post ὁ τοῦ τε πλάττου καὶ τοῦ βασιλέως κρατῶν appellatur p. 402, pen., vertitur *omnia administrans*, et p. 65, τῶν παραδυναστεύοντων αὐτῶν, *ex iis, quorum penesse auctoritas erat summa* Hinc non male conservam esse appareat dictionem Nicetæ p. 423. ed. Venetæ, παραδυναστεία τῆς δεσποίνης, *Augustæ gratia*, tanquam si dixisset ἡ δυναστεία παρὰ τῇ δεσποίνῃ. Verba sunt : Ὁ πρωτοσέβαστος Ἀλέξιος τὴν τῶν ὄλων διοίκησιν εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπάτο, τῷ ἴδιῳ φυσίουμενος κράτει καὶ τῇ παραδυναστείᾳ τῆς δεσποίνης καταχρῶμενος. Eleganter idem Nicetas p. 131 : Ὁ βασιλεὺς ἀρχέτω μὴ ὡς στάχυς ταῖς αἴραις, τοῖς παραδυναστεύουσι συμπιγόμενος. Conf. Idem p. 166. 1. Zosimus 1, 40. Claudium appellat μετὰ τὸν βασιλέα

que celebrari, exit præpositus, mandataque in hanc rem dat ceremoniariorum, finitoque divino officio in lausiaco, intrant et consident eodem in lausiaco protospatharii illi omnes, quos artoclinius [seu nomenclator convivalis]; cujus vices eo die sunt ad sacras epulas invitare, nominatim citaverit. Reliqui autem non invitati consident in Justiniani triclinio. Tum exit aliquis silentiarius in Justiniani triclinium et clamat clara voce: « Celcusate » [id est, « placeat vobis surgere »]. Exeunt tum omnes basilici aut Cæsariani e palatio, et abeunt ad suam quisque mansionem. Magistri autem et præpositi, et officiales consident in scyllis una cum drungario vigilæ. Acoluthus autem stans ad portam illam triclinii Justiniani, e qua velum tagenarium [ab attagenibus intextis dictum] dependet, circumspicit, num ceremoniariorum atque silentiariorum convenerint ad conficiendum intra dictum velum consistorium. Cerimoniariorum autem cum ostiario, gestantes camisium et paragaudium [ingressi Justiniani triclinium], salutant ambo genu flexo præpositum. Et ostiarius quidem, postquam tagenarium velum transiit, stat intus, inclinans caput suum versus drungarium vigilæ. Cerimoniariorum autem et

θεϊαν λειτουργίαν ἐν τῷ λαυσιακῷ (75), ὅσους πρωτοσπαθαρίους κλητρωρεῦσαι ὁ κατὰ τὴν ἡμέραν κλητρωρέων ἀρτοκλίνης, εἰσέρχονται καὶ καθέζονται ἐν τῷ λαυσιακῷ· οἱ δὲ λοιποὶ καθέζονται ἐν τῷ Ἰουστινιανοῦ. Ἐξέρχεται δὲ σιλεντιάριος ἐν τῷ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνῳ, καὶ λέγει μεγάλως· « Κελεύσατε (76), » καὶ ἐξέρχονται πάντες οἱ βασιλικοὶ, καὶ ἀπέρχονται ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια. Οἱ δὲ μάγιστροὶ καὶ πετρικιοὶ καὶ ὀφφικιάλιοι καθέζονται εἰς τὰ σκύλα ἅμα τοῦ δρουγγαρίου τῆς βίγλης, ὁ δὲ ἀκόλουθος ἵσταται ἀποδέλων πρὸς τὴν πύλην τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου, ἐν ᾧ κρέμαται τὸ ταγηνάριον βῆλον (77), εἰ ἄρα συνέβησεν ὁ τῆς καταστάσεως ἅμα τῶν σιλεντιαρίων τοῦ στήναι ἔξω τοῦ αὐτοῦ βήλου κονισσιώριον. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως μετὰ τοῦ ὀστιαρίου, φοροῦντες καμίσιον καὶ περαγαύδιον, προσκυνοῦσιν ἀμφοτέρω τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ὁ μὲν ὀστιαρίος μετὰ τὸ εἰσελθεῖν αὐτὸν ἐν τῷ ταγηνάρῳ βῆλῳ ἵσταται ἐνδοθεν, δεκνύων τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν δρουγγάριον τῆς βίγλης. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως καὶ ὁ σιλεντιάριος ἵστανται, καθὼς ἔχει ὁ τύπος, νεύοντες τῷ ἀκολούθῳ τὸ εἰσελθεῖν. Ὁ δὲ δρουγγάριος εἰσέρχεται φορῶν τὸ ἑαυτοῦ σπαθίον, καὶ τῇ δεξιᾷ χειρὶ κρητῶν τὸ τε μαγλάδιον (78) καὶ τὸ τζικούριον (79) ἐκτικί-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(Gallienum) τῶν ἄλλων ἐπιτροπεύοντα. Idem est ὁ τοῦ μεγίστου πράγματος προστατεύων apud Euseb. Hist. Eccles. VII, 13, *summæ rei præfectus*. Cf. Zosim. 369 et Petav. ad Julian. Misopog. p. 365 ed. Spanhem. Medio ævo apud Latinos tales appellabantur *deliciosi*, quos recte, ut videtur, existimat Muratorius t. I. Ant. Ital. p. 130, fuisse non alios, quam qui nunc Italis audiunt *confidenti* sive *favoriti*; item *præcordiales*, ut Conradus III imp. in epistola sua ad Alexium Comnenum apud Otton. Frising. I, 24 *legatum suum, episcopum Wirtzburgensem, appellat, Fridericus I. apud Du Cangium v. Ezarchus Heraclum archiepiscopum Lugdunensem appellat ezarchum regni Burgundici et summum principem consilii sui, et in omnibus faciendis agendis suis præcipuum. Auriculares vel Auricularios quoque appellabant. Vid. Alteserra ad Anastas. p. 115. [Nobiles Thracum, imperio alicui in plebem, sed minore, quam regis est auctoritas, gaudentes, Thucyrides II, 97, p. 162, παραδυνασταύοντας καὶ γυναικούς τῶν Ὀδρουσῶν appellat, quod κατὰ τὸν βασιλεῖα, præter regem et ad ejus latus, ipsiusque vice regnarent. Ex addend.]*

(75) At quænam ecclesia erat in Lausiaco? Non certe Nova Salvatoris, neque Deipara Phari, ambæ ecclesiæ palatinæ. Crediderim quidem fuisse, ut in omnibus tribunalibus, ita quoque in Lausiaco capellos seu ædiculas privatas, in quibus quotidie, antequam negotiorum expeditio susciperetur, cultus Dei perageretur. Attamen diebus Dominicis debebant proceres in unam aut alteram ecclesiam palatinam convenire, nisi imperator in publica solemnè processione ad aliquam urbanam tenderet, quo proceres eum comitabantur. Vid. p. 317 et 323, ubi memoratur oratorium S. Basilii in Lausiaco, quod forte hic loci designatur.

(76) Vide supra not. 82, col. 133.

(77) Vela tagenaria sunt, quibus intexti attagenes. Solebant enim aulæis variæ figuræ hominum, ferarum, avium, regionum aliorumque intexti et ab intextis appellari. Sic ταῶνας, appellabant pannos intextos pavonibus, ἀστράς, aquilis, βόφους, bobus, λευκολέοντας, leonis in candido fundo, et sic porro. Scatet nostrum Ceremoniale talibus exem-

plis. De vestibus cum intextis animalium figuris. Vide Vales. ad Ammian. Marc. p. 26, et Salmas. ad Hist. Aug. t. II, p. 300, ubi tales vestes, tam animalibus, quam aliis pictas, ζωδιωτάς et sigillatas, ut sigillis, hoc est imaginibus, decoratas, ait fuisse dictas et ex oriente venisse. De pictis Persarum aulæis res nota est. De poplis eum intextis figuris memorať jam Euripides Ione, v. 1446 seqq. Dicebant quoque *historiatis*, hoc est historiis seu imaginibus distinctas, Petrus, rex Arragoniæ, in Chronico III, 16 (apud Du Cangium v. *Dalmatica*): una *Dalmatica de dyap vermell historiatis ab obres de aur et ab fullalges*, id est dalmatica panni coccinei, picta acu aurea et mustela vel pellitio. *Vela columbina* habet idem Du Cange v. *Amphibatus*. Vid. ad p. 271, dicta de vestibus cum intextis muscis aliisque imaginibus. *Capellam*, hoc est parvam capam, *albam operatam de brodaria cum papagaldis* seu papagonibus aureis habet Du Cange v. *Papagen*.

Vid. Du Cange v.

Ἐπιμανίκιον et Ὑπομανίκιον et supra dicta ad p. 76,

(78) Quid fuerit maglabium v. not. ad p. 62.

(79) Acoluthum fuisse Francorum vel Barangorum magistrum, supra jam fuit expositum. Horum inter arma propria erat *bipennis*, quam pro more sue gentis in humero dextro jacentem gerebant. Nicetas in Alexio I. II, sic Barangos describit: Φρουρὰ Γερμανῶν οἱ κατωμαδὸν τοὺς ἑτεροστώτους πελέκεις ἀνέχουσι. Concludas ex hoc loco, secures eorum fuisse non ancipites, sed uno tantum a laterc secantes, simplices, non geminas. Eaque in sententia confirmaris ad aspectum illius tabulæ collectionis Ferriolensis (num. 35), quæ *Serdingestium* exhibet cum unipenni securi. Est id genus mittiæ

μενον τῷ δεξιῷ αὐτοῦ ὤμῳ. Ἦνίκα δὲ ἔλθῃ ἐν τῷ Α μεγάλῳ τρικλίνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, προσκυνεῖ εἰς ἓν ἕκαστον τῶν μεγάλων ὀμφαλίων (80) τὸν τε τῆς καταστάσεως καὶ τοὺς σιλεντιαρίους, καὶ ἵσταται ἄνω ἀποδύλων πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος, ἔχουν πρὸς τὰ σκύλα, καὶ παραύτικα λαμβάνει νεῦμα ὁ ἀκόλουθος καὶ λέγει τοῖς μαγίστροις: « Κελεύσατε: » οἱ μάγιστροι καὶ πατρίκιοι, προσκυνοῦντες τὸν τε δρουγγάριον καὶ τὸν τῆς καταστάσεως ἄμα τῶν σιλεντιαρίων καὶ καθέζονται εἰς τὰ σκάμνα. Καὶ πάλιν λαμβάνει νεῦμα ὁ ἀκόλουθος παρὰ τοῦ τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει: « Κελεύσατε, σεκρητικοί. » Καὶ εἰσέρχονται οἱ χαρτουλάριοι τοῦ γενικοῦ καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ οἱ ἀντιγραφεῖς, φοροῦντες σαγία ῥοῆς, προσκυνοῦντες καὶ αὐτοὶ κάτω ἐν τῷ τυμπάνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ καθέζονται καὶ αὐτοὶ εἰς τὰ σκάμνα. Καὶ πάλιν λαμβάνει νεῦμα ὁ ἀκόλουθος παρὰ τοῦ τῆς καταστάσεως, καὶ προσκαλεῖται τοὺς δ' τῶν ταγματῶν τοποτηρητὰς, χαρτουλαρίους, κόμητας τῶν σχολῶν, σκριθῶνάς τε καὶ λοιποὺς μεγάλους ἄρχοντας, καὶ τῶν νομῆρων καὶ τειχῶν. Χρῆ δὲ εἶδῆναι, ὅτι, τῶν δ' ταγματῶν ἐν τῇ πόλει μὴ ὄντων, προσκαλεῖται τοὺς τοποτηρητὰς καὶ χαρτουλαρίους τῶν νομῆρων καὶ τειχῶν καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ ἀριθμοῦ καὶ εἰσέρχονται ἀπὸ σκραμαγγίων, φοροῦντες τὰ ἑαυτῶν σπαθία, καὶ ἵστανται ἐπ' εὖρος τοῦ αὐτοῦ τρικλίνου, καὶ τὰς χεῖρας δεδεμέναις ἔχοντες (81) καὶ σιωπῇ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Turcicæ equestris. Multa sane Turci a Græcis mutuati sunt instituta. Sed πέλεκυς est non securis unius aciei, sed bipennis hinc et illinc secans, ut e bipenni Theocriti constat. Putes ergo pro ἑτεροστόμοις legendum esse ἑκατεροστόμους, id est ἀμφοτεροστόμους. Verum et in hoc falleris. Novi Græci susque deque conturbantes omnia ἑτερόστομον, ἑτερόκοπον, ἑτερότμητον et sic porro pro *utrinque acuto, utrinque secante* dixerunt. Conf. Codin, p. 80, n. 30, et Du Cange ad Alex. p. 257, et supra ad p. 87. Sane Francorum securæ, ab ipsâ *Franciscæ* [*Franzische*] dictæ, fuerunt *bipennes*. Hincmarus in Vita S. Remigii: *accepit rex franciscam ejus, quæ vocatur [alibi, quod est] bipenna*; Vid. Du Cange v. *Francisca*. Describit eas Procopius Gothic. II, p. 247, ed. Hæsch.: *gerit eorum unusquisque ξίφος καὶ ἀσπίδα καὶ πέλεκυν ἓνα, οὗ δὲ ὁ μὲν σιδήρεος ἀδρός τε καὶ ὀξὺς ἑκατέρωθεν ἐς τὰ μάλιστα ἦν εἶς. Nicetas p. 9. Barangorum gestamen ait fuisse ἀσπίδας περιμήκεις καὶ ἑτεροστόμους πελέκεις. Hinc apparet origo vocis *Branca* [id est *Franca*], quæ *spatham seu gladium ἀμφίστομον* notat, a similitudine bipennium *Franciscarum* sic dicta. Vid. Du Cange v. *Branca*. Dicitur porro hic loci *acoluthus subesse drungario vigilis*. Atqui p. 416, dicitur *drungario arithmi subesse*. Unde consequitur, aut vitium alterutri loco *subesse*, aut idem esse arithmum atque vigiliam.*

(80) Vide supra not. 36, col. 161.

(81) Varias manuum compositiones potest hæc dictio significare. Nam possunt χεῖρας δεδεμέναι esse manus in dorsum, ὀπισθαγκῆδόν rejectæ et decussatim sic positæ, ut crucem S. Andreæ dictam referant, vel talem manuum ante pectus veluti cancellationem, vel digitorum utriusque manus mutuam ἐναλλάξδην consertionem. De utro horum loquitur Dio Cassius p. 1127 de legatis Decebali dicens: τὰ δπλα τε καταθέντες συνῆψαν τὰς χεῖρας

silentiarius stant loco et more consueto, nutu capitibus significantes acolutho, ut ingrediat. Tum intrat acoluthus, gerens suam spatham et dextra manu tenens maglabium seu clavam et securim super dextro humero repositam. Ubi autem in magnum Justiniani triclinium pervenit, adorat, quoties singula magnorum omphaliorum seu umbilicorum [id est marmorearum in pavimento rotarum] calceat, cerimoniarium et silentiarios, consistitque in superiore parte, despiciens ad occidentem, id est ad scyla; et protinus accipit acoluthus nutu significationem, et pronuntiat erga magistros. « Celeusate, » [id est « velitis huc venire vos, magistri et patricii. »] Eo audito, intrant magistri et patricii, adorantes drungarium, cerimoniarium et silentiarios, desidentque suis in scamnis. Rursus deinceps accipit acoluthus nutu imperium a cerimoniarario, et clamat: « Celeusate, secretici. » Tunc ingrediuntur chartularii genici seu rationum fiscalium, et chartularii stratotici seu rei militaris, et antigrapheii seu magistri scriniorum, induti sagis russis, adorantes et hi inferius in tympaneo [id est in statione tympanorum in triclinio] Justiniani, desidentque tum in scamnis. Rursus deinceps accipit acoluthus indicium a cerimoniarario, et advocat opoteretas quatuor totidem tagmatum [seu cohortium], chartularios, comites scholarum, scribones

ἐν αἰχμαλώτων σχήματι καὶ — ἰκέτευσαν, non liquet. Erat tamen veteribus in more potissimum positum, si submissionem suam, servitutem, imbecillitatem suam, alteri testari vellent, aut ipsi supplicari, manus aut super pectore, aut in dorso decussatim componere, ut de alterutro modo accipiendum esse Dionis συνάπτειν τὰς χεῖρας in illo modo allato loco videatur. Facit tamen additum ἐν αἰχμαλώτων σχήματι et testimonium Petri Magistri, ut hunc quidem locum de rejectis in dorsum manibus interpretemur. Solent enim captivis manus post tergum revinciri. Petri locus hic est p. 15. Excerpt. Legat. Hæschel.: *venientes illi ad Trajanum ἔρριψάν τε τὰ δπλα καὶ τὰς χεῖρας ὀπισθεν δέσαντες. Est hic loci δέσαντες. non vincientes loris, sed componentes in fermam cruois decussatæ. Idem p. 20: καὶ νῦν εἰ βούλεται ἐλαφροτέρας κολάσεως τυχεῖν, ὀπίσω τὰς χεῖρας δέσας προσπεσίστω. Sed forte mos hic supplicandi Dacorum proprius erat, Parthi et orientales aliter. Certe utrum designet Dio Cassius et in hoc p. 1028: εἰς γῆν τὸ γόνυ καθῆς [Tiridates] καὶ τὰς χεῖρας ἐπαλλάξας, δεσπότην τε αὐτὸν [Neronem] ὀνομάζει καὶ προσκυνεῖ, non liquet. Dubium quoque ἐπαλλάττειν τὰς χεῖρας Plutarchi de manibus rejectis in dorsum, an coram pectore decussatis accipi debeat, in illo p. 923. Vitarum, ubi ait Tigrani καθῆμένῳ καὶ χρηματίζοντι circumstetisse ministros ἐπὶ ἀλλήλων δι' ἀλλήλων ταῖς χερσίν, [puto δακτύλοις dixisset, si consertos digitos voluisset significare], ὅπερ ἔδοκει μάλιστα τῶν σχημάτων ἑομολόγησις εἶναι δουλείας. Cum tamen constet, Græcos imperatores rituum multos ex antiqua aula Persicæ ascivisse, et Græci proceres domino suo non rejectis in dorsum manibus, sed coram pectore decussatis astiterint, ut statim demonstrabitur, et e Græcis morem hunc primum Longobardi, deinde quoque Turcæ acceperint, qui eo adhuducum utuntur, credibile est, vetustis quoque Parthorum et*

cæterosque proceres palatinos et numerorum et A castrorum rectores. Quando autem quatuor tagmata in urbe non adsunt, advocat acoluthus topoteretas **303** et chartularios numerorum et castrorum et magistratus arithmi, qui in scaramangiis intrant gestantes suas spathas seu gladios, et consistunt per latitudinem triclinii, manibus quisque pectori decussatim impositis et taciturni. His omnibus peractis, exit artoclinius spatha accinctus una cum cerimoniaro et ostiario; hi ambo abeunt ad præpositum interrogantes, velint missas dari. Artoclinius autem egressurus adorat drungarium vigiliæ, dein clara voce e tomario cleteriorii [seu volumine vel codicillo nomenclaturæ] recitat eorum quos ad sacras epulas invitare debet, nomina. Protinus, eo facto, deponit drungarius gladium suum, et exit papias, concutiens manu sua claves, et statim dicit silentiarius: « Celeusate » [seu « placeat vobis, » nempe surgere et abire]. Sic dissolvitur processio, et abit unusquisque domum suam.

CAPUT III.

Observanda, quando imperator domesticos scholarum aut strategos [seu magistros militum], aut drungarium classis, aut genicum [seu ærarii publici rationalam], aut sacellarium, sacelli præfectum, reliquosve officiales creat.

Imperat dominus logothetæ, ut promovendum seu honorandum introducat. Egrediens igitur logotheta [ex chrysotriclinio] introducit eum scaramangio indutum; nisi sit dies mutatoriorum, vel in quo pompæ gratia splendidæ vestes induuntur, et honorandus jam officialis sit. Eo enim in casu introducit eum in suis ipsi competentibus mutatoriiis. Velum itaque chrysotriclinii attractile transgressus novi honoris candidatus procidit humi, adorans imperatorem, dein surgit et sequitur

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

Persarum aulis eum obtinuisse morem, ut ministri coram regibus astarent manibus in pectore decussatis; unde sequitur, dictionem δεδεμένας χερσὶ esse manibus in crucis Andreanæ formam compositis super pectore stare. Græcos autem proceres coram suis imperatoribus hoc modo stetisse, liquet ex imagine Ceremoniali nostro præfixa, unde intelligas, quid sibi velit fictum a Niceta adjectivum δεσπόχειρ Isaaci Angeli l. 1, p. 201, ed. Venet.: ὅν χθὲς ὡς δεσπότην δεσπόχειρες εὐεράπειον, τούτων ἀθετοῦσι σήμερον, quem heri ut herum manibus decussatis colebant, hunc repudiant hodie. Liquet etiam ex illa apud Horatium Blancum in notis ad Paulum Warnefridum (t. I, Script. Rer. Italic.), quæ coronationem regum Longobardicorum dare dicitur e tabula marmorea Basilicæ Modoetiensis, modo ea satis antiqua sit, ut ætatem Longobardicorum in Italia regnum attingat, de quo non absque re dubitatur. Varia illinc discimus, quæ non inutile erit breviter perstringere. Primum videmus regem, cui episcopus coronam imponit. Cujus id agentis pedum tenet pone astans aliquis clericus vel presbyter. Pone hunc stat acoluthus, manibus, ut videtur, δεδεμένας, decussatis super pectore. Ab altera parte proximus regi sceptrum tenenti et in throno sedenti, pone quod velum suspensum est, stat alius presbyter; tum longo ordine senatores, quorum alii nihil, alii tomos chartæ tenent, qui aut sunt codices Evangeliorum expliciti, aut continent sacramentum vel capitulationem, cui se rex coronandus astringere jurjurando debet; alii tenent mappas manipulosve, aut, si mavis, chirothecas digitatas. Tandem etiam in

B ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, τοῦ βασιλέως προβαλλομένου δομestίκους τῶν σχολῶν ἢ στρατηγούς ἢ δρουγγάριον τῶν πλοίων ἢ γενικόν ἢ σακελλάριον ἢ τοῦ σακελλίου ἢ λοιπούς ὀφφικαλίους.

Κελεύει ὁ βασιλεὺς τὸν λογοθέτην εἰσάξει τὸν ἀελομένον προβληθῆναι. Ὁ δὲ λογοθέτης ἐξερχόμενος εἰσάγει αὐτὸν ἀπὸ σακαμαγγίου. Ζ' δὲ ἐστὶν ἡμεῖς ἀλλαξίμων. ἐν ἄρα καὶ ἐστὶν ὀφφικαλίος, εἰσάγει αὐτὸν μετὰ τῶν ἰδίων ἀλλαξίμων. Καὶ γενόμενος ἔδον τοῦ συρτοῦ βήλου (82) τοῦ χρυσοστρικλίνου, πίπτει ἐπ' ἐδάφους, προσκυνῶν τὸν βασιλέα, εἶτα ἀνίσταμενος καὶ τούτου προπορευόμενος ὁ λογοθέτης, ἐρχεται καὶ ἴσταται ἀπὸ ὀλίγου διαστήματος τοῦ βασιλέως. Ὁ δὲ βασιλεὺς παραινεῖ αὐτὸν τοῦ μετὰ φόβου θεοῦ

C oculos incurrunt duo, qui manus decussatim super pectore positas gerunt. In media chirotheca episcopi una, quæ in conspectum venit, foramen conspicitur, quod sitne errori lapidarii, an rupto marmori, an denique istius sæculi mori tribuendum, pertusas in medio manus dorso chirothecas gestandi, viderint alii. Sed ut redeam ad antiquum morem coram rege decussatis super pectore manibus standi, manavit ex eo ritus in precibus quoque coream Deo sic standi. [Inter ritus precantium erant manus cancellatæ ante pectus. Ordo Roman. XIV. p. 305.] Eo quoque modo junctas habere manus, ut Janitzari Turcarum habere solent, id etiam est stare manibus ligatis, scilicet non super pectore sursum versus compositis, sed super abdomine deorsum. Talis manuum compositionis in illo militiæ genere occurrit aliquoties imago in illa tabularum Ferriolensium collectione, quæ Parisiis prodiiit 1714., ut tab. 29.

(82) Erant quædam vela συρτὰ, quæ οpe funiculorum in diversa, διχῶς, οἷον δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ut noster ait p. 15. distrahi poterant, alia ἀνεκλώμενα, quæ funium ope in altum attollebantur, alia denique αἰρόμενα vel βασταζόμενα, quæ manibus subleuabantur; vid. 38, 107, 108. In quorum primo loco βήλον αἰρόμενον, in altero βήλον συρτὸν αἰρόμενον legimus, in ultimo ἐξ Ἰησοῦ τανύσαντες [nempe τοὺς ἱμάντας τῶν βήλων] αἰρούσι τὰ βήλα. Chrysostomus ἀνεκλώμενα βήλα habet in illo: ὅταν ἴδης ἀνεκλώμενα τὰ ἀμφίθωρα [vela tribunæ], τότε νόμισον διαστῆλαισθαι τὸν οὐρανὸν ἄνωθεν. Quo tamen in loco dubium est, sitne ἀνέλκειν sursum, an in latus trahere. Quæ demitterentur ex alto dicebantur χαλάσθαι. Vid. Nostri p. 257, et Du Cange v. Συρτή.

καὶ ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης τὴν ἐμπιστευομένην αὐτῷ διέπειν καὶ ἰθύνειν δουλείαν, καὶ τὸ ἀδωροδόκητον καὶ ἀπροσωπόληπτον ἔχειν εἰς τοὺς ὑπηκόους, καὶ ἄλλα, ὅσα ἀρμόζει τοῖς τοιαύτας ἐπιστασίαις ἐμπιστευομένοις. Εἰ δὲ τύχη εἶναι ἢ δομέστικον τῶν σχολῶν ἢ στρατηγὸν ἢ ἕτερόν τινα τῶν ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς καταλεγόμενων τάγμασιν, τὰ πρὸς ἀνδρείαν καὶ γενναϊότητα ἐπαλείφοντα (83) καὶ διεγείροντα παραινεί. Τοῦ δὲ πρὸς ταῦτα προσαπολογουμένου τὰ δέοντα, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς· « Ἐπὶ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, προβάλλεται σὲ ἢ ἐκ Θεοῦ βασιλεία μου δομέστικον τῶν θεοφυλάκτων σχολῶν. » Καὶ εὐθέως πίπτει ἐπ' ἐδάφους καὶ προσκυνεῖ, εἶτα φιλεῖ τοὺς πόδας τοῦ μεγάλου βασιλέως, καὶ εἶθ' οὕτως τοῦ μικροῦ· καὶ ἐξάγεται ὑπὸ τοῦ λογοθέτου εἰς τὸ ὠρολόγιον, ἥτοι εἰς τὸν πόρτικα τοῦ χρυσοτρικλίνου. Καὶ παραδίδωσιν αὐτὸν ὁ λογοθέτης τοῖς πραιποσίτοις λέγων· « Οἱ βασιλεῖς ἡμῶν οἱ ἅγιοι θεοθεν ὀδηγηθέντες προεβάλλοντο τοῦτον δομέστικον τῶν σχολῶν. » Καὶ ἐπέχονται οἱ πραιπόσιτοι κατὰ τὸ εἰωθὸς τοὺς δεσπότας, καὶ ἀναλαμβάνονται αὐτὸν, καὶ ἐξάγουσιν ἐν τῷ λαυσιακῷ, καὶ λέγει πρὸς πάντας ὁ πρωτοπραιπόσιτος· « Οἱ βασιλεῖς ἡμῶν οἱ ἅγιοι θεοθεν ὀδηγηθέντες προεβάλλοντο τοῦτον δομέστικον τῶν σχολῶν. » Καὶ πάντες ἐπέχονται τὸ πολυχρόνιον. Ἰστίον, ὅτι καὶ εἰς στρατηγῶν προβολὴν καὶ εἰς σεκρετικῶν καὶ λοιπῶν ἢ αὐτῇ τάξις καὶ ἀκολουθία φυλάττεται, πλὴν ἐπὶ μὲν τῷ δομεστικῷ τῶν σχολῶν καὶ τῷ δρουγγαρίῳ τῶν πλοῖμων λέγει ὁ βασιλεὺς· « Ἐν ὀνόματι Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. » Ἐπὶ δὲ στρατηγῶν καὶ σεκρετικῶν καὶ λοιπῶν λέγει· « Ἐπὶ ὀνόματι Κυρίου. » Εἶθ' οὕτως ἀναλαμβάνεται αὐτὸν ὁ τῆς καταστάσεως, καὶ ἐξάγει αὐτὸν εἰς τὸν ἵπποδρομον λέγων· « Οἱ βασιλεῖς ἡμῶν οἱ ἅγιοι, » καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν δομεστικῶν καὶ στρατηγῶν· ἐπὶ δὲ τῶν σεκρετικῶν ἢ αὐτῇ τάξις φυλάττεται, πλὴν ἀπὸ τοῦ ἵπποδρομου ἀναλαμβάνεται τὸν προβληθέντα ὁ τῆς καταστάσεως, καὶ ἀποφί-

VARLE LECTIONES.

^b στρατηγός, cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(83) *Instigantia, hortantia acuentia*. Verbum ἀλείφειν hoc sensu, sumptum a *palæstra*, in qua luctaturi ἀλείφονται ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, *ad ineundum certamen unguntur*, translatum ad aliam quamcunque adhortationem, per frequens est novis juxta vetustis que Scriptoribus. Apposite Cedrenus ad originem p. 678 : ἀλείφειν πρὸς τοὺς ἀγῶνας, *ad fortitudinem incitare*. Scriptor. post Theophan. p. 93 : ἀλείπτει καὶ διδάσκαλος κακῶν, *inensur et doctor malorum*. Mariyolog. Basilian. t. I. p. 208 : θεραπεύων καὶ ἐπαλείφων πρὸς τὸ μαρτύριον, *ad martyrium fortiter subeundum impellens*. Anna Comnena Alexiad. p. 214 : Μεταπειμπόμενος δι' ὄλης νυκτὸς οὐδὲ στρατιώτας πολλὰ περὶ τῶν Σκυθῶν ὠμίλει, ἐπαλείφων οἶον αὐτοὺς καὶ τὰ συνοίοντα πρὸς τὴν ἐλπίζομένην εἰς νέωτα μάχην συμβουλεύων. Theophan. p. 260 : ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπισυνάξας τὸν στρατὸν λόγοις ἀνεπτέρωσεν καὶ παραινέσει τούτους ἤλειψε. Manuel Comnenus, teste Niceta p. 36, Turcas κατὰ τῶν Ἀλαμανῶν γράμμασιν ἐπήλειψεν. Idem p. 41 : τῶν στρατιωτικῶν καταλόγων ἑρρόντιζε, μάλιστα πιαίνων

præeuntem logothetam usque ad parvam distantiam ab imperatore. Coram sic adstantem hortatur imperator, ut in timore Dei, veritate, fide atque justitia officium sibi accreditum administret dirigatque, ut erga subditos candore utatur, a nemine munera accipiat, nemini conniveat, et quæ sunt alia plura, isti tempori locoque et homini tantis muneribus præficiundo dictu congrua. Ita si creandus aut scholarum sit domesticus, aut strategus, aut alius aliquis magistratus de ordine militari, præcipit ipsi ea, 304 quæ nobile pectus ad constantiam virilem fortitudinemque stimulare et accendere valent. Honorandus ad eam cohortationem apta decoraque respondet. Quo facto imperator ait : « In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, meum a Deo mihi concessum imperium et suprema majestas creat te domesticum scholarum, quas Deus salvas et sospites semper esse jubeat. » Protinus concidit honoratus humi, et adorat imperatorem, et osculatur pedes senioris domini, et tum quoque junioris ; et sic educitur a logotheta in horologium aut in porticum chrysotriplinii. Ibi tradit eum logotheta præpositis cum hac formula : Sancti et venerabiles imperatores nostri a Deo directi creant hunc domesticum scholarum. » Ad hæc fausta multa comprecantur præpositi dominis, ut mos est, sumptumque secum traducunt honoratum in lausiacum, ubi protoprepositus totum collegium ita alloquitur : « Sancti nostri imperatores a Deo directi hunc nuncuparunt domesticum scholarum. » Omnes ad hæc solemnem illam et notam formulam polychronion dictam : « Multi contingant anni, » etc., acclamant. Iidem pene ritus observantur in strategorum et secretalium cæterorumque promotione, præterquam quod imperator domesticum quidem scholarum et drungarium classis creans, utitur jam citata formula : « In nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti. » Verum strategos et secreticos et reliquos creans, dicit simpliciter : « In nomine

συχοῖς φιλοδωρήμασι, καὶ ταῖς καθ' ὥραν γυμνασίαις ὑπαλείφων πρὸς ἔργα πολέμια. Idem p. 81 : εἰδώς, ὡς μέγα πολλάκις ὤνησε τὸν ἀθλοῦντα βραχεῖά τις ὑποφώνησις τοῦ ἀλείφοντος πρὸς τὸν ἐν χερσὶν ἀγῶνα, διανίστησι λόγοις τὸ στρατεύμα. Conf. ejusd. p. 273, pen. 284. Hinc emendandus Cinnamus p. 8. init., ubi ait : *monachi quidam Joannem Comnenum ἐπήλειφον* [male editum est ἀπέλειγον] πρὸς τὴν ἐγχειρήσιν μονουχί, *tantum non incitabant ad conatum illum*, θαρσύνει τὰ ἐπὶ τῇ Γάγγρας ἀλώσει διατεινόμενοι, *jubentes verbis fiduciam facientibus urbis occupationem certo sperare*. Eadem medicina sanandus Nicetae p. 16 : τὸν εὐστοράτιον φωναῖς ἐπήλειφον (vulgo editur ἀπέλειφον) οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἀντιπλήττειν αὐτὸν ὑπεφώνουν. Neque sic soli novi, sed etiam veteres. Ita Polybius p. 190. 33. ed. Gronov. : βουλόμενος αὐτὸν ἐπαλείφειν ἐπὶ τὸν Ἀντίγονον, et Plutarchus in Themistocle p. 206. ἄρχῃ μειζόνων ἀγώνων, ἐφ' οὓς αὐτὸν ὑπερ τῆς ὄλης Ἑλλάδος ἤλειφεν ἅει καὶ τὴν πόλιν ἤσκει. Conf. Aristid. t. II, p. 29, et Diogen. Laert. p. 103. § 18.

Domini. » Nos etiam sibi traditos nactus cerimoniarum educit in circum, præsentatque coronæ [ibi congregatæ, cohortium nempe palatarum amborumque factionum] eadem, quam paulo ante posuimus cum formula: « Sancti nostri imperatores, » etc. Circa secretales peculiare hoc observatur.

Cerimoniarum recens honoratum e circo secum in illud secretum, cui ascriptus est, traducit. Hyparchum tandem seu præfectum urbis educit præpositus in onopodium, ibique tradit magistratui futurum præfectum et patrem urbis.

CAPUT IV.

Observanda in profectione rectoris.

In die mutatoriorum seu eorum uno, per quos splendide vestitis procedere fas est, advocat imperatorem præpositus, 305 jubetque creandum rectorum introduci. Quod si vero dies ille, quo edere imperator hunc solemnem actum constituit, talis per se non sit, in quo proceres debeant in mutatorii comparere: tunc significat imperator præcedente vespera præposito de sua voluntate, totusque senatus venit altero mane in mutatorii in curiam. Introductum itaque et coram imperatore astantem rectoratus candidatum alloquitur ipse sic: « In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, nostra per Dei gratiam majestas imperialis creat te rectorem. » Simulque porrectum sibi a præposito indu-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(84) De hoc titulo, qui præfectis urbi proprius erat, egi ibi loci, ubi de patriciis egi, ad caput I., ubi monstravi, patricium et patrem imperatoris idem olim fuisse, titulum *patris* idem atque *curatoris* valuisse. Sic imperatorem milites appellabant patrem suum. Unde intelligitur obscurus alias et vexatus locus Lampridii in Antonino Diadumeno p. 773: *Antoninum nobis* [milites loquuntur] *dii dederunt patrem* [nempe militum], *Antoninus dignus imperio*. Sic *patrem monasterii* dicebant. Testamentum S. Fulcrani apud Du Cangium v. *Advisor: tali tenore, ut Macfredus episcopus sit provisor et pater et ordinator et defensor ipsius monasterii*. In concilio Ephesino memoratur aliquis Dalmatus: *πρεσβύτερος και αρχιμανδρίτης πατήρ μοναστηρίων*. Hinc est, quod Januenses olim, item Brixienses et Mediolanenses populi rectores, prætores et collegiorum quorumcumque præfectos *Abbatas* appellarent, id est *patres*. *Abbas* enim patrem significat. Vid. Du Cange v. *Abbas* et *Advocati urbium* et v. *Πατρόβουλος*, Est enim *ὁ πατρόβουλος* vel *ὁ πατήρ τῆς βουλῆς* *pater senatus*, princeps, et pater defensor atque curator ejus. Hinc patet, recte intellexisse Scholiasten Anthologiæ Græcæ, quisquis ille fuerit, locum illum Anonymi I. iv, cap. 3, carm. 2:

Ταῦτά σοι, ὦ βασιλεῦ Μηδοκτόνε, δῶρα κομίζει
Ἐῆς Ῥώμης γενέτης και παῖς Εὐσταθίου.

Explicat enim vocem γενέτης per ὡς σύμβουλος, alteram autem παῖς per ὡς πολιτής. Erat igitur ille Eustathius Romanus, Romæ incolæ, idemque Pater urbis seu princeps senatus. Male illum locum Brodæus interpretatus fuit. Idem Brodæus sine capitis 23. Libri ejusdem IV, non recte illum Agathii locum interpretatur, quo is se πατέρα πόλεως appellat:

Ἄλλὰ πατήρ με πόλιτος ἐνλλάξας Ἀγαθίας
Θῆκεν ἀριζήλον τὸν ἀτιμότατον.

Sic apud Libaniam ep. 876, 5: *χρῶμος τοιαύτη δυνάμει πατήρ ἐκλήθη πολλὰκις* [militum pater],

rei autem in tunc idem secretum. Autem hanc tunc et in domesticon et strategon et secreticon φυλάττεται, καθὼς εἴρηται, πλὴν τοῦ ὑπαρχου. Τὸν γὰρ ὑπαρχον ὁ πραιπόσιτος ἐξάγει εἰς τὸν ὄνοποδα, καὶ παραδίδωσι αὐτὸν τῇ πολιτείᾳ ὑπαρχον καὶ κτήρα πόλεως (84).

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Ἄσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ βαίκτηρος.

Ἐν ἡμέρᾳ ἀλλαξίμων προσκαλεῖται ὁ βασιλεὺς τοὺς πραιποσίτους, καὶ καλεῖται τοῦ εἰσάξει τὸν ἀφείλοντα προβληθῆναι βαίκτηρα. Ἰστίον, ὅτι, εἰ οὐκ ἔστιν ἡμέρα ἀλλαξίμων, ναὶ θέλει ὁ βασιλεὺς προβλέσθαι βαίκτηρα, ἀφ' ἑσπέρας, μὴνύεται ὁ πραιπόσιτος, καὶ προέρχεται πᾶσα ἡ σύγκλητος μετὰ ἀλλαξίμων. Τοῦτου δὲ εἰσγομένου παρὰ τῶν πραιποσίτων καὶ πλῆσιον τοῦ βασιλέως ἐστῶτος, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς: « Ἐν ὀνόματι Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Ἡνεύματος, προβάλλεται σε ἡ ἐκ Θεοῦ βασιλεία ἡμῶν (85) βαίκτηρα. » Καὶ ἐπιδίδει αὐτὸν: βασιλεὺς ἱμάτιον τὸ καλούμενον βαίκτηρικιον. Ἰστίον, ὅτι ὁ πραιπόσιτος ἐπιδίδωσι τὸν βασιλέα τὸ ἱμάτιον. Ἔστιν δὲ τὸ τοιοῦτον διασπρον, ἔχον φιάλιον (86) σ-

δεῖξας ὡς ἐστὶ καὶ στρατιωτῶν ἡγούμενον μὴ χαλεπὸν εἶναι. Vid. dicenda ad p. 413.

(85) Converti ex more nostri sæculi *majestas nostra imperialis*. Potuissem ex formula medii ævi *vertere imperium meum*, de qua vid. Du Cange v. *imperium*. [Ὁὐ κατὰ βασιλείαν Ῥωμαίων, *indignum majestate imperat.*, Theophanes p. 9. *imperium tuum pro Votre majesté* est apud Luitprandum p. 12, et ἡ ἀγία σου δεσποτεία ibidem.]

(86) *Phiala* vel *phialium* est cucullus, *Kutte*, pannus exteriori vesti circa cervicem assutus, qui replicatus caput legit: ἐρέαν τῆς κεφαλῆς appellat Nicetas Choniatus p. 249. ubi monachis et clericis velut peculiarem habitum tribuit: Οὐδεὶς τῶν ὑψηθρόνων ἀρχιερέων, αἱ, καὶ τὰς πρώτας καρπούμενων τιμὰς, ἢ τῶν τῆν ἐρέαν τῆς κεφαλῆς μέγχοι καὶ βίνος διαχάλωντων βαθυπωγῶνων μοναστῶν. Fuisse tamen apud Græcos elegantiorum hominum et nobiliorum hunc vestitum, observavit Du Cange ex Georg. Acropol. in Gloss. Gr. h. v. *Figuram phialæ* talis et ea induti conspiciere licet in illa imagine Hippocratis, quam Boivinus notis suis ad Nicephorum Gregoram p. 778 inseruit. Recentior Græcus eam procul dubio ad sui sæculi morem effinxit. Ex eadem imagine quædam intelligatur, quid sit περιβεβλητωμένον. *Nam phiala* illa prætextam nescio qualem, aureamne an sericam, habet, an plumatam seu acu pictam, phrygionicam, *frisium* et *frisum* vulgo dictum. Hinc intelligas illud veteris chartæ apud Ughellum Italiam sacra t. VII, p. 1275: *obtuli Ecclesiæ unum amictum cum friso magno*, id est cum lata prætexta plumata. Latini medii ævi *amictum* appellabant. Vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Amictus*, et Durandus III, 2, ubi sic describit: *Sacerdos celebraturus assumit amictum quo caput legitur, quem pontifex loco ephod seu superhumeralis habet, et nunc etiam superhumeralis vocari potest — amictus super humeros circumquaque diffunditur — duo funiculi sive chordæ, quibus amictus ante pectus ligatur. — Amictu collum stringitur, illo etiam caput operimus, ni circumquaque prospicendo illicita cogitemus. Pectus seu cor eo tegi-*

μὸν χρυσοῦφαντον, πλατός ἔχον ὡσεὶ δακτύλων δ', **A** καὶ μικρόν τι ἐπὶ τοῖς ὤμοις ἐπεκτεινόμενον μετὰ καὶ ἀχρομανίκων χρυσοῦφάντων σεμνῶν καὶ ὄρνας χρυσοῦφάντους. Γονάτια δὲ οὐκ ἔχει, καθὼς καὶ τὰ τῶν εὐνούχων πρωτοσπαθαρῶν καὶ τὰ τῶν μαγίστρων στιχάρια. Καὶ τοῦτο ἕκ χειρὸς τοῦ βασιλέως δεξιόμενος ἐπὶ τῆς γῆς προσκυνεῖ, καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως καὶ τὰ γόνατα, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ βασιλέως· καὶ μετὰ ταῦτα ἐξάγουσιν αὐτὸν οἱ πραιπόσιτοι εἰς τὸ βῆλον τὸ πρὸς τὸ ἀριστητήριον (87), ἔχουν ἔμπροσθεν τοῦ κοιτῶνος, κἀνεῖσε ἐνδύουσιν αὐτὸν τὸ τοιοῦτον ἱμάτιον, καὶ πάλιν εἰσάγουσιν αὐτὸν εἰς τὸν βασιλέα, καὶ πίπτων προσκυνεῖ καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας καὶ τὰ γόνατα τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, καὶ ἐπιδίδει αὐτὸν ὁ βασιλεὺς τὸ χρυσοπερικλειστον μαντίον, καὶ περιβάλλεται αὐτὸ παρὰ τοῦ πραιποσίτου, καὶ πάλιν πίπτων προσκυνεῖ καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας καὶ τὰ γόνατα τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ. Ἔττα ἐπιδιδῶσιν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς μαφόριον (88) ὄξυν πορφυροῦν, ἔχον δι' ὄλου χρυσοκέντητα ῥόδα δίκην λουπηναρίων. Ἰστέον, ὅτι καὶ τὸ μαντίον καὶ τὸ μαφόριον ὁ πραιπόσιτος ἐπιδίδει τὸν βασιλέα. Τὸ δὲ τοιοῦτον μαφόριον ἐν τῇ προβολῇ πρὸς ἀπαξ καὶ μόνον. Οὐ περιβάλλεται δὲ οὔτε ἐν τῇ προελεύσει, οὔτε ἐν ἄλλῃ ἤτινι ἂν ὁ οὖν ἡμέρα. Καὶ περιβάλλεται τὸ τοιοῦτο μαφόριον παρὰ τῶν πραιποσίτων ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, ὡστε τὸ πᾶν αὐτοῦ σῶμα συγκαλύπτεσθαι ὑπὸ τοῦ τοιοῦτου μαφορίου. Καὶ πάλιν πίπτων προσκυνεῖ καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας καὶ τὰ γόνατα τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, καὶ εἴθ' οὕτως ἐξάγουσιν αὐτὸν οἱ πραιπόσιτοι διὰ τοῦ ὄρολογίου εἰς τὸν **C** λαυσιακόν, καὶ ἀπευχαριστεῖ πᾶσα ἡ σύγκλητος τὸν βασιλέα, καὶ ἀσπάζεται αὐτόν, καὶ συγκαθέξασθαι δεῖ αὐτόν ἐν τῷ λαυσιακῷ τοῖς πραιποσίτοις ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ τᾶξει. Ἰστέον, ὅτι ἀεὶ ὁ βασιλεὺς τοῖς πραιποσίτοις συγκαθέξεται ἐν τῇ προελεύσει τοῦ λαυσιακοῦ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς προελεύσει.

sede et ordine præpositis in lausiaco assidet. Semper enim assidet rector præpositis, tam in conventu in lausiaco, quam in aliis processionibus.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

Ἄσα δεῖ παραουλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ συγκέλλου.

Κελεύει ὁ βασιλεὺς τῷ παραδυναστεύοντι, καὶ εἰσάγει τὸν ὀφειλόμενον προβληθῆναι σύγκελλον, **D**

mentum, quod rectoricum appellatur, ipsi tradit. Est autem illud candidum, habens phialium [seu tegmen capitis] perquam splendidum, auro textum, ad quatuor digitorum latitudinem, in humeris nonnihil largius excurrens. Habet idem quoque manicarum extremitates, auro textas perquam splendidas, et limbos vestis auro textos. Genualia non habet, quemadmodum neque eunuchorum protospathariorum, neque magistrorum sticharia ea habent. Indumentum hoc e manu imperatoris senioris nactus, adorat eum humi, pedesque et genua ipsius osculatur, et deinceps idem quoque juniori imperatori facit; et sic educunt ipsum præpositi in velum, quod ad aristeterium seu pransorium spectat, aut quod ante cætonem est. Ibi postquam induerunt ipsi, quod modo descripsimus, indumentum, introducunt eum rursus ad imperatorem. Cujus ille, humi jacens, pedes osculatur atque genua, senioris primum et consequenter junioris quoque. Tum tradit ipsi dominus auro circumseptum mantium vel pallium, quod ipsi protinus a præposito circumjicitur. Quo facto, procidit humi, adorat, et osculatur pedes atque genua senioris imperatoris et junioris pariter. Deinde tradit ipsi imperator maphorium [seu humerale] purpureum vividi luminis, totum rosas aureis acu pictis, velut lupinis totidem, obsitum. Hoc maphorium et mantium tradit præpositus imperatori; induitque honoratus maphorium tantummodo semel, in promotione nimirum; deinceps autem neque in processione, neque ullo alio die id induit. Sic autem id ipsi tunc circumvolvunt præpositi circa caput, ut totum ejus corpus eo veletur. Hoc facto, rursus procidit et osculatur pedes et genua imperatorum successive amborum; et tum tandem educunt ipsum præpositi per horologium in lausiaco. Totus senatus **306** ad hæc gratias agit imperatori pro dato rectore, et salutatur honoratum, qui sua in

CAPUT V.

Observanda in creatione Syncelli.

Jussu Imperatoris introducitur paradynastem [seu Imperii consors] eum, qui debet syncellus creari.

VARIÆ LECTIONES.

* Sic. conj. R., ἄλλη τὸινυν ἂν cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

tur. — *Amictus, quo sacerdos caput obnubilat.* Corrigatur hinc locus Innocenti III, de mysteriis Missæ apud Du Cangium l. c. Legitur ibi: *duo vasculi, quibus amictus ante pectus ligatur*, etc. Durandus *funiculos aut chordulos* appellat. Ergo legendum est *duo nastuli*. *Nastel* est longum et tenue lorum coriaceum, quo e. c. calcei apud rusticos, item pectoralia juvenum et mitræ costis balænarum differtæ, quibus domicellæ mamillas castigant, *die Schnierleiber*, per foramina utrinque crebra trajecto constringuntur. Hinc *Nastel Knüpfen*, nodum in loro facere; *die Nastel* pro recte patibulari olim dicebatur. Vid. Du Cange *Gloss. Lat. v. Nastuli* et Frisch. *Lexic. German. v. Nastel*.

(87) *Pransorium* ἀριστηριον, ut apud Du Cangium ad Alex. p. 414, et CPl. Christ. p. 121 et 123.

(88) Est depravatum ex ὀμοφόριον. Apparet ex paulo post sequentibus, vestem hanc fuisse palliam, quæ totum corpus ambiret, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὸ πᾶν αὐτοῦ σῶμα συγκαλύπτεσθαι. Adeoque fuit id, quod Latini *cloccam* appellabant. Est autem *cloccæ* vox Germanica, campanam notans, et ad ejus instar factum pallium circa collum angustius, infra latius et per orbem ambiens; vid. Du Cange ad Alex. ad p. 329, 330, ubi quod aliis est ὀμοφόριον τῆς Θεοτόκου, aliis est μαφόριον, item Salmas. ad Script. II. Aug. t. II, p. 542.

πίσκοποι κατὰ τὸ εἰωθὸς τῆ ἐκκλησιαστικῆ καταστά-
σει. Τῶν δὲ μητροπολιτῶν τὴν πύλην τοῦ σεκρέτου
μελλόντων εἰσεῖναι, ἀνίστανται ἀπὸ τῶν σκάμων
οἱ σύγκελλοι, καὶ ἵστανται· καὶ εἰσέρχονται πάντες,
καὶ κελεύσει τοῦ πατριάρχου καθέζονται οἱ τε σύγ-
κελλοὶ καὶ οἱ μητροπολίται, καὶ περὶ τινῶν ἐκκλησια-
στικῶν ὑποθέσεων συναίρει λόγον ὁ πατριάρχης μετ'
αὐτῶν, οἷα καὶ ὅσα βούλονται, καὶ μετὰ μικρὸν κε-
λεύσει τοῦ πατριάρχου ἀνίστανται καὶ ἐξέρχονται
πάντες.

ΚΕΦΑΛ. ζ'.

"Ὅσα δεῖ παράφωλάττειν, ὡς τανῦν ἐπιτελεῖται ἡ
τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου Κωνσταντίνου ἐτήσιος
μνήμη (92) καὶ τὰ ἐγκαίνια (93) τῶν ἰδρυθέν-
των τιμῶν σταυρῶν (94) ἐν τῷ νέφ παλατίφ
τοῦ Βόνου (95).

Πρὸ ἡμερῶν, ὅσων ἂν κελεύσωσιν οἱ δεσπότες,
γίνεται πρόκεινον ἐν τῷ νέφ παλατίφ τῷ τοῦ Βόνου,
καὶ τῆ παραμονῇ (96) τελεῖται οἰκιακῶς ἡ παννυ-
χίς εἰς τοὺς τιμίους καὶ ἁγίους σταυρούς (97). Καὶ
αὕτη τῆ ἡμέρα περὶ ὧραν β' περιβάλλονται οἱ δεσπὸ-
ται τὰ ὄξια τούτων σκαραμάγγια καὶ τὰ τούτων σπα-
θία, καὶ ἰππεύουσιν ἀπὸ τῶν ἐνεῖσε, καὶ ἀπέρχονται
εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους διὰ τῆς ἀπαγωγῆς
δοῦ εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸ ξηροκήπιον (98), καὶ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(92) *Memoriae*, μνήμαι, appellabantur solemnes
cum supplicationibus et agapis seu silicerniis ap-
positis et distributis inter pauperes et apud tymbos
martyrum aut in porticibus ecclesiarum consumptis
celebrationes emortualium mortis martyrum aut
suorum cuique affinium annuatim iteratae. Vid. C
Du Cange utroque Gloss. h. v. et Muratorius in
Anecdolis Græcis dissert. de Agapis veterum. Cum
itaque Constantinus M. die 22 Maii obierit, insti-
tutum fuit ab ejus excessu illo die annuum ejus
memoriae sacrum festum, idemque simul matris
Helena memoriam dicatum; vid. Menologia Græca
ad istum diem. "[In codice Græco Basileensi N. T.,
scripto in usum alicujus ecclesiae, additur in mar-
gine: εἰς τὴν μνήμην τοῦ Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης,
quæ duo postrema festa a Constantino et Helena
instituta fuisse, ex Cerimoniali Constantini appa-
ret. Wetsten. Prolegom. in N. T. p. 19.]" Sintne
Wetstenii an Leichii hæc verba, non expedi-
am, cum ad manum non sint illa Prolegomena. Vel-
lem clarius et uberius exposita, mihi certe non om-
nino pervia.

(93) Dixi de verbo ἐγκαίνια ad p. 27. Quando
autem *encænia* non primam quamque dedicatio-
nem: sed dedicationis renovatam memoriam no-
tat, positum est pro ἀνακαίνια. Sæpius celebrabant
encænia, non tantum urbium aut ecclesiarum, sed
etiam natalium aliorumve dierum, quibus cuique
lætum aliquid contigisset. Hinc *encæniare*, hilaria
agere, *encænia*, munera, quæ occasione talis hila-
ritatis ad amicos mittuntur; *encæniare*, aliquem,
hilariter aliquem excipere et in lautis habere, de
quibus vid. Du Cange h. v.

(94) Crucem figere, depangere in aliqua ecclesia,
est eam dedicare, cultui divino aptam declarare, ce-
lebrandi veniam dare et initium facere. Fiebat hæc
crucis fixio plerumque sub initia structuræ, interdum
quoque æde jam exædificata. Vid. Du Cange
v. *Crucem figere* et Σταυροπήγιον. Celebratio igitur
natalium fixarum crucium in aliqua ecclesia (nam
una pluresve pro lubitu depangebantur) est idem
atque celebratio natalis dedicationis ejus.

sed simul cum archiepiscopis 307 secundum ordi-
nem ecclesiasticarum constitutionum, assurgunt
quidem syncelli e scamnis [non autem occurrunt ip-
sis, sed suo in loco], persistunt, donec, omnibus in-
gressis, patriarcha considerare omnes jusserit. Ut
deinceps consederunt pariter eodem tempore tam
syncelli, quam metropolitæ, instituit patriarcha
collationem aut colloquium de argumentis ad Ec-
clesiam pertinentibus, quot et qualibus cœtui pla-
cuerit. Paulo post jussu patriarchæ assurgunt om-
nes et exeunt.

CAPUT VI.

*Observanda (prout nunc quidem ritus est) in cele-
bratione annua memorie sancti et magni Con-
stantini, et encæniorum sacrarum crucium in novo
palatio Boni dedicatarum.*

Tot diebus ante, quot voluerit imperator, fit pro-
cessio [seu transit imperator e magno palatio] in
novum palatium Boni; et in vigiliis festi, quem
diximus, diei peragitur privatim [in gratiam solius
Dominicæ devotionis et procul vulgo] pervigilium
in honorem venerabilium et sanctarum crucium.
Ipso autem illo festo die circa horam secundam in-
duunt domini purpurea sua scaramangia et spathas
suas, et illinc avecti in equis tendunt ad ædem

(95) Est in hoc loco argumentum, Constantinum
Seniorem, Leonis filium, non Juniorem, Romani,
auctorem esse hujus Cerimonialis. Nam Romanus
Senior vel Lecapenus, teste Cedreno p. 644, pala-
tium prope cisternam Boni et in vico Boni con-
struxit, idem illud, quod hic loci non ab auctore,
sed a vicinia palatium Boni novum appellatur. No-
vum ergo potuit dici sub Constantino Semore, at
sub Constantino Juniore jam vetustum illud erat.
Accedit, quod paulo post Leonis Sapientis et Basi-
lii Macedonis sepulcra, non recentiora, memo-
rantur.

(96) Sic dictus fuit dies proxime festum ante-
cedens, quia fideles eo inclinante in sacras ædes
conveniebant et tota nocte ibi *παρέμενον, ma-
nebant*, id est, vigilabant et expectabant adventum
festi.

(97) Non de crucibus illis magnis, spectabilibus,
pretiosis et insignita veneratione olim cultis, quæ
circumferri per urbem lustrandi causa solebant et
in quibus vera crux jactabatur esse, sed de cruci-
bus ecclesie palatii Boni propriis intelligendum esse
puto. Nam istæ supra dictæ processionales cruces
majores asservabantur in ecclesia palatina Deiparæ
Phari. Obstat tamen, quod p. 308, dicitur magna
Constantini crux, id est illa, quam Helena, mater
ejus, invenit, aut sane illa, quam juxta visionem
crucis cœlestis fabrefieri curaverat, in æde palatii
Boni statuisse.

(98) Non ignobilis in historia Byzantina locus, de
cujus situ fatisque agere mei non est instituti. Tan-
tum rationem appellationis reddere animus est.
Scilicet *ξηροκήπιον* notat *hortum nudum*, absque
palatio nempe hortensi aut suburbano, dum alias
adesse hortis imperialibus solebant. *Ξηρόν* Græcis
id notat, quod nostratibus *drucken* in dictione
drucken Brodt, panis siccus, absque obsonio quo-
cunque tandem. Ita *ξηροὶ λίθοι* sunt *rudia, agrestia
saxa*, absque arte, ut creverunt sua sponte, ferro
non cæsa, ut vult Du Cange ad Alex. p. 288, aut
nullo cæmento, juncta, ut statuit Goar. ad Theo-
phan. p. 329. Ita *ξηρόν ἔδραρον, durum solum*, est

Θεῶν τὴν πόλιν ἀρχεται ψάλλειν τῶν ἑγκαινίων, ἤγουν τὸ, « Δόξα σοί, Χριστέ ὁ Θεός, ἀποστόλων καύχημα. » Καὶ δὴ τοῦ πατριάρχου πλησιάσαντος ἐν τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ καθέζονται οἱ δεσπότες, ἀνιστάμενοι οἱ δεσπότες δέχονται τοῦτον. Καὶ εὐθὺς τελεῖται ἡ ἀκολουθία (3) τῶν ἑγκαινίων, καθὼς εἴθισται τῇ ἐκκλησιαστικῇ καταστάσει, καὶ τῶν ἀνοξείων (4) τελεσθέντων, εἰσέρχονται οἱ δεσπότες μετὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ ἀπέρχονται ἐν τῷ βήματι τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου (5)· (τὰ γὰρ ἐκεῖσε βήματα, τὸ μὲν ἐν τῆς ἀχίας Ἑλένης ὑπάρχει, τὸ δὲ ἕτερον, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἀργυροῦν νιθῶριον, τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου τυγχάνει)· καὶ ἐκεῖσε διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσιν τῷ Θεῷ, καὶ ὑποστρέφοντες ἐξ ἀριστερᾶς ἀνέρχονται τὰ βάρβα, καὶ ἴστανται ἔμπροσθεν τοῦ μεγάλου σταυροῦ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, ἐκδεχόμενοι τὴν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν, καὶ τὴν τῆς ἐκτενοῦς ἀπόλυσιν, ἀνέρχονται ἐν τῷ ἐκεῖσε πλάτῳ, καὶ μετὰ τὴν τῆς λειτουργίας ἀπόλυσιν συνεστιῶνται τῷ πατριάρχει καὶ τῇ συλλήτῳ καὶ μητροπολίταις, οἷς ἂν κελεύσωσιν. εα, præstolantes recitationem sancti Evangelii, et, extensa finita, ascendunt in palatium templo contiguum, peractaque liturgia seu divino officio, epulantur cum patriarcha et senatu et metropolitibus, delectis nempe et invitatis.

ΚΕΦΑΛ. Ζ.

*Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ καὶ προελεύσει τῶν Ἁγίων πάντων (6).

Ἰστίον, ὅτι ἡ προέλευσις τῶν Ἁγίων πάντων ἐπιτελεῖται κατὰ τὸν τύπον τῆς μεσονηστήμου (7), καὶ ὡς τὰ νῦν ἐπιτελεῖται ἢ τε δευτέρα τῆς διακαινησι-

JOAN. JAC. REISKII

(3) Jam sæpius vidimus, hanc vocem pro tota serie, ordine liturgiæ occurrere. Latinis mediæ ævi est sequentia et officium. Ordo Rom. in ritibus Paschalis convivii : cantores ex præcepto domini pontificis cantant sequentiam, quæ sit conveniens Paschæ, modulatis organis. Vid. Du Cange Gloss. Lat. b. v., quæ tamen aliter derivat. Neque vetustis Græcis ignota fuit vox hoc sensu. Alciphro p. 408, τῆς ἐστίασεως τὴν ἀκολουθίαν dixit, et ordinem convivii Petronius. Mediæ quoque Latini consequentia pro serie dicebant. Lambertus Vita S. Heriberti : favet in id ipsum tota curia una consequentia.

(4) Apertio, ἀνοίξις, τὰ ἀνοξεία sunt ritus dedicationis ecclesiæ. Ad dedicationem et inaugurationem ecclesiæ requiritur primum τὰ ἑγκαινία, ea, quæ in nova nondum consecrata ecclesia fieri debent, preces et consecratio ecclesiæ cum trinis processionibus, cum laudibus et gloria, ut loquebantur, seu hymnis et funeralibus circa ecclesiam adhuc clausam ; alterum ἡ ἀνοίξις, quando ad flagitationem episcopi vel presbyteri alteriusve dedicantis, extra portam narthecis cum reliquiis deponendis in ecclesia stantibus, aperitur porta ab illis, qui intus sunt ; tertium ὁ ἐνθρονισμὸς, quando dedicans sacerdos semetipsum, aut alium ecclesiæ illi præfuturum in throno seu sede presbyteriali in summa tribunæ collocat ; vid. Du Cange v. Ἀνοίξις et auctores, qui de ritibus Græcorum sacris scripserunt. Interim juvat quæ Durandus Rationalis divinator. offic. l. I, c. VI, de ritibus, quibus Latini ecclesiam dedicant, tradit, pro parte ascribere. Quarto, ait dicendum est, qualiter ecclesia dedicatur. Et quidem omnibus de ecclesia ejectis, solo diacono ibi remanente recluso, episcopus cum clero ante fores ecclesiæ aquam non sine sale benedicit ; interim intrinsecus ardent duodecim luminaria ante

sione eodem advenerit. Intrante illa processione in portam aulæ palatii, sonat adhuc troparium modo memoratum : « Crucis tuæ, » etc., ea vero porta transita, incipit troparium cani diei encæniorum vel dedicationis proprium, scilicet illud, quod incipit a verbis : « Gloria sit tibi, Christe Deus, qui es argumentum gloriationis apostolorum. » Patriarchæ tum ad illum locum appropinquanti, in quo sedent imperatores, assurgunt hi, et beneventant ipsum. Protinusque perficitur ritus encæniorum seu dedicationis, sanctarum nempe crucium, quemadmodum secundum constitutiones ecclesiasticas fieri mos est ; et post peractas anoxes [seu ceremonias, quæ præcedunt apertionem templi], intrant domini cum patriarcha [in ædes sacras, quæ sunt in palatio Boni], proceduntque ad bema S. Constantini. (Sunt enim ibi duo bemata, unum S. Helenæ, alterum S. Constantini, argenteo ciborio ornatum.) Ter ibi cum cereis adorant Deum, et redeunt deinceps a sinistra parte, ascendunt gradus et magnam cruce[m] S. Constantini ducentes ; et consistunt coram templo contiguum, ascendunt in palatium templo contiguum, epulantur cum patriarcha et senatu et metropolitibus, delectis nempe et invitatis.

309 CAPUT VII.

Observanda in festo et processione Sanctorum omnium.

Processio Sanctorum omnium peragitur secundum ritum mesonestimi seu medianæ vel mediæ quadragesimarum hebdomadis, et secundum ritum, COMMENTARIUS.

C duodecim cruces in ecclesiæ parietibus depictas. Postmodum vero, clero et populo insequente, circumveundo ecclesiam exterius cum fasciculo hyssopi parietes aqua benedicta aspergit et qualibet vice ad januam ecclesiæ veniens percussit superliminare cum baculo pastoralis, dicens : Attollite portas, principes, vestras etc. Et diaconus deintus respondet : Quis iste rex gloriosus ? Cui pontifex : Dominus fortis. Tertia vero vice reserato ostio ingreditur pontifex ecclesiam cum paucis ex ministris, clero et populo foris manente, et dicit litanias, etc. Longam tractationem de sacra æde dedicanda habet Symeo Thessalonicensis a p. 114 — 125, multis capitibus, quorum indicem habet Fabricius Bibl. Gr. t. ultimo p. 64, 65, ubi inter alia cap. 118 quæritur, quare claudantur poræ, διὰ τί κλείονται αἱ πόλαι καὶ τὸ, Ἄρατε πόλας ἄδεται ; c. 120 : τί δύνανται ἢ πρὸ τῶν πυλῶν ἑγκαινίων εὐχή ; Caput 124 est περὶ τῆς τάξεως τῶν ἑγκαινίων, quod, nisi brevitati studendum esset, totum transcriberem.

(5) Pro sancto habere Græcos Constantinum M. et dies festus ejus memoriæ sacer. et aræ ipsi dedicatæ testantur. Nihil ergo, quamvis Christianus, Augusto deterioris in apotheosi conditionis fuit. Cum autem in una ecclesia multas aras habeant Græci, necesse est, ut tribunas quoque totidem, quot aras habeant.

(6) Festum Sanctorum omnium incidebat in festum S. Trinitatis more nostro seu in octavas Pentecostes.

(7) Est omnino ἡ μεσονηστήμιος mediana seu hebdomas Quadragesimarum media ; vid. Du Cange h. v. utroque Gloss. Rectius tamen hic quidem præcipuam istius hebdomadis partem, Dominicam ejus diem, intelligas, eamque nomine totius appellatam existimes, ut partem capitalem.

quo nunc celebrantur tam secunda feria diaceni-
aimi vel septimanæ renovationis, id est Paschalis,
quam Dominica antipascha, vel quæ proxime festum
Paschatis sequitur. Descendunt domini ex
egunt in porta sanctorum Apostolorum ad horolo-
gium ejusdem ecclesiæ ducente, et inde, stipati a
cubiculo et consuetis proceribus, declinant versus
dextram, trajectoque narthece templi sanctorum
omnium, ascendunt in catechumenia ejusdem tem-
pli, et intrant intra velum ibi suspensum, fluntque
cætera, quemadmodum mos est fieri in reliquis
processionibus, per quas domini ad sanctos Apo-
stolos in equis vehuntur. Adveniens interim cum
turba processionale patriarcha consistit intra ædem
SS. Apostolorum extra cancellos sacrificatorii, tem-
poreque opportuno ingruente, intrant præpositi ad
Augustos, et amiciunt eos ipsorum tunicis. Exeuntes
extra velum dominos excipiunt et venerantur mag-
istri et patriicii, fitque ibi doche seu exceptio et
consalutatio dominorum et procerum, qua peracta,
clamat cerimoniaris, nutu præpositi admonitus :
« Celeusate » [seu : « velitis movere »]. Sic descen-
dunt per cochleam et narthecem ; et egredientes e
narthece Sanctorum omnium excipit atque veneratur
peraticus demus [seu suburbana e Pera factio]
Venetorum cum domestico scholarum dominis odo-
rata sertâ rosâ implexa tradente. Paulo illinc ante-
quam ingrediantur domini in horologium, excipiunt
eos in atrio demarchus Venetorum cum factione
alba, sertâ et ipse quoque porrigens. Dominos jam
ipsam horologii SS. Apostolorum portam intrantes
excipit excubitus (seu præfectus excubitorum) cum
demo peratico Prasinorum, et ipse quoque corollas
tradens. Et tandem intrantes dominos in portam
gynæconitæ seu stationis mulierum in æde SS. Apo-
stolorum, excipit demarchus Prasinorum cum fac-
tione russa, tradens et ipse, quæ cæteri. Sic porro
libere absque impedimento procedentes dominos
excipit patriarcha extra cancellos sancti bematiss
(vel tribunalis), osculoque pacis invicem dato, in-
trant simul in sacrificatorium, 310 ubi domini
endytam seu tapetem altari instratum et sacrum
Evangelium osculantur, patriarcha utrumque pro-
tendente et ori admovente. Exinde ordiuntur sup-
plicabundam processionem, clero canente illud :
« Gloria tibi, Christe Deus. » Domini hac in pro-
cessione e bematibus egredientes accipiunt a præpo-
sitâ cereis processionalibus, et sic, comitante patriar-
cha, procedunt cantantes Deoque supplicantes usque
ad ædem Sanctorum omnium ; ubi post peractum
anæxon seu apertionum, vel, quod idem est, en-
cæniorum officium, (id est post dictas preces, quæ
in annuatim renovanda dedicatæ istius ædis memo-
ria dici solent, et per quas nemini ad clausam ædem

μου καὶ ἡ Κυριακὴ τοῦ Ἀντίκασα. Καίτοι οἱ δεσπότες ἀπὸ τῶν ἱππικῶν ἐν τῇ πόλει τῶν Ἁποστόλων τῇ εἰσπορεύσει πρὸς τὸ ἑρμῆον αὐτῆς ἐκκλησίας, κάκειθεν διερχόμενοι ἐπὶ τοῦ κουβουκλείου καὶ τῶν ἐξ ἔθους ἀρχόντων οὐσι δεξιὰ, καὶ διέρχονται διὰ τοῦ νάρθηκος Ἁγίων πάντων, καὶ ἀνέρχονται ἐν τοῖς κτηνίοις τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰσέρχονται ἐπὶ ἐκείτῃ κρεμαμένον βήλου, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιπέθως καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς προελύουσιν, ἐν αἷται οἱ δεσπότες ἔριπποι εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους. Ὁ δὲ πατριάρχης μετὰ τῆς λιτῆς καταβάντων ἔνδον τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἔξω τῶν κτηνίου θυσιαστηρίου, καὶ τοῦ καιροῦ καταλαμβάνεται οἱ πραιπόσιτοι καὶ περιβάλλουσι τοὺς ἑαυτῶν χλανίδας ἐξερχομένων δὲ τῶν ἑπιβήλου, δέχονται τούτους οἱ τε μάγιστροι καὶ καὶ γίνεται ἐκείσε δοχὴ, καὶ ἀπὸ νεύματος αἰσίου λέγει ὁ τῆς καταστάσεως. « Κελεύεται ἐρχονται διὰ τε τοῦ κοχλιοῦ καὶ τοῦ νάρθηκος θαινόντων τὸν νάρθηκα τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων δέχεται τούτους ὁ περατικὸς δῆμος τῶν Βενετῶν καὶ τοῦ δομειτῆρος τῶν σχολῶν, καὶ ἐπιδομειτικὸς τῶν σχολῶν τοῖς δεσπόταις τὸ βραδύ. Καὶ μετ' ὀλίγον πρὸ τοῦ εἰσεῖναι ὠρολόγιον δέχεται εἰς τὸ ἑξῆρον ὁ δῆμος Βενετῶν μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ, καὶ ἐπὶ διδοῦς ὁμοίως τοῖς δεσπόταις. Καὶ εἰσόντων ἁποτῶν εἰς τὴν θύραν ὡς πρὸς τὸ ἑρμῆον Ἁγίων Ἀποστόλων, δέχεται ὁ ἐξκοῦστος περατικὸς δῆμος τῶν Πρασίνων, καὶ ἐπὶ αὐτὸς ὁμοίως. Καὶ πάλιν εἰσόντων τῶν εἰς τὴν θύραν τοῦ γυναικίτου τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, δέχεται ὁ δῆμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ δῆμου τοῦ βουσίου, καὶ ἐπεθίδωσι καὶ ἐπιπέθως. Καὶ εἴθ' οὕτως ἀνέρχονται οἱ δεσπότες καὶ ἐπὶ τούτους ὁ πατριάρχης ἔξω τῶν κτηνίου ἐπὶ βήματος, καὶ ἀσπάζονται ἀλλήλους, εἰς ἅμα εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἀσπάζονται ἐπὶ τὴν ἐνδυτὴν καὶ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, ἕως τῆς τοῦ πατριάρχου προσφερόμενα, καὶ εἰς τὸ ἐκείσε τὴν λιτὴν, φάλλοντος τοῦ κληρικοῦ σοῖ, Χριστὸς ὁ Θεός. » Τῶν δὲ δεσποτῶν ἔρχεται τὸ βῆμα, λαμβάνουσι παρὰ τῶν πραιποσιτῶν λιτανίαια, καὶ ἅμα τοῦ πατριάρχου ἰπποκρίτων Ἁγίων πάντων, καὶ τῆς ἀνωξίαν ἀνοξίαν τελεθεισῆς, ἔγουν τῶν ἱπποκρίτων οδεύουσι καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ βήματι συνθήβεια ἔχει, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε διὰ κτηνίου δεξιῶν μέρους εἰσέρχονται ἐν τῷ κτηνίῳ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου μέρους καὶ κάκεισε διὰ τῆς τρισπῆς μετὰ τῶν κτηνίου σιωῶν ἀπευχριστοῦσιν τῷ Θεῷ, καὶ εἰς τὸν περὶ τοῦ πατριάρχου, τοῦτον ἀσπάζονται.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(8) Ita est in membranâ pro διερχόμενοι, quod præcedentia et sequentia pluralia flagitant.

(9) Ita membranâ. Contextus tamen monstrat, legendum esse ἀπάντων, ut in Latinis dedi. Nam

imperator ex æde SS. Omnium in ædem SS. Apostolorum procedebat, patriarcha vero e patriâ vel S. Sophia protinus ad SS. Apostolos.

ὁ μὲν πατριάρχης ἀπέρχεται εἰς τοὺς Ἁγίους πάντας. Οἱ δὲ δεσπότες διὰ τοῦ ἔνδον τοῦ βήματος κυκλίου ἀπέρχονται εἰς τὸ εὐκτήριον τῆς ἁγίας καὶ βασιλίδος Θεοφανοῦς. Κάκεισε ἀπαλλάσσουν τὰ χλανίδια, καὶ καθέζονται ἐκδεχόμενοι τὴν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν. Τοῦ δὲ ἁγίου Εὐαγγελίου μέλλοντος ἀναγινώσκεισθαι, ἐξέρχονται ἕξω τοῦ αὐτοῦ εὐκτηρίου, καὶ ἴστανται (10) ἔνδον τοῦ ἐλεῖσε ἀποκριμαμένου βήλου ὡς πρὸς τὸ βῆμα, καὶ ποιοῦνται τὴν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου ἀκρόασιν, καὶ μετὰ τὴν τελείωσιν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου εἰσέρχονται πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ εὐκτηρίῳ τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς, καὶ καθεζόμενοι στοχοῦσι τὸ κλητώριον, καὶ εἶθ' οὕτως περιβάλλονται τὰ χρυσοπερίκλειστα σαγία, καὶ διέρχονται διὰ τοῦ νάρθηκος τοῦ εὐκτηρίου τοῦ Ἁγίου Ἰσπανίου καὶ τοῦ ἐκεῖσε ἐξάγοντος ἐξάερου, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἀνέρχονται διὰ τῆς ξυλλίνης σκάλας τῆς ἐξαγοῦσης ἕξω τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου τῆς ἀναγοῦσης εἰς τὰ κατηχούμενα τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε διέρχονται διὰ τῶν κατηχουμένων τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, καὶ εἰσέρχονται εἰς τὰ παλάτια. Κάκεισε γυτρίπεται ἡ τιμία αὐτῶν τράπεζα. Τὰ δὲ ἐπὶ τῆς τραπέζης τελούμενα καὶ τὰ τῆς δειλινῆς προελεύσεως, καθῶς προείρηται, ὁμοίως τῆς δευτέρας τῆς διακαινησίμου καὶ τῆς νέας Κυριακῆς, καθῶς, τὰ νῦν ἐπιτελοῦνται.

est sacra mensa. Ritus autem in prandio, item in processione pomeridiana, observandi sunt, ut nunc quidem fiunt, [similes illis,] quos in descriptione processionis feriæ secundæ diacœnesimi [seu proximæ a Paschatis festo], et novæ Dominicæ [seu, ejus, quæ in albis dicitur,] exposuimus.

ΚΕΦΑΛ. II'.

Ἄσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ πρώτῃ τοῦ Αὐγούστου μηνός, τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ σταυροῦ ἐξερχομένου.

Ἰστέον, ὅτι, αἱ μὲν λάχη ἡ πρώτη τοῦ Αὐγούστου ἐν Κυριακῇ, ὀφείλει ἐξίσωσθαι ἀπὸ τοῦ σκευοφυλακίου τοῦ μεγάλου παλατίου (11) ὁ τίμιος σταυρὸς τῆ ὀκτισθεν Κυριακῇ, ἔγουν πρὸ ἑπτὰ ἡμερῶν τῆς πρώτης τοῦ Αὐγούστου, Ἐξέρχεται δὲ ψάλλοντος τοῦ ὄρθρου περὶ τρίτην ἢ καὶ ἕκτην ᾠδὴν, καὶ ἀποτίθεται ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ, καὶ ὑπὸ τοῦ πρωτοπάπα βαλσαμιζόμενος (12) προτίθεται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰς προσκύνησιν πάντων. Καὶ μετὰ τὴν ἀπόδουσιν τοῦ ὄρθρου παρίσταται ἅπας ὁ βασιλεῖος κληρὸς ψάλλον τὰ συνήθη σταυρώσιμα, καὶ ὅτε κελεύουσιν οἱ δεσπότες, εἰσέρχονται καὶ ἀσπάζονται αὐτὸν, καὶ ἀπερχόμενοι καθέζονται ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίου εἰς

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(10) Stetisse ad Evangelii lectionem imperatores, e variis Nostri locis patet; vid. p. 308 fin. Fideles quoque idem fecisse, demonstravit Valesius ad Philostorg. III, 6. Conf. Leo Allatius de libris Græc. Eccl. Bibl. Gr. Fabr. t. V, p. 24.

(11) Magnum palatium est ordinaria residentia imperatorum et opponitur aliis urbanis et suburbanis. Quia vero sceuophylacium est tantummodo ædium sacrarum, debet hic quoque ecclesia palatina intelligi, et quidem Deipara Phari, ut e p. 312, patet. Quapropter verba *aus et Nea* in Latinis hujus paginæ 311, deleri velim.

(12) Magnam curam adhibet Græca Ecclesia in idolorum suorum cultu, neque minus Latina. Tergebant, ungebant ea singulis annis, novam quoque stolam annuatim induunt, concedere gentilibus im-

aditus patet,) inferunt pedem, et progrediuntur in ejus ædis bema, prout mos est; et exinde per dextram tribunalis orientalem plagam intrant in oratorium, quod ibidem est, S. Leonis martyris, et trina cum cereis adoratione Deum ibi venerati, protinus valedicunt et osculum pacis dant patriarchæ. Et patriarcha quidem abit in ædem Sanctorum omnium: domini autem per cyclium, quæ est intra bema, abeunt ad eucterium sanctæ imperatrici Theophanons [quod est in æde SS. Apostolorum], ibique depositis tunicis, exspectant tempus, quo recitari sanctum Evangelium debet. Eo instante, exeunt oratorio, et stant intra velum ibidem ea parte, quæ bema respicit, suspensum, audiuntque [a nemine conspecti] lectionem sancti Evangelii. Qua finita, redeunt in idem sanctæ Theophanons eucterium, ibique residentes ordinant cletorium [id est nominatim designant et a nomenclatore citari jubent, quos eo die sibi volunt convivæ acumbere]. Tum induti sagis auro septis transeunt per narthecem eucterii seu sacelli S. Hypatii et per atrium illi prætensum; inde ascendunt per scalam ligneam, quæ ex æde S. Constantini exeuntes in catechumenia SS. Apostolorum ducit; trajectisque modo dictis SS. Apostolorum catechumeniis, intrant in palatium [isti ædi adstructum]; ubi parata ipsis

processione pomeridiana, observandi sunt, ut nunc quidem fiunt, [similes illis,] quos in descriptione processionis feriæ secundæ diacœnesimi [seu proximæ a Paschatis festo], et novæ Dominicæ [seu, ejus, quæ in albis dicitur,] exposuimus.

C

CAPUT VIII

Observanda Kalendis Augusti, proudeunte in publicum venerabili et vivifica cruce [in qua Christus passus fuit].

Si Kalendas mensis Augusti in diem Dominicum incidere contingat, debet sancta crux proxime præcedente die Dominica seu die retro septimo e sceuophylacio [vel custodiaro pretiosorum vasorum et sacrarum reliquiarum] magni palatii exprimi et produci, quo tempore matutinas canunt, intra tertiam sextamve odam. Et primum deprimptus e sede sua et depositus humi in sceuophylacio, balsamisatur vel inungitur sacris unguentis a [cleri regii] protopapa; dein proponitur sic in ecclesia [magni palatii, Deiparæ Phari, ut videtur, aut et nea] communi omnium adorationi. Tum post finitum officium matutinum accedit ad eam sanctam crucem, et coram

pium ducentes. Ordo Roman. p. 572: *Cruce es desuper inuncta balsamo et singulis annis eadem unctio renovatur, quando dominus Papa cum cardinalibus facit processionem in Exaltatione S. Crucis.* Sic quoque pagani, qui, teste Artemidoro p. 122, c. 34, idola sua solebant ἐκμάσσειν, sicis pannis laneis aut linteis extergere, καθάρειν, aqua, sapone, scalptis, setis porcinis sordes abluere et revellere, ἀλείφειν, ungere, quod Noster βαλσαμίζειν appellat, σαροῦν τὰ πρὸ τῶν νεῶν καὶ τὰ πρὸ τῶν ἀγαλμάτων. Quibusdam gentilibus ea erat dignitas et cura ungenti et lavandi idola. Sic Phidias ἔχγονοι erant φαίδροντα Jovis Olympii, teste Pausania in Eleis, quorum erat statuam illam celeberrimam semel per annum abstergere et ornare.

ea consistit totus clerus palatinus, canens consueta A
 staurosima vel cantica in laudem crucis. Domini, si
 volunt, [exeuntes e sacro cubiculo, ante consuetam
 processionem] intrant [in ecclesiam] et venerati
 crucem abeunt, residentque in chrysotriclino et peragunt
 ea, quae in consueta quotidiana processione vel
 conventu procerum in aulam peragi mos est. Papias
 tum sublatam in capite gerens sanctam crucem, indu-
 tus scaramangio et sago purpureo stipatusque obse-
 quio cleri palatini et protopapae S. Stephani, Daphnes
 et dietariorum tam Stephani quam palatii, et horum
 quidem omnium cereos gestantium, procedit [ex eccle-
 sia palatii] per heliacum seu solarium [illi praetensum],
 et praeter chrysotriclinum. Inde ulterius prolata crux
 deponitur et exponitur communi totius senatus ado-
 rationi in lausiaco, et quidem in ejus sinistra parte
 ante portam eucterii S. Basilii. Adoratam itaque ibi
 crucem rursus attollit papias, et procedit eodem in
 obsequio, deponiturque in palatio Daphnes in templo
 Sancti Protomartyris Stephani. Die vero vigesimo et
 octavo mensis Julii incipit crux obire atque sanctifi-
 care omnem locum omnemque domum regiae hujus
 urbis, quam Deus conservare velit; neque aedificia
 tantum, sed et ipsos urbis auro obit atque sanctificat;
 quo et ipsa urbs et ei circumjecta gratia et sanctifica-
 tione impleantur. Illa Crucis obitio continuat usque ad
 diem Augusti mensis decimam tertiam. Ea enim die
 mane redit in sacrum palatium, et proponitur super
 senzo [id est sessu vel throno], qui stat in chrysotricli-
 no. Dietaarii ad haec consueta staurosimata seu tropa-
 ria in laudem crucis canunt, factaque extensa a proto-
 papa, Daphne 313 addunt ipsi benedictionem,
 figentes pro more [id est, voventes concepta consue-
 taque formula: *Velit Deus et urbem, et in ea sanctam
 crucem, στερεάν, fixam, immobilem nullaque cala-
 mitate percullendam esse jubere*]. Et protinus rursus
 attollitur crux a papias, circumlataque in obsequio
 protopapae Daphnes et dietariorum obit atque sanc-
 tificat cubacula palatii ipsumque totum. Deinceps
 deponitur in oratorio S. Theodori. Sub vesperam
 infert eam papias et deuterus in Pharum, ubi secu-

τήν συνήθη και καθημερινήν προέλευσιν. Καί εἰθ' B
 οὕτως ἀφ' ὧν ὁ παπίας τὸν τίμιον σταυρὸν ἐπὶ τῆς
 κεφαλῆς, δηλονότι φοροῦντος αὐτοῦ σκαραμάγγιον
 καὶ σαγίον ἀληθινόν, ὀψικευόμενος ὑπὸ τοῦ βασιλεῖος
 κλήρου καὶ τοῦ πρωτοπάπα τῆς Δάφνης τοῦ Ἁγίου
 Στεφάνου καὶ διαιταρίων τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ
 τοῦ παλατίου, πάντων κηρὸς βασταζόντων, διέρχε-
 ται διὰ τε τοῦ ἡλιακοῦ καὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου, καὶ
 ἀπαγόμενος προτίθεται εἰς προσκύνησιν πάσης τῆς
 συγχλήτου ἐν τῷ λουσιακῷ ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει
 πρὸ τῆς πόλεως τοῦ εὐκτηρίου τοῦ Ἁγίου βασιλεῖος.
 Καὶ μετὰ τὴν προσκύνησιν πάλιν βαστάζεται παρὰ
 τοῦ παπίου, δηλονότι ὀψικευόμενος ὑπὸ τῶν προει-
 ρημένων, καὶ ἀποτίθεται ἐν τῷ παλατίῳ τῆς Δάφνης
 ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Πρωτομάρτυρος Στεφάνου. Τῇ
 δὲ κη' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς ἄρχεται περιπολαύειν (13)
 καὶ ἀγιάζειν πάντα τόπον καὶ πᾶσαν οἰκίαν ταύτης
 τῆς θεοφυλάκτου καὶ βασιλίδος πόλεως, ἀλλὰ μὴ
 καὶ αὐτὰ τὰ τεῖχη, ὡς ἂν καὶ αὐτὴ ἡ πόλις καὶ τὰ
 περὶ αὐτὴν πάντα τῆς χάριτος καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ
 πληρωθῶσιν, μέχρι τῆς ιγ' τοῦ Αὐγούστου μηνός.
 Ἐν αὐτῇ γὰρ τῇ ιγ' τοῦ αὐτοῦ μηνὸς πρωτὶ εἰσέρχεται
 ἐν τῷ ἱερῷ παλατίῳ καὶ προτίθεται ἐπάνω π
 σέντζου τοῦ Ἰσταμένου ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ. Οἱ δὲ
 διαιτάριοι ψάλλουσι τὰ συνήθη σταυρωσίματι, καὶ
 ἔκτενοὺς γινομένης ὑπὸ τοῦ πρωτοπάπα τῆς Δάφνης,
 ἀποδιδούσιν τὴν εὐχὴν, στερεοῦντες (14) κατὰ τὴν
 εἰωθός. Καὶ εὐθέως ἀρόμενος ὁ σταυρὸς πάλιν ὑπὸ
 τοῦ παπίου καὶ ὀψικευόμενος ὑπὸ τοῦ πρωτοπάπα
 τῆς Δάφνης καὶ τῶν διαιταρίων περιέρχεται ἀγιάζων
 τοὺς τε κοιτώνας καὶ ἅπαν τὸ παλάτιον. Καὶ εἰθ' C
 οὕτως ἀποτίθεται ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ Ἁγίου Θεοδοῦ-
 ρου, καὶ τῇ ἐσπέρᾳ εἰσφέρει αὐτὸν ὁ παπίας καὶ ὁ
 δεῦτερος εἰς τὸν Φάρον, παραδιδόντες αὐτὸν τῷ
 σκευοφύλακι, καὶ τῇ ἑσθῆν, ψάλλοντες τοῦ ὄρθρου
 τρίτην ἢ καὶ ἕκτην ψῆδὴν, ἐκμασσομένου παρὰ τε τοῦ
 πρωτοπάπα καὶ τοῦ σκευοφύλακος, ἀποτίθεται ἐν
 τῷ ἱερῷ σκευοφυλακίῳ. Εἰ δὲ ἐν δευτέρᾳ (15) λάχῃ
 ἢ πρώτῃ τοῦ Αὐγούστου, ὀφείλει ἐξέρχεσθαι τῇ ὀπι-
 σθεν Κυριακῇ, ἤγουν πρὸ γ' ἡμερῶν τῆς α' τοῦ Αὐ-
 γούστου. Εἰ δὲ ἐν τρίτῃ λάχῃ ἢ πρώτῃ τοῦ Αὐγού-

VARLÆ LECTIONES

• ἡ πρώτη τῆ ἐδ.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(13) Describit Christianorum ambarvalia, qui D
 cruce et Sanctorum reliquiis circum urbis muros
 et per plateas circumgestatis putabant mala omnia
 se averruncaturos esse. Vita S. Aniani Episcop.
 Aurelian. (apud Du Cangium v. *Ambulatorium*):
pontifex fisus in Domino per muri ambulatorium
 [est τὸ μασοτελχίον, *pomæria*; nos *Zwinger* appella-
 mus] *Sanctorum gestans pignora*.

(14) Quid sit στερεοῦν et sicne simpliciter, an
 στερεοῦν τὴν εὐχὴν dicatur, fateor me nescire. Quod
 in Latinis dedi, non certa scientia, sed conjectura
 ductus dedi, ne omnino praeterirem intactum, et
 quod videretur locus imputatam sententiam, si non
 flagitare, saltem ferre. Favet ei certe conjecturae
 id, quod inter acta seu laudes et acclamations
 festivas votaque felicitatis unanimi voce cantari
 solita esset etiam haec formula: στερεώσαι ὁ θεὸς
 τοὺς βασιλεῖς ἡμῶν: vid. e. o. p. 376: item haec;
 τούτο τὸ βασίλειον Κύριε, στερέωσον ut p. 164.

Et pondus tandem certitudinemque addit Goerres
 ad Eucholog. p. 26, claris verbis tradens στερεοῦν
 esse preces recitare, quibus Deus rogatur, et rogare
 confirmet, ipsamque precum formulam recitans:
 ἐπουράνιε βασιλεῦ etc., et tandem addens, Græcos
 sacerdotes de hujus orationis vi loquentes dicere se
 στερεοῦν τοὺς βασιλεῖς confirmare reges, hoc est,
 ut Deus eos confirmet, rogare.

(15) Sic paulo post recurrit ἐν παρασκευῆς.
 Non insolens novis Græcis est ἐν cum genitivo com-
 ponere. Infra p. 373, habemus ἐν χαμοσωρίῳ pro
 ἐν χαμοσωρίῳ in humili et parva arcula. Supra
 p. 182, ἐν κυριακῆς est in membranis, quod Edi-
 tor credidit refingendum esse. Procopio perquam
 frequens est ἐν γειτόνων pro ἐν γειτοσσι vel ἐν
 γειτόνων, in vicinia. Malalas t. II, p. 226: γενοθλοῦ
 ἀγομένου ἐν Βυζαντίῳ ἐμιξία [id est ἀταξία, *inmix-
 tus*] ἐγένετο ἐν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν.

σου, ὀφείλει ἐξέρχεται αὐτῇ τῇ Κυριακῇ τῆς τρίτης ἡγουν πρὸ δύο ἡμερῶν τῆς α' τοῦ Αὐγούστου. Εἰ δὲ ἐν δ' λάχρῃ ἡ πρώτη τοῦ Αὐγούστου, ὀφείλει ἐξέρχεται αὐτῇ τῇ Κυριακῇ τῆς τετράδος, ἡγουν πρὸ τριῶν ἡμερῶν τῆς πρώτης τοῦ Αὐγούστου. Εἰ δὲ ἐν ε' λάχρῃ ἡ πρώτη τοῦ Αὐγούστου, ὀφείλει ἐξέρχεται αὐτῇ τῇ Κυριακῇ τῆς ε', ἡγουν πρὸ δ' ἡμερῶν τῆς πρώτης τοῦ Αὐγούστου. Εἰ δὲ ἐν Παρασκευῆς λάχρῃ ἡ πρώτη τοῦ Αὐγούστου, ὀφείλει ἐξέρχεται αὐτῇ τῇ Κυριακῇ τῆς Παρασκευῆς, ἡγουν πρὸ ε' ἡμερῶν τῆς α' τοῦ Αὐγούστου. Εἰ δὲ ἐν Σαββάτῳ λάχρῃ ἡ πρώτη τοῦ Αὐγούστου, ὀφείλει ἐξέρχεται αὐτῇ τῇ Κυριακῇ τοῦ Σαββάτου, ἡγουν πρὸ ἕξ ἡμερῶν τῆς α' τοῦ Αὐγούστου.

Dominica illam tetrada proxime antecedente, seu die tertio ante Kalendas. Ita quoque si Kalendæ in pemptada [seu quintam in feriam vel diem Jovis] incidant, debet Sancta crux die Dominica illam quintam feriam proxime præcedente seu quarto die ante Kalendas offerri. Si denique in Parasceuen [id est sextam in feriam vel diem Veneris] incidant Kalendæ, debet Sancta crux die Dominica Parasceuen illam proxime præcedente seu die quinto ante Kalendas offerri. Si tandem in sabbatum incidant Kalendæ Augusti, debet Sancta crux die Dominica septimam illam feriam seu Sabbati diem antecedente vel die ante Kalendas sexto offerri.

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ τῆς κοιμησίας τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου μηνὶ Αὐγούστῳ ιε'.

Εἰ κελεύει ὁ βασιλεὺς ἀπελθεῖν καὶ παννυχεῦσαι ἐν βλαχέρναις, ἀπέρχεται τῇ πρὸ μιᾶς ἡμερῶν, καὶ ἐκτελεῖ τὴν παννυχίδα. Τῇ δὲ ἐπαύριον, ἡγουν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς, πνοεῖρονται ἅπαντες ἐννύχιοι μετὰ ἀλλαξιμῶν, οἱ τε μέγιστροι καὶ πραιπόσιτοι, πατρίκιοι καὶ ὀφικιάλιοι· οἱ δὲ εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι μετὰ τῶν ἀλλαξιμῶν αὐτῶν, βαστάζοντες καὶ τὰ σπαθοβάκλια, οἱ δὲ οικιακοὶ πρωτοσπαθάριοι μετὰ σπεκίων (16)· οἱ δὲ λοιποὶ ἅπαντες μετὰ σκαραμαγγίων ἄνευ τῶν σκραιτικῶν. Πρὸερχονται δὲ ἅπαντες ἐν τῷ τρικλίῳ τῷ λεγομένῳ Δανουδίῳ, καὶ καθέζονται ἐκεῖσε. Εἰ δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς οὐ θελήσει ἀπελθεῖν καὶ παννυχεῦσαι, τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς ἀλλάσσει τὸ σκαραμάγγιον αὐτοῦ, καὶ εἰ μὲν οὐκ ἔστιν εὐδία, ἵππευσι, καὶ ἀπέρχεται ἀπὸ σκαραμαγγίου· εἰ δὲ ἔστιν εὐδία, ἀπέρχεται διὰ τοῦ πλοῦς (17). Καθάζεται δὲ ἡ σύγκλητος ἅπασα ἀπὸ σκαραμαγγίου ἔξωθεν τῆς κοιλιωμένης (18) πόρτης, ἐν τῷ αἰγιαλῷ

JOAN. JAC. REISKII

(16) Vide supra, nota 92, col. 293.

(17) Ita formant Græci: πλοῦς, πλόου, πλόω, πλοῦν et πλοῦς, πλοῦς, πλοῖ, πλόα. Pariter νοῦς, νοῦ vel νόου et νοῦς, νόψ et νοῖ. Non ergo debuerat mutari apud Diodorum Siculum Eclog. xxi, p. 489: πλοῖ καὶ πλοῖ? est idem atque πλόη καὶ πλοῖ. Perinde novis Græcis et πλοῖ et πλοῖ scribere, et veteribus quoque fuit; πλοῖ autem vel a πλοῦς, πλοῦς potest derivari, quod sæpius apud Nostrum legitur, vid. ad p. 192, vel a πλόη pro πλόησις, πλοῦσις repeti.

(18) *Humilis, depressæ*. Nam novi Græci *humile* κοῖλον appellant et augmentum perfecti participii omittunt. Vid. Goar. ad Codin. pag. 98, n° 8. Et hinc dicti fuerunt οἱ ἔξω κατάκοιλοι, de quibus multum disputatur; vid. Du Cange h. v. Sic nempe dicebantur οἱ ἔξω τῆς ἀναβάθρας κατὰ τὰ κοῖλα καθήμενοι, qui extra suggestum patriarchæ aliquot gradus altum in humillioribus desidebant. Lique ex Haberti Pontificali p. 27. Et illine quoque

A ophylaci seu custodi vasorum eam tradunt. Altero mane tandem, dum cantatur matulinum officium, circa tertiam aut et sextam odam, extersa et repurgata crux a protopapa et scenophylace reponitur rursus in sacrosceuphylacio. Quod si vero kalendæ mensis Augusti in secundam feriam incidant, offerri debet sacra crux penultima retro die Dominica seu octavo die ante Kalendas Augusti. Si porro illæ Kalendæ in feriam tertiam seu diem Martis incidant, debet Sancta crux offerri ipsa illa die Dominica, quæ illam tertiam feriam proxime antecedit, hoc est secundo die ante Kalendas Augusti. Si deinceps incidant illæ Kalendæ in tetrada [seu quartam feriam vel diem Mercurii], debet Sancta crux offerri die

B

CAPUT IX.

Observanda in festo obdormitionis sanctissimæ Deigenitricis die Augusti decimoquinto.

Si cupit imperator magno a palatio exire in blachernas ad peragendum ibi devotum pervigillum, facit id die proxime præcedente, sacroque pervigilio defungitur; et tum altero mane, id est ipso festo die, procedunt omnes, die nondum prorsus oborto, in mutatoriis quidem magistri et præpositi et patricii et officiales; eunuchi autem protospatharii præter mutatoria sua quoque spathobaclia gestant; cœciacii autem seu familiares vel domestici protospatharii specia gestant. Præter secreticos reliqui omnes procedunt in scaramangils. Procedant autem et conveniunt omnes in triclinium, quod Danubius 313 appellatur, et ibi consistit. Quod si autem non placuerit imperatori præcedente die in blachernas ire sacrumque ibi pervigillum perficere, induit ipso festo die scaramangium suum, et equo evehitur, si nempe tranquillum mare non fuerit; illo autem silente atque composito, in liburnica illuc

COMMENTARIUS.

cardinalium titulus repetendus est. Cardinales enim non ideo sic dicti, quod *cardinalium titularum* vel ecclesiarum, parochiarum essent presbyteri, sed quod in cardine, hoc est in ostio, aditu throni pontificalis starent aut sederent, aut etiam, quod in cardine, aditu tribunæ, extra hema in solea locum haberent. Apud Eustathium in vita S. Eutychii contradistinguuntur οἱ τοῦ βήματος illis ὅσοι τῶν κάτω, qui infra hema sedent. Hos Sguroplus τὸς ἔξω τοῦ βήματος appellat. Sant tamen οἱ ἔξω κατάκοιλοι, in *humili sedentes*, a clero extra tribunam sedente diversi. Significatio hæc vocis κοῖλος, *humilis*, præterquam quod nature respondet: nam deorsum versa, cava omnia sunt humilia: etiam vetustis Græcis non ignota fuit. Loca depressa κοῖλα dicebant; ἡ κοῖλη Λακεδαιμῶν est in Anthologia p. 118. (598, 3) *Lacedæmon in humili sita*. Quod in Anthologia inedita Carm. 469, est κοῖλη ἄτραπος, est Carm. 470, καταντὲς, ἔντρον, *antrum in profundo situm*.

pergit; ibique a toto senatu excipitur, qui scaramangliis indutus extra portam cœliomenen [seu depressam et in humilium deductam; id ei nomen est] in litore sedet, exspectans domini adventum. Et excedentem quidem e dromonio excipiunt præpositi: aliquanto autem illinc ulterius magistri et patricii et officiales adorantes eum, porroque comitantur eum sursum per cochleam ad catechumenia Magni templi [blachernensis] ducentem. Inde trajecto triclinio sanctæ sori [vel conditorii, in quo B. Virginis amictus jacet] ascendit imperator per bisalotum [seu lateribus coctis constructum triclinium] et per cochleam in triclinium Danubium dictum. Eo transmissio, procedit in porticum Josephicam dictam et tandem usque ad cœtonem, comitantibus præpositis. Remanent autem magistri et patricii et totus senatus sedentes in Danubio, et induunt mutatoria sua, exspectantque adventum temporis, quo surgendum est. Illo adveniente, indicat cerimoniaris præpositis, instare tempus; hi ad dominum intrant, eaque de re monent. Dominus igitur e cœtone procedit in Anastasiacum triclinium, indutus dibetesio suo, ibique stanti sese hinc et illinc, dextra sinistraque, aggregant proceres cubiculi; pone hos stant spatharocubicularii; protospatharii eunuchi autem stant pone dominum. Itaque ordinatis, advocat præpositus vestitores, qui postquam domino chlamydem ejus circumposuerunt, rursus egrediuntur. Post hæc descendit ostiarius ad velum, ibique subsistens [extra velum] una cum cerimoniaro dirimit et cecedere jubet suam quemque in classem, magistros et patricios, strategos et officiales. Peractis his, rursus intrat ostiarius in Anastasiacum, sed remanet infra stans intra velum. Quod videns imperator, nutum dat præposito, et hic porro dat ostiario; hic autem, eo accepto, introducit magistros et patricios et strategos et officiales. Qui ingressi humo procidunt. Ut autem surrexerunt, monitus nutu regis præpositus ait: « Celeusate » [id est « placeat vobis, » nempe movere]. Exit tum imperator, stipatus a proceribus cubiculi, patriciis et strategiis in triclinium Danubium: **314** ad ejus ingressum ab utraque parte barbati protospatharii cum drungario vigiliæ stant. Hic denuo procidunt in genua patricii, strategi totusque senatus. Ut surrexerunt, accipit nutu regis mandatum præpositus, qui porro cerimoniaro communicat; et hic tandem clamat: « Celeusate. » Inde procedit

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(19) Id est παρακατιόντος vel παρακατιόντα, aliquanto ulterius progresso illo aut progressum: quoad sensum παρακάτω, aliquanto inferius vel ulterius: vid. ad p. 332, ubi ὑποκατιών pro ὑποκάτω. In Græcis Latinisque scriptoribus antiquis et novis frequentia hujus enallages occurrunt exempla, et nemo in eo genere κατακοπέστερος Nostro et Philostrato. Vel unum saltem locum adducam ex Alberti Argentinensis Chronico ad A. C. 4356: *electores et officiales imperii veniebant super equo usque ad mensam; descendentes vero* (id est ut autem descenderant ex equis) *histrionibus et mimis dubatur equus*. Sic apud nostrum paulo post hunc locum hac ipsa pagina, στάς ἐκείσε est

Α ἐκδεχόμενοι τὸν βασιλέα. Τοῦ δὲ βασιλέως ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦ δρόμου, δέχονται αὐτὸν οἱ πραιποσίτοι παρκατιών (19) δὲ, δέχονται αὐτὸν μέγιστοι, πατρικιοὶ καὶ ὄφρικιστῆρες προσκυνῶντες αὐτὸν, ἀναφέρουσιν αὐτὸν ἐν τῇ κοχλίᾳ τῇ εἰσέρχεται τὰ κατηχομένηα τοῦ μεγάλου ναοῦ. Καὶ διαγίγνεται διὰ τοῦ τρικλίνου τῆς ἀγίας σοροῦ, καὶ ἀναγίγνεται διὰ τοῦ βισαλωτοῦ καὶ τοῦ κοχλιῶ, διακώπων τὸν τρικλινον τὸν καλούμενον Δανουβιον. Καὶ ἐξέρχεται εἰς τὸν πόρτικα τὸν λεγόμενον Ἰωστασιῶν, ἀναφέρουσιν αὐτὸν οἱ πραιποσίτοι: ἕως τοῦ κἀτονος. Οἱ δὲ μέγιστοι καὶ ἡ σύγκλητος, ἔπειτα κἀτονος ἐν τῇ Δανουβίᾳ, καὶ ἀλλάττουσιν τὰ ἔσθια αὐτῶν, καὶ καθίζονται ἐκεῖσε ἐκδεχόμενοι τὸν βασιλέα. Ἐλθόντος δὲ τοῦ τῆς κατακίτου καὶ μηνύσαντος τοῖς πραιποσίτοις, ὡς δεῖ ὁ βασιλεὺς ἐφθασεν, εἰσέρχονται οἱ πραιποσίτοι ἀπὸ τοῦ κἀτονος τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξεληθὼν ἐκ τοῦ κἀτονος αὐτοῦ εἰσέρχεται ἐν τῇ Ἀναστασιακῇ κἀτονος, φορῶν τὸ διδρητήσιον αὐτοῦ καὶ στάς ἐκείσε ἵσταται οἱ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου ἔνθεν κἀτονος, καὶ σπαθαροκουβουκλίριοι ἵσταται ὀπισθεῖα αὐτοῦ. Οἱ δὲ πρωτοσπαθῆριοι εὐνοῦχοι ἵσταται ἐν τῷ βασιλέως. Προσκαλεῖται δὲ ὁ πραιποσίτος βεστήτορας, καὶ περιβαλλόμενος ὁ βασιλεὺς τῇ μύδα αὐτοῦ δι' αὐτῶν, ἐξέρχονται. Εἶτα κἀτονος ὀστιαριος ἵσταται ἐν τῇ βήλᾳ, καὶ δεικνύει εἰς τῆς καταστάσεως μεγίστους καὶ πατρικίους καὶ στρατηγούς καὶ ὄφρικιστῆρας. Καὶ εἰσέρχεται ὀστιαριος ἵσταται κάτω ἐν τῇ βήλᾳ, νεύσας εἰς τὸν βασιλέως τῇ πραιποσίτῳ ὁ δὲ πραιποσίτος τῇ πραιποσίτῳ εἰσάγει μεγίστους καὶ πατρικίους καὶ στρατηγούς, καὶ εἰσθόντες πίπτουσιν. Ἀναστάντων αὐτῶν, λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιποσίτος παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ λέγει ἐκείσε, « Κελεύσατε. » Ὁ δὲ βασιλεὺς δηριγεύμενος ὑπὸ τε τῶν ἄρχόντων τοῦ κουβουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, ἐξέρχεται ἐν τῇ Δανουβίᾳ τρικλίνῳ. Ἰσταται ἄρα οἱ πραιποσίτοι πρωτοσπαθῆριοι καὶ ὁ δρουγγῆριος τῆς βίβλης ἔνθεν καὶ ἔνθεν πλησίον τῆς θύρας. Οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ ἅμα τῇ συγκλήτῳ πίπτουσιν. Ἀναστάντων δὲ αὐτῶν, λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιποσίτος παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ αὐτὸς δίδωσι τὸν τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει « Κελεύσατε. » Δηριγεύμενος δὲ ὁ βασιλεὺς ὑπ' αὐτῶν διέρχεται ἕως πλησίον κωνίου τοῦ κειμένου ἐγκρησίως ἐν τῇ πλησίον τοῦ ἐμβόλου, καὶ δέχεται: ἐκεῖσε τὸν πραιποσίτον

pro stantis, et περιβαλλόμενος pro περιβαλλόμενος et, νεύσας pro νεύσαντος; p. 314, κἀτονος ἵσταται pro ἀσπασαμένῳ et p. 356, τῇ βασιλεὺς τεχθέν παιδίον ἄρβεν pro τεχθέντος παιδίου ἄρβενος. Possent exempla integris acceris effundi: unum tamen adhuc addam memorabile ex Georgii Hamartoli Chronico misto (apud Du Cangeum v. Κόρθη, ubi de Constantino M. dicitur: κίτλας ἱππικὸν καὶ παλάτιον καὶ τοὺς μεγάλους ἐμβόλους καὶ τὸν φόρον ἐν τῷ τόπῳ ἔστησεν ἡ κόρθη αὐτοῦ ἐπανεληθὼν ἀπὸ Ῥώμης. Duo hoc in loco sunt memoranda, unum ἔστησεν pro ἔστη, et alterum ἐπανεληθὼν pro ἐπανεληθόντος; nolim tamen de non admissio quodam librarii peccato cavere.

μετὰ καὶ τῆς λιτῆς. Λαβὼν δὲ κηρία παρὰ τοῦ πραι-
ποσίτου καὶ εὐξάμενος, ἐπιδίδωσιν αὐτὰ πάλιν τῷ
πραιποσίτῳ, προσκυνήσας δὲ τὸ ἄχραντον Εὐαγγέ-
λιον καὶ τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν, προσκυνούσιν ἀμφο-
τεροὶ ἀλλήλους, ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, καὶ
ἀσπασάμενοι, λαμβάνει ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ πραι-
ποσίτου κηρίον λιτανίκιον, καὶ ὑποστρέψας διέρχεται
διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐμβόλου. Ἄρχεται δὲ ὁ τῆς κατα-
στάσεως τροπάριον. « Ἐν τῇ γεννήσει τὴν παρθε-
νίαν ἐφύλαξας. » Ψάλλοντες δὲ τὸ αὐτὸ τροπάριον
οἱ τῆς προελεύσεως ἅπαντες, εἰσέρχονται ἐν τῷ νάρ-
θηκι τοῦ Μεγάλου ναοῦ. Τὰ δὲ λοιπὰ πάντα τῆς
τάξεως φυλάττονται ἐν τῇ αὐτῇ ἑορτῇ, καθὼς καὶ τῇ
ὑπαπαντῇ. Ἰστέον, ὅτι ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου καὶ
ὁ ραϊκτωρ καὶ ὁ πρωτοασηκρήτης καὶ ὁ μυστικός (20)
μετὰ τῶν χρυσοτρικλινιτῶν πρωτοσπαθαρίων ἴστανται
ἐν τῷ Ἰωσηφιακῷ πόρτικι.

logothetam dromi et rectorem et protoasecretam et
in porticu Josephica stare.

ΚΕΦΑΛ. Γ.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ β' τῆς πρώτης ἐβδομάδος,
τοῦ βασιλέως δεμηγοροῦντος (21) ἐπὶ τοῦ σιλεντίου
τῆς μανναύρας.

Περὶ ὧραν τρίτην δίδεται μεταστάσιμον, καὶ ἀπέρ-
χεται ἅπαντα ἢ σύγκλητος, καὶ ἴστανται κάτω τῶν
γραδηλίων τῆς μανναύρας οἱ τε μάγιστροι καὶ πα-
τρικιοὶ καὶ οἱ βασιλικοὶ πάντες ἄνθρωποι καὶ πᾶς ὁ
πολιτικός ὄχλος, ὁ τε δρουγγάριος τῆς βίγλης μετὰ
καὶ τοῦ τάγματος αὐτοῦ καὶ τῆς βασιλικῆς περιου-
σίας (22), καὶ ὁ δρουγγάριος τοῦ πλοῦμου μετὰ καὶ
τῶν ὑπ' αὐτῶν πάντων. Οἱ δὲ δεσπότα. ἐξέρχονται
ἀπὸ σκαραμαγγίλων, φοροῦντες καὶ τὰ χρυσοπερί-
κλειστα αὐτῶν σαγία, καὶ διέρχονται διὰ τε τῶν δια-
βατικῶν τῶν ἁγίων μ' καὶ τοῦ σίγματος καὶ τῆς τοῦ
Κυρίου ἐκκλησίας, καὶ ἔπιπνυσι ἐκείσε κηρούς, καὶ
ἀπὸ τῶν ἐκείσε διέρχονται διὰ τε τῆς σακέλλης καὶ
τοῦ ὠάτου καὶ τοῦ ἀνάγοντος στενωποῦ εἰς τὸν τῆς
μανναύρας ἡλιακόν, καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ μεγάλῳ
τρικλίνῳ, δηλονότι δηριγευόμενοι ὑπὸ τε τοῦ κου-
βουκλείου καὶ τῶν μαγλαβιτῶν καὶ τῆς ἑταιρείας.
Ἐκείσε γὰρ ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίνῳ κἀνωθεν τῆς
πλαγίας καμάρας τῆς δεξιᾶς πρὸς ἀνατολὴν ἴστανται
τῶν δεσποτῶν χρυσοὶ σελλίαι. Κἀκείσε μικρόν τι
καθεζόμενοι, ἕως ἂν ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου πάντα κα-
λῶς εὐτρεπισθῶσιν (ἐκινῆ⁹ γὰρ τὸ καθῆσαι τοὺς

A imperator ab iisdem stipatus usque propemodum
ad columnam transversim positam in fine porticus,
ibique excipit patriarcham cum lite seu turba sup-
plicantium eum comitante; sumptisque cereis a præ-
posito porrectis, facit preces factisque rursus eos præ-
posito reddit; adoratis deinceps immaculato Evange-
lio et vivifica cruce, adorant ambo sese invicem, im-
perator scilicet et patriarcha, pacisque osculum inter
se commutant, et tum accipiens a præposito cereum
processionalem imperator legit vestigia sua peream-
dem porticum; cerimonarius autem ad hæc intonat
troparium: « In tuo partu conservasti virginitatem. »
Omnes, qui processioni huic intersunt, idem tropa-
rium canentes intrant in narthecem Magni templi
[blachernarum]. Reliqui ritus autem eo die festo ob-
servandi sunt similes ritibus hypapantæ seu festi

B Purificationis Beatæ Virginis. Adhuc id tenendum,
mysticum una cum protospatharii chrysotriclinii

CAPUT X.

Observanda die secundo primæ septimanæ [jejunii
quadragesimalis], domino in silentio magnauræ
sermonem pronuntiante.

Circa tertiam horam datur metastasimum seu
abeundi ex aula et negotiis curialibus licentia, et
abit totus senatus, consistitque infra gradus ma-
gnauræ, scilicet magistri et patrii et basilici omnes
et omnis populus urbanus, drungarius vigiliæ cum co-
horte sua et sacra perusia [seu comitativa pecu-
liare], item drungarius ploimi vel classis cum om-
nibus ab suam inspectionem pertinentibus. Domini
autem prodeunt [e magno palatio] in scaramangis
et sagis suis auro septis; trajectisque porticibus
Sanctorum quadraginta [martyrum] et sigmate et
Domini ecclesia, in qua cereos accendunt, et sacel-
lo et ovato et angiportu tandem, qui ad solarium
magnauræ ducit, intrant in magnum triclinium
315 stipati et conducti a cubiculo, maglabitis et
hetæria. Ibi parumper desident in collocatis sub
laterali dextro ad orientem fornice magni triclinii,
sellis aureis, (nam stricte id observandum, et mos
receptus exigit, ut imperatores nunquam diu stent.
sed semper sedeant,) donec a præposito præparata
fuerint omnia. Hic enim exit una cum cerimonario
ad ordinandos asecretas et reliqua omnia, quæ ceri-

VARIABLE LECTIONES.

⁹ ἐκινῆ conj. R., ἤνικα cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(20) Fueritne peculiaris aulica dignitas Mystici, D
an appellatus sic a vulgo et historicis, qui amicus
imperatoris familiarior esset, interioris admissio-
nis, non novi. Satis frequenter memoratur Scripto-
ribus Byzantinis. Apud Leonem Grammat. p.
480, retinuit Goar. vocem Græcam *Mysticus* in
Latinis, ad Cedrenum vero p. 599, adscripsit
in margine, *senatorem secretioris consilii*: esse.
Conf. Script. post Theophan. p. 224, et p.
254, ubi memoratur aliquis ὁ μυστικός καὶ πα-
ραδυναστεύων. Ibidem p. 276, occurrit aliquis
μυστινὸς καὶ καθηγητῆς τῶν φιλοσόφων (Joan-
nes Nicolaus cognomine *Mysticus* occurrit in cod.

Lambec. Jurid. 77. 1, L. VII.) Conf. Du Cange v.
Μυστικός et Mystico.

(21) De hac solemnitate oratione v. dicta superius p. 91.

(22) Quinam hi sint, non exputo. Debent de pro-
tectorum genere esse, sive scholarii jam sint, sive
Barangi, sive de alio quocumque genere, quos im-
perator elegerit sibi perpetuos comites scutiferos,
qui circa se sint, quocumque eat. Hinc λαὸς περιού-
σιος est militia chara, delecta et dilecta, militia
τῆς περιουσίας, peculii seu peculiaris; vid. Theo-
phan. p. 305, ubi ait de Justiniano Rhinotmeto:
Ἐστράτευσε χιλιάδας λ' καὶ ὀπίσθας αὐτοῦ ἐπωνό-
μασεν αὐτοῦ λαὸν περιούσιον.

moniale importat. Sunt autem ea hæc. Explicatur per gradus magnauræ a summo gradu ad infimum usque epuechium seu tapee, super quo domini perorantes stant. Hinc autem et illinc, a dextra nempe et a sinistra, stant in seriem collocati a primo gradu ad infimum usque asecretæ et notarii, verba domini excepturi. In primo autem gradu ad dextram orientalem partem stant logotheta et protoascretis et protonotarius. Interea dum domini sic in magno triclinio magnauræ sedent, expectantes opportunum prodeundi tempus, astant ipsis cubicularii omnes et maglabitæ et hetæria et chrysotriclinitæ. Omnibus autem comparatis, intrat præpositus et adorat dominum certo quodam gestu caput inclinans sanguineque suum manibus nonnihilo attollens. Quo dato signo, protinus exsurgit dominus egressusque extra cancellos stat in summo gradu super orario ibi expanso; protinusque ad nutum præpositi dicit omnis populus polychronium seu votum diuturnæ et prosperæ vitæ. Reddito silentio, incipit dominus perorare. Quo sic ad teleiam seu perfectionem, vel, quod idem est, ad stasin seu pausam, delato [hoc est sermone finito] tacet ipse quidem; populus autem præpositi nutu monitus recitat canticulum, quo longam ipsi vitam et felix imperium a Deo precat. Eo finito, signat imperator populum ter, et primum quidem coram se in medio stantes, deinceps ad dextram, et tandem ad sinistram. His peractis, revertuntur domini ad easdem, quibus antea sederant, sellas aureas, ibique resident; et statim incipiunt milites ad arithmum pertinentes consuetas laudes dicere. Interim digressus ab imperatore præpositus reliqua ordinat discessui necessaria et congrua; magistrî nempe et patricii et senatores serialim consistunt in laterali porticu sinistræ occidentalis plagæ, dominorum adventum expectantes. 316 Omnibus bene ordinatis, ingreditur rursus præpositus, adoratque dominos modo, quo paulo ante diximus, simulque sic admonet tacite, parata jam omnia esse. Surgunt ergo domini protinus, et transeunt per sinistram plagam graduum dictamque per porticum, qua magistrî et patricii ordinis senatorii viri stant; et sic porro per portam, quæ ad triclinium candidatorum ducit, egressi pergunt illuc, et illinc continuantes per exubita, per scholas, per chytum chalces, deveniunt ad sanctum puteum [seu phialam S. Sophiæ]. Ibi accendunt cereos, et venerantur sanctum puteum, magnaue in porta, quæ illinc in ecclesiam ducit, occurrit ipsi patriarcha ibi loci, ubi sancta orux adoratum exponitur. Domini patriarcham

δεσπότης), ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος μετὰ καὶ τοῦ τῆς καταστάσεως πρὸς τὸ εὐτρεπίσαι τοὺς τε ἀσηκρήτας (23) καὶ πάντα, ὅσα ἡ συνήθεια ἔχει. Ἄνω γὰρ τῶν γραδῆλιων μέχρι τοῦ τελευταίου τίθεται ἐπέυχιον, ἐν ᾧ ἴστανται οἱ δεσπότες. Ἐνθεν δὲ καὶ εἰσε, ἤγουν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ἤγουν ἀπὸ τοῦ πρώτου γραδῆλιου μέχρι τοῦ τελευταίου, ἴστανται σιγῆδὸν οἱ τε ἀσηκρήται καὶ νοτάριοι μέλλοντες ἐκλεβέσθαι τὰ ὑπὸ τοῦ βασιλέως δημηγορούμενα. Ἄνω δὲ εἰς τὸ πρῶτον γραδῆλιον ἐν τῷ πρὸς ἀνατολὰς δεξιῷ μέρει ἴστανται ὁ τε λογοθέτης καὶ πρῶτος ἀσηκρήτης καὶ ὁ τρωτονοτάριος. Ἰστέον, ὅτι, τῶν δεσποτῶν καθεζομένων, παρίστανται οἱ τε τοῦ κουβουκλείου πάντες καὶ οἱ τοῦ μαγλαβίου καὶ τῆς ἐπαρείας ἄμα καὶ τῶν χρουστρικλινιτιῶν. Ὅτε δὲ πάντα καλῶς εὐτρεπισθῶσιν, εἰσέρχεται ὁ πραιπόσιτος, καὶ προσκυνεῖ, σχηματοειδῶς πως τὴν κεφαλὴν ὑποκλίνων καὶ ταῖς χεῖρας μετρίως κουφίζων τὸ ἐκαστὸν σάγιον, καὶ εὐθέως ἀνίστανται οἱ δεσπότες, καὶ ἐξερχόμενοι ἔξω τοῦ καγκέλλου ἴστανται ἄνω εἰς τὸ πρῶτον γραδῆλιον, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἐπέυχιον ἤπλωται, καὶ εὐθέως διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου λήψας ἅπας ὁ λαὸς πολυχρόνιον. Καὶ μετὰ τὸ σιγῆσαι πάντας ἄρχεται δημηγορεῖν ὁ βασιλεὺς. Ἰστέον, ὅτι τοῦ βασιλέως δημηγοροῦντος, κατὰ τελευτάν, ἤστανται, τῆς αὐτῆς δημηγορίας σιγῆ μὲν ὁ βασιλεὺς, ὁ δὲ λαὸς διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου λέγει· «Πολυχρόνιον ποιήσαι (24) ὁ θεὸς τὴν βασιλείαν ὑμῶν»⁴⁰. Καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαι τὸν λαὸν κατασφραγίζει τρίτον ὁ βασιλεὺς, μέσον, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ. Καὶ εἴθ' οὕτως ὑποστρέψαντες οἱ δεσπότες καθέζονται ἐν τοῖς χρυσοῖς τούτων σελλίοις, ὅπου καὶ πρότερον, καὶ εὐθέως ἄρχονται εὐφημεῖν οἱ τοῦ ἀριθμοῦ τὰ ἔθους, καὶ ὁ πραιπόσιτος ἐξερχόμενος εὐτρεπίζει πάντα καλῶς· οἱ γὰρ μάγιστροι καὶ πατρικιοὶ καὶ συγκλητικοὶ ἴστανται διὰ τοῦ πλαγίου ἐμβόλου τοῦ πρὸς δύοσιν ἀριστεροῦ μέρους, ἐκδεχόμενοι τὴν τῶν δεσποτῶν ἄφιξιν. Καὶ ὅτε πάντα καλῶς εὐτρεπισθῶσιν, εἰσέρχεται ὁ πραιπόσιτος, καὶ προσκυνήσας τῷ προειρημένῳ σχήματι, εὐθέως ἀνίστανται οἱ δεσπότες, καὶ διέρχονται διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τῶν γραδῆλιων καὶ τοῦ ἐμβόλου, ἐν ᾧ ἴστανται οἱ τε μάγιστροι καὶ πατρικιοὶ καὶ συγκλητικοὶ, καὶ ἐξέρχονται διὰ τῆς ἐξαγούσης πύλης⁴¹ εἰς τὸν τρίκλινον τῶν κανδιδάτων, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε διέρχονται διὰ τε τῶν ἐκουβίτων καὶ τῶν σχολῶν καὶ τοῦ γυνώ τῆς χαλκῆς, καὶ ἀπέρχονται μέχρι τοῦ ἁγίου φρέατος. Κάκεισε ἄπτοντες κηροὺς καὶ ἀσπαζόμενοι τὸ ἅγιον φρέαρ, ὑπαντῶ τούτους ὁ πατριάρχης εἰς τὴν πύλην τὴν μεγάλην τὴν εἰσάγουσαν ἀπὸ τοῦ ἁγίου φρέατος, ἐν ᾧ τόπῳ εἰς προσκύνησιν τίθεται ὁ τί-

VARIE LECTIONES.

⁴⁰ ποιήσαι — ὑμῶν em. R., cod. ποιή. ⁴¹ πόλις cod.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

(23) Illi nempe tachygraphicis notis excipere debebant sermonem ab imperatore pronuntiatum; vid. paulo post B 9.

(24) Cod. ποιή. Non dubito id compendium esse formulæ usitatæ: πολυχρόνιον ποιήσαι ὁ θεὸς τὴν

βασιλείαν ὑμῶν. Auctor apographi, Draudius, dederat ποιήμα. In Latinis dedi aliquid, quod ἐκαμφοτερῆσαι, et illam simul atque hanc conjecturam exprimit.

μιος σταυρός. Καὶ δὴ τοῦ πατριάρχου θυμιῶντος ἅμα ab ipso ex more incensantur, osculo pacis venerantur. Tum pergunt per portam ad dextram plagam bematis; ubi senatorii omnes et palatini ministri et cubicularii astant dominis benedicentes. Hi per sacras fores cancellorum ingressi accendunt cereos, ut mos est, et cætera quoque ex ritu peragunt. Tandem acceptum e manu castrensis patriarcha thuribulum tradit imperatori. Hic totam circa sacram mensam incensat; et tum exeunt domini a dextra bematis una cum patriarcha per minores, quæ ibi sunt, sacras fores, et usque ad porphyreticas columnas procedunt ambo. Ibi autem valedicunt et osculum pacis impertiunt patriarchæ. Et hic quidem redit in bema, tritohectem, id est officium inter tertiam et sextam horam peragendum, peracturus; domini autem intrant in metatorium, et illinc post absolutionem vel finem tritohectes ascendunt mystice vel clam arbitris et cum intimis amicis et custodibus per cochleam et metatorio ad catechumenia ducentem; et denique per diabatica vel tectas porticus redeunt in palatium, quod Deus custodiat, stipati a maglabis et hetæria. Senatorii autem omnes et cubicularii et palatini ministri post absolutam tritohectam abeunt illinc, id est e sancta Sophia, ad sua quisque. Pagana enim cum sit illa dies [id est solemniter indicatæ processioni non dicata], non comitantur dominos in palatium redeuntes.

κατὰ τὸν τύπον τοὺς δεσπότες, ἀσπάζονται αὐτὸν, καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρχονται διὰ τῆς ἐκεῖσε εἰσφερούσης πύλης πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ βήματος. Ἐκεῖσε γὰρ οἱ τῆς συγκλήτου πάντες ἴστανται μετὰ καὶ τῶν βασιλικῶν καὶ τοῦ κουβουλείου, ἐπευχόμενοι τοὺς δεσπότες. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε εἰσέρχονται εἰς τὰ τὰ ἅγια θύρια, καὶ ἄπτουσι κηροὺς κατὰ τὸ εἰωθὸς, καὶ τὰ ἐξῆς κατὰ τὸν τύπον τελοῦσιν. Καὶ εἴθ' οὕτως παραλαμβάνει ἀπὸ χειρὸς τοῦ καστρησίου ὁ πατριάρχης τὸν θυμιῶντα, καὶ ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ, καὶ θυμιᾷ ἁ βασιλεὺς περὶ τῆς ἁγίας τραπέζης, καὶ εἴθ' οὕτως διὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους τοῦ βήματος ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε μικρῶν ἁγίων θυρῶν ἐξέρχονται οἱ δεσπότες ἅμα τοῦ πατριάρχου ἕως τῶν πορφυρῶν κίωνων, καὶ ἐκεῖσε ἀποχαιρετίζουσι τὸν πατριάρχη, τοῦτον ἀσπαζόμενοι. Καὶ ὁ μὲν πατριάρχης εἰσέρχεται εἰς τὸ βῆμα ἐκτελέσων τὴν τριτοέκτην· οἱ δὲ δεσπότες εἰσέρχονται ἐν τῷ μητατωρίῳ, καὶ μετὰ τὴν τῆς τριτοέκτης ἀπόλυσιν ἀνέρχονται μυστικῶς διὰ τοῦ ἐκεῖσε τοῦ μητατωρικοῦ κοχλιοῦ εἰς τὰ κατηχούμενα, καὶ διὰ τῶν διαβατικῶν εἰσέρχονται μυστικῶς ἐηριγεύμενοι ὑπὸ τε τῶν μαγλαβιτῶν καὶ τῆς ἐταιρείας εἰς τὸ θεοφύλακτον παλάτιον· οἱ δὲ τῆς συγκλήτου πάντες καὶ οἱ τοῦ κουβουλείου καὶ οἱ βασιλικοὶ ἄνθρωποι μετὰ τὴν τῆς τριτοέκτης ἀπόλυσιν ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε, ἔχουσι ἀπὸ τῆς ἁγίας Σοφίας, ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια. Διὰ γὰρ τὸ εἶναι τὴν ἡμέραν ταύτην παγανὴν εἰς τὴν ὑποστροφὴν οὐ δηριγεύουσιν οὗτοι τοὺς δεσπότες.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, τῶν τιμῶν σταυρῶν μελλόντων ἐξίναται τῇ μέσῃ ἑβδομάδι τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς.

Ἰστέον, ὅτι τῇ τρίτῃ Κυριακῇ τῆς ἁγίας μ', ἔχουσι ἀπὸ τῆς ὀρθοδοξίας, μετὰ τρίτην ἢ καὶ ἕκτην ψῆδὴν τοῦ ἕρθρου, ἐξάγονται οἱ τίμιοι καὶ ζωοποιοὶ τρεῖς σταυροί, καὶ ἀποτίθενται ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ, καὶ εἴθ' οὕτως ὑπὸ τοῦ πρωτοπάπα βαλσαμιζόμενοι προτίθενται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰς προσκύνησιν πάντων (25), καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ἕρθρου ἀνοίγει τὸ τῆς νέας ἀναβάσιον, καὶ ἀνέρχεται ὁ τῆς νέας κληρὸς, καὶ ἅμα τοῦ βασιλείου κλήρου τοῦ παλατίου παρίστανται ψάλλοντες τὰ συνήθη σταυρώσιμα. Καὶ ὅτε κελεύουσιν οἱ δεσπότες, εἰσέρχονται καὶ ἀσπάζονται τοὺς τιμίους καὶ ζωοποιοὺς σταυροὺς. Εἴθ' οὕτως ἀπέρχονται καθίζονται ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου εἰς τὴν συνήθη καὶ καθημερινὴν προίλευσιν. Καὶ ὁ μὲν εἰς αἰρόμενος ὑπὸ τοῦ διάκονος τῆς νέας καὶ ὀφικεῦσιν ὑπὸ τοῦ ταύτης κλήρου, κατέρχεται καὶ προτίθεται ἐν τῇ αὐτῇ Νέᾳ ἐκκλησίᾳ. Ὁ δὲ ἕτερος αἰρόμενος καὶ βασταζόμενος ὑπὸ τοῦ παπίου τοῦ Μεγάλου παλατίου, φοροῦντος αὐτοῦ σαραμάγγιον καὶ σαγίον ἀληθινὸν, ὀφικεῦσιν ὑπὸ τοῦ βασιλείου κλήρου καὶ τοῦ πρωτοπάπα τῆς Δάφνης τοῦ Ἁγίου

317 CAPUT XI.

Observanda, quando cruces efferentæ sunt media septimana sanctæ Quadragesimæ.

Dominica sanctæ quadragesimæ tertia seu, quod idem est, tertia a festo orthodoxiæ et restitutarum sacrarum imaginum, post tertium sextumque canticum canonis matutinarum expromuntur sanctæ et vivificæ tres cruces [e sede et basi sua in palatio] et deponuntur in [eiusdem] sceuophylacio, et deinceps balsamisatæ vel inunctæ a protopapa proponuntur in ecclesia [palatii seu nea] vulgari omnium adorationi. Post absolutum autem orthrum seu officium matutinum recluditur anabasiū [seu gradus, per quos ad catechumenia ascenditur,] nea [seu Novæ in palatio ecclesiæ], et ascendit illuc nea clerus una cum clero palatino; et astant canentes consueta staurosima seu cantica in laudem crucis. Domini, si lubet, intrant [in ecclesiam palatii novam] et venerantur sanotas et vivificas cruces; deinde digressi resident in chrysotriclino consuetæ quotidianæ processioni gratia. Trium autem illarum crucium una quidem a diacono nea sublata descendit [e catechumeniis nea], comite clero ejusdem nea seu Novæ ecclesiæ, et exponitur in ea-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(25) Dominica tertia quadragesimæ seu jejunii quadragesimalis, quod incipit a Dominica Orthodoxiæ dicta, Græcis appellatur σταυροπροσκύνησις,

(vid. Du Cange h. v.) et κυριακὴ τῆς προσκυνήσεως, quia Græci tunc propositam publice in ecclesiis crucem adorant.

dem ipsa Nova ecclesia. Altera vero sublata a papia magni palatii, qui scaramangium et sagum purpureum corpore gerit, et stipata a clero palatino et a protopapa S. Stephani Daphnes et a diataris palatii, omnibus illis cereos gestantibus, permeat per heliacum [seu solarium] et chrysotriclinum, et illinc porro ablata exponitur adorationi totius senatus in lausiaco ad sinistram, coram porta eucterii [vel sacelli] S. Basilii. Ubi postquam satis adorata fuerit, aufertur rursus a papia in eodem comitatu, et exponitur in palatio Daphnes in templo, quod ibi est, S. Protomartyris Stephani [illius nempe, qui primus martyrum omnium supremum supplicium subiit]. Altero die ejusdem septimanæ post factas missas exit papias et tollit eam crucem e S. Stephano, et profert eam in magnam ecclesiam S. Sophiæ. Tertia nempe orux e sacro palatio non effertur. Parasceve autem seu sexta feria ejusdem mediæ in sancta Quadragesima septimanæ, post absolutionem nonæ [odæ scilicet officii circa nonam horam cantari soliti], **¶¶¶** infert rursus papias sanotam crucem e S. Sophia in sacrum palatium. Similiter quoque neæ clerici inferunt rursus alteram crucem e sua ecclesia eodem die atque tempore. Proxima autem Dominica intra tertiam et sextam odam orthri reponuntur rursus oruces a protæ et sceuophylace in eodem, quo prius asservatæ fuerant, custodiaro vasorum, prius bene protæ extersæ.

CAPUT XII.

Observanda, quando domini lotum ad blachernas eunt.

Parasceve seu feria sexta mane procedit seu convenit scaramangiis indutus totus senatus in blachernis extra portam palatii ibi loci, ubi domini appellere cum dromonesolent. Pariter induti scaramangiis intrant domini in dromonem una cum privato sui corporis ministerio et logotheta dromi et protosecretis et præfecto supplicationum, hetæriarcha et drungario vigiliæ. Appellunt autem ad portam, ad quam senatus eos exspectat; et primi quidem magistri, patricii et officiales extra portam a dextra parte viæ, qua domini transeunt; ad sinistram vero regia stant sellaria [seu equi sellati et ad inequitandum accineti]. Proceres, ubi dominis prope fiunt, adorant humi procidentem; domini autem stipati a præpositis cubiculi et maglabitæ, basilicis et hetæria, intrant in ecclesiam [S. Dei genitricis] per viam, quæ illuc duoit. Dominos per portam extimam ingressos subsequuntur magistri, patricii et officiales. In propylæo seu anteportali autem ecclesiæ excipit dominos scenophylax [seu custodiarus vasorum et sacrarum reliquiarum in ea æde repositarum] cum

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(26) Habebant imperatores Græci balneum domesticum et procul dubio plura in magno palatio, quæ quotidie aut sæpius pro more istius nationis frequentarent. Blachernense igitur illud tantummodo ceremoniæ causâ, ex vetere ritu, semel per annum, aut certe oppido raro (ut ad balneum, quod haud vulgarem sanctimoniam utentibus adderet, et benedictionem prosperitatemque largiretur, quas propter etiam infra p. 320, τὸ ἄγον

A Στεφάνου καὶ δικταριῶν τοῦ παλατίου, πάντων τοὺς βασιζόντων, διέρχεται διὰ τε τοῦ ἡλιακοῦ καὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου, καὶ ἀπαγόμενος προσπίπτει εἰς προσκύντησιν πάσης τῆς συγκλήτου ἐν τῷ λευκῷ ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει πρὸς τῆς πύλης τοῦ εὐκτερίου τοῦ Ἁγίου βασιλείου, καὶ μετὰ τὴν προσκύντησιν πάλιν βασιζέται παρὰ τοῦ παπίου, δηλονότι ἐκευόμενος ὑπὸ τῶν προειρημένων, καὶ ἀποφύεται ἐν τῷ παλατίῳ τῆς Δάφνης ἐν τῷ ναυῷ τοῦ Ἁγίου Πρωτομάρτυρος Στεφάνου. Καὶ τῇ δευτέρῃ τῆς αὐτῆς ἑβδομάδος μετὰ τὸ γενέσθαι μίνσας ἐξέρχεται ἐκ πίας, καὶ αἶρει τὸν σταυρὸν ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, καὶ ἀποφέρει αὐτὸν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ὁ δὲ ἕτερος σταυρὸς ἐναπομένει ἐν τῷ ἱερῷ παλατίῳ. Ἰστίον, ὅτι τῇ παρασκευῇ αὐτῆς μίνσας ἑβδομάδος τῆς ἁγίας Τεσσαρακονταήμερης μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐνάτης εἰσάγει ὁ παπίας τιμιον σταυρὸν ἐν τῷ ἱερῷ παλατίῳ. Ὁμοίως καὶ τῆς νέας κληρικοὶ εἰσάγουσιν καὶ αὐτοὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τὸν ἕτερον σταυρὸν μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ἐνάτης. Καὶ τῇ Κυριακῇ μετὰ τρίτην εἴτε καὶ πρὸ τῆς ἡμέρας τοῦ ὄρθρου ὑπὸ τοῦ πρωτοπάπα καὶ σκευοφύλακος ἐκμασσόμενοι κατατίθενται ἐν τῷ αὐτῷ σκευοφυλακίῳ.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν, τῶν δεσποτῶν ἐπιπορευόντων εἰς τὴν πόλιν ἐν Βλαχέρναις (26).

Τῇ παρασκευῇ ἔωθεν προίρχεται ἅπανα ἡ σέβαστος ἀπὸ σκαραμαγγίων ἐν βλαχέρναις ἔξω τῆς πόλεως, ἐν ᾗ τῷ ὄρθρῳ οἱ δεσπότες οἱ δὲ δεσποτάδες εἰσέρχονται ἀπὸ σκαραμαγγίων εἰς τὸν δρόμον μετὰ τῆς οἰκίας αὐτῶν θεραπειας, τοῦ τε λογοθέτου τοῦ δρόμου καὶ τοῦ πρωτοασσηκροῦ καὶ τοῦ ἐπι τῶν δεήσεων μετὰ τοῦ ἐταιρειάρχου καὶ τοῦ δρουγγαρίου τῆς βίβλας. Ὁρμῶσιν αἱ εἰς τὴν πόρταν, ἐνθα ἡ σύγκλητος τούτους ἐκδέχεται. Οἱ δὲ μάγιστροι καὶ πατρίσιοι καὶ ἀφφικιάλιοι εἰς τὴν πόρτην τῷ δεξιῷ μέρει τῆς βασιλικῆς διόδου εἰσέρχονται τοὺς δεσπότες, ἐν δὲ τῷ ἀριστερῷ ἵστανται τὰ βασιλικὰ σελάρια. Καὶ ἐν τῷ πλησιέστει πρὸς αὐτοὺς τοὺς δεσπότες πίπτουσι προσκυνούσιν. Οἱ δὲ δεσπότες διερχόμενοι ὑπὸ τε τῶν πραιποσίτων τοῦ κουδουκλείου καὶ τῶν μαγλαβιτῶν, βασιλικῶν καὶ τῶν τῆς ἐταιρείας, ἀπέρχονται διὰ τῆς ἐπιπορευτικῆς διόδου πρὸς τὴν ἐκκλησίαν. Ἰστίον, ὅτι, τῶν ἱερῶν εἰσιόντων τὴν πόρταν, κατακολουθοῦσιν ἑαυτοῖς οἱ τε μάγιστροι καὶ πατρίσιοι καὶ ἀφφικιάλιοι. Ἐν δὲ τῷ προφυλακίῳ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας δέχονται τὸν

λοῦμα appellatur) adibant. Quod si fieret, quibuscumque ceremoniis fieret, hic exponitur. De balneo isto Blachernensi vid., si tanti est, inepti Græci commentum, quod habent notæ Alemanni ad Procopium p. 83. Nam præter ipsius rei absurditatem impingit homo quoque in chronologicas rationes. Balneum illud Blachernense diu post Justinum fuit conditum.

τοὺς δὲ σκευοφύλαξ μετὰ θυμιατοῦ καὶ ὁ τῆς ἐκκλη-
 σίας κληρικός, ὀψικερόντες αὐτούς. Καὶ δὴ τῶν δε-
 σποτῶν εἰσιόντων εἰς τὸν νάρθηκα, περιβάλλονται
 τὰ χρυσοπερίκλειστα σαγία, καὶ ἄπτουσι κηρούς,
 καὶ διέρχονται διὰ μέσης τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς
 σωλαίας, καὶ πάλιν ἄπτουσι κηρούς ἔξω τῶν ἁγίων
 θυρῶν, καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον,
 καὶ ἀσπάζονται τὴν ἁγίαν ἐνδυτήν. Ἰστέον, ὅτι, τῶν
 ζεσποτῶν εὐχομένων εἰς τὸ ἅγιον βῆμα, ἢ σύγκλη-
 τος καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου καὶ οἱ βασιλικοὶ διέρ-
 χονται καὶ ἴστανται εἰς τὸν νάρθηκα τῆς ἁγίας σο-
 ροῦ. Ἐῴ' οὕτως διέρχονται διὰ τοῦ πρὸς ἀνατολὴν
 δεξιῦ μέρους τοῦ βήματος καὶ τοῦ σκευοφυλακίου,
 καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν νάρθηκα τῆς ἁγίας σοροῦ,
 καὶ οἱ μὲν βασιλικοὶ ἴστανται ἀρσιστερᾶ τῆς βασιλι-
 κῆς προόδου, οἱ δὲ μάλιστα καὶ πατριτικοὶ δεξιᾶ
 κατὰ πρὸς τὰς πύλας. Οἱ δὲ δεσπόται ἄπτουσι κηρούς
 ἠὲ τὸ εἰώθος εἰς τὰς βασιλικὰς πύλας τῆς ἁγίας
 σοροῦ, καὶ εἰσέρχονται, καὶ εὐθέως κλείουσι τὰς
 αὐτῶν πύλας κουβικουλάριοι. (βαρβάτοι γὰρ ἐκεῖσε
 οὐκ εἰσέρχονται, εἰ μὴ οἱ τοῦ κουβουκλείου μόνοι.)
 οἱ δὲ δεσπόται πάλιν κατὰ τὸ εἰώθος ἄπτουσι κη-
 ροῦς ἔμπροσθεν τοῦ ἁγίου βήματος, καὶ εἰσέρχονται
 καὶ ἀσπάζονται τὴν ἁγίαν ἐνδυτήν, καὶ λαμβάνει ὁ
 πρῶτος βασιλεὺς θυμιατὸν παρὰ τοῦ πραιποσίτου,
 καὶ θυμιατὸν πέριξ τῆς ἁγίας τραπέζης. Ἐῴτα ἐκβάλ-
 λουσι τὰ τούτων σαγία, καὶ λαμβάνει ὁ πρῶτος
 βασιλεὺς παρὰ τοῦ πραιποσίτου τὸ ἀπὸ ταυνοπτέ-
 ρων ῥιπίδιον (27), καὶ φιλοκαλεῖ πέριξ τῆς ἁγίας
 τραπέζης, καὶ ἐξέρχονται τοῦ βήματος, καὶ ἀπέρ-
 χονται ἀπὸ δεξιᾶς εἰς τὴν ἐπίσκεψιν, καὶ ἄπτουσι
 κακεῖσε κηρούς καὶ προσκυνοῦσιν. Καὶ ἀπὸ τῶν
 ἐκεῖσε ἀπέρχονται ἔξω τοῦ μητατωρικίου, ἐν ᾧ ἢ
 εἰκὼν τῆς Θεοτόκου καὶ ὁ ἀργυροῦς ἴδρωσι σταυρὸς,
 καὶ ἄπτουσι κακεῖσε κηρούς, καὶ εἰσέρχονται εἰς
 τὸ μητατώριον (28), καὶ εἰ κελεύουσι, σκεπάζονται.

JOAN. JAC. REISKII

(27) Inter instrumenta sacra erat quoque flabel-
 lum, e tenuibus membranis, item sindone, pennis
 quoque pavoninis factum (unde ῥιπίδιον ταυνοπτέ-
 ρον et κύκλος ταυνοπτέρος appellatur), quo diaconus
 aut unus astans aut duo ad altaris singula la-
 tera singuli astantes diaconi muscas, dum sacra
 fiebant, abigebant, aut alias pulverem de sacris
 endyitis decutiebant. Clemens Constit. apostol. VIII,
 12: δύο διάκονοι ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν τοῦ θυ-
 σιαστηρίου κατεχέτωσαν ἐξ ὀμίμων λεπτῶν ῥιπίδιον,
 ἢ περὸν ταῦνος, ἢ δρόνης ἢ ἑρέμα ἀποσοβείτωσαν
 τὰ μικρὰ τῶν ἱσταμένων ζώων, ὡς ἂν μὴ ἐγχερί-
 πτωσιν εἰς τὰ κύπελλα. Pontificale Haberti p. 111: ἄλλοι
 δύο τῶν διακόνων λαβόντες ῥιπίδια ἴσταν-
 ται ἐξ ἑκατέρου μέρους τῆς ἁγίας τραπέζης ἐκ πλα-
 γίων καὶ ῥιπίζουσιν ἐπάνω τῶν ἁγίων μετὰ πάσης
 εὐλαβείας, ὥστε μὴ καθῆσθαι μυῖαν ἢ τι τοιοῦτον
 τῶν ζωίδιων. Quia igitur imperatores cum in Græcia,
 tum in Latina Ecclesia qualitatem diaconorum aut
 subdiaconorum gerebant: quapropter etiam illis lice-
 bat in tribunalum intrare, epistolam publice præle-
 gere, instratum altaris mutare et alia talia laico
 non permessa peragere, ut alio loco demonstratum
 fuit: licebat ipsis quoque, ut nostro hoc e loco
 patet, flabellum tenere, eoque sacram mensam
 purgare; vid. Du Cange v. Ῥιπίδιον, et ad Alexiad.
 pag. 346, Vales. ad Ammian. Marcell. p. 578, Ma-
 billon in Museo Italico pag. XLVII. Emendemus

thuribulo; clerus autem ejusdem ecclesiæ subsequi-
 tur in obsequio. Domini narthecem ingressi saga-
 auro prætextata induunt, accendunt cereos, trans-
 eunt per mediam partem ecclesiæ et præter soleam,
 ubi rursus extra sanctas fores accensos cereos de-
 ponunt. Inde intrant in sanctum thysiasterium seu
 sacrificatorium, et venerantur osculo sacram endy-
 tam vel altaris instratum. Interea vero, dum domini
 sacro in bemate [vel tribunali] devotione sua defun-
 guntur, transeunt sonatus et cubicularii et basilici
 in narthecem sanctæ sori [vel conditorii sacri amictus
 B. Virginis], ibique se in series suas collocatos tenent.
 Devotione peracta, transeunt domini per
 dextram 319 versus orientem partem bematis et
 per sceuophylacium, et intrant in narthecem sanctæ
 sori, stantibus in via, qua transeundum ipsis est,
 ad sinistram quidem basilicis seu imperialibus ho-
 minibus, ad dextram autem magistris et patriciis,
 respectu ad portam basilicam ejus sacelli habito.
 Ad has basilicas fores sanctæ sori accensos figunt
 domini cereos pro more, et tum [in navim sori]
 intrant. Ingressis autem, protinus claudunt illam
 portam cubicularii. Barbati enim illuc non ingre-
 diuntur, sed tantummodo cubicularii. Ibi rursus
 extra sanctum bema cereos accendunt, ut mos est, et
 tum intrant in bema, veneranturque sacram endy-
 tam osculo. Primus autem seu supremus imperator thur-
 ribulum a præposito nactus circumcirca incensat
 sacram mensam. Eo facto, exiunt domini sua saga,
 traditque præpositus majori domino flabellum e
 pennis pavoninis factum, quicum ille sacram men-
 sam circumverrit. Eo facto, exeunt e bemate, et abe-
 unt a dextra parte ad episcepsin [seu visitationem at-
 que adorationem sacrarum B. Virginis reliquiarum]
 et ibi quoque accendunt cereos et [reliquias] adorant.
 Illinc procedunt usque ad metatorium, in quo
 COMMENTARIUS.

haec occasione locum Anastasii in Nicolao I, p. 210:
 et ripidia duo [sic leg. pro vulgato et repidis duobus]
 in typo pavonum [id est picta, ut caudæ pavoninæ
 instar referrent] cum scutis [id est tabulis, tesseras
 pretiosi metalli quadratis aut rhomboideis] et diver-
 sis lapidibus pretiosis. Ab his flabellis nata esse,
 quibus domicellæ nostræ sese parant et ludunt,
 liquet. Habebant imperatores Græci assidentes sibi
 dormientibus puellas, quæ ventum agitarent et
 muscas abigerent, quod ex Alexiade pag. 254,
 patet: τὴν παιδίσκην θεασάμενον τὴν τὸν ἀέρα
 ἀναρρίπτουσαν καὶ πόρρω ποι τοὺς κύνωπας
 ἀσωθουμένην τοῦ τῶν βασιλέων χρωτός.

(28) Μητατώριον, Cod., ut sæpius. Ita solent novi
 Græci pro μητατώριον, omissa littera finali v: quem
 librarii nostri morem præsertim in secundo volumine
 religiose expressi. Nihil frequentius illi quam καρφό,
 σιλέντιο et talia. Sic in specimine nostri codicis
 sære expresso est καταπερσισια pro κατὰ περσι-
 σταν, λαβδαρίω pro λαβδαρέων. Paulo ante p. 315
 habebamus γραδύλιο. Infra p. 337, habebimus
 χλανίδι pro χλανίδιν, p. 348, κλητωρολόγιο, p. 380,
 καρφό et κυνοστομαίω et σπιθαμιαίω, p. 381,
 εἰς Συρία. In glossis nomicis Labbei est παρα-
 βλέτιο pro παραβλέτιον. Apud cl. Corsinum in
 libro de notis Græcorum p. 36, est APXΩ pro
 APXΩN, super ω et ad ejus latus ducta linea
 circumflexa, quæ ipsissimum est v. Nam litteram

imago De Genitricis et argentea crux exstant; in cun-
 jus aditu quoque, priusquam ingrediantur, cereos
 accendunt. Ingressi autem deinceps in metatarium,
 siquidem capiunt, infulantur. Tenendum, eo in loco,
 in quo subsistunt domini preces ad Deum facientes,
 ibi subsistere quoque, qui hactenus eos comitati
 fuerant, mediæ hæeris homines post bona verba
 dominis dicta. Transeunt porro domini per narthe-
 cem, quos venerantur secunda vice magistri et pa-
 tricij et officiales; et ascendunt domini per cochleam,
 et ulterius pergunt ad apodyta [vel vestiarium exu-
 torium, ubi a loturis vestes deponuntur]. Interea
 vero dum hæc fiunt, ordinant sese, qui prius a do-
 minis eum in sinem abscesserant, basilici ad dex-
 tram sinistramque partem foras paraptera [sive alas
 aut substructiones laterales] ad apodyta ducentes,
 dominisque per se medios transeuntibus bona pre-
 cantur. Domini autem stipati a cubiculo et maglabitis
 et magna hæteria intrant in paraptera ad apodyta
 ducentes. Illinc autem egressos comitati aliquantul-
 um, subsistunt post bona verba dominis dicta ma-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

istam in codicibus mestis quoque circumflexo re-
 præsentant. Idem Corsini Appendice ad laudatum
 opus pag. 28, observat, in Inscriptionibus *Psy-
 chario* pro *Psycharion* reperiri. Infra p. 342,
 est *Ἀπογαδῶν* pro *Ἀπουγαμδῶν*. Apud Du Can-
 gium Gl. Gr. p. 1111. παραμῖα pro παραμῖαν.
 Ubique prostat forma *Ἀμερουμνῆ* vel *Ἀμερ-
 μουμνῆ*, quæ lectio nata est ab illis, qui non in-
 telligebant, circumflexum et vice accentus ibi fungi
 et litteram deficientem v repræsentare. Nam plena
 et recta forma est *Ἀμερμουμνῆν*, *Amer Mumnin*.
 Ex hoc canone multa possunt veterum auctorum
 et marmorum loca emendari, corrupta non tam
 antiquis ab libraris, et lapidariis, quam a typo-
 graphis et editoribus nostris, qui compendium
 scripturæ veteris non percipiebant. Non enim vi-
 tum faciunt qui litteram omittunt more sui tempo-
 ris universali, sed illi, qui non addunt in libris
 typorum ope expressis, in quibus omitti talia non
 solent. Videbor aliquibus ipsa mihi dicam scribere
 et in aliis facinus meum improbare. Et profecto
 aliam institissem viam, si mihi contigisset hunc
 librum secundo edere; jam vero cum primus edam
 e membranis, quæ gemellas non habere creduntur,
 legem mihi scripsi eam, ut sequeretur earum exem-
 plum, quod mutet deinceps venturus aliquis editor.
 Ego vero et illorum et superiorum temporum mores
 ex auctoritate membranarum religiose reddere vo-
 lui debuique. Bene enim novi, Græcos hodiernos
 N finale non in scribendo tantum, sed etiam in
 sermone omittere; neque novo id exemplo, sed
 veteres quoque sic consuevisse. Unde enim Latini
 vocum Græcarum terminationes in ων ultima lit-
 tera mutilassent, nisi patres eorum, *Æoles* et *Dor-
 res*, id eos docuissent? *Plato*, *Amphitruo*, item
statio, *generatio* dicunt et similia. Sunt enim hæc
 more Græca; ut a στατός sit στατιών, ita a γενε-
 πάτος sit γενεπατιών. Neque v finale solummodo, sed
 etiam c in terminatione τς et ος omittebant. Nihil
 frequentius apud Lupum Protospatham, quam *Ma-
 niaci*, *Stratigo*, *Patricio*, *Anatolico* et talia in nomina-
 tivo efferre. Sic omnes Lupiestate loquebantur et scri-
 bebant, et ex antiqua traditione loquuntur et scri-
 bunt adhuc Itali et Hispani *Paolo*, *Nicolao*, *Domingo*,
 etc. In tabula XVIII tomi I Monumentorum vete-
 rum Ciampini p. 35, habetur in area 23 imago S.
 Bartholomei, qui strangulatur, cum inscriptione, δ

A Ἰστοῖον, δτι ἐν ᾧ τῶν ἱστάντων οἱ βασιλεῖς ἱστῶ-
 μενοι, ἱστάνται οἱ τῆς μέσης ἱστῆρας, καὶ ἐπὶ
 ἐπευχόμενοι. Καὶ ἐξίοντες διέρχονται διὰ τοῦ
 ἰσθμοῦ, καὶ κἀκεῖν διέρχονται τοὺς οἱ τῆς μέσης
 καὶ πατρῷοι καὶ ὀφθαλμοὶ, καὶ ἀνάσσει ἐπὶ
 σπῆται διὰ τοῦ κοιλίου καὶ ἀπέρχονται. Οἱ δὲ ἰσ-
 λικοὶ προαπερχόμενοι ἱστάνται: δεξιῶ καὶ ἀρι-
 ἔξω τῶν εἰσπύοντων παραπτεῖραν εἰς τὴν ἰσθμῶν.
 Καὶ τῶν δεσποτῶν διέρχόμενων, ἐπιπύοντα
 αὐτοί. Οἱ δὲ δεσποταὶ ὀφθαλμοὶ ἐπὶ τῶν
 κουβουκλίου καὶ τῶν μεγαλαβιτῶν καὶ τῆς με-
 ἱστῆρας, εἰσπύονται εἰς τὰ ἀπύοντα πύοντα
 εἰς τὰ ἀποδυτῶν. Καὶ οἱ μὲν τῆς μεγάλης ἱστῆρας
 ἱστάνται εὐθὺς μετὰ ὀλίγων ἐπευχόμενοι, καὶ
 ἐκείνους οἱ μεγαλαβῆται ἱστάνται, καὶ ἀπύοντα
 μενοι, καὶ μετ' αὐτοῦ οἱ τοῦ κουβουκλίου
 αὐτοὶ ἐπευχόμενοι εἰς τὸ εἰσπύον ἐνδοπύοντα
 θυρον, καὶ ἐξωθεν τοῦ μονοθύρου ἱστάνται εἰς
 πύοντα καὶ αὐτοὶ ἐπευχόμενοι. Οἱ δὲ ἰσ-
 ἀπέρχονται ἐν τοῖς ἀποδυτοῖς, καὶ ἐπὶ
 περιβάλλοντα τὰ χρυσῶ τούτων λίντια.

B Βαρθόλομω κρεμασθεὶς ἐπὶ σταυροῦ τελευτῶν
 sic ipsi quoque veteres Græci haud raro
 bant, ut ex ἀρνω pro ἀρνωως vel ἀρνωῶς
 bus concluditur, quorum possit immasa
 cogi, si hoc agerem; vid. ad p. 342 de
 Interim unum et alterum exemplum
 finalis in antiquis marmoribus subjunge
 specimen, quomodo cum talibus procedendū
 In Diario italico Montfauconii p. 425, legitur
 distichon cum multis aliis:

C Τοῦ Διὸς Ἀλκμήνης τε γόνον τιμαῖον ἀρ-
 υῖος Λαοθενῆος στήσεν ἐγχαλμα τῶν
 In primo horum versu littera ultima non sit
 pidarii, sed ex more vetusto abest, lectori Græ-
 callenti suppletum relicta. Id idem censenda
 inscriptione Herodis Attici, qua Triopium dedica-
 vit; in qua v omissum viros doctos in errorem m-
 plicuit, ut v. 6:

D Τόφρακα τὰ Τριόπια ἐν ἀθανάτοις ἱερέων.
 Ita enim legendus ille locus est. In eadem dedi-
 catione status Regillus v. 34, ἀνασσα legitur pro
 ἀνασσα et v. 43, μὲν pro μὲν, ubi v omissum dexte-
 ritas et prudentia legentis tacite supplere debet
 non lapidarium criminari, ut neque librarium, quæ
Anchialo vastavit pro *Anchialon* exaravit. V. Script.
 Hist. Aug. T. I, p. 848, et II, 377. Rectius
 est, sive librario tribuas, qui Palatinum codicem
 exaravit, lineam transversam n significantem om-
 tenti, sive dialecto plebeis, quæ in ipsa practi-
 tatione n et m et s finalia omittebat. Sciant
 bus inscriptiones et tabula Peutingeriana *M. Julia*
Juliam pro *ad Capsum J. Corintho*, *Sancti*
Pireo, quæ perinde sæculi Theodosiani
 cimi tertii, quo revera exemplum illud
 ceum, quod adhuc hodie superest, Colmaria
 tiquiore codice efformatum fuit, esse possunt. Non
 frustra laborat V. D. demonstrare, Theodosianum
 sæculi membranas et litteras esse illas, e quibus
 tabula prodit primum, iterumque nuperrime
 næ Austriacæ. Textus ipse quidem forte Theodo-
 sium ejusve potius agrimensores habet auctores,
 illud exemplum absque controversia est recentius,
 quod ipsa facies litterarum monstrat, exacte similis
 illi, qua monachi ante hæc quatuor sæcula mem-
 branæ exarabant.

(29) Sunt quas veteres *lineas paraguayas* appel-
 labant. Notus locus Codicis Theodosiani: *Nemo*

εισέρχονται εἰς τὸ ἅγιον λούσμα. Ἰστέον, ὅτι προ-
εισέρχονται τῶν δεσποτῶν οἱ πραιπόσιτοι μετὰ καὶ
τινων τοῦ κουβουκλείου καὶ κουδικουλαριῶν βαστα-
ζόντων τὰ φατλία, ἅπερ ἄπτουσιν οἱ δεσπότες εὐχό-
μενοι. Καὶ πρὸ τοῦ κολύμβου πλησίον τῆς εἰσαγού-
σης θύρας τῆ δεξιᾷ μέρει ἴστανται οἱ πραιπόσιτοι
καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου μετὰ τῆς μυστικῆς θερα-
πειᾶς τῶν δεσποτῶν, τοῦ τε βαλνιαρίτου καὶ τοῦ
πρωτεμβαταρίου (30). οἱ δὲ λοιποὶ λούσονται τῶν
βλαχερνῶν ἀριστερὰ τῶν δεσποτῶν ἴστανται. Καὶ
τῶν δεσποτῶν εισιόντων, λαμβάνουσιν κηροὺς παρὰ
τῶν πραιποσίτων καὶ ἄπτουσιν, καὶ προσκυνούντες
τὰς ἀργυρᾶς ἀγίας εἰκόνας τὰς ἐν τῇ κολύμβῳ,
διέρχονται τῆ δεξιᾷ μέρει τοῦ κολύμβου. Ἐν δὲ τῇ
αὐτῇ δεξιᾷ μέρει τοῦ κολύμβου ἴστανται δύο κα-
πνιστήρια, ἐν οἷς διερχόμενος ὁ βασιλεὺς, παρὰ
τοῦ πραιποσίτου λαμβάνων ἀλειπτὰ ἰδίαις χερσὶ
τοῖς καπνιστήριοις ἐντίθησι, εἶτα ἄπτουσιν οἱ δε-
σπότες κηροὺς εἰς τὴν πρὸς ἀνατολὴν κόγχην, ἐν
ἧ καὶ ἡ ἀργυρᾶ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου ἐπὶ τῆς φιάλης
ἴσται. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἀπέρχονται ἀριστερὰ,
ἐν ᾗ ἡ τῆς χειρὸς τῆς Θεοτόκου ἐκτύπωσις ἐν τῇ
μαρμάρῳ ἐκτετύπεται, καὶ διὰ ἀργυρᾶς περιφε-
ρείας περικέκλεισται (31), καὶ ἄπτουσιν κακεῖσε
κηροὺς, καὶ οἰκείῃ χειρὶ εἰς τὸ ἐκεῖσε κάπνιστή-
ριον ὁ πρῶτος βασιλεὺς ἐντίθησιν ἀλειπτὸν, ἐκ τοῦ
πραιποσίτου τοῦτο δεχόμενος. Ἀπὸ δὲ τῶν ἐκεῖσε
ὑποστρέφοντες οἱ δεσπότες, εἰσέρχονται εἰς τὸν
ἅγιον Φωτεινὸν εἰς τὸν ἐνδότερον θόλον, καὶ ἀπερ-

A gnæ hetæriæ homines; aliquando ulterius comitati
subsistunt maglabitæ, et hi quoque fausta dominis
comprecati, denique cubicularii subsistunt, neque
hi absque piis votis, haud procul a monothyro [seu
porta singulari] ad apodyta ducente; 320 tandem
præpositi ante hanc singularem portam subsistunt,
etiam hi piis votis dominos prosecuti. Domini autem
intran in apodyta, vestibusque depositis, induunt
aurea sua lintea. Quo facto, intrant in sacrum la-
vacrum. Sed prius illuc introeunt regii præpositi et
aliqui de cubiculo et nonnulli cubiculariorum, quo-
rum hi cereos illos gestant, quos accendere solent
domini devotionem ibi suam facientes. Consistunt
hi præpositi atque cubiculenses, et qui ad privatum
corporis dominici ministerium pertinent, item bal-
nearites seu balnear et protembatarius seu embatæ,
id est solii balnearis, inspector, a dextra parte prope
fores, per quas intratur, ante colymbum seu labrum
vel lacum: reliqui autem iustæ vel lotores palatii
blachernarum stant a sinistra parte dominorum.
Ingressi domini accipiunt cereos a præpositis, quos
accendant, et adorant colymbi seu labri aut nata-
torii sacras argenteas imagines, et per dextram ejus
regionem transeunt. In illa ipsa vero colymbi dextra
regione stant duo thuribula, in quæ imperator, dum
transit, suis ipsæ manibus odoramenta, quæ a præ-
posito acceperat, injicit. Deinde accensus figunt ce-
reos imperatores in concha orientale, in quam etiam
argentea Deigenitricis imago super phiala stat.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

auratas habeat aut in tunicis, aut in lineis para-
gaudas. Lampridius in linea aurum memorat p. 922,
t. I, Scr. H. Aug.: In linea autem aurum multū
etiam dementiam judicabat [Alexander Severus],
cum asperitati etiam adderetur rigor, vid. ibi doct.
interpretēs et ad P. II, p. 452 et p. 231, ubi manti-
libus aureis semper stravisse dicitur Gallienus. Apud
Nostrum infra p. 359, habemus χρυσοῦ ἐγγε-
ριον, orarium vel sudarium aureum, aureis filis in-
textum. S. Audoenus in Vita S. Eligii I, 15. lineas
metallo rutilas appellat: Habebat quoque zonas ex
auro et gemmis comptas, nec non et bursas eleganter
gemmatas, lineas vero metallo rutilas, orasque sar-
carum [f. leg. saramancarum aut sarranicarum] auro
operatas. Jam antiquissimis Herodoti temporibus
erant lintea aurea manuciola in usu, ut ex ejus I, II,
c. 122 patet, ubi ex Ægyptiorum traditione refert,
regem Psammetichum in regnum Plutonis vivum
descendisse, κακεῖθε συγκυβεῖν τῇ Δήμητρι· καὶ
τὰ μὲν νικᾶν αὐτὴν, τὰ δὲ ἐσοῦσθαι ὅπ' αὐτῆς καὶ
μιν πάλιν ἀπικέσθαι δῶρον ἔχοντα παρ' αὐτῆς
χειρόμακτρον χρύσειον. [Δινοχρῦσα tales vestes
Græcis audiunt; vid. Theoph. p. 270]* et χρυ-
σοῦφρα; vid. p. 320.

(30) Protembatarius est, qui talis ἐμβάταις vel
ἐμβάσι, solii balnearibus præest. Nam ἐμβάτας et
ἐμβάδας et ἐμβάσεις ἀπὸ τοῦ ἐμβαίνειν τοὺς λου-
μῆνους appellant Græci, descensiones Latinis dictas;
vid. Salmas. ad Sor. II. Aug. t. I, p. 691. Du Cange
Gl. Gr. h. v. Ἐμβάδων [nisi potius ἐμβάδων aut
ἐμβάτων aut ἐμβάτων] est Constantino Porphy. in
Vita Basilii Macedonis p. 201, phiala, lacus mar-
moreus, qui manantem et salientem e siphone
aquam excipit. Vox phiala (unde nostrum fole) est,
bene Græca. Veteres dicebant πόσιος. Tales lacus,
in quibus lavantes natarent et se abluerent, veteres

C πύλους et μάκτρας appellabant. Corrigan hac oc-
casione locum Polybii, qui Valesio negotium crea-
vit. Et in Excerptis Peiresc. p. 142, eumque ad-
scribam, ut existimo legendum esse: τῆς τῶν Ἀν-
τιγονείων πανηγύρεως ἐν Σικυῶνι συντελεσμένης καὶ
τῶν βαλανείων ἐχόντων τὰς τε κοινὰς μάκτρας,
(communis usus mactras seu grandes lacus,) καὶ
πύλους (solia) ταῦταις παρακειμένας, εἰς ἃς οἱ
κομψότεροι τῶν ἀνθρώπων εἰώθασιν κατ' ἴδιαν ἐμβα-
ίνειν εἰ ταῦταις ποτέ (aut εἰς ταῦτας εἴποτε) τις
καθίη [nempe αὐτὸν] τῶν περὶ τὸν Ἀνδρωνίδαυ et
reliqua.

(31) Sic solent novi Græci, ut imagini Mariæ Vir-
ginis dextram manum argenteam porrectam et ex-
tra superficiem picturæ eminentem addant, ut in-
telligitur e Gerlachi Itinerario p. 63, cujus verba
hæc sunt: Circa altare in choro [seu tribuna] picti
conspiciuntur sancti Gregorius, Basilius, Chryso-
stomus, vultu macilento: item Nicolaus Damascenus
et alii doctores Ecclesiæ. In summo super omnes emi-
net ὁ παντοκράτωρ sive J. C. cum duobus discipu-
lorum suorum. Semper in tabulatis chori [super fo-
ribus, quibus sanctarum nomen est] ad dextram
conspicitur imago τοῦ παντοκράτορος sive D. J.
Christi cum argentea manu, e qua lamina et mas-
sulæ argenteæ, integros homines, nec non brachia,
manus, pedes et alia membra referentes pendunt. In
medio stat imago Deiparæ cum puerulo Jesu, dextra
quoque manu argentea dives, e qua pariter tales la-
minæ et massulæ argenteæ flaque aurea dependent.
Ad sinistram stant imagines mulierum, quæ speciem
plorantium præbent, e quibus etiam donaria suspendi
solent. Conferat cum his qui volet illos, qui de
donariis veterum scripserunt, et neget deinceps, si
audebit, Christianismum Græcorum esse veterem
paganismum idolorum mutato nomine.

Illinc abeunt ad sinistram, ubi manus Deiparæ marmore expressa sui exhibet formam, argenteo margine circumsepta. Cereos et ibi accendunt; et primus seu major imperator propria manu aleiptum seu suffimentum in thuribulum, quod ibi adest, injicit, a præposito traditum nactus. Illinc reverentes domini, ingrediuntur in sacellum S. Photini, quod est in interiore tholo. Illinc degressei accensos figunt cereos coram marmorea imagine Deiparæ, quæ sanctis suis e manibus ipsa effundit hagiasma seu aquam benedictam. Post accensos ibi cereos accipit præpositus traditam a balnearita sacram stacten seu sacrum lixivium, et dominis communicat. Hi suis manibus eo sese cruciatim signant, et lavantur, egressis cæteris. Loti exeunt in minorem exteriorem tholum, positisque suis linteis, induunt alia auro intexta. Protembatarius autem seu solii magister stans coram colymbo facit benedictionem; **321** quæ dum dicitur, introducunt lustræ a sinistra colymbi parte duodecim bastactas seu aquigerulos, qui postquam transierunt coram inferiore concha orientale, ordinant sese in stationem in dextra regione colymbi. Quo intrantes domini subsistunt, et primus maximusque imperator dat singulis bajulis singulos aureos nummos. Debet autem præpositus manum cujusque bastactæ seu bajuli prius in eam formam composuisse, ut cum decore atque gratia nummum inditum a domino accipiat. Post finitam hanc nummorum elargitionem atque distributionem sanctificat protembatarius lacum natatorium sua cruce, et cum eadem porrigit dominis e colymbo hagiasma seu sanctificatam aut benedictam aquam. Domini, hagiasmate accepto, intrant in colymbum, et dum sit extensa, immergunt sese ter; dein exeunt e colymbo et ascendunt in apodyta, rursusque suis solitis vestibus amicti exeunt cum mystico seu privato sui corporis ministerio. Dum vero exeunt domini per portam singularem, coram qua paulo ante dicebamus solere præpositos fausta dominis apprecantes subsistere, astat ibidem quoque gerocomus hospitalis Eugenii, impertiens dominis prætereuntibus eulogias seu benedictiones. Domini autem apud quemque ordinem eorum, quos in apodyta ingressuri fores stantes reliquerant prætereuntibus, incipiunt hi se quoque simul commovere et coram abeuntibus dominis præcedere e a b

A χόμενοι ἄκουσιν κηρούς ἐκπροσώπου τῆς πύλης εἰκόνας τῆς Θεοτόκου, ἧτις ἐκ τῶν τῆς τοῦ χειρῶν προχεῖ τὸ ἅγισμα. Καὶ μετὰ τὴν κηρούς λαμβάνει τὴν ἁγίαν στακτὴν ἐκ τοῦ παρὰ τοῦ βαλνιαρίτου, καὶ ἐκδίδωσιν αὐτὴν τοῖς Οἱ δὲ δεσπόται οἰκείαις χερσὶν ἑαυτῶν ἔκρουσιν, καὶ ἐξιώντες λούονται. Καὶ μετὰ τὴν σθαὶ ἐξέρχονται εἰς τὸν ἐξώτερον κατὰ τὴν ἀλλήττοντες τὰ τούτων λέντια περιβάλλοντα χρυσοφάντα. Ὁ δὲ πρωτεμβάταριος πρὸ τοῦ κολύμβου, λέγει τὴν εὐχὴν. Ἐπειὶ τῆς εὐχῆς λεγομένης, οἱ λούσται ἐστρατεύθησαν βαστακτὰ (32) ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τοῦ κολύμβου, καὶ διέρχονται πρὸ τῆς κίτης καὶ κῆς (33) κόγχης, καὶ ἴστανται εἰς τὸ ἐξώτερον τοῦ κολύμβου. Οἱ δὲ δεσπόται εἰσέρχονται καὶ ὁ πρῶτος βασιλεὺς ἐκδίδωσιν ἑαυτοῦ στακτῶν ἀνὰ νομισματοῦ ἐνός. Χρὶς δὲ δεσπότης τὴν χεῖρα τοῦ βαστακτοῦ παραλαβὴν (34) πρὸς τὴν τῆς βασιλικῆς θυρῆς. Καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς διανομίης μετὰ τοῦ σταυροῦ ὁ πρωτεμβάταριος τὸν ἐπιδιδούς τοῖς δεσπότηαις ἀπὸ τοῦ κολύμβου μετὰ τοῦ αὐτοῦ σταυροῦ (35). Οἱ δὲ μετὰ τὸ ἅγισμα εἰσέρχονται εἰς τὸν κολύμβον ἑκτενοῦς γινομένης, καταδύουσι τρίτον, καὶ ἔπειτα ἀνέρχονται ἐν τῷ ἀποδύτῳ, καὶ ἔπειτα κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐξέρχονται μετὰ τῆς μυστικῆς τήξεως. Ἰστέον, ὅτι ἐξω τοῦ μονοθύρου, ἐστὶν οἱ πραιπόσιτοι ἐπευχόμενοι τοὺς δεσπότηαις οἱ τῶν Εὐγενίου γηρωκομος, ἐκδίδουσι τὰς δεσπότηαις διερχομένοις τὰς εὐλογίας. Γὰρ ἀπὸ τῶν διερχομένων, συγκινοῦσι προπορευομένων δεσποτῶν, ἀφ' ὧν τόπων ἴστανται, οἱ τοῦ κλειοῦ καὶ οἱ μαγλαστῆται καὶ τῆς ἑκατέρωθεν δεσπότηαι εἰ μὲν κλεβούσιν ἵππεδαι ἐκ τῆς εἴτε ἐν τῇ πηγῇ, εἴτε ἀλλαχοῦ, τοῖς δεσπότηαι δὲ μήγε, εἰσέρχόμενοι εἰς τὸν δρόμον εἰσέρχονται εἰς τὸ παλάτιον, ἢ καὶ ἀλλαχοῦ, ἐπὶ τοῦ ἀπέρχονται.

prætereuntibus eulogias seu benedictiones. Domini autem apud quemque ordinem eorum, quos in apodyta ingressuri fores stantes reliquerant prætereuntibus, incipiunt hi se quoque simul commovere et coram abeuntibus dominis præcedere e a b

VARIE LECTIONES

¹² κατω conj. R., κατὰ cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(32) Aut sic positum fuit pro τοὺς ἐξ βαστακτῶν, bajuli, aut τὰ βαστάκτα sunt idem atque τὰ βαστάκτρα, vectes, quibus res deferuntur (v. ad p. 267 dicta). Posteriore modo si explices, habebit metonymia locum, instrumentum pro utente nominans. Hi bajuli possunt jam esse aut aquigeruli, qui aquam in lacum congerunt aut egerunt, νεροφόρους Græcis dictos, vid. du Cange v. Aquarius, aut qui corpus Augusti et Augustæ deferunt in lecticis, aut mulos lecticarios agunt, et in universum τῆ βασταγῆ sarcinas imperiales et impedimenta sacramerant, exonerant, curant, observant; vid. de basagis et bastagariis Guther. p. 730, du Cange Gl. h. v. et Vales. ad Ammian. Marcell., p. 83, βασταγῆν exponit « sarcinalia principis junctura »

(33) Ita est in membranis. Sed λεστω ἀνατολικῆς aut κατὰ ἀνατολήν. Incommodam horum amplecterer, prius armam a latris.

(34) Ad aurum nempe cavatis dexteri cavatum, ut ait Amm. Marcell. p. 16 (19) d. la denbr. Alias enim protenso vestis sinu accipitur oblata.

(35) Ergo crux illa sic erat formata, ut in summo extremo haberet parvam patinam nonnihil cavatam qua aqua hauriretur. Russi a Græcis docti tale patinam adhuc adhibent in lustratione aque diei minimum, ut ex allato Angli cujusdam loco patinam horum Commentariorum constat, qui nostrum egregie illustrat et conferri meretur.

et statione, quam quisque obtinet, primi cubicularii e sua, tum maglabitæ, tandem hetæriæ ascripti, e suis quique stationibus. Illinc porro, si placet, avehuntur domini in equis ad pegam [id est ad palatium peganum et Deiparam fontis], aliove, quo liberit; quodsi vero equitare noluerint, aut alio quo ire liberit, abeunt.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐν παγανῇ Κυριακῇ, ἢ ἐν ἄλλῃ κοινῇ ἡμέρᾳ, μελλόντων τῶν δεσποτῶν ἀπιέναι εἴτε εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, εἴτε εἰς ἕτερον ναὸν εὐξασθαι.

Πρὸ μιᾶς ἡμέρας δίδονται μανδάτα τῷ πραιποσίτῳ καὶ τῷ κατεπάνω τῶν βασιλικῶν, τῇ ἑωθεν ἐλθεῖν ἅπαντας ἀπὸ σκαραμαγγίων, ὁπόθεν ἂν κελεύσωσιν οἱ δεσπότες ἰππεύσαι. Καὶ τῇ ἑωθεν προέρχονται ἅπαντες ἀπὸ σκαραμαγγίων, καὶ εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι μετὰ τοῦ κουβουκλείου, εἴτε ἀπὸ τὸν καβαλλάριον, εἴτε ἀπὸ τὴν τοῦ Κυρίου ἐκκλησίαν, εἴτε ἀπὸ τὸν ἰππόδρομον, εἴτε ἀπὸ τὸ τζουκνισδῆριον, εἴτε ἀπὸ τῆς Δάφνης. Ἀπὸ τούτων γὰρ τῶν εἰσοδῶν εἰώθασιν αἱ ἰππεύειν οἱ δεσπότες.¹³ Οἱ δὲ δεσπότες ἐξέρχονται ἀπὸ σκαραμαγγίων φοροῦντες καὶ τὰ τούτων σπαθία, καὶ δηριγευόμενοι ὑπὸ τε τῶν πραιποσίτων καὶ τοῦ κουβουκλείου ἰππεύουσιν. Οἱ δὲ πραιπόσιτοι καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου καὶ αὐτοὶ ἰππεύοντες προπορεύονται τῶν δεσποτῶν. Οἱ δὲ μαγλαβίται καὶ οἱ βασιλικοὶ πάντες ἄνθρωποι μετὰ σκαραμαγγίων καὶ σπαθίων εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἕκαστος προπορεύεται τάξιν. Οἱ δὲ μάλιστα καὶ ἀνθύπατοι καὶ πατρικιοὶ καὶ ὀφικιαῖοι ὅπισθεν τοῦ ἄρματος μετὰ τοῦ δρουγγαρίου τῆς βίγλης καὶ τοῦ δρουγγαρίου τῶν πλοίμων, ἐπακολουθοῦσι τοῖς δεσπότης. Καὶ δὴ τῶν δεσποτῶν ἀπιόντων εἰς τὸν ναὸν καὶ τῶν ἰππων ἀποδαινότων, τίθενται σελλία, δηλονότι τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχοντογεννημάτων βασταζόμενα, εἴτε ἐν τῷ προπύλαιῳ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, εἴτε ἐν τῷ νάρθηκι, καὶ ἐν τούτοις καθέζονται οἱ δεσπότες, καὶ ὑπὸ τῆς μυστικῆς τῶν κοιτωνιτῶν τάξεως κυκλωόμενοι πρὸς τὸ μὴ ῥαδίως τῶν¹⁴ πολλῶν ὀρεσθαι, ἀλλάσσουσιν ἄπερ φοροῦσιν ὁποδήματα, περιβαλλόμενοι στρίκτα. Ἰστίον, ὅτι ἐν τῷ νάρθηκι τῆς ἐκκλησίας καὶ οἱ πραιπόσιτοι περιβάλλονται τὰ αὐτῶν σαγία. Καὶ εἴθ' οὕτως ἀνιστάμενοι καὶ τὰ ἑαυτῶν χρυσοπερικλειστα περιβαλλόμενοι σαγία, ἔρχονται πρὸς τὰς βασιλικὰς πύλας, καὶ ὑπὸ τῶν πραιποσίτων λαμβάνουσι κηροὺς, καὶ ἀπευχαριστοῦσιν τῷ θεῷ διὰ τῆς τρισσῆς μετ' αὐτῶν προσκυνήσεως. Καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρχονται, καὶ διέρχονται διὰ μέσου τοῦ ναοῦ καὶ τῆς σωλαίας, καὶ ἰστάμενοι ἔξω τῶν ἁγίων τοῦ βήματος θυρῶν πάλιν λαμβάνουσιν ἑτέρους κηροὺς παρὰ τῶν πραιποσίτων, καὶ ὁμοίως ποιοῦσιν. Ἐἴτα εἰσερχόμενοι εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον ἀσπάζονται τὴν τὴν ἁγίαν ἐνδυτήν. Εἴθ' οὕτως λαμβάνει ὁ πρῶτος βασιλεὺς ἐκ χειρὸς τοῦ πραιποσίτου τὸν θυμιατὸν καὶ ἀλειπτὰ, καὶ οἰκείᾳ χειρὶ ἐπιτιθεῖς τῇ ἀνθρακιᾷ¹⁵ (36) θυμιατὸν περίε τῆς

A

CAPUT XIII.

Observanda, quando in Dominica pagana aut alia die communi domini volunt aut ad SS. Apostolos aut ad aliud aliquod templum devotionis peragenda causa ire.

Præcedente die dantur mandata præposito et catepano basilicorum, ut altero mane omnes in scaramangiis illuc conveniant, unde domini decreverunt et edicunt exequitare. Itaque conveniunt omnes in scaramangliis statim mane, et præpositi una cum cubiculo **322** e palatio prodeunt, sive ad caballarium [id est catadromum vel domitorium equorum], sive ad Domini Ecclesiam, sive ad circum, sive ad tzucanisterium [id est aream exercendæ equestris pilæ], sive ad Daphnen. Ab his enim ad palatium aditibus solent imperatores, quando exequitant, semper avehi, ipsi autem domini procedunt in scaramangiis, gestantes spathas suas, et in obsequio præpositorum et cubiculi caballicant, præpositis nempe atque cubiculo in equis dominos præeuntibus; at maglabitæ et basilici omnes homines cum scaramangiis et spathis, suo quisque in ordine, præambulant. Magistri tandem, proconsules patricii et officiales, itemque drungarius vigiliæ et drungarius ploimorn seu classiariorum sequuntur dominos pone armatum seu spatharocandidatos scutigeros, proximos dominorum satellites. Domini itaque ad ecclesiam delati descendunt ex equis, et resident in illis sellis, quas attulerunt et aut in propylæo istius templi, aut in narthece, deposuerunt archontogennemata seu nobillores valeti juvenes. Sic consistentes eos circumstat facta velut testudine, et impedit, ne a vulgo conspiciantur, intimus cætonitarum ordo; intereaque domini pone hoc quasi velum mutant, quos gerunt, calceos, et induunt stricta. (Ibidem quoque, in narthece puta, induunt præpositi sua saga.) Calceati surgunt domini, et induunt auro septa sua saga, et accedunt ad portam basilicam, ubi cereos a præpositis accipiunt; quibuscum ter Deum adorant. Eo facto, intrant per eam portam in ecclesiam, transeunt per eam mediam et per soleam, et consistunt extra sacras bematis fores, ubi rursus accipiunt a præposito cereos alios, quibuscum eosdem ritus devotionis, quos cum præcedentibus, peragunt. Dein sacrum in sacrificatorium intrant, ubi sacram endytam osculo venerantur. Dein accipit maximus imperator e manu præpositi thuribulum, et suffimenta suis ipse manibus imponit prunis ardentibus, sacram mensam circumcirca incensat, eoque facto, rursus reddit

VARIÆ LECTIONES.

¹³ ΣΧΟΛ. Ἰστίον, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἄνευ σκαραμαγγίου καὶ χιῶματος πρῶτ' ἐδ' ἐκκλησίᾳ ἀποστόλων οὐχ ἰππεύει.
¹⁴ ὑπὸ τῶν ed. ¹⁵ ἀνθραξ cod. pro ἀνθρακιᾷ.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(36) Cum in membranis reperirem ἀνθραξ, quod non esse ἀνθραξ, carbo, et sensus et defectus accentus monstrabant, liquebat mihi litteram ultimam non simplicem, sed compositam

præposito thuribulam, et transit [per bema] ea parte, qua cum exire congruit. Tandem his peractis, si volunt in eo templo prandere, fit illud; **¶¶¶** sin minus, redeunt equitantes in palatium eodem ordine, quo, ut diximus, illine in templum pariter equitantes excesserant. Si in Quadragesima domini volunt abire ad ecclesiam, tunc fit metastasimum, seu indicitur discedendi e curia et negotiis curialibus venia, quo tempore tritobecte in lausiaco, et quidem in oraculo S. Basilii, quod ibi est, canitur. Data licentia, absunt omnes illuc, unde futurum est, ut domini exequent. Congregatis, inscendunt domini in equos, et abitur. Mensis Martii die nono celebratur memoria SS. Quadraginta Martyrum, dominis in eorum ecclesiam venientibus, eodem ritu, qui observatur, quando domini ad ecclesiam aliquam urbanam caballicant, et quem modo exposuimus. Kalendis mensis Julii celebratur memoria SS. Anargyrorum, dominis ad venerabilem eorum ecclesiam, quæ est in vico Paulini, prout placuerit, sive in equis, sive in dromone, pergentibus. Ordo et series processionis est ut supra. Notandum tamen de hoc festo præterea, quocumque tandem modo domini in vicum Paulini pergant, sive in equis, sive in dromone, semper eos scaramangis uti; deinde hoc, dominos, postquam coram sacris cancellorum foribus devotionem suam cum cereis cancelorint, in bema quidem non intrare (id enim eo die fieri mos non est), sed coram cancellis sacras SS. Anargyrorum reliquias adorare, et post accensos ibi fixosque cereos in exærum seu atrium exire, ubi conscendunt in equos et reditum ad palatium instituunt; sive jam in equis redeant, sive in dromone. Sæpe autem fit in hac quidem processione, ut cum proceribus in palatio blachernarum epulentur, et sic demum vesperæ in palatium redeant. Mensis Julii die vigesimo septimo similiter peragitur memoria S. Pantaleomonis, dominis in venerabilem ejus ecclesiam, quæ est in monasterio vel tractu Narsetis, caballitantibus. Quodsi vero dominis placuerit navi illuc ire, fit ordo atque series in hunc modum: Mane procedit totus senatus et cubiculum in scaramangis in tractum vel monasterium Caniclei dictum, et imperatore palatio intrat in imperialem dromonem cum privato suo ministerio et logotheta [dromi] et protoasecreta, magistro supplicationum et heteriarcha

ἀγίας τραπέζης, εἶτα ἐπιδίδωσι τῷ κραιπνῷ θυμιατόν. Διέρχεται δι' οἴου μέρους ἐρμύζης ἐξίνα. Καὶ εἰ μὲν καλεῶσιν οἱ δεσπότες γέυσσθαι (37), γίνεται τοῦτο καθὼς βούληται δὲ μήγε, ἀπὸ τῶν ἐκείσε ἱππεύοντες ὑποστρέφονται κατὰ τὴν προειρημένην, ὡς ἔφαμεν, τῆς τάξιν εἰς τὸ παλάτιον. Ἰστίον, ὅτι, εἰ ἐν αὐτῇ κοστῇ καλεῶσιν ἀπιέναι οἱ δεσπότες ἐν αὐτῇ ἀπὸ τῆς ψαλλομένης τριτοκτικῆς ἐν τῷ λατῆρι τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ ἁγίου Βασιλείου, γίνεται προσέσιμον, καὶ ἀπέρχονται πάντες, δπου δεῖ ταῦτας ἱππεῦσαι. Καὶ εἰθ' οὕτως ἱππεύουσι καὶ ἀπέρχονται. Μηνὶ Μαρτίῳ ὁμοίως κατὰ τὸν προβρῆθέντα τύπον τῆς ἀρχαίας ἀσποτῶν ἐν ταῖς ἀγίαις ἐκκλησίαις ταῖς ἐκκλησίαις ἐπιτελεῖται καὶ ἡ μνήμη τῶν ἁγίων τύρων, τῶν δεσποτῶν ἀπιόντων ἐν τῷ ἁγίῳ ναφ. Μηνὶ Ἰουλίῳ α'. Ἰστίον, ὅτι ὁμοίως τελεῖται καὶ ἡ μνήμη τῶν ἁγίων Ἀναργύρων τῶν δεσποτῶν ἀπιόντων εἰς τὸν σεβάσιμον ναὸν εἰς τὸ Παυλίνου (39), ἀπέρχονται καὶ καλεῶσιν ἑπιπκοί, καλεῶσιν πλοῖ. Τῆς προειρηθείσης ἐπιτελεῖται, καθὼς καὶ Ἰστίον, ὅτι οἱ δεσπότες ἀπιόντες εἰς τὸ ναὸν καὶ πλοῖ καὶ ἑπιπκοί μετὰ σκαραμαγγίων τελεῖται. Ἰστίον, ὅτι μετὰ τὸ εὐξασθαι μετὰ τοὺς δεσπότες ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων καὶ οὕτως προσκυνοῦσιν τὰ ἅγια λείψανα, τῶν κηρῶν, καὶ ἐξερχόμενοι ἔξω εἰς τὸ ἕξωθεν ἱππεύουσι, καὶ ὑποστρέφουσιν ἐν τῷ ναφ. Καὶ καλεῶσιν ἑπιπκοί, καλεῶσιν πλοῖ. Πλοῖ συνεσιῶνται τοῖς ἄρχουσιν ἐν τῷ πάλτιῳ βλαχερνῶν, καὶ δείλης εἰσέρχονται εἰς τὸ ναφ. Ἰστίον, ὅτι ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ οὐκ εἰσέρχονται δεσπότες εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον. Μηνὶ Ἰουλίου κ', ἰστίον, ὅτι ὁμοίως ἐπιτελεῖται καὶ ἡ μνήμη ἁγίου Πανταλεήμονος (40), τῶν δεσποτῶν ἀπιόντων εἰς τὸν σεβάσιμον τοῦτου ναὸν εἰς τὸ Παυλίνου. Ἰστίον, ὅτι ὁμοίως ἀπελθεῖν εἰς τὸ ναφ ἀκολουθεῖ καὶ ἡ τάξις οὕτως. Πρὸς τὸ ναφ πᾶσα ἡ σύγκλητος καὶ τὸ κουβούκλιον τῶν σκαραμαγγίων εἰς τὸ Κανικλείου, καὶ ὁ βασιλεὺς εἰσέρχεται ἀπὸ τοῦ παλάτιου εἰς τὸν βασιλεῖον δρόμον μετὰ τῆς οικίας αὐτοῦ θεραπείας καὶ τοῦ λογίου τοῦ πρωτοασηκρήτου καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν δεσποτῶν τοῦ ἑταιριάρχου καὶ τοῦ δρουγγαρίου τῆς ἁγίας

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

seu scripturæ compendium esse, quod ἄνθρωπος ἀκριβῶς interpretabar: aptius nihil inveniens; vid. dicta ad p. 256.

(37) Græci veteres γέυσσθαι jentare dicebant et γέυμα jentaculum, novi pro prandere et prandio adhibent; v. Salmas. t. II, pag. 615. Hist. Aug. Palairot. Observ. ad N. T. ad Acta XX, 11.

(38) Anargyri dicti sancti aliquot, et inter eos præcipue Cosmas et Damianus, qui pauperibus medicinam gratis faciebant: v. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et Ricaut Etat présent de l'Eglise grecque, p. 148.

(39) In tractu, in vico, in insula Paulini dicta, vel de ædibus quondam Paulini sic appellata; vid. Ce-

dren. p. 502, Theophan. p. 318, et Du Cange CPI. Christ. I. IV, p. 61. Anargyrorum templa Dei Genitrici et Blachernarum xima erant. Wagnereck. ad sanctorum Cosmas et Damiani Vitam p. 28.] Templum hoc erant in palatio Blachernis seu suburbio sic dicto. In dictione τῶν, quando hoc sensu debet accipi, subintelligunt οἰκῆματα vel συνοικία vel simile quid.

(40) Fuit et hic sanctus medicus; vid. Menes Basil. t. III, ad diem Julii 27. Script. post Theophan. p. 269, ubi dicitur Romanus Leontius ipsius nomini ecclesiam et monasterium condidisse, vid. Du Cange CPI Christ. IV, p. 116. fine.

καὶ ἐξέρχονται οἱ δεσπότες εἰς τὰ Κανικλείου. Ὁρμώντων δὲ τῶν δεσποτῶν ¹⁶, δέχονται τούτους ὅτε μαγλαβίται καὶ οἱ τῆς ἐταιρείας ἅμα τῶν πραιποσίτων καὶ τοῦ κουβουκλείου καὶ τῶν ἀρχοντογεννημάτων. Καὶ ἐξερχόμενοι ἀπὸ τοῦ δρόμονος, διέρχονται καὶ ἀπίασιν εἰς τὴν αὐλήν, καὶ ἐκεῖσε δέχονται τούτους οἱ βασιλικοὶ, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἰππεύουσιν οἱ δεσπότες καὶ ἀπέρχονται μέχρι τοῦ ἔξω προπυλαίου τοῦ εἰς τὸν ἐμβολόν, καὶ τῶν ἵππων ἐκεῖσε ἀποβάαντες, ἀνέρχονται τὰ σκαλία, καὶ διέρχονται διὰ τοῦ πρὸς ἀνάτολήν δεξιῶ μέρους τοῦ λουτήρος. Ἐκεῖσε γὰρ ἴσανται καὶ δέχονται τοὺς δεσπότες ὅτε μάγιστροι καὶ πατριχιοὶ καὶ οἱ λοιποὶ συγκλητικοὶ καὶ βασιλικοὶ ἀνθρώποι, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε εἰσέρχονται οἱ δεσπότες εἰς τὸν νάρθηκα, καὶ περιβαλλόμενοι τὰ χρυσοπερικλειστα σαγία, ἄππουσιν κηροὺς εἰς τὰς βασιλικὰς πύλας. Καὶ εὐθέως εἰσέρχονται καὶ διέρχονται διὰ μέσου τοῦ ναοῦ καὶ τῆς σωλαίας, καὶ πάλιν ἄππουσιν ἔξω κηροὺς τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον, καὶ ἀσπάζονται τὴν ἐνδοτὴν καὶ τὴν τοῦ μάρτύρος ἁγίαν κάραν (41), καὶ διέρχονται διὰ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ βήματος ἀριστεροῦ μέρους, καὶ ἐν τῷ ἐκεῖσε τετρατέρῳ εἰσέρχονται, καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν ἱερέων προσφέρεται ἡ ἁγία κάρα, καὶ πάλιν μετὰ κηρῶν ὑπὸ τῶν δεσποτῶν προσκυνεῖται, καὶ ἀπ' αὐτῆς λαμβάνουσιν ἅγιον ἀπομύρισμα (42), καὶ ἐξερχονται εἰς τὸ ἐξάερρον εἰς τὸ ἐκεῖσε ἀναδενδράδιον, κάκεισε σκεπαζόμενοι (43) ἐκβάλλουσι τὰ σκαραμάγγια, καὶ κολόβια περιβαλλόμενοι ὑποστρέφουσιν, κελεύουσιν ἔφιπποι, μέχρι τοῦ παλατίου, κελεύουσι πλοῖ, ὃν

A et drungario vigiliæ. Cum his pergunt domini [per sinum Ceratenum] ad dictum monasterium Caniclei. 324 Appellentes autem ad continentem excoipunt maglabitæ, hetæria, præpositi, cubiculum et arohon-togennemata. Transeunt hinc in aulam monasterii, ubi eos basilici excoipiunt. Illinc inscendunt domini in equos, et procedunt equitantes usque ad propylæum vel portale, quod in embolum seu porticum ducit. Ibi descendentes ex equis ascendunt per scalam, et transeunt per dextram orientalem plagam luteris seu baptisterii, ubi a magistris et patriciis reliquisque senatoriis et imperialibus hominibus excipiuntur. Illinc intrant in narthecem; ubi induti saga sua auro septa accendunt cereos in porta basilica, eoque facto, intrant in ecclesiam, transeunt per naum et per soleam, rursus accendunt cereos coram sanctis foribus, intrant in thysiasterium, osculantur endytam et sanctum martyris caput; tum transeunt per sinistram orientalem plagam bematis et intrant in tetraserum, quod ibi est [seu cellam quatuor seris munitam]. Illuc ipsi denuo præsentatur a sacerdotibus sancta cara seu sanctum caput; quod domini rureus cum accensis cereis adorant; et ab ipso accipiunt sanctum apomyrisma [seu destillantem rorem sanctitatis unctuosum]. Tum exeunt per atrium in anadendradium [quincuncem seu arboretum], quod ibi est, et sub testudinis ambitu exuunt scaramangia, et induunt colobia, et in hoc apparatu revertuntur in palatium, sive in equis, sive in dromone; quod posterius si

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶ ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι καὶ οἱ μαγλαβίται ἴδιον ἔχουσι χελάνδιον, καὶ αὐτοὶ προκορευονται τῷ βασιλεῖ ἀπὸντι εἰς τὸν δρόμονα.

IOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

(41) Retinui vocem *cara*, id est *caput*, in Latinis, quandoquidem Latini quoque scriptores ea utuntur; Vid. Du Gange v. *Cara*. Rhamnusus p. 133, capitulum S. Joannis portionem CPLi a Latinis expugnata Venetias pervenisse, quod olim sub Valente Cilicia in viciniam Chalcedonis, et dein sub Theodosio majore CPLin pervenerit et in Hebdomo fuerit dedicatum.

(42) Liguor vel odor e reliquiis sanctorum exstillans. Vita Theophanis p. 9 circa flu. et p. 362, ubi de capite sancti Joannis Baptistæ apud Edessam asservato hæc narrat Theophanes: ἡ κάρα — μέχρι τῆς σήμερον ὑπὸ τῶν πιστῶν προσκυνουμένη εὐωδία σωματικῆ τε καὶ πνευματικῆ τιμᾶται βλύζουσα πᾶσι τοῖς προστρέχουσι ἰάματα. Ita e sepulcro sancti Demetrii apud Thessalonicam ἀναολών μύρον memorat Cedren. p. 748, et Anna Comnena Alex. p. 60. Cyrilli, Gortynæ in Creta episcopi, sanguinem μύρον stillare, quod incolæ spongis excipiant, ait Contin. Theophan. p. 48. S. Nicolaus in Myris, oppido Lyciæ, ἀναβλύζει τὰ μύρα κατὰ τὸ τῆς πόλεως ὄνομα, ut perhibet Constantin. Porphyrog. de Themat. p. 16. Tales imagines uvescentes dicebantur μυροδοτεῖν, Theophan. p. 370, eoque procedebant errores Græci, ut vel arcas humido forte in loco positas, et λιβεράς, ut ait Hippocrates, id est udas, uvescentes, pro signo haberent, intus positum sanctum esse; vid. Seylitz Curopal. p. 812, et Du Gange v. Ἀπομύρισμα Μύρον, Μνάνα et Manna et Oleum S. Crucis. Manavit hæc su-

perstitio e paganismo, aut potius, ut ejus alla multa apud hodiernos paganos Græcos, Christianos dictos, remansit. Veteres enim optabant quibus bene volebant, vita defunctis, ut ex eorum tumulis largo proventu flores suave fragrantis exurgerent, per quos ipsa eorum corpora viderentur bene olere, et quibus id contingeret, eos pro hominibus habebant, qui, dum viverent, cari diis fuerint. Clare de illa persuasione testatur elegans Græca inscriptio apud Murator. Thesaur. p. 1693, cujus hæc est particula:

Ἄλλὰ σὺ, γαῖα, πῆλοισ ἀγαθῇ κουφῇ τ' Ἀκυλίῳ καὶ δὲ παρὰ κλυράς ἀνθεα λαρὰ φύοις, Ὅσσα κατ' Ἀραβίους τε φέρεις, ὅσα τ' ἐστὶ κατ' Ἰνδοὺς, ὡς ἂν ἀπ' εὐόδμου χρωτὸς τοῦ σα δρόσος Ἀγγέλλῃ τὸν παῖδα θεοῦ φίλον ἐνθάδε κείσθαι, λοιβῆς καὶ θυέων ἄξιον, οὐχὶ γόων.

Tu igitur, terra, Aquilino bona esto et levis, et ad ejus latera suavis odoris fertis flores quæcunque apud Arabes profers, quæcunque apud

Indos reperiantur, quo de corpore bene fragrante exsulans ros significat, ibi jacere puerum diis carum, libationibus et suffimentis [aut sacrificiis], non lamentis dignum.

(43) Acepi de testudine, de qua supra dixi in ritibus Coronationis Augustorum, et Noster p. 322 admonet. Potest tamen sensu ordinario de infula induta accipi, quam imperatores in ingressu in ecclesiam deponebant, in exitu rursus in capite reponebant.

cium fuit. Si per sinum maris domini revertantur, intrant ipsorum ex mandato in dromonem simul cum ipsis quotquot ipsi voluerint jusserintque procerum eo die secum epulari. Mensis Septembris die vigesimo sexto similiter celebratur memoria S. Joannis Theologi, dominis eo die ad venerabilem ejus ecclesiam, quæ in dihippio est, abeuntibus. Kalendis mensis Novembris peragitur simili modo memoria SS. Anargyrorum, dominis ad venerabilem eorum ecclesiam, quæ in tractu vel monasterio Basilisci est, abeuntibus. Mensis Augusti die vigesimo nono similiter celebratur memoria decapitationis S. Joannis Præcursoris, 225 dominis ad venerandam ejus ædem, quæ in monasterio Studii est, abeuntibus eodem ritu, quem in memoria seu festo S. Panteleemonis supra exposuimus. Nam totus senatus in scaramangiis convenit mane in monasterium Studii; magistrique et patricii et officiales stant extra portam, quæ ad mare respicit; cubiculum autem et basilicam et maglabitæ et heteria et archontogennemata stant in portu, ubi dromo appellit. Monachi autem illius monasterii stant in serie gemina, dextra sinistraque, ab illa inde extrema porta usque ad portum. In quo appellentes domini cum eodem comitatu et eodem ordine, quem in memoria S. Panteleemonis diximus, egressique e nave, procedunt in obsequio cubiculi et maglabitarum et heteriæ, præcedentibus monasterii Studiani hegumeno thuribulum fumans gerente et monachis cum cereis ardentibus. Dominos, ut ad eam portam appropinquarunt, in qua stant magistri, patricii et officiales, adorant hi humo procidentes, et relevati prosequuntur eos iidem. Sic præeuntes domini per atrium ascendunt et transeunt porticus quæ ibi sunt, et sic perveniunt in dextram orientalem partem narthecis, ubi saga sua auro septa induunt, et accensos figunt cereos; porroque interius una cum sacerdotibus [intra navim] pergunt, ubi rursus cereos accendunt. Quo facto, protinus fit introitus [seu initium divini officii]; præpositus thuribulum tradit Imperatori seniori, qui id tenens incensat; inde pergunt ad dextram partem tribunæ, ubi caput sancti Præcursoris expositum est; quod religiose venerati exeunt in metatorium, quod ibi est, exuunt scaramangia, induunt colobia, trajectaque parte feminarum, consistunt in dextra orientali plaga bemalis, accenduntque ibi cereos pro excipienda S. Evangelii lectione. Dein exeunt rursus in viridarium quod ibi est, sub quo mistum celebrant, adhibitis proceribus pro lubitu delectis, monachis interea pocula et dapes ministrantibus. Post mistum finitum surgunt, et per eadem, qua venerant,

A τροπον εἰρήκαμεν τὴν τούτων ἑξῆς. Ἰστέον, πλοῖ ὑποστρεφόντων τῶν δεσποτῶν, ἕως ἐλευσῶσιν συνειστιάθῃναι τῶν ἀρχόντων, τῆς καλεῦσαι συνεισέρχονται αὐτοῖς εἰς τὸν ἕρμ. Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ καὶ Ἰστέον, ὅτι ὁμοίως ἐλεῖται καὶ ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεοῦ, τῶν δεσποτῶν ἀπιόντων ἐν τῷ πειραμῆ· ναῦ τῇ ἐν τῷ διηπίῳ. Μηνὶ Νοεμβρίῳ εἰς ὅτι ὁμοίως ἐπιτελεῖται καὶ ἡ μνήμη τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, τῶν δεσποτῶν ἀπιόντων εἰς τὴν αὐτῶν ναὸν εἰς τὰ Βασιλίσκου. Νηὶ Ἀυγούστου Ἰστέον, ὅτι ὁμοίως ἐπιτελεῖται καὶ ἡ ἄποσις ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τῶν ἁγίων ἀπιόντων ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ ναῦ εἰς τὰ Ἰστέον κατὰ τὸν προβήθηθιν τύπον ἐν τῇ μετὰ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος. Τῇ ἑωθεν γὰρ πᾶσα ἡ σύγκλητος ἀπὸ σκαραμαγγίων εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν τοῦ βασιλέως. Καὶ οἱ μὲν μάγιστροι καὶ πατρικιοὶ καὶ κιάλιοι ἴστανται ἔξω τῆς πρὸς θάλασσαν πύλης τοῦ κουβουκλείου καὶ οἱ βασιλικοὶ καὶ μαγλαβίου καὶ τῆς ἑταιρείας καὶ τὰ ἀρχόντων ἄλλα εἰς τὸν ἕρμον, ἔνθα ὁ δρόμων ἕρμιον ὅτι οἱ τῆς μονῆς ἀββάδες ἀπὸ τῆς πόρτης τοῦ ἕρμιον ἴστανται· στιχιδὸν δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ τῶν δεσποτῶν πλοῖ ἐρχομένων κατὰ τὸν προβήθηθιν τύπον τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος καὶ τῆς ναυτικῆς, ὁρσιγεύονται ὑπὸ τοῦ κουβουκλείου καὶ μαγλαβιτῶν καὶ τῶν τῆς ἑταιρείας, ὁμοίως ἡγουμένου προπορευομένου μετὰ θυμικῶν ἀββάδων μετὰ κηρῶν. Τῶν δὲ δεσποτῶν τῶν τῆς πόρτης, ἔνθα ἴστανται οἱ τε μαγιστροὶ καὶ πατρικιοὶ καὶ ὀφφικιάλιοι, πίπτουσι εἰς τὸν κωνοῦντες τοὺς δεσπότας, καὶ ἀνιστάμενοι ἀκολουθοῦσιν ὀπισθεν αὐτῶν. Οἱ δὲ δεσποτῶν προπορευόμενοι διὰ τοῦ ἐξαέρου ἀνέρχονται καὶ ἐνταῦθα ἐκείσε διαβατικῶν εἰσέρχονται διὰ τοῦ πύλης τῆς δεξιᾶς τοῦ ναοῦ τῆς ἀριστερᾶς, καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸ ἐκεῖσε κωνοῦντες τὰ ἐκντῶν χρυσοπερίκλειστα καὶ ἰστανται κηρῶς, καὶ εἰσοδεύουσιν μετὰ τῶν κηρῶν καὶ πάλιν ἀπτουσι κηρῶς. Ἰστέον, ὅτι εἰσοδεύεται ἡ εἴσοδος τῆς λειτουργίας, καὶ ὑπὸ τοῦ πύλης λαβῶν ὁ πρῶτος βασιλεὺς θυμικῶν, καὶ ὁ δεξιᾶ τοῦ βήματος ἐρχόμενοι (καὶ εἰσοδεύονται τῆς τοῦ Προδρόμου ἁγία κἀρα), ἀπτουσι κηρῶς, καὶ ταύτην ἀσπάζονται, καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸ ἐκεῖσε μετὰ τῶν κηρῶν, καὶ περιβαλλόμενοι εἰσέρχονται ἴστανται εἰς τὸν ναὸν τῆς δεξιᾶς πρὸς ἀνατολὰς μέρος τοῦ ναοῦ ἀπτουσι κηρῶς εἰς τὴν τοῦ Εὐαγγελίου. Εἴθ' οὕτως ἐξέρχονται εἰς τὸ ἐκεῖσε ἐκείσε κηραματίζουσι (44) μεθ' ὧν ἂν καλεῦσων ἕρμιον

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(44) Saepius hoc in codice τοῦ κράματος καὶ τοῦ κηραματίζεσθαι fit mentio. Est autem κρημα et mixtum de jejunatio, jentaculum, et mixtare κρηματίζεσθαι, de jejunare; vid. Du Cange v. *Mixtum*, ubi multa hujus significationis exempla attulit. Solebant nempe Graeci jejuni ad celebrationem divini cultus et missae praecipue accedere; quia cibum gustare

ante sumptam communionem pro magno tenent. Ne igitur nimis diu jejunando sese fatigarent, antequam ex ecclesia decedant, bene panis aliquot et vini poculum, seu meri, seu mixti, seu aromatibus, quae Latini sequitionem *gmenta* appellabant (vid. Du Cange h. v.), et fructus horreos atque dulcioria in porticus

διακονούντων ἐπὶ τοῦ κράματος τῶν ἀδελφῶν. Ἀπὸ δὲ τοῦ κράματος ἀνιστάμενοι ἀπέρχονται δι' ἑξ διπλῶν ὁδῶν εἰς τὸν δρόμονα, δηριγευόμενοι καθὼς εἰρήκαμεν.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

sæ inferre, iisque sese reficere ad positas ibi longas tabulas, antequam domum quisque suam discedant. Imperatores Græci, cum adhuc essent, proceres suos in metatorio suo seu capella imperiali proposito et exhibito hoc mixto seu jentaculo excipiebant, et quando die quodam festo deberent procerum aliquos ad sacras epulas adhibere, debet tempore cramatæ Atriclinus nominatim singulos, quos secum prandere aut cœnare vellet imperator, invitare, ut ex p. 421, patet, ubi memorabilia hæc verba leguntur: δεῖ ὑμᾶς, ὦ φίλοι, ἐν τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ sub regis epulis cramatæ, τοῦ κράματος τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας καλεῖν εἰς συνεστιάειν τῶν βασιλέων μυστιῶνας. Hæc est brevissima idea cramatæ. Jam de origine et rei et vocabuli aliquando uberius dicendum est. Ego quidem puto, crama esse reliquias, imaginem et successionem veterum agaparum. Sentit quidem aliter Joannes Beletus c. 119 Explicationis divini officii, qui *mixtum* hoc aut *parvum prandiolum* (ita appellat) perhibet metu institutum fuisse, ne acceptæ eucharistiæ quidquam cum saliva exspuant qui communicaverint, sed collutione hæc oris omnia sacra probe detersa in ventriculum descendant. Digna sunt quæ hic legantur ejus verba, neque pigebit ascribere.

Exponendum modo est, ait, de parvo quodam prandionum modo est ait, de parvo quodam prandio, quod fieri debet ante magnum prandium in Paschate, quando communicatum est. Statutum enim est in quibusdam ecclesiis, et ubique terrarum sic debet fieri, ut illo die panis et vinum in ecclesia haberetur, et, cum homines communicaverint, detur statim unicuique buxæ panis, priusquam redeat, et paulum vini, ne forte quidpiam de sacramento in ore remanserit, quod exspuendo facile emitti queat. Posset enim facile contingere, si non statim comederetur. Quæ sane laudata consuetudo omnibus probatur, sumpsitque originem ex institutione B. Benedicti. Instituit namque vir ille sanctissimus ob eandem causam, ut illi, qui aliis fratribus debent in prandio post communionem ministrare, aliquid prius comederent. Atque hoc quidem prandium mixtum appellant. H. T. Locum hunc cum primum pone Durandum (nam ejus Rationali subjunctus est Beletus in edit. Lugdunensi) et deinde apud Du Cangium v. *Mixtum* quoque legerem: non poteram satis novitatem sententiæ mirari, quæ censet, mixta fuisse ideo instituta, ut saporem et reliquias omnes sacramenti ex ore abstingeret, ejusque nihil quidquam sineret perire. Sed inveni deinceps auctorem antiquum et

viam remeant ad dromonem prædictis cum directione et cerimoniis.

gravem Chrysostomum, qui, teste in ejus Vita Palladio, p. 66, πέρηνει πᾶσι μετὰ τὴν κοινωνίαν ἀπογεύσασθαι ὕδατος καὶ παστίλου, ἵνα μὴ ἀκουσίως τῷ σιέλω ἢ τῷ φλέγματι συνεκπίψωσι τι τοῦ συμβόλου.

Primi Patres Ecclesiæ.

cum viderent, neque Judæos, neque Græcos absque ritibus pontificalibus traduci suos in partes posse, indulserunt ipsis et hostiam et sacrificium et epulas sacrificiis adhærentes. Inde remansit in Ecclesia mos in templis epulandi, de quo cum aliquoties fuisset ad nostrum Ceremoniale disserendi occasio, hic oblatam non dimittemus. Adjuncta nempe erant majoribus ecclesiis, in quas solemniter procedere statis diebus solebant imperatores, palatia, aut ipsis potius ecclesiis sic intexta, ut partem earum efficerent. Erat ibi metatorium, in quo desideret imperator, quo tempore nihil ipsius præsentia opus, aut ipsi nihil in ecclesia peragendum esset, audiens hymnos et sermones, si qui recitarentur. In hoc ipso quoque metatorio crama celebrabat seu jentaculum cum proceribus, antequam ex ecclesia in palatium reverteretur pransurus. Adhærebat huic metatorio triclinium, in quo aut solus, aut proceribus, quibus vellet, epulabatur, si nempe vespere in eadem ecclesia celebrare vellet et prandendi causa in palatium reverti nollet. Conf. p. 308. c. fin., 310 c. fin., 323, et alibi. Tandem erat ibi quoque Cæton seu cubiculum, dormitorium, si pernoctare in ecclesia vellet imperator. Huc respiciunt

illa Nicetæ Choniatae de Andronico verba p. 175 ult.: Ἀνεγείρας κατὰ τὸν νεῶν τῶν τεσσαράκοντα μαρτύρων πολυτελεῖ σκήματα ἑαυτῷ ἀφώρισεν εἰς ἐνοίκησιν, ἥνιστα ἂν ἀφίκοιτο πρὸς τὸ τέμνος. Istius moris imperatorum in ecclesiis prandendi existant alibi quoque exempla, quorum non pauca Du Cange exhibuit in CPLis Christianæ l. ii. p. 136. quibus addo Leonem Grammaticum, apud quem p. 480, hæc leguntur: προφασισάμενος ὁ βασιλεὺς ἀπελθεῖν καὶ δεῖπνῆσαι εἰς τὸν Ἅγιον Λάζαρον, et Joannem Diaconum in Chronico Neapolitano, p. 304: *Constantinus Augustus Romam venit, — dominico die processit ad Sanctum Petrum cum exercitu suo. Omnes cum cereis exiverunt ei obviam, et obtulit super altare ipsius unum pallium auro textilem et celebratæ sunt missæ. Sabbato sequenti venit ad Lateranum, lavit et ibidem pransit in basilica Vigilii.* Clerici quoque in ecclesiis convivabantur, et hoc convivium κυριακὸν appellabatur, teste

Phavorino, in cujus lexico hæc glossa legitur: Κυριακὸν τὸ ἐκκληρον ἐν ἐκκλησίᾳ δεῖπνον, epulum soli clero destinatum et ab eo solo celebrari solitum in ecclesia. Saxius in notis ad Landulphi historiam Mediolan. ait vestigia veterum agaparum seu conviviorum ad fovendam charitatem mutuum institutorum vestigia usque ad sæculum xiv in ecclesia Mediolanensi perdurasse, epulas nempe in ecclesiis soli clero sacra facienti indultas, amoto luxu omni et vulgi promiscui intemperantia. Solent adhuc hodie Græci epulas funebres propinquorum suorum memoriæ sacras, aut illorum martyrum natalitias, quibus ecclesia quæque dedicata est, in porticibus ecclesiæ seu in nartheco celebrare, ubi longa mensa una aut plures stant, quibus dapes imponuntur et assidetur a convivantibus. Vid. Gerlach. *Minerar.* p. 206, et Ricaut, *De l'état de l'Église grecque* p. 208.

329 CAPUT XIV.

Observanda in electione et ordinatione patriarchae Constantinopolitani.

Vivis exempto patriarcha, significat imperatque

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

cujus verba, quoniam crama nostrum illustrant, apponam. Au bout de huit jours [ab exsequiis] on leur rend une visite de charité pour les consoler de leur perte et pour les accompagner à l'église, où il se fait des prières pour le repos de l'âme du mort. Les hommes mangent et boivent encore dans l'église tandis que les femmes renouvellent leurs lamentations; — à la fin de la cérémonie on donne aux amis du bled et du ris bouilli, du vin et des fruits secs. Cette pratique connue par le nom de τὰ σπερμα passe parmi eux pour être d'une très grande antiquité, etc. Est sane, ut e dictis hactenus patet, mos antiquus, qui natalis debet cramati et agapis. Cerslech. hunc morem sic describit p. 63, cujus verba Latine reddam. Post celebratum cultum divinum et distributam Agapen fiebant exsequiæ feminæ cujusdam, id est cantabatur; quem cantum populus sæpe suo, Κόρις, ἐλέτησον interpolabat. Sacerdos dicebat preces, incensabat fructus, uvas passas, amygdala, legumina alia, dulciaria, in magnis lancibus in superiore parte coram tribuna exposita, interea dum Psalter cum suis discipulis antiphonas caneret. Postremo fructus illi consecrati cum delicatissimo vino rubro inter concionem distribuiebantur. Quo facto, missæ dante, et discessum fuit. Dona hæc, lances inquam saturas dulciariis et vino et bellariis onustas et in memoriam martyrum aut aliorum fidelium ecclesie oblatas et in concione distribuendas, κανίσκια, sportulas olim appellabant. Balsamo ad canon. 4 Apostol. : Τὰ ἐπὶ ταῖς μνήμας τῶν ἁγίων καὶ τῶν κατοικομένων προσφερόμενα καὶ κανίσκια λεγόμενα διὰ πολυειδῶν ὀπιῶν κοσμούμενα τῆς θυσιαστηρίῃ προσφέρονται. Sed redeo ad inceptum de cramate sermonem. Manavit ab hoc cramate seu distributione buccellæ panis cum crusto vini aut buccellæ vino intinctæ aut cochlearis vini cum infrito vel injecto panis frusto, antequam ex ecclesia discederetur, mos laicis poculum negandi.

.

Venit tandem successu temporis etiam crama in desuetudinem, et sic factum, ut laici prorsus calice exciderent, atque pro sacramento id unum retinerent, quod Græci ἀγάπην aut ἀντίδωρον appellant, frustum panis consecrati, quod in Ecclesia Græca solet non communicantibus distribui. Cramatis quoque species est illa largitio monachorum, de qua Goarus ad Euchologium p. 715 refert solere eos die Paschatis, peractis missæ solemnibus, panes, caseum et ova in ecclesia benedicere et consistentibus in narthece ante lautiores cibum degustanda cum benedictione apponere. Ordinaria crama consistebat in frusto uno panis et haustu vini, interdum quoque addebantur τρωκτὰ, ficus, dactyli, amygdala, item saccharata. Menologium (apud Du Cangeium Gl. Gr. p. 752) : Ἀμφάνουσιν οἱ ἀδελφοὶ κλαστὸν καὶ πρὸς ἐν κρασοδόλιον ἐν τῇ νάρθηκι, καὶ πλεον οὐδὲν, accipiunt fratres crustulum et singulos cyathos vini in narthece et pihilo plus. Triodium in Sabbato Sancto : Εἰσέρχεται ὁ κελλαρίτης, καὶ ἐπιδίδωσι τοῖς ἀδελφοῖς ἀνα κλάσμα τοῦ ἄρτου καὶ ἀνα ἕξ ἰσχάδων ἢ φοινίκων καὶ ἀνα ἑνὸς κρασοδολίου οἴνου. Huc quodammodo etiam pertinet ille mos (de quo vid. Casalius de Ritibus veter. Christian. p. 61) lac et vinum dulce mixtum

ΚΕΦΑΛΑΙΑ.

Ὅσα δὲ παραφυλάττειν ἐπὶ χειροτονίᾳ τῶν ἁγίων Κωνσταντινουπόλεως (45).

Τελευτώντος τοῦ πατριάρχου, δὲ γλοῖ τὸ βραβύ

recens baptizatis dandi. Nam ut hæc reflectio conclusio rituum baptismi et velut gratiarum actio sacerdotis ad baptizatum pro suscepta fide erat, erat quoque crama conclusio divini officii, quæ clericus profitebatur quasi populo gratum animæ præstitam sibi operam, et hoc quasi præmium reddidit dandi. Si quaeritur, unde panis, vinum, bellæ totus apparatus jentaculi talis sumptus fuerit, officio procuratores ecclesiæ ejusque illas redditibus ecclesiæ comparasse: consuevisse quædam fideles portiones panis, vini, aliarum rerum ecclesiam afferre, quorum partem sacerdos suo sacrificio inde conficiendo, aliam agapæ seu aliam aliam cramati destinatam. Transeamus nunc ad indagandam nominis etymologiam. Crama proinde sic dictum fuisse, quod miscellaneis insperet et velut in satira quadam lance consisteret: vel κεκραμμένον id est infusum, nempe vinum, daretur, aut quod misceretur, id est infunderetur vinum: vel denique quod vinum daretur aqua et temperatum. Habent omnes tres etymologiam, sed maximam duæ posteriores. Mixtum ponit solet mero et κραμα τῷ ἀκράτῳ: vid. Du Cange v. Merus. Suadet quoque primorum Christianorum a quibus hic mos manavit, nota sobrietas, quod in agape fidelibus daretur, aqua mixta ideo κραμα dictum fuisse, quod miscendum aqua et misceretur, idque Christianos minus quam Græcorum gentilium ἐκρατον, vinum, quo illi in suis ἀκράτοις vel εὐχαισμοῖς, dejectionibus, utebantur. Claret in loco Justini Martyris in Apologia: Ἄλλήλους ἐματι ἀσπαζόμεθα παυσάμενοι τῶν εὐχαισμοῦ προσφέρεται τῷ προσώπῳ τῶν ἀδελφῶν ἀποποτήριον ὕδατος καὶ κραμάτος. Est hic crama vinum meracum, sed aqua miscendum: pro paulo post pro ea voce ὄνον substituit: Οἱ κληρικοί παρ' ἡμῶν διάκονοι διδόντες ἐκαστῷ τῶν παύσαντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστοῦ οἴνου καὶ ὕδατος. Patrociniatur huic etymologia quoque vox εὐκρατον, de qua vid. Du Cange Gl. Gr. p. 455. Est autem εὐκρατον εὐκράς more Græcorum Græcorum ὁ pro γ usurpantium idem, quod ἔγκρατον et σύγκρατον. Potest tamen a vino vel maxime meraco dictum fuisse. Nam quamvis mixtum notat illud vocabulum, usurpatur tamen etiam vocem Græcis et miscere Latinis pariter pro immodico liquorem in vas quemcumque tandem. Eodem dedit Du Cange v. Miscere. Homerus: Ἐλαστον ἔρει κεράσσα κατὰ κρατὸς τε καὶ ὤμων ἔκfundens oleum super caput et humeros. Hæc ὅστις est novis Græcis omne vinum, merum ac mixtum, et quia meri haustu solebat bibere, propterea κράσιν πίνειν ipsis ἔστι γέυσθαι. Gloss. Græcobarb. (apud Dringium πίνειν): γέυεται, ἢ γεύεται, ἢ πίνειν. Constat autem ipsorum ἐκρατον seu jentaculum haustu vini, patet ex loco Cinnami p. 158 ubi Dionysius, Hunnorum dux, in armatis et ὁν εἰρωνεῖται πολλῇ ἀκρατίζεσθαι ἐκείνους ὄγγειαν τῶν Ῥωμαίων προσιεμένους τὸ ἐκπαιεῖν δὲ ἀναστάντες ἐπὶ τὸ τε καὶ ἐν τοῖς ὄλοις πίνοντο. Unum adhuc est quod addam de mentione Leichiana hujus vocabuli. Quæ etsi non probatur, potuit tamen V. D., ut κραινεῖν pro confabulari acciperet, inducere usque ad miscere apud Latinos medio ævo, quando mixtum simplex idem erat atque miscere sermones; vid. Du Cange Gl. Lat. h. v.

(45) De ritibus electionis patriarchae CPTani

τοῖς θεοφιλεστάτοις (46) μητροπολίταις ψηφισσάσθαι ἄξιους εἰς πατριάρχην. Καὶ δὴ τούτων συναθροισθέντων ἐν τοῖς κατηχομενίοις τῆς ἀγιωτάτης Μεγάλης ἐκκλησίας (47), καὶ ψηφισάμενοι οὓς ἂν βουλευθῶσι, ἀντιδηλοῦσι τῷ βασιλεῖ τούτους, καὶ κελεύει ὁ βασιλεὺς εἰσελθεῖν τούτους (48) εἰς τὸ παλάτιον. Καὶ δὴ τούτων εἰσελθόντων καὶ στάντων ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, διδοῦσιν ἐγγράφους (49) οὕστας ἐψηφίσαντο. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰ μὲν συλκατατίθεται καὶ ἀρεσθῆ εἰς ὃν ἂν εὐδοκῆσθαι· εἰ δὲ καὶ μήγε (50), λέγει· « Ἐγὼ

VARLE LECTIONES.

17 οἱ καὶ αὐτοῖς oonj. R., οἷς αὐτοὺς cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

multa, ut Habertus in Pontificali, et Du Cange v. Μήνυμα et Πρόβλησις, quos hic exscribere nolo. De voce *Patriarcha* id unum adhuc noto, repetendam eam esse inde, quod ille sit ἄρχων τῶν πατρῶν, institutorum patriorum rituum a majoribus ad postereros transmissorum » ἐξήγητης καὶ φύλαξ, *ordinator, prætor et custos*. Notum τὰ πατρια ἀποδοξασθαι, instituta genti cuidam aut familiæ propria notare. Plutarch. in Numa p. 24 : ἔνια τῶν Νομῶν πατρῶν ἀποδοξασθαι ἔχει τὸν λόγον. Caput nostrum de reliquo illustrat, et non inutile erit conferre caput hujus ipsius secundi libri 38, quod agit de electione Theophylacti in patriarcham.

(46) Hominum sacri ordinis et Deo dicatorum hic titulus est, clericorum et monachorum. Reddidi « Deo charissimis et Dei amantissimis, » ne vim vocabuli non exhaurirem. Inest sane utraque idea. Poteram tamen posterius omittere. Græci enim quando de talibus loquuntur, θεοφιλεῖς appellant non tam ad eorum amorem erga Deum quam ad amorem Dei erga ipsos respicientes, et observavit Hoeschellius ad Vitam sancti Antonii, Deum amantes θεοφιλοὺς et φιλοθέους, a Deo amatos autem θεοφιλεῖς appellari. Quamvis enim clarum sit, θεοφιλεῖς ἀποδοξασθαι apud Nicetam p. 32 esse « transitum Dei amantem ἃ qui propter amorem Dei fit, et neutri opinioni repugnet analogia, favet tamen posteriori magis. Ut πορνογενής est « a scorto natus, » Basilicor. l. XLIX, tit. 4, c. 18, ita θεοφιλεῖς « a Deo amatus. » Hoc sensu Aristides T. I, p. 48, c. fin. poetas θεοφιλεῖς dixit : Οἱ κοινῆται μόνου θεοφιλεῖς εἰσι, « soli sunt Deo » vel « diis chari, » καὶ παρὰ τούτων οἱ θεοὶ ἡδίστα δέχονται τὰ δῶρα. Pariter eundem eodem loco θεοφιλεῖς et θεῶν κεχαρισμένον appellat Alexander Trallianus V, 4, Jabocum Psychistam, medicum sic dictum, quod diæta refrigerante uteretur, μεγάλου ἀνδρός, ait, καὶ θεοφιλεστάτου περὶ τὴν τέχνην γενομένου, « cui Deus ex ingenti amore præclaram in arte medica fortunam et dexteritatem raram indulsit. » ἦν γὰρ θεοφιλεῖς καὶ ἐπικεικός ὁ ἀνὴρ καὶ θεῶν τῶν ὄντων κεχαρισμένος. De quo loco vid. Schurtzfleisch. ad Eusebii Chronicon p. 91. Olim tribuebatur ille titulus etiam imperatoribus ; deinde clerus eum in peculium accepit, titulo τῶν φιλοχριστῶν imperatoribus permisso. Athanasius in Apologia ad Constantium imp. οὐ δὲ, ὡς θεοφιλεστάτου Ἀδούστου, ζήσας πολλαῖς ἐτῶν περιόδοις καὶ τὰ ἐγκαίνια ἐπιτελέσας. Deinde inter alios titulos, quibus compellabatur patriarcha coram et in scriptis, erat quoque ἡ σὴ θεοφιλεῖς, ut e jure Græco Romano constat. In nostro præsentī loco datur prædicatum θεοφιλεστάτοι metropolititis. In formula vero renuntiandi patriarcham, quam Du Cange Gl. Gr. p. 927 e Malaxo refert, datur eiusdem prædicatum θεοφιλεστάτοι ; episcopis autem πανιερώτατοι ; vid. paulo post ad 336 dicenda.

imperator Deo charissimis et Dei amantissimis metropolititis, tres ut candidatos, quos ipsi patriarchæ aptos et dignos reputent, denominent. Conveniunt ergo in catechumeniis sanctissimæ Magnæ ecclesiæ, et vota edunt sua iis, quibus visum fuerit, et electorum a se virorum nomina ad imperatorem renuntiant. Ergo convenire illos jubet imperator in palatium. Ingressi et coram domino collocati porrigit ipsi scripto designata eorum trium, quos ipsi elegerint, nomina. Quos inter si etiam ille fuerit, quem imperator cupiet, aut in quo acquiescat,

(47) *Magna ecclesia* est eadem atque Sancta Sophia, et quia olim sedes patriarchatus CPTani penes eam erat, dicebantur qui ad patriarchatum illum promoverentur « ad excelissimum et magnum patriarchalem thronum Magnæ Christi ecclesiæ promoveri. » Sic in laudata modo formula apud Du Cange Jeremias e metropoli Larissæ in patriarcham CPTanum sublimatur his verbis, quæ referre haud piget neque a re præsentī alienum est. Ἡ θεία καὶ ἱερὰ σύνοδος τούτων τῶν πανιερωτάτων μητροπολιτῶν, θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τῶν τιμιωτάτων κληρικῶν, τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων καὶ παντὸς τοῦ Χριστιανώμου λαοῦ προσκαλοῦνται τὴν ἀρχιερωσύνην σου ἀπὸ τῶν θρόνων τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Λαρίσσης εἰς τὸν ὑψηλότερον καὶ μέγαν θρόνον τὸν πατριαρχικόν τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας.

(48) Hoc primum τούτους pertinet ad *electos*, denominatos, secundum vero proxime sequens τούτους ad *electores*, denominatos. Maluissem tamen pro primo τούτο aut περὶ τούτου ; « renuntiant ad imperatorem, se mandata perfecisse. » Quorum enim opus erat nomina eorum in scripto exhibere, quæ jam orali relatione significassent? Nihil tamen ausus hic fui in Latinis movere, aut a Græcis discedere. De more ternos viros ad episcopatum denominandi, quorum unum primis temporibus ordinator, et deinceps imperator eligeret, agit Habertus p. 459.

(49) Syntagma patriarchale (apud Habertum p. 477 : Ὀρίσθησαν οἱ ἀρχόντες τοῦ πατριαρχείου καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐγγράφως γνωμοδοτῆσαι, καὶ προβλεθῆθαι διὰ προσταγματος Μάξιμος. Vocem προσταγμα non recte accepit ibi Habertus. Est enim non, quod ipse vult, designatio nominum candidatorum patriarchatus imperatori a proceribus patriarchæ scripto exhibita, sed ipsa πρόβλησις, renuntiatio ex imperatoris ore profecta, ἡ ὁμολογία τοῦ βασιλέως διὰ στόματος οἰκείου, ὡς στέργει τὸν ἐκλεγέντα παρ' αὐτῆς ἐψηφισμένον etc., ut ait Symeon Thessalonicensis apud Du Cange v. Πρόβλησις.

(50) Apparet ex hoc capite et hoc præcipue loco, τὴν πρόβλησιν seu renuntiationem imperatoris non fuisse meram, ut Symeon Thessalonicensis vult. συγκατάθεσιν, assensionem et contestationem suam acquiescentiæ in proposito candidato, sed pleno cum jure constitutionem ejus, quem pro suo libero arbitrio, a clero commendatum nec ne, velit jubet patriarcham esse. Voluerunt quidem Græci sacerdotes jugum hoc dependentiæ suæ a potestate sæculari exoutere, verbisque captiosius illuc viam sibi sternere studuerunt : sed æque illis atque Latinis non successit. Verba Symeonis hæc sunt. Ait imperatorem hunc Ecclesiæ honorem habere ut profiteatur ore suo, in actu renuntiationis, ὡς στέργει τὸν ἐκλεγέντα παρ' αὐτῆς ἐψηφισμένον, τὴν Ἐκκλησίαν

bene res habet, et renuntiat illum : quod si vero præter ibi scriptos alium aliquem patriarcham creatum velit, significat se hunc vel illum, nominatim citans, velle patriarcham creatum habere. Metropolitanis, ut par est, imperiali mandato atque optioni acquiescentibus atque cedentibus (modo dignus et aptus muneri sit a domino denominatus), fit metastasimon, vel exitur e palatio, totusque senatus et metropolitæ omnes, ecclesiastici omnes, procures et presbyteri reliquique sacerdotes abeunt ad magnauram; quo etiam imperator in scaramangio et sago aurea prætexta septo pergit, et coram ibi astans alloquitur senatum et metropolitæ his verbis : « Divina gratia et nostra, quæ illi debetur, imperialis majestas creat hunc » [quem videtis et monstro] « virum piissimum Constantinopoleos patriarcham. » (Adest enim coram honorandus.) Acquiescunt omnes et acceptant domini iudicium, eique pia vota ingerunt, et alia significant, quæ vo-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

σιαν ποιμαίνετον καταδεξάμενον, καὶ ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι τῆ δωρησαμένη τούτῳ τῆν βασιλείαν, ἔχει [gratum et acceptum habet,] καὶ αὐτὸς ἀρχιεπίσκοπον ΚΠ νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχην, οὐ μὴν γινεῖται αὐτὸν αὐτὸς, οὐδὲ δίδωσι τούτῳ τι ἀλλὰ συμφρονεῖ καὶ ἐπακολουθεῖ τῆ ἐργῳ. Falsa sunt hæc postrema : « Non tamen in functionem et exercitium muneris eum ipse imperator immittit, neque dat ipsi quidquam, sed consentit et acquiescit rei jam antea perfectæ ab aliis, velut pedissequus pone sequens. » Si vera hæc sunt, nemini unquam ullam dignitatem sæcularem contulit imperator, sed ab ipsis honoratis arreptam tantummodo consensu suo, quem negare non potuerit, confirmavit. Eadem enim formula, qua dignitates et officia quæcunque alia conferebat : « Nostra per Deum majestas creat et renuntiat te talem vel talem, » patriarchatum quoque conferebat. Quæ mentiendi impudentia illud affirmare ad clerum pertinere, et a solo clero tribul, quod ni quis ab imperatore acceperit, nunquam obtineat; cuius collationi sola voluntas et edictum imperatoris intercedere valet. Aliquanto modestius et verius Nicephorus Gregoras l. III : Ἀσένιος ἱεράται καὶ πατριάρχης χειροτονεῖται κοινῇ τῶν τε ἀρχιερέων γνώμῃ καὶ ψήφῳ, καὶ τοῦ βασιλέως τὰ μέγιστα συναυνοῦντος καὶ ἐπικυροῦντος, ὡς ἔθος ἐστὶ, τῆν ἀρχιερωσύνην. Recte vero addit τὰ μέγιστα quod rei caput est. Nam in voluntate et assensu imperatoris vertebatur totius negotii cardo.

(51) Solemnis formula in ordinationibus seu promotionibus ecclesiasticis, et tanti ponderis, ut absque ea ordinatio irrita et nulla sit; Habet. Pontif. p. 116. Unde apparet, apud Cedrenum p. 449 post ἐκπεφώνηται, non post ἐπίσκοπον, ponendam esse majorem distinctionem. Habet tamen Codinus aliam, cui hæc formula deest, hanc nempe : Ἡ ἁγία Τριάς διὰ τῆς παρ' αὐτῆς δωρηθείσης ἡμῖν βασιλείας προβάλλεται σε ἀρχιεπίσκοπος ΚΠ., νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχην.

(52) A pronuntiante hæc verba debebat identidem pro varia qualitate subjecti addi character ordinandi patriarchæ quem hactenus quisque gesserit, ἱερέα ἢ ἱερομόναχον aut presbyterum, ἐπίσκοπον, ἀρχιεπίσκοπον, μητροπολίτην, aut denique σύγκλητον. Titulus εὐλαβέστατος erat minoribus gradibus ecclesiasticis proprius. Concil. VI, Act. 12: οἱ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι καὶ οἱ εὐλαβέστατοι κληρικοί οἱ ὑπὸ τὸν θρόνον τυγχάνοντες τῆς Ἀντιοχείων πόλεως.

(53) Verbum παρακρατεῖν significat aliquem medium interceptum a lateribus tenere, ut elabi

τὸν ὁ δαίνα θέλω γενέσθαι. » Καὶ τῶν μητροπολιτῶν ἐπὶ τούτῳ συγκαταθεμένων καὶ τῆ βασιλικῆ προνοίας καὶ κρίσεως κατὰ τὸ δίκαιον ὑπακούοντων, ἡ ἀξιὸς εἶη, γίνεται μεταστάσιμον, καὶ ἀπερχομένη τῆ μανναύρα πᾶσα ἡ σύγκλητος καὶ οἱ μητροπολίται πάντες καὶ πάντες οἱ τῆς Ἐκκλησίας ἀρχιερεῖς πρεσβύτεροι καὶ λοιποὶ ἱερεῖς. Καὶ ἐξέρχεται ἡμεῖς ἀπὸ σκαρμαγγίου, φορῶν καὶ τὸ χρυσὸν κλειστόν σαγίον, καὶ ἴσταται, καὶ λέγει πρὸς τὴν σύγκλητον καὶ τοὺς μητροπολίτας : « Ἡμεῖς (51) καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς βασιλεία ἡμῶν πρόβλητον εὐλαβέστατον τούτον (52) πατριάρχην χειροτονουμένως. » Καὶ αὐτὸς γὰρ ἑαίσις ἡμεῶν μέλων χειροτονηθῆναι. Καὶ πάντων ἀποδείξι ἐπιύχοντα τὸν βασιλέα, καὶ ἄλλα, δεῖα βραβείων λέγουσι πρὸς αὐτόν. Εἴθ' οὕτως ὁ βασιλεὺς ἐδωκεν αὐτὸν τῷ πραίποσίτῳ καὶ ἀρχισυντακτικῷ κουδουκλείῳ καὶ σιλεντιαρίοις, καὶ ὑπὸ τῶν πραίποσίτου καὶ σιλεντιαρίου παρακρατούμενος ἵ-

nequeat. Eleganter M. Antoninus Philoponus XI, : 18 τὸ πνευμάτιόν σου καὶ τὸ πνευμάτιόν σου ἐγκράται παρακρατεῖται ἐνταῦθα τῶν συγκρίματος. Hoc modo quos honorare deducebant comites, præsertim si quis ad extorem adducendus esset, medius inter duobus brachia ejus tenentibus coram eis quod honoris sub specie vere erat imperatoris curitati prospicere. Hodieque mos ille in Asia cæca observatur, in quam e Græca cum aliis traductus fuit. « Singuli, » ait Busbekius l. I. p. 71, de se suisque comitibus ad Soliman deducti, « ut ingressi sumus, ad eum a comitibus ejus deducti sumus, brachia nostra tenentibus. (Ita enim fert eorum consuetudo ab eo tempore quo Croata quidam in vindictam domini sui effecti, Marci, despote Servie petito eam Amuratem occidit.) Posteaque, veluti de eorum manu, ad parietem oppositum sumus sumus reducti, ne illi tergum aut ullam partem corporis partem oberteremus. » Potest tamen, quam allegat Busbekius, Turcas eam tenere, et eo magis hunc morem suasisse. Sed pro dubio manavit in aulam Turcicam e Græcia enim se ad hujus exemplum plurimis in rebus imitavit. Sæpius apud Nostrum sit mentio patribus a silentariis tam in accessu ad imperatorem quam in recessu παρακρατούμενου, p. 19. In prandis Histor. VI, 2, se ipsum ait eum eunuchorum humeris incumbentem ante imperatorem præsentiam deductum fuisse. « Id idem quoque instituebant Romani pontifices. » De man. I, de missa pontificia p. 15 : Decem tunc surgit dominus pontifex a duobus eunuchis in processione progrediens, sicut mos est. In tabularum Ferriolensium tab. 87, est imago sponsæ Armenicæ, quam due ranyimphæ mediam interceptam ad ecclesiam ducunt marito copulandam, tenentes eam utroque brachio, sed manibus non nudis, sed præter unguicium velatis. Vita sancti Nilii junioris p. 15. Κρατήσαντες αὐτὸν ἀμφοτέρωθεν τῶν χειρῶν ἔλασαν εἰς τὸ πατριαρχεῖον καθίσαντες αὐτὸν ἐπὶ τῆν θρόνον. Sed præcipue elegans et memorabilis est in Sguropuli in Hist. Concilii Florant. sect. IV, c. 1. Λιερχομένων οὖν ἡμῶν τὰς ὁδοὺς ἐκράτειτο ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῶν ἀγκάλων ἀπὸ μὲν τοῦ ἑὸς μετὰ τὸν Κορώνης Χριστοφόρου εὐκταίως ἀπὸ δὲ θατέρου κατὰ τοῦ Πορτογάλου ἑ-

ὁπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δριγυεύμενος, ἀπάρχεται ἐν τῷ πατριαρχείῳ. Ὁ δὲ βασιλεὺς ὑποστρέφει καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ παλατίῳ. Καὶ ἑορτῆς ἐνιστάμενης ἢ Κυριακῆς, γίνεται πρόκενσον ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, καθὼς ἡ συνήθεια ἔχει, καὶ δέχεται τούτους ὁ ὑποψήφιος (54) μετὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πάσης τάξεως. Καὶ δὴ κατὰ τὸν εἰωθότα τύπον εἰσοδεύσαντες, καὶ τῶν ἐξῆς ἐπιτελεσθέντων κατὰ τὰς λοιπὰς προελεύσεις, ἀπάρχονται οἱ θεοφιλεῖς μητροπολίται τῆς τιμίας χειροτονίας. Οἱ δὲ φιλόχριστοι βασιλεῖς μικρὸν τι ὀπισθοποδοῦσιν (55), ἕως ἂν τελεσθῇ παρὰ τῶν μητροπολιτῶν τὰ τῆς χειροτονίας, καὶ εἰθ' οὕτως διὰ τοῦ δεξιῦ μέρους τοῦ βήματος καὶ τοῦ κυκλίου εἰσέρχονται ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, ἐν ᾧ καὶ ἡ ἀργυρᾶ ἴδρυται σταύρωσις, καὶ διὰ τῆς τρισοῦς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσιν τῷ Θεῷ, καὶ τὸν πατριάρχην ἀποχαιρετίζαντες, ἐξελθόντες, εἰ μὲν ἔστιν μεγάλη Κυριακὴ ἢ Πεντηκοστὴ, εἴτε ἄλλη ἑορτὴ, ἐν αἷς ἀπέρχονται οἱ δεσπόται ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, εἰσέρχονται ἐν τῷ μηταυρίῳ, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς προελεύσεσιν. Εἰ δὲ ἄλλη ἑορτὴ, ἐν ἣ οὐκ ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἢ παγάνῃ Κυριακῇ, ἀνέρχονται διὰ τοῦ κοχλιοῦ τοῦ πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἀγίου Φρύατος ἐν τοῖς πρὸς ἀνατολὴν δεξιοῖς

A luerint. Tum præsentat et committit imperator novum patriarcham præposito et proceribus cubiuli et silentiariis : et sic utrinque brachio sublevatus deducitur a præposito et uno quodam silentiario in patriarcheum seu residentiam patriarchæ, ecclesiasticis dirigentibus et obsequentibus ; imperator autem revertitur in palatium. Proxime illinc instante die festo Dominicove fit processio in Magnam ecclesiam, prout illuc processiones fieri solent. Electus aut præpositus, unaque cum eo totus ecclesiasticus ordo, imperatores ibi cum comitatu excipit. Intratur in navim, et officium fit secundum formulam consuetam, fiuntque omnia deinceps ea serie iisque ritibus, qui aliis in processionibus obtinent. Tum, peractis illis, incipiunt Deo cari metropolitæ electionem et ordinationem patriarchæ. Imperatores autem Christi amantes parum retro in vestigia sua recedunt, et exspectant donec a metropolitæ electionem et ordinationem patriarchæ. Imperatores autem Christi amantes parum retro in vestigia sua recedunt, et exspectant donec a metropolitæ electionem et ordinationem patriarchæ. Imperatores autem Christi amantes parum retro in vestigia sua recedunt, et exspectant donec a metropolitæ electionem et ordinationem patriarchæ. Imperatores autem Christi amantes parum retro in vestigia sua recedunt, et exspectant donec a metropolitæ electionem et ordinationem patriarchæ.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

δακτύλοις, καθὼς εἰώθασιν οἱ Λατῖνοι προσεταρτίζεσθαι. Ergo minus decorum reputabatur Græcis alicui tantum extremos manus articulos non iam apprehendendos, quam tangendos, solummodo, in speciem, Latino more, porrigere, decentius autem, ut Græci ipsi faciebant, suum brachium alterius brachio subjicere et circumplicare et sic ipsum duocere. Vetustus ille mos est et ad Byzantinos a Romanis venit. Legitur enim in vita Caracallæ T. I Script. Hist. Aug. p. 710, eum e Capitolio, ubi pro suscepto recens império Jovi Capitolino gratias egerat et vota fecerat, in palatium rediisse *innitentem* [παράκτατοῦμενον] *Papiniano et Chiloni*, ambohus præfectis prætorio. Plerumque qui alterum sic deducerent, ipsi erant dignitate supbares ; interdum etiam æquales, ut apud nostrum pag. 363 Heraclius junior, e despotæ dignitate in Cæsarem evehendus, dicitur in solemnī ad ecclesiam processione ivisse ad latus majoris fratris sui Constantini, ab eodem παρακτατοῦμενος. Significetæ idem Gervasius verbo *Subascellatus* apud Du Cangium Gl. Lat. h. v., viderint quibus volupe et locus ille ad manus fuerit integer.

(54) Sic appellatur, quem Latini *electum* dicunt, id est suffragiis et spe muneris alicui sacro civilive, seu sacro præcipue, destinatus, nondum tamen ordinatus, renuntiatus aut investitus, ille, ad quem pertinet ἡ ὑποψήφισις vel τὸ ὑποψήφισθαι, altera denominatio, priori subjecta et submissa. Clericorum enim denominatio ψήφος *suffragium*, simpliciter dicitur, et ψηφίζεσθαι, *votare*, ut sic dicam, dicuntur clerici, quando candidatos tres denominant et proponunt imperatoris delectui velut habiles et dignos. Imperator autem dicitur ὑποψήφισθαι, *subvotare*, id est *postvotare*, quando unum aliquem a clero denominatorum aut alium aliquem ipse denominat et ordinari jubet ; et talis denominatus ὑποψήφιος, id est *subvotarius, postvotarius*, secundo voto designatus dicitur. Usus hic, quem dixi, verbi ὑποψήφισθαι clare patet in illis Joannis Cantacuzeni, p. 859 : τοιγαροῦν ζητήσεως προκειμένης περι πατριάρχου τὴν ἀρχαίαν ἐλευθερίαν

ἀποδίδωμι οὐχ ὑμῖν μᾶλλον ἢ Θεῷ, ᾧ μελήσει μάλιστα τὸν καλῶς τῆς Ἐκκλησίας προστησόμενον ἀποκαλύπτειν ὑστερον δὲ καὶ αὐτὸς ἕνα τῶν τριῶν ὑποψηφιοῦμαι ὡσπερ ἔθος. Est ergo ὑπό in hoc compositione idem quod ἐπι, *super, post* aliud quidquam præcedens.

(55) « Cessim se recipiunt, » ut ait Busbekius loco modo laudato, ne posticam præbeant venerabilis consessui spectandam. Quorsum autem et quoad cesserit imp., patet ex p. 367, ubi dicitur imp. parumper retro cessisse μέχρι τοῦ ἀργυροῦ κίονος τοῦ κιβωρίου. Ergo intra altare et cancellos tribunæ perficiebant ordinationem sacerdotes. Mos idem adhuc a Turcis observatur, Græcorum exemplo doctis, ne honoratiori, aut cui quis honorem habere velit, tergum obvertat, sed retro in vestigia sua vultu irretorto eat. Idem Busbekius alio loco p. 14 salutationem Ganizarorum sic describit. « Ubi in cænaculum erant admissi, ait, capite demisso me salutabant. Inde prope et pæne cursim accedentes vestem mihi aut manum, veluti deosculaturi, tangebant, fasciculumque hyacinthorum vel narcissorum obtrudebant [δσφράδια Nostro sunt], et mox pari fere celeritate recessim ad fores, ne mihi tergum obverterent, regrediebantur ; id enim institutis eorum habetur indecorum. Ibi summa cum modestia compositis sinum manibus [χερσὶ δεδεμέναις] terramque intuentes tacite adstabant, magis ut in iis monachos nostros agnosceres, quam milites. « Noster id ὀπισθοποδοῦν uno verbo et ὀπισθοφανῶς ἀπέρχεσθαι dicit p. 101, item p. 85, et p. 353, habet ὀπισθοφανῶς ἀπάγειν. Xenophon, si bene memini, ἀναποδηδὸν ἐν ἀναποδίξεσθαι dixit. Cæterum non licebat imperatoribus electioni interesse, ne auctoritate sua scilicet clerum terrent et ad electionem vitiosam pertraherent aut cogerent ; clerus vicissim nolens volens alium quam vellet et jussisset imperator non eligebat, libere tamen eligebat. Sic mimum ludimus, sacrum hi, profanum alii. Conf. Sigon de regno Iialis p. 22, v. 49, ad A. 595.

hæc actio aut in magnam Dominicam seu festum ipsum Paschatis, aut in festum Pentecostes aliumve diem festum incidat, in quo dominos 327 ad Magnam ecclesiam abire obtinet. Quodsi vero hæc actio in diem festum alium, quo dominus de more non abit, aut in Dominicam paganam [qua processio solemniter celebrari alias non solet] incidat, ascendunt per cochleam, quæ est in regione sancti petri, ad partem ad orientem, versus dextram catechumeniorum, et ibi expectant audiuntque sancti Evangelii recitationem.

CAPUT XV.

Observanda, quando [legati exteri] exceptio fit in magno triclinio magnauræ, dominis super throno Salomoneo residentibus.

Exceptio si fieri debet in magna, non recluditur palatium eo, ut ibi matutina constet atque celebretur quotidiana processio et conventus: sed procedit totus senatus mane in magna, ibique mutant vel induunt mutatoria. Finita ferme hora secunda, cum omnia parata sunt intrant [in dominorum cubiculum] præpositi et cubicularii omnes per ecclesiam Domini. Imperatores autem, induti dibetia et saga auro prætextata, exeunt per porticus 88. Quadraginta et per sigma, stipantibus cubiculo et maglabitis et hetæria; per viam intrant in ecclesiam Domini, accendunt ibi cereos, transeunt inde per sacellum et ovatum et angiportum, qui ad magna solarium ducit. Illinc ingrediuntur in magnum triclinium, in quo Salomoneus thronus collocatus est. Ibi enim in dextra, si ad orientem respicias, parte infra concham stant aureæ sellæ, et exposita jacent paludamenta et infule. Domini autem [trajecto triclinio] in cætonem, qui a sinistra parte est, intrant [opportunum publice

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(56) Ita dictum fuit solium, super quo sedentes imperatores legatis exteris aures præbebant, ob leones per ejus gradus ad instar throni a Salomone, rege Judææ, facti et usurpati, utrinque dispositos. Thuanus ad ann. 1606, de pseudo-Demetrio, Russiæ tyranno, narrat, objectum inter alia ipsi fuisse, « quod thronum ex argento inauratum sibi fabricari jusserit, cujus latera seni leones hinc inde gradibus divisi ambiebant, quo fastu nullus decessorum fuerat usus. » Potuit in hac appellatione simul quoque partem habuisse illius ævi mos, quo miranda quævis et spectabilia opera Solomonea appellabant. Ita Nicetas l. III Isaacii Angeli, declaraturus ejus opulentiam et largitatem in distributione dapum, mensam ipsi tribuit Salomoneam, inter alia thronica et ampullosa dicens: εἶχεν ἀτεχνῶς τράπεζαν Σολομώντειον. Vid. Du Cange Gl. Lat. v. Salomo, ubi inter alia citat ex Guilielmo Bibliothecario, Stephano VI, locum hunc: « Contulit ibidem cantharam exauratam unam, Salomonem unum, regnum aureum unum cum gemmis pretiosissimis, » etc. Fallitur procul dubio Cange, quando hoc in loco, Salomonem significat aut librum Salomonis, Proverbia forte, aut m, et regnum libros Regum. Regnum est com, de qua significatione alius agimus; Salomonem idem est atque amula. Salam Arab., est situla vocis. Est ergo vox Arabica. Ex altero autem Cange proxime citat, loco monastici Anni clarius patet, medio ævo pretiosa et artificiosa quæque opera Salomonica appellari consueverunt. Est autem ille: *Duas patenas argenteas cum urceolis pretiosissimis ex operibus Salomonis. Tertium, quem ibidem, sed contractius, integrior*

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, δοχῆς γενομένης τῆς μεγάλῃς τρικλίνῃς τῆς μανναύρας, τῆς ἐπισημοῦσιν καθεζομένων ἐπὶ τοῦ Σολομωνίου θρόνου (56).

Ἰστέον, ὅτι δοχῆς μελλούσης γίνεσθαι ἐν τῇ μανναύρῃ, οὐκ ἀνοίγει τὸ παλάτιον πρὸς τὸ πρῶτον τὴν καθημερινὴν προέλευσιν, ἀλλὰ προέρχεται ἐν τῇ σύγκλητῳ πρῶτῃ ἐν τῇ μανναύρῃ, καὶ ἀλλοπαρῆς τὰ ἀλλάξιμα. Καὶ περὶ πληρωμῆς τῆς δευτέρας δευτέρας πάντα ἐτοιμασθῶσιν, εἰσέρχονται οἱ κρατισταὶ καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου πάντες διὰ τῆς τοῦ βασιλέως ἐκκλησίας, καὶ περιβαλλόμενοι οἱ δεσπόται τῆς βασιλείας καὶ τὰ χρυσοπερίκλειστα σάκια, ἔρχονται διὰ τῶν διαβατικῶν τῶν Ἀγίων Μ' καὶ τοῦ βασιλέως, δεξιζόμενοι ὑπὸ τε τοῦ κουβουκλείου καὶ μαγλαβιτῶν καὶ τῆς ἐταιρείας, καὶ ἐξέρχονται τοῦ Κυρίου, καὶ ἀπτουσιν κηρούς, καὶ ἀπὸ τῶν κηρῶν διέρχεται διὰ τῆς σακέλλης καὶ τοῦ ὠπλοῦ διὰ τοῦ ἀνιόντος στενωποῦ πρὸς τὸν τῆς μανναύρας ἡλιακόν. Καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν μέγαν θρόνον ἐν φ καὶ ὁ Σολομώντειος ἴδρωται θρόνος. Ἐπειδὴ γὰρ εἰς τὸ πρὸς ἀνατολὴν δεξιὸν μέρος καθεζομένων κόγχης ἴστανται τὰ χρυσαῖα σάλλα, καὶ ἀπόκεινται τὰ χλαμύδες καὶ τὰ στέμματα, καὶ οἱ μὲν δευτέρας

rem sub voce Fortera ex Antonii Ypez Chronica Ord. sancti Benedicti citat, non possum facere quæ illiustrem. *Vendant illos vasos vel fortiera Salomonica in duplum pro plata, et illas alias ubi valente, et toto pretio donent illud ad dona sua et illa dispendat illud in opera de sancta Maria pro mea anima, et meo seniore.* In his barbaris non valent opera aurea et argentea cæclata et pretiosa. Fortera autem per transpositionem dicte sunt pro fortiera vel fodera, furrures, panni pretiosi foderati, pellibus murium exoticorum pretiosis et unicornibus ornati. Hæc Salomonica appellat ista charta quod et pretio rerum exoticarum et artificio compositionis essent rara atque admiranda, et rarior qualis Salomo tunc temporis habebat, digniorque autem istius loci hic est, si quis aliquando latiore Latinitate reddere velit: *Vendant illi vestes pellitas vestes pretiosiores duplo pretio materiarum, sic ut ars operum et raritas tantulum valetur atque ipsa materia valet: cætera verum artificiosa vendant pretio suo, quoniam ipsa materia inde confectos omnes exhibent Dominæ Mariæ in ecclesia S. Mariæ et Domini nostri deinde salutem animæ meæ.* More itaque sæculi sui lectus fuit Muhammed in Alcorano, quando miranda quæque et stupenda opera Salomoni tribuit, eaque illum non sine geniorum opera confecisse fabulavit. Quod secuti Arabes imitati deinceps fuerunt. Testatur de illo more locus quoque Lamberti Ardensis apud Du Cangium v. *Platura* (pro quo rependendum est *plastura*, gypsatum tectorium, *Stuccatarabum*). Capellam ille memorat *Salomonico tabernaculo* in *plastura et pictura assimilitam.*

Καὶ μετὰ τὸ τούτους ἐξελεῖν πάλιν λέγει ὁ πραιπό-
 σιτος· «Κελεύσατε.» Καὶ ἐξέρχονται οἱ τε χρυσο-
 τρικλινῖται καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου, ἐπυχόμενοι·
 «Εἰς πολλοὺς χρόνους.» Καὶ πάντων ἐξελεθόντων, κατ-
 ἴασιν οἱ δεσπόται ἀπὸ τῶν θρόνων, καὶ τὰ τούτων
 ἐκβάλλοντες στέμματα τε καὶ χλανίδια, περιβάλλον-
 ται τὰ χρυσοπερικλίστα αὐτῶν σαγιά. Καὶ εἰσέρ-
 χονται μυστικῶς ἐν τῷ θεοφυλάκτῳ παλατίῳ δι' ἧς
 καὶ ἀνήλθον ὁδοῦ, δηριγευόμενοι ὑπὸ τοῦ κουβου-
 κλείου· τοῦ δὲ κουβουκλείου στάντος ἐν τῷ χρυσο-
 τρικλίῳ, ἐν τῷ διέρχεσθαι τὸν βασιλέα ἐπεύχονται·
 «Εἰς πολλοὺς χρόνους,» καὶ τὰ ἐξῆς.

Περὶ τῆς γενομένης δοχῆς ἐν τῷ περιβλεπτῷ
 καὶ μεγάλῳ τρικλίῳ τῆς μανναύρας ἐπὶ Κων-
 σταντινοῦ (61) καὶ Ῥωμανοῦ τῶν Πορφυρογεν-
 νήτων ἐν Χριστῷ βασιλέων Ῥωμαίων, ἐπὶ τῇ
 παρουσίᾳ τῶν παρὰ τοῦ Ἀμεριμνῆ ἀπὸ τῆς
 Ταρσοῦ ἐλθόντων πρέσβων περὶ τοῦ ἀλλα-
 γίου (62) καὶ τῆς εἰρήνης, μηνὶ Ματίῳ λα', ἡμέρᾳ
 α', ἰνδικτ. δ'.

Ἰστέον, ὅτι ἐκρεμάσθη ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίῳ
 τῆς μανναύρας, ἐν ᾧ ὁ Σολομώντειος Ἰσταται θρόνος,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(61) Cum dicatur horum ex aula Bagdadica lega-
 torum receptio contigisse mense Maio indictionis
 iv, regnantibus Constantino patre et Romano filio,
 Porphyrogenetis, efficitur, id contigisse A. C. 946,
 adeoque jam tum coronatum fuisse Romanum,
 quem Du Cange demum anno 948 collegam imperii
 a patre fuisse renuntiatum perhibet in Familiis
 Byzantinis. Chalifa, qui tunc temporis apud Bagda-
 dum sedebat, erat *Almothius*. Sed legatio sub Al
 Mostæffo, Bagdado excesserat; si modo unquam
 Bagdado et non potius Tarso recta excesserit. Ad
 quem autem spectabat tunc temporis Tarsus seu
 Cilicia? Quandoquidem *Tarsenses* hi legati non a
 minore quodam Amiro, sed nomine Amiril Mume-
 nine vel Chalifæ missi leguntur, necesse est Tarsum
 tunc temporis ad Buuidas et quidem ad Mozzod-
 daulam, Chalifatibus Bagdadici procuratorem vel
 Amiralomarum, pertinuisse. Absque hoc loco es-
 set, credidisse alias Tarsum tunc temporis sub
 ditione aut Hamdanidarum aut Aohschidi, reguli
 Ægypti, fuisse.

(62) Negotiandæ, id est conciliandæ et efficiendæ
 causa permutacionis captivorum utriusque partis.
 De hoc pacto permutandorum captivorum et col-
 lendæ pacis procul dubio narrat Continuator Theo-
 phanis Constantinianus p. 275, dicens Con-
 stantinum, extincto Romano Lecapeno et amotis
 usurpatoribus, solum imperio gaudentem cogitasse
 de redimendis Christianis ex ærumnis vinoulorum
 apud Saracenos. Propterea Joannem Curcuam et
 Cosmam magistrum in Asiam ad Marsenses misisse,
 qui negotium hoc confecerint apud fluvium Lamum.
 Pulchre concordant hæc chronologiæ nostræ. Ro-
 manus senior decessit exeunte a. 944. Sub initio
 anni 945 deturbavit et in exilium egit Constanti-
 nus Romani filios, rivales et usurpatores imperii
 sui. Credibile est eum eodem anno paulo post id
 factum Romano filio stemma imposuisse firmandi
 regni sui causa; et liberum his curis cogitasse de
 redimendis Christianis, legatosque suos eam ob
 rem Tarsum expediisse æstate aut autumnis anni
 945, cum quibus redeuntibus vicissim Tarsenses
 CPlin migraverint vere anni 946 redimendorum
 captivorum causa suorum gentilium. Cæterum vo-
 cem ἀλλάγιον varie vertunt interpretes. Goaro ad
 Codinum p. 32, n. 53, *globum, agmen militum,*

nuntiat præpositus sonora voce: «Celeusate» [seu
 «placeat vobis];» et exeunt magistri atque patricii
 et senatores cum boni voti, «Multos in annos,»
 recitatione. Illis egressis, rursus clamat præpositus:
 «Celeusate,» et exeunt chrysotriclinitæ et cubi-
 cularii, et ipsi quoque eadem vota facientes. Itaque
 digressis omnibus, descendunt domini de throno,
 infulsi atque tunicis depositis, induunt auro præ-
 textata saga, et mystice seu absque solemne pompa
 et comitativa redeunt in palatium, quod Deus con-
 servare velit, eadem via qua venerant, stipitati a
 cubiculariis; qui cum dominus in chrysotriclinum
 venit, ibi restitant et velut valedicentes ipsi mul-
 tos annos apprecantur.

*De receptione facta in illustri et magno triclinio
 magnauræ tempore Constantini et Romani Por-
 phyrogenitorum, in Christo imperatorum Roma-
 norum, ob præsentiam legatorum Amerumnæ,
 qui Tarso advenerant negotiandæ permutacionis
 captivorum et pacis causa. Contigit ea receptio die
 trigesimo primo mensis Maii, feria prima, indi-
 cione quarta.*

Suspendebantur in magno triclinio magnauræ,
 in quo thronus Salomoneus stat, catenæ cuprææ

(qua de significatione paulo post plura dicentur),
 Fabrotto Gloss. Cedren. *permutatio pecuniarum*,
 interpreti Leonis Grammatici p. 491, vertitur
scdus, quod videtur etiam ibi significare; sed
 p. 505, est procul dubio *permutatio captivo-
 rum*, ut in nostro hoc loco et apud Cedren. p.
 540. Interdum simul hoc est et illud. Cohære-
 re enim solent captivorum permutatio et scdus. De
 archonte allagii, de quo disputant Goarus l. c. et
 G. Du Cange v. Ἀλλάγιον, breviter monendum est,
 eum fuisse præfectum τοῦ ἀλλάγιου, illius cohortis
 quæ ad custodiam palatii et sacri corporis semel
 per diem et noctem, aut quoties placuerit principi
 ordinatumque fuerit, ἀλλάσσει, cum altera, quæ
 defuncta hactenus fuit eodem officio, *vices per-
 mutat* easque, usque dum ab alia succedente suum
 in locum liberetur, usque ad tempus τῆς ἀλλαγῆς
 καὶ διαδοχῆς, gerit. Franci *la garde* et ἀλλάσσειν,
monter la garde, nos die Wache et *die Wache
 ablösen, auf die Wache ziehn* dicimus. Hinc facile
 est intelligere quare vox λόγος a scholiaste Op-
 pian l. I Halieutic. per ἀλλάγιον reddatur. Arabes
 exacte ad Græcam vocem *Anubab*, id est τὴν
 ἀλλαγὴν, *vices*, appellant, quam vocem non Turcæ
 solum, sed etiam Latini assumpserunt; vid. Du
 Cangium v. *Anubda* et *Anupda*, Leunclav. Pan-
 decte Turcica, qui more Turcico *Neubet* effert.
 Noster ταξιδιον quoque appellat l. II, c. 19 et 20.
 Non reperio, quoties mutata per diem et noctem
 fuerint vices excubiarum in aula Byzantina, nisi
 forte ex Nostri capite libri secundi primo concludi
 posset, semel per diem id factum fuisse. Putem
 tamen id potius saltem bis factum. Nam Codinus τοῦ
 ἡμεροβιγλου meminit. Attamen apud Romanos
 quoque semel per diem et noctem mutabantur
 excubiales cohortes; vid. Julii Africani locus apud
 Du Cangium Gl. Gr. p. 199. Principes Muhamme-
 dani solebant olim ant bis per diem, mane et ve-
 spere, aut quinquies, sub precum quina tempora,
 suas excubias mutare. Par illud Nubarum vel
 Nubtarum, sub diei principium et finem in armis
 cum tympanis et tubis explicitisque vexillis proce-
 dens, *Nubat Duil Carneim, allagium Alexandri M.*
 appellabant. Insignis hac de re locus est apud
 Abulfedam, quem, quia dictionem quoque Nostri
 αὐλοῦσι τὰ ὄργανα, sonant instrumenta flautilla, quo

inargentatæ e monasterio sanctorum Sergii et Barchi, quod est in tractu Hormiadæ, depromptæ, septem a dextra et totidem a sinistra,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

pertinent organa etricte sic dicta et tubæ atque tibiae, et alteram : παύουσι τὰ ὄργανα, sonant instrumenta pulsantia, tympana nempe et ahenotympana vel naccharæ, illustrat, non pigebit ascribere : *His quatuor filiis quotidie pro more Selgukidarum principum [quorum successores Chorezimschabi et erant et videri volebant] quinæ fiebant Nubæ [vel alternantium excubiarum processiones armata:] sub instantia quinarum precum momenta. Sibi vero peculiarem nubam reservabat pater, illam, quæ Nuba Daxil Carnatine [seu Alexandri Magni vel potius τοῦ δικέρωτος:] appellatur et his per diem, oriente sole et occidente, celebratur. His destinata nubis instrumenta numero erant viginti septem tympana aurea, gemmis variis ornata, quæ, quo die primum institutum fuit, ut pulsarentur a totidem primi ordinis principibus, Solthanico sanguine cretis, percutiebantur.*

(63) Toto hoc sparsa capite habemus exempla vasorum pretiosorum, e monasteriis et ædibus sacris depromptorum et ostentationis causa spectatum expositorum. Quod clare monstrat, illorum si quid vasorum imperatores in ecclesiis dedicarent, non eo consilio factum id fuisse, ut ecclesiis omni ex parte donarent, suumque omne in eam supellectilem jus ecclesiis permitterent atque transcriberent, sed deponere ea tantummodo in ecclesiis, ut ipsis ornamento, interdum quoque usui essent, tantisper donec necessitas veniret eam inde rependi; quando licebat imperatoribus et ipsis, qui deposuissent, et eorum successoribus, ablata vel restituere, si vellent, vel servare, nummos inde cudere alioque modo in usus suos convertere. Neque tamen legimus patriarchas obmutuisse. Unum illum (non succurrit nunc nomen) Alexio Comneno, ni fallor, exprobrantem extracta e sacris ædibus vasa Deo dicata et Saracenis monstrata eoque polluta, minantemque tantum non imperatori anathema, facile regia majestas in ordinem coegit, insolentem ultra sacerdotis modum et rebus non suis cupidus oculis immittentem et ad Latini cleri exemplum tyrannidi insidiantem. Latini enim, procul a tellis imperatoris potestatis positi et dominis non tam parentes, quam dominantes, a quibus ob litterarum ignorantiam impetrari poterant omnia, inulto malas has artes exercebant, quibus non Christianæ rei opes, sed ignavi rerum publicarum turbatores et aeclesti hypocritæ, innocenti simplicitati illudere et insultare nati, crescebant. Cum enim, Italia barbaris gentibus abundata extirpatisque bonis omnibus artibus et paulo humanioribus civilibus institutis omnibus exactis, rudes Gothi et Longobardi æraria, in quibus nummos suos conderent, privati homines et parva municipia non haberent, neque litteris mandarent rerum memorias, sed eorum fidei sua omnia, qui verbis magis et astutis strophis, quam ipsa re sanctimoniam magnam apud imperitos opinionem de se faciebant, eo fiebat, ut creduli et simplices homines, decedentes de vita aut etiam vegeti adhuc, si quid opum collegissent, quod furibus servatum essent, id apud monachos et in ecclesiis, tutiora loca, quibus committeretur, nescientes deponerent, indato, ut sibi servarent atque redderent, si vel si, vel illi, ad quos eorum hæreditas et dominium decaps esset perventurum, sibi reddi essent potaturi. Servata initio per paulum tempus fuit ea consuetudo; deinde vacillante et evanescente gestorum auctoritate, quibus traditionali memoria, clerique aucta per se ipsorum stuporem et opes potentia, quando autem auctoritas prævaricantibus, aut ad reddendum aliena cogi a veris dominis non possent, cœperunt

ἀλλοθίαι ἀσπρόγαλα (63) τῆς μετῆς τοῦ ἱεροῦ καὶ Βάχου τῶν Ὁρμιάδου, ἕως τοῦ ἱεροῦ καὶ ἐπὶ εἰς τὸ εὐώνυμον, καὶ ἄλλοι

innatam cupiditatem, abjecta dissimulante, ad accipere majorumque deposita, ecclesiarum rebus commissa, sibi arrogare, repetentesque per vim et ad silentium redigere. Cujus nequitia etiam habes in Chronico Cassinensi I, 26. Ubi olim nummos et supellectilem in ecclesiis loco tuto, deponi repelendos a proprietariis reddendos, patet ex loco Gregorii M. L. Ep. ep. 49, ubi inter alia (locum integrum v. Cange v. *Desusceptum*) hæc habet : *Curia [ecclesiæ] a pari [ἀπὸ τοῦ ἑσού, ex ecclesiis] facere desusceptum [hodie dicimus Resusceptum] convenit, in quo tua fraternitas fateatur [desusceptum de iisdem rebus in scrinio notum] [forte vult dicere : fatearis, te ab hoc] vel illud in scenophylacio ecclesiæ deponi [accepisse] quatenus, dum necesse fuerit, personæ res omnes possint sine detrimento [et I. III, ep. 16 : Omnium rerum non desuscepta eos, qui eas tradunt, percipere debent etiam a te notitias earum subtiliter] idem retineri. Adhuc hodie solere Græcos in patria decedentes suas opes monachorum fidei committere, eosque hortari, ut flagitantibus reddant, hoc est caprum hoc facere, testatur Gerlach. in Diario Itinere p. 477. Eadem olim in Italia et occidento Colchos vel Mingrelios Rusbekii ætate, hoc duo fere sæcula, de quibus ille Ep. III, p. 10 narrat : *Argenti signati minimum perierunt argenteum nummum norunt pauci, aureæ res, habent fere nulli. — Eutenus laus et honor est, ut, si quod e peregrinorum commendatum fuit, ut fieri necesse est, id omni in templorum conferatur, crucibus aut candelis aliis templorum ornamentis confandis, quæ ubi visum, per publicæ necessitatis imperia convasat, ad seque avertit. Sic quoque narrat Theophanes p. 337, de aliquo divite Armeno paulo post bellum Persicum, qui ἕως ἄρτι ποτὲ ἐν ἀκροπόλει τόπον, ἕν' οἰκοδομήσας τῶν ἱερῶν ὄρου καίεσσαι, λέγων, ὅς οὐκ ἔπαυτο ἐν ἰδιωτικῇ οἰκίᾳ πολλὰ χρῆματα εἶναι κτείναν Ἀθηναίων. Exercuisse Græcos imperatores in sua et deprompsisse vasa ex ecclesiis ad usum cordatos nempe illos et vere viros, mulierumque et monachorum torculamentis non obesse constat cum hoc e loco et multis aliis hujusæ monialis, tum e Leonis Chazari exemplo, depositum ab Heraclio in Magna ecclesia stercora depromebat et in processione quadam abibat. A qua cum haud multo post fato suo decedisset, mabant infruniti Græculi clerici et Theophanes, eum in capite, quo peccata liter et e vestigio punitum a Deo fuerat, bene, et phrenesi correptum. Ἀπὸ τῆς ἐκείνης ἐν τῇ κεφαλῇ καὶ κακῶς τὴν ἐκείνην ὄρη, τῆς ἱεροσολίτης κομισάμενος τὰ ἱερὰ ἱεροσολίτης sacrilegium commisit, o boni, Leo, sed non vos alienis, ad vos nihil quidquam pertinere incubare. Hodie inepta ejusmodi ratiocinia Sed corollæ hæc sunt virtutis præmia, quas Leo tulisset, si mollis et indulgens ignavis et agyrtis fuisset. Conf. Constantin. de admin. p. 63, 64, ed. Bandur. [Aurea vasa e templis et non reddit Isaacius Angelus, Nicol. p. 296. Mos dedicata in templis usus tempore mendii derivatus a gentilibus, vid. Diodor. Sic. t. II, p. 73, 68, Gregor. Turon. apud Augustin. v. p. 296.]**

κίονια ἀπὸ τῆς αὐτῆς μονῆς δ', καὶ A
 τρικλίνου εἰς τὴν μεγάλην τροπικὴν (64)
 ; αὐτῆς μονῆς ἓν καὶ ἐν τούτοις ἀλυσι-
 κρημάσθησαν τὰ τῆς Νέας μεγάλα ἀργυρᾶ
 δηλα. Ἐστῆσαν δὲ ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίνῳ τῆς
 κς ἐν μὲν τῷ δεξιῷ μέρει μέσον τῶν μελά-
 των τὸ χρυσοῦν ὄργανον ἔξω τῶν ἐκεῖσε κρε-
 βήλων, καὶ ἄνωθεν αὐτοῦ ὡς πρὸς ἀνατο-
 οῦ Βενέτου ἀργυροῦν ὄργανον, ὁμοίως καὶ ἐν
 ἱμῶ μέρει τὸ τοῦ Πρασίνου ἀργυροῦν ὄργα-
 νον, ὅτι τὸ ἀναδεδράδιον ὄλον ἐποίησαν οἱ
 οἱ δίκην τροπικῆς ἀπὸ σενδῆς· ἔθεν δὲ
 ἴων κιονίων ἀπὸ τῶν σετδῆς μέχρι τοῦ ἐδά-
 κρημάσθησαν σκαρμαγγια μεγάλα τὰ καὶ δο-
 κὰ τοῦ παλατίου. Ἰστίον, ὅτι, τῶν Ἰσπα.
 ἐλθόντων, γέγονεν δοχὴ κατὰ πάντα ὁμοία B

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

erti *trichila*, id est porticus curva, hēmi-
 pensile, ambulatorium cujuscunque formæ,
 longum productum, sive rotundum esset,
 ue tandem re, seu vitibus, seu palliis sericis,
 et obumbratum. Ad Athenæi exemplum
 σχεδιάν et ἄντρον, *une grotte, antrum*
 i, *cito structile* appelles. Coef. ejusd. p. 196
 00. Ut Latini *curvam* et *curvulam*, sic
 τροπικὴν appellabant a *τρέπω, verto,*
οἶσο, volutam, une volute. Propterea recte
 s. in Contin. Theophan. p. 87, vertit
 273 vertit *tropica, sic dictus palatii locus.*
 duxit eum, ut locum palatii sic dictum ore
 quo falsum eum fuisse nolim equidem
 re), locus Theophanis p. 373 sine, ubi de
 patriarcha imaginibus inimico hæc habet: τὰς
 κρημαρξείῳ εἰκόνας τοῦ μικροῦ σκεπέτου
 σείου οὕσας ἔξεσεν, καὶ τοῦ μεγάλου σκεπέ-
 τροπικῆς ἐξ ὀλογραφίας οὕσας κατῆνεγ- C
 itantes in patriarchæo imagines, *missivo*
opere factas in parvo secreto abradi, in
autem secreto tropicæ in ligno pictas tolli
 In quo loco interpretando instituta a Goaro
 hi quidem non placet. Potuit quidem Tro-
 nen proprium alicujus structuræ in palatio
 que id nomen adhæsisse ab adjuncta curva
 Sed in hoc quidem loco Theophanis tropica
 atii, sed patriarchæi memoratur, et *secretum*
 dictum ideo mihi videtur, quod *curvulam*
 am haberet. Consuevisse tales porticus viti-
 imbratas palatiis et basilicis seu ecclesiis
 constat e Du Cangio v. *Lobia* et *Laubia* [vox
 'manica], unde duo tantum hosce locos
 re juvat, unum chartæ veteris apud Puri-
 : *Peto, ut tectum seu lobiam moveant peni-*
uferant, quam fecerunt vel fieri fecerunt,
urum ecclesiar, et alterum alterius chartæ
 i IV Imp. apud Ughellum, quæ data dicitur D
 io, *quod est fundatum juxta basilica beatis-*
irincipis Apostolorum, in laubia majore
 palatii. Talem porticum, lobiam (a *Laub,*
 rondibus et virgultis dictam) Marcus car-
 S. Benedictum appellat *silvam comis do-*
 id est in domæ, tholi seu cuppols modum
 m :

omiferis que vires silva domata comis.

icu curva vid. Salmas. ad Scr. H, Aug.
 656, de *trichila* idem p. 86, ubi tamen
 m ego quidem servare malim. *Curvulas*
 dictas fuisse pergulas tales vitibus obum-
 perplexas, conjicio e loco quodam Joannis
 p. 189 : *Κατέκαστε καὶ ἐνεπέρισε πᾶν ζύλον*
καὶ δένδρον εὐκαρπον, καὶ τὰς κουργούλας
πελώνων ἐκ βίτης ἀπέτεμον, ubi vocem

et quatuor aliæ ex eodem monasterio petitæ
 et quatuor magnis columnis ; et extra triclodium
 in magna tropica seu trichila una ex eodem
 monasterio. Ex his catenis dependebant argen-
 tea Novæ ecclesiæ polycandela seu candelabra
 multorum cereorum hastis seu foveolis et can-
 tharis multisque cereis in ambitum instructa.
 330 Collocaverant quoque in eodem triclinio
 magnaauræ a dextra parte medium intra magnas
 columnas auræ organum extra vela ex illis co-
 lumnis dependentia, et ab utraque ejus parte ad
 dextram quidem superius versus orientem organum
 argenteum Venetæ factionis, ad sinistram vero in-
 ferius organum argenteum Prasinæ factionis. Ar-
 boretum vel atrium triclinii arboribus obsitum
 B efformaverant aulærii e pannis sendes ad instar

illam κουργούλα a Latino *curva, curvula*, nempe
 porticus, quam a κούρμος pro κόρμος, *truncus,*
 derivare malim. Præter exempla hujus vocis,
 quæ Du Cange Gl. Gr. 1618, in serie protulit,
 habet idem quoque aliud in v. Ἰσραήλλιον, *latrina,*
 p. 630. Concludo ex hæcenus dictis, tropicam no-
 stri loci fuisse deambulacrum, porticum, curvam,
 pergulam aut vitibus revera obumbratam et palliis
 sericis ad breve tempus pompæ causa tantum ami-
 ctam; aut porticum ad talis pergulæ modum factam,
 non tamen vitibus perplexam, sed pompæ
 causa tantummodo asscribis aut schidiis tumultua-
 rio opere constructam, quo amiciri posset palliis
 sericis, sub quorum velo et umbra consideri et
 deambulari, auræque libere perspirans captari pos-
 set. Differt igitur τὸ ἀναδεδράδιον a tropica. Illud
 est seris arborum erectarum, stantium et liberum
 cæli aspectum permittentium, certo ordine dispo-
 sitarum. In hac vero vites aut aliæ arbores flexiles
 coactæ in apsidem demunt ad aspectum cæli. Quando
 igitur paulo post dicit Noster, anadendradium vel
 topiarium injectis pannis sericis fuisse ad imaginem
 tropicæ conformatum, significat eo, fuisse tropicario
 superimpositas camaras e lattis seu longis schidiis
 factas pro sustinendis palliis sericis, quæ interni
 debebant. Fuisse morem ævi mediæ talibus pergulis
 e lattis concamaratis pannos sericos in ostentatio-
 nem insternendi aut eos de armariis ad parietes
 erectis suspendendi, probant non tantum loci aucto-
 rum, quos ibi citavi, ubi de triumphalibus processio-
 nibus egi, sed etiam hi duo a Du Cangio v.
Mutatoria citati, unus S. Bernardi : *Quid juvant tot*
mutatoria vel extensa in perticis vel plicata in man-
ticis, alter Jacobi de Vitriaco : Mimis et histrio ad
mensam cantat, multa vestium mutatoria ad osten-
tationem vanitatis in pertica extenduntur, et Christi
pauperes fame et frigore cruciantur.

(65) Utinam addidisset auctor, a quo rege His-
 pano et cujus Hispanici regni domino (tunc enim
 adhuc Saraceni Hispaniam obtinebant) et minuta
 regna in unum corpus nondum coierant), et quando
 et ad quem Græcum imperatorem hæc legatio missa
 fuerit. Concludas fere ex eo, quod horum nihil nos
 docuit auctor, et quod hæc legatio in rebus memo-
 rat sub Constantino, hujus operis auctore, gestis,
 hæc diu ante scriptum hoc opus eam legationem
 CPlin venisse ; quapropter crediderit auctor nihil
 amplius et propius de ea, ut re nuper gesta et in
 recenti lectorum memoria adhuc hærente, nar-
 rare. Ego quidem non dubito, sermonem hic esse
 de illis legatis Hispanis, de quibus Luitprandus
 Hist. VI, 2, memorat, dicens paulo post adventum
 suum CPlin eodem quoque venisse nuntios Hispanos.
 Ait autem ipse XIV Cal. Octobris illuc appu-
 lisse. Cum igitur temporum ratio utrinque concordet,

tropices seu ambulacri fornicati. Ab utraque autem parte columnarum e pannis sendes inde fornicem sursum tegentibus usque ad fundum suspendebantur scaramangia magna, a palatio suppeditata. Legati Hispani cum adessent, recipiebantur eodem prorsus modo, atque illi Tarsenses, ea tantum differentia, quod anadendradium vel viridarium magnaure non pannis sendes, sed totum scaramangiis coornatum fuerit. Suspendebantur quoque tunc opera materię pretiosę, smaltita vel incausto picta, e phylace seu arario dominico deprompta. Hispani, quos dixi, admissi fuerunt die 24 Octobris. Sed redeo ad cęptam narrationem de legatis Tarsensibus. In illa itaque tropica e pannis sendes confecta suspendebantur catenę quatuordecim senę inargentatę, ex Hormisdę (vel S. Sergii) monasterio petitę, et totidem polycandela argentea ex Nea. In fornice autem, qui in triclinium candidatorum ducit, suspensa erat catena una cum uno polycandelo. Triclinium candidatorum instructum et ornatum fuerat a sacellario magnis blatteis scaramangiis variisque argenteis imperialibus operibus, et habebat quinque catenas, e quibus totidem argentea Novę ecclesię polycandela dependebant. Spatium, quod extra stabulum mulorum est, et primam scholam ornaverat pręfectus urbis pannis sericis et haplomatibus seu vastis altarum mappis et sindicis prętereaque affabre factis et exsculptis operibus argenteis, ad varia hospitalia peregrinorum et senum et ecclesiis pertinentibus, et alias ibi depositis. Et coram stabulo mulorum quidem dependebant quinque polycandela e suis catenis, in prima vero schola dependebat tantum unum e medio trullo. In triclinio excubitorum dependebant e sex catenis totidem argentea polycandela ex ecclesia Nova petita. 331 Tribunal [seu triclinium XIX acubituum] ornaverat pręfectus urbis eo modo, ut fieri solet in processionibus, nempe blatteis, haplomatibus et sendes pannis, item operibus aureis incausto artificiosę pictis argenteisque eleganter exsculptis, quę cambiatores suppeditaverant. Ibidem dependebant duodecim argentea polycandela e totidem catenis. Hęc ad Novam ecclesiam pertinebant.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

non dubito quia legationem et Luitprandi et Hispanorum in unum commemoravit, majorem negligens et minutiarum consector, prorsus ut Noster infra quoque pag. 343, « *Die Kal. Augustarum*, ait, *Papia egressus*, » sed annum reticet, « *Venetas veni*, » quo nempe CPLin iret, a Berengario secundo, qui anno 947 Italię regnum recuperaverat, illic legatus. « *Ubi*, pergit, *et Salomonem comitem* (forte comitis appellatione *protospatharium* voluit exprimere), *Gręcorum nuntium*, κοινωτην, *eunuchum*, *reperi ab Hispania et Saxonia regressum*, » etc. At quid egerat Salomo in Hispania et Saxonia? Videtur Romanus Lecapenus expeditionem contra Cretenses Saracenos animo agitans in societatem belli regem aliquem Christianum in Hispania, forte Arragonium, sollicitare voluisse, qui e mari Mediterraneo eos adoriretur, aut regulum Valentię Muhammedanum armis vexaret, eoque prohiberet, ne ille Saracenis Cretensibus, suis civibus, succurreret. Saraceni

Α τούτης, πλην τὸ ἀναδενδράδιον τῆς μανναύρας οὐ κατεκοσμήθη ἀπὸ σενδῆς, ἀλλ' ὄλον διὰ σκαραμαγγίων, μεγάλων καὶ ἐκρεμάσθησαν ἐν αὐτῷ καὶ τὰ χειμευτὰ ἔργα τοῦ φύλακος (66). Γέγονε δὲ ἡ τῶν Ἰσπανῶν δοχὴ μηνὶ Ὀκτωβρίῳ κδ' Ἰστίον, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ τροπικῇ τῇ ἀπὸ τῶν σενδῆς κατασκευασθεῖσθαι ἐκρεμάσθησαν ἀλυσίδια ἀσπρόχαλκα γ' ἀπὸ τῶν Ὁρμισδοῦ καὶ πολυκάνδηλα ἀργυρᾶ ἀπὸ τῆς Νέας ἐκκλησίας. Καὶ εἰς τὸ φουρνικὸν τὸ ἐξάγον εἰς τὸν τρίκλινον τῶν κανδιδάτων ἕτερον ἀλυσίδιον α' καὶ πολυκάνδηλον α'. Ἰστίον, ὅτι ὁ τρίκλιнос τῶν κανδιδάτων ἐξώπλισθη παρὰ τοῦ σακελλαρίου ἀπὸ βλαττίων σκαραμαγγίων μεγάλων καὶ ἀπὸ βρασιλικῶν διαφόρων ἀργυρῶν ἔργων, καὶ ἐκρεμάσθησαν ἐν αὐτῷ ἀλυσίδια ε' καὶ πολυκάνδηλα ἀργυρᾶ ἀπὸ τῆς Νέας ἐκκλησίας ε'. Ἰστίον, ὅτι τὸ ἔξω τοῦ σταύλου τῶν ἡμιόνων καὶ τὴν πρώτην σχολὴν ἐξώπλισεν ὁ ὑπαρχος ἔνθεν κάκειθεν ἀπὸ βλαττίων καὶ ἀπλωμάτων καὶ σενδῆς, καὶ ἀπὸ τῶν ἐναποκειμένων ἀναγλύσεων ἀσημίων ἐν τοῖς ξενώσι καὶ γηροκομοίσι καὶ ταῖς ἐκκλησίαις. Ἐκρεμάσθησαν δὲ ἀλυσίδια ἔξωθεν μὴ τοῦ σταύλου τῶν ἡμιόνων ε' ἐν δὲ τῇ πρώτῃ σχολῇ μέσον τοῦ τρούλλου α' ἐν δὲ τῷ τρίκλινῳ τῶν ζκουβίτων ἐκρεμάσθησαν ἀλυσίδια ζ', καὶ ἐν τοῖς ἐκρεμάσθησαν πολυκάνδηλα ἀργυρᾶ ἀπὸ τῆς Νέας ἐκκλησίας. Ἰστίον, ὅτι τὸ τριβουνάλιον ἐξώπλισεν ὁ ὑπαρχος κατὰ τὸ εἰωθὸς τῆς προελεύσεως ἀπὸ βλαττίων ἀπλωμάτων καὶ σενδῆς καὶ ἀπὸ ἔργων χρυσῶν καὶ χειμευτῶν καὶ ἀναγλύφων ἀργυρῶν, ὅλων δὲ τῶν ἀργυροπρατῶν ταῦτα παραχόντων. Ἐκρεμάσθησαν δὲ ἀλυσίδια β' καὶ πολυκάνδηλα ἀργυρᾶ ἀπὸ τῆς Νέας ἐκκλησίας δώδεκα. Ἰστίον, ὅτι τὸν τρίκλινον τῶν σχολῶν ἐξώπλισεν ὁ ὑπαρχος ἔνθεν κάκειθεν ἀπὸ βλαττίων καὶ ἀπλωμάτων καὶ σενδῆς καὶ ἀπὸ τῶν ἐναποκειμένων ἀσημίων ἐν τε τοῖς ξενώσι καὶ γηροκομοίσι καὶ ταῖς ἐκκλησίαις ἐκρεμάσθησαν δὲ ἀλυσίδια ι' καὶ πολυκάνδηλα ἀργυρᾶ ἀπὸ τῆς Νέας ἐκκλησίας ι'. Ἰστίον, ὅτι ἔσωθεν τῆς χαλκῆς πύλης οὐδὲν ἀπὸ βλαττίου ἢ ἀπλωματος ἢ σενδῆς γέγονεν ἐξόπλισις, ἀλλ' ἢ μόνον ἐκρεμάσθησαν ἀλυσίδια β' καὶ πολυκάνδηλα ἀργυρᾶ ἀπὸ τῆς Νέας ἐκκλησίας δύο. Ἰστίον, ὅτι, ἔξω τῆς χαλκῆς πύλης ἐξώπλισεν ὁ ὑπαρχος ἔνθεν κάκειθεν

D enim Hispani e regno Valentis Cretam imperante Theophilo rapuerant. Quid autem in Saxoniam egerit tum quidem, non exputo. Volebatne Othonem I imperatorem in societatem belli adversus rebelles Campagnię regulos pertrahere, aut adversus Hungarię regem armare? Quis verum dixerit? Quidquid autem hujus rei sit, videntur Hispani legati, quorum hic fit mentio missi ab illo Hispano rege, ad quem Romanus miserat, ut responsum ejus ad Gręci legationem referrent. Aliam post hoc tempus in Hispaniam mississe legationem ipsum Constantinum A, C. 948., forte ex eo patet, quod infra p. 383, regię classi adversus Cretam destinatę computantur cum aliis tria navigia, et hęc dicitur ostiarius et nipsistiarius Stephanus cum regię commissione in Hispaniam missus secum sumpsisse. Illa autem classis adversus Cretam expedita fuit, teste nostro Ind. VII, A. C. 949. V. dicenda ad p. 383.

(66) Vide supra not. 54. col. 113.

ἕως τοῦ ἐξάγοντος ἐκεῖσε καγκέλλου ἀπὸ βλαττίων καὶ ἀπλωμάτων καὶ κενθῆς, ἐκρεμάσθη, δὲ ἀλυσίδιον ἐν καὶ τὸ μέγα πολυκάνδηλον τὸ ἀργυροῦν τῶν Βλαχερνῶν. Ἰστέον, ὅτι ὁ τρικλινος, ἐν ᾧ καὶ τὸ καμελαύκιον ἴσταται (67) καὶ οἱ μάγιστροι, γίνονται, καὶ τὸ λεγόμενον ὄνοπόδιον ἐξωπίσθη παρὰ τοῦ σακελλάρου ἀπὸ βλαττίων καὶ ἀπὸ βήλων τοῦ χρυσοτρικλίνου. Ἰστέον, ὅτι ὁ πόρτηξ τοῦ αὐγουστέως, ἤγουν ἡ χρυσῆ χεὶρ, ἐξωπίσθη παρὰ τῶν ὀξείων βήλων τοῦ χρυσοτρικλίνου. Ἰστέον, ὅτι τὰ ἀπὸ τοῦ αὐγουστέως διαβατικά ὡς πρὸς τὴν ἀψίδα ἐξωπίσθησαν ἀπὸ διαφόρων βήλων κεντητῶν. Ἰστέον, ὅτι ὁ ἱππόδρομος ἐξωπίσθη παρὰ τοῦ ὑπάρχου ἀπὸ βλαττίων καὶ ἀπὸ βασιλικῶν διαφόρων βήλων. Ἰστέον, ὅτι ἐγραμίστησαν ἀπὸ δαφνῶν κατὰ τὸ εἰωθὸς τῶν προελεύσεων, οἷον σταυρία (68) καὶ στεφάνια τὰ λεγόμενα σκιαστὰ, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἐν τοῖς τοίχοις (69) ὑπὸ καγκέλλων τῶν λεγομένων ποταμίων, καὶ τῶν ὀρθίως ἱσταμένων τῶν λεγομένων δένδρων, ἀλλὰ καὶ λοιπῶν ἀνθῶν, ὧν ὁ τότε καιρὸς παρεῖχεν· ἀλλὰ καὶ τὰ τούτων ἐδάφη κατεράνησαν κισσοῦ τε καὶ δάφνης, τὰ δὲ οἰκειότερα ἀπὸ μυρρίνης καὶ δειρολιθάου. Ἰστέον, ὅτι, μετὰ τὸ εἰσελθεῖν τὰ βήλα ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίνῳ τῆς μαυναύρας, κατεράνηθη ὁλος ὁ τρικλινος ἀπὸ ῥόδου. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῷ ὄλῳ ἐδάφει τοῦ ἀναδενδραδίου καὶ τοῦ ἀνάγοντος πουλιπτου εἰς τὸν μεγατρίκλινον ἠπλώθησαν ἀπλώματα πέριχα τολύτιμα. Ἰστέον, ὅτι οἱ μάγιστροι καὶ οἱ εὐειδέστεροι τῶν ἀνθυπάτων ἐφόρεσαν τοὺς λώρους (70).

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(67) Vide supra not. 57, col. 271.

(68) Perticæ lauro implicitæ cum trabe in summo transversa quo crucem referant, adhuc sua ætate circumgestari in Græcis ecclesiis consuevisse easque se vidisse, testatur Gerlach. in Diario p. 64, his verbis: *Vor ihnen* [loquitur de sacerdotibus e tribuna procedentibus] *et Venerabile per ecclesiam circumferentibus] gingen her zween Knaben mit Wachskertzen, und noch zween andere mit gezierten Lorberstangen, welche fast den Crucifixen, wie man sie im Pabstum hoch auffgerichtet trägt, gleich sind: [et paulo post]: Zur Seiten begleiteten sie zween Knaben, welche zween vergülte Spies oder Stangen mit Loberkrantzten umwunden, und oben fast wie ein Creutz waren, und wie ein Spigel glantzten trugen.*

(69) Ita membranæ pro τοίχοις et καγκέλλο pro καγκέλλῳ, *Fluctuavi diu quomodo locum hunc redderem, et prius verteram sic: Lauro, ut mos est facere in processionibus, et aliis quibusdam, quos illa ferebat anni tempestas, floribus configuratæ — ad dextram pariter atque sinistram parietum a cancellis inde Potamiorum sic dictorum, et ab illis e recte stantibus vulgo sic dictis Arboribus affixæ erant.* Deinde mutavi, malo fato, procul dubio. Quamvis enim nescio quid Potamia, quid Arbores fuerint: non dubito tamen hanc, quam modo attuli, interpretationem illi præferendam esse, quæ Græcis verbis apposita fuit. Sed sæpe contingit nobis homuncionibus, ut per trepidationem omissis et abjectis melioribus, quæ in promptu et in manibus erant, deteriora arripiamus. Τὰ δένδρα videntur arbores opere topiario factæ, buxus vel taxus in arborum speciem concisa, fuisse. Τὰ ποτάμια vero forte fuerunt metæ marmoræ cum lineis undantibus, coram illis cancellis positæ; vid. Du Cange v. Ποταμοί, et quæ supra dixi ad p. 271 de thalassis; aut fuerunt genus aliquod materiæ seu lignæ seu marmo-

Triclinium scholarum ornaverat idem præfectus urbis ab utraque parte blatteis et haplomatibus et pannis sendes operibus argenteis in variis hospitalibus, senicuriis et ecclesiis dedicatis, et decem argenteis Novæ ecclesiæ polycandelis e totidem catenis dependentibus. Intra chalcen nullæ suspendebantur blatteæ, mappæ aut panni sendes, sed tantum dum catenæ et totidem polycandela e Nova ecclesia. Verum extra chalces portam suspendi curaverat præfectus urbis ab utraque parte usque ad cancellos, per quos illuc intratur, blatteas et pallia et pannos sendes et dependens ex sua catena unicum magnum illud e Blachernis argenteum polycandelum. Sacellarius exornaverat triclinium, in quo camelaucium stat magistrique creantur, et, quod ita dicitur, onopodium blatteis et velis chrysotriclinii. Porticus augusteonis aut manus aurea sic dicta compta fuerat purpureis velis chrysotriclinii; porticus ab augusteone inde usque ad apsidem instructæ variis erant velis acu pictis. Circum ornaverat præfectus urbis blatteis variisque imperialis velis. Lauro, ut mos est facere in processionibus, nec non cancellis sic dictorum potamiorum, et illis erecte stantibus vulgo sic dictis arboribus, imo et aliis quibusdam, quos illa ferebat anni tempestas, floribus configuratæ, veluti parvæ cruces et corollæ, (vulgo ea sciasta solent appellari) ad dextram pariter atque sinistram parietum affixæ erant: sparsaque illius tractus humus hederis et

reæ, cujus aut asseres aut tabulæ saxæ sic pictæ naturæ formatæ essent, ut undantes rivos exhiberent, id est haberent lineas serpentino more fluctuantes. Scilicet ea, quæ γραδωτῶς, per gradus, sed non recte, verum undatum parallelis procedunt, ea novi Græci ποτάμια appellant, Contia. Theophanis L. III, n. 42: Ὁ Καριανὸς οὕτω φέρει τὴν κλῆσιν διὰ τὸ ἀπὸ τῆς γραδωτῶς ἔχειν ἀπὸ λίτου Καριανοῦ οἷον πλατύν τινα ποταμόν: vid. Du Cange h, v. et dicta a nobis ad p. 302 de umbilicis,

(70) Quamvis de loris, de scipionibus et anaxiaciis vel acaciis, de quibus hic sermo fit, ample disseruerit Du Cange in dissertationis de nummis ævi medii ingressu, reliquum tamen nihilominus nobis quoque, quod diceremus, fecit. Tria, quæ diximus, lorus et scipiones et acacias vetustis consulibus Romæ propria fuisse, si non ipsa iisdemque nominibus, at res tamen admodum similes, aliquantum mutatas longo temporum cursu, et invadente superstitione, morum atque sacrorum diversitate, et antiquitatis denique ignoracione, constabit protinus e nostra disputatione. Sed prius dicendum, quid lorus aut lorum fuerit. Est autem perquam difficile definitionem aut descriptionem dare locis omnibus auctorum, qui lororum mentionem faciunt, aut lororum generibus omnibus congruam. Non enim idem appellatum fuit temporibus omnibus, sed diversissima figura lori antiquioris a loro recentiore; neque potest hæc res perspicue sic describi, ut percipiatur, nisi nummi et vetustæ imagines ad manum sint et inspiciantur, e quibus et diversitatem formarum, et quomodo successu temporis magis compositæ atque φορτικαί et affectatæ simplicibus antiquioribus successerint, intelligas. Gestabant, ut notur est, veteris Romæ consules trabes. Hæ erant lati clavi purpurei, togæ intexti aut assuti aut denique libere superinjuncti, ad instar trabis aut si

lauro; at honestiora loca dominisque frequentata A σκεπεῶνας δὲ ἡ ἀνεξικακίας (71) οὐκ ἐβόσταζαν. Οἱ λοιποὶ ἀνθρώποι καὶ πατρίκιοι ἐώρεσαν τὰ ταυτῶν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

malis, balthei vel lori, per pectus et dorsum transversim currentes. Definit trabeam Montfauconius t. III Antiqu. Explicat. p. 24, sic: *La trabe était ainsi appelée, ce que l'on croit, de certaines bandes qui traversaient sur la poitrine presque comme une écharpe mais qui étaient tissées dans l'habit même.* Tales trabes vel lora transversa erant initio singularia, id est unis non plura, et consulibus propria; sed successu temporis fiebant gemina, et communicabantur non tantum senatoribus omnibus, sed etiam sacerdotibus et feminis. In arcu Constantini Magni apud eundem Montfauconium l. c. tab. 13, p. 32, in ipso Constantino et multi astantibus ipsi proceribus tales trabes seu lora pectus et dorsum transversum secantia conspiciuntur, quæ balthei vix videntur esse, de quibus hæc habet laudatus monachus: *Constantin porte en écharpe une large bande, ornement que portent aussi plusieurs de sa compagnie. Cette écharpe s'appelait selon quelques uns orarium et fut fort en usage dans les temps postérieurs. On croit que la robe sur laquelle on portait ces bandes en écharpe, s'appelait trabea, et qu'elle avait pris son non de là.*

Animadvertenda nobis ad hunc locum quædam sunt, quæ inter hoc primum. Tæniæ illas coloratas, quas gestare solent proceres hodie aliquo sic diotorum ordinum equestrium honorati (*cordons* appellantur Franci, ut *le cordon bleu*, etc.), videri ab his trabibus, trabeis, loris, baltheis, ut appellare malis, originem traxisse. Alterum, si per *orarium* intelligitur illa tænia, quam sacerdotes Ecclesiæ Romanæ circa collum gerunt utrinque super pectus recta linea deorsum pendentem, aut etiam decussatim ad formam crucis Andream compositam (*stolam*, ni fallor, hodie appellant), recte habet quod asserit, *orarium* et trabeam idem fuisse; et si legimus, a Constantino Magno concessum clerico, ut superhumerali vel loco uteretur, ordinatamque fuisse a clericis, ut *presbyteri* superhumerali super utroque humero, *diaconi* vero tantummodo super uno gererent, id de loco vel stola hac intelligendum esse. Tertio patet hinc origo talium *orarium*, *stolarum*, *lororum*, *trabeorum*, ut ut appellare malis. Gerebantur enim initio mappæ candidæ super humero sinistro singulares, quæ sudori extergendo et aliis amovendis e facie sordibus inservirent. Hæc deinceps manserunt quidem, sed solummodo ut ornamentum, usus autem eorum transit ad manipulos, quos manibus gerebant. Hinc intelligas locum Theophylacti ad Acta Apostolorum: *Τὰ μὲν σουδάκια ἐπὶ κεφαλῆς ἐπιβάλλεται, (facialia deinceps dicebantur, hodie *tulbani* audiunt; vid. ad p. 288), τὰ δὲ σμικλίνθια ἐν ταῖς χερσὶ νατέχουσιν οἱ μὴ δυνάμενοι (quibus non licet) ὠράρια φορέσαι, id est loros, pretiosa collaria, οἷοι εἰσιν οἱ φοροῦντες ὑπατικὰς στολάς, quales (δυνάμενοι ὠράρια φορεῖν facultate oraria gerendi gaudentes) sunt illi, qui *stolas*, *amictus consulares* et *tubia* gerunt.*

Ab his igitur singularibus loris vel trabeis consulum, a dextro femore ad sinistrum humerum descendentibus, processum fuit sæculo v post C. n. ad lora gemina seu tæniæ plus minusve latas, pretiosi operis, auro et serico pictas et, pro ratione gerentis, gemmis et margaritis ornatas, quæ scilicet retro collum velut torques ambirent, ab antica autem super pectore sese decussarent. Inspice nummum Theodosii Junioris apud Du Cangium in Familiis Byzantinis p. 65 ultimum, qui primus est eorum, in quibus *orarium* aut *stolam* decussatam inveni. Luculentius apparet illa stola in nummo Valentiani primo pag. 67 ibidem, et p. 77 in nummo Leonis quarto, p. 102 in nummis Tiberii

sexto, octavo, nono et decimo, p. 109 in nummis Phocæ sexto et septimo, p. 112 in nummis Heraclii duobus ultimis. Ab illo inde tempore vix reperias lora tam simplicia, *μονόλωρα* dicta, sed plerumque *δίλωρα* aut *πολύλωρα*, collaria, ut ita dicam, geminis aut ternis quaternisve loris consutis confecta. Processit ea res illuc, ut totæ vestes fierent, quæ meris loris consutæ videantur. Dispositio striarum in his loris differebat; modo enim striæ adversus sese in vicem vergebant et coibant angulis acutis, modo perpendiculariter deorsum et parallele procedebant. Vestium talium multilorum imagines videre est apud Du Cangium in nummis imperatorum paucorum Heraclio antiquiorum, plurimorum eo posteriorum; vid. p. 92 versu tertio nummum tertium, et versu quinto tertium pariter, p. 104, lin. 4, ultimum, p. 116 habes versa 3 Justinianum Rhinotmetum in vestitu, qui, nisi manicum haberet, penes me *chlamys* loratus esset. Sub eorum seu tablium oblongum, *stolæ* sacerdotali simile, dependet inter *chlamydem* et *chitonem*. Primus hic nummus est eorum, qui lorum sinistra sustentatum exhibet. Solent nempe imperatores CPTani medii ævi in nummis et aliis imaginibus conspici laciniam latam, velut lorum a dextro femore veniens, ventri præteritum sinistra manu gestare, et ab ea dependens habere. Talem formam licet conspiciere in imagine Michaelis Palæologi apud Du Cangium Famil. Byz. p. 233, et dissert. de nummis medii ævi tab. VI, et apud Rhamnusium de Bello CPTano multo clarius: item in imagine gemina Theodori Lascaris in duobus ejus nummis apud Du Cangium Familiis, p. 218, item in imagine Balduini Flandri imp. CPTani e Latinis primi, ibid. p. 216, ut et in imagine Romani Diogenis ibid. p. 102, Nicephori Botoniatae et Constantini Ducae p. 139. Sed præcipue spectabiles sunt vestes Leonis Sapientis et Alexandri fratris et matris Eudociæ p. 139, qui omnes tres lora gestant per totum corpus perfusa. Nummos hujus Sclavicae familis p. 136 et præcedentium imperatorum, Theophili, Stauracii, Leonis Isauri, Constantini Copronymi, aliorum modo inspicias, et habebis ideam lororum in genere et diversitatum eorum. Præsertim notabilis est aversa pars nummi Leonis Magni p. 77, versu secundo, ubi lorum inusitato modo plicatum conspicitur, lacinia e sinistro latere ad dextrum recurrente. In eo omnia conveniunt, quod loris seu tæniis, quæ margaritis et gemmis obsitæ sunt, radiantur. Lacinia, illa e sinistro humero dependens reliquias et imaginem monstrat veteris *chlamydis*, quæ sinistrum humerum, si nihil ageret, occultabat, si autem sinistra quoque deberet opus aliquod agere, sublevare *chlamydem* et sub e sese exserere debebat. Non aliam, quam hanc *illius* lacinia originem esse, protinus patebit illi, qui *chlamydem* in duobus Joannis Tzimisce nummis p. 152 Famil. Byz. Du Cangii versa 3 conspiciam, item p. 159 *chlamydem* in nummo Romani Diogenis cum loro in nummo Constantini Ducae proxime appposito, et cum loro in infra posito nummo Nicephori Botoniatae, item qui p. 201 nummos Isaaci Angeli primum, in quo lorum, et secundum, in quo *chlamys* conspicitur, inter se comparet, et tertium quoque atque quartum, in quibus vestitus in conspectu venit, qui formam *chlamydis* et laciniam lori monstrat, ut nescias *chlamydem* an lorum appellare debeas.

Videor mihi satis de forma lori et ejus origine disputasse. Qui allegatas imagines et nummos inspicere

(71) Vide supra not. 8, col. 246.

καμισία καὶ τὰ χρυσόταβλα χλανίδια. Οἱ δ' εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι μετὰ τὰ ἐαυτῶν στιχάρια καὶ σαβάνια καὶ χρυσᾶ μανιάκια ἐβάστασαν τὰ χρυσᾶ διάλιθα σπαθοδάκλια. Οἱ λοιποὶ εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι ἐφόρεσαν τὰ ἐαυτῶν στιχάρια καὶ μανιάκια. Οἱ πριμικήριοι ἐφόρεσαν τὰ ἐαυτῶν στιχάρια ἔνευ χλανιδίων. Οἱ μάγιστροι, ὡς φορέσαντες τοὺς λώρους, δεδώκασιν τὰ ἐαυτῶν στιχάρια τοῖς μὴ ἔχουσι πριμικήριοις ἴδια στιχάρια. Οἱ δοσιάριοι ἐπάνω τῶν καμισίων ἐφόρεσαν τὰ χρυσᾶ παραγαύδια καὶ ἐβάστασαν τὰ χρυσᾶ διάλιθα βεργία. Οἱ λοιποὶ δοσιάριοι οἱ μὴ ἔχοντες χρυσᾶ παραγαύδια ἐφόρεσαν ἐπάνω τῶν καμισίων τὰ ἐαυτῶν χλανίδια. Οἱ σπαθαρο-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

apicere voluerit, imaginem ejus animo poterit concipere, et qua in re novum lorum a veteri discrepet. Discrepat autem permultum, et novum lorum cum veteri nihil habet commune præter striaturam. De cætero est, ut Græcorum novorum instituta omnia sunt, ridicula, affectata et φορτικὴ miscela chitonis seu tunicæ, cujus formam habet (stricte enim corpori adhæret et habet manicas), et chlamydis, cujus vestigia refert lacinia cubito sinistro gestata, et lori denigie seu collaris, ad instar lori vel balthei, lati, per pectus aut utrinque libere propendere permitti, aut decussatim compositi. Ex his trium diversarum vestium diversis dotibus consutum fuit lorum novum, a veteri prorsus diversum. Veteris lori reliquiæ supererant adhuc sæculo xvi et xvii, et supersunt adhuc apud matronas nostrates in loro pelliceo, quod liberum seu vestibus reliquis non assutum, sed exemptile circa collum gestant et gestabant, appendicem utramque super pectus decussatim componentes.

Hinc jam intelligatur celeberrime ille locus suppositivæ donationis Constantini Magni Silvestro papæ, ut aiunt, factæ: *Deinde diadema* (hæc fingitur Augustus Pontifici indolsisse), *videlicet coronam capitis nostri, simulque phrygium vel mitram necnon et superhumerales, videlicet lorum, quod imperiale circumdare solet collum.* Reprehenditur hujus loci Græcus interpres, quod verba *necnon et superhumerales, videlicet lorum*, reddiderit ἄμα καὶ τὸ λῶρον καὶ τὸ ὠμοφόριον ὅπερ κυκλοῖ τὸν βασιλικὸν τράχηλον. Peccavit profecto in eo, quod pro diversis habuit lorum et superhumerales. Sed potest facile excusari et emendari, τὸ ante xxi ponendo, sic: ἄμα καὶ τὸ λῶρον, τὸ καὶ ὠμοφόριον. Male tamen ex hoc loco deducitur origo pallii sacerdotalis et concluditur, lorum et omphorium idem esse. Si Blastares omphorium hic usurpavit, quod putaret alia Græca voce commodius non exprimi Latinam *superhumerales*, condonandum hoc illi est, abuso dictione. Tribuit enim ipsi notionem, quam revera poterat per grammaticas rationes, at usu contradicente. Nam quod Græci omphorium vulgo solent appellare, etiamsi super humeris non secus atque lorum portetur, non tamen idem cum loro, sed multum diversum est, ut suo loco demonstratur. Erravit quoque Balsamo, lorum pro mitra vel calyptra accipiens illis in locis, quos Du Cange Gl. Gr. h. v. protulit, e quo reliqua, quæ de loris dici queant, hauriri poterunt. Citat ibi inter alia locum ex Ahmedis Onirocritico, ubi habet: Ζώνην ἀπὸ χρυσοῦ καὶ λίθων καὶ μαργάρων, ἤτοι λῶρον. Dubium est, ἤτοι interpretative, an disjunctive debeat intelligi. Utroque modo recte sit, si posterius, λῶρος potest aut baltheum (a zona diversum quid), aut orarium significare, seu collare cervicem et pectus amplectens. [Vid. Comment. ad Donat. Constantini M. p. 93. Theophilus imperator vestes, quæ lora vocantur, re-

post introitum velorum in magnum triclinium magnaure conspergebatur id ipsum totum rosis. Tota quoque humus viridarii et pulpiti seu pavimenti excelsioris, per quæ in magnum modo dictum triclinium intratur, constrata erat tapetibus Persicis magni valoris. Quantum ad habitus procerum attinet, magistri quidem et proconsulum maxime speciosi gestabant loros, absque tamen scipionibus aut manipulis; reliqui autem proconsules et patrii camisia sua gerebant et tunicas cum aureis tablis. Eunuchi protospatharii quatuor, præter strictoria sua et sabania vel lintea et aureos torques, gestabant quoque aurea gemmis obsita spathobaclia [seu

stauravit. Georg. monach. p. 516. Conf. Symeon logoth. p. 416.] Locum Symeonis attulit Du Cange Gl. Gr. p. 838, cui intelligendo facit hoc tenuisse, vestes imperiales aulæ CPTanæ, quarum in processionibus publicis usus esset, non a quovis imperatore, aut sæpius, novas factas, sed veteres retentas et usurpatas fuisse, donec detritæ non amplius possent adhiberi. Propterea ridet Luitprandus Nicephorum Phocam, atque brevem statura illum et sædum aspectu sædiorem factum eo fuisse, quod ornamenta imperialia gereret vetustate detrita et ad majorum personas sumpta et conformata. Gestabat nempe vestes illas, quas Theophilus imp. ad sui forte corporis mensuram fieri curaverat, cum illæ a prioribus imperatoribus ad se transmissæ non amplius servire possent, sed vetustate diffuerent, idque ex instituto majorum. Satis certe intelligitur e Niceta initio Manuelis Comneni, non potuisse quemquam pro legitimo imperatore haberi, qui τὰ

γυωριστικὰ τῶν κρατούντων, coronas, sceptras, vestes, insignia imperialia vetusta omnia non accepisset in coronatione. Quod ipsum in coronatione imperatorum nostrorum contingit aliorumque regum Christianorum, qui vestes Caroli M. quamvis situ diffuentes induunt, et coronas vāgrandes ejusdem et S. Stephani et S. Eduardi et aliorum tamen gerunt. Imo procerum quoque vestes processionales et pompaticæ ipsis e vestiario regio ad temporis brevis usum commodo dabantur, post finitam processionem restituendæ. Propterea distinguuntur mutatoria βασιλικὰ, regia, et τὰ οικεῖα vel τὰ ἐαυτῶν, quæ senatorum propria essent; sic paulo post hunc nostrum locum p. 332. σπαθάριοι μετὰ τὰ ἐαυτῶν στιχάρια memorantur, et Codinus Offic. V. 53. monet: Τοιαῦτα ἐνδύματα ἐνδύονται οὐκ ἐκ τῆς κούρτης, ἀλλ' ἐξ οικείων. Conf. p. 335. ubi magistri collegiorum urbanorum dicuntur vestes secreticorum gestasse. Apud veteres Romanos jam pretiosæ vestes pompaticæ in Capitolio asservabantur et a Consulibus usus tempore expromebantur; vid. Script. Hist. Aug. t. II, p. 83, i. Vestes quoque, quæ recens honoratis induebantur in signum honoris, post peractam promotionem reddi debebant. Conf. Theophan. p. 108. Vestes illæ symbolicæ a decedente magistratu, ut e. c. quæstore, reddi et succedenti injici debebant, ut e Nostris p. 157 et 158. constat, quorum locorum in posteriore memorabilia hæc leguntur verba: Τὰ χλανίδια ἐπαίρουσιν οἱ δὲ μαρχοὶ ἀπὸ τῶν διαδεδογμένων δὲ μαργάρων ... ἐπειδὴ βασιλικὰ εἰσι. Non gestatos fuisse loros nisi solemnissimis et splendidissimis in processionibus, patet cum ex præsentē Nostris loco, tum e libri secundi cap. 40. item e loco Leontis Grammatici, p. 472: Τοῦ βασιλέως (de Basilio loquitur) ἐν τῇ αὐτῆς ἀνακκινισμῶ [in dedicatione Deiparæ Phari] λῶρον φορέσαντος καὶ χρήματα πολλὰ δού-

contos in summo lata romphæa præferratos]. Cæteri eunuchi protospatharii sua strictoria et torques tantummodo gerebant. Primicerii gerebant strictoria sua absque tunicis; et, si qui eorum propria non haberent strictoria, induebant illa magistrorum, utpote loros gerentium. Ostiarii super camisiis gerebant aurea paragaudia virgasque aureas gemmatas. Sed si qui horum aurea paragaudia non haberent, illi super camisiis suis gerebant suas tunicas. Spatharocubicularii gerebant super camisiis suis aurea paragaudia et spathas honoratorum aureo manubrio instructas. Qui autem eorum aurea paragaudia non habebant, illi gerebant sua camisia et spathas suas. Cubicularii omnes gerebant sua camisia, et pars quidem præterea, quales diebus festis gestare solent, tunicas aureis tabliis instructas, illas fundatas patriciorum nempe proprias; pars autem tunicas acu argentea pictas et similia contomanica et purpurea contomanica [seu tunicas brevium manicarum]. Protospatharii, qui simul officiales essent, gerebant sua camisia et fundatas festales tunicas magistrorum proprias. Protospatha-

A κουδικουλάριοι ἐφόρεσαν ἐπάνω των καμισίων χρυσά παραγαύδια και τὰ χρυσόταβλια χαλκίδια καὶ τὰ χρυσόταβλια χλανίδια τὰ φουνδάτα, ἢ πατρικίων· οἱ δὲ τὰ ἐξαργυροκέντητα χλανία ἀργυροκέντητα κοντομάνικα και τὰ ὄβλα κεντα. Οἱ πρωτοσπαθάριοι οἱ ἀφρικιάλιοι ἐφόρεσαν καμισία και τὰ φουνδάτα των ἑσπέρων χλανίων μαγίστρων. Οἱ τοῦ χρυσουτρικίου σπαθάριοι ἐφόρεσαν τὰ χρυσά σπίακια και χρυσία ὅσοι δὲ σπίακια οὐκ εἶχον, ἐφόρεσαν χρυσία και σαγία ῥοζε. Οἱ τῶν σκεπτικῶν γκα και νοτάριοι ἐφόρεσαν τὰ ἑαυτῶν καμισία καὶ ἀλθρινά. Οἱ ἀσκηρῆται και οἱ νοτάριοι τῶν ταυῶν και λοιποὶ σκερτικοὶ ἐφόρεσαν καμισία και τὰ φουνδάτα χλανίδια των ἑσπέρων τὰ ἔχοντα ὄβλα ταβλία. Πλῆσιον τοῦ βίου σου ἔθεν κάκισθεν, ἤτοι δεξιά και ἄριστερα τὰ Ῥωμαϊκὰ σκεπτρα (72) και πρὸς:

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(72) Romana hic sunt Græca; novi enim Græci se Romanos ferebant, ut notum est. Sceptra vero sunt genus aliquod vexilli, longi conti laminis et clavis aureis vel argenteis confixi, et, ut mihi quidem videtur, ad crucis formam comparati, puri seu absque ferro vel mucrone, sed dependentibus velis, ut colligi potest: Ἐκεῖσε γὰρ ἴστανται... τοὺς δεσπότης ἐκδεχόμενα Ῥωμαϊκὰ σκεπτρα, τὰ λεγόμενα βήλα, ὁμοίως και τὰ εὐτόγνια, και τὰ ἕτερα σκεπτρα, πρὸς τοῦτοις τὰ σκεπῆ των προτεκτόρων. Vide not. 92 col. 139.

(73) Sic solet plerumque hæc vox in nostro codice offerri; interdum tamen integre et incorrupte scribitur εὐτόγνια, ut in loco Nostri paulo ante laudato pag. 7, quo absque loco fuisset nunquam conjectando veram rationem ptychiorum fuisse assecutus. Nam cum primum hanc vocem legerem, suspicabar (neque enim aliud poteram) illam codices Evangeliorum significare, quales grandes, ponderosos in membranis nitidissimis summa calligraphica venustate litteris grandibus exaratos rubro holoserico indutos et umbronibus et laminis angularibus, item agrallis seu unciis aureis et argenteis firmatos atque ornatos præferre et contis suspensos solebant. Vid. Garbelli Epistol. ad Josephum Blanchinum in Prolegomenis ad Evangeliarium quadruplex, p. 6, et cl. Leich. de Diptychis p. xl. Sane de nihilo non erat hæc conjectura. Nam p. 342 dicitur πτυχία τῶν Εὐαγγελίων res inter alias pretiosas publice coram legatis Saracenicis exposita spectatum fuisse. Thuanus quoque describens processionem, qua Pseudo Demetrius a. 1605 Moscoviam ingressus est imperator salutatus: *Proxima secundum principem, ait, incedebat clericorum turba cum vexillis quadratis, in quorum singulis appensa erat aut Divi alicujus imago, aut Evangeliorum liber.* In illo loco libri Mabachiani, quem p. 6 horum Commentar. citavimus, vidimus apud Russos prælatos quoque codices Evangeliorum in publica processione festi Lusnam. Accedit huc, quod ævo medio pontifici mano in processionibus publicis pugillares prærentur; vid. Du Cange v. *Pugillares*; quos putat dices evangeliariorum fuisse, neque aliud pugillum, quam codicem Evangelii, memoratum illo in loco, quem idem v. *Pugillus* citat.

In multis quoque nummis imperatorum dubium videri queat, labarumque Evangelii quadratus e conto dependet. Saraceni quoque mutuati sunt morem alfidices e contis dependentes in acie proferendi, quo de more ad Abulfedam in tamen primi imperatores Byzantini plura Romanæ curiæ imperialis instituta retinens secuta sæcula aut additamentis Christianarunt, aut ineptiis suis deformarunt; et veterum imperatorum signa Fortune quarint, ipsi quoque in cubiculis suis aureis simulacra, velut majestatis et felicitatis pignora, haberent et colerent; et in principum imperatorum Byzantinorum nummis alata forma quens conspiciatur: et infra, p. 6 dicitur cus scholarum inter officiales suos in eisdem εὐτογιοφόρους et σκεπτροφόρους, qui ad imitationem aulæ imperialis facti sunt. Non enim putandum, domesticum vexilla et vexilla habuisse, quibus imperator careret. (Ceterum Nullus dubito vocem πτυχία, εὐτόγνια vel χεῖρα esse corruptam et vexilla signa, quæ aut contis in summo superimposita, aut pannis intexta essent Fortunæ vel Victoriæ era, νικάρια, victoriotæ, ut appellat Cedrenus; ubi exponit CONOB., solemmem usque

D Byzantinorum subscriptionem, qua videtur Constantinopolis olim Byzantium. Nullo tempore Byzantinis desuisse usum signis constat e loco Codini Offic. ubi memorat flamillum Archistrategi seu Archistrategus seu Angelus Michaelis, quam Victoria. Græci superstitioni angelos alatos esse, quia in vexillis retentam figuram alatam videbant, ignorantes esse, e pagano numine angelum Michaelis habebant. Et excusandi profecto sunt Sæpe nostri non aliter pingunt angelos, quam nummis primorum imperatorum officiales. e. c. nummos Constantini apud Du Cange Byz. p. 56, et Theodosii p. 61. A Græcis hoc Latini mediæ ævi quoque assumebant, multa, et Angelum appellabant; vid. Du Cange Angelus, ubi inter alia e Wittekindo hæc quinta acie, quæ erat maxima, et distabat

λοιπὰ χρυσὰ σκήπτρα, κρατούμενα ὑπὸ τῶν κανδι-
δάτων, δηλονότι φοροῦντων σαραμάγγια καὶ τὰ

A rii chrysoetriclinii gerebant specia aurea et aureos
torques. Qui autem eorum non haberent specia,

JOAN· JAC. REISKII COMMENTARIUS.

*ipse princeps vallatus lecta ex multis millibus alacri-
que juventule, coramque eo angelus, penes quem vi-
ctoria, denso agmine circumseptum.* Credebant igitur
boni nostri majores ex male intellecta ambigua
traditione, victoriam ibi esse, ubi angelus esset. Et
erat revera. Nihil enim aliud angelus quam victoria.
numen fictitium paganismi, novo Christiano angeli
et archistrategi nominæ donatum. Consideremus
nummum Longobardicum, quem Horatius Blancus
ad Paulum Warnefridum in eadem tabula ære ex-
pressa, qua coronam ferream MODOETIENSEM exhibuit,
cum inscriptione *Sanctus Michael* eumque
comparemus cum nummis victoriatis; nullam reperi-
emus differentiam inter ambos, nisi hanc, quod
victoria nudo aut laureato capite est, S. Michael
autem non pileum, ut videtur, sed nimum circa
caput habet. Moris hujus signa victoriæ in proces-
sionibus circumferendi vestigia supersunt adhuc
in ecclesia Græca. Refert enim Stephanus Gerlach. in
Diario CPtano p. 474, ubi ritus processionis pas-
chalis Græcorum describit, sic processisse litaniam.
Primum venisse protosyncellum cum codice Evange-
lii S. Joannis, lamina aurea, tecto, secundum hiero-
monachum cum cruce stationali, tertium psaltum
cum imagine Christi e sepulcro surgentis, quarto
loco processisse duo hieromonachos, quorum unus-
quisque gestaverit e conto rotundam latam deauratam
laminam, super qua efficitur cherubinus senis
alis instructus. Mitto reliqua. Aliquando post descri-
bens idem processionem sacrorum donorum e tribuna
in naum, sic ait: *Darauffings die grosse Procession
oder der Umgang an, da, sechs oder sieben zu
der hintern Thüre des Chors [porta sancta parva ad
dextram bematis laterali] heraus, und in der Kirche
gar langsam herum gingen. Da beneigten sich alle
Anwesenden, elliche fielen gar darnieder, andere er-
wischten der herumgehenden Priester Kleider und
küsten sie. Der erste trug das Brod zum Abendmahle
auf dem Kopf mit einem rothen leinen Tuche bedekt.
Zween andere trugen woenen Kelche, einen voll, den
anderen leer: der vierte und fünfte die zwey Vorbil-
der Cherubim und Seraphim, denen allen zwey
Leser mit Kerzen voran gingen.* Hi cherubini et
seraphini successerunt in locum Fortunæ vel Victo-
riæ, ut S. Elias in possessionem templi, quod olim
Solis erat, apud Malalam t. II, p. 40. Quod olim τῷ
Ἑλλίου fuerat, jam Christiani jubebant τῷ ἁγίου
Ἑλλίου esse. Statuum Matris deum tenentem mani-
bus leonem mutilabant Constantini M. tempore
leonibus, manus in speciem orantis aut bene-
dicentis urbi conformabant, ut deinceps Chri-
stianum vulgus idem illud idolium, quod olim
Mater Deum nominabatur, mutato paululum nomine
pro *Matre Dei* adoraret, teste Zosimo II, 31; *vid.* ad
p. 336 dicenda. E *Semone sancto* fabulam de *Si-
mone sancto* producit Eusebius Hist. Eccles. II.
13. Insignis est locus apud Athenæum p. 497 F 1.,
e quo patet, jam Ptolemæorum tempore fuisse victo-
rias in pompis publicis prægestatas. Locus hic est:
Ἐπιηολούθου σάτυροι, καθ' ἕκαστον τοῦ σταδίου
μέρος εἰκοσι, λαμπάδας σέροντες κισσίνας διαχρύ-
σους [id est inauratas et cum hederæ ambientis
helicibus cœlatas; non recte Casaubonus emendat
ibi], μεθ' οὗς Νίκαι χρυσᾶς ἔχουσαι πτέρυγας
[nam cœtera lignea erant vestibibus aureis induta],
ἔφερον δὲ αὐταὶ θυμιατήρια ἑξαπέχη κισσίναις [κισ-
σίναις καταχρύσεις αὐτὰ χρυσοῖς στέμματα καὶ ῥοδῶσι
sic videtur leg. esse] διακοσμημένα ζωοῦτος ἐν-
δεδουκῶται χιτῶνας. Possunt innumera talia exempla
retentæ paganæ superstitionis et idololatriæ, sed
Christianis nominibus dissimulatæ et mysticis ridi-
culis expositionibus incrustatæ referri, si id agere-
mus. Suboluit etiam cl. Leichio hujus rei. Veteres

imperatores usurpabant divinos honores, et curabant
sibi ignem, ut numinibus, præferri. Novis quoque
prælatus ignis fuit ex veteri instituto. [Imperatori
Græco præferebatur lampes præter sceptrum et spa-
tham propter illud: *Luceat lux vestra*, Codin. p. 101.
Sed fuit potius ignis ille, qui Augustis præferri so-
lebat.]

Superest nunc, ut, qui manaverit πτυχία ex εὐτυ-
χία, demonstretur. Tenendum ergo, vulgus Græcum
et novum et vetus consuevisse e et alias vocales ini-
tiales abjicere et v ut b vel etiam ut f pronuntiassent.
Pronuntiabant igitur vocem εὐτυχία, ut *stychia* vel
ptychia, ut σιδροκάβια, πλεῦσις, φτηνία, σιδροκαύ-
σια, *Schmelzhütten*, officinæ metallorum fusoriæ,
βλέψις, *plaga quo respicitur, εὐθηρία, ubertas et
prosperitas rerum omnium*, item *βημερία* pro εὐ-
ημερία, *felix rerum suarum status*, βγενικός pro
εὐγενικός, *nobilis*, βγαίνειν pro εὐγίνειν. Dicunt
autem εὐγίνειν pro ἐκγίνειν, et hoc pro ἐκγενέσθαι
πεύχια pro ἐπεύχια (v. ol. Hemsterus. ad Aristophan.
Plut. p. 159), *πιτιμία* pro ἐπιτιμία. *Pitynchanus*
in inscriptionibus pro *Epitynchanus*; *vid.* Salmas.
ad Hist. Aug. t. II p. 99, *ξάρτιον* pro *ἐξάρτιον*
navalis apparatus, *πίσκοπος* pro *episcopo*, φρύδι pro
ὄφρυδιον, *supercilium*, βλογειν pro εὐλογειν, λάδι et
λάδιον pro ἐλάδιον, *oleum*, λάμνειν pro λάβνειν et hoc
pro ἐλάνειν, *agere*, λάργυρος pro δλάργυρος, λάφος
pro ἔλαφος, *cervus*, λαφρός pro ἔλαφρος, λήμων pro
ἐλεμήμων, λίγος pro ὀλίγος, λιτροδούλης pro ἀλιτρο-
δούλιος, μάτιν pro ἱμάτιον, ματομένος pro ἡματω-
μένος, *cruentatus*, μέρα pro ἡμέρα, μετερεύς pro
ἡμιτερεύς, μοιάζειν pro ὁμοιάζειν, νικοκυρία pro
ἐνοικοκυρία, πάγειν pro ἀπάγειν, πίων pro *opium*.
πίσω pro ὀπίσω, πιτήδειος pro ἐπιτήδειος, πιτύχε-
ρος pro ἐπιτύχερος, ἐπιτύγγανος, ἐπιτυγγάνειν περυ-
κῶς, εὐστοχος, βέγειν pro ὀρέγεσθαι, *cupere*, ῥημά-
ζειν pro ἔρημον, *vastare*, βίφος pro ἔριφος, *hædus*,
ῥωτῶν pro ἔρωτῶν, *interrogare*, σάζειν pro ἰσάζειν
inquare, σχουρίζ pro ἰσχουρία, σκάζειν pro ἡσυγά-
ζειν, *præ tristitia silentium agere, tristem et laetitur-
num esse*, σόδημη pro εἰσόδημα, εἰσοδος, *ingressus*
vel *reditus*, σφαλίζειν pro ἀσφαλίζειν, *claudere*,
σχάριν pro ἐσχάριον, ἐσχάρη, *oculus*, τισάνη pro
ptisana, φίδι pro ὀφίδιον, ἔφις, *anguis*, φόδος pro
ἀσοδος, *stercus χνάρον* pro ἰχναρίον, *vestigium*, ψη-
λός pro ὑψηλός *altus*, ψοῦνι pro ὀψώνιον, *panis quoti-
dianus*, Possent plaustra talium congeri. Sed ohe
jam satis est. [Πτυχίς pro codicibus Evangeliorum,
et inter thesauros ecclesiæ recensentur Nicetæ Choni-
at, p. 233, quos Isaacius Angelus spoliasset
ipsi dicitur: Ἐκ σίνου τὰ ἱερὰ σκεῦη καὶ τῶν θείων
αὐτὰ ναῶν ἀποσπῶν ταῖς ἐαυτοῦ τραπέζαις παρεῖ-
φερον. — Ἀφαιρῶν καὶ ἀπὸ τῶν τιμῶν σταυρῶν καὶ
πτυχῶν τῶν ἀκηράτων Χριστοῦ λογίων κόσμους πο-
λυτελεῖς, περιδέραια καὶ στρεπτοὺς ἐτίθητο ἐξ αὐτῶν.
*Die Russen tragen noch in ihren Processionem Seraphinen
oder Cherubinen (wie sie es nennen) herum*
Stat von Groot-Russland p. 337. Imperatores
Romani olim in suis cubioulis habebant signa victoriæ,
ut pignora felicitatis imperii, et quo essent impera-
tores collegæ, tot etiam erant signa victoriæ, ut
constat non tantum e Spartiani loco in Vita Severi
p. 637, quo narrat, in podio sedis imperatoris cir-
censis stetit tres gypseas victorias, mediam Severi
patris, duas hinc illinc, amborum filiorum, Bassiani
et Getæ tenentes manibus palmas et orbes vel scota
cum inscriptis cujusque imperatoris nominibus sed
etiam ex illo loco, quo ait p. 640: *Fortunam regiam
quæ comitari principes et in cubiculis poni solebat,
geminare statuerat, ut sacratissimum simulacrum
utrique relinqueret filiorum.* Sed cum videret se per-
urgeti, sub hora mortis jussisse fertur, ut alternis
diebus apud filios imperatores in cubiculis Fortuna

gestabant illi scaramangia et saga russa. Secretorum chartularii et notarii gestabant camisia sua et saga purpurea. Asecretæ et notarii asecretiarum et reliqui secretici camisia sua, et præterea fundatas festales tunicas, illas nempe, quæ tabulas purpureas habent, gestabant. Prope thronum imperialem stabant ad dextram et sinistram Romana sceptrâ, Romani imperii signa et ptychia [seu signa fortunæ secundæ], et reliqua aurea sceptrâ seu vexilla, quæ omnia candidati tenebant, gestantes scaramangia et sic dicta candidaticia seu vestes candidatorum. Reliqua autem vasa, campiductoria, labara, signa stabant infra prædicta instrumenta, et tenebantur a remigibus primi drominii gestantibus fundata tagmaticorum mutatoria. **333** Extra vela supra gradus stabant maglabitæ gestantes scaramangia

JOAN. JAC REISKII

poneretur. Sic loquebatur illorum sæculorum infantia pro: ut alternis diebus, hoc in Bassiani, altero in Gretæ cubiculo hæreret. Argumentum inscitie antiquitatum, quod, Niceta teste, p. 339, statuam Constantini M. equestrem quidam pro Pegaso et Bellerophonte, alii pro Josua, filio Nave, haberent Conf. ejusdem Fragma, t. VI. Bibl. Gr. Fabrici p. 107. Ex Addend.]

(74) Videtur hic et similibus in locis σκεύη, nihil aliud quam vexilla notare. Satis hoc apparet cum ex adjectivo λοιπά, reliqua, quod supponit, præcedentia idem cum sequentibus esse, et e versu paginæ hujus ultimo; τὰ προῶν θεντα σκεύη, prædicta vasa, sunt sceptrâ, victoriæ, signa, etc. Verti tamen vasa respiciens ad p. 341, ubi inter τὰ σκεύη quædam referuntur, quæ vexilla non sunt, ut magna crux et virga Mosis.

(75) Campiductoria erant signa, qualia campiductores gerent, aut qualia manipuli haberent, quorum unusquisque a campiductore vel doctore regeretur. De campiductoribus vel campiductoribus γυμνασταῖς τῶν στρατιωτῶν, non repetam a Valesio ad Amnian. Marcell., a Guthorio, a Du Cangio Gl. Lat. et aliis dicta.

(76) Labara quid fuerint, notum est, et multi multa de eo. Conf. Du Cange Gl. Lat. h. v. De etymologia tantum monebo, linguæ Græcæ esse vocabulum, et non barbaricæ originis: mihi videri a λαπαρά repetendum esse, et λαπαρόν initio dictum fuisse hoc velum vel vexillum, quod duplo panno aut corio paratum et intus cavum atque vacuum esset, ut vento tumescere atque detumescere posset. Scribitur autem hic λάουρα pro λάουρα. Nam λάουρον et λάουρον perinde dicitur atque scribitur. Atqui ω et ουσα permutari exemplis demonstravi, ubi de terminatione ούριον (ut ὀρνυτοῦριον pro ursorium, etc.) dicerem.

(77) Erant olim nomen generale insignium militarium omnium. In nostro tamen codice vexilla tantummodo illa denotant, in quibus protome imperatoris purpureo panno insuta esset. Colligo e locis glossarum et commentarii msti Apocryphi de Vita Jesu Christi, quos dedit Du Cange v. Προτομή. Conf. quæ idem Gl. Gr. p. 1343 de Sebastophoris habet. Nicetas, p. 126, D 8: Σημεῖα, αἶ τοὺς βασιλεῖς; εἰκονίζουσι.

(78) Id est ὑποκατιόντος vel ὑποκατιόντι, si quis descendat, et quoad sensum ὑποκάτω, infra, vid. dicta ad p. 313.

(79) Sunt alias ἡμιπέλεκκα: dictæ secures unipennes, ut ita dicam, non bipennes. Nam bipennes sunt proprie αἶ πελέκεις, hic autem loci τζικούρια. Græci ἡμιπέλεκκα vacabant τὸ ἡμι τοῦ πελέκειος, τὸ ἐκ τοῦ εὐδὸς μόνον μέρος ἔχειν τῆν ἀκμὴν, ἢ καὶ δεξιῶν.

A κανδιδατικά. Τὰ λοιπά σκεύη (74) τὰ ἀσκατόρια (75), καὶ λάουρα (76), καὶ τὰ ὑποκατιῶν (78) τῶν προῶν θεντα σκεύη, καὶ αὐτὰ κρατούμενα ὑπὸ τῶν ὑποκατιῶν δρομονίου. Οἱ δὲ αὐτοὶ ἔλαττα ἐπίσημα τικῶν τὰ φουδάττα ἀλλάξιμα. Ἐξουθεν ἄνωθεν τῶν ἀναβιθρῶν ἐστῆσαν οἱ μαρτυροῦντες σκαραμαγγια καὶ τὰ ἐκτετακτα μετὰ τοὺς μαγλαβίτας εὐθὺς ἐστῆσαν αἱ εἰσπραταίρειας Μακεδόνες ἀπὸ ἐσωπορίας, οὐκ ἔθια ζωστήκια καὶ ἀργυρᾶ μετὰ καλαβίωντων καὶ ἀργυρῶν, βασιτάζοντες καὶ ταλακαὶ χαλκόχρυσά καὶ σιδηρᾶ καὶ μονατοῦρατζικούρια. Κάτωθεν δὲ τῶν αὐτῶν ἐστῆσαν ἡ μεγάλη εἰταιρεία, ὁμοίως καὶ ἡ μετὰ τῶν Φαργάνων (80) καὶ Χαζάρων (81).

COMMENTARIUS.

λιον καλοῦσι, ait vetus interpres Hæcatium ad Alexiad. 257. et Gloss. Græc. hunc citat. [De dextralibus vid. locustæ interpretis apud Salmasium ad Simplicium p. 200.] Est idem ille modo allatus. Vix discrimen harum duarum vocum ἀσκασκατόριου in isto Wilhelmi Britonis v. Du Cange l. c. citat, deprehendere:

Ascia dum dextris, bisacuta securis Fulminat.

Et huc conformavi Latinam interpretationem, tuissem quoque pro *ascia dextrale* daretur.

(80) Pharyani sunt genus militiæ seu corporis Augusti aut ex Egypto aut ex Transoxana, Fargana, oriundi. Frequenter apud historicos orientales mentio, sed illi non *alfaragnah* per Gain punctatum *afarannah* Pharaones appellant, tanquam

C provincia patria *Fargana*, sed a Pharaonibus regiibus, sic fuissent appellati, ob ferocem domitos spiritus. Omnem enim immanem giganteum hominem Arabes *Pharaones*, et immanem *Pharaonicam*, ut Græci *Pharaones* appellant. Ultra scriptio, præferenda est. Posterior videri queat præferenda est, præcipue orientales plerumque Turcas, præcipue *Fargana* erat, in corporis protectoribus *Pharaones*. Attamen non minus famosi a ferocibus, que in custodes Augustorum corporis in Afri quoque et Misrensens seu *Egyptii*, qui de quibus *Egypti* dominis, Pharaonibus, quæque lentiam et immanitatem vel etiam etiam erant, erant potuere *farahnah Pharaones* dicti frise *Egyptiens* appellant tout ce qui est d'une grande ordinaire du nom de Pharaon, s'imaginant [les vieux roys d'Egypte] ont tous été de ces verba sunt Wanslebi *Voyage* (Egypte) c. fin. Erunt ergo hi Pharaones reliquis *Pharaones*.

D (81) Nomen *Chazorum* notum est in Byzantina, neque habeo quod de iis addam, sed apud Arabes et Orientales cæteros nominantur *chazaros* per o pronuntient. Hinc celebris est a Buxortho vulgatus, *Cosri* vel *Cosari*, quæ disputatio *Cosarica*. Venit tandem nomen gentis olim a fortitudine celebre in latrociniis infamiam, ut latrones et sicarii *Kosari* appellati. Vid. Du Cange v. *Kosari*. *Chazaros* in Chersoneso Cimbrica collocantur, habes autem in Iberia vel *Circassia*. Et sic quæ Matthias a Michow de *Sarmatia* utraque qui insignis est locus, in specio ait novæ gentis gentes *Abgaros* et *Abgazetos* nominare.

ρούτων σπαθία καὶ βασταζόντων σκουτάρια. Οἱ οὐκ
 κειακοὶ πρωτοσπαθάριοι ἔστησαν εἰς τὴν σωλαίαν (82)
 ἔθεν κάκειθεν φοροῦντες σκαραμάγγια πρασινορό-
 δινὰ (83) καὶ σπαθία. Καὶ μετ' αὐτοὺς ἔστησαν οἱ
 σπαθαροκανδιδάτοι φοροῦντες σκαραμάγγια πολύ-
 χροα καὶ σπαθία καὶ τὰ σπαθαροκανδιδατικά. Καὶ
 μετ' αὐτοὺς ἔστησαν οἱ σπαθάριοι φοροῦντες καὶ
 αὐτοὶ πολύχροα σκαραμάγγια καὶ τὰ ἑαυτῶν σπαθία,
 βασταζόντες καὶ διστράλια. Καὶ μετ' αὐτοὺς ἔστη-
 σαν οἱ στρατῶρες φοροῦντες σκαραμάγγια λευκο-
 λείοντας (84), καὶ ἐτέρων χροῶν καὶ ἐξεμπλίων.
 βασταζόντες καὶ τὰ στρατωρικά (85). Δεξιὰ δὲ πρὸς
 ὄψιν εἰς τὴν σύμπληξιν τῶν δύο βήλων ἔξωθεν ἄνω-
 θεν τῶν ἀναβάθρων τοῦ μεγάλου τρικλίνου τῆς μαν-
 ναύρας ἔστη τῆς (86) μεγάλης ἑταιρείας βασταζών-
 τὸ χρυσοῦφαντον σενδὲς βασιλικὸν φλάμουλλον. Ἐν-
 θεν δὲ κάκειθεν τῶν αὐτῶν ἀναβάθρων τοῦ αὐτοῦ
 μεγάλου τρικλίνου τῆς μανναύρας ἔξωθεν τῶν αὐτῶν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

pthorum rebellium et indomitorum, Baschius rita-
 rum suo nomine dictorum, quos Renaudot, Hist. Patr.
 Alex. p. 281 ait Almamunum, cum domare non
 posset Bagdadum transtulisse et in militiam suam
 abdidisse. Certe apud Hamzam Ispanensem in-
 venio genus militiæ equestris in aula Bagdadica, *Mis-
 rense* dictum. Idem quoque Hamzah aliud genus mil-
 itiæ pedestris in aula Bagdadica memorat, qui nulli
 alii possunt esse quam Cyrenenses seu Afri e pro-
 vincia Africa desumpti: *Incidebat tumultus inter pe-
 dites nigros et Alcarawenasi* [seu Cyrenæos] *multisque
 ubrinque cæsis, tandem nigri superiores evadebant.*
 Et Abulfeda ad ann. 255 [Chr. 869] de casu Al-Motazzi
 chulifæ narrans, tres diversos ordines protectorum
 seu militiæ palatinæ in aula Bagdadica hoc recenset
 Almagarebah seu Magrabinos, vel occidentales,
 Afros, Mauritanos et Turcos, Farganenæ nempè
 et Transoxanos, et Pharaonos. De *Almogarabis* et
Almogawaris, generis militiæ etiam Latinis et Græcis
 mediæ ævi non ignoto, agendi hic locus non est.

(82) Ergo etiam extra ecclesiam erat solea, quan-
 doquidem hic loci solea triclinii Magnauræ com-
 memoratur. De solea fusius egi ad caput primum
 hujus codicis.

(83) Vestes sic dictas a gemino colore, prasino
 et roseo, constat; quomodo autem hi duo colores
 misti aut dispositi fuerint in tali panno, non item
 constat. Potuerunt enim misti et in maculis, talis,
 orbibus aliisve figuris sparsi per totum pannum
 fuisse, ut fundus e. c. roseus, maculæ autem viri-
 des essent, aut potuerunt striæ rosæ et prasinae
 per vices ductu parallelo una apud alteram decur-
 risse; aut denique potuit una dimidia vestis pars
 toto rosea colore non misto, et altera item tota
 prasina fuisse; quemadmodum hodie e. c. orphani
 in urbibus Belgii una dimidia, corporis parte pullati,
 altera pyrrhati vel rubri procedunt, aut in quibus-
 dam urbibus Germaniæ, quod ipse vidi, præcones
 in certaminibus arcubalisticis (*Vogelschiessen*) pal-
 lium gerunt una parte dimidia bruni, altera cro-
 cei coloris. Vestes tales *partitæ* et *divisæ* (ita ap-
 pellabunt), hoc est *diversæ*, ævo medio admodum
 frequentis usus erant. Generis autem alterius ves-
 tes, quarum colores misti per totam telam essent,
mistas appellabant. Joannes Signiensis (apud Du
 Cangium v. *Jocularis*): « *Alii, quod proprie jocularium
 est, ab utroque latere divisis coloribus, item mistis,
 vestimenta variant* » Henricus de Knygthon de
 Eventibus Angliæ. l. iv (apud Du Cangium v. *Lir-
 ripium*) ait *dominas vestitas fuisse vestibus par-
 titis*. Ipse Du Cange dubitavit, quomodo vocem

A suasque spathas. Stalim post eos stabant Macedo-
 nes magnæ hetæriæ, gerentes interulas et spathas
 cingulares vel a cingulo et femoribus dependentes
 argenteas cum loris inauratis argenteis, item souta
 aurea et alia ænea inaurata et ferrea quoque; item
 secures unius ferri et bipennes. Infra autem illos
 gradus stabant utraque hetæria, magna et media,
 et Fargani et Chazari: omnes una manu spathas,
 altera scuta gerentes. Domestici protospatharii
 stabant in solea hinc et illinc, gestantes scaraman-
 giageminocolore, viridi et roseo, distincta spathas-
 que. Post eos stabant spatharocandidati gestantes
 spathas et scaramangia multicoloria et spatharo-
 candidaticia. Post eos stabant spatharii, gestantes
 et hi quoque multicoloria scaramangia et spathas
 suas et dextralia. Dein stabant stratores, gestantes
 scaramangia leonibus albis aliisque variis tam col-
 oribus quam figuris rerum picta. Gestabant hi

ἀσπροκόκκινος redderet. Dat enim in Gl. Gr. h. v.
partim albus, partim coccineus vel *coccineus subal-
 bidus*. At in Latino *leucoporphyrus* vertit *ex purpura
 alba*. Voluit purpuram dilutiorem dicere (nam pur-
 pura alba est ἀσύστατον), ut patet ex addito *leuco-
 rhodinus*, quod vertit *ex roseo colore dilutiore*.

(84) Sunt intextæ pannis fundo coloreo imagines
 candidæ leonum rectorum stantium, vel et inco-
 dentium, aut etiam leonum imagines coloreæ in
 fundo candido intra circulum comprehenso. Con-
 spicere vestem hanc licet in eunucho ad dextram
 imperatoris stante in illa imagine, quam Cerimo-
 niali nostro præfiximus, item in illa magni ducis
 Apocauci, quam notis suis ad Nicephorum Grego-
 ram inseruit cl. Boivinus p. 52. Latini tales leones
 in alea rotunda circulo circumscripta leones *inro-
 tatos* vel *circumrotatos* appellabant. Histor. Episcop-
 or. Antisidor. (apud Du Cangium v. *Circumrota-
 tus*): *Tria præstantissima pallia mille solidorum
 pretio constantia, quorum unum viridis coloris, leo-
 nibus multicoloribus circumrotatis fulget, secundum
 imaginibus regum pariter circumrotatis regali modo
 equitantum pollet, tertium quoque leonibus aurico-
 loribus circumrotatis aspicientibus arridet*. Solebant
 quoque leones et oviculas in textura jungere. Du
 Cange v. *Scapolus*, quæ oviculam notat, *caligas
 brevdatas cum scapolis et leonibus* habet.

(85) Juxta formam et terminationem suam debe-
 ret hæc vox vestitum stratorum notare, ut *λαισαπ-
 κιον, σπαθαρίκιον*, etc.; quia tamen stratores non
 φορεῖν, quod verbum vestitui proprium est, sed
 βασταζεῖν τὰ στρατωρικά dicuntur, quod de re
 gestatili inter manus et librattili, ut est scutum,
 hasta, bipennis, etc., tantum dicitur credidi me
 rectius facturum, si interpretarer *virgas sibi pecu-
 tiales*. Forte debueram idem consilium secutus esse
 paulo antea p. 332, et reddidisse non *vestes*, sed
virgas candidatorum. Forte *κανδιδατικά, σπαθα-
 ρία, σπαθαροκανδιδατικά* sunt virgæ candidato-
 rum, spathariorum, spatharocandidatorum. Certe
 infra, sectione secunda capituli 40, stratoricia, can-
 didaticia, spatharocandidaticia referuntur inter τὰ
 σκεῦη, a quibus diversa sunt, et ut diversa paulo
 post seorsim recensentur mutatoria. Sed isto qui-
 dem in loco eam interpretandi rationem dissuade-
 bat appositum verbum φορεῖν, quod, ut dixi, de re-
 bus usurpatur toto corpore gestabilibus, non de iis,
 quæ βασταζεῖται, manibus librantur.

(86) Ita membranæ. Aut excidit ὁ, aut tacite est
 supplendum.

praeterea stratoricia seu peculiare sibi suas virgas. Ad dextram versus occidentem apud compagem duorum cancellorum, et quidem extra eos, stabat in summo graduum, per quos ad magnum triclinium magnaure ascenditur, magister magnae hetheriae, gerens aura pertextum e panno sendes factum imperiale flamullum. Ab utraque vero parte eorumdem graduum extra eadem vela stabant duo protelatae seu primicerii remigum, gestantes aurea sacra flamulla. Immediate post ambo protelatas stabant ad dextram et sinistram omnia aurea chrysoclauba [est vexilli species ex aureo panno cum

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(87) Veneti, prasini, russi et albi. Videntur ergo hitagmatici seu praesidiarii diversi a quatuor palatii tagmatibus fuisse, nisi putes tagmata haec palatina, scholas puta, excubitores, hicanatos et numeros, per urbem regiam distributos fuisse obeundis vigiliis et stationibus et illinc unicuique de quatuor factionibus attributum atque deputatum fuisse numerum, qui ejus necessitatibus inserviret et custodiae praesset.

(88) Cantores aedis Sanctorum Apostolorum. ut *ἀγιοσοφῆται cantores aedis Sanctae Sophiae*. Olim enim non omnes aedes sacrae cantores sibi suos habebant, ut neque hodie habent, sed tantum praecipuae. Caeteras curabat schola cantorum. Vid. Du Cangium Gl. L. v. *Cantores*.

(89) Carmina in laudem imperatoris et familiae augustae; quale illud est p. 223, per alphabeti litteras digestum, ubi etiam aliqua de more talia carmina recitandi dixi. Subintelligitur στιχηρά, τροπάρια, μέλη, vel simile quid. Pari modo ἀποστολικὰ dicta fuerunt carmina in laudes apostolorum cani solita in ecclesia, θεολόγια carmina in laudem Deiparae. Morem hunc reges occidentales transsumpserunt ab Orientalibus. Hodevenus in Richardo I: *Hic ad argumentum [i. augmentum] et famam sui nominis emendicata carmina et rhythmos adulatorios comparabat et de regno Francorum cantores et jocularios numeribus allegerat, ut de illo canerent in plateis, et jam dicebatur ubique, quod non erat ei similis in orbe*. Etiam in aula Attilae Hunni post finitas epulas duo ἀντικρὺ τοῦ Ἀττίλα παρελθόντες βάρβαροι ἄματτα πεποιημένα ἔλεγον, νίκας αὐτοῦ καὶ τὰς κατὰ πόλεμον ἄδοντες ἀρετὰς, teste Risco Rhetore in excoerptis Legation. Haeschel. p. 52: Καὶ οἱ μὲν ἤδοντο τοῖς ποιήμασιν, continuat, οἱ δὲ τῶν πολέμων ἀναμνησκόμενοι διεγείροντο τοῖς φρονήμασιν, ἄλλοι δ' ἐχώρουσαν ἐς δάκρυα, ὧν ὑπὸ τοῦ χρόνου ἠσθένει τὸ σῶμα καὶ ἠσυχάζειν ὁ θυμὸς ἠναγκάζετο. Successerunt haec carmina in locum illorum veterum panegyricorum, e quorum immani numero superstites habemus duodecim a Cellario postremo editos. Graeci morem hunc dominos suos quacunq[ue] occasione carminibus in plena curia decantatis vel recitatis laudandi, ut ad Occidentales, ita ad Arabes quoque transmisserunt. Persaepae legas apud Abulfedam fragmenta aut saltim memoriam factam carminum, quae hic vel ille Arabicus poeta in hujus vel illius principis Saracenicis diem natalem, aut diem natalem Muhammedis, aut in Pascha Muhammedicum, aut alia occasione, non sine lauto praemio in frequentissimo conventu recitavit. Non injucundum spero lectoribus fore, si locum inde vel unicum repetam, e quo, qualis fuerit illorum poetarum Arabicorum ratio, qui in aulis principum orientalium praescebantur, quae ipsorum stipendia, quod recitandi tempus, cognoscantur. Lucem inde illa accipient, quae supra ad. p. 8, dixi de λιβελλαρῶν seu carmine gratulatorio, imperatori in diebus festis a quavis factione per suum democratam exhiberi solito. Narrans

Βήλων ἔστησαν οἱ δύο πρωτοελάται βασιάζοντες τὰ χρυσᾶ βασιλικά φλάμουλλα. Καὶ εἶθ' οὕτω καθεστῆς τῶν δύο πρωτοελατῶν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἔστησαν πάντα τὰ χρυσᾶ αὐρόκλαβα καὶ σενδῆς καὶ λοιπὰ βασιλικά φλάμουλλα, ὑπὸ τῶν ἐλατῶν τοῦ βασιλικοῦ δρομονίου βασιάζόμενα, δηλονότι φοροῦντων αὐτῶν τῶν ἐλατῶν τῶν ταγματικῶν τῶν δ' χροῖων (87) τὰ ἀλλάξιμα. Οἱ δὲ δημόται τῶν δύο μερῶν καὶ οἱ ἀποστολιταὶ ψάλται (88), ὁμοίως καὶ οἱ ἀγιοσοφῆται, ἔστησαν ἐπὶ σκίμων ὑψηλῶν ἔθρον κάκισθιν τῶν αὐτῶν ἀναβάθρων εὐφημοῦντες καὶ ἄδοντες βασιλῆα (89). Καὶ οἱ μὲν δρμῶται ἐφόρεσαν τὰ

igitur Abulfeda ad a. 469 [Chr. 1076], de principibus, qui tum erant, Halepensis, haec tradit: *Mahmudo, filio Nasri, filii Salehi, de gente Marsadidarum, eo, quo diximus anno vivis exempto succedebat filius Nasr, quem poeta Ibn Goumsch [male apud Eimac. p. 282 Habus legitur, ubi hi iidem versus et plures, sed misere depravati, habentur] illo carmine laudavit, cujus haec est particula:*

Ordo sunt, quae, ex quo comparasti, nunquam separati fuerunt, neque separabuntur unquam: Mens tua et Dei timor, liberalitas tua et divitiae, dictio tua et elegantes sensus; prudentia tua et victoria.

Mahmudo, Nasri filio [patri tuo], mos erat quidam, quem aut nullum fallor, aut restituit Nasr.

Mos ille hic erat. Quoties polea Mahmudum carmine celebraret, mille nummos aureos ferebat. Taxumdem Nasr quoque largiebatur, addito, si poeta non est tuet, sed duplicabit dixisset, duplum se daturum fuisse. Paulo post subjici haec: Dis primo mensis decimi a. 468, celebrabat Nasr festum Rupturæ (quo nempe jejunium menstruum rumpitur, κατάλυσιν novi Graeci appellant), quod cum eo anno in vernam tempestatem incidere, fiebat, ut omnes in splendidissimis, quibus quisque potuisset, multatorii maximoque numero ad principem gratulandi causa confluerent. Aderat tum quoque Ibn Goumsch illudque carmen recitabat, cujus haec sunt, etc. instructis inde epulis potabat Nasr usque ad vesperam. — Igitur festis tantummodo diebus illi Arabici poetae carmina sua non exhibebant scripta, ut Graeci, sed ore ipsi recitabant, ut die principis natali, die natali Muhammedis, die Rupturæ seu Paschalis minoris, item Paschate seu Balram majore, et quando imperium adisset princeps, aut hostem ferasse venando stravisset. Sed redeamus ad nostros Graecos. Morem perantiquum, principes in hilaris et epulis eorum carminibus celebrandi praeter Homerum aliosque veteres poetas testatur etiam Athenæus IV, p. 155, exemplo Antiochi Magni, qui cum ederet epulas solennes, quas armata saltatio sequebatur, habebat in comitatu illum Hagesiancten historicum. Quem cum ordo saltandi tangeret, deprecabatur hoc insuetum spectaculum de se edere et offerebat potius carmina in ejus laudem recitare: Ἐπὶ δὲ καὶ εἰς Ἡγησιάνκτα — τὸν τὰς ἱστορίας γράψαντα ἢ τῆς ὀρχήσεως τάξεις ἔβητο, ἀναστὰς εἶπε: « Πότερον, ὦ βασιλεῦ, κακῶς ὀρχοῦμενον ἐμὲ θεάσασθαι βούλει, ἢ καλῶς ἀπαγγέλλοντός μου ἴδια ποιήματα θέλεις ἀροῦσθαι; Καλεῖσθεῖς οὖν οὕτως ἦσι τὸν βασιλεῖα, ὥστ' ἐράνου τε ἀξιοθῆναι καὶ τῶν φίλων εἰς γενέσθαι. In his verbis memorabilis est significatio vocabuli ἴδια ποιήματα, propria non poetae, sed regi Antiocho, ἰδίως εἰς αὐτὸν ποιημένα: deinde ἐράνου ἀξιοθῆναι, convivas omnes collata stipe donasse; tertio poetam inter τοὺς φίλους, familiares et commensales regis fuisse numeratum. Antiquius exemplum et fragmentum talis

ἐαυτῶν ἀλλάξιμα καὶ χρυσᾶ στεφάνια, βαστάζοντες καὶ τὰ ἐαυτῶν ἑγχείρια. Οἱ δὲ ἀποστολιταὶ καὶ ἄγιοσφοῖται ἐφόρεσαν τῶν ταγματικῶν τὰ φουνδάτα ἀλλάξιμα καὶ τοῦ σκέπτου (90) τὰ ὀλόβλαττα καὶ ὑπὸ φιάλιον καμισία (91), καὶ τῶν ὑπουργούτων εἰς τὰς καμάρας τῶν ἰθ' Ἀκουβίτων. Ἰστέον, ὅτι ὁ λογοθέτης τῆ ἡμέρᾳ τῆς δοχῆς καὶ αὐτὸς ἐφόρεσεν λῶρον. Ἰστέον, ὅτι εἰς τὴν ἐξάγουσαν πύλην ἐν τῷ τρικλίνῳ τῶν κاندιδάτων ἔστησαν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν οἱ τοῦ ἀριθμοῦ ἄρχοντες, καὶ αὐτοὶ μετὰ σκαρμαγγίων, φοροῦντες καὶ τὰ ἐαυτῶν σπαθία, βαστάζοντες καὶ σκουτάρια. Ἰστέον, ὅτι, αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τῆς δοχῆς πάντες οἱ προῤῥηθέντες ἀπὸ τῆς πρωτοσπαθαρίων καὶ ἔως ἐγχατοῦ ἀνθρώπου τοῦ φοροῦντος σκαρμαγγίον ἔστησαν ἕκαστος πρὸς τὸ ἴδιον τῆς χοιᾶς καὶ τοῦ ἐξεμπλίου σκαρμαγγίον, ἤγουν οἱ τοὺς πρασινοροδίνους ἀετοὺς (92) φοροῦντες ἔθθεν κἀκεῖθεν, οἱ τοὺς βόφους (93) καὶ τοὺς πολυγύρους ἀετοὺς (94), ὁμοίως οἱ τὰς θαλάσσας, καὶ τοὺς λευκολέοντας ὁμοίως. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, καθὼς εἴρηται, ἕκαστος πρὸς τὸ ἴδιον σκαρμαγγίον ἔστη. Οἱ δὲ κاندιδάτοι ἔστησαν ἐν τῷ ἰδίῳ τρικλίνῳ ἔθθεν κἀκεῖθεν μετὰ τῶν ἰδίων σκαρμαγγίων, φοροῦντες τὰ κανδιδάτικια, καὶ ὤπισθεν τῶν αὐτῶν κανδιδάτων ἔστησαν ἔθθεν κἀκεῖθεν οἱ τοῦ ἀριθμοῦ μανδάτορες μετὰ σπαθίων καὶ σκουταρίων. Οἱ δὲ ἐλάται τῶν βασιλικῶν δρομονίων ἔστησαν ἔθθεν κἀκεῖθεν ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίνῳ τῶν κανδιδάτων ὡς πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὸν τρικλινόν, ἐν τῷ τῷ καμαλαύκιον ἴσταται καὶ οἱ μάγιστροι γίνονται, καὶ εἰς τὸν ὀνόποδα. Καὶ μετὰ τούτους εἰς τὸν πόρθηκα τοῦ αὐγουστῆως, ἤγουν εἰς τὴν χρυσὴν χεῖρα, ἔστησαν ἔθθεν κἀκεῖθεν τὰ ἀρχοντογεννήματα καὶ οἱ σαπωνισταὶ (95) τοῦ βεστια-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

basilicii, quod Neoptolemus tragædus in convivio Philippi, regis Macedoniæ, patris Alexandri Magni cecinit, affert Diodorus Siculus xvi, 92, p. 152, t. II ed. Wesseling.

(90) Conjectio, scepti nomine fuisse dictam militiam pompaticam Augustæ propriam, eunuchis constantem, ἀπὸ τοῦ σκέπτου, quod illi eam procedentem ambirent, eingendoque a conspectu publico tegerent.

(91) Sic solebant membranæ nostræ pro ὀπὸ φιάλιν. Pariter quando ἀνά distributivam occurreret, nunquam separabant, sed jungebant nominibus, ut ἀναδύο, ἀναξ, βινί, σενί; vid. p. 336 D ubi προσδύσιν exhibui ad præscriptum membranarum. Sunt autem τὰ ὀπὸ φιάλιν καμισία idem atque τὰ ἀπὸ vel μετὰ φιάλου καμισία, ut ἡ ὀποκαμπάγιν σύγκλητος idem atque ἡ ὀπὸ vel ἀπὸ vel μετὰ κμπάγιν σύγκλητος, *camisia*, quæ simul secum habent *phiaia* seu *capucia*, *cucullos*. *Senatus*, qui cum *campagiis* *incedit*. Infra p. 418, est ὀποπλαττωμένον καμισιον σχήματι φιάλου, id est καμισιον μετὰ βάμματος βλαττίου, δίκην φιάλου ἐσχηματισμένου. Dieta autem sunt *phiaia* a *phiale* vel *cymbiis*, quia similitudinem *phiale*, *cymbii* vel *ollæ* gerant, in quam caput immittitur. *Phiale* autem novis Græcis idem sunt atque velustis αἱ πύλλοι, *bassini*, lacus, *ingentia* vasa rotunda hemisphærica cava, recipiendæ aquæ.

(92) Quod hic in Latinis addidi *sagi genus*, ita dicitur respicit ad vestem militarem *aquilam* ideo dictam, quod undans in aura volantem expansis

aureis clavis [et alia panno sendes facta vexilla et reliqua sacra flamulla, a remigibus regii dromonii gestata, gestantibus mutatoria tagmaticorum omnium quatuor colorum. Duarum autem factionum plebeii et cantores apostolitarum 334 [seu e templo Sanctorum Apostolorum] et *hagiosophitæ* [seu cantores e templo Sanctæ Sophiæ] stabant super altis scamnis ab utraque parte eorundem graduum, cantibus et carminibus, quæ basilicia, id est regalia, ut in laudem regum facta, dicuntur, et benedictionibus prosequentes imperatorem. Et factionarii quidem gestabant sua mutatoria et aureas coronulas et suos manipulos. Apostolitarum autem et *hagiosophitæ* gestabant tagmaticorum fundata mutatoria, et ad sceptum [Augustæ] pertinentia *camisia holoblatta* [seu vestes solide serica absque alterius materiæ mistura] et *assuto instructa caputio indusia*, item illa ministrantium in fornicibus *novemdecim Accubituum*. *Logotheta* quoque isto die receptionis gerebat lorum. In porta, per quam in triclinium candidatorum intratur, stabant intus et extus magistratus arithmi, gestantes *scaramangia*, et *spathas*, et *scuta*. Illi autem, quod quod *scaramangia* eo die gestarent, omnes a *protospathariis* inde usque ad extremum famulum ita stabant, ut eorum unusquisque et exemplorum vestibibus *intextorum unumquodque corpus unum efficeret*. Exempli causa hinc illinc consistebant uno aliquo loco illi, qui *aetos* seu *aquilas* [*sagi* genus ita dicitur] *prasinoroseas* gestabant; alio, qui sic dictos *boves*; alibi, qui multis gyris vel *canaliculis* *rugatos aetos*; qui *thalassas* seu *maria*; alibi, qui *leucoleontes* seu *albos leones* gestabant. Verbo, unusquisque stabat ibi, ubi cæteri stabant ejusdem secum coloris

alis aquilam referret. Potest tamen quoque vestis cum *intextis* aquilarum imaginibus designari. De utroque genere supra dixi.

(93) Id est *vestes cum intextis, boum vel bubalarum imaginibus*. Tales quoque confido fuisse quos Anastasius in Leone III, *cum bubilo*, quasi *cum bubalo*, nominat: *Fecit velum ruberum cum bubilo*.

(94) Incertum est, sintne vestes, quibus multæ institæ ad Mæandrorum modum multis gyris, flexibus, ambagibus, modo ascendentibus, modo descendentibus assutæ fuere, an *tutulatæ* vel *tubulatæ*, plicis et recessibus panni frequentibus, unis ad alteros appositis, de quibus dico ad vocem *χρυσσοωληνοκέντητος*, p. 48.

(95) Sunt qui vestes sapone mundant et lavant. Latini hos *candidatores* et *candidarios* appellabant, et tales feminas *candidatrices*, ut apparet e Petri Bellunensis epist. 14, si modo recte ibi editum est *candidatrices*. Puto enim potius *cantatrices* reponendum esse. Recenset enim *damnosam* *curiarum cattervam*, *pestem principum*, in qua *candidatores*, ut *necessarii* *vilitæ* *communi*, numerari non possunt. Cantores autem *eunuchi* et *cantatrices* ad *recrementa curiæ* et *luxuriæ* *apparatum* pertinent. Hic locus est: *judicet quisque, Regis curiam sequuntur assidue histriones, candidatrices, aleutores, dulcorarii, caupones, nebulatores* [pistores *nebularum*, qui parent *tenues cancellatas* *placentulæ*, *Wafflen*, *des gauffres* dictas], *mimi balatrones, barbatores et hoc genus omne*. *Necessarii* autem erant *candidatores* in aula Byzantina propterea maxime, quod color

scaramangium et in eo ejusdem rei simulacra gestantes. Candidati stabant in suo triclinio, Candidatorum nempe dicto, hinc et illinc, cum suis scaramangiis etiam candidaticia gestantes. Pone hos stabant ab utraque parte mandatores arithmi cum spathis et scutis. Remiges imperialium dromoniorum stabant hinc et illinc in eodem Candidatorum triclinio versus tractum Ecclesie Domini; stabant quoque iidem in illo triclinio, in quo camelaucium stat et magistri creantur; uti etiam in onopode. Post eos stabant in porticu augusteonis seu, quod idem est, in aurea manu, ab utraque parte archontogennemata sen valeti nobiliores, et saponistae vel candidatores lintearii vestiarii et famuli sacre mensae. Horum archontogennemata quidem gerebant scaramangia sua et spathas suas; saponistae vestiaritae autem tunicas atrabaticas. Mensales tandem contomanica pseudoexa seu vestes cum curtis manicis colore dilute purpureo. Extra portam aeneam triclinii Candidatorum stabat hinc et illinc drungarii ploimorum seu classiariorum usia [vel familia], et magnus pamphylus seu

JAON. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

aulae quotidianus candidus esset, et non tantum protectores sacri corporis in candidis lineis apparere (unde candidatorum nomen acceperunt), sed etiam proceres omnes candidas vestes gerere deberent, traducto more ex antiqua Roma, qua honestiores togas candidas gerebant. Quod igitur olim fullones Romae creta perficiebant in togis Romanorum candidis, utpote laneis, id saponistae apud CPlin saponem et siligine perficiebant, ut in candidis magnam partem lineis. Consuevisse enim jam illo tempore lintealota glutine siligineo inspissari et rigidari, quod Franci ab *inspissando empeser*, nos *starken a rigidando* appellamus, patet ex loco Petri Damiani Opusc. 42, Landulph. c. 7: *Hic itaque nitidulus et semper ornatus et conspicuus incedebat, ita ut caput ejus nunquam nisi gibellina [id est zobellina] pellis oblageret, indumenta carbasina atque niventia siligo per artem fullonis [id est saponistae, candidatoris] inficeret.* Hinc intelligas illud Ugutionis: *Candidarius, fullo, qui parat [id est ornat, comit] pannos et excandidat et eos fulgere facit.* Potest tamen hic Ugutionis locus aequo de fullone cretatore, quam de fullone saponista intelligi. Veteres Franci et Germani artem hanc linteae roborandi et ad nitorem laevigandi *glissire* appellabant, vocabulo Germanis hodiernis non prorsus ignoto. Habemus enim adhuc et, quamvis rarius, usurpamus verbum *gleissen* pro *splendere, nitere*; vid. Du Cangium v. *Glissum* et locum Monachi Sangallensis l. 1, 3, 6, de rebus Caroli M. supra ad p. 7, in disputatione de candidatis allatum. *Lavaderos* porro appellabant hos homines Latini sequiores, a nominativo *lavander*, quod nihil aliud est quam *lavator*, et inter officiales aulae quoque numerabant; vid. Du Cangium v. *Lavandarius*, ubi versus hos citat:

*Ille est sinscalcus, vere buticlarus ille,
Ille lavander adest; etiam focarius ille.*

Numerat horum versuum auctor inter aulicos *sinscalcum, senescalcum* magistrum sacrorum officiorum, sic dictum, quod *sino* vel *sindo* (nos hodie dicimus *dem Gesinde*, familiae, comitativae regiae) praesset; secundum *buticularium* seu *pincernam* vel *cellarium*, tertium *lavatorem*, qui vestium lavandarum, parandarum, id est ornandarum, et in *vestiario* condendarum gereret curam. Denique *focarium*, id est calfactorem simul et coquam. Hinc

ρίου και οι του τραπεζιου, φοροουντες τα μεν αρχοντογενήματα τα εαυτων σκαρμαγγια και σπαθια. οι δε σαπωνιστα βεστιαριται: τα ατραβατικα χλανιδια, οι δε του τραπεζιου τα ψευδοξια κοντομάνικα. Ήξωθεν δε της Χαλκης πύλης του τρικλινου των κανδιάτων εστη ενθεν κάκειθεν η του δρουγγαριου των πλοϊμων ούσια (96) και ο μέγας πάμφυλος (97), βασιζοντες δόρκας (98) και τα εαυτων φοροουντες σπαθια. Εν δε τη πρώτη σχολη και τη τρικλινη των εκσκουδίων εως του αυτού τριβουναλιου εστησαν ενθεν κάκειθεν αι ούσια των παμφύλων, βαστάζοντες δόρκας και τα εαυτων φοροουντες σπαθια. Οι δε αρχοντες των πλοϊμων εστησαν και αυτοι: ενθεν κάκειθεν, εκαστος εις την ιδιαν ούσιαν. Εν δε τη τριβουναλιω εστη ενθεν κάκειθεν η πολιτικη μετὰ των συστημάτων (99) και των ιδιων αρχόντων, φορούντων των μεν αρχόντων τα εξ χλανιδια των σεκρετικών τα πλατώνια (1), οι δε λοιποι πάντες τα λευκά χλανιδια των ταγματικών. Και ηπισθεν αυτων πλοϊμοι βαστάζοντες δόρκας, φοροουντες και τα εαυτων σπαθια. εις δε τον τρικλινον των σχολων ενθεν κάκειθεν εστησαν πλοϊμοι βαστάζοντες δόρκας, φοροουν-

putem saponistas fuisse eosdem cum magistris lineae vestis aut certe iis affines; Vid. Du Cangium v. *Magister*.

(96) *Familia, quae alicui est, quam aliquis possidet, ut η περιουσία eodem sensu, qua de voce supra dixi, familia quae circa aliquem est.* In specie dicebatur ούσια de familia nautarum, qui sacrum corpus in dromoniis ad suburbana palatia et alio vecitabant. Hinc legas apud Constant. de admin. imperio p. 140, B, 4, η μετ ούσια pro *unum de duobus dromonium cum nautis ad id pertinentibus*. Conf. infra p. 383. D. 2, et apud Nostrum οι της βασιλικης ούσιας ελάται, *regii dromonii vel navigii remiges.* Vid. ad p. 355.

(97) Puto praefectum fuisse pamphyliorum, et haec pamphyla navigia vehentia pamphylos idem milites nauticos ex omnibus nationibus non Graecis, ut Italici, Russici, Tarci, Mardaitici, Sclavici, etc.

(98) *Scuta in universum omnia, sed praecipue coriacea.* Vox est Arabicae originis. *Darcak* vel *Dorckak* et cum praeposito articulo *al*, *Adarca*, idem notat. Non est *pellis cervina*, ut vertitur apud Constant. de Imp. admin. p. 81, C. 7; vid. Menag. Orig. L. Franciae v. *Targe* et Du Cangium v. *Targa*. Hinc venit in nostrum sermonem vox *Tartsche*, sed hodie obsoleta, in versione Germanica Bibliorum adhuc superstes; v. *Frischii Lexic.* Germ. v. *Tartsche*, et Du Cangium v. *Testins*, ubi locum hunc e testamento regis Ranimiri in historia Pinatensi adducit: *Do meas autem armas, quae ad varonez [virilem sexum hereditate] pertinent — spatias et adarcas et gelmos [id est helmos, cassides] — demitto ad filium meum Sanctium.*

(99) Collegia urbana artificum et opificum designat, ut mercatorum, aurificum, aurosum, sartorum et aliorum talium.

(1) Ita scripta in membranibus hic erat et semel aut bis deinceps haec vox. Inferius autem et p. 370 reperi in membranibus nostris πλατώνιον. Reddidi ubique et in Graecis et in Latinis hanc vocem qualemqualem codex dabit, nescius ultra lectio melior et unde derivanda. Πλατώνιον possit vel a platani foliis intextis dictum fuisse videri, vel από των πλατών, quasi *scapulare* vel *humerales* fuisset. Alteram vero lectionem si praeferas, possis ab intextis platonibus, hoc est damis vel cervis, repeteri; vid. Du Cangium v. *Πλατώνιον*.

Dalmatæ] cum flamulis, gestantes doreas et spathas et pharetras cum sagittis. Extra cancellum chalces vel ænæ portæ stabat pachoma [id est turba miscella, ut videtur], pars in tractu versus numeros, pars versus camaram aut fornacem milli, reliqui nempe ploimi et superabundantes Talmatzæ, quos capere sua statio non potuerat, item Rossi baptizati cum flamulis, gestantes scuta et spathas. Triclinium Justiniani et lausiæ palatium nullum habebant alium ornatum, quam hunc. Holofota [seu trabes ad instar crucium factæ, dependentibus ex se gravidæ polycandelis], ibi pro more suspensa erant, plenis candelabris et nullum suorum cereorum desiderantibus. In porticu chrysotriclinii seu in horologio stabant ambo aurea dominicalia organa et ambo argentea organa factionum. Chrysotriclinium exornatum erat eo modo, quo solet per festum Paschatis; nempe pentapyrgio ibi exposito et imperialibus thronis seu sellis et grabbatis et aurea mensa reliquisque, quæ sub festum Paschatis exponi solent. (Quo tempore legati Hispanorum aderant, non ornabatur chrysotriclinium; quia die audientis non convivabatur dominis; ideoque opera metalli pretiosi artificiose encausto picta, quæ solent in phylace vel ærario principali asservari, suspendebantur in viridario magnaure in tropica vel porticu arcuata, quæ a tapetiariis e vastis scaramangiis confecta fuerat.) Per octo autem camaras vel fornices chrysotriclinii suspensa erant stemmata vel insulæ ex templo Sanctissimæ Deiparæ Phari cæterisque templis palatii, variaque

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

rium comparare et πυργίσκουσ ex eo appellare. Artemidorus I, 76, p. 64, 1, κίστας καὶ πυργίσκουσ καὶ θησαυροφυλάκεια jungit. Et in angulis atriorum tales arceæ turritas collocari solitas fuisse, auctor est Chronic. Cassinense III, 34, cujus hæc sunt verba: *Ædeculæ illæ quas instar turrium in atrii diximus angulis constitutas*. Thecæ propterea, in quibus Venerabile, ut appellant, et Sanctorum reliquiæ asservantur, olim habebant turriculæ formam. Glossæ Gr. Lat. πυργίσκοι atque πυργίσκάρια turriculæ et armaria reddunt; vid. Du Cangium ad Silentiar. p. 574. Vid. ad p. 42, D. 7, dicta. Juvat hæc occasione morem, cubicula, tentoria, porticus, in quibus explicitum suum luxum et opes ostentare vellent veteres, vestibus pretiosis, item missoriis seu, vetustiori tempore, scutis, quæ a missoriis figura parum differunt, aureis et argenteis ornandi, ex antiquitate repetere et cum loco hoc nostro illum Athenæi comparare, quo tentorium describit illud, quo Ptolemæus Philadelphus aliquando Alexandriæ convivas excoipiebat. Cujus partem tantummodo exiguam referam, totum legi velle. Est. I. v, p. 196: 'Εν ταῖς ἀνὰ μέσον χώραις [inter columnas nempe] πύνακες τῶν Σικυωνικῶν ζωγράφων, ἐναλλάξ δ' ἐπίλεκτοι εἰκασίαι παντοῖαι καὶ χιτῶνες χρυσοῦφεις, ἐφαπτιδὲς δὲ κάλλισται, τινὲς μὲν εἰκόνας ἔχουσαι τῶν βασιλέων ἐνυφασμένας, αἱ δὲ μυθικὰς διαθέσεις ὑπεράνω δὲ τούτων θυρεοὶ περιέκιντο ἐναλλάξ ἀργυραὶ τε καὶ χρυσαί.

(6) Retinni in Latinis, ut par est in tam obscuris, ipsam vocem, cum de probitate lectionis et significatione non constet. Putem tamen χρυσοσαγχόριον fuisse ab auctore profectum, hoc est χρυσοσαγχόριον. Nam οἱ et υἱ permutare solent Græci libra-

των κραβάτων τε καὶ τῆς σρουστῆς τραπέζης καὶ τῶν λοιπῶν, μεθ' ὧν τὸ Πάσχα κοσμεῖται. (Ἰστέον, ὅτι ἡ χρυσοτρικλινὸς ἐν τῇ ἐλεύσει τῶν Ἰσπανῶν οὐ κατακοσμήθη, ἐπειδὴ οὐ συνεσιάθησαν τοῖς βασιλεῦσιν τῇ ἡμέρᾳ τῆς δοχῆς οἱ ἀπὸ Ἰσπανίαν ἐλθόντες πρόσβει, καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ τοῦ φύλακος χειμευτὰ ἔργα ἐκρεμάσθησαν ἐν τῷ ἀναδενδραδίῳ τῆς μνηζύρας ἐν τῇ τρόπικῃ τῇ παρὰ τῶν παστοποιῶν διὰ μεγάλων σκαραμαγγίλων γενοῦσα.) Εἰς δὲ τὰς ἀπὸ καμάρας τοῦ χρυσοτρικλινίου ἐκρεμάσθησαν τὰ πῶναυ τῆς Ἰπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου στέμματα καὶ τῶν ἑτέρων ἐκκλησιῶν τοῦ παλατίου, καὶ ἔργα διάφορα χειμευτὰ ἀπὸ τοῦ φύλακος, καὶ τὰ βασιλικά καὶ αὐγουσσιακὰ χλανίδια οὕτω τοῦ Ἁγίου Πέτρου τὸ δλόχρυσον καὶ διὰ μαργαριτῶν πλατάκων τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τὸ χοροσαγχόριον (6) μετὰ τοῦ γροπολέοντος (7) καὶ τοῦ γρουπαρίου τοῦ ἀριστητηρίου τὸ πλατάνιον τὸ τριβλάτιον τοῦ πανθίου, ὁ καθολάριος, τὸ αὐγουσσιακὸν ἡπλησίον τῆς καμάρας πῆ ἀριστητηρίου ὁ τάων, τὸ αὐγουσσιακὸν μνηδίων τῆς διαιταρικίου ὁ καθολάριος, τὸ καισαρικόιον τῶν τριδύσιν ἀργυρῶν πυλῶν τὸ ταώνιον καὶ ὑπίσθεν ἐπὶ τὸ ἀστάριον. Ἄνω δὲ τῶν ἀργυρῶν πυλῶν τοῦ ετοῦ χρυσοτρικλινίου ἐκρεμάσθη τὸ χρυσοῦν σαγίε λεγόμενον καισαρικόιον. Ἰστέον, ὅτι τὰ στέμματα καὶ τὰ χειμευτὰ ἔργα ἐν παρ' ἐν ἐκρέμντο, ἔγουν μὴ στέμμα καὶ ἐνθεν κἀκεῖθεν ἔργα χειμευτὰ ἐν δὲ τῇ ἀνατολικῇ καμάρᾳ οὐκ ἐκρεμάσθη ἔργα χειμευτὰ ἀλλ' ὄλη ἀπὸ στεμμάτων ἦν κακῶσπιμένη. Ἰστέον, ὅτι εἰς τὰς ζ καμάρας τοῦ χρυσοτρικλινίου πολυκάνδηλα ἀργυρὰ μετὰ ἀλυσιδίων ἀργυρῶν ἐπὶ

ril, ut alio loco demonstravi. Posset autem χρυσοσαγχόριον significare vestem cum intextis poras vel apris, et accipitribus vel vulturibus. Accipiter enim vel vultur Arabibus *Sacar* et *Soncor* vel *Sangur* appellatur, unde celebris illius *Bursegūini* vel *Bursekini* cognomen *Acsungur*, *accipiter candidus*, quod Wilhelmus Tyrius et alii æquales scriptores, ut sit in barbaricis nominibus, forte quoque *libraris* in culpæ partem venientibus, *Assungur* offerunt. Hoc ipsum est illud animal *συγκόριον* dictum in Orneosophio Michaelis imp., quod *Du Cange* h. v. interpretatur *avis venaticæ* *genus*. Inde quoque canes cum accipitribus venari docti Græcis *ζαγίρι* dicuntur, quasi *accipitrini*. *Sacra* in sermone Francico ex Arabismo adhuc superest, ut notum. *Quid* fuerit *aliphases vulturini* in charta Hispanica, exposui ad p. 271.

(7) Ita edidi, cum in membranis esset γροπολέοντος π supra ψ imposito quod interpretatur emendationem ejusdem librarii peccatum suum corrigentis et jubentis π pro ψ substituere. *Nescio* tamen an satis recte fecerim. Dicant certe novi Græci γροψός pro *gryphe*, ave fabulosa. Favet tamen mihi γροπόνετροι, quod infra legitur p. 340. *Monstruosa animalia τραγέλαροι, ἰπκαλεκτρῶνας* aulæis intextendi mos a Persis venit; v. ol. *Wesseling*. ad *Diodor. Sicul.* t. II, p. 278, 60. Si modo *tragelaphi* et *ἰπκαλεκτρῶνας* fuerunt *compositiones* *monstruæ* et non potius *seorsim* et *hirsi seorsim*, item equi et galli quoque seorsim quique picti, non in unam massam commisti. Ἰμάτια στρουθωτὰ *cum aviculis intextis*, jam apud antiquissimos Græcos reperio in Athenæo.

Ἰπαραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου ἐκρε-
δὲ τὴν ἀνατολικὴν κόγχην ἀντὶ τῶν
ων ἐκρεμάσθησαν τρία στέμματα
τὸ πρᾶσινον στέμμα τῶν ἀγίων καὶ
τόλιον μετὰ καὶ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς
αὐτοῦ δεξιᾷ δὲ τὸ βένετον στέμμα
ς Θεοτόκου τοῦ Φάρου μετὰ καὶ τοῦ
ῆς περιστερᾶς αὐτοῦ. ἀριστερᾷ δὲ τὸ
ε τοῦ ἀγίου μεγαλομάρτυρος Δημη-
αὶ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς περιστερᾶς
, ὅτι ταῦτα τὰ τρία στέμματα παρὰ
οῦ φιλοχρίστου δεσπότου κατασκευά-
ν, ὅτι ἐν τοῖς τέσσαρσι μεσοκάρδιοις
ου τοῦ πενταπυργίου καὶ εἰς τὸ ἔμ-
άρδιον τοῦ ἔμπροσθεν πυργίου καὶ
καὶ ἀριστεροῦ πυργίου τὰ ἔμπροσθεν
εμάσθησαν διάφορα ἐργομοῦκια (9)
οῦ Ἁγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου
ιποκειμένων εἰς τὸν φύλακα. Ἐν δὲ
κδέταῖς τοῖς ἀπὸ τὸ πενταπύργιον ἐν
κδεδεμένοις συνεδέθησαν τὰ νυμφικὰ
ἀ ἐκ λίθων καὶ μαργάρων ἡμφιεσμέ-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

mperatorum habebant interdum in
et super ea columbam expansis alis
. Tractum hoc a Romanis, quorum
novi, antiquitatum ignari, partim
tiano mysterio sanctificare, quod
s, imitando vel retinendo obscura-
lione veterum consulum successores
eorum, imperatores Byzantini, sub-
sem, et pro aquila, quam consules
scipione gestabant, ad morem vete-
ræcorum et barbarorum (vid. Aris-
510, seqq.) columbam reponerant,
cum nugax vulgus aviculam super
mperii Romani insigne, non id quod
sed columbam putabat esse. Inspi-
tyeborum consularium, qui scipiones
ila videre cupit, ut e. c. tab. I, ad
igii de nummis mediæ ævi, et num-
i in Famil. Byzant. p. 116, et famo-
mmum Sallustii Crispi, Constantini
is, cujus ectypum nuperime reno-
us Blanchinus, V. Cl., in fine præ-
astasium Bibliothecarium, credens
momenti et præstantiæ esse. Miror
qui potuerit viro doctissimo de illius
robitate non suboluisse; et quare,
illum corruptit, falsarius e scipione
erit, quod facile potuerat transversa
aversa certe nummi parte luculenta
idis indicia. Nummus ipse quidem
obus est; verum interpolavit eum
D favorem ecclesiæ Romanæ. Nunquam
t Romæ, qui sedis Romanæ auctori-
neis argumentis non possent, sup-
nummis et aliis similis farinæ mo-
lire laborarunt, sed incassum, apud
ii scientes volentes sibi non patiu-
ulptos olim fuerat isti nummo Con-
us, in throno sedens, crucem sinistra
pionem eum manubrio transverso,
is, capite laureato. Sed falsarius
emate perorantis composuit in figu-
a pontifex populo benedixit, et pro
, tonsam et nimbo cinctam suppo-
vetusta inscriptione nummi: SALUS
BLICAE, inter litteras S et R seu

A pretiosa opera smaltita seu chymice picta e phy-
lace, tunicæque tam basilicæ seu ordinis regii viris,
quam augustiacæ vel solis Augustabus propriæ.
Erant autem illæ vestes hæ, quas recensebimus.
Erat platanium holochrysum et margaritis obsitum
ex æde Sancti Petri, quæ in palatio est, depromptum.
Erat chorosanchorium e sancto Theodoro cum
grypoleonte seu pallio, cui imagines vulturum et
leonum erant intextæ; item gryparium seu pannus
figuris vulturum referus; et hæc quidem e pran-
sorio. Tum erat platanium triblatteum seu sericum
ter tinctum e pantheo. 336 Caballarius porro seu
pannus equorum imaginibus obsitus, augustiacum
heplesium vel tapetium e fornice pransorii. Item
pavo [seu pannus pavones exhibens], pallium au-
gustiacum et diætaricio vel triclinio diætariorum.
B Caballarius cæsariolum seu pannus ad Cæsares pro-
prie pertinens e porta argentea, quæ versus occi-
dentem est; pavonarium, pone hoc aquilarium,
ambo panni. Super argenteam vero ejusdem chry-
sotriclinii portam suspensum erat aureum sagum,
quod cæsariolum appellatur. Sic autem erant dispo-

inter tertiam et quartam vocem super capite seden-
tis in throno intersit litteram X, tanquam si sedens
ille Christus esset. Verum Christi nomen ibi loci
opportunitate non est et turbat sententiam, ipsique
patroni nummi istius non Christum, sed Petrum in
eo representari aiunt. Quis autem unquam aut
Christo aut Petro aliive Sancto in nummis et reli-
quis monumentis milites prætorianos ad latus ap-
posuit? Debuerat saltem milites in apostolos mutare
lepidum illud caput. De obscuratis vafritie cleri et
stupore vulgi antiquitatibus jam supra dixi, quæ
mibi de acacia et ptychiis sermo esset. Morem hunc
columbas super sceptris gerendi Angliæ quoque
reges imitati fuerunt ævo medio. Bromton (apud
Du Cangium v. Baculus, ubi plura prostant Anglo-
rum auctorum testimonia): *Vilhelmus Marescallus
portans sceptrum regale, in cujus summitate signum
crucis aureum erat, et alter — portans virgam rega-
lem, habentem columbam in summitate.* Videntur
hæ columbæ exemptiles et forte cochlearum ope
crucibus adaptatæ fuisse; vid. ad p. 339. Super-
est alia quoque ratio vocem *περιστέρα* exponendi
nostro hoc in loco. Scilicet *περιστέρα* appellant
novi Græci laciniam infulæ in scapulas dependen-
tem easque tegentem ad instar caudæ columbinæ;
quo modo si quis hic malit accipere, non interce-
dam. Notat hunc vocabuli usum Ricaut in descri-
ptione ecclesiæ Græcæ p. m. 208: *ils portent des bon-
nets doublés de blanc, d'ou pend derrière le dos une
queue de même étoffe, qu'ils appellent περιστέρα,
une colombe, prétendant, qu'elle est l'emblème de
l'innocence de leur vie, etc.*; vid. Du Cangium v.
Liripipium et *περιστέρα*. Talis columbæ seu laciniæ
cervicem tegentis videre est imaginem in titulo
libelli, quem P. M. Paciaudi de umbellæ gestatione
Romæ anno superiore 1752 edidit, in gemma Musæi
Victoriani, in qua pontifex conspicitur equo ve-
ctus, populo benedicens, quem sequitur apparitor
cum umbella.

(9) Quid hæc vox sibi velit, non assequor. Lique-
t quidem opera arte et materie eximia designari,
qualia ἔργα χειμυτὰ sunt, et stemmata, et auro
atque gemmis facta omnia, at illa terminatio *μοῦ-
κία* male me habet, neque exputo, unde veniat.

(10) In cingulis, ut viri, sic femine quoque
Orientales maximum exercent luxum adhuc hodie.

sita opera pretiosa smaltita et coronæ, ut vicissim unum alterum exciperet, opus aureum, tum corona, tum rursus opus smaltitum, et sic porro. At in fornice orientale suspensa nulla erant opera chymice picta, sed infulis tantum erat exornatus. E septem reliquis camaris vel fornicibus chrysothricli-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Turcæ et Arabes vocem hanc a Græcis retinuerunt, *zunnar* appellantes latum cingulum, quod Christiani utriusque sexus super ventre gerunt. Nam quod Muhammedani gerunt, est *Uschach*. Peraptus est locus *Teixeiræ* in libro Hispanico de regibus Persiæ p. 25-28, ubi multis de cingulis Orientalium disputat; unde hæc decerpere juvat: *Siempre en la Persia, fueron las cinturas sennal de honra y dignidad; y aun oy lo son, y segun la materia y obra, dellas se conosce, qual es de mas o menos preeninencia, — porque mas noble es la de oro, menos la de plata; mas la guarnecida con ciertas piedras, y menos la de menos hechura: de suerte que segun cada qual tiene el lugar en palacio, ansytrahe la cintura.*

(11) Verti *cuculli pectorales*, sed malim *cappæ* vel *pænuæ pectorales*. Nam cuculli pectori non conveniunt. Caracallæ sunt vestes villosæ tsalares; quare autem στῆθος ingrediatur hanc compositionem, non exputo. Nam sane caracalla nulla erat, quæ cum trunco corporis pectus quoque simul non velaret.

(12) Vocem hanc cl. Antecessor meus p. 172 per *excisas vestes* reddidit, respiciens procul dubio ad vestes lissas vel scissas, quæ per certa intervalla fissuras et hiatus amplos habebant arte factos, præsertim in manicis et femoralibus, quales vestes in usu Latinis erant ævo medio et adhuc sæculo XVI., ut ejus superstites picturæ testantur. Vestes has *cultellatas*, id est cultello sectas, et *fractilatas* appellabant: vid. Du Cangeum his verb. et, ut idem vult, quoque *frepatas*, nisi potius *frepatæ* fuerint contortæ, contortiliatæ, rugatæ, a *wrapp*, Anglico verbo, quod *torquere* notat. Franci veteres *copées*, id est *coupées*, appellabant, ut e loco Assisarum Hierosolymit. patet, quem Du Cange v. *Epi-deces* citat. Non itaque negavero, *δικοπτάς* vestes excisas vel fissas significare posse. Quominus tam hanc interpretandi rationem sequeretur, effecit hoc, quod nullo in monumento Byzantinæ antiquitatis vestitum sic excisum usquam hactenus conspexerim. Ergo malui *radiatæ* reddere. Κοπή esse *radiaturam* vel *striaturam* panni, supra p. 270 demonstravi. Et quidem duplici modo potuerunt panni tales *δικοπτοί, secti*, fuisse, virgis vel deorsum parallele decurrentibus, aut sese decussantibus; *cancellatas* tales vestes appellabant eo ævo. Charta vetus apud Du Cangeum v. *Apoplattia* memorat vela *apoplattia coccoprasina cancellata* id est serica coccineis et prasinis virgis sese intibus, et epistola Basilii Macedonis ad Hadrianum Pontific. *esophorin dicitrinum cancellatum*.

has utroque modo sectas, sive parallelis, sive decussatis virgis, έντεταμημένας appellabant. Sophro apud Athenæum p. 48 στρουγγίλιμας έντεταμημένας habet (non έντεταμημένας, ut vulgares editiones præferunt), *fascias his intextiis et radiis sectas*.

υ) Fuerunt, mea quidem sententia, fila martiarum, quæ in nummis Byzantinis aliisque imaginibus conspiciuntur ab auribus Augustorum Augustarumque dependere, από του σείειν, a quassatione, jactatione, nutando, oscillando, sic dicta. *μυνο laxè pendens, ut impelli et oscillare possit, est σείρα* et *σειστόν*. Anonymus de templo S. Sophiæ p. 258: 'Ο σταυρός του άμβωνος έστεινε (pen-debat) χρυσιου λτηρα β', ειχε δε και σιττά και

να και τα έναποκειμένα έν τῷ βωμῷ. Η εις τὸ μέσον πολυκάνδηλον τῷ χρυσιῷ μίσηθησαν τὰ δύο αὐγουστιῶν περιστερῶν και αἱ δύο δικοπτάι (12), μία ἑκατέρωθεν έν τῷ φύλακι ἀποκειμένη, και τὰ δύο καὶ κατασειστά (13) και τὰ δύο αὐγουστιῶν

λογίτας σὺν μαργαρίτων ἀποκείσθαι, *dependentes catenulas tychnos sustinentes margaritis pyrorum similibus*. Recte etiam ibi interpres, quidquid Du Cange in hoc en contradicat. Σείρα apud Theophrastum ricii 7, p. 207, est *dependens de cæcinia (eine Troddel, ein Zipffel)*. Idem sunt quoque σείρα; vid. Goar. alibi et Du Cangeum v. Σείρα. Latini medicæ appellabant; vid. Du Cangeum h. v. et II. Aug. t. II, 23, unde etiam Galienus d'oreilles item *plecias et flectas*. Græci στῆρας appellat et κρεμαστῆρας. An-rocr. c. 248: 'Εάν ἴδῃ τις βασιλεὺς ἑστῆτος κρεμαστῆρας τοῦ στέμματος και τὸ βασιλεῖον αὐτοῦ εὐλογώσασθαι κτλ. έσττα: vid. Du Cange v. *Clamastaria* δάρα, unde Latinorum *calendaria*: Tributu mulierum: *Saltus et insulas tenes graciles aurium cutes calendarium* et τοῦ χαλῶν. Anna Comnena ὀρθοκρίτως describit: 'Εκπῆρωθεν γὰρ τῶν κρεμαστῆρας ἀπικωροῦνται διὰ μαργαρίτων και τὰς περιεὶς ἐπιθέουσι. Καὶ ἐστὶ τῶν τε χροῖμα τοῖς βασιλεῦσι: σπολλῆ. In trocheria regum insignia esse *μωστῆρας* v. *Dextrocherium*. Heraclius apud Nestor. CPltanum Breviar. p. 47: 'Ο περιστερῆς κεφαλῆς λαδῶν τῆ τοῦ Ἰουλιανῶν πῆματο [de principe Turcorum etc.] loquitur, quicum amicitiam contraheret

συμποσάτας τε αὐτῷ, πάντα τὰ ἐν τῷ συμποσίου σείρα, ἅμα και σπολλῆ ἐπιένωτίοις ἐκ μαργαρίτων κεισοκαμμένωσιν τὸν, ὡσαύτως δε και τοὺς περὶ αὐτῶν ὁμοίους ένωτίοις ἐκόμεναι. Imaginationem videre est in nummis *σείρα* Du Cangeum in Famil. Byz. persæp. t. II pag. 92. v. 3. p. 97, 136, 152 et aliorum monumentis apud Alemann, *Monum. de l'empire Byzantin* et Bandur. T. II p. 633. in imagine *εὐνοῦ* invenientis, et apud Montfaucon: *Tablic. tab. 26*, quæ exhibet reginam *μαργαρίται*, ut puto, cum filis margaritarum coronatis, quam e pallio dependentes *σείρας* recentiores Græci *κατασειστά, dema vel lantia* vel *laxata*, appellant *plexæ* *scapularum flagellantes* sive *crinibus margaritarum purarum, sive ambræ et mique implicitorum, ita veteres Græci*

σειστά vocabant, et qui ea gererent. Hinc a Polluce in personis comicis *σειστός* et *ἐπίσειστός* δεύτρος. Antiquæ *σείρα* cedam, exponendum mihi est, quæ *σείρα* est. Appellant sic Græci *hastam* longam omne recte porrectum, *teres, longam* *oscillans* Græcis est *σειρά*, ut Arabibus *Sabil*. Et ut Arabes *hastas* cum funibus ita quoque Græci *hastam* *σειρομένην* appellarunt, similitudine et ipsa voce *σειρά* transsumpta. Codinus Offic. IV. 40: *σειρά* από του άριστερου μέρους της ζώνης *σειρά* μίσητην, ὅν κοινῶς καλοῦσι *σαλίβαν*. Erat *σειρά* lente Deo, locus hac de voce plura dicitur *theologiae ineditæ, quam paro, editionem* *carmen Jensianum 23: Σείρα: καὶ σείρα* ubi *σειράνας* esse aut *corollas dependentes*

μυνο laxè pendens, ut impelli et oscillare possit, est σείρα et σειστόν. Anonymus de templo S. Sophiæ p. 258: 'Ο σταυρός του άμβωνος έστεινε (pen-debat) χρυσιου λτηρα β', ειχε δε και σιττά και

ρια (14) ἦν δὲ τῷ μεγάλῳ κοσμητῇ (15) τοῦ αὐτοῦ χρυσοτρικλίνου εἰς τοὺς ἑκαίσα δαυγίτας (16) ἐκρεμάσθησαν μινσοῦρια καὶ μεσοσκοῦτέλλα (17) ἀργυρὰ μέγιστα ἀνάγλυφα (18) ἐκ τῶν ἐναποκειμένων ἐν τῷ βεστιαρίῳ τοῦ Καριανοῦ. Ἄνωθεν δὲ εἰς τὰς ἑς φωταγωγοὺς καμάρας τοῦ τροῦλλου τοῦ αὐτοῦ χρυσοτρικλίνου ἐκρεμάσθησαν τὰ μικρὰ σκουτέλλα τῶν προειρημένων μινσουρίων καὶ μεσοσκουτέλλων κατὰ καμάραν ζ'. καὶ αὐτὰ ὄντα ἀνάγλυφα.

et magni martyris Demetrii cum cruce et columba. Tres hæ infulæ confectæ fuerunt jussu Constantini Christum amantis Domini. In quatuor meditullis seu mediis oculis vel tabulatis mediæ turris pen-

nii dependebant argentea polycandela ab argenteis catenis e templo Sanctissimæ Deiparæ Phari petita : in concha orientale vero suspensa erant locotrium polycandelorum tres infulæ ; in medio quidem Prasinæ factionis concolor e Sanctis Apostolis cum superstante cruce et columba ; ad ejus autem dextram pendebat infula Veneti populi coloris e Sancta Deipara Phari, cum cruce et columba ; ad ejus tandem sinistram infula Veneta ex æde sancti Tres hæ infulæ confectæ fuerunt jussu Constantini seu mediis oculis vel tabulatis mediæ turris pen-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

prandæas dicam. Videtur mos ille elenchos aut pendulos oremasteresve tales gerendi ex Oriente venisse. Certe reges et magnates Persarum eos gestabant. Ita narrat auctor libri Arabici *Riyhân elabâb* inscripti et rebus historiisque scitis referti, in descriptione prælii, quod Arabibus *iaum dhy qdr* appellatur, eum, qui Persicum imperatorem occidit, cepisse vestem ejus *sericam auro pictam et utrumque tremasterem et armillas ejus. Nam eum fuisse ornatum imperatorum Persicorum.* Quod idem Brissonius quoque in libro De regno Persarum ex auctoribus Græcis demonstravit.

(14) Conjicio idem fuisse, quod hodie dicimus *Schnierbruste*, strictoria mamellarum, sive jam eacostis balænarum rigidata, sive alio modo comparata fuerint.

(15) Videtur triclinium aut sala fuisse, in qua aut ornarentur, pararentur augustæ (*Paratorium* appellant Latini sequiores), aut in qua ὁ κόσμος, mundus, jocalia, gemmæ, margaritæ asservarentur; eoque idem fuit cum τῷ μπργαρίῳ, cujus mentionem facit Leo Grammat. p. 473. Si exercitia gymnastica medio ævo in usu fuissent CPLi, conjicerem, τὸν κοσμητῆν fuisse *palæstram*, gymnasium. Sane ædes *Mariæ in Cosmedin* apud Romam, de qua Radevicus in Vita Friderici I, 17 et 22: et Keislerus *Itinerar.* p. 519, nihil aliud olitum fuit, quam palæstra, ut etiam alterum ejus nomen *Schola Græca* satis indicat. Juvenes Romani illuc ad discenda corporis exercitia juxta morem Græcum ibant (*der griechische Fecht und Tantzboden*). Forte idem cum *stadio Græcorum*, quod memorat Capitolinus in Antonino Pio c. 8. Ita enim ibi leg., non *Græcostadium*, ut vulgo editur. Posteriora sæcula *partitorium* appellabant. Descript. regionum urbis, edit. Mabilionii : *A porta Flaminea usque partitorium*, id est *paratorium*, quod natum e sinistra acceptione verbi κοσμεῖν, quod hic aliud, quam *ornare, parare* notat κοσμεῖν. Græcis idem est atque ἀσκεῖν, γυμνάζειν. Hinc jungit Arrian. dissert. Epict. sæpe ὀπλοῖσαι καὶ κοσμησαί, *vid.* p. 304, 305 et 310, ubi Alexandrum M. ait fuisse τάξαι καὶ ὀπλοῖσαι καὶ κοσμησαί *δαημονίστατον, scientissimum ordinandi militis in aciem et armandi et exercendi.* Maximus Tyrius serm. 22. p. 222. ed. Heins. : *Τί δὲ οἱ Κρήτες ; οὐ σοὶ δοκοῦσιν ὑπὸ βασιλεῖ τῷ Μίνῳ κοσμηθέντες καλῶς, non tantum pulchris legibus instructæ sed etiam cursu, jaculo, arcu aliisque exercitiis probe exercitii ἀγασθέντες τῆς ἀρετῆς διδάσκαλον αὐτῷ ἐπιφημίσαι τὸν Δία ;* In Græcis gymnasiis magister exercitiorum erat ὁ κοσμητής. *vid.* Cors. *Fast. Attic.* T. II. Hinc intelligas et emendes illud Antagoræ apud Diogenem Laertium p. 24 : *καθαρὸς βίωτος σοφίας ἐπὶ θεῖον ἐκόσμηαι ἀγῶνα (non αἰῶνα), pura vita exercēbat ad divinum sapientiæ certamen.* »

(16) Quid hoc sit, non capio. An δαυγίτας, *fenestras*? Illuc certe respexi in versione. Melius hunc non succurrif. Ad sequentia conferri potest Constantini de Thematibus locus p. 4. A, ubi male

Banduri dedit ἀργά, melius Meursius ἀργυρά, neuter recte vertit.

(17) Non a μείσος, sed a μέσσα, hoc est μέσσα, rependum est hoc vocabulum. Medio ævo haud pauci *mesa* pro *mensu* efferebant et *mesis* pro *mensis*. Atto Episcopus (Apud Du Cangium v. *Confertum*) vocat *commessalia*, quæ Isidorus Mercator *commensalia*. *Pesa* pro *pensu*, pensatione, et *pesare* pro *pensare*, ponderare. Itaque omittebant n ubi non debebant, et contra præter rem et necessitatem inferiebant, ut in proxime præcedente voce μινσοῦρια pro *missoria*, quæ sic dicta, quod in illis missus inferrentur. Joannes Episcopus Citri p. 330. Juris Græco-Romani non male observat, vocem μίνσον, *missum*, significare κατὰ τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν τὸ πεπραγματευμένον τοῖς ὀφιοποιεῖς ἔδεστόν.

(18) Verti interdum *levata opera*. Sic enim cæclata in figuras exstantes appellabant Latini, *Monast. Anglic.* t. III. p. 310 : *Unum vas argenteum ad aquam benedictionis cum opere levato de imaginibus et interlaqueato de vineis*, id est in quo pampini discurrentes distinguerent imagines protuberantes. Appellabant quoque *interrasilia*, quia spatia inter imagines rasa, abrasa essent, quamvis non negem, *interrasile* etiam esse *perforatum et tralucens*, ut patet e loco auctoris incerti (apud Du Cangium v. *Interrasilis*) de Theodorico : *Laminam auream jussit interrasilem fieri, quatuor litteras LEGI* [sic leg., non *Regis*, ut editur] *habentem. Missoria* lances et reliquos apparatus convivalis veterum solebat levato sculptus opere esse. Hinc ait Sidonius Appollinar. l. ix :

*Geruli [nempe ferculorum] caput plicantes.
Anaglyphico metallo.
Epulas superiores.
Humis gestant onustis.*

Vid. quæ Salmas. ad t. II Script. Hist. Aug. p. 401, ad *boletar halieuticum* notat. Effigiem talis boletaris aut saltem disci halieutici, seu piscatorum pisces hamo extrahentium imaginibus distincti videre est apud Ciampini, t. II, Monum. Veter. tab. I. Scyphi anaglyphi elegans et nota est descriptio initio Theocriti, quam comparare licet cum illis chartæ veteris (apud Du Cangium v. *Crucibulum*) : *Scyphum meum deauratum et per totam partem exteriorem vinitoribus ad dracones pugnantibus cæclatum.* Hinc intelligatur, quid sit *thuribulum de opere pinonato* apud Du Cangium v. *Pinonatus*, nempe cum figuris pinearum seu strobilorum incæclatis. Item quid *opus scapolatum* apud eosdem h. v. ubi locum hunc citat : *Calix argenteus deauratus cum pede cocleato et scapolato et pineato*, id est in quo cochleæ et scapulæ seu oviculæ et pineæ seu strobii essent cæclatæ. Appellabant ævo medio talia opera quoque *gravellata*, quod hodie *gravé* dicunt Francogalli. *Histor. Episcop.* Antisidor. (apud Du Cangium v. *Missorium*) : *Dedit missorium anacteum gravellatum*, ubi Du Cange non audiendus est.

tapyrgii seu structuræ quinque scrinia habentis, et in anteriore meditullio anterioris scrinii et anterioribus meditullis dextræ sinistræque turris seu scrinii pendebant varia ergomucia e templo magno magni martyris Demetrii, et alia e phylace deprompta. Et ligneis paxillis e parietibus pentapyrgii eminentibus dependebant alligata sponsalia zonaria, gemmis et margaritis distincta, e phylace deprompta. E medio polycandelo chrysotriclinii dependebant duo augustiaca stethocaracala seu callæ aut cuculli pectorales et duæ diacoptæ seu vestes radiatæ, una sponsalis, altera in phylace deposita, et duo augustiaca cataseista [seu fila margaritarum, qualia solent ex utroque capitis extere in humeros dependere], et duo augustiaca pnicitaria [seu mamellarum strictoria]. In magno cosmata [vel paratorio] ejusdem chrysotriclinii e fenestris dependebant missoria et scutella membrales, argentæ magnæ anaglyphæ e vestiario Cariani depromptæ. Superius e sedecim fornicibus fenestris trulli vel cupolæ chrysotriclinii pendebant minores scutellæ ad illa modo memorata missoria et mensales scutellas pertinentes, etiam ipsæ anaglyphæ seu figuris exstantibus protuberantes, a singulis fornicibus septenæ.

337 De ipsa receptione ejusque formalitatibus.

Domino e palatio egresso et in metatorium magni triclinii magnaure ingresso, significabatur Saraceni, ut adessent et coram domino comparerent. Amici ergo Saraceni, egressi e chryseone [suo hospitio] primum per cochleam, quæ versus augustiacum stabulum spectat, descendebant, et fornicem, qui Aneiba dicitur; inde transmissio Saraco Puteo, descendebant extra cancellos chalces ex equis, et transmissis chalice, triclinio scholarum atque tribunali, versi ad dextram, considerant in fornice, qui ibi est (erat enim blatteis circumamictus et septo cinctus), donec imperator adesset in triclinium exceptionis cum omnibus illi actui necessariis. Quo tempore imperator e palatio veniens in metatorium magnaure intrabat, incipiebant psaltæ seu cantores cum popularibus carmina basilicia seu imperialia et imperatorum canendis laudibus dicata canere. Imperator autem, amictus octangulari tunica magnaue candida infula, ascendebat in thronum Salomoneum, et residebat in eo. Quo facto, polychronium omnes acclamabant, psaltæque tam apostolice, quam hagiophite, incipiebant basilicia canere: et introducebantur vela secundum ritum consuetum, et postremi tandem amici Saraceni, prehensi a catepano basilicorum et comite stabuli. Hi duo, catepanus et comes, gesta-

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(19) Scribitur χρυσῶν, χρυσεῶν et χρυσιῶν. Credidi aliquando Chrysonem fuisse forum, in quo essent officinæ auroclavatorum, in quibus pannis pretiosissimi, frisiati auro et argento prostarent. Quo me induxit Theophanes p. 395, sic narrans: ἀνήθη καὶ μέρος τοῦ βασιλικοῦ ἐργοδοσίου τῶν χρυσοκλαβῶν κατὰ τὸν χρυσεῶνα, conflagravit pars fabricæ imperialis auroclavatorum in Chryseone. » Posset omnino, quo dixi, inde colligi, sed potest etiam hoc, in Chryseone non solas officinas pannorum sericorum ditissimorum, sed etiam alia peragenda fuisse. Satis igitur clare significat Nicetas Chrysonem fuisse non unum, sed plures, et omnes grandes ædes, in quibus aurum et argentum aut in fiscum imperialem quousque nomine inferrentur, aut inde efferretur et expenderetur, *la douane*. Σμῆνει ἐπέκεισαν μελισσοῦν, ait p. 31, ἐκ πέτρας γλαφυρῆς βομβηθῶν ἐκταμένω, οἱ οὐδὲν τῶν ἐπ' ἀγορᾶς εἰλουμένων διεννηθῆσαν, ὅσοι τοὺς βασιλικούς χρυσεῶνας εἰσήσαν ὁποιοῦντινος φιλοτιμῆματος ἀπολαύσοντες, ὡς τοὺς περὶ ταῖς πόλεις συνθλίβουσα: καὶ πράγματα

Περὶ τῆς δοχῆς.

Τοῦ βασιλέως ἀπὸ τοῦ πικατίου ἐξέλθοντες ἐν τῷ μητατώρι τοῦ μεγάλου τρικλίνου τῆς ναύρας εἰσελθόντες, ἐδηλώθησαν οἱ Σαρακηνοὶ ἐκθεῖν καὶ τὸν βασιλέα θεάσασθαι. Οἱ δὲ πικατίοι Σαρακηνοὶ τὸν χρυσιῶνα (19) ἐξελθόντες, κατὰ τὸν κοχλιῶνα ὡς πρὸς τὸν αὐγουστιῶνα στέμματα τὴν καμέραν τὴν λεγομένην τὸν Ἄνθηθον, ἐκ τῶν ἐκεῖσε διήλθον διὰ τοῦ Ἁγίου Φρίπτος, ὅθεν τοῦ καγκίλλου τῆς χαλκῆς τῶν ἱπποκότες διήλθον διὰ τῆς χαλκῆς καὶ τοῦ τρικλίνου σχοκῶν καὶ τοῦ τριβουναλίου, καὶ ἐκνεύσαντες τὸν ξιῶνα (τὸ ἐκεῖσε γὰρ φουρνικὸν διὰ βλάπτης ἐξωπλισμένον καὶ περιπεφραγμένον), ἐκθεῖν ἐκείσε, ὡς ἂν συνέφρασαν ὁ βασιλεὺς καὶ τὴν τῆς δοχῆς. Ἰστίον, ὅτι, τοῦ βασιλέως ἀπὸ τοῦ πικατίου ἐλθόντος εἰς τὸ μητατώριον τῆς ναύρας καὶ εἰσελθόντος ἐκεῖσε, ἔρξαντο οἱ φάλαγγες καὶ δημοτῶν ἄδειν τὰ βασιλικά. Ἰστίον, ὅτι ὁ βασιλεὺς περιβαλλόμενος τὸ ὀκτάγωνον χλαμύδιον (20) καὶ μίγχα λευκὸν στέμμα, ἀνήθηθον ἐν τῷ Σουλατῆρι θρόνῳ, καὶ ἐκαθίσθη. Καὶ μετὰ τὸ καθίσθαι ἐκείσε ἐπηθέσαντο πολυχρόνιον. Οἱ δὲ φάλαγγες ἀποστολῆται καὶ οἱ ἀγιοσοφῆται, ἔρξαντο τὰ βασιλικά, καὶ εἰσήχθησαν κατὰ τὸν εἰσὶν τὸν τὰ βῆλα, καὶ τελευταῖον οἱ φίλοι Σαρακηνοὶ κατεμνοὶ περὶ τῆς τοῦ κατεπάνω τῶν βασιλικῶν καὶ

κατέχειν καὶ λαμβάνειν ἀμοιβᾶδων, τοὺς μὴ ἐπινοημένους εἰσεῖναι, τοὺς δὲ τὴν ἐξοδὸν ἐπισπέρουσαν Ἀραρετ ex hoc loco, fuisse Chryseos domos, in quibus stipendia iis, quibus assignata essent, deferrentur. Idem ex initio cap. 6. l. III. Nicetas Comneni apparet, ubi ait: Δῶρα πολλὰ κίβηται ἐκ τῶν βασιλικῶν χρυσεῶνων ὁ Σουλτανισσῆς... χαίρων ἐπανάστειεν ἐμφορὰς ἐκ τῆς ἐξοδῆς p. 174: Τὴν τῶν ἀναλοσῶν τῶν οἰς τὸ πολλαπλάσιον ἐκέλευσε καταθέσθαι τὰ τῶν χρυσεῶνων τῶν βασιλικῶν: p. 278: Ἐκ τῆς ἀνθηθῆς τῆς ὀπώρας πάλαι τοὺς γενάρχας ἱεροποιήσεν, οὕτω καὶ τοῦ χρυσιῶνα τὸ κυριώτερον τῶν βασιλικῶν χρυσεῶνων εἰς τὴν ἐκείσε τῆς ἐπέλκυσαν.

(28) Quomodo formatum hoc fuit? Novi pallium quadratum regum Francorum, de quo De Cas ad Joinvill. et supra dixi p. 271. An ergo illud scissum erat ad utrumque femur, et preterea inter crura ab antica et postica, ut quibus fissuras et octo angulos haberet? Sic sane quidem videtur.

κόμητος τοῦ σταβλοῦ. Ἐφόρουν δὲ καὶ αὐτοὶ σπέ-
κια, οὐ τὰ ἑαυτῶν, ἀλλ' ἕτερα κάλλιστα καὶ ἀναγ-
καῖα (21), καὶ μανιάνια ἡμφιεσμένα ἀπὸ λίθων τι-
μίων καὶ μαργαριτῶν μεγάλων. Οὐκ ἔστιν δὲ τύπος,
βαρβάτων περιβάλλεσθαι τοιοῦτον μανιάνιον ἢ μετὰ
μαργαριτῶν ἢ καὶ λίθων τιμίων, ἀλλὰ δι' ἔνδειξιν
καὶ μόνον τῷτε ὠρίσθησαν παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ
φιλοχρίστου δεσπότη τοῦ ταῦτα περιβάλλεσθαι. Καὶ
τῆς εἰθουσίας τάξεως τελεσεσίσης, οἱ μὲν Σαρακηνοὶ
ἐξεληθόντες διῆλθον διὰ τοῦ ἀναδενδραδίου καὶ τοῦ
τρικλίνου τῶν κανδιδάτων καὶ τοῦ τρικλίνου ἐν ᾧ τὸ
καμελαόκιον ἴσταται καὶ οἱ μάγιστροι γίνονται, καὶ
ἀπὸ τῶν ἐκείσε διὰ τοῦ ὀνόποδος καὶ τοῦ πόρτηκος
τοῦ αὐγουστέως, ἦτοι τῆς χρυσῆς χειρὸς, εἰσῆλθον
ἐν τῷ τρικλίῳ τοῦ αὐγουστέως; καὶ ἐκαθέσθησαν
ἐκείσε, ἕως οὗ εἰσῆλθεν ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ ραλατίῳ.
Μετὰ δὲ τὸ εἰσελθεῖν τὸν βασιλέα ἐν τῷ παλατίῳ
προσεκλήθησαν μετὰ τινα ὥραν καὶ οἱ φίλοι Σαρα-
κηνοὶ ἀπὸ τοῦ αὐγουστέως καὶ διῆλθον διὰ τῶν ἐν-
δοθεν διαβατικῶν τοῦ αὐγουστέως καὶ τῆς ἀψίδος
εἰς τὸν ἵπποδρόμον, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε διῆλθον μέ-
χρι τῶν σκυλῶν, καὶ εἰσελθόντες ἐκαθέσθησαν ἐν τῷ
δυτικῷ μέρει τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου ἐν τοῖς
ἐκείσε σκαμνίοις. Καὶ εἶθ' οὕτως ἀπεστάλη αὐτοῖς
παρὰ τοῦ βασιλέως διὰ κοιτωνίτου ἱμάτια ἐράμα-
μένα καὶ λοιπὰ ἄλλαξιμα αὐτῶν. Ἰστέον, ὅτι ἔστη-
σαν ἔνθεν κάκειθεν, ἤγουν δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ, τὰ
χρυσᾷ Ῥωμαῖα σκήπτρα καὶ τὰ πτυχία καὶ τὰ
ἕτερα χρυσᾷ σκήπτρα, δηλονότι ὑπὸ τῶν κανδιδάτων
κρατούμενα, φοροῦντων σκαραμάγγια καὶ τὰ ἴδια
κανδιδάτικα. Διῆρκεσαν δὲ δι' ὄλου τοῦ κλητω-
ρίου (22) ἱστάμενα. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῷ κλητωρίῳ οἱ
μάγιστροι ἐφόρουν τὰ ἑαυτῶν μαγιστράτα στυγέ-
ρια καὶ βαλτίδια καὶ χλανίδια κατὰ τὸν τύπον τοῦ
Πάσχα. Ὁ δὲ παρακοιμώμενος⁴⁸ ἐφόρουν σπέκιον,
ὁμοίως καὶ ὁ λογοθέτης καὶ οἱ λοιποὶ πάτριχοι ἐφό-

abant et ipsi quoque specia, non sua quidem, at
alia multo pulcherrima et pretiosa, et torques di-
stinctos lapidibus pretiosis, et unionibus primæ
magnitudinis. Talem torquem, sive gemmis, sive
margaritis distinctum, moris non est, ut barbatus
gestet, sed tunc tantummodo, ut eum in solemni
pompa ostentationis gratia gestarent, jussi fuerunt
ab amante Christi domino Constantino. Peracta
secundum consuetos ritus exceptione, exhibant Sa-
raceni, et transibant per viridarium et triclinium
candidatorum et triclinium illud, in quo camelau-
cium stat magistrique creantur; inde per onopo-
dem, et porticum augustæonis sive auream manum,
tandem intrabunt in triclinium augustæonis, in quo
desidebant, donec revertisset imperator in pala-
tium. Aliquantum post reditum imperatoris in pala-
tium arcessebantur amici Saraceni 338 ex augu-
steone. Transibant tunc per interiores porticus au-
gustæonis et per apsidem in circum usque ad
scyla; ubi ingressi desidebant in occidentali plaga
triclinii Justiniani in scamnis ibi stantibus. Illuc
ipsis mittebantur ab imperatore per cætonitam
vestes jam consutæ et indutui habiles, aliaque pro
ipsis mutatoria [telæ non consutæ; et sic invita-
bantur ad coepulandum imperatori]. Stabant [in
cleterio seu triclinio convivali] ab utraque parte,
dextra sinistraque, aurea Romana scepra seu
vexilla et ptychia [vel signa Fortunæ] et reliqua
aurea scepra, quæ candidati tenebant, scaramangiis
propriisque suis candidatiis induti. Hæc scepra
cum suis sceptrigeris per totum triclinium ab uno
termino ad alterum usque pertinebant. In eo con-
vivio gestabant magistri sua magistrata seu magi-
sterialia strictoria, et balteos et tunicas, ut mos
est illos per festum Paschatis gestare. Paracômomo-
nenus seu accubitor et logothetes et reliqui patri-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁸ παρακοιμώμενος cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(21) *Pretiosa*. Græci aliquando recentiores ἀναγ-
καῖος pro *pretioso* usurpant. Ita Palladius in H. Laus: Ἦν ἐν νεότητι αὐτοῦ λιθουργός (gemmarum
sculptor), ὃν λέγουσι καθιδάριον (*cavalorem*, cæ-
latores, ut Salmasius vult, a *cavando*), καὶ ἀπελθὼν
λέγει αὐτῇ Ἄθιοι ἀναγκαῖοι, σμάραγδοι καὶ ὑάκιν-
θοι ἐμπαιπτώκασι μοι, *obtigerent*, occurrerunt, *mihī*
lapides necessarii; id est pretiosi. Epiphanius de
Lapidibus pretiosis: Ὅσα γὰρ εὐρίσκεται ὁ λίθος
βαθὺς [id est βαθύτερος, ὀξύτερος, *viridior*, arden-
tior, saturatior] τῇ χροίᾳ, τοσοῦτω ἀναγκαιότερός
ἔστι τῶν ἄλλων. Ambo locos debeo Salmasio, illum
notis ad Scriptor. Hist. Aug. t. II, p. 730, hunc
notis ad Tertulliani Pallium p. 136. Habet idem
alios in addendis p. 449. Veteres Glossæ: Βεσι-
άριον παρὰ Ῥωμαῖοις τόπος, ἔνθα ἡ ἀναγκαῖα ἀπό-
κεῖται ἰσθῆς. Manavit hæc notio pretiositatis ex eo,
quod ἀναγκαῖος veteribus *charum*, *jucundum*, *utile*
significaret, *vid.* Theophan. p. 126 370 403.
Apud Procop. Anecd. p. 18. Antonina quæ-
dam appellatur Theodorῶ τῇ βασιλίδι φιλάτῃ
καὶ ἀναγκαιότῃ ἐν τοῖς μάλιστα τυχάνουσα,
amicissima et charissima, tam ut ea careri ne-
quiverit. Aristides t. II, p. 174, τὰ ἀναγκαῖο-
τατα καὶ κάλλιστα, *charissima et pulcherrima*,

ut Canterus recte ibi vertit. Unde Latini quoque,
quos quis caros haberet, *necessarios* dixerunt una
cum Græcis. Polybius l. II: Πάσας ἐξελέγχουσι τὰς
σευτέρας ἐλπίδας πρότερον ἢ παραχωρήσαι τινος τῶν
ἀναγκαῖων. Reperio apud Du Cangium v. *Anax*,
missorium anacteam, *baconicam* [Becken, bassin,
pelvim] *anacteam*, *sculellam anacteam*. Posset ergo
in mentem alicui venire, *ananceam* debere legi,
id est *pretiosam*. Sed recte habet *anacteam*, quas
dicas *dominicam* vel *regiam*, imperialem. Latini
medii ævi *anax* pro *rege* dicebant. Ut porro Græci
pretiosa et proinde cara sibi ἀναγκαῖα appellabant,
eque titulo ex pretiosis metallis, auro, argento,
gemmis et margaritis confecta comprehendebant,
sic ad eorum imitationem Latini sequiores illa
ipsa *jocalia*, res caras, quibus jocetur, delectetur
aliquis, ἀγάλματα, ἀθύρματα, παίγνια appellabant;
vid. Salmas. ad Solin. p. 790. Nostri majores
Kleinodia appellabant, hoc *klein næthige Dinge*, res
minutas necessarias, h. e. charas.

(22) Potest κλητώριον pro triclinio, in quo con-
vivatur, accipi, et eo sensu bene habent Latina
nostra: quod si tamen malis a κλητωρίου vulgari
significatione non recedere, vertendum erit *stant*
per totum convivium.

cli gestabant specia. Amicis Saracenis ad sacram mensam assidentibus, canebant psalteria, apostolice quidem intra velum in camera vel fornice, qui ad sacrum cœtonem spectat, hagnosophite autem intra velum in camera, quæ ad pantheum spectat, stantes. Canebant hi per totum convivium carmina in laudem imperatoris, excepto quod, sub introitum, missuum seu ferculorum pausarent. Tunc enim sonabant organa flatilia. Finito convivio dominoque a mensa relevato, antequam amici Saraceni e triclinio exirent, distribuiebantur ipsis et eorum committatui munera imperialia per præfectum mensæ. Et duo quidem amici seu legali accipiebant in aureis gemmatis scutellis, unusquisque pro portione sua quingentena milliaresia, reliqui autem homines seu comites et famuli ipsorum accipiebant in universum simul omnes ter mille. Egressi e cœnaculo amici desidebant in Justiniani triclinio in ejus tractu orientali, qui ad hortum medium spectat,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(22°) Treductus forte ille mos hinc in aulas regum Persiæ fuit, de quorum inter convivia musica vivendi della Valle, Olearius et alii peregrinatores. Canebant autem musici imperatorum Cptanorum laudes eorum, ut noster appellat βασιλικία, pro more letorum temporum, quibus principes Europæ, ad exemplum aulæ Byzantine, nutrire solebant immanem copiam mimarum, scurrarum, musicorum, quos omnes *ministellos* appellabant (unde nati *les ménestreaux* et *ménéstriers*) velut sequioris ordinis ministros, comitative sæces, quorum munus erat principes non spectaculis tantum ludicris oblectare, sed et eorum aures variis avorum adeoque ipsorum principum laudibus non sine assentatione cum cantilenis et musicis instrumentis demulcere. Verbis utor Du Cangii, cujus locus Gloss. Lat. v. *ministelli* conferri meretur, item notæ ejus ad Joinvill. p. 161. Hagnosophitæ autem ad hoc impurum genus hominum non pertinent, et musica eorum non erat petulans, non voluptuosa, sed temperata et pene sacra, ut deceat homines ecclesiasticos. Musicam thymelicam intemperantem, flagitiosam aversabatur aula Cptana.

(23) Mos olim erat si quid nummorum alicui donare vellent, in scypho id aut in scutula porrigendi. Vetusus ille mos est et Herodoto jam commemoratus eleganti illo loco III, 130: Ἰσοκράτους ἐκείνη φιάλη τοῦ χρυσοῦ σὺν θήκῃ ἰδωρίετο τὸ Δημοκρίδῃ, οὕτω δὲ τι διαψιλέει δωρεῇ, ὡς τοὺς ἀποκρίπτοντας ἀπὸ τῶν φιαλέων στατήρας, etc. Olymptodorus apud Photium p. 108, describens nuptias Athaulfi cum Placidia, sponsæ ait a sponso donatos fuisse quinquaginta juvenes *formosos, εὐειδέεις, ἐνδεδυμένους σφρικῶν ἱσθητά, φέροντος ἐκείνου ταῖς χειρὶν ἀνὰ δύο μισγίστων δίσκων, ὧν ὁ μὲν χρυσοῦ ἦρης, ὁ δὲ τιμίων λίθων, μᾶλλον δὲ ἀτιμίων, serica indulos, ferentes singulos bina scutula, quorum plenum erat auro, alterum lapidibus æstimabilimo vero inæstimabilibus* (seu pretium omne entibus). Symmachus Ep. X, 28: *Merito volumnes paleras cum quinis solidis, ut numini integritatis, offerimus, quibus nec vester pudor, noster census oneratur.* De strenis loquitur. Ifaneus de Flamma apud Murator. *Ant. Ital.* t. p. 862, describens festivos ritus, quibus olim Holani festum Epiphaniæ celebrabatur, inter alia ait: *Sanclos tres reges coronatos aureis coronis, tenentes in manibus scyphos aureos cum auro, thure et myrrha processisse.* Morena in historia Lau-

ρεσαν σκίλια. Τῶν δὲ φίλων Σαρακηνῶν τῶν μὲν τῶν δεσποτάει, ἔστησαν οἱ ἐπιπέταται ἔσωθεν τοῦ βήλου εἰς τὴν καμάρην τῆς βασιλικῆς κοιτῶνα· οἱ δὲ ἀγιοσοφίται ἐστήσαντο τοῦ βήλου ἐν τῇ καμάρῃ τῆς πρὸς τὸ πᾶν δλου (22°) τοῦ κλητωρίου ἄδοντας βραβυλαίας τὰς εἰσόδους τῶν μινῶν ἡραμῶνας διὰ τὴν αὐλείν. Ἰστέον, ὅτι μετὰ τὸ ἀναστῆναι τῆς τὸν βασιλεία πρὸ τοῦ ἐξελεῖν τοὺς ἐπιπέταται τῆς τραπέζης ἐδόθησαν ἐν χρυσῶν δίσκων τελλίοις (23), τοῖς μὲν ἑσπὶ φίλοις ἀνὰ μίαν πεντακοσίων, τοῖς δὲ λοιποῖς ἀνθρώποις ἀνὰ λιάρησια γ'· Ἐξελεθόντας δὲ οἱ κίπτοι ἐκείνη ἔσθησαν ἐν τῷ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνοιο δολικῶν μέρει τῷ πρὸς τὸ μεσοκλήπιον (24), ἐπιπέταται σκάμνοισι, καὶ ἀπέπειταίεν αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς κοιτωνίτου οἰνάνθηα καὶ ῥοδοσταύματα, τριλοικῶν μυστικῶν. Καὶ διὰ τῶν προειρημένων ἐκείσε ἀναγλύφων (25) χειροδοξίστων ἔσθησαν.

B COMMENTARIUS.

densi p. 967, t. VI, Scr. Rer. Ital: *Mei unam cuppam auream et ex denariis regi portaverunt, quatenus gratiam suam voluntatem recuperarent.* Francorum teste Du Cangio ad Joinvill. p. 88, quæ tiones vellent festis diebus inter proceres afferri curabant in medium scyphos nos, unde sumebant, clamante præcone: *largesse.* In Cerimoniali Romano Cenci l. II dicitur pontifici a Camerario argentiphum cum nummis præsentari. Angli in offerebant munera annua seu tributa sua. *Erihanap.* (a *Nap, ein nap,* aut id, quod vox illa, *Nap,* notat, patera paulo profusa idem quod scyphus. Sane Francicus interpretis Crescentii l. v, verba: *Azerus optime scyphis et paropsidibus et incisoriiis* vertit: *est très bon pour faire hanaps escuelles [scutula] et plateaux;* vid. Du Cangio: *nappus* et *Incisorium.* Hinc factum est, scutula *scutellæ* dicerentur ex ec, quod scypho porrigerentur, quemadmodum sportellæ dicebantur a sportellis, in quibus dicitur.

Anastasius in Bonifacio II: *Hic presbyteri de adeptis hæreditatibus obtulit, id est ἡχίς, particulas, gustus hæreditatum, quas nactus fuerat.*

(24) Medius hortus ideo dicitur, quod in palatio interceptus et structuris undique septisset, ut ejus nihil conspici posset.

(25) Recenseretur hic aliquot species olfactorum et unguentariæ. Ut hodie gestamus nobiscum pyxidos tabaci in pulverem comminuti, ita olim in Oriente tantum, sed et in Occidente pro odoriferas secum ferebant. Agnelles Pontævenn. p. 155, describens magnum luctum præterunt a se matronæ in aures, ait *et annulus aurea et pereselidas, et monilia, et olfactoria, scutula, etc.* Rolandinus Patavinus in Chronica l. t. 10, memorat inter alia, quibus castrum Anastasi dictum expugnari olim consuevit, etiam *incellampullas balsami.* Vox οἰνάνθηα posset quidem de illo vini genere sumi, quod medio suo claretum appellabant. Id enim post epulas et secundum locum fuisse inter species seu dulcia ministratum apparet ex Ordine Romano Gregorii X, § 11, tamen de odoramento aut unguento accipere, et ejusdem generis sint, quæ deinceps memorantur. Vid. ad p. 269.

D COMMENTARIUS.

διὰ πολυτίμων χειρομάκτων (26) ἀπομαζέμενοι καὶ τῶν μυριπιδῶν (27) καὶ εὐώδων σταγμάτων καὶ ἀλματων ἀφθόνως ἐμπλησθέντες, πάλιν διὰ τοῦ λχυσιακοῦ καὶ τοῦ ὠρολογίου καὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου ἐξέισαν τὰς ἀνατολικὰς πύλας τοῦ χρυσοτρικλίνου, καὶ διὰ τοῦ ἡλιακοῦ τοῦ Φάρου ἐξελεύοντες, κατήλθον διὰ τοῦ ἡλιακοῦ τῆς νέας καὶ τοῦ μεγάλου τρικλίνου εἰς τὸ τζυκανιστήριον· ἐκεῖσε οὖν ἰππεύσαντες ἀπῆλθον ἐν τῷ ἰδίῳ ἀπλήκτω, ἤτοι εἰς τὸν χρυσίωνα. Ἰστέον, ὅτι ἀνάγλυφα μινισούρια καὶ σκουτέλλια ἐν τῷ μεγάλῳ κοσμητῇ τοῦ χρυσοτρικλίνου ἀκμὴν ἐκρέμαντο, καὶ τὰ μικρὰ ἀνάγλυφα σκουτέλλια ἐν ταῖς φωταγωγοῖς καμάραις τοῦ τρούλλου ἐκρέμαντο. Ἰστέον, ὅτι, ἡμερῶν διελευσῶν οὐκ ὀλίγων, ἤτησαντο οἱ φίλοι Σαρανηνοὶ θεῖσασθαι καὶ συντυχεῖν τὸν βασιλέα, καὶ ἐπεὶ ὁ χρυσοτρικλίνος ἀπεγραμίσθη τῆς προῤῥηθείσης γραμμῆς (28), ἐν τῷ ἀδιαλείπτῳ καὶ καθ' ἐκάστην ἰσταμένῳ ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ πυργίῳ ἐκρεμάσθησαν, ἐν τοῖς τοῦ αὐτοῦ πυργίου μεσοκαρδίαις, τὰ τρία στέμματα· πρὸς ἀνατολὴν μὲν τὸ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων πράσινον στέμμα, δεξιᾷ δὲ τὸ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου βένετον στέμμα, ἀριστερᾷ δὲ τὸ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου βένετον στέμμα μετὰ καὶ τῶν σταυρῶν αὐτῶν. Αἱ δὲ τῶν τριῶν στεμμάτων τρεῖς περιστεραὶ (29) ἐκρεμάσθησαν ἐν τῷ πρὸς δύσειν μεσοκαρδίῳ τοῦ αὐτοῦ πυργίου, Ἐνθεν δὲ κἀκεῖσε τοῦ αὐτοῦ πυργίου ἔστησαν θρόνοι δύο· δεξιᾷ μὲν πρὸς ἀνατολὴν ὁ τοῦ Ἀρκαδίου, ἐν ᾧ ἐκαθίσθη Ῥωμανὸς ὁ Πορφυρογέννητος καὶ θεόσεπτος βασιλεὺς· εὐώνυμα δὲ ὁ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου θρόνος. Ἐνθεν δὲ κἀκεῖθεν, ἤτοι δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ τοῦ χρυσοτρικλίνου, ἔστησαν οἱ λοιποὶ βασιλικοὶ θρόνοι καὶ τὰ δύο χρυσαῖα κραδᾶττα καὶ τὰ δύο ἀργυρᾶ ἰστοπόδια, ἐν οἷς καὶ τὰ θυτικὰ αἴρεται βῆλον· ἔστησαν δὲ

JOAN. JAC. REISKII

(26) Membran. ἀνογλύφων et l. II, χειρομάκτων pro ἀνιγλύφων et χειρομάκτρων; vid. ad p. 267. Sic ἀνομένειν dicunt hodierni pro ἀναμένειν. [At quare toto libro nihil de cameis seu gemmis anaglyphis cavatisve memoratur? Credo, quia rudis illa bonarum artium ætas non æstimabat, nedum faceret tam subtilis et doctæ manus opera. Juvat hac occasione vocem *cameo* explicare, de cujus etymologia video disceptari. Est Græca, non Arabica vox. Possæt quidem ab Arabico *gama*, *punxit acuto ferro*, repeti. Sed est, si verum volumus, a καμειον, *fabrica*. Sic appellant novi Græci et officinam, in qua pretiosum, artificiosum, rarum quidque fit, et subtiliter aliquid efficere κάμνειν dicunt. *Ex Addend.*]

(27) De more veterum Græcorum unguentis fragrantibus post epulas sese lavandi et imbuendi vid. Athen. p. 409 c. fin.

(28) Γραμμῆ est *pictura*, *lineatura*, ut dicebant medio ævo, ut γραμμίζειν, *pingere* γραμμιστής *pictor*, in celebri loco Theopanis p. 247. Hi tales sunt, quos Themistius p. 223, ποιητὰς ἀλόντας appellat, qui parietes ædium ab extus dealbant aut calcario incrustant opere, intus autem pingunt coloribus et figuris, item qui opere tessellato vel musivo ἰδέσθῃ ἐνθίνα efficiebant, de quibus vid. Salmas. ad *Script. Hist. Aug.* t. II. p. 559 et 710, ubi ait, eos dealbatores, coloratores et ἰνδικοπλάστους dictos, quod indigo vel glasto

in scamnis ibi positis. Illuc mittebat ipsi imperator per cætonitam cænanthia [genus unguenti est], et aquam rosarum stillaticiam et gallas et alia unguenta et odoramenta. Postquam ibi in paratis levati operis pelvibus sese lavarant, et pretiosis mantilibus manus absterserant atque siccaverant, unguentisque et liquoribus suave spirantibus corpus probe delibutum habebant, exhibant rursus per lausiacum et horologium et chrysotriclinium, portam orientalem chrysotriclinii et solarium Phari, descendebantque per solarium Nova ecclesiæ et magni triclinii in tzuconisterium. Ibi descendebant rursus in equos suos, et sic avehebantur in mansionem suam, id est in chryseonem. 330 Tenendum adhuc, interrasilia miesoria et scutellas suspensa tum fuisse in magno cosmoto chrysotriclinii: parvæ autem anaglyphæ scutellæ dependebant et fenestras fornicibus trulli. Non paucis diebus post rogabant amici Saraceni denuo veniam videndi imperatorem eique colloquendi. Quandoquidem vero chrysotriclinium pictu cultuque illo, quem supra descripsimus, fuisset exutum, suspendebantur in turricula, quæ quotidie et nunquam non ibi stat, ex ejus mediis tabulatis orientalibus tres infulæ, in medio stemma SS. Apostolorum viride; ad ejus dextram venetum sanctissimæ Deiparæ Phari; et ad sinistram venetum stemma sanoti et magni martyris Demetrii. Habebant illa tria stemmata suas totidem cruces; at tres columbæ ad ea pertinentes dependebant ex ejusdem turriculæ seu scrinii meditullis occidentalibus. Ab utraque ejusdem parte stabant throni duo, hinc unus, versus orientem nempe, et a dextra thronus Arcadii, in quo Romanus Porphyrogenitus et a Deo coronatus imperator sedebat; illinc autem a sinistra stabat

COMMENTARIUS.

parietes inficerent. Pingebant quoque in luctu parietes nigro colore; vid. Du Cange Gl. lat. v. *Litra*. Sunt quoque γραμμιστᾶι, qui non tantum in parietibus, ligno, listis coloribus et penicillo rerum imagines, sed etiam in arboribus forcipe reseotis exprimebant. Sic supra p. 331 habebamus γραμμίζειν ἀπὸ δαφνῶν σταυρῶν καὶ σταφάνων, lauris in crucium formam sectis et in sarta contortis pingere et exornare triclinia, deambulatoria, etc.

(29) Paulo superius mentem meam de columbis infularum exposui, fuisse nempe figuras columbarum crucibus quibus ornati erant infularum vertices, impositas. Influxerunt fuerint et immobiliter iis inbæserint, ibi dubitabam. Hoc loco apparet, columbas has demi ab infulis potuisse. Fueruntne ergo crucibus ope cochlearum adaptatæ? An potius fuerunt infularum capsulæ? Certe solebant medio ævo capsulas pro rebus sacris, pane consecrato, reliquiis condendis ad instar columbarum conformare, volentes eo significare, vim Spiritus sancti conditis intus reliquiis incubare easque conservare et sanctificare; vid. Du Cange ad Pauli Silentiarîi Eephasin S. Sophiæ p. 575, et Gloss. Lat. v. *Columba* et Gr. v. Ἡερῖστερᾶ. Apparet e lucis ibi citatis columbæ imaginem in ciboriis super altaribus et super baptisteriis pependisse, e quorum pedibus ex unco vel catenula dependebant cruces.

thronus S. Constantini. Ab ipsius autem chryso-
sotriclinii ambabus partibus, dextra sinistraque,
stabant reliqui throni imperiales et duo aurea
grabbatia et duo argentea histopodia [seu crassi
et proceri styli, ad formam malorum navalium
efficti], e quibus occidentale velum dependet. Infra
idem velum stabant tria magna missoria. Suspensa
quoque erant in eodem chrysootriclinio aurea vela,
quae per festum Paschalis suspendi solent. Solum
ejusdem conspersum erat myrto et dendrobano
[seu rosmarino] et rosis. At aurea mensa tum ibi
non prostabat. Magistri et proconsules et patricii
gestabant sua, ut ritus ferebat, mutatoria; item-
que cubicularii: at qui ad chrysootriclinium perti-
nebant, omnes gestabant saga russa. Secretarii
omnes gestabant vera seu purpurea saga. Praepositi
stabant in sua statione. Imperator amictus aquila,
tunica pata sic dicta, et alba magna infula, sede-
bat. Costonites, calpeano [basilicorum] et mysticus
in propriis mutatoris stabant in proprio velo chry-
sotriclinii. Saraceni intrabant per circum et scyla,
transmissaque Justiniani trichinio et lausiaco, in-
trabant ad imperatorem, a logotheta introducti pro
consueto more, collocatique coram sacro throno
alloquebantur et componebant cum domino, quae
volebant. Illorum homines vel famuli introducti
stabant versus occidentem intra velum, quod e
dubus illis histopodiis vel proceris malis argen-
teis dependebat, 340 id est retro tria illa magna
missoria aurea; ubi expectabant, donec amici,
valere jussu imperatore, abirent. Legati abeuntes
cum pervenissent ad mediam chrysootriclinii partem,
incipiebant ipsorum homines imperatori boni
verba dicere et cum ipsis simul exire. Per eandem,
qua venerant, viam, nempe per lausiaca,
Justiniani trichiniam, scyla, circum et apsidem
remeabant domum in chrysoothon, suam hospiti-
tiam.

*De iudo equestre instituto in gratiam amicorum Sa-
racenorum, qui conciliandae pacis et permittendo-
rum captivorum gratis venerant, indict. iv [A.
c. 946], sub Constantino et Romano Porphyro-
genitis imperatoribus.*

In demo seu gradibus circensibus Veneti [seu
factionis Venetæ] stabat numerus [seu domesticus
vel magister numerorum] vice domestici scholarum,
gerens ejus auream Venetam tunicam. In demo
Prasini stabat domesticus castris, gerens auream
Prasinam tunicam domestici excubitorum. In gradi-
bus factionis albae stabat demarchus factionis Ve-
netæ; et in gradibus factionis russæ stabat demar-
chus factionis Prasinæ. In gradibus Veneti pariter
atque Prasini suspensa erant vela rosea, segmentis
cancellatis pretextata, terna in unaquaque factione.
In gradibus autem albae russæque factionis suspensa
erant vela purpurea chrysootriclinii, in quibus figu-
ras gryphonagrorum seu vulturum feris asinis com-
mistorum conspiciebantur. Factionarii et cantores
tam e templo Sanctorum Apostolorum, quam e

A κάτωθεν τοῦ αὐτοῦ βήλου τὰ τρία μέγιστα μινισόρια.
Ἐκρεμάσθη δὲ καὶ τὰ χρυσὰ τοῦ Πάσχα βήλα ἐν τῇ
αὐτῇ χρυσοτρικλίνῃ. Κατεράνθη δὲ καὶ τὸ τοῖσιν
ἴδιον ἀπὸ μυρρίνης καὶ δεινδρολιθίνου καὶ ῥόδου
ἢ χρυσῆ τρίπερα οὐκ ἔστι. Οἱ δὲ μέγιστοι, καὶ
ἀνώτατοι, καὶ πατρικοί ἐφόρουν τὰ ἐκτῶν ἐν
τύκῳ ἀλλάξιμα, ὁμοίως καὶ οἱ τοῦ κουβουκλίου
Οἱ δὲ τοῦ χρυσοτρικλίνου πάντες ἐφόρουν ἐν γί-
βοις. Οἱ δὲ τῶν σκεπτῶν πάντες ἐφόρουν τὰ ἀλ-
θινὰ σάγια. Οἱ δὲ πραιπόσιτοι ἕστησαν ἐν τῇ ἰδίᾳ
στάσει. Ὁ δὲ βασιλεὺς περιβαλλόμενος τὸν αἰὶν,
τὸ γλανίδιον καὶ τὸ ἄσπρον μέγα στόμμα, ἐκρέσθη.
Οἱ δὲ κοιτωνίται καὶ ἅ κατεπάνω καὶ ὁ μισθὰς
μετὰ τῶν ἰδίων ἀλλάξιμα ἕστησαν ἐν τῇ ἰδίᾳ τοῦ
χρυσοτρικλίνου βήλου· οἱ δὲ Σαρακηνοὶ εἰσέλθοντες ἐπὶ
τοῦ ἵπποδρόμου καὶ τῶν σκώλων, καὶ διαλεθόντες ἐπὶ
τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ λαυσιακοῦ καὶ παρὰ τὸ
λογοθέτου εἰσαχθέντες κατὰ τὸ εἰσόδον πρὸς τὸν βα-
σιλέα καὶ πλησίον τοῦ βασιλείου θρόνου γενόμε-
νοι συνέντευχον μετὰ τοῦ βασιλέως ὅσα ἐβούλοντο. Οἱ ἄ-
νθρωποι αὐτῶν εἰσαχθέντες ἕστησαν ἐν τῇ τῆ
δύσει τέκῃ τῇ ἐν τοῖς δυτικῇ ἰστοποδίαις αἰρομένη,
ὁδηλοῦντι ὁπισθεν τῶν τριῶν μεγάλων χρυσοῦν μι-
νισορίων, καρτερήσαντες ἐκείσε, μέχρις ἂν καὶ οἱ
φίλοι ἀποχαικτισάμενοι τὸν βασιλέα ἐξέσωσαν. Τῶν δὲ
φίλων πρὸς τὴν μέσῃν τοῦ χρυσοτρικλίνου γενε-
σιαν, εὐφημήσαντες οἱ τούτων ἄνθρωποι συνέβησαν
αὐτοῖς, καὶ πάλιν διὰ τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τοῦ Ἰουστι-
νιανοῦ, τῶν τε σκώλων καὶ τοῦ ἵπποδρόμου καὶ
τῆς ἀφίδος ἀπῆλθον ἐν τῇ ἰδίᾳ τοῦ χρυσοῦν
C ἀπλήκτω.

Περὶ τοῦ γεγονότος ἵπποδρομίου ἐπὶ τῇ ἐλεύσει
τῶν φίλων Σαρακηνῶν, διὰ τὴν εἰρήνην καὶ
τὴν ἀλλάξιον, εἰς τὴν δ' ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ
Ῥωμανοῦ τῶν Πορφυρογεννητῶν βασιλέων.

Εἰς τὸν δῆλον τοῦ Βενέτου ἕστη ὁ νεώτερος ἀπὸ
τοῦ δημοσίου τῶν σχολῶν, φορῶν τὸ χρυσοῦν Βέ-
νετον γλανίδιον τοῦ δημοσίου τῶν σχολῶν· εἰς
τὸν δῆμον τοῦ πρατίνου ἕστη ὁ δομῆσις τοῦ τει-
χους, φορῶν τὸ χρυσοῦν Πράσινον γλανίδιον τοῦ δε-
μοσίου τῶν ἐξοκουβίτων¹⁹. Εἰς τὸν δῆμον τοῦ Λευ-
κοῦ ἕστη ὁ δῆμαρχος τῶν βενέτων· εἰς τὸν δῆμον
τοῦ Ρουσιῶν ἕστη ὁ δῆμαρχος τῶν Πρασίνων. Εἰς
δὲ τοῦ Βενέτου τὸν δῆμον καὶ εἰς τὸν τοῦ Πρασίνου
ἐκρεμάσθησαν τὰ ἀπὸ φημίτων διαποστικῶν ἡμφια-
σμένα διρρόδινα βήλα, κατὰ δῆμον ἀνὰ τριῶν. Εἰς δὲ
τὸν τοῦ Λευκοῦ δῆμον καὶ εἰς τὸν τοῦ Ρουσιῶν δῆ-
μον ἐκρεμάσθησαν τὰ ἐξ ἑκα βήλα τοῦ χρυσοτρικλίνου
οἱ γρυπωναγροὶ· οἱ δὲ δημῶνται πάντες καὶ οἱ φά-
τοι, οἱ τε ἀποστολίται καὶ ἀγισοφῆται, ἕστησαν ἐπὶ
τοὺς δ' δῆμους· καὶ οἱ μὲν δημῶνται φρουρῶντες τὴν

VARIAE LECTIONES.

¹⁹ ΣΧΟΛΑ. Ἐντέον, οἱ παρῆν τῇ τότε παρῆν ἐν τῇ πόλει ὁ ἐξοκουβίτης, καὶ αὐτὸς ἕστη ἐν τῇ δῆμῳ τοῦ Πρατίνου, οὐχὶ δὲ ὁ τειχεώτης.

εαυτῶν καμίσια καὶ τὰ ἀπὸ σημέντων στεφάνια, βασιτάζοντες καὶ τὰ ἴδια δγγέλια· οἱ δὲ ἀποστολῆται καὶ ἀγιοσοφῆται ἐφόρεσαν τὰ δλόβλαττα καμίσια τοῦ σκεπτοῦ καὶ τὰ ὑπὸ φιαλίον καὶ τὰ ἕτερα τῶν ὑπουργούοντων εἰς τὰς καμάρas τῶν ἰθ' ἀκουσίτων. Οἱ δὲ δημῶνται οἱ στάντες εἰς τοὺς δύο μεγάλους δῆμους τοῦ τε Βενέτου καὶ τοῦ Πρασίνου ἐδάστασαν τοῦ σαξίμου τὰ φεγγῆα (30). Οἱ δὲ δ' ἡνλοχοὶ ἐφόρεσαν τὰ χρυσῆ δημόσια τοῦ χρυσοῦ ἱπποδρόμιου· τὰ δὲ ἕτερα δημόσια ἐφόρεσαν δ' βιγάριοι. Οἱ δὲ λιπικὸι βιγάριοι ἐφόρεσαν γυμναστικία. Οἱ δὲ δ' εἰκαστὰ καὶ οἱ ἐργάται πάντες ἐφόρεσαν τὰ χρυσῆ δλοσήμεντα κοντομάνικα. Ἡ δὲ πολιτικῆ ἐφόρεσαν τὰ λευκὰ χλανίδια τῶν δ' τεγμάτων, τοῦ δὲ Βενέτου μέρους νικησαντος, ἐγένετο σάξιμον κατὰ τὸν τύπον τοῦ λαχάνικου ἱπποδρόμιου, δηλονότι ὀψικευθέντων τῶν νικησάντων ὑπὸ τῶν δ' εἰκαστῶν καὶ ὄλων τῶν ἐργατῶν τῶν δύο μερῶν τῶο φορέσάντων τὰ δλοσήμεντα κοντομάνικα, καὶ τῶν δημῶντων τῶν δύο μερῶν βασιτάζοντων καὶ τὰ τοῦ σαξίμου φεγγῆα. Ὁ δὲ δῆμαρχος τῶν Βενέτων, ὡς νικῆσας, κατὰ τὸν τύπον τοῦ λαχανικοῦ ἱπποδρόμου ἐφόρεσεν τὸ ἄλθρινδὸν σάγιον, καὶ ὀψικεῦσεν καὶ αὐτός. Λιὰ γὰρ ἐνδείξιν τῶν ὄλων Σαρακηνῶν ὠρίσθη, ὀψικεῦσαι καὶ τοῦ ἐνέρου μέρους τοὺς δημῶτας καὶ τοὺς εἰκαστάς καὶ τοὺς ἐργάτας. Ὁ γὰρ παλαιὸς τύπος τοῦτο οὐκ ἔχει, εἰ μὴ μόνον τοὺς δημῶτας καὶ εἰκαστάς καὶ ἐργάτας τοῦ νικησαντος μέρους ὀψικεῦειν. Οἱ δὲ ἡνλοχοὶ καὶ ὁ δῆμαρχος καὶ οἱ δημῶνται καὶ εἰκασταὶ καὶ ἐργάται σάξαντες κατὰ τὸν τύπον, εἰς τὸ Π στάντες καὶ εὐφημήσαντες, διῆλθον τὴν μέσην, καὶ ἀπῆλθον εἰς τὴν ἴδιαν αὐτῶν ἐκκλησίαν εἰς τὴν ὑπὲρ ἄλλαν θεοτόκον εἰς τὰ διακόνιστος κατὰ τὸν τύπον τοῦ λαχάνικου ἱπποδρόμου. Τῇ δὲ δ' τοῦ Ἀγίουδούμου μνήδος, ἔχουν τῇ ἑορτῇ τῆς λαμπρῆς μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐτελέσθη ἡ ἑορτῇ κατὰ τὸν ἐξ ἀρ-

A templo Sanctæ Sophiæ, stabant per quatuor demos seu gradus circensēs totidem factionum: illi quidem, factionarii putæ. In suis ornatis, gerentes coronas et segmentis et sua manucioia: hi autem, apostolites et hagiosophites ornatos, gerebant holoblasta seu integræ sericeæ, camisia cepti et hypophialia [vel subcaputia] et cætera palliâ ministrare seu appendi solita in forficibus xix accubitantum. Demotæ stantes in magnis stobus demis seu disti-sionibus graduum circensium. Vehetæ scilicet atque Prasinæ factionis, gestabant phengia seu baculos cum lunulis, quales in ludo saltatorio gestatæ solent. Antiquæ quatuor primarij gerebant auræ demotia vel vestes factionis cujusque publicas, ad auream sic dictam circensē pertinentes. Reliquæ demotia gestabant quatuor præcipui bigarii. Cæteri bigarii gerebant gymnastica. Quatuor pitores et operæ fabriles omnes gestabant aurea holosemienta [vel tota ex segmentis facta] brevibus manicis. Magistratus urbani gestabat candidastuntos quatuor sagittatum. Vehetæ itaque factionis tunc videntæ, fiebat saximum [vel saltatio] eo ritu, qui in hippodromis iachnaticis [seu eo ludo equestri, per quem olera et alia baculentia spargi solent], observatur. Scilicet viciores committantur quatuor pictores et omnes operæ fabriles ambarum factionum, gestantes holosemienta brevibus manicis, et populares ambarum factionum; gestantes phengia saximi, Demarchus autem Venetæ factionis, ut victor, gestabat veritæ purpureum sagum, ut mos est in ludo curull oserario, et committantur in obsequio suam factionem. Dixi, ambas factiones in obsequio tum processissæ. Jussum nempe fuerat ostentationis erga hospites Saracenos gratia, ut alterius quoque victæ factionis, Prasinæ, factionarii prebent et pictores et fabri processioni interessent. Altes id non

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(30) Puto phengia fuisse baculos cum manubrio seu fulcro manuum utrinque recurro ad instar litteræ Ψ, ita ut manubrium dimidiis lunæ duo cornua referret. Similem adhuc hodie gerit baculum patriarchis CPtanus δικανίκιον dictum, in eo tantum differentiam ab ista figura, quod in senario adhuc transversam irabem argenteam habeat, quemadmodum ipsa quoque cornua vel manubrium argentea sunt. Aut fuisse φεγγῆα nostra tale baculos, qualem habere conspicitur ille Basck Gidüschorum aut capitaneus ostiariorum in collectione Ferriofensitabularum ænearum, tab. 14 in hunc modum conformatum:

Græci lunam olim σελήνη et ἀστὴρ vocabant, hodierni φέγγος et φεγγῆν, hoc est φεγγῆον, appellant. Patet igitur, quare baculos bicorni manubrio instructas lunas vel lunulas appellariant. Pari modo σελγιδὰς olim vocabant illas senatorum calceos assutas ad instar dimidiis lunæ acutas utrinque et in media cavas corrigiæ, item ἐπισφῶρια μηχανοειδῆ, et tales calceos appellat Herodotus Attiæ in dedicat, status Regiæ ἀστῆρὸντα πέδιλα, lunas calceos. Nam ὁ ἀστὴρ luna est; vid. Salmas. ad illum locum p. III. 452. Hæc mihi optima et

verissima videtur expositio vocis nostræ esse. Nunc proponam alias duas meæ quidem sententia minus probabiles, sed statuant de illis erpiti. Primam quidem hanc. Appellabant veteres Græci σελγιὰ calvas; vid. Salmas. Dialóg. de Comia Inter Cæsariam et Curtiam p. 36. Fuerunt ergo phengia baculi cum capitulis virorum calvis ebore factis, aut argento aurove, quales in baculis nostris hodie gerimus, Socrates aut Æsopos a quibusdam dictos? Secundâ hæc est. Φεγγῆον vocat novis Græcis πῆνθον, quales circa sanctotum capita pinguntur. Veteres eos a luna pariter μηχανοειδῆ dicti habuerint in summo vertice nimbo tales seu latas rotundas tabulas argenteas? Quemadmodum scutiferi apud Latinos pilea seu pileos super baculis gerebant. Ceremoniale Romanum l. I, sect. 2, illorum pileorum mentionem facit his verbis: Hos sequuntur quatuor nobiles pilea quatuor de cremesino supra baculos quosdam deferentes, qui scutiferi honorarii vocantur cubicularii. Sane infra p. 418, dicitur ostiariorum brabeum seu insigne esse ῥάβδος περικεφαλαίαν ἔχουσα, baculus cum capitulo. Illud capitellum non videtur aliud, quam tegmen rotundum latum ad pilei aut disci plani formam factum fuisse.

habet ritus antiquus, vi cuius factionarii et pictores et fabri victriois tantummodo factionis processionem celebrabant. Ut venerant in II, consistebant ibi aurigæ, et demarchus, et populares et pictores, et operæ fabriles, desultabantque suas choreas, dictisque imperatori laudibus, abibant per mesam in propriam suam ecclesiam, in Sanctæ Deiparæ eodem puta, quæ in diaconissarum monasterio est; prout fieri solet in ludo curuli olerario. Sexto die Augusti, seu festo splendide Transfigurationis Domini nostri Jesu Christi, peragebatur festum secundum antiquum ex remotis temporibus tractum ritum, nisi quod domini in gratiam Saracenorum hospitem loros corpore, cruces et acasias manibus gestabant. Magistri autem et proconsules et patricii gestabant et ipsi quoque loros, absque tamen scipionibus et absque acaciis. Producebantur sceve seu vasa pretiosa et reliquiæ sanctorum, omnia in obsequio pro more consueto, ut magna crux, virga Mosis sceptræ [seu vexilla] Romana, eutychia [vel signa Fortune] et aliæ quæcumque reliquiæ in templo Domini depositæ. Aderant cum factionibus psaltæ apostolitæ et hagiographitæ ibi, ubi transeuntes dominos salutare bonis verbis et venerari mos est, fausta illis acclamantes et induti mutatoriis hieidem, quæ illos in exceptione legatorum gestasse antea dicebamus. Tribunal, in quo stare amicos et spectare imperatorem mos est, 342 tam ad ecclesiam in processione euntem, quam inde redeuntem, exornatum erat eodem modo, quo diximus in exceptione eorum. Magnum Sanctæ Sophiæ templum ornatum erat eo modo, quo solet per festum Paschatis esse. In catechumenis seu supra portam regiam suspensæ erant aurea vela columnarum ciborii aliaque vela et instrata, tam e Sancta Sophia quam ex Nova ecclesia petita: item catenæ variis ex ecclesiis deproptæ, e quibus dependebant magna Novæ ecclesiæ polycandela; item infulæ et varia ergo mucia crucesque aureæ gemmatæ, codices evangeliorum quoque ibi collocabantur. Reliqua processionis fiebant secundum consuetam formam. Die nona Augusti eademque Dominica celebrabatur ceterorum seu sacrum solenne convivium in triclinio Justiniani. Producebatur tum anaglypha seu exstante cæclatura conspicua suppellex argentea, quæ in vestiaro Cariani solet asservari, in eaque inferebantur dapes fiebatque reliquum omne circa mensam ministerium. Spectacula simul ludebant seu edebantur omnis generis scenica. Convivabantur tum ambo

A χαιών χρόνων παρακολουθήσαντα τῶν ἐκ πλῆ, διὰ τοὺς φίλους Σαρακηνούς ἐφόρεσαν ἐκ τῶν λεῖς τοὺς λώρους, βασιτάταντες καὶ τοὺς πατρικίους καὶ τὰς ἀκακίας. Οἱ δὲ μάλιστα, καὶ ἐκ τῶν πατρικίους ἐφόρεσαν καὶ αὐτοὶ τοὺς λώρους καὶ τοὶ δὲ σκεπιδῶνας ἢ ἀκακίας ἐδίδασσαν. Ἐκ δὲ καὶ πάντα τὰ σκεύη καὶ ὀφείκουσαν κτιρίων θός, ἤτοι ὁ μέγας σταυρὸς, ἡ τοῦ Μωσίου τὰ Ῥωμαῖα σκῆπτρα, τὰ πτυχία καὶ ὅσα τῶν τοῦ Κυρίου ἀπόκεινται ναφ. Ἀλλὰ κίονται, ἀποστολιταὶ καὶ ἀγιοσοφίται, συνήθη μοις ἐν ταῖς δοχαῖς εὐφημοῦντες, δηλονότι ῥθίντα ἐν τῇ δοχῇ φοροῦντες ἀλλάξιμα. Τὸ βουνάλιον, ἐν ᾧ κατὰ τύπον ἴστανται οἱ θεωροῦσιν τὸν βασιλέα, ἀπιδόντος ἐν τῇ τῆς ἐκκλησίας καὶ πάλιν ὑποστρέφοντες κατὰ τὴν προῤῥηθείσαν τῆς δοχῆς ἐξέλιξη τῆς ἁγίας Σοφίας μέγας ναὸς ἐξωπλήθη εὐωθὸς τοῦ Πάσχα. Εἰς δὲ τὰ κατηχώρηκα ἄνωθεν τῶν βασιλικῶν κυλῶν, ἐκέρχον χρυσῆ βῆλα τῶν κίωνων τοῦ κιδωρίου βῆλα καὶ ἐνδύται ἀπὸ τε τῆς ἁγίας Σοφίας Νέας ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ ἀλυσίδια πλείστα φόρων ἐκκλησιῶν, καὶ τὰ τῆς Νέας τῆς πολυκάνδηλα ἀλλὰ καὶ στέμματα καὶ γομούκια, σταυροὶ τε χρυσοὶ διάλιθοι καὶ ἀγγελίων ἐκείσε ἰδρύνθησαν. Τὰ δὲ ἐξελύσεως ἐκείσεθη κατὰ τὸν εὐωθὸς καὶ ἐνάτη τοῦ Αὐγούστου μηνός, ἡμέρᾳ κενετο κλητώριον ἐν τῷ τρικλίνοφ τοῦ ἐκ ἐξῆλθεν δὲ τὸ ἀνάγλυφον ἀστῆμιον ἡμῶν ἐν τῷ βεστιαρίω τοῦ Καριανῶ, κίονται γίγονεν ἡ πάντα ὑπερησία τοῦ κρατοῦ δὲ καὶ τὰ θεματικά πάντα παίγνια. Ἐκ τῶν αὐτῶν κλητωρίων οἱ δύο φίλοι Ταρσῆται ἠρωποὶ αὐτῶν, καὶ δέσμοι (31) ἐπὶ τῶν Ταρσῆται μ'. Ἐλαβον δὲ ἐν χρυσοῖς κενετῶν μὲν δύο φίλοι ἀνὰ μιλιαρχίσιων φ, οἱ δὲ ἠρωποὶ αὐτῶν μιλ. γ, οἱ δὲ μ' δέσμοι κενετῶν ἐστάλησαν δὲ καὶ τοῖς ἐν τῷ κρατοῦ κενετῶν νασιν δέσμοις μιλ. Τοῦ δὲ βασιλέως ἐκ ἐκαθέστησαν πάλιν οἱ αὐτοὶ φίλοι ἐν τῷ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τρικλίνου, καθ' ὃν προειρήκαμεν καὶ ἀπιστάλησαν πάλιν αὐτοῖς ἐκ κενετῶν ριστικῶν, στάγματά τε καὶ ἀλείματα κενετῶν νιψάμενοι καὶ εὐωδιασθέντες διήλθον κενετῶν χρυσοτρικλίνου καὶ τῶν ἀνατολικῶν κενετῶν τρόπον προειρήκαμεν.

amici seu legati et hospites Tarsensium

VARIÆ LECTIONES.

³⁰ ἀστῆμην cod. et ed., ut sæpius. Cf. ad pag. 7.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(31) Captivi Saraceni servabantur olim in prætorio, ut hodie in septem sic dictis turribus CPii, aut ut in urbium Africæ balneis hodie Christiani servantur et in balneis Genus atque Livorni Turcæ capti. Multo humanius illi captivi Saraceni a Græcis imp. habebantur, quam captivi Christiani hodie habentur a Turcis. Non tantum enim singulis diebus Dominicis liberabantur vinculis et

operis, vid. Du Cange v. *Humanitas*, ad pag. septimana paschali liberi erant; vid. Du Cange 545. c. 117, et spectabant ludos circensium minus quam ipsi cives: vid. infra p. 350. c. dum adhibebantur sacris epulis et relictis nummis et vestibus accipiebant, et vestibus nostri codicis constat; vid. ad p. 353 dicitur

mites eorum et captivi Saraceni e præfectura Tarsense olim abrepti, nunc e prætorio accessiti, velut captivitate recens liberati, numero quadraginta. Hi omnes accipiebant muneris nomine nummos in scutellis argenteis. Amborum quidem amicorum in suam unusquisque personam accipiebat quingentena miliarisia, reliqui ejus comites in universum accipiebant ter mille miliarisia, mille tandem miliarisia accipiebant illi quadraginta captivi sacris epulis adhibiti. Sed et captivis Saracenis, qui in prætorio et vinculis remanserant, mittebatur numerus miliariesiorum. Finitis epulis, cum surgeret imperator, jubebantur amici Saraceni rursus in dextra parte ejusdem triclinii secundum prædictum modum desiderare. Illuc et tum quoque mittebantur ipsis per cætonitas odorati liquores et unguenta, quibus cum loti probe se imbuissent, abibant domum, præter chrysotriclinium transeuntes et portam orientalem, et sic porro ut prædiximus.

Δοχή ἑτέρα τοῦ Δελεμίκου (32).

Ἰστέον, ὅτι τῇ λ' τοῦ Αὐγούστου μηνός, ἡμέρα Κυριακῆ, ἐπὶ τῇ ἐλρύσει τοῦ Δελεμίκου τοῦ Ἀμηρᾶ τοῦ Ἐμστ καὶ ἀποκρισιαρίου τοῦ Ἀπογαβδᾶ ἐγένετο δοχή κατὰ τὴν προειρημένην δοχὴν κατὰ πάντα ὁμοία. Καὶ ἔστησαν μέτρον τοῦ μεγάλου τρικλίνου τῆς μιννύρας σέλλα χρυσᾶ, ἐν οἷς ἐκαθέσθησαν οἱ βασιλεῖς, οἱ τοῦ κουβουκλείου δὲ οὐκ εἰσῆλθον παραστηναί. Παρέστησαν δὲ οἱ κοιτωνίται μόνοι καὶ ἑβδομάριοι πάντες μετὰ τῶν ἰδίων ἀλλαξιμῶν. Ἰσταντο δὲ

A *Alla receptio, nempe delemici [vel dilemitæ].*

Mensis Augusti die trigesimo eodemque Dominico fiebat admissio ob adventum Delemici, Amiræ Emet [vel Amidæ] ejusdemque apocrisiarii seu legalis mandatarii, Abu Chabdani [vel Hamdanidæ]. Hæc receptio similis in omnibus erat præcedenti. Stabant in medio magni triclinii magnaureæ sellæ aureæ, in quibus domini residebant. Cubicularii ibi non astabant, sed soli cætonitæ cum hebdomariis in suis mutatoriis. 343 Astabant quoque caudi-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(52) Id est Δελεμίκου. Sic novi Græci ad Latinorum exemplum genitivum formant. Ubi Latini *II* duplex, sed solum *iota* habent, quod in unum contractum majore littera solent exprimere, ibi Græci ponunt duplex *iota*, sed in medio transversa trabe copulatum. H. Δελεμίκου est ergo idem atque *Delemici* seu *Delemicii*. Sic infra p. 379 est Συμβατική, *Symbaticel*, et p. 379, ὁ τοῦ Παγκράτη, *Theodorus de gente Pancratii* P. 385 est: ἡ παραλία τοῦ Θρακίης, *ora maritima Thracel*, pro Θρακισίου, nempe θίματος. V. ad. p. 371 dicenda. Cedrenus p. 702 Χρυσοθέρηγῃ habet, *Chrysoverg I*, pro Χρυσοθεργίου, Leo Grammaticus p. 458, Ἀρμένη pro Ἀρμενίου. Anna Comnen. in *Alexiad.* p. 290 habet: τόπον τινὰ καλούμενον τοῦ Λεβδῶνα, quem p. 232, τοῦ Λεβουνίου vocat, *Nicetas* p. 125, ed. Ven. τὸ τοῦ Πανταγῆ Θεοδώρου περικαλλεῖς ὄχημα ἐπὶ ἔξω ὄντος τῆς πόλεως memorat, id est Πανταγίου, quod ibi nomen familiæ est. Hinc intelligatur et emendetur marmor, quod Aringhius t. I. l. III. c. 22, et Corsinius Append. ad *Notas Græcorum* p. 39 habent: Βάρη βαλέρη est *Varl Valer I*, non recte prima vox *gravi* redditur. Ibidem leg. Ἀντωνίς, id est Ἀντωνίαι, et τίκτων μητῆρι (pro μητρὶ), *e qua liberos suscepit*, Φιλία non est vox Græca *amicitiam* notans, sed Latina vox *filia*, Græcis litteris scripta. Præterea leg. βίον ἀλυπῆ. Sed hoc in transitu. Non dubito bene Græcam et vetustis quoque Græcis usitatam genitivi terminationem illam fuisse, Latinosque illam a Græcis accepisse. Non dubito Græcos sic olim formasse: Ἐρέτρης e. c. pro Ἐρέτριος, Ἐρέτρη pro Ἐρετρίου, Ἐρέτρην pro Ἐρέτριον. Sane ταῦρον Ἐρέτρην exstat apud Diogen. *Lært.* p. 153, ubi metrum Ἐρέτριον non admittit. Terminationem ἡς in nominativo aliud nihil quam *ios* contractum esse, alibi demonstro. Pari modo ἡν contracte pro *ion* dicebant interdum, exigente necessitate, aut ferente casu. Ita est βραβῆν pro βραβίον in illo epigrammate veteri apud Demosthenem de corona versus finem; qui locus sic emendandus est:

Μαχνημένοι δ' ἀρετῆς καὶ δειγματος, οὐκ ἐσάωσαν
Ψυχὰς, ἀλλ' Ἀτὴν κοινὸν ἔθεντο βραβῆν.

Virtutis et monstrandi sui ergo pugnantem non sustabant vitam suam, sed tumultum sibi ducebant (aut sumebant) commune omnibus drabeum.

B Quo loco ἀρετῆς καὶ δειγματος (non δειματος, ut vulgo editur) μάρνασθαι idem est atque ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ ἐπιδείξεως αὐτῆς ἐφ' ἐνὸς ἐκάστου μάχεσθαι.

Quis autem ille *Delemicius* fuerit, quem eodex noster ab Abu Hamdano ad Constantinum Porphyrogenon. ait legatum fuisse, non constat. Nam *Delemicius* vel *Delemicus* non est verum viri nomen, sed gentile. Sic ille dictus fuit, quia natione *Dilemita* erat. Videtur non sui juris regulus sed *amirus*, hoc est dux vel strategus vel castellanus (ut appellare malis), fiduciaris urbis et tractus *Amidæ* fuisse, provinciamque *Amidensem* ut *timarium* vel feudum ab *Hamdanida* tenuisse. *Dilemica* gens æque celebris est in historia cum Græca posteriore, tum Arabica, atque urbs *Emet* vel *Amida*, hodie *Diarbekir* vel brevius *Diarbek*. Dominabantur *Ciliciæ* parti, *Mesopotamiæ* et *Syriæ* Emir *Arabicel*, *Hamdanidæ* de gentis conditore *Hamdano* dicti. Horum unusquisque *Abu Hamdan*, id est *Hamdanides*, de gente *Hamdani*, appellabatur. Nam neque id proprium, sed gentile nomen est. Grammaticos Arabes si consulas, præcipiunt illi non *Abu Hamdan*, sed *Ibn Chamdan* vel *Hamdan* dicere. Et sic semper atque ubique in libris scriptis legitur. Usus tamen vulgaris hanc regulam non curat, sed *Abu*, quod proprie *patrem* notat, indifferenter in nominibus gentilibus pro *Ibn* seu *filio*, adhibent. Memorant della Valle et Teixeira in suis Itinerariis principis Arabici sibi æqualis *Abu Risch*. Erat ille unus de gente *Rischi*, quem libri *Ibn Raiesch* dicunt. Nil frequentius et celerius olim nomine *Avicennæ*. *Abu Sina*, vulgus dicebat pro *Ibn Sina*, ut in libris omnibus exaratur. *Aberroes*, *Abu Roschd*, *Ibn Roschd*. Sic ergo quoque Ἀπογαβδᾶ (id est Ἀβου Χαμδᾶν) pro Ἰβν Χαμδᾶν. Recta enim scriptio est Χαμδᾶν et Χαμδᾶν. Qui autem Χαμδᾶν exhibent, permutarunt ignoratione Arabismi β et μ litteras in codd. msstis valde sibi dissimiles. Deficientis in fine v denique defectum quodammodo supplet, saltem indicat circumflexus; vid. quæ ad p. 319 dixi. Ille *Abuchamdan*, qui hic commemoratur, vix potuit alius fuisse quam *Naseroddaulah*, frater natu major illius *Saifoddaulæ*, quem *Nicephorus Phocas* apud *Berrhæam* et in *Cilicia* aliquoties fudit.

dati a dextra atque sinistra parte ejusdem triclinii, in searamangiis et candidatiis, tenentes Romana seaptra et eutybia et reliqua pretiosa vasa. Primum quidem introducebat logotheta Tarsenses amicos, qui cum satis de suis rebus imperatori collocuti fuissent, esibent, vale dicte, et decidebant in triclinio trulli, qui vulgo oates seu ovatum appellari, sed male, solet. Oates enim est scrinium chartarum sacelli. Digressis itaque Tarsensibus, amiciebatur imperator octangulari tunica, et induebat capiti magnam candidam infulam, et sibi conidebat in throno Salomoneo, fiebatque ipsa, de qua dicere coepimus, receptio sedem per omnia modo, quo diximus receptionem Tarsensium amicorum factam fuisse. Egressus et ille [apocrisiarius Hamdanide puta] collocabatur extra Domini ecclesiam eo in loco, ubi domini solent infulas induere, quando in equis procedere volunt ad templum sanctorum Apostolorum feria secunda septimanæ renovationis [aut, quod idem, secundo die feste Baschatie], et Dominica nova seu in albis. Eodem ipso die fiebat plethorium in magno triclinio novemdecim accubitorium secundum ritum et ordinem dodecahemeri [seu conviviij per duodecim a festo Nativitatis Christi proximos dies celebrari soliti]. Aderant enim præfectus sacelli et vestiarii et comes rei privatae, cum suis quisque notariis; uti et omnes ad cubiculum pertinentis in suis mutatoriis secundum typum dodecahemeri. In dextra autem versus occidentem regione stabat paratrazium [seu mensula lateralis, credentia], rotunda; rotunda vero erat ea ideo, ne amicorum Saracenorum unus in sessione sibi præhaberi putaret eoque injuriam pati. Assidebant illi credentibus magister et paracomeumenus Cosmas et duo Tarsenses amici et apocrisiarius Hamdanide.

Alia receptio Elyæ Russæ.

Mensis Septembris die nono, feria quarta, fiebat receptio similis præcedenti ob adventum Elyæ, archontissæ vel principissæ Rosiæ vel Russiæ. Ipsa intrabat archontissa cum agnatis suis feminis principalis sanguinis et conditionis et famulibus honestioribus. Prima ducebat chorum ipsa archontissa; reliquæ sequebantur in ordine, una post alteram. Stabat Biga in eo loco, e quo logotheta solet nomine imperatoris legatos, quibus admissio indulgetur, interrogare. Rone eam intrabant principem Russiæ 344 apocrisiarii et negotiatores [CPLi habitare soliti]. Hi restitabant interius apud vela. Cætera fiebant secundum modum prædictarum receptionum. Egressa rursus e conspectu domini, transibat archontissa viridarium, triclinium candidatorum, triclinium illud in quo camelagucium stat et magistris creantur; per quopodem porro et auream manum sequi porticum augustæonis, ubi conidebat imperatore in palatium [magnum e magnaure] pro more consueto revereo, fiebat secunda receptio in hunc modum. In triclinio Justiniani stabat pul-

και οἱ κανδιδάτοι δεξιῇ καὶ ἀριστερῇ τοῦ αὐτοῦ τρικλίου μετὰ σκαρμαγγίων καὶ τῶν κανδιδατικίων. κρατοῦντες ἐπὶ τῆ Ἰουστιανίᾳ καὶ ἐπὶ πτυχίᾳ καὶ λοιπὰ σκεῦη, καὶ εἰσέγγαγον ὁ λογοθέτης τοὺς φίλους Ταρσίτας Σαρακηνούς, καὶ ἐθεάσαντο τὸν βασιλέα, καὶ ὅσα ἐθεόλοντο εἰπεῖν, ἐλάλησαν, καὶ ἠποχαιρετίσαντες ἐξίστην, καὶ ἀπελθόντες ἐκαθίσθησαν ἐν τῷ τρικλίῳ τοῦ τρούλλου, τῶν παρὰ πολλοῖς κακῶς ὠμίον λεγόμενον ὠμίος γὰρ τὸ ἐκεῖσε χερτοθεσίον τῆς σακέλλης ὀνομάζεται. Καὶ εἴθ' οὕτως περιβαλλόμενος ὁ βασιλεὺς ἐπὶ ἀκτέγγωνων χλανιδίων καὶ τῶν ἄκτρων μέγα στέμμα, ἐκαθίσθη, ἐπὶ τοῦ Σολομωνίου θρόνου, καὶ πάντα τὰ τῆς δοχῆς γέγονον κατὰ τὴν προβόρθεϊαν δοχὴν τῶν φίλων Ταρσίτων. Τοῦτου δὲ ἐξελθόντος, ἐκαθίσθη καὶ αὐτὸς ἐξωτὸς τοῦ Κυρίου ἐκκλησίας ἐν ᾧ τόπῳ στέφονται οἱ βασιλεῖς, μέλλοντες ἀπίναί ἐφικποὶ ἐν τῷ ναῶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἐπὶ δευτέρᾳ τῆς διακαινησίμου καὶ τῆς καινῆς Κυριακῆς. Τῇ δὲ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐγένετο κλητώριον ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίῳ τῶν ἐπὶ ἀκουβιτῶν κατὰ τὸν τύπον καὶ τὴν τάξιν τῆς δωδεκαήμερου. Παρεστῆσαν γὰρ ὁ τῶ σακελλίου καὶ ὁ τῶ βουστιαρίου καὶ ὁ εἰδικὸς μετὰ τῶν ἰδίων νοταρίων ὁμοίως καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου, πάντες μετὰ ἁγέμων κατὰ τὸν τύπον τῆς δωδεκαήμερου. Ἐν δὲ ἡ δεξιῇ πρὸς δύοσιν μέρει ἔστη παρατραπέζιον στρογγύλον διὰ τὸ μὴ δόξει τοὺς φίλους Σαρακηνούς ἔτρος τοῦ ἑτέρου προκλιθῆσθαι. Ἐκαθίσθησαν δὲ ὁ αὐτῷ τῷ παρατραπέζῳ ὁ μάστρας Κοσμάς καὶ ὁ παρακοιμώμενος καὶ οἱ δύο Ταρσίται φίλοι καὶ ὁ τῷ Ἀποχρηστικῷ ἀποκρισιάριος.

Ἐπὶ τῷ τρικλίῳ τῶν φίλων Ταρσίτων ἔστησαν ἄλλοι δύο φίλοι καὶ ὁ τῷ Ἀποχρηστικῷ ἀποκρισιάριος.

Ἑτέρα δοχὴ τῆς Ἐλγας τῆς Ρωσίνης.

Μηνὶ Σεπτεμβρίου θ', ἡμέρᾳ δ', ἐγένετο δοχὴ κατὰ πάντα ὁμοίᾳ τῆς προβόρθεϊσης ἡγεῖται ἐπὶ τῇ ἐρόδῳ Ἐλγας τῆς ἀρχοντίσης Ρωσίας, καὶ εἰσέγγαγον αὐτῇ ἡ ἀρχοντίσσα μετὰ τῶν οικείων αὐτῆς συγγενῶν ἀρχοντίσων καὶ προκρητοτέρων θερασκίων, ἐκείνη μὲν προηγουμένη πασῶν τῶν ἄλλων γυναικῶν, ἐκείνη δὲ ἐγορδίνως ἑτέρα τὴν ἑτέραν ἀκολουθοῦσα, καὶ ἔστη ἐν ᾧ τόπῳ εἴωθεν ὁ λογοθέτης τὰς ἐρωτήσεις ποιεῖσθαι. Ὅπισθεν δὲ αὐτῆς εἰσέγγαγον οἱ τῶν ἀρχόντων Ρωσίας ἀποκρισιάριοι καὶ πραγματοῦται, καὶ ἔστησαν κάτωθεν εἰς τὰ βήλα, καὶ τὰ ἐξῆς ἐτελέσθη κατὰ τὴν προβόρθεϊσαν δοχὴν. Καὶ ἐξελθούσα πάλιν διὰ τοῦ ἀναδενδραδίου καὶ τοῦ τρικλίου τῶν κανδιδάτων, τοῦ τῆς τρικλίου, ἐν ᾧ τὸ καμαλαύκιον ἔσται καὶ οἱ μάγιστροι γίνονται, διεξίθη δὲ ἐπὶ αὐτῷ ἐνόποδος καὶ τῆς χρυσῆς χειρὸς, ἥτοι τοῦ ἀφρηκῶς τοῦ ἀγούστως, καὶ ἐκαθίσθη ἐκεῖσε. Τοῦ δὲ βασιλέως κατὰ τὴν βιωθίαν τάξιν εἰσελθόντος ἐν τῷ παλατίῳ, γέγονον ἑτέρα δοχὴ τῶν φίλων τοιῦδε. Ἐν τῷ τρικλίῳ τοῦ Ἰουστιανίου ἔστη πούλιτον ἀπὸ δέξιν δινισίου (33) βλατιῶν ἐσκεπασμένον, καὶ ἐν αὐτῷ ἔστη

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(33) Forte sic appellatæ fuerunt vestes sericæ in Ægypto, et quidem in urbe Tennis vel Tinnis (sic

enim Arabes offerunt veterum Taxis), aut equitæ, aut inde corte advectæ. Nam omniæ mercatura

ὁ μέγας θρόνος Θεοφίλου τοῦ βασιλέως, καὶ ἐκ πλαγίου σελλίον χρυσοῦν βασιλικόν. Τὰ δὲ δύο ἀργυρᾶ ὄργανα τῶν δύο μερῶν ἔστησαν κάτωθεν, ἴσῳθεν τῶν δύο βήλων, τὰ γὰρ αὐλοῦντα ἔξω τῶν βήλων ἔστησαν. Καὶ προσκλήθεισα ἡ ἀρχόντισσα ἀπὸ τοῦ ἀγουστῆως, τῆς τε ἀψίδος καὶ τοῦ ἵπποδρόμου τῶν ἐνδοτέρων διαβατικῶν τοῦ αὐτοῦ ἀγουστῆως διῆλθεν, καὶ ἔλθοῦσα ἐκαθέσθη εἰς τὰ σκύλα. Ἡ δὲ δέσποινα ἐκαθέσθη ἐν τῷ προῤῥήθεντι θρόνῳ, καὶ ἡ νόμφη (34) αὐτῆς ἐν τῷ σελλίῳ, καὶ εἰσῆλθεν τὸ κουβοῦκλειον ἄπαν, καὶ διὰ τοῦ πραιποσίτου καὶ τῶν ὄστιαρίων εἰσῆχθησαν βῆλα· βῆλον α', αἱ ζωσταί. βῆλον β', αἱ μαγιστριῶσαι· βῆλον γ', αἱ πατρικίαι· βῆλον δ', αἱ ὀφικιαλαίαι πρωτοσπαθαράι· βῆλον ε', αἱ λοιπᾶ πρωτοσπαθαράι· βῆλον ς', αἱ σπαθαροκνυδιῶσαι· βῆλον ζ', αἱ σπαθαράι καὶ στρατώρισαι καὶ κνυδιῶσαι. Εἰθ' οὕτως εἰσῆλθεν ἡ ἀρχόντισσα διὰ τοῦ πραιποσίτου καὶ τῶν δύο ὄστιαρίων, αὐτὴ μὲν προηγουμένη, ἐπακολουθοῦσαι δὲ, καθὰ προσέρχεται, αἱ τε συγγενεῖς αὐτῆς ἀρχόντισσαι (35) καὶ αἱ προκρατότεροι τῶν θεραπειῶν αὐτῆς. Καὶ γέγονεν παρὰ τοῦ πραιποσίτου ἐρώτησις πρὸς αὐτὴν, ὡς ἐκ τῆς Αὐγούστης, καὶ ἔλθοῦσα ἐκαθέσθη εἰς τὰ σκύλα. Ἢ δὲ δέσποινα ἀναστᾶσα ἀπὸ τοῦ θρόνου διῆλθεν διὰ τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τοῦ τριπέτωνος, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν καινούργιον (36), καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὸν ἴαυτῆς κοιτῶνα, καὶ εἰθ' οὕτως ἡ ἀρχόντισσα μετὰ τῶν συγγενῶν αὐτῆς καὶ θεραπειῶν, εἰσῆλθεν διὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τοῦ τριπέτωνος εἰς τὸν καινούργιον, καὶ ἀνεπαύσατο. Εἶτα καθέσθεις ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς Αὐγούστης καὶ τῶν πορφυρογεννήτων αὐτοῦ τέκνων, προσκλήθη ἡ ἀρχόντισσα ἀπὸ τοῦ καινούργιου τρικλίνου, καὶ κελεύσει τοῦ βασιλέως καθέσθεις, ἐλάλτησεν, ὅσα ἐβόλητο, πρὸς τὸν βασιλέα. Τῇ δὲ αὐτῇ ἡμέρᾳ γέγονεν κλητύριον ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἐκαθέσθη ἐν τῷ προῤῥήθεντι θρόνῳ ἡ δέσποινα καὶ ἡ νόμφη αὐτῆς, ἡ δὲ ἀρχόντισσα ἐκ πλαγίου (37) ἔστη ὑπὸ δὲ τοῦ τῆς τραπέζης κατὰ τὸν ἐκθόνα τύπον εἰσελ-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

orientalis olim a mari Rubro per Ægyptum et aut Alexandriam, aut ostium Taniticum vel Pelusiacum Nili in Europam veniebat. Vid. supra quæ dixi de vestibus Ægyptiacis p. 273. Forte tamen potius sunt panni *Temesici*, sic dicti ab urbe Indiæ *Tenah* vel *Tanah*, quam mercatoribus olim frequentatam et mercatura præsertim pannorum celebrem fuisse disco ex Abulfeda, ejus in Geographia tab. XIV sunt hæc: *Tenah pertinet ad provinciam ad Guzuratæ, capitali urbi et cognomini Guzuratæ ad orientem sita, et ad occidentem Mibadi. Filius Saidi ait eam esse ultimam urbem provincie Lar, celebratam sermionibus mercatorum. Littoris hujus Indici incolæ omnes sunt infideles. — Gentile indæ est Tenen; unde panni Temesici.* Vide quæ supra dixi de vestibus Sædes.

(34) *Nurus* hic loci. Alias quoque *fratris uxorem* notat. Evitandæ confusionis ergo interdum ἡ' ὑψὸς et ἐπ' ἀδελῶν additur; vid. Theoph. p. 131, ubi male *spousæ* vertitur. Per *Augustam* intelligitur Helena, Romani Leoneni filia. Constantini Porphy. uxor; per *nurum* ejus autem Theophano, Romani junioris uxor.

(35) Id est *principissæ*, quia Elgæ consanguinæ

pitum, purpureis blatteis dinleis instratum. Super eo stabat magnus thronus Theophili imperatoris et a latere aurea sella imperialis. Inferius intra duo vela stabant argentea duo factionum organa; nam flatilia organa extra vela stabant. In dicto itaque throno considebat imperatrix; ad quam accessit archontissa ex augusteone, facto per apsidem et circum et interiores porticus ejusdem augusteonis transitu, deponebatur in scyllis. Interea introducebantur a præposito et ostiariis vela ad imperatricem in prædicto throno residentem, cui nurus ejus in apposita laterali sella assidebat, astante toto cubiculo. Velorum, quæ introducebantur, primum efficiebant *zostæ*; secundum magistrissæ seu magistrorum uxores; tertium patriciæ; quartum officiales protospathariæ; quintum reliquæ protospathariæ; sextum spatharocandidatiæ; septimum spathariæ, atratorissæ et candidatiæ. His congregatis, tandem intrabat archontissa Russica, introducta a præposito et ostiariis. Ipsa præibat; sequebatur, ut prædictum, reliquæ comitatus muliebris archontissæ, agnatæ ipsius et selectiores famulæ. Præpositus tum nuntiabat aliquid archontissæ, clam in aurem dicens, nomine imperatricis, et archontissa protinus exibat atque considebat in scyllis. Imperatrix autem, surgens de throno, transibat per lausiacum et tripetonem in cœnurgium [seu novas aedas], et illinc in suum cœtonem. Eo facto, intrabat archontissa quoque per Justiniani triclinium, lausiacum et tripetonem in cœnurgium, ibique respirabat aliquantulum sistens gradum. Interea veniebat imperator in cœtonem et considebat ibi cum Augusta liberique suis porphyrogenitis, et tum accessit archontissa e cœnurgio, jussuque imperatoris considebat, et colloquebatur ipsi quæ tandem volebat. Eodem die fiebat cletorium seu sacrum convivium 345 in triclinio Justiniani. Residebat ibi Imperatrix in throno, de quo supra diximus; ejus nurus ipsi assidebat. Archontissa primum astabat ex

erant; alias possit quoque *dominæ* vel *domicellæ* reddi. Novi Græci enim id, quod nos *matronam* vel *dame* appellamus, ἀρχόντισσιν dicunt, vid. Du Cange v. *Ναγαρίδες*, et ἀρχοντα id, quod nos *Noble, von Adel*.

(36) De Cœnurgio, quasi dicas novo opere, vid. Script. post Theoph. p. 91 et 204. Novi tamen Græci καινούργιον dicunt pro cœo seu cœnaculo; vid. Du Cange v. *Ἀσδοστομῆνος*.

(37) Id est *ad aliqualem distantiam*, non ex æquali, non in recta linea. Observavimus supra, imperatores CPanos nemini principi extero ad se venienti permisisse, ut secum ex æquali sederet, sæpe quoque flagitasse, ut astarent; saltim ipsos venientibus et coram se stantibus non assurrexisse, neque capitis inclinationem alia sua compensasse, Boemundo Normanno flagitanti inter conditiones, quibus ad Alexium admitti volebat, ut hic sibi intorium Augustum intranti assurgeret de throno et occurreret, seque stare ad caput throni sinerol-neutrū concedebat Alexius, ut Anna Comnena p. 401 refert. Locum supra ad p. 55 attulimus. Vid. et quæ diximus p. 6.

obliquo, donec per magistrum mensæ introductæ reliquæ principalis sanguinis feminae adorassent imperatricem; ipsa deinceps archontissa, capitis aliqui inclinatione suam ipsi submissionem testata, considebat in eo loco, ubi stabat, ad mensam ad aliqualem ab imperiali distantiam positam una cum zostis, prout mos est. Illi convivio aderant psaltæ apostolitæ et hagiosophitæ, canentes carmina in laudes regis familie. Ludebant quoque ludiones thymelici generis omnis. Fiebat eodem tempore in chrysotriclinio aliud convivium, quo excipiebantur omnes apocrisiarii principum Russiæ et homines et agnati archontissæ et negotiatores ejus. Post epulas accipiebant illi munera; triginta quidem miliaria avunculus archontissæ; octo autem ejus amici privati et confidentes accipiebant singuli vicena miliaria; viginti ejus apocrisiarii duodena; quadraginta tres negotiatores duodena pariter; papa Gregorius accipiebat octo; ambo interpretes duodena; homines Spbendosthlabi [is Elgæ filius Russis tum imperabat], quina; sex homines apocrisiariorum terna; interpretes archontissæ tandem quindecim accipiebat miliaria. Ut surrexerat imperator a convivio, fiebat dulcium, id est apponebantur placentæ et bellaria in pransorio super ibi posita parva aurea mensa, quæ in pentapyrgio stare solet, in scutellis gemmatis et smaltitis. Ibi considebat imperator [Constantinus] et Romanus Porphyrogenitus imperator, et amborum liberi porphyrogeniti et nurus imperatoris et archontissa. Huius pro munere dabantur in aurea gemmata scutella miliaria quingenta. Sex ejus intimis amicis dabantur vicena miliaria, et octodecim ejus famulibus octona. Mensis Octobris die decimo et octavo eodemque Dominico fiebat aliud convivium in chrysotriclinio, in quo imperatori Russi convivabantur, et rursus aliud in pentacubiclio Sancti Pauli, in quo despæna vel imperatrix cum porphyrogenitis suis liberis et nuru sua et archontissa convivabatur. Accipiebat archontissa tum in munus ducenta miliaria, ejus

346 CAPUT XVI.

Observanda quando magistratus quatuor tagmatum in circum procedunt.

Quatuor tagmata si sunt in urbe, quam Deus custodiat, procedunt et conveniunt quotidie in circum eorum magistratus. Et primi quidem ingrediuntur domesticus scholarum et excubitus seu domesticus excubitorum et hicanatus seu domesticus hicanatorum per illud ostium, per quod intrare solent magistri et patricii, salutatoque drungario vigiliæ, desident

Α θουσῶν τῶν ἀρχοντισσῶν καὶ προσκυνησάντων, ἡ ἀρχόντισσα τὴν κεφαλὴν μικρὸν ὑποκλίνασα, ἐν ᾧ τόπῳ ἴστατο, ἐκαθέσθη εἰς τὸ ἀποκοπτόν μετὰ τῶν ζωστῶν κατὰ τὸν τύπον. Ἰστίον, ὅτι οἱ ἀποστολιταὶ ψάλλται καὶ οἱ ἀγιοσοφῖται παρῆσαν ἐν τῷ αὐτῷ κλητωρίῳ ἔδοντες τὰ βασιλικά. Ἐπαιξαν δὲ καὶ τὰ θυμελικά πάντα παίγνια. Ἐν δὲ τῷ χρυσοτρικλίῳ γέγονεν ἕτερον κλητώριον, καὶ ἔφαγον πάντες οἱ ἀποκρισιάριοι τῶν ἀρχόντων Ῥωσίας καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ συγγενεῖς τῆς ἀρχοντίσσης καὶ οἱ πραγματευταί, καὶ ἔλαβον ὁ μὲν ἀνεψιὸς αὐτῆς μιλ. λ', οἱ ἡ' ἴδιοι (38) αὐτῆς ἀνά μιλ. κ', οἱ κ' ἀποκρισιάριοι ἀνά μιλ. β', οἱ μγ' πραγματευταί ἀνά μιλ. β', ὁ παπᾶς Γρηγόριος μιλ. η' (39), οἱ δύο ἑρμηνευταὶ ἀνά μιλ. β', οἱ ἄνθρωποι τοῦ Σφενδοσθαλάβου ἀνά μιλ. ε', οἱ ε' ἄνθρωποι τῶν ἀποκρισιάριων ἀνά μιλ. γ'. ὁ ἑρμηνεύς τῆς ἀρχοντίσσης μιλ. ιε'. Μετὰ δὲ τὸ ἀναστῆναι τὸν βασιλέα ἀπὸ τοῦ κλητωρίου ἐγένετο δούλικιον ἐν τῷ ἀριστητηρίῳ, καὶ ἔστη ἡ χρυσὴ μικρὰ τράπεζα ἢ ἐν τῷ πενταπυργίῳ Ἰσταμένη, καὶ ἐτέθη ἐν αὐτῇ δούλικιον διὰ χειμευτῶν καὶ διαλίθων σκουτελλίων, καὶ ἐκαθέσθη ὁ βασιλεὺς καὶ Ῥωμανὸς ὁ Πορφυρογέννητος βασιλεὺς καὶ τὰ πορφυρογέννητα τούτων τέκνα καὶ ἡ νύμφη καὶ ἡ ἀρχόντισσα, καὶ ἐδόθη τῇ ἀρχοντίσσει ἐν χρυσῇ διαλίθῳ σκουτελλίῳ μιλ. φ', καὶ ταῖς ἕξ ἰδίαις αὐτῆς ἀνά μιλ. κ', καὶ ταῖς ἑπ' ἑραπαίναις αὐτῆς ἀνά μιλ. ζ'. Μηνί Ὀκτωβρίῳ ἡ', ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ἐγένετο κλητώριον ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ, καὶ ἐκαθέσθη ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν Ῥώσ. Καὶ πάλιν γέγονεν ἕτερον κλητώριον ἐν νῷ πεντακουβουκλείῳ τοῦ Ἁγίου Παύλου, καὶ ἐκαθέσθη ἡ δέσποινα μετὰ τῶν πορφυρογεννητῶν αὐτῆς τέκνων καὶ τῆς νύμφης καὶ τῆς ἀρχοντίσσης, καὶ ἐδόθη τῇ μὲν ἀρχοντίσσει μιλ. σ', τῷ δὲ ἀνεψίῳ αὐτῆς μιλ. κ', τῷ παπᾶ Ἐρηγορίῳ μιλ. η', ταῖς ιε' ἰδίαις αὐτῆς ἀνά μιλ. β', ταῖς ἑπ' ἑραπαίναις αὐτῆς ἀνά μιλ. ζ', τοῖς κβ' ἀποκρισιάριοις ἀνά μιλ. β', τοῖς μδ' πραγματευταῖς ἀνά μιλ. ε', τοῖς δύο ἑρμηνευταῖς ἀνά μιλ. β'.

avunculus viginti papas [vel confessionarius] Gregorius octo; sedecim ejus intimæ familiares duodena; octodecim ejus famulæ sena; viginti duo apocrisiarii duodena; quadraginta quatuor negotiatores sena, et dena bina ambo interpretes.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΖ'.

Ἄσα δεῖ παραφυλάττειν, προσρχομένων τῶν ἀρχόντων τῶν τεσσάρων ταγμάτων εἰς τὸν ἰκπόδρομον.

Ἰστίον, ὅτι, τῶν ταγμάτων ὄντων ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει, καθ' ἡμέραν προέρχονται εἰς τὸν ἰκπόδρομον οἱ τῶν δ' ταγμάτων ἄρχοντες καὶ ὁ μὲν δομέστικος τῶν σχολῶν καὶ ὁ ἐξκούβιτος καὶ ὁ ἰκανάτας εἰσέρχονται, ἔνθα καὶ οἱ μάγιστροι καὶ πατριχοῖ, καὶ πρῶτα μὲν χαιρετίζουσιν τὸν δρουγγάριον τῆς βίγλας, καὶ εὐθέως καθέχονται εἰς τὰς τάξεις αὐ-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(38) Novis Græcis sunt *familiares, amici*, quibus præcipue quis utitur. Ita in Menol. Basil. t. II, p. 198 sine: Ἰδὼν τὸν Κλεόνικον τὸν ἴδιον αὐτοῦ πληθύνον ἑστῶτα, εἶπε, etc.

(39) Hic et paulo post scriptus erat hic numerus

littera majore, quæ significaretne octo et essetne *die*, an quinquaginta, et esset *si*, dignosci non poterat, tam exaraverat librarius *ambigue*. Secutus fui quod maxime probabile videbatur.

τῶν, καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρχεται ἐκ πλαγίου ὁ τοποτηρητής τῶν σχολῶν, φορῶν σκαρμαγγιον καὶ σπαθίον, καὶ μετ' αὐτοῦ οἱ πρῶτοι καὶ δεῦτεροι ἄρχοντες τῶν σχολῶν, ἤγουν κόμητες καὶ δομέστικοι, φοροῦντες καὶ αὐτοὶ σκαρμαγγία καὶ σπαθία. Καὶ ὁ μὲν τοποτηρητής ἴσταται ἀπολοπτός ὡς ἀπὸ ὀργυίας μίαν· οἱ δὲ κόμητες καὶ δομέστικοι στιχηδὸν ἀπὸ ἄκρην ἕως ἄκρην, καὶ μέχρι τῶν γονάτων προσκυνοῦντες χαιρετίζουσι τὸν δρουγγάριον τῆς βίβλας. Ὁ δὲ ἀντιχαιρετίζων αὐτοῖς λέγει· « Καλὴ ἡμέρα ὑμῖν, ἄρχοντες. » Καὶ μετὰ ταῦτα ἴσταται ὁ πρόξενος (40) μέσον τῆς προλεύσεως, καὶ λαμβάνει νεῦμα παρὰ τοῦ δομεστικού τῶν σχολῶν καὶ διὰ τῆς χειρὸς αὐτοῦ νεῦει ὑπαναχωρεῖν. Οἱ δὲ πάλιν κροτκνοῦντες κατὰ τὸ εἰρημένον σχῆμα ἐξέρχονται. Καὶ κατὰ πόδας εὐθέως εἰσέρχεται ὁ τοποτηρητής τῶν ἐξκουβίτων μετὰ σκρίδωνας καὶ δρακοναρίους, φοροῦντες καὶ αὐτοὶ σκαρμαγγία καὶ σπαθία, καὶ χαιρετίζουσιν καὶ αὐτοὶ καθὼς καὶ οἱ τῶν σχολῶν ἄρχοντες, καὶ νεόμενος ὁ πρωτομανδάτωρ τοῦ ἐξκουβίτου παρὰ τοῦ ἐξκουβίτου, καὶ αὐτοὶ διὰ χειρὸς τοῦ πρωτομανδάτωρος νεύμενοι ἐξέρχονται. Καὶ μετὰ τούτων εἰσέρχεται ὁ τοποτηρητής τοῦ ἀριθμοῦ μετὰ κομήτων καὶ κεντάρων ²¹... βίου (41) καὶ τῆς ἐταιρείας παρεδομάριοι προέρχονται καὶ ἀνέρχονται διὰ τῆς ἐλεφάντινης, καὶ κατὰ τὸν εἰωθότα τύπον ἀνοιγίσσης τῆς προλεύσεως, εἰσέρχονται, καὶ ἕκαστος καθίζεται ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει, καὶ εἴθ' οὕτως κατέρχονται καὶ εἰσέρχονται ἐν τῇ τοῦ τρικόγχου μυστικῇ φιάλῃ. Ἐἴτα ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς, καὶ τοῦ παρακρυπτικοῦ κρεμαμένου ἐν τῷ τοῦ προκύμματος μέσῳ, ἐν ᾧ τόπω εἴθισται τοῖς βασιλεῦσιν ἐπὶ θρόνου καθίζεσθαι, τελουμένου δεξιμοῦ ἄπτουσι κηροῦς, δηλοῦντι παρὰ τοῦ εἰδικοῦ τούτους λαμβάνοντες, πάντες οἱ προῤῥηθέντες τῆς συγκλήτου ἀπὸ τῶν μαγίστρων καὶ ἕως ἐσχάτου ἀθροώπου, καὶ γυρόθεν τοῦ σίγματος σάσωσι χοροῦντες καὶ ᾄδοντες, οἱ μὲν μάγιστροι καὶ οἱ ἀνθύπατοι καὶ πατρίκιοι καὶ οἱ ὀφθαλμολογοὶ καὶ οἱ λοιποὶ τῆς συγκλήτου μετὰ τῶν βασιλικῶν ἀθροώπων, ἴδια βασιλίκια τοῦ βρουμαλλίου· οἱ δὲ τοῦ κουδουκλείου ἅμα τῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης εὐνούχων ᾄδουσιν καὶ αὐτοὶ ἴδια βασιλίκια τοῦ βρουμαλλίου, ἴστέον, ὅτι, ἡνίκα ἄρξονται οἱ τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ κουδουκλείου ᾄδειν τὰ τοῦ βρουμαλλίου βασιλίκια καὶ χορευεῖν, καθὼς προεῖρηται, κατέρχεται διὰ τῶν βήθρων εἰς ἐκ τῶν βασιλικῶν ἐν τῇ φιάλῃ καὶ ὀρχεῖται· ἀμφότεροι δὲ, οἱ τε μάγιστροι καὶ λοιποὶ καὶ οἱ τοῦ κουδουκλείου μετὰ τῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης εὐνούχων ἐκ τρίτου, καθὼς προεῖρηται, κυκλεύσαντες ἐν τῷ τῆς φιάλης περιπέτῳ, ἴστανται κατὰ τὸ πρὸς

A in sua quisque classe et ordine. Deinde ingreditur per introitum lateralem topoteretes vel locum tenens scholarum in scaramangio et cum spatha ; et cum eo primi secundique ordinis magistratus aut tribuni scholarum, ut comites et domestici, eimilliter et hi tam scaramangia, quam spathas gerentes. Lociservator ab ipsis seorsim stat ad disiantiam orgyæ ferme, comites autem et domestici in unam seriem collocati occupant conclave ab uno termino usque ad alterum. Drungarium vigiliæ et hi quoque salutant inclinatio ad genua usque capite. Drungarius autem salutem ipsis reddens ait : « Bonus dies vobis, archontes. » Postea surgit proximus et abit in medium processionis vel conventus, acceptumque nutu signum a domestico scholarum reddit illis astantibus manu sua commota, monetque, abeundum esse. Quo concepto, adorant illi æque profunde sese inclinantes atque antea fecerant, ut dictum est, et abeunt. Digressis illis, protinus adest lociservator excubitorum cum scribonibus et draconariis. Ii gestantes pariter scaramangia et spathas, ut magistratus scholarum salutant [drungarium nempe, dictaque vicissim salute] accipit protomandator excubiti ab excubito signum nutu capitis : quod ipse motitatione manus prædictis lociservatori excubitorum cæterisque astantibus reddit. Hi, eo percepto, exeunt. Tum intrant tertii lociservator arithmi, comites arithmi et centuriones maglabitarum, et hetæriæ septimanarii laterales procedunt seu conveniunt et ascendunt per portam eburneam et intrant in palatium, ubi illud reclusum more consueto processionem admiserit ; tum occupant sedes quisque suas ex ordine. Deinceps descendunt et intrant in secretam phialam triconchii. Deinde prodit imperator in conspectum, suspensa que cortina in medio procymmatibus ²² [æsu moniani, vel editioris tribunalis in quo imperatores, quando deximum seu receptio circensis peragitur, præsidere solent] accendunt prædicti senatores omnes a comite rei privatæ traditis nacti cereos, a magistris inde usque ad ultimum hominem imperialem ; et tripudiant circumcirca sigma choream ducentes et cantantes, magistri quidem et proconsules et patricii et officiales cæterique senatores et homines imperiales, basilicia brumalio propria ; cubicularii autem et eunuchi ad mensam servientes canunt et ipsi, sed propria sibi, basilicia brumalii. Quando incipiunt tam senatores quam cubicularii brumalii basilicia canere et saltare, ut prædictum est, descendit per gradus [prædicti pro-

VARIÆ LECTIONES.

²¹ *Hic desiderantur finis capitis 16, caput 17 totum, et initium capitis 18.*

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(40) In scriniis epistolarum, libellorum et memoriarum qui primi erant inter homines ordinis sui proximi dicebantur, ait Salmas. ad Script. Hist. Aug. t. II, p. 239, aut, ut Gutherus ait p. 556, proximi scriniarum sunt, qui secundum a magistris locum ac dignitatem in scriniis obtinent, et qui, dum magistrorum vices agerent, promagistri voca-

bantur. Vid. idem p. 694, ubi de proximis rationalium, et Vales. ad Amm. Marcell. p. 138 et 276, et Du Cange Gloss. utroque. Est ergo proximus hic loci proximus a drungario vigiliæ et ejus absentis vicarius ; vid. p. 415.

(41) Videntur mihi hæ reliquæ vocis Μαγλαβίου esse, idque in Latinis expressi.

ubi prope ad eos accesserit, adorant omnes. Ubi se
 rursus in directum elevarunt, accipit protomagister
 e manu protovestiarii apocombium constans litris
 viginti, et in brumali minoris vel junioris impera-
 toris aliud continens decem litras, et tandem in
 brumali Augustæ aliud octo litrarum. Post accepta
 illa dona gratuita benedicunt omnes dominis et
 exeunt per caldarium vel vaporarium, et ad sua
 quiesque abeunt. Remiges imperialium dromoniorum
 qui sacra corpora dominorum in atrisque contin-
 entis suburbana vectitare solent, descendunt in
 bucoleontem et ibi consistunt, ubi dromonium im-
 periale stat, laudibus et benedictionibus cumulantes
 dominum et canentes basilicia brumalii. Ad illos
 ex editoribus dejicitur apocombium ducentorum
 miliariesiorum. Tempore Constantini autem, Chri-
 stum amantis domini, addebantur ad bucoercentum
 miliariesia : ita ut ab eo tempore in universum quin-
 gentia miliariesia acceperint. Idem ille Christi
 amans dominus addidit antiquis oribus hanc
 constitutionem, ut agrariarum quoque seu lenuncu-
 lorum imperialium remiges illuc descenderent et
 simili modo canerent acciperentque projectum ex

A δεσπότης, καὶ ἐξέρχονται διὰ τῆς θαλάσσης, καὶ ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια. Οἱ δὲ ἄλλα τῶν βασιλικῶν δρομονίων, κεραιχονταὶ ἐν τῷ βουκολόντι, καὶ ἴστανται ἐπὶ τῶν βασιλικῶν δρομόντιον ἴστατοι, εὐφημοῦντες καὶ εὐχόμενοι καὶ ἔδοντες βασιλικά τοῦ βρουμαλίου. Πῶς αὐτοῖς ἄνωθεν ἀποκόμβιον μιλ. σ'. Ἐπὶ δὲ ἑσπέρῳ τίνου τοῦ φιλοχρίστου δεσπότητος προσετίθη ἴστα- τ', ὁμοῦ φ'. Προσετίθη δὲ παρὰ τοῦ αὐτοῦ δεσπότητος, κατέρχεσθαι καὶ τοὺς τῶν ῥιων (44) ἐλατὰς καὶ ἔδειν καὶ αὐτοὺς ἐκ- ῤίπτεισθαι αὐτοῖς ἀποκόμβιον μιλ. σ'. Ἐπι- ἐπὶ Ἄιοντος τοῦ φιλοχρίστου καὶ ἀειμέντου οὐκ ἦνοιγε δαίτης τὸ παλάτιον ἀλλ' οἱ κεραι- ὄντες τῆς ἡμέρας θ' εἰσέρχοντο διὰ τῆς θα- ῤῥαλῆς ἐν τῇ τοῦ σίγματος μουσικῆ φιάλῃ, καὶ ἔ- ῤῥαλῆς πάντα, καθὼς προεῖρηται. Τῇ δὲ ἑσπέρῳ ἡμέρας ια', ἴστανται τραπέζιον ἐν τῷ ἄνω- καὶ συνεσιῶνται τῷ βασιλεῖ οἱ κατὰ τὴν ἑσ- ῤῥαλῆς ἐσιῶμενοι, μάλιστα, πραιπόσιτοι, πραι- ῤῥαλῆς φικιάλοι, εἰ τύχῳσιν δὲ, καὶ στρατηγῶν, ῤῥαλῆς μᾶλλον δὲ οἱ πρὸς συγγένειαν ὄντες τοῦ ῤῥαλῆς Εὐφημοῦσι δὲ πάντες οἱ παριστάμενοι, ῤῥαλῆς

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(ut Latini appellant. Græci ea ἐντελέψεις dicebant),
 donari, patet ex hoc Nostri loco et toto hoc capite,
 quo brumalium ritus describuntur. Alii quoque
 moris hujus mentionem faciunt. Continuator Theo-
 phanis p. 91 nomen cubiculi Porphyra dicti deri-
 vat ex eo, quod Augustus consueverint ibi τὸ δέξῃ,
 vestem purpuream, inter uxores procerum aulæ dis-
 tribuere : ἦτις, αἰτ. οὕτω λέγεται διὰ τὸ τὴν δε-
 σποιναν ἐκείσε ἐκπλάει διανέμειν τὸ δέξῃ ταῖς ἀρχο-
 τίσσαις κατὰ τὸν τῶν βρουμαλίων καιρὸν. Idem
 auctor loco supra citato Constantinum Porphyro-
 gennetum in suo brumali dedisse proceribus serica
 pallia, argenti cusi immane quantum, vestes ἀουρο-
 γαῖς, purpureas aut potius lana marina factas, et li-
 gna Indica fragrantia (καπνίσματα Noster appel-
 lat). Idem Auctor p. 87, tempore Deximorum,
 cum liceret populo imperatorem in Circo excipere
 et venerari, quod etiam in brumalibus fiebat, ait
 Phialam seu lacum Circi plenum fuisse pistaciis,
 amygdalis, pineis, item condito, id est vino medi-
 cato, odoribus vel pigmentis (ut loquebantur medio
 αἰῶ) seu aromatibus infecto, quod efflueret e cu-
 cuma ænea, siphone in imo instructa, et ad strobili
 modum conformata, eoque phialam illam miscuisse,
 id est profudisse (respicit ad conditum) et præbuisse
 argumentorum hilaritatis et unde genio indulgeatur
 abunde. Verba sunt : Ἢ φιάλη κατὰ τὸν καιρὸν τῶν
 δεξιμῶν πιστακίων καὶ ἀμυγδαλίων, ἀλλὰ μὴν καὶ
 κουνάρων πεπληρωμένη, κονδίτου ἐκ στροβίλου ἐκδι-
 δομένου πᾶσιν ἐκίρνα καὶ παρείχε τρυφῆν τοῖς ὄσοι δὲ
 ἐπίσειε εἶχον τῶν ἐστρατόρων ἐκεῖ. Manavit hoc ex
 antiquo more imperatorum, qui diebus sui consu-
 latus, id est Calendis Januariis, proceres convivio
 excipiebant, ipsis solatia dabant et in populum mis-
 silia spargebant. De Heliogabalo narrat Lampridius
 t. I, p. 311 : Quum consulatum misisset, non num-
 mos vel aureos vel argenteos vel bellaria vel minuta
 animalia, sed boves opimos, et camelos, et asinos et
 servos populo diripiendos objecit, imperatorum id
 esse dictitans. Sed desierunt deinceps missilia. Inci-
 dit hæc occasione locus codicis Theodosiani, quem
 Iultherus p. 499 tractat : In præfectura prætorii
 atroni fisci die festivitatis Kal. Ianuar. ipsius anni,
 er quem tale paragunt officium, inter spectabiles sa-
 ri consistorii comites imperatoris manu puncti sola-

tia consequuntur. Speciosa est Guther
 puncti pro notati, signati. Forte tamen
 cipias pro icti, percussi, vultūmei, quos
 manu sua tetigit. Nam ex ipsis Imperatorum
 accipiebant munera : vid. p. 368 et 351.
 C Antequam ab hoc argumento decedam, in-
 mihi de festis veterum nominalibus esse
 Celebrasse veteres dies festos ob nomina
 rum, possit e loco Gregorii Nazianzeni
 citande concludi. Num autem præter
 perius expositam in brumalibus nominalibus
 brandi etiam aliis temporibus eadem celebra-
 non constat. Putem tamen omnino aliis quæ-
 bus natales sui quemque nominis egere. Ut
 modo vel quando hoc fiebat ? Sane tunc
 daria habebant cum attributo diei
 nomine. Necesse igitur est, ut natales
 gentiles quidem octavo post natiuitatem
 Christiani autem baptismi sui die celebrarent.
 enim hi novum nomen accipiebant. Locus
 hic est in orat. de Baptismo : Καὶ γὰρ ἵσταται
 μόσυνα θέσθαι τῆς σωτηρίας ἡμῶν καὶ τῶν
 ἡ γαμήλια, καὶ γενέθλια, καὶ ὀνομαστία
 τῆς σαρκὸς φλοῖς, κουργόσυνά τε καὶ κατοικί-
 ἔτησια. Possit ex hoc loco concludi dies nata-
 minium quotannis renovatos fuisse. Sed quom-
 rorum simul recensitorum quedam sicut, si
 κουργόσυνα et τὰ κατοικίσια, que plus
 celebrata fuisse vix videntur, etiam
 ria satius fuerit pro festo accipere celebr-
 solito, semel per totam eujusque vitam
 primum et a primis ipsi nomen imponant, quom-
 admodum γαμήλια festum signat occasio-
 nuptiarum, γενέθλια occasione natiuitatis, κουργό-
 συνα occasione capilli et barbe prime
 κατοικίσια occasione immigrationis in
 quibus manendum et habitandum sit, celebr-
 tum semel, neque sæpius. Officit tamen hæc
 terpretationi appositum καὶ ἔτησια, quo, si
 lor, urbium dies natales annuatim renouati
 gnantur.
 (44) Agrariæ erant genus aliquod lenuncule-
 ita, ut videtur, appellatum, quod in agros
 stitatum in suburbia peratica euntes imperato-
 veherent.

τῆς Ἀβγούστης βρουμάλιον λέγεται ἡ. Καὶ μετὰ τὸ Ἀ λυβάνειν τὸ ἀποκόμβιον ἐπιύχονται ἄπικτες τοὺς

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

inter titteras computaverint in hoc brumalium computo, nec ne. Intelligas hinc illud Anthologiae p. 173 :

Σήμερον Ἀρχιλόχοιο καὶ ἄρσενος ἡμέρη Ὀμήρου Σπέγδομεν.

Ne quid tamen dissimulem, adversari videtur nostræ interpretationi hic locus. Poeta enim uno die celebratos Archilochi et Homeri natales ait ; quod ex hypothesi nostra non procedit. Inveniat, qui melius novit, rationem aptiorem natales celebrandi virorum, quorum natales neque natalitia neque funeris noti erant. Mense certe Novembri et ex magna parte quoque Decembri alphabetica hæc, ut ita dicam, convivia celebrantur, quæ Agathias τὰ ὑπὲρ τῶν ὀνομάτων συμπόσια appellat, insigni loco p. 140. Ille codex editionis Vulcanianæ Agathias, quo utor, non ipseger (sola enim Græca tenet) ascriptam a nescio quo viro docto velut emendationem in margine ostendit ὀνομάτων pro ὀνομάτων. Cujus ea sit conjectura, Vulcaniæ, an alius, non novi ; nota enim Vulcanii ad manus non sunt. Casaubonus quidem T. I Hist. Aug. p. 275 *festum vindemiale* τῆν τῶν ὀνομάτων ἱερτῆν appellat, quo jure et quo auctore, non dixerim, neque hujus est loci inquirere. Concesso etiam, ita cum recte appellasse, non tamen huc ad Agathiam quadrat, neque de vindemialibus epulis cogitari hic debet, sed recte habet scripto τὰ ὑπὲρ τῶν ὀνομάτων συμπόσια, et significat epulas institutas ob litteras initiales nominum litteris dierum brumalium respondentibus. Ipse locus demonstrat, non de vindemialibus, quæ Septembri mense celebrabantur, sed de alia quadam hilaritate sermonem esse, quæ in ipsam anni exitum incidere. Ait enim *epulas ob nomina celebratas fuisse illo tempore*, cum immanis ille terræ motus, qui CPlin anno Justiniani 31, Christi 567 miserè afflixit, ingrueret. Contigit tristis ille casus die xiv Decembris, teste Theophane p. 196. Ergo *convivia ob nomina celebrata fuerunt mense Decembri*. Verba Agathias ipsa tempus ætis accurate designant : ἡνίκα γὰρ ἐκείνου τοῦ ἔτους ἡ τοῦ φθινοπώρου ἔληγεν ὥρα, αὐτῷ μιν δεσινερετ tempestas (atqui mense Septembri non desinit, sed incipit), ἐτι δὲ τὰ ὑπὲρ τῶν ὀνομάτων συμπόσια ἐτελεῖτο, ἕπερ τοῖς Ῥωμαίοις νενομισται, κρῖος μὲν ἦδη ὑπῆρχεν, ὁποῖον εἶναι εἰκὸς τοῦ ἡλλου ἐπι τὰς τροπὰς ἐλαύνοντος τὰς χειμερινὰς [solstitium hibernarum in diem Decembris 21 aut 22 incidit] καὶ πρὸς τὸν αἰγοκέρωτα φερομένου [ipse solstitii hiberni die sol in Capricornum intrat] — τότε δὲ ἐμφι μέσην τὴν νόκτα ἐνέπεσε τὸ δεινόν, καὶ ἅπαντα εὐθὺς ἐκ τῶν βάρων αὐτῶν ἔδοξετο. Ex hoc itaque loco patet, brumalia (nam de illis, neque aliis, hilaritæ Agathias loquitur) die xiv Decembris ἐτι, quod vocabulum pondere non caret, adhuc fuisse celebrata. Fuerint ergo non uno, non duobus actis, sed pluribus continuata diebus. Neque pugnat locus Agathias Cletorologio nostro, quod l. c. brumalia in mensem Novembrem reponit. Cum enim per 23 aut 24 dies continuarentur, incipiebant versus finem Novembris et desinebant medio fere Decembri. Certius adhuc epocha illa constitui potest ex insigni loco Vitæ S. Stephani junioris, ubi dicitur ille mortuus fuisse μηνὶ Νοεμβρίῳ εἰκὸς ὀβδὸν, ἐν ᾧ τὸ στοιχείον τοῦ Ε παρὰ τῶν φιλοδαμόνων ἐπομπεύεται βρουμαλιστῶν, mense Novembri, die xxxiii, quo tempore ab amanitibus ἀρρησθηται [id est gentilibus, idololatriæ] brumalisticis litteræ Ε αὐτοῖσι cum pompa celebratur. Si ergo in diem Novembris 28 littera Ε incidit seu numerus 3, necesse est, ut in diem Novem-

bris xxiv initium Brumalium inciderit, et si per 23 aut 24 continuata illa fuerint, necesse est, ut die xxii aut xxiii Decembris desierint. Conficitur ex hoc Vitæ S. Stephani loco, singulis brumalium diebus singulas alphabeti Græci litteras ordine ab initio iade alphabeti ad finem usque continuo fuisse imputatas. Sed clarius id patet ex loco Alexandrini Chronici p. 268, ubi quamvis quæ de Romulo narrat, vera non sint, et reliqua ejus obscura sint, mire tamen rem nostram illustrat : Τοῦτου ἔνεκ ἐ Ῥώμος ἐπειδήσεν τὰ βρουμαλία [Romulus non brumalia, sed Rumpalia instituit] εἰρηκῶς, φησι, ἀναγκαῖον εἶναι τὸν κατὰ κειρὸν βασιλέα τῆν ἑαυτοῦ σύγκλητον πᾶσαν τὰς ἔνδον τοῦ παλατίου οὐσας στρατίας ὡς ἐντίμως ἐο τῷ καιρῷ τοῦ χειμῶνος, ὅτε τὰ πολεμικὰ ἐνδοσιν ἔχει. Καὶ ἕρρετο πρώτους καλεῖν καὶ τρέφειν τοὺς ἀπὸ τοῦ ἀ ἔχοντας ὄνομα, καὶ λοιπὸν ἀκολουθῶς ἕως τοῦ φ, κλειύτας καὶ τὴν ἑαυτοῦ σύγκλητον θρέψαι τῷ αὐτῷ σχήματι. Καὶ ἔθρεψαν καὶ αὐτοὶ τὸν δυχλον ἅπαντα ἔκαστατος ὡς ἐδοόλετο. Οἱ οὖν ἑκάστου ἑρήμου πανδουροὶ ἀπὸ ἰσπίρας εἰς τοὺς οἴκους ἀπώντες τῶν καλούμετων οὐς ἤθελον ἐπ' ἀρίστην εἰς τὴν ἐξῆς, τῆλυον πρὸς τὸ γυναικῶν ἐκείσε ὅτι παρ' αὐτῷ τρέφονται αὐρίον. Καὶ κατέσχε τὸ ἔθος τῶν βρουμαλίων παρὰ τῆ Ῥωμαίων πολιτεία ἕως τοῦ νῦν. Sui sæculi, non Romuli, instituta tradidit auctor Chronici. Sic recte postrema capio, significant, panduristas seu tibichnes cuiusque cohortis in ædes ejus, qui alios in alterum diem vocare vellat, sub vesperam diei convivium instituentium præcedentis abire, et acceptis vocandorum nominibus abire ad vocandi cuiusque ædes, concentuque tibiaram musico illi significare consuevisse, altero proximo die ipsi apud τὸν δεινα epulandum esse. Conferatur locus *des veränderten Rurslandes* p. 59, quem supra ad p. 222, ubi de ludis Gothicis dixi, attuli. Reliquias illas esse vesperum Saturnalium, facile liquet, et hilaria illa non tam Romulo, quam ipsi rerum et hominum naturæ tribui debent. Homines litterarum rudes et longas hibernas noctes fallere voluptatibus eruditæ nescientes torporeque et desidia videntes vigorem corporis minui, epulando, saltando, jocando, ridendo longas vespere ducebant breviandas esse. Hinc nata tot nominibus diversa, re eadem, et temporibus quoque vicina hilaria, Brumalia, Saturnalia, Kalendæ Januariæ, Vota, ludæ Gothici, etc. Fuerintne cum brumalibus his, mense Novembri et Decembri actis, iidem *brumatici* sic dicti, nempe dies, in Capitul. Pipini regis apud Du Cangium v, *Brumatici*, non liquet. Diversi forte fuerint, verum non re, sed tantum tempore. Juvat, cum in ea argumentis versetur, ad locum illum observationem aliquam aspergere : *De bravis illis hominibus (ita præcipit rex Pipinus) qui brumaticos continent, et de hominibus suis subtilis maida cereos accedunt, et valos vovent*. Dicuntur hic aliqui *de hominibus suis cereos sub maida uccendere et votos voveri*. Quid hæc sibi volunt ? *De hominibus* est procul dubio idem atque *pro hominibus, pro salute hominum*, gentiliū, familiarium, domesticorum suorum. *Maida* verò est vox antiqua Germanica aut Francica, *betulam* significans. Nos adhuc aliquanto brevius *Meye* dicimus. Solebant autem pagani cereos ardentis sub arboribus ponere aut de ramis arborum appendere. Charta vetus apud Salmas. t. II Script. Hist. Aug. p. 802 : *Nullus Christianus ad sana, vel ad petras, aut ad fontes, vel ad arbores, quæ ad cancellos vel per frivla luminaria faciat, qui rufa reddere suscipiat*.

In brumalibus quoque vigiliis proceres convivio excipi et nummis, vestibus, bellariis aliisque solatis

diuntur pauci quidam eunuchorum ad mensam ministrantium illud : « Multos annos, etc. » quibus tam assidentes ad mensam amici domini et convivæ quam reliqui astantes et ministrantes ad mensam omnes idem respondent ; et antequam imperator poculum in honorem sanctissimæ Deiparæ haurit, ad quod protectionem ejus invocat, accipiunt mensæ assidentes omnes e dominicis manibus miliaresiorum numerum. Finita largitione miliaresiorum, benedicunt astantes mensæ prater atque assidentes imperatori. Hic deinde dicit : « In nomine atque per intercessionem sanctissimæ Deiparæ, » et bibunt deinceps omnes pro more, et accipit quisque e manibus præfecti mensæ tædam unam. Præfectus mensæ autem eas ab artoclinio prius accipit. Cum his tædis, sua quisque, surgunt de mensa, et exeunt per portam eburneam, et abeunt unusquisque ad sua. Digressis illis, rursus alia proponitur mensa in eodem pransorio, adhuc secretior, quam prior erat. Ad eam assidet senior imperator et minor et Augusta cum liberis porphyrogenitis et familiarissimis suis proceribus atque ministris intimæ admissionis : quales sunt accubitor et protovestiarius et alii, quos imperator delegit. Hi omnes hilares se monstrant et exsultant, et celebrant imperatorem et Augustam laudibus. Altero proximo brumaliorum die collocatur in conspicuo et illustri triclinio Justinianeæ tabula privata pro sedoim aut propemodum capitibus excipiendis. Ad illum superiorem assident domini cum magistris, proconsulibus, patriciis, officialibus, protospathariis, 349 prout codex ceremoniarum convivalium edicit. Dein fit secundum ritum in illo ceremoniali codice contentam saximum seu locum et spatium, in quo saltandum est, magistri, proconsules, patricii, officiales, protospatharii, et saliant, prout typus seu ritus secum fert. Qui ejusdem ordinis et dignitatis viri affil ad sacram mensam [invitati]

A ἔρχόμενοι διὰ τῆς ἐλεφαντίνης (47). ἑκατὸς εἰς τὰ ἴδια. Καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἐπιτέτρα τράπεζα ἐν τῷ αὐτῷ ἀριστοτελεῖ, μετὰ τέρτα (48) τῆς πρώτης, καὶ καθίεται ὁ μέγας βασιλεὺς καὶ ὁ μικρὸς καὶ ἡ Αὐγούστα μετὰ τῶν πορφυρογεννητῶν καὶ τῶν ἰδίων καὶ μιλισιῶν τέρτων ἀρχόντων καὶ οἰκείων ἀνθρώπων, ἡμετέρων παρακοιμημένων, τοῦ πρωτοβεστιαρίου καὶ ἄλλων ὃν ὁ βασιλεὺς κελεύει, πάντων εὐφραυνόμενων ἀγαλλομένων καὶ εὐφρομούμενων τὸν βασιλεῖα καὶ Αὐγούστα. Τῇ δὲ ἐπαύριον τοῦ βρουμαλίου τράπεζα ἐν τῷ περιβλεπτῷ τρικλίνο τοῦ βασιλεῖος διὰ τῆς καὶ τῆς ἑγγύς (49) ἀποκοπῆς, καθίονται οἱ δεσπόται μετὰ τῶν μαγιστρῶν, πατρικίων, ὄφφικιαλίων πρωτοπαθαρῶν, ὡς τὸ τακτικὸν κλητωρολόγιον διαγράφεται γίνεσθαι κατὰ τὸν περιεχόμενον τύπον ἐπισημαστικὸν τὸ σάξιμον, καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ σαξίμῳ οἱ μαγιστροὶ, ἀνθύπατοι, πατρικιοὶ, ὄφφικιαλῆ τραπεζῆται, καὶ σίσσουσι (50). καὶ ἄλλοι οὗτος. Ἐὶ δὲ τινεὶ ἐξ αὐτῶν καθίονται ἐπισημαστικῶν, ἀνιστάμενοι ἀποπληροῦσι τὸ σαξίμῳ πάλιν καλεῖσθαι τοῦ βασιλέως καθίονται ἐπισημαστικῶν τῆς ἑκατῆς. Ἰσχυρῶς, ὅτι τῷ σαξίμῳ οἱ ἀπὸ πάντων ὅλων τοῦ εἰσέρχονται, ἐν δὲ τῷ σαξίμῳ, ἡ γούνα τοῖς τοῦ βρουμαλίου βασιλικῶν ἀντιφώνως, διέρχονται. Ἐπισημαστικῶν γὰρ ἐπισημαστικῶν μετὰ τῆς αὐτῶν τάξεως, ἔρχονται οἱ κρουβουκλειῶν. Ἐἴτα τῶν τοῦ κρουβουκλειῶν μετὰ τῆς αὐτῶν τάξεως, ἔρχονται οἱ ἑκατῆ πατρικιοὶ τὰ ἴδια αὐτῶν τῶν βρουμαλίου βασιλικῶν αὐτοὶ πληροῦσι, ὡς προεῖρηται, μετὰ τῆς τάξεως. Ἐν δὲ τῇ δευτέρῃ τάξει εἰσέρχονται οἱ ἑκατῆ ματῶν ἀρχοντες τῶν σχολῶν, τοῦ ἀριθμοῦ, ὅσοι ἔσονται ἐν μιᾷ τάξει· οἱ δὲ τῶν ἐξουσιῶν, ὅσοι καὶ οἱ τοῦ βασιλικῶν πλοῖμου ἐν ἑτέρῃ τῇ τάξει πάντες ἐν τῇ σαξίμῳ λαμβάνουσιν παρὰ τοῦ βασιλέως τραπεζῆς ἀποκόμματα, εὐφρομούμενοι καὶ ἐπισημαστικῶν.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(47) Religiose hic, ut alias, exhibui scriptiorem et interpunctionem membranarum. Mallem tamen sic constitutum habere : ... ἀνίστανται τῆς τραπεζῆς καὶ ἔρχόμενοι διὰ τῆς ἐλεφαντίνης, ἔρχονται, etc.

(48) Quia tantum Imperialis familia illis epulis intererat, proceribus exclusis, nisi qui quotidie circa Augustum et Augustam essent, diu noctuque. Fuit ergo illud quidem convivium quale olim sic dictum συγγενικὸν in aula regum Persarum, de quo Athenæus p. 48.

(49) Quod non observarem verum, quia hic loci obtinet, significatum vocis τράπεζα, contigit mihi, ut in hoc loco et similibus paulo inferioribus vehementer a vero aberrarem, et dubiis me implicarem inexplicabilibus. Τράπεζα hic loci non mensam materialem, cui assidetur convivendi causa et cui dapes imponuntur, sed convivium ipsum significat. Est ergo ἴσεται τράπεζα διὰ τῆς καὶ τῆς ἑγγύς idem dictum atque celebratur convivium de sexdecim mensis aut propemodum, et p. 349, ἴσεται μὲν τράπεζα διὰ τῶν καὶ τῆς ἑγγύς, celebratur convivium de tribus mensis, id est de quo participant tot convivæ, quot impleant tres mensas. Singulis autem mensis as-

sidebant capita duodena, et alterum convivium, ἑξ, de sex mensis. Vocem τράπεζα, continetur πνον, non mensam, significare in hac loci probat p. 428 dictio, ἡ δευτέρα θέσις τῆς ἐξ, ἡ δευτέρα, secunda positio mensæ, id est secundus ordo convivii. In τῇ ἑγγύς subintelligitur κατὰ τὰ ἑγγύς, ἐν τῇ ἑγγύς, ὡς ἔρηται. Sed autem addit ἀποκοπῶν, videtur dicere velle, convivium hoc non solemniter, sed voluntate et simpliciter a pompa et tumultu celebrari. Ad hanc mensam igitur erit versio nostra Latine hæc, ad hunc fere modum : *Altero post brumale celebratur in conspicuo triclinio Justinianeæ convivium sexdecim, aut propemodum mensis.* Alias quæ solemniter et pompate instituerentur convivia erant de novemdecim mensis.

(50) Hodieque adhuc post epulas geniales saltamus, et medio ævo Itali quoniam idem faciebant. Anonymus Patavinus apud Murat. t. II Ant. It. p. 316, narrat, juvenes nobiles statim festis diebus rogasse viros patriæ primarios, ut sibi permitterent uxores eorum convivii excipere. Concesso, et brata fuisse splendida convivia. Et cum præberant vel canaverant, ibant chorosatum cum suis domicellis, aut hastiludia exercebant.

σιλικία τὰ τῷ βρουμαλίῳ ἀρμόζοντα, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ καθεζόμενοι, ἄδουσιν καὶ αὐτοὶ ὁμοίως. Τοῦ δὲ δουλείου εἰσερχομένου ὄλιγοι τινὲς τῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης καταλέγουσιν τὸ « Πολλὰ τὰ ἔτη, » καὶ ἀποκρίνονται οἱ τε καθεζόμενοι εἰς τὴν τράπεζαν φίλοι καὶ οἱ παριστάμενοι λοιποὶ τοῦ τραπέζου, καὶ πρὸ τοῦ τὸν βασιλέα ἐπονομάσαι (45). « Εἰς τὴν πρεσβείαν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, » λαμβάνουσι πάντες οἱ καθεζόμενοι παρὰ τῶν τοῦ βασιλέως χειρῶν μιλ., (46). Καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐπιδόσεως τῶν μιλιχησίων εὐφημοῦσιν οἱ παριστάμενοι, ὁμοίως καὶ οἱ καθεζόμενοι, τὸν βασιλέα, καὶ εὐθὺς ὀνομάζει ὁ βασικεὺς « Εἰς τὴν πρεσβείαν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, » καὶ πάντων κατὰ τὸ εἰωθὸς πινόντων, λαμβάνουσι πάντες οἱ καθεζόμενοι διὰ χειρὸς τοῦ τῆς τραπέζης ἀνα φατλίου α', δηλονότι παρὰ ἀρτοκάλου ταῦτα λαμβάνων. Καὶ ἀνίστανται ²³ τῆς τραπέζης καὶ

A editioribus apocombum ducentorum miliariorum. Sub Leone, Christi amante et æterna memoria digno domino mos erat, ut palatium vespere non aperiretur; sed magistratus supra recensiti intrabant hora diei nona **348** per thermastram seu caldarium in mysticam sigmatis phialam; et fiebant deinceps omnia, ut prædisimus. Vespere, hora diei undecima, collocatur mensa in pransorio, convivantur cum imperatore qui id facere ex ritu recepto solent, magistri, præpositi patrioii, officiales et interdum quoque strategi et alii, maxime vero assident ad imperialem mensam, qui dominum necessitudine sanguinis attingunt. Astantes omnes laudibus et benedictionibus cumulant dominos et canunt carmina in laudem dominorum, qualia brumali congruunt. Similiter etiam, qui mensæ assident, canunt. Dulcium ut infertur seu missus dulciariorum, exor-

VARIÆ LECTIONES

²³ Sic em. R., ἀνίστ. τῆς τραπέζης, ἐξερχόμενοι — ἐλεψαντίης, ἀπέρχ. cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(45) Ἐπονομάζειν εἰς τὴν πρεσβείαν τῆς Θεοτόκου est invocare protectionem et intercessionem Deiparæ, aut saltem verbis conceptis profiteri, se hoc vel illud in ejus nomine ipsiusque auctoritate et in honorem ejus facere. Ita parasitus aliquis, narrante Athenæo p. 252, quoties pranderet, regi Thraciæ cuidam, quem captabat, παρεῖθε τράπεζαν χωρὶς, statuebat mensam sequestratam prope illam, e qua ipse epularetur, absentique quamvis, ὀνομάζων τῷ δαίμνι τοῦ βασιλέως, conceptis verbis profertur, eam se genio regis sacram esse velle atque jubere, vel ipsi eam se propinare. Apud eundem p. 426 initio, Ulpianus Citucitus poculum accipiens, Hoc ego, aiebat :

Μιστὴν ἀπασαν, ἐπονομάσας προπίσμαι
 Συγγενίσι, πῶτωμα φιλίας;
 lotum plenum hauriam, propinans cognatis postquam clara voce nomina eorum singula citavero in amicitia testimonium. Hoc est quod alius poeta apud eundem p. 432 :

Προπόσεις ὀρίγειν ἐπιδέξια καὶ προκαλεῖσθαι
 Ἐξονομαζήδην ᾧ προπίνειν ἐθέλεις.

Hoc est ἐξ ὀνόματος καλοῦντα, ἐπονομάζοντα. Propterea καλεῖν καὶ ὀνομάζειν jungit Appianus de B. Parthico p. 136 init. de Ateio, tribuno plebis, Grassi in Parthis expeditioni intercedenti : δεινὸς τινεὶ καὶ ἀλλοκότους θεοὺς ἐπὶ ταῖς ἀραῖς καλῶν καὶ ὀνομάζων. Non possum, quia hoc loco, quid sit dais ἐπωνομασμένη apud Sophoclem Electr. v. 268, exponam. Est coena, ad cujus mentionem dei ἐπονομάζειν τοὺς προστροπαίους καὶ ἀλεξικακούς θεοὺς, oportet deos malorum averruncatores invocare ut nos a simili tutos servent. Ὀνομάζειν novis Græcis est citare, invocare, appellare, Ita Conell. Laodio. c. 35 : Οὐ δὲ Χριστιανούς ἀπίναι καὶ ὀνομάζειν ἄγγέλους, καὶ συνάξει ποιεῖν, non decet Christianos clara voce citare angelos et in eorum nomine communionem facere. Ita quoque Herodianus V, 5 : Προσέταξε πάντα τοὺς Ῥωμαίων ἄρχοντας καὶ εἴ τινες δημοσίας θυσίας ἐπιτελοῦσι πρὸ τῶν ἄλλων θεῶν οὓς δὲ ἐπουρανίους [id excidit] κηλοῦσιν, ἰσχυροῦντας ὀνομάζειν τὸν νέον θεόν Ἐλαιαγάβαλον. Hic loci intelligitur invocatio Mariæ, quæ fiebat apud finem convivii, cum ultimum poculum circumferretur. Nam quod veteribus Græcis erat poculum τοῦ ἀγαθοῦ δαίμονος (Batavi hodie dicunt het groeyen en bloeyen), id novis est poculum Mariæ, ultimum convivii;

vid. Heinecc. de statu ecclæs. Græc. III p. 465. Habent quoque bucellam B. V., quam παναγίαν appellant. Multa et de hac bucella, postquam absumptam poculum Mariæ bibitur, et de more in honorem et intercessionem sanctorum bibendi habet Du Cange v. Παναγία et Πρεσβεία et Bibere in amore Sancturum, unde non possum quin saltem unum et alterum locum repetam, ut appareat, quibus ritibus et quem in finem biberint in honorem aut, ut tum dicebant, in amore sancturum, S. Joannis, Michaelis Archangeli, Mariæ Virginis et aliorum. Ducas p. 133 narrat : Ὁ χυδαῖος καὶ ἀγοραῖος ὄχλος ἐξεληθόντες ἐκ τῆς αὐλῆς τοῦ μοναστηρίου ἐν καπηλίοις κρατοῦντες ἐν χειρὶ τὰς φιάλας πλήρεις ἀκράτου ἀνεθεματίζον τοὺς ἐνωϊκοὺς [Latinos et Græcos Latinis faventes], πίνοντες εἰς πρεσβείαν τῆς εἰκόνης τῆς Θεομήτορος καὶ παρακαλοῦντες αὐτὴν γενέσθαι οροστᾶτις καὶ ἀρωγὸς τῆς πόλεως. Christianus de Scala in vita B. Wenceslai : Locum convivii petens, calices accepto, pocula coram omnibus portans, alta præfatur voce In nomine beati archangeli Michaelis bibamus hunc calicem, orantes et deprecantes, quo animas nostras introducere nunc dignetur in pacem exultatiois perpetuæ. Cui cum quique fideles respondissent Amen, hausto potu, universos exosculans hospitium repetivit. Hinc intelligatur, quid sibi voluerit mos veterum Germanorum et aliorum populorum septentrionalium mediæ ævi, in honorem, amorem et salutem Dei bibendi, de quo vid. Keisleri Itinerar. p. 1305. Scilicet accepto calice cum invocatione divini nominis, eoque suppliciter rogato velit sibi fautor et protector adesse resque suas secundare, bibebant. Unde patet, morem illum in salutem Dei immortalis bibendi adeo absurdum non esse, quam prima fronte videatur. Narrat Mabillonius in Itinere Germanico, cauponem aliquem in Alsatia, ad quem diverterat, abeunti sibi poculum in honorem S. Joannis propinasse, et idem solere caupones istius tractus omnes hospitibus a se abeuntibus offerre.

(46) Dubium mihi natum, unumne miliarense, an plura notet hoc compendium. Certe si reputo morem librarii, ubi pluralis significandus est litteras geminandi (quod hic non fecit : non enim μι, cum gemino superimposito, pluralis nota, sed μι scripserat), videtur prius suaderi, singula singulis data fuisse miliarensia. Verum mihi quidem nimis minutum visum fuit tantillum munusculum pro majestate tanti imperii.

combiunt. Laudes itaque atque benedictiones in Michaelē congregabant, quales mos est congeri in imperatores, et canebant poemata illi brumalium diei congrua, et abibant tandem, sed absque cereis ob tempestatem. Scholarum domesticus autem et domesticus excubitorum et domesticus hicanatorum una cum magistratibus quatuor tagmatum [id est ordinum procerum militarium] descendebant vel conveniebant inferius in thermastra vel vaporario. Drungarius vigiliæ autem servabat suam stationem in circo. Sacellarius ergo descendebat in vaporarium; at tradebat domestico scholarum [seu vertici militarium] apocombium; quo facto, dominum celebrabant omnes prædicti laudibus et benedictionibus erga imperatores consuētis, et canebant poemata diei brumalium congrua. Et sic deinceps abibant magistri, proconsules, patricii et senatorii omnes, item cubicularii quisque ad ædes suas: cohortales autem suas ad stationes abibant. Hec circa brumalia constitutio mutabatur aut potius prorsus tolle-

μαλίζειν νομίσας, τὰτα σχολάζειν ἕκαστα κατὰ νοὺν λαβὼν τοὺς μεγάλους ἐκείνους τῶν βασιλείς οἶον οὐ τὸν μέγαν ἐκεῖνον αὐτὸν Κωνσταντῖνον, οὐ Θεοδοσίον, οὐ Μάρκον Αἰώντα τὸν Λεομακέλλην, οὐκ Ἰουστινιανὸν, ἀλλ' ἄλλους φιλοχρίστους, οὓς καὶ ἡμεῖς ἐπισημασμένους ἀλλ' ὅπερ ἔδοξεν αὐτῷ, νόμος καὶ κτλ. καὶ τῆς καὶ εὐλάβεια νενομίστο. Ἐπὶ δὲ Κωνσταντῖνου τοῦ φιλοχρίστου δεσπότητος τὴν καλῶς βρουμαλίων εὐρατο τάξις. Αἰὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ βασιλείῳ βρουμαλίῳ ἐδίδοδο τοὺς παλαιῶν καὶ λίτραι κ', ἐν δὲ τῷ τοῦ μικροῦ βασιλείῳ ἐν δὲ τῷ τῆς Αὐγούστου λιτ. κ'. Οὗτος δὲ τίνας ὁ φιλόχριστος βασιλεὺς ἐτύπων ἕκαστα πάντων τούτων τῶν βρουμαλίων ἐν τῷ πρώτῳ βασιλείῳ βρουμαλίῳ ἀποκόμειον γάρ τῶν ἑξῆς. Ἐπὶ δὲ τῆς τραπέζης διὰ τῆς οἰκίας προσεστρωμένοις αὐτῷ φίλοις οὕτως, ἑκατὰ πλάτα (53) μιλαρήσια· τοῖς μὲν μάλιστα, ῥε' καὶ ἀνὰ χροσθίου βελαριου (54)

VARLÆ LECTIONES.

Δύστων cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

rog. De themat. n. 29; Ignatius in Vita S. Nicephori apud Du Cange ad Cinnam. p. 492. Ipsi quoque Latini sequiores *Ausoniam* pro Italia ponunt. Chronicon Cassinens. iv, 97: *Ingens interea pavor et ebullitudo mentis corripit Ausonium, et quid dicerent vel facerent, unus ab alio inquirebat.* Ne exempla postarum et prosaicorum vetustiorum commemorem, quæ in libris nant. Attamen Basilii patricius, cujus *Naumachica* Fabricius Biblioth. Gr. t. VIII, p. 136 sqq. eddidit, *Ausones* pro Græcis dixit, forte putans Thraces suos, ut Romanorum nomen sibi arrogaverant, ita Ausonium quoque nomen mereri. *Ausonion σοφῆς διδασκαλιῶνος ἔργα ἔργα*, ait initio dedicationis, *tu, cum excellentia Græcæ sapientiæ opera doctus noris.* Et ne quis dubitet, Græcos, non Latinos, designari, appellat eum, cui librum suum inscribit, v. 5:

Αὐσονίων στρατιῆς πανυπέριστον ἀρχὴν.
Exercitus Græci summum imperatorem.

Dedicavit autem librum suum Basilio imperatori, si credimus versui penultimo, qualem Muratorius dissertat. XXVI, *Antiq. Italic.* p. 540. exhibuit:

Ἐγθεν δὴ, Βασιλεῖ, πέδον Κρήτης ἀλαπάξει,
 Καὶ γενεῆν ὀλίσις Καρχηδονίων μεγαθύμων.

Carthaginenses appellat Saracenos Afros, eo quod e Creta Græcos incursionibus affligebant. Quis autem Basilius ille sit, Macedone an Bulgaroctonus, non liquet. Illum quidem, Macedonem, adversus Saracenos in Longobardia bella gessisse, sociatis cum Ludovico Balbo viribus, constat; vid. *Annal. Symeon.* Logothetæ p. 458. De basilio Bulgaroctono non constat, ei rem cum Saracenis Cretensibus fuisse. Non tamen obstat temporum ratio, quemcunque tandem Basilius putes hac dedicatione appellari, quominus auctor ejus paracemomenus Constantini Porphyrogenneti fuerit, ut fuisse a Nau-dæo perhibetur. Nam si Basilio Macedoni juvenis *Naumachica* sua inscripserit Basilius hic patricius, potuit senior factus Constantino, Leonis filio, accubitor fuisse. Quod si autem Basilio Bulgaroctono librum suum dedicaverit, potuit apud fratrem ejus Constantinum acubitoris officio functus fuisse. Videtur tamen, si posterius statuatur, Constantino juniori potius, quam fratri ejus opus suum inscripturum fuisse. Quapropter lectionem Fabricii ἑξῆς

δὴ βασιλεὺς πέδον, quam aliquando præferre Muratorius nunc non dubitat titulo Constantinum Porphy. imp., Latini appellari. Quod confirmare videtur illa titio Basilii patricii ad fortissimum doctorum, quem quamvis uberrimis et summis laudibus efferat, tamen non nominavit Nicephorum Phocam fuisse nullus dubitans de re viderint alii. *Ausones* pro Græcis Nicetas in fine l. iv rerum Manuelis in Anthologia Græca H. Steph. p. 361 mus describens τὴν βασιλικὴν τῶν Βυζαντιῶν, ait, ibi ἀπυρὸν πηγὴν ἀφῆκε νομίμων. Scilicet novi Græci ut *Romani* *Ausones* affectabant appellari.

(35) Ita membranæ. Mallet autem dicitur plus διπλάτα, *duplata*, retracto accentu

(54) Vocabulum *χαρθίου* notat novissimum *villosum*, nobis *Sammel*, vel elias *Sammet* terius examiti genus; vid. Goar. ad *Chrys.* n. 30; Du Cange Gloss. Gr. h. v. Occurrit in Arsenii, episcopi Ellassonis, Liber. in *Carviam*, quod nuper prodiit in Catalogo *panctorum* codd. Bibl. Regiæ *Taurinensis*. *Arabicæ* aut *Persicæ* originis esse. Sane *Casaz*, est sericum nondum laboratum, *progrossius*, eaque vox neque Latinis mediis ignota; Du Cange v. *Alchaz*, ubi e charta Hispanica citat locum, in quo nominantur *biles* multæ species pannorum, in quibus agnosco, et has duas pene solas, *Saracenetas* *urtiones*. Prius est vox Arabia *pannum* variorum colorum, ἄλλοιαντα qui pro vario situ varios luminis radios occurrunt, momento mutabiles. *Planetæ* autem *urtionæ* coloris, ab urd vel ord et orod, *ross*. Hic etiam quid sint *casulæ episcopales de orodona* *Cangium* v. *Orodona*. Sunt nempe *ross* *Marayce* videtur Arabicum *Naroyach*, *plumæ* esse, id est auro et opere Phrygio pictum, idem est atque *επασύχιον*, *tapes*. Sed redeo ad *Chrys.* dium, cujus mentio quoque fit in epistola *Maced.* ad Hadrian. II PP. sine octavo *Transmisimus Sanctitati vestra vestimenta tertia, esophorium dicitrinum cancellatum chagdium orobeum unum, cassidion dicitrinum.* Forte *orobeum* est habens colorem *oroborum* *cleorum*.

καὶ πατρικίους ἀνὰ μιλ. ρμ', καὶ ἀνὰ Ἀλωρωτοῦ Σαρακηνικοῦ (55), εἶτε καὶ ὀλο-
τοῖς πρωτοσπαθαρίοις ἀνὰ μιλ. ρκ' καὶ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

βηλαρίου dubito, sitne nomen proprium, idemque cum villosa et a villo, non vanda. Sane χασδίον villosum est sericum um, et in epistola Basilii Macedonis modotinus interpres vilarin prasinum reddidit rasinum, unde velu Francicum et velours, s vellus et vellerosus, venit. At cum lo- latine verterem, eram in ea opinione, ericum significari de urbe Indica Belari, ut alii efferunt, dictum, sive quod serifferebatur, sive quod ipse pannus sibi fieret. etur, me tot vestium aut pannorum no- riente petere. Cum pretiosissimæ quæ- ullo non tempore illinc petitis et ad nos uerint, facile potuerunt cum ipsis telis nom quoque orientalia in linguas et oras B migrasse. Paulo post habebimus vocem it Arabicæ haud dubie originis. Supra ha- Δινεία de Tinis, Ægypti urbe, dicta. Oc- einceps λωρωτὰ Σαρακηνικά, unde patel, um a Sarcenis petitum fuisse. Merca- uisse Constantinum Porphyrogenetum in elicem et Indiam, patet ex eo, quod infra ecurit formula inscriptionis litterarum, ερέχοντα κυριεύοντα τῆς Ἰνδίας, et, Εἰς τὸν τῆς εὐδαίμονος Ἀραβίας. Patet id quo- tinatione Theophaniae Constant. p. 284, m illustrationis egentem huc apponam.

Ægypti Amiram (fuit aliquis de gente idarum) Constantino amicitiam per lega- ras obtulisse. Persidis quoque Amiram, i aliquem designat, fœdus cum illo iniisse. us sublatis, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἔψιδας πρὸς ἔμπει, οἵτινες πρὸς τὴν κατάξηρον γῆν ἰκόμενοι τοῦ ἀποστολοῦ Θωμᾶ τὸν τάρων εντες καὶ κατασπασάμενοι, καὶ τὰς βασι- σταλείσας λαμπράδας ὑπανάψαντες καὶ ἔμ- οιοι λίθων σφαιρίων καὶ μαργαριτῶν ἔπαν- μα νόσ, aut alia similis desideratur in ombesii, qui lectionem τὴν κατάξηρον a sollicitat. *Artidam terram* Indiam esse et.

jam aliquoties significavimus, munera et vestitaria proceribus aulæ Byzantinæ toribus in majoribus diebus festis et hila- malibus, festo nativitatis Christi et Pa- isse data, aut potius nomine munerum annuas, rogas dictas, ipsis fuisse partim s, partim in telis pretiosis solutas et ero- n id calendis Januariis fiebat, quapropter lentiarius illum mensem parte secunda χρουσοῦπιωνα appellat. Deinde translatus os in brumalia. Reges Occidentales quot-) nativitatis Christi suas liberationes inter suos distribuebant, id est novas robas, de dicimus, voce inde retenta,) de quibus age v. *Liberatio*. Idem in v. *Mantum* e co quodam deterioris ævi hunc cum aliis al:

t in bruma mihi mantellum sine pluma.

o qui mihi mantellum non plumatum in se dedit, id est aut acu non pictum, aut ium diversicoloribus non ornatum. Tales es tunc gerebant, ut alio loco exemplis de- Manavit ille mos ad nos quoque. Nostrates es et matres familias, quibus servi et an- , mercedem debitam illis circa festum na- hristi diem solvunt, cum nummis vesti- i quoque caleorumque nonnihil dantes: um, ut circa illud tempus familiarium do- tent quotquot velint. Circa idem tempus

batur sub imperatore Romano; qui per speciem pietatis erga Deum et iniquum reputans, si Romani secundum ritum veterum Ausonum [seu Itolorum]

quoque monachi olim munera a suis abbatibus ac- cipiebant. Agnellus pontifex Neapolitanus, referente Joanne diacono in Chronico p. 305., *pro lavandis curis* [forte stolis] bis in anno, nativitatis et resur- rectionis Domini, ad anni circulum exsequendum sa- ponem dart sancivit. Itaque, pergit, usque hodie, domino annuente, perficitur [illud institutum soili- cet] atque mille siliquas in nativitate Domini milleque in ipsius resurrectione tribuitur. Si nummariam sum- mam hæ siliquæ conficiunt, ut Muratorius credi- disse videtur, emergeret summa nimis grandis quam pro monachis. Ipso enim teste erat siliqua pars vi- gesima quarta solidi aurei. Videntur itaque tot si- liquæ (ponderis species) saponis inter monachos distributæ fuisse. Quidam de piis suis legatis ita disponebant, ut census annui festo nativitatis Christi inter pauperes distribuarentur; v. Du Cange v. *Barbarinus*.

(35) Quid si τὸ λωρωτόν, fateor mihi certo non constare. Potest enim aut loris vel striis, virgis signatum, aut loris, pretioso panni genere, e quo lori fiebant, de quibus supra diximus, prætextatum esse. Propendit tamen animus magis ad priorem inter- pretationem, ideo maxime, quod apud Saracenos vel Arabes vestes striatæ, quas *Burdas* appellant, maxime in usu essent, idque panni genus optime in Arabia Felice pararetur, unde a poetis Arabicis in maximis divitiis et pretiosissima suppellectile nu- merantur, *Burdæ Jemeincæ*, seu in Arabia Felice, quam Arabes al Iemen appellant, paratæ. Mentio- nem earum facit Wansleb. in Itinerar. Ægyptiaco p. 205. Per Saracenos ergo, de quibus hæ interulæ nomen habuerunt, non Saraceni Hispani sunt intel- ligendi, quorum lanificia valde quidem ævo medio celebrabantur, et in Franciam atque Germaniam et Britanniam copiose evehebantur: vid. Murat. t. II *Antiq. ital.* p. 408: nam cum illis negotium non erat Constantinopolitanis: sed intelligendi sunt Sa- raceni Arabiæ, Syriæ, Ægypti et Cretæ item Bag- dadici et Persici, utpote propiores et familiariores imperio CPTano. Patet hinc, quales fuerint *cortinæ Arabicæ quæ pendent super chorum*, memoratæ in Chronico Cassinensi III, 57. Scilicet erant *burdæ Jemicæ*. Solebant medio ævo, et adhuc hodie so- lemus, pannos de gentibus, apud quas confiebant, appellare. Jam Evagrius VI, 21 ἀμφίθρονον Οὐννικὸν χρουσοῦ κεκοσμημένον, velum Hunnicum memorat; vid. Du Cange v. *Hunniscus*. Chronicon Cassinense *pallia Sarmatica*. In scriptis aliis medii ævi fre- quentia sunt *vela de Spanisco, tunicæ et insulæ de Pignolato, blatin Byzantia, Tyrea, sericum Pigaxium et Alexandrinum, vestes de Arazzo, hodie Rasch, de Duagio vel Duaco, de Damasto vel Damascenæ, de Rensa vel Remenses, Scarleta de Camo vel Cado- mensis, Toaleas* [non oleas, ut vulgo editur] *Maso- ricas*, hoc est *Majoricas* appellat Anastasius apud Du Cangium v. *Olea*, quæ in insula Majorica essent factæ, nisi malis *Mansoricas* legere, de Mansoro quodam principe Arabico, aut de Mansoria quadam urbe orientali appellatas. Et talium posset magna caterva cogi. Sed redeo ad Saracenicæ vestes, in quibus erant præter τὰς λωρωτὰς etiam aliæ cum intextis arborum foliis et ramis vitiumque pamp- nis; quarum exemplum cum musivarii quoque suis in operibus imitarentur, factum ex eo est, ut musiva foliata aut pampinata. ut ita dicam, *Arabica* appellarentur. In *Musivis majoribus* ait Ciampinæ t. I *Monum. Vet.* p. 82, solebant veteres non homi- num aliorumve animalium imagines, sed foliatas tan- tum picturas illisque persimiles, quas Arabicas nomi- namus, repræsentare. Invenio quoque mantilla Sa-

brumalizent, hilaritate hac interdixit omnibus; non recogitans magnos illos et celebres imperatores; non magnum illum et celeberrimum Constantinum, ut exemplum allegem, non Theodosium, non Marcianum, non Leonem, cognomine Leomacellium aut Macellarium dictum, non Justinianum, non reliquos Christi amantes principes, quos parum abest quod ipsi videbatur, pro lege et regula et recto atque pietate habens. At sub Constantio despota recuperavit solemnitas brumaliorum suam denuo vitam, ea tantum, quam dicam: *tia*. Dabatur antiquis temporibus in brumalio magni domini apocombium viginti: in brumalio domini dabatur apocombium decem; et tandem in brumalio Augustæ apocombium octo: autem, quem dixi, Constantinus Christi amans imperator constituit, ut loco particularium stilonum nomine omnium simul et semel in aureis signatis nummis daretur in brumalio majest. apocombium 351 quinquaginta litrarum. Super mensa vero aut inter convivandum largiebat propriis suis manibus convivis miliarisia, intellige ubique dupla, in hunc modum: *man* centum et sexaginta et singulis singula chasdia [seu pannos e serico villosos] *belarienses*. *Patriciorum* singulis largiebatur centena quadragena miliarisia et singula esophoria *ven* seu loris et striis insignita, Saracenicæ; aut et holovera vel integre purpurea. *Protospatharum* tena vicena miliarisia et singula molchamia aut abdia. Ea vero, quæ magister expensarum hæc: Maglabitibus dabantur in universum tercentum miliarisia; magnæ *hetæriæ* quatuor *hetæriæ* ducenta, et tantumdem quoque Farganis.

CAPUT XIX.

Peragenda quando triumphus ab hostibus devictis in foro cum processionali supplicatione agitur.

Procedunt mane in mutatorii omnes ordinis senatorii viri, quibuscum imperator in scaramangio

Α ἀνά μολχαμίου (56) βηλαρίου εἰς τὰ τοῖς σπαθαροκαυδοθήκτοις ἀνά μολχαμίου εἶτε καὶ ἀθδίου ἐνός. Τὰ δὲ κρατοῦντος τὴν ἐξοδόν, τοῖς μαρτυροῦν μεγάλῃ ἐταιρείᾳ μιλ. φ. τῆ μετὰ τῶν τοῖς φαργάνοις μιλιαρχία σ.

quin divos aut semones appellent: quod ipsi videbatur, pro lege et regula et recto atque pietate habens. At sub Constantio despota recuperavit solemnitas brumaliorum suam denuo vitam, ea tantum, quam dicam: *tia*. Dabatur antiquis temporibus in brumalio magni domini apocombium viginti: in brumalio domini dabatur apocombium decem; et tandem in brumalio Augustæ apocombium octo: autem, quem dixi, Constantinus Christi amans imperator constituit, ut loco particularium stilonum nomine omnium simul et semel in aureis signatis nummis daretur in brumalio majest. apocombium 351 quinquaginta litrarum. Super mensa vero aut inter convivandum largiebat propriis suis manibus convivis miliarisia, intellige ubique dupla, in hunc modum: *man* centum et sexaginta et singulis singula chasdia [seu pannos e serico villosos] *belarienses*. *Patriciorum* singulis largiebatur centena quadragena miliarisia et singula esophoria *ven* seu loris et striis insignita, Saracenicæ; aut et holovera vel integre purpurea. *Protospatharum* tena vicena miliarisia et singula molchamia aut abdia. Ea vero, quæ magister expensarum hæc: Maglabitibus dabantur in universum tercentum miliarisia; magnæ *hetæriæ* quatuor *hetæriæ* ducenta, et tantumdem quoque Farganis.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΘ'.

Ὅσα δεῖ γίνεσθαι: Ὁριζμῶν ἐπισημαίνον ἐν τῷ εἴρω μετὰ τῶν

Ἐπισημαίνονται μετὰ ἀλλήλων τῆς συγκλήτου, οἷς συνεξίρχεται ὁ βασι

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

racenica apud DC. v. *Mantum* et *Aumosnières* ou *bourses Sarazinoises* apud eundem v. *Eleemosyna*. De voce *Almonaria*, quæ *bursam*, *fundam*, *pungum*, *marsupium* notat, dubito adhuc, sitne, ut vulgo putant, corruptum ex *eleemosynaria*, an potius repetendum ab Arabico *almunah*, *vicius*, *commeatus*, provisio, ut sit veluti *provisionarium*.

(56) Est panni genus Saracenicum. Nomen certe Saracenicum seu Arabicum est. *Molcham* est trama seu subtegmine textum, alio nempe et pretiosiore, quam stamen vel tela est. Occurrit vox *Molchamat* (vel potius *Mulchamat*) in Epistola Basilii Macedonis ad Iulianum II Pontificem apud Du Cangium v. *Usis*, quem memorabilem et multis obscurum procul cubito futurum locum juvat hic illustrare. *Transmisimus Sanctitati vestræ*, ait Basiliius, *vellus prasinum, vilarnipinnium pro casula facienda unum usin rubcum aerem habentem unum, usin album unum, mulchumat unum, planetitia castanea duo*. In hoc loco primum delenda sunt *vilarnipinnium*. Praecedens enim, *vellus prasinum* id partim explicat, partim emendat. Explicat quidem *vellus* vocem *vilarnin*. Sic enim, non *vilarni*, dederat librarius. Est autem *vilarnin*, βηλαρίν, pannus villosus sericus, exanctum. *Prasinum* autem est proba scriptio corrupti *pinnium*. Porro *usin* est idem quod *plumatum*, opere Phrygionico pictum. Vocabulum est Arabicum, quod promiscue *Uschi* et *Weschi* effertur, et in genere quidem ornatum, paraturum omnem, in specie autem vestis picturam filis aureis sericisve vel intextis, id est opere plumario factam significat; v. Du Cange v. *Alquexis* et *Alberis*. Ita nempe exant Hispani more suo hanc vocem, pronuntiando autem non differunt a nostro *Weschi*. Afferit ibi Du Cange ex Yebex in *Chronico*. Ord. S. Benedicti locum hunc: *Mantos duos aurifusos* [i. *aurifusos*, alia *alquexi auro texto* et alia *alquexi auro texta*. Idem v. Osius inter alia ex Achmedis *Onirocritico* afferit hunc locum: Ἐάν ἴδῃ ὅτι ἐρροει ὀπίσθον, [vestem

plumatum vel aurifrisiam] εὐρῆσαι ὁ συλλεκτον διὰ τὸ τοῦ χιτῶνος ποικιλίας ἔργον. *Aur* denique in loco Basilii est σκιάδον, collare, vesti circa collum *Kragen*.

(57) Vox ὀριζμῶς hic significat pompicis καὶ φαντασίας, in hominum locatu productionem et ostentationem. *Ἐπισημαίνων* est productio et ostentatio victoriae ab hostibus partæ, qualiam et eorum vestes, arma, jumenta, imo spolia. Theophanes p. 385: Ἐπισημαίνων ἐπὶ ἑποδρωμίας, *insignia* *Circensi*, *coram populo in Circo* *ostentavit et monstravit*. Noster p. 193 habet: *ἐπισημαίνων ὀριζμῶν, acta seu laudatione pompaticæ traducerentur partæ signatae illis ipsis Actis hanc formulam: Ὁριζμῶσιν ὀριζμῶσιν: τοὺς τῆς Ἄγας Θεοφάνη Script. post Theophan. p. 533, ἔχει μετὰ ἐπισημαίνων, cum triumphali *parat ferre aliquid* dixit. Nam et alia pompicæ siones, etiamsi ob victoriam non essent argumenta ejus ostentantes, ὀριζμῶσιν apud equiores Latinos dicebantur, et processiones pompicæ victorias *ἐπισημαίνων*; a triumphis alius generis dicebantur, ut apud Zonar. t. II, p. 10 *ἐπισημαίνων ὀριζμῶσιν*. Vocem ὀριζμῶσιν vel *processione* usurpavit Joan. Cinnam. (Ὁ βηλαρὸς τῶ τῶν εὐτορχημάτων ὀριζμῶσιν ὀριζμῶσιν ἐξ αὐτῆ ἀρχαίας περιλάλητον τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας κωνσταντινουπόλεως, ἐφ' ᾧ τὸν ἐξέλεον Κωνσταντίνου Σεργίου Κεῖν principe Seljukida] *πομπὰς*, ὅς ἀνέχετο τὸ βουληθέν. Patriarcha enim ostendit licere ὅτι ἐπισημαίνων ὀριζμῶσιν ἴσως ἢ ὅτι conversis vicibus eadem de causis schæis arcent Turcæ Christianos, quæ*

παλατίου μετὰ σκαραμαγγίου καὶ τοῦ χρυσοπερικλειστού σαγίου μετὰ τῆς συλήθους αὐτῷ προελεύσεως, δηριγευόμενος ὑπὸ τοῦ κουβουκλείου, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῇ τῆς Δάφνης κοιτῶνι, κάκειτε ἀπαλλάττει τὸ σκαραμάγγιον, καὶ ἀλλάσσει διδρητήσιον, καὶ περιβάλλεται τὴν χλαμύδα, καὶ δέχονται οἱ τε μέγιστροι καὶ πατρίκιοι ἐν τῷ ὄνοποδίῳ κακείσε προσκυνούσιν, καὶ διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου λέγει ὁ πῆς καταστάσεως τὸ, « Κελεύσατε. » Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε κατέρχονται εἰς τὸ μέγα κονιστιώριον, καὶ δέχονται πάλιν οἱ προβόρηθέντες ἄπαντες μετὰ καὶ τῶν σεκηρετικῶν, ἤτοι χαρτουλάριων καὶ νοταριῶν καὶ ἀσηκρῶν, καὶ πάλιν προσκυνούσι τοὺς δεσπότης, καὶ διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου λέγει ὁ σιλεντιάριος τὸ, « Κελεύσατε. » Ἐν δὲ τῷ μέσῳ τοῦ κονιστιωρίου ἴσταται ὁ τοῦ Βασιλέως πρωτοστράτωρ, βασιτάζων τὸ βασιλικὸν δόρυ σὺν τῷ φλαμούλλῳ ζῶονεν τὸν τιμίον καὶ ζωοποιὸν καὶ νικοποιὸν σπαυρὸν ἔχοντι, καὶ προπορεύεται πλησίον τοῦ βασιλέως. Εἶτα εἰσέρχεται ἀπὸ τῶν ἐκείσε ὁ βασιλεὺς τὰ διαδοχτικὰ, ἤτοι τὰ ἐξσκοῦβιτα, τὰς σχολὰς, τὴν χαλκῆν, καὶ ἀπὸ τοῦ ἐξω καγκέλλου τῆς χαλκῆς ἐκνεύει δεξιὰ ὁ βασιλεὺς σὺν τῇ προελεύσει καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸ Ἅγιον Φρέαρ. Κάκεισε κατὰ τὸ εἰωθὸς ἄπει κηρὸς,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

arcebant. Latini quoque seriores, ut modo dicebam, triumphum pro quavis pompatica processione cum laudibus seu faustis acclamationibus conjuncta usurpabant. [Benno in Vita Hildebrandi papæ: *Henricus imperator solo contentus triumpho fuit, quem Romanæ habuit. Triumphus est applausus ille inaugurato acclamatus: Henrico Augusto a Deo coronato, magno et pacifico imp. Rom. vita et victoria*: apud Goldast. ad Eginhard. p. 170.] Luculenter describit Noster auctor triumphales cæremonias ut nullus alius. Meretur ergo elegans hic locus illustratorem et confirmationem ab aliis exemplis. Observamus hic duplicem triumphum; unum in forum, alterum in Circum. Illius cæremonias hoc capite, hujus capite sequenti exponit. Procedebant autem vel ἐξ ἐφόδου, statim atque ab expeditione venirent, neque dum adhuc ingressi essent in palatium, vel etiam e palatio, si qui nempe non per se, sed per legatos suos victoriam nacti fuissent, primum ad Sanctam Sophiam, et ex hac post peracta ibi sacra dataque ecclesiæ munera, aut in Circum, aut in forum ad statuam Constantini Magni, ubi calcabant cervices principum devictorum sub hymnis et actis. Dein dabantur ludi circenses, et urbs tota sertis coronabatur et facibus illuminabatur. De singulis horum aliquid amplius dieserere juvat, postquam prius de significato vario vocis ἐπινίκια dixerō. Significat ergo partæ victoriæ insignia et documenta publice monstrata et circumlata. Ita apud Theophan. p. 195: Τὰ ἐπινίκια sunt vestes Totilæ cæsi cruentæ. P. 201 sunt ἐπινίκια aut litteræ victoriam nuntiantes aut insignia victoriæ cum litteris et nuntiis additis. P. 225: Ἐπινίκια sunt epulæ triumphales, quæ ob victoriam exhibentur. Nisi forte phrasis ἐπινίκια ἐστὶν ἐστὶν ἐπὶ νίκη ἐστὶν quod eodem redit. Porro si triumphans e Campo veniret, imponebat ipsi ὁ ἐναπομένων sub aurea porta coronam auream, ut vidimus in Tactico sub sinem, ubi triumphos Basilii Macedonis et Theophili descripsit, quæ particula præcipue huc conferri meretur; si autem e palatio procederet triumphans imperator in Sanctam Sophiam, patriarcha ipsi ibi coronam auream imponebat; vid. Script. p. Theophan. p. 168. Ducti in Circo triumphi exemplum habet Contin.

et sago aureis tænlis prætextato cum consueta sua processione vel obsequio exit, obsequentibus cubiculariis; et intrat in cætonem Daphnes. Ibi deponit scaramangium et induit dibetesium et super id chlamydem; magistri et patricii ipsum in onopodio excipiunt et salutant adorantes. Quo facto, admonitus præpositi nutu cerimoniararius ait: « Keleusate » [seu: « juvet, » nempe movere]. Illinc descendit imperator in magnum consistorium ubi eum rursus excipiunt prædicti omnes et simul cum ipsis secretici, nempe chartularii, notarii, asecretæ. Dominus tunc rursus, ut ante, profunda inclinatione adoratur; quo facto, admonitus præpositi nutu silentiarius pronunciat: « Keleusate. » Continuatur tunc processio, protostratore imperatoris, qui medio in consistorio stat, tenens imperialem hastam et flammulum cum superimposita huic venerabili et vivifica et victoriam consiliante cruce, proxime ante imperatorem præambulante. Transit itaque porro imperator porticus [ad Sanctam Sophiam ducentes], ut excubita, scholas, chalcen. Ab exteriori cancello chalces convertit se imperator ad dextram et pergit cum comitante processione usque ad Sanctum Puteum [Sanctæ Sophiæ]. Ibi 352 accendit pro more cereos

Constant. Script. p. Theophan. p. 282, ubi Κατ' est vox Arabica *ducem, capitaneum* notans. Post triumphum edebantur populo ludi circenses; vid. Script. Hist. Aug. titul. II. p. 497. Themist. p. 582. [Georg. Monach. p. 519. Sym. Logoth. p. 452.] Ludum curulem post insignem Romanorum victoriam: de Radagaiso, Gothorum rege, in Etruria reportatam celebrarunt Florentini anno 405; vid. Scipio Amiratius l. i. Hist. Florent. Ornata denique urbs pannis sericis coronabatur edibus dependentibus, et sertis et funalibus ardentibus, quod στεφανῶν τὴν πόλιν appellabant. Jam loca quædam indicemus auctorum, ubi celebriores triumphos imperatorum describunt aut memorant. [De triumpho Maximini Herculi vid. Theophan. p. 7. Gilimer, Vandalorum rex, adorare Justinianum coactus est in hippodromo. Marc. Proc. Tiberius ob reportatam a Mauritio victoriam triumphum egit. Theoph. p. 213.] Triumphum Constantini Copronymi de Bulgaria describit Theophan. p. 364, Theophili a Saracenis Sym. Mag. p. 421, Basilii Macedonis a Tephricæ redeuntis Cedrenus p. 571, et Constant V. Basil. p. 168, et alterum a Lulu ib. p. 176, et Cedren. p. 575. [Basilii triumphum veterum imperatorum Romanorum imitatur, perque auream portam ingreditur. Const. V. Basil. c. 29 Glyc. p. 311.: Χρυσῶν στεφανῶν λόφον ὑπερθενέχοντι ἐθριάμβευσε *per portas magnas*] id est processit per portam ecclesiæ sic dictam; vid. sup. p. 28. [Leo Phocas orientalibus Agarenis devictis ἐπινίκιῳ θριάμβῳ ἐτετίμητο. Zonaras II p. 197.] Constantini Porphyrogennoti triumphum de Saracenis habent Sc. post Theoph. p. 282. Joannis Tzimiscae e Bulgaria redeuntis Cedren. p. 682. Basilii Junioris idem p. 717, Joannis Comneni Nicet. p. 10, cujus locum, quia insignis est et triumphali cæremonias bene persequitur, adeoque ad rem præsentem egregie facit, partim jam ad p. 287 attuli, reliqua paulo post ascribam. [Alphonsus triumphos veterum Romanorum renovavit Neapolitano regno superato anno 1442 Hujus facti memoria auctor fabulæ Milesiæ Hist. Tirante Blanc eum liberata Cpli honoribus triumphalibus usum esse memorat. Sic conjicit editor Gallicus præf. p. 21.]

νον ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἴσταται. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἴσταται ἐξωθεν· οἱ δὲ δέσμοι ἴστανται ἐν τῷ πραιτωρίῳ, ἧ καὶ ἐν τῷ σεννάτῳ, χειροκρατούμενοι παρὰ τῶν ἐπινικιαρίων. Τὰ δὲ δόρατα καὶ τὰ φλάμουλλα αὐτῶν βαστάζονται παρὰ τῶν ταξιωτῶν (62). Εἶτα ἀπέρχεται ὁ πρωτονοτάριος τοῦ δρόμου, καὶ αἶρει αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἐκείσε, καὶ ἄγει ἐν τῷ μέσῳ τοῦ φόρου καὶ ἴστησιν αὐτοὺς μονοειδῶς κατὰ τὴν τοῦ τόπου θέσιν. Καὶ εὐθέως ἀρχεται ὁ ψάλτης μετὰ μέλους τὴν ἐπινικιον ᾄδειν ὑδὴν. « Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ (63). Ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται. Ἴππον καὶ ἀναβάτην ἐξῆρψεν εἰς θάλασσαν. » Τῶν δὲ λοιπῶν ψαλτῶν καὶ τοῦ λαοῦ παντὸς ἀποκρινομένου, καὶ τῆς ὑδῆς πάσης ἀποπληρουμένης, εὐθὺς αἶρει ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου τοὺς μεγαστᾶνας τῶν Σαρακηνῶν μετὰ καὶ τοῦ δομεστικῆς τῶν σχολῶν καὶ τῶν τυχόντων στρατηγῶν εἰς τὸ ταξείδιον, εἶτε τοῦ δρουγγαρίου τῶν πλοίων καὶ τῶν πλοίων στρατηγῶν καὶ τῶν μεγάλων ἀρχόντων τοῦ πλοίου, εἶτε καὶ τῶν μετὰ τὸν δρόμον τῶν τῶν ταξείδιον ποιησάντων, μετὰ τῶν τουρμαρχῶν καὶ μεγάλων ἀρχόντων τῶν θεμάτων αὐτῶν, καὶ ἄγει ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως, ἡγουν ἐπὶ τῶν τοῦ κίονος ἀναδάρων, καὶ αἶρει ὁ λογοθέτης μετὰ τοῦ δομεστικῆς τῶν σχολῶν, εἶπερ αὐτὸς ἦν ὁ τὸ ταξείδιον ποιήσας, τὴν κεφαλὴν, ἡγουν τὸν πρῶτον Ἀμηρᾶν, καὶ τίθησιν ὑπὸ τῶν τοῦ βασιλέως ποδῶν, καὶ πατεῖ αὐτὸν (64) ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῷ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

pro παραπεπουσῶν. Noster supra p. 16 : Πυλῶν τῶν ἀγόντων, et paulo post εἰσφερόντων pro ἄγουσῶν et εἰσφερουσῶν. Herodes Atticus in dedicatione Statuæ Regillæ v. ἐλαίηντες ἀρουραὶ dixit pro ἐλαίησαι. In edicto Juliani Prisci apud Pocockium in script. p. 68 : Ἐξοδὸν ποιησάμενος εἰς τὸ ἡμέτερον δικαστήριον ἀποπωτάτην ἡμῶν προσήγγειλεν [περὶ] πράξεων τελούστων ἐκ τῶν βουλευτήριον τῶν ὑπάρχων etc. Plura exempla e vetustissimis poetis collegit Casaubonus ad Athenæum p. 230. Duker, ad Thucyd. N. 79. p. 364, ubi non tantum κοινᾶν ἐόντων τῶν σπονδῶν (pro κοινῶν οὐσῶν τῶν σπονδῶν), sed etiam αἱ ἄλλαι πόλεις — αὐτόνομοι, ἔχοντες τὰν αὐτῶν etc. Idem p. 533 ult. ὡν κυρωθέντων, quamvis præcesserit πίστευον et συνθήκας. Observavi schema hoc etiam apud Sophoclem aliquoties ; quia tamen locos non enotavi, nunc non succurrit, nisi unicus ille in Œdipo Coloneo v. 1747, ubi Œdipi duæ filię de se dicunt :

Ἐν πυμάτῳ δ' ἀλόγιστα ποροίσομεν
Ἰδόντε καὶ παθοῦσα.

Ad quem locum Scholiasta hæc notat : Ἰδόντε καὶ παθοῦσα ἀντὶ τοῦ ἰδοῦσαι καὶ παθοῦσαι, πολλαχοῦ δὲ τῷ σχήματι χρῆται, ἀντὶ τῶν θηλυκῶν τὰ ἀρσενικὰ τιθεῖς· καὶ ἐν Ἠλέκτρῳ et quæ ibi reliqua habet omnia conferenda, unde patet, schema id olim vulgare et frequens fuisse.

(62) Τάξις et τάγμα est, ut supra demonstravimus, cohors, quæ ad magistratus, præsertim præfecti urbi, dispositionem est, ipsi præsto est, ejus mandatis expediendis servit, cohors apparitoria ; hinc milites urbani præsidarii. [Ταξιῶται in Ed. Jur. Gr. et Rom. et Chron. Alexandrino pro officialibus et ministris, qui magistratibus et assessoriibus præsto sunt, alias cohortales, cohortalini, ἐπαρχικοί et præfectiani. In novellis Justiniani : Τάττεσθαι ἐν ταξιώταις τοῦ λαμπροτάτου τῆς ἐπαρχίας ἀρχοντος l. c. p. 279.] Hoc cl. Leich. in schedis, in quibus multa de correctoribus provinciarum congererat, ut videatur hoc de argumento commentari voluisse.

enitur in eisdem gradus ; at hic quidem intrat porro in ædem Sancti Constantini, et in ejus medio subsistit : imperator autem restitat extus. Inter hæc parati stant in prætorio aut et in senato captivi bello subacti, quos manibus apprehensos tenent ministri triumphales [insignia victoriæ ducere et gestare jussi] ; hastas et flammula ipsis in acie erepta gestant cohortales, urbis præsidium. Hos itaque captivos e statione sua repetit et abducit protonotarius dromi, medioque in foro collocat seorsim, ut loci situs permittit. Tunc incipit cantor unus modulata voce carmen triumphale canere, quod hoc est [Mose auctore] : « Canamus Domino. Illustri enim et glorioso exemplo prodidit gloriam et potentiam suam. Equum et equitem conjecit in mare. » Cui reliqui cantores et totus populus respondentes continuant hymnum illum, donec post sæpius alternatas partium ambarum vices totus canendo absolutus fuerit. Absolutus protinus rapiunt logotheta dromi, domesticus scholarum et qui ex cubiarum vices in prætorio identidem obeunt strategi e statione sua magnates Saracenorum : sive jam eo die classiariorum drungarius et strategi et cæteri majores rectores sive thematum seu legionum provincialium strategi, turmarchæ et majores rectores, illud taxidium [seu cohortem in armis procedentem securitatisque atque bono ordini pro-

(63) Est ex hymno Mosis, quem post traductos per mare rubrum Judæos cecinit. Sed illud, quod sequitur p. 353, τίς θεὸς μέγας, est e Psalmis. Fuisse solennem Græcis formulam jubilandi post partam victoriam, etiam in ipso campo martis cani solitam, patet ex Cædreno p. 774.

(64) Cervix recta et rigida est symbolum potentiae non fractae, non humiliatae ; inobediens, audaciae neminem curantis ; inclinata vero cervix et conculcata humilitatem victi et necessitatem parendi velut succumbentis instanti et prementis notat. Calcere cervicem victi mos est ex oriente traductus (vid. lib. Josuæ cap. X, et Baruch IV, apud Barth. ad Philipp. Guilelmi Britonis p. 33). Jam Alexandri M. tempore notus erat in palæstra Græca, ut patet e Diodori Siculi xvii, cap. 100 in fine, ubi Dioxippum Macedonem victum prosternit : Ῥιφέντος δὲ ἐπὶ τὴν γῆν, ἐπιβάς ἐπὶ τὸν τράχηλον τῷ ποδί, καὶ τὸ ῥόπαλον ἀνατείναντες etc. Obtinebat ille mos victorum cervicem publice calcandi apud Carthaginenses quoque. Nam de Gescone refert Polyænus p. 485 : Δεδεμένους αὐτοὺς προσέταξε τοῦ πλῆθους ἐναντίον κατὰ γαστέρος [ita leg.] κατακλίνας γαμαί. Τρίς δὲ ἐκάστοις ἐλαφοῦ τῷ ποδί ἐπὶ τὸν τράχηλον ἐπιβάς, ἱκανὴν ἔφη τιμωρίαν ἔχειν τῆς τοῦ ἀδελφοῦ προαναίρεσεως. Frequentius tamen occurrit ævo medio, quo non tantum victores imperatores de hostibus bello subactis publice triumphabant eorum cervicem calcando, sed etiam privati vindictam sic sumebant ab hoste victo, et penitentes calcandas cervices præbebant, et adoptantes eorum, quos adoptabant, cervices, et libros denique igni damnatos, antequam cremarentur, pedibus conculcabant. Exemplis singula hæc demonstrabimus. Ita Justinianus Rhinometus cum ab exilio relictus, cervicem anticæsarum suorum Leontii et Apsimarii calcavit in circò : Τὸν Ἀψιμαρον καὶ Λεόντιον ἀλύσει δεδεμένους εἰς πάσαι πόλιν πομπεῦσαι πεποίηκεν, καὶ τοῦ ἱππικοῦ ἀγο-

μούλλων ἐξ ἀντιπρόφου τιθέσιν (65) οἱ κατέχοντες αὐτὰ ταξέωται. Καὶ εὐθὺς προκύπτει ὁ ψάλτης καὶ λέγει προκείμενον· « Τὸς Θεὸς μέγας, ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν ; Σὺ εἶ ὁ Θεὸς ὁ ποῶν θαυμάσια. » Εἴθ' οὕτως γίνεται ἡ μεγάλη ἐκτενὴ ἕως τοῦ. « Ὑποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, » κρᾶζοντος τοῦ λαοῦ μ' (66) τό· « Κόριε, ἐλέησον, » καὶ αὐθις κεφαλοκλισίας γενομένης καὶ τοῦ πατριάρχου λέγοντος, « Ὅτι ἐλεημῶν καὶ φιλόανθρωπος Θεὸς ὑπάρχεις, » καὶ τὰ ἐξῆς, ἀνίστανται οἱ δέσμοιοι καὶ ἐν πατεῖδ βασιλεὺς, καὶ ὀπισθοφανῶς ἀπάγουσιν αὐτοὺς καὶ ἱστώσιν ἐν ᾧ τόπω ἴσταντο. Οἱ δὲ δημῶνται τῶν δύο μερῶν, καὶ οἱ τοῦ ἀριθμοῦ, καὶ οἱ τῆς βασιλικῆς οὐσίας ἐλάττει, καὶ οἱ ψάλλται ἴστανται κατὰ τύπον ἀντικρῶ τῶν δεσποτῶν, δηλονότι ἐξῶθεν τῆς κιονοστασίας τοῦ δεξιῦ μέρους τῶν δεσποτῶν, ἐπὶ ταῖς ἐκεῖσε λιθιναῖς μικραῖς ἀναβάθραις, καὶ διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου ἄρχονται εὐφημεῖν οὕτως· « Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλεῶν, » γ'. « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων πολλὰ, τὰ ἔτη, » γ'. « Θεοπροβλήτων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη, » γ'. « Θεοκυβερνήτων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη, » γ'. « Κοσμοσυστατων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη, » γ'. « Κοσμοποθήτων βασιλέων, » γ'. « Ἀνδρειοτάτων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη, » γ'. « Νικητῶν βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη, » γ'. « Ἐχορελέγκτων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη, » γ'. « Πλουτοποιῶν βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη, » γ'. « Ὁρθοδόξων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη, » γ'. « Ἰὲ Θεοῦ, ζωὴν αὐτοῖς, » γ'. « Ἰὲ Θεοῦ, συμβασίλευσον αὐτοῖς, » γ'. « Ἰὲ Θεοῦ, χάρισαι ἡμῖν αὐτοῖς, » γ'. « Ἰὲ Θεοῦ, ἐπάκουσον ἡμῶν, » γ'. « Αὕξει ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν, » γ'. « Αὕξει ἡ βασιλεία τῶν Ῥωμαίων, » γ'. « Αὕξει ἡ νίκη καὶ εὐτυχία τῶν Ῥωμαίων, » γ'. « Αὕξει ἡ ἀνδρεία τοῦ λαοῦ Κυρίου, » γ'. « Ἰμᾶτῖς δοῦλοι τῶν βασιλέων, γ'. « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(65) Inversio armorum et flammulorum seu flabellorum, id est signorum, significabat partim professionem et agnitionem superioris novi domini, cui veluti in obedientiam illa inclinabantur, partim degradationem veteris domini et rescissionem sacramenti ipsi olim præstiti. Ita olim post mortem Augusti in novi inauguratione invertebantur et sternebantur humi signa et hastæ, donec novo renuntiato rursus erigerentur. Inversione illa profitebantur milites, imperatorem se non habere : erectione autem testabantur recens electo sacramentum se dicere debitosque honores exhibere. Pariter in repræsentanti Saracenicorum signorum et hastarum inversione significabatur, Saracenos ab illius dominio solutos esse, cui olim ad ista signa fidem condixerint : erectione autem eos ad Græci imperatoris, victoris sui, dominium transire eique sacramentum dicere et parere velle. Apud Latinos quoque medio ævo in degradatione nobilium felonis damnatorum non tantum bona et libertas ipsis liberisque adimebantur, sed etiam in ejus rei significationem arma proditorum publice invertebantur seu revorsabantur ; v. Du Cange v. *Arma reversata*.

(66) Battologia illa sæpius eandem formulam in votis ad Deum iterandi ab ecclesia Græca et Latina ad Muhammedanos manavit. Qua de re alias agendi locus erit. Simile nostro loco illud est in Rituali Romano Cassinensi apud Mabillonum : *A medio*

rum captivum, sub pedes imperatoris. Et tunc imponit imperator pedem suum dextrum ejus capiti : protostrator autem imponit jacentis cervici hastam imperialem, quam ipse imperator sua quoque dextra comprehensam tenet. Eo facto, cadunt cæteri captivi omnes protinus in terram proni ; hastæque et flammula ipsorum humum versus inclinata invertuntur in caput a cohortalibus militibus, qui illa tenent. Stalim tunc procedit extra chororum suum unus cantor, et pronuntiat propositum [seu dictum e Psalmis Davidicis excerptum præsentī actui congruum] : « Quis est Deus magnus, ut Deus noster ? Tu es Deus faciens mirabilia. » Post hæc dicta fit extensa magna, donec perveniatur ad verba : « Donec supposuerit sub pedes ipsorum omnem inimicum et armatum aggressorem. » Interea iterat populus, per intervalia quadraginta vicibus clamans : « Kyrie eleison ; » rursus fit oratio cum vultus versus terram declinatione ; patriarcha verba pronuntiat : « Quia misericors et hominum amans Deus es, » et cætera. Tunc resurgunt captivi e terra, et ille quoque primarius, quem imperator calcat, retroque illos in vestigia sua vultu irrelorto abducit illuc, ubi prius collocati fuerant. Populares ambarum factionum et milites arithmi et sacrorum corporum vectores remiges et cantores, stantes e regione minorum, nempe extra aream columnæ a dextra parte minorum, in positis ibi parvis saxeis gradibus, incipiunt, nutu præpositi admoniti, sic laudibus et benedictionibus imperatorem prosequi : « Multisint anni imperatorum ; » ter illud iterant. « Illius et illius a Deo in eam dignitatem evectorum imperatorum multi sint anni. » Etiam hoc ter iterant. « A Deo gubernatorum et gubernandorum imperatorum multi sint anni ; » ter quoque ; item

noctis concurrente populo exeunt cum letania ad S. Mariam minorem, mundatis per viam plateis et suspensis per domos lucernis ibique in gradibus S. Mariæ deposita icona omnis chorus virorum ac mulierum — una voce per numerum dicunt centies Kyrie eleison, centies Christe eleison, item centies Kyrie eleison. Concil. Vasense an. 529 (apud Du Cangeium Gloss. Lat. v. Kyrieles) : Et quia tam in sede apostolica, quam etiam per totas orientales atque Italie provincias dulcis et nimium salutaris consuetudo est intromissa, ut Kyrie eleison frequentius cum grandi affectu et compunctione dicatur, placuit etiam nobis, ut in omnibus ecclesiis nostris ista tam sancta consuetudo et ad matutinum et ad missas et ad vesperam Deo propitio intromittatur. S. August. Ep. III. cæteras inter acclamationes a notariis ecclesiæ exceptas in Actis ordinationis Eradii hæc refert : dignus est, justus est, dictum victis, bene meritis, bene dignus est, dictum quinquies. Sed quid opus est exempla aliena citare, cum codex noster ubique eorum abunde suggerat, monens hanc vel illam formulam toties vel toties fuisse recitatam. Manavit hoc ex veteri more curiæ Romanæ imperatoribus acclamandi. Spississime enim legitur in scripturis Hist. Augustæ hæc vel illa acta (sic appellatum, quod posteriores laudes, Græci εὐφημᾶ, toties atque toties fuisse dicta. vid. e. c. p. 66. t. II.

hoc quoque ter : « Imperatorum, quos approbatio A totius mundi commendat, sint multi anni. Imperatorum, quos totus mundus cupit ; » ter. « Fortissimorum imperatorum multi sint anni. » ter. « Victorum imperatorum multi sint anni. » ter. « Imperatorum, qui hostium debilitatem invictis argumentis demonstrant et in conspicuo ponunt, sint multi anni, » ter. « Orthodoxorum imperatorum multi sint anni, » ter. « Fili Dei, vitam ipsis [indulge], » ter. « Fili Dei, administra regnum ipsis collegialiter, » ter. « Fili Dei, indulge nobis ipsos, » ter. « Fili Dei, annos eorum multipliciter, » ter. « Crescat victoria et felicitas Romanorum, » ter. « Crescat imperium Romanorum, » ter. « Crescat fides Christianorum, » ter. « Crescat fortitudo populi Romani, » ter. « Nos sumus servi imperatorum, » ter. « Illius et illius magnorum imperatorum auctoritate regnantium multi sint anni. » 354 Post absolutas hac laudes dicunt : « Multienne faciat Deus vestrum imperium. » Et sic tandem abit imperator in ædem sanctissimæ Deiparæ, quæ in foras ibique deposita stola vel habitu triumphali, inscendit in equum, et revehitur in palatium : archa vero remeat super asino suo in patriarcheum.

CAPUT XX.

Observanda, quando triumphus de hostibus devictis agitur in circo.

Quando spectaculum equestre editur aut et votum, producunt ministri triumphales bello recens captos, et milites præsidarii producunt ipsis ereptam prædam, tam manubias, quam spolia, item arma [scuta nempe et gladios], ut et hastas et flammula. In hoc apparatu eunt hi omnes sursum in circum. Deinceps advenit protonotarius cursus et collocat omnes in unam seriem a manganio inde [seu carceribus] usque ad metam Veneti. Proxime a meta collocat arma ; post ea induvias et prædam, post hæc hastas cum flammulis ; tum captivos ; pone hos equi stant atque cameli, si qui capti adsint. Si vero numerus captivorum, spoliorum, prædæ, armorum, hastarum, flammulorum sit ingens, ordinantur in duas series. Quod si autem non valde numerosa ea sint, efficiunt, ut dictum est, seriem tantummodo unam a carceribus inde usque ad Veneti metam. Postquam imperator in procypticum clubium [seu tribunal eminens vel balconem, unde prospectus in subjectum circum patet, opposito clathro munitum,] ascendit, descendit domesticus scholarum (si nempe is eo die taxi-

μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων πολλὰ τὰ ἐπι-
Καὶ μετὰ τὸ τελειῶσαι αὐτοῖς τὴν εὐφημίαν λέ-
σιν. « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ Θεὸς τὴν ἀγίαν βα-
λείαν ὑμῶν εἰς πολλὰ ἔτη. » Καὶ εἰθ' οὕτως ὁ βα-
σιλεὺς ἀπέρχεται ἐν τῷ ναυῷ τῆς ὑπερτάτης το-
κόου ἐν τῷ φόρῳ, κάκει ἀπαλλάξας τὴν πλοῦν, πε-
πεύει, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ παλατίῳ ὃ ἐπιπρο-
χῆς τῷ πύλῳ ἐπιβάς (67) ἀπεισιν ἐν τῇ κεντρικῇ

ΚεΦΑΛ. Κ'.
Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, θριάμβου ἐπιπέ-
σου ἐπινικίων ἐν τῷ ἵπποδρομίῳ.
Ἴππικῶ ἀγομένου, εἴτε καὶ βοτοῦ, ἴπ-
ἐπινικίριοι τοὺς δεσμίους καὶ οἱ ταξέωται το-
καὶ λάφυρα καὶ ἄρματα καὶ τὰ δόρατα μετὰ
φλαμούλλων, καὶ ἀνέρχονται πάντες ἐν τῷ ἵ-
μίῳ. Εἴτα ἀναρχόμενος ὁ πρωτονοτάριος τοῦ
ἵσθησι παντας στιχῶδον, ἔγουν ἀπὸ τοῦ με-
μέχρι τοῦ καμπτοῦ τοῦ Βενέτου, ἐν πρώτῳ
σιον τοῦ καμπτοῦ τὰ ἄρματα, ὅπιθεν δὲ τῶν
των τὰ σκύλα καὶ λάφυρα ὅπιθεν δὲ τῶν ἄρ-
ματα μετὰ τῶν φλαμούλλων καὶ τοὺς δεσμίους
εἰ μὲν εἰσιν ἵπποι ἢ καὶ κάμηλοι, ἵστανται ἵπ-
τῶν δεσμίων, καὶ εἰ ἔστιν λαὸς πολλὸς οἱ δεσμί-
πολλὰ τὰ τε σκύλα, καὶ λάφυρα (68), καὶ ἄρματα
τὰ δόρατα μετὰ τῶν φλαμούλλων, ἵστανται διὰ
στίχων. Εἰ δὲ οὐκ εἰσιν εἰς πλεῆθος ταῦτα ἵπ-
δι' ἐνὸς στίχου, καθὼς εἴρηται, ἀπὸ τοῦ μετὰ
μέχρι τοῦ καμπτοῦ τοῦ Βενέτου. Καὶ μετὰ τὸ
θεῖν τὸν βασιλέα εἰς τὸ προκυπτικὸν κλίβανον, ἀ-
έρχεται ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, εἰ ἢ ἀπὸ τοῦ
ὁ ποιήσας τὸ ταξείδιον, μετὰ καὶ τῶν στρατηγῶν
κλεισουργῶν εἴτε ὁ δρουγγάριος τοῦ πύλου
μετὰ τῶν πλοῖμων στρατηγῶν καὶ τῶν μεγάλων

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(67) Πῶλος seu asinus olim erat Græcorum pa-
triarcharum et clericorum in universum, utpote
humilitatem profitentium, vectura in processionibus
et alias. Theophanes p. 104, de Æluro : — ἐκ τοῦ
παλατίου λιτανεύων ἦλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὄγρῶ-
μενος ὄνῳ. Ita quoque S. Chrysostomus in exilium
abiens super asino conspicitur in Menologio Basili-
ano t. 1, p. 184. ; vid. Casaubon. ad Script. Hist.
Aug. t. 1, p. 799, et Du Cange Gl. Lat. v. *Asinorum*
ordo et Gl. Gr. v. πῶλος. Sed non ita episcopi
Romæ, qui equo vehebantur, honestiore animali et
viros principes magis decente. *Unum nobis ca-*
ballum miserum transmisisti, ait Gregorius M.
Epist. 30, l. xii, et *quinque bonos asinos. Caballum*
illum sedere non possum, quia miser est ; illos au-
tem bonos sedere non possum, quia asini sunt. [Pip-
pinus rex vice stratoris ivit cum pontifice equo in-
sidente p. 91 Alberici. Idem facit, cum patriarcha
electus est. Hunc ipsum hodieque ducit Vezirus.]

D Chalifas quoque olim Bagdadicos, equo sedente
ducebant interdum Sulthan Seljukide et alii
frenum tenentes et pedibus ipsi ambulantes. Sed
hoc hujus loci non est.

(68) Distinctionem inter has duas voces lati-
nis adumbravi : σκύλα nempe ea sunt, quæ τὰ
τῶν πεπτωκότων σκύλλονται, a *jacentibus* ἀπέ-
τῳ, mortuis corporibus abstrahuntur, ut vestes, fer-
ques, aurum, gemmæ, arma, etc., λάφυρα vero, quæ
vivi adhuc hostibus, sed aut capti aut in legem con-
jecti adimuntur, ut vestes, arma, tentoria et omnia
eis contenta, jumenta, reliqua, πάντα τὰ λαβ-
σόμενα, omnia, quæ differri huc illuc, dividi, dis-
cerpi, velut panni, ferro contrucari et in cibum
parari possunt, velut hoves et victualia omnia.
Suidas ita distinguit : Σκύλα τὰ ἀπὸ τῶν πεπ-
τῳ ἀνηρημένα τὰ ἐκ τῶν νεκρῶν, λάφυρα δὲ τὰ ἐκ τῶν
ζώντων.

γόντων τοῦ πλοίου, καὶ εἴ τι ἂν εὐρωσιν ἑλληπὲς τῆς τοῦ πρωτονοταρίου τοῦ δρόμου στάσεως (69), ἐπιδιορθοῦνται, καὶ ποιῶσιν τὴν προσηκουσαν κατάστασιν τῶν δεσμιῶν, καὶ σκύλων, καὶ λαφύρων, καὶ ἀρμάτων, καὶ τῶν δοράτων μετὰ τῶν φλαμούλλων αὐτῶν. Καὶ πάντων καλῶς διευθυνθέντων, ἀναφέρει ὁ πραιπόσιτος τῷ βασιλεῖ, καὶ προστάζει τοῦ πραιποσίτου κρούει τρίτον τὸ σκουτάριον, καὶ κατέρχεται ὁ βασιλεὺς κατὰ τὴν ἐπικρατήσαντα τύπον τῶν ἵπποδρομιῶν, καὶ στέφεται, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελοῦνται, καθὼς ἔχει ἡ τάξις τῶν ἵπποδρομιῶν. Τοῦ δὲ βασιλέως ἀνιόντος εἰς τὸ κάθισμα καὶ τὸν λαὸν κατὰ τὸ εἰωθὸς κατασφραγίζοντος, ἀκτολογοῦσιν οἱ δῆμοι τὰ εἰθῶτα αὐτοῖς, καὶ τοῦ βασιλέως καθεσθέντος ἐπὶ τοῦ βασιλείου θρόνου, διὰ νεύματος τοῦ ἀκτουαρίου ἀποκινῶσιν πρῶτον μὲν τὰ ἄρματα, ἔπειτα τὰ σκύλα καὶ λάφυρα, καὶ ἀκολούθως τούτων τὰ δόρατα μετὰ τῶν φλαμούλλων, ὅπισθον δὲ τούτων οἱ δέσμοιοι, καὶ διέρχονται τὸ μέρος τῶν δῆμων, καὶ κάμπτουσιν τὸν τοῦ Πρασίνου καμπτόν, καὶ ἀνέρχονται μέχρι τῆς φῖνας, ἡγουν τοῦ II. Καὶ εἰ ἔστιν λαὸς πολλὸς οἱ δέσμοιοι, ἀνέρχονται μέχρι τοῦ καμπτοῦ τοῦ Βενέτου. Τὰ δὲ σκύλα, καὶ λάφυρα, καὶ ἄρματα τιθῶσιν οἱ ταξῆται ἐπὶ διφθερῶν καὶ κιλικίων πρὸς τὸ μὴ μολυθῆναι, εἴτε ἀπὸ τοῦ κοινίου τοῦ, εἴτε ἀπὸ τοῦ πηλοῦ. Οἱ δὲ δῆμοι τῶν δύο μερῶν καὶ οἱ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ οἱ τῆς βασιλικῆς οὐσίας ἐλάται (70) καὶ οἱ ψάλλται ἴστανται κατέναντι τοῦ ὄργάνου τοῦ Πρασίνου, καὶ διὰ νεύματος τοῦ ἀκτουαρίου ἄρχονται εὐφημεῖν τὴν προῤῥηθεῖσαν μεγάλην εὐφημίαν τοῦ ἐν τῷ φόρῳ μετὰ τῆς λιτῆς τελουμένου θριάμβου τῶν ἐπινικίων. Ἦνίκα δὲ ἄρξονται εὐφημεῖν, πίπτουσι πάντες οἱ δέσμοιοι πρηγῆτι ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ δὲ τούτων δόρατα μετὰ τῶν φλαμούλλων ἐξ ἀντιστροφῆς τιθῶσιν οἱ κατέχοντες αὐτὰ ταξῆται, μέχρις ἂν ἡ αὐτῆ εὐφημία τελειωθῇ. Καὶ ταύτης τελειουμένης, ἀνίστανται οἱ δέσμοιοι, ὁμοίως καὶ τὰ δόρατα μετὰ τῶν φλαμούλλων, καὶ εἰ μὲν κελεύει ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς δεσμίους τὸ ἵπποδρομιον, ἀνέρχονται εἰς τὰ τοῦ ἵπποδρομίου βάρη κατωθεν τοῦ δήμου τῶν Πρασίνων, ἐν ᾧ τόπῳ εἰώθασιν οἱ δέσμοιοι ἴσασθαι καὶ θεάσασθαι τὸ ἵπποδρομιον. Εἰ δὲ οὐ κελεύει ὁ βασιλεὺς ἐνωθῆναι τούτους τοῖς πρὶν δεσμοίοις τοῦ πραιτωρίου (71), ἴστανται εἴτε κάτω-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(69) Hic est pro καταστάσεως vel τάξεως positum.

(70) Est οὐσία substantia, corpus animatum hominis. Propterea reddidi hanc dictionem interdum *sacri corporis vectores remiges*, interdum quoque *sacrorum corporum*, respiciens ad illam vocabuli οὐσία notionem, qua *familiam* significat, et ad Augustam liberorum Porphyrogenetos et affines imperiales. Verum jam supra ad p. 334 demonstravi, οὐσίαν in specie de *familia nautica* dici, et metochice deinceps de *navigio* tale nautarum collegium tenente. Potuissim igitur optimo jure et confidenter dictionem nostram reddere hoc modo, *regii dromoni vel regiarum navicularum actores*.

(71) Captivi in Chalce, Prætorio et Numeris atque in inspectione præfecti urbis, præfecti castrorum et numerorum. *vid.* Cont. Theophan. p. 109. Sed prætorii carceres et captivi maxime

ad diem cogit vel cohortem, quæ vigiliis obire et in armis se monstrare debet,) una cum strategis et cleisurarchis; aut alias drungarius classis cum strategis et rectoribus classariis. Hi, quicunque tandem fuerint, visitant ordinationem a protonotario dromi factam, et quidquid in illa hians animadvertant, corrigunt, id est faciunt congruam et debitam constitutionem captivorum, spoliolorum, prædæ, armorum, hastarum atque flammulorum. Omnibus rite dispositis, significat præpositus ea de re ad imperatorem; jussuque præpositi sonat pulsatum ter scutum, et descendit imperator secundum typum obtinentem in circensibus spectaculis, et infulatur, et fiunt cætera, ut cærimoniale circensium ludorum secum fert. 355 Ascendit deinceps imperator in cathisma seu tribunal, in quo residere super throno in ludis solet, populumque, ut mos est, signo crucis signat. Quo facto, factiones consuetas laudes recitant. Ut resedit, imperator super throno regio, dat actuarius nutu signum, et incipiunt e loco suo promovere primum arma [vel qui scuta et gladios captos gerunt]; tum manubie et prædæ; deinceps hastæ, tum flammula: post ea tandem captivi. Transeunt hi per plagam demorum [seu graduum circensium, in quibus factiones stare solent;] eam, quam tunc obtinent, et flectunt circa metam factionis Prasinæ, et promoveunt usque ad finas [id est fines vel extrema] seu ad II. Quod si autem ingens turba sit captivorum, protenduntur usque ad metam Venetorum. Induvias reliquamque prædam et arma deponunt præsidarii super renonibus et super ciliciis [vel crassis densis flitris], ne scilicet a pulvere cænove inquinentur. Populares ambarum factionum et milites arithmi corporumque sacrorum remiges et cantores stant e regione organi, quod Prasinæ partis est, acceptoque per actuarii nutum signo, incipiunt proluxas illas laudes recitare, quas supra præscripsimus, cum cærimonias triumphi cum submissa erga Deum supplicatione in foro peragendi exponeremus. Illis autem laudes ordientibus, prociunt captivi omnes in humum proni, hastæque flammula ipsorum invertuntur a præsidariis illa tenentibus idque tandiu, quam illæ laudes durant.

celebres; v. Theoph. p. 249. Leo Gramm. p. 467 et 485. Cedren. p. 582. In eo asservabantur Saraceni (conf. p. 444) et ibidem sacellum habebant exercendo cultui divino more suo. De quo allatis a Du Cangio in CPlin Chr. l. II, p. 164, hoc unum addam, etiam Constantino Monomacho conditam aut certe restitutam et frequentari rursus permissam fuisse Synagogam, ut appellant Græci, Saracenorum, quam non intra prætorium, sed alio quodam urbis loco fuisse puto. Ahulfeda enim ad a. 441, seu Christi 1049, vel 1059, hæc tradit: *Hoc anno mittebat rex Romanorum [Constantinus Monomachus] ad Solthanum Thogrulbekum [vel Thangrolibekum] legationem cum magnis muneribus, rogans ab eo confederationem; eaque impetrata, contiebat [proprie frequentari faciebat vel sinebat] Mesquidam apud CPlin, in qua peragi Deo preces et laudes atque extensam dicit pro salute et imperio Thogrulbeki*

Finitis vero, surgunt captivi, et rursus eriguntur in rectum hastæ atque flammula. Si permittit imperator, ut captivi ludos circenses tunc edendos quoque in consueta captivorum statione spectent, ascendunt in gradus circi, factione Prasina inferiores. Ille nempe locus ordinarius est, e quo captivi, qui in urbe sunt, spectare identidem solent. Si autem nolit imperator hos recentes captivos cum vetustis hactenus in prætorio asservari in eodem loco convenire, collocantur infra gradus factionis Venetæ aut alibi. Reliqua vero, præda, arma, hastæ atque flammula intro [in prætorium] inferuntur. Et tunc porro fiunt, quæ ludis circensibus fieri fas et mos est.

CAPUT XXI.

Observanda, quando imperatori filius nascitur.

Dantur pridie mandata mutatoriorum, seu significatur cras comparandum esse in splendido vestitu, ad totum senatam. Conveniunt ergo sequente die senatorii omnes in mutatoriis. Dein advenit referendarius patriarchæ, et sciscitatur, velitne imperator jubeatque, ut patriarcha veniat. 256 Eo permittente, abit referendarius et accessit patriarcham. Hic intrat in palatium cum secreto suo et cum metropolitibus atque archiepiscopis, et facit in chrysotriclinio orationem super infante in præsentia secreti sui secundum typum vel formulam, qua baptizandis feria quinta hebdomadis renovationis benedici solet. Post dictam orationem valedicit patriarcha dominis et abit in patriarcheum, stipatus et sustentatus a duobus silentiariis. Digresso patriarcha, intrat secretum seu corpus senatoriorum, et adoratione facta, gratulantur imperatori, et precantur bene recens nato porphyrogenito infanti, voventque, ut ipse pater ejus aliquando hujus infantis nepotes, ipsumque nunc infantem olim senem, multas annorum vias emensum, videat, talemque relinquat paternæ auctoritatis et imperii heredem, quo Romana res, tam imperium, quam civilis gubernatio, bene rectoque cursu, velut navis, dirigatur, et per tot rerum discrimina salva et incolumis traducatur. Antiquis temporibus ita procedebatur. Filius imperatori si natus esset, non veniebat patriarcha in palatium ad faciendam orationem; sed primo loco excipiebat et admittebat imperator ad se secretum senatorum in Justiniani triclinio, ut dictum est; tum dabantur missæ: et exhibant illinc omnes in caballarium [seu equorum gymnasium], et fiebat processio in Magnam Dei

θεν του δήμου των Βενέτων, είτε άλλχοι. Τα σκύλα, και λάφυρα, και ἄρματα, και τὰ ὄπλα των φλαμούλλων ἀφρονται: παρά των ταξωτών εισκομίζονται, και τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται ἡ τῆς ἀκολουθία τοῦ ἱπποδρομίου.

si autem nolit imperator hos recentes captivos cum vetustis hactenus in prætorio asservari in eodem loco convenire, collocantur infra gradus factionis Venetæ aut alibi. Reliqua vero, præda, arma, hastæ atque flammula intro [in prætorium] inferuntur. Et tunc porro fiunt, quæ ludis circensibus fieri fas et mos est.

ΚΕΥΑΛ. ΚΑ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, όταν τεχθῆ ἡμεῶν δῖον τῷ βασιλεῖ.

Δίδονται μανδάτα εἰς ὅλην τὴν σύγκλητον των, και τῆ ἐξῆς προέρχονται πάντες οἱ ἄρχιεπισκοπικητριάρχου, και ἐρωτᾷ, εἰ κελεύει ὁ βασιλεὺς ελθεῖν τὸν πατριάρχην. Ὁ δὲ βασιλεὺς προσκαλεῖται τὸν πατριάρχην, και εἰσερχεται τριάρχης ἐν τῷ παλατίῳ μετὰ τοῦ σέκρετου και μητροπολιτῶν και ἀρχιεπισκόπων, και χρυσοτρικλίνῳ ποιεῖ τὴν εὐχὴν, παρόντι σέκρετου, αὐτοῦ κατὰ τὸν τύπον τῆς ἐκείνου διακριντήσιμου (72) ἐβδομάδος. Καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν τὸν πατριάρχην συντάσσεται τοῖς ταῖς, και ἀπεισιν ἐν τῷ πατριαρχείῳ ὑπὸ δικαστικῶν παρακρατούμενος. Μετὰ δὲ τὸ εἶναι πατριάρχην εἰσερχεται τὸ σέκρετον των πικῶν, και ἀπευχαριστοῦσιν (73) τῷ βασιλεῖ ἐπεύχονται αὐτῷ διὰ τὸ τεχθῆναι πορφυρογενῆ δῖον, λέγοντες θεύσασθαι παῖδας των παιδῶν τῆς φυρογενήτου, και τοῦτον ἰδεῖν γηραιὸν κατὰ κότα χρόνων πολλὴν περίοδον, εἴτα κληρονομηθῆναι τῆς πατρικῆς ἐξουσίας και βασιλείας ἢ των Ῥωμαίων καλῶς διευθύνοντο και ἐξουσίαν βασιλεία τε και πολιτεία. Ἰστέον, ὅτι κατὰ τὸν ἄρχαιότεροις χρόνοις. Τὴν τεχθῆναι ἄρῆν παιδῶν, ὁ πατριάρχης ἐκείνου τῷ παλατίῳ ποιῆσαι τὴν εὐχὴν, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐδέξατο ὁ βασιλεὺς τὸ σέκρετον των σέκρετου τῷ Ἰουστινιανοῦ τρικλίῳ, καθὼς τὸ σέκρετον ἀπὸ των ἐκεῖσε ἐδόθησαν μίνσαι, και ἐξήρτησαν ἐπὶ τὸν καθαλλάριον, και γέγονεν πρόσωπον τῆς Μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὸν τύπον των γάμων προελύσεων. Ἰστέον, ὅτι τῆς τῆς τῆς γεννήσεως ὑφαιλόμενόν ἐστιν τῆς τῆς

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

judebat. De hac legatione memorat Zonaras xvii, p. 257.

2) Ritus orationis et officii divini, quem hic designat auctor, fusius descripsit libri primi 14. Quem autem habuerit scopum ea benedictione non satis constat; forte instituta fuit pro sa- Augustorum, imperii et palatii.

3) Proprie est ἀπευχαριστεῖν officio gratiarumendarum suo erga Deum defungi. Quia vero non fuit absque adoratione, inclinatione capitis et corporis, ex eo factum est, ut venerari etiam hominem humili gestu et positu corporis reverentiam significante verbum hoc notet. Hinc intelligatur interpretationis nostræ ratio. Possit

quoque reddi gratulantur. Nam quandoquidem num aliquod gratulamur, significamus, nisi propterea quod Deus ipsi hoc vel illud beneficium indulerit, ideoque gratias Deo ut auctori largitori agere.

(74) Congruit locus Athenagoræ in fine legationis. Περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ὑμετέρας εὐχόμεθα, ἵνα πικρὰ παρὰ πατρός κατὰ τὸ δικαιοτάτον διαδεδωκέναι σιλείαν, ἀξίτην δὲ και ἐπίδοσιν ἡ ἀρχὴ ὑμῶν τῶν ὑποχειρίων γιγνομένων, λαμβάνη. Τοῦτο ἔστι και πρὸς ἡμῶν, ὅπως ἤρεμον και ἡσυχον βίον ἔχομεν, αὐτοὶ δὲ πάντα τὰ κατελευσμένα τῆς ὑπηρετοῦμεν.

1148
1149
1150
1151
1152
1153
1154
1155
1156
1157
1158
1159
1160
1161
1162
1163
1164
1165
1166
1167
1168
1169
1170
1171
1172
1173
1174
1175
1176
1177
1178
1179
1180
1181
1182
1183
1184
1185
1186
1187
1188
1189
1190
1191
1192
1193
1194
1195
1196
1197
1198
1199
1200

ς δύο φιάλας. Επει δὲ πρόπαλαι αὐται ἄν, ὀφείλου γενέσθαι τὸ τοιοῦτο δέξιμον τικὴν φιάλην τοῦ τρικόγχου τοῦ σίγμα- ν δῆμων ἐξαιτουμένων κατὰ τὸ σύνθησ πικὸν ἵπποδρόμιον, κελεύσει τοῦ βασι- κὶ τὸ βγλάριον καὶ κρεμμᾶται, καὶ τῆ τελεῖται ἵππικὸς ἀγών. Ἰστέον, ὅτι τῆ τῆς ἵπποδρομίας δίδοται μανδάτα, συν- πάντας ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, καὶ κελεύσει ὡς ἐξερχόμενος ὁ πραιπόσιτος ἐκλέγεται ν ταγματῶν ν' ἀπὸ δὲ τῶν δύο μερῶν ὦν ἀνά ν' ἀπὸ δὲ τῶν πολιτῶν ν', καὶ μένων ἕνθεν ἀκαίθην, λέγει πρὸς αὐ- τόσιτος, ὅτι » Κελεύει ὁ βασιλεὺς ἡμῶν α κατὰ τὸν κρατήσαντα παλαιὸν τύπον χάλαν σμνηθεῖαν ἀροισθῆτε τῆ ἔωθεν πέμπτη ἡμέρα (75) τῆς τοῦ παιδὸς γεν- κὶ ἐκφωνήσῃτε τότε ὄνομα τῷ τεχθέντι νή-φ. » Τῆ δὲ ἔωθεν, ἔγουν τῆ ε' ἡμέρα, ται ἐν τῷ αὐτῷ ἵπποδρόμῳ, καὶ λέγου- ἡμῶν ἅπαντα, καὶ εὐφημοῦσιν τοὺς δεσπό- Αὐγούστα καὶ τὸ τεχθέν πορφυρογέννη- τος. Ἰστέον, ὅτι τῆ ὁγδοῆ ἡμέρα καλλω- τῆς Αὐγούστης κοιτῶν μετὰ τῶν χρυσο- λων τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ πολύκανδή- μετὰ τὸ γενέσθαι παρὰ τοῦ ἱερέως τὴν ἰψ προπυλαίῳ (76) τῆς ἐκκλησίας καὶ ὁ παρὰ τῶν δῆμων ἐκφωνηθὲν ὄνομα (77) ὁ ἱμάτιον ἐνδουθῆναι, πάλιν ἀποφέρεται καὶ τίθεται εἰς τὸ κουνίον, καὶ ἐπισκε- 3) ἢ τε Αὐγούστα καὶ τὸ παιδίον ἐφαπλώ- οῦσαντα. Εἶτα διὰ τοῦ τῆς τραπέζης τῆς προσκαλοῦνται οἱ πραιπόσιτος, καὶ διὰ C

ecclesiam secundum formam magnarum et solem- nium processionum. Tertio post nativitatem infantis die deberent duo dexima [seu exceptiones factio- num] in phialis ambabus ambarum factionum fieri. Quia vero jam a longo tempore abrogatæ sunt, de- bet tale deximum fieri in secreta phiala triconchii sigmatis. Factionibus tum rogantibus ex more, ut ludus equestris in circo edatur, imperat dominus, ut velum suspensuro tradatur, et ab eo, tanquam futuri ludi signum, suspendatur. Id quod fit, et sequente die peragitur certamen equestre. Eodem die, quo certamen illud equestre peragitur, seu quarto a nativitate infantis, dicuntur mandata, ut congregentur sequente die omnes in circo. Tum exit ab imperatore jussus præpositus et eligit e tagmatibus quidem quinquaginta viros, a factiona- riis autem ambarum partium totidem; quinquaginta scilicet de Venetis, et totidem de Prasinis, et de civibus tandem etiam quinquaginta. Illis ducen- tis ordine gemino stantibus edicit præpositus hæc verba: 357 « Sanctus et venerabilis imperator noster vult, ut secundum oblinentem ritum et con- suetudinem a longo tempore observatam convenia- tis cras » [quinto nempe die a nativitate infantis], et proclamatis nomen hoc infanti porphyrogenito imponendum. » [Et simul edit ipsis nomen.] Quinto itaque die conveniunt in eodem circo, et recitant populares acta [seu formulas et acclamationes, qua- libus uti factiones in tali tempore solent] et benedicunt dominis et Augustabus [socrui et nurui puer- peræ] et infanti porphyrogenito, quem tunc primum nomine tenus citant. Octavo die exornatur Augu- stæ puerperæ sceton seu cubiculum velis chryso-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

nam notandum, tōde hic esse positum . Deinde, ad factiones pertinuisse recens augusti nomen imponere, sed illud sibi n et suggestum a curia. Patet e scholio, aræ codice Vaticano manuscripto Ale- xocopium Notar. p. 21 edidit, et hoc mihi videtur legi debere: Κωνσταντίνα ἡ υρικίου ἐγέννησεν υἱόν, ὃν ὁ Μαυρικίος Θεοδόσιον διὰ τὸ Θεοδόσιον εὐτυχῆ (vel ὄν, vel simile quid) γενέσθαι καὶ πολλὰ ἤρξαντο οὖν οἱ Βένετοι λέγειν· Τὰ δω- τῷ Ἰουστινιανῷ ὁ Κύριος παράσχοι σοι ὅτι ἔζη ἰ' ἔτη καὶ πλείω. Ἡ γὰρ ζωῆ ς Θεοδοσίου ἐγένετο ἔτη ν'. Simile est rhanes, p. 141, narrat, Justino recens m provecto, factiones uxori ejus nomen D cia paulo turpius honestiori Euphemiæ um Augusta coronaretur: Σύμοιον ἔχων υπικίαν ἔσπεφεν, ἦν οἱ δῆμοι ἐκάλεσαν ς τὸ στέψαι αὐτήν. In gentilismo per- honoratissimum et proximum consan- ad epulas genethliacas invitatorum (qui topov τῶν ἀναδόχων) infanti nomen im- l. Polyænus p. 547. Idem ritus apud Ju- historia Zachariæ) et apud Arabes.

mi l'exemple de la présentation de J.-C. ole de Jerusalem et conformément à la de Siméon, c'est une coutume très-ancien- s Grecs, de faire porter les enfants à l'en- se le huitième jour. Le prêtre va au-devant pour le bénir, et se tenant à la porte de marqus du signe de la croix sur le front,

sur la bouche, sur l'estomac. C'est là le sceau de la grâce de Dieu et une disposition à recevoir le saint baptême. Verba sunt Ricauti in *Etat présent de l'Eglise grecque*, p. 167 Hinc intelligitur nostrum γε- νέσθαι παρὰ τοῦ ἱερέως εὐχὴν ἐν τῷ προπυλαίῳ τῆς ἐκκλησίας. Per ἱμάτιον autem intelligit albam vel candidam tunicam, chrismale quoque dictam, quæ baptizatis et unctis induitur, nostratibus *Wes- terhemde*.

(77) Tunc dicitur puer λαμβάνειν τὸ ὄνομα, quando in ecclesia octavo a nativitate die sacerdos ipsi post dictas preces nomen imponit, antequam catechizetur et baptizetur; *vid.* La croix in *l'Etat de l'église grecque* p. 50. Nicetas p. 89, ed. Venit. ait, Manuelem Commenum illo die, quo natus sibi fuerit filius Alexius et nomen acceperit, populum epulis excepisse. Designat aut quartum a nativitate pueri diem, quo populus in Circo ipsi nomen imponebat, aut octavum, quo sacerdos idem facie- bat in ecclesia immediato ante baptismum. Verba Nicetæ sunt: ὑπεβαίρων [distinguere et præclaram et præ aliis notabilem facere studens] τὴν γενέθλιον καὶ ὀνομαστήριον τοῦ παιδὸς ἡμέραν, ὡς εἶθιται παρὰ τοῖς βασιλεῦσι Ῥωμαίων, τοὺς ἐντιμωτέρους τῶν πολιτῶν μετὰ κλάδων θαλιῶν εἰς τρυφὴν ἐκάλει, καὶ Ἀλέξιον τὸν παῖδα ὀνόμασεν.

(78) Videtur ex his verbis colligi posse. Augus- tam suum vultum nudum proceribus conspiciendum non dedisse, sed aut pone velum, aut indutam calyptra cum iis egisse, more a Persis transsumpto et in aulam Turcicam propagato.

triclirii auro textis et polycandelie. Illum cætonem refertur infans ex ecclesia, postquam sacerdos in ejus propylæo seu atrio super infante orationem dixerit; et nomen, a factionibus editum ipsi imposuerit et indusium ipsi induerit. Relatus ad matrem infans deponitur in cunis, et injiciuntur tam Austæ puerperæ, quam infanti, panni vel telæ auro textæ. Dein advocantur præpositi ab eunucho, qui mensæ imperatricis præest. Præpositi porro introducunt magistratus cubiculi ejusdemque ministros reliquos omnes. Deinceps introducuntur eænergiozostæ, magistrissæ, anthypatissæ, patriciæ, protospatharæ officialiæ et reliquæ feminæ senatoribus maritatæ. Post eas introducuntur viduæ, quarum mariti olim, dum viverent, prædictas dignitates aulicas gesserant, nunc post eorum decessum gradu, quem antea inter feminas primates tenuerant, dejectæ. Hæ omnes felicem partum Augustæ gratulatæ benedicunt ipsi, debitamque tribuunt infanti reverentiam traduntque xenium seu munusculum benevolentiæ erga novum hospitem advenam testificandæ destinatum, quod unaquæque qualecunque pro lubitu et delectu suo secum fert. Post dimissum muliebre secretum seu corpus introducuntur a lausiaco per horologium et chrysotriclinium senatores omnes, magistri, proconsules, patricii, officiales, et cum adoratione benedicunt Augustæ, congruumque præstant cultum porphyrogenito infanti per pia vota et bona verba talia, qualia supra dicebamus erga imperatorem proferri solere. Septem a nato infante porphyrogenito proximis diebus debet edi et celebrari, quod consuetudo lochozema appellat seu jusculum puerperæ, et quidem in portico novemdecim accubitum et in triviis prælongæ nempe a chalice usque ad bovem. In porticum novemdecim accubitum conveniunt tribus tantum cum scholariis, et magistratus classiariorum cum ipsis classariis; 358 item populiæ urbium factionum, et magistratus urbanus cum collegiis urbanis; bibuntque ibi per septiduum prædictam lochozema. At in prædictæ plateæ triviis conveniunt nostri in Christo fratres, pauperes, eodem beneficio per septiduum pariter gaudent.

CAPUT XXII.

Observanda in baptismo filii imperatoris.

Primum ex mandato imperatoris jubentur certo tempore et loco convenire magistri, proconsules.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(79) Augusta non habebat plures unicas zostas; at ubi duæ essent Augustæ, socrus et nurus, ibi quoque binæ erant zostæ, cuique Augustæ sua, ut tempore Constantini et Romani Porphyrogonneterum.

(80) Quasi dicas ζέμα λόγω τῆς λέχους vel τῆς λοχείας, brodium pro puerpera. Quale autem, qui et unde confectum hoc brodium, non liquet. Videtur vinum medicatum fuisse, quemadmodum passim mos obtinet, vinum cinnamomi cannulis, saccharo et taleolis citri mistum (die süsse Canne appellat) ad puerperam invisentibus propinandi. Leunclav. Pandect. Turc. n. 19 perhibet, imperatorem Turcarum ob nativitatem filii novos nummos cudere. De hoc more nihil apud CPTanos imp. Græcos observavi.

(81) Miror quod tempus peracti baptismi non addiderit. In prima quidem Ecclesia exspectabant

τῶν πραιποσίτων, εἰσάγονται οἱ ἄρχοντες τοῦ κελίου καὶ οἱ τοῦ νομβουκλείου πάτερ, καὶ ἐξῆς εἰσάγονται ἀπὸ τοῦ καινουργίου τριάντες ζωσταὶ (79) καὶ αἱ μαγίστρισαι, ἀνθὺπατισσαὶ καὶ πατρίκιαι καὶ πρωτοσπαθαρέαι ὑψηλῶν καὶ αἱ λοιπαὶ συγκλητικαὶ, εἰθ' οὕτως εἰς τὴν ἐβηθέντων ἀξιωματῶν ἀπαξιωματικαὶ ἕλκονται ἐπεύχονται ἀπευχαριστοῦσαι καὶ εὐχαριστοῦσαι Αὐγούσαν, καὶ τὸ προσήκον ἀπονέμονται εἰς μίαν ἐκάστην εἰσάγουσα ξένιον, ὅπερ κατὰ τὴν ἑσπερίαν ἔχει. Μετὰ δὲ τὸ τῶν γυναικῶν τέλος ἀγονται ἀπὸ τοῦ λαυσιακοῦ διὰ τοῦ ὄρουρου χρυσοτρικλίνου οἱ τῆς συγκλήτου ἀπαρχοὶ, ἄστροι, ἀνθρώποι, πατρίκιοι καὶ ἄστροι ἐπεύχονται ἀπευχαριστοῦντες τῇ Αὐγούσῃ καὶ προσήκον ἀποδίδουσι σέβας δι' εὐχῶν καὶ ἐπιτηδῶν πορφυρογεννήτην, καθὼς 'καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ ἀπευχαριστεῖα καὶ εὐχῆ εἴρηται ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς γεννήσεως τοῦ πορφυρογενήτου παιδὸς ὀφειλόμενόν ἐστι γυναικῶν κοινῇ συνήθεια λοχόζεμα (80) καλεῖται, εἰς τὴν τῶν ἰθ' ἀκουσίτων καὶ εἰς τὰ τριῶν τῆς πόλεως, ἔχουν ἀπὸ τῆς χαλκῆς μέγιστον. Καὶ ὀφείλουσιν ἐν μὲν τῇ πόρτῃ τῶν τῶν συνέρχεσθαι οἱ ἄρχοντες τῶν τακτικῶν τῶν σχολαρίων, ὁμοίως καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ μετὰ τοῦ πλοῖμου στρατοῦ. Ἡρὸς τούτων ἡμερῶν οἱ δημῶται καὶ τὸ πολιτικὸν μετὰ τὴν πόλεως συστημάτων, καὶ ἐπὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὸ προῶρθὲν λοχόζεμα. Ὁμοίως καὶ προῶρθῆσαι τῆς λεωφόρου τριῶν ὀφείλουσιν ἔσθαι οἱ ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφοὶ οἱ πᾶσι πίνειν ἐπὶ κατὰ ἡμέρας τὸ προῶρθὲν λοχόζεμα καὶ amplissimæ plateæ urbanæ [quæ mense dicitur] ...

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΒ.

Ὅσα δεῖ πυραφυλάττειν ἐπὶ βασιλείᾳ ἄρβενος παιδὸς βασιλέως.

Κελεύσει τοῦ βασιλέως ὀρίζονται μαγίστροι ἄστροι, πατρίκιοι, στρατηγοὶ, στρατάρχαι, τῶν

sæpe usque ad pubertatem, imo quidam usque ad horam mortis, et, si numerus adesset satis magnus, semel aut bis vel ter ad summum per asperant zabant simul catechumenos ejusdem in festo Epiphaniæ, magno Sabbatho & Sabbatho Pentecostes. Quem morem a Græcis videntur accepisse, qui etiam maris adolescentibus demum circumcidunt, eque festum solemnius aut circumcisionem filii principis præstolantur. Verum tempore procedente etiam infantes baptizati fuerunt, citius tardiusve, pro luberet aut res ferret. Epiphania, Heraclii baptizata fuit die a nativitate quadagesimo in Blachernensi; vid. Theophan. p. 250. Constantinus Caballinus pariter diu post nativitatem fuit in ecclesia baptizatus; vid. idem p. 335. Ait enim Theophanes, matrem ejus, Mariam, interius baptismo et redeuntem ex ecclesia sparsisse

ς τῶν ταγματῶν, οἱ ὀφφικιάλιοι καὶ ἄρχοντες, καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν μέγαν ναὸν τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας. Οἱ δὲ δεσπότης ἐπὶ τῶν ἀλλοτρίμων, καθὼς ἔχει ἡ Μεγάλων ἑορτῶν. Τὰ δὲ σκήπτρα καὶ ἡ μένουσιν ἐν τῷ ναῷ τῆς Μεγάλης ὡς καὶ ἐν ταῖς μεγάλας προελεύσει-ποὶ ἀξιώματικοὶ καὶ συγκλητικοί. Οἱ τὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ὀρισθέν-ναδόχων (82) εἰσέρχονται εἰς τὸν βα-τῆς εὐχῆς γενομένης καὶ τῆς εἰω-στικῆς τάξεως τελουμένης καὶ τοῦ μένου, δέχονται οἱ ἀνάδοχοι, καὶ ἀπὸ ἔρχονται (83) οἱ δεσπότης μετὰ τοῦ εἰς τὸ φωτισματοῦ (84), καὶ γίνεται ἡ εἰς τὸ θυσιαστήριον. Ἔττα εἰσέρχεται τὸ μητατώριον, καὶ τὰ ἐξῆς τελεῖται, ταῖς μεγάλας προελεύσει. Οἱ δὲ τὸ στρέφειν (85) τὸν βασιλεῖα αἰτοῦνται, ἐν ἱπποδρόμιον. Τοῦ δὲ βασιλέως συν-τελεῖται τῇ ἐπαύριον ἱπποδρόμιον ἀπο-οσκυνησίμων.

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΓ'.

ἐφυλάττειν ἐπὶ κουρεύματι (86) παιδὸς βασιλέως.

ἡνδῶτα εἰς ὅλην τὴν σύγκλητον ἀλλα-τῆ ἐξῆς προέρχονται πάντες οἱ συγκλη-ρχεται ὁ ῥάφιερηνδάριος τοῦ πατριάρ-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

S. Sophia inde usque ad Chalcoen. C. urgente necessitate, non baptizatur avum aut decimum, teste Petto de la l'Etat présent de l'Eglise Grecque,

rum seu gestantium, ut loquebantur id. Du Cange v. Gestantes. Ἀναδύχῃ, est undis sacri lavacri vel baptismi, et recens baptizatum subleval, attollit. priores ἀνδοχῆν talem acceptionem. In vet. inscriptione apud Corsin. de . p. 34, est ex die acceptionis suæ, id sui, quo ἀναδεξιμένοι fuerunt e sacris ceptoribus suis, nisi quis malit eam ceptione in ecclesiam interpretari. perhibet, hodie apud Græcos non unum ἀνδοχον seu compatrem. Con-obtinuisse, ex hoc loco et aliis pluri-constal. Morem illum olim fuisse, ut os suos susciperent, patet exemplo ni ipse filium suum Pipinum juniorem te levavit, teste Sigon. De regn. Italix . 92, et Chronic. Ursperg. anno 1121, Ille mos. Ascribam verba, cum totum tismo locum illustrent: Infantes suos in itæ Puschæ et Pentecostes cum candelis æ dicitur vestis candida, et patrinis ad baptismum deferant; — ne etiam filias suas ad baptismum teneant, sed quærant. — Conf. Du Cange Gloss. Gr. ; et Lat. v. Patrinus. Vidontur fere atores una cum aliis proceribus suis uorum ἀνδοχοί fuisse. Certe susce- is fuerunt. Apud Theophanem p. 65, unem. Chrysostomum ut patriarcham ὄχον Theodosii junioris, filii Arcadii.

A patricii, strategi, stratarohæ, turmachæ, rectores tagmatum, officialis totusque senatus. Conveniunt ergo in baptisterium seu fontem Magnæ ecclesiæ. Procedunt domini tum in mutatoris, qualia solent ex ritu in magnis festis gestare. Sceptra et reliqua vasa manent in ipso nao Magnæ ecclesiæ, prout mos est in magnis processionibus; manent ibidem quoque cæteri honorati et senatores. Domini autem et patriarcha et designati exceptores e sacro fonte aut compatres intrant in baptisterium, factaque oratione et peracto consueto officio ecclesiastico baptizatoque puero, excipiunt eum exceptores; et tunc abeunt illinc imperator et patriarcha cum puello recens baptizato, et fit consuetus introitus in sacrificatorium. Dein intrat imperator in metatorium, et peraguntur cætera, ut mos est in magnis processionibus peragi. Factiones autem in reditu imperatoris ex ecclesia rogant, equestre spectaculum edi; compromittente imperatore, peragitur sequente die spectaculum equestre apolysimum [seu postremum eorum, quæ per istam occasionem hilaritatis publicæ instituuntur], idemque proscynesium sen in quo imperator a populo humi in genuibus cubante adoratur.

CAPUT XXIII.

Observanda in tonsione filii imperatoris.

Pridie diduntur mandata ad totum senatum, ut altero die in mutatoris compareat. Conveniunt ergo sic omnes ad ordinem senatorium pertinentes. Tunc

Idem p. 335 ait: Constantinum Copronymum ἀνεδέξαντο οἱ τῶν θεματων προύχοντες καὶ ἡ σύγκλητος. Idem p. 483, Constantinum nostrum, Leonis filium, a Nicolao patriarcha die Epiphaniæ baptizatum fuisse, δεξαμένων αὐτὸν Ἀλεξάνδρου βασιλέως (patruus ejus is erat) καὶ Σαμωνά πατρικίου καὶ τῶν ἐν τέλει πάντων.

(83) Redeunt, nempe e narthece in navim ecclesiæ, unde exiverant in narthece, ubi baptisterium erat. Nam eos prius in navim ivisse, deinde illinc in narthece rediisse, patet ex eo, quod sceptra et milites Augusti protectores dicuntur in nao Magnæ ecclesiæ manere.

(84) Vid. not. ad p. 54 et 445.

(85) Nihil hic memorat de sparso munere consulari, cujus exemplum paulo ante e Theophane citabam. Morem illum missilia spargendi redeuntibus Augustis a pueri Porphyrogeneti baptismo adhuc tempore Basilii Macedonis obtinebat, ut e Georg. Monach. patet (indicium loci debeo schedis Leichianis) narrantis de illo imp. sic: Ὁ βασιλεὺς προελθὼν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν Χριστοῦ γενεθλίων ἐν τῇ προελεύσει εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν ἐδάπτισε Στέφανον τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Ἀγαῶν δὲ ἵππους λευκοὺς μετὰ ἀρμάτων [uirantibus currum armatis satellitibus] ἐκάθισεν ἅμα τῇ Αὐγούστῃ, καὶ ὁ πρασι-πόσιτος Βαζάνης σὺν αὐταῖς, βαστάζων τὸ παιδίον μέχρι τοῦ παλατίου, τοῦ βασιλέως βίπτοντος ὑπατίαν ἐν τῇ ὁδῷ. Vid. ad p. 114 dicta.

(86) Detonsio capilli fit octavo die post nativitatem; vid. Goar. Eucholog. Heinecc. De eccles. Græc. III, 464. Deductus videri posset hic mos crines puerorum detondendi ab illo veterum gentilium, quo solebant ephēbi utriusque sexus comam alicui numini, cui se dedicabant, velut signum servitutis dare et deponere. Arabes certe comam pro signo

advenit referendarius patriarchæ, et sciscitatur, velitne imperator patriarcham advenire. Intrat præpositus ad imperatorem eaque de re significat; et Augusto volente jubente, ut patriarcha veniat, rursus ad referendarium exit referens, velle imperatorem, ut patriarcha veniat. Abit itaque referendarius, et accessit patriarcham. 359 Hic venit in palatium in consueto suo comitatu, nempe secreto suo et metropolitatis atque archiepiscopis. Ei obviam fit imperator in chrysotriclinio, et simul abeunt in illud templum, in quo puerum tonderi vult imperator. Proxime hos ingrediuntur in illud templum cubicularii et proceres patriarchæ et ejus cubiculenses; tum metropolitæ et archiepiscopi. Veniunt deinceps ex imperatoris mandato senatores et qui destinati sunt exceptores crinium pueri imperialis. Dein affert præpositus manucioia multa unum alteri consuta, ut longam telam efficiant, eaque tradit patriarchæ, hic porro tradit futuris exceptoribus crinium. Et dein fit ritus ecclesiasticus tonsuræ. Quo facto, tradit patriarcha primum aureum sudarium, in quo jacent detonsi crines, præposito; cætera vero manucioia diripiunt et partiuntur inter se exceptores. Sub Basilio, celeberrimo imperatore, fiebat tonsura filii ejus Leonis, philochristi despotæ,

α γου, και ἐρωτᾷ εἰ κελεύει ὁ βασιλεὺς εἰσελθεῖν πατριάρχην. Τοῦ δὲ βασιλέως ὑπομνηστικῶς παρὰ τοῦ πραιποσίτου και κελεύοντος εἰσελθεῖν πατριάρχην, ἐξέρχεται ὁ πραιποσίτος λέγων φερενδάρην, ὅτι κελεύει ὁ βασιλεὺς εἰσελθεῖν πατριάρχην. Ὁ δὲ ἀπὼν προσκαλεῖται τὴν χηρὴν, και εἰσερχεται ἐν τῷ παλατίῳ, καθὼς αὐτῷ, μετὰ τοῦ σεκρέτου αὐτοῦ και τῶν ἀρχιεπισκόπων, και ὑπαντᾷ τὸν βασιλέα ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ. Καὶ εἰς τὴν αὐτὴν κελεύει ὁ βασιλεὺς γενέσθαι τὸ κόσμημα μετὰ τοῦ πατριάρχου. Καὶ εἰθ' οὕτως εἰσέρχεται τοῦ κουδουκλείου και οἱ ἄρχοντες τῆς αὐτοῦ και κουδουκλείου, πρὸς τοῖσι μετὰ τῶν ἀρχιεπισκόπων. Ἐἴτα κελεύσει τοῦ βασιλέως και οἱ τῆς συγκλήτου και ὅσοι μέλλουσι ἀνάδοχοι τῶν τριχῶν τοῦ βασιλικῆς πρὸς φέρει ὁ πραιποσίτος τὰ διὰ βαφῆς σου ἀλλήλα ἐγγείρια, και ἐπίδωσι ταῦτα τῷ ὁ δὲ πατριάρχης τοῖς μέλλουσι γίνεσθαι και ἐξῆς γίνεται ἡ τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης κουρούμματος τάξις. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐγγείριον, ἐν ᾧ και αἱ ἀποκαρίται τριχῶν ἐγγείριον (87), ἐπιδίδονται τῷ πραιποσίτῳ, λοιπὰ ἐγγείρια διαρπαζόμενα (88) παρὰ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

libertatis habent. Cui coma salva, ille liber est; et si quis bello quem cepit atque in libertatem dimittit, abscondit ejus antias suaque in pharetra condit, velut signum pristini in dimissum dominii. Verum medio ævo per abscisionem comæ solebant filios adoptare. Cui alter comam abscindebat, is eum in filium adoptabat. Præclare Du Cangius ad Joinvill. p. 272, ubi de variis adoptandi modis agit, *Nos historiens, ait, nous fournissent encore une autre espèce d'adoption d'honneur, qui se faisait en coupant les cheveux de celui qui était adopté en fils* Paulus Warnefrid. in Histor. Langobard. de Carolo Martello: *Circa hæc tempora Carolus, princeps Francorum, Pipinum suum parvulum filium ad Luitprandum duxit ut ejus juxta morem capillum susciperet. Qui ejus cæsuriem incidens ei pater effectus est, multisque eum dilatum regis muneribus genitoris remisit.* Anastasius Vitæ Benedicti II, p. 57: *Hic una cum clero et exercitu suscepit mallones [id est, cirros, cincinnos] capillorum domini Justiniani et Heracli, filiorum clementissimi principis, simul et jussionem, per quam significat eosdem capillos direxisse.* In Ordine Romano exstant orationes ad incidendam capillaturam et ad puerum tonsurandum. Exstat quoque talis formula apud Murator. t. II *Ant. Ital.* p. 290. Conf. P. Pithœi *Miscell.* l. I, c. 1, t. II, Facis Gruter. p. 739. Ergo qui talis pueri capillos abscindebant, aut. ut hic loci, supposito sudario detonsos a sacerdote et decedentes crines excipiebant, illi puerum spiritualiter adoptabant et compattres ejus fiebant. Erat mos capillos vel suos vel alterius ad aliquem cum litteris mittendi medio ævo valde usitatus, et nihil aliud peno significabat, quam si nos hodie scribimus: *Je vous baise les mains, Je suis votre serviteur très-humble.* Nam crines erant signum servitutis. Qui alterius crines haberet, poterat illum, cujus crines erant, servum aut certe libertum suum appellare. Et ille, qui crines mitteret alteri, profitebatur se ipsius mancipium. Insigne exemplum habemus in historia Saladini a cl. Schultensio edita, p. 5 Excerptorum ex Abulfeda. Narrat ibi princeps Arabicus, Chali-

fam Ægypti a Nuroddino auxilium oratione flagitasse: *Mittebat litteras ad Adal ad numerum, quibus auxilium ab eo flagitabat, et crinibus uxorum suarum (vel gynæcei) litteris incluserat.* Ita integre legitur in Postrema et maxime notabilia omittenda duxit cl. Editor. Apparet, Chalisam voluisse dino quo quis excogitare poterat maxime et humillimam suam venerationem ipsius Genus supplicationis et humilitationis est, si princeps unus alteri comas seu gynæcei sui mittat, in regione, ubi comas sunt in veneratione, ubi honestatem tatur, qui eas vel nominare audeat: ubi feminæ vultum eum nisi multa crines monstrant, nedum comam suam imperant.

(87) Mappula quoque excipiebant crines, quam pectus imperatoris excipiebant. Nam filii Roberti Guiscardi Ordericus Vitalis officium earum fuisse, mane dum imp. Alexius Comnenus de strato surrexit, ut suas ablueret, mappulam et pectum eburneum et barbam imperatoris pectere. Eo autem, compattres quotquot essent omnes mappulam crines decedentes excipiebant, tenebant, et cabant, se tonsum infantem in cœtum suum id est, ad communionem Christianorum et eum pro uno commilitonum suorum et agnoscere, quemadmodum episcopi et episcopi ordinationi præsentibus, omni Evangelii codicem cervici et capiti excipiebant, apprehendebant eoque ipsum collegam profitebatur; vid. Haberti *Pontific.* p. 80.

(88) Talis fuit ille mos, qualis ille hodie est: pannos, super quibus processit aliquis pro coronatione, discerpit plebs, aut quale illud quod de Christina, regina Sueciz, abdicatur dans les *Mémoires de Msr. Archaev.* p. 411: *Les spectateurs qui étaient le plus satisfaits de son manteau royal, et qui le assistants le mirent en mille pièces, voulant en garder une en mémoire de leur reine.* Ille

χων μερίζονται. Ἐπὶ δὲ βασιλείου τοῦ αἰοιδίμου βασι-
λέως γέγονε τὸ κούρευμα λέοντος τοῦ φιλοχρίστου
δεσπότης καὶ ριῶν αὐτοῦ ἰούτως. Τῆς προόρθησεως
τάξεως πάσης τελειωθείσης, γέγονεν ἡ ἐκκλησιαστικὴ
πᾶσα ἀκολουθία τοῦ κουρέυματος ἐν τῷ εὐκτηρίῳ
τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου τοῦ ἐν τῷ πρὸς
ἀνατολὴν ἀριστερῷ μέρει τοῦ χρυσοτρικλίνου. Ἀνα-
δοχοὶ δὲ τῶν τριχῶν τοῦ βασιλικοῦ παιδὸς γεγονῶσιν
ὅ τε πατρικίος λέων καὶ στρατηγὸς τῶν Ἀνατολι-
κῶν ὁ κρατερός, καὶ ὁ στρατηγὸς Καππαδοκίας, καὶ
οἱ τουρμαρχαὶ καὶ μεράρχαι, καὶ οἱ λοιποὶ πάντες
θεματικοὶ ἄρχοντες τῶν αὐτῶν θεμάτων μετὰ καὶ
τῶν δρουγγαροκομητῶν. Ἀπὸ γὰρ τῶν κιγκλίδων
τοῦ βήματος τοῦ αὐτοῦ εὐκτηρίου μέχρι τοῦ πόρτη-
κος τοῦ χρυσοτρικλίνου, ἐν ᾧ καὶ τὸ ὠρολόγιον ἴστα-
ται, συνεκράτει ἡ τῶν ἐλχειρίων ἄλλο πρὸς τὸ ἄλλο
συρῆσφι καὶ συνάρμοσις, ὥστε πάντας τοὺς θεμα-
τικούς ἄρχοντας Ἀνατολικούς καὶ Καππαδόκας ἀνα-
δόχους γενέσθαι τῶν τριχῶν τοῦ βασιλικοῦ παιδός.

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΔ'.

Ἐπὶ προαγωγῇ κουβικουλαρίας.

Τῆς καθημερινῆς προελεύσεως ἱσταμένης, καὶ
τοῦ βασιλέως καθεζομένου ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ καὶ
κελεύοντος γενέσθαι κουβικουλαρίαν, δηλοῖ τοῖς
πραιποσίτοις, καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀναλαμβάνου-
νται μεθ' ἑαυτῶν δύο κουβικουλαρίους καὶ δύο
σπαθαροκουβικουλαρίους καὶ ὀστιάριον καὶ πριμι-
κήριον. Εἰς δὲ ἐκ τούτων ὀφείλει εἶναι ὁ πριμι-
κήριος τοῦ κουβουκλείου. Καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ
χρυσοτρικλίνῳ. Καὶ οἱ μὲν πραιποσίτοι εἰσερχόμενοι
τὸ πρὸς δύσιν βῆλον τοῦ χρυσοτρικλίνου προσκυ-
νοῦσι τὸν βασιλέα. Τοῦ δὲ δευτέρου ἀνοίγοντος ἐν
εὐκτήριον τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου τὸ
ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ, εἰσέρχονται πάντες ἕκαστος, καὶ
ἀποκρεμμῶσι τὸ χρυσοῦν ἱματίον τὸ δίκην παραγα-
δίου ὄν εἰς τὰς κιγκλίδας τοῦ βήματος, ἤτοι εἰς τὰ
ἅγια θύρια. Ὁμοίως τιθοῦσιν ἕκαστος καὶ τὸ προπό-
λωμα καὶ τὸ ἄσπρον μαφόριον καὶ τὸ λευκὸν χαρ-
ζάνιον (89), καὶ εἰθ' οὕτως ἐξέρχονται οἱ πραιποσί-
τοι.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

net, quod Cerimoniale Burchardi perhibet, in coro-
natione Pontificis equum, e quo Papa descenderit,
primi occupantis fuisse, unde multa prælia non sine
Pontificum periculo sæpe orta fuerint, item baldach-
inum, sub quo portatus Papa fuerit, discerptum
a furente populo fuisse. *Soldati quoque, ait. sedem
vi rumpentes et lacerantes sibi vindicabant; vid. Jos. D.*
Catalanus ad Ceremon. Augustini Patricii p. 131.
Cadinus Offic. 10, n. 1, ait, festo Palmarum impe-
ratorem cum processione per factum manu et ramis
palmarum aliisque ornatum περιπατοῖν in ecclesiam
ire, quo facto illum Barangis cæterisque satellitibus
diripiendum permitti. Die quodam annuo diripiunt
Janitzari feroulum Sultano inferendum, teste Bus-
bekio p. 200: *Peractis precibus imperatori prandium
inferebant, quibus ferre mos est, cum, ecce, Ganitzari
manus ferculis injiciunt, omnia diripiunt, atque ipsi
multa cum festiuitate vescuntur. Datur illud ex veteri
instituto diei illius hilaritati. Principi aliunde pro-
visum.*

(89) Vocem hanc reddit Du Cange Gl. Gr.
lorum, quæ significatio mihi huc quadrare non
videtur. Recensetur hic inter vestes muliebres una

A hunc in modum: Reliquo, quem diximus, apparatu
cerimoniarum præmissa, fiebat officium tonsuræ ec-
clesiasticum, prout ritus fert, in oratorio sancti
magni martyris Theodori, quod est in sinistra ver-
sus orientem spectanti regione chrysotriclinii. Ex-
ceptores crinium imperialis pueri erant Leo [Phocas]
patricius et tum strategus Anaticorum, fortis he-
ros; et strategus, qui tum erat, Cappadociæ, et tur-
marchæ et merarchæ et reliqui omnes rectores pro-
vinciales eorumdem thematum seu provinciarum,
Anatoliæ nempe atque Cappadociæ, una cum drun-
garii comitibus. Hi omnes fiebant exceptores crini-
um imperialis pueri, stantes nempe a cancellis
tribunæ modo dicti oraculi inde usque ad porticum
chrysotriclinii, in qua horologium stat, et tenentes
B telam illam longam e multis inter se consutis suda-
riis confectam.

CAPUT XXIV.

Ritus promotionis cubiculariæ.

Consistente jam modo et orsa quotidiana proces-
sione seu conventu procerum, quando imperator in
chrysotriclino sedet et vult cubiculariam creare,
significat id præpositis. Hi pro more secum sumunt
duo cubicularios et duo spatharocubicularios 360
et ostiarium et primicerium (horum unus autem
debet primicerius cubiculi esse), et intrant in chry-
sotriclinium. Et præpositi quidem intrantes per
occidentale chrysotriclinii velum adorant imperato-
rem. Secundicerius autem aperit oratorium sancti
magni martyris Theodori, quod in chrysotriclino
est; et intrant in illud omnes, et suspendunt aureum
vestimentum, quod ad modum paragaudii formatum
est, e cancellis tribunæ aut in sancta porta; pariter
deponunt ibidem propoloma [seu turritam capitis
coronam] et candidum maforium [seu calyptram] et
candidum charzanium. Eo facto, exeunt præpositi,
et abeunt per dextrum orientale velum chrysotri-

cum propolomate et maphorio; quæ ambo sunt
ornamenta capitis mulieribus usitata. Paulo post
dicitur imponendum esse recens creatæ cubiculariæ
maphorium seu calyptram, dein charzanium, tan-
dem propoloma. Ergo tuit charzanium capitis mulie-
bris quoque ornamentum. Ut dicam, quid mihi
videatur charzanium fuisse, puto id fuisse, quod
nostrates *Schneppe* appellant, vittam frontalem,
cujus acuta lacinia super frontem ad oculorum et
nasi confinia usque descendit. Conjecturæ ratio
hæc est. *Cherbon* (ἡ ἀσφάλεια proprie) est Arabibus
amuletum, phylacterium, qualia, ut reliquo corpore,
sic etiam fronte gerunt. Ad hujus similitudinem
potuit vitta rostrata appellari. Forte quoque insutas
phylacterio reliquias sanctorum, textus Evangelio-
rum et alia, malis oculis uverruncaudis destinata,
gesserunt feminae in talibus vittis rostratis fronta-
libus. Vel fuerit χαρζάνιον aliquid ad formam lori
vel tæniæ super frontem dependens, quando quidem
χαρζάνιον etiam *lorum* notat, etiam ex Arabica
origine: *charaza* enim verbum notat corium ita
consuere, ut puncta certis intervallis distent, et
candida fila conspiciantur, quemadmodum quædam

clini in cœtonem Augustæ, et illinc petunt creandam cubiculariam, traducuntque per chrysotriclinium in oratorium sancti magni martyris Theodori et ibi collocatam sic alloquitur magnus præpositus : « Vide, unde accipias hanc dignitatem. Palam est, eam a sacra porta te impetrare. Recogitans itaque, te dignitatem e manu Domini accipere, diligenter cura, ut timorem Domini in corde habeas, sinceramque fidem et benevolentiam erga Augustum et Augustam conserves. » His dictis, jubet, ut ter humi prociens, versus Orientem converso vultu, Deum adoret et ei gratias pro indulta dignitate agat. Eo facto, sumit primus præpositus aureum indumentum, ad instar paragaudii factum, e sancta porta; quod cæteri præpositi feminæ circumponunt, dein cingulum ipsi accingunt, dein album maphorium imponunt ipsi et album charzanium, et tandem propolumia. Sic indutam protinus salutant præpositi atque reliqui, et educunt eam per velum sancti Theodori in medium usque triclinium, ubi constituta e regione medii polycandeli prima vice adorant imperatorem; dein inter procedendum, donec perveniat ad pedes imperatoris, adorat bis; ut adeo in universum ter adoret. Provoluta tum ad pedes imperatoris osculatur eos. Eo facto, educitur a præpositis et cubiculariis reliquis in lausiicum, ubi eam cubicularii salutant. Illinc abducunt eam præpositi in cœtonem Augustæ. Ibi adorat cum gratiarum actione Augustam, et restitit, præpositis in lausiicum redeuntibus.

αὐτὴν οἱ τοῦ κουβουκλείου, καὶ ἀπὸ τῶν ἀναλαμβάνονται αὐτὴν οἱ πραιπόσιτοι καὶ πρὸς εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς Αὐγούστης, καὶ ἀπευχαριστεῖ τὴν Αὐγούστην. Οἱ δὲ πραιπόσιτοι ταύτης καταλείποντες ἀπέρχονται ἐν τῷ λαυσιακῷ.

361 CAPUT XXV.

Observanda in promotione cubicularii.

Incepta jam quotidiana processione, residens in chrysotriclinio imperator, quando vult aliquem cubicularium renuntiare, significat præpositis. Hi, secum sumptis pro more duobus cubiculariis et duobus spatharocubiculariis et ostiariis et primicerio (horum autem unus debet primicerius cubiculisse), intrans in chrysotriclinium. Et præpositi quidem

²³ τῆς πόδας ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

coriacea equorum consuunt sutores helciarum. Erit itaque: Charzon lorum arte sutorum lorariorum (Riemer nos dicimus) consutum, qualibus utuntur equites milites, quando commilitonum aliquem castigant et cœdunt nudum.

(90) Sæpius jam admonuit codex noster de lege et more aulæ CPTanæ, quo debebant qui imperatorem adoratum venient, per certa rotundis marmoreis lapidibus signata intervalla, in universum ter humi prociere. Idem quoque mos apud Muhammedanos obtinebat, ut e Wilhelmo Tyrio constat, qui, quomodo legati regis Almerici Hierosolymitani ad Chalifam Ægypti a Solthano seu primo ministro ejus introducti ad ipsum fuerint, exponens l. XIX, c. 18, inter alia hæc habet:

Α τοι, καὶ ἀπίσιν διὰ τοῦ πρὸς ἀνατολὴν θέρου τοῦ χρυσοτρικλίνου εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς Αὐγούστης καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἀναλαμβάνονται τὴν μὴ γενέσθαι κουβικουλαρίαν, καὶ ἀπέχουσα αὐτὴ τοῦ χρυσοτρικλίνου εἰς τὸ εὐκτῆριον τοῦ ἁγίου λομάρτυρος Θεοδώρου, καὶ λέγει πρὸς πραιπόσιτος: « Ὅρα, πῶθεν ἀναλαμβάνω ἀξίωμα. Πάντως πρόδηλον ἐκ τῶν ἁγίων βιβλίων εἰς τοῦτο ἀφορῶσα, ὅτι ἐκ χειρὸς Κυρίου τῶν θάνεις, πρόσθε σεαυτὴν τὸν τοῦ Κυρίου ἔχουσα ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα Αὐγούστην ἀληθῆ πίστιν καὶ ἀκίβδηλον ἐπιτηρηὴν φυλάττουσα. » Ταῦτα πρὸς αὐτὴν πραιπόσιτος, κελεύει αὐτὴν τρίτον ἐπὶ τῆς γῆς τολὰς προσκυνῆσαι καὶ τῷ Θεῷ ἀπευχαρῆσθαι οὕτως ἀναλαμβάνεται ὁ πρῶτος πραιποσίτος, χροσοῦν ἱμάτιον τὸ δικτὴν παρχαυδίου ἐκ τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ ἐπενδύουσιν αὐτὴν οἱ πραιποσίτοι καὶ ζωννύουσιν αὐτὴν. Ἐπειτα ἐπιτιθέσθαι τὸ ἄσπρον μαφόριον καὶ τὸ λευκὸν χαρτὸν τὸ προπλωμα, καὶ εὐθὺς ἀσπάζονται αὐτὸν πραιπόσιτοι καὶ οἱ λοιποὶ, καὶ ἐξάγουσιν αὐτὸν ἐκ τοῦ βήλου τοῦ ἁγίου Θεοδώρου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κλίνου κατίναντι τοῦ μεσσαίου πολυκλήτου προσκυνεῖ, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε μέχρις ἐκ τῶν πόδας τοῦ βασιλέως, προσκυνεῖ ἐκ δεξιῶν τρισην εἶναι τὴν ταύτης προσκύναντα, καὶ οὕτως πίπτουσα φιλεῖ τοὺς πόδας ²³ τοῦ βασιλέως καὶ ἐξάγεται παρὰ τῶν πραιποσίτων καὶ τῶν πραιποσίτων τοῦ κουβουκλείου εἰς τὸν λαυσιακόν, καὶ ἐπιτηρηὴν φυλάττουσα.

C

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ'.

Ἔστω δὲ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῆς ἐκ τοῦ κουβουκλείου εἰς τὸν λαυσιακόν.

Τῆς καθημερινῆς προελεύσεως ἱσταμένη ἐπὶ τῷ βασιλέως καθήμενου ἐν τῷ χρυσοτρικλίνο κλίνῳ γενέσθαι κουβικουλαρίον, δηλοῦνται πραιποσίτοι, καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀναλαμάνονται μετ' ἐαυτῶν δύο κουβικουλαρίους καὶ δύο πραιποσίτους καὶ ἑστῆριον καὶ πραιποσίτον. ὁ δὲ ἐκ τούτων ὀφείλει εἶναι καὶ ὁ πραιποσίτος.

VARIE LECTIONES.

D *Ingressis porro et in interiorem palatii partem [legatis] Soldanus de more consueta exhibens reverentiam [τὸ σύνθημα ἢ πρὸς τὴν γῆν] semel et secundo humi prostratus, quatuordecim cubitum cultum et quoddam adoratum genua supplex impendere. Tertio iterum prostratus, quatuordecim cubitum quem de collo gerebat suspensum, deponit. Et subito contractis mira velocitate telariis varietate auroque contextis, quæ media deponunt et obumbrabunt solium, revelata facie, ibi sedens aureo habitu plus quam regio, paventi eum de domesticis et familiaribus eunuchis oritur Chalifa. Tunc accedens ad eum cum omni reverentia Soldanus, sedentis pedibus osculum humiliter impertit. Mens adventus legatorum causam — aperit.*

κουβουκλείου. Καὶ εἰσέρχονται ἐν τῇ χρυσοτρικλίνῃ, καὶ οἱ μὲν πραιπόσιτοι εἰσερχόμενοι τὸ πρὸς δύοσιν βῆλον τοῦ χρυσοτρικλίνου προσκυνοῦσι τὸν βασιλέα. οἱ δὲ λοιποὶ τοῦ κουβουκλείου οὐ προσκυνοῦσιν. Τοῦ δὲ δευτέρου ἀνοίγοντος τὸ εὐκτήριον τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου, εἰσέρχονται πάντες ἐκεῖσε καὶ ἀποκρεμμῶσι τὸ χρυσοῦν παραγυῖδιον εἰς τὰς κιγκλίδας τοῦ βήματος, ἤγουν εἰς τὰ ἅγια θύρια, καὶ εἴθ' οὕτως ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος, καὶ εἰσάγει ἀπὸ τοῦ πανθέου, εἴτε καὶ ἀπὸ τοῦ ὠρολογίου, τὸν ὀφείλοντα γενέσθαι κουβικουλάριον, καὶ ἐξώθεν τοῦ εὐκτηρίου, ἤγουν εἰς τὸ βῆλον τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, κελεύσει τῶν πραιποσίτων ἐνδύουσιν οἱ κουβικουλάριοι καμίσιον τὸν μέλλοντα τιμηθῆναι, καὶ ἀποσκηπάζουσιν αὐτὸν, καὶ εἴθ' οὕτως εἰσάγουσιν αὐτὸν ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, καὶ ἰστώσιν αὐτὸν πρὸ τῶν ἁγίων θυρῶν. Ἐκτα ὁ πρῶτος πραιπόσιτος ποιεῖ εἰς αὐτὸν τῶν εἰωθῶτων παραίνεσιν, νοθετῶν καὶ ἐξασφαλιζόμενος αὐτὸν τοῦ μὴ ὀφθαί (91) χεῖρας εἰς ἕτερον βαρβάντον ἄνευ τοῦ βασιλέως, καὶ τοῦ μὴ εἶναι μέθυσον καὶ πέρπερον (92) καὶ περισσοπραξίας ἐργάζεσθαι, καὶ τοῦ μὴ συνδυάζειν ἢ συμπρλιούσθαι ἐξωλεστῆταις καὶ νεωτερισταῖς ἀνθρώποις· πρὸς τοῦτοις καὶ τοῦ μὴ ἐξίγειν μυστήριον βασιλέως, τιμῆν δὲ πάντας τοὺς ἐν ἀξιώματι προβαθμίους καὶ ἰσοβαθμίους αὐτοῦ καὶ πᾶσαν τὴν σύγκλητον, μάλιστα δὲ τοὺς αὐτοῦ πραιποσίτους. Ταῦτα ἐξασφαλισάμενος ὁ πραιπόσιτος τὸν μέλλοντα τιμηθῆναι κουβικουλάριον, λέγει πρὸς αὐτόν· « Ὅρα, πόθεν ἀναλαμβάνει (93) τὸ ἀξίωμα. Πάντως πρόδηλον ἐκ τῶν ἁγίων θυρῶν. Καὶ εἰς τοῦτο ἀφορῶν, ὅτι ἐκ χειρὸς Κυρίου τοῦτο λαμβάνεις, πρόσθε σεαυτοῦ, ὅπως μέχρι τέλους ζωῆς σου ταῦτα πάντα φυλάξης, καὶ ἀναβήσεις ἐν τῇ καρδίᾳ σου διαθέμενος (94) καὶ ταῖς κρείττοσιν ἀρεταῖς κοσμούμενος, ταῖς μέγιστοι τῶν βαθμῶν ἀξίας

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(91) Non ausim probitatem lectionis hujus spondere, ρίψαι vel βαλεῖν vel θεῖναι aptius et usitatius esset. Quod si tamen dictionem δεδεμέναις χεῖρσι considero, de qua v. ad p. 303 dicta, et quæ *minibus complicatis* significat, videtur nil mutan tum esse et hæc dictio notare *manus suas in alterum implicare*. Injungitur autem cubiculario mandatum de manibus violentis in barbatum, id est procerum reliquorum non eunuchorum quemcumque alium, non immittendis, ideo, quia eunuchi, ut intimi et perpetui familiares imperatoris secretissima quæque ejus consilia sciebant et mandata maximi momenti, ut, e. c., de proceribus in custodiam aut vincula rapiendis, aut capite plectendis exsequiebantur, iisque absque mora et tergiversatione parendum esset. Debebant igitur sacramentis obligari, ne potestate sua abuterentur, neve non jussi privato ex odio per causam regis hostes suos perditium irent.

(92) De hac voce quæ afferam plura aut certiora his, quæ Gataker. ad Antoninum V, § 5, p. 188, edit. sec. Londin., non habeo, nisi hoc, habere magnam affinitatem πέρπερος cum *farfaron*, *sanfaronada* Francico. Conf. Salmas. ad. Ser. II. Aug. t. II, p. 603. Cyrillus in Lexico msto (apud Du Cangeium, v. Κορτέσης) : Πέρπερος προπετής ἢ κορτέσης, περπερεία τὸ μὴ διὰ χρεῖαν, ἀλλὰ διὰ καλλωπισμὸν παραλαμβάνεσθαι ἢ καὶ ἡ κολακεία καὶ ἡ προπετία. Nisi apud Suidam sic quoque

per occidentale velum chrysotriclinii introcuntes adorant imperatorem; reliqui autem cubicularii non adorant. Deuterus inde aperit oratorium sancti magni martyris Theodori, in quod omnes intrant, et suspendunt aureum paragaudium e cancellis be-matis aut e sacra porta. Dein exit præpositus, et introducit aut a pantheo, aut et ab horologio eruan-dum cubicularium. Hunc extra oratorium seu in velo sancti Theodori amicitium cubicularii, a præpo-sitis jussi, camisio, demuntque ipsi capitis tegu-mentum, tum introducunt eum in oratorium, et coram sacra porta collocant. Ibi facit præpositus ad eum consuetam adhortationem, diligenter præci-piens et inculcans, ne manus violentas immittat in alium barbatum, inscio imperatore, neque ebricitati se dedat, neque vanus et levis sit, et inepte cu-rius rerum ad se non pertinentium; neque frater-nitatem et sodalitiium contrahat cum hominibus perditis, perniciosis, novarum rerum studentibus; ne præterea effutiat secretum aliquod imperatoris; ut omnes, honoratos sive gradum suo priorem, sive sibi parem habeant, verbo totum senatum, sed maxime præpositos suos, honoret. Huic adhorta-tioni ad honorandum cubicularium factæ addit præpositus hanc formulam: « Vide unde accipias dignitatem quam nunc accipis. Nempè, ut palam est, a sancta porta. Recogitans itaque, te illam e manu Dei accipere, cura diligenter ut, quoad vixe-ris, præcepta mea custodias, dispositosque habens in corde tuo gradus [pulchrarum dotium unos alte-ris altiores] ornatusque optimis virtutibus, majores honorum gradus a divitiarum largitore, divino nostro imperatore, consequaris, et illustris in sacro cubi-culo fias. » 362 His diebus, jubet eum præpositus ter humo prolapsus, vultu ad Orientem converso,

legeretur, nempè παραλαμβάνεσθαι (et recte qui-dem ibi legitur), tenturum hic παρασάλλεσθαι, *periclitari*. Longe enim alia sermonis in Suida con-structio est, quam in Cyrillo. Apparet τὸν πέρπερον esse τὸν ἄκκιρον, importunum, inconsultum, incons-tantem, qui levi impetu ad ridicula quæque et noxia quoque dicendum et agendum, unde sperat se placiturum esse, impelli potest, *foldire*, ut Franci dicunt, *flatterig*, ut nos. Qualis est ille apud Theophrastum in Characteribus, qui τῷ καυματιζομένῳ, ardenti febri laboranti, spreto medici interdico, vinum porrigit, ne scilicet æger viribus deficiat. Arrian. dissert. Epictet. p. 267: μηδέποτε ἡτυχίαν ἔχοντα, πέρπερον. Hinc a qui-busdam *tumultuator* redditur hoc vocabulum, ab aliis *procaz*, ab aliis *inconstans*: omnes recte. Polybius Excerpt. Peiresc. p. 189, aliquem στωμάλον καὶ λίλον καὶ πέρπερον ἀφερόντως appellat *dicaculum*, *garrulum et incredibilis hominem levitatis*. [De hoc verbo muntis egit Fabric. ad Sext. Emp. p. 227. *Ex Addend.*]

(93) Ita in membranis ex dialecto Attica pro ἀναλαμβάνη aut ἀναλαμβάνεσσι, ut p. 360.

(94) *Gratus in corde tuo disponens*, id est qua-litates animi, virtutes, quarum una aliis iidem altiores et nobiliores sunt; transiens ex una virtute in aliam sublimiorem, merearis quoque ex inferioribus dignitatibus sæcularibus ad sublimiores alias aliasque ascendere.

Deum adorare, et sic gratias agere. Dein sumit aureum parazonium e sacra custodia, ipseque induit. Tum elevant eum propositi ceterique, et extra velum sancti Theodor. educunt. Erressus procumoit humi et adorat imperatorem; tum elevatur a propositis et cubiculariis in lausiarum, ubi senatores omnes, et primo quidem loco cubiculari, ei gratulantur. Hoc facto, legit rursus caput, et occupat sedem suam, et datis missis vel dimissa processione, abit in domum suam in solemne amicorum obsequio.

το καθολικόν εἰς τὴν ἑπισκοπὴν, καὶ ἀπαζώνται αὐτὸν παντα εἰ τῆς συγκλήτου, καὶ πρὸς κοιδωκλήτου. Καὶ εἴθ' οὕτως καταζήτην (95) καὶ καθίζηται εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ σάβην, καὶ τὴν αὐτῶν, ἀπέσμεται ἑμπρατος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.

CAPUT XXVI.

De quibusdam diverso tempore innovatis circa vetustam consuetudinem olim observatam in Magna ecclesia.

Mos erat olim, ut imperator, postquam dona sacre mensae obtulisset, intra sanctum sacrificatorum maneret usque ad communionem sanctorum mysteriorum. Sed sub Theodosio, ortho loco imperatore, abrogatum id est ob causam in Vita sancti Ambrosii, episcopi Mediolanensis, scriptam.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(95) *Hucus imponit sibi, aut imponitur ipsi, camelaurum.* Num supra, p. 361. legitur ei detractum fuisse illud, ἀποσπαιζόμεν αὐτὸν, cum introducendus esset in oratorium, ubi institutus significatione et precepto novi numeris esset, erresque symbolo, stola aurea, induendus. Habebant nempe illum honorem Graeci ecclesiae et sacellis suis, ut nudo capite ea intrarent et cultui sacro interessent, quo de ritu egi ad p. 9, illud ἀποσπαιζόμεν εἰς τὴν ἐκκλῆσίαν ingressurus. Quod autem cubicularius non prius reposuisse dicitur camelaurum in caput, quam receptus esset in collegium suum et a collegis pro collega agnitus, posset a quibusdam pro exemplo illius apud Hispanos moris accipi, quo non licet coram rege versari capite operio, nisi in collegium Grandium sic dictorum recepto. Sed hac de re alibi disputo.

(96) * Sozomenus ait, imperatores a populo separatos intra altaris conspectum consedissee; sed id mutatum ab Ambrosio et praeminentiam sacerdotibus permissam, VII, c. 25. Thom. Smith. de statu Ecclesiae Graecae p. 49.* Menolog. Basil. t. II, p. 13, ad d. 7 Decembris de Ambrosio haec habet inter alia: Ζήλον ἔχων θεῶν καὶ ἐλευθέρῳ ψυχῇ, ὅτε εἶδε τὸν μέγαν Θεοδοσίον πεκραθῆντα καὶ ἀποσπαιζόμεντα λατὸν καὶ σάβηντα τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ λατὸν, ἐπειδὴ ἔπτασαν εἰς τὸν βασιλεῖα, εἰτα ἐλθόντα εἰς τὴν ἐσθρὴν τῶν Χριστῶν γενῶν, ἵνα ἐσοδείσῃ καὶ εἴξῃται καὶ κοινωνήσῃ τῶν ἀρχόντων μυστηρίων, ἐκώλυσεν αὐτὸν καὶ οὐκ ἀρχὸν εἰσελθεῖν εἰς τὸ βῆμα, εἰπὼν, ὅτι φοβέας καὶ μέλιστα τοσούτων δημοφύλων Χριστιανῶν ἢ ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ οὐ δέχεται. Τὸν δὲ ἅγιον ἐθαύμασεν ὁ βασιλεὺς καὶ ἐτίμησε καὶ ὑπερώρθησεν, εἰπὼν, ὅτι ἀληθῶς, ἀρχιερεὺς ἐστι. Conf. Theophan. p. 62, et Cedron. p. 318, 319. Rem sic narrat Theodoretus V, 17. Post reconciliationem cum Ambrosio admissus in ecclesiam et in ipsam tribunam Theodosius, post oblata et in altari deposita dona, ἐνδον τῶν ἀνακτόρων παρὰ τὴν κενγκλήτου μεμένηκεν. Notabile hic παρὰ τὴν ἀγκλήτου stationem imperatoris fuisse. Quae sicut Ambrosius, quid ei opus esset, quid sibi vellet: Τοῦ δὲ βασιλεῖως εἰρηκτότος, ὡς προσημένη τὴν τῶν θεῶν μυστηρίων μετᾶληψιν. ἐδῶλωσεν, ὑπουργῶ τῷ τῶν

(1) *Nugae, ex atra bili tunc auctorem exagitante, natae.*

A παρὰ τοῦ πικραθῆντος καὶ ὄντος ἐπὶ αὐτῷ ἐμπρατος καὶ ἐδῶλος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Ταῦτα ποσὸν αὐτὸν ἀποσπαιζόμεντα καὶ εἰτα τῶν ἐσθρῶν ἐπὶ τῆς τοσούτων δημοφύλων καὶ τῷ Θεῷ ἀνακτόρων παρὰ τὴν κενγκλήτου μεμένηκεν. τὸ γὰρ ποσὸν παρὰ τὸν αὐτὸν ἀνακτόρων καὶ ἐμπρατος αὐτὸν ἐπὶ ποσὸν αὐτὸν καὶ ἐδῶλος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ βῆματος. Καὶ πρὸς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ποσὸν αὐτὸν εἴθ' οὕτως ἔξαμεται παρὰ τοῦ πρῶτον

B ΚΕΦΑΛ. ΚΖ.

Παρὰ τῶν κατὰ διαφόρους καὶ αὐτὸν ἀνακτόρων ἐπὶ τῆς παλαιῆς συγκλήτου ἐπὶ τῆς Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ.

Ἰστέον, ὅτι τὸ παλαιὸν μετὰ τὸ πρῶτον τῆς ἀρχῆς πρῶτην τὸν βασιλεῖα ἐπὶ αὐτῷ ἀπὸ ἑμπατρῆτος ἕως τῆς μετᾶληψιν μυστηρίων ἐπὶ δὲ Θεοδοσίῳ τοῦ αὐτοῦ λαῶς τὸτο ἀπακλήτου δὲ αὐτῶν, ἢ ἐπὶ ἑμπατρῆτος τοῦ ἀγίου καὶ ἀσκήτου Ἀμβροσίου τοῦ Μεδιολάνου.

δικάτους ἑμπατρῆτος γρησήμενος, ἐπὶ ἀνακτόρων, μόνος ἐπὶν ἑρατοῦ βασιλεῖα τῶν αὐτῶν καὶ ἀπᾶστων. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς κοινῶν τῆς συγκλήτου Ἀνακτόρων οὐκ ἔρατο, ποσὸν. Καὶ ταῦτα ἑμπατρῆτος ἀνακτόρων δειξόμενος τὴν ἐμπατρῆτος, ὡς ὅς ἑρατότητι γρησήμενος ἑμπατρῆτος μεμῆκεν, ἔλα ἐν Κοινοῦ ἀγίου τὸτο μᾶθον. Fortem regem, ut se sivit in ordinem cogi. Nam delictum hanc fuisse ab Ambrosio, qui militari, exercitum; qui dominandam in mundanis monstrare forte non multi faciunt, ad sacra transtulit et imperandus Theodosio futurus tyrannus imperium. Qui vero potuit imperare et tribunam negare, qui semper locum diaconi, aut certe subdiaconi in ecclesia Imperatores Occidentis Christianos, qui sane perpauci fuerunt, extra in Romanis ecclesiis sedisse, nullo modo stat. Sed elucet undecunque animus Ambrosius et iniquus, quo superare in sacris et praere atque sub jugum mittere illum, in saecularibus non aequabat. Claris verbis Ambrosius VII, cap. 29, Ambrosium moris huius nominat. Ascribam ejus verba: Ἐπὶ τῶν βασιλεῖς ἐν τῷ ἑρατεῖ ἐκκλησίᾳ παρὰ ἑμπατρῆτος altaris in ecclesia consistere καὶ ἑμπατρῆτος τοῦ λαοῦ κερωρισμένους. Κολακκίαις ἐπὶ τῶν τῶν τῶν τῶν [imo vero volens a imperatoribus actiones suas inspectioni potentia et affectans licentiam pone velum probatum et eminentiam supra dominos suos, quae divina et humana lex subdebat], τῶν ἑμπατρῆτος ἐν ἐκκλησίᾳ τάχα [ipse ergo Ambrosius assignabat imperatori locum eius tribunae, non veterem morem saeculi instituens.] τὸν πρὸ τῶν δουράτων, τὸ ὅτι ὅτι τοῦ μὲν λαοῦ τὸν κρητόντα τὴν ἐμπατρῆτος, αὐτοῦ δὲ τοῦς ἑρατοῦς ποσὸν αὐτῶν, ἢ δὲ τὴν ἀρῆσταν πρῶτος ἐπῆρσε Θεοδοσίῳ καὶ οἱ μετὰ ταῦτα ἐκράτουναν, καὶ ἐπὶ ἐμπατρῆτος φιλττομένην ὀρώμεν.

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ΄

ειος (97) ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς ἀπὸ
Καίσαρος ἀξίας ἀνήχθη εἰς τὸ σχῆμα
ας, καὶ πῶς Δαβὶδ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ
κρ.

ἵ, ὅτι κατὰ τὴν τεταρτην τοῦ Ἰουλίου
α', ὁ αὐτοκράτωρ καὶ μέγας βασιλεὺς
ορεῦσαι 20 (98) Ἡράκλειον τὸν τούτου
ἀξίας τοῦ Καίσαρος εἰς τὸ σχῆμα τῆς
οιτησεν οὕτως· Μετεστάλη ὁ πατριάρ-
οὶ τῆς συγκλήτου πάντες. Καὶ ὁ μὲν
εἰσηλθε πρὸς τὸν βασιλέα, παρόντος
νου δεσπότη, τοῦ αὐτοῦ γνησίου ἀδελ-
: εὐχὴ ἐγένετο ἐν τῷ Ἀγίῳ Στεφάνῳ
καὶ ἐπήρθη (2), ὅπερ ἐφόρει καμελαύ-
ρ, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ περι-
βασιλικὸς στέφανος, Δαβὶδ δὲ τῷ δε-
εὐχῆς γενομένῳ, ἀνήγαγεν εἰς τὴν
ἀξίαν, ἐπιθεὶς αὐτῷ τὸ αὐτὸ καμελαύ-
ος μετεστάλησαν κατὰ τὸ ἔθος οἱ ἐνδο-
κτικοί, καὶ εἰσηλθόν ἐν τῷ ἀγούστῳ,
ὄν τε μέγαν βασιλέα, ὁμοίως καὶ τοὺς
παρόντος καὶ τοῦ Καίσαρος. Ἦνίκα οὖν
τας οἱ ἀπὸ ὑπᾶτων (3) καὶ ἕως τῶν ἰλ-
στησαν εἰς τὰ γραδῆλια τῆς ἀρέας.
ἔ καὶ αἱ πόλαι τοῦ ἄρματος καὶ εἰσηλ-

A

CAPUT XXVII.

*Quomodo Heraclius [junior] a suo patre e dignitate
Cæsaris ad habitum et majestatem imperatoris
euectus, ejus frater David autem Cæsar creatus
fuerit.*

Die quarto mensis Julii, indict. undecima [A. C.
638], instituebat imperator et magnus rex [Hera-
clius] decreto Heraclium [junioem] filium suum ex
Cæsare imperatorem facere hunc in modum: Arces-
sebantur patriarcha totusque senatus. Patriarcha
ad imperatorem conveniebat, præsentē ejus [Hera-
clii Junioris] fratre, Constantino despota. Oratio et
benedictio super creando imperatore fiebat in æde
sancti Stephani Daphnes. Tum auferebatur camelau-
cium, quod Cæsar, Heraclius, gerebat, ex ejus ca-
pite, et circumponebatur ipsi corona imperialis.

B

Illud ipsum vero camelaucium imponebat patriar-
cha Davidi despota, altera peculiari eum in finem
dicta oratione; eoque fiebat is Cæsar. 363 Eo
facto arcessebantur illustrissimi patricii pro more,
qui augusteum ingressi magnum imperatorem et
ejus filios, juniorem imperatorem atque Cæsarem,
venerabantur. Egressi deinceps omnes a consulibus
inde usque ad illustres consistebant in gradibus
aræ; aperiebantur portæ armatis, et intrabant
omnia signa, et scholæ et factiones. Simul exhibat

VARIE LECTIONES.

conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ius senior duo filios sibi cognomines C
m, qui ipsi successit et parum dicitur, e
am Constantinum novum dictum, e
se Eudocia susceptum; alterum, vulgo
dictum, e Martina, secunda conjuge.
: noster locus agit. Nam prior Jam A.
um anno ætatis primæ impleto, impe-
patre dictus et coronatus; vid. Petavii
Breviar. p. 38.

, sed sensus flagitat ἀναγαγεῖν.
im erat Sergius, qui etiam ipsum
trem A. 610, recens patriarcha recen-
orem coronaverat. Nam Thomæ 20
vita defuncto Sergius hic successerat
l, et coronabat Heraclium, qui eju-
dem r Phocam tyrannum sustulerat. Haud
upervixit Heraclius Sergio. Hoc enim
se Januario A. 639 (vid. ad p. 364, ubi
s describuntur), decessit Heraclius A.
fartio. Apparet hinc, caput hoc no-
sequentibus tribus non Constantini
stustioris scriptoris, Heraclii æqualis,
quidem circumstantias ejus domesticas
sequitur, ut quædam ab eo discas
via. Non solet Constantinus noster in
s tam prolixus, tam rimator minutia-
de suo loquitur et res suæ domus non
conficitur id quoque e quibusdam
lostro non sic usitatis, ut p. 363, ἐν τῷ
l ἐν τῷ ἰκποδρομίᾳ legitur. Noster
ἀγούστῳ et ἐν τῷ ἰκποδρομίᾳ solet

ir quidem αὐτοῦ ad proximum redire,
nperatorem Heraclium seniore, de
mo sermonem præmiserat. Verum pro
llorum temporum minus distincte lo-
respicit ad remotius, ad Heraclium
ta. Heraclii junioris fratrem γνησίον
stantinum. Sed quomodo accipienda

vox γνήσιος? Estne frater germamus, eodem patre
et matre natus, an qui solummodo alterutrum pa-
rentum cum fratre communem habet? Credas,
prius potius esse. Et habuit profecto Heraclius
senior duo filios Constantinos, quorum seniore, et
alias Heraclium, interdum quoque Constantinum
novum, ex Eudocia, priore conjuge, juniorem e
Martina, posteriore conjuge, susceperat. Posset
ergo credi, de juniore Constantino sermonem hic
esse. Quare tamen in Actologia capite sequente non
hujus quoque junioris Constantini sit mentio? Nam
ibi liberi Heraclii secundum ordinem ætatis recen-
sentur, tum in vivis superstites, hi: Constantinus
Aug., Heraclius Aug., Augustina Augusta, Anastasia
Augusta, David Cæsar, Marinus nobilissimus. Li-
quet Constantinum, Martinæ filium, qui Heraclium,
ex eadem matre fratrem, ætate præibat, in hac
serie desiderari. Nam Heraclium, Eudociæ filium,
præteritum fuisse, qui patri supervixit et successit,
ratione caret. Ergo nil superest, quam Constanti-
num hic loci et deinceps p. 364, nominatum esse
Heraclium, Heraclii et Eudociæ filium, alias Con-
stantinum novum dictum, vocem γνήσιος autem si-
gnificare hic quidem loci fratrem ex eodem patre,
sed diversa matre natum.

(2) Id est ἀρηρέθη, tollebatur. Eodem sensu
ἐπαίρειν pro ἀπαίρειν usurpavit Plutarch. Vitar. t.
III, p. 1486, 12. Ita quoque Thophanes, p. 147:
Ὁ βασιλεὺς Ἰουστινὸς ταῦτα μαθὼν μεγάλως ἤλγησε.
τὴν ψυχὴν, ὥστε ἐπῆρεν τὸ δικάδιμα τῆς κεφαλῆς.
Hinc καταπαρῆσθαι Codreno p. 516, est abesse, e
medio, e conspectu subblatum esse.

(3) Ambigua dictio potest reddi omnes et consu-
libus, vel omnes, nempe senatores, inde ab ordine
consulum. Posterior sensus tamen hic unice obtinet.
Posset et delendum videri. Sed retineri tamen
satis est. Subintelligitur ὄντες; οἱ ὄντες ἀπὸ
ὑπᾶτων.

quoque patriarcha cum imperatore et ejus filiis, et sub faustis omnium acclamationibus abibat continuo in Magnam ecclesiam, ubi pariter omnia ex ritu fiebant.

CAPUT XXVIII.

De processione in Magnam ecclesiam.

Kalendis Januariis, indictione duodecima [A. C. 639], faciebat imperator [Heraclius], processionem in Magnam ecclesiam cum filiis, Constantino de epota prætextato; qui etiam majoris tratis brachio nitebatur. Togas gestabant patricius Nicetas, patricius Joannes, patricius Cata Jesdin, patricius Domitius et magister Eustathius. Reliqui autem proceres gestabant tunicas hoisericas. Quidam expræfectorum gestabant loros, ut, qui consulatum adeunt, gerere solent. Ut ventum erat in Magnam ecclesiam, accendebant cerios, et omnia fiebant secundum ritum et dignis modis.

εἰσελθόντων αὐτῶν ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἤσαν κηρός καὶ πάντα τὰ πρὸς συνήθειαν ἐγένετο ἕξιν (9).

Ἄθ' ὡς πάντα τὰ σίγνα, καὶ αἱ σχολαὶ καὶ ὁ ἕως ἐγγέθεν δι' αὐτοῖς καὶ ὁ πατριάρχης καὶ οἱ εὐρχησικῶν, εὐθὺς ἀπήγει ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ μετὰ τῶν τῶν τέκνων αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔθος ἐγένετο καὶ ἐν τῇ αὐτῇ Μεγάλῃ.

ΚΕΦΑΛ. ΚΙΙ.

Περὶ προκίτου τοῦ ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκ.

Καὶ εἶδεναι, ὡς τῇ πρώτῃ τοῦ Ἰαννου ἐνδ. 639 (4), ἐποίησε προκίτου ὁ βασιλεὺς ἀγιωτάτῃ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ. καὶ ἔπειτα τοῦ Κωνσταντίνου ἡ δεσπότης, προσέειπεν Ἡράκλειος ὁ δεσπότης καὶ υἱὸς αὐτοῦ ἡσικῶν (5), καὶ παρὰ τοῦ ἰδίου υἱοῦ κρατούμενος. Ἐβόρεσαν δὲ τότε τὸν Νικήτας (6), καὶ ὁ πατριάρχης Ἰουαννῆς καὶ ὁ κατὰ Ἰεσόδην (7), καὶ ὁ πατριάρχης ὁ μάλιστα Εὐστάθιος, καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχισταν γλανθία ὁλοσέφεια, καὶ οἱ ἄλλοι ὑπάρχοντες ἐβόρεσαν λώρους κατὰ ἕνα.

VARIÆ LECTIONES.

4) εἰ em. R., β' cod. et ed. 5) προκίτου legi vult R. 6) Ita em. R. τόγας. ὁ δὲ cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(4) Id est A. C. 639.

(5) Ita M. Nihilominus apographi Draudiani præferenda lectio, quod, e consilio Maii procul dubio, dabat παρίσκου.

(6) Videtur ille Nicetas Patricius consanguineus Heracii fuisse, cujus, Nicete, filiam Gregoriam Heracii junior, Constantinus novus cognominatus, in matrimonium duxit et matrem Heracii Constantis imp. fecit, teste Zonara, t. II, p. 87. Vid. stemma Heracii infra.

(8) Id est Ἰεσόδου, si nempe hominis nomen est; alius Ἰεσόδου potest nomen urbis in Persia esse. Est ergo ὁ κατὰ Ἰεσόδου aut qui ad Iesdium, hominem aliquem, magnatem Persicum, Iesda oriundum, vel Iesda nomen olim pertinuit, ut filius, aut affinis, aut servus, aut ratione quacunque tandem, aut qui ipse Iesda oriundus vel politus aliquando fuit. Cum Heracius bella multa feliciter cum Persis gesserit, fieri non potuit, quin captivos multos, nobiles quoque, Persas acciperet, inter quos forte fuerit aliquis Ἰεσόδου Iesdus, Iesdensis, qui hic ὁ κατὰ Ἰεσόδου appellatur, aut cujus noster ὁ κατὰ Ἰεσόδου fuerit olim servus aut domesticus aut filius, etc. Κατὰ cum accusativo in tali formula nihil aliud quam genitivum notat; ὁ κατὰ Ἰεσόδου ergo est vel ὁ τοῦ Ἰεσόδου, vel ὁ τῆς Ἰεσόδου. Ut in isto τῷ Εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον Evangelium non secundum Matthæum, sed Matthæi ipseus est. Hac particula κατὰ pro genitivo non memini qui frequentius fuerit usus Æliano in libris historiæ animalis. Ita apud Nicophorum Patriarch. Brev. Hist. p. 60, Σέργιος ὁ κατὰ Νικήταν est Sergius, filius, aut affinis, aut quacunque tandem ratione ad Nicetam pertinet, et quomodocunque de ipso appellatus. Theophylactus Candidatus ὁ κατὰ Μαρινάκην apud Theophanem, anno 25, Copronymi est vel filius, vel affinis, vel ἕκγονος, vel libertus alicujus Marinacii. Frequens nomen gentis Κατακάλων et gentis Καταρόδων. Harum insitiores, ὁ κατὰ Κάλου, vel ποτῆς Γάλου, et κατὰ Ρόδιου, erant filii vel affines vel posterii vel liberti alicujus Galli et Rhodii; vid. Alexiad. p. 440, Scylitz. p. 608. Monasterium S. Stephani Cata Galla Placidia [id est Gallam Placidiam] et mona-

sterium Cata Barbara Patricia, apud v. Cata, sunt monasteria Gallæ et Barbaræ conditricibus appellata. Ἰακίτιος ὁ κατὰ Βελλετάριον apud Malalam, t. II, est campor Bellisari, de ipso nomen est obsequium ejus pertinens. Apud Theop. 308, est ὁ κατὰ Βησῆρ σπαθάριος, et ὁ κατὰ πατριάρχου σπαθάριος, spatharius τοῦ πατρὸς, et patricii de Humerio. Posset quoque et sub Heracii, sed serius contigit sub Ἰεσόδου κατὰ Ἰεσόδου vel ὁ τοῦ Ἰεσόδου, quod nomen est, pro gentili haberi. Fuisse tempore posterioribus familiam Græcam Ἰεσόδου origine tenus Persicam et a Iesda nomen venientem constat. Possem hac opinione cl. Muratorium demonstrare, non tam distinctiva a majorum aliquo aut a sumpta sæculo vi post Christum ratio est et cum ipsis Gothis et Germanis in manus invasisse. Negat enim v. cl. ad Magistri Moysis Bergomatis carnem Bergomi, et in Antiquitatibus Italiæ, non miliarum propria ante sæculum decimum venisse. Sed ea res alium locum potest. Levi Codreni, Theophanis aliorumque historia Byzantina inspectione ista sententia potest. Apud Nostrum p. 379, est ὁ κατὰ Ἰεσόδου filius, non proprio et stricto sensu, sed est ἕκγονος, de posteris unus, Symbol. hanc hac gente oriundis commune non Σοφδακίη. Ibidem est simile nota

(8) Hypatie sunt processione Januarii consulatum auspicantium et consularis nomine in populum spargentium amicis mittentium, quo factum, ut dea largitiones, sportulae διατίται appellaretur, re forte alias. Apparet ex hoc loco, non adhuc consulatum obtinuisse, neque ut ut vulgo traditur, exspirasse.

(9) Digna nempe magnitudine istius imperii majestate et spectaculo. Conjectura quando acta. Sed non opus vulgatum

ΚΕΦΑΛ. ΚΘ'.

ἡμέρᾳ ἵπποδρομίου ἐδέξατο Ἡράκλειος συγκλήτου, παρόντος καὶ τοῦ πατρι-

ναί, ὡς, τῇ τετάρτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὄντος, ἐδέξατο ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ αὐγου-
λωθότα, καὶ ἐν τῷ μέλλειν ἀνέρχεσθαι
ἢ ἵπποδρομίᾳ. πάλιν ἐκέλευσε, καὶ ἐδέ-
τους ἄρχοντας, καὶ εἰσελθόντων αὐτῶν
ιστέῳ, εὖρον ἰστάμενον τὸν τε βασιλέα καὶ
σαν, καὶ ἔμπροσθεν αὐτῶν ἰσταμένας Αὐ-
εὶ Ἀναστασίαν τὰς αὐτῶν θυγατέρας καὶ
παρόντος καὶ τοῦ πατριάρχου, καὶ ἐν τῷ
ἴσταντο τὰ λοιπὰ τέκνα τοῦ βασιλέως,
ἄριστερὸν μέρος ἴσταντο κουβικουλάριοι,
λέγοντες: « Εὐτυχῶς τῇ πολιτείᾳ, εὐ-
λιτείᾳ, εὐτυχῶς τῇ πολιτείᾳ. Ἡράκλειος
οὐμβίκα. Ἀναστασία (10) Μαρτίνα Αὐ-
μβίκα. Κωνσταντίνε Αὐγουστε, τούμβι-
ε Αὐγουστε, τούμβικα. Αὐγουστίνε Αὐ-
βίκα. Ἀναστασία Αὐγούστα, τούμβικα.
αρ, τούμβικα. Μαρτίνε νωβελήσιμε,
Καὶ εἶθ' οὕτως ἀνῆλθεν ὁ βασιλεὺς ἐν
ίψῳ.

ΚΕΦΑΛ. Λ'.

Περὶ κηδείας πατριάρχου.
αι, ὅτι τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Δεκεμβρίου μηνός, ἰνδ.
ἡ Σέργιος (11) ὁ πατριάρχης Κωνσταν-
ἡμέρᾳ Κυριακῇ. Καὶ μετὰ τὸ δεῖξασθαι
τοὺς ἄρχοντας κατὰ τὸ εἰωθός, ἀπέστει-
εὶς τὴν κηδείαν τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου.
θόντων τῶν συγκλητικῶν ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ
λησίᾳ, ἀπῆλλαξαν τὰ ἄσπρα χλανίδια,
λοντο τὰ χροακὰ (12), καὶ οὕτως ἤκολού-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

η: Apud Theophanem anno 7 Rhino-
τοῦ Μανσοῦρ λογοθέτης, Hujus viri aut
itavus, aut unius, de majoribus ejus
t aliquis Arabs *Mansur*. Nomen enim
um est. Malalas, t. II, p. 41 et 65,
τζών et Στούμμας nominat. Postreman-
nicam ex eo liquet, quod adhuc hodie
f (pagus *Stummæ*) appellatur aliquis
procul patria mea Sorbiga, qui fuit
im alienjus de Stummarum gente. Sed
i, ad alium locum pertinent.

m Martinæ nomen absque illo priore D
reperio apud Du Cangium. Contra
stasiam appellat, omisso Martinæ no-
nus p. 430. Intelligas quoque ex hoc
tatis ordine liberi Heraclii senioris im-
se exceperit. Constantinus enim, qui
ominatur, est Heraclius junior, senioris
filius, ille, quem privigna Martina paulo
excessum veneno vita et imperio pri-
lius autem secundo loco nominatus est
alii Heracleonam appellant, filius Mar-
sequuntur cæterij eiusdem Martinæ liberi
ordine: Augusta et Anastasia, soror
ambæ a patre paulo ante vitæ finem
e ait, quod tamen laxius accipiendum,
C, 639, ut e nostro loco patet) Augu-
rosteu David Cæsar et Martinus nobilis-
etur hæc lectio *Martinus* illi præstare.

CAPUT XXIX.

*Quomodo in die ludi circensis exceperit Heraclius
senatores coram patriarcha.*

Ejusdem mensis Januarii quarto die, quo spe-
ctaculum equestre edebatur, excipiebat imperator
in augusteone, quos eo tempore mos est excipi.
Cum autem in eo jam esset, ut in circum ascen-
deret, rursus placebat ipsi omnes proceres admit-
tere. Intrabant itaque proceres omnes in auguste-
onem; ubi stantem inveniebant imperatorem et Augu-
stam, et coram illis stantes Augustinam et Anasta-
siam, ipsorum filias et Augustas easdem. Aderat etiam
patriarcha. 364 In dextra augusteonis parte stabant
reliqui liberi imperatoris; in sinistro cubicularii. Pro-
ceres itaque ingressi dominos his acclamationibus
excipiebant: « Feliciter imperio. Feliciter imperio.
Feliciter imperio. Heracli Auguste, tu vincas.
Anastasia Martina Augusta, tu vincas. Constantine
Auguste, tu vincas. Heracli Auguste, tu vincas.
Augustina Augusta, tu vincas. Anastasia Augusta,
tu vincas. David Cæsar, tu vincas. Martine nobi-
lissime, tu vincas. » Post hæc ascendebat imperator
in hippodromum.

CAPUT XXX.

De exsequiis patriarchæ.

Die decimo tertio Decembris, indictione duodeci-
ma [A. C. 639]. consummabatur [id est vivis exce-
debat] Sergius patriarcha Constantinopolitanus.
Erat ea dies Dominica. Ad ejus exsequias ablegabat
Imperator [Heraclius Magnus] proceres post perfe-
ctam consuetam admissionem. Senatores itaque
abibant in Magnam ecclesiam, et depositis ibi tuni-
cis candidis, indutisque in earum vicem coloreis,

quam Petavius notis ad Nicephor. Breviar. p. 47,
in liberorum Heraclii indiculo et Du Cange Fam.
Byz. p. 119 exhibet, *Marinus*, auctore Nicephoro,
qui p. 80 ait, et filios Davidem atque Marinum a
patre simul Cæsares fuisse renuntiatos (qua in re
Nostro discrepat, qui Davidem Cæsarem, Martinum
nobilissimum facit.) et eodem tempore filias
Augustinam et Martinam Augustas. Verba ejus
sunt: Μετὰ τοῦτο ἐδικαίου τὸν υἱὸν ὑπατεῦσαι. Δα-
βὶδ δὲ καὶ Μαρτίνον τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ Καίσαρας ἀνη-
γόρευσε, Αὐγουστίναν δὲ καὶ Μαρτίναν τὰς θυγατέ-
ρας Αὐγούστας.

(11) In chronologiam hujus casus inquirat Peta-
vius ad Nicephor. p. 128 seqq.

(12) Apponuntur τοῖς λευκοῖς, quia nempe albus
lanæ color pro colore non reputatur, ut qui nati-
vus, ἀπλοῦς, *simplex* et lanæ non conciliatus est,
Nam peregrinus color proprie *color* dicitur. Pari
modo apud Latinos *colores* opponuntur *albis*. Augu-
stin. Patric. Cerm. Roman. II, 12: *In consecra-
tione utuntur hodie parumentis albis, quamvis anti-
qui secundum temporis colore uterentur*, id est tali
colore, qui per illud tempus, quo consecratio Papæ
fiebat, a sacerdote debebat gestari. Quid velim,
docebit Durandus, III, 18. Cujuscunque igitur co-
loris sit vestis, dummodo alba non sit, ea coloreis
est. Conf. Salmas. ad Script. Hist. Aug. t. II, p.
555, ubi de τοῖς χροακοῖς et *coloreis* pluribus agit,
et inter alia locum Ahmedis Onirocritæ adducit, in
quo στρώματα ἀπαλά opponuntur τοῖς χροακοῖς.

ΚΕΦΑΛ. ΑΒ.

Περὶ αἰτήσεως δεξιμοῦ τῶν δύο μερῶν, ἑορτῆς παρούσης.

Χρὴ εἰδέναι, ὅτι ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ βασιλέως τὰ δύο μέρη μετὰ τὴν ὑποστροφὴν τῆς προελεύσεως τῶν φώτων ἀπῆλθον εἰς τὰς ἰδίας φιάλας, αἰτούμενοι γενέσθαι τὸ δεξιμόν.

ΚΕΦΑΛ. ΑΓ.

Περὶ προαγωγῆς ἀξιωματῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐτησίῳ αὐτοκρατορίας, καὶ στεψίμου (18), καὶ γενεθλίου, καὶ στεφανώματος.

Ἰστέον, ὅτι εἴθισται τοῖς βασιλεῦσιν ἐν τοῖς δεξιμοῖς τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς γεννήσεως, ὁμοίως καὶ τοῦ στεψίμου καὶ στεφανώματος αὐτῶν, μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ τρικόγχου ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ εἰσοδὸν περιβάλλεσθαι τὰ χρυσοπερικλειστα σαγία, καὶ καθίζεσθαι τὸν μέγαν βασιλέα ἐπὶ τοῦ ἱσταμένου θρόνου ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ. Εἰ δὲ μικροὶ ὡς βασιλεῖς, καθίζονται ἐν σελλίοις ἐνθεν κἀκεῖθεν τοῦ αὐτοῦ θρόνου. Εἴτα εισέρχονται οἱ τοῦ κουβουκλείου, ὡς εἴθισται αὐτοῖς. Ὁ δὲ βασιλεὺς προβάλλεται πλήθι πολλὰ ἀξιωματῶν ἀπὸ τε μανδατόρων, βεστητόρων, ὑπάτων, κωνιδιάτων, σπαθαρίων καὶ δισυπάτων, ὁμοίως σπαθαροκωνιδιάτων καὶ πρωτοσπαθρίων, ἀναδιόζων καθεκάστην τάξιν καὶ ἀξίαν. Εἴθ' οὕτως ἀναστάντες ἀπὸ τοῦ σέντζου καθίζονται ἐπὶ τῆς τιμίας αὐτῶν τραπέζης.

ΚΕΦΑΛ. ΑΔ.

Περὶ προαγωγῆς ἀξιωματῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐτησίῳ γεννήσεως καὶ ἑτέρων τοιούτων.

Ἰστέον, ὅτι τὸ δεξιμόν τῆς γεννήσεως Μιχαὴλ βασιλέως ἐν τῇ μυστικῇ φιάλῃ τοῦ τρικόγχου ἐτελέσθη κατὰ τὴν εἰωθῆσαν ἀκολουθίαν τῶν δεξιμῶν. Τῶν γὰρ μερῶν αἰτησαμένων τὰς δ' αἰτήσεις, ἃς ἐξ ἔθους εἰώθασιν αἰτεῖσθαι, καὶ τοῦ βασιλέως συνταξαμένου τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν τεσσάρων αἰτήσεων γενέσθαι, εἰσῆλθεν ἐν τῷ τρικόγχῳ, καὶ ἀπῆλλαξε κατὰ τὸ εἰωθὸς, καὶ δεξιγενόμενος ἐκεῖθεν εἰσῆλθεν ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ, καὶ περιβαλλόμενος τὸ χρυσοπερικλειστον σαγίον ἐκάθισεν ἐν τῷ σέντζῳ τῷ ἱσταμένῳ ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ. Τῶν δὲ τοῦ κουβουκλείου κατὰ τὸ εἰωθὸς εἰσελθόντων, ἐποίησε τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ προβολὰς ἀξιωματῶν πολλὰς ἀπὸ τε ἀνωπαρχῶν προαναδιόζων καθεκάστην ἀξίαν μέχρι πρωτοσπαθρίων.

ΚΕΦΑΛ. ΑΕ.

Περὶ σαξίμου.

Χρὴ εἰδέναι, ὅτι ἐν τῷ σαξίμῳ τοῦ αὐτοῦ γενεθλίου τὰ δύο μέρη τῆς πολιτικῆς (19) Βεοτίων καὶ Πρασίνων οὐδέποτε ἔσασσον. Καὶ ὑπομνήσαντος περὶ τούτου τοῦ πραιποσίτου τῷ βασιλεῖ, προσέταξεν ὁ βασιλεὺς, ὅπως σάξωσιν. Καὶ εἰσῆλθον τῇ αὐτῇ ἡμέ-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(18) Falluntur, qui putant eundem esse τῆς αὐτοκρατορίας et τοῦ στεψίμου diem, quo imperium adierat aliquis et quo coronatus fuerat, quam tamen in opinioem venire pronum est. Multi adhuc parvuli infantes a patribus coronabantur et renuntiabantur Augusti, verum αὐτοκράτορες fiebant demum et audiebant post patrum obitum. Exemplo liquet Nostrī. pag. 448, dicitur τὸ στεψίμον τοῦ δεσπότης celebratum fuisse, id est Constantini

A

365 CAPUT XXXII.

Quomodo ambæ factiones veniam imperatorem in circo adorandi rogaverint in die festo.

Sub imperatore Michaelē abibant ambæ factiones, eo revertente domum e processione luminum, in propriam quæque suam phialam rogatum, ut dextrimum fiat.

CAPUT XXXIII.

De promotionibus ad dignitates palatinas in natalibus anniversariis imperii, coronationis, natiuitatis et nupliarum.

Solent imperatores in deximis seu admissionibus circensium, quas dictis in natalibus indulgent, postquam e triconcho in chrysotriclinum redierunt, auro septa saga induere et desiderere, magnus quidem qui identidem est, imperator in throno, qui stat in chrysotriclino; minores autem, si qui sunt, in sellis ad utramque throni partem. Deinde intrant cubicularii, ut solent. Et imperator promotiones permultas facit, a mandataris inde incipiendo ad vestitores, consules, candidatos, spatharios, iterum consules, spatharocandidatos, protospatharios, promovens nempe secundum unamquamque classem et dignitatem meriti ex inferioribus ad superiores. His peractis, surgunt domini e throno, et assident venerabili suæ mensæ.

CAPUT XXXIV.

De eodem argumento.

Dextrimum diei, quo natalis natiuitatis Michaelis [Ebriosi] imperatoris celebrabatur, fiebat in secreta phiala triconchii secundum ordinarium ritum dextrimorum. Nam postquam factiones suas quatuor flagitationes edidissent, quas ex antiquo ritu facere solent, et imperator ipsis eas indulturum atque adimpleturum spondidisset, intrabat in triconchium, et exuebat vestes pro more, et inde abibat, stipatus a proceribus, in cætonem suam, indutusque ibi saga listis aureis septo, ibat in chrysotriclinum, et residebat in ibi stante throno; cubiculoque, 365 ut mos est, illuc ingresso atque coacto, faciebat promotiones permultas ad dignitates aulicas, incipiendo ab expræfectis et ascendendo per singulas classes officiorum usque ad protospatharios.

CAPUT XXXV.

De saximo seu ludo saltatorio.

In ejusdem diei natalis celebratione non saltabant ambæ factiones urbanæ, Veneta et Prasinæ. Cum itaque præpositus ea de re imperatorem admoneret, imperabat, ut saltarent. Introibant igitur illo die ambæ factiones [in triconchium], cum jam quartæ

Porphyroγεννητι, die post festum Pentecostes proximo; p. 451, die 30 Augusti celebrari natalis τῆς αὐτοκρατορίας Leonis et Alexandri fratrum, altero die postquam pater eorum Basilius vivis excessisset.

(19) Subintell. συστάσεως, corporis vel collegii civilis. Nam russa et alba erant collegia suburbana, peratica; prasina et veneta vero urbana.

et quibus chorearum vices ab aula processibus exercerent vel postquam ex aula in impetu essent, omnibus ejus partibus defebant, accipiebant apostomium.

CAPUT XXVII.

Quid recens honoratus exercitibus in deximo iudi equestre presentiar.

In die quo spectaculum equestre celebrantis natalibus natiuitatis imperatoris Michaelis...

CAPUT XXXVII.

De quibusdam qui defecerunt, et de bellum refecti fuerat liquant...

Nunc etiam quomodo est... Michael imperator... exoptat... Subleuita... et in montes... excelsi imperatoris... obitum... geminis... emaridium... chrysoelino... exhibet... ducbat Selavos... imperator collocatus... Thessalonicensi... imperator eos... Et sic abibant etiam ni.

et ceteris... ab aula processibus exercerent... postquam ex aula in impetu essent...

ΚΕΦΑΛ. ΑΖ.

Ησθ'... Ησθ'...

Ησθ'... Ησθ'... Ησθ'...

ΚΕΦΑΛ. ΒΖ.

Ησθ'... Ησθ'...

Ησθ'... Ησθ'... Ησθ'... Ησθ'... Ησθ'...

VARI E LECTIONES.

30 τζζζυρ cod. et ed. Cl. p. 513. 31 αὐτῆς R., αὐτὸς cod. et ed. 32 ἡμισημένον em. R. cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(20) Proceres scitatione suam... quodam imperatoris natali sig... vel classes... (21) Quantum video, significant hae verba: de toto corpore senatus est exprofectus primus, qui eo die ad purpuram adorandam admittitur.

lonicensis agri et apud Ostelium... graphica reperio. Subleuita... sedem episcopalem sub patriarchatu... nimis vaga est designatio, nisi subdici...

(23) Nempe acceptio vestis, libera velle... ut appellabant medio aeo, erat confectio... Jam antequam temporibus Romanae libertatis...

ΚΕΦΑΛ. ΑΗ'.

ειροτονίας Θεοφυλάκτου (24) τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου.

ἡμερῶν β', ἡ (25) ἑορτὴ τῆς ὑπαπαν-
της ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔτους ζυμβ',
Θεοφύλακτος ὁ θεοφιλέστατος σύγκελ-
ιμανοῦ δεσπότης, ἀρχιεπίσκοπος Κων-
σταντινουπόλεως. Τῇ δὲ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐτελέσθη ἡ

προελεύσεως οὕτως· Τοῦ παλατίου
τῆς ἐξόδου τῆς ἐξαγούσης ἐπὶ τὴν
κλήσιαν, καὶ τοῦ κουβουκλείου ἐσελ-
θὼ εἰσθῶς, ἐξῆλθον οἱ δεσπότες ἀπὸ
περιβεβλημένοι καὶ τὰ χρυσοπερί-
ων σαγιά, καὶ ἀπίασι, δηριγευόμενοι
πραιποσίτων καὶ τοῦ κουβουκλείου,
αὐρας καὶ τῶν διαβατικῶν εἰς τὰ
τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ κατὰ τὸ
; τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνή-
εὐχαριστήσαντες καὶ τὰ τούτων διβτε-
τες, ἐκθέσθησαν. Καὶ ὅτε πάντα κατὰ
ἀκολουθίαν εὐπρεπίσθη, ὑπεμνήσθησαν
καὶ εὐθέως περιεβόλλοντο τὰς ἑαυτῶν
ἐξιδόντων αὐτῶν ἐξω τοῦ ἐκείσε κρε-
ου, ἐδέξαντο τούτους οἱ τε μέγιστροι

Καὶ τῆς εἰσθῶς τῆς τάξεως ἐπιτελε-
σαν οἱ δεσπότες διὰ τοῦ μεγάλου κο-
τιῶν νάρθηκι τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας
νύκλιν ἐδέξατο τούτους ὁ ὑποψήφιος
λησιαστικῆς πάσης τάξεως. Καὶ δὴ
ἰθὺς τὸν εἰσοδεύσαντες, καὶ τῶν
λέντων κατὰ τὰς λοιπὰς προελεύσεις,
θεοφιλεῖς μητροπολίται τῆς ἱερᾶς χει-
C ἐ φιλόχριστοι βασιλεῖς μικρόν τι ὄπι-
χρη τοῦ ἀργυροῦ κίονος τοῦ κηρῶν
παρὰ τῶν μητροπολιτῶν τὰ τῆς χει-
εἰθ' οὕτως διὰ τοῦ δεξιῦ μέρους τοῦ
ἰθὺς κηρῶν εἰσῆλθον ἐν τῷ εὐκτηρίῳ,
γυρᾷ ἵδρυνται σαύρωσις. Καὶ διὰ τῆς
τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχρι-
θεῖν καὶ τὸν πατριάρχην ἀποχαιρετί-
θῃ ἐν τῷ κοχλίῳ τοῦ πρὸς τὸ μέρος
αὐτοῦ, ἐν τοῖς πρὸς ἀνατολὴν δεξιῶσι
κατηγουμένων ἐκδεδεμένοι τὴν τοῦ
λου ἀνάγνωσιν.

ΚΕΦΑΛ. ΑΘ'.

πατριάρχου, ὅτι τὸ παλαιὸν ἴδιον εἶχε
πραιπόσιτον.

καὶ ὁ πατριάρχης τὸ παλαιὸν ἴδιον
D πρωτοστατοῦντα τῶν κουβου-
τοῦ κλήρου καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ
χάνοντα. Καὶ δῆλον ἀπὸ τῆς Ἡρα-
κλέως ἀσφαλείας (26), ἣν ἐποίησε πρὸς

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ylactus erat filius Romani Lecapeni
is in patriarcham Februar. 2 A. C.
et Fabricius, Bibl. Gr., t. VI, p. 711,
ingio in Famil. Byz. p. 147; et sane
cui Leo Grammaticus hanc promo-
., in A. C. 933 incidit; verum annus
uxta computum Græcorum incidit in
letur ergo apud Nostrum vitium in

CAPUT XXXVIII.

De electione Theophylacti sanctissimi patriarchæ.

Mensis Februarii die secundo, eodemque festo
hypanantes seu occursus Domini nostri Jesu Christi
[cum sene Symeone et Anna convenientis in tem-
plo Hierosolymitano] anno 6442 [a. C. N. 933]
eligebatur Theophylactus, Deo charissimus syncel-
lus, filius Romani [Lecapeni] despote, in archiepi-
scopum Constantinopoleos. Eodem die peragebatur
ritus processionis hoc modo: Palatio ex ea parte
reserato, qua in ecclesiam Domini itur, et cubiculo
pro more consueto congregato, exibant domini
[Romanus cum filiis et genero Constantino Porphy-
rogenito] in scaramangiis et sagis suis auro septis,
stipatique a præpositis et cubiculo abibant præter
magnauram et per porticus, per quas illinc illuc
tendentibus transeundum est, in catechumenia
Magnæ ecclesiæ, exhibitaque Deo, ut mos est, terna
cum cereis adoratione, induebant sua dibesia, et
considebant [in catechumeniis]. Ut omnia, quæ
ritus flagitat, comparata erant, admoniti domini
induebant chlamydes suas; exeuntesque ipsos extra
velum ibi suspensum excipiebant venerantes mag-
istri et patricii. Ordine consueto finito, descende-
bant domini per magnam cochleam. Inde ingressos
in narthecem sanctissimæ ecclesiæ, excipiebat eos
in porta formos electus una cum toto ordine eccle-
siastico; ingressique sacrificatorium secundum con-
suetum ritum, omnibusque ex ordine peractis, quæ
in cæteris processionibus fiunt, incipiebant Deo
chari metropolitæ sacram ordinationem archiepi-
scopi. Amantes Christum imperatores autem ali-
quanto retro in pedes suos se recipiebant usque ad
argenteam columnam propitiatorii, donec ordinatio
a metropolitæ confecta esset. Tunc intrabant per
dextram partem tribunæ et cyclii in oratorium, in
quo imago argentea crucifixionis Christi stat;
trinaque cum cercis genuflexione venerati Deum,
valedicebant patriarchæ, ascendebant per cochleam,
quæ est in regione sancti putei, in eam, quæ a
dextris est versus orientem converso, partem ca-
techumeniorum, exspectantes lectionem sancti
Evangelii.

368 CAPUT XXXIX.

Quod patriarcha olim suum habuerit præpositum.

Patriarcham olim proprium habuisse præpositum
[ennuchum], primum gradum tenentem et princi-
pem in cubuculis et pertinentem ad clericos ordi-
nemque ecclesiasticum, patet ex cautione, quam
imperator Heraclius patriarchæ Sergio supra me-

COMMENTARIUS.

numeris esse et pro β' supponendam α' seu 6441.
Ego quidem in Latinis secutus fui plurimorum au-
ctorum rationes chronologicas.

(25) Ita membranæ. Fortè ἐν aut ἦν erit sub-
stituendum.

(26) Est ἀσφάλεια tam cautio, ἢ ἐνδεῖα, προσ-
οχή, attentio, provisio, ut ævo medio dicebant
Latini, qua quisque curat, ne sibi aliquid aut

merato præstitit, et in qua dictio hæc his ipsi's
verbis legitur : « Thomam præpositum venerabilis
vestri cui existatis tertium consiliarius historicis
græcis a nostro præposito, quædã dæconi digni-
tatem gerat. Quando vero ad prætorii ordinem
ascenderit, immediate secundum a nostro præpo-
sito eum collocabimus. »

CAPUT XL.

Quam ob rationem imperialis et magistri, pro-
mulæ atque patricii loros induant sancta et magna
Dominica Paschalis.

Rationem hujus rei pro capto meo ex principis
pietatis nostro Christiano cæteri propriis deducam
atque effugam. Credimus nempe loros, quos magi-
stri et patricii die festo resurrectionis Christi Dei
nostri gerunt, representare translationem ejus.
Quod autem loros aureo conspiciunt gestant, id in-

Α Νίκα γὰρ τῆς παρασκευῆς. ὁμοίως δὲ
προήχθη. Τὸ μὲντοι περὶ τῶν
τοῦ λόφου ἀσπασίως καθ' ἑαυτὴν
τοῦτο τῆς αἰῆς ἀπὸ τοῦ ἑαυτοῦ πατρὸς
καὶ τῆς τοῦ διακόνου ἀφ' ἑαυτοῦ
τῆς τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τῆς τοῦ
ἐπισκόπου παραπορεύου σκευάσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Μ.

Περὶ τοῦ τοῦ πρεσβυτέρου ἑὸς τῆς
Κυριακῆς τοῦ Πάσχα περιβαλλομένου
τοῦ ὁμοίως βασιλικῆς καὶ τοῦ μαγιστρὸς
τοῦτο καὶ πατρικίου.

Ἐκ μὲν τῶν κατ' ἑμάς νεωτέρων
καθὼς ὁ ἕκτος λόγος, ὑπονοούμενος ὅτι
θεοδότῃσι ἰσχυρῶς τοὺς μαγιστρῶν
ἐν τῇ ἑσπέρῳ ἤματι τοῦτο ἀπομα-
τοῦ τοῦτο ἕως τοῦτον ἡγουμένη
B 28, ἀλλὰ τὸ ἔτι κεχρησμένον ἀπο-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

pravum factum excidat, quam sponsio scripta et
pignus, quo alter jure est de accipiendo damno aut
adversario, quam constituit, securus esse, custodia
juxta Latinos sequentes et firmata, proxime ad
Græcum vocabulum; prorsus ut in Latinis cautio
utrumque notat. Priore sensu habet Artenidorus
p. 97 : Δίδως τὸ ἕως ἐσθλάτος τῆς γροῦλας, καὶ
ὅτι πῶς ἀσπασίως διαβλάσ, et Isid. Histoso-
lym. Cathol. c. Mystag. c. Mart. ἀσπασίως ἢ ἐστὶ
ματ' ἀσπασίως, ἀσπασίως προσηγορῆς τῆς παρ-
απολίτης τῆς ἐκ τοῦτο. — Ἦναι γὰρ μὲν. Ἐν τῇ
ἑσπέρῳ ἡμέρῃ κατὰ τὸν ἑαυτοῦ πατρὸς ἑσπ-
ασίως ἐσθλάτος, ἀσπασίως μὲν τῆς ἐκ τοῦτο παρ-
απολίτης. Postiore Ariannus Epictet. diss. II, 13,
p. 241 : ἀσπασίως μὲν τὸ κατὰ τῆς ἐσθλάτος
ὁμοίως ἢ ἀσπασίως τῆς ἐσθλάτος ὁμοίως ἢ ἀσπασίως
ἀσπασίως ἢ ἀσπασίως γροῦλας. Potest in
hoc Ariannus loco ἀσπασίως aut assecurationem de
non accipiendo damno, aut privilegium notare vel
immunitatem, quia nempe privilegia munit, se-
curos faciunt adversus noxas metuendas. Paladius
Histor. Lausica. c. 31 ἀσπασίως appellat *præmunitionem*
adversus damna futura : Ἀσπασίως ἐστὶ
τοῦτο τῆς ἡμετέρας βίβλος ἐσθλάτος τῆς ἐσθλάτος
τοῦτο πρὸς ἀσπασίως τῶν ἐσθλάτος. Hinc
intelligas, quare Glossæ Lat. Gr. tabulas publicas,
quas hodie vulgo *instrumenta* solemus appellare,
quoniam notum rei actæ aut pactæ lectæ res in-
staurant, ἀσπασίως reddant. Habent enim *in-*
strumenta, γροῦλας, ἀσπασίως, δασπασίως,
litteræ, quibus aliquis ἀσπασίως, securus et tutus
a noxis præstat, et jus aliquid expectandi, pos-
tulandi, agendi accipit. Hinc in specie ἀσπασίως
dicebatur illa sponsio, propria manu scripta, quam
dignitate aliqua, ut imperatoria, nectus, aut in
collegium aliquod, ut sacerdotale, receptus, subdi-
tis aut collegis flagitantibus dabit, qua eos de non
accipiendo per se damno, de non amittendis vetu-
stis juribus, de non turbanda doctrina ortho-
doxa, etc., securos esse jubebat. Ita apud Habertum
Pontific. p. 495, est ἡ κατὰ τῶν θεοσεβείων
μετροπολιτικῶν καὶ ἀρχιεπισκοπικῶν συνόδων ἐν τῇ
κατὰ τῆς χειροτονίας γινομένη τοῦ τοῦτο
ἀσπασίως, sponsio et professio fidei, quæ pro more
solet a religiosis metropolitans et archiepiscopis
tempore ordinationis præstari. Pari modo iurera-
tores, priusquam coronarentur, non tantum cum pa-
latinis suis proceribus paciscebantur seu, ut vulgo
loquuntur, capitulationem erigebant, ut patet e
Nostro p. 245, sed etiam debebant patriarchæ
scriptum propria manu symbolum fidei Nicænum et

crucis signo sacramentoque fidei
seu *sacramentum, confirmationem*, ex quo
cetero et concessis atque omni cura
et re in antiquis juribus et et idu
arcentoque ab his omnibus omni
aliena impati. Et tunc erat ἡ ἀσπασίως
dicitur Hevelius Sergio præstasse
princeps apud Græcos jurabat patriam
servanda religione per sacra et
ambone, ut e P. Diacono Græco
ducet Freher. notis ad Script. Germ.
hæc ἀσπασίως ἀσπασίως recentum
patriarchis et ecclesiis data v. Du
Pontific. p. 632 sqq. et supra
Potest quoque Du Cange G. Lat.
Provisio, Firmitas, Custodia et
Sic enim reddebant Latini vocem
Trevirens. in Spicilegio Dacherian.
examinationis anxietate constitutus
de admittis penitentiam, de ju-
cautionem, ἀσπασίως προσηγορῆς
ἀσπασίως] *pillens corde contractum*
nit mihi hoc loco vox Græcæ
exponenda, quæ prorsus idem
curitas, firmitas, privilegium, *im-*
non dando damno, etc., notat. V. Du
Ἀσπασίως, ubi Mart. Crusius verba
ἀσπασίως ἐσθλάτος, recte vertit
interposita. Et vox Arabica, *tutela*, *hæ-*
fit.

(27) Caput hoc totum libello suo de
edito Lipsiæ A. 1745 intexit præ-
chius Græce cum sua interpretabatur
elogio, plane id eximium esse, non
egregie illustrare et multa hactenus
gere. Ego vero toto hoc libro a
nugæ et incondito sermone cædunt
pretando laborandum mihi tunc
assequerer sermonis non coherens
pene verbis in grammaticam impropria
aut id si requirem, saltem darem
lemconque. Puercilis dicam an
insectia: credit Romanarum antiquit
terre æque animo non valeo
chi Latini est in Græcum sermonem
hoc in qui æque bene Latine atque
bat et rem omnium veterum novam
ignorantissimus.

(28) Græculi novi omnia mystice et
eo suum acumen consumunt; vid. libell.

λαμπρότητα (29), ἡλιοδολουμένους ἐξ ἡλίου Χριστοῦ αὐτοῦ τῆ ἐγέρσει. Αὐτοὺς τε τοὺς μαγίστρος καὶ πατρικίους ἐν τῷ τῷ χρηματίζειν τῶν ἀποστόλων (30), τὸν τε χρῆστον (31) βασιλέα κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἀναλογουῦντα Θεῷ. Διὸ καὶ τὰ κατὰ τὸν ἐπιδήμιον λόγον λεγόμενα σκεπτικά (32) σκοπὸν ἔχει ³³ (33) ἐντετυπῶσθαι συμβόλοις ἐπινικίοις, ἃ κατὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἔγερσιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς ἀφομοίωσιν τοῦ πατρῶου (34) λογισθήσονται, δι' οὗ τὸ κατὰ τοῦ ἡδου ὁ Χριστὸς τρόπαιον ἔρατο. Τὸ δὲ ταῖς χερσὶ κρατεῖσθαι παρ' αὐτῶν ἀνεξικακίας τόμους (35), καθὼς ἡ ἐγγύριος κατονομάζει φωνῆ, οὐχ οὕτως ἔχει τὸ ἀληθές, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ Σωτῆρος τοῖς μαθηταῖς εὐόικασι δῆθεν οἱ πατρικιοί, καὶ αὐτῶ τῷ βασιλεῖ κατὰ τὴν σωτηριώδη νομοθεσίαν αὐτῶν τόμους κρατεῖν (36) ταύτην ἐγγεγραμμένους. Τὸ δὲ τὰς

interpretatur imaginem splendoris resurrectionis Christi esse; tanquam si a Christo, velut sole, per ejus resurrectionem radiis solaribus circumcollustrati splenderent. Magistri enim et patricii referunt apostolos; optimus autem imperator Deum, quatenus nempe homini Deum referre datum est. Quæ illi gestant sceptræ, vulgari sermone sic dicta, id est scipiones, probabile est, eos velle typice triumphum, quem Christus in resurrectione sua egit, representare crucemque similitudine referre, per quam Christus tropæum de inferno s'atuit. Circa anoxicacias tomos, ut vulgaris sermo appellat, seu elementis membranaceos rotulos non ita se re vera res habet, ut vulgo existimatur, et ex vulgare illa appellatione concludas: verum, ut prædicti patricii discipulos Christi representant, ita

VARIÆ LECTIONES.

³³ ἔχει R., ἔχειν cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

p. 74 et integrum librum ejus argumenti a Goaro in Euchologio p. 212, editum. Et hinc quoque natum futile et ridiculum hoc caput, in quo summa sermonis peregrinitate, obscuritate et confusione, quæ, tanta profecto, in nostri Constantini sermone non regnat, et antiquitatum mera inscitia, nugarum bene multum, sani sensus perparum est. Mihi certe in interpretando hoc capite pene ubique conjecturandum fuit, quid sibi vellet auctor, quem Constantinum Porphyr. non esse, mihi quidem persuasero, sed Græculum aliquem monachum a capite ad calcem, nugacem, nugivendum, illitteratum. *Loros* ex hac doctrina mystica et symbolica pro symbolis sepulture et resurrectionis Christi accipiunt. *Lori* enim vestis genus erat ita formatum, ut striæ sese decussare viderentur, quemadmodum olim mortuos *χειριαῖς* involuebant: *Clare* in alio nostri operis loco enuntiat p. 443: *Αζμ-προφοροῦσι τοῖς λώροις εἰς τὸ πόν τῶν ἐνταφίων Χριστοῦ σπαράγματα* αὐτοὺς ἐνεκλιττοντας. Appellat igitur *σπαράγματα fascias*, quæ alli *χειριάς*, Artemidorus *ράκη ἐσχημένα*, sine cap. 14, l. 1: *Οἱ ἀποθνήσκοντες ἐσχημένοις ἐνεκλιθῶνται βράκειν*. Cont. quæ Noster hic loci paulo inferius de cruribus *λινῶν ἐμφίω ἐσφηνωμέναις* ait. Simili nugacitate ait Durandus, l. iii, c. 2, n. 13, cappam vel pluviale *signum gloriose corporum immortalitatis* esse. Non exscribam ejus nœnias. Suffecerit cubile indicasse. In donatione Constantini legitur: *Τὸν ὑπέρλαμπρον λῶρον, σημαίνοντα τὴν ἀγίαν ἀνάστασιν τῆ ἀγίᾳ κεφαλῇ αὐτοῦ ἰδίαις χερσὶν ἐπεθήκαμεν*. Inepti hujus gustus atque judicii aliud specimen habet Theophanes p. 272.

(29) Constat ex antiquitate, nullum diem a Christianis primorum sæculorum majore religione et lætitia celebratum fuisse, quam diem Paschatis Hinc τὴν λαμπροφόρον eum appellabant (*vid.* Du Cange v. Κυριακή p. 769, init.), seu quod oandidi tum procederent pro maxima parte (sæpe enim ἡ λαμπρὰ ἐσθῆς idem est atque ἡ λευκή), seu quod, labentibus præcipue sæculis, quanto maximo quisque posset cultu et splendore procederet.

(30) Ut hic patricii duodecim apostolos totidem et imperare Christum debebant referre, ita Romæ pontifex Christum et cardinales apostolos faciebant: qua de re dicitur infra in Cleorologio p. 429. Unde manavit etiam eorum numerus, qui ex lege debet numero septuaginta duum apostolorum respondere. Ita in hierarchia ecclesiastica

deterioribus sæculis instituta episcopi prætendebant Christi personam se representare, assessores suos presbyteros apostolorum. Ignatius in epistola ad Trallianos: *Ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Πατρὸς τῶν ὅλων τύπος ὑπάρχει, οἱ δὲ πρεσβύτεροι ὡς συνέδριον Θεοῦ καὶ σύνδεσμος ἀποστόλων Χριστοῦ*. Symeo Thessalonic. libro de templo de patriarcha: *Καθίστα τῷ συνθρόνῳ σὺν Χριστὸν ἐκμιμούμενος συγκαθηδρὸς ἔχει τοὺς καὶ συνεπισκόπους καὶ ἱερεῖς ἐκμιμούμενους τοὺς ἀποστόλους*. Quod autem imperatores se crederent et dicerent personam Dei in terris gerere, sumptum id fuit e veteri doctrina symbolica, quæ ex natura rerum manavit. Artemidorus p. 128, cap. 38: *Κοινὸν πάντες οἱ θεοὶ λόγον πρὸς τοὺς δεσπότης ἔχουσι*. — *Ὅρθως γὰρ καὶ τοῦτο τὸ ἱαλιὸν ἔχει*. Τὸ κρατοῦν δόναμιν ἔχει Θεοῦ. [Mos in rebus omnibus mysteria inveniendijam obtinebat sæculo vi. Vide modo quas nugas de significatione Circi et rerum ad eum pertinentium comminiscatur Cassiodorus l. iii, Variar. in epistola Theodorici ad Faustum (apud Panvinium de Circo p. 161). *Ex Addent.*]

(31) Vide not. ad p. 218.

(32) Ita est in membranæ Draudiano dabat λεγόμενα σκεπτικά, unde idem reddidit cl. Leiche, qui persæpe nimis secure apographo illi, licet multa cum cura et eruditione sub oculis cl. Maii confecto, acquievit, cum in promptu essent membranæ, quæ in locis dubiis mihi pene ubique præclaram faciem prætulerunt inspectæ saltem securum de non admissa a Draudio errore fecerunt.

(33) Dictio incondita σύμβολα ἐπινικία ἃ (scil. ἐστὶ) κατὰ τὴν... ἔγερσιν videtur significare τὰ σύμβολα τῆς νίκης τῆς ἀνηρημένης ἐκ τῆς ἐγέρσεως ἐκ τῶν νεκρῶν, vel διὰ τὴν ἔγερσιν. Ratiocinatur sic: *Cruz est symbolum victoriæ Christi de morte et inferno reportatæ. Crucis victoriæ imaginem præstant scipiones, quos patricii manibus gerunt*. Jam aliis in locis nugas Græculorum antiquitates ignorantium notavimus ingenium.

(Vid. libellum Leichianum de diptychis, p. xii.)

(35) Huic vocabulo ascripserat recentior manus, non vetus librarius, qui codicem exaravit, interpretationis loco vocem χάρτας, quam cl. Leich. in textu suæ editionis exhibuit uncis inclusam.

(36) Videatur hic aliquid deesse. Verum nihil deest, sed tacite repetendum a communi e superioribus εὐόικασι. In ταύτην respicitur ad quæcedens νομοθεσίαν, *Christianæ legis institutionem*.

videntur secundum salutarem suam institutionem ipsi quoque imperatori [ut Christi personam sustinenti] libros praeferre, salutarem doctrinam litteris consuetam tenentes. Quod autem crura linea tela constricta habent et ocreas deauratas in pedibus, id illinc quidem ad humilitatem mortalitatis, hinc autem ad splendorem resurrectionis pertinet. **369** Secundum Romanas autem traditiones representant patricii loribus induti veteres consules, aut potius consulibus posteriores imperatores; diciturque hic eorum habitus fuisse, cum certis statutis temporibus summorum pontificum dignitatem induerent.

Α κνήμας λιγῶ ἐσφινῶσθαι (37) ἀπὸ χρυσομένων (38) πεδῶλων, τὰς τῶν ποδῶν τετρας καὶ λαμπρότητος. Ἐκ δὲ τῶν παλαιωμένων τῶν μὲν ³⁶ τοὺς πατρικίους τοὺς λώρους εἰς τὸν πόνον τῶν παλαιῶν ὑπέστησαν τῶν μετέπειτα βασιλέων κατὰ τὰς βασιλικὰς καίρου ἀρχιερατικῆν ἀξίαν ἀνηρημένοι εἶναι, οἱ καὶ ὡς βασιλεῖς πραγματευόμενοι χρονοκράτορες (40). ὧν ἕκαστος ἑτοῦς ἐκείνου κληρούμενος ἐν πολέμοις ἤρθετο, ἵνα συμπλήρωσιν ἐπιθεδηματικῶς παρὰ τὸν ἀρχεονῶτο (41), πῶς τὰ τῶν παλαιῶν

VARIÆ LECTIONES.

³⁶ τὸ μὲν em. R., τὸ τε cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(37) Miretur quis significationem verbi σφινῶν, **B** *cingere, obvolvare*. Idem quoque significat σφικῶν. Conveniunt a sebo in origine; σφίγγειν nihil aliud est quam σφίννειν. Nam geminum ὕ Græci ut geminum γ pronuntiant. Ergo σφίννειν quoque et σφίγγειν idem est; σφίξ et σφίν est omne conicum seu longum, gracile, teres, in acutum desinens; qualibus conis aut tigna fidebant, aut ampullas obturabant. Inde omne, quod ad instar conii et cylindri aliquid obiret, cingeret, σφίχωμα vel σφικῶμα et σφίνωμα dicebatur, et *obire, cingere, circumvolvare, circumplicare, σφικῶν et σφινῶν*. Scholia ad illud *liad.* ε' [v. 52]:

Πλοχμοί θ', οἱ χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου ἐσφικῶντο, hac habent: ἐσφικῶντο ἦσαν, ἐδέξαντο. Ὅθεν καὶ σφίχωμα εἶρηται. Ad hunc locum intelligendum notari debet, σφίχωμα novis Græcis esse tenue restis a restione torti genus illud, quod nos *Bindfaden* solummodo appellare, Franci *de la ficelle*. Enechologium Cryptoferratense (apud Du Cangium *Gloss.* Gr. p. 1062): Ἐἴτα περιέθηται ξυλογάρτια, καὶ δεσμεῖ αὐτὰ μετὰ σφικῶματος κωνοῦ, πρὸς παραφυλακὴν τῆς κηρυμαστῆλης. Neque putandums σφίχωμα hoc sensu adeo novum esse. Nicomachus Gerasenus jam sic usurpavit, loco a Salmasio ad *Aram Dositæ* p. 189 ed. Cren. allato, quem non inutile erit etiam hic referre cum ex eo appareat, σφίξ et σφίν idem esse: Σφίνες τεκτονικοὶ τε καὶ οἰκοδομικοὶ καὶ γαλκευτικοὶ καὶ οἱ τῶν ἄλλων τεχνῶν πλάττονται ἀπὸ ὀξυτέρου ἄκρου διαδόνειν ἀργόμενοι καὶ ἀεὶ μᾶλλον πλατυνόμενοι ἀνομοίως κατὰ πάντα τὰ διαστήματα, illi σφίνες, *cunei quibus fabri lignarii ad findenda ligna et compariandus ædificiorum trabes, item fabri ferrarii et alii artifices utuntur, sic conficti sunt, ut ab acutiore extremitate divergere incipiant. semper crescente latitudine in omni distantia. Descriptio hæc cuneo congruit utrique, tam illi, qui latus est et planum inclinatum refert, quam conico. Et est sane cuneus nihil aliud quam κωνίον, parvus conus. Respexisse tamen Nicomachum ad conicum *cuneum*, demonstrant sequentia: Τοιοῦτος γὰρ ὁ τῶν σφικῶν ὄγκος, ἀποσφινγόμενος κατὰ μέτρον καὶ τὴν λεχθεῖσαν ὁμοιότητα ἐμφαίνων. Παρὰ τοῦτο εἰκὸς καὶ τὸ σφίχωμα ὀνομάσθαι. ἔθηα γὰρ ἂν ἀποσφινγῆ, τὴν τοῦ σφικῶς ἐντομὴν μιμεῖται, *talis enim [id est similis cuneo conico, in summo latiori, in fine angustiori] est vesparum massa vel corpus, in medio velut fascia interceptum et astrictum [loque referens] etiam similitudinem [cunei scilicet]. Propterea loque funiculum, quo astringere fasciculos solemus [ictum fuisse σφίχωμα, probabile est. Ibi enim, ubi astringitur, facit sulcum, et introrsum premit subiecta, ut ad modum vespæ incisa vel insecta videantur. Apparet hinc, quare σφινῶν dixerint veteres, teste Hesychio, pro σφικῶν. Cruciatu enim,**

qui tam firmiter constringitur et illud membrum movere non valet. Apparet quare *conos* vel *cuneos* [*le cun*] Latini dixerint et dicant hodie Franci foras et nummis malleo incutendas. *Vid.* Du Cang. *neus*. Item, quare Græci ligna illa quibus evertendis impacto globo ligebantur, que occupamur [*Francis les quilles* εἰς τὸν laverint: plane ut nos, quibus *Keil* est dandum ligno, *Kegel* (quod prorsus idem *Keil*) talis conus ludicræ gymnasticæ dicitur. Non ignotus fuit hic ludus Græcis. Ego mihi videor ejus vestigia in Artem. *Idem* disse p. 49, ubi σφαρίδες vulgo male eduntur verbis: Θόλακοι δὲ καὶ σφαρίδες καὶ τὰ καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα γυμνάσια παλαιῶν καὶ προαγορεύουσι. *Suidas* locum hunc in quarta voce σφίνες exhibet. Recte videtur quidem aliquando aut σφαρίδες, **C** *πῆλ* aut δὲ esse legendum, id est *tigna que non evertuntur, sternuntur*, eadem illa que dicitur tamen est, *Suidæ auctoritatem sequentibus idem sunt. Recenset igitur Artem. Idem* pueriles ludos hæc tria, τοὺς θολιάκων, *balon*, pilam inanem, *vesica bubula* *tertium* turgidam, τοὺς σφίνες, *tigilla loricaria*, καὶ ἄλλα, quod ludi generis me quoque memini. Scilicet ponuntur inæque aut trunci lignei modicæ altitudinis, **C** *superiorum* leorum ad altitudinem libitani, superque silicendum est, ne aut baculi aut aggerantur. Hæc libuit illustrando Artem. aspergere. Sed redeo nunc ad meum. *Idem* esse *cingere, obire, ambire*, patet ex *Antisthenis*. Inde est quod illa *candelabri formæ* candelam in se recipit, tenet et *ambit*, *ambire* appellatur Græcis; Latini *uncum*, *uncum* appellat. In *Anthologia* p. 478, est *σφίνος* **D** *σφίνος* pro *σφίγγε*, *claudere fores loribus* *claudere*. Veteres enim januas loribus alligabant, quibus serræ successerunt.

(38) Novos Græcos perfecti augmentum alibi jam dixi. Quod hic etiam factum est, tan en ex καὶ χρυσομένων unam vel alteram σφινῶν facere velit, non intercedam *Idem* ad sequens.

(39) Id est ὄντως ἀλγθῶς, quamvis *Idem* nus consules tantum, non reges, essent, *Idem* men ipsa re reges. Alias notat *πραγματευόμενοι* *nimi consensu totius senatus et promulgatione* *tia approbatum vel factum aliquid. Idem* non videtur quadrare.

(40) Sunt οἱ διὰ χρόνου, id est per *Idem* τὸντες, summa rerum potentes. Nam *Idem* num novis Græcis esse, pervulgata neque *Idem* superioribus intacta res est.

(41) Respicitur ad *morem majorum*, de quo *Idem*

στολήν τε τὴν ὑπατικὴν κατ' ἀξίαν τῆς νίκης ἐν νόμῳ περιεβόλητο, ἐφ' ἧ καὶ τὸ κατὰ τῶν πολεμίων τρόπιον ἐχειρίζετο, ᾧ ἐνεγράφτο τὰ ἐκείνῳ πεπονημένα εἰσάγοντί τε πρὸς τοὺς ὑπάτους λάφυρά τε καὶ αἰχμοδέτας, χειρίζεσθαι δὲ τόμους, λόγους ἐν τούτοις ποιησομένους τῶν περὶ πολέμους ἀναλωμάτων. Σκηπίωνες δὲ ἀπὸ τοῦ τῶν Ῥωμαίων Σκηπίωνος κατὰ πολεμίων μέγιστα στρατηγῆσαντος, ἐξ οὗ τὸ εὐφρημον ἀπηνέγκαντο. Ἡ καὶ σκεπαία κατὰ τὸν δημῶδη λόγον διὰ τὸ τοὺς ἐπιγνώμονας, ὡς οἴμαι, τῶν καλῶν ἀποσκέφθαι (42) πρὸς ταῦτα καὶ ἐννοεῖν, ὅποιας ἀναγράφτου τιμῆς οἱ ἀνδραγαθίζόμενοι μετελήφασιν, καὶ ζηλοῦν πρὸς τὴν μίμησιν. Ἀπὸ δὲ τῶν καμπαγίων, ἃ Λατίνων φωνῆ ³⁵ προσηγόρευται, τοῦ πολεμικοῦ ἀνδρὸς τὸ εὐκίνητον, ἀλλὰ μὴ κατοχυροποιεῖσθαι ³⁶ διὰ τὰς κατὰ τὰ σκέλη ἐκ πύλων περιπλοκάς ἢ διὰ τὸ σκέπασθαι ³⁷ αὐτοὺς τοῖς θυρεοῖς, ἢ ταῖς περιφερῆσιν ἀσπίσι, καὶ διὰ τὸ μὴ δεῖσθαι περινεοιμένης ³⁸ (43) κατοχυρώσεως.

scere atque æstimare norunt, toti in ea incubunt et annalibus celebratos acceperint olim viri fortes et probi; eoque ad ipsorum imitationem stimulantur. Campagia tandem, ut Latinus sermo appellat, gerunt ad significandam viri militaris agilitatem, qui negligat sibi crura alio præter filtrorum indumentum tutamine munire, quod oblongis rotundisve scutis se satis tectum et tutum esse, ideoque nullo alio artificioso confecto et ingeniose excogitato munimine opus habere putet.

Εἰς τὸν ναὸν (44) τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου τοῦ μεγάλου παλατίου.

Ὁ νεοκατασκευάστως μέγας σταυρὸς Κωνσταντίνου τοῦ φιλοχρίστου καὶ πορφυρογενήτου βασιλέων.

rent; quippe qui [consules] actualiter reges annui erant, et eorum unusquisque post gestum, quod sorte nactus fuerat, imperium unius anni amandabatur in castra ad bella gerenda. Quibus confectis, redibat, et interrogatus a consulibus, quomodo rem bellicam administrasset, accipiebat humeris injectum habitum consularem, adæquatam dignitati parlæ victoriæ, in manus autem accipiebat traditum tropæum, victoriæ de subactis hostibus insigne, in quo pictura repræsentabantur res ab eo in ista expeditione gestæ, per quam introduceret in urbem et exhiberet consulibus spolia et captivos. Tenebat quoque in manibus codicillos expensarum bellicarum. Scipiones autem, quas patricii gerunt, appellationem nactus esse aiunt traditiones veteres boni ominis plenam ab illo Romano celeberrimo duce bellico maximarumque rerum auctore, Scipione, per quem tantam famam consecuti sunt. Vel etiam scæpæa vulgo appellantur ex eo, ut ego quidem existimo, quod qui pulchra ex eo, ut ego qui-

secum diligenter recolunt, quantos honores in annalibus celebratos acceperint olim viri fortes et probi; eoque ad ipsorum imitationem stimulantur. Campagia tandem, ut Latinus sermo appellat, gerunt ad significandam viri militaris agilitatem, qui negligat sibi crura alio præter filtrorum indumentum tutamine munire, quod oblongis rotundisve scutis se satis tectum et tutum esse, ideoque nullo alio artificioso confecto et ingeniose excogitato munimine opus habere putet.

Vasa sacra diversorum templorum. Vasa templi sanctissimæ Deiparæ Phari in magno palatio.

Magna cruz, quam nuper confici curavit Christi amans et Porphyrogenitus imperator Constantinus.

VARIE LECTIONES.

³⁵ φωνῆ em. R., φωνῆ cod. et ed. ³⁶ ἢ R., ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ ὀχυροποιεῖσθαι cod. et ed. ³⁷ Ita R., περιπλοκάς, ἢ τὸ διασκεπάζεσθαι cod. et ed. ³⁸ περινεοιμένους Leich.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

leius Pateroulus, I, 10, de L. Paulo Emilio narrans: *Is cum in concione extra urbem more majorum ante triumphi diem ordinem actorum suorum commemoraret, deos immortales precatus est*, etc. Cl. Leichio in libro de Diptychis p. xiii, huic Nostri loco hanc notam ascribere placuit. [Justinianus quoque imperator consulatus nomen et officium florentie publica bellorum causa institutum ac sorte lectos et in provincias missos consules esse, ejusque rei causa scipiones a senatu accepisse docet. Novella cv, ed. Scrimg. p. 368: Τὸ τῆς ὑπατείας ὀνομά τε καὶ πρᾶγμα τοῖς μὲν πάλαι Ῥωμαίοις πρὸς τὴν τῶν πολέμων ἐπενοήθη χρῆσθαι, καὶ ταῖς ψήφοις, ἃς αὐτοῖς ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ τὸ κοινὸν ἐδίδου τῆς πολιτείας σήματα. Διελάγχωνον γὰρ εὐθὺς τὰς ἐπαρχίας, ἐν αἷς Ῥωμαίοις πόλεμος ἦν, καὶ κατ' αὐτὰς ἐκλήροντο τὰς βάρους.]

(42) Post hoc verbum in membranis punctum erat, id est comma. Nam commata nostra in illis nusquam apparent, et majorum minorumque distinctionum vice funguntur ubique puncta; propterea dederal apographum hic comma. Non commemorarem id genus minutias, nisi deberem significare, unde comma hic loci in editionem Leichianam venerit. Sustuli distinctionem hic importunam et post πρὸς ταῦτα promovī. Ἀποσκέφθαι est idem atque ἀποσκέφθαι. Novi enim Græci augmentum perfecti, quando libet, omittunt, ut paulo post κταχλατμένα. Vera scriptio esset et ad grammaticæ leges exacta est ἀποσκήφθαι. Non enim ἀποσκέπτεσθαι, C sed ἀποσκήπτεσθαι est *inniti re, se fulcire aliqua re*, toto vel corpore vel animo in eam ruere, incumbere. Unde σκῆπτρον et σκῆπτον, *fulcrum, in quod incumbitur*; σκῆπτός, *fulmen incumbens, irruens* in aliquid *omni cum violentia, ἐναποσκήπτειν irruere et se applicare aliquo cum impetu*: quæ omnia satis nota sunt.

(43) Ita membranæ et apographum. Sed cl. Leich. περινεοιμένους edidit, ut versioni suæ constaret auctoritas.

(44) Libri, in quibus ecclesiarum cimelia notata erant, *brevia* appellabantur. Anna Comuena Alexiad. p. 136: Τὰ βιολλία εἰς μέσον προὔτιθετο. Βρέσια ταῦτα ἢ συνήθειαι οἷδε καλεῖν, ἐν οἷς ἀναγράφεται τὰ ἐν ἐκείνῳ τεμένει κειμήλια. Plus temporis et studii monachi tunc inpendebant codicillis conficiendis, in quibus describerent, qualis abbas aut papa qualia pallia, cruces et alia sacra vasa confecerit, quot et quanta pii vel simplices alii laici monasterio aut sanctæ sedi apostolicæ donaverint, aut jactati saltem fuerunt donasse, quo aliena ad se arriperent, quam condendis historiis rerum gestarum, quæ forte quoque infelici illo sæculo, maledictionis divinæ in rebus humanis tristissimo exemplo, non multæ illustres fuerunt. Invenimus tamen etiam in vetustorum monumentis tales indices. Ut e. c. edidit Chishul Antiqu. Asiatic, p. 67, recensionem donariorum in templo Apollinis Didymæi apud Milesios repositorum, sub titulo *monumenti Milesii Seleuci Callinici et aliam p. 81.*

Vasi oratoris S. Theodori in chrysolitino.

Virga Mo. la. Virgæ, quales tenent ostiarii, totæ aureæ, gemmæ et unguibus ornatæ, numero quatuor. Virgæ silintiariorum argenteæ deauratæ quatuor. Virgæ cursorum argenteæ deauratæ cum lunulis quatuor, et totidem absque his una cum venticulis. Torques protospathariarum aurei. Spatharocandidatina tota aurea, et alia argentea deaurata. Spathæ spathariorum, canis seu scapis eorum totis inauratis. 376 Stratoricia inaurata. scutum aureum smaltitum cum unguibus. Adhuc aliud scutum aureum similiter pictum et gemmatum atque margaritatum. Conti argentei deaurati duo.

Vasi templi S. Stephani Daphnes.

Magna crux S. et Magni Constantini. Sceptra tria. Pnychia [Victoriolæ, septem. Candidatica aurea.

Vasi templi Domini,

Sceptra duodecim. Campiductoria quinque. Labara quinque. Signa duodecim. Dracones duodecim. Banda octo. Sceuphorica octodecim; quorum duodecim renovata fuerunt ind. quarta, reliqua sex fracta jacent, reparationem non nacta aut non capientia.

CAPUT XII.

Species mutaliorum.

Jacent quoque in templo Domini] lori auro contexti quindecim. Contomanicia auro texta, ad illos loros pertinentia, duodecim. Pectoralia proisdem loris duodecim; tunica argenteis filis pictæ sex. Specia filis aureis picta. Contomanicia

39 ἀξίχρυσά cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(45) Id significare credidi compendium scripturæ, quod in membranis erat] <, quod alius Christi

nomen significat. Recte expressum a nobis esse compendium, non sinit dubitare locus Nostri p. 4.

(46) Verti venticulis hanc ob rationem: κατακλιθεὶς et κατακλιθεὶς videntur idem atque μοῦλοι fuisse. Ad horum similitudinem infixi baculi transversæ, veluti clavi vel brachia, quibus manus innititur, videntur κατακλιθεὶς dicta fuisse. Fuit ergo talium baculorum hæc imago † ad instar crucis.

(47) Dubitavi, quomodo hanc vocem redlerem. Recurrit infra p. 411, vox χρυσόξανος, ubi credidi significare capulo aureo instructus tanquam si canna capulus esset. Hic autem διαχρυσά δόξακα σπαθία dicuntur spathæ seu enses, quorum cannae totæ sunt inauratæ. Hic nequit canna capulum ensis significare, sed visum mihi scapulum ejus seu ipsum totum ferrum, quod essentiam ensis efficit, significare. Norant autem eo jam tempore artem flores et alias figuras scapis seu ferris ensium incidendi vel incidendi et eas deaurandi, ut nos hodie facimus. Qua de arte dixi supra ad p. 50.

(48) Quale nempe imperatori Cæsarive una cum hasta imperialis præferri debebat a spathariis vel protospathariis.

A Εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ ἁγίου Θεοδοίου...

Ἡ τοῦ Μωυσεως ἐκδοσ. Παῖδες ἀπὸ λίθου καὶ χρυσοῦ ἀλόχρυσά β. Πάσης τριετίας ἀργυρᾶ διαχρυσά β. Πάσης τριετίας ἀργυρᾶ διαχρυσά μετὰ κροτάφου ἀργυροῦ β. καὶ μετὰ κατακλιθεῖς ἀργυρᾶς πρωτοσπαθάρια χρυσά. Σπαθάρια ἀλόχρυσά, καὶ ἀργυρᾶ διαχρυσά σπαθάρια δόξακα (47) διαχρυσά β. διαχρυσά. Σαῦτον (48) χρυσοῦ μετὰ τριετίας ἀπὸ χρυσοῦ. Ἐστὶν τοῦ χρυσοῦ ἡμερισμένον ἀπὸ λίθου καὶ κόκκου ἀργυρᾶ διαχρυσά β.

Εἰς τὸν νότον τοῦ ἁγίου Στεφάνου... Ὁ μίγας σταυρὸς τοῦ ἁγίου καὶ Μ. Κωνσταντίνου. Σκήπτρα γ. Ηνωχία δ. χρυσά.

Εἰς τὸν νότον τοῦ ἁγίου...

Σκήπτρα β. Καμπιδουκτορία (49) β. Σήρα β. Ἀρκαδία β. Βάνδα γ. Σαῦτον γ. Καὶ εἰς τὸν δ. ἀνεκκινίσθη β. ἀπὸ τῶν εἰς τὰ ἔργα εἰσε κατακλιθεῖς β. πύργων (51).

ΚΕΦΑΛ. ΜΑ.

Ὅσα εἶδη τῶν ἀλλοθινῶν...

Ἄλλοθινῶν χρυσοῦσαντοι αἶ. Κοντομανίκα β. ὄρατα τῶν ἀπὸ τῶν λόρων β. ὄρατα τῶν λόρων β. Χλανθία ἀργυροκέντρα β. χρυσοκέντρα. Κοντομανίκα ἀργυροκέντρα β. ὄρατα (52) αἶ. Κοντομανίκα εἶσα χρυσά.

VARIE LECTIONES.

(49) Campiductoria, forte alibi nuncrupta, erant signa, qualia gerantur...

(50) Videntur idem atque τὰ σκήπτρα quibus meam sententiam ad p. 415... longi conti, in quorum acumine tropæa aspicerentur.

(51) Verti non nacta reparationem. Possunt quoque significare non habentia reparationem, eam non admittentia, non ferentia... Ημεριστός est reparatio, per quam efficitur aliquid περιττῶ, superstes sit et manentia reparatione.

(52) Idem sunt atque τὰ ἀλλοθινῶν seu... nempe ἐσθῆματα. vestes veræ et ex vero... biguum jam est, cum lanae marinae generi cuidam aurescentes, de quo... alibi jam dixi, an succus purpure desecet... vera. Pari modo dubium est, vox ἀξίχρυσά vel telam, lanam marinam, an... succum purpuræ respiciat. Utrumque... ctum erat, Porro dicunt vulgo ἀλιθινῶν esse, utrumque purpuram. Atqui hic... nuntur τὰ ἀλλοθινῶν et τὰ δόξα. Dicunt quoque... violaceum esse. Atqui hic dicuntur... et ἀλλοθινῶν χρυσά. Ergo τὸ δόξα non est... sed modificatio coloris præter album, cuius... Idemque de ἀλλοθινῶν statuendum. Reddidi... quidem loci ἀλλοθινῶν per veri juris, et... acuti juris. Primum βέβαιον, quo tingebantur... erat ἀλλοθινῶν, merum et verum jus; nihil enim...

νίερα χρυσάκη η'. Χλανίδια A filis argenteis picta veri juris quindecim. Conto-
 0 χρυσόκλα μαγίστρων ἀνθ-
 ων κέ. Χλανίδια φουδάτα μετὰ
 κιαλίων σεκρετικῶν λ'. Χλανίδια
 ρίων σεκρετικῶν ς'. Χλανίδια
 ν ταβλίων τὰ λεγόμενα Τύρεα
 λγ' (53). Χλανίδια ἀτραδα-
 jae Tyria cubiculi vulgo appellantur, triginta et tres; totidemque tunicae atr-

ΕΦΑΑ. ΜΒ'.

κτιλέων (54) τῶν ὄντων ἐν τῷ
 γίσιον Ἀποστόλων (55).

ἀγίου καὶ Μεγάλου Κωνσταν-
 τίνου.

ἀνατολάς καίτοι ὁ λάρναξ (57)

κτινίου πορφύρεος, ἦτον Ἰω B cophagus S. Constantini e porphyretico aut, quod
 VARIAE LECTIONES.

: cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ntes accedebat, quemadmodum
 anni alii, diluore colore im-
 untur in jus, natum ex recoctis
 olorantibus cum addita urina
 las coloris omnes penetrante
 luti emungente. Secundum hoc
 uod additamento alcalino fuisset
 um jus, audiebat. Obtinebat
 in purpura tantum, sed etiam
), prasino et aliis coloribus;
 i poterant utrumque jus bibere,
 eu merum et verum hausissent,
 ratiis lumen dabant; qui vero
 us. De vero et acuto jure vid.
 liani Pallium p. 175, ed. Paris.
 n aliquando fuisse, ἀληθινῶν
 nunc non probō; forte non de-
 s probet, forte quoque erit, qui
 n hac voce sibi videbitur in-
 fresset composita ex ἀληθινῶν et
 im ἔριον lana vera.

verba in quibus folium 216 b
 nsis desinit, periit integrum fo-
 et in eo indiculus imperatorum
 antino M. inde usque ad auctorem
 onstat ex indiculo generali capi-
 li libri ipsi præfixo. Non magna
 a est, et prostant tales indiculi
 apud scriptores Græcos minores
 a Sylburgio editos p. 894 900,
 e Nicephori CPtani historiam p.
 ulus usque ad Alexium Comne-
 meo exemplari ab ejus antiquo
 eleberrimo Du Cangio passim D
 i etiam ad Codicem regium 3214
 d Lambecium in Codico ejus p.
 alis catalogi msti imp. CPtino-
 ad Nicephor. Gregor. p. 749.
 ina a Cæsare usque ad Constans
 i Vindobonensi codice 34, Chro-
 noruma Constantino M. usque ad
 nxytenum Lambec. V, cod. CV,
 otæ sunt aliunde: verumtamen
 us auctor libri et ætas, qua con-
 intelligi. Quis novit, qua mente
 it, quisquis fecit?

onem hujus operis institueret cl.
 ebat singulari folio duarum pa-
 ia maxima capitis hujus initium
 . 372, Θεοδώρα ἡ γυνὴ τοῦ μεγά-
 cum Latina interpretatione et

CAPUT XLII.

De sepulcris imperatorum, quæ sunt in templo
 SS. Apostolorum.

Et primum quidem quod attinet ad heroum S. et
 Magni Constantini.

Jacet primo versus orientem spectanti loco sar-
 cophagus S. Constantini e porphyretico aut, quod

VARIAE LECTIONES.

: cod.

notis suis, ut haberent eruditi specimen, e quo,
 quid ab ipso et a librario atque typographo possent
 expectare, ipsi existimarent. Notas illas cum pau-
 culis ejus manu isti singulari folio ascriptis hic red-
 do. Versionem vero ejus non retinui, sed meam dedi,
 quo Latina omnia unius filii essent. [Similis impe-
 ratorum in æde SS. Apostolis dicata sepulcrorum
 catalogus ex Anonymi Originibus CPtani editus
 est a Du Cangio Constant. Christ. l. iv; p. 109, et
 pleniorem notis Aselmi Banduri in imperio Orien-
 tali t. I. vi. Hunc auctorem post Constantinum,
 cujus scrinia passim compilat, vixisse apparet, de
 quo dixi in Prolegomenis.] Interciderunt ea cum
 cl. viro, nullo relicto in chartis ejus vel vestigio.
 Neque cum ista scriberet, neque tempore post ea
 Prolegomena habuit exarata, sed in memoria et ad-
 versariis depositam eorum materiam. Catalogos
 illos conferam, Banduriani litteris AB., Cangian-
 um litteris DC. compendii causa designaturus, et
 annotabo, quæ momenti alicujus fuerint, minutis
 omissis. Bandurii quoque notas libenter adderem,
 nisi pigeret transcribere: parcendum quoque char-
 tæ est. Concludimur apatis iniquis, quæ nostras
 copias non satis explicare non sinunt, nedum ut
 alienis locum faciant, Constabite collatione istorum
 catalogorum inter se, nostrum et omnium plenissi-
 mum et scitis notitiis refertissimum et ad ordi-
 nem temporum astrictissimum esse.

(56) [Templum hoc sanctis Apostolis dicaverat
 Constantinus, addito decreto, ut ipse et successores
 in eo sepelirentur, teste Zonara, Eusebio de vita
 Constantini l. iv, c. 58, Theophane, aliis citatis
 Du Cangio in CPoli Christ. l. iv. Muhammedi, qui
 urbem debellavit, hodie dicatum est templum, quod
 olim memoriæ Apostolorum dicatum fuit, et ubi
 multi imperatores sepulti jacent. Th. Smith. Notit-
 ecoles. Gr. p. 87.] In illo templo, quod Constans-
 tinus aut Constantius, ejus filius, secundum alios,
 condidit (patre forte incipiente opus et pro maxima
 parte

(56) Est ex paganismo Græco. Veteres pagani
 ἡρώας appellabant manes defunctos eorum, qui in
 vivis bene se gessissent. Inde ἡρώα loca, ubi ver-
 sarentur tales manes non movendi, et ἀφρωίζειν
 alicui ἡρώων talem locum inviolabilem attribuere
 et consecrare: de quo verbo vid. doctam epistolam
 cl. Valckenari. Virgilio illustrato Fulvii Ursini præ-
 missam p. 69.

(57) Catalogi AB. et DC. efferunt hoc nomen in
 genere feminino, ἡ λάρναξ... πορφύρα ἐν τῷ... et
 sic porro.

perinde est, Romano marmore, continens et ipsum A et B, ejus matrem Helenam. Alius porphyreticus aut Romanus, in quo situs luit Constantius, Magni

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

parte conficiente, filio de licante), celebri et spectabili monumento, aiunt auctores pene omnes et ipsum Constantinum M. (vid. Codin. Offic. p. 113, n. 10) et secutorum imperatorum plerosque depositos fuisse. Non itaque video, quomodo cum illis contradicentem, Script. p. Th. p. 120, ubi sic ait: Παρθένου τὸν Ἰγνατίου ὁ Βάρδας προσηρᾷ, καὶ προσηρᾷ ἀπηγεῖ τε καὶ γολαπῆ. Ἡ δὲ τῶν ἐν τῷ τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων τεμένει, οὐκ ἐν τῷ δὲ μεγάλῳ τε καὶ σεμνῷ, ἀλλ' ἐνθα οἱ τάφοι καὶ λέγονται καὶ εἰς τοῦtraditur a Barda Ignatius carceri, etique immani et funesto. Fuit ille in SS. Apostolorum delubro, non magno illo et venerabili, sed in illo, quod Sepulcra vulgo audit, et ubi revera sepulcra sunt.

(58) Marmor Romanum dictum est rubri coloris, et caeditur in Ægypto; unde quoque Ægyptium dicitur. Constantiu. in Vita Basili c. 55: Ἐξ Ἀγυπτίου λίθου, ὃν ἤματις Ῥωμαίων εἰσὼσαν λέγουν.] Porphyreticum et Romanum marmor pro eodem habet. Hodie tamen diversa haberi, constabit e loco Keisl-ri proxime citando. De variis marmorum generibus, quorum hoc capite fit mentio, egit Du Cangius ad Pauli Silentiaris Epirasin S. Sophiæ cap. 10, ubi hæc genera marmorum describit, Ægyptium, Thebaicum (de marmore Thebaico vid. Aristid. 349. Ex Adlent.), Romanum et porphyreum, quæ omnia illi eadem sunt; tum Phrygium varium colore, ac roseum albo caruleo permixtum referens, Laconicum virens. Carium obliquis ex sanguineo alboque livido semitulis distinctum. Lydium virenti pallidoque colore mistum, Proconnesium, Libycum carulei simul et crocei coloris, Cellicum nigrum, Bosporicum album, Thessalicum et Molossium, ad ductum maxime Pauli Silentiaris, quem marmora hæc describentem p. 515, a versu 200 229, non inutile neque injucundum erit relegere. Ægyptium marmor sic describit Paulus ibi:

Πολύς δ' εὐπύργει Νείλω
Φορτὶδα πιλίσας ποταμῆσιν ἄλας ἀνίχων
Πορφύρεος, λεπτοῖσι πεπαιμένος ἀτράσι λάμπει.

Magna copia super Nilo, cujus longe prætensa brachia pulchrum aspectum præbent, ovararius naviculus referens, surgit lapis purpureus, tenuibus stellis relucens, quibus confixus videtur esse. Cum itaque in Ægypto nascatur hoc marmor, mirabuntur nonnulli, qui fiat, ut Romanum appellatum fuerit. Forte occasionem illi appellationi hoc dedit. Romani veteres Augusti obeliscos et alias grandes moles marmoreas Ægypto Roman curabant devehî, eoque saxo utebantur frequenter in suis ædificiis. Hinc factum, ut Ægyptium vel Thebaicum marmor Romanum appellaretur, ut a Romanis adamatum, requisitum et usurpatum frequentissime et deinde a Constantino M. et aliis Romæ C. P. in transvectum. Non obscure suggerit hanc etymologiam Anna Comnena Alexiadis p. 190, describens Salam, Porphyram dictam: Διὰ μαρμαρίων τὸ τε ἕλαρος κατεστρωτο, καὶ οἱ τοῖχοι περιετέλλοντο οὗ τῶν τοῦχόντων, οὐδὲ τῶν ἄλλων, ὅπως εὐποροσσότεροι τῶν τιμιωτέρων λίθων εἰσὶν· ἀλλ' οὗς ἀπὸ Ῥωμαίων οἱ ἀνέκαθεν βασιλεῖς ἐπεστράσαντο. Ἔστι δὲ οὗτος ὁ λίθος ὡς εἶπεν πορφύρεος δι' ὅλου καὶ οἶον στίγματα τινα ψαμμοειδῆ λευκὰ αὐτῷ περιτρέχουσιν. Ἐκ τούτων τῶν λίθων, οἶμαι, πορφύραν τὸ εἶκμα οἱ ἀνέκαθεν ὠνόμασαν.

(59) [Hoc etiam testatur Theophanes p. 21: Ἐτάφη ἐν τῷ ναφῷ τῶν Ἀγίων. Ἀποστόλων ἐν Κωνσταντινου πόλει, ὃν ἔκτισεν ὁ υἱὸς αὐτῆς Κωνσταντῖνος

μαῖος (58), ἐν ᾧ ἀπόκειται αὐτοῦ μαρμαρίου μακρῖας (59) μαρμαρίου αὐτοῦ τῶν ἁγίων Ῥωμαίων, ἐν ᾧ ἀπόκειται αὐτοῦ

εις τὸ θάπτασθαι τοὺς τελευταῖους τῶν υἱῶν αὐτοῦ. Sepulta autem est in tempore Constantino Constantino in Constantinopoli, quod extruxit Constantinus, ut ibi sepeliretur imperator et functi. Nicephor. Callist. l. viii. c. lxxv. Μετὰ δὲ διατῆ χρόνου οὐ τῆ λαμπρῆς τοῦ ἀναθεῖσα πρώτου, ἐν τῷ εἰρηναίου τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων τῆ ἐκδοχῆ τοῦ τοῦ vero spatium annor. in cum ar. u. l. p. sepulcris imperatorum quæ sunt a. x. p. de, prima deposita est. Conf. Codic. 33. Hanc notam addiderat V. It. in folio, de quo supra dixi. In ad. alicubi deposita reperi. Helena mater fecit Constantinus, ubi sepulcra et porphyretico. Alte-serra ad A. as. ad manum non est Alteserra: unde dicat, a Constantino mausoleum fuisse, Romæ an C. P. i, puto tamen dicere. Sane hodieque Romæ in Lateranavatur et monstratur arca Helenæ, quæ Keislerus habet in Itinerarij kostharste ist der porphyre Sarg Helen Constantins des Grossen von einem so mit grossen basreliefs von heiligen Figuren gezier ist. Dieses Stück ist das vorgegebene Grab Bucchi in der K. stantie [v. p. 490 init], aber in dem diget. Der Ort, wo man es unter dem me, Torre Pignataro genant, aufgeben. fähr 3 Meilen von Rom in Via Lateranastius der IV liess es hierher bringen zu seinem Grabe dieneu sollte. Es diesem Anschlage nichts und steht post habet locum, e quo discas, mar et porphyreticum idem non esse, quod Porphy. locus paulo ante citatus vicinogariis loquens ait: Beide sind vielmer von Pietra egizsta rossa, denn und hart als Porphyr ist. Idem p. 3 lapidem et granitum rubrum eundem autem ipsum corpus Helenæ Romanæ Mariæ Aræ Cæli jacere ait, Der H. ejus sunt, ist mit acht Seulen von diesem umgeben, und stehet in selbigem Helene, der Mutter Constantins des Grossen Sarg von Por. h. r. Vita Constantii m. m. tris (apud Du Cangium v. Εἰληματικῆς Θούσα ἐν τῇ προεδοτέρῃ Ῥωμαίων καὶ καὶ ἐξω τῆς πόλεως ἐν στρωγγυροῦ ἐν τῷ ἐν λάρακι πορφυρῷ.

(60) Perperam in Anonymi Originibus... ἀναγίνωσκος, quem auctorem notat Bandur... de Apostolorum sepultum dicat Constantiu. quem prælio ad Aquileiam cum... commisso caesum corpusque in Alsac... ctum Victoris Epitome, Zoimus, Terentii teri testentur. Sed emendandus est... Constantii funere Gregor. Nazianz. contra Julianum p. 93: Τὸ δ' ἔν ἀποκομιτῆ κατελθὼν τοῦ διαδύματος καὶ ὑποκίφρα τὸ τὰ εἰκότα οὗτος ἐπὶ τὸν τάφον συμπροσέσθαι ἄγρουσιν ἐπὶ τὸν αὐθόμον τῶν ἀποστόλων... οὐδὲ τὸ ἱερὸν γένος καὶ ὑπεδέξαντο καὶ διακ... Julianus detracto capite diademate desinat... decebat, ante imperatorem aspectu, unde... itis, qui efferebant, ad sepulcrum nobileque... stolorum funum, qui sanctum genus, æquos F

ἰ μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἐτερος λάρναξ Ἀ
Ῥωμαῖος, ἐν ᾗ ἀπόκειται Θεοδοσίος
31). Ἐτερος λάρναξ πράσινος Ἰερακί-
ἐν ᾗ ἀπόκειται Λέων ὁ μέγας. Ἐτερος
σφυροῦς Ῥωμαῖος, ἐν ᾗ ἀπόκειται Μαρ.
ἡ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Πουλχερίας. Ἐτε-
πράσινος Θετταλὸς (63), ἐν ᾗ ἀπόκειται
βασιλεὺς. Ἐτερος λάρναξ Ἀκυϊτανὸς (64),
εἶται Ἀναστάσιος ὁ Λίκορος μετὰ Ἀρτά-
γυναικὸς αὐτοῦ. Ἐτερος λάρναξ πράσιος
ταλικῆς, ἐν ᾗ ἀπόκειται Μιχαήλ ὁ βασι-
ὸς Θεοφίλου (65). Ἰστίον δὲ, ὅτι ὁ τοιοῦ-
Μιχαήλ τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ (66)
μεγάλου. Ἐκεῖτο δὲ ἐν τῷ μοναστηρίῳ
ἰστης (67), ὑποκάτω τοῦ Ἁγίου Ἀποστό-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

iores carpens, et susceperunt, et custodiunt. B
[ur.] Cedrenus p. 303 Constantium ait
sucrenas quidem perisse in expeditione,
ituebat adversus Julianum, sed tamen cor-
Joviano translatum et in heroo ad latus
positum fuisse, οὗ τὸ σῶμα Ἰωβιανὸς, ὁ
α βασιλεὺς, προτέκτωρ τότε ὢν, ἀποκομι-
m ad CPlin; id enim ἀποκομιζειν notat),
ησίον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐν τῷ ἡρώῳ μετὰ
τῆς πρώτης αὐτοῦ γυναικὸς. Liceat hic in
otare, vocem ἀγνοια paulo ante præceden-
ecte translata esse. Notat enim vitam
derate, absque cognitione veri Dei et viæ
ansactam. Heroum hic idem est atque
illum, quo heroes seu defunctæ animæ re-
Solebant enim defunctos omnes, etiamsi
et ignobiles, heroes appellare. Reliqui Con-
lii ubi jaceant, tacet historia. Constantinus
in aquas projectus, videtur nunquam
nactus, sed a piscibus consumptus fuisse. C
hoc sepulcro existat apud Anonymum
t et Theodosii junioris hic omissi, Leonis
ciani. Theodosii vero M. corpus Mediolano
rat, CPlin. translatum et ab Arcadio filio
in Apostolorum æde fuit. Zosimus I. iv :
εἰς τὴν Κωνσταντινίου πόλιν ἑπαιῶν ἐτα-
ῖσιν, καὶ τὸ τοῦτο σῶμα ταριχευθὲν τοῖς
σταντίνου πόλει βασιλικοῖς τάφοις ἐναπετέθη,
Theodosius, dum CPlin revertitur morbo
iit, ejusque corpus pollinctum sepulcris im-
que CPlin sunt, illatum fuit. Cedren. p.
ἡνεγκε δὲ τὸ σῶμα Θεοδοσίου ἐν ΚΠλει
, θεις ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων,
corpus Arcadius CPlin detulit, atque in
stolorum deposuit.] Non præterit Noster
neque Theodosium juniorem, sed infra
monstrat sedes eorum æternas. De Leonis
cro vid. Cedren. p. 350, et de Marciani

hieracite vel milvino marmore vid. Sal-
Solin. p. 502, ubi ait esse marmor nigris
et candidie maculis respersum, ad instar
m milvi, Aetius ibid. λίθον ὑπόχλωρον appel-
cum Nostri πράσινος congruit.
italicum marmor viride est; vid. Contin.
n. p. 88 et 90, ubi varia inter genera mar-
emorat quoque πράσινους ποταμίους Θεσσα-
iridis Thessalici undulati lamīnas.] Αἶθος
ἡ τὸ πράσινον χρῶμα κεκτημένη. Vita Basil.

a membranæ. Apographum Draudianum et
tio Leichiana dabant Ἀκυϊτανός. Ad hunc
. D. hæc notat. [Reddidi Aquitanus, cum
gione marmora fodi Plinius scribat. Cæte-
ac voce variant scriptores. Cedren. p. 363: ἐν
Ἀκυϊτανῶν, ex marmore flavo, quod in

Constantini filius. Alius porphyreticus Romanus
in quo jacet Theodosius Magnus. 371 Alius e
marmore viridi Hieracite, in quo depositus fuit
Leo Magnus. Alius porphyreticus Romanus, in quo
jacent Marcianus et uxor ejus, Pulcheria. Alius
viridis Thessalicus, Zenonis imperatoris. Alius
Aquitanus, continens Anastasium Dicorum et ejus
uxorem, Ariadnam. Alius Thessalicus viridis, in
quo jacet Michael imp., filius Theophili. Tenuit hic
sarcophagus olim Justinum seniore imperatorem,
qui situs erat in monasterio Augustæ dicto, in tem-
plo et sub reliquiis sancti apostoli Thomæ; ubi etiam
stolæ Apostolorum olim exstabant. Verum domi-
nus Leo [filius Basilii Macedonis] inde abstulit
illum sarcophagum, et hic in Apostolorum templo

Acyntho monte effoditur. Anonym. in Orig. CPlinis
Νηκίτιανῆ, seu, ut in Colbert. cod., Ἀνακίτιανῆ,
ubi *Ananchitin*, cujus lapidis Plinius meminit, le-
gendum esse conjicit Bandurius.] De marmore
Aquitano vid. Alteserra ad Anastas. p. 42 in *Hilario*.
Forte idem est cum marmore *Celtico*, quod inter
marmora S. Sophiæ ornandæ adhibita recenset Pau-
lus Silentarius in Ecphrasi v. 220 :

Ἄσσα δὲ Κελτικὸς ἀνεῖχε βαθυκρύσταλλος ἐρίπνη,
Χρωτὶ μέλαν στίλβοντι πολὺ γλάγος ἀμφιβαλοῦ-

[σα.
Unde apparet, marmor nigrum candidis maculis
respersum fuisse. Memorat quoque marmor Aqi-
tanicum Sidonius Apollin. Epist. II, 40 :

*Hinc est porticus explicata triplex,
Fulmentis Aquitanicis superba.*

(65) [Qui vino madidus in S. Mamantis palatio ab
aulicis occisus fuit. Corpus autem ejus Leone impe-
rante humo mandatū esse in æde SS. Apostolorum,
Cedrenus p. 593 affirmat : Διωρίσατο τὸν ἀναίρεθῆ-
τα βασιλεῖα Μιχαήλ — ἐν τῇ πόλει εἰσαγγεῖν, κάκει-
θεν μετὰ ψιδῶν καὶ ὑμῶν ἄγρι τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων
Ἀποστόλων προπέμψαι καὶ ἐν λάρνακι θάψαι μαρμα-
ρίνην, ἧ καὶ ἐγένετο, jussit trucidati imperatoris Mi-
chaelis cadaver CPlin afferri. Ibi cum cantu et hym-
nis exceptum usque ad ædem Apostolorum deductum
est et repositum in arca marmorea]. Fuerat enim
antea sepultus in monasterio Phillippei apud Chry-
sopolin. Conf. Script. post Theophan. p. 117.

(66) Ita membranæ. Sed prave procul dubio et pro-
more librariorum, Justini et Justiniani nomina per-
petuo permutantium. Justinum enim designat, ut
constat ex hujus loci et p. 373 collatione cum aliis
auctoribus. Dicuntur nempe inferius Justini et ux-
oris ejus Sophiæ exuviæ ex ipsorum arcis exemptæ
et in minuta humili arca depositæ fuisse. Nostrum
itaque si audias, non Justinus senior, alias Thrax
cognominatus, sed junior designatur. Senioris enim
uxor primum Lupicia et deinde Euphemia mutato
nomine fuit appellata, junioris autem Sophia. Ve-
rum quæ Noster p. 373 Justino, Sophiæ marito,
videtur tribuere, ea alii auctores Justino, Euphemiæ
marito, tribuunt; vid. Du Cange CPlin Chr. I. vii,
p. 153, n. XII, et p. 160, n. 77 et notam sequentem.
Et procul dubio recte. Primum quidem Justinum
majorem, non minorem, hic loci designari prodit τοῦ
μεγάλου, quod de nihilo non est. Deinde in heroo
Justiniani comparet urna Justinii junioris et quidem
candido marmore, senioris non item, quam Cedren-
nus, ut Noster, marmore viridi fuisse perhibet. Unde
conficitur, præsentem nostro in loco pro Justiniani
nomine substituendum esse Justinii nomen, et p.
373, pro Sophia Euphemiæ.

(67) Augusta, de qua monasterium vel potius
moniale hoc (erat enim feminis destinatum) nomen

ρος λάρναξ Βιθλὸς (76). ἐν ᾧ ἀπό-
 δευτέρα γυνὴ τοῦ αὐτοῦ Λέοντος. Ἐτε-
 ράσινος Θεταλὸς, ἐν ᾧ ἀπόκειται Εὐ-
 κριτὴ γυνὴ τοῦ αὐτοῦ κυροῦ Λέοντος
 ἰνη Βαῖνῆ (78). Ἐτερος λάρναξ Ηροί-
), ἐν ᾧ ἀπόκειται Ἄννα ἡ καὶ
 θυγατέρες τοῦ μακαρίου Λέοντος καὶ
 λαρνάκιον μικρὸν ἀπὸ λίθου Σαγαρινοῦ, ἦτον Πνευμονουσιῶ, ἐν ᾧ ἀπόκειται βασι-
 δελφὸς Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, καὶ Βάρδας ὁ υἱὸς Βασιλείου τοῦ πάππου αὐτοῦ
 ἰον μικρὸν ἀπὸ λίθου Σαγαρινοῦ, ἐν ᾧ ἀπόκειται (82).

A Leonis uxor. Alius Proconnesio marmore, in quo
 jacet Anna et Eudocia, filias beati ejusdem Leonis
 ex [secunda uxore] Zoe. * * * Alia urnula mar-
 more Sagarino aut Pneumonusio, in quo jacent
 Basilius, frater Constantini Porphyrogeniti. * * *
 * * * Alia urnula, marmore Sagarino, in quo
 jacet * * * *

VARIÆ LECTIONES.

no altero Ἄννα conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

noque Anonymus in Origin. Hinc
 est supplendus que Du Cangius, qui in
 p. 141 ex Zoe, quarta uxore, na-
 sciam e Constantini libro de admin. B
 conjicit; contra vero Theophanoni-
 smera ætate mortuam esse scriptores
 endunt, nomen veterum monumentis
 icare non potuit.] In membranis est
 erimposito, quod æque αὐτοῦ atque
 ad Leonem referri potest. Dubium
 ., αὐτῆς præferendum et Theophano-
 matrem fuisse, quia hæc in illius art-
 t, et ambo Catalogi αὐτῆς quoque

νὸς λίθος est apud Constant. Conti-
 89, 91] Conf. Grammatic.
 andus e Symeone Mag. p. 463, et
 3.

hoc habet quoque DC., absque
 cognomine; verum AB. deest.

ec cognomine Eudociæ, tertiæ uxoris

apud cæteros historiæ Byzantinæ

erio. Quapropter ejus originem indi-

Est forte a Βαῖν, palma, ad insi-

itudinem Augustæ, quam Zonaras

sant, designandam.] In his verbis de-

l. Leichii in ijfo, de quò supra dixi,

i upius editæ. Βαῖνῆ est nomen ken-

τοῦ Βαῖνῆ, Eudocia de gente Vaini I.

est Vainia, unde in masculino ὁ τοῦ

pinino ἡ τοῦ Βαῖνῆ dicitur. De illa

oinatione in η vide supra dicta ad p.

Βαῖνῆ terminatio η feminina est,

men celebris familiæ origine tenus

annicæ, item Longobardicæ et Bulgæ-

ret Paganorum. Multorum Bajanorum

historia equiorum temporum. Me-

orp. p. 89sq. edit. Hæschel. Bajani ali-

rdi meminit, et p. 104 alicujus Bajeni

ni, quem p. 140 promiscue modo

νὸν appellat. Reinesius. Syntagm.

O. duos habet Bajanos. Unde appa-

ulino perinde Βαῖανὸς et Βαῖνὸς, Pa-

s dicitur, etiam in feminino Βαῖνῆ

ie Βαῖάνῆ. Ammian. Marcell. p. 31,

remorat tribunum aliquem Βαῖνοβαν-

is est apud Du Cangium v. *Missa*

Thayanus, id est *diarius*. Vid. Theo-

st ibi Goar. Nicephor. Patr. Breviar.

minat Baisnorum principale apud

is, ut p. 102 et 218. Transit cum

oc nomen ad Italos et Francos, et

at medio ævo, neque dubito adhuc-

a esse, qui nomine, ut appellant,

iani dicantur. In charta vetere apud

Ital. t. II, p. 791: *Wido Abbas cum*

more suo. Annæ Comnenæ p. 390,

exercitu Boamundi Normanni aliquis

Chronici Cassinensis l. i, c. 47, oc-

est σιρά, *stemma*, *gens*) Longobar-

dica, quæ *Baiana* dicitur. Est vox *fara* Germanica
 aut Longobardica, unde adhuc superest hodie com-
 positum *Vorfahren*, *majores*, ad quod exemplum
 commode formari posset vocabulum *Nachfahren*,
posteri.

(70) Marmor Proconnesium passim laudat Agnel-
 us, ut p. 181 a. Candidum esse, patet ex Conf.
 Theoph. p. 90, et infra p. 372. [Cyzico proxime
 adjacet Proconnesus, hodie Marmora, ob fodinas
 marmoris, quod illic effoditur; quod, uti et Cyzi-
 cenum a Plinio memoratum, adhuc est in pretio.
 Smith. Notitia CPlis p. 118.]

(80) Probabile non est, ambas filias idem nomen
 gessisse. Cum igitur ambo catalogi tantum unius
 filias Annæ mentionem faciant (Ἄννα ἡ θυγάτηρ),
 Du Cange vero in Familiis Byz. p. 142, e Constan-
 tino demonstret, ipsi, Constantino, sororem, Eudo-
 ciam dictam, fuisse: temperamento hoc diversas
 auctoritates conciliare volui, ut pro altera Anna
 Eudociam in Latinis substituerem. In textu autem
 nil mutavi.

(81) Dignus hic vindice nodus est, quem ego qui-
 dem expedire non valeo. Et deserunt non ambo
 catalogi. Basilius, Constantini Porphyrogeneti fra-
 ter, dicitur in templo SS. Apostolorum sepultus
 esse. Non potest ille alius Basilius esse, quam fi-
 lius Romani junioris, vulgo Bulgaroctonus dictus.
 Atqui quominus illum hic designari credamus, duo
 faciunt obstacula perardua. Primum, quod Cedre-
 nus p. 719, expressis verbis ait: Ταφῆται παρ-
 ἐκάλισσε τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν, ὃν καὶ διάδοχον κατ-
 ἔλιπε τῆς ἀρχῆς ἐν τῷ κατὰ τὸ ἑβδομον ναφ τοῦ Εὐ-
 αγγελιστοῦ καὶ Θεολόγου· ὃ καὶ γέγονεν. Longo
 tempore quoque post sub Michaele Palæologo nar-
 rat Pachymeras l. ii, c. 21, et alii, repertum in œde
 S. Joannis Theologi Hebdomi fuisse illæsum et
 constans adhuc cadaver illius Basillii, cum arca sex
 versibus iambicis inscripta, quæ nomen viri pro-
 diderint ignorantibus. Versus illos prodidit Du
 Cange in notis ad Zonaram p. 109 et AB. in t. I
 imp. Orient. l. vii, p. 179, qui etiam ad illum lo-
 cum in notis (t. II, p. 810) historiam illarum rep-
 ertarum reliquiarum narravit. Posset quidem tota
 illa res pro commento levibus et superstitionis et
 credulis Græculis digno haberi, et ego quidem
 persuasus sum, meram subesse imposturam mo-
 nachalem. At gravius et impeditius hoc est. Dici-
 tur hujus Basillii πάππος esse Basilius. Atqui vo-
 cæm πάππος si vulgari sensu accipias pro patre
 patris, fuit Basillii Bulgaroctoni avus non Basilius,
 sed Constantinus. Quod si vero fingas, latiore sensu
 accipiendum

(82) Post hoc verbum erat vacuum spatium unius
 versus. At plura deesse, patet ex ambobus cata-
 logis, quorum Du Cangianus hæc habet, a quibus
 AB pene non discedit. Scilicet post factam me-
 moriam arcæ Annæ, quæ fuit filia Leonis et Zoes,
 statim subjungit hæc DC.:

Ἐτέρα

379 In heroo magni Justiniani.

Primus apud concham versus orientem est sarcophagus, in quo jacet corpus Justiniani, marmore peregrino rari et miri coloris, qui medius fere sit inter colorem Bithyai et Chalcedonici marmoris, similis marmori Ostritæ. Alius marmore Hierapolitano, in quo jacet Theodora, Magni Justiniani uxor. Alius versus occidentem a dextra, e marmore coloris rosei maculis distincti, Docimino, in quo jacet Eudocia, uxor Justiniani Minoris [alia Rhinotmeti]. Alius e candido marmore Proconnesio, in quo jacet

A

Ἡρώον τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ. Ἡρὸς αὐτῆν τὴν κόγχην κατὰ ἀνατολὰς ἐστὶν ἐν ᾧ ἀπόκειται τὸ σῶμα τοῦ μεγάλου (83), ἀπὸ λευκοῦ ξέου καὶ ἀλλοδαποῦ ἔχοντος τοῦ τε βιθυνικοῦ καὶ Χαλκηδονικοῦ τῶς λίθου Ὀστρίτης (84). Ἐπειτα ἐστὶν Ἡραπολίτου (85), ἐν ᾧ ἀπόκειται σῶμα τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ. Ἐπειτα ἄλλος πρὸς δυσμὰς πρὸς τὸ μέρος τῆς χροῖαν βοδοποικίλου Δοκιμίνου (86), ἐν ᾧ Εὐδοκίη ἡ γυνὴ Ἰουστινιανοῦ τοῦ μικροῦ.

VARIÆ LECTIONES.

83 τοῦ μικροῦ conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

accipiendum esse vocabulum πάππος et significare hic loci avi avum, fuit quidem Constantini avi avus Basilius Macedo, et nolimus negare vocabulum eo sensu usquam poni, quamvis exempla nobis ad manum non sint: assumpta tamen et admissa ea hypothesis, vel sic obstat ea difficultas, quod Basilii Macedonis filius hic dicitur Bardas; de quo quis fando unquam inaudivit? Ego quidem, ut dicam quod sentio, in primo exemplari, unde et hic catalogus et DC atque AB derivati fuerunt, maculatum puto hunc locum et litturis obscuratum atque confusum fuisse, unde manarunt et errores atque lacunæ nostri colicis et confusio apud DC, atque AB. Bardæ nomen in familia Basilii nullum fuit, Basilii contra nomen familia Phocarum in usu non fuit. Ergo exciderit aliquid de Nicephoro Phoca imperatore, qui Bardam filium et Bardam patrem et Bardam ex fratre nepotem habuit, necesse est. Confirmant id catalogi ambo, qui arcam Nicephori memorant. Forte igitur lacuna post Πορφυρογεννήτου sic esset supplenda: ἑτέρα λάρναξ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Νικηφόρος ὁ Φωκάς καὶ Βάρδας ὁ υἱὸς Λέοντος τοῦ βασιλέως τοῦ αὐτοῦ, αὐτὸς καὶ Βάρδας ὁ υἱὸς Λέοντος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, Bardas nempe Phocas, magnus domesticus et magnarum rerum sub Basilio Bulgaroctono auctor, erat Nicephori Phocæ imperatoris ex fratre Leonæ nepos. Verumtamen probabile non est, aut Bardam, filium Nicephori imp., in tumulis imperialibus illatum fuisse, qui obiit patre imperium nondum adeptο; aut Bardæ Phocæ, Leonis filio, eumdem honorem habilitum fuisse, qui adversus Basilium imp. insurrexit prospera fortuna elatus, et imperium affectavit, quapropter a Basilio commisso prelio victus et cæsus, aut veneno, ut alii perhibent, sublatus fuit. Mentem subiit alia conjectura Videbatur nempe auctor dedisse: καὶ Βάρδας ὁ Κæσαρ ὁ ἀναιρέσις ὑπὸ Βασιλείου τοῦ πάππου αὐτοῦ, et Bardas Cæsar [avunculus Michaelis Ebriosi] ocrisus a Basilio aro ejus [nempe Constantini Porphyrogeneti]. Adeo placebat mihi hæc conjectura (præsertim cum hujus Bardæ Cæsaris filia in his tumulis memoretur infra p. 374), ut eam saltem in Latinis expressissem, nisi me repressisset alter Nostri locus p. 374, ubi in quadam arca dicitur asservari Bardæ Cæsaris maxilla. Ergo totum corpus ergo relatum CPLin non fuit, sed in loco illo tumulatum, ubi confossus fuit Bardas. Carebat enim ratione, in ejusdem templi alio quidem loco corpus ejusdem viri, alio autem maxillam humare. Malui igitur in Latinis lacunam relinquere, quam incertas conjecturas dare.

B

Ἐσθλὸν τοῦ αὐτοῦ ναοῦ ἕτερα λάρναξ κατὰ Κωνσταντίνου ὁ Πορφυρογεννήτου τοῦ Βουλγαροκτόνου. [addit AB. Οὐκ ἔστι Ῥωμικὸν τοῦ λεγομένου Καλλίου κατὰ Θεσσαλῶν ἢ νεκρῶν, εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.

C

Quod in his non monumentum Romanis ratum fuit, postquam t. II Itinerarii p. 15 versionis Germanicæ, Sponium in rio S. Lucæ inter Delphos et Thebas a mano condito, vidisse sepulcra duorum chorum traditione Romani imp. Basilii nepotis Leonis, alterum uxoris ejus, ibi Sponius inscriptionem Græcam inter iambicorum, Constantinopoli a se esse, putat ad illud monasterium respicere, ipse viderit. Cum tamen nullibi de tumulis Romanis CPLi excessisse, sed in suum supremum obierit, probabile est in tumulos majorum illatum fuisse, non monachalem fabulam eam, quam Sponius runt Græculi.

D

(83) Νεκρὸς Justiniani inventus est, nec ii manus ab eo abstinuerunt. Fabric. Chon. apud Fabric. Bibl. Græc. 405.

(84) Vid. Constant. Vit. Basil. p. 112 videtur hoc genus marmoris ab Ὀστρίταις loco in Phrygia Salutari; vid. Hieron. p. 676, et ibi Cel. Wesselingium.

(85) Ab Hierapoli, urbe Phrygiæ sive Pacatianæ malis. Nam utraque Phrygiam habuit; vid. Wessel. l. c. p. 676 Phrygium marmor album perhibet Hieron. p. 341. Sed multa sunt genera marmoris Dociminum dicitur deinceps βοδοποικίλου dico marmore candida purpurea ἀναιρέσις gyro; vid. Salmæ. t. II Hist. Az p. 15 Cangium ad Pauli Silentiarri Eccl. 405.

(86) Est etiam Phrygiæ marmore salutaris urbe Docimium, Phrygiæ Salutari, vid. Wesseling. l. c. p. 677, et Cass. antiquitat. H. A. t. I, p. 369. Ῥοδοποικίλου ἢ βοδοποικίλου ἀλθρονοπέπερον, quod memorat Stephanus Byzant. p. 87, id est habet punctulas, velut grana piperis, in fundo roseo punctulis alieni coloris respergit.

(87) Justiniano Magno præter Theodora Eudocia, neque ulla alia uxor fuit. Neque hic potest de Justino seniore junioreque uxor erat Lupicia, deinceps Euphebia et Sophia. (Sunt tamen qui posterioris Justiniani uxor Eudociam appellant.) Forte ergo prima uxor Justiniani Rhinotmeti, corpus in Cangium non reperit. Vid. ejus Fabric. p. 121. Etiam infra p. 438. Ἰουστινιανὸς pro ὁ μικρὸς vel ὁ νεὸς appellatur, ut in Conjecturam meam confirmat sequens in mentio aicæ Justiniani minoris. Hic in

Ἐτέρα λάρναξ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Νικηφόρος ὁ Φωκάς. Ἐτέρα λάρναξ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Μιχαὴλ ὁ Ἀμορβῆσις. Ἐτέρα λάρναξ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Ῥωμικὸς ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ὁ λεγόμενος τὸ Καλλὸν κατὰ.

"Ἐτερος λάρναξ λευκὸς Προικονήσιος, ἐν ᾧ ἀπόκειται Ἰουστινιανὸς ὁ μικρὸς (88). "Ἐτερος λάρναξ ἀπὸ λίθου Προικονησίας, ἐν ᾧ ἀπόκειται Σοφία ἡ γυνὴ Ἰουστίνου. "Ἐτερος λάρναξ ἀπὸ λίθου λευκοῦ Δοκιμίνου (89) ὄνουίτου, ἐν ᾧ ἀπόκειται Ἡράκλειος (90) ὁ μίγας. "Ἐτερος λάρναξ πράσινος Θεσσαλός, ἐν ᾧ ἀπόκειται Φαβία ἡ γυνὴ Ἡρακλείου. "Ἐτερος λάρναξ Προικονησίας Κωνσταντίνου Πωγωνάτου. "Ἐτερος λάρναξ ἀπὸ λίθου πρασίνου Θεσσαλικῆς, ἐν ᾧ ἀπόκειται Φαῦστα (91) ἡ γυνὴ Κωνσταντίνου Πωγωνάτου. "Ἐτερος λάρναξ Σαγαρινός, ἐν ᾧ ἀπόκειται Κωνσταντίνος, ἕγγων Ἡρακλείου, υἱὸς Κωνσταντίνου (92) τοῦ Πωγωνάτου. "Ἐτερος λάρναξ ἀπὸ λίθου Σαγαρινῶν ἑκατοντάλιθος (93), ἐν ᾧ ἀπόκειται Ἀναστάσιος ὁ καὶ Ἀρτέμιος. "Ἐτερος λάρναξ ἀπὸ λίθου Ἱεραπολίτου, ἐν ᾧ ἀπόκειται ἡ γυνὴ Ἀναστασίας τοῦ καὶ Ἀρτεμιού. "Ἐτερος λάρναξ ἀπὸ λίθου Προικονησίου, ἐν ᾧ ἀπόκειται Λέων ὁ Ἰσαυρός. "Ἐτερος λάρναξ ἀπὸ λίθου πρασίνου Θεσσαλικῆς, ἐν ᾧ ἀπέκειτο Κωνσταντίνος ὁ υἱὸς τοῦ Ἰσαύρου ὁ ἐπικληθεὶς Καβαλλίνος (94), ἀλλ' ἐξεώθη ὑπὸ Μιχαὴλ καὶ Θεοδώρας, καὶ κατεκίχη τὸ δῶσθον (95) αὐτοῦ σῶμα. Ὁμοίως καὶ ὁ λάρναξ αὐτοῦ ἐξεώθη καὶ κατεπρήσθη, καὶ ἐχρημάτισεν εἰς τὰ τοῦ Φάρου (96) συστρώματα. Καὶ γὰρ καὶ τὰ μεγάλα ἄββάκια τὰ ὄντα ἐν τῷ αὐτῷ Φάρῳ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λάρνακος τυγχανόντά εἰσιν (97). "Ἐτερος λάρναξ

A Justinianus Minor. Alius, Proconnesius item, in quo jacet Sophia, uxor Justini [Minoris]. Alius e candido marmore Docimino, colore Onychiten referente, in quo jacet Heraclius Magnus. Alius viridis, marmore Thessalo, in quo jacet Fabia, uxor Heraclii. Alius e marmore Proconnesio, Constantini Pogonati. Alius e marmore viridi Thessalico, in quo sita est Fausta, uxor Constantini Pogonati. Alius e marmore Sagarino, in quo situs est Constantinus, nepos Heraclii, pater Constantini Pogonati. Alius e marmore Sagarino hecatontalitho seu multicolore, in quo situs est Anastasius, alias Artemius dictus. Alius e marmore Hierapolitano, in quo sita est ejusdem Anastasii Artemii uxor. Alius e marmore Proconnesio, in quo situs est Leo Isaurus. Alius e marmore viridi Thessalico, in quo jacebat olim istius Leonis Isauri filius, Constantinus, vulgo Caballinus dictus. Verum Michael et Theodora impuras ejus reliquias inde ejiciebant, et igni comburebant; sarcophagus autem sede sua revulsus serraque dissectus inservit ad fori systemmatia [seu repagula]. Etiam magna abbacia ejusdem fori ex eodem sarcophago facta sunt. Alius e marmore Proconnesio, in quo sita est Irene, uxor Constantini Caballini 373 modo dicti. Alius e marmore viridi Thessalico, in quo sita est uxor ejusdem Caballini. Stataria [seu conditorium plu-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ambo catalogi Ἰουστίνου pro Justiniano. A B. mulierem non nominat, dicens tantum ἀπόκειται ἡ γυνὴ Ἰουστίνου, DC. tamen in nomine Eudociæ Nostro consentit.

(88) Alias Rhinotmetus. Ambo catalogi Justinianum minorem nominant, maritum Sophiæ, proximo sequentis.

(89) Alia species marmoris Docimini, quod gemmam onychem colore imitatur.

(90) Vid. Cedren. p. 430 ubi. eum accubare uxori suæ Anastasiæ in æde SS. Apostolorum ait. Anastasia illa est alio nomine celebrior Martina (vid. supra p. 364.) Fabia vero hic memorata est prior Heraclii uxor. Fabia Eudocia; vid. Du Cange Fem. Byzant. p. 118. Pro Fabia Φαβία. Flavia, habent ambo catalogi.

(91) Apud Cangium l. c. p. 120, Anastasiam reperio appellari uxorem Constantini Pogonati. Forte id ipsi nomen fuit, prænomen autem Fausta. Ambo catalogis deerant extrema verba ἡ γυνὴ Κωνσταντίνου Πωγωνάτου. Suspiciatus tamen fuit Bandur. t. II, p. 812, Pogonati uxorem hanc Faustam fuisse. Forte nata illa lacuna ex eo, quod librarius, qui istos catalogos aut potius catalogum exaravit, inveniret in primigenio exemplari confusionem hic loci, cujus vestigia in nostris membranis supersunt. Post Faustæ nomen enim leguntur inserta hæc: ἐν ᾧ ἀπόκειται, quæ delevi.

(92) Filium Constantini Pogonati patri cognominem nullum novi. Filii illi erant Justinianus Rhinotmetus et Heraclius. Posui ergo in Latinis pater loco hujus vocis. Certe Pogonati pater Constantinus fuit in coronatione dictus, quamvis vulgo Constans audiat; vid. Du Cange l. c. p. 120. Neque obstat quod Constans ille in Sicilia interemptus in balneo perierit. Filius enim ejus exuvias Constantinopolin reportavit et in æde SS. Apostolorum penes patrem ejus Heraclium Constantinum deposuit, teste Cedreno p. 436. Longe aliter locum hunc exhibent ca-

C talogi AB. et DC. Prior quidem solum articulum habet, quem DC. posteriore loco refert: DC. autem habet hos duos: ἑτέρα λάρναξ Σαγαρινῆ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Κωνσταντίνος, ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου υἱοῦ Ἡρακλείου. Ἐτέρα λάρναξ ἑκατοντάλιθος, ἐν ᾗ ἀπόκειται Κωνσταντίνος, ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου υἱοῦ Ἡρακλείου.

(95) Puto a multitudine colorum variorum, qui marmori inerant, sic dictum fuisse; non quod præcise tot. sed forte pauciores, semper tamen multi, sive ea naturale productum, sive artis tessellaris vel musivæ opus fuerit; vid. Salmas, ad Solin. p. 295.

(94) Alias Copronymus. De ipsius in æde SS. Apostolorum sepultura habet Cedren, p. 468, de urnæ autem et ossium infortunio idem ibidem memorat, et Leo Grammat. p. 467, et Symeo Mag. p. 449.

(95) Verti impuras. Ne quis miretur, videat quæ de significatione hujus vocis dicam ad p. 373.

(96) Secutus sum interpretando lectionem amborum catalogorum, qui pro Φάρῳ posteriore exhibent Φόρου. Nam pro primo Φάρου habent Παλατίου. Idem pro συστρώματα habent στήθα. Hæc sunt columnæ saxæ, ad pectoris humani altitudinem proceræ, συστήματα autem sunt compages et series plurium columnarum (quod pæne eodem redit). Placuit tamen magis in Latinis lectionem, quam alii quoque suggerunt, συστρώματα sequi. Sunt nempe συστρώματα et συστρώματα omnia repagula, carceres, sive saxo, sive ferro aut ære, quidquid συστρέφει, coercet turbam, neque sinit libere evagari. Ἀββάκια autem sunt latæ tabulæ, quæ aut superimponuntur talibus systematibus columnarum, aut ad muros appositæ sunt, velut scamna, ut in ipsis sederi queat.

(97) At qui potuerunt ex una arca marmorea concisa tot et tanta opera effici?

rium corporum capax] e marmore Proconnesio, in quo jacent Cosmo et Irene, sorores Caballini. Alius marmore Proconnesio, in quo situs est Leo Chazarus filius Constantini Caballini. Alius e marmore Proconnesio, in quo sita est Irene, uxor Leonis Chazari. Alius e marmore viridi Thessalico, in quo situs est Michael Balbus. Alius e marmore Sagarine, in quo sita est Thecla, uxor Michaelis Balbi. Alius e marmore viridi, in quo situs est Theophilus imperator. Alius parvus e marmore viridi, in quo situs est Constantinus, filius Theophili. Alius parvus e marmore Sagarino, in quo sita est Maria, filia Theophili.

πρασίνοῦ, ἐν ᾧ ἀπόκειται Θεοφίλος ὁ βασιλεὺς. Ἐτερον λαρνάκιον ἀπὸ λίθου Σαγαρινοῦ, ἐν ᾧ ἀπόκειται Μιχαήλ (3) τοῦ Τραβλοῦ. Ἐτερον λαρνάκιον ἀπὸ λίθου Σαγαρινοῦ, ἐν ᾧ ἀπόκειται Μιχαήλ (3) τοῦ Τραβλοῦ.

De sarcophagis qui sunt in porticu ædis australi ejusdem.

Ibi depositi sunt sarcophagi Arcadii et filii ejus, Theodosii, et Eudoxiæ, quæ fuit uxor Arcadii et mater Theodosii. Arcadius versus austrum, Theodosius versus septentrionem, Eudoxia versus orientem jacent. Omnes tres sunt marmore porphyretico seu Romano.

De sarcophagis in porticu boreali ejusdem templi.

Ibi situm est in sarcophago rotundo cylindrico colore porphyretico seu Romano scelestum et execrandum cadaver Juliani Transgressoris [alias

A ἀπὸ λίθου Προκοννησίου, ἐν ᾧ ἀπόκειται Ἡ γυνὴ (99) Κωνσταντίνου τοῦ Καβαλλίνου. Λάρναξ πράσινος Θεσσαλῆς, ἐν ᾧ ἀπόκειται Κάβαλλινου. Σταταραία (4) ἀπὸ λίθου Πρωκοννησίου, ἐν ᾧ ἀπόκειται Κοσμάω καὶ Εἰρήνῃ τοῦ Καβαλλίνου. Ἐτερος λάρναξ Ἡρακλεῶς, ἐν ᾧ ἀπόκειται Λέων ὁ Χάζαρος, υἱὸς Κωνσταντίνου τοῦ Καβαλλίνου. Ἐτερος λάρναξ ἀπὸ λίθου Προκοννησίου, ἐν ᾧ ἀπόκειται Εἰρήνῃ τῇ γυναικὶ τοῦ Χαζάρου. Ἐτερος λάρναξ πράσινη, ἐν ᾧ ἀπόκειται Μιχαήλ ὁ Τραβλός. Ἐτερος ἀπὸ λίθου Σαγαρινοῦ, ἐν ᾧ ἀπόκειται Μιχαήλ (3) τοῦ Τραβλοῦ. Ἐτερος λαρνάκιον ἀπὸ λίθου Σαγαρινοῦ, ἐν ᾧ ἀπόκειται Μιχαήλ (3) τοῦ Τραβλοῦ.

B Στοὰ ἡ πρὸς μεσημβρίαν τοῦ αὐτοῦ

Ἐν ταύτῃ ἀπόκειται λάρναξ Ἀρκαδίου (6), υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ Εὐδοξίας τῆς ἀγαπῆς αὐτοῦ. Καὶ ἔστιν ὁ μὲν Ἀρκαδίου πρὸς μεσημβρίαν, ὁ δὲ Θεοδοσίου πρὸς ἄρκτον. Ἐὐδοξίας ἀνατολικώτερος, ἀμφότεροι πρὸς ἄρκτον.

Ἐν ταύτῃ τῇ στοᾷ τῇ οὐρῇ πρὸς ἀνατολὴν ἀπόκειται λάρναξ Κυλινδρικοῦ, ἐν ᾧ ἀπόκειται Ἰουλιανὸν (8) καὶ παμμικτρὸν σῶμα τοῦ Χαζάρου.

VARIE LECTIONES.

44 ἄρκτον reposuit R., νότον cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(98) Est Chazara, de qua filius ejus Leo Chazarus dicitur.

(99) Ante hanc vocem deest nomen aliquod, forte Eudocia aut Maria quarum hæc secunda, illa tertia uxor Caballini fuit; vid. Du Cange Fam. Byz. p. 125.

(1) Non invenio usquam hanc vocem. Quantum tamen concludere potui ex locis hujus capituli, quibus occurrit, debet notare conditorium plurium corporum capax; sive ea arca fuerit in duos, tres, quatuorve loculos interpositis asseribus aut talibus marmoreis dissepata (vid. Du Cange Gloss. Lat. v. Bisomum), sive fuerit coassamentum foris vel tabulatis pluribus sibi in altum parallelis constans, ita ut arca una in peculiari suo tabulato super altera staret, qualia sunt repositoria librorum, in quibus series minorum librorum super majoribus stant, crescente cum magnitudine librorum altitudine tabulatorum, quomodo in Catacumbis Romanis et Neapolitanis jacere defunctorum corpora testatur Keysler in Itinerario. Ut posterius credam fuisse, facit locus, quem Du Cange Gloss. Gr. v. Στατάριος e Glossis Græcobarbaris citat, ubi κληματερῆν, ἤγουν σταταραίαν legitur. Non potest κληματερῆ ibi aliud notare, quam pedamentum, coassamentum (das Lattenwerh oder Gerüste), super quod in altum enitentur vitæ, quod amplectuntur flagellis suis; cujus perticæ una super alteram altius atque altius ad certa intervalla dispositæ atque affixæ sunt. Ridiculus ajunt Latinis tales compages appellari, item escharus; unde Francicum echalas derivant, quod item notat; vid. Du Cange v. Eschara. Sane facile potuerunt tales compages escharæ dictæ fuisse, quia ut in escharis seu cratibus ferreis, quibus locus instruitur in Belgio et alibi, perticæ perpendiculariter et parallele ad coria et æqualia in-

C intervalla juxta se decurrunt. [De bisomis quibus-bina corpora prope se locata vid. Mabillon. Iter Italic. p. 141.]

(2) Harum nulla mentio apud Du Cange Byzant. p. 125.

(3) Vid. Cedren. p. 513. Contin. Byzant.

(4) Constantini hujus, Theophili scriptorom meminit. Eruit tamen Cedren. p. 133, et numismate quodam, in quo hic ipse designatur, frater Michaelis. Hæc adhuc est. Potest, enim ex eo, quod hujus vultu, Constantinus junior eum agnoscit, ligi, patrem illum, hunc filium fuisse.

(5) De hujus arca vid. Cedren. p. 513. Grammat. p. 451.

(6) Junioris nempe, Arcadii et Eudoxiæ vid. Cedren. p. 334.

(7) Ita reposui pronotum quod est in voce flagitante sensu et auctoribus AB et DC.

D (8) Habet vocabulum δύστηνος, hæc significatum, quem Arabum, quod propriè miserum, frequenter autem scelèra nefandum, dirum et diris devotum notat. Hoc sensu paulo ante habebatur δύστηνον σῶμα Copronymi; et sic debet apud Cedren. p. 308, et apud Cedren. cul. Fur. v. 1346, λόγοι, δύστηνοι: (locus enim correctione non eget), et in crit. XV, 31, item apud Sophoclem (v. p. 810, ubi ἀθλία et δεινὰ et δύστηνα) et apud Simonidem in Stobæi Florilegio p. 11. Grot.:

Τὴν δ' ἐκ γαλῆς, δύστηνον, ἀπὸ τῆς
Feminarum felis indole prædilatam sapientiam calamitatum...

χροιὰν πορφυροῦν, ἤτουν Ῥωμαῖον. Α Apostata]. Alius porphyreticus seu Romanus, in quo situs est Jovianus, qui post Julianum imperavit. In monasterio muliebri, Justini dicto, in ejus nempe æde S. Thomæ sacra siti olim erant in sarcophago marmoris viridis Thessalici Justinus imp. et Euphemia, uxor ejus. Illinc autem depromptæ fuerunt eorum reliquiæ, et in eodem monasterio in humili et exiguo conditorio e lapide Proconnesio seu Picrinæo, cui inscriptum est hoc elogium : « Glossocomus » [seu capsula] « Alexandri Domestici. » In monasterio S. Memantis prope portam xylocerci aut circi lignei dictam, in narthece ecclesiæ ejus monasterii ad sinistram stat sarcophagus e lapide hecatontalitho seu multicolore vel centumtesselato, in quo sita est Mauricii uxor cum filiis. In cataphyge autem 374 seu refugio et leg. esse putat R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

multas calamitates efficit; et apud t. X, ad Gregor. : Ὅσα ἐπὶ τὸ ἀσθενοῦσιν αἱ ἐκκλησίαι, τοσοῦτον ἀκμαῖ ἄνθρώπων φιλαρχίαι, καὶ εἰς δυστοῦς (perditos, corruptos homines, dicitatem aliis creantes) οἰκοτρόφων ριέστη νῦν τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ὄνομα. pro scelerato dicunt ἀτυχῆς, ἄθλιος, τυρὸς, οἰκτρὸς, ἐλεινός. Ἀτύχημα est Polybius p. 572 et 636. Insignis οὐχὶς pro scelerato Dio Chrysostom. as in Excerptis Peiresc. p. 53, (1397, λαίαν dixit pro nefandis flagitiis vitularum vel probris contaminari, ut vertit. Idem ibidem p. 54, (1398,5) : ἢ ὁπῆρχε τι τοιοῦτον ἀτύχημα περὶ C, si culpa hac vera laborasset Deum interprete, P. 95, (1424, 1) pro illat ἀτυχῆς. Dinarchus orat. contra 42, edit. Gruter, eum appellat ἀτυχῆ, ἄθλιον non satis apte Canterus infelicitat enim sceleratus. Epictetus apud 3, sine et alibi sæpiissime ἀτύχημα strum hominis ob scelera et animi τυχητικῶς pro ἀσθεῖς est apud Diogen. I, ed. Meibom. De voce ἀτυχεύστος imo v. Habert. Pontific. p. 563. Ita nos in Anthologia p. 30, (n. 164, ἀνάλκωρος p. 65, item p. 101, (n. 505,) nim ὁ τλήμων Ἀθάμας tantundem senti carmine v. 6, ὁ ἀσθεῖς. Ita Eurip. v. 1386, ἄθλιον κύνα, miserum, non invidendæ, sed horrendæ potius detestandæ, exsecrandæ canem rum, non absurde plane et ridicule, ut et nobis persuadere voluit Piersonus us p. 229, sed apte et more sui ævi usæ suæ. Idem poeta in Electra v. 1161, m conjugem τάλαιναν appellat, scelerios sic legendus est : Ὅτι γαμῶν ἐγκαλῶν, quod in ulnis habuit scelerata; item Polymestor in Hecuba Troæ, quæ ipsi oculos eruerant, τάλαινας : v. 1063, et versu deinceps proximo ἰκτρὸς pro scelerato est in carmine thologiæ p. 167, ed. H. St. Adverbium scelerate, impure, flagitiose habet Cananis Monachi (apud Du Cingium Gl. n his verbis : Ἔστι δὲ καὶ ἕτερα ἀμαρῶν ἐστὶ μαλακίας, ἐλάττων δὲ ἀρρενοῦσιν ἄνδρῶν ἄνευ θηλείας ἐν τοῖς παρ' αὐτῶν τῶν θηλείων ἄνευ ἀνδρῶς

ἐλεινῶς ἀποπληροῦσθαι πέφυκεν. Quid denique vulgatus in sermone nostro, quam formula eis armer Sünder, id est miser peccator, pro malefico, cui extremum supplicium subeundum est. Hæc omnia ex eo manarunt, quod animi pravitas vere infelices homines et commiseratione dignos facit, ut qui et in hac vita scelerum pœnas corporis animique tormentis, quæ patiuntur, odioque publico luunt, et in altera vita sortem miserrimam experientur.

(9) Vid. Cedren. loco laudato et Lindenbrog. ad Amm. Marcell. p. 478. In loco Cedreni tollendus asteriscus; nihil enim deest, tantum τις subintelligendum, quod Græci solent omittere, vel ὁ ἐγγράψας.

(10) Est idem atque superius memoratum monasterium femininum τὰ τῆς Αὐγούστης. Vid. p. 371.

(11) Notanda hic duo, primum, quod librarius more suo ω pro ο posuerat; χαμωσῶλου. Venit enim vocabulum ab antiquo χαμηλὴ (unde antiqua scriptio dativæ ΧΑΜΑΙ pro χαμῶ adhuc est in usu; scribitur enim χαμαί;) et σορός, arca mortuaria, conditorium. Deinde ἐν constructum cum genitivo, ut in illo apud Procopium frequentissimo ἐν γειτόνων. Vid. ad p. 312.

(12) Videtur a λάρνακι differre. Quod colligo e Scr. post Theoph. p. 217. Forte discrepabat et magnitudine et forma.

(13) Post hoc verbum deest nomen imperatricis, uxoris Mauricii. AB. eam Constantiam appellat.

(14) Vid. Du Cange ad Zonar. p. 63, sine; Script. post Theoph. p. 250. et Cedren. p. 403 sine, apud quem epigramma pro ista ætate non infelicitum ita legendum putem :

Ἄ δ' ἐγὼ ἢ τριτάταινα καὶ ἀμφοτέρων βασι-
[λήων

Τιβερίου θυγάτηρ, Μαυρικίου τε δάμαρ
Ἡ πολὺπαις βασιλεια, καὶ ἡ δεῖξασ' ἑλοχείην
Ὡς ἀγαθὸν τελέθει, πολυκοιρανίην.

Κεῖμαι σὺν τεκέσσι καὶ ἡμετέρω παρακοίτη
Δήμου ἀτασθαλίῃ καὶ μανίῃ στρατιῆς.
Τῆς Ἐκάθης ἔτλην πολὺ χεῖρονα, τῆς Ἰοκά-
[στης,

Ναὶ καὶ τῆς Νιόβης. Ἐμπνοός εἰμι νέκυς.
Βί καὶ τὸν γενέταν, τί μᾶτην τὰ νεογνά δ' ἔκτει-
[ναν

Ἀνθρώπων κακίης μηδὲν ἐπιστάμενα;
Ἡμετέροις πετάλοισι κατάσπιος οὐκέτι Ῥώμη.
Ῥίξα γὰρ ἐκλάσθη θρηκίλοις ἀνέμοις.

Sapit hoc carmen vetustatem; alias piguisset de-

recessu interiore illius monasterii ad sinistram versus orientem stat sarcophagus marmoreus Mauricii imperatoris. In monasterio S. Trinitatis, Stauracii cognominato, in ejus ecclesie dextra regione in oratorio S. Joannis Prodromi seu Præcursoris stat sarcophagus e marmore candido, in quo jacent Stauracius imp. et Theophano, uxor ejus. In monasterio Cyræ seu Dominæ Euphrosynæ dicto stat sarcophagus e marmore Bitbino, in quo Constantinus, a matre Irene excæcatus, et uxor ejus Maria jacent et duæ filiæ, nempe Euphrosyna, uxor Michaelis, [de qua monasterium appellatur,] et ejus soror, Irene. Jacet ibidem quoque Anna, filia Theophili Imperatoris. In monasterii, ta Gastria vel Gastriorum dicti, ecclesia, versus orientem ad dextram in starea, quæ ibi est, jacet S. Theodora, uxor Theophili, et ejus tres filiæ, Thecla, Anastasia et Pulcheria. In sinistra parte ejus ecclesie, e regione istius starea, stat sarcophagus marmoreus Petronæ, qui fuit quondam domesticus scholarum et frater modo dictæ beatæ imperatricis Theodoræ. In ejusdem ecclesie narthece versus orientem ad sinistram plagam stat parvus sarcophagus e marmore Proconnesio aut Picrimæo, in quo iacet Theoctista, mater sanctæ Theodoræ imperatricis. Prope astat parvus sarcophagus e marmore Sagarino aut Pneumonasio seu pulmonario, in quo sita est Irene, filia Bardæ Cæsaris. Prope astat parvus ad spithamæ fere modum sarcophagus, in quo Cæsaris Bardæ maxilla inferior. In monasterio S. Euphemie dictæ Formosæ jacet in ea ecclesie plaga, quæ versus orientem spectanti sinistra est, in starea, quæ ibi est, Pancalo, mater Basilii imperatoris Christum amantis. At in dextra ejusdem ecclesie plaga versus orientem, e regione istius, starea est marmore viridi Thessalico, in qua jacent Marianus, olim domesticus scholarum, et Symbatius, ambo fratres Basilii, Christum amantis imperatoris. In dextro ejusdem ecclesie oratorio, quod Præcursori seu Joanni Baptistæ sacrum est, et quidem in sinistra versus orientem plaga ejus

Α γυνή μετά τῶν τέκνων αὐτῆς. Ἐν δὲ τῇ τῆς αὐτῆς μονῆς ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὴν τὰς λάρναξ ἀπὸ λίθου ἐν ᾧ ἀπόκειται ὁ βασιλεὺς. Ἰστίον, ὅτι ἐν τῇ μονῇ τῆς ἐκκλησίας ἐπινομαζομένης τῆς Σταυρακίου δεξιῶν μέρει τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἐστὶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου λάρναξ ἀπὸ λίθου λευκοῦ, ἐν ᾧ ἀπόκειται ὁ βασιλεὺς καὶ Θεοφανὴ ἡ αὐτοῦ γυναῖκα, ὅτι ἐν τῇ μονῇ τῇ λεγομένῃ τῆς Γαστριῶν (16) ἴσεται λάρναξ ἀπὸ λίθου λευκοῦ ἀπόκειται Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς Εἰρηνοῦ θαίς (17), καὶ Μαρία ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ οἱ τρεις αὐτοῦ, Εὐφροσύνη, ἡ γυνὴ Μιχαήλου, καὶ Εἰρήνη (18) ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ. Β ἡ θυγάτηρ Θεοφίλου τοῦ βασιλέως ἐν τῇ μονῇ τῇ λεγομένῃ τῆς Γαστριῶν ἐστὶν ἐν τῷ δεξιῶν μέρει τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἐπινομαζομένης τῆς Σταυρακίου ἀπόκειται ἡ μακαρία ἑστὶν τοῦ Θεοφίλου γυνὴ καὶ αἱ τρεις θυγατέρες αὐτοῦ, Ἄναστασια καὶ Πουλχερία. Ἐν ὁμώνυμῳ μέρει τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἐπινομαζομένης τῆς Σταυρακίου, ἴσεται λάρναξ ἀπὸ λίθου (20), ἐν ᾧ ἀπόκειται Περωνίας ἡ δομῆτικὸς τῶν σχολῶν ὁ ἀδελφὸς Θεοκτίστης βασιλέως. Ἐν δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν τῇ πρὸς ἀνατολὴν ἀριστερῶν αὐτοῦ νάρθηκος ἴσεται λαρνακίον μακαρίου Προκοπήσιου, ἡττον Πικριμίου, ὁ ὁ Θεοκτίστη ἡ μήτηρ Θεοδώρας τῆς μακαρίας. Γ ὁ δὲ πλῆσιον αὐτοῦ ἴσεται ἀπὸ λίθου Σαγαρινῶν, ἡττον Παναγιῶν ἀπόκειται Εἰρήνη (22), ἡ θυγάτηρ Βιάρδα σαρος. Ἰστίον, ὅτι λαρνακίδιον μακαρίου ἴσεται πλῆσιον αὐτῶν, εἰς ὃ ἀπόκειται σαρος Βιάρδα κατομάγουλον. Ἰσεται ἡ μονὴ τῆς Ἁγίας Εὐφημίας τῆς ἁγίας σου ἐν τῇ πρὸς ἀνατολὴν ἀριστερῶν μέρει τῆς ἐκκλησίας, ἐν τῇ ἐκείσῃ σταυρακίου καὶ καλῶ (23), ἡ μήτηρ Βασιλείου τοῦ ἐπινομαζομένου. Ἐν δὲ τῇ πρὸς ἀνατολὴν ἀριστερῶν

121
αὐ
ἐκ
λ
τ
ἀ
σ
7

8
x
t
1

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

scribere. Sed vertere Latine non vacat. Saltim id monebo, sensum secundi distichi esse hunc, *numerosæ prolis regia mater quæ meo exemplo monstravi, quam præclara res sit non peperisse, non regnasse monarchice.* Si quis nominativum pro accusativo substituere velit, hilum quidem non melius dabit, habebit tamen auctoritatem in Zonara, e quo Bander. t. I, l. vii, p. 179, exhibuit λογική et πολυκορπνή cum integro carmine et ejus antiqua Latina interpretatione metrica ex Anthologia Pithæana deprompta. V. 9, in εἰ καὶ τὸν γενέταν sub intelligendum a communi et huc trahendum sequens ἔτειναν, occiderint genitorem : at quare tandem tam nullo cum fructu parvulos occiderunt, humanæ nequitie imperitos? [V. Pontan. ad Th. Simocetam p. 483. Ex Addend.]
 (15) Est quod Latini dicebant *refugium*, receptaculum interius; absconditum a conspectu; v. Casaub. ad Script. Hist. Aug. l.p. 87, Guther. p. 225, Nos diceremus *der Kreuzgang*.
 (16) Monasterium hoc ita fuit appellatum de con-

ditrice sua Euphrosyna, eadem illa, quæ commemorabitur, filia Constantii, filii ex matre excæcati et imperio privati; quam Euphrosynam e monasterio in matrimonium duxit Balbus imp.
 (17) Addit AB (nam DC hunc articulum non stat) παρ' αὐτῆς.
 (18) Hujus non meminit Du Cange.
 (19) V. Theophan. p. 408.
 (20) Videtur nomen adjectivum ex colore tale solum aut colorem marmoris inter se habere hoc articulo et sequentibus ambo catalogi.
 (21) Est idem ille, qui supra p. 208 memoratur.
 (22) Videtur hæc esse, quam Du Cange p. 157 B., sed absque nomine, designat in stemmate Theodoræ, atque nuptam fuisse Symbatio Logodromi.
 (23) Nomen hoc ignotum Du Cange l. c. n. 2 adeoque procul dubio cæteris scriptoribus hactenus indictum.

αὐτῆς ἐκκλησίας, ἀπέναντι ταύτης τῆς σταταραίας ἄστιν ἑτέρα σταταραία ἀπὸ λίθου πρασίνου Θεοταλοῦ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Μαρριανὸς ὁ γεγωνῶς δομέστικος τῶν σχολῶν, καὶ Συμβάτιος (24) ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ἀμφότεροι ἀδελφοὶ Βασιλείου τοῦ φιλοχριστοῦ δεσπότη. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῷ δεξιῷ εὐκτηρίῳ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας τοῦ Προδρόμου ἐν τῷ πρὸς ἀνατολὴν εὐωνύμῳ μέρει τοῦ αὐτοῦ εὐκτηρίου ἴσται λαρναξ ἀνάγλυφος, ἐν ᾗ ἀπόκειται Ἄναστασία (25) ἡ θυγάτηρ Βασιλείου τοῦ φιλοχριστοῦ δεσπότη. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῷ πρὸς ἀνατολὴν δεξιῷ μέρει τοῦ αὐτοῦ εὐκτηρίου, ἀπέναντι τοῦ λαρνακοῦ ἴσται λαρνακίον μικρὸν ἀνάγλυφον, ἐν ᾗ ἀπόκειται Ἄνα καὶ Ἑλένη, θυγατέρες Βασιλείου τοῦ φιλοχριστοῦ δεσπότη, καὶ Ζωὴ ἡ μήτηρ Κωνσταντίνου τοῦ θεοστέππου καὶ Πορφυρογενήτου τοῦ μακαρίου (26) βασιλέως τοῦ ἐγγόνου Βασιλείου. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἀρχιστρατήγου τοῦ ἐπονομαζομένου τῶν Προμότηου ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἐν τῇ ἐκείσῃ σταταραίᾳ ἀπόκειται Μαρία ἡ θυγάτηρ Βασιλείου δεσπότη.

ΚΕΦΑΛΑ. ΜΓ'.

Εὐφημία, ὑπὸ στρατοπέδου εὐφημουμένη (27), νικητηρίων καὶ θριάμβων ἀγομένων. Ἰστέον δὲ, ὅτι ἡ αὐτὴ εὐφημία ᾄδεται καὶ παρὰ τοῦ στρατοπέδου (28), ἥνικα φιλοτιμία τις ἢ μαίμας παρὰ τοῦ βασιλέως αὐτοῖς παρασχεθῆ.

« Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων » ὁ λαὸς γ'. « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μέγλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων πολλὰ τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα τῶν εὐσεβεστάτων ἀγούστων πολλὰ τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Τῶν πορφυρογενήτων πολλὰ τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Θεοπροβλήτων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Θεοκυβερνήτων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Κοσμοσυστάτων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Κοσμοποητήτων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Ἀνδρειοτάτων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Νικητῶν βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Ἐχθρολετῶν βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Πλουτοποιῶν βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Ὁρθοδόξων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Γιὰ Θεοῦ, ζωὴν αὐτοῖς » ὁ λαὸς γ'. « Γιὰ Θεοῦ, συμβασιλευσον αὐτοῖς » ὁ λαὸς γ'. « Γιὰ Θεοῦ, χάρισαι ἡμῖν τοὺς αὐ » ὁ λαὸς γ'. « Γιὰ Θεοῦ, τοὺς χρόνους αὐτῶν πλῆθυνε » ὁ λαὸς γ'. « Γιὰ Θεοῦ, ἐπάκουσον ἡμῶν »

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(24) Marianum quidem, at non hunc Symbatium, habet du Cange l. c.

(25) Hæc ergo una est quatuor Basilii filiarum, quas Du Cange p. 141, memorat quidem, sed absque nomine. Duas alias in continenti nominat Noster. Annam et Helenam. Tandem in fine capituli Mariam nominat. Habemus ergo nomina omnium quatuor sororum illarum.

(26) Prætervideram hunc locum, ideoque omiseram eum in arguente illis allegare, quibus demonstratum ivi in præfatione, nulla Cerimoniali huic assuta fuisse, ignotum qua manu, vero ejus auctore, Constantino Porphyg., Leonis filio, posteriora. Μακαρίος enim ea certe ætate non nisi de vita defunctis dicebatur, ut hodie μακαρίτης nemo de vivo dicit. Ideoque, eum dictus Constantinus μακαρίος appellatur, constat eum illo tempore, cum ista scriberentur, in vivis amplius non fuisse. Scio quidem, Olympionicas olim μακαρίους fuisse dictos; v. Artemidor. l. v. n. 76: verum ex illo ipso loco quoque constat, mortuos illa jam ætate eodem nomine laudari con-

oratorii, stat sarcophagus cum sculpturis exstantibus, in quo jacet Anastasia, 375 filia Basilii imperatoris. In dextro ad orientalem latere illius oratorii e regione præcedentis sarcophagi, stat alius parvus, etiam cum figuris exsculptis prominentibus, in quo jacent Anna et Helena, ejusdem Basilii filiæ; et Zoe, mater a Deo coronati et Porphyrogeniti Constantini, beati Imperatoris, nepotis Basilii. In monasterio Archistrategi seu S. Michaelis, de auctore Promoti cognominati, jacet in ejus ecclesie dextro latere in statara, quæ ibi est, Maria, filia Basilii, toties jam laudati Domini.

Εὐφημία καὶ θριάμβων ἀγομένων. Ἰστέον δὲ, ὅτι ἡ αὐτὴ εὐφημία ᾄδεται καὶ παρὰ τοῦ στρατοπέδου (28), ἥνικα φιλοτιμία τις ἢ μαίμας παρὰ τοῦ βασιλέως αὐτοῖς παρασχεθῆ.

B

CAPUT XLIII.

Acclamatio castrorum, quando triumphus de victis hostibus agitur et insignia victoriæ producuntur. Hæc eadem canitur quoque ab exercitu, quando largitionem ab imperatore aliquam aut majus impetrat.

« Multi sint anni imperatorum; » repetit turba ter; (quod etiam de omnibus infra scriptis acclamationibus factum esse, sufficiat semel monuisse). « Illius et illius magnorum regum et imperatorum multi sint anni. Illius et illius piissimarum Augustarum multi sint anni. Porphyrogenitorum multi sint anni. A Deo promotorum imperatorum multi sint anni. A Deo gubernatorum imperatorum multi sint anni. A toto terrarum orbe commendatorum imperatorum multi sint anni. A toto terrarum orbe cupitorum imperatorum multi sint anni. Fortissimorum imperatorum multi sint anni. Victoriosorum imperatorum multi sint anni. Hostes perdentium imperatorum multi sint anni. Ditantium imperatorum multi sint anni. Orthodoxorum imperatorum multi sint anni. Fili Dei, vitam ipsis [indulge]. Fili Dei, regnum cum illis administra. Fili Dei, indulge nobis eos. Fili Dei, multiplica ipsorum annos. Fili Dei, exaudi nos. Crescat fides Christianorum. Cre-

suevisse. Scio quoque Alexandrum Episcopum apud Euseb. Hist. eccles. l. vi, c. 11 sine Clementem Alexandrinum adhuc vivum τὸν μακάριον πρεσβύτερον appellare, et in universum beatos, felices homines adhuc vivos olim μακαρίους, vita functos autem μακαρίτας fuisse dictos, quod clare apparet ex Athenæo p. 413. Sed ille usus vocabuli perrarus est et decimo sæculo p. C. n. jam dudum desierat. Possem nunc in fine hujus Mortuarii multos addere imperatorum tumulos et eorum loca indicare, quos Noster præterit. Verum omitto, quia perperum ea sedulitas profutura esset.

(27) Ferri potest et debet in ferreo scriptore dictio perquam dura εὐφημία εὐφημουμένη, quamvis leni mutatione refingi possit ἐκφωνουμένη. In generali indice capituli hujus libri (v. p. 295) sic concipitur titulus hujus capituli: Εὐφημία τῶν ὑπὸ στρατοπέδων νίκης καὶ θριάμβων ἀγομένων. Pro νίκης erat in membranis νικητι cum H superimposito, quod non potest aliud quam νικητηρίων esse.

(28) Index modo dictus inserit λοιποῦ ante postremam vocem. Perinde est adsit, vel absit. Nota

ἔχειν στρατὸν δ', καὶ διπλοῦς α', ἄ
δ' στρατηγὸς τοῦ Αἰγαίου πελάγους
καὶ διπλοῦς α'. Ὅμοῦ τὸ πᾶν γι-

αρικῶν τῶν ὀφειλόντων ταξειδεῦσαι
εἰς τὸ πλοῖμον.

ρησιάνοι καὶ Μακεδόνες αλζ'.
ις τῶν Θρακησίων α. Ἀπὸ τοῦ θέ-
Ἀρμένιοι α. Ἀπὸ τοῦ Πλατάνιον
τῆς Πρίνης φ' ὁμοῦ καθαλλαρικοὶ
δ' πᾶν διὰ τε τοῦ πλοῖμου διὰ τε τῶν
λιάδες λδ' λζ'.

τοῦ βασιλικοῦ πλοῖμου.

χοντες ἀνὰ ἀνδρῶν κωπηλατῶν σλ',
ων ο' ὁμοῦ χιλιάδες ιη'. Πάμφυλοι
κ' πάμφυλοι ἀνὰ ἀνδρῶν ρξ', οἱ δὲ
νδρῶν ρλ', καὶ Ῥῶς ψ' ὁμοῦ εω'.
ιάδες κγ' καὶ δόο.

θέματος τῶν Κιβυρραίων.

ἔχοντα ἀνὰ ἀνδρῶν κωπηλατῶν σλ',
στῶν ο' ὁμοῦ χιλιάδες δ' καὶ φ'.
χοντες οἱ μὲν ε' ἀνὰ ἀνδρῶν ρξ', οἱ
νδρῶν ρλ' ὁμοῦ χιλιάδες β' καὶ σξ'.
ιάδες ε' καὶ ψξ'.

ecem vero centenos et trigenos. Faciunt simul millia duo et ducentos sexaginta.
amphyli et dromones faciunt millia sex et septingentos sexaginta.

τοῦ θέματος τῆς Σάμου.

οντες ἀνὰ ἀνδρῶν κωπηλατῶν σλ' καὶ
δ' ὁμοῦ γ. Πάμφυλοι β', ἔχοντες οἱ
κωπηλατῶν ρξ', οἱ δὲ η' ἀνὰ
αχπ' Ὅμοῦ τὸ πᾶν διὰ τοῦ θέματος

nt simul sumpti mille sexcentum et octoginta. Simul sumpti dromones et pamphyli
faciunt quater mille sexcentum et octoginta.

έματος τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

χοντες ἀνὰ ἀνδρῶν κωπηλατῶν σλ',
τῶν ο' ὁμοῦ βρ'. Πάμφυλοι ζ' ἔχον-
ἀνδρῶν ρξ', οἱ δὲ ἔτεροι δ' ἀνὰ ἀν-
α. Ὅμοῦ τὸ πᾶν διὰ τοῦ θέματος τοῦ
ε γρ'.

ι τοῦ θέματος Ἑλλάδος.

ἔχοντες ἀνὰ ἀνδρῶν κωπηλατῶν σλ',
τῶν ο' ὁμοῦ γ.

ι τῶν Μαρδαίων (34).

στρατὸς σὺν ἀρχόντων (35), δπζ', καὶ

6600. Strategus Sami receperat in se præstare 4000
et mille duplos; faciunt simul quinquies mille.
Strategus Ægæi maris receperat in se præstare
3000, et mille duplos; faciunt simul quater mille.
Hi omnes computati efficiunt viginti octo millia et
tercentum capita.

De equitibus, qui debebant in classe militare.

Scholarii Thracēsiani et Macedones mille tri-
ginta septem. E themate Thracēsiorum mille.
E themate Sebastie Armeni mille. E Plata-
nio Armeni quingenti, e Prina quingenti. Faciunt
simul sexies mille triginta septem equites; et an-
numerati superioribus classarii faciunt triginta
quatuor millia et triginta septem.

De classe imperiali.

Classis imperialis constabat dromonibus sexa-
ginta. Singuli dromones vehebant ducentenos et
trigenos remiges, milites autem septuagenos. Faciunt
simul sumpti octodecim millia. Pamphyliis
porro constabat quadraginta, quorum viginti vehe-
nos et sexagenos; reliqui viginti autem vehebant viros centenos et trigenos et Rus-
n septingentos. Faciunt omnes simul millia viginti tria et duo homines.

De themate Cibyrrhæotarum.

Præstabat hoc thema dromones quindecim, quo-
rum singuli tenebant remiges ducentenos et tri-
genos et milites septuagenos. Faciunt quater mille
et quingentos. Pamphylos præstabat sedecim, quo-
rum sex quidem vehebant viros centenos et sexa-
ginta. Faciunt simul millia duo et ducentos sexaginta.

De themate Sami.

Dromones decem, habentes singuli remiges
ducentenos et trigenos, milites septuagenos. Faciunt
simul ter mille. Pamphyli duodecim, quorum qua-
tuor remiges vehebant centenos et sexagenos sin-
guli; reliquorum octo autem singuli centenos et

De themate Ægæi maris.

Dromones septem, vehentes singuli remiges 250,
milites 70, faciunt 2100. Pamphyli septem, quorum
tres vehebant singuli 160; de reliquis quatuor
singuli 130; faciunt mille. Totum ergo contingens
thematis Ægæi maris erat ter mille et centum
hominum.

De themate Græciæ.

Dromones decem vehentes singuli remiges 230.
milites 70, faciunt ter mille.

De Mardaitis.

Mardaitorum copie, duobus eorum computatis.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ini Mardaitæ orientales et occiden-
tales
ter jungit Noster in et sὺν genitivis.
emus quoque συνάρχοντες in nomi-
n si una vox esset. Procopius Μαρ-
δαίων φυλακῶν. Et in veteri inscri-

ptione apud Pocokium p. 50.

Περσεφόνη πρόπολον σφετέρη εἰσήγαγεν αὐλήν
Πατρὶ σὺν αἰνογούου μητέρος, Ἀβλαβίω
Proserpina suam in aulam induxit [hanc puellam]
ut esset ministra patri suo Ablabio et mastissima
matri.

effleebant quater mille octoginta septem capita; A quibus accedebat mantissa mille hominum; faciunt 5087. Tota ergo navalis militia e classe imperiali et e classe provinciali composita constabat dromonibus centum et duodecim, et pampylis septuaginta quinque; 378 remigibus trigesies et quater mille, militibus 7340, Russis 700, Mardaitis 5087.

Roga imperialis classis.

Exercitus cum ducibus constat 12502 capitibus. Roga est centenar. 15, litras 90, numismata decem. Accedunt mantissa mille viri, quorum singuli accipiunt num. 5; faciunt litras 69, num. 32; dein Russi 700, quorum roga in universum est centen. 1. Facit roga classis et Russorum simul centenaria 17, litras 59, numismata 42.

De themate Cibyrhæotarum.

Totus ejus thematis exercitus una cum ducibus et duplis constat capitibus 6760. Roga est centen. 2, litras 21, num. 42.

De themate Sami.

Constat ejus exercitus una cum ducibus 4680 capitibus et duplis mille. Roga est centen. 2, litr. 1, num. 11.

De themate Egæi maris.

Exercitus cum ducibus 310, dupli mille. Roga centen. 1, litr. 54, num. 3.

De Mardaitis occidentalibus.

Exercitus cum ducibus 4087. Roga centen. 4, litr. 66, num. 32; mantissa mille hominum, quorum quisque octona numismata accipit, facit centen. 1, litr. 11, num. 8. In universum ergo facit roga Mardaitarum occidentalium centen. 5, litr. 77, num. 42. Tota summa rogarem pro imperiali classico, pro Russis, pro classico provinciali et pro Mardaitis occidentalibus est centen. 29, litr. 13, numism. 66.

De roga equitum.

Pro scholaris Thracesianis et Macedonibus, ad

κατὰ προσθήκην ἕτεροι φ' ἑκ. Ὁμοῦ δὲ διὰ τε τοῦ βασιλικοῦ πλοῖμου, διὰ τε τῶν θαλάσσιων δρόμωνες ριβ', κάμφολοι οε', ἀνδρες πωπηλάται ἰλιάδες λδ', καὶ πολεμισταὶ ζτμ', καὶ ῥῶς ψ', καὶ δαΐται εκζ.

Διὰ βόγαι διὰ τοῦ βασιλικοῦ πλοῖμου.

Στρατὸς συνάρχοντες χιλιάδες ιβ' καὶ φβ'. κεντηνάρια ιε', λίτραι ιε', ι'. Προσθήκην αὐτῶν νομισμάτων ε', γινόμενον λίτραι ξθ', νομισματῶν ῥῶς ψ', βόγα κεντηνάριον α'. Ὁμοῦ δὲ διὰ τοῦ πλοῖμου καὶ τῶν ῥῶς βόγα κεντηνάρια ιζ', λίτραι κ, καὶ δαΐται εκζ.

B Διὰ τοῦ θέματος τῶν Κιβυρραίωντων.

Στρατὸς συνάρχοντες ρφξ'. Ῥόγα κεντηνάρια ια', μβ' σὺν τοῖς διπλοῖς.

Διὰ τοῦ θέματος τῆς Σάμου.

Στρατὸς συνάρχοντες ρχπ', καὶ ἀπὸ τῶν διπλοῦν Ῥόγα κεντηνάρια β', λίτρα α', ια'.

Διὰ τοῦ θέματος τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Στρατὸς συνάρχοντες γρ' καὶ ἀπὸ τῶν διπλοῦν Ῥόγα κεντηνάριον α', λίτραι νδ', γ'.

Διὰ τῶν Μαρδαϊτῶν τῆς Δύσεως.

Στρατὸς συνάρχοντες κδζ'. Ῥόγα κεντηνάρια ια', λβ'. Καὶ ἡ προσθήκη ἀνδρῶν α' ἐπιγινόμενον ρ' α', λίτραι ια', η'. Ὁμοῦ τὸ πᾶν διὰ Μαρδαϊτῶν τῆς δύσεως βόγα κεντηνάρια ε' λ' οε', μβ'. Καὶ ὁμοῦ τὸ πᾶν διὰ τε τοῦ βασιλικοῦ πλοῖμου, τῶν ῥῶς, τῶν θεματικῶν πλοῖμων καὶ τῶν Μαρδαϊτῶν τῆς δύσεως βόγα κεντηνάρια κβ', ιγ', ζε'.

Διὰ τῆς βόγας τῶν καθ' ἑαυτῶν.

Διὰ τῶν σχολαρίων τῶν Θρακησιάνων καὶ Μ

VARIE LECTIONES.

⁴ συναρχοντῶν ed. ⁴⁰ πλοῖμων τῶν Μ. καὶ τῆς cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

tales. Illi erant veteres Pisidæ et Pamphyli, et habitabant circa Attaliam in themate Cibyrhæotarum. Inde traducta pars eorum deponabatur in Thessalia et Macedonia et per insulas Egæi maris spargebantur. Hi dicti fuerunt occidentales. Heraclius eos suo tempore in montem Libanum et Palestinam mittebat, ut Saracenos ibi vexarent et reprimerent. Quod egregie fecerunt, totum tractum a Nigro monte, hoc est ab Antiochia inde et finibus Ciliciæ, usque ad urbem sanctam excursionibus et deprædationibus infestantes. E vicinis Saracenorum videntur nomen accepisse. Cl. Assemanus certe Bibl. Or. t. I. p. 502, id derivat a *Marada*, *rebellis*, *ferox*, *indomitus* *luit*. Non improbabili ea etymologia est. Possit quoque vel a *redda*, vel a *rad*, derivari. Scilicet a priori est in participio viii conjugationis *Murtadd* et al *Murtadah* sunt apostatae, relapsi, hæretici. Forte sunt hi *Mardaitæ* iidem cum Paulicianis, hæreticis, qui ex Armenia et Asia in Thraciam a Copronymo traducti et circa Philippopolin depositi fuerunt. Si vero a *rad* repetas, significabit al *Murtadah* homines qui ad quærendum id, quod appetunt et quo indi-

gent, exeunt et oberrant. Erant enim hi *Marda* magis subitis in agros hostiles incursionibus, quæ dis prædis, locandis insidiis, quam *pagis* statar utiles, husaris nostris similes. In *omni* certe his ria, ut feri crudeles homines describantur. Drenus p. 451 laudat eorum dexteritatem ex insidiis postes obruendi: *δικην Μαρδαϊτῶν κρυπτόμενοι*: Ῥωμαῖοι ἐξαίφνης τοῖς ἐπιβόλιοντες. *Eriad* *lat* pabulatum vel aquatum exire, vel *quesiti* ubi aqua, ubi pabulum, ubi in universum *vi* necessaria sint, eoque, saltim quodammodo, *con* niebant cum præcursoribus exercitus, τοῖς προδρομοῖς, ut Noster appellat in *Tactico*. Μουρταῖται *pellantur* a Codino Offic. II, n. 65. et V. n. 87; Du Cange v. Μουρταῖτης, ubi vir doctissimus a his litteris optime meritus nonnulla habet, quæ ut orientalium litterarum baud perito facile *con* nes; ut est illud de *μουρταῖτης*, quod non dignitas sed proprium hominis nomen est. Adhuc notandum est Nostri p. 382 apparare, occidentales *Mardaitæ* et in provinciis maritimis depositos, nautas *pe* simum et remiges et piratas fuisse.

δρῶν χιλίων λζ'. Ρόγα κεντηνάριον α', Α δ'. Διὰ τοῦ θέματος τῶν Θρακησίων ἀνά νομισμάτων β' ρόγα ρ', λίτραι π', θέματος Σεβαστείας ὑπὲρ ἀνδρῶν α' ἴτραι ιγ', κδ'. Διὰ τῶν Ἀρμενίων τῶν πὲρ ἀνδρῶν φ' ἀνά νομισμάτων ς', ιον, λίτραι μα', μη'. Διὰ τῶν Ἀρμενίων ὑπὲρ ἀνδρῶν υ' ἐνά νομισμάτων ε', ον⁸⁰, λίτραι κζ', νς'. Ὁμοῦ καβαλ-Ρόγα κεντηνάρια β', λίτραι νδ', λη'. προσθήκην ἄνδρες τρισγίλιοι ἐνεακῶ-α', λίτραι νβ', νς'. Καὶ ὁμοῦ διὰ τοῦ ρόγα κεντηνάρια δ', λίτραι ζ', κβ'. 38 loco ter mille nongenti viri, quorum roga est cent. 1, litr. 52. Est ergo roga pro a centenaria quatuor, litræ 7, num. 22.

Διὰ τοῦ προχρέου (36). Β ἰοίμων τῶν γ' θεμάτων τῶν ξε Κιβυρ-Σάμου καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους ὑπὲρ β' λίτραι πγ', κδ'. Διὰ τῶν Μαρδαϊτῶν τουρμαρχῶν γ', ἀνά λς', δρουγγαρίων κομήτων μβ' ἀνά ς' στρατιωτῶν ε' αένα ἀμφοτέρω κεντηνάρια β', λίτραι τῶν Ἀρμενίων θεμάτων Σεβαστείας ε' ἀνά ιβ', δρουγγαρίων ι' ἀνά ς', κο-ι ε', στρατιωτῶν ἐνεακοσίων ἐξήκοντα γινόμενα ἀμφοτέρω λίτραι νς' ζ'. Διὰ ιν Πρίνης ἄνδρες φ' ἀνά β', γινόμενα δ'. Καὶ ὁμοῦ διὰ τοῦ ἀμφοτέρου προ-, λίτραι νβ', ξ'. Ἰστέον, ὅτι ἐδέξατο ὁ ἰν Κιβυρβῆραιωτῶν καὶ ὁ κατεπάνω τῶν Ἰταλίας, ἵνα ὁ μὲν στρατηγὸς εὔτρε-ι δύο ἀπὸ τῶν οὐσιῶν τῶν τουρμαρχῶν, ι τῶν Μαρδαϊτῶν εὔτρεπλη γαλαίας (37), τίου μηγὸς ἀποστείλωσι πρὸς εἰς Συ-ὶ πάντων τῶν ἐκεῖσε μελετωμένων καὶ ἐνέγκωσιν ἀποκρισιν καὶ ἀληθὲς μαν-, ὅτι ἐδέξατο ὁ πρωτοσπαθῆριος Λέων

VARLÆ LECTIONES.

Ἰὼτω κατὰ προσθήκην.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

πρόχρεον sit, non exputo, neque inve-eat. Fuitne quod nos dicimus *Handgeld*, *schuse*, *avance d'argent*, nummorum militi in bellum ituro in mensem unum nte debitum terminum solvebatur, ut ictum et alia necessaria expeditioni iossset?

αχ Arabica *Khaliat*, de quo dixi ad Ta-acam p. 48. Commodum hic exponen-us Continuatoris Constantiniani p. 122. Theophan., ubi tria navium genera νο-ουμβάρια, γαλέκι et σατούραι. Nisi malis γόμος derivare (κούμβος, κόμβος, et γό-σε alibi dixi, et valeret tunc vocabulum *onerariæ naves*), possit ab Arabico, *Cu-ἰ*, id est *naves grandes*, primi ordinis, πῶς. Γαλέκι sunt, ut patet, nostræ *ga-omes*. De σατούραι tandem non constat, an rectius σατούραι scribatur, ut apud Vitæ Basilii Macedonis p. 185 A legi-rius præferas, nihil different nominis ificatione a ταῖς κουμβάριας seu *onera-elis*. Nam σατούραι essent pro σατω-

mille triginta et septem viros, roga est centen. 1, litræ 41, num. 24. Pro ter mille viris e themate Thracesiorum (quorum unusquisque bina numismata in stipendium accipit.) est roga centen. 1, litr. 80, numism. 24. Pro mille viris e themate Sebastie est roga cent. 1, litræ 13, num. 24. Pro quinquēntis viris ex Armenis Platanensibus, senis nummis in singulos imputatis, est roga centen. 1, litr. 41, num. 48. Pro quadringentis vigis ex Arme-nis Prines, quinque nummis in singulos imputatis, est roga cent. 1, litr. 27, num. 56. Tota ergo roga caballariorum seu equitum bis mille triginta et septem sunt centenaria 2, litr. 54, num. 38. Acce-38 loco ter mille nongenti viri, quorum roga est cent. 1, litr. 52. Est ergo roga pro a centenaria quatuor, litræ 7, num. 22.

379 De prochreo.

Pro ter mille viris classariis e tribus illis thematibus, Cibyrhæotarum nempe, Sami atque maris Ἐγῆι, binis in singulos nummis imputatis, est rogar litr. 83, num. 24. De Mardaitis occidentalibus. Pro turmarchis tribus inde petitis, unoquoque 36 nummis æstimato; drungariis 42, singulis duodenis numismatibus æstimatis; comitibus 42, senis nummis in quemque imputatis; militibus gregaris quinque mille, quaternis in singulos nummis imputatis; conficitur roga centen. 2, litr. 99, num. 56. De thematibus Armeniæ; et primo de themate Seba-stiæ. Pro turmarchis inde petitis quinque, quorum unicuique duodeni solidi stipendium sunt; et drun-gariis decem, quorum singuli stipendium habent senos solidos; et comitibus octo, singulis quinque solidis census, et militibus gregaris nongentis sexaginta duobus, quaternis nummis in singulos imputatis; est roga in universum lit. 55, num. 7. De Armenia Prines. Veniunt inde viri quingenti, singuli duobus solidis censi. Faciunt litras 43, num. 64. Tota summa prochrei centen. 4, litr. 52, num.

ρλι, a σάττειν, *offerre*. Mihi tamen melior videtur altera lectio σατούραι vel certe σατούρι, eaque pariter Arabica vox esse. Significat nempe *chithr dimidiam* rei cujusque *partem*. Ergo *chithr naves dimidix* sint, quæ ad cumbarias seu grandes naves habeant rationem dimidiam. Neque hæc sola sunt vocabula nautica Arabica Græca civitate donata. Sunt et alia, ut e. o. Ταριτ *tharid, velox* navis, quasi dicas *venatrix*, ut Batavi appellant suas *lagden*. Unde autem tot Arabica vocabula in Græcum sermonem se penetrarunt, cum Græci multis sæculis ante Sa-racenos navigationem excoluerint, et medio quoque ævo, si non plus, certe non minus quam Saraceni Andalusii, Afri, Cretenses, Ægyptii, Syri naves et prælia atque itinera maritima exercuerint, ideoque navium hæc genera dudum ante Saracenos habue-rint, eorumque cum ipsis nomina. Quis hoc dicat? Mira res est linguarum mutatio. Ut res omnes, ita dialecti quoque certo stabilique loco non manent, sed mutantur in dies, ut homines. Vicietas gentium et consuetudo et studium novandi homini innatum multum in sermonem quoque valent. Vid. ad. p. 380.

60. Strategus Cibyrhæotarum in se recepit præparare chelandia duo e familiabus turmarcharum. Gatepano seu capitaneus Mardaitarum Attaliæ vero recepit in se præparationem galearum. Promiserunt quoque hæc mense Martio in Syriam mittere, ut de omnibus, quæ ibi vel consiliis agitantur, vel ipso instituuntur opere, relationem et verum mandatum seu notitiam afferant. Leo protospatharius et præfectus Cypri, de gente Symbatici, in se recepit, fidos et diligentes exploratores in sinum Tarsensem mittere et in provinciam, cui nomen est Ostia; item ad Tripolin, Laodiceam, ut ex omnibus illis partibus mandata seu notitias afferant eorum, quæ Saraceni moliuntur. Strategus Thessalonice recepit in se curam fabreficiendi sagittarum ducenta millia, hastarum vel venabulorum tria millia, scutorum quotquot procurare possit. Iudex Helladis aut Græciæ recepit in se procuracionem mille menauliorum, quæ etiam præstitit; et præterea promisit alia procurare et illuc mittere, quo se missurum conditurus sit. Præfectus Chripi [seu Eubœæ] in themate vel provincia Helladis promisit curare, ut fabreficerent sagittarum ducenta millia et venabulorum tria millia. Idem in se receperunt quoque strategi Nicopoleos et Peloponnesi. Protospatharius Theo-

A και ἄρχων Κύπρου, ὁ τοῦ, Συμβάτιου, ἀκριβεῖς κατασκόπους εἰς τε τὸν κόλπον αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ Στόμια (38), ἔτι δὲ καὶ τὰς καὶ Λαοδικεῖαν, ἵνα ἐκ τῶν ἀμφοτέρων ἰσχυρῶς μανδᾶτα, εἴ τι διὰ μελέτης ἔγινε, κηνοί. Ἰστίον. ὅτι ἐδέξατο ὁ στρατηγὸς τοῦ καμῆν σαγίτας χιλιᾶδας σ' καὶ χιλιᾶδας γ' καὶ σκουτάρια, ὅσα δυνήσονται εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος (40) καμῆν ἀπερ καὶ ἐτελείωσεν. Ἐδέξατο δὲ καμῆν καὶ καταγωγιάσαι αὐτὰ ἐν οἷς ἐν ἕκαστῳ ὅτι εἰδέξατο ὁ ἄρχων Χρήπου (41) εἰς τὴν Ἑλλάδος καμῆν σαγίτας χιλιᾶδας ε' α' χιλιᾶδας γ'. Ὡσαύτως καὶ ὁ στρατηγὸς καὶ ὁ Πελοποννήσου. Ἰστίον, ὅτι εἰδέξατο σπαθᾶριος Θεόδωρος ὁ τοῦ Πηγαίου τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ καταγράφασθαι τοὺς β' καὶ δι' αὐτῶν καὶ δι' ἑτέρων τῶν ἐκ τοῦ ἐπισημασθέντων ἀνδρῶν ἐκλελεγμένους καὶ πρὸς ἐπιτηδείους, καὶ ἐὰν ὧσιν ἐξ αὐτῶν πρὸς καταβάλλαιοι, εἴτε ἐκ τῶν ἀρχόντων, εἴτε σχολαρίων. Εἰ μὲν κατὰ πλήρησιν (42) ὄριζαν αὐτῶν οἱ σχολαριοί, ἵνα ἐξοικιστῶν ἰδίων καταβαλλαικῶν ἐξόπισσιν· εἰ δὲ οὐκ εἰσιν πρὸς τὴν ῥόγην, ἵνα λάβωσιν ἀπὸ τῶν

VARIE LECTIONES.

* ὡσχολάριοι cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(38) Sic reddidit vocem Arabicam *Thogur* vel *Tsohur*, quæ loca omnia patenia, hiantia, aditum aliquo concedentia et in specie confinia Syriæ et Ciliciæ, olim Pylas dictas, significat. Forte hæc est illa *regio limitaneorum*, cuius ex Actis SS. Sergii et Bacchi mentionem facit Ortelius *Thes. Geogr. v. Burbalesus*. Scilicet Arabes tractum Cilicis et Syriæ et Armeniæ conterminum duas in provincias dividunt, unum, *Eluwasem*, loca munita, les *barrières*, et *Etsoghur*, loca hosti exposita et obnoxia; *tsaghr* est omnis hiatus, præcipue oris, item fenestra quævis. Non consentiunt auctores in figendis harum provinciarum limitibus et sæpe ambas confundunt. Ut Nasirrodin Thusensis et Ulug Beig in tabulis Geographicis (t. III. Geogr. minor. Hudsoni p. 93 et 125) metropolin *Tsohur* seu τῶν Στουρῶν faciunt Antiochiam. Contra vero eandem urbem metropolin provinciæ *Alawasem* facit Abulfeda, cuius in prolegomenis ad Tab. VI. hæc sunt verba [Ed. Lips. 1786, p. 26]; *Ad loca Syriæ celebria pertinet quoque al Awasem; id nomen, ut monet Ibn Haucal, non uni loco proprium, sed provinciæ commune est, cuius capitalis est Antiochia. Ibn Chardadeba multas numerat Awasem et huc refert curas [hoc est curatorias, præturas] Mambeg, Tizin, Risapa, — Saizar, Apamea, Marruh, Numani, etc. Paulo post [p. 30] de Tsohur hæc habet. *Tsagr* est nomen omnis loci, qui est in vultu hostis [in quem primum incurrit tuæ ditionis aggressor]. Ad Tsohur Syriæ pertinebant olim Adenu et Tarsus et vicinus ager, quem Armeni [Christiani] hodie tenent. Sunt alibi quoque Tsohur seu στόμια. Itē in Transoxana sunt Tsohur, nunc idololatris parva; item in Andalusia. Idem auctor eo nomine utat quidquid citra montem Locum [Taurum] est ditionem Romanorum [seu Græcorum] usque i iter procurrit. Ibn Chordadebah *Malatium ad r Mesopotamiæ refert*, etc. Primus quis fuerit appellationis auctor, Græci an Arabes, quis [Sind es denn etwan die Mardatschen, die in*

der Gegend von Croatien noch heutzutage zu sehn.] *Ex Addend.* (29) Est vox Latina *venabula*; βενάβλια et dein corrupte *μεναύλια* scripserunt, solum fusione litterarum β et μ. (40) Est idem qui δικαστής *Ἑλλάδος* Goar. dren. p. 753. Goaro ibi non consentio. Verum iudicium fuisse non tantum, ut lites viderent, sed etiam tributa cogere. *Calliochus* p. 757. Iudicem Græciæ τὴν πραιτωρικὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς τοῦ Πέλοπος ἐκτελεσομένου καὶ τῶν εἰρημένων ἀνδρῶν σχολαρίων Helladis et Peloponnesi] *Calliochus* appellat *Nicetas* p. 31. Tales *θεματικοί* appellabantur, quod *Leunclavius* Porph. p. 233, ed. Meurs. vertit *judices*. Guthier. p. 442, *pedanei*. Idem *Leunclavius* *θεματικοί* vertit *cognitores*. Sed *θεματικοί* pro *μαθηματικοί*. *Κριτὴς* ὁμοίως mente Goari ad *Codin.* p. 27, n. 27, *iudex* et *callitium* circenses inter factiones nascentium ὁ δρόμος; etiam circum notat. Forte tamen recte datur ille fuisse, qui causas *cursum publici* etiam num cognosceret. *Κριτὴς* φορσάτος, *judea* *accensis*, qui militum lites dirimit; vid. *Goar* p. 41 et 67. *Κριτὴν* τοῦ βήλου idem habet p. 32 et *Leunclavius* *dromadarius* memorat *Constant.* Porph. de administratione imperii p. 140. [Σπαθαροκανδιδάτος καὶ κριτὴς. *Sepp* p. 294.] Dubium, qualis *κριτὴς* hic *θεματικός* cum expressum non sit. (41) Id est Euripi vel Eubœæ. (42) Ita passim librarius pro *καταβάλλαι*, et οὐκ ἐπιπλεων. Sæpe κατὰ in compositione perfectior et plenitudinem notat, et, ut ita dicam, *totalitatem* v. ad p. 270. (43) Conjectio, dictionis hujus sensum esse *rogam autem rogam non acceperunt aut non accipient*.

ἡ ἀπὸ ἐκθέσεως μονοπροσώπων (44) ἐν Ἀνατολικῶν. Περὶ τῶν ὀφειλόντων εἰς Θρακησίους, ἤγουν τῶν κ' χιλιάδων ⁵² καὶ περὶ τῶν μ' χιλιάδων τοῦ τε παζαματίου (45) καὶ ἀρευρῶν καὶ τῶν λ' χιλιάδων καὶ περὶ τῶν σφαλιιάδων καὶ περὶ τοῦ ἐτοιμασθῆναι λιπῶν προπύρων καὶ καλαφατῆσεως χιμαῶν (46) εἰς τὰ Φύγελα (47) ⁵³, καὶ δας ζ' λόγῳ τῆς ἡλώσεως τῶν δρομόρων περὶ τούτων ὁ πρωτονοτάριος τῶν Ἐδέξατο καὶ ὁ Λιμνογάλακτος, ἵνα συνεῖς τὸν οἶνον. Περὶ τοῦ ἐτοιμασθῆναι ἀδακτυλαῖον λόγῳ τῆς στρώσεως τῶν εἰς τὰς σκάλας καὶ εἰς τὰς πᾶθνας (48) καὶ κατέλθωσιν εἰς τὰ Φύγελα. Ἐδέξατο ⁵⁴ καὶ ὁ στρατηγὸς τῆς Σάμου τοῦ λαμβάνων ἀρὰ τοῦ πρωτονοταρίου. Περὶ τοῦ ἐτοιμασθῆναι ἀρπάγιον κοινοστομαῖον λόγῳ σκαλῶν καὶ λοιπῶν κατέργων χιλιάδας μιᾶν χιλιάδας γ'. Ἐδέξατο δὲ περὶ τούτου ὁ Σάμου. Περὶ τοῦ ἐτοιμασθῆναι ἀδακτυλαῖον χιλιάδας δ', καὶ πενταδακτυλαῖον δ' καὶ τετραδακτυλαῖον δ' διὰ τὰς γεραίας καὶ τοὺς διαπάτους καὶ λοιπὰς χρείας περὶ τούτου ὁ στρατηγὸς τῆς Σάμου. καθεὶς τινὰ βασιλικὸν τὸν ὄντα εἰς Ἀνατολίαν κρηθὴν χιλιάδας κ' καὶ παζαματίου καὶ ἀρευρῶν χιλιάδας ξ' διὰ τῶν Κιλικῶν τοῦ Ἀνατολικοῦ, καὶ ἵνα καταγαθῶν τὸ Ἀνατολικὸν εἰς Ἀτταλίαν ἀπὸ τοῦ εἰς τὸ Καλὸν ὄρος (51). Περὶ τοῦ ἀγονονοταρίου τῶν Κιδυβραϊωτῶν κρηφῶν τῆς παρηλώσεως τῶν βυρσαρίων χιλιάδων τῶν σανδαλίων τῶν καμοθέντων λόγῳ ὡς εἰς τὸν πρῶτον, ἵνα ἀποσταλεῖ τῆς εἰς τὴν καλεῦσεως πρὸς τὸν κατεπάνω, καὶ πρωτοκαρχελλᾶριον καὶ πᾶσαν συνδρομῆσιν τοὺς Κρηφίτιανους (52) ἵνα ἐπάρῃ ναῦτας ὑπὲρ ἐκάστου σανδαλλίου

dorus, Pancratii filius, [id est gente, quæ de Pancraticio nomen habet, oriundus,] recepit in se in thema Orientis abire et conscribere Platiniatas 350 (Armenos, et ex iis aliisque ejusdem thematis conficere numerum quingentorum virorum militarium electorum, præstantium sagittariorum, quorumdam quoque forsitan, sive de tribunis, sive de scholaribus seu gregariis illi sint, equestri militiæ non ineptorum. Scholarii, siquidem integram percipiunt rogant, de suo sibi comparabunt armaturam equestrem. Sin minus, accipiant equos e metatis, aut etiam e rationario illorum in themate Natoliæ habitantium, quorum unusquisque semetipsum singularem militem præstare debet. Tracenses parata debent habere viginti millia [saccorum] hordei, et quadraginta millia farris et paxamatii seu panis bis cocti et farinæ et triginta millia [dolio] rum] vini et decem millia caprarum mactatarum; item decem millia [saccorum] lini pro accendendis ignibus Græcis et pro sarcinendis navibus Phygela [urbs Ioniæ] præset, et clavorum millia sex pro clavatura dromoniorum. Hæc curanda in se recepit protonotarius Thracensium et curator curatorii, cui nomen est Lacus Lactis, spondit illi, se, in præstando quidem vino, non defuturum. Pro tabulatis dromoniorum assigendis, item in usum scalarum et præsepium, parata sunt et ad Phygela urbem perferuntur triginta millia clavorum quinos digitos longorum. Ea se curaturum promisit strategus Sami, eumque in finem se sumpturum necessarias impensas a protonotario. Parata sunt millia tria clavorum instar harpagarum aduncorum, communis generis, pro testudinibus et scalis et reliquis instrumentis navalibus; item millia tria clavorum spithaman longorum. Idem ille Sami strategus hæc præstiturum in se recepit, uti etiam hæc sequentia: quatuor millia clavorum ad senos digitos longorum, alia totidem aliorum ad quinos, item ad quaternos alia quatuor millia pro sic dictis falconariis et tabulatis et aliis necessitatibus. Recipiat

VARIÆ LECTIONES.

c. sigl. cod., κρηθῶ ed. ⁵² καρφία om. R., cod. et ed. ⁵⁴ συνδρομῆν cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

tur esse index eorum, qui soli pro se, nati cum aliis σύνδυο aut συντρεις, sed litant, et quot eorum quisque equos in præstare debeat.

indenbrog. et Vales ad Amm. Marcell.

intelligitur autem, e sequentibus huc protonotarius Thracensium thematis. bitur *Pygela* et *Phygela* et *Phygella*. Est atis Thracensium seu Ioniæ. Trajectus i Cretam; vid Ortelii Thesaur. Georg. v. *Phygela* et Ricaut de l'Eglise Grecque

est φάθνας. Novi Græci sæpissime π et φ habent. Potest vox proprio significato *ræsepia* notare; aderat enim huic expeditatus quoque. Potest tamen etiam *foros rmaria*, vasis ibi reponendis. de fluctuavi ad hanc vocem nescius rectæ

rationis interpretandi. Fuit cum credens o: pro u positum fuisse, veterem *canum rostris similiam*. Quod cum deinceps videretur prorsus improbabile. assumpsi aliud quid, magis, ne vacuum locum sinerem, quam persuasione, sic vertendum esse.

(50) Inesse huic voci aliquid de γέραξ ήέραξ, *accipiter, falco*, video; non autem quid ipsa vox sibi velit.

(51) Ubi situm fuerit hoc *Calon Oros* seu *Mons-pulcher*, non novi, neque invenio.

(52) Quid Corfίtiani mihi videantur fuisse, exposui in ipsa interpretatione. Viderint alii, quam recte conjectaverim. Nunc tantummodo etymologiam nominis *Corfίx* addam, quo hodie insulam olim Corcyram dictam appellant. Scilicet habet novum nomen insula a promontorio Κορυφῶ, unde contracte factum *Corphos* et *Corphίx* et *Corphu*. Illius promontorii fit Nictetam p. 38.

in se cæsarianus aliquis in Natolia agens parata tenere millia viginti [saccorum] hordei et sexaginta millia [saccorum doliorumve] paxamatii et farris et farinæ pro Cibyrhæotis et stratego Natoliæ, qui e Natolia transmigrare debent in Attaliam, quo præsidiariorum ejus ad Calon Oros egressorum in vias succedant. Protonotarius Cibyrhæotarum coemat millia sexaginta clavorum minorum pro coriis affigendis. De sandaliis seu parvis navigiis comparatis in usum dromoniorum notandum, debere cursorem aliquem ex hetæria desumptum cum sacro mandato ad catëpanum mitti, et hunc illi addere protocancellarium omnemque assistentiam. Ille cursorumat Corfitianos 381 Heracleæ [id est classarios ex insula Corfiz seu Coreyra, apud Heracleam cum navibus stationem agentes]. Levet quoque nautas in singula sandalia quaternos, eosque cum sandaliis quantocyus mittat cum protocancellario. Instructa sunt sandalia suo quodque malo et antenna et remis quaternis et remo vicario. Levet item cymbas octonorum remorum sex. Quid factum sit de muricibus, item de saccis anno superiore comparatis, de ligonibus, stipitibus, circellis, annulis, torquibus ferreis et volutis, interrogetur cõtonita Theodoretus, isque cum indiculo omnium suorum notarium ad nos mittat. Imperetur præfecto oris maritimæ [steni nempe], ut armet ex contributione oppidanorum milites mille ducentos. Reperunt in se strategus thematis Cibyrhæotarum et catëpanus Mardaitarum Attaliæ et Leo de gente Symbatici dicta oriundus providere sollicita cura, quem ignotum hominem sinant in Syriam evadere, cujus delatione quid rerum nostrates Romani agerent hostes comperiant.

De expeditis in Longobardiam tempore domini Romani [Lecapeni] imp. ind. viii. [Anno Christi 935.]

Cum protospathario Epiphaniu appellens indicatione octava classis regia constabat chelandiis aut fenunculis undecim; quæ autem præcesserat et jam septima indicatione sub ducatu patricii Cosmæ appulerat classis, totidem chelandiis constabat et septem carabiis Russos 415 vehentibus. Equites erant e thematibus Thracensium et Macedoniæ, rectores quidem 202, scholarii [veterani] 98 et novitii 608. Milites erant peregrini, et quidem de magna hetæria 31, de media hetæria 46, de Farganis 45, de Chazaris 47, dein de basilicis 71, de arithmo urbanorum 35, de novis captivis 79, Musulini [seu Saraceni de urbe et provincia Musse] 14,

88 ἔχει cod. et ed., ut alibi.

VARIÆ LECTIONES.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(53) Videtur remus vicarius esse, fracto aut amisso substituendus. In M. erat παρακω cum π suprascripto.

(54) Tribulorum seu muricum in bellis usitatorum accuratam meminisse me legisse descriptionem in Procopii historia, Gothica mi fallor, sed locum non annotavi; vid. ad p. 389.

(55) Ita est in M. Forte novi Græci sic enuntiant pro περυσινῶν.

(56) Forte τῶν ἀστῶν. Id certe in Latinis expressi; at solent ambæ voces a librariis permutari, ut monstravit doct. Io. Piersonus Verosimil. l. 1, 3. p. 37.

(57) Incidit in A. C. 935, qua tamen in temporis nota subesse videtur error, ut e dicendis ad titulum proximum constabit. Romanus non Junior, sed Lecapenus intelligitur.

(58) Vel etiam, si quis malit, βασιλοπολοῦ. In

δ. Ἀποστει η δὲ αὐτὰ διὰ συντομίας διὰ τοῦ πρωτοκαγκελλαρίου. Ἴνα δὲ ἔχη 88 Ἐκαστον σαναάλιον το κατάρτιον αὐτοῦ καὶ τὸ κατάρτιον καὶ ἀνά κωπίων δ' καὶ τὸ παρακώπιον (53). Ἐτι δὲ καὶ ἀλιὰδία ζ ἀκτάκωπα. Περὶ τῶν τριβολίων (54), Ἴνα ἐρωτηθῆ ὁ κοιτωνίτης Θεοδώρητος, τί ἐγένοντο ὁμοίως καὶ περὶ τῶν σκκίων τῶν περυσινῶν (55) καὶ τῶν τζαπίων καὶ τζόκων, κρικελίων τε καὶ δακτυλίων καὶ ψελλίων καὶ κριῶν, Ἴνα ἀποστειλῆ τὸν νοτάρτιον αὐτοῦ μετὶ τὴν καταγραφὴν πάντων πρὸς ἡμᾶς. Περὶ τοῦ ὀρισηναί τὸν παραθαλασσίτην, Ἴνα ἐξοπλίσῃ ἀπὸ συνδόσεως τῶν αὐτῶν (56) στρατιώτας αἰ. Ἰστέον, ὅτι ἐδέχθη δ τε Κιβυρραϊώτης καὶ ὁ κατεπάνω τῶν Μαρδαϊτῶν Ἀτταλίας καὶ ὁ Αἰὼν τοῦ Συμβατικῆ, Ἴνα ἔχῳσιν ἀσφάλειαν καὶ ἀκρίθειαν, καὶ μὴ παραχωρῶσιν τινὰ τῶν ἀγνωρίστων πρὸς Συρίαν ἀπελθεῖν, καὶ δι' αὐτῶν ἀποκομισθῆναι εἰς Συρίαν τὰ ἀπὸ Ῥωμανίας μανότα.

Διὰ τῶν ἐν Λαγοβαρδία ταξιδευσάντων ἐπὶ τοῦ κυροῦ Ῥωμανοῦ τοῦ βασιλέως εἰς Ἰνδ. η' (57).

Τὰ κατελθόντα μετὰ τοῦ πρωτοσπαθαρίου Ἐπιφανίου βρασιλοπλόμα (58) χελάνδρια εἰς Ἰνδικίον η' α'. τὰ προκατελθόντα μετὰ τοῦ πατρικίου Κοσμί χελάνδρια εἰς Ἰνδικίονα ζ α'. Ῥῶς καράβια (59) ζ ἔχοντα ἄνδρας υἷα. Διὰ τῶν καθαλλαρικῶν. Θρακισίνοι καὶ Μακεδόνες ἄρχοντες σβ', σχολάριοι ζη', νεοι σχολάριοι χη'. Διὰ τῶν χαρακιωτῶν (60) τῶν ἰθνηκῶν τῆς μεγάλης ἑταιρείας ἄνδρες λα' τῆς μέσης ἑταιρείας ἄνδρες μζ'. Φαργάνοι ἄνδρες με'. Χάζαροι μζ' ἀπὸ τῶν βασιλικῶν ἄνδρες οα' ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν τῇ πόλει ἄνδρες λε' ἀπὸ τῶν νέων αἰχμαλώτων οθ'. Μουσουλινοὶ (61) ἄνδρες ια' Πανορμίται ἄνδρες ιη'. Τοῦρκοι (62) ἄνδρες κδ'.

M. est βασιλοπλο, apographum dederat βασιλοπλοκιοι.

(59) Sunt navigia minora, quæ majoribus inserviunt. Tale navigium designat vox Arabica unde hæc orta; v. Du Cange v. Carabus. Non confundenda species hæc cum altera navium specie, Gorab seu corvus dicta, unde Latini sua golabia nominarunt; vid. Caffari Annales Genuenses l. VI. Scr. Rer. Ital. Murat. p. 261. et Du Cange v. Golafri.

(60) Videntur iidem esse atque οἱ Χαρακινοὶ, milites gregarij, qui destinati sunt expeditionibus bellicis, et ut in vallo, τῷ χάρακι, versentur.

(61) Videntur esse Arabes aut Turci ex provincia Musulensi seu e Mesopotamia bello capti et abducti.

(62) Sunt qui hodie Hungari dicuntur. Nam hodierna Hungaria olim Turcia audiebat.

Ἄρμῆνιοι οἱ ἀπὸ βουλῆς (63) ἐξεληθέντες σὺν τῶν μα-
γαναρῶν ἄνδρες ἑξήκοντα καβαλλάριοι ἄνδρες αὐγῆ.
machinariis, 36. In universum erant equites mille

Τὰ ἀποσταλέντα τὸν ῥῆγα Ἰταλίας (64) ἐπὶ
Ῥωμανοῦ δεσπότου, εἰ ἄρα ἐξέλεθ' καὶ κατα-
πολεμήσῃ τοὺς ἀνάρτας πρίγκιπας, τὸν τε
Λανδοῦφον (65) καὶ Ἀτένούλφον, τὸν ἀδελ-
φὸν αὐτοῦ, καὶ Γοήμαριν καὶ Γοηφέρην, τὸν
ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ πάντας τοὺς ἀπόστατῆσαν-
τας (66) Λαγοβάρδους ἀπὸ τοῦ θέματος Λαγο-
βαρδίας (67) καὶ παραδῶσῃ τὰ κάστρα τῷ στρατηγῷ
Λαγοβαρδίας.

Λογάριον κεντηνάριον α' ἰσωφόρια ι' ποτήριον

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(63) Non dubito, me recte expressisse compen-
dium scripturæ, quod in membranis erat, βουλῆ.
Nos tales voluntarios appellamus, Arabes *Muta-*
thawwaah.

(64) Vocabulum Italiæ strictiore sensu hic su-
mendum est, quo nempe sumi eo sæculo solebat.
Italiam enim medio ævo appellabant id, quod hodie
Lombardiam dicimus, olim Galliam Cisalpinam
dicebant. De illo vocabuli significatu egit Murato-
rius præfat. ad Acta Translationis S. Geminiani
t. VI. Scr. Rerum Italicar. Veteres contra Italiam
appellabant, quæ alias magna Græcia audiebat,
hodie regnum Neapolitanum dicitur. Artemidorus
p. 26, ubi Pitalia, ludos ab imp. M. Antonino Pio
in honorem Adriani imp. celebrata ait ἐν Ἰταλίᾳ,
designans Puteolos. Polybius p. 30 fine ed. Gron.
Italiam pro Japygia nominat; et sic alii sæpius.
Rex ille Italiæ, ad quem Romanus legationem misit,
fuit Hugo, qui legatos ad Romanum miserat, au-
xiliumque ab eo contra Saracenos Italiam vastan-
tes rogaverat. Mittebat ipsi Romanus suppetias,
sed ea conditione, ut regulos Campaniæ Longo-
bardos, Landulphum et Adenulphum, Capuæ et
Beneventi principes, item Gaimarium et Galerium
(nostro hodierno scribendi more *Waimar et Waisfer*,
aul, quod idem est, *Waibel*), Salerni dominos, in
ordinem cogeret, et ad agnoscendam CPTani impe-
ratoris maiestatem adigeret. In historiam et chro-
nologiam illorum principum admodum intricatam
me non immitto; sed conferre jubeo Camilli Pere-
grini Histor. principum Longobardorum, quam
Muratorius l. II, Scriptorum rerum Italiæ inseruit.
De legatione Hugonis ad Romanum, quam pater
Luitprandi obiit, conferre juvabit dicti Luitprandi
Histor. I. III, cap. 5. Legationis ejus finis forte fuit,
ut Romano a se occupatum Italiæ regnum signifi-
caret, quod A. 928. suscepit, id est indictione xv,
aut, i, et ut societatem belli cum eo iniret. Regnum
enim, ut novum, nondum compositum tum erat,
habuitque illud nunquam fere satis peccatum. Inci-
dit hæc prima legatio in A. C. 927. Respondebat
huic Hugonis ad se legationi Romanus hac ipsa hic
commemorata, ut videtur, aut alia paulo antiquiore
legatione. Id enim exacte definire non licet. Quo-
rescunque tandem ultro citroque commeaerint
Legati, certum hoc est, Romanum imp. studuisse
Hugonem ad partes suas pertrahere, eumque solli-
citasse, ut junctis Italicis suis copiis cum Græcis
rebelles regulos Longobardici sanguinis in ordinem
cogeret. Nam anno 933 Beneventanus, a Theo-
baldo Hugonis affini, Spoleti et Camertis marchione,
adjutus, gravi clade Græcos afficiebat et captos
omnes Græcos per ludibrium castratos domum re-
mittebat. Videtur Hugo ea lege Romano annuisse
ut operam socialem præstitisset, ut Bertha, spuria
ua filia, Romano juniori, senioris e filia nepoti,
admodum infanti adhuc, aliquando matrimonio
ingeretur; et sic factum, ut Campania Græcum
ad jus rediret. Intelligitur hoc e Luitprando, cujus
libello de legatione sua ad Nicephorum Phocam

A Panormitani 18, Turcæ 84, Armenii, qui sponte sua
expeditioni aderant una cum manganariis seu
quadraginti quinquaginta tres.

Missa regi Italiæ [Hugoni] sub Romano imp.
[Lecapeno], ut eductis copiis subigeret rebelles
Landulphum et Atenulphum, 382 fratres [Capuæ
et Beneventi], item Waimarium et Waisferium
[Salerni dominos], pariter fratres, et omnes Longo-
gobardos de themate Longobardiæ, qui defecerant:
et ut adempta illis castra restitueret et stratego illius
provinciae.

Pro ipso rege mittebantur [cum supradicto Epi-

hæc leguntur verba: *terram* (ita objurgabat Luit-
prandus, se teste, Nicephorum p. 480.) *quam im-*
perii tui esse narras, gens incola et lingua Italici
regni esse declarat [adeoque ad Græcum jus nihil
quidquam pertinere. De Neapolitano regno contro-
versia est.] *Landulphus, Beneventanorum et Capua-*
norum princeps, septennio potestative eam sibi sub-
jugavit [id est usurpavit per tyrannidem, possedit
de facto, ut aiunt, non de jure] *ut a servitutis ejus*
seu successorum suorum jugo usque ad præsens non
exiret [id est non exiisset. Ergo redierat Campana
tum ad Græcos.], *si non immensa data pecunia*
Romanus imperator nostri regis Hugonis amicitiam
emeret [id est emisset]. *Et hæc causa fuit, quod ne-*
poti suo et æquivoco [Romano juniori puta] *ejusdem*
Hugonis spuriam conjugio copulavit. Antequam au-
tem id fieret, mittebat Hugo aliam legationem
CPLin, circa A. 939, ferme, qua auxilium a Græco
imperatore adversus Saracenos Fraxinetum in-
sidentes rogabat; et Romanus mittebat ipsi copias,
quarum ope A. 941 Saraceni illi Fraxineto depulsi
fuerunt. Legationis hujus meminit Luitprandus
Hist. V. 4.

(65) Ita et in M., ne quis vitium typorum re-
putet.

(66) Quibus legibus Beneventani et Salernitani
illi principes tenuerint suos principatus a Græcis
imperatoribus, patet ex charta veteri Waimarii
apud Muratorium t. I, Ant. Ital. p. 181, ubi sic ja-
cet: *declaro ego Waimarius, princeps et imperialis*
patricius, quia concessum est mihi a sanctissimis et
piissimis imperatoribus Leone et Alexandro per ver-
bum (διὰ λόγου, vid. ad p. 408.) *et fermissimum*
præceptum bulla aurea sigillatum integram sortem
Benebantane provincie — ut liceret me exinde facere
omnia, quod voluero, sicut antecessores mei omnes
principes fecerunt, etc. De potentia eorum latius
ibi disputat Muratorius, qui tamen eos vasallos
imperatorum Græcorum fuisse non negat, quia
nempe titulum *Anthypati et Patricii* gesserunt. De
casu hoc exstat insignis inscriptio Tarenti, a Mu-
ratorio Thesaur. t. I, p. 468. edita, quam cum ha-
ctenus disputatis conferri velim:

ΡΩΜΑΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΡΩΜΑΙΩΝ
ΚΡΑΤΙΣΤΟΣ ΜΕΤΑ ΔΕΔΑΜΑΚΜΕΝΟΥΣ
ΤΟΥΣ ΑΙΘΟΣΤΑΤΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΛΑΟΥΣ ΤΗΣ
ΚΑΛΑΒΡΙΑΣ ΘΟΥΡΩΔΗΣ ΕΒΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ
ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΙΝ ΤΩΝ ΚΑΡΡΑΚΕΝΩΝ
ΒΟΗΘΕΙΑΤΟ ΝΕΟΝ ΦΡΟΤΠΙΟΝ ΕΝ ΤΗ ΗΘΑΕΙ
ΤΑΡΑΝΤΩ ΕΚ ΘΕΜΕΛΙΩΝ ΚΕΚΕΛΕΥΚΕ ΟΙΚΟΔΟ-
ΜΕΙΝ.

(67) Quando thema Langobardiæ nominant
Græci, intelligunt eam regni Italici seu Langobar-
diæ partem, quæ ad ipsos adhuc tum spectabat,
alias *minorem Langobardiam* dictam. « Fuit Græcis
in more, ducatus Beneventani partem ac præcipue
Apuliam Longobardiæ minoris vocabulo peculiari
designare. Verba sunt Cl. Muratorii t. I, Ant.
Ital. p. 72, quem conferri velim, et Angelum de

phanio] centenarius unus numerata pecunie; A esophoria 10; poculum ex onychite marmore unum; vitra Heliopolitana 17; sacculi triginta

JOAN. JAC. REIKSII COMMENTARIUS.

Nuce ad Chronic. Cassin. I, 49, ubi inter alia hæc habet: In Historia Miscellanea I, 23, Joannes sacellararius et logotheta missus legitur in Longobardiam, una cum Adelgiso dudum majoris Longobardie rege. Nimirum ut intelligamus, duplicem fuisse Longobardiam, alteram, quæ fuit Longobardorum regnum, et idcirco major, alteram, quæ ducta paruit Beneventano. Ascribam quoque verba Carusii ad Excerpta ex Annæ Comnenæ Alexiade t. II. Biblioth. Siculæ p. 1156. Sunt autem hæc. « Longobardie nomen olim tam late patuit, ut universa Italia hoc vocabulo intelligeretur. Charta Caroli M. pro divisione Imperii: Italia vero, quæ et Longobardia dicitur, etc. Postmodum Græcis ea potissimum pars, quæ in Calabria et Apulia eorum imperio paruit. Sic in Themat. Constant. Porphy. I. II, c. 11. Demum Æmilia et Liguria hoc nomine appellatur ab Alberto Mussato l. vi. De Gestis Henrici VII, c. 14. » Videatur itaque utraq; Lombardia a Lombardis nomen accepisse. Verum res secus habet. De Longobardis solummodo appellata est Gallia Cisalpina, quæ hodiernum adhuc nobis Germanis die *Lombardei* audit, olim Longobardie regnum et Longobardia minor. Verum alterius Longobardie minoris, Calabriam et Apuliam complexæ, nomen ab Arabibus repetendum est. Habent illi vocem *Barr*, quæ terram continentem, in specie maritimam, *riperiam*, notat. Sic *barral Aduah* appellant continentem Africæ, quæ trajectus sit in Hispaniam. Rodericus Toletanus Hist. Arab. c. 15, *promontaria transductiva reddidit. Al Barr at Thawil, longam barram seu longam riperiam* aut continentem appellant totum tractum Italiæ a freto Siculo usque ad clisuras Genuæ et confinia Franciæ. Lombardiam autem proprie dictam, in qua Mediolanum est, *al Lambardiam*, et *al Lombardiam* appellabant. Vocem *Barræ* ab ipsis non Hispaniantium, sed et Franci et Itali assumpserunt. Aimoin. Continuat. l. v. c. 22: *Saraceni de Barra* [id est Africa] *egredientes et hostem Ludovici post iergum sequentes.* Cf. Abulf. Ann. t. V. p. 147. seqq.] De differentia Lombardie et Langobardie, item de majore et minore Lombardia, illa Gallia Padana, hæc ducatu Beneventano, disputat anonymus quidam monachus Cassinensis in notis ad Morenæ historiam laudi p. 1130. Tomi VI. Script. Rer. Ital. Murat. Expendatur locus Nili Doxopatrii de quinque patrinarchatibus: Ἐπι τῷ γὰρ τῷ δουκῆτον πύσης Λογγυβαρδίας, τῆς παλαιῆς Ἑλλάδος οὐστῆς, ἢ ὑπὸ τὸν βασιλεὺς Κωνσταντινουπόλεως. Ergone magna Græcia erat patria Hellenum, et proprio olim, ante Romam conditam, Hellas dicta, unde trajecti in Græciam Hellenes huic regioni nomen suum imposuerunt? *Ex Adstent.*

(68) Compendium scripturæ κλειο cum π superimpositis extricare non valui. In Latinis ut aliquid darem non prorsus alienum, dedi Heliopolitana. Sæpe *K* et *H* a librariis permutari, demonstro ad p. 439, et in nostris membranis ambæ litteræ tam gemellis erant modis exarata, ut ovum ovo similis esse nequeat. De vitro in tractu Tripolis Palæstinæ et Baalbeki seu Heliopolis et apud Byblum ex arena Nevii Byblini mire candida et pellucida factitatio, et veteres, ut Plinius, et recentiores Itinerarii ad hunc pene omnes memorant. In compendio quoque latere πολιτῆνα, vix est dubium. In M. erat oriptum ὄηλο, cum π superimpositis. Unde nisi velles κλειοπατριχῆ efficeret, mihi quidem de s Cleopatricis non constat.

δ) Debuerunt ergo hæc aleipta bureaulis aut sidibus e. c. stanneis inclusa fuisse, quia nume-

rabantur. Inter alia dona, quæ Alexius Henrico V mittebat, est quoque genus est locus Annæ, qui totus apparet, aut epistola ibi integra inserta: Τῆ σου νόν ἀπιστάτησιν δεξωμάτων ἐκ γουστὸν μετὰ μαργαριταρίων, ἐν ἕρωσι ταμίματα ἔιδον διαφόρων ἐκ δὲ τῶν ἐπ' ἑκάστου αὐτῶν ἐπισημαίνονται, *misimus nobilitati tuae cubulo Græcus imperator in illa epistola cum compellat] amicitie et benevolentiæ insinuale aureum* [pyxidem in signa margaritis obsitum, *pyxidem auream diversorum reliquias sanctorum. pergameno, quod unumquodque fragmentum, nomen significat, καυκίον sardonyche, καὶ ἐμπότης κόβος, ποικίλον, ἀστροπέλεκτον δεδεμένον μετὰ καὶ ὀρθόλασμαβν.* Quid in his et ceteris, fatetur Du Cange ad h. l. se ignoscere lapidem ceraunium significet, genus galantis, ignitæ, de quibus Tertullianus Exerc. Plin. (ubi de cerauniis plura) *gemmis non ideo substantia ignita essent rutilulo rubore.* Forte capsula pergameno condendo fuit e tali gemma. Tamen species odoratas dono mittendi consuevis procul dubio ex oriente venit, inter principes viros inter alia dona marmoram et agalloctum tradunt historici. An. 255. [Chr. 869.] de Jacobo, filio Izzafarida narrat, eum, occupata Persia, quibus et victoriam nuntiaret, et obsequium clientelam Chalifæ deferret, huic marmoram *falcones candidos et centum globos et cetera.* Locum hunc sit vertit Texeira de el Origen etc. de los Reyes de Arabes, 1710. 8. p. 248.] e suo aliter tradente: *veynte falcones de colores y 200 muy puro que son 450 libras; y un mando de presente al Kalefah de dot. p. 538.* Histor. Patriarch. de dona a Saladino ad Nuroddinum *baræ fragmenta duo magna, alterum triginta librarum.* Gynæconitæ orientalium talia appetunt, et dasque tere legens, quantos illæ eum in odoramentis fecerint. [Inter præcipua quibus Romanus Hugonem ad suscipiendum adversus rebelles Longobardos, Italiæ regulos, incitabat, recensentur pretiosæ, blattæ. Pariter enumerat Alexius in epistola ad Henricum V. num, in Alexiade p. 93, inter ea permovet, ut bello Robertum Guiscardinum aggrederetur, pecuniæ quidem s, 144, millia nummum aureum et 216 millia, vestium autem ἑκατόν ἑκατά.

(70) Quinam hi septem regis fuerint, dictu difficile est. Videntur Marchio Comites iidem esse. Erant autem tum ceteri potentes maxime Marchio Italie vel cuius metropolis Mediolanum (adæque ipse tum erat Marchio Insubria), Marchio Italici vel Ligurici, Marchio Tuscie, Normaniæ, Marchio Fori Julii vel Tridentinæ, Marchio Eporidie denique. Tuscæ circa A. 935. erat Hubertus, post eum Hugonis regis fratrem. Marchio Ita-

αὐτοῦ ῥηγός (71) σκαραμάγγια δίκτρινα ζ'. Αἰ γὰρ τοῦ Ἀ κόμητος καὶ μαρκησιῦ (72) τοῦ αὐτοῦ ῥηγός τοῦ πλησιάζοντος τὸ θέμα Λαγοβαρδίας σκαραμάγγια ε', δικτρινον α', διρόδιον α', διδένετον α', διάσπρον α' ὁμοῦ σκαρμάγγια θ', ἰσωφόρια δ', ἰσωφόρια λεπτόζηλα γ' ὁμοῦ ζ'. Ἔργα ἀργυρᾶ διάχρυσα γ'. Εἰ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ῥηγὸς οὐ παραγίνεται, ἀποστελεῖται δὲ λαὸν, καὶ καταπολεμήσῃ καὶ ἀφανίσῃ τοὺς ἀποστάτας καὶ παραδώσῃ τὰ κάστρα τῷ στρατηγῷ Λαγοβαρδίας. ὡσαύτως δὲ αὐτῶν ἀποστελεῖται τὰ προῶρρηθὲντα πάντα πρὸς τὸν ῥηγά. Ἐδόθησαν τῷ πρωτοσπαθαρίῳ Ἐπιφανίῳ λόγιφ ἐξόδου (73) τοῦ αὐτοῦ ταξειδίου τῆς Λαγοβαρδίας σκαραμάγγια διαφόρων χροιοῦν καὶ ἐξεμπλιῶν ζ', ἰσωφόρια ὀκτάλια λ', λωρωτὰ κ', ἀληθινὰ κ'. Ἐξ αὐτῶν ἐξωδίασεν ὁ πρωτοσπαθάρχιος Ἐπιφάνιος σκαραμάγγια β', ἰσωφόρια ὀκτάλια ιζ', λωρωτὰ ιβ', ἀληθινὰ ιδ'. Μετὰ δὲ τὸ ἀναδραμεῖν αὐτὸν εἰσεκόμισεν τὰ περισσεύσαντα σκαραμάγγια δ', ἰσωφόρια ὀκτάλια ιγ', λωρωτὰ η', ἀληθινὰ ζ'. Ἰστέον, ὅτι τὰ θεματικά πλοῖμα ἐν τῇ κατὰ Κρήτης ἀφίξει ἐρογεύθησαν (7) οὕτως: οἱ τουρμάρχα ἀνὰ λ', οἱ κόμητες τῆς κόρτης ἀνὰ κ', οἱ χαρτουλάριοι τῶν θεμάτων ἀνὰ κ', οἱ δομέστικοι τῶν θεμάτων ἀνὰ κ', οἱ δρουγγάριοι ἀνὰ κ', οἱ κόμητες ἀνὰ ζ', οἱ στρατιῶται ἀνὰ γ', οἱ ναύκληροι τῶν γαλιῶν ἀνὰ δ', ὁ λαὸς τῶν γαλιῶν, ἕτοι οἱ Μαρδαῖται, ἀνὰ γ'. Ἰστέον, ὅτι, οἱ τοῦ θέματος τοῦ Χαρπεζικίου (75) ἐρογεύθησαν οὕτως. Οἱ μεγάλοι τουρμάρχα, ὁ μερικάρχης, ὁ κόμητης τῆς κόρτης καὶ ὁ δομέστικος τοῦ θέματος ἀνὰ ε', οἱ ἐλαττότεροι τουρμάρχα ἀνὰ νημισμάτων δ', οἱ δρουγγάριοι ἀνὰ γ', οἱ στρατιῶται ἀνὰ β'. Ἰστέον, ὅτι οἱ Σθλαθησιᾶνοι οἱ καθισθίντες εἰς τὸ ὄψικιον ἐρογεύθησαν οὕτως: εἴ τρεῖς αὐτῶν κεφαλαὶ ἀνὰ ε', καὶ οἱ λοιποὶ ἀνὰ νομισμάτων γ'.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

erat Manasses, olim episcopus Arelatensis, tunc autem ab affine suo, rege Hugone, in Italiam vocatus et episcopatu atque marchia Tridenti, item episcopatu Mantuano et Veronensi donatus, Marchio Eporediæ erat Berengarius, filius Adelberti. Spoletinum protinus nominabatur. Sed Albericus Romam consulis nomine regebat, Marociæ filius Hugonis regis privignus. In reliquos, si tanti, inquirant historiæ Italiæ mediæ ævi curiosi ruspatores.

(71) Quinam etiam hi sint sex episcopi regis Hugonis, me melius dixerint historiæ mediæ ævi periti. Forte fuerint hi Pisanus aut Januensis, Ficiniensis, Mediolanensis, Veronensis, Aquileianus et Ravennas.

(72) Marchio, regi Hugoni parens, ad thema Longobardiæ proximus erat circa illa tempora Theobaldus, Spoleti et Camertis Marchio, eoque A. 934 defuncto, Ansgarius, filius Adelberti, Marchionis Eporediæ. Spoletani, quamvis duces plerumque audirent, revera tamen marchiones et comites erant, et, ut ait Murator, t. I, Antiq. Ital. p. 270., nunc ducti, nunc marchionis, interdum etiam comitis titulo insigniti cernuntur.

(73) Ergo non nummos, sed vestes ipsi addebant, quas venderet (erant autem panni CPTani in Europa occidentali cari et rari) et inde viveret. Parum digna hæc res esset legatis nostrorum regum. In Abyssino et orientalibus quibusdam regibus minorum gentium paupertinarum fertur, si

thuris; alipta 500. Pro ejus septem comitibus singulis esophoria bina. Pro sex ejus episcopis totidem scaramangia citrina. Pro ejus comite et marchione, cujus jurisdictione cum provincia Longobardiæ conterminat, scaramangia 5, citrinum 1, roseum 1, venetum 1, et album 1; in universum scaramangia 9. Item esophoria [præstantiora] 4 et tria minuta; simulesophoria 7; opera argentea in aurata 3. Habebat Epiphanius in mandatis, ut, si rex ipse non adveniret sibi opitulatum, mitteret tamen copias, quæ subigerent et exterminarent rebelles, præsidique Longobardiæ castra restituerent, nihilominus regi prædicta munera mitteret per ejus homines, haud secus ac si ipse adfuisset. Addebantur protospathario Epiphanio eo fine, ut haberet, unde sumptus in illa Longobardica expeditione faceret, scaramangia diversorum colorum et exemplorum numero sex, esophoria octalia seu octoul-naria 30, lorota seu loris insignita vel cancellata 20, rubra 20. De his expendit protospatharius Epiphanius scaramangia 2, esophoria octalia 17, lorota 12, rubra 14. Reliqua restituebat in urbem reversus, scaramangia 4, esophoria octalia 13, lorota 8, rubra 6. Classarii provinciales accipiebant in expeditione Cretense rogas in hunc modum: turmarchæ trigena numismata; comites cortis seu prætorii vicena; chartularii thematum item vicena; domestici thematum item; drungarii tantundem; comites sena; gregarii milites terna; naucleri galearum seu triremium quaterna; populus galearum seu turba nautica, Mardaitæ puta, terna. Qui de themate Charpezic erant, accipiebant rogas in hunc modum. Magni turmarchæ, item meriarcha, comes cortis et domesticus thematis accipiebant

legati eorum Armeni aut Judæi mercatores sunt, et cum mancipiis castratis mercaturam exercent. Conf. Bernieri Itinerar. et relatio historica de Choatja Morado, regis Æthiopiæ quondam ad Batavos legato, post opuscula Ludovici du Four de Longerue Lipsiæ anno 1750 edita. Attamen erat eo tempore mos mercatores pro legatis mittendi, pro istorum hominum parcimonia et paupertate. Ita Otto I, imp. Luitfredum, institutorem seu mercatorem, πραγματοεὐτήν Moguntinum, legabat CPlin ad Constantinum Porphyrogenetum; v. Luitprand. Hist. VI, 2.

(74) At quoties id iteratum? Ad quantum spatium imputata ipsis fuit roga? Singulisne mensibus, an trimestribus? Ego crederem, in singulos annos aut certe pro tota expeditione (pour une campagne tout entière) fuisse tantum erogatum illis militiæ diversis ducibus, quantum hic recensetur. Minutum certe pro nostra etate. Patet ex p. 386 singulis quidem mensibus datam fuisse rogam, sed quovis mense tantummodo quartam partem ejus summæ, quæ hic scripta est, cum tota expeditio non ultra quatuor menses durare subsumeretur.

(75) Thema Charpezik aut Charpezikion nullibi reperio. Cogitavi aliquando de Darbesek in confinis Ciliciæ et Syriæ, in faucibus et pylis sito, celebri nominis elisura in historia Arabica. Rectene conjectaverim, viderint alii. Sed scrupulum movet, quod Χαρπεζικιον recurrit p. 385. et ἀλλοπολλοὶ deinceps, eaque scriptura constat et servatur.

solidos quinos ; minores turmarchæ solidos quater- nos ; drungarii ternos, milites binos, **SSS** Sthlabesiani in obsidium thema traducti et ibi depositi rogam accipiebant hanc : tres eorum capitanei nummos quinos, reliqui ternos. Qui e themate Thraciesiorum in Cretam trajiciebant, erant hi : strategus vel prætor aut præses, turmarcha Theodosiacorum, turmarchæ victorum, turmarchæ maritimorum, meriarcha, chartularius thematis, comes cortis, domesticus thematis, drungarocomites 64, quorum alii binos, alii ternos milites sub sua dispositione habebant, ita ut milites in universum essent centum et quinquaginta. De processione vel officio strategi aderant expeditioni protomandator, protocancellarius, protobandoforus, protodomestici sex, protocentarchi 6, processionales, id est apparitores, centum. De Armenis riperiam suam custodientibus, quamvis haberet strategus tum cum educeret in expeditionem Cretensem, viros armatos ad sexcentos, attamen non permissum est pluribus, quam quinquaginta, viris trajicere ob paucitatem carabiorum onerariorum. De bando turmæ Theodosiacorum aderant comes unus, proagetæ seu primipili quatuor, protomandator turmarchæ unus ; faciunt simul septem capita. De bando merarchæ pariter aderant septem viri. Causa ejus rei hæc erat. Drungarius classis jusserat ejus thematis non milites, sed tantum rectores et primipilos adesse. Turmarcha victorum relinquebatur a drungario classis, propterea quod ægrotaret, jussus interim oram maritimam provincie custodire. Ille vero turmarcha suos primipilos secum tenebat.

CAPUT XLVI.

Expediit adversus Cretam et armatura tam classis, quam equitatus, tempore Constantini et Romani Porphyrogenitorum in Christo fidelium imp. indicti. VII [anno Christi 949].

Regia classis constabat usiis [navium id genus est,] centum quinquaginta, in quibus pamphyli sex et alii duo recens comparati ; chelandia ad usiarum instar facta centum, in quibus numerabantur usiæ septem Russorum per Dyrhachium et Dalmatiam stationem agentes, tres in Calabria, tres aliæ ad expediendam aliquam imperialem commissionem cum Stephano ostiario et præfecto sacri aquiminalis in Hispaniam missæ. Pamphylus unus custodie urbis a Deo protegendæ [Constantinopoleos] deputatus et usiæ viginti quatuor. **SSS** In Cretam excursura armis affigendam pamphyli 7, usiaca chelandia 33 ; in universum sunt chelandia 40,

A Οἱ ἀπὸ τοῦ θέματος τῶν θρακησίων ἐν τῇ Κρήτῃ περᾶσαντες, ὁ στρατηγὸς, ὁ τουρμάρχης τῶν θεοδοσιακῶν (76), οἱ τουρμάρχαι τῶν βικτόρων, οἱ τουρμάρχοι τῆς παραλλίου, ὁ μεριάρχης, ὁ χαρτουλάριος τοῦ θέματος, ὁ κόμης τῆς κόρτης, ὁ δομέστικος τοῦ θέματος, δρουγγαροκόμητες 64, ἔχοντες οἱ αὐτοὶ δρουγγαροκόμητες οἱ μὲν ἀνὰ στρατιωτῶν δύο, οἱ δὲ ἀνὰ στρατιωτῶν γ', ὡς εἶναι τὸ πᾶν στρατιώτας ρν'. Ἀπὸ τῆς προελεύσεως τοῦ στρατηγοῦ ὁ πρωτομανδάτωρ, ὁ πρωτοκαγκελλάριος, ὁ πρωτοβανδοφόρος, πρωτοδομέστικοι ς', πρωτοπένταρχοι ς', προελευσιμαῖοι πεζοὶ ρ'. Ἀπὸ τῶν Ἀρμενίων τῶν φυλασσόντων τὴν παραλλίαν τοῦ θέματος. Ὡς γὰρ ἀνήγαγεν ὁ στρατηγὸς, εἴηεν ἕως τῶν χ' ἐξωπλισμένους πρὸς τὸ περᾶσαι ἐν Κρήτῃ· διὰ δὲ τὴν ὀλιγότητα τῶν καματέρων καρabiών οὐ συνχωρήθησαν περᾶσαι, εἰ μὴ οἱ ν'. Ἀπὸ τοῦ βίνδου τῆς τούρμας τῶν θεοδοσιακῶν κόμης α', προάγεται δ', ὁ πρωτομανδάτωρ τοῦ τουρμάρχου α', ὁ δομέστικος τοῦ τουρμάρχου α' ὁμοῦ ζ' ἀπὸ τοῦ βίνδου τοῦ μετάρχου ὁμοίως ζ'. Ὅτι στρατιώτας οὐ προσέτιζεν ὁ δρουγγάριος τοῦ πλοῦμου περᾶσαι ἐν Κρήτῃ, εἰ μὴ ἄρχοντας καὶ προαγέτας. Ὅτι ὁ τουρμάρχης τῶν βικτόρων διὰ τὸ ἀσθενεῖν αὐτὸν κατελείφθη παρὰ τοῦ δρουγγαρίου τοῦ πλοῦμου εἰς φύλαξιν τῆς παραλλίου τοῦ θέματος. Ἐκράτησεν δὲ ὁ αὐτὸς τουρμάρχης καὶ τοὺς προαγέτας αὐτοῦ.

C

ΚΕΦΑΛΑ. ΜΕ'.

Π κατὰ τῆς νήσου Κρήτης (77) γενομένη ἐκστρατεία καὶ ἐξόπλισις τῶν τε πλοῦμων καὶ καθ' ἑαυτῶν ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ τῶν Πορφυρογεννητῶν ἐν Χριστῷ πιστῶν βασιλέων εἰς Ἰνδικίωνα ζ'.

Τὸ βασιλικὸν πλοῖον οὐσαί ρν', ἐξ ὧν πάμφυλος (78) ζ' καὶ οἱ ἀρτίως κατασκευασθέντες β'. Οὐσιακὰ χελάνδια ρ'. Ἐξ αὐτῶν τῶν Ῥουσίων ἐν τε Δυρράχιῳ καὶ ἐν Δαλματίᾳ οὐσαί ζ', ἐν Καλαβρίᾳ οὐσαί γ', μετὰ τοῦ ὀστιαρίου Στεφάνου καὶ νηπιτταρίου εἰς τὴν Ἰσπανίαν δουλία οὐσαί γ'. Εἰς φύλαξιν τῆς θεοφυλάκτου πύλαις πάμφυλος α' καὶ οὐσαί κδ'. Τὰ μέλλοντα ταξειδεῦσαι ἐν Κρήτῃ πάμφυλος ζ', οὐσιακὰ χελάνδια λγ', ὁμοῦ χελάνδια μ'. Δρόμονα κ' ἀνὰ οὐσιῶν β', οὐσαί μ'. Οἱ Ῥῶς ἄνδρες φπ' καὶ κνιδία τὰ ποιούντα ταξειδεῦσαι (79) ἄνδρες με, ὁμοῦ Ῥῶς χκθ'. Οἱ Τουλμάτζοι ἄνδρες τζη', οἱ ἀρχιμάλωτοι ἄνδρες ψ. Ἐάθησαν εἰς φύλαξιν τῆς

JOAN. JAC. REISKU COMMENTARIUS

(76) Reliquiæ hæc sunt veteri disciplina militari Romanorum, in qua legiones passim ab Augustis appellabantur. Victores pariter videntur iidem cum legione victricis esse. Nicetas p. 16. legiones quasdam sub Joanne Comneno memorat, unam τῶν Ἐκλεκτῶν, aliam Macedonicam, aliam Scythicam, aliam Persicam.

(77) Expeditionem hanc Constantini adversus Saracenos Cretenses infelices successus duce Gononuchō sortitam fuisse, Cedren. p. 500 et ita in extremis Constantini rebus refert, sed iste narrationi mortem ejus subjiciat,

certe post rex ejus calculo Ind. XIV. A. M. 6464., id est A. C. 956, gestas eam tradit. Noster autem in ind. VII., id est A. 949, reponit. Non concilio hanc pugnam.

(78) Videntur navigia esse in Pamphylia fabricata, aut qualibus in Pamphylia utebantur.

(79) Pueri, qui faciunt castra melari aut in castris agere. Obscure dictum leviter et ambigue expressi in Latinis. Videntur tuisse, qui tentoria erigerent et destruerent, aquam gererent et alia ministeria facerent. Verum tam paucine tot hominibus, 584 numero, sufficiebant? Vix putem.

πόλεως οἱ στρατηγοὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους μετὰ χελανδίων παμφύλων ζ' ἀνὰ ἀνδρῶν ρκ' κπὶ χελανδίων οὐσιακῶν δ' ἀνὰ ἀνδρῶν ρη'. Κατελείφθη δὲ καὶ μὴ οὐσία εἰς τὸ κόψαι τὴν τῆς ὀγδόης ἰνδικτίονος ξυλὴν (80). Ὁ στρατηγὸς τῆς Σάμου μετὰ χελανδίων παμφύλων ζ' ἀνὰ ἀνδρῶν αν' καὶ χελανδίων οὐσιακῶν ζ' ἀνὰ ἀνδρῶν ρη'. Ἀπεστάλησαν δὲ μετὰ τοῦ πρωτοσπαθαρίου Ἰωάννου καὶ ἀσηκρήτης ἐν Ἀφρικῇ (81) χελάνδια γ' καὶ δρόμονες δ' ἀνὰ ἀνδρῶν σκ'. Ὁ στρατηγὸς τῶν Κιβυβραιωτῶν μετὰ χελανδίων παμφύλων ζ' ἀνὰ ἀνδρῶν ρν' καὶ χελανδίων οὐφιακῶν ζ' ἀνὰ ἀνδρῶν ρι'. κατελείφθη δὲ καὶ εἰς φύλαξιν τοῦ θέματος πάμφυλοι β', οὐσιακά δ'. Κατελείφθη δὲ καὶ εἰς τὸ κόψαι τὴν τῆς ὀγδόης ἰνδικτίονος ξυλὴν οὐσίαι β'. Κατελείφθη δὲ καὶ εἰς φύλαξιν (82) τοῦ κυροῦ Στεφάνου τοῦ γυνακαδέλφου τοῦ βασιλέως ἐν Ῥόδῳ οὐσία α' καὶ δρομόνων δ' ἀνὰ ἀνδρῶν σκ'. Γαλάαι τῆς Ἀτταλίας ιε', Ἐξ αὐτῶν κατελείφθη εἰς φύλαξιν τοῦ θέματος γαλαίαι ζ'. Γαλάαι τῆς Ἀντιοχείας (83) β'. Κατελείφθησαν καὶ αὐταὶ εἰς φύλαξιν τοῦ αὐτοῦ θέματος. Γαλάαι τῆς Καρπάθου. Κατελείφθησαν εἰς φύλαξιν τῆς νήσου Καρπάθου γαλαίαι α'. Ἀπὸ τοῦ θέματος Πελοποννησοῦ ὁ τουρμάρχης τῆς παραλίου μετὰ χελανδίων δι'. Ἀπὸ τῶν Μαρδαϊτῶν τῶν τῆς Δύσεως θεμάτων, Νικοπόλεως, Πελοποννησοῦ, Κεφαλληνίας ἄνδρες γ.

insula Rhodo observandum Dominum Stephanum, fratrem imperatricis, relinquebatur usia una et dromonia quatuor, 220 quodque classiariorum. De quindecim galeis Attaliæ relinquebantur ad custodiam ietius provinciae galeæ sex. Domi quoque manebant duæ Antiochiæ galeæ præsidii causa. Nautica quoque vis insule Carpathi domi restitabat eundem in finem. Consistebat tum ea tota in una galea. Expeditioni intererat e themate Peloponnesi turmarcha oræ maritimæ cum chelandii quatuor. Mardaitarum e provinciis occidentalibus, ut Nicopoli, Peloponneso et Cephallenia excitorum aderant viri ter mille.

Διὰ τοῦ καθελληνικοῦ.

Ἀπὸ τοῦ θέματος Θράκης ὁ τοποτηρητὴς, καὶ ἀπὸ τῶν δ' ταγμάτων ἄρχοντες ἄνδρες μλθ', σχολάριοι τῶν δ' ταγμάτων, ἄνδρες τνδ' ὁμοῦ ἄρχοντες καὶ σχολάριοι τῶν δ' ταγμάτων, ἄνδρες υλγ'. Ἀπὸ τῶν θέματος Μακεδονίας ὁ τοποτηρητὴς καὶ ἀπὸ τῶν δ' ταγμάτων ἄρχοντες, ἄνδρες πγ'. Σχολάριοι:

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(80) Id est ξυλίαν *lignaturam*, materiam ligni cædedam pro indictione seu anno futuro. Nautæ otii tempore vel quando non in expeditione nautica essent, ad opera publica adhibebantur, ut ad comportandam ædificiis publicis struendis materiem (vid. Leo Gramm. p. 472 et 481. Cedren. p. 585 et 599), ita hic loci ad cædenda ligna in silvis pro usu aut palatii aut forte totius urbis CPTanæ.

(81) Africa hic est non pars terrarum orbis de quatuor una, sed aut provincia stricte sic dicta, aut hujus provinciae capitalis cognominis, sedes regia Fathemidarum, antequam in Ægyptum transmigrarent, alias de conditore et gentis istius et urbis, Mahadi, Mahadia dicta (v. D'Herbelot. Bibl. Orient. v. *Mehedia* p. 573.) Dominabatur autem eo tempore, A. C. 949. Africæ Almansur, nepos illius Almahadii, quem modo nominavimus, primi de gente Fathemidarum in Africa et Mauritania dynastæ. Non bene conveniebat his Fathemidis, Africæ et Siciliæ atque Sardinie dominis, cum Ommiadis, qui supremum tunc imperium in Hispa-

dromones 20, quorum cum singuli binas haberent suas usias, efficiebantur usiæ 40. Russorum erant viri 584, quibus si accensentur 42 pueri seu servi in castris servientes, erunt Russi universi 629. Tulmatzi 368, captivi 700. Relinquebantur domi ad custodiam urbis [regiæ] strategi Ægæi maris cum chelandiis pamphyliis 6, quorum singula tenebant viros centenos vicenos, et chelandiis usiacis quaternis singulis viros centenos octonos vehentibus. Una quoque usia relinquebatur ad cædendam ligneam materiam [pro ædificiis publicis erigendis] per instantem octavam indictionem [seu annum proxime secuturum]. Porro mittebantur in Cretam] strategus Sami cum chelandiis pamphyliis sex, quorum unumquodque viros centenos quinquagenos trahebat, et chelandiis usiacis 6, et in eorum unoquoque viris 108. Mittebantur quoque cum Joanne protospathario et asecreta in Africam chelandia 3 et dromones 4, habentes singuli viros ducentenos vicenos. Strategus Cibrhæotarum mittebatur cum chelandiis pamphyliis sex, trahentibus singulis viros centenos quinquagenos, et chelandiis usiacis 6 cum viris quoque centenis de nis. Relinquebantur in præsidium provinciae pamphylii 2, usiaca chelandia 4; item usiæ 2 ad cædendam materiam pro octava indictione. Etiam in

De equitatib.

Equitum aderant ad illam expeditionem hi. E themate Thraciæ lociservator et quatuor tagmatum rectores, qui viros 139 efficiebant, cum scholaris quatuor tagmatum, capitibus 354. In universum illi efficiebant, tam rectores, quam scholaris quatuor tagmatum simul sumpti, capita 493. E the-

nos Arabes eorumque multos diversos regulos omnes exercebant. Illæ similitates tempore post sub Almoëzzo, istius Almansuri filio, in apertum bellum erumpebant. Videtur itaque legationis illius in Africam scopus fuisse, ut Almansur, dominus maris mediterranei inter Siciliam et Græciam interjecti, Saracenos Cretenses, ut a Saracenis Hispanis dependentes, eorumque olim ἀποικους, vexaret quantum posset; vid. ad p. 330, dicta.

(82) Stephanus, filius Romani Lecapeni, olim imperator, tandem anno 945, ineunte a Constantino imperio exutus et in Proconnesum primo, deinde Rhodum translatus, exilium et privatam vitam per 19 annos toleravit Vid Cedren. p. 634. et Luitprand. Histor. l. vi, cap. 10, 11.

(83) Antiochiæ tenebant Græci ab A. C. 903. (teste Hagi Chalifat) ad A. 1070, quo Turcis cessit post infelix Romani Diogenis cum Alp. Arslano prælium. Atqui tamen invenio apud Abulfedam, anno Chr. 965, eam Saracenis Tarsensibus peruisse. Anno tamen 969, Romanos eam recuperasse idem ait.

mate Macedoniae lociservator et quatuor tagmatum rectores, viri 83; et scholarii quatuor tagmatum viri 293, qui simul sumpti [una cum superioribus] efficiunt numerum hominum 869. E tagmatibus peraticis aderant praefectus excubitorum 335 cum lociservatore suo totoque suo tagmate, quod, rectoribus et scholaris simul computatis, efficiebat viros 700; item aderat hicanatorum praefectus cum lociservatore suo et cohorte sua, quae constabat viris 456, tam rectoribus, quam cohortalibus. De illis Armenis, qui nuper modo cum assignatione rogæ Natiolæ tagmatibus adjuncti fuerant, aderant viri mille. De Sthlabesianis [seu Slavis] sedentibus in Opsicio viri 220. Item aderat strategus Thracianorum cum tribus suis turmarchis et reliquis suis rectoribus provincialibus omnibusque primipilis et tota sua processione et militibus, quos drungarii et comites illius usibus praestabant, viris nempe 150. Nam reliqui 800 debuerunt viritum quaternos nummos praestare. Unde confectæ fuerunt litrae 41, numism. 32. De quibus accipiebat thema Charpezicii litras 24, numismata 56. Sed diligentius adhuc apud archontem inquirendum in verum numerum militum in Cretam expeditorum e themate Thracensium. De Armenis ejusdem thematis Thracensium, oram illius maritimam custodientibus, aderant viri 600, exciti verum ob paucitatem navium onerariarum non sinebantur trajicere nisi tantummodo viri quinquaginta. Aderat porro strategus Charpezicii cum toto themate suo, id est cum turmarchis praestantioribus et comite cortis et domestico thematis, viris 25, minoribusque turmarchis 47, drungariis 205 et gregariis 420, in universum viris 705.

De roga totius illius classis, tam pedum [seu classiariorum] quam equitum,

Pro quatuor tagmatibus regiae classis, connumeratis tam rectoribus, quam gregariis, item regiis mandatoribus et medicis et captivorum tam rectoribus, quam gregariis, Tulmatzis et Russis puta, nec non illis, quos ecclesiae contributorant, item machinarum bellicarum operis, expensa fuit roga in parato grandi aere haec: litrae scilicet 1691 cum numismatibus 53, et in miliaribus seu minuto aere litrae 73, numismata 62, milliaresia 4. Quae ambae summæ, tam, litteram aurearum, quam miliarensium argenteorum, simul sumptæ faciunt centenaria 47, l. 62, n. 42 et miliaria 4. Roga Dyrrbachium missa pro septem chelandis ibi agentibus et captivis Tulmatzis numero 793 fuit in litris auri 336 et milliaresis literarum centum et sedecim et numismatum 17. Pro themate Ægæi maris, rectoribus ejus puta et militibus, missa fuit roga litr. 69, num. 24. Quantum rogæ acceperint tria themata marina, diligentius exquirendum ab archontibus quatuor tagmatum. Thematis Sami tam

Α τῶν δ' ταγμάτων ἄνδρες, σζμ'. ὁμοῦ ἀρχόντες καὶ σχολᾶριοι τῶν τεσσάρων ταγμάτων, ἄνδρες ωβ'. Ἀπὸ τῶν περατικῶν ταγμάτων δ' ἐξουδένωται μετὰ τοῦ τοποτηρητοῦ αὐτοῦ καὶ παντὸς τοῦ τάγματος αὐτοῦ, ἀρχόντων καὶ σχολαρίων, ὁμοῦ ἁνδρῶν ψ'. Ὁ ἰκανότες μετὰ τοῦ τοποτηρητοῦ αὐτοῦ καὶ παντὸς τοῦ τάγματος αὐτοῦ, ἀρχόντων καὶ σχολαρίων, ὁμοῦ ἁνδρῶν υνζ'. Ἀπὸ τῶν Ἀρμενίων τῶν ἀπὸ τῶν καταγέντων βογεύεσθαι εἰς τὰ τῆς Ἀνατολῆς ταγμάτα, ἁνδρῶν α'. Ἀπὸ τῶν Σθηλαθρασιάνων τῶν καὶ ἡμίτων εἰς τὸ ἀφίκιον ἁνδρῶν σκ'. Ὁ στρατηγὸς τῶν Θρακισίων μετὰ τῶν τριῶν αὐτοῦ τουρμαρχῶν καὶ τῶν λοιπῶν θεματικῶν ἀρχόντων αὐτοῦ καὶ τῶν τῶν προαγετῶν καὶ πάσης αὐτοῦ τῆς πρὸς τῆς σιων καὶ στρατιωτῶν, ὧν εἶχον αἱ δρουγγαρίαι κώμητες εἰς δουλείαν αὐτῶν, ἁνδρῶν ρν'. Ὁ δὲ ἰστωῦ στρατιωτῶν ἀπειτηθέντων λογάριον ἀπὸ δ. δ. τρι μ' v. λβ'. Καὶ ἐξ αὐτῶν ἐρογεύθη τὸ θέμα Χαρπεζικίου λίτρας κδ', ν. υζ'. Ζήτησι εἰς τοὺς ἀρχοντες λεπτομερέστερον (84) τοῦ πεφάσαντος λαοῦ ἐν τῇ νῆσῳ Κρήτῃ ἀπὸ τοῦ θέματος τῶν Θρακισίων. Ἐτῶν Ἀρμενίων τὴν αὐτοῦ θέματος, τῶν Θρακισίων φυλασσόντων τὴν παραλίαν τοῦ Θρακιστοῦ χ'. Διὰ δὲ τὴν ὀλιγότητα τῶν κωματέρων καὶ οὐ συνεχωρήθησαν πέρασαι εἰ μὴ ἄνδρες ι'. Ὁ στρατηγὸς τοῦ Χαρπεζικίου μετὰ παντὸς τοῦ θέματος αὐτοῦ, ἔχουν μετὰ τουρμαρχῶν προκριτωτέρων τοῦ κόμητος τῆς κόρτης, τοῦ δομestikou τοῦ θέματος ἁνδρῶν κε', καὶ μικρῶν τουρμαρχῶν, ἁνδρῶν λ' καὶ δρουγγαρίων, ἁνδρῶν σε', καὶ στρατιωτῶν, ἁνδρῶν υκη', ὁμοῦ ἁνδρες ψε'.

Διὰ τῆς βόγας τῶν προειρημέλων πίντων πλοίων, κεζῶν καὶ καθαλλαρίων.

Διὰ τῶν τεσσάρων θεμάτων τοῦ βασιλικῆς κλάμου, διὰ τῶν ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν τῶν βασιλικῶν μανδατόρων καὶ ἱατρῶν καὶ τῶν εἰρηλικῶν ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν, Τουρματζίων καὶ τῶν Ἑως καὶ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μαγιστῶν, βόγα χάραγμα λίτραι. αχλ' α' ν. γ'. Καὶ διὰ μικροσίων λίτραι σγ., ν. υβ', ζδ', γινόμενα χρυσοῦ λίτραι μιλιάρησια, κεντηάρια εζ', λίτραι ξε', ν. μβ'. Ἡ ἀποσταλείσα βόγα εἰς τὸ Δυββέχον λόγῳ τῆς ζ' χελανδίων τῶν ὄντων ἐκείσε καὶ εἰρηλικῶν Τουρματζίων ὑπὲρ ἁνδρῶν ψλγ' χρυσοῦ λίτραι μλ' λίτραι ριζ', ν. ιζ'. Διὰ τοῦ θέματος τοῦ Ἀγίου πελάγους, διὰ τε τῶν θεματικῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ στρατηγοῦ βόγα χρυσοῦ λίτραι ξθ', ν. κδ'. Ζήτησι εἰς τοὺς ἀρχοντας τοῦ τετραδίου λεπτομερέστερον τὴν βόγαν τῶν γ' πλοιοθεμάτων. Διὰ τοῦ θέματος τῆς Σάμου, διὰ τε τῶν θεματικῶν ἀρχόντων τοῦ στρατοῦ βόγα χρυσοῦ λίτραι ρλδ', ν. κ'. Διὰ τοῦ θέματος τῶν Κιβυρζαίων, διὰ τῶν θεματικῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ στρατοῦ τῶν Μαρδαϊτῶν τοῦ αὐτοῦ θέματος

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(84) F. post hanc vocem excidit aut saltim tacite supplendum est πρλ, aut excidit τὸν ἀριθμὸν,

sciscilandum apud praefectos accuratius, quod numero milites cum classe tuerint.

ρόγα χρυσοῦ λίτραι ρζ', ν.δ'. Διὰ τοῦ προχρέου τῶν A rectoribus quam militibus missæ sunt in rogam auri littre 134 et num. 20. Rectoribus militibusque thematis Cibyrrhæotarum, unaque Mardaitis ejusdem thematis missæ fuerunt in rogam auri littre 177 et num. 4. In ære ante debitum tempus dato Mardaitis thematum occidentalium viris numero ter mille, singulis capitibus in quaterna numismata censis, solutæ sunt litræ 166 et num. 48. Pujus summæ litræ 36 accepit patricius Crinitus a patricio Michael Urano. E cætone ad integrandam modo dictam summam literarum centum sexaginta sex et num. 46 datæ sunt litræ 130 et num. 48. Totum ergo facit litras 166, num. 48. Debent porro iidem Mardaitæ in mensæm accipere viritim numismata singula. Hæc numismata in trimestre et tria hominum millia computata efficiunt adhuc aliam summam 166 literar. et 48 numism. Quatuor tagmatibus Thraciæ datæ fuerunt tam in roga debita, quam in munere pecuniario gratuito nomine vestium in expeditionem comparandarum, auri littre 171 et numism. 29 et [pro præcipuis rectoribus] scaramangia novem. Pari modo tam in roga, quam in munere pro vestibus militaribus datæ sunt quatuor tagmatibus Macedoniæ auri littre 130, num. 68, et scaramangia 20, iisdem titulis acceperunt duo tagmata peraticorum, nempe excubitores et hicanati, auri centenaria quatuor, litras 80 et scaramangia 112. In themate Charpezicii acceperunt turmarchæ honestiores numero 24 e merrarcha thematis et comes cortis et domesticus thematis viritim quina numismata. Turmarcharum minorum numero 47 singuli quaterna numismata, drungariorum 205 quisque terna milites 428, viritim bina. Fuit ergo eorum roga in universum literarum auri 24 et num. 59. Sthlabesianorum excubantium in themate obsicii, numero 126, capitanei tres acceperunt numismata quina, reliqui 424, terna, summa litr. 5. num. 27. Thematis Thracensium nulla hic fit ratio, quia absque roga trajiciebant in Cretam.

Ἔστιν ἡ ἐξόπλισις δρόμονος α'.

C Κλιβάνια ε', κωρικια ψιλὰ λόγῳ τῶν πρωτοκαράβων (87) καὶ σιφωναρίων καὶ πρωρέων β', ἕτερα

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(85) Celebris hæc gens Uranorum vel Uraniorum etiam in historia Turcica, vulgo Eurenosorum a Turcis dicta; vid. Leunclav. Pandect. Hist. Turc. cap. 27.

(86) Ante hanc vocem inserendum, saltim tacite, καὶ, quod codici deest, et sic quoque paulo post aliquoties. Potest pro βραχυλογίᾳ plebeia haberi. Præterea notandum duco, in his computis, ubi ante numerum aliquem stant duo hæc commata apposita sibi, aut duo puncta superposita, id signum esse numismatum, aut solidorum aureorum, ubi vero conspicitur hoc signum ~ sequentem numerum esse miliaresiorum.

(86) Videtur præfecti carabiorum esse. Siphonarii sunt, qui Græcum dictum ignem esiphonibus ejaculantur; v. Theophan. p. 332 et 423. Constant. Porphyrog. de administr. imperio p. 64. [Callinicus reperitor ignis Græci. Zonar. II. 90; de igni Græco et ritibus, quibus fuit expeditus, v. Fulcher. Carnotens. in gestis peregrinor. Francorum p. 407; Conf. Du Cange ad Joinvill. p. 71. Vossius in Obser. var c. 9; classis imperatoria siphonibus instructa πυρφόρος στόλος p. 40. Luitprand.] Prætereundus mihi non est egregius locus Annæ Comnenæ in Alexiade p. 335 ubi ait,

C De armatura unius dromonis.

Dromoni uni armis instruendo rebusque necessariis hæc requisita et præsta fuerunt: elibania 70;

Alexium patrem suum confecisse naves et in earum unaquaque prora protomas bestiarum terrestrium cum apertis rictibus: Ἐν ἐκástῃ πλώρᾳ τῶν πλοίων διὰ χαλλῶν καὶ σιδηρῶν λεόντων καὶ ἀλλοίων χερσαίων ζώων κεφαλὰς μετὰ στομάτων ἀνεφυγμένων κατασκευάσας, χρυσῶ τε περιστέλλας, ὡς καὶ ἐκ μόνης θέας φοβερὰ φαίνεσθαι, τὸ διὰ τῶν τῶν στρεπτῶν κατὰ τῶν πολεμίων μέλλον ἀπίεσθαι πῦρ διὰ τῶν στομάτων αὐτῶν παρεσκεύασε διέναι, curavit, ut τὰ στρεπτά tortilia per ora istorum animalium contra hostes emitterent, ὥστε δοκεῖν τοὺς λέοντας καὶ τἄλλα τῶν τοιούτων ζώων τοῦτο ἐξερεύεσθαι adeo ut leones ceteraque talia animalia ipsa viderentur ignem eructare. Quid hic loci sunt tortilia, τὰ στρεπτά? Puto esse siphones versatiles, tortiles in quam visque partem velit. Ad his siphonibus exemplum desumptum videtur inventoribus nostratibus musquetarum et canonum, qui revera sunt siphones ignivomi. Dum locum hunc tracto, venit in memoriam alter Diodori Siculi, quem intelligere ante hunc Annæ locum non potui. Est Bibliothecæ Histor. I. xiii, l. 99. p. 622. Narrat Callicratiden, Spartanæ classis præfectum, navem suam in navem Atticam, qua Pericles junior vehebatur, impetisse tanta violentia, ut expediti naves rursus non potuerint:

loricæ tenues 12 pro protocarabis [seu capitaneis navalibus] et siphonariis [seu Græci ignis jaculatoribus] et in prorastantibus militibus. Aliæ communes loricæ 10; cassides 80, cassides **387** cum tegumentis vultuum ex una massa factæ 10, laminarum manus et manuum carpos munientium paria 8; spathæ centum: scuta [e coriis duplicata] consuta septuaginta; scuta Lydia 30; conti cum terebris 80; hastæ cum falcibus 20; venabula centum: jacula totidem; arcus Romani cum nervis duplicibus 50; lintres cum arcubalistris manualibus et funibus valide restionum arte tortis 30; sagittarum millia decem; muschettæ 200; tribolorum millia decem; unci cum catenis 4; tegumenta loricarum 50; camelauca 50. Dromo debet tenere viros 300, quorum 70 sint milites, soli militibus vacantes, ex equestribus legionibus et alienigenis desumpti, reliqui 230 sint remiges, qui, si velint aut apti sint, conferre in pugnis quoque operam poterunt. Sex pamphyli habebunt scuta coriacea, quot ut parari curet sanctus imperator, Deus ipsi in cor dabit. Eorum unusquisque pamphylus habe-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Τὸ τελευταῖον δὸς (Gallicratides) ἔμβολον τῆ τοῦ Περικλήους τριήρει βιαϊότερον, τῆς μὲν τριήρους ἐπὶ πολλὸν ἀνέβρηξε τόπον, τοῦ δὲ στόματος ἐναρμοσθέντος εἰς τὴν ἀκίδα καὶ μὴ δυναμῶν αὐτῶν ἀναχρῶσασθαι etc. Non satis clare Latina interpretatio hæc reddidit hoc modo concepta: *frons adversæ navis mucroni tam firmiter infixa erat, ut etc*: τὸ στόμα navis Atticæ, cui infixa hærebat ἡ ἀκίς, cuppis ænea navis Spartanæ, erat rictus majoris cujusdam bestie hiæns, in quem intrusus magna vi mucro navis Spartanæ obhærebat.

(88) Videntur mihi vultus galearum esse, seu laminæ, quibus vultus muniuntur, circa os, nares et oculos pertusæ, cætera solidæ et ex uno frusto ferri aut chalybis, non compositæ. Sunt enim galeæ quædam compositæ, quarum genæ et mandibula et tota pars, quæ nares et oculos tegit, revolvi in frontem aut infra mentum deprimi potest. Anna Comnena p. 13, θωρακίδιον τῆς κόρυθος κάλυψέ γ' ἔγρητ' ἔμενον appellat, Latini mediæ ævi *nasade*, item *visiere*, vid. Du Cange ad illum locum. Has mobiles et rotatiles galeas hic non intelligit, sed immobiles. Scuta βακτὰ puto esse e coriis bubulis consuta. Unde autem Lydiatica, num a Lydia, an a Lydia Palestinæ, et cujus formæ aut compositionis ea fuerint, mihi non liquet. Χερσὸς φάλλα forte non tantum carpos, sed etiam ipsas manus tegebant; et videntur Latini chirothecarum hoc genus *manipulos* appellasse. *Assessores* (id est *insessores*) *dextrariorum habebant loricæ ferreas, habebant et caligas, manipulos ferreos*, sicut Chronicon Colmariense apud Du Cangiū Gl. Lat. v. *Arma*.

(89) Conti cum terebris serviunt perforandis ex omnia distantia navibus hostium, λογχοδρέ- x seu hastæ falcatæ, falcibus præferratæ ad vanda vela et funes velorum faciunt. Μεναύ- corruptum est e Latino *venabula*. Ρικτάρια est rictus corruptum e Latino *directaria*, id est, spiracula, jacula, quæ versus scopum *directantur* id est, diriguntur, collineantur. Vel potest a ἔπιπτεν *repeti*, et x pro π positum censer. Πύχνην dicunt novi Græci pro ἐπίπτειν. Veteres quoque persæpe x et π permutabant, ut *κόσπ* et *πόσπ*, *κοπέ* et *ποπέ*.

(90) Hic et deinceps verti hæc dictionem per *funes per strias arte restionica torti*. Notat alias μετα-

λωρίκια κοινὰ εἰ, κασιδία π, ἀστοπρόσωπα (σε) χειρόφελλα ζυγαὶ η, σπαθία ρ, σκουτάρια βαπτισκουτάρια Λυδιὰτικὰ λ, κοντάρια (89) μετὰ τριήρων π, λογχοδρέπανα κ, μεναύλια ρ, ρικτάρια τοξάρια Ῥωμαίων σὺν κόρδων διπλῶν ν. Ναιὶ μετὰ χειροτοξοβολιστρῶν καὶ κόρδων μετα- τῶν (90) κ, σαγίτας χιλιάδας εἰ, μῦας (91) εἰς βόλια χιλιάδας εἰ, ἀγρίφους (92) μετὰ ἀλλοθῶν, ἐπιλωρίκια ν, καμελαύκια ν, ὁ δρόμων ἐπέβη, ἄνδρας εἰ, οἱ μὲν σλ, πλόμοι κωπηλάται ἐπο- πολεμιστὰι, καὶ οἱ ἕτεροι ο, ἄνδρες πολεμιστῶν καθ' ἀλλήλων θεμάτων καὶ ἀπο τῶν ἐπι- Διὰ τῶν ἐξ παμφύλων δόρυκας δεσας ὀδύγηται τὸν βασιλέα τὸν ἅγιον Κλιθάνια ἀνὰ ε, καὶ ἀνὰ ε, λωρίκια ἀνὰ εἰ. Διὰ τῶν οὐσιαστικῶν χιλι- κλιθάνια ἀνὰ εἰ, κασιδία ἀνὰ εἰ, λωρίκια ἀνὰ εἰ καὶ κοινὰ η. Διὰ τῆς ἐξοπλίσεως ναυτομαχικῆς πυργος, χελῶνας, τοξοβολιστρα: μεγάλα μετὰ χιλιῶν καὶ κόρδων μεταξωτῶν, τετραρία, ἰσ- ράει (93), μαγγανικά, καὶ ἡ τοῦτων ἐξο- Εἰς μὲν τὰς χελῶνας κροί, εἰς δὲ τὰ διόρυκα γανικά κρικελοπάγουροι (94), ψελλία καὶ ἄλλ.

ξωτὸς *sericus*; vid. p. 273. Et sane non in- res est funis serico et cannabi intertextus fortior fiat. Verum cum in nostris hisce locis que junctum habemus σπάρτιναι, malim pō- tero modo vertere. Nam si voluisset auctor me- funes partim serico partim cannabi tortos, dicitur mea sententia μεταξοσπάρτινας una voce. Lameæ interpretationis in hoc est. *Metaxa* usque quoque pro stria, radio, lamina eo quod nostris *Strahl* appellant: *ein Strahl Haare* e. c. c. significat voce *Strahl* plexum aliquem modicum, ἄ- λον, longum in recta linea procedentem: vid. Cange v. *Metaxa*. Sic autem dicuntur χερσὶ, nes, ut hi a restionibus stratime multis munitis funibus compositis torti ad instar columæ can- culatæ a chordis seu nervis, qui ei intestina animalium toti teretes et rotundi aique *επιπτείν* fiunt, distinguerentur. Potest quoque *μεταξωτῶν*, *τόξ*, *junco e bombyce* vel *e bybulo cantherii notare*. Herodoto sæpius byblini funes memoratur. Et *metaxa* est omnis materies in longum *ἄνα*, *πλετὴν* contorqueri, ad modum lini, lanae, bombycis, serici, apta. Chronicon Cassinense III, 5: *abba de metaxa* [id est τὴν, *filo*] *bombacii edo*.

(91) V. Du Cange Gloss. Gr. v. *Μῦα* et v. *Muschetta*. Ita enim scribendum esse *μῦας*, Rigaltius existimat, et interpretatur *muschetæ* quas velut muscæ parvæ, muschettæ musquetæ pungant. Idem de nostro hoc censeo, et de p. 390.

(92) Videntur vox Germanica esse *angreifer*; notat *uncos*. Inde Franciam *angreifer* Conf. Murat. t. II. Ant. Ital. p. 483, ubi de *graphis* agit seu uncinis ferreis, quibuscum per muros demissis appropinquantes hostes sursum allabantur: quales unci etiam hic loci videntur designari. Posset tamen, si quis velit, ἀγρίφους etiam a Græco γρῦμός, *curvus*, arcessere.

(93) Sunt tigna, cantherii, ad figuram litteræ Græcæ Α commissi; vid. Du Cange Gl. gr. v. *ὀδαρέα*.

(94) Videntur mihi forcipes fuisse, quorumambo rostra vel mandibulæ perfectos duo semi- circulos, et commissæ unum integrum circulum κρικέλλον referrent, sed qui rednoci et aperiri possent et apprehendendum aliquid. Ψελλία et δακ- λους (forte δακτυλῶν) *torques et annulos non per-*

σιδηραῖ πετρίναι, πέταλα πορτῶν λόγῳ τῶν διαφορῶν τροχιλίων, σείσας (95), ἀξινόρυγια, βαρέας, βυρσάρια, κέντουκλα, καλδάρια, καπούλια (96), πτυάρια, διάφορα, καρφία, ἀρμελαύσια (97). Διὰ λίσσεως τῶν μηχανικῶν ἐξόπλισις τετραλαβδασίων δ', εἰλακτιῶν (98) δ', ἤγουν

εἰς ἀνά δύο, παγούρους α', σφενδόνας σιδηπέταλα πορτῶν εἰς τὰ τροχιλία σ', σεί-ἀξινόρυγια σ', πελέκια ρ', τζικούρια τ', τὰς χελώνας ι', βαρέας μεγάλας κ', βαρέας

æ; barilia seu cados; coria; centones; scaphas; caldaria seu abena aquæ calefaciendæ laia sunt balnearia, in quibus homines linteave lavantur; bottas egerendis sordibus lutove, ios, clavos, armelausia seu saga thoraci superindui solita. Ad machinas, petrarias puta 4 et

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ad tantum magnitudine discrepasse, illa hos minores fuisse, ambo circulos ferreos hendendum aliquid aut ad alligandos fuisse aut interponendum est καί, aut saltem interponendum.

ibi tibi, quo modo vocem hanc redderem. catenas interpretari, et sic feci p. 390. ca ad p. 336 demonstravi, σείρα et σείρα pendulum, laxum, oscillans esse. Ma-

na malleos vertere, ἀπό τοῦ σείειν, ab in-

nit a Latino *capulus*, quod *arcam* esse *effere*ndis, nemo ignorat. Proprie tamen *sunt* omnia arca cujuscunque usus, facta ad *ἀπης, præsepis, φάτνης*, unde jumenta capiunt. Κάπη est id quod κάπτεται, parvas ligneam, saxeamve, unde κάπτεται. e. Inde κάπαλος et *capulus* arca præsepis tandem καπούλιον novis græcis est *capula* abenea vel lignea, labrum, in quo lavatur, *chwanne*. Clare hoc patet ex loco Pseudolis, quem Du Cange, v. Καπούλιον citat: ἐμβαλόν εἰς καπούλιον καὶ ἐπιθύσας ἐπιθύειν, est idem quod ἐπισπένδειν, ἐπιγείν, *tere*] ὄξος κάθησον ἐν τῷ καπούλιῳ ἵνοντας κοιταχούς, *inditis his in labrum, uso tantillo acetis jube ex ventre laborantes desidere*. Liber ille, unde hæc rhesis de-

, procul dubio ex Arabico Græce versus aberemus Arabica, dubium non est, quin ὄλιον ibi vocem *Arzan* reperiremus.

armilausium est sagi genus infra pubem esinens et manicis carens, quarum loco el fenestras habebat amplas exserendis Non differebat a Romano sago nisi in magicas prorsus haberet nullas, cum Roperbreves haberet et non ad articulum hucubito pertinentes. Videtur vestis e Germaniam et deinceps in Græciam venisse. erte Germanicum est. *Armelausia* idem est *melos*, quod caret armalibus seu manicis, s brachialibus. Aut falsus et nugatus fuit I. XIX, c. 22, aut non idem vestimentum apore eo nomine venit. Describit, ille sic: a vulgo sic vocata, quod ante et retro *die aperta est, in armis tantum clausa, quasi sa littera C ablata*. Idem repetit Ukullio, *rmelausam et Sclavinam eandem vestem* id si recte perhibet, idemque est *Sclavina* stimentum, quod in Saxoniam vocabulo inde *Schalaune* appellamus, toto cælo differunt via Isidori et *armelausia* Sclavina. Illa enim ræcorum est ἐπωμίς, Latinorum scapulare, *gantem* habet imaginem Paulus Rham-

bit clibanos 60, galeas 60 et loricas denas. Usiaca chelandia habebant quæque clibanos denos, galeas denas, loricas tenues binas et vulgares octonas. Apparatus expugnandis castris idoneus hic aderat: Turris lignea, testudines, arcubalistrae grandes cum trochleis et funibus per strias tortis, petrariæ, cantherii, machinæ cum suo apparatu. Testudines habebant arietes suos, reliquæ varii generis machinæ circellos cum appositis utrinque forcibus, circulos et annulos. Fundæ ferreæ et coriaceæ; bracteæ, quales portis indui solent incrustandis variis trochleis; malleos; stipites; ligones terræ

æ; barilia seu cados; coria; centones; scaphas; caldaria seu abena aquæ calefaciendæ laia sunt balnearia, in quibus homines linteave lavantur; bottas egerendis sordibus lutove, ios, clavos, armelausia seu saga thoraci superindui solita. Ad machinas, petrarias puta 4 et

Ad tantum magnitudine discrepasse, illa hos minores fuisse, ambo circulos ferreos hendendum aliquid aut ad alligandos fuisse aut interponendum est καί, aut saltem interponendum. ibi tibi, quo modo vocem hanc redderem. catenas interpretari, et sic feci p. 390. ca ad p. 336 demonstravi, σείρα et σείρα pendulum, laxum, oscillans esse. Ma-

na malleos vertere, ἀπό τοῦ σείειν, ab in-

nit a Latino *capulus*, quod *arcam* esse *effere*ndis, nemo ignorat. Proprie tamen *sunt* omnia arca cujuscunque usus, facta ad *ἀπης, præsepis, φάτνης*, unde jumenta capiunt. Κάπη est id quod κάπτεται, parvas ligneam, saxeamve, unde κάπτεται. e. Inde κάπαλος et *capulus* arca præsepis tandem καπούλιον novis græcis est *capula* abenea vel lignea, labrum, in quo lavatur, *chwanne*. Clare hoc patet ex loco Pseudolis, quem Du Cange, v. Καπούλιον citat: ἐμβαλόν εἰς καπούλιον καὶ ἐπιθύσας ἐπιθύειν, est idem quod ἐπισπένδειν, ἐπιγείν, *tere*] ὄξος κάθησον ἐν τῷ καπούλιῳ ἵνοντας κοιταχούς, *inditis his in labrum, uso tantillo acetis jube ex ventre laborantes desidere*. Liber ille, unde hæc rhesis de-

, procul dubio ex Arabico Græce versus aberemus Arabica, dubium non est, quin ὄλιον ibi vocem *Arzan* reperiremus.

armilausium est sagi genus infra pubem esinens et manicis carens, quarum loco el fenestras habebat amplas exserendis Non differebat a Romano sago nisi in magicas prorsus haberet nullas, cum Roperbreves haberet et non ad articulum hucubito pertinentes. Videtur vestis e Germaniam et deinceps in Græciam venisse. erte Germanicum est. *Armelausia* idem est *melos*, quod caret armalibus seu manicis, s brachialibus. Aut falsus et nugatus fuit I. XIX, c. 22, aut non idem vestimentum apore eo nomine venit. Describit, ille sic: a vulgo sic vocata, quod ante et retro *die aperta est, in armis tantum clausa, quasi sa littera C ablata*. Idem repetit Ukullio, *rmelausam et Sclavinam eandem vestem* id si recte perhibet, idemque est *Sclavina* stimentum, quod in Saxoniam vocabulo inde *Schalaune* appellamus, toto cælo differunt via Isidori et *armelausia* Sclavina. Illa enim ræcorum est ἐπωμίς, Latinorum scapulare, *gantem* habet imaginem Paulus Rham-

Ad tantum magnitudine discrepasse, illa hos minores fuisse, ambo circulos ferreos hendendum aliquid aut ad alligandos fuisse aut interponendum est καί, aut saltem interponendum. ibi tibi, quo modo vocem hanc redderem. catenas interpretari, et sic feci p. 390. ca ad p. 336 demonstravi, σείρα et σείρα pendulum, laxum, oscillans esse. Ma-

na malleos vertere, ἀπό τοῦ σείειν, ab in-

nit a Latino *capulus*, quod *arcam* esse *effere*ndis, nemo ignorat. Proprie tamen *sunt* omnia arca cujuscunque usus, facta ad *ἀπης, præsepis, φάτνης*, unde jumenta capiunt. Κάπη est id quod κάπτεται, parvas ligneam, saxeamve, unde κάπτεται. e. Inde κάπαλος et *capulus* arca præsepis tandem καπούλιον novis græcis est *capula* abenea vel lignea, labrum, in quo lavatur, *chwanne*. Clare hoc patet ex loco Pseudolis, quem Du Cange, v. Καπούλιον citat: ἐμβαλόν εἰς καπούλιον καὶ ἐπιθύσας ἐπιθύειν, est idem quod ἐπισπένδειν, ἐπιγείν, *tere*] ὄξος κάθησον ἐν τῷ καπούλιῳ ἵνοντας κοιταχούς, *inditis his in labrum, uso tantillo acetis jube ex ventre laborantes desidere*. Liber ille, unde hæc rhesis de-

, procul dubio ex Arabico Græce versus aberemus Arabica, dubium non est, quin ὄλιον ibi vocem *Arzan* reperiremus.

armilausium est sagi genus infra pubem esinens et manicis carens, quarum loco el fenestras habebat amplas exserendis Non differebat a Romano sago nisi in magicas prorsus haberet nullas, cum Roperbreves haberet et non ad articulum hucubito pertinentes. Videtur vestis e Germaniam et deinceps in Græciam venisse. erte Germanicum est. *Armelausia* idem est *melos*, quod caret armalibus seu manicis, s brachialibus. Aut falsus et nugatus fuit I. XIX, c. 22, aut non idem vestimentum apore eo nomine venit. Describit, ille sic: a vulgo sic vocata, quod ante et retro *die aperta est, in armis tantum clausa, quasi sa littera C ablata*. Idem repetit Ukullio, *rmelausam et Sclavinam eandem vestem* id si recte perhibet, idemque est *Sclavina* stimentum, quod in Saxoniam vocabulo inde *Schalaune* appellamus, toto cælo differunt via Isidori et *armelausia* Sclavina. Illa enim ræcorum est ἐπωμίς, Latinorum scapulare, *gantem* habet imaginem Paulus Rham-

Ad tantum magnitudine discrepasse, illa hos minores fuisse, ambo circulos ferreos hendendum aliquid aut ad alligandos fuisse aut interponendum est καί, aut saltem interponendum. ibi tibi, quo modo vocem hanc redderem. catenas interpretari, et sic feci p. 390. ca ad p. 336 demonstravi, σείρα et σείρα pendulum, laxum, oscillans esse. Ma-

na malleos vertere, ἀπό τοῦ σείειν, ab in-

nit a Latino *capulus*, quod *arcam* esse *effere*ndis, nemo ignorat. Proprie tamen *sunt* omnia arca cujuscunque usus, facta ad *ἀπης, præsepis, φάτνης*, unde jumenta capiunt. Κάπη est id quod κάπτεται, parvas ligneam, saxeamve, unde κάπτεται. e. Inde κάπαλος et *capulus* arca præsepis tandem καπούλιον novis græcis est *capula* abenea vel lignea, labrum, in quo lavatur, *chwanne*. Clare hoc patet ex loco Pseudolis, quem Du Cange, v. Καπούλιον citat: ἐμβαλόν εἰς καπούλιον καὶ ἐπιθύσας ἐπιθύειν, est idem quod ἐπισπένδειν, ἐπιγείν, *tere*] ὄξος κάθησον ἐν τῷ καπούλιῳ ἵνοντας κοιταχούς, *inditis his in labrum, uso tantillo acetis jube ex ventre laborantes desidere*. Liber ille, unde hæc rhesis de-

labdareas [seu arietes e duobus tignis ad angulum acutum instar Græci A commissis suspensos] fufos [seu malos erectos proceros, e quibus corbes cum armatis viris super muros expugnandos] cilonii demittebantur] pertinebant hæc instrumenta: circelli bini, cancri singuli, fundæ terre binæ, braciæ portales pro trochleis 200, mallei 100, ligones rostrati revellendæ terre, bipennes 100, securæ 300, arietes pro testitudinibus deni, barilia seu dolia grandia 20, minora 30.

Secretum idici seu rationale rei privatæ ad instruendos 20 dromones pr. estat hæc.

Plumbi tabulatis navium bracteandis in singulos dromones chartas seu laminas quinas; id est, in universum laminas, centum, quæ pendent litras ter mille. **SSS** Pro iisdem tabulatis coria vicena; bracteas portales magnas trecentum; tribulorum seu muricium ferreorum millia quingentena, bipennes ducentæ, securæ quingentæ, contiones supernumerarii ducentum, vela minora supernumeraria 100, æris non facti litræ 200, stanni litræ 200, plumbi in massis litræ 200, ceræ litræ 100, scaphæ 200, abena caldaria 200, labrorum millia 2, bottæ mille, funes crassi per strias sparto torti quinque et alii totidem pro parvis arcubalistis, coria pro chelandiis centum, cadi centum, tegumenta e ciliciis facta in dromones singulos dena, adeoque in universum ducenta, fundæ coriaceæ 24. Impensas in vela et diptheras debet idicum præstare.

Secretum imperialis vestiarii debet in armaturam virginii dromontiarum hæc procurare.

Siphones in singulos dromones ternos, adeoque in universum 60 et supernumerarios aliquot; nodosa jacula bucculis præferrata 40, vela 20, diptheras 60, parvas bipennes 20, castellamenta vel

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(99) Est pro κλυδομάτων, ut paulo post scribitur. Est autem κλυδομα materia omnis κλυδομουσα, λεγεται, οσον κλυδοην περιχοουσα, item res quæ κλυδοται, tegitur. Forte sunt hic loci κλυδοματα camaratas illæ œdiculæ vel diætae, velut κλυδοται, in navium tabulatis, in quibus nauclerus et capitaneus navis et honestissimus quisque vectorum agunt, aut sunt ipsa tabulata, quæ solent nonnihil arcuata fieri, ad κλυδοτας, turgurii instar.

(1) Quid hæc figura sibi velit, certo non dixerim. E conjectura est, quod in Latinis posui; videbatur nempe compendium hoc scripturæ σίνουσι aut σίνουσαι significare. Sic novi Græci pronuntiant pro ιστώσι, *pendent*, aut ιστώσαι, *pendentes*.

(2) Non puto differre a τοις τριδολις veterum Græcorum, ferramentis triangularibus cum trinis aculeis, quæ adversus incursus subitaneos equitatus hostillis in terra disseminabantur. Conf. p. 381. Non tamen video, quis illis usus in navali apparatu fuerit.

(3) Quæ ultra præscriptum, prædeterminatum numerum ascendunt.

(4) Reddidi *vela minora* quia terminatio πουλον diminutiva est. Ita Glossæ Græco-barb. apud Du Cange v. Σιδηρόπουλλον reddunt v. αικιδες per σιδηρία et σιδηρόπουλλα. Forte tamen idem est atque ἄρμενα, *vela*. In membranis erat ἄρμενο π supra o imposito. Non dubito, me defectum recte explevisse.

(5) Medio ævo talia metalla, quæ adhuc in certa opera et instrumenta impensa et elaborata non essent, sed jaocerent adhuc cruda in grandibus massis, *non facta* appellabant; v. Du Cange v. *Medalia*, p. 549.

Διὰ τῶν ὀφειλόντων φροντισθῆναι ἀπὸ τοῦ κράτους τοῦ εἰδικοῦ εἰς ἐξόπλισιν τῶν μονίων.

Μολίθιον λόγῳ τῶν κλυδομαίων (99) τῶν ε', ὄμοῦ χάρται ρ', στί (1) λίτραι γ' λόγῳ τῶν αὐτῶν κλυδομαίων κ', πέντα πορτῶν τ', τριδόλια (2) χιλιάδες ρ', τζικούρια φ', κέντουκλα κατὰ περίστην ἄρμενόπουλα (4) κατὰ περίστην γόν (5) λίτραι σ', κασσίτερον λίτραι ἄργῶν λίτραι σ' κηρὼν λίτραι ρ', καλιό κελδάρια σ', καπουλια χιλιάδας β', λιτάδα α', κόρδας μεταξωτάς παχίας τρεῖς καὶ εἰς τὰς μικράς τοξοβολίστρας πενήντα Βυρσάρια λόγῳ τῶν χελανδίων ρ', κίλια για (6) κιλικέινα κατὰ δρομόνιον ε', ὄμοῦ δόναί πετζέιναι κδ'. Ἰστέον, ὅτι ἡ ἐξόπλισιν τῶν μονίων καὶ τῶν διφθερίων ὀφείλει ἐξέρχεται εἰδικόν.

Διὰ τῶν ὀφειλόντων φροντισθῆναι ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ βεστιάριου εἰς ἐξόπλισιν τῶν μονίων.

Σιφώνια ἀνά γ', ὄμοῦ ξ', καὶ κατὰ τὰ γονάτια (7) ἀκόντια μετὰ βουκολίων β' ἄρμενα κ', διφθέρια ξ', παρακέλινα (9) ἄρμενα (10) κατὰ τύπον, μανικέλια (11) ἀνά τὰ

(6) *Tuguria, tentoria*, qualia sunt militum diascula, a pappionibus diversa; v. Du Cange v. *για* et *Allegia*.

(7) Sic (aut potius γονάτια) puto scriptum armarium pro γονατία, quod reddidi *nodosa jacula* quæ in arundine certis intervallis distantiis Græcis audiunt. Sunt igitur, *si dicitur, distans* γονατία jacula nodis geniculata, quæ non per omnia æquabili et lævi.

(8) De *bucculis*, parte scuti, alia in *ἀρμενοπουλοῖς*, dicitur, v. Du Cange Gloss. Lat. h. v. γουχος appellat Polybius, et κύμβουλα velut *ὄμοῦ* πέλιται, μικρὰ δπλα (*scuta*) ἔχοντα κήρυκα κήρυγγότα, uterque a figura. Chrysostomus *ὄμοῦ* μούς, etiam a rotunda et eminenti figura; *ἀρμενο* αὐτ, χρυσοῦς ἔχουσαι ὄφθαλμούς. *Buccula* ἢ *appellabant Latini et Græci equioris nomine non a bucca, Latina voce, sed a voce Germanici buckel, quæ gibber, tuter notat.*

(9) Particula *κατὰ* aut minuit hic loci (ut *κατὰ* dum facit) aut potius abundat, quandoquidem ἡ λέξιον per se diminutivum est. Ita *ἀρμενο* *κατὰ* e. c. in παραβούνη, *collis*, aut minuit *ἀρμενο* *collicululus*. Παραναγνωστικόν est idem atque ἡ γνωστικόν, *commonitorium*. Παρακάτω id est *κατὰ* simplex κάτω, *infra*, nisi malis reddere *ἀρμενο* *inferius*. Idem de παραξίφρις, παραμέγαρα et τῶν bus statuendum.

(10) Καστέλλωμα, *castellamentum*, idem est et veterum δρύφακτα, navium τοίχοις superstruῖται, prætensi cancelli lignei, et quibus milites armati suspendebant; v. Du Cange Gr. Gl. h. v.

(11) Alias idem sunt atque superiora τὰ γονατια, *munimenta manus et corporum*. Sed hic sunt τὰ ταῖς κώπαις περιτιθέμενα σκίτη ἢ ὄμοια μανικίφ.

γονάτιων (12) αὐτῶν κωπία ἀνὰ ρκ', Α
αλκίσια κ' μετὰ καὶ τὰ λοιπὰ μάγγανα,
Μαξιλάρια μ', περόνια κ', καταπρόσωπα
ταχοράκιων αὐτῶν, σίδερα βολιστικά ρκ',
ρκ', ἀναγοκατάγοντα σὺν τῶν ἱμανταρίων
εριπετόμενα ἀνὰ κδ', ὄμοῦ υπ'· φιλου-
3', ὄμοῦ σμ', σίστας σ', τζόκους υ',
υ', περόνας κατὰ περισσειαν σ', κερ-
ν χιλιάδας γ' γυλαρικόν (13) καρφίον γ',
αἶον καρφίον ε', καὶ τῆς παρηλώσεως
σίδηρον ἀργὸν λίτραι γ', κατζία π'.

3 tortos] sigillatim denos binos, in universum 240; malleos 200, funes 400, ligones 400,
numerarias 290, clavorum aduncorum
millia tria, clavorum gulatorum seu gyro vel foras
traficiendis instructorum millia 3, millia 6 clavorum quaternos digitos longorum, et
algarium ad affigendum aptorum millia 12, ferri in massis litras 3000, capsas 80.
ιλίσιας τετραράων δ', λαβδάρτων δ',
μαγγανικῶν δ'.

λ', πάγουροι ιε', ψελλία λ', καὶ λόγφ
ον τοξοβολιστρῶν, κριοὶ εἰς τὰς χελώ-
τύλιοι ιε', βάρεας μεγάλας κ', καὶ μι-
καὶ λόγφ τῶν μεγάλων τοξοβολιστρῶν
τύπον. Ηἰσσα λίτραι χιλιάδες ι', ὑγρο-
αρικὰ (14) στρογγύλα τ', κεδρέα μα-
λινάριον λίτραι χιλιάδες η', κανάβιον
σανδάλου κ', σφενδόνα σιδηραὶ ιβ',
ικὰ κατὰ περισσειαν ν', σιδηροδόλα υ',
ι', περιπετόμενα ρ', σπαρτίνας ρ', λε-
σ', τετράκουλα (16) εἰς τὰ σιφώνια ρ',
τοὺς σφύγγους υ', σκαλοδέμπατα υ', οἱ
66 πάμφυλοι σιφώνια κδ', τὰ μ' οὐσιακὰ
καρφίον στεγαδερόν (17) χιλιάδες ε'.

οῦ σκεπέτου τοῦ εἰδικοῦ ἐξοδισθέντα
ἐκ τοῦ ταξειδίου τῆς Κρήτης.

ἀπὸ τὸν ζυγὸν λόγφ ἀγορᾶς διαφόρων
ξυδίου τῆς Κρήτης σὺν ἐξοπλίσει τῶν θ'.
καρβίων καὶ τῶν β', μονερίων τῶν
(18) σὺν τῶν ὀρισθέντων ἀπὸ κελεύσεως
κατὰ περισσειαν διαφόρων εἰδῶν εἰς

VARIÆ LECTIONES.

οντὰ cod. et ed. pro οἱ πεντήκοντα.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

tur hæc vox segmenta coriacea signifi-
is nautæ genua muniebant adversus
duritiem scannorum, adversus quæ
i ipsis est ad majorem vim impulso
unicandam.

. 390, ubi γυλαρικόν legitur, veni eam
m, esse clavos cum gyro seu foramine
id instar acus.

arica et Majorica quoque dicta vasa
seriæ fictiles, urnæ, gastræ, sic diotæ a
di fictilia fiebant apud antiquos cele-

Hemsterhus. ad Aristoph. Plutum
zer quoque ea dicebant; quæ omnia
judem, at non sono diversa sunt; g et i
s eodem modo ante vocales e et i et
e pronuntiabant; v. Du Cange v. Mazer.
i dissertationem de murrhinis veterum
iset ibi quoque inter appellationes ho-
im Madar, quæ longe alius originis at-
est, et cum hoc confundi non debet.
rabica vox quæ sonat, gleba vel argilla.

A cancellos secundum notam dudum et præscriptam
formam, manículas sive ansas remorum coriaceas
sigillatim quinquagenas, adeoque in universum
mille, cum genualibus ad eas pertinentibus, remos
sigillatim centenos vicenos, in universum 2400;
chalcoisia 20 et reliquas machinas, circulos 20, cer-
vicalia 40, fibulas 20 vultibus aptandas cum perti-
nentibus illuc fibulis ad humeros aptandis, balistæ
ferreæ 120, spicula 120, cilonia cum suis loris 20,
circumvolitantia sigillatim vicena quaterna, in
universum 480, philyreas [seu funes ex interiore
millia tria, clavorum gulatorum seu gyro vel foras
traficiendis instructorum millia 3, millia 6 clavorum quaternos digitos longorum, et
algarium ad affigendum aptorum millia 12, ferri in massis litras 3000, capsas 80.

Instrumenta à petrarum à lamdarearum et toti-
dem machinarum.

B Circelli 30, cancri 15, torques 30 pro tendendis
magnis arcubalistis. Arietes testudinum 15, an-
nuli 15, dolia grandia 20, minora 30 et pro magnis
arcubalistis ferramenta secundum præscriptam for-
mam, picis litræ decies mille; picis liquidæ seriæ
fictiles rotundæ tercentum; cedriæ amphoræ ficti-
les quinquaginta; lini libræ 8000, cannabis li-
bræ 2000, sandali 20, fundæ ferreæ 12, ferreæ
ballistæ supernumerariæ 50, spicula 50, phily-
reæ 100, circumvolantia 100, spartei funes 100,
funiculi tenuiores 200, tetracula ad siphones 100,
lini ad spongas inde conficiendas libræ 400, scalas
funibus plexas 400. Quinquaginta pampphyli habe-
bant siphones 24, quadraginta usiaca habebant si-
phones 80, clavorum, qualibus usus est in coagmen-
tandis navium tabulatis, millia 6.

389 Secretum idici erogavit in expeditionem
Cretensem hæc.

A libra [id est, a tribunali, quod pendet statera
redeuntes in flicum imperialem nutamos et expen-
sas pariter appendet] susceptæ fuerunt auri litræ 24,
quo emerentur varis res expeditioni Cretensi uti-

Errant quoque, qui Majorica vasa ab insula Hispanica Majorica derivant, nominis similitudine inducti.

(15) Videntur esse funiculi tenuiores, quales nos Bindfaden dicimus, Franci de la ficelle. Conf. p. 388.

(16) Videtur esse pro τετράκωλα, quatuor pedibus fulta pegmata, super quibus quiescunt siphones igniarum. Lafetten nos docimus, et Francico l'affût. Jam alibi demonstravi, sæpe ω et ου vices alternare.

(17) Quia στέγη est tabulatum, credidi καρφίον στεγαδερόν hic significare clavos compaginandis tabulatis navium. Certe rectius et aptius extundere non valui. Cogitavi tamen, essentne clavi cum latis rotundis veluti capitallis aut umbellis in summo.

(18) Ut sic interpretarer compendium scripturæ, quod in tabula ænea t. I, inserta linea quarta a fine est et cum gemino χ superscripto, induxit me lin. pen. hujus paginæ.

les, et ad armanda novem Russica carabia et duas uniremes captivorum aliaque, quæ secundum sacrum mandatum supernumeraria comparari et distribui debuerunt in classem regiam, quam Deus servet. Illi nummi sic fuerunt expensi. Accepit Joacim protospatharius et archon armamenti [seu magister et provisor apparatus bellici navalis] pro emendis 500 tribolis numismata 260 et mill. 3, pro securibus 500 accepit num. 50, pro 200 bipennis 20, pro 4000 gladiis ferri libras decem exhibendas fabris gladiariis armamenti, pro emerdis carbonibus num. 30, pro paribus manicarum ferrearum ducentis num. 100. In universum igitur accepit ille Joacim magister armamenti in auro numismata 460 et mill. 0, quæ efficiunt litras 6, numismata 34, mill. 3. Pro emendis pannis crassis, quo exinde fierent vela novem, singula tricenarum ulnarum, in usum novem carabiorum Russos vehentium, et alia vela duodevicens octonis ulnis in uzum moneriorum seu uniremium captivos vehentium expensa sunt numismata 1154; simul computatis illuc pannis illis crassioris sili, qui per abundantiam et super numerum in Russos diditi fuerunt. A monachis cellarum monasterii domini Romani et a carminatoribus fori empti fuerunt per varios homines panni pro summa num. 320 et mill. 4, unoquoque panno milliariensibus senis empto. Huc quoque pertinent empta e regione sacellarii et vetiarii. In mercedem sutoribus velorum, qui supradicta vela elaborarunt, simul et pro pretio florum in eam rem adhibitorum, expensa fuerunt num. 33. Pro emendis antennis ligneis illorum 11 carabiorum expensa sunt...; pro emendis funibus in supplementum eorum, quæ nunc sunt, aut deinceps erunt, et ignorantur, putrida atque fragilia in funibus et plexibus funium annularibus antennas ambientibus eorumdem 11 velorum expensa sunt num. 3, pro emendis pellibus 12 expensa nu-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(19) Ut aliquid darem, non quod rectum me dare crederem, verti pro fabris gladiariis. Est quidem, τζαίφ, vel τζαίπ, Saif. Arabice gladius. Sed pro gladiario fabro illi τζιάπ, Siap, dicunt. Ergo aaltim τζιαπάδω, deberet hic scriptum esse pro τζιαπάτων, a nominativo τζιαπάδες, et in singulari τζιαπάς. Expecto igitur meliora et certiora. Utinam liceret locum Heronis, quem Du Cange Gl. Gr. p. 1571, v. Τζιαπάτα adducit, in connexione legere, itaque perspicere, quid ea sibi velit; forte congrueret nostro loco.

(20) Insolens hoc compendium non video quid possit aliud significare, quam χρυσοῦ, quod librarius alias consuevit per X exprimere. Signum N hoc ipso versu positum simile fere est illi, quod membranæ dabant, et quod mihi visum fuit miliaris significare, quorum certum numerum auctor in promptu non habebat. Pro eo in Latinis Jussel cifram opponi, significaturus non id, quod vulgus olemus ea cifra, nulla miliarensia, sed miliarensia quidem, et non noti numeri.

(21) Membrana sic : τών vv. Quomodo legi debeat hic locus, melius dixerit, qui magis versatus in numeris et codicibus Græcis mssis, quam ego quidem sum. Dedi aliquid e conjectura, ne nihil darem. Apud Montfaucon. in Palæogr. Gr.

τὸν θεόσωστον βασιλικὸν στόλον τοῦ βασιλικοῦ κλιμου καὶ λοιπῶν χ' λίτραι κδ', τὰ καὶ ἐξοδιασθῆν οὕτως. Ἐδόθη Ἰωακείμ πρωτοσπαθάρηφ καὶ ἔχοντι τοῦ ἀρμαμέντου ὑπὲρ τριβολίων χιλιάδων: v. σζ', ζνγ'. Ἐδόθη τὸν αὐτὸν Ἰωακείμ ὑπὲρ τζαρίων φ', v. ν'. Ἐδόθη τὸν αὐτὸν Ἰωακείμ ὑπὲρ κίχιων σ', v. κ'. Ἐδόθη τὸν αὐτὸν Ἰωακείμ ὑπὲρ ξιερὰ χιλιάδων δ' λόγῳ τῶν τζιπάτων (19) ἀπὸ τῶ ἐφμέντον σίδηρον χιλιάδες ι' καὶ ὑπὲρ ἀγορᾶς ἐφβονίου, v. λ'. Ἐδόθη τῷ αὐτῷ Ἰωακείμ ὑπὲρ χεφίλλων ζυγῶν σ', v. ρ'. Ὁμοῦ τὰ δοθέντα Ἰωακείμ ἄρχοντι τοῦ ἀρμαμέντου Χ (20), υζν: γινώσκῃ λίτραι ς', λδγ', Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς τῶν πηχίων τῶν ῥασιακῶν λόγῳ ποιήσεως ἀρμένων ἑξὲς ἀπηχῶν λ' τῶν θ' καραβίων τῶν Ῥῶς, καὶ ἑτέρα ἀρμένων β' ἀνὰ πηχῶν κη' τῶν β' μονερίων τῶν αἰχμαλώτων σὺν τῶν δοθέντων πανίων ῥασιακῶν ἐπερίσειαν τοὺς αὐτοὺς Ῥῶς. Ὑπὲρ πανίων ἑ τῶν ἀμφοτέρων ἀρνδ', τὰ καὶ ἀγορασθέντα εἰς τοὺς ἀββάδας εἰς τὰ ἐνοικιακὰ τῆς μονῆς τοῦ κριῖ Ῥωμανοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνγαγαπαρίου τοῦ φη ἀπὸ διαφόρων προσώπων τῶν Π νομίσμ. (21) τζι, τὰ καὶ ἀγορασθέντα κατενώπιον τοῦ σακίῳ καὶ τοῦ βεστιαρίου. Ἐδόθησαν ὑπὲρ μισθῶ ἀρμενοράφων τῶν καμόντων τὰ αὐτὰ ἀρμενο ἀγορᾶς νήματος, λγ'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς ῥασιακῶν λόγῳ τῶν αὐτῶν ια' καραβίων... ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς σχοινίων λόγῳ κρυπτῶν ἐπικτήρων καὶ εἰς διόδρων τῶν αὐτῶν ια' ἀρμένων, v. γ'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς διφθερίων ιδ', v. ξβ', ὡς τῶν ἑτέρων ιδ' ἀρμένων δοθέντων ἀπὸ τῶν ἀποκατεμένων εἰς τὸ εἶδος. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀλειφῆς τῶν αὐτῶν διφθερίων, γ'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς μαγγάνων λόγῳ τῶν αὐτῶν ια' καραβίων, θ ς'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς κωπίων κπ', v. ι. Ἐδόθη ὑπὲρ ναυπηγήσεως τῶν αὐτῶν ια' καραβίων τῶν τε σχιστῶν καὶ τῶν κερτίγγων αὐτῶν καὶ λιπῶν, v. ια'. Ἐδόθη ὑπὲρ καταφατῆσεως τῶν αὐτῶν ια' καραβίων, v. λγ'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς ἑτέρων πανίων

p. 360, reperio figuram significare scribis Græcis miliarisia sex. Hic locus me induxit, ut unoquoque panno senis miliaristis empto darem. Simile nostro huic loco quodammodo est alter proxime

sequens p. 390, ὑπὲρ ἀγορᾶς κίχιων α τῶν v. ρξς ς. Verti similem [in modum singula panno] senis numismatibus, etc., bene gnarus id me recte versum esse. Nam si mille pannorum singulorum empti fuerunt pretio senorum miliariorum, necesse est sex millia mil. totius numeri pretii fuisse. Atqui sex millia miliarensium ad numismata redacta (continent autem numismata singula duodena miliarensia) efficiunt numism. 500. Et autem tantum expensa dicuntur numismata 1154 mil. 6. Apparet ergo, calculum falsum esse. Sed per trepidationem, cum urgerent hypothetæ et auditandi atque alios consultandi mortuos vivos otium non esset, dedi aliquid, ut dixi, ne promissum nihil darem. Emendent hæc post nos venturi. Hæc ipsa figura quasi esset γ et ρ cum superpositis

o parvo est in membranæ nostris ibi, ubi cl. Leide in sua editione p. 195, dedit ς', hoc est XVI; et datur tamen potius ibi decuria delenda esse.

των δοθέντων κατὰ περίσσειαν εἰς τὸν Α
 ν. κη', ζιβ'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς βυρσα-
 ν ρκβ', πην. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς
 τῶν δοθέντων κατὰ περίσσειαν ὁμοίως
 ἢ πλόμιον, κηζ. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς
 ν ζ', ν. ρξζ', ζς'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς
 ταρίων καὶ χαρταρίων καὶ λοιπῶν
 ζς'. Ἀόγῳ ποιῆσαι ἀτεγίων κηλι-
 ν'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς κασσιτέρου
 λδ'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς χαλκώματος
 γ'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς σκαφιδίων στρογ-
 ν ρ', ν. ιβ'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς σκα-
 τέρων ρ', ν. κγ'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς
 ν. λγ'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς καπου-
 Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς πτυαρίων α. ν. ιδ'.
 γορᾶς ἐτέρων κἀδων μικροτέρων ν'. ν. ε'.
 B γορᾶς ἐτέρου κασσιτέρου λίτραι σ' τὰ
 λ χυτῆ (22) λόγῳ κατακολλησεως δια-
 τῶν σιφουνίων τοῦ βασιλικοῦ πλοῦ-
 εῖδοθη ὑπὲρ ἀγορᾶς κηρίου λίτραι ρ', ν. ε'.
 γορᾶς μολιβίου ἀργοῦ λίτραι σ', ν. δ',
 γορᾶς χαλκώματος διαφόρου τῷ δο-
 μ τῆς ὑπουργίας τοῦ δρουγγαρίου τοῦ
 κακκβίων μεγάλων β', καὶ ἐτέρων
 ἰών ⁵⁸ β', καὶ χυτροκακβίων γανω-
 ουκουμίων μεγάλων β', καὶ τιγανίων
 χαλκοσταμνίου (24) γανωτοῦ, ἐνδς,
 πτῶν β', χερνιθοξεστῶν β', ν. κδ'. Ὀμοῦ
 χ' λίτραι κα', ν. νζ', μιλ. ζ'. Ἐδόθησαν
 εἰδικοῦ κόρδαι μεταξῶται σπάρτι-
 ν ἑτεραι κόρδαι μεταξῶται μικραὶ
 C ὀβολιστρῶν. Ἐδόθη ὁμοίως παρὰ τοῦ
 τῶν κλυθωμάτων τῶν χελανδίων ταῦ-
 ἱμοῦ ἀνά χαρτίων ε' μολιβίου χαρτία ρ'
 Ἐδόθη τὸν ἀρσενγγάριον τοῦ πλοῦτου
 πάγῳ τοῦ ἄρματος ⁵⁹ (25) σπαθία γ,
 κοντάρια γ, σαγίτας χιλιάδες σμ,
 ε' λόγῳ τῶν τοξοβολιστρῶν μύας χι-

ς] stannatum unum, et lagenas stannatas duas, et malluvia duo, expensa fuerunt numi-
 quatuor. In universum auri litræ 21, numism. 57, mill. 6. Idicum porro dedit restes per
 tortos spartinos; restes alios striatim tortos minores pro arcubalistis. Pro tabulatis che-
 zis classis bracteandis sigillatim in unumquodque chelandium quinas bracteos plum-
 versum ergo in viginti chelandia bracteos plumbi centum, pendentes libras ter mille.
 issis dabat catapanus armatis [seu armamentarii] gladios ter mille, scuta totidem, contos
 otidem, sagittarum millia 240, allarum sagittarum, qualium usus est in arcubalistis et
 vel muschettas appellant, millia quatuor.

VARIÆ LECTIONES.

ν em. R., βυσαρ. cod. et ed. ⁵⁸ μεσίων et κυθροκακ. cod. et ed. ⁵⁹ τοῦ κατὰ ἄρμα-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

hic puto eundem esse atque quem D
 ius Rothgiesser, fusorem metallorum,
 irium.
 membranæ. Ego quidem quid sibi velit,
 et prorsus deleta ambo vocabula
 ov est quod nos Ständer appella-
 natulam, vas rotundum orificii angu-

numism. 62, nam reliquæ 19 pelles datæ sunt ex illa-
 rum numero, quæ in idico depositæ jacent. Pro un-
 ctura earumdem pellium expens. num. 7, mill. 0;
 pro emendis manganis illorum 11 carabiorum
 num. 9, mill. 6; pro emendis remis 485 num. 5.
 Pro compactura seu fabricatione illorum 11 cara-
 biorum et cancellorum sepimentorumque tabulata
 summa cingentium reliquarumque structurarum
 navalium num. 11. ●●● Pro picatura illorum 11
 carabiorum num. 33. Pro emendis 100 pannis cras-
 sis aliis ad abundantiam in classem distributis
 num. 28, mill. 12; pro emendis coriis bovillis 122
 expensa num. 88, mill. 0; pro emendis centonibus
 ducentis pariter super numerum erogatis in regiam
 classem expensa num. 28, mill...; pro emendis
 ciliciis mille, singula pro senis numismatibus, exp-
 pensa fuerunt num. 166, mill. 6. Pro emendis funi-
 bus minutis et chartis seu membranæ et in alia
 necessaria expensa fuerunt num. 15, mill. 6, pro
 faciendis tentoriis cilicinis centum exp. numism. 183,
 mill. 0, pro emendis stanni libris ducentis expensa
 numism. 34; pro æneæ materiæ libris 200 expensa
 numis. 18; pro scaphis magnis rotundis centum
 expensa numism. 24; pro minoribus aliis centum
 numism. 12; pro emendis ahenis caldarii ducentis
 numism. 33; pro labris vel cupis bis mille num. 40,
 pro bottis mille num. 14; pro aliis minoribus cadis
 vel doliis quinquaginta numism. 5; pro adhuc aliis
 stanni libris 200, quæ datæ fuerunt fusori Michaëli
 ad ferruminandas varias machinas siphonum ignis
 Græci ejaculandi classis regis, expensa numism. 30;
 mill. 0; pro ceræ emendis libris centum numism. 5;
 pro emendis plumbi in massa vel crudi libris 200
 num. 4; pro emendis massis æneis in usum culinæ
 drungarii classis ad efficiendos inde cacabos gran-
 des duos et alios duos mediæ formæ, et cacabos olli-
 formes stannatos quatuor et cucumos grandes duo
 et sartagines grandes duas, et matellam [seu hau-
 strum vini] æneum [ab angustiore ore versus fun-

stioris, fundi latioris. Gloss. Gr. Lat.: *Matulata*,
 ἀρύταινα. *Matellata*, σταμνίον.

(25) Fuisse armis præfectum aliquem olim in
 aula Cptana, sub cujus dispositione essent arma et
 armorum horreum, dubium nullum est. Num autem
Catapanus Armatis ille fuerit appellatus, du-
 bito, cum nusquam ejus mentionem fieri inveniam.

Secretum vestiarii dabat drungario classis in super-abundantiam ad expeditionem Cretensem hæc.

Catenas [aut malleos] 150; fibulas chelandiorum 130; fundas ferreas 12, funes 240, sappas seu ligones terræ fodiendæ 400, fibulas ferreas magnas lignei castris 12, cancos ferreos 15, torques ferreos 30, annulos 15, capsas 8, dolia 10, dolia manibus gestabilia 24, clavos in summo in gyrum tortos 4000, clavos aduncos 2000, quadrantales clavos 5000, vulgares ad coagmentandum utiles 8000, alios cum latis capitellis sexies mille. Jacula ænea 15, stannata ænea 30, fusos æneos 30, cupas æneas 30, anagontites ænea 15, funes ferrum jaculantes 60, circumvolantia 140, sparteos funes 140, tenues funes 220, scalas funibus plexas 400, cupas 100, cannabis libras 2000, et loco librarum 7000 lini numismata 80, et pro emendis picis libris decies mille et liquidæ picis quadringentis librarum millibus et centum millibus librarum cedreæ numismata 23, ferri crudi libras ter mille, et magnos decem.

Cælo dedit drungario classis ad sufficiendum faciendis in expeditionem Cretensem sumptibus.

Vestes interiores majoris formæ puras sex; similitum tibialium paria sex; interulas cum braccis 6 et totidem injectoria seu pallia violacea.

Idicum eidem eundem in finem dedit.

Vestes decem interiores ad modum Saracenicarum consutas ad denorum aureorum valorem, vestes interiores decem ad octonorum, alias viginti ad septenorum, tibialia ad omnium illorum trium generum numerum et rationem, nempe paria in universum quadraginta, vestes loratas Ægyptiacas consutas centum, vestes cum cucullis totidem, vestes bambacinas seu xylinas totidem. Interulas cum braccis primæ et optimæ classis 140, alias secundi ordinis centum. Injectoria præstantiora 40, alia deteriora 200, alia tertii et infimi ordinis centum. Tibialium loratorum Ægyptiacorum paria centum, aliorum cuculliarum paria centum, aliorum bambacinorum centum, cingula 40, calceorum præstantiorum paria 40, secundi generis paria 20, deterrimi generis paria 400.

Stadiodromicum seu index milliarium [a Constanti-nopoli ad Cretam].

Ab urbe, quam Deus custodiat [CPLi] ad Hera-oleam sunt milliaria 60, illinc ad Proconnesum 40, D

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(26) *Sappæ*, quam vocem Glosearium Romano-Theodescum apud Eccardum t. I, His. Fr. orient. in appendice reddit per *Havva*. Est ergo non id, quod *Spaten*, ligo, sed quod *Hauæ*, *Radehauæ*. Nescio, quomodo Latini hoc instrumentum appellent.

(a) Hæc Stadiodromicum Byzantino-Cretense novis curis edidit Theoph. Lud. Frider. Tafel in libello cuius titulus *Constantinus Porphyrogenitus De provinciis regni Byzantini liber secundus. Europa. Accedit Appendix libri veterem geographiam illustrantium*. Tubingæ 1847. 4º Notam Stadiodromico præmissam, quam expeditionem Cretensem non parum illustrat, hic apponere juvat: « Indictione vii, sive anno Chr. 949, imperante Constantino, æmulo Cretenses Constantinus Gongylas expeditionem fecit infelici successu (Constantinus Porphyrog. de urbe 45, ed: Bonn. vol. I, p. 664 sqq., coll. Cedreno ed Bonn. vol II. pag. 336; e quo posterior aliquis annus 18

A Τὰ ἀπὸ τοῦ σεκρήτου τοῦ βεστιαρίου ἐστὶν δρουγγαρίων τῶν πλοῦμων κατὰ περίσσειαν ταξιδίου τῆς Κρήτης.

Σείστας ρν', περόνας τῶν χελευδίων ρ', βόλα σιδηρᾶι β', τζόκουσ σμ', τζαπία (26) σιδηρὰ μεγάλα τοῦ ξυλόκαστρου εἶ', κρηνοδροῖ ε', ψελλία σιδηρᾶ λ', δάκτυλοι ε', κρηνοβαρέας ε', χειροβαρέαι κδ', καρφίον τριφυλιάδες δ', καρφίον ἀρκάγιον χιλιάδες ε', κτυλαίον ε, τῆς κρηνώσεως η, κρηνοἀκόντια χαλκᾶ ε', γανωτὰ (27) χαλκᾶ δράκτια χαλκᾶ λ', βουτία χαλκᾶ λ', κρηνοχαλκᾶ ε', σχοινία σιδηροβόλα ξ', κρηνοσπαρτίνας ρμ', λεπτάρια σκ', σκαλοῦματα βάρια ρ', κανάθιον λίτραι β', καὶ ἀντικρηνολιάδων ζ, ν. π', καὶ ὑπὲρ ἀγορᾶς πίστιαι γ, καὶ ὑδροπισσίου χιλιάδες τ', καὶ κεδρέαι ρη ν. κγ'. Σιδηρον ἀργὸν λίτραι γ, κρηνογάλοι ε'.

Τὰ ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος δοθέντα τῶν πλοῦμων εἰς ἐξοδὸν τοῦ κατὰ ταξιδίου.

Ἰμάτια ἰσωφόρια· μεγάλωζηλα λίτρα ὁμοίως ζυγὰς ζ, ὑποκαμισοδράκια ζ, ὄξια ζ.

Τὰ ἀπὸ τοῦ εἰδικοῦ δοθέντα τῶν πλοῦμων ὑπὲρ τοῦ ταξιδίου.

Ἰμάτια ἰσωφόρια κατὰ Σαρακενικὰ δεκάλια ε', ἰμάτια ἰσωφόρια ὀκτάλια ε', ἰσωφόρια ἐπτάλια κ'. Τουβία ἀπὸ ἰσωφόριων καὶ ὀκταλίων καὶ ἐπταλίων ζυγαὶ μ', ἰμάτια τὰ Διγύπτια ἐξράμαμένα ρ', ἰμάτια κρηνοῖμα ἰμάτια βαμβάκερὰ ρ', ὑποκαμισοδράκια κρηνορμ', ὑποκαμισοδράκια δεύτερα ε, κρηνοφορώτερα μ', ἐπιριπτάρια δεύτερα ε, κρηνορία τρίτα ρ', τουβία λωρωτὰ λίτρα ε, κρηνοκουκουλάκια (28) ζυγὰς ρ', τουβία κρηνοζωστρία μ', ὑποδήματα διασπορὰ ρ, ὑποδήματα δεύτερα ζυγὰς σ', ὑποδήματα γὰς ρ'.

Σταδιοδρομικόν (a).

Ἀπὸ τῆς θεοφυλάκτου πόλεως εἰς Ἡράκλεια ξ', ἀπὸ Ἡρακλείας, ἕως Προκοννησίου

(27) Reddidi *stapnata*. Et id sanè in hoc vocabulum. Huc tamen mihi videtur cere, sed aliud desiderare loci non potest, quod armorum.

(28) Quid commune sit cuculla, capitis mento, et tubiis seu femoralibus, non videtur.

ἀπὸ Προικονήσσου ἕως Ἀβύδου μιλ. ρ', ἀπὸ Ἀβύ-
δου ἕως Ταπευκία μιλ. ιβ', ἀπὸ Ταπευκία (29) ἕως
Τενέδου μιλ. η' 60, ἀπὸ Τενέδου ἕως Μιτυλήνης μιλ.
ρ', ἀπὸ Μιτυλήνης ἕως Χίου μιλ. ρ', ἀπὸ Χίου ἕως
Σάμου μιλ. ρ', ἀπὸ τῆς Σάμου ἕως τοὺς Φοῦρνους (30)
μιλ. λ', ἀπὸ τοὺς Φοῦρνους ἕως Ναξίας μιλ. ο',
ἀπὸ Ναξίας ἕως τὴν Ἴον (31) μιλ. λ', ἀπὸ τὴν Ἴον
ἕως τὴν Θήραν καὶ Θηρασίαν μιλ. κ', ἀπὸ τὴν Θήραν καὶ
(32) ἕως τῆς Δίας μιλ. π', ἀπὸ τῆς Δίας ἕως Κρήτης μιλ. ιβ'. Ὁμοῦ μιλία, ψλβ'.

ΚΕΦΑΜ. Μς'.

Οἷς ὀφείλει ὁ βασιλεὺς ὀνόμασι (33) τιμῶν τοῖς
μεγιστάσι (34) καὶ πρώτοις τῶν ἰθῶν.

Ἐξουσιοκράτωρ (35), ἐξουσιάρχης, ἐξουσιαστής,

A illino ad Abydum 100, illino ad Tapencia 12, illino
ad Tenedum 8, illinc ad Mitylenen 100, illinc ad
Chium 100, illino ad Samum 100, illinc ad Fur-
nos 30, illinc ad Naxiam vel Naxium 70, illinc ad
Ium 30, illinc ad Theram et Therasiam 20, illinc
ad Ta Christiana 20, illinc ad Dium 80, illinc
ad Cretam 12. Summa mil. 792.

CAPUT XLVI.

Tituli, quibus imp. viros p̄ncipales et alios illustris
dignitatis inter externos cohonestare debet.

Imperans pro arbitrio et auctoritate sua, potesta-

VARIÆ LECTIONES.

60 η' post μιλ, recentiori manu in cod. ascriptum, om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(29) Locum hunc nusquam reperio, et sine urbe B
maritima, an insula, ignoro. Patet enim ex situa-
tione, diversum esse ab illo loco, quem commemo-
rat Nicetas in Alexio, Manuelis filio, cap. 9, ubi
fuit: Τὰ Πεύκια τόπος ἐστὶ ἐν τοῖς ἄνω Χαλκηδόνος
διακεῖμενος μέρεσι. Si supra Chalcedonem jacet,
liberat a mari versus continentem orientalem.

(30) Neque hanc, insulam ut videtur, chartæ
geographicæ auctoresve exhibent.

(31) Hodie *Nion* appellant.

(32) Vidi chartas geographicas, quæ Christiana
et Dium confundebant, duas insulas in unam.

(33) [Formulæ subscriptionum in epistolis ob-
servatæ a pontificibus Romanis exstant ad calcem
libri diurni, p. 150, ubi forma, quæ imperatores ad
papas veteris Romæ et hi ad illos usi sunt. Quo-
modo patriarcha ad papam et reliquos patriarchas
scribat, v. append. Codin. p. 410-419. Inscriptio
epistolæ Joannis papæ ad Nicephorum Phocam
apud Luitprandum Legat. p. 153, fuit hæc: *Ἰωάν-
νης πάπᾳ Νικηφόρῳ, Κωνσταντίνῳ, Βασιλῆῳ,
μαγνίστῳ ἰμπερατορὶ καὶ Αὐγούστῳ*. Liber, quo con-
tinentur formulæ, quibus Turcarum Imperator ad
suos præfectos Mittitur, Latine exstat inter codices

orientales Viennenses apud Lambec. VIII, n. 39.]
Tale formulare exstat apud Habertum in Appendice
pontificalis.

(34) Sic ferebant ea tempora, ut loquerentur,
pro τοὺς μεγιστάνας. Ita Nicephorus patr. CPtanus
p. 47: Ὁσαύτως δὲ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἄρχουσι (id
est τοὺς περὶ αὐτὸν ἄρχοντας) τοῖς ὁμοίοις ἐνωτίοις
ἐκόσμη. Ipse Noster sic passim loquitur, ut p. 328,
εἰπάγουσι τοῖς (pro τοῖς) τοῦ κουδουκλείου, et p. 354,
τελειῶνται αὐτοῖς (pro αὐτοῖς) τὴν εὐρημίαν p. 409,
καταχθέντος πρὸς τοῖς (pro τοῖς) κάτω, *reducto ad
eos, qui infra stant*. Pari modo Latini permutabant
dativum et accusativum illo ævo. Charta vetus apud
Murator t. II, Ant. Ital., p. 122: *Regalis celsitudi-
nis est fideliter sibi famulantibus donis multiplici-
bus et honoribus ingentibus honorare atque regiæ su-
blimitatis liberalitate donare*.

(35) *Qui cum potestate et majestate imperat*:
ἔξουσία enim Græcis est *majestas*; v. p. 397 et 409,
et Cedren. 563. Alexius Comnenus in epistola ad
Henricum V imperatorem in Alexiade p. 93, appel-
lat eum τὴν σὴν μεγαλοδύναμον ἔξουσίαν. Cedrenus
p. 729, ἐξουσιάρχην Ἀρμενίας et p. 741, ἔξουσια-
στὴν Ἀσασίας. Ad modum Græcorum elebantur

consequi videtur, quod Reiskius monuit ad Constantinum (supra col. 1223). Ibidem copias hujus expeditionis tum
navales, tum terrestres, cum tormentis bellicis fusius enarrantur, addito indice stipendii, navium, etc. Finem nar-
rationis facit σταδιοδρομικὸν s. elenchus miliarum Constantinopolin inter et Cretam, coll. de miliarum et stadio-
rum discrimine Leonis libro tactico 17, 89: Δι' ἐκαστὸν ὄργυια ποιοῦσι στάδιον ἓν, τὰ, δὲ ἐπὶ καὶ ἡμῶν στάδια
ποιοῦσι μίλιον ἓν. De his v. quoque Du Gangium s. v. Μίλιον.

Tabularum geographicarum imperatores Byzantinos non ignaros fuisse, verisimile per se unicuique videbitur,
atque ex Annæ Comnenæ quodam loco discere memini, ubi Alexium I, patrem suum, ducibus in Illyricum ad-
versus Normannos proficiscentibus talis tabulæ exemplar dedisse narrat. Alius vero speciei tabulæ s. indice, i.
e. *stadiasmos*, Græciam istius ævi in usu habuisse, solum mihi sequens stadiadromicon persuasit; quamquam
idem plane ex Edrisio, Arabum sæculi XII celeberrimo geographo, nuper demum plenius edito, clarius tandem ali-
quando intelligitur. Ita Græcæ Arabæque invicem alterutrum illustrant et confirmant.

Ordo autem expeditionis Cretensis initio non recta processit. Classis, Constantinopoli relicta, dextram Propontidis
(maris Marmarici) oram legit, ut Perinthum (Heracleam, *Erekli*) veniret, ubi diu ante, scilicet imperante Leone Sap.
(an. 886-912), pars Byzantinæ classis stationem suam habuisse putanda videtur, coll. Constantino Porphyrog. De ceri-
moniiis II, 44. Jam non recto hinc cursu Callipolin (*Gallipolin*, initio Helleponti in Europa sitam) petebat, sed Pro-
connesum, Propontidis insulam, contra sitam ad littus Asiaticum, ut (puto) alta sibi bellica subsidia jungeret. Abydum
dein ventum, in littore Asiatico; post vero ad locum, Abydum inter et Tenedum insulam, nomine τὰ *Ἡεῦκια* (sic
scribe, non Ταπευκία), i. e. (per diminutivi formam) *pinus parvas*; quocum veterum mos conferri poterit, qui unam
et alteram urbium ex arboribus denominabant. Cujus rei documenta præbent Romanorum itineraria (p. 237, ed. Wes-
seling): *Arboræ felice*; ibidem p. 550: *Tres arbores*. Quibus addo Procopium De ædificiis IV, 4 (Opp. ed. Bonn. vol.
II, p. 285, 34): *Τρεδεδεκάμυλον, i. e. tredecim iulias*; coll. formis Theoticis *Hohenfinden, Neustadt an der grossen Linde*,
etc. Quid? quod antiquissima quoque Græcia urbes quasdam et insulas ex eadem fere arbore (pinu) dicere amabat,
ut Lampsacum (*Lapsak*), ibidem e septentrione sitam, antea *Ἡπυόσσαν* (Strabo p. 589, Casaub.). Neque aliud de Sa-
lami insula et Chio constat (Strabo p. 394). Et *Ἡπυόσσαν* Troadis ager Parianus dicebatur (Strabo p. 588). Jam locum
nostrum τὰ *Ἡεῦκια* Tenedo insulæ situm fere oppositum habuisse, stadiodromicum ostendit. Novitium ejus nomen me
latet; neque huc pertinere alium locum τὰ *Ἡεῦκια* (Nicetas in Alexio, Manuelis Comneni filio, cap. 2). Reiskius ad
Constantinum ostendit. Ultimam enim τὰ *Ἡεῦκια* Chalcedoni (Scutario, Cpoli opposito) vicinum est; multo igitur
magis boream spectat. Sequitur Mitylene (Mitylene) insula, veterum Lesbos, coll. Thessalonica p. 516 sq. Post
hanc venit Chius (*Skio*) cum Samo (*Susamadassi*). Tum additur: Ἀπὸ τῆς Σάμου ἕως τοὺς Φοῦρνους κ, τ λ. Hanc
quoque Reiskius l. c. ignorare fatetur. Significantiur (quod pluralis quoque monet) parvæ quasdam insulæ, nomine
Furnis, e meridie Sami (Tabula geogr. Franco Galli Lapie, anno 1824 edita, fol. 12). De Sami promontorio boreali,
itidem *Furni* dicto, nemo cogitabit. Insulas iam, Theram et Therasiam non est quod illustrem. Christiana Diamque
insulas a quibsdam male pro eadem haberi, recte monuit Reiskius. Christiana (τὰ *Χριστιανὰ*) sita insula quædam
minimè infra Theram; postremo Dia (Standia) e conspectu urbis Candisæ sita est. » Edit.

υτέρων καὶ διακόνων, καὶ πάσης τῆς Ἀ
ξίως τῆς ἁγίας τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλη-
τέλλουσί σοι, βασιλεῦ, πιστὰς εὐχὰς διὰ
ς ταπεινότητος. Ὁ ἐνδοξότατος ἄ δεῖνα
ῆς πρεσβυτέρως Ῥώμης σὺν τῶν ἀρχόν-
ιτὸς τοῦ ὑποκειμένου αὐτῆ λαοῦ ἐξαπο-
τὴν βίσιλειαν σου πιστοτάτην δούλω-

ῖ λογοθέτου πρὸς αὐτοὺς ἐρώτησις.

ὁ ἁγιώτατος ἐπίσκοπος Ῥώμης ὁ πνευ-
ῆρ τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου; πῶς
ς οἱ ἐπίσκοποι, καὶ πρεσβύτεροι, καὶ διά-
λοιπὸς κληρὸς τῆς ἁγίας τῶν Ῥωμαίων
; πῶς ἔχει ἄ ἐνδοξότατος ὁ δεῖνα πρίγ-
σβυτέρως Ῥώμης;

ὁ Βουλγαρίας ἐρχομένων πρέσβειων-
πρὸς τὸν βασιλέα χαιρετισμός.

ὁ θεοσεφῆς βασιλεὺς ὁ πνευματικὸς
τοῦ ἐκ Θεοῦ ἀρχοντος Βουλγαρίας; πῶς
ύττα (44) καὶ δέσποινα; πῶς ἔχουσι οἱ
λεῖς τοῦ μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ βασιλέως
: αὐτοῦ τέκνα; πῶς ἔχει ὁ ἁγιώτατος
νικὸς πατριάρχης; πῶς ἔχουσι οἱ δύο
τῶς ἔχει ἡ σόγκλητος πᾶσα; πῶς ἔχου-
σθεται (45);

ῖ λογοθέτου πρὸς αὐτοὺς ἐρώτησις.

ὁ πνευματικὸς ἔγγονος τοῦ βασιλέως

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

tantopere ambito et adamito œcume-
unt, et jus fuit Cptano patriarchæ eum
re, ut ἐν τοῖς οἰκουμένους habitanti et
dicenti. Græci vocabuli vim ex more
loquendi isto nvo æstimandam esse,
neget. Œcumenicus non notat univer-
um, qui orbi Romano, id est Byzanti-
i præest. Œcumene non est orbis illa
Christiani tenent, sed tantum illa, quæ
ceptro geritur. Id in superioribus de-
et luculenter apparet ex Anastasii Bi-
fat. ad Synodum VII: *Græci frequenter*
i, universalem, in ea synodo patriarcham
venienter appellant. — *Verum cum apud*
is frequenter Græcos super hoc vocabulo
i, asserebat, quod non ideo œcumenicum,
universalem interpretati sunt, dicerent
, quod universi orbis teneat præsulatum,
dam parti orbis præsit, quæ a Christiani-
r. Quæ adversus hæc oggannit Cario-
l Habertum l. c. Græculus novus, vetu-
is, Romanæ sedis parasitus et mercena-
sunt. Notanda præcipue verba Anasta-
lam orbis parti præsit, quæ a Christianis
œc Christianorum soli Christiani Græci
s intelliguntur. Solebant enim illo tem-
ani eximie dici, qui orthodoxe, pro cu-
s opinione, Deum colerent; quod eo non
si cæteri Christiani ritus homines eo
atur. Hinc reperies in formulis inscri-
: capite exhibitis Bulgarorum principem
itum appellari, principum occidenta-
em. Ille nempe Bulgarus Græcum ritum
Eodem modo Latini quoque Græcos
tianorum excluderent; v. locus Wilhel-
uem ad Abulfedam notavi.

foro et rebus civilibus filius adoptati
adoptantis, ut patet e Cassiodori VIII,
pacem non longinquus, sed propinquus

TROL. GR. CXII.

A Romanorum Ecclesiæ, injunxerunt nostræ humilitati
ut apud te, o imperator, fidelia vota ipsorum nomine
renuntiarem. Gloriosissimus N. N., princeps
veteris Romæ, unaque cæteri ejus proceres, et
omnis ei subditus populus renuntiant et significant
imperiali tuæ majestati fidelissima sua servitia.

393 Interrogatio logothetæ ad eos legatos.

Quomodo agit sanctissimus episcopus Romæ,
spiritualis Pater sancti nostri imperatoris? Quomodo
agunt omnes episcopi, presbyteri, diaconi, reliquus
clerus sanctæ Romanæ Ecclesiæ? quomodo agit
gloriosissimus N. N., princeps veteris Romæ?

B Salutatio legatorum e Bulgaria venientium ad impe- ratorem.

Quomodo valet a Deo coronatus imperator,
spiritualis avus nostri per Deum domini Bulgariæ?
quomodo valet Augusta et domina? quomodo valent
filii imperatores magni et excelsi imperatoris et
reliqui ejus liberi? quomodo valet sanctissimus et
œcumenicus patriarcha? quomodo valent ambo
magistri? quomodo totus senatus? quomodo qua-
tuor logothetæ?

Logothetæ ad eum interrogatio.

Quomodo valet sancti nostri imperatoris nepos

C *peto, quia tunc mihi dedistis gratiam nepotis, quando*
meo parenti gaudia adoptionis præstulistis: ita in
foro sacro quoque filius ejus, qui ab aliquo in
filium spiritualem receptione e baptismo adoptatus
fuisset, nepos adoptantis erat. Debuit ergo, cum
hæc formula in usu aulæ Cptanæ esset, ille regnasse,
qui Bulgarum principem primus ad Christianam
fidem admisisset, ipso illo Bulgaro jam vivis exempto
et filio atque successore ejus superstito. Non potest
hoc in alia tempora, quam extrema Basilii Macedo-
nis cadere, quo Bogoris, primus Bulgarorum Chri-
stianus princeps, et ejus filii regnabant; vid. Du
Cange Famil. Byzant. p. 310, 311. Quod autem
paulo post dicitur, mutatum nomen avi et nepotis
nomine patris et filii fuisse, id congruit in tempora
Romani Lecapeni et Petri Bulgari, filii Symeonis,
qui Romani e Stephano neptim in matrimonium
ducebat. Cæterum de Christianismi apud Bulgaros
ortu et progressu v. Fabricii Lux Evangelii p. 480,
481. Cedrenus p. 468, jam sub Leone Chazaro ait
eorum principes fidem amplexos fuisse; totam vero
gentem Christi sacris initiatam sub Michaelē. Theophi-
li filio, et ejus matre Theodora, ait p. 540. Bas-
ilium denique Macedonem Bulgaros in fide con-
firmasse idem tradit p. 589, et Contin. Const. in
Script. post Theoph. p. 210.

(44) Quare Augustæ non item titulus aviæ aut
matris spiritualis tributus? Quia ad Bulgari rece-
ptionem e baptismo et ad fidem Christianam adhi-
bita non fuerat. Non enim feminæ apud Græcos e
baptismo levant.

(45) Varii sunt logothetæ: in specie et nude sic
dictus, alias logotheta Dromi, item ὁ μέγας λογοθέ-
της, tum ὁ γενικός, rationalis generalis seu fisci
publici, ὁ εἰδικός, rerum privatarum, ὁ στρατιωτικός,
fisci militaris, τῶν σεκρέτων, tribunalium vario-
rum, ὁ τῶν ἀγέλων, gregum, etc. Puto hic intelligi
quatuor illos, quos primo loco nominavi.

spiritualis, per Deum princeps Bulgariae? quomodo valet principissa per Dei gratiam? quomodo Conartianus et Bulias tarcanus, filii Bulgariae per Deum principis, et reliqui ejus liberi? quomodo sex magni Boliades? [Ille titulus est procerum Bulgariae.] Quomodo reliqui intus et extus (in aula domi, et foris in campo) Boliades vel proceres? quomodo commune populi?

Commutato autem deinceps nomine, et ad filialitatem [principis Bulgariae, respectu imp. Cptani] veniente, interrogabant Bulgari alio modo, nempe sic.

Quomodo valet magnus et excelsus imperator, residens super aureo throno? quomodo imperator et filius magni et excelsi imperatoris, et reliqui ejus liberi? quomodo Augusta et domina? quomodo sanctissimus et oecumenicus patriarcha? quomodo magistri, proconsules, patricii? quomodo totus senatus? quomodo magistri militum et exercitus sancti imperatoris?

394 Logothetæ ad eos interrogatio.

Quomodo valet spiritualis filius sancti nostri imperatoris, a Deo constitutus archon seu princeps Bulgariae? quomodo a Deo constituta archontissa Bulgariae? quomodo filii et filiae spiritualis filii imperatoris? quomodo sex magni Boliades? quomodo reliqui domi forisque Boliades? quomodo commune populi?

Salutatio ad imperatorem a venientibus e Syria legatis amirmumnae.

Pax tibi et misericordia, hilaritas et gloria a Deo,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(46) Dicitur Bulgariae princeps et principissa ex Deo, ex Deo vel a Deo, id est, gratia Dei et auctoritate divina regnare, quia consensu imperatoris Graeci populi que Romani princeps constitutus et benedictione patriarchae Cptani consecratus esset. Omnis enim, qui jussu imperatoris aut populi et consecratione clericali ritumque Christiano inauguratus munus aliquod publicum gereret, id ex Deo, in Deo, cum Deo, a Deo, gratia Dei, Dei nomine, etc., gerere dicebatur, etiamsi officii fungerentur non honestissimis. Ita apud Malalam t. II, p. 130 legitur οὐ φιλάντωντες κελεύσει Θεοῦ, ex voluntate et jussu Dei, τὸ παλάτιν ἐξουσίῳ. In charta veteri apud Murator. t. II, Ant. Ital. p. 807 occurrunt sex consules municipales, quorum singuli subscripserunt in Dei nomine consul et dux: t. I, p. 197 habet idem hanc formulam: *Cœpistis rogare et postulare nos, videlicet Joannes, domini gratia archiepiscopus, et Sergius in Dei nomine eminentissimi consuli et duci, atque domini gratia magister militum.* Anna Comnena p. 33 Alexiadis hanc refert epigraphen litterarum Roberti Guiscardi ad papam Gregorium VII: Τῷ μεγάλῳ ἀρχιερεῖ καὶ κυρίῳ μου Ῥομπέρτῳ δούξ ἐν Θεῷ. Hinc nata formula nostris principibus et regibus solemnibus, qua apposita nomina sua illustrant: *Nos Dei gratia.*

(47) Ergo illa ætate, Basiliortis et Leonis, adhuc Archontes audiebant Bulgarum principes. Quod etiam ex epistola Lotharii II ad Basilium Macedonem constat, quæ titulum Basilei seu imperatoris ea ætate negatum fuisse dominis Bulgariae ab imp. Cptanis et solum titulum principis Bulgarum, hoc est archontis, permixtum. Tempore autem post titulum Basilei a Græcis invitis per vim armorum

ἤμων τοῦ ἁγίου ὁ ἐκ Θεοῦ (46) ἄρχων (47) Βουλγαρίας; πῶς ἔχει ἢ ἐκ Θεοῦ ἀρχόντισσα; πῶς ἔχει ὁ Κανάρτι κείνος καὶ ὁ Βουλίας τερκάνος; πῶς ἔχει ἐκ Θεοῦ ἄρχοντος Βουλγαρίας καὶ τὰ λοιπὰ τέκνα; πῶς ἔχουσιν οἱ ἐξ Βολιάδων (48) οἱ ἄρχοντες; πῶς ἔχουσι καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἔσω καὶ ἔξω (49) οἱ ἄρχοντες; πῶς ἔχουσιν τὸ κοινὸν τοῦ λαοῦ;

Μεταμειωθέντος δὲ τοῦ ὀνόματος καὶ εἰς υἰότητα, πάλιν (50) ἐπιφώνων οἱ ἄρχοντες οὕτως.

Ἡὼς ἔχει ὁ μέγας καὶ ὑψηλὸς βασιλεὺς, χρυσοῦ καθεζόμενος ὀρόνου; πῶς ἔχει ὁ βασιλεὺς τοῦ μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ βασιλεῦς, λοιπὰ αὐτοῦ τέκνα; πῶς ἔχει ἢ Ἀρχοντοῦ σποινα; πῶς ἔχει ὁ ἁγιώτατος καὶ οἰκουμένης τριάρχης; πῶς ἔχουσιν οἱ μέγιστοι πατριῆκοι; πῶς ἔχει ἢ πᾶσα συγκλητικὴ σιν οἱ στρατηγοὶ καὶ τὰ στρατεύματα τοῦ ἁγίου;

Ἢ τοῦ λογοθέτου πρὸς αὐτοὺς ἔρχεται

Ἡὼς ἔχει ὁ πνευματικὸς υἱὸς τοῦ ἁγίου τοῦ ἁγίου ὁ ἐκ Θεοῦ ἄρχων Βουλγαρίας; ὁ ἐκ Θεοῦ ἀρχόντισσα Βουλγαρίας; πῶς ἔχει οἱ υἱοὶ καὶ θυγατέρες τοῦ πνευματικοῦ ἁγίου; πῶς ἔχουσιν οἱ ἐξ Βολιάδων οἱ ἄρχοντες; πῶς ἔχουσιν καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἔσω καὶ ἔξω οἱ ἄρχοντες; πῶς ἔχει τὸ κοινὸν τοῦ λαοῦ;

Ὁ τῶν ἀπὸ Συρίας (51) καὶ τοῦ ἁγίου Λογόμενων πρέσβειων πρὸς τὸν βασιλεῦς σμός.

Ἐλθόντη (52) σοὶ καὶ ἔλεος, εὐφροσύνη

C impetrarunt, ut e p. 398 Nostri liquoris prando, qui p. 482 Petrum Bulgariae archontem fratre Nicophori Phocæ imp. titulo Basiliensi appellatum; v. Seld. Tit. Honor. p. 374.

(48) Scribitur quoque Βολιάδων. Forte archontis. Appellatur autem sic dux Theophan. p. 367, 374. Forte archontis notæ voci Polonicæ Woywooden.

(49) Appellant Græci novi τὰ ἐξω τῆς ἀρχῆς regia sunt, τὰ ἔξω quæ in provinciis collocata, provinciarum ab urbe regia remota. Theophan. p. 373; οἱ ἐξώτεροι Seylitzæ p. 817, sunt non incolentes; τὰ ἔσω τὰ γὰρ contra urbem regia collocata, apud Theophan. p. 374.

(50) Dubium facit hoc vocabulum, unde que in allocutione priorem et hanc alteram formulam recitaverint, an significet patrem. Ego quidem posterius malo. Absurdum enim dixerim, prior fuisset mos, et præterea priorem formulam sub Basilio aut Romano imperatore posteriorem hanc sub Constantino et Alexio obtinuisse, clare demonstrat hoc, quod in epistola Leonis ad Henricum V, hic autem Leonis memoratur. Habebat autem Basiliensis Constantinum, Leonem et Alexandrum filium, Romanus et Lecapenus habebat Constantinum et Septimum. At Constantinus, Leonis filius, habebat præterea manum filium non alium.

(51) [Constant. De administr. imperii. p. 220. Amarumnes, Agarenorum præfectus Viti. Leo. Script. post Theophan. p. 220.]

(52) Cum hac et sequente formula salutem bene comprecandi conferendam apponemus. qua litteras suas ad Henricum V imp. clausit.

παρὰ Θεοῦ τῷ ὑψηλῷ καὶ μεγάλῳ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων. Εὐζωΐα καὶ ὑγίεια σοὶ καὶ ζωῇ πολυχρόνιος παρὰ Κυρίου, εἰρηνοποιῆ καὶ ἀγαθὴ βασιλεῦ. Ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις σου δικαιοσύνη καὶ πλῆθος εἰρήνης, εἰρηνικώτατε καὶ φιλόανθρωπε βασιλεῦ.

Ἡ τοῦ λογοθέτου πρὸς αὐτοὺς ἐρώτησις.

Πῶς ἔχει ὁ μεγαλοπρεπέστατος καὶ εὐγενέστατος καὶ περιβλεπτος ἀμερμουμνῆς; πῶς ἔχει ὁ ἀμυρᾶς (53) καὶ ἡ γερουσία Ταρσοῦ; (Ἐἰ δὲ ἀπὸ ἄλλης ἀμυραδίας ἔλθωσιν οἱ τοῦ ἀμερμουμνῆ ἀποκρισιάριοι, ὄφελουσιν ὑπὲρ ἐκείνου ἐρωτᾶν τοῦ ἀμυρᾶ καὶ τῆς γερουσίας αὐτοῦ.) Ἡὼς ἔχετε ὑμεῖς; πῶς ὑπεδέχθητε παρὰ τοῦ πατρικίου καὶ στρατηγοῦ Καππαδοκίας; πῶς διέσωσεν (54) ὑμᾶς ὁ ἀποσταλεὶς βασιλικὸς εἰς διάσωσιν ὑμῶν; μὴ τι ἐναντίον ἢ θλιβερὸν συνέβη ὑμῖν κατὰ τὴν ὁδόν; ὑπάγετε καλῶς εὐφραϊνόμενοι καὶ ἀγαλλόμενοι, σήμερον συνεσιώμενοι μετὰ τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου.

Πῶς δεῖ χαιρετίζειν τοὺς ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων ἀπίοντας φίλους πρὸς τὸν ἀμερμουμνῆν.

Χαίροις ὁ χαίρων εἰρήνη, ὁ φρόνιμος ἐν βουλαῖς, καὶ ἀγαθὸς καὶ πραύτατος, ὑγιαίνων, εὐθυμῶν, εἰρηνεύων πάντοθεν, μεγαλοπρεπέστατε καὶ ἐνδοξότατε ἀμερμουμνῆ. Εἰρήνη σοὶ ἀπὸ γῆς καὶ θαλάσσης, δόξα καὶ τιμὴ, εὐφροσύνη καὶ ζωῇ μακροχρόνιος εἰρηνικώτατε καὶ εὐγενέστατε ἀμερμουμνῆ, εἴη σοὺ τὸ ὄνομα ἐντιμον καὶ ἡ ζωῇ μακροχρόνιος, φέλε γλυκύτατε τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου, περιβλεπτε καὶ περιφανέτατε ἀμερμουμνῆ.

Ὁ τῶν ἐρχομένων πρέσβειων ἀπὸ μεγιστάνου ἀμυρᾶ, ἢ Αἰγύπτου, ἢ Περσίας, ἢ τοῦ Χοροσάν, ὑποταγέντες (55) δηλονότι τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων καὶ πάττα ἀποστέλλοντες, πρὸς τὸν βασιλέα χαιρετισμὸς ⁶⁸.

Πολυχρόνιος ζωῇ καὶ δόξα καὶ εὐφροσύνη παρὰ Θεοῦ σοὶ τῷ ὑψηλῷ βασιλεῖ ἡμῶν, καλὴν προστασίαν καὶ σκέπην καὶ ἀντίληψιν εὐρομεν τὴν σὴν ὑψηλὴν καὶ μεγάλην βασιλείαν. Χαρισθεὶς ἡμῖν ἐν πολλοῖς ἔτεσιν ἢ σὴ δεσποτεία καὶ βασιλεία, ὅτι ἡμεῖς λαὸς σου καὶ δοῦλοι πιστότατοι τῆς αὐτοκρατορίας ὑμῶν.

⁶⁸ χαιρετισμὸς cod., χαιρετισμοὶ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

xius Comnenus apud Annam in Alexiad. p. 95: D Μακρόναι ὁ Θεὸς τὴν ζωὴν σου. Πλατύναι τὰ τῆς ἐξουσίας σου ὄρια. Καὶ θελή σοι πάντας τοὺς ἀντιπίπτοντας εἰς ὄνειδισμόν καὶ εἰς καταπάτημα. Εἰρήνη εἴη τῇ ἐξουσίᾳ σου καὶ γαλήνῃ. Ἡλιος ἐπιλάμψαι πάσῃ τῇ ὑπὸ κράτῃ σου, καὶ γένοιτό σοι πάντες εἰς ὄνειδισμόν οἱ ἐχθροί, τῆς ἀνωθεν κραταιᾶς ἰσχύος κατὰ πάντων σοὶ χαριζομένης τὸ ἄμυχον, τοσοῦτον τὸ ἀληθινὸν αὐτοῦ ὄνομα ἀγαπῶντι καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ τὴν χεῖρα δαλλίζοντι.

(53) V. Du Gange Gloss. utroque h. v. [Admiratus idem quod princeps. Acta SS. Junii t. 1, p. 2012. Admiralis ex Saracenicis lingua deducendum, v. Giannoni p. 248. Tutini scripsit librum de officio magni Admirali. In eo titulus Admirati admiratorum. Giann. l. c. t. II, p. 230.]

excelso et magno imperatori Romanorum; commoda vita et valetudo prospera et diuturni anni a Domino tibi contingant, pacifice atque bone imperator. Exoriat in diebus tuis justitia et plenitudo pacis, pacis et hominum amantissime imperator.

Logothetæ ad eum interrogatio.

Quomodo valet magnificentissimus et nobilissimus et illustris amirmumnes? quomodo amiras et senatus Tarsi? (Aut si aliunde, non a Tarso, venerint amirmumne apocrisiarum vel legati, debet in illius amiræ procerumque ipsius valetudinem inquiri.) Vos homines amirmumne, quomodo valetis? quomodo excepti hospitio fuistis a patricio et stratego Cappadociæ? quomodo huc conducti vos basilicus seu cæsarianus, vos huc conductum missus? Num aliquid adversi tædiive contigit vobis in via? Abite optima cum hilaritate, et lætamini, hodie convivaturi cum sancto nostro imperatore.

Salutatio ad Amirmumnem ab imperatoribus Romanis ad eum missorum legatorum.

Salve, gaudens pace, prudens consiliorum, bone, clementissime, bene valens, animo hilari, ubique pacificator, magnificentissime atque gloriosissime amirmumna. Pax tibi terra marique, gloria et honor, gaudium et vita multennis. Maxime, pacifice et nobilissime amirmumna, sit nomen tuum honoratum et vita multennis, amice suavis sancti nostri imperatoris, conspicue atque illustrissime amirmumna.

395 *Salutatio legatorum a negistane quodam amira, sive Ægypti, sive Persiæ sive Chorasani, venientium ad imp. Intelligendum id de illis amiris, quæ Romano imperio parent et pacta tributa mittunt.*

Multannis vita, et gloria, et gaudium a Deo tibi contingant, excelso et magno nostro imperatori. In excelsa magnaque tua imperii administratione inveniamus bonum præsidium et tutamen atque adiutorium. Multos in annos indulgeatur nobis a divina gratia tuum dominium atque regnum, qui sumus populus tuus et servi fidelissimi imperatoris nostri.

VARIÆ LECTIONES.

(54) [Hinc diasostes apud Luitprandum in Legat.] Hoc margini Apographi Draudiani ascripserat V. Cl.

(55) Subditos Romano imperio et tributarios fuisse multos talium emirorum, quales hic nominantur, non puto. Forte dedit aliquid Ægypti emirus (Constantini enim ætate nondum erant ibi Chalifæ) respectu possessionum quarumdam in mari Ægeæ. Sed cæterorum aliquem, ut Persidis aut Chorasani dominum, Buiidam aut Samanidam tributa misisse CPlin, vix crediderim. Reguli forte, maris Caspii accolæ, ut Baspracani et Iberiæ ex parte Samanidarum et ex parte Buiidarum vasalli pendebant aliquid Romano imperatori, ut solent minuti, qui in duorum potentium regnorum confiniis medii jacent et coacti sunt ἐπαμφοτερίζεσθαι.

Logothetæ ad eos interrogatio.

Quomodo valet fidelissimus et familiaris sancti nostri imperatoris, ille vel ille, vir nobilissimus? quomodo totus ejus populus, fideles et benevoli erga herum servi sancti nostri imperatoris? quomodo vales tu? quomodo exceptus es a patricio et stratego illius vel illius [unde venis] provinciæ? quomodo comitatus te fuit conduxitque basilicus, eum in finem obviam tibi missus? Adversine aliquid et ærumnosi tibi contigit in via? Abi bene hilaris et exultans, utpote hodie cum sancto nostro imperatore epulaturus.

Salutotia ad imperatorem legatorum a megistane quodam amira, sive Ægypti, sive Persiæ, sive Chorasani, qui nempe subditus imperio Romanorum non est, sed sive ab Amermumna dependet, sive etiam non, sed sui juris est.

Pax tibi et misericordia, gaudium et gloria a Deo tibi contingant, excelso et magno imperatori Romanorum, commoda vita diuturna que et prospera valetudo a Domino, pacifice et bone imperator. Exoriatur in diebus tuis justitia et multitudo atque plenitudo pacis, pacis amantissime et humanissime imperator.

Logothetæ ad eos interrogatio.

Quomodo valet nobilissimus amiras Ægypti? quomodo senatus populusque ejus omnis? quomodo vales tu? 396 quomodo huc conductus? adversine quid et molesti contigit in via? Abi bene hilaris et exultans, hodie cum sancto nostro imperatore epulaturus.

CAPUT XLVIII.

Acta seu formulæ inscriptionum in litteris exteris.

Ad papam Romæ, Bulla aurea unius solidi. « In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, unius et

JOAN. JAC. REISKII

(56) Familiaris, domesticus, vasallus, ad ejus oïxon, domum, comitatum et familiam pertinens.

(57) Debebat quidem de jure chalifa omnibus imperare per omnem ditionem Muhammedanam regulis, et hi quidquid tenerent provinciarum ab eo feudatario nomine et ut vasalli tenere. Verum raperant legati provincias, in quas missi fuerant, ad se, chalifis aut non valentibus corpus nimis vastum regere et ubique simul esse, aut potius otio et delictis Babylonicis torpentibus eoque in servitutem delapsis. Audiamus ex Abulfeda [t. II, p. 398], qualis fuerit A. C. 936 status imperii Saracenicis et qui quas provincias tenuerint reguli: *Ad nihilum pene redierat pristinus ille chalifarum splendor et venerabilis quondam majestas. Nam non tantum illis præter Bagdadum et suburbanas præturas reliqui nihil fecerant raptiores provinciarum legati, sed etiam in ipsa urbe regia nulla erat auctoritas chalifæ, sed solus Raiekides regnabat, qui præterea Wasetham et al Basram peculium tenebat. Al Baridicus incubabat Chuzistanæ, Emadoddaulah, filius Buieh, habebat Persidem; Abu Ali Mohammed, filius Eliasi, Samanida: Kermanam; alter Buitla, Rocnoddaulah, cum Washmegiro, filio Zaiari, fratre Mardawigi, de possessione Arrix et Isfahanæ et Parthiæ contendebat armis. Hamdanidæ Mesopolamiam, id est, Ammausalam et reliquas Arabum Sunitarum de gente*

A

Ἡ τοῦ λογοθέτου πρὸς αὐτοὺς ἐρώτησις.
Πῶς ἔχει ὁ πιστότατος καὶ οἰκταῖος (56) τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου ὁ δεῖνα ὁ εὐγενέστατος ἔχει ὁ λαὸς αὐτοῦ ἅπας, οἱ πιστοὶ καὶ ἀγαθοὶ δούλοι τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου; πῶς ἔχει πῶς ὑπεδέχθης παρὰ τοῦ πατρικίου καὶ πατριάρχου θεμάτος ὁ δεῖνα; πῶς διέσωσέν σε ὁ ἀποστατικὸς εἰς διάσωσίν σου; μή τι ἐναντίον σου συνέβη σοι κατὰ τὴν ὁδόν; ὕπαγε καλῶς ἡμενος καὶ ἀγαλλόμενος, σήμερον συνοσθίῃς τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου.

O

Ὁ τῶν ἐρχομένων πρέσβειων ἀπὸ μερῶν τῆς ἡμερῆς τῆς Αἰγύπτου, τῆς Περσίας, τῆς Ἰταλίας, ὁ δὲ ὄντος ὑποταξαμένου τῶν Ῥωμαίων, ἀλλ' εἴτε ὑπὸ τῆς ἡμερῆς ἀμερμουμνῆ ὄντος, εἴτε καὶ μὴ τῆς ἡμερῆς βασιλέα χαιρετισμός.

B

Εἰρήνη σοι καὶ ἔλεος, εὐφροσύνη καὶ εὐλογία τοῦ Θεοῦ τῷ ὑψηλῷ καὶ μεγάλῳ βασιλεῖ τῶν ἡμερῶν σου, εὐζωία καὶ ὑγίειά σοι καὶ ζωὴ πολλή. Ὁ Κύριος, εἰρηνοποιεῖ καὶ ἀγαθὴ βασιλεύσει. Ἡμερῶν σου δικαιοσύνη καὶ πλήρης εἰρηνικώτατε καὶ φιλάνθρωπε βασιλεύει.

Ἡ τοῦ λογοθέτου πρὸς αὐτοὺς ἐρώτησις.

Πῶς ἔχει ὁ εὐγενέστατος ἀμειψιστὸς ἡμερῶν σου πῶς ἔχει ἡ γερουσία καὶ ὁ λαὸς αὐτοῦ; ἔχεις σὺ; πῶς διεσώθης κατὰ τὴν ὁδόν; τί συνέβη σοι ἐναντίον τοῦ ἁγίου; τί συνέβη σοι κατὰ τὴν ὁδόν; ὕπαγε καλῶς ἡμενος καὶ ἀγαλλόμενος, σήμερον συνοσθίῃς τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου.

C

ΚΕΦΑΛΑ. ΜΗ΄.

Τὰ ἄκτα τῶν εἰς τοὺς ἔθνη καὶ ἐπιγραφῶν.

Εἰς τὸν πάπαν Ῥώμης. Βούλλα χρυσῆ (58) « Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ

COMMENTARIUS.

Becri et Modhari et Rabiah sedes pariter tenebant. Ægypto atque Syriæ dominabatur cum Mohammed, filius Thagagi, Libyæ et partem Cæciæ, filius Almahaditi Aliti, Andalusiam Abdorahmano, qui vulgo ab Elogio an Ne Mohammedi filio, de gente Ummiah. Cæcia quæ ultra Ozium patet Nasro, filio Almahaditi, Thabarestan et Georgian Dailomium et al Jamamah Abu Thahero Carmathia

D

(58) Ms., ἀσολδία, id est monosoldia, ut sequentibus dissoldia, trisoldia, tetrasoldia et rum, ternorum, quaternorum solidorum. Ita et autem mea quidem sententia bulla unius solidi pro qua in consuetudinem cancellariæ præter solidus unus, sed quæ haberet appensam bullam hoc est capulam rotundam auream cum cera impressa imperatoris imagine, cujus bullæ æquaret pretium et pondus unius solidi aurei. Est porro bisoldiæ, trisoldiæ, tetrasoldiæ bullæ et quarum appensæ bullæ valerent binos, ternos, quaternos solidos. Paulo post dicuntur papa Romæ missæ fuisse bullæ hisoldiæ. Minoris ergo quam Chalifa vel papa Saracenicis, cui bulla et tuor solidorum mittebatur; minoris quoque patriarchæ Alexandrinus, Hierosolymitanus et ticochenus, quorum singuli trisoldiis bullis stati dicuntur fuisse. Est certe minutum

τοῦ ἁγίου Πνεύματος τοῦ ἐνός καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα πιστοὶ ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ βασιλεῖς Ῥωμαίων πρὸς ὁ δεῖνα τὸν ἁγιώτατον πάπαν Ῥώμης καὶ πνευματικὸν ἡμῶν Πατέρα. » Ὁμοίως καὶ εἰς τὸν πάπαν Ἀλεξανδρείας, πλὴν πατέρα οὐ γράφει. Ὁμοίως καὶ εἰς τὸν πατριάρχην Ἀντιοχείας καὶ τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων, πλὴν πνευματικὸν πατέρα οὐ γράφει. Αἱ δὲ βοῦλλαι χρυσαῖ τρισόλδια. Εἰς τὸν πρωτοσύμβουλον (59), ἤγουν εἰς τὸν ἀμερμουνην. Βοῦλλα χρυσαῖ τετρασόλδια: « Τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ ἑὺγενεστάτῳ καὶ περιβλέπτῳ ὁ δεῖνα πρωτοσυμβούλῳ καὶ διατάκτορι (60) τῶν Ἀγαρηνῶν ἀπὸ ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα τῶν πιστῶν αὐτοκρατόρων Αὐγούστων μεγάλων βασιλέων Ῥωμαίων. Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα πιστοὶ ἐν Χριστῷ τῷ

VARLE LECTIONES.

⁶⁴ ΣΧΟΛ. Χρῆ, εἰδέναι, ὅτι ἀμπεραλμουνης ὀφείλει λέγεσθαι,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

pauperiem prodit bulla unius solidi. Quam tenuis debuit talis bractea fuisse! Nobilius tamen vel sic quoque bulla aurea unius solidi more illorum, qui affectatione humilitatis avaritiæ et censibus suis valde favente, nonnisi plumbeis bullis utebantur, nonnisi plumbum ad alios mittebant, aurum sibi servabant. Diogenius imperatore se gessit Carolus M., quem monasterio cuidam Compendiensi diplomati donationis cum appensa bulla aurea octo vel decem ducatos aureos pendente concessisse narrat. Du Cange v. *Bulla*; vid. dicenda ad p. 398.

(59) Confuderunt Græci *Amiralomara* seu *principem principum* vel *archontem archontum* quæ in aula Bagdadica prima post chalifam dignitas erat et omnia nomine chalifæ agebat, cum *chalifa*, ut huic titulum tribuerent, qui illius erat; et præterea vocem *amir* alia notione, quam vulgo non habet, habere tamen per rationem linguæ Arabicæ potest, accipiebant. Scilicet *Amara* verbum, quod alias *imperare* notat et *judere*, debet quoque interdum notare *consilium dare*. Hoc patet clare ex octava ejus verbi conjugatione, quæ est *Itamara*, et notat *βουλευέσθαι*, *sibi consilium ab altero petere* vel *sumere*. Ergo *amir* vel *amir*, est ea ratione *aliquis*, cui *consilium datur*. Ergo *Amiralomarai* recto potest verti *primus consultorum*, πρωτοσύμβουλος, quamvis ordinarie solet Arabibus *imperantem imperantium* notare. Arabici tamen scriptores sollicite, ut par erat, dignitates diversas chalifæ et archontis archontum vel protosymbuli distinguunt, contra quam Græci fecerunt: quem morem scholium subjectum recte reprehendit. Exempla, ubi chalifæ Protosymbuli appellantur a Græcis scriptoribus, exstant apud Theophan. p. 309, 329, 362. Insignis est locus apud Selden. de Titul. Honor. p. 30, ex epistola Ludovici II ad Basilium Macedonem, ubi de titulo *Basileus* cum eorixatur, eumque ad se quoque pertinere contendit. *Sed nec hoc admiratione caret, ait, quod asseris, Arabum principem Protosymbulum dici, cum in voluminibus nostris nihil tale reperitur et vestri codices modo Archigon, modo regem, vel quolibet alio vocabulo nuncupent. Sed nos omnibus litteris sacras Scripturas præferimus, quæ non Protosymbulos, sed reges Arabiæ et Sabæ perspicue profitentur; Chaganum vero non Prælatum [ἀρχοντα] Avarum, non Chazarorum, aut Northmannorum [ita eo tempore appellabant quos nos hodie Russos et Tataros dicimus] nuncupari reperimus, neque principem Bulgarum, sed regem vel dominum Bulgarum. Ergone sacri codices eorum temporum pleniores nostris et de chalifis Saracenorum, de Chaganis Chazarorum et Bulgarorum memorabant? Videntur eo tempore principes, quod alios libros non nossent,*

A solius veri Dei nostri. Ille et ille fideles et credentes in eundem Deum imperatores Romanorum ad illum, sanctissimum Romæ papam et spiritualem nostrum Patrem. » Similis formula in litteris ad patriarcham Alexandriæ adhibetur, præterquam quod illa pater imperatoris spiritualis non appellatur. Eadem ipsa formula quoque, sed etiam absque patris titulo, honorantur patriarchæ Antiochiæ et Hierosolymorum. Ad hos quæ diriguntur bullæ aureæ, sunt trisoldiæ [seu litteris ad eos destinatis appensæ bullæ aureæ tres solidos aureos valore æquant]. Bulla aurea, quæ ad protosymbulum, id est, Amermumnam mittitur, est tetrasodia [seu valet quatuor solidos aureos] et habet [in externa aversa membrana] hanc inscriptionem. « Magno,

B omnia jura suæ sacris bibliis deduxisse. [De Protosymbulo, Saracenorum duce, Basileo, nomine imperatoribus Græcis proprio, item de Archege vid. Anonym. Salemit. Chron. apud Murator. t. II, p. 247.] Locum quæsitum non inveni, interea conferri velim Du Cangium Glossario Lat. h. v. Venit hic mihi exponendus et vindicandus locus Achmetis Onirocritici, qui capite XLV, p. 35 edit. Rigalt. agit perὶ τοῦ ὄνειρτος τοῦ πρωτοσυμβούλου. Du Cange Gloss. Gr. p. 860, ex illo capite contendit, non Achmetem, filium Sirini, auctorem esse illorum Onirocriticorum, sed recentiorum aliquem, et Protosymbulum ibi memoratum non esse al Mamunum, illum ab amore litterarum celebratum chalifam, sed alium aliquem recentiore chalifam, Ægyptium, idque ideo, quod dicatur ibidem ille Mamun non esse de gente Protosymbulorum. Sed perperam intellexit obscuram ut insoitam, at erant illa tempora, narrationem. Vocabulum σὺ (ὅτι τοῦτο σὺ οὐχ ἐώρακας· οὐ γὰρ εἶ ἐκ τοῦ τῶν πρωτοσυμβούλων ἀμάρτος) non ad Mamunum, sed ad illum hominem redit, quem al Mamun ad Achmetem, filium Sirini, misisse dicitur propositurum ipsi somnium illud et simulaturum sibi obtigisse. Verum tamen est Græculum istorum Onirocriticorum auctorem tempora confudisse. Nam Achmet, filius Sirini, sæculo pene citius obiit, quam al Mamun Chalifa fuit factus. Hoc posterior A. F. 199, seu A. C. 814 contigit, illud prius, obitus Achmetis, A. F. 110, seu A. C. 728. Debuisset nempe Græculus sic narrasse: Abdol Malek, filius Merwani, videbat somnium, quo sibi videbatur quater in al Caaba mingere. Mittebat igitur familiarem sibi aliquem ad Achmetem, filium Sirini (D'Herbelot Bibl. Orient. p. 8 a fine ait ad Saidum, filium al Mesajjebi). Cui cum ignotus ille chalifæ familiaris somnium, tanquam sibi oblatum, exposuisset, nolebat Sirinides interpretari, dicens, id ad eum non pertinere, ut qui ad gentem Protosymbuli nihil faceret. Spectare autem somnium ad Protosymbulum. Igitur curasse Abdal Malecum ad se Siriniden accessi; qui coram al chalifa constitutus hanc dederit interpretationem: futurum esse, ut, etc.

(60) Respondet hoc vocabulum Arabico *Chalifah*, idque interpretatur. Proprie quidem illud et *successorem διάδοχον*, et *vicarium*, τοποτηρητήν notat; deinde vero, quia qui loco alterius est et rei alicui præest, eam curat eaque ipsi curanda committitur ab eo, qui legat; ex eo factum, ut Chalifah quoque vulgari Arabum et Turcarum usu *commissarium*, μανδάτωρα, *in commis*, notet, ordinatorem, διατάκτορα. De nomine *Agarenorum* ejusque vero significato et origine ad p. 253 dixi.

honestissimo, nobilissimo, spectabili, illi vel illi A protosymbulo et proveditori Agarenorum ab illo et illo, fidelibus imperatoribus Augustis, magnis imperatoribus Romanorum. » Intus autem in adversa, exordio litterarum tale perscribitur alloquium : « Ille et ille credentes in Christum Deum eique fideles imperatores Augusti, magni reges Romanorum, salutem dicunt magno, honestissimo, nobilissimo, spectabili protosymbulo et proveditori Agarenorum. » Ad principem principum magnæ Armeniæ, bulla aurea trisoldia. « Constantinus et Romanus, fideles in Christo Deo imperatores, Augusti magni reges Romanorum, ad illum, illustrissimum, primatem magnæ Armeniæ et spiritualem nostrum filium. » Ad principem Aspuracan vel Basparacan, qui nunc honoratur titulo archontis archontum, bulla aurea trisoldia. « Constantinus et Romanus, fideles in Christo Deo imperatores, Augusti reges Romanorum ad illum, illustrissimum principem principum. » Ad præfectum castris et nomi Cocobit, et illum Taronis et Moex et Auzanes Synes et Baizur et Chazienes, 397 omnium ad Armeniam pertinentium districtuum, idem ad tres præfectos Serbotiorum [seu Servitiorum], quæ vulgo Maura Pædia seu nigri pueri dicuntur, ad

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(61) Quare Armenum imperatores spiritualem filium suum appellet, non intelligo, cum neque a Græcis imperatoribus Armeni sic e baptismo recepti et Christianis sacris initiati fuerint atque Bulgari : sæculo enim quarto jam profitebantur hæc sacra : neque cum ecclesia Græca fecerint, sed ab ea nullo non tempore damnati et convitiis atque odiis exagitati fuerint, tanquam hæretici. Si πνευματικὸν abesset, non mirarer. Solebant enim imp. Cæptani principes exteros se minores et quibus faverent, etiam si barbaros et paganos, τέκνα appellare. Ita Heraclius Turcarum in Lazica principem τέκνον appellat apud Nicephorum Patr. CPL. p. 47 Breviarum. Manuel Comnenus de sultano Iconiensi, quamvis minor natu, sed major imperio et opibus, τὸ τῆς ἡμετέρας πατρῴου βασιλείας, ὁ Σουλτάν, ait apud Ciannium p. 25. Idem Stephanum, regem Hungariæ, suum, ut volebat, vasallum, compellat p. 126 : ἔχομεν, ὡ ἐμὲ πατὴρ, οὐ πόλεμον Οὐγγῶν ἐπαγόντες. Puto itaque filii quidem appellatione inferiori illius, qui sic appellatur, gradum et subjectionem respectu appellantis indicari, addito autem spiritualis vocabulo significari, eum Christianum esse. Sic intra formula ad imperatores Germaniæ et reges Galliæ, ut pares, est ἀδελφός, quia vero Christiani illi sunt, quamvis non ritus Græci, additur πνευματικός, quasi dicas ad nostrum in Christo fratrem.

(62) Aspuracan ergo et Basparacan idem est, Basparacorum bis vel ter sit mentio apud Constantinum, de administrando imperio, ut p. 123, et semper cum Iberibus aut cum Abasgis ibi nominantur. Ego non dubito, gentes has easdem esse cum Aspurgis et Aspurganis vel Aspurgianis, qui, teste Strabone et Stephano Byzantino, olim circa Mæotidem paludem sederunt, deinde autem in tractum illum, Caspio mari contiguum, qui hodie tantilla mutatione vetusti gentilis nominis Astracan appellatur. Multum ab his differt Guil. de l'Isle, qui in charta geographica ad Constantini librum de administrando imperio pertinente et a Bandurio edita regionem Basparacan in media Armenia ad

θεῶν αὐτοκράτορες Αὐγούστοι μεγάλοι βασιλεῶν τῶν μεγαλοπρεπεστάτων, εὐγενεστῶν περιδλέπτω ὁ δεῖνα πρωτοσυμβόλῳ καὶ proveditori Ἀγαρχάνων. » Εἰς τὸν ἄρχοντα τῶν ἀρχόντων μεγάλης Ἀρμενίας. Βούλλα χρυσῆ τρισολδία. « Constantinus et Romanus, fideles in Christo Deo imperatores, Augusti magni reges Romanorum, ad illum, illustrissimum, primatem magnæ Armeniæ et spiritualem nostrum filium. » Ad principem principum magnæ Armeniæ, bulla aurea trisoldia. « Constantinus et Romanus, fideles in Christo Deo imperatores, Augusti reges Romanorum ad illum, illustrissimum principem principum. » Ad præfectum castris et nomi Cocobit (63), Ἀρμενία εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Ταρῶ, Ἀρμενία εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Αὐζανίας εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Σουζης (64), Ἀρμενία εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Βακτζῶρ, Ἀρμενία εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Χατζιένης, Ἀρμενία εἰς τοὺς γὰρ Σερβοτιῶν τῶν λεγομένων Μαύρας πατρῴου φη εἰς πάντας τοὺς προειρημένους τῶν φιλοχρίστων δεσποτῶν πρὸς τὸν δεῖνα τοῦδε. » Εἰς τὸν κουροπαλάτην Ἰσταν

lacum Wan ponit. Cum *Baschburacan* can confundendum non est *Sopuracan* nia situm, de quo Abulfeda et Mart. l. 1, c. 30.

(63) De nominibus oppidorum et tractuum hic designatis nullum agnosco, neque Arabicos geographos, aut apud Constantinum Porphyrum reperio præter Ταρῶ et Αὐζανίας conjecto esse *Musch* vel *Mos* Arabicorum, et Αὐζαν.

(64) Videtur esse *Musch*, de quo Abulfeda pauca tradit : *Musch est parva urbs, cum longa valle ad itineris bidui longiora vasta planities Musch dicta. Ibi sunt vici Abest Miasfarchina duabus fere stationibus fere tribus.* E libro Longitudinum et grad. long. 64, min. 30. latit. 39, m. 30. tens margini codicis Leidani ascriptum *Mosis annis Armeniæ apud Plinium*. Nihil hoc sit. forte est, *Noesch*, Geogr. Nihil nisi forte *Musch* et *Moësch* idem sint.

(65) In codice membranaceo erat exaratum cum v supra primum v imposito, unde efficitur Arabice *Augian*, de quo oppido Abulfeda tradit : *Oppidum parvum cum fonte paucis arboribus, foris et pagis, feracibus abundantibus bonis.* Voluitne librarius *Abchas*, ut hodie efferunt, veterem *Abchas*. Non putem. Non de *Abasgia* paulo post et *Abchas* etiam extra Armeniam et in alia figura ζ referens esse compendiosum significans, Ἀρζανική vel Αὐζανική. An velle Ἀρζαν et Ἀρζανική? Idemne est Ἀρζανική? Sane facile fieri potuit, ut Græci Arabicos libros tractantes pro *Arzan*, legerent *Abchas*. Talium errorum, inscitia natorum, deinde confirmatorum, immanem observari necesse. Diversæ tamen sunt urbes *Augan* et *Arza*.

(66) In notitia antiqua Armeniæ (v. Fabricii Evangel. p. 343.) Κλίμα Αγγουζης. Estne lectio ex illa mutilata et depravata?

χρυσῆ δισσοδία. « Κέλευσις ἐκ τῶν φιλοχρίστων δεσποτῶν πρὸς ὁ δεῖνα τὸν ἐνδοξότατον κουροπαλάτην. » Ἐχει δὲ περὶ αὐτὸν ὁ κουροπαλάτης ἐτέρας ἐξουσίας δ'. Εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Βεριασάχ, Ἰβηρία· εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Καρνατάης, Ἰβηρία· εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Κούελ, Ἰβηρία· εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Ἀτζαρά, Ἰβηρία· « Κέλευσις ἐκ τῶν φιλοχρίστων δεσποτῶν πρὸς ὁ δεῖνα. » Εἰς τὸν ἐξουσιοκράτορα (67) Ἀλανίας (68). Βούλλα χρυσῆ δισσοδία, « Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Κωνσταντῖος καὶ Ῥωμανός, πιστοὶ ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ βασιλεῖς Ῥωμαίων, πρὸς ὁ δεῖνα τὸν ἐξουσιαστὴν Ἀλανίας καὶ πνευματικὸν ἡμῶν τέκνον. » Εἰς τὸν ἐξουσιαστὴν Ἀβασιγίας. Βούλλα χρυσῆ δισσοδία. « Κέλευσις ἐκ τῶν φιλοχρίστων δεσποτῶν πρὸς ὁ δεῖνα τὸν περιφανῆ ἐξουσιαστὴν Ἀβασιγίας. » Εἰς τὸν ἄρχοντα Ἀλβανίας· εἰς τὸν ἄρχοντα τῶν Κρεβατάδων, ἦγον τὸν λεγόμενον Κρεβατᾶν· εἰς τὸν ἄρχοντα Κηδωνίας· εἰς τοὺς ἄρχοντας Τζαναρίας· εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Σαρβᾶν, οἵτινες κεῖνται μέσον Ἀλανίας καὶ Τζαναρίας· εἰς τοὺς ἄρχοντας Ἀζίας, ἐν ᾗ εἰσιν αἱ Κασπῆαι πόλεις· εἰς τὸν ἄρχοντα Χρῦσα· εἰς τὸν ἄρχοντα ⁶⁵ Βρέζαν· εἰς τὸν ἄρχοντα Μωκᾶν. (Ἰστέον, ὅτι ἀπὸ Μωκᾶν ἐστὶν ἡ Μαῖωτις λίμνη.) Ἐπιγραφή εἰς πάντας τοὺς προειρημένους. « Κέλευσις ἐκ τῶν φιλοχρίστων δεσποτῶν πρὸς ὁ δεῖνα τὸν ἄρχοντα τῆσδε. » Εἰς τὸν καθολικὸν (69) Ἀρμενίας, εἰς τὸν καθολικὸν Ἰβηρίας, εἰς τὸν καθολικὸν

A hos omnes idem est stylus et titulus, inscriptionis nempe: « Mandatum a dominis Christum amanti- bus ad illum, præfectum illius [castris vel præfecturæ]. » Ad curopalatem Iberiæ bulla aurea bisoldia. « Mandatum a dominis Christum amantibus ad illum, gloriosissimum curopalatem. » Habet autem curopalates appositas sibi quatuor adhuc alias potestates, nempe præfectos Beriasach, Carnataæ, Cuel et Atzara, tractum Iberiæ, ad quos hæc dirigitur inscriptio: Mandatum a dominis Christum amantibus ad illum. » Ad potestatum Alanis mittitur bulla aurea bisoldia sum hac inscriptione: « In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, unius et solius veri Dei nostri, Constantinus et Romanus, fideles in eodem Deo imperatores Romanorum, ad illum, potestatum Alanis et spiritualem nostrum filium. » Ad potestatum Abasigis, bulla aurea bisoldia cum hac inscriptione: « Mandatum a philochristis dominis ad illum, illustrem potestatum Abasigis. » Ad archontem seu præfectum vel principem Albanis, ad archontem Crebatadum, vulgo sic dictum Crebatam; ad archontem Cidonis; ad archontes Zanariæ; ad archontem Sarbani (jacet ea natio media inter Tzanariam et Alaniam); ad archontes Aziæ, (ubi sunt portæ Caspiæ); ad archontem Mocan; (est circa paludem Mæotidem); ad omnes hos inscriptio litterarum est eadem hoc stylo concepta: « Mandatum a philochristis domi-

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁵ εἰς τὸν ἄρχοντα Χρῦσα semel cod., ed. perperam bis.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(67) Hoc nomen vel hic titulus peculiariter attribebatur Alanorum domino, Græci imperii *Βασίλης*; vid. Constant. Porphy. de admin. imp. p. 62, et præcipue Du Cange ad Alexiad. p. 209 et 395.

(68) Du Cange ad Alexiad. p. 209, eosdem putat esse Abasigōs, Alanos et Iberos. Allani vel Allani et Albani num iidem sint, disquirat Barth. ad Guil. Briton. p. 31. Quod mihi definire in promptu non est. Abulfeda certe nunquam *Albanos*, sed semper *Allanos* nuncupat, tanquam ei al articulus esset præpositus, ipsam nomen *Lan*. Abasigi autem et Allani procul dubio diversi sunt, non tantum ideo, quod hic tanquam diversæ gentes enumerantur, sed etiam situs demonstrat. Allani enim multo altius versus septentrionem in ipso Caucaso habitant, Abasigi autem in littore maris Caspii, quod etiam adnuc mare *Abosgan*, de ipsis appellatur. Aut ergo diversi sunt ab *Abcassis*, qui ad Pontum Euxinum habitant, ubi etiam Abulfeda *Abchas* collocat, aut migrarunt, vel ex parte, vel tota gens, ut in non magna terrarum distantia, vel a Pontio Euxino ad Caspium, vel ab hoc ad illum. *Τζαναρία* forte est regio *Tzanorum*, circa Pontum Euxinum. Arabes videntur eos *ar Ran* appellasse, unde per corruptionem fluxit nomen *Iran*, quod toti illi tractui inter Armeniam et mare Caspium commune est. Tzantorum sedes designat Agathias initio libri V: οἰκοῦσι τὰ πρὸς νότον ἄνεμον τοῦ Εὐξείνου πόντου ὑπὸ Τραπεζοῦντα τὴν πόλιν. Sequens *Σαρβᾶν* videretur idem esse atque Schirwan, nisi additum esset, medium id jacere inter Allaniam et Tzanaream. De *Mocan* hæc habet Abulfeda, qui ad long. 78, latit. 33 (aut 38) collocat: *Mocan est, ut ait al Lobab, urbs in tractu Derbend, quemadmodum perhibet os Samanensis. Plura non dat. Filius Haucali asserit,*

C *biduo a Bab et abwab distare [seu portis Caspiis]. Ad ditionem Ardobil refert al Azizicus. Hoc, inquit, tempore non superest Muganæ celebritas; tantum notæ sunt terræ Mugan, terræ illæ vastæ, frequentes aquis et cannis Sacthari, et pascuis, in littore maris Thaberestianici prope mare, in puncto occidentali septentrionali Tebriz ad decem fere diektarum inde distantiam. Ibi hibernatur Ordu (Horda, castra vel aula) Tatatorum ut plurimum. Porro addit al Azizicus, Mugan esse in extremitate terrarum Kilan a plaga occidentali; inter eam et ostium fluvii Cori [vel Cyri], si nempe super littore maris versus occidentem cum aliquali versus boream inclinatione procedas, interesse 26 parasangas, inter ostium vero idem Czri et al Bab, in littore maris Chozari esse 21 parasangas. Apparet hinc, falli auctorem nostrum in eo, quod Mocan ad paludem Mæotidem collocat et hanc ab illa incipere ait.*

(69) Ut Romæ et Cæleas episcopi se οἰκουµενικούς appellant, ita Christianorum orientalium summi episcopi, qui nempe Antiocheno non parent, *catholicos* se appellant seu generales. Arabes *Tschasolik* efferunt, et sic quoque extulit hoc nomen Marcus Paulus Venetus I, 15, more Italico *laçolick* exarans, v. Du Cange v. *Catholicus*. Hodie tantum unus superest Christianorum per Chaldæam summus pontifex, catholicus dictus, Bagdadi residens. Olim tamen plures erant. Hic certe tres diversi nominantur Catholicici, Armeniæ, Iberiæ, Albanis, et forte qui hodie episcopi audiunt, catholicici tum appellabantur. *Annensis catholicus*, quem Du Cange l. c. e. Wilhelmo Tyrio memorat, sedebat apud *Anam*, urbem ad Euphratem, de qua Teixeira et della Valle in Itinerariis. Ad locum Nili Doxopatrii ibidem citatum tenendum, Bagdadum a *Arabis* *Ἐρριβόλιον*

nis ad illum, archontem illius vel illius provin-
ciae. » Inscriptio litterarum ad tres catholicos, Ar-
meniae unum, alterum Iberiae, denique Albaniae.
« Mandatum a philochristis dominis ad illum, piis-
simum cathegetam seu conductorem illius provin-
ciae. » Ad papam Romae mittitur bulla aurea bisol-
dia cum hac inscriptione: « In nomine Patris, et
Filii, et Spiritus sancti, unius et solius veri Dei
nostri, Constantinus et Romanus fideles in eodem

κόν Ἀλεξάνδριος. Ἐπιγραφαὶ εἰς τοὺς ἁγίους κα-
θολοὺς ἐκ τῶν φιλοχριστιανῶν δεσποτῶν πρὸς
ἐπιθετικῶν κατηχητῶν τῆς αἰ. Ἐπιγρα-
μας. Βασιλεὺς χρυσῆ, διανοῦ διὰ τῶν ἁγίων
καὶ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Ἡεροῦματι
μόνου ἀληθοῦς Θεοῦ ἡμῶν Κωνσταντῖνος
καὶ Ῥωμαῖος, πιστοὶ ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ βασιλεῖς Ῥω-
μαίων τῶν ἀγιωτάτων πάντων Ῥώμας καὶ
ἡμῶν Πατέρων. » Εἰς τὸν βῆμα Σαβαστιανῶν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

appellari, quia ea urbs Arabibus *urbs pacis* audit.
Sed Ῥωμογενὲς quid sibi velit, nescio. Exponitur
ἔτοι Χορσταν. Forte itaque legendum Βαμογενὲς, id
est Βαμὲ γένος, *Bam et Gur*, quae ambae provinciae
pro una solent considerari, et Indiam atque Chora-
sanam interjacent.

(70) Graeci rerum Germanicarum ignari et incu-
rri regem e duce faciebant; ut in multis aliis fecer-
unt. Princeps olim paulo potentior ipsis βῆξ erat;
βασιλεὺς solus suus imperator. Saxones hic et
Boioari in specie dominantur, quia imperatores
Germanici e gente Saxonica tum regnabant, cum
Constantinus Porphyrogennetus et ejus gens Byzan-
tio dominarentur. Constantinus Porph., Leonis
filius, aut Romanus Lecapene legatum misit in
Saxoniam [ad Ottonem I. circa A. 946 aut 945, ut
perhibet Lambert. Schafnaburgensis] Symeonem
eunuchum κοιτωδίτην, et Otto vicissim ad eum mi-
sit Luitfredum, institorem seu negotiatorem, πραγ-
ματευτήν, Moguntiacum; v. Luitprand. Hist. vi. 2.
Lambertus modo citatus A. 949: *iterum venisse
nuntios Graecorum ad regem Ottonem cum pretiosis-
simum muneribus in memoria omnium sanctorum.*
Item ad A. 973. legationem Graecam memorat,
quae ad Ottonem in urbe regia *Quedlinburg* residen-
tem venerit. Hinc noti fuerunt Graeci Saxones et
simul quoque Baioari, quia Otto simul dux Saxo-
niae et Bavariae erat. Veteres pronuntiabant *Saxæ,
Saxoi, Sassi*; p. 4. Notitarum Holstenianarum post
Caroli a S. Paulo geographiam sacram legitur ἄγ-
γελον ὀρίων Σάξων, et notatur in margine Σαξόνων.
Sed non opus est. Pagus ille prope Leidam Batavo-
rum, milliari fere inde versus septentrionem distans,
e quo Saxi olim, ut videtur, in Angliam trajicie-
bant, adhuc hodie *Sassenheim, patria Sassorum*,
dicitur. *De nomine βῆξ ab imp. Graecis tributo
vid. p. 316 Dissert. Joinville. Croatiae duces quando
duces vocati sint, v. Giornale dei Letterati ix, 435.
Venetorum principes Constantinopolitani imperato-
res ut reges considerant; ibid. xvi, p. 484; de *regis
regum* titulo Francorum regibus dato v. Du Cange
Alex. p. 352.] De titulo *regis*, Germanico impera-
tori a Graecis velut minore tributo vid. idem ad
Alex. p. 236. et Selden. Titul. Honor. p. 50 et Goar.
ad Codin. p. 72, n. 34. * [Imperatoris titulus a Grae-
cis negatus est occidentalibus. Manuel imp. paci-
scitur cum Friderico imp. vel se ipsum imperato-
rem et orientalem Neo-Romae imp. vocare, teste
Radevico; vid. Eginharti interpretes p. 83. Symeoni
ut imperatori et regi acclamatum Romana
lingua. Georg. Monach. p. 580. Imperatores Graeci
titulum hunc Basilei Carolo M. negant, vid. Egin-
harti interpretes p. 128.] Agnoverant quidem Ire-
nes legati Carolum pro imperatore et Basileum sa-
lutaverant. Sequentes tamen imperatores Graeci
protestati fuerunt adversus factum vel auctoritate
egatorum privata, vel jussu feminae tyrannicae,
jura jure suis derogare non potuerit, ut illi aie-
bant. V. locus Sigeberti Gemblacensis paulo post
citandus. * [Michael Curopalates Carolo M. titulum
imperatoris negat. Giorn. d. Letter. XVI. 48. De
Basileo nomine imperatoribus Graecis proprio
v. Anonymi Chronis. Salernit. p. 247. t. II Murat.]

Gravi sermone querulus debacchante
p. 127, in arrogantiam imperatorum
rum, quod imperatorum titulum arrogan-
tes alios faciant, jure nullo. Sed
tantis iris. Ut enim omittam hoc
eo titulo utendi solis Graecis proprie-
nunquam fuisse et eos falsa imaginati-
dere, qui asseverant; hoc tantummodo
cos Basilei titulum non tantum Bulgari-
pibus saeculo decimo concessisse, sed
sexto legatos Justiniani M. Aretam, filii
phylarchum Arabum, Basilei nomine
teste Procopio p. 28, ed. Hoeschel.
idem Procopius tamen saeculo v, discip-
inter *basileum* et *regem* fuisse factum
thistor. I. p. 166, ed. Hoesch. narrans
rico: Αὐτὸς ἔσχε τὸ τῶν Γότθων κα-
κράτος, καὶ βασιλείως μὲν τῶν Ῥωμαίων
σχηματός οὐδὲ τοῦ ὀνόματος ἐπιθετικῶν
ἀλλὰ βῆξ διεβίω καλούμενος οὕτω τῶν
βασιλέως οἱ Βάρβαροι καλεῖν νενομικῶς
locus de legationibus CPTanorum imper-
occidentales agendi, saltem quae atala-
tini antecedunt. Sed nunc non vacat
paucula haec aspergam. Leichius ab
Carolus M. venisse ab imp. CPTano
quibus memoret Eccardus de Salzberg
Annales Bertinianos ad A. C. 839 narra-
nem CPTanam ad Ludovicum Pium p. 127.
rat. Legationem Irenes ad Carolum M. Iren-
cives mei, celebrant, putantes eam ap-
a Carolo exceptam esse anno 801. Hic
blac. ad A. 805 ait, CPTanos crebris
Carolum sibi firmissimo foedere concilia-
morabilia sunt verba, ascribam ea. Iren-
nextionis gratia quae ad A. 801 habet
strant enim presentem rem. *Romanus
imperatore CPTano jam diu animo desam
accepta occasione opportunitate, quia
cato imperatore Constantino, filio suo, cum
uno omnium consensu Carolo regi impera-
des acclamant [id est acta, qualia impera-
lei acclamari fas est, nuncupant eum impera-
eumque per manum papae coronant. Czare-
gustum appellant; Pipinum vero, filium qu-
Italiae ordinatum [θεσπεπτον] collaudat
μοῦσιν, ἀκτολογοῦσι]. Dein pergit ad A. 812
lus imperator indignantibus contra se impera-
Constantinopolitanis propter invidiam
nominis a romanis sibi depositi [id est
magna patientia et magnanimitate enad. et
suspectam habebant suam potentiam
tionibus sibi eum firmissimo foedere
Rhegino Prumiensis ad A. C. 812 haec
Nicephoro Generali mortuo Michael Bal-
ejus, imperator factus legatos domini impera-
[Caroli], qui ad Nicephorum imperatorem
fuerant, suscepit in CPTin et absoluit [expedit
misit]; cum quibus et suos legatos direxit. I-
lem scilicet episcopum et Arsacium [aut Ar-
atque Theognostum protospatharium, et per
cem a Nicephoro ceptam confirmavit. Nam
grant, ubi ad imperatorem venerunt, con-*

τὸν ῥῆγα Βασιούρη [ἔστιν δὲ αὐτὴ ἡ χώρα οἱ λεγόμενοι Νεμίτζιοι (71)]. εἰς τὸν ῥῆγα Γαλλίας· εἰς τὸν ῥῆγα Γερμανίας ⁶⁶· ἐπιγραφὴ εἰς πάντας τοὺς προειρημένους· « Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Κωνσταντῖνος καὶ Ῥωμανός, πιστοὶ ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ βασιλεῖς Ῥωμαίων, πρὸς ὃ δεῖνα τὸν πεποθημένον πνευματικὸν ἀδελφὸν (72) τὸν περιβλεπτον ῥῆγα. » Εἰς τὸν πρίγκιψ Ῥώμης· Βούλλα χρυσοῦ δισοῦλδια· « Κωνσταντῖνος καὶ Ῥωμανός καὶ λοιπὰ πρὸς ὃ δεῖνα τὸν ἐνδοξότατον πρίγκιπα Ῥώμης. » Εἰς τὸν ἀμπερᾶν Ἀφρικῆς· « Κωνσταντῖνος καὶ Ῥωμανός, πιστοὶ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ αὐτοκράτορες Ἀὔγουστοι μεγάλοι βασιλεῖς Ῥωμαίων, πρὸς τὸν ἐνδοξότατον καὶ εὐγενέστατον ἱεραρχοῦ τῶν Μουσουλμητῶν (73)· » Βούλλα χρυσοῦ δισοῦλδια. Εἰς τὸν ἀμπερᾶν Αἰγύπτου· Βούλλα χρυσοῦ τετρασοῦλδια. Τοῦ ἀποσταλέντος γράμματος ἐπὶ Κωνσταντῖνου καὶ Ῥωμανοῦ τῶν

A Deo imperatores Romanorum ad illum, sanctissimum papam Romæ et spiritualem nostrum Patrem. » Ad regem Saxoniam, **398** ad regem Bajuri seu Bajoariæ vel Bavarie (est ea regio, quam vulgo nobis dicti Nemetzii, id est Germani vel Alamanni, incolunt); ad regem Gallie, ad regem Germanicie vel Germanie perscribitur eodem ad omnes titulo, nempe hoc: « In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, unius et solius veri Dei nostri, Constantinus et Romanus, fideles in eodem Deo imperatores Romanorum ad illum, charissimum spiritualem fratrem, illustrem regem. » Ad principum Romæ prescribitur hoc titulo: « Constantinus et Romanus (reliqua ut supra) ad gloriosissimum principem Romæ. » Ad Amiram Africæ scribitur hoc titulo: « Constantinus et Romanus, fideles in Christo Deo imperatores Augusti, magni reges Romanorum, ad gloriosissimum et nobilissimum potestatum Musu-

VARIE LECTIONES.

⁶⁶ Γερμανίας em. R., Λερμανικίας cod. et ed:

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

pactum [tabulas fœderis] *ab eo in ecclesia susceptum et more suo, id est lingua Græca, laudes ejus dixerunt, imperatorem eum et Basileum appellantes.* De Nicephori Generalis ad Carolum legatione idem Rhegino ad An. 803, 810 et 811 habet. De legatione Michaelis Balbi ad Ludovicum Pium v. Sigebert. Gemblac. ad an. 824. [De legatione Theophili ad regem Francorum auxilii petendi causa v. Continuat. Theophan. p. 84.] De legatione Basilii Macedonis ad Ludovicum, regem Germaniæ, v. Sigebert. Gembl. ad a. 872. Possent hoc modo legationes Græcorum ad occidentales ex Latinis et Byzantinis scriptoribus, item ad Orientales principes ex Arabicis excerpti, si vacaret et liberet, ærumnosam inquisitionem ordiri. [*Der Ausdruck Rex Saxonie* hiess ebensoviel, als *rex Germanie*, denn die Russen, Esten und Finnen nennen die Deutschen Sassen oder Saxonen. Stiernhielm Anti-Cluver. p. 65, recitante Stadenio in Memoria Stadeniana p. 354. *Ex Addend.*]

(71) Wenedi sic appellant Germanos; vid. Leunclav. apud Du Cangium ad Alexiad. p. 257: et Turci quoque; vid. Clodii Lex. Turc. v. *Germani* Pro Γερμανικίας leg. Γερμάνιας. Quare autem Einnamus p. 46, et alibi regem Franciæ τῶν Γερμανίων ῥῆγα appellat, non exprobo; item, quare Anna Comnena Alexiad. p. 62. Nemitzos appellat gentem τῆ βασιλείᾳ Ῥωμαίων δουλευόν ἀνέκαθεν, quod a longo jam tempore Romanorum (id est Byzantinorum) imperio pareat. Non certe videtur voluisse dicere, Germanorum multos in militia palatina Byzantii militasse.

(72) [Fratres appellabantur reges exteri ab orientalibus imperatoribus; v. Eginhart. interpp. p. 128.; de mutua fratrum appellatione, qua utebantur imperatores, Du Cange ad Alexiad. p. 274. et ad Joivill. p. 279.] De recepta inter reges mutua compellatione *frater* vid. Vales. ad Amm. Marcell. p. 179, et Aleman. ad Procop. p. 23. Apparet quoque ex inscriptionibus litterarum Calojoannis ad Conradum III. et Isaacii Angeli ad Fridericum Barbarossam, quas affert Selden. Tit. Honor. p. 33. Prior sic sonat: *Joannes in Christo Deo fidelis rex Porphyrogenitus, sublimis, fortis, Augustus, Comnenos et imperator Romanorum, ad nobilissimum fratrem et amicum imperii mei.* Posterior autem sic habet: *Isaacius a Deo constitutus imperator sacratissimus, excellentissimus, potentissimus, sublimis, moderator Romanorum angelus totius orbis, hæres coronæ magni Constantini, dilectio fratri imperii sui*

maximo principi Alemanie suam et fraternam et plurimum dilectionem. Malala t. II, p. 219 ait, Justinianum et Cosroem inter alia pepigisse, ut se deinceps *fratres appellarent secundum veterem usum.* Alexius Comnenus in litteris Henricum V imperatorem πανευγενέστατε καὶ τῷ ὄντι Χριστιανικώτατε ἀδελφῆ appellat. Alex. p. 93 item, ἡ πρὸς τὴν ἡμετέραν βασιλείαν ἀδελφική σου ῥοπή καὶ διάθεσις. Isaacius Angelus apud Odonem de Diogilo p. 15 per legatos suos ad Ludovicum VII, Franciæ regem, *prolixam adulationem depinxit, regem nostrum nominando sanctum, amicum et fratrem.* Otho Frisingensis l. 1, De rebus gestis Friderici Barbarossæ, c. 59: *Conradus, Romanorum imperator, naves apud Ptolemaidem ingressus, fratrem et amicum suum Manuel, regis urbis [Constantinopoleos] principem, in Achaia seu Thessalia finibus inveniens adiit.* Juvat etiam Thrasonicam illam inscriptionem litterarum Cosrois ad Justinianum a Menandro Prolectore p. 114, Exc. Legat. Hæsch. relatum apponere: Θεῖος ἀγαθός, εἰρηνοποιός, ἀρχαῖος Χοσρόης βασιλεὺς βασιλέων, εὐτυχής, εὐσεβής, ἀγαθοποιός, φιλὶνι οἱ θεοὶ μετὰ τύχην καὶ μεγάλην βασιλείαν ἔδωκαν, γίγας γιγάντων, ὃς ἐκ θεῶν χαρακτηρίζεται. Ἰουστινιανῷ Καίσαρι ἀδελφῷ ἡμετέρῳ. Vix fieri potest, quin male versa sint hæc e Persiciis non bene perceptis. Capitolinus in Clodio Albino litteras Severi exhibet, quarum hoc est initium: *Imperator Severus Augustus Claudio Albino Cæsari, fratri amantissimo et desideratissimo, salutem.* Stante adhuc imperio Romano imperator collegam aut Cæsarem suum *fratrem* appellabat. Capitolinus vita Albini t. I, Scr. H. Aug. p. 695, habet epistolam Severi, cujus hoc est initium: *Imperator Severus Augustus Claudio Albino Cæsari, fratri amantissimo et desideratissimo, salutem.*

(73) Reddit hoc Arabicum titulum, *Amir ol Moslemine.* Atqui titulus ille non fuit in usu temporis, et longo tempore post sæculo demum xi usurpatus est a Moravedis in Mauritania et Hispania. Gerebant se quidem jam tum principes Africæ seu Libyæ de gente Fathemidarum pro Chalifa, verum *Amir ol Mumenine* utebantur, eorumque hostis et æmulus, Abdor Rahman, Hispaniæ hactenus Emir us seu princeps, ab anno inde Christi 936 incipiebat eum quoque titulum, æmulatione accensus, usurpare. Arabici tamen scriptores constanter gerebant ambos, et Fathemidas et *Ommiadas* *hadalassenos* titulo *Ami il Mumenine*, non aliam *Amiri* 'l *Moslemine* fuisse usos.

lemitarum. » Ad hunc bulla mittitur aurea bisoldia. Ad amiram Ægypti mittitur bulla aurea quatuor solidorum. Quam vero Conetanus et Romanus suo tempore ad ipsum mittebant, pendebat ea octodecim hexagia; et titulus erat hic: « Constantinus et Romanus, in Christo pii imperatores, magni, excelsi, augusti reges Romanorum, ad dilectum nostrum amicum et nobilissimum amiram Ægypti. » Ad archontem Sardiniae vel Sardiniae et alios mittitur bulla aurea bisoldia cum

Α Πορφυρογεννήτων ἔστησεν ἡ βούλα ἐξάγια (7) « Κωνσταντῖνος καὶ Ῥωμανός, ἐν Χριστῷ εὐαὶ αὐτοκράτορες μεγάλοι ὑψηλοὶ Αὐγουστοὶ βασιλεμαίων, πρὸς τὸν ἡγαπημένον ἡμῶν φίλον τὸν νέστατον ἀμῆρᾶν Αἰγύπτου. » Εἰς τὸν ἄρχοντα νίας (75). Βούλλα χρυσῆ δισολδία. « Κέλεις φιλοχρίστων δεσποτῶν πρὸς τὸν ἄρχοντα Σαρδίας εἰς τὸν δούκα Βενετίας (76)· εἰς τὸν πρίγκιπα πίας· εἰς τὸν πρίγκιπα Σαλερινουῦ στ· εἰς τὸν Νεαπόλεως (77)· εἰς τὸν ἄρχοντα Ἄμαλφης (7

VARIE LECTIONES.

στ ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι δούξ Νεαπόλεως μαστρομίλης (79) καλεῖται.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(74) Ut a τετράς, τετράδος fit τετράδιον, *quaternio* item *quarta pars*, ita ab ἐξάς, ἐξάδος, fit ἐξάδιον, *sexarium*, *sexernio* seu complexus sex particularum, ut sex assium, aut sexta pars assis, vel totius. Et quia veteres Græci Latiniq; δ et ε̄ ante i ut g ante i aut z pronuntiabant, hinc factum, ut perinde scriberent ἐξάδιον et ἐξάγιον, ut *campadium* et *campagium*. Exemplis compluribus hanc ἰσοδύναμιον in scribendo varietatem demonstravit Salmas. ad Script. H. Aug. I, p. 269. Promiscue has terminationes in *aticum*, *atium*, *adium*, *agium* et *arium* habebant Latini mediæ ævi, ut e Du Cangii Glosario sexcentis exemplis posset demonstrari, ut *parochiagium* pro *parochiariū*, *ovagium* pro pensatione ex ovibus, *ovario*, *pedagium* pro pedatico, *operagium* pro operario seu mercede operæ vel opere ipso, *præstadium* pro præstatio seu præstatione, *summalium*, *summagium* et *summarium* pro vectigali de *summis*, hoc est *saumis* vel sagmatibus et saginariis reddendo, *podium* et *pogium* et talia, quæ in Du Cangii Gl. Lat. abundant. Quæritur jam, ἐξάδιον aut ἐξάγιον sitne *senarius*, complexus senorum individuorum, an unus individuū sexta pars. Credo equidem potius esse posterius, quam prius, inductus ab analogia. Nam si *tertiagium* est tertia pars, *triens*, *quartiagium* quarta pars seu quadrans, *nonagium* pars nona, quorum auctoritates habet Du Cange, necesse est, ut *sexagium*, ἐξάγιον, sexta pars sit. Patet quoque e loco Marini Sanuti, quem Du Cange, v. *Sagium* citat. Memorat ibi Sanutus *quatuor sagia*, id est quatuor sextas partes. Nam *sagium* nihil aliud est, quam ἐξάγιον, ut *sarcia* idem atque ἔσαρτια, *instrumenta nautica*, et *selasticum* pro εἰσελαστικῶν vel τελαστικῶν. Qualis autem veteris uncie ratio ad litram recentiorum fuerit, me quidem latet, qui talia indagare nunquam curavi. Supra demonstravi, Constantini nostri ætate numismata 74, in litram fuisse computata. Vulgatior tamen opinio litræ tantum numismata 72 imputat. Hæc igitur opinio si vera est, et hexagium, solidus et numisma idem si sunt, ut perhibentur esse, estque hexagium sexta uncie pars: fuerunt in libra, seu 72 numismatibus uncie duodecim. Nam si sex cum duodecim multiplices, emergit 72. Porro numisma et solidus aureus idem sunt. Pependit igitur bulla litterarum ad emirum Ægypti numismata aurea octodecim. Probabile hoc non est, cum bullæ ad papam Romæ unum aut ad summum duos solidos, et quæ plurimum quatenus pendisse dicantur. Quarto intervallo vasallus chalifæ Bagdadici, Emirus Ægypti puta, abest a domino suo. Et tamen chalifæ bulla quatuor solidorum tantum missa dicitur, Emiro Ægypti autem bulla octodecim hexagiorum aut solidorum. Non compono hanc difficultatem. Aut aliud est hexagium et multo minus, quam diximus, aut superior nostra sententia de unisoldiis, bisoldiis, trisoldiis, et tetrasoldiis bullis vera non est. De hexagio v. Du Cangium in Gl. utroque et dissert. de nummis ævi mediæ § 77.

(75) Ita scribebant et efferebant tum temporis; v.

Notit. eccles. Holsten. post Car. a S. Paulo t. p. 4. Ita quoque Arabes, quod *Sardinia* et *Sa* potest ellerrī.

(76) Ergo tum temporis adhuc suberant Cæsarum imperio Veneti, quia κέλεις ad eorum ex aula Byzantina veniebat, qualiscunq; u de cætero fuit ratio imperatorum Cæsarum ducum Venetorum inter se respectu domini Murat. t. I Ant. Ital., ubi scita multa habet quirit, quando sui juris esse cœperint Venetiam quod contigisse videtur sæculo undecimo ex Colligit quidem laudatus Muratorius t. II, p. nummo quodam Veneto, quem sæculo x cū cūsum putat, Venetos eo tempore jam ærii independentiam et autocratiam, quia neque u neque vultus imperatoris Græci Latini in conspicitur. Verum ex eo non sequitur concl prætereaque res incerta est de ætate nummi. ex eo, quod in hoc codice, qui aut sæculo x rente sub Constantino seniore, aut xi sub Constantino juniore editus est, κέλεις dicitur ad d Venetum venire, conficitur absque contro Venetos nexu clientelæ junctos adhuc im orientali fuisse. Imo adhuc Manuel Comnenus dio sæculo duodecimo et inclinante jam Venet per legatum suum tanquam subditos tractat Cincamum p. 133, accenset eos τοῖς ἄλλοις, ὑπὸ τὴν πλάμην τελοῦσι τὴν αὐτοῦ, et c. i, τοὺς ὑπηκόους. Alexius Comnenus apud Amal Alexiade p. 161 ducem Venetorum *digulato* iosebastorum et ergo auget. Fuit ergo de probus aulæ Byzantinæ et stipendiatis. Ducibus netorum ornamenta et titulum Hypati da imp. Cæsarum, unde etiam vestitus. Giannon. p. 367. Imp. Cæsarum considerabant Venet principes ut reges, Giorn. dei Letter. XVI, p. Cæterum adhuc noto, κέλεις dici mandatus magistratus, sacram ad populum, ut e Theop p. 333 patet.

(77) *Eligebatur Neapoli* (verba sunt Murat t. I, Ant. Ital. p. 194) *a populo dux, suprema g dens auctoritate, nisi quod interdum, aut potius semper, cum civitas, tum duces pro supremo do reverebantur imperatorem Græcum.* [De duce et sule Neapolitano citato a Constant. Porphy Muratori Annali d'Italia t. V, p. 356.]

(78) De ducibus Amalphanis egit Murat Ant. Ital. P. I, p. 201, et Chronicon et Amalphita ab eodem ibidem editum frequentem eorum mentionem. De ducibus Caitæ conf. idem p. 21

(79) *Græci præfectos urbium magistrum mil appellabant*, ait Sigonius Regn. Ital. p. 3. A eos etiam appellabant *duces*. Ergone *duces* et *stri militum* iidem? Videtur. Hic sane loci n δούξ Νεαπόλεως et μαστρομίλης pro eodem i piuntur. Sed apud Sigonium I. c. p. 12, cō 11, distinguuntur dux et magister militum; c 22, numeral in una Perusia tres præcipuos m stratus, *præfectum* (ἑπαρχον), *magistrum mili*

αίτης. Εἰς τὸν ἐκ Θεοῦ ἄρχοντα (80) Ἄ
 Ἐ ὄνόματι τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ,
 Πνεύματος, τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ἀλη-
 θινῶν. Κωνσταντίνος καὶ Ῥωμανὸς,
 τῶ Θεῷ βασιλεῖς Ῥωμαίων πρὸς τὸν
 καὶ πνευματικὸν ἡμῶν τέκνον καὶ
 ντα τοῦ χριστιανικωτάτου ἔθνους τῶν
). » Τὸ ἀρτίως γραφόμενον « Κωνσταν-
 μανὸς, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ εὐσεβεῖς
 βασιλεῖς (82) Ῥωμαίων, πρὸς τὸν
 καὶ πνευματικὸν ἡμῶν τέκνον τὸν κύ-
 σιλία Βουλγαρίας. » Εἰς τὸν χαγῆνον
 λλα χρυσῇ τρισολδία. « Ἐν ὀνόματι
 εἰ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος,
 ἰόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Κωνσταν-
 μανὸς, πιστοὶ ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ βασι-
 πρὸς τὸν ὁ δεῖνα εὐγενέστατον περι-
 αγῆνον Χαζαρίας. » Εἰς τὸν ἄρχοντα
 λα χρυσῇ δισολδία. « Γράμματα Κων-
 Ῥωμανοῦ τῶν φιλοχρίστων βασιλέων
 τὸν ἄρχοντα Ῥωσίας. » Εἰς τοὺς ἄρ-
 ἰρχων (83). Βούλλα χρυσῇ δισολδία
 ωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ τῶν φιλο-
 λέων Ῥωμαίων πρὸς τοὺς ἄρχοντας
 » Εἰς τοὺς ἄρχοντας τῶν Πατζινακι-
 ρυσῇ δισολδία. « Γράμματα Κωνσταντί-
 νου τῶν φιλοχρίστων βασιλέων Ῥω-
 νὸς ἄρχοντας τῶν Πατζινακιδῶν. » Εἰς
 Χρωδατίας (84) εἰς τὸν ἄρχοντα

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ditavit quoque cl. Muratorius l. c., di- C
 em fuerint *duces et magistri militum*.
 nt: *Magistri quoque militum olim ap-
 pes, quibus ejusdem civitatis regimen
 . Qui titulus aut minorem aut brevioris
 auctoritatem nescio an indicare
 iandur. ad Constant. Porphyr. t. II,
 it. p. 62. Forte pro Μέλης apud Cedren.
 cam p. 310, c. scribeudum est Μαστρο-*

ntinus et Romanus dicuntur hic Bul-
 is titulum aliquando, succedente au-
 tandem illum Basilei quoque tribuisse.
 rum, et quidem postrema, tempora
 iperii non obtinuerunt Bulgari princi-
Basileus. Quod igitur faciemus loco
 ait p. 623. Symeonem Bulgarum
 θέντα ὡς βασιλία, *laudibus celebra-
 ? Videtur dicere velle. Symeoni ac-
 a iisdem quidem formulis atque impe-
 neque attribulo titulo Basilei, attamen
 atque apparatu fuisse, quo solebat
 clamari.*

Bulgari, ita apud Nicetam Chonia-
 Russi τὸ Χριστιανικώτατον γένος ap-
 etate, qua ista exarabantur, nondum
 hristianissimi titulus erat ad unam
 n hominemve alligatus, ut hodie re-
 per eminentiam vetusto titulaturæ ritu
 um *regem* appellamus, de quo titulo v.
 t. Honor. p. 74, ubi demonstravit,
 ancix occidentalis regibus tributum
 esse, sed imperatoribus quoque utrius-
 ristianis et item regibus Angliæ. Sed
 nperatores aut reges sic audiebant,
 homines Christianissimi et integræ
 ianissimæ audiebant, et nihil plus
 anus, aut valde Christianus id voca-

hoc titulo: « Mandatum a philochristis dominis
 ad archontem Sardanix, ad ducem Venetiæ, ad
 principem Capuæ, ad principem Salerni vel Sa-
 lerni, ad ducem Neapolis, ad archontem Amalphi,
 ad archontem Gaetæ. » Ad Bulgariæ per Deum ar-
 chontem scribitur sic: « In nomine Patris, et Filii,
 et Spiritus sancti, unius et solius veri Dei nostri.
 Constantinus et Romanus, fideles in eodem Deo
 imperatores Romanorum, ad charissimum et spi-
 ritualem nostrum filium et ex Deo divinaque aucto-
 ritate archontem Christianissimæ nationis Bulgaro-
 rum. » Sic olim. Nunc autem scribitur sic: « Con-
 stantinus et Romanus, in Christo Deo pii imperatores,
 reges Romanorum, ad charissimum et spiritualem
 nostrum filium, kyrin seu dominum, illum, basi-
 leum Bulgariæ. Ad changanum Chazariæ bulla
 mittitur aurea trisoldia cum hoc titulo: « In no-
 mine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, unius et so-
 lius veri Dei nostri. Constantinus et Romanus, fi-
 deles in eodem Deo imperatores Romanorum, 399
 ad illum nobilissimum, illustrissimum changanum
 Chazariæ. » Ad archontem Rosiæ vel Russiæ mitti-
 tur bulla aurea bisoldia cum hoc titulo: « Litteræ
 Constantini et Romani, regum Romanorum Chri-
 stum amantium, ad archontem Rosiæ. » Ad ar-
 chontes Turcarum mittitur bulla aurea bisoldia cum
 hoc titulo: « Litteræ Constantini et Romani, Chri-
 stum amantium imp. Romanorum, ad archontes
 Turcarum. » Ad archontes Patzinacorum eadem

bulum significabat, id est vere pius et orthodoxus
 et fervidus Dei secundum ritum Christianum cul-
 tor. Propterea monachi et clerici in specie christiani-
 dicuntur et laicis opponuntur, Christianorum ar-
 mine exclusis; v. Du Cange *ϕ. Christiani*. Sylvanus
 rhetor ἀσκητὴν καὶ ἀκριβῶς Χριστιανίζειν ἐπιση-
 δακότα aliquem appellat; v. dicta ad p. 392. Sim-
 plicius Papa in Epist. 14 ad Zenonem imper. sic
 scribit. *Tenet beatus Petrus apostolus hanc pietatis
 vestræ sponsonem et christianissimi fidelissimique
 principis mentem in hæc verba jurasse*. Agapetus,
 pontifex Rom., apud Joannem Diacon. in Chronico,
 Neapolitano Justinianum sic alloqui fingitur p.
 299: *Ego quidem peccator ad Justinianum impera-
 torem Christianissimum venire desideravi. nunc au-
 tem Diocletianum inventi*. Luitprandus p. 461. *Rada-
 mirum Galitiæ regem Christianissimum* appellat.
 Alexis Comnenus in litteris ad Henricum V im-
 peratorem sic eum compellat: καὶ πανευγενέστατος
 τῷ ὄντι Χριστιανικώτατος ἀδελφε. Exemplum homi-
 nis privati titulo *Christianissimi* cohonestati habes
 apud Theophanem anno sexto Rhinometi: παρ-
 ἐκάλεσεν αὐτὸν Σέργιος τις, ἀνὴρ Χριστιανικώτατος,
 ὁ τοῦ Μανσοῦρ, γενικὸς λογοθέτης.

(82) Basilei quidem titulum Bulgariæ tandem vi
 expressum inviti concedebant imp. CPTani; ut
 tamen privum haberent aliquid et eminentiæ super
 illos indicium, αὐτοκράτορος addebant titulum ad
 suum βασιλεύς.

(83) Intelligit Ungaros, qui quod Hunnicæ et Tar-
 taricæ; hoc est Turcicæ quoque originis essent,
 olim Turci solebant vocari. Nam cum Turcis orien-
 talibus, qui primum Saracenicum et deinde Græ-
 cum quoque imperium everterunt, Constantino
 nostro, et majoribus atque nepotibus ejus negotium
 nullum fuit.

(84) Chroatos, Serblos, Zachlomos, Canalitas,
 Terbuniatas et Diocletianos eodem ordine atque

dirigitur inscriptio, nomine Patzinacorum expresso, et similis quoque bulla. Ad archontem Chrobatiae, Serblorum, Zachlumorum Canali, Trabunorum [vel Terbunorum], Dioclae, Morabiae sic scribitur: « Mandatum a philochristis despotis ad illum, archontem illius provinciae. » Ad hos bulla aurea est bisoldia. Ad regem Franciae sic scribitur: « In nomine Patris, et Filii, et spiritus sancti, unius et solius veri Dei nostri, Constantinus et Romanus, fideles in eodem Deo, excelsi, Augusti, imperatores, magni reges Romanorum, dilecto, charissimo et spirituali nostro fratri, illi, nobilissimo, illustri regi Franciae. » Ad supremum dominum Indiae sic scribitur: « Constantinus et Romanus, fideles in Christo Deo magni imperatores, reges Romanorum, ad illum, supremum dominum Indiae, dilectum nostrum amicum. » Ad dominum Felicis Arabiae mittitur aurea bulla cum hoc titulo: « Constantinus et Romanus, fideles in Christo Deo magni imperatores, reges Romanorum, ad illum, dominum Arabiae. »

CAPUT XLIX.

Exposita vel taxae honorariorum, quae pendere debent recens ad dignitates et functiones provecti, quales sub Leone philochristo despota illae taxae erant.

Imperialis mandator dabat litras duas. Imperialis candidatus tres. Imperialis strator quatuor. Imperialis spatharius quinque. 400 Imperialis spatharocandidatus sex. Imperialis protospatharius duodecim, interdum quoque duodeviginti. Hi omnes tantum solvunt, sive cum suis axiomatibus simul alia quoque officia gerant, sive minus. Eorum quoque si quis in regios rogatus aut stipendia percipientes inscribi cupit, solvit praeter honorarium sui axiomatis adhuc litras quatuor. Si inter ministros, sui quisque ordinis, chrysotriclinares ascribi cupit, praestat praeter supra scriptam taxam adhuc alias litras quatuor. Qui cupit in magnam heteriam recipi, solvit (si quidem ejus roga quadraginta numismata non excedit) litras sedecim; quod si vero amplio rem rogam vel salarium sollicitat, debet etiam honorarii taxa ascendere ea proportione, ut pro septenis quibusque rogae numismatibus det singulas litras. Simili modo qui mediam in heteriam recipi cupit, si vi-

A Σέρβλων· εἰς τὸν ἄρχοντα τῶν Ζαχλόμων· εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Κανάλη· εἰς τὸν ἄρχοντα τῶν Τραβουνῶν· εἰς τὸν ἄρχοντα Διοκλείας· εἰς τὸν ἄρχοντα Μωραβίας. Ἐπιγραφὴ εἰς αὐτοὺς· « Κωνσταντίνος καὶ Ῥωμαῖνος τῶν φιλοχρίστων δεσποτῶν πρὸς τὸν ἄρχοντα τῆσδε. » Βούλλα χρυσῆ δισολδία. Ἐπιγραφὴ Φραγγίας. Βούλλα χρυσῆ· « Ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ μόνοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Κωνσταντίνος καὶ Ῥωμανὸς πιστοὶ ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ, ὑψηλοὶ καὶ αὐτοκράτορες μεγάλοι βασιλεῖς Ῥωμαίων, ἀγαπημένω, κεποθημένω, καὶ πνευματικῷ ἡμῶν φῶ ὁ δαίνα τῷ εὐγενεστάτῳ περιβλέπτῳ ἡμῶν Φραγγίας. » Εἰς τὸν ὑπερέχοντα κυριεύοντα τῆσδε· « Κωνσταντίνος καὶ Ῥωμανὸς, πιστοὶ ἐν Χριστῷ καὶ Θεῷ μεγάλοι αὐτοκράτορες βασιλεῖς Ῥωμαίων, πρὸς ὁ δαίνα τὸν ὑπερέχοντα κύριον τῶν ἡγαπημένων ἡμῶν φίλων. » Εἰς τὸν ὑπερέχοντα τῆσδε Εὐδαίμονος Ἀραβίας. Βούλλα χρυσῆ δισολδία. Ἐπιγραφὴ· « Κωνσταντίνος καὶ Ῥωμανὸς, πιστοὶ ἐν Χριστῷ καὶ Θεῷ μεγάλοι αὐτοκράτορες βασιλεῖς Ῥωμαίων, πρὸς τὸν κυριεύοντα τῆσδε Ἀραβίας. »

ΚΕΨΑΛ. ΜΘ'.

Εἰσὶν τὰ ἐκτεθέντα δίδοσαι παρὰ τῶν τιμᾶσθαι ἐν τῇ ἀξιωματικῇ καὶ καθὼς ὑπῆρχον ἐπὶ Λέοντος τοῦ δεσπότητος.

Ὁ βασιλικὸς μανδᾶτωρ λίτρας β'. Ὁ κανδιδάτος λίτρας γ'. Ὁ βασιλικὸς στρατηγὸς δ'. Ὁ βασιλικὸς σπαθᾶριος λίτρας ε'. Ὁ σπαθαροκандιδάτος λίτρας ζ'. Ὁ βασιλικὸς σπαθᾶριος λίτρας ιβ', πολλάκις δὲ καὶ κ'. Ἀμφότεροι οὗτοι κᾶν τε ὡσὶν εἰς ἑξῆς μῆ. Εἰ δὲ καὶ ἐκ τούτων τις θέλει εἰσελθεῖν βασιλικὸς τοὺς ἀνδράγους ὀφθαλμοῦ, παρὰ τῆσδε τιμῆσ τῷ ἀξιωματικῷ λίτρας δ'. Εἰ δὲ τὸν χρυσοτρίκλινον, παρὰ τῆσδε τιμῆσ θέλων γενέσθαι εἰς τὴν μεγάλην ἐπιπέδου ἔσθαι ἢ ῥόγα αὐτοῦ μέχρι νομισμάτων. Ἐπιπέδου λίτρας ιζ'· εἰ δὲ πλείονα ῥόγαν ἐπιπέδου ἀναλογίαν τῆσ ῥόγασ ὀφείλει ἀναδύσθαι τὸ τρίμημα, ἔχουν τὰ ζ' νομισματα, ἔσθαι εἰς τὴν μέσην ἐταιρείααν θέλων γενέσθαι, ἔσθαι δάνει ῥόγαν νομισματα κ', ὀφείλει δοῦναι εἰ δὲ πλείω τῶν κ' νομισμάτων ἐπιπέδου ἀναλογίαν τῆσ ῥόγασ ὀφείλει ἀναδύσθαι κ'.

VARIAE LECTIONES.

Διοκλείας om. R., Δικλείας cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

hic recenset Constantinus cap. 29 de administr. imperio p. 87 sqq. Pro Τερβουνιώταις autem memorat noster Trabunos. Occupabant hae gentes oram omnem maris Adriatici septentrionalem ab Aetria inde usque ad Dyrrhachium. Pro Δικλείας, hoc hic dabant membranæ, alibi quoque alio errore Δοκλῆα scribitur. Rectum est Διόκλεια, ut in linea interpretatione submonui.

(85) Nempe commercium fuisse Constantino cum Arabiis, supra demonstravi, adeoque cum domino Arabiae felicis quoque.

(86) Dicitur hic litras 46 in taxam vel consuetudinem praestare ille, cujus roga est ad 40 solidos aureos. Roga vero hic loci estne annua an men-

strua? Si annua, debuit receptus hanc dignitatem nimio emere et quibusdam annorum redditus simul et semel effunderet in unum sum imperiali camerae solvere, quod ex quibusdam annorum decursu ipse recuperet per vias rationes. Vix videtur hoc mercimonium aquam in usu fuisse. Quid si ergo statutum, namque menstruum fuisse? Atqui pauperina curia Byzantina tantum non solvebat. Qui potuisset imperio medio et ultimo aeo valde acutum tot annuorum onera ferre? Fuitne ergo litra una hic designata, ea proportione minor litra quam argentum ad aurum vulgo habetur? setur?

τοὺς Φαργάνους, εἴτε εἰς τοὺς Χαζάρους γίνεσθαι, ὀφείλει δίδόναι λίτρας ζ', δη-
) ἔχει βόγαν νομισμάτα β'. Ὁ δὲ εἰς
 εἴτε εἰς τὸ βεστιάριον, εἴτε εἰς τὰ
 ματα θέλων γενέσθαι, ἐὰν λαμβάνει
 ατα ι', ὀφείλει δίδόναι λίτρας ζ'. Ὁ
 οὺς τοῦ ναοῦ θέλων γενέσθαι ὀφείλει
 ζ'. Ὁ εἰς τὰ ἀσηκρητεῖα μέλλων γε-
 αμβάνει βόγαν νομισμάτα λ', ὀφείλει
 ; β'. Εἰ δὲ πλείονα βόγαν ἐπιζητεῖ,
 ἂν τῆς βόγας ὀφείλει ἀναβιδάζεσθαι
 . Ὁ δὲ νοτάριος τῶν ἀσηκρητεῶν δ
 ι, ἐὰν λαμβάνει βόγαν νομισμάτα κ',
 λίτρας η'. Ὁ δὲ κουβικουλάριος θέ-
 εὶ μὲν ἐστὶν εἴτε εἰς τὸ τραπέζιον,
 βεστιάριον, καὶ θέλει γενέσθαι κουβι-
 , καταλιμπάνη τὰς ἀνόνας αὐτοῦ, διδ
 ου νομισμάτα λ'. Εἰ δὲ ἐπιζητεῖ βόγαν
 ναι καὶ τὰς ἀνόνας, κατὰ ἀναλογίαν
 ἰ τῶν ἀνοῶν αὐτοῦ ὀφείλει ἀναβιδά-
 δόμα. Ὁ δὲ ἀπὸ καλίγων (88) γενό-
 ουλάριος εἰ μὲν αἰτεῖται λαμβάνειν
 λει δίδόναι λίτρας η'. Ὁ δὲ διὰ πό-
 λων γενέσθαι κουβικουλάριος ὀφείλει
 ζ'. Ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ κουβικουλαράτου
 σθαι σπαθαροκουβικουλάριος ὀφείλει
 ἄ. Ἐὰν δὲ καὶ προσθήκην βόγας ἐπιζη-
 ογίαν τῆς βόγας αὐτοῦ ὀφείλει ἀναβι-
 δ τίμημα. Ὁ δὲ ἀπὸ καλίγων γενέσθαι
 κουβικουλάριος ὀφείλει δίδόναι λίτρας
 προσθήκην βόγας ἐπιζητεῖ, κατὰ ἀνα-
 γας ὀφείλει ἀναβιδάζεσθαι καὶ τὸ τί-
 C
 οτάριος ἀπὸ τοῦ σπαθαροκουβικου-
 ον γενέσθαι ὀφείλει δοῦναί τι λίτρας ι'.
 οσθήκην βόγας ἐπιζητεῖ, κατὰ ἀναλο-
 ις ὀφείλει ἀναβιδάζεσθαι καὶ τὸ τίμη-
 αἰτήριος ἀπὸ τοῦ οὔσιον θέλων γε-
 διδόναι λίτρας ι'. Εἰ δὲ καὶ προσθή-
 ζητεῖ, κατὰ ἀναλογίαν τῆς βόγας ὀφείλει
 καὶ τὸ τίμημα.

να δίδεσθαι δόματα εἰς τὰ χαρτου-
 α καὶ νοταράτα τῶν σεκρέτων.

τοῦ εἰδικοῦ λίτρας νε· οἱ χαρτουλά-
 νικοῦ λίτρας ξε· οἱ ἔξω χαρτουλάριοι
 ἦτοι τῶν ἀρκλῶν, λίτρας. οἱ χαρ-
 ὁ στρατιωτικοῦ λίτρας μ· οἱ νοτά-
 ατιωτικοῦ λίτρας κ· οἱ νοτάριοι τῆς
 ερας λ· οἱ νοτάριοι τοῦ βεστιαρίου

μαλῶτων Σαρακηνῶν (90) τῶν ἐπὶ
 θέματι βαπτιζομένων.
 ι, ὅτι ὀφείλουσι λαμβάνειν παρὰ τοῦ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

sunt novi Græci pro ἴνα. Hic loci no-
 quando; quo sensu ἴνα etiam apud
 s et probatissimos scriptores ha-
 ir ex hoc loco cubiculariorum unus-
 uisse curam peculiaris servitii ad cor-

ginti num. in rogam accipit, solvit litras decem;
 quodsi vero auctiorem rogam flagitat, debet etiam
 majorem taxam solvere pro ratione auctæ rogæ.
 Qui cupit in Farganos aut Chazaros recipi, solvit
 litras septem; si nempe rogam duodecim numi-
 smatum habeat. Qui ad trapezium seu ministerium
 sacræ mensæ, ad vestiariū, in archontogennemata
 seu valetos nobiliores cupit recipi, si rogam accipit
 decem numismatum, solvit sex litras. Recipiendus
 inter clericos palatii solvit litras septem. Recipien-
 dus in asecretas, si accipit rogam triginta numi-
 smatum, solvit litras duodecim. Si autem rogam
 flagitat auctiorem, debet etiam auctius pro ratione
 honorarium solvere. Si notarius asecretarum quis
 cupit et debet fieri, solvit litras octo, si nempe in
 rogam numismata viginti accipit. Qui cubicularius
 B
 creandus est, sive antea in trapezio seu ministerio
 ad mensam, sive in vestiario seu ministerio sacræ
 vestis fuerit, ille, si annonas suas sibi, quales antea
 fuerunt, relinqui patitur, dat nomine sportulæ nu-
 mismata triginta. Si autem rogam suam annonasque
 augeri sollicitat, debet etiam honorarium augeri
 pro ratione auctæ rogæ et annonarum. Qui autem
 a caligis fit cubicularius, si precibus obtinet rogam
 viginti numismatum, debet litras octo dare. Urbanus
 creandus cubicularius dat litras sex. E cubiculario
 promovendus ad spatharocubiculariatum de-
 bet quatuor litras; sollicitanti autem augmentum
 rogæ debet etiam honorarium augeri pro rati-
 one. 401 Qui a caligis spatharocubicularius vult
 et debet fieri, dat litras decem; et, si sollicitat
 C
 augmentum rogæ, dat auctius quoque honorarium
 æquali ratione. E spatharocubiculario creandus
 ostiarius dat litras decem et plus, si plus rogæ fla-
 gitat, proportionatè scilicet. Ab ostiariatu prom-
 vendus ad primiceriatum dat litras decem; et plus
 justa in proportione, si plus rogæ rogaverit atque
 impetraverit.

*En, quæ a recens honoratis honorarii loco in chartularata
 vel tribunalia chartulariorum, et notariata vel tri-
 bunalia notariariorum secretorum pendit debent.*

Notarii idici seu rei privatæ accipiunt litras
 quinquaginta quinque. Chartularii genici [seu æra-
 rii publici] litras septuaginta quinque; extranei
 chartularii stratiotici seu fisci militaris lit. 40. No-
 tarii stratiotici litr. 20. Notarii sacelli litras tri-
 ginta. Notarii vestiarii litras o.

*De captivis Saracenis, qui aliqua in provincia
 baptizati fuerint.*

Unus talium quisque debet a protonotario the-

pus augustum pertinentis, ut unus a calceis, al-
 ter a barba vel coma, tertius a malluio et sic
 porro.

(89) Cubicularius urbanus aut in urbe videtur
 illi opponi, qui in palatiis suburbanis servit.

(90) Medio ævo Saracenus et Arabs idem erat,

matris, in quo agit, accipere numismata terna, et pro suo zeugario [seu jugo bonum laboratorum vel et prædio rustico] numismata sena; et pro semente atque annona sua modios frumenti quinquagenos quaternos. Si qui tales captivi et baptizati Saraceni elocati quasdam in domos et filibus quorundam patrum familias juncti matrimonio fuerint, sive militaris, sive urbana sit illa familia, in quam talis aliquis gener Saracenus intraverit, debet illa per triennium excusari et immunis haberi tam a specie-rum annonariarum præstatione et devectione, quam a focagio seu tributo ex focus et caminis solvendo. Sed elapso illo triennio debet illa domus vel familia rursus, ut ante, pariterque cæteris utrumque onus præstare. Talibus porro bello captis, aut et aliis quibusdam, si territorium ad inhabitandum assignatum fuerit, manent per primum triennium liberi ab omni vexatione servitii publici, neque annonam et diaria militi præstant. Elapso autem illo triennio, præstant utrumque. 402 Miles equestris debet habere facultates immobiles, id est fundos vel prædia, ad valorem quinque, aut ad minimum quatuor litrarum. Imperialis miles classarius debet habere facultates immobiles, fundos puta et prædia, valoris trium litrarum. Typus seu agendi formula a majoribus tradita pervenit ad hæc usque nostra tempora talis. Quo tempore est expeditio militaris, non dantur militibus tirones, collatores et contribuentes, ut hominibus peculii: sed debet quisque seorsim et viritum pro se militare. Si qui autem pauperes fuerint et expensis militaribus faciendis non pares, illis dantur contribuentes; quo nempe habeant per eos sufficientem suam necessariam subsistentiam, et possint suam militiam in corpore suo facere. Quodsi vero prorsus ad incitas redacti qui fuerint, ut ne quidem cum ipsis attributis sibi contribuentibus incumbens sibi servitium exsequi valeant, illi adorantur seu ad oras et feces exercitus rejiciantur, et amandantur ab abiegos, [latr-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

unde nobis quoque est. Sed veteres distinguebant Arabes a Saracenis, ut e Script. Hist. Aug. t. II, p. 329, 444 et 494 patet; illi quidem erant Arabes in Syriæ confiniis et Palæstina oberrantes, hi autem Saraceni, qui in Mesopotamia et Syriæ partibus orientalibus ad Euphratem sitis viverent, sic dicti ab Arabico *Schark, oriente*.

(91) Conf. Constantin. Porphy. Tacticon p. 16 ed. Meurs.

(92) Satis constat de sensu verbi, idque notare suspenduntur, cassantur, eximuntur, excusantur pro minimis habentur. Unde autem derivandum sit, adhuc dubito. Forte repeti debet ab *adorare* Latino, id est non προσκυνεῖν, sed *ad oram rejicere*, velut feces et rejectanea, καθιστώνται πρὸς τοῖς πύραις καὶ ἰσχατιαῖς τοῦ στρατεύματος.

(93) Apelata, abactores, abiegi, erant militiæ genus, ut hodie Husari, prædis abigendis tantummodo destinati, unde ipsis nomen. Glossæ nomicæ Labbæi: Ἀπελάτης κυρίως λέγεται, ὅστις θρέμματα ἀπὸ βοσκῆς ἢ βοσκοῦντων ὑποσύρει, ἢ ἀπὸ τῶν ἀγελῶν ἵππους. Ὁ γὰρ βοῦν ἢ ἵππον πλανώμενον εὐρῶν [et hero, quem novit, non restituens] οὐκ ἔστιν ἀπελάτης, ἀλλὰ κλέπτης. V. Du Cange Gloss. Lat. v. *Abigare* et *Latrunculi*. Manetho Apotelesmaticus *met.* apud Du Cangium v. Βερεδάριοι jungit βερε-

πρωτονοταρίου τοῦ θέματος εἰς ἕκαστος αὐτῶν νομισμάτων γ', καὶ ὑπὲρ ευγαρίου αὐτῶν ἀνομισμάτων ς', καὶ ὑπὲρ σπόρου καὶ ἀνόνας ἀνὰ σίτου μοδίων νδ'. Ἰστίον περὶ τῶν δυνάμεων αἰχμαλώτων γαμβρῶν εἰς οἴκους, καὶ τιτωτικὸς, καὶ τι πολιτικὸς ὁ οἶκος, εἰς ὃν χεταὶ ὁ Σαρακηνὸς γαμβρὸς, ὀφείλει ἐξκοῦσε ἐπὶ τρισὶ χρόνοις τὴν τε συνονήν καὶ τὸ καπ καὶ μετὰ τοὺς τρεῖς χρόνους πάλιν ὀφείλει ὁ αὐτὸς οἶκος καὶ τὴν συνονήν καὶ τὸ καπ Ἰστίον, ὅτι καὶ τοῖς διδομένοις αἰχμαλώτοις ἑτέροις τισὶ, γῆν εἰς κατασκήνωσιν ἐπὶ τρισὶν ἔτεροις μένουσιν ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ πάσης δουλείας δημοσίου, καὶ οὔτε καπνικὸν δίδουσιν, οὔτε συνονήν καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν τριῶν χρόνων καὶ τὴν συνονήν καὶ τὸ καπνικόν. Ἰστίον, ὅτι βασιλικὸς στρατιώτης ὀφείλει ἔχειν περιούσιον νητον, ἤγουν τοπία, λιτρῶν ε', ἢ τὸ ἑλαττον λιτρῶν Ἰστίον, ὅτι ὁ βασιλικὸς πλόιμος στρατιώτης ὀφείλει περιούσιον ἀκίνητον, ἤγουν τοπία, λιτρίων Χρῆ εἰδέναι, ὅτι τύπος παρηκολούθησεν κατὰ καιρὸν, ὅτε γίνεται στρατεία, μὴ δίδουσθαι τοῖς τενομένοις τήρωνας (91) συνδότας ὡς περιούσιον ἀλλ' εἶναι μονοπροσώπως στρατιώτας, ὅτι πτωχεύσωσι, δίδονται αὐτοῖς καὶ συνδότα πρὸς αὐτῶν ἔχειν τὸ ἱκανὸν καὶ δουλεύειν τὴν στρατείαν. Ἐὰν δὲ παντελῶς ἐξαπορώσιν καὶ δύνανται οὐδὲ μετὰ τῶν διδομένων αὐτοῖς πτωχῶν τὴν ἰδίαν στρατείαν ἐξυπηρετεῖν, τότε δίδονται (92) καὶ δίδονται εἰς ἀπελάτας (93), εἰ καὶ Τζέκωνες (94) ἀφορίζονται εἰς τὰ κάστρα δὲ τόποι τῶν τοιούτων στρατιωτῶν μένουσιν ἐπιπολεῖται, περιοριζόμενοι καὶ ἀφοριζόμενοι εἰς δημοσίον, ἵνα πάλιν, ἐὰν συμβῇ τινα ἐκ τῶν ρευσθέντων ἀνακαθίστασθαι ἑαυτὸν, ἀνακαθίστασθαι ἰδίους τύπους, καὶ ἀποκαθίστασθαι εἰς τὴν στρατείαν.

qui valeant, illi adorantur seu ad oras et feces exercitus rejiciantur, et amandantur ab abiegos, [latr-

δαμίους, ἵπποκόμους, καθαλλαρῖους (domitorum gymnasia equorum), ἀπελάτας ἀνελάτας, sed) ἀνελάτας, qui sunt similes nostris *Ausreiter*, officiales, qui in viis publicis in equis circumcursantes videntes, qui in iis eant, mendicine aliive maleficium merces prohibita aut vectalibus non libera deportentur, etc. Appellant quoque *Greci abiefures, latrones ἀπελάτας, et abjecta littera, solent, πελάτας. Exemplum habet Du Cange Πελάτης.*

(94) Hucine pertinent *Tzacones*, de quibus Geogr. ad Codin. p. 34, quos Codinus p. 68, appellat: εἰς τὰ κάστρα εὐρισκομένους, *praesidiarios in castris seu urbibus milites*. Videntur omnino idem esse *Tzacones* sunt hodie qui olim *Lacones, extremæ Peloponnesi incolæ, et Tzaconia est ille tractus, in quo est mons olim Cronion dictus, adeoque inter Latiam et Elidem; vid. Du Cangium v. Τζάκωνες. Lacones aut Peloponnesiaci solebant ad praesidium agendum in castellis deponi, ἀφορίζεσθαι εἰς τὰ κάστρα, ut Noster ait. Insignis est locus Michala Lituani de moribus Tatarorum apud Du Cangium v. *Sacones*, e quo intelligitur, *Sacones et Sungiones* appellatos fuisse. Lituano, ut videtur, nomen, *agasones*, qui milites in bellum comitabantur. Nostro aut συντρόφους, aut τήρωνας dietos.*

culos, leves milites, excursionibus in agrum hostilem et prædis agendis tantum destinatos,] e quibus etiam Tzecones [seu Peloponnesiaci] desumuntur et seliguntur in castella ad agenda interim præsidia, dum veri milites ob bella absunt. Loca vero vel fundi aut prædia ipsorum hero interea vacant, neque alii cuidam traduntur, sed manent sequestrata et affixis sacris bullis signata, ut usus fructus eorum ad ærarium publicum redeat; eo fine, ut si tali cuidam cassato contingat facultas fortunam suam afflictasque res restaurandi, recuperet fundos pristinos militiamque pristinam.

ΚΕΦΑΛ. Ν°.

Εἰς τὰ αἰ κατὰ τύπον ῥόγχι τῶν στρατηγῶν καὶ κλεισουραρχῶν, καθὼς ἐρογέοντο ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότητος.

Ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀνατολικῶν λλ. μ'. Ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀρμενιῶν λλ. μ'. Ὁ στρατηγὸς τῶν Θρακησιῶν λλ. μ'. Ὁ στρατηγὸς τοῦ Ὀψικίου λλ. λ'. Ὁ στρατηγὸς τῶν Βουκελλαρῶν λλ. λ'. Ὁ στρατηγὸς Καππαδοκίας λλ. κ'. Ὁ στρατηγὸς τοῦ Χαρσιανοῦ λλ. κ'. Ὁ στρατηγὸς Παφλαγονίας λλ. κ'. Ὁ στρατηγὸς Θρακῆς λλ. κ'. Ὁ στρατηγὸς Μακεδονίας λλ. λ'. Ὁ στρατηγὸς Χαλδίας λλ. ι', ὡς λαμβάνων ἀπὸ τοῦ κουμερκίου (95) ἑτέρας λλ. ι'. Ὁ στρατηγὸς Κολωνείας λλ. κ'. Ὁ στρατηγὸς Μεσοποταμίας λλ. ο'. διὰ τὸ ἔχειν αὐτὸν ὄλον τὸ κουμέρκιον. Ὁ στρατηγὸς Σεβαστείας, ὡς ὦν τότε κλεισουράρχης, λλ. ε'. Ὁ στρατηγὸς Αἰκανδοῦ, ὡς ὦν τότε κλεισουράρχης, λλ. ε'. Ὁ στρατηγὸς Σελευκείας, ὡς ὦν τότε κλεισουράρχης, λλ. ε'. Ὁ στρατηγὸς Λεοντοκώμωως (96), ὡς ὦν τότε κλεισουράρχης, λλ. ε'. Ὁ στρατηγὸς τῶν Κιβυρραίων λλ. ι'. Ὁ στρατηγὸς τῆς Σάμου λλ. ι'. Ὁ στρατηγὸς τοῦ Αἰγαίου πελάγους λλ. ι'. Ἰστέον, ὅτι οἱ τῆς Δύσεως στρατηγοὶ οὐκ ἐρογέοντο διὰ τὸ λαμβάνειν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἰδίων αὐτῶν θεμάτων τὰς ἰδίας αὐτῶν συνθηκῆς κατ' ἔτος. Ὁ στρατηγὸς Πελοποννήσου. Ὁ στρατηγὸς Νικοπόλεως. Ὁ στρατηγὸς Ἑλλάδος. Ὁ στρατηγὸς Σικελίας. Ὁ στρατηγὸς Λαγοβαρδίας. Ὁ στρατηγὸς Στρομβώνος. Ὁ στρατηγὸς Κεφαλληνίας. Ὁ στρατηγὸς Θεσσαλονίκης. Ὁ στρατηγὸς τοῦ Δυρραχίου. Ὁ στρατηγὸς Δαλματίας. Ὁ στρατηγὸς Χερσῶνος.

Περὶ τὸ τίνας οὐκ ὀφείλουσι στρατεῦσθαι τηρωνάτου γινομένου (97).

Οἱ ἐν τῷ κουβουκλείῳ κατελεγμένοι. Οἱ εἰς τοὺς βασιλικούς ἀνθρώπους. Οἱ εἰς τὴν μεγάλην ἑταιρείαν. Οἱ εἰς τὴν μέσην ἑταιρείαν. Οἱ εἰς τοὺς Φαργάνους. Οἱ εἰς τὴν οἰκειακὴν τράπεζαν. Οἱ εἰς τὰ ἀρχοντογεννήματα. Οἱ εἰς τὸ οἰκειακὸν βεστιᾶριον. Οἱ εἰς τὸ σκέπτον τῆς Αὐγούστης. Οἱ εἰς τοὺς βασιλικούς στρατόρας ἢ τοὺς ἵπποκράτας (98). Οἱ εἰς τοὺς

Α

CAP. L.

Tabula rogarum, quas vi typi aut formulæ præscriptæ aliquæ receptæ accipiebant strategie et clisurarchæ tempore Leonis, domini Christum amanti.

Strategus Anaticorum accipiebat litras 40. Strategus Armeniacorum litr. 40. Strategus Thraciesiorum litr. 40. Strategus Opsicii lit. 30. Strategus Bucellariorum litras 30. Strategus Cappadociæ litras 20. Strategus Charsiani litras 20. Strategus Paphlagoniæ litr. 20. Strategus Thraciæ litras 20. Strategus Macedoniæ litr. 30. Strategus Chaldiæ litr. 10, ut qui præterea decem alias litras e commercio seu vectigalibus mercium introeuntium et exeuntium fert. Strategus Coloniæ litras 20. Strategus Mesopotamiæ I, o, [prorsus nihil], ut qui totum commercium seu redditus vectigalium omnes ipsi sibi servat. Strategus Sebastię, ut qui tunc temporis (sub Leone) clisurarcha tantum erat, l. 5. Strategus Lycandi, 403 ut qui tum clisurarcha erat, litras 5. Strategus Seleuciæ, ut qui tum clisurarcha erat, litras 5. Strategus Leontocomes, ut qui tum clisurarcha erat, litr. 5. Strategus Cibyrhæotarum litras 10. Strategus Sami litr. 10. Strategus maris Egei litr. 10. Stratego Occidentis non accipiebant rogas, quia consuetudines unus eorum quisque suas annuatim e suo themate ferebat. Sunt autem illi sequentes. Strategus Peloponnesi. Strategus Nicopoleos. Strategus Helladis seu Græciæ. Strategus Siciliæ. Strategus Lagobardiæ seu Longobardiæ. Strategus Strymonis. Strategus Cephaleniæ. Strategus Thessalonices. Strategus Dyrrhachii. Strategus Dalmatiæ. Strategus Chersonis.

Index eorum, qui non tenentur in expeditionem et castra ire, quando tironatus fit seu juvenis militia in unum coacta locum solemnita in armis exercitia facit.

Cubiculo ascripti. Qui ad basilicos vel cæsarianos pertinent; qui ad magnam hetæriam; qui ad mediam hetæriam; qui ad Farganos; qui ad privatam mensam; qui ad archontogennemata; qui ad privatum vestiariarium; qui ad sceptrum Augustæ, qui ad imperiales stratores velequisones; qui ad imperiales clericos palatii. Clerici nem̄ seu novæ eccle-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(95) Est idem ac si diceremus: hic vel ille accipit salarium suum ex *Accisa*, seu ex illo tribunali, ubi vectigalia recipiuntur. Κουμέρκιον est ipsum commercium, mercatura, negotiatio et portorium pro importatis aut exportatis mercibus; v. Du Cange ad Alex. p. 315. Κουμέρκιον τοῦ πανηγυρίου, *rectigal nundinarum*, est apud Theophan. p. 396. Guther. p. 725. commercium nonnihil a vectigali differre monstrat.

(96) Ad formam terminationis πόλεως, quæ in

multarum orbium nomine oblinet, formarunt quoque κώμωως in hac compositione. Λεοντοκώμη Λεοντοπόλις est in themate Lyoandi seu in Isauria.

(97) Tironatum hic esse puto non statum seu conditionem tironis, sed solemnem congressum militiae rudis et nuper conscriptæ ad conditum locum, ut tirocinium ibi ponant coram stratego thematis et dexteritatem suam in tractandi armis monstrant.

(98) Poterat quoque ἵπποκράτορας. In membranis erat ἵπποκρ. cum τ superimposito.

ste. Sanctæ Sophiæ inesset et jam ab antiquis temporibus adhærentes sacerdotes, non autem qui ad terna miliaria et minus rogam accipiunt. Dromoniorum remiges. Agrariarum remiges. Horum omnium officiorum, quæ a militiæ præstatione diximus exempta esse, si quis unum aliquod gerat, qui absque eo et nondum illud adeptus ad militiæ præstationem obligatus erat, ejus domus debet excusata haberi, quandiu is vixerit. Illo autem homine mortuo, debet jus et obligatio militiæ præstandæ rursus illi domui restitui secundum veterem formulam rationarii militaris.

404 *Index eorum, qui militare debent de conscriptis in officia.*

Mandatores secretorum omnium, nempe qui sunt sub dispositione sacellarii; rationalis sacri fisci; rationalis fisci militaris; rationalis cursus publici; præfecti sacello; vestiarii; comitis rei privati; præfecti numerorum; curatoris mœnium urbis; item vernaculi contubernales utriusque stabuli [tam urbani, quam Asiatici apud Malagina]. Ab alio themate vel districtu non coguntur remiges agrariarum, nisi a solo themate Steni vel Propontidis. Neque adscribuntur dietariis magni palatii aliorumque palatiorum, nisi homines urbani seu CPTani, et ex Steno seu utraque ejusdem freti ora oriundi. Ad mandatores officiorum non deliguntur nisi soli homines urbani.

CAPUT LI.

Observanda, quando imperator in curru prodire ad horrea strategit eaque lustrare constituit.

Pridie vespere dantur mandata, sive notificatur per mandatores, ad proceres, cras fore processio- nem ad horrea. Procedunt itaque et conveniunt altero die omnes in palatium, candidis tunicis et tzangiis seu calceis; et quando proclamata fuerit vox: « Transfer, » [te nempe, vel alio migra,] collocant sese candidati coram circo retro portam necessarium s. latrinarum balnei. In ipsum autem circum intrant soli equi imperiales; qui procerum sint, foris manent. Ante circum quoque consistit carucha domi-

99 ΣΧΟΛ. ἱτοιμος.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(99) * [Stenum cervix Euxini. Constant. Vit. Basil. c. 63. Les nautonniers Stenitæ appellati ἀπὸ τοῦ στενοῦ, quod medio ævo est Stanor, p. 290 Villharduin.] Stenum est tota ora tam Europæa, quam Asiatica, quam angustus canalis et meatus maris Euxini alluit et pervadit et ipsa simul ora CPTana. Zosimus II, 30: μέγος ἔχει τὸ στενὸν τοῦτο μέχρι τοῦ Πόντου σταδίων περί που τριακοσίων.

(1) De obitione imperatoris per horrea elegans locus est apud Themistium p. 221. Videri quoque meretur Salmasius ad illud Spartiani de Hadriano t. I, S. H. A. p. 97: Laborat, ut condita militaria diligenter agnosceret. Condita hic sunt usu equitatis ævi non species annonariæ, ut putat Petavius ad Themistiam p. 453, consentiente profecto analogie, sed conditoria, prorsus ut Græcum ἀπόθετά non spe-

βασιλικούς κληρικούς τοῦ παλατίου. Οἱ τῆς ἐκκλησίας. Οἱ τῆς ἁγίας Σοφίας ἐγκάθετοι καὶ ἀπὸ τοῦ παλατίου, οὐχὶ δὲ οἱ εἰς τὰ τρία κληρῖκια καὶ ἑλάττον τούτων βουλευόμενοι. Οἱ δρομονίων ἑλάται. Οἱ τῶν ἀγρῶν ἑλάται. Ἰπποδομοῦν δὲ ἐκ τούτων πάντων τῶν προειρημένων μὴ παύεσθαι, εἴχεν τις παλαιὰν στρατείαν, μέχρις ἂν ζῆ τὸ καταταγὲν πρόσωπον, οἷον ἄλλοτε τῶν προειρημένων ὀφφικίων, ὀφείλει διαμένειν ἐν τῷ αὐτοῦ οἴκῳ. Τελευτήσαντος δὲ αὐτοῦ ὀφείλει ὀρθοῦσθαι ἢ στρατεία εἰς τὸν αὐτοῦ κατὰ τὸν παλαιὸν τύπον τοῦ στρατοῦ λογοθετίου.

Περὶ τοῦ τίνες ὀφείλουσι στρατεία εἰς τῶν κατελειγμένων εἰς ὀφφικία.

Οἱ μανδάτορες τῶν σεκρέτων πάντων, ἢ τοῦ σακελλίου· οἱ τοῦ γενικοῦ· οἱ τοῦ σπαινοῦ· οἱ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου· οἱ τοῦ βεστιαρίου· οἱ τοῦ εἰδικοῦ· οἱ τοῦ κρηνοῦ τοῦ τεχειώτου· οἱ διατρέχοντες· οἱ ἀπὸ τῶν δύο στάβλων. Ἰστέον, ὅτι οὐ δαὶ στρατεία ἄλλου θέματος εἰς τοὺς ἑλάτας τῶν ἀγρῶν μὴ ἀπὸ τοῦ στενοῦ (99). Ἰστέον, ὅτι οὐ δαὶ παύεσθαι εἰς τοὺς δικαίταρους τοῦ μεγάλου καὶ τῶν λοιπῶν παλατίων, εἰ μὴ ἀπὸ τῆς καὶ τοῦ στενοῦ. Ἰστέον, ὅτι οὐ δαὶ παύεσθαι εἰς τοὺς μανδάτορας τῶν ὀφφικίων, εἰ μὴ πόλιως.

ΚΕΦΑΛ. ΝΑ'.

Ἔστω δὲ παραφυλάττειν, ὅταν ἐν ὄχηματι προελθεῖν ὁ βασιλεὺς καὶ ἰδεῖν τὰ ὄρια τοῦ στρατηγίου,

Ἄπὸ ὄψε δίδεται μανδάτα πρόκεινται εἰς τὰ ὄρια. Προέρχονται οὖν τῇ ἐξῆς πύλαι, κληρονομαζονται ἀπὸ λευκῶν χλαμυδίων καὶ τερπιδίων τὸ παλάτιον, καὶ ὅταν γένηται TRANSFERRE, κληρονομάται ἵστανται πρὸ τοῦ ἵπποδρόμου ἐπὶ τὴν θύραν τῶν χρειῶν (3) τῆς βαλνιαιρίας, ἢ ἄλλου δὲ ἔσω ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ οἱ δεσποτικοὶ κληρονομαζονται. Οἱ δὲ τῶν ἀρχόντων ἐξω ἵστανται. Ἐργασίαι ἢ καρούχα ἢ δεσποτικῆ, καὶ ἵστανται πρὸ τῆς θύρας τοῦ ἵπποδρόμου. Καὶ ὅταν ἴδῃ ὁ σιλεντιάριος, ὅτι

VARIÆ LECTIONES.

cies depositæ, sed depositoria. Utitur ea voce Iphiganeus p. 124, ubi de Alypio ait, cum fuisset deχομένην περὶ τὴν φυλακὴν τῶν πάλαιον κληρονομαζονται τῶν τροφῶν ἐπιμέλειαν ποιούμενος. Iphiganeus p. 129, conjungit ὠρεῖτα ἀποθετα σίτου, ἢ ἀπὸ τοῦ posterioris pro prioris scholio habendum est. De horreis ab imperatore visitatis agit quoque Vales. ad Amm. Marcell. p. 318, unde etiam constat, horrea gemina fuisse annonæ militaris, et Iphiganeus p. 124, ubi Pertinacem habet τὴν τοῦ σίτου παραφυλάττειν ἐξετάζοντα.

(2) Ita membranæ.

(3) Necessary Latinis et χρειῶν Græcis vocantur sunt latrinæ; vid. Du Cangii Gl. utrumque utraque voce. Sic jam usurpavit Artemidorus p. 8 ubi τὸν Rigalt. notam.

καὶ λάβῃ τὸ Paratus, εἰσέρχονται κατὰ A πατρικιοί. Εἶτα ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς, ἢ τῶ μέσῳ τοῦ μεγάλου τρικλίνου, καὶ ἔως ἐν κονιστωρίῳ, καὶ ἐξέρχεται εἰς διὰ τῆς βαλνικίας, καὶ ὅταν ἔλθῃ ἰδιόδατοι τὰ ἑπτα κρατοῦσιν ⁷⁰, ἐκεῖ οἱ ὄν πραισέντου προσκυνοῦσιν αὐτὸν, καὶ ὁ πριμικήριος τῶν δομειστικῶν. Εἶτα ἔρχεται εἰς τὸν ἵπποδρόμον, καὶ ἐκεῖ ὑπὸ τῶν δομειστικῶν καὶ προτηκτόρων τὴν θύραν, καὶ δηριγεύμενος ἐξέρχεται εἰς τὸν ἵπποδρόμου, τῶν ἵππων ἐλκομένων ὄν, καὶ ἀνέρχεται εἰς τὸ ὄχημα. Καὶ ἀρχόντων κατὰ τάξιν φιλεῖ τὰ γόνατα εἰς πάντας ὁ ἑπαρχος τῶν πραιτωρίων, συγκαθίσαι αὐτῶν, καὶ ἐπιτρέπει ὁ βασιλεὺς, τοῖς ἀρχοῦσι καθίσαι εἰς τοὺς ἵππους, καὶ κάθηται. Ὁ δὲ ἑπαρχος φιλεῖ τοῦ βασιλέως, καὶ ἀνέρχεται εἰς τὴν κατὰ ἀριστεροῦ μέρους, καὶ ἵσταται, καὶ ἕστη αὐτῶ καθίσαι, πάλιν φιλεῖ τὰ γόνατα καθίσαι. Καὶ ὁ μουλίων (4) ἵσταται, λευθῆ, καὶ αὐτὸς φιλεῖ κάτω τοὺς πόδας, Ἐμπροσθεν δὲ βαστάζουσιν ὁ κουροκουβίτης (5) τὰ χρυσὰ ραβδία, καὶ κόμητες σχολῶν, οὓς ἂν κελεύσῃ, σὺν κρατοῦντες τὰ μῆλα τῆς καρούχας, ἀσσοῦσιν εἰς τὰ ὄρβια, πρῶτον οἱ ἑπαρχοί, καὶ τότε ὁ δεσπότης. Ὡς δὲ εἰσέλθῃ ἡ ἀπαντᾷ αὐτῶ φορῶν λευκὸν χλανίδιον ἢ ὄρβιων (6) καὶ σὺν αὐτῶ ὁ νομεράριος ἐπιδίδωσιν αὐτῶ τὴν γνώσιν τοῦ ἀποτοῦ, καὶ περιέρχεται, καὶ ὄρβια πάντα ἀποδοῦναι τῶ βασιλεῖ καὶ ἀρχιεπισκοπῆς πληροφορηθῆναι, εἰ ταῖς ἀληθείαις τοῖς ἀποδοῦναι, μετρήσῃ ὁ ἀρχιεπίσκοπος, οὓς ἂν συνίδῃ ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐπὶ αὐτῶ. Καὶ ἐξερχόμενος δίδωσι τῶ κόμητι τετραγώνιον (8) λιτρῶν δέκα, καὶ ὀλοχάριον, καὶ τῶ νομεραρίῳ τὰ αὐτὰ. ἐξελθὼν ἀνέρχεται εἰς τὸ ὄχημα, καὶ ταρχοὶ συγκαθίσαι τὰ ὅμοια ποιοῦντες,

VARIAE LECTIONES.

τοῦ παρόντος. ⁷¹ ΣΧΟΛ. ὁ βουλευτής.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

etiam pro equisone dicitur. Lamprid, in Severo, t. I, p. 990, ubi mulis et equis antum, non muliones et equisones, ut attribuit. Etiam in Glossis est μολάρας, κτηνοτρόφος, ἀνακολεύς, *mulio superstrator*. Iste tunc temporis adhuc decuriones apud CPli consules et senatores urbani, ut astes, qui βουλευτής interpretatur? Vix illud probabile mihi est silentiariorum decem decanos hic intelligi, qui iidem sunt vicarii silentiariorum; v. Vales. ad Amcell. p. 264. Silentiariorum autem erat *kas praeferre*.

ut similis muneris, atque horrearius apud Murat. Ser. R. Italic., t. II, p. 100. *ur numerarii numus fuisse numerare mo-*

nica. Parata in hunc modum omnia esse videns silentiariorum ut [editum a praeposito] accepit: « Paratus » [puta, imperator jam est], intrant [in magnum triclinium] patricii: dein egreditur [e cubiculo vel caetone suo] imperator ad medium usque magnum triclinium, ubi consistit, fiuntque omnia ut in consistorio; et dein exit in procerum comitatu per balnearium vel balneum, et quando illuc accesserit, ubi stant candidati in armis, ibi tribuni praesentis [nempe militum aut comitatus] adorant eum, et cum ipsi primicerius domesticorum. Inde intrat in circum, et ibi adoratur a domesticis et proteotoribus, cum primum pedem in ejus porta posuerit. Inde exit in comitatu procerum e circo, equis imperialibus interim coram ipso manu productis, et ascendit in carrucham. **405** In ea residentibus osculantur accedentes pro gradibus dignitatum procerum singuli genera, et postremus idem facit eparchus seu praefectus praetoriorum, ut qui domino in curru asidere debet. Eo absoluto officio, dat imperator, si vult, proceribus veniam in equos suos inscendendi. Praefectus autem praetoriorum, osculatus domini genera, ascendit in carrucham, sed a sinistro latere, et subsistit in ea tam diu erectus, donec imperator ipsi veniam considerendi dederit. Priusquam vero consideret ille, osculatur secunda vice imperatoris genera. Pariter stat coram imperatore mulio [id est equiso, auriga]; qui considerare jussus, priusquam id faciat, imos pedes imperatoris osculatur. Coram carrucha praefertur curpalates et decurio virgas aureas; ad utrumque vehiculi latus autem ambulant comites scholarum, quos imperator delegerit, tenentes poma [seu globos metallicos in aditu] carruchae. Ea ratione ut perventum est in horrea, descendit primum praefectus domino identidem assidens, dein imperator, cui in horrea intranti obviam it comes horreorum, gerens candidam tunicam, et cum eo numerarius. Nactus ab eo comite imperator notitiam frumenti in horreis depositi et asservati, circumambulat et lustrat omnia, secum habens aliquem architectum, qui domino cupiente certo explorare, num revera tanta adsit, quanta perhibetur, fru-

menti copia, conditoria, quæ jussus a domino fuerit, dimetiatur, et certam rei rationem ad eum referat. Exiens rursus ex horreis imperator dat comiti horreorum tetragonium, [hoc est apocombium, sericum fasciculum, formæ quadrangularis] decemauri litr, continens et sticharium holosericum. Idem quoque donum accipit numerarius. Postea rursus ascendit imperator in currum; et præfecti, qui identidem in tali tempore singulis imperatoribus adesse solent, faciunt eadem, quæ superius sita sunt. Reditur in palatium, prout visum domino fuerit, aut per decimum, [circi pars est] balneum. Et comites quidem atque tribuni subsistunt extra magnum triclinium, audita proclamata « Loco » [qua jubentur in eodem loco consistere, neque ulterius procedere]. Cæteri autem ingrediuntur in triclinium; et præfectus urbis vel et præfecti cæteri [prætoriorum nempe] valent eunt imperatori, atque abeunt; patricii autem cum ipso intrant in magnum triclinium, et faciunt porro secundum consuetum morem, et tandem dantur missæ silentii.

CLETOROLOGIUM

SEU

LIBER DE RITIBUS SACRARUM EPULARUM AULE BYZANTINÆ

406 CAPUT LII.

Exquisita et perspicua de sacrarum cleteriorum seu conviviorum constitutione atque cerimonis, singulorumque dignitatum evocatione, atque honoris gradu expositio, collecta ex antiquis Cletorologiis seu libris de ordine nomenclaturæ convivalis exponentibus, tempore Leonis imperatoris nostri Christum amantis et sapientissimi, mense Septembr., ind. III, anno a condito mundo 6408, a Philotheo, imperiali protospathario et atriclinio.

Quandoquidem hortati me fuistis, amicorum optimi, ut e veterum libris argumentum, de quo dicere animus est, dignitatum nempe ordines, eruerem sollicita cura, sermoneque perspicuo traderem; agendum, victus amore vestro, pro virili mea multaque cum affectione studebo desiderii vestræ charitatis

VARIE LECTIONES.

⁷⁹ ΣΧΟΑ. τοῦ δεκάτου. ⁷⁸ ΣΧΟΑ. τόπῳ.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(9) *Vocare* apud Latinos simpliciter pro *vocare*, invitare ad coenam usurpat. Hinc in Vit. Basilii Macedonis p. 207, οἱ κακλημένοι sunt illi, qui ad sacras invitari solent. Hinc κλητῶρ, *vocator*, invitator, κλητώριον, *convivium*, ad quod vocantur amici, adhibetur cletor, invitator, nomenclator, et κλητῶσιον, *ad convivium vocare*. Notat quoque κλητώριον *triclinium* vel *salam*, in qua convivia celebrantur. De quibus omnibus vid. Du Cangium Gloss. Gr. h. v. Magnam habeo gratiam fortunæ, quod opusculum hoc scitum et lectu dignum nobis conservavit, in quo totus ordo cum dignitatum et officiorum aulicorum et militarium, tum etiam sacrarum epularum publice editarum accurate exponitur.

(10) A. M. 6408 incidit in annum Christi 900.

(11) Sic plerumque scribitur hæc vox; interdum tamen etiam reperitur ἀποκλήτης et pejus adhuc ἀποκλήτης. Quamvis enim originem ipsi dederit corruptela prioris, quodammodo tamen et ipsa hæc quoque forma proba est et significat articlinii officium. Ἀποκλήτης est *panistructor*. Id enim illi agebant, et præterea quoque convivas futurose schedula secundum gradum quemque suum et eo or-

Α εἶτε δὲ δόξῃ αὐτῷ διὰ τοῦ δεκίμου ἢ ἑτέροις εἶτε διὰ τῆς βαλνιαρίας. Οἱ μὲν κόμῆτες καὶ βουνοὶ ἔξω τοῦ μεγάλου τρικλίνου ἀκούουσι; οἱ δὲ ἄλλοι ἄρχοντες εἰσέρχονται. Καὶ ἕκαστος τῆς πόλεως ἢ οἱ ἑπαρχοὶ συνάπτουσι. Οἱ δὲ πατρικιοὶ συνεισέρχονται, καὶ πάντες ἕθος γίνεται, καὶ δίδονται μίσσα τοῦ σιλήντιου.

adesse solent, faciunt eadem, quæ superius sita sunt. Reditur in palatium, prout visum domino fuerit, aut per decimum, [circi pars est] balneum. Et comites quidem atque tribuni subsistunt extra magnum triclinium, audita proclamata « Loco » [qua jubentur in eodem loco consistere, neque ulterius procedere]. Cæteri autem ingrediuntur in triclinium; et præfectus urbis vel et præfecti cæteri [prætoriorum nempe] valent eunt imperatori, atque abeunt; patricii autem cum ipso intrant in magnum triclinium, et faciunt porro secundum consuetum morem, et tandem dantur missæ silentii.

CLETOROLOGIUM

SEU

LIBER DE RITIBUS SACRARUM EPULARUM AULE BYZANTINÆ

406 CAPUT LII.

Exquisita et perspicua de sacrarum cleteriorum seu conviviorum constitutione atque cerimonis, singulorumque dignitatum evocatione, atque honoris gradu expositio, collecta ex antiquis Cletorologiis seu libris de ordine nomenclaturæ convivalis exponentibus, tempore Leonis imperatoris nostri Christum amantis et sapientissimi, mense Septembr., ind. III, anno a condito mundo 6408, a Philotheo, imperiali protospathario et atriclinio.

Quandoquidem hortati me fuistis, amicorum optimi, ut e veterum libris argumentum, de quo dicere animus est, dignitatum nempe ordines, eruerem sollicita cura, sermoneque perspicuo traderem; agendum, victus amore vestro, pro virili mea multaque cum affectione studebo desiderii vestræ charitatis

VARIE LECTIONES.

⁷⁹ ΣΧΟΑ. τοῦ δεκάτου. ⁷⁸ ΣΧΟΑ. τόπῳ.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(9) *Vocare* apud Latinos simpliciter pro *vocare*, invitare ad coenam usurpat. Hinc in Vit. Basilii Macedonis p. 207, οἱ κακλημένοι sunt illi, qui ad sacras invitari solent. Hinc κλητῶρ, *vocator*, invitator, κλητώριον, *convivium*, ad quod vocantur amici, adhibetur cletor, invitator, nomenclator, et κλητῶσιον, *ad convivium vocare*. Notat quoque κλητώριον *triclinium* vel *salam*, in qua convivia celebrantur. De quibus omnibus vid. Du Cangium Gloss. Gr. h. v. Magnam habeo gratiam fortunæ, quod opusculum hoc scitum et lectu dignum nobis conservavit, in quo totus ordo cum dignitatum et officiorum aulicorum et militarium, tum etiam sacrarum epularum publice editarum accurate exponitur.

(10) A. M. 6408 incidit in annum Christi 900.

(11) Sic plerumque scribitur hæc vox; interdum tamen etiam reperitur ἀποκλήτης et pejus adhuc ἀποκλήτης. Quamvis enim originem ipsi dederit corruptela prioris, quodammodo tamen et ipsa hæc quoque forma proba est et significat articlinii officium. Ἀποκλήτης est *panistructor*. Id enim illi agebant, et præterea quoque convivas futurose schedula secundum gradum quemque suum et eo or-

B ΚΕΦΑΛΑ. ΝΒ'.

Ἀκριβολογία τῆς τῶν βασιλικῶν κλητῶν καταστάσεως, καὶ ἐκάστου τῶν κλητῶν πρόσκλησις καὶ τιμὴ, σύνταχθεῖσα ἐκ Κλητωρολογίων ἐπὶ Λέοντος τοῦ μεγάλου καὶ σοφωτάτου ἡμῶν βασιλέως μηνὸς Σεπτεμβρίου, Ἰνδικτ. γ', ἔτους ἀπὸ κτίσεως ἡμετέρας 6408, ὑπὸ Φιλοθέου, βασιλέως ἡμετέρου καὶ ἀτρικλίνου (11).

Ἐπειδὴ περ ἡμᾶς προετρέψασθε, ὡς ἐπιθυμοῦμεν, εἰς τὰς τῶν ἀρχαίων ἐπισημοὺς καταστάσεις, καὶ ἐκάστου τῶν κλητῶν πρόσκλησις καὶ τιμὴ, σύνταχθεῖσα ἐκ Κλητωρολογίων ἐπὶ Λέοντος τοῦ μεγάλου καὶ σοφωτάτου ἡμῶν βασιλέως μηνὸς Σεπτεμβρίου, Ἰνδικτ. γ', ἔτους ἀπὸ κτίσεως ἡμετέρας 6408, ὑπὸ Φιλοθέου, βασιλέως ἡμετέρου καὶ ἀτρικλίνου (11).

Ἐπειδὴ περ ἡμᾶς προετρέψασθε, ὡς ἐπιθυμοῦμεν, εἰς τὰς τῶν ἀρχαίων ἐπισημοὺς καταστάσεις, καὶ ἐκάστου τῶν κλητῶν πρόσκλησις καὶ τιμὴ, σύνταχθεῖσα ἐκ Κλητωρολογίων ἐπὶ Λέοντος τοῦ μεγάλου καὶ σοφωτάτου ἡμῶν βασιλέως μηνὸς Σεπτεμβρίου, Ἰνδικτ. γ', ἔτους ἀπὸ κτίσεως ἡμετέρας 6408, ὑπὸ Φιλοθέου, βασιλέως ἡμετέρου καὶ ἀτρικλίνου (11).

Ἐπειδὴ περ ἡμᾶς προετρέψασθε, ὡς ἐπιθυμοῦμεν, εἰς τὰς τῶν ἀρχαίων ἐπισημοὺς καταστάσεις, καὶ ἐκάστου τῶν κλητῶν πρόσκλησις καὶ τιμὴ, σύνταχθεῖσα ἐκ Κλητωρολογίων ἐπὶ Λέοντος τοῦ μεγάλου καὶ σοφωτάτου ἡμῶν βασιλέως μηνὸς Σεπτεμβρίου, Ἰνδικτ. γ', ἔτους ἀπὸ κτίσεως ἡμετέρας 6408, ὑπὸ Φιλοθέου, βασιλέως ἡμετέρου καὶ ἀτρικλίνου (11).

dine, quo assidere debebant aut accommodabant, introducebant, locum cuique suum assignabant, quod olim τῶν ἐδεάτρων erat. vid. Apollonius p. 142 et p. 171 tota atque seqq. partibus rigebant et largitiones dominicas distribuebant. Præterea prima eorum fuit appellatio *atriclinii* vel *triclinii* essent et id curarent; vid. Du Cangium Gloss. Gr. h. v. *triclinium*, quomodo triclinium appellabatur, quod nos hodie *chambre*, *Kammer*, *chambre* dicimus. [Sed habebantne Græci imperatores, et imperatoriarum reges atque alii habebant etiam triclinia?] adhuc habent, suos *προτένθας* vel *προτένθους* vel *προτένθους* *gustatores sculorum*? Equidem hæc mihi nihil videtur, neque hoc in codice, neque in aliis. Ex illis autem.

(12) *Talis cordis affectus, propensio, amor, amor cordis.* Σχετικῶς πρὸς τινὰ ἔχειν, *love* cordis *diligere*, affectionatum erga aliquem esse, ut loquuntur, habet Cedren. p. 647. Ἐπίσης ἐστὶν *propensio animi*, benevolentia, apud Theophrastum p. 391, et σχετικὴ προσκύνησις *adoratio* (quasi sanctos obtinet) *affectiva*, seu ex affectu prosequens benevolentia erga eos, non ex debito processu. Ἡ σχετικὴ προσκύνησις ἐστὶν ἀσπαστικὴ καὶ

ἐκπληρώσωμεν. Πολλῶν γὰρ ὄντων καὶ μεγάλων Ἀ τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καταλειφθέντων ἀξιωμαίων, πολλή τε καὶ μεγάλη καὶ δύσληπτος ἡ περὶ αὐτῶν ὑπάρχει σαφήνεια. Καὶ γὰρ αἱ πολλαὶ τῶν ἀξιωμαίων ἀμαυρωθεῖσαι τῷ χρόνῳ πρόσκλησεις, ἀλλὰ μὴν καὶ πᾶσαι αἱ μετ' ἐκείνας ἐρευνεθεῖσαι ἀξιωμαίων διαφοραὶ σύγχυσίν τινα παρσιδάγουσιν τῆς ἀκριβοῦς αὐτῶν καταλήψεως. Καὶ ἐπειδὴ τὴν ἡμετέραν ἀμάθειαν τῆς ἀκριβοῦς τούτων καταλήψεως τὴν συγγραφὴν ἐξητήσασθε, ὅσον τῷ νῦν ἀμυδρῶς ἐκ τῶν πρώην ἐγκειμένων (13) καὶ νῦν πραττομένων περιλαβεῖν ἠδυνήθημεν, τῇ ὑμετέρᾳ φιλικῇ περιφανῶς ἐκτιθέμεθα. Εἰδέναι γὰρ ὑμᾶς βουλόμεθα, ὦ φίλοι, ὅτι πᾶσα μὲν τεχλῶν ἐπιστήμη πρὸς τι εὐχρηστον τέλος τῶν ἐν τῷ βίῳ συνέστηκεν. Ἡ δὲ τῶν ἀρτικλινῶν ἐπιστήμη ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ ⁷⁴ τὸ εὐχρηστον δεικνυσιν, ἀλλ' ἢ ἐν τῷ τάξει καὶ συστάσει καὶ ἀκριβεῖ διαθέσει τὰς τῶν ἀξιωμαίων διαφορὰς διαστέλλειν ⁷⁵. Καὶ γὰρ πᾶσα περιφάνεια βίου ἢ ἔνδοξος ἀξιωμαίων ἀξία ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ τοῖς ὄρῳσιν ἐνδεικνύται, ἀλλ' ἢ ἐν τῇ κλήσει τῆς προκαθηδρίας τῆς ἐν τῇ λαμπρῇ τραπέζῃ καὶ περιποθήτῳ συνεστίασει τῶν σοφωτάτων ἡμῶν βασιλέων. Εἰ δὲ τις ἐκ τῆς ἡμῶν ἀπροσεξίας ἐπισηφαλῆς προσγένηται σύγχυσις τοῖς βασιλικοῖς κλητωρλοῖς, οὐ μόνον τὰς τῶν βασιλικῶν ἀξιωμαίων ἀρετὰς καταβρίπτει, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς καταγελάστους καὶ ἀχρεῖους τῆς διακονίας παρίστησι. Διὸ οὖν, ἀγαπητοί, δεῖ ἡμᾶς ἐν τῇ τοιαύτῃ λαχόντας διακονίας προσοχῇ μελέτης καὶ ἐπιστήμης τὰς τῶν ἀξιωμαίων κυριοκλήσις ἐν τῷ οἰκείῳ νοτὶ περιγράφειν, καὶ εἶθ' οὕτως τὰς αὐτῶν διαίρεσεις καὶ ὑποδιαίρεσεις καὶ ἀκριβεῖς συστάσεις ἐκφανεῖν καὶ ἐκτίθεσθαι. Ἄλλ' ἐπιπέσομεν τὰς τῶν ἀρχαίων ἐκθέσεις οὐχὶ πάσας, ἀλλ' ὅσας ὁ χρόνος ἀμαυρωθῆναι ἐποίησεν, ἔκοντι παρεδράμωμεν, φέρε δὴ τὰς ἐπὶ τῶν βασιλέων ἡμῶν, Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, γνωρίζομενας τε ἅμα καὶ πραττομένας ὡς ἐν πίνακος τάξει στιχηθὸν ὑποτάξωμεν. Ποιῶμεν δὲ τοῦτο, οὐχ ὡς τὰς τῶν ἀρχαίων συγγραφὰς ἀνατρέποντες, ἀλλὰ τὰς περὶ τούτων ἐκθέσεις ὡς ἐν τάξει κανόνος τυπῶσαι σπουδάζοντες, ὅπως μὴ μόνον οἱ περὶ ταῦτα ἔσχολακότες τὴν εὐχερῆ τούτων κατάληψιν ἔχωσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ λίαν ἀμαθεῖς τῷ μικρῷ τούτῳ κανόνι ἐπομενοι εὐκατάληπτον καὶ σαφῆ τὴν περὶ τὰς τάξεις εὐρίσκωσι πραγματεῖαν. Οὐ γὰρ δίκαιον ἐκρίναμεν, τοὺς μὴ ταῦτα ἀκριβῶς ἐξησημένους ἐν τῇ τοιαύτῃ τετάχθαι βασιλικῇ λειτουργίᾳ, ὅτι οὐδὲ ἀσώφῳ καὶ ἀμαθεῖ βασιλεῖ παρεστάναι ἡμεῖς εὐμοιρήσαμεν, ἀλλὰ πάνυ γε σοφωτάτῳ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ τῇ ἄνωθεν χάριτι τε-

satisfacere. Diffusum et grave et obscurum opus de his clare distincteque exponere, cum non tantum plurimæ dignitatum a veteribus ad posterostransmissarum processu temporis obsoleverint; sed etiam omnes deinceps excogitatæ et introductæ diversæ dignitates turbelam simul invexerint, eoque, quominus recte percipi res possit, officiant. Quoniam igitur ab ingenio nostro rudi quamvis et parum exercitato scriptionem huic rei clarius intelligendæ utilem flagitastis, volumus hoc opusculo quantum ex obscuris vestigiis veterum traditionum litteris consignatarum et hodiernarum consuetudinum assequi potuimus, vestræ charitati exponere. In universum id a vobis teneri velim, ut omnium artium cognitio ad finem aliquem usus sui in quotidianas humanæ vitæ res implicamentum tendit, **407** ita quoque artificinorum scientiam finem habere suum, et in eo maxime sui dare usum atque exemplum, quod acuratione stricta dignitates aulæ diversas suoquamque ordine, corpore et loco dispescit. Illustris omnis vita munusque omne gloriæ plenum in nulla re se magis spectabile spectantibus exhibet magisque ferit oculos, quam si publica voce præcedere et præsidere alteri inferiori apud splendidam tabulam epulasque multum expetitas sapientissimorum nostrorum imperatorum jubetur. Si quid ergo in augustis convivii per nostram quamdam incuriam et imprudentiam obturbetur pecceturque, eo non tantum proculcantur officiorum curialium virtutes, sed et ipsi ridiculos nos et ineptos ministerio exhibemus. Quapropter, amici, oportet nos, in hoc, quod nostra sorte nobis contigit, constitutos tanto ministerio, primum quidem attenta cura secundum artis leges animo proprias dignitatum appellationes concipere atque confirmare, tum vero dignitatum divisiones majores minoresque et veras rationes enuntiare atque exponere. Antiquas autem cum decreverimus omittere, non quidem omnes, at eas tamen, quas temporum decursus caligine et ignoratione sepelivit, eaurum nobis esto eas, quæ tempore dominorum nostrorum, Leonis et Alexandri, claræ exercitæque fuerunt, unam post alteram continuo filo velut in tabula proponere. Quod eo non facimus animo, tanquam convulsuri et eversuri veterum scripta, sed studebimus de his rebus præcepta velut in canonis modulum redigere; quo non illi tantum, qui iisdem jam a longo tempore occupantur, facilem earum conspectum doctrinamque habeant, sed et vel maxime rudes, dummodo exiguum huic canonem assectentur, perspicuam et captu facilem de ordinibus

VARIE LECTIONES.

⁷⁴ ἄλλο cod. et ed.; ut paulo post. ⁷⁵ διαστέλει cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

νησις ἐκ φιλικῆς καὶ εὐγνώμονος διαθέσεως οἰκείωσιν καὶ εὐνοίαν τοῖς ἡγαπημένοις ἐπαγγελλομένη. De quo cultu vid. Goar. ad Theophan. p. 340, Du Cange CPLi Christ. III, c. 61, ad Alexiad. p. 293, et Gloss. Græc. h. v. et Latin. v. *Affectivus*.

(13) Est idem atque συγκαταμένω, *litteris consi-*

gnatorum. Sæpe novi Græci ἐν et σύν promiscue usurpant. Ita Procopius p. 83, 14, ed. Hæschel. ἐνδεσμον pro σύνδεσμον posuit. Zosimus, II, 19, § 7, ἐμπύπτειν pro συμπύπτειν. Anthol. p. 296, item p. 475, ubi est ὄφρῳς ἐνσπάσατο, *contrahebat exercitilia*.

officiorum adipiscantur tractationem. 408 Iniquum nempe arbitramur homines harum rerum scientia non probe imbutos penitusque percallentes augusto tanti momenti splendorisque ministerio admoveri; cum, quæ nostræ est secunda fortuna, domino non insipienti et illitterato, sed quam maxime sapienti astemus, quem et attributum a fama publica cognomen, et, quas gerit, res cœlesti gratia beatum demonstrant. Hortor itaque vos, amici, et quotquot post nos ad aulam regiumque hoc accessuri erunt ministerium, velitis hanc opellam non levi brachio, per otium et velut aliud agentes et inæquali animi contentione tractare, sed rerum, quam illa præstat, imaginem studiosè pleneque vestris animis imprimere; et primum quidem proprias ejusque dignitatis appellationes notas et familiares vobis efficere; deinde vero illarum divisiones, quomodo excrescant minuanturve, quomodo ad sacram mensam advocentur et introducantur, et quomodo rursus ab ea revocentur et educantur, in illud exemplum, quod hic præscripsimus. Hunc autem instituimus ordinem, ut dignitates, quæ cum brabeis tributorumque honorum externis quibusdam insignibus conferuntur, primo loco, nominatim singulas, velut scalæ gradus persequentes exponeremus; dein eas, quæ nudo imperatoris edicto et voce tenus impetrantur; tum

τιμημένῳ. διὰ τοῦτο δὲ οὖν παρακλῶσθε φίλοι, καὶ πάντας τοὺς μέλλοντας μεθ' ἡμῶν, μὴ παρέργως καὶ ἀνωμάλως τὸ πρῶτον συγγραφεὶν ἐπισκέπτεσθαι λόγιον (14), ἀλλ' οὐκ ὀχρῆ μελέτης τὸν ἐν αὐτῷ ἐγκείμενον τίτλον ὡς ἀναμάπτεσθαι· καὶ πρῶτον μὲν τὰς ἐκ κυριοκλησίας τῶν ἀξιωμάτων γνωρίσματα δὲ τὰς τούτων διακρίσεις καὶ ὑποδιακρίσεις τε καὶ μειώσεις, προσκλήσεις τε καὶ ἐπιστολάς (15) ἀκριβῶς ποιῆσαι, καθὼς ὕμνηται. Τὰς γὰρ διὰ βραβείων (16) δίδομένας ἀξιώσεις ὑμῖν τάξει ἐξ ὀνόματος πάσας ἐκπέμπουσιν οὕτως τὰς διὰ λόγου προσγινομένας ἐπιστολάς δὲ τὰς τὰς ταύταις ὑποκειμένας συνηθίζονται μὲν κυρίας καὶ πρώτας τούτων προκατατάσσονται δὲ ὑποταγαμένας ἰδίως ἐκίστην ἐπιστολάσιν. Ἀλλὰ μὲν καὶ τὰς τούτων τάξεις ἐδίδαξαν ἡμεῖς, καὶ ἐκίστης τὰ τούτων τὰ ὀνόματα δὲ διὰ τοῦ τῆδε συγγράμματος σαφῶς κειμένων καὶ εὐσαφῆ καὶ εὐκατάληπτον τὴν πραγματείαν, ὡς ἐν εἰσαγωγῆς τάξει ἐπισημασθῆναι τυγχάνουσι διὰ τῆς ὑποκειμένης πλινθίδος ἵνα οἱ τούτων τὴν πλινθίδα ἐπιμελῶς ἐπιμνησθε τῆς ἡμῶν μετριότητος μετὰ τῶν ἄλλων σὺν ἡμῶν.

illis inferiores; sermone, ut par erat, præ-

VARIÆ LECTIONES.

76 κατοκνήσειεν cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(14) *Raro usu adhibuit pro libellum, proprie parvum sermonem. Alias solet oraculum notare.*

(15) *Revocationes, avocationes, jussiones abeundi, pro ἀποκλήσεις. Sæpe ὑπό pro ἀπό ponitur, ut ἀποστρέφειν, sc. ἵναυτὸν, se avertere ab aliqua re, abeocedere, recedere.*

(16) *Opponuntur hic dignitates διὰ βραβείων et διὰ λόγου collatæ. Illæ sunt per insignia vel cum insignibus, hæc auctoritate vel elogio collatæ. Cum insignibus conferebantur, quando imperator aut conferens honorando pallium aut gladium aut codicillos aut torquem aut annulum aut aliud quod novi honoris indicium tradebat. Auctoritas vero vel λόγος, elogium, quando nuda voce, sacro edicto, aliquem jubebat hoc vel illo munere fungi. Constant. Porphyrog. de administr. imperio p. 126, memorat vestem magistrī vel magistratus, qua donandus in magistrī dignitatem immitteretur: Ἐδωκεν αὐτῷ ἱμάτιον τοῦ μεγιστράτου πρὸς τὸ ποιῆσαι τὸν Κουρκίνιον τὸν Ἰβήρα μέγιστρον. Hadrianus I in epistola ad Carolum M. scripta significat Archisum, Beneventanum ducem, ab imperatore Græco petiisse auxilium et honorem patriciatus una cum ducatu Neapolitano sub integritate. Pro qua re pollicitum illum fuisse tam in tonsura, quam in vestibus Græcorum usu perfrui, sub ejusdem imperatoris ditione [id est jurisdictione et auctoritate, tanquam vasallus]. Hæc audiens autem imperator, addit, emisit illi suos legatos, scilicet spatharios duos, in ditionem Siciliae, ad patricium cum constituendum, ferentes secum vestes auro textas simul et spatham vel pectinem et forcipes, sicut illi prædictus Archisus indui et tonderi promiserat. Patet hinc vestem ab altero datam aut missam induere fuisse speciem quidem honoris, sed revera professionem humilitatis, subjectionis et clientelæ. Vasallus domino fidei condicens debebat missam a domino vestem induere, et ut ipse induendo profitebatur se clientem ejus esse, a quo vestem accepisset, ita dans*

C aut mittens eipso profitebatur, se illum ad daret aut mitteret, in familiam ministrorumque, id est, comitum, recipere, pro et comite suo tali et tali provincie seu præfecto agnoscere. Inde natum vocabulum. Mos vestem in signum tam honoris, quam mittendi illis, qui in munere quodam constituuntur, aut confirmantur et condecorantur, adhuc obtinet apud Turcos et Persas, Valle, Busbekio et aliis Itineratoribus dicta ad p. 367. De modis variis investituræ pileum, scyphum, sceptrum, evangelicium, trum, festucam, wasonem, vexillum, galeam, stam, lapidem, librum missalem, manuum, linteum, denarios, eleemosynariam seu floccillum capillorum, corrigiam, et quædam ad manus essent, de his omnibus Gloss. Lat. v. *Investire* egit. Sunt porro plerumque quidem rescripta principum litteris consignata. v. Du Cange Gl. Lat. tamen interdum quoque effata, elogia, accepta esse. De voce *elogium* v. ad Ann. p. 19. Διὰ λόγου, *per verbum*, reddidit charta Guaimarii principis Salernitani, scripta t. I, Aut. Ital. p. 181, ubi opponitur *per verbum* et χρυσόβουλλιον. *Declaro ego, principis princeps et imperialis patricius, est mihi a sanctissimis et piissimis Leone et Alexandro per verbum et acceptum bulla aurea sigillatum*; id est edicto verbali, quod ad me retulit imperialis, quam scripto mandato. Testamentum sarii, episcopi Arelatensis: *Si cui aliquis contuli, valere volo. Distinguit hic contuli, seu, quod idem est, per pillacium* (scilicet rarius est tantum explicatio prioris) et Ingulfus, p. 901: *Conferabantur primo malle per*

quoque his suppositas exsequente, ordines earum distincte declarante, et privatos cuique suos honores atque prærogativas luculenter docente. Propositus laterculus tradet contemplantibus harum rerum et claram et comprehensum facilem, ut introductio, notitiam. Quotquot eum inspicietis, memineritis velum tenue nostrum modicumque studium nusquam non assectari.

Ἀρχὴ τῆς ὑποθέσεως τοῦ λόγου.

Τῶν βασιλικῶν ἀξιωματίων αἱ χάριτι Θεοῦ διδόμεναι δωρεαί, ὡς ἐκ Θεοῦ τὴν ψῆφον λαμβάνουσαι, ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ καὶ θαυμαστοῦ βασιλικοῦ βήματος τοῦ λαμπροῦ χρυσοτρικλίνου ἐκ αἰσίοις ἡμέραις παρὰ τῶν θεοπροβλητῶν βασιλέων τοῖς ἀξίοις βραβεύονται, δηλονότι παρεστῶσης ἀπάσης τῆς τάξεως τοῦ βασιλικοῦ κουβουκλείου καὶ αὐτῶν τῶν βραβείων προκειμένων πλησίον τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. Οἱ γὰρ μέλλοντες τυχεῖν τῆς αὐτῶν ἀντιλήψεως ἤδη προεுτρεπίζονται ὑπὸ τοῦ τεταγμένου βασιλικῶν (17) πρωτοσπαθάρου ἕξω τοῦ βήλου ἰστολισμένοι ῥοαίοις σαγίοις. Ἐν δὲ τῇ τούτων εἰσαγωγῇ προσυεισέρχονται τῇ βασιλικῇ ὀστιάριω ὁμότιμοι τῶν μέλλοντων τυχεῖν ἀντιλήψεως ἄνδρες σπαθαροφόροι τρεῖς, καὶ τὸ σύνθηες σέβας ποιήσαντες ἀναμένουσι πρὸς τὸ βῆλον ἑστῶτες τὴν τοῦ εἰσαγομένου παρουσίαν, καὶ αὐθις τοῦ βήλου πετασθέντος ⁷⁷ (18), συνεισέρχεται τῇ βασιλικῇ ὀστιάριω ὁ τῶν βασιλικῶν πρωτοσπαθᾶριος εἰτάγων τὸν μέλλοντα τυχεῖν ἀντιλήψεως, καὶ τοῦτον προεுτρεπόμενος τρισὶ τόποις ποιῆσαι τὴν προσκύνησιν, ἴστησιν αὐτὸν κατὰ πρόσωπον τοῦ βασιλέως πρὸς τὸ ἐξ οἰκείων χειρῶν αὐτοῦ λαβεῖν τὸ βραβεῖον τοῦ ἀξιωματος. Καὶ μικρόν αὐτὸν τὸν τυχόντα διαστήσας ὀπισθοπόδως ὁ αὐτὸς πρωτοσπαθᾶριος περιβάλλει αὐτῷ τὸ δοθὲν παρὰ τοῦ βασιλέως βραβεῖον, καὶ αὐθις αὐτὸν προσωθήσας ἀσπᾶσθαι ποιεῖ τοὺς ἱεροὺς πόδας τοῦ βασιλέως· καταχθέντος δὲ αὐτοῦ πρὸς τοῖς κάτω, οἱ ὁμότιμοι τοῦ ἀξιωματος ἄνδρες ὡς ἰσότημον εἰσδεξάμενοι φίλον, τὸ σέβας πληροῦντες τὴν εὐχαριστίαν διὰ τῆς προσκυνήσεως τῇ βασιλεῖ C προσφωνοῦσι, καὶ συνεξέρχεται ⁷⁸ τούτῳ. Ἢ δὲ παρεστῶσα πάντων τῶν τοῦ κουβουκλείου ἀξία τὸν βασιλέα ἀξίως ἐπευφημήσασα, καὶ αὐτῇ συνεξέρχεται τούτοις. Εἰσάγονται δὲ πᾶσαι αἱ τῶν διὰ βραβείων ἀξιωματίων διαφοραὶ κατὰ τάξιν καὶ ἀριθμὸν τὸν ἤδη λεχθήσεσθαι μέλλοντα, καὶ τὰς συνηθείας παρέχειν ὀφείλοντας. Καὶ γὰρ αἱ μὲν αὐτῶν διὰ βραβείων παρέχονται, αἱ δὲ διὰ βασιλικοῦ λόγου προσγίνονται, καὶ συνέπονται ταῖς διὰ βραβείων διδομέναις ἀξίαις, καὶ αἱ μὲν αὐτῶν τὸ μόνιμον ἔχουσιν, αἱ δὲ ῥαδίως πάλιν ἀφαιρούμεναι ἐκ προσώπων εἰς πρόσωπα διαβαίνουσιν.

Αἱ διὰ βραβείων ἀξίαι ιη'.

Εἰσὶ δὲ πᾶσαι ὁμοῦ αἱ διὰ βραβείων διδόμεναι D

VARIAE LECTIONES.

⁷⁷ συρίντος leg. esse putat R. pro πετασθέντος. ⁷⁸ συνεξέρχ. R. συνέρχεται cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

nudo verbo absque scripto vel charta, tantum cum domini gladio vel galea vel cornu vel cratera, et plurima tenementa cum calcari, cum strigili, cum arcu et nonnulla cum sagitta.

(17) Ita jacet in membranis, quod ne dubites rectum esse, aut saltem τῶν βασιλικῶν, persuadebit

A 409 *Initium tractandi argumenti.*

Officia palatina, munera, quæ proprie divinæ clementiæ debentur, ab imperatoribus, divina constituti auctoritate, Deo velut per ipsos suffragium ferente, in sacro et admirabili imperiali tribunali, quod in splendido chrysotriclino conspicitur, diebus solemnibus conferuntur ut præmia virtutis in homines dignos, ordine toto sacri cubiculi astante, ipsisque tribuendis honorum insignibus penes sacram majestatem in propatulo expositis. Quæ qui adepturi sunt, extra velum parati tenentur a basilicorum vel cæsarianorum protospathario eam in rem delegato, sagis rubris induti. Ante vero quam per velum introducantur, introeunt simul cum imperiali ostiario tres viri spatlas gestantes, dignitate illis, qui munificentiam et mercedem virtutum adepturi sunt, æquales. Hi, ut principem consueto cultu venerali sunt, exspectant, apud velum stantes, introducendi adventum, protinusque ut velum reductum fuerit, intrat simul cum regio ostiario protospatharius basilicorum, introducens honorandum. Hunc hortatur tribus in diversis locis Augustum adorare, collocat coram domini vultu, quo ex ipsius manibus dignitatis insigne accipiat. Idem protospatharius eum id nactum retro aliquid in vestigia sua vultu irretorto agit, et acceptis a domino insignibus induit, rursusque prorsum ductum cogit sacros Augusti pedes osculari. Ut rediit reductus ad eos, qui infra ad velum stant, ipsi dignitate pares, recipiunt ut amicum et collegam, venerationem Augusti absolventes, gratiarum actionem suam eidem voce clara et adoratione significant, et cum novo collega simul abeunt. Pariter astans cubiculi totus ordo simul cum illis abit post laudes et bona verba principi decenter dicta. Introducuntur autem omnes, quæcum brabeis vel præmiis aut insignibus tribuuntur, dignitates, eo quem mox dicemus, ordine numeroque, quo etiam consuetudines præstare debent. Dignitatum quædam brabeis, aliæ solo domini edicto impetrantur, et comitantur illas priores, et cum illis eodem tempore possunt ab eodem geri. Quædam semel tributæ constanter inhærent; aliæ levi negotio rursus ademptæ ab uno ad alterum migrant.

De octodecim dignitatibus, quæ cum insignibus tribuuntur.

Quæ cum insignibus dantur, et semel datæ rursus,

paulo post, ubi ὁ τῶν βασιλικῶν πρωτοσπαθᾶριος legitur.

(18) Imo vero συρίντος ἐφαλομένου, *contracto, reducto velo.* Nemo enim ingredi potest βήλου πετασθέντος, *velo expanso.*

δίδοται. Δίδωσι συνήθειαν τῶ πρωτοσπαθαρίῳ τῶν βασιλικῶν ς', τοῖς πραιποσίτοις ς'. Πέμπτη ἡ τῶν κανδιδάτων ἄξια, ἥς βραβεῖον μανιάνιον χρυσοῦν τρίκομβον (25) μέχρι τέρνων (26) κεχλασμένον, διὰ χειρὸς βασιλικῆς ἐπιδίδοται. Δίδωσι συνήθειαν τῶ παπῖα καὶ τῶ δευτέρῳ β', τῶ παπῖα τῆς Δάφνης β', τοῖς πραιποσίτοις ς'. Ἐκτὴ ἡ τῶν στρατόρων ἄξια, ἥς βραβεῖον φραγέλιον χρυσοῦν ἐκ λίθων τιμίων κεκοσμημένον, ἐκ χειρὸς βασιλικῆς ἐπιδίδοται. Δίδωσι συνήθειαν τῶ παπῖα καὶ τῶ δευτέρῳ β', τοῖς πραιποσίτοις δ'. Ἑβδόμη ἡ τῶν ὑπάτων ἄξια, ἥς βραβεῖον χάρτης ἐγγεγραμμένος, διὰ βασιλικῆς χειρὸς ἐπιδίδοται. Δίδωσι συνήθειαν τῶ πρωτοασκήρητις ς, τοῖς πραιποσίτοις ιβ', τῶ παπῖα καὶ τῶ δευτέρῳ ς'. Ὀγδόη ἡ τῶν σπαθαρίων ἄξια, ἥς βραβεῖον, σπάθη χρυσοῦν (27), ἐκ βασιλικῆς χειρὸς ἐπιδίδοται. Δίδωσι συνήθειαν τῶ κατεπάνω ς', τῶ δομεστικῶ 80 τῶν βασιλικῶν δ'. τοῖς σπαθαρίοις ιβ', τῶ παπῖα καὶ τῶ δευτέρῳ β'. Ἐννάτη ἡ τῶν σπαθαροκανδιδάτων ἄξια, ἥς βραβεῖον μανιάνιον χρυσοῦν κεχλασμένον (28) κεκοσμημένον ἐκ περιλεύκιος (29), ἐκ βασιλικῆς χειρὸς ἐπιδίδοται. Δίδωσι συνήθειαν τῶ παπῖα καὶ τῶ δευτέρῳ δ', τῶ τῆς καστασίας ιβ', τῶ δομεστικῶ τῶν βασιλικῶν γ', τοῖς σπαθαροκανδιδάτοις ιβ'. Δεκάτη ἡ τῶν δυσπάτων ἄξια, ἥς βραβεῖον, χάρτης ἐγγεγραμμένος (30), ἐκ βασιλικῆς χειρὸς ἐπιδίδοται. Δίδει συνήθειαν τοῖς πραιποσίτοις ιβ', τῶ πρωτοασκήρητις ς', τῶ παπῖα καὶ τῶ δευτέρῳ ς'. Ἐνδεκάτη ἡ τῶν πρωτοσπαθαρίων ἄξια, ἥς βραβεῖον, κλοῖδς 81 (31) χρυσοῦς περὶ τὸν αὐχένα ἐκ λίθων τιμίων κεκοσμημένος, διὰ χειρὸς βασιλικῆς ἐπισυγκλείεται. Δίδωσι συνήθειαν τοῖς

A imperialium mandatorum cum brabeo baculo coloris coccinei ab ipsius principis manu exhibitio; dat consuetudinem protospathario basilicorum 6, præpositis totidem. Quinta est candidatorum cum brabeo torque aureo tribus combis seu bulbis instructo usque infra claviculas dependente, a principis manu tradito. Dat consuetudinem papie [palatii] et deuterio [ejus] 2, papie Daphnes 2, præpositis 6. Sexta est stratorum cum brabeo flagello aureo gemmis ornato, regis manu tradito; dat consuetudinem papie et deuterio 2, præpositis 4. Septima consulum dignitas est, 411 ejusque brabeum membrana perscripta, regia manu porrecta. Dat consuetudinem protosecretis 6, præpositis 12, papie et deuterio 6. Octava est spathariorum, cujus brabeum spatha vel ensis cum aureo manubrio, regia manu traditus; dat consuetudinem catepano 6, domestico imperialium 4, spathariis 12, papie et deuterio 2. Nona spatharocandidatorum; brabeum ejus torques aureus laxè dependens, ornatus illo gemmarum genere, quod perileucius appellatur, regia manu traditus; dat consuetudinem papie et deuterio 4, cerimoniario 12, domestico imperialium 3, spatharocandidatis 12. Decima dignitas est dishypatorum vel iterum consulum, cum brabeo membrana perscripta, regiis manibus tradita; dat consuetudinem præpositis 12, protosecretis 6, papie et deuterio 6. Undecima dignitas est protospathariorum, cujus insigne collare aureum gemmis conspicuum, quod ipse imperator suis manibus ejus collo circumponit, et inunecat [seu juncturis suis, quo firmiter arteque inhæreat, committit]; dat consuetudinem

VARIE LECTIONES.

80 δομεστικῶ om. R., κστεδομεστικῶ cod. et ed. 81 κλοῖδς cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(25) Tribus combis, id est nodis, globulis, bullis vel bulbis interstinctum. Id enim notat vox κόμβος, omne quod tumet, gibberum est, prominat; vid. Goar. ad Codin. p. 49, n. 23, et p. 70, n. 20, sed præcipue Du Cange Gloss. Gr. h. v.

(26) Positum est pro στέρνων (non enim putem quidquam hic esse sollicitandum). Ut ante cappa sæpius apud novos Græcos exsulat σ (vid. dicta ad p. 265), ita quoque puto ante τ exsulare initio vocum. Neque desunt exempla. Ita dicunt τοβίον pro στοβη, scabiosa, τρέλος et τρίλλος pro στρέβλος, curvus. Neque dubito plura talia inveniri.

(27) Credo esse, quod habet aureum manubrium, κώπη: quia manubria gladiatorum longa cylindrica sunt, potuerunt optimo jure cunnæ appellari; vid. ad p. 369 dicta.

(28) Monetur hoc respectu habito ad τὸν κλοῖδον (v. paulo post) seu torque illum aureum, qui rectus et rigidus strictè ambiat et circumstaret collum. Torques autem ὁ κεχλασμένος laxè nonnihil super pectus infra claviculas dependebat.

(29) Est genitivus a nominativo περιλεύκιος. Sic novi Græci efferunt. Veteres autem περιλεύκιος in nomin. et in genitivo περιλεύκίου formabant. Est autem ὁ vel potius ἡ περιλεύκιος (nempe λίθος) gemma ad candorem accedens, genus aliquod hyacinthorum vel rubinorum, sed vilissimum et dilutissimi coloris. Docet Eriphanus de Lapid. protiosus apud Salsmasium ad Pall. Tertull. p. 163, de hyacinthorum generibus: Ὁ μὲν πρῶτος καλεῖται θαλασσίτης, purpureus, ὁ δὲ δεύτερος βροθίνος, ὁ τρίτος νατίδος,

ὁ τέταρτος, ὑδαρίστερος τούτων, λέγεται χωνιαίος, ὁ δὲ πέμπτος περιλεύκιος; vid. Du Cange Gl. Gr. h. v.

(30) Membrana, ἐν ἣ γέγραπται, quæ tota impleta est scriptura, perscripta. Puto enim eam πυγæ membranæ opponi, neque de codicillis pictis hic cogitari debere. Codicilli enim erant πτυκτοί, diptychi, tetraptychi, polyptychi, membrana autem talis, ὁ χάρτης, erat συνελήτος, convolubilus. Pingi consuevisse tales membranas vix putem, cum scriptores Græci mediæ ævi nihil ea de re memorent.

(31) Κλοῖδς cod. Ita recentes Græci exarant pro κλοῖδς, pro more suo υ et οι permutandi. Voluerat quoque κλοῖδς quisquis ille fuit, qui superscripserat in membranæ κλοῖδς, et in margine περιτρύχλιος δεσμός; vid. Suidam h. v. et vir. doct. ad Euripidis Cyclopem, ubi etiam comice de homine usurpatur, quod vulgo reputatur tantum canum esse. Unde imitatus quoque fuit Lucianus in Apolog.: Παύρειν ἐαυτὸν ἔλκεσθαι καὶ φέρεσθαι, καθάπερ ὑπὸ κλοῖδς τινὶ χρυσῶ τὸν αὐχένα δεθέντα. Arripuit quoque insoliti sermonis affectator Nicetas, l. vi Manuelis Comn. cap. 2, p. 94: Τὴν κόμην ἄγλαοί, φαίδροί τὰ πρόσωπα, καὶ κλοῖδς χρυστοῖς καὶ περιδεβροῖς διαφανέσιν ἐκ λίθων τηλαυγῶν καὶ μαργαρίτων τιμὰν τούδς τραχίλους περιδεόμενοι. Differt κλοῖδς a μανικίῳ, quod hic, torques, sit χαλαρός, pendulus, plus minusve latus, interdum satis tenuis, plexus aut concatenatus; κλοῖδς autem est lata lamina, στεββά, collum strictè ambiens, ut est collare canum.

protospathariis eunuchis 24, protospathariis barbati 24, catepano 18, domestico imperialium 6, papie et deuterio 6. Si vero in chrysotriclinii ministerium ascribatur ejusque protospathariis adjungatur, dat papie 24. Tenendum, si quis eorum ad demarchi dignitatem evehatur, dare præpositis solidos 72, pariter etiam cerimoniarium iisdem tantum dempendere. Duodecima dignitas est spectabilium patriciorum, cujus brabeum sunt tabule eburne cum intus conditis codicillis perscriptis ad modum legis, quas novo patricio imperator ipse porrigit. Cætonitis, si forte ab ipsis ei prænuntiatum fuerit (de novo honore ipsi destinato) dat litras 2, et præpositis, cubiculo et reliquis pro apocombio seu sportula auri litras 8. Tantumdem pendet tam officialis, quam strategus; verum patricius tantummodo honorarius dat litras 7, et cerimoniario præter obsequium 12. Obsequio autem [seu turbæ ipsum domum deducendi] 80; porro dat deuterio pro tabulis eburneis 24 et pro tunice tabiliis 24. Caniclei præfecto pro codicillis 16 et 8. Sophiæ 36. Decima tertia dignitas est anthypatorum vel proconsulum, cujus brabeum sunt codicilli purpurei coloris perscripti, a domino traditi; dat consuetudinem canicillii præfecto 8 et deuterio 4 et præpositis 24. Decima quarta dignitas est gloriosissimorum magistrorum, 412 cujus brabeum tunica candida auro pertexta, et scapulare cum aureis tabulis, et zona scortea coccinea gemmis ornata, vulgo baltidion

A πρωτοσπαθαριοις ευνούχοις κδ', τοις πρωτοσπαθαριοις βαρβάτοις κδ', τῷ κατεπάνω ιη', τῷ δευτέρῳ τῶν βασιλικῶν ς', τῷ παπίῳ καὶ τῷ δακτυλίῳ δὲ εἰς τὸν χρυσοτρίκλινον παραδοθῆναι, τῷ δακτυλίῳ κδ'. Ἰστίον δὲ, ὅτι καὶ, ἐξ αὐτῶν τις, δίδει τοῖς πραιποσίτοις εἰς τὸν κἀὶ ὁ τῆς καταστάσεως τοῖς αὐτοῖς πραιποσίτοις δωδεκάτη ἢ τῶν περιβλεπτῶν πατρικίων βραβεῖον, πλάκας ἐλεφάντιναις κεκοσμημένας κωδικέλλοις ἐγγεγραμμένους εἰς τὸσον τῶν ἐκ βασιλικῆς χειρὸς ἐπιδίδονται. Παρὲν κοινωνίταις, εἰ ἄρα καὶ μηνύθῃ (34). Εἰς δὲ τὸ ἀποκόμβιον τοῖς πραιποσίτοις κωδικοκλειοῦ καὶ τοῖς λοιποῖς χρυσοτρίκλινοισιν ταῦτα δὲ ὄφφικιάλιος καὶ στρατηγὸς ἐξ ἀπράτος δίδει λίτρας ζ', καὶ τῷ τῆς ἀνευ τοῦ ὄφφικίου (35) ιβ', τὸ ὄφφικιον ἔχει ὑπὲρ τῶν πλακῶν κδ', καὶ εἰς τὰ τὰ δακτυλίῳ κδ', τῷ κανικλείῳ ὑπὲρ τοῦ κωδικοκλειοῦ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν λς'. Τρισκαιδεκάτη τῶν ἀξίῳ. Ἦς βραβεῖον, κωδικέλλοις κδ' δαίς (36) γεγραμμένοι, ἐκ βασιλικῆς χειρὸς δονται. Δίδωσι συνῆθειαν τῷ τοῦ κανικλείου τῷ δευτέρῳ δ', καὶ τοῖς πραιποσίτοις εἰς τὸν κἀὶ κειδεκάτη ἢ τῶν ἐνδοξοτάτων μαγιστρῶν Ἦς βραβεῖον, χιτῶν λευκὸς ὦν χρυσοῖς ἐπωμίς (37) χρυσοτάβλος, καὶ ζώνη ἐκ κινος ἐκ λίθων τιμίων κεκοσμημένη, καὶ βάλτιδιν (38). ἐπὶ τοῦ χρυσοστορίου (39)

VARIE LECTIONES.

¹² ἀξίῳ ed,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(32) Auro, argento, sculpturis; res nota de tabulis et diptychis consulum atque patriciorum.

(33) Fateor, me dictionem hanc non intelligere. Vultne dicere: quemadmodum leges novæ, recens editæ, ad præfectum urbis mittuntur in publico proponendæ, tabulis diptychis eburneis inclusæ; an potius: quemadmodum lex hac de re lata edicit et jubet? Inquirant legum et rituum Romanorum peritiores.

(34) Dubitavi, quomodo redderem hunc locum; num si ab ipsis intro nuntietur ad dominum, an potius si ipsi ab illis prænuntiatum fuerit, eum nempe, in numerum patriciorum allectum iri. Prætulî postèrius, quia nemo intromitti ad imperatorem poterat nisi prius a cubiculariis vel alio familiari nuntiatum, postèrius autem non semper fiebat. Et confirmat me p. 419, ubi dicitur præpositus ab unoquoque officiali recens honorato accipere consuetudinem 24 solidos aureos propterea quod loco et nomine imperatoris τὴν ἀπόκρισιν τῆς προβλήσεως ἐκχομίζεται, *significationem promotionis effert*, quod interpreter: prænuntiat honorandis, eos hoc vel illo officio vel honore mactatum iri.

(35) Et hic quoque dubium est, sitne obsequium nomen taxæ vel consuetudinis pro obsequio penditæ, seu pro comitatu (ita videtur), quem cerimoniarius recens honorato patricio addebat, quom cum pompa in ejus ædes deduceret; an sit nomen obsequium, ipse comitatus. Ego prius prætulî.

(36) De membranis purpureis res nota et nuper modo VV. CC. Breitingerus et Blanchinus de iis addiderunt in libello de Psalterio Turicensi et Evangeliiario quadruplici.

(37) Ἐπωμίς cod. In margine recens manus, ne-

C scio cujus viri docti, ascripserat: *Franz...* quicum facio.

(38) *Balthes* diversi a *zonis*. Hæ medietate horizontaliter præcingunt; illi super aliam medietatem et pectus oblique decurrunt et pectus oblique ascendunt, ut e Sidonio Apollinari dicitur: *Viridantia saga limbis marginalibus duli ex humero gladii balthes supercurrunt ærant, etc.*; de balthes gemmatis videt Hist. Aug. I, p. 89 Casaubon. et Salmastrius Cange Gloss. Lat. v. *Balthes* et *Dextræ*. Abulfedam quoque monstravi exemplum, in cultum procerum in aula Bagdadica et consularibus fuisse positum in balthes et ex multis fuisse viros, eo amplioris fortis atque quo splendidiore auro et gemmis, magisque bus sericeis pictos balthes gerant. Ut notat: ἐκ λίθων τιμίων κεκοσμημένην inter brabeum sacrorum officiorum memorat, ita quoque notensis in Chronico (apud Du Cangium) memorat *balthes gemmeis culturis honoratula auro compta*. Zona veterum, qua *compta* pro symbolo honoris accepta fuit, ut dicitur in *compta* pro honore vel officio quodammodo, si *compta*

(39) Sic compendiose dictum pro *χρυσόστοριον*, quod p. 433 habetur et nihil aliud mea sententia, quam sala statua aliisque ornamentis aureis. Conjectura enim, qua olim mihi videbatur esse sala aureis stercoribus instrata, item alia, qua videbatur male notatum aut compendiose prolatum pro *χρυσόστοριον* nunc merito displicet.

λικῆς χειρὸς ἐπιδίδοται. Δίδωσι συνήθειαν τῷ τῆς καταστάσεως τῷ καμίσιον ⁸³ (40) αὐτοῦ, τοῖς δὲ πραιποσίτοις καὶ μαγίστροις συνεσιᾶται παρέχων αὐτοῖς καὶ δόματα ἱματίων. Συνήθειαν δὲ τοῖς πραιποσίτοις καὶ μαγίστροις καὶ λοιποῖς τὴν τοῦ πατρικίου διπλῆν συνήθειαν παρέχει. Πεντεκαίδεκάτῃ ἢ τῆς ζωστῆς πατρικίας ἀξία, ἧς βραβεῖον πλάκας ἐλεφάντιναι ὁμοίως τοῖς πατρικίοις, ἐκ χειρὸς βασιλέως ἐπιδίδοται (41). Δίδωσι συνήθειαν τοῖς βασιλικοῖς κληρικοῖς κδ', τῷ δευτέρῳ κδ', τοὺς κοιτωνίτας λίτρας γ', τὸ κουβούκλειον σὺν τοῖς πραιποσίτοις μόνοις χρυσοῦ λίτρας γ', καὶ τὸ στιχάριον αὐτῆς τῷ πραιποσίτῳ. Τῷ τῆς τραπέζης τῆς Αὐγούστης μετὰ τὴν πρωτοβεστιάριαν καὶ τὴν πριμικήρισσαν καὶ τὰς κοιτωνίτισσας καὶ κουβουκλαρέας λίτρας β'. Ἐξακαίδεκάτῃ ἢ τοῦ κουροπαλάτου ἀξία, ἧς βραβεῖον, χιτῶν κόκκινος χρυσοποικίλος καὶ χλαμὺς καὶ ζώνη, ἐκ χειρὸς βασιλέως ἐπὶ ναοῦ Κυρίου λαμπρῶς ἐπιδίδονται. Δίδωσι συνήθειαν τὴν τοῦ μαγίστρου διπλῆν, τῷ δευτέρῳ λίτραν α', παρέχων πᾶσιν ἀντιλήψεις καὶ ἀναβιθασμούς (42). Ἑπτακαίδεκάτῃ ἢ τοῦ νοβελγισμοῦ ἀξία, ἧς βραβεῖον, χιτῶν ἐξ ἀλουργίδος

A dicta, super chrysostorio seu sala aureis statuis instructa] regia manu tradita; dat consuetudinem cerimoniario camisium suum; præpositos et magistros convivio excipit vestibusque donat; consuetudinem autem iisdem præpositis et magistris cæterisque, [quibus dari mos est, datamque a patriciis diximus,] duplam dat ejus, quam diximus patricios dare. Decima quinta dignitas est zostæ [seu accinctæ] patriciæ, onjus brabeum sunt eburnæ tabulæ, pariter atque sunt patriciorum, regia manu traditæ. Consuetudinem dat palatinis clericis solidos, 24, deuterio tantundem, cætonitis litras tres, cubiculo et præpositis auri litras tres; præposito mensæ imperatricis, ut et protovestiariæ et primiceriæ et cætonissis et cubiculariabus dat litras 2. Decima sexta dignitas est curopalata, cujus brabeum unica coccinea auro picta et chlamys vel paludamentum et zona, regia manu tradita solempne pompa in templo Domini. Dat consuetudinem ejus, quam magister dat, duplam, deuterio litram unam, omnibus munera et promotiones. Decima septima dignitas est nobilissimi, cujus brabeum tu-

VARLÆ LECTIONES.

⁸³ τῷ καμ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

semper, saltem interdum baltheus erat. Et apud Arabes eodem prorsus modo pro officio vel militia, στρατεία, ponitur. Sed Abulfeda ad a. 230 [C. 843] narrat, al Watshecum Asehnaso dedisse tagjam seu cidarin et geminum baltheum, quod quamvis materialiter accipiendum sit: dabat enim revera geminum baltheum, qui ambo sese in humeris et pectore decussarent: symbolice tamen idem significabat, Asehnaso commissam esse curam rerum tam politicarum, quam militarium. Ex his baltheis nati sunt cordones aut prandæ, cærulei, aurantii, rubri aliorumve colorum, quibus ornantur equites variorum ordinum, le corolon bleu, etc., quæ nota. (40) Mos est, quem jam alibi his in notis tetigimus (v. p. 135), in aulis Ottomannica et Persica hodie adhuc obtinens, ut Sultanus vel rex Persarum præfectis provinciarum seu in præfecturam suam immittendis in signum investituræ, seu in præfectura confirmandis in signum benevolentiæ et confirmationis trabeam mittat (quotannis id contingit illis, qui in sporta sua continent), quam Chalam nominant, unde noetrum en Gala manavit. Mittitur hæc trabea per mandatorem regium, qui de adventu suo ad præfectum nuntiari curat. Præfectus illum solempni cum pompa extra mœnia in agro suæ capitalis excipit, obviam mandatori procedens cum tota sua comitativa, nova et splendida veste indutus. Hanc exutam tradit et donat mandatori, et acceptam ab eo invicem trabeam Solthanicam induit; vid. Petro della Valle IV, 26, Ep. Itinerar. Hinc manavit ipsa vox Gala. Significat enim ἐκδυμα, vestem quæ exuitur, non quæ induitur. Quod mirum forte videatur. Sed facile concepitur, si origo dictionis spectetur. Quando Arabes significare volunt aliquem a potenti aliquo viro principe insigni honore affectum fuisse, dicunt: talis vel talis princeps exuit vestem suam super hunc vel illum, id est donavit ipsi vestem, quam ipse corpore suo gestaverat. Neque incognitus erat ille mos imperatoribus Græcis. Nicetas certe p. 100 ed. Venetæ, narrat Manuelem Gabræ, Sultani Iconiensis ad se legato pacis constituendæ causa, gallicam suam vestem corpore detractam donasse: τὴν ἐπιθωράκιον στολὴν ἀποδὺς ἐκείνῳ δίδωσι

πορφύρα καὶ χρυσοῦ διτηθισμένην. Et talis vestis a principe gestata, alicui, cui benevolentiam suam monstrare volebat, donata, initio sola dicebatur challa vestis exuta. Deinde ampliatio usu et significato omnis vestis honoraria a principe, etiam si nunquam ab ullo gestata, vasallo tamen alicui suo aut legato ad se aulæ cujusdam peregrinæ honoris et benevolentiae causa missa et injecta, fuit ἐκδυμα appellata, sic pene, ut ἀλλὰξίμα et mutatoria vestes in genere sunt. Hæ enim ambæ voces non magis τὰ ἐνδύματα, quam τὰ ἐκδύματα notant. Mos igitur ille, de quo hactenus exposuimus, quo ejus vestis, qui trabeam a domino missam induit, illi cedit, qui missam a domino perfert, etiam in aula Byzantina olim obtinebat, ut ex hoc loco et paulo post patet, et cum aliis multis institutis in Turciam et Græciam migravit.

(41) Membranæ ἐπιδίδονται. Leg. aut ἐπιδίδονται, ut Draudius quoque in apographo exaraverat, aut exaravit librarius more suo ἐπιδίδεται pro ἐπιδίδεται: schemate Pindarico, quo singularis pro plurali ponitur; vid. ad p. 224 dicta, ubi αὐ ἀρεταὶ ὑμῶν ἀνέτειλαν φῶς μέγα legitur pro ἀνέτειλαν. Neque dubito, schema hoc et olim vulgo Græco antiquissimo in usu et aliis quoque recentioris ætatis Græcis scriptoribus tritum fuisse. quamvis probatiores et aurei veluti scriptores ab eo sibi caverint. Malalas certe ab eo se non abstinuit, qui p. 161: Ἦν ἐν τῇ πόλει συναλλαγὰι Ῥωμαίων καὶ Ὀβύνων, ἐν ἐα ἁρβε Romanis cum Hunnis erant, intercedebant, commercia; ubi frustra est Chilmead. mutare tentans. Sicut certe ad p. 210, ubi legitur: Ἦν γὰρ λαβόντες ἀπόκρισιν ὑπὸ τοῦ αὐτῶν βασιλέως. Pariter ἦν προ ἦσαν habet Sophocles Trachia. 529, ubi vid. Schol. Sed erunt, quibus hæc forma contracta pro integro ἦσαν videatur, ut μέγθην pro μέγθῃσιν et similia apud Homerum.

(42) Promotiones, ab ἀναβιθάζειν, in atiozem locum promoveri; vid. Du Cange v. Anabatum. Sed quomodo poterat curopalata promotiones dare? Non certe in officialibus aulæ, sed in ministerio suo, in familia privata, ad dispositionem suam pertinente. Conf. p. 412.

nica purpurea auro intexta, et chlamys et zona splendida cum pompa in templo Domini ab imp. tradita. Eandem, quam europalates, dat consuetudinem. Decima octava dignitas est *Cæsaris*, majesticati imperialiæ penæqualis. Brabeum est corona, sed absque figura crucis, in templo Domini regis manibus vertici honorandi imposita. Dat consuetudinem eandem, quam nobilissimus.

Consuetudines pietatis.

Qui autem supremus ipse sui juris imperator factus est, donat magnæ sanctæ Dei ecclesiæ auri litras centum, et toti senatui, cubiculo ascriptis cæterisque tantumdem; millenariis milliarensium diversis unicuique ordini militari et officiorum corpori. Præpositis autem in specie dat officia et facultatem familiares et ministros ipsorum ad dignitates, quas ambirent, domino commendandi, ipsique præpositi ad munera, quæ petunt, promoventur. Imperator minor vel junior tantum dimidium istorum dat. **413** Harum, quas enumeravimus, dignitatum sunt quinque, quæ senatui attribuuntur, nempe ex-prefectorum, silentiariorum, vestitorum, consulum et iterum consulum; cæteræ in regis codicibus depositæ hærent (ut basilici ad eas pervenire possint). Qui vero per solum imperatoris edictum dignis contingunt honores cum auctoritate inferioribus imperante, sunt numero sexaginta. Hæ, quod diximus, ut verbo dantur, sic et facile rursus adimuntur et ab uno ad alterum transeunt. Earum prima et maxima ab imperatore nostro Christum amante Leone constituta est *basileopatoris*; secunda est

A χρυσόβατος καὶ χλαμὶς καὶ ζώνη, ἐκ βασιλικῶς ἐπὶ ναοῦ Κυρίου λαμπρῶς ἐπιθεῖται συνήθειαν καθῶς καὶ ὁ κοροπαλάτης καὶ κίτη ἡ τοῦ Καίσαρος ἀξίως, παρομοίως τῆς δόξης, ἣς βραβεῖον στίβανος χρυσοῦ παύου, ἐπὶ ναοῦ Κυρίου ἐκ βασιλικῆς χειρὸς ἐπιτίθεται. Δίδωσι συνήθειαν, ὡς βασιλιεπιτέτιμος.

Συνήθεια εὐσεβείας.

Ὁ δὲ γενωτὸς ἀυτοκράτωρ βασιλεὺς τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν ἐστραβῆ, καὶ τῆ συγκλήτῳ πᾶσι τοῖς ἐκκλησίῳ (43) καὶ λοιποῖς χρυσοῦ στίβανος διαφόρους μιλιαρχσιῶν ἐκίτην τῶν φικίων τῆ συστάσει. Τοῖς δὲ προκίτοις τῶν ὀφφίκια δίδωσι καὶ ἀντιλήψεις ἐκ τῶν ἰδίων καὶ ἀνθρώπων αὐτῶν, καὶ ἐκ τῶν τῶν πραιποσίτων, καθῶς ἐν ἀπὸ νουστίν. Ὁ δὲ γε δεύτερος βασιλεὺς τῶν τούτων. Ἐκ δὲ τῶν προλεχθέντων ἀξίως πάντα ἀξίως τῆ συγκλήτῳ ἀρμόζοντα ἀπὸ ἐπάρχων, ἡ τῶν σιλεντιαρίων, ἡ ῥων, ἡ τῶν ὑπάτων καὶ δισπατίων πᾶσαι ἐν τοῖς βασιλικῶς κατατάσσονται διὰ λόγου βασιλικῶ τοῖς ἀξίως δόξαι καὶ εἰς τὸ ἀρχεῖν τῶν ὑποκίθεται εἰσι καὶ αὐταὶ τὸν ἀριθμὸν ἔφαρμεν, λόγῳ βασιλιεως προσγενομένοι ἀφαρῶνται καὶ ἐκ προσώπων εἰς ἴστανται. Καὶ πρώτη μὲν καὶ μεγίστη ἡ **C** πύτορος (45) παρὰ Λέοντος τοῦ φιλο-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(43) Subint. χρυσοῦ, nisi malis τοῖς legere.

(44) Hunc locum fateor me non intelligere. Quare enim rector, magister sacrorum officiorum Europalates, patriici magis inter basillicos, quam inter syncreticos numerati, cum tamen hi maximam et præcipuam sacri senatus partem conficerent? et vicissim, quare inter senatores relati vestitores, quibus in senatum prorsus non patebat aditus? Silentiarli ad senatum pertinebant ut ministri pene et ut apparitores. Exprefecti, Hypati et Anthypati meri tantum turbam ejus implebant. Et hi tamen syncretici dicuntur, illi majorum veluti gentium dii, senatus principes, eo eximuntur? Sunt in constitutione procerum et dignitatum aulæ PClanæ multa, quæ non expedio, et hoc ipsum Clelorogium quamvis argumentum hoc egregie illustret, sæpe tamen nos deserit et in tenebras magis conjicit. Vultne dicere illas quidem, quas nominat, quinque dignitates a senatu stipendia accipere et ad codices senatus pertinere, reliquas autem relatas esse ad codices regios et ex aula sua salaria accipere? Sed neque hujus rei rationem pervideo.

(45) Vere et recte traditur, Leonem primum invenisse nomen et dignitatem Basileopatoris. Quamvis enim haberent primi imperatores CPTani suos *βασιλιεως*, et Cedrenus p. 595 Arsenium *βασιλιεα* Theo dosii junioris appellet, confundit hic tempora et nomen suo ævo notum, illis in incognitum tamen, imputat. Diversi erant τῆρας τοῦ βασιλιεως ἄντι Theodosiani, et πύλαις vel βασιλιεπιτέτιμος a Leone Sapiente fi. Olim patres imperatoris dicebantur omnes i. Sed Basileopator erat non nisi unus et emittent dignitatis, et fere non dabatur hoc nomen,

nisi illis, quorum filie Augustæ, rectoris conjuges essent; quo fiebat, ut imperatores multum in administratione et præsertim, si generi aduc aut imbelles essent, omnem auctoritatem rent. Sæculo undecimo in clarescebant talibus *Atabeki*, ut quædam familia inde nomen habuerint; v. D'Herb. Orient. v. *Atabekian*. Liqueat, ut multa etiam hanc dignitatem ex aula Byzantiarum putat sic dictarum primi conditores et κυρως sic dicti *Atabeki*, erant omnes venum principum Muharnmedanorum tideres, sed sub nomine et specie tutela pupillos suos auctoritate omni, sæpe quæ exuebant et in eorum bona invadebant. Ratio erat Romani Lecapeni, qui non nomine Basileopatoris, Augusti quoque ipse solum sibi arrogabat, sed etiam filius Constantinum nostrum, si fortuna ipsi favore Phocas autem et Joannes Tzimiskis et Constantini, Romani filiorum, tamen eorum soceri non essent: etiam *basileopator* appellati non fuerunt. Est tamen dignitatem Basileopatoris inter eas referri possidenti et in alium conferri possunt. At quæ sucer Augusti id non fiat, quod est, et qui tantum honor in alium transferri, cum non imperatori uxores pro lubitu frequenter contingebat profecto, quamvis raro, ut Augusta cessaret basileopator esse qui

βασιλέως ἐκφωνηθεῖσα ἀξία β' ἢ τοῦ ῥαίκτωρος (46) Ἀ ἀξία γ' ἢ τοῦ συγκέλλου (47) δ' ἢ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀνατολικῶν (48) ἀξία ε' ἢ τοῦ δομεστίκου τῶν σχολῶν (49) ς' ἢ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀρμενιάκων

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

fuerat, et alius in ejus locum succederet, ille, cujus nempe filiam Augustus secundis nuptiis duceret. Vid. Du Cange v. Βασιλοπάτωρ et Pater imperatoris et quæ supra ad p. 7 de patriciis disputavimus.

Quandoquidem hic catalogium texti Noster Philotheus dignitatum aulicarum, visum fuit in hanc locum conferre, quæ de earum singulis notanda habebatur.

(46) Non habeo post Du Cangii Gl. Gr. h. v. diligentiam, quæ de rectore dicam, nisi hoc unum, ecclesiasticam hanc dignitatem non fuisse, ut putavit V. D., neque solis viris sacri ordinis tributam. Nam et e nostro codice, et ex ipsis illis, quos allegavit Du Cange, auctoribus constat, res non sacras, sed civiles rectorem tractasse, ducendisque exercitiis interdum præfectum fuisse, quod, apud Græcos certe; a viro sacri ordinis alienum atque maxime indecorum semper fuit habitum. Fuerunt quidem apud Latinos rectores ecclesiarum dicti iidem, qui curatores hodie (*lex curés*), et rectores patrimonii S. Petri ii ex ordine clericali, quos summus pontifex in provincias mittere soleret ad denarios Petri cogendos et Romam transmittendos. Verum rectores aulæ Byzantinæ a tam minutis curis et officiis abfuisse patet ex eo, quod post basilæopatore[m] protinus haberent gradum ante syncellum, strategos, magistros et patricos omnes. P. 421 post magistros ambos et ante syncellum Romæ atque Neapolis locantur; p. 14 ante præpositos sacri cubiculi et in comitali sacri cubiculi recensentur, ut perspicuum sit, eos spado[n]es fuisse. Non parum tamen momenti opinioni Du Cangii, dignitatem hanc ecclesiasticam reputantis, addit hoc, quod rectores illi omnes, quos laudato loco adducit, antequam ad eam dignitatem promoverentur, aut monachi aut clerici fuerint; item hoc, quod ante syncellum, patriarchæ coadjutorem, gradum haberent. Cederem eos conscientie Augusti directores seu confessionarios fuisse, nisi diversus a Latina ecclesia Græcæ mos constiterit esset. Certe nusquam legitur imperator unquam peccata sua fassus fuisse, aut præter patriarcham alio consiliari in rebus sacris usus fuisse. Præterea claris verbis Scylitzes p. 781, Nicephorum ait aliquem, eunuohum, postquam amore mundani splendoris sacerdotalem statum repudiasset, a Constantino Monomacho dignitate rectoris honoratum et ad gerendum militiæ imperium in Orientem missum fuisse. Idem argumentum conjecturam quoque eam evertit, fuisse rectorem caput cleri palatini, ejusque veluti patriarcham; rectori enim, quantum scio, nusquam legitur cum rebus sacris communionem fuisse.

(47) Multa de syncellis habet utroque Glossario h. v. et v. Cellulanus. Du Cange, vir doctissimus et stupendæ diligentie atque iectionis, ut quod illis addam, pene nihil habeam. Quid fuerint syncelli, disputatur. Mihi quidem videntur coadjutores et vicarii episcoporum fuisse, qui absentibus illis a sedibus suis aut ægrotantibus, eorum munia peragerent. Succedebant interdum in episcoporum locum, non tamen semper. Memorabilis est locus Zonaras, quem absque animadversione nequeo prætermittere, p. 204: 'Ὁς γὰρ σύγκελλος τοῦ πατριάρχου θανάτος εἰς τὸν ἐκείνου τόπον ἀντικαθίσταται, οὕτω καὶ ὁ ἐπίσκοπος, τοῦ Χαλιφᾶ φθαρίντος. τὸν τελευταίαντα διαδέχεται. Quod hic de Serifo prohibet Zonaras, totum nugax commentum est. Facile quidem credo Scherifum aliquem CPlin missum fuisse a Toghrulbeko seu Thangrol Beko vel Tangrolipia, ut Græci efferunt, ad Constantinum

rectoris; tertia syncelli; quarta strategi Orientalium; quinta domestici scholarum; sexta strategi Armeniacorum, septima strategi Thracisiorum; octava comitis opsicii; nona strategi bucellariorum;

Monomachum pacis conciliandæ causa. Nam eo tempore Scheriforum gratia et auctoritas erat magna in aula Bagdadica, et præcipue memorantur ab Abulfeda tres Scharifi, cæterorum gentilium suorum, id est Scheriforum Alitarum, Nakibi seu Generales per omnem Orientem, duo fratres, os Scherifor Radhi, excellentis ingenii vir et egregius poeta, qui anno Chr. 1015 obiit, et os Scharif ol Mortadhi, qui A. C. 1044 obiit, et tandem primo loco nominati filius Abu Hamed Adnan, qui A. C. 1057 obiit, et quem ego conjicio CPlin fuisse missum. Verum Schariforum cum Chalifis ratio erat diversissima a ratione syncellorum cum patriarchis. Erant Chalifæ omnes nativitate Sobarifi, et gentiles eorum omnes pariter quoque Scharifi. Notat ea vox ὑπερέχοντα vel ἄρχοντα, nobilem, quasi Hispanice *Infantem* diceret aut Francice *Prince*. Et hi quidem Scharifoci Abbasitæ, ab Abbasso Muhammedis patruo, oriundi, quorum caput identidem erat Chalifæ regnans. Scharifi porro erant quoque omnes de gente Ali, qui fuit gener Muhammedis, oriundi. Habebant hi Nakibum seu Capitaneum vel Generalem suum, unum Bagdadi, qui per orientem ipsis imperabat, alterum al Caire, qui in Ægypto rector et protector eorum erat. Sed hi Nakibi nihil ratione sui muneris cum Chalifa commune habebant, nisi quod ad curiam ejus pertinerent; et pro ratione temporum hominumque plus minusve de rerum administratione participabant. Ut syncelli erant pars præci; ua consilii patriarchalis, ita quidem Scharifi quoque de consiliariis Chalifarum erant, sed non præcipuis et intimis, nisi forte unus eorum aut alter fortuna gauderet Chalifæ placendi. Verum Chalifæ non ut præsumptivi successores, neque coadjutores et vicarii erant ad latæ appositi, quemadmodum syncelli patriarchis. Chalifarum quoque non solum potentia ad sacra, sed etiam ad civilia spectabat. Successores illis vivis non designabantur; neque hæreditarium erat regnum, sed electivum. Defuncto Chalifa quoque novus ipsi sufficiebatur ex arbitrio procerum; attamen Abbasita Schariforum Alitarum Nakibus, de quo Zonaras procul dubio loquitur, poterat quidem, ut unus procerum, suam quoque sententiam in electione Chalifæ ferre et adhibebatur semper tali deliberationi; at ipse tamen ad dignitatem Chalifæ non poterat aspirare. Ejus enim gens ab illo gradu in perpetuum erat exclusa.

(48) Subintellige ἑσµάτων. Strategii posterioribus ævis erant iidem qui olim propiores et proconsules in provinciis erant, prælecti nempe provincialiarum et juris dictatores tam in rebus civilibus, quam in militaribus, magistri militum simul et gubernatores urbium. Qui hic memoratur, erat strategorum omnium princeps, et non unius thematis, ut cæteri, sed omnium orientalium supremus dux, ut qui auctoritate duces alios creandi gauderet, quæ cæteri carebant. Theophanes eum στρατηγὸν τῆς Ἐφρας πάσης appellat p. 110. [Apud Anastas. Biblioth. occurrit strategus Orientis.] Vide supra not. 78, col. 128.

(49) *Domesticos* appellabant olim eos, qui principi familiares esse et quoque rebus ejus gerendis deputabantur. Hinc factum, ut domesticus pro legato, commissario diceretur. Est ergo domesticus scholarum idem atque legatus scholarum, qui ab imperatore legatus scholis præest, ἐξάρχων, προηγούμενος, cui cura scholarum commissa est. Sunt autem scholæ idem atque cohortes et quidem, quæ hic designantur scholæ, erant septem

10 strategi Cappadociae; 11 strategi Charsiani; 12 strategi Coloniae; 13 strategi Paphlagoniae; 14 strategi Thraciae; 15 strategi Macedoniae; 16 strategi Chaldae; 17 domestici excubitorum; 18 praefecti Urbis; 19strategi Peloponnesi; 20strategi Nicopolis; 21strategiCibyrrhaotarum; 22strategi Graciae; 23 strategi Siciliae; 24 strategi Strymonis; 25 strategi Cephaloniae; 26 strategi Thessalonices; 27strategi Dyrrhachii; 28 strategiSami; 29 strategi maris Aegaei; 30 strategi Dalmatiae; 31 strategi Chersonis [seu Chersonesi Tauricae]; 32 sacellarii; 33 logothetae genici vel generalis aeriarii publici; 34 quaestoris; 35 logothetae stratiotici vel rei militaris; 36 drungarii vigiliae; 37 logothetae dromi seu cursus publici; 38 drungarii ploimorum seu classiariorum; 39 protospatharii imperialium; 40 logothetae gregum; 41 domestici hicanatorum; 42 domestici numerorum; 43 domestici optimatium; 44 comitis castellorum; 45 chartularii sacelli; 46 chartularii vestiarum; 47 chartularii canicillii; 48 protostratoris; 49 protoasecretae; 50 representantis thematum; 51 comitis stabuli; 52 idici seu peculio privato praefecti; 53 magni curatoris; 54 curatoris manganorum palatii sicut dicti; 55 magistri requisitionum vel libellorum supplicum; 56 nutritoris orphanorum; 57 demarchi Venetorum; 58 demarchi Prasinorum; 59 ceremoniarum; 60 domestici basilicorum. Hae sunt dignitates hoc tempore sub Leone imp. honoratae [s. in honorem datae]. Redeunt hae dignitates ad septem classes: primam strategorum; secundam domesticorum; tertiam iudicum; quartam secreticorum; quintam democraticorum seu magistrorum factionarium; sextam stratarcharum seu tribunorum militarium; septimam idicorum vel specialium quaestorum palatinorum, non tam pompaticorum, quam vere militantium et imperatorem domi forisque comitantium et protegentium. Colligas tamen e p. 313 collata cum p. 414 *scholas et themata* seu legiones provinciales idem esse; ut ergo domesticus scholarum idem possit significare atque magister legionum vel militum. Prius tamen rectius puto. Quia domestici hi utpote magni gradus et magnae auctoritatis viri, ipsique provinciarum singularium strategis majores, graduque a stratego Orientis proximi, aliquoties summa cum auctoritate copiis in Oriente praefuerant, et maximis cladibus Saracenos affecerant, quo etiam domestici nomen clarum apud D

historicos Arabicos evasit: ex eo factum ut illi crederent falso persuasi, domesticum eum dici, qui Orienti seu legatus imperatoris CPTani praesensset: *Domestici nomen apud eos* (Romanos) *habet omnis, qui praesens ditioni Graecae ad orientem Propontidis positus*.
 (50) Chaldi sunt qui veteribus *Chalibes* dicti. Chaldi et Cordi vel Curti, Gordysi, iidem. Perhibent Soranzo et Leunclavius Curdistanam hodie ab Arabibus *Kelgan* appellari. Forte recta illi tradunt et forte sic solent hodie Arabes. In libris tamen Arabum semper *al Curd* vel *Cord* et *al Acrad* appellantur. Videntur interea Chaldi infra Trapezuntem et Curdi Mesopotamiae et Parthiae interjecti eadem gens et montes amborum unum jugum esse.

(51) Quatuor erant tagmata militum palatinae:

ζ' ἡ τοῦ στρατηγῶ τῶν Ἐφρεσίων ἢ τῶν Ἐφρεσίου τοῦ ὀψικίου. θ' ἡ τοῦ στρατηγῶ τῶν Ἰσθμίων. ι' ἡ τοῦ στρατηγῶ Καππαδοκίας. κ' ἡ τοῦ στρατηγῶ Χαρσιανοῦ. λβ' ἡ τοῦ στρατηγῶ Ἰωνίας. ιγ' ἡ τοῦ στρατηγῶ Παφλαγονίας. ιδ' ἡ τοῦ στρατηγῶ τῆς Θράκης. ιε' ἡ τοῦ στρατηγῶ Πελοποννήσου. ις' ἡ τοῦ στρατηγῶ Χαλδίας. ιζ' ἡ τοῦ ἐπιτοκίου τῶν ἐκσκουβίτων (51) ἀρχιστρατηγῶ πόλεως ἀξία. ιθ' ἡ τοῦ στρατηγῶ νήσου. κ' ἡ τοῦ στρατηγῶ Νικοπόλεως. κβ' ἡ τοῦ στρατηγῶ τῶν Κυβερναίων. κγ' ἡ τοῦ στρατηγῶ Ἑλλάδος. κδ' ἡ τοῦ στρατηγῶ Συκιῶν. κε' ἡ τοῦ στρατηγῶ Στρυμόνος. κς' ἡ τοῦ στρατηγῶ Θεσσαλονίκης. κζ' ἡ τοῦ στρατηγῶ Δυβραχίου. κη' ἡ τοῦ στρατηγῶ τῆς Σάμου. κθ' ἡ τοῦ στρατηγῶ τοῦ Ἰσθμοῦ. λ' ἡ τοῦ στρατηγῶ Δαλματίας. λα' ἡ τοῦ στρατηγῶ Χερσῶνος. λβ' ἡ τοῦ στρατηγῶ τοῦ λογοθέτου τοῦ γενικοῦ. λγ' ἡ τοῦ λογοθέτου τοῦ γενικοῦ καὶ ἰστωρῶ ἀξία. λδ' ἡ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρομίου τῆς βίβης. λε' ἡ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου ἀξία. λς' ἡ τοῦ λογοθέτου τῶν πλοίων. λθ' ἡ τοῦ πρωτοστρατήγου τῶν ἀγγέλων. μ' ἡ τοῦ λογοθέτου τῶν ἀγγέλων. μα' ἡ τοῦ πρωτοστρατήγου τῶν ἐκσκουβίτων. μβ' ἡ τοῦ πρωτοστρατήγου τῶν ἐκσκουβίτων. μγ' ἡ τοῦ δομῆτορος τῶν ἐκσκουβίτων. μδ' ἡ τοῦ κόμητος τῶν τειχιῶν. με' ἡ τοῦ κόμητος τοῦ σακελλίου. μς' ἡ τοῦ χαρτουλαρίου τῶν ἰστωρῶν. μζ' ἡ τοῦ χαρτουλαρίου τῶν ἐκσκουβίτων. μη' ἡ τοῦ πρωτοστράτορος. μθ' ἡ τοῦ ἀρχιστρατηγῶ. ν' ἡ τοῦ ἐκ προσώπου τῶν ἑκαστοῦ κόμητος τοῦ σταβλοῦ. νβ' ἡ τοῦ ἀρχιστρατηγῶ μεγάλου κουράτωρος. νδ' ἡ τοῦ ἀρχιστρατηγῶ τῶν ἰστωρῶν (53). νε' ἡ τῶν δεξίων. νς' ἡ τοῦ ἀρχιστρατηγῶ τῶν ἐκσκουβίτων. νζ' ἡ τοῦ ἀρχιστρατηγῶ τῶν ἐκσκουβίτων.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Scholarum, Excubitores, Hicantia et hicanstia modo autem discreperunt, quae curiam stationes fuerint, ad quosnam horum didati, spatharocandidati et similes fuerint tales in unoquoque istorum tagmatum, an tantum in scholarum, etiam liquet et supervacuuum esset in talia inquire.

(52) Puto eum fuisse, qui legiones interea sentaret, eorum loco et nomine ad imperatorem peroraret, causas eorum ageret, flagitia ad imperatorem perferret; legatus, patronus, syndicus militum.

(53) Rectene CPLi Christ. II, p. 133 s. μάγαρα in duas diversas aedes dividit, una seu curatoriam a Basilio Macedone, altera conditum, et in aedes, quibus machinamenta asservabantur, non dixerim? [Τὰ μηχανήματα οἴκος Βασιλίου ἰμπερατορος οὐσιν. V. l. c. 66. Quod ille dicitur eo consilio structa, ut inde redditus et sumptus pro curia, quae recepit ex more suis curialibus annuatim certis statibus periodis edere debebat, nolens publicum fisci tributis subditorum conflatum in suos privatis eorum usus consumere τῶν ἐν τῷ σταβλοῦ αὐτοῦ κεκλημένων, quos annuatim ad epulas vocaret; vid. Goar. ad Codin. p. 116. et ad Cedren. p. 618. Bandur. p. 616. Vere τὰ μάγαρα fuerint talis domus in porphyrogeniti, qualis est e. c. Amstelodami des etc.]

νθ' ἢ τοῦ τῆς καταστάσεως ξ' ἢ τοῦ β
 βασιλικῶν. Καὶ αὐταὶ τὰ νῦν τιμη-
 πὶ Λέοντος δεσπότη. Διαιροῦνται οὖν
 ε μέρη ἑπτὰ, οἷον εἰς στρατηγούς, εἰς
 εἰς κριτάς, εἰς σεκρετικούς εἰς δημο-
 ρατάρχας καὶ εἰς εἰδικὰς μόνας ἀξίας.
 τῶν στρατηγῶν κατατάσσονται τάξεις
 ἕν κς' ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀνατολικῶν ὁ
 Ἀρμενικῶν ὁ στρατηγὸς τῶν Θρᾷκη-
 τοῦ ὀφικίου ὁ στρατηγὸς τῶν βουκελλα-
 γός Καππαδοκίας ὁ στρατηγὸς Χαρσια-
 ὸς Κολωνείας ὁ στρατηγὸς Παφλαγο-
 γός τῆς Θρᾷκης ὁ στρατηγὸς Μακεδονί-
 ες Χαλδίας. Αὗται οὖν αἱ στρατηγίαι τοῖς
 ἔμασιν ἀριθμοῦνται· αἱ δὲ τῆς Δύσεως
 στρατηγὸς Πελοποννήσου ὁ στρατηγὸς
 ὁ στρατηγὸς Κιβυρραίων ὁ στρατη-
 ὁ στρατηγὸς Σικελίας ὁ στρατηγὸς
 στρατηγὸς Κεφαληνίας ὁ στρατηγὸς
 ὁ στρατηγὸς τοῦ Δυβράχλου ὁ στρα-
 ὁ στρατηγὸς τοῦ Αἰγαίου πελάγους·
 λαλακτίας ὁ στρατηγὸς Χερσῶνος καὶ
 ὁ εἰς τῶν σχολῶν. Αἱ δὲ εἰς δομεστί-
 αἱ εἰσι τὸν ἀριθμὸν ζ' οἷον ὁ δομέ-
 ολῶν, ὁ δομέστικος τῶν ἔσκουθίων,
 τοῦ ἀριθμοῦ, ὁ δομέστικος τῶν ἰκανά-
 κος τῶν νομῆρων, ὁ δομέστικος τῶν
 δομέστικος τῶν τειχῶν, οἱ καὶ ὄφι-
 λεγονται. Οἱ δὲ εἰς κριτάς λογιζόμενοι
 ν γ', οἷον ὁ ἑπάρχος πάλαιος, ὁ κυβερ-
 . Αἱ δὲ εἰς σέκρετα καθεζόμεναί εἰσι
 ἀριθμὸν ια', οἷον ὁ σακελλάριος, ὁ λο-
 εμικοῦ, ὁ λογοθέτης τοῦ στρατιωτικοῦ,
 οὔ δρόμου, ὁ χαρτουλάριος τοῦ σακελ-
 ολάριος τοῦ βεατιρίου, ὁ πρωτοαση-
 εἰδικοῦ, ὁ μέγας κουράτωρ, ὁ τῶν μαγ-
 νοτρόφος. Αἱ δὲ εἰς δημοκράτας εἰσι
 δύο, οἷον ὁ δήμαρχος Βενέτων καὶ ὁ
 πίνων. Αἱ δὲ εἰς στρατάρχας εἰσι καὶ
 αὐταὶ τὸν ἀριθμὸν ε', οἷον ὁ ἐταιρειάρχης, ὁ δρουγγά-
 οῦ, ὁ λογοθέτης τῶν ἀγγελῶν, ὁ πρωτοσπαθῆριος τῶν βασιλικῶν, ὁ κόμης τοῦ στάβλου. Αἱ
 μόνες ἀξίας εἰσι καὶ αὐταὶ τὸν ἀριθμὸν ζ', οἷον ὁ βασιλεοπάτωρ, ὁ βασικτωρ, ὁ σύγκελ-
 ολάριος τοῦ κανικλείου, ὁ πρωτοστράτωρ, ὁ τῆς καταστάσεως, ὁ δομέστικος τῶν βασιλι-

γιμένοι ἐκάστων τούτων ἀρχῆ καὶ αἱ D *Harum unicuique suppositæ dignitates et obsequentes*
 αὐταῖς, εἰσὶν ἐξ ὀνόματος αὐταί. *sunt hæc.*

ε δὲ ἐκάστη τούτων ἀξιωματῶν ἀρ-
 μάτων διάφορα κατὰ ἀναλογίαν καὶ τάξιν
 οὐ προελεύσεως, ἃ καὶ αὐτὰ ὀφείλεια ὀνο-

Dignitates, quas diximus, etiam officia solent
 appellari, diversæque sunt secundum suam ratio-
 nem et ordinem processionis uniuscujusque, et

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ubi rudentes, anchoræ, ferrum, plum-
 bes, tormenta bellica, etc. quæcunque
 iavi et classi faciunt, velut in apotheca
 ervantur; simulque fuerint telonium,
 ur portoria, vectigalia mercium ingre-
 exeuntium. *Curatores* sane olim dice-
 tores portuorum, et tale tribunal, in
 ia recipiebantur, audiebat *curatoria* ;
 . II Ant. Ital. p. 28.
 et hinc, unde manaverit mos magistratus

militares *officiales* sermone Francico appellandi.
 Officiales sunt, qui apud principem vel alium
 aliquem majorem magistratum in officio sunt, id
 est, in obsequio, domestici, apparitores, qui exse-
 ctant mandatum ejus aliquo eundi, aliquid exse-
 quendi. Hi semper armati erant, ut cogere possent
 eos, qui forte mandatis principis adversari auderent.
 Gloss. Gr. Lat. ταξιώτης, *apparitor officialis* ; et
 Du Cange h. v. et quæ modo de domesticis diximus;
 idem p. 415.

sunt in tria genera subdivisæ, tagmaticos nempe [seu ordinales, cohortales, præsiarios,] thematicos [seu legionarios vel provinciales] et syncleticos seu ordinis senatorii viros. Orientalium nempe strategi sub dispositione sunt dignitates undecim diversæ, quoad gradum sic consequentes: turmarchæ; meriarchæ; comes cortis; chartularius thematis; domesticus thematis; drungarius bandorum vel vexillorum; comites hetæriæ; protocancellarius; protomandator. Domesticis scholarum vero subjacent quoad gradum vel sub ejus dispositione sunt decem diversæ dignitates; primum gradum tenet topoteretes vel locum tenens; 2 comites scholarum; 3 chartularius; 4 domestici; 5 probeximus seu proximus [domesticorum]; 6 protectores; 7 eutychiophori seu qui fortunæ vel victoriæ signa gerunt; 8 sceptrophori seu sceptræ vel vexilla gerentes; 9 axiomatici vel honorati; 10 mandatores. Stratego Armeniacorum et reliquis deinceps strategis omnibus parent et subjacent eadem omnia officia, quæ modo diximus sub orientalium strategi dispositione esse, eodem prorsus, atque illi, ordine, ea tantum cum exceptione, quod strategi classarii adhuc

A μάζονται. Λιαιροῦνται δὲ καὶ αὐτὰ εἰς μέρη τριταγματικούς, εἰς θεματικούς καὶ εἰς συγκαλιτικούς γὰρ στρατηγῶν τῶν Ἀνατολικῶν ὑποπίπτουσι βαθμὸν εἶδη ἀξιομάτων ια', οἷον τουρμαρχαί, μχαί⁸⁴ (55), κόμης τῆς κόρτης (56), χαρτουλάριος θέματος, δομέστικος τοῦ θέματος, δρουγγάριος τῶν δων, κόμητες ὁμοίως, κένταρχος τῶν σπαθαρῶν, τῆς ἑταιρείας, πρωτοκαγκελλάριος, πρωτομανδ⁸⁵ Τῶν δὲ δομεστικῶν τῶν σχολῶν ὑποπίπτουσι κατὰ β εἶδη ἀξιομάτων ι', οἷον βαθμοῦ πρώτου, τοποτῆς, δύο κόμητες τῶν σχολῶν, χαρτουλάριος, δοκοί, προέξτης (57), προτίκτορες, εὐτυχοφόροι, σκευτοφόροι, ἀξιοματικοὶ (59), μανδάτορες. Ἡ στρατηγῶν τῶν Ἀρμενιάκων ὑποπίπτουσι καὶ εἶδη ἀξιομάτων κατὰ βαθμὸν, ὅσα καὶ τῶν στρατῶν Ἀνατολικῶν, καὶ καθ' ἑξῆς ταῖς λοιπαῖς ἐργασίαις, πλὴν τῶν ἐν πλοῖμοις προστίθενται αὐτοῖς κένταρχοι καὶ πρωτοκάραβοι. Τῶν δὲ δοκῶν τῶν ἐκσκουδίων ὑποτίτταται εἶδη ἀξιομάτων οἷον τοποτηρηταί, χαρτουλάριοι, σκευτοβόνοι, πμνδάτορες, δρακονάριοι σκευοφόροι (60), στροί, σινάτορες καὶ μανδάτορες. Τῶν δὲ ὑπάρχοντων πόλει ὑποτίτταται εἶδη ἀξιομάτων ιδ', οἷον πνοσ, λογοθέτης τοῦ πραιτωρίου, κριταὶ τῶν β

VARIE LECTIONES.

⁸⁴ μεριάρχα: R, ἡμεριάρχα: cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(55) Idem sunt μεριάρχα, μεράρχαι, et μοιράρχαι. Quod *turma* in equitibus idem, fere in pedestribus erat μοῖρα vel μόρα, *manipulus*.

(56) Habebat quisque strategus suam cortin vel prætorium, sive in stativis et urbibus, domum, sive in castris tentorium. Ubi ubi ageret strategus ibi erat ejus cortis. Hanc parare, conducere, instruere suppellectile necessaria, si in urbe esset, erigi, revelli; transportari tentorium, si in castris, curare, pertinebat ad comitem cortis strategi, Chartularius thematis rationes reddituum sue legionis et expensarum conficiebat et curabat, ut necessariæ species annonariæ præsto essent, Domesticus thematis videtur fuisse legatus strategi thematis, qui commissiones ejus exsequeretur et vicem absentis gereret. Drungariorum bandorum et comitum bandorum differentia non liquet. Forte illi fuerunt quod nobis hodie sunt sic dicti *lieutenants*, hi autem quod nobis *Caporat*. Centurio spathariorum strategi docet, strategum quemque centuriam spathariorum secum duxisse seu militum pompaticorum et protectorum natione Romanorum, qui ipsum procedentem aut peditem peditem, aut equites equitem, gerentes fultas humeris nudas rhompheas, stipabant. Hoc gentis gestaminis, rhomphearum puta, discrimine ab altero protectorum genere sese distinguebant, scilicet ab hetæria vel hetæris, qui erant alienigenæ et secures allave arma, quisque gentilia sibi, gestabant. Protocancellarius erat magister cancellariorum seu ostiariorum vel admissionalium. Stabant enim ad cancellos et vela, quæ admittendis ad strategum et emittendis aperiebant et tollebant. Protomandator autem magister mandatorum, qui perferendis mandatis, hoc est significationibus strategi ad imperatorem, et imperiis ad legionem deputati erant.

(57) Procul dubio non aliusest, quam proximus;

C proximus a gradu domesticorum, eorum vice et præsumptivus successor.

(58) Προεὐτυχοφόροι, ut infra δευσογράφου δεῦρογράφου; vid. dicta ad p. 332. Erant signa victoriæ et sceptræ scholaris propria, drones autem, aliud vexilligenus satis notum, ex toribus, quandoquidem paulo post h. L. in of. domestici excubitorum draconarii *memorantur*.

(59) Quinam hi sint peculiariter ita dicti, novi. Nam omnes quocunque tandem officio dignitate macti erant ἀξιοματικοὶ aut *honori*. Suntne igitur hic loci designati iidem cum ἐπὶ τῶν ἀξιομάτων, ut p. 420 appellantur, *qui præsumunt axiomaticibus*? Sunt autem ἀξιοματικοὶ ibi loci sportulæ, consuetudines, quæ a rectoribus vel honoratis ex taxa pendebantur, colligitur e verbis *immediate sequentibus* οἱ συναγοῦσι τὰ ἀξιώματα παρὰ τῶν λαμβανόντων ἀξίας. Nulla tamen ratio patet, quare hi ad domestici scholarum officium magis, quam alle pertinuerint.

(60) Monui ad p. 332, mihi videri σκευτοβόνο, nerale nomen vexillorum omnium esse. tamen loci et alibi velut diversa ponuntur et, σίγνα et reliqua genera vexillorum. Ergo de peculiare quoddam eorum genus fuisse. Qui ergo hic designati σκευοφόροι in contis tropæ gesserint, id est totum apparatus, τὴν δὴ τὴν σκευτοβόνο. Ego quidem nullus dubito, tropæa ii signa militaria quoque prælata fuisse, cum n magis militem deceret, nihil auspicatoris ipsi ominis, quam tropæsum, firmiterque mihi persum habeo, signum militare tropæoformum esse quod Victoria in nummo Constantini apud Dugium Famil. Byz. p. 17 tenere dextra conspiciat. Vid. ad p. 370 dicenda.

νων, ἐπισκεπτήται (61), πρωτοκαγκελλάριοι (62), A
κεντυρίων, ἐπόπται (63), ἑξαρχοί (64), γειτονιάρ-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(61) Diversos hos fuisse ab epoptis, hic locus monstrat, quamvis eisdem fuisse ambarum vocum significatus, idem aliud suadeat. Qua autem in re fuerint distincti, et quæ utriusque fuerit et quibus terminis circumscripta provincia, non facile dixeris. Quantum conjectura assequor fuerunt οἱ ἐπισκοποῦτοι, οἱ ἐπισκεπτήται, *curiosi et Almutasafi*, Sarcenorum in Andalusia iidem, eorumque munus providere, ut panis et reliquæ species annonariæ probæ et justo pondere atque mensura venderentur, lustrare ædificia publica et privata, hientne et labascant, satin præcautum incendiis, fures coercere, intrare in domos et illinc res furto subreptas eruere, deportare in exilium agendos, si qui motus contingant in plateis et foris, moliatque nova et concursitet plebs, significare et reprimere. Nisi forte B
nimum extendimus limites unius magistratus eique tribuimus partem jurisdictionis, quæ penes magistros vicorum erat. Οἱ ἐπόπται autem videntur tantum rationes curasse et forte iidem cum τοῖς ἑξισταῖς aut τοῖς ἑξισωταῖς, fuerunt. De episcopis urbium eorumque munis egit Pancirol. c. 13, de Magistr. municip., putans ad eos pertinuisse curam justitiæ in venditione specierum victualium. V. Aristophan. Av. v. 1024. Procul dubio hi fuerunt olim sicut dicti *frumentarii*. Quo nomine sublato deinceps *curiosi et opinatores* fuerunt dicti, quod *curiose* omnia fora et artopolia obirent, lustrarent, *opinarentur*, id est æstimarent, judicarent annonas vendibiles, satin probæne, et annonas militares, quas exigere debebant, satin sibi arriderent (v. Salmas. ad Script. Hist. Aug. t. II, p. 265); et quoniam sic agendo non poterant non observare et audire, si quid novarum rerum ageretur et rumores tumultuosi spargerentur, ut qui in conferta plebeculæ turba versarentur, ex eo factum, ut ad curiosorum curam spectaret quoque conciliabulorum, æditiolum et concursitationum observatio, *repressio et ad superiores significatio*. Fuisse quoque eorum deportandos in exilium deducere et exigere ex urbe, patet e Du Cangio. v. Κορυπίωσις. His itaque frumentariis et cæcrosis ratione utriusque observationis, tam frumenti, quam seditionum fuisse similes τοῖς ἐπισκεπτήταις, *visitatores* sicut dictos, conjicio ex eo, quod infra p. 416, οἱ ἐπισκεπτήται subesse rationali gregum dicuntur, quorum officium sane aliud nihil potuit fuisse, quam explorare, sintne sana pecora lanienæ destinata, probæne species annonariæ, præstone sint sufficienti copia. Et p. 417, alii episcopetæ una cum aliis imperialium prædiorum officialibus rationali privatæ rei subesse dicuntur. Procul dubio ad horum visitorum exemplum appellarunt Arabes Andaluseni illos suos magistratus urbanos *Mutasephos* vel *Almutasephos*, quorum erat furta requirere et asserere, D
ponderare panes et mensurare vinum; vid. Du Cangio v. *Almundacaphi* (qua in scriptione c ut s efferri debet) et *Almutaxaphi*. Si quis autem putet, τοὺς ἐπισκεπτήτας fuisse eosdem cum nostris visitoribus sic dictis, qui collocati in portis urbium lustrant et corbes speciebus venalibus onustas et arceas mercium, quæ in curribus onerariis deferuntur, omniaque in tabulas referunt, non habeo, quo eum refellam. In universum fieri nequit, ut magistratum nominibus idem pene significantibus ditorum, et quibus nihil inest, quod cuiusque munus et jurisdictionem distinctivè exprimat, differentiam atque rationes perspicue verèque definiantur. Illa ætate viventibus, qua liber hic exarabatur, ex usu quotidiano nota illa erant omnia, neque expositione sollicita ambitus jurisdictionis cuiusque magistratus opua habebant; nobis autem, deficiente usu et ma-

gistro, non potest hoc negotium obcurum non esse.

(62) Videntur fuisse primicerii cancellariorum seu juniorum præfecti urbi, quimitterent et emitterent foribus apertis eos, quibus coram præfecto standum esset. Centurio videtur fuisse præfectus tagmatis militaris, quod custodiæ corporis causa circa se præfectus habebat, qua de re nullus dubito. Exarchi forte erant, qui nomine et ex persona præfecti urbis mandata ejus denuntiabant iis, ad quos pertinebant, et exsequiebantur. Reddidi *vicarii*; τοὺς βικαρίους τοῦ ἐπαρχοῦ certe habemus infra p. 446, ubi etiam gitoniarcho seu magistri vicorum XII numerantur et duo proto-cancellarii et IV epoptæ. Nomici erant iudicis, qui præfecto jus dicenti assistebant et juris rationes suggerebant. Bullotæ vel bullatores videntur iidem cum notariis publicis cæsaribus fuisse, qui contractus et testamenta facerent et bulla imperiali ob-signarent, qui mandatis præfecti urbi publice proponendis bullas imprimerent, qui ædibus et bonis fisco addictis bullas affigerent. Prostatæ penes me quidem sunt causidici, patroni causarum, tuentes eos, qui suas ipsi causas dicere nequeunt. Οἱ παραθαλασσῆς erat *curiosus littoris* in Novella Theodosii et Valent. de tribut. fiscal. memoratus, qui lustrabat merces invectas navibus et evehendas, vectigal cogebat, naves et merces confiscatas coercerat, merces inferri in horreum publicum curabat.

(63) Hos cum τοῖς ἑξισωταῖς, *peræquatoribus*, eisdem facit Pancirolus l. c., et sane in Glossis Nomicis legitur: Ἐπόπτης λέγεται ὁ ἑξισωτής; vid. Du Cangio v. *Inspector*. Quia tamen *inspectores et peræquatores* in tit. 58, l. II Cod. Justin. de censibus et censoribus et *peræquatoribus et inspectoribus*, et a Nostro οἱ ἐπόπται et οἱ ἑξισωταὶ distinguuntur, debent diversi esse, quamvis videantur affines fuisse. Forte igitur discreti sic fuerunt, ut οἱ ἐπισκεπτήται, *visitatores, inspectores, opinatores*, inspicerent, opinarentur, arbitrarentur seu æstimarent prædia, domos, facultates civium; οἱ ἑξισωταὶ vero tributorum partitionem in capita singula ex æquo et justo facerent, fundorum perentium seu talium, quorum domini periissent aut solvendo essent inhabiles facti, tributa in vicinos repartirentur, eaque in tabulas referrent et exigenter. Ἐποψία certe est *inspectio et æstimatio facultatum* Theophani p. 411, Cedreno p. 480, 590. Ἐξισωσιν autem seu *peræquationem* olim fuisse dictum tributum, quod

(64) Ἐξαρχος est vel princeps, principium faciens in aliqua re et velut chorum ducens, imperator; vel est vicarius, commissarius, ἑξ ὀνόματος ἄλλου τινὸς ἄρχων. Priore significato appellat Theophanes p. 357 Abulabbasum τὸν πάντων ἑξαρχοντα et p. 99, aliquem στρατηγὸν καὶ ἑξαρχον τοῦ στόλου; quamvis ibi quoque pari jure possit reddi qui loco imperatoris classi imperaret; item p. 149, ἑξαρχον τῆς τυραννίδος, auctorem et principem rebellionis; p. 337, nominat Pipinum πρόοικον καὶ ἑξαρχον τῶν ὄλων πραγμάτων καὶ τοῦ τῶν Φράγκων ἔθους, ubi dubium est, significetne principem, an vicarium regis vel regentem. Conjungit idem pag. 125 στρατηγὸν et ἑξαρχον τῆς Ἐφῆς in uno homine, qui strategus Orientis erat et ibidem nomine imperatoris auctoritatem exercens. Tales exarchi erant illi celebres Ravennates, quibuscum nihil præter nomen commune fuit exarchis hic commemoratis. Nam illi vicarii imperatorum erant; hi quibuscum in rebus gessisse vices præfectorum urbis videntur; vid. paulo ante dicta.

Domestico excubitorum parent novem diversæ A dignitates, topoteretæ, chartularii, scribonæ, protomandatores, draconarii, sceuophori [vel contorum cum tropæis gestatores], signiferi, senatores et mandatores. Eparcho seu præfecto urbis parent officia quatuordecim diversa: symponis vel adjutor aut assessor; logothetes seu commentariensis prætorii; judices regionum [urbis]; episcēptetæ [vel episcopi, id est venalis in foro annonæ inspectores et arbitri]; protocancellarii; centurio;

JOAN. JAC REISKII

tum, quod pro capite et fortunis penditur, ex eo patet, quod Arabes, a Græcis procul dubio exemplo sumpto, tale tributum *tahdil*, *peræquationem* appellant. Boivinus in notis ad Nicephorum Gregoram p. 57, ed. Venet., qui regalia et alios principum redditus exigendos certo constituto pretio redimebant, eos a Latinis medii et infimi ævi scriptoribus *peræquatores*, *recuperatores*, atque etiam *descriptores*, a Græcis *ἔξισωτάς*, *ἐπόπτας* et *ἀναγραφείς* fuisse dictos perhibet. Eosdem igitur existimavit V. D. hos omnes fuisse. Sed versor, ne epoptas cum τελώναις confundat. Mihi quidem videntur ἐπόπται iidem esse cum illis, quos Dio Cassius τούς τὰς τιμῆσαι ἐγκεχειρισμένους appellat apud Salmasium, t. I Scriptor. Hist. Aug., p. 105, sed ibi vir summus confundit *genicos* et *epoptas*. Non multum dissimiles sunt, qui Justiniani ævo *tractatores*, *τρακτωταί*, et *vindicæ* appellabantur; hi quod census et tributa *vindicarent*, vi exigere, cogere, hi, quod computos census publici *tractarent*, chartularii, qui sensus cuique impositos in scripta referrent. De quibus insignis locus est Cyrilli Scythopolitani apud Alemannum ad Procopium p. 100, passim quoque a Du Cangio Gloss. C utroque in *περισσοπραξία*, in *Tractatores* et *Vindicæ* laudatus. Tandem quoque ἐπόπτης pro *carnicæ* invenitur. Hoc venit a Latino *speculator* vel *speculador*, quod Græci reddunt ἐπόπτης, ἀποκαλλίζων, δῆμιος.

(65) Cogitavi aliquando *βουλευται*, *decuriones*, sed nunc non puto sollicitandam lectionem membranarum *βουλευται*. Videntur eo designari qui bullas imperiales seu sigilla formis sacris imprimere debebant et id opus habent; quemadmodum solent notarii publici cæsarei, item qui chartam bullatam (*Stempelpapier*, *papier de timbre*) obsignant. *Applumbarios* et *bullarios* appellabant medio ævo. *Applumbarii* papæ dicuntur Glossatori Gratiani qui summorum pontificum bullis plumbum aptant. Du Cange Gl. L. h. v. *Bullarii* in Gestis Innocentii III PP. apud eundem h. v. sunt, ubi junguntur *scriptores* et *bullarii*; quod apprime Græcam vocem exprimit et illustrat. Habet Du Cange in Gloss. Gr. vocem *βουλλωτής* a Sgyropulo, atque ibi *sigilli custodem* designare. Non ergo *sigilli custodes* tum spectabiles erant tum temporis in aula Byzantina, atque sunt *holie* in regnis Europæis. Forte quoque munus ejus erat, sindones, quibus involuti debebant libelli supplices ad imperatorem inferri (qua in re Orientales quoque Græcos aut Græci illos imitati fuerunt, ut pluribus dico ad Abulfedam), sindones, inquam, illas obsignabat. Colligo id, si modo licet, e loco Nicetæ in Manuele, l. vii, n. 2, quem Du Cange l. c. adducit: Ὁ δὲ ὡς κερδοσυλλέκτης προεδρεύει, καὶ τὰ φασκιώλια σφραγίδι δισημαίνεται (in codice Græcoharbaro ibi est *βουλλεύει*), ἅ ἔμπελλον εἰσφίρεσθαι βασιλεῖ. Eundem puto fuisse Hispanis medio ævo illum, qui ipse ex Arabica lingua al Muserifus appellatur, ille nempe, qui chartis regiis τὸ Taschris,

χαί, νομικοὶ βουλωταί (65), προστάται (66), καλεῖται ἄριοι, ὁ παραθαλασσίτης. Τῶν δὲ σακελλαρίων ὑποτάκται: τὰ ὑφῆρικια πάντα διὰ τὸ ἐν ἐκαστῶ σακρίῳ τὴν ἐπισκοπὴν τῶν ἐκεῖσε πραττομένων διὰ τὴν καταγραφὴν τοῦ οἰκείου νοταρίου ποιῆσθαι. Τῶν ἐ λογοθήτη τοῦ γενικοῦ ὑποτάκται εἶδη, ἀξιωματικῶν κατὰ βαθμὸν ἰβ', οἷον χαρτουλάριοι μεγάλοι τοῦ σακρίτου, χαρτουλάριοι τῶν ἀρκλῶν, ἐπόπται τῶν θεμάτων, κόμητες ὑδάτων (67), ὁ κιστικὸς (68), κομρκιάριοι (69), ὁ τῆς κουρατωρίας (70), ὁ κόμης;

COMMENTARIUM.

monogrammm vel bullam, subscribat aut signabat. Citat Du Cange Gl. l. v. *Alcaydus* et *Almocabal* hunc locum: *et vestras tendas nullus Alvacil* [κρίτης vel et lictor] *neque Almuserifus* [bullarius scilicet imprimendo vestris ædibus signo regio, quo sequestrentur] *neque Almocabel violento intret*. Qui hic *Almocabel*, *collator*, ὁ ἀντιβύλλων, appellatur, forte fuit notarius publicus, qui notitias faceret rerum repertarum in ædibus mobilium, ut qui inventaria recognoscit et cum rebus presentibus, e. c. in hæreditate, in substatione, sequestratione, comparat, et, ut vulgo dicunt, confrontat; vid. ad p. 416, de v. σκέπτωρ dicenda. V. potest *βουλλωτής* percussor monetarius, signæ monetæ esse, qui formam. *den Stempel*, in *monetæ*. Gloss. Basilicor.: *Μονίτα*, *βουλλωτήριον* τὸ ἀργέτυπον σφραγιστήριον, μεθ' οὗ δ τῶν πινσμάτων τύπος ἐγγράττεται. Præfero tamen prærem conjecturam. Esset hic locus de bullis regiis et sigillis imperii loquendi. Sed parum mihi de illis constat. Videntur imperatores diversa sigilla habuisse. Certe unum, quo τὰς δωρεὰς ἐπιπέμπει Manuel, memorat Cinnamus p. 73.

(66) Sicutne *præsides* an *patroni*, nescio *Præsides* forte nimis magnificus est titulus, quam ut hæc congruat. Melius ergo est *patronos* vertere; vid. Libanius oratione περὶ προστασιῶν, quam Jacob Gothofredus edidit Genève 1634, et quæ V. D. ibi habet in argumento, et subjunctis excerptis e codice Theodosiano *de patronis vicorum*, et Petav. ad Julian. p. 365.

(67) Ad comitem aquarum pertinebant *squmductus*, nymphæa, thermæ, fontes *publici et privati*.

(68) Ita est in membranis. Quod si quis velit interpretari *præfectus cistis*, id est cisternis seu lacubus, in quibus aqua in publicos usus asservatur, *præfectus*, potest tolerari. Malim tamen reddere ac si οἰκιστικὸς invenissem (vid. p. 426) scriptum. Notandum adhuc, duas litteras xi a *receptoribus* manu adscriptas esse, veteri lectione crasa. Cogitavi quoque de πιστικὸς. Ita appellabatur famulus quicumque fidelis et probus; in *specie præfectus navis*, item gregis; vid. Du Cange v. Πιστικὸς et *Creditarius*. Sed hæc alieniora videntur. Turcæ inspectorem ædificiorum *Mimar Aga* appellant; La Croix, de l'Etat de l'Eglise grecque, pag. 20. Eihardus apud Du Cangium v. *Operarius* Gerwardus aliquem memorat palatii bilbiothecarium, et *sigillorum palatinorum operum ac structurarum curæ a præ præfectum*, et Sozomenus, l. ii Hist. Ecol., c. li. πάντων ἄρχοντα τῶν τοῦ βασιλέως τεχνιτῶν.

(69) Κομέρκιον et κομμέρκιον (vid. Du Cange h. v.) est vectigal pro commercio, id est mercibus intrantibus et exeuntibus debitum. Sunt ergo commerciarum vectigalium exactores.

(70) Quidquid *peculium* esset imperatoris, *curatoria* dicebatur. In specie duæ erant *curatoria*, magna in Asia, et Manganorum dicta in urbe; quæ videntur prædia inseparabiliter cum imperialis dignitate juncta fuisse, ut qui hanc, etiam illi adipisceretur.

, διοικηται (72), κομεντιανός, πρωτο-
αρχελλάριοι. Τῷ δὲ κυρίως ὑποτέ-
ωμάτων ἕξ, ὡς ἀντιγραφεῖς, σκρί-
(3), λιβελλισίος, πρωτοκαρχελλάριος,
ἣ δὲ λογοθέτη τοῦ στρατιωτικοῦ ὑπο-
ξιομάτων ζ, ὡς χαρτουλάριοι τοῦ
ουλλάριοι τῶν θεμάτων, χαρτουλάριοι
λεγατάριοι (74), ἀπτιόνες (75), πρω-
μυδάτορες. Τῷ δὲ δρουγγαρίῳ τοῦ
κταί εἶδη ἀξιομάτων ι, ὡς τοπο-
ουλλάριος, ἀκόλουθος (76), κόμητες,
δοφόροι, λαβουρίσιοι, σημειοφόροι,
(77), μυδάτορες. Τῷ δὲ δρουγγα-
μων ὑποτέταται εἶδη ἀξιομάτων
ηρηται, χαρτουλάριος, πρωτομαν-
κένταρχοι, κόμητες τῆς ἐταιρείας,
δὲ λογοθέτη τοῦ δρόμου ὑποτέταται
ζ, ὡς πρωτονοτάριος τοῦ δρόμου,
ου δρόμου, ἐπισκεπτήται (78), ἐρμη-
άτωρ τοῦ ἀποκρισιαρίου (79), δια-
δάτορες. Τῷ δὲ πρωτοσπαθαρίῳ τῶν
εἶνται εἶδη ἀξιομάτων δ, ὡς
βασιλικῶν, σπαθάριοι τοῦ σπα-

A epoptæ (vel ædiles); exarchi vel vicarii; gitioniar-
chæ vel vicorum magistri; nomioi seu juridici;
bullatores seu obsignatores; prostatæ vel patroni;
cancellarii et curiosus littoris. **416** Ad sacellarii
jurisdictionem pertinent officia omnia, quia in un-
quoque secreto vel scrinio rerum, quæ ibi geruntur,
inspectionem et moderationem per descriptionem
notarii sui perficit. Logothetæ genici vel rationali
sacrorum thesaurorum subjacent quoad gradum
officia diversa undecim: chartularii arcularum;
epoptæ vel inspectores provinciarum; comites
aquarum [vel formarum]; œcisticus seu magister
architectorum; commerciarii seu rationales vec-
tigalium; curatorie præfectus; comes laminae vel
laminæ s. metallorum; diæcetæ s. dispensatores,
provisores; comentianus s. commentariensis; pro-
tocancellarius; cancellarii. Quæstori adhærent sex
diversa officia: antigrapheï seu dictatores rescri-
ptorum; scribæ; sceptor vel lustrator aut revisor;
libellensis vel recitator; lector; protocancellarius;
cancellarii. Logothetes stratiotici s. castrænsis
ærarïi rationalis septem diversis officiis præest;
chartulariis secreti, chartulariis thematum, char-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

amnæ vel laminæ, id est metallo-
n, quæ in metallifodinis, quam quæ
officiis tractantur; vid. Du Cange
illorum et Petav. ad Themist. p.
m Lama dicebani, quod testantur
ites diulecti Italica et Francica, pro
bet Horatii Epist. I. 13, 36. inde
sa et lamba. Nam LAMEA et
esse, ad p. 252 demonstravi. In
pula, λίμβη. Ut os scapulæ a pla-
ine plata et ὠμοπλάτη, quasi plata,
, ad humeros pertinens dictum fuit,
m manente idea lamea seu lamena
issa nempe, potuit appellari. A
lamea et lamia, quod hic ha-
llo porro lamena et lamella, ab
lamilla. Frequentes sunt tales for-
itata: cocceus et coccinus, coloreus
inceus et juncinus, fageus et faginus,
hyacinthinus. Sic ergo lameus, la-
tus, laminus, fuit usurpatum. Est
lamina proprie adjectivum, sub quo
illigitur. Quod sappa, ligo fossorius,
inde est, quod ligo lamina ferrea
st. Conf. Du Cange v. Βαμβακτρός

formula Vidimus, per quam apographa auctoritatem
originalium nanoiscuntur.

(74) Citet Du Cange Gl. Gr. h. v. Novel. 130,
Justin., tanquam si ibi legeretur hæc vox. Locum
invenire non potui, sed inveni δελεγάτορας, qui
forte iidem sunt, et sic describuntur: δελεγάτορας,
τοὺς τὴν φροντίδα ποιουμένους τῆς αὐτῶν ἀποτρο-
φῆς. Sermo est de militibus provinciam transeun-
tibus. Jubemus, ait Justin. imp. quoties transitus
sint nostrorum judicum et exercituum, delegatores
simul esse cum eis, qui curam habeant alimentis
eorum.

(75) Parum videntur optiones a legatariis dis-
creti fuisse, si nempe hi id fuerunt, quod conje-
cimus, procuratores annonarum, qui militibus
annonas præstarent. Nam id ipsum quoque opus
erat optionum, militibus annonas distribuere ho-
spitiaque assignare.

(76) Ergo Hæteria pertinebat ad Arithmum. Nam
acoluthus erat magister Barangorum, qui pars
erant Hæteriæ, et vicarius veluti drungarii vi-
giliæ.

(77) Puto eosdem esse cum ducenariis seu dua-
rum centuriarum præfectis, quibus duceni viri
attributi erant; vid. Du Cange Gloss. Lat. Guther.
p. 426 et 605. Pari modo ducenarii appeilabantur,
quibus ducena sestertia in salarium erant assi-
gnata, et centenarii, quibus centena, et sexagena-
rii, quibus sexagena; vid. Salmas. ad Scr. H. Aug.
t. I, p. 533.

(78) Ii sunt procul dubio curiosi provinciales,
drungario cursus subditi, qui quæ in provinciis
contingebant nova, rerum mutationem sive ab ho-
stibus, sive a civibus minantia, aut etiam aliis
scitu necessaria per celerem cursum ad drungarium
et sic porro ad imperatorem significantes, si-
miles urbanis curiosis, qui sub præfecto urbis
erant.

(79) Ita est in membranis. Quomodo autem legi
et efferri debeat hoc compendium scripturæ, ἀπο-
κρισιαρίου aut ἀποκρισιαρίου aut ἀποκρισια-
ρίου, ambigo. De apocrisario aliquid inesse,
nullus dubito. Nam ad logothetam dromi pertine-
bant res legationum. Non memini alibi me legere
de curatore apocrisariatus.

alores, villici. Potest quoque reddi D
torum et vectigalium. Eo sensu oc-
heophan. p. 345, ubi Anastasius
rit, sed alii rectius publicanum ex-
du Cange Gl. l. v. Dixcetes, ubi
ni epistola ad Carolum M. hæc:
m duo spatharii Imperatoris cum
atine dispositor Siciliæ dicitur. O m-
est apud Codin. p. 32 et 33. Hic
edo procuratores, dispensatores ad-
gnificare.

or vel revisor, forte Arabice Almo-
iator, qui originalia cum copiis,
graphæorum seu dictatorum cum
lis et apographis scribarum compa-
rabat, num hi præscripta ab anti-
fideliter reddidissent in suis calli-
lis absque detrimento aut additione
or nos diceremus, a subscribenda

tulariis tagmatum, legatariis, optionibus, proto-cancellario, mandatoribus. Drungarius arithmi decem diversis imperat officiis: topoteretis, chartulario, acolutho, comitibus, centarchis, bandiferis vel bannerariis, labarensibus, signiferis, ducinatoribus vel ducentariis, mandatoribus. Drungario rei maritimæ addita sunt inferiora septem officia: topoteretæ, chartularius, protomandator, comites, centarchi, comes hætariæ, mandatores. Logothetes dromi vel cursus publici pariter septem moderatur officia: protonotarium dromi, chartularium dromi, episceptetas seu inspectores [nempe evectio-num], interpretes, curatorem apocriariæ [seu legationum exterarum], diatrechontas seu vernaculos et mandatores. Protospatharius basilicorum aut cæsariarum sub se habet officia quatuor: domesticum basilicorum, spatharios spatharicii seu circi, candidatos spatharicii et mandatores imperiales. Logothetæ gregum suppositæ sunt dignitates diversæ quinque: protonotarius Asiæ; protonotarius Phrygiæ: dicæctas vel provisores metatorum; comites et inspectores. Domesticum hicanatorum subjacent diversa novem officia: topoteretæ, chartularius, comites, protomandator, centarchi, bandiferi, ducinatores vel ducentarii, vexilliferi, mandatores. Domesticum numerorum subjacent officia sex: topoteretæ; chartularii tribuni; protomandator; vicarii; mandatores; portarii. 417 Domesticum

A θαρικίου, ἦτοι τοῦ ἱκποδρόμου, κανδιδάτοι καὶ βασιλικοὶ μανδάτορες. Τῶν δὲ λογοθέτη τῶν ὑποτέτακται εἶδὲ ἀξιωμαίων, οἶον ὁ πτάριος Ἀσίας, ὁ πρωτονοτάριος Φρυγίας, ὁ τῶν μητάων, κόμητες, ἐπισκεπηταί. Τῶν ἰστικῶ τῶν ἱκανάτων ὑποτέτακται εἶδὲ ἀξιωμαίων τοποτηρηταί, χαρτουλάριος, κόμητες, μανδάτωρ, κένταρχοι, βανδυφύροι, δουκισημειοφόροι, μανδάτορες. Τῶν δὲ δομοστικῶν μέρων ὑποτέτακται εἶδὲ ἀξιωμαίων ἕξ, οἶον ρηταί, χαρτουλάριοι τριβούνοι, πρωτομβικάριοι, μανδάτορες, πορτάριοι (80). Τῶν στικῶ τῶν ὀπιμάτων ὑποτέτακται εἶδὲ ἀξιωμαίων, οἶον τοποτηρηταί, χαρτουλάριος, κόμηταρχοι, πρωτοκαγκελλάριος. Τῶν δὲ δομοστικῶν ὑποτέτακται εἶδὲ ἀξιωμαίων ς', οἶον ρηταί, χαρτουλάριοι τριβούνοι, πρωτομανδάκαριοι, μανδάτορες, πορτάριοι. Τῶν δὲ χαρτουλάριου ὑποτέτακται εἶδὲ ἀξιωμαίων νοτάριοι βασιλικοὶ τοῦ σεκρέτου, πρωτονοσθεμάτων, ξενοδόχοι, ὁ ζυγοστάτης, μετρητακόμοι, χαρτουλάριοι τῶν οἴκων (81), πρωτολάριος, καγκελλάριος καὶ ὁ δομῆστικὸς τῆς τῶν χαρτουλαρίων τοῦ βεστιαρίου ὑποτέτακται ἀξιωμαίων ἑ', οἶον βασιλικοὶ νοτάριοι τοῦ κένταρχος, λεγατάριος, ἀρχων τῆς χαραγῆτιστής (82), χαρτουλάριος, κουράτορες, τῶν (83), πρωτομανδάτορες. Τῶν δὲ χαρτουλά

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(80) Forte sunt carcerum janitores. Vid. ad C p. 4. Paulo post tribuuntur quoque domesticum castrorum portarii; forte ii, quibus portæ castrorum custodiendæ commissæ erant.

(81) Posset de imperialibus palatiis recreationis et rusticationis, in quas processus facere solebant, tam urbanis, quam suburbanis intelligi. Quia tamen ista palatia seu prædia sic absolute non solent oi οἴκοι appellari, sed oi βασιλικοὶ οἴκοι" vid. p. 426, et de xenodocho et gerocomo seu inspectore hospitalium et senilium (ut ita dicam) sermo præcessit, malin potius τῶν οἴκων accipere pro τῶν εὐαγῶν οἴκων positum, et ædes venerabiles (ita monasteria appellant) hic designari credere. Conf. p. 417, 426 et 436. Agnosco tamen ultro argumenta hæc perquam debilia esse.

(82) Quis hic integrator aut sartor vel restaurator sit, non exputo. De sartore vestium cogitare non licet. Hic enim nimis humilis, quam ut in officium regium veniat; et Græci ῥάπτην vel ἀριστήν eum appellant, non ἐξαριστήν. Penes me dubium non est, huic officio cum moneta negotium fuisse, sed quid proprie egerit, alius dixerit. Interea negare nolim potuisse Græcis eorum temporum in usu fuisse, ut sartorem vestium ἐξαριστήν appellarent, prorsus ut Latini sartorem. Nam sartor est, qui sartum facit, non vestimentum tantum, sed aliud quodcunque. Et Latini medii quoque paratorem appellabant, quem nos sartorem; vid. Du Cange v. Parator.

(83) Perinde est sic, vel Χοσβαῖται scribas, ut plerumque solet exarari. Ita est in Glossis: Χοσβαῖτης ὁ βεστιαρίτης. Vestiaritæ igitur erant Chosbaitæ omnes; at non vicissim omnes vestiaritæ erant Chosbaitæ. Erant autem hi mea sententia a calceis et tibialibus Augusti, et sic dicti ab hosis, quod hosarum bayi, tibialium et ocrearum pueri vel servi essent. Quod ut demonstrum, primum

mibi de voce bay et bag, deinde de horendum erit. Ad hanc, quam proposui, et giam manu me duxit vox Marepai, Marepaxiz et Marepagis. Omnes enim hi sunt modi pronuntiationis et scriptionis vocis, quæ puerum equorum, equisonem sicut Composita illa est ex voce mare, equa, et pe Manavit hæc vox pay vel bay plures in Angli inde boy retinuerunt. Nos tunc, bay Francicum bouffon et boufonnerie, Biberoy cepus demonstrabo, y et g et f et w sæpe vic mutare inter se. Nos quoque Germani voce retinuimus, et Franci atque Itali medii ævi cum pagus, vagus, pro adolescente form strenuo adhibentes, unde natum paxiz et pag Murator. Ant. Ital. t. II, p. 1325. Germani terminabant diminutiva in el, quam terminant ut reliquæ gentes Germanicæ pene oblitæ ita Silesi et, si bene memini, Austriaci tam adhuc, ut nimii in eo sint et omnia per cabula in el terminent. Supersunt tamen adlia in nostro quoque sermone, sed pauca, ut kel, Henkel, Enkel, et nomina quædam propri kel et Frenzel, Franculus, Schwabel, Suevel Quorsum hæc spectant? Huc nempe. A be vel adolescens, dicebant veteres bagel, adtulus. Hinc bagelarius et corruptius adhuc laureus pro tirone, tam militari, quam lit qui nondum miles aut magister artium est. Du Cange v. Baccalaureus. Baccalaria vel est prædii rustici species, ut hoc liceat in t attingere, est corrupta pronuntiatio vocis a ria, prædium alicui in bucellam datum, ut ctum habeat. Vox bajularis apud Ugu qui juvenem fortem significare ait, est atque bacalarius vel baccalaureus. Vox bayulus pro curatore, unde baillif, natum, ab hoc bay et ejus deminutivo bayel deriva

κανικλείου (84) οὐδὲν ὑποκίπτωκε διὰ τὸ καθ' ἑαυ-
τὸν μόνον ὑπηρετεῖν. Τῷ δὲ πρωτοστράτορι ὑποκίττα-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

me quidem non habebit repugnantem: malim tamen ab Arabico, *Waghil*, (id notat ἐπιτετραμμένον, ἐγγεχειρισμένον, cujus fidei et curæ aliquid commissum est), repetere. Sed hoc in transitu. Nunc exemplis demonstrandum est, litteras *i*, *y* et *g* alternasse. Nempe veteres *bai* et *bay* et *bag* dicebant. Immanis talium posset acervus construi, sed ne tamen desim desiderantibus, paucis defungar. Et sane nescio, annon veteres nostri Germani et eorum soboles Angli ibi *i* et *y* semper scripserint, ubi nos solemus *g* scribere. Nos dicimus *Tag* pro *die*, Angli *day*, veteres Germani *tai*, ut ex Ammiano Marcellino et Zosimo constat, qui *Taifalos* θαϊφάλους commemorant, hoc est *falos australes*. Nam ut *Westfali* erant seu *Fali occidentales*, adhuc hodie celebres, sic etiam erant *Ostfali* seu *Fali orientales*, et *Taifali*, quasi dicas *Tagfali*, meridionales. Nos hodie dicimus *Wuche*, Belgæ, retinentiores veteris linguæ, *Wacht* pro *vigilia*. Veteres hoc scribebant *quayta*, id est *Wayta* vel *Vagta*, unde Francicum *guet*; vid. Du Cange, v. *Scaraguayta*, *Schaarwache*, manipulus vigilum. Conductor nobis *Pachter* olim *Peyter*. *Pluvia* nobis est *Regen*, Anglis *rain*. Nummus *Pfenning*, Anglis *penny*. In universum omnia pene vocabula nobis in *ig* vel *ich* exeuntia Angli in *y* terminant. Quomodo jam veteres pronuntiabant, Germanicone more, ut *g*, an Anglico, ut *i* vel *y*? Ex allato exemplo *Taifalorum* et *Χοσβαίται* putes, eos Anglico more pronuntiasse *Tai* et *Bai*, non *Tag* neque *Bag*. Nihilominus tamen putem longe plurimis in locis *y* in vetusta scriptione *g* significare; pro *φλέγμα* scribebant *fleyma*, quod ipsi quidem veteres ut *flegma* pronuntiabant, recentiores autem, ignari veteris orthographiæ, eamque ex more sui ævi æstimantes, istud *y* ut *i* pronuntiarunt, *fluym*. Sic Belgæ phlegma appellant. Veteres pro *Lugduno* exarabant more suo *Luydenum*, quod scribendi tantum, non autem pronuntiandi ratione differt. Id novis imposuit, ut inde primum *Luyden* (*Luden*) et deinde *Leiden* efficerent. Pro *estugium* scribebant *estuyium*, unde natum *etuy*, theca, sic dicta a *steken*, *abdere*; *Besteck*, theca, ubi aliquid abditur. Ipsi veteres Angli pro *bog* scribebant *bog*; vid. Du Cange x. *Gilbog*, intans præstationis, solutionis, pro quo certa taxa, *gille*, *Geld*, *Entgeldung*, debet præstari. Sed satius est, nos ex his etymologicis trices expedire, et ad argumentum nostrum redire. Dixi mihi videri τοὺς *Χοσβαίταις* esse *hosarum bayos* seu *servulos*. Jam demonstrandum, quid fuerint *hosæ*. Sunt femoralia et tibialia strictiora in una massa, qualia Hungari gestant adhuc, et ministrorum in famulitio magnatum nostrorum illud genus, quod *Heiducken* appellamus, et qualia medio ævo gestabant Græci, ut e figuris Menologii Basiliani quam plurimis constat, penes quos militares quidam eas *hosas*, alio nomine *tubia* dictas, in τοῖς πεδίοις vel ταῖς τζάγγαις, id est ocreis dimidiatis, condebant, civiles autem in campiis seu genere illo tibialium, quod e longis loris laneis constabat, quæ decussatim super crura plectebantur et tubia seu *hosas* a talo inde usque ad genu constringebant, de quibus suo loco diximus. Ille genus vestimenti femora et crura inguinaque simul in una massa velans Græci *κάλτζας* appellant (vid. Du Cange h. v.) unde *calzoni* et *caleçons* Italis et Francis pro femoralibus et Belgis *Causen* pro curialibus usurpatur. Negat cl. Muratorius t. II Ant. Ital. in diss. de vestitu Italico recte sibi constare, fuerintne *hosæ* veteribus celebratæ tantum cruralia, an sint vestimentum ocreis Hungaricis simile, quæ tibias, femora et coxas simul vestiunt. Inclinat ta-

optimatum subjacent officia quinque: topoteretæ, chartularius, comites, centarchi, protocancellarius:

men eo, ut posterius credat. Neque fallitur. Ignotus erat hic vestitus vetustis Romanis, qui aut toga aut tunica utebantur, quæ ambæ a collo inde usque ad genua aut media vel et infima crura hominem vestiebant, aut sago, quod citra femorem cum genu articulum, interdum in medio femore desinebat, vel etiam perizomate, quod a coxis inde nondum ad genu pertingebat; quomodo dicunt Scotos montanos adhuc vestiri, tam brevibus indutos perizomatibus. ut ad minimum penecorporis motum τὰ γόνιμα (ut Theophrastus in *Character*. appellat) appareant. Ab istis militum Romanorum perizomatibus, qualium effigies nummi præstant, manaverunt vestes inferiores feminarum, quales Franci *jupes* appellant. Hæ enim nihil aliud sunt, quam talia perizomata talaria, producta et ampliata. Memorabilis est, sed subobscurus locus Pauli Diaconi IV. 23, quem ex parte citat Du Cange v. *Osa*. Longobardos ille ait olim vestimenta laxa et linea gestasse, qualia Anglo Saxones gestare consueverint ornata institis latioribus varii coloris. *Postea cæperunt hosis uti*, ait, *super quos equitantes tybruggos byrreos mittebant. Sed hoc de Romanorum consuetudine traxerunt*. Hoc in loco sunt *hosæ* vestimenta cruralia et femoralia ex una massa; *tybruggi* autem perizomata, de quibus paulo ante dicebam. *Ty* (vel ut hodie scribimus *die*) est articulus omnis generis nominativi et accusativi pluralis, οἱ, αἱ, τὰ, vel τοὺς, τὰς, τὰ, et *Brugg* erat olim vox Germanica, adhuc Saxonis inferiori et Belgio usurpata pro femorali præcinctorio; ut intelligas ex nomine *Perizani*, quod aliqui de majoribus celeberrimi professoris Leidensis, Jacobi Perizonii, more sui sæculi assumebat, abjecto veteri gentili nomine *Vorbrugge*. Gestasse Romanos sæculi vii tales *hosas*, liquet ex Ciampini tab. 32 tomi secundi Monument. vet., ubi exhibitur imago sancti Sebastiani ex musivo ecclesiæ Sancti Petri ad Vincula urbis, anno Chr. 682 extractæ, qua in imagine præter alia vulgaria notandæ sunt *hosæ* seu caligæ in una massa seu ex uno solido panno factæ, apud talum desinentes, sic tamen distinctæ, ut auriphrygium in regione genu positum videatur femoralia a cruralibus dirimere velle. Procopius eas ait p. 32 Anecd. Græcos ætatis suæ gestasse ab Hunnis acceptas: Αἱ ἐπωμίδες καὶ ἀναχυρίδες καὶ τῶν ὑποδημάτων τὰ πλείστα ἐς τῶν ὀβνων τὸ τε ὄνομα καὶ τὸν τρόπον ἀπικέχριστο. Ait Græcos ab Hunnis aseumpsisse non tantum epomides et anaxyrides et ocreas, sed etiam earum rerum ipsa nomina. Designat *armelausia* et *hosas* et *ixangas*. Et procul dubio Hunnicum atque Gothicum gestamen sunt *hosæ*: quapropter cas Mauricius p. 302 etiam *ζωστήρια Γοτθικὰ* appellat. Inspice Gothos vel Scythas in arcu Theodosiano apud Bandurium. Gestant *hosas* satis laxas *κροσσωτὰς* sicut dentatas, id est excisas, et ab iis Romani protinus assumebant. Consul in diptycho Du Cangii (tab. I. dissert. de nummis ævi posterioris) *hosas* conspicitur generis pene talares. Sed jam dudum ante sæculum v Romanos gestasse *hosas*, ipso jam sæculo iii a Christo nato, colligo ex loco Herodiani IV, 13, § 11, ubi describens eodem Antonini Caracallæ a Martiali quodam peractam sic narrat. In itinere Antoninum exonerandi

(84) Non dubito, chartularium caniclei eundem esse atque τὸν κανικλείου aut τὸν τοῦ κανικλείου, *canicleo præfectum*. Erat autem ille, qui servabat et usus tempore præstabat imperatori canicleum seu tubulum vel vasculum continens sacrum encensivum vel liquorem coccineum, quo imperator suberat *bers charta*

Domestico castrorum sex; topoteretæ, chartularii tribuni, protomandator, vicarii, mandatores, por-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

exonerandi ventris causa successisse. Martialem igitur, quasi nutu ab eo vocatum, accurrisse, et eum a postica confodisse, dum in eo esset Caracalla, ut vestes femorum sibi *detraheret*: ἐπιστάς αὐτῷ τὰς ἰσθῆτας τῶν μηρῶν καθέλκοντι ἀπεστραμμένῳ παλεὶ ξιφιδίῳ. Qui potuit Caracalla vestes defemoribus detrahere, deorsum destringere, si hosas non gessit? Græci et Romani ventrem laxaturi non detrahebant, sed attrahabant, revolvebant, regerebant in superius vestes, ut feminæ nostræ. Hinc hosas etiam ἀναξυρίδας appellabant, id est ἀναξυρίδας ἰσθῆτας adaptantes appellationem mori suo, non gentium mori, de quibus loquebantur, Hosæ enim proprie sunt καταξυρίδες, *destrictoria*, non ἀναξυρίδες, *regestoria*. Verum si hosas καταξυρίδας appellabant, vulgus Græcum non intellexisset, cum femoralia destringere non possent, sed semper regerent. Hosæ igitur hæ, quocunque demum tempore in usum Romanorum et Græcorum, duplicis erant generis, *castæ*, quales nautæ et Helvetii adhuc gerunt, quibus etiam *Schifferhosen* et *Schweitzerhosen* appellantur: (habent quoque tertium nomen *Plawderhosen* a strepitu, quem venti earum sinibus et plicis intercepti motus inter eundem facit: et aliæ *strictæ*, stricte carni adhærentes, quales politiones gentes Europææ hodie gerunt; medio ævo Germani nostri hoc genus *Streichhosen*, id est *strictas hosas* appellabant, Faust. in chronico Limpurgensi ad A. C. 1362 hæc narrat: *In diesem Jahr gingen die langen Lederssen oder Lerssen an, anstatt der wrieten Hosens. Die gewinnmeten [militæ] fuhren an ihren Beinen Streichhosen, und würüher grosse weite Lederssen. Diesilen hatten Krappen [ἀγρίφους, des ugriffes, graponnes [einen bey den andern non der grossen Zeh an bis oben hinaus, und hinten auff genestelt bis an den Rukem. Eleganter hoc hosarum genus describit Nicetas Manuel Comnen. l. iv, c. 5: ἐκτομήνος [de Andronico loquitur] κατὰ τὰς ἐξέλλους στάλας καὶ τῶντων ὅσα: περὶ γλοττῶν καὶ μηρῶν καταβαίνουσαι διασχίζονται καὶ οἷόν ἐστί πως ξυνοψασμέναι τῷ σώματι. Sæpe in historia sua harum διασχιστων, sectarum vel fissarum vestium, sed ut habitus in Græcia peregrini, meminit ut παρ. 180. τὸ σώμα λωπίῳ διχρῶμῳ συνείχε περι τῶν ἰσθῶν καταβαίνοντι, ἐντοτε δὲ διαίρουμένῳ δυχῆ Apud Caylus dans son Recueil des Antiquités Tab. LXX conspicitur inter mimos aliquis hosas gerens ad malleo pene productas: *une espèce de culotte qui descend à la cheville du pied et qu'enfin les jambes sont couvertes d'une sorte de bas où l'on n'aperçoit ni attache, ni lien. Après la lecture de cette description l'on ne manqueroit pas de déridier que cette figure est moderne, si l'on ne savoit que les mimes paroissent avec toutes les espèces de vêtements qui pouvoient les rendre comiques. Ainsi nul doute sur l'antiquité de cette figure, que prouvent invinciblement son aspect et sa composition. Si tam antiqua sit illa figura, Romani etiam hosas cognoverunt**

Has igitur hosas, vel alio Latino græco nomine dicta tubia, qui curabant, ut imperatori apte sederent, qui eas cruribus ejus seu campagiis alligabant, seu tzangis inserebant. adeoque qui simul campagia et tzangas seu ocreas ejus curabant, illi erant *Chosbaitæ* seu *hosarum baii*, hosarum servi. Non mirum est his hominibus, qui vestitum origine Gothicum aut parabant pro imperatore, aut ei induebant, aut utrumque faciebant, retinuisse nomen Gothicum seu Germanicum. Veterem Gothicam nostram Saxoniam matrem esse constat. Gothi satis mature sæculo statim altero post C. N. tempore

καὶ εἶδη ἀξιωματίων γ', οἷον στρατῶρες, ἄρμοκες καὶ σταβλοκόμητες. Τῷ δὲ πρωτοασκήρητι

Trajani se in rempublicam et militiam præ Romanam penetrabant, et ritus quosdam suocabulaque Romanis quædam sua communicabant. Denique tam ad boream, quam ad occidentem Byzantinum imperium obsidebant. Sedes e erat Chersonesus Taurica et tractus circa Istr Borysthenem per Moldaviam usque in Transiliam, ubi supersunt adhuc hodie posterie Saxonice, ut fama fert, loquentes. Adhuc sæculi incolebant Gothi Chersonesum Tauricam, ut e nerario Ambrosii Contareni p. m. 20. ed. II Aldinæ et epistola in Busbekii p. m. 244 col. Mirum ergo non est, si voces quasdam Gothicas aut Germanicas in hoc Cæremontiali nostro rebus. Sed neque hoc prætereundum, hosas non tum temoralia significare scriptoribus mediæ ævæ, verum etiam ocreas, ut e multis locis a Duc v. *Usa* citatis constat. Erant ergo Chosbaitæ i cum olim sic dictis *ministriis a culceis Augusti*

bere chartas publicas solebat. Erat ergo caniculus vel præfectus aut chartularius caniculus saltem nomine tenuis, qui olim in aula Macedonum ἐπι τοῦ γραμματείου, quem commemorat Procopius, p. 485 edit. Gronov. [De canicleo vid. Cange ad Alexiad. p. 257, 378 Imperatores litteras suas signabant. Georg. Acropolit. p. De cinnabari qua imp. CP tantum in subscripti utebantur, vid. Giorn. dei Letterati, VI, p. 48 Michael Luzzi Constat. dissert. Maffei de fasto ordinis Constantiniani p. 24] Item Alemanus Procop. Anecd. p. 19, 20. Guar. ad Codin. p. Dn Cange v. *Caniculus* et Κανικλῆος et Λογὸς τοῦ ὁρόμου, quem perperam cum canicleo eum facit. Egregius est ille locus Procopii, ad q. Alemanus de caniculis disserit, sed ipsi non perceptus; quem hac occasione exponere Narrat, Justinum imperatorem seniore rudem litterum fuisse. Cum autem moris esset, ut imperator libellis supplicibus et mandatis subscriberet sensum, suum excogitatum hoc fuisse artificium Ἐὼς εἰργαζομένην βραχεῖ ἐγκολάσαντες μορφοῦν γραμμάτων τετάρων, ἀπερ ἀνχνῶντι τῇ ἀκρίφωνῃ δύναται, γραφίδα δὲ βασιλῆος ἢ βασιλῆος γράφειν εἰώθασιν ἐνεχειρίζον τῷ βασιλεὶ τοῦτω, ἐπὶ tabellæ lignæ perpolitæ formam quatuor litterarum vocis Latinæ, quæ significaret, imperatorem id agisse, incidendam curant, eoque libello imposita lamina colore imbulus, quo scribere mos est imperatoribus, huic principi in manus tradunt, etc. Vnde autem illa Latina quatuor litterarum, quam Proprius designat, est LEGI. non autem JUST., id Justinus, quod existimavit Alemanus. Hinc intelligitur simul et emendari potest locus Auctoris incerti Theodorico, Gothorum rege, quem integrum quando legi apud Murator. Antiqu. Ital. t. II, nunc non succurrit quo loco; ex parte habet Cange v. *Interrasilis*, et quidem hæc ejus verba *laminam auream jussit interrasillem fieri* id est per sim locorum pertusam] *quatuor litteras regis* [im vero Legi] *habentem, unde et, si subscribere volisset, posita lamina super chartam per id subscribere ejus tantum videretur.* Sed satis de hoc Procopio loco, quem mittimus, quando unum adhuc Nicæ addiderimus, e quo constat, interdum ab eo re sanguinis viro, qui multum apud domum valei ejusque rei facultatem nactus a domino esset, ridi liquore subscriptum mandatis imperialibus fuisse verbum Ἐτηρηθῆσαν, *observata* vel *lustrata sunt hæc, vidimus.* Locus est l. vii Manuelis, cap. Δόγμα ἐκ βασιλέως ἐγένετο μὴ ἄλλως εὐπαρξῆσαι οἰεσθαι ὅσα ἢ βασιλικῆ χειρὶ ὑποσημαίνονται γράφ

πέπτωκεν εἶδη ἀξιωματῶν γ', οἶον ἀσηκρῆται, νοτάριοι βασιλικοί, ὁ δεκανός. Τῷ δὲ κόμητι τοῦ στάβλου ὑποτέτακται εἶδη ἀξιωματῶν ⁸⁵. . . Τῷ δὲ ἐπὶ ⁸⁶ τοῦ εἰδικοῦ λόγου ὑποτέτακται εἶδη ἀξιωματῶν δ', οἶον βασιλικοί νοτάριοι τοῦ σεκρίτου, ἄρχοντες τῶν ἐργο-

τοσίων (85), ἐδομάριοι καὶ μειζότεροι (86) τῶν ἐρ-

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁵ Complures versus h. l. desunt in cod. ⁸⁶ ἐπὶ R., ὑπὸ cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

ματα, εἰ μὴ πρότερον ὀφθεῖεν τῷ Ἀλεξίῳ καὶ οὗτος τὴν δεξιάν τῷ βατραχείῳ ἐπιδοῦς χρώματι τὴν τοῦ Ἐτηρήθησαν ἐπισημασίαν βραβεύσει. Videndum nunc, unde venerit vasculo sacrum encaustum continenti nomen caniclei. Recte monstravit Salmas. Exeruit. Plin. p. 91, venire a *cano*, canistro vel lance. Cujus verba continere me non possum quin ex parte adscribam : « Festus, *cana dicunt Græci, nos canistra*. Ab hac voce *canum* Latini diminutivum deduxerunt *caniculum* et pro atramentario dixerunt recentiores, in quo sacrum encaustum reponebatur. Inepte sic dictum censent [Alemannum notat], quod caniculi formam effigiemque præ se ferret. » H. I., quibus, quæ addam, hæc habeo. *Canna* erat Græcis et Latinis omnis scapus cylindricus sive solidus sive cavus. Hinc adhuc est Arabibus, *Canna*, tam *hasta*, quam *canalis aquæ*. Hinc *κάνων* et contracte *κανὼν* erat vas omne cylindricum cavum, in quo quod quisque vellet gestare posset, ut fructus, liba, molas salsas aliaque ad sacrificia pertinentia, item prunas ardentis, unde retinuerunt Arabes pro batillo prunis ardentibus onusto. Hinc nos quoque tubos metallicos, e quibus globi ferrei igniti exploduntur, *canones* appellamus, id est tubos vel cylindros cavos. Fallitur enim Du Cange v. *Guna* putans tormenta nostra *canones* a *guna* esse dictos. *Guna* nihil aliud proprie est quam foramen, fenestra, hiatus omnis, nostrum *Wuhne*. Per *gunam* telum explodere nihil aliud est, quam per foramen explodere. Inde est quod *Ἀγγλῶν* vocem *gunæ* adhuc pro sclopeto usurpant. *Κανὼν* apud Athenæum p. 111, est vas cylindricum ferreum cum operculo ferreo, in quo *μαζæ* genus *ναστός* dictum coquebatur. *Ναστός* illi nomen erat *μαζæ*, quod in altam extructa esset. Nos appellamus *Scherbelkuchen*. *Καννία*, sic habent Glossæ Basil., ὁ κόνδυλοι τῶν καλῶμων, καὶ οἱ σωλῆνες, καὶ τοῦτου πάντα τὰ σωληνοειδῆ ἄγγεϊα. Hinc apparet quoque, quare *κωνίων* dicta fuerit *matricula*, *rotulus*, *volumen*, *codicillus*, in quo nomina hominum ad cœtum aliquem pertinentium, ut *monachorum*, *monialium*, *clericorum*, *militum*, *civium*, etc., item rationes reddituum aut expensarum describebantur; vid. Du Cange, v. *Κανών*. Proprie non ipsa volumina nomen id gerebant, sed lignæ cylindricæ capsæ, in quibus condebantur. Deinde extendebatur appellatio hæc ad ipsa volumina in illis capsis abditis.

(85) Ἐργοδοσία erant officinæ, in quibus sedebant et opera perficiebant ab imperiali aula sibi pro certa mercede locata. Ita apud Theophanem p. 395, sine memoratur τὸ βασιλικὸν ἐργοδοσίον τῶν χρυσοκλαβαρίων, *officina regia auroclavariorum*, in qua sedebant et vestes auroclavias pro aula faciebant certo in eam rem pretio conducti. Sic supra habuimus *ῥαφίον* vel *ποτίον ῥαφίον*, locum ubi sedebant et artem suam exercebant sartores imperiales. Erant ergo οἱ ἄρχοντες τῶν ἐργοδοσίων illi, qui curarent, quæ opera factu necessaria, quibus artificibus, autoribus, sartoribus, fabris lignariis, ferrariis, argentariis, serrariis, et sic porro, qua mercede locarentur. Vel etiam erant τὰ ἐργοδοσία officinæ forenses, in quibus venum expositæ merces erant, et fabricæ, ἔργα, quarum redditus ad privatam ratio-

tarii. Chartulario sacelli decem parent officia : notarii imperiales secreti, protonotarii thematum, xenodochi seu præfecti hospitalium, libripens, monetarius nempe, *mensores* [frumentarii], *gerocomi* seu *curatores senum*, *chartularii domuum* [piarum *puta*, et *cœnobiorum*], *protocancellarius*, *cancel-*

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁵ Complures versus h. l. desunt in cod. ⁸⁶ ἐπὶ R., ὑπὸ cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

nes pertinebant : et recuperatores illorum reddituum elocatoresque officinarum erant ἄρχοντες et μειζότεροι τῶν ἐργοδοσίων hic memorati; ἔργα et *fabricæ* medio ævo de vasis aureis et argenteis affabre elaboratis usurpabatur; vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v. Pro ἐργοδοσίῳ dicebant quoque ἐργοστάσιον, quia τὰ ἔργα, opera, fabricæ jam paratæ et confectæ, aut adhuc parandæ, item οἱ ἐργάται, operarii, ibi starent. Id apparet ex illo Codini loco in Origin. Ciptanis n. 21, ubi pro ἐργοδοσίῳ codex Vaticanus habet ἐργοστάσιον. Operarii, qui ad tales fabricas pertinerent, *ergostastarii* audiebant, aut et *ergostastarii*. Hinc emendanda est lex 5 Cod. Just. de episcopali audientia, ubi pro *diæcelis ergostatariorum*, id est fabricensium, vulgo male *diæcelæ ergostatariorum* circumferuntur. In genere ergodosium est omnis officina, ubi opifex operam suam ad aliquid efficiendum pro mercede conducentibus elocat, aut ubi suis tironibus opus faciendum dat.

(86) Minores hos fuisse, quam τοὺς ἄρχοντας τῶν ἐργοδοσίων, apparet; qua vero in re diversi fuerint, non liquet. Forte mercedem numerabant conductis artificibus, aut nulum pro officinis elocatis exigebant. Exprimit *μειζότερος* Latium *melii avi major*, de quo v. Du Cange Gl. Lat. h. v. pro curatore, præfecto, unde apud nos superest vocabulum *Mayer*. *Μειζότερος* pro *μειζών* jam apud Malalam, i. II, p. 236, i, de cujus auctoris ætate Justiniano æquali debetare non debebat Hodyus ob dictionis sordis. Istius jam sæculi et ratiocinia inepta erant et dictis monstrosa. Ex quo Christiani doctores turbare publicam rem inutilibus quæstionibus, ommissisque studiis litterarum humaniorum ad speculationes ridiculas, et quas ne ipsi quidem intelligerent, prolabi cœperunt, periit omnis in cogitando rectitudo, in dictione perspicuitas, cura et nitor. Non tam barbaris barbariem, quam Christianis debemus. Vide, quantus tumor, quanta peregrinitas in Codice Theodosiano, quam non anilis sæpe Procopius, omnium sibi æqualium absque controversia optimus, quam coacta et Latinissans ejus dictio. Affectatum artificium, per quod oratio Cimmeriis tenebris fletet obscurior, laudi erat, et tanto quisque doctior, quanto Caesiodorum et similes superaret. Sed hoc in transitu. Solæcismi hi, quales sunt *μειζότερος* et similia, fuerunt quidem nunquam non in usu apud vulgum, sed scriptores vel parum elegantiae memores ab iis sibi abstinebant. Christiani doctores ex quo cœperunt homilias suas tales in lucem edere, quales ex ambone effuderant, periit omnis honor litteris. Malalæ, ut ad eum redeam (et liceat hoc in transitu adjicere) ex ipso nomine constat ætas. *Malalas* est nomen Syriacum. Sermo Syriacus obtinebat in Syria usque ad initia Muhammedanismi. Eo surgente, Saracenis Syriam rapientibus, exegerunt Syriasmum, ejusque loco Arabismum omnia abundabat, Syriasmum in ecclesiarum Christianarum angustias conclusit. Debit ergo Malalæ eo adhuc ævo vixisse et scripsisse, quo sermo Syriacus in usu erat. Pro rhetore Arabes non *Malal*, sed *Chuthib* dicunt. Ad similitudinem nostri *μειζότερος* dixit Noster quoque *ἐλαττότερος* pro *ἐλάττωτος*, p. 382.

larii, domesticus thymelæ seu magister scenæ vel ludorum theatralium. Chartulario vestiarii subsunt decem officia : notarii regii secreti, centarchus, legatarius, præfectus vel procurator monetæ, sartor, chartularius, curatores chosbaitæ, protomandatores. Chartularius canicilli nullos sub se habet subalternantes officiales, quia munus ipse suum solus exsequitur. Protostratori autem parent dignitates diversæ tres : stratores, regionum armorum custodes et stabuli comites. Protosecretæ subjacent officia tria : asecretæ notarii imperiales, decanus. Comiti stabuli subsunt officia . . . Logothetæ idici logi vel privatarum rationum subsunt officia quatuor : imperiales notarii secreti, præfecti officinarum, hebdomarii seu septimanarii et majores officinarum. Magni curatori subsunt officia

γοδοσιών, τῶν δὲ μεγάλων εἶδη ἀξιωματίων θ', οἷον νοτάριοι, κουράτωρες τῶν κτημάτων (87), μαιζὸς ὁ ξενοδόχος Σαγγάρου ξενοδόχος Νικομυρδείας κούρατωρ τῶν μαγγίνων τῶν, ὅσα καὶ τῶν μεγάλων νοδόχων. Τῶν δὲ ὀρφανοῦν μαιζῶν δ', οἷον χαρτουλά τοῦ ὁσίου (90), ἀρχάριο δυοὶ δημάρχοις ὑποτέτατοι οἷον δευτερεύοντες (:2), τῆς, ἀρχόντες, γειτονιάρ μερών, ἡνλοχοί, πρωτεύοντες καταστάσεως (93) ὑποτί

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(87) Reddidi *curatores prædiorum et pecoris rustici*. Utrumque enim κτήματα novis Græcis significant, tam prædia et agros, quam pecus, greges, ut κτήνη vetustis Græcis. Utrumque enim a κτήσει venit ; v. Cedren. p. 586, 587. Imo ipsi quoque veteres Græci κτήματα *jumenta* appellabant, ut patet e Sophoclis Antigon. v. 793, ubi non recte interpretes vocem pro *fortunis* aut possessionibus acceperunt. Qui hic loci *curator* τῶν κτημάτων est, eum διοικητὴν appellat Olympiodorus apud Photium, p. 106, ubi memorat aliquem διοικητὴν τῶν ἐν Σικελίᾳ κτημάτων Κωνσταντίνου καὶ Πλακιδίτζ. *Clematinus* appellatur p. 245, scriptorum post Theophanem. A Græcis, ut videtur, docti Arabes, *Mulck* in specie pro agro et prædio dixerunt, quamvis vocabulum omnem omnino possessionem significet ; v. Du Cange v. Μουλκία, ubi locum hunc e Malaxo producit : Σκευὴ πολύτιμα διάφορα ἐπροσέλωσε [dedicavit, Ecclesiæ obtulit], χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ καὶ κτήματα [villas] πολλὰ, ἔχουσι μουλκία, διὰ τροφὴν τῶν καλογήρων. Ergo vox Arabica Μουλκίον erat usitatior et notior eo tempore et loco, quo Malaxus hæc scribebat, quam ipsum Græcum κτήμα.

(88) Major palatii Eleutherii videtur reditus illius palatii ex pecore et agris et officinis et pistrinis illi adstructis et illuc pertinentibus collegisse et in rem privatam intulisse. Palatium hoc ab Eleutherio conditum non fuit, sed ab Irene, Leonis Chazari uxore, sic tamen dictum quod prope portum Eleutherii esset conditum ; v. Du Cange CPlis Chr. II, p. 130.

(89) Sangarus est urbs Bithyniæ ad mare, haud procul Helenopoli, de quo vid. Ortelii Thesaur. Georg. h. v. et Wesseling. ad Hieroclis Synecdemum p. 663 ; nam procul dubio *Sangarus* Nostri et Hieroclis *Sagara* idem est. Sæpe γ simplex et duplex promiscue scribitur, ut σιγγιλίων pro *singilio* ; vid. dicta ad p. 371.

(90) Τοῦ ὁσίου interpretor capitalium in pios usus legatorum et depositorum, at sacra sint et inviolabilia et ad alios usus nequeant transferri. Alias τὸ ὄσιον idem est atque το δημόσιον verum ὁ τοῦ δημοσίου vel ὁ τοῦ γενικοῦ hic loci in censum non venit.

(91) De arcariis v. Du Cange Gl. L. hac voce. Tantum hic loci etymologiam vocis ἀργεῖον, *archivum*, tradam, invitatus occasione vocabuli *arcarius*. *Arcarium* vel *archarium* idem est atque ἀργεῖον, locus ubi chartæ, tabulæ publicæ depositæ sunt. Hoc non ab ἀρχή, sed ab *arca* vel *archa* venit. Vox hæc non Latina, sed Græca est. Ἀρχήχος et ἀρχήχη est *iscella, corbis*. Per syncopen *archa* inde effecerunt. Hinc ἀργεῖον pro ἀρχεῖον est locus ubi arcæ cor-

bes cum tabulis publicis *sitarcium*, horreum, u corbibus jacet ; v. Du Cange *melliti*, ubi pro *Sistarcis* restituendum est Si-

(92) Habebat unumquodque δευτερεύοντα, secundiceri gradu a primicerio, τῶν δικηνοῦν ἐργο designati. Sed de magistratibus fuerunt. Cæterum facile ob non congruere numerum ceps recensitas dignitates nostrum decem, aut octo branarum, in quibus ἐλάριος ὁ ποιητὴς ἀρχὸν tanquam si omnia ista essent.

(93) Illi, qui invigilat id est Illi, qui curat, ut tranquille, *decare*, procedant, *quapropter* appellatur sæpissime *iceris* in suas quisque sibi congruum occupet *Verbo serimoniarum*. *Es* ex veteri instituto usu apud Xiphilin. p. 424: αὐτῶν, ὅτι καθεστῆκότο σωματοφύλακας εἶναι, *nulli*, quod. *quum* ex *incipis* ex Italia legerent ἢ κατάστασις τοῦ βλοῦνιῶν, ubi vid. cl. Reim-

D ἢ κατάστασις τῶν δεσποτικῶν *captivorum* ; κατάστασις Theophanem p. 63. *Constitutio*, restitutio in sunt ἀκαταστασία, *rei* p. 243, μάθε τὴν κατάστασιν *ordine, sedate agere*. It ὁ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως Codin. et Gretser. p. 1 libros περὶ τῆς πολιτικῆς dixi in præfatione ; vid moniarii erat ordinare dendi et sequendi jura proceres secundum su munionem, in magnis *cllesia osculum pacis manu ad eum ducere, et legatos introducere, eludas, cæremoniarium*

βαστήτορες, σιλεντιάριοι, ἀποεπάρχον- A novem : protonotarius ; notarii imperiales ; cura-
τορες palatiorum ; curatores prædiorum et pecoris
tor palatii de Eleutherio nominati ; xenodochus Sangari ; xenodochus Pylarum ; xe-
icomediæ, et curiosi. Curatori manganorum [palatii urbani sic dicti] eadem officia
e magno curatori præter xenodochos. Orphanotropho subsunt officia quatuor : chartula-
rarii sanctimonii [vel opum in pios usus et educationem orborum depositarum ;
curatores. Unicuique amborum demarchorum subjacent hæc in factione quæque sua
ndicerii ; chartularius ; poeta ; archontes ; gitoniarchæ vel insularum magistri ; canto-
factionum ; aurigæ, primarii de factione viri et factionis tribules plebei. ¶ Ce-
landem sub se habet officia quinque : hypatos seu consules, vestitores, silentarios, viros
t syncreticos seu senatorios.

ν εὐνούχων τάξεως καὶ τῆς τῶν ἀξι-
ούτων κυριοκλήσιας καὶ ποσότης τῶν
αὐτῶν.

εὐνούχων ἀξίαι καὶ αὐται μὲν διχῶς B
ἰ γὰρ αἱ μὲν ἐξ αὐτῶν ἔργῳ (94) τὰς
ς λαμβάνουσιν· αἱ δὲ λόγῳ τοῖς ἀξίοις
αἱ καὶ ῥαδίως ἐκ προσώπων εἰς πρόσ-
σιλέως μετέρχονται. Εἰσὶ δὲ ὁμοῦ πᾶ-
αβείων αὐτοῖς παρεχόμενα τὸν ἀριθμὸν
ράτη μὲν ἐν αὐτοῖς ἢ τῶν νιψισισ-
ία γνωρίζεται, ἥς βραβεῖον καμίσιον
αττωμένον (96) σχήματι φαλίου (97),
σιλέως προσγιγόμενος. Δίδωσιν συν-
ραιποσίτοις ιβ', τῷ δευτέρῳ γ', τῷ πριμι-
β'. Δευτέρα δὲ ἢ τοῦ κουδικουλαρίου
ἴτιον ἢ ἀμφίσις τοῦ περιβλαττωμένου
ἢ τοῦ λεγομένου παραγαβδίου στολή,
τῶν πραιποσίτων παρουσίας γνωρίζε-
συνήθειαν τοῖς πραιποσίτοις ν. ιβ', τῷ
πριμικηρίῳ ν. β'. Τρίτη ἢ τοῦ σπαθα-
ρίου ἀξία, ἥς βραβεῖον, σπαθίον χρυ-
ως τοῖς σπαθαροῖς διὰ βασιλικῆς χειρὸς
δωσι συνήθειαν τοῖς πραιποσίτοις ν. ιη',
τῷ δευτέρῳ ν. β', τῷ πριμικηρίῳ ν. δ'.
ον ὀστιαρίων ἀξία, ἥς βραβεῖον, χρυσῆ
κων τιμίων περικεφαλαίαν (98) ἔχουσα,
ασιλέως ἐπιδίδονται. Δίδει συνήθειαν τῷ
δευτέρῳ ν. γ', τοῖς πραιποσίτοις ν. κδ',
ῖ τοῦ κουδουκλείου ν. δ'. Πέμπτη ἢ τῶν
ξία, ἥς βραβεῖον, χιτῶν λευκὸς σὺν ἐπ-
ῖ πῶλοις (1) χρυσοῦφάντοις, λαμπρῶς

De ordine eunuchorum, quomodo dignitates, quas
gerere solent, appellentur, et quantas dare pro
quaque soleant consuetudines.

Dignitates eunuchorum sunt duplicis generis.
Quidam eas reapse legitime consequuntur, aliæ per
simplex edictum dignis obtingunt ; quæ posteriores
etiam facile, prout dominus jusserit, ab uno ad
alterum transeunt. Sunt autem dignitates, quæ
eunuchis cum brabeis tribui solent, in universum
octo. Et prima quidem malluviariorum, cujus bra-
beum est camisium vel indusium lineum, sericum
velut cucullum habens, et simul sententia impera-
toris ore enuntiata, dignitatemque illam attribuens.
Dat consuetudinem præpositis solidos 12, deuterio
3, primicerio suo [puta malluviariorum], 2. Secunda
dignitas est cubicularii, cujus insigne est gestatio
camisii blatteis prætextati, et sic dicti paragaudii ;
aut etiam a præsentia præpositorum agnoscitur.
Dat præpositis consuetudinem solidos 12, deuterio
4, primicerio 2. Tertia est spatharocubicularii digni-
tas, cujus insigne spatha cum aureo manubrio,
pariter atque spatharii est, regia manu tradita.
Dat consuetudinem præpositis nummos 18, papiæ
et deuterio 2, primicerio [spatharocubiculariorum]
4. Quarta est ostiariorum, cujus brabeum est au-
reus baculus vel virga gemmeo ornata capitello,
regia manu tradita. Dat consuetudinem papiæ et
deuterio 6, præpositis 24, primicerio cubiculi 4.
Quinta dignitas est primiceriorum, cujus brabeum
tunica candida cum scapularibus et polis seu figu-
ris equorum auro intextis, solenne pompa induta.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

um, quod supra habuimus et protinus
βραβεῖων.

illuvium imperatori tenent aut appo-
ιστιάριοι. Malluivium enim est νιψί-
ο fit νίψις, hinc νιψίζειν formant novi
νιψιστής et νιψιστιον, et tandem illinc

cuit librario exarare pro ὑποβλαττω-
em est atque ἀποβεβλαττωμένον, blat-
a prætexta, hic loci (quia sequitur
ου) blatteo cucullo super scapulas
istructum.

Græcis inter alia cucullum vesti as-
sursum attracto caput velatur, regesto
i nudatur, item almutzium vel bone-
um. Nominis ratio hæc est, quod talia
na referrent phylas vel cymbia aut
us lac, calida et alia hauriuntur. Cop-
odie appellant Itali occiput, quia, cu-
ipolam refert. Nostrum Germanicum

Kopff, id est caput, videtur quoque a cupa seu cym-
bio manasse. Tunicas cum caputiis appellabant
tunicas palliolatas et ipsa caputia palliola ; v. Sal-
mas. t. II Script. Hist. Aug. p. 771. Casulas quo-
que medio ævo appellabant vestes cum assuto capu-
tio vel cucullo. Isidorus : casula est vestis cucullata ;
v. ad p. 271 diota, et Murator. Antiqu. Italie. t. II,
p. 425 sqq.

(98) Vid. dicta de phengiis ad p. 340.

(99) Verte scapularibus. Procul dubio enim libra-
rius hic ο pro ω posuit more suo. Est ergo idem
atque φιάλιον aut simile quid. Forte φιάλιον amplius,
latus est et caput tegit, scapulare caput non item,
sed solas scapulas tegit.

(1) Verti equis. Certe πῶλος etiam equum novis
Græcis notat, plerumque tamen ponunt eam vocem
pro asino. Sed indignum videbatur procerum Byzan-
tinorum eorumque semper circa imp. versantium
vesti honorariæ, quæ investiri solebant, asinos in-
texere. Propterea equos malui.

Dat consuetudinem præpositis nummos 36, deutero 12, si forte ipsi indumentum imperiale tradat, primicerio sex. Sexta dignitas est protospathariorum eunuchorum, cujus brabeum torques aureus gemmis et margaritis obsitus, quem ipse imperator suis manibus impositum cervicibus honorati concludit. Accipiunt præterea et ipsi quoque tunicam candidam auro incrustatam ad modum dibitissi, et diploida coccineam cum tablis auro contextis. Dat consuetudinem præpositis et patriciis eunuchis 419 et protospathariis eunuchis 72, papiæ et deutero 6. Septima dignitas est illustrissimorum præpositorum, cujus brabeum sunt tabulæ patriciatus, absque tamen codicillis, in processione in chrysotriclinium regia manu traditæ. Dat consuetudinem, si simul protospatharius declaretur, litram unam et deutero pro tabulis solidos 24. Neque enim non permittitur præpositis in officiis eminere. Potest omnino præpositus simul etiam officialis qualiscunque tandem esse. Si vero simul quoque patricius renuntietur, pendit tantumdem atque patricii. Octava est patriciorum, eunuchiorum nempe, dignitas, cujus brabeum sunt tabulæ eburneæ cum codicillis, haud secus atque sunt aliorum patriciorum barbatorum. Horum vestitus a vestitu protospathariorum non differt nisi loris tantum, si simul etiam protospathariorum dignitatem gerunt. Patricii eunuchi dant consuetudinem eandem, quam barbati. Obtinet autem, ut ab omnibus ad officia promotis præpositus, utpote significationem promotionis ex persona et loco imperatoris edens, accipiat ab unoquoque officiale pro consuetudine nummos aureos viginti quatuor. Nemo itaque hunc dignitatum hactenus expositarum ordinem atque constitutionem transgrediat, aliove modo eas ambeat et obtineat præter solos clericos, qui solo edicto dignitates accipiunt. Protospatharii dignitas confirmatur et significatur epirrhiptario seu cucullo, quem ipsi regia manus concludit [sæu ad jugulum adfibulat]. Oportet congregatas has consuetudines dignitatum a papiæ et deutero æqualibus partibus dividi præter consuetudines chrysotriclinii, quas papiæ soli sibi reservat. Consuetudines autem, quæ pro tabulis eburneis a magistris, a primiceriis et a cubiculariis penduntur, soli cedunt deutero; prout superiora docent. In festo Exaltationis sanctæ crucis mense Augusto exit [cum cruce obitque palatium et urbem] papiæ, et quidquid collegerit, habet sibi, parte tamen aliqua deutero indulta. Si vero aut morbis aut aliis causis

A ἀμφιάζεται. Δίδει συνθήθειαν τοῖς πραιποσίτοις τῷ δευτέρῳ ν. ββ', ἐν ἅρα δώσει αὐτὸν βασιλικόν τιον, τῷ πριμικηρίῳ ν. ς'. Ἐκτὴ ἡ τῶν πρωτοσπαθαρῶν ἀξία, ἧς βραβεῖον, χρυσὸν καὶ ἐκ λίθων τιμίων καὶ μαργαρίτων, ἐπισημασθὲν διὰ χειρὸς βασιλέως ἐπισυγκλείεται. Ἰσθμὸς αὐτοῖς λευκὸς χρυσοκόλλιτος διδόμεσθαί τε πλόης κόκκινος σὺν ταβλίοις χρυσοσφραγιστοῖς συνθήθειαν τοῖς πραιποσίτοις καὶ πατρικίοις τοῖς καὶ πρωτοσπαθαρίοις εὐνοῦχοις ν. αβ' καὶ τῷ δευτέρῳ ν. ς'. Ἐβδόμη δὲ πρὸς πρῶτων πραιποσίτων ἀξία, ἧς βραβεῖον καὶ πατρικιοσύτης, ἄνευ μὲν κωδικιέλλων ἐπισημασθὲν χρυσοτρικλίνου χειρὶ βασιλέως ἐπισημασθὲν συνθήθειαν, εἰ ἄρα τιμηθῆ πραιποσίτου ἅμα, λ. α', καὶ τῷ δευτέρῳ ὑπὲρ τῶν ἄλλων. Εἰ δὲ καὶ πατρικίος ὁ αὐτὸς ἐν ταύτῃ συνθήθειαν ὡς οἱ πατρικιοί. Ὅμοίη ἡ τῶν πατρικίων ἀξία, ἧς βραβεῖον, πλοῦς καὶ κωδικιέλλοις ὡς πᾶσι τοῖς πατρικίοις διαλλάττουσι δὲ ἐν ταῖς αὐτῶν στολαῖς πρωτοσπαθαρῶν ἀμφιάσεως πλὴν ἄλλων ἅρα καὶ ἡ τῶν πρωτοσπαθαρῶν πρὸς δόξα, οὐδὲ κωλύονται οἱ πραιποσίτοις διαπρίπειν, οἷον ἂν ἔστιν ὀφφικίος πραιποσίτος καὶ ὀφφικιέλλιος. Παρὰ τῆσθαιαν οἱ πατρικιοί εὐνοῦχοι καθὼς καὶ Παρὰ δὲ τῶν εἰς ὀφφικία προβαλλομένων κομιζομένου τοῦ πραιποσίτου, ὡς ἂν βασιλέως, τὴν ἀπόκρισιν τῆς προδότης τὸν αὐτὸν πραιποσίτον καθ' ἕκαστον ἕξειν ἡσθαιαν ν. κδ'. Μηδεὶς τοίνυν παραδραπέσει τὰξιν τε καὶ στάσιν τῶν ἐκτιθεμένων. Ἄλλως πως ταύτας μετερχέσθω, πλὴν αὐτῶν καὶ μόνον. Οὗτοι γὰρ λόγῳ μόνῳ πραιποσίτου ἀξίας. Ἡ δὲ τῶν πρωτοσπαθαρῶν ἀξία χειρὸς μετὰ ἐπιρικταρίου βασιλικῶν ἕξειν. Ταύτας δὲ τὰς συναγομένους συνθήθειαν τῶν παρὰ τοῦ παπίου καὶ τοῦ δευτέρου αὐτοῖς ἐπ' ἴσης⁸⁷ ἄνευ τῆς συνθήθειαν κλίνου, ὅτι μονομερῶς τοῦ παπίου ἐπὶ τῶν κῶν καὶ τῶν μαγίστρων καὶ τῶν πραιποσίτων τῶν κωδικουλαρίων μονομερῶς λιμῶν δεύτερος, καθὼς ἀνωτέρῳ διαγορεύει (2). Ἐπισημασθὲν σταυροῦ τῷ Δύγουστω μηνι ἐξισυγκλείεται, καὶ εἰ τι ἂν ἐπισυνάξει, ἔχει καὶ τῶν δίδωσιν καὶ τῷ δευτέρῳ μέρος τι. Ἐάντινα μίαν εἴτε νόσον οὐκ ἐξέρχεται ὁ πατρικίος ὁ δεύτερος, καὶ εἰ τι ἂν ἐπισυνάξει, μετὰ τὸν δὲ τε παπίου καὶ ὁ δεύτερος ἐξ ἴσης. Ἐάντι

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁷ ἐπίσης cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(2) Nempe ὁ διαγορεύων vel auctor. Possit quoque ἀνωτέρῳ pro τῷ ἀνωτέρῳ accipi, *quæmadmodum superiora edicunt.*

(3) Ante hoc verbum videtur ob similitudinem excidisse ἐξερχομένου. Conf. p. 311. M. tamen editis plura non habent.

(4) Verti *curat*, id est habet inspectionem tam

hominum, ut diætariorum, *candelaque* quam rerum non animatarum, ut olei, pro ut illi officium faciant, hoc ne desit. Ἐργον τῆς eminere super aliquem, imminere, *inclinare* bere oculum super ipso, imperare. *Incl.* p. 572 naves Lacedæmoniorum navibus *liber* stantes, vigili oculo observantes, *ne abant*

παπίας τὰς ἐξ ἑβδομάδας (5) τοὺς διαταρῖους καὶ τὸ ἔλαιον τῶν καμαρῶν τοῦ χρυσοτρικλίνου σὺν τῶν κανδηλαπτῶν. Τὸ δὲ ἔλαιον τοῦ πολυκανδήλου τοῦ κατὰ τὸ μέσον κρεμαμένου τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ τῶν λοιπῶν πολυκανδήλων καὶ ψιαθῶν (6), ἐπικρατοῦσιν αὐτὰ αὐτοὶ οἱ κανδηλάπται. Ἐπέχει δὲ καὶ τοὺς λούστας καὶ τοὺς καμινάδας καὶ τοὺς κανδηλάπτας τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τοῦ Ἰουστινιανῶ καὶ τοὺς ὠρολόγους καὶ τοὺς ζαράβας (7), καὶ ὅστις ἐξ αὐτῶν λείψῃ, ἔχει ἐξουσίαν ποιεῖν ἀννισηκοῦντας, καὶ λαμβάνει ν. ρ' (8) συνήθειαν αὐτῶν, εἰς μὲν τοὺς πριμικηρίους ιθ', καὶ εἰς τοὺς διαταρῖους καὶ λοιποὺς ἀνά ν. ς', λαμβάνουσι δὲ καὶ οἱ πριμικηρίοι ν. α', καὶ ὁ λαός ε'. Ἐπέχει δὲ καὶ ὁ δεῦτερος τὰ σελλία καὶ τοὺς διαταρῖους καὶ τὸν πριμικηρίον αὐτῶν καὶ τὰ στέμματα καὶ τὰς ἐσθῆτας τῶν βασιλέων καὶ τὰ βῆλα τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν ἀλλαξίμων καὶ τοὺς βεσθήτορας σὺν τῶν πριμικηρίων αὐτῶν καὶ τὰ σκεύη τῶν ἀξιωματῶν (9) καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν ἀξιωματῶν (10), οἳ καὶ συνάγουσιν τὰ ἀξιώματα παρὰ τῶν λαμβανόντων τὰς ἀξίας. Καὶ ὅστις ἐξ αὐτῶν λείψῃ, ἵνα παρέχει ὁ μέλλων γίνεσθαι τὰς συνθηλαίας τῆς δευτέρῃ, καθὼς καὶ ὁ παπίας λαμβάνει. Εἰς δὲ τὰς προελεύσεις ἵνα συνάγονται οἱ βεσθήτορες καὶ οἱ πριμικηρίοι πάντες, καὶ βασιτάζουσιν τὰ κορνίλια σὺν τοῖς στέμμασιν. Συνάγεσθαι δὲ τοὺς ἀμφοτέρων διαταρῖους καὶ βασιτάζειν εἰς τὰς προελεύσεις τὰ ταβλία (11) τὰ βασιλικά μετὰ τῶν ἀλλαξίμων. Ἀκολουθεῖν δὲ εἰς τὰς προελεύσεις τοὺς βράπτας τοὺς βασιλικούς καὶ τοὺς χρυσοκλαβαρίους καὶ τοὺς χρυσοχοῦς, βασιτάζοντες καὶ αὐτοὶ σπαθία τὰ βασιλικά εἰς τὰς θήκας αὐτῶν (12). Καὶ λαμβάνειν αὐτοὺς παρὰ τοῦ βαρβάρου (13) μαίτουμαν εἰς τὰ πρόκενσα. Λαμβάνειν δὲ καὶ ξύλον τὸν παπῖαν τῇ ἑβδομάδι κί-

A impeditus nequeat [e palatio cum cruce] exire papias, exit deuterus, et quidquid stipsis inde colligerit, id partiuntur æqualiter, ipse atque papias. Habet autem papias sub inspectione sua diastarios per sex [magni jejunii] septimanas; et oleum fornicum chrysotriclinii et candelarum accensores. Oleum vero multifidi candelabri, quod in medio chrysotriclino suspensum est, et reliquorum polycandelorum, ipsi candelaptæ sufficient. 420 Curat etiam balneatores, et caminorum calfactores, et candelaptas lausiaci atque Justiniani, item horologos et zarabas. Quisquis eorum munere decesserit, habet præpositus potestatem eorum in locum alios substituendi, et accipit ab ipsis certum pecuniæ numerum in consuetudinem; a primiceriis nempe nummos 19, et a singulis diastariis et reliquis senos nummos. Accipiunt etiam primicerii unum et populus seu cætera turba. In universum deuterus curat regitque sellas seu thronos imperiales, et diastarios et primicerium ipsorum; et stemmata seu infulas, et vestes imperiales, et vela chrysotriclinii, et qui a mutatoriis sunt, et vestitores eorumque primicerios, et vestes axiomatum [seu quibus recens honorati investiantur,] et eos, qui sunt ab axiomatibus, qui nempe exigunt et collectant axiomata vel consuetudines pro novis dignitatibus ab honoratis dandas. Quisquis horum munere suo decesserit, in ejus locum sufficiens alium facultas est deuteris, debetque ipsi novo munere mactandus tantumdem, quantum mododicebamus papie debere. In processionibus id curæ est deuteris, ut coeant vestitores et primicerii omnes, et ferant cornicia seu capsulas vel pyxides cum coronis intus repositis; item ut coeant omnium

VARLE LECTIONES

^{ss} τῇ ἑβδομάδι cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ἐπεχούσας appellat. Hinc inferius p. 423 legimus episcopos ἐπεχόμενους, qui sub inspectione archiepiscopi aut metropolitani sunt. Apud Cedrenum p. 547 dicitur philosophia πάντων ἐποχος, quod potest verti *rebus omnibus exaltior* et *rebus omnibus invigilans, imperans*, leges præscribens. Valde luculentus est locus Procopii Vandal. I. I, p. 102 ed. Hoesch., ubi narrans de insolentia Vandalorum et Arianorum erga ecclesias et sacerdotes orthodoxorum, τοὺς ἱερέας, οὓς ἂν λάβοιεν, ἐβράκιζόν τε καὶ ξαίνοντες κατὰ τοῦ νότου πολλὰς, ὀκνηρεῖν σφισιν ἐκέλευον, ὅσα δὲ ἐπέχειν [id est ἐπιτάττειν, ἐπιστέλλειν] τῶν οἰκετῶν τοῖς ἀτιμωτάτοις εἰώθεισαν. Pari modo dicunt ἐπέχειν pro *curare, invigilare* alicui rei, ἐνοχὴ *inspectio*, ἐνοχος *inspector, præfectus*; v. Du Cange v. Ἀρχων τῶν φώτων, ubi legitur: ὁ ἔχων τὴν ἐνοχὴν τῶν νσοφώτιστων.

(5) Forte intelliguntur sex septimanæ quadragesimalis jejunii.

(6) Ψιαθος ἐψιάδιον est *storea, matta et junco pleza*. Quæ quid huc faciat non video. Καμινάδες quoque sunt *camini*, non *caminorum calfactores*; atqui hos videtur loci nexus requirere. F. tamen καμινάδες sic dicti ut βαλανάδες p. 463, ubi vide.

(7) Barbaricum esse hoc vocabulum, liquet; ad quam vero nationem pertineat, non novi. Arabica lingua nihil hic commodi præstat. Est quidem in ea *Zarrab, percussor pulsator*, et posset ergo de pulsatore τοῦ στυμάντρου seu ligni horas precum et

conventus in ecclesiam indicantis accipi. Verum videtur hoc officium ad τοὺς ὠρολόγους pertinuisse, a quibus hi Zarabæ diversi nominantur; et *Zarrab* non in specie pulsatorem talis ligni, sed rei cujuscunque tandem, ut cursorem monetæ, percussorem tympani, etc., notat.

(8) Quid sibi hic loci velit hoc compendium, non exputo. Solet alias *centenarium* seu massam centum auri librarum significare; quod tamen huc non quadrare, ultro patet. *Niliarsia* in Latinis substitui ex conjectura.

(9) Supellex axiomatum sunt e. c. virgæ aureæ ostiariorum et silentiariorum, codicilli et tabulæ eburnæ patriciorum, torques candidatorum, etc.

(10) Hinc ut ex illo proxime sequente οἱ καὶ συνάγουσι τὰ ἀξιώματα ἀπὸ τῶν λαμβανόντων τὰς ἀξίας apparet, ἀξιώματα hic notare idem, quod notant at συνήθειαι, consuetudines, taxæ solvendæ pro novo munere.

(11) Non hic de tabliis seu prætextis vestimentorum cogitandum, sed sunt tabulæ vel aræ vestiarie vastæ, latæ, formæ quadratæ, cum τὰ κορνίλια sint pyxides cylindricæ.

(12) Non enim nudis gladiis, sed in Vagina conditis astabant protectores principibus et archontibus, ut exemplo memorabili Ardesohiris apud Procopium Vandalic. I. II, sub finem, p. 162, ed. Hoeschel.

(13) Quis hic sit barbarus, fateor me nescire. 81

[palatiorum puta] diestarii, et gerant in processionibus tabulas imperialibus mutatoris onustas; item ut processiones sequantur autores imperiales et auroclavarios et aurifabros. Officium quoque deuterorum est, ut spathas imperiales vaginis suis reconditas gerant, et a barbaro [seu capitaneo hetæriæ] majumam nomine processionum accipiant. Debet etiam papias lignum in septimana vice un deuterus quoque vice una accipere. Hæc omnia custodiri, observari et peragi oportet, neque turb sed firma et immota manere, quemadmodum pia et Deo plena majestas vestra constituit, itemque tiquis temporibus qui ante nos pie regnarunt, qua par erat, ordinarunt.

De dignitatibus quas eunuchi solo imperatoris edicto consequuntur.

Novem proprie et stricte sunt tales dignitates: domini paracœmomenus seu accubitor; domini protovestiarius; præfectus mensæ domini; præfectus mensæ imperatricis; papias magnipalatii; deuterus magni palatii; pincerna Augustæ; papias magnaure et papias Daphnes. Possunt tamen in universum eunuchi dignitates omnes obtinere, quas barbati, præter eparchi seu præfecti urbis et quæstoris et domesticorum dignitates.

421 Caput II.

Has igitur omnes dignitates utriusque generis, tam re et solemnibus cum cœremoniis, quam verbis attributas cum studeamus distincto perpicioque et accurato sermone persequi, æquum non putamus, o amici, cum dictis tractationi finem imponere, sed potius necesse videtur, ut, (quod maxime nobis indagandum et declarandum erat, et vos a me rogastis), plenam omnibus numeris perhibeamus expositionem de præsessionibus et præcedentiis harum dignitatum. Propterea repetituri tanquam in recapitulatione jam dictarum dignitatum nomina, dabimus nunc operam, ut e jusque ordinem et appellationem et propriam sedem perspicue breviterque tanquam in canone quodam aut laterculo declaremus. Oportet enim artoclinam, cujus est dignitates ad sacram mensam assessuras intro vocare, omnes eas probe nosse, sacrorumque imperialium convivorum cœremonias et directionem gemino modo

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

analogia hic obtinet vocabulorum in nostro frequentium, *hicanatus excubitus*, etc.. pro præfecto hicanatorum, excubitorum, barbarus hic erit præfectus barbarorum seu hetæriæ. Nunquam tamen alias in nostro codice sic appellatur.

(14) Potest hæc dictio significare et honoratos tam per brabeum, qua mero effato regio, et honoratos tam in ipso actu constitutos, quam vacantes, ἑμπράττους καὶ ἀπράττους.

(15) Similis huic locus est p. 55, ubi dicitur: Ὁ πατριάρχην καθίσταται ἐπὶ σελλίου ἐξ ἀριστερᾶς τοῦ βασιλέως. Ergo locus honoratior erat sinistra. Sane adhuc hodie est apud Turcas. *Animadverti*, ait Busbekius, p. 48, *apud eos digniorem haberi locum sinistrum, nisi quid aliud obstaret, quod eam partem gladius honestet et qui sit in parte dextera quodammodo gladium habeat sub manu ejus, qui sinistrum latus claudit, ille vero eum gestet liberum et expeditum*. Observaverat quoque cl. Leichius in Adversariis, nolaverat e memoriis Trevoltinis Ann. 1707. p. 822, Abbatem Batelli id libello Romæ A. 1705,

σαν μίαν, καὶ τὸν δεύτερον πίσσαν μίαν. Ταῦτα πάντα φυλάττεσθαι, τηρεῖσθαι τε καὶ πράττειν: ἀπαρσάλευτα καὶ διαμένειν βέβαια, καθὼς ἡ εὐβῆς καὶ ἔνθεος βασιλεῖα ἡμῶν ἐξέθετο, ὡς καὶ ἀρχαίων τῶν χρόνων παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν εὐσεβασιλεσάντων δικαίως ἐξετέθη.

Ὅσαι διὰ βασιλικῆς λόγου προσγίνονται: τοῦ ἀξίαι.

Αἱ δὲ λόγῳ προσγινόμεναι τούτοις ἀξίαι εἰσι αὐταὶ τὸν ἀριθμὸν κυρίως θ'. ὁ παρακοιμώμῳ τοῦ δεσπότη. ὁ πρωτοβεστιάριος τοῦ δεσπότη ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ δεσπότη, ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης Αὐγούστης. ὁ παπίας τοῦ μεγάλου παλατίου δεύτερος τοῦ μεγάλου παλατίου, ὁ ἐπιγέρνης δεσπότη, ὁ πιγέρνης τῆς Αὐγούστης, ὁ παπίας μανναύρας, ὁ παπίας τῆς Δάφνης. ἀλλὰ μὴν καὶ ἄλλαι πάσαι, ὅσαι καὶ τοῖς βαρβάτοις προσγίνονται πλὴν τῆς τοῦ ἐπάρχου καὶ κυέστωρος καὶ δομικων ἀξίας.

Τόμος Β.

Ταύτας οὖν ἀπάσας τὰς ἔργῳ καὶ λόγῳ (14) ἢ μίνας ἀξίας σαφεῖ καὶ ἀκριβεῖ λόγῳ παραπίσπουδᾶσαντες, οὐ δίκαιον ἐκρίναμεν, ὧ φίλοι, μὴ τούτων καταπαῦσαι τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ, ὅ μὴ ὑμῖν ζητητέον, τῆς περὶ τῶν καθέδλων ἀκριβὲς καθάψασθαι καὶ τὴν ὑπόθεσιν εἰς κέρας ἐπικαθῆ ἐξηγήσασθε. Καὶ γὰρ πάλιν ὡς ἐπ' ἀναλταῖς λεχθεῖσαις ἀπάσαις χρησάμενοι τὴν ἐπιτάξιν καὶ κλησιν καὶ οἰκίαν καθέδραν σαφῶς ἡμῖν κανονῆσαι ἐπέχθημεν. Δεῖ γὰρ τὸν καλὴν ἀρτικλίνην τάστας μὲν ἀπάσας ἀκριβῶς εἰδέναι, ἔφαμεν, καὶ τὴν τῶν ἱερῶν βασιλικῶν κλητῶν κατάστασιν διττῶς ποιῆσθαι εἰς κέρας, καὶ μὴν λόγῳ τὴν κλησιν τῆς ἐκάστου ἀξίας οἰκίας φέρειν, τῇ δὲ δεξιᾷ χειρὶ διὰ τοῦ σχήματος προδεικνύειν τὸν ἐκάστη ἀρμόζοντα τόπον, καὶ τὸν πρωτόκλητον φίλον πρὸς τὸ εὐώνυμον προτρέπει μέρος (15), ὅπως ἡ τῆς βασιλικῆς ἀξίας (16) ἐπὶ

edito de Sarcophago marmoreo Probi Anicii Probæ Falconis multa disputasse de more S. P. imaginem a dextra et S. Petri a sinistra collocat et demonstratum ivisse, sinistram fuisse honorat rem. Non tamen apud Græcos quoque sinistr fuisse honoratiorem, evinci idoneo argumento test, cum potius multa sint, quæ dextram illis h tam fuisse honestiorem clare testentur. Sane s cunque imperator cum patriarcha procederet, s per dextram occupabat. Inter conditiones quæ Justinianus M. Theodahatum in regno Gothor Italico confirmabat, erat, teste Procopio p. 173, in et hæc, ut Theodahato nunquam poneretur eta soli, sed semper cum Justiniano, et sic. ut in dextram, ipse sinistram teneret. Multa possent exempla congeri. Sed parco in re manifesta.

(16) Accipio pro ἀξιώσεως munere, quo q alterum dignum censet et donat. Cæterum i video, qui possit discus epulis onustus ad si stram sedenti commodius quam ad dextram sede tradi.

πρωτοκλήτην γένηται φίλῳ, τὸν δὲ Ἀ
 ἱρον ἐν τοῖς δεξιῶις προσκαλεῖσθαι,
 Ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως,
 εὐλαχιστός, ὁ κουροπαλάτης, ὁ βασι-
 στή πατρικία. » Εἰδέναι δὲ δεῖ, ὅτι
 ἵνα ἀξίαι ἐν τῇ ἀποκοπτῇ τραπέζῃ
 ἐς βασιλεῦσιν (17), αἱ δὲ λοιπαὶ πᾶ-
 ς ὑπάρχουσι τάξεως (18), οἷον ὁ μά-
 τρος (19). Εἰ δὲ τις τούτων ὀφρῖκιον
 προκρίνεται τοῦ ἑταίρου, καὶ τάχα
 ὁ βασιλεὺς, ὁ σύγκελλος Ῥώμης (21),
 νσταντινουπόλεως. Εἰ δὲ καὶ τῶν τῆς
 αρχῶν τύχοιεν ὁ σύγκελλοι, προκρί-
 νει τὰ ἴδια αὐτῶν πατριαρχία, εἴθ
 πῖσκοπος Βουλγαρίας, πατρικιοὶ εὐ-
 ἱ ἐξ αὐτῶν ἐν ὀφρῖκιῳ προκρίνεται
 ἀνθύπατος πατρικίος καὶ στρατηγὸς
 ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ δομέ-
 ῶν ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ στρα-
 νιακῶν ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ
 Θρακησίῳ ὁ ἀνθύπατος πατρικίος
 ὀφικίου ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ
 βουκελλαπίῳ ὁ ἀνθύπατος πατρι-
 γὸς Καππαδοκίας ὁ ἀνθύπατος πα-

facere, scilicet voce dignitatis cuique singulari viro
 propriæ appellationem pronuntiare, et simul dextra
 manu gestuque decoro et consueto competentem
 cuique suum locum assignare; amicūque domini
 eum, qui primus introvocatur, ad sinistram domini
 manum ablegare, quo nempe sua majestas illi primo
 vocato eo facilius commodiusque dapes porrigere
 possit. Secundo autem loco vocatum ad dextram
 ablegare; et proclamare hoc tenore: *Patriarche
 Constantinopoleos; Cæsar; Nobilissime; Curopalata
 Basileopator; Zoste patricia.* Hæ nempe sex digni-
 tates solæ simul cum imperatore in mensa apocopta
 seu privata et a cæteris separata epulantur. Reliquæ
 autem omnes sunt secundi ordinis, ut magister
 [primus], magister [secundus] et sic porro. Horum
 honoratorum si quis officio præterea mactus est,
 præhabetur alteri ejusdem quidem dignitatis viro,
 sed officio casso, etiamsi ipse postremus seu pro-
 motionis tempore recentissimus sit. Deinde evoca-
 tur rector; syncellus Romæ; syncellus CPoleos.
 Syncelli, si qui adsunt, patriarcharum orientalium,
 præcedunt et sequuntur ordine, quem in ordine
 ecclesiastico tenet suus cujusque patriarcha. Dein
 archiepiscopus Bulgarie; tum patricii eunuchi. Ho-

VARIE LECTIONES.

. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

collega imperii accipi, qualis erat
 r Leonis, sub quo regnante Cleto-
 onocinnatum fuit. Cum tamen alias
 t Augustus et Augusta, et inter
 e membra Patricia Zoste nomine
 i aula Augustæ præcipuæ dignitatis
 Augustam prima, et præterea ad
 ti nihil faciebat, dicunturque præ-
 ubi nulla esset, celebrari non po-
 xix. asseditum, admodum proba-
 tum et Augustam præsedisse, quo
 ntum dignitates hic recenseri, quæ
 paratam admitterentur; et tamen
 Cletorologium legantur illi mensæ
 um duodecim assedissee. Forte igitur
 norum illorum principum uxores
 icæ Zostæ. Non ausim tamen hoc
 gitans summum aut fastum aut
 ugustarum, quæ oppido raro pro-
 ctatum dabant. Et præterea non
 Basileopatores, neque nobilissimi.
 cipuum est, Augustæ eodem modo.
 oribus, quo Augusti, convivii so-
 siebant uxores eorum procerum,
 penes se convivas haberet, v. ad
 . Etiam in convivio principis Mol-
 rum et proceres suos excipit, et
 cum solemnibus veterum imp-
 viviiis convenit, ut possit eorum
 ci, principissa non adest. Descri-
 ium La Croix in l'Etat présent de
 ; l. I, c. 15, quem totum locum,
 ium hoc nostrum egregie illustrat,
 ntulisse. Colligas quidem e loco
 i feminas quoque regii sanguinis
 e epulatas fuisse. Sed ille ibi de
 non de publicis stas convivii lo-

fuisse admissam. Atqui tamen contrarium toties
 deinceps asseveratur.

(19) Credebam aliquando secundum ὁ μάγιστρος
 vitiose iteratum esse. Certe p. 423, tantum semel
 nominatur magister. Verum potest librarius de-
 fendit. Nam et alibi nostri Codicis memorantur
 duo magistri, quorum unus videtur in parte Au-
 gusti majoris, alter in parte minoris, aut potius
 unus in parte Augusti, alter in parte Augustæ
 fuisse. Luitprando ad xxiv diversa officia primi
 ordinis aulæ Byzantinæ cum præposito magistri
 nomine recensenti in Historia derogare fidem nolim.

Forte illa ætate, qua CPlī ille erat prima vice,
 circa A. C. 947, magistri nomen præmittebatur
 primariis quibusque dignitatibus. In nostro tamen
 codice semper hic tenor oblinet *patricius* et *an-
 thypatus* ille vel ille. Tempore post titulus probe-
 dri in usum veniebat, *prohedrus* et *protovestiarius*,
prohedrus et *canicleus*, et sic porro.

(20) Atqui magister officiorum non mera digni-
 tas, sed ipsum officium unum de præcipuis erat.
 Τούτων itaque non de magistris, de quibus proxime
 præcessit sermo, sed de ταῖς λοιπαῖς τάξεσιν
 accipiendum, quæ deinceps nominantur: ut patri-
 cius in officio constitutus, etiamsi recens creatus,
 præcedit patricio officium non gerenti, etiamsi
 veteri.

(21) Quamvis sæculo x rarius CPlī irent legati
 pontificis Romani, quam sæc. v et vi cum adhuc imp-
 CPlano Roma pareret, nonnunquam negotiis ex-
 pediendis Roma illuc legati mittebantur, syncelli
 seu vicarii Pontificum plerumque. Cardinales
 enim tum nondum valde frequentes erant, quam-
 vis noti jam essent, ut patet e Nostro p. 428.
 Rarius quidem legitur nomen syncellorum sedis
 Romanæ; fuisse tamen illi quoque suos syncellos,
 et ex hoc loco et ex aliis patet, quæ Du Cange v.
Syncellus collegit. Docet quoque Noster, Romanæ
 sedis clerum CPlano præhabitum, ordinem scilicet
 quemque suo pari, fuisse.

; verba indicant, reliquarum om-
 nium nullam ad separatam mensam

rum quisquis officio honoratus est, præfertur alteri [non honorato alia præter patriciatum dignitate]. Tum sequuntur hoc ordine : Proconsul patricius et strategus Anaticorum seu Orientalium; proconsul patricius et domesticus scholarum; proconsul patricius et strategus Armeniacorum; proconsul patricius et strategus Thraciorum; proconsul patricius et comes opsicii; proconsul patricius et strategus Bucellariorum; proconsul patricius et strategus Cappadociæ; proconsul patricius et strategus Charsiani; proconsul patricius et strategus Coloniarum; proconsul patricius et strategus Paphlagoniæ; proconsul patricius et strategus Thraciæ; proconsul 422 patricius et strategus Macedoniæ; proconsul patricius et strategus Chaldiæ; proconsul patricius et strategus et domesticus excubitorum; proconsul patricius et eparchus seu præfectus Urbis; proconsul patricius et strategus Peloponnesi; proconsul patricius et strategus Nicopoleos; proconsul patricius et strategus Cibirrhæotarum; proconsul patricius et strategus Græciæ; proconsul patricius et strategus Siciliæ; proconsul patricius et strategus Strymonis; proconsul patricius et strategus Strymonis; proconsul patricius et strategus Cephaleniæ; proconsul patricius et strategus Thessaloniciæ; proconsul patricius et strategus Dyrrachii; proconsul patricius et strategus Sami; proconsul patricius et strategus Ægæi maris, proconsul patricius et strategus Dalmatiæ; proconsul patricius et strategus Chersonis; proconsul patricius et sacellarius; proconsul patricius et C genicus logothetes vel generalis rationalis; proconsul patricius et quæstor; proconsul patricius et logothetes rei militaris; proconsul patricius et drungarius vigilis; proconsul patricius et drungarius rei maritimæ; proconsul patricius et logothetes cursus; proconsul patricius et logothetes gregum; proconsul patricius et domesticus hicanatorum; proconsul patricius et domesticus numerorum; proconsul patricius et domesticus optimatum; proconsul patricius et comes castrorum; proconsul patricius et chartularius sacellii; proconsul patricius et chartularius vestiarii; proconsul patricius et chartularius caniclii; proconsul patricius et protostrator; proconsul patricius et protasecretis; proconsul patricius et comes stabuli; proconsul patricius et præfectus idici vel rei privatæ; proconsul patricius et magnus curator; proconsul patricius et curator palatii manganorum; proconsul patricius et magister supplicationum; proconsul patricius et præfectus orphanotropheorum; proconsul patricius et demarchus Venetorum; proconsul patricius et demarchus Prasinorum. 423 Quod si autem, qui hæc officia gerunt, non omnes simul proconsules quoque fuerint, sed in nudo patriciatu suam aliqui dignitatem, sive strategi, sive domestici, sive officialis alterius, adierint, talibus præfe-

τρικός καὶ στρατηγὸς τοῦ Χαρσιανοῦ· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ στρατηγὸς Κολωνίας· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ στρατηγὸς Παφλαγωνίας· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ στρατηγὸς τῆς Θρᾷκης· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ στρατηγὸς Μακεδονίας· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ στρατηγὸς Χαλδίας· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ στρατηγὸς καὶ δομῆστικός τῶν ἐξκουβιτόρων· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ ἑπαρχὸς τῆς πόλεως· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ στρατηγὸς Παιοννήσου· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ στρατηγὸς Νικοπόλεως· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ στρατηγὸς τῶν Κιβυρραίων· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ στρατηγὸς Ἑλλάδος· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ στρατηγὸς Σικελίας· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ στρατηγὸς Στρυμῶνος· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ στρατηγὸς Κεφαλληνίας· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ στρατηγὸς Θεσσαλονίκης· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ στρατηγὸς τοῦ Δυρράχου· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ στρατηγὸς τῆς Σάμου· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ στρατηγὸς τοῦ Αἰγαίου πελάγους· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ στρατηγὸς Δαλματίας· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ στρατηγὸς Χερσῶνος· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ σακελλάριος· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ γενικός λογοθέτης· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ κούστωρ· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ λογιάρχης τοῦ στρατιωτικοῦ· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ λογιάρχης τῆς βίβλης· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ λογιάρχης τῶν πλοίων· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ λογοθέτης τοῦ δρόμου· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ λογοθέτης τῶν ἀγγελῶν· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ δομῆστικός τῶν ἱκανάτων· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ δομῆστικός τῶν νομῆρων· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ δομῆστικός τῶν ὀπημάτων· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ κόμης τῶν τειχῶν· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ χαρτουλάριος τοῦ σακελλίου· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ χαρτουλάριος τοῦ βεστιαρίου· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ χαρτουλάριος τοῦ κανικλίου· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ πρωτοστράτωρ· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ πρωτοσηκρήτης· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ κόμης τοῦ στάβλου· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ ἐκ προσώπου τῶν θεμάτων· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ ἐπὶ τοῦ εἰδικοῦ· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ μέγας κουράτωρ· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ κουράτωρ τῶν μαγγάνων· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ ἐπὶ τῶν διήσεων· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ ὀρφανοτρόφος· ὁ ἀνθύπατος πατρικός καὶ δήμαρχος Ἠρασιῶν. Εἰ δὲ μὴ εἶεν πάντες ἀνθύπατοι οἱ ἐν τοῖς ὀφφικίοις τεταγμένοι, ἀλλ' ἐν μόνῃ τῇ τῶν πατρικίων ἀξίᾳ τὰ στρατηγὰτα ⁹⁰ ἢ τὰ δομῆστικὰ ἢ τὰ ὀφφικία προσελάβοντο. οἱ μὲν λιτοὶ ἀνθύπατοι τῶν ἐν τοῖς ὀφφικίοις τεταγμένων πατρικίων ἐν ταῖς καθέδραις προκρίνονται, δηλονότι ἕκαστος αὐτῶν κατὰ τὴν ἐπίδοσιν τοῦ κωδικέλλου αὐτοῦ τῆ βασιμῆς προτιμώμενος, πλὴν τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀνατολικῶν καὶ τοῦ δομῆστικοῦ τῶν σχολῶν· οὗτοι γὰρ μόνοι καὶ μὴ ὄντες ἀνθύπατοι, ἐν τῇ καθέδρᾳ τῶν ἀνθυπα-

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁰ στρατηγὰτα em. R., στρατηγῆματα cod. et ed.

εργουσιν ἅπαντας. Εἰ δὲ τινες ἐξ αὐτῶν, εἴτε ἄνθυπάτων, εἴτε ἐκ τῶν λιτῶν πατρικίων, ἢ ἀτηγᾶτα ἀνήχθησαν, εἴτε ἐν ἄλλῃ τῇ διὰ λόγουσι γινόμενῃ ἀξιωματι, ἕκαστος αὐτῶν κατὰ τὸ ὄφικίου οἰκειᾶν δόξαν καὶ τῆς καθέδρας εἶ. Οὐ μὴν δὲ κατὰ τὴν τάξιν τοῦ βρομοῦ τῆς ὡς τοῦ κωδικέλλου κᾶν τάχα τύχη ὁ ἔσχατος μῶ προκρίθῃναι τοῦ πρώτου ἐν οἰφδῆποτε ὄφτῶ διὰ λόγου προσγινομένη. Εἰ δὲ καὶ παγαοῖεν χωρὶς ὄφικίων πατρικιοί, ὑποπίπτουσι ὄφικια ἔχουσι πατρικίοις. Εἰ δὲ τις ἐκ τῶν ἰων ὄφικίων διαδεχθῆ, κατὰ τὸν πρῶτον βαρῆς τάξεως τοῦ κωδικέλλου αὐτοῦ ἀναστραφήσει τῆ κλήσει. Κλητωρεῦνται δὲ ἅπαντες οὕτως·

Γ'. — Τῆς ἑἰ τῶν διαφορῶν ἀξιωματῶν καθολικῆς καθέδρας·

ἀγιστρος· ὁ βράκτωρ· ὁ σύγκελλος· ὁ πατρίκι· πραιπόσιτος· οἱ πατρικιοί οἱ εὐνοῦχοι· οἱ τοῖ πατρικιοί καὶ στρατηγοὶ κατὰ τὰ στρατηγὰ τὰ ὄφικια αὐτῶν· ἀνθύπατοι πατρικιοί· κατὰ τοὺς κωδικέλλους αὐτῶν· πατρικιοὶ στρατιτὰ τὰ στρατηγᾶτα αὐτῶν ἢ τὰ ὄφικια αὐτῶν· πραιπόσιτος μὴ ὢν πατρικιος (εἰ δὲ καὶ ἐν τῷ τετίμαται, προκρίνεται τοῦ ἑτέρου). ὁ πρωτάριος καὶ στρατηγός τῶν Ἀνατολικῶν. ὁ σπαθᾶριος καὶ δομέστικος τῶν σχολῶν· οἱ σπαθᾶριοὶ στρατηγοὶ τῶν Ἀνατολικῶν θεμάτῃ τὰς στρατηγίας αὐτῶν· ὁ πρωτοσπαθᾶριος μέστικος τῶν ἐξουβιτόρων· ὁ πρωτοσπαθᾶριος ἀρχὸς τῆς πόλεως· οἱ πρωτοσπαθᾶριοὶ καὶ ἄλλοι τῶν θεμάτων πᾶς Δύσεως κατὰ τὰ στρατηγᾶτα αὐτῶν· οἱ μητροπολίται· οἱ ἀρχιεπίσκοποι τοὺς θρόνους αὐτῶν· ὁ πρωτοσπαθᾶριος καὶ λάρδος· οἱ ἐπίσκοποι οἱ ἐπεχόμενοι· πριμικη· εὐνοῦχοι τοῦ κουδουκλείου (εἰ δὲ καὶ πρωτοπριό· εἰσιν, προκρίνονται τῶν λιτῶν πριμικη· εἰ δὲ καὶ ὄφικια προσελάθοντο, καὶ εἴθ' οὕτως ἰνεται τῶν λοιπῶν)· ὁ πρωτοσπαθᾶριος καὶ ἑτῆς τοῦ γενικοῦ· οἱ ὀστιάριοι τοῦ κουδουκλείου· καὶ ὄφικια ἔχουσι, προκρίνονται τῶν ὀμοτί· ὁ κυέστωρ καὶ μὴ ὢν πρωτοσπαθᾶριος· ὁ πρωτοσπαθᾶριος καὶ λογοθέτης τοῦ στρατιωτικοῦ· πρωτοσπαθᾶριος καὶ δρουγγᾶριος τῆς βίγλης· ὁ οἰ· ος τῆ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, καθὰ τὰ νῦν ἐτιμᾶ· πρωτοσπαθᾶριος καὶ λογοθέτης τοῦ δρόμου· ὁ πρωτοσπαθᾶριος καὶ δρουγγᾶριος τῶν πλοῖμων· ὁ πρωτοσπαθᾶριος καὶ λογοθέτης τῶν ἀγγελῶν· ὁ πρωτοσπαθᾶριος καὶ ἐπὶ τῶν βασιλικῶν· ὁ πρωτοσπαθᾶριος καὶ δομέστικος τῶν ἰκονάτων· ὁ πρωτοσπαθᾶριος καὶ δομέστικος τῶν νομῆρων· ὁ πρωτοσπαθᾶριος καὶ δομέστικος τῶν ὀπημάτων· ὁ πρωτο-

runtur quoad sessionem simplices proconsules, ita nempe, ut gradum hi teneant secundum tempus traditorum sibi codicillorum; exceptis solis stratego Anaticorum et domestico scholarum. Hi enim soli, etiamsi proconsules non fuerint, sessione tamen præhabentur proconsulibus omnibus. Si quis autem, eorum, proconsulum puta patriciorumve simplicium, ad strategi dignitatem ullumve aliud eorum officiorum promoveatur, quæ solo domini edicto impetrantur: tunc sedet eorum unusquisque in loco non eo, quem ut proconsul patriciusve obtineret, sed eo quem officii sui gloria et auctoritas deposcit; non tamen secundum ordinem gradus traditorum codicillorum. Contingat enim quocum-

Caput III. — De sessione dignitatum in universum.

Primus sedet magister, tum rector, dein syncellus; patricius et præpositus idem; patricii eunuchi; proconsules patricii et strategi secundum strategata, id est, præturas aut provincias suas aut officia sua; proconsules patricii simplices secundum æram codicillorum suorum; patricii strategii [et officiales, qui non sunt simul proconsules] secundum strategata sua aut officia sua; præpositus qui non est patricius; si autem simul officio fungitur, præit alteri [idem officium gerenti]; protospatharius et strategus Anaticorum; protospatharius et domesticus scholarum; protospatharii et strategii peculiarium per Orientem thematum vel provinciarum secundum ordinem suorum strategatorum; protospatharius et præfectus Urbis; protospatharii et strategii thematum Occidentis ex ordine suorum strategatorum; metropolitani; archiepiscopi secundum thronos vel sedes suas; protospatharius et sacellarius; episcopi sub inspectione superiorum pontificum constituti; primicerii eunuchi cubiculi; 424 qui si simul sunt protospatharii, præferuntur simplicibus primiceriis, idemque obtinet de iis, qui alia præterea officia gerunt; protospatharius et logothetes genici; ostiarii cubiculi, qui si simul officii fungantur, præhabentur collegis suis; quæstor, etiamsi protospatharius non sit; protospatharius et logothetes fisci militaris; protospatharius et drungarius vigiliæ; œconomus Magnæ Ecclesiæ, ut hoc tempore gradum tenet; protospatharius et logothetes cursus; protospatharius et drungarius cursus; protospatharius et drungarius classiariorum; protospatharius et logothetes gregum; protospatharius et præfectus hominum imperialium seu basilicorum; protospatharius et domesticus nume-

VARIE LECTIONES.

τερι aut δὲ ante τῆς exoidisse putat R.

rorum; protospatharius et domesticus optimatum; protospatharius et comes castrorum; protospatharius et chartularius sacelli; protospatharius et chartularius vastiarii; protospatharius et chartularius caniclii; protospatharius et protostrator; protospatharius et protosecretis; protospatharii ex persona, id est repræsentantes, thematum, unusquisque secundum ordinem sui thematis; protospatharius et comes stabuli; protospatharius et præfectus idici logi seu rationum privatarum; protospatharius et magnus curator; protospatharius et curator manganorum; protospatharius et magister libellorum supplicum; protospatharius et orphanotrophus; protospatharii et cleisurarchæ [seu præfecti limitum, vel et minorum, quam sunt strategata, præfecturarum]; protospatharius et demarchus Venetorum; protospatharius et demarchus Prasinorum; protospatharius et cæremoniarius; protospatharius et exstrategus Anatolicorum; protospatharius et exdomesticus scholarum; protospatharii et exstrategi singulorum thematum Orientalium; protospatharius et exdomesticus excubitorum; protospatharii et expræfecti; protospatharii et exstrategi thematum occidentalium; protospatharii et exquæstores; protospatharii chrysotriclinii; qui tamen olim præferebantur exstrategis et expræfectis; protospatharii iudices; protospatharii de contubernio inaglabitarum et articlinæ, protospatharii et archontes stabulorum; protospatharii et exofficiales, sedum officia, quæ olim tenuerunt; protospatharii et basilici secundum promotiones suas; protospatharii et asecretis; protospatharii urbani; protospatharii exotici vel suburbani aut et provinciales. Quod si autem non omnes illi fuerint protospatharii, qui dignitates per mandatum obtinentes tenent, quantum quidem ad strategum provincialium Orientalium et Occidentalium attinet, hi, quandoquidem 425 dignitate gaudent, ideo quod cum ea brabeum simul non acceperint, non eadem sede et præcedentia suis provinciis conveniente; sed eam sedem obtinent, quæ suis provinciis assignata est. Præfectus urbis et quæstor pari jure fruuntur. Reliqui autem omnes dignitatum insignibus simul et officiis honorati semper illis præhabentur, qui secum eadem insignia dignitatum, sed absque officiorum muneribus, obtinuerint. In ordine autem officiorum quisque locum sibi proprium occupat. Post protospathariorum classem introducitur secunda, nempe spatharocandidatorum [seu spathariorum et candidatorum], ut qui simul spa-

A σπαθάριος καὶ κόμης τῶν τειγῶν· ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ χαρτουλάριος τοῦ σκελλίου· ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ χαρτουλάριος τοῦ βεστιαρίου· ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ χαρτουλάριος τοῦ κανικλείου· ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ πρωτοστρίτωρ· ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ πρωτοασηκρήτης· οἱ πρωτοσπαθάριοι ἐκ πρώτων τῶν θεμάτων κατὰ τὸ ἴδιον ἐκάστου θέματος ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ κόμης τοῦ στάβλου· ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ ἐπὶ τοῦ εἰδικοῦ λόγου· ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ μέγας κούρατωρ· ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ κούρατωρ τῶν μαγγάνων· ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ ἐπὶ τῶν δεήσεων· ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ ὀρφανότροπος· ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ κλεισουράρχης· ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ δήμαρχος τῶν Βενέτων· ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ δήμαρχος τῶν Πρασίνων· ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ ἐπὶ τῆς καταστάσεως· ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ ἐπὶ στρατηγῶν τῶν Ἀνατολικῶν· ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ ἀπὸ δομεστικῶν τῶν σχολῶν· οἱ πρωτοσπαθάριοι καὶ ἀπὸ στρατηγῶν τῶν Ἀνατολικῶν θεμάτων· ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ ἀπὸ δομεστικῶν τῶν ἱερῶν τόρων· οἱ πρωτοσπαθάριοι καὶ ἀπὸ ἐπιγυμνασίου· ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ ἀπὸ στρατηγῶν τῆς Ἰταλίας· ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ ἀπὸ κυστόρων· οἱ πρωτοσπαθάριοι τοῦ χρυσοτρικλίνου προεκρίθησαν ἀπὸ τῶν ἀπὸ στρατηγῶν καὶ ἀπὸ ἐπαρχῶν· ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ κριταί· οἱ πρωτοσπαθάριοι τοῦ ἀρτικλίνου καὶ ἀρτικλίναι· οἱ πρωτοσπαθάριοι κρυπτοχόντες τῶν στάβλων· οἱ πρωτοσπαθάριοι κρυπτοἀφρικίων κατὰ τὰ ποτὲ ἀφφίκια αὐτῶν· ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ βασιλικοὶ κατὰ τὰς προδίκιας· οἱ πρωτοσπαθάριοι καὶ ἀσηκρήται· οἱ πρωτοσπαθάριοι οἱ διὰ πόλεως· οἱ πρωτοσπαθάριοι οἱ ἐξ Ἰταλίας· Εἰ δὲ μὴ εἶεν πάντες πρωτοσπαθάριοι, κατὰ τὸν λόγον προσγινομένης ἀξίας κατέχουσιν, οἱ πρῶτοι ἡγετοὶ, τῆς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως οὐκ ἔχουσιν τῆς ἤδη λαχούσης αὐτῶν τῶν θεμάτων ἰσίδρας διὰ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ βραβείου αὐτῶν λαχόντος ἀξιώματος, ἀλλ' ἐν τῇ τάξει ἰσίδρας, κατὰ τὸ οἰκτεῖον θέμα καθέζονται. Ὁ πρῶτος ὁ ἐπαρχος πόλεως καὶ ὁ κυαίστωρ. Οἱ δὲ πρῶτοι πάντες ὀφφικιαῖοι ἐν τοῖς ὁμοτίμοις τῶν δόξαισι βελίων διδομένων ἀξιωμάτων προτιμῶνται τῇ τάξει τῶν ὀφφικίων ἕκαστος αὐτῶν τὴν τάξιν λαμβάνει. Μετὰ δὲ τῆς τῶν πρωτοσπαθάριων κλάσσεως τῆς τῶν σπαθαροκανδιδάτων ἑστὴ κλάσσις, οἷον σπαθαροκανδιδάτοι καὶ ὀφφικιαῖοι κατὰ τὰ ὀφφίκια αὐτῶν· οἱ σπαθαροκουβικουλάριοι τοῦ βασιλικοῦ κοτόνωνος· σπαθαροκουβικουλάριοι τοῦ βουκλείου· πρεσβύτεροι (22) οἱ βασιλικοὶ πρεσβύτεροι καὶ ἡγούμενοι καὶ πρεσβύτεροι τῆς αὐτῆς

VARIE LECTIONES

²² πάλαι effecit R. ex incerto cod. compend.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(22) Vox hæc bis hic legitur, ut puto, otiose. Quæ secundo loco est, eam aut delendam, nullo dato successore, aut si cum alia permutari debet, pro ea sufficiens ἀββὰδες, *monachi*, putem. Et præterea τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας leg. Attamen p. 425, quoque legitur τῆς Ἐκκλησίας, absque μεγάλης,

ubi nulla alia, quam *Magna Ecclesia* seu *S. Sepulchri* intelligitur. Huc quoque refero dictionem τῶν οἰκῶν p. 417, ubi dubium, βασιλικῶν, an ἐπιτομῆς subintelligi debeat. *Monachos ad Magnam Ecclesiam* pertinuisse constat. Ubi autem sunt *monachi*, quoque *presbyteri* et *hegumeni* locum habent.

σίας· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ ἀπὸ στρατηγῶν· οἱ **A** σπαθαροκανδιδάτοι τοῦ χρυσοτρικλίνου· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι οἱ οἰκειακοὶ καὶ κριταί· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ μαγλαβίται καὶ ἀρτικλίναι· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι οἱ ἀπὸ ὀφφικίων, οἱ σπαθαροκανδιδάτοι οἱ οἰκειακοὶ τοῦ λαυσιακοῦ· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι οἱ ἀσκηρῆται· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ κλεισουράρχαι· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ τουρμάρχαι τῶν φιβερμάτων (23)· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ τουρμάρχαι Λυκαονίας καὶ Παμφυλίας· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ τοποτηρηταὶ τῶν σχολῶν· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ τουρμάρχαι τῶν τῆς Ἀνατολῆς θεμάτων κατὰ τὰ θέματα αὐτῶν· ὁ σπαθαροκανδιδάτος καὶ τοποτηρητῆς τῶν ἐξσκουδιτόρων· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ τουρμάρχαι τῶν θεμάτων τῆς Δύσεως· ὁ σπαθαροκανδιδάτος καὶ τοποτηρητῆς τοῦ ἀριθμοῦ· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ τουρμάρχαι τῶν πλοϊμῶν· ὁ σπαθαροκανδιδάτος καὶ τοποτηρητῆς τοῦ πλοϊμοῦ· ὁ σπαθαροκανδιδάτος καὶ τοποτηρητῆς τῶν ἱκανάτων· ὁ σπαθαροκανδιδάτος καὶ τοποτηρητῆς τῶν νουμέρων· ὁ σπαθαροκανδιδάτος καὶ τοποτηρητῆς τῶν ὀπτημάτων· ὁ σπαθαροκανδιδάτος καὶ τοποτηρητῆς τῶν τευχέων· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι οἱ διὰ πόλει καὶ οἱ τῶν σεκρέτων· οἱ δισύπατοι κατὰ τὰς τάξεις αὐτῶν. Εἰ δὲ μὴ εἶεν οὔτοι σπαθαροκανδιδάτοι, ταῖς μὲν διὰ βραβείων ἀξίαις ὑποπιπίετωσαν, ἐν δὲ τοῖς τοῦ βαθμοῦ αὐτῶν ὀφφικίοις ἀκολούθως τιμάσθωσαν. Εἴθ' οὕτως τῶν σπαθαρίων εἰσάγεται τάξις, οἷον οἱ κουβικουλάριοι τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος· οἱ κουβικουλάριοι τοῦ κουβουκλείου· οἱ κουβικουλάριοι τοῦ πατριάρχου· ὁ οἰκονόμος τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας· οἱ διάκονοι· οἱ βασιλικοὶ· οἱ διάκονοι τῆς ἐκκλησίας· οἱ σπαθάριοι τοῦ χρυσοτρικλίνου· οἱ σπαθάριοι καὶ κριταί· οἱ σπαθάριοι μαγλαβίται καὶ ἀρτικλίναι· οἱ σπαθάριοι καὶ τουρμάρχαι κατὰ τὰ θέματα αὐτῶν· οἱ σπαθάριοι καὶ τοποτηρηταὶ κατὰ τὰ τάγματα αὐτῶν· οἱ σπαθάριοι καὶ ἀσκηρῆται καὶ ὁ πρωτονοτάριος τοῦ δρόμου· οἱ σπαθάριοι τοῦ σπαθαρικίου· οἱ σπαθάριοι καὶ κόμητες τῆς κόρτης τῶν Ἀνατολικῶν· οἱ σπαθάριοι καὶ κόμητες τῶν σχολῶν· οἱ σπαθάριοι καὶ κόμητες τῆς κόρτης τῶν ἀνατολικῶν θεμάτων κατὰ τὰ θέματα αὐτῶν· ὁ σπαθάριος καὶ σύμπανος τοῦ ἐπάρχου· ὁ σπαθάριος καὶ λογοθέτης τῶν πραιτωρίων· οἱ σπαθάριοι καὶ κόμητες τῆς κόρτης τῶν θεμάτων τῆς Δύσεως κατὰ τὰ θέματα αὐτῶν· οἱ σπαθάριοι καὶ χαρτουλάριοι τοῦ γενικοῦ λογοθέτου· οἱ σπαθάριοι καὶ ἀντιγραφεῖς τοῦ κυβιστωρος· οἱ σπαθάριοι καὶ χαρτουλάριοι τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθέτου· ὁ σπαθάριος καὶ χαρτουλάριος θέματος ⁹³ τῶν Ἀνατολικῶν· ὁ σπαθάριος καὶ χαρτουλάριος τοῦ τάγματος τῶν σχολῶν· ὁ σπαθάριος καὶ ἀκτουάριος· οἱ σπαθάριοι καὶ χαρτουλάριοι τῶν ἀνατολικῶν θεμάτων· ὁ σπαθάριος καὶ χαρτουλάριος τῶν ἐξσκουδιτών· οἱ σπαθάριοι καὶ χαρτουλάριοι τῶν δυτικῶν θεμάτων·

tharocandidati et officiales sunt, eo introducendi ordine, quem officium quodque sortitum est. Spatharocubicularii sacri cætonis; spatharocubicularii cubiculi; presbyteri palatini; presbyteri iidemque hegumeni [monasteriorum]; presbyteri Magnæ Ecclesiæ; spatharocandidati exstrategi; spatharocandidati chrysotriclinii; spatharocandidati domestici judices; spatharocandidati maglabitæ simul et artielinæ iidem; spatharocandidati exofficiales; spatharocandidati domestici lausiaco; spatharocandidati asecretis; spatharocandidati et cleisurarchæ; spatharocandidati et turmarchæ fœderatorum; spatharocandidati et turmarchæ Lycaoniæ et Pamphylis; spatharocandidati et topoteretæ scholarum; spatharocandidati et turmarchæ legionum Orientalium secundum earum ordinem; spatharocandidatus et topoteretes excubitorum; spatharocandidati et turmarchæ legionum Occidentalium; spatharocandidatus et topoteretes arithmi; spatharocandidati et turmarchæ classiariorum; spatharocandidatus et topoteretes rei navalis; spatharocandidatus et topoteretes hieanatorum; spatharocandidatus et topoteretes numerorum; spatharocandidatus et topoteretes oplimatum; spatharocandidatus et topoteretes castrorum; spatharocandidati urbani; spatharocandidati secretorum, e tandem bisconsules secundum suos ordines. Horum omnium qui spatharocandidati simul non fuerint, succedunt quidem illis sui ordinis, qui insignibus honorum ornati fuerint, id est qui spatharocandidati sint, honore tamen officiis sui gradus debito post illos gaudent, [ita ut spatharocandidatos inferioris gradus præcedant]. Tum introducitur spathariorum classis, ut spatharii cubicularii sacri cætonis; cubicularii cubiculi; cubicularii patriarchæ; œconomus Magnæ Ecclesiæ; diaconi palatini; diaconi Magnæ Ecclesiæ; spatharii chysotriclinii; spatharii judices; 426 spatharii maglabitæ et artielinæ; spatharii turmarchæ secundum legiones suas; spatharii topoteretæ secundum tagmata sua; spatharii et asecretæ; protonotarius dromi; spatharii spatharicii; spatharii et comites cortis Anaticorum; spatharii et comites scholarum; spatharii et comites cortis Orientalium legionum secundum earum ordinem; spatharius et assessor præfecti urbis; spatharius et rationalis prætoriorum; spatharii comites cortis legionum Occidentalium secundum earum ordinem; spatharii et chartularii generalis logothetæ; spatharii et magistri scriniorum quæstoris; spatharii et chartularii rationalis fisci militaris; spatharius chartularius thematis Anatoliæ; spatharius chartularius tagmatis scholarum; spatharius et acutarius; spatharii et chartularii peculiarium quarumque legionum Orientalium; spatharius et char-

VARIÆ LECTIONES.

⁹³ θέματος em. R., θεμάτων cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(23) Ita scribitur interdum vox fœderatorum, sed rectius φοιδεράτων. Male enim distinguit hos

ab illis Goar. ad Cedren. p. 487. Non habeo quæ de fœderatis post Du Cangium in Glossar. Gr. edidit.

tularius excubitorum ; spatharii et chartularii legionum Occidentalium ; spatharii et imperiales notarii sacellii ; spatharii et imperiales notarii vestiarii ; spatharii et imperiales notarii idici seu rei privatae ; spatharii et notarii arcularum publici aerarii ; spatharii et protonotarii magni curatoricii ; spatharii et deutenoutes seu secundicerii demarchorum ; spatharius, qui praedia imperialia curat ; spatharius et domesticus ministerii triclinaris ; spatharius et zygostates seu libripens ; spatharius aurifer ; spatharius et archon armamenti seu apothecae armorum ; spatharii et xenodochi ; spatharii et gerocomi ; spatharii et protonotarii thematum secundum eorum ordinem ; spatharius et oecisticus [seu magister architectorum] ; spatharii urbani et spatharii exotici vel suburbani vel provinciales. Horum omnium officialium, qui munus aliquod gerit, sic tamen, ut simul non sit spatharius, ille succedit quidem illis sui ordinis, qui dignitates cum insignibus acceperunt, attamen gradum officii praehonoratis inferioris ordinis obtinet. Post hos introducitur quarta classis, hypatorum seu consulum, candidatorum, mandatorum, vestitorum, apratorum seu honorariorum, tam tagmaticorum seu de ordinibus urbanis, quam thematicorum seu de ordinibus provincialibus, in hunc modum : consules imperiales et chartularii et notarii ditorum supra secretorum seu scriniorum secundum gradus suorum officiorum et scriniorum ; consules pagani seu functione et auctoritate cassi ; senatorii ; clerici palatini ; clerici Magnae Ecclesiae ; stratores, si qui tum sint, chrysotriclinii ; stratores maglabii, sipariter qui sint ; 427 stratores privati lausiacy et asecrtae ; stratores sacri stratoricii ; stratores ; scribones [vel deputati] excubitorum ; chartularii thematum domestici tagmatici scholarum ; domestici thematum Orientis et Occidentis secundum classes et dignitates suas ; asecrtae honorarii ; notarii asecretiarum honorarii ; regii candidaticirci, mandatores, vestitores, silentiarii, drungarii thematum honorarii secundum themata sua drungoesque seu manipulos suos ; comites thematum eodem modo ; comites numerorum honorarii ; chartularius arithmi honorarius ; comites rei navalis honorarii ; chartularius rei navalis ; comites hicanatorum honorarii ; chartularius hicanatorum honorarius ; chartularius stabuli honorarius ; epiotes [seu compulsor] stabuli honorarius ; tribuni numerorum ; chartularius numerorum ; comites optimatum ; chartularius optimatum ; chartularius castrorum ; secundicerii demarchorum ; tribuni castrorum ; proximus scholarum : centarchi seu centuriones arithmi ; centarchi hicanatorum ;

A οἱ σπαθάριοι καὶ βασιλικοὶ νοτάριοι τῆς πάλαι
οἱ σπαθάριοι καὶ βασιλικοὶ νοτάριοι τοῦ βασι-
ρίου· οἱ σπαθάριοι καὶ βασιλικοὶ νοτάριοι τῆς
κού· οἱ σπαθάριοι καὶ νοτάριοι τῶν ἀρχιεπι-
γενικῶν· οἱ σπαθάριοι καὶ πρωτονοτάριοι τοῦ
γάλου κουρατορικίου· οἱ σπαθάριοι καὶ δευτε-
τῶν δημάρχων· ὁ σπαθάριος καὶ ἐπὶ τῆς κεν-
ρίας τῶν βασιλικῶν οἴκων (24)· ὁ σπαθάριος
δομέστικος τῆς ὑπουργίας· ὁ σπαθάριος ἐπι-
στάτης· ὁ σπαθάριος καὶ χρυσοεψητής ὁ σπα-
καὶ ἄρχων τοῦ ἀρμέντου· οἱ σπαθάριοι ἐπι-
νοδόχοι· οἱ σπαθάριοι καὶ γηροκόμοι τῶν
ριοι καὶ πρωτονοτάριοι τῶν θεμάτων κεντρικῶν
ματα αὐτῶν· ὁ σπαθάριος καὶ οἰκιστής τῶν
σπαθάριοι οἱ διὰ πόλεως (26) καὶ οἱ ἐξωτικῶν·
εἶεν καὶ οὗτοι σπαθάριοι, τὰς μὲν διὰ βραβείων
ὑποπέπτευσαν, ἐν δὲ τοῖς αὐτῶν θεματικῶν
τάξιν τιμάσθωσαν. Μετὰ τούτους εἰσέρχονται
τάξις, ἢ τῶν ὑπάτων, στρατόρων, κεντρικῶν
δατόρων, βεστητόρων, ἀπράτων, κεντρικῶν
θεματικῶν οὕτως· Ὑπατοὶ βασιλικοὶ κεντρικῶν
ριοι καὶ νοτάριοι τῶν λεγόντων κεντρικῶν
τοὺς βαθμοὺς τῶν ἑαυτῶν ὀφφικίων· κεντρικῶν
νοὶ τῆς συγκλήτου, κληρικοὶ τοῦ πλοῦματος
Μεγάλης Ἐκκλησίας, στρατῶρες, ἐπικρατο-
σοτρικλίνου, στρατῶρες ὁμοίως κεντρικῶν
στράτῶρες οἰκειακοὶ τοῦ λαυσιακοῦ κεντρικῶν
στράτῶρες τοῦ βασιλικοῦ στρατωρικοῦ κεντρικῶν
σκριδῶνες (27) τῶν ἐξσκουβίτων κεντρικῶν
τῶν θεμάτων· δομέστικος τοῦ τάγματος κεντρικῶν
δομέστικος τῶν θεμάτων τῆς Ἀνατολῆς κεντρικῶν
κατὰ τὰ τάγματα αὐτῶν καὶ τὰς ἐξωτικῶν
ἀσκηρῆται ἄπρατοι, νοτάριοι τῶν ἀπρατοῦ
τοι, κενδιδάτοι βασιλικοὶ τοῦ ἵπποδρόμου κεντρικῶν
τορες, βεστήτορες, σιλεντιάριοι, κεντρικῶν
θεμάτων ἄπρατοι κατὰ τὰ θέματα καὶ κεντρικῶν
αὐτῶν κόμητες τῶν θεμάτων ὁμοίως κεντρικῶν
ἀριθμῶν ἄπρατοι· ὁ χαρτουλάριος κεντρικῶν
ὁμοίως κόμητες τοῦ πλοῦματος ὁμοίως κεντρικῶν
λάριος τοῦ πλοῦματος· κόμητες τῶν κεντρικῶν
ὁμοίως· ὁ χαρτουλάριος τῶν ἱκανάτων κεντρικῶν
χαρτουλάριος τοῦ στάβλου ὁμοίως· ὁ ἐπὶ
στάβλου ὁμοίως· τριβοῦνοι τῶν νομῆρων
τουλάριος τῶν νομῆρων· οἱ κόμητες τῶν κεντρικῶν
τῶν· ὁ χαρτουλάριος τῶν τευχῶν· οἱ δευτε-
τῶν δημάρχων· οἱ τριβοῦνοι τῶν τευχῶν κεντρικῶν
μος τῶν σχολῶν· οἱ κένταρχοι τοῦ ἀριθμοῦ κεντρικῶν
αρχοὶ τῶν ἱκανάτων· οἱ προτίκτορες τῶν κεντρικῶν
οἱ βικάριοι τῶν νομῆρων· οἱ βικάριοι τῶν κεντρικῶν
οἱ δρανονάριοι τῶν ἐξσκουβίτων· οἱ ἀπαρατοὶ
οἱ στρατηλάται· ὁ ἀκόλουθος τοῦ ἀρχιεπισκόπου

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(24) Tam in urbe, quam in suburbiis et in oras Asiae maritima erant ab imperatoribus successive condita palatia et praedia, in quae aut ipsi secedebant rusticatum, aut quae bene meritis ad dies vitae fruenda utenda mittebant, ut e Script. post Theophan. p. 6, constat.

(25) Ita claris litteris hic loci scriptum exhibent membranae ; v. dicta ad p. 416. Οἰκιστικός

est pro οἰκιστής. Sic loquebantur medio aevi. Οἰκιστικός vel πλευστικός pro *navata*, στρατωρικός pro *milita*, οἰκιστικός pro *architecto*.

(26) Ἰσόλειον ms. Lego πόλεως, ut in superioribus aliquoties. Nam opponitur urbs regia τῶν κεντρικῶν suburbiis, municipiis, provinciis.

(27) Forte jungendi hi sunt per intersertum ut in Latinis feci.

τοῦ ἐξκουβίτου· ὁ πρωτομανδάτωρ ἄνω· οἱ πρωτοκάραβοι· οἱ πρωτονοτάριοι· οἱ κἀ τῶν ἀγγελῶν οἱ ἄπρατοι· οἱ βανδο-
 ριθμοῦ· οἱ βανδοφόροι τῶν ἱκανάτων· οἱ
 τῶν σχολῶν· οἱ σκευοφόροι τῶν ἐξκου-
 λαβουρήσιου τοῦ ἀριθμοῦ· οἱ σκηπτροφό-
 λῶν· οἱ σιγνοφόροι τῶν ἐξκουβίτων· οἱ
 τῶν τοῦ ἀριθμοῦ· οἱ σημειοφόροι τῶν
 ἀξιωματικοῦ τῶν σχολῶν (28)· οἱ σινάτω-
 υβίτων· οἱ δουκινιάτωρες τοῦ ἀριθμοῦ·
 ὡρες τῶν ἱκανάτων· οἱ μανδάτορες τῶν
 πρωτοκαγκελλάριοι τῶν θεμάτων· οἱ
 ταγμάτων· ὁ πρωτοκαγκελλάριος τοῦ
 ὁθέτου· ὁ πρωτοκαγκελλάριος τοῦ κωαί-
 πρωτομανδάτωρ τῶν νομῆρων· ὁ πρωτο-
 εῶν τειχέων· ὁ πρωτοκαγκελλάριος τοῦ
 κένταρχος τοῦ βεστιαρίου· οἱ πρωτο-
 κἀ λεγατάριοι τῶν ἐξκουβίτων· οἱ
 κἀ λεγατάριοι τοῦ ἀριθμοῦ· οἱ ἐξκου-
 θυρωροὶ τοῦ παλατίου κἀ τῶν σεκρέτων·
 ἴτες τοῦ δρόμου· οἱ φακτιονάριοι· οἱ γει-
 ῆ νοτάριοι τῶν μερῶν· οἱ χαρτουλάριοι
 οἱ ποιηταὶ κἀ μελισταὶ τῶν δῆμων.
 τῶν μερῶν· οἱ μανδάτορες τῶν νομῆρων·
 ἴες τῶν τειχέων· ὁ λεγατάριος τοῦ βε-
 ῆ χοσβαίται τοῦ μεγάλου βεστιαρίου· οἱ
 ῶν στρατηγῶν τῶν θεματικῶν· οἱ μικροί
 παραφύλακες τῶν κάστρων ἄπρατοι·
 τῶν βάνδων· οἱ δημῶνται· οἱ δρουγγάριοι
 οἱ κηγελλάριοι τῶν σεκρέτων· οἱ το-
 τῶν χορῶν (29)· οἱ στρατιῶνται τῶν ταγμά-
 κτιῶν τῶν θεμάτων. Εἰ δὲ ἐκ πάντων
 λεχθέντων τινὲς ἔχουσι ἀξίαν τὰς διδὸν βρα-
 βίας, ἕκαστος ἀντὶ τῆς ἀξίης τοῦ ὁμοί-
 ῆ μὸν προτιμάσθω. Εἰ δὲ παγανοὶ πέλοιεν,
 οἷς ὀφεικίους τιμάσθωσαν κατὰ τὴν ἡδὴ
 τάξιν κλητωρεῦόμενοι. Οἱ δὲ ἐξ ἔθνων
 πρέσβεις κἀ τῆς τιμῆς συνεσιτάσεως
 ῶν ἡμῶν ἀξιόμνητοι κλητωρεῦονται κἀ
 ῆς. [Οἱ ἀπὸ Ῥώμης (30) ἐπίσκοποι
 ῆ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπισκόπων ⁶⁴.] Οἱ μὲν
 ἐρχόμενοι, ἐάν εἰσιν ἐπίσκοποι, προτι-
 ῆ ἐπίσκοπων τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας.
 ῆ ῆτεροι εἶεν, ὡσάτως προκρίνονται.
 ῆ ἕν ἕκαστον τάγμα τῆς ἱερωσύνης τὴν
 ἀναδέχεται κατὰ τὴν καθέδραν τὴν
 ῆθεισαν. Τὸ αὐτὸ δὲ κρατεῖσθω κἀ ἐπὶ
 ῆνατολῆ ὄντων τριῶν πατριαρχῶν. Ἐπι-
 ῆ οἱ ἀπὸ Ῥώμης ἐλθόντες διὰ τὴν ἔνω-

protectores scholarum; vicarii numerorum; vicarii
 castrorum; draconarii excubitorum; exeparchontes
 vel expræfecti provinciarum; stratelatae; acoluthus
 arithmi; protomandator excubitorum; protomanda-
 tor hicanatorum; protocarabi seu naucleri; proto-
 notarii thematum et gregum honorarii; bandiferi
 arithmi; bandiferi hicanatorum; eutychiophori [seu
 victoriarum gestatores] scholarum; sceuophori seu
 vasiferi vel tropæoferi excubitorum; labareses arithmi;
 sceptriferi scholarum; signiferi excubitorum;
 vexilliferi arithmi; vexilliferi hicanatorum; axio-
 matici vel honorati scholarum; senatores excubito-
 rum; duciniatores vel ducenarii arithmi; ducinia-
 tores hicanatorum; mandatores scholarum; proto-
 cancellarii thematum; optiones tagmatum; proto-
 cancellarius genici logothetæ; protocancellarius
 quæstoris; protomandator numerorum; protoman-
 dator castrorum; protocancellarius sacelli; centar-
 chus vestiarii; protomandatores et legatarii excu-
 bitorum; mandatores et legatarii arithmi; excubi-
 tores; janitores palatii et secretorum; vernaculi
 cursus; factionarii; magistri vicorum; notarii fa-
 ctionum; chartularii factionum; poetæ factionum;
 musici factionum; aurigæ factionum; mandatores
 numerorum; 428 mandatores castrorum; legata-
 rius vestiarii; chosbaitæ magni vestiarii; centarchi
 stralegorum thematicorum; micropanitæ; custodes
 castrorum honorarii; centarchi bandorum; demotæ
 seu populares aut factionales; drungarii peditum;
 cancellarii secretorum; torpoteretæ chororum; mi-
 lites tagmatum et milites thematum. Horum, quos
 diximus, omnium si quis dignitates simul tenet
 earum, quæ cum brabeis dari solent, ille gradum
 præ collega suo insignibus non item ornato habet;
 si vero pagani sint [muneris titulo tantum conspi-
 cui, absque functione,] tantum in officiis secundum
 ordinem jam expositum evocantur. Legati autem
 peregrinarum gentium, in aulam delati et honore
 de dominorum nostrorum epulis participandi digni
 habiti, evocantur in hunc modum. [Episcopi Ro-
 mani episcopis nostris præhabebantur.] Episcopi
 Romæ si qui ad nos veniunt, præhabentur nostris
 episcopis. Pari modo presbyteri, et in universum
 omnis ordo ecclesiasticus Romanus habet gradum
 præ nostro secundum illum sedendi ordinem, quem
 superius tradidimus. Id idem quoque teneatur de
 tribus per Orientem patriarchis. Collocabantur au-
 tem legati Romani, qui sub Leone, pio imp., adve-
 niebant procurandæ unionis ecclesiarum gratia, ita

VARIE LECTIONES

οἱ — ἐπίσκοπων notam marginalem esse censuit ideoque uncis inclusit R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

t forte assessores in judiciis militaribus
 us. Forte tales quoque erant penes hica-
 itores dicti.

i dubito, vitiosam hanc vocem esse.
 n alia melior non succurrat, debui eam
 quoque reddere.

et sequentia uncis a me inclusa efflic-

bant in membrana unum versum, et erant paulo
 majoribus litteris, (capitales aut quadratas appel-
 lant,) scripta, tanquam si titulus essent. Sed sunt
 potius nota marginalis. Eandem ob causam paulo
 quoque post καὶ οἱ ἀπὸ Ἀντιοχείας, etc., majoribus
 litteris exarata obsepsi.

ut episcopus Nicolaus et cardinalis Joannes praeirent toti classi magistrorum. [Qui ab Antiochia et Hierosolymis aderant syncelli, praehebantur magistris omnibus.] Pariter, syncelli Antiocheni et Hierosolymitani locum habebant in secundo convivii ordine supra omnes magistros. Amici Agareni patriciorum et strategorum succedunt classi quoad ordinem sedendi, sic tamen, ut illos ipsos inter illi, qui ex Oriente venerint, occidentalibus praebeantur. Hi sic dicti amici collocati sedent in sinistra positione [seu prima mensa plagae triclinii sinistrae] quarti a principio aut quinti, quia nempe sub secundum missum cadunt. Qui ab Hunnis Bulgarisque amici adfuerint, in evocatione communium et consuetorum conviviorum quarti aut quinti introvocantur in secunda positione, scilicet etiam hi post patricos

Α σιν (31) τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ Αἰώνος τοῦ τοῦ δεσπότη, οἷον ὁ ἐπίσκοπος Νικόλαος καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἰωάννης, ἐπάνω πάντες τῶν μαγίστρων [καὶ οἱ ἀπὸ Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων] προεκρίθησαν πάντες μαγίστροι τῶς καὶ οἱ ἀπὸ Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων σύγκλητοι ἐν τῇ δευτέρᾳ θέσει πείξης (32) πρῶτοι ἐπάνω πάντες μαγίστροι ἐξ Ἀγάρων φίλοι τῇ τῶν πατριῶν καὶ στρατηγῶν ὑποκρίπτουσι τάξει ἐν ταῖς καθέρας ἀνατολικαῖς προκρινόμενοι τῶν ἰσπανικῶν ἔχονται δὲ ἐν τῇ εὐωνόμῳ θέσει οἱ φίλοι, ἢ πέμπτοι, πρὸς τὸ αὐτοῦ ἐπιπέδου τῆς τραπέζης τυγχάνειν (35). Οἱ δὲ Νόων, ἔτοι: Βουλγάρων, εἰσπράττειν τῇ κλήσει τῶν κοινῶν κλητῶν καὶ

VARIAE LECTIONES.

* Verba καὶ — μαγίστρον et ipsa notam marginalem esse putans, uncis inclusit R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(31) Cl. Leich. in dissert. de Constantino Porphyro nostro operi praefixa §. IV. narrat. Leonem Sapientem, Nostri patrem, a Nicolao, CPTano patriarcha, ob quartum in initum conjugium communionis sacrorum fuisse exclusum; Sergium autem, pontificem Romanum (is est numero tertius), legatis CPlin missis conjugium illud approbasse et pro legitimo declarasse, Nicolaum autem censura sua, ut Photio faventem, notas. Id contigisse anno 906, idque confici e Baronii Annalibus. Non dubito nostro in loco ad hanc legationem respici. De anno subest adhuc levis scrupulus. Anno 906 nondum sedebat Sergius in throno. Videtur igitur legatio illa non a Sergio, sed ab ejus antecessore, Benedicto III, expedita fuisse. Quinam fuerint illi Nicolaus episcopus et cardinalis Joannes, quorum hic sit mentio, melius forte scirent, quam ego. illi, quibus historia ecclesiastica familiarior est.

(32) Primum ordinem efficiebant qui mensae imperiali separatæ assidebant, secundum magistri et omnes, quos p. 421 dixerat τῆς δευτέρας τάξεως ὑπάρχειν. Est igitur θέσις hic loci idem atque τάξις, et τραπέζα pro toto convivio ponitur, ut jam supra ad p. 348 observavi. Paulo post (eadem p. C. ult.) recurrit vox θέσις, sed alio significato, ut ibi dicam. Potest quoque θέσις pro ἐθέσει, *ferculo*, accipi, quod habetur p. 429.

(33) Agareni vel Saraceni occidentales sunt Aegyptii et Libyes, in Sicilia et Sardinia tum pontes, et quibus ob oram Italiae maritimam, Apuliam, Calabriam frequentia cum Graecis bella et negotia erant. Tota Africa ab Aegypto inde usque ad fretum Gaditanum mari Mediterraneo praetensa Arabibus, *al Magrab, Occidens*, appellatur.

(34) Hic loci est θέσις, idem atque *plaga* vel *latus*. Stabant nempe mensae in triclinio XIX accubitorum sic. E regione introitus stabat mensa separata regia praetendens summam triclinii partem. Ad hujus mensae dextram pariter atque sinistram partem stabant aliae mensae utrinque novem. Dextra igitur pars erat ἡ δεξιὰ θέσις, sinistra ἡ εὐωνόμος θέσις. Convivæ, tantum ab uno mensae latere sedebant, illo nempe, quod ad parietem spectabat; alterum vacuum erat, quo inferentibus dapes eundi et redeundi locus esset. Unde facile est, colligere, triclinium Justiniani aedificium non valde latum, sed admodum longum fuisse, cum ab utraque parte novem mensae starent, ad quarum singulas una continua serie bini et deni homines sederent. Conferri meretur narratio Luitprandi de modo, quo ipse fuit exceptus in convivio augusto.

Haud parum enim rem nostram confirmat.

(35) Tria fercula solebant in convivio inferri. Primum, quod *missus* appellare, provocando appetitum, ut ait τὸ ἀπτόμινον, *missus assu* τῶν δουλκίῶν, placentarum et mellitum *missus*. De his missibus *missus* est, sed alio sensu debet vocari accipi. De unoquoque superius participabant convivæ omnes. Quae prando et Graecis scriptoribus *missus* singulis lances epulis onerate solummodo in mensam regiam, ut unicuique suam portionem mittebat, ut admodum grandes essent lances in mensae imponerentur; propterea et illa curribus injectæ et trochleis sublevatæ atque sic in sacra mensa. Quantumvis autem magnæ essent lances poterant unius ferculi seu cibi tantum 228 hominibus sufficeret. Quae lance vacuata, debebat altera eodem inferri, et tertia et quarta, et sic omnes de eodem ferculo portionem sent. Cum secundo ferculo seu *assu* eodem modo procedebatur. Erant enim plures *missus*. Primus *missus* destinatus in bus in peculiari vel separata mensa regii patriciis et similibus; tertius et reliqui in bus inferioribus. Patet, talem convivæ in scitum et tædii tumultuosque plenum et illiberalem fuisse. Imperator ipse dimittitur et cuique mittebat. Putasne operam labore magis, quam servo, dignam, in quo temporis consumitur neque parum potuit unus 228, ter in uno convivio portionibus diribendis sufficere? Facile ipsum diribuisse, sed articulos modo portionem ad quemque convivæ nonne vel in eo satis tædii, quod cibum commode capere atque respirare. Vix crederes ita fuisse actum, ni testarentur dieni auctores. [Sed credibile est, imperator non omnibus promiscue convivis, sed tantum quibusdam delectis, quos distinguere aliis, fercula misisse, ut facit princeps Hæ. (vid. La Croix l. supra citato). Olim quoque ratores Romani sua manu convivis fercula bant. Lampridius in Alex. Severo (Scr. Hist. t. I, p. 951): *Semper de manu sua*

εὐωνύμῳ θέσει κληθήσονται, δηλονότι καὶ αὐτοὶ τῇ τῶν πατρικίων καὶ στρα-
άντων τῶν ἐν τῷ βῆλῳ πατρικίων τε-
χόντων, ἀπολαύοντες καὶ αὐτοὶ τὸν δεύ-
της βασιλικῆς τραπέζης. Ἐν δὲ τοῖς
ἐν ἀκουσίτοις κλητῶν ὄγδοσι (36)
δηλονότι ὑποπίπτοντες τῇ τάξει τοῦ
βῆλου. Οἱ δὲ ἐκ Φράγγων (37) πρέσβεις.
χειροτονίας, κατὰ ταύτας κληθήσονται·
εἰσιν, τῇ τῶν ὀφφικιαλίων ὑποπίπτουσι
ἐκ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν ἐρχόμενοι φίλοι
αἰθαροκανδιδάτων ὑποπίπτουσι πάντες

Τόμος Δ'.

της τῶν ἀρτικλιων ἐπιστήμης ἰδικῆν
τεῖαν συγγράψασθαι ἐσπουδάσαμεν, καὶ
εἰου πολιτεύματος ἀξίας ἐκφαντορικῶς

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

*in et partes aut olerum aut carnis aut
labat, senili prorsus maturitate patrem-
ns. Procul dubio quoque Joannes Com-
titico instituto et more sibi jam a mul-
tillari illo Paschatis die, quem ultimum
iger, pridie quam exspiraret, τὰ παρα-
ματα τοῖς παρῆστωσι διενείματο. De
Angeli τοῖς παρῆστωσι fercula distri-
nis dithyrambis παρατραγῶδει Nicetas
. 231, E. Ex Addend.]*

t: in mensa, cui assident, sunt octavi
initio inde, vel sunt fini quam principio
iores. Nam cum minus solemnibus seu,
dicit, τοῖς κοινοῖς convivii pauciores
ur, et pauciores mensæ servirent, ne-
ius sedebant hi legati exteri. In solem-
conviviis numerosissimis 19 accu-
sto numero convivarum, non poterant
riorem locum detrudi.

ex hoc loco, secundum cerimoniale
i hunc ordinem respectu legatorum
uisse habitum, ut maxime honorarentur
oco haberentur Saraceni, dein Bulgari:
nirum, cum ambæ gentes proximi illi
et meridie, hi ab occidente atque se-
Byzantinorum essent vicini, tum denique
otiores, et deinceps cæteri, ut Russi,
eni, etc. Causa ergo non erat, ut tan-
ritaretur et indignaretur Luitprandus,
is episcopus, legatus Ottonis I ad Nice-
ocam imp., propterea quot postpositus
legatis fuisset. Edicit typicum nostrum,
a legatos statim post patricos debere
ensa collocari, et Francorum legatos
que secundum χειροτονίαν seu installa-
m, nach seiner Bestallung und Amte.
Luitprandus episcopus. Atqui supra
untur episcopi Græci sequi protospa-
cellarium et præcedere protospatharios
in imagine Ravennatis ecclesiæ Justi-
hibente poculum aureum ecclesiæ offe-
ud Alemannum ad Procop. p. 72, ele-
riores ad imp. sinistram stant, spatharii
i, ut honoratiores. Ergo non poterat
s altiore, quam inter protospatharios,
iderare, adeoque post Bulgaros collo-
i, qui inter protospatharios et patricos
t. Audiamus ipsam ejus locum. Illustra-
ioc negotium. *Me in invisam domum, ait
æceperunt reduci, magnaue custodiri
æ in Sanctorum Apostolorum religiosis
rbrem diem. Qua celebritate me satis*

eosdemque strategos et omnes in velo [seu corpore]
patriciorum constitutos, et simul cum patriciis ad
Augustum admitti solitos magistratus: ut etiam
ipsi secundo missu sacræ mensæ fruantur. In novem-
decim accubitis autem, qui celebrari diebus festis
solent, evocantur hi octavi aut noni; scilicet post
velum seu corpus procerum prædictum. Francorum
tandem legati, si quidem investiti sunt muneribus
iisque funguntur, 429 evocantur secundum illa,
Si vero sunt pagani seu cassi dignitatibus, subse-
quuntur classem officialium. Reliquis e gentibus
advenientes amici succedunt ad unum omnes classi
spatharocandidatorum.

Caput IV.

Postquam igitur patriciicæ articlinicæ specialem
quamdam tractationem conscribere studentes, im-
perii nostri dignitates demonstrative distincteque

*ægrolum nec non et Bulgarorum nuntios, qui pridie
venerant, ad Sanctos Apostolos sibi obviate [πρόσρη-
σθαι, procedere in curiam, venire in comitalium]
præcepit, cumque post naniarum garrulitatem [τὰ
ἄκα et τὰς εὐφημίας designat] et missarum cele-
brationem ad mensam invitaremur, in ceteriori mar-
gine mensæ, quæ erat sine latitudine longa, Bul-
garorum nuntium, Ungarico more tonsam, œnea catena
cinctum [κλοιῶ, ut Noster supra, id est, torque,
quem Luitprandus per contemptum œneam cata-
nam appellat, forte æneum, sed inauratum] et, ut
mens mihi suggerit, catechumenum [Christianismi
candidatum nondum baptizatum doctrinæque Chri-
stianæ rudem, ideoque cum docto episcopo haud
comparandum] mihi præponit, ad vestram plane
domini mei Augusti [Ottonem I, aut solum, aut una
quoque Augustam ejus uxorem compellat], contu-
meliam. — Verum domini mei, meam non conside-
rans, sed vestram injuriam, mensam reliqui, Cum-
que indignans abire vellem, Leo Curopalates, impe-
ratoris frater, et Proto a secretis Simeon pone me
sequuntur, hæc latrantes: « Cum Christophori filiam
Petrus, Bulgarorum Vasileus, conjugem duceret,
σύμφωνα, id est consonantia [pacta], scripto jura-
mento confirmata sunt, ut omnium gentium apostolis,
id est, nuntiis, penes nos Bulgarorum apostoli
præponantur, honorentur, diligentur. Bulgarorum
ille apostolus, quanquam, ut dicit et verum est, ton-
sus, ilotus et catena œnea cinctus sit, patricius tamen
est, cui episcopum præponere, Francorum præsertim,
nefas decernimus, judicamus. Et quoniam te id in-
digne ferre cognoscimus, non te nunc ad hospitium,
ut putas, redire sinimus, sed in diversorio quodam
cum imperatoris servis [τοῖς βασιλικοῖς] cibum gu-
stare compellimus. Quibus ob incomparabilem cor-
dis dolorem nihil respondi, sed quæ jusserant feci,
indignum judicans mensam, qua non dico mihi Luit-
prando episcopo [catechumenus, hæc vox videtur
excidisse, sed necessario requiri] sed Bulgarorum
nuntius vestro præponitur nuntio. Sed lenivii dolorem
meum imperator sanctus [ὁ αὐτοκράτωρ vel ὁ βασι-
λεὺς ὁ ἅγιος, irridet Græcos] munere magno [omnia
hæc ironice dicta], mittens mihi ex delicatissimis
suis cibus hædum pinguem, ex quo ipse comederat,
allio, cepe, porris laute suffarcinatum, garo delibu-
tum, quem vestræ lunc mensæ inesse optavi, ut, qui
delicias sancti imperatoris lantæ [ita lego pro fu-
stas] esse non creditis, saltem his perspectis crede-
retis. Transactis ergo octo diebus, cum Bulgari jam
abessent, putans me mensam magnificare suam,
in eodem loco me satis ægrolum convivari coegit.*

exposuimus sacrorumque conviviorum decorem atque constitutionem vobis exhibuimus: agendum narrebo vobis quoque, quomodo species dignitatum, quæ in unoquoque die festo ad mensam vocari solent, et multiformes earum vestitus, quibus quamque introducere oporteat. Incipiam autem ab eo loco, in quo primitivæ divinæ gratiæ sese mundo monstrare cœperunt, quando etiam a Deo promoti et sacratissimi nostri imperatores mundanum hoc, id est in mundo quidem subsistens, attamen plus quam mundanum solemniter celebrantes gaudium ad exemplum adventus Christi ad homines, universales illas epulas corporalis exceptionis et convivationis fidelibus in commune explicant et proponunt.

Festum Nativitatis Christi, in quo XIX accubituum dapes proponuntur.

Oportet itaque nos, amici, splendido illo et glorioso die Nativitatis Christi, quando multifariæ incomparabiles XIX accubituum dapes proponuntur, primum quidem apud sacram mensam mixti, in Magna Ecclesia apparatus, ad coepulandum dominis nostris Christi amantibus proceres sacri senatus, numero duodecim evocare, ut magistros, præpositos, proconsules patricios, strategos, officiales, quos assumere dominis visum fuerit; dein vero illos introducere, absque suis tamen cuique propriis chlamydibus, sed in solis camisiis. Si autem strategi quidam excitati fuerint, introducantur in suis scaramangiis cum drungario vigiliæ. Ad venerabilem XIX accubituum mensam oportet nos advocare duo quidem magistros, proconsules patricios, strategos autem sex, amicos vel legatos e Bulgaria duo, tandem officiales de ordine logothetæ rei militaris, aut et alii inferioribus officiis duo, quo ad eandem cum domino mensam accumbant amici

ἐν ταῖς καθέδραις ἀκριβῶς ἐξεθέμεθα, καὶ τῆ ἱερῶν βασιλικῶν κλητωρίων εὐστάθειαν καὶ στασιν ὑμῖν ὑπεδείξωμεν, φέρε δὴ καὶ τὰς τῶν ἐφ' ἑκάστη ἑορτῇ κικλησκομένων ἀξίω καὶ τὰς τούτων πολυειδεῖς ἀμφιπέσεις ὅπως δε εἰσάγειν ἐν τοῖς κλητωρίοις, σαφῶς ὑμῖν διηγήσασθαι. Ἄρξομαι δ' ἐντεῦθεν καὶ ἡ τῆς θείας χάριτος κόσμου ἐπέφανεν ἀπαρχῆ, ἧς καὶ οἱ θεοκροτοὶ καὶ θεϊότατοι ἡμῶν βασιλεῖς τὴν ἐγκόσμιο ὑπερκόσμιο καύτην πανηγυρίζοντες χαρμονὴν μίμησιν τῆς Χριστοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἐπιδοκοινητὴν τὴν πανδεσίαν τοῖς πιστοῖς ἐπακλώκοινωνοῦσι τῆς σωματικῆς ἐστιάσεως.

B Ἡ γενέθλιος τοῦ Χριστοῦ ἡμέρα, ἐν ἣ προτιαῖ τῶν ἰθ' ἀκουσίτων ἐκθέσεις.

Δεῖ γὰρ ὑμᾶς, ὦ φίλοι, ἐν ταύτῃ τῇ λαμπρῇ περιόδῳ τῶν Χριστοῦ γενεθλίων ἡμέρῃ, ἧς πολυχεδεῖς καὶ ἐξαισιοὶ τῶν ἰθ' προτιθονται δίτων ἐκθέσεις, ἐν μὲν τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ κράματος τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας καλεῖν εἰστίασιν τῶν φιλοχρίστων ἡμῶν βασιλέων μνας ἐκ τῆς βασιλικῆς συγκλήτου τὸν ἀριθμὸν οἶον μαγιστροὺς, πραιποσίτους, ἀνθυπάτους, κίους, στρατηγούς, ὀφφικιαλίους, οὓς ἂν δόξῃ αὐτοκράτορας λαμβάνεσθαι· εἰσάγειν δὲ ἄνευ μέντοι τῶν οικείων χλαμύδων (38), ἡμῶν δὲ τὰ καμίσια καὶ μόνα. Εἰ δὲ τύχοιεν σγοὶ κεκλημένοι, μετὰ τῶν οικείων σπαρμα εἰσαγέσθωσαν σὺν τῷ δρουγγαρίῳ τῆς βίβλης. Ἡ τῆ τῶν ἰθ' ἀκουσίτων τιμωτάτη τραπέζῃ δέ, καλεῖν μαγιστροὺς δύο, ἀνθυπάτους πατρικίους, ἡγούς ἕξ, Βουλγάρους φίλους δύο, ὀφφικιαλίους τῆς τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθέτου τάξεως καὶ τέρω δύο, πρὸς, τὸ συννακληθῆναι (39). Ἐφ' ἧ

VARLE LECTIONES.

ἰθ' conj. R. ἰδ' cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(38) Non licebat coram imperatore in chlamyde, ut veste extima et honoris, stare, sed si in ejus conspectum veniendum esset, chlamys debebat deponi; ut nos hodie gladium et cannam ponimus ad illustrem virum adituri. Historiam Roberti Guiscardi, ad Alexium Comnenum admissi et pallium suum sibi substernentis, quæ quodammodo huc etiam pertinet, e Du Cangio v. *Bancus* alibi in his notis retuli. Et si vel maxime chlamydati accumberent, tamen ad illatum primum ferculum deponendæ erant chlamydes, aut etiam aut equam id inferretur. Insignis est locus Nostri p. 162, quo dicitur, postquam ad mensam esset assessur, præfectum mensæ jussu imperatoris exclamasse: *Exiite chlanidia vestra*. Tunc surrexerunt omnes et exiisse et illa et saga, qui illis induti essent. Hæc accepisse regios engistiarios et tradidisse asservanda suis ministris in Scyllis; conf. p. 42 et 47, tam reverentiæ erga imp., quam commoditatis gratia, ut expeditius epularentur et amplius sederent convivæ. Sic dicitur p. 47, patriarcha imperatori assessum iens omophorium deponere et surgens de mensa resumere. Ipse imperator chlamyde posita in dibetesio, genere tunice, epulabatur, ut e sequentibus constat.

Veteres quoque Romani aut in cœnatoriis ac bebant, aut, si togati, saltem toga submissa; Salmas ad Scr. Hist. Aug. t. I, p. 95.

(39) Græci mediæ ævi sedebant, ut nos, ad me in reliquis quidem convivis; at in solemnibus convivis imperialibus 19 accubituum accumbent ex veteri more Romano. Claris verbis id pertinet Luitprandus l. vi, Hist. c. 3, quem locum quædam alii jam laudatum non possum tamen non abere. Impense enim rem nostram illustrat. *Et mus, ait, juxta hyppodromum aquilonem versus et altitudinis et pulchritudinis, quæ Decaennebita vocatur. Quod nomen non ab re, sed ex a rentibus caussis sortita est, — quoniam quidem cem et novem mensæ in ea quæ secundum cas est, Domini nostri J. C. nativitate apponuntur quibus imperator pariter et convivæ non sedent cæteris diebus, sed recumbendo epulantur, quæ in diebus non argenteis, sed aureis [id est, et inauratis] vasis ministratur.* Non colligi debet hoc Luitprandi loco, convivium in 19 accubituum festo Nativitatis Christi fuisse. Non enim hoc festum præcipue, quia reliqua convivia ibi agitata majoribus diebus festi

εις τύπον τῆς ἀποστολικῆς δωδεκάδος (40), φίλους τὸν ἀριθμὸν ἑβ' προκινεῦσιν δὲ αὐτοὺς δεῖ στιχηθῶν κατὰ τάξιν τῆς ἐκάστου ἀξίας, ἐνδεδυμένους τὰς οἰκείας αὐτῶν χλαμύδας ἐμπροσθεῖν τῷ σχήματι (41), ὑποδεδεμένους δὲ ναὶ τὰ οἰκεία καμπάγια (42), καὶ εἰσαγαγεῖν αὐτοὺς μετὰ τὴν ἀφιξίν τῶν μελλόντων παραστᾶναι βασιλικῶν ὑπουργῶν τε καὶ βουκαλιῶν (43), δηλονότι λαβόντος τὸ σχῆμα (44) τοῦ καστηρίου (45) τῆς βασιλικῆς τραπέζης πᾶρὰ τοῦ ἄνωθεν παρεστῶτος περιφανοῦς πραιποσίτου, καὶ συνανερχομένου αὐτοῦς μέχρι τοῦ τριβάθμου τῆς βασιλικῆς εὐχίας (46), καὶ ἰστώντος αὐτοὺς κύκλῳ τῆς τιμίας τραπέζης (47) εἰς τὸ εἰδικῶς προσκαλεῖσθαι πλησιέστερον φίλους, οὓς ἄν δόξῃ τῷ βασιλεῖ. Ἐν δὲ τοῖς ἑκατέρων τῶν μερῶν ἀκουσίτοις δεῖ ὁμᾶς καλεῖν ἐν ταύτῃ τῇ λαμπρᾷ καὶ περιβοήτῳ ἡμέρᾳ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Paschatis et Pentecostes, tam diu non continuabant atque hoc natale. Hoc enim per 12 dies, paschale per 9 aut 10 ad summum, Pentecostale per 6 ferme celebrabatur. Ab hoc more accumbendi dicuntur convivæ in 19 accubitorum epulis ἀνακλίνεσθαι, ut nostro in loco et passim hujus Cletorologii, et apud Leonem Grammatic. p. 458, ubi Michael imp. et Eudocia aug. corollas nuptiales seu benedictionem matrimonialem in S. Sophia dicuntur accepisse, γενομένου τοῦ παστοῦ εἰς τὴν Μαγναύραν, *thalamo geniali*, in quo sponsorum pars pro prima vice concumberet, in *Magnauro posito*, τῆς δὲ συγκαλήτου ἀνακλίσεως ἐν τοῖς δέκα ἐννέα ἀκουσίτοις, *recumbente senatu in 19 accubitis*.

(40) [De lecto accubitus 12 Apostolorum exprimente, quo in Pascha utitur pontifex, et de prosa Græca hoc tempore decantata vid. Ordo Roman. p. 187.] Vid. dicta ad p. 368, et Petit de La Croix, *Etat présent de l'Eglise grecque*, p. 36, ubi ait, solere Græcum patriarcham feria quinta magna pediluvium Christi imitari et duodecim pauperibus pedes lavare, qui 12 apostolorum nominibus insigniuntur et Judæ nomen sorte dæoi, quia nemo liberet illud subeat.

(41) Diu me torsit hic locus, quia nempe verba hæc eum proxime præcedenti ἐνδεδυμένου cohæreere mihi videbantur; non poteram enim concipere, quisnam esset anticus ille modus vestiendi: donec tandem intelligerem, προκινεῦσιν et ἐμπροσθεῖν σχήματι jungenda esse; *procedere antico modo* est ante mensas transire, et ὀπισθεῖν pone mensas. Conf. p. 438. Ita supra habuimus pag. 64: Ἰστανται οἱ ἄρχοντες κυκλικῶ τῷ σχήματι, *stant in orbem*, quod paulo post p. 65, τὴν κυκλικὴν στάσιν appellat.

(42) Non licebat, ne ipsis quidem militum rectoribus, ad sacram mensam, ut locum securitatis et quietis, in tzangis seu ocreis coriaceis, habitu militari, venire, sed comparandum erat in campagiis, gestamine pacis. Δεῖ ἐν τῷ ἄριστῳ πάντας καμπάγια φορέσαι καὶ λευκά χλαμύδια καὶ οὕτως συναρτίσθαι ἀπὸ τῷ (nempe imperatori), ait Noster p. 252. Etiam veteres Romani accubitori calceos soleis mutabant et positis togis induebant cœnatoria. Memorabilis est locus Monachi Sangallensis a Du Cangeo v. *Osa* citatus, e quo apparet, etiam in aula Caroli Magni morem obtinuisse, ut proceres ocreas detraherent, qui coram ipso comparere vellent: *cum ad obsequium domini cuncti vellent hosas suas extrahere*.

(43) Cum aversarentur novi Græci, ut rem impiam et probrosam, instrumentalem musicam, et tam ex Ecclesia, quam epulis suis ejicerent, vocales musici cantabant per epulas a principio ad finem usque, pausam tantummodo interponentes ad sin-

gula illata ferula, quo tempore organa pulsabantur; vid. p. 338. Huic rei deligebantur potissimum psaltæ (iidem cum vocalibus) ex æde S. Sophiæ, Ἀγιοσοφίται. et ex æde Apostolorum, Ἀποστολιταὶ dicti. Conf. Salmas. ad Scr. H. Aug. t. I, p. 943, et Du Cange v. *Vocalis*. Canebant autem hi vocales βασιλικία, cantica in laudes principis, de quibus v. dicta ad p. 333.

(44) Idem est atque σημά, σημεῖον, *signum*. Ita infra τὸ ἐκ βασιλικῆς χειρὸς διδόμενον τῆς ἐγέρσεως σχήμα est *datum regia manu signum surgendi*.

(45) Vide supra not. 10, col. 191.

(46) Ascendebatur igitur ad sacram separatam mensam tribus gradibus. Ita comparatæ erant tum temporis summorum principum mensæ. Sic ad pontificis Romani mensam olim tribus gradibus ascendebatur, ut patet ex Augustini patriarchæ Cerimoniali l. III, § 2, p. 149 edit. Catalani; quem locum, quia rem nostram haud parum illustrat et ideam de dispositione mensarum in triclinio 19 accubitorum facillat, ascribere haud piget. Verba ejus hæc sânt: *Parabitur igitur aula convivii aulæis et pannis sericis aureisque. — In capite aulæ erit suggestum, ad quod triplici gradu ascenditur, longum pro latitudine aulæ. In medio surget quadratus thalamus palmi altitudine, super quo mensa paratur pontificis.* [Hæc est illa ἀποκοπή.] *Apud parietem erit sedes papalis, ad quam parvo, et deinde magno scabello ascenditur, ornabiturque sedes cum panno aureo pendente supra caput. Mensa erit alta ad justam proportionem supra suggestum. A sinistra parabitur alia mensa pro credentia papæ cum vasis aureis et argenteis, vino et aqua et aliis consuetis. — A dextra parte aulæ infra suggestum parabuntur mensæ pro episcopis et presbyteris cardinalibus et paulo inferius pro aliis prælatis. — A sinistra e regione mensæ cardinalium parabitur mensa pro diaconis cardinalibus, et inferius aliæ mensæ pro diaconis nobilibus et officialibus.* Pariter de Othone III imp. narrat Dithmarus l. IV, eum sedisse loco eminentiore. Verba ejus sânt: *Imperator antiquam cupiens consuetudinem revocare magnâ ex parte jam suis delatam temporibus multa faciebat, quæ diversi diversè accipiebant. Solus ad mensam quasi semicirculum factum loco cæteris eminentiore sedebat.*

(47) Possent ex hoc loco quodammodo concludi, mensam separatam fuisse circularem, aut saltem semitondam, ut Sigma Græcum seu C Latinum, Sane ad Sigmata, sic appellabant tales mensas, sedebant veteres et mediæ ævi homines. Conf. locus Dithmari modo citatus. Non tamen stringit illud argumentum. Nam satis recte dici possunt circa mensam etiamsi oblongam collocari homines.

ad dextram et sinistram stantes] oportet vos vocare illo splendido et celebri die totum senatum, qui campagia in pedibus gerit, ut asecretas, chartularios magnorum secretorum, imperiales notarios eorumdem secretorum, ut a spatharocandidatis inde incipiendo et descendendo per dignitates ad consules, iterum consules, comites scholarum, silentiarios, protectores, eutychiophoros, sceptrophoros, axiomaticos seu honoratos e diversis dignitatibus, ad numerum usque 168, de Agaronis prætorii 24, de amicis Bulgaris 12, et fratres pauperes itidem 12. Procedere autem oportet illos in serie hoc modo : senatores quidem secundum suam quemque dignitatem et diversa officia, dextraque sinistraque divisos; Agarenos autem locat e regione et conspectu imperatorum ad sextam et septimam mensam; Bulgaros ad nonam [et ultimam] ejusdem obitus [vel plagæ, dextræ scilicet]. Pauperes excipiuntur pariter quoque nona mensa, sed sinistrae partis, ubi nempe drungarius adstare solet. Introducere autem oportet omnes post adventum amicorum primo loco ad sacram mensam vocatorum hoc modo. Axiomaticos seu in dignitatibus constitutos omnes cum suis mutatoriis, chlamydis puta et campagiis, secundum ordinem dignitatis, quam quisque gerit, et officii pariter; Agarenos autem in candidis vestibus absque zonis, et in calceis; præambulantem ipsos articlino, qui eos introevocat, et simul cum ipsis ascendente in utraque parte [triclinii] per posticam partem accubituum et deinceps ab antiqua eorumdem enumerante in singulis accubitibus duodenos accumbentes, neque permittente cuiquam, ut prius accumbat, quam imperiales musici adstantes modulus suos occæperint. 431

VARIE LECTIONES.

¹ προπορευομένων cod., αὐτῶν cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(48) Perobscurus hic est locus. Nam si imperator in medio sedit, recta prospexit ad introitum triclinii, ubi nulla mensa, et nemo sedebat; ad dextram vero non magis commode, quam ad sinistram, poterat prospicere. Ergone in angulo summo sinistri lateris sedebat? Suadere videtur hic locus et p. 431, ubi ἡ ἄνω προσωπική, ἐξόδος memoratur, exitus, qui in summa triclinii parte e regione imperatoris est. Sexta vero et septima mensa, ad quam accumbabant Saraceni, erat ad dextram, ut patet e verbis proxime subjectis τῆς αὐτῆς περιόδου. Dicuntur Bulgari nonam mensam ejusdem obitus seu lateris occupare cum Saracenis; et pauperes nonam mensam sinistrae positionis seu plagæ. Ergo Bulgari nonam mensam dextri lateris, et Saraceni duas eas ejusdem lateris occupabant.

(49) Liberae nempe erant mensæ et a parietibus liquantur remotæ, ut præter eas tam ab antica, quam a postica obiri posset, et introducebantur convivæ a postica, educabantur autem ab antica.

(50) Absque zonis intrabant hi Saraceni, forte ita, ut capti bello, distincti, cingulo, id est, militis et honore omni, soluti erant. Sed in universum illi, sive cincti sive distincti, licebat olim cum cingulo ad sacram mensam venire; qui mos quamvis mutatus sub Gallieno fuerit, tamen deinceps renovatus est, ut e Trebell. Pollione constat, cujus hæc sunt verba Script. II. A. t. II, pag. 245-47 :

τὴν ὑπὸ καμπάγιον σύγκλητον πᾶσαν, ὁὐκ ἀπολύτως χαρτουλαρίους τῶν μεγάλων σεκρίτων, σεκρίτων, νοταρίους τῶν λεχθέντων σεκρίτων, ὁὐκ ἀπολύτως σπαθροκανθιδάτων καὶ κατωτέρω ὑπαγομένων τῶν, κομήτων τῶν σχολῶν, σιλενταρίων, κληρικῶν, εὐτυχοφόρων, σκηπτοφόρων, ἀξιωματικῶν τῶν διαφορῶν ταγματίων τὸν ἀριθμὸν ἔξω, τῶν τοῦ πρακτωρίου κδ', τῶν Βουλγάρων φίλων ἐξω, ιβ', καὶ πένητας ἀδελφοὺς τὸν ἀριθμὸν ἴσον σῦναι δὲ αὐτοὺς στιχτέδον οὕτως τῶν μετὰ ταυτοῦ τικῶν κατὰ τὰς οἰκειὰς αὐτῶν ἀξίας καὶ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν διαφορᾶς διαστελλόμενοι ἐξω καὶθεν· τοὺς δὲ Ἀγαρηνοὺς κατεναιτῆσαι τῶν βασιλείων (48) ἐπὶ τῆς ἑκτῆς καὶ ἕβδωτης πέτρης· τοὺς δὲ Βουλγάρων ἀνθρώπους ἐπιείκως τραπεζίτης τῆς αὐτῆς περιόδου (49) τὸν ἀποβουλάου καὶ αὐτοὺς προσκαλεῖσθαι ἐπὶ τῆς ἑβδωτης εὐωνύμου θέσεως, ἐν ἣ παρατάταις τῶν ἐκ τῆς τυγγάναι. Εἰσάγειν δὲ δεῖ ἅπαντας μετὰ τῶν πρωτοκλήτων φίλων τῆς βασιλείας οὕτως· τοὺς μὲν ἀξιωματικοὺς ἅπαντας οἰκειῶν ἀλλαξιμάτων, γλαμύδων τε καὶ στικτέδων κατὰ τάξιν τοῦ αὐτοῦ ἀξιωματικίου· τοὺς δὲ Ἀγαρηνοὺς λευκοφόρους ὑποδεδεμένους, ὁτλονότι προπορευομένους τοῦ καλέσαντος ἀρτικλίνου καὶ στικτέδου ἑκατέρου τῶν μερῶν διὰ τῆς ὁμοιωτικῆς αὐτῶν ἀκουσίτων καὶ διὰ τοῦ ἐμπροσθεν ἀριθμοῦντος ἐφ' ἑκάστην ἀκουσίτην δέξιν ὡπλων μίαν καὶ μὴ συγχωροῦντος τῶν αὐτῶν μέχρι τῆς ἐκφωνήσεως τῶν περιπτύσσων βουκαλίων. Μετὰ δὲ τῶν πάντων ἀναπύματα ἔχειν τὸ μουσικὸν μέλος, καὶ ἔνδικα τὸ εἶσα εἰς φθῆγμα, ἐξανίστασθαι ἅπαντας (51) ἐπὶ τῆς

Cum cingula sua plerique militantium, a convivium venerant, ponerent hora convivium rogati ad convivium cincti accubuerunt. Hinc tradum morem, ut deinceps cum cincti discumberent. Distincti esse solebat. Hinc immodestia Neronis notatur c. 51 : Quod plerumque synthesinam induit circa collum sudario prodibat in publicam sine et discalceatus.

(51) Debebant convivæ surgere, quando nedericendum dictis laudibus imperatori esset. ejus salutem bibendum, aut quando e regi dapes ad convivis mitterentur. Ita quoque Hannos in usu fuisse, ut, quando unus alium lum vini propinarret, surgeret inferior propinaret prius, quam poculum porrectum aut ebibisset. Πάντων ἐν κόσμῳ κατεῖται, ἡ ἔνδικα ἐπὶ τῆς αὐτῆς περιόδου, ἡ ἐπιείκως τῶν ἀποβουλάου καὶ αὐτοὺς προσκαλεῖσθαι ἐπὶ τῆς ἑβδωτης εὐωνύμου θέσεως, ἐν ἣ παρατάταις τῶν ἐκ τῆς τυγγάναι. Εἰσάγειν δὲ δεῖ ἅπαντας μετὰ τῶν πρωτοκλήτων φίλων τῆς βασιλείας οὕτως· τοὺς μὲν ἀξιωματικοὺς ἅπαντας οἰκειῶν ἀλλαξιμάτων, γλαμύδων τε καὶ στικτέδων κατὰ τάξιν τοῦ αὐτοῦ ἀξιωματικίου· τοὺς δὲ Ἀγαρηνοὺς λευκοφόρους ὑποδεδεμένους, ὁτλονότι προπορευομένους τοῦ καλέσαντος ἀρτικλίνου καὶ στικτέδου ἑκατέρου τῶν μερῶν διὰ τῆς ὁμοιωτικῆς αὐτῶν ἀκουσίτων καὶ διὰ τοῦ ἐμπροσθεν ἀριθμοῦντος ἐφ' ἑκάστην ἀκουσίτην δέξιν ὡπλων μίαν καὶ μὴ συγχωροῦντος τῶν αὐτῶν μέχρι τῆς ἐκφωνήσεως τῶν περιπτύσσων βουκαλίων. Μετὰ δὲ τῶν πάντων ἀναπύματα ἔχειν τὸ μουσικὸν μέλος, καὶ ἔνδικα τὸ εἰσα εἰς φθῆγμα, ἐξανίστασθαι ἅπαντας (51) ἐπὶ τῆς

τῶν δεσποτῶν καὶ τὰς αὐτῶν ἀπεκδιόσκεισθαι χλαμύδας· ἀλλὰ μὴν καὶ δασάκις, ἄν τὸ μουσικὸν ἀπρχήσῃ, καὶ δασάκις ἄν θεμελικὸν τι πρὸς τέρψιν ἐκτελεσθῆ πρᾶγμα (52), καὶ ἤνικα τι βρώσιμον ἐκ τῆς βασιλικῆς τραπέζης διὰ τοῦ τερπτοῦ καστρησίου πρὸς τοὺς δαιτυμόνας ἐξαποσταλήσεται. Ἐν δὲ τῇ τούτων ἐξόδῳ δεῖ προσέχειν τοῖς ῥωμαῖζουσι βουκαλίσι (53)

JOAN. JAC. REISKII

et consumpto primo ferculo, τῶν ὄψων τῶν ἐν τοῖς πρώτοις πίναξιν ἐπιτεθέντων ἀναλωθέντων πάντες διανέστημεν καὶ οὐ πρότερον ἐπὶ τὸν δίφρον ἀναστάς ἦλθε, πρὶν ἢ κατὰ τὴν προτέραν ταξίν ἕκαστος τὴν ἐπιθιδόμενην αὐτῷ οἴνου πλήρη ἐξέπιε κύλικα, τὸν Ἀττίλαν σῶν εἶναι ἐπευξάμενος. Καὶ τοῦτον τιμηθέντος αὐτοῦ τὸν τρόπον ἐκαθέσθημεν καὶ δεῦτερος ἕκαστη τραπέζῃ ἐπετίθετο πίναξ ἕτερα ἔχων ἐδώδιμα. Ὡς δὲ καὶ αὐτοῦ οἱ πάντες μετέλαβον, καὶ τῷ αὐτῷ ἐβαστάσαντες τρόπῳ αὐθις ἐκπιόντες ἐκαθέσθημεν, etc. Apparet ex hoc loco, duo tantum fercula in convivium Attilæ illata, ter tamen bibitum et ter surrectum fuisse de mensis, ante illatum primum ferculum, inter primum et secundum, et tandem sub finem secundi. Ter quoque Græci bibebant; ut alio loco videbimus.

(52) Jam alibi memini de scenica mediæ ævi et aulæ CPTanæ Musa egisse, aut potius argumentum hoc, de quo perparum novimus, attingisse. Inficitam eam fuisse et sapuisse ævi sui rus atque nugas, probabile est. Spectacula theatralia edidisse veteres imp. Romanos inter epulas suas, constat e Spartiano Hadriano p. 215: *In convivio tragædias, comædias, Atellanæ, sambucas, lectores, poetas pro se semper exhibuit.* Secutorum imperatorum plerosque non arcuisse suis a conviviis scenicas voluptates, colligitur e Lampridii Alexandro Severo, de quo ille tanquam peculiare quid refert, quod *voluptates scenicas in convivio nunquam habuit, sed summa illi oblectatio fuit, ut catuli cum porcellis luderent, aut perdices inter se pugnarent.* Late patet vox θυμέλη apud novos Græcos. Non solum comædias et tragædias significat (quas si a medio ævo saltim tolerabiles requirimus et exspectamus, videmur injuriam illi facere), sed etiam, idque magis, omnia, quæ audita spectataque delectare poterant, ut Atellanæ seu centones et scurrilibus dictis et conviciis, musicam vocalem instrumentali junctam, petauristarum funambulorum aliorumque agyrtarum θαύματα, qualia in epulas medio ævo fuisse introducta et e cœna Trimalchionis, quæ sequioris ævi fructus est, et e ludo Gothico, de quo Noster p. 222 narrat, constat. Et de his talibus nugis potius hic loci puto dictionem θυμελικὸν τι πρᾶγμα accipiendum esse, quam de dramatibus poeticis, prorsus ut ἀκρόαμα est omne spectaculum exhilarans, ut Casaub. ad Athen. monuit.

(53) Quamvis novi Græci Romanos se appellent et nomen Ἑλλήνων ut infame devitent (nam qui Ἑλλήνα quemdam eorum appellaret, is haud minorem sibi factam crederet injuriam, quam si idololatra, impius, sacrilegus fuisset dictus), attamen sermonem suum Ἑλληνικὸν appellant, Ῥωμαῖον autem Latinum, et Ῥωμαῖζειν dicunt Latine loquentes. Ita Photius in Excerptis vitæ Gregorii M. p. 760 sine dialogos ejus ait Romana, hoc est Latina, lingua in communem usum Ecclesiæ Græcæ conversos fuisse: Ζαχαρίας — τὴν ἐν τῇ Ῥωμαῖκῇ μόνῃ συγκλειομένην γνῶσιν καὶ ὠφέλειαν εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν ἐπαπλώσας κοινὸν τὸ κέρδος τῇ οἰκουμένη πᾶσι ἐποιήσατο. Vigebat olim Latinus sermo in aula Byzantina tempore Constantini M., deinde sensim desuescebat, quibusdam imperatoribus, ut Juliano, Græco sermoni magis, quam Latino faventibus, quamvis alii essent, qui Græcum prorsus

Postquam omnes accubuerunt, oportet animum attendere ad musicos cantus; et quando peculiaris id significans atque monenstonus insonuerit, oportet omnes surgere ad dominis benedicendum suasque chlamydes exuere; quorum illud etiam repeti debet, quoties musici insonuerint et quoties ludicrum aliquod exercitium peragatur, item quando dapum

COMMENTARIUS.

non intelligerent, ut Valerianus et Valens, quod ex Themistio constat. Brevi prorsus exolescebat Latinus, ut necesse esset leges, quæ ex antiquo more conservandæ majestati Romani imperii Latinæ poponebantur, simul quoque Græcæ proponi, et orationes, quæ ad milites et senatum a novo imperatore essent habendæ, utroque sermone recitari. Tandem Latina prorsus exacta nullum sui vestigium reliquit præter paucas quasdam voces singulares et formulas salutandi, bona vota, in diebus festis, joci et hilaritatis et antiqui ritus servandi gratia coram imperatore, quando epularetur, biberet, in publicum procederet, recitari solitas, quales passim in hoc codice prostant, ut *Vivite, Felicissime*, etc.; vid. p. 7, et cap. 74 l. 1. Si recte habet lectio apud Luitprandum Legat. p. 483, mos erat in aula Byzantina homilias Chrysostomi Latine inter epulas legi, aut saltim curabat Nicephorus Phocas in gratiam Luitprandi fieri. Sed neutrum probabile cum sit, malim cum iis facere, qui pro voce Latina ibi legunt voce elata. In sacris quoque obtinebat Latinus sermo apud Græcos satis diu partem aliquam. Memorabilis est locus Nicolai, pontificis Romani, in epistola ad Michaellem imp. (vid. Du Cange v. *Obsequiare*): *Ecce quotidie, imo vero in præcipuis festivitatibus inter Græcam linguam, veluti quiddam pretiosum, hanc [Latinam] quam barbaram et Scythicam linguam appellatis, miscentes, quasi minus decori vestro facitis, sic hac etiam in vestris officis et obsequiis non utamini;* item Leonis IX., Epist. 1, c. 23, ad patriarcham CPTanum; *Ad quid vestro imperatori Latinæ laudes, et in Ecclesia Græcis recitantur Latinæ lectiones.* Scilicet volebant eo indicare, se cum Ecclesia Latina unitos unum corpus, unum cœtum effloere. Paria quoque Latini faciebant olim quidem, partem suis in sacris Græco sermoni vicissim tribuentes. Vid. scriptum vetus de Liturgia (Gallica apud Martene t. I Rituum Ecclesiastic. p. 404, ubi inter alia hæc leguntur: *Ajus [id est, ἄγιος] vero ante prophetias pro hoc cantatur in Græca lingua, quia prædicatio Novi Testamenti in mundo per Græcam linguam processit.* Anastasius in Benedicto III: *Græcæ et Latinæ lectiones, quas die Sabbato sancto Paschæ simulque et sancto Pentecostes subdiaconi legere soliti sunt.* Idem in Leone III de ipso hæc narrat: *Hic promovere et cautela orthodoxæ fidei fecit scuta argentea duo, scripta utraque Symbolo [nempe fidei], unum quidem litteris Græcis, et aliud Latinis, sedentia dextra lævaque super ingressum corporis.* Ergo mos erat in ecclesiis Latinis symbolum fidei utraque lingua scriptum gradibus litteris in scutis ligneis vel marmoreis tabulis exponendi. Sæpius mentio fit in Ordine Romano lectionum Græcarum, ut p. 25: *Deinde lector ascendens in ambonem imprimis Græca legit: deinde statim alius Latina;* ad quem locum Mabillonius hæc notat *Apposite ad hunc locum ait Amalaricus initio l. 11: Sex lectiones ab antiquis Romanis Græcæ et Latine legebantur, qui mos apud CPTin hodieque servatur propter duas causas; nam quia aderant Græci, quibus incognita erat lingua Latina, altera propter unanimitatem utriusque populi.* In magna Græcia diu substituit mos Græca Latinis in officio sacro jungendi, ut patet ex Angeli de Nuce notis ad Chronicon Cassinense l. I, c. 32,

aliquid e sacra mensa per jucundum castrensem ad convivas emittatur. In horum autem [musicorum et thymelicorum] exitu oportet [nos arcloclinas] ad vocales musicos, Romane vel Latine loquentes, et, illis exclamantibus, simul ad gestum clarissimi castrensis attendere, eoque edito, convivas simul omnes exsurgere, jubere atque educere in suis tunicis

VARIAE LECTIONES.

⁹⁸ ὑπέκδυσιν vel ἀπόδυσιν vel ἀπύλυσιν legi vult R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ubi inter alia S. Anastasii, episcopi Neapolitani, hæc verba citat: *In jua* [Neapoli] *laici simul cum clericis assidue Græce Latineque communi prece psallunt Deo.* Ex eodem apparet, sacerdotum quosdam Græce, alios Latine per antiphonas cantasse, unde *Græca et Latina pars sacerdotalis* dicta fuit. Mansit in Ecclesiis nostratibus aliquale vestigium illius moris. Hymnos enim quosdam veteres Latinos non choros tantum cantorum, sed etiam ipsa plebs ita canit, ut alternatim Latina verba et Germanicam eorum interpretationem cantent: e. c. *puer natus in Bethlehem*, item *in dulci Jubilo*, in quo hymno versus Latini Germanicis ita sunt interpolati, ut hi illos non interpretentur, sed optam ab illis sententiam continent. Locus Chronici Cassinensis, ad quem Ang. de Nuce observationem superiorem attulit, hic est: *post hæc incipientes tetanias omnes pariter ingrediebantur in ecclesiam S. Petri et iterum data oratione cantabant Tertiam et deinde missam: Venite benedicti Patris mei, cum cantu promiscuo, Græcovidelicet atque Latino, usque ad complementum Ecangelii.* Addidit ad hunc locum excursionem angelus, qua indagat, num sacra Liturgia sermone vernaculo et vulgari apud Græcos et Latinos primis sæculis celebraretur, an secretiori et vulgaribus ignoto. Josephus Antonius Saxius in notis ad Landulphi Jun. Histor. Mediolan. c. 22, putat etiam Mediolani sæculo adhuc XII Græcam linguam in sacris viguisse ejusque rei vestigium et argumentum se reperisse in nomine festi Græco (*festi de Hagios puta*) tum recens instituti. Conf. Josephus Catalanus ad Augustini Patricii Cerimoniale Ecclesiæ Romanæ p. 117 sq., ubi inter alia ait illum consuevisse in regni Neapolitani Ecclesiis epistolam atque Evangelium Græce et Latine prælegi, et adhuc hodie Brundisii semel per annum in Dominica Palmarum epistolam et Evangelium Græca lingua ex prisca et immemorabili ejusdem Latine ecclesiæ consuetudine recitari. In coronatione sua quoque Romani pontifices curabant sibi laudes Græce, Latine et Hebraice dici, quo persuaderent non intelligentibus, Romanum episcopum œcumenicum et omnium summum esse, cui etiam Græca Ecclesia se submittat. Acta Concilii Pisani de Anno 1409: *Dominus papa Alexander fuit coronatus. — Ex illa die multa fuerunt solemnia, ut puta de stupis combustis, dicendo: Sic transit gloria mundi; de epistola et Ecangelio in Missa Græce, Hebraice et Latine.* Crassus in Diario electionis et coronationis Leonis X: — *in melio vult illa, qui ducturus est epistolam; portans librum Evangeliorum, et cum eo qui dicturus est epistolam Græcam; et post eos qui lecturus est Evangelium Græcum, diaconi cardinales sequuntur ordine suo, inter quos ille est, qui dicturus est Evangelium.* [De prosa Græca coram pontifice Romano cum 12 cardinalibus tanquam cum 12 Apostolis accumulante decantata v. Ord. Roman. p. 187. Rothomagi versus ultimam litaniam Græcus est. Moleon. p. 345.] Ipso superiore anno, mense Maio puta A. 1752, nuntiabat publicæ novellæ, Parisiis, ni fallor, ab illa societate, quæ captivos Christianos a piratis Turcicis redimit, missam Græcam fuisse

καὶ σὺν τῇ αὐτῶν ἐκφωνήσει προσέγειν τὸ εὐαγγέλιον τοῦ κλεινοῦ καστρησίου, καὶ αὐθις ἐξελθόντων τούτων κεκλημένους γλάνδοφόρους διὰ τῆς ἰσχυρῆς ὀρέσεως τῶν ἀκουσίων, καὶ ἐπανέγειν αὐτοὺς τῶν κάτω πρὸς τὴν ἄνω προσωπικὴν ἕξιν τῆς τῆς περιόδου. Καὶ εἴθ' οὕτως μετὰ τὴν αὐτῶν λείαν ὑπαίδυσιν ⁹⁸ (54) καὶ αὐτοὺς τῆς ἰσχυρῆς

celebratam, forte ex vetere instituto. Sæculo Græcum Romæ adhuc sæculo XI in use. pro illorum temporum Gothicis et oseris, qui affectationem et ridiculum in fastum rebus in omnibus monstrabant, fuisse, apparet ex tabula xviii tomi monumentorum vetustorum Ciampini p. 35 quæ imaginem sistit ænearum valvarum S. Pauli extra muros urbis, in multis lelas divisarum, et imaginibus sanctorum que biblicis, rudi cælo designatis, denique plurimis Græcis, sed asperis Latinis, imo et Arabica una et altera Quo in ectypo idiographia Græca idiographia nostrarum membranarum veniens observari potest. Mistura sermonis apparet in hujus tabule δ ἅγιος Μώυσος, et area 35, ubi David, volumen tenens conspicitur sententia: *Audi, filia, et vide et* Est ibidem quoque S. Jeremias cum et volumine Latinis litteris inscripto nummis agere ex una parte Græce bice, ex altera Latine inscriptis. argumentum meum. Latinis itaque CPlin venientibus publicis Græcis missam celebrare. Marcellinus rat, Joannem Romanum pontificem, CPlin venisse miroque honore a Joanne exceptum fuisse, *et dextrum dextro solio, dicimus resurrectionis plena voce Romana precibus celebrare* Joannes diaconus in Chronico Neapolitano refert, legatos Romani pontificis in Ecclesia Cptana Latine celebrasse Constantino Pogonato Latine laudes *gratia legatos catholicæ pacis subsecutus lætitiâ populi Joannes Portuensis episcopus erat unus ex ipsis, Dominica Octavarum missas publicas in ecclesia S. Sophiæ coram et patriarcha Latine celebraret, et omnes in laudes Creatoris et imperatorum Latine acclamarent.* Quamvis idem dicat, repetat ex illo Chronico Anselmus Havelberg dialog. III, 12, incredibile tamen est Græcorum hominum Latine haud callentium norum laudes et intellexisse et recitasse. Latini legati Latinas laudes imperatoribus acclamabant, ita vicissim Græci legati Græce acclamabant imperatoribus Occidentis et Romanis. Notus est locus Rheginonis quo ait, legatos Græcos Nicephori Garalis aut Irene (non bene memini) Carolo Magno cathedrali Aquisgranensi Græcas laudes Acta Concilii Lugdunensis de an. 1274: *quo verbo finito idem patriarcha, archiepiscopi et theta cum aliis cantaverunt laudes solemniter Græca domino papæ.*

(54) Quid hoc verbi sit, non intelligo. Sententiam quem in versione expressi, flagitat ἀπόδυσιν, vel ἀπύλυσιν. Quid horum præferendum aut quid aliud substituendum sit, viderint alii. ὁ δὲ ἴδιος idem quod βαλυσιν vel λέγαι esse, patet

τραπέζης δαιτυμόνας ἐξάγειν, δηλονότι ⁹⁹ προπορευο-
 μένου αὐτοῖς τοῦ κλεινοῦ καστρησίου τῆς βασιλικῆς
 τιμίας τραπέζης. Ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας ἡμέρας τῆς
 πολυσχεδοῦς ταύτης καὶ λαμπρᾶς πανδεσίας δεῖ ἡμᾶς
 εὐτρεπίζειν εἰς πρόσκλησιν τῆς βασιλικῆς περιβλέ-
 πτου τραπέζης ὁμοίως μαγίστρους, ἀνθυπάτους πα-
 τρικούς ὄφφικιαλίους, καὶ οἰκειακοὺς πρωτοσπαθα-
 ρίους, τὸν ἀριθμὸν β', συναριθμουμένου αὐτοῖς ἐξ-
 αιρέτως τοῦ δομestίου τῶν σχολῶν κατὰ τύπον·
 εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς πάντας ἐν τῇ αὐτῶν ἀνακλήσει
 χλανιδοφόρους ἐστολισμένους κατὰ τὸ ἴδιον σχῆμα·
 τοὺς δὲ οἰκειακοὺς πρωτοσπαθάρους μετὰ τῶν οἰ-
 κείων σπεκίων καὶ ῥωέων σγίων, ἐμπροσθίῳ τῷ
 σχήματι, καθὼς ἀνωτέρω δεδήλωται. Ἐν δὲ τοῖς πέριξ
 ἀκουσίτοις δεῖ καλεῖν ἐφ' ἐνάτερα μέρη ἐπὶ ¹ δύο ἀκου-
 σίτων βασιλικῶν ἀνθρώπους ἀπὸ τῆς τῶν σπαθαρο-
 κανδιδάτων ἀξίας καὶ κατωτέρω· ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς
 ἀκουσίτοις ἅπαντας τοὺς ἄρχοντας τοῦ τάγματος τῶν
 σχολῶν, οἷον τοποτηρητὴν, εἰ τύχοι αὐτὸν εἶναι σπα-
 θαροκανδιδάτον, τοὺς κόμητας τῶν σχολῶν, δομestί-
 κους τῶν σχολῶν, τὸν προέξημον, προτήκτορας, εὐτυ-
 χοφόρους, σκηπτροφόρους, ἀξιωματικούς, μανδάτο-
 ρας, τὸν ἀριθμὸν σμ', καὶ πένητας τὸν ὀριθμὸν β'· εἰ-
 σάγειν δὲ αὐτοὺς ἐν τῇ ἀνακλήσει μετὰ τῶν οἰκείων
 σκαρμαγγίων, τὸν δὲ τοποτηρητὴν καὶ χαρτουλάριον
 τοῦ αὐτοῦ τάγματος μετὰ καὶ σαγίων ῥωέων, δηλονό-
 τι προπορευομένου αὐτοῖς τοῦ ἀρτίκλιου κατὰ τὸν
 προγραφέντα τύπον. Ἐπὶ δὲ τῆς τρίτης ἡμέρας
 τῶν αὐτῶν ἀκουσίτων δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς
 πρόσκλησιν, ἐν μὲν τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ ἄρχοντας
 μεγιστάνας τοὺς ἀνωτέρω ἐπὶ τῆς δευτέρας ἡμέρας
 μνημονουθέντας τὸν ἀριθμὸν β', ἀφαιρουμένου μὲν
 τοῦ τῶν σχολῶν δομestίου, ἀνυεισιδόντος δὲ κατὰ
 τύπον τοῦ δομestίου τῶν ἐξκουσίτων, εἰσάγειν δὲ
 αὐτοὺς ἐν τῇ ἀνακλήσει κατὰ τὸν προδειχθέντα τό-
 πον. Ἐν δὲ τοῖς ἑκατέροις τῶν μερῶν ἀκουσίτοις
 δεῖ καλεῖν ὁμοίως ἐπὶ τοῖς δυσὶν ἀκουσίτοις βασιλι-
 κούς ἀνθρώπους ἐν ἀξιώμασιν· ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς
 ἀκουσίτοις ἅπαντας τοὺς ἄρχοντας τοῦ τάγματος τῶν
 ἐξκουσίτων, οἷον τοποτηρητὰς, σκρίβωνας, τὸν χαρ-
 τουλάριον, δρακοναρίους, σκευοφόρους, σιγνοφόρους,
 σενάτορας, πρωτεμανδάτορας, καὶ μανδάτορας τοῦ
 ἀριθμοῦ σδ', καὶ πένητας β', εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς
 κατὰ τὸν προβέβηεντα τύπον κατὰ τὸ σχῆμα τῆς
 δευτέρας ἡμέρας. Ἐπὶ δὲ τῆς τετάρτης ἡμέρας τῆς
 περιφανοῦς ταύτης, ὡς εἴπεσιν, δεξιώσεως δεῖ ἡμᾶς
 εὐτρεπίζειν εἰς κλῆσιν τῆς βασιλικῆς τιμίας τραπέ-
 ζης ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθ' ἑκάστην ἡμέραν μνημο-
 νουθέντων ἀρχόντων σὺν τῷ δρουγγαρίῳ τῆς βίγλης
 κατὰ τύπον τὸν ἀριθμὸν β', εἰσάγειν δὲ ἅπαντας ἐν
 τῇ ἀνακλήσει μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων, καθὼς
 εἴρηται· τὸν δὲ δρουγγάριον τῆς βίγλης μετὰ τοῦ
 οἰκείου σκαρμαγγίου καὶ σαγίου ῥοῆς. Ἐν δὲ τοῖς

per posticam positionem vel partem accubituum, et
 reducere eos ex inferioribus ad superiorem con-
 spicuum seu regio conspectui expositum exitum
 ejusdem periodi vel partis triclinii, cæterisque di-
 gressis sic tandem et sacræ mensæ convivas emit-
 tere, præcedente clarissimo castrense venerabilis
 mensæ imperialis. Altero autem die multitudine, id
 est tot per dies iteratæ et quasi dispersitæ, splendi-
 dæque universalis convivationis oportet, ut invi-
 tatos et paratos ad communionem undequaque
 spectabilis sacræ mensæ habeamus suo tempore
 advocandos magistrorum iterum, ut superiore die, pro-
 consules patricios officiales, familiares protospa-
 tharios, numero in universum duodecim; quorum
 unus eo die ex formula et præscripto ceremonialis
 esse debet domesticus scholarum. Illos omnes oportet
 viritum evocatos in tunicis peculiari modo con-
 formati introducere. Domesticos autem protospa-
 tharios cum peculiaribus sibi suis specieis et sagis
 russis ante mensam sacram statuere, ut supra de-
 claratum est. Ad accubitos autem, qui sacram
 mensam ex utraque parte circumstant, oportet
 evocare, et ad proximas quidem duas homines im-
 periales, a spatharocandidatorum inde dignitate et
 sic porro inferiores; ad reliquas sedecim vero ma-
 gistratus tagmatis scholarum, ut topoteretam, si
 simul sit spatharocandidatus, comites scholarum,
 proximum, protectores, eutychiophoros, sceptro-
 phoros, axiomaticos, mandatores, in universum
 240, et pauperes duodecim. Oportet autem supra
 scriptos evocatos introducere in suis sibi scaram-
 angiiis. Topotereta vero et chartularius ejusdem
 tagmatis etiam in sagis russis introeunt, præce-
 dente ipsos articlino secundum formulam supra
 scriptam. Tertio die celebrationis eorumdem ~~xxx~~
 accubituum oportet nos invitatos paratosque habere
 ad sacram quidem mensam magnates, ~~432~~ ~~qua-~~
 les modo secundo die dicebamus advocari; pariter
 numero duodecim, omisso ea vice domestico scho-
 larum et assumpto in ejus locum domestico excubi-
 torum, et hi secundum præscriptam formulam evo-
 cati introducuntur. Reliquos autem in utramque
 partem accubitos quod attinet, apponuntur eorum
 duobus a regia proximis homines imperiales digni-
 tatibus spectabiles; cæteris magistratus tagmatis
 excubitorum, ut topoteretæ, scribones, chartularius,
 draconarii, scenophori, signiferi, senatores, proto-
 mandatores et mandatores, ad numerum 204, et
 pauperes duodecim. Introducuntur autem secun-
 dum formulam secundi diei jam expositam. Quarto
 die splendidæ hujus, ut ita dicam, beneventionis
 et exceptionis oportet vos invitare et comparare ad
 communionem venerabilis regiæ mensæ de proce-

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁹ ἐξάγειν, δηλονότι R., ἐξάγειν δὲ δηλονότι cod. et ed. ¹ ἐπὶ em. R., ἀπὸ cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

voce ἄδουτα, quæ idem atque ἄδουτα significat, item
 ex διαδύνειν in loco Nicomachi Gerasenensis, quem Sal-

masius ad Aram Dosiadæ p. 189. ed. Cren. citat,
 ubi notat *divergere*, in diversa tendere.

ribus, quales jam ad singulos præcedentium die-
rum commemoravimus, numero duodecim, com-
preheuso simul drungario vigiliæ: eosque introdu-
cere cum suis sibi quemque mutatoris, ut dictum
jam est; drungarium vigiliæ autem cum scara-
mangio suo et sago russo; ad reliquos autem ac-
cubitus advocare homines imperiales secundum
formulam prædictam, et omnes magistratus tagma-
tis arithmi, topoteretam, chartularium, comites
centarchos, bandophoros, labarenses, vexilliferos,
ducenatores, mandatores, janitores, diatrechontes
vel vernaculos, in universum 204. Horum quidem
topoteretes cum sago russo, cæleri autem cum suis
quisque scaramangiis introducuntur. Die quinto
oportet vos invitare et comparare vocandos ad sa-
cram et vere regiam mensam duodecim amicos de
illustribus proceribus supra memoratis, quorum
unus eo die erit domesticus hicanatorum. Hi, ut
jam notatum, in propriis suis mutatoris introdu-
cuntur. Ad reliquos simul omnes accubitus vocare
oportet, ad primos quidem a sacroproximos homi-
nes imperiales, ut jam diximus; ad inferiores au-
tem eorumdem ipsorum hicanatorum rectores, ut
topoteretam, comites, chartularium, centarchos,
bandophoros, vexilliferos, ducenatores et mandatores,
ad numerum 204, et præter eos adhuc duo-
decim pauperes. Evocatos ita oportet introducere, ut,
cum de cæteris ordinibus diceremus, præci-
psimus.

433 Tenendum, si primum in diem hebdo-
madis incidat festum gloriosæ nativitatæ Christi,
indeque initium sumat convivalio in XIX accubitis,
oportet nos sexto die [is est sabbati] ad convivan-
dum cum domino venerabilemque imperialem
mensam vocare archiepiscopum Constantinopolita-
num una cum duodecim illis hegumenis, qui in
cœdicillis nostri penes nos hærentibus descripti
et designati sunt. Evocatos autem eos oportet sic
introducere: patriarcham simul cum imperatore
protinus apud recitationem stichi [seu orationis
mensalis], quo is super sella resideat [neque ac-
cumbat]; sanctos autem hegumenes seriatim se-
cundum ipsorum ordinem et dignitatem competen-
tem. Introducuntur, quemadmodum patricii suis in
mutatoris introducuntur, sic et hi suis in pheloniis
laxo habitu [absque zonis], imperiali castrense
præambulante et pariter in orbem circa sacram
mensam collocante; quo proprius imperator eos,
quos voluerit, advocare possit. Ad reliquos accu-
bitus vocare oportet abbates [id est monachos] va-

λοιποῖς ἀκουσίτοις δεῖ ἡμᾶς καλεῖν βασιλικούς ἀν-
θρώπους κατὰ τὸν λεχθέντα τύπον, καὶ ἅπαντας
τοὺς ἄρχοντας τοῦ τάγματος τοῦ ἀριθμοῦ, οἷον το-
ποτηρητὴν, τὸν χαρτουλᾶριον, τοὺς κόμητας, τοὺς
κεντάρχους, βανδοφόρους, λαβουρησίους, σημαιοφό-
ρους, δουκινιάτορας, μανδάτορας, θυρωροὺς, διατρέ-
χοντας, τὸν ἀριθμὸν σδ', καὶ εἰσάγειν αὐτοὺς οὕτως·
τὸν μὲν τοποτηρητὴν μετὰ ῥώλου σαγίου, τοὺς δὲ
λοβποὺς μετὰ τῶν οικείων σκαραμαγγίων, καθὼς
ἀνωτέρω δεδήλωται. Ἐπὶ δὲ τῆς πέμπτης ἡμέ-
ρας δεῖ ἡμᾶς προεπρεπίζειν εἰς κλήσιν τῆς τι-
μίας ὄντως βασιλικῆς τραπέζης ὁμοῦ ἐκ τῶν ἀνωτέρω
μνημονευθέντων ἐνδόξων μεγιστάνων σὺν τοῦ δομε-
στίκου τῶν ἱκανάτων, φίλους τὸν ἀριθμὸν ιβ', καὶ
εἰσάγειν αὐτοὺς μετὰ τῶν οικείων ἀλλαξιμάτων,
καθὼς ἀνωτέρω δεδήλωται. Ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς ἀκου-
σίτοις δεῖ καλεῖν ὁμοῦ βασιλικούς ἀνθρώπους, ὡς
ἀνωτέρω εἰρήκαμεν. Ἐν δὲ τοῖς κατωτέρω τοὺς ἄρ-
χοντας τοῦ τάγματος τῶν αὐτῶν ἱκανάτων, οἷον το-
ποτηρητὴν τῶν κομήτων, τὸν χαρτουλᾶριον τῶν κεν-
τάρχων, βανδοφόρων, σημαιοφόρων, δουκινιάτορας
καὶ μανδατόρων, σδ' τὸν ἀριθμὸν, καὶ πέντητας ιβ',
εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς ἐν τῇ ἀνακλήσει, καθὼς καὶ ἐν τῇ
λοιποῖς τάγμασι προεγράψαμεν.

Σημειωτέον δὲ τοῦτο· εἰ γὰρ ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρῃ
τῆς ἑβδομάδος ἡ τῶν ἐνδόξων τοῦ Χριστοῦ γενεθλίων
ἐπέστη ἑορτὴ, καὶ ἀπὸ ταύτης ἡ τῶν ιθ' ἀκουσίτων
δεξιώσεις τὴν ἀρχὴν ἐπιδείχεται, δεῖ ἡμᾶς ἐν τῇ
ἑκτῇ ἡμέρᾳ ἐπὶ μὲν τῆς τιμίας βασιλικῆς τραπέζης
συγκαλεῖν εἰς ἐστίασιν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταν-
τινουπόλεως μετὰ καὶ ιβ' ἡγουμένων τῶν ἐν τῇ
περὶ ἡμᾶς (55) τόμῳ κειμένων, εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς
ἐν τῇ ἀνακλήσει οὕτως· τὸν μὲν πατριάρχην σὺν τῷ
βασιλεῖ ἅμα τοῦ στίχου (56) εἰς τὸ ἐπὶ δίφρου καθ-
εσθῆναι· τοὺς δὲ ὁσίους ἡγουμένους στιχθῶν κατὰ
τὴν οικείαν τάξιν καὶ ἀρμόζουσαν δόξαν· εἰσάγειν
δὲ αὐτοὺς, καθὼς καὶ τοὺς πατρικίους μετὰ τῶν
οικείων αὐτῶν φελωνίων ἀπολευμίνῳ τῷ σχή-
ματι (57), δηλονότι προπορευομένου αὐτοῖς τοῦ βα-
σιλικῶ καστρησίου, καὶ ὁμοίως ἱστώντος κύκλῳ
τῆς βασιλικῆς τραπέζης εἰς τὸ προσκαλεῖσθαι
πλησιέστερον ἐξ αὐτῶν οὓς ἂν δόξῃ τῷ βασιλεῖ. Ἐν
δὲ τοῖς λοιποῖς ἀκουσίτοις δεῖ ἡμᾶς καλεῖν τοὺς ἐκ
διαφόρων μοναστηρίων ἀναγραφομένους ἀβάδας,
D ἧθουν τοὺς τὰ σφραγίδια παρ' ἡμῶν εἰληφότας (58),

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(55) Sensum, quem exsculpere his a verbis valui,
dedi in Latinis. Dubito tamen, rectene habeat hic
locus, an vitium subsit.

(56) Stichus est formula precum solemnium ante
epulas et iis finitis a sacerdotibus recitari solita, e
dictis scripturæ et aliis piis meditationibus con-
texta. Proprie στιχος solet appellari formula e psal-
mis Davidicis aut aliis Scripturæ locis excerpta.

(57) Si de viris cingulo militiæ honoratis sermo

esset, acciperem hanc dictionem pro ἀζώνις, ἀν-
κινίς. Sed in sacerdotibus nihil cingulo astricturn.
Hinc putem, hanc dictionem notare, libere laxaque
dependentibus pheloniis, non ultra cubitum regesit
sed ambobus brachiis intra saccum veluti laten-
tibus.

(58) Solebant statis diebus ad sacram mensam
invitari clerus omnis, monachi, et iis similes repu-
lati pauperes, iisque tessera distribui, quibus exhi-

τὸν ἀριθμὸν σι'· εἰσάγειν δὲ καὶ αὐτοὺς στιχηδόν, καθὼς καὶ τοῖς λοιποῖς, ἡμφισμένους τὰς οἰκείας στολάς ὡς πρὸς συνήθειαν· ἀνακλίνειν δὲ αὐτοὺς ἐφ' ἑκάστης τραπέζης δωδεκάδα μίαν. Μετὰ δὲ τὴν τούτων ἀνάκλησιν καὶ ἐστίασιν δεῖ ὑμᾶς προσέχειν τὸν τοῦ ὀπτομίνσου μίνσον (59), καὶ ἐν, τούτῳ τῷ καιρῷ εἰσάγειν πρὸς χειρονομίαν (60) τῶν ἀνακειμένων καὶ ψαλλόντων πατέρων τοὺς δύο μεγάλους τῆς ἐκκλησίας δομestίκοις, καὶ ἰστῶν αὐτοὺς ἔνθεν κάκειθεν τοῦ περιβλήπτου τρικλίνου πρὸς τὸ ποιῆσθαι, ὡς εἴρηται, τὴν χειρονομίαν ἐπὶ τὴν ψαλμωδίαν τῶν ἀνακειμένων πατέρων· Δίδοται οὖν κατὰ τύπον παρὰ τοῦ εἰδικοῦ λόγου τοῖς μὲν ἀνακειμένοις ἐπὶ τῆς βασιλικῆς τραπέζης ιβ' ἡγουμένοις εἰς φιλοτιμίας ἐπίδοσιν ἀνὰ νομισμάτων δ'· τοῖς δὲ λοιποῖς μονάχοις ἅπασιν ἀνα νομισματός ἐνός καὶ μόνου· τοῖς δὲ δύο δομestίκοις ἀνὰ νομισμάτων β' κατὰ τὸν ὅσον. Δεῖ εἰδέναι, ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ καὶ οἱ πένητες (61) ἐν τῷ χρυσοῖστορίῳ ἐσθλοῦσιν, λαμβάνοντες τὴν κατὰ συνήθειαν εὐλογίαν. Εἰ δὲ ἐν τετάρτῃ ἢ πέμπτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἐβδομάδος ἡ Χριστοῦ γέννησις καταντήσῃ, καὶ ἀπὸ ταύτης ἀρχῆται ἡ κλήσις τελεῖσθαι τῶν ἀκουσίτων, δεῖ ὑμᾶς ἐν τῇ κυριακῇ τῆς περιόδου τῆς αὐτῆς ἐβδομάδος πρὸ τῆς κλήσεως τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ἀδίδων ἐκτελεῖν τὸ λεγόμενον κλητώριον τὸν πολύτριχον (62), καὶ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

bitis pro convivii sacre mensæ agnoscerentur et admitterentur. Conf. p. 435, 450 et 210. Simile quid invenio in Joannis Stylitæ Chronico Syriaco apud Asseman. t. II, p. 271. Bibl. Or. : *Demosthenes, Edessæ præfectus, pauperes collegit, et quos plumbeo signo ad collum appenso notaverat, iis libram panis dietui distribuit*; et in Gestis Innocentii III, p. 150 : *circuibat et investigabat diligenter elemosynarius ejus pauperes ac debiles maxime nobiles, dabatque iis sigilla, ut per eos, qui ipsa referrent, singulis hebdomadibus acciperent ad vicium*. De συντομοῖς καλαμίνοις seu tesseris ligneis quas qui monstraret, accipiebat ἄρτους διαωνίζοντας, nota vita sua quotidie panes siligineos, v. Salmas. ad Sor. Hist. Aug. t. III, p. 502.

(59) Missus assatæ carnis erat secundus vel medius. Tres enim missus conficiebant epulas sacras. Primus nescio quo proprio nomine dictus, velut promulsis et invitatio ventriculi ad appetitum, ὠραῖον veterum Græcorum, vid. Athenæum p. 116, secundus missus assatæ carnis, tertius τὸ δουλκίν, dulciariorum, liborum mellitorum. Tres quoque missus apud Latinos medio ævo in usu fuisse, colligitur e monumento quodam Mediolanensi apud Murator. Antiq. Italic. t. II, p. 313, ubi inter Abbatem S. Ambrosii et ejus canonicos id contrahitur pactum, ut ille, quoties hos ad convivium invitaret, quod certis et statis facere debebat temporibus, terras ferri curaret positiones, et in earum singulis terna fercula. Joannes Mussus in Chron. Placent. ibid. p. 320 : *pro prima inbanditione [ἐμβάμματι] dant duos cappones — postea dant carnes assatas [hic est secundus missus] — postea dant turtas [id est, κολλύρια, libra, in circelli modum pista; designat dulcium] et Zoniatas cum tragea saccari de supra; postea dant fluges [bellaris, fruges, fructus horæos], postea, lotis prius manibus, antequam tabulæ levantur, dant bibere et confectum de saccaro, et postea bibere*. Idem pene ordo apud nos quoque hodie in ferculis observatur, et olim observatus fuit apud veteres Græcos et Romanos, quibus placentæ ulti-

riorum monasteriorum, quorum nomina in notitia nostra descripta identidem tenemus, illos nempe, qui tesseras a nobis antea acceperunt, ad numerum 216. Introducuntur seriatim, sicut in cæteris moris est, induti propriis suis et consuetis stolis. Accubitis singulis adsternuntur deni bini viri. His itaque apud accubita sua satiatis, attendere oportet ad optominsi [seu assati ferculi] missum, et tum temporis ambo Magnæ Ecclesiæ magnos domesticos introducere ad præmonstrandam accumbentibus et psallentibus patribus cheironomiam seu gesticulationem manulem moderandi cantus gratia. Et hos collocare oportet unum ad dextram, alterum ad sinistram illustris triclinii, ut cheironomia sua, quod diximus, accumbentium patrum cantum moderentur. Quantum ad pietatem domini atinet, dantur illis quidem duodecim ad sacram mensam accumbentibus hegumenis recepto more formulaque ex privato principale peculio singulis numismata quaterna nomine doni gratuiti, reliquis autem monachis singulis bina. Eodem quoque die pauperes comedunt in chrysohistorio, accipientes consuetam benedictionem. Quod si vero in quartam aut quintam septimanæ feriam incidat festum natiuitatis Christi, et ex ea incipiat convivium accubitu dictum celebrari, oportet vos ea dominica,

num missum præstabant. Nec discrepant Russi, de quibus auctor *des vranderten Russlandes* p. 18 hæc narrat : « *Wenn man sich gesetzt, werden zum ersten mahle kalte Speisen, Schinken, Würste. Stütze auch allertey mit Baumæhl, Knoblauch und Zwiebeln zubereitet Fleisch aufgetragen; dieses bleibt über eine Stund auf der Tafel stehn; nechst dem kommen die Suppen, Braten und warmen Speisen; und zum dritten mahl der Confect.* »

(60) Græci cantores ad unius chorostatæ seu directoris musicæ gesticulationes respiciunt, qui manibus in diversum agitatatis tollere, deprimere, flectere vocem jubet; v. Du Cange v. Χειρονομεῖν.

(61) Solebant statis diebus pauperes, interdum 12, numero, alias quoque plures, sacris epulis adhiberi et abeuntes nummo aureo donari. Imperatores CPlanos autem pauperibus pedes lavasse, nusquam legi. Pontifices quoque Romani olim sæpius pauperes epulis excipiebant. Photius, in Excerptis vitæ Gregorii M. p. 760 ed. Hæschel. de pontifice isto hæc perhibet : τὸν ἀρχιερατικὸν λαχῶν ἰθύνειν θρόνον δώδεκά τινος τῶν πενήτων, ὡς ἔθος πρᾶττειν τοῖς πατριάρχεις, συνεστιαθῆναι κελεύει καὶ συγκαλέσασθαι τούτους τὸν οἰκεῖον σακελλάριον ἐπιτρέπει. Ὡς δὲ τὸ πρόσταγμα τέλος ἔλαβε καὶ τὴν τράπεζαν οἱ δαιτύμονες ἐπλήρωσαν, συνειρωπᾶτο δὲ τῷ ἀρχιερεῖ καὶ τριακαίδεκατος συνεστιωμένος, etc. [S. Gregorius pontifex duodecim peregrinos solebat ad mensam invitare, iis quoque singulis Calendis, et Paschatis, Natalis et Pentecostes tempore aureos nummos et argenteos erogare. Vita ejus apud Canis. VI, p. 266.]

(62) Ita membranæ. Draudii apographum dabat τὸ πολύτριχον, referens ad præcedens κλητώριον. Sed potest etiam ὄχλον subintelligi, aut τῶν πολυτρίχων legi. Nam barbari omnes illi, qui hic dicuntur eo die ad sacras epulas vocati fuisse, longas comas gerebant, (unde πολύτριχοι dicebantur,) cum Græci et Latini breviter tonsi essent, cæsarie vix infra aures descendente, scapulas certe non attingente. Multa in promptu habeo ejus rei testimonia.

quæ in ambitum ejusdem septidui cedit, antequam A patriarcha et monachi vocentur, sic dictum polytrichum [seu multicroinum, crinitum, comatumve] convivium celebrare, et amicos ad convivandum paratos habere, ad sacram quidem mensam 434 accubituros magistros, proconsules patrios strategos octo, Bulgaros amicos duo et ambo demarchos, Veneti nempes et Prasini; et hos introducere atque educere in tunicis, ut in superioribus expositum fuit. Ad reliquos autem accubitus evocare et sternere oportet homines, imperiales tantum peregrinos [et comam alentes], ut Farganos, Chazaros, Agarenos, Francos, quotquot eorum eximiam regiam providentiam et pietatem rogarum perceptione experiuntur. Horum omnium unamquamque gentem introducere oportet et rursus educere in suo quamque gentili habitu, ut e. c. in sic dicto cabadio [Farganos et Agarenos]. Proxima post hanc dominicam quarta feria invitare demum oportet patriarcham cum ipsius hegumenis et monachis eo, quem prædiximus, ordine. Septimo eorumdem accubituum die oportet vos, amici, comparare ad epulandum, in sacra quidem mensa duodecim amicos de genere proconsulum patrioiorum strategorum et officialium, comprehensibus eo numero præfecto Urbis et drungario classiariorum; qui omnes duodecim, ut jam de prioribus dictum, in suis mutatoris et introducuntur et educuntur; ad reliquos autem accubitus vocare oportet adiutorem [præfecti Urbis] et rationalem prætorii et topotere-

εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν φίλους ἐπὶ μὲν τῆς σιλικῆς τραπέζης μισθιστρους, ἀνθυπάτους κίλους στρατηγούς ὀκτώ καὶ Βουλγάρους φίλους καὶ τοὺς δύο δημάρχους Βενίτων τε καὶ σίνων· εἰσάγειν δὲ καὶ ἐξάγειν αὐτοὺς ὁδοφόρους, καθὰ καὶ ἀνωτέρω δεδήλωται. Ἡ τοῖς ἑκατέρων μερῶν ἀκουσίτοις δεῖ ὑμᾶς βασιλικούς ἀνθρώπους ἔθνικούς (63) πάντας, Φαργάνους, Χαζάρους, Ἀγαρηνοὺς, Φράγγουδοσὶ τῆς βασιλικῆς ἐξ αὐτῶν ἀπολαύουσι τῶν προμηθειᾶς· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς ἀπαντας καὶ ἀγειν μετὰ τὸ ἔθνικὸν ῥῶδιον σχῆμα, οἷον εἰ τὸ πᾶν ἐπιλεγόμενον καθάδιον (64). Καὶ εἴθ' οὕτως ἀπὸ ταύτης εἰσιούση τῆς ἐβδομάδος τετράδη πρὸ λείσθαι τὸν πατριάρχην μετὰ τῶν αὐτοῦ ἡγουμένων καὶ μοναχῶν, ὡς προλέλεικται. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐβδόμης ἡμέρας τῶν αὐτῶν ἀκουσίτων δεῖ ὑμᾶς εἰσελθεῖν εἰς συνεστίασιν ἐπὶ τῆς βασιλικῆς τραπέζης ὑπάτους πατρικίους στρατηγούς, ὁφεισιαλίου τῆς ὑπάρχου τῆς πόλεως καὶ τῆς δρουγγαρίης πλοῖμων, φίλους δύο καὶ δέκα· εἰσάγειν δὲ καὶ ἐξάγειν μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων, καὶ δεδήλωται· ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς ἀκουσίτοις εἰς ἐστίασιν τὸν σύμπονον καὶ τὸν λογοθέτην τῆς τῶριου, τὸν τοποτηρητὴν τῶν πλοῖμων, τὸν χερσίον τοῦ πλοῖματος, τὸν κόμητα τοῦ πλοῖματος, τῶν τῶν ὁμοίως, κριτὰς τῶν βεγειῶνων, ἑποπὴν πόλεως, γειτονάρχας, τὸν λεγατῆριον τοῦ πρῶτου, τὸν κεντυρίωνα, τοὺς πρωτοκαγκελλῆρας καγκελλῆρους καὶ μνημότορας τοῦ πλοῖμου,

VARLE LECTIONES.

¹ ἐξ αὐτῶν em. R., ἔξαυτῆς cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

quæ si explicare et disputationem de coma et ossa-
tie veterum ordiri vellem, in vastum campum eve-
herer. Quapropter satius est, eam hic omittre et
alibi meliori occasione, si qua se offerat, reservare.

(63) *Barbari et gentiles*, adeoque *ethnici* idem
valebat illis temporibus. Inde *Schola gentilium* (vid.
Vales. ad Amm. Marcell.), quæ postea *Heteria* dic-
ta fuit seu militia palatina ex peregrinis nationibus
constata. Ita in vetusto lapide Aquilæ legit Sertorius
Ursatus in Monum. Patav. p. 45, *sepulcræ gen-
tilium veteranorum*, id est, barbarorum: vid. Sc.
Maffei Museum Veronense p. 323, et Du Cange
Gl. G. v. Γεντήλιος.

(64) Quantum ex descriptionibus variis colligo,
fuit *cabadium* idem atque ἐπιωρικιον vel ἐπιθω-
ρικιον, id est, vestis, non quæ lorice aut thoraci
proprie sic dicto, sed pectori, in quo gestatur tho-
rax, et quod propterea sæpe quoque thorax appel-
latur, superinduebatur. *Ein Wams oder Brustlatz*,
sive potius *eine Weste mit kurtzen Schæssen, und
auf der Brust mit doppelten Ueberschægen*. Vertunt
tibennam, sagum, supparum, togam; vid. Goar. ad
Codin. p. 49, n. 30; et ad Cedren. p. 417, ubi ex-
ponit *tunica exterior stricte corpori adhærens, bre-
vior, globulis ante pectus munita*. Sed præcipue conf.
Du Cange Gloss. Græc. et Salmas. ad Scr. Hist.
Aug. t. II, p. 543, cum quo idem non sentio. Per-
sæpe occurrit hæc vox in auctoribus Arabicis,
neque tamen Arabica est, neque distinctam ejus
ideam illi homines dant. Persicam vestem esse,
patet ex illis. Ascribam, quia pauca sunt, quæ ad
Abulfedæ ann. 594 seu Chr. 1198 notavi: « appa-
ret ex hoc loco sic ibi scripsi (*Qaba*, unde nostrum
Cappa manavit, gestamen Persarum et gentium

ad illud nomen pertinentium fuisse, non
Turcarum. Golius in Lexico *Qaba* ait esse
stem virilem peculiariter Persicam, quæ
axillis per obliquum duplicatur. Olearius in It
rario p. 419 ed. Slesvic. *Keba esse ait clare /
Filtze*. Materiam panni, non formam exprimit
usum. Laudat illos quoque *filtrus Paulus* Jon
libello de legatione Moscovitarum (p. 488. Co-
ctionis Itinerarior. Sim. Grynæi Basil. 1555 curi-
bis verbis: *Mediterranei Tartari nihil præter eg-
rum pernicious greges et nobiles nulla florum tes-
ra, sed coactis ex lanis camlidos centones præb-
e quibus feltrix vestes pænulæ ad perferendam
nem imbrium injuriam idoneæ atque pulcherr
conficiuntur*. Cl. Schultens. in Vita Saladini p.
cap. 130 vertit *sinus vestis*, ad sensum sic e-
bene. Infra sub anno 684 occurrit dictio (*tachidni*
seu *inferior*, quæ sub aliis vestibus ges-
solet et opponitur, *ahlaso saugani* seu *super-
seu exteriori*, unde constat *Qaba* rationem hal-
vestæ seu tunicæ nostræ. » Hæc ibi. Locus Abu-
dæ, ad quem ista scripsi, hic est: « *Choware
Schah Tacasch* invadebat *Bocharam*, tunc *Chalh*
*parentem, et subigebat eamdem, humanum tame
victorem gerebat, quamvis injuriam sibi factam gr-
bus pænis ulcisci potuisset. Chalhæz enim tem
obsidione canem, uno cassum oculo, cuba indu
[seu tunica Persica] e calapulta versus obside
explouserant cum contumelioso dicerio, hunc ipso
Solhanum esse. Tocascho nempes facturam alle-
oculi exprobrabant. At ille tamen tantum abero
repetenda procacis linguæ et petulantis facin-
pena, ut potius beneficiis sibi largitionibusque
cuniariis novos cives obligaret.*

ἀριθμὸν οὐδ' εἰσαγεῖν δὲ καὶ ἐξάγειν αὐτοὺς μετὰ τῶν οἰκείων σκαρμαγγίων, πλὴν τῶν τοποτηρητῶν μετὰ καὶ σαγίων ῥώτων, καθὼς ἀνωτέρω δεδήλωται. Ἐπὶ δὲ τῆς ὀγδόης ἡμέρας τῶν αὐτῶν ἀκουσίτων ἐκτελεῖται τὸ βωτῶν παιζοδρόμιον, καὶ δεῖ ὑμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίαςιν τῶν βασιλέων τοὺς προὔχοντας τῆς τάξεως τοῦ μυστικοῦ κουβουκλείου, οἷον πραιποσίτους, πρωτοσπαθάρους εὐνούχους, πριμικηρίους, ὄστιαρίους, τὸν ἀριθμὸν ἢ, τὸν χαρτουλάριον τῆς βασιλικῆς σακέλλης, τὴν ἐπὶ τοῦ εἰδικοῦ λόγου, τὸν ἀκτουάριον καὶ τὸν τῆς καταστάσεως εἰσαγῖν δὲ αὐτοὺς μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων, οὐ καθὼς τοὺς λοιποὺς ἅπαντας ἐν ταῖς προλεχθεῖσαις ἡμέραις ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω σὺν τῇ καστρησίῳ τὴν πορείαν ποιούμενοι, ἀλλ' αὐθις σὺν τῇ ἐξόδῳ τῆς βασιλικῆς ἀνακλήσεως (65) στιχίζειν αὐτοὺς κατὰ τὸ ἴδιον ἀξίωμα κύκλῳ τῆς τιμίας βασιλικῆς τραπέζης, καὶ ἅμα τῆς ἐκφωνήσεως τῶν παρεστώτων βουκαλίων ἀνακλίνειν αὐτοὺς ἐν τῇ λαμπροτάτῃ τραπέζῃ, ἐξάγειν δὲ αὐτοὺς πάλιν τῇ αὐτῇ ἀκολουσίᾳ, ὡς εἴρηται. Ἐπὶ δὲ τοῖς λοιποῖς ἀκουσίτοις πρὸ τῆς βασιλικῆς ἀνακλήσεως προανακλίνονται πένητες οἱ τὰ σφραγίδια εἰληφότες, καὶ ἔτι αὐτῶν ἀνακειμένων καὶ ἐσθιόντων, ἐν τῇ κειρῷ τοῦ μίνσου τῶν δουκίων, ἀναλαμβάνονται τὰ δοθέντα σφραγίδια ὑπὸ ἀρτικλίνου, καὶ δίδονται κατὰ τύπον παρὰ τοῦ εἰδικοῦ λόγου ἐνάστῳ πένητι εἰς βασιλικὴν εὐλογίαν ἀποκόμβιον ἔχον ἐνδοθεν νόμισμα ἓν. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐνάτης ἡμέρας τῶν αὐτῶν ἀκουσίτων τελεῖται κλητώριον δείπνου (66), ὃ καὶ τρυγητικὸν καλεῖται, καὶ δεῖ ὑμᾶς προετρεπίζειν εἰς συνεστίαςιν τοῦ δείπνου τῷ βασιλεῖ φίλους ἱβ', οἷον μαγίστρος, ἀνθυπάτους πατρικίους στρατηγούς ὀκτώ, φίλους Βουλγάρων δύο, καὶ τοὺς ἑκατέρων δύο δημάρχους. Προσκυλοῦνται δὲ οὗτοι παρὰ τοῦ βασιλέως διὰ τοῦ ἀρτικλίνου πρώτας, καὶ μίνσων διδομένων, συνεισέρχονται πάντες οἱ κεκλημένοι εἰς συνεστίαςιν τῷ βασιλεῖ πρὸς ἐσπέρας, καὶ εἰσάγονται καὶ ἐξάγονται πάντες μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων καὶ καμπάγιων κατὰ ἀκολουσίαν καὶ τύπον τῶν προγραφέντων ἐν τοῖς ἄνω. Ἐν δὲ τοῖς ἑκατέρων τῶν μερῶν ἀκουσίτοις δεῖ ὑμᾶς καλεῖν κατὰ τὸν ὄρον τῆς πρώτης ἡμέρας τοὺς ὑπὸ καμπάγιον συγκλητικίους ἅπαντας, οἷον ἀσηκηγέτας, ἀπὸ τῆς τῶν σπαθαροκανδιδάτων ἀξίως καὶ κατωτέρω, χαρτουλάριον τοῦ γενικοῦ λογοθέτου, χαρτουλάριον τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθέτου, ἀντιγραφεῖς τοῦ κύεστορος, τὸν σύμπονον, τὸν λογοθέτην καὶ τοὺς γριτὰς, νοταρίους τοῦ σακελλίου, νοταρίους τοῦ βεστιαρίου, νοταρίους τοῦ εἰδικοῦ, ὑπάτους, σιλεντιαρίους, βεστῆ-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(65) Verba perobscura. Visum quidem id maxime congruum sensum fundere, quod in Latinis dedi quæ subinnuunt, εὐθύς et ἀνακλήσεως legendum esse. Insolens tamen semper est dictio εὐθύς σὺν τῇ ἐξόδῳ τῆς βασιλικῆς ἀνακλήσεως, statim cum exiit regis accubitionis pro statim atque rex accubuerit.

(66) Sub vesperam scilicet hoc convivium celebrabant; unde colligitur, præcedentia convivia meridie fuisse celebrata. Quare autem vindemiale

tam classiariorum, chartularium, comitem et centarchos, omnes rei navalis; iudices regionum [Urbis nempe], inspectores Urbis, vicorum magistros, legatarium præpositi, centurionem, protocancellarios, cancellarios et mandatores rei navalis, in universum ad numerum 204. Hi cum suis scaramangiis et introducuntur et educuntur præter topotretas. Hi enim in russis sagis introducuntur, ut supra jam de similibus monitum fuit. Octavo eorumdem accubituum die celebratur votum pezodromium seu ludicrum pedestri cursu certamen, et oportet vos invitatos paratosque habere ad coepulandum cum dominis proceres de ordine secreti cubiculi, ut præpositos, protospatharios eunuchos, primicerios, ostiarios, ad numerum octo; et dein ad conficiendum numerum duodenarium, hos quatuor: chartularium sacri sacelli, comitum rationum privatarum, actuarium et cerimoniarium. Hi cum suis mutatoriis introducuntur, non eo modo, quo alii magnates in diebus prædictis, id est, non ab imis ad summa, præambulante castrense; sed protinus atque domini accubuerunt, oportet ut illos, secundum suam quemque dignitatem, circa venerabilem regiam mensam ordinemus, et simul ac astantes vocales intonant, ad splendidissimam mensam 435 asternamus. Hos eadem formula, qua diximus, iterum educere oportet. Reliquis accubitis acclinantur, vel antequam ipsi domini accubuerint, pauperes, quibus antea data tessera fuerunt. Ab his adhuc accumbentibus et epulantibus eo tempore, quo missus dulcii seu trigematus et placentarium mellitarum intrat, repetit articlinus tesseræ, danturque ex recepto ritu nomine regis benedictionis singulis pauperibus ex privato peculio singula apocombia vel munuscula missilia sacculis insuta intus habentia singulos solidos aureos. Nono die eorumdem accubituum celebratur convivium vespertinum, quod etiam vindemiale appellatur; oportetque vos prius invitatos et comparatos habere duodecim amicos, de ordine magistrorum, proconsulum patriciorum strategorum octo, Bulgaros amicos duo, et ambarum factionum magistros. Invitantur autem hi ab imperatore per articlinum mane, indictisque [pomeridianis] missis, simul cum imperatore intrant invitati omnes ante vesperam, et introducuntur omnes in suis mutatoriis et campagiis secundum decursum et formulam supra præscriptam. Ad reliquos autem ambarum plagarum accubitus advocare vos oportet juxta ritum primi diei senatorios omnes in campagiis comparere solitos,

convivium hoc fuerit appellatum, non expulo. Ideone, quod qui die proxime antegresso cursu certaverant et laboraverant, fructum sui laboris et sudoris eo die carperent? Certe *cursores*, qui die superiore octavo de pedum pernecitate certaverant, hoc nono die ad sacram mensam adhibebantur, ut e linea penultima hujus paginæ constat; et τρυγῶν pro *percipere, frui* ponunt; v. Nicetas p. 132. Sed longe hoc petitum est et parum a *augis abest*.

ut asecretas, dignitate spatharocandidatorum conspicuos, et ita porro inferiores, chartularium generalis logothetæ, chartularium rationalis militaris, magistros scriniarum quæstoris, adiutorem logothetæ, iudices, notarios sacellii, notarios vestiarii, notarios rei privatæ, consules, silentiarios, vestitores et minores magistratus ordinum militarium palatinorum, ut sceptrophoros, signiferos, eutychiophoros, draconarios, senatores et ducentarios, amborumque factionum cursores omnes. Horum quidem quotquot rationis senatorii sunt, introducuntur in suis mutatoriis et campagiis; cursores autem in suis podeis vel vestibibus talaribus; et horum quidem eos, qui victoriam obtinuerunt, oportet primos honoratiori parti [seu dextræ plagæ] accubituum acclinare; victos vero alteri, ubi etiam pauperes acumbunt. Post luminum vero accensionem, qualis pridie festorum institui solet, et post traditas convivialis faculas oportet eos omnes educere secundum formulam præscriptam. Decimo die eorundem accubituum oportet nos invitatos comparatosque habere ad sacræ mensæ communionem proconsules patricios officiales una cum domestico numerorum et comite castrorum, amicos in universum duodecim. Introducuntur et educuntur in suis mutatoriis secundum prædictum modulum. Reliquis autem **436** mensis acclinare oportet ambo topoteretas et ambo chartularios, tam numerorum, quam castrorum, tribunos, vicarios, legatarios, mandatores, xenodochos, gerocomos, chartularium venerabilium ædium, archiatros et diætarios magni palatii, item et palatii Daphnes, in universum 204, unaque pauperes 12. Xenodochos atque gerocomos et inde reliquos inferiores, ut chartularium, medicos et diætarios, oportet procedere [tam intrando, quam exeundo] pone sacram mensam, magistratus vero amborum ordinum [tam numerorum, quam castrorum] a parte domini vultui opposita. Xenodochi cum suis scaramangiis sagisque russis introducuntur; medici autem omnes in suis dibenētis seu vestibibus colore veneto tinctis. De tagmatum magistratibus introducuntur ambo quidem topoteretæ in sagis quoque russis, cæteri omnes autem in scaramangiis. Die undecimo non amplius celebratur convivium in XIX accubitis, sed vespere celebratur in illustri Justiniani triclinio, quod mane ab imperatore eum in finem præparatur per ejus articli-

JOAN. JAC. RESKII

(67) *Ποδιά* est vestis talaris, pedes tegens; et dein in genere vestis omnis; vid. de hac voce disputantes ad Codinum Goar. p. 16, et Greter. p. 178, et Du Cange Gloss. Gr. h. v.

(68) Probane sit hæc vox, an φωταψία aut φωταγωγία rescribendum, viderint alii; item, quid sibi velit vox προσόρτιον. Nam φωταγωγίαν significare accensionem lampadum aut cum cereis processionem, nemo dubitat. Mihi vero non succurrit vespere seu pridie diei alicujus festi consuevisse faces accendi, aut in iis processionem celebrari. Et præterea non video, quodnam festum hic secutum fuerit hanc φωταγωγίαν. Nan festum Luminum tertio demum die post sequebatur.

τορας καὶ μικροὺς ἄρχοντας τῶν ταγμάτων, οἷον προφόρους, σεγνοφόρους, εὐτυχοφόρους, δραβίους, σινάτορας καὶ δουκινιάτορας, καὶ τοὺς ἑρῶν μερῶν δρομεῖς ἅπαντας. Δεῖ δὲ εἰσάγειν τοὺς συγκλητικοὺς ἅπαντας μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξίων καὶ κομπαγίων, τοὺς δὲ δρομεῖς πάντας μετὰ αὐτῶν ποδῶν (67), καὶ τοὺς μὲν νικητὰς ἐπικρείττονος θέσεως τῶν ἀκουσίτων προσανακλιτοὺς δὲ ἡττηθέντας ἐπὶ τῆς ἐτέρας θέσεως, ἐν τοὺς πένητας· μετὰ δὲ τὴν προόρτιον φωταγωγίαν καὶ τὴν ἐπίδοσιν τῶν φατλίων ἐξάγειν αὐτοὺς κατὰ τὸν τύπον τὸν προγραφέντα πᾶσιν. δὲ τῆς δεκάτης ἡμέρας τῶν αὐτῶν ἀκουσίτων ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς κλήσιν τῆς βασιλικῆς τῆς ζῆς ὁμοίως ἀνωπάτους πατρικίους ὄφφικιαλίους τῆς δομοτικῆς τῶν νομῆρων καὶ τῆς κόμητι τῶν χέων, φίλους β'· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξ μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων κατὰ τὸν δηλωτὸν τύπον. Ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς ἀκουσίτοις δεῖ ἡμῶν τοὺς δύο τοποτηρητὰς καὶ χερτουλαρίους νομῆρων καὶ τειχέων, τριβοῦνοὺς, βικαρίους, λιταρίους, μανδάτορας, ξενοδόχους, γεροκόμους, χερτουλαρίους τῶν εὐαγῶν οἰκῶν (69) ἀρχιεπίσκοπὸς τοὺς διαιταρίους τοῦ μεγάλου παλατίου καὶ Δάφνης, τὸν ἀριθμὸν σδ', καὶ πένητας ββ'· πρῶτον δὲ τοὺς ξενοδόχους καὶ γεροκόμους χερτουλαρίους καὶ ἱατροὺς σὺν τῶν διαιταρίων ἐπὶ τῆς σθίφθ θέσει τοῦ ἀκουσίτου τοῦ βασιλέως, τῶν ἄρχοντας τῶν δύο ταγμάτων ἐπὶ τῆς κατὰ πρῶτον θέσει τοῦ βασιλέως· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξ τοὺς μὲν ξενοδόχους μετὰ τῶν οἰκείων σακαγίων καὶ ῥώων σαγίων, τοὺς δὲ ἱατροὺς ἀπὸ μετὰ τῶν οἰκείων διδενέτων (70), τοὺς δὲ τῶν ταγμάτων ἄρχοντας, τοὺς μὲν τοποτηρητὰς καὶ αὐτὰ μετὰ ῥώων σαγίων, τοὺς δὲ λοιποὺς μετὰ σακαγίων πάντας. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐνδεκάτης ἡμέρας ἀπεργεῖται μὲν ἡ τῶν ἀκουσίτων ἐκτελουμένη εὐχὴ, τελεῖται δὲ τὸ κλητώριον ἑσπέρας ἐν τῆς τρικλίνης τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνης. Προστοιχὸν γὰρ τὸ αὐτὸ κλητώριον παρὰ τοῦ βασιλέως διὰ αὐτοῦ ἀρτικλίνου πρῶτας, καὶ δεῖ ἡμᾶς προσκυνῆσαι εἰς κλήσιν τοῦ αὐτοῦ δεῖπνου μαγίστρους, υπάτους πατρικίους ὄφφικιαλίους, πραιποσίτους πρωτοσπαθαρίους εὐνούχους, πριμικηρίους, ζόβριους, μαγλαβίτας, κόμητας τοῦ ἀριθμοῦ καὶ ἄρχους, τὸν ἀριθμὸν κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τριπέρας καὶ μετὰ τὴν θέαν τῆς ἑσπέρας μυσταγωγίαν

COMMENTARIUS.

(69) Ita solebant monasteria in specie appellari. Du Cange. v. *Loca venerabilia*.

(70) Notabile hoc, venetis fuisse archiatros in locis, quod nescio an alibi observatum sit. Hæc carmesinas gestant in processionibus.

(71) Mystagogia celebratio Missæ est. Hinc per Græcos sub vespere quoque, post horam nonam nostræ tertiæ pomeridianæ respondet, sacramentum celebrare; vid. p. 442. Nisi malis, ut loco vocem συναξίς et λειτουργίας pro conventum cultum divinum et ejus celebrationem, absque officio, ita hic loci vocem μυσταγωγία eodem significare. Quod tamen non puto procedere.

δεῖ τὸν καλέσαντα ἀρτικλίνην προτρέψασθαι πάντας ἀποθέσθαι τὰ ἑαυτῶν ἀλλαξήμια καὶ ἐπενδύσασθαι τὰ οἰκεία αὐτῶν σκαραμάγγια εἰς τὸ μετ' αὐτῶν συνεσιεῖσθαι τῷ βασιλεῖ κατὰ τύπον.

in universum tot, quot mensa capit. Celebratoque vesperæ sancto officio, debet articlinus omnibus imperare, ut mutatoriis depositis induant sua scaramangia, quo in illis cum imperatore epulentur.

Ἢ δὲ ἅγια τῶν φώτων ἡμέρα ξένην τινὰ καὶ περιβλεπτον λαμπροφορίαν εἰσάγουσα θαυμαστὴν καὶ πανάγαστον τὴν δεξιῶσιν ἐκτελεῖ τῆς βασιλικῆς ἐστιάζεως. Τὴν γὰρ ἔνωσιν τῶν οὐρανίων καὶ ἐπιγείων ταγμάτων διὰ τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου βαπτίσματος μυστικῶς εἰκονίζουσα τοὺς ἐν τάξει ἀγγέλων ἱερεῖς τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ καθολικῆς Ἐκκλησίας λευχημονοῦντας εἰς ἑσπερίαν τῷ βασιλεῖ συνηγάγετο. Καὶ δεῖ τοὺς ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ λαχόντας διακονίᾳ ἀκριβῶς ἐπίστασθαι τὴν εὐπρεπῆ κατὰστασιν τῆς περιφανοῦς αὐτῶν καὶ ἱερᾶς δεξιῶσεως. Ἐν γὰρ τῷ τελούμένῳ κράματι τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας δεῖ ὁμᾶς καλεῖν ἐπὶ τῆς τιμίας βασιλικῆς τραπέζης, μαγίστους, ἀνθυπάτους πατρικίους στρατηγούς, ὀφφικιαλίους, τὸν ἀριθμὸν ἰδ' εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξίμων, ἄνευ μέντοι τῶν ἑαυτῶν χλαμύδων. Ἐν δὲ τῇ βασιλικῇ τιμῇ τραπέζῃ πρό γε πάντων συνεσιᾶται ὁ πατριάρχης τῷ βασιλεῖ, καὶ δεῖ ἡμᾶς καλεῖν τοὺς λογάδας τῆς ἐκκλησίας, οἷον μητροπολίτας σὺν τῷ συγκέλλῳ τὸν ἀριθμὸν ἰβ', προστιχίζειν δὲ αὐτοὺς ἐν τῇ αὐτῶν εἰσαγωγῇ ἀρμοδίως κατὰ τὸν ἐκάστου θρόνον, δηλονότι ἡμφιεσμένους αὐτοὺς πάσας τὰς λειτουργικὰς αὐτῶν στολὰς πλὴν τῶν ὠμοφορίων καὶ μόνον³ συνεισάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν διὰ τοῦ βασιλικοῦ καστρησίου, καθὼς ὁ τύπος τῆς εἰσαγωγῆς περιέχει. Ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἀκουβίτων δεῖ ὁμᾶς καλεῖν πρεσβυτέρους κδ' μεγάλου παλατίου ἰβ', τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας κδ', διακόνους ὁμοίως τοῦ παλατίου, τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, τῆς νέας, λς', ὑποδιακόνους ὁμοίως λς', ἀναγνώστὰς ὁμοίως κδ', ψάλτας ὁμοίως κδ' καὶ παπάδας τοῦ σκεκρέτου τοῦ πατριάρχου λς' ὁμοῦ σις' εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν οὕτως τοὺς μὲν ἱερωμένους ἅπαντας μετὰ τῶν οἰκείων λευκῶν φελωνίων, τοὺς δὲ σεκρετικούς (72), ψάλτας τε καὶ ἀναγνώστὰς μετὰ οἰκείᾳ καμίσια μόνον, δηλονότι κατὰ τὴν τάξιν καὶ ἔκθεσιν τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν. Δεῖ δὲ προσέχειν ἐν τῇ αὐτῇ ἀνακλήσει, καὶ τὸν κειρὸν τοῦ μίνσου τῶν λεγομένων δουκίων³. καὶ σὺν τῇ τούτων εἰσόδῳ συνεισάγειν τοὺς δύο τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας λαμπροὺς δομειτικούς σὺν τῶν ψαλτῶν τε καὶ ὄφραων ἁπάντων τοῦ σφραγίου (73), λευχημονοῦν-

VARIAE LECTIONES.

³ δουκίων em. R., τουδίων cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(72) Clerici secretici videntur apud Græcos fuisse qui Ecclesiæ Latinæ sunt *clerici sæculares*, non consecrati; v. p. 440, et officium eorum fuisse, ut in secretis patriarchæ seu tribunalibus ejus vel expeditionibus sederent et lites, negotia, reditus, expensas ejus curarent.

(73) Ita est in membranâ. Apographum dabat σφραγίου, consillione, an casu et errore descriptoris,

num. Ad istius cœnæ communionem oportet nos vocare magistros, proconsules patricios, officiales, præpositos, protospatharios eunuchos, primicerios, ostiarios, maglabitas, comites arithmi et centarchos, in universum tot, quot mensa capit. Celebratoque vesperæ sancto officio, debet articlinus omnibus imperare, ut mutatoriis depositis induant sua scaramangia, quo in illis cum imperatore epulentur.

Sanctus autem luminum dies (vel Epiphaniæ festum) secum trahens insuetam et undique illustrem splendidi vestitus magnificentiam, efficit convivium quo imperator amicos suos excipit, admirabile. Cum enim conjunctionem ordinum cœlestium atque terrestrium mystice adumbret, per donum sancti baptismatis factam, congregat in unum cum imperio sacerdotium Magnæ Dei catholicæ Ecclesiæ sacerdotes, qui angelorum et nuntiorum Dei vices gerunt, candidis in vestibus, ad convivium imperiale adducens. Quibus eo die servire obtingit atricizis, bene accurateque eos nosse oportet decorem constitutionem et cerimoniale splendidæ istorum sacerdotum sanctæque ad mensam receptionis. Post finitum mixtum, in Magna Dei Ecclesia oportet nos ad sacram mensam magistros, proconsules, patricios, tam strategos et militaris, quam officiales 437 et palatini ordinis, in universum duodecim invitare, eosque in suis mutatoriis, absque tamen chlamydibus, introducere et educere. In eadem regia venerabile mensa primus ante alios omnes convivatur imperatori patriarcha. Pariter quoque oportet nos ad sacram mensam ecclesiæ procere, ut metropolitans et syncellum, in universum numero duodecim, invitare, eosque ante introitum decore, unumquemque secundum suæ sedis eminentiam, seriâtim disponere, indutos stolas suas, in quibus sanctum officium peragere solent, omnes, præter sola omophoria, quæ omittunt. Castransis imperialis eos simul omnes introducit, et idem quoque rursus educit, prout formulare introductionis in se habet atque flagitat. Ad reliquos autem accubitus oportet nos invitare magni palatii presbyteros duodecim, Magnæ Ecclesiæ presbyteros viginti quatuor, diaconos palatii et Magnæ Ecclesiæ seu S. Sophiæ et novæ in universum 36, cujusque 12: hypodiconos earumdem ecclesiarum etiam 36; lectores earumdem 24; cantores earumdem 24; papades seu clericos secreti patriarchæ 36; in universum 216. Hos introducere et educere oportet sic: sacerdotio consecratos et fungentes omnes in suis albis pheloniis, secreticos autem, cantores et lectores in suis camisiis tantum, secundum ordinem in superiori-

non dixerim. Non careret specie σφραγίου, si πίντων abesset. Nam datas fuisse pauperibus et monachis ad sacras epulas admittendis tesseras, σφραγίδια, supra notatum est. Sed σφραγίδες et σφραγίδια dicitur, non σφραγία, et præterea σφραγίου elegantius quid habet, quam ut potuerit a librario pro voce notiori substitutum fuisse. Hinc exaudi illud, quod in Latinis dedi. *Sana σφραγίδια et*

bus traditum. In eadem acclinatione, id est accubitu et convivatione, observare oportet tempus, quo missus dulciorum sic dictus seu mellitorum et tragematum infertur, et tunc simul introducere ambo illustres Magnæ Ecclesiæ domesticos, unaque cantores et orphanos suffragii [id est eos, qui publico suffragio vel auxilio et sumptu aluntur] candidatos suisque pheloniis indutos; ante introitum autem illos in duas ad dextram sinistramque partes dirimere, ut unus quidem domesticus, qui ad dextram jucundorum et amabilium accubituum stat, cantores secum omnes habeat; alter autem domesticus, qui isti e regione ad sinistram partem accubituum stat, secum orphanos omnes habeat, seriati in uno filo stantes. Introducuntur ab utraque parte partes ambæ tum, cum patriarcha benedictionem pronuntiat, quo simul omnes chororum efficiant cantusque vocales alternent. Finitis tribus antiphonis, educuntur simul rursus eodem, unde venerant. Sapientissimus autem dominus noster Leo, quo majorem gloriam consummatamque gratiam anniversariæ huic et venerabili per dies festos convivationi adderet, constituit, ut hoc postremo accubituum die post finitam, quam diximus, alternantium et sibi respondentium chororum illam a majoribus ad nos propagatam modulationem introduceremus sub tempus dulciorum quatuor Magnæ Ecclesiæ illustres domesticos, 438 suis camisiis et pheloniis tantum indutos eosque in medio præfulgentis triclinii ad aliquam a semet distantiam disponeremus, hoc modo: primum quidem domesticum, et qui ea septimana officio fungitur, in medio quatuor utrinque, id est binarum a quavis parte, splendorum a dominis proximaram mensarum; proximum ab eo secundum domesticum pariter in medio aliarum illis proximaram quatuor splendorum mensarum, id est quintæ usque ad octavam; tertium domesticum pariter in medio quatuor illis proximaram ab utraque parte mensarum, nonæ scilicet usque ad duodecimam; et tandem, quartum domesticum in medio sex reliquarum

Α τας καὶ περιβεβλημένους τὰ οἰκεία φερόντων ἰσχυροῦν δὲ αὐτοὺς ἔνθεν κἀκαίθην πρὸ τῆς εἰσόδου τῶν οὕτως. Τῶν μὲν ἐνὶ αὐτῶν δομῆστικῶν ἐπιψαλτῶν ἀπάντων ὁ στιχίζειν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τῶν τερπνῶν ἀκουσίτων τῶν δὲ ἐπισημοῦν αὐτῶν σὺν ὄρφανῶν ὁ ἀπάντων, καὶ αὐτῶν ἐν τῷ εὐωνύμου κατὰ πρόσωπον θέσεως οὕτως τῶν ἀκουσίτων στιχίζειν· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς ἐξ ἑκατέρων μερῶν ἄμφω σὺν τῇ εὐλογίᾳ τοῦ πατρὸς χοροστατεῖν ἅπαντας πρὸς ἀντίφωνον μὴ ἥλικα τῶν γ' ἀντιφώνων ἢ ἐκφώνησις λέγειν αὐτοὺς ἐκείθεν ἅμα ὅθεν καὶ ἐλλήθην ἔχοντες δὲ καὶ παρὰ Λέοντος τοῦ σοφωτάτου ἐπισημοῦν πλείονα δόξαν καὶ μεγίστην εὐχαριστίαν τῆς οὐδικῆς ταύτης καὶ σεβασμίου τῶν ἐπισημοῦν ἐν τῇ αὐτῇ τελευταίᾳ τῶν ἀκουσίτων τῶν ἐκ τὴν περὶ αὐτῶν τῆς λεχθείσης τῶν ἀντιφώνων παραδότου κοινῆς μελωδίας, συνειρησθέντες τῶν καιρῶν τῶν δουλικῶν τοὺς δ' ἐκ τῆς Μαρτυρίας περιφανεῖς δομῆστικούς, δηλοῦντες τὰ οἰκεία αὐτῶν καμίσια καὶ φερόντων ἰσχυροῦν αὐτοὺς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ περισημοῦ κατὰ διάστασιν οὕτως· τὸν μὲν ἐκ τῆς ἑβδομάδος κατὰ μέσον τῶν ἑκατέρων λαμπρῶν ἀκουσίτων, τὸν δὲ ἐκ τῆς ἑβδομάδος κατὰ μέσον ὁμοίως τῶν ἑκατέρων λαμπρῶν ἀκουσίτων, τὸν δὲ ἐκ τῆς ἑβδομάδος κατὰ μέσον ὁμοίως τῶν ἑκατέρων λαμπρῶν ἀκουσίτων, τὸν δὲ ἐκ τῆς ἑβδομάδος κατὰ μέσον ὁμοίως τῶν ἑκατέρων λαμπρῶν ἀκουσίτων, τὸν δὲ ἐκ τῆς ἑβδομάδος καὶ αὐτὸν τῶν ἐξ ἑκατέρων (74) μερῶν ἀκουσίτων. Καὶ σὺν τῇ ἐπινεύσει κατὰ τὸ ἅγιωτάτου ἡμῶν πατριάρχου ἀπὸ τῆς τιμῆς καὶ θαύματος ἀνεσιν (75) τῶν χειλέων ὁ (76) τοῦ σοφωτάτου καὶ ἡμῶν βασιλέως Λέοντος ἐξυφανθείσης αὐτῆς ἐκφωνήσῃ καὶ πολυτέχνῳ ἡμῶν κινήσει ὁμοθυμαδὸν ἅπαντας τοὺς ἐκ τῆς ἑξοῦς καὶ συμπάλλειν τὸ βῆθὲν ἱερῶν ἱερῶν λισταγῶν χειλέων σταλάξαν ἅπαντες τῶν ὑπερκόως. Μετὰ δὲ τὴν περὶ αὐτῶν ταύτης τῶν ἱερῶν εὐωχίας τελεία· ἀλλὰ

VARIE LECTIONES.

ὁ ἀπάντων em. R., ἅπαντα cod. et ed. ὁ σὺν ὄρφανῶν em. R., καὶ ὄρφ. eod. et ed. ὁ γινώσκων pro χειλέων.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

σοφωτάτου in Glossis Nomicis redditur ἀποστροφῆ, D *refugium*, et βοήθεια. Quam glossam egregie illustrat et ab ipsa vicissim fidem auctoritatemque accipit locus Spartiani in Pescennio Nigro. t. p. 672: *Nec sibi unquam vel contra solem, vel contra imbres quæsiuit lecti suffragium*, ubi Ulicus Obrechtus non improbabiler quidem *suffragium* conjicit, audiendus tamen non est. Du Cange in Gloss. Lat. v. *Suffragium* exempla concessit, in quibus hæc vox *præstationem omnem, auxilium, alimentationem* et *sustentationem* notat: quo remitto.

(74) Ita recte membranæ. Apographum dabat τῶν ἐξ ἀμφοτέρων. Particula ἐξ vel ἐπὶ non noceret, si adesset. Sed abesse quoque sine damno potest. Numerus abesse nequit.

(75) Græci ἀίνους appellant laudes Dei psalms. Hinc ἀίνεσις laudatio Dei per hymnos; v. Du Cange

D v. *Allogia*.

(76) Cum sequatur ἐξυφανθείσης, non sit de cantu imperatoris Leonis, ab ipso composito, procul dubio a χειρῶν, nisi malimus dicere, auctorem tragice locutum fuisse. Verum quidem imperatores haud raro ipsos cantica omni cœtui tam in ecclesia, quam domi, exemplo Leonis Armeni, de quo Cedrenus ἐκείθεν ἐν ταῖς ψαλμοῦσι ἐξάρχειν τῶν ἐκ μᾶλλον δὲ ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ γεννῆσι κἀκανόνες ἐψάλλοντο. Sed hic non dicitur exorsus fuisse, sed cantores dicuntur manibus textum calamoque ejus exarasse Celeber autem Leo sapiens est inter philosophos Græcos, ut ex Actis sanctorum constat.

τος ἡμέρα δεξίμου (77), φέρουσα δεξιῶσιν μετὰ σα-
ξίμου. Τύπη γὰρ τελούμενον τὸ τοῦ δεξίμου πέρας,
ἰδικήν τινα κατάστασιν εἰσάγει πάλιν. Οἱ γὰρ θεο-
πρόβλητοι σοφοὶ δεσπότεαι μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ
τυπικοῦ δεξίμου προκαθέζονται πάλιν εἰς πολλῶν
ἀντιλήψιν, καὶ τελεῖται τὸ κλητώριον ἐπὶ ἀποκοπτῆς
τραπέζης, ἐν τῷ λαμπροτάτῳ τρικλίῳ Ἰουστινια-
νοῦ τοῦ μεγάλου (78), καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς
συνεστίαςιν τῶν βασιλέων φίλους τοὺς ὑπὸ καμπά-
γιον ἅπαντας, ἄρχοντας τῆς συγκλήτου, ἀπὸ τε μαγι-
στρων, ἀνθυπάτων πατρικίων ὀφικιαλίων, βασιλι-
κῶν πρωτοσπαθρίων, ἀσκηρητῶν, χαρτουλαρίων
τῶν μεγάλων σεκρέτων, ὑπάτων, ἀντιγραφῶν, σι-
λευταρίων, βεστητέρων, ἀπὸ ἐπάρχων σκηπτροφό-
ρων, σιγνοφόρων, σενατόρων καὶ λοιπῶν ἀρχόντων
τῶν δ' ταγμάτων. Δεῖ δὲ προστιχίζειν ἅπαντας κατὰ
τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης, καὶ εἰσάγειν αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν
ἅπαντας μετὰ τῶν οικείων ἀλλαξιμάτων ἡμφιεσμένους
καὶ τὰς ἑαυτῶν χλαμύδας ἐμπροσθίῃ τῇ σχήματι· καὶ
δεῖ προσέχειν τῷ τοῦ ὀργάνου φθέγματι⁷, καὶ ἡνίκα
τὴν ἀπήχησιν τοῦ φθόγγου παύσῃ, ἐξανιστῆν ἅπαν-
τας εἰς εὐφημίαν τῶν δεσποτῶν, καὶ αὖθις ἐκτιθε-
σθαι τὰς ἑαυτῶν χλαμύδας μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ
μίνσου τῶν δουλικίων, καὶ πάλιν ταύτας ἀναλαμ-
βάνεσθαι πάντας, ὅπως ἂν μετ' αὐτῶν συνεξέλθοιεν
ἐν τῇ ὁμοίᾳ τάξει. Τὸ δὲ ἐπόμενον τῷ δεξίμῳ ἱπι-
κὸν ἄθλον τελεῖται μὲν τῇ ἐπαύριον τοῦ δεξίμου
ἡμέρᾳ, καὶ μετὰ τὴν αὐτοῦ ἀπόλυσιν τελεῖται κλη-
τώριον ἐν τῷ τρικλίῳ τῶν καθισμάτων (79). Καὶ δεῖ
ἡμᾶς εὐτρεπίζειν φίλους εἰς συνεστίαςιν τῶν δεσπο-
τῶν κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης ἐκ τῆς συγκλήτου
πάσης, οἷον μαγίστρους, πατρικίους, πραιποσίτους,
ὀφικιαλίους, πριμικηρίους, ὀστιαρίους, βασιλικούς
πρωτοσπαθρίους οὖν τῷ ἀκτιρίῳ καὶ τῷ δεκσογρά-
φῳ (80) καὶ τοῖς τοῦ ἡλιακοῦ⁸ παραστάταις, ἅμα

A ex utraque parte splendidarum mensarum. Hos ita
dispositio imperavit Leo, simul ac nutum daret et
benedictionem pronuntiaret sanctissimus noster
patriarcha, exordiri sanctum Deoque gratum hym-
num, quem sapientissimus et a Deo electus idem
noster imperator Leo suis ipse manibus contexit
et exaravit, et sic porro accumbentes omnes ad
exordium a domesticis factum iidemque artificiosa
et erudita manuum agitatione concentum dirigenti-
bus decantare, assectantes præcentorum exemplar,
sacrum illum, quem modo laudabamus, hymnum,
qui e mellifluis ejus labiis super omnes fideles ci-
ves et subditos destillavit. Post finitam hanc, quæ
per duodecim dies continuat et ob sacra [natalium
et baptismi Christi] festa celebratur, convivationem
celebratur alius, festum [luminum] consequens,
dies deximi seu exceptorii, quo dominus salutan-
tes amicos admittere solet, cum saximo seu saltor-
ia decursione conjuncti. Facti nempe secundum
formulam deximi finis novam et peculiarem rerum
faciem atque constitutionem importat. Sapientes
enim et a Deo electi nostri domini post finitum ex
formula illud solemne deximum rursus præsent
ad præstandas bene merentibus remunerationes,
et celebratur deinceps convivium super peculiari
tabula in splendidissimo triclinio Justiniani Magni;
oportetque nos invitare ad coepulandum cum do-
minis amicos, magistratus quotquot campagia ge-
runt senatorios, ut magistros, proconsules, patricios
officiales, imperiales protospatharios, asecretas,
chartularios magnorum secretorum, consules, ma-
gistros scriniorum, silentiariorum, vestitores, expræ-
fectos, scæptrophoros, signiferos, senatores et re-
liquos magistratus quatuor tagmatum. Procedere
hos oportet særiatim tot numero, quot mensa capit

VARIE LECTIONES.

Ita em. R., τῷ — φθέγμα cod. et ed. ⁷ κλιξ pro ἡλιακοῦ cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(77) Ita paulo insolentius appellat totam per XII dies continuatam hilaritatem, quibus nempe imp. proceres ad se et ad mensam suam admittebat.

(78) Justinianus M. ille dici solet, qui Belisario, Procopio et Agathia vixit æqualis medio sæculo vi et diu magna cum gloria regnavit, omnibus notus. Atqui triclinium Justiniani non ille, sed Justinianus ὁ νέος et ὁ βινότημος, ut appellari solet, qui sæculo vii exeunte regnavit fœda cum fama, condidit, ut constat e Du Cangii CPLi Christ. l. ii, p. 118. Est ergo error aut memoriæ auctoris, aut calamo librarii tribuendus, et νέου reponendum, aut τῷ μεγάλῳ, ut p. 440. Conf. dicta ad p. 332.

(79) Sic et infra legitur p. 447 et 452. Non solet tamen in plurali, sed in singulari offerri cathisma. Nam eic appellabatur totum illud tribunal vel ædificium super circum eminens, e quo imp. ludos circenses spectabat, ut sæpius dictum. Videtur inferius, in ima hujus ædificii contignatione, sala pransoria fuisse, quam Noster hic τὸν τρικλίον τῶν καθισμάτων appellat. Infra autem p. 450, ὁ τρικλίος τοῦ καθίσματος appellatur.

(80) Ita membranæ. Actarius satis bene potest

dici ab acta, neque pejus, quam actarius ab actus; δεκσογράφος autem male exaratum est pro δεησογράφος. Et ascripserat cl. Leiche margini apographi Draudiani, leg. esse δεησογράφος. Sed a vepreto sic querit, qui accuratationem et puritatem sermonis a novis Græcis exspectat. Sic εὐτυχοφόρος dicunt pro εὐτυχειοφόρος vel εὐτυχειοφόρος, ut in Latinis meis ubique reposui, et infra p. 462, est γειτονάρχης pro γειτονιαρχής. Talis est formatio ὀπισθοδόμος pro ὀπισθιόδομος, id est, δόμος ὀπίσθιος; κωμωδογράφος pro κωμωδιογράφος. Ποσωχάρης in Anthologia nomen fictum pro Ποσειοχάρης. Apud Nostrum p. 43, est ὀστιαροπριμικηρίος pro ὀστιαριοπριμικηρίος, εἰροχαρής τέλαρος, quasillus lanis gaudens, pro ἐρισχαρής. Non raro quoque librarii H et K permutant; cujus rei exemplum in proximo ἡλιακοῦ habemus, ubi vid. et ad p. 382. De magistro libellorum supplicum v. Goar. ad Codin. p. 30, n. 44, et Du Cange v. Δεήσεις et Epitendesion. At quare tamen δεησογράφος et non potius δεησοδόχος dicebatur? Ego causam non exputo. Andiebat olim magister epistolarum legationes civitatum, consultationes et preces tractans, ut est in Notitia imperii, item magister libellorum et cognitionum sacrarum. Venit hac occasione decla-

et introducere atque educere ab antiqua parte in suis mutatoriis et chlamydis. Attendendum est ad organi sonitum, omnesque, ubi id desierit, jubendi surgere ad dicenda dominis bona verba, et simul suas chlamydes exuere, quæ demum rursus induuntur intrante missu dulciorum; quod eo fit, ut in illis rursus eodem omnes, quo intraverant, ordine, exeant. 439 Equestre certamen, quod consequi exceptorium solet, perficitur altero proximo die, eoque finito, instituitur convivium in triclinio calbismatum, ad quod invitare oportet convivas dominis futuros pro capacitate mensæ magistratus ex omni senatu delectos, ut magistros, patricos, præpositos, officiales, primicerios, ostiarios, imperiales protospatharios una cum actuario et deesiographo seu scriba libellorum supplicum et heliaci parastatis seu solarii observatoribus; item sceptrophoros, draconarios, vexilliferos et signiferos. Introducuntur hi omnes cum suis mutatoriis, absque tunicis; soli heliaci parastatæ in suis scaramangiis.

Mense Februario.

Secundo die Februarii, quo festum hypapantes [seu occurus Domini nostri Jesu Christi vel purificationis B. Virginis] in Blachernis celebratur, finitaque splendida procesione, instituitur sacrum convivium in illustri illo triclinio, quod olim Oceanus appellabatur super mensa peculiari; ad quod invitare oportet amicos, de senatu quotquot campagia gerunt, ut magistros, proconsules, præpositos, patricos, officiales, imperiales protospatharios, protosecretam, chartularium excubitorum, consules, vestitores, silentiarios, allaxemata [sue magistratus, quibus comparere in mutatoris licet] ex quatuor legmatibus seu ordinibus militaribus comitatensibus; in universum tot, quot capere mensa potest. Introducuntur et educuntur cum suis mutatoris absque chlamydis, quisque secundum dignitatem sui gradus.

Domini a carniprivii.

D mensam autem et vitam. Quod eorum tunc instituitur convivium, sub portico p. superius in apside, soloque suis familiares et cognatos imperator

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

randa vox βόξᾱ vel βόξᾱ, quod Du Cange interpretatur *pelitio, libellus supplex principi oblatus, ἀναφορά, et a roga derivat*. Sed est vox Arabica *scheletulam* significans, *un billet*.

(81) In membranis et apographo erat κλιξ et paulo post κλιξοῦ integris litteris, ad quem posteriorem locum cl. Leiche in margine ascripto ἀκλιξοῦ? rectum ferit et sagaciter conjectavit. Sæpe enim H et K permutari a librariis, modo dixi et alio exemplo demonstravi.

(82) *Mutatoria*, id est, viros, quibus comparere in mutatoris licet. Sic hodie *chapeaux* appellamus mares, quorum proprium gestamen sunt pilei, *chapeau rouge* pro cardinali. Ita quoque Anna Comnena Alex. p. 401, μετὰ δύο χλαμύδων dixit, quod ex sententia et interpretatione Du Cangii ad Joinvill. p. 160, idem valet atque *avec deux colles d'armes, c'est-à-dire avec deux chevaliers*; quia nempe tum temporis jus habebat præter milites, id est equites, loricas gestandi. Ita *scula* pro *viris scutatis*. Donnizo in vita Mathildis: *exiit e Lucis cum quingentis quoque scutis. Testimonia pro testes* (v. Du Cange Gl. Lat. v. *Adhramire*, quæ est vox Germanica, *anramen*; v. Frisch. Lex Germ. v. *Ramen*), *barbutæ* pro viris barbutatis seu galeatis. Nam Arabicum *barbat*, (unde *barbiton*, instrumentum musicum, et *barbata*, navis, γαῦλος, et *barbata*,

A τῶν σκηπτοφόρων, δρακοναρίων, σημειοφόρων καὶ σιγνοφόρων εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς ἄπαντας μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων χωρὶς τῶν χλαμιδίων, τοὺς δὲ τοῦ ἡλιακοῦ (81) παραστάτας μετὰ τῶν οἰκείων σκαρμαγγίων.

B Τῇ δὲ δευτέρῃ ἡμέρᾳ τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς ἰορταζομένης τῆς Ἰπαπαντῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Βλαχέρναις, καὶ τελουμένης τῆς λαμπρᾶς προβαλεύσεως, τελεῖται τὸ βασιλικὸν κλητῶριον εἰς τὸν περιδλεπτον τρίκλινον τὸν Ὀκτανὸν πάλαι ἐπικληθέντα ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης, καὶ δὲ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν τῶν βασιλείων πάντων ἐκ τῶν συγκλητικῶν, τοὺς ὑπὸ καμπίης πάντας, οἷον μαγίστρος, ἀνθυπάτους, κραιπνοὺς, πατρικίους, ὀφφικιαλίους, βασιλικούς, πρῶτοσπαθάρους, συγκλητικούς, τὸν πρωτοσπαθῆρα, χαρτουλάριον τῶν ἐξκουβίτων, ὑπατοὺς, βασιλάρας, σιλεντιαρίους, ἀλλαξιμάτα (82) ἐκ τῶν κλητικῶν ἀρχόντων, τὸν ἀριθμὸν κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων, χωρὶς τῶν χλαμύδων, καὶ τὴν ἐκείτω προουσαν τῆς δόξης ἀξίαν.

Μηνὶ Φεβρουαρίῳ.

C Τῇ δὲ Κυριακῇ τῆς τῶν κρείων ἀπουσίας ἐπὶ μὲν τῆς βασιλικῆς τραπέζης εἴλουσ οὐ δεῖ συγκαλεῖσθαι. Τὸ γὰρ αὐτὸ κλητῶριον τοῖς πέντεσιν ὀραπλοῦται ἐν τῇ ἀψίδι (83), καὶ μόνος ὁ βασιλεὺς

Κυριακῇ τῆς ἀπουσίας.

Τῇ δὲ Κυριακῇ τῆς τῶν κρείων ἀπουσίας ἐπὶ μὲν τῆς βασιλικῆς τραπέζης εἴλουσ οὐ δεῖ συγκαλεῖσθαι. Τὸ γὰρ αὐτὸ κλητῶριον τοῖς πέντεσιν ὀραπλοῦται ἐν τῇ ἀψίδι (83), καὶ μόνος ὁ βασιλεὺς

galea) omne ventricosum notat, ad rotunditatem accedens. Charta vetus apud Du Cangium Gl. L. h. v.: *habere tenetur suis expensis luntum barbatus tercentum*, hoc est milites barbatus armatus. ut Du Cange ibidem ait, qui et conf. in v. *Fusus*. Sic appellabant sexum fomininum, ut in ejus oppositione *lunceam* sexum virilem. *Hæreditas ad fenum transire a parte lanceæ*, quando ad filias perveniebat; *agnatus ex parte gladii* seu viri, et *agnatus ex parte fusti* seu femine, est in speculo Saxonico. Θώρακι ποικτεῖσιν adversus θωρακίτην, loriceam luciani, habet Artemidor. p. 121, cap. 33, lin. 13 Medio ævo, ut Græci ἀλλαξιμάτα, *mutatoria* v. *paratoria* appellabant senatores, sic Latini quoque eodem appellabant *paraticos* et *homines de partico*. In charta apud du Cangium comparantur *homines de paratico hominibus de genere militari*; vid. v. *Paragium* et *Paratici*, ubi velut collegæ memorantur *credendarii*, οἱ πιστινοί, *consules veteriarum*, οἱ γαιτονιάρχαι, *paratici*, τὰ ἀλλεξιμάτα, et *judices*.

(83) Quamnam apsidem seu fornicem intelligi palatiine an S. Sophiæ pronam (nam atria templorum, ut apsidata, etiam ἀψίδας appellari a novæ Græcis testatur Th. Smith. in Epist. de Ecolæ Græca), an denique Milium vel aliquod aliud publicum ædificium, quis dixerit?

τοὺς ἑαυτοῦ οἰκείους καὶ συγγενεῖς πρὸς ἐστίναι A συγκαλεῖται. Τῇ δὲ τρίτῃ τυροφάγου (84) ἡμέρας προσκαλεῖται τὸν βασιλέα ἅμα τῇ περὶ αὐτὸν συγκαλήτῃ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ εὐαγεῖ μεγάλῳ πατριαρχίῳ, καὶ τελουμένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, προτίθεται κλητώριον ἐν τῷ μεγάλῳ σεκρέτῳ τοῦ πατριάρχου. Καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐ- B τρεπίζειν πρὸς κλησίαν τῆς τοιαύτης τραπέζης, μαγίστρους, πραιποσίτους, ἀνθυπάτους πατρικίους, ὀφφικιαλίους, πρωτοσπαθαρίους, σπαθηροκανδιδά- τους, σπαθαρίους, στρατόρας, κανδιδάτους καὶ ἀρ- χοντας τῶν ταγματίων κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν μετὰ τῶν οὐκείων σκαρμαγγίλων καὶ μόνον, Ἄπο δὲ τοῦ κουφίσματος τοῦ πρώτου μίνσου δεῖ ἡμᾶς εἰσάγειν τὸν πρωτο- νοτάριον τοῦ πατριάρχου μετὰ τοῦ οἰκείου αὐτοῦ B ἀναλογίου (85) τε καὶ βιβλίου καὶ ἱστῆν αὐτὸν ἐπὶ τῆς εὐωνύμου θέσεως τῆς βασιλικῆς τραπέζης πρὸς τὸ ὑπαναγνῶναι τὸν περὶ νηστείας ἀρμόζοντα λόγον. Μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν παντὸς τοῦ λόγου καὶ τὴν εἴσοδον τῶν τυρεψιτῶν ζωμῶν δεῖ προσάγεσθαι τοὺς ψάλτας ἅμωρ σὺν τῷ αὐτῶν δομestίκῳ, τὸν ἀριθμὸν β'· ὡσαύτως καὶ τοὺς ἀναγνώστας ἅμωρ σὺν τῷ αὐτῶν δομestίκῳ, τὸν ἀριθμὸν ὁμοίως, καὶ ἱστῆν αὐτοὺς ἐφ' ἑκάτερα μέρη, εἰς τὸ προσφθεῖν ἱερὸν αἶνον κατὰ τύπον. Τοῖς δὲ λοιποῖς (86) ἅπασιν ἀνὰ ἑνὸς καὶ μόνον. Τῇ δὲ πέμπτῃ τῆς αὐτῆς ἑβδομάδος συγκαλεῖται εἰς ἐστίναι ὑπὸ τῶν πιστῶν βασιλέων ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ ὁ ἀγιώτατος καὶ οἰκουμενικός πατριάρχης, καὶ συνεισέρχονται αὐτῷ μητροπολίται, οὓς ἂν βουληθῆ ὁ αὐτὸς πατριάρχης, καὶ δεῖ ἡμᾶς C εὐτρεπίζειν εἰς κλησίαν τῆς τιμᾶς αὐτῶν συνεστία- σεως ἐξ αὐτῶν τῶν μητροπολιτῶν, οὓς ἂν τύχη, καὶ προσεστώτους τοῦ μεγάλου παλατίου ἐξ καὶ ἡγουμέ- νους τῶν βασιλικῶν μεγάλων μοναστηρίων, ἔσους ἂν εἶναι τύχη, καὶ σεκρετικούς παπάδας τοῦ πατριάρ-

epulis tunc adhibet. Tertia autem tyrophagi seu caseivorii [septimanæ a carnisprivio proximæ] die invitat excipitque convivio imperatorem ejusque senatum archiepiscopus CPtanus in venerabili magno patriarcheo vel ædibus patriarchalibus, finitoque sancto officio celebratur convivium in magno secreto patriarchei. Ad quod nobis invitandi sunt magistri, præpositi, proconsules, protospatharii, spatharocandidati, 440 spatharii, stratores, candidati et præfecti tagmatum, quot mensa capit. Introducuntur et educuntur cum suis scaramangiis tantum. Post ablatum primum ferculum introducitur protonotarius patriarchæ cum suo analogio seu pulpito, ex quo aliquid legens recitat et cum libro, quem tenet; collocaturque ad sinistram partem mensæ, cui imperator assidet. Ejus est sermonem tempori congruum, de jejunio scilicet, prælegere. Finita recitatione totius sermonis et post introitum jusculorum e caseo colorum introducuntur ambo psaltæ [id est cantores tam ex templo S. Sophiæ, quam ex templo SS. Apostolorum] cum suo domestico, ad numerum duodecim. Pariter etiam utriusque templi anagnostæ vel lectores cum suo domestico introducuntur totidem; et collocantur ad utramque mensæ partem. Eorum est sacrum hymnum ex ritu consueto decantare * * *. Reliquis autem omnibus tantum singuli. Quinta feria ejusdem septimanæ invitatur ad convivium a fidelibus imperatoribus in magnum palatium sanctissimus et œumenicus patriarcha, qui, quos voluerit, secum sumit metropolitans. Oportet nos ad communionem C venerabilis illius convivii invitare metropolitans quotcumque tandem in urbe præsentem, presbyteros magni palatii sex; hegumenos magnorum imperialis monasteriorum quotcumque tandem; et secretales patriarchæ papades, quot mensa capit. In-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(84) Sic appellatur illa septimana, quæ Dominicam Carnisprivii nobis Quinquagesimæ sequitur, qua tota, neque ultra, caseo et ovis vesci licet; vid. Du Cange h. v.

(85) Analogium est pulpitum portatile, cui imponitur liber, e quo aliquid recitatur; vid. Du Cange Gloss. utroque h. v. Cæterum consuevisse in cœnis imperialibus e sacro codice et aliis pietatis libris quædam recitari, apparet e Leone Grammatico p. 505, Script. post Theophan. p. 259, ubi pæne eadem verba, et Symeone Magistr. Annal. p. 488: ἦν δὲ καὶ τις τῶν παίδων ἀναγνώσκων ἐν τῇ τραπέζῃ αὐτοῦ. Luitprandus in Legatione p. 483 narrat, se a Nicephoro Phoca cœna exceptum, in qua, quod prius non fecerat, voce Latina beati Joannis Chrysostomi homiliam in apostolorum Actibus legere jussit. Observat Muratorius, alios codices habere pro verbis voce Latina, vos celatus, e quo ipse faciat voce elata. Non improbabilis ea conjectura; certe melius non succurrit nunc, quamvis visum aliquando fuerit, in voce celatus latere Græcum aliquem accusativum τοὺς λέτους; sed quem frustra quæro. In aula Romana idem mos inter prandendum prælegendi obtinebat. In ordine Romano, ubi convivium de-

scribitur, quo papa cardinales die Paschatis excipiebat, inter alia hæc leguntur: *ad dimidium convivium ex præcepto archidiaconi surgit quidam diaconus et legit lectionem. Cantores autem ex præcepto domini pontificis cantant sequentiam, quæ sit conveniens Paschæ, modululis organis, eaque finita eunt et osculantur pedes pontificis, qui dat eis coppam plenam polione, et accipiunt a sacellario unum Byzantium.* Ceremoniale Augustini Patriocii III, § 11 de lectione Scripturæ in mensa: *cum primum convivium incipietur, in loco convenienti ponatur pulpitum, et subdiaconus sive capellanus papæ aliquid de sacra Scriptura legat usque in finem convivii. Interim cum silentio et absque strepitu omnia administrentur quam diligentissime;* ubi vid. not. Josephi Catalani p. 158. Etiam a Turcis Alcoranum inter epulas legi, testantur Annales Turcici Leunclaviani ad A. C. 1394. In veterum quoque imperatorum Romanorum epulis lectores adhibebantur. Spartianus de Adriano, in convivio ait p. 215, *tragædias, comedias, Atellanas, sambucas, lectores, poetas pro re semper exhibuit.*

(86) Ante hæc verba desunt quædam, quorum sensus fuerit: *et illis quidem, cantoribus et lectoribus, dantur nomine imperatoris binæ solidi cæcæ.*

introducuntur et educuntur cum suis stolis et phelonis eo modo, quo illos excipi in magno Justiniani triclinio superius dicebamus.

De festo Orthodoxiæ.

Sequente proxime die Dominica, qua memoria sanctitæ orthodoxiæ eorum, qui sacras imagines venerantur, post occursum et exceptionem factam splendidæ processionis e Blachernis in urbem redeuntis, sanctumque celebratum Missæ officium, instituitur convivium impensis magni œconomii [seu magnæ administraturæ redituum patriarchalium], in splendidissimo et magno patriarchæ secreto. Eo invitare nos oportet imperatori et patriarchæ amicos, magistros, præpositos, proconsules, patricios, metropolitans, archiepiscopos, officiales et magistratus alios de illustri senatu secundum capacitatem mensæ. Introducuntur senatorii quidem ordinis virisuis in scaramangiis tantum, sacerdotes autem suis in schematibus seu vestibus monachalibus.

441 Mense Martio.

Mensis hujus die vigesimo quinto celebratur notabile et illustre festum Annuntiationis sanctissimæ Dominæ nostræ Deiparæ et semper virginis Mariæ, finitaque consueta solemnī processione in templum chalcoprateorum instituta, intrant domini in palatium cum toto illustri senatu splendidis in vestibus, ingressique deponunt omnes suas stolas ex more præscripto: piis autem nostris dominis aurea sua scaramangia induentibus, induunt etiam cæteri omnes sua scaramangia. Dein celebratur ab imperatore in illustrissimo Justiniani triclinio super peculiare mensa convivium, ad quod invitandi nobis sunt magistri, præpositi, proconsules, patricii, strategī, officiales, regii protospatharii et reliqui magistratus ordinum comitatensium pro capacitate mensæ. Vocatos autem introducimus et educimus in suis scaramangiis tantum. Splendida die Dominica palmarum, quæ proxime resurrectionem Christi antecedit, celebratur processio in sancto, quod Deus custodiat, palatio. Piis nempe nostris imperatoribus in chrysotriclino præsidentibus in suis mutatoriis una cum œcumenico patriarcha, toto cubiculo coram ipsis in serie secundum cujusque dignitatem stante, introducuntur quatuor domestici [totidem] tagmatum cum geminis demarchis, chartulario imperialis sacellii, simulque omnes gerocomi et xenodochi venerabilium ædium. Qui postquam sacras cruces, quot opus est, intro attulerunt, introdu-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(87) Videtur post primam vocem περί excidisse. Vulgo festum Orthodoxiæ nude dicitur; vid. Du Cange h. v., qui ait *Orthodoxiam* appellari primam Dominicam juniorum seu quadragesimæ, in qua celebratur apud Græcos festum restitutionis cultus sacrarum imaginum sub Michaele et Theodora

Αχου κατά τὸ ὑποκείμενον ποσὸν τῆς τιμίας τραπέζης· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν μετὰ τῶν οικείων στολῶν τε καὶ φελωνίων κατὰ τὸν προλεχθέντα ἐν τῷ περὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ μεγάλου κλητωροθεσίῳ.

Τῆς Ὁρθοδοξίας.

Τῇ δὲ ἐπιούσῃ Κυριακῇ τῆς τῶν ἁγίων εἰκόνων (87) ὀρθοδοξίας μετὰ τὴν ὑπάντησιν τῆς ἐκ Βλαχερνῶν εἰσιούσης φαινῆς λιτανείας καὶ τὴν ἱερωτάτην μυσταγωγίαν ἐκτελεῖται κλητώριον ἐκ τῆς ὀηρησίας τοῦ μεγάλου ὀκονομοῦ ἐν τῷ λαμπροτάτῳ καὶ μεγάλῳ πατριαρχικῷ σεκρέτῳ, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν φίλους τῷ βασιλεῖ καὶ τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ, μαγίστρον, κραιποσίτους, ἀνθυπάτους, πατρικίους, μητροπολίτας, ἐρχιεπισκόπους, ὀφφικιαλοὺς καὶ ἄρχοντας τῆς περιφανοῦς συγκλήτου, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ποσοῦ τῆς τραπέζης· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς ἅπαντας καὶ ἐξάγειν οὕτως τοὺς μὲν συγκλητικοὺς μετὰ τῶν οικείων αὐτῶν σκαραμαγγίων καὶ μόνον, τοὺς δὲ ἱερεῖς μετὰ τῶν οικείων σχημάτων.

Μὴν Μάρτιος.

Τῇ δὲ καὶ τοῦ Μαρτίου μηνὸς τελεῖται ἡ ἐμπνευσμένη καὶ περιφανῆς ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς ἁγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ τελουμένης τῆς τυπικῆς προσελεύσεως τῷ ναῷ τῶν χαλκοπρατείων εἰσέρχονται οἱ βασιλεῖς ἐν τῷ παλατίῳ μετὰ τῆς παραδόξου πάσης ἐσθλότητος λαμπροφοροῦντες, καὶ μετὰ τὴν εἰσοδὸν ταύτην ἀποτίθενται πάντες τὰς ἐαυτῶν στολὰς κατὰ τύπην, καὶ φοροῦντων τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν βασιλείων τὰ κεχρυσωμένα αὐτῶν σκαραμάγγια, συναμφιῶνται πάντες ὁμοίως τὰ οικεῖα αὐτῶν σκαραμάγγια, καὶ τελεῖται κλητώριον τῷ βασιλεῖ ἐν τῷ περιφανοτάτῳ τρικλινίῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπὶ ἀποκοπῆς τραπέζης, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν τῶν βασιλέων ἐν τῇ τοιαύτῃ ἡμέρᾳ μαγίστρον, κραιποσίτους, ἀνθυπάτους, πατρικίους, στρατηγούς, ὀφφικιαλοὺς, βασιλικούς πρωτοσπαθάρους καὶ λοιποὺς ἄρχοντας ἐκ τῶν βασιλικῶν ταγμάτων κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν ἐν τῇ κλήσει μετὰ τῶν οικείων σκαραμαγγίων καὶ μόνον. Τῇ δὲ πρὸ τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως λαμπρῇ Κυριακῇ τῶν βαίτων τελεῖται ἡ προσελεύσις ἐν τῷ θεοφυλάκτῳ ἱερῷ παλατίῳ. Προναθεσθέντων γὰρ ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν βασιλέων ἐξαλλαγμένων (88) ἅμα τῷ οἰκουμένικῳ πατριάρχῃ καὶ τοῦ κουβουκλείου παντὸς πρὸ προσώπου αὐτῶν κατὰ τάξιν στιχηθὸν παρεστῶτος, εἰσάγονται εἰς τὸν δομέστικοι τῶν ταγμάτων σὺν τοῖς δυσὶ δημέρχαι

impp. legiturque Synodicum in hanc rem editum. Quæ res nota est ex historia Byzantina.

(88) Dedi in Latinis in *mutatoris*; ἐξαλλάττειν enim idem est atque simplex ἀλλάττειν, *possumus vestes veteres novis mutassent*, idem est dictum et que in *mutatoris*. Conf. p. 441.

καὶ τῶ χαρτουλαρίῳ τῆς βασιλικῆς σακέλλης, καὶ ἅν τούτοις δὲ πάντες οἱ γηροκόμοι τε καὶ ξενοδόχοι τῶν εὐαγῶν οἴκων, καὶ τῆς εἰσκομιδῆς τῶν τιμίων σταυρίων παρ' αὐτοῖς τελομένης, εἰσάγονται πάντες, μάλιστα, ἀνθύπατοι, πατρικιοὶ καὶ ὄφφικιαλλιοὶ κατὰ πρόσωπον τῶν εὐσεβῶν βασιλέων, ἐστολισμένοι τὰς ἑαυτῶν λευκὰς χλανίδας, καὶ τῆς διανομῆς τῶν τιμίων σταυρίων εἰς αὐτοὺς γεναμένης, τελεῖται ἡ λιτάνιος ὁμνηθία ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου πρὸς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Τριάδος τῆς Δάφνης, καὶ ἀπὸ τῆς ὑποστροφῆς ταύτης τελεῖται κλητώριον τοῖς βασιλεῦσιν ἐπὶ τοῦ λαμπροτάτου Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν τῶν βασιλέων φίλους, μαγιστρούς, πραιποσίτους, ἀνθυπάτους, πατρικίους, ὄφφικιαλλίους, ξενοδόχους, γηροκόμους, τοποτηρητὰς τῶν ταγμάτων κατὰ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ποσοῦ τῆς τραπεζῆς· καὶ εἰσάγονται πάντες οἱ κεκλημένοι μετὰ τῶν οικειῶν ἀλλοξίμων, πλὴν τῶν χλανιδίων, οἱ δὲ γηροκόμοι καὶ ξενοδόχοι καὶ τοποτηρηταὶ τῶν ταγμάτων μετὰ τὰ οικεῖα αὐτῶν σκαρμαγγία. Τῇ δὲ ἁγίᾳ καὶ ἱερᾷ Ἡέμπτῃ τῆς λαμπρᾶς ὄντως καὶ περιφανοῦς ἑβδομάδος. ἐν ἧ ὁ τῆς θείας μυσταγωγίας παρὰ τῆς ἄνω σοφίας ἐφήπλωται δεῖπνος, τελεῖται προέλευσις παγανὴ ἐν τῷ λαμπρῷ παλατίῳ, καὶ προετρεπίζεται παρ' ἡμῶν ἡ τοῦ βασιλικοῦ δεῖπνου κλησίαι πρῶτας, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν τῶν δεσποτῶν μαγιστρούς, πραιποσίτους, ἀνθυπάτους, πατρικίους, ὄφφικιαλλίους, πρωτοσπαθάρους εὐνούχους, πριμικηρίους, ὀστιάριους, μηχανάβιτας, κόμητας τοῦ ἀριθμοῦ καὶ κεντάρχους κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπεζῆς, καὶ τούτους προσκαλεῖσθαι ἐπὶ τὸν τῆς ἑσπέρας δεῖπνον. Ἀπολυομένης ὄν τῆς συγκλήτου κείσης καὶ πάλιν πρὸς ἔσπραν θ' ἱπανιούσης, συνέρχονται πάντες οἱ κεκλημένοι εἰς τὸ τελῆσαι τὴν ἱερὰν εὐχλάν, καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς πνευματικῆς λειτουργίας προτίθεται τὸ βασιλικὸν κλητώριον ἐπὶ τοῦ περὶ δλίπτου τρικλίνου τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ προσθεσθέντος τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῆς τιμίας τραπέζης, εἰσάγονται πάντες οἱ κεκλημένοι μετὰ τῶν οικειῶν σκαρμαγγίων καὶ μόνον, ἐπὶ δὲ τῇ αὐτῶν ἑξόδῳ λαβόντες παρ' ἡμῶν φαλλιασὸν ἡμῖν ἑξέρχονται πάντες. Τῷ δὲ ἁγίῳ καὶ τιμίῳ Σαββάτῳ ἀνεφγθέντος τοῦ λαμπροῦ παλατίου, τελεῖται προέλευσις δημοσία πρὸς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, καὶ ὑπαλλαττομένης τῆς ἑνδυτῆς (89) τῆς τιμίας καὶ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(89) Endytæ seu tapetes altaribus instrati debebant quotannis in magno Sabbato seu die festum Paschatis proxime antecedente, mutari omnibus in ecclesiis. Endytam S. Sophiæ, ut cathedralis, mutabat ipse imperator. Conf. p. 21 et 107. Regum id erat suo medio, endytas templis donare et renovare; et, si quod in celebre templum religionis causa venirent, debebant in grati animi testimonium aræ pallium relinquere. De Constante, Heraclii filio, narrat Paulus Warnefrid. V. II. sic: *Constantinus Augustus Neapoli egressus — cum ad limina B. Petri pervenisset, obtulit et pallium auro textum.* Manavit hic mos aut ab Arabibus ad Græcos, aut ab his ad illos et Turcos. Jam ante Muhammedem mos erat Arabibus Cabam suam, ædem

cunctur omnes magistri, proconsules, patricii et officiales in conspectum piorum principum, induti suis quique candidis tunicis. Distributis inter eos sanctis crucibus, processio fit inter hymnos a templo S. Deiparæ Phari inde usque ad templum S. Trinitatis in Daphne. Reversi perficiunt domini convivium in splendidissimo Justiniani tricolino, ad quod invitandi nobis sunt amici, nempe magistri, præpositi, proconsules, patricii, officiales, xenodochi, gerocomi, topoteretæ tagmatum pro capacitate mensæ. Invitati intrant in suis mutatoriis, absque tunicis tamen. Gerocomi, xenodochi et topoteretæ tagmatum in suis scaramangiis. 442 Sancta et venerabili quinta feria ejusdem vere splendidæ et illustris septimanæ, in qua divini officii cœna publicis usibus a cœlesti sapientia exponitur, fit processio pagana in splendido palatio, et mane a nobis perficitur ad sacram cœnam invitatio. Invitamus autem magistros, præpositos, proconsules, patricios, officiales, protospatharios eunuchos, primicerios, ostiarios, maglabitas, comites arithmi et centarchos pro capacitate mensæ. Finito itaque consessu omni et misso senatu, iterumque circa nonam horam redeunte, conveniunt invitati omnes ad celebrandum sacram convivium, et post finitum spirituale servitium proponitur et accessui patet sacram convivium in conspicuo Justiniani tricolino institutum, et præside imperatore in venerabili mensa, introducuntur invitati in suis scaramangiis tantum. Finito autem convivio, cum tempus est abundi, exeunt nobiscum omnes cum faucibus quique distributis. Sancto et venerabili die Sabbati ejusdem septimanæ, post apertum splendidum palatium, fit solemnitas et universalis processio ad templum S. Sophiæ; ubi postquam imperator instratum sanctæ et venerabilis aræ novo mutavit, intra in scenophylacium, factaque nardorum seu unguentorum distributione, redit cum gloria in suum palatium. Tum oportet nos ad cœnandum cum domino amicos exciere, magistros, propositos, proconsules, patricios, protospatharios officiales, protospatharios eunuchos, primicerios, ostiarios, maglabitas, topoteretas et rectorum arithmi quosdam pro capacitate mensæ. Convivio interim per ipsum imperatorem coordinato, amicisque opera nostra invitatis, domum discedunt omnes. Post nonam vero diei horam congressus ad

sacram Meccanam, metam suæ venerationis, pallis Jemanicis insternendi, ut ex historia regum Arabiæ felicis constat. Chalifæ post Muhammedem quotannis munera et pallia toti ædi insternenda mittebant; (nam quadrata et tecto plano est,) et eorum successores, Ottomanici imperatores, adhuc hodie quotannis id faciunt. Pompam, qua mittebatur illa endyta suo tempore Misra vel Alcachira ad Meccam, describit in Itinerario suo Wansleb. p. 345: *Le pacha fit partir du Caire en grande pompe le Mahmel ou drap mortuaire, que les rois et les pachas d'Egypte ont coutume d'envoyer tous les ans à la Mecque pour couvrir le tombeau de Mahomet.* Vox Arabica Mahmel, non pannum seralemm, sed lecticam notat, neque mittitur ille panna, endyta, ad

μυστηρίων μετάληψιν, προς σεμνὸν κράμα τοὺς τῆς συγκλήτου προκρίτους, ὡς κοινωνοὺς τῆς χάριτος, ἐμφανῶς προσλαμβάνονται. Καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν ἐν τῇ αὐτῇ κλήσει τοῦ κράματος τοῦ τελουμένου ἐν τῇ Χριστοῦ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ εἰς συνεστίασιν τῷ βασιλεῖ φίλους ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, ἀνθυπάτων, πατρικίων, στρατηγῶν τε καὶ ὀφφικιαλίων, τὸν ἀριθμὸν ἰδ'· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς ἐπὶ τῆς αὐτῆς τραπέζης οὕτως· τοὺς μὲν μαγίστρους, ἀνθυπάτους καὶ πατρικίους, τοὺς λώρους ἡμφεισεμένους μετὰ τῶν χρυσίων αὐτῶν θωρακίων καὶ μόνον, προκρίνειν δὲ ἐν τῇ τοιαύτῃ καθέδρᾳ τοὺς τὰ θωράκια ἡμφεισεμένους ὑπὲρ τοὺς ἄλλους πατρικίους τοὺς τὰ οἰκεία καμίσια φοροῦντας, κἂν τάχα τύχοιεν ἐλάττονας εἶναι ἐν τῇ προβλήσει· τοὺς δὲ στρατηγούς ἅπαντας μετὰ τῶν οἰκείων αὐτῶν σκαρμαγγίων καὶ ἄνθρον· τοὺς δὲ ὀφφικιαλίους καὶ αὐτοὺς μετὰ τῶν οἰκείων καμισίων, ἄνευ μέντοι τῶν ἑαυτῶν χλαμύδων. Ἐπὶ δὲ τῆς προκειμένης ἐν τῷ περιβλήπτῳ χρυσῆφ τρικλίνῳ χρυσῆς τραπέζης, ἐν ᾗ καὶ τὸ περιφανές κτήμα ^{9.10} τοῦ χρυσοῦ πενταπυργίου εἰς τιμὴν προετέθη, δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν τῷ βασιλεῖ φίλους ἐκ τῶν προλεχθέντων μαγίστρων, ἀνθυπάτων, πατρικίων, στρατηγῶν ὀφφικιαλίων, σεκρετικῶν, ἀπὸ τῆς τάξεως τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ κατωτέρω, ἀπηκρητῶν τε ὁμοῦ καὶ κομήτων τῶν σχολῶν καὶ σπριβίωνων, σὺν τῶν δύο ἐκ Βουλγάρων φίλων, τὸν ἀριθμὸν λ'· ἐν δὲ ταῖς περιεξῆς (95) θέσασσιν τῶν καμαρῶν τραπέζαις ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν βασιλικῶν κανδιδάτων, βεστητόρων τε καὶ σιλεντιαρίων, δρακοναρίων, σκηπνοφόρων, σημειοφόρων καὶ σενατόρων τὸν ἀριθμὸν λς'· Ἀγαρηνοὺς δεσμίους ἐκ τοῦ μεγάλου (96) πραιτωρίου τὸν ἀριθμὸν ιη', καὶ ἐκ τῶν Βουλγάρων φίλων ἀνθρώπους ιη'· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ προστιγχίζειν πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτῶν, τοὺς μὲν ἐπὶ τῆς χρυσῆς βασιλικῆς τραπέζης περιφανεῖς δαιτυμόνας μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων καὶ χλανιδίων, προσκαλεῖσθαι δὲ ἑτοὺς ἀπὸ τῶν Βουλγάρων φίλους ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν στρατηγῶν ἐν τῷ δευτέρῳ μίσηφ ἐπὶ τῆς εὐωνύμου θέσεως τῆς τραπέζης πρὸς τὸ ἀριθμεῖσθαι αὐτοὺς πέμπτους, ἢ καὶ ἕκτους φίλους, στιγχίζειν δὲ ἅπαντας ἐνθεν κάκειθεν κατὰ τὴν ἀρμόζουσαν τῆς τάξεως ἐκάστῳ δόξαν. Ἀπὸ δὲ τῆς στάσεως τῶν λεχθέντων τούτων στιγχίζειν αὖθις ἐνθεν κάκειθεν τοὺς ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν κανδιδάτων καὶ κατωτέρω πρὸς τὸ καθεσθῆναι ἐπὶ τῶν ἑκατέρων δύο προκρίτων τραπέζων. Ἐπὶ δὲ ταῖς κατωτέραις τραπέζαις δεῖ προστιγχίζειν, ἐπὶ μὲν τῆς ἐξ εὐωνύμου θέσεως τοὺς ἐξ Ἀγάρων δεσμίους, ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας τραπέζης τοὺς τῶν φίλων Βουλγάρων ἀνθρώπους πάντας· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς ἅπαντας καὶ ἐξάγειν οὕτως· τοὺς μὲν ἀπὸ τῆς συγκλή-

resurrectionis symbolum] tenent; divinumque officium offerentes Deo post assumptionem sacræ cœnæ admittunt palam delectos de senatu proceres ad venerabile crama [seu jentaculum]. ut gaudii participes. In illa ipsa ad crama evocatione (sit autem in catholica Christi ecclesia) oportet nos ad convivandum imperatori amicos invitare, de ordine magistrorum, proconsulum patriciorum, tam strategorum, quam officialium; in universum numero quatuordecim; et hos ad mensam ibi positam introducere hoc modo: Magistri, proconsules et patricii intrant solummodo loris et aureis suis thoracibus induti. Præferuntur autem quoad sessionem patricii thoracibus induti aliis patriciis, qui consuetam suam camisia gerunt, etiamsi forte his dignitate et promotione inferiores sint. Strategii intrant cum suis scaramangiis tantum, officiales cum suis camisiis, absque chlamydibus. Ad auream vero mensam in splendido chrysotriclinio positam, in quo etiam illustre peculium aurei pentapyrgii honoris causa propositum est, invitandi a nobis sunt futuri domino convivæ amici ex iisdem, quos modo diximus magistris, proconsulibus, patriciis, strategis, officialibus, secreticis ordinis militaris et adhuc inferioribus, item asecretis ~~444~~ et comitibus scholarum, scribonibus, duoque insuper e Bulgariis amici; in universum triginta numero. Ad circumstantes ordine continuo quatuor mensas per totidem fornices dispositas invitantur delecti quidam de ordine regionum candidatorum, vestitorum, silentiariorum, draconariorum, sceptrophorum, vexilliferorum et senatorum, ad triginta sex; Agarenos bello captos e magno prætorio octodecim et totidem amicorum e Bulgaria homines. Hos introducere, et, priusquam introeant, seriatim disponere oportet. Qui auream sacræ mensæ splendidi sunt convivæ, illi suis in mutatoriis et tunicis intrant. At Bulgari amici post classem strategorum sub secundo missu introcantur ad sinistram sacræ mensæ plagam; quo quinti aut sexti inter amicos sint [forculaque sua quinto aut sexto loco accipiant]. Omnes autem prius in ordinem disponendi ad dextram et sinistram secundum congruum cuique suum gradum. Ab istorum statione inde porro rursus ordinandi sunt candidatorum ordinis et inferiorum homines, collocandi nempe ad duas ex utraque parte imperiali proximas nobiliores mensas. Ad reliquas duas infimas mensas introducuntur seriatim dispositi, a sinistra quidem parte captivi Agareni; a dextra vero Bulgari omnes. Introducuntur autem et educuntur sic: senatorii omnes et tagmatici seu militiæ comitatensis magistratus in suis mutatoriis; Agareni in candidis et

VARIÆ LECTIONES.

^{9.10} κτήμα R., κλημα cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(95) Idem esse puto atque περίξ ἐξῆς, duas voces in unam contractas, sibilante elisa, ne ξ tam brevi intervallo recurreret et aures læderet.

(96) Videtur hæc vox suspicionem movere ac si plura prætoria in urbe fuissent. Qua de re mihi non constat.

absque zonis calceatique ; Bulgari proprio sibi suo in habitu. Oportet porro ad musicorum organorum intonationem attendere, et quando carmen tum cani solitum exorsi fuerint, exurgere jubere omnes ad bene dominis precandum, chlamydesque exuere, quæ rursus sub ingressum missus dulciorum induendæ, quo in iis, quando tempus excedendi venerit, abeant. Eo tempore, quo consurgendum est, oportet signum consurgendi, quod imperator manu sua dat, observare, simulque clamorem ibi adstantis cubicularii, et protinus surgere jubere, atque educere convivas primum quatuor mensarum, et post exiguam interpositam moram reliquos primæ et summæ mensæ accubantes, ut sic quotquot conveniant, omnes exeant. Secundo die celebratur postfesta seu magnum et primarium festum diem consequens processio in ædem principum et Sanctorum Apostolorum; sacroque officio completo, instituitur convivium super peculiare et priva mensa in magno triolinio palatiorum; ad quod invitandi vobis sunt magistri, præpositi, 445 proconsules, patricii, strategi, metropolitæ, officiales, protospatharii, asecretæ, chartularii, consules, vestitores, silentiarii et magistratus tagmatici seu militares comitatenses, mutatoria gestantes, pro capacitate mensæ. Introducuntur et educuntur in suis mutatoriiis et camisiis, absque chlamydibus tamen. Tempus observandum est, quo factiones acta seu faustas acclamationes peragere et dominos laudare incipiunt. Eo tempore debemus convivis omnibus, ut surgant et ipsi quoque leni voce simul cum factionibus dominis benedicant, imperare.

Tertio post Pascha die peragitur pagana processio in mutatoriis intra palatium et convivium in chrysotriclinio ad modum primi diei. Quapropter ad auream quidem mensam invitandi nobis sunt homines ordinis magistrorum, patriciorum, etc., cum domestico scholarum et hominibus imperialibus, ab ordine inde spatharocandidatorum usque ad ordinem stratorum, pro capacitate mensæ, amici in universum triginta. Quos introducimus et educimus, senatorios quidem viros campagia gestantes omnes in suis mutatoriis, absque tunicis; protospatharios autem cum speciis et russis sagis; imperiales homines cum scaramangiis tantum. Ad inferiores autem quatuor fornicum mensas invitandi sunt imperiales candidati, mandatores et minores magistratus ordinis scholarum, in universum septuaginta duo. Introducuntur et hi cum suis scaramangiis et mutatoriis. Quarto die ejusdem universalis regii convivii peragitur processio rursus pagana in mu-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(97) Vox hæc vetustis Græcis fere tantum de *sacello* dicebatur, novis etiam maximum quodque templum est. Ita, ut de multis saltem unum allegem, apud Seylitz. p. 821 : 'Ο μέγιστος και περίπυτος της του Θεού Σοφίας σηκός. Tam frequentis certe tum erat usus, ut etiam Latini a Græ-

του πάντας και των ταγμάτων μετά των οικείων άλλαξιμων, τους δε 'Αγαρηγούς λευκοφόρους, άζώνους και ύποδεδεμένους, τους δε Βουλγάρων ανθρώπους μετά των οικείων αυτών σχημάτων. Δεί δε προσέχειν την εκφώνησιν και άπήχησιν των μουσικών όργάνων, και ήνίκα τó άδόμενον ξση μέλος, ανιστάν άπαντας εις εύθυμίαν των δεσποτών και αύθις τάς έαυτών εκδιδύσκεσθαι χλαμύδας, και μετά της άφίξεως του μίνσου των δουλείων πάλιν τάτας αναλαμβάνειν προς τó μετ' αυτών εκπορεύεσθαι εν τή αυτών έξόδω. Έν δε τή αυτή άναστάσει δει προσέχειν τó εκ βασιλικής χειρός διδόμενον της έγέρσεως σχήμα, συν αυτώ δε και την εκφώνησιν του πρροστώτος εκεί κουδικουλαρίου, και αύθις έξανιστάν και προπέμπειν τους των δ' τραπεζών κεκλημένους, μικρόν εργοντας τους άνω φίλους, και ειθ' ούτως συνεξερχόμενους άπαντας. Έπι δε της δευτέρας ήμέρας τελείται μεθέορτος προέλευσις εν τή οικίω (97) των κορυφαίων και 'Αγίων 'Αποστόλων. Καί πληρουμένης της ιερᾶς λειτουργίας, προτίθεται κλητώριον επί άποκοπτής τραπέζης εν τή μεγάλη τρικλίω των παλατιών, και δει ήμᾶς εύτρεπίω εις συνεσίχσιν τή βασιλει μαγίστρους, πρακτικούς, άνθυπάτους, πατρικίους, στρατηγούς, κρηπολίτας, όφφικιαλίους, πρωτοσπαθαρούς, άσκητάς, χαρτουλαρίους, ύπάτους, βεστέτορας, σιλεντιρίους και άλλαξιμων των ταγματικών άρχόντων κατά τó ποσόν της τραπέζης · εισάγειν δε αυτούς και έξάγειν μετά των οικείων άλλαξιμων και κημισίων, άνευ μίντι των έαυτών χλαμύδων · προσέχειν δε τοίς εύφημοῦσι δήμοις, και ήνίκα άρξονται άκτολογείν τους δεσπότας, δει έξανιστάν πάντας τους κεκλημένους προς τó και αυτούς πραέως συνεφερμείν τους δεσπότας.

Τή δε τρίτη ήμέρα της αυτης εβδομάδος τελείται παγανή προέλευσις μετά άλλαξιμάτων ένδον του παλατιου, και τελείται κλητώριον επί του χρυσοτρικλίνου κατά τó σχήμα της πρώτης ήμέρας. Καί δει ήμᾶς εύτρεπίζειν εις κλήσιν επί της χρυσῆς τραπέζης άπό της τάξεως των μαγίστρων, πατρικίων και λοιπών συν τή δομestίω των σχολών και βασιλικών ανθρώπων άπό της τάξεως των σπαθαροκανδιδάτων μέχρι της τάξεως των στρατόρων, κατά τó ποσόν της τραπέζης φίλους λ' · εισάγειν δε αυτούς και έξάγειν, τους μὲν υπό κημπάγιον πάντας μετά των οικείων άλλαξιμάτων, πλην και χλανιδος · τοίς δε πρωτοσπαθαρίους μετά σπεκίων και ρώων σελίων · τους δε βασιλικούς μετά των σκαραμαγγίων και μόνον. Έπι δε ταίς κάτω τέσσαρσι των καμαρών τραπέζαις δει ήμᾶς συγκαλείν βασιλικούς κανδιδάτους και μανδάτορας και μικρούς άρχοντας του έτήματος των σχολών, τόν άριθμόν οβ' · εισάγειν δε αυτούς μετά των οικείων σκαραμαγγίων και άλλαξιμα-

cis assumerent. Du Cange v. *Siccus*, id est σηκός, hunc locum e Chronico Magdeburgensi citat : *duces ac præfectorum principes cum manu principum congregati in sicco* [hoc est in *edicula vel oratorio basilicæ Magni Caroli cohærenti*].

των. Τῇ δὲ τετάρτῃ ἡμέρᾳ τῆς αὐτῆς εὐωχίας τελεῖται ὁμοίως προέλευσις παγανῆ μετὰ ἀλλαξιμάτων ἔνδον τοῦ παλατίου, καὶ εἰσάγονται τὰ φωτισματα (98) ὑπὸ τοῦ ὄρφανοτρόφου (99), καὶ καὶ τελεῖται τὸ κλητώριον ἐν τῷ αὐτῷ χρυσοτρικλίνῳ ἐπὶ τῆς χρυσοῦς τραπέζης (1). Καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν τῶν βασιλέων φίλους, ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, πατρικίων σὺν τοῦ δομestικού τῶν ἐξκουθίων καὶ τῶν αὐτοῦ σκριθόνων κατὰ τὸν προλεχθέντα τύπον, καὶ εἰσάγειν αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν, καθὰ εἴρηται. Ἐπὶ δὲ ταῖς κατὰ τῶν καμαρῶν τραπέζαις δεῖ ἡμᾶς συγκαλεῖν ἐκ τῶν λεχθέντων βασιλικῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν μικρῶν ἀρχόντων τοῦ ἐξκουθίου τὸν ἀριθμὸν οβ', καὶ εἰσάγειν αὐτοὺς κατὰ τὸν προλεχθέντα τύπον. Τῇ δὲ πέμπτῃ ἡμέρᾳ τῆς αὐτῆς πανδεσίας εἰσέρχεται ὁ πατριάρχης μετὰ τῶν αὐτοῦ μητροπολιτῶν δοῦναι ἀγάπην τῷ βασιλεῖ, καὶ τελεῖται προέλευσις παγανῆ δι' ἀλλαξιμῶν ἔνδον τοῦ παλατίου, καὶ συγκαθίσταται τῷ βασιλεῖ εἰς συνεστίασιν ὁ πατριάρχης ἐπὶ τῆς ἀποκοπτικῆς χρυσοῦς τραπέζης ἐν τῷ χρυσοῦς τρικλίνῳ, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν ἐπὶ μὲν τῆς χρυσοῦς τραπέζης φίλους ἀπὸ μὲν τῶν μητροπολιτῶν ι', καὶ ἀπὸ τῶν βασιλικῶν πρεσβυτέρων τοῦ παλατίου ἕξ, καὶ ἡγουμένους τῶν βασιλικῶν μοναστηρίων ιβ'. εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν οὕτως τοὺς μὲν μητροπολίτας μετὰ τῶν οικείων ἀλλαξιμάτων, πλὴν τῶν ὠμοφορίων, τοὺς δὲ πρεσβυτέρους μετὰ τῶν λευκῶν φελωνίων, τοὺς δὲ ἡγουμένους καὶ αὐτοὺς μετὰ τῶν οικείων αὐτῶν φελωνίων. Ἐπὶ δὲ τῶν κάτω τραπέζων δεῖ ἡμᾶς συγκαλεῖν ἀπὸ τῶν βασιλικῶν κληρικῶν ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν διακόνων καὶ κατωτέρω καὶ ἀπὸ τοῦ σκκραίου τοῦ πατριάρχου πεπτάδας. τὸν ἀριθμὸν (2)... εἰσάγειν δὲ καὶ ἐξάγειν αὐτοὺς μετὰ τῶν οικείων αὐτῶν καμισίων καὶ μόνων. Τῇ δὲ ἕκτῃ ἡμέρᾳ τῆς αὐτῆς περιόδου τελεῖται προέλευσις παγανῆ μετὰ ἀλλαξιμάτων ἔνδον τοῦ παλατίου, καὶ εἰσάγονται οἱ ἐκ Βουλγαρίας φίλοι μετὰ τῶν ἐκ Βουλγαρίας δώρων (3). Καὶ τελεῖται κλητώριον ἐν τῷ αὐτῷ περιδελίπτῳ τρικλίνῳ ἐπὶ τῆς αὐτῆς χρυσοῦς τραπέζης, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν τοῦ βασιλέως φίλους ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, ἀνθυπάτων

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(98) Græci neophytos seu recens baptizatos aut adhuc baptizandos φῶτα et φωτισματα appellabant; sive quod veluti lumina erant, quorum bona opera lucebant coram gentilibus et Christianis ambosque ad imitationem poterant et debebant allicere, sive quod cereos gererent in ecclesiis per septimanam Paschalem, sive denique, quod illuminati aut illuminandi, hoc est baptizati aut baptizandi essent. Nam baptizare appellant Græci φωτίζειν, et festum Epiphania seu baptismi Christi τὰ Φῶτα, et erat in Ecclesia aliquis ἄρχων τῶν φωτων, inspector recens baptizatorum, ὁ ἄρχων τῶν νεοφύτιστων; vid. Du Cange v. Φῶτα et Φωτίζειν. Solebant autem in vetere Ecclesia pueros non statim a natiuitate baptizare, sed expectabant, donec aliquantulum adolevisent et numerum æqualium simul, præsertim magno Sabbato, baptizabant, qui tota septimana paschali in albis et cum cereis procedebant vid. ad p. 54, ubi plura hac de re dixi.

A tatorii intra palatium, et introducuntur photismata [seu pueri orphani in albis baptismalibus indusiis, cereos tenentes] ab orphanotropho, et instituitur convivium in ipso chrysotriclino super aurea tabula; ad quod invitandi nobis sunt amici imperatoris ab ordine inde magistrorum et sic porro patriicii, domesticus excubitorum ejusque scribones secundum formulam præscriptam, eosque oportet modo jam dicto introducere et educere. Ad mensas vero inferiores sub fornicibus collocatas vocamus homines septuaginta duo de ordine eorumdem imperialium hominum et minorum magistratum excubitorum. Etiam hi dicto modo introducuntur et educuntur. Quinto die ejusdem universalis regii convivii advenit patriarcha cum suis metropolitibus ad dandum imperatori agapen seu osculum pacis, peragiturque pagana processio 466 in mutatoriiis intra palatium: assidetque patriarcha imperatori conviva ad peculiarem auream mensam in chrysotriclino: et invitandi nobis sunt ad auream quidem mensam amici, metropolitæ decem, presbyteri palatini sex et duodecim hegumeni monasteriorum imperialium, qui sic introducuntur: metropolitæ in suis mutatoriis, præter omophoria; presbyteri cum albis pheloniis; hegumeni cum suis sibi propriis pheloniis. Ad inferiores autem mensas invitamus delectos clericos palatinos ab ordine diaconorum inde et sic porro inferiores ordines et secreti patriarchæ papades seu monachos, in universum... Hi solis in suis camisiis introducuntur et educuntur. Sexto die ejusdem orbis [dierum nempe seu septimanæ] peragitur processio pagana in mutatoriiis intra palatium, et introducuntur amici Bulgari cum donis e Bulgaria allatis; et celebratur convivium in eodem illustri triclinio super eadem aurea mense; invitandique sunt nobis ad convivandum imperatori amici de ordine magistrorum, proconsulum et cæterorum una cum amicis Bulgaris et drungario vigiliæ et domestico hicanatorum, ad numerum triginta; ordinandique et introducendi eodem modo, quem ad primum diem exposuimus. Ad inferiores autem mensas invitantur magistratus

(99) Ergone orphanotrophus idem fuit cum τῷ ἄρχωνι τῶν φῶτων?

(1) Mensa lignea vel alterius generis erat, aurea lamina incrustata. Idem de cæteris quoque talibus tenendum. Ecquis enim totam auream mensam, totum aureum organum solumve tractare, bajulare possit?

(2) Post hanc vocem erat spatium vacuum in membranis.

(3) Videntur mihi (et enim moria fallit, legi alicubi) quotannis mutari soliti fuisse Bulgarorum in urbe regia residentes circa tempus Paschatis. Habebant enim Bulgari perpetuo legatos CPTi, et vicissim CPTani imp. habebant perpetuo legatos apud Bulgaros, quos etiam quotannis ad cœnam vocabant. Novi ergo circa Pascha identidem venientes munera nomine regis Bulgari apportabant, quæ hic dicuntur feria sexta Paschalis hedmoma-dis, primum ad imperatorem admissæ, ~~οὐκ ἔστιν~~

τοι, βεσθητορες, σιλεντιάριοι, ὁ ἀκουάριος καὶ οἱ τοῦ ἡλιακοῦ σὺν τῷ δεησογράφῳ, τὸν ἀριθμὸν κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης. Εἰσάγονται δὲ καὶ ἐξάγονται κατὰ τὸν ἀνωτέρω λεχθέντα τρόπον. Μεσοῦστος δὲ τῆς ἑορτῆς (4) τοῦ Πάσχα τελεῖται προέλευσις δημοσία, καὶ προέρχονται οἱ βασιλεῖς ἐμπράτως εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Μωκίου, καὶ τελουμένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας προτίθεται κλητώριον τῷ βασιλεῖ ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης ἐν τοῖς ἐκεῖσε τρικλίνοις καὶ συνεσιᾶται ὁ πατριάρχης τῷ βασιλεῖ, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεσιᾶσιν αὐτῶν φίλους ἅπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, ἀνθυπάτων, πατρικίων, μητροπολίτας, ὀφφικιαίλους καὶ ταγματικούς, καὶ τῶν ἐκ τῆς συγκλήτου καμπαγίων κατὰ ¹¹ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξίμων χωρὶς τῶν χλανιδίων· ἐν δὲ τῷ προλεχθέντι τῆς ἀκτολογίας τῶν δῆμων χροῶν ἐξανιστῆν ἅπαντας τοὺς κεκλημένους εἰς εὐφημίαν τῶν δεσποτῶν. Ἐπὶ δὲ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς μετὰ σαρκὸς εἰς οὐρανὸς ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ θαυμαστῆς ἡμέρας τελεῖται δημοσία προέλευσις παρὰ τῶν βασιλέων ἡμῶν τῶν ἁγίων ἐν τῷ πανσίπτῳ καὶ σεβασμίῳ ναῷ τῆς ὑπεραγίως δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Πηγῆς, καὶ τελουμένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, προτίθεται κλητώριον τῷ βασιλεῖ ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης, καὶ συνεσιᾶται ὁ πατριάρχης τῷ βασιλεῖ, καὶ συγκαλοῦνται εἰς συνεσιᾶσιν αὐτῷ φίλοι ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων καὶ κατωτέρω κατὰ τὴν ἐκθεσιν καὶ τὸ σχῆμα τῶν προλεχθειῶν περιφραῶν προελύσεων.

Ἡ Πεντηκοστή.

Τῇ δὲ ἁγίᾳ τῆς Πεντηκοστῆς ἡμέρᾳ τελεῖται προέλευσις κατὰ τὸν τύπον τῆς τοῦ σεβασμίου Ἡσάχα ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ καθολικῆ καὶ ἀποστολικῆ Ἐκκλησίᾳ, καὶ προτίθεται κράμα ἐκεῖσε τοῖς βασιλεῦσι, καὶ προσκαλοῦνται οἱ ἀνωτέρω λεχθέντες φίλοι. Καὶ ὑποστροφῆς τῶν βασιλέων ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ μετὰ προελύσεως γενομένης, προτίθεται τὸ βασιλικὸν κλητώριον ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης ἐν τῷ περιδλέπτῳ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνῳ, καὶ συνεσιῶνται τῷ βασιλεῖ οἱ κατὰ τύπον ἀνωτέρω λεχθέντες φίλοι, εἰσαγόμενοι καὶ ἐξαγόμενοι μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων χωρὶς χλανιδίων. Μετὰ δὲ τὴν ἁγίαν τῆς Πεντηκοστῆς ἡμέραν ἐκτελεῖται τὸ στέψιμον τοῦ δεσπότου (5). Τῇ δὲ πρώτῃ τοῦ Μαΐου μηνὸς ἐκτε-

VARIE LECTIONES.

¹¹ Ita em. R., καμπαγίων τῶν κατὰ cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(4) Ergone Pascha et festum Paschalis appellabatur totum tempus quinquaginta dierum, qui Dominicam Paschatis et Pentecostes intercedebant? Dixerintne Græci novi μεσῆν pro μεσάζειν, non bene meminī. Erunt certe qui μεσαζούσης hic reponere malint. Nullum alium diem, quam medium inter ambo festa seu vigesimum quintum a festo Paschatis inde designari liquet ex eo, quod medio festo Paschatis hic loci dicitur imperator *procedere ad S. Mocium*. Atqui p. 59, seu I. I, cap. 17, in ipso titulo dicitur imperator illuc vadere τῇ τετραδί τῆς Μεσοπεντηκοστῆς, seu *feria quarta septimanæ quartæ post Pascha*.

(5) At cujus? Leonis profecto Sapientis, sub

cuntur et educuntur modo supra scripto. Dum vero medium est festum paschatis [id est die inter festum paschatis et festum pentecostes medio], peragitur processio publica, et prodeunt imperatores in solemne pompa ad templum S. Mocii, sanctoque officio ibi peracto, 448 apparatur et proponitur imperatori convivium super peculiare mensa in tricliniis seu palatio, quod penes illud templum est. Patriarcha ibi convivatur imperatori; invitandique nobis sunt ad convivandum amici de ordine magistrorum, proconsulum, patriciorum, metropolitaram, officialium et tagmaticorum magistratum, item senatorum campagia ferentium, tot, quot mensa capit. Introducuntur et educuntur in suis mutatoriis, absque tunicis. Quando factiones acta sua seu laudes dominorum et pia vota exclamant, jubemus convivas omnes surgere, ut et ipsi dominis bene precentur. Divino autem illo sanctoque et admirabili die festo, quo Christi in carne assumptio in cœlum celebratur, peragitur publica processio a venerabilibus nostris imperatoribus in admodum venerabile reverendumque templum sanctissimæ Domine nostræ Deiparæ Pigiæ seu ad fontem; peractoque sacro officio, proponitur imperatori convivium super peculiare tabula, et convivatur patriarcha domino, invitanturque ad pariter convivandum amici ab ordine magistrorum inde et sic porro minores magistratus secundum superius expositam formulam prædictarum splendidarum processionum.

De cerimoniis festi Pentecostes.

Sancto die Pentecostes peragitur processio secundum formulam, quæ die venerabilis Paschatis festo observatur, in sanctam catholicam et apostolicam Dei [magnam] Ecclesiam; proponitur ibi imperatoribus mixtum; et amici paulo ante dicti invitantur ad convivium. Interea redeunt imperatores in magnum palatium in processione, proponiturque sacrum convivium super peculiare mensa in splendido triclinio Justiniani, et convivantur imperatori, quos par est ex rituali, amici supra nominati, introducti et educti cum suis mutatoriis, absque tunicis. Post sanctum Pentecostes festum celebratur natalis coronationis despotæ. Primo

D

Maii celebrantur encœnia vel dedicatio Novæ ec-

quo Cletorologium hoc conditum fuisse, multis et indubitatis argumentis constat. Atqui coronatus ille a Patre Basilio fuit die festo Epiphaniæ A. 870. (Vid. Du Cange Famil. Byzant. p. 141.) Etiamsi velis forte conjicere, Leonem die post Pentecosten proximo imperium adiisse, patre vivis exempto, neque hoc procedit. Nam Basilius Calendis Martiis obiit, ut Du Cange perhibet, aut 29 Aug., ut Noster. Ergo aut sub alio imperatore scriptum fuit hoc Cletorologium, aut particula hæc ab aliena manu est addita. Ergo per despotam intelligitur Constantinus Porphyr., Leonis filius. Despotas, appellari jam Heraclii tempore coaruisse filios imperatorum, apparet ex p. 363. Simul

clesiæ; factaque solemne cum cereis et supplicationibus processione e templo S. Deiparæ Phari, et tum peracto sacro officio, proponuntur dominis dapes in jucundo chrysotriclino, convivante imperatori patriarcha; invitanturque ad eundem finem magistri, præpositi, patricii, cæteri homines imperiales et metropolitæ pro ratione tabulæ. 449 Die undecimo Maii peragitur natalis hujus urbis et admittitur deximum seu turba salutantium et gratulantium absque saximo tamen; celebratur etiam equestre certamen cursorium, modoque prædicto convivium. Die octavo Maii peragitur processio memorie Sancti Joannis Theologi in hebdomo, finitoque sacro officio, proponuntur dapes, et convocantur secundum ritum senatorii omnes pro ratione mensæ. Die vigesimo Julii peragitur cum solemne supplicabunda processione intra palatium memorie Eliæ prophetæ, et per eam celebratur memoria dimissionis pii domini nostri (Leonis Sapientis) e custodia. Pridie illius diei autem seu in vigiliis peragitur in antecessum S. officium vespertinum in Pharo, et canitur ab omnibus cantus absolutivus ejusdem melodie atque hymnus, qui incipit a voce: Συνταφίντες, danturque ab imperatore ex recepto ritu magistris, præpositis, proconsulibus, patriciis et officialibus cruciculæ argenteæ. Altero autem die post, illo nempe, quo ipsum Eliæ festum celebramus, præsidet imperator in mutatoris super glorioso chrysotriclino, adstante secreto cubiculo, introducunturque præfectus sacelli et xenodochi et gerocomi, apportantes cruces auro incrustatas ad imitationem rituum festi palmarum, omnibusque splendide indutis, introducit ordo magistrorum, proconsulum, patriciorum et officialium in conspectum domini, qui postquam dictas cruces sua manu distribuit, instituitur, ut diximus, publica solemnis supplicabunda processio a templo S. Deiparæ Phari ad illustre templum magnæ Novæ ecclesie; peractoque sacro officio, proponuntur epulæ dominis in chrysotriclino, convivantibus cum ipsis patriarcha et metropolitæ, magistris, præpositis, proconsulibus, patriciis, officialibus et reliquis imperialibus hominibus secundum capacitatem mensæ. Præsidet imperator in suo dibetio, et convivæ a nobis introducuntur in suis quisque mutatoris absque tunicis. Postero die instituitur exceptio deximi [seu salutantium procerum turbæ] et magni saximi, D propositisque epulis imperialibus super magna mensa in Justiniani triclinio præsidet imperator in suo dibetio; nostrumque est invitare ad convivium ab ordine inde præpositorum, patriciorum, officialium,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

apparet ex hoc loco, Constantinum a patre Leone vivo coronatum, non post ejus excessum demum fuisse, ut aliqui tradidere.

(6) Non inest vitium huic numero, quod aliquando putabam, quamvis auctor ordinem suum deserat et octavum Maii post undecimum collocet. Maii enim 8 celebrabatur memoria Joannis Theologi, ut e Menæis constat.

Α λούνται τὰ ἐγκαίνια τῆς Νέας ἐκκλησίας, καὶ λίνου προελεύσεως γινομένης ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου, τελεῖται ἡ θεία λειτουργία καὶ προτίθεται κλητώριον τοῖς βασιλευσίν ἐν τερπνῷ χρυσοτρικλίῳ, καὶ συνεσιᾶται τῷ βασιλεὶ ὁ πατριάρχης, καὶ συγκαλοῦνται εἰς συνεσίασιν τοῦ ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, πραιποσίτου πατρικίων καὶ λοιπῶν βασιλικῶν ἀνθρώπων σὺν μητροπολιτῶν κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης. Τῆς α΄ τοῦ αὐτοῦ Μαΐου τελεῖται τὸ γενέθλιον τῆς ἡμετέρας αὐτῆς, καὶ ἐκτελεῖται δεξιῶσις δεξιμοῦ χωμαξίμου καὶ ἵπικόν ἵπποδρόμιον, καὶ τελεῖται κλητώριον κατὰ τὸν λεγθέντα τύπον. Τῆς δὲ ὀγδόῃ τοῦ αὐτοῦ Μαΐου μηνὸς τελεῖται προελεύσις τῆς μνήμης τοῦ θεολόγου ἐν τῷ ἐβδόμῳ, καὶ τελοῦμεν τῆς λειτουργίας, προτίθεται κλητώριον, καὶ συγκαλοῦνται κατὰ τύπον οἱ τῆς συγκλήτου πάντες κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης. Τῆς δὲ κ΄ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς ἐκτελεῖται διὰ λιτανίου προελεύσεως ἕνδον τοῦ ναοῦ ἡ μνήμη Ἡλιοῦ τοῦ προφήτου, καὶ δι΄ αὐτῆς ἀνάκλησις (7) τῆς περιοριστικῆς τοῦ εὐσεβοῦς ἐπιγραφῆς. Προεκτελεῖται δὲ πρὸ αὐτῆς τῆς ἐπιγραφῆς ἐν τῇ παραμονῇ ἑσπερινὸν ἐν τῷ Φάρῳ, καὶ παραπρὸ πάντων ἀπολύσιμον (8) ᾠσμα ἰσομυλίου, « Συνταφίντες, » καὶ δίδεται τοῖς μαγίστροις, πραιποσίτοις, ἀνθυπάτοις, πατρικίοις καὶ ὀφφικιαλίοις τύπον παρὰ τοῦ βασιλέως σταυρίτζια ἔργον. Τῆς δὲ ἑπαύριον ἡμέρας, ἐν ἣ τὴν ἑορτὴν ἐκτελοῦμεν προκαθίσταται ὁ βασιλεὺς μετὰ ἀλλαξιμάτων ἐπὶ τὸν ἐνδόξου χρυσοτρικλίου, καὶ παρεστῶτος τοῦ κλητοῦ κουδουκλείου, εἰσάγονται δὲ τε τοῦ σακελλίου καὶ οἱ ξηνοδόχοι καὶ γηροκόμοι, προσάγοντες σταυροχρυσοστοιβάτους κατὰ μίμησιν τῆς ἑορτῆς τῶν βαίων, καὶ λαμπροφορούντων πάντων, εἰσάγεται τὰς τάξεις τῶν μαγίστρων, ἀνθυπάτων, πατρικίων καὶ ὀφφικιαλίων ἔμπροσθεν τοῦ δεσπότη, καὶ διανομὴ τῶν λεγθέντων σταυρίων ὑπὸ τοῦ βασιλέως γενομένης, τελεῖται, ὡς ἔφαμεν, δημοσία λιτανία προελεύσεως ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου ἐπὶ τὸν περιβλεπτον ναὸν τῆς Μεγάλης Νέας ἐκκλησίας, καὶ τελοῦμένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας προτίθεται κλητώριον τῷ βασιλεὶ ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίου, καὶ συνεσιᾶται τοῖς βασιλευσίν ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ μητροπολίται, μαγίστροι, πραιποσίτου ἀνθύπατοι, πατρικιοί, ὀφφικιαλίοι καὶ λοιποὶ βασιλικοὶ κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης. Προκαθίσταται ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ οἰκείου διδητησίου, καὶ ὁ ἡμᾶς εἰσάγειν καὶ ἐξάγειν πάντας τοὺς κεκλημένους μετὰ τῶν οἰκείων αὐτῶν ἀλλαξιμάτων χωρὶς τιμῆς χλαυιδίων. Ἐν τῇ ἑπαύριον τελεῖται δεξιῶσις δεξιμοῦ καὶ μεγάλου σαξίμου, καὶ προταθέντος βασι-

(7) Vid. Cedren, pag. 596, et Script. post Theophr. p. 215 c. 100. Intelligitur ex hoc loco, factum esse 20 Julii, quo memoria Eliæ prophetæ celebratur a Græcis. Tempus facti præterierunt laudatores scriptores.

(8) Canticum, quod in fine officii, ἐν τῇ ἀπολύσει canitur; vid. Du Cange v. Ἀπόλυσις. Pro ἰσομυλίῳ ut in membranis est, patet legendum esse ἰσομυλί-

κοῦ γλητωρῶλου ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης ἐν τῷ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνῳ, προκαθέζεται ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ οἰκείου διθητησίου, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτραπέζειν εἰς συνεστίαςιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς τάξεως πραιποσίτων, πατρικίων, ὀφφικιαλίων καὶ ἀπὸ τῶν σικρετικῶν τῶν ὑπὸ καμπάγιον πάντων κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων τε καὶ χλανιδίων. Τοὺς δὲ λοιποὺς μαγίστρος, ἀνθυπάτους πατρικίους καὶ ἀπαντας τοὺς βασιλικούς ἀνθρώπους ταμιεύειν αὐτοὺς μετὰ θωρακίων καὶ κονδομανίων εἰς τὸ σάξιμον τῆς τραπέζης, χορευόντων δὲ πάντων περίξ τῆς βασιλικῆς τραπέζης καὶ τὴν ἀνάβρυσιν εὐφημούντων τοῦ σοφωτάτου δεσπότη, δίδεται παρ' αὐτοῦ τούτοις εἰς φιλοτιμίας ἐπίδοσιν ἀποκόμβιον ἕχον χρυσοῦ λίτρας γ'· προσέχειν δὲ δεῖ τὴν ἀκτολογίαν τοῦ δήμου, καὶ ἐξανίστην ἀπαντας τοὺς κεκλημένους πρὸς εὐφημίαν τοῦ δεσπότη κατὰ τὸν προγραφέντα τύπον. Ἐφεξῆς δὲ ταύτης τῆς ἡμέρας τελεῖται πεζοδρόμιον βωτῶν τῶν πολιτῶν τυπωθὲν ἐπὶ λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη, καὶ δίδονται σφραγίδια (9) ὡς κατὰ τύπον τοῦ βωτοῦ πεζοδρομίου, καὶ προτίθεται κλητῶριον τῷ βασιλεῖ ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης κατὰ τὴν μέσσην θέσιν τοῦ περιφανοῦς τρικλίνου τῶν ἰθ' ἑρπυῶν ἀκουσίτων, καὶ συνεστιῶνται τῷ βασιλεῖ οἱ πραιπόσιτοι σὺν τοῖς εὐνούχοις πρωτοσπαθάριοις καὶ πριμικηροῖς, τὸν ἀριθμὸν ἕξ, ὡσαύτως καὶ πάντες οἱ πένητες οἱ τὰ σφραγίδια τοῦ βασιλέως διὰ χειρὸς τῶν μεγιστάνων λαβόντες, καὶ δίδεται αὐτοῖς ἀποκόμβιον ἀνὰ νομίσματος α γ' (10). Καὶ μεθ' ἡμέρας δύο τελεῖται ἵππικὸν ἵπποδρόμιον, καὶ προτίθεται κλητῶριον ἐπὶ τοῦ τρικλίνου τοῦ καθίσματος, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτραπέζειν εἰς συνεστίαςιν τῷ βασιλεῖ φίλους κατὰ τὸν ἐν τοῖς ἵπποδρομικοῖς κλητῶροις λεχθέντα τύπον. Ἐπὶ δὲ τῆς γ' τοῦ Αὐγουστοῦ μηνός (11) ἡμέρας ἐκτελεῖται ἡ προέλευσις μετὰ ἀλλαξιμάτων ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ καθολικῆς ἐκκλησίᾳ, καὶ τελουμένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, συνεστιῶνται τῷ βασιλεῖ οἱ πολλὰκις ἐπὶ τοῦ κράματος μνημονευθέντες φίλοι, καὶ ὑποτρέφει ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τὸ παλάτιον ἐμπράττω, καὶ προτίθεται κλητῶριον τῷ βασιλεῖ ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης ἐν τῷ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνῳ, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτραπέζειν εἰς συνεστίαςιν τῷ βασιλεῖ φίλους ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, ἀνθυπάτων, πατρικίων, ὀφφικιαλίων, πρωτοσπαθάρων καὶ λοιπῶν συγκλητικῶν τῶν ὑπὸ καμπάγιον ὄντων κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξ-

A et sic porro, secreticos, 450 quotquot campagia gerunt, pro ratione mensæ; eosque introducere et educere in suis mutatoriis et tunicis. Reliqui autem magnates, ut magistri, proconsules, patricii et omnes homines imperiales reservantur ad peragendum in thoracibus et condomaniciis saximum aut choream mensæ. Saltantibus autem omnibus circa sacram mensam et liberationem sapientissimi domini celebrantibus datur ab ipso nomine doni gratiuti apocombium continens litras tres. Attendere deinceps oportet, quando factiones acta dicere incipiant, et tum excitare convivas ad laudes domini dicendas, prout supra præscriptum est. Immediate post illum diem peragitur votum pezodromium seu quo pedestres urbani cursores certant, a Leone, Christum amante domino, institutum et ordinatum; daaturque [pauperibus] tesserae, ut in tali voto cursorio moris est. Dein proponuntur sacra dapes super peculiare mensa in media parte illustris triclinii jucundorum novendecim acubituum seorsim posita. Convivantur imperatori præpositi, eunuchi protospatharii et primicerius, in universum hi sex; deinde quoque pauperes omnes, qui tesseras imperiales per manus magnatum acceperunt; hi donantur viritim singulis nummis et quaternis miliarensibus. Tertio die post peragitur certamen equestre cursorium, et celebratur convivium in triclinio cathismatis, ad quod invitamus amicos, quos moris esse in ludis equestribus invitari supra diximus. Die Augusti sexto celebratur processio in mutatoriis in magnam Dei catholicam ecclesiam, sacroque officio finito, convivantur ibidem imperatori amici, quos sæpe jam nominavimus, de mixto cum memoraremus. Revertitur deinceps imperator in palatium splendida cum pompa, ipsique proponuntur dapes in peculiare mensa triclinii Justiniani, quo invitamus magistros, proconsules, patricios, officiales, protospatharios et reliquos senatores campagia gerentes pro capacitate mensæ. Introducuntur et educuntur in suis mutatoriis absque tunicis, quia etiam ipse imperator in suo dibeteso præidet. Ejuodem mensis die decimo quinto 451 peragitur publica processio dormitio nis sanctissimæ Dominæ Deiparæ in venerabile templum ejus, quod est in blachernis, sacroque peracto officio, proponitur prandium super mensa peculiare in inferiore triclinio, quod versus palatia maritima spectat, præsidetque imperator cum patriarcha in suo dibeteso. Invitare ad illius convivii communitio-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(9) Interpretatur locum hunc alter Nostri pag. 210, ubi dicitur: δίδωσιν (scil. Imperator) αὐτοῖς (proceribus suis) σφραγίδας διανείμει τοῖς πτωχοῖς, ὅπως ἀνακληθῶσι (id est ἀνκληθῶσι) μετ' αὐτοῦ (ita est in membranis) εἰς τὰ ἰθ' ἀκούσιτα κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνθησίαν, distribuit ipsis tesseras, quas distribuunt inter pauperes, quo recumbant [id est epulentur] cum imperatore in 19 accubitis juxta veterem consuetudinem.

(10) Reddidit nummis singulis et quaternis miliarensibus. Puto nempe, α quidem numerum singularem, γ autem tertiam nummi partem, hoc est quatuor

miliarensia significare. Sane γ cum aliquo ductu calami exstat inter compendia numeralia apud Montfaucon. p. 361 Palæogr. Græcæ, et dicitur τὸ τρίτημόριον vel τὸ τρίτον μέρος indicare. Eadem de causa βδ' p. 454 interpretatus fui binos nummos cum ternis miliarensibus. Quod si autem hic loci sit reddendum binos nummos cum quaternis mil., erit priore loco reddendum singulis nummis cum ternis miliarensibus. Utrum sit rectius, eruditi judicent.

(11) In sextum diem Augusti incidit festum Transfigurationis Christi.

nem nos oportet amicos de ordine magistrorum, præpositorum, proconsulum, patriciorum, officialium, metropolitaram et reliquorum magistratum, tam palatinorum, quam militarium, pro ratione capacitateque mensæ. Introducuntur et educuntur sic : magistri, præpositi, patricii, officiales et qui campagia gerunt omnes, in suis mutatoriis : reliqui basilicitanum in suis scaramangiiis. Eiusdem ipsius diei vespera [seu horis pomeridianis] abit imperator in templum S. Diomedis; et altero die post, peracto sacro officio, proponuntur dapes, more consueto, convivantur domino etiam tunc de toto senatu delecti amici. Die vigesimo nono ejusdem mensis celebratur memoria [et dies emortualis] sancti et orthodoxi magni nostri imperatoris Basilii [eo die pie defuncti]. Solenne tunc splendidaque in pompa procedunt imperatores nostri [Leo et Alexander] induti scaramangiiis in templum SS. Apostolorum; sanctoque officio finito, redeunt eodem modo cum gloria domum, et apponuntur epulæ in Justiniani triclinio, ad quarum communionem invitandi nobis sunt amici, ut magistri, homines senatorii, homines imperiales, pro spatio mensæ. Introducuntur et educuntur in suis tantum scaramangiiis, propterea quod et ipsi domini tali in habitu accumbunt. Altero die post celebratur cum deximo seu solenni salutantium et gratulantium exceptione autoratoria seu natalis pii in Christo imperii fidelium imperatorum Leonis et Alexandri; absolutoque cum solemnibus cerimoniis deximo, rursus præsentantur pii domini in throno auxiliium flagitantibus oblatum et præmia honorisque merentibus collatum; quo facto rursus instruitur sacrum convivium, ad quod invitamus delectos de ordine magistrorum, præpositorum, proconsulum, patriciorum, officialium præter eunuchos omnium, sed ordinum tantum partem dimidiam; de cætero campagia gerente senatu et militaribus urbanis magistratibus mutatoria gerentibus quotquot mensa capit. Hi suis in mutatoriis et tunicis introducuntur. Reliquos autem omnes reservamus ad choream, quæ exhilarandi domini nostri gratia instituitur. 452 In orbem hi saltando aureis in thoracibus pepulum veluti laudum piis nostris dominis tot vocum tam vario et non desinente concentu texunt. Pro quo studio accipiunt donarii nomine auri litras sedecim; quæ inter ipsos a protomagistro et regio artocline secundum formulam et præscriptum codicem collegii nostri distribuuntur. Sequente die perficitur consequi prædictas hilaritates solens cer-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(12) Incidit enim in XVI Augusti memoria S. Diomedis.

(13) Non video, qui potuerit die 29 Augusti memoria Basilii Macedonis celebrari, qui tamen Calendis Martiis A. 886 obiit. Ergone memoriæ defunctorum non in diebus eorum emortualibus renovabantur? Aut in aliud tempus dilatae, occupato iam alterius antiqui et majoris Sancti memoria?

1 Die nonne 30 Augusti fuerunt (ut videtur) Basilio diademate donati. Aut si Basilius

ἄγειν μετὰ τῶν οἰκειῶν ἀλλαξιμάτων γὰρ ἡ γλαυιδίων διὰ τὸ καὶ τὸν βασιλεὺς μετὰ τοῦ διδραχμίου προκαθεσθῆναι. Τῇ δὲ αὖ τοῦ μηνὸς ἡμέρᾳ τελεῖται δημοσία προέλευσις τῆς μῆσιως τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοῦ τῶν πανσέπτεσιν ναῶν αὐτῆς τῶν ἐν Βιλαγίᾳ τελομένων τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, προέλευσις τῶν ἐπι ἀποκοπτῆς τραπέζης ἐν τῇ κεντρικῆν τῶν ὄντι ἐπὶ τὰ καλῆτα τῆς βασιλείας προκαθίσταται ὁ βασιλεὺς σὺν τῇ παρῶν τοῦ οἰκείου αὐτοῦ διδραχμίου. Καὶ οὕτως πρὶν εἰς συνεστίαςιν αὐτοῦ φίλους ἐπὶ τῶν τῶν μαγίστρων, πραιποσίτων, ἀνθυπάτων, κλιῶν, ὑφρικιαλίων, μητροπολιτῶν καὶ λοιπῶν τῶν βασιλικῶν τε καὶ ταγματικῶν κληρῶν τῆς τραπέζης. Εἰσάγονται δὲ καὶ ἑξῆς οἱ μὲν μαγίστροι, πραιποσίτοι, πραιποσίτων κληῖοι καὶ οἱ ὑπὸ καμπάγιον πάντες κληῖοι ἀλλαξιμάτων· οἱ δὲ λοιποὶ βασιλικῶν οἰκειῶν σκαρχμαγγίων καὶ μετὰ αὐτῇ ἡμέρᾳ δαίτης ἀπέρχονται ὁ βασιλεὺς ναὸν τοῦ Ἁγίου Διομηδοῦς, καὶ τῆς τελομένης τῆς λειτουργίας, προέλευσις κατὰ τύπον, καὶ συνεσθίουσι, τῶν βασιλικῶν ἐκ τῆς συγκλήτου πάντες. Τῇ δὲ αὖ μηνὸς ἡμέρᾳ ἐκτελεῖται ἡ μνήμη ὁρθόδοξου μεγάλου βασιλέως ἡμῶν προέρχονται μετὰ σκαρχμαγγίων ἡμῶν Ἁγίων Ἀποστόλων οἱ βασιλεῖς τελομένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, ὁμοίως οἴναδε μετὰ δόξης, καὶ προέλευσιον ἐκ τῆς Ἰουστινιανοῦ τρικλίνης, αὐτῶν εὐτραπέζην εἰς συνεστίαςιν τοῖς βασιλικῶν ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, τῶν βασιλικῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὸ ποσὸν ἑσθίουσι εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἑξάγειν μετὰ σκαρχμαγγίων καὶ μόνον διὰ τὸ καὶ ἐν τῷ τοιοῦτῳ σχήματι ἀκουμβίζαν. Τῇ δὲ ἐκτελεῖται διὰ δεξιμοῦ ἢ ἐν Χριστῷ (14) τῶν πιστῶν βασιλέων. Λέοντος καὶ Ἰωάννου καὶ τελομένου αἰσίως τοῦ δεξιμοῦ, τῆς καὶ πάλιν οἱ εὐσεβεῖς δεσπότες εἰς πολλῶν ἀνθρώπων τοῦ θρόνου, καὶ αὐθις στοιχεῖται τὸ κληρῶν δεσπότης (15), καὶ δαὶ ἡμᾶς εὐτραπέζην εἰς συνεστίαςιν τῶν βασιλέων ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν σκαρχμαγγίων, πραιποσίτων, ἀνθυπάτων, πραιποσίτων, ὑφρικιαλίων, κληρῶν τῶν εὐνούχων, τοὺς ἡμῶν τῶν, καὶ ἀπὸ τῆς τάξεως τῆς ὑπὸ καμπάγιον συγκλήτου, καὶ τῶν ταγματικῶν ἀλλαξιμάτων, τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης, καὶ εἰσάγειν μετὰ

Macedo revera die Aug. 29 vivis excessit, et altero die post, ut par erat, filiorum collegium perierum. Confirmat hoc superiorem notam logicam, a morte Basilii, quæ d. 29 Aug. accidit. Quis ergo auctor, et quo fundamento perierum Kal. Martiis obisse, quod da Cange et Fabric. t. VI, Bibl. Gr. p. 710 repetit?

(15) Ita ergo dictum fuit convivium, quo imperii celebrabat imperator. Aptius fuisse κλητώριον τῆς δεσποτίας.

καίων ἀλλαξίματων καὶ χλανιδίων, τοὺς δὲ λοιποὺς ἅπαντες ταμιεύειν εἰς χόρευσιν τῆς χαρᾶς τοῦ δεσπότου. Κύκλῳ γὰρ χορεύοντες μετὰ χρυσῶν θωρακίων τοὺς ἑπαίνοους πλέκουσι τῶν εὐσεβῶν δεσποτῶν, καὶ δίδοται πᾶσιν φιλοτιμίας δῶρον, χρυσοῦ λίτραι ις', καὶ διανέμεται πᾶσι παρὰ τοῦ πρωτομαγίστρου καὶ τοῦ βασιλικοῦ ἀρτοκλίνου κατὰ τύπον τῶν καθ' ἡμᾶς κονδακίων. Τῇ δὲ ἐπιόσῃ ἡμέρᾳ τελεῖται ἐπομένως ἵππικὸν ἵπποδρόμιον, καὶ προτίθεται τὸ κλητώριον ἐπὶ τοῦ τρικλίνου τῶν καθισμάτων, καὶ συγκαλοῦνται εἰς συνεστίασιν τῶν βασιλεῖ φίλοι κατὰ τὸν ἐν τοῖς ἵπποδρομικοῖς κλητωρῶσι γραφέντα τύπον. Τῇ δὲ ὀγδόῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς ἡμέρᾳ τελεῖται προέλευσις τῶν Γενεθλίων τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ προέρχονται οἱ βασιλεῖς ἐμπράττως μετὰ πάσης τῆς συγκλήτου ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Θεοτόκου τῶν Χαλκοκρατίων, καὶ τελουμένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, ὑποστρέφει ὁ βασιλεὺς ἔφιππος μετὰ χρυσοῦ σκαραμαγγίου ἐμπράττως, καὶ προτίθεται κλητώριον ἐπὶ ἀποκοπῆς τραπέζης ἐν τῷ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνῳ, καὶ συνεστιῶνται τῷ βασιλεῖ οἱ ἀπὸ τῆς συγκλήτου πάντες. Εἰσάγονται δὲ μετὰ τῶν οἰκείων σκαραμαγγίων καὶ μόνον. Τῇ δὲ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τελεῖται ἡ ὕψωσις καὶ ἐμφάνεια τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, καὶ ἀνέρχονται οἱ βασιλεῖς ὄρθρου βαθέος ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ποτὲ δὲ καὶ ἀπὸ ἑσπέρας· καὶ τελουμένης τῆς τρίτης ὕψωσης τοῦ παναγίου ξύλου, κατέρχονται ἀάλιν ὁκτὸς διὰ τῶν διαβατικών ἐν πρώτοις, καὶ τελουμένης παγανῆς προελεύσεως ἐνδὸν τοῦ παλατίου, προτίθεται κλητώριον ἐν τῷ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνῳ, καὶ δεῖ ἡμᾶς συγκαλεσθαι εἰς συνεστίασιν τῶν βασιλέων φίλους κατὰ τὸν ἤδη τῶν κλητωρίων λεχθέντα τύπον· εἰσάγειν δὲ πάντας μετὰ τῶν οἰκείων σκαραμαγγίων καὶ μόνον. Ἐπὶ δὲ τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου τελοῦνται τὰ βρουμάλια τῶν δεσποτῶν, καὶ τελουμένου ἐπ' ἐκαστου κλήσει τοῦ ἑσπερίου φωτοφανοῦς σαξίμου, δίδονται ἀποκόμβια τάδε· ἐπὶ μὲν τοῦ βρουμαλίου Ἄεοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότης χρυσοῦ λίτραι κ'· ἐπὶ δὲ τοῦ εὐτυχοῦς Ἀλεξάνδρου Ἀγούστου χρυσοῦ λίτραι ι'· ἐπὶ δὲ τῆς εὐτεβοῦς Ζώης Ἀγούστης χρυσοῦ λίτραι η'· ἃ καὶ διανέμονται ὑπὸ τοῦ μεγάλου πρωτομαγίστρου καὶ τοῦ κλεινοῦ ἀρτοκλίνου τοῦ βασιλικοῦ κατὰ τὸν περιεχόμενον τύπον τοῦ καθ' ἡμᾶς κονδακίου. Αὗται οὖν πᾶσαι αἱ τυπικᾶ περιοδικῶς ἐρχόμεναι τῷ χρόνῳ κλήσεις εἰδικῆν τινα εἰσάγουσιν, ὡς ἔφαμεν, τῶν κλητωρίων τάξιν. Διὸ καὶ ταύτας εἰς ὑπόμνησιν τῶν καθ' ἡμᾶς τελουμένων ἐμφανῶς προθέμενοι ἀπαίτησιν λόγῳ αἰτησιν προσάγομεν προσέχειν ταύταις εἰς ἡμῶν συντήρησιν καὶ κλέους δόξαν ¹² (16).

ΚΕΦΑΛ. ΝΓ'.

Περὶ διανομῶν τῶν εὐσεβῶν τοῦ βασιλέως ἐν τοῖς βρουμαλίοις καὶ στεψίμοις καὶ αὐτοκρατορίαις.

Ἐπειδὴ τινες τῶν ἐν ἀξιώμασι διαπρεπόντων,

VARIAE LECTIONES.

¹² συντήρησιν κλέους καὶ δόξαν conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(16) Forte transponendæ sunt voces καὶ et κλέους, in nostræ conservationem famæ et in gloriam

tamen equestris cursus, et proponatur epulæ in triclinio cathismatum, et invitantur ad convivandum domino amici, quos rituale postulat ad convivia in equestribus talibus exercitiis instituenda invitari. Octavo die Septembris peragitur processio ob natalem diem sanctissimæ Dominæ nostræ Deigenitricis et semper virginis Mariæ; qua imperatores in magna pompa cum toto senatu ad templum S. Deiparæ chalcoprationum procedunt. Ubi postquam finit sacrum officium, redit imperator in equo, indutus aureo scaramangio, magna cum pompa; proponuntur epulæ super separata mense Justiniani triclinii, et senatorii omnes domino convivantur. Introducuntur autem in suis scaramangiis tantummodo. Die decimo quarto ejusdem mensis peragitur exaltatio et monstratio venerabilis et vivificæ crucis. Imperatores tum ascendunt summo mane, interdum etiam post vesperam [vigiliarum præcedentium], in templum S. Sophiæ, peractaque terna crucis exaltatione abeunt rursus domum per porticus omnium primi. Processione deinceps pagana intra palatium contexta, exponitur convivium in Justiniani triclinio, ad quod invitamus amicos domini, quales jam sæpe diximus ad publica talia convivia invitari. Introducuntur omnes in suis scaramangiis tantum. Mense autem Novembri peraguntur brumalia dominorum, finitaque post uniuscujusque [Leonis puta, Alexandri, Augustorum et Zoes Augustæ] cœnam vespertina sub tædis chorea, dantur apocombia hæc: in brumalio Leonis, Christum amantis domini, auri litræ viginti; felicissimi autem Alexandri Augusti litræ auri decem, tandem in brumalio [quod editur nomine] piæ Zoes Augustæ auri litræ octo, quæ distribuuntur a magno protomagistro et a clarissimo articlino secundum formulam codicillorum nostri collegii. Hæ ergo omnes rituales et solemnes anniversariæ convivations important secum peculiarem, ut diximus, ordinem cerimoniarum convivalium. **453** Quapropter etiam hoc cum accurato diligenterque ab erroribus repurgato sermone in conspectuo proposuimus memoriæ gratia eorum, quæ a nobis peraguntur peragique et observari debent, rogamus in sine velitis etiam his animum attendere, quo et dignitatem ordinis nostri conservetis et gloriam famamque auferatis.

CAP. LIII.

De distributione piarum largitionum imperatoris tam in brumaliis, quam in natalibus coronationis et imperii.

Quia vero quidam in dignitatibus constituti avi-

nostram. Aut deest aliquid ante ἡμῶν c. c. δουλείας, ὀπουργίας, vel simile vocabulum.

δέμοιρον τοῦ πρωτοσπαθαρίου ν. γ'. Οἱ δὲ κουβικου-
 λάριοι, καὶ σπαθάριοι, καὶ στρατορες λαμβάνουσι
 τὸ ἥμισυ τοῦ πρωτοσπαθαρίου ν. β', δ' οἱ δὲ κανδιδάτοι
 μαγλαβίται ἀνά ν. ζ'. Οἱ δὲ σικρετικοὶ χαρτουλά-
 ριοι καὶ νοτάριοι ὑποπίπτουσι τοῖς τοῦ λαυσιακοῦ
 ἄρχουσιν, ἕκαστος κατὰ τὸ ἴδιον ἀξίωμα, τρίτον. Οἱ
 δὲ ἄρχοντες τοῦ βασιλικοῦ βεστιαρίου ὑποπίπτουσι
 καὶ αὐτοὶ κατὰ τὰς οἰκείας ἀξίας ἀπὸ τῶν βασιλι-
 κῶν τοῦ λαυσιακοῦ κατὰ τὸ δέμοιρον μέρος τοῦ πρω-
 τοτύπου, οἷον οἱ πρωτοσπαθάριοι ἀπὸ τῶν οἰκειακῶν
 λιτῶν πρωτοσπαθαρίων, τὸ δέμοιρον ν. γ', καὶ οἱ
 σπαθαροκανδιδάτοι τῶν τριῶν τὸ δέμοιρον ν. β', καὶ
 οἱ σπαθάριοι καὶ στρατορες τῶν δύο τὸ δέμοιρον. α', γ',
 οἱ δὲ κανδιδάτοι γ'. φολ. κ', οἱ δὲ λιτοὶ καὶ ἐβδο-
 μάριοι ἀπὸ ζ', οἱ δὲ ὑπουργοὶ τῆς τραπέζης τοῦ
 βασιλέως καὶ τῆς Αὐγούστης ἀπὸ ξ' πάντες, οἱ δὲ
 δια πόλεως πρωτοσπαθάριοι ἀπὸ νομίσμ. α', οἱ δὲ
 σπαθαροκανδιδάτοι ἀπὸ ζ', οἱ δὲ σπαθάριοι στρα-
 τορες λαμβάνουσι τὸ ἥμισυ τοῦ πρωτοσπαθαρίου
 ν. β', δ', οἱ δὲ κανδιδάτοι μαγλαβίται ἀνά ν. ζ', οἱ δὲ
 σικρετικοὶ χαρτουλάριοι καὶ νοτάριοι ὑποπίπτουσι
 τοῖς τοῦ λαυσιακοῦ ἄρχουσιν, ἕκαστος κατὰ τὸ ἴδιον
 ἀξίωμα ν. γ'. Οἱ δὲ ἄρχοντες τοῦ βασιλικοῦ βεστια-
 ρίου ὑποπίπτουσι καὶ αὐτοὶ κατὰ τὰς οἰκείας ἀξίας
 ἀπὸ τῶν βασιλικῶν τοῦ λαυσιακοῦ κατὰ τὸ δέμοιρον
 μέρος τοῦ πρωτοτύπου, οἱ δὲ σπαθάριοι, στρατορες,
 ὄπατοι ἀπὸ ζ', οἱ δὲ κανδιδάτοι βεστήτορες ἀπὸ γ'.
 Δίδοται δὲ καὶ ἐξω τούτου ἐκ τῆς αὐτῆς ποσότητος
 τῶν μὲν πρωτοβεστιαρίων (18) . . . κατὰ τὴν πο-
 σότητα τῶν λιτρῶν τῆ λίτρη α', τῶν δὲ τῆς κατα-
 στάσεως ν. κ', καὶ τῶν ὀστιαρίων ν. κ', τῶν μέρει Βενέ-
 των ν. δ', τῶν μέρει Πρασίνων ν. δ', τῶν ὀρχηστῆν . . .
 διατρέχουσι ν. γ', τοῖς μανδάτορσι τοῦ λογοθέτου . . .
 τοῖς νομοφύλαξι (19) ν. γ', καὶ τῶν ἀρτικλίνῃ τῶν
 διανεμόντι τὸ ἀποκόμβιον. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς
 τῶν βρουμζλίων δωρεῶν διανομῆς ἐν δὲ τοῖς στεψί-
 μοις τῶν βασιλέων καὶ ταῖς αὐτοκρατορίαις ὑπεξαι-
 ροῦνται.^{13, 14} πάντες οἱ τῶν σικρετικῶν χαρτουλάριοι καὶ
 νοτάριοι καὶ τὰ βεστία καὶ ὑπουργοὶ καὶ οἱ διὰ
 πόλεως πάντες. Καὶ γίνεται ἡ διανομὴ εἰς μόνους
 τοὺς ἄρχοντας τοῦ λαυσιακοῦ, οἷον εἰς μαγίστρους,
 πραιποσίτους, ἀνωπάτους, πατριαίους, πρωτοσπα-
 θάριους, σὺν τοῖς εὐνούχοις πρωτοσπαθαρίοις καὶ
 μόνον σπαθαροκανδιδάτοις, σπαθαρίοις, καὶ στρα-
 τωρες καὶ κανδιδάτοις, καὶ εἰς τοὺς λεχθίντας ἐξω-
 βρεματῶν (20) ἀποκομβίων. Οἱ γὰρ τοῦ κουβου-

A ternos nummos. Cubicularii, spatharii, stratores
 accipiant dimidiam ejus, quod accipiunt protospa-
 tharii, nempe binos cum tribus miliaribus; candi-
 dati maglabiæ accipiunt senos. Secretici chartularii
 et notarii ferunt una tertia parte minus, quam ejus-
 dem secum ordinis proceres palatii lausiaci. Eadem
 ratio cæterorum vestiarii procerum respectu ad
 vestiarius lausiaci. E. c. lausiaci protospatharii fe-
 runt quaternos. Protospatharii domestici simplices
 ferunt ternos. Horum ternorum una tertia parte mi-
 nus ferunt spatharocandidati, nempe binos. Horum
 binorum una gemina parte minus ferunt spatharii
 et stratores, id est singulos nummos cum tribus
 miliaribus. Candidati ferunt terna miliaria, folles
 vicosos; simplices candidati et hebdomarii miliaria
 sena. Ministri mensæ Augusti et Augustæ pariter
 singula miliaria. Urbani protospatharii nummos
 singulos; spatharocandidati miliaria sena; spa-
 tharii stratores dimidium protospatharii, nempe
 nummos binos, miliaria terna. Candidati maglabiæ
 nummos senos. Secretales chartularii et notarii,
 quisque pro ratione suæ dignitatis, ternos nummos
 minus ferunt, quam chartularii et notarii lausiaci.
 Pariter ferunt præfecti regii vestiarii, secundum suas
 quisque dignitates, dimærum supra scriptæ origina-
 lis formæ minus, quam iidem præfecti regii vestiarii
 ad lausiacum 455 palatium pertinentes; spatharii,
 stratores, consules miliar. singula, candidati vesti-
 tores terna. Datur autem extra hoc quoque ex eadem
 quantitate protovestiario quidem... secundum quan-
 titatem litrarum 18 libra 1; cerimoniaio nummi
 20; ostiario tantumdem; factioni Venetæ nummi
 4; Prasinæ tantumdem. Saltatori... vernaculis num-
 mi 3; mandataribus lagothetæ... scenophylacti
 nummi 3; artielinæ distribuenti apocombium. Obtinet
 hic modus in distributione donarii brumaliorum.
 At in natalibus coronationis et imperii eximuntur et
 partem nullam ferunt secretorum chartularii et no-
 tiarii, et qui ad vestiarius, et qui ad ministerium
 culinarium pertinent, et urbani omnes; adeoque
 participant de distributione donariorum tunc dari
 solitorum tantum proceres lausiaci; ut magistri,
 præpositi, proconsules, patricii, protospatharii bar-
 bati, protospatharii eunuchi; sed hi soli tantum de
 genere eunuchorum; spatharocandidati, spatharii,
 stratores, candidati et illi, qui appellatione ἐξώβρε-

VARIÆ LECTIONES.

¹³⁻¹⁴ ὑπεξαιροῦνται cod. et ed.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(18) Hic et deinceps aliquot versibus evanidæ sordibus et vetustate litteræ legi nullo modo poterant.

(9) Fuerunt in lacunoso hoc loco, quæ e vestigiis scripturæ sordidisque hic loci membranæ oculorum et ingenii acie assequi et exputare non valui. Sunt tamen quædam lacunæ, quas cl. Draudius in Apographo vacuas reliquerat, ex obscuris litterarum vestigiis restitutæ et expletæ. In quibus et hæc

eunt τοῖς νομοφύλαξι. Postremæ tres syllabæ clare et perspicue prostabant; priora τοῖς νομο videbar mihi quasi per nebulam videre, neque puto me conjecturæ falsum fuisse, quamvis, quantum meminî, nulla in superioribus mentio fiet τῶν νομοφύλακων.

(20) Non assequor, quid hoc vocis sit et quid velit.

μα apocombiorum comprehenduntur. Cubiculi enim homines omnes seorsim accipiunt tunc temporis apocombia sua.

De consuetudine artictlinis debita.

Post expositas igitur dignitates, tam earum, quæ cum insignibus, quam earum, quæ nudo verbo tribuuntur, differentias majores minoresque, incrementa et decremента, introducendi ad sacram mensam et inde rursus educendi modos, agendum tradamus nunc quoque compilatas ex antiquis libris consuetudines, quas imperatores jam a longo tempore artictlinis assignarunt, quantas et a quibus dandas. Promota itaque zosta aut magistro, accipiunt ab eorum unoquoque in universum [pro toto suo corpore] viginti quatuor nummos aureos; syncellus promotus dat ipsis in universum duodecim aureos. Eunuchus barbatus ad patriciatum evectus, aut renuntiato quodam proconsule, accipiunt ab eorum unoquoque duodecim nummos. Pariter ex divisione apocombii, quod recens honoratus patricius dat, accipiunt nummos duodecim. Electi strategi, tam in Orientem quam in Occidentem mittendi, dant ipsis nummos duodecim. Et, si [ultra annum in sua dignitate] maneant absque successore, quoties rogam seu stipendium militare accipiunt Orientales, dant nummos duodecim, quod etiam faciunt, 456 quoties ipsis in provincias jam delatis et ibi agentibus rogæ mittuntur: Occidentales autem tantumdem ipsis dant, quoties in urbem regiam intrant, etiamsi rogam non acceperint. Creatus pro loco strategus, aut cleisurarcha, aut catepano seu capitaneus Paphlagoniæ dat nummos octo. Idem quoties in urbem reversi rogam acceperint, tantumdem rursus dant officiales, sive præter suum officium protospatharii quoque fuerint, sive non, a præposito inde scholarumque domestico usque ad protospatharium imperialium hominum, dant semel quisque pro se duodecim nummos. Reliqui officiales omnes deinceps usque ad domesticum imperialium dant unusquisque pro sua persona octo nummos. Tantumdem dat eunuchus, si protospatharius sit. Primicerius [candidatorum] aut ostiarius dant pariter sex nummos. Tantumdem dant magister armamenti seu apothecæ armorum, mensurator seu metator, curator villarum, chartularii dromi seu citi cursus publici, actuarius, protonotarius dromi, chartularii stabuli, epictes seu incitator operarum, domesticus ministerii culinaris, libripens, œcisticus vel architectus primarius et aurifaber; quando nempe suis quisque officiis maclantur. Protospatharii autem omnes ab ordine maglabitarum inde, et quid ad privatum sacrum vestiarium, item qui ad homines imperiales pertinent, ut et qui ad sacram mensam ministrant, alique dignitatibus tam per urbem, quam extra conspicui, dant, quando ad suas quisque dignitates promoventur, singuli octonos nummos;

κλείου πάντες ἰδιαζόντως τὰ ἀποκόμβια λαμβάνουσιν.

Περὶ συνθηλαίας τῶν ἀρτικλινῶν.

Ἐπεὶ δὲ τὰς διὰ τῶν βραδείων καὶ ἐπισημοῦν προσηγομένων ἀξιών διακρίσεις καὶ ὑποκαταστάσεις αὐξίς τε καὶ μειώσεις, προκλήσεις τε καὶ ἐπισημοί, εἰς τοῦ μφανῆς ἐποιήσαμεν, εἴρηξι καὶ ἐκπαλαί τοὺς ἀρτικλίνας παρὰ τῶν βραδείων ἐπισημοῦν συνθηλαίας, καὶ ἐκ τίνων προσηγοῦν δίδοναι αὐτοῖς ἠφορίσθη, ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐπισημοῦν τῆδε τῆ γραφῆ παραδόχων. Ἐπισημοῦν γὰρ ζωστής ἢ μαγίστρον, δίδονται ἐκαστοῦ αὐτῶν καθάπαξ ν. κδ'. Τιμημένον ἢ κέλλου, δίδονται αὐτοῖς συνθηλαία καθάπαξ ν. ιβ'. Ἀναγομένου δὲ εὐνοῦχοῦ ἢ πατρικιότητα, ἢ ἀνθυπάτου γενομένου αὐτοῖς ἐκ ἐκαστοῦ αὐτῶν ν. ιβ', ὁμοίως αὐτοῖς διανομῆς τοῦ κομβίου τοῦ δίδομένου πατρικιότητος πατρικίου λαμβάνουσιν νομισμῶν ἢ ῥοτονοῦμενοι στρατηγοὶ ἐν τε τῇ ἀνατολῇ Δύσει παρέχουσιν αὐτοῖς ἀνά νομισμῶν ἐπιμένωσι στατηγοὶ, ὁσάκις ἀνὰ ἀνατολικῶν ἀνά νομισμῶν, ιβ', κὲν τὰ ἴδιον θέμα, τὴν βόγαν αὐτῶν ἀποδοῦναι δύσεως καὶ μὴ βόγευόμενοι, ὁσάκις ἀνατολῆς ἐπιμένωσι ἐπιμένωσι, ἀνά νομισμῶν. ιβ'. Προβαλλομένου δὲ στρατηγοῦ ἢ κλεισουργάρχου ἢ κλεισουργίας, δίδονται αὐτοῖς ἐκ ἐκαστοῦ αὐτῶν καὶ ὁσάκις εἰσελθόντες βόγευόμενοι, καὶ ποσότητα παρέχουσιν αὐτοῖς. Οἱ δὲ ἐκαστοὶ τῆ τῶν πρωτοσπαθαρῶν τετμήτων καὶ μὴ, ἀπὸ τε τοῦ πραιποσίτου καὶ τῶν σχολῶν μέχρι τῆς τοῦ πρωτοσπαθαριῶν βασιλικῶν, δίδουσι καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τῶν λοιποῖ πάντες ὀφφικιάλιοι μέχρι τῶν βασιλικῶν ἀνά ν. η'. Ἐὶ δὲ τις εὐνοῦχος πατριος γέννηται, δίδωσιν αὐτοῖς ἀπὸ τῶν ἢ ὁστιάριος ἀνά ζ' ὡσαύτως ὁ ἀρχιεπίσκοπος (21), ὁ μινσουράτωρ, ὁ κωσταμάτος, οἱ χαρτουλάριοι τοῦ ὄξου δρομίου, ὁ πρωτονοτάριος τοῦ δρόμου, ὁ ἡγεμὸν τοῦ σταύλου, ὁ ἐπίκτης καὶ ὁ τῆς ὑπερστικῆς, ὁ ζυγοστάτης, ὁ οἰκιστικὸς καὶ ὁ ἡγεμὸν Ἐπὶ προβολῇ δὲ παντὸς πρωτοσπαθαριῶν καὶ τῶν ἐν τῇ οἰκειᾷ ἐπισημοῦν καταλεγόμενων, καὶ τῶν εἰς τὰς ἀνθρώπους συντεταγμένων, καὶ τῶν ἐπισημοῦν κῆς τραπέζης παρισταμένων, καὶ τῶν διὰ τῶν ἐξωτικῶν τιμωμένων, δίδονται αὐτοῖς νομισμῶν η', οἱ δὲ τῆ τῶν σπαθαροκαυδοῦν ῥίων τιμώμενοι ἀξίως, ἀνά ν. ζ', οἱ δὲ τῆ τῶν ῥων ἢ ὑπάτων, ἢ κανδιότων ἢ μανδατόρων ἢ ῥων, ἢ σιελνταρίων, ἢ ἀπὸ ἐπάρχων τιμωμένων,

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(21) Est idem, qui ὁ ἐπάνω τοῦ ἀρχιεπισκόπου memoratus Theophani p. 249; vid. Du Camp Gr. h. v.

παρέχουσι καὶ αὐτοὶ νομίσμ... ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν A
σεκρετικῶν ἤγουν συγκλητικῶν τιμωμένου αὐτοῦ ἐν
ἀξιώμασιν, δίδονται ἐξ ἐκάστου αὐτῶν κατὰ τὸ οἰκίον
ἀξίωμα, οἱ μὲν τῆ τῶν πρωτοσπαθαρίων ἀνὰ ν. η', οἱ
δὲ τῆ τῶν σπαθαροκωνιδάτων ἢ σπαθαρίων ἀνὰ ν. ζ',
οἱ δὲ τῆ τῶν στρατόρων, ἢ ὑπάτων, ἢ κανδιδάτων, ἢ
μανδύχόρων, ἢ βεσητόρων, ἢ σιλεντινῶν, ἀνὰ νο-
μισμ. δ', ἀπράτων δὲ σεκρετικῶν γενομένων, ἀνὰ ν. γ',
οἱ δὲ τῶν ταγματῶν καὶ τῶν πλοῖμων καὶ τῶν νομ-
μέων καὶ τειχέων τοποτηρητῶν ἕκαστος τοῖς χαρτουλα-
ριοῖς αὐτῶν ἀνὰ ν. ζ'. Οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἄρχοντες ἅμα
τοῖς τριβούνιοις καὶ βικαριοῖς ἀνὰ νομίσματος ἐνός.
Τούτων τοίνυν ἀνεκάθεν πλατικώτερον εἰσηγηγεμέ-
νων, νυνὶ δὲ ὡς οἶόν τε τῶν σαφῶς καὶ εὐσυνόπτως ἐν
ἐπιτόμῳ συνειληγμένων, χρῆσθαι τοῖς, ὅσοι τὴν περὶ
τούτων φροντίδα καὶ ὑπηρεσίαν πεποιήθηται κατὰ B
τὴν προκειμένην διδασκαλίαν, καὶ περὶ τῶν βασι-
λικῶν κλητικῶν, καὶ περὶ τῶν διανομῶν, ἐκ τοῦδε
τοῦ τακτικῶ παραγγέλματος ὡς ἀπὸ κανόνος, ἢ,
τό γε ἀληθέστερον, ὡς ἐκ τοῦ βασιλικῶ θεσπίσμα-
τος, ἀναμφισβήτητως ἐνεργεῖν. Ἔδει μὲν ἡμᾶς τοῖς
συνταχθεῖσιν περὶ καθεδρῶν λόγοις καὶ τῆνδε τὴν
τῶν ἱερατικῶν ἐπισυνάψαι τάξιν, ὡς ἂν μάλλον τὰ
προσεῖα τῆς πρωτοκλησίας φέρουσαν ¹⁵. Ἄλλ' ἵνα
μὴ τις κόρος λόγου τοῖς ἀναγινώσκουσιν περιστῆ,
καὶ ἢ συγκλητικῆ τάξις σὺν τῆ ἱερατικῇ συναφθεῖσα
ἀσάφειαν τοῖς εἰσαγομένοις διὰ τῶν ὀνομάτων ποιή-
σῃ, ταύτην τυπικῶς μὲν ἤδη ἐπὶ τῆς ¹⁶ τάξεως (22)
τῶν μεγίστων, πατρικῶν, πραιποσίτων καὶ στρα-
τηγῶν προσημνάμεν. Νυνὶ δὲ τῆς περὶ τούτων
κυριοκλήσιας καὶ πρωτοκαθεδρίας τῶν τε ἐπαρχιῶν
καὶ μητροπολιτῶν, ἀρχιεπισκόπων αὐτοκεφάλων (23) C
καὶ ἐπισκόπων ὑποτεταγμένων τὴν ἀρμόζουσαν τάξιν
εἰδικῶς ἐμφανίσαι βουλόμενοι, εἰδικῶς τινὰ καὶ τὴν
πραγματείαν συγγράψαι προεθυμήθημεν. Τὰ γὰρ εἰδι-
κῶς ὄντως λεγόμενα σαφῆ τὴν διδασκαλίαν παρέχει·
τὰ δὲ πως ἐν συζυγίαις πεπλεγμένα ἀσάφειαν πολλα-
κίς τοῖς ἐντυγχάνουσι προξενεῖ. Διὸ καθ' εἰρμὸν ἐκάστης
ἐπαρχίας τὰς μητροπόλεις ἐκθέμενοι, τῶ ἐκάστῳ μη-
τροπολίτῃ ἀρμόζοντι τόπῳ τῆς καθέδρας διεστιχῆσα-
μεν, καὶ εἴθ' οὕτως τὰς τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκό-
πων κατὰ τάξιν δευτέραν οὖσαν ἀπὸ τῶν μητροπολιτῶν
ἐξεθέμεθα, μετὰ δὲ τοῖς τῆ ἐκάστη ἐπαρχία καὶ
μητροπόλει ὑποτεταγμένας πόλεις καὶ ἐπισκοπὰς
ἐδηλώσαμεν, οὐκ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς κλητωρολογίων
μόνον τὰς ἀφορμὰς ἐκλαθόμενοι, ἀλλὰ γε καὶ ἐκ τῶν
τοῦ θεοπεσίου Ἐπιφανίου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύ- D
πρου (24) συγγραφῆς τὰ πλεῖστα ἀναλεξόμενοι ἵν'

VARIE LETIONES.

¹⁵ φέρουσαν em. R., φερούσης cod. et ed. ¹⁶ Sic R., τοπηκός μὲν εἶδη ἀπὸ τῆς cod. et ed. ¹⁷ ἵν' ὑμεῖς
R., ἦν ὑμεῖς cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(22) Hæc verba sic legenda esse, quæ in ipso
textu ita exhibui, ut in membranis inveni, liquet.
Si quis à pò retinere malit, sensu post, non inter-
cedam. Opponitur τυπικῶς sequenti εἰδικῶς.

(23) De autocephalis seu episcopis a patriarcha
non dependentibus, vid. Du Cange in Gloss. utro-
que h. v., et Nicephor. Gregor. p. 22.

(24) Procul dubio seniore Epiphanium, Con-

stantiæ seu Salaminis in Cypro episcopum, qui me-
dio sæculo iv floruit, designat, de quo vid. Fabricii
Bibl. Gr. t. VII, p. 427. Est enim junior quoque.
Sed de hic memorata ejus notitia sedium episcopa-
lium nullibi quidquam reperio, quamvis improba-
bile non sit, sæculo iv, jam subordinationem et
notitiam episcoporum per totum orbem Romanum
institutam et editam fuisse.

suam cathedram seu sedem assignavimus. Deinceps exposuimus cathedras archiepiscoporum autocephalorum seu independentium : ille enim proximus est ordo a metropolitatum ordine. Tum nominavimus urbes et episcopos vel inspectiones cuique eparchiæ et metropoli suppositas. Et harum rerum fundum atque materiem non tantum e nostris cleorologiis vel libris, quibus œrimonias convivales præcipiuntur, hausimus, verum etiam ex divini Epiphani, archiepiscopi Cypri, opere, et plurima quidem, excerpimus; eum in finem, ut ne in hac quidem parte peccetis aliquid vos, quos vestra sors in ministerio articularum constituit, sed, etiamsi in fossatis sitis, ubi patriarcha œumenicus non adest, aut forte quoque alio in loco agatis, instructi peritia cathedrarum beneficio huius libelli, convivis ad venerabilitatem nostrorum imperatorum convivia non titubanter et inculpabiliter introducatis.

CAPUT LIV.

Epiphani archiepiscopi Cypri expositio præsessionum patriarcharum et metropolitatum.

Patriarcha Romæ, patriarcha Constantinopoleos, patriarcha Alexandriæ, patriarcha Antiochiæ, patriarcha Hierosolymæ.

458 Sessio metropolitatum.

In eparchia Cappadociæ primus est, qui in Cæsarea sedet. 2, in eparchia Asiæ est Ephesi metropolita. 3, in eparchia Europæ est Heracleæ Thraciæ metropolita. 4, in eparchia Galatiæ est Ancyra metropolita. 5, in eparchia Hellesponti est Cyzici metropolita. 6, in eparchia Lydiæ est Sardium metropolita. 7, in eparchia Bithyniæ est Nicomediæ metropolita. 8, in eparchia eadem est Nicæa metropolita. 9, in eparchia eadem est Chalcedonis metropolita. 10, in eparchia Pamphylis est Sidæ metropolita. 11, in eparchia Armeniæ secundæ est Sebastis metropolita. 12, in eparchia Helenoponti est Amasiæ metropolita. 13, in eparchia Armeniæ

Α ὁμοίαι ἐν τῇ τοιαύτῃ διακονίᾳ τῶν ἀποκλινῶν τηχανόντες τεταγμένοι, μηδὲ ἐν τούτῳ τῷ μέρει τι διαμάρτητε, ἀλλὰ καὶ ἐν φωσσοῖσι μὴ παρόντος τοῦ οἰκουμηνικοῦ πατριάρχου, τύχη καὶ ἐν ἐτέρῳ τόπῳ, τὴν κείραν τῶν καθεδρῶν διὰ τοῦ συγγράματος ἔχοντες ἄπταιστα καὶ ἀμώμητα τὰ τίματα κλητώρια τῶν βασιλείων ἡμῶν τῶν ἁγίων εἰσάγετε.

B

ΚΕΦΑΛ. ΝΔ΄.

Ἐπιφανίου ἀρχιεπισκόπου. Κύπρου ἔθεσις πρωτοκλησιῶν πατριαρχῶν τε καὶ μητροπολιτῶν.

Ὁ πατριάρχης Ῥώμης ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων.

Κλήσις μητροπολιτῶν.

Ἐπαρχίας (2) Καππαδοκίας ὁ Καισαρείας α΄ β΄, ἐπαρχίας Ἀσίας ὁ Ἐφέσου γ΄ ἐπαρχίας Εὐρώπης ὁ Ἡρακλείας δ΄, ἐπαρχίας Γαλατίας Θράκης (3) ὁ Ἀγκύρας ε΄, ἐπαρχίας Ἑλλησπόντου ὁ Κυζικίου ς΄, ἐπαρχίας Λυδίας ὁ Σάρδεων ζ΄, ἐπαρχίας Βυθινίας ὁ Νικομηδείας η΄, ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς ὁ Νικαίας θ΄, ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς ὁ Χαλκηδόνος ι΄, ἐπαρχίας Πιφυλίας ὁ Σίδης ια΄, ἐπαρχίας Ἀρμενίας β΄ (4) ὁ Σεβαστείας ιβ΄, ἐπαρχίας Ἐλενοκόντου ὁ Ἀμκίας ιγ΄, ἐπαρχίας Ἀρμενίας α΄ ὁ Μελιτίνης ιδ΄, ἐπαρχίας Κρηππαδοκίας (5) β΄ ὁ Τυανῶν (6) ια΄, ἐπαρχίας Παφλαγωνίας ὁ Γαγγρῶν ις΄, ἐπαρχίας Ὀνοριάδος ὁ Κλαυδιουπόλεως ις΄ ἐπαρχίας Πόν-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(25-1) Ἐθεσις πρωτοκλησιῶν. Notitiæ sedium episcopallium, qualis hæc est, innumera fere possunt, de quibus cel. Fabricius in *Luce Evangelii* p. 342 351, cumulatissime egit. Cui addatur, quam ille videre non potuit, notitia in Catalogo manscriptorum bibliothecæ Regiæ Taurinensis (tomo I, p. 201, sub titulo Τάξις προκαθηδρίας μητροπολιτῶν) edita, quam maxime cum nostra hac convenire deprehendi et e qua intellexi quoque magnam lacunam unius, ut puto, folii jactura, in membranis nostris haberi; quam suo loco explebo. Vide quæ in Actis eruditum anno 1751, dixi. [Leonis δωδύπως seu διατύπως ἐπισκοπατῶν patriarchæ Constantin. subditorum, quam citat Catalogus mssorum bibliothecæ Venetæ D. Marci p. 105]. Jam edita est a Frehero in corpore Juris Græco-Romani, p. 88. Ego hic loci Taurinensem notitiam et Holstenianas duas, quarum eam, quæ, pag. 6, incipit secundam, et eam, quæ, p. 33, incipit tertiam appello, item Banduriani geminam quoque cum nostris membranis contuli, forte non satis sedulo; quod nemo miretur in opera injuncta. Prior habetur Antiqu. imp. Or. I, p. 230, posterior. p. 236. [Descripsit Leich. in Adversariis ἐκ βιβλίου παλαιᾶς τῶν ἐκλογῶν Λέοντος τοῦ αὐτο-

κράτορος in bibliotheca senatus Lipsiensis τῆς τῶν μητροπόλεων καὶ τῶν ἀρχιεπισκόπων, etc., que nisi eadem est cum edita ab Uffenbachio, edatur. Valde consentit cum Freheriana. *Ex Addend.*

(2) Ita exhibui post Goarum ad Codium., p. 337 seqq. Potuissem quoque ἐπαρχία dare, ut p. 459 B, 6 seqq. Sed alterum magis suadebat, quod n. 8 et 9 legitur τῆς αὐτῆς, non ἡ αὐτῆ. In membranis erat D ἐπαρχ ubique, pro quo apographum Draudianum dabat ubique ἐπαρχος, non male quidem. Ad id tamen librarium noluisse, patet ex omissis accentibus super prima littera.

(3) Θράκης. Deest codici Taurinensi; et propterea transii in Latinis et eo retuli, quo pertinet, auctore notitia Holsteniana tertia et Goari prima, ubi legitur: Ἐπαρχίας Εὐρώπης ὁ Θράκης, Ἐπαρχίας Γαλατίας, ὁ Ἀγκύρας. Recurrit tamen Nosiæ eadem, scriptio p. 459. D. 1.

(4) Ἀρμενία β΄. Hic β΄ ei paulo post α΄ deest Not. Holsten. et Goar.

(5) Καππαδοκίας. Not. Holst. p. 33: Ἐπαρχίας Καππαδοκίας ὁ Τυανῶν, ἧτοι Χριστουπόλεως.

(6) Τυανῶν. Rectius Not. Goar. τυανῶν que addit ἧτοι Χριστουπόλεως.

του (7) ο Νεοκαισαρείας· ιη', ἐπαρχίας Γαλατίας β' ὁ Πισινούντος (8)· ιθ', ἐπαρχίας Λυκίας ὁ Μύρων· λ', ἐπαρχίας Καρύας (9) ὁ Ταυρουπόλεως (10)· κα', ἐπαρχίας Φρυγίας (11) ὁ Λαοδικίας· κβ', ἐπαρχίας Φρυγίας Σαλουταρίας ὁ Συνάδων· κγ' ἐπαρχίας Λυκαονίας ὁ τοῦ Εἰκωνίου· κδ', ἐπαρχίας Πισιδίας ὁ 'Αντιοχείας· κε'· ἐπαρχίας Παμφυλίας ὁ Περγῆς (12)· κς', ἐπαρχίας Καππαδοκίας β' ὁ Μωκησοῦ (13), κζ', ἐπαρχίας Λαζικῆς ὁ τοῦ Φάσιδος· κη', ἐπαρχίας Θράκης ὁ Φιλιππουπόλεως· κθ' ἐπαρχίας Εὐρώπης (14) ὁ Τραιανουπόλεως· λ', ἐπαρχίας νήσων (15) Κυκλάδων ὁ 'Ρώδου· λα', ἐπαρχίας Ἐμμημέντου ὁ Ἀδριανου πόλεως· λβ' ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς ὁ Μαρκανουπόλεως· λγ', ἐπαρχίας Φρυγίας Πακατιανῆς (16) ὁ Ἴεραπόλεως.

Mocesi metropolita. 27, in eparchia Lazicæ est Phasidis metropolita. 28, in eparchia Thraciæ est Philippopoleos metropolita. 29, in eparchia Rhodopes est Trajanopoleos metropolita. 30, in eparchia insularum Cycladum est Rhodi metropolita. 31, in eparchia Hæmi montis est Adrianopoleos metropolita. 32, in eparchia ejusdem districtus alter est Marcianopoleos metropol. 33, in eparchia Phrygiæ Pacatianæ est Hierapoleos metropolita.

Ἐπεὶ τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκόπων.

Α', ἐπαρχίας Μυσίας ὁ Ὀδύσου (17)· β', ἐπαρχίας Σκυθίας ὁ Τομῆς (18)· γ', ἐπαρχίας Εὐρώπης ὁ Βιζύης· δ', ἐπαρχίας Παφλαγωνίας ὁ Πομπειουπόλεως· ε', ἐπαρχίας Ἀσίας ὁ Σμύρνης· ς', ἐπαρχίας Ἰσαυρίας ὁ Λεοντοπόλεως· ζ', ἐπαρχίας· 'Ρωδόπης ὁ Μαρωνίας· η', ἐπαρχίας· Βιθυνίας ὁ Ἀπαμίας· θ', ἐπαρχίας 'Ρωδόπης ὁ Μαξιμιανουπόλεως· ι', ἐπαρχίας Γαλατίας β' (19) ὁ τῶν Γερμίων· ια', ἐπαρχίας Εὐρώπης ὁ Ἀρκαδιουπόλεως· ιβ' ἐπαρχίας Θράκης ὁ Βερωνῆς· (20) ιγ', ἐπαρχίας νήσου Λέσβου ὁ Μιτυλήνης· ιδ', ἐπαρχίας Ἐλλησπόντου ὁ τοῦ Παρίου· ιε', ἐπαρχίας Καρύας (21) ὁ Μελήτου· ις, ἐπαρχίας Θράκης ὁ Νικοπόλεως· ιζ', ἐπαρχίας νήσου ὁ Προικονήσου (22)· ιη', ἐπαρχίας Εὐρώπης (24) ὁ Συλοβρίας (25)· κ', ἐπαρχίας νήσου Λέσβου ὁ Μεθύμνης· κα', ἐπαρχίας Βιθυνίας ὁ Κίου· κβ', ἐπαρχίας Εὐρώ-

JOAN. JAC. REISKII

(7) Πόντου. Notitia utraque Holsten. p. 6 et p. 33, item Notit. Taurinensis Goari et addunt πολεμονικοῦ hæt, illa πολεμονιακοῦ.

(8) Πισινούντος. Taur. πισινουντων. item Holst. 3, et Goar., quæ hic habet ἐπ. Γαλατίας ὁ Πισινούντων, ἧτοι Ἰουστιανουπόλεως.

(9) Καρύας. Alii rectius Καρίας.

(10) Ταυρουπόλεως. Taur. σταυροπόλεως, Holst. utr. Σταυρουπόλεως.

(11) Φρυγίας. Taur. et utraque Holst. addunt, illa Πακατίας, hæt Καπατιανῆς et Καππατιανῆς; sed vid. ad num. 33.

(12) Πέργης. Holsten. 3 addit Συλαίου, Holst. 2 ἧτοι ὁ Σιλαίου.

(13) Μωκησοῦ. Taur. Μωκίσσου.

(14) Εὐρώπης. Taur. 'Ροδόπης, Holst. 'Ροδόπης.

(15) Νήσων. Taur. νήσου et 'Ρόδου et Αἰμινόντος, vertiturquo *Æminontis*

(16) Πακατιανῆς. Taur. Πακατίας, Holst. 2 addebat hos quatuor :

λδ', ἐπαρχία Ἑλλάδος, ὁ Ἀθηνῶν· λε', ἐπαρχία Ἀχαιίας, ὁ Πατρῶν· λς', ἐπαρχία Ἑλλάδος ὁ Λαρίσης· λζ', ἐπαρχία Μακεδονίας, ὁ Φιλιππων.

(17) Ὁ Ὀδύσου. Taur. Ὀδύσου, ἧτοι λέγεται κία

A primæ est Melitenes metropolita. 14, in eparchia Cappadociæ secundæ est Tyanorum metropolita. 15, in eparchia Paphlagoniæ est Gangrorum metropolita. 16, in eparchia Honoriadis est Claudiopoleos metropolita. 17, in eparchia Ponti est Neocæsariæ metropolita. 18, in eparchia Galatiæ secundæ est Pesinuntis metropolita. 19, in eparchia Lyciæ est Myrorum metropolita. 20, in eparchia Cariæ est Tauropoleos metropolita. 21, in eparchia Phrygiæ Pacatianæ est Laodicææ metropolita. 22, in eparchia Phrygiæ Salutaris est Synadorum metropolita. 23, in eparchia Lycaoniæ est Iconii metropolita. 24, in eparchia Pisidiæ est Antiochiæ metropolita. 25, in eparchia Pamphylia est Pergæ metropolita. 26, in eparchia Cappadociæ secundæ

B De autocephalis vel independentibus archiepiscopis.

1, In eparchia Mysiæ est Odysi primus archiepiscopus. 2, Scythiæ est Tomæ vel Tomorum archiepiscopus. 3, in eparchia Europæ est Bizyæ archiep. 4, in eparchia Paphlagoniæ est Pompeiopooleos archiep. 5, in eparchia Asiæ est Smyrnæ archiep. 6, in eparchia Isauriæ est Leontopoleos archiep. 7, in eparchia Rhodopes est Maroniæ archiep. 8, in eparchia Bithyniæ est Apamiæ archiep. 9, in eparchia Rhodopes est Maximianopoleos archiep. 10, in eparchia Galatiæ secundæ est Gremcorum archiep. 11, in eparchia Europæ est Arcadiopoleos archiep. 12, in Thraciæ est Berrhææ archiep. 13, in eparchia insulæ Lesbi est Mitylenæ archiep. 14, in eparchia Hellesponti est archiep. **Pam.** 15, in eparchia Cariæ est Mileti archiep. 16, in eparchia Thraciæ est Nicopoleos arch. 17, in eparchia insulæ Proconnesi est urbis cognominis archiep.

COMMENTARIUS.

Βάρνα. Holst. 3 ὀδύσου, 2 ὀδύσου, ἧτοι καὶ Βάρνης λέγεται.

(18) Τομῆς. Holst. 2 Τόμης.

(19) β'. Taur. α, utrique Holst. deerat β'.

(20) Βερωνῆς. Taur. et utraque Holst. Βερόης.

(21) Καρύας. Holst. 2 Καρίας et Μελήτου. Deinde inter n. 15 et 16 interserunt Taur. et Holst. 2 ἐπαρχία Λυκαονίας, ὁ Σελγης.

(22) Προικονήσου. Holst. 2 προικονήσου.

(23) Ἀχαιαλοῦ. Taur. Ἀγχιάλου, Holst. 2 Αἰχιάλου.

(24) Εὐρώπης. Strictiore sensu accipiendum est pro parva quadam provincia Thraciæ, quæ de se toti continenti, quis dicat quo tempore aut quo fato, nomen dedit; qua in re idem ipsi atque Asiæ contigit, quæ proprie ager Ephesinus fuit. In antiquo epigrammate, quod tempore Philippi Macedonia junioris conditum fuit, *Europa* stricto sensu videtur accipi debere. Philippus enim ibi κοίρανος Εὐρώπας dicitur; Vid. Antholog. H. Stephani p. 10 n. 49. Ita quoque apud Diodorum Siculum xix, 105, p. 398; 3, Europa nihil plus, quam Macedonia et forte quoque Græciam cum Peloponneso significat.

(25) Συλοβρίας Holst. 2 Σηλυμβρίας.

caonia ; 22, Stectorii ; 23, Cynaborii ; 24, Conis vel Conæ, alias Demetriopoleos dictæ ; 25, Scordapiæ ; 26, Nicopoleos ; 27, Auroclorum. In eparchia Lycaoniæ habet metropolis Iconium sub se urbes seu episcopos quatuordecim, 1, episcopum Lystrorum ; 2, Vasatorum ; 3, Ambladorum ; 4, Novimanadorum ; 5, Mistbiorum ; 6, Larandorum ; 7, Baretorum ; 8, Derbæ ; 9, Sabatorum ; 10, Canni ; 11, Berynopolis ; 12, Galbani ; 13, Histro-
rum ; 14, Pertorum. In eparchia Pisidiæ habet metropolis Antiochia sub se urbes aut episcopos octodecim ; 1, episcopum Philomelii ; 2, Sagalassi ; 3, Sozopoleos ; 4, Apamiæ Ciboti ; 5, Tyraei ; 6, Bæreos ; 7, Hadrianopoleos ; 8, Limenum ; 9, Neapoleos ; 10, Laodicæ Caumensæ seu Ambustæ ; 11, Seleuciæ Sideræ cognominatæ seu ferreæ ; 12, Adadorum ; 23, Zartzelorum ; 14, Timbriadi-
dis ; 15, Tymandi ; 16, Justinopoleos ; 17, Metropoleos ; 18, Papporum. In eparchia Pamphylis habet metropolis Pergæ sub se urbes aut episcopos 18 ; nempe 1, episcopum Attaliæ ; 2, Eudociadis ; 3, Telmessi ; 4, Isindi ; 5, Maximianopoleos ; 6, Laginorum ; 7, Palæopoleos ; 8, Cremni ; 9, Cudrulorum [Corydallorum] ; 10, Peltinesi [vel Pen-

sten. 2, Λυκαονίας, στεκνονίου ; item Κόνις ἔτοι Δημητρ.

(60) Σκορδαπίας. Taur. et Holst. 2 σκυρδαπίας, Holst. 3 σκορδαπίας et ἀβροκλών.

(61) Οὐσάδων. Taur. οὐσάδων, Usadarum, Holst. 2 οὐσάνδων, Holst. 3 ὄνασάνδης, Goar. Ἄγασάδης, Freher. Βασάδων, Leich. Βασάνδων.

(62) Ἀμβλάδων. Holst. 3 ἀμβλάδων, sed Freher. ut Noster. Leich, Αὐλβλάδων, si recte exscriptus fuit codex.

(65) Νοουμονάδων. Taur. οὐμανάδων, *Umanadorum*, et sic quoque est in Holst. 2, in cujus margine corrigitur ὀνομανάδων, ut eat in Holst 3 ; Freher. et Leich. ὁ Μανάδων.

(64) Μίσθλων. Omittit Holst. 3. Si recte tradit notitia Leichiana supra in generali recensione archiepiscopatum, est Μίσθεια et Κολώνεια idem, Atqui Lycæonia multum a themate Colonis distat. Pro Βερέτων habent Taur. Βερέττης, Holst 2. Βαρέττης, Holst. 2 Βερέτης. Illa variatio, cuius jam aliquot exempla habuimus, in ης genitiv. sing. et ων genitiv. pluralem venit a more librorum terminationes casuum omittendi, quas supplere lectori et venturis exscriptoribus libraribus pro arbitrio permittunt. Taurinensis post Δέρβης addit ὁ ὕδης.

(65) Σανάτρων. Ita quoque Freher., utraque Holsten. et Leich. σαδάτρων. Scribitur quoque *σάατρα*, *Cevatra*, et est, ut mihi videtur, Arabum, *Sabethra*, quam eandem esse cum *Sozopetra* volunt Pro κωνού est in Taur. et Holst, 2. Κάννου ; alias dicitur *Cannorum*, in plurali tantum. Leich. et Freher. Κάνης.

(66) Βηρυνοπολιοψιανών. Taur. et Holst. 2 Βηρυνοπόλεως ἔτοι ψιδιλών. In postrema voce latet ὑψίπυλαι. Holst. 3 Βηρυνοπόλεως habet, præterea nihil.

(67) Γαλβάνου. Holst. 3 Γαλβάνων, ἔτοι Εὐδοκιάδος, Taur. Γαλμάνων, Freh. πασσάλων. Pro λήστρων habet Taur. Ἰλλίστρων. Holst. 3 Ἰλλίστρων. Holst. 2 Ἰλήστρων, ubi in margine notatur, alibi

τὸν Στεκτωρίου. τὸν Κηναβορίου, τὸν Κόνις Δημητρόπολις, τὸν Σκορδαπίας (60), τὸν Νικουπόλεως, τὸν Αὐροκλών. Ἐπαρχία Λυκαωνίας, μητρόπολις τοῦ Εἰκωνίου, ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἕτοι ἐπισκόπους, ἰδ', τὸν Λύστρων, τὸν Οὐσάδων (61), τὸν Ἀμβλάδων (62), τὸν Νοουμανάδων (63), τὸν Μίσθλων (64), τὸν Λαράνδων, τὸν Βαρέτων, τὸν Δέρβης, τὸν Σανάτρων (65), τὸν Κανού, τὸν Βηρυνοπολιοψιανών (66), τὸν Γαλβάνου (67), τὸν Λήστρων, τὸν Περτών. Ἐπαρχία Πισιδίας, μητρόπολις Ἀντιοχίας, ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἕτοι ἐπισκόπους, ἰη', τὸν Φιλομηλίου (68), τὸν Σαγαλασοῦ, τὸν Σαζουπόλεως, τὸν Ἀπαμίας (69) τῆς Κηνόου, τὸν Ῥαίου (70), τὸν Βάρεως, τὸν Ἀδριανουπόλεως, τὸν Λιμένων, Νεαπόλεως (71), τὸν Λαοδικίας τῆς Καυμένης, τὸν Σιδηρᾶς (72), τὸν Ἀδάδων, τὸν Ζωζήλων (73), τὸν Τημβριάδος (74) ; τὸν Τυμάνδου, τὸν Ἰουστινίου πόλεως, τὸν Μητροπόλεως, τὸν Πάππων. Ἐπαρχία τῆς Παμφυλίας, μητρόπολις Πέργης (75), ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἕτοι ἐπισκόπους, ἰη', τὸν Ἀταλλίας (76), τὸν Εὐδοκιάδος, τὸν Τελμύσου, τὸν Σίνδου, τὸν Μερμανουπόλεως, τὸν Λαγίνων (77), τὸν Παλαιουπόλεως, τὸν Κρημνοῦ, τὸν Κουδρούλων (78), τὸν Ἡελτινήσου (79), τὸν Ἀρησασοῦ, τὸν Πουγλίη, κ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Ἐλήστρων et Ἰλλίστρων reperiri.

(68) Φιλομηλίου. Non habet Holst. 3. Pro Σαγαλασοῦ est in Taur. et Holst. 3 Σαγαλαίσσου.

(69) Ἀπαμίας. Taur. ὁ ἀπινίας, ὁ ἀπαμίας ἢ Κίδωτου. Prius delendum, ut corruptela sequenti vocis sanioris, Leich. et Holst. 2 ἀπαμία ; τῆς κβότου, Holst, 3 ὁ ἀπαμίας, ὁ τῆς κιδύρας. Non improbarem, quamvis corrigatur, hoc. Noti *Cibyrthæolæ*, de quibus supra.

(70) Ῥαίου. Taur. et Freher, τυραίου, Leich. τυραίου, Holst. 2. τυραίων, Holst. 3 τυραίου. Sed corrigitur in margine.

(71) Νεαπόλεως. Holst. 2 ἀναπόλεως.

(72) Τὸν Σιδηρᾶς. Taur. et utr. Holst. σιλωκίας τῆς σιδηρᾶς. Deich. tamen cum nostro facit. exhibens ὁ τῆς Σελευκίου, ὁ τῆς Σιδηρᾶς.

(73) Ζωζήλων. Taur. Ζορζήλων, Freher., Leich. et Holst. utr. Ζορζήλων.

(74) Τημβριάδος. Taur. et Holst. 2 τιμβριάδων, Holst. 3 τιβριάδων, Freher. τιμωμαριάδος, Leich. τιμωμβριάδος, Goar, Τιβριάδων. — Τυμάνδου. Sic et Freher, Leich τιμάνδου, Goar. τομανδου.

(75) Πέργης. Addunt utr. Holst. ἔτοι συλαίου. V. lin, ult.

(76) Ἀταλλίας. Post hanc inserit Taur. ὁ Μαρούδου, Leich. ὁ Μαρούδου, Freh. μάνδου. Pro Εὐδοκιάδος habent Freher., Leich. et utraque Holst. Εὐδοκιάδος, item H. 2, Taur. et Leich. τελμίσσου. H. 3 τερμισσοῦ, Freh. τερμίνσου ; omnes Ἰσίνδου.

(77) Λαγίνων. Alii λαγίνων. H. 2 quoque et Freh. κρημνών. Post παλαιουπόλεως addit Leich. ἡ τοῦ ἀλεερ, quod nescio quid sibi velit. Forte συλείου scripserat libraribus.

(78) Κουδρούλων. Leich. δοριδάλων. Taur. et Goar. κορυδάλλου, H. 2 κορυδάλλων, H. 3 uno l minus.

(79) Ἡελτινήσου. Taur. et Holst. ἀμθες κλιτίνισσου, Freh. κλιτνήσου, Leich. τερμνήσου. — lb. pro ἀρησασοῦ omnes Ἀρησασοῦ.

'Αδριανῆς, τὸν Δικητάναυρον (80), τὸν Σανδιδῶν (81), τὸν Βαραεῖς (82), τὸν Συλείου (83), τὸν Περιβαίνων (84). Ἐπαρχία Καππαδοκίας, μητρόπολις Μωκησοῦ (85), ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις ἦτοι ἐπισκόπους, 3', τὸν Ναξιανζοῦ, τὸν Κωλωνεῖας, τὸν Παρναστοῦ, τὸν Δοῦρων. Ἐπαρχία Λαζικῆς, μητρόπολις Φάσιδος, ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἦτοι ἐπισκόπους, 8, τὸν Ῥωδοπόλεως (86), τὸν τῆς Σαησινῶν (87), τὸν Πετρῶν, τὸν τῆς Ζηγανέων (88). Ἐπαρχία Θράκης, μητρόπολις Φιλιππουπόλεως, ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἦτοι ἐπισκόπους, γ', τὸν Διοκλητριανουπόλεως, τὸν Σεβαστουπόλεως, τὸν Διοσπόλεως, Ἐπαρχία Εὐρώπης (89), μητρόπολις Τραιανοῦ, ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἦτοι ἐπισκόπους, β', τὸν Ηέρου (90), τὸν Ἀναστασιουπόλεως. Ἐπαρχία νήσων Κυκλάδων, μητρόπολις Ῥόδου, ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἦτοι ἐπισκόπους, ιβ', τὸν Σάμου, τὸν Χίου, τὸν Κίου (91), τὸν Ναξίας, τὸν Θήρας, τὸν Πάρου, τὸν Λερῶν (92), τὸν Ἄνδρου, τὸν Τίνου (93), τὸν Μήλου, τὸν Πισσύνης. Ἐπαρχία Ἐμημουπόλεως (94), μητρόπολις Ἀδριανοῦ, ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἦτοι ἐπισκόπους, ε', τὸν Μεσημβρίας, τὸν Σαζοπόλεως, τὸν Πλουτινουπόλεως, τὸν Ἀναστασιουπόλεως, τὸν Τζωιδῶν (95). Ἐπαρχία νήσων Κυκλάδων (96), μητρόπολις Μαρκανοῦ, ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἦτοι ἐπισκόπους, ε', τὸν Ῥωδοστόλου, τὸν Τραμαρίσκων (97), τὸν Νόδων, τὸν Ζεκεδέσπων, τὸν Σκαρίας (98), Ἐπαρχία Φρυγίας Καππαδοκίας (99), μητρόπολις Ἱεραπόλεως, ἔχει, ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἦτοι ἐπισκόπους, ε', τὸν Μελουπόλης (1), τὸν Αἰονισιουπόλεως, τὸν Ἀττούδων (2), τὸν Μεσύνων.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

- (80) Δικητάναυρον. Taur. Δικιτανάδρων, *Dicitanaurorum*. H. 2 κιτανάδρων, Goar. Δικιτανάδρων et in margine Δικιοζανάδρων, Leich. Αδιχητατων.
- (81) Σανδιδῶν. Ita quoque Goar., Leich. σαδιδου. Freh. σαριδίου.
- (82) Βαραεῖς. Omnes habent Βάρβης.
- (82) Συλείου. Distinguit ergo Noster Sylæum a Perga, quæ aliis eadem est; V. paulo ante. Taur. συλαίου, Holst. 2 συλλαίου.
- (84) Περιβαίνων. Taur. περιβένων, Leich. περιβαίης.
- (85) Μωκησοῦ. H. 2 μουσίστου.
- (86) Ῥωδοπόλεως. H. 2 et Taur. Ῥοδοπούλεως.
- (87) Σαησινῶν. Taur. Σαισινῶν, *Saisinorum*, Holst. 2 Σαίαθων et in margine notatur: « In altera notitia Ἀβισανῶν. » Goar. Ἀβισανῶν.
- (88) Ζηγανέων. Taur. Ζιγανέως *Ziganis*. H. 2 Ζιγανέων, H. 3 Τζιγανέων, Goar. Τζιγγανέων.
- (89) Εὐρώπης. Holst. 2 Ῥοδόπης.
- (90) Ηέρου. Freh. et Leich. πόρων.
- (91) Κίου. Goar. Κίου, Leich. τῆς Κῴ.
- (92) Λερῶν. Ita quoque H. 2, sed ascribitur in margine λέθρου, et hoc habet H. 3; Leich. λέγου, Freh. λέρης.
- (93) Τίνου. H. 3 τήνου et πισύνης. Hoc quoque habet H. 2 et præterea quoque μήλου in margine ex correctione. Nam in textu est μήλιτος.
- (94) Ἐμημουπόλεως. Leich. εἰρηνουπόλεως. Nam Græci etiam si a desinentibus in η primæ declinationis, tamen in compositis ου efferunt, ut supra habebamus Βηρινούπολις, quod est non a *Verina*, sed a *Verina*. Ita hic *Irenopolis* ab Irene Imperatrice. Est eadem, quæ alias *Berrhæa* Emathis aut Thraciæ, ut Hæmimontis, ut recentioribus appellatur; vid. Cl. Wesseling. ad Hierocl. Synecdem. q. 635. Hinc est quod pro hac voce in notitia Taurin. Αἰμιμοντος, in utraque Host. Αἰμιμόντου habemus, quo non ægre feram si quis præferat.
- (95) Τζωιδῶν. H. 2 τρωιδῶν, et in margine: « Αἰλιβί τζωιδῶν. »
- (96) Νήσων Κυκλάδων. H. 3 recte hic habet ἑπαρχία τῆς αὐτῆς, nempe Thraciæ vel Hæmimontis.
- (97) Τραμαρίσκων. H. 3 τραμαρίσκου. Pro νόδων Taur. νόμων male. Pro Ζεκεδέσπων omnes tres Ζεκεδέπων.
- (98) Σκαρίας. Holst. 3 σαρκάρης. Utrumque corruptum ait Fabricius Bibl. Gr. t. XII, p. 118, pro *Apiaria*.
- (99) Καππαδοκίας. Holst. utraque Καπατιανῆς, Freh. Καπατιανῆς, Leich. καὶ ὁ πατυάνας.
- (1) Μελουπόλης. Omnes tres Μετελλουπόλεως, Leich. Μεταλλουπόλεως.
- (2) Ἀττούδων. Ita Leich. et Goar., sed in marg. Ἀττούδων. Freh. Αύτούδων.

CAPUT LV.

De distributione sportularum consuetudinis præpositorum.

Honorati seu promoti patricii dant consuetudinem præpositis, si quidem fuerint emprati seu reales et officio fungentes (ut, si quis fuerit simul strategus et patricius creatus), octo litras auri. Si vero fuerint patricii mesoprati, id est, vacantes, allecti, medii inter empractos seu fungentes, et apractos seu honorarios (ut si quis officio quodam civili ornetur), dant præpositis litras auri septem. Patricius apratus denique seu functionem nullam exercens vel titularis (ut qui tantum ad spathariatum promotus est), dat litras auri sex. Illæ sportulæ sic dividuntur, et primum quidem de

Octo titris patricii emprati.

Cubicularii accipiunt auri litras tres, num. 24; præfectus caniclei num. 36; demarchus Venetorum 36; demarchus Prasinorum 36; cerimoniararius 36; silentiarii 36; comites scholarum 24; articlini imperatoris 12; topoteretæ [seu lociservatores] scholarum 3; præparator caniclii 4; axiomatici 2; primicerius cubiuli 12. Facit auri litras 6, num. 45.

Factiombus hæc cedunt.

Accipit deutereuon seu secundarius Venetorum numisma unum; tantumdem deutereuon Prasinorum. Geitoniarcha Venetorum miliaria 8, et tantumdem geitoniarcha Prasinorum; item chartularii Venetorum et Prasinorum singuli octana miliaria; tantumdem quoque factionarii ambo tam Venetorum quam Prasinorum, scilicet octona quisque, micropanites albæ factionis miliaria 5, micropanites russæ factionis mil. 5, poeta Venetorum mil. 6, poeta Prasinorum mil. 6, melista vel musicus Venetorum mil. 6, melista Prasinorum mil. 6, epistatæ vel magistri Venetorum mil. 4, epistatæ Prasinorum 4, cractæ vel clamatores aut præcones Venetorum miliaria 4, cractæ Prasinorum mil. 4, semeiotæ [seu obsignatores, urnarum scilicet sortitoriarum] factionis Venetæ mil. 4, semeiotæ Prasinorum 4, mandatores Venetorum 4, Prasinorum 4, Bigarii Venetorum 5, Prasinorum 5, contemplatores [signaculorum urnæ] Venetorum 4, Prasinorum 4, resignatores signaculorum factionis Venetæ 2, Prasinæ 2; organum Venetorum 6, Prasinorum 6, Facit hoc aureorum quidem, qui integri dantur, computatorum numerum 4, miliariorum vero, quæ singula enumeravimus, in valorem aureorum computatorum 10 aureos, et quod excurrit. Facit ergo tota summa num. 14, mil. 4.

Pro ordine circense.

Actuarius accipit numisma seu solidum unum,

ΚΕΦΑΛ. ΝΕ'.

Περὶ τῆς διανομῆς τῶν κομβίων τῆς συνηθείας τῶν πραιποσίτων.

Ἰστίον δὲ, δτι οἱ τιμώμενοι πατρικιοὶ ἔτε ἔμπρατος, ἤτοι ὁ στρατηγὸς καὶ πατρικίος, δίδωσι συνηθείαν τοῖς πραιποσίτοις χρυσοῦ λίτρας ἠ' ὁ δὲ μεσόπρατος πατρικίος, ἤτοι ὁ ἐμπολιτικὸς ὄψφικι:άλιος, δίδωσι χρυσοῦ λίτρας ζ' ὁ δὲ γε ἀπράτος πατρικίος ἤγουν ὁ ἀποσπαθᾶριος μόνου τιμηθείς, δίδωσι χρυσοῦ λίτρας ς', ἅτινα διανέμονται οὕτως.

B Ἀπὸ τῶν ἠ' λιτρῶν τοῦ ἔμπράτου πατρικίου.

Τοῦ κουβουκλείου χρυσοῦ λίτραι γ', ν. κδ' ὁ τὸ κανικλείου λς' ὁ δὴμαρχος Βενέτων λς' ὁ δὴμαρχος Πρασίνων λς' ὁ τῆς καταστάσεως λς' οἱ εὐλατῆριοι λς' οἱ κόμητες τῶν σχολῶν κδ' οἱ ἀρτυκλῆνοι τοῦ βασιλέως ιβ' οἱ τοποτηρηταὶ τῶν σχολῶν γ' ὁ σκευάζων τὸ κανικλείον δ' οἱ ἀξιοματικοὶ β' ὁ πριμικήριος τοῦ κουβουκλείου ιβ'. Καὶ τὸ πᾶν χρυσοῦ λίτραι ς', ν. με'.

Διὰ τοῦ μέρους Βενέτων.

Ὁ δευτερεύων Βενέτων α', ὁ δευτερεύων Πρασίνων α', ὁ γειτονιάρχης μιλ. η', ὁ γειτονιάρχης Πρασίνων μιλ. η', ὁ χαρτουλᾶριος Βενέτων μιλ. η', ὁ χαρτουλᾶριος Πρασίνων μιλ. η', ὁ φακτιονᾶριος Βενέτων μιλ. η', ὁ φακτιονᾶριος Πρασίνων μιλ. η', ὁ μικροπανίτης λευκὸς μιλ. ε' ὁ μικροπανίτης ρούσιος μιλ. ε', ὁ ποιητὴς Βενέτων μιλ. ς', ὁ ποιητὴς Πρασίνων μιλ. ς', ὁ μελιστῆς Βενέτων μιλ. ς', ὁ μελιστῆς Πρασίνων μιλ. ς', οἱ ἐπιστάται Βενέτων μιλ. δ', οἱ ἐπιστάται Πρασίνων μιλ. δ', οἱ κρᾶκται Βενέτων μιλ. δ', οἱ κρᾶκται Πρασίνων μιλ. δ', οἱ σημειωταὶ Βενέτων μιλ. δ', οἱ σημειωταὶ Πρασίνων μιλ. δ', οἱ μανδάτορες Βενέτων μιλ. δ', οἱ μανδάτορες Πρασίνων μιλ. δ', οἱ βηγᾶριοι Βενέτων μιλ. ε', οἱ βηγᾶριοι Πρασίνων μιλ. ε', οἱ θεωρηταὶ Βενέτων μιλ. δ', οἱ θεωρηταὶ Πρασίνων μιλ. δ', οἱ διασημειωταὶ (3-25) Βενέτων μιλ. β', οἱ διασημειωταὶ Πρασίνων μιλ. β', τὸ ὄργανον Βενέτων μιλ. ς', τὸ ὄργανον Πρασίνων μιλ. ς'. Ὁμοῦ διὰ χρυσοῦ δ', καὶ διὰ μιλ. ι', καὶ ὁμοῦ τὸ πᾶν ιδ', μιλ. δ'.

Διὰ τῆς τάξεως τοῦ ἵπποδρομίου.

Ὁ ἀκτουᾶριος α', ὁ ἄργυρος τοῦ βεστίου (26) β', ὁ

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶ οἱ μανδάτορες Βενέτων μιλ. δ' add. cod. om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(3-25) Διασημειωταί. Videntur esse resignatores urnarum circensium, qui bullas impressas recognoscabant et resignabant seu avellebant. Ita διασκευάζειν tibrum dicitur pro refingere, reformare, retractare, vid. Wesseling. ad Diodor. Sicul. p. 9 pro ἀνασκευάζειν. Ita quoque διασημαιοῦν. pro ἀνασημαιοῦν. Aut etiam διὰ in hac compositione notat idem, quod ἀπό; ἀποσημαιοῦν, revellere, auferre, signum. Ita

διανοητικῆς εἶσεθαι ἐτ ἀπονηστικῆς εἶσεθαι est de jejuniis, jeitare. Potest tamen διὰ in hac compositione idem, quod Latinum ob significare, obsignator, ut διασημαιοῦν habet Nicetas, p. 109, ed. Venet. pro signare: Διασημαιοῦν εἶσεθαι σφραγιῶν βασιλικῆν τὰ φασκώλια.

(26) Βεστίου. Latini quoque sequiores vestium, vestiti et vesti pro vestiario dicebant. Lupus Proto-

κούρσωρες α', ὁ ἀργυρός τῶν στεφάνων α', ὁ τῆς ἀποκρίσεως α', ὁ νεανίσκος μιλ. δ', ὁ μαξιλάριος μιλ. δ', ὁ θεσσαράριος μιλ. δ', ὁ χαμαιτριβοῦνος μιλ. δ', οἱ ὄφφικιάλιοι τῆς κυλίστρας μιλ. ε', οἱ μαγγανάριοι Βενέτων μιλ. ε', οἱ μαγγανάριοι Ἡρασιῶνων μιλ. ε', οἱ πρωτοδοκτάριοι (27) μιλ. γ', οἱ πρωτοπαλάριοι μιλ. ε', ὁ νομεράριος α', οἱ δεκανοὶ τοῦ ἵπποδρόμου β', ἡ βίγλα τῆς Δάφνης μιλ. δ'. Ὁμοῦ διὰ χρυσοῦ καὶ μιλ. ιβ', μιλ. ζ'.

Argyrii vestii seu asservator vestium circensium argento pictarum duo, cursores unum, argyrii stephanorum (seu argentarius coronarum, qui coronas argenteas victoribus circensibus debitas procurabat et asservabat) unum, apocrisiarius unum, neaniscus seu juvenis mil. 4, maxillarius mil. 4, tesserarius 4, chamætribunus seu tribunus pedestris 4, officiales cylistræ seu ædis, in qua urna cum sortibus agitatur 5, manganarii seu carceribus circi, unde cur-

rendi initium fit, præfecti factionis Venetæ 5, Prasinæ 5, protovectarii 3, protopalarii 5, numerarius numisma unum, decani circi num. 2, vigla vel vigilla Daphnes mil. 4. Faciunt simul aurei et miliaria : ... aur. 12 milliar. 7.

Διὰ τῶν διαταρῶν καὶ λοιπῶν.

Ὁ ἀδμήτσουνάλιος ζ', οἱ διατάριοι τοῦ κονιστωρίου γ', ὁ δομέστικος τοῦ μεγάλου παλατίου α', οἱ διατάριοι τοῦ μεγάλου παλατίου β', ὁ δομέστικος τῆς Δάφνης α', οἱ διατάριοι τοῦ Ἁγίου Στεφάνου μιλ. η', οἱ χρυσοχοὶ τοῦ βασιλικοῦ σκεύους μιλ. δ', οἱ διατάριοι τοῦ ὀστικίου πιλ. ζ', οἱ διατάριοι τοῦ ἵπποδρόμου μιλ. η', οἱ στένοντες (28) τὰ σκάμνα τοῦ ἵππικου μιλ. γ', οἱ πρωτοκεντάριοι (29) α', οἱ διατάριοι τοῦ στρατωρικοῦ μιλ. ε', οἱ ἀσέλιοι α', οἱ διατάριοι τῶν ἐκ ἀκουσίτων μιλ. ζ', διατάριοι τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου μιλ. ι', οἱ διατάριοι τῆς μανναύρας μιλ. ζ', οἱ τῆς βεστοσάκρας α', οἱ βασιλικοὶ λοῦσαι α', οἱ καλδάριοι μιλ. β'. Ὁμοῦ διὰ χρυσοῦ ιη', καὶ διὰ μιλ. ε', ὁμοῦ κγ'.

Διὰ τῶν θυρωρῶν.

Οἱ θυρωροὶ τῆς θερμάστρας β', οἱ θυρωροὶ τοῦ ἵπποδρόμου β', οἱ διατρέχοντες β', οἱ κορτινάριοι α', μιλ. ζ', οἱ βασιλικοὶ ἀρμοφύλακες β'. Ὁμοῦ διὰ χρυσοῦ θ', μιλ. ζ'.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

spatha ad ann. 1051, nominat *Argyrum magistrum vestii*. Quid si hic loci *Argyrius* non nomen proprium, sed dignitatis, adeoque legendum sit *Argyrius seu magistrus vesti*? Sane videtur id locus noster suadere. Erat autem ejus officium vasa omnia aurea, argentea, gemmata, pretiosa quæque ad vestiarius, id est thesaurum imperiale, n. pertinentia comparare, mundare, in bono statu conservare.

(27) Primi vectores. Sed quoniam sunt illi palarii? Etiam si velis de primipalariis cogitare, locum illi in Circo non habent. Suntne iidem atque πρωτοβαλάριοι *præsaltores*? Sane *ballare*, βάλλειν (scil. τὰς, χεῖρας), βαλλίζειν est saltare; unde *un bal* est, *saltatio*; vid. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. t. II, p. 427, 428, et Du Cange Gloss. utroque. Est a βάλλειν (scil. τὸ σῶμα) quoque Francicum *balancer*. Neque insolens est π et β *permutare*. *Maxillarios* jam alibi dixi mihi videri eos esse, qui pulvinaria sedentibus in Circo, sive gratis, sive mercede substernunt. *Manganarii* mihi videntur esse qui τὰ μάγγανα, hoc est non *machinas*, sed *carceres*, τὴν ὑσπληγγα, τὴν βαλβίδα, unde equi in cursum dimittebantur, observabant et claudabant, aut dimittebant. Nam μάγγανον est *sera*, *obex*, *pessulus*. [Οἱ ἀπαλάριοι f. sunt primi saltatores a πρώτως κάλλειν *primum balare*, unde nostrum *wallen*. *Palare ovium* est σκιρτῆν; vid. Du Cange v. *Orciscopalarium*, qui in orchestra palant, hoc est, saltant. Ex Addend.]

(28) Οἱ στένοντες. Conf. Du Cange v. *Στένειν*.

Argyrii vestii seu asservator vestium circensium argento pictarum duo, cursores unum, argyrii stephanorum (seu argentarius coronarum, qui coronas argenteas victoribus circensibus debitas procurabat et asservabat) unum, apocrisiarius unum, neaniscus seu juvenis mil. 4, maxillarius mil. 4, tesserarius 4, chamætribunus seu tribunus pedestris 4, officiales cylistræ seu ædis, in qua urna cum sortibus agitatur 5, manganarii seu carceribus circi, unde cur-

Pro diætariis et reliquis.

Admissionalis accipit numism. 7, diætarii consistorii 3, domesticus magni palatii 1, diætarii magni palatii 2, domesticus Daphnes 4, diætarii S. Stephani miliaria 8, aurifabri suppellectilis imperialis mil. 4, diætarii ostiarii seu officii ostiariorum 6, diætarii circi 8; collocantes scamna circi 3, acentarii numism. 1, diætarii stratoricii seu officii stratorum mil. 5, aselii num. 1, diætarii novemdecim accubituum mil. 7, diætarii sanctissimæ Dei Genitricis mil. 10, diætarii magnaureæ mil. 7, ad vestosacram pertinentes num. 1, imperiales lustæ vel balneatores num. 1, caldarii mil. 2. Numismata vel aurei hic commemorati, si computantur, sunt 18 et miliaria hic recensita si in aureis computantur, efficiunt aureos 5.468. Facit ergo tota summa numismata 23.

Pro portariis.

Portarii calfactorii aut vaporarii accipiunt num. 2, circi item 2, item vernaculi; cortinarii seu observatores velorum num. 1, mil. 7, imperiales armophylaces vel custodes armorum num. 2. Facit aureos 9, mil. 7.

Recurrunt hi deinceps his. Erant, ut mihi quidem videntur, illi ἑστεινον, in ordinem collocabant, scamna. Nam novi Græci στένειν pro στήσαι vel ἰστένειν dicunt. Ordo CPTanæ Ecclesiæ (apud Du Cange v. Ἐϋτακτεῖν): Ὁ τῆς εὐταξίας ἰσάται καὶ δέχεται τοὺς ἔρχοντας καὶ στένει αὐτοὺς κατὰ τὴν τάξιν. Ergo poterant scamna Circi tolli et reponi. Theophanes An. 17, Heraclii: Τοὺς ἐμβόλους, οὓς ἑστεινεν δετε ἐν κάμπῳ ἠπλήχευσεν. Anonymus de templo S. Sophiæ p. 258: Ὁ σταυρὸς τοῦ ἔμβωνος ἑστεινε χρυσοῦ λίτρας ρ', id est, ἑστεισε, *pendebat*. Ita quoque καταστένειν pro καθιστένειν, *præparare, recte disponere, aptare*. Euchologium Goari p. 428: Γεμίζεται ἐλαίου κἀνδηλα μεγάλη χωροῦσα λίτρας ἐπτά καὶ ἑκαστος καταστένει [id est, καθιστῆ, καθιστένει, εὐτρεπίζει] τὸ ἴδιον μολίβδιν μετὰ ἀπριίου, et unusquisque *præparat suum ellychnii alveolum ipsumque ellychnium*. Scilicet veteres ut ἰστένειν dicebant, sic quoque dicebant ἰσάτειν. Hoc efferebant ut ἰστένειν. Ex eo novi fecerunt στένειν, ut μέρα pro ἡμέρα, λιτρόδουλος pro ἀλιτρόδουλος; μάτιν pro ἡμάτιον, etc.; διαδένειν pro διαβαίνειν.

(29) Ἀκιντάριοι ms. Sintne a *centonibus*, et ἀσέλαιοι, a *sellis*, aut *prosocentarii* atque *protosellii*, non dicam. Unum æque atque alterum intelligi. Suntne forte *acentarii* qui centones faciunt et vendunt, qui bus scamna circensia induebantur, et *aselarii* qui sellas equinas pro equis circensibus faciebant?

In luminaria [seu pro ecclesiis].

Castrensis [ecclesie vel patriarche] accipit num. 1, refendarius [ecclesie vel patriarche] num. 1, mil. 6, clerici imperiales num. 5, psalter seu cantores S. Sophie num. 2, ministri narthecis mil. 4, anagnostae seu letores duarum septimarum numism. 2, scenophylax seu sacrorum vasorum custos num. 1, ostiarii Sancti Putei mil. 5, hypodiaco- nes seu subdiaconi mil. 6, stratores patriarche mil. 3, balantades mil. 5, episcopiani mil. 5, domestic. hypodiakonorum mil. 6, ecclesia Salvatoris in monasterio Stauracii num. 2, ecclesia Acæmeto- rum num. 3, ecclesia Domini num. 1, decani patri- arche mil. 4; dipotati vel deputati S. Sophie mil. 3, monachi monasterii Spudes mil. 3, monachi mon- asterii Paraspudes mil. 5, ecclesia in monasterio Basilide num. 1, S. Stephanus circi numism. 1, ec- clesia SS. Sergii et Bacchi num. 1, S. Theodorus num. 1, S. Callinicus num. 1, ecclesia monasterii Pelecani num. 2, S. Stephanus Daphnes num. 11, diaconia [vel corpus diaconorum] monasterii Ur- bicii, quod pronoctæ aut provisore appellatur, num. 1, diaconia S. Mocii num. 1, ecclesia S. Pancharii num. 1. In hac tenus recensitis habentur numism. quidem solida 29, ex miliaribus autem singularibus confecta alia 5 cum duobus millibus Jam si hanc summam ad cæteras superiores addas et contrahas omnes in unam, efficias auri litras 7, num 55, milliar. 8.

De distributione sportulæ patricii mesoprati, septem litris auri constantis.

Ad cubiculum pertinentes accipiunt litras 3, caniclei præfectus numismata 30, ambo demarchi sin- guli num. 30, cerimoniarum num. 30, silentiarii 30, articlini imperiales 12, comites Scholarum 20, præ- parans canicleum 4, locum tenentes 5, scholarum 3, primicerius cubiculi 12, axiomatici 2. Summa litræ 5, numismata 59. Porro inde cedunt factionibus, Venetæ atque Prasinæ hæc : sed quid opus est su- perius dicta repetere, cum iidem eadem atque ante, et nihilo minus accipiunt? 464 Ergo diastarii et reliqui hæc ferunt : admissionalis numism. 6, diastarii consistorii num. 2, domesticus magni pa- latii num. 1, diastarii magni palatii num. 2, domesti-

A Διὰ τῶν φωταφιδῶν (30).

Ὁ καστρένσιος α', ὁ ῥεφερένδάριος α', μιλ. ζ', βασιλικοὶ κληρικοὶ ε', οἱ ψάλται τῆς Ἁγίας Σοφίας νι ὑπουργοὶ τοῦ νάρθηκος μιλ. δ', οἱ ἀναγνώσται ι β' ἑβδομάδων β', ὁ σκευοφύλαξ α', οἱ δεσπότες Ἁγίου Φρέατος μιλ. ε', οἱ ὑποδιάκονοι μιλ. ζ', στρατορες τοῦ πατριάρχου μιλ. ε', οἱ βαλαντιάδες (μιλ. ε', οἱ ἐπισκοπιανοὶ μιλ. ε', ὁ δομέστικος ὑποδιακόνων μιλ. ζ', ἡ ἐκκλησία τοῦ Σωτήρος Σταυρακίου β', ἡ ἐκκλησία τῶν Ἀκοιμητῶν (32) γ', ἐκκλησία τοῦ Κυρίου α', οἱ δεκανοὶ τοῦ πατριάρχου μιλ. δ', οἱ διποτάτοι τῆς Ἁγίας Σοφίας μιλ. γ', οἱ Σπουδῆς (33) μιλ. η', οἱ τῆς Παρασπουδῆς μιλ. ε', ἐκκλησία τῶν Βασιλίδου α', ὁ Ἅγιος Στέφανος εἰς τὴν ἱππόδρομον α', ἡ ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Σεργίου καὶ Βάχου α', ὁ Ἅγιος Θεόδωρος α', ὁ Ἅγιος Καλλίνα α', ἡ ἐκκλησία τῶν πελ... ιβ', ὁ Ἅγιος Στέφανος τὴν Δάφνην α', ἡ διακονία τῶν Οὐρβικίου οἱ πνοταί α', ἡ διακονία τοῦ Ἁγίου Μωκίου α', ἡ ἐκκ- λησία τοῦ Ἁγίου Παγγαρίου α'. Καὶ ἑμοῦ διὰ χρυσῶν καὶ διὰ μιλιάρησιων ε', μιλ. β' καὶ ἑμοῦ τὸ πρὸς διὰ τῶν ἀμφοτέρων χρυσοῦ λίτρας ζ', ν. νε', μιλ. ι

Διὰ τῆς διανομῆς τοῦ κομβίου τῶν ζ' λιτρῶν τοῦ μεσοπράτου πατριχίου.

Οἱ τοῦ κουδουκλείου χρυσοῦ λίτρας γ', ὁ τῶν νικηλείου λ', οἱ δύο δῆμαρχοι ἀνά λ', ὁ τῆς κερσεως λ', οἱ σιλεντιάριοι λ', οἱ ἀρτικκλίνοι τοῦ βουλέως ιβ', οἱ κόμητες τῶν σχολῶν κ', ὁ σκευοφύλαξ κανίκλειον δ', οἱ τοποτηρηταὶ τῶν σχολῶν γ', ὁ πρὸς μικήριος τοῦ κουδουκλείου β', οἱ ἀξιωματικοὶ β'. Ἐπὶ τὸ πᾶν χρυσοῦ λίτρας ε', ν. νθ'. Διὰ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων καὶ Πρασίνων. Διανέμονται οὗτοι κατὰ καὶ πρότερον εἴρηται. Οὐ γὰρ ὑποπίπτουσιν ἐκ τοῦ προτέρου κομβίου οὐδέν. Διὰ τῶν διατεταμένων καὶ λοπῶν ὁ ἀδμηρσουνάλιος ζ', οἱ διατεταμένοι τοῦ κονιστωρίου β', ὁ δομέστικος τοῦ μεγάλου παλατίου ι οἱ διατεταμένοι τοῦ μεγάλου παλατίου β', ὁ δομέστικος

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(30) Φωταφιδῶν. Quia maxima pene impensa ecclesiarum apud Græcos et Latinos sit in cereos et lampades, ideo quæ ecclesie donantur ad luminariam dicuntur dari. Et inde quoque est, quod ecclesiasticorum collegium *Luminaria* dictum fuerit medio sævi. Tabularium vetus apud Du Cange Gloss. Lat. h. v. : *Dant in quolibet anno 60 solidos Ruthenenses, de quibus habeat Abbas 20 solidos, et ad luminariam sint alii 20 ; id est, τὰς φωταφιδας, σέκο* Ecclesie et sacri curatoribus cedat. Idem v. *Æstiva* locum hunc citat e tabulario S. Sabini Levitanensis : *ad luminaria S. Sabini butirum, quod per totas illas æstivas censualiter accipiebamus, monasterio concedendo remittimus.* Conf. idem ad P. Silent. p. 559 Huc φωταφιδῶν in genere est omne congrarium φιλοτιμίας nostro codici, *solemne* Latinis dictum. Novella Basilii Porphyrogen. de præscript. 40 annorum. Et δὲ εἰς τινα τῶν αὐτῶν εὐκτηρίων παρὰ βασιλέως σωλέμνια ἢ φωταφιδαι γίγνονται.

(31) Βαλαντιάδες. Quinam hi sint, saccigeruline, balantigeruli (saccellarii, collectores reddituum), an

balneatores (cf. Salmas. ad. t. II Scr. H. A., p. 865 non dixerim. Neutrum placet, neque succurrit ne- ctius. Neque juvat, quidquam βαλαντιάδες, quod in synodo VII, act. 9 habetur ; βαλαντιάδες, σκαυδῶν νοί, ἱππίατροι, quod Anastasius vertit *acuarii ab- bularii, veterinarii.* Locum citat Du Cange in Gl. L. *Acuarii.* Certius quid de hoc loco definire possem, si concilium ipsum coram manibus haberem. Sed non βαλαντιάδες sed βαλονιάδες legit Anastasius. Suntne forte *Riemer, lororum sutores, aut βαλοντι- δες* pro βαλαντιάδες, *balantiorum sutores*? Sed quid hi ad patriarcham?

(32) Ἀκοιμητοὶ erant monachi, qui absque intermissione diu noctuque sacra celebrabant in suis monasteriis aut ecclesiis, de quibus abunde agit Du Cange in utroque Glossario.

(33) Σπουδῆς. De hoc monasterio habet Du Cange Cpli chr. IV, p. 161. Verum de monasterio παρασπουδῆς, quod interpretor *vicino* aut *secundario monasterio spudes*, nihil habet.

τῆς Δάφνης α', οἱ διαιτάριοι τοῦ Ἁγίου Στεφάνου μιλ. η', οἱ χρυσοῦχοι τοῦ βασιλικοῦ σκεύους μιλ. δ', οἱ διαιτάριοι τοῦ ὀσριαρικοῦ μιλ. ζ', οἱ διαιτάριοι τοῦ ἵπποδρόμου μιλ. ζ', οἱ στένοντες τὰ σκάμνα τοῦ ἵπποδρόμου μιλ. γ', οἱ πρωτοκεντάριοι α', οἱ διαιτάριοι τοῦ στρατωρικοῦ μιλ. ε', τοῖς ἀσελοῖς α', οἱ διαιτάριοι τῶν ἰθ' ἀκουσίτων μιλ. ζ', οἱ διαιτάριοι τῆς Παναγίας μιλ. ι', οἱ διαιτάριοι τῆς μηχανάρας μιλ. ζ', οἱ τῆς βεστοσάκρας α', οἱ βασιλικοὶ λούσται α', οἱ καλδάριοι μιλ. β'. Καὶ τὸ πᾶν διὰ χρυσίου ις', καὶ διὰ μιλ. δ', μιλ. ια'. Ὅμοῦ τὸ πᾶν κ', μιλ. ια'. Διὰ τῶν θυρωρῶν. Καὶ οὗτοι λαμβάνουσι καθὼς καὶ ἐπὶ τοῦ πρώτου κομβίου. Ὅμοιως καὶ αἱ φωταψία, ἤγουν αἱ ἐκκλησίαι.

phothapsiis seu ecclesiis eadem emolumenta atque e superiore combio, ut ergo hic repetere ᾧopus non sit.

Διὰ τῆς διανομῆς τοῦ κομβίου τοῦ ἀπράτου πατρικίου τῶν ζ' λίτρων οὕτως·

Οἱ τοῦ κρουκουκλείου χρυσίου λίτρας β', ὁ τοῦ κανικλείου ν. κδ', οἱ δύο δῆμαρχοι ν. μη' ἀνὰ ν. κδ', ὁ τῆς καταστάσεως ν. κδ', οἱ σιλεντιάριοι ν. κδ', οἱ κόμητες τῶν σχολῶν ν. κδ', οἱ ἀρτοκλίνοι τοῦ βασιλέως ν. ιβ', οἱ τοποτηρηταὶ τῶν σχολῶν ν. γ', ὁ πριμικήριος τοῦ κρουκουκλείου ν. ιβ', οἱ ἀξιωματικοὶ ν. β', ὁ σκευάζων τὸ κανικλείον ν. δ'. Ὅμοῦ λίτραι δ' ν. λγ'. Διὰ τῶν δύο μερῶν Βενέτων τε καὶ Πρασίνων. Ὁ δευτερεύων Βενέτων ν. α', ὁ δευτερεύων Πρασίνων ν. α', ὁ γειτονιάρχης Βενέτων μιλ. η', ὁ γειτονιάρχης Πρασίνων μιλ. η', ὁ χαρτουλάριος Βενέτων μιλ. η', ὁ χαρτουλάριος Πρασίνων μιλ. η', ὁ φακτιονάριος Βενέτων μιλ. η', ὁ φακτιονάριος Πρασίνων μιλ. η', ὁ λευκός μιλ. ε', ὁ βούσιος μικροπανίτης μιλ. ε', ὁ ποιητὴς Βενέτων μιλ. ζ', ὁ ποιητὴς Πρασίνων μιλ. ζ', ὁ μελιστῆς Βενέτων μιλ. ζ', ὁ μελιστῆς Πρασίνων μιλ. ζ'. οἱ ἐπιστάται Βενέτων μιλ. δ', οἱ ἐπιστάται Πρασίνων μιλ. δ', οἱ κρᾶκται Βενέτων μιλ. δ', οἱ κρᾶκται Πρασίνων μιλ. δ', οἱ σημειωταὶ Βενέτων μιλ. δ', οἱ σημειωταὶ Πρασίνων μιλ. δ', οἱ μανδάτορες Βενέτων μιλ. δ', οἱ μανδάτορες Πρασίνων μιλ. δ', οἱ βηγάριοι Βενέτων μιλ. ε', οἱ βηγάριοι Πρασίνων μιλ. ε', οἱ θεωρηταὶ Βενέτων μιλ. δ', οἱ θεωρηταὶ Πρασίνων μιλ. δ', οἱ διασημειωταὶ Βενέτων μιλ. β', οἱ διασημειωταὶ Πρασίνων μιλ. β', τὸ ὄργανον Βενέτων μιλ. ζ', τὸ ὄργανον Πρασίνων μιλ. ζ'. Ὅμοῦ ν. ιδ', μιλ. δ'.
res [urnæ] Veneti mil. 2, et Prasini non minus. Faciunt hæc numismata 14, miliar. 4.

Διὰ τοῦ ἵπποδρόμου.

Ὁ ἀκτουάριος ν. α', ὁ ἄργυρος τοῦ βεστίου ν. β', ὁ κόρσωρ α', ὁ ἄργυρος τῶν στεφάνων α', ὁ τῆς ἀποκρίσεως ν. α', ὁ νεανίσκος μιλ. δ', ὁ μαξιλλάριος μιλ. δ', ὁ θεσσαράριος μιλ. δ', ὁ χαμαιτριβοῦνος μιλ. δ', οἱ ὀφφικιάλιοι τῆς κυλίστρας μιλ. ε', οἱ μαγγανάριοι Βενέτων μιλ. ε', οἱ μαγγανάριοι Πρασίνων μιλ. ε', τοῖς πρωτοδοκηταριοῖς μιλ. γ', τοῖς πρωτοπαλλαριοῖς μιλ. ε', τῶν νομεραρίων ν. α', τοῖς δεκανοῖς τοῦ ἵπποδρόμου ν. β', τῆ βίγλη τῆς Δάφνης μιλ. ε'. Ὅμοῦ χρυσίου θ', καὶ διὰ μιλ. γ', μιλ. ζ'.

cus Daphnes num. 1, diætarii S. Stephani mil. 8, aurifabri supellectilis imperialis mil. 4, diætarii ostiarii mil. 6, diætarii circi milliar. 7, collocatores scamnorum circensium mil. 3, acentarii aut proto-centarii num. 1, diætarii stratoricii milliar. 5, aselliis [seu equorum sellatorum equisonibus] num. 1, diætarii novemdecim accubituum mil. 7, diætarii panagiæ seu sanctissimæ Dei Genitricis mil. 10, diætarii magnauræ mil. 7, vestosacræ ascripti num. 1, lustæ vel balneatores corporis Augusti num. 1, caldarii mil. 2. Habes ergo solida numismata 16, et e miliaris singularibus, si numismata computes, alia 4 cum 11 miliaris. Ergo tota summa est 20 num., 11 mil. Porro cedunt inde janitoribus, item

B De distributione sportulæ patricii aprati, quæ constat sex litris.

Ea ita distribuitur. Accipiunt cubicularii lit. 2, canicleo præfectus num. 24, demarchi ambo n. 48, (singuli nempe 24), silentiarii num. 24, comites scholarum num. 24, articlini imperiales num. 24, topuleretæ scholarum num. 3, primicerius cubiculi 12, axiomatici 2, præparator caniclei numismata 4. Faciunt simul litras 4, numism. 33. Factionibus ambabus, Venetæ Prasinæque, inde cedunt hæc. Deutereuon Venetorum accipit numisma 1, deutereuon Prasinorum num. 1, geitoniarobes Venetorum mil. 8, et alter Prasinorum tantumdem, chartularius Venetorum mil. 8, et alter Prasinorum tantumdem, factionarius Venetorum mil. 8, et alter Prasinorum tantumdem; albus seu micropanites albæ factionis mil. 5, et russus seu russæ factionis micropanites tantumdem. Poeta Venetorum mil. 6, et alter Prasinorum tantumdem; melistes seu musicus Venetorum mil. 6, et alter Prasinorum tantumdem; epistatæ seu magistri Venetorum mil. 4, et epistatæ Prasinorum tantumdem, oractæ seu præcones Venetorum mil. 4, et Prasinorum pariters emeiotæ vel obsignatores [urnæ] Venetorum m. 4, et Prasini pariter, mandatores Veneti mil. 4, et Prasini quoque; bigarii Veneti mil. 5, et Prasini quoque; contemplatores [urnæ puta] Venetorum mil. 4, et Prasinorum tantumdem; diasemeiotæ seu resignatores Organum Venetum mil. 6, et Prasinum perinde.

D

405 Pro circo.

Accipit actnarius num. 1, argyrus vestii 2, cursor unum, argyrus coronarum unum, apocrisiarius unum, neaniscus miliarisia 4, maxillarius mil. 4, tesserarius mil. 4, chamæ tribunus seu tribunus inferior mil. 4, officiales cylistræ (vel urnæ sortium agitantæ) mil. 5, manganarii Venetorum mil. 5, et Prasinorum tantumdem; protovectarii m. 3, protopallarii mil. 5, numerarius num. 1, decani hippodromi num. 2, vigilia seu excubiæ Daphnes mil. 4. Habes hic numismata solida 9, quibus accedunt alia e miliaris confecta tria una cum miliaris 7.

Pro dialeariis.

Accipit admissionalis 5, numism. diætarii consistorii num. 2, domesticus palatii 1, diætarii magni palatii 1, domesticus Daphnes 1, diætarii S. Stephani 1, aurifabri supellectilis imperialis mil. 4, diætarii ostiaricii mil. 2, diætarii circi mil. 8, collocantes scamna circensia mil. 3, accentarii num. 1, asellii n. 1, diætarii stratoricii mil. 5, diætarii novemdecim acoubituum mil. 8, diætarii sanctissimæ Deiparæ mil. 10, diætarii magnaure mil. 8, vestosacæ adscripti num. 1, lustæ vel balneatores imperiales num. 1, caldarii mil. 2. Habes numismata solida 15, et alia e miliariis confecta quatuor una cum decem miliariensibus.

Pro janitoribus.

Diatrechontes seu vernaculi logothetæ dromi accipiunt num. 2, janitores vaporarii num. 2, janitores circi num. 2, cortinariii num. 1 miliar. 7, armorum imperialium custodes num. 2. Summa 9 numism. et 7 milliar.

Pro cereis per ecclesias accendendis et aliis personis ecclesiasticis.

Castrensia [patriarchæ sollicit] accipit nummum 1, referendarius item num. 1, imperiales clerici Phari nummos 5, hypodiacones S. Sophiæ mil. 6, decani patriarchæ mil. 4, deputati mil. 3, monachi spudes mil. 8, monachi paraspudes mil. 5, stratores patriarchæ mil. 5, anagnostæ duarum septimanarum num. 1 mil. 6, psaltæ S. Sophiæ num. 1 mil. 6, scenophylaces num. 1, 400 ministri narthecis mil. 4, ostiarii Sancti Putei mil. 5, balantades mil. 3, episcopiani mil. 5, domesticus hypodiaconorum mil. 6, ecclesia Acœnetorum num. 3, ecclesia Domini num. 1, ecclesia S. Stephani in circo numism. 1, ecclesia Salvatoris cum cognomine Staurii num. 1, ecclesia monasterii Basilidæ num. 1, ecclesia S. Stephani Daphnes num. 1, ecclesia S. Sergii et Bacchi num. 1, ecclesia monasterii Pelecani n. 1, ecclesia S. Theodori n. 1, ecclesia S. Callinici n. 1, diaconia vel diaconatus aut ministerium ecclesiasticum monasterii Urbicii num. 1, diaconia S. Mocii num. 1, ecclesia S. Pancharii num. 1. Habes numismata solida 24, et alia 5 e miliariis computatis confecta una cum mil. 8. In summa num. 29, mil. 8. Hæc summa si præcedentibus addatur

emergeat expensarum numerus: litræ 5, numism. 47. Ut adeo ad complendas sex litras supersint adhuc 25 numism. [quæ videntur præpositis esse; ut etiam, quæ in superioribus computis desiderantur ad complendas summas octo, et deinceps septem litrarum]. Fiebat autem distributio octoginta numismatum obsequiorum patricii sic. *

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(34) Ἐπισκοπιᾶν. Sunt ministri chartophylacis, ideo quod chartophylax patriarchæ, quatenus episcopi, vices gerit, et ejus episcopalia jura omnia exeroet. Hæc sententia est Goari ad Codin. p. 11; vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v.

(13) In his desinebat pagina. Palam est, secuta olim fuisse quædam, quæ aut nunquam a librario exarata fuerunt, aut malo casu ablata sunt, aut

A

Διὰ τῶν διαταρῶν.

Τῶν ἀδμηνσουναλίω ε', τοῖς διαταρῶν τῶν κοινοστωρίου β', ὁ δομέστικος τοῦ παλατίου α', οἱ διατάρῶν τοῦ μεγάλου παλατίου α', ὁ δομέστικος τῆς Δάφνης α', οἱ διατάρῶν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου α', οἱ χρυσόχοι τοῦ βασιλικοῦ σκεύους μιλ. δ', οἱ διατάρῶν τοῦ ὀστιαρικοῦ μιλ. β', οἱ διατάρῶν τοῦ ἵπποδρομίου μιλ. η', οἱ στίνοντες τὰ σκάμνα τοῦ ἵπποδρομίου μιλ. γ', οἱ πρωτοκεντάρῶν ν. α', τοῖς ἀσέλῶν ν. α' οἱ διατάρῶν τοῦ στρατωρικοῦ μιλ. ε', οἱ διατάρῶν τῶν ἰθ' ἀκουσίων μιλ. η', οἱ διατάρῶν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου μιλ. ι', οἱ διατάρῶν τῆς μανναρίας μιλ. η', οἱ τῆς βεστοσάκρας ν. α', οἱ βασιλικοὶ λούστῶν ν. α', οἱ καλδάρῶν μιλ. β'. Ὁμοῦ χρυσοῦ ιε', καὶ διὰ μιλ. δ', μιλ. ι'.

B

Διὰ τῶν θυρωρῶν.

Οἱ διατρέχοντες τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου ν. β', οἱ θυρωροὶ τῆς θερμάστρας ν. β', οἱ θυρωροὶ τοῦ ἵπποδρομίου β', οἱ κορτινάρῶν ν. α', μιλ. ζ', οἱ βασιλικοὶ ἀρμόφύλακες β'. Ὁμοῦ χρυσοῦ ν. θ' μιλ. ζ'.

Διὰ τῶν φωταψιῶν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ λοιπῶν προσώπων.

Τῶν καστρενσίω ν. α', τῶν ῥεφερανδαρίω ν. α', οἱ βασιλικοὶ κληρικοὶ τοῦ Φάρου ν. ε', οἱ ὑποδιάκονες τῆς Ἁγίας Σοφίας μιλ. ε', οἱ δεκανοὶ τοῦ πατριάρχου μιλ. δ', οἱ διποτάται μιλ. γ', οἱ τῆς Σκουδῆς μιλ. γ', οἱ τῆς Παρασπουδῆς μιλ. ε', οἱ στρατορες τοῦ πατριάρχου μιλ. ε', οἱ ἀναγνώστῶν τῶν β' ἐβδομάδων ν. α' μιλ. ζ', οἱ ψάλται τῆς Ἁγίας Σοφίας ν. α' μιλ. ε', οἱ σκευοφύλακες ν. α', οἱ ὑπουργοὶ τοῦ νάρθηκος μιλ. δ', οἱ ὀπίσθιοι τοῦ Ἁγίου Φρέατος μιλ. ε', οἱ βαλαντάδες μιλ. ε', οἱ ἐπισκοπιανοὶ (34) μιλ. ε', ὁ δομέστικος τῶν ὑποδιακόνων μιλ. ε', ἡ ἐκκλησία τῶν Ἀκοιμητῶν ν. γ', ἡ ἐκκλησία τοῦ Κυρίου ν. α', ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τοῦ ἵπποδρομίου ν. α', ἡ ἐκκλησία τοῦ Σωτήρος τοῦ Σταυρίου ν. α', ἡ ἐκκλησία τῶν Βασιλίδων α', ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τῆς Δάφνης ν. α', ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Σεργίου καὶ Βάχχου ν. α', ἡ ἐκκλησία τῆς μονῆς τοῦ Πελεκάνου α', ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου α', ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Καλλινίκου α', ἡ διακονία τῶν Οὐρβικίου α', ἡ διακονία τοῦ Ἁγίου Μωκίου α', ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Παγχαρίου α'. Ὁμοῦ χρυσοῦ κδ', καὶ διὰ μιλ. ε', μιλ. η'. Καὶ ὁμοῦ διὰ χρυσοῦ καὶ μιλ. κθ', μιλ. η'. Καὶ ὁμοῦ τὸ πᾶν ἕξοδ. λίτρ. ε', ν. μζ', καὶ ἀναπρ. κε', ἔστιν, δὲ καὶ ἡ διανομή τῶν ν. π', τῶν ὀψικρ. τοῦ πατρικίου (13).

ad huc 25 numism. [quæ videntur præpositis esse; ut etiam, quæ in superioribus computis desiderantur ad complendas summas octo, et deinceps septem litrarum]. Fiebat autem distributio octoginta numismatum obsequiorum patricii sic. *

nunquam illigata huic codici. Ego sane dum desiderio plurimum tento ultimam membranam, cujus antica pars munda erat, inveni in postica, ligneo involuero agglutinata, fragmentum hoc, initium elegantis opusculi et magni faciendi, si totum exstaret; quod, ne quid hujus operis per me periret, quale inveni, subjiendum curavi.

ΚΕΦΑΛ. ΝΖ'.

A

Περὶ συνηθειῶν τῶν πραιποσίτων ἐν τῇ τάξει τοῦ ἵπποδρομίου.

Ἐπειδὴ περ πᾶσιν πρόκειται ἡ τῆς τερπνῆς ἵπποδρομίας χαρμόσυνος θέα καὶ ἀκριβοῦς τῶν ἐν αὐτῇ διαφορῶν τάξεων ἐνάρμοστος χωρὶς καὶ σύμφορος· δεῖ πάντως καὶ ταύτην ἀνάγραπτον ταῖς εἰς τὸ ἐξῆς γενεαῖς καταλιπεῖν σημαίνουσαν τὴν ἕκαστον αὐτῶν τοπικὴν σημασίαν καὶ σχήματος ἐναλλαγὴν⁷, καὶ ὁπόσῃν ἕκαστος αὐτῶν ἐπὶ ὧν κατατάσσεται⁸ κληρὸν καταβάλλεται τοῖς πραιποσίτοις τὴν συνηθειαν ὡς ἔχοντες αὐτῶν τὴν πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ εὐταξίας διάταξιν καὶ ἀπαραλλάκτως τοῖς ἀρχαίοις τύποις ἐξακολουθοῦσιν. Καὶ γὰρ ὡς ἀπὸ παλαιοῦ ἐκράτει ἡ συνηθεια, ἐξηύρηται δὲ καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῷ Ἰωσήφ πραιποσίτου (14) τοῦ γέροντος καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ, οἷς καὶ ἐπέπρακτο. Τὸ γὰρ ἀκρόστιχον τῆς βόγας τῶν πολιτικῶν τάξεων τοῦ ἵπποδρομίου ἐλάβανον οἱ πραιποσίτοι· ἐκ τοῦ εἰδικοῦ λόγου, ἔχοντες παρ' ἑαυτοῖς ἐν κώδιξιν τὰς τάξεις κατ' ὄνομα καὶ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν ἐρόγευον, λογαριάζοντες ἕκαστον μὴ ἀμελῶς διακεῖσθαι πρὸς τὴν δουλείαν αὐτοῦ, καθὼς οἱ τῶν δύο μερῶν χαρτουλάριοι μετ' ἐγγράφου ἀσφαλείας τοῦτους ὑπεδείκνυον. Καὶ ἐν τούτοις πᾶσι τοῖς τάξεσιν εἴ τινας ἤυρισκον τελευτήσαντας, κατέτασσον ἀνθετέρους ἀκριβεῖς καὶ ἐπιτηδεῖους πρὸς τὴν ἕκαστος αὐτῶν ἐτάσσοντάς τας. Χαυνό-γεται τοίνυν τῶν μετὰ ταῦτα πραιποσίτων μετῆλθεν ἡ διακατοχὴ τῶν τοιούτων τάξεων εἰς τὸ στρατιωτικὸν λογοθέσιον, καὶ χωρὶς γνώμης τῶν πραιποσίτων οἱ τε χαρτουλάριοι καὶ ὁ στρατιωτικὸς τάσσουσιν εἰδικοὺς αὐτῶν ἀνθρώπους ἀναβιβάζοντες τὰς αὐτῶν βόγας ὡς ἂν ἐθέλωσιν, δουλείας παρ' αὐτῶν εἰς τὸ κεινὸν τὸ παράπαν μὴ γινομένης. Οὕτως . . . χρὴ κατέρ . . . αν τῶν πραιποσίτων ἐξωθεῖσθαι τοῦ τάγματος εἰς τὴν δουλείαν. Καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν δεῖ πάλιν τοῖς πραιποσίτοις ταῦτα κατέχειν καὶ διορθοῦσθαι, καὶ μήκει μῆτε τὸν στρατιωτικὸν ἢ τοὺς χαρτουλάρους καὶ νοταρίους ἐν ἐξουσίᾳ εἶναι τάσσειν ἀφ' ἑαυτῶν τὸν οἰονοῦν ἐν*.

407 CAPUT LVII.

De consuetudinibus præfectorum in ordine hippodromi.

Cum omnibus notum sit dulcis hippodromi gratum spectaculum atque accurata nec non apta variorum ejus ordinum vicissitudo et harmonia : juvat omnino etiam hanc posteris scriptam tradere et cujusvis locum ac habitus mutationem indicare, et quæ cuivis præposito, secundum locum quem tenet, imponatur consuetudo, siquidem omnis illorum cursum arbitrium ac dispositio ad præfectos pertinet, ita ut mores ab antiquis traditos sequi debeant. Quemadmodum enim consuetudo olim invaluit, ita etiam sub Josepho præfecto seniore ejusque antecessoribus perrexit atque valida fuit. Acrostichon enim, quo series politicorum hippodromi ordinum continebatur, præfecti depromebant e singulari libello, habebantque in codicibus ordines nominatim descriptos domique dispertiebant. Porro singulos ordines, uti duarum partium chartularii secundum recensionem diligenter exaratam illos evocabant, ut munus suum strenue obirent, exhortabantur. Sicubi autem quidam ex his omnibus ordinibus ad finem pervenerant, præfecti alios, secundum ordinem quo quisque tenebatur, subire jubebant. Verum enimvero subsequentiæ præfectorum negligentia factum est, ut imperium horum ordinum ad militarem potestatem transferretur, ita ut, præfectis posthabitis, chartularii atque militum dux suos homines pro lubitu disponderent et turmatim progredi juberent, nulla omnino communis muneris obeundi ratione habita. Quos... oportet... removeri a præfectorum munere quo funguntur. Ita ab hoc inde tempore denuo præfecti hæc gubernare atque administrare debent, neque amplius licet tribuno militum aut chartulariis notariisve illam potestatem exercere, neque suo arbitrio disponere qualemcumque in...

VARIÆ LECTIONES.

⁷ ἐναλλαγεῖν cod. et ed. * κατὰσσεται cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(14) Ἰωσήφ ὁ πραιπός. Quisnam sit ille Joseph. præpositus, qui hic commemoratur, quis est qui dixerit? Forte est *Joseph Bringas*, de quo vid. I. 1 cap. 96. Sed debent eodem tempore duo eunuchi Josephi nomine in aula Byzantina fuisse, de quo videndum. Si vera est conjectura mea, debet codex

hic ceremonialis multum ætate Constatini Porphyrogeneti senioris et Nicephori Phocæ posterior esse. Nam reprehendit molliem et segnitiem τῶν μετὰ ταῦτα πραιποσίτων, præpositorum illo Josepho posteriorum.

INDEX ANALYTICUS

AD LIBRUM DE CERIMONIIS AULÆ BYZANTINÆ ET PRÆSERTIM AD REISKII NOTAS.

Revocatur lector ad numeros crassiores lectui insertos qui paginas editionis Lipsiensis repræsentant.

A

Abactores, Abiegi, militiæ genus prædis abigendis destinatum : unde ipsius nomen, 402, not. 93.
Abah id est gestamen Arabum Chaldæorum, præcipue Christianorum, 271, not. 39.
Abasgi, Allani, vel Albani populi, qui olim sic dicti fuerint, 397, not. 68.
Acacia et Anexicacia quæ fuerint, 38, not. 8.
Acclamationes, quæ olim etiam *Acla* dicebantur, 8, n. 11
Accubitus vel Accubita sunt Græcis et Latinis mediæ ævi mensæ, quibus accumbentibus convive, 13, not. 77. — 43, not. 48. — Quo ordine erant dispositi, 86, not. 9. — Quæ in illis observanda, 428 *et seqq.* et not. 34-52 *et passim.*
Acoluthus, magister militum palatinorum, qui Barangi vocabantur, 256, not. 56. — Horum inter arma propria erat bipennis, 302, not. 79.
Admissionalis, sic dicitur qui admittendos ad imperatorem intromittit, 14, not. 95.
Adorationis geminum genus, scilicet : humi proclivere, et usque ad genua tantum caput inclinare, 240, not. 39.
Adoratores vocabantur, qui sacram purpuram adorare pervenerant, non enim licebat cuivis principem adorare, 227, not. 22.
Advocati ecclesiarum, illorum munera, 18, not. 17.
Aer, scilicet corporale vel sindon alba qua legitur sacrificium consecrandum, 10, not. 41.
Agape, convivium charitatis et pacis osculum exprimit, 11, not. 54.
Agareni unde sic dicti, 253, not. 32.
Agrariæ, genus aliquid lanunculorum imperialium, unde sic dictæ, 347, not. 44.
Alchymia unde nata, illius origo, 59, not. 34.
Almutium quid, 5, not. 41.
Alitarchæ qui, varia eorum officia, 4, not. 20, *in fine.*
Ambigo, quale vestimenti genus hoc sit, illius usus, 48, not. 81.
Ambo, id est suggestus, 7, not. 87, a quo in ecclesia textus Evangelii, epistolares, etc., recitantur, 10, not. 49. — In quo ecclesiæ loco stabat, 39, not. 16.
Amictus quo sacerdos caput obnubilabat, illius quæ fuerit origo, 305, not. 86.
Analogium est pulpitum portatile, cui imponitur liber, e quo aliquid recitatur, 440, not. 85.
Anastasi imperatoris inauguratio, 242 *et seqq.*
Andronici humanitas, 55, not. 18.
Annona, vel stipendium militi annuatim dari solitum, 216, not. 60.
Annuntiatio Deiparæ cum in Dominicam mediæ hebdomadis inciderit, quid in processione observandum, 96 *et seqq.*
Antemensium vel arula, suos abebat cancellos, coram quibus communicaturus, et retro quos sacerdos communionem daturus stabat, 40, not. 25.
Anthypati seu proconsules posteriorum temporum qui fuerint, 6, not. 76.
Antigraphi qui fuerint, illorum officia, unde, sic dicti, 157, not. 16.
Apocombia quid sint et unde dicta, 12, not. 72. — Apocombium, id est sacculus sericeus qui doni nomine in manus datur, aut spargitur in vulgum, 260, not. 26, 405, not. 8.
Apocriarum, qui mandata perferunt et renuntiant tam illius qui mittit, quam illius ad quem mittuntur, 122, n. 5.
Argentarius vel numularius, varia illius officia, 11, not. 63.
Arma illius vocabuli etymologia quæ, 5, not. 43. — Armarum et flabelorum inversio quid significet, 353, not. 65.
Armarium, in quo stabant jocalia pretiosissima, 43, n. 42.
Armilausia, sagi genus, ad usum militarem apud Græcos, 387, not. 97.
Ascensionis in festo acclamationes varis, et alia observanda, 33, 64 *et seqq.*
Asinus olim erat Græcorum patriarcharum et clericorum vectura in processionibus, 354, not. 67.
Assessor vel consiliarius imperatoris, quæstor dictus, 7,

not. 97. — Assessores iudicii et logothetarum, quæ in illorum promotione observanda, 159.
Astrologia apud Græcos quæ fuerit, 269, not. 6.
Atriclini qui fuerunt, illorum officia, 406, 407 et not. 9.
Augustæ in coronatione observanda et varis acclamationes, 119 *et seqq.* — Quæ in ejus nuptiis observanda, 121 *et seqq.* Augustarum Constantinopolitanarum privilegia varia et auctoritas, 227, not. 15.
Augusteon, id est palatium Augustabus Byzantinis proprium, 6, not. 65.
Augustiaca vel Augustatica vocabantur donaria, quæ novi imperatores militibus debebant, 239, not. 27.
Aulam Cælianam nemo eques prætor imperatorem intrare poterat, 51, not. 98.
Auri vel argenti centenarius quid significet, 21, not. 34, 272, not. 45.
Aurigarum præmia qualia olim fuerint, 187, not. 49. — Quænam aurigæ observanda sint, quando præmiorum seu palmarum dies celebratur, 197.
Ausoniam pro Italia ponebant Latini recentiores, 350, not. 52.
Axiomatici dicebantur qui gerebant dignitates mæseribus liberæ, 95, not. 29.

B

Baculus eburneus ad crucis instar formatus, investituræ signum apud Græcos, 246, not. 61. — Baculus pædagogia dictus quis fuerit, 340, not. 30.
Balneum Blachernense quid fuerit, 318, not. 26.
Baltheus, pro simbolo honoris acceptus, a zona in qua differat, 412, not. 38.
Baudiferi qui fuerint, et cur sic dicti, 7, not. 96.
Baptismus apud Græcos ; quando et quomodo datur, 358, not. 81. — De more baptizandi in sabbato Pasche et Pentecostes, 54, not. 12.
Barangi populi qui fuerint, 256, not. 56.
Barbator unde sic dictus, 22, not. 95.
Basileopatoris dignitas quæ fuerit, et a quo constituta, 413, not. 45.
Basilica vocabantur libri rituales imperatorum Byzantinorum, 2, not. 5. — Basilici seu familiares imperatoris unde sic dicti ; illorum varia officia, 4, not. 19. — Basilica quid fuerint, vestis ad panni genus ; et unde sic dicta, 68, not. 50.
Basilli (S.) ad Templum primo die Januarii processio ; quid in ea observandum, 81 *et seqq.* — Basilli imperatoris reditus gloriosus, 287 *et seqq.* — Basilius Macedo, paracænomenus Michaelis Eliriosi, 251, not. 20.
Basparacan et Aspuracan gentes quæ sic dictæ, 397, not. 62.
Bema in sacris est illa pars ecclesiæ aliquot gradibus sublimior, quam est arca ecclesiæ ; chorum hodie dicimus, 9, not. 34.
Benedictio mensæ et ciborum, 48, not. 74, 75. — Benedictiones ; quid sic olim fideles vocabant, 12, not. 69.
Bibendi ter inter epulandum mos, 48, not. 77.
Biblia sacra evolvendi mos ad omina captanda, 269, n. 4.
Bigarius cum zona donatur, quæ observanda, 192.
Blachernensis ecclesia, 53, not. 10. — Ad Blachernæ cum it lotum imperator quæ observanda, 318 *et seqq.* — Blachernense balneum quid fuerit, 318, not. 26.
Blatta, unde purpuræ color, 48, not. 80.
Bogoris, primus Bulgarorum princeps christianus, 393, not. 43.
Brevia appellabantur libri in quibus ecclesiarum cimelia notata erant, 369, not. 44.
Brigas Joseph, eunuchus et paracænomenus, 251, not. 21.
Brumalia festa, quibus tam in urbe cives quam in aula hilares erant, epulabantur, cantabant, saltabant coram Augustis, etc. quæ fuerint, et unde traxerint originem, 347, not. 43.
Bucellari vocabantur qui panem bis coctum aut facerent aut acciperent, 265, not. 55.
Bulgari, quos multum reverebantur et honorabant imperatores Cæptani, 62, not. 97.

Bullæ aureæ unde sic dictæ, 191, not. 59. — Bullæ binorum, ternorum, quaternorum solidorum quæ fuerint, 396, not. 58.

Bullotæ, Bullatores qui fuerint, illorum officia 415, not. 62, 65.

Burricus quid sit; illius vocabuli etymologia, 233, not. 71.

C

Cabadium, id est vestis quæ pectori superinduebatur, 434, not. 64.

Caballarium quid, et unde dictum, 4, not. 30.

Cæsaris in electione observanda, 128 *et seqq.* — Illius ornamenta quæ fuerint, *ibid.*, not. 34.

Calamaria quid, 157, not. 11.

Camelaucium quid sit; illius vocabuli etymologia, 44, not. 57.

Camelorum pedes calcare solent Orientales, 67, 2 n. 69. Campagia, genus indumenti quod crura et genua tegit; unde sic dicta, vocabuli etymologia, 240, not. 40.

Campana quæ fuerit apud Græcos et Latinos, 101, not. 36. — Sæculo jam sexto campanæ earumque pulsatio erat ut symbolum libertatis urbium, 272, not. 55.

Campiductoria, qualia signa fuerint, 332, not. 75.

Campus Martius quid; de illius usu, 238, not. 13.

Cancellarii qui fuerit et cur sic dicti, 7 not. 97.

ancelli in ecclesia quid, 11, not. 51.

Candidati, milites pompatici, specie et robore præstantes, a candido quem gerebant vestitu sic dicti, 7, not. 89.

Canicleus vel præfectus caniclosi, qui in aula Byzantina servabat imperatoris chirographum, 417, not. 84.

Cantores, musici vocales ecclesiastici, 12, not. 66.

Capilli olim libertatis signum et venerationis, 358, not. 86.

Capse rotundæ quales fuerint et unde hoc habuerint nomen, 4, not. 40.

Captivi Saraceni quomodo apud Græcos habebantur, 342, not. 31.

Caput deudandi in conspectu honoratoris mos perantiquus, 9, not. 26.

Cardinalium titulus unde repetendus, 313, not. 18.

Carmina in laudem imperatoris et familiæ Augustæ recitandi mos, 333, not. 89.

Castrensis qui fuerit; illius officia, 17, not. 10.

Catapani nomen depravatam, unde Capitanei deductum, 4, not. 18.

Catechumena, porticus ecclesiæ superiores, quare sic dicta; illorum usus, 40, not. 27.

Cathisma, est tribunal vel triclinium, id est splendidum ædificium aut palatium in quo sedebat imperator, quoties ludos circenses spectaret, 177, not. 92.

Cautio, propriæ manu scripta, quam dignitate aliqua auctus, dabat, quæ fuerit, 368, not. 26.

Cereus paschalis, in eo quid olim annotari solitum, 75, not. 77. — Cereus processionalis, *ibid.*, not. 76. — Cereis accensis mos Deum adorandi perantiquus, 7, 8, 9, 11. — Cereorum copia in templis Græcis, 5, not. 63. — Unde cerei ducant originem, 254, not. 27.

Unde cerei ducant originem, 254, not. 27.

Cerostata quæ, 45, not. 61.

Certamen equestre in die natali CPolis, die XI Maii, quo modo instituitur, 198 *et seqq.* — In hoc certamine olera placentæ et pisces populo diripienda tradebantur 200, not. 22.

Cervix recta et rigida, symbolum potentie non fractæ; inclinata vero cervix humilitatem victi notat, 353, n. 64.

Chalce, porta palatii; unde sic dicitur, 42, not. 35.

Chartularius quis; illius varia officia, 265, not. 44.

Chlamys, pallium Romanum, quo modo comparatum et gestatum, 255, not. 47.

Chrysotriclinium quid, et unde dictum, 4, not. 14.

Ciborium quid, et unde originem duxerit, 58, not. 29; 113, not. 81.

Circus: Res majoris momenti quæ ad populum deferri debebant, in circo proponebantur et perficiebantur; ut præcipue electio et homagium novis imperatoribus exhibitum, 242, not. 62.

Cisterna, id est lacus in vestibulo ecclesiæ, in quo qui volebat se lavabat antequam in narthecem introiret, 14, not. 62.

Clerus apud Græcos ab oneribus publicis exemptus non erat, 266, not. 59.

Cletorologium quid, et quid contineat, 2, not. 5.

Clibani, furni, quibus usus erat in Oriente, 233, not. 76.

Cleton, vel cubiculum interius imperatoris, in quo dormiebat, 5, not. 48; 10, not. 45; 269, not. 91.

Collecta, oratio sic dicta quando pronuntiatur, 56, n. 20.

Colobium, diversarum varietatibus vestium appellatio, quid sit, 43, not. 79. — Colobia; id est pallia vel palliola cervicem obseuntia, pectus et scapulas ad cubitos usque langentia, 274, not. 45.

Columbas in sceptris gerendi mos unde traxerit originem, 336, not. 8; 339, not. 29.

Columna Constantini in foro porphyretica, 18, not. 15.

Combina est tessera cujus vi alicui facultas permittitur, aut publico cursu, aut equis circensibus utendi: unde sic fuit dicta, 177, not. 91.

Comes largitionum qui fuerit; illius officia, 229, not. 41.

Communio, seu participatio totius cœtus fidelium de sancta Eucharistia, 11, not. 60.

Compulsor, qui fiscalia debita exigit, et lentos debitores ad solvendum compellit, 285, not. 45.

Conditor circensis quis fuerit, 181, not. 10.

Confessiones olim dicebantur loca ubi confessores sepelebantur, 69, not. 59.

Consistorium, locus in quo princeps de rebus publicis et privatis agebat, 7, not. 86.

Constantini Magni annua memoriæ celebratio; quid in ea observandum, 307 *et seqq.* — Constantini Magni sepulchrum in templo SS. Apostolorum, 370.

Consuetudines et solemnia quæ, 147, not. 86.

Conti armaturæ genus, qui fuerint; illorum usus, 44, not. 55.

Convivium sequestratum quid, 171, not. 75. — Convivium novemdecim accubituum; quæ in eo observanda, 222 *et seqq.*

Corona nuptialis imperatorum CPTanorum quæ fuerit; manavit inde ad nos ille mos, quo sponsæ virgines sertis coronatæ in ecclesiam procedunt ad impetrandam benedictionem sacerdotalem, 116, not. 92. — Corona triumphalis ab urbe imperatoribus oblata, quæ fuerit, 288, not. 35.

Coronatio nuptialis; quid in ea observandum, 221. — Coronationis imperialis ritus, 114, not. 87, 88.

Corporalia, quibus panis et vinum benedictum imponuntur, 39, 18.

Crama, seu mixtum convivium quo post peractum sacrum officium sese reficiebat imperator, 11, not. 61. — Ejus origo, et illius vocabuli etymologia, 336, not. 44.

Credentia sacris vasis destinata deponendis, 40, not. 25.

Creta, urbs Romanis invisita; expeditio adversus hanc urbem sub Leone imperatore, 376. — Alia expeditio adversus eandem civitatem tempore Constantini et Romani Porphyrogenitorum, 584 *et seqq.*

Crucem et Evangelium adorandi et osculandi mos, 7, not. 90; 9, not. 27; 18. — Crucium sanctarum enccenia, 307 et not. 91, 97. — Cruce se signant Græci a dextra ad sinistram cum tribus digitis, hoc est ab ore in regionem ventriculi, hinc ad humerum dextrum, et in sinistro tandem desinunt, 179, not. 99. — Crucem Græci vocabant imaginem Christi patientis, 190, not. 57. — Cruces ut res magne venerationis in acie præferabant, 279, not. 89. — Crux vivifica cum in publicum deferretur, quæ observanda, 314. — Cruces cum offerendæ sint in Dominica tertia quadragesima, quid observandum, 317. — Crucis signo alterum signare nuda manu nemini, præter sacerdotes, licebat, 8, not. 13.

Cubicularii qui, et qui costonitæ; varia illorum officia, 4, not. 13 et 17; 5, not. 48; 7, not. 86. — Cubicularii et cubiculariæ promotio; qui in ea ritus observandi, 360 361.

Cucufa quid sit, 5, not., 41.

Curatores et Curatoriæ quid, 37, not. 4.

Curopalatae qui fuerint; illorum officia, 133, not. 41. — In promotione curopalatae quæ observanda, 134, 135.

Cursores, transcursores, discursores qui; illorum varia munera, 160, not. 27.

Custodiarium id est ædes in qua vasa et cimelia ecclesiæ asservabantur, 24, not. 37.

Cyclium quid sit, 10, not. 43 et 45.

Cyclops, cyclopes, satyri ludi, rusticani ludi, quid olim fuere, 222, not. 89.

D

Daphnæ, id est tribunalia vel basilicæ in quibus Laureæ victoribus imponebantur, 5, not. 45.

Defensores Ecclesiæ qui dicti fuerint, 19, not. 47.

Deiparæ templum in Chalcostrateis, 19, not. 23; 43, not. 48. — In illo vestis et lodices sepulcrales B. Mariæ Virginis asservabantur, 19, not. 26. — In festo obdormitionis vel Assumptionis Deiparæ die Augusti decimo quinto quid observandum, 312 *et seqq.* — In honorem Deiparæ bibendi mos, 348, not. 45.

Delemicus vel dilemita qui fuerit: illius ad aulam Byzantinam receptio, 343 et not. 32.

Demarchus; quid in illius promotione observandum; et quid etiam si duo constituantur, 157, 158.

Demetrii (S.) in festo et processione observanda, 72 *et seqq.*

Despotes titulus unde traxerit originem, 1, not. 44.

Detonsio capillorum quando et quomodo fiebat; unde originem duxerit, 358 et not. 86.

Dextrum quid, et quid in eo observandum, 171 et seqq.

Dextra ecclesiae et sinistra pars quae sit, 9, not. 32.

Dextralia, armaturae genus, quae fuerint; illorum usus, 44, not. 56. — Illorum imago, 88, not. 11.

Diadema et corona, unum et idem, 259, not. 20.

Dignitates qui fuerint; illorum munera, 4, not. 38.

Dibitesium, id est vestis imperialis, quae uti praeter imperatorem, Caesarem et nobilissimum, nemini licuerit, 240, not. 41, 107, not. 65.

Dignitates in aula Byzantina variis modis conferebantur, 355, not. 43; 408, not. 16. — Dignitates primi ordinis, 410 et seqq. — Dignitatum cessio, 423 et seqq. — Illarum varietas in aula Byzantina, 266, not. 86.

Divina dicebantur olim omnia, quae ad imperatores pertinebant, 230, not. 50.

Dodecaemerum vocabantur duodecim dies a Nativitate Christi ad Epiphaniam ab omni jejuniis liberi, in quibus hilaria solebant agere imperatores, et proceres aulae convivii excipere, 81, not. 89; 141, not. 90.

Domestici appellabantur olim illi qui principi familiariores erant et rebus ejus gerendis deputabantur, 413, not. 49. — Domesticorum origo et varia eorum officia, 4, not. 19.

Domicellus quis sic dictus, 42, not. 33.

Dominica prima post Pascha variis nominibus designatur, 111, not. 74.

Drungarii qui fuerint; illorum munera, 6, not. 83.

E

Ecclesia sanctae Sophiae CPoli celeberrima, unde nomen duxerit, 9, not. 24. — Ecclesia castrensis quae sic dicta et unde, 240, not. 34; illam secum itinerans efferebat imperator, 269, not. 90. — Ecclesiam intrantes se mutuo olim osculabantur, 9, not. 28.

Edessena Christi imago, sudario expressa, 5, not. 49; 21, not. 37.

Electrum, ex auro et argento fusile, 50, not. 34.

Elga, principissa Russa; ejus ad aulam Byzantinam receptio, 344 et seqq.

Eliae (S. n. in vigilia et in festo observanda, 68 et seqq.

Emirus, Barbarorum princeps, cum bello victus et inemptus fuerit, quid observandum, 194.

Encenia novae ecclesiae in primo Maii mensis die, et quid in eis observandum, 70 et seqq.; 111, not. 75. — Encenia ad quid instituta, 307, not. 93, 308, not. 4.

Eadyta, id est, tapes altari instratus, 10, not. 40; 442, not. 89.

Epiphaniae festum; in hoc festo acclamationes solitae, 25.

Epistola ad Abgarum a Christo missa, in processibus ad pluviam impetrandam circumferrebat, 4, not. 10.

Epochae variae in quas varia Graecorum incedebant solemnia festa, 111, not. 76.

Epoptae vel curiosi qui fuerint; varia eorum officia, 415, not. 61.

Epularum sacrarum aulae Byzantinae ritus, 406 et seqq.

Equi sagmarii, id est onera exercitus portantes, 259, not. 13. — Equorum in exercitu variae species, 274, not. 66.

Equitatus designatio quando fit, quid observandum, 181 et seqq.

Eucteria, oratoria, quid significant, 4, not. 36; 43, n. 48.

Eulogiae et benedictiones, quae olim fuerint; illarum origo et usus, 12, not. 69.

Eunuchorum ordo, illorum variae dignitates, 418 et seqq.

Euphemius CPtanus episcopus Anastasium in imperatorem agnoscere renuit, priusquam ille cautionem propria manu scriptam et iurejurando firmatam ipsi dedisset, qua pollicebatur fidem se illibatam servaturum, 245, not. 82.

Evangelium praefereudi in supplicationum ritus mos unde evaserit, 17, not. 13. — Evangeliorum codicem osculandi mos in Ecclesia, 9, not. 27. — Evangeliorum in librum jurandi modi varii, 244, not. 72.

Exaltatio crucis venerandae, quid in illius festo et processione observandum, 74 et seqq. — Illius origo, *ibid.*, not. 73.

Excubiae quae fuerint apud Graecos et Romanos, 329, not. 62.

Exsequiae patriarcharum CPtanorum, quae in illis observanda, 364.

Exercitus in quinque partes apud veteres Graecos divisus, 261, not. 34.

Expeditionum bellicarum expositio, 257 et seqq.

Expraefecti qui fuerint, 37, not. 7.

F

Facialia seu vela, olim quae fuerint et ad quid apta, ex his evaserunt tulbani quales hodie gestant Turcae, 288, not. 27.

Factionarius circensis quis fuerit, quae illius munera, 181, not. 15. — Factionarius micropanita cum instituitur, quae observanda, 191. — Auream bullam e cingulo suspensam super femore appendebat, 194, not. 61. — De illius vicario qui locum ejus tenere potest, 195. — Factionalis magister quis, 8, not. 10.

Factiones vel catervae, quae sic dictae in aula Byzantina, 4, not. 20. — Factionum diversarum certamen, 196.

Fasciae Christi sacrae, pueriles scilicet et sepulcrales, quae CPoli asservabantur, in processibus ad obtinendam pluviam circumferri solebant, 10, not. 42.

Ferula tria quae in convivium angustum inferri solebant, 428, not. 35.

Feretrum sanctum vel sancta theca quid vocabatur, 19, not. 26.

Fibula et fibulatorium quid, 128, not. 34, 410, not. 23.

Flabellum, instrumentum sacrum, e tenuibus membranis et pennis pavonis factum quo muscas dum sacra fiebant, abigebat diaconus, vel pulverem de sacris eudytis decutiebat, 319, not. 27. — Flabellorum, inversio quid significet, 353, not. 65.

Flammulum, vexilli Graeci genus, unde flabella (*oriflamme*), 178, not. 96.

Fores obserandi mos apud veteres, 299, not. 67.

Formulae inscriptionum in litteris ad externos, 396 et seqq.

Francorum nomen unde originem traxerit, illius etymologia, 256, not. 56.

Frares appellabantur reges exteri ab Orientalibus imperatoribus, 398, not. 72.

Funda, capitis muliebris ornamentum, 268, not. 82. — Fundatae vestes, seu vestes de fundato, quae, *ibid.*

Funes apud Graecos quomodo contexti, 387, not. 90.

H

Helena Constantini Magni matris mausoleum, 370, n. 59

Heraclius Junior a suo patre ad maiestatem imperatoris evehitur, 363. — Excipit senatores a coram patriarcha, 364.

Heroum vocatur, apud Graecos, sacellum quo heroes vel animae defunctae requiescunt, 370, not. 60.

Heteria, militiae vel praesidii genus ad sacri corporis et palatii custodiam, unde sic dicta, 5, not. 57.

Heteriarcha, hujus militiae dux, 299.

Hicanati, genus lectae militiae, 37, not. 1.

Hieriae palatium, processio extra illud palatium quae fuerit, 217 et seqq., not. 75.

Hippodromus aureus, quae in eo peraguntur, 177 et seqq.

Histriones vel ut genus hominum flagitiosissimum habentur apud Graecos, 222, not. 98.

Honorarium taxae, quae pendere debeant ad dignitates recens evecti, 400, 401.

Horologium sanctae Sophiae Constantinopoli, 9. — Horologium gestatile in usu apud Graecos jam aeo decimo, 272, not. 55.

Hosae vestes dictae, quae fuerint, illarum usus, 417, n. 83.

Hypapante, quod festum exprimat, 87, not. 10.

Hypati et dishypati, magistratus qui fuerint, illorum officia, 37, not. 6. — Hypati, processiones consulum, quae fuerint, 363, not. 8.

Hypocamisa, vestis genus apud Graecos, quae fuerit, 271, not. 41.

Hypurgia regia vel ministerium culinare regium in quo consistat, 267, 268.

I

Ignem alendi modus apud Orientales, 233, not. 76. — Ignitegium (*couvre-feu*), unde originem duxerit, *ibid.*

Ignis imperatoribus vetustis paganis praeferri solitus, 240, not. 42. — Ignem excitandi modus, 273, not. 50. — Ignes artificiales et illuminationes quae fuerint apud veteres, 287, not. 21. — Ignis Graecus dictus (*feu Grégeois*), quibus in usu fuerit, quomodo mittebatur, 386, not. 87.

Imagines fusili opere coelatae quae olim fuerint, 59, n. 31.

Imperatores Romani saepe etiam reges vocabantur, 2, not. 3. — Imperator CPtanus in mensa separata epulari consueverat, 42, not. 38. — In illius coronatione quae observanda, 113 et seqq. — In ea coronatione mos spargendi munera, 114, not. 87. — Illas coronationes plurimi celebrant scriptores, *ibid.*, not. 88. — In coronatione nuptiali quae observanda, 116 et seqq. — In nuptiis suis imperator, senatores adhibebat convivium cum uxoris eorum, et iis munera distribuerebat, 125, not. 17. — Imperatoris funeris deductio, 161. — In illius natali die quae vota facienda, *ibid.* Cum in urbe sit excipiendus imperator quid tunc observandum, 162 et seqq. — Quid, quando ab expeditione militari, aliove longo itinere in urbem revertatur, 285 et seqq. — Imperatores Romani olim cum in circum venirent, osculo jacto manibus adorabant et salutabant populum, 163, not. 45.

— Imperator, cum in aureo hippodromo sit excipiens, quæ observanda, 166 *et seqq.* — Imperator pater civium et patriæ; qui illum audiebat pius, qui vero illum lædebat, impius habebatur, 190, not. 56. — Imperatorum litteras et mandata scripta osculandi et ad ad oculos frontemque admovendi mos unde duxerit originem, 191, not. 60. — Imperatores CPitani an unquam uncti fuerint, 218, not. 72. — Imperatores recens electos in scuto mos imponendi et sublevandi, 245, not. 87. — Imperatorum insignia quæ, 245, not., 88. — Nemo illis insignibus, præter papam, uti debet, *ibid.* — Imperatores peroraturi stare debebant, 250, not., 10. — Observanda quando expeditionem bellicam parat imperator, 257 *et seqq.* — Cum in castra ire et in illis versari decrevit, quæ observanda et agenda, 263 *et seqq.* — Imperatores Romani reverentia urbis Romæ ante ejus portas descendebant, 289, not., 37. — Imperator quando it lotum ad Blachernas quid observandum, 318 *et seqq.* — Quid etiam quando ad SS. Apostolos aut ad aliud aliquod templum devotionis peragendæ causa ire statuerit, 322 *et seqq.* — Imperatori quando nascitur filius quæ observanda, 356 *et seqq.* — Quæ in illius baptismo, 358; in detonsione, 359. — Imperator quomodo adorandus, 361, not., 90. — Quomodo debeat offerre dona in Magna Ecclesia, 364. — Imperatorum plurimum sepulcra in Ecclesia SS. Apostolorum CPoli, 370, 371. — Imperator quando in curru prodit ad horrea strategii instranda, quid observandum, 404 *et seqq.* — Cum in throno sedebat, omnes stabant proceres, 6, not., 81.

Infulæ et vittæ quid designent, 5, not., 41. — Infulæ Cæsarium, erant diversæ formæ ab infulis imperatorum, 288, not. 25; 335, not. 8.

Insigne seu symbolum, indicium, quo collato conferitur honor; quod qui gerit, honorem se gerere proficitur, cuius symbolum gerit, 255, not. 43. — Insignia principum, quibus militant, in vestibus gestandi morem unde duxerint milites, 191, not. 61. — Insignia victoriæ, 351, not. 57.

Intonatio vel extensa, id est, certa precum series longior, inde ipsi nomen, 17, not. 12; 18, not. 31.

Introitus duplex, major et minor, 9, not. 30.

Investituræ dignitatum signa varia, 277, not. 10.

Italia quomodo olim dividebatur, et variis nuncupabatur nominibus, 382, not. 64.

J

Jocalia quæ dicebantur, 235, not. 3.

Jurandi per Evangelia mos, 244, not. 72.

Justiniani imperatoris piissimi inauguratio, 251. — Justinianus et Theodora, primi introduxerunt morem quo pronus in terra jacens imperatorem quisque adorabat, 278, not. 83. — Justiniani Magni sarcophagus in heroo, 372.

Justinus imperator fertur adeo imperitus fuisse litterarum, ut ne verbum quidem *Legi* tabulis subscribendum exarare potuerit, 245 not. 89. — Illius inauguratio, 247 *et seqq.*

L

Labara, id est vexilla quadrata cruce signata, 7, not. 96; 238, not. 15; | 332, not. 66.

Lampas et cereus, saltem apud novos Græcos, unum et idem, 39, not. 23.

Lancea sacra, qua Christi latus perfossum jactabatur, in sede Deiparæ Phari CPoli asservabatur, 106, not. 58 et 59.

Lapides rotundi in ecclesiis olim per intervalla positi quid designent, 9, not. 36.

Largitiones; gemina notione gaudent; notant enim vel thesauros publicos, fsecum, ærarium publicum: vel solatia, donationes quas princeps sponte dat quibus vult e suo peculio, 229, not. 41.

Latercula beneficii vel beneficentiæ, quæ appellari soleant, 227, not. 12.

Laudosæ, Laudanæ, id est armillæ precariæ, rosaria, 230, not. 44.

Laureatæ litteræ, laureatæ imagines quas novi in Occidente imperatores in Orientem mittere debebant, 229, not. 33. — Quomodo a populis excipiebantur, *ibid.*

Lazari sabbatum, præcedit immediate Dominicam Palmarum; unde sic dictum, 100, not. 35 218, not. 77.

Legati a variis gentibus ad imperatorem venientes, quomodo illum salutant, 392 *et seqq.* — Legatorum exterorum receptio in aula Byzantina; quid tunc observandum, 327 *et seqq.*

Leo imperator inter celebres Ecclesiæ Græcæ hymnographos recensetur, 68, not. 54. — Leo Magnus imperator primas eorum fuit, qui solemnibus cum cæremoniis a patriarcha CPitane coronati fuerunt; illarum cæremoniarum ordo, 238, *et seqq.* et not. 12.

Lepra, Leprosi, unde sic dicti, 106, not. 61.

Libripendes in bellum et castra cur ducti, 266, not. 57. Lictores, ecclesiæ assertores qui fuerint; illorum officia, 10, not. 38.

Ligna satisfactoria, scilicet quibus fideles in ecclesiam vocabantur, quæ fuerint, 100, not. 36.

Litteras et mandata imperatorum osculandi mos, 191, not. 60.

Logotheta et canicleus qui; varia eorum munera, 5, not. 58 et 59; 37, not. 99. — Logothetæ varii, 393, not. 45.

Longobardia; de expeditione in illam tempore imperatoris Romani Lecapeni, 381. — Quæ pars Italiæ sic dicta fuerit, 382, not. 67.

Lori, scipiones oium qui fuerint, 331, not. 70. — Lori, vestis genus, 368, not. 27.

Ludi circenses, in illis imperatores ad mensam suam proceres adhibere solebant, 179, not. 1 et 2. — Ludi pedestres in quibus de pedum velocitate decertabatur; quando fiebant 189, not. 53. — Ludi Gothici qui fuerint, 222, not. 89. — Ludorum scenicorum et musicæ instrumentalis præfectus quis fuerit, 222, not. 98. — Ludus equestris in gratiam Saracenorum, sub Constantino et Romano imperatoribus, 340 *et seqq.*

Lues gallica, vetustis temporibus jam nota, unde ducta, 106, not. 61.

Luminum festum quid, 25, not. 51. — Quid in vigilia et in processione illius festi observandum, 82 *et seqq.*

Lychnicæ vel lucernariæ preces, prima pars officii vespertini, cum accenduntur lucernæ, recitari solitæ, n. 52

M

Ma cellaria et Lupercalia quæ, et quæ in illis agenda sint, 512 *et seqq.*, et not. 44, 45.

Magistorum dignitas in aula Byzantini quæ fuerit; quis Magister dictus, 6, not. 75.

Magiabitæ lictores, qui imperatorem cum maclaviis præcedebant ad parandam viam et abigendam turbam, 5, not. 56.

Magnatum in aula processio seu conventus, qui fit singulis diebus Dominicis, et quæ in eo observanda, 302.

Magnaura, id est magna aula, in qua magnos duces excipere solebat imperator; illius vocabuli etymologia, 74, not. 75.

Malluvia, id est pelvis in quibus manus lavabantur, 6, not. 71.

Mandatores in exercitu qui fuerint, 52, not. 6.

Manganarius in ludo circensi quis fuerit; et quæ illius officia, 181, not. 41.

Mensionarii, vel custodes templi, sic dicti quia semper in eo manent et curam ejus gerunt, 12, not. 67.

Manulia quæ fuerint; illorum usus, 45, not. 36.

Maphorium, id est vestis qua Augusta involvebatur, ne conspiceretur a barbato, 123, not. 7 et 8.

Mare olim in ecclesia erat lapis cavus in quo reliquiæ vini et aquæ benedictæ, quibus amplius opus non erat, effundebantur, 21, not. 36.

Marmor Romanum, quare sic dictum; marmorum variæ species 370, not. 58.

Marsupium quid unde sic dictum; illius usus, 230, not. 44.

Matrimonium quomodo contrahant Græci, 126, not. 30.

Matronæus locus, ubi feminæ in ecclesiis aderant, 19, not. 24.

Mattiarii milites qui fuerint, et unde sic dicti, 239, n. 17.

Mensa abscessa vel sequestrata quæ, 42, not. 38. — Mensa aurea, *ibid.*, not. 41.

Mensurator quis; illius varia officia, 259, not. 11; 264, not. 42; 268, 269.

Metalla; ars pingendi in metallis unde nata; illius origo, 59, not. 34. — Metallorum comes qui, et quæ illius munera 416 not. 71.

Metatorium quid sit, 10, not. 45.

Milites pompatici qui fuerint, 7, not. 89.

Militia, idem est atque comitatus, totum corpus officiorum et dignitatum aulicarum, 226, not. 9 et 10.

Ministri imperatorum manibus in pectore decussatis coram illis ad stare solebant, 302, not. 81.

Modiolus erat genus coronæ imperialis; unde sic dictus, 240, not. 45; 288, not. 28.

Moyssis virga, intercimelia præcipua imperii Constantinopolitani, 4, not. 35.

Munus apostolicum dandi mos, 11, not. 64. — Absque munere ad reges Orientis accedere non licebat, quæ munera illis offerebantur, 235, not. 2.

Murorum comes reparandis mœnibus et militibus per mœnia excubantibus præerat, 4, not. 22.

Musica instrumentalis pro re turpi et vetita a Græcis habebatur et illam ex ecclesiis et ex suis epulis relictam, et probrosam ejiciebant, 222, not. 98. 450, not. 43.

Mutatoriorum variorum species, 370.
Mysticorum amor apud Græcos, 3, not. 8.

N

Nardum et cinnamomum distribuendi mos, 21. — Nardi pixides olim solebant homines elegantiores secum gerere ut nos hodie pixides pulvere sternutatorio gerimus onustas, 21, not. 39.

Nativitatis Domini in festo solitæ acclamationes, 22. — In ejusdem processione observanda, 76 et seqq. — In hoc festo novemdecim accubitorum dapes apponebantur, 429 et seqq.

Nicephori Phocæ imperatoris fortissimi inauguratio, 851 et seqq. — Utrum morte naturaliter obierit, aut venenis et per vim extinctus fuerit, non constat, 251, not. 18.

Nobilissimi in promotione observanda, 132 et seqq.
Nomen pueris imponendi mos apud Græcos, 356, not. 75-77.

Normanni unde Bigothi dicantur, 140, not. 67.
Numerarius quis sic dictus, illius varia officia, 140, not. 69.
Numerus, hoc nomen peculiare militum genus designat, varia illorum officia, 4, not. 21.

Numismata, seu solidi aurei, præmium circensis victoriæ dari solebant, 187, not. 80.

Nuptialis corona imperatorum Constantinopolitanorum, 116, not. 92

O

Obsequentes dicti milites qui fuerint, 268, not. 55.

Œumenicus titulus quid significet, 392, not. 42.

Œconomium idem atque vestiarium, 95, not. 24.

Œnanthe Græcica duplex, vinum odoratum, et unguenti genus, 269, not. 94.

Officiales in comitatu imperatoris qui fuerint, 6, not. 79. — Officiales varios creandi modus in aula, et quid tunc observandum, 303. — Quæ fuerint eorum munera, 415, not. 54.

Officinæ imperiales quæ fuerint, 417, not. 85.
Omophorium, gestamen patriarcharum et episcoporum, signum dignitatis, 48, not. 76. — Omophorium, vestis genus, quæ totum ambit corpus, 305, not. 88. — Omophorium B. Virginis quod secum efferebant in præliis imperatores quocum se credebant prospere acturos, 269, not. 90. — Omophorium an idem sit ac lorum et superhumelare, 331, not. 70.

Operculum sellæ equinæ imperatoris, illo insidere cuique capitale erat, 157, not. 13.

Optimates, scilicet milites viliores, varia eorum munera, 37, not. 2.

Orarium quid, et mos illo moto adstantibus dandi signum, 6, not. 73; 48, not. 76.

Orationes *Silentii* vocabantur, quas instante quadragesimali jejuniis imperator ipse habebat ad populum, 91, not. 17. — Quid tunc observandum, 314.

Oratoria tamen ecclesiis quam in privatis ædibus constructa, 4, not. 26.

Ordo Romanus quid sit, 4, not. 5.

Organa pulsare, organa canere, quid, 9, not. 22. —

Organorum usus antiquus apud Græcos, 20, not. 32.

Orphanotrophus, vel curator orphanorum, illius dignitas, 54, not. 11.

Orthodoxiæ in Dominica quid observandum, et quæ fuerit illa Dominica, 92 et seqq., et not. 20.

Osculum pacis, illius origo et usus, 11, not. 54. — De osculo imperatori dato, 15, not. 2. — Osculorum gradus varii, 240, not. 44.

Ostarius, duplicis est generis, palatinus et ecclesiasticus, prioris munera quæ fuerint, 6, not. 74. — Ostarius ecclesiæ, illius officia, 11, not. 65.

P

Paganæ vestes, paganæ processiones, pagana Dominica quid significant, 20, not. 33.

Palatia ædificandi mos in Oriente, 5, not. 43. — Palatium imperatoris quando se quotidie recludit et processio quotidiana in illud orditur, quæ observanda, 299 et seqq.

Pallium scissum veterum Græcorum aliud erat, quamvis admodum simile pallio Francorum, 271, not. 33.

Palma quatuor, vel victoriæ insignia, quæ post singulas decursiones in ludis circensibus dari solebant, 179, not. 1. — Palmarum in festo et processione quæ observanda, 101 et seqq.

Pandura quale sit instrumentum musicum, 222, not. 92.
Panni triblatti, seu triplicitinatura blattæ infecti, 48, not. 80. — Panni Saraceni, 351, not. 56.

Pantheum quid significet, et unde hoc nomen, 4, not. 33.

Papias vel custos palatii; unde hoc illi nomen; illius munera, 4, not. 31.

Papilio vel tentorium quid, et unde sic dicitur, 240, not. 34.

Paracænomeni seu accubitores, viri maxime dignitatis et potentis in aula Byzantina, 251, not. 20.

Paragaudæ, vestes sericæ auro intertextæ, 85, not. 4.
Parasitæ mulieres, scilicet quæ dorsum præbebant calcandum in terram pronæ porrectæ, et nixu facto in altum tollebant sibi insistentes feminas nobiles, ut facilius currus ascenderent, 242, not. 56.

Paratici, Paraticorum consules qui fuerint, 4, not. 37.
Paschatis in festo solitæ acclamationes, 27. — Item in variis feriis post Pascha, 29-33. — Paschatis festum tempus apud Græcos in toto anno hilarissimum est, 244, not. 73. — Quam ob causam in eo lauros induant imperator et magistri, proconsulares et patricii, 368. — Majore religione nullus dies celebratus *ibid.*, not. 29.

Patriarcha CPlanus; quid in ejus electione et ordinatione observandum, 326. — Hæc vox unde repetenda, *ibid.*, not. 45.

Patriciatus dignitas quæ fuerit, 6, not. 77. — Patriciorum in promotione observanda, 143, et seqq. — Patricii creandi modus vel formula, 149, not. 92.

Patrinorum seu gestantium officia quæ fuerint, 358, not. 82.

Pauperes ad mensam vocandi mos unde manaverit, 210, not. 42.

Pavones, id est vestes cum intextis pavonum imaginibus; 76, not. 80.

Pedaturæ de militaribus spatiis plerumque dicuntur, 185, not. 45.

Pectorarium quid sit, 228, not. 27.

Pelles Canusinæ admodum celebres et quare, 250, n. 48.

Pentapyrgium, id est Armarium cum quinque turriculis, in quo stabant pendebantve jocalia pretiosissima, 43, not. 42.

Pentecostis in festo acclamationes variorum, et alia in eo observanda, 36 et seqq.

Persarum legalis quomodo in aula Byzantina recipiebantur, 232.

Persicum, hoc vocabulum quid significet, 230, not. 44.
Petricæ lauro implicitæ quæ fuerint, 331, not. 68.

Petronas patricius, frater Theodoræ Augustæ, 208, not. 36.

Phargani, militiæ genus, unde oriundi, 333, not. 80.
Pharus, pro navigantibus noctu olim ardere solitus, 42, not. 48.

Phenolia vel pænula, vestis genus, 144, not. 80.

Phengia, baculi genus, quæ fuerint; illorum usus, 341, not. 30.

Phiala quæ fuerit, et unde sic dicta, 142, not. 76.
Philochristi nomen imperatoribus Constantinopolitanis unde datum, 1, not. 1; 264, not. 40.

Phylax, id est domus thesauros regios custodiens, 5, not. 54.

Pietatis consuetudines in aula Byzantina, 412 et seqq.
Pila ludus et exercitia qualia fuerint; illorum origo, 222, not. 97.

Pinna, ostrei genus, dat lanas quæ lanas ovium vincunt, 253, not. 46.

Placentas et poma in conviviis veterum ultima fuisse constat, 42, not. 40.

Pogium quid sic vocabatur in ecclesia, II, not. 51.
Porphyrogenetus, quis sic dictus et quare sic dictus; et quis primus sic dictus fuerit, 115, not. 91.

Porta speciosa, regia, porta major in ecclesia, 9, not. 25, 29, 37; 17, not. 14.

Præfectus urbis Constantinopolis; varia illius officia et auctoritas, 4, not. 27. — Præfecti urbis in promotione observanda, et in illa variorum acclamationes faciendæ, 154, 154.

Præpendulia, quæ feminæ Orientales olim gestabant et adhuc gestant, 123, not. 9.

Præpositi palatii et cubiculi qui, 4, not. 13. — Præpositi in promotione observanda, 153.

Pragmatica sanctio est ea, juxta cujus formulam et edictum in rebus gerendis, in administratione rerum publicarum potest et debet agi et procedi, 227, not. 13.

Prandia, seu tantæ expansionis: illorum usus, 49, not. 86.
Probatoriæ litteræ vel diplomata, quibus ille, qui ad aliquod officium adsciscitur, idoneus et probatus rennuntiat, 227, not. 23.

Processionis ordo et series, cum imperator Magnam Ecclesiam adiret, 4. — Processiones quæ fuerint, illarum origo et diversitas, 4, not. 10. — Apud Russos processio describitur, *ibid.* — Processio quotidiana, *ibid.*, et not. 15. — Processiones in certas classes viro- rum, mulierum, etc., dividebantur, 97, not. 32.

Proconsules qui fuerint, illorum in promotione observanda, 149, 150, 226.

Prohedrus seu præses universi senatus; illius promotio et in ea observandum, 235 et seqq.

Propoloma, scilicet modiolus seu infula turrata, galeri genus, 288, not. 28.

Propositum; quid sic Græci vocabant, 51, not. 99.

Protectores, genus militiæ palatinæ pompaticæ, corpori principis protegendo destinatum, 7, not. 94.

Protopapas, scilicet princeps sacerdos in omni quaque majori ecclesia, 11, not. 57.

Psalmista et cantor in quo discrepent, 8, not. 13; 12, not. 66.

Ptychia quid et unde sic dicta, 332, not. 73.

Purificationis B. Mariæ Virginis in festo et processione quid observandum, 87 et seqq.

Purpura varia genera, 255, not. 46.

Pyrecholium, id est terebella lignea, quæ super hanc agitata fortiter, hæc ignem concipit, 272, not. 50.

Q

Quæstor qui fuerit; illius officia, 7, not. 97. — Illius in promotione quæ observanda, 157. — Illius creandi modus vel formula, *ibid.*, et not. 15. — Quæstoris proprium erat orationes litterasque et mandata Augusti coram senatu et populo recitare, 249, not. 7.

R

Rationalis militaris qui sic dicitur, 37, not. 99.

Rector in aula Byzantina qui fuerit; illius munera varia 413, not. 46. — Rectoris protectio ab imperatore, et quid in ea observandum, 305.

Referendarii, politica et sacra dignitas; illorum varia officia, 6, not. 67; 11, not. 58.

Regis titulus imperatoribus Romanis olim quoque tributus, 2, not. 3. — Regis et imperatoris, titulus diversus; utriusque differentia, 397, not. 70.

Reliquiæ variæ quæ in Ecclesia Sanctæ Sophiæ Constantinopoli asservabantur, 21, not. 37.

Resurrectionem mortuis enœniare quid, 27, not. 53.

Ritus epularum sacrarum aulae Byzantiæ, 406 et seqq.

— Ritus varii Ecclesiæ Græcæ, 9, not. 26.

Roberti equites vel milites, qui sic vocati, 222, not. 89.

Roga, id est largitio, donum, stipendium; rogam dando significabat imperator illos quibus dabat juris sui esse et stipendia sua mereri, 231, not. 56.

Remanus imperator morte naturali an obierit, vel venenis et per vim extinctus fuerit, non constat, 251, not. 18. — Romani quidquid ditionis illorum non erat, desertum vel hostile vocabant, 258, not. 6.

Rosam auream in Dominica *Latare* consecrandi mos unde manaverit, 66, not. 46.

S

Sabana, scilicet lintea præsertim tergendo corpori apta, 60, not. 35 l. 126, not. 25.

Sabbatum sanctum et magnum; quæ in eo observanda, 106 et seqq.

Sacellaris, vel ærario præfectus; illius munera 37, not. 3.

Sacellius quis fuerit; illius officia, 266, not. 56.

Sacrificatorium, locus in quo Deo victima incruenta offertur, 9, not. 34; 39, not. 17.

Saga, vestes amplæ et longæ, ad genua pene defluent, 5, not. 53.

Sagmarii equi qui dicuntur, 259, not. 13.

Saltatio et chorea cum facibus vel cereis apud Græcos, 163, not. 41; 165, not. 54. — Hujus vocabuli etymologia, 191, not. 65. — Saltatione suam hilaritatem in die natali imperatoris Græci significabant, 366, not. 20.

Salutandi aliquem apud Græcos formula, 13, not. 81.

Sanctorum in festo et processione quæ observanda, 309 et seqq. — Sanctorum omnium festum incidebat in festum SS. Trinitatis seu in octavas Pentecostes, 111, not. 76; 309, not. 6.

Sangarus, urbs Bithyniæ ad mare, non procul Helenopoli, 417, not. 89.

Saraceni; hujus vocabuli etymologia, 265, not. 52.

Sarcophagi varii imperatorum in Ecclesia SS. Apostolorum Constantinopoli, 373.

Sardorum acclamationes, quas Dominis accinunt, 376.

Satyri, unde sic dicti, 222, not. 89.

Saximum, scilicet tripudatio, chorea, saltatio, præsertim qua coram imperatore fiebat; quid in ea observandum, 171 et not. 72.

Scala cochlearis quæ, 89, not. 12.

Scaramangium, vestis nomen; illius vocis etymologia, 19, not. 27; 271, not. 23.

Scariatani (*charlatans*), unde originem duxerint, 235, not. 91.

Sceptra imperatorum CPTanorum quæ fuerint, 7, not. 92; 115, not. 90. — Sceptra, genus vexilli, 332, not. 72.

Schola, scholarii milites, 6, not. 66.

Scipiones, quos manu gerebant imperatores, qui fuerint, 38, not. 8.

Scribones qui fuerint, et quæ eorum officia, 41, not. 32. Scribitorum magister; quid in illius creatione observandum, 180. — Habebat adiutorem vel vicarium, 229, not. 40.

Scutum et hasta insignia imperatorum, 239, not. 21. — Scuto mos imponendi imperatores, 245, not. 87.

Secretum et curia idem est; scilicet locus in quo sedent iudices pro tribunali, 4, not. 24.

Secundicerius; quid in illius promotione observandum, 159.

Senatores militares qui fuerint, 7, not. 95. — Senatus vox duplici significato adhiberi solita, 38, not. 12.

Sermo per digitos certo modo formatos, 165, not. 53. Silentarii qui fuerint; illorum officia, 7, not. 88. — Per septimanas serviebant, et absoluta septimana, veniebant alii, suas vices obituri, 157, not. 22. Traditio virgæ aureæ ex manu imperatoris in suam, est investitura, est symbolum, quo ipso declaratur et constituitur aliquis silentarius, 227, not. 10.

Siphonarii vocabantur qui Gregeum ignem (*feu Grégeois*) e siphonibus ejaculabantur, 336, not. 87.

Smaltitum opus quid olim fuerit dictum, 59, not. 34. Solarium, id est arca in summis ædium partibus ad deambulandum apta, 69, not. 58.

Solea; quæ pars veteris ecclesiæ fuerit sic dicta, 9, not. 33.

Spatharii, protospatharii, spatharocandidati qui, et unde sic dicti, 5, not. 42; 15, not. 4. — Spatharocandidatus ad protospatharii dignitatem cum provehitur, quid observandum, 160.

Spathobachia, genus armorum, quæ fuerint; illorum usus, 44, not. 53.

Specia, vestis genus, quæ fuerint, et unde nomen, 49, not. 91. (*Dentelles*.)

Sportula, id est donum quod exteri principes aut eorum legati in aulam Byzantinam venientes, afferre solebant, 82, not. 96.

Stephanus imperator, filius Romani Lecapeni, in exilio vitam privatam finivit, 384, not. 82.

Sticharium vel Strictorium, tunica corpus stricte astringens, 83, not. 5. — Tunica interior, talaris; illius vocabuli etymologia, 256, not. 57.

Stichus, est formula precum solemnibus ante epulas, 433, not. 56.

Strategi posterioribus ævis qui fuerint, 6, not. 78.

Symponus, adiutor præfecti urbis in iudiciis et sententiis dicendis, 160, not. 28.

Syncelli ab imperatore creatio; quid in ea observandum, 306. — Syncellos inter et metropolitæ præsentia, quibus concessa, *ibid.*, not. 90. — Syncelli qui fuerint illorum officia, 43, not. 47.

Syrianus historicus, 269 et not. 1 et 2.

T

Tacticus liber quid indicet; varii sensus quibus accipiatur, 2, not. 5.

Tæniæ coloratæ olim quæ fuerint, 331, not. 70.

Tagmatum quatuor magistratus in circum quando procedunt, quæ observanda, 336 et seqq.; 352, not. 62.

Taro; quæ regio sic vocatur, 82, not. 94.

Tarsenses legati, qui negotiandæ permutationis captivorum et pacis causa advenerant, a Constantino recipiuntur; quid tunc observandum, 329 et seqq.

Tempella, vel tabula lignea qua horas, vel tempora statuta precum Græci pulsabant, 100, not. 36.

Tenesici panni unde sic dicti, 344, not. 33. —

Testudo, quam milites scutis consertis circa novum imperatorem faciebant, erat gemina, et quo sine, 239, not. 19.

Thalassa, vestis genus in usu apud Græcos, 271, not. 33.

Theophili imperatoris reditus triumphalis, 290 et seqq.

Theophylactus patriarcha eligitur et ordinatur, 367.

Theuda, rex Gothorum in Hispania, 230, not. 52.

Thomaites erat triclinium seu palatium patriarchæ, in oro Augustæ situm, ubi patriarchæ bibliotheca erat, 152, not. 5.

Thronus Salomoneus quis fuerit, et quare sic dicitur, 327, not. 56 et 58.

Thymela quid, et quid Thymelici, 222, not. 98.

Tituli varii imperatorum Constantinopolitanorum, 216, not. 61.

Tirones; qui sic vocati; duplicis erant generis, 227, not. 14.

Torniciorum gens valde celebris in historia Byzantina; 252, not. 29.

Torques decus et præmium erat militare; in caput imperatoris qua de causa imponebatur, 239, not. 48.

Triclinium quid sit; illius usus, 44, not. 57.

Trinitatis hymnus, 113, not. 82.

Triumphus victoriales quomodo in hippodromo celebrati

bantur, 193. — Triumphus ab hostibus devictis quando agitur in foro, quæ observanda, 350 *et seqq.* et not. 57: quæ cum agitur in circo, 354 *et seqq.*: castrorum acclamationes, 375.

Tubia et tibialia quæ fuerint; unde sic dicta; illorum usus, 245, not. 86.

Tunicæ inconsutiles, 271, not. 23.

Tyriæ vestes, 76, not. 79.

Tzacones, qui olim Lacones, extremæ Peloponnesi incolæ, 402, not. 94.

Tzangæ, seu ocreæ coriaceæ, quæ ad genua fere pertingerent, interdum quoque magnam femorum partem tegebant; in colore earum dignoscebatur gestantis ordo et dignitas, 242, not. 60.

U

Unguentorum mos et usus apud Orientales, 12, not. 71. Urnatorum, id est ædes in qua stabant urnæ, in quæ sortes conjiciebantur et agitabantur, quo scilicet ordine aurigæ singuli deberent decurrere in ludis circensibus, 182, not. 21. — Urna quomodo agitari debeat, 182, 183.

V

Vaporalia et pyrilia quæ fuerint; illorum usus, 146, not. 83.

Vasorum varia apud Græcos genera, 269 et not. 95. — Illorum usus, 329, not. 63. — Vasa sacra diversorum templorum, 369, 370.

Vehiculis olim in urbe uti erat invidiosum, 226, not. 8. — Vehi solum aliquem in curru pro arrogantiâ accipiebatur; itaque veteres imperatores amicum secum sumere solebant, 210, not. 43.

Velum; hujus vocabuli triplex sensus, 4, not. 32; 144, not. 79.

Veneta factio apud Byzantium et factio Prasina quæ fuerint; quibus civibus constitutæ; illarum officia, 4, not. 20. — Veneti Prasini semper præferebantur, favore imperatorum, quibus Prasini plerumque invisi erant, 184, not. 42. — Factionum diversarum certamen in hippodromo, 196.

Vestis mutatoris quæ, 4, not. 37. — Quomodo in festis et processionibus mutantur ab imperatoribus, 110 *et*

seqq. — Vestes dono dandi antiquissimis temporibus consuetudo, 239, not. 39. — Vestes sigillatæ vel histariatæ quæ, 302, not. 77. — Vestes pretiosissimæ ex Orienta ducunt originem, et sæpe nomina, 350, not. 54. — Vestium concussione salutandi modus, 6, not. 73. — Vestes variæ quibus antiqui utebantur, 253, not. 47; 271 *et seqq.* — Vestes albæ hilaritatis, colorem vero luctus indicium apud Græcos, 364, not. 12. — Vestes in signum honoris et homagii mittebantur, 408, not. 45. — Vestes pellicæ quæ fuerint; illarum origo, 222, not. 94.

Vestiaritæ erant Chosbaitæ, sed non vicissim Chosbaitæ erant vestiaritæ; qui utriusque fuerint, 417, not. 83. Vestiarium non tantum dicebatur conditorium supellectiliis vestiaris, sed omnis pretiosæ supellectilis erat thesaurus, 106, not. 56; 269, not. 91. — Vestiarium imperatoris privatum itinerantis, 269 *et seqq.*

Vestibula cancellata quid, 44, not. 53.

Vestitor, vestiarius et vestiarita, uniuscujusque mænera varia, 4, not. 34.

Vexilla quæ fuerint, 7, not. 93. — Vexilla vel signa invertendi aut humo sternendi mos aut luctum significabat, aut submissionem, aut denique insultationem et humiliationem illius cujus signa invertiebantur, 238, not. 15.

Vigilia magna quomodo celebrari soleat, et quæ in ea sint observanda, 105 *et seqq.* — In hoc die patriarcha homilia recitare tenebatur, *ibid.*, not. 55.

Vindemiæ; ritus varii in illis observandi, 217, not. 66.

Votorum ludus qui, et quæ in eo observanda, 208 *et seqq.* — Conviciis impetendi in hoc ludo licentia unde trahat originem, *ibid.*, not. 41. — Voti vel votorum festum quid, et quando celebrabatur, 112, not. 53.

X

Xenodochia et Xenones, hospitia pro vetulis, infirmis, etc., 102, not. 47.

Z

Zona purpurea, 255, not. 46. — Zona, pro symbolo honoris accepta, in quo a baltheo differat, 412, not. 33.

Zosta, scilicet patricia feminei comitatus Augustæ principis, eique proxima comes et amica, unde sic dicta, 41, not. 29. — Quæ in illius promotione observanda, 150-152.

ORDO RERUM QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

IMPERATOR CONSTANTINUS PORPHYROGENITUS.

Præfatio Editorum Patrologiæ.	9
Notitia ex Joan. Albert. Fabricio.	11
Præfatio B. G. Niebhrii.	34
Præfatio Joan. Jac. Reiskii.	35
Commentatio J. H. Leichli de vita et rebus gestis Constantini Porphyrogeniti.	47
Ex adversariis Leichliæ, de scriptis Constantini Porphyrogeniti.	71
DE CERIMONIIS AULÆ BYZANTINÆ	74
LIBER PRIMUS.	74
Caput primum. — Observanda, quando processio in magnam ecclesiam instituitur, sive ordo ac series solemnium et illustrium processionum, imperatoribus ad magnam ecclesiam euntibus.	79
Cap. II. — Acclamationes in festo Nativitatis Domini.	210
Cap. III. — Festum Epiphaniæ. Duarum factionum acclamationes.	215
Cap. IV. — Acclamationes in sancti paschalis festo.	219
Cap. V. — Acta in feria secunda septimæ renovationis.	223
Cap. VI. — Acta feris secundæ Dominicæ post Pascha.	230
Cap. VII. In feria IV septimæ IV post Pascha.	231
Cap. VIII. — In festo Ascensionis.	231
Cap. IX. — In festo Pentecostes.	238
Cap. X. — Observanda die secunda septimæ renovationis.	267
Cap. XI. — Observanda die tertia septimæ renovationis in sancti Sergii.	299
Cap. XII. — Observanda quarta die renovationis, et de ritibus tunc peragentis.	306
Cap. XIII. — De patriarchæ invitatione.	307

Cap. XIV. — Observanda die quinta septimæ renovationis, dum salutatio in aureo triclinio instituitur.	307
Cap. XV. — Observanda in vigilia septimæ renovationis.	315
Cap. XVI. — Observanda Dominica secunda post Pascha, imperatore ad Sanctam Sophiam absente.	318
Cap. XVII. — Observanda feria quarta septimæ quartæ post Pascha et in processione ad templum Sancti Mocii.	318
Cap. XVIII. — Observanda in festo et processione sanctæ Christi Dei nostri Ascensionis.	331
Cap. XIX. — Observanda in vigilia sancti Eliæ ejusque festo.	339
Cap. XX. — Mensis Maii primo encænna novæ ecclesiæ et de ritibus in festo encæniorum novæ magnæ ecclesiæ observandis.	347
Cap. XXI. — Observanda in festo et processione sancti Demetrii.	351
Cap. XXII. — Observanda in festo et processione Exaltationis venerandæ crucis.	353
Cap. XXIII. — Observanda in festo die et processione sacræ Christi, Dei nostri, Nativitatis secundum carnem.	359
Cap. XXIV. — Observanda primo mensis Januarii, in S. Basilii.	371
Cap. XXV. — Observanda in vigilia sanctorum Luminum.	375
Cap. XXVI. — Observanda in festo et processione Luminum.	379
Cap. XXVII. — Observanda in festo et processione Purificationis B. Mariæ Virginis.	383
Cap. XXVIII. — Observanda in Dominica Orthodoxiæ.	394
Cap. XXIX. — Observanda in Dominica mediæ hebdomadis jejuniorum, quando venerandum et vivificum crucis signum adoratur.	399

- Cap. XXX. — Observanda, ubi inciderit festus dies Annuntiationis sanctæ Delparæ in Dominicam mediæ hebdomadis. 402
- Cap. XXXI. — Observanda in vigilia Palmarum. 410
- Cap. XXXII. — Observanda in festo et processione Palmarum. 411
- Cap. XXXIII. — Observanda in sancta et magna feria quinta, et de imperatoris circuitu in gerocomiis. 412
- Cap. XXXIV. — Observanda in magna vigilia, et quomodo celebrari solet. 419
- Cap. XXXV. — Observanda in sancto magnoque Sabato. 423
- Cap. XXXVI. — Observanda in processione unionis Ecclesiæ, seu quando tomus unionis Ecclesiæ prælegitur. 430
- Cap. XXXVII. — Observatio de vestibus, quomodo ab imperatoribus in festis diebus ac processionibus mutantur. 434
- Cap. XXXVIII. — Observanda in coronatione imperatoris. 435
- Cap. XXXIX. — Observanda in coronatione nuptiali imperatoris. 446
- Cap. XL. — Observanda in coronatione Augustæ. 454
- Cap. XLI. — Observanda in Augustæ coronatione et nuptiis. 459
- Cap. XLII. — Acta factionum, quando puer Porphyrogenitus natus est. 470
- Cap. XLIII. — Observanda in Cæsaris electione. 471
- Cap. XLIV. — Observanda in promotione Nobilissimi. 479
- Cap. XLV. — Observanda in promotione Curopalate. 483
- Cap. XLVI. — Observanda in promotione Magistri, si imperator jubet, in processu magnæ ecclesiæ instituitur. 487
- Cap. XLVII. — Observanda in promotione patricii, senatoris et militum præfecti. 494
- Cap. XLVIII. — Observanda in promotione patriciorum. 503
- Cap. XLIX. — Observanda in promotione proconsulum. 518
- Cap. L. — Observanda in promotione patriciæ Zostes. 519
- Cap. LI. — Observanda in promotione præpositi. 523
- Cap. LII. — Observanda in promotione præfecti. 526
- Cap. LIII. — Acta et acclamationes factionum in promotione præfecti. 527
- Cap. LIV. — Observanda in promotione quæstoris. 534
- Cap. LV. — Observanda in promotione demarchi. 535
- Cap. LVI. — Observanda in promotione secundicerii. 538
- Cap. LVII. — Observanda in promotione assessorum iudicii et Logothetarum. 539
- Cap. LVIII. — In creatione magistri scriniorum. 542
- Cap. LIX. — Observanda quando spatharo candidatus ad protospatharii dignitatem provehendus est. 542
- Cap. LX. — Deductio funeris imperatoris. 542
- Cap. LXI. — Observanda post finitas preces et vota in natali die imperatoris. 543
- Cap. LXII. — Observanda pridie ejus diei, quo imperator in urbe excipiendus est. 546
- Cap. LXIII. — Observanda mane ejus diei, quo in urbe excipiendus est imperator. 547
- Cap. LXIV. — Observanda, si imperator in aureo hippodromo postridie antipaschæ excipiendus est. 555
- Cap. LXV. — Observanda in saximo seu in convivio. 566
- Cap. LXVI. — Observanda, si dextrum in secreta phiala triconchii institui debet hiberno tempore et ventis acriter commotis, qui non permittunt, ut solitis in phialis celebretur. 570
- Cap. LXVII. — De loco et ordine, quo proceres omnes in singulis dextris, in majoribus phialis institutis, astare solent. 575
- Cap. LXVIII. — De aureo hippodromo, et quæ in illo peraguntur. 578
- Cap. LXIX. — Observanda, quando equitatus fit desiquatio. 587
- Cap. LXX. — Mensis Maii die xi certamen equestre in die natali hujus a Deo custoditæ et imperatoris urbis hunc in modum instituitur. 634
- Cap. LXXI. — Ritus in faculariæ celebratione solemnæ. 643
- Cap. LXXII. — De voto, quomodo celebrari debeat. 654
- Cap. LXXIII. — De hippodromo Macellario, Lupercal appellato. 659
- Cap. LXXIV. — Quæ a cancellariis quæstoris in processibus dominorum ad magnam ecclesiam Latine canuntur, hæc sunt. 663
- Cap. LXXV. — Expositio eorum, quæ a vocalibus ad mensam XIX accubituum Latine dicuntur. 666
- Cap. LXXVI. — Acclamatio, quæ mane simul ab exercitu instituitur. 667
- Cap. LXXVII. — Acclamatio exercitus, si imperator triumphum de hostibus ducit, aut annona aliavæ imperatoria largitio exercitu distribuitur : eadem quoque, silentio facto, recitantur. 667
- Cap. LXXVIII. — Observanda in die vindemiæ in processione a palatio Hieris. 670
- Cap. LXXIX. — Acta, dum præfectus. Dominica Palmarum ad templum S. martyris Romani abit, recitanda. 675
- Cap. LXXX. — Observanda in die honoris demarchi die tertia Galilææ. 675
- Cap. LXXXI. — Observanda in sponsæ deductione. 678
- Cap. LXXXII. — Observanda in coronatione nuptiali. 679
- Cap. LXXXIII. — Observanda in convivio novemdecim accubituum, seu mensarum, quo tempore sic dictum Gothicum celebratur. 682
- Cap. LXXXIV. — E commentariis Magistri Petri. Observanda in promotione comitis admissionum, et comitis scholæ et curopalate. 694
- Cap. LXXXV. — Ex eodem Petro. Observanda, quando creatur augustalis aut proconsul. 695
- Cap. LXXXVI. — De diversis militiis seu officiis, modis ea conferendi, ubi unumquodque conferatur, et quid unicuique scrinio competat. Quantum hoc de argumento reperire potuimus. 698
- Cap. LXXXVII. — Observanda, quando renuntiatur in partibus superioribus seu occidentalibus imperator huc mittat legatos suos laureatasque suas imagines, nondum ab imperatore, qui hic, Constantinopoli agit, ad imperialem dignitatem admissa ; et quomodo imperator ei dignitatem et auctoritatem imperialem astruat atque confirmet, et ejus legatos absolvat seu remittat. 707
- Cap. LXXXVIII. — Observanda, quando imperatore eodem excipere vult legatos, eo fine ut occidentali imperatori dignitatem imperialem confirmet, et legatos dimittat. 719
- Cap. LXXXIX. — Observanda sub adventum magni Persarum legati, eoque in Urbe præsentæ. 721
- Cap. XC. — De iis quæ oportet per cæteros dies, quos legatus in Urbe transigit, circa eum observari. 742
- Cap. XCI. — Renuntiatio Leonis imp. divini sortis ; seu quibus cæremoniis Leo dictus imperator fuerit. 716
- Cap. XCII. — Inauguratio Anastasii imperatoris divini sortis. 770
- Cap. XCIII. — Inauguratio imperatoris Justini primi divini sortis. 787
- Cap. XCIV. — Inauguratio Leonis Junioris. 794
- Cap. XCV. — Inauguratio piissimi domini nostri Justiniani. 795
- Cap. XCVI. — Inauguratio Nicephori Phocæ, Christum amanti et fortissimi imperatoris, antea domestici scholarum Orientis. 798
- Cap. XCVII. — De promotione prohedri seu præsidis universi senatus. 813
- APPENDIX AD PRIMUM. 826
- I. — Expositio de ratione bellicarum, quas faciunt imperatores, expeditionum, et commemoratio stationum, in quibus metari solent. 826
- II. — Observanda quando imperator expeditionem parat. 827
- III. — Observanda et agenda, quando imperator Romanorum fossatum agere seu in castra ire et in illis versari decrevit. 833
- IV. — De consuetudinibus archontum, seu de iis jumentis quæ ex prescripta formula et recepta consuetudine præstare debent magistratus imperialium et abulorum tam quæ in urbe augusta, quam quæ foris in provinciis sunt. 850
- V. — Officiales et reliqui ad eorum ordinem pertinentes præstant mulos onerarios. 854
- VI. — Regiæ hypurgiæ, id est ministerio, quod ad mensam ministrat, imputantur hæc. 863
- VII. — Pro mensuratore aut imperiale corte vel tentoris sagmaria quinquaginta. 866
- VIII. — Pro privato regio vestiario, editisque e catone ad illud instruendum oneribus bajulandis, destinata sunt sagmaria triginta. 874
- IX. — De pannis nondum consutis, fomamque vestium gestabilium nondum adeptis, quæ exteris nomine munerum mittuntur. 883
- X. — De consutiis. 890
- XI. — Pro idico destinata sunt sagmenta 46. 907
- XII. — Operationes quo modo fiunt. 915
- XIII. — De circitoribus et circitationibus. 921
- XIV. — Observanda, quando imperator ab expedito

expeditione militari, aliove longo et diuturno itinere in urbem revertatur.	935
XV. — Victoriosus e castris apud Tephricen et Germaniam reditus Basili Christum amantis imperatoris.	942
XVI. — Reditus e fossato Theophili imperatoris, cum Saraenorum Githum, que Tarso, e Mopuestia, ex Adana, ex Irenopoli, ex Anazarbo, et aliunde adversus ipsum coiverant, et consurrexerant valida manu, viginti millia cecidisset.	955
LIBER SECONDUS.	974
Proemium.	974
Caput primum. — Observanda, quando palatium quotidie sese reclodit, et processio in palatium diebus profectis seu quotidiana orditur.	975
Cap. II. — Observanda in processione seu conventu magnatum in a. Jam, qui singulis diebus Dominicis fit.	982
Cap. III. — Observanda, quando imperator domesticos scholarum aut strategos, aut drungarium classis, aut geniculum, aut sacellarium, sacella prefectum, reliquove officiales creat.	987
Cap. IV. — Observanda in profectione rectoris.	991
Cap. V. — Observanda in creatione synecelli.	994
Cap. VI. — Observanda in celebratione annua memorie sancti et magni Constantini, et eusebiorum sacrarum crucum in novo palatio Boni delectarum.	998
Cap. VII. — Observanda in festo et processione Sanctorum Omnium.	1002
Cap. VIII. — Observanda Kalendis Augusti, prodeunte in publicum venerabili et vivifica cruce in qua Christus passus fuit.	1006
Cap. IX. — Observanda in festo Obdormitionis sanctissime Deiparæ die Augusti 15.	1010
Cap. X. — Observanda die secundo primæ septimane, domino in silentio magnaure sermonem pronuntiante.	1014
Cap. XI. — Observanda quando cruce efferenda sunt media septimana sancta Quatragesima.	1018
Cap. XII. — Observanda, quando domini lotum ad Blachernas eunt.	1019
Cap. XIII. — Observanda, quando in Dominica pagana antafia die communi domini voluit aut ad SS. apostolos, aut ad aliu taliquod templum devotionis peragenda causa ire.	1030
Cap. XIV. — Observanda in electione et ordinatione patriarche Constantinopolitani.	1039
Cap. XV. — Observanda, quando legati externi exceptio fit in magno throno magnaure, dominus super throno sedentes residentibus.	1047
Cap. XVI. — Observanda, quando magistratus quatuor tagmatum in curiam procedunt.	1114
Cap. XVII. — De inauguratione Romani Porphyrogeniti, filii Constantii imperatoris. (Desideratur.)	
Cap. XVIII. — Observanda in celebratione brumalium tantuorum, que imperator senior, quam que junior, et tandem que Augusta edunt. (Caput truncatum.)	1144
Cap. XIX. — Peragen la, quando triumphus ab hostibus devictis in foro cum processionali supplicatione agitur.	1134
Cap. XX. — Observanda, quando triumphus de hostibus devictis agitur in circo.	1143
Cap. XXI. — Observanda, quando imperatori filius nascitur.	1147
Cap. XXII. — Observanda, in baptismo filii imperatoris.	1151
Cap. XXIII. — Observanda in tonsione filii imperatoris.	1154
Cap. XXIV. — Ritus promotionis cubicularie.	1158
Cap. XXV. — Observanda in promotione cubicularii.	1159
Cap. XXVI. — De quibusdam diverso tempore innovata circa vetustam consuetudinem olim observatam in magna ecclesia.	1163

Cap. XXVII. — Quomodo Heracles imperator a dignitate Cæsaris ad habitum et morem imperatoris evectus, ejus autem frater Darius imperator.

Cap. XXVIII. — De processione in palatium.

Cap. XXIX. — Quomodo in diebus festis Heraclius senatores coram palatium.

Cap. XXX. — De exsequiis patriarche.

Cap. XXXI. — Quando imperator locum magna ecclesie offerre.

Cap. XXXII. — Quomodo ante festum imperatorem in circo adorandi reverentia.

Cap. XXXIII. — De promotionibus et promotionibus in natalibus anniversariis imperatorum nuptiarum.

Cap. XXXIV. — De eodem arce.

Cap. XXXV. — De saxibus in palatium.

Cap. XXXVI. — Quod recepta a consule in dextero ludi equestri presentia.

Cap. XXXVII. — De quibusdam, qui ad officium reducti fuerant, quibus fuerint excepti.

Cap. XXXVIII. — De electione Teodoro simili patriarche.

Cap. XXXIX. — Quod patriarche in præpositum.

Cap. XL. — Quam ob rationem proconsules atque patricii locos inchoantur Dominica Paschatis.

Cap. XLI. — Species metatorum.

Cap. XLII. — De sepulcris imperatorum templo SS. Apostolorum.

Cap. XLIII. — Acclamatio castromilitem de victis hostibus agitur et inchoantur.

Cap. XLIV. — De expeditione ad Deum perdat, et in eam expensis pendique. Contingit ea sub Leone primo, duce Himerio patricio et Legato.

Cap. XLV. — Expeditio adversus classis, quam equitatus temporum mani Porphyrogenitorum.

Cap. XLVI. — Tituli quibus imperator et alios illustris dignitatis inter exteras habet.

Cap. XLVII. — Salutationes lecturam tibus ad imperatorem venientiam.

Cap. XLVIII. — Acta seu formula litteris exteros.

Cap. XLIX. — Exposita vel taxae pendere debebant recens ad dignitates vestis, quales sub Leone despota imperatoris.

Cap. L. — Tabula rogarum, quas atque receptæ accipiebant strategis Leonis imperatoris.

Cap. LI. — Observanda, quando imperator prodire ad horrea strategii eaque lustrari.

Cap. LII. — De ritibus sacrarum episcopatuum.

Cap. LIII. — De distributione piamentis imperatoris tam in brumaliis quam in promotionis et imperii.

Cap. LIV. — Epiphaniæ archiepiscoporum præsessionum patriarcharum et metropolitanis præpositorum.

Cap. LV. — De distributione sportularum præpositorum.

Cap. LVI. — Adhuc desideratur.

Cap. LVII. — De consuetudinibus præordiue hippodromi.

Index rerum et præsertim ad notas.

FINIS TOMI CENTESIMI DUODECIMI.